DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ
DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL
DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR DIN IAȘI

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL XI

PARTEA A 2-A

LITERA T

T — TOCĂLIȚĂ

1982

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
71021 Calea Victoriei nr. 125, Sectorul I – BUCUREȘTI

Redactori responsabili:

IORGU IORDAN

Membru al Academiei Republicii Socialiste România

ALEXANDRU GRAUR

Membru al Academiei Republicii Socialiste România

ION COTEANU

Membru al Academiei Republicii Socialiste România

Partea a 2-a a tomului al XI-lea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca, de următorul colectiv:

Redactori:

Ioana ANGHEL
Elena COMȘULEA
Maria MUNTEANU
Doina NEGOMIREANU
DOCTOR ÎN FILOLOGIE
Felicia ȘERBAN
DOCTOR ÎN FILOLOGIE
Valentina ȘERBAN
Sabina TEIUȘ
DOCTOR ÎN FILOLOGIE
Emilia TODORAN
Maria Ana VARTIC

Au colaborat parțial la redactare:

Ileana CÂMPEAN
Angela GOLDEA
Ion ISTRATE
Rodica MARIAN

Revizori:

Elena COMȘULEA
Doina NEGOMIREANU
DOCTOR ÎN FILOLOGIE
Valentina ȘERBAN
Emilia TODORAN
Maria Ana VARTIC

Revizie finală:

Vasile BREBAN
Coordonator
Ioana ANGHEL
Felicia ȘERBAN
DOCTOR ÎN FILOLOGIE
Sabina TEIUȘ
DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Au fost consultați pentru *etimologiile* din acest tom:

Alexandru GRAUR, membru al Academiei Republicii Socialiste România, București; Grigore BRÎNCUȘ, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Maria ILIESCU, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Craiova; Bela KELEMEN, doctor docent în filologie, Cluj-Napoca; Gheorghe MIHĂILĂ, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea București; Nicolae URSU, doctor în filologie, cercetător științific principal la Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor din Iași.

A colaborat la unele *operații tehnice:*
Mariana ISTRATE

Redactori responsabili ai tomului XI (partea a 2-a):

VASILE BREBAN doctor docent BELA KELEMEN

T s. m. invar. A douăzeci și doua (iar, după reintroducerea literei *â*, a douăzeci și treia) literă a alfabetului limbii române și sunetul corespunzător (consoană oclusivă, dentală surdă). *O masă lungă, în formă de T.* VINEA, L. I, 22. *Sonora corespunzătoare lui* t, *adică* d. IST. L. ROM. I, 25.

TA[1] interj. (Repetat) Exclamație care imită vorbăria multă și inutilă a cuiva, exprimînd în același timp și nerăbdarea interlocutorului. *Ta-ta-ta!... Ai început să mă înveți pe mine ce e și ce nu e în interesul gazetei?* C. PETRESCU, C. V. 339, cf. DEX.
— Onomatopee.

TA[2] s. m. v. **tată.**

TABÁ s. f. v. **taban**[1].

TABÁC[1] s. m. (Învechit) Tăbăcar[1]. Cf. ANON. CAR. *Socoteală de bani dați... la tabaci* (a. 1742). IORGA, S. D. XIV, 63. *Au găsit... la u*[n] *tabac al mieu 250 piei lucrate* (a. 1801). id. ib. VIII, 116. *Cumpără lînă de la tabaci* (a. 1822). DOC. EC. 264, cf. DRLU, LB. *Holera nu s-a atins de tulungii..., nici de tabacii lucrători de piei.* CR (1831), 308/16, cf. POLIZU. *Meseriași și negustori, împărțiți în isnafuri sau corporații: croitori, ... curelari, ceaprazari, tabaci.* GHICA, S. XIV. *Tabacii și olarii ocupă a patra parte din întinderea ținutului.* I. IONESCU, P. 427, cf. COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., GRECU, P. 414. *Negustori și breslași, tabaci și șelari.* VIANU, L. R. 51. *Un tabac... îl îndrumă la circiuma de lîngă morile doctorului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 213, cf. id. B. 74. *Albia rîului se îngusta... Începea stăpînirea tabacilor care își argăseau pieile în Dîmbovița.* PAS, L. I, 70. *La tabaci cine slujește, Pielea i se tăbăcește.* PANN, P. V. II, 52/11, cf. ZANNE, P. V, 617.
— Pl.: *tabaci.* — Și: (neobișnuit) **tăbánc** (LB), (regional) **tobác** (ANON. CAR.) s. m.
— Din tc. **tabak.** — Pentru **tobac,** cf. magh. t a b a k.

TABÁC[2] subst. **1.** S. n. Frunze de tutun mărunțite, care se aspiră pe nas; (popular) tutun de fumat; (regional) tabacioc. 2 *loț... tabac* (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 68. *Vodă s-au plecat... ca să iei tăbacu* (sfîrșitul sec. XVIII). GCR II, 116/18. *Tabac de Peștea* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 110. *Avem trebuință de a cumpăra...* 3 *litre de tăbac de Ișpanie.* AMFILOCHIE, E. 88/12, cf. id. G. 156/4. 2 *funți tăbac... de cel negru* (a. 1796). IORGA, S. D. VIII, 32, cf. KLEIN, D. 435, CLEMENS, LB. *Producturile ei sînt... café, tabac, cacao.* AR (1829), 44/8. *Cercetînd, a găsit cu adevărat acea moară de tabac înființată* (a. 1847). DOC. EC. 934. *La un an veni monopolul de tabac.* BARIȚIU, P. A. II, 668. *Bătrîna... purta ochilari și priza tabac.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Îl trimet în tîrg să-mi cumpere de zece parale tabac.* ALECSANDRI, T. 992, cf. COSTINESCU. *Dascălul... sfîrcîește toată ziua la tabac.* CREANGĂ, A. 16, cf. BIANU, D. S. *Trăgea tabac pe nas.* HOGAȘ, H. 43. *Gazda îl ținea cu tabac de pipă.* AGÎRBICEANU, S. 65, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Trăgeau tabac, urîndu-și sănătate după ce strănutau.* BRĂESCU, A. 129. *Cutioara mică de tabac.* ARGHEZI, B. 26. *Parfumul discret, în care intra și o nuanță de tabac.* CĂLINESCU, E. O. I, 17. *De opt săptămîni nu ne-a dat dom' majur tabacul.* CAMILAR, N. I, 12. *O lampă de bronz cu abajur de culoarea tabacului își împrăștia lumina.* V. ROM. august 1960, 50. *Dragu-mi-i bădița, drag, Care nu trage tăbac.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 170, cf. 452. *Cutioara deschidea Și, tabac deacă lua, Murgului la nas îi da.* TEODORESCU, P. P. 451. *Ca să-mi alinez durerea de măsele..., am început să beau și eu tabac și să-l rugum în gură.* SBIERA, P. 303. *Întrebă pe un negustor cîte parale îi dă pe pielea lupului, că-i trebuie pentru tabac.* ȘEZ. III, 113, cf. XV, 136. *A înlemnit cu țigara în gură... Atîta i-a zis Mama-Pădurii: Ai noroc că bei tabac!* PAMFILE, DUȘM. 222, cf. ALR I 1 538, ib. 1 540, ib. 1 543, ib. 1 544, ALR II 4 139, ib. 4 292, ALR SN IV h 1 144, A V 15, VI 3. ✦ (Prin analogie) Frunza altor plante, mărunțită mărunt. *Arinul vindecă de cel-pierit; faci din el tabac și tragi pe nas.* HEM 1 207.

2. S. m. (Bot.; Transilv. și Bucov.) Tutun *(Nicotiana tabacum).* Cf. COTEANU, PL. [Oile rîioase] *trebuie... spălate cu zamă de tăbac (duhan, tutun).* ECONOMIA, 96/25, cf. KLEIN, D. 197. *Frunze de tăbac.* CĂLENDARIU (1814), 180/25, cf. BARONZI, L. 146, CONV. LIT. XXIII, 1 055, BRANDZA, FL. 344, ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 116. *Am o buruiană ce se cheamă tabac sau tiutiun, tare minunată și bună de multe leacuri.* SBIERA, P. 302, com. MARIAN. *Foaie verde de tăbac.* BÎBICESCU P. P. 43, cf. ALR I 1 539/129, 571, ALR II 6 539/141. *O-nflorit tăbacu.* FOLC. TRANSILV. II, 10. ✦ (Și în sintagmele *tabac turcesc,* COTEANU, PL., LB, PANȚU, PL., BORZA, D. 116, *tăbac rotund,* COTEANU, PL., LB, BORZA, D. 116, *tabac țigănesc,* PANȚU, PL., BORZA, D. 116) Tutun turcesc *(Nicotiana rustica),* v. t u t u n. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3—4, 63, PANȚU, PL., BORZA, D. 116. ✧ Compuse: **tabacul-cîmpului** = arnică *(Arnica montana).* BORZA, D. 23; **tăbacă-sălbatică** = mierea-ursului *(Pulmonaria rubra).* id. ib. 140.

3. Subst. (Argotic; în e x p r.) **Prost tabac ai,** se spune cuiva foarte prost. V. t a b a c h e r ă. Cf. BUL. FIL. IV, 110.

— Pl.: (rar, **1**) *tabacuri.* ALR I 1 538/259. — Și: (învechit și popular) **tăbác** s. m., s. n., **tăbácă,** (prin Maram.) **tabácă** (ANT. LIT. POP. I, 197, GLOSAR REG.) s. f., (prin Transilv.) **tăbág** (ALR SN IV h 1 144/141) s. n., **tubác** (LB, GHEȚIE, R. M., BORZA, D. 116) s. m., s. n.

— Din ngr. ταμπάκος, germ. **Tabak,** fr. **tabac,** magh. **tobák, tubák.**

TABACÁ s. f. v. **tabalhana.**

TABÁCĂ s. f. v. **tabac**[2].

TABACCERÍE s. f. (Învechit, rar) Prăvălie în care se vinde tabac[2] **(1);** fabrică de tabac. Cf. POLIZU.
— Pl.: *tabaccerii.*
— **Tabacciu** + suf. *-ărie.*

TABACCÍU s. m. (Învechit, rar) Fabricant sau negustor de tabac[2] **(1).** *Cafegii..., tabaccii* (a. 1835). DOC. EC. 596.
— Pl.: *tabaccii.*
— **Tabac**[2] + suf. *-ciu.*

TABACHÉRĂ s. f. **1.** Cutiuță pentru păstrarea tutunului sau a țigărilor; portțigaret, (rar) porttabac, portțigar, (învechit) pixis, tăbăcar[2], (regional) picsă, tozâ. *Nu să vede... la dînsul tabachere.* CUGETĂRI, II, 43[v]/20. *O tabachere de marmore* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 144. *Le încredințază daruri... Tabachere în brilianturi și șaluri de mare preț.* BELDIMAN, E. 24/2. *Asemenea lucru este lucrat pe tabacheri.* GOLESCU, Î. 46, cf. LB, PLEȘOIANU, A. 24[2]/16. *Tabacheri de aur cu diamanturi.* AR (1829), 82/37, cf. CR (1829), 100/14, VALIAN, STAMATI, M. 9/11. *Împreună cu basmaua și tabacherea am băgat și cartea d-tale în sîn.* NEGRUZZI, S. I, 223, cf. COSTINESCU. *Un vraf de hîrtii... pe care le găsise la un loc cu tabacherea.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 36. *Își scoate tabacherea, își face o țigară.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 94. *Își luă tabachera din fereastră, își răsuci o țigară.* AGÎRBICEANU, S. 56. *O tabacheră de piele de crocodil.* REBREANU, I. 251, cf. NICA, L. VAM., ȘĂINEANU, D. U. *Îmi permiți să-ți ofer o țigare?... îl îmbie cu tabacherea de metal deschisă.* V. ROM. februarie 1954, 25. *Scoase tabacherea ca să-și răsucească o țigară.* SADOVEANU, O. XI, 411, cf. ARGHEZI, S. XI, 76. *Luă tabachera, scoase o țigară.* V. ROM. aprilie 1957, 113. *Dă-mi tabachera să-mi răsucesc o țigară.* STANCU, R. A. IV, 273. *Își trage din buzunarul de la piept tabachera de aur masiv.* VINEA, L. I, 126. *Scoase o tabacheră de nichel.* V. ROM. ianuarie 1971, 3, cf. ALR I 1 544, BALADE, III, 228, O. BÎRLEA, A. P. I, 506.

2. P. a n a l. Ferestruică executată în acoperișul unei construcții și care se deschide ca un capac. Cf. CADE, CV 1949, nr. 9, 26. *Cu ajutorul unei scări, căci casa n-avea tabachere, se sui pe acoperiș.* CĂLINESCU, S. 440, cf. DN², DEX.

3. (Argotic) Cap (la om); (argotic) cutiuță. Cf. BULFIL. IV, 110, SCL 1960, 738.

— Pl.: *tabachere.* — Și: **tabachére** (pl. *tabacheri* și, regional, *tabachere* ALR I 1 544/194), (învechit) **tabachiéră** (BUDAI-DELEANU, LEX., CIHAC, II, 398, DDRF), **tabachiére** (POLIZU, BARCIANU) s. f., **tabăchiér** (IORGA, S. D. XII, 146) s. n.; **tăbăcherie** (KLEIN, D. 435, LB), (regional) **tăbăchéră** (ALR I 1 544/842), **tabatére** (FOLC. MOLD. I, 497) s. f.

— Din ngr. ταμπαχ(ι)έρα, it. **tabacchiera.** — Pentru sensul **2**, cf. fr. t a b a t i è r e.

TABACHÉRE s. f. v. **tabacheră.**

TABACHÉRNIȚĂ s. f. (Învechit, rar) Tabacheră **(1)**. Cf. KLEIN, D. 435, LB.

— Pl.: *tabacherniți.* LB. — Și: **tăbăchérniță** s. f. ib.

— **Tabacheră** + suf. *-arniță.*

TABACHIÉRĂ s. f. v. **tabacheră.**

TABACHIÉRE s. f. v. **tabacheră.**

TABÁCIC, -Ă adj. v. **tabagic.**

TABACIÓC s. n. (Rar, prin Mold.) Tabac² **(1)**. *Tăbacioc este?* CREANGĂ, P. 308, cf. SCRIBAN, D. *Ia să trag un tabacioc!* id. ib., cf. DM.

— Pl.: *tabacioace.* SCRIBAN, D.

— Din ucr. **табачок,** rus. **табачок.**

TABÁGIC, -Ă adj. Care se referă la tabagism; care provine din tabagism. *Tuse tabagică.* DL, cf. DN². *Frecvența bronșitei tabagice.* ABC SĂN. 74. *Studiul sclerozei pulmonare tabacice.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 257, cf. M. D. ENC. ✦ (Și substantivat) (Cel) intoxicat cu tutun. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *tabagici, -ce.* — Și: **tabácic, -ă** adj.

— Din fr. **tabagique.** — **Tabacic:** prin apropiere de *tabac².*

TABAGÍSM s. n. Intoxicație cronică cu nicotina din tutun, specifică fumătorilor; (rar) nicotinism. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *Intoxicația cronică cu tutun poartă numele de tabagism.* ABC SĂN. 368, cf. DEX.

— Din fr. **tabagisme.**

TABALHANÁ s. f. (Învechit, rar) Tăbăcărie¹ **(2)**. *Într-aceste tabacale să lucrează cu scîrnăvii de cîini și pieile lor* (a. 1837). DOC. EC. 667. *Aceste tabalhanale..., neavînd vreo cîtățime de apă însămnată, spre a putea spăla mordalicul ce să face din lucrarea pieilor* (a. 1837). ib. 692, cf. 693.

— Pl.: *tabalhanale.* — Și: **tabacá** s. f.

— Din tc. **tabakhane.**

TABÁN¹ s. n. **1.** (Prin Mold.) Căptușeală care se pune la încălțăminte pe talpă; branț. Cf. ȘIO II₁, 339, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *S-a descălțat și a scos din tabanul imineilor aurul.* SADOVEANU, O. XVI, 92, cf. SCRIBAN, D.

2. (Prin Dobr.) Talpa plugului; plaz¹ **(1)**. Cf. SCRISAN, D., CADE, H XIV 340, 398, 429.

3. (Prin Mold. și Transilv.; și în forma *tavan)* Lemn gros, care se așază la temelia unei construcții; talpă **(II 1)**. Cf. SCRIBAN, D., ALR II/I h 224/130.

4. (Prin Mold.; și în forma *tavan)* Scîndură subțire și lungă, ș i p c ă¹, l e a ț (CIHAC, II, 616, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, H X 111, 539, ALR I 1 853/214, ALR II/I h 227/537, A V 15); fiecare dintre scîndurile lungi și subțiri care se bat pe căprioriî acoperișului, pentru a susține țiglele sau șindrila, (regional) m u c h i e r **(2)** (ȘĂINEANU, D. U., CHEST. II 230/198); scheletul acoperișului, format din aceste scînduri (ib. II 231/222, A IX 1). ✦ (Prin nordul Mold.; în forma *tabon)* Streașină (A V 34) făcută din scînduri (A VI 9, GLOSAR REG.). ✦ (Prin nordul Mold.) Fiecare dintre bucățile de scîndură care se întrebuințează la acoperirea dependințelor. Cf. CV 1952, nr. 5, 41.

5. (Prin Mold.) Lemn din care se fac plute¹. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Să faše plută bună dă lemne sau dulachi sau scînduri sau tabani.* GRAIUL, I, 443.

6. (Prin Olt. și prin estul Munt.; și la pl., în forma *tavane)* Podea **(1)** de scînduri. Cf. CHEST. II 202/99. *Leșiia o-ntrebuințăm pentru... spălat pă juoz la tavane.* GL. OLT. ✦ (Regional) Prispă de lemn. SCRIBAN, D.

7. (Regional; în forma *tăvan)* Zid de piatră sau de cărămidă pe care este așezat cuptorul de pîine (Brădișorul de Jos — Oravița). CHEST. II 321/8.

II. (Regional; în forma *tabană)* Smochină. Com. din ȚEPEȘ VODĂ — CONSTANȚA. ✦ (Învechit și regional; și în forma *tiban)* Șirag de smochine. *Un tiban smochine* (a. 1777—1792). ap. N. A. BOGDAN, C. M. 70. *4* [parale] *un tiban de smochine* (a. 1792). URICARIUL, IV, 132, cf. SCRIBAN, D. *Desară iu la tini Cu tabanuri de zmochini.* POP., în JAHRESBER. VIII, 310.

III. (Prin Mold.) Un fel de tivitură din blană de oaie făcută la un cojoc ciobănesc. Cf. TDRG.

IV. (Învechit) Oțel de calitate superioară, întrebuințat la fabricarea săbiilor. *De briu atîrna o pală de taban împodobită cu aur și rubine.* BĂLCESCU, ap. ȘIO II₂, 115. *N-aș vrea nici săbii de taban Deprinse la omor, Nici lung covor de Ispahan.* ALECSANDRI, P. I, 148. *O pală de taban cu apele negre pe tăiș și cu mîner de pietre scumpe.* ODOBESCU, S. I, 132. *Avem iatagan Cu simcea de taban.* I. NEGRUZZI, S. IV, 477, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *tabanuri* și *tabane,* (m.) *tabani.* — Și: (regional) **tăbăn** (H IV 398, 429) s. n., **tabá** (T. PAPAHAGI, C. L., ALR II/I h 227/537) s. f., **tabón, taván, tăván** s. n., **(II) tabănă** (com. din ȚEPEȘ VODĂ — CONSTANȚA) s. f., **tibán** s. n.

— Din tc. **taban.**

TABÁN² s. n. v. **tavan¹.**

TABANÁ s. f. (Învechit, rar) Tăbăcărie¹ **(2)**. *Toți turci[i] pe margini ne sînt prieatini cunoscuți, că toți fac negustorie, socotesc să fim apărați, mai virtos... tabanaoa o cinstesc foarte* (a. 1821). IORGA, S. N. 153. *Chir Vasili e la tahana, la Giorman, să lege cordovanele* (a. 1821). id. ib. 154.

— Pl.: *tabanale.* — Și: **tahană** s. f.

— Din tc. **tabahane, taphane.**

TABÁNĂ¹ s. f. (Regional; în e x p r.) **Tabana** (sau **tabană) pe** (cineva) = (a da) năvală asupra cuiva, a tăbărî pe cineva. *Cînd m-au văzut flămîngioșii că am o burcă, deodată tabana... pe mine: și n-a fost chip* [de scăpat], *pînă nu le-am dat-o toată.* PAMFILE, A. R. 261. *Eu unul, și ei cu toții tăbană... pe mine.* id. J. II, 168.

— Și: **tăbánă** s. f.

— Din scr. **tabanje.**

TABÁNĂ² s. f. v. **taban¹.**

TABÁR subst. **1.** (Învechit, rar) Mantie. V. t î m b a r. *Un tabar porfiriu fără mineci, cu buchete de aur.* ASACHI, S. L. II, 85.

2. Haină care se purta pe deasupra armurii. Cf. DN².

— Pl.:?

— Din ngr. ταμπάρο, fr. **tabar.**

TABARDÓS s. n. (Argotic) Rachiu **(1)**. Cf. BARONZI, L. 149, BL II, 190.

— Și: **tapardós** (BL IV, 200), **taparnós** (ib. II, 190), **topardós** (BARONZI, L. 149, BL II, 190, DR. XI, 144), **tabaróș** (BL II, 190), **papardós** (ib.) s. n.

— Din țig. **tabardo.**

TABARÓȘ s. n. v. **tabardos.**

TABATÉRE s. f. v. **tabacheră.**

TÁBĂ s. f. (Regional) Efigie. Cf. RĂDULESCU-CODIN L. 130. *Taba caragrosului.* id. ib. 89.
— Pl.: ?
— Cf. tc. tab „gravură".

TABĂCHIÉR s. n. v. **tabacheră.**

TABĂNEÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a tabăni. Cf. DDRF.
— **Tabăni** + suf. *-eală.*

TABĂNÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A pune, a fixa tabanuri **(I 4).** Cf. DDRF.
— Prez. ind.: *tabănesc.*
— V. **taban[1].**

TABĂNÍRE s. f. Acțiunea de a tabăni. Cf. DDRF.
— V. **tabăni.**

TÁBĂR s. n. v. **tabără.**

TÁBĂRĂ s. f. **I. 1.** Loc (întărit) în care staționează trupe militare (în corturi sau sub cerul liber) un timp mai îndelungat; (învechit) tabie. V. bivuac, campament, cantonament, castru, lagăr, otac. *Bătură... pre amoriteani, carii la Haseson în tabără lăcuiia.* PO 48/11, cf. D. BOGDAN, GL. 108. *Nu le va fi cu cinste să-și lasă tabăra undi au fost puși să străjuiască.* HERODOT (1645), 422, cf. CHEIA ÎN. $18^{r}/6$. *Ducîndu-l în tabără, Pavel zise căpitanului: slobodu mi-e a-ți grăi ceva?* N. TEST. (1648), $164^{r}/24$. *Au lăsat Radul Vodă toate ale sale în tabără și au fugit cu toată oastea sa.* SIMION DASC., LET. 54. *Leșii, văzînd aștia tătărime..., și-au întărit tabăra cu șanțuri pen pregiur.* N. COSTIN, ap. CADE, cf. ANON. CAR., DRLU, LB. *Un vrășmaș barbar, de tabăra noastr-aproape.* HELIADE, O. I, 413. *Oastea împărătească și-a așăzat tabăra sa.* CR (1830), $59^{1}/32$. *Taberile îngrădite.... erau cunoscute de români încă din veacul al XV-lea.* BĂLCESCU, M. V. 621, cf. POLIZU. *Ion Vodă trimite înainte pe bravul Dumbravă cu cazacii pentru a încungiura tabăra.* HASDEU, I. V. 86. *În tabăra lui Tomșa mă duc, alerg îndată.* ALECSANDRI, T. II, 181, cf. COSTINESCU. *Se trimiseră mulțime de deputați în tabăra turcească, a cărei avangardă descălecase la porțile Cotrocenilor.* BOLINTINEANU, O. 262. [Actorul] *juca... pe un ofițer de gardă în tabără.* CARAGIALE, O. I, 14, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *În tabăra lui Tomșa, boierimea era adunată în jurul cortului lui vodă.* SADOVEANU, O. V, 513. *Tudor și-a așezat tabăra la Țîndăreni.* OȚETEA, T. V. 153. *Oastea populară se stabilește... într-o tabără în Cotrocêni.* V. ROM. ianuarie 1971, 41. *Acolo-i tabără-ntinsă; Și-acolo, sub fagii mici, Sînt morminte de voinici.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 314. *Un voinic din tabere.* RETEGANUL, TR. 54, cf. ALR SN IV h 958. ◇ Expr. (Popular) **La** (sau **în**) **tabără** = la război; la bătălie. Cf. LB. *Avea și dînsul trei feciori Și i-au plecat toți trei deodată La tabără.* COȘBUC, P. I, 99. *Bărbatul ei să fie Un braț vestit în taberi și mare-n vitejie.* id. ib., 133. *Iată lui că i-au sosit Carte mare de pornit, La tabără de ieșit.* ALECSANDRI, P. P. 20, cf. ALR I 1 425/217. *Lui o carte i-a picat, Carte mare,-mpărătească, În tabără să pornească.* BALADE, II, 211, cf. FOLC. TRANSILV. I, 85. ✦ Cantonament în care staționează trupele militare pentru o perioadă mai lungă în vederea efectuării de exerciții practice pe teren. *Făceam serviciul militar... Într-o seară mă întorceam de la tabără.* PETICĂ, O. 314, cf. SCRIBAN, D. *A pornit... ca să facă exerciții de tabără două zile și două nopți.* CAMIL PETRESCU, O. II, 490, cf. M. D. ENC. ✦ (Cu sens colectiv) Tot ce ține de o tabără **(I 1)** (oameni, corturi, care, animale etc.). *Hatmanul... mult au stătut în gînduri să lase tabăra cu pușci cu tot și el să fugă.* SIMION DASC., LET. 138. *Patru pași muriră în diznădăjduita luptă, toată tabăra cu bogățiile sale... picară în mînule moldovenilor.* ARHIVA R. I, 99/7. *Tabăra întinsă, plină de murmur greu și de furnicar pestriț, se liniștea încet-încet.* SADOVEANU, O. V, 502. *Niște iscoade șovăitoare într-o tabără aținută.* VINEA, L. I, 204. (Regional) **A fi** (sau **a lăsa**) **totul** (sau **toate**) **tabără** = a fi (sau a lăsa) totul în dezordine, unul peste altul, vraiște. Cf. DDRF. *Văzu el că nu este toate tabără cum lăsase.* ISPIRESCU, L. 337, cf. ZANNE, P. IV, 642, SCRIBAN, D. ✦ Oprire pentru odihnă (a unor trupe); popas; etapă. *Își urmă calea... făcînd 15 tabere din Constantinopole pînă în cîmpiile Dobrogiii.* BĂLCESCU, M. V. 105. ✦ (Prin Ban. și sud-vestul Transilv.) Scrisoare (din tabără **I 1**); carte poștală. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 190, cv 1950, nr. 11—12, 39.

2. Așezare vremelnică în corturi, în bараci etc.; campament. *Moisi luo cortul și-l întinse departe, afară den tabără, și-l chiemă cortul adevărăturiei.* PO 291/9. *Glasuri de bucurie-mpreună La drepți în tabără răsună.* DOSOFTEI, PS. 404/4. *Arabii... stau în taberi, cu-a lor femei și copii.* NEGRUZZI, S. II, 131. *Se afla în popas, ... la intrarea satului, o tabără de nomazi.* SADOVEANU, E. 45. *Urcară pe jos pînă la cantonul silvic, unde se afla tabăra muncitorilor forestieri.* V. ROM. ianuarie 1965, 83. ✦ Așezare situată în cîmp, în pădure etc., pentru adăpostirea (în corturi) a copiilor, elevilor sau a oamenilor muncii aflați la odihnă. *Copii ai ceferiștilor au petrecut zile plăcute în coloniile și taberele de la munte sau mare.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 902. *Trebuie să revăd cîțiva mici pacienți din tabără.* T iulie 1964, 38, cf. FD III, 196. ✦ (Sport) Cantonament. *Timp de o lună a funcționat la Sibiu o tabără de box.* SP. POP. 1950, nr. 1 730, 4/1.

3. (Învechit și popular; de obicei determinat prin „de care") Grup de care în mers sau în popas. V. caravană. *Început-au a veni mulțime de taberi de care tătărăști cu mălaiu de vîndut în Iași.* NECULCE, L. 84, cf. 225. *O tabără de care mergea la tîrg cu oale.* DONICI, F. 185. *Focul pîlpîie mereu... Și prin tabăra-așezată Se văd boii la un loc, Țintind ochii lor spre foc.* ALECSANDRI, P. II, 106, cf. 110. [Oamenii] *prinseseră frică... și nu plecau la tîrg decît cu tabăra.* CONTEMPORANUL, VI_2, 287, cf. DDRF. *Toamna, se întorcea... cu șirurile lungi de care. Aprindeau focuri în mijlocul taberii și prindeau a povesti.* SADOVEANU, O. I, 464, cf. X, 213. *Au întîlnit o tabără de care pline cu sare.* SBIERA, P. 168, cf. 5, ȘEZ. II, 17. *Mai în jos de Neamț poposise o tabără de cară.* ib. IV, 125. ✦ (Învechit, rar; determinat prin „corăbiilor") Grup de corăbii. *După ce înțăleasără preste tot grecii cum acolo opriră tabăra corăbiilor, să adunară mai multe vasă grecești de pretutindirlea.* HERODOT (1645), 438.

4. (Prin sudul Munt.) Loc unde se depozita porumbul cules pentru a fi dijmuit. [Porumbul] *se cară la tabără... și acolo se dișmuiește.* PAMFILE, A. R. 223. *Porumbu-l culegeam și-l duceam la tabără.* GRAIUL, I, 191. ✦ (Prin vestul Olt.) Loc îngrădit (acoperit) în care stau oile sau caii. Cf. CHEST. II 429/17, ALR I 415/837, ib. 1 792/837, LEXIC REG. 50.

II. 1. (Învechit și popular) Armată; ceată numeroasă. *Iaste sosit la Dunăre cu oști mari..., însă tabără mare n-au trecut* (a. 1621). IORGA, D. B. I, 38. *Pornindu-să tabăra, au trimis pre un călărel să vază: spartanii pornitu-s-au au ba.* HERODOT (1645), 487. *Cînd vei vrea să ieși la vrăjmași cu războiu, tu întîiu să rînduiești și să tocmești streji..., și să meargă una mai-nainte, alta mai după aceea, iar a treia să fie tabăra cea mare.* NEAGOE, ÎNV. 238/11. *Să spămîntă Iacov foarte și să mira și împărți norodul ce era cu el... în doao tabere.* BIBLIA (1688), $24^{1}/34$. *Socotie Dumitrașco Vodă că va merge Șeremet... și va începe a să lovi cu tătarii, și el să va mai zăbovi... ca să vadă cum va merge tabăra lui Șeremet.* NECULCE, L. 213. *Ai tăiat cu tărie taberile vrăjmașului.* MINEIUL (1776), $167^{r2}/26$. *Oaste rîmlenilor fiindu obicinuită a întî[m]pina tabere de oșteni înarmate* (a. 1802). GCR II, 197/23. *Țiganiada sau tabăra țiganilor.* BUDAI-DELEANU, Ț. 71, cf. LB. *Polonii,*

după această învingere, se împrăștiară în pripă și tabăra lor s-au desfăcut prin biruință, precum acea a dușmanilor prin pierdere. ASACHI, S. L. II, 25, cf. POLIZU. *Dă o poruncă... Oștiri, taberi fără număr împrejuru-i înviez.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Ștefan e departe, Brațul lui prin taberi mii de morți împarte.* BOLINTINEANU, O. 34. *La Nicopole văzut-ai cîte tabere s-au strîns Ca să steic înainte-mi ca și zidul neînvins.* EMINESCU, O. I, 147, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Întorsăi ochii roată Și văzui și lumea toată; Pe deasupra negura, Jos sta mulți ca tabăra.* POP., ap. GCR II, 234/4. *Și mă cată, mamă, cată Unde-s cătane grămadă, La tabăra jumătate.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 324. *S-o rădicat taberi grele.* MÎNDRESCU, L. P. 119, cf. RĂDULESCU-CODIN, L. 37. *Se bat două taberi grele.* BÎRLEA, C. P. 145, cf. 174, T. PAPAHAGI, M. 6. *Se pornește tabăra... de soldății.* FOLC. MOLD. I, 118. (Fig.) *Ridică tu tabăra ta, Tu, codrule, nu te lăsa Și luptă-te bine!* COȘBUC, P. I, 237. ◆ P. ext. Mulțime; gloată. *Lăcustele... au acoperit cu taberile lor multe locuri.* N. COSTIN, LET. II, 63/5. *Biruindu-se taberile dracilor de darul ce lăcuia întru tine..., să depărtează patimile celor bolnavi.* MINEIUL (1776), 13^{v1}/10. *Izvorîră din toate lacurile... tabere nenumărate de gîlcevitoare broaște.* MAIOR, P. 139/3, cf. LB. *Nu este tabără, nici adunare, nu este nici sălaș, nici om nebînțuit de fățărniciia înșălăciunii.* PISCUPESCU, O. 174/12, cf. LM. *Două alune sînt tabără la o nucă.* ȚICHINDEAL, F. 219/17, cf. BARONZI, L. ◇ (Adverbial) *De s-ar rîndui asupra mea tabără* [diavolii], *nu se va înfricoșa inima mea.* STĂNOIU, C. I. 157. ◆ (Regional) Haită de lupi (Strehaia). ALR SN III h 676/848.

2. Grup opus altui grup; grupare, front politic etc. care luptă pentru o cauză comună; parte **(III 1)**, partidă **(2)**. V. lagăr. *În două taberi era despărțită ceata copiilor.* GANE, ap. CADE. *Jocul se începe alegîndu-se două tabere: una de trei copii,... cealaltă de oricîți copii vor fi în joc.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Cei din tabăra autonomiștilor... au pierdut pre politicianul lor cel mai vechi.* SBIERA, F. S. 275. *Prietenii directorului se împărțiră în două tabere.* AGÎRBICEANU, A. 211. *Lumea avocaților era împărțită în două tabere.* BĂRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 195. *Se afă în tabăra opoziției.* CĂLINESCU, C. O. 87. *Ofițerile n-au lipsit nici din tabăra adversă.* VINEA, L. I, 383. *Aș fi răbdat să fii din tabăra cealaltă, te-aș fi admirat chiar.* DEMETRIUS, C. 54. *Construcția dramaturgică... structurată pe conflicte pieternice, ce împart personajele în tabere distincte, tranșante.* V. ROM. ianuarie 1965, 144. (Glumeț) *N-apucasem încă bine să mă așez pe spatele Pisicuții, cînd sosiră și cîinii, și lupta se începu crîncenă între cele două tabere dușmane.* HOGAȘ, M. N. 186. ◇ Fig. *Pînă în ceasul apropierii* [cele două femei] *fuseseră taberi vrăjmașe, și-acuma alianța se lega cam de departe.* SADOVEANU, O. VII, 321.

— Pl.: *tabere* și *taberi*, (învechit, rar) *tabiri* (HERODOT 1645, 243). — Și: (rar) **tăberă** (ALEXI, W.) s. f., (învechit și regional) **tăbăr** (PO 5/7, ib. 276/14, CCR 104/15, ANON. CAR., CHEST. II 429/17, ALR I 1 792/837, LEXIC REG. 50) s. n., **tăboră** (IORGA, D. B. II, 83, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 190), (învechit, rar) **tăbără**, (prin Maram. și nordul Mold.) **tăbură** (T. PAPAHAGI, M. 6, ALR SN IV h 958/551) s. f., (prin sud-vestul Transilv.) **tăbore** (CV 1950, nr. 11—12, 39) subst., (prin sud-vestul Olt.) **taboáre** (RĂDULESCU-CODIN, L. 37) s. f.

— Din slavonul ТАБОРЪ, magh. **tábor**.

TABÉL s. n. **1.** Foaie cuprinzînd nume, cifre, date, introduse în rubrici cu anumite specificații, pentru a servi unui scop; (învechit) tablă[1] **(II 1)**, tăbliță **(II 2)**. V. listă. *Foarte folositoare tabelă, carea arată împărțirea veniturilor și a chieltuialelor preste tot anul la întrebuințarea economiei.* CALENDARIU BUDA (1813), 76/1. *Tabelele mortalității a vestitului Ulpian se potrivesc foarte mult cu... a cetăților mari.* VASICI, M. I, 92/16, cf. LAURIAN, M. IV, 11/11. *Următoarea tabelă dă aceste diferenții.* D. ASACHI, T. 29/22. *Tabela următoare cuprinde resultatul esperiențelor.* MARIN, F. 320/3, cf. POLIZU. *Un popor marc și compact în cuprinsul țărilor sale, precum se va putea vedea din tabela ce urmează.* GHICA, A. 121, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *O coală de hîrtie verde, pe care chiriașii predecesori o transformaseră în agendă, bloc-notes și tabel de calcule.* C. PETRESCU, C. V. 47. *Tabel cu iscăliturî și peceți.* I. BOTEZ, B. I, 217. *Are întocmit un tabel cu numele profesorilor, completat cu notații amănunțite asupra vîrstei, sănătății.* V. ROM. octombrie 1964, 88. (Fig.) *În tabelele istoriei se scrie numai veșnicul adevăr.* ap. KOGĂLNICEANU, S. A. 77. *Măicuța e jicnită în tabela ei cu noțiuni, dar desigur s-a întrebat în sine ce-i un bulevard și a văzut că nu știe.* ARGHEZI, C. J. 33. ◆ (Învechit) Tablă de materii, v. tablă. *Acest mic plan să numească tabelă.* CPÎ II, 154/12. ◆ (Învechit) Tablă **(II 3)**. *Tabellă de slovnire.* CARTE TREB. II, 60/4. *Tabelele a cunoașterii slovelor.* ÎNV. DASC. 10/2. *Tabelele cunoașterei literilor, după cum s-au fost obicinuit învățătorii.* PETROVICI, P. 29/1. ◇ *Tabel de onoare* v. onoare. *Tabelă de marcaj* v. marcaj. ◆ Serie de valori numerice, aranjate într-o anumită ordine în șiruri sau coloane, pentru ușurarea anumitor calcule sau pentru obținerea unei clasificări. *Socotirea intereselor se face... după tabele calculate și numai pentru control se mai face o calculare în toată regula.* I. PANȚU, PR. 64, cf. DEX. ◇ (Învechit) *Tabela înmulțirei* (sau *aritmeticii, pitagorică*) = tabla înmulțirii, v. tablă[1]. *Tabella înmulțirei.* ARITM. (1806), 98/4. *Să să învețe... tabela aritmeticii de mine așezată, fiește-cine candidat să o învețe* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201, cf. CLIMESCU, A. 25, ALEXI, W. *Tabelă matematică* (pentru diverse funcții) = tablou în care sînt date valorile unei funcții pentru anumite valori ale argumentelor. Cf. M. D. ENC. *Tabelă de logaritmi* v. logaritm. *Tabelă trigonometrică* v. trigonometric. ◆ (Regional) În formele *tabelă, tăbelă)* Carte funciară. Cf. ALR SN I h 148.

2. (Învechit) Desen sau pictură; tablou **(2)**; planșă **(1)**. *Un splendid tabel în pinacoteca de la Munic.* HASDEU, I. C. I, 103. *Versuri mai vii și mai colorate decît cel mai nimerit tabel.* ODOBESCU, S. III, 82. *Globul de pe masă, hărțile și tabelele zoologice de pe perete erau tot atîtea dovezi că și dascălul... învățase mult.* SLAVICI, O. I, 109. (Fig.) *Din introducere se vede, după sumarul ce ne-a lăsat, că voi să facă un tabel al vieței sociale a românilor din trecut.* ODOBESCU, S. III, 497. ◆ Tablou din natură, privelițe. *Tabelul ce s-a prezentat la ochii scriitorului a fost măreț; inima-i a bătut cu tărie la acele splendide privelișli.* ODOBESCU, S. III, 93.

3. (Prin Mold.; în forma *tabelă)* Tablă (școlară). Cf. STAMATI, D., POLIZU. *Răspunse unul dintre noi cu crida la tabelă.* CREANGĂ, A. 77, cf. BARCIANU. *Făcea... așa de frumoase „expuneri matematice" la tabelă.* IORGA, L. II, 524. *În fiecare dimineață — cu perseverență caracteristică glumelor școlare — apărea pe tabela proaspăt spălată următoarea inscripție.* TEODOREANU, M. II, 30. *Încă nu fusesem ascultat la tabelă.* SADOVEANU, O. XVII, 512, cf. ALR II 3 746/514, 520. ◆ (Regional) Tăbliță (pentru școlari). Cf. SCRIBAN, D., ALR II 3 745/605.

— Pl.: *tabele.* — Și: **(1, 3) tabélă** (scris și *tabelță)*, (regional) **tăbélă** s. f.

— Din lat. **tabella**, germ. **Tabelle**, rus. **табель**.

TABELÁ vb. I. Tranz. A aranja în formă de tabel **(1)**. *Inginerul a tabelat datele.* L. ROM. 1975, 106, cf. DEX.

— Prez. ind.: *tabelez.*

— V. **tabel**.

TABELÁR, -Ă adj., subst. **I. 1.** Adj. În formă de tabel **(1)**. *Trimisese „Gazetei" un conspect tabelariu.* BARIȚIU, P. A. III, 277, cf. COSTINESCU. *Aduna date și făcea expuneri tabelare despre nașteri și încetări din viață.* SLAVICI, O. I, 105, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *După cronologia tabelară, se adoptă pentru venirea lui Radu întemeietorul data de 1259.* IORGA, L. II, 187, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. S. n. (Tipogr.) Zaţul cu care se tipăresc registrele. Cf. V. MOLIN, V. T. 64, CADE.

II. Adj. În formă de tăbliţă **(I 1)**. *Cristalele rotunde şi sferice..., conice, piramidale, tabelare, filamentare.* BARASCH, I. N. 72/30. *Este constituit din mai multe straturi de celule tabelare.* BOTANICA, 14. ◇ *Tipărire tabelară* = sistem de tipărire (folosit înainte de descoperirea literelor mobile) cu ajutorul unor tăbliţe de lemn pe care era gravat textul. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

III. S. m. (Învechit) Curier, mesager. *Prin tabelarii săi cei mai credincioşi l-au chiemat la tocmeală.* ŞINCAI, HR. I, 233/19. *Tabelarii (expreşi) pe care-i va trimite de aci înainte cu scrisori.* BARIŢIU, P. A. I, 50, cf. BARCIANU.

— Pl.: *tabelari, -e.* — Şi: (învechit) **tabelárius** (scris şi *tabellariu* ŞINCAI, HR. III, 46/22, DRLU) adj., s. n.

— Din lat. **tabellarius, fr. tabellaire.**

TABELÁRIU adj., s. n. v. **tabelar.**

TABÉLĂ s. f. v. **tabel.**

TÁBEBĂ s. f. v. **tabără.**

TABERNÁC s. n. v. **tabernacol.**

TABERNÁCLU s. n. v. **tabernacol.**

TABERNÁCOL s. n. **1.** Cortul în care vechii evrei păstrau chivotul legii, cortul mărturiei, v. cort; p. ext. altar. Cf. STAMATI, D., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *În umbra tabernacolului, florile, aşezate de credincioşi la picioarele Madonei, răspîndesc o mireasmă pătrunzătoare.* LOVINESCU, C. IV, 129, cf. CADE. ◇ Fig. *Firmamentul* [s-a extins]... *ca domă La sîntul tabernacol, nemărginitul templu.* HELIADE, O. I, 358. *Flacără misterioasă,... [ideea] urmează să vegheze în altarul minţii şi în acest tabernacul ea sfidează despotismul.* MACEDONSKI, O. IV, 119. ✦ (Învechit) Cort. Cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D.

2. Dulăpior sau cutie de metal preţios (în formă de biserică), în care se păstrează cuminecătura, mirul sau alte obiecte de cult; chivot. Cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC.

— Pl.: *tabernacole.* — Şi: **tabernácul,** (învechit) **tabernáclu** (BOLLIAC, O. 119, pl. *tabernacluri* id. ib.), (învechit, neobişnuit) **tabernác** (I. GOLESCU, C., pl. *tabernacuri* id. ib.) s. n.

— Din lat. **tabernaculum,** it. **tabernacolo.** — **Tabernaclu** < fr. **tabernacle.**

TABERNÁCUL s. n. v. **tabernacol.**

TABÉRNĂ s. f. v. **tavernă.**

TÁBES s. n. Formă tardivă de sifilis nervos, care se manifestă prin tulburări de sensibilitate, de mers, prin puternice dureri viscerale etc.; p. ext. (învechit) nume dat unor boli care provoacă ataxie. *Tabes (oftică uscată).* LUCACI, M. 101/2, cf. BIANU, D. S. ABC SĂN., DER, M. D. ENC.

— Din fr. **tabès,** lat. **tabes.**

TABÉT[1] s. n. v. **tabiet.**

TABÉT[2] s. n. v. **tibet.**

TABÉTIC, -Ă adj. **1.** (Adesea substantivat) Bolnav de tabes. *Prezenţa sifilisului în antecedentele tabeticilor.* MARINESCU, P. A. 80, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC.

2. Care se referă la tabes; care aparţine tabesului. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tabetici, -ce.*

— Din fr. **tabétique.**

TABETLÍU, -ÍE adj. v. **tabietliu.**

TÁBIE s. f. **1.** (Învechit) Parapet de pămînt, construit în jurul unui loc întărit, spre a-l apăra, (învechit) baştă; redută. V. fortificaţie, întăritură. *Făcusă leaşii în ceale trei dzile o tabie, adecă o baştă denafară de şanţuri.* M. COSTIN, O. 82. *Au început a săpa de-au făcut şanţu şi tabie.* NECULCE, L. 370, cf. 348. *Şi prin clătire însămna primejdiia, mişcîndu-să tabiile.* AETHIOPICA, 51[r]/9. *La tabie vin cu toţii, acolo să întăresc.* BELDIMAN, E. 52/9. *Turcii ţinea înaintea părţii noastre d-a stînga două tabii.* CR (1829), 42[1]/12, cf. I. GOLESCU, C. *Întărindu-şi tabăra împregiur... cu şanţuri adînci şi înălţînd pămîntul ca o cetate cu tabii.* MAG. IST. IV, 96/13. *Îşi aşează la Stoieneşti tabăra, şe şănţui bine şi făcu oştirei tăbii.* BĂLCESCU, M. V. 129. *Odată cu ieşirea din Plevna, turcii părăsesc tabiile de la nord.* MAIORESCU, D. II, 105. *Turcii îşi aşezase pe acele înălţimi tăbii întărite.* ODOBESCU, S. III, 572, cf. VLAHUŢĂ, R. P. 26, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Între ei şi tabia Abdul-Kerim, pe care trebuia s-o ia, se întindea o nouă vale.* D. ZAMFIRESCU, R. 262, cf. ŞĂINEANU, D. U. *S-au apucat să dea jos, una cîte una, conacele şi tăbiile, pe unde îi veneau ajutoare şi hrană.* GALACTION, O. A. I, 267. *O curătură de porumburi, fostă tabie turcească.* VOICULESCU, P. II, 32. *S-ar putea ca într-o bună zi acest steag tricolor să fie împlîntat pe vreo tabie turcească.* CAMIL PETRESCU, O. II, 222, cf. GRAIUL, I, 169, VÎRCOL, V. ✦ (Învechit, rar) Partea superioară a unui zid de apărare; meterez **(1).** *Turcii foarte tare au stătut împotrivă,... dînd de pe tabiile zidurilor şi ei cu tunuri şi cu puşti.* DIONISIE, C. 220. ✦ P. ext. Trupe militare protejate de un astfel de parapet sau care se află în interiorul unei redute. *Aproape de liniile duşmanilor, spre Grivija, sentinelele ascunse în tufişuri şi-n gropi stăpîneau cu ochii mişcările tabiilor.* SADOVEANU, O. II, 28. ✦ Tabără militară; castru. *Aceşti soli puseră atîta vreme întru... lunga lor petrecere în tabia otomană, încît se întoarseră în Polonia de-abia după un an.* ARHIVA R. I, 102/11. *În cartea acea nemţească zicea că pe locurile astea trebuie să fie tabia a XVIII-a.* ANGHEL, PR. 177, cf. CIAUŞANU, V. ✦ P. ext. (Regional) Oaste, armată. CIAUŞANU, V.

2. (Mai ales în Olt.) Şanţ[1] (care delimitează un teren cultivat). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Trecu tabia şi-o luă la deal pe poteca din ţarină.* PLOPŞOR, C. 92, cf. ALR II 5 078/872.

— Pronunţat: *-bi-e.* — Accentuat şi: *tabíe.* CIHAC, II, 616. — Pl.: *tabii* şi *tăbii.*

— Din tc. **tabiya,** bg. **табия,** scr. **tabija.**

TABIÉT s. n. Gust, plăcere (măruntă) pe care cineva şi-o satisface regulat, cu meticulozitate; obicei **(2),** obişnuinţă; p. ext. manie **(1).** V. năravuri **(1),** taifet, tipic[1]. *N-are nici caretă, nici armăsari, nici... tabieturi.* NEGRUZZI, S. I, 313. *Aţi dus-o una cu bancheturile, cu zaifeturile... Ar fi vreme poate de a vă mai schimba tabietul.* ALECSANDRI, T. 1 248, cf. COSTINESCU. *S-a hotărît să se apuce iar de tabietul lui de mai înainte.* CARAGIALE, O. II, 274. *Tata şi-a luat cafeaua, după tabiet.* MILLE, V. P. 166, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Te muţi... într-o casă străină, cu arme şi bagaje, cu tabieturi şi obiceiuri.* ANGHEL, PR. 41, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Avea tabietul să doarmă totdeauna după-masă.* CONV. LIT. XLIV[1], 310. *Dumneata ai produs oarecare dezordine în tabieturile mele.* C. PETRESCU, C. V. 155. *Isprăvind tabietul, aruncă ţigara, gata să se apuce de lucru.* BRĂESCU, A. 98, cf. VISSARION, B. 198. *Îi ştiu tabieturile şi felurile pe care le preferă.* SADOVEANU, O. X, 479, cf. VINEA, L. I, 75. *Atmosfera de tîrg şi siestă..., de viaţă sclerozată în ticuri şi tabieturi.* T mai 1964, 70, cf. ŞEZ. V, 161. ◇ Fig. *Cucul din ceasornic îşi va urma tabietul.* PILLAT, P. 87. *Aceşti actori tineri au dovedit... un spirit nou, entuziast, lipsit de rutină şi tabieturi scenice.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 9/5. ◇ Loc. adj. **Cu tabieturi** = cu deprinderi fixe; p. ext. cu atitudini şi apucături boiereşti. *Tineri, soro,... cu vorbă, cu ighemonicon..., cu tabieturi...* ALECSANDRI, T. 422. *Sînt un om cu tabieturi*

şi belaliu la drum. CARAGIALE, O. VII, 162. *Preşedintele era bărbat în vîrstă, însurat, cu tabieturi.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 180. *Un bolnav bătrîn, cu tabieturi, nu trebuie scos din casa lui.* CĂLINESCU, E. O. II, 185. Loc. adv. **Cu tabiet** = cu multă grijă pentru comoditatea proprie; comod, confortabil; cu un anumit ritual **(3)**, cu o anumită pedanterie. *Traian n-ar fi păţit atîtea nevoi spre a înfrînge pe daci, deacă i-ar fi găsit... trăgînd cu tabiet din narghilea.* ODOBESCU, S. II, 302. *În faţă se aşezau cu tabiet respectabile mame de familii.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *Mă aşezam cu tabiet pe un scaun... pe eare-l puneam pe grătarul de tuci al gurii de calorifer.* CIAUŞANU, R. SCUT. 48. ◇ Expr. **A-şi face tabietul** = a-şi satisface un gust care a devenit obicei **(2)** zilnic. *Vai de mine! Fă-ţi toate tabieturile întocmai ca la d-ta.* PR. DRAM. 287. *După ce-şi făcu tabietul, aruncă o privire severă şi observatoare asupra ţăranilor.* FILIMON, O. I, 161. *Îşi făcea după prînz tabietul boieresc, cu cafea şi ciubuc.* CARAGIALE, O. II, 237, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. **A-i strica** (cuiva) **tabietul** = a strica cuiva cheful, a deranja pe cineva de la satisfacerea unui tabiet. *Turcii erau la pilaf cînd veniră ai noştri să le strice tabietul.* ODOBESCU, S. III, 573. ✦ Viaţă confortabilă; comoditate, confort. *Bătrînul ţinea să-şi aibă casinul, cafelele, tutunul de prima calitate, tot tabietul cu care se deprinsese.* SLAVICI, N. II, 201, cf. CADE, DEX. ✦ (Învechit şi regional) Chef, poftă, gust, dorinţă. *Şed unii la nemţi şi alţii la moscali, unde au găsit mulţemirea lor şi potrivire tabieturilor lor, şi de acolo cer domnie* (a. 1821). URICARIUL, V, 96/19, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Strigoii îşi putea împlini tabetul, aducînd cu dînşii spaima şi sugînd... sînge omenesc.* I. CH. IV, 202. ◇ Expr. (Regional) **A-i fi cuiva la tabet** = a fi la porunca, la dispoziţia cuiva. Cf. ŞEZ. V, 161.

— Pronunţat: *-bi-et* şi (rar) *ta-biet* (TDRG). — Pl.: *tabieturi.* — Şi: (regional) **tabét** s. n.
— Din tc. **tabiat.**

TABIETGÍU, -ÍE adj. (Rar) Tabietliu. *Cetăţeni ai urbei, căpătuiţi politiceşte, ... — toţi linguşitori şi tabietgii.* ALAS 29 VIII 1937, 9/2.

— Pronunţat: *-bi-et-.* — Pl.: *tabietgii.*
— **Tabiet** + suf. *-giu.*

TABIETLÍU, -ÍE adj. (Şi substantivat) (Persoană) cu tabieturi; p. ext. maniac **(1)**, pedant; (rar) tabietgiu, tabietos. *Te-aş învăţa eu ce să faci; dar te ştiu tabietliu.* CARAGIALE, O. VII, 177, cf. DDRF, ŞIO II_1, 340, TDRG. *Era grozav de tabietliu la cafea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 35, cf. CĂLINESCU, B. I. 181, CAMIL PETRESCU, O. II, 146. *A ştiut să-l caracterizeze fericit, ca pe un solitar şi un tabietliu.* V. ROM. decembrie 1960, 155. ✦ (Substantivat, m.; rar) Persoană cu gusturi fine. Cf. ŞIO II_1, 340.

— Pronunţat: *-bi-e.* — Pl.: *tabietlii.* — Şi: (regional) **tabetlíu, -ie** adj. SCRIBAN, D.
— Din tc. **tabiatli.**

TABIETÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Tăbietliu. Cf. RALEA, ap. IORDAN, L. R. A. 191.

— Pronunţat: *-bi-e-.* — Pl.: *tabietoşi, -oase.*
— **Tabiet** + suf. *-os.*

TABÍN s. n. (Învechit) Moar (mai fin). *Dulama me ceq verde de tabin cu ape* (a. 1672). T. PAPAHAGI, C. L. *Alegeale făr'de flori, cum şi tabinuri* (a. 1777). id. ib. *12 coţi de tabin* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 203. *O sucnă de tabin.* ŞĂINEANU, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tabinuri.*
— Din tc. **tabin.** Cf. germ. Tabin.

TABINÉT s. n. Numele unui joc de cărţi; partidă dintr-un astfel de joc; (regional) pastra. *Bea toată ziua şi toată noaptea pe catastif şi joacă tabinet.* CARAGIALE, O. II, 82. *Are să joace toată vara tabinet cu starîţul.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG, cf. PAMFILE, J. I, 135. *L-a luat boierul Manolache la un tabinet.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 308. *Juca zile întregi tabinet la cafenea.* I. BOTEZ, B. I, 212. *Pe la ora 5... nu se juca tabinet pe la terase.* BRĂESCU, M. B. 102. *Faceţi un tabinet, o laşi să cîştige, şi se împacă ea.* SEBASTIAN, T. 130, cf. CĂLINESCU, E. O. I, 80, H II 82, III 20, 247, IV 12, 57, VIII 31, 53, 187, X 358, 467, 542, XII 403, XIV 378. ◇ Expr. **A face tabinet** = a ridica cu o singură carte toate cărţile care se găsesc deodată în joc, lăsînd masa goală. Cf. TDRG, DL.

— Şi: **tablinét** (CAMIL PETRESCU, P. 163, KLOPŞTOCK, F. 9, H II 33, VII 53, 187), (regional) **tablionét** (KLOPŞTOCK, F. 89, H VII 31, XIV 22, 187), **tablonét** (H V 369), **tablanét** (L. ROM. 1960, nr. 2, 19, UDRESCU, GL.) s. n.
— Din fr. **table nette.**

TABINÍŢĂ s. f. (Învechit, rar) Diminutiv al lui tabin. *Zăbun dă tabiniţă cu nasturi dă auru* (a. 1740). IORGA, S. D. XI, 266.

— **Tabin** + suf. *-iţă.*

TÁBJĂ s. f. v. **tamjă.**

TABLÁ[1] s. f. Tavă sau măsuţă pe care îşi poartă marfa plăcintarii, rahagiii etc.; p. ext. marfa care se află pe această tavă. *Cu ce nerăbdare aşteptam să-şi pue plăcintarul jos tablaua din cap!* NEGRUZZI, S. I, 285. *Simigii cu tablălele lor sferice puse pe cap.* FILIMON, O. I, 109. *Vine aducînd pe cap o tablă rotundă şi încărcată cu covrigi, simiţi, plăcinte.* ALECSANDRI, T. 135, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Vînzătorii cu tablale pline de acadele ori de cireşi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 388. ✦ (Mai ales în Mold.) Tavă de servit; tipsie **(1)**. *Una tablă de Lipsca de cele cu toarte* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 231. *La tablaua cu cofeturi, Întrînd, ochii mi-am fintit.* CALENDAR (1858), 136/8. *Intră... Ioana, purtînd tablaua cu dulceţi.* ALECSANDRI, T. 342. *După masă intrarăm în salonul unde ne aşteptau două mari tablale cu vulci şi vişnapuri.* GANE, N. II, 193. *Pune mîna... pe tablaua cea de aur.* CREANGĂ, A. 100, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Pe măsuţa de noapte... rînduise tablaua cu paharul de lapte.* TEODOREANU, M. II, 59. *Cîteva gustări mici în jurul cîtorva păhăruţe, pe o tablă.* SADOVEANU, O. IX, 128. *Se aduseră cafelele şi bomboanele pe tablale purtate de feciori în straie albe.* CAMIL PETRESCU, O. I, 526. *Trăncănea despre orice, ... privind însă mai mult spre tablalele cu bunătăţi.* PAS, L. I, 104. *Ieş afară, soacră mare, Cu tablaua ş-un pahar.* FOLC. MOLD. II, 68.

— Pl.: *tablale* şi (rar) *tăblăli* (ALAS 17 IV 1938, 19/2).
— Din tc. **tabla.**

TABLÁ[2] s. f. (Învechit) Grajd pentru caii boiereşti sau domneşti. *Au luat un cal... din tablaua banului.* IST. Ţ. R. 66, cf. RUDOW, XIX, 405, TDRG.

— Pl.: ? — Şi: **táblă** s. f. TDRG.
— Din tc. **tavla.**

TABLÁ-BAŞ s. m. v. **tabla-başa.**

TABLÁ-BAŞA s. m. Cal de paradă pe care sultanul îl trimitea în dar unui domnitor român la numirea acestuia. *Mai pe urmă de toţi, vine şi vel-comis... pe calul cel împărătesc, care se numeşte tabla-baş.* GHEORGACHI, LET. III, 309/22, cf. 295/23. *Caragea... şi-a făcut intrarea în Bucureşti cu alai domnesc, călare pe tabla-başa.* GHICA, S. 28, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✦ Fig. (Prin Olt. şi nordul Munt.) Epitet dat unui om trîndav. Cf. ŞIO I_2, 340, ŞĂINEANU, D. U., UDRESCU, GL. ✦ (Adverbial; Munt.) Cum e mai bine; comod, confortabil. *Nu e nici un cuvînt ca să stăm tixiţi ca sardelele 7 inşi într-un compartiment, iar în altul să dormă tabla-başa un singur voiajor.* VLAHUŢĂ, O. A. 233, cf. ALEXI, W. *Se aşezară tabla-başa în palat.* POPESCU, B. III, 58. *Leneşa dormea tabla-başa.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 189. ◇ Expr. **A trăi** (sau **a o duce**) **tabla-başa** = a trăi din belşug, fără griji. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Adverbial) Din belşug, mult. Cf. UDRESCU, GL. (Ironic)

Am foleturi tabla-başa, ce-i pe mine şi pe culme. id. ib.
— Accentuat şi: *tábla-başa.* UDRESCU, GL. — Şi: **tablă-baş** s. m.

— Din tc. **tavla başı.**

TABLAGÍU[1] s. m. (Rar) Vinzător ambulant care-şi poartă marfa pe tablă[1]. *Slugile plăcintarilor erau calfe, căruceri, ... tablagii etc.* N. A. BOGDAN, C. M. 102.

— Pl.: *tablagii.*
— Din tc. **tablacı.**

TABLAGÍU[2] s. m. Jucător pasionat de table. Cf DDRF. *Tablagii, cu pălăriile trase pe nas şi solemni icneau zarurile.* P. CONSTANT, R. 84.

— Pl.: *tablagii.*
— **Table** (pl. al lui *tablă*[2]) + suf. *-agiu.*

TABLANÉT s. n. v. **tabinet.**

TABLATÚRĂ s. f. v. **tabulatură.**

TÁBLĂ[1] s. f. **I. 1.** Tăbliţă **(I 1),** placă **(1).** V. l e s p e d e. *Care cuvinte era scrise... pre doao table de piatră.* CORESI, ap. GCR I, 23/27. *Scrise ceale dzeace besedzi a legăturiei pre table.* PO 473/23. *El cerşu o tablă şi scrise.* VARLAAM, C. 463. *Luă o tablă de lemn şi... scrisă ci-i era voia.* HERODOT (1645), 292. *Laudele cuiva pre hîrtie, iară hulele pre table de aramă să le scrie.* CANTEMIR, IST. 95, cf. ANON. CAR. *Gefuirile Machidoniei şi ale Trachiei, ce s-au făcut, mai chiar decît toate le arată statuele, tablele şi istoriile.* ŞINCAI, HR. I, 230/12, cf. MAIOR, IST. 221/3, COSTINESCU, CADE. *Sindipa a scris pe tabla sa ziua, ceasul şi semnele sfinte.* SADOVEANU, O. XV, 350. (F i g.) *Se face seară, se face dimineaţă; În tablele eterne se-nscrie ziua-a patra.* HELIADE, O. I, 360. ◇ (Bis.) *Tablele legii* (sau *tablele lui Moise,* învechit, rar, *tablele poruncilor,* PO 261 [text marginal], *tablele adevărului, tablele adevărăturiei,* ib. 286/5) = **a)** cele două lespezi de piatră pe care era săpat decalogul care, potrivit Vechiului Testament, i-a fost dat de Dumnezeu lui Moise pe muntele Sinai. *Moise... veni în gios de pre munte şi ceale doo table a adevărului era-i în mînă.* ib. 288/8. *Moisi ... s-au suit în muntele Sinaiei ca să primească tablele legei ce i-au dat Dumnezeu.* ANTIM, P. 112. *Acea limbă prin care s-a scris potopul universal, ... tablele legii, dezrobirea robului.* HELIADE, O. II, 416, cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Tablele lui Moisi.* ap. CĂLINESCU, S. C. L. 74. *Două table-a lui Moisi.* TEODORESCU, P. P. 254, cf. 252. (F i g.; eliptic) *F. Schlegel, legiuitorul care a coborît de pe munte tablele romantismului.* BLAGA, Z. 188; **b)** (şi, rar, în forma *tabla legii*) cele zece porunci. *Sînt printre voi de-aceia ,cari nu cred tabla legii!* EMINESCU, O. I, 48. *Asta-i între cele zece porunci... Ce folos că-i pe tablele legii?* AGÎRBICEANU, S. 155. *Ştii tablele legii?* CĂLINESCU, E. O. I, 253. *Legea* (sau *legile*) *(celor) douăsprezece table* sau *cele douăsprezece table* = prima legislaţie scrisă a romanilor şi care a fost gravată pe douăsprezece plăci de aramă. *Legile celor 12 table.* CUGETĂRI, I, 101[v]/4, cf. VÎRNAV, F. 81[v]/17. *Motivele înfiinţării legei „douăsprezece tabule".* ROM. LIT. 365 1/9, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Tablă cerată* (sau, învechit, rar, *ceruită*) = placă de lemn acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria prin zgîriere cu stilul, folosită în antichitate de romani; tăbliţă cerată. *Tablă ceruită.* DRLU, cf. M. D. ENC.

2. Placă de lemn, de piatră, de metal, pe care se scriu, se gravează sau se zugrăvesc anumite indicaţii, firme, date; tăblie **(2).** V. t ă b l i ţ ă **(I 2),** p a n o u **(1).** Cf. DRLU. *La portiţa unei case mici... e o tablă rotundă pe care copiii, cînd vin de la şcoală, citesc tare: „Tiberie Piscupescu-Advocat".* VLAHUŢĂ, O. A. I, 227, cf. NICA, L. VAM. 237, ŞĂINEANU, D. U. *Table cu reclame.* REBREANU, R. I, 13. *O tablă, în marginea şoselei, ne indica o viteză cu totul scăzută.* SADOVEANU, O. IX, 310, cf. V. ROM. septembrie 1970, 24. *La curţile domnilor, ... Unde-s porţile închise, Numele pe table scrise.* FOLC. TRANSILV. I, 113. ✦ (Prin analogie; regional) Pată albă, mare, pe care unii cai o au în frunte (Braşov). CHEST. I 61/75. ✦ (Învechit, rar) Tablou **(2),** pictură. *Tabla aceasta a hramului S[fîntului] Ioan o au plătit Ioan Popovici Mare..., zugrăvindu-să de smeritul zugrav Ioan* (a. 1820). IORGA, S. D. XIII, 166.

3. (Şi determinat prin „neagră", „mare" sau „de lemn") Placă dreptunghiulară, de obicei de lemn vopsit în negru, pe care se poate scrie cu creta, şi care se întrebuinţează mai ales în şcoală; (regional) tabelă. Cf. CARTE TREB. II, 26/18, PETROVICI, P. 138/17, DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Tinse tabla neagră şi, chemînd un băiat,... îi dete condeiul de cretă.* NEGRUZZI, S. I, 5. *A scris pe tabla neagră cu litere străbune.* CARAGIALE, O. VI, 130. *La tablă stau smirna patru fetiţe..., cu ochii ţintă la examinator.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 192, cf. DDRF, BARCIANU. *Cine înşiră pe tablă mai repede decît el formulele algebrice?* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Am făcut şi socoteli la tablă.* AGÎRBICEANU, S. 9, cf. ŞĂINEANU, D. U. *O tablă... de şcoală, cu burete şi cretă.* SEBASTIAN, T. 9. *Copilul stă sfios în faţa tablei pe care sînt scrise cîteva cifre dictate de învăţător.* CONTEMP. 1954, nr. 382, 1/6, cf. ALR II 3 746. ◇ E x p r. **A scoate la tablă** = a chema (un elev) la lecţie (în faţa tablei). *Se uită-ncruntat pe catalog şi... strigă pe cea dintîi elevă — căci el nu scoate decît una la tablă.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 195, cf. CADE. ✦ (Popular; şi cu determinarea „de piatră") Tăbliţă **(I 3).** *Bani peşin că-i număra Şi pe tablă-i socotea.* TEODORESCU, P. P. 572, cf. ALR I 1 515, ALR II 3 745.

II. 1. (Învechit, astăzi numai în sintagme) Listă, tabel; înscris, însemnare; tăbliţă **(II 2).** *Ia-ţi tabla ta* (z a p i s u l B 1938) *şi şăzi numaidecît de scrie.* N. TEST. (1648), 90[v]/33. *I-au scris şi-au dat tablele la visterie.* NECULCE, L. 184. *Vidra... din tabla amînduror monarhilor să se radă.* CANTEMIR, IST. 49. *Să trimiţă starostele istov de tăţi banii şi tablă anume, satele şi cu soma banilor ce au dat* (a. 1755). URICARIUL, II, 276. *Să nu se mai supere cu cerirea de banii dăjdiei, fiindcă şi din tablă s-au şters* (a. 1823). ib. IV, 287. *Tablă de preţurile de mijloc ce au avut curs în fieştecare loc în curgerea anului trecut.* BULETIN, F. (1833), 159[1]/23. *Tabula de legioane... în murul cetăţei îngropată cu următoarele cuvinte.* CALENDAR (1858), 107/28. [În aceste statistici] *singura realitate... o au tablele cu inscripţiile cele pompoase.* MAIORESCU, CR. I, 329, cf. CADE, DS. ◇ *Tabla înmulţirii* sau *tabla lui Pitagora* (rar, *pitagorică,* învechit, *pitagoricească),* (învechit, rar) *tabla Ţibeti* (sau *Ţibetului)* = tablou care conţine produsele înmulţirii între ele a primelor zece numere; (învechit) tăbliţa lui Pitagora. *Tabla Ţibeti.* ŞINCAI, ap. URSU, T. Ş. 287. *Iată şi tabla pitagorica, pentru cei ce nu o ştiu.* AMFILOHIE, E. 26/1. *Tabla Ţibetului.* ARITM. (1806), 98/9. *Tabla lui Pitagora.* ASACHI, ARITMETICA, 19[v]. *Tabla pitagoricească.* LAZĂR, 27[v]/20, cf. G. POP, A. 11/22, SĂULESCU, Î. 89/1, ROMANO, B. I, 14/1, COSTINESCU, POLIZU, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE, ALR II 3 746/272. *Table trigonometrice* v. t r i g o n o m e t r i c. *Tablă de logaritmi* v. l o g a r i t m. ✦ (Şi în sintagma *tablă de materii*) Înşirare a părţilor, a capitolelor unei lucrări, ale unei cărţi, ale unei publicaţii (cu indicarea paginilor corespunzătoare), aşezată la începutul sau la sfîrşitul acesteia, pentru orientarea cititorilor; cuprins, sumar, (învechit) registru, tabel. *Tablă de materii.* KRETZULESCU, A. 529/1. *Tabla tomului IV,* MAG. IST. IV, I, cf. BREZOIANU, A. 247/1, id. R. 369/1, COSTINESCU, CARAGIALE, O. IV, 383, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Tablele de materii ale marilor periodice.* VIANU, L. R. 14. (F i g.) *Cînd ai multe de spus, puţin poţi scrie... Mă mărginesc deci la o tablă de materii cu scurte lămuriri.* CARAGIALE, O. VII, 175. ✦ Foaie de hîrtie sau carton cu reproduceri de hărţi, desene etc.; planşă **(1).** *Tabla aceasta arată cum se desinează un plan de casă cu secţia şi faţa lui.* DESEN ARH. 10/29. *Tabulele ce cuprind figurile.* ORESCU, T. 8/3. *Tablele erau pline de schemele unei sisteme lumeşti imaginare.* EMINESCU, P. L. 35, cf. ŞĂINEANU, D. U.

✦ (Regional; în forma *tabulă*) Carte funciară (Ciocănești — Vatra Dornei). ALR SN I h 148/365.

2. (Învechit) Scriere (cuprinzînd tabele sau al cărei conținut este împărțit în capitole sau articole). *Cu această tablă ne iasă înainte Procopie Chesarianul, carile supt numele masagheților și pe uni cuprinzînd, carte de războiul gothilor cap. II zice.* CANTEMIR, HR. 76. *Anunță scrierea sa asupra cazurilor năprasnice... „Am dat aceste table de obște folositoare... întru amîndoao aceaste limbi a le întoarce"* (a. 1820). IORGA, S. D. XII, 209. *Deschidem tablele istoriei noastre.* BARIȚIU, ap. RUSSO, S. 55.

3. Planșă cuprinzînd alfabetul și exerciții de citire, după care școlarii învățau odinioară să citească; p. ext. (învechit) lecție, temă școlară. *Pentru tabla slovnirii și metahirisirea ei.* CARTE TREB. II, 70/18. *Scăzalca, tabla..., după svîrșitul fieștecăriia lecție, să se pună frumos la o parte.* PETROVICI, P. 17/4. *Mă puse întîi la buchi, dar... hotărî a-mi spune singur tabla, pre care trebuia să o deprind pe dinafară.* NEGRUZZI, S. I, 247. *Băieții schimbau tablă în toate zilele și simbăta — procitanie.* CREANGĂ, A. 4. *Astăzi nu mai mergem la școală, că nu știu tabla.* id. ib. 86, cf. BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

III. 1. Placă de lemn, de metal etc., avînd diverse întrebuințări; tăblie **(1)**. *Asupră de-acea, doo table dinapoi pre ceale doo cornure.* PO 266/2. *Pedestrimea cu haine tot de feleandrăș,... cu table de argint la șoldure pe lădunce.* M. COSTIN, O. 63. *Slugile care nu au pardos pun scoarță turcești; iară în fruntea cailor — cîte o tablă de hier.* N. COSTIN, L. 597, cf. DRLU, COSTINESCU, CIHAC, II, 398, DDRF, VICIU, ap. PAMFILE, I. C. 109. *Subțiarea tablelor... de la uși, dulapuri, lambriuri.* APOLZAN, P. I. 14.

2. Nume dat unor obiecte făcute dintr-o placă de lemn, de metal etc.

a) Placă (de lemn) pe care se desfășoară jocul de șah, de table etc. *Table pentru jocul de șatrange și pentru țintar.* FILIMON, O. I, 180. *Întinse tablele pe masă și-i arătă cum se așază pietrele.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 85. *Abatele cunoscu tabla de șah... și o amforă de alabastru cu vin franțuzesc.* SADOVEANU, O. X, 304. *Ridicase și el ochii de pe tabla șahului.* V. ROM. aprilie 1969, 12. (Prin analogie) *Curtea uzinei... e pavată cu 64 de plăci, 8 cîte 8. De sus, o adevărată tablă în carouri.* T mai 1964, 35.

b) Placă de lemn de care se prind coardele la diferite instrumente de muzică. Cf. COSTINESCU, CADE.

c) (Ban., Transilv.) Oblon (la fereastră). Cf. CLEMENS, LB, BARCIANU, CV 1950, nr. 11—12, 39, CHEST. II 187/57, 71, ALRM II/I h 290, A I 35, A II 5, 6, 7, 12, LEXIC REG. II, 42, TEAHA, C. N. 271. ✦ (Regional; la pl.) Ochelari de cai; (regional) obloane (Băița — Beiuș). Cf. A I 35.

d) (Maram., Transilv.) Fund de mămăligă, de tocat carne etc. *Tablă de locșă* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 228, cf. LB, ALR I 697, ALR SN IV h 1 034, ib. h 1 053. *Tabla de tăiețăi.* ALR II 3 996/157, cf. A I 12, 35, II 10, IV 5.

e) (Regional) Tavă[1] **(1)**. *Table încărcate de scule și merinde.* ALECSANDRI, P. III, 13, cf. BIBICESCU, P. P. 325. ✦ Tabla[1]. [Un simigiu] *tabla-n cap dacă ia, ... Să întorcea la oraș.* PANN, ap. GCR II, 360.

f) Partea superioară, plană, a unor mobile. *Tabla biliardului.* COSTINESCU. ✦ Masă[1] **(1)**. ARISTIA, PLUT.

g) (Prin Ban. și Transilv.) Partea de jos a tocului unei ferestre; pervaz **(2 a)**. *Nime-n lume nu-l aude, Numai doamna-mpărăteasă Pe o tablă de fereastră.* ARH. FOLK. I, 176, cf. CHEST. II, 180/11.

h) (Regional) Plită **(1)**. ALR II/I MN 147, 3 882, A I 31, 36, II 12, III 2, 9, IV 5.

i) (Prin Ban., Maram. și Transilv.) Copertă de carte; p. ext. carton, mucava **(1)**. Cf. DRLU, ALR SN IV h 919. ◇ Expr. **Din tablă în tablă** = de la prima pînă la ultima pagină, din scoarță în scoarță. *Celania curată..., cathihisisul cel mic, de rost bine, din tablă în tablă* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201.

j) Clișeu gravat în lemn sau executat din metal pentru a fi imprimat pe hîrtie. Cf. COSTINESCU. ✦ Pagină zețuită; (învechit) tăblii (v. tăblie **4**). Cf. ȘĂINEANU, D. U.

3. Nume dat unor obiecte făcute din bîrne, scînduri etc. (legate între ele).

a) (Rar) Panou **(5)** (la saivan). *Pentru vitele albe, face... și perdele stuhuite, însă cu trei table numai, a cărora colț se află în mijlocul tîrlii.* I. IONESCU, C. 220/16.

b) Postament, platformă pe care se așezau tunurile de calibru mare în vederea executării tragerii. Cf. COSTINESCU.

c) (Prin Maram.) Fiecare dintre părțile din care se compune o plută[1], formată dintr-un rînd de bușteni legați cu sîrmă groasă unul de altul; (regional) căpătîi. Cf. ARVINTE, TERM. 171.

d) (Într-o poezie populară) Talpa casei (Bucu — Slobozia). *Șearpele supt tabla casei era.* ȘEZ. III, 64.

4. (Regional; în sintagma) *Tabla pieptului* = torace. Com. din CEAHLĂUL.

5. (Regional; adesea cu sensul reieșind din determinări) Nume dat părții metalice a unor unelte.

a) Pînza ferăstrăului (Voivozi — Carei). *Tablă de firiez.* ALR II 6 440/325.

b) Fierul coasei (Bănița — Petroșeni). *Tabla cosî.* A III 18.

c) (Prin Maram.) Fierul securii. ALR II 6 630/219, 272, 279, 349. *Tabla de la săcure.* ib. 6 630/353.

6. (Mai ales în Transilv.; adesea urmat de determinări care indică materia, introduse prin prep. „de") Bucată de piele (din care se croiesc opincile) (ALR II 6 513/279), de slănină, halcă (ALR SN IV h 1 126/157) etc. *În zădar au cercat de a afla chipul spre a face table de bulion din pește, carele ar pute înlesni transportul productului de pește de la mările depărtate.* AR (1829), 129[2]/19. *Du-te, umple un sac cu mălai, pune și o tablă de clisă.* T. POPOVICI, SE. 149. *Tablă de ceară.* ALR SN I h 273. *Tablă de ciocolată.* Com. din CLUJ. *Tablă de unt.* Com. din ORĂȘTIE. ✦ (Regional) Bulgăre de pămînt (Toplița). ALR SN I h 33/228.

IV. (Mold., Transilv.) Bucată, suprafață, fîșie de pămînt (semănată cu același fel de plante sau aparținînd aceluiași proprietar); ogor **(II 2)**, tarla. *Atîta cîmpul cu otavă înverzea, cît ochilor, preste tot, tot o tablă de zmaragd mercе a fi se părea.* CANTEMIR, IST. 125. *Au înzestrat-o cu patru table de porumb și două de fineață.* REBREANU, I. 48, cf. 92, H X 77, 356, ALR II 5 321/279, ALRM SN I h 5/284, ib. h 6/235, A I 17, 35, II 8, IX 3, MAT. DIALECT. I, 97. *Vede dou fete săcerîn grîu într-o capăt d'e tablă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 95. ✦ Strat (de legume, de fiori). *Fieștecarea grădină de legumi trebuie împărțită în patru părți... Părțile aceastea iarăși se împart în table.* ECONOMIA, 118/8, cf. COSTINESCU. [Arpagicul] *se pune în pămînt, alcătuind table sau straturi.* PAMFILE, A. R. 192, cf. id. J. II, 168, CADE.

V. (Predomină ideea de suprafață plană)

1. (Regional) Platou situat pe vîrful unui munte. *Atîta-i de lat în frunte Pe cît o tablă de munte.* (Năsăud). ȘEZ. IV, 8.

2. (Prin nord-vestul Transilv.) Talpa piciorului. ALRM I/I h 187.

3. (În sintagma) *Tablă dentară* = suprafața orizontală a coroanei dintelui la cal. Cf. ENC. VET. 141.

VI. Foaie de metal executată prin laminare, folosită la acoperișuri, la fabricarea unor ambalaje, rezervoare etc. V. tinichea. Cf. POLIZU. *Pe pereți erau atîrnate oale de tuci și de tablă.* DUNĂREANU, CH. 143, cf. CONV. LIT. XLIV[2], 658. *O tablă... așezată pe jaratec.* PAMFILE, CR. 4, cf. PĂCALĂ, M. R. 429. *Acoperișuri de tablă cenușie.* C. PETRESCU, S. 7, cf. NICA, L. VAM. 237. *Rezervoare de tablă.* IOANOVICI, TEHN. 40.

Vîntul... bubuie izbind firma de tablă. SADOVEANU, O. I, 114. *Vreo două vapoare... își prăjeau la soare trupurile uriașe îmbrăcate în table negre de fier.* BART, S. M. 59. *Acoperișul de tablă.* CĂLINESCU, C. O. 247. *Tejgheaua mare era groasă și acoperită cu tablă.* V. ROM. august 1953, 169, cf. PAS, Z. I, 136, VINEA, L. I, 191. *Scîndurile înalte ale zaplazului erau prinse una lîngă alta cu fîșii late de tablă.* RĂNULESCU, I. 47. *Cineva întinde o bucată de pîine neagră, o farfurie de tablă.* V. ROM. ianuarie 1971, 6, cf. PAMFILE, J. II, 168, CHEST. II 323/3, 82. *Lingură di... tablă.* ALR I 704/538, cf. ALR II/I h 232, ALR II 6 133/551, ib. 6 141/605. ◇ *Tablă albă* = tablă **(VI)** de fier cositorit. Cf. MACAROVICI, CH. 373.

VII. (Transilv., Maram., Ban.; și în sintagmele *tabla regească* sau *tabla (de judecată) crăiască*, DRLU, LB, ALR SN IV h 996, *tabla țării*, RÎND. JUD. 115/6, BUDAI-DELEANU, LEX., ALR SN IV h 996/353, *tabla judecătorească, tabla septemvirală)* Nume care se dădea unor foruri înalte judecătorești; curte de casație, curte de apel. *President... a tablei septemvirală.* CALENDARIU (1844), 28/14. *Instanța competentă... pentru crime și delicte de aristocrați era tabla regească (curtea de apel).* BARIȚIU, P. A. I, 491, cf. 554, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Serviciile publice, precum... tabla judecătorească, administrația în comitate.* BLAGA, G. 85, cf. ALR SN IV h 996. ✦ (În sintagmele) *Tabla de sus* (sau *tabla magnaților)* și *tabla de jos* (sau *tabla staturilor)* = nume care se dădeau forurilor legislative ale Imperiului austro-ungar. V. c a m e r ă. *Aceea ce este... în Franța camera pairilor și camera deputaților, în Ungaria se numește tabla de sus și tabla de jos sau tabla magnaților și tabla staturilor.* GT (1839), 180[1]/15. ✦ Nume care se dădea consiliilor de conducere ale districtelor din Imperiul austro-ungar. Cf. LB. *Horia... comunică tablei sau consiliului unguresc din Hunedoara ultimatul său.* ODOBESCU, S. III, 536. ✦ (Învechit, în Transilv.; în forma *tabulă)* Tribunal **(1)**. *A preamăritei tabule de județ jurat notarius.* TEODOROVICI, M. 3/10. *Comitat de Brașov la tabula de județ.* PETROVICI, P. 344/2.

— Pl.: *table* și (regional) *tăbli* (ALR I 1 515/896, ALR II 3 745/27, ALR SN IV h 1 034, ib. h 1 053/334, LEXIC REG. II, 42, TEAHA, C. N. 271, pronunțat și bisilabic ALR II 3 746/53, 105, 172, 228, 250, 284, 310, 316, 325, 346), *tăble* (ALR I 1 515/887, ALR II/I MN 122, 3 816/53, 130, ALR II 3 746/346). — Și: (Transilv., **I, II, VII) tábulă,** (regional, **VII) tálbă** (ALR SN IV h 996) s. f.

— Din lat. **tab(u)la,** magh. **tábla,** fr. **table.**

TÁBLĂ[2] s. f. (Mai ales la pl.) Joc cu două zaruri și cîte cincisprezece piese pentru fiecare dintre cei doi jucători, piese care se mută în spațiile marcate cu douăzeci și patru de săgeți pe fețele unei cutii speciale; (la sg.) partidă dintr-un astfel de joc; trictrac **(2).** *După prînz, unii juca în tavlii.* HERODOT (1645), 25, cf. COD. PUȘC. 84. *Cu cărțile și tavliile... de dimineață pînă sara.* KOTZEBUE, U. 35[v]/17, cf. DRLU, COSTINESCU. *Tablele de la crîșmă-l invitau.* EMINESCU, P. L. 83, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Nu jucă table și se retrase devreme.* BRĂESCU, V. A. 129, cf. CADE. *Ar fi luat-o pe Frosa la o tablă, ca să-și mai uite.* BASSARABESCU, S. N. 15. *Doi domni joacă table.* CAMIL PETRESCU, U. N. 216. *Încep plictisiți o partidă de table ori de șah.* SADOVEANU, O. IX, 352. *Se stîrnește... gîlceavă prin colțurile unde se joacă table.* PAS, Z. II, 11, cf. V. ROM. noiembrie 1964, 32, IL mai 1965, 28. ◇ E x p r. (Familiar) **A face** (pe cineva) **o tablă** = a juca cu cineva o partidă de table. *Hai să te fac o tablă.* BRĂESCU, V. A. 129. ✦ (Învechit) Joc de zaruri. *Tabliele, oșcioarele ceale de jucat sau țintar* (a. 1600—1630). CUV. D. BĂTR. I, 306. *Să nu fie preotul bețiv sau să se joace n tavlii sau în harjate sau în ținte sau în coinace* (a. 1652). ap. TDRG, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. ✦ (Învechit, rar) Joc de dame. Cf. GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *table.* — Și: (învechit) **tăvlă** (DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.), **tavlíe** (CADE, SCRIBAN, D.) s. f.

— Din ngr. τάβλι, tc. **tavla.**

TÁBLĂ[3] s. f. v. **tabla[2].**

TÁBLĂBIRĂU s. m. (Învechit, prin nord-vestul Transilv.) Judecător; (regional) tăblaș. ALR II 3 604/316, com. din SOMEȘ GURUSLĂU — ZALĂU.

— Pl.: *tablăbirăi.*

— Din magh. **táblabíró.**

TABLĂU s. n. v. **tablou.**

TABLETĂ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică substanțe medicamentoase) A da forma de tabletă **(4),** de comprimat. Cf. DN[2], DEX. (R e f l. p a s.) *Se lucra în general cu materie primă sau semifabricată din import, care se înfiola sau se tableta acolo.* FLACĂRA, 1959, nr. 196, 6/1.

— Prez. ind.: *tabletez.*

— V. **tabletă.**

TABLÉTĂ s. f. **1.** (Învechit; la pl.) Foi legate împreună, care formează un caiet de însemnări, de note; (la sg.) fiecare dintre aceste foi; (învechit) **tăbliță (II 3).** *Rupse tableta cu versurile.* CĂPĂȚINEANU, S. 19/25. *P-aste tablete Care tu-mi dai, Cînt eu pe anul Preafericit Cînd la limanu Tău am sosit.* I. VĂCĂRESCUL, P. 152/19, cf. ARISTIA, PLUT. *Ceru numaidecît, rețeta și începu s-o scrie în tabletele sale.* SADOVEANU, O. X, 55. *Găsea întruna prilej să-și fixeze în minte lucruri și împrejurări vrednice de tabletele sale.* id. ib. 193.

2. (Rar) Plăcuță, tăbliță. [La școală] *se urmăresc: balonul, globul, cubul, baza construcției, tabletele, bețile cele mici.* CALENDAR (1862), 55/12. ✦ Tablă cerată. Cf. DN[2].

3. (Învechit, rar) Tavă[1] **(1).** Cf. ALEXI, W.

4. Preparat farmaceutic care se prezintă sub forma unui mic disc; bulin, comprimat, pastilă, pilulă. Cf. BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 237. *Zeci de feluri de fiole și tablete.* VINEA, L. II, 70. *Aceste substanțe se prezintă sub formă de prafuri, tablete sau alifii.* BELEA, P. A 15. ✦ Preparat alimentar prezentat în formă de plăcuță dreptunghiulară. Cf. CADE. *Tabletă de ciocolată.* id. ib.

5. Articol literar-publicistic de dimensiuni reduse. *Tablete de cronicar.* [Titlu]. ARGHEZI. *Tablete din țara de Kuty.* id. T. C. 87.

6. Dantelă sau șervețel brodat, care se pune pe o tavă sau, ca ornament, pe o mobilă; (rar) tăbliuță. Com. din CLUJ.

— Pl.: *tablete.*

— Din fr. **tablette.**

TÁBLIC adj. (Prin Bucov.) Corespunzător, apt pentru armată. Cf. LEXIC REG. 110.

— Pl.: *tabliei.*

— Din germ. **tauglich.**

TABLÍE s. f. v. **táblie.**

TABLIÉR s. n. Ansamblul grinzilor care formează scheletul de rezistență al unui pod[1] **(II 1)** și care susține calea de circulație a acestuia. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *Poduri cu temelia de piatră și tablierele de lemn.* I. IONESCU, P. 146, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Pe uriașele tabliere, la talpa podului sau pe calea ferată, sute de oameni lucrează de zor.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 387, cf. DN[2], M. D. ENC.

— Pronunțat: *-bli-er.* — Pl.: *tabliere.* — Și: (rar) **tabliéră** s. f. COSTINESCU.

— Din fr. **tablier.**

TABLIÉRĂ s. f. v. **tablier.**

TABLINÉT s. n. v. **tabinet.**

TABLIONÉT s. n. v. **tabinet.**

TABLÍȚĂ s. f. v. **tăbliță.**

TABLÍU adj. (Regional; în sintagma) *Pat tabliu* = pat cu tăblii **(3)**. Cf. ALR II/I MN 137, 3 894/886, com. din TROIANU — ROȘIORI DE VEDE.
— Pl.: *tablii.*
— **Tablie** + suf. *-iu.*

TABLÓ s. n. v. **tablou.**

TABLOÁNE s. n. pl. v. **tablou.**

TABLONÉT s. n. v. **tabinet.**

TABLÓU s. n. **I. 1.** Tabel, listă. *Fiecare epitropie-cească comisie va ține o condică după rostirea § 275 și tabloul alăturat către acel paragraf* (a. 1817). URICARIUL, V, 28/27, cf. TRIGON. DR. 24/7. *Tablou al școalelor publice în Moldova* (a. 1847). URICARIUL, VII, 236. *Tabloane statistice.* CALENDAR (1851), VI/11. *Condici de însemnat toți trecătorii prin sat: tabloane de gîște, rațe, pui de găină, ouă, toate!* ALECSANDRI, T. 695, cf. COSTINESCU. *S-a făcut atunci o legislație specială, numită „Testamentul vămei", ... cum și un tablou amănunt de fiecare obiect ce trebuia taxat.* N. A. BOGDAN, C. M. 158, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Domnișoara nu ridică ochii, pînă nu sfîrși coloana tabloului.* C. PETRESCU, Î. II, 149. *Întocmiți statistici, tablouri nominale.* ULIERU, C. 81, cf. TEAHA, C. N. 271. ◇ (Chim.) *Tabloul periodic al elementelor* = tabel în care elementele chimice sînt așezate în ordinea greutății lor atomice (ceea ce pune în evidență periodicitatea unora dintre proprietățile lor). Cf. DL, DM, M. D. ENC. ✦ (Regional; în forma *tablău*) Carte funciară (Bîrsana — Sighetul Marmației). ALR SN I h 148/353.

2. Pictură sau desen pe pînză, pe carton etc.; p. ext. gravură, fotografie etc. înrămată și așezată pe perete într-o încăpere; (învechit) tabel **(2)**, (învechit, rar) tablă[1]. *Un tablo pe care înfățișează moartea lui Mihaiu Vodă.* CR (1829), 280[1]/15, cf. I. GOLESCU, C., GTN (1836), 34[1]/15, CALENDAR (1852), 88/9. *Neprețuitul tablou a lui Rafael.* ROM. LIT. 98[2]/20, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Tabloanele lui Caravaggio.* HASDEU, I. V. 175, cf. COSTINESCU. *Galeria de tablouri.* MAIORESCU, D. I, 242. *Este un tablou colosal, de o corectitudine de desen și de un colorit bogat și exact.* CARAGIALE, O. III, 58. *O sală mai largă, în care pictorii și-ar expune tablourile.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 202, cf. DDRF. *Nu bogăția de culori te ține în loc în fața unui tablou, ci un gînd, o durere, pe care artistul încearcă s-o prindă pe pînză.* PĂUNPINCIO, P. 102, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Stau triste negrele tablouri.* BACOVIA, O. 70. *Tabloul era încă pe chevalet, ... părînd că a fost terminat chiar acum.* CAMIL PETRESCU, N. 108, cf. SEBASTIAN, T. 69. *Tablouri multe, olării, statui.* ARGHEZI, S. V, 183. *Să presupunem că ai un tablou eminent, un Rembrandt.* CĂLINESCU, C. O. 108, cf. BLAGA, Z. 37. *Tablouri de vînătoare, naturi moarte.* VINEA, L. I, 54. *Tablouri în rame somptuoase.* V. ROM. februarie 1970, 7, cf. ALR II/I MN 142, 3 912/836, cf. UDRESCU, GL. (Fig.) *Pescarii și pescărițele ... formează un tablou nemișcat în cursul preludiii de muzică, după care cînt.* ASACHI, P. R. 5/8. *Numai capul a rămas de ea; frumusețea, tot frumusețe — tablou!* KLOPȘTOCK, F. 87. ◇ *Tablou viu* (sau *vivant*) = grup de personaje în scenă, care stau nemișcate în anumite atitudini, pentru a înfățișa o imagine simbolică. Cf. CADE. (Eliptic) *Au început spre formarea unui tablo și grațioasa mlădiere a trupului, exercițiile dănțului.* HELIADE, C. 7/17. *Duminică ... s-au reprezentat în limba românească „Ceasul de seară" și un tablo ce înfățișa pe Guilom Tel.* CR (1830), 48/4, cf. M. D. ENC. *Tablou simfonic* (sau *muzical*) = lucrare simfonică într-o singură parte, avînd un program cu conținut plastic sau descriptiv și o construcție de obicei liberă. Cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Tablou de onoare* v. onoare. *Tablou de absolvire* v. absolvire. ◇ Expr. (Familiar) **A rămîne tablou** = a rămîne uluit, înlemnit, încremenit (de surpriză). Cf. ZANNE, P. III, 390. *Zoe sta de vorbă, nici nu s-așteptase ... Cînd văzu că-i Mișu, a rămas tablou.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 205, cf. BUL. FIL. IV, 128, IORDAN, STIL. 374. ✦ (Învechit, rar) Ilustrație, desen. *Ambe aceste monede ... se află reprezentate în tabloul al II-le a „Istoriei Moldovei".* CALENDAR (1853), 75/22. *Scheleta unui reptil monstru antedeluvian ... avea mărimea de 120 picioare! (Vezi alăturatu tablou).* ISIS (1859), 6[2]/34.

3. Priveliște de ansamblu; scenă, imagine din realitate care impresionează (prin frumusețe, pitoresc etc.). *Ce mai tablou admirabil ..., cînd își dau puțin la o parte vălul cu o mînă delicată.* HELIADE, D. J. 96/2, cf. MN (1836), 98[2]/20. *Tocmai un așa tablou am văzut în față, în vreme cînd sabia părintelui meu era rădicată deasupra pieptului meu.* CALENDAR (1852), 88/14. *O noapte întunecoasă întinsăse iară vălul misterios preste acele tabloane posomorite.* ib. (1857), 95/25, cf. RUSSO, S. 193. *Flăcăi cu cămeși albe și brîie late; fete rumene și pîrlite de soare ... înfățișau un tablou foarte natural și animat.* NEGRUZZI, S. I, 104. *O! tablou măreț, fantastic! ... Mii de stele argintii În nemărginitul templu ard ca veșnice făclii.* ALECSANDRI, P. III, 18, cf. COSTINESCU. *Privește asupra orașului întreg ... Centrul acestui tablou ești tu!* EMINESCU, P. L. 93, cf. MACEDONSKI, O. IV, 52. *Chiar pe marginea malului e o movilă pe care cînd te-ai sui; ai înaintea ochilor o minune de tablou.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 23, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Camioane, boccele, troace și calabalîcuri, tabloul îmbîcsit al unui viitor de neajunsuri fără sfîrșit.* VINEA, L. I, 253. *Publicul se arată dezorientat față de noutatea formelor arhitectonice ce completează tabloul urban.* V. ROM. martie 1961, 148. ◇ Fig. *Lipsa acestui bărbat rădica echilibrul istoriei: rămînînd un deșert în un tablou.* CALENDAR (1861), 26/5. *Țara noastră înfățișează tabloul luminos al muncii harnice și entuziaste a întregului popor muncitor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 747. *În jurul său se desfășura tabloul îngrozitor al exploatării țăranilor de către nobilimea feudală.* CONTEMP. 1954, nr. 383, 5/2.

4. Descriere expresivă a unei priveliști, a unor fapte, a unui obiect etc., făcută prin viu grai sau în scris. *Și eremitul Petru ... se află cu treabă în acest tablo* [din „Ierusalimul eliberat"] *și într-un frumos contrast cu încîntătorul Ismenio.* HELIADE, GR. P. 26/22, cf. BULETIN, F. (1833), 200[2]/1. *Un mic tablou, prin cuvinte, a ficăruia vîrste.* CALENDAR (1851), VI/11, cf. COSTINESCU. *Nu știu dacă cineva a cercat pînă acum a descrie figura curioasă a boierului țînutaș. Voi întreprinde eu a face acest tablou.* NEGRUZZI, S. I, 237, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Alecsandri face, în paginile următoare, un larg tablou al țării de acum un secol.* SADOVEANU, E. 57. *Tabloul este una din categoriile compoziționale mai frecvent folosite de scriitor.* VIANU, M. 191. ✦ Expunere pe scurt a unor întîmplări, fapte, situații etc. *La încheierea anului va supune epitropiei un tablo generalnic despre lucrările anului întreg a institutului.* I. IONESCU, F. 21/5. *Afară de tabloanele din „Istoria Moldavei" ..., nu să afla tipărită în limba românească vreo istorie a patriei.* IST. M. XIV/16. *Tablou despre istoria românilor de la început pînă acum.* BĂLCESCU, M. V. 1. *Voi încerca să fac un tablou al civilizației de pe la noi.* IONESCU-RION, S. 101. *Mihai Șufu a convocat pe toți boierii la spătăria cea mare a curții și ... le-a prezentat un tablou al situației.* OȚETEA, T. V. 183. ✦ Prezentare sistematică a unor date, cifre etc., în așa fel încît să redea o imagine globală asupra unei anumite probleme. *Tabloul lexical al limbii lui Odobescu trebuie completat cu acel al fonetismului și formelor lui.* CONTRIBUȚII, I, 122.

5. Diviziune a unei piese de teatru sau subdiviziune a unui act, care implică de obicei schimbarea decorului. Cf. CALENDAR (1853), 75/22, ALECSANDRI, F.

23/22, ȘĂINEANU, D. U. *Se juca o piesă fioroasă în cinci acte și multe tablouri.* I. BOTEZ, ȘC. 28. *După tabloul al III-lea — cel cu scena pastorală de balet — forța dramatică merge într-un crescendo impresionant.* CONTEMP. 1954, nr. 383, 3/5. [Regizorul] *a dat tablourilor o succesiune vertiginoasă.* T august 1964, 87.

II. 1. Placă (de lemn) prevăzută cu cîrlige de care se agață fișele muncitorilor dintr-o întreprindere, cheile camerelor dintr-un hotel, dintr-un sanatoriu etc. *Portarul nu mai cercetă tabloul cu chei.* C. PETRESCU, C. V. 123, cf. DL, DM, DEX.

2. Element al unei instalații, constituit din panouri sau pupitre, pe care sînt montate dispozitive tehnice de comandă sau de control. *Tablou de distribuție.* CADE. *Becul de control din mijlocul marelui tablou de marmură.* BOGZA, C. O. 178. *Dădea semnul stingerii, apăsînd un buton la tabloul de electricitate.* VINEA, L. I, 204. *Unul din tractoare bătea pe loc, părăsit în mijlocul drumului. Cu greutate întinse mîna la tabloul de comandă și-l opri.* MIHALE, O. 230. ◇ *Tablou de bord* = tablou **(II 2)** pe care sînt fixate aparatele și instrumentele necesare controlului și manevrării unui vehicul. M. D. ENC.

— Pl.: *tablouri* și (regional, **I 1)** *tablaie* (TEAHA, C. N. 271), *tablauă* (FD II, 158). — Și: (învechit) **tabló** (folosit și invar. CR 1829, 269/6) s. n., **tabloáne** s. n. pl., (învechit, rar) **tablu** (VALIAN, V.), **tăblói** (STAMATI, D., POLIZU), (regional) **tablău** (FD II, 158, TEAHA, C. N. 271, ,UDRESCU, GL.) s. n.

— Din fr. **tableau.**

TABLU s. n. v. **tablou.**

TABOÁRE s. f. v. **tabără.**

TABÓN[1] s. n. v. **taban**[1].

TABÓN[2] s. n. v. **tabun.**

TÁBORĂ s. f. v. **tabără.**

TÁBORE subst. v. **tabără.**

TABÚ s. n. **1.** Noțiune care exprimă interdicția cu caracter sacru din societățile primitive, a cărei încălcare atrage automat sancțiuni severe. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nimeni nu mai îndrăznea acum să se apropie de el. Era tabu.* VOICULESCU, P. II, 247. *Primitivul ajunge a concepe existența unei substanțe materiale, dar invizibile, care pătrunde orice obiect... Fiind transmisibilă, atingerea... este interzisă, tabu.* VIANU, M. 25. *Primitivul... tinde să se facă pe sine însuși tabu, prin tatuare ornamentală.* BLAGA, Z. 54. *În societatea primitivă, sînt cuvinte care nu pot fi pronunțate pentru că se opune religia. Este vorba de așa-numitul tabu.* GRAUR, N. P. 104. ✦ Fig. Obiect a cărui atingere este interzisă. *Nici nu mă atingeam de aceste castroane ale internatului... Le socoteam tabu și... pace.* CIAUȘANU, R. SCUT. 47.

2. Fig. Persoană, problemă etc. socotită mai presus de orice discuție; ceea ce nu poate fi abordat sau modificat. *Tabu era autorul, iar cartea era un fetiș.* CIAUȘANU, B. SCUT. 16. *Crezul colectiv avea anumite puncte „tabu", de care nimenea nu se putea atinge fără a-și atrage mecanic disprețul tuturor drept-credincioșilor științifici.* BLAGA, Z. 118. *Numai societatea poate crea reguli tabu.* RALEA, S. T. II, 252. *Nu există teme inabordabile sau tabu: nu există specii și tehnici dramatice fără semnificație.* V. ROM. ianuarie 1965, 151.

3. (Lingv.) Interdicție de vocabular care determină înlocuirea unui cuvînt cu un alt cuvînt sau cu o perifrază, de obicei metaforice, ori cu o variantă formală care îl face de nerecunoscut. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **tabou.**

TABUÍSTIC, -Ă adj. (Neobișnuit) Care ține de tabu; care provine din tabu. *Observă că ceva din spiritul vechilor interdicții tabuistice care vor fi dat naștere metaforei se păstrează și în întrebuințarea ei actuală.* VIANU, M. 70.

— Pronunțat: *-bu-is-.* — Pl.: *tabuistici, -ce.*

— **Tabu** + suf. *-istic.*

TABUIZÁRE s. f. (Neobișnuit) Faptul de a socoti ceva ca fiind tabu. *În Australia și Melanezia tabuizarea numelui este un obicei din cele mai răspîndite.* VIANU, M. 26.

— Pronunțat: *-bu-i-.*

— **Tabu** + suf. *-izare.*

TABÚL subst. (Învechit, rar) Tobă mare folosită în fanfara militară turcească. Cf. ȘIO II_2, 115.

— Pl.: ? — Și: **daúl** (VĂCĂRESCUL, IST. 255; pl. *dauluri* id. ib.) s. n.

— Din tc. **tabl, davul.**

TABULÁR, -Ă adj. **I. 1.** Care e scris pe o listă, pe un tabel sau în coloanele unui registru. *Parcele înregistrate în cartea funduară a satului ca corp tabular.* SBIERA, F. S. 401, cf. DL, DM, M. D. ENC. ◇ (Mat.) *Diferență tabulară* = adaosul pe care îl primește logaritmul unui număr de patru cifre, cînd acest număr crește cu o unitate. Cf. ELEM. ALG. 219/12, CULIANU, A. 197, DL, DM.

2. (În sintagma) *Prezent tabular* = prezentul verbului întrebuințat în scrierea de memorii, de însemnări etc. *O altă formă a prezentului atemporal este aceea a inscripțiilor sau a notițelor intime..., așa-numitul „prezent tabular".* VIANU, M. 245.

II. Care se prezintă sub formă de placă; asemănător cu o placă. *Bănci mari de formă tabulară, vopsite în verde.* CĂLINESCU, C. N. 104, cf. DL, DM, DN[2], DEX.

— Pl.: *tabulari, -e.*

— Din fr. **tabulaire,** lat. **tabularis.**

TABULARICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care ține de tribunalul suprem; referitor la tribunalul suprem. *Instrucție tabulariceasc㠹 prin înălțata împărăteasă Maria Terezia în anul* 1777 *întărită.* AARON, P. F. 616[v]/1.

— Pl.: *tabulariceşti.*

— Din lat. **tabularis.**

TABULÁRIU s. n. Nume dat arhivelor din vechea Romă. Cf. DN[2], DEX. ✦ (Învechit, rar) Depozitul unei arhive. *Tabulariul din biserica Bernardinilor.* FILIMON, O. II, 83, cf. 367.

— Pl.: *tabularii.*

— Din lat. **tabularium,** it. **tabulario.**

TABULATÓR s. n. Dispozitiv (la mașinile de scris) care permite alinierea pe coloane a ceea ce se scrie. DN[3], cf. DEX.

— Pl.: *tabulatoare.*

— Din fr. **tabulateur,** germ. **Tabulator.**

TABULATÚRĂ s. f. **1.** Vechi sistem de notație muzicală, cu ajutorul literelor, cifrelor și al altor semne, care se folosea pentru instrumente polifonice, indicînd poziția degetelor executantului. Cf. PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, CADE, DM, DER. ✦ Enumerare a părților din care este alcătuit un instrument muzical, așezată la începutul unei metode de învățare a instrumentului respectiv. Cf. CADE.

2. Sistemul de reguli referitoare la forma artei meștrilor-cîntăreți din secolele al XV-lea și al XVI-lea. Cf. DER, M. D. ENC.

— Pl.: *tabulaturi.* — Și: **tablatúră** s. f. PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, CADE, DM.

— Din germ. **Tabulatur.** — **Tablatură** < fr. **tablature.**

TÁBULĂ s. f. v. **tablă**[1].

TABULHANÁ s. f. (Învechit) Fanfară militară turcească, în care predomină tobele. V. m e t e r h a n e a. *După tabulhana viniia opt steaguri.* N. COSTIN,

L. 501. *Armașul cel mare are purtare de grijă și pentru tabulhana, adecă muzica ienicerilor.* CANTEMIR, ap. CIHAC, II, 624. *Toți să închina craiului și să ducea înainte... cu trîmbițe și cu tambuhanale.* R. GRECEANU, CM I, 45. *Avînd pă ucigași gata, cite pă unul îi lua de-i sugruma..., și tabulhanaoa zicea pînă i-au isprăvit pă toți.* R. POPESCU, CM I, 385. *Pășeau cu sunetele tabulhanalei, ducînd cu triumf pe Petru cel Șchiop pentru a-l așeza pe tronul Moldovei.* HASDEU, I. V. 83. *Vin împreună, avînd tabulhanale.* ALECSANDRI, ap. RUDOW, XIX, 405. *Zicea mereu tubalhanaua turcească de juca norodul.* ODOBESCU, S. I, 136, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *La așezarea sa în scaunul părinților săi a bătut tubulhanaua.* SADOVEANU, O. XII, 315.

— Pl.: *tabulhanale.* — Și: **tabulhaneá** (AMIRAS, LET². III, 172, ȘIO II_2, 116, SCRIBAN, D.), **tambuhaná, tambulhaneá** (BARBU, PRINC. 200), **tubulhaná, tubulhănă** (ALEXI, W.), **tubalhană, daulhaná** (ȘIO II_2, 116, ALEXANDRU, I. M. 13), **daulhaneá** (ARHIVA R. II, 113/12, ȘIO II_2, 116), **dahulhaneá** (ARHIVA R. II, 13/15) s. f.

— Din tc. **tablhane, davulhane.**

TABULHANAGÍU s. m. (Învechit) Muzicant din fanfara militară turcească. *Strîns-au mehterii și tabulhanagiii a țării și punea de bătea chindie în toate zilele în curte.* N. COSTIN, LET. II, 124/24, cf. ȘIO II_2, 116, CADE.

— Pl.: *tabulhanagii.*

— **Tabulhana** + suf. *-giu.*

TABULHANEÁ s. f. v. **tabulhana.**

TABÚN s. n. **1.** Herghelie de cai crescuți în libertate pe pășune (în stepă). *Această boală îndată se încuibează în cai, de cășună peire întregei herghelii sau întregului tabun.* CUPARENCU, V. 24/28, cf. CIHAC, II, 399, BARCIANU, ALEXI, W. *Mai înainte decît toți, pe drumușorul bătut de copitele tabunurilor, umbla comisul al doilea, Simion.* SADOVEANU, O. XIII, 109. *Să pregătească neîntîrziat cîțiva cai de călărie... dintre cei de tabun.* CAMIL PETRESCU, O. II, 15, cf. DER, M. D. ENC. ✦ (Mold.) Cireadă de vite; turmă mare de oi. Cf. CADE, SCRIBAN, D., I. CR. III, 346. *Cum ai cutezat tu, cu-n tabon de oi, să vărezi... atîta vreme în pădurea mea?* FURTUNĂ, ap. CADE, cf. ȘEZ. XIX, 13, A VI 26, 33, GLOSAR REG.

2. (Mold.) Ceată de oameni, grup mare. Cf. JAHRESBER. IX, 632. *Om strînge fine și vecine Ș-un tabon de babe bătrîne, Care știu haru la pîne.* I. CR. IV, 6, cf. DR. III, 454. ✦ (Învechit) Grupare de războinici tătari. *Tabunurile lui Mamac-Han trecură Niprul și... s-au rupt în trei trîmbe, două lovind în Lehia și alta fulgerînd pieziș spre Moldova.* SADOVEANU, O. XII, 297. ✦ (Învechit) Așezare tătărească, loc de popas. *O parte din oștenii mei pleacă... cu dobînda în Bugeac, să bucure pe cei ce-au rămas în tabunuri și-n aule.* SADOVEANU, O. V, 516. ✦ Tabără de care. Cf. I. CR. II, 247, ȘEZ. XIX, 13.

3. (Munt., Olt.) Pășune **(1)**; imaș. *12 fălci și 30 prăjini tabon necesar pentru pășunea cailor călărașilor* (a. 1878). ap. TDRG. *Am cunoscut-o în aceeași seară, cînd s-a întors cu caii de la tabun.* STANCU, R. A. II, 61, cf. H XI 27, RĂDULESCU-CODIN, CIAUȘANU, V. 202, CHEST. IV 113/816, ALR I 409/878, LEXIC REG. 27, 43. (Glumeț) *Ia ascultă, bă, grădina mea e tabonul lui tat-tău?* UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Porțiunea din pășune pe care poate să pască un cal priponit. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.: *tabunuri.* — Și: (regional) **tabón** (pl. *taboane* LEXIC REG. 27), **tambón** (GLOSAR REG.), **tăbón** (JAHRESBER. IX, 230), **tăból** (ib.) s. n.

— Din tăt. **tabun.** Cf. ucr. т а б у н.

TABUNÉL s. n. (Regional) Tarla **(1)**. *Lanul se împarte în... tabunele.* PAMFILE, A. R. 24.

— Pl.: *tabunele.*

— **Tabun** + suf. *-el.*

TÁBURĂ s. f. v. **tabără.**

TABURÉL s. n. v. **taburet.**

TABURÉT s. n. **1.** Scăunel fără spătar și fără brațe. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PROT. — POP., N. D. *Taburetele sînt acoperite cu adevărate mozaicuri din bucățele de blăni.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Îndepărtă taburetul și se așeză gînditoare.* C. PETRESCU, C. V. 168. *În fața divanelor erau gheridoane occidentale, fotolii și taburete.* CĂLINESCU, N. 9. *Deasupra unui lighean pus pe-un fel de taburet, era o oglindă turbure.* CAMILAR, N. II, 146, cf. STANCU, R. A. IV, 102. *Se așeză pe un taburet alb.* VINEA, L. I, 74. *Un taburet — în fața unei mese de toaletă.* H. LOVINESCU, T. 345, cf. V. ROM. iunie 1964, 126. ✦ Scăunel foarte scund, pe care își poate ține picioarele o persoană care șade pe scaun. Cf. STAMATI, D., NEGULICI, BARONZI, I. L. I, 214, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Ghemuită în fotoliu și cu pantofiorii de lac așezați pe taburet.* CAZIMIR, GR. 61. *Ședea într-un fotoliu mare... și cu picioarele pe un taburet.* CĂLINESCU, E. O. I, 104. ✦ Scăunel fără spătar, prevăzut cu un dispozitiv pentru înălțare și coborîre, pe care stă cel care cîntă la pian. *Se așeză pe taburet și se aplecă apoi din nou, concentrat și distins, deasupra pianului.* CAMIL PETRESCU, N. 107. *O ridică de pe taburetul pianului.* CĂLINESCU, C. N. 190. *Ca un titirez... se învîrti cu taburetul pianului.* VINEA, L. II, 314.

2. (La pl.; regional; în forma *taburele)* Pedalele războiului de țesut. Cf. DDRF.

— Pl.: *taburete.* — Și: **taburél** s. n., (învechit și regional) **taburétă** (I. GOLESCU, C., STAMATI, D.) s. f., (regional) **tamburél** (A IX 4, GLOSAR REG.), **tămburél** (A VI 8) s. n.

— Din fr. **tabouret.**

TABURÉTĂ s. f. v. **taburet.**

TABURÍCĂ s. f. (Prin nordul Mold.) Scaun fără spătar. I. CR. VII, 252.

— Pl.: ?

— De la **taburel,** cu schimbarea terminației, considerată ca sufix.

TAC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvînt care imită zgomotul produs prin lovirea (la intervale regulate) a unui obiect (de lemn), tic-tacul ceasornicului etc. Cf. NEGULICI, ȘĂINEANU, D. U. *Cineva bătuse de două ori foarte deslușit în cercevea: tac! tac!* SADOVEANU, O. II, 630. *Hadaragul toca regulat în teică, tac-tac, tac-tac.* id. ib. I, 568. *Potcoavele calului roib sunau rar și dulce pe șosea: tac-tac, tac-tac.* id., ap. TDRG. *Pendulul de nuc negru din iatac Bate necontenit tac-tac, tac-tac.* CĂLINESCU, L. L. 26. *Tac, tac, Ca nucile-n sac,* se spune despre cei vorbăreți. Cf. ZANNE, P. I, 227. *Iarna: tac, tac, Prin copac; Vara: iuș, iuș, Prin păiuș* (Toporul și securea). PĂSCULESCU, L. P. 101.

— Și: (în ghicitori) **taci** (ROMÂNUL GLUMEȚ, 88), **tăcea** (MAT. FOLK. 1 219) interj.

— Onomatopee.

TAC[2] s. n. Baston special de lemn, cu care jucătorii lovesc bilele la biliard; (regional) achiu. Cf. VALIAN, V., COSTINESCU, DDRF, TDRG, NICA, L. VAM. 237, CADE, DL, DM, M. D. ENC.

— Pl.: *tacuri.*

— Din ngr. τάκος.

TACÁ vb. I v. **ataca.**

TACACÍU, -ÍE adj. (Regional) Tăcut[2] **(2)**, morocănos (Izbuc — Vașcău). TEAHA, C. N. 271, cf. SFC VI, 77, SCL 1975, 348.

— Pl.: *tacacii.*

— De la **tăcea.**

TACALÁJ s. n. v. **tachelaj.**

TÁCĂ s. f. (Prin sud-vestul Transilv. și nord-vestul Olt.) Tăcere **(1)**; p. ext. persoană care tace **(2)**. Cf. L. ROM. 1974, 528, 529. *Cu taca cumperi vaca.* Com. din RÎMNICU VÎLCEA. *Taca face bata,* se spune despre omul tăcut, morocănos. Cf. ALR I 1 573/56. ◇ Expr. **A pune taca** = a tăcea cu încăpățînare, a nu mai scoate o vorbă. *De cîte ori îl întreba cineva despre acest lucru, punea taca și scoate o vorbă dacă ai din cine.* MERA, L. B. 134.

— Postverbal de la **tăcea.**

TÁCEA interj. v. **tac**[1].

TACHELÁJ s. n. **1.** Ansamblul parîmelor folosite pe o navă la fixarea arborilor sau la manevrarea pînzelor și a vergilor. Cf. M. D. ENC.

2. Construcție din bare de lemn, folosită la susținerea tendelor pe o navă. Cf. LTR, M. D. ENC.

— Pl.: *tachelaje.* LTR[2], DEX. — Și: (regional) **tacalái** s. n. LTR[2].

— Din germ. **Takelage.**

TACHÉT s. m. **1.** Suport montat pe o navă, de care se leagă în general parîmele simple. Cf. SCRIBAN, D., LTR, DN[2].

2. Element component al mecanismului de distribuție cu supape al unui motor cu ardere internă, care împiedică uzarea supapei. Cf. DL, DM, M. D. ENC.

— Pl.: *tacheți.*

— Din fr. **taquet.**

TACHI interj. (Regional) Strigăt cu care se cheamă bibilicile (Poiana Grințieșului — Borsec). Cf. GLOSAR REG.

— Cf. ucr. пташ „pasăre".

TACHIGRÁF subst. v. **tahigraf.**

TACHIGRAFIÁ vb. I v. **tahigrafia.**

TACHIGRAFÍE s. f. v. **tahigrafie.**

TACHIMÉTRU s. n. v. **tahimetru.**

TACHINÁ vb. I. Tranz. A necăji pe cineva în glumă. Cf. COSTINESCU. *Pe toate am să le tachinez!* CARAGIALE, O. VI, 207. *Pre legea mea, te tachinez față de toți colegii.* CONTEMPORANUL, V[2], 485, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Observă mai mult ca să tachineze pe cumnată-sa.* REBREANU, R. I, 252. *Mă tachinează întotdeauna cînd îi vorbesc despre suvenirurile mele din tinerețe.* C. PETRESCU, C. V. 201, cf. id. A. R. 29. *Era tachinat pe tema asta.* BART, E. 265, cf. STANCU, R. A. IV, 346. (Glumeț) *Bucata muzicală care te tachinează... o știu toată, cu toate cele trei părți ale ei.* CARAGIALE, O. VII, 90.

— Prez. ind.: *tachinez.*

— Din fr. **taquiner.**

TACHINÁRE s. f. Acțiunea de a tachina. Cf. COSTINESCU, REBREANU, I. 146. *Sînt sigur că n-ai uitat nici veșnica dumitale tachinare.* C. PETRESCU, C. V. 22. *Masa fu veselă: glume, tachinări, cîntări de orchestră.* BRĂESCU, V. A. 21. *Ton de ușoară tachinare.* T iunie 1964, 30.

— Pl.: *tachinări.*

— V. **tachina.**

TACHINĂRÍE s. f. Faptul de a tachina; vorbă cu care cineva tachinează. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *Am cunoscut fragmente din scrisorile Olguței, pline de tachinării la adresa mea.* TEODOREANU, M. II, 516, cf. DN[2].

— Pl.: *tachinării.* — Și: (rar) **tachinerie** s. f. COSTINESCU, BARCIANU.

— Din fr. **taquinerie.**

TACHINERÍE s. f. v. **tachinărie.**

TACI interj. v. **tac**[1].

TACÍT, -Ă adj. Care nu este exprimat formal, ci este subînțeles și admis ca atare; (rar) tăcut[2] **(3)**. Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D. *Fie prin concesiuni formale, fie prin îngăduiri tacite, boierii și călugării reușiră... de a uzurpa toate folosurile.* HASDEU, I. V. 43, cf. COSTINESCU. *Ruperea pactului tacit de lăudare reciprocă.* MAIORESCU, CR. I, 235, cf. DDRF, HAMANGIU, C. C. 368, BARCIANU, ALEXI, W. *Asemenea grafii... trebuiesc uniformizate în mod tacit.* BUL. COM. IST. I, 30. *Gazda avea îngăduința tacită de a chema pe tînărul care-i făcea curte.* REBREANU, I. 95, cf. ȘĂINEANU, D. U. *N-a tras nimeni. A fost un armistițiu tacit.* C. PETRESCU, Î. II, 15, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 65. *Se depărtau cu vorba de preocuparea tacită și spinoasă: ce e de făcut?* VINEA, L. II, 121. *Renunțarea la succesiune poate fi expresă sau tacită.* PR. DREPT, 430. *Obiectul tacitei admirații și model de imitat al colegilor săi.* V. ROM. iulie 1969, 17. ◇ (Adverbial) Cf. DDRF. *Copiști ignoranți sau introducînd tacit conjecturile noastre arbitrare.* BUL. COM. IST. I, 39. *Îi repugnau afecțiunile și demonstrațiile, mulțumindu-se cu noțiunea morală tacit consimțită.* CĂLINESCU, B. I. 37. *Dogme acceptate tacit.* BLAGA, Z. 118. ✦ (Învechit, rar; despre cuvinte) Nerostit cu voce tare. *Nimic el nu răspunde... Și-n sufletul său zice în tacite cuvinte: „E pierderea ușoară a pierde acest soare".* HELIADE, O. I, 318.

— Pl.: *taciți, -te.*

— Din fr. **tacite.**

TACITAMÉNTE adv. (Învechit) Tacit. *Nicăieri nu menționează pe geți și pe sarmați, dar* [sub o altă denumire] *coprinde tacitamente ambele națiuni.* HASDEU, I. C. I, 244, cf. SCRIBAN, D.

— Și: **taciteménte** adv. COSTINESCU.

— Din fr. **tacitement,** it. **tacitamente.**

TACITEMÉNTE adv. v. **tacitamente.**

TACITÚRN, -Ă adj. Care vorbește puțin, tăcut din fire. Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Era amuzat... de verva Olguței, pe care, probabil, o crezuse taciturnă.* TEODOREANU, M. II, 311. *Englezii taciturni, distinși, au totuși o perfectă dezinvoltură.* RALEA, S. T. I, 255. *Un elev miop și taciturn, pentru care ochelarii erau și paveze, iar tăcerea — un brîu de pîndă și apărare.* VINEA, L. I, 27. *Pe cît de taciturni și gravi sînt mulți dintre țăranii lui Sadoveanu, pe atît de guralivi sînt aceia ai lui Creangă.* V. ROM. decembrie 1964, 86. *Trecea în ochii tuturor drept un personaj flegmatic și taciturn.* CONTEMP. 1965, nr. 955, 8/5. ◇ (Prin analogie) *Așa de taciturn cînd e vorba să recunoască împrumuturile de la alții, nu uită niciodată să citeze pe înțeleptul adorat mai presus de orice.* BLAGA, Z. 150. ◇ (Despre sentimente, relații) *O masă la care mănîncă două persoane, cu intimitatea lor taciturnă.* TEODOREANU, M. II, 279. *Dragostea lor este taciturnă, fără introduceri grațioase, fără decor romantic.* CONTEMP. 1957, nr. 554, 5/2. ◇ Fig. *Acest aer, taciturn parcă mut, era atunci înviat de mii de glasuri de paseri.* ISIS (1859), 99[1]/41. *Spre cerul taciturn, Un orologiu vremea o leapădă din turn.* LESNEA, C. D. 113.

— Pl.: *taciturni, -e.*

— Din fr. **taciturne,** lat. **taciturnus.**

TACITURNITÁTE s. f. Faptul de a fi taciturn; (neobișnuit) taciturnitudine. *Pentru taciturnitate, toți mă neglijau.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 3, cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, SCRIBAN, D., DN[2].

— Din fr. **taciturnité,** lat. **taciturnitas, -atis.**

TACITURNITÚDINE s. f. (Neobișnuit) Taciturnitate. *Sînt literalmente dezesperat de taciturnitudinea d-tale.* CARAGIALE, O. VII, 180.

— **Taciturn** + suf. *-itudine.*

TACÍM s. n. **I. 1.** Ansamblu de obiecte sau de unelte necesare unei operații, unei îndeletniciri. V. accesoriu, dichis, echipament, garnitură. *Perzare făcînd moscalii în oștile turcești, au luat... tot tacîmul oștirii, cu toată zahereaua ce avea* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 280/33. *Tacîmuri de foc, sacale pline de apă, topoare... i tulumbe* (a. 1790). ap. ȘIO II$_1$, 342. *Două tacîmuri de masă, pînză de olandă* (a. 1797). URICARIUL, XVI, 277. *S-au gătit un corpos cu tot tacîmul a oștirii.* DIONISIE, C. 180. *Sobă rusească cu tacîmurile ei* (a. 1848). DOC. EC. 948. *Tot tacîmu de fierărie ce are un crivac, precum: fierăria tălpilor, stîlpilor de gură, scripeților... și alte măruntaie* (a. 1850). ib. 988, cf. POLIZU. *O tavă cu tacîmul dulceții și al cafelei.* FILIMON, O. I, 265, cf. COSTINESCU. *Grajdurile, ambarele și șoaprele cu toate tacîmurile de drum.* ODOBESCU, S. I, 126, cf. DDRF, ALEXI, W. *Instrumente accesorii,... cari... fac parte dintr-un „tacîm" sau din „garnitura completă a năvodului".* ANTIPA, P. 457, cf. I. BRĂESCU, M. 72, ATILA, P. 28, ȘĂINEANU, D. U. *În coșul umplut cu fîn aveam tot tacîmul nostru de vînătoare.* SADOVEANU, O. XVI, 13, cf. CĂMIL PETRESCU, N. 88, H XIV 377, A VI 8. ✦ (Învechit, rar) Capătul ciubucului prin care se trage fumul; (învechit) imamea. *Ciubucul de iasomie cu cilif de mărgele și cu tacîm de chihlimbar.* ap. TDRG.

2. Spec. (Învechit și regional) Harnașament. *I-au adus... și cal împărătesc cu tacîmul lui.* GHEORGACHI, LET. III, 295/23. *Cal de ginere cu tacîmul lui de argint* (a. 1779). IORGA, S. D. XI, 104. *Au îmbrăcat pașa pe Paladi cu blană de samur... trăgîndu-i și un misir a pașăi cu frumos tacîm la scară* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 202/12. *Trimisei slăvimei tale de la noi acești doi armăsari cu tacîmul lor.* DIONISIE, C. 189. *Un tacîm de cal de ceale bune, însă șaua turcească* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 15. *De ce nu aveți tacîmuri de cai, cu care se înlesnește omul foarte mult la călărie?* GORJAN, H. II, 47/3, cf. POLIZU, CIHAC, II, 617, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *S-au arătat apoi tineri cu turbane,... încălecînd cai focoși cu zorzoane și tacîmuri de modă turcească.* SADOVEANU, O. XI, 223. *Dă-le cîte șase cai, cu tacîmuri.* BARBU, PRINC. 172, com. din POIANA SIBIULUI — SEBEȘ.

3. Spec. Serviciu de masă complet (farfurie, cuțit, furculiță, pahar, șervet etc.) care se așază de obicei în dreptul fiecărui mesean; p. restr. totalitatea obiectelor de metal de care se servește o persoană cînd mănîncă. *Nu să socotească vinovăție a fura lucruri de mîncat sau de a tacîmului mesii.* IST. AM. 13^r/12. *Bucatel*[*e*] *de prinz și tacîmul mesei* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16. *Porunci să ridice masa și să stringă tacîmurile.* NEGRUZZI, S. I, 156. *Du-te de mai adauge două tacîmuri la masă.* ALECSANDRI, T. 740. *Talerile, lingurile și celelalte tacîmuri.* ISPIRESCU, L. 355. *Era singur la o masă cu vreo zece tacîmuri.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 39, cf. DDRF. *Masa din dreapta se golise; un soldat... stringea alene tacîmurile și resturile de pîine.* REBREANU, P. S. 49, cf. ȘĂINEANU, D. U., CIAUȘANU, R. SCUT. 52. *Un singur tacîm în capul unei mese prea lungi.* C. PETRESCU, A. 293, cf. SAHIA, N. 56. *O cană pentru apă și o lingură de lemn alcătuiau tacîmul fiecărui pacient.* CĂLINESCU, E. 404. *Consumațiile se servesc în tacîmuri și vase de argint.* SADOVEANU, O. IX, 333. *Familia se adună la masa albă, cu farfurii albe, cu tacîmuri lucii.* ARGHEZI, S. VIII, 81, cf. VINEA, L. I, 24, V. ROM. octombrie 1964, 26. *Frumoasă masă mi-e-ntinsă Și multe tacîmuri pusă.* BALADE, I, 386, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 165. ✦ P. ext. Loc la masă. *Aveam, oriunde aș fi intrat, cel puțin un tacîm și pat de hodină.* SADOVEANU, O. IV, 14. *Serile..., mă aciuiasem la masa unor evrei cu dare de mînă, unde aveam tacîm.* VINEA, L. I, 366. ✦ Serviciu de masă; p. restr. piesă din acest serviciu. Cf. POLIZU. *Tu ești ca un tacîm de porțelan, de modă nouă: dacă-l lovești, se sfarmă.* SADOVEANU, O. VI, 540. *Un tacîm desperecheat nu mai e tacîm.* STANCU, R. A. III, 387.

4. (Învechit) Un număr oarecare de lucruri, scrie; ansamblu. *Ți-am trimis un plic cu porunci peceluite... și alt tacîm de porunci slobode către lăcuitori* (a. 1820). IORGA, S. N. 147. *Casili... țcali sînt făcuți de piatră..., mai făcînd și în astă vară un tacîm odăi de cărămidă* (a. 1836). id. S. D. XXI, 226. *Trebuie să facem un tacîm de pitace către zapcii hătmănești de prin județe.* FILIMON, O. I, 243.

5. (Regional; la pl.) Acareturi. *Au văzut un om foarte bogat, cu o casă mare, cu tacîmuri multe pe lîngă casă, vite multe-n ocol și altele.* SBIERA, P. 155.

II. 1. (Învechit) Cortegiu, alai, suită. *Domnul în toate zilele... mergea cu tot tacîmul său și cu boierii cei mari și numai cu alaiul leventîlor la Frumoasa, la cortul său cel domnesc.* GHEORGACHI, CER. (1762), 311. *Mergînd și în Iași cu tacîm domnesc, îmblînd pe la toate mănăstirile, de s-au închinat* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 193/21, cf. 231/6. *Vinea postelnicul și ministrul cu tacîmul curții sale.* BELDIMAN, E. 3/32. *Dorobanții agiii cu trompetele lor vor începe cortejul; comanda (tacîmul) agiii va urma treptelnicește pînă la vel-agă.* cn (1834), 103^1/19. *Vizita Iașilor cu tacîm domnesc, închinarea pe la mînăstiri și paraclisuri sînt amintiri de la o altă vîrstă decît aceea pe care o avea atunci Enache Kogălniceanu.* BUL. COM. IST. II, 169, cf. ȘĂINEANU, D. U. ◇ Fig. *Iară pe fețele altora se vedea cît de colo zugrăvită sărăcia, lipsa, neaverea, cu tot tacîmul lor de neajunsuri.* ISPIRESCU, ap. DDRF.

2. (Învechit și regional; adesea determinat prin „de lăutari") Taraf (**2**). *Acum te du și-mi cheamă un tacîm de lăutari, de unde îi știi.* PR. DRAM. 237. *Cel mai vestit tacîm de lăutari, tot meșteri aleși din cei mai buni.* GHICA, S. 170. *După dînșii păscau cîteva tacîmuri de lăutari.* ISPIRESCU, M. V. 43, cf. DDRF, ALEXI, W. *Boierul... chema tacîmul curții ca să desfăteze pe nosafiri.* GALACTION, O. I, 69. *Era așteptat cu plăcere, fiindcă aducea cu el și un tacîm de lăutari alcătuit din țiganii lui robi.* CĂMIL PETRESCU, O. I, 303, cf. CIAUȘANU, GL.

3. (Învechit) Grup, ceată; clică, gașcă. *Din tacîmul acesta* [de greci] *îndestul s-au înecat.* BELDIMAN, E. 57/33. *Toți acei din Iași boieri, cu tacîmul lor unit..., avea mai multă putere.* id. ib. 102/2. *Măria sa cu tacîmul de boieri ai săi... lucra și altè hrăpîri în biata țară.* ZILOT, CRON. 76. *S-au orînduit un tacîm de cercetători ce se numia poliție* (a. 1821). ap. ȘIO II$_1$, 341. *Practica a fost preluată de „tacîmuri de irozi", la începutul secolului nostru.* IST. LIT. ROM. I, 72.

4. (Peiorativ) Categorie (de oameni), soi, fel; om de nimic, ticălos, derbedeu. *Ce-a zice bărbatul d-tale? — Nimic; oi pretexta că-s bolnavă, și cît i-oi lăsa bani de jucat cărțile, a închide ochii: — Așa?... De ăst tacîm e?* ALECSANDRI, T. 1 686, cf. 736, CIHAC, II, 617, LM. *Camarazii mei de arme... voiau desigur mai întîi să știe ce tacîm de om sînt.* CONV. LIT. XVII, 68, cf. BARCIANU. *Păi cum îl ții în slujbă, domnule primar, dacă e așa tacîm?* PETICĂ, O. 229, cf. ȘĂINEANU, D. U. *El și prietenul său, tacîm ca el, trăiau cu două surori din Plumbuita.* PAS, Z. I, 208. ✦ Femeie de moravuri ușoare. Cf. POLIZU, BARCIANU.

5. (Regional) Poveste, minunăție. TOMESCU, GL. *Să vez tacîm!* id. ib.

— Pl.: *tacîmuri.*
— Din tc. **takım.**

TACLÁ s. f. (Mai ales la pl.; adesea în legătură cu verbele „a sta", „a se pune", construit cu prep. „la") Conversație (superficială și variată), taifas (**1**); vorbă, afirmație lipsită de importanță. *Mergînd împreună, Peruzescu tot înșira la taclale.* GANE, ap. CADE. *Noaptea ne puneam la taclale pînă se făcea ziua albă.* CREANGĂ, A. 104, cf. BARCIANU. *Era socotit ca cel mai bun de taclale.* SANDU-ALDEA, A. M. 141, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Astăzi stă la taclale cu d-ta și-ți stringe mîna.* REBREANU, NUV. 67. *Se amestecase, cu tot dinadinsul, în taclalele lor de flăcăi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 187. *În ograda largă a conacului, țăranii... stau cinchiți în jurul focurilor și spun taclale.* SADOVEANU, O. X, 467. *Era vremea taclalelor Lîngă vetrele bine-abu-*

rînd. ISANOS, v. 241. *Şoferii stau la taclale cu noctambulii.* v. ROM. iunie 1970, 36. ▭ *Mai stăm la o tacla.*

— Pl.: *taclale.*

— Cf. tc. t a k l a „tumbă, berbeleac".

TACLAGIOÁICĂ s. f. (Rar) Femeie care stă mult la taclale; palavragioaică. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *taclagioaice.*

— **Taclagiu** + suf. *-oaică.*

TACLAGÍU adj. (Rar; şi substantivat) Care stă mult la taclale; palavragiu. *Dintre toţi tălpenii, cel mai şiret şi mai taclagiu era Neculaĭ.* ALAS 18 IV 1926, 4/2, cf. IORDAN, L.R.A. 159, SCRIBAN, D.

— Pl.: *taclagii.*

— **Tacla** + suf. *-agiu.*

TACLÍR s. n. v. **tacrir.**

TACLISĂDÍT, -Ă adj. (Regional) Încărcat; împodobit (Gemenea — Tîrgovişte). Cf. FD IX, 202. *Fată mare, Cu coadele pe spinare, Taclisădite de parale.* PĂSCULESCU, L. P. 234.

— Pl.: *taclisădiţi, -te.*

— Cf. t a x i d i t.

TACLÍT s. n. Fîşie de stofă sau de mătase vărgată, care se lega la cap sau peste mijloc, după moda turcească, purtată de boieri, mai tîrziu de preoţi. *Soarele... nu avusese putere să răzbată prin tacliturĭ.* RUSSO, S. 17. *Dascălul Chiosea, bătrîn cu antereu de calemcheriu, la cap cu caue de taclit vărgat cu cearşaf alb.* GHICA, S. 51. *Un june... cu giubea de pambriu lungă pînă la pămînt şi legat la cap cu un taclit cadrilat.* FILIMON, O. I, 108, cf. COSTINESCU, 46, CIHAC, II, 617. *Boccealicuri de stofă... cu geamuri şi cu tacliturĭ turceşti.* ODOBESCU, S. I, 134. [Un bătrîn] *în fermenea de mătase, cu şapcă şi cu taclit.* F (1883), 247. *Îşi trecuse repede un antereu negru peste taclitul vărgat cu albastru.* MACEDONSKI, O. III, 126, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Mai păstrasem dulama, taclitul şi tot tacîmul de altădată.* AL LUPULUI, P. G. 177, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Părintele... era îmbrăcat cu anteriu de suvac, încins cu taclit.* SADOVEANU, E. 116. *Brîul galben, un taclit lat, care-i strînge anteriul de sevai verde.* CAMIL PETRESCU, O. II, 39. *Să văd pe badea călare, Cu taclitul pus la şale.* PAMFILE, C. Ţ. 111. ✦ (Regional) Şal; broboadă (de lînă). *Un taclitu dă Lipţca... să să dea la vreo copilă care să va socoti că ară mai multă trebuinţă* (cca 1821). IORGA, S. D. XXII, 47. *Pentru inimi aveam nadă, Nuri, tacliturĭ, fesfesele.* ALECSANDRI, T. 942, cf. H I 65, VII 31, X 162, 414, 436, 466, XII 282, 376, I. CR. VI, 218, ALR I 1 876/424, 526, 536, 540. ✦ (Regional) Fîşie ţesută din cînepă, cu ajutorul căreia este coborît sicriul în groapă; chingă. Cf. DDRF. *Ducătorii iau mortul cu secriul de pe năsălie şi-l pun pe doi drucuşori sau pari... lîngă cari se află încă şi două funii sau chingi, lungi, de cînepă, numite în unele părţi şi brîie sau taclite.* MARIAN, Î. 322. *Cioclii lasă sicriul în groapă, legîndu-l cu brîie sau taclite, care apoi li se dau lor de pomană.* CONV. LIT. XVI, 10.

— Pl.: *tacliturĭ* şi *taclite.* — Şi: (rar) **tăclít** s. n. DDRF.

— Din tc. **taklit.**

TĂCMĂ s. f. v. **tagmă.**

TĂCMÍN s. n. v. **tahmin.**

TACOMÉTRU s. n. v. **tahometru.**

TĂCORNIŢĂ s. f. = **păcorniţă.** Cf. ALEXI, W.

TĂCOTA interj. (Regional) Cuvînt prin care i se impune cuiva să tacă; taci! gura! (Sibiel — Sibiu). Cf. LEXIC REG. II, 63.

— Cf. ţ a c ă.

TACRÍL s. n. v. **tacrir.**

TACRÍR s. n. (Turcism învechit) **1.** Raport **(I 1)**, referat; memoriu **(1).** *Însumi l-am văzut să scrie un tacrir la devlet, prin care arată că nemţii... n-au alianţă cu ruşii.* VĂCĂRESCUL, IST. 294, cf. CIHAC, II, 617. *Nu stă decît la a mea mînă ... să aştern numaidecît plîngeri peste plîngeri, jălbi peste jălbi, reclamaţii, proteste, tacrirurĭ, raporturi, otnoşenii şi cîte altele mai socoteşti.* PR. DRAM. 165, cf. DDRF.

2. (Jur.) Declaraţie, mărturisire **(2)**; proces verbal; p. e x t. interogatoriu. *Logofeţii să ţie condici pentru hotărîrile ce să fac i pentru ezamene şi tacrirurĭ, atît a vinovaţilor cît şi a părîşilor.* PRAV. COND. (1780), 56. *Cu mari greu au luat divanul tacrirul din gura lui* (a. 1794). IORGA, S. D. XXI, 175. *După tacriru... ce au dat la agie..., numitul are o fabrică* (a. 1818). DOC. EC. 184. *După ce i-au ferecat, cu o pază îndestulă, cu tacrilul lor înscris..., la Silistra i-au trimis.* BELDIMAN, E. 97/20. *Tacrirul lui Chiriţă băcanu* (a. 1835). DOC. EC. 570, cf. 573, VALIAN, V., POLIZU. *Nota în tacrir toate întrebările şi răspunsurile slujnicarului.* FILIMON, O. I, 394, cf. 233, COSTINESCU, CIHAC, II, 617, DDRF, ALEXI, W. *Vătăşeii îi făceau taclir (proces-verbal).* CATANELE, 138, cf. I. BRĂESCU, M. 72, ŞĂINEANU, D. U. *Înainte de miezul nopţii au început să se ia în instanţă tacrirurile acuzaţilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 561, cf. 229. ✧ F i g. *Aoleu! la bună gazdă avusei noroc să pic!... În loc să mă-ntrebi: „Ai mîncat tu ceva, măi băiete, astăzi?... ţi-o fi foame?", dumneata îmi iei tacrirul pe nemîncate.* CĂRAGIALE, O. II, 246. *Altist în strană,... bătînd pilde şi luînd tacliruri pe la toate uşile înfundăturilor, propovăduindu-şi cuviosia, propovăduind milostenia.* KLOPŞTOCK, F. 68.

— Pl.: *tacrirurĭ.* — Şi: **taclír,** (rar) **tacríl, tecrír** (IORGA, S. D. XII, 188), **traerír** (BOLLIAC, O. 108) s. n.

— Din tc. **takrir.**

TACSÂL-FERMÁN subst. v. **tacsîl-ferman.**

TACSÎL-FERMÁN subst. (Turcism învechit) Firman pentru achitarea unei sume de bani. *I-au zis măria-sa paşa că firmanul trebuie să se facă ... ferman de împlinire banilor,... să fie tacsil-ferman asupra acelor două agale* (a. 1786). FURNICĂ, I. C. 133.

— Pl.: ? — Şi: **tacsâl-fermán** subst. FURNICĂ, I. C. 133.

— Din tc. **tahsil fermanı.**

TĂCŞĂ s. f. v. **tapşă³.**

TACŞILDÁR s. m. v. **taxidar.**

TACT¹ s. n. **I.** (Fiziol.) Simţ care se referă la senzaţiile provocate de excitarea receptorilor din piele şi mucoase, sensibili la acţiuni mecanice; pipăit¹ **(2).** *Voieşte să le-atingă... Se mişcă şi cu pasul se-ncearcă să le-ajungă, Să măsure distanţa cu-a tactului simţire.* HELIADE, O. I, 365. *Pielea... are drept fonctie tactul.* KRETZULESCU, A. 5/13, cf. NEGULICI, COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., DER, M. D. ENC.

II. 1. (Muz.) Măsură; p. e x t. ritm al unei melodii. *Tactul în muzică este împărţit în timpi.* HELIADE, O. II, 142, cf. STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU. *Ariile roiau limpezi, dulci, clare în mintea lui îmbătată, stelele păreau că se mişcă după tactul lor.* EMINESCU, N. 69. *Cele patru tacte introductive ale celebrei sonate.* CARAGIALE, O. III, 60. *Cîrduri de fete în cămăşi albe... se pleacă muncii şi-şi mişcă braţele în tactul unei doine.* VLAHUŢĂ, R. P. 69. *Anastasiu deschide notele şi... începe. — Care tact e acolo? — Trei sferturi.* CONTEMPORANUL, V, 204, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *Bătrînul... se pomeni că-şi balansează domol capul în tactul horei.* AGÎRBICEANU, A. 139. *Porniră cu toţii ... chiuind în tactul cîntecului.* REBREANU, I. 30. *Fluieră-n tactul aceluiaşi cînt.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 191. *Călcînd solemn şi greu în tactul muzicii.* CAZIMIR, GR. 206. ✧ E x p r. **A da tact** sau **a ţine tactul** = a) a bate tactul unei melodii, v. b a t e. Cf. POLIZU, DDRF. (F i g.) *Albele giulgiuri bătute de vînturi Dau tact lînguioa-*

selor cinturi. COȘBUC, P. I, 91; **b)** a marca, prin mișcări regulate (făcute cu mîna, cu piciorul sau cu o baghetă), accentele unui text scandat. *Cu el am început... să ingînăm în clasa ceea întunecoasă: roza, roze, roze, rozam... Iar el, în catedră, ne ținea, dus pe gînduri, tactul cu nuiaua.* I. BOTEZ, B. I, 11.

2. Ritm de mișcare în mers, în dans etc.; cadență. *Se-adună cerc și iar se-ntind Și bat pămîntul tropotind, În tact ușor.* COȘBUC, P. I, 57. *Arar vreunul mai țanțoș începe o chiuitură, în tactul zvăpăiat al jocului.* REBREANU, I. 12. *Bucătarul toca pîrjoale în tacturi diferite, cum toacă un paracliser de schit vecernia.* BRĂESCU, A. 94. *Compania porni în bătaie, cu tact apăsat, surd, zguduind pămîntul.* SADOVEANU, O. II, 420. *Într-un tact grăbit le bătea inima.* J. BART, E. 186.

III. (La sg.) Simț al măsurii în comportare, determinînd adoptarea unei atitudini abile, corecte și convenabile în orice împrejurare. V. tropos. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ABEȚEDAR, 14[1]/23. *Obicinuința cu lumea dă un tact și o putere omului de a putea a se stăpîni.* CR (1833), 148/29, cf. NEGULICI, I. 135, ROM. LIT. 77[1]/37. *În politică, tactul, consecvența și secretul țin întîiul loc.* GHICA, A. 781. *Prin tactul său și simpatia ce inspirase guvernului francez,* [izbutise] *a da agenției noastre oficioase un caracter oficial.* ALECSANDRI, S. 171. *Jurnalele de dincolo de Carpați nu au tactul de a lua gluma cum se dă.* MAIORESCU, CR. I, 383, cf. DDRF, BARCIANU. *Directorul... se arăta foarte rar printre noi, păstrînd neștirbită mistica necesară conducerii cu tact a școlii.* CIAUȘANU, R. ȘCUT. 16. *Îi era rușine că a fost fără tact.* REBREANU, R. I, 221, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Se precipitase, lipsită de tact.* C. PETRESCU, A. 455. *Criticului îi trebuie mult tact.* CĂLINESCU, C. O. 243. *Aceasta o hotărăște tactul, iar nu logica omului de știință.* BLAGA, Z. 163, cf. V. ROM. octombrie 1970, 40. ✦ P. ext. Pricepere, abilitate. [Pentru traducere] *pe lîngă latinească, mai trebui tactul care întorloacă trecutul cu ceasul de față.* RUSSO, S. 92. *Aceasta-i o perucă în coamă viforoasă, Cu mult tact corijată prin panglici de mătasă.* T Iulie 1964, 58.

— Pl.: *tacturi* și *tacte.*
— Din fr. **tact,** germ. **Takt.**

TACT[2] subst. (Regional) Poartă (Rasova — Cernavodă). H II 300.

— Pl.: ?
— Din tc. **tak** „arcadă, boltă".

TACT[3] s. n. v. **taht.**

TÁCTIC[1] s. m. (Învechit) Tactician. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *tactici.*
— Din germ. **Taktiker.**

TÁCTIC[2]**, -Ă** s. f., adj. **I.** S. f. **1.** Arta conducerii în luptă a trupelor pentru a îndeplini cu maximă eficacitate scopurile fixate. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Tactica europeiască... îi covîrșește, puterea disciplinii (reguli ostășești).* CR (1830), 138/32, cf. VALIAN, V. *Rosienii într-atîta s-au practisit în tactică, că... au învins pe svedezi.* IC. LUM. (1840), 44[2]/13. *Eu cunosc tactica bine, sînt militar vechi.* PR. DRAM. 154, cf. STAMATI, D. *Mă vedeam în capul unui batalion de greci sau turci, învățați de noi în tactica europenească.* RUSSO, S. 171. *Tactica învață a întrebuința într-o bătălie sau lovire trupele spre succesu armelor.* ROMÂNUL (1857), nr. 28, 2[1]/71, cf. CONCORDIA (1857), 145[3]/32, POLIZU. *Ion Vodă... cunoștea toate finețele tacticei otomane.* HASDEU, I. V. 150, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Numai la tactică învățam, de frica profesorului.* BRĂESCU, A. 249. *Urmează o luptă după tactică și strategie militară, care se soldează în zorii zilei cu un bilanț de zeci de morți.* RALEA, O. 141. (F i g.) *În zburarea lor..., graurii par a fi supuși la o tactică ce se exercită cu o disciplină militară sub ordinele unui șef.* ODOBESCU, S. III, 30.

2. F i g. Mod de acțiune; totalitatea mijloacelor întrebuințate de cineva pentru a izbuti într-o acțiune. *Boierii rămasără totuși oligarșia de mai înainte, dînd în spinarea cîrmuirei greutatea și respunderea stărei sociale, o tactică ce... se arată încă și astăzi.* RUSSO, S. 116. *Hotărîiu a-mi schimba tactica: oprindu-mă în alt oraș, întru ca o bombă în cabinetul bancherului de acolo.* ROM. LIT. 89[2]/27. *Deputatul este dator să fie rezervat în vorbe,... să urmeze o tactică în dezbatere.* ROMÂNUL (1857), nr. 15, 2[1]/67. *Tactica, artea și armele parlamentarismului.* FM (1861), 52, cf. COSTINESCU, IONESCU-RION, S. 160, ȘĂINEANU, D. U. *Începură să istorisească întîmplări... în legătură cu tactica și strategia electorală.* C. PETRESCU, Î. II, 136, cf. CĂLINESCU, C. O. 83. *Răbdare și pregătire. Asta e tactica celor calmi și puternici.* VINEA, L. I, 322. *A trebuit să schimbăm tactica..., să începem munca de la om la om.* PREDA, R. 256. *Tăcerea să știi că este o tactică.* V. ROM. noiembrie 1964, 39. *Spune-mi ce vrei să-mi spui... Nu mai umbla cu ocoluri și cu tactici!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 127.

3. Modul folosirii diferitelor forme și mijloace ale luptei revoluționare, în funcție de condițiile concrete, în vederea înfăptuirii obiectivului fundamental strategic. *Lenin a pus bazele tacticii partidului marxist în revoluția burghezo-democratică în condițiile imperialismului.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 7, cf. M. D. ENC.

II. Adj. Care ține de tactică **(I),** privitor la tactică; conform cu o anumită tactică. Cf. I. GOLESCU, C., BARCIANU, ALEXI, W. *Arăpilă e hotărît și chipul de indian nu îngăduie ocolul tactic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 624. *Bazele ideologice organizatorice și tactice ale partidului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 766. *El a expus pe scurt ideea tactică la care se gîndise, foarte ispititoare, dar riscantă și grea.* V. ROM. octombrie 1964, 43. *Victorii mărunte, explicabile prin considerații tactice locale.* CONTEMP. 1966, nr. 1 004, 2/2. ◇ (Adverbial) *Spre a înduioșa..., credea că e tactic să cerșească.* CĂLINESCU, S. 11.

— Pl.: **(I)** *tactici* și (rar) *tactice* (CĂLINESCU, C. O. 83), **(II)** *tactici, -ce.*
— Din fr. **tactique.**

TACTICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparține ducerii unei lupte, de luptă; care are importanță pentru operații militare. *Ne-am învrednicit a vedea și nobila tinerime închipuită în tabără tacticească, și aceasta nu în vreme de războiu.* CR (1830), 308/12.

— Pl.: *tacticești.*
— Din fr. **tactique.** — Cf. rus. ТАКТИЧЕСКИЙ.

TACTICIÁN s. m. **1.** Specialist în probleme de tactică **(I 1);** (învechit) tactic[1]. Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. [Generalii], *cu ceasul în mînă, pîndeau cele zece minute de meditație, cerute de marii tacticieni.* BRĂESCU, V. A. 161. (F i g.) *Tactician iscusit, colonelul nu-și băgase în acțiune toate forțele sale. Menajase generalului o surpriză: parcul purceilor.* id. ib. 113.

2. F i g. Persoană care știe să procedeze cu abilitate în politică, în viață etc. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pronunțat: *-ci-an.* — Pl.: *tacticieni.*
— Din fr. **tacticien.**

TACTICÓS, -OÁSĂ adj. (Adesea adverbial; despre persoane și acțiunile lor) Cu măsură și socoteală, cumpănit; cu mișcări domoale. *Se mișcă încet, în dulce legănare, strămoșească horă, joc potolit, tacticos.* VLAHUȚĂ, R. P. 93, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Vara, să mă plimb cu ei Domol prin vechile alei, Cu tacticoase pasuri.* IOSIF, PATR. 30. *Începe să scrie tacticos.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 259. *Își trase un scaun lîngă masă, se așeză tacticos.* REBREANU, P. S. 134, cf. ȘĂINEANU, D. U., GALACTION, O. I, 287. *A pus pălăria tare tacticos pe masa de scîndură.* C. PETRESCU, C. V. 279. *Arabii jucau gravi șah și table..., sorbind tacticos cafeaua.* BRĂESCU, A. 213. *Bătrînul... pufăiește tacticos din lulea.* SADOVEANU, O. I, 67. *A venit... la București, părăsindu-și ulițele pe care umbla măsurat, tacticos*

TEODOREANU, M. U. 208. *Îi întindea tacticos mîna.* BENIUC, M. C. I, 315, cf. V. ROM. septembrie 1970, 69. (Glumeț) *Un berbec cu coarne-ntoarse, Tacticos și prea cuminte, După gît c-un clopot mare, Merge singur înainte.* IOSIF, V. 98. ◇ (Prin analogie) *Două butoaie merg la vale. Unul e plin și merge-agale... Butoiul plin e mut și tacticos.* ARGHEZI, S. V, 217. *Foșnetul valurilor, ce lingeau tacticos plaja, se auzea mai limpede.* V. ROM. septembrie 1969, 3.

— Pl.: *tacticoși, -oase.*
— Din ngr. ταχτικός.

TACTÍL, -Ă adj. Care ține de simțul pipăitului, de tact[1] **(I)**, privitor la simțul pipăitului; care se poate percepe prin pipăit. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Percepțiile tactile pot furniza unele simboluri.* VIANU, P. 124. *Admirabile condiții tipografice..., încît fiecare carte îți dă impresia vizuală... și tactilă a unui adevărat album.* V. ROM. decembrie 1963, 225. ◇ (Adverbial) *Bucuria tuturor simțurilor... străbate cea mai bună parte a operei sale. Obiectele lumii înconjurătoare sînt resimțite aproape tactil.* VARLAAM — SADOVEANU, 264. ◇ *Corpuscul tactil* v. corpuscul.

— Pl.: *tactili, -e.*
— Din fr. **tactile.**

TACTILITÁTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi simțit prin tact[1] **(I)**; calitatea de a simți prin tact. Cf. SCRIBAN, D.
— **Tactil** + suf. *-itate.*

TACTÍSM s. n. (Biol.) Mod de deplasare a unui organism liber asupra căruia acționează unilateral o sursă de excitație, în direcția acesteia sau în sens contrar. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **tactisme.**

TADJÍC, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Tadjikistanului sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Tadjikistan.

2. Adj. Care aparține Tadjikistanului sau tadjicilor **(1)**, privitor la Tadjikistan sau la tadjici, originar din Tadjikistan. *Dintre limbile iraniene moderne mai citățm... limba tadjică.* GRAUR, I. L. 196.

— Pl.: *tadjici, -ce.*
— Din rus. **таджик.**

TAEFÉT s. n. v. **taifet.**

TAFALÚG s. m., s. n. v. **tăvălug.**

TÁFĂTĂ s. f. v. **tafta.**

TÁFET s. n. v. **tafta.**

TÁFIA s. f. (Învechit, rar) Rom[2]. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.
— Și: **táfiu** s. n. PROT. — POP., N. D.
— Din germ. **Tafia,** fr. **tafia.**

TÁFIU s. n. v. **tafia.**

TAFLÍC s. m. (Prin nordul Mold.) Papuc. LEXIC REG. II, 124.
— Pl.: *taflici.*
— Cf. tălpig, tîrlici.

TAFRÍCĂ s. f. v. **trafică.**

TAFT[1] s. n. (Regional) Talger la cîntar (Grădiștea — Rîmnicu Vîlcea). ALR II 4 278/812.

— Pl.: *tafturi.*
— Etimologia necunoscută.

TAFT[2] s. n. v. **tafta.**

TAFT[3] s. n. v. **taht.**

TAFTÁ s. f. **1.** Țesătură de mătase lucioasă și netedă, care produce, în mișcare, un foșnet caracteristic. Cf. D. BOGDAN, GL. 108. *Șirincă de taftă albastră* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 199. *Urșenic și taftă* (a. 1600—1650). GCR I, 136/34. *Își învălia capul slujitorii Rîmului cu taftă supțire.* M. COSTIN, O. 271. *Trei steaguri mari roșii de taftă.* N. COSTIN, L. 501. *Pilotă îmbrăcată cu tafta* (a. 1734). în BUL. COM. IST. IV, 69. *Deasupra liton de pînză supțire sau de taftă.* IACOV, SYN. 12[v]/15. *Vel-medelnicer..., îmbrăcat în caftan și cu taftă legat pistă umăr.* GHEORGACHI, CER. (1762), 281. *Vigan... de taffet* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 145, cf. DRLU, VALIAN, V., POLIZU. *Catifea cu aur și sadea de Veneția, tafta, atlas vărgat și cu flori.* FILIMON, O. I, 223, cf. COSTINESCU. *Aduceau mărfuri: atlazuri, tafte leșești, giuvaericale.* F (1877), 14, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Rochia... de tafta.* SADOVEANU, O. XVII, 399. *O panglică lată de tafta cadrilată.* CĂLINESCU, S. 696. *Îi pregătiseră o rochie... de tafta neagră, cu volane.* CAMIL PETRESCU, O. I, 347, cf. PARASCHIVESCU, C. Ț. 50, MARIAN, V. 190. *O tafta frumoasă, lată.* SEVASTOS, N. 392. *Taftă roșie le-oi croi.* I. CR. III, 110. (Ca termen de comparație, sugerează ideea de netezime, de curățenie) *Pe afară era cum e tafta de curat: vacile mulse, grădina cum e o floare, ograda măturată.* PĂMFILE, ap. CADE. *După trecere de cîteva ceasuri,* [bolnava] *era cum îi tafta.* ȘEZ. XXI, 92. (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Trupul lui era taftă de curat.* PAMFILE, CER. 60. ◇ (Învechit) *Taftă de Anglia* (sau *englezească*) sau *tafet gumat* = plasture **(1)**. *Ne-am mulțumit a înfășura necurmat capătul piciorului cu oblojele de alcool camforat, ocrotite de un acoperemînt de tafet gumat.* MAN. SĂNĂT. 296/8, cf. BIANU, D. S. ◇ Expr. **A veni tafta la cot** = a se nimeri, a se potrivi, a se brodi. Cf. ISPIRESCU, ap. ȘIO II[1], 343, ZANNE, P. III, 390. ✦ (Adverbial) (Pornind de la ideea de netezime de pielii; în legătură cu adjectivele „curat", „vindecat") Cu desăvîrșire, pe deplin. *Toț așa ne-a uns de cîte două-trei ori pe zi cu noapte, pînă ce în vinerea seacă ne-am trezit vindecați taftă.* CREANGĂ, A. 32, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Lipi bucățică de bucățică, de-și întruchipa feciorul* [tăiat] *și prinse a-l adie cu frunza, și pe unde-l adia, rămînea taftă curat.* SEVASTOS, P. 166.

2. (Prin Ban.; în formă *taută*) Panglică ce se poartă în diagonală peste piept în anumite ocazii. V. lentă. *Cumnatu dă mînă are o taută așa, ca să să cunoască.* ARH. FOLK. III, 53, cf. 156.

3. (Prin nordul Mold.) Culoare neagră, lucioasă. Cf. ȘEZ. V, 161.

— Pl.: *taftale.* — Și: **taft** s. n., (învechit și regional) **táftă** (pl. *tafte* și *tăfți* NECULCE, L. 42, SEVASTOS, N. 132) s. f., (învechit, rar) **táfet** (scris și *taffet)* s. n., **tăfătă** (LB), (prin Ban.) **táută** s. f.
— Din tc. **tafta,** fr. **taffetas.** — **Taft** < germ. **Taft.** — **Taftă** < pol. **tafta.** — **Tafet** < germ. **Taffet.** — **Tafătă** < magh. **tafota.**

TAFTALAGHION s. n. v. **taftalog.**

TAFTALÍC s. m. v. **taftaluc.**

TAFTALÓG s. n. (Familiar) Carte mare și groasă; terfelog **(2)**. *Teancuri de traftoloage grecești, latinești, bulgărești, franțuzești, rusești și românești, pline de painjeni.* CREANGĂ, A. 134. *Cărțile... le vedeam că sînt mari și grele: niște tavtalaghioane.* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., BL IV, 98, GÁLDI, M. PHAN. 258, SCRIBAN, D.

— Pl.: *taftăloage.* — Și: **taftalaghion** (T. PAPAHAGI, C. L.), **tavtalaghion, traftalóg** (SCRIBAN, D.), **traftológ** s. n., **trăftăloágă** (CREANGĂ, GL.) s. f., **troftológ** (CADE, BL IV, 98) s. n.

— Din ngr. ταὐτολόγος „care repetă același lucru".

TAFTALÚC s. m. (Mold.) **1.** Lemn întreg, necioplit, buștean din care se fac plutele. *3 bani de tot tahtalicul ce se pogoară pe Siret* (a. 1776). ap. N. A. BOGDAN, C. M., 68, cf. DDRF, ȘIO II[2], 343, ALEXI, W., LÖBEL, C.

259, ŞĂINEANU, D. U. *O plută de taftaluci.* SCRIBAN, D., cf. ŞEZ. III, 90, ARVINTE, TERM. 171.

2. Bîrna care se pune deasupra uşilor şi a ferestrelor, pentru ca peretele să fie cît mai rezistent (Siliştea — Buhuşi). CHEST. II 117/200.

3. Lemn scurt şi gros (PAMFILE, J. II, 168) pe care se rostogolesc buştenii; căpătîi (ARVINTE, TERM. 171).

4. „Par mic cu care se dau pietrele jos din căruţă" (Băiţăteşti — Tîrgu Neamţ). I. CR. VI, 29.

5. (Şi în forma *taftalug*) Tăvălug făcut dintr-un lemn cilindric, cu care se sfărîmă bulgării de pămînt rămaşi după grăpat (Ciocăneşti — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *taftaluci.* — Şi: **taftalíc** (ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), (învechit) **tahtalíc** (CIHAC, II, 618, ŞIO II$_1$, 343, LÖBEL, C. 259, TDRG, SCRIBAN, D.), (regional) **taftalúg** (GLOSAR REG.) s. m.

— Din tc.* **tahtalık** (< *tahta* „scîndură").

TAFTALÚG s. m. v. **taftaluc.**

TÁFTĂ s. f. v. **tafta.**

TAFTOLOGÍE s. f. v. **tautologie.**

TAFTÚR s. m. **1.** Chingă cu care se strînge şaua sau pătura pe cal; (regional) troc^2. *Un taftur de curea* (a. 1790). ap. ŞIO II$_1$, 344, cf. CIHAC, II, 617, GHEŢIE, R. M. *Vătaful mai are şi cal, şi şa, şi poclade, şi presur, şi taftur.* CONTEMPORANUL, II, 768. *Tatăl fetei, cum îl vede pre mire, îi dă o chingă (taftur) de şa.* MARIAN, NU. 126, cf. DDRF. *Deschingai tafturii Pisicuţei şi-i luai povara din spete.* HOGAŞ, DR. I, 194, cf. ŞĂINEANU, D. U., H III 347. *Roşul nimic nu făcea, Făr'de numai c-aştepta Călăreţul cînd sărea, Ş-atunci bine că-i venea, Numa-n tafturi se umfla Şi departe-l azvîrlea.* TEODORESCU, P. P. 523. *Ş-o călat un cal graur, Cu tarniţă de aur, Cu tafturi de mătasă.* ŞEZ. III, 242. *La cal că-mi alerga, În şapte chingi că mi-l chinga, Şapte chingi, şapte tafture.* MAT. FOLK. 63, cf. CARDAŞ, C. P. 190. *O-ncălicat pe-on cal murg Cu tăfturi de mărgărint.* ARH. FOLK. II, 129, cf. ALR I 1 116, ANT. LIT. POP. I, 277. *Două frîne că-i punea, În trei tafture c-o stringea.* BALADE, II, 436. ✦ (Rar) Cureaua cu care se leagă scările la şa. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Regional) Partea de pe piept a hamului (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). A V 15.

2. (Învechit şi regional) Brîu, cingătoare. Cf. GHEŢIE, R. M., MIRONESCU, S. 621, I. CR. VI, 29. *Astîmpără-te, că acuşi te apuc de taftur şi te zvîrl cît colo.* Com. din PIATRA NEAMŢ.

3. (Regional; la pl.; în forma *tifturi*) Petice din care se ţes covoare ţărăneşti (Larga — Tîrgu Ocna). I. CR. VII, 154.

— Accentuat şi: (regional) *táftur* (BARCIANU, ALEXI, W., ALR I 1 116/530, 540, 552). — Pl.: *tafturi* şi (regional, n.) *tafture, taftururi* (ALR I 1 116/394, 516, 542, 552). — Şi: (regional) **tăftúri, tífturi** subst. pl., **tástur** (MAT. FOLK. 1 466), **toftár** (PĂSCULESCU, L. P., 179), **tuftúr** (I. CR. IV, 148) subst.

— Cf. tc. t a p k u r.

TAFTURÁŞ s. m. v. **tăfturaş.**

TAG s. n. v. **tog.**

TÁGĂ s. f. **1.** (Învechit) Tăgăduială, negare **(1)**; contestare. *Fire-ară fi avut aceia a grăi că „n-am auzit", şi ară fi putut avea dereptate de neştiinţa lor şi de necredinţa lor şi împotrivă ară fi aflat tagă.* CORESI, EV. 472. *După taga ce face Atanasie, dator este Nicoletul să încredinţeze acestea ce zice prin jurămînt* (a. 1818). DOC. EC. 185. *Taga fiinţei dumnezeieşti.* I. GOLESCU, C. *Cît eşti plăcută nu este tagă.* I. VĂCĂRESCUL, P. 215/5, cf. POLIZU. *Se vor întrebuinţa împotriva noastră taga şi defăimarea.* BOLLIAC, ap. TDRG. *Să vii a sta faţă... unde este a se face vinzarea, spre a nu-ţi rămînea cuvînt de tagă.* FILIMON, O. I, 248, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 529, LM, MÎNDRESCU, UNG. 184, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. ◇ L o c. a d v. **Fără (de) tagă = a)** fără îndoială; incontestabil. *Bătrînimei, tinerimei, fără tagă sînt dorită.* PANN, P. II, 24/26. *Acest nume este deci, fără tagă, al vestitului meşter român.* ODOBESCU, S. II, 510, cf. 208; **b)** fără şovăire; mereu. *Mulţămăscu-ţi cu inemă întreagă, Slăvindu-ţi sfînt nume fără tagă* (d e a p u r u r i B 1938). DOSOFTEI, PS. 287/2. *Fără tagă propoveduind cuvîntul şi făcînd multe minuni, au întors pre mulţi la credinţă.* id. V. S. noiembrie 155^v/16. *În sfîrşit, fără de tagă, Voi spune la lumea-ntreagă Ceea ce mi s-a-ntîmplat.* PANN, E. II, 133/16. ◇ L o c. v b. (Învechit şi regional) **A da tagă** (sau **taga**), (învechit) **a avea** (sau **a prinde, a-i fi) tagă (de...)** = a tăgădui, a nega; a contesta. *N-au tagă de nedereptatea lor şi de realele lor.* CORESI, EV. 472. *Va mărturisi strîmb sau va prinde tagă de iscălitura lui* (a. 1652). GCR I, 160/2. *De cuvînt dirept tu prinzi tagă.* DOSOFTEI, PS. 173/14. *De giudeţul tău nu ..., mi-i tagă.* id. ib. 410/12. *Am fost şi ajutoare la boltă ai miei fraţi nu pot da taga* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 97, cf. LEXIC REG. II, 63.

2. (În e x p r.) (Prin estul Olt. şi nord-vestul Munt.) **A pune tagă = a)** (despre oameni) a nu mai voi să facă un lucru. Cf. I. CR. XIII, 83, UDRESCU, GL. *Ce, puiule, nu mai vrei să mergi la şcoală? Ai pus tagă?* id. ib.; **b)** (despre animale de tracţiune) a nu voi să tragă, a pune zăpor; a se împotrivi. Cf. PLOPŞOR, V. O., UDRESCU, GL. *Afurisit cal; cum dă de coastă, pune tagă.* id. ib. (Prin sudul Transilv.) **A se pune taga** = a se ambiţiona. LEXIC REG. II, 54.

3. (Regional). „Cauză". Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.

— Cf. t ă g ă d u i.

TAGHÉNIE s. f. (sg.) (Prin nordul Munt.; în formule injurioase) Neam **(2)**, rudă **(3)**. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— Din ngr. τά γένη (pl. art. al lui γένος).

TAGMATÁRH s. m. (Grecism învechit) Comandant de batalion. *Ipsilanti scrie şi personal, şi prin tagmatarhul Constantin Duca lui Pancu.* OŢETEA, T. V. 148.

— Pl.: *tagmatarhi.*

— Din ngr. ταγματάρχης.

TAGMATARHÍE s. f. (Grecism învechit) Batalion. *Întîiul corp, sub comanda lui Nicolae Ipsilant, se alcătuia din: Tagmatarhia lui Duca... Hiliarhia lui Orfano.* FILIMON, O. I, 281, cf. GÁLDI, M. PHAN. 259.

— Scris şi: *tagmatarchie.* FILIMON, ap. GÁLDI, M. PHAN. 259. — Pl.: *tagmatarhii.*

— **Tagmatarh** + suf. *-ie.*

TÁGMĂ s. f. **1.** Totalitatea persoanelor care aparţin aceleiaşi categorii profesionale sau sociale; breaslă, corporaţie, (învechit) orta. V. n e a m **(6)**, p a r t e **(III 2)**. *A treia tagmă şi cele mai de gios praguri... le fine... carile în sine vreo putere nu au.* CANTEMIR, IST. 126. *Amîndoi fraţii să fim cap acestei ţări, unul asupra tagmei preuţiei şi altul asupra raelii împărăţiei* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 251/12. *Tagma negustorească* (a. 1815). URICARIUL, I, 243. *Au supărat tagma cea bisericească.* BELDIMAN, E. 71/11. *O mare jefuire a tagmei boiereşti şi negustoreşti.* ZILOT, CRON. 66. *Să dea şi tagma boierească talere cinci sute dă mii.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 68. *Tagma măreaţă a obşteştii adunări* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 127, cf. NEGRUZZI, S. II, 176. *Ipsilant priimi închinăciunile boierilor, ale clerului şi pe ale tuturor tagmelor ostăşeşti şi negustoreşti.* FILIMON, O. I, 282, cf. I. IONESCU, D. XIV, CIHAC, II, 705. *Am găsit multă lume adunată, şi din boierime, şi din tagme şi prostime.* CARAGIALE, O. IV, 159. *De nu va fi dintre boieri, apoi tot... prin tagma prostimei să-l caut.* ISPIRESCU, L. 376, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., IBRĂILEANU, S. 16, N. A. BOGDAN, C. M. 51, ŞĂINEANU, D. U. *Monahii cei tineri suiau... către peşteră cu obrazurile întristate, aşa cum cerea rîn-*

duiala tagmei lor pentru acea zi de jale. SADOVEANU, O. XII, 18. *Nu mai erau acum pe aceeași treaptă în tagma negustorească, el, coșcogemite bogătașul ... și negustorașul din Obor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 56. *Nu se arăta prudent să zădărască ... cine știe ce bănuielnică vrăjmășie a unei odrasle din tagma suspusă.* C. PETRESCU, A. R. 17. *Pentru Sultana visa un om în afara tagmei, un artist, un doctor, un ofițer.* CĂLINESCU, B. I. 431. ✦ Clasă, categorie; specie, soi, fel. *Acele frumoasă păduri ... să pare a fi ca un raiu împodobit cu feliurimea tagmelor îngerești.* DRĂGHICI, R. 97/17. *Slujnicarii sînt de mai multe categorii sau tagme.* FILIMON, O. I, 373, cf. ALECSANDRI, T. 571, CIHAC, II, 705. *Căpătă toată iscusința femeilor de tagma ei.* CONTEMPORANUL, II$_2$, 210. *Un cavaler din tagma celor ce-au înnebunit pe bietul Don Chișot.* GHEREA, ST. CR. I, 180. *Trecusem cu toată alcătuirea ființei mele spre tagma isteață a jivinelor.* HOGAȘ, M. N. 183, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Găsise mijlocul să împrăștie cu iuțeală vestea în tagma femeiască.* SADOVEANU, O. XI, 87, cf. XIII, 112. *E tocmai din tagma asta a iubitelor păguboase.* VINEA, L. I, 57. *O mai pățiseră și alți jandarmi. Dar aceia nu erau din tagma lui.* VORNIC, P. 209. *Tagma nefericiților boemi mizeri.* V. ROM. iunie-iulie 1963, 85, cf. ib. noiembrie 1964, 116, com. MARIAN, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ (Peiorativ) Clică. *Curtea era ... vrednică să slujească ... de decor ticăloșiei unei tagme stăpînitoare.* M. I. CARAGIALE, C. 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Învechit, rar) Ordin religios. *Acești cavaleri ... se chemau ioaniți sau cavaleri de Malta, a cărora tagmă s-au înființat încă la 1048.* ASACHI, S. L. II, 46.

3. (Învechit, rar) Resort **(II)**, sector, domeniu. *Dîndu-ni-se o desăvîrșită încredințare și pentru tagma visterii[i]* (a. 1813). TES. II, 363.

— Pl.: *tagme.* — Și: (învechit) **tácmă** (GORJAN, H. I, 94/19, DDRF), **tógmă** (GÁLDI, M. PHAN. 258) s. f.

— Din ngr. τάγμα.

TAGVÍL s. n. v. **tahvil.**

TAH s. m. (Învechit) Persoană care scrie repede; (învechit) tahigraf[2] **(1)**. *La 1461-2 se afla la Neamț un călugăr prescriitor de cărți, care iscălește „Atînnasie tacha".* IORGA, L. R. XI. *La Putna ... era „tach" călugărul Paladie.* id. ib. XII.

— Scris și: *tach.* — Pl.: *tahi.* — Și: **táhă** (scris și *tachă*) s. m.

— Din gr. τάχα, slavonul ТАХА.

TAHÁC s. m. (Ornit.; regional) Sfrancioc-de-iarnă *(Lanius excubitor)* (Jiet — Petrila). BĂCESCU, PĂS. 165.

— Pl.: *tahaci.*

— Etimologia necunoscută.

TAHALGÍU s. m. v. **talhișciu.**

TAHÁN subst. (Regional) „Vas pentru bucate" (Gherăseni — Buzău). H II 100.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TAHANÁ s. f. v. **tabana.**

TAHARÁU s. m. (Iht.; prin Dobr. și sud-estul Munt.) Babușcă, ocheană *(Rutilus rutilus).* Cf. ANTIPA, F. I. 181, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *taharăi.*

— Etimologia necunoscută.

TAHARȚOÁSĂ adj. v. **tărhătos.**

TÁHĂ s. m. v. **tah.**

TAHEOGRÁF s. m. (Învechit, rar) Stenograf. Cf. POLIZU.

— Pronunțat: *-he-o-.* — Pl.: *tahcografi.*

— Din fr. **tachéographe.**

TAHEOMETRÍE s. f. Tahimetrie. DEX.

— Pronunțat: *-he-o-.*

— Din fr. **tachéométrie.**

TAHEOMÉTRU s. n. **1.** (Învechit) Tahometru. Cf. COSTINESCU.

2. Tahimetru. Cf. LTR, DEX.

— Pronunțat: *-he-o-.* — Pl.: *taheometre.* — Și: (învechit) **tahiométru** s. n. COSTINESCU.

— Din fr. **tachéomètre.**

TAHICARDÍE s. f. Accelerare anormală a bătăilor inimii. *Disimularea crispațiilor și a tahicardiei.* CĂLINESCU, C. O. 225. *În ultima fază de intoxicație se produce tahicardie.* DANIELOPOLU, F. N. II, 35, cf. 31. *O tahicardie poate fi interpretată drept o boală de inimă.* V. ROM. ianuarie 1960, 102. *Unele tahicardii cedează la anumite manevre pe care le poate face chiar bolnavul.* ABC SĂN. 350.

— Pl.: *tahicardii.*

— Din fr. **tachycardie.**

TAHIFAGÍE s. f. Faptul de a mînca repede. DEX.

— Din fr. **tachyphagie.**

TAHIGRÁF subst. **1.** S. m. (Învechit) Persoană care se ocupă cu tahigrafia, (învechit) t a h; stenograf. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. ✦ (Depreciativ) Persoană care redactează în grabă, repede. *Un articol ... ieșit din pana domnului tachigraf Misail.* MAIORESCU, CR. I, 227.

2. Subst. (Învechit, rar) Tahigrafie. Cf. GHEȚIE, R. M.

3. S. n. (Tehn.) Aparat folosit în topografie, cu care se întocmesc planuri și hărți, constituit dintr-o lunetă care poate pivota în jurul axei sale verticale, situată în mijlocul unei planșete-suport, și dintr-un creion-trasor acționat de aparat în timpul observațiilor. Cf. DL, DM, LTR, DN[2].

— Pl.: **(1)** *tahigrafi,* **(3)** *tahigrafe.* — Și: **tachigráf** subst.

— Din fr. **tachygraphe,** germ. **Tachygraph.**

TAHIGRAFIÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A stenografia. *Scriind importantele dezbateri politice, tahigrafiindu-le.* MAIORESCU, D. I, 318.

— Pronunțat: *-fi-a.* — Prez. ind.: *tahigrafiez.* — Și: **tachigrafiá** vb. I.

— V. **tahigrafie.**

TAHIGRÁFIC, -Ă adj. (Învechit) Care aparține tahigrafiei; stenografic. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *Copistul ... întregește greșit din neștiință abreviațiunile și contracțiunile și alte semne tahigrafice aflate în izvodul său.* BUL. COM. IST. I, 18, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tahigrafici, -ce.*

— Din fr. **tachygraphique.**

TAHIGRAFÍE s. f. (Astăzi rar) Scriere rapidă; stenografie; (învechit, rar) tahigraf **(2)**. Cf. ȘINCAI, P. P. 4, I. GOLESCU C., COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DN[2]. ◇ F i g. *Însemnări fugare, aproape confidențiale, o tahigrafie în care numai autorul desenului s-ar putea ușor descurca.* OPRESCU, S. 40. ✦ (Peiorativ) Scriere grăbită. *A profețit mai demult la ce ajung acești profesioniști îmboldiți la spate de impresariu: bețșug și tahigrafie: cît mai mult și cît mai repede.* CONV. LIT. XLII, 85.

— Pl.: *tahigrafii.* — Și: **tachigrafíe** s. f.

— Din fr. **tachygraphie,** germ. **Tachygraphie.**

TAHIMÉTRIC, -Ă adj. Care ține de tahimetrie; referitor la tahimetrie. Cf. DN[2], DEX.

— Pl.: *tahimetrici, -ce.*

— Din fr. **tachymétrique.**

TAHIMETRÍE s. f. Metodă de măsurare a distanțelor și a diferențelor de nivel dintre anumite puncte

de pe teren, cu ajutorul tahimetrului (2); taheometrie, stadimetrie. Cf. DL, DM, LTR, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tahimetrii.*
— Din fr. **tachymétrie.**

TAHIMÉTRU s. n. **1.** Aparat folosit pentru a măsura viteza curentului cursurilor de apă. Cf. CADE, M. D. ENC.
2. Instrument topografic care permite ridicarea topografică rapidă a planurilor și a hărților prin măsurarea distanțelor pe cale optică, derivat dintr-un teodolit în luneta căruia s-au adăugat fire stadimetrice; taheometru. Cf. DL, DM, LTR, M. D. ENC.
— Pl.: *tahimetre.* — Și: **tachimétru** s. n. CADE.
— Din fr. **tachymètre.**

TAHIOMÉTRU *s.* n. v. **taheometru.**

TAHIPNÉE s. f. Accelerare a ritmului de respirație, datorită unor boli ale aparatului respirator sau cardiac, în nevroze etc. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tahipnee.*
— Din fr. **tachypnée.**

TAHISTOSCÓP s. n. Aparat cu ajutorul căruia i se prezintă unei persoane, pentru un timp foarte scurt, diferite desene, cuvinte, litere etc., în vederea studierii atenției, a proceselor senzoriale etc. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tahistoscoape.*
— Din fr. **tachistoscope.**

TAHÍN s. n. Făină din semințe uleioase (prăjite), în special de susan, din care se prepară mîncăruri de post, dulciuri etc.; p. ext. aliment preparat din această făină. *Tahon bun* (a. 1801). FURNICĂ, I. C. 214, cf. POLIZU, CIHAC, II, 617, DDRF, BARCIANU, ȘIO II_1, 243, TDRG, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Cutii mari de tinichea sau de lemn cu halvale... sau cu tahinuri.* HOGAȘ, DR. II, 40, cf. NICA, L. VAM. 237. *În postul Paștelui se dă, pe lîngă fasole și cartofi, rasol de raci cu usturoi, tahîn, halva și masline.* STĂNOIU, C. I. 105. *Nu suferea... nici alvaua, nici tahînul.* CĂLINESCU, B. I. 429, cf. M. D. ENC.
— Pl.: *tahînuri.* — Și: (învechit, rar) **tahón** s. n.
— Din tc. **tahin.**

TAHMÉN s. n. v. **tahmin.**

TAHMÍN s. n. (Învechit) Socoteală, deviz aproximativ; p. ext. aproximație. *Să nu fie nimine scutit de această slujbă, făcînd și tahmen* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 252/22. *Păduri, iarăși codri și iarăși după tahmin, ca 2 500 fălci* (a. 1821). IORGA, S. D. XXI, 411. *Făcîndu-se o adăogire prin tahmin veniturilor* (a. 1827). URICARIUL, VII, 99, cf. CIHAC, II, 617, DDRF, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 72, ȘĂINEANU, D. U. ◇ Loc. adj. și adv. **Cu tahmin** sau (rar) **cu tahminuri** = aproximativ. *Zeciuiala zapciului să se socotească cu tahmin de oameni cu știință.* PRAV. COND. (1780), 70. *Pentru trebuința Valahiii să cheltuiește dă la ciletrele ocnele pînă la 5 000 000 într-un an, cu tahmin* (a. 1811). DOC. EC. 127. *Luînd socoteala... de ceea ce cu tahminuri urmează a se mai cheltui* (a. 1815). URICARIUL, I, 244/15. *32 merță, socotit cu tahmin* (a. 1821). IORGA, S. D. XXI, 424. *Să vă fac o socoteală cu tahmin (aproximativă), ca să vedeți cît de mult vă amăgiți.* FILIMON, O. I, 191.
— Pl.: *tahminuri.* — Și: **taemín** (CR 1832, 301²/22, DOC. EC. 750), (rar) **tahmén** s. n.
— Din tc. **tahmin.**

TAHMÍS s.n. (Învechit) Frăjirea și pisarea cafelei; loc unde, în trecut, se prăjea și se pisa cafeaua. *De toată cafeneaua și de tot tahmisul ce s-ar afla... să ia avaietul său* (a. 1776). ap. N. A. BOGDAN, C. M. 65. *Tahmisul, adică bătutul cafelii și cahvenelele... în București este venit al lui vel-cafegiu* (a. 1792). ap. ȘIO II_2, 116, cf. TDRG.
— Pl.: *tahmisuri.* SCRIBAN, D.
— Din tc. **tahmis.**

TAHOÁRCĂ s.f. v. **tohoarcă.**

TAHOGENERATÓR s. n. Tahometru electric. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tahogeneratoare.*
— Din fr. **tachogénérateur,** germ. **Tachogenerator.**

TAHOGRÁF s. n. Tahometru prevăzut cu un mecanism de înregistrare, al cărui ac indicator trasează pe hîrtie o curbă reprezentînd variația turației în funcție de timp. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tahografe.*
— Din germ. **Tachograf.**

TAHOMÉTRU s. n. Instrument cu care se măsoară turația pieselor în mișcare de rotație; (învechit) taheometru. Cf. COSTINESCU, DL, DM, LTR, M. D. ENC. ◇ *Tahometru electric* = tahometru alcătuit dintr-un mic generator electric și dintr-un voltmetru electric, a cărui scală este gradată în unități de viteză unghiulară sau de turație. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tahometre.* — Și: (învechit) **tacométru** s. n. COSTINESCU.
— Din germ. **Tachometer.**

TAHÓN s. n. v. **tahin.**

TAHREGÍ s. m. v. **tahregiu.**

TAHREGÍU s. m. Funcționar turc care cerceta și stabilea hotarele. *Tahregiul... au început a se pogorî în gios și a hotări pămîntul* (începutul sec. XVIII). LET.² III, 137, cf. ȘIO II_2, 116.
— Pl.: *tahregii.* — Și: **tahregí** s. m. T. PAPAHAGI, C. L.
— Din tc. **tahrirci.**

TAHSIDÁR s. m. v. **taxidar.**

TAHSILDÁR s. m. v. **taxidar.**

TAHT s. n. (Învechit) **1.** Tron împărătesc; scaun domnesc. [Sultanul] *suindu-se în tahtul părintesc și împărătesc..., supuse Nicomidia.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Am trecut prin divanul ce se numește sala de audiență. Aceasta are un taht cu baldachin tot de aur lucrat.* id. ap. ODOBESCU, S. I, 283, cf. CIHAC, II, 617, BRĂESCU, M. 72.
2. Cetate de scaun; capitală. [Sultanul] *mută tahtul împărătesc la Brusa.* VĂCĂRESCUL, IST. 251, cf. ȘIO II_1, 344, ALEXI, W.
3. Reședință a unei subprefecturi sau a altei instituții. *Vei sta napristan la tahtul isprăvnicatului, îngrijind pentru toate cele ce vor fi dă trebuință* (a. 1819). DOC. EC. 204. *Adeverințele la tact s-au priimit.* DONICI, F. II, 47/10, cf. 20/2. *A fi vreun ispravnic de cei noi, cărora le zic prefecți... E grăbit s-ajungă la tact.* ALECSANDRI, T. 46, cf. CIHAC, II, 617. *În Necule se află, pe lîngă taftul subprefecturii, judecătoria de ocol.* DELAVRANCEA, H. T. 211. *Tănase ajungea la tactul subprefecturei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 187, cf. CHIRIȚESCU, GR. 255. *S-a așezat la tact unde era cănțelăria plășii.* AL LUPULUI, P. G. 98. *El trebuia să trimită cîte un raport din fiece oraș și din fiecare tact de subtadministrație întîlnit în drum.* CAMIL PETRESCU, O. II, 613, cf. 192, SCL 1976, 399, VÎRCOL, V. 100.
4. Stație de poștă. *La tactul poștii, de unde trebuise să ia cai odihniți.* CARAGIALE, ap. TDRG. *Zapciul... îi luă în primire, frecîndu-și cu smerenie mîinile, și seara la tact se dete iama printre găini și rațe.* MACEDONSKI, O. III, 37.
— Pl.: *tahturi.* — Și: **taet, taft** (DDRF, N. REV. R. I, nr. 10, 154 supl., ALEXI, W., TDRG, PETICĂ, O. 229, BRĂESCU, M. 72, SCRIBAN, D., VÎRCOL, V.) s. n.
— Din tc. **taht.**

TAHTALÍC s. m. v. **taftaluc.**

TAHTESTÍR subst. (Învechit, rar) Draperie la baldachinul tronului. Cf. DHLR II, 552.
— Pl.: ?
— Din tc. **tahtısıtr.**

TAHTÎRVÁN subst. (Învechit, rar) Tron purtat de doi cai sau catîri; lectică. *Paşa încă fiind în tahtîrvan, au ieşit şi au încălecat pe armăsariu.* GHEORGACHI, CER. (1762), 309.
— Pl.: ?
— Din tc. **tahtırevan.**

TÁHUR s. m. v. **taur.**

TAHVÍL s. n. (Turcism învechit) Chitanţă, bon. *Au dat suma de bani la derviş-aga, lăsîndu-i tahvil* (a. 1792). ap. ŞIO II_2, 162. *Tagvilurile măriii sale de luarea banilor* (a. 1822). DOC. EC. 245.
— Pl.: *tahviluri.* — Şi: **tagvíl** s. n.
— Din tc. **tahvil.**

TAI[1] interj. (Transilv. şi nord-vestul Munt.; adesea repetat) Termen de salut folosit la despărţire de către copii şi în vorbirea cu copiii. V. p a[1]. Cf. L. ROM. 1960, nr. 2, 21. ◇ E x p r. **A(-i) face** (cuiva) **tai-tai (cu mîna)** = a flutura mîna în semn de bun rămas. Com. din CLUJ. (Eliptic; cu valoare de imperativ) *Fă-te gigea şi tai-tai!* UDRESCU, GL. ◇ (Adverbial; pe lîngă verbe de mişcare) *Mergem tai.* Com. din CLUJ.
— Din magh. **táj.**

TAI[2] s. m. (Regional) Mînz de trei ani (Somova — Tulcea). H XIV 444.
— Pl.: *tai.*
— Din tc. **tay.**

TAI[3] s. n. (Învechit) Balot. *Taiurile cu lînă* (a. 1761). ap. ŞIO II_2, 117, cf. CIHAC, II, 618. *Un tai de blăni.* id. ib., cf. DDRF.
— Pl.: *taiuri.*
— Din tc. **tay.**

TÁICĂ s. m. sg. **I. 1.** (Învechit şi regional) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) tată **(I 1).** *Va pune taica punga de pungă din Bucureşti pîn-în Ţarigrad şi, dzău, nu ne va lăsa.* NECULCE, L. 131, cf. LB. *O, milă! o, dragă taică!* DACIA LIT. 147/13. *Bine, taică, zise Tilu.* BĂRAC, T. 9/16. *Fii încredinţat, taică, că mă voi sili din toată virtutea a împlini cu scumpătate îndatoririle însărcinării mele.* PR. DRAM. 150. *De ce muri bietul taica Şi nu trăi dragă maica?* PANN, P. V. I, 93/1, cf. POLIZU. *Bucură-te, taică, şi iarăşi bucură-te.* FILIMON, O. I, 127, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 403. *Au sărutat fiecare mîna taichii şi maichii... şi-au plecat tustrei.* CARAGIALE, O. I, 120, cf. DELAVRANCEA, O. II, 126, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Da bine, taică, dumneata, gogemite omu-n toată firea, te jăleşti mai rău ca muierile!?* STERESCU, N. 1 050. *Taica nu mai lasă să treacă nici o ziulică fără băuturică.* REBREANU, I. 19. *Bietul taica mi se pare că se duce în noaptea asta.* GALACTION, O. 184, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Dumneata eşti, taică?* SADOVEANU, O. II, 576. *Vin-acum, taico, la mine.* POP., ap. GCR II, 229/33, cf. H II 89, IX 124. *Ea să fie sănătoasă, Şi cu taică, Şi cu maică.* TEODORESCU, P. P. 83. *Ai lăsat acasă Măicuţă duioasă, Taică-mbătrînit.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 503, cf. CONV. LIT. XX, 1 019. *Taica, care-a adormit,... Se roagă acum de iertare.* MARIAN, Î. 311. *Fata moşului, după puţină gîndire, zise: Deacă numai aşa e, taico, atunci nu fi întristat.* CĂŢANĂ, P. B. II, 56. *Ziua bună că-şi luară De la taică, de la maică.* MAT. FOLK. 1 463. *Rămîi, taică, sănătos, Ca un trandafir frumos.* CARDAŞ, C. P. 43, cf. ARH. FOLK. III, 134, ALRM I/II h 212. *Aştea obiceiuri le-am învăţat din taica.* ALR II 3 229/64, 325. *Ieşiţi, copilaşi, afară... Şi daţi taicului iertăciune, Că mă duc la-mpărăţie.* ANT. LIT. POP. I, 549. *M-a făcut maica fecior, Să dau taichii ajutor.* BALADE, II, 169. ◇ (Familiar; în forma nearticulată, urmat de un adj. pos.) *Taică-su a fost magazioner aici în gară.* GALAN, Z. R. 14. *Taică-său voie-i dedea.* BĂLADE, I, 390. *Datu-mi-te-a taică-tău Ca să-mi fii de-ajutor.* id. II, 257. ◇ (În construcţii exclamative de mirare, de admiraţie etc.) *Avea, măi taică, nişte ochi!* SANDU-ALDEA, A. M. 30. ◇ E x p r. **N-are taica, că ţi-ar da,** spune cineva căruia i se cere un lucru pe care nu-l are sau căruia i se cere să facă ceva ce nu-i stă în putere. Cf. ZANNE, P. IV, 658. ✦ (Regional) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) tatăl vitreg. ALRM I/II h 214. ✦ (Regional; la vocativ) Termen cu care cineva se adresează socrului său. ALR SN VI, h 1 580. *Ale, ţaică, socru-meu, Tu tăiaşi pe tatăl meu!* BALADE, II, 33.

2. (Regional; la vocativ, făcînd adesea grup cu alt vocativ) Termen de dezmierdare cu care un bărbat se adresează copiilor lui sau, p. e x t. (familiar), unei persoane mai tinere. Cf. t a t ă **(I 2).** [Avocatul:] *Trebuie să găsim motive...* [Părintele:] *Găseşte-le, ţaică! De ce eşti dumneata avucat?* CARAGIALE, O. II, 86. *Sînt mare, ţaicule! Cînd a venit turcii la zaveră, maica... spunea c-a fost stînd cu mine în braţe pitită într-un deşiş.* SĂM. III, 662. *Un ţăran bătrîn... întreabă: „Ce s-a făcut, taică, cu jalba mea?"* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 252. *Zamfirico taică, ne trebuie... cel puţin vreo două sute de lei.* BASSARABESCU, ap. TDRG. *Tata se uită la noi şi ne spune: ...Nu mai ieşiţi, taică, din casă.* STANCU, D. 107, cf. 151. *Măi Dumitre taică, mă!* BALADE, I, 452. ◇ (La genitiv, cu elipsa substantivului în cazul vocativ) *Bună vremia, tato moş. — Mulţămez-dumitale, taichi.* ARH. FOLK. III, 87.

3. (Regional; de obicei determinat prin „bătrîn", „moş", „bit") Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) bunic sau străbunic. Cf. t a t ă **(I 3).** Cf. LIUBA — IANA, M. 24, SCURTU, T. 3, 10, 11, H XVIII 146. *Să ci iai tu cu taică meu ăl bătrîn la luptă, că cu mîni ieş pria slab.* ARH. FOLK. III, 101, cf. CHEST. II 6/73, ALRM I/II h 237.

4. (Învechit şi popular; de obicei urmat de un nume propriu) Termen de politeţe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat (mai) în vîrstă, care impune respect. *Taică, taică, zisei eu, dar pe mine unde mă laşi?* GORJAN, H. IV, 113/19, cf. DELAVRANCEA, O. II, 370. *Olio, Stoiene taică, mă crezi ori nu mă crezi, Pierdui a treia parte din preţuri la cirezi.* COŞBUC, P. II, 95, cf. I, 101, ALRM I/II h 285. ✦ (Regional) Termen folosit de un bărbat (mai) în vîrstă, referindu-se la sine însuşi, atunci cînd se adresează unei persoane (mai) tinere. *Taica-ţ dă cîta foc, dacă-n spun o povastă neaudzită.* ARH. FOLK. III, 87.

5. (Popular; adesea determinat prin „părinte" sau „popă") Nume dat preotului. *Îl vedea lucrînd cînd la fruntaşii satului,... cînd la taica popa.* ISPIRESCU, L. 207. *Poate taica popa v-a spus de prin gazeturi tot.* COŞBUC, P. II, 60, cf. I, 199. *Nu ştiu de unde taica popa scoate Atîţia sfinţi şi cîte toate.* ARGHEZI, S. V, 90. *Dacă-l întîlneam pe uliţă, îi spuneam: sărut mîna, taică părinte!* STANCU, D. 35, cf. SCURTU, T. 28. ✦ (La vocativ) Termen cu care cineva se adresează unui călugăr. V. p ă r i n t e. *Taică, mai ţine mult mînia asta de pădure?* GALACTION, O. 211, cf. SCRIBAN, D.

II. (Argotic) As (la cărţile de joc). Cf. BARONZI, L. 151.

— Gen.-dat.: *taichii* şi (regional) *taicăi* (SCRIBAN, D., PASCU, C. 9); voc.: *taică* şi (învechit şi regional) *taico.* — Şi: (regional) **táicu** s. m. art.
— De la **tată,** adaptat după *maică.*

TÁICU s. m. art. v. **taică.**

TÁIER s. n. **I. 1.** (Transilv., Ban., Olt.) Farfurie întinsă, taler[2] **(1);** strachină. *6 taiere de cositor* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 63. *A luat de pe tăiariul său o bucătură de rădiche.* ŞINCAI, HR. III, 129/22, cf. IORGA, S. D. XII, 143. *Un blid de leveş de cositori, opt tăiare* (a. 1811). id. ib. 227. *Rudare plinc cu ştergare vărgate şi polije cu cane (borcane) şi tăiere (farfurii) de lut colorate.* F (1885), 411. *Un taier de mîncare.* SEVASTOS N. 84.

Aduce apoi vornicul miresei un tăieri cu două păhare pline. MARIAN, NU. 512, cf. DDRF, ALEXI, W. *Se pune un tăier gol și în acela aruncă banii de joc.* PAMFILE, J. III, 13, cf. H IV 89, V 5, IX 43, 82, 407, XII 262, XVIII 5, 6, 62, 262. *Grasă gotcă mi-o vînat... Am adus-o prin Luieri Și v-om da-o pe tieri.* MÎNDRESCU, L. P. 199. *Să-mi aduci struguri pe un tăier să mănînc.* RETEGANUL, P. II, 51, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Tărțele se toarnă din taier într-o cofă și se pun afară.* ȘEZ. VII, 18, cf. VICIU, GL. *Scoțind o libră ori două, le pune în tăierul ce stă acolo..* DENSUSIANU, Ț. H. 237, cf. CIAUȘANU, V. 202. *La Anu nou puñe sup taire păr.* ARH. FOLK. III, 41, cf. ALR SN IV h 1 046, CL 1971, 250. *Ce-i mai dulce și mai dulce Și pe taier nu-l poți duce?* (Somnul). GOROVEI, C. 348, cf. ȘEZ. VII, 123. ◇ (Ca termen depreciativ de comparație pentru ochii prea mari) *Ochii ca taierile, mîinile ca putineele.* ȘEZ. III, 28, cf. MAT. FOLK. 1 614, CĂTANĂ, B. 111. *Mai ie unu.. c-on ochi ca ceapa și cu un ochi ca taieru.* O. BÎRLEA, A. P. I, 249. ◇ Expr. **Joacă (ca) pe taier,** se spune despre cei care dansează bine. Cf. BIBICESCU, P. P. 378, CIAUȘANU, V. 202. **Să dai cu taierul peste . . .,** se zice despre obiecte sau persoane de aceeași înălțime. Cf. CIAUȘANU, V. 202. ✦ (Regional) Vas de gătit (Lunca — Turnu Măgurele). H XIV 187.

2. (Regional) Fund de mămăligă; cîrpător (Cîmpului Neag — Petroșeni). Cf. A III 1.

3. (Prin Olt.) Talger de balanță. ALR II 4 278/836, 848.

II. Nume dat unor obiecte de formă circulară sau cilindrică.

1. (Învechit) Obiect de formă circulară; disc. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 121. *Taierul soarelui e acoperit de nește pete întunecoase.* F (1869), 311.

2. (Prin Ban. și Transilv.) Piesă la căruță, nedefinită mai îndeaproape, probabil străgălie. Cf. H XVII 8, XVIII 26. *Nu-mi pare rău că mă duc, Ci-mi pare rău după plug, După plug și după fiere, După caru cu tiere.* MÎNDRESCU, L. P. 31.

3. (Prin Ban. și Olt.) Abajur. ALR II/I MN 142, 3 911.

4. (Regional) Borul pălăriei (Imoasa — Strehaia). ALR I 1 859/842.

— Pl.: *taiere* și (regional) *taire.* — Și: (regional) **tăiár, tăiér, teiér** (ȘINCAI, HR. III, 48/18, ALEXI, W.), **taniér** (H XVII 256, XVIII 46, GREGORIAN, CL. 63, A III 16, 18), **tănlér** (MARIAN, S. R. 72, H XVIII 262, RETEGANUL, P. II, 15, COMAN, GL., CHEST. II 489/1, ib. VIII 9/2, ALR II/I MN 110, 2 801/27, ALR II 3 967/105, 833, A III 1, 2, 7, 13, 17, 18, IV 3, 5), **tănér** (CĂTANĂ, B. 111), **tăniăr** (CHEST. IV 118a/302a), **tiniér** (ANON. CAR., LIUBA — IANA, M. 98, H XVIII 269, 284, VICIU, GL.), **tiiár** (ȘINCAI, HR. III, 43/20), **tiér, tinér** (CV 1951, nr. 9—10, 47), **tînér** (MARIAN, Î, 391, PAMFILE, S. V. 76, A III 2) s. n.

— Din magh. **tányér.**

TAIFÁ s. f. **1.** (Învechit) Grup de persoane care formează alaiul domnesc, echipajul unei corăbii, un taraf de muzicanți etc. *Alaric... au trecut cu taifaua lui după ceialalți la Italia, unde mai multe prăzi făcînd, pînă mai pre urmă și Roma au izbîndit.* CANTEMIR, HR. 266. *S-au gătit cu casa lui și cu toată taifaua, domnească.* R. POPESCU, CM I, 378. *Au intrat ceauș-baș și hazichiul cu taifaua lor.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 136/13. *Făcînd mai mare asupra acestei trebi pe Lascărachi Genet vel-comis, cu toată taifaua grajdului gospod* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 232/12. *Mehterbașa cu toată taifaua lui cîntînd* (a. 1782). ȘIO II$_1$, 344. *Să nu cuteze a intra în pămîntul Moldovei serhatlii și alții din taifalele caicelor Dunării* (a. 1802). id. ib.

2. (Prin Ban.; în forma *taifă*) Ceată; adunătură. CADE.

— Pl.: *taifale.* — Și: (prin Ban.) **táifă** s. f.

— Din tc. **tayfa.**

TAIFÁS s. n. **1.** (Mai ales în legătură cu verbele „a sta", „a se pune", construit cu prep. „la", rar, „de") Conversație familiară, plăcută, intimă, pe teme minore; (popular) sfat, (regional) taină, tală[1] **(1),** tăinit, tăineală **(1),** tărșag (v. tîrșag **3**), turveneală. V. flecăreală, pălăvrăgeală, tacla. *Sta la vorbă, adică la taifas cu un favorit al său.* HELIADE, O. II, 426. *Să vii să-mi stai la taifas și la filonichie cu mine.* PR. DRAM. 238, cf. POLIZU. *Șăd cu dînșii la taifasuri pe divan, cu ciubuce, cu cafele, cu tot ighemoniconul boieresc.* ALECSANDRI, T. 39. *Nu cumva ai pofti oare să te pui la taifasuri cu Dumnezeu?* CREANGĂ, P. 315. *Multe și mărunte am avea de taifas.* CARAGIALE, O. VII, 109. *Lîngă sobă sînt numai cinci inși. Stau la taifas.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 154. *Își luă în primire bateria, mai stătu puțin la taifas cu comandanții de secție.* REBREANU, P. S. 60, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Seara mai aluneca și el, întîrziind pe la vadurile cu vin bun și la taifasuri cu tot dichisul.* CIAUȘANU, R. SCUT. 14. *Stăm de taifas la umbra copacului.* I. BOTEZ, B. I, 18. *Vechile taifasuri ținute în recreații și în clasă.* P. CONSTANT, R. 93. *Trăiesc ca în tîrgul lor, cu gazete, cafea și taifas.* SADOVEANU, O. IX, 106. *Laboratorul nu e loc de taifas.* ARGHEZI, S. XI, 145. *De data asta nu mai fu glumă și taifas, ci aproape ceartă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 412. *Prilej de plictiseală, de taifas și pierdere de vreme.* V. ROM. septembrie 1970, 56, cf. PAMFILE, J. II, 168, ALR I 1 322/770, ALR SN V h 1 390/876, ib. h 1 391/987.

2. Fig. (Ieșit din uz) Ceașcă mare de cafea turcească; cafea dublă. *Cei care au mai rămas [în grădină] nu cer decît „băterii", țigări, „taifasuri".* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. SCL 1970, 682.

— Pl.: *taifasuri.* — Și: (regional) **tălfás** s. n. ALR SN V h 1 390/514.

— Din ngr. ταϊφᾶς „ceată".

TÁIFĂ s. f. v. **taifa.**

TAIFÉT s. n. (Învechit) Obicei **(2)**; deprindere, tabiet. *Ni se pare halima astăzi cînd povestesc babile și moșnegii de taefetul bătrînilor.* RUSSO, S. 19. *La șăgile noastre de taifetul său țiuțiungeresc..., maiorul zicea cu zîmbetul lui: „totu-i fum în lume".* id. ib. 28. *În bejănie, ca și înainte..., taifetul, egoismul și nepăsarea fură statornice.* id. ib. 110, cf. GÁLDI, M. PHAN. 259.

— Pl.: *taifeturi.* — Și: **taefét** s. n.

— Etimologia necunoscută. Cf. taifas.

TAIFÚN s. n. Ciclon tropical cu rază mică de deplasare, care se manifestă în special în estul Asiei. *Urăște pre tifonul că pre un vrăjmaș.* AETHIOPICA, 54^v/10. *Tifonul este un vînt grozav, mai ales pe mările Chinei.* UNIVERSUL (1845), 17/34. *Tifonele este un virteț de o răpejune înfricoșată.* FONTANIN, C. 19, cf. BARCIANU. *În mările chineze furtunele acestea poartă numele caracteristic taifun (= diavol, zeu al răului).* MEHEDINȚI, G. F. 51, cf. ALEXI, W. *Aceste vînturi, cunoscute sub numele de tifoni, bîntuie mai ales în Marea Chinei și în regiunile tropicale.* CIȘMAN, FIZ. I, 555. *Taifunurile, arșița și ploaia.* JEBELEANU, S. H. 29. *Spulberă cetele morții ca un taifun.* BOUREANU, S. P. 33. *Un taifun... s-a abătut asupra coastelor japoneze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 54, 29/2, cf. DEX. ◇ Fig. *Prevăd un ev măreț de pace Prin ruini de vifor și taifun.* BENIUC, M. 41.

— Pl.: *taifunuri.* — Și: **tifón** (pl. și, m., *tifoni,* n., *tifoane* SCRIBAN, D., LTR[2], *tifonuri* CADE), (învechit, rar) **tifóne** s. n.

— Din germ. **Taifun.** — **Tifon** < fr. **typhon.** — **Tifone** < it. **tifone.**

TAIGÁ s. f. Pădure de conifere din Siberia și din partea europeană a U.R.S.S., formată din molid, zadă și pin siberian pe un sol în general mlăștinos; p. ext. denumire a subzonei pădurilor de conifere din nordul zonei temperate a emisferei boreale. *Taigaua siberiană, unde și-a petrecut șase ani, străbătînd imensele păduri.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 12/1. *Ce nu*

împușcase? De la potîrnichile albe din cercul polar pînă la tigrul din taigaua manciuriană. ib. 1954, nr. 411, 1/5.

— Pl.: *taigale.* — Și: **táigă** s. f. CONTEMP. 1949, nr. 161, 12/1.

— Din rus. **таёга.**

TÁIGĂ[1] s. f. v. **taiga.**

TÁIGĂ[2] s. f. v. **toligă.**

TAILORÍSM s. n. Metodă modernă capitalistă de organizare a muncii, în cadrul căreia normele de muncă se stabilesc la nivelul muncitorilor cu cel mai ridicat randament și pe baza unor îmbunătățiri aduse muncii prin eliminarea mișcărilor inutile, prin aplicarea unor metode mai eficiente, a evidenței și a controlului, ducînd astfel la creșterea intensității muncii și la intensificarea exploatării. DEX.

— Scris și: *taylorism.* DEX.
— Din engl. **taylorism,** fr. **taylorisme.**

TAIN[1] s. m. (Învechit, rar) Persoană care este implicată într-o acțiune secretă. *Scriind pricina pre larg și capichihaelelor, arătîndu-le să steie cu capul la această pricină..., silind ca să scoată hatîhumaiul de la împăratul, făcîndu-se tain Ali pașa,... fiind vechi prietin lui Constantin Vodă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 222/25.

— Pl.: *tainí.*
— Postverbal de la **tăinui.**

TAÍN[2] s. n. **1.** Rație de alimente sau de băutură care se dă cuiva pe un timp determinat (în schimbul serviciilor prestate); porție de mîncare. V. m e i t i c, n a f a c a, o b r i c a r i ț ă, o b r o c. *Ispravnic pre toate obroacele (tainurile M[4]) de pîine ce se dau la curtea domnului și la slujitorii curții și la oaspeți ce vin în țară.* SIMION DASC., LET. 23. [Au strîns] *oameni tineri, cu sineață, ca vo opt sute, de le da bani și tain.* NECULCE, L. 338. *Li se da cîte puținel tain, cît să-și ție sufletul.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 171/5. *Toate ce va porunci domnul să urmeze, și leafa și tainul de la domnul să-l știe* (sfîrșitul sec. XVIII). ap. ȘIO II[1], 345; cf. I. GOLESCU, C. *Pe toată ziua să-mi dai și tain (mertic), Adică pe lîngă pîine, rachiu, vin, Ș-un gîscan cu varză gras, fript la cuptor.* PANN, P. V. I, 32/3, cf. POLIZU. *Rămîi aici să zic să-ți dea tainuri.* GHICA, S. VII. *Avem cîte treizeci de lei pe lună și tain îmbelșugat de carne, pîne și vin.* FILIMON, O. I, 271, cf. CIHAC, II, 618. *E unul la noi la ocnă.... Ce om bun, vere! Cum mă miluiește el pe mine: mănîncă numai cîte o fărîmiță și tainul lui mi-l dă mie.* CARAGIALE, O. VI, 285. *Arestații și-au primit tainul întreg.* VLAHUȚĂ, O. A. 156, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Păzitorii se aleg de tot satul din vreme; plata lor se compune din tain și jîtărie.* PAMFILE, A. R. 28, cf. ȘĂINEANU, D. U. *A intrat argat, cu simbrie, cu tain și opinci.* C. PETRESCU, R. DR. 194, cf. BRĂESCU, A. 211. *Așteaptă și jupînul să se scoale... Are să-ți dea tainul cuvenit.* ARGHEZI, S. V, 66. *Tainul zmeului este mare, adecă: douăsprăzece ialoviță fripte, douăsprăzecc cuptoare de pîine și douăsprăzece buți de vin.* SBIERA, P. 92. *Trei beșlii și trei zapcii... Dă ei unde se trăgea? La Gheorghiță Poianu... Ala le e căpitanu Dc le poartă tainu.* MAT. FOLK. 137, com. din BILCA — RĂDĂUȚI, ȘEZ. XXI, 21, CHEST. V 24/77. (Fig.) *După ce i-au tras... vreo cincizeci de vine de bou, l-au închis într-o colivie zebrelită, și pe urmă trei săptămîni de-a rîndul același tain în fiecare zi.* CARAGIALE, O. III, 76. ◇ Expr. (Regional) **A intra în tain** = a ajunge într-o situație bună. Com. FURTUNĂ. ✦ Sumă echivalentă cu valoarea rației alimentare a unui angajat; hrană în bani. *Îl opri în Țarigrad cu leafă din haznaua împărătească și peste cîteva luni îi mai adăugă și douăzeci aspri tain pe zi.* ODOBESCU, în DL, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Îi aduceau* [vătafului] *ouă și caș, din sărăcia lor, spre a-l îmbuna. Numai așa puteau pune mîna pe tainul cuvenit pe șapte zile.* EFTIMIU, N. 27. *Se mulțumise cu francu tain de drum.* VISSARION, FL. 31. ✦ (Regional) Totalitatea hranei care se gătește pe zi pentru o familie (Costișa — Buhuși). CHEST. VIII 3/9.

2. Porție de nutreț care se dă animalelor. *Am obosit ca un cal de poștă ce nu-și are tainul la vreme.* ALECSANDRI, T. 117. *Cît stau vacile închise în obor să-și rumege tainul de iarbă, eu mă duceam la lac.* SĂM. IV, 728, cf. DIACONU, P. 12. *Au să fure și din tainul lighioanelor.* STĂNOIU, C. I. 62. *Caii... stăteau neclintiți, așteptînd dimineața apropiată cu tainul ei de orz.* SADOVEANU, O. XIII, 995, cf. CV 1952, nr. 3, 42. *Hrana vegetală introdusă mai întîi va fi formată din cantități mici, în tainuri dese.* VÎN. PESC. martie 1964, 5. ✦ P. ext. (Regional) Consumarea porției de hrană (Țepu — Tecuci). *Cai din bătătură Din tain stătură, Urechi că ciuliră.* ANT. LIT. POP. I, 390.

3. Mîncare **(3),** hrană; ospăț **(1).** V. t a i n a t. *Gazda mi-o bobise la o grecoaică... Trăiam mai mult cu zilele decît cu tainul grecesc.* CIAUȘANU, R. SCUT. 13. *Am refuzat să mănînc, scîrbindu-mă de tainul școalei,... ca omul de familie deprins cu mîncări alese.* BRĂESCU, A. 114. *Și-n ascunzătoare și tain ți-oi găti, și apă ți-oi aduce.* POPA, V. 88. *Pînă voi că mi-eți sosi, Io tainul v-oi găti.* TEODORESCU, P. P. 679, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ (Prin Bucov.) Mîncare bună. Com. FURTUNĂ.

4. Provizie; merinde **(1).** V. t a i n a t. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cartofi aveam berechet. Călugării... priveau încremeniți cum se risipește tainul lor de o iarnă.* BRĂESCU, A. 149. *Făceau cu rîndul mîncare pentru toți din tainul adus de părinți.* SADOVEANU, E. 115. *Am mîncat... noi avem tain pe șapte zile.* CAMILAR, N. II, 427, cf. VINEA, L. I, 207. ◇ Fig. *Pescuitorii au tainul lor de glume, cîntece și povești.* DELAVRANCEA, ap. ȘIO II[1], 345. *Tocmai stinsesem luminarea și-mi rumegam în cap tainul meu de gînduri.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG.

5. Parte care îi revine cuiva în urma unei repartizări, a unei împărțeli etc. *După osteneala umblatului cu icoana prin sat, nenea Ștefan își făcea socoteli și să știa tainul meu: doi franci și parte la strînsura din saci.* SĂM. IV, 548, cf. NOVAȘOVICIU, C. B. I, 21.

— Pl.: *tainuri.* — Și: (regional) **tăín** s. n. A V 8, 14, 25, 31, 34, VI 33.

— Din tc. **ta'yin, tayın.**

TAINÁ s. f. v. **tainã.**

TAINÁT s. n. (Învechit) Provizie de alimente; hrană, mîncare. V. t a i n[2]. *M-am înfățișat la prea-înaltul vezir... și am fost primit cu libov, orînduindu-mi-se și tainaturi.* VĂCĂRESCUL, IST. 284. *În tainaturile de la Bălți..., din birul satilor lemnari* (a. 1784—1785). IORGA, S. D. VI, 184. *La Neamț oastea cea turcească pe loc s-au adunat, Vai și-amar de ispravnici în dare de tainat.* BELDIMAN, E. 84/10. *Pe lîngă finul ce are să se facă pentru caii menzilurilor țării, cerînd trebuința a se mai face o sumă de stoguri... pentru tainaturile beșlegilor* (a. 1822). URICARIUL, V, 173/6, cf, T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: *tainaturi.*
— Din tc. **tâyinat** (pl. al lui *tayin).*

TÁINĂ s. f. **1.** Ceea ce este (încă) neînțeles, nedescoperit de mintea omenească sau de cineva; enigmă, mister **(2),** (învechit) nepricepere, neștiut[2], neștiutură. *Îngerii amu descoaper dereptilor dumnezeiasca taină.* CORESI, EV. 31. *Au cunoscut toate tainele împărățiii ceriului* (a. 1632). GCR I, 77/10. *Eu-ți voi spune taina muierii și a fieriei ce o poartă, carea are 7 capete și 10 coarne.* N. TEST. (1648), 315[v]/34, cf. MAN. GÖTT. 135, CLEMENS, LB. *Ce taină necoprinsă este omul pentru sineși!* MARCOVICI, C. 11/23, cf. DRĂGHICI, R. 109/24. *Învățații s-au înălțat și mai sus, iscodind tainele firei.* I. IONESCU, C. 82/25, cf. CONACHI, P. 262, POLIZU. *Cade-o noapte-ntunecoasă... Ca taina mormîntului.* ALECSANDRI, P. II, 21, cf. CIHAC, II, 399. *Taina trecu-*

tulat. ODOBESCU, S. III, 15. *În taina farmecelor sale E-un „nu știu ce" ș-un „nu știu cum".* EMINESCU, O. I, 208, cf. MACEDONSKI, O. I, 50. *Faust... e convins că mintea omenească e datoare să pătrundă în toate tainele naturii.* IONESCU-RION, C. 71, cf. HOGAȘ, M. N. 12. *Nu va mai vedea ochii ei căprui și sfielnici, în care i se părea că s-au adunat toate tainele lumii.* REBREANU, R. I, 129, cf. ȘĂINEANU, D. U., GALACTION, O. 321. *Lumea subconștientului cu tainele ei.* RALEA, S. T. II, 34. *Cu razele ei albe luna Nu micșorează, ci tremurătoare Mărește și mai tare taina nopții.* BLAGA, POEZII, 3. ◇ Expr. (Prin nord-estul Olt.) **E taină pînă...** = e mult de tot pînă..., e departe pînă... Cf. CIAUȘANU, V. 202. ✦ (Învechit și popular) Miracol, minune **(1).** *Taina sfinteei învieri.* CORESI, EV. 97. *Să vedem taină minunată, cum învise mort de patru zile* (a. 1600—1650). GCR I, 137/14. *O au scris vedeniia cea plină de taine negrăite, pentru că au văzut în cîmp căruță de heruvimi* (a. 1775), id. ib. II, 106/19. *Tainele tale sînt mai presus de cugel, toate-s preaslăvite, născătoare de D[u]mnezeu.* MINEIUL (1776), 205r2/31, cf. 197r1/3. *Și noi tare ne-am mirat Și prin lume c-am plecat Taină s-o istorisim, Minunea s-o povestim.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 513. *Ei povestiră împărătesei taina.* CĂTANĂ, P. B. II, 59, cf. GRAIUL, I, 21. ✦ Fig. Farmec ascuns; încîntare. *Copilă cuprinsă de dor și de taină.* EMINESCU, O. I, 41. *Nu uita că-n lacrimi este taina ochilor albaștri.* id. ib. 82.

2. (La pl.; și în sintagma *cele șapte taine)* Acte de cult sau ritualuri (v. botez, căsătorie, hirotonie, miruire, spovedanie, împărtășanie, maslu) cărora religia creștină le atribuie puterea mistică de a transmite credincioșilor harul divin; (la sg.) fiecare dintre aceste ritualuri, p. restr. hirotonie; mister **(1).** V. sacrament. *Dumnezeiestiei taine îndulcitu-ne-am și la dumnezeiasca nuntă venit-am.* CORESI, EV. 307. *Diiaconii... să nu hie lacomi la strînsură, să aibă credință în taină cu fire curată* (cca 1618). GCR I, 47/17, cf. 88/37, 114/2. *Trebuie să-l întreabe ce gînd are spre taina cununiii.* PRAV. 132, cf. 217. *Făcînd giurămînt..., să vor lega cu tainele credinții.* N. COSTIN. L. 579. *Batjocură bisericii lui Dumnezeu și sfintelor taine.* ANTIM, P. XXX. *Vor să se împărtășască sfintelor și înfricoșatelor taine.* GHEORGACHI, LET. III, 311/21. *Cred și alte oareșicare ponturi, ce le numesc taine.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *Carii țin obiceiurile grecilor... primesc toate tainele bisericești.* ȘINCAI, HR. I, 259/5. *Nu băga în samă taina ispovedaniei.* MAIOR, P. 41/20, cf. CLEMENS, POLIZU, CIHAC, II, 399, LM. *Dintr-o răsuflare spuneau cu ochii închiși cele șepte taine din catihisul cel mare.* CREANGĂ, A. 84. *A-mpărtășirii taină.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 24. *Timpul săvîrșirei tainei botezului.* GOROVEI, CR. 321. *A primit taina sfîntului botez.* CĂLINESCU, S. 24. *Trebuia să-i unească sfînta taină a cununiei.* H. LOVINESCU, T. 116. *Șepte taini dumnezeiești.* TEODORESCU, P. P. 254. ◇ *Sfintele* (sau, rar, *dumnezeiștile) taine* = pîinea și vinul, sfințite de preot, simbolizînd trupul și sîngele lui Hristos, cu care creștinii se cuminecă; împărtășanie, cuminecătură. *Jur pe sf[întele] taine ale împărtășirei* (a. 1821). URICARIUL, VI, 29. *În altar, o masă de marmură cu sfintele taine.* EMINESCU, P. L. 150. *S-a mărturisit și cuminicat cu sfintele taine.* MARIAN, Î. 19. *Nu i-am mai putut da sfintele taine.* AGÎRBICEANU, S. 76. *Primi dumnezeiștile taine, cu ultimul... palpit al sufletului ce se eliberează.* GALACTION, O. 203. ✦ (Învechit, rar; la pl.) Ritualuri religioase secrete practicate în antichitate la greci și la romani; mister **(4).** *Tainile ce le întocmiseră atinenii spre cinstea zeoacii Ceresii.* ȚÎMPEANUL, G. 101/25.

3. Ceea ce trebuie ținut ascuns, ce nu trebuie spus nimănui; secret, (învechit și popular) tăinicie, (regional) tărășenie. *Luo el ucenicii și cu ei singuri numai ce grăi și ce vrea să fie a lui taină descoperi.* CORESI, EV. 89. *Taina sa nu vrea să spuie nimăruia.* URECHE, L. 105. *Va sminti solii de pre cale viind sau... le va lua cărțile ce aduc... pentru să cunoască den cărți taina acelui domn.* PRAV. 72. *Au legat voroava și cu o samă de boieri în țară..., cuprinzîndu-i cu giurămînt să fie taina.* M. COSTIN, O. 136. *Giură-mi-te că nu-i spune nimăruia ce-ț voiu spune și-ț voi vădi o taină foarte minunată.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 139r/30. *Un om și nu poate ține taina, dar atîte!* NECULCE, L. 127. *Tainâ nu mai poate fi.* BELDIMAN, E. 101/36. *Caut-atunci bine cui descoperi taine.* DIACONOVICI-LOGA, ap. GCR II, 235/4, cf. HELIADE, O. I, 174. *Are gura-mpiedecată, Dar taina o spune-ndată.* PANN, P. V. I, 107/8. *Am să-ți încredințez una din cele mai mari taine ale sufletului meu.* FILIMON, O. I, 125. *Cît de nepătrunsă Au fost acea taină în sînu-ți ascunsă.* ALECSANDRI, P. I, 231, cf. COSTINESCU. *O taină... Voi să descopăr ție.* BOLINTINEANU, O. 209. *El îi promitea că taina sufletului său își va avea sfîrșitul.* EMINESCU, N. 40, cf. CREANGĂ, A. 122, DDRF. *Pentru ce-mi ascunzi de-a pururi taina gîndurilor tale?* COȘBUC, P. I, 120, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Va trăi... îngropînd în sufletul lui taina unei iubiri din tinerețe.* SANDU-ALDEA, D. N. 72, cf. SEVERIN, S. 89, ȘĂINEANU, D. U. *Mă jur că taina asta eu n-o voi destăinui!* EFTIMIU, Î. 89. *A aflat... taina ce începea să se înfiripeze între noi amîndoi.* GALACTION, O. 76, cf. TOPÎRCEANU, B. 71. *Îi făcu un semn de taină cu degetul la gură.* SADOVEANU, O. V, 561. *O să vă spui o taină, la ureche.* ARGHEZI, S. V, 229, cf. BOGZA, A. Î. 587, STANCU, D. 170. *Adevărul nu i-l putea spune. Nu era taina ei.* DEMETRIUS, A. 240, cf. T decembrie 1964, 51. *Cu toții să giurăm Și să ne legăm Taina s-o păstrăm.* ALECSANDRI, P. P. 188. *Țiind taina foarte, Că-oi auzi de la tine N-o să iesă de la mine.* TEODORESCU, P. P. 112. *Cînd îi ave vro taină mare, să n-o mai descoperi altora, mai ales limbuților.* ȘBIERA, P. 192. *Tu ai o taină ascunsă care te muncește și... te feresti d-a o destăinui.* POPESCU, B. III, 23. *Cu toții să giurăm... Taina s-o păstrăm.* BALADE, III, 10. *Taina să n-o spui nevestii.* ZANNE, P. II, 85. *Căciula ta, cînd va afla taina ta, în foc s-o bagi.* id. ib. III, 40. ◇ (Adverbial) *O voi ținea... taină și n-o voi descoperi.* PANN, E. I, 98/4. *Un asemenea lucru... nu poate fi păstrat taină mult timp.* DEMETRIUS, A. 230. ◇ Loc. adj. **De** (sau, învechit, rar, **cu) taină** = ascuns, secret, tainic **(I 2)**; misterios **(1).** *Să hie cu taină acesta lucru, să nu prinză de veaste.* VARLAAM, C. 435. *Rugăciunile voastre ceale de taină.* NEAGOE, ap. GCR I, 169/6, cf. M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Către Meroi să petrecea, vrînd ca să săvîrșască în cetate mai cu strălucire ceale mai de taină ale minții.* AETHIOPICA, 87r/20. *Cînd se-ntinde-a nopții haină, Dintr-o flacără de taină Se-arată-n preajma mea Trei năluci.* MACEDONSKI, O. I, 133. *Zeul etern ispășitor Al gîndului din suflet ș-al faptelor de taină.* COȘBUC, S. 88. *Îndatorința legămintelor sale de taină.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Sta la sfat de taină.* V. ROM. august 1954, 117. *Însemnările de taină ale Principelui.* BARBU, PRINC. 33. *Înaintea celui străin nu grăi cele dă taină.* ZANNE, P. VIII, 591. **De taină** = **a)** (învechit și popular; despre persoane) foarte apropiat; intim. *Unul este ministru al meu de taină și celălalt vezir.* GORJAN, H. IV, 11/27. *El este sfetnic de taină al craiului Prusiei.* KOGĂLNICEANU, S. 72. *Postelnicul m-a ales sfetnic de taină al său.* FILIMON, O. I, 127, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Postelnicul..., om de taină al Principelui.* BARBU, PRINC. 115. *Binefăcătorul nostru... va fi sfetnicul meu cel de taină.* POPESCU, B. I, 41. *Măria sa a chemat pe filozofii săi de taină și s-a sfătuit cu ei ce să facă.* SADOVEANU, O. XV, 346. ◇ *Boier de taină* = consilier intim al domnitorului. *Mergeau cerniți boierii de taină.* ODOBESCU, S. I, 107, cf. DDRF, TDRG. *Logofăt de taină* v. logofăt; **b)** care are loc într-un cadru restrîns; intim. *Vă invit să facem o șezătoare de taină în amintirea celui mai autentic scriitor artist al literaturii noastre.* SADOVEANU, E. 85. ◇ *Cina cea de taină* = masă pe care, potrivit Noului testament, a luat-o Hristos cu apostolii săi. Cf. CADE, DL, DM. (Fig.) *M-am abătut să fac la tine, de-ngădui, cina cea de taină.* VOICULESCU, POEZII, I, 151. *Îți mai aduci aminte... cina cea de taină, tacîm lîngă tacîm, Și masa presărată*

cu flori de lămîiă. PILLAT, P. 84. ◇ L o c. a d v. **În** (sau, rar, **cu, învechit, intru, la, pe, prin**) **taină** = pe ascuns, în secret; discret. *Mearse şi strigă Mariia soru-sa, în taină.* CORESI, EV. 95, cf. 426. *La care mînă va cădea această sf[i]ntă carte, acela... să se înveţe dentru ea în taină.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 88/15. *M-a trimis hatmanul Athineilor pre taină,... fără ştirea grecilor.* HERODOT (1645), 447. *Cela ce va huli pre patriarhul de faţă sau şi în taină... să va numai aforisi.* PRAV. 245. *Cari scripturi unii le ţinea în taină şi nu vrea să le arate de faţă aievea* (a. 1652). GCR I, 163/29, cf. 186/1. *Au agiuns pre taină la Racoţii, craiul de Ardeal.* M. COSTIN, O. 170. *Scriia pre rînd nevoinţele sv[i]ntului cu taină, de frica împăratului.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 37ᵛ/8. *Şi-n toate dzile postiia, adeasea făcînd... rugă la taină.* id. ib. noiembrie 139ʳ/13. *Pe taină îl şi ucidea.* NECULCE, L. 106. *Vorbind în taină cu măria sa, i-am zis cum-că mă las de vlădicie de voia mea.* ANTIM, P. XXIII, cf. XXIV. *Să tot jeliia şi să obidiia în taină* (a. 1760). GCR II, 69/18. *Aladin... au fugit pe taină.* VĂCĂRESCUL, IST. 250, cf. 302. *Partizanii prinţipilor Sobeski era toţi legaţi pe taină cu craiul Sfeziei.* IST. CAROL XII, 31ᵛ/8, cf. DIONISIE, C. 191. *Nimenea să nu îndrăznească, ori prin taină, sau de faţă, să dea sau să ia vreo monedă... cu mai mult preţ decît cel mai jos arătat* (a. 1822). DOC. EC. 260, cf. LB, HELIADE, O. I, 442. *Sfîrşindu-li-să apa de tot, au scris prin taină evreilor de afară, ca să le fure apa şi ceale trebuincioasă înlăuntru.* BĂRAC, ap. GCR II, 241/38. *Un aer dulce i s-a părut c-a suflat Ş-în taină intrînd în pieptu-i inima i-a răurat.* PANN, E. I, 101/8, cf. POLIZU. *Au lucrat pe taină.* BOLLIAC, O. 106. *Gondole... se depărtau de maluri şi lunecau în taină.* ALECSANDRI, P. I, 165, cf. COSTINESCU. *În case nu-ţi dă nimeni pas să vorbeşti cevaşi în taină.* ODOBESCU, S. I, 82. *Iubind în taină am păstrat tăcere.* EMINESCU, O. I, 200. *Împăratul cheamă în taină pe un credincios al său.* CREANGĂ, P. 249. *Sfetnicii rîdeau în taină de tot ce craiul vorbea.* COŞBUC, P. II, 126, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Începură deodată să vorbească în taină.* AGÎRBICEANU, A. 391, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Olga admira pe Nadina, dar numai în taină.* REBREANU, R. I, 58. *Ne-adăpostim în taină de spaima fiarei crunte Ce-a potopit cîmpia.* EFTIMIU, Î. 135. *Se gîndea să vîndă în taină cîteva pogoane de pămînt.* GALACTION, O. 143. *Să-ţi dau o bucăţică de rădăcină descîntată, a adăugit ea cu taină, să-ţi iasă toate după dorinţă.* SADOVEANU, E. 45. *Şoptim în taină vorbe mari despre-nţelesul vieţii.* BLAGA, POEZII, 26. *Trebuia să-şi facă amîndoi cuferele în taină, să plece peste o zi.* DEMETRIUS A. 20. *Pe crai în grab-a chemat, Şi-n taină i-a întrebat.* TEODORESCU, P. P. 114, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 7. (Regional) **În taină** = lent, încet. [Păsările] *le înşira apoi... pe toate într-o frigare de alun,... învîrtind-o mereu domol, ca tăria jarului să le-ajungă numai puţin cîte puţin, spre a se frige în taină, aşa cum erau mai bune.* MOROIANU, S. 40. ✦ Procedeu de lucru, cunoscut numai de cei iniţiaţi, care asigură reuşita unei lucrări. Cf. CADE. *Bacii nu ştiau numai istorisiri, ci cunoşteau taina laptelui acru şi-a brînzei de burduf.* SADOVEANU, O. X, 516. *Nici la mecanică nu aveai voie să pătrunzi în taina meşteşugului.* PAS, Z. I, 308. *Urcînd pe schelă alături de meşter,... s-a iniţiat în tainele meseriei.* CONTEMP. 1953, nr. 369, 3/1.

4. (Învechit) Consfătuire secretă, consiliu, sfat ascuns. *Au făcut taină numai cîte trei, craiul, Nicolai Vodă şi secretarul; şi au vorovit vro două ceasuri.* AXINTE URICARIUL, LET.[2] II, 148. *Turcii nici că s-arăta, Ci la sfaturi se punea, Taină mare că-ntocmea, Unii p-alţii se-ntreba.* BALADE, II, 94. ✦ (Prin Munt., Ban. şi Olt.) Conversaţie cu caracter intim, t a i f a s; cuvînt, vorbă. Cf. ŞĂINEANU, D. U., RĂDULESCU-CODIN. *Trecînd odată vulpanul pe la culcuşul lupului, din vorbă-n vorbă, — taina-n sus, taina-n jos — ce-a zis lupul?* PLOPŞOR, C. 9. *Are poftă de taină.* ALR SN V h 1 391/784. *Nu e taina ast-aici.* ALR II/784. ◇ E x p r. **A sta de** (sau **la**) **taină** = a sta de vorbă, a sta la taifas. *Stînd amîndoi de taină, iacătă şi ursul.* PLOPŞOR, C. 56, cf. ALR I 1 322/5, 727, 760, 808, 810, 815, 820, 837, 840, 842, 846, 856, 860, 870. *Mă grăbesc şi nu poc să stau de taină.* ib. 1 986/815, cf. ALR SN V h 1 390. (Prin Ban.) **A-şi face taină de** (cineva) = a batjocori pe cineva; a face glume pe socoteala cuiva. *Vrea să-şi facă taină de bietu neamţ.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 191, cf. ALR I 1 496/79.

5. (Prin Mold.) Loc ascuns, tăinuit **(1)**; ascunzătoare, ascunziş, tainiţă **(1)**. *Au zis Laskii lui Despot... să iasă de la taina unde era închis.* SIMION DASC., LET. 188, cf. 186. *Stau tainele şi pînă astădzi deşarte, unde au fost ace avere.* NECULCE, L. 15. *Dreasăle ce au avut mănăstirea pe această moşie... li s-au prăpădit dintr-o taină a mănăstirei la vremele de răscoale* (a. 1752). URICARIUL, X, 186. *Scotea din tainele adînci ale buzunarelor sale o jumătate de sorcovăţ.* HOGAŞ, DR. II, 109. *L-o ascuns într-o taină, în casă, şi-i da mîncare acolo, de nimeni nu ştia.* ŞEZ. III, 110. (F i g.) *În a sufletului taină ea iubea.* EMINESCU, O. I, 52. ✦ (Regional) Cămară (Bălţăteşti — Tîrgu Neamţ). H X 6.

6. (Prin Transilv.) Locul unde apa rîului curge lin şi e adîncă. Cf. PAMFILE, I. C. 107. *S-au băgat vitele-n taină.* VICIU, S. GL.

7. (Ban.; în l o c. a d v.) **În taină** = zadarnic. *Bietul Petru zice că el nu ştie de unde s-o aducă, dar în taină, căci el trebuie să plece şi să caute.* CĂTANĂ, P. B. II, 89, cf. GR. BĂN. *Am aşteptat în taină, căci nu am văzut nici un vinat.* Com. din SASCA MONTANĂ — ORAVIŢA. *Vorbeşte în taină.* ŞEZ. XX, 110. *În taină-i spui, că el nu ascultă.* NOVACOVICIU, C. B. II, 7, cf. ALRM I/I h 120. *Mă sfădesc în taină.* ALR I 1 434/28, cf. ALR SN III h 775. *În taină-l aşcepţ.* ib. V h 1 441/29. *În taină dă cu găvanu şi scoate cu coada.* ZANNE, P. III, 570.

— Accentuat şi: (regional, **4**) *taină.* ALR II/784. — Pl.: *taine* şi (regional) *taini.* — Şi: (prin nordul Munt., **4**) **tainá** s. f. RĂDULESCU-CODIN, L. 130.

— Din v. sl. **таина**.

TÁINEC, -Ă adj. v. **tainic.**

TAINGÍU s. m. (Învechit) **1.** Persoană care împărţea tainurile **(1)**; slujbaş însărcinat cu aprovizionarea; furier. *Furieri şi pisari (adecă taingii şi conaccii şi gramatici).* N. COSTIN, LET. II, 73/18. *Nişte taingii mult setrnavi, din cei boiereşti ciocoi..., vedei cu turma de oi.* BELDIMAN, E. 71/35. *Cine împarte parte-şi face, ca taingiul la tainuri.* Ţ. GOLESCU, ap. CADE.

2. Persoană de la curte care primea tain **(1)**. *Să se facă în toate zile pîine proaspătă atît pentru masa domnului cît şi pentru ceilalţi taingii* (a. 1825). ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

— Pronunţat: *ta-in-*. — Pl.: *taingii.*

— Din tc. **ta'yinci.**

TÁINIC, -Ă s. m., adj. **I. 1.** S. m. (Învechit) Iniţiat într-o taină **(1)**, într-un mister **(1)**. *Lăsă în casă să vadză aceaea ciudesă Petra, Giacov şi Ioan, ca neşte... tainici dumnedzăirei lui.* VARLAAM, C. 297. *Unşii şi tainicii Domnului.* PISCUPESCU, O. 18/4.

2. Adj. Care cuprinde în sine o taină **(1)**, un secret, plin de mister **(2)**, m i s t e r i o s **(1)**, n e ĭ n ţ e l e s[2], o c u l t **(2)**, (ieşit din uz) m i s t e r i c; necunoscut **(1)**. V. o b s c u r **(2)**. *Ceasul cel înfricoşat al sfintei leturghii, a measei cei tainice* (a. 1691). GCR I, 293/20. *Are viiaţă liniştită şi tainică.* KOTZEBUE, U. 15ʳ/9. *Mă apucai să învăţ şi himia tainică.* GORJAN, H. IV, 42/7. *Cine poate pricepe tainica împreunare? Unde este legat gîndul cu mintoasa pomenire.* CONACHI, P. 270, cf. POLIZU. *Auzi tu glasul tainic ce cîntă-n miez de noapte?* ALECSANDRI, P. I, 137, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Viaţa imensă şi tainică din bălţi, unde asişti parcă la originea vieţii.* IBRĂILEANU, S. L. 109, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Spre care ţărm le-o duce vîntul?... Ce porturi tainice... Le vor vedea sosind?* MINULESCU, VERS. 47. *Priceperea să nici nu-i îngăduia să pătrundă tainicul înţeles.* C. PETRESCU, A. 305. *O moară totdeauna are ceva tainic şi*

singuratic în înfățișarea ei. SADOVEANU, O. IV, 129, cf. V, 553. *Un farmec straniu are, pătrunzător și tainic.* PILLAT, P. 20. *Veni încet spre ei cu o înfățișare tainică.* PREDA, D. 139. (Fig.) *Tainecile-i raze, dînd pieziș pe o zidire..., Mîngîie a ei ruină.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Farmecul tainic al singurătății.* ODOBESCU, S. III, 17. *Flori, juvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare.* EMINESCU, O. I, 43. *Fata visa cu ochii în tainica pulbere a lunii.* SADOVEANU, O. I, 53. *Peste pomi domol cădea A nopții tainică perdea.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 16. ◇ (Adverbial) *Spuse... tainic Ignat, ca și cînd el ar fi știut mai multe.* REBREANU, R. II, 111. *Pan Zubovski rîdea tainic și făcea din ochi către Bîrnoavă.* SADOVEANU, O. V, 599. (Fig.) *A nopții gigantică umbră ușoară... Se-nvăluie tainic.* EMINESCU, O. I, 3. ✦ (Rar) Miraculos **(2)**, minunat **(2)**. *Aflînd pre sfîntul dvorind ..., săriră fără veaste, de-l junghiară și-l zdrumicară cu sabiile și amestecîndu-l cu tainicul și dumnezeescul sînge.* MINEIUL (1776), 40^{v2}/9. *El nădăjduise c-acea masă tainică-i va da cel mult balmoș, nu și... mîncări pe care nici nu le cunoștea.* RETEGANU, P. I, 61.

3. Adj. Care are caracter confidențial, secret; ascuns. V. tăinos. *Am scris zavera cu aligorie, adică supt cuvinte tainice.* ZILOT, ap. DDRF. *Pînă azi nu v-am descoperit pricina tainică a scularei mele* (a. 1821). URICARIUL, XIV, 307, cf. LB. *Își vor da fieșcare părerea prin voturi tainice.* CR (1833), 232^{2}/14, cf. MARCOVICI, D. 6/16, CONACHI, P. 282. *Caimacamul era dușman tainic al vizirului.* BĂLCESCU, ap. TDRG. *Se uita citeodată la el duios și cu foc, Dar prea nebăgat în seamă și cu un tainic mijloc.* PANN, E. I, 114/18. *Postelnicul... a aflat acest amor tainic.* FILIMON, O. I, 129. *Spuè vesel, sus pe movilă, la cornul lunei tainicu-ți gînd.* ALECSANDRI, P. I, 24, cf. COSTINESCU. *O tainică minie.* EMINESCU, O. I, 22. *Solii veniră de la amîndoi domnii și, ținînd tainice sfaturi,... se făcu jurămîntul de legătură între cei trei domni.* ISPIRESCU, M. V. 11. *Tace, rabdă, dar pîndește Și așteaptă cu credință ceasul tainic ce sosește.* DAVILA, V. V. 36, cf. REBREANU, R. I, 219. *El știa... gîndul tainic să-mi ghicească.* EFTIMIU, Î. 129. *Plecase de astă-iarnă cu o scrisoare tainică.* GALACTION, O. 155. *Se întorcea de la o sfătuire tainică.* C. PETRESCU, C. V. 268. *Gheorghiță era numele care plăcuse Vitoriei, căci era numele cel adevărat și tainic al lui Nechifor Lipan.* SADOVEANU, O. X, 517. *Luase măsuri complicate și destul de tainice.* VORNIC, P. 177. *S-a rugat să vie la dînsul ca să-i spuie de-aproape, pentru că-s lucruri tainice.* SBIERA, P. 149. ✦ (Adverbial) Pe ascuns, pe furiș, în secret. *Tainic iubirea de sine ne mișcă și ne silește și... pururea ne zădărește.* CONACHI, P. 277, cf. 280. *Hai În turn... Acolo tainic să te-nvoiești cu Zay.* ALECSANDRI, T. II, 137. *Tainic genele le plec, Căci mi le umple plînsul.* EMINESCU, O. I, 175, cf. DDRF. *Tainic se-ntîlnește-n prag Dor cu dor.* COȘBUC, P. I, 49. *S-a brodit bine, șopti colonelul tainic.* BRĂESCU, V. A. 12. *Un deget La gură duce tainic — chemare sau tăcere?* PILLAT, P. 30. *Așa de tainic tu mi-o spui.* BLAGA, POEZII, 36. *S-au sfătuit tainic între dînșii.* V. ROM. ianuarie 1970, 18. *Trei flori ea culegea... Și-apoi tainic ea le da Unei roabe.* ALECSANDRI, P. P. 150. ◇ (Întărește sensul verbului „a (se) ascunde") *Nimeni n-a afla locașul unde ea s-ascunde tainic.* EMINESCU, O. I, 83. *Eu singură nu știu ce vreu, Atît e de tainic ascunsă Dorința în sufletul meu.* id. ib. IV, 99. *Trec păsările și tainic s-ascund.* BACOVIA, O. 10. ✦ Fig. Profund; intim. *Apusul soarelui ne făcu să gustăm una din cele mai tainice mulțămiri ale sufletului.* ALECSANDRI, în DL. *Îți pătrund în suflet și fac să vibreze și cele mai tainice coarde.* PETICĂ, O. 260. ✦ (Popular) Apropiat, intim. *Fratele cel mai mic... chemă într-o zi tot sfatul cel tainic al împărăției.* POPESCU, B. III, 60.

4. Adj. (Despre locuri) Ascuns, ferit, tăinuit **(1)**. *Un loc pustiu și tainic.* CONACHI, P. 85. *Văd eroi prinși la lupte... Și-n tainice seraiuri minuni orientale.* ALECSANDRI, P. III, 5. *Trec prin văi Pe tainici căi.* MACEDONSKI, O. I, 34. *În codrii tainici dragostea ne-o vom ascunde.* DAVILA, V. V. 101. *De prin tainice-ascunzișuri Se ivesc pe jumătate Păsările ciufulite.* TOPÎRCEANU, B. 41. *Locul era tăcut și tainic în rariștea pădurii.* C. PETRESCU, R. DR. 53. *Acel vînt... vine din nesfîrșite depărtări, din peșteri tainice.* SADOVEANU, O. XVII, 389. *Scotocește... ungherele ferite și tainice ale cafenelei.* VINEA, L. I, 125.

5. Adj. (Despre persoane; și substantivat) Care știe să tacă, discret; tăcut^{2} **(1)**. *Rar falnicul tainic se află.* CANTEMIR, ap. DDRF. *E! Aceasta este altă veste, Să vede că ești tainic.* KOTZEBUE, U. 7^{r}/15. *Luntrea-ți înțelept ți-o poartă, Fii tainic, pescar! Pe tăcute, ai plină soartă.* I. VĂCĂRESCUL, P. 197/9, cf. LB. *Te-am chemat să vii Să-l arunci în mare, dar tainic să fii.* PANN, Ș. I, 79/14. *Am altceva să-ți spui, însă cer să fii tainic.* FILIMON, O. I, 144. *Am chemat la curte pe baba Maria, cea mai șireată și mai tainică dintre ele.* SADOVEANU, O. VI, 526, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 7. ✦ (Substantivat; învechit) Părtaș la o taină **(2)**; confident. *Îm zice într-o seară... că are să-mi spuie o taină a sa și mă jură ca să-i fiu tainic.* GORJAN, H. I, 104/10. *Elenca, tainica sa.* id. ib. IV, 222/28, cf. ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Substantivat, m.; învechit, rar) Secretar intim. *Pe urmă i s-au dat titlul „exaporitul", adică tainicul dinlăuntru la împărăție.* N. COSTIN, ap. CADE.

6. Adj. Abia perceptibil, slab, stins; discret; (rar) tăinicit. *De ce dorești singurătate și glasul tainic de izvor?* EMINESCU, O. I, 228. [Corul de vînători] *se pierde apoi... prin tainica rezonanță a codrilor de brazi.* ODOBESCU, S. III, 93. *Freamăt de glasuri, un tainic șoptit.* COȘBUC, P. I, 142. *Murmur tainic de izvor.* IOSIF, P. 64. *Natura-ncepe Cu tainicul ei glas Din stepe Să cînte-ncet.* TOPÎRCEANU, B. 32. *Bătrînul îmi răspundea cu glasu-i moale și tainic.* SADOVEANU, O. IV, 185. *Departe, mai departe, răsună tainic struna.* PILLAT, P. 25. *Paraschive, chemă omul cu glas tainic.* PREDA, M. 165. ◇ (Adverbial) *Să-ți cînt dulce, dulce, tainic, Cîntul jalnic Ce-ți cîntam adeseori.* EMINESCU, O. I, 4. *Se revarsă piraiele cu răpejune, șoptind tainic în mersul lor neîncetat.* CREANGĂ, A. 125. *Ascultă-l tainic cum se stinge Și moare-acordul de pe urmă.* GOGA, POEZII, 245. *Tainic trece vîntul Prin păduri de fag.* CERNA, P. 115. *Vechiul conac apărea negru și adormit. Numai într-un geam pîlpîia tainic o luminiță galbenă.* REBREANU, R. II, 205.

II. S. m. (Bot.; regional) Tătăneasă (*Symphytum officinale*). *Rădăcina... se fierbe în rachiu curat împreună cu rădăcina tainicului.* ap. N. LEON, MED. 61, com. MARIAN.

— Pl.: *tainici, -ce* și (învechit, f. pl.) *tainici.* — Și: (învechit, rar) **táinec, -ă** adj.

— Din v. sl. **ТАИНИКЪ**. Cf. taină. — Pentru sensul **II**, cf. tatîn.

TĂINIȚĂ s. f. **1.** Loc ascuns, ascunzătoare, (regional) taină **(I 5)**; p. restr. încăpere subterană, hrubă; groapă săpată în pămînt. *Cunoște toate tainițele ce cuprindea o corabie.* DRĂGHICI, R. 234/5. *Îmi aduc aminte din copilărie că în casa asta... era vro cîteva tainițe prin care mă giucam de-a baba-oarba.* ALECSANDRI, T. 645. *O duc... prin tainițe și pe sub negre bolți.* EMINESCU, O. I, 92. *Cucul ieși din tainița sa și cîntă de douăsprezece ori.* GANE, N. II, 172. *Hrube înguste se deschid pe lături, tainițe încîlcite te scoboară în adîncimile întunecoase ale muntelui.* VLAHUȚĂ, R. P. 107, cf. DDRF. *Îți voi cînta stejarul ce umbra își apleacă Spre tainița de piatră din care-n lume pleacă... voios izvorul tău.* OLLĂNESCU, H. O. 221, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Va descuia lacătele lăzilor cu bani sau ale ușilor de la tainiță.* PAMFILE, COM. 14, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Scoateți din tainiță butoaiele cu iarbă și cu gloanțe.* GALACTION, O. 52. *Gîndacul întinde o antenă... În marginea peluzei îl așteaptă tainița lui, ca urma unui baston înfipt în pămînt.* CAZIMIR, GR. 130. *Într-o tainiță, sub scorbură, își potrivi pușca și cartușele.* SADOVEANU, O. XII, 429, cf. IX, 13. *Fiare cu blană abundentă... se salvează în tainițele tufișurilor.* RALEA, O.

132. *Hoții se ascundeau în tainițele lor.* STANCU, D. 254. *Pământul tot își trăgea, din toate tainițele, din toate vinișoarele, ființele.* CAMILAR, N. I, 302, cf. H XVI 11. *Lângă ulmi să-mi faci o groapă Și cu dinții să mă-apuci; În tainiță să m-arunci.* ALECSANDRI, P. P. 74. *Sapă-n mină că-și lua, După casă că mergea, Mare tainiță făcea.* REV. CRIT. III, 25. *Cheile de la toate cămările și de la toate tainițele.* POPESCU, B. IV, 42, cf. ALEXICI, L. P. 36. *Vro două locuri săpa Și-o tainiță că-mi făcea.* MAT. FOLK. 193, cf. VICIU, GL., VÎRCOL, V. *Rosul rămînea, . . . Cu piciorul că-mi bătea, Mare tainiță făcea La tulpina cu cinci ulmi.* BALADE, II, 65. ◇ F i g. *Toată avuția răspunsurilor sale în cea mai dedesupt tainiț-a tăcerii . . . își zidi.* CANTEMIR, IST. 119. *Simțirea aceasta o înfiora și în aceeași vreme îi aprindea toate tainițele sufletului.* REBREANU, I, 41. *Cuibul ascuns undeva în tainițile liniștii.* SADOVEANU, O. IX, 354. *Plăcerea derivă din tainițele ărței.* BLAGA, z. 44. *Nu și-ar fi închipuit niciodată că avea să descopere în el, păstrate în tainițile din umbră, atîtea rezerve de pehlivane tertipuri.* C. PETRESCU, A. R. 45. *Scriitorul va putea pătrunde . . . în tainițele intime ale vremii care-l preocupă.* V. ROM. ianuarie 1954, 201. *Tainițele conștiinței eroilor.* T ianie 1964, 87. ✦ (Rar) Loc retras. [Gheorghe Lazăr] *făcu aritmetică și geometrie bună în taina de la Sf. Sava.* IORGA, C. II, 140.

2. (Regional) Pivniță mare cu multe cotituri (Spătărești — Fălticeni). I. CR. I, 60.

3. (Regional) Firidă în zidul pivniței (Bănești — Găești). CHEST. II 283/76.

4. (Regional) Închegare de scînduri în formă de ladă în care se stinge varul sau se amestecă tencuiala; varniță (Valdeeni — Băile Herculane). Cf. LEXIC REG. 86, GL. OLT.

— Pl.: *tainițe* și *tainți*.

— De la **taină**.

TAINSTRĂ s. f. v. **traistă**.

TAIOR s. n. (Și în sintagma *costum taior*) Costum femeiesc compus dintr-o fustă și o jachetă confecționate din același material. *Am și eu cămeșa la mine, poate că-i tăi și tu taiorul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 185. *Constată că ar avea nevoie de un taior.* C. PETRESCU, A. 310. *Doamne oxigenate . . . în taioruri de culori frumoase.* BRĂESCU, M. B. 20, cf. BENIUC, M. C. I, 47. *Un taior de fantezie.* VINEA, L. II, 250, cf. L. ROM. 1966, nr. 3, 274, cl. 1968, 316. ✦ (Regional) Jachetă femeiască. ALR II 3 328/182, 514, 723, 769, 876.

— Pl.: *taioare* și (regional) *taioruri* (ALR II 3 328/182). — Și: (regional) **taiur** s. n. BUL. FIL. V, 174, ALR II 3 328/514, 769, 876, pl. și (m.) *taiuri* ib. 3 328/723.

— Din fr. [costume] **tailleur**.

TAIORAȘ s. n. Diminutiv al lui **taior**. Cf. L. ROM. 1966, nr. 3, 274.

— Pl.: *taiorașe*.

— **Taior** + suf. *aș*.

TAIRE adj., adv. v. **tare**.

TAISTRĂ s. f. v. **traistă**.

TAIȘPÍN s. m. (Prin nordul Mold.) Persoană de naționalitate străină, străin, venetic. Cf. MINDRESCU, I. CL. 94, MARIAN, T. 50.

— Pl.: *taișpíni*. — Și: **taișpín** s. m. SEZ. III, 90.

— Cf. germ. D e u t s c h b ö h m e „german din Boemia".

TAIÚG s. n. (Regional) Antrax (Sînnicolau Român — Oradea). ALR II 5 660/316, ib. 6 345/316.

— Etimologia necunoscută.

TAIUR s. n. v. **taior**.

TAIVÁN s. n. v. **tavan**.

TĂIVERIȚĂ s. f. (Regional) Palmă. FRÎNCU-CÂNDREA, M. 106. *Fugi, să nu-ți trag o taiveriță.* Id. ib.

— Pl.: *taiverițe*.

— Etimologia necunoscută.

TAL[1] s. n. Corp vegetativ, lipsit de vase conducătoare, monocelular (la bacterii și unele alge), pluricelular (la ciuperci și alge) sau diferențiat în organe comparabile cu cele ale plantelor superioare. Cf. GRECESCU, FL. 10, CADE. *Ele se numesc plante inferioare sau talofite, deoarece au un corp nediferențiat în rădăcină, tulpină și frunză, care se numește tal.* BOTANICA, 18, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *taluri*. — Și: (învechit) **tală** s. f. GRECESCU, FL. 10.

— Din fr. **thalle**.

TAL[2] s. n. Mlădiță, lăstar care crește din rădăcină sau din partea ascunsă în pămînt a tulpinii unor plante. Cf. CADE.

— Pl.: *taluri*.

— Din fr. **talle**.

TAL[3] s. n. (Prin Ban.) Porțiune de pămînt, parcelă. Cf. GĂMULESCU, E. S. 193. *Hotarul întreg e împărțit în mai multe părți care . . . se numesc talúri.* NOVACOVICIU, ap. CADE.

— Pl.: *taluri*.

— Din scr. **tal**.

TÁLA interj. (Regional; repetat) Cuvînt care redă vorbăria lungă, domoală, zgomotul (înăbușit) produs de vorbire, de discuții. *Mergeam și noi așa, tala-tala! dondănind.* LUNGIANU, ap. CADE. *A vorbi prea mult, tala-tala.* ARH. OLT. XXI, 276. *Am plecat amîndoi la Pitești și: tala-tala, vorba-vorba.* UDRESCU, GL. *Auzii înlăuntru tala-tala, era sala plină de lume.* Id. ib. ✦ (Adverbial) Încet-încet. *Plecară pe mare, tala-tala, plină ce se pomenira la țara amazoanelor.* ISPIRESCU, U. 50, cf. SĂINEANU, D. U.

— Onomatopee.

TÁLA-BÁLA adv. (Prin nord-vestul Munt., în e x p r.) **A umbla tala-bala** = a hoinări, a vagabonda. Cf. UDRESCU, GL.

— Formație spontană de la **tala**.

TALÁBĂ[1] s. f. **1.** Grapă cu dinții înainte; tăvălug cu colți de oțel cu care se sfărîmă bulgării după arat. Cf. BOCĂNEȚU, T. A. 153, LTR[2], H. VIII 142.

2. (Prin Olt. și Munt; depreciativ) Talpă mare a piciorului (la om sau la cal). *Talabu piciorului cît scaunul — îi arăta corcirea și pădureția lui.* CLAUSANU, R. SCUT. 90, cf. L. ROM. 1974, 520, ARH. OLT. XXI, 276, com. din TROIANUL — ROȘIORI DE VEDE.

3. (Prin Olt., în forma *talapă*) Fiecare dintre bucățile de lemn în formă de lopată fixate pe roata morii de apă. *Fusul cel mare se învîrtește cu ajutorul talapelor care sînt făcute din blane.* ARH. OLT. XXI, 276.

— Pl.: *talabe*. — Și: **talápă** s. f.

— Etimologia necunoscută.

TALÁBĂ[2] s. f. v. **tălabă**.

TALÁCHII subst. pl. (Regional) Valuri mari produse de apele unui rîu. V. t a l a z. Cf. L. ROM. 1974, 530, VICIU, GL. 92.

— Etimologia necunoscută.

TALÁF s. n. (Mai ales la pl.) Palavră. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 589, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, SĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ◇ E x p r. **A tăia frunză verde și tălăfuri și tălăfuri** = a spune nimicuri, a palavragi. Cf. ZANNE, P. II 595.

— Pl.: *talafuri*.

— Cf. i a f.

TALAGHIE s. f. v. **stalaghie**. ✦

TALAGHÎR s. n., s. m. (Mai ales în Mold.) **1.** S. n. Piedică de forma unei tălpi de sanie, care se pune sub o roată a căruței cînd aceasta coboară o pantă; drug greu de lemn care se pune să apese roțile de dinapoi ale unui car la coborîre, pentru a frîna. Cf. SCRIBAN, D., ALR II 5 634/682. ◇ Expr. **A sta (ca un) talaghîr** = a nu face nimic, a trîndăvi. *De ce nu stă talaghîr toată ziua ca tine?* PAMFILE, DUȘM. 55. *Ea muncește toată ziua și el stă ca un talaghîr.* CV 1950, nr. 5, 31, cf. nr. 4, 44.

2. S. m. Fig. Musafir nedorit, neînvitat. Cf. SCRIBAN, D.

3. S. m. (La pl.) Fese. Cf. COMAN, GL. *Nu-și mai putea ridica talaghirii de jos.* id. ib.

4. Subst. Epitet depreciativ dat unei persoane mari și grase. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: (n.) *talaghire* și (m.) *talaghiri.* — Și: **tălăghîr** (SCRIBAN, D.) s. n., s. m., (prin nordul Dobr.) **tîlghîr** (ALR II 5 634/682) s. n.

— Cf. rom. talabă și magh. talabor.

TALAIER subst. (Regional) Ornament sculptat la capătul de sus al stîlpilor pridvorului. Cf. DAMÉ, T. 99, ȘĂINEANU, D. U.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TALAINIȚĂ s. f. v. **tălaniță.**

TALÁJ s. m. v. **talaș.**

TALALÁ subst. (Regional) Epitet pentru un om care vorbește mult (Hănțești — Suceava). Cf. I. CR. VI, 154.

— Din rus. **талала.**

TALÁL-BAȘÀ s. m. v. **telal-baș**a.

TÁLAM[1] s. n. (Învechit, livresc) **I. 1.** Cameră (de dormit). *Pe la secrete talame Tăcere adîncă-urmează, Iar de dulci visuri cetele Fantazia înșiră.* ASACHI, S. L. I, 153, cf. L. ROM. 1965, nr. 2, 222.

2. Pat (nupțial). *Să profume talamul tău de nuntă. Și așternutul candid.* HELIADE, O. I, 359. *Nici un thalam vrodată Din stanțele regale augustelor mirese N-avu atîta artă.* id. ib. 372.

II. Ventricul. *Bortă a inimei numită talam (camară).* CORNEA, E. I, 179/19, cf. URSU, T. Ș. 287.

— Scris și: *thalam.* — Pl.: *talame.*

— Din it. **talamo,** ngr. θάλαμος.

TALÁM[2] interj. v. **talang.**

TALÁMUS s. n. (Anat.) Formație nervoasă cenușie, situată în mijlocul feței interne a fiecărui emisfer cerebral, avînd ca rol principal integrarea excitațiilor senzitive și senzoriale și proiectarea lor pe scoarța cerebrală. Cf. DER, M. D. ENC.

— Din fr. **thalamus.**

TALÁN[1] s. n., s. m. **1.** S. n. (Mai ales în Munt. și Dobr.) Dalac. Cf. DAMÉ, T. 51. *Roibul era mort. Îl fulgerase talanul.* SĂM. III, 744, cf. BIANU, D. S., TDRG, ENC. VET. 331, ȘĂINEANU, D. U., BUL. FIL. VII—VIII, 372, SCL 1976, 399, H I 272, II 122, 155, 259, III 135, IV 14, 53, 91, VII 35, 341, IX 315, XI 519, XII 187, XIV 367, XVI 154, I. CR. II, 129, CANDREA, F. 223, PĂCALĂ, M. R. 272, DR. V, 235, ALRT II, 190, ALR II 4 223/723, ib. 6 345/987. ◇ (Ca epitet depreciativ pentru cai, vite, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de"; v. boală) *Se duce după talanul de buhai și n-ai ce-i face,* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 42, cf. DR. V, 235, CL 1975, 55.

2. S. m. Fig. (Popular) Cal bătrîn, slab și urît (DR. V, 235, L. ROM. 1959, nr. 2, 55), v. boală; cal neastîmpărat (CHEST. V 76/84). *Unde drac te duci, mă, cu talanu-ăla?* PREDA, Î. 136. *Du-te și adapă talantul cela.* DR. V, 235. ✦ Epitet depreciativ pentru o persoană (în vîrstă). Cf. DR. V, 235, FD III, 207. ✦ (Adjectival; regional) Prost (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). GLOSAR REG.

— Pl.: **(2)** *talani.* — Și: **tălán** (DRAGOMIR, O. M. 222, ENC. VET. 331, H I 272, III 135) s. n., **tolán** (DR. V, 237), **talánt, tălánt** (DR. V, 235) s. m., **talán** (H III 141), **talău** (DAMÉ, T. 51), **tălău** (id. ib. 30, ȘĂINEANU, D. U.) s. n.

— Etimologia necunoscută. Cf. tc. talak „dalac".

TALÁN[2] s. n. (Prin vestul Munt.; în expr.) **A sta de** (sau **la) talan** = a sta de vorbă, a sta la taifas. Cf. TOMESCU, GL. 285.

— Cf. tală[1].

TALÁNC interj. v. **talang.**

TALÁNCĂ[1] s. f. v. **talangă.**

TALÁNCĂ[2] s. f. v. **tarancă.**

TALÁND s. m. v. **talant**[1].

TALÁNG interj. (Repetat) Cuvînt care redă sunetul produs de clopot. V. balang. Cf. SCL 1960, 792, 793, ALR I 353/536.

— Și: (regional) **talánc** (ALR I 353/540), **tăláng** (ALR I 353/536), **tălánc** (SCL 1960, 792), **talám** (ALR I 353/760) interj.

— Onomatopee.

TALÁNGĂ s. f. **1.** Clopot făcut mai ales din tablă, cu formă ușor aplatisată, care se atîrnă la gîtul vitelor sau al oilor; (regional) țingalău, toangă, tololoancă, troscot[2] **(2).** V. tilincă. Cf. CIHAC, II, 241. *Vin rupînd verzile crenge cu talangele la gît.* EMINESCU, O. IV, 128. *Turmele... alergau să caute adăpost și tălăncile lor sunau lugubru pintre freamătul codrului.* GANE, ap. TDRG. *Stropșitul de Ion, cu talanca de la oi,... face o hodorogeală și un tărăboi de-ți ia auzul.* CREANGĂ, A. 38. *Din lunci răsună tălăngi, șuiere s-aud doinind.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 214. *Sub dîmb în vale, prin ciritei, Tălăngi răsună și clopoței.* BELDICEANU, P. 61. *Un sunet răgușit de talangă răsuna a spart la gîtul unui bou.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 140. *Se tînguiesc Tălăngi pe căi, Și neguri cresc Din negre văi, Plutind pe munți.* IOSIF, PATR. 66, cf. TOPÎRCEANU, B. 19. *De multe ori... îl fura somnul și nu se trezea decît la zgomotul talangei.* BUJOR, S. 24. *Tot mai rar se desprindea din depărtări un lătrat de cîne, un sunet de talangă, un glas de bucium.* HOGAȘ, M. N. 132, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Și grele tălăngi adormite Cum sună sub șuri învechite!* BACOVIA, O. 52, cf. ANGHEL — IOSIF, C. M. I, 15. *O talangă de turmă tînguie în poieni, cristalin.* Ç. PETRESCU, S. 226, cf. LESNEA, A. 34. *Tăcem, și dau zvon numai tălăncile.* SADOVEANU, O. X, 514, cf. STANCU, C. 110. *Cineva doarme cu capul pe pușcă Și poate visează zvon de talangă.* BENIUC, V. 76. *Ca un sunet de talangă glasul răgușește și se îneacă.* VINEA, L. II, 57. *Dinspre munții vecini goleși și brumați venea adus de vînt sunetul tălăncilor.* V. ROM. ianuarie 1965, 89. *Oamenii... luară tălăngile de la capetele vitelor și începură să le lovească cu disperare.* BARBU, PRINC. 15, cf. SCL 1976, 399, H III 245, MARIAN, S. R. I, 23, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II 5 668/414, ib. 5 669/520, A VI 16, 19, 26. *Fimeia cari-i buzatî, Leagî-i di gît o talanc Și s-o dai la cîmp si pască.* FOLC. MOLD. II, 346, cf. PASCU, C. 101. (Glumeț) *„Junimea" începe; talanga mă cheamă.* CARAGIALE, O. VII, 291. ◇ Fig. *Nu peste mult și bruma se va lăsa pe văi Și toamna o să-și sune tălăngile prin vie.* HOREA, P. 55. ◇ Expr. (Prin Mold.) **A fi talanga tîrgului** = a răspîndi zvonuri. Cf. ZANNE, P. VI, 401. ✦ Sunetul produs de talangă **(1).** *Pătrunză talanga Al serii rece vînt, De-asupră-mi teiul sfînt Să-și scuture creanga.* EMINESCU, O. I, 216. *Se auzea cum tușeau și strănutau oile, citeodată talanca acoperea tolul.* CONTEMPORANUL, VII, 102. *Aud doina spusă din frunză și talanca turmelor ce se întorc de la pășune.* DELAVRANCEA, O. II, 260. *Nu se auzeau decît tălăngile din*

ce în ce mai depărtate ale turmelor. GALACTION, O. 167. *De departe tare, abia se auzea talanga de la o turmă care se apropia.* SADOVEANU, O. IV, 152. *Au pălit tălăngile oilor.* PILLAT, P. 263. *Tălăngile vacilor care păşteau prin împrejurimi se apropiaseră de ei şi le aduseră aminte că e târziu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 306.

2. (Învechit) Limbă de clopot. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *tălăngi* şi (rar) *talăngi, talange.* — Şi: **taláncă** s. f.

— De la **talang**. Cf. b a l a n g ă.

TALÁNIȚĂ[1] s. f. (Regional) Iapă bătrînă; mîrţoagă, gloabă. Cf. BL V, 174, DR. V, 235. ✦ Epitet depreciativ dat unei femei bătrîne. Cf. FD III, 207.

— Pl.: *talanițe.*
— **Talan[1]** + suf. *-iță.*

TALANÍȚĂ[2] s. f. v. **tălanță.**

TALÁNT[1] s. m. **1.** Monedă de aur sau de argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică. *Unuia amu deade cinci talanți, altuia doi, altuia unul.* CORESI, EV. 314. *I se făcu milă de dînsul şi-i iertă cea mie de talanți* (a. 1642). GCR I, 95/41. *Simțeți datori mie... cu întunerecele de talanți.* VARLAAM, C. 211, cf. CHEIA ÎN. 13[r]/32. *Adusără lui pre un deatornic cu zeace mie de talanți.* N. TEST. (1648), 24[r]/12. *Numărînd în mîinile credincioşilor slugilor sale talantul.* BIBLIA (1688), [prefață] III/10. *Scoas*[e] *de-l dării cu... talanți de aur* (a. 1760). GCR II, 72/19. *Arăta teaca sabiei satrapului, fiind cu pietri scumpe... şi cu mulți talanți făcută.* AETHIOPICA, 62[r]/13. *Mărturisește că e datoriu o mie de talanți* (a. 1812). GCR II, 210/16. *De-ar fi rămas... în credința creştinească, în carea a fost crescut, pentru talanții ce-i avea, ar fi putut fi cel mai vestit împărat.* ŞINCAI, HR. I, 52/21. *Au făgăduit zece talanți de aur la cel ce mă prinde şi mă va da viu.* BELDIMAN, N. P. II, 99/1. *N-ar fi cercat osîndă Sluga cea c-un talant, Ci mai virtos dobîndă De nu l-ar fi-ngropat.* ZILOT, CRON. 65, cf. DRLU, ARISTIA, PLUT., MURNU, GR. 54, I. BRĂESCU, M. 79, ŞĂINEANU, D. U. *Ploile se varsă De marți pînă marți, Să cure talanți, De joi pînă joi, Să dea nouă ploi.* PAMFILE, VĂZD. 138. ◇ F i g. *Am pus osteneli peste osteneli întru toate şi am trudit din zi din noapte să înmulțesc talantul Domnului.* ANTIM, P. XXV. *Să ne ferim numai de a ascunde talantul ce ne-a încredințat şi să ne folosim cît vom putea mai mult de lumina cuvîntului cu care tot omul este încredințat.* MARCOVICI, D. 413/28. *Ca un datornic ce sînt lui D*[u]*m*[ne]*dzău cu talantul ce mi-au dat, să-mi poci plăti datoria..., adunat-am din toți tîlcovnicii sventei e*[va]*ng*[e]*lii.* CCR 205/20, cf. COSTINESCU. *Rătăceam în noapte, flămînzii şi mulții bătuții pămîntului... Şi iată — în zori poposim, Am ajuns. Dezgropăm, dezgropăm talantul ascuns.* TULBURE, P. 33. *Fiecare a avut talantul lui, cum zice la... Scriptură.* CĂLINESCU, E. O. II, 217.

2. Unitate de măsură a greutății, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică. *Şi masă... mare de aur îi stă înainte şi supt picioare, şi scaonul lui tot de aur iaste. Şi cum spun Haldeii, 800 talanți de aur trăgea acelea.* HERODOT (1645), 75. [Babilonienii] *adoptaseră... ca unitate comună de lungime latura unui cub care putea să conțină un talant de apă, adică 26,2 kg.* CIŞMAN, FIZ. I, 15, cf. M. D. ENC.

3. F i g. (Cu aluzie la o parabolă din Noul testament) Înzestrare (spirituală), aptitudine, posibilitate, calitate. *Împrotiva urîților hulitori... a nu înceta a negustători talantul ce i s-au dat* (a. 1794). GCR II, 154/3. *Eu nu aş fi sporit talantul, deacă nu aş fi aflat pre Prea sfinția voastră doritoriu binelui.* PRAVILA (1814), I/13, cf. STAMATI, D. ✦ (Regional) Lucru necunoscut, taină; p. e x t. învățătură. *Nu-ți încredința talantul (secretu) inimei tale şl a negoțului tău nimănui* (a. 1837). în CL 1975, 52. *Învață-mă un talant, cum să pot trăi în lume.* SBIERA, P. 234, com. din BISTRIȚA.

— Pl.: *talanți* şi (învechit, n.) *talante* (LB, ARISTIA, PLUT.). — Şi: (învechit) **talánd** (SCRIBAN, D.), **talént** (POLIZU, ŞĂINEANU, D. U.) s. m.

— Din slavonul ТАЛАНТЪ, gr. τάλαντον. — **Talent** < germ. **Talent**, fr. **talent.**

TALÁNT[2] s. n. (Regional) **1.** (La pl.) Acareturi (Borşa — Vişeu de Sus). Cf. CL 1975, 54, CHEST. II 392/257. ✦ (În forma *telent)* Clădire frumoasă (Borşa — Vişeu de Sus). GLOSAR REG.

2. Unealtă, sculă, instrument. V. t a l a ş **(3).** *Pieptănarul venea cu un pas larg... şi-i sunau în traista înflorită raşpa şi celelalte talanturi.* CAMILAR, N. II, 149, cf. CHEST. II 392/257. ✦ Fluier. *Sub cureaua bătută în bumbi avea un fluier lung, înflorit cu cuiul înroşit în foc, talantul de zile mari.* CAMILAR, C. P. 27.

— Pl.: *talanturi.* — Şi: **telént** s. n.
— Etimologia necunoscută. Cf. t ă l a b ă.

TALÁNT[3] subst. (Regional; în sintagma) *Talantul apei* = locul din albia unui rîu unde apa e mai adîncă şi mai repede (Gura Haitii — Vatra Dornei). ARVINTE, TERM. 171.

— Pl.: ? — Şi: **talánț** subst. ARVINTE, TERM. 171.
— Etimologia necunoscută.

TALÁNT[4] s. m. v. **talan[1].**

TALÁNT[5] s. n. v. **talent[1].**

TALÁNT[6] s. n. v. **tălam.**

TALÁNȚ[1] subst. (Regional; în e x p r.) **A se ține talanț** = a se ține laolaltă, a se ține şir (Mătău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

— Cf. l a n ț.

TALÁNȚ[2] s. n. v. **talent[1].**

TALÁNȚ[3] subst. v. **talant[3].**

TALÁP interj. v. **teleap.**

TALAPÁN[1] s. m. v. **tălăban.**

TALAPÁN[2] s. m. v. **tulipan[1].**

TALAPÁNĂ s. f. (Regional) Talpă **(I 1)** sau mînă lată. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *talapane.*
— **Talapă** + suf. *-ană.*

TALÁPĂ s. f. v. **talabă[1].**

TALÁR s. n. (Învechit) Haină lungă purtată în trecut de membrii unor asociații sau corpuri profesionale, de unele unități militare etc. V. r e v e r e n d ă, r o b ă. *Din rămăşițele dorobanților întocmi un corp de 4 000 talpaşi... Ei erau înveşmîntați cu talare roşii şi în cap cu chivere.* BĂLCESCU, M. V. 605, cf. STAMATI, D. *Se cer doftori, magistrați, academici, profesori...; iai cîțiva figuranți, le pui o perucă mare pe cap şi ochelari pe nas, îi îmbraci în talare negre, în fracuri cusute cu verde... şi ți-ai îndeplinit scopul.* MAIORESCU, CR. I, 328, cf. GHEȚIE, R. M., ŞĂINEANU, D. U. *Pe măsură ce vorbea, talarul cel negru pe care îl aruncase pe deasupra... se desfăcea şi atîrna ca niște sepale negre.* GALACTION, O. A. I, 103. *Mărețul Solomon Nu-şi bălsăma Talarul şi tunica Cu mir şi cinamon.* CĂLINESCU, L. L. 94. ◇ F i g. *Ca a nopții poezie Cu-ntunericul talar.* EMINESCU, O. I, 18.

— Pl.: *talare.*
— Din lat. **talaris,** germ. **Talar.**

TALASOCRÁT s. m. (Rar) Stăpînitor al mărilor. *Al treilea stătură cartaghinejii, talasocrații vechimei.* SĂULESCU, HR. I, 6/19.

— Pl.: *talasocrați.*
— Din fr. **thalassocrate.**

TALASOCRAȚÍE s. f. (Rar) Putere întemeiată pe supremația maritimă; stăpînire asupra mărilor. Cf. DN[2], DEX.
— Din fr. **thalassocratie.**

TALASOFOBÍE s. f. Frică, teamă de mare. DN[2], cf. D. MED.
— Din fr. **thalassophobie.**

TALASOGENÉZĂ s. f. (Geol.) Proces de formare a mărilor și a oceanelor. DN[2], DEX.
— Și: **talatogenéză** s. f. LTR[2].
— Din fr. **thalassogenèse.**

TALASOTERAPÍE s. f. Tratament care constă în băi de mare asociate cu aerul marin. *Alt factor deosebit de important în cura heliomarină este talazoterapia sau cura cu băi de mare.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 547, cf. M. D. ENC.
— Și: **talazoterapíe** s. f.
— Din fr. **thalassotherapie.**

TALÁȘ s. m. (Cu sens colectiv) **1.** Așchii subțiri și răsucite care se desprind la prelucrarea lemnului cu rindeaua sau cu ajutorul unor unelte cu tăiș lat. Cf. DDRF. *Am așezat-o pe un strat de talaș, unde urma să se usuce.* ap. TDRG, cf. CANDREA, F. 36, NICA, L. VAM. 237. *Toată casa . . . era plină de cîntece și ciocănituri, de talaș și unelte.* G. M. ZAMFIRESCU, SP. M. N. II, 102, cf. DS. *Prin sat miroase a talaș.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 12/6. *Oamenii lăsau lucrul, se curățau de var sau de talași.* PAS, Z. I, 34. *Să nu . . . putrezească piersicile și prunele ținute în talaș de anul trecut.* BARBU, PRINC. 17, cf. I. CR. V, 279, A IX 4. ◇ Fig. *Părul negru-atîrna în talaji.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Plopii mătură cu vîrful galbenul talaș de nouri.* LESNEA, A. 25.

2. (Mînt.) Paie groase din care se confecționează pălării. Cf. BARCIANU, ȘIO II[1], 346.

3. Totalitatea sculelor de care se servesc unii meseriași (cizmari, dulgheri etc.). V. talant[2] **(2).** *Un talaș de ciobotărie? apoi îi-l închipuiești și cu o sută, și c-o mie de leușcani.* PAMFILE, B. 85.
— Pl.: *talași.* — Și: **talắj** s. m.
— Din tc. **talaș.**

TALÁȘCĂ s. f. (Regional) Un fel de curea (Bălțătești — Tîrgu Neamț). Cf. I. CR. VI, 29.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TALAȘMÁN, -Ă adj. v. **tălășman.**

TALAȘTĂU subst. (Regional) Apărie (Sînmihaiu Almașului — Zalău). ALR II 2 535/284. *Ai făcut talaștău în casă.* ib.
— Cf. h a l a ș t e u, h ă l ă ș t ă u.

TALATOGENÉZĂ s. f. v. **talasogeneză.**

TALĂU s. n. v. **talan[1].**

TALÁZ s. n. (De obicei la pl.) Val mare stîrnit de furtună pe mări sau pe oceane; p. gener. (popular) val (mare) al unui fluviu, al unui rîu etc., (regional) t a l a c h ĭ i. *Fiind și talazul foarte iute de vînt, cu toate acestea seara am ajuns* (a. 1783). GCR II, 130/3, cf. POGOR, HENR. 233/8. *Numai a unei stînci creștet prin talazele turbate . . . s-arăta.* NEGRUZZI, S. II, 6. *Astfel corăbierii, cînd marea e-n talazuri, Aleargă la limanul ce-adesea l-a scăpat.* ALEXANDRESCU, O. I, 94. *Valurile danubiane se ciocnesc cu talazurile Mării Negre.* HASDEU, I. C. I, 32. *L-a mărei talazuri . . . să privim.* ALECSANDRI, P. I, 170. *Vîntul trece-n spaimă pe-al mărilor talaz.* EMINESCU, O. I, 94. *Bolobocul ajunsese la margine, adus fiind de talazurile Dunării.* ISPIRESCU, L. 354, cf. MACEDONSKI, O I, 161. *În cîteva ceașuri, de mari ce erau talazurile, nimic nu mai rămăsese bun pe covertă.* DUNĂREANU, CH. 109, cf. ANGHEL, PR. 57. *Apa se turbură, talazurile cresc și luceafărul nu se mai vede.* DELAVRANCEA, O. II, 261. *Nu se teme stînca tare nici de vînt, nici de talazuri.* EFTIMIU, Î. 175, cf. BUL. FIL. V, 23. *Pescarii din lungul țărmurilor mării trebuiau să apuce de năvod și să-l scufunde în talaze, printre luntri.* ARGHEZI, C. J. 166. *Furtuni puternice cu talazuri uriașe au bîntuit fără întrerupere coastele mării.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 797. *Lin, mai lin cu-notătura . . ., Că fac val, talazuri mari.* TEODORESCU, P. P. 62. *La Cerna mergea Și astfel îi vorbea . . . Moaie-ți talazul, Pierde-ți urletul, Să-ți încerc vadul.* ȘEZ. I, 114, cf. ALR SN III h 835. *Un caic negru, smolit . . . Tot de valuri e trîntit, De talazuri mi-e bătut.* BALADE, III, 125. *Ce nu face talaz pe apă?* (Umbra). I. CR. IV, 318. *Ce trece prin apă Și talazuri nu face?* (Fulgerul). GOROVEI, C. 157. ◇ (Ca termen de comparație) *Marea fremîntată s-acopere de spume Și norii ca talazuri arunc spume de foc.* ALECSANDRI, P. I, 193. *Gîndul rău izbește-n mine ca talazul într-o stîncă.* MOCEDONSKI, O. I, 280. *Dealuri, ca talazuri verzi încremenite.* LESNEA, C. D. 95. *Dorințele lui reveniseră ca niște talazuri și acuma îl copleșeau din nou.* SADOVEANU, O. IX, 143. ◇ Fig. *Un proaspăt și puternic vînt Din nou E-n lume Și revoluția-n talazuri S-a-nălțat, Și-n spume.* V. ROM. februarie 1954, 167. *Tot mai des se-nalță-n zare trombe Și cicloane pîn la ceruri sus, Cad apoi cu tunete de bombe Pe talazuri roșii în apus.* BENIUC, V. 40. *Între poezia suavă . . . și spumegarea de talazuri a versurilor care blestemă și tăgăduiesc . . . alege uraganul, respinge idila.* V. ROM. ianuarie 1965, 105. (Sugerează ideea de masă care se revarsă, copleșește) *O, de-aș vedea furtuna că stelele desprinde, Că-n cer talazuri nalte de negură întinde.* EMINESCU, O. IV, 302. *Începe să se așeze o viață mai statornică de-a lungul . . . Dunării, atît de des încercat, cînd de foc, cînd de apă, cînd de înecul talazurilor de nisip.* VLAHUȚĂ, R. P. 22. *Vîntul subțire adusese nori plini, se învîrtoșase, rostogolind uriașe talazuri de ninsoare.* C. PETRESCU, C. V. 137. *Așa merse, multă vreme prin talazurile negre ale nopții, prin ploaia frămîntată de vînt.* SADOVEANU, O. II, 637. *Talazele de fum astupă cerul Și flăcăra . . . A prefăcut tot cîngul în cărbune.* ARGHEZI, S. V, 145. (Sugerează ideea de aplecare și de ridicare) *O lăcustă Din verdele talaz, Robustă, Îmi sare pe obraz.* TOPÎRCEANU, B. 32. *Ferestrele vagonului zvîrlă pe talazurile de iarbă o dîră de lumină.* RALEA, S. T. I, 252. (Sugerează ideea de masă în mișcare) *Mulțimea urnindu-se în talazuri mari.* SADOVEANU, O. XIX, 13. *Piața se umplu iar, deveni din nou un ocean negru, mișcător, cu talaze imense stîrnite de o furie imediată.* V. ROM. octombrie 1963, 12. (Sugerează ideea de puternică tulburare sufletească, trecătoare) *Trecu talazul dușmăniei cu groaza lui de nedescris.* MACEDONSKI, O. I, 63. *Fiecare vrea . . . să dea drumul talazului indignării care-i clocotește în suflet.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 12/3. *Un talaz de vrăjmășie îi sui spre inimă.* VINEA, L. II, 115. (Sugerează ideea de izbucnire puternică, trecătoare) *Vorba i se amestecă într-un talaz de tuse.* IOVESCU, N. 45. (Sugerează ideea de pericol, piedică, stavilă) *N-ai teamă de neagra furtună, n-ai frică, Oricîte talazuri oceanul ridică În calea ta, lume.* NECULUȚĂ, Ț. D. 11. (Sugerează ideea de linie sinuoasă, învălurată) *Un oraș nou, . . . dacă are să fie într-un peisaj de dealuri, să ne gîndim bine cum are să arate văzut de departe printre talazurile verzi ale colinelor.* T. august 1964, 48. ✦ (Regional) Săritură, salt. *Gimiș, din încălica, Trii talazuri ei fășia.* DIACONU, VR. 233.

— Pl.: *talazuri* și *talaze*, (regional, m.) *talaji* (BALADE, I, 431). — Și: (regional) **tălắz** (COȘBUC, P. II, 281, NOVACOVICIU, C. B. I, 22, ALR SN III h 835), **tălắș** (ib.) s. n., s. m.
— Din tc. **talaz.**

TALAZOTERAPÍE s. f. v. **talasoterapie.**

TÁLĂ[1] s. f. (Regional) **1.** (Adesea în legătură cu verbele „a sta", „a se pune", construit cu prep. „la" sau „de") Taifas **(1).** Cf. GR. S. IV, 285, L. ROM. 1974, 529, SCL 1976, 399. ✦ Gălăgie, larmă. Cf. PAMFILE, J. III, 95.

2. Ceată (gălăgioasă), mulțime. Cf. L. ROM. 1974, 529, SCL 1976, 399. *Umblu cu tala de copii după mine.* PAMFILE, J. III, 95, cf. II, 168. *Iar te duci cu tala la scăldat?* CV 1950, nr. 4, 44, cf. LEXIC REG. II, 54.

— Pl.: *tale.*
— De la **tala.**

TÁLĂ[2] s. f. v. **tal[1].**

TALĂN s. n. v. **talan[1].**

TÁLĂS subst. Văl cu care evreii își acoperă capul în timpul rugăciunii la sinagogă. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. — POP., N. D., DR. IV, 850.

— Pl.: ? — Și: **táled** subst. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. — POP., N. D.
— Din idișul **Tallesz.** — **Taled** < fr. **taled.**

TÁLBĂ s. f. v. **tablă[1].**

TALBÓJ s. m. v. **talpoș.**

TALC s. n. (Și, ieșit din uz, în sintagma *talc de Veneția*, BIANU, D. S.) Silicat natural hidratat de magneziu, de culoare albă-verzuie, unsuros și moale la pipăit, folosit în industria farmaceutică, textilă etc. Cf. ȘINCAI, în DR. V, 562, PROT. — POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 238, CANTUNIARI, L. M. 117, NOM. MIN. I, 265. *Din această grupă fac parte olivina,... talcul și azbestul.* GEOLOGIA, 14. ✦ (Și în sintagma *pudră de talc).* Pudră obținută prin pulverizarea acestei substanțe, folosită în contra iritațiilor pielii sau în terapeutica unor boli. Cf. VOICULESCU, L. 277. *Nu-și dă seama dacă acesta a fost argumentul care l-a hotărît să se despoaie în dormitor și să zacă în fața borcanelor cu vaselină și talc.* VINEA, L. I, 71. *Dimineața în ciorapii curați se presară un amestec de talc și urotropină.* ARC SĂN. 193.

— Din fr. **talc,** germ. **Talk.**

TALCÁM s. n. **1.** (Prin nordul Mold.) Mîncare ciobănească făcută din bucăți de caș, urdă și unt sau din urdă cu jintuială, fierte împreună. V. u r d a r. Cf. H X 32, 33, A V 34, GLOSAR REG.

2. (Prin nordul Mold. și Bucov.; în forma *talcan)* Mămăligă mare și vîrtoasă. Cf. ȘEZ. III, 90, V, 7.

3. (Regional) Bucată mare dintr-un aliment (Chirii — Cîmpulung Moldovenesc). GLOSAR REG.

4. F i g. (Regional; în forma *talcan)* Epitet dat unui om cu defecte fizice. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: ? — Și: **(2, 4) talcán, (1) tolcám** (A V 34), **tolcán** (H X 33) s. n.
— Etimologia necunoscută.

TALCÁN s. n. v. **talcam.**

TALCIÓC s. n. Loc unde se vînd diferite mărfuri (mai ales vechi); piață de vechituri. *Hagienuș pîndea în fiece duminică la talcioc și cumpăra tăvi.* CĂLINESCU, S. 42. *Cînd am ajuns la talcioc..., Emilia a refuzat să stea cu noi.* H. LOVINESCU, C. S. 96. *Acolo e un „talcioc" uriaș, cît un cartier.* V. ROM. mai 1969, 30.

— Din rus. **ТОЛЧОК.**

TALCÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Care conține talc. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M. 169.

— Pl.: *talcoși, -oase.*
— **Talc** + suf. *-os.*

TALCȘÍST s. n. (Geol.) Talc în stare naturală, dispus sub formă de straturi lamelare, în roci sedimentare. *Muntele Rețezat este constituit... din gneisuri, micașisturile, talcșisturile și argiloșisturile acestui tărîm.* I. IONESCU, M. 49.

— Pl.: *talcșisturi.*
— Din fr. **taleschiste.**

TÁLE pron. pers. = **matale.** *M-ai purtat și tale-odat'.* RĂDULESCU-CODIN, în DR. VI, 469, cf. SCRIBAN, D.

TALÉCHI s. n. v. **telechi.**

TALÉCI s. n. v. **telechi.**

TÁLED subst. v. **tălăs.**

TALÉNT[1] s. n. **1.** Aptitudine, capacitate deosebită într-un anumit domeniu, într-o ramură de activitate; pricepere. *Este un talant atîta de mare a grăi bine.* CUGETĂRI, II, 6[r]/26. *Bogat în fapte bune, în talanturi, în putere.* IST. AM. 37[r]/7. *Plăcînd tînărul vezirului pentru mintea și talenturile care le avea, l-au primit la casnicii săi.* ȘINCAI, HR. II, 266/18. *Să să prețuiască talantul meșteșugului său și cu bani să să împlinească.* LEGIUIRE, 4/24. *Avea din naștere osebit talant spre a ascunde intrigile sale.* L. ASACHI, J. 49/12. *La noi sînt oameni mari numai bogații și cei cu stare, iar cei ce știu ceva ș-au talanturi, neavînd acestea, nu sînt oameni mari.* MUMULEANU, C. 33/4. *Această femeie stăpînește talantul voroavei pînă la cea mai înaltă treaptă.* AR (1829), 175[2]/18. *A jucat pianul (cîntat cu clavirul) înaintea Î. sale, care a rămas foarte mulțumit pentru talenturile (darurile) acestii damicele.* CR (1829), 92[2]/28. *Anacreon însuși ar fi invidiat și limbajul și talentul poetului nostru.* HELIADE, O. II, 398. *Cu talentele sale, ar putea fi folositor obștii.* MARCOVICI, D. 244/7. *Talanturile voastre să nu le întrebuințați decît spre binele... fraților voștri.* DRĂGHICI, R. 277/5. *Au prețuit talenturile și slujbile d-tale.* KOGĂLNICEANU, S. 42, cf. PANN, E. II, 159/15, STAMATI, D., RUSSO, S. 66. *Admirase superioritatea... talentelor prințului Cantemir.* NEGRUZZI, S. II, 144. *Dobîndise un talent muzical extraordinar de clavir.* GHICA, S. 42, cf. ALEXANDRESCU, O. I, 155. *Aceste talenturi nu-i mai serveau nimic în noua sa carieră.* FILIMON, O. I, 121. *N-am avut parte a constata... talentele poliglote.* ODOBESCU, S. III, 31. *Avea știință de carte și talent la predare.* CARAGIALE, O. III, 24. *Avea talent la născocirea poreclelor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 262. *Romancierul va trebui să aibă talent epic, dramatic, liric și descriptiv.* IBRĂILEANU, S. L. 99. *Dorul de libertate l-a îndemnat să vie între noi ..., să-și dezvolte talentul.* REBREANU, R. I, 83, cf. C. PETRESCU, C. V. 219. *Nu m-am crezut născut cu asemenea talent.* SADOVEANU, O. IX, 46. *E lăudat... de profesori pentru talentul lui, o să fie un pictor de vază.* CĂLINESCU, E. O. I, 264. *S-a lăsat de teatru, i s-a părut că nu are talent.* STANCU, R. A. IV, 323. *Geniul și talentul nu se pot dispensa de muncă, de o îndelungată experiență proprie și a altora.* CONTEMP. 1954, nr. 404, 4/1, cf. T decembrie 1964, 44. *Datorită talentului ce-l avea pentru desen, profesorul său îl sfătuiește la terminarea liceului să urmeze Școala de belle arte.* V. ROM. decembrie 1964, 155. ◇ L o c. a d j. **De talent** = (despre persoane) talentat; (despre creații) produs al talentului, de virtuozitate. *În trăitorii de astăzi sînt oameni vrednici, de talent, de inimă și giudecată.* RUSSO, S. 66. *Vor apărea... cîteva reviste literare cu scriitori de talent.* BACOVIA, O. 236. *Matematicieni de mare talent.* V. ROM. ianuarie 1965, 206. ✦ Persoană înzestrată cu aptitudini speciale. *Dintre actori se dezvelirâ adevărate talente.* NEGRUZZI, S. I, 344. *E profesor de muzică și compozitor. Mare talent. A scris o simfonie.* SEBASTIAN, T. 38. *Se găsise un om care o dată măcar în toată viața să-i spună și lui că e un mare talent.* CAMIL PETRESCU, O. II, 127. *Institutele de artă au datoria de a crește artiști de tip nou, dînd tinerilor talente pregătirea ideologică de bază, cultură generală și de specialitate necesară activității creatoare de mîine.* CONTEMP. 1953, nr. 360, 4/1.

2. (Prin Ban. și Transilv.; în formele *talant, tălant)* Obicei **(2)** (mai ales rău); temperament, fire. Cf. ALR I 1 558/5. *N-ai ce să-i faci, așa-i talantul lui.* MAT. DIALECT. I, 288. *Dacă n-o să te lași de talanturile tale, n-o să ajungi bine.* ib. *Ia-ți dracii tălantul tău!* Com. din BERZOVIA — BOCȘA. ✦ (Prin Ban. și Transilv.; în

forma *tălant)* Năr̂av (la cai). Cf. DR. V, 235, CL 1975, 55, ALR I 1 110/215, 268.

— Pl.: *talente* și (învechit) *talenturi*. — Și: (învechit și regional) **talánt,** (regional) **tălánt, talánț** (A V 25) s. n.

— Din lat. **talentum,** fr. **talent,** germ. **Talent.** Cf. t a l a n t¹.

TALÉNT² s. m. v. **talant¹.**

TALENTÁT, -Ă adj. Care are talent¹; bine înzestrat; (rar) talentos. *Un scriitor talentat.* ap. DDRF, cf. ALEXI, W., SEVERIN, S. 30, ȘĂINEANU, D. U. *Un compozitor foarte talentat.* CĂLINESCU, C. O. 125. *Povestitorii ... sînt întotdeauna talentați.* IST. LIT. ROM. I, 87. *În uriașa operă de transformare revoluționară a societății a crescut un tineret viguros, harnic și talentat.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 929.

— Pl.: *talentați, -te.*
— De la **talent¹.**

TALENTÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Talentat. *Și-a cîștigat locul... printr-o stăruitoare, talentoasă și neobosită muncă de numeroși ani.* F (1881), 192. *Are... dreptul la jumătatea laudelor ce capătă pe adevărat merit acești trei elevi talentuoși ai d-sale.* CARAGIALE, O. V, 242. *Cultivăm cu încăpățînare precocitatea talentoasă.* I. BOTEZ, B. I, 107.

— Pl.: *talentoși, -oase.* — Și: **talentuás, -oásă** adj. — **Talent¹** + suf. *-os.* — **Talentuos** < fr. **talentueux.**

TALENTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **talentos.**

TÁLER¹ s. m. **1.** Monedă (austriacă) de argint care a circulat în trecut și în țările române. *Am vîndut eu a mea parte de ocină... derept un cal și treizăci de talere* (a. 1581). CUV. D. BĂTR. I, 28/17. *Aceasta el o au vîndut... dereptu cincizăci taleri bătuți* (a. 1591). GCR I, 38/32. *Să-și dea poclonul cîte doi taleri de om.* HERODOT (1645), 336. *De-l va fi sfătuit... să fure numai o sută de taleri.* PRAV. 305. *Lutnd... o sută de talere, au împărțit săracilor.* CHEIA ÎN. 35r/30. *Iau leafă mare, altul și un taler de zi.* SIMION DASC., LET. 109. *Au aflat... pungi 85, și într-o pungă cîte 500 de talere* (a. 1652). MAG. IST. I, 127/13. *Cumpărătură... dirept 60 taleri bătuți* (a. 1669). BUL. COM. IST. IV, 26. *Au dat și dau toți cîte un taler de pogon cine are vii.* N. COSTIN, LET. II, 43/19. *Am trimis înnainte 1 000 t*[a]*l*[eri] *să li se dea* (a. 1697). IORGA, B. R. 62. *I-au dat o mie de talere,... pentru ca să dreagă acea arsură ce să făcusă.* R. POPESCU, CM I, 505, cf. ANON. CAR. *Să-i dai acei bani, t*[aleri] *500 în mîna celui ce-l va da zapisul* (a. 1725). IORGA, S. D. XII, 28. *Satul... ce-au cumpărat... drept o sută taleri* (a. 1752). URICARIUL, XVII, 224, cf. CALENDARIU (1814), 151/17. *Taleru era 3 lei și 10 par*[ale]. DIONISIE, C. 224. *Dajdia... o au adus la talere 30 pe doaă luni.* ZILOT, CRON. 79. *Arătăm chip dă datorie bună, în talere piste trei milioane.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64, cf. LB. *O mie de taleri sau trei sute de galbeni îi mai tot una.* KOGĂLNICEANU, S. 102. *Hotărea zestrea Ruxandei la 600 000 taleri.* ASACHI, S. L. II, 15, cf. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 119. *Să aibă a-i plăti o sută mii talere.* BĂLCESCU, M. V. 421, cf. STAMATI, D. *Să înmulțim... acest cîștig cu zilele anului și veți vedea că dă o sumă de talere.* FILIMON, O. I, 192. *Au pieptul ele Alb de taleri și mărgele.* COȘBUC, P. I, 95. *Găleata este frumos împodobită cu flori și la mînușe-s legate buruienile descîntate... și un taler (ban de argint).* LIUBA — IANA, M. 109. *Prețurile acestor mărfuri se socoteau în taleri.* N. A. BOGDAN, C. M. 131. *Se mulțumeau cu boi domestici fălcienești pe care îi cumpărau... cu un taler părechea.* SADOVEANU, O. XII, 239. *Constantin Mavrocordat a dezrobit pe rumîni..., dîndu-le voie să se răscumpere cu zece taleri pe cap.* OȚETEA, T. V. 34. *Tună, Doamne, talerii, Ei m-o-nvățat a iubi.* MÎNDRESCU, L. P. 127. *La nănașu-s patru boi Și-o turmă mare de oi Și-o pungă cu taleri noi.* RETEGANUL, TR. 179. *Să mă duc la tîrg..., C-acolo-s caii cu preț; Tot calu-i cu galbinu Și mînzu și taleru.* DOINE, 296. *Dă-i tu vin de nouă ai... Picurul și talerul, Fiirea și galbănul.* ȘEZ. I, 109, cf. CABA, SĂL. 21. *Numai noi te-om cumpăni De trei ori cu talerii Și de trei cu galbinii.* BÎRLEA, B. 12. *Taleru Cu galbenu Frat'e-i unu cu altu.* T. PAPAHAGI, M. 100, cf. ALRT II 132, ALR I 1 865/18, 30, 51, 56, 217, 255, 268, 269, 351. *Adă-mi vin cît pot eu bea, Că-ți dau bani cu măsura, Toată cupa — talerul, Toată vadra — galbenul.* BALADE, II, 8. ◇ E x p r. **Taler cu două fețe** v. f a ț ă.

2. Dare plătită de oștenii din corpul de călărești sau de pedestrași din vechea armată a Țării Românești, numiți roșii. *Se bucurau de scutiri de dări, plăteau totuși un „bir de roșii" sau „rușală", precum și „talerul", dare introdusă de Matei Basarab.* MAGAZIN IST. 87/3.

— Pl.: *taleri* și (învechit, n.) *talere.*
— Din germ. **Taler.**

TÁLER² s. n. **1.** Vas plat de lemn, de lut ars, de faianță sau de metal, din care se mănîncă sau care se folosește la bucătărie; talger **(1),** (învechit și regional) tas¹ **(2),** (regional) taier **(I 1),** tipsie **(3).** V. f a r f u r i e. *Foița de tîrguieli... 1 toc tipsii și un toc talere* (a. 1778). IORGA, S. D. VIII, 3. *Masa era ca de 36 de talere.* GORJAN, H. II, 164/30. *Unii schimbă talerile, Alții plinesc păharăle.* BĂRAC, A. 80/15, cf. PANN, P. V. II, 125/27. *Se întoarse ținînd în mîni o sticlă cu anason... și un taler plin cu alune prăjite.* FILIMON, O. I, 141. *Își trăsese pe taler două pătlăgele.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 112, cf. PAMFILE, I. C. 387, MOLIN, R.B. 287, NICA, L. VAM. 238. *Talerile cu slăninuță afumată.* BRĂESCU, A. 81. *Cumpărau din Obor talere de lemn.* PAS, Z. I, 170. *Talerele grele, ținute de slugi voinice, cărau pahare de cristal.* BARBU, PRINC. 141. *A trimis un băietaș Cu un taler rudărese... Ca să ia de la băcan Icre roșii de un ban.* POP., ap. GCR II, 364, cf. X II 14, 32, 82, 100, 132, 147, 168, 208, 226. *Maică-sa i-o fi dat Astă-seară de cinat Dintr-un taler nespălat.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 100. *Ia un taler..., întinde 41 de boabe de porumb.* ȘEZ. III, 232, cf. CANDREA, F. 419. *Ce e dulce Și mai dulce Și pe taler Nu se taie?* (Somnul). TEODORESCU, P. P. 245. ◇ F i g. *De multe ori îngerul îl așteptă în fundul curții pustii..., cu buclele aurii sub talerul lunii.* CĂLINESCU, C. N. 345. ◇ E x p r. **A se înfrupta din talerul** (cuiva) = a trăi din munca altuia. *O fi fost un zgîrcit... d-ăla de-și gonește neamurile să nu se mai înfrupte nimeni din talerul lui.* C. PETRESCU, C. V. 292. **A mînea pîine și sare dintr-un** (sau, rar, **pe un) taler cu** (cineva) v. p î i n e. **A umbla cu talerul** = a umbla pentru a strînge bani, a face colectă. DL. **A îngropa** (pe cineva) **cu talerul** = a înmormînta pe cineva cu fonduri strînse prin colectă publică. *Or să te îngroape cu talerul, ca pe cerșetoarele paralitice din mahala.* CARAGIALE, O. IV, 235. **A cere cu talerul** = a cerși. ZANNE, P. IV, 133.

2. Disc sau vas al unei balanțe, în care se pun fie obiectele de cîntărit, fie greutățile; platan² **(1),** talger **(2),** tas¹ **(2),** (regional) taier. Cf. ST. LEX. 173/1. *Balanța va trebui echilibrată cu greutăți ce se vor așeza pe talerul opus al balanței.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 41. *La cele două capete ale pîrghiei se atîrnă cîte un taler.* MARIAN — ȚIȚEICA, FIZ. 86, cf. ALR II 4 278/727. ◇ F i g. *Nu vezi cum s-agață dimonii de talerul dreptilor?* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Talerele preferinței rămîn încă egale.* LOVINESCU, S. I, 162.

3. (Muz.) Talger **(3).** *Împărțea cu bagheta fulgere de talere, trăsnete de tobă.* BRĂESCU, A. 102.

4. Piesă subțire de metal, de lemn etc., de formă aproximativ rotundă, avînd diverse utilizări în tehnică. *Deplasarea firului se face cu ajutorul unor dispozitive ca: a) Tobe șănțuite... c) Talere etc.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 77. *Zăceau acolo, amestecate în stive nesfîrșite, cazane de locomotivă..., blocuri, șasiuri..., discuitoare cu talerele pătrunse unu-n altul.* GALAN, B. I, 23.

5. Țintă mișcătoare, confecționată dintr-un material casabil, care se utilizează în tirul sportiv. *Măiestria*

tirului la zbor se însuşeşte în poligonul de tir la talere şi, apoi, la bâltă. VÎN. PESC. martie 1964, 1. *În proba de talere aruncate din şanţ, din cadrul campionatelor mondiale de tir..., echipa României... s-a clasat pe locul doi.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 045. ✦ (La pl.) Probă sportivă din cadrul tirului care constă în trageri cu arme de vînătoare cu alice în talere[2] **(5)**. DEX.

— Pl.: *talere.*
— Din germ. dial. **Taller.**

TALERÁŞ s. n. Diminutiv al lui t a l e r[2] **(1)**. *În cămară după masă intrînd ca nişte pisici, Mirosiră, cotiliră din taler în taleraş Ş-între altele găsiră şi o felie de caş.* PANN, P. V. III, 31/3, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *taleraşe.*
— **Taler[2]** + suf. *-aş.*

TALERÍST, -Ă s. m. şi f. Persoană care practică sportul cu talere[2] **(5)** Cf. SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 045, DEX.

— Pl.: *talerişti, -ste.*
— **Taler[2]** + suf. *-ist.*

TALG s. n. Seu folosit în ţesătorie pentru a da flexibilitate firelor de bumbac. Cf. IONESCU-MUSCEL, ŢES. 127.

— Din germ. **Talg.**

TÁLGER s. n. **1.** Taler[2] **(1)**. *Mease..., tepsie..., talgere* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 193/21. *10 talgiri tij dî plumbu* (a. 1745). URICARIUL, XI, 225. *Cu lingura cea mare de argint scoate... pe talger supă.* GHEORGACHI, CER. (1762), 281. *Izvod de zestre... douăsprezece şervete, şese talgere* (a. 1787). URICARIUL, XV, 347. *Să suia... sofragiul cu talgerile, cuţitele, tacimurile.* RUSSO, S. 22. *Talgerile şi păharele erau de argint.* NEGRUZZI, S. I, 151. *Du-te sus la jupîneasa, de cere un talger ş-un şervet.* ALECSANDRI, T. 482, cf. CIHAC, II, 399. *Talgerele... săpate din cîte un singur mărgăritariu mare.* EMINESCU, N. 6. *Pune atunci un talger de uscături ş-o garafă cu vin dinaintea părintelui.* CREANGĂ, A. 95, cf. DAMÉ, T. 74, PAMFILE, I. C. 387, NIŢA, L. VAM. 238. *Boierii prindeau la chef... şi începeau să arunce cu talgerile în bieţii lăutari.* GALACTION, O. 70. *Spre podoaba casei sînt aţîrnate pe pereţi „poliţe" cu „blide", „talgere" şi oale.* PRIBEAGUL, P. R. 32. *Cum n-ai? mugi Calistrat, împrăştiind cu dosul mînilor talgerele şi paharele.* SADOVEANU, O. X, 659. *Nu le pusese dinainte decît mămăliguţa şi un talger cu pastramă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 521. *Un talger spart.* DEMETRIUS, A. 29, cf. VORNIC, P. 236, H III 5. *Pe feţe de mese talgere spoite, Linguri zugrăvite.* MAT. FOLK. 1 496. *Ajunşi în tindă..., strigă: „hurî" şi atunci li se aruncă cu „tangeru" nuci.* ARH. FOLK. I, 145, com. BENIUC, ALRT II 143, ALR SN IV h 1 046, ALRM SN II h 842, A I 12, 13, 17, 22, 23, 31, 34, 36. ✦ Tavă[1] **(1)**, tabla. *Nu ţi-am spus c-acum îi moda s-aducă răvaşele pe talgere?* ALECSANDRI, T. 481. *Vornicelul aduce pe un talger două păhăruţe de rachiu.* SEVASTOS, N. 295, cf. GOROVEI, C. 348. ◇ F i g. *Luna se ridica în vremea asta deasupra lacului şi talgerele frunzelor de lotus foşneau lin.* V. ROM. octombrie 1958, 89. ✦ (Regional) Fund pentru mămăligă. Cf. ALR I 697/217, 218.

2. Taler[2] **(2)**. *Stă-n lumina matură, Ca un talger de balanţă Aplecat pe-o latură.* TOPÎRCEANU, B. 49. *Cenuşa noastră, iubito, poate Fi pe talgere cîntărită cu vreo cîteva roze.* BLAGA, POEZII, 383. ◇ Fig. *Meritele lui în facultate au tras mai mult în talgerul cumpenei acelora care îl susţineau.* V. ROM. octombrie 1954, 89. *Balanţa din inima ta ridică şi coboară foarte repede talgerele.* CONTEMP. 1956, nr. 492, 3/1.

3. Instrument muzical de percuţie format din două discuri de alamă uşor concave, care, lovite unul de altul, produc sunete puternice; taler **(3)**. *Talgerele zuruie, toba bubuie, trîmbiţele tremură vesel.* SADOVEANU O. II, 440. *Talgere şi plîngeri de saxofon răsunară în odaia alăturată.* CĂLINESCU, C. N. 364. *Toba mare... o întîlnim împreună cu talgerele şi uneori cu o darabană.* ALEXANDRU, I. M. 35.

4. (Regional) Tîrcoală la moară (Negreşti — Baia Mare). Cf. ALR II 6 752/346, ib. 6 753/346.

— Pl.: *talgere.* — Şi: (Maram.) **tánger** s. n.
— Cf. magh. t á l g y e r.

TALHĂŞCÍU s. m. v. **talhîşciu.**

TALHÍŞ s. n. v. **talhiş.**

TALHÍS s. n. v. **talhiş.**

TALHÎSCÍU s. m. v. **talhîşciu.**

TALHÍŞ s. n. (Turcism învechit) Raport al marelui vizir către sultan; p. e x t. referat prezentat unui suveran (pentru numirea sau destituirea unui domn din ţările vasale). *Au sosit la împăratul talhiş de la vezirul..., într-carele scria să trimită domn pe Nicolai Vodă la Moldova.* AXINTE URICARIUL, LET.[2] II, 127. *Îndată au făcut talhîs înscris la chesarul pricina.* VĂCĂRESCUL, IST. 289, cf. TDRG. ✦ Firman; ordin dat de un suveran. *Apucasă de ieşisă talhiş de la împăratul... de-l îmbrăcasă cu căftan.* NECULCE, L. 169. *Peste trei ceasuri au ieşit talhîsul... de la împăratul către şambelanul cel mare, ca să mă înştiinţeze să merg a doua zi la curte să-mi dea audienţă.* VĂCĂRESCUL, IST. 289.

— Pl.: *talhişuri.* — Şi: **talhîs, talhîz** (SCRIBAN, D.), **talhîş** (CADE) s. n.
— Din tc. **telhis.**

TALHÎŞCÍU s. m. (Turcism învechit) Demnitar la curtea otomană, care prezenta sultanului rapoartele marelui vizir şi care transmitea firmanele împărăteşti. *Au şi sosit Bekir aga, talhăşciu împărătesc..., carele... au arătat fermanul şi poronca vezirului.* N. COSTIN, LET[2]. II, 112. *I-au dat domniia cu steag, caftan, după obicei, trimiţînd pre terzi Mustafa aga, talhăşciul.* R. POPESCU, CM I, 369, cf. ŞIO II$_2$, 117.

— Pl.: *talhîşcii.* — Şi: **talhîsciu** (CANTEMIR, IST. 18, SCRIBAN, D.), **talhăşciu, tahalgiu** (C. CANTACUZINO, CM I, 163) s. m.
— Din tc. **telhişçi.**

TALHÍZ s. n. v. **talhiş.**

TALÍ s. n. v. **talim.**

TALIÁN[1] s. n. (Regional) **1.** Loc îngrădit în apa unui riu sau în mare, folosit pentru pescuit. *La aceste talianuri, bălţi şi lacuri are să vîneze peşte.* CR (1829), 304[2]/31, cf. SCRIBAN, D.

2. Năvod mare fixat cu ancore şi cu piloţi, folosit la prinderea în cantităţi mari a peştilor migratori. Cf. ANTIPA, P. 419, 684, ŞĂINEANU, D. U. *În apa golfului stau întinse taliane pescăreşti, în care cad scrumbiile.* SADOVEANU, O. X, 423. *Brigăzile de pescari... pescuiesc cu cîte trei taliane.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 744. *Pescarii trec pe Dunăre, spre mare, În lotcile mînjite cu catran, Să scuture uriaşul talian De peştii prinşi în el ca-ntr-o-nchisoare.* V. ROM. noiembrie 1954, 62.

— Pronunţat: *-li-an.* — Pl.: *taliane* şi *talianuri.* — Şi: **dallán** s. n. SCRIBAN, D.
— Din ngr. ταλιάνι, rus. **таль́ян.** — **Dalian** < tc. **dalyan.**

TALIÁN[2], -Ă s. m. şi f., adj. v. **italian.**

TALIÁNCĂ s. f. v. **italiancă.**

TALICHÍM s. n. v. **telechim.**

TÁLIE[1] s. f. **I. 1.** Înălţime (a unei persoane), statură, mărime. *Tallia-i era resărită... mi-e nu-mi plac femeile prea mici.* HELIADE, D. J. 25/19. *Trei surori gemene, care atît seamănă între ele la faţă şi la*

talie. CR (1833), 182[2]/43. *Tot de o talie ca și Elena, dar bălaie.* KOGĂLNICEANU, S. A. 106. *El este d-o talie mică.* ISIS (1859), 64[1]/19, cf. DDRF. *Bărbații de comun au talia mijlocie.* PRIBEAGUL, P. R, 15, cf. PARHON, B. 136. *O chestiune esențială este patul pușții, potrivit cu talia trăgătorului.* VÎN. PESC. martie 1964, 19. ◇ (Prin analogie) *Pescărușii verzi din fauna noastră sînt de talie mică.* LINȚIA, PĂS. II, 34. *Elevii au înțeles că prin copilit obținem plante cu talie înaltă.* G. ÎNV. 1961, nr. 634, 3/2. *Caii sînt de mai multe feluri: mușchet cînd are talia mică.* H XI 5. ◇ Fig. *Peste straturi, dalia, Ca o doamnă din elită, Își îndreaptă talia.* TOPÎRCEANU, B. 48. ◇ Loc. adj. **De talie** = de talent, de valoare. *Cînd jucătorii sînt toți de talie, se întîmplă... partida să fie remisă.* CARAGIALE, M. 278. ◇ Loc. prep. **Pe talia...** = pentru..., pe măsura... *Ariile de la partea muzicală a miss Lucici nu să potrivesc tocmai bine pe talia d[amice]lei Gianfredi.* FILIMON, O. II, 228. ◇ Expr. **(A fi) de talia** (cuiva) = (a fi) de talentul, de valoarea cuiva. *N-a fost un poet de talia celor mari, dar a fost din aceeași familie.* V. ROM. ianuarie 1965, 196. *Mărturia unui istoric de talia lui Tacit.* H. DAICOVICIU, D. 117. ✦ Mărime, grosime și conformație a corpului (în raport cu care se confecționează îmbrăcămintea); fiecare din tipurile standard (pentru lungime) dintr-o serie de confecții. Cf. DL, DM.

2. Partea de la mijloc (mai subțire) a corpului omenesc, cuprinsă între torace și șolduri; mijloc **(I 2)**, brîu. Cf. VALIAN, V. *Tallia sa atît de subțire și mlădioasă.* LĂZĂRESCU, S. 74/16. *Nu voi vorbi... de a ei talie mlădioasă.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Talia ei trăsă Poți s-o cuprinzi în mîini.* BOLLIAC, O. 120. *O talie de nimfă.* FILIMON, O. I, 115. *Frumușică,... ochi plini de foc,... talie plinuță.* ALSECSANDRI, T. I, 432, cf. BOLINTINEANU O. 214. *Talia ei subțire-n colan strînsă Tremura scump, de brațul meu cuprinsă.* EMINESCU, O. IV, 78. *Are... talia subțire, piciorul mic.* SLAVICI, N. II, 202, cf. D. ZAMFIRESCU, Î. 5. *Penelopa... cuprinse talia fetei.* BART, G. 82. *O lua ușor de talie.* DEMETRIUS, A. 8, cf. V. ROM. iunie 1965, 19. *Maria... cu talia subțirică.* ȘEZ. I, 113, cf. BIBICESCU, P. P. 21. ◇ Loc. adj. și adv. **Pe talie** = (despre îmbrăcăminte) strîmtat în dreptul mijlocului, care desemnează talia[1] **(2)**. *Unul cu chipiu de artilerie..., celălalt cu ghete galbene, cu căciulă de călăraș și cu haină civilă pe talie.* FETICĂ, O. 227. *Bluza, croită strîns pe talie, îmi ține încă puțin de cald.* CAMIL PETRESCU, U. N. 339. *Cu mîinile înfipte în șoldurile jachetului strîns pe talie..., îl cercetă astfel din tălpi pînă-n creștet.* C. PETRESCU, A. R. 15. ◇ Expr. **A (nu) avea talie** = a (nu) fi subțire la mijloc **(I 2)**; a (nu) avea siluetă, v. siluetă.

3. Parte a îmbrăcămintei, strîmtată de obicei în dreptul mijlocului și care marchează talia[1] **(1 2)**; p. ext. corsaj. *Poartă rochiță albastră lungă pînă la glesne, cu talia subțioară.* CAZIMIR, GR. 143. *Un grup de tinere femei, îmbrăcate după moda apuseană cu rochii largi, cu talia sus* CAMIL PETRESCU, O. II, 252. ◇ Loc. adj. **Fără talie** = (despre o haină) care cade drept, fără să marcheze talia[1] **(1 2)**. ◇ Loc. adv. **În** (sau **la**) **talie** = îmbrăcat numai în haină sau în rochie (fără pardesiu sau fără palton). LL, DM ✦ (Rar) Haină strînsă pe talie **(1 2)**. *Era... îmbrăcată într-o talie învoaltă, plină de crețuri și dantele.* BASSARABESCU, S. N. 79.

II. 1. (Învechit, rar) Taxă. *Țiindu-să caicul, mă silcște a plăti talii* (a. 1846). DOC. EC. 892.

2. Timpul cît durează împărțirea cărților la anumite jocuri. Cf. COSTINESCU. *Cînd isprăvea talia, își freca mîna greblă și aduna mizele în banc.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. ✦ (Rar) Pachet de cărți de joc *Să-mi aduci o talie nouă-nouță: Am să tai un banc.* CONV. LIT. XLV, 601.

3. Fig. Împrejurare, situație în care se poate cîștiga ceva. *Caimacanul își iubește nevasta ca ochii din cap, e și bogat și darnic. Socotește-te bine în talia asta, că de-acolea-ncolo nu mai ai nici o putere asupra mea.* CARAGIALE, O. II, 235.

— Scris și: *tallie.* — Pl.: *talii.*
— Din rus. **талия**, fr. **taille**, it. **taglia**, germ. **Taglia.**

TÁLIE[2] s. f. v. **dalie.**

TÁLIE[3] s. f. v. **stalie.**

TALIENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **italienesc.**

TALIFÓN s. n. v. **telefon.**

TALÍGĂ s. f. v. **toligă.**

TALÍM s. n. v. **talim.**

TALIMÁN s. m. Persoană care înregistrează marfa încărcată sau descărcată de pe o navă. Cf. L. ROM. 1966, 90.
— Pl.: *talimani.*
— Din engl. **tallyman.**

TALIÓN[1] s. m. **1.** (Prin Munt. și Olt.) Plantă erbacee mirositoare, cu frunze late, întrebuințată în medicina populară sau ca plantă culinară. Cf. ARHIVA, XXIV, 74. *Frunzuliță talion, În grădină la Ion Toate păsărelele-mi dorm.* MAT. FOLK. 1 353.

2. (Ieșit din uz) Plasture servind la fixarea unui pansament sau care conține diferite sucuri de plante ori substanțe medicamentoase; (ieșit din uz) diachilon. Cf. CIHAC, II, 705, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., DR. III, 738, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-li-on.*
— Din tc. **talyon.**

TALIÓN[2] s. m. (Prin Mold.) Ban vechi. Cf. CARDAȘ, C. P. 190. *Na-ți galbini și talioni, Numai să nu mă omori.* id. ib. 122.
— Pronunțat: *-li-on.* — Pl.: *talioni.*
— Etimologia necunoscută.

TALIÓN[3] s. n. Pedeapsă sau răzbunare (specifică orînduirii sclavagiste) care constă în faptul de a cauza vinovatului un rău identic sau similar cu acela pe care el l-a cauzat victimei. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC. ◇ *Legea talionului* = lege penală la unele popoare din vechime, care prevedea o astfel de pedeapsă. Cf. COSTINESCU. *Dinte pentru dinte și ochi pentru ochi este legea talionului.* ap. CADE. *Sîntem în fața unui caz de strictă aplicație a legii talionului.* PERPESSICIUS, M. III, 370. ◇ Expr. (Învechit) **A trage la talion pe** (cineva) = a se răzbuna pe cineva. *După aceasta i-au plăcut domnului guvernatoriu ca să tragă la talion pe Dracula voevodul muntenesc.* ȘINCAI, HR. II, 9/15.
— Pronunțat: *-li-on.* — Și: (învechit) **taliúne** s. f. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Din lat. **talio, -onis**, germ. **Talion**, fr. **talion.**

TALIÓNIC, -Ă adj. Potrivit legii talionului[3]. *Două palme robuste pocniseră simultan pe obrajii lui Puiu. În alte împrejurări, desigur că Puiu ar fi răspuns după preceptul talionic, nu după cel poetic.* TEODOREANU, M. II, 481, cf. DEX.
— Pronunțat: *-li-o-.* — Pl.: *talionici, -ce.*
— **Talion[3]** + suf. *-ic.*

TALISMÁN s. m. Mic obiect considerat de către superstițioși ca fiind înzestrat cu o forță magică și avînd puterea de a da ajutor celor care îl poartă; (învechit, rar) noroc, (regional) musca. V. amuletă, fetiș, mascotă. Cf. STAMATI, D., NEGRUZZI, S. II, 44. *Consultă talismanele, Răspund prin aste frase.* FILIMON, O. I, 361. *A mărei împărat... poartă-n frunte-o mare stea, Un talisman bogat.* ALECSANDRI, P. I, 146. *După ce-i mulțumii, luai talismanul acesta și-l ascunsei în sîn.* BOLINTINEANU, O. 339. *Aflai ca și el*

talismanul, Tot raiul să poi să-l coprind. MACEDONSKI, O. I, 197. *Şi-n brîu sta fetei prins norocul, Precum e-n talismane prins.* COŞBUC, P. I, 122. *Foloseşti întotdeauna cîte-un straşnic talisman, Ce te-ajută la nevoie şi te scapă de duşman.* EFTIMIU, Î. 47. *Amulete, talismane, idoli..., totul are valoare convenţională de semnificaţie reprezentativă.* RALEA, S. T. II, 151. *Suridea... toropit de arătarea, în sinea lui, a vreunui chip ca un talisman pe care nu-l putea uita.* CAMIL PETRESCU, O. II, 526. *Parcă voiau să găsească... nu ştiu ce talisman.* CAMILAR, N. I, 165. *Luă cartea de vizită şi o puse cu grijă în portefeuilles, ca pe un talisman.* VINEA, L. I, 32. ◇ Fig. *Cotind uniforme în dreapta şi în stînga cu zicerea „pardon", talisman care închide gura ghiontiţilor şi călcaţilor, am alergat la celălalt capăt a galeriei.* NEGRUZZI, S. I. 38. ◆ (Rar) Semn de recunoaştere. *Primarul... trimite bastonul cu miner de argint mecanicului de la uzină, pentru ca acesta să aibă un talisman că într-adevăr ordinul porneşte de la dumnealui.* BASSARABESCU, S. 23.

— Pl.: *talismane.*

— Din fr. **talisman.**

TALISMÁNIC, -Ă adj. Privitor la talisman, de talisman. Cf. COSTINESCU. *Putere talismanică.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *talismanici, -ce.*

— Din fr. **talismanique.**

TÁLIU s. n. Metal moale, alb-albăstrui, asemănător cu plumbul. Cf. ENC. TEHN. I, 406, MACAROVICI, CH. 366, 371, M. D. ENC.

— Şi: (rar) **tálium** (CADE 1 295; scris şi, după fr., *thallium* id. ib.) s. n.

— Din fr. **thallium.**

TÁLIUM s. n. v. **taliu.**

TALIÚNE s. f. v. **talion**[3].

TALÍM s. n. (Turcism învechit) **1.** Plecăciune, reverenţă, compliment, v. t e m e n e a; ceremonial. *Lipicescu... prezintă ciubucul lui Hîrzobeanu cu talim turcesc.* ALECSANDRI, T. 1 332, cf. CIHAC, II, 618, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, I. BRĂESCU, M. 72. ◇ Fig. *Iată ce subţire şi cu ce dres şi talimuri mi-o aduce mai la vale în următoarele rînduri.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 551.

2. Apucătură, deprindere, obicei **(2).** *Asta nu-mi convine, eu am talimurile mele.* ap. ŞIO II$_1$, 347.

3. Numele unui dans popular în ritm de sîrbă. Cf. VARONE, D. 148.

— Pl.: *talimuri.* — Şi: **talím, tălím** (GHEŢIE, R. M.), **tali** (ALECSANDRI, T. 405, I. BRĂESCU, M. 72, ŞĂINEANU, D. U.) s. n.

— Din tc. **talim.**

TÁLMĂ s. f. (Învechit) Pelerină. SCRIBAN, D.

— Pl.: *talme.*

— Probabil de la n. pr. **Talma.**

TĂLMEŞ-BĂLMEŞ s. n. **1.** Amestec din care nu se mai poate alege nimic; chiseliţă, terci[1]. *Apa din ceaun fierbea aşa de tare, că peştele se făcuse talmeş-bălmeş.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 27. ◇ Fig. *O lungă controversă, în care filologia are să se amestece cu istoria naturală şi să facă un talmeş-bălmeş precît se va putea mai doct şi mai erudit.* ODOBESCU, S. III, 21. *Lipsă de legătură logică în înşirarea faptelor înfăţişate... Pe româneşte ar însemna că acţiunea e un talmeş-bălmeş.* GHEREA, ST. CR. II, 269, cf. ŞĂINEANU, D. U. ◇ Expr. **A face talmeş-bălmeş pe (cineva)** = a bate zdravăn. Cf. ZANNE, P. IV, 136. ◆ P. ext. Dezordine, învălmăşeală, harababură. *Numai fiindcă stătea cu chirie la un om cumsecade... putea Rotaru să îngăduie un astfel de talmeş-bălmeş.* BENIUC, M. C. I, 299, cf. M. D. ENC.

2. (Regional) Balmoş. Cf. DDRF, PASCU, S. 286, ŞĂINEANU, D. U., H IX 496, ZANNE, P. IV, 134.

— Şi: **tălmoş-bălmoş** (JAHRESBER. XIX—XX, 17, 51, DR. I, 93), **tălmuş-bălmuş** (CHEST. VIII 64/1), **hălmeş-bălmeş** (I. CR. VIII, 156), **halumiş-balumiş** (N. A. BOGDAN, ap. TDRG, 148) s. n.

— Cf. b a l m o ş.

TALMÍJ s. n. v. **talmíz.**

TALMÍZ s. n. (Prin Mold.) Lemn pus de-a curmezişul pe capetele din faţă ale buşteni care alcătuiesc o tablă de plută[1]. ARVINTE, TERM. 171.

— Şi: **talmíj** s. n. ARVINTE, TERM. 171.

— Etimologia necunoscută.

TĂLMOŞ-BĂLMOŞ s. n. v. **tălmeş-bălmeş.**

TALMÚD s. n. Carte religioasă la mozaici, care conţine un comentariu şi o dezvoltare dogmatică a literaturii clasice a Vechiului testament sub raport religios, legislativ, literar şi istoric. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., PROT. — POP., N. D., POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DL, DM.

— Din fr. **talmud.**

TALMÚDIC, -Ă adj. Care ţine de talmud; conform prescripţiilor talmudului; talmudist **(3).** Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U. *Pasiunile atavice din jurul textelor talmudice au devenit la dînsul fanatism literar.* LOVINESCU, C. V, 158. *Ebraica a fost întrebuinţată în scris şi mai tîrziu, de învăţaţii evrei care au redactat în ea un cod juridic-religios. Limba aceasta este cunoscută sub numele de ebraica nouă sau talmudică.* GRAUR, I. L. 207.

— Pl.: *talmudici, -ce.*

— Din fr. **talmudique.**

TALMUDÍSM s. n. **1.** Studiul talmudului. DL, DM, M. D. ENC.

2. Fig. Tendinţa de a privi lucrurile rigid, dogmatic; interpretare speculativă. *Spiritul critic, revoluţionar..., incompatibil cu inerţia şi scolastica, cu talmudismul şi stagnarea gîndirii.* CONTEMP. 1950, nr. 223, 3/1, cf. DEX.

— Din fr. **talmudisme.**

TALMUDÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care cunoaşte învăţăturile talmudului şi ştie să le interpreteze; adept al acestor învăţături. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. S. m. şi f. Fig. Persoană care priveşte lucrurile în mod rigid, dogmatic. Cf. DEX.

3. Adj. Talmudic. Cf. DEX. (Fig.) *Broşurile, cărţile, articole scrise după metoda citatomaniei cultivă o atitudine dogmatică, talmudistă faţă de ştiinţa marxistă.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 40.

— Pl.: *talmudişti, -ste.*

— Din fr. **talmudiste.**

TĂLMUŞ-BĂLMUŞ s. n. v. **tălmeş-bălmeş.**

TALNÁU s. m. v. **tanău**[2].

TALOÁNCĂ s. f. v. **soloancă.**

TALOFÍTĂ s. f. (La pl.) Denumire dată plantelor inferioare al căror corp vegetativ este un tal[1]; (la sg.) plantă care poartă această denumire. Cf. GRECESCU, FL. 10, ENC. AGR. *Se numesc plante inferioare sau talofite, deoarece au un corp nediferenţiat.* BOTANICA, 18.

— Pl.: *talofite.*

— Din fr. **thallophytes.**

TALÓN s. n. **1.** Cărţi de joc care rămîn în pachet după ce s-au împărţit fiecărui jucător cărţile care îi reveneau. Cf. STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE. ◆ Partidă la unele jocuri de cărţi. *Jucarăm două taloane. Intrasem în al treilea.* BOLINTINEANU, O. 367. *Venea negreşit rîndul altor cîteva taloane de preferans.* GANE, N. III, 164. *Cum poţi să stai în fiecare zi patru ceasuri pe scaun, să faci două taloane de preferanţă?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap.

CADE. ◇ Fig. *După masă..., trăgea cîte un talon bun de somn.* GANE, N. III, 164.

2. Partea care rămîne la cotorul unui chitanțier, al unui bonier etc., după ce s-a rupt partea detașabilă; matcă **(10)**, tulpină. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. ✦ Imprimat (de format mic), detașabil de la un cotor sau care face parte dintr-o serie. *Semnificativă... este inițiativa muncitorilor... privitoare la introducerea talonului de calitate.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 845.

3. Partea de la călcîiul ciorapului, marcată printr-o țesătură mai deasă. Cf. DL, DM, M. D. ENC.

4. Fiecare dintre cele două margini îngroșate și întărite ale anvelopei unei roți. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. Piesă mică de lemn care se pune la minerul arcușului pentru a ține la distanță firele de bagheta pe care sînt întinse. *Împărțirea arcușului în trei părți, corespunzătoare vîrfului, talonului și mijlocului.* M 1965, nr. 2, 29.

— Pl.: *taloane* și (învechit) *talonuri* (POLIZU, BARCIANU).
— Din fr. **talon.**

TALONÁ vb. I. Tranz. (Sport) A urmări pe adversar îndeaproape pentru a-l împiedica să-și continue acțiunea. Cf. DEX. ✦ (La jocul de rugbi) A trage mingea cu piciorul din grămadă. Cf. M. D. ENC.
— Prez. ind.: *talonez.*
— Din fr. **talonner.**

TALONÁJ s. n. (La jocul de rugbi) Acțiunea de a talona. *Trebuie ținut seama de unele deficiențe de ordin tehnic: placajele defectuoase, talonajul prea încet etc.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 835.

— Din fr. **talonnage.**

TALONÉT s. n. v. **taloneță.**

TALONÉTĂ s. f. **1.** Piesă de carton fixată în pantof între brant și glenc, în dreptul călcîiului; bucată de plută sau din alt material, tăiată pieziș, care se pune sub aceasta. *E un domnișor cu tocuri înalte și mai poartă și talonete pe dinăuntru.* VINEA, L. I, 218, cf. M. D. ENC.

2. Panglică rezistentă, cu o bordură rotunjită, care se aplică la marginea de jos a pantalonilor, în interior, pentru a se evita uzura. Cf. DEX.
— Pl.: *talonete.* — Și: **talonét** s. n. M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **talonnette.**

TALPÁ vb. I v. **tapa**[2].

TALPALÍ vb. IV v. **tălpălui.**

TALPÁNĂ s. f. (Regional) Soi de viță de vie cu struguri mari și negri. Cf. BARCIANU.
— Etimologia necunoscută.

TÁLPĂ s. f. **I. 1.** Partea inferioară a labei piciorului la om și la unele animale, care vine în atingere cu pămîntul; p. ext. laba piciorului. *Talpele picioarelor.* PSALT. HUR. 82[r]/21. *Învață pre alte slugi să-i bată în talpe piroane.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7[r]/24. *I-au bătut pă talpe, întrebîndu-i cu cine au avut înțelegere.* IST. Ț. R. 45. *Cu răpegiunea apii și cu venslirea talpelor cităva vreme am călătorit.* CANTEMIR, IST. 133, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 98. *Este fericit și locul unde calcă talpele tale* (a. 1760). GCR II, 72/12, cf. LB. *În tot nemărginitul... Sub talpele-ți divine-ai zis să fiu tărie Și solidar cu toate.* HELIADE, O. I, 358. *Veți lua fiecare cîte o sută baltage chirjalierți pe talpe.* NEGRUZZI, S. I, 24, cf. COSTINESCU, LM. *Graiul ei cel dulce... îl făcu să-i rămîie tălpile lipite de locul unde sta.* ISPIRESCU, L. 35, cf. DDRF. *Flăcării... țopăie pe loc, ridicînd tălpile.* REBREANU, I. 12, cf. ENC. VET. 84, ȘĂINEANU, D. U. *Băieții încinseră o horă de gemea puntea vaporului sub tălpile lor goale.* BART, S. M. 13. *Acolo, poteca, îngustată la talpa unui singur picior, se oprește și se curmă.* ARGHEZI, S. VII, 44, cf. BLAGA, POEZII, 150. *Nu pot să mișc talpa piciorului.* STANCU, D. 313. *Socotește ... că mai repede îi vindeca o babă talpa găurită.* DEMETRIUS, A. 276. *Tălpile erau ocrotite... de un fel de sandale.* BARBU, PRINC. 95. *S-a apropiat de ea, călcînd cu grijă să nu-i intre schepi în talpă.* V. ROM. noiembrie 1964, 16. *Venele tălpii piciorului.* ABC SĂN. 362. *De la tălpi că mi-l lua. Îl îmbucă jumătate, Jumătate nu mai poate.* BALADE, I, 329. *Ce se propteșe-n cap Ca să-ți intre-n tălpi?* (Pironul). TEODORESCU, P. P. 240. ◇ Fig. *Vrei să mai păstrez rezerve sub talpa crudului destin?* MACEDONSKI, O. I, 217. *Sîntem la tălpile ticăloșiei: adulter, mistificare și escrocherie.* GALACTION, O. A. I, 94. ◇ *Sărut tălpile* = formulă învechită și servilă de salut, de adresare sau de mulțumire. *Apoi care cîntec porunciți, sărut tălpile? întrebă Ghioc îndoindu-se din șale.* GANE, N. III, 174. ◇ Loc. adv. **Din** (sau **de la**) **creștet pînă în tălpi** (sau **în talpă**) sau **din tălpi** (ori **din talpă**) **pînă în** (sau **la**) **creștet** (sau **creștetul capului**), **din tălpi pînă în subsuori, din talpă** (sau **din talpe**) **pînă în cap** = de sus pînă jos, peste (sau în) tot corpul; în întregime. *Alții aspumați...,* *alții cu toată spurucăciune din talpe pînă în capu* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 470/13. *O privește din talpă pînă în cap* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 198/24. *Am să-ți descopăr niște lucruri care au să te-ngrozască din talpă pîn-în creștet.* ALECSANDRI, T. 1 095. *Chintesență de mizerii de la creștet pînă-n talpă.* EMINESCU, O. I, 150. *Ne-a uns peste tot trupul, din creștet pînă în tălpi.* CREANGĂ, A. 32. *Un fior o zgudui din creștet pînă în tălpi.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 81. *Cu mîinile înfipte în șoldurile jachetului strîns pe talie..., îl cercetă astfel din tălpi pînă-n creștet.* C. PETRESCU, A. R. 15. *Niciodată nu m-am simțit mai întreg, mai viu, din tălpi pînă-n creștetul capului.* V. ROM. martie 1971, 32. *Cînd îl văd..., mă iau fiori, Din tălpi pînă-n susuori.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 91. *Îi deslușea fiecare mușchi din rugina inactivității..., amănunțindu-l din tălpi pînă-n creștet.* VINEA, L. I, 71. *Fiori din tălpi la creștet mă țin și mă cuprind.* PILLAT, P. 28. *De nevastă nu mi-e dor; Dar de copii mă omor, M-ajunge niște fiori Din tălpi pînă-n supțiori.* BALADE, II, 160, cf. ZANNE, P. II, 93. **În tălpi** = în picioare; p. ext. vertical. *L-au întrebat pre cine vînătuiește și... doi feciori ai acestuia au stat în tălpi și i-au arătat de față.* ȘINCAI, HR. III, 69/38. *O-mplîntă acolo-n pămînt, în tălpi.* ARH. FOLK. V, 132, cf. ALR II/I h 71. *Pe geam l-a văzut, În tălpi a sărit.* FOLC. MOLD. I, 436. ◇ Expr. **A fi** (sau **a scula**) (pe cineva) **în tălpi** = **a)** a fi sculat (sau a se scula) din pat. *După cină să dau la culcare, că pînă nu să face ziuă trebuie să fie-n tălpi.* RETEGANUL, P. III, 83; **b)** a (se) pune în mișcare, în acțiune. *Ar scula tot satul în tălpi să știe că i-a adus pe Ion în casă.* REBREANU, I. 118, cf. ZANNE, P. II, 445. (În formule de amenințare) **A-i sta** (cuiva) **capul unde-i stau tălpile** = a i se tăia cuiva capul. *Dacă pînă mîine demineață n-a fi podul gata, moșnege, are să-ți steie capul unde-ți stau tălpile.* CREANGĂ, P. 84. *Împăratul... i-au poroncit ca să-i aducă calul zmeului..., că, de nu i l-a aduce, apoi i-a sta capul unde-i stau acum tălpile.* SBIERA, P. 74. **Parcă îi arde jăratec** (sau **foc**) **sub tălpi** sau **arde focul la tălpile picioarelor,** se spune cînd cineva este amenințat de o primejdie care se apropie și de care trebuie să fugă. *Unde să se ascundă... acum, cînd focul arde la tălpile picioarelor.* GALACTION, O. 162, cf. ZANNE, P. II, 444. **A-l frige pămîntul sub tălpi,** se spune cînd cineva este neliniștit, nerăbdător (să facă ceva, să plece undeva). *Poate că numai cîteva clipe trecuseră. Dar lui Stroe Vardaru îi păreau că durează de o veșnicie, fiindcă îl frigea pămîntul sub tălpi.* C. PETRESCU, A. R. 18. **A fi în tălpi** (cineva) = a fi aidoma cu...; a fi leit. *Este în tălpi tînărul ce se află aici.* F (1872), 290. *Seamănă... cu înfățișarea atribuită de obicei lui Mefisto. E dracu-n tălpi, numai coarnele-i lipsesc.* BENIUC, M. C. I, 322. *Văd că ești tată-to în tălpi.* CĂTANĂ, P. B. I, 67. **A o apuca la talpă** (sau **a o lua la tălpi**) sau **a-și lua tălpile la spinare** = a pleca repede, a fugi (de undeva), **a o lua** la picior, v. picior. Cf. DDRF. *Ar fi putut nenea Sandu*

să-şi ia tălpile la spinare. STANCU, D. 48. *Fata... au apucat-o repede la talpă mai departe.* SBIERA, P. 279, cf. ZANNE, P. II, 444. **A cunoaşte** (pe cineva sau ceva) **din talpă** = a cunoaşte (pe cineva sau ceva) foarte bine. *Numai cine a trăit mult cu Agatocle..., precum am trăit eu, putea să-l cunoască din talpă.* GANE, N. III, 156, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 444, III, 391. **A ieşi cu tălpile înainte** = a muri. id. ib. II, 444. ◇ Compuse: (prin nord-vestul Munt.) **talpă-lată** = epitet dat unui om cu tălpi **(I 1)** mari, cu mersul greoi şi apăsat. Cf. UDRESCU, GL.; **talpa-gîştei** = **a)** plantă erbacee cu tulpina puternică, cu flori mici, roz, care creşte în locuri necultivate; (regional) apucătoare, buruiana-orbaltului, buruiană-de-bleasnă, cătîjnică, cătuşniţă, cervană, cione, creasta-cocoşului, gîsdei, iarba-căşunăturii, iarbă-flocoasă, iarbă-de-dat, laba-lupului, şanta[2], somnişor, talpa-lupului *(Leonurus cardiaca).* Cf. GCR I 356/20, BARONZI, L. 146, BARCIANU, BRANDZA, FL. 399, GREŢESCU, FL. 477, N. LEON, MED. 68, PĂCALĂ, M. R. 18, BORZA, D. 98, M. D. ENC., H I 129, III 243, V 208, X 534, XII 120, XIV 29, XVI 159, 444, ALRM SN I h 254; **b)** plantă erbacee, cu frunze romboidale sau triunghiulare crestate, cu flori mici dispuse în spice nefoliate verzi, mai tîrziu roşii, cu seminţe negre, lucitoare; (regional) troscot[1] **(5)** *(Chenopodium rubrum).* BORZA, D. 46; **c)** (regional) lobodă *(Chenopodium album).* id. ib.; **d)** (regional) spanac-porcesc *(Chenopodium hybridum).* Cf. BRANDZA, FL. 418, DAMÉ, T. 187, GRECESCU, FL. 499, BUJOREAN, B. L. 395, BORZA, D. 46; **e)** căpşunică *(Trifolium fragiferum).* id. ib. 171; **f)** (regional) lobodă *(Atriplex hortensis).* id. ib. 27; **g)** (regional) creasta-cocoşului *(Celosia cristata).* id. ib. 42; **h)** (regional) meişor *(Digitaria sanguinalis):* id. ib. 60; **i)** (regional) priboi *(Geranium macrorrhizum).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 58, BORZA, D. 76; **j)** (regional) colăcel *(Pelargonium peltatum).* id. ib. 125; **k)** (regional) ciuboţica-cucului *(Primula veris).* id. ib. 138; **talpa-gîştei** = **a)** semnătură (pe un act) prin punerea degetului. *Pune-ţi talpa-gîştei pe zdelcă.* ALECSANDRI, T. I, 320, cf. ZANNE, P. I, 483; **b)** scris necaligrafic, puţin citeţ, neîngrijit; laba-gîştei. *Pesemne că noi, cum s-ar prinde, las'că de scris, talpa-gîştei; dar apoi şi de vorbit... se vede că vorbim pogan şi rău de tot.* CREANGĂ, A. 91. *Mi-ai scris un răvaş plin de talpa-gîştii.* ALECSANDRI, T. I 157, cf. ZANNE, P. I, 483; (regional) **talpa-gîştei** = loc unde se încrucişează mai multe drumuri; răspîntie **(1)**. Cf. JAHRESBER. XIX—XX, 27; **talpa-lupului** = **a)** plantă erbacee cu flori mici roşietice şi cu frunzele acoperite în partea inferioară de numeroase glandule albe; (regional) cimburel-sălbatic, cione, iarbă-flocoasă, iarbă-neagră *(Chaiturus marubiastrum).* Cf. DDRF, BARCIANU, BRANDZA, FL. 400, BORZA, D. 98; **b)** (regional) talpa-gîştei *(Leonurus cardiaca).* id. ib. 98; **c)** (regional) papanaşi *(Trifolium arvense).* id. ib. 171; **talpa-stancei** (sau, regional, **-stîncii**) = **a)** mică plantă erbacee cu tulpina tîrîtoare, ramificată, cu flori mici, albe *(Coronopus squamatus).* Cf. DDRF, DL, DM, BORZA, D. 52, M. D. ENC.; **b)** (regional) flocoşele, curcubeu *(Lychnis coronaria).* BORZA, D. 102; **talpa-ursului** = **a)** plantă erbacee cultivată şi ca plantă ornamentală, cu frunze mari şi cu flori albe sau trandafirii, grupate în formă de spic; (regional) brînca-ursului, buiedea-mamei-bune, matrună, pălămidă[1] *(Acanthus longifolius).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 365, GRECESCU, FL. 448, ALEXI, W., BORZA, D. 9, M. D. ENC., H XVIII 71, ŞEZ. XV, 131; **b)** plantă din familia cactacee, cu tulpina lungă, cărnoasă, prevăzută cu ţepi, cu flori roşii, cultivată şi ca plantă ornamentală; limbă, (regional) bostan, limba-vecinii, limba-boului, palmă[1] **(6)**, stoletnic *(Phyllocactus ackermanni).* Cf. BORZA, D. 129; **c)** (regional) plăcinta-porcului; (regional) laba-ursului-de-munte *(Heracleum palmatum).* id. ib. 83; **d)** (regional) brînca-ursului *(Heracleum sphondylium).* id. ib. 83; **e)** (regional) piedicuţă *(Lycopodium clavatum).* id. ib. 103; (regional) **talpa-iepurelui** = golomăţ *(Dactylis glomerata).* id. ib. 57; (regional) **talpa-miţei** = **a)** parpian *(Antennaria dioica).* Cf. DDRF, BARCIANU, BRANDZA, FL. 274, GRECESCU, FL. 301, BIANU, D. S., BORZA, D. 20; **b)** flocoşele *(Filago arvensis).* id. ib. 70; **c)** firicică *(Filago germanica).* id. ib. 70; **d)** albumeală *(Leontopodium alpinum).* id. ib. 98. ✦ (Învechit) Unitate de măsură pentru lungimi. *Această chilie e de attea talpe... de lungă.* PETROVICI, P. 102/7. ✦ (Rar; urmat de determinări ca „pămînt", introduse prin prep. „de") Distanţă foarte mică. *Talpă de pămînt.* în SCL 1976, 400.

2. Partea de dedesubt a încălţămintei sau a ciorapului, care protejează talpa **(1)**. cf. LB, COSTINESCU. *Dete-Osman porunci să-i puie Tălpilor, la cizme, cuie.* COŞBUC, P. II, 48. *Două perechi de tălpi pentru opinci.* AGÎRBICEANU, S. 152, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Pantofi... cu talpa elastică.* C. PETRESCU, Î. I, 12. *Ghete cu tălpi groase.* CĂLINESCU, C. O. 70. *Pantofii îi erau de antilopă, cu talpa triplă.* VINEA, L. I, 15. *O absurdă talpă de bocanc.* H. LOVINESCU, T. 156, cf. LĂNCRĂJAN, C. I, 53, IL mai 1965, 35. ◇ Expr. **A bate talpa (la pămînt)** = a călca apăsat. *Căpitanului îi plăcea să meargă camenii fanfoşi, veseli şi să bată talpa la pămînt.* SADOVEANU, O. II, 403. **A călca pe talpă putredă** = a se înşela. *A cunoscut că pe talpă putredă a fost călcat Şi, ducîndu-se îndată, cu nevasta s-a împăcat.* PANN, P. V. II, 146/3, cf. ZANNE, P. III, 391. **A pune sub talpă** = **a)** (familiar) a pune sub papuc, v. papuc[1] **(I)**. ZANNE, P. II, 444; **b)** (regional) a nu ţine seama de ceva. *Multe măicuţa mi-a spus, Toate sub talpă le-am pus Şi-acum toate le-am ajuns.* FOLC. MOLD. II, 502. (Prin nord-vestul Munt.) **A o ţine talpă** = a nu ceda nimic, a o ţine una şi bună. UDRESCU, GL. *Geaba-i spui, geaba-i arăţi: nu, el o ţine talpă.* id. ib ✦ Piele groasă, tăbăcită special, din care se confecţionează pingelele încălţămintei, flecuiile tocurilor etc. *Ce-i drept, făceau paralele acele, căci pusese piele bună, talpă de fund şi erau cusute de tocmală.* CREANGĂ, O. 235. *Pe talpa cizmei mele* [viermii] *urcau.* MACEDONSKI, O. I, 51, cf. NICA, L. VAM. 238. ◇ *Talpă artificială* = material fabricat prin aglomerare cu lianţi din fibre de piele (provenite din deşeuri), fibre de celuloză şi fibre textile, folosit ca înlocuitor pentru talpă **(I 1)**, branţuri, bombeuri şi glencuri. M. D. ENC.

3. Pedală la maşina de cusut. *S-a pus să coasă la maşină, pînă ce a încurcat atît de serios aţa pe dinăuntru, că talpa maşinii nu a mai vrut să calce şi roata s-a înţepenit.* ARGHEZI, C. J. 19. ✦ Partea de la scaunul lemnarului pe care se apasă cu piciorul în timpul lucrului şi cu ajutorul căreia se fixează bucata de lemn care se trage la cuţitoaie. Cf. PAMFILE, I. C. 123, GREGORIAN, CL. 62.

4. (Regional) Opritoare, piedică la car (Chizătău — Lugoj). Cf. ALR II 5 634/76.

II. 1. Grindă sau ansamblu de piese care se aşază la baza unei construcţii şi pe care aceasta se reazemă, (regional) taban[1] **(I 3)**; p. ext. temelie **(1)**. *Temelii rele s-au pus..., ca cum stîlpii de marmure, iară tălpile de trestie ar fi fost.* CANTEMIR, IST. 342, cf. KLEIN, D. 436, LB. *Grajdu pă tălpi groase, ulucit şi şindrilit nou.* CR (1834), 348[2]/42. *Împinseră înapoi pe asediatorii ce... aduceau foc la tălpile întăririi de lemn spre a o aprinde.* BĂLCESCU, M. V. 151. *Din stejar şi carpen... se scot lemne frumoase de construcţiune: tălpi, furci.* I. IONESCU, D. 448, cf. COSTINESCU. *Începe a chiti copacii trebuitori: ista-i bun de aminare, cela de tălpi, ista de grinzi.* CREANGĂ, P. 48, cf. MARIAN, Î. 458, DAMÉ, T. 95, BARCIANU. *Grinzile care alcătuiesc temelia casei se cheamă... tălpoiu, talpa casei.* PAMFILE, I. C. 424. *O aripă a castelului din Suceava..., sfîrşindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de piatră.* DELAVRANCEA, O. II, 11. *Pe un fundament solid vin aşezate tălpile morii.* PĂCALĂ, M. R. 464, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ceva ulcele roşii sau alte lucruri curioase, găsite uneori nu mai departe decît sub talpa casei.* GALACTION, O. 119. *Ies la mari răstimpuri şerpii... De sub talpa casei.* VOICULESCU, POEZII, I, 250, cf. H II 99, 118, 222, 227, X 506. *Tîlharii... s-au sfătuit ca să sape o bortă pe sub talpa casei în pivniţă.* SBIERA, P. 276. *Se descîntă cu toporul şi cu*

mătura în talpa casei. MAT. FOLK. 598. *Pruncu s-a născut în casă şi şarpele pe sub talpă.* ŞEZ. XII, 66. *Plîng tălpile de la casă Unde sînt femei rămasă.* BÎRLEA, C. P. 184, com. din SĂLIŞTE — SIBIU, CHEST. II 97/7, ALR II/I h 224, A V 1, 2, 14, 15, 22, 33, 35, VI 19. *Pui de şarpe sugă-mi-te, De sub talpa casei noastre!* BALADE, I, 324. *Ş-o făcut borti pi su talpa curţii ş-o ros pod'elili şoarecu ş-au intrat în casî.* O. BÎRLEA, A. P. I, 216. ◇ *Talpa ţării* (sau *a casei*) = ţărănimea (considerată în trecut ca temelie a ţării şi obligată să suporte tot greul îndatoririlor). *Cu drept cuvînt dar li s-a aplicat numirea de „talpa casei", numire pe care eu am scris-o sub fotografia reprezentînd pe deputaţii pontaşi.* KOGĂLNICEANU, S. A. 222. *Clasa ţăranilor de la sate, talpa casei, cum s-ar zice, care plătea dări şi ducea toate sarcinile statului.* GHICA, S. XII. *Să ridice sus steagul drepturilor poporului el, fiu al tălpii casei Ţării Româneşti.* MILLE, V. P. 118, cf. DDRF. *Ţăranul... face parte din acel strat social ce alcătuieşte talpa ţării, pe care se sprijină întreaga greutate a acesteia.* PAMFILE, A. R. 33. *Potoliţi-vă, măi oameni, ascultaţi de boieri şi munciţi!... Voi sînteţi talpa ţării.* REBREANU, R. I, 271. *A vorbit de sănătate, de popor, de talpa ţării.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 6/1, cf. ZANNE, P. III, 260. *Talpa casei* = capul familiei, bărbatul. *Bună să vă fie inima, Zise talpa casei.* RETEGANUL, P. III, 4, cf. CHEST. II 6/72, ZANNE, P. III, 391. *Talpa iadului* = **a)** (şi în forma *talpă la iad* sau *talpă de iad*) temelia iadului; mama căpeteniei dracilor; tălpoi **(3).** *Tu eşti bun de talpa iadului.* NEGRUZZI, S. I, 93. *După ce ţi-i împlini anii, să ai a lua din casa lui ce-i vrea tu; şi aceea are să fie de trebuinţă la talpa iadului, că au început a putrezi căpătăiele.* CREANGĂ, P. 146. *Dumneata eşti... mai îndrăcită decît talpa iadului.* CARAGIALE, O. II, 227. *Cînd va ajunge talpa iadului, ştiu că va băga în sperieţi pe dimoni.* AGÎRBICEANU, A. 166, cf. GALACTION, O. 250. *Mulţi-mi strigă mie-n sat Că-oi să fiu talpă la iad.* RETEGANUL, TR. 83. *Eu în iad cînd am intrat, Ce-am văzut m-am spăriat... Vornicul satului Ţinea talpa iadului.* MARIAN, SA. 72. *Talpa iadului e însăşi mama lui Scaraoschi, o babă hidă şi urîtă.* ŞEZ. II, 160, cf. BÎRLEA, C. P. 138. *Mulţi mă judecă la sfat, Ca să fiu talpă de iad.* FOLC. TRANSILV. II, 295; **b)** om foarte rău, păcătos; babă rea, vrăjitoare. Cf. JIPESCU, O. 56. *Talpa iadului, cum aude despre această minunăţie, trimite slujnica degrabă să-i cheme femeia.* CREANGĂ, P. 96. *Bine lotrul nu trecea De mijlocul vadului, Că-l lua talpa iadului.* V. ROM. octombrie 1954, 78, cf. CIAUŞANU, V. 202, ZANNE, P. IV, 461. ◇ Loc. adv. **Din talpă** = în întregime, cu totul, din temelie. *Cînd valul se retrage, ei se întorc, îşi ridică iar bordeiele din talpă.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Smulsă din talpă, cădea prăbuşită neptunica Troie.* COŞBUC, AE. 44. **De sus** (sau **din vîrf) şi pînă în talpă** = de sus şi pînă jos, în întregime. *De-ar fi casa lor din piatră, Totuşi s-ar răsipi toată De sus şi pînă în talpă.* MARIAN, NU. 580. *Iar blăstămul părinţilor risipeşte casa fiilor: De-ar fi pe temelii de piatră, O risipeşte din vîrf şi pînă-n talpă.* FOLC. MOLD. I, 237. ✦ Fig. Totalitatea oamenilor simpli, consideraţi ca bază a societăţii. *Începînd la talpa însăşi a mulţimii omeneşti Şi suind în susul scării pîn la frunţile crăieşti.* EMINESCU, O. I, 133. ✦ Fig. Persoană care constituie un sprijin esenţial pentru o colectivitate; bază, stilp. *Iaca şi moş Arbure, talpa răzăşilor.* ALECSANDRI, T. 1 337. ✦ Fig. Întemeietor al unui neam, al unei spiţe. *Socotind între strămoşii lui şi pe nenorocitul Marsias, ce era talpa şi începutul marsienilor.* BELDIMAN, N. P. I, 96/23. ✦ (Prin sudul Transilv.; în sintagma) *Talpa satului* = omul cel mai din urmă din sat. Cf. GR. S. VI, 245.

2. Fiecare din cele două lemne groase, orizontale, pe care se sprijină războiul de ţesut; (regional) tălpete **(1)**, tălpeţ **(1).** V. pat **(5 e).** Cf. PRIBEAGUL, P. R. 91. *Tălpile... formează lungimea războiului.* ŞEZ. VII, 188, cf. BREBENEL, GR. P., PĂCALĂ, M. R. 431, ALRM SN I h 301, A II 12, III 17. ✦ Pat[1] **(5 b)** la sucală. Cf. DAMÉ, T. 140.

3. Fiecare dintre cele două suporturi laterale, de lemn sau de oţel, curbate în sus la capătul din faţă, pe care alunecă sania; (regional) tălpete **(2),** tălpeţ **(2).** Cf. KLEIN, D. 436, LB. *Îmi aşezai sania pe tălpi, mă sculturai de zăpadă şi plecai şi mai grăbit.* GANE, N. II, 204. *Zăpada scîrţîia sub tălpile săniilor.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 167, cf. DAMÉ, T. 21, ALRM SN I h 240, A VI 3, 26. ✦ Plaz[1] la plug. Cf. DAMÉ, T. 134. *Talpa plugului... e făcută din lemn tare, de stejar sau de ulm.* PAMFILE, A. R. 42, cf. H XVIII 19, 277, ALRM SN I h 16, A I 12, 17, 23, II 12, III 2, 7, 18, IV 5. ✦ Partea de dedesubt a corăbiei. *Sub talpa corăbiii Străbătătoare-n adînc vuiau răscolitele valuri.* MURNU, I. 18. ✦ Partea care formează fundul unui scoc de moară, de joagăr etc. V. pod[1] **(IV 1 d).** Cf. DAMÉ, T. 175. *Două şine de fier... înţepenite de-a lungul tălpilor joagărului.* PĂCALĂ, M. R. 462. *Pîrîul... cade pe roata morii şi iese dincolo, vijelios, pe talpa unui scoc lat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 587, cf. ALR II 6 423/219. ✦ Fiecare dintre cele două bucăţi de lemn curbate, pe care este aşezat leagănul pentru copiii mici. Cf. MARIAN, NA. 312. *Să fi bătut Dumnezeu Talpa la leagănul meu, C-am avut noroc tot rău.* FOLC. TRANSILV. I, 30.

4. (Regional) Patină[2] **(1)** (de lemn). *Se uita prelung în dreapta şi în stînga..., ascultînd hîrmălaia copiilor, cari se dădeau cu săniuţele şi cu „tălpile".* MOROIANU, S. 25, cf. ALR SN V h 1 311.

5. Partea inferioară, mai lată, a unei piese, a unui organ de maşină sau a unui element de construcţie, prin care acesta se reazemă pe altă piesă, pe teren sau pe un suport. *Bagă de seamă că şina are talpă prinsă-n cîrlige zdravene, afundate-n traverse de stejar.* SP. POPESCU, M. G. 27. *Corpul lagărului este prevăzut cu nişte tălpi, pentru a fi fixat prin şuruburi de fundaţia sau de corpul maşinii.* SOARE, MAŞ. 74. ✦ (Regional) Posadă la moară (Strehaia). Cf. ALRM SN I h 111/848. ✦ (Regional; în sintagma) *Talpa cuptorului* = ridicătură de zid pe care este aşezată vatra sau soba (Oltina — Medgidia). CHEST. II 331/130.

6. Partea rindelei, care alunecă pe lemn. DL, DM, M. D. ENC. ✦ Placa de metal de la capătul patului puştii, pe care aceasta se sprijină cînd este aşezată vertical. *Se uita chiorîş la miliţienii care-şi scoseseră armele şi le lăsaseră cu talpa de fier pe pămînt.* MIHALE, O. 513.

7. Lemn, grindă care se aşază în partea de jos a uşii; p. ext. scîndură groasă. *Grosimea tălpilor de stejar ce... compun* [uşa]. ODOBESCU, S. I, 402, cf. GREGORIAN, CL. 58, 63. ✦ (Regional; la pl.) Stinghii la grapă (Scărişoara — Abrud). ALRM SN I h 29/95.

8. Fiecare dintre cele două grinzi mari aşezate pe piloţi deasupra apei şi în care sînt fixaţi parii gardului sau îngrăditura de nuiele, la leasa de pescuit pentru năvod. Cf. ANTIPA, P. 596, 612.

9. Suport pe care se clădeşte o claie sau un stog; pătul[1] **(13 a).** *Claia... se compune dintr-o parte scurtă, cilindrică..., care se numeşte talpă, fundac sau podină.* PAMFILE, A. R. 161, cf. ALR SN I h 134/514.

10. (Regional) Laviţă în casele ţărăneşti sau la stînă, pe care se aşază vasele cu apă sau alte obiecte. Cf. H IX 571, RĂDULESCU-CODIN, Î. 205, VICIU, GL., CHEST. V 8/42, ALR I 686/770, 776.

— Pl.: *tălpi* şi *talpe.*
— Din magh. **talp.**

TALPÍNĂ s. f. Material obţinut pe cale sintetică, folosit ca înlocuitor de talpă pentru încălţăminte. Cf. IORDAN, L.R.A. 180, DL, DM, M. D. ENC., SCL 1973, 665, DEX.
— Pl.: *talpine.*
— **Talpă** + suf. *-ină.*

TÁLPOŞ s. m. **1.** (Învechit) Infanterist. *A da poruncă..., au siimean, au cazacu, au talpoş, au oameni streini, ce vin dăntr-alte părţi* (a. 1700). IORGA, S. D. V, 357. *Acolea la Buzău era vel-căpitan za dorobanţi*

cu cîteva steaguri de pedestrime, cazaci și talpoși. R. POPESCU, CM I, 571. *Listă de numele călăreților polcovnicești, vînători polcovnicești, talpoji dorobănțești* (a. 1802). CAT. MAN. I, 273. *Tălpașii, fiind de pe asemănarea... tolpașelor ungurești, trebuie să fi avut armele acestora, care erau pușca, pistolul și sabia.* BĂLCESCU, M. V. 605. *P-atunci avea țara dorobanți, roșiori..., talpași.* GHICA, S. 18. *Talpașii dorobănțești pedeștri cu tobele, chiverele și cimpoaiele lor.* FILIMON, O. I, 302, cf. COSTINESCU. *Constantin Mavrocordat... desființă de tot vechea organizare militară a țării și păstră numai 120 tălpași* (a. 1893). URICARIUL, XXII, 436, cf. DDRF. *Recunoști strănepoții catanelor spătărești cu mintene..., ai tălpașilor dorobănțești.* C. PETRESCU, C. V. 80, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Talpașii sînt o ceată mică de pedestrași, înființată de Șerban Cantacuzino din corpul mare al dorobanților.* STOICESCU, C. S. 133.

2. (Regional; în forma *tălpoș*) Cal căruia îi lipsește din talpa copitei osul mort, în formă de unghi ascuțit (și astfel calcă pe toată talpa). Cf. DR. V, 304.

— Pl.: *talpoși.* — Și: (învechit) **talbóț, tălpáș, tolpáș,** (regional) **tălpóș** s. m.

— Din magh. **talpas, talpos.**

TÁLȚĂ s. f. v. **tarță.**

TALUÍ vb. IV. Tranz. (Prin BUCOV.) **1.** A separa în părți, a împărți. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Taluiesc găina.* GLOSAR REG.

2. A potrivi, a ticlui **(1).** Cf. LEXIC REG. 110. *Minciuna cum o taluiești.* GLOSAR REG.

— Prez. ind.: *taluiesc.*

— Cf. germ. teilen.

TÁLUS s. n. (Anat.) Astragal. M. D. ENC.

— Din lat. **talus.**

TALÚZ s. n. Suprafața înclinată care mărginește lateral un rambleu sau un debleu; teren în pantă. Cf. COSTINESCU. *Ciliva convalescenți, desculți..., se soreau tolăniți pe un taluz.* C. PETRESCU, Î. II, 42. *Era sus pe taluz, răzămat de trunchiul salcimului.* POPA, V. 80, cf. DS, NOM. MIN. I, 300. *Pîndea din depărtare* [trenul] *și se lua la întrecere cu el, urlînd zadarnic de-a lungul taluzului.* VINEA, L. I, 96. *Pentru protecția taluzurilor sau a pomilor a fost plantat un gard de glădicé.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 1, cf. DEX. ◇ Fig. *E peste tot o albă și fragilă sărbătoare Timpurie Căci pînă și taluzul de argilă rîde Cu aere de aur, bolnav de anemie.* CAMIL PETRESCU, V. 108. ◇ Loc. adv. **În taluz** = oblic, pieziș, în pantă. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *taluzuri.*

— Din fr. **talus.**

TALUZÁ vb. I. Tranz. A da formă de taluz, de pantă, a ridica în taluz. *Bahluiul... s-a cuminți de voie de nevoie între malurile lui frumos taluzate.* IL octombrie 1961, 7. *Fundul a fost curățat, malurile au fost taluzate.* VÎN. PESC. septembrie 1962, 9, cf. DEX.

— Prez. ind.: *taluzez.*

— Din fr. **taluser.**

TALVÉG s. n. Linia care unește între ele punctele cele mai adînci din lungul unei apă curgătoare sau ale unei văi uscate. Cf. CR (1830), 267[1]/13. *Apa cea mai tulbure este pe... talveg.* ANTIPA, P. 217, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], M. D. ENC.

— Pl.: *talveguri.*

— Din germ. **Talweg,** fr. **thalweg.**

TAM adv. (Prin nord-estul Olt.) Tocmai **(2).** LEXIC REG. II, 32.

— Din tc. **tam.**

TAMACHIÁR, -Ă adj. (Prin Munt.) Zgîrcit. *Un bătrîn armean, om cu avere, însă tamachiar la culme.* ap. ȘIO II[1], 347.

— Pl.: *tamachiari, -e.*

— Din tc. **tamahkâr.**

TAMÁN adv. (Astăzi popular) **1.** Întocmai, exact; chiar, tocmai **(2).** *Sînt ca urechile iepurelui, taman cum trăbuie să fie.* ȚICHINDEAL, F. 209/20, cf. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 7, ALECSANDRI, T. 950, CIHAC, II, 618. *Pornește acum degrabă la omul acela și să-l slujești taman trei ani de zile.* CREANGĂ, P. 146. *Dar cum ai aflat tu... toate astea? — Apoi că taman vroiam să vă spun.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 105. *Taman cînd ieșea din ograda seminariului... suna clopotelul de masă.* CONTEMPORANUL, VI, 291, cf. ATILA, P. 70. *Eu am fost taman în țara unde soarele răsare.* EFTIMIU, Î. 62. *Am pus mînă dă la mînă ș-am cumpărat un curcan — uite că taman l-am adus acu.* STĂNOIU, C. I. 19. *Taman mîncasem devreme și nu ne venea să ne culcăm așa degrab.* VISSARION, FL. 114. *Nici mai la dreapta, nici mai la stînga, ci taman la locul potrivit.* SADOVEANU, O. XVII, 429. *Taman la debarcare doctorul care l-a inspectat l-a respins că c prea slab.* BART, S. M. 33. *Eu mă jur pe cinstea mea Să mă fac taman cît ea.* ARGHEZI, S. V, 47. *Afacerea... cu boiangeria nu i se părea tocmai rea. Era taman ce-i trebuia.* V. ROM. decembrie 1954, 82. *Ajunseseră la hat cu întîia postată, taman cînd răsărea soarele.* CAMILAR, N. II, 383. *Loc pe lîngă casă aveau gospodarii taman atîta cît le trebuia.* GALAN, Z. R. 89. *Omul era taman la masă cînd cei doi intrară în curtea lui.* PREDA, M. 168. *Ai crescut... într-o lună, taman cît creșteai într-un an.* DEȘLIU, G. 14, cf. H III 345, com. LIUBA. *Taman la tîrgu d-afară Să-ți bată două furci și-o cumpeioară, Te puie vameș mai mare.* MAT. FOLK. I, 157, cf. ȘEZ. VI, 37, GRAIUL, I, 319, VÎRCOL, V. 100, GR., BĂN., GOROVEI, CR. 157, com. din SASCA MONTANĂ — ORAVIȚA și din STRAJA — RĂDĂUȚI, NOVACOVICIU, C. B. I, 21, GR. S. VI, 245, ALR I 248/28, îb. 1 390/30, îb. 1 500/837, ALR SN V h 1 483/784, îb. h 1 344, ALRM SN III h 1 205. ◇ Expr. **Taman pe taman** = țanc pe țanc, egal. UDRESCU, GL.

2. De abia, într-un tîrziu. *Nu mi-a dat în gînd nici să-l întreb pe el... Taman pe drum m-am gîndit la asta.* STĂNOIU, C. I. 118.

— Accentuat și: *támam.* I. CR. V, 376, UDRESCU, GL. — Și: (regional) **tămán** (BĂLADE, II, 20), **tămám** (GORJAN, H. II, 41/30), **tóman** (GL. OLT.), **atamán** (MAT. DIALECT. I, 139) adv.

— Din tc. **tamam.**

TAMÁR s. m. v. **tamarin.**

TAMARÍCĂ s. f. v. **tamariscă.**

TAMARÍCE s. f. v. **tamariscă.**

TAMARÍN s. m. (Și în sintagma *tamar indian* BIANU, D. S.) Arbore exotic cu flori galbene, din ale cărui fructe se prepară o băutură răcoritoare *(Tamarindus indica).* Cf. DRLU, LB. *Gingașii tamarini se legănau la adierea vîntului.* NEGRUZZI, S. I, 223, cf. ALEXI, W. *M-am dus în India și m-am așezat în răcoarea vilelor ascunse în tamarini.* IORGA, P. A. I, 12, cf. DEX.

— Pl.: *tamarini.* — Și: **tamár** (BIANU, D. S.), **tamarínd** (LB, ALEXI, W., SCRIBAN, D.), **tamarínt** (DRLU) s. m.

— Din fr. **tamarin.** — **Tamarínd, tamarínt** < lat. med. **tamarindus.**

TAMARÍND s. m. v. **tamarin.**

TAMARÍNT s. m. v. **tamarin.**

TAMARÍSC s. m. v. **tamariscă.**

TAMARÍSCĂ s. f. (Bot.) **1.** Cătină roșie *(Tamarix tetrandra, Tamarix ramosissima).* Cf. BRANDZA, FL. 164, GRECESCU, FL. 48. *Într-o luncă de tamarix înflorită ca cerul, cîntau... privighetorile.* SADOVEANU, O. VIII, 322, cf. DS, L. ROM. 1967, nr. 1, 53, BORZA, D. 167.

2. Cătină mică *(Myricaria germanica).* Cf. COTEANU, PL. 19, GRECESCU, FL. 49. *Copiii aprind... seara cînd e lună nouă crenguțe uscate din planta numită tamarică sau tamariscă.* PAMFILE, DUȘM. 268.

— Şi: **tamarix, tamarise** (COTEANU, PL. 19, DRLU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., BORZA, D. 167) s. m., **tamarişcă** (LB, I. GOLESCU, C. VI, 223[v], DDRF, BORZA, D. 167), **tamarică**, (regional) **tamarice** (VICIU, GL.) s. f.
— Din lat. **tamarix, -icis**, germ. **Tamariske**. — **Tamarişcă** < magh. **tamariska**. — **Tamarice** < lat. **tamarice, -es**.

TAMARÍŞCĂ s. f. v. **tamariscă**.

TAMARÍX s. m. v. **tamariscă**.

TAMAZ subst. (Regional) Împotrivire în mers a animalelor de tracţiune; v. o p o r, z ă p o r (Grojdibodu — Corabia). Cf. PLOPŞOR, V. O. 370.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. t a m o s.

TAMAZÁR s. n. v. **tăminjer**.

TAMAZÍR s. n. v. **tăminjer**.

TAMAZLÍC s. n. v. **tamazlic**.

TAMAZLÎC s. n. **1.** Îngrăşare a vitelor; p. e x t. locul unde se îngraşă. *Vacile de tamazlic* (a. 1826). URICARIUL, ap. ŞIO II[1], 347, cf. SCRIBAN, D. ✦ Crescătorie de vite sau de cai (pentru reproducţie). Cf. POLIZU, CIHAC, II, 618. *Fă-ţi milă şi cumpără văcşoara asta. — Nu-mi trebuie!... Ce? eu fac tamazlic?* SANDU-ALDEA, D. N. 245. *Grecii... ţinea moşiile cu arindă, stringea cirez di viti pintru tamazlic.* GRAIUL, I, 234.

2. Totalitatea vitelor care aparţin unui proprietar, unei gospodării; cireadă de vite. *A trimes... a-i aduna fără plată cîte zece păn la cinsprezece capete vită de fiecare tamazlic* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 15. *Arendaşul... foloseşte şi de la vitele ce ţine pe moşie o turmă de 1 000 oi, un tamazlic mare ca de 800 capete.* I. IONESCU, D. 448. *Auzi-o cum se boceşte! Taci, fa, că sparii tamazlicul satului.* ALECSANDRI, T. 261. *Atît era de cuprins, de s-au umplut munţii... de turmele şi tamazlicurile lui.* CREANGĂ, A. 19, cf. DAMÉ, T. 61 [bis], CHIRIŢESCU, GR. 255. *Ţinea... un tamazlic de vaci.* P. CONSTANT, O. 127. *Oameni săraci, neavînd moşii de împărţit, tamazlicuri de vîndut şi bani de aur de numărat.* SADOVEANU, O. X, 351. *Merse fără preget pe pustiul de zăduh pînă ce se întîlni cu o herghelie de cai, mai mare şi mai frumoasă decît tamazlicul de boi.* POPESCU, B. III, 111, cf. MAT. FOLK. 1 210, ŞEZ. VII, 41, PAMFILE, J. II, 168. *Şi-n poiana aceea păştea un tamazlic de vite.* ŞEZ. XXI, 56, cf. ALR I 1 798/554, 750. *Şi mi-i duce dinapoi, ca pe-un tamaslic de boi.* ANT. LIT. POP. I, 105, cf. A VI 4, 33. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Turmă de porci care toamna este dusă într-un loc cu jir; p. e x t. locul folosit în acest scop. Cf. UDRESCU, GL. *Am dat şi eu porcii în tamazlic la munte.* id. ib. *Anul acesta s-a mutat tamazlicul din Zănoaga la Călugărul.* id. ib.
— Scris şi: *tamaslic*. — Pl.: *tamazlicuri*. — Şi: (regional) **tamazlíe** (ŞEZ. XVIII, 195), **tazmalíe** (BUL. FIL. V, 174), **tazmazíe** (CIAUŞANU, V. 203), **tamoslíe** (JAHRESBER. XVII, 13) s. n.
— Din bg. **тамазлък**. Cf. tc. d a m ı z l ı k „animal de reproducere".

TÁMĂŞ s. n. v. **tamos**.

TÁMBA adv. (Prin nord-vestul Munt.) Împreună. LEXIC REG. II, 32. *Am venit tamba.* ib.
— Etimologia necunoscută.

TAMBÁC s. n. (Olt.; în e x p r.) **A pune tambacul** (pe cineva) = a bănui pe cineva că e implicat într-o afacere necinstită. Cf. CIAUŞANU, V. 202, LEXIC REG. 38. **A pune tambacul** = a stărui pentru ceva; a insista, a persevera. *A pus tambacu şi-a ieşit cum a vrut el.* PLOPŞOR, V. O. 370, cf. LEXIC REG. 38.
— Şi: **tombác** s. n. LEXIC REG. 32.
— Etimologia necunoscută.

TÁMBĂ s. f. (Regional) Viţel slab, jigărit (Măţău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL. ✦ (Depreciativ) Prost, năting **(I 1)**. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Ce tămbă de om!* COMAN, GL.
— Pl.: *tambe*.
— Etimologia necunoscută.

TAMBÍC s. m. (Regional) Pitic **(I 1)** (Bonţ — Gherla). PAŞCA, GL.
— Pl.: *tambici*.
— Etimologia necunoscută.

TAMBÓN s. n. v. **tabun**.

TÁMBOR[1] s. m. v. **tambur[1]**.

TAMBÓR[2] s. n. v. **tambură[1]**.

TAMBÚCHI s. n. Deschidere în puntea unei nave prin care se asigură accesul în încăperile de sub punte, prevăzută cu un capac pentru a le feri de intemperii. Cf. DDRF. *Scoase capul afară pe gura tambuchiului.* TUDORAN, P. 158. *Urcă scărita spre punte, îndoit de umeri. Mă mir cum se strecoară prin tambuchi.* V. ROM. februarie 1961, 32, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1976, 541.
— Pl.: *tambuchiuri*. — Şi: **tămbúchi** s. n. DDRF.
— Cf. it. s t a m b u g i o.

TAMBÚHANĂ s. f. v. **tabulhana**.

TAMBULHANEÁ s. f. v. **tabulhana**.

TAMBÚR[1] s. n., s. m. **1.** S. n. (Muz.) Tobă **(1)**. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Scrieri din veacul al XVIII-lea pomenesc numele multor instrumente muzicale... surle, timpene, tambure, trimbiţe.* ALEXANDRU, I. M. 13. *Băteau tambura, se auzeau viole.* BARBU, PRINC. 147. *Agită cimbale, Bat din tambure.* VULPESCU, P. 122.

2. S. m. P. e x t. Persoană care bate la tobă **(1)**. Cf. COSTINESCU. *Dar popă cine mi-o fi? Horniştii şi tamburii, În loc de colac de grîu, Fi-mi-a sînge pînă-n brîu.* EMINESCU, L. P. 57, cf. TIM. POPOVICI, D. M., FOLC. TRANSILV. I, 118. ◇ C o m p u s: **tambur-major** = subofiţer care conducea o fanfară militară; p. e x t. plutonier. *Am cunoscut pe unul ce se dzicea colonel de artilerie... şi nu fusăse alta decît tambur-major.* CALENDAR (1861), 122/28, cf. COSTINESCU, BARCIANU-ŞĂINEANU, D. U., BUL. FIL. IV, 136. *Tambur-major-u-darabanilor... bate tactul cu buzduganul cu canafuri.* SADOVEANU, O. IX, 237.

3. S. n. Piesă în formă de cilindru gol, fixă sau mobilă în jurul unui ax, făcută din metal, din lemn etc., cu diverse întrebuinţări în tehnică; tobă **(3 a)**. *Tamburi de fier, forjate, cîntărind pe bucată peste 1 000 kg.* NICA, L. VAM. 238. *Una dintre role e liberă, iar cealaltă se poate învîrti cu ajutorul unui tambur.* ORBONAŞ, MEC. 175. *Partea dificilă a invenţiei constă în sincronismul mişcării cilindrelor sau tamburelor.* ENC. TEHN. 142. *Tamburul... smulge şi întoarce excesul de bumbac care se va rostogoli pe fundul lăzii.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 78. [Cureaua] *se mişcă pe două tambure, purtate de un motor electric.* CIŞMAN, FIZ. II, 196. *Brigadierul ridicase pompa de injecţie pe un fund de butoi întors; cu o mînă răsucea tamburul.* MIHALE, O. 213. *Firul uscat poate fi rebobinat pe tamburul mulinetei.* VÎNĂTORUL PESC. octombrie 1964, 14. ✦ Fiecare dintre cutiile cilindrice de tablă care protejează roţile maşinăriei unui vapor. Cf. CADE.

4. S. n. (Arhit.) Porţiune prismatică sau cilindrică între o cupolă şi arcurile sau zidurile care limitează un spaţiu boltit; corpul cilindric sau poligonal al unei turle, cuprins între bază şi cupolă. *Această dispoziţiune se citeşte întocmai şi la exterior... prin tamburul cupolei, octogonal ca şi dînsa.* NAUM, IST. ART. 108. ✦ Mic vestibul la intrarea unei clădiri, cuprins între două rînduri de uşi. Cf. DL, DM, DER. ✦ Spaţiu cilindric la o uşă de intrare, în interiorul căreia se învîr-

teşte o uşă pivotantă cu mai multe aripi. DL, DM, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tamburе, tambururi* şi *tamburi*. — Şi: **tămbor** s. m. ALR SN IV h 963, ALRM SN II h 778/284.

— Din fr. **tambour** [-major], germ. **Tambour.**

TAMBÚR[2] s. n. v. **tambură[1]**.

TAMBURÁ vb. I. Intranz. (Rar) A bate în tobă **(1)**; p. ext. a bate uşor şi ritmic în ceva. *Începu într-un târziu să tambureze uşor cu degetele pe masă.* REBREANU, P. S. 57.

— Prez. ind.: *tamburez.*

— V. **tambur.**

TAMBURAGÍU s. m. (Rar) Tamburar. *S-a dus într-un oraş vecin la un tamburagiu şi s-a învăţat a cînta din tambură.* REV. NOUĂ I, 350, cf. ŞIO II[1], 348.

— Pl.: *tamburagii.*

— Din tc. **tamburacı.**

TAMBURÁR s. m. (Rar) Persoană care cîntă la tambură[1], (rar) tamburagiu. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 618, DERF.

— Pl.: *tamburari.*

— **Tambură[1]** + suf. *-ar.*

TAMBÚRĂ[1] s. f. Vechi instrument muzical cu coarde de metal, asemănător cu mandolina. *Alţii zic ştiind bine în tambur.* N, COSTIN, LET. II, 99/19. *Aşa ştie a dzice bine în tambură, cît nici un ţarigrădean nu pute dzice ca dînsul.* NECULCE, L. 202, cf. LB. *Începu să cînte cu o tambură ce avea la dînsul.* GORJAN, H. IV, 25/11. *Îndată iese un negru... c-o tambură în mînă.* PANN, P. V. III, 136/22. *Ea ţinea în mînă o tambură cu care se acompania.* FILIMON, O. I, 115, cf. CIHAC, II, 618, LM. *Deodată harfele şi tamburele, alăutele şi dairelele începură o cîntare îngerească.* CARAGIALE, O. II, 263. *Venise cu tambura lui şi se pusese pe cîntat.* REV. NOUĂ I, 350. *Seara, feciorii merg cu tambure şi clopote pe la case şi cîntă.* PAMFILE, S., T. 176, cf. H. III, 341, X 97, XVII 99, 452. *Buzna-n casă n-oi da, Să vă cînt cu tambura.* ŞEZ. V, 63, cf. MAT. FOLK. I, 54, GRAIUL, I, 240. *Tangara cu tambura, Să-i mai dreagă inima.* PĂSCULESCU, L. P. 298.

— Pl.: *tambure* şi (rar) *tamburi* (VALIAN, V.). — Şi: **tămbúră** (DR. V, 527) s. f., **tambúr** (ŞIO II[1], 347), **tambór** (GHEŢIE, R. M.), **tombúr** (CIHAC, II, 618), **tembúr** (ŞIO II[1], 348, pl. *tembururi* ib.) s. n.

— Din ngr. ταμπουρᾶς, tc. **tambura.**

TÁMBURĂ[2] s. f. (Prin sudul Transilv.) Mîncare făcută din bucăţi de pîine peste care se toarnă făină din sîmburi de bostan fiartă în apă. Cf. RĚV. CRIT. III, 170.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TAMBURÉL s. n. v. **taburet.**

TAMBURÉLUL s. n. art. (Regional) Numele unei sîrbe. VARONE, JOC. ROM. N, 128.

— **Tambură[1]** + suf. *-el.*

TAMBURÍCĂ s. f. Diminutiv al lui **tambură[1]**. *Luă o tamburică lungă cu care se însoţi şi cîntă.* BOLINTINEANU, ap. CADE.

— Pl.: ?

— **Tambură[1]** + suf. *-ică.*

TAMBURINÁ vb. I. Intranz. (Rar) A bate uşor şi ritmic în ceva. *După ce sorbea ceaiul, nu tamburina cu degetele pe masă.* TEODOREANU, M. II, 364. *În tot acest timp tamburinase cu degetele pe marginea fotoliului.* CONTEMP. 1954, nr. 401, 4/2. *Tamburinează cu degetele pe braţul fotoliului.* T iunie 1964, 28.

— Prez. ind.: *tamburinez.*

— V. **tamburină.**

TAMBURÍNĂ s. f. 1. Vechi instrument muzical de forma unei tobe mici, cu pielea întinsă numai pe o singură parte, cu mici talgere sau cu clopoţei împrejur, folosit pentru acompanierea ritmică a dansului mai ales în Spania; tamburiţă. V. d a l r e a. Cf. BARCIANU, NICA, L. VAM. 238. *Tamburine spaniole, lampioane Japoneze.* MINULESCU, VERS. 138. *Urşi suri, cerşind pe uliţi cu tamburine-n labe, Mătăhăloşi, prind darul în hohote de cîini.* VOICULESCU, POEZII, II, 169. *Orchestră cu fluiere, cu steag cu clopoţei, cu tamburine, cu zurgălăi.* CONTEMP. 1957, nr. 550, 2/5, com. D. POP. ◇ Expr. **A bate tamburina** (pe ceva) = a bate ritmic în ceva, a tamburina. *Bătea mai departe, hervos, tamburina cu degetele* [pe masă]. PAS, Z. III, 27. *Bătea tamburina pe marginea biroului, privind în gol.* V. ROM. august 1960, 52.

2. (Rar) „Un fel de gherghef rotund". ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *tamburine.*

— Din fr. **tambourin.**

TAMBURÍŢĂ s. f. Tamburină **(1)**. *Chitara, torogoata, armonica, ocarina, muzicuţa de gură, tamburiţele, balalaicile ş.a. sînt instrumente populare străine.* ALEXANDRU, I. M. 10.

— Pl.: *tamburiţe.*

— **Tambură[1]** + suf. *-iţă.*

TÁMEŞ, -Ă adj. (Regional; şi substantivat) Zăpăcit, năuc **(2)**. Com. MARIAN.

— Pl.: *tameşi, -e.*

— Etimologia necunoscută.

TÁMINĂ s. f. (Prin Olt.) Pădure mare şi întunecoasă. *Rumânul... şedea afar' din sat într-un cătun, tocmai într-o prelucă dintr-o tamină de pădure,* PLOPŞOR, C. 37, cf. LEXIC REG. 32.

— Pl.: *tamine.*

— Din scr. **tamnina** „întunecime, beznă".

TÁMIS s. n. v. **tamos.**

TAMIZÁT, -Ă adj. (Franţuzism; despre lumină) Filtrat în mod difuz. *Părea că toată viaţa se mărgineşte la cercul de lumină tamizată pe care-o descriu neprecis lămpile de mătasă ale Laurei.* VINEA, L. I, 224. *Lumina tamizată prin negurile exploziilor.* V. ROM. iulie 1969, 71.

— Pl.: *tamizaţi, -te.*

— Din fr. **tamisé.**

TÁMÎŞ s. n. v. **tamos.**

TÁMJĂ s. f. (Regional) **1.** Întîmplare, fapt, poveste (de necrezut); pricină, afacere. *Nevasta... văzuse ea că Gheorghe are gînd de tamjă lungă.* VISSARION, FL. 75. *Tu ca să-i întrebi, Tamje să le spui.* MAT. FOLK. 16, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Acolo mergea, Tamja că spunea, Moş Adam auzea... Şi alt cuvînt nu zicea.* PAMFILE, CER. 135, cf. GR. S. III, 119.

2. (În forma *tamşă)* Obicei **(2)** (mai ales rău); năravuri **(2)**. UDRESCU, GL. *Îi ştiu tamşa lui; pînă nu s-o aghezmui nitel nu vine.* id. ib.

3. Om de nimic; om leneş. Cf. RĂDULESCU-CODIN. *Eşti o tamjă.* PAMFILE, C. 53.

— Pl.: *tamje.* — Şi: **támşă, tánjă** (PAMFILE, COM. 37, RĂDULESCU-CODIN, UDRESCU, GL.), **tángă** (UDRESCU, GL.), **tábjă** (BUL. FIL. V, 174) s. f.

— Etimologia necunoscută.

TAM-NESÁM adv. v. **tam-nisam.**

TAM-NISÁM adv. (Popular şi familiar) Nitam-nisam. *Cine îşi părăseşte casa şi locul tam-nisam şi-şi ia lumea în cap?* CARAGIALE, O. VI, 274, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Într-a... în casă şi întreabă tam-nisam, la cine sînt cheile dulapului.* CIAUŞANU, R. SCUT. 56. *Nu îndrăzneă să se agaţe tam-nisam de oameni.* REBREANU, I. 38. *Nici prin vise nu visam C-or să vină împotrivă-mi*

cete multe, tam-nesam. EFTIMIU, Î. 54. *M-am pomenit că-mi spune tam-nesam: ... Te invit să iei masa cu mine.* STANCU, R. A. V, 319. *Tam-nesam, mă bate pe umăr.* PAMFILE, C. 53. ◇ E x p r. **A vorbi tam-nesam** = a spune lucruri lipsite de valoare, nimicuri. Cf. ZANNE, P. II, 845.

— Şi: **tam-nesám** adv.

— Cf. n i t a m-n i s a m.

TAMÓJNĂ s. f. (Învechit) Vamă. *Pentru ca să nu rămîie marfa pierdută, la tamojnă... au dat sinet de 506 ruble* (a. 1809). N. A. BOGDAN, C. M. 94, cf. T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: *tamojne.*

— Din rus. **таможня.**

TÁMOS s. n. (Regional) Proptea care se aşază sub un butoi sau în faţa unei roţi pentru a le împiedica să se rostogolească. *Pune tamos la roată să nu pornească vagonul.* MAT. DIALECT. I, 194. ✦ Lemn scurt care se pune sub ţapină la ridicatul buştenilor (Şaru Dornei — Vatra Dornei). ARVINTE, TERM. 171.

— Pl.: *tamosuri.* MAT. DIALECT. I, 194. — Şi: **támoş** (CL 1968, 415), **támăş** (CADE), **támîş** (I. CR. VII 154), **támis** (ARVINTE, TERM. 171) s. n.

— Din magh. **támasz.**

TAMOŞLÍC s. n. v. **tamazlîc.**

TÁMOŞ s. n. v. **tamos.**

TAMPARACHIŢĂ s. f. Numele unui joc popular şi melodia după care se joacă (Tufeşti — Brăila). Cf. H I 151.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută. Cf. g e a m p a r a l e.

TAMPERAMÉNT s. n. v. **temperament.**

TAMPÉTĂ s. f. (Învechit, rar) Numele unui dans la modă pe la începutul secolului al XIX-lea. *Pe timpul lui Caragea erau la modă mai multe danţuri străine...: tampeta, matradu, manimasca, valţu-mazurca.* FILIMON, O. I, 197, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Pl.: ?

— Din fr. **tempête.**

TAMPÓN s. n. **1.** Bucată de vată sau de tifon sterilizat, care se aplică pe o rană pentru a opri o hemoragie sau care se introduce într-o cavitate naturală a organismului, în scopuri terapeutice. *Tamponul care s-a făcut... nu va putea opri emoragia.* KRETZULESCU, M. 106/9, cf. 173/12, ŞĂINEANU, D. U. *Un tampon ud de sînge.* C. PETRESCU, Î. II, 42. *Curăţirea cîmpului operator... se face cu ajutorul unor tampoane confecţionate din tifon hidrofil.* A. POP, CHIRURG. 448. *Veni cu un tampon mare de vată.* CĂLINESCU, E. O. I, 65. *Se pregătesc 2—3 tampoane îmbibate cu alcool.* ABC SĂN. 385, cf. DEX. ✦ Dop făcut din pînză sau hîrtie mototolită. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ✦ Substanţă întrebuinţată pentru a împiedica un anumit proces chimic. DL, DM, DEX.

2. Bucată de tafta umplută cu bumbac cu care se întinde vopseaua pe o placă în procedeul acvaforte. Cf. CADE.

3. Accesoriu de birou, alcătuit dintr-o placă curbată sau dintr-un carton acoperit cu hîrtie sugativă, servind la uscarea cernelii după scriere. *Vorbi... după o pauză lungă, mîngîind cu tamponul şi privind cu admiraţie ceea ce scrisese.* REBREANU, I. 342, cf. NICA, L. VAM. 238. *Vardaru puse tamponul, împături coala.* C. PETRESCU, Î. II, 84. *Biroul... e o pădure nestrăbătută de... gume, rigle, tampoane.* I. BOTEZ, B. I, 150. *Punea tamponul după fiecare semnătură.* SAHIA, N. 71. *Tamponul căzu pe podea cu un pocnet surd.* V. ROM. decembrie 1953, 17. *Zvîrle cu tamponul de pe masă.* BARANGA — MORARU, F. 33, cf. DEX.

4. Piesă la vehiculele de cale ferată, constînd dintr-un disc masiv de oţel şi un resort puternic, care preia şi amortizează şocurile dintre vehicule în timpul mersului. *Intrase încărcat ciucur, cu lume pe scări, pe tampoane, pe acoperişul vagoanelor.* AGÎRBICEANU, S. P. 176. *Pufăit de aburi, vuiet de tampoane... Trenul şerpuieşte.* LESNEA, C. D. 96. *Un ţignal ascuţit, ca un nechezat de minz, zgomot de tampoane.* SEBASTIAN, T. 188. *Locomotivele... îşi lovesc tampoanele.* BOGZA, C. O. 330. *Tampoanele se ciocniră scurt. Peronul lung, năruit de bombe, ne-a primit rece.* V. ROM. mai 1954, 133. *Nu e timp să mai ocolim trenul pe la margini. Să trecem repede pe sub tampoane.* BĂNULESCU, I. 66, cf. DEX. ◇ F i g. *Propoziţiile se ciocnesc fără tampoanele conjuncţiilor.* LOVINESCU, C. VII, 161. ✦ (Regional) Lemnul de la mijloc din tabla unei plute, mai lung decît celelalte lemne, care ţine la o anumită distanţă tabla următoare pentru a nu se tampona (Crucea — Vatra Dornei). Cf. ARVINTE, TERM. 171.

5. (Argotic) Palmă[1] **(1)**; lovitură puternică dată sub coaste. Cf. BUL. FIL. II, 207, V, 243.

— Pl.: *tampoane.*

— Din fr. **tampon.**

TAMPONÁ vb. I. **1.** T r a n z. A astupa cu un tampon **(1)**. Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. ✦ A atinge uşor şi în repetate rînduri, cu ajutorul unui tampon **(1)** sau cu alt obiect, o parte a suprafeţei unui corp, pentru a absorbi transpiraţia sau secreţiile unei răni. *Călca elastic în pantofii cu talpa de azbest, tamponîndu-şi fruntea cu batista.* C. PETRESCU, Î. II, 247. *Tamponă cu batista păturită fruntea brobonată de sudoare.* BART, S. M. 88. *Căută o batistă şi-şi tamponă nasul spart, pînă ce sîngele se opri.* STANCU, R. A. III, 180. *Scoase batista şi-şi tamponă fruntea.* VINEA, L. I, 353, cf. DEX. (Prin analogie) *Aruncă furculiţa...; tamponă cele din urmă picături de sos din farfurie cu o bucată de miez de pîine.* V. ROM. mai 1954, 73.

2. R e f l. (Despre vehicule, despre lemnele care vin pe uluc etc.) A se ciocni, a se lovi, a se izbi. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ARVINTE, TERM. 171, DL, DM, DEX. ◇ T r a n z. F i g. *Se apropie unul de altul atît de mult că-şi tamponează mutrele între ele.* VINEA, L. I, 331.

3. T r a n z. (Argotic) A da palme cuiva, v. p a i m ă[1] **(2)**; a bate. Cf. BUL. FIL. V, 243. *Mi-a venit să-l tamponez cînd l-am auzit.* V. ROM. iunie 1970, 46.

— Prez. ind.: *tamponez.*

— Din fr. **tamponner.**

TAMPONAMÉNT s. n. Oprire a unei sîngerări cu ajutorul unui tampon de vată sau de tifon. M. D. ENC., cf. DEX.

— Din fr. **tamponnement.**

TAMPONÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) t a m p o n a.

1. Cf. t a m p o n a **(1)**. Cf. COSTINESCU. ✦ Atingere uşoară şi în repetate rînduri, cu ajutorul unui tampon sau cu alt obiect, a suprafeţei unui corp. Cf. DL, DM.

2. Cf. t a m p o n a **(2)**. DL, DM.

— Pl.: *tamponări.*

— V. **tampona.**

TAMPONÁT, -Ă adj. (Despre vehicule sau părţi ale lor) Ciocnit, lovit (prin izbire). *Nu avusesem... nici vreo maşină tamponată.* V. ROM. iunie 1970, 36, cf. DEX.

— Pl.: *tamponaţi, -te.*

— V. **tampona.**

TAMPORÁL, -Ă adj. v. **temporal[1].**

TÁMŞĂ s. f. v. **tamjă.**

TAM-TÁM s. n. **1.** Instrument muzical de percuţie constînd dintr-un disc concav de metal, care, lovit cu un ciocănel, vibrează producînd sunete puternice. V. g o n g. Cf. I. GOLESCU, C., CALENDAR (1857), 39/21. *Obligaţia de a ne trezi dimineaţa în sunetul unui lighian de alamă lovit ca un tam-tam chinezesc.* ALECSANDRI,

ap. GHICA, S. 74. *Auzul se resimte de vibrări asurzitoare. De răsunetul metalic al tam-tamului de bronz.* ALECSANDRI, P. III, 84, cf. TIM. POPOVICI, D. M., NICA, L. VAM. 238, ȘĂINEANU, D. U. *În orchestre, plăcile de bronz... sînt adesea folosite ca să producă anumite efecte sonore: talgere, tam-tam etc.* CIȘMAN, FIZ. II, 89, cf. DEX.

2. Instrument muzical african asemănător cu toba; muzică executată cu un astfel de instrument. *Odraslele șefilor de trib african... prezidează festinurile cu dans, tam-tam și torțe de rășină.* C. PETRESCU, R. DR. 101. *Muzicanții... băteau din tobe zise tam-tamuri.* BRĂESCU, A. 230. *Muzica ritmică intonată din banjouri, ghitare, tam-tamuri și fluiere e turburătoare.* V. ROM. aprilie 1954, 65. ◇ Fig. *Poetul nu mai rămăsese decît cu o gardă de „efebi" și de esteți, înlocuind, astfel, prețuirea celor puțini prin tam-tamul infernal al negrilor.* LOVINESCU, C. IV, 15, cf. DEX. ✦ Fig. Zgomot mare, zarvă. *Peste siluetele pădurilor..., neîntrerupt se revarsă tam-tamul sălbatic al țăranilor în luptă cu jivinile pădurii.* BOGZA, C. O. 249.

— Pl.: *tam-tamuri.*

— Din fr. **tam-tam.**

TANABOAȚĂ s. f. (Prin nordul Munt.) Strengărie[1], poznă, năzbîtie. *Mi-a făcut o sumă de tanaboațe.* COMAN, GL., cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 55.

— Pl.: *tanaboațe.*

— Etimologia necunoscută. Cf. b o r o b o a ț ă.

TANACÉT s. n. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina terminată în capitule, avînd flori de culoare galbenă-deschis *(Tanacetum vulgare).* Cf. BRANDZA, D. 229, BIANU, D. S.

— Din **Tanacetum** [vulgare], numele științific al plantei.

TANÁGRĂ s. f. Nume dat statuetelor artistice de pămînt ars, făcute în Grecia antică (în orașul Tanagra), iar mai tîrziu în toată lumea greco-romană. *Pe șemineu, tanagraua din dreapta continuă să-și ducă urna ei funerară.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 86. *Îi procura obiecte de artă..., fragmente de marmoră dezgropată, tanagrale de Callatis, vase vechi.* V. ROM. ianuarie 1965, 20.

— Pl.: *tanagrale.*

— Din fr. **tanagra.**

TANÁJ s. n. (Rar) Tăbăcire. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **tannage.**

TANÁLE s. f. pl. (Regional) Balamale la ușă. VASILIU, C. 206. *Ci folos din casi mari, Fără uș(i), fără tanali.* id. ib. 7.

— Etimologia necunoscută.

TANANÁ s. f., adj. invar. **1.** S. f. (Mold.) Numele unui dans țigănesc și melodia după care se execută; (regional) tananică. *Așa, nelegiuitule... Și cînd îi giuca tananaoa în căldare, am să te-ntreb: ce ai făcut cu răzășia mea?* ALECSANDRI, T. 1 585, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *Îndată ce zăriră pe boier, începură cu toții să-i cearâ cîte o părăluță și să-i joace tananaua.* ap. TDRG, cf. VARONE, D. 148, id. JOC. ROM. N. 128, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Giucau dracii cei mititei tananaua pe piatra morii, învîrtindu-se ca sfîrleaza.* I. CR. IV, 165, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, PASCU, C. 208.

2. Adj. invar. (Regional) Plin, umflat burduf, gata să plesnească. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, cf. COMAN, GL., LEXIC REG. 96.

— Și: **tananáuă** s. f. GHEȚIE, R. M.

— Probabil formație onomatopeică.

TANANÁUĂ s. f. v. **tanana.**

TANANÍCĂ s. f. (Regional) Tanana **(1).** DDRF. *Baba ... începe a clănțăi din dinți, a se stropși, a juca tananica din picioare.* ap. TDRG. *Să joci pe el... tananica.* CAMILAR, N. II, 421, cf. COMAN, GL., com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ, A. VI 8, 26, PASCU, C. 208. ◇ (Adverbial; în corelație cu t a n a n a) *A început a juca tananica — tanana.* ap. SCRIBAN, D.

— **Tanana** + suf. *-ică.*

TANÁNT s. m. Substanță chimică, naturală sau sintetică, utilizată la tăbăcirea pielilor crude. *Tananții sintetici... prezintă și un preț de revenire redus.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 10/2, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) *Industria de pielărie are nevoie de crearea de extracte tanante de calitate superioară.* CONTEMP. 1953, nr. 360, 5/3. *Soluția tanantă se prepară din coaja unor arbori și din crengile și frunzele unor arbuști.* VÎN. PESC. februarie 1964, 17.

— Pl.: *tananți.*

— Din fr. **tannant.**

TANÁRE s. f. (Rar) Tăbăcire. *Conservarea sculurilor din fire de bumbac... se face prin tanare (argăsire).* VÎN. PESC. februarie 1964, 17.

— Cf. fr. t a n n e r.

TANARÓG s. n. v. **tînărog.**

TANÁT s. m. Sare sau ester a acidului tanic. Cf. CADE, DT, DL, DM, DEX.

— Pl.: *tanați.*

— Din fr. **tannate.**

TÁNĂ s. f. (Prin Olt.) Ceață rară, pîclă. GL. OLT.

— Pl.: *tăni.*

— Din scr. **tama.**

TÁNĂC subst. (Regional) Lamura făinii (Maidan — Oravița). ALR I 772/24.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TÁNĂR, -Ă adj., s.m. și f. v. **tînăr.**

TÁNĂT subst. (Regional) Grizu. *Scotea într-o zi un vagon de cărbuni... Tănătul i-a ars... lumina că-pe-o hîrtie.* VINTILĂ, O. 32.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TANĂU[1] adj. (Regional; și substantivat) (Om) prost, tont **(1).** Cf. MIRONESCU, S. 621. *Pîndarul de la poarta țarinei, un biet sărac, cam gușat și cam tănău.* SADOVEANU, O. VI, 595. *Celui prost: tănău, tont.* ȘEZ. II, 75, cf. V, 161. *Nu vezi că-i tănău, nu-l îndupleci.* Com. din PIATRA-NEAMȚ, cf. I. CR. VI, 152, ȘEZ. XIX, 13.

— Pl.: *tănăi.* — Și: **tănău** adj. SEVERIN, S. 6, PAMFILE, DUȘM. 392.

— Etimologia necunoscută.

TANĂU[2] s. m. (Transilv.) Martor (la judecată). Cf. ANON. CAR., VAIDA, CABA, SĂL. 101, PAȘCA, GL. *Mai de mult n-o îmblat nime cu scrisoare. O chemat patru oameni, tălnăi, ș-aceia..., o mărturisit c-așa-i drept.* ARH. FOLK. I, 229, cf. ALR I 1 446/315, 333, 339.

— Pl.: *tănăi.* — Și: **tănău** (DR. IV, 161), **tălnău** (ALR I 1 446/341, 343, 345), **tălnău** s. m.

— Din magh. **tanú.**

TANC[1] s. n. **1.** Autovehicul de luptă blindat, cu roțile montate pe șenile, înzestrat cu tunuri, mitraliere etc., care poate străbate terenuri accidentate. *Se ridică și el, pătrat, mișcîndu-se ca un tanc printre ceilalți.* C. PETRESCU, Î. II, 117. *Pînă-n gît stă-n glod un tanc.* LESNEA, VERS. 267. *Pornea să se izbească cu alte tancuri.* CĂLINESCU, C. O. 39. *Șiruri nesfîrșite de tancuri... capturate de la dușman, adevărate forțărețe de oțel, cu șenile groase.* STANCU, U.R.S.S. 129. *Lopit în șenile, un tanc se răsucește nervos.* V. ROM. mai 1954, 105. *Vor să intre cu tancul peste noi.* H. LOVINESCU, T. 236. *Vedea armate verzi cu cap de mort, cutremurînd sub tancuri Helespontul.* BOUREANU, S. P. 11. *Îngrijorarea noastră a crescut, cînd am auzit motoarele tancurilor duduind și am simțit pămîntul și văzduhul clăti-*

nîndu-se. v. ROM. octombrie 1964, 50. ◇ *Tanc amfibiu* = tanc care se poate deplasa și pe apă. M. D. ENC.

2. Rezervor făcut din tablă de oțel pentru depozitarea sau transportul lichidelor. *Petrolierele încărcîndu-și tancurile cu sortimente... obținute de rafinăriile românești.* L 1965, nr. 16, 6/3, cf. L. ROM. 1966, 90. ◇ *Tanc petrolier* = navă folosită la transportul petrolului sau al derivatelor lui. Cf. cv 1950, nr. 1, 35, M. D. ENC., DEX.

3. Vagonet metalic folosit în mine, cu capacitatea de o tonă. Cf. LTR[2], DEX.

— Pl.: *tancuri.*
— Din fr. **tank**, germ. **Tank**, engl. **tank.**

TANC[2] interj. v. **tang.**

TÁNCĂ[1] s. f. (Regional; și în c o m p u s u l **tanca-panca**) Neghiob (**1**), nerod (**1 1**) (Mătău — Cîmpulung). COMAN, GL.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. p a n c[3].

TÁNCĂ[2] s. f. (Prin Bucov.) Lovitură dată cu palma[1] (**1**). LEXIC REG. II, 122.

— Pl.: *tănci.*
— Etimologia necunoscută.

TANCHÉTĂ s. f. Tanc mic, cu blindaj ușor. *Mici tanchete proaspăt vopsite... tăiau orașul în două.* STANCU, U.R.S.S. 192. *Spre liziera pădurii sclipiră carapacele unor tanchete ușoare și rapide.* BARBU, Ș. N. II, 289. *Ne-am trezit... dintr-o dată cu tanchetele și nemții la șaizeci de pași în față.* V. ROM. octombrie 1964, 60, cf. DEX.

— Pl.: *tanchete.*
— Din fr. **tanquette.**

TANCHÍST s. m. Militar care face parte dintr-o unitate de tancuri. Cf. IORDAN, L.R.A. 183. *La o masă ședea... un tînăr ofițer în uniformă de tanchist.* BENIUC, M. C. I, 29.

— Pl.: *tanchiști.*
— Din germ. **Tankist.**

TANDALĂU s. m. v. **tîndălău.**

TANDALÍC, -Ă s. m. și f. v. **tîndălic.**

TANDALÓI s. n. v. **tîndălol[2].**

TANDALÚȚĂ s. f. (Regional) Tîndeche[1] (**1 1**) (Oprișeni — Fălticeni). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *tandalițe.*
— Etimologia necunoscută.

TÂNDA-MÂNDA s. f., adv. **1.** S. f. Dezordine, talmeș-balmeș. Cf. HEM 2 389, CIHAC, II, 401, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XIX—XX, 18.

2. Adv. La fel, același lucru. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Și: **tândea-mândea** adv. SCRIBAN, D.
— De la n. pr. **Tanda.** Cf. BL II, 166.

TÁNDĂL s. m. (Regional) Persoană care se îndeletnicește cu negoț ambulant; telal (**2**) (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR II 6 492/2.

— Pl.: ?
— Din germ. **Tändler.**

TÂNDEA-MÂNDEA adv. v. **tanda-manda.**

TANDÉM s. n. **1.** (Și în sintagma *bicicletă tandem*) Bicicletă pentru două persoane, cu două șei așezate una în spatele celeilalte, acționată cu două perechi de pedale. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. Poziție de montare a două sau a mai multor sisteme tehnice, care lucrează împreună, astfel încît axele lor longitudinale să fie în prelungire. Cf. DER, DEX.

— Pl.: *tandemuri.*
— Din fr. **tandem.**

TANDÉR s. n. v. **tenghel.**

TÁNDILI subst. (Prin nord-vestul Munt.; în corelație cu m ă n d i l i, în e x p r.) **Ce mi-e tandili, ce mi-e mandili** = ori una ori alta, tot același lucru. UDRESCU, GL.

— Cf. t a n d a-m a n d a.

TANDÍR s. n. **1.** (În forma *tandur*) Scaun sau masă (acoperite cu covoare) sub care se punea un vas cu mangal pentru a încălzi picioarele celor care ședeau. *Ședе toată ziua pe tandur.* ALECSANDRI, T. 505, cf. CIHAC, II, 619, DDRF, BARCIANU, ȘIO II[1], 348, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Giupîneasa gazda dormea Pe un tandur mare de brad, Cu mîndiruri de bumbac.* REV. CRIT. IV, 235. ◇ E x p r. **A sta pe tandur** = a sta degeaba, a nu face nimic. Cf. ZANNE, P. III, 393. ✦ F i g. Lene. *Tandurul, adecă lenea, această drăgălașă divinitate.* ALECSANDRI, S. 65.

2. (Regional) Zid de piatră sau de cărămidă pe care este așezat cuptorul de pîine (Mangalia). CHEST. II 321/136. ✦ Construcție din preajma cuptorului unde se pun hainele la uscat (Bozioru — Buzău). CHEST. II 314/100.

3. (Regional) Adăpost la stînă, făcut din pămînt și acoperit cu ogrinji. Cf. GR. S. VI, 44. *Pentru adăpostul ciobanilor se construia lîngă intrarea în zăvadă un mic tandîr rotund, cu paie pe jos.* VUIA, PĂST. 45, com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ.

4. (Regional) Prispă (H XIV 359, ALR II/I h 235/682); prîdvor (ALR II/I h 234/682).

— Pl.: *tandîre.* — Și: (învechit) **tandúr** s. n.
— Din tc. **tandır, tandur.**

TANDRÉSĂ s. f. v. **tandrețe.**

TANDRÉȚE s. f. Afecțiune plină de duioșie, de gingășie. *Obiectul tandreței lor.* BARASCH, M. I, 29/4, cf. FIS. 120/21, PROT. — POP., N. D. *Ioan s-apropie de fată, i-apucă mîna și zise c-o tandreță de frate.* EMINESCU, G. P. 59. *Mai multe nu știa să spună, Nu era om pentru condoleanțe și tandrețe.* C. PETRESCU, Î. II, 47. *E singurul fel de tandrețe care se suportă bine.* SEBASTIAN, T. 134. *Îi plăcea Daudet, a cărui tandrețe, a cărui duioșie, asemănătoare aceleia a lui Dickens, îl impresionează adînc.* RALEA, S. T. III, 189. *Gingășia și tandrețea sînt sentimente dintre cele mai firești pentru viața sufletească a oamenilor.* CONTEMP. 1954, nr. 380, 2/2. *Ea îi vorbește deodată cu infinită tandrețe.* H. LOVINESCU, T. 202. *Mă gîndesc uneori la dumneata, nu numai cu tandrețe.* BARANGA, I. 163. ✦ P. e x t. Iubire, dragoste. *Tu ești a mea fericire, Tu ești a mea tandreță!* I. NEGRUZZI, S. I, 79.

— Pl.: *tandrețe.* — Și: (învechit) **tandrésă** s. f. I. GOLESCU, C.
— Din fr. **tendresse.**

TÁNDRU, -Ă adj. Care manifestă sau exprimă tandrețe; plin de duioșie, de gingășie. Cf. PLEȘOIANU, T. III, 140/4. *Amesteca laudele cele mai tandre în vorbele sale cele jalnice.* CĂPĂȚINEANU, B. 38/10, cf. TIMPUL(1856), nr. 1, 1[2]/4, COSTINESCU. *I-adoarme pe sînu-i, se leagănă-n brațe În tandre visări.* EMINESCU, O. I, 4, cf. ALEXI, W. *În aprigul Neculai Isac nu e nimic tandru.* IBRĂILEANU, S. 19, cf. CAMIL PETRESCU, T. II, 98. *N-avea nici pricepere și nici nu era o fire tandră.* VORNIC, P. 7. *Mi-a îndreptat cu-n gest tandru, neobișnuit la el, nodul de la cravată.* V. ROM. iulie 1970, 10. ✦ Moale[1], fraged. *Te-a mîngîiat pe obrajii tăi atît de tandri.* V. ROM. octombrie 1970, IX.

— Pl.: *tandri, -e.*
— Din fr. **tandre.**

TANDÚR s. n. v. **tandir.**

TANDURÍU, -ÍE adj. (Rar) Leneș. *Să sperăm că din sînul ei va ieși o nouă junime, mai harnică și mai puțin tandurie.* ALECSANDRI, S. 65, cf. SFC VI, 77.
— Pl.: *tandurii.*
— **Tandur** + suf. *-iu.*

TANEÁ s. f. (Învechit) Bucată de blană sau de piele de animal. *Jder tanele cernite, părechea 55 bani* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 159. *4 taneali de sobol... și 4 zagarale de vulpi ce i-au dat* (a. ?). IORGA, S. D. VI, 247, cf. CIHAC, II, 619. *Era ca o scurteică și, pe dinainte și pe după gît, cu plimburi, de le zicea tanele, și era albe ca de pisică albă.* CONV. LIT. XXIV, 923. *Vulpi bune roșii..., taneaua 30 bani.* ap. TDRG.
— Pl.: *tanele.*
— Din tc. **tane.**

TANG interj. (De obicei repetat; în corelație cu l a n g) Cuvînt care redă sunetul produs de talangă **(1)** sau de clopotul bisericii. *În cireadă, unele vaci își mișcară clopotele, ting, tang, ting.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. ALR I 353.
— Și: **tánga** (PASCU, C. 100, ALR I 353), **tanc** (ALR I 353/93, 100, 116) interj.
— Onomatopee.

TANGÁ[1] vb. I. I n t r a n z. A fi în tangaj. *Vasul tanghează, cu valuri mari din prova.* TUDORAN, O. 415, cf. L. ROM. 1966, 302, 303.
— Prez. ind. pers. 3: *tanghează.*
— Din fr. **tanguer.**

TÁNGA[2] interj. v. **tang.**

TANGÁJ s. n. (În opoziție cu r u l i u) Mișcare alternativă de înclinare a unei nave sau a unei aeronave în jurul unei axe perpendiculare pe direcția de mers. Cf. ALEXI, W. *Se leagănă dublu, ca pe-un vas bîntuit de... ruliu și tangaj.* C. PETRESCU, Î. II, 191. *În tangajul corăbiei... nu odată i se întîmplă să se scufunde.* TUDORAN, P. 451.
— Pl.: *tangaje.*
— Din fr. **tangage.**

TANGANÍCA s. f. (Art.) Numele unui dans popular care se joacă la nuntă. *Toți nuntașii se prind la joc, ce durează pîn-aproape de către seară, cam cu următoarele jocuri... bătuta..., tanganica.* SEVASTOS, N. 282, cf. PAMFILE, J. III, 10, 95.
— Cf. t a n a n i c ă.

TANGARÁ s. f. (Învechit) Instrument muzical turcesc cu coarde, asemănător cu ţambalul. *Tiri, tiri tangaraua.* MAT. FOLK. 513. *Tangara cu tambura, Să-i mai dreagă inima.* PĂSCULESCU, L. P. 298, cf. 381.
— Pl.: *tangarale.*
— Etimologia necunoscută.

TÁNGĂ s. f. v. **tamjă.**

TANGĂN subst. (Învechit, cu sens neprecizat) *Să aibă în privighere și luare aminte pentru poduri de să metahirisăsc de către nazări numai în lucrul podului și a tangănului sau și alte trebuinți particularnice a sale sau a altor* (a. 1815). URICARIUL, V, 442/24.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TANGÉNT, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Dreaptă care atinge o curbă într-un singur punct. Cf. GHEOM.-TRIGON. $76^r/2$, GEOMETRIA, A. M. $100^r/14$, POENARU, G. 46/28. *Secanta arcului este raza prelungită printr-o extremitate a arcului și coprinsă între centru și tangentă.* TRIGON. DR. 6/11, cf. POLIZU, COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., ENC. TEHN. I, 65, DEX. ◇ L o c. a d v. **În** (sau **prin**) **tangentă** = tangențial. DL, DM. ◇ E x p r. **A scăpa prin tangentă** = a scăpa strecurîndu-se. *Asta va să zică să scapi prin tangentă; cum am zice, să o scalzi, ori să răspunzi în doi peri, la o întrebare precisă despre ceva, cu altă întrebare vagă despre altceva.* CARAGIALE, O. V, 194.

2. S. f. Funcție trigonometrică egală cu citul dintre funcția sinus și funcția cosinus. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.

3. Adj. (Despre drepte sau despre planuri) Care atinge o curbă sau o suprafață într-un singur punct. *Plan... tangent.* POENARU, G. 268/26, cf. COSTINESCU, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. (Adverbial) *Trecutul acela e-al meu, Că zilele lui mă cunosc, Trăite cu alții-n vileag, Tangent și-n zig-zag.* ARGHEZI, C. O. 213.
— Pl.: *tangenți, -te.* — Și: **tanghéntă** s. f. ASACHI, E. III, 143/8, STAMATI, D.
— Din fr. **tangent,** germ. **Tangente.**

TANGÉNȚĂ s. f. Poziție, stare a două figuri geometrice tangente **(3).** Cf. COSTINESCU. *Perpendiculara dusă pe un plan tangențial la o sferă în punctul de tangență este însăși raza sferei.* PONI, F. 18, cf. M. D. ENC. ✦ F i g. Atingere, contact. *Alte tangențe ale arhitectului cu epoca, pe planul adeziunilor politice sînt mai mult vagi.* V. ROM. noiembrie 1964, 116. *Subliniază permanențele sportului și tangențele sale cu literatura.* ib. iulie 1970, 56.
— Pl.: *tangențe.*
— Din fr. **tangence.**

TANGENȚIÁL, -Ă adj. Care este tangent **(3),** privitor la tangentă **(1);** care este asemănător cu o tangentă. *Punctul tangențial.* GENILIE, G. $19^r/4$, cf. STAMATI, D. *Sfera însă din care face parte suprafața apelor fiind foarte mare se confundă într-un spațiu nemărginit cu un plan tangențial.* PONI, F. 18. ✦ F i g. Care este atins în treacăt; fără profunzime. *Poezia de pînă acum a d-lui G. D. era mult prea tangențială.* PERPESSICIUS, M. III, 184. ✦ F i g. (Adverbial) Atins în treacăt; p. e x t. indirect, printre altele. *De aici, dialogul tangențial.* LOVINESCU, S. I, 254. *Arta post-impresionistă... pe cît de oglinditoare a lumii exterioare fusese înainte, pe atît de tangențială față de natură devine ulterior.* BLAGA, Z. 143. *Lingviștii români... s-au ocupat de „u" final, în mod special sau numai tangențial.* CL 1957, 160.
— Pl.: *tangențiali, -e.* — Și: **tanghențiál, -ă** adj. GEOMETRIA, A. M. $19^r/4$.
— Pronunțat: *-ți-al.*
— Din fr. **tangentiel.**

TÁNGER s. n. v. **talger.**

TANGHÉNTĂ s. f. v. **tangent.**

TANGHENȚIÁL, -Ă adj. v. **tangențial.**

TANGHÍR s. n. Placă transparentă de gelatină sau de masă plastică, avînd pe o față, în relief, puncte sau linii de diferite forme și care este folosită pentru obținerea umbrelor sau semitonurilor la tipărirea manuală. M. D. ENC., DEX.
— Din germ. **Tangier** [film].

TANGÍBIL, -Ă adj. Care se poate percepe prin atingere; f i g. real. Cf. COSTINESCU, CADE, ȘĂINEANU, D. U. *Ni s-a părut că dispare și puținul rămas încă, viu și tangibil, din marele poet.* LOVINESCU, M. 27. *Adversitățile existenței luau pentru toți un caracter tangibil.* C. PETRESCU, C. V. 41. *O simți din nou.. devotată, tangibilă.* TEODOREANU, L. 334. *Actul perceptiv... constituie în evoluția psihică un real progres față de stadiul inferior pe care-l definește reflexul. Acesta presupune un contact tangibil cu un stimulent oarecare.* HALEA, S. T. II, 174, cf. DEX.
— Pl.: *tangibili, -e.*
— Din fr. **tangible.**

TANGIBILITÁTE s. f. (Rar) Însușirea de a fi tangibil. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.
— Din fr. **tangibilité.**

TANGÓ s. n. v. **tangou.**

TANGÓN s. n. (Nav.) **1.** Catarg orizontal mobil, cu funii și scară, folosit, pe timp de furtună, pentru a cobori de pe corabie în barcă sau pentru a urca din aceasta pe corabie. Cf. SCRIBAN, D.

2. Drug de lemn fixat la un capăt în afara bordului întrebuințat la legarea bărcilor pe apă. Cf. ABC MAR.

— Pl.: *tangoane.*
— Din fr. **tangon.**

TANGÓU s. n. (Și în forma *tango)* Dans modern care își are originea într-un dans popular argentinian, cu ritmul în doi timpi și care se dansează în perechi; melodia după care se execută. Cf. CADE, ȘĂINEANU, D. U. *Dansurile cele mai noi: tango.* C. PETRESCU, S. 187. *Orchestra cînta un tango... sentimental.* CAMIL PETRESCU, P. 133. *Perechi-perechi treieră acordurile unui tangou.* I. BOTEZ, B. I, 200, cf. BL III, 23. *Cîteodată dansau... tango.* SADOVEANU, O. X, 445, cf. IORDAN, L.R.A. 93, 94. *Cînta... tangouri moderne.* DEMETRIUS, A. 101. *Și-n stinse cavouri, Ce ritm de tangouri.* BANUȘ, P. 65. *Pasionata cîntăreață de tango.* T iunie 1964, 86, cf. DEX.

— Pl.: *tangouri.* — Și: **tangó** (accentuat și *tángo)* s. n.
— Din fr. **tango,** sp. **tango.**

TANGRIN subst. (Regional) Drojdie întărită, depusă pe doagele butoaielor cu vin. *Prește Olt mulți țărani acresc bucatele cu răzătură de drojdii uscate de pe buți, pe care o numesc tangrin.* MANOLESCU, I. 294, cf. 344, TDRG, ȘĂINEANU, D. U.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TÁNIC, -Ă adj. De tanin, taninos. *Soluție tanică.* VÎN. PESC. februarie 1964, 18. ◇ *Acid tanic* = tanin. Cf. CADE, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

— Pl.: *tanici, -ce.*
— Din fr. **tannique.**

TANIÉR s. n. v. **taier.**

TANILÍU, -ÍE adj. (Regional) Delicat, fin. *Vorbă tanilie, mătușică.* PR. DRAM. 261, cf. SCL 1960, 586.

— Pl.: *tanilii.*
— Din tc. **taneli.**

TANÍN s. n. Produs vegetal, cu gust astringent, solubil în apă, folosit în tăbăcărie; acid tanic, (regional) tăniet. Cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Coaja de stejar conține o substanță numită tanin, care se întrebuințează... la argăsitul pieilor.* PAMFILE, I. C. 249, cf. NICA, L. VAM. 238, ȘĂINEANU, D. U., DS. *S-a pus la punct unificarea metodelor de tăbăcire rapidă, ceea ce a avut ca efect... reducerea consumului de tanin.* CONTEMP. 1953, nr. 360, 5/2. *Taninul se extrage din gogoșile de ristic.* BELEA, P. A. 275. *Rezistența... se datorește taninului, care pătrunde și aderă puternic.* VÎN. PESC. februarie 1964, 18, cf. DEX. ✦ Varietăți ale acestei substanțe. *Din scoarța de stejar, ca și din gogoșile de ristic, se extrag substanțe numite taninuri, mult folosite în tăbăcărie.* BOTANICA, 164.

— Și: (învechit) **tanină** s. f. BARCIANU.
— Din fr. **tanin.**

TANÍNĂ s. f. v. **tanin.**

TANINÓS, -OÁSĂ adj. Care conține tanin, caracteristic taninului; de tanin, tanic. *Miros greu, taninos, ce plutește în aer ca miasmele mortăciunilor.* ARDELEANU, D. 10. *Aducea cu vapoarele italiene un vin... așa de tare și taninos, că i se zicea vin de Catrania.* BART, E. 195, cf. DEX.

— Pl.: *taninoși, -oase.*
— **Tanin** + suf. *-os.*

TANIZÁ vb. I. Tranz. A adăuga tanin în vin pentru a-l limpezi sau pentru a-l ameliora. DEX.

— Prez. ind.: *tanizez.*
— Din fr. **taniser.**

TANIZÁRE s. f. Acțiunea de a taniza. Cf. LTR[2], DEX.

— Pl.: *tanizări.*
— V. **taniza.**

TÁNJĂ s. f. v. **tamjă.**

TANTÁL s. n., s. m. **1.** S. n. Metal rar, cenușiu, lucios, ductil în stare pură și foarte rezistent din punct de vedere chimic, folosit la confecționarea pieselor de laborator. Cf. CADE. *Colombiu (sau niobiu) este un metal foarte rar, se aseamănă cu tantalul cu care este asociat.* ENC. TEHN. I, 404, cf. CANTUNIARI, L. M. 117, M. D. ENC., DEX.

2. S. m. Specie de barză mare, cu pene de culoare roz, pătate cu negru, care trăiește în America Centrală *(Tantalus loculator).* Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: **(2)** *tantali.*
— Din fr. **tantale.**

TANTALÍT s. n. Mineral compus din fier și mangan, care se prezintă sub formă de cristale rombice, de culoare neagră, brună sau roșie; se utilizează pentru extragerea tantalului și a altor metale rare. *Colombiu... se găsește în vine de pegmatite și minereurile sale sînt colombite, tantalite.* ENC. TEHN. I, 404, cf. CANTUNIARI, L. M. 117, M. D. ENC., DEX.

— Și: **tantalită** (pl. *tantalite)* s. f.
— Din fr. **tantalite.**

TANTALÍTĂ s. f. v. **tantalit.**

TÁNTE[1] s. f. v. **tanti.**

TÁNTE[2] subst. v. **tanto.**

TANTEȘ, -Ă adj. (Prin Bucov.) Tont **(1).** Cf. PASCU, S. 283, ȘEZ. V, 161.

— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută. Cf. tont.

TÁNTI s. f. invar. Termen folosit de cineva (mai ales de un copil) pentru a vorbi cu (sau despre) mătușă **(1);** termen de adresare mai ales a unui copil către o femeie. *Odată cu noi așteaptă și tanti Matilda și unchiul Petrică.* SAHIA, N. 48, cf. IORDAN, L.R.A. 497. *Seara, casele tantei Adela se deschideau în cinstea mirilor.* VINEA, L. II, 272, cf. SCURTU, T. 142, 286, 338.

— Și: (rar) **tánte** s. f. IORDAN, STIL. 330.
— Din germ. **Tante,** fr. **tante.**

TANTIÉMĂ s. f. **1.** Sumă încasată de membrii unui consiliu de administrație al unei societăți din beneficiul acesteia, pentru participarea la conducerea ei. *Agenții de împlinire au tantiemele lor.* EMINESCU, N. 155, cf. I. PANȚU, PR. 4, ȘĂINEANU, D. U. ✦ Comision procentual acordat mijlocitorilor de afaceri. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Onorariu acordat în trecut unui autor dramatic sub forma unei cote din încasările obținute la reprezentarea piesei sale. *Am primit de la secretarul teatrului... tantiemele din urmă.* CARAGIALE, O. VII, 427, cf. DEX.

— Pronunțat: *-ti-e-.* — Pl.: *tantieme.*
— Din fr. **tantième.**

TÁNTO subst. (În expr.) **(A fi) tanto pe tanto** = (a fi) tocmai pe tocmai, (a fi) chit. Cf. IORDAN, STIL. 330. *Acum nu mai avea încurcături bănești, cu socotelile stătea „tantoi pe tantoi".* CĂLINESCU, I. C. 223. *Sîntem tantoi pe tantoi; de la noi a rămas unul, de la voi a căzut unul.* UDRESCU, GL.

— Și: **tánte** (IORDAN, STIL. 330), **tántoi** (accentuat și *tantói* ALEXI, W.), **tantúi** (CIAUȘANU, GL.) subst.
— Din it. **tanto** [per tanto].

TÁNTOI subst. v. **tanto.**

TÁNTOR s. m. v. **tartor.**

TANTÚI subst. v. **tanto.**

TANȚ s. n. v. **dans.**

TANZIMÁT s. n. (Turcism) Reformă **(1).** *Prezident al Consiliului reformelor (tanzimat).* CONV. LIT. XVIII, 332.
— Din tc. **tanzimat.**

TÁOC s. m. v. **tohoc.**

TAÓLĂ s. f. (Regional) Cot al unui rîu. *Morunul și nisetrul trăiesc... după o taolă.* ANTIPA, P. 342.
— Pl.: *taole.*
— Etimologia necunoscută.

TAOLÉTĂ s. f. v. **toaletă.**

TAÓN s. m. v. **tăun[1].**

TÁOR s. m. v. **taur.**

TÁORE s. m. v. **taur.**

TAPÁ[1] vb. I. **1.** Tranz. (Familiar) A obține bani de la cineva cu titlu de împrumut (cu intenția de a nu-i înapoia). *Îl caută și acum comisionarii de la amicii tapați cu cinci poli.* C. PETRESCU, C. V. 211, cf. P. CONSTANT, R. 68, BUL. FIL. V, 214. *Fiul arhitectului Ioanide trăiește pe spinarea altuia, tapează.* CĂLINESCU, B. I, 158.

2. Intranz. (Rar) A bate la mașina de scris, a lovi clapele de la pian etc. *E un tip care aleargă toată dimineața cu mostre și oferte, iar după-masa tapează la mașina de scris.* VINEA, L. II, 167, cf. DN[2].

3. Tranz. A aranja părul într-un anumit fel, pieptănîndu-l în răspăr[2]. Cf. DN[2], DEX.
— Prez. ind.: *tapez.*
— Din fr. **taper.**

TAPÁ[2] vb. I. Tranz. (Mold.) A face o crestătură cu toporul în trunchiul copacului, înainte de a-l tăia cu ferăstrăul, pentru a-i orienta direcția de cădere. Cf. ARVINTE, TERM. 171.
— Prez. ind.: *tapez.* — Și: **talpá** (ARVINTE, TERM. 171) vb. I, **tăpí** (GLOSAR REG.) vb. IV.
— V **tapă[1].**

TAPAGĂU s. n. (Regional) Unealtă de prins pește, formată dintr-o plasă fixată pe o prăjină; (regional) crîșnic (Moișeni — Satu Mare). Cf. ALR I 1 737/345.
— Pl.: *tapagaiă.* ALR I 1 737/345.
— Cf. magh. tapogató.

TAPAGÍU s. n. v. **tapaj.**

TAPÁJ s. n. Zgomot produs de lovituri sau de glasuri care răsună în același timp; protest zgomotos, opunere manifestată în mod violent și gălăgios; larmă, gălăgie, scandal. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 50, ȘĂINEANU, D. U. *Pe punte sus hamalii fac tapaj.* CONTEMP. 1950, nr. 186, 1/5, cf. CĂLINESCU, C. O. 201. ◆ (Impropriu) Necaz, supărare. COMAN, GL. *Ce de tapaj am tras pînă ne-am împărțit.* ib.
— Pl.: *tapaje* și *tapajuri.* — Și: (învechit) **tapágiu** s. n. PROT. — POP., N. D.
— Din fr. **tapage.**

TAPALÓG, -OÁGĂ adj. **tălpălog.**

TAPANGEÁ s. f. (Mold. și Olt.) **1.** Pistol[1] **(1).** ȘIO II_1, 348. *La picere cu curele Și la piept cu tapangele.* RĂDULESCU-CODIN.

2. Lovitură dată cu palma[1] **(1).** *Era nevoită, biata mama,... să ne dea cîteva tapangele la spinare.* CREANGĂ, A. 40, cf. ȘĂINEANU, D. U., MIRONESCU, S. 621, RĂDULESCU-CODIN. ◇ Expr. **A-i trage cuiva o tupăngea** = a bate zdravăn pe cineva. Cf. ARH. OLT. XXI, 277.
— Pl.: *tapangele.* — Și: **tupăngeá** s. f.
— Din tc. **tabanca.**

TAPANGÍU, -ÍE adj. (Rar) Bătăios. ȘIO II_1, 348.
— Pl.: *tapangii.*
— **Tapangea** + suf. *-iu.*

TAPARDÓS s. n. v. **tabardos.**

TAPÁRE s. f. Acțiunea de a tapa[1]. Cf. DEX.
— Pl.: *tapări.*
— V. **tapa[1].**

TAPARNÓS s. n. v. **tabardos.**

TAPÁȘNIC s. m. v. **tapoșnic.**

TÁPĂ[1] s. f. **1.** Tăietură făcută în trunchiul copacului pentru a-i orienta direcția de cădere la tăiere; tăpătură. Cf. DR. III, 680, ARVINTE, TERM. 171.

2. Scobitură, tăietură care se face la capătul lemnelor de construcție pentru a le putea îmbina unele cu altele. Cf. DR. III, 680.
— Pl.: *tape.*
— Din retorom. **tappa.**

TÁPĂ[2] s. f. **1.** (Regional) Cep la butoi. Cf. BUL. FIL. V, 314, FD VII, 309.

2. (Prin Dobr.) Vrană. FD VII, 309.
— Pl.: *tape.*
— Din bg. **тапа,** ngr. τάπα, tc. **tapa.**

TAPÉR s. m. v. **tapir.**

TAPÉT s. n. **1.** (Învechit și regional) Covor. Cf. STAMATI, D. *Lucrătorii tapetelor (covoarelor) prețioase au un secret.* BARASCH, M. III, 38/28, cf. PROT. — POP., N. D., POLIZU. *Cînd tapetul fu adus, Potcoavă se puse în genunchie cu demnitate.* HASDEU, I. V. 205, cf. COSTINESCU, MÎNDRESCU, Î. G. 95, MAT. DIALECT. I, 97. ◇ Fig. *Pe un tapet de iarbă, cu flori presemănată, Se desemna ridente și rosa amoroasă.* HELIADE, O. I, 373. *Dar prin iarba cea-nflorită Și de rouă poleită, Pe-un tapet de ghiocei, Iată c-au sărit scîntei.* BOLINTINEANU, O. 91.

2. (În expr.) **A pune** (sau **a aduce,** rar, **a veni) pe tapet** = a aduce în discuție, a fi la ordinea zilei. *În vremea ospățului adusei pe tapet ce văzusem de curînd în Italia.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 52, cf. STAMATI, D. *Votăm pentru candidatul pe care-l pune pe tapet partidul întreg.* CARAGIALE, O. VI, 103. *Pe urmă veni iar pe tapet chestia dezbătută odinioară în împrejurări triste.* REBREANU, I. 397. *Familia pune din nou pe tapet viitorul meu.* BRĂESCU, A. 237. *Chestia americanului venise pe tapet, făcînd înconjurul cafenelelor din port.* BART, E. 283. *Mai vreți cumva să pun pe tapet și alte probleme?* STANCU, R. A. IV, 132. *Muncitorii exprimau cereri legate nu numai de o mai dreaptă răsplătire a muncii... Puneau pe tapet respectarea demnității umane.* PAS, Z. IV, 57, cf. V. ROM. iulie 1960, 133.

3. Hîrtie, pînză, mătase sau piele imprimată cu desene care se aplică pe pereții unor încăperi ținînd loc de zugrăveală; (impropriu) zugrăveală. Cf. DDRF, BARCIANU, NICA, L. VAM. 238, ȘĂINEANU, D. U. *Tencuiala va fi zbicită și tapetul întins pe pereți?* C. PETRESCU, Î. II, 158. *Ușa grea de lac s-a lipit de tapetele rumenite de splendoarea asfințitului.* KLOPȘTOCK, F. 294. *O casă gata, la care se făcea numai o reparație și se schimba tapetul încăperilor.* PAS, Z. I, 205. *A chemat zidari și zugravi să dreagă tencuiala și tapetul.* VINEA, L. I, 79. ◇ Fig. *Luna-mbracă zidul cu tapetele-i maiestre.* MACEDONSKI, O. I, 96.
— Pl.: *tapete* și **(3)** *tapeturi.* (CAMIL PETRESCU, T. II, 431).
— Din ngr. ταπέττο, it. **tappeto,** germ. **Tapete.**

TAPETÁ vb. I. Tranz. A acoperi, a îmbrăca cu tapet **(3)** pereții unei încăperi; a tapisa. *Salonul era mobilat cu oglinzi, canapele, scaune, fotoluri; pereții tapetați cu hîrtie înflorată.* BOLINTINEANU, O. 414, cf.

JAHRESBER. X, 214. ◇ (Prin analogie) *Primi un plic lung, parfumat, tapetat cu foiță aurie.* CĂLINESCU, C. N. 198. ◇ Fig. *Masa era acum inundată și pereteie tapetat de gingănii.* IBRĂILEANU, A. 59. ✦ A acoperi cu covoare. *Toate scările sînt tapetate pînă jos pe stradă.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 101.

— Prez. ind.: *tapetez.*

— V. **tapet.** Cf. germ. tapezieren.

TAPETÁRE s. f. Acțiunea de a tapeta. DEX.

— Pl.: *tapetări.*

— V. **tapeta.**

TAPEȚÁ vb. I v. **tapisa.**

TAPEȚÁR s. m. v. **tapițer.**

TAPEȚÁRE s. f. v. **tapisare.**

TAPEȚĂRÍE[1] s. f. v. **tapiserie.**

TAPEȚĂRÍE[2] s. f. v. **tapițerie[1].**

TAPINÓS adv. (Învechit și popular) Cu umilință, cu smerenie, cu modestie. Cf. DR. II, 659. *Stan al Bratei d-auzea, Tapinos îi mulțămea.* TEODORESCU, P. P. 586, cf. BALADE, II, 289.

— Din ngr. ταπεινός.

TAPIÓCĂ s. f. Făină extrasă din rădăcini de manioc, folosită în alimentație. Cf. BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 238, ȘĂINEANU, D. U., VOICULESCU, L. 277. *Fasolea fu schimbată cu tapioca.* PAS, Z. III, 109.

— Din fr. **tapioca.**

TAPÍR s. m. Animal mamifer din America de Sud și sud-estul Asiei, cu corpul relativ masiv, pielea netedă, avînd buza superioară și nasul contopite într-o trompă scurtă *(Tapirus). Am dăruit acestui cabinet ... dinții unui mamut, a unui taper și cîteva alte rămășițuri de schelete.* CR (1834), 341[2]/26, cf. DRĂGHICEANU, C. 119, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Tapirul și rinocerul au trăit pe la noi în vremea terțiară.* SIMIONESCU, F. R. 37. ◇ *Nas de tapir* = nas acvilin. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tapiri.* — Și: **tapér** s. m.

— Din fr. **tapir.**

TAPISÁ vb. I. Tranz. **1.** A tapeta pereții unei încăperi; a împodobi pereții cu covoare, tablouri etc. Cf. BREZOIANU, A. 415/11. *Poți să zugrăvești sau să tapiți pereteie, fără a avea nici o frică de umezeală.* MAN. SĂNĂT. 67/17, cf. POLIZU, BARONZI, I.L.I, 214/9. *Locuia într-un subteran cu șase camere și un salon tapisate peste tot cu cele mai frumoase covoare.* LĂCUSTEANU, A. 41. *În sala de așteptare, tapisată cu mătase roșie..., cîțiva boieri și doamne așteaptă turburați.* CAMIL PETRESCU, O. I, 346. *Lăsase un imobil extravagant și somptuos, un soi de fortăreață tapisată pe dinăuntru cu mătase vișinie.* CĂLINESCU, B. I, 87, cf. DEX. ◇ Fig. *Peretele dinspre răsărit... era tapițat cu sînge de ploșnițe.* IOVESCU, N. 63.

2. A aplica elementele elastice, materialul de umplutură, pînza de rezistență și apoi stofa sau mătasea ornamentală pe scheletul unei mobile; a capitona, (învechit) a tapisarisi. *Un balcon în formă de chioșc turcesc, mobilat cu divanuri și lavițe tapețate cu catifea roșie.* FILIMON, O. I, 108. *M-a invitat, arătîndu-mi unul din scaunele tapisate cu piele de Cordoba.* V. ROM. februarie 1970, 7, cf. DEX.

— Prez. ind.: *tapisez.* — Și: **tapițá** (conjunct. și, învechit, *să tapiți*), **tapețá** vb. I.

— Din fr. **tapisser.**

TAPISÁRE s. f. Acțiunea de a tapisa. Cf. COSTINESCU, DDRF, DN[2], M. D. ENC., 924, DEX.

— Și: **tapițare** (DDRF), **tapețáre** (POLIZU) s. f.

— V. **tapisa.**

TAPISARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A tapisa **(2).** *O cartă de drum bine lucrată și frumos tapisarisită.* CR (1830), 244[2]/46.

— Prez. ind.: *tapisarisesc.*

— Din fr. **tapisser.**

TAPISÁT, -Ă adj. (Despre pereți) Acoperit cu tapet **(3).** *A cîta oară vedea oare un cabaret... cu aceleași figuri monotone, pereții tapisați.* C. PETRESCU, Î. II, 227. ✦ (Despre mobile) Îmbrăcat în stofă, pînză, mătase, piele etc.; capitonat. DL, DM, DEX.

— Pl.: *tapisați, -te.* — Și: **tapițát, -ă** adj. DL, DM.

— V. **tapisa.**

TAPISÉR s. m. v. **tapițer.**

TAPISERÍE s. f. **1.** Țesătură decorativă din lînă sau din mătase, lucrată manual sau la război, folosită mai ales la împodobirea pereților sau a unor mobile. *Mari tapiserii de China.* GOLESCU, Î. 118. *Un nou fel de tapiserie nu este mult de cînd s-a ivit în Londra... și pune pe om în mirare pentru frumusețea sa.* CR (1829), 130[1]/23, cf. NEGULICI. *Ascunde-te acolo în astă sară... după o tapiserie, unde vei voi.* NEGRUZZI, S. III, 424, cf. PROT. — POP., N. D., BARONZI, I. L. II, 235/7. *Pictura pare o tapițerie fantastică.* CĂLINESCU, C. O. 253. *Camera cu grele draperii de brocart, cu mobilierul de tisă și de nuc și tapiseriile ei vieneze oferea decorul cel mai potrivit unui asemenea tablou.* VINEA, L. I, 225. *Tapiseriile de la Escorial... sînt vesele și calde de toată plăpiirea sănătoasă a vieții populare.* RALEA, S. T. I, 330. *Secolul al XVIII-lea s-a ilustrat prin finețe, prin tapiserii, prin vase de Sèvres.* T iulie 1964, 41. *Lodz, oraș cu veche tradiție în arta tapiseriei.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 060. ✦ Lucru de mînă făcut pe canava cu lînă, cu mătase etc. Cf. BARONZI, I. L. II, 235/7, ȘĂINEANU, D. U., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Partea tapisată a unei mobile. *Lemnul acestei mobile era lăcuit în alb, iar tapiseria dintr-un material auriu.* PREDA, R. 231. *Să schimb mobilierul și-a lui tapiserie.* T iulie 1964, 60. *Pe canapeaua asta, căreia... îi vedea cele mai mici detalii ale tapiseriei, se așezau la ora prînzului trei servicte.* V. ROM. ianuarie 1971, 26.

— Scris și: (după fr.) *tapisserie.* PROT. — POP. N. D. — Pl.: *tapiserii.* — Și: **tapițerie, tapețărie** (ALEXI, W.) s. f.

— Din fr. **tapisserie.**

TAPISIÉR s. m. v. **tapițer.**

TAPIȚÁ vb. I v. **tapisa.**

TAPIȚÁRE s. f. v. **tapisare.**

TAPIȚÁT, -Ă adj. v. **tapisat.**

TAPIȚÉR s. m. **1.** (Rar) Meseriaș care acoperă cu tapet pereții unei încăperi. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Meseriaș specialist în tapisarea mobilelor; (neobișnuit) mobilar. Cf. COSTINESCU. *Un tapițer ambala pianul.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 146, cf. ȘĂINEANU, D. U., NOM. PROF. 36, KLOPȘTOCK, F. 183. *Și taică-tău a fost tapițer și pe tine te-a dat la carte.* DEMETRIUS, C. 9.

— Pl.: *tapițeri.* — Și: **tapițiér** (NEGULICI), **tapețár** (BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. X, 214), **tapisér** (I. GOLESCU, C., scris și *tapisser* PROT. — POP. N. D.), **tapisiér** (NEGULICI) s. m.

— Din fr. **tapissier,** it. **tappezziere,** germ. **Tapezierer,** ngr. ταπισσιέρης.

TAPIȚERÉSC, -EÁSCĂ adj. De tapițer, al tapițerului. *Meșteșugul tapițeresc.* KLOPȘTOCK, F. 6. (Glumeț) *Din exces de zel tapițeresc, la așezarea casei după mutat mi-am zdrelit piciorul.* CARAGIALE, O. VII, 58.

— **Tapițer** + suf. *-esc.*

TAPIȚERÍE[1] s. f. **1.** Meseria tapițerului. Cf. POLIZU, BARCIANU, CADE.

2. Atelier, prăvălie în care se lucrează sau se vînd obiecte făcute de tapițer. *El sta pe atunci în Podul Mogoșoaiei, deasupra unei tapițerii.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Bărbatu' de al doilea a răposatei soacră-mea a avut atelier de tapițerie.* V. ROM. ianuarie 1954, 112.
— Pl.: **(2)** *tapițerii.* — Și: **tapețărie** s. f. JAHRESBER. X, 215.
— **Tapițer** + suf. *-ie.*

TAPIȚERÍE[2] s. f. v. **tapiserie.**

TAPIȚIÉR s. m. v. **tapițer.**

TAPÍIE subst. pl. v. **tapiuri.**

TAPÎNJÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A călca iarba în picioare, a bătători (Ciocănești — Vatra Dornei). Cf. ALR SN V h 1 360/365.
— Prez. ind.: *tapînjesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. tapangea.

TAPÍURI s. n. pl. (Prin Dobr.) Acte de proprietate. Cf. H XIV 390. *Moș Bugeacliu avea taptie păntru baltă.* GRAIUL, I, 359.
— Și: **tapíie** subst. pl.
— Din tc. **tapu**[senedi].

TAPONÍȘI s. m. pl. (Bot.; regional) Nemțișor **(II 1a)** *(Consolida regalis).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 055, BRANDZA, FL. 9, DAMÉ, T. 186, BARCIANU, BIANU, D. S., BORZA, D. 50.
— Etimologia necunoscută.

TAPÓȘNIC s. m. Numele a trei plante erbacee din familia labiatelor: **a)** plantă cu tulpina ramificată și acoperită de peri moi îndreptați în jos, cu frunze lanceolate și flori roșii-purpurii; crește prin păduri și semănături; (regional) balbisă, fața-mîței, cînepiștă, zabră *(Galeopsis ladanum).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 055, DDRF, BARCIANU, BRANDZA, FL. 394, GRECESCU, FL. 470, PANȚU, PL., BORZA, D. 73; **b)** plantă cu tulpina acoperită de peri rigizi, cu frunze ovale, dințate, cu flori roșii sau albe; (regional) lungurică *(Galeopsis tetrahit).* Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 73; **c)** plantă cu tulpina acoperită de peri lungi, cu flori mari galben-deschis, pătate cu violet; crește în locuri umede; (regional) zabră *(Galeopsis speciosa).* Cf. PANȚU, PL.
— Pl.: *tapoșnici.* — Și: **tapáșnic** (BORZA, D. 73), **tăpóșnic** (id. ib.) s. m.
— Etimologia necunoscută.

TĂPȘĂ[1] s. f. **1.** (Mold.) Lopățică cu care se netezește mămăliga după ce s-a mestecat. Cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, H X 35, ȘEZ. VIII, 88, A VI 9, 33, LEXIC REG. II, 124.

2. (Regional) Lopată la cîrma plutei (Hangu — Piatra Neamț). ARVINTE, TERM. 171.

3. (Transilv.) Mîncare făcută din mămăligă cu straturi de brînză și grăsime. Cf. ȘĂINEANU, D. U., H XVII 239, VICIU, GL., COMAN, GL.

4. (Regional; ca epitet precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") Claie de fîn scurtă și groasă. *Am făcut o tapșă de claie.* CHEST. IV supl. ✦ Epitet depreciativ dat unei persoane mici și grase. Cf. CHEST. IV supl., A V 15.
— Și: **teápșă** (TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, ȘEZ. VIII, 88, VICIU, GL., A VI 9, 33, LEXIC REG. II, 124), **tópșă** (H XVII 239, COMAN, GL., A V 15) s. f.
— Postverbal de la **tăpși.**

TĂPȘĂ[2] s. f. (Prin Transilv.) **1.** Talpa piciorului; p. ext. lovitură dată cuiva cu piciorul. Cf. MAT. DIALECT. I, 216, LEXIC REG. II, 54.

2. Copită crescută mai mare la unul din picioarele calului. Cf. DR. V, 236.
— Pl.: *tapșe* și *tăpși.* — Și: **téapșă** s. f. ARVINTE, TERM. 171.
— Din magh. **taposó.**

TĂPȘĂ[3] s. f. (Transilv.) Chirie pentru casă (socotită în bani sau în zile de lucru). V. taxă. Cf. KLEIN, D. 435, CABA, SĂL. 93. *Șade în casă pe tapșă.* Com. din FRATA — TURDA, cf. CHEST. II 7/269, 270, ALR I 385/223, 266, 270, 337, 343, 345, 348, 350, 361. *Casele le-am dat pe tapșă.* MAT. DIALECT. I, 194, cf. 216, GLOSAR REG.
— Pl.: *tapșe* și *tăpșuri.* — Și: **tácșă** (KLEIN, D. 435), **teápșă** (ȘEZ. V, 162) s. f.
— Din magh. **taksa.**

TĂPȘE s. f. v. **tipsie.**

TAPTALÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

TAPTALÁGĂ s. f. v. **pitpalacă.**

TÁPURĂ s. f. Fisură, crăpătură în interiorul unei piese metalice, produsă, de obicei, în cursul turnării acesteia. *Tapurile se recunosc după sunetul produs prin baterea lingoului cu un ciocan.* IOANOVICI, TEHN. 101, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tapuri.*
— Din fr. **tapure.**

TAR s. n. **1.** (Învechit și regional) Greutate, încărcătură, sarcină pe care o duce un om sau un animal. *Lepădavem de la noi tarrul lor.* PSALT. HUR. 1[v]/9. *Cu multă deșerție nu numai tarului* (a povărei N. TEST. 1648, a povării BIBLIA 1688) *și corabiei ce și sufleteloru... va se fie mutarea.* COD. VOR. 86/11. *Scoase de taru* (de la sarcinră H, de la sarcini D) *spirarea lui.* PSALT. 168. *Asinul... supt tar dzace.* PO 255/2, cf. ROSETTI, B. 104, CUV. D. BĂTR. I, 305. *Șeade spre asin și desupra mîndzului a asinei învățată supt tărhat... ce s(ă) dzic(e) supt tar* (cca 1650—1675). GCR I, 233/36. *Nice hiece cal încalecă husarii, ce tot cai mare groși să poată birui a purta tărul.* M. COSTIN, O. 53, cf. IORGA, L. R. XXX, PUȘCARIU, L. R. I, 312, ROSETTI, L. R. VI, 260, L. ROM. 1976, 286, VAIDA, VICIU, GL., COM. D. POP, ARVINTE, TERM. 171, MAT. DIALECT. I, 216, LEXIC REG. II, 113. ◇ Fig. *Încărcați tăr pre oameni ce nu e lesne a-l purta.* TETRAEV. (1574), 111. *Bezaconiile mele... tar greu păsară spre mine.* CORESI, PS. 99/3. *Mai lesne-ți va fi lucrul, unde și ei cu tine depreună vor purta tarul.* PO 240/10. *O mie de talere se grăiaște tarul păcatelor* (a. 1640). GCR I, 90/14. *Să-ș lepede deasupra sa tarul păcatelor.* VARLAAM, C. 65. ◇ Expr. (Regional) **A purcede în tar** = a deveni gravidă. D. POP, M. 55. ✦ (Mold.; rar; precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") Epitet dat unui copil obraznic, agasant. Cf. BUL. FIL. I, 222. *Ce tar de copil!* ap. SCRIBAN, D., cf. SCL 1976, 400.

2. Veche unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 125 de ocale. DL, DM. ✦ (Transilv.) Unitate de măsură de capacitate, egală cu două bărbințe. Cf. PRECUP, P. 20, CHEST. V 6/66.

3. (Regional) Plută alcătuită din patru table[1] **(III 3 c).** Cf. PAMFILE, I. C. 106, VICIU, GL.
— Pl.: *taruri* (MAT. DIALECT. I, 216) și *tare* (LEXIC REG. II, 113).
— Din magh. **tár.**

TÁRA[1] interj. (Repetat) Cuvînt care imită vorbărie multă, fără rost. *Tara, tara, Toată vara,* se spune despre un om căruia îi place să vorbească mult sau despre un om cicălitor. Cf. ZANNE, P. II, 767.
— Onomatopee.

TARÁ[2] s. f. v. **tară[1].**

TARABÁCĂ s. f. v. **tărbacă.**

TARABAGÍU s. m. Negustor ambulant (care vinde la o tarabă); v. prăvăliaș. *A constata greutatea ptnei la un tarabagiu.* F (1879), 56, cf. ȘIO II[1], 348, D. BOGDAN, GL. 109, ȘĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L.R.A. 159, SCL 1976, 400.
— Pl.: *tarabagii.*
— **Tarabă** + suf. *-giu.*

TARABÁN s. m. (Învechit; atestat prima dată la 1615) Funcționar fiscal domnesc, probabil perceptor al unui impozit impus tarabagiilor. D. BOGDAN, GL.
— Pl.: *tarabani.*
— Cf. t a r a b ă.

TARABANÁ s. f. v. **tarapana.**

TARABÁNĂ s. f. v. **darabană.**

TARÁBĂ s. f. **1.** Masă improvizată pe care negustorii ambulanți își expun și își vînd marfa la tîrguri, în piețe sau pe străzi; masă pe care se așază mărfurile într-un magazin (v. t e j g h c a); p. e x t. prăvălioară. 20 *bani de tărabă* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 381, cf. LB. *Să aibă a lua cîte patruzeci de o întindere sau tărabă* (a. 1813). ib. 6/5. *Scaunele măcelarilor și tarabelor gelepilor.* ODOBESCU, S. I, 109. *Altu-mparte lumea de pe scîndura tărăbii, Socotind cît aur marea poartă-n negrele-i corăbii.* EMINESCU, O. I, 130. *Virtejul cela răsturna tărăbi și toate cele în toate părțile.* CREANGĂ, P. 310. *Tarabe cu pîine și cu pește uscat.* CONTEMPORANUL, III, 658. *Cîrnați uscați atîrnați în cuie și cu teancuri de pastramă pe tarabă.* DELAVRANCEA, O. II, 271, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nu-mi puteam lua ochii de la tarabele încărcate.* BRĂESCU, A. 76. *Negustori din toate bresiele își aveau înșirate tărăbi.* SADOVEANU, O. X, 85. *Marfa e scoasă pe tarabe de lemn acoperite, îndesate unele într-altele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 181. *O tarabă cu marfa strînsă.* C. PETRESCU, A. R. 53. *Se învîrt printre tărăbi, pînă simt că îi apucă amețeala.* V. ROM. februarie 1955, 203. *Avea chioșc de ziare și, în același timp, pe-o tarabă în fața chioșcului, rahat, caramele, susan.* PAS, Z. I, 164. *Deasupra tarabelor se învîrteau ciorile cu țipete și larma vînzătorilor de mărunțișuri urca pînă la ei.* V. ROM. decembrie 1958, 51. *Atunci, măre, ce făcea? Jos pe measă Că-l lăsa, Pe tarabă i-l punea Și cu dinșul se tocmea.* TEODORESCU, P. P. 571, cf. ALRM II/I h 338. *Și s-a dus pe ulița din vale, Dar n-a găsit nimic — Tărăbile închisă.* FOLC. MOLD. II, 41. ◇ L o c. a d j. **De tarabă** = mahalagesc, trivial. *Chestie de tarabă, onorabile! daraveri de clopotniță, stimabile!* CARAGIALE, O. VI, 126.

2. Tejghea (de circiumă) la care stă negustorul. *Parcă tot mă văd cu șorț, Cu ocaua la tarabă, Și aud strigînd la spate: „Kir Costache! dă degrabă!"* PR. DRAM. 285. *Doritor de-a părăsi mai degrabă altarul pentru ca să se ducă la taraba crișmei.* ALECSANDRI, S. 6. *I-am găsit mîncînd pe o tarabă a circiumei.* LĂCUSTEANU, A. M. 60. *Își face loc... prin înghesuiala prăvăliei și ajunge pînă la taraba de marmură.* CARAGIALE, O. III, 153. *În crișma goală și zăvorîtă, vînzătorul de otrăvuri, la lumina sarbădă a lămpei, își scotea pe tarabă banii.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 184. ✦ Tocător pentru tăiat carne. Cf. COSTINESCU. *Acel prinț excentric... e înfățișat în costum culinar, tocînd carne de piftele pe taraba pusă înainte-i.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 84.

3. (Regional) Gard făcut din scînduri sau din leațuri. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192, NOVACOVICIU, C. B. I, 22, CHEST. II 403/11, ALR I 674/1, ALRM II/I h 359. ✦ Partea bătută cu scînduri la un pridvor (Bârca — Băilești). CHEST. II 274/28.

4. (Munt.) Ușă la beci, la pod sau la cuptor. Cf. COSTINESCU, ȘIO II_1, CHEST. II 323/78, LEXIC REG. 86, ib. II, 32. *Trage taraba la gura podului.* UDRESCU, GL. ✦ (Rar) Oblon mobil la o prăvălie. Cf. COSTINESCU, ȘIO II_1, 348.
— Pl.: *tarabe* și *tărăbi.* — Și: **tărábă** s. f.
— Din tc. **daraba** (dial. *taraba*), scr. **taraba**, bg. **тарaба.**

TARABÍȘCĂ s. f. (Regional) Tobă de porc (Beclean — Dej). Cf. ALR II 4 138/260.
— Pl.: ?
— Cf. t ă r ă b o a ș c ă.

TARABITĂ s. f. (Învechit, rar) Odgon făcut din curpen sau din curele de piele. Cf. IST. AM. $62^r/6$.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TARABOÁNȚĂ s. f. v. **tărăboanță[1].**

TARABÓL s. m. v. **tarabulus.**

TARABOLÚS s. n. v. **tarabulus.**

TARABÓNȚ s. n. v. **tărăboanță[1].**

TARABÓNȚĂ s. f. v. **tărăboanță[1].**

TARABULÓS s. n. v. **tarabulus.**

TARABULÚS s. n., s. m. (Învechit) **1.** S. n. Șal oriental care se înfășura în jurul capului sau se purta ca cingătoare. *Tînăr, frumos... la cap legat cu un tarabulus.* GHICA, S. 290. *Se lega cu un brîu roșu sau cu un tarabolus.* id. ib. 93. *Chicelele (căciulele) lor cele lungi, tarabuluzele (brîele) ce-i învăleau.* ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Copii turci... încinși cu tarabulus.* CĂLINESCU, S.C.L. 73.

2. S. m. Monedă care a circulat în trecut și în țările române. *Tarabolul..., mahmudeaua* (a. 1822). DOC. EC. 261.
— Pl.: (1) *tarabuluse* și *tarabulusuri* (SCRIBAN, D.). — Și: **tarabulúz, tarabulós** (TDRG, SCRIBAN, D.), **tarabolús** s.n., **taraból** s. m.
— Din tc. **Tarabulus** „Tripoli".

TARABULÚZ s. n. v. **tarabulus.**

TABABÚNĂ s. f. (Regional) Placă metalică cu care se astupă gura cuptorului (Cepari — Slatina). Cf. CHEST. II 323/85.
— Pl.: *tarabune.*
— Cf. t a r a b ă.

TARÁC[1] s. m. (Mold.) Piept de vită; antricot. CIHAC, II, 619, ȘIO II_1, 155. *Cît mușchi, cîtă limbă, cît antrecot (tarac) etc. are drept cumpărătorul a pretinde la fiecare oacă de carne.* ap. TDRG.
— Pl.: *tarați.*
— Etimologia necunoscută.

TARÁC[2] s. m. v. **taraș.**

TARACÁN s. m. (Regional) Gîndac de bucătărie; șvab *(Periplaneta orientalis). Tot borș cu taracani, tot pîine mucezită... ce viață păcătoasă!* CONTEMPORANUL, VI_2, 288.
— Pl.: *taracani.* — Și: **tărăcán** s. m. ALR I 1 900/675.
— Din ucr. **тарaкан**, rus. **тарaкан.**

TARACÓN s. m. v. **tarhon[1].**

TARADÁICĂ s. f. (Prin Mold.) **1.** Trăsură sau căruță veche și hodorogită. *Mă!... ce daradaică hodorogită! ... destul... stăi!* ALECSANDRI, T. 531, cf. 1 762. *Ai văzut-o în daradaica ei.* C. PETRESCU, O. P. I, 228, cf. I. CR. VI, 314, ȘEZ. XXIII, 45.

2. (În forma *tărădaică)* Roabă **(1).** Cf. A V 28, GLOSAR REG.
— Pl.: *tărădăici.* L. ROM. 1964, 83. — Și: **(1) daradáică, (2) tărădáică** s. f.
— Din ucr. **тарадайка.**

TARÁF s. n. **1.** (Învechit) Grup, grupare (politică); (ironic) gașcă, clică. *De va avea taraf mare la Crîm și lîngă dînsul numitul han... să înștiințeze serascherului de la Ismail ca să năvălească și el în Crîm.* VĂCĂRESCUL, IST. 286/49. *Pravile... fiișlecare taraf le tălmăcește după a sa poftă.* IST. CAROL XII, $38^r/7$. *Caimacanul... era pre sîrguitoriu, Interes, taraf să-și facă, și-a se pute apăra.* BELDIMAN, E. 68/21. *Făcîndu-se boierii tarafuri, unii zicea să se surpe din scaune mi-*

tropolitul... alții se împotriviră la această pornire. ZILOT, CRON. 66. *Frați boieri, ați auzit anaforaua ce a făcut vornicul Bălăceanu cu ceilalți boieri din taraful lui?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 63. *Al treilea taraf, pe brinci mereu silea Să-mpingă înainte, să poată încăpea Doi mandrili de-ai lor la riga în favor.* HELIADE, O. I, 132. *Încet, încet veniră cei mai mult lăcuitori... în fatria mea (în taraful meu).* GORJAN, H. II, 209/21. *Să ne unim mai ales toți într-un singur și mare țel, fără deosebire de stări, de tarafuri, de partide.* KOGĂLNICEANU, S. A. 101. *Faceți amîndouă tarafurile cîte un inscris.* FILIMON, O. I, 276. *Și tu, Petcule, ești din taraful celor cu mania de cîrmuire.* ALECSANDRI, T. 1 235. *Veselul taraf al spornicilor caricaturiști... ilustrează în fiecare toamnă, la deschiderea vînătorii, pe bieții burghezi pariziani.* ODOBESCU, S. III, 156, cf. ȘIO II$_1$, 349.

2. (De obicei) determinat prin „de lăutari" sau „lăutarilor") Mică formație muzicală de muzică populară sau ușoară; (învechit și regional) tacîm **(II 2).** *Boierii cei bogați aveau chiar capele cu muzici sau tarafe de lăutari.* KOGĂLNICEANU, S. A. 194. *Să aprindeți luminările peste un ceas, și dacă a veni Barbu cu tarafa lui, să-l puneți la scară.* ALECSANDRI, T. 440. *Nu s-a mărginit la prinzuri și ziafeturi cu mîncări și băuturi... a mai adus și tarafuri de lăutari și cîntăreții cei mai vestiți.* CARAGIALE, O. II, 254. *Taraful lăutarilor de supt Sotir Ciupitul... împodobise din preziuă un cap mare de porc.* DELAVRANCEA, S. 182. *Cortejul* [era] *precedat de o tarafă de lăutari care cînta un cîntec de jale.* I. NEGRUZZI, S. I, 270, cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Vorbeau tare, căci taraful de lăutari cînta.* AGÎRBICEANU, A. 91. *Taraful de lăutari... se ivea de sub alcea de dracilă și intra sub aluni.* HOGAȘ, DR. II, 106. *Avea cel mai vestit taraf de lăutari din județ.* REBREANU, I. 144. *Serenada sună altfel și nu mai este cîntată de un taraf sub geam.* C. PETRESCU, C. V. 77. *Un taraf de lăutari începu a cînta cu alăute, cobze și naiuri.* SADOVEANU, O. V, 629. *Taraful țigănesc îi desfăta, vrînd-nevrînd, de două ori pe zi.* VINEA, L. I, 324. *S-au hotărît să-ntreacă lăutarii Și să înjghebe un taraf de patru.* ARGHEZI, S. V, 153. *În fund, pe patru butoiașe de bere, un podium pentru muzicanți: uneori o fanfară, alteori un taraf.* PAS, Z. I, 121. *Se aude cîntecul de chef al unui mic taraf.* T iunie 1964, 18, cf. MARIAN, NU. 311, CIAUȘANU, V. 202. ◇ Fig. *Glas de fluier și cimpoi, Pîlpalaci și cîntezoi Și-un taraf de granguri.* COȘBUC, P. I, 301.

— Pl.: *tarafuri* și *tarafe.* — Și: (rar, **2) tarăfă** s. f. — Din tc. **taraf.**

TARĂFĂ s. f. v. **taraf.**

TARAGÓT s. n. Instrument muzical popular de suflat, format dintr-un tub conic de metal cu ancie simplă. *Chitara, torogoata, armonica, ocarina, muzicuța de gură... sînt instrumente populare străine.* ALEXANDRU, I. M. 10. *Valoroasa formație de taragoate, saxofoane, trompete, bași, coarde și fluiere.* M 1960, nr. 5, 19, cf. M. D. ENC., L. COSTIN, GR. BĂN. II, 196.

— Pl.: *taragoate.* — Și: (regional) **torogoátă, torohoáță** (CV 1952, nr. 4, 34) s. f.
— Din magh. **tărogató.**

TARAGOTÍST s. m. Persoană care cîntă la taragot.
— Pl.: *taragotiști.* — Și: **torogotíst,** s. m. ALEXANDRU, I. M. 315.
— **Taragot** + suf. *-ist.*

TARAHÓN s. m. v. **tarhon[1].**

TARAIVĂNÍT, -Ă adj. (Regional; despre obiecte) Care sînt în neorînduială; lipsite de ordine (Talpa Ogrăzile — Roșiori de Vede). COMAN, GL. *Lucruri taraivănite.* id. ib.

— Pl.: *taraivăniți, -te.*
— Etimologia necunoscută.

TARALÉȘ s. m. (Regional) Numele unei insecte nedefinită mai îndeaproape (Niculițel — Isaccea). H XIV 397.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. bg. таралеж „arici".

TARAMÁ s. f. (Cu sens colectiv) Icre de calitate inferioară, sărate și tescuite. *Icrele... se amestecă cu toatele la un loc..., se sărează și se pun la butoi, vînzîndu-se ca icre de calitate inferioară, zise în comerț „tarama".* ANTIPA, P. 706, cf. CV 1950, nr. 5, 28.
— Și: **tarámă** s. f. ALEXI, W.
— Din tc. **tarama.**

TARÁMĂ s. f. v. **tarama.**

TARAMPTÁCI s. m. pl. (Prin Mold.) Papuci mari și grei. I. CR. II, 22.

— Formație onomatopeică.

TARÁM-TARAM adj. invar. (În expr.) **A fi cam taram-taram** = a fi cam zăpăcit, a fi tralala. *I-ascultă, fă, mi se pare că ești cam taram-taram, îi zise Gonea scos deodată din țîțîni.* REBREANU, NUV. 6.
— Onomatopee.

TARAMTÚT s. n. (Regional; de obicei la pl.) Unelte, scule (com. BUGNARIU), „lucru în genere" (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI), obiecte neînsemnate, mărunțișuri (ȘEZ. V, 39, PAȘCA, GL.), bagajul cuiva (COM. SAT. III, 80).

— Pl.: *taramtute* și *taramtuturi.* — Și: **taramtúță** s. f. com. FURTUNĂ.
— Etimologia necunoscută.

TARAMTÚȚĂ s. f. v. **taramtut.**

TARÁN s. n. (Ihț.; regional) Tarancă *(Rutilus rutilus).* Cf. ANTIPA, F. I. 181, ATILA, P. 330.
— Pl.: *tarani.*
— Din ucr. **тарань,** rus. **тарань.**

TARANÁ s. f. v. **trahana.**

TARÁNĂ s. f. v. **trahana.**

TARÁNCĂ s. f. (Ihț.) Babușcă; (regional) taran *(Rutilus rutilus).* Cf. ANTIPA, P. 711, BĂCESCU, P. 55, C. ANTONESCU, P. 136.

— Și: **taláncă** (H III 195), **taránică** (BĂCESCU, P. 41, 55) s. f.
— Din ucr. **тарапка.**

TARANCHÍLĂ s. f. v. **tarantulă.**

TARÁND s. m. (Entom.; rar) Tarantulă *(Lycosa tarentula).* *Răcni acuma Zuirvan deodată ca mușcat de tarand.* CONV. LIT. V, 66.
— Pl.: *taranzi.*
— Din fr. **tarente.**

TARÁNICĂ s. f. v. **tarancă.**

TARANTÉLĂ[1] s. f. Dans popular napolitan, executat într-un ritm viu; melodia după care se execută acest dans. Cf. I. GOLESCU, C., ASACHI, Ț. 38/9. *Apoi începeau a învîrti hora strămoșească și dănțurile cele vesele, care se deosibesc foarte puțin de tarantela neapolitană.* FILIMON, O. I, 175. *Văd pe Angel sunînd din cornet o tarantelă napolitană!* ALECSANDRI, O. P. 355, cf. DELAVRANCEA, S. 67, TIM. POPOVICI. D. M., ȘĂINEANU, D. U. *Apoi un sunet depărtat de clopot Păru că bate-n aer tarantella, Și ploaia se porni cu grabnic ropot.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 67. *Dansa cu aceeași măiestrie dansurile tuturor epocilor și nu ocolea nici boleroul, tarantela.* VINEA, L. I, 224. *Tematica de dans amintește de ritmul și alura tarantelei.* M 1962, nr. 4, 33, cf. DEX.
— Scris și: (după it.) *tarantella.* — Pl.: *tarantele.*
— Din it. **tarantella.**

TARANTÉLĂ² s. f. v. **tarantulă.**

TARANTÚLĂ s. f. Păianjen mare, veninos, care trăiește în sudul Italiei, având patru ochi mari și numeroși ochi mai mici și care își sapă galerii în pământ; (rar) tarand *(Lycosa tarentula)*. Cf. I. GOLESCU, C. *Surprinderea lor s-a manifestat prin o exclamare sălbatică și bucuria lor prin o mie de sărituri deșanțate ca oameni mușcați de tarantelă.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 82, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *La urmă s-or mira de dibăcia providenții, care au așezat și în lumea intelectuală șerpi și tarentule.* I. NEGRUZZI, S. VI, 106.

— Pl.: *tarantule.* — Și: (învechit) **tarentúlă, tarantélă, taranchílă** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.

— Din fr. **tarentule.**

TARAPANÁ s. f. (Învechit și regional) **1.** Monetărie **(1).** *Topirea aurului ș-a argintului, la norocita taraphana a impărăției mele* (a. 1774). URICARIUL, VI, 442. *Silitră pentru trebuința zaraphanelei împărătești* (a. 1804). ib. III, 201. *Acești bani i-au suit negustorii la preț,... plătind havaetu la tarapanova împărătească.* DIONISIE, C. 224. *Tarapanalele nu aduc mari foloase nici unui stat care bate moneta în deplina valoare intrinsecă a metalului.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 215, cf. POLIZU. *Am făcut bulgări de aur și de argint și i-am trimis la Stavracolu ca să-i bată la tarapana.* GHICA, S. 506, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 349. *Ici era tarapanaua scundă, închisă cu porți de fier, în care se tăiau banii cu chipul domnului.* SADOVEANU, O. III, 178, cf. MUSCEL, 60, CIAUȘANU, V. 202. ✦ (Prin nordvestul Munt.) Chitanță pentru bani. LEXIC REG. II, 32.

2. Grup, ceată. *Afară de toate aceste mai iaste la Lima o tarapana cu ofițeri.* IST. AM. 7^r/4. *S-au strins la tarapanaua lor.* GLOSAR REG. ◇ Expr. **Tot o tarapana** = totuna, la fel. Cf. CIAUȘANU, V. 202.

— Pl.: *tarapanale.* — Și: **tărapaná** (DDRF), **tarabaná** (TDRG), **taraphaná, zaraphaneá, zerphaná** (id. ib.) s. f.

— Din tc. **darphane.**

TARAPANGÉLE s. f. pl. (Regional) Legume, zarzavaturi (de vînzare). *Căruța bulgarilor cutreiera satul. — Hai la tarapangele!* STANCU, D. 210.

— Etimologia necunoscută.

TARAPANGÍU s. m. (Învechit) Meșter care lucrează într-o tarapana **(1).** Cf. CIHAC, II, 619, TDRG.

— Pl.: *tarapangii.* — Și: **taraphangíu** s. m. HEM 3 096.

— **Tarapana** + suf. *-giu.*

TARAPHANÁ s.f. v. **tarapana.**

TARAPHANGÍU s. m. v. **tarapangiu.**

TARAPLĂȘNIȚĂ s. f. v. **taraploșniță.**

TARAPLÓȘNIȚĂ s. f. (Regional) **1.** Lucru mare, urît, lipsit de gust (Stănești — Curtea de Argeș). Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 55.

2. (În forma *taraplașniță)* Urmă mare lăsată în noroi (Zorleni — Bîrlad). Cf. I. CR. XIII, 82.

— Și: **taraplășniță** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. ploșniță.

TARÁR s. n. Mașină folosită în industria morăritului pentru a curăța cerealele de impurități, prin cernere și antrenare într-un curent de aer. Cf. BARCIANU, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tarare.*

— Din fr. **tarare.**

TARARÁ s. f. Melodie monotonă care pare că nu se mai sfîrșește. *Acea... searbădă monotonie a unora din cîntecele nemțești, pe care românul a caracterizat-o cu porecla... de tararaua neamțului.* ODOBESCU, S. 100, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., ZANNE, P. VI, 228. ◇ Expr. (Regional) **A o ține tarara** = a lungi vorba, a o tărăgăna. UDRESCU, GL, *Ia n-o mai ține și voi tarara și-mpăcați-vă ca oamenii.* id. ib.

— Onomatopee.

TARÁS s.m. v. **taraș.**

TARÁȘ s. m. Stîlp de lemn bătut în pămînt, care servește ca element de susținere pentru un pod, un zăgaz, un gard etc. *De acolo* [hotarul merge] *tot spre amează la vale pînă în capul tărașilor* (a. 1667). URICARIUL, XXV, 67. *Zidul de la Dunăre este gros ca 3/4 părți din stinjen, temelia este pe taraci de stejar din care se mai văd pînă astăzi.* I. IONESCU, M. 592, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 401, 619. *Două cadre pătrate, închipuind țarcuri îngrădite cu taraci... Proptele și mănunchi de tufiș, legați cu frînghii, sprijină și întăresc taracii.* ODOBESCU, S. III, 109, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, DAMÉ, T. 95, ALEXI, W., CHIRIȚESCU, GR. 255. *Talianul îi al obștei cu tot ce are: plase, strme, taraci, oboare.* DAVIDOGLU, O. 54. *În viile mai mari începe să se întrebuințeze... spalierul, alcătuit din șiruri de „tarași"..., adică stîlpi de stejar.* C. GIURESCU, P. O. 104. *Și să zbor din nuc în nuc, Ca un puișor de cuc, Ca un puiu de poteraș, Pîn la draga pe tăraș.* PAMFILE, C. Ț. 107, cf. 355, GOROVEI, CR. 24, CHEST. II 112/120, ib. 133/120, ALRM II/I h 299, UDRESCU, GL. ✦ (Învechit) Băț ferecat pentru vînătoare. *Se îndeletnicea cu ogari, cu tarași, cu șoimi de gonitia fieri.* MOXA, 393/6, cf. CUV. D. BĂTR. I, 440/31.

— Pl.: *tarași.* — Și: **tărăș,** (învechit) **tarás** (CUV. D. BĂTR. I, 440/31), (formă hipercorectă) **tarăc** s.m.

— Din ucr. **tapac,** rus. **тапас.**

TARÁȘCĂ s. f. (Regional) Fește de culoare neagră, asemănător cu caracuda (Balș). Cf. BĂCESCU, P. 185.

— Pl.: *tarăști.*

— Din rus. **тарашка.**

TARAȘÍP s. n. v. **tărășip.**

TARAȘNEÁGĂ s. f. v. **tarișneagă.**

TARÁT, -Ă adj. (Rar) Plin de vicii, cu tare² **(2).** *Am avut de altfel neplăcerea să constat culpabila slăbiciune ce ai de tot ce poartă stigmatele declasării, de tot ce e tarat, ratat, epavă.* M. I. CARAGIALE, C. 105.

— Pl.: *tarați, -te.*

— De la **tară².**

TARAÚLĂ s. f. (Regional) Om care umblă fără rost, care pierde vremea. Cf. N. REV. R. VIII, 88. ✦ Om prost; gură-cască (Globu Craiovei — Orșova). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192. *Tu ești o tăraulă, nu înțelegi.* id. ib.

— Și: **tăraúlă, tărăúlă** (GR. S. V, 123) s. f.

— Cf. caraulă.

TARÁZ s. n. v. **tarhaz.**

TÁRĂ¹ s. f. **1.** Dara. Cf. DDRF, BARCIANU, I. PANȚU, PR. 4, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *De fiecare balot recepționat se prinde o fișă pe care se scrie data intrării,... tara și greutatea neto.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 410, cf. DL, DM, M. D. ENC.

2. (Cu sens colectiv) Greutăți nemarcate, de forma unor alice din metal sau din sticlă, utilizate în anumite cîntăriri de laborator, de obicei pentru a compensa greutatea unui picnometru, a unui vas etc. Cf. MARIAN — ȚIȚEICA, FIZ. I, 89, DL, DM, M. D. ENC.

— Pl.: *tare.* — Și: **tará** s. f. DL, DM.

— Din ngr. τάρα.

TÁRĂ² s. f. **I.** Defect fizic. *Tarele genunchiului sînt: 1. Urme de răni... 3. Oase moarte.* ENC. VET. 99. *Prima* [bătrînețe] *se manifestă între 60—70 ani și e datorită, între altele, la tare ereditare.* PARHON, B. 100.

2. Defect moral; cusur, meteahnă, racilă, viciu. *Le cunoștea tuturor tarele ascunse.* Ç. PETRESCU, C. V.

185. *Au înfățișat pe dascălii lor cu toate tarele și calitățile belfericești.* I. BOTEZ, B. 176. *Să completeze fișa cu... rubrici cuprinzătoare, denumite: „corpolența", „volumul",... „tarele".* ARGHEZI, S. XI, 94. *Personifică... primejdia socială pe care o reprezintă clevetirea, influența nefastă exercitată de această tară.* CONTEMP. 1956, nr. 484, 2/4. *Sondări necruțătoare ale psihologiei și tarelor unor categorii sociale.* V. ROM. decembrie 1970, 126.

— Pl.: *tare.*
— Din fr. **tare.**

TĂRĂ[3] s. f. v. **teară[1].**

TARBÁC subst. v. **tărbacă.**

TARBACÁ s. f. v. **tărbacă.**

TARBÁCĂ s. f. v. **tărbacă.**

TÁRBĂ s. f. (Regional) Termen depreciativ pentru o femeie ușuratică. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tarbe.*
— Etimologia necunoscută.

TARBOÁNȚĂ s. f. v. **tărăboanță[1].**

TARBOCÁ s. f. (Regional) Ceartă (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 86. ✦ Cicăleală (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 86.

— Pl.: *tarbocale.*
— Etimologia necunoscută.

TARBÓNȚĂ s. f. v. **tărăboanță[1].**

TARBOSÁLĂ s. f. v. **tîrboseală.**

TARBÚȘ subst. (Regional) Caltaboș (Costești — Băile Herculane). Cf. ALR I 747/840.

— Cf. c a l t a b o ș.

TARCÁN s. m. (Ornit.; regional) Cocoș-de-munte (*Tetrao urogallus*). BĂCESCU, PĂS. 165, cf. LR 1968, 58.

— Pl.: *tarcani.*
— Etimologia necunoscută. Cf. t a r c e, t a r c o ș.

TARCANÁ s. f. v. **trahana.**

TARCÁT, -Ă adj. v. **tărcat.**

TÁRCĂ s. f. (Prin Transilv.) Tort subțire de lină colorată. Cf. PAȘCA, GL., DR. V, 902.

— Pl.: *tarce.*
— Din magh. **tarka** „pestriț".

TÁRCĂN s. m. v. **tarhon[1].**

TÁRCE s. f. (Învechit) Cal bălțat, pestriț, tărcat. Cf. LB, CIHAC, II, 531, LM, MÎNDRESCU, UNG. 107, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *tărci.* LB.
— Cf. magh. t a r k a.

TARCINÍU, -ÍE adj. (Prin nordul Mold.) De culoarea scorțișoarei (SCRIBAN, D.); cenușiu (VASILIU, C. 154); violet foarte închis (CONV. LIT. XLIV[1], 4). *Singur preotu, dascălu și vornicu au sumane tarcinii.* SOVEJA, ap. SCRIBAN, D. *Cum ți plîngi măijlocii, Cu rocița tarcinii.* VASILIU, C. 154.

— Pl.: *tarcinii.*
— Cf. tc. t a r ç ı n ı „scorțișoară".

TÁRCÎN s. m. v. **tarhon[1].**

TÁRCOM s. m. v. **tarhon[1].**

TARCÓN s. m. v. **tarhon[1].**

TÁRCOȘ, -Ă adj. (Regional; despre câini) Pestriț, tărcat. Com. MARIAN.

— Pl.: *tarcoși, -e.* — Și: **tárcuș, -ă** adj. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Cf. magh. t a r k á s.

TARCUM s. m. v. **tarhon[1].**

TÁRCUȘ, -Ă adj. v. **tarcoș.**

TARDÉL s. m. sg. (Regional) Numele unui joc de cărți pe bani (Hațeg). Cf. H XVII 70.
— Etimologia necunoscută.

TARDIGRÁD, -Ă adj., subst. **1.** Adj. (Despre animale) Care merge încet. Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

2. S. n. Grup de animale nevertebrate, foarte mici, care se deplasează greoi pe cele patru perechi de picioare; trăiesc în mări, în ape dulci sau în mușchi, licheni, ierburi (*Tardigrada*); (la sg., m.) animal care face parte din acest grup. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tardigrazi, -de.*
— Din lat. **tardigradus,** fr. **tardigrade.**

TARDÍV, -Ă adj. Care apare, se întîmplă, se dezvoltă etc. cu întîrziere; tîrziu **(II).** Cf. ARISTIA, PLUT. *Iată dar un spirit tardif.* ISIS (1859), 3[1]/25. *Ghibăcia — zestrea tardivă, dar firească, a neamului nostru* (a. 1869). URICARIUL, XIV, 147. *Insistență tardivă după încheierea convenției de la 4 aprilie și prematură înaintea înfrîngerilor de la Plevna.* MAIORESCU, D. II, 85, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Poezia latină, și îndeosebi cea lirică, este deci o producție relativ artificială, tardivă și sporadică.* LOVINESCU, C. X, 158. *Este oare o trezire tardivă a unora de a se interesa prea asiduu de aspectele unui atare produs de lux?* BACOVIA, O. 240. *Pe la sfîrșitul lui septembrie, într-o zi de arșiță tardivă, ...moș Costache se împletici din mers.* CĂLINESCU, E. O. II, 156. *Forma e un efect relativ tardiv al percepției.* RALEA, S. T. II, 137. *Debutul lui... se situează deci în cadrul romantismului tardiv.* GL 1958, nr. 6, 1/1. *Sînt forme relativ tardive și în orice caz regionale.* GRAUR, E. 54. *Zîmbesc amuzat, dar cu mult prea tardivă părere de rău.* V. ROM. decembrie 1966, 47. ✧ (Adverbial) *A pus în gest o intenție de reciprocitate, dar l-a făcut tardiv.* IBRĂILEANU, A. 211.

— Scris și: (după fr.) *tardif.* — Pl.: *tardivi, -e.*
— Din fr. **tardif.**

TARDIVITÁTE s. f. Faptul de a fi tardiv, caracterul a ceea ce este tardiv; dezvoltare tardivă. Cf. î n t î r z i e r e. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *Încă de la pornirea procesului, simțise puterea incidentului de tardivitate ce i se putea ridica.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Prietenia renăscută a crescut repede pe amintirile copilăriei și pe precocitatea ei intelectuală și tardivitatea mea afectivă.* IBRĂILEANU, A. 25, cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

— Din fr. **tardiveté.**

TÁRE adj., adv., conj. **A.** Adj. **I.** (În opoziție cu m o a l e) **1.** Care are o consistență solidă, care nu poate fi ușor pătruns, străbătut, despicat; care opune rezistență la apăsare, la atingere; p. e x t. trainic, durabil. *Fuseși upuvăința mea, stîlpu tare de fața dracului.* PSALT. 115. *Mișelului iaste-i Domnul de scăpare, Agiutori la treabă, la greu stîncă tare.* DOSOFTEI, PS. 30/6, cf. ANON. CAR., CLEMENS, DRLU, LB. *Firele ce alcătuiesc lăcașul păianjănului sînt mai tari decît legăturile ce ne apropie de fericire.* MARCOVICI, C. 16/21. *Sîngele este izvorul a fiește-căria parte organică precum celor tari, așa și celor picurătoare.* ANTROP. 92/3. *Pedestrimea românească și ungurească ... sta frumos ca un zid de piatră tare.* BĂLCESCU, M. V. 614. *Peste zi începuse un vînt rece și noroiul se învîrtoșa, strîngîndu-se de frig, încît încet, încet se făcuse tare ca fierul.* GHICA, S. A. 96. *Dealurile cu tari formațiuni de stînci din dreapta și stînga se apropie într-atîta unul*

de altul încît printre ele are loc numai drumul. TURCU, E. 5, cf. BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Un iaz tare şi nou închidea calea apei neobosite.* REBREANU, N. 79. *Găinilor şi făzăniţelor le ajuta să facă ouăle cu coaja tare.* VOICULESCU, P. I, 64. *Dar Murguţ ieşea din virtej; prinsese cu copita fund tare.* SADOVEANU, O. I, 203. *Pe cremenea cea tare fă loc de arătură.* CĂLINESCU. L. L. 12. *Puterea aşa de fragedă a mugurului proaspăt, învinge şi sparge scoarţa cea mai tare şi mai dură a unui arbore.* BLAGA, Z. 21, cf. SCL 1965, 637, 772. *Ziua-i mare, Glia-i tare, Dragostea n-are răbdare!* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 382, cf. ALR SN I h 114. *Două pietre tari nu pot măcina bine.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 31. *Nu tot pe moale, ca să poţi suferi şi cele tari.* ZANNE, P. III, 230. *Cele mai tari înnodături mai lesne se rup.* id. ib. V, 340. ◇ Expr. **(A fi) tare de** (sau **la**) **cap** = **a)** (a fi) prost. Cf. LB, COSTINESCU. *După cinci minute te enervezi şi-mi spui că-s tare de cap.* C. PETRESCU, C. V. 100, cf. H IV 160, ZANNE, P. II, 49; **b)** (a fi) răbdător. *În sfîrşit, mama, cît era ea de tare de cap, de la o vreme pierde răbdarea.* CREANGĂ, A. 66, cf. ZANNE, P. II, 49; **c)** (a fi) încăpăţînat. *Poruncescu ... să aveţi a oprirea la ceea ce vor fi silnici şi tari de cap a nu-şi darea vama* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 338. *Cum poate fi omul aşa de tare la cap şi apără atîta nerocirea.* ŢICHINDEAL, F. 284; **d)** (regional) (a fi) rezistent la băutură. Cf. CHEST. VIII 106/1, 22. **(A fi) tare de (-o) ureche** (sau **de urechi**) = **a)** a nu auzi bine. *Este tare de urechi, Că n-are două perechi.* PANN, P. V. I, 94. *Nu era cu desăvîrşire surd, dar era tare de ureche.* GHICA, S. 325, cf. COSTINESCU, DL, DM, ZANNE, P. II, 462; **b)** a se preface că este surd. Cf. id. ib. II, 462. (Rar) **A fi tare de ochi** = a nu vedea bine; a se preface că nu vede bine. *„Nemuritorii" sînt cam tari de ochi.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. **(A fi) tare în coş** sau **(a fi) tare de chică** (sau **vînă**) sau **cu chica tare** = (a fi) voinic, puternic; sănătos. *Oameni tari de vînă şi oţeliţi în foc.* ALECSANDRI, P. III, 210. *Tăvăli la pămînt... pe Acamas cel din Evsoros născut, om tare de vînă şi mare.* MURNU, I. 115. *Pe leşi cu chica tare Îi avîntă-n spînzurare Şi-i înjugă ca să are.* ALECSANDRI, P. P. 137. *Măria ta eşti tare în coş.* SBIERA, P. 109, cf. ZANNE, P. II, 67, 89, 446, 767, IV, 669. **A fi tare la** (sau **în, de**) **cerbice** sau **cu cerbice tare** sau **a fi tare în rînză** (sau **în fălci**) = a fi neînduplecat, încăpăţînat, dîrz. *Norodul acesta iaste tare la cerbice.* BIBLIA (1688), 63^{v}/12. *Afurisanii, de care cu cerbice tare nici seamă nu băgaţi.* ŞINCAI, HR. I, 394/35, cf. DRLU. *Trebuie să fii mai tare de cerbice..., să te înfrînezi.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 49, cf. ZANNE, P. II, 121, 426. (Cu parafrazarea expr.) *Rînza tare şi inima neagră, iacă harul lui Mălin.* GALAN, Z. R. 74, cf. ZANNE, P. II, 121, 426. **A fi tare în ceafă** = a fi obraznic. Cf. PAMFILE, J. II, 137. **A fi tare de ceafă** (sau **chică**) sau **a fi tare în brăcinar** = a fi bogat. Cf. ZANNE, P. II, 65, 67, III, 30. ✦ Care este mai consistent decît în mod obişnuit; vîrtos. *O pecetluieşte domnul... cu ceară tare* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 320/11. *Se pregătesc totuşi în grabă mămăligi mari, tari, s-ajungă pînă la regiment.* STANCU, D. 211. ◇ (Prin vestul Transilv.) *Mere tari* = o varietate de mere. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 80. ✦ (Despre ouă) Răscopt. *Se fierb ouăle tari, se curăţă şi se taie în două.* S. MARIN, Ţ. B. 64. ✦ (Despre anumite alimente) Vechi, uscat. *Recunoscu... brînza gălbejită şi tare a primului aperitiv luat în apartamentul Giuseppilor.* VINEA, L. II, 308, cf. M. D. ENC. ✦ (Despre pămînt) Lipsit de umezeală, uscat. Cf. COSTINESCU, M. D. ENC. ✦ (Despre apă) Care conţine (din abundenţă) săruri de calciu; aspră. *Dacă* [sărurile de var] *sînt în măsură prea mare, atunci apa este aspră, tare.* ap. TDRG. ✦ (Despre cetăţi) Fortificat, întărit. *Au fost o cetate prea tare şi din toate părţile cu apă înconjurată.* CANTEMIR, ap. GCR I, 360/36. *Făcu cetate mare şi tare şi-i puseră numele Alexandria.* ALEXANDRIA (1794), 72/13. *A fi avut o cetate, Tare şi meşteşugită Şi cu şanţuri întărită.* BĂRAC, ap. GCR II, 173/15. *E surpată de-Ahei vro tare cetate din Troia.* MURNU, I. 8. *A fi tare ca cetatea,* se spune despre o clădire, o grădină etc., în care este greu de pătruns. Cf. ZANNE, P. VI, 54. ✦ (Învechit şi regional; despre locuri, terenuri) Primejdios, rău, inaccesibil. *S-au dus să intre şi în Bosna nemţii... şi fiind locul tare, n-au putut isprăvi nemică.* NECULCE, L. 292. [Nu erau] *marii lorzi deprinşi să umble prin locuri aşa tari, cum zic ţăranii noştri.* GANE, N. III, 135. *O dat puhoi şi i-o dus la vale (păstrăvii), alţii s-o tras în sus la locuri tari (rele).* ŞEZ. VII, 184.

2. Care se îndoaie cu greu, care este lipsit de elasticitate, ţeapăn, rigid; (despre pînză sau obiecte de pînză) scrobit. *Onisifor Sachelarie purta guler tare* C. PETRESCU, Î. II, 214. *Aşa îl vedeam şi pe acolo, răsărit de nu ştiu unde,... cu guler tare, manşete rotunde şi redingotă cenuşie.* TEODOREANU, M. U. 39. *Tatăl îi răspunse cu politeţă, scoţîndu-şi destul de larg pălăria tare.* SADOVEANU, O. IX, 92. *Nu mai sînt Kuki, ci domnul... Cu cravată, guler tare..., cu barbete şi baston.* H. LOVINESCU, T. 5. ◇ *Pînză tare* = pînză (cu ţesătură rară) foarte apretată, folosită în croitorie. Cf. LTR, DL, M. D. ENC.

II. (În opoziţie cu slab) **1.** (Despre fiinţe şi părţi ale corpului lor) Voinic, viguros, puternic; cu forţă fizică. *Nu învrătoaşe-se tarele* (putearnicul D) *bărbatu cu tăria sa.* PSALT. 320. *Să ne plecăm sub tarea mîna lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 200. *Mănule braţelor lui vor fi tari prin mînile putearnice a lui Iacov.* PALIA (1581), 208/3. *Acest duluu au fost tare şi s-au fost luptînd cu toate gadinele.* PRAV. 20. *S-alearge ca un voinic tare.* DOSOFTEI, PS. 58/2. *Grigorie Vodă era un om harnic şi tare.* NECULCE, L. 52. *Mai tare şi mai vrăjmaşă jigănie decît foamea, alta nu iaste.* CANTEMIR, IST. 131, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. *Mănule tari şi frumoasă alăcătuite arată înţelept şi credincios om* (a. 1785). GCR II, 145/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. I, 170^{v}, DRLU, LB. *Îndată se cutremură acel palat ca o tufă de nişte mîni tari.* GORJAN, H. I, 117/24, cf. POLIZU. *Întîlnii viteaz oştean... Falnic, tare ca un leu.* ALECSANDRI, P. II, 10. *Voi, cîinii mei, Bîtnzi ca nişte miei, Tari ca nişte lei!* BOLINTINEANU, O. 80. *O, atunci mîna ta-i tare şi respinge cu putere.* EMINESCU, O. IV, 41, cf. DDRF. *Arăţi tare şi voinic ca un urs.* I. NEGRUZZI, S. I, 101, cf. ALEXI, W., SEVERIN, S. 139. *Atîtea braţe pe pămînt şi atît de tari... vor strînge Gîtlejurile fiarelor lacome de sînge.* BOUREANU, S. P. 8. *Simţi stomacul prins ca de-o ghiară, ca de-o mînă mare, nemiloasă, tare.* V. ROM. ianuarie 1971, 5, cf. ALR II/I h 85, 86, A I 35. *Tu eşti mic, tar eu sînt mare, Să vedem care-i mai tare.* BALADE, I, 343. *Stomacul cel tare şi pietre mistuieşte.* ZANNE, P. II, 437. *Am o căţeluşă tare, Ţine uşa în spinare* (Lacătul). GOROVEI, C. 194. ◇ (Întărit printr-o comparaţie) *Aceasta au făcut şi pre Drighen tare ca diamantul.* MOLNAR, RET. 7/9. *Tari ca argintul ne-ai găsit, Tari ca argintul să ne laşi.* TEODORESCU, P. P. 190, cf. ZANNE, P. II, 767, IV, 669. ◇ (Substantivat; învechit) *Săgeţile tarelui ascuţite, ardzîndu cu cărbunri.* PSALT. HUR. 109^{v}/23. *Se nu laude-se tarele* (putearnicul D) *cu tăria sa.* PSALT. 320, cf. 62. *Cum poate neştine să intre în casa tarelui şi vasele lui să spargă.* TETRAEV. (1574), 219. *Zise puş în ajutoriu tarele.* CORESI, PS. 244/5. *Cum căzură tarii?* BIBLIA (1688), 220^{1}/54. ◇ (Fon.) *Palat tare* v. palat^{2}. ◇ Expr. **(A fi) tare de virtute** = (a fi) voinic, puternic; sănătos. *O babă... avea trei feciori tari de virtute, dar slabi de minte.* CREANGĂ, P. 3. (Despre cai) **Tare în gură** = care nu se lasă uşor struns. Cf. LB, POLIZU, DAMÉ, T. 51, BARCIANU. *Pe calul cel mai iute şi tare-n gură nimic alt îl supune decît frîul şi zăbale.* ZANNE, P. I, 354. ✦ (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „la") Rezistent. *E tare — remarcă doctorul — scapă şi acum.* CĂLINESCU, E. O. II, 278. *Credeam că tu te clatini, însă eşti tare la pahar.* V. ROM. decembrie 1963, 75. *Tare la băutură.* CHEST. VIII 106/1. *Tare la frig.* ŞEZ. III, 35 ◇ Expr. (Re-

gional) **A fi tare de boacă** sau **a avea rinză tare** = a fi rezistent la băutură. Cf. CHEST. VIII 106/2, 3.

2. (Despre oameni) Care face față neajunsurilor, vicisitudinilor; cu voință fermă; (și despre manifestările lor) energic, dîrz, hotărît; care rămîne neschimbat, statornic, neclintit. *Frați dragi, fiți tari și necălcători* (cca 1569 - 1575). GCR I, 15/4. *Să him stătători și tari în boalele noastre și întru toate nevoile noastre.* VARLAAM, C. 254. *Oștași mari și tari la bătaia războaielor.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Tare împrotivire împrotiva luptelor ai arătat.* MINEIUL (1776), 156^{v2}/15. *Urzesc cu jurămînt tare Lui Arghir înpiedecare.* BĂRAC, A. 43/17. *Viforoase erau vremile cele vechi..., dar oamenii se năsteau tari.* BĂLCESCU, M. V. 580. *Vei găsi poporul tare, Înfruntînd lovirea soarții cu-o puternică răbdare.* ALECSANDRI, O. 132. *Oameni cu puțin spirit, dar de-un caracter tare.* EMINESCU, P. L. 120. *O, toamnă, vrăjitoare mai tare decît moartea.* PILLAT, P. 147. *Credințele noastre tari, intime, sînt un fel de cristale care cresc într-o soluție saturată de „logică".* BLAGA, Z. 15. *Mă chinuiesc de rușine și durere cînd văd că știe să fie tare cînd e vorba de bunăstarea lui.* DEMETRIUS, C. 39. *Vei face numai juruință tare înaintea acestui altariu.* MARIAN, T. 102. *Se dovedea că Anghel a fost mai tare decît se așteptase.* PREDA, D. 95. ◇ (Învechit; în legătură cu verbul „a sta") *Pentru aceea stase tare și mutere*[a], *pentru că știa că silă nu-i va face.* HERODOT (1645), 507. *Te-ai ales a sta tare, împrotiva judecătoriului celui fără de leage.* MINEIUL (1776), 60^{r1}/10. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „în", învechit, „cu") *Celuia ce protivitu-vă tari* (vrătoșii N. TEST. 1648, întemeiații BIBLIA 1688), *cu credința.* COD. VOR. 164/1. *Blagosloviți Domnul toți îngerii lui, tari cu vrătute* (silnicii cu tăriia c^2, putearnici de vîrtute D, cu pute(re) tari H). PSALT. 212. *Tare în credință și cu nădejdea la Dumnezeu, fata nu se sparie.* CREANGĂ, P. 289. *Tare-n jurămînt, E mută a ei gură.* COȘBUC, O. I, 279. ◇ Loc. adj. (Învechit) **Tare de spirit** = care înțelege și pătrunde lucrurile, inteligent. *Cîțiva bărbați dintre cei mai tari de spirit au cutreierat archive și biblioteci străine și pămîntene.* BARIȚIU, P. A. I, 121. ◇ Expr. **(A fi) tare de înger** (sau **de fire**) sau **a fi tare la inimă** = a nu se lăsa ușor intimidat sau înduioșat; a nu ceda; (a fi) rezistent, neînduplecat, curajos. *Măcar de ar fi și tari la inimă, o moaie* (a. 1798). GCR II, 162/25. *Sînt, nu-i vorbă, mulți oameni tari de înger, cari nu se tem de nemică.* MARIAN, O. I, 217. *Făceau ei unii glume, pe sama d-sale, dar era tare de fire, nu se da.* CONTEMPORANUL, V$_1$, 98, cf. BARCIANU, TDRG. *Aflați domniile voastre că eu îs tare de înger și nu mă înfricoșez de nimic.* SADOVEANU, O. XVII, 555. (Învechit) **A sta** (sau **a se pune**) **tare** (pentru cineva) = a ocroti, a apăra (pe cineva) cu energie, cu hotărîre. *Sta tare Nicolai Vodă pentru pămînteni.* N. COSTIN, LET. II, 86/36. *S-au pus tare acel capegiubaș pentru dînșii.* NECULCE, L. 117. ✦ (Despre colectivități) Plin de forță, puternic, viteaz, de neînvins. *Dați-i bună cuvîntare Oștile lui ceale tare.* DOSOFTEI, PS. 351/6. *Avea oaste multă și tare în războaie.* GORJAN, H. I, 1/18. *Țara, înălțată și întinsă sub Ștefan cel Mare, stătea încă tare.* SADOVEANU, O. I, 9. *Nimica nu-i mai tare-n lumea asta ca poporul!* GALAN, Z. R. 382. *Țara-i mică, țara-i tare Și dușmanul spor nu are!* ALECSANDRI, P. P. 173. ✦ (Învechit) Sigur, trainic, puternic. *Să fie în pază tare.* PRAV. 196. *Doamne Dumnezeul micu, tu-mi ești razăm tare.* DOSOFTEI, PS. 24/12. *Să nu să tragă cinevaș dinlăuntru din casa sa, pentru că la fieșcare casa lui iaste ca o tare scăpare.* PRAV. COND. (1780), 72. ✦ (Și în loc. adj. **tare de inimă, tare de suflet**) Crud, nemilos, neîndurător. *Numai virtutea poate să înmoaie o inimă tare.* MARCOVICI, C. 41/6. *Se cuvine a mă lăuda și tu despre această faptă ... ce am făcut, răsplătind... omu tare de inimă și neaplecat spre milă.* GORJAN, H. II, 135/4. *Vai, Iudo, inimă tare!* BĂRAC, A. 62/4. *Eăcea cum făcea și-i aducea la vreme datoria, pentru că-l știa om tare de suflet.* ap. TDRG. *Acesta... era tare de suflet.* BARBU, PRINC. 22. *Tare ca un cline.* ALR SN V h 1 253/705.

3. Care este stăpîn pe situație, care dispune de putere; care constituie o forță. *Cel ce ucise împărații tari, că în veacu e mescrearea lui.* PSALT. 284. *Toți puternicii cei tare... sînteți supt ascultare.* DOSOFTEI, PS. 351/3. [Moartea] *pre nimini nu lasă. Pre bogați și săraci, rei, frumoși și tari.* M. COSTIN, ap. GCR I, 201/37. *Domnia tare cere braț lung și vorbe scurte.* ALECSANDRI, T. II, 87. *Împotriva cuiva mult mai tare, nu poți lupta decît răbdînd și tăcînd.* CARAGIALE, O. VII, 229, cf. CADE. *Sînt tari, taică, boierii, sînt tari.* STANCU, D. 121. ◇ Fig. *Evenimentele sînt, de obicei, mai tari ca dînșii.* RALEA, S. T. I, 121. *Avea carte de marinar în haină, mai tare decît pașaportul folosit în călătorie de oamenii ceilalți.* TUDORAN, P. 348. ◇ (Substantivat) *Împense tarii* (silnicii D) *din scaunu și rădică smeriții.* PSALT. 334. *Tarii Moavului cutremurară-se.* PO 229/6. *Tot satul, cu tare cu nătare, cu mic cu mare, noi dăm înraintea domniilor voastre această credință... că Pașca Simion nu iaste vinovat* (a. 1609). IORGA, D. B. 29. *Fii amicul celor slabi și opune-te celor tari și nedrepți.* BOLLIAC, O. 245. *Cei tari se îngrădiră Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi.* EMINESCU, O. I, 56. *Cel mai tare roade osul cel mai mare.* ZANNE, P. IV, 647. ◇ Expr. **Mare (și) tare** sau **tare și mare** v. mare. (Învechit) **A fi tare a...** = a fi cu dreptul de a..., a fi liber să... *Dăt-am cartea domniei meale... să fie tari și puternici... a-și lua de a zecea de pe a lor drepte ocine și moșii* (a. 1737). URICARIUL, XVII, 30. ✦ (Învechit; despre autoritate, putere) Mare, absolut. *Puterea acestor trei veliți va fi tare* (a. 1822). URICARIUL, IV, 285/18. ✦ (Determinînd numele lui Dumnezeu, de obicei în construcții exclamative) Atotputernic. *Dumnedzăule tarele, ascultă ruga mea.* PSALT. HUR. 71^v/19. *Tare* (putearnic D) *ești, Doamne, și de adevărul tău împregiurul tău.* PSALT. 182, cf. 112. *Am strigat cu glasul mare Către Dumnezău cel tare.* DOSOFTEI, PS. 16/19. *El, alcătuind pămîntul, ceriul, stelele..., Este tare și puternic.* CONACHI, P. 272. *Sfinte tare! Și cînd mina, cum se ducea ca vîntul!* MACEDONSKI, O. III, 130. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „la", „în" și arătînd domeniul) Care posedă cunoștințe temeinice; care are multă îndemînare în practicarea unui sport, a unui joc; priceput, capabil, destoinic. *La limba română și la istorie era tare.* CĂLINESCU, E. 71. *Aurelia este tare în prăjituri.* id. E. O. I, 72. *Trebuie un om tare la socoteli!* PREDA, D. 119, cf. M. D. ENC.

4. Convingător, concludent; clar, categoric. *Un exemplu foarte tare, pînă unde poate merge introducerea greșită de cuvinte nouă, ni-l dă limba reposatului Heliade.* MAIORESCU, C. I, 387. *Sugestia e tare și definitivă: aici sînt îngropate sorți, nu oameni.* BLAGA, Z. 315. ✦ (Învechit; despre porunci, hotărîri etc.) Hotărît, categoric; necruțător, sever. *Ție, Doamne, să cade să îndrepteadzi cei strîmbi cu giudecată tare, și îngrozită, și dreaptă* (a. 1650—1675). GCR I, 193/19. *Dintr-ambe părțile cuvent mare și porunca tare se făcu.* CANTEMIR, IST. 27. *Dînd tare poronci și pentru scosul robiților, și pentru ca să gonească tătarii.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 145/35. *L-au luat Mustafa aga cu tare urgie împărătească.* IST. Ț. R. 116. *Venise tare poruncă lui Rakoți de la Poartă ca să nu îndrăsnească a se amesteca întru aceea.* ȘINCAI, HR. III, 33/2.

III. (Indică intensitatea) **1.** (Despre fenomene ale naturii) Care se produce, se desfășoară, se manifestă cu violență. *Un vînt tare de către răsărit.* PO 226/10, cf. LB, POLIZU. *De la mai înainte vara devine tare și începe a scădea de pe la septembrie.* I. IONESCU, P. 53, cf. COSTINESCU. *Astfel gerul e de tare Cît îngheață-n orice loc Și a gurii răsuflare.* ALECSANDRI, O. 221. *Au fost în copilăria mea, în văile Siretului și-a Moldovei, ierni lungi și tari, cu omăt foarte îmbielșugat.* SADOVEANU, O. VII, 311. *De unde vii tu, neagră ca bezna tare*

și supță ca o ceață din întunecime. ARGHEZI, S. VIII, 209. *S-a pornit vînt tare.* STANCU, D. 49, cf. ALR I 307/24, 231, 280, 305, 308, 320, 348, 350, 387, 412, 522, 526, 528, 536, 573, 839, 860, 874, ALR II 3 466/514, 812, 848, 928. *Cu oase de cal, Rabdă vînturi tari.* BALADE, I, 296. ◇ (Învechit și regional; despre soare) *Orzul trăbuie să se grape zioa cînd va fi mai mare arșița și cînd soarele va fi mai tare.* I. IONESCU, C. 72/3. *Desprinderea* [păstăilor de fasole] *se face cu atît mai greu ..., cu cît soarele este mai tare ori mai iute.* PAMFILE, A. R. 185. ✦ (Despre vreme) Urîtă, cu ploaie, ger, viscol; f i g. grea, de restriște, cu împrejurări critice. *Tamazlîcul să poate ierna și cu paie la vreme tare.* ap. TDRG. *Paie... în Moldova se dau la vite numai cît ii vremi tare, adecă obicinuit pănă la bobotează.* I. IONESCU, C. 222/20. *Cei mai bătrîni vorbea despre vremurile apucate de ei,... vremuri tari, de resboaie și boale pustiitoare.* PITIȘ, ȘCH. 151. *Îngrijorat... că ce s-o fi ales de noi pe vremea asta tare, nè-a apărut deodată în ușa circiumii cu un sac pe cap, chipurile ca să ne ferească de ploaie.* MOROIANU, S. 59, cf. ALR I 1 228/388, ib. 1 230/305, 1 262/988. *În luna lui făurar, Cînd sînt vremuri tari.* BALADE, I, 296. ✦ (Învechit; despre calamități) Grozav, cumplit. *Fu foamete tare într-aceaia parte.* CORESI, EV. 21. ✦ (Învechit, rar; despre o apă) Adîncă. *Pre cei ce gonea pre dînșii i-ai aruncat în adîncime ca o piatră în apă tare.* BIBLIA (1688), 350r/4.

2. (Despre acțiuni, fapte ale oamenilor) Care se face cu multă forță; puternic, violent. *A plecărilor din fire mișcările afișate sînt și mai tari și mai dese decît cele judecate.* CONACHI, P. 277. ▭ *Lovitură tare. Pumn tare.* ✦ (Despre somn) Adînc, profund. *Vuirea mării, măreția nopții îl adînceau într-un somn atît de tare și fericit.* EMINESCU, P. L. 99. ✦ (Despre privire) Aspru, sever. *Se uita întins, cu priviri scurte, tari, la pănură.* AGÎRBICEANU, S. 55. ✦ (Despre vorbe, expresii etc.) Aspru, greu; jignitor, insultător. Cf. COSTINESCU. *Vorbele tari ale răzășului îl străpungeau și-l usturau.* SADOVEANU, O. V, 570. *Amenințarea cu moartea făcută... între oameni de la țară, obișnuiți cu expresii tari, nu este de natură a alarma pe reclamant.* COD. PEN. R.P.R. 533. *Am avut un schimb de vorbe tari.* V. ROM. ianuarie 1971, 19. ✦ (Învechit; despre războaie) Cumplit, crîncen, înverșunat, violent, aprig. *Stătut-au un război tare între rîmleni și între marcomani.* N. COSTIN, L. 149. *Au dat război foarte tare de îmbe părțile.* NECULCE, L. 105. *S-au bătut la Șuceavă, și, tare război fiind, a biruit Irimiia Vodă.* R. POPESCU, CM I, 322. *Venit-au și la Cetatea Rusciuc... dînd tare război și cu tunurile bătînd cetatea n-au putut birui.* DIONISIE, C. 220.

3. (Învechit; despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.) Care se manifestă cu putere; mare **(V e)**, intens. *Puse iuboste tare vărtutea sa.* PSALT. 321. *Cînd amu iaste credința închegată și tare și virtoasă, nici unul nu va putea beteji pre noi.* CORESI, EV. 269. *Înrăiță noi acicea în dărnire să avemu upovăință tare.* MOXA, ap. GCR I, 56/21. *Cum să cade a să roga lui D[u]mnezeu? Cu tare credință* (a. 1774). GCR II, 101/11. *Ai rupt legăturile înșălăciunii, cu tare răbdare a multor cazne.* MINEIUL (1776), 113r2/9. ✦ (Astăzi) Care provoacă emoții puternice, care impresionează; zguduitor. *Adevărate și luminate și tari mărturisiri sînt.* CHEIA ÎN. 1v/15. *Dumneata Venus, el Adonis. — Eei! Asta-i prea tare.* EMINESCU, P. L. 76. *O fetișcană foarte sănătoasă și foarte obișnuită se lasă trecător sedusă de moda senzațiilor tari și a nihilismului ciniç.* T decembrie 1964, 44. *Au avut loc scene insuficient de tari.* V. ROM. iulie 1969, 18. *La mare cinste păreau să fie jegul, cuvintele tari, glumele grosolane.* ib. iulie 1970, 34.

4. (Despre voce, sunete, zgomote) Care este emis cu putere, care răsună pînă departe; ridicat2 **(III)**, răsunător **(1)**. *Se duc gîștele la mîncare cu tare strigare.* CALENDARIU (1814), 84/24. *Ți-aș mulțămi foarte pentru osteneală, Dacă-n vorbă-ți tare arătai spre mine Și dacă în șoaptă arătai spre tine.* PANN, ap. TDRG, cf. CIHAC, I, 278. *Te plîngе-n voce tare.* EMINESCU, O. I, 1. *El are glas bun și tare...; cîntă mai frumos ca mine.* AGÎRBICEANU, S. 11. *Adela are în unele momente o altă voce, tare, sonoră, categorică.* IBRĂILEANU, A. 113. *Clinchetele zurgălăilor deveniseră mai tari..., mai apropiate.* id. ib. 126. *Se aude împușcătura tare, cu lungi ecouri surde.* PILLAT, P. 150. *Îi auzeau glasul monoton, slovenind cu voce tare.* BARBU, PRINC. 18. *Ziua cum îl mai vedea, Cu glas tare îi zicea.* BALADE, I, 359.

5. (Despre aer) Răcoros, rece, tăios; p. e x t. curat, ozonat. *Obrazul era îmbujorat de aerul tare de-afară.* AGÎRBICEANU, S. 8. *Iarbă de plumb și aer tare... Pudrat pe-o ecземă ce fața mi-o sapă.* BACOVIA, O. 104. *Aerul tare al nopții îți umezea vederea.* I. BOTEZ, B. I, 115. *Era liniște și răcoare, în aerul tare, limpede, înviorător al dimineții.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 55. *Ai să urci spre culmi unde aerul e tare și proaspăt.* BENIUC, M. C. I, 142. *Nu mai mi-e foame, Ioane, deși aerul e tare.* BARBU, PRINC. 95. *Se oprì și respiră aerul tare.* V. ROM. ianuarie 1969, 35. ✦ (Despre substanțe mirositoare și miros) Pătrunzător, amețitor; aromat. *Toarnă pe covoare parfume tari, Adu roze pe tine să le pun.* BACOVIA, O. 39. *Mălinii înfloriți își revărsau miresmele tari asupra cerdacului.* SADOVEANU, O. I, 85. *Cît este de tare neclarul Cunoaște prea bine bondarul.* CĂLINESCU, L. L. 73. *Mă îmbată mirosul fructelor coapte, dulce și tare.* STANCU, D. 89. *În aer stăruie și se leagănă, ca o aburire, o mireasmă tare.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 6.

6. (Despre substanțe alimentare, chimice sau medicamentoase) Care are o concentrație mare. *Doctoria a fost așa de tare, încît a omorît aproape bolnavul.* RALEA, S. T. I, 16. *Stai aici, pe scaun, bea o cafea tare și să stăm de vorbă.* T august 1964, 54. ◇ *Acid* (sau *bază) tare* = acid (sau bază) care prin dizolvare se disociază total sau aproape total. Cf. MACAROVICI, CH. 109, 111. *Apă tare* v. a p ă. ✦ (Despre băuturi alcoolice) Care conțin un procent mare de alcool. *Turnînd prin pahare, săreau stropii de vin de-o șchioapă în sus, de tare ce era.* CREANGĂ, A. 197. *Fu bună?... De asta beau numai eu... — Bună,... bună...; dar... „tare".* CONV. LIT. XLIV, 545. *Îi aduce ei rachiu de cel bun, tare, da ea unde-l gustă?* MIRONESCU, S. A. 94. *Rom... tare de-ți crapă măseaua!* SADOVEANU, O. II, 30. *Am făcut rost de un vin tare, tămîios.* V. ROM. februarie 1971, 21, cf. H II 58, XII 114. ◇ *Băutură tare* = denumire dată băuturilor din categoria rachiului, a țuicii, a coniacului etc. *Dați-i să bea ceva tare.* H. LOVINESCU, T. 104. *Aveau privirile turburi, parcă băuseră ceva tare care le întunecase mințile.* PREDA, D. 156.

7. (Despre culori) Viu, puternic, aprins. *Erau, cît de cît, felurit îmbrăcate, în rochițe de culori tari unele, altele în fote negre.* CAMIL PETRESCU, O. II, 79. *Culorile bluzelor sau ale pantalonilor erau prea tari, prea violente.* V. ROM. iulie 1970, 34. ◇ (Despre lumină) *Cînd mă învîrteam, totul dispărea și numai o lumină tare, ca din soare, inunda cîmpul rotund.* ib. martie 1971, 62.

B. Adv. **1.** (În opoziție cu s l a b) Cu forță, intens, puternic. *Eu încă voiu îmbla în aleanul vostru și de 3 ori mai tare o voiu bate pentru păcatele voastre* (a. 1560). GCR I, 5/4. *Adam văzu și... suspină tare* (a. 1600—1625). ib. 64/34. *Un om athineu, bătîndu-să la război foarte tare, i se tîmplă de orbi.* HERODOT (1645), 348. *Bătînd vîntul tare în fețele lor, n-avură ce să fac[ă]* (a. 1675). GCR I, 224/30. *Să lucra tare mănăstirea Cașinul.* M. COSTIN, O. 180. *Velicico și mai tare totdeuna să sfădie cu Cantemir Vodă.* NECULCE, L. 101, cf. LB. *Foamea au început să-l pătrundă tare.* DRĂGHICI, R. 42/9, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Inima-i zvicnește tare, viața-i parcă se răpune.* EMINESCU, O. I, 84, cf. id. N. 51. *Cine-a azvîrli buzduganul ista mai tare în sus, ai aceluia să fie banii.* CREANGĂ, P. 56. *Inimile băteau mai tare.* VLAHUȚĂ, R. P. 23, cf. BARCIANU, TDRG. *Se clatină cetatea de-atîta frămîntare, Berbecii bat în zi-*

duri mai tare,... tot mai tare. EFTIMIU, Î. 145. *Şi inima îmi bate tot mai tare.* PILLAT, P. 164. *Intrarăm într-o odăiţă strîmtă în care mirosea tare a tutun.* SADOVEANU, O. I, 136. *Uneori clopotul se înţepeneşte şi trebuie să tragi atît de tare, încît se zgîlţîie şi copacul.* BOGZA, Ţ. 60. *Se aude o bătaie în uşă, întîi încet, apoi mai tare.* H. LOVINESCU, T. 101. *Tare suflă vînturile, Rău mă strică gîndurile.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 350. *Nu ştiu, Doamne, ce-am făcut De-aşa tare m-ai bătut.* FOLC. TRANSILV. II, 22. *Pun mîna să le opresc, Dar mai tare se pornesc.* FOLC. MOLD. I, 137. *Sabia de aur taie mai tare decît cea de fier,* se spune despre puterea mare a banilor. Cf. ZANNE, P. IV, 576. ✦ (Învechit şi regional) Insistent, stăruitor. *El nu doarme, ce îmblă tare, pentru să se mazilească Nicolai Vodă.* N. COSTIN, LET. II, 91/38. *Leşii încă cerea tare Ţara Moldovei.* NECULCE, L. 142. *Şede voinicelu-n soare Şi roagă pe mîndra tare.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 241, cf. ALR II 3 133/141, 334, 365. ✦ (Învechit) Plin de siguranţă şi de hotărîre; ferm, neclintit. *Cel ce nu va ţirea acelea tare şi vrătos nu va dobîndi spăsenie.* PSALT. 337. *Să păzim tare, fraţilor, ce sfinţii oteţi aceştia sfătuit-au.* CORESI, EV. 187. *Aceasta o mărturisim tare în credinţa noastră.* VARLAAM, C. 23. *Sf[i]nt[u]l Dimitrie-ş ţine tare agiutoriul spre dînşii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 88ᵛ/14. *Pre aceste ponturi au giurat tare împărăţia Moscului şi au şi iscălit mai gios.* NECULCE, L. 212. *Făgăduim... că le vom ţare ţinea, împlini şi nevătămate păzi.* ŞINCAI, HR. II, 142/32.

2. (În opoziţie cu p u ţ i n) În mare măsură; mult **(2).** *De 7 or voiu mai tare mulţi bătăile pre voi* (a. 1560). CUV. D. BĂTR. I, 9/12. *Fariseii... hulia ei mai tare.* CORESI, EV. 80. *Foarte tare se mănie.* PALIA (1581), 161/16. *Domnul giudeţ, direptu-i, tare şi lung rabdă.* DOSOFTEI, PS. 26/3. *Mergînd la Poartă, au pîrît prea tare la veziriul pre Mihai Vodă.* NECULCE, L. 303. *Foarte tare s-ar ruşina.* ANTIM, P. XXVI, cf. LB. *Cînd se veselea ei mai tare, făcură să aducă pre Samson.* CALENDARIU (1814), 115/30. *Să miră foarte tare.* BĂRAC, A. 42. *Ars am fost de-a ta iubire, ah! cît te-am iubit de tare!* CONACHI, P. 102. *Cît mă umilise de tare!* NEGRUZZI, S. I, 6. *Dar voi să ştii asemenea Cît te iubesc de tare.* EMINESCU, O. I, 173. *Moş Nechifor... tare se mai temea să nu cadă sub blăstămul preoţesc!* CREANGĂ, P. 110. *Eu tare aş vrea să mă odihnesc.* CARAGIALE, O. II, 247, cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 185. *Tare-s supărat.* REBREANU, I. 26. *Nu prea ştiam noi ce să credem despre jocul acesta cu şcoala de la oraş. Ne plăcea şi nu prea tare.* VLASIU, A. P. 82. *Eu am căzut tare din ce eram mai înainte.* SADOVEANU, O. I, 62. *Luna... Măreşte şi mai tare taina nopţii.* BLAGA, POEZII, 3. *Ne bucurăm tare.* STANCU, D. 46. *Faţa i se înroşise mai tare.* VINEA, L. I, 72. *Tare ar fi vrut s-o atragă în cursă.* BARBU, PRINC. 79. *Cît stau oamenii în picioare se deosebesc tare unul de altul.* V. ROM. septembrie 1970, 11. *Rău în raiu se-ntuneca, Tare-n iad se lumina.* POP., ap. GCR II, 331. *Tare, bade, ne iubim, Dar prea rar ne întîlnim.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 68. *Omul i-au muştămit foarte tare.* SBIERA, P. 197, cf. ALR SN V b 1 445/141. *Novac, dacă auzea, Tare se mai mînia.* BALADE, II, 44. *Milă mi-e de haina lui, dar de cămaşa mea şi mai tare.* ZANNE, P. III, 179. ✦ (Însoţind un adjectiv sau un adverb, formează superlativul acestora) Foarte. *Era tare mîhnit că nu ştie unde se află.* DRĂGHICI, R. 46/21. *Paserile umblă tare mult după sare.* I. IONESCU, C. 4/20. *Vreun om, milos şi darnic, grijăliv şi voinic tare.* CONACHI, P. 300. *Eu unul îţi voi rămîne tare recunoscător pentru peşcheş!* ODOBESCU, S. III, 32. *Sînt tare obosit şi am de lucru peste cap.* CARAGIALE, O. VII, 552. *Comuna Zărneşti este un loc de recreaţie tare binefăcător şi plăcut.* TURCU, E. 9, cf. TDRG. *E frig tare.* IBRĂILEANU, A. 98, cf. DIACONU, VR. XCII. *Porni deodată un bucium, de departe, de departe tare, să strige prelung.* SADOVEANU, O. III, 185. *Îi aminteşte de fapte petrecute demult, tare demult.* STANCU, D. 9. *Aproape tare de urechea mea, Flori mici... S-or îmbulzi.* ISANOS, P. 207. *Înţelese că acei bieţi oameni erau tare strîmtoraţi.* V. ROM. ianuarie 1965, 10. *Este un moş bătrîn tare — duce o mie araci în spinare* (Aricîul). FUNDEŞCU, ap. GCR II, 370. *Cel mai mic E frumos tare.* RETEGANUL, TR. 82, cf. ŢIPLEA, P. P. 22, BALADE, II, 9, ALR I 247. ◇ (Despărţit de determinant prin verb) *Măi... măi... măi! tare-s bosumflaţi clironomii!* ALECSANDRI, T. 631. *Să-l văd cînd mi-oi vedea ceafa; atunci, şi nici atunci, că tare mi-i negru înaintea ochilor.* CREANGĂ, P. 227. *Cuconiţă Floricico, vei fi crezînd dumneata că tare-mi eşti dragă?* HOGAŞ, M. N. 22. *Tălăngile, trist, Tot sună dogit... Şi tare-i tîrziu, Şi n-am mai murit.* BACOVIA, O. 10. *Tare-mi este neamul ăsta drag.* BENIUC, V. 10. *Tare te-ai făcut frumos, scîrbosule.* T decembrie 1964, 35. *Bădiţ, bădişorul meu, Rău e dorul, tare-i rău.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 89. ◇ (Însoţind o l o c. a d j.) *Şi dac-a fost peţită deş, E lucru tare cu-nţeles.* COŞBUC, P. I, 54. ✦ Cum trebuie, cum se cere; bine. *Să cunoască tare că nu iaste nălucitură.* CORESI, EV. 267. [A]u *pus nişte slujitori... cu plată de n-au luat tare sama cînd au ieşit.* NECULCE, L. 153. *De Hutman te păzeşte Că foarte tare pîndeşte* (a. 1820). GCR II, 227/35. *Umbreluţă,... eşti menită Să umbreşti un obrăjel,... Cată să mi-l păzeşti tare Şi de vînturi, şi de soare.* CONACHI, P. 188. *Se cutremură şi se înveli mai tare cu şuba.* V. ROM. decembrie 1964, 48. *Plugu... găzdacului ară mai tare dăcît a săracului.* ALR I 242/59.

3. (În legătură cu verbele „a spune", „a vorbi", „a cînta" etc.; în opoziţie cu î n g î n d) Cu glas articulat, rostit, pronunţat; (în opoziţie cu î n c e t) cu glas ridicat, pentru a se auzi bine şi departe. *L-au întrebat Ştefan Vodă: el au strigat aşe tare?* NECULCE, L. 11. *Ţăpa foarte tari* (a. 1799). GCR II, 171/29. *Stăi! au strigat tare către fugariu!* DRĂGHICI, R. 167/22. *Cînt-un corn cu-nduioşare, Tot mai tare şi mai tare.* EMINESCU, O. I, 103. *Care-a chiui mai tare, acela să iee banii.* CREANGĂ, P. 53. *Îndărătul gîndurilor pe care le spunea tare, un alt rînd de gînduri se ridica.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 64, cf. DDRF, BARCIANU. *Femeie din acelea cu care vorbeşti tare şi rîzi gros.* TEODOREANU, M. II, 229. *Vicleanul zeu cînta mai tare.* PILLAT, P. 54. *Vorbeşte mai tare, că nu se aude.* PREDA, D. 184. *Rideam tustrei şi vorbeam tare, ca pe maidan.* T decembrie 1964, 22, cf. ALR II/I h 27. *Ce te ţini tu aşa mare Şi vorbeşti aşa de tare?* BALADE, I, 359. *Butea goală sună tare.* ZANNE, P. V, 101. ◇ E x p r. **Sus şi tare** v. s u s. ✦ (Rar) Răspicat, lămurit, hotărît, energic. *Cuvîntul era tare rostit.* ODOBESCU, S. I, 472.

4. (Mai ales în legătură cu verbe de mişcare) Iute, repede. *Aşa tare* (c u t ă r i e BIBLIA 1688) *cuvîntul... creştea.* COD. VOR. 8/1. *Nici fără negrije îmbla sau cu leane, ce curînd şi tare.* CORESI, EV. 157. *El se întîrnă, şi nu încet, ce prea tare.* HERODOT (1645), 492. *Fugea tare, ca nu cumva să-l ajungă.* NEAGOE, ap. GCR I, 165/22. *Să mărg mai tare ş-oi dormi acasă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106ʳ/5. *Gheneral au scris la împăratul, să păzască să vie mai tare.* NECULCE, L. 235, cf. LB. *Vide pe ticălosul rob alergînd mai tare decît gonacii lui.* DRĂGHICI, R. 167/3. *Aleargă pe luciul de cîmpie Cînd mai încet, cînd mai tare.* CONACHI, P. 261. *Oricît oi fi mers eu de tare, vreme trecuse la mijloc.* CREANGĂ, A. 54, cf. DDRF, ALEXI, W. *Toţi într-un glas strigau: „...Haideţi, haideţi mai tare!"* C. GANE, TR. V. 422. *Apa venea tare şi se izbea în pinteceie cailor cu vuiet.* SADOVEANU, O. I, 203. *Nu le duce aşa tare, Că se strică de picioare.* ALECSANDRI, P. P. 296. *Unde-mi sta Şi-mi asculta, Tare-acasă-mi alerga.* TEODORESCU, P. P. 53. *Aşa zice popa nost, Cînd moare cel fără rost: Mergeţi tare, Că bani n-are.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 468. *Plecară trei surori a soarelui Tare ca vîntul.* MARIAN, D. 159. *Drumu ţi l-aş prunduli... Ca să vii, bade, mai tare.* PODARIU, FL. 58, cf. ALR II/I MN 46, 2 243/29, 95, 228, 272, 362, ALR SN III h 829. *Spaima o prindea, Tare că-mi fugea.* ANT. LIT. POP. I, 312. *Da-aşteaptă-mă, nu mere-aşă tare.* O. BÎRLEA, A. P. II, 435. *Vorba rea fuge mai tare ca cea bună.* ZANNE, P. II, 813. ◇ L o c. a d v. (Învechit şi regional) **Mai tare** = **a)** mai degrabă. *Nu-ş va piiarde sufletul său, ce mai tare spăsi-l-va.*

CORESI, EV. 72. *În loc de agiutoriu mai tare le iau, mai tare-i pradă, mai tare-i robăsc.* VARLAAM, C. 260. *Mai tare neci o slavă a lui Dumnedzeu nu vei şti necitind acolo.* PO 7/23, cf. ALR I 311/5, 12, 590, 856, 870; **b)** mai ales. *Cum să mă asculte faraon, mai tare cindu-s cu usne netăiate împregiur?* PO 196/7. ✦ Cu putere. *Armasarul... şi mai tare se răpezea la fugă.* NEGRUZZI, S. I, 42. ✦ (Substantivat, n. art.; Munt. şi Olt.) Numele unui dans popular. Cf. DDRF, JIPESCU, O. 52, CATANELE, 127, PAMFILE, J. III, 14, VARONE, D. 149, ŞĂINEANU, D. U., I. CR. I, 155, H IV 120, VII 158.

C. Conj. (Maram., nord-vestul Transilv.; în corelaţie cu sine însuşi) Ori... ori, fie... fie, (regional) **tiri**[2]... **tiri**[2]. Com. din ZAGRA — NĂSĂUD. *Tare-i brad, tare-i bohaş, tăt una e.* T. PAPAHAGI, M. 234, cf. GR. S. V, 363. *Nu să-mpunje cu acu; tare indrę, tare ac.* ALRT II 156, cf. ALR I 415/348, îb. 1 999/350, ALR II 5 754/349.

— Pl.: *tari* şi (învechit, rar) *tare.* — Şi: (învechit şi regional) **tire** (PASCU, C. 210, DR. III, 469, VICIU, GL.), (învechit) **táire** (PSALT. 182, CL 1964, 177, SCL 1966, 287), **táure** (TDRG), (Maram., nord-vestul Transilv.) **tiri** (DR. III, 469, VICIU, GL., FD II, 230), **tiúre** com. din ALEŞD — ORADEA, DR. III, 469) adj., adv.

— Lat. **talis.**

TARELCI subst. pl. (Bot.; regional) Circiumărese *(Zinnia elegans).* BORZA, D. 189.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

TARENTÚLĂ s. f. v. **tarantulă.**

TARESFÁT s. m. v. **tarisfat.**

TARÉT subst. (Regional) Regiune, ţinut (Sălicea — Turda). LEXIC REG. II, 79. *E din taretu ăsta.* îb.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TAREŢ s. m. (Bot.; regional) Vetrice *(Chrysanthemum vulgare).* BORZA, D. 168.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

TÁRGĂ s. f. **1.** Mijloc de transport al răniţilor sau bolnavilor, format dintr-o pînză sau plasă metalică fixată pe două bare de lemn paralele; (regional) părîngă **(3).** Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, CIHAC, II, 402, LM. *Trufaşul rege, care venise să cucerească Moldova, de-abia a scăpat, rănit de-o săgeată şi dus pe targă, prin cărările munţilor.* VLAHUŢĂ, R. P. 200, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Sosîră doi oameni cu targa, aşezară mortul înlăuntru.* DUNĂREANU, CH. 52, cf. BIANU, D. S., DR. II, 399, IV, 147, 468, VIII, 292, ŞĂINEANU, D. U. *Îl ridicară pe mîni şi-l duseră pe-o targă, de-l culcară pe-un pat.* MIRONESCU, S. A. 36. *Eram în vagoane speciale în tărgi lungi pentru dormit.* CAMIL PETRESCU, U. N. 416, cf. A. POP, CHIRURG. 433. *Din lopeţi şi chingi... fac targa.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 6/4. *Peste zece minute, ridicat pe o targă..., Lucu Silion, palid şi supt, părăsea singur casa.* VINEA, L. II, 298. *Oameni cu tărgi strînseră atîta moarte şi o cărară spre frunzişele cele mai ascunse.* BARBU, PRINC. 144. *I-a recunoscut glasul, a dat să se ridice într-un cot, dar a căzut din nou pe targă, sleit.* V. ROM. octombrie 1964, 16, cf. VICIU, GL. *Dar sanitaru nu vine; Nu mai vine cu targa, Ca să-mi dea viaţa.* FOLC. TRANSILV. I, 357. ✦ (Regional; prin analogie) Şorţ lung, în diferite culori, purtat de sătence în locul catrinţei din spate (ARH. FOLK. III, 156); fiecare dintre cele două şorţuri ţesute sau brodate cu flori care fac parte din costumul popular femeiesc (PORŢILE-DE-FIER, 347).

2. Mică platformă portativă de scînduri, de nuiele etc., care serveşte la căratul unor materiale. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ Şamar folosit la transportul cărămizilor pe schele. Cf. DAMÉ, T. 104. *Trebuie ca, mereu, neamul nostru să umble cu targa în spate şi să-şi cîştige pîinea cu mistria?* PAS, Z. I, 252, cf. CADE, SCRIBAN, D., H I 287, V 389, X 357, XVIII 144. ✦ (Prin Mold., Transilv., Olt.) Cei doi drugi de lemn pe care se transportă fînul cu braţele, de către doi oameni (ALR SN I h 130); cantitate de fîn transportată în acest fel (ALR II 5 273/551, 848). ✦ Grămadă de paie şi de pleavă cărată cu tîrşul de la treierătoare. Cf. CADE, LEXIC REG. II, 17.

3. Coş folosit la cărat peştele. *La piaţă peştele se scoate dintr-însele... descărcîndu-se cu tărgile împletite din curpene de viţă cu 2 mînere de lemn).* ANTIPA, P. 717. ✦ (Prin sud-vestul Transilv., Ban.) Coş, paner. *Îndată ce muierea naşte, toate neamurile mai de aproape ale mamei umplu cîte o spene (targă, cotoriţă) cu cele mai bune mîncări şi băuturi.* DENSUSIANU, Ţ. H. 233, cf. DR. IV, 468, CADE, VICIU, GL.

4. (Ban.) Împletitură de nuiele sau scînduri puse deasupra loitrelor carului, atunci cînd se transportă porumbul. Cf. H XVIII 143, com. din ORAVIŢA.

5. (Regional) Codirlă. Cf. ALR I 822/94, 96. ✦ Cele două scînduri care formează fundul căruţei (Vălcani — Sînnicolau Mare). ALR II/47.

6. (Regional) Coş pentru fum (la casă) împletit din nuiele. DICŢ.

7. (Prin vestul Mold.) Coşar pentru porumb. *În nişte coşuri mari de nuiele... tărji, tîrne se păstrează: bobul, cartofii şi poamele uscate.* VUIA, Ţ. II. 116, cf. ŞEZ. VII, 188.

8. (Regional) Iesle în care se dă de mîncare oilor (Măgoaja — Dej). Cf. CV 1949, nr. 7, 34.

9. (Regional) Cele două prăjini legate la capete şi puse peste vîrful clăii de fîn pentru a-l apăra de vînt (Balş). Cf. ALR SN I h 137/876, ALRM SN I h 94/876.

10. (Regional) Capră pentru şindrilit (Roşia — Beiuş). ALR II 6 669/310.

11. (Regional) Numele unei unelte de plugărie nedefinite mai îndeaproape. Cf. H XIV 285, 436.

12. (În expr.) **A trage targa pe uscat** = a o scoate cu greu la capăt, a trage mîţa de coadă. *Aţi fi vrut să mă însor cu o sărăcie? Să trag targa pe uscat după mine toată viaţa?* STANCU, R. A. II, 122. *Pînă prin postul mare uneori, de bine de rău, se mai trăgea targa pe uscat.* PAS, Z. I, 131, com. din PIATRA NEAMŢ, ZANNE, P. V, 618.

— Pl.: *tărgi* şi (regional) *targe* (DDRF, CADE).

— Din germ. **Trage.** Cf. it. t a r g a.

TARHALÍ vb. IV v. **terheli.**

TARHÁN s. m. (Bucov.) Numele a două specii de insecte: **a)** şvab *(Blatta orientalis).* TDRG; **b)** şvab *(Phyllodromia germanica).* MARIAN, INS. 490, CADE, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. ✧ *Tarhan de cîmp* = corhan de cîmp *(Ectobia lapponica).* Cf. MARIAN, INS. 496.

— Pl.: *tarhani.* — Şi: **tarhón** (MARIAN, INS. 490, CADE, SCRIBAN, D.), **tărhán** (MARIAN, INS. 490, CADE), **torhán** (MARIAN, INS. 490, CADE), **turhán** (MARIAN, INS. 490, CADE) s. m.

— Din ucr. **tapran.**

TARHANÁ s. f. v. **trahana.**

TARHÁT s. n. v. **tărhat.**

TARHATÍ vb. IV v. **tărhăti.**

TARHÁUS s. n. (Regional) Loc rău în munte (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). GLOSAR REG.

— Pl.: *tarhausuri.*

— Etimologia necunoscută. Cf. germ. T a l a u s.

TARHÁZ s. n. **1.** (Prin Mold.; în forma *taraz)* Întăritură făcută în ţărmul unui rîu (de obicei din lemne

îngrămădite) sau la cotiturile uluculuí pe care alunecă buștenii din munte. Cf. ARVINTE, TERM. 171, CHEST. IV 41/560 b , L. ROM. 1964, 83.

2. (Regional) Plută (Cîrlibaba — Gura Humorului). ARVINTE, TERM. 171.

3. (Regional) Încărcătură de lemne cît poate trage o pereche de boi (Moisei — Vișeu de Sus). ARVINTE, TERM. 171, GLOSAR REG.

— Pl.: *tarhazuri*. — Și: **taráz** s. n.

— Din magh. **tárház** „magazie, depozit".

TARHÍTĂ s.f. (Transilv.) Potîrniche *(Perdix perdix)*. DICȚ.

— Pl.: *tarhite*. — Și: **tărhítă** (LB, CIHAC, II, 402, TDRG, CADE, BĂCESCU, PĂS. 165), **terhítă** (LB) s. f.

— Etimologia necunoscută.

TARHÓN[1] s. m. **1.** Plantă erbacee aromatică, din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă și ramificată, cu flori alburii, cu frunze liniare, lanceolate, întrebuințate drept condiment *(Artemisia dracunculus)*. *Izvod de cheltuele... pe tarahon* (a. 1795). ȘTEFANELLI, D. C. 249. *Verce fel de ragustă... cată să fie bine plămădită (foi de dafin, legături de cimbru, de tarhon)*. MAN. SĂNĂT. 38, cf. POLIZU, BARONZI, L. 146, COSTINESCU, CIHAC, II, 619, DDRF, GHEȚIE, R. M., BRANDZĂ, FL. 278, GRECESCU, FL. 306, ȘIO II/1, 349, N. LEON, MED. 69, ALEXI, W. *Se pisează tarhon cu rădăcină cu tot*. GRIGORIU-RIGO, M. P. 106, cf. PAMFILE, J. III, 95. *Tarhonul... cere pămînt gras și iarnă adăpost*. COMȘA, N. Z. 38, cf. ȘĂINEANU, D. U., VOICULESCU, L. 277, DS, BUJOREAN, B. L. 395. *Apucase să încerce ghiveciul cu un gust... de tarhon*. BARBU, PRINC. 98. *Se potrivește sosul de sare și oțet; la urmă se adaugă foile de tarhon tocat*. S. MARIN, C. B. 34, cf. BORZA, D. 24, H III 473, X 534. *Asară te-am văzut... La o tufă de tarhon, Șăzînd cu badea Ion*. MÎNDRESCU, L. P. 81. *Foaie verde tarahon, Măi bădiță Simion, Ce vii sara tîrzior?* ȘEZ. XV, 131, cf. com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR SN IV h 1 109, ALRM SN III h 927, ALR II 6 023, A V 14, LEXIC REG. II, 47, 54, 63, GLOSAR REG. ◇ (Personificat) *Tarhonul... și din cielanți nici unul nu ascultă de porunca împărății tale* (a. 1773). GCR II, 97/31.

2. (Regional) Granat[2] *(Pyrethrum Parthenium)*. Cf. ANON. CAR., BIANU, D. S., BUJOREAN, B. L. 395, BORZA, D. 47, ȘEZ. XV, 107.

3. (Prin Maram. și nordul Transilv.) Chimen *(Carum carvi)*. Cf. BORZA, D. 41, ALR I 1 611/269, 347, 348, 350, 359. *Pălincuță cu tarhon*. FOLC. TRANSILV. I, 251, cf. II, 619.

4. (Regional) Hasmațuchi *(Anthriscus cerefolium)* (Nucșoara — Cîmpulung). Cf. ALR II 6 307/784.

5. (Regional) Anason *(Pimpinella anisum)*. BORZA, D. 130.

6. (Regional; în forma *tarhană*) Mușcată *(Pelargonium zonale)* (Tiur—Alba Iulia). BORZA D. 126.

7. (Regional; în compusul) **Tarcom-sălbatic** = rotocele *(Achillea ptarmica)*. BORZA, D. 10.

8. (Regional) Varietate de fasole rotundă și mare, de culoare roșiatică, neagră sau pestriță (Drajna de Sus — Văleni de Munte). Cf. H XI 326.

— Pl.: (rar, n.) *tarhonuri* (POLIZU). — Și: (învechit și regional) **tarahón** (ȘTEFANELLI, D. C. 249, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 278, GRECESCU, FL. 306, ALEXI, W., PANȚU, PL. 304, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II 6 028/182, 192, 219, 228, 260, 353, 362, 365, 386, 414, 531, 537, 574, 727, 784, 791, 987, ALR SN IV h 1 109, ALRM SN III h 927, A V 14), **taraeón** (BORZA, D. 24), **táreăn** (COTEANU, PL. 29, PĂCALĂ, M. R. 116, H XVII 226, CHEST. VIII 32/32, CV 1960, nr. 4, 36, ALR II 6 023/157, 172, ALR SN IV h 1 109, ALRM SN III h 927, A IV 1, LEXIC REG. 94, ib. II, 47, 54, 63), (Transilv. și prin Mold.) **tareón** (ANON. CAR., LB, BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 24, H XII 549, VICIU, GL., ALR II 6 023/235, 250, ALR SN IV h 1 109, ALRM SN III h 927, accentuat și *tárcon* ALR II 6 023/105, ALR SN IV h 1 109, ALRM SN III h 927, (prin Transilv.) **tárcom** (ALR II 6 023/141, com. din BOARTA — MEDIAȘ), (regional) **tarcum** (BORZA, D. 24), **tárcin** (ALR II 6 023/130, ALR SN IV h 1 109/130, ALRM SN III h 927/130) s. m., **tărhână** (BORZA, D. 24, 126) s. f.

— Din tc. **tarhun**. — Variantele cu *-c-* < magh. **tárkony**.

TARHÓN[2] s. m. v. **tarhan**.

TARHÓNIE s. f. v. **trahana**.

TARÍF s. n. **1.** (Și în sintagmele *tarif vamal* sau, învechit, *al vămilor, vămeșesc*) Catalog care cuprinde produsele asupra cărora statul stabilește taxele vamale ce se aplică la import, export și tranzit; taxă vamală. *Marfa turcească... o vînd cu amăruntu după tarifa cea nouă* (a. 1803). DOC. EC. 73. *Sudiții curților streine au să plătească după tarifă*. CR (1829), 308[2]/20. *Să sloboade trecerea seurilor peste hotar cu plata de 15 părale de ocă peste vama legiuită în ponturile tarifei vămeșești*. AR (1830), 362[1]/38. *Se vor vinde cu rădicata, după tarifa europenească*. CR (1830), 360[1]/30. *Tarifiul negutătoresc între Poarta ottomanică cu Franția, Austria, Rusia de abe s-au închiet*. GT (1838), 16[1]/32, cf. VALIAN, V. [Navlul] *să va plăti după alăturata aici tarifă* (a. 1843). DOC. EC. 804. *Tarifa vămilor trece prin reforme mari*. BARIȚIU, P. A. II, 668, cf. STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU, DDRF. *Pentru vremea lui Brîncoveanu avem o socoteală a vămii, un „tarif" foarte neîndestulător*. IORGA, B. R. 13. *Tarifa pentru prețul mărfurilor de exportație*. N. A. BOGDAN, C. M. 163, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Avantajele acordate prin legile vamale și prin tarifele protecționiste au dat posibilitate industriei laniere să satisfacă 60% din consumul intern*. IONESCU-MUSCEL, ȚES. 24. *Aplicarea tarifului* [vamal] *dădea loc la nesfîrșite controverse*. OȚETEA, T. V. 44. *Ai lucrat tariful vamal cu ușile închise*. ARGHEZI, S. XI, 68.

2. Preț (stabilit oficial) pentru prestările de servicii, transportul de mărfuri și de persoane, servicii poștale, telefonice, telegrafice, pentru radio, consum de energie electrică etc.; listă cuprinzînd aceste prețuri și condițiile stabilite pentru aplicarea lor. *Scăderea tarifei scrisorilor în Englitera*. ROM. LIT. 33[2]/1. *Cursul monedelor fiind mărginit... după alăturata tarifă* (a. 1837). DOC. EC. 655, cf. POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Învoirea comună a tipografilor de a lua prețuri, după un anumit tarif*. V. MOLIN, V. T. 64, cf. DS. [Sumele] *se stabilesc pe baza unui tarif preferențial*. LEG. EC. PL. 227. *Un semn cu două furculițe încrucișate pe un tarif de cale ferată*. ARGHEZI, S. XI, 84. *Trimisese o parte din bagaj cu trenul de marfă, dar pentru că tariful i-a părut din cale afară de ridicat adusese grosul cu dînsa*. V. ROM. mai 1954, 33. *Are grijă să urce mereu tarifele*. PAS, Z. IV, 175. *În „tarifa" de prețuri curente din Odobești,... vinul e trecut cu trei prețuri*. C. GIURESCU, P. O. 144. ◇ Fig. *Păreri de rău,... Voi sînteți negrele tarife Pe care moartea le-afișează În propriul meu cavou*. MINULESCU, VERS. 132. *Eram împărțiți cîte doi, cîte trei în camere, tratați după tarif*. BRĂESCU, A. 192. ✦ Retribuție oficială stabilită pentru o anumită muncă. M. D. ENC. ✦ (Învechit, rar) Listă a felurilor de mîncare, cu indicarea prețurilor respective. *Mergînd într-o ospătărie, ... a cerut o tarifă de mîncări*. F (1869), 212.

— Pl.: *tarife* și (rar) *tarifuri* (SCRIBAN, D., DL, DEX). — Și: (învechit) **tarifă** s. f.

— Din ngr. ταρίφα it. **tariffa**, germ. **Tarif**, fr. **tarif**.

TARIFÁ vb. I. Tranz. A fixa un tarif; a aplica un tarif, a supune unui tarif. Cf. CONCORDIA (1857), 4, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DEX. ◇ Fig. *Ei tarifează prețurile succeselor și decernă lauri*. CARAGIALE, ap. CADE.

— Prez. ind.: *tarifez*.

— Din fr. **tarifer**.

TARIFÁR, -Ă adj. **1.** Care se referă la tarif **(1)**, care privește un tarif. *Noilor faze ale relațiilor comerciale... le acordă toată atențiunea, insistînd prin diferite rapoarte și memorii pentru încheierea unui „tratat tarifar".* GOLOGAN, C. R. 117. *Acorduri tarifare între statele dunărene.* TITULESCU, D. 409.

2. (Despre taxe, salarii, remunerații etc.) Care se stabilește prin tarif **(2)** sau pe bază de tarif, în conformitate cu un tarif. *Orele nelucrate în timpul încetării lucrului, fără vina angajatului, se vor plăti în proporție calculată la salariul tarifar.* BO 1953, 10. *Pentru orice prestare de servicii de poștă și telecomunicații... se percep taxe tarifare.* ib. 1955, 79, cf. DEX.

— Pl.: *tarifari, -e.*
— Din fr. **tarifaire.**

TARIFÁRE s. f. Acțiunea de a t a r i f a. Cf. COSTINESCU, DDRF. *Tarifarea și plata muncii se va face în conformitate cu prevederile indicatoarelor tarifare.* LEG. EC. PL. 282, cf. DEX.

— V. **tarifa.**

TARÍFĂ s. f. v. **tarif.**

TARISFÁT s. m. (Ban.) Bărbat (mai în vîrstă) care are un anumit rol în ceremonialul nunții țărănești. *Mă rog de cumătru mare și tarisfat, sora mea e scumpă la joc.* MARIAN, NU. 721, cf. 484, 661, TDRG. *Înainte merge mireasa cu cumătrul (nănașul), iar mirele în urmă cu „taresfatul" (al doilea nun).* PRIBEAGUL, P. R. 121, cf. ALR II/47, 53.

— Accentuat și: *tărisfat.* ALR II/53. — Pl.: *tarisfați.* — Și: **taresfát, tărisfát** (ALR II/47), **starisfát** (GĂMULESCU, E. S. 194) s. m.
— Din scr. **stari svat.**

TARISFĂTÍȚĂ s. f. (Ban.) Femeie care are un anumit rol în ceremonialul nunții țărănești. *Cinstele celelalte sînt în cămară depuse, a cumătrei mari și a tarisfătiței, căci aceasta se ține de conduita ei.* MARIAN, NU. 661, cf. GĂMULESCU, E. S. 194, ALR II/47, 53.

— Pl.: *tarisfătițe.* — Și: **tărisfetíță** (ALR II/53), **tărisfetíță** (ib. II/47) s. f.
— **Tarisfat** + suf. *-iță.*

TÁRISFETIȚĂ s. f. v. **tarisfătiță.**

TÁRIȘTE s. f. v. **toriște.**

TÁRIȚĂ s. f. v. **turiță.**

TARÎMBÁȘĂ s. m. v. **harambașă.**

TARÍNCĂ s. f. **1.** (Prin Mold.) Piesă de fier care leagă osia carului de perinoc. Cf. SCRIBAN, D., DR. IV, 423, A V 33, CV 1951, nr. 6, 28. ✦ Ginj la leucă. Cf. H X 69, ALR II 5 632/414. ✦ (În forma *tărînc*) Lanț sau frînghie cu care se leagă chilna de coșul carului. Cf. DAMÉ, T. 11, ȘĂINEANU, D. U.

2. (Regional) Schimbător la plug (Topraisar - Techirghiol). ALR II 5 013/987.

— Pl.: *tarînci.* — Și: **taríngă** (SCRIBAN, D., A V 33), **tărínc** (DR. IV, 423) s. f., **tárînc** (DAMÉ, T. 11) s. m., **tarínș** (H X 69) subst.
— Cf. d o r î n g ă.

TARÍNG subst. v. **tarincă.**

TARÍNGĂ s. f. v. **tarincă.**

TARÎȘNEÁGĂ s. f. (Prin Bucov.) **1.** Pîntece. Com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. ✦ Epitet dat unei persoane cu pîntece mare. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ Persoană care are hernie. Cf. ȘEZ. III, 90. ✦ (În forma *tarașneagă*) Copac cioturos, noduros. Cf. ȘEZ. III, 90.

2. Persoană căreia îi place să cutreiere țara; vintură-țară. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: ? — Și: **tarașneágă** s. f. ȘEZ. III, 90.
— Din magh. **tarisznya** „traistă".

TARJÁN s. m. v. **strujan.**

TARLÁ s. f. **1.** Suprafață de teren cultivată cu aceeași specie de plante agricole, în cadrul unui asolament, s o l ă, (regional) t a b l ă[1] **(IV)**, t a b u n e l; p. e x t. cultura de pe un astfel de teren. *Pentru facerea seminței alegem cea mai bună tarla.* GHICA, S. 552. *Eu n-am copii, nevastă, tarlale ori moșie!* MACEDONSKI, O. II, 73. *Departe, tarlalele-nguste par niște velinți întinse la soare.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 214, cf. DDRF. *Pîndarii goneau vitele afară din tarlale, căznindu-se să le ție pe drumul îngust dintre ele.* SANDU-ALDEA, U. P. 94, cf. TDRG. *Forma rigidă, ...lungimea foarte mică a tarlalei... erau cu totul împotriva obiceiurilor celorlalte popoare,* I. BRĂESCU, M. 12, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Și pretutindeni, pe ogoare-nguste Și pe tarlale de gospodării, Roșesc ca macii, roși batiste, fuste, Și-albesc ca neaua, pînzele de iî.* D. BOTEZ, F. S. 79. *Cosașul începe a cosi de la un capăt fie în lungul, fie de-a curmezișul tarlalei.* ION BOTEZ, STR. 11. *Poate uitase să spună că are și o tarla de porumb!* P. CONSTANT, O. 43. *L-au petrecut toți trei pînă la marginea satului, de unde el a luat-o furișat prin tarlale de porumb.* CAMIL PETRESCU, O. I, 300. *Din capătul tarlalei veneau spre ei cele trei pluguri.* V. ROM. aprilie 1954, 138. *Intraseră în tarlaua cu porumb.* PREDA, M. S. 57. *Munca dintr-o tarla se apropie de sfîrșit.* VÎN. PESC. mai 1964, 18. *Sistemul celor trei cîmpuri sau al celor trei tarlale era folosit mai ales în Europa nordică.* PANAITESCU, O. Ț. 91, cf. H II 271, IV 118, VII 257, 484, IX 438. *Muncără din zori de zi pînă la nămiezi și nu se lăsară pînă ce nu culcară la pămînt o tarla, bunicică* [de orez]. POPESCU, B. II, 48, cf. PĂSCULESCU, L. P. 32. *Măi bădiță, măi bădie, ...Pun-te pe gospodărie Că ai tarle de moșie.* PAMFILE, C. Ț. 245. *Moșul o apucă pe un loc cu porumb abia răsărit... pînă dete-n tarlaua boierească.* PLOPȘOR, C. 14, cf. ALRM SN I h 6, ib.h 21, A IV 5. ◇ (Învechit) *Dijmă la tarla* = formă de rentă funciară feudală, care consta din cedarea de către țăran proprietarului funciar a unei părți din producția obținută de pe tarlalele de pămînt primite spre a fi lucrate în parte. Cf. TDRG, M. D. ENC. ✦ (Prin Olt.) Postată. Cf. ALR I 920/808, 839. ✦ (Regional) Strat în grădină. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Regional) Drum îngust care desparte semănăturile. Cf. PAMFILE, A. R. 23, PĂSCULESCU, L. P. 382, CHEST. IV 17/803, ALR I 802/878.

— Pl.: *tarlale.* — Și: (învechit și regional) **tărlá** (ȘIO II$_1$, 350, H II 254), (regional) **tîrlá** (GRAIUL, I, 347, H XIV 398), **tárlă** (H XII 173, pl. *tarle* PAMFILE, C. Ț. 245), **tírlă** (H XIV 353) s. f.
— Din tc. **tarla.**

TARLALIZÁ vb. I. T r a n z. A împărți (o întindere de pămînt) în tarlale **(1)**. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *tarlalizez.*
— **Tarla** + suf. *-iza.*

TARLALIZÁRE s. f. Acțiunea de a t a r l a l i z a. *Prima măsură... ar fi renunțarea la tarlalizare.* GALAN, B. II, 99. *Se ivise treaba asta cu schimbul și cu tarlalizarea.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 113, cf. DEX.

— V. **tarlaliza.**

TARLALIZÁT, -Ă adj. (Despre o întindere de pămînt) Împărțit în tarlale **(1)**. *Cristescu știe de existența cîtorva comune tarlalizate.* GALAN, B. II, 97.

— Pl.: *tarlalizate.*
— V. **tarlaliza.**

TARLÁN s. m. (Prin sudul Transilv.) Persoană care păzește o tarla **(1)**. Cf. CV 1950, nr. 4, 36.

— Pl.: *tarlani.*
— **Tarla** + suf. *-an.*

TARLATÁN s. n. Muselină de bumbac, foarte subțire (de culoare deschisă). *I ștuc tarlatan* (a. 1747)-IORGA, S. D. XII, 45, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Mai toate poartă rochii subțiri*

de tarlatan sau de voal. MACEDONSKI, O. III, 38, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, GRAUR, E. 44.

— Pl.: (rar) *tarlatanuri.* POLIZU.

— Din germ. **Tarlatan,** fr. **tarlatane.**

ȚÁRLĂ s. f. v. **țarla.**

ȚÁRLIȚĂ s. f. v. **țarniță.**

TARMAZUÍ vb. IV. (Regional) **1.** Tranz. A chinui. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. Refl. „A se hîrjoni, a-și cerca puterile". Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Prez. ind.: *tarmazuiesc.*

— Cf. rus. ТОРМОЗИТЬ.

TARNACÓP s. n. v. **țîrnăcop.**

ȚÁRNIȚĂ s. f. **1.** Șa (țărănească) de lemn sau (rar) de piele, folosită la călărit sau la transportul unei poveri. *Hamuri și streanguri și țarnițe* (a. 1512—1521). D. BOGDAN, GL. *Îl pusără călare pre un asin legat pre samar* [text marginal: *țarliță*] *cu funia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25^{v}/11, cf. LB, POLIZU, LM. *Pune țarnița pe cal, anină armele la oblînc.* CREANGĂ, P. 197, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *În zări, departe-n funduri, un cal s-a arătat: Cu țarnița pe șolduri, cu frînele-n picioare.* COȘBUC, P. II, 196, cf. BARCIANU, TDRG. *O țarniță de lemn acoperită cu o pocladă subțire.* HOGAȘ, DR. I, 88, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Șeile de lemn, țarnițele, erau acoperite cu niște pături.* CAMIL PETRESCU, O. I, 153. *Se pornirā la drum pe lîngă cei trei cai legați unul de coada altuia și încărcați cu țarnițele de lemn.* CĂLINESCU, I. C. 43. *Țarnițile cu poclăzile pentru călușii cei pagi erau gata, cu trăistile cu merinde anihate de ciochine.* SĂDOVEANU, O. X, 565, cf. H IV 284, *Toți merg... călări pe cai mici munțenești, șezînd cei mai mulți pe țarnița goală.* ȘEZ. I, 35, cf. ȚIPLEA, P. P. 9. *Cu lăncе și cu biltage Coborîră ei la sate, Cu țarnițe tătărești Pe trei cai moldovenești.* BÎRLEA, B. I, 20, com din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR I 1 115, 1 117, 1 118, A V 2, 14, 15, 16, 21, 27, 33, 34, VI 4, 8. *Trei voinici cu trei cai suri, Cu țarnițe tătărești, Cu frîie moldovenești.* BALADE, III, 235. *De-asupra suflet, dedesubt suflet Și-n mijloc lemne uscătele* (Calul, *țarnița* și călărețul). SBIERA, P. 227. *Am o iapă întărnițată, Cînd iau țarnița, Se văd mațele* [Lada]. GOROVEI, C. 195. (Glumeț) *Acestor slove le trebuie țarniță, căci sînt prea mari* (a. 1748). IORGA, S. D. XV, 216. ✦ P. ext. Sarcină pe care o duce un cal sau un măgar. Cf. I. BRĂESCU, M. 72. ✦ (Regional) Cele două aripi de lemn de la șa, care stau de o parte și de alta a spinării calului. Com. FÎRTUNA. ✦ (Regional; în sintagma) *Cal de țarniță* = cal folosit la munte pentru căratul poverilor. Cf. DR. V, 99.

2. Culme, coamă de munte sau de deal în formă de șa. *Pe o țarniță a coamei dealului... se aflau o mulțime de oameni.* F (1881), 454. *Ne scoborîm pe partea cealaltă a Păpușii și scăpătăm pe o țarniță întinsă, acoperită de o iarbă subțire, uscată și lunecoasă.* VLAHUȚĂ, R. P. 89, cf. CADE, CHEST. IV 88/264 a, ȘEZ. V, 161, A V 2, 14, 27, 34. ✦ (Regional) Pas[3], trecătoare (Pipirig — Tîrgu Neamț). Cf. ALRM SN II h 634/551.

3. (Regional) Drum de munte, bătut de oi sau de vite. Cf. CIHAC, II, 283, DDRF, I. BRĂESCU, M. 72. *Era despre seară și mă dusesem să-mi aduc boii; ... cînd la capătul țarniței dădui dihănia de urs.* MARIAN, NA. 248.

— Pl.: *țarnițe* și (regional) *țărnițe* (ALR I 1 115/214, 378, 385, 388, 554, 556, 573, 576). — Și: (învechit) **tárliță** s. f.

— Din ucr. **тарница.**

TARÓC s. n. Numele unui joc de cărți. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., POLIZU. *Generalul se angaja la o partie de taroc, avînd de partizan... și pe un consilier de curte.* F (1874), 135. *M-am așezat să privesc la cei care jucau taroc.* BRĂESCU, A. 242, cf. DEX.

— Pl.: *tarocе* (DL) și *tarocuri* (POLIZU, SCRIBAN, D.).

— Din germ. **Tarock.**

TARÓD s. n. Sculă pentru filetarea găurilor înfundate sau străpunse, realizate în prealabil în piese. Cf. LTR[2], DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DÉX.

— Pl.: *taroduri.*

— Din fr. **taraud.**

TARODÁ vb. I. Tranz. A filета cu ajutorul unui tarod. Cf. M. D. ENC. 924, DEX.

— Prez. ind.: *tarodez.*

— Din fr. **tarauder.**

TARODÁRE s. f. Acțiunea de a taroda. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tarodări.*

— V. **taroda.**

TARÓNIE s. f. (Prin Munt.) Deprindere (rea), obicei (rău); năravi. V. toană[1]. *Tata avea taronie rea ... Cînd vedea cîrciuma, îi lăsa gura apă.* VISSARION, FL. 30. *Îți dau iapa, da să știi că are o taronie; oprește la toate cîrciumile.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *taronii.*

— Etimologia necunoscută.

TÁROS s. n. (Grecism) Îndrăzneală, curaj. *Luasă cu tîlhării un mari tharos cît mai nu-l băgă în samă* (a. 1774). BUL. COM. IST. II, 147, cf. GÁLDI, M. PHAN. 259. ◇ Expr. **A primi taros** = a-și lua permisiunea să... *Primesc taros a face știri.* ap. GÁLDI, M. PHAN. 259.

— Scris și: *tharos* și *tarros* (GÁLDI, M. PHAN. 259, ROSETTI — CAZACU, I. L. R. I, 354).

— Din ngr. θάρρος.

TÁROSTE s. m. v. **staroste.**

TAROȚ s. m. (Bot.; regional) Pir-gros (*Cynodom dactylon*). BORZA, D. 56.

— Accentul necunoscut.

— Din magh. **tarack**[fű].

TARPÁN[1] s. m. Cal sălbatic de culoare brună, cu capul scurt și gros, cu coama scurtă; trăia în trecut în stepele de la est de Marea Neagră (*Equus gmelini*). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ENC. VET. 2. *Așa îi tot mînă vînătorii, împreunînd un tăbun de tarpani cu alt tăbun de tarpani.* SADOVEANU, O. XVIII, 305, cf. ENC. AGR. I, 563.

— Pl.: *tarpani.*

— Din ucr., rus. **тарпан.**

TARPÁN[2] s. n. v. **țîrpan.**

TARPÉL[1] s. n. v. **terpel.**

TARPEL[2] subst. (Prin nord-estul Olt.) Tăgadă. RĂDULESCU — CODIN.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TARPÓN s. m. (Ihț.) Pește necomestibil din vestul Oceanului Atlantic, avînd lungimea de peste 2 m și greutatea de peste 100 kg. Cf. ATILA, P. 24.

— Pl.: *tarponi.*

— Din fr. **tarpon.**

TÁRPUZ s. n. (Învechit) Un fel de scufiță pe care o purtau femeile (mai ales grecoaicele). *Spandoni... s-au îmbrăcat muierește cu tărpuz în cap cum poartă muierile grece.* MUSTE, LET. III, 47/28. *Tarpuze, 5 la o parce* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 161, cf. CIHAC, II, 409, 619, TDRG, T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: *tarpuze.*

— Cf. tc. tarpoş.

TARȘ s. n. **1.** Partea posterioară a scheletului labei piciorului formată din șapte oase. Cf. ANTROP.

34/7, CREȚULESCU, A. 84/2, STAMATI, M. 121, CORNEA, E. I, 200, POLIZU, P. 43, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Tarsele sînt foarte seurte.* LINȚIA, PĂS. II, 33, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Parteă terminală a piciorului insectelor, formată din 1—5 articulații mici și terminată de obicei cu una sau cu două gheare. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. Schelet fibro-cartilaginos al pleoapelor. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tarse* și *tarsuri* (SCRIBAN, D.).

— Din lat. **tarsus**, fr. **tarse**.

TARSALGÍE s. f. Boală care se manifestă prin dureri în regiunea tarsului **(1)**, la persoanele cu piciorul plat. Cf. BIANU, D. S., FORM. CUV. I, 141.

— Pl.: *tarsalgii*.

— Din fr. **tarsalgie**.

TARSANÁ s. f. v. **tersana**.

TARSIÁN, -Ă adj. Care aparține tarsului **(1)**, privitor la tars, al tarsului. *Oasele tarsiene, în număr de 6—7, formează baza regiunei jaretului.* ENC. VET. 7. *Luxațiile articulației tibio-tarsiene se produc... în 5 direcții.* A. POP, CHIRURG. 128, cf. DN², M. D. ENC.

— Pronunțat: *-si-an*. — Pl.: *tarsieni*, *-e*.

— Din fr. **tarsien**.

TARSIOIDÉE s. f. (La pl.) Subordin de mamifere, arboricole, nocturne, insectivore, de mărimea unor șobolani, cu ochii foarte mari, cu picioarele posterioare lungi (datorită alungirii tarsului) și cu degetele terminate cu ventuze; (și la sg.) mamifer din acest subordin. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tarsioidee*.

— Din lat. **Tarsioidea**, numele științific al subordinului.

TARSÍU s. m. v. **tîrțiu**.

TARŞ s. m., s. n. v. **tîrș²**.

TARȘÁG s. m., s. n. v. **tîrșag**.

TÂRȘIȚĂ s. f. v. **tîrșiță**.

TARTARÓȘ s. m. (Olt.) **1.** Caltabos. GL., OLT. **2.** Mezel preparat din cecul porcului umplut cu mărunțaie, slănină și carne de porc; tobă **(4)**. GL., OLT.

— Pl.: *tartaboși*.

— Cf. c a r t a b o ș.

TARTÁJ s. m., s. n. **1.** (Învechit) Cărticică, broșură; caiet; condică. *Am mai adaos la această istorie și niște trătaje moschicești tiparnice...* N. COSTIN, LET. II, 103/17. *Să socotească accaste mari tîrtăze, după cum iaste această cărțiecă* (cca 1724). IORGA, S. D. XIII, 9. *Manole dretă un act de la Ștefan Vodă..., precum și „niște trătaji vechi de hotarnice"* (a. 1765). id. ib. VI, 47. *Această istorie s-au scos de pe niște tetradii spaniolești* (a. 1793). CAT. MAN. I, 107, cf. MOLNAR, D. *Se afla altă bibliotică de 300 mii trătașe.* ÂR (1829), 204¹/22. *Mărită-să vodă nu primește ea să tipăresc istoria înainte de a-i trimete tetragele.* KOGĂLNICEANU, S. 106. *O bibliie întreagă and că a cetit, Din care trei tetrade a scos de mărturii.* NEGRUZZI, S. II, 214. *Un preot... scoate din sin un trătaj latinesc și prinde a citi.* VLAHUȚĂ, AP. CADE. ✦ (Învechit, în Mold.; la m. pl.) Carte scrisă de mînă, care se folosea ca abecedar. *Dascălul... se răzămă spre trătajii lui* (cca 1820). URICARIUL, III, 17. *Din... biechile scrise de bădița Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătaji, de la trătaji la ceaslov.* CREANGĂ, A. 4.

2. (Învechit și regional) Fiecare dintre cele două coperte de carton ale unei cărți; scoarță. *Această sfîntă carte, anume Mineiu, s-au fost rănțuit din trătași și se poate strica* (a. 1789). IORGA, S. D. XVII, 102, cf. BARCIANU, TDRG, DR. III, 456, BL I, 26. *Virii degetul arătător între foile cărții, închisei tartajii și-i cuprinsei între celelalte degete ale mînii drepte.* SADOVEANU, O. VII, 315. *O carte mare, cu tartaji roșii, sta deschisă pe tejghea.* V. ROM. noiembrie 1960, 18; cf. COMAN, GL.

3. (Învechit) Legătură, scul. *50 de trătazi de peteală de aur leșesc* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 204/7. *Poliiala tot din trătazul cel dintîi ș-au mai rămas a fi și la 20 dzile* (a. 1738). BUL. COM. IST. IV, 73, cf. LB, DHLR II, 548.

— Pl.: (m.) *tartaji* și (n.) *tartaje*. — Și: **tetrádă** s. f., **tartáș** (CREANGĂ, GL.), **tărtáj** (TDRG, CADE, BL I, 26) s. m., **tîrtáz** s. n., **tratáj** (CREANGĂ, GL., TDRG), **tratáz** s. m., **trătáj, trătáș, tetrád** s. m., s. n., **tetrádiu** s. n., **tetráj** (URICARIUL, VII, 54, DR. I, 42) s. m., **trătáde** (ȘĂINEANU, D. U.), **tetráge** s. f. pl.

— Din ngr. τετράδιον, slavonul **ТѢТРѢДЬ, ТѢТРѢДЬ, ТЕТРѢДЬ**.

TARTALÁC s. m. (Regional) Numele a patru păsări: **a)** aușel *(Regulus cristatus)*. Cf. MARIAN, O. I, 326, BARCIANU, DOMBROWSKI, P. 255, BĂCESCU, PĂS. 165; **b)** specie de aușel cu cap roșietic *(Regulus ignicapillus)*. Cf. SIMIONESCU, F. R. 150, DOMBROWSKY, P. 256; **c)** pitulice *(Troglodytes troglodytes)*. Cf. ALEXY, W., ȘĂINEANU, D. U., DOMBROWSKY, P. 415, BĂCESCU, PĂS. 165; **d)** (în forma *terteleác*) pescărel negru *(Cinclus cinclus)*. id. ib.

— Pl.: *tartalaci*. — Și: **tartalóc** (SIMIONESCU, F. R. 150, DOMBROWSKY, P. 255, BĂCESCU, PĂS. 165), **tărtălóc** (DOMBROWSKY, P. 415, BĂCESCU, PĂS. 165), **terteleác** (id. ib., I. CR. IV, 179) s. m.

— Etimologia necunoscută.

TARTALÓC s. m. v. **tartalac**.

TARTÁN¹ s. n. **1.** Țesătură de lînă sau de bumbac, cu carouri mari, divers colorate; p. ext. șal sau pled confecționat din această țesătură. Cf. RÎND. N. 8. *Îți bei ceaiul în ticnă, ... apoi te înfășuri bine în tartan.* GHICĂ, S. 239, cf. PROT. - POP., N. D. *Domnul se așază pe fotoliul din față, după ce și-a pus geamantanul în plasă și tartanul la căpătîi.* CARAGIALE, O. I, 199. *Lori sta framușel învelită în tartan.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 156, cf. DDRF, BARCIANU. *Îl acoperi pe picior cu un tartan.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 22, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Bătrînul... vecinic cu un tartan cenușiu pe umeri, nu stă o clipă.* BRĂESCU, AP. CADE. *Cînd se suia în tramvai, cu hainele largi, cu tartanul pe mînă, oamenii îi făceau loc cu milă.* BASSARABESCU, S. N. 29. *Doctorul se descotoșmăni din tartane, își întinse picioarele amorțite.* REBREANU, N. 255. *Bragagiii în șalvari..., legați pe sub fălci cu cîte un tartan roșu.* I. BOTEZ, B. I, 13, cf. LEXIC REG. 27. ◇ F i g. *Cer plin de rouă toamnei îmi flutura — tartane — Tot viorîul umed al prunelor gîtlane.* I. BARBU, J. S. 119.

2. Material special, folosit pentru amenajarea pistelor atletice și a terenurilor sportive în vederea impermeabilizării și a măririi rezistenței lor la intemperii. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: **(1)** *tartane* și (rar) *tartanuri* (SCRIBAN, D.).

— Din fr. **tartane**.

TARTÁN² s. m. v. **tîrtan¹**.

TARTÁN³ s. m. v. **tîrtan²**.

TARTÁNĂ s. f. Ambarcațiune cu pînze prevăzută cu catarg și cu bompres, folosită pe Marea Mediterană. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tartane*.

— Din fr. **tartane**, it. **tartana**.

TARTAÓN s. m. (Regional) Om rău; derbedeu, pușlama. Cf. SCL 1976, 400, LEXIC REG. II, 63.

— Pl.: *tartaoni*.

— Cf. t a r t o r.

TARTAPLÉCI subst. (Prin sud-estul Munt.; în expr.) **A da tartapleciu** = „a alunga fără multă vorbă". cv 1949, nr. 8, 34.
— Etimologia necunoscută.

TARTÁR[1] adj. (În sintagma) *Sos tartar* = sos foarte picant. Cf. S. MARIN, C. B. 34, DEX. *Biftec tartar* = mîncare făcută din carne crudă tocată și servită cu un gălbenuș de ou crud, muștar, ceapă, castraveți murați și alte condimente. Cf. S. MARIN, C. B. 104.
— Din fr. **tartare.**

TÁRTAR[2] s. n. (În mitologia antică) Loc în fundul infernului, în care se presupunea că erau chinuiți cei care păcătuiau față de zei; (în credința creștină) iad, infern. *Toți se ducu în focu nestinsu, . . . în tartaru* (a. 1550—1580). CUV. D. BĂTR. II, 465/2. *Pre bălaurul . . . l-ai închis în tartar ferecat* (a. 1650—1675). GCR I, 228/23. *Luă muncile cele cumplite și tartarul cel rece și întunerecul cel osebit.* NEAGOE, ÎNV. 188/9. *Cu lanțuje de-ntunearec l-ai legat în tartar și în foc nestins.* DOSOFTEI, PS. 508/2. *Au făcut veselie celor cu 4 picioare în tartar.* BIBLIA (1688), 381 1/6, cf. CANTEMIR, HR. 89. *Lățimea . . .* [ripei] *nu vrea fi mai mult decît o aruncătură de piatră, iar adîncimea ei pînă la tartar.* MINEIUL (1776), 28 v2/22, cf. DRLU. *Sînt osîndit a lăcui în tartar.* BELDIMAN, N. P. II, 139/19. *În tartar urlînd cade, s-afundă ca-ntr-o mare.* HELIADE, O. I, 197. *Fatală conștiință, ne urmezi și în beznele tartarului.* VOINESCU II, M. 25/23. *În întunerecul lăcașului de umbre, În tartarul cumplit . . . de grozăvii trist sufletu-și se umple.* DONICI, F. II, 57/3. *Scaraoțchi trinti în hohot de rîs de se cutremurară pereții tartarului.* NEGRUZZI, S. I, 88. *Ieșind din adîncimea noptosului tartar, Am auzit cu spaimă cuvîntul de dreptate.* ALEXANDRESCU, O. I, 294, cf. HEM 239, COSTINESCU. *Trimise pe Ercule să-i aducă din iad sau din tartar pe cîinele cel cu trei capete.* ISPIRESCU, U. 65. *Sînt întruparea tartarului spre care mă-mpinge disperarea.* MACEDONSKI, O. II, 259, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., MURNU, GR. 55. *Ar fi trebuit, ca să pot merge mai departe, sau să mă înalț la ceruri zburînd, sau să mă scobor în tartar de-a rostogolul.* HOGAȘ, M. N. 164, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Limbile nebotezate Ard în tartar, înfocate.* POP., ap. GCR II, 143/31. *Dimoni răi, . . . de aici fugiți, În tartar săriți.* TEODORESCU, P. P. 189. *Biho! moșneag bătrîn, De la bărbatul meu, . . . De la gospodăria mea La tartarul tău.* MAT. FOLK. 1 534. *Îngerii cei răi, . . . răzvrătindu-se împotriva lui Dumnezeu, au fost alungați din cer și izgoniți în fundul tartarului.* CANDREA, F. 112. *Ș-o dat drumu-n fîntînă și s-o dus tocma-n fundul tartărului.* VASILIU, P. L. 208. ◇ Fig. *Neștiința în întunerecul și în tartarul necunoștinței i-au virît.* CANTEMIR, IST. 59. *Avem de străbătut, pînă-n sat, un tartar întreg de munți.* HOGAȘ, M. N. 204. *Fochiștii . . . ieșeau cîte unul din tartarul căldurilor.* BART, E. 47. ✦ Fig. (Prin nordul Mold.) Vreme rea (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI); frig foarte mare (H X 353).
— Accentuat și: (prin nord-estul Olt.) *tartár.* ARH. OLT. XXI, 277, DEX. — Pl.: (rar) *tartaruri.* — Și: (regional) **tártăr** s. n.
— Din slavonul **тартаръ**, gr. **τάρταρος.**

TÁRTAR[3] s. m. v. **tartor.**

TÁRTAR[4] s. n. v. **tartru.**

TARTÁR[5], **-Ă** s. m., adj. v. **tătar.**

TARTARACHI subst. (Bot.; regional) Obligeană *(Acorus calamus).* BORZA, D. 11.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

TARTÁRIC[1] adj. v. **tartric.**

TARTÁRIC[2], **-Ă** adj. (Învechit, rar) Ca din tartar[2]; infernal. *Toate acelea torture tartarice n-au putut scoate din gura lui Pero altă mărturisire.* BARIȚIU, P. A. I, 314. ✦ Fig. Care se manifestă cu forță, cu putere; foarte mare, groaznic. *Cain, mustrat apoi de conștiința cugetului ce-l îmboldea ca o furie tartarică, fugi de la casa părinților.* SĂULESCU, HR. I, 25/8. *Nimic nu era mai potrivit ca sistema aceasta tartarică decît să îngrijască și de mijloace cuviincioase spre a o ținea.* F. AARON, I. I, 107/11.
— Pl.: *tartarici, -ce.*
— Din lat. **tartaricus.**

TARTARICĂ s. f. (Bot.; regional) Sică *(Statice).* Cf. ȘEZ. XV, 122.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TARTARÍCI s. m. (Regional) Copil neastîmpărat; drăcușor (Mătău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *tartarici.*
— **Tartar**[3] + suf. *-ici.*

TARTÁȘ s. m. v. **tartaj.**

TÁRTĂ s. f. Prăjitură făcută dintr-un strat de aluat fraged acoperit cu fructe (și cu cremă). Cf. DL, DM, S. MARIN, C. B. 265, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tarte.*
— Din fr. **tarte.**

TÁRTĂR s. n. v. **tartar**[2].

TARTĂU s. n. (Regional) **1.** Coș[1] (Sînnicolau Român — Oradea). Cf. ALRM II/I h 296/316.

2. Coteț pentru porumbei; porumbar (Racova — Baia Mare). Cf. CHEST. II 433/371.

3. Șură în care se păstrează finul (Cărpinet — Vașcău). TEAHA, C. N. 272.

4. (În forma *tărtău*) Loc îngrădit cu scînduri, într-un colț al grajdului, în care se aruncă finul pe o deschizătură din pod. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 64.

5. Capră pentru șindrilit (Groși — Baia Mare). Cf. ALR II 6 669/349.

6. Lanț care leagă cureaua de la gîtul cailor de capătul oiștei. Cf. LEXIC REG. II, 108.
— Pl.: *tartaue.* — Și: **tărtău** (PRIBEAGUL, P. R. 64), **tortău** (MAT. DIALECT. I, 99) s. n.
— Din magh. **tartó.**

TARTELÉTĂ s. f. (Franțuzism rar) Tartă mică. *Vreau niște tartelette inedite.* CĂLINESCU, C. N. 74.
— Scris: (după fr.) *tartelettă.* — Pl.: *tartelete.*
— Din fr. **tartelette.**

TARTÍLĂ s. f. (Regional) Un fel de ladă în care se cară gunoiul pe cîmp (Briheni — Dr. Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 272.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TARTÍNĂ s. f. Felie de pîine (unsă cu unt) pe care se pune brînză, mezeluri, icre etc.; sandviș. *Nu pierdeau prilejul unui ceai parfumat și al tartinelor cu icre negre.* C. PETRESCU, C. V. 179. *Îi aducea fructe, tartine, turtă dulce, cozonac.* TEODOREANU, M. II, 289. *Rămîn tartinele nefăcute, ouăle nefierte.* SADOVEANU, O. IX, 72. *L-a servit . . . cu o tartină de icre negre.* ULIERU, C. 35. *Poftiți, îmbiați, îmbiați la masă! îi poftea Dochița. Luați, îmbiați tartine.* CAMILAR, C. P. 16. *Scot tartinele din geantă și îmbuc cu multă poftă.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 7.
— Pl.: *tartine.*
— Din fr. **tartine.**

TÁRTÎR s. m. v. **tartor.**

TÁRTOR s. m. Căpetenia dracilor, scaraoțchi; p. ext. drac; (regional) tărtăroi. [Socotește] *pre*

tartarul bezuii ca pre un rob. BIBLIA (1688), 381 [2]/13. *Te jur pă numele mareluĭ și înfricoșatului tartor.* GORJAN, H. I, 79/21. *Mai îngăduieșce puțin, tartarule; că nu ți se trag copiii de poale.* CREANGĂ, P. 56. *Știa tartorul ce poame le trimitea el pescheș.* ISPIRESCU, U. 85, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 115, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Eu cu două desage mă duc la tartor.* SADOVEANU, O. XVII, 245. *Trupul îl ia pământul și sufletul îl ia tartorul!* CĂLINESCU, E. O. II, 295. *Dracii... sînt cu tartoru lor cu tot acolo.* ȘEZ. III, 77. *Și-n bici de foc Oi plezni Și toți tartorii o plezni.* MAT. FOLK. 1 606. *Trînti la pămînt pe tartor, de-i tăiă capul.* RĂDULESCU-CODIN. Î. 290. *Era adunată acolo toată liota diavolilor cu tartorul lor.* L. CR. I, 77. *Fără fes nu se putea duce în faĭa lui scaraoschi, tartarul dracilor din iad.* ȘEZ. XIII, 164, cf. ALR II/I h 184. *La foc că-mi găsea, Tri tartori ședea.* BAIADE, I, 444. ◇ (Glumeț) *Măi tartorule, nu mînca haram și spune drept, tu ești Gerilă?* CREANGĂ, P. 240. ✦ Fig. Conducătorul unei tagme, al unui grup (care conduce cu asprime); persoană care terorizează, capul răutăților. *Era p-acolo și tartorul zeilor, pe nume Joe.* ISPIRESCU, U. 6, cf. TDRG. *Căpitanul Costache Chehaia, chiorul, marele tartor al dorobănimii,* C. PETRESCU, A. R. 7. *Închid ochiĭ și văd... pe Ghiță Curcuțeu, tartorul zmeilor, cu gura trăgătoare.* BRĂESCU, A. 103. *Era tartorul cuiburilor și spaima păsărilor.* IOVESCU, N. 121. *Se pomenise înconjurat de vreo șapte inși, dintre care unul, Tebeică, fălcos ca un cîine cîrn, tartorul Teilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 590. *Se înșelau însă și tartorii mai mari și tartorii mai mici închipuindu-și că muncitorii vor mai suferi exploatarea și umilința.* PAS, Z. IV, 52. *Silion recunoscu pe Moroianu Alexandru, decanul promoției și tartorul liceului pe vremuri.* VINEA, L. I, 22. *Am auzit că o duce greu cu tartorul cela de Vițișpan.* V. ROM. ianuarie 1965, 66.

— Pl.: *tartori.* — Și: (regional) **tártar, tártir** (I. CR. III, 286), **tártur** (ib.), **tártore** (CIAUȘANU, GL., L. ROM. 1968, nr. 2, 184), **tîntor** (ARH. FOLK. III, 156) s. m.

— V. **tartar[2]**.

TÁRTORE s. m. v. **tartor**.

TÁRTORIȚĂ s. f. Drăcoaică, diavoliță, (regional) t ă r t ă r o a i c ă; fig. femeie aprigă, rea, afurisită. Cf. JIPESCU, O. 56, DDRF, ALEXI, W., PASCU, S. 258, ȘĂINEANU, D. U. *Lăboșoaia cea bătrînă, tartorița, îl iscodea mereu gîndindu-se că nu i-ar strica un astfel de ginere.* T. POPOVICI, SE. 7, cf. DM, DEX, UDRESCU, GL. ◇ (Cu epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Cum văzură mărul, cîte trele tartorițele de zeițe se repeziră la el.* ISPIRESCU, U. 6. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Țigancă, de obicei cea mai bătrînă, mai mare peste țigăncile dintr-un sălaș. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *tartorițe.*

— **Tartor** + suf. *-iță.*

TARTRÁT s. n. (Chim.) Sare sau ester al acidului tartric. Cf. MAN. SĂNĂT. 175/12, COSTINESCU, BARCIANU, NICA, L. VAM., ENC. TEHN. I, 424, MACAROVICI, CH. 532, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tartrați.*

— Din fr. **tartrate**.

TÁRTRIC adj. (În sintagma) *Acid tartric* = substanță organică cristalizată, cu gust acru, izolată din tartru și întrebuințată în industria alimentară, în medicină etc. Cf. BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U. *Dacă proba e de bumbac se afundă... în apă fiartă care conține 10% acid tartric.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 59, cf. MACAROVICI, CH. 531, 532, DN, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Și: (rar) **tartárie** adj. BIANU, D. S.

— Din fr. **tartrique**.

TÁRTRU s. n. **1.** Sediment depus pe pereții vaselor în care se păstrează vinul; (popular) **tîrîghie (1)**. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC.

2. (Și în sintagma *tartru dentar*, DER, M. D. ENC., DEX) Substanță calcaroasă de culoare gălbuie sau negricioasă, care se depune pe suprafața dinților; detritus, piatră **(II 2)**. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Igiena bucală presupune neapărat și îndepărtarea tartrului dentar.* ABC SĂN. 351.

3. (Chim.; în sintagma) *Tartru emetic* (sau *stibiat*) = emetic. Cf. BIANU, D. S., MACAROVICI, CH. 319.

— Pl.: *tártruri.* — Și: (învechit) **tártar** s. n. DRLU.

— Din fr. **tartre**.

TARTÚF s. m. Om fățarnic, ipocrit. *Odată unchiul Năftuc, cu firea lui de tartuf consumat, îl încîntase la o nuntă.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 122. *Nevinovata poveste servi de pretext tartufilor politici ca să închidă jurnalul.* NEGRUZZI, S. I, 55, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pronunțat: (după fr.) *tartüf.* — Pl.: *tartufi.*

— De la n. pr. **Tartuffe**.

TARTUFERÍE s. f. Tartufism. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Există loc, astfel, în misticism pentru toate tartuferiile.* RALEA, S. T. III, 293.

— Pronunțat: (după fr.) *tartüferie.* — Pl.: *tartuferii.*

— Din fr. **tartuferie**.

TARTUFÍSM s. n. Fățărnicie, ipocrizie; tartuferie *După această scenă de tartufism,... ciocoiul părăsi camera.* FILIMON, O. I, 126, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DN[2], DEX.

— Pronunțat: *tartüfism.* — Pl.: *tartufisme.*

— **Tartuf** + suf. *-ism.*

TÁRTUR s. m. v. **tartor**.

TART subst. = șterț[1] **(II 1)**. *Tarț cu său.* ALR I 717/343.

TÁRȚĂ s. f. (Prin Transilv.) Tăbăcheră pentru tutun. Cf. ALR I 1 544/100, 231, LEXIC REG. 67, MAT. DIALECT. I, 97.

— Pl.: *tarțe.* — Și: **tálță** s. f. ALR I 1 544/231.

— Din magh. [dohány] **tárca**.

TARȚÁU s. m. v. **terțiu[2]**.

TARZ s. n. sg. (Învechit) Ținută, atitudine, comportare. *Unul îngîmfat de slavă, celalalt de-un tarz firesc.* BELDIMAN, E. 108/18. *La biserici cînd merg... intră c-un tarz măreț Și-arăt duhul cel isteț.* MUMULEANU, C. 130/7, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Din tc. **tarz**.

TAS[1] s. n. **1.** (Învechit și regional) Ceașcă (de lut); cupă; căuș; conținutul unui asemenea vas. *Ĭ tas de argint poleit* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 17. *Acolo se lucrează lulele, teasuri și alte lucruri de lut poleite cu aur.* ap. ȘIO II[1], 357, cf. POLIZU. [Mandarinul] *soarbe ceaiul aromatic din o tasă diafană.* ALECSANDRI, P. III, 85, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 619, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Noe șezînd... și bînd cu teasul.* GRECU, P. 414, cf. H XVIII 25. ◇ Fig. *Vlaicu vrea să dea dup-un străin pe domnița Anca... Teasul e de-acuma plin.* DAVILA, V. V. 119. ✦ Lighenaș în care bărbierul pregătește spuma de săpun; p. ext. lighean. *Constans împăratul... fu ucis în feredeu, lovindu-l... cu tasul cel ce să spală în cap.* CANTEMIR, HR. 335, cf. COSTINESCU, DDRF. *În lume nu-i veselie Fără briei și fără teas.* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U.

2. (Învechit și regional) Vas plat (rotund), t i p s i e **(1)**, taler[2] **(1)**; (astăzi) taler de balanță pe care se pune marfa pentru a fi cîntărită. *Să le vină ceva în tas și din tas în pungă.* TICHINDEAL, F. 351/15. *Coaja*

putea să-i slujască... în loc de teas. DRĂGHICI, R. 51/20. *Își golește punga pe... teasuri de aramă, cizelate cu arabescuri minunate.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 619. *Stan, titorul, a umblat cu tasul prin biserică.* SLAVICI, N. I, 59, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Se laudă-n tot ceasul C-a adus galbeni cu tasul.* HODOȘ, C. 73, cf. H II 282, com. din TIMIȘOARA, LEXIC REG. 86. ◇ Fig. *Către seară, pe cînd soarele începe a se ascunde în tasul său de aur..., ea ajunse la porțile cetății Eleusis.* ODOBESCU, S. III, 281. ◇ Expr. **A umbla cu tasul** = a face chetă; a cerși. Cf. DDRF, ZANNE, P. III, 394. ✦ (Munt.) Suport metalic lucrat în filigran, pe care se pune felegeanul sau paharul de ceai; (învechit) zarf. Cf. SCRIBAN, D. ✦ (Învechit) Cutia milelor. Cf. KLEIN, D. 437, LB, LM, ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Regional) Disc la roată. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 619, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

3. (Învechit) Fiecare dintre cele două talere ale chimvalului; p. ext. chimval. Cf. POLIZU. *Patru zilezani... ciocneau teasuri de alamă.* ALECSANDRI, ap. TDRG, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Rar) Fiecare dintre cele două capace ale unui medalion. *La unul din tasuri, decorul din centrul cavității s-a pierdut.* ODOBESCU, S. I, 394. ✦ (Muz.; rar) Timpan **(2)**. Cf. CIHAC, II, 619.

4. (Regional) Clește de lemn folosit de tîmplar; crivală. Cf. DAMÉ, T. 114, ȘĂINEANU, D. U.

5. (La pl.; regional) Geamparale. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tasuri.* — Și: (învechit și regional) **teás** s. n., (învechit) **tásă** s. f., (regional) **taz** (LEXIC REG. 86), **taț** (ib.) s. n.

— Din tc. **tas,** ngr. τάσι.

TAS² interj. v. **tășî¹**.

TASÁ¹ vb. I. Refl. **1.** (Despre terenuri, materiale granulare etc.) A deveni mai compact ca urmare a îndesării sub acțiunea greutății proprii, a apelor de infiltrație sau sub presiunea unor sarcini externe; a deveni mai puțin afînat, a se îndesa. Cf. DN². *Probabil pe undeva există un gol și terenul se taseză.* T. Iulie 1964, 53, cf. M. D. ENC. ◇ Refl. pas. *Peste sămînță se cerne pămînt, se tasează cu o scîndură.* VÎN. PESC. martie 1964, 17. ◇ Fig. *Nu poți decît să aștepți să treacă momentul cel greu. Vrei ca lucrurile să se taseze.* VINEA, L. II, 52. ✦ Tranz. A reduce volumul unui material; a comprima. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Despre construcții) A-și coborî nivelul (în urma lăsării terenului de fundație din cauza greutății construcției). Cf. DL. *Zidul se tasa suficient.* H. DAICOVICIU, D. 133.

— Prez. ind. pers. 3: *tasează.*
— Din fr. **tasser.**

TÁSA² interj. v. **tășî¹**.

TASÁRE s. f. Faptul de a (se) tasa¹. **1.** Cf. tasa **(1)**. *Tasarea miezurilor se face manual într-o ladă specială.* IOANOVICI, TEHN. 96. *Orice denivelare survenită prin tasarea pămîntului va fi imediat astupată.* PREV. ACCID. 52, cf. DER, M. D. ENC.

2. Cf. tasa **(2)**. Cf. DL, DER, M. D. ENC.
— Pl.: *tasări.*
— V. **tasa¹.**

TÁSĂ s. f. v. **tas¹**.

TASÉU s. n. Nicovală mică, folosită de tinichigii pentru a îndrepta tabla. Cf. DL, DM, DN², DEX.
— Pl.: *taseuri.*
— După fr. **tasseau.**

TASMÁ¹ s. f. **1.** (Învechit și regional) Fir sau panglică de mătase, de piele etc. (pe care se brodează); p. ext. piele bine tăbăcită. *2 paftali de argint de brîu cu tasma de fir* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 68. *5 pol-*[ronici] *tașmale la săcrii, am uitat să cumpăr* (a. 1738), ib. 72. *Iaste legată cu o tăsma cu care îș încing trupul.* IST. AM. 8ᵛ/1. *Dă caviosului un sfeștoc de boșiioc proaspăt, legat cu o cocheță tăsma neagră.* NEGRUZZI, S. I, 324, cf. POLIZU, CIHAC, II, 619. *Ți-oi lua de la Fălticeni o pălăriuță cu tăsma.* CREANGĂ, A. 62, cf. DDRF, BARCIANU, GHEȚIE, R. M., TDRG. *Meșteșugarii aceștia tăbăcesc piei de vite mari pentru opinci, dar și cele de viței numite... erhă sau tasma.* PAMFILE — LUPESCU, CROM. 204. *Deschide cu mare evlavie sfînta carte la zăloaga a treia, alcătuită... din o tasmă îngustă de lînă neagră.* HOGAȘ, H. 52, cf. H X 130, 540. *A zărit Frîntul la păpucii boierului o tăsmă foarte frumoasă de mătasă.* SBIERA, P. 264, cf. ȘEZ. V, 72, com. din TURNU-MĂGURELE, A V 15, 16, 26, GLOSAR REG., GL. OLT.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Petic de talpă care se aplică la pingele pentru a acoperi o gaură. Cf. UDRESCU, GL.

3. (Prin nord-vestul Munt.) Pană de lemn, care se folosește ca adaos la colțul unei construcții pentru a astupa golul rămas între tarac și temelie. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *tasmale.* — Și: **tășmá, tașmá, tásmă** (ALEX. W.), **tismá** (IORGA, S. D. XII, 63) s. f.
— Din tc. **tasma.**

TASMÁ² s. f. v. **cazma.**

TÁSMĂ s. f. v. **tasma¹.**

TASÓN s. n. Punct de concentrare a materialului lemnos în exploatările forestiere (de obicei la capătul de jos al ulucului), apropiat de căile de transport. Cf. ARVINTE, TERM. 171, CL 1968, 81, DER, M. D. ENC., DEX. ✦ (Prin Mold. și nord-vestul Munt.) Grămadă de bușteni, clădiți pe locul de colectare. Cf. ALRM SN I h 420/551, UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Locul de unde se dau lemnele la vale dintr-o pădure (Piatra Neamț). CHEST. IV 30/558.

— Pl.: *tasoane* și (m.) *tasoni* (UDRESCU, GL.). — Și: **tășón** s. n. CHEST. IV 30/572, ALRM SN I 420/551.
— Din friul. **tasson.**

TASONÁ vb. I. Tranz. A pune în ordine lemnele la tason. ARVINTE, TERM. 171.
— Prez. ind.: *tasonez.*
— V. **tason.**

TASONÁR s. m. Lucrător la tasonat; tasonator, (regional) tasonean. Cf. ARVINTE, TERM. 171.
— Pl.: *tasonari.*
— **Tason** + suf. *-ar.*

TASONATÓR s. m. Tasonar. Cf. ARVINTE, TERM. 171.
— Pl.: *tasonatori.*
— **Tasona** + suf. *-tor.*

TASONEÁN s. m. (Prin nordul Mold.) Tasonar. Cf. GLOSAR REG.
— Pl.: *tasoneni.*
— **Tason** + suf. *-ean.*

TASTATÚRĂ s. f. (Rar) Claviatură. Cf. STAMATI, D., POLIZU.
— Pl.: *tastaturi.*
— **Tastă** + suf. *-(ă)tură.*

TÁSTĂ s. f. **1.** Clapă la instrumentele muzicale cu claviatură; **tușă¹**. Cf. POLIZU, LM. *Degetele sale alingeau lin tastele instrumentului.* I. NEGRUZZI, S. III, 333, cf. BARCIANU, ALEXI, W., MÎNDRESCU, I. G. 95, JAHRESBER. X, 215, CERNE, D. M. 20, 219, com. D. POP. ✦ Clapă la ratieră. Cf. IONESCU-MUSCEL, PES. 310.

2. (Rar) Tastieră **(2)**. Cf. CERNE, D. M. 210.
— Pl.: *taste.*
— Din germ. **Taste.**

ȚTÁSTER s. n. **1.** Dispozitiv mecanic al mașinii de cules monotip, prevăzut cu o claviatură care fixează, în ordinea textului, felul și poziția literelor pe o bandă de hîrtie prin perforații diferit combinate. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. Piesă la războiul de țesut automat, cu ajutorul căreia se înlocuiește țeava goală din suveică. *La fiecare bătaie a vătalei, tasterul... vine în atingere cu partea periferică a țevii din suveică.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 569.

3. (Regional) Clanță la ușă (Jena — Lugoj). CHEST. II 164/6.

— Pl.: *tastere.*

— Din germ. **Taster.**

TASTIÉRĂ s. f. **1.** Mecanism prin care este făcut să sune un tub de orgă sau coarda unui instrument cu claviatură. DER, M. D. ENC., cf. DEX.

2. Plăcuță de lemn deasupra căreia se întind coardele unor instrumente muzicale; (rar) tastă **(2)**. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tastiere.*

— Din it. **tastiera.**

TÁSTUR subst. v. **taftur.**

TAȘ s. n. (Regional) Gaură făcută cu dalta într-o piatră spre a fixa în ea pana de fier în care se lovește cu ciocanul pentru a efectua cioplirea. Cf. LIUBA — IANA, M. 129.

— Pl.: *tașuri.*

— Etimologia necunoscută. Cf. germ. T a s c h e.

TĂȘCĂ s. f. **1.** Geantă de piele, de pînză etc., care se poartă în mînă, atîrnată pe umăr sau prinsă la briu; pungă în care se țin banii, tutunul etc.; (învechit și regional) tecșilă[1], (regional) patașcă[1] **(I 2)**, tărculă, tașculă **(1)**. [Icoana] *o aruncă fără cinste în tașca sa.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 63[r]/16. *Au pus...* [pietrele] *întru tașca cea păstorească.* BIBLIA (1688), 208²/32. *În tașca...* [lui] *au aflat multe cărți foarte de folos turcilor.* ȘINCAI, HR. III, 280/2. *Cinci pietri... le puse în tașca sa cea păcurărească.* CALENDARIU (1814), 121/26, cf. DRLU, POLIZU, BARONZI, L. 150, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, ALEXI, W. *Face tăști de piele.* CONV. LIT. XLIV, 658. *Ascunde repede plata în tașca lui neagră, pintecoasă.* AGÎRBICEANU, L. T. 293. *A scos apoi dintr-o tașcă de piele o cofă mare cu vinars și i-a dat-o baciului.* PRECUP, P. 52, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cu hrisoavele și zapisele lui răzășești încuiate cu lacate în tașca de tinichea, bătuse drumul judecătilor.* C. PETRESCU, R. DR. 23. *Tașca-i era plină de chifle, smochine.* TEODOREANU, M. II, 108, cf. STOIAN, PĂST. 52. *Onuță trase de la șold o tașcă de piele.* SADOVEANU, O. IX, 26. *Tatăl lui Bică avea o tașcă de piele, legată de șold, sub haină, și zornăiau în ea gologanii de aramă și nichel.* PAS, Z. I, 164. *Moșu avea cu el o tașcă de piele.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 39, cf. L. ROM. 1959, 159. *Să-mi fac teașcă de tutun!* MAT. FOLK. 175. *Alungată fiind de la iad, se duce la poarta raiului cu chistirul în mînă și cu celelalte instrumente în tașcă.* ȘEZ. VI, 43, cf. VII, 162, CANDREA, Ț. O. 6. *Adă tașca cu bumbii Să jucăm fata popii.* BÎRLEA, C. P. 303, cf. CHEST. V 57, ALR I 727/270, 360, ib. 1 544/339, 588, ib. 1 596/289, 308, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, A VI 16, 26, TEAHA, C. N. 272. *Tot vărzar cu armurar, Din tașcă de pădurar.* BALADE, III, 208. ◇ E x p r. (Rar) **A-l avea** (pe cineva) **la tașcă** = a avea (pe cineva) la mînă. Cf. ȘEZ. IX, 155. ◇ C o m p u s e: **tașca-ciobanului** = numele a două plante erbacee: **a)** punguliță *(Thlaspi arvense).* Cf. CIHAC, II, 403, BARCIANU, TDRG, BORZA, D. 169; **b)** traista-ciobanului *(Capsella bursa—pastoris).* id. ib. 39. ✦ (Regional) Gușă la păsări. Com. LIUBA. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Obiect vechi stricat, ieșit din uz. (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *O teașcă de pălărie, o poartă și iarna și vara.* UDRESCU, GL. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Termen depreciativ dat unui om zdrențăros, nevoiaș. Cf. UDRESCU, GL.

2. (Mai ales la pl.; prin Ban., Crișana, vestul Transilv.) Aluat tăiat în pătrate mari și gătit cu brînză, marmeladă etc.; colțunaș; tăiței de forma unor pătrățele. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 76, H XVIII 146, ALR II 4 036/64, ALRM SN III h 883, LEXIC REG. II, 42.

3. (Regional) Piatră plată, turtită, cu care se aruncă departe (Segarcea Deal — Turnu Măgurele). Cf. CV 1952, nr. 5, 41.

4. (Regional) Laț la streang (Pîraic — Fălticeni). Cf. A VI 8. ✦ Verigă la coasă (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). Cf. A V 15, GLOSAR REG.

— Pl.: *tăști* și **(2,** regional) *taște* (ALR II 4 034/64, ALRM SN III h 883), *taște* (PRIBEAGUL, P. R. 76, H XVIII 146, LEXIC REG. II, 42). — Și: (regional) **teășcă, teáscă** (POLIZU, BARONZI, L. I, 150) s. f.

— Din ucr. **ташка,** magh. **táska.**

TAȘCHILÉI s. m. (Regional) Vită cu pintece mare. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *tașchilei.*

— Cf. t a ș c ă.

TAȘCÚLĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Tașcă **(1)**. [Icoana] *o aruncă fără de cinste în tecșila lui.* MINEIUL (1776), 78[r²]/7, cf. LB, KLEIN, D. 435. *În tecșoi (teșilă) bagă tutun tăiat, creminea, iasca și amnaru.* JIPESCU, O. 80. *Cu trei miișoare de galbeni împărătești la tecșilă, își zăvori ușa.* MACEDONSKI, O. III, 52, cf. DDRF, TDRG. [Avea] *în spate, pușca încrucișată cu cureaua tășulcei.* SADOVEANU, O. V, 455, cf. SCRIBAN, D. *Văzusem la negustorii și la fețele precupețe... destule tășulci ticsite cu bănet.* V. ROM. iulie 1958, 21, cf. SFC VI, 130, SCL 1976, 402. *Vînătorul pleacă cu pușca, cu copoii, cu teșila de gît, întovărășit de doi, trei inși.* H IV 277, com. din BILCA — RĂDĂUȚI și din STRAJA — RĂDĂUȚI, CIAUȘANU, V. 203. *Din tecșilă scoase iute Trei surcele de chibrite.* ȘEZ. IV, 131. *Las' să beie, că-i plină tășula și are de unde să plătească.* I. CR. III, 54. *Mi-a luat 50 de lei Ș-o tecșilă de tutun.* ib. V, 25, cf. XIII, 82, ALR I 1 544/700, 839, 846, 900, 986, ALR II 4 139/899. ✦ (Prin Bucov.; în forma *tașoalcă)* Sac foarte mare. Cf. LEXIC REG. 118. ✦ (Regional; în forma *tecșilă)* Toc pentru gresie (Măceșu de Jos — Băilești). Cf. ALRM SN I h 44/872. ✦ (Transilv., Mold.) Cutie. *S-au mai găsit... și alte cărți și s-au pecetluit în tecșulă* (a. 1752). IORGA, S. D. XII, 64, com. din NOCRICH — AGNITA și din BRUIU — AGNITA, LEXIC REG. 94, ib. II, 54.

2. (Regional; la pl.; în forma *teșcule)* Testicule. TDRG.

— Pl.: *tașcule.* — Și: **tăcșúlă** (LB, KLEIN, D. 435, pl. *tăcșuli* LB), **tecșúlă, teșílă,** (regional) **teșcúlă** (DR. V, 313, SFC VI, 130, com. din NOCRICH — AGNITA și din BRUIU — AGNITA, LEXIC REG. 94, ib. II, 54), **tehșílă** (ALR I 1 544/820), **tășúlă, teșúlă** (DBLU), **tășílă** (CADE), **teșílă, tășúlcă** (pl. *tășulci),* **tășíleă** (com. din ZAHARESTI — SUCEAVA), **tașoálcă** s. f.

— De la **tașcă.**

TAȘERÓN s. m. (Ieșit din uz) Persoană căreia antreprenorul îi cerea efectuarea unei lucrări (de construcție), în schimbul unei sume de bani dinainte stabilite. Cf. LEG. EC. PL. 256, NOM. PROF. 38.

— Pl.: *tașeroni.*

— Din fr. **tâcheron.**

TAȘMÁ s. f. v. **tasma!.**

TAȘMÁG s. n. (Regional) Bîtă mare, ciomag (Piatra Neamț). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. t a ș m ă u, c i o m a g.

TAȘMĂU s. n. (Prin nordul Mold.) Bîtă mare, ciomag. Cf. DDRF, PASCU, S. 418. *O pus mîna pe un tajmău ș-o prins a o măsura.* T. PAPAHAGI, C. L., cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. III, 90, COMAN, GL., LEXIC REG. 64.

— Pl.: *tașmăie.* — Și: **tajmău** s. n.

— Etimologia necunoscută.

TAŞOÁLCĂ s. f. v. **taşculă.**

TAŞUIÉŢ s. n. (Prin Bucov.) Sac mic în care se păstrează făina (com. din STRAJA — RĂDĂUŢI) sau din care se dă ovăz cailor (ALR I 1 127/388).
— Pl.: *taşuieţe.*
— Etimologia necunoscută. Cf. t a ş c ă, t ă b u i e ţ.

TAT s. m. (Bot.) **1.** (Prin sudul Olt.) Laur *(Datura stramonium).* Cf. H V 389, 415.

2. (Prin sud-estul Olt.) Tătăneasă *(Symphytum officinale).* Cf. T. PAPAHAGI, C. L.
— Cf. t a t i n.

TATÁIE s. m. sg. (Familiar) **1.** Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) tată **(I 1).** Cf. CHEST. II 6/186, ALR I/II h 152/558, SCURTU, T. 22. ✦ Socru (Săcele — Braşov). Com. GIUGLEA.

2. Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) bunic. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
— De la **tată,** după *mămaie.*

TATALÁGĂ s. f. v. **pitpalacă.**

TATALICÁR s. m. (Regional) Nume dat unei persoane care se amestecă în multe afaceri (Hangu — Piatra Neamţ). Cf. A V 34, GLOSAR REG.
— Pl.: *tatalicari.*
— Etimologia necunoscută.

TATANĂ s. f. (Bot.; prin Transilv.) Tătăneasă *(Symphytum officinale).* BORZA, D. 166.
— Accentul necunoscut.
— Cf. t a t i n.

TATÁRE subst. (Regional) Ultima tablă a plutei (Vişeu de Sus). Cf. ARVINTE, TERM. 171.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TATÁRIN s. m. (Învechit, rar) Tătar **(I 1).** *În ceata tatarinilor se afla şi un june român.* ASACHI, S. L. II, 50.
— Pl.: *tatarini.*
— Din rus. **татарин.**

TÁTĂ s. m. **I. 1.** (Adesea determinat de un adj. pos.) Bărbat considerat în raport cu copiii lui; termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) o asemenea persoană, (familiar) t a t i, t a t a i e, b a b a c ă, (regional) n e i c u ţ ă **(3),** n i u n i u ţ; părinte **(2),** (învechit şi regional) taică **(I 1).** *Casa tătânrilui tău.* PSALT. HUR. 38^{v}/15, cf. 75^{r}/26. *Fu tatăl lu Poplie de miaţă şi de apa trindului tinced.* COD. VOR. 98/14, cf. PSALT. SCH. 482/3. *Mic era intru fraţii miei, şi mai tărâru intru casa tatălui* (p ă r i n t e l u i d) *mieu.* PSALT. 309. *Cine iubeaşte tatăl sau muma mai virtos de mine nu e mie destoinic.* CORESI, EV. 201. *Luo-mă de la oile tătinului mieu* id. PS. 406/1. *Zise cea mai mare ceii mai mici: tatăl nostru e om bătrîn.* PALIA (1581), 73/9. *Tatăl lor, deacă audzi de perirea...* [feciorilor], *cădzu şi el de muri.* VARLAAM, C. 23. *Tatăl poate să indeamne pre giudeţ, să cearte pre fiiu-său.* PRAV. 225. *Tatăl le fusease ellin.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 98^{r}/18. *Lucra meşterşugul tătinelui lor.* id. ib. noiembrie 138^{r}/9. *Sultan Murat, tatăl lui Mehmet.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/25, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. *Nu iaste sărac cela ce n-are tată, ci cela ce n-are învăţătură* (a. 1713). GCR II, 5/20. *Cel ce iaste din tatăl fără mumă.* MINEIUL (1776), 195^{v1}/16. *Pildă poate fi fapta M. Constantin tuturor tătânilor, carii, avind o muiere şi prunci cu dinsa, se insoară a doua oară!* ŞINCAI, HR. I, 43/37. *Cu tatul său au intrat în price.* BUDAI-DELEANU, T. V. 31, cf. LB, CLEMENS, DRLU. *Soţia răposatului Ioniţă ce o are* [casa] *de zestre de la tatul ei.* CR (1833), 196^{1}/4. *Voi-vei, tată, a mă învăţa şi pe mine de aceste psalme?* DRĂGHICI R. 48/4. *Tatul lor... Ia asupră-şi grija pazei şi acea de apărare.* CONACHI, P. 295. *Ce-mi dai? bătrîna întreabă. Că pe capul tatii nu mă duc degeabă.* PANN, P. V. I, 54/16, cf. POLIZU. *Traiul lumii, dragă tată, Cine vor aceia lese-l.* EMINESCU, O. I, 102. *Şi soarele e tatăl meu, Iar noaptea-mi este muma.* id. ib. 172. *Flăcăul aceala din copilăria lui se trezise prin străini, fără să cunoască tată şi mamă.* CREANGĂ, P. 139. *Peste ciţiva ani a venit în Bucureşti tata lui Eminescu.* CARAGIALE, O. III, 4. *Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit la naştere.* ISPIRESCU, L. 2, cf. DDRF. *La munci plecăm din zori Copii şi taţi şi mame.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 50, cf. HAMANGIU, C. C. 188. *Tu-i eşti tată şi ai dreptul peste fiul meu ca mine.* COŞBUC, P. I, 120. *Pe Ion Motăţeanu, ştii, tatu lui Gheorghe, el l-a băgat în pămînt.* N. REV. R. I, 32, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nimeni de la sine Pe tatul său nu-l poate şti vreodată.* MURNU, O. 8, cf. PAMFILE, J. II, 169. *Cine mă strigă? — Eu sînt, tată.* DELAVRANCEA, O. II, 370. *Nu numai mumele doresc căsătoria tinărilor, ci şi tatinii.* AGÎRBICEANU, S. 97. *Aţi observat că în romane toţi taţii şi toate mamele fetelor şi tinerilor sînt bătrîni.* IBRĂILEANU, S. L. 54. *Taţii lor plecaseră departe.* I. BOTEZ, B. 182. *Se aşezase într-o latură, mai mult cu spatele, spre poclada care acoperea... lucrurile tatălui său.* SADOVEANU, O. X, 632. *Tatăl său era acum profesor secundar.* CĂLINESCU, C. O. 22. *Tată, te iert că-n adînc M-ai semănat între brazdele lumii.* BLAGA, POEZII, 88. *Peste cîteva zile, tatăl lui Vlad a plecat singur la gară.* V. ROM. august 1954, 88. *Tată şi fiică muncesc cot la cot.* T decembrie 1964, 55. *Mie nu-mi poate nimeni spune uitîndu-se la mutra mea: „Urît tată ai mai avut!"* VINEA, L. I, 161. *Amarnici copii au născut după aceea, fără taţi ştiuţi.* BARBU, PRINC. 23. *M-ai făcut, maică, fecior să fiu tatii d-ajutoriu.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 301. *Merg muminile gemînd Şi tătinii suspinînd.* id. ib. 303, cf. MARIAN, D. 347. *Împăratul..., îngîndurat ca toţi taţii.* RETEGANUL, P. V, 68. *N-ar ajunge tatul tău Cum te dă după un rău.* SEVASTOS, C. 127. *Mă duc eu, tată, a zis fratele cel mai mare.* ŞEZ. IV, 170, cf. MAT. FOLK. 1 262. *Şi soarele socru mare, C-acela mi-a fost tatare.* ŢIPLEA, P. P. 5. *Iasă sara la pridvor şi tot strigă: tată, tată!* I. CR. II, 216, cf. ALR I/II h 152, ALRM I/II h 212, 213. *Tatăl tău ţar-a prădat, Pe mîndra ţ-a aruncat.* BALADE, III, 359. *Parcă i-a făcut un tată (şi o mamă).* SCURTU, T. 20. *Ce-o fi mamii o fi şi tătii* sau *ce mi-e mama mi-e şi tata,* se spune spre a arăta lipsa de preferinţă într-o anumită alternativă. Cf. ZANNE, P. IV, 469. *Unde dă tata, creşte carnea,* se spune spre a arăta că severitatea tatălui porneşte din dragoste şi este în folosul copilului. id. ib. 650. *Vino, tată, să-ţi arăt moşiile* (sau *hotarele),* se spune pentru cei care pretind că cunosc faptele trecute mai bine decît cei bătrîni. id. ib. *Tatăl aduce paiele ca aurul, fiul răsipeşte aurul ca paiele.* id. ib. 652. *Tata lungul îi pică mucul* (Fîntîna cu cumpăna). PASCU, C. 95. ◇ (Învechit şi popular; în forma nearticulată; adesea prescurtat, urmat de un adj. pos.) *Se pomenească-se fără-de-legea tătînri-său între Dumnul.* PSALT. HUR. 96^{r}/13. *Mărturie cheamă mulţi ce ştia, tată-său şi ruda ei.* CORESI, EV. 520, cf. id. L. 25/1. *Cu toată puteare am slujit tati-vostru.* PO 104/24. *Cinsteşte pre tati-tău şi pre mumi-ta ca să-ţi fie bine.* PARACLIS (1639), 251. *Ucise şi pre un unchiu al său, frate tătăine-său.* VARLAAM, C. 472. *Cel ce-şi va ucide pre tată-său şi pre mumă-sa... mai cumplită certare să aibă.* PRAV. 95. *Cela ce va grăi rău tătini-său sau mini-sa cu moarte să moară.* N. TEST. (1648), 20^{r}/2. *Înţelegînd Ioan Vodă de poticala tătăne-seu în Ţara Muntenească.* M. COSTIN, ap. DDRF. *Tată-mieu şi maica mea mă părăsiră, iară Domnul m-au priimit* (a. 1680). GCR I, 248/8. *Doisprezeace fraţi sîntem feciori tătini-nostru.* BIBLIA (1688), 32^{r}/41. *Tu eşti rob de cînd te-au făcut tată-său.* IST. Ţ. R. 32. *Într-o tot semana tătine-seu.* N. COSTIN, ap. DDRF. *Merge Ilieş Vodă după oasăle tatine-său la îngropare.* NECULCE, L. 39. *În partea tătini-mieu* (a. 1715). IORGA, S. D. VII, 37. *Zise tată-său Evonimian fiiului său* (cca 1760). GCR II, 68/26. *Bogdan, ca cel mai mare, ... au urmat tătăne-său.* ŞINCAI, HR. II, 220/29. *Am plătit de la moartea*

răposatului tată-mieu pînă acum peste taleri 1600 (a. 1819). DOC. EC. 199. *Au arătat tătîne-său ceea ce au scris fieștecare.* DRĂGHICI, R. 91/27. *Tătînă-mieu i-am scris cît am putut de măsurat.* KOGĂLNICEANU, S. 199. *Preveștit de tată-so de la Țarigrad..., a fugit la Brașov.* GHICA, S. 17. *Sinziana vă face tot ce voi vrea eu, pentru ca să scape tată-său.* ALECSANDRI, T. I, 424. *Cum te cheamă, măi copile? — Ca pe tată-mieu, Călin.* EMINESCU, O. I, 84. *Trebuie să-i duc merinde tătîni-tău.* id. G. P. 106. *Feciorul craiului... sărută mîna tatînesău.* CREANGĂ, P. 185. *Sc întoarnă rușinat înapoi la tatu-său.* id. ib. 186. *Tat-său, cum auzi de una ca asta, alerga pre la filosofi.* ISPIRESCU, U. 102, cf. SĂM. III, 559. *Te spui tătănă-tău să te-astîmpere.* DELAVRANCEA, O. II, 199. *Și-n suflet îi trezi un dor și-o jale De tatu-său, mai tare ca nainte.* MURNU, O. 11, cf. STERESCU, N. 1 050. *Să găsească un absolvent al școalei de meserii lucrînd la fierăria lui tată-său.* I. BOTEZ, B. 90. *De departe zări și pe cei doi frați cu tat-său, mergînd pe jos, obosiți de zăduf și de cale lungă.* VISSARION, B. 22, cf. PRIBEAGUL, P. R. 54. *Și tu, și tatu-tău îmi datorați respect și recunoștință.* SADOVEANU, O. XVII, 371. *Tat-tu a fost mai breaz...?* ARGHEZI, S. XI, 42. *A cheltuit ta-su o grămadă de parale pe doctori.* CĂLINESCU, E. O. II, 267. *Unde vă treziți voi aici? În primăria lui tac-tu?* PREDA, D. 152. *Ruzalii era plecată la oraș, iar tătîne-său... era dus Pișteoate.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 9. *Circiumăreasa pleca, Cu tat-su se întorcea.* TEODORESCU, P. P. 576. *Tatu-ți căii potcovea, După tine se gătea.* SEVASTOS, C. 80. *El a răspuns că tat-so l-a învățat.* ȘEZ. III, 111. *Și tatu-meu îi bătrîn, Nu poati să cosască fîn.* MAT. FOLK. 1 262. *Mergem la feișorul lui tătînă-tău.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 170. *Nu te-oi blăstăma mai rău, Ci te-ajungă dorul meu La blidul tătîne-tău.* BUD. P. P. 32. *Se mira și ta-său de atîta deșteptăciune.* I. CR. II, 228. *Pe ta-său îl sărutară Și cu lacrămi îl udară.* BALADE, II, 169. *Se leapădă și de tată-său* sau *vinde și pe tată-său*, se spune despre un om egoist, rău, lipsit de scrupule. Cf. ZANNE, P. IV, 658. *Cum îi dracu, așa-i și tată-său*, se spune despre cel care seamănă cu tatăl său în apucături și obiceiuri (mai ales rele). Cf. id. ib. VI, 578. ◇ (La gen.-dat). *Am tras de am venit la moșiia tată-mieu.* (a. 1719). IORGA, S. D. VII, 53. *S-a dus cel din urmă suflet prietenesc ce-mi mai rămăsese pe urma tată-meu.* GANE, N. III, 42. *Aș vrea să pot deschide al tată-meu mormînt.* MACEDONSKI, O. I, 269. *Pare c-am făcut tot rău Înaintea tată-meu.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 125. ◇ (În forma *tatu*, articolul înlocuind adjectivul posesiv de pers. 1) *Ne-au cetit odată tatu întru o carte.* DRĂGHICI, R. 159/15. *Tatu i-a dat un ceasornic frumos.* EMINESCU, P. L. 87. *Spunea tatu, că i-au spus și lui bătrînii, cari auziseră din gura lui Moș Nichifor, că... era bine să fii harabagiu.* CREANGĂ, P. 109. *Tatu cînd s-a dus spre negrul apus, Moșie mi-a dat: Sufletu-i curat.* BELDICEANU, P. 113. *Și plînge mama pe ceaslov, Și-n barbă plînge tatu.* GOGA, P. 33. *Așteptăm pe tatu.* SAHIA, N. 48. *Unitul pas al tatii și-al mamii mele.* PILLAT, P. 160. *Pe tatu îl cheamă Tudor.* STANCU, D. 7. *Cînd am să fiu mare, am să mă fac înalt și subțire ca Pierrot, nu gros și serios ca tatu.* DEMETRIUS, A. 172. *Ai la îndemînă cărțile de drept ale tatii.* VINEA, L. II, 93. *Spun tatii că mi-i sete și-mi face semn să tac.* LABIȘ, P. I, 27. *Tatu a tăcut și și-a văzut de treburi.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 60. *Zis-a tatu că m-o da După Micloș cătana.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 407. *Mă mînă tatu la plug, Boii nu știu să-i înjug.* FOLC. TRANSILV. I, 144. *Ce folos! tatu-i crai Și de mine vai!* ZANNE, P. IV, 318. *Parcă am omorît pe tatu*, se spune cînd unei persoane i se întîmplă multe neplăceri sau cînd i se cere să facă un lucru foarte greu. Cf. CADE. ◇ (Determinat prin „bun", „drept", în opoziție cu tată vitreg) Cf. PUȘCARIU, ET. WB., SCURTU, T. 22. *Vai de mine, tată bun, Că te duci în sus pe drum.* FOLC. TRANSILV. I, 573. ◇ (În formule exclamative de uimire, de satisfacție, de nemulțumire etc.) *Se arată, măi tată, o groază de mistreți.* SADOVEANU, O. I, 291. *Scripcarii cîntă și unde, măi tată, mi se prind de mînă la joc, de parcă-s draci de pe comoară.* ȘEZ. III, 183. ◇ *Tată de familie* = cap de familie. *Acum vedem pe neveste și mai virtos pe copii... că nu cîștigă mai nimic și trăiesc mai numai din ostenelile tatălui de familie.* CR (1834), 31²/35, cf. COSTINESCU, BARCIANU, SCURTU, T. 22. (Regional) *Nume de tată* = nume de familie. Cf. ALR I 1 494/194. (Regional) *Tată jurat* v. jurat. (Regional) *Tata săracilor* = tutore al orfanilor. Com. din JINA — SEBEȘ. (Regional) *Tată de salcă* = amantul unei femei considerat în raport cu copiii acesteia. *A prins a vorbi... cu mamă-sa și cu tată-so cel de salcă.* COM. SAT. V, 99. ◇ Loc. adj. și adv. **Dinspre** (sau, învechit, **despre**) **tată** = (care se află) în linie paternă. *Neamul și despre tată, și despre mumă să trage de multe împărății.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/38. ◇ Loc. adv. **Din tată în fiu** (sau **prune**) sau (regional) **de la tată la** (sau **pe**) **fiu** (sau **prune**) sau **de pe tată pe fiu** = transmis de-a lungul generațiilor, prin descendență directă; din generație în generație. *Moșia Slovenilor, moștenită din tată în fiu.* C. PETRESCU, R. DR. 202. *Din tată-n fiu la păpușoi săpară.* PILLAT, P. 110. *Fraza se repetă din tată în fiu.* BLAGA, Z. 293, cf. DEX, ALR II 3 229/157, 284, 316, 334. ◇ Expr. **Bucățică ruptă tată-său** sau **tată-său în picioare** sau **izbit capul lui tată-său**, se spune despre un copil care seamănă leit cu tatăl său. *Bucățică ruptă tată-său în picioare, ba încă și mai și.* CREANGĂ, P. 250, cf. SCURTU, T. 20, ZANNE, P. IV, 656, DEX. **A călca pe** (sau **în**) **urmele lui tată-său** = a semăna cineva cu tatăl său în apucături și obiceiuri (mai ales rele). Cf. DEX, ZANNE, P. IV, 660. **A dormi somnul tatii** v. dormi. **A trimite** (pe cineva) **de la dracul la tată-său** v. drac. **A căuta pe dracul și a găsi pe tată-său** sau **a scăpa de dracul și a da peste tată-său** v. drac. **A cere cît dracul pe tată-său** sau **a cere pe dracul și pe tată-său** v. drac. **(Să fie) de sufletul tatii!** = exclamație de consolare pe care o spune cineva cînd suferă o pagubă sau cînd este silit să facă un dar. Cf. ZANNE, P. II, 442, VI, 393. (Rar) **Tată de paie** v. paie¹. ◇ Compuse: **tatăl-pădurii** sau **mareș-tată** = personaj din mitologia populară, avînd trăsăturile mamei-pădurii; (regional) pădurar, păduroi **(3)**. Cf. PAMFILE, DUȘM. 234; (bot.; regional) **iarba-tatălui** = tătăneasă *(Symphytum officinale)*. Cf. ALR I 1 931/140; **barba-tatei** = tătăneasă *(Symphytum officinale)*. BORZA, D. 166. ✦ (Și în sintagmele *tată vitreg*, BL V, 144, 195, SCURTU, T. 22, 219, ALR I/II h 153, 154, ALRM I/II h 214, LEXIC REG. 47, regional, *tată al doilea*, SCURTU, T. 222, ALR I/II h 154, ALRM I/II h 214, *tată maștер*, SCURTU, T. 222, ALR I/II h 154, ALRM I/II h 214, *tată de scoarță*, SCURTU, T. 223, ALR I/II h 154/573, *tată fiastru*, SCURTU, T. 223) Soțul mamei considerat în raport cu copiii ei dintr-o căsătorie anterioară. Cf. SCURTU, T. 222, ALR I/II h 154, ALRM I/II h 214. ✦ (Și în sintagma *tată socru*) Socru. *Ipate... zice socru-său: — Tată, eu n-oi putea merge.* CREANGĂ, P. 169, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 236. *Bună dimineața, tata-socrule.* BARBU, PRINC. 190, cf. ALR I/II h 261, ALR II/I MN 29, 2 681/130. ✦ (Învechit, rar; la pl.; în forma *tătîni*) Părinți. *Acmu de upoviința ceaia ce era către tătînri* (părinților N. TEST. 1648, părinți BIBLIA 1688) *giuruită fost-au de la D[um]n[e]dzeu.* COD. VOR. 74/27. *A voastră viață de tătînri* (părinți N. TEST. 1648, părinți BIBLIA 1688) *pridădită.* ib. 142/29. ✦ (Familiar) Nume pe care îl dă soția bărbatului ei. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 8, SCURTU, T. 21.

2. (La vocativ, adesea împreună cu alt vocativ, sau la genitiv, ca determinant al unui apelativ în cazul vocativ) Termen de dezmierdare cu care un bărbat se adresează copiilor săi sau, p. ext. unei persoane mai tinere pentru a marca un raport de familiaritate și de simpatie. *Luxăndrițo! Marghioliță! Ia priviți, tată, pe coconașu!* FILIMON, O. I, 148. *Ce-ai uitat, dragul tatei, de te-ai întors înapoi, zise craiul cu mirare.* CREANGĂ, P. 186. *Taci, dragul tatei, zicea împăratul.* ISPIRESCU, L. 2. *Iorgule, tată, tu n-ai luat cafeaua.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Ce-i Nicachi, tată?* Ç. PETRESCU,

R. DR. 251. *Ia vino-ncoace, fetița tatii dulce.* ARGHEZI, s. 66. *Ședeți, tată, aicea lîngă foc.* ȘEZ. I, 161, cf. H IV 63. (Prin analogie) *Hi!!! zmăoaicele tatei, îndemnați înainte!* CREANGĂ, P. 119. *Hii, căluții tatii, hii la drum întins.* VOICULESCU, POEZII, I, 237.

3. (Adesea determinat prin „mare" sau, regional, prin „bătrîn", „moș", „bun", „bît" etc.) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) bunic. Cf. PAMFILE, J. II, 169, VISSARION, FL. 229, BL VI, 195. *De cîte ori trecea pe lîngă o copilă, el îi spunea un cuvînt de tată mare întristat.* ARGHEZI, P. T. 117, cf. SCURTU, T. 3, 10, 22, H IV 45, ALRM I/II h 237, A VI, 26, com. din COPALNIC MĂNĂȘTUR — LĂPUȘ. ◇ Expr. (Regional) **De cînd tata moșu** = de foarte multă vreme, de cînd era bunica fată. Cf. SCL 1976, 400. ✦ P. ext. (Regional; determinat prin „bătrîn", „moș") Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre un moșneag). Cf. ALR I/II h 189, ALRM I/II h 273.

4. (Regional; în sintagme) *Tată moș* sau *tată bătrîn* = termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) soțul surorii mamei. *Stăpîn era tata bătrîn, Mihai Fercu, unchiul după mamă.* SLAVICI, în SCL 1955, 136, cf. ALR I/II h 166/186, ALRM I/II h 233/186. *Tată mare* = **a)** termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) fratele mai bătrîn al părinților. Cf. LIUBA — IANA, M. 24, MOLIN, R. B. 11, SCURTU, T. 22, ALR I/II h 165; **b)** termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) soțul surorii mamei. Cf. ALR I/II h 166/690. *Tată mic* = termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) fratele mai tînăr al părinților. Cf. LIUBA — IANA, M. 24, SCURTU, T. 22, ALR I/II h 165. *Tată naș* = termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) naș. Cf. H II 256, ALR I/II h 216/180, ALRM I/II h 299/180.

5. (De obicei urmat de un nume de identificare) Termen de politețe folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat (în vîrstă). *Da bine, tată, n-o s alerg eu după el.* EMINESCU, P. L. 77. *Mulțumim, tată moșule, mulțumim.* ISPIRESCU, L. 336. *Mulgem astă-seară, tată baciule?* GALACTION, O. 66, cf. DEX, ȘEZ. III, 82. ✦ (Urmat de un nume de persoană) Fondator al unui neam, al unei dinastii; strămoș. *Eu țiu cu tata Traian și nu aprob zisele poetului.* ODOBESCU, S. III, 25, cf. M. D. ENC., DEX.

6. (Prin Transilv.; în sintagme sugerînd ideea de conducător) (Calc după săs. *Nachbarvater) Tatăl de vecin* = primar (Brașov). Cf. DR. VII, 70, ALR I 382/180. *Tată de vecini* sau *tatăl vecinătății* = conducător al unei părți din sat. Cf. GR. S. VI, 228, 245, com. din BOARTA — COPȘA MICĂ.

7. (În credința creștină, de obicei precedat de „Dumnezeu" sau determinat prin „ceresc", „nevăzut" etc.) Dumnezeu. *Derept acea nu 3 tătări, nici 3 fii, nici 3 duhure.* PSALT. SCH. 530/3. *Bl*[ago]*s*[lo]*vimu- D*[um]*n*[e]*dzeu tatăl* (părintele) Dumnezău N. TEST. 1648, Dumnezău și părintele BIBLIA 1688). COD. VOR. 124/11. *Pre D-zeu tatăl nime nu l-au faptu, nece zidit, nece născut.* PSALT. 337. [Îngerii] *mergu să să închine la scaunul tatălui* (ante 1550). GCR I, 1/31. *Nece tatălu vostru den ceriu nu va lăsa greșalele voastre.* CORESI, EV. 44. *Slăvim numele tatălui* (a. 1550—1580). GCR I, 7/31. *Zi ingeriloru să mă ia să mă puie înaintea tatăluĭ nevăzutu* (a. 1550—1580). CUV. D. BĂTR. II, 354/10. *Botezați în numele tatălui sfînt* (a. 1607). GCR I, 42/30. *Șede la dreapta lui Dumnedzeu, a tatului preste tot puternic* (a. 1677). id. ib. 227. *De la tatălu adus-ai dereptate.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Tată-al milostivirilor, D*[um]*nedzău a toată mîngăiarea* (a. 1785). GCR II, 146/30, cf. BARCIANU, ALEXI, W., A I 31. *Arză-te focul, pămînt, Și te-ar bate tatăl sfînt.* FOLC. TRANSILV. II, 305. ◇ Expr. (De obicei în legătură cu verbul „a ști") **Ca (pe) tatăl nostru** = foarte bine; pe de rost, fără greșeală. *Rolurile au să se împartă chiar de pe acum, pentru ca să fie știute ca Tatăl nostru.* ALECSANDRI, S. 114. **A lovi** (sau **a păli, a-i trage** cuiva **una) în** (sau **la) numele tatălui** v. nume. ✦ (Învechit, rar; la pl., în forma *tătîni*, determinat prin „sfînt") Șef al religiei creștine, întemeietor sau conducător al bisericii creștine. *Dumer*[ec]*a 7 sfinților tătări.* COD. VOR. 18/18.

II. Fig. **1.** (Învechit, rar; în forma *tătîne*) Căpetenie, conducător. *Aduceți Domnului tătării* (*tătînii* c, moșiia c², părințimile d, tărie v) *limbilor, aduceți Domnului slavă și cinste.* PSALT. 200.

2. Cel care întrunește anumite însușiri într-o măsură mult mai mare decît alții. *Înălțimea sa este tata flăminzilor și al însetaților?* CREANGĂ, P. 258. *El e tata răutăților toate.* PAMFILE, J. II, 169. *Lumea zice că și Andrei Mortu, tata al hoților, s-a ivit.* BĂNULESCU, I. 16, cf. DEX. ◇ *Tatăl minciunii* = diavolul. Cf. DDRF, BARCIANU. *Tatăl dracilor* = **a)** Scaraoțchi. Cf. ALR II/I h 184; **b)** capul răutăților. *Ăsta e tata al dracilor.* UDRESCU, GL.

3. Creator, făuritor. *Sînt copilul unui neam sărac, Bieți români ce scormonesc pămîntul... Fiul lor, azi poate le sînt tatăl.* BENIUC, V. 10, cf. DEX.

4. (Învechit, rar) Punct de plecare; început, izvor, origine; cauză. *Sațiul iaste tată dosădireei.* CORESI, EV. 16.

— Pl.: *tați.* — Art.: *tata, tatăl,* (învechit și regional) *tatul,* (regional) *tatăle* (BÎRLEA, B. 15), *tatele* (com. din vestul Transilv.). Gen.-dat. sg.: *tatălui, tatii, tatei,* (învechit, rar) *tatălu* (CORESI, EV. 44/8), (regional) *tatului* (ALR I 1 931/708, ALR II SN VI h 1 576), *lui tatăl* (ALR I 1 931/96). Voc.: *tată,* (regional) *tato* (ALR, II/64), *tatule* (GR. S. VI, 245). Nom.-ac. și: (învechit și popular, numai în legătură cu un adj. pos., de obicei în forme prescurtate) *tatu-, tat-, tac-, ta-.* Gen.-dat. și: (popular, în legătură cu un adj. pos.) *tată-.* — Și: (învechit și popular) **tătîne** (gen.-dat., numai în legătură cu un adj. pos., și *tătîni-*), (învechit și regional) **tătîn** (SCURTU, T. 25, gen.-dat., numai în legătură cu un adj. pos., *tătînă-* ALRM II/I h 183/769), **tătîne** (ib. h 183/95, gen.-dat., numai în legătură cu un adj. pos., și *tătîni-*) s. m.

— Lat. **tata, gen. tatanis.**

TĂTI s. m. sg. (Familiar) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) tată **(I 1).** Cf. L. ROM. 1967, 95, SCL 1973, 666.

— De la **tată.**

TĂTÎN s. m. (Regional) Numele a trei plante erbacee: **a)** tătăneasă *(Symphytum officinale).* Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 403, LM, CONV. LIT. XXIII, 1 056, LEON, MED. 70, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 134, DR. I, 333, GR. S. VII, 289, BORZA, D. 166, H XVIII 40, com. MARIAN, VICIU, GL., L. COSTIN, GR. BĂN. II, 190, ALR I 1 931/1, 12; **b)** vineriță *(Ajuga reptans).* Cf. CONV. LIT. XXVI, 443, BORZA, D. 13; **c)** laur *(Datura stramonium).* Com. din TURNU-MĂGURELE.

— Și: **tătînă** s. f. LB, POLIZU, CIHAC, II, 403, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, BORZA, D. 166, H XVIII 168, ȘEZ. XV, 48, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 190, ALR I 1 931/26, 30, 109, 116, 118, 831.

— Etimologia necunoscută.

TĂTINĂ s. f. v. **tatin.**

TĂTNICI s. m. v. **tatniș.**

TĂTNIȘ s. m. Numele a două plante din familia ranunculaceelor: **a)** nemțișori de cîmp *(Consolida regalis).* Cf. CIHAC, II, 403, DDRF, CONV. LIT. XXIII, 1 057, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 519, GRECESCU, FL. 39, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, BORZA, D. 51; **b)** nemțișor *(Delphinum elatum).* id. ib. 58.

— Pl.: *tatnișI.* — Și: **tătnici** (BORZA, D. 51), **tótnici** (BRANDZA, FL. 519, BORZA, D. 58) s. m.

— Etimologia necunoscută.

TATONÁ vb. I. Tranz. A căuta să cunoști o situație, o împrejurare etc., orientîndu-te cu multă prudență; a sonda, a dibui, a încerca. *Doctorul bagă*

mîna în așternut tatonîndu-i pulsul. ARDELEANU, V. P. 268. (Absol.) *Chiar și căutînd și tatonînd ne putem înșela.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 7/5. ◇ Refl. impers. *Se încearcă, se tatonează, se plănuiește, se creează unele instituții.* GUSTI, P. A. 262. ◇ Fig. *Tatona pe ceilalți în sufletul ei impacient.* CĂLINESCU, S. 166. *Tatonat de cercurile fasciste, care vor să-l atragă de partea lor, Ioanide, refuză orice contact.* V. ROM. noiembrie 1964, 116. *De obicei tatonăm oamenii, îi răsucim pe toate fețele.* ib. innie 1970, 37. ◇ Expr. **A tatona terenul** v. teren.

— Prez. ind.: *tatonez.*
— Din fr. **tâtonner.**

TATONÁRE s. f. Acțiunea de a tatona; încercare, căutare. *Tatonările acestea se puteau face perfect și la București.* REBREANU, R. II, 53. *Fixarea exactă a măsurii se face numai după cîteva tatonări deasupra și dedesubtul cotei căutate.* ORBONAȘ, MEC. 160. *Tatonările și achizițiunările trebuiau făcute cît mai discret, pentru a nu atrage atenția concurenților.* CONTEMP. 1948, nr. 117, 7/1. *Dar nimic mai mult decît prefigurări, tatonări, etape.* BLAGA, Z. 7. *În dezvoltarea fiecărei discipline științifice există o perioadă inițială de tatonări.* V. ROM. iulie 1957, 136. *Primele filme sonore sînt pline de exagerări și tatonări.* M 1965, nr. 3, 6/1, cf. DEX.

— Pl.: *tatonări.*
— V. **tatona.**

TÁTOR s. m. (Prin nord-estul Olt.) Porumb furajer. LEXIC REG. 86.

— Pl.: *tatori.*
— Etimologia necunoscută.

TATOVÁ vb. I v. **tatua.**

TATOVÁGIE s. f. pl. v. **tatuaj.**

TATOVÍ vb. IV v. **tatua.**

TATOVÍRE s. f. v. **tatuare.**

TATRAPÓD s. n. v. **tetrapod[1].**

TATRAVÁNGHEL s. n. v. **tetraevanghel.**

TATÚ s. m. Nume dat unor specii de mamifere nocturne, fără dinți, cu spatele și flancurile acoperite cu plăci osoase, mobile, care trăiesc în America *(Dasypus).* Cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], DER, M. D. ENC.

— Din fr. **tatou.**

TATUÁ vb. I. Tranz. și refl. A(-și) imprima pe piele diferite figuri cu ajutorul unor împunsături și al unor materii colorante care nu se mai șterg. Cf. GENILIE, PRINCIP. 113. *Sălbaticul... ce-și mîzgălește și-și tatonează corpul cu culori pestrițe.* ODOBESCU, S. II, 254, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Fusese marinar, și ca atare, e probabil să fi fost tatuat.* GANE, TR. V. 155. *Unii autori antici afirmă că geto-dacii s-ar fi tatuat.* H. DAICOVICIU, D. 22. ◇ Fig. *Armenii palizi, tatuați de praful de cărbune, ședeau muți în fața paharelor de ceai.* BART, E. 323. *Pe coate cu luceferi, spoit pe piept cu aur Și tatuat cu fulger, să nu-nving? să nu lupt?* ARGHEZI, VERS. 53.

— Prez. ind.: *tatuez.* — Și: (învechit) **tatová** (SCL 1950, 78), **tătová** (BARCIANU, ALEXI, W.) vb. I, **tatoví** (LM), **tătoví** (GHEȚIE, R. M., BARCIANU) vb. IV.

— Din fr. **tatouer.** — Pentru variantele de tipul *tatova,* cf. germ. tätowieren.

TATUÁJ s. n. 1. Tatuare; (concretizat) desen care rămîne pe piele după tatuare. *Dacii n-au purtat haine poleite și tatoșagie pestrițe ca agatîrșii.* ODOBESCU, S. II, 282. *Îl umilise descoperirea gestului care purta, ca un tatuaj revelator, pecetea furtișagului.* TEODOREANU, M. II, 410. *Că a fost marinar, nu încape îndoială; tatuajul pielei sale, precum și limba greacă a porturilor pe care o vorbea sînt... îndestulătoare... pentru a crede lucrul acesta.* GANE, TR. V. 157. *Pe piept aveau tatuaje înfățișînd soarele.* BARBU, PRINC. 145. *Tatuajul era specific doar sclavilor.* H. DAICOVICIU, D. 22. ◇ Fig. *Femeie... cu unghii ascuțite care lăsau uneori urme de tatuaj pe obrazul placid al domnului primar.* C. PETRESCU, O. P. 181.

2. Marcare a animalelor cu semne imprimate în piele pentru recunoaștere și identificare. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tatuaje.* — Și: (învechit, rar) **tatovágie** s. f. pl.

— Din fr. **tatouage.** — Pentru **tatovagie,** cf. și tatova.

TATUÁRE s. f. Acțiunea de a (se) tatua; (învechit) tatuație. V. tatuaj. *Asemine operație să numește tatuarea.* IC. LUM. (1841), 389[2]/2, cf. BIANU, D. S. *Tinde să se facă pe sine tabu prin tatuare ornamentală.* BLAGA, Z. 54. *Un autor... vorbește despre tatuarea sclavilor la geți.* H. DAICOVICIU, D. 106.

— Și: (învechit) **tatovíre** s.f. LM.
— V. **tatua.**

TATUÁT, -Ă adj. Care poartă urmele unui tatuaj **(1).** *El purta mîndru o fustanelă curată și... cămașă de borangic subțire, prin care se străvedeau două brațe viguroase, păroase și tatuate.* GHICA, S. 415. *Era un tînăr acrobat frumos, Cu corpul tatuat de sus și pînă jos.* MĂNULESCU, V. 128.

— Pl.: *tatuați, -te.*
— V. **tatua.**

TATUÁȚIE s. f. (Învechit) Tatuare. *Tatuație: pistrirea trupului prin feluri de văpsele.* ELEM. G. 103/24. *Au un comun obicei de a să încondia: tatuația.* GENILIE, G. 177/21, cf. FABIAN-BOB, 88.

— De la **tatua.**

TÁȚĂ s. f. (Regional) **1.** Tavă[1] **(1).** Cf. COMAN, GL. **2.** Fundament (la casă) (Frata — Turda). Cf. PAȘCA, GL.

— Pl.: *țețe.*
— Din germ. **Tatze,** magh. **tálca.**

TÁȚÎN s. n. (Regional) Tavă[1] **(1)** (Ogradena — Orșova). PORȚILE-DE-FIER, 348.

— Pl.: ?
— Din germ. **Tatze(n).**

TĂUCĂ s. f. (Regional) Lovitură, palmă (Durnești — Botoșani). I. CR. IV, 206. *Și-i ctrpește iar o tăucă.* id. ib.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TAUJÉR s. n. v. **tăujer.**

TÁULĂ[1] s. f. (Bot.) **1.** Numele mai multor plante din familia rozaceelor: **a)** arbust cu flori albe dispuse în corimbe; crește în păduri și pe dealuri calcaroase; (regional) cretușcă, tavalgă, teișor *(Spiraea crenata).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 1056, DDRF, BRANDZA, FL. 538, id. D. 136, GREȚESCU, FL. 200, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.; BORZA, D. 164, **b)** arbust cu flori roșietice sau alburii dispuse în panicule terminale, în formă de piramidă, cultivată ca plantă decorativă; (regional) tavalgă *(Spiraea salicifolia).* Cf. PANȚU, PL. 306, CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 164; **c)** arbust cu frunze de culoare verde-albăstrie pe partea inferioară, cu flori roșii sau albe dispuse în corimbe terminale, cultivată ca plantă decorativă *(Spiraea callosa).* Cf. PANȚU, PL. 305, CADE, SCRIBAN, D.; **d)** arbust cu flori trandafirii sau albe dispuse în corimbe umbeliforme, cultivată ca plantă decorativă *(Spiraea opulifolia).* Cf. PANȚU, PL. 305, CADE, SCRIBAN, D.; **e)** (regional) cretușcă *(Spiraea ulmaria).* Cf. BRANDZA, FL. 57, DAMÉ, T. 188, BARCIANU, BIANU, D. Ș., BUJOREAN, B. L. 395, SCRIBAN, D., BORZA, D. 70, MAT. FOLK. 703; **f)** (regio-

nal) cununiță *(Spiraea ulmifolia)*. Cf. PANȚU, PL. 84, 306, SCRIBAN, D., BORZA, D. 164; **g)** (regional) aglică *(Filipendula vulgaris, Spiraea filipendula)*. BORZA, D. 70. *Iată, zice, ce e bun, Flores bones, taula, Trei unghii fintaula.* MUMULEANU, C. 158/17. *Ce lucruri frumoase... de richită, taulă... se pot face din ovărășiile muncii plugărești.* JIPESCU, ap. TDRG.

2. (Regional) Potroacă *(Centaurium umbellatum)*. Cf. BUJOREAN, B. L. 395, BORZA, D. 43.

3. (Regional) Lemn-cîinesc *(Ligustrum vulgare)*. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

4. (Regional; în forma *tăulă*) Iarbă-neagră *(Calluna vulgaris)*. BORZA, D. 38.

5. (Regional) Corn *(Cornus mas)*. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Accentuat și: **taúlă.** BARCIANU, ALEXI, W., BUJOREAN, B. L. 395. — Pl.: *taule.* — Și: (regional) **tăúlă** s. f. ALEXI, W., BORZA, D. 38.

— Din pol. **tawuła.**

TÁULĂ² s. f. (Regional) Treabă **(1)**. *Altă taulă.* VAIDA.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TAULÉTĂ s. f. v. **toaletă.**

TAUMATÚRG, -Ă s. m. și f. (În concepțiile religioase) Persoană înzestrată cu capacitatea supranaturală de a face minuni. *Taumaturga principală e sfînta Brigitta.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 158, cf. CALENDAR (1854), XXXIV/13, LX/14, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Ești, precît înțeleg, un taumaturg.* SADOVEANU, O. XII, 124, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *taumaturgi, -e.*

— Din fr. **thaumaturge.**

TAUMATURGÍE s. f. (În concepțiile religioase) Pretinsă putere de a face minuni; minune, magie. *Mi-e teamă de-acea zi... Cînd nu te va mișca a mea thaumaturgie.* CĂLINESCU, L. L. 128, cf. DN², DEX.

— Scris și: (după fr.) *thaumaturgie.* — Pl.: *taumaturgii.*

— Din fr. **thaumaturgie.**

TAÚN s. m. v. **tăun.**

TAUNJÉR s. n. v. **tăujer.**

TÁUR s. m. **1.** Mascul necastrat din specia taurinelor cu capul mare, pielea groasă și aderentă, părul de pe frunte lung, gădesea încrețit; (regional) bic, buhai, gonitor *(Bos taurus)*. *În hriboria sa cea orbitoare omorără pre taore.* PALIA (1581), 206/2. *Nici ale lor putință, nici a taurilor nu pot să-i stea împotrivă.* HERODOT (1645), 422. *Junci și cu tauri mă-mpresoară Cu căscate guri, să mă omoară.* DOSOFTEI, PS. 66/11. *Unt de vaci și lapte de oi, cu grăsimea mieilor și a berbecilor, a fii de tauri și de țapi.* BIBLIA (1688), 150²/34, cf. LEX. MARS. *La jertfeanicul lunii sta de față o păreache de tauri.* AETHIOPICA, 80ᶠ/6. *Face haz a să pune la primejdia pornirii unui taur.* IST. AM. 66ᵛ/9, cf. LB. *Un leu, un bălaur Sau vreun sălbatic taur Să-ntîlnesc, să luptă, zbiară.* BĂRAC, A. 68/18. *Se plînge ... că n-are blana unui urs... sau virtutea unui taur.* CONACHI, P. 267. *Lăpușneanul, mugind ca un taur..., voi a se întorna cu fața spre părete.* NEGRUZZI, S. I, 165, cf. POLIZU. *Ce știe... junicea, mînzatu, tăuru, gonitori!* JIPESCU, O. 48, cf. CIHAC, I, 279. *Colo devale, în înfundătura ceea, un taur grozav la mulți bezmetici le-a cărmat zilele.* CREANGĂ, P. 202, cf. DDRF. *O legendă de Crăciun..., spune despre un leagăn de aur purtat pe valurile frumoase ale mării de un taur cu coarne de aur.* PAMFILE, CR. 165. *Baciu se holbă la ea o clipă, apoi, ca un taur care vede roșu, se aruncă și-i închise gura cu o droaie de pumni.* REBREANU, I. 279. *Spre apusul de jăratic Cu livezi scăldate-n aur Trece-un nour singuratic, Alb și mare cît un taur.* TOPÎRCEANU, O. I, 176, cf. DS. *Enorm și fioros,... mai mare decît cel mai mare taur domestic selecționat,* [zimbrul] *se mișcă totuși agil.* SADOVEANU, O. IX, 244. *Cuprins de acea inexplicabilă atracție pe care o manifestă de obicei taurii față de roșu..., se repezi la omul cu steguleț.* V. ROM. iulie 1954, 293. *Îl găsești frumos? Are niște ochi de taur melancolic.* VINEA, L. I, 174. *Ipostazele lui sînt un rege cu suliță..., un taur, un cerb.* BARBU, PRINC. 86, cf. H II 117, 166, VII 386, IX 41, 472, VÎRCOL, V. *Mare șarpe se făcea, Șarpe balaur, Cu coada de aur, Ochii-n cap ca de taur.* BALADE, I, 390. *Bulgăre de aur Cu coarne de taur* (Luna nouă). TEODORESCU, P. P. 232. *Pe-o piele de taur joac-un glob de aur* (Soarele). SBIERA, P. 322. *Rage greu între hotară Și răsun-a noua țară (Taurul).* PAMFILE, C. 33. ◇ Fig. *În preajmă-le ard focuri, căci ele se păzesc De iesme, tauri negri ce iadul locuiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 69. ◇ (Regional; în construcția) *De-a taurii* = numele unui joc de copii (Sînmihaiu Almașului — Zălau). Cf. ALR II 4 381/284. ◇ Expr. **A lua** (sau **a prinde**) **taurul de coarne** = a înfrunta cu îndrăzneală o dificultate, a lua lucrurile pieptiș. *Ar fi trebuit să ia taurul de coarne s-o dea pe nepoftită afară.* VINEA, L. I, 86, cf. II, 286. ◇ Compuse: **taur-sălbatic** = zimbru *(Bison europaeus)*. Cf. DRLU, BARCIANU, ALEXI, W.; (prin nordul Transilv.) **taur-de-pădure** sau **taur-de-ciută** = cerb *(Cervus elaphus)*. Cf. ALR I 1 163/337, 343; (Transilv.) **taurul-lui-Dumnezeu** = nasicorn *(Oryctes nasicornis)*. Cf. MARIAN, INS. 9, JAHRESBER. XII, 139, XIX—XX, 26, CADE. ✦ Fig. (Rar) Om zdravăn. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

2. (Prin nordul Munt.) Berbec pentru reproducere. Cf. H IX 283, ALR I 1 769/776, ib. 1 771/776.

3. (Entom.; regional) Rădașcă *(Lucanus cervus)*. Cf. MARIAN, INS. 34, CADE.

4. (Zool.; regional) Bou-de-baltă *(Bombinator igneus)*. *Cîntarea... nu-l face la vorbă de parcă orăcăie taurul, ci-i înmoaie glasul.* JIPESCU, O. 91.

5. (Astron.) Numele popular al constelației boreale (reprezentînd unul dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului), în dreptul căruia trece soarele între 21 aprilie și 21 mai. *În anul acesta stăpînește Mars în zodia taurului.* CALENDARIU (1814), 65/21, cf. POLIZU, COSTINESCU, CULIANU, C. 158, OTESCU, CR. 21, PAMFILE, CER. 170, ȘĂINEANU, D. U., H IX 174. ◇ Compus: **ochiul-taurului** = steaua cea mai strălucitoare din constelația taurului, de mărimea întîi; Aldebaran, (regional) luceafărul-porcesc, deșteptătorul. Cf. CULIANU, C. 47.

— Pronunțat: *ta-ur.* — Pl.: *tauri.* — Și: (popular) **táor** (BL VI, 198, VÎRCOL, V., ALR I 1 070, ib. 1 163, ib. 1 771, A I 35, II, 1, 3, 12, III 2, 3, 4, 12, 16, 17, 18, V 3, MAT. DIALECT. I, 194), (învechit și regional) **tăore** (ALR I 1 070/79, 94, 107, 109, 116, 118, 900, 922, A I 35, II 1, III 5, 18), (regional) **táure** (LB, BL I, 43, DR. V, 763, ALR I 1 070/103, 790, 874, 890, 896, 926, 940, A III 3, 18), **táhur** (H III 108) s. m.

— Lat. **taurus.**

TÁURE¹ adj., adv. v. **tare.**

TÁURE² s. m. v. **taur.**

TAURÍN, -Ă adj. Din familia taurului **(1)**; de taur. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✦ (Substantivat, f. pl.) Specie de rumegătoare mari din familia bovinelor, avînd ca reprezentant tipic boul; (și la sg.) animal din această specie. *Metoda de ameliorare a taurinelor prin încrucișările dintre rasele mai puțin productive cu rase ameliorătoare.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 745, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *ta-u-.* — Pl.: *taurini, -e.*

— **Taur** + suf. *-in.* Cf. fr. taurin.

TAURÍNĂ s. f. Acid organic produs prin descompunerea acidului taurocolic, prezent în bilă și în can-

tităţi reduse, în ţesutul pulmonar şi în muşchi. Cf. MACAROVICI, CH. 581, M. D. ENC.
— Cf. t a u r o c o l i c.

TAURÍSCI s. m. pl. Numele unor triburi celtice dintre care unul, aşezat în nord-vestul Daciei, s-a integrat ulterior în masa populaţiei romanizate. Cf. XENOPOL, I. R. I, 139, DER, M. D. ENC.
— Pronunţat: *ta-u-*.
— Din lat. **taurisci**, gr. ταυρίσκοι.

TAUROBÓL s. n. Ritual religios practicat de unele popoare antice şi constînd din jertfirea unui taur; p. e x t. altarul pe care se jertfea. Cf. PROT. — POP., N. D., DN[2].
— Pronunţat: *ta-u-*.
— Din fr. **taurobole.**

TAUROCÓLIC adj. (În sintagma) *Acid taurocolic* = acid biliar alcătuit din acid colic şi taurină, prezent în sînge în stări patologice. Cf. DER, M. D. ENC.
— Din fr. **taurocholique**, engl. **taurocholic.**

TAUROMAHÍE s. f. Arta de a lupta cu taurii **(1)**. Cf. COSTINESCU, DN[2], M. D. ENC.
— Pronunţat: *ta-u-*.
— Din fr. **tauromachie.**

TÁUTĂ s. f. v. **tafta.**

TAUTOGRÁM s. n. v. **tautogramă.**

TAUTOGRÁMĂ s. f. (Rar) Poezie ale cărei versuri încep cu aceeaşi literă. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. — POP., N. D., DN[2].
— Şi: (învechit) **tautográm** (I. GOLESCU, C.) s. n., **tavtográmă** (id. ib.) s. f.
— Din fr. **tautogramme.**

TAUTOLÓGIC, -Ă adj. Care are caracter de tautologie, privitor la tautologie.
I. Cf. t a u t o l o g i e **(I 1)**. Cf. I. GOLESCU, C., BARCIANU. ✦ (Prin analogie; despre un conţinut, o idee, o concepţie etc.) Care este reluat sub o altă formă. (Adverbial) *„Natura" e din punct de vedere estetic polivalentă. Mai mult sau mai puţin tautologic formulată.* BLAGA, Z. 291.
II. (Lingv.) **1.** Cf. t a u t o l o g i e **(II 1)**. Cf. COSTINESCU, HASDEU, I. C. 20, DL, DM.
2. Cf. t a u t o l o g i e **(II 2)**. *Cele două elemente ale repetiţiei tautologice.* GRAM. ROM.[2] II, 415.
— Pl.: *tautologici, -ce.*
— Din fr. **tautologique.**

TAUTOLOGÍE s. f. **I. 1.** Judecată în care subiectul şi predicatul logic sînt exact aceeaşi noţiune. Cf. I. GOLESCU, C. *Medievalii au dat altă însemnătate acestor tautologii.* MAIORESCU, L. 71, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Admirabilă tautologie.* IBRĂILEANU, A. 10, cf. SCL 1962, 443, M. D. ENC., DEX. ✦ (Prin analogie) Reluarea, sub altă formă, a unui anumit conţinut, a unei anumite idei, concepţii etc. *Analiza se rezumă la o tautologie.* RALEA, S. T. III, 17.
2. Expresie care în cadrul unui sistem formal este adevărată în orice interpretare. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.
II. (Lingv.) **1.** Pleonasm. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU D. U. *Aceste tautologii acordă stilului un colorit negativ* VARLAAM — SADOVEANU, 48, cf. DER. *„Timp în schimbare", da, întocmai, deşi e o tautologie.* V. ROM. decembrie 1970, 52, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Tautologie toponimică* = toponim alcătuit din două sinonime. *Un aspect foarte interesant şi totodată curios al traducerilor sînt tautologiile toponimice.* IORDAN, N. L. I, V, cf. SCL 1958, 340.
2. Fenomen sintactic care constă în repetarea unor cuvinte cu acelaşi sens, dar cu funcţiuni diferite, marcate de obicei prin deosebire de intonaţie sau de formă şi care are rolul de a sublinia o calitate sau o acţiune. Cf. DER., GRAM. ROM.[2] II, 415, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tautologii.* — Şi: (învechit) **tavtologíe** (I. GOLESCU, C.), **taftologíe** (COSTINESCU, GÁLDI, M. PHAN. 258) s. f.
— Din fr. **tautologie**, ngr. ταυτολογία.

TAUTOMERÍE s. f. Formă de izomerie caracterizată prin uşurinţa cu care izomerii trec unul în celălalt. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunţat: *ta-u-*.
— Din fr. **tautomérie.**

TÁVA[1] adv. (Regional; în e x p r.) **A-l da (pe cineva) tava** (sau **tavă**) = a tăvăli **(1)**; a tăbărî asupra cuiva, a bate pe cineva. *Trage-i pumni, palme şi pe urmă... dă-l tavă prin noroi.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. ŞIO II[1], 352. *Măicuţa... îl îngrămădea într-o perină, îl întindea, îl dădea tava.* ARGHEZI, S. IX, 13. *Se pricepeau să pună mîna pe şeful său rău de gură sau rău de mînă şi-l dădeau tava.* PAS, Z. III, 174, cf. II, 214, SCL 1976, 400, ZANNE, P. III, 394. (Rar) **A face tavă** = a face scandal. Cf. DDRF.
— Şi: **távă** adv.
— Cf. t ă v ă l i.

TAVÁ[2] s. f. v. **tavă[1].**

TAVALĂ s. f. v. **tavalgă.**

TÁVALGĂ s. f. (Bot.; regional) Numele a două plante din familia rozaceelor: **a)** taulă[1] *(Spiraea crenata).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 538, id. D. 136, GRECESCU, FL. 200, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 164; **b)** taulă[1] *(Spiraea salicifolia).* id. ib.
— Şi: **tavală** s. f. CONV. LIT. XXIII, 1 056.
— Din rus. **таволга.**

TAVÁN[1] s. n. **1.** Plafon al unei încăperi, al unei camere, (rar) pod[1] **(3)**, (regional) bagdadie; p. e x t. partea superioară a unei peşteri, a unei pivniţe etc. *Podina pentru tavan de stejar sau de fag* (a. 1791). ap. ŞIO II[1], 353. *Bolta tavanului* [peşterii] *nu ave vreo dărîmătură.* DRĂGHICI, R. 119/6, cf. PANN, H. 63/12, POLIZU. *Mi-aduc aminte acolo o sală mare, zugrăvită pe pereţi şi tavan cu toţi zeii Olimpului.* GHICA, S. 495. *Tavanul acestei camere de grinzi şi uluci de stejar frumos lucrate.* FILIMON, ap. ŞIO II[1], 353. *O lampă de argint, de forma maurească, se cobora din mijlocul tavanului.* ALECSANDRI, O. P. 141, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 620. *Aceste picturi ocupau patru compartimente pătrate pe tavanul boltei* [din mormîntul Nasonilor]. ODOBESCU, S. III, 118. *Lampa filfîia lungă, ca şi cînd ar fi vrut să ajungă tavanul.* EMINESCU, N. 58. *Şapte policandre... atîrnau din tavanul lucrat în sidef.* CARAGIALE, O. II, 268. *Se ascunse într-o crăpătură de grindă de la tavanul casei.* ISPIRESCU, L. 221. *I se părea că se lasă tavanul pe el şi pereţii se string.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 18, cf. DDRF. *În pereţi, ferestre ea nici nu va avea, Căci prin tavan lumina din soare va cădea.* I. NEGRUZZI, S. II, 46. *Înspre gură, tavanul (plafonul) acestei peşteri este acoperit cu un strat alb de var.* MOLDOVAN, Ţ. N. 76. *Tot tavanul era scris Cu versuri de-a lui Dionis.* COŞBUC, P. I, 86. *În salon, din mijlocul tavanului, o lampă mare de bronz.* DELAVRANCEA, H. T. 216, cf. ALEXI, W. *Şuviţe tainice de apă Spre peşteri drum de ani străbat, Într-una se preling şi sapă Tavanul şubred şi-nnoptat.* CERNA, P. 33. *Un om înalt, ridicîndu-şi mîna, ar fi ajuns la tavan.* AGÎRBICEANU, A. 47. *Tîrziu după miezul nopţii, coperişul cu căpriorii arşi se prăbuşi peste tavanul etajului.* REBREANU, R. II, 206. *Văzu cît e de jos tavanul casei.* ARDELEANU, D. 69. *Tavanul unei cameri de hotel În care s-a-mpuşcat un pasager.* MINULESCU, V. 129. *Tavanul sculptat, împărţit în patrate numeroase, e pictat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 173. *Lampa lucea într-un ţărcălan fumuriu, atîrnată de tavan.* SADOVEANU, O. VI, 301, cf. CANTUNIARI, L. M. 147. *Opaiţul cu rapiţă, din tavan, pîlpîia leneş.* ARGHEZI, S. XI,

86. *De tavanul mărunt atîrna, drept la mijloc, un beț.* STANCU, R. A. IV, 263. *Tavanul ne striveşte capetele.* GALAN, Z. R. 352. *Privi tavanul albastru al serei şi geamurile asudate.* BARBU, PRINC. 28. *După o mică pauză .... se lasă pe spătarul fotoliului şi priveşte în tavan.* T IUNIE 1964, 12. *Tavanul îmi stătea în cap, îmi apăsa creierul.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 448. *Stau culcat numai pe spate. Stau cu faţa spre tavan.* FOLC. MOLD. II, 243. ◇ Fig. *Supt a climei noastră ceaţă, subt al ei surit tavan.* PR. DRAM. 362. *Tavan de ciori, văzduhul putred scade.* VOICULESCU, POEZII, II, 115. *Tavanul de nouri se coborîse şi stropea întruna umezeală rece.* SADOVEANU, O. XIII, 574. *Ca o funingine albă căderi fulgii din tavanul negru al cerului de iarnă.* BART, E. 308. ◇ Expr. **(A sta** sau **a rămîne** etc.) **cu ochii** (sau **privirea**) **în tavan** sau **a avea privirea în tavan** = a nu face nimic, a sta degeaba; a fi cu gîndul aiurea. *Se zvîrcoli în pat vreo două ceasuri, cu ochii în tavan.* AGÎRBICEANU, A. 99. *Privirea înţepenită în tavanul scund.* ARDELEANU, D. 130. *Stătea lungit pe-o canapea cu mîinile sub cap, cu ochii în tavan, cucerit de amintiri.* SADOVEANU, E. 174. *Silion rămase cîtva timp cu ochii aţintiţi în tavan.* VINEA, L. I, 60. *Avea privirile aţintite în tavan şi fuma, aproape copleşit de gînduri.* V. ROM. octombrie 1964, 23. *Îmi dădeam seama că e culcat,... cu ochii în tavan.* ib. septembrie 1970, 63.

2. (Regional) Fiecare dintre cele două extremităţi ale unei corăbii, unde sînt încăperile corăbierilor. Cf. DL, DM, DEX. *Şeade Tănislav culcat... În tavanul caiculuiu, Unde vîntul adia.* PĂSCULESCU, L. P. 244, cf. 245.

3. (Regional; determinat prin „de jos") Duşumea (Mărgineni — Piatra Neamţ). Cf. CHEST. II 202/74.

4. (Prin nord-vestul Munt.) Umflătură a copitei interioare, la vite, pînă la nivelul unghiilor. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *tavane* şi (rar) *tavanuri* (POLIZU, CADE, DEX). — Şi: (regional) **tăván** (BARCIANU, ALR II/I MN 115, 3 770/848), **tabán** (A V 33, ALR II/605), **taiván** (VÎRCOL, V.) s. n.
— Din tc. **tavan.**

TAVÁN[2] s. n. v. **taban[1].**

TAVATÚRĂ s. f. sg. v. **tevatură.**

TÁVĂ[1] s. f. **1.** Obiect plat de diferite forme şi dimensiuni, cu marginile puţin ridicate, pe care se aduc la masă farfuriile, tacîmurile, mîncarea etc.; talger, tipsie **(1)**, (învechit şi regional) **tăbliţă (III 2)**, (învechit, rar) **tabletă (3)**, (regional) **tablă[1]**, **tablă[1] (III 2 e)**, **taţă (1)**, **taţîn.** *Poronci de-i adusără tavaoa unde era capul şi picioarele şi măinule.* HERODOT (1645), 50. *1 tavă de felegene* (a. 1796). IORGA, S. D. XII, 123. *Poftim, vă uitaţi şi-n tavă, că nu e în ea nimic.* PANN, H. 79/16. *A treia călţunărească aducea o tavă cu peteală, semnul bogăţiei.* GHICA, S. 34, cf. COSTINESCU. *Voi să ieie de la dînsa tava înfăşurată-n hîrtie.* SLAVICI, N. I, 318. *Ieşi... din odaie cu furca pe tavă.* ISPIRESCU, L. 92. *V-aş arăta... o tavă rotundă de argint.* ODOBESCU, S. III, 635. *Să-ţi iei... linguriţa de dulceaţă Şi să pleci trîntind în tavă gologanii pentru ea.* MACEDONSKI, O. I, 84, cf. DDRF, BARCIANU, ŞIO II_1, 352, ALEXI, W. *Băiatul se întoarce aducînd pe o tavă verde două pahare de vin cu sifon.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 58, cf. NICA, L. VAM. 239. *Privea... viragiile savante ale chelnerilor printre scaune, balansînd, în vîrful braţelor, tăvile încărcate.* Ç. PETRESCU, Î. I, 4. *Tava cu ouă roşii din mijlocul mesii ne luase ochii.* BRĂESCU, A. 81. *Noi ţi-am adus năutul dorit... şi tăvi cu mirodenii.* I. BARBU, J. S. 122. *Se depărtă cu băgare de seamă printre mesele cu lume şi chelnerii care forfoteau grăbiţi cu tăvile în echilibru.* VINEA, L. I, 140. *Îi arătă... cupele şi tavele încinse cu cununi de flori.* BARBU, PRINC. 102, cf. H II 226. *Pe tavă Că-mi punea Oglinda Şi cununa.* TEODORESCU, P. P. 655. *Cum a văzut-o preutul cu nişte tăvale în mîni, au crezut că le-au adus lor de mîncat.* SBIERA, P. 240. *Ştie mocanul ce e şofranul? Cînd îl vede pe tavă, gîndeşte că e otravă.* ZANNE, P. V, 426. *Într-o tavă spoită, Şede o nucă curăţită* (Aria). GOROVEI, C. 17. ◇ Fig. *Ca mine îl privea şi un bîtlănaş cinepiu de pe tava verde a unei frunze de nufăr.* SADOVEANU, O. XVII, 450. ◇ Expr. **A-l servi pe cineva (ca) pe tavă** sau **a-i aduce** (sau **a-i da** etc.) **cuiva (ca) pe tavă** = a-i servi pe cineva foarte bine, cu tot dichisul; a-i aduce cuiva totul de-a gata. ✦ Obiect plat din metal cu diverse întrebuinţări în medicină. *Şi-a pus şi ea o mască de tifon, ia tava de instrumente.* T AUGUST 1964, 61. ✦ Taler pe care se strîng bani în biserică de la credincioşi. *Punînd pe tavă un ban de aur, mi-am luat îndrăzneala să întreb pe mitropolit... dacă a trecut vreodată prin ţara noastră.* GALACTION, O. 91. ✦ (Rar) Şervetel brodat care se aşterne pe o tavă **(1)** sau pe o mobilă ca ornament. *Să-i lucreze... ceva, un lucru de nimic, dar făcut de mîna ei. — Ba, lucru minunat! avea chiar, din timpurile cele bune, o tavă începută, aproape gata.* SLAVICI, N. I, 308.

2. Vas de tablă sau de fier (smălţuit), cu marginile ridicate, în care se coc la cuptor anumite mîncăruri, prăjituri etc. Cf. CIHAC, II, 620. *Calul ai să-l poţi alege punînd în mijlocul hergheliei o tava plină cu jăratic.* CREANGĂ, P. 192, cf. 194. *Pune într-o strachină sau tavă (tăva) alîtia cărbuni cîte feluri de pîine voieşte gospodarul să samene.* PAMFILE, A. R. 10, cf. id. I. C. 391, ŞĂINEANU, D. U. *Se umezeşte puţin cu apă tava.* S. MARIN, C. B. 207, cf. H II 32, 82, 90, 126, 147, 177, 214, 256, XIV 162, 313, X 163, 436. *În sara de Sf. Vasile se pun linguri pline cu apă într-o tavă.* ŞEZ. III, 122, com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ. *Prinse gisca... şi tăvălind-o într-o tăva cu unt, o aruncă înăbuşind-o în cuptorul înfierbîntat.* I. CR. III, 157, cf. ALR II 4 023/682. *Ziua tava şi noaptea dîrmoi* (Cerul). PAMFILE, C. 53. ◇ Loc. adj. şi adv. **La tavă** = gătit în tava **(2)** pusă în cuptor. *Trimisese la cuptor două gîşte grase ca să se rumenească la tavă pe nişte varză acră.* ap. ŞIO II_1, 352. *Au propus să urce preţurile... la fripturile la tavă.* ARGHEZI, S. XI, 96.

3. (Regional; în forma *tava*) Vas în formă de lighean. *Tavaua de aramă.* ALR II 4 015/723.

4. (Regional) Taler de balanţă (Pecinişca — Băile Herculane). Cf. ALR II 4 278/2. ◇ Fig. *Noi ne aflăm adăpostiţi chiar sub tavele balanţei; ori din ce parte s-ar distruge echilibrul, am fi striviţi.* ODOBESCU, S. III, 412.

5. (Prin Olt.) Tinichea cu care se astupă uşa cuptorului. Cf. CHEST. II 323/73, 74.

— Pl.: *tăvi* şi *tave.* — Şi: (învechit şi regional) **tavá** (pl. *tavale* PASCU, C. 208, *tăvăli* ALR II/537, A IX 1), **tăvá** (pl. *tăvale*) s. f.
— Din tc. **tava.**

TÁVĂ[2] adv. v. **tava[1].**

TAVÉRNĂ s. f. **1.** Circiumă (sărăcăcioasă) instalată de obicei la subsol. Cf. PROT. — POP., N. D. *Cantina (pivniţa), în care pot să intre mai mult de o mie oameni, este transformată în tavernă englezească.* FILIMON, O. II, 164, cf. COSTINESCU. *Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorîtă, Unde pătrunde ziua printre feresti murdare.* EMINESCU, O. I, 56, cf. DDRF. *Iată călugărul-poet, prin taverne, prin turnuri.* BACOVIA, O. 236. *Deştept măturătorii albelor oraşe Şi-adorm întîrziaţii negrelor taverne.* MINULESCU, V. 70. *Adunătura din taverna unde m-ai tîrît erau oameni?* CAMIL PETRESCU, T. II, 135. *Tavernele de-a lungul cheiului, cu firme scrise în şase limbi, gemeau de o lume zgomotoasă şi cosmopolită.* BART, S. M. 32. *Viaţa... rămîne închisă între tavernă, spital şi cimitir.* ARGHEZI, S. XI, 164. *De mult nu-i auzise glasul răguşit şi patetic, glasul ei de cîntec de tavernă.* VINEA, L. I, 186. *Ce univers ceţos ca o tavernă Fu lumea-n care ne-am născut noi doi.* V. ROM. mai 1954, 5. *În romanele sale există camere mo-*

bilate (mizerabile), taverne, case de toleranță. CONTEMP. 1956, nr. 488, 3/4. *Se prăbușise iar în vreo tavernă din marginea Bucureștilor.* BARBU, PRINC. 27.

2. (Învechit; rar) Prăvălie. Cf. ARISTIA, PLUT.

— Pl.: *taverne.* — Și: (învechit, rar) **tabérnă** (STAMATI, D., ALEXI, W.), (rar) **távérnă** (BARCIANU) s. f.

— Din fr. **taverne**, germ. **Taverne.** — **Tabernă** < lat. **taberna.**

TAVÉRNIC s. m. (Învechit, rar) Custodele unui tezaur; funcționar care primea și distribuia banii statului. *Au dăruit Andrei al II-le lui Dionisie tavernicului Seplacul de lîngă Reghen.* ȘINCAI, HR. I, 254/38, cf. 256/7, ENC. ROM.

— Pl.: *tavernici.*

— Lat. med. **tavernicus.**

TÁVLĂ s. f. v. **tablă**[2].

TAVLÍE[1] s. f. v. **tablă**[2].

TAVLÍE[2] s. f. v. **tăblie.**

TÁVNICĂ s. f. v. **tavniță.**

TÁVNIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Numele a două plante erbacee: **a)** plevaiță (*Xeranthemum annuum*). CONV. LIT. XXIII, 1 056, BRANDZA, FL. 307, GRECESCU, FL. 326, TDRG, SCRIBAN, D., BORZA, D. 187; **b)** plevaiță (*Xeranthemum foetidum*). SCRIBAN, D., BORZA, D. 187. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

— Pl.: *tavnițe.* — Și: **távnieă** s. f. GRECESCU, FL. 326, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 187.

— Etimologia necunoscută.

TÁVOLĂ s. f. (Italienism, rar) Masă[1] **(I 1).** *O tavolă rătundă Și mare sta la mijloc.* HELIADE, O. I, 220.

— Pl.: ?

— Din it. **tavola.**

TAVTALAGHION s. n. v. **taftalog.**

TAVTOGRÁMĂ s. n. v. **tautogramă.**

TAVTOLOGÍE s. f. v. **tautologie.**

TAXÁ vb. I. Tranz. **1.** A supune unei taxe; a fixa o taxă, un impozit, un preț; (învechit, rar) a taxirui. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C., ARISTIA, PLUT., POLIZU, PROT. — POP., N. D. *Grîul meu, de prima calitate, mi l-au taxat ca de al doilea calita* (a. 1889). URICARIUL, XIV, 249, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU D. U. *Și-a deschis aparatul de taxat fără să-și ridice ochii.* V. ROM. iulie 1970, 13.

2. Fig. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") A considera, a califica drept... *Te va taxa cu numele de ignorant.* FILIMON, O. I, 374. *Puțin îmi pasă dacă mă taxezi de Catavencu.* CARAGIALE, O. VII, 257. *Moldovenii erau taxați de școala adversă din Blaj și București de reacționari aristocrați.* IBRĂILEANU, SP. CR. 27, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Boierii ocîrmuitori... taxaseră mișcarea lui Tudor de „faptă tîlhărească".* OȚETEA, T. V. 143. *Tot ce e desuet e taxat ca atare.* CONTEMP. 1971, nr. 1 298, 4/2.

— Prez. ind.: *taxez.*

— Din fr. **taxer**, lat. **taxare**, germ. **taxieren.**

TAXACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme, lemnoase, cu frunze persistente, aciculare, cu flori unisexuate, solitare, cele femele cu sămînța acoperită cu un înveliș cărnos; (și la sg.) plantă din această familie. M. D. ENC., cf. DEX.

— Pl.: *taxacee.*

— Din fr. **taxacées.**

TAXADÍT, -Ă adj. v. **taxidit.**

TAXÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) Care plătește taxă. *Acele comune robite, învrîstate cu altele libere, cu jumătate libere sau taxale,... se împărțeau după comitate și districte.* BARIȚIU, P. A. I, 647. *Administrația în comitate, în scaunele secuiești, în districtele săsești, în localitățile taxale.* BLAGA, G. 85.

— Pl.: *taxali, -e.*

— Din lat. **taxalis.**

TAXALÍST, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar) Persoană care plătește taxă. *Moșii... cîte se aflau atunci de faptă în uzufructul, adecă în cultivarea și folosirea permanentă, necurmată a cultivatorilor de toate categoriile, proprii, iobagi, zileri,... taxaliști.* BARIȚIU, P. A. I, 562, cf. III, 26.

— Pl.: *taxaliști, -ste.*

— Din lat. **taxalista.**

TAXÁRE s. f. Acțiunea de a **taxa.**

1. Cf. **taxa (1)**; (învechit) taxație **(1).** Cf. DRLU, POLIZU. *A protestat înscrierea taxei monopolului rachiului în bugetul comunei, propunînd taxarea altor obiecte în profitul comunei.* I. IONESCU, D. 218, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DEX.

2. Cf. **taxa (2).** Cf. DRLU, COSTINESCU.

— Și: (învechit, rar) **taxíre** s. f. DRLU.

— V. **taxa.**

TAXATÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care se ocupă cu primirea (rar și cu fixarea) sumelor datorate de public pentru o prestare de serviciu (în special la transportul în comun); încasator. Cf. COSTINESCU. *Unul dintre frații ei..., taxator la vama din Galați, se luptă cu o casă plină de copii.* SLĂVICI, N. II, 201, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Tramvaiul mă aduse din nou la podul Ilefterie, cum îl porecli o taxatoare neîngrijită.* BRĂESCU, V. A. 144, KLOPȘTOCK, F. 194. *Șeful se certa cu agentul, secundul vaporului cu taxatorul.* BART, Ș. M. 87. *În tramvai, taxatorul mîțăia amorțit de frig.* BENIUC, M. C. II, 347. *Taxatoarea începu să-i moralizeze.* PREDA, R. 185. *Adoarme taxatoarea cu un surîs.* IL mai 1965, 39, cf. L. ROM. 1965, 159, ib. 1966, 276, CL 1968, 315.

— Pl.: *taxatori, -oare.*

— Din fr. **taxateur**, germ. **Taxator.**

TAXÁȚIE s. f. **1.** (Învechit) Taxare **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., CUCIURAN, P. 23, POLIZU, COSTINESCU.

2. (În sintagma) *Taxație forestieră* = disciplină care cuprinde metodele de măsurare a volumului arborilor; dendrometrie. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *taxații.* — Și: (învechit) **taxațiúne** s. f. COSTINESCU, ALEXI, W.

— Din fr. **taxation.**

TAXAȚIÚNE s. f. v. **taxație.**

TÁXĂ s. f. Sumă de bani plătită statului sau unor instituții în schimbul unor drepturi sau servicii; (învechit) talie[1] **(II 1)**, tribut. *Sînt dator[i]..., nu vor să împlinească adeeă taxa* (a. 1766). IORGA, S. D. XIII, 258. *Li-se dăruiesc... taxele, decimele.* ȘINCAI, HR. III, 276/35, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *O taxie ce au fost pusă asupra mărfilor* (a. 1831). URICARIUL, II, 217. *Urmașii sei și se mulțemească numai cu venitul domniilor rîgale, fără a pretendui de la nație taxii și contribuții.* SĂULESCU, HR. I, 239/23, cf. CUCIURAN, D. 109/9. *Taxa pusă pe bucatele și beuturile ce se mistuiesc în ceva loc.* RUS, I. T. 76/29, cf. BULETIN, F. (1843), 128/31, C. VÎRNAV, II. 80/13, STAMATI, D., POLIZU. *N-a plătit pe un an întreg taxia și chiria.* NEGRUZZI, S. III, 198, cf. PROT. — POP., N. D. *Proprietarul tîrgului a protestat înscrierea taxei monopolului rachiului în bugetul comunei.* I. IONESCU, D. 218. *Va fi scutit de taxa de 300 franci, la care erau obligați directorii în anii trecuți.* ALECSANDRI, S. 3, cf. COSTINESCU. *Taxele acestei școli sînt prea scumpe.* MAIORESCU, CR. II, 133, cf. DDRF. *Vede că stă lume pe scaunele de pe aleea*

principală; dă să se puie și el, dar n-are parte: taxa de loc, de zece bani, îl face să sară ars. SP. POPESCU, M. G. 93, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Să plătească peste taxa de intrare cel mai mult cincizeci de creițari.* REBREANU, I. 138, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Dădu din cap cu dezaprobare la diferitele adaosuri pentru lumină, încălzit,... taxă comunală.* C. PETRESCU, Î. II, 134: *Banca națională are drept la această taxă numai în cazul cînd ar face operațiuni de scont.* COD. PEN. R.P.R. 104. *Contribuțiuni și taxe asupra salariilor.* LEG. EC. PL. 348. *A venit toba fiscului pentru „o datorie" de proprietate pe patru ani, restanțe, taxe de moștenire.* ARGHEZI, S. XI, 16. *Am plătit taxie la municipiu.* STANCU, R. A. IV, 422, cf. L. ROM. 1966, 275. *Eu an plătit taxiia di muștenire și ei nu vor să știe.* GRAIUL, I, 409, cf. ALR I 385/270, LEXIC REG. 57. ◇ (Învechit) *Taxa capului* = capitație. *Au fost scutiți ca să nu plătească popilor catolici taxe personale sau, cum se zice, taxa capului.* BARIȚIU, P. A. I, 405, cf. III, 425. (Ieșit din uz) *Taxă de timbru* v. timbru. ✦ Formă de impozit perceput pentru anumite mărfuri. *De vreme ce aceste vite nu sînt de negoț..., să cuvine a să priimi fără plată de taxă* (a. 1839). DOC. EC. 723. *Acel venit în venitul poslinei, a taxei de trei la sută pe cerealele ce se esportează* (a. 1848). URICARIUL, X, 3. *Chiar și producțele ce se vindeau pe loc... erau de asemenea supuse la taxe anumite.* N. A. BOGDAN, C. M. 157. ◇ *Taxă vamală* = impozit sub formă de sumă procentuală ce se aplică mărfurilor care trec granița unei țări. *În același ziar, pe ultima pagină, rubrica „diverse" comunica... ridicarea cu un singur leu a taxelor vamale.* V. ROM. octombrie 1954, 105. *Ajunserăm la barieră și cînd să trecem, eu scot să dau taxa.* PREDA, Î. 83. ✦ (Învechit, rar) Preț, plată. *Eu sînt exilat, pentru capul meu e pusă tasa.* F (1867), 106.

— Scris și *tasă*. — Pl.: *taxe*. — Și: (învechit și popular) **táxie** (scris și *tacsie* I. IONESCU, F. 10/14, pl. *taxii* și *tăxii* ALAS 16 XII 1928, 5/3, SCL 1976, 400) s. f.

— Din germ. **Taxe**, lat. **taxa**, fr. **taxe**.

TAXÍ s. n. Taximetru. *Să trimetem... să oprească un taxi.* C. PETRESCU, C. V. 170. *Te conduc la prima gară de lîngă Sibiu, cu un autobuz, cu un taxi, cu căruța.* BENIUC, M. C. I, 138. *Tę cunosc eu; nu era să dai tu opt sute de lei taxiului.* VINEA, L. II, 252. *Birjarii se răriseră... Locul li-l luaseră niște taxiuri negre.* BARBU, Ș. N. 13. *Săream în taxi... mă uitam nelinițit la ceas.* V. ROM. iulie 1970, 3, cf. L. ROM. 1974, 73, 76.

— Pl.: *taxiuri*.

— Din fr. **taxi**[mètre].

TAXIÁRH s. m. (Învechit) Comandant al unui corp de armată. *Taxiarhul Duca.* ap. GÁLDI, M. PHAN. 259, cf. DN[2].

— Pronunțat: *-xi-arh*. — Pl.: *taxiarhi*.

— Din ngr. ταξίαρχος.

TAXIARHÍE s. f. (Învechit) Demnitatea de taxiarh. DN[2]. ✦ Corp de pedestrași în Grecia antică. DN[2].

— Pronunțat: *-xi-ar-*.

— Din gr. ταξιαρχία, fr. **taxiarchie**.

TAXICÓU s. n. (Rar) Taximetru. *Taxicourile închise... gîfîiau rar, tîrîndu-se pe șosea.* ARDELEANU, U. D. 168, cf. SCL 1960, 40. ✦ Autobus. Com. din CRAIOVA.

— Pl.: *taxicouri*.

— **Taxi** + **co**[mpanie].

TAXÍD s. n. (Învechit) Călătorie pe care o făceau negustorii (în străinătate) pentru a vinde sau a cumpăra marfă. *Să facem un taxid în alte țări.* GORJAN, H. I, 36/5. *Toți negustorii plecați... se și-ntorseseră de la taxid, fiecare cu încărcătura lui.* CARAGIALE, O. III, 39, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., GÁLDI, M. PHAN. 259. ✦ Cantitate de marfă adusă (din țări străine). *Am desfăcut astăzi taxidul de marfă ce am primit de la Țarigrad.* FILIMON, O. I, 223. *Negustorul nostru tocmai în ziua aceea primise un mare taxid de prospătură.* CARAGIALE, O. III, 152, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *taxiduri*.

— Din ngr. ταξίδι.

TAXIDÁR s. m. (Învechit) Persoană care stringea dările; (învechit) tefterdar (2), trepădător (2). *Taxildar cu slujba vînăricinlui* (a. 1784). IORGA, S. D. XIV, 119. *A dă mînă de ajutor taxildarilor de vînărici și dijmărit* (a. 1813). CAT. MĂN. I, 594. *Îndată a rînduit taxindari... să stringă de la oameni banii văcăritului.* DIONISIE, C. 193. *Să să zăticnească cu totul fieșcare supărare și neodihnă către raiele despre partea taxșildarilor dăjdiilor* (a. 1826). IORGA, S. D. XXI, 50, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Aprozii slujeau ca taxidari și împlinitori de datorii.* BĂLCESCU, P. A. 27/12. *Aceste dăjdii se vîndeau la particolari și ei le adunau prin oamenii lor numiți taxidari.* FILIMON, O. I. 121. *Desființăm pe taxidarii de la barieră, că sînt oamenii... boierilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 45. *Ajutoarele înșirară pe masă lucruri nevăzute,... trecute prin vămi și pe sub nasul taxildarilor.* BARBU, PRINC. 233, cf. GRAIUL, II, 157.

— Pl.: *taxidari*. — Și: **taxildár, taxindár, taxșildár, tahsildár** (TDRG), **tahsîldár** (SCRIBAN, D.) s. m.

— Din tc. **tahsildar**.

TAXIDĂRÍE s. f. (Învechit) Încasare a dărilor. *Tata mă lua cu dînsul prin județ de-i ajutam la taxidărie.* FILIMON, O. I, 122, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— **Taxidar** + suf. *-ie*.

TAXIDERMÍE s. f. Arta împăierii vertebratelor în vederea expunerii în muzee. Cf. ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **taxidermie**.

TAXIDERMÍST s. m. (Rar) Persoană care se ocupă cu taxidermia. Cf. NOM. PROF. 72.

— Pl.: *taxidermiști*.

— Din fr. **taxidermiste**.

TAXIDÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Împodobit, gătit; înfrumusețat. *Purta Rada cosicioare. Taxidite cu parale.* MAT. FOLK. 89, cf. T. PAPAHAGI, C. L.

2. Care are bani; bogat. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 77.

— Pl.: *taxidiți, -te*. — Și: **taxadít, -ă** adj. FD IX, 202.

— Cf. ngr. τάξις „aranjare, orînduire",

TÁXIE[1] s. f. v. **taxă**.

TÁXIE[2] s. f. v. **taxis**[1].

TAXÍL s. n. (Învechit) Încasare a banilor, a impozitelor. *În taxilul banilor cea mai dreaptă chibzuire să-ș păzască* (a. 1819). IORGA, S. D. VI, 117. ◇ Expr. **A face taxil** = a încasa. *Să meargă zăpciii... în sat și să facă taxil de la lăcuitori banii pistieriei* (a. 1814). ap. TDRG. *Care bani făcîndu-se taxil de starostea lor să se dea la pistierie* (a. 1815). ap. id. ib. *Caută spre a să face taxil banii ce sînt trebuincioși* (a. 1826). IORGA, S. D. XXI, 50.

— Pl.: *taxiluri*.

— Din tc. **tahsil**.

TAXILDÁR s. m. v. **taxidar**.

TAXÍM s. n. **1.** (Învechit și regional) Cîntec popular care se execută din cobză sau din scripcă. *Creștinilor vremii noastre deprinzîndu-li-să auzul cu taximurile și pestrefurile turcești* (a. 1823). BV III, 421, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. *Nu voiești să-ți fac un taxim?* ȘEZ. I, 281, cf. I. CR. VI, 315. ◇ Expr. **A trage un taxim** = a cînta, fig. a plînge cu hohot.

Cînd treceau pe la fereastra cucoanei... se oprea și, după porunca tuturor, îi mai trăgea un taxîm. HOGAȘ, H. 45, cf. SCRIBAN, D. ✦ Preludiu (IST. LIT. ROM. I, 111); partitură muzicală (SCRIBAN, D.).

2. (Prin Bucov.) Chef, petrecere. Cf. LEXIC REG. II, 124. ✦ Plimbare. LEXIC REG. II, 124.

— Pl.: *taximuri.* — Și: **taxím** s. n.

— Din tc. **taksim.**

TAXIMÉTRU s. n. Autovehicul care efectuează, contra plată, transporturi de persoane sau de mărfuri, prevăzut, de obicei, cu un aparat pentru înregistrarea sumei de plată (în raport cu distanța parcursă); taxi, (rar) taxicou. *Răsuflă ușurat, cînd căzu pe pernele taximetrului.* C. PETRESCU, C. V. 346. *Olguța coborî din taximetru.* TEODOREANU, M. II, 126. *Nu are nevoie... să cheltuiască cu taximetrele.* STANCU, R. A. IV, 403. *Au trimis să ne ia un cîrd de taximetre.* TUDORAN, O. 169. *Cu cinci ani în urmă m-am mutat la taximetre.* V. ROM. iunie 1970, 13.

— Pl.: *taximetre.*

— Din fr. **taximètre.**

TAXINDÁR s. m. v. **taxidar.**

TAXINÓMIC, -Ă adj. v. **taxonomic.**

TAXINOMÍE s. f. v. **taxonomie.**

TAXÍRE s. f. v. **taxare.**

TAXIRUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A stabili prețul; a taxa **(1).** *Stăpînirea orașului le prețuiește (taxiruiește) pînea sau carnea.* PETROVICI, P. 279/17, cf. L. ROM. 1965, 375.

— Prez. ind.: *taxiruiesc.*

— Din germ. **taxieren.**

TÁXIS[1] subst. (Învechit) **1.** S. n. Rang[1] **(1).** *Au stătut și în slujbă cămăraș de ocnă (care este începere de taxis boieresc)* (a. 1812). FURNICĂ, I. C. 284, cf. T. PAPAHAGI, C. L., GÁLDI, M. PHAN. 259.

2. S. f. (În forma *taxie)* Clasă de elevi. *Copilu lui logofătu Lupu Balș îi cel întîi în tacsia sau clasul lui.* KOGĂLNICEANU, S. 56. *Oamenii zic în metafora a sfîrși învățăturile... cînd un tînăr au trecut prin toate taxiile unui ghimnasu.* id. ib. 137.

— Pl.: **(2)** *taxii.* — Și: **táxie** (scris și *tacsie*) s. f.

— Din ngr. τάξις.

TÁXIS[2] s. n. (Med.; învechit) Reducerea prin masaj a unei hernii. Cf. BIANU, D. S.

— Din fr. **taxis.**

TAXÎM s. n. v. **taxim.**

TAXODIACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme, lemnoase, rășinoase, cu frunze solzoase sau aciculare persistente și cu fructe sub formă de conuri cu solzi; (și la sg.) plantă din această familie. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *taxodiacee.*

— Din fr. **taxodiacées.**

TAXONÓMIC, -Ă adj. Care aparține taxonomiei, de taxonomie.

— Pl.: *taxonomici, -ce.* — Și: **taxinómie, -ă** adj.

— Din fr. **taxonomique.**

TAXONOMÍE s. f. **1.** Știință a principiilor și legilor clasificării plantelor și animalelor. Cf. ENC. TEHN. I, 95, DER, M. D. ENC., DEX.

2. Știința legilor de clasificare. M. D. ENC., DEX.

— Și: **taxinomíe** s. f. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **taxonomie.**

TAZ s. n. v. **tas**[1].

TAZÍC s. n. v. **tizic.**

TAZMALÎC s. n. v. **tamazlîc.**

TAZMAZÎC s. n. v. **tamazlîc.**

TĂ pron. pos. f., adj. pos. v. **tău**[1].

TĂBÁC s. m., s. n. v. **tabac**[2].

TĂBÁCĂ s. f. v. **tabac**[2].

TĂBÁG s. n. v. **tabac**[2].

TĂBAN s. n. v. **taban**[1].

TĂBÁNĂ s. f. v. **tabană**[1].

TĂBÁNC s. m. v. **tabac**[1].

TĂBĂCÁR[1] s. m. Persoană specializată în tăbăcitul[1] pieilor; argăsitor, (învechit și regional) tălpar **(1),** (învechit) tabac[1], (regional) dubălar, opincarăș, orgar, pielcar, timar[1]. *Stratulat tăbăcar* (a. 1694). IORGA, S. D. V, 95. *Tăbăcarii, cu contractușele lor de uric* (a. 1796). id. ib. XII, 214. *Văpsitoriul, tăbăcariul să pedepsesc pentru neștiința lor... cu plata lucrului stricat.* PRAVILA (1814), 61/24. *Dubălarii sau tăbăcarii ce... vor cumpăra* [pielile] *să le lucreze* (a. 1823). URICARIUL, V, 57, cf. DRĂGHICI, R. 141/30, COSTINESCU, DDRF, ȘIO II_1, 338, ALEXI, W., TDRG. *Calfele de tăbăcari miroseau a piele proaspătă tăbăcită.* ARDELEANU, D. 32, cf. NOM. PROF. 45. *Ea e pe fundul zăcătorilor tăbăcarului, înecată în drojdiile puturoase ale zmîrcului de argăseli.* ARGHEZI, S. XI, 157. *Cînd fiul tăbăcarului le văzu pe cele trei femei tinere ieșind din prăvălie, rămase încremenit.* CAMIL PETRESCU, O. I, 448. *O lume pe vecie străină de lumea calfei de tăbăcar.* C. PETRESCU, A. R. 56. *Măcelarii alergară, Carnea-ndată-o cumpărară. Și pielea...* [caprei] *tăbăcarii.* ALECSANDRI, P. P. 266, cf. H X 539. *Pielea-n tîrg la tăbăcari S-o fac zgardă la ogari.* MAT. FOLK. 527. *Pielea o dă la tăbăcar.* BALADE, I, 393. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Pe la cîrciumi, la mese, în marginea trotuarului, lucrătorii tăbăcari beau și discutau destul de tare.* ARDELEANU, D. 129. ✦ Persoană care vinde piei tăbăcite. Cf. ȘIO II_1, 338.

— Pl.: *tăbăcari.*

— **Tabac**[1] + suf. *-ar.*

TĂBĂCAR[2] s. m., s. n. **1.** S. m. (Învechit și regional) Persoană care fumează sau prizează tabac[2]; (învechit și regional) tăbăcaș. Cf. MOLNAR, RET. 62/16, DRLU, POLIZU, CIHAC, II, 398, BARCIANU. *Păzește-mă, drăguț Doamne, De grădina cu mărar, De bădița tăbăcar.* RETEGANUL, CH. 146, cf. ȘEZ. III, 70, LEXIC REG. 110.

2. S. m. (Învechit) Fabricant sau negustor de tabac[2]. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU.

3. S. n. (Învechit, rar) Tabacheră **(1).** Cf. CLEMENS, TDRG.

— Pl.: (m.) *tăbăcari,* (n.) *tăbăcare.*

— **Tabac**[2] + suf. *-ar.*

TĂBĂCÁȘ s. m. (Învechit și regional) Persoană care fumează sau prizează tabac[2]. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *tăbăcași.*

— **Tabac**[2] + suf. *-aș.*

TĂBĂCĂREÁSĂ s. f. Soție de tăbăcar[1]; (rar) tăbăcăriță. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.

— Pl.: *tăbăcărese.*

— **Tăbăcar**[1] + suf. *-easă.*

TĂBĂCĂRÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. De tăbăcar[1], al tăbăcarului. *Cînd... ciocăne în talpa cizmelor tăbăcărești, se minunau de cum mai poate s-o ducă.* ARDELEANU, D. 16. ✧ *Lînă tăbăcărească* = lînă care se smulge de pe pielea de oaie dată la tăbăcit[1]; (învechit) lînă de tăbăcie. Cf. IONESCU-MUSCEL, FIL. 20, id. ȚES. 24.

2. S. f. (De obicei art.) Numele unui joc de cărți. *Mai aveam noi cu ce ne trece vremea, cînd voiam: țen-*

cușa, ba tăbăcărească sau concina. CREANGĂ, A. 104, cf. ȘIO II$_1$, 338, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.
— Pl.: *tăbăcărești.*
— **Tăbăcar[1]** + suf. *-esc.*

TĂBĂCĂRÍE[1] s. f. **1.** Meseria tăbăcarului[1]; (rar) tîmărie, (învechit) tăbăcie **(1)**, (regional) tăbăcărit. *Am putut vedea lucrări de dulgherie, de curelărie, de cizmărie, de tăbăcărie.* GHICA, s. 233, cf. COSTINESCU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 45, SCRIBAN, D., H XVI 238, VII 30. ✦ (Învechit, rar) Negoț cu piei tăbăcite. Cf. BARCIANU.

2. Atelier (sau secție industrială) în care se tăbăcesc pieile; (învechit, rar) tabalhana. V. d u b ă l ă r i e, t ă b ă c i e **(2)**. Cf. POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 339, ALEXI, W. *Aici încep tăbăcăriile cu coșurile înalte, afumate, și curțile mari, întinse.* ARDELEANU, D. 9, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Toate tăbăcăriile au nevoie de apă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 462. *Institutul va elabora, de asemenea, un procedeu tehnologic pentru tăbăcirea rapidă a pieilor de fețe, obținîndu-se prin aceasta o creștere a productivității muncii în tăbăcării.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 890, cf. M. D. ENC.
— Pl.: *tăbăcării.*
— **Tăbăcar[1]** + suf. *-ie.*

TĂBĂCĂRÍE[2] s. f. (Învechit, rar) Prăvălie în care se vinde tabac[2] **(1)**. V. t u t u n g e r i e. Cf. DRLU, BARCIANU.
— Pl.: *tăbăcării.*
— **Tabac[2]** + suf. *-ărie.*

TĂBĂCĂRÍT s. n. (Regional) Tăbăcărie[1] **(1)** (Ohaba — Făgăraș). Cf. H XVII 152.
— De la **tăbăcar[1]**.

TĂBĂCĂRÍȚĂ s. f. (Rar) Tăbăcărească. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *tăbăcărițe.*
— **Tăbăcar[1]** + suf. *-iță.*

TĂBĂCEÁLĂ s. f. Faptul de a t ă b ă c i[1] **(1)**; (concretizat) argăseală; (regional) crușeală, dubeală. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 616, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 43, ȘĂINEANU, D. U. *În această tăbăceală sau dubală stăteau pieile 6 săptămîni.* PAMFILE — LUPESCU, CROM. 205, cf. CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1966, 321. ◇ E x p r. **A da** (pe cineva) **prin tăbăceală** = a da cuiva o bătaie zdravănă, a da prin tărbăceală. Cf. CIHAC, II, 616, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *tăbăceli.*
— **Tăbăci[1]** + suf. *-eală.*

TĂBĂCHÉRĂ s. f. v. **tabacheră.**

TĂBĂCHERÍE s. f. v. **tabacheră.**

TĂBĂCHÉRNIȚĂ s. f. v. **tabacherniță.**

TĂBĂCÍ[1] vb. IV. T r a n z. **1.** A transforma pielea brută, cu ajutorul tananților, într-un produs moale, suplu, elastic și rezistent; a argăsi, (regional) a cruși, a dubi, a orgăli, a tîmări. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 339, ALEXI, W., TDRG. *Meșteșugarii acestia tăbăcesc piei de vite mari pentru opinci.* PAMFILE — LUPESCU, CROM. 204. *După ce o să învăț să tăbăcesc pieile, intru ucenic în uliță cojocarilor.* STANCU, D. 351, cf. ALRM SN I h 349. ◇ F i g. *Scoțînd-o să se pască ca o vită pe cîmpie, Lupii-ndală-i tăbăcîră pielea.* PANN, H. 48/6. *Ce n-am pus? Mi-am tăbăcit gingiile... Ce n-am pus?* CARAGIALE, O. VI, 181, cf. ȘIO II$_1$, 339. *Un negustor, pe care-l tăbăciseră agoniseala și vîntul mării.* GALACTION, O. 77. (R e f l.) *Pînă să ajungă omul la înțelepciunea asta, trebuie să i se îngroașe și să i se tăbăcească simțurile.* AGÎRBICEANU, S. 45. (R e f l. p a s.) *La tabaci cine slujește Pielea i se tăbăcește.* ZANNE, P. V, 617.

2. F i g. A snopi în bătăi. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, CRIBAN, D. *Jupîn Moțatu spusese calfelor să mă tăbăcească bine, fără să mă omoare însă.* STANCU, D. 341. *L-am tăbăcit pe unul că m-a suduit de mamă.* V. ROM. octombrie 1954, 147, cf. ZANNE, P. V, 617.
— Prez. ind.: *tăbăcesc.*
— V. **tabac[1]**.

TĂBĂCÍ[2] vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A fuma (cu pipa); (regional) a pipa **(1)**. *Șede-n casă, tăbăcește, Coasa-n pod îi ruginește.* RETEGANUL, CH. 147, cf. VICIU, GL., ALR I 1 543/194, 573, 576.
— Prez. ind.: *tăbăcesc.*
— V. **tabac[2]**.

TĂBĂCÍE s. f. (Învechit) **1.** Tăbăcărie[1] **(1)**. Cf. MOLNAR, D. *Între care acest metahîri fiind unul și tăbăciia, prefăcîndu-să din piei crude lucru de purtare al încălțămintii* (a. 1824). DOC. EC. 332. ◇ *Lînă de tăbăcie* = lînă tăbăcărească, v. t ă b ă c ă r e s c. Cf. IORGA, S. D. VIII, 107.

2. Atelier în care se tăbăcesc pieile. V. t ă b ă c ă r i e[1] **(2)**. *Este această catagrafie a lor făcută pe vînzările ce au făcut tabacii sau pă pieile ce au găsit la ei și în tăbăcii* (a. 1825). DOC. EC. 357, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *tăbăcii.*
— **Tabac[1]** + suf. *-ie.*

TĂBĂCÍRE s. f. Acțiunea de a t ă b ă c i[1] **(1)** și rezultatul ei; argăsire; (rar) tanaj, tanare. Cf. COSTINESCU, POLIZU, DDRF. *Aici se face tăbăcirea pieilor. Vedeți, în dubele acestea... se țin pieile cam trei, patru săptămîni.* CAMIL PETRESCU, O. I, 458. *Institutul va elabora, de asemenea, un procedeu tehnologic pentru tăbăcirea rapidă a pieilor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 890, cf. L. ROM. 1966, 321.
— Pl.: *tăbăciri.*
— V. **tăbăci[1]**.

TĂBĂCÍT[1] s. n. Faptul de a t ă b ă c i[1] **(1)**. *Tăbăcitul pieilor este una din industriile indigene.* I. IONESCU, P. 236, cf. DDRF. *Talpa pregătită tăbăcitului.* ARDELEANU, D. 10, cf. CADE.
— V. **tăbăci[1]**.

TĂBĂCÍT[2], -Ă adj. (Despre piele) Care a fost supus procesului de tăbăcire; argăsit, (regional) dubit. *Venea de la alte părți piei tăbăcite și lucruri gata făcute* (a. 1824). DOC. EC. 332, cf. BARCIANU, ȘIO II$_1$, 339. *Ne vin blănuri, piele tăbăcită.* MEHEDINȚI, P. 10, cf. ALEXI, W., CADE. *Șarpe galben aurit Înghițea la un voinic; ... Fumătate nu-l mai poate De cuțite ascuțite, de curele tăbăcite.* ȘEZ. XII, 68. ◇ F i g. *Orban a turbat de frică..., rîse Caba, căscîndu-și gura tăbăcită de tutun.* T. POPOVICI, S. 31. ✦ F i g. (Despre pielea sau trupul omului) Ars de soare și de vînt; bătătorit de muncă, aspru, bătucit. *Era atît de tăbăcit la față, că părea cu zece ani mai bătrîn.* REBREANU, I. 65. *Mîinile le sînt arse, tăbăcite, cu crăpături adînci, pline de pămînt.* BOGZA, T. 57.
— Pl.: *tăbăciți, -te.*
— V. **tăbăci[1]**.

TĂBĂCITÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a **tăbăci[1]** (1); argăsitor. DL, DM, DEX.

2. S. n. Butoi în care se ține argăseală. *În fundul magaziei, șase dintre butoaie erau cenușarele, iar restul zăcătorilor, pline cu zeamă galbenă și bucățele de coajă, ăbăcitoarele.* ARDELEANU, D. 242.
— Pl.: *tăbăcitori, -oare.*
— **Tăbăci[1]** + suf. *-tor.*

TĂBĂIÁȚĂ s. f. v. **tăbuleț.**

TĂBĂICĂ s. f. v. **tăbelcă.**

TĂBĂLTÓC s. n. v. **tăbultoc.**

TĂBĂLTÓU s. n. v. **tăbultoc.**

TĂBĂLTÚC s. n. v. **tăbultoc.**

TĂBĂLÚȘĂ s. f. (Prin Transilv.) Cățelușă; (regional) tăbălușcă. Cf. KLEIN, D. 435, LB, POLIZU, LM. *Latră ca o tăbălușă*, se spune despre o femeie rea de gură. VICIU, S. GL.
— Pl.: *tăbălușe.*
— Etimologia necunoscută.

TĂBĂLÚȘCĂ s. f. (Prin Transilv.) Tăbălușă. *Într-o noapte, am visat un ciine ciudat, un fel de tăbălușcă lungă și neagră care lătra mereu la mine.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 38.
— Pl.: ?
— Cf. t ă b ă l u ș ă.

TĂBĂNÁȘ s. n. (Regional) Cireadă mică; cîrd. *Săracii bieții flăcăi, Cum mi-i strînge de prin văi, Cu primari, cu vătășei Și mi-i mînă dinapoi Ca pe-un tăbănaș de boi.* PAMFILE, C. Ț. 282.
— Pl.: *tăbănașe.*
— **Tabun** + suf. *-aș.*

TĂBĂNUÍ vb. IV v. **tăvănui.**

TĂBĂRÁINĂ s. f. (Regional) Persoană de care nu poți scăpa. Com. LIUBA.
— Pl.: ?
— Cf. t ă b ă r î.

TĂBĂRÁȘ s. m. (Învechit, rar) Soldat care face parte dintr-o tabără **(I 1)**; (învechit, rar) tăbărean. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Și pe cale mi-l pornește Cu o sută de nuntași, Toți aleși din tabarași.* ALECSANDRI, P. P. 176.
— Pl.: *tăbărași.*
— **Tabără** + suf. *-aș.*

TĂBĂRĂ s. f. v. **tabără.**

TĂBĂRCÍ vb. IV v. **tăbîrci.**

TĂBĂREÁN s. m. (Învechit, rar) Tăbăraș. Cf. LB, VALIAN, V.
— Pl.: *tăbăreni.*
— **Tabără** + suf. *-ean.*

TĂBĂRÍ vb. IV v. **tăbărî.**

TĂBĂRÎ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Învechit și popular) A-și așeza tabăra **(I 1)**. V. b i v u a c a, c a m p a, c a n t o n a. *Aleasără o samă de voinici tătari... și, așa, trimisără de tăbărîră lîngă dînsăle.* HERODOT (1645), 242. *Găsindu-i la un loc tăbăriți, s-au sculat... și s-au tras către Tisa.* IST. Ț. R. 83. *Au intrat în Ardeal pînă la Sibiiu și acolo tăbărînd, au așteptat pre Basta.* N. COSTIN, L. 592. *Au și purces cu oastea în sus, pre lîngă Dunăre, la Beci, și au tăbărît lîngă Beci.* NECULCE, L. 72. *La Țuțora fiind tăbărît cu corturile, noaptea i-au surpat boiarii cortul pă el.* R. POPESCU, CM I, 292. *Am sosit la Ieși. Tot corposul gvardiei pămîntene, ... de la începerea epidemiei pînă acum, era tăbărît la Negrești.* AR (1831), 13[1]/35. *După ce noptă, tăbărîră afară pîn livezi și porunci vezirului său să rămîie aci cu toată oastea.* GORJAN, H. I, 8/1. *Cîteva sute de cazaci și un regiment de pedestrime tăbărîră pe cîmpul Copoului.* NEGRUZZI, S. I, 292, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Soarele n-a răsărit, Florile n-au înflorit, Ci oștile-au tăbărît, Mîndre cete-au poposit.* TEODOROSCU, P. P. 477. ◇ R e f l. *Petru Vodă,... dacă au sosit la Galați, s-au tăbărît pre țărmurile apei.* SIMION DASC., LET. 155. *Avînd știre leșii de mult cum se gătesc turcii să le vie asupră... tăbărîndu-se prenpregiurul cetății Cameniții, 9 zile o au bătut* (a. 1712). BUL. COM. IST. I, 174. *Cînd ar voi vruna dintre numitele părți să se tăbărască, aceasta să o facă în timp de vară.* ȘINCAI, HR. I, 395/35. ✦ (Învechit) A se instala pentru un timp oarecare în casele locuitorilor; a cantona. *Și așa viind pașa, l-au conăcit în curtea domnească...; iară oastea pașei au tăbărît pe toate casele Iașului* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 272/19. *Cea din Șărbănești urdie, în Tecuci au tăbărît.* BELDIMAN, E. 48/25.

2. I n t r a n z. A-și așeza tabăra **(I 2)**, a se așeza vremelnic într-un loc. *Și se mută de acolo Isaac și poposi la Ripa Gherarilor și tăbări acolo.* BIBLIA (1688), 18[2]/30. *Au venit oamenii după poruncă și au tăbărît pe malul Siretului.* GALAN, Z. R. 72, cf. CIAUȘANU, GL. ✦ A poposi. *Tăbăriți pe șanțul șoselei, țăranii vorbeau liniștit.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 114. ✦ (Ban.) A cădea de oboseală, a obosi foarte tare. *Ticălosul măgaiu fiind împovărat preste măsură, au început supt sarcină a tăbări.* ȚICHINDEAL, F. 118/15. *Puternicul Soare Pleacă să se-nsoare, Pe optsprezece cai, Toți păscuți în rai. Lumea o umbla: Zece cai piea, Cai 8 tăbăra, Soție nu-și afla.* CONV. LIT. XXXV, 520, cf. CADE. *Tîndală s-o făcut numa spumă de sudoare și tare o tăbărît.* ALEXICI, L. P. I, 244, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 198; com. din ORAVIȚA, ALR I 1 379/5, ALR II/I h 96, ALRM I/I h 140. ✦ (Regional) A îmbătrîni, a-și pierde puterile (Boureni — Băilești). LEXIC REG. 62.

3. R e f l. (Învechit) A porni cu oaste împotriva cuiva. *De vei ieși să te tăbărăști asupra nepriiatenilor tăi, să te păzești de tot cuvîntul rău.* BIBLIA (1688), 143[1]/1, cf. ȘĂINEANU, D. U.

4. I n t r a n z. A se repezi la cineva (pentru a-l imobiliza, pentru a-l lovi etc.); a da năvală, a năpădi **(1)**, a se năpusti; a se îmbulzi. *Strein, sălbatic, ... Pe turmă tabără și prad-o face.* I. VĂCĂRESCUL, P. 53/7. *Un găligan de școlar,... tăbărise pe un băiat slab și pirpiriu, îl trîntise la pămînt și-i căra la pumni.* GHICA, S. 676. *Cu toții tăbărîră asupra lui și-l legară cumplit de un stîlp.* GANNE, N. II, 83. *Cînd auzeam noi de masă, tăbăram pe dînsa și-apoi aține-te, gură.* CREANGĂ, A. 10. *Cîțiva prieteni am tăbărît pe el la cafenea și, după o luptă eroică, am reușit să-i smulgem servieta.* VLAHUȚĂ, O. A. 456. *Menelau cu arma la rîndu-i Tabăr-asupra-i atunci.* MURNU, I. 61. *Se lumina de ziuă cînd a tăbărît Ceata asta.* PETICĂ, O. 230. *Nu vor veni flăcăii din sat și părinții să tăbărască pe tine.* AGÎRBICEANU, S. P. 22. *Țăranii tăbărau peste ei cu pumnii și cu picioarele.* REBREANU, R. II, 131. *Cîinii tăbărîră îndeosebi pe Iordache... cu o stăruință și cu o dușmănie înfricoșată.* GALACTION, O. 282. *Ai oprit oamenii să nu tăbărască asupra curții și asupra hambarelor.* C. PETRESCU, R. DR. 88. *Au tăbărît dorobanții pe el să-l lege.* STANCU, D. 46. [Tîlharii] *se ațineau pe poteci și păduri și la răspîntii de șosele și tăbărau pe oameni.* PAS, Z. I, 161. *Atuncea au tăbărît iarăși asupra mea.* VORNIC, P. 99. *Au tresărit și ei și au tăbărît numaidecît peste el cu bîtele și cu cuțitele.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 39. *Vlase a tăbărît cu pumnii pe mine.* BĂNULESCU, I. 29. *Turcii crunt se oțerea Și pe dînșul tăbărea Hăine mîndre-i le rupea.* ALECSANDRI, P. P. 212. *De turci ați auzit, Că pe-aici au tăbărît.* MARIAN, NU. 415. *Toți nuntașii tăbărîră pe popă și-l cinstiră după cum se cuvine pentru binele ce le-a făcut.* ȘEZ. IV, 1, cf. ALEXICI, L. P. 34. *Dac-acolo c-ajungea; La poartă că-mi tăbăra, Poarta-ncuiată era.* MAT. FOLK. 110; CIAUȘANU, GL. *Iată și Bogdan sosea Și la poartă tăbăra, O bătea, o scutura Și din gură așa grăia.* BALADE, III, 311. *Au tăbărît ca furnicile la stejar.* ZANNE, P. I, 464. (F i g.) *Bucșitele miazme se năpusteau să scape, Cu-atîta-nverșunare în preajmă tăbărînd.* LESNEA, I. 142. ◇ T r a n z. *Nu face nici zece pași mai încolo,... ca numaidecît la colț să-l tabere o droaie de fete.* I. BOTEZ, B. I, 16. *Șarpele se-ncovoia, Și pe loc se-mpletica, Și d-a lungul se lungea, Atunci el mi-l tăbăra, Bucățele că-l făcea.* TEODORESCU, P. P. 443. *Șerpele curea, Fata tăbăra Și mi-o ajungea, Și mi-o apuca.* CĂTANĂ, B. 48. *M-au ajuns, m-au tăbărît, Frumușel că m-au pîrlit.* ȘEZ. IV, 7. ✦ F i g. A se repezi cu gura la cineva. *Tăbărau pe bietul om cu gura: iată mi-e foame.* ISPIRESCU, L. 74. *Popii tăbărîră pe capul nevestii lui. O îngroziră cu iadul.* VLAHUȚĂ, O. A. 114. *Olimpia simțea... o deznădejde amară, dar voința ei numaidecît se revolta și-n ziua următoare tăbăra din nou asupra domnului Grecu.* AGÎRBICEANU,

L. T. 197. *Tăbărîră pe el să le povestească tot, din fir în păr.* REBREANU, I. 59, cf. ŞĂINEANU, D. U. *La care nuntă? — tăbărîră cele trei „aşchii" pe el ca ciorile pe hoit.* IOVESCU, N. 46. *Prietinii tăbărau cu întrebările pe capul Orheianului.* SADOVEANU, O. V, 557.

— Prez. ind.: *tăbăr* şi *tăbărăsc.* — Şi: (învechit) **tăbărí** vb. IV.
— V. **tabără.**

TĂBĂRÎRE s. f. Acţiunea de a t ă b ă r î.

1. (Învechit) Cf. t ă b ă r î **(1).** Cf. LM, POLIZU, DDRF.

2. Cf. t ă b ă r î **(4).** Cf. LM, POLIZU, DDRF.
— V. **tăbări.**

TĂBĂRÍT[1] s. n. Faptul de a t ă b ă r î. Cf. DDRF.
— V. **tăbări.**

TĂBĂRÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Învechit) Care este aşezat în tabără **(1).** (Substantivat) *Să fie datori* [sătenii] *a da zăhărea celor tăbăriţi... şi tăbăriţii încă să nu se tragă de la plată.* ŞINCAI, HR. I, 395/38.

2. (Regional) Obosit; trist, necăjit. Com. LIUBA, cf. CV 1952, nr. 2, 37. *Ce eşti aşa tabarît?* ib. ✦ (Despre câini) Slab; neputincios **(1).** Cf. ALR I 1 156/77.
— Pl.: *tăbăriţi, -te.*
— V. **tăbări.**

TĂBÉICĂ s. f. (Regional) Săculeţ, traistuţă. V. t ă b u l t o c. *Din pînza de ţol sau sac se fac saci (ţuhali) pentru păstrat şi transportat făina şi cerealele, ... săculeţe, numite şi traistuţe, tăbtice.* PAMFILE, I. C. 285, cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN. *Adă tăbtica din celar, să pun penele aceste.* VICIU, GL., cf. LEXIC REG. 62. ✦ Epitet pentru un copil sau pentru un viţel pîntecos. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *tăbeici.* — Şi: **tăbăícă** (PASCU, S. 237, DR. I, 295), **tăbílcă, tăbúlcă** (DR. IV, 807), (prin nordul Munt.) **tebéică** (SCRIBAN, D.) s. f.
— Din ucr. **табінка.**

TĂBÉLĂ s. f. v. **tabel.**

TĂBINÉŢ s. n. v. **tăbuleţ.**

TĂBÍICĂ s. f. v. **tăbeică.**

TĂBÎIÉŢ s. n. v. **tăbuleţ.**

TĂBÎLTÓC s. n. v. **tăbultoc.**

TĂBÍRCĂ[1] s. f. (Mold.) **1.** Par cu care se ridică greutăţi; pîrghie **(1).** V. d r u g, t ă b î r c e l. Cf. DDRF. *Trebuie să rădici carul cu tăbîrci ca să-l scoţi din glodăria Mădeiului.* CONV. LIT. XLIV$_2$, cf. ŞEZ. III, 90.

2. Sarcină, greutate. Cf. SCRIBAN, D. *Se îndoise de aşa tăbîrcă.* id. ib.
— Pl.: *tăbîrci* şi *tăbîrce* (DL, DM). — Şi: **tăboáreă** s. f. DDRF, ŞEZ. III, 90.
— Cf. t ă r b a c ă.

TĂBÍRCĂ[2] s. f. (Prin Bucov.) Sac mic de pînză cu o capacitate de circa 20—25 de kilograme. Cf. LEXIC REG. II, 122.
— Pl.: *tăbîrci.*
— Cf. t ă b e i c ă.

TĂBÎRCEÁ s. f. (Regional) Unealtă ciobănească, alcătuită dintr-un par, fixat cu un capăt între bîrnele stînei, avînd la celălalt capăt atîrnată o greutate; serveşte pentru a presa caşul aşezat în crintă şi a-l stoarce de zer. Cf. TDRG, CADE, VICIU, GL., com. din BRAN — ZĂRNEŞTI. *Caşul stors... se află pe crintă sub presiunea tăbîrcelii.* CHEST. V 45/82, ib. V 61/83.
— Pl.: *tăbîrcele.* — Şi: **tăbîrceálă** s. f.
— **Tăbîrcă**[1] + suf. *-ea.* — **Tăbîrceală:** sg. refăcut după pl.

TĂBÎRCEÁLĂ[1] s. f. (Rar) Faptul de a t ă b î r c î[1]. CADE.
— Pl.: *tăbîrceli.*
— **Tăbîrci**[1] + suf. *-eală.*

TĂBÎRCEÁLĂ[2] s. f. v. **tăbîrcea.**

TĂBÎRCEÁLĂ[3] s. f. v. **tărbăceală.**

TĂBÎRCÉL subst. (Regional) **1.** Lemn de formă cilindrică care se aşază pe scară pentru a uşura coborîrea butoiului în pivniţă. V. t ă b î r c ă[1]. Cf. TDRG.

2. (În forma *tăburcel*) Butuc scund pe care stă ciobanul cînd mulge oile. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.
— Pl.: ? — Şi: **tăburcél** subst. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.
— **Tăbîrcă**[1] + suf. *-el.*

TĂBÎRCÍ[1] vb. IV. (Mai ales în Mold.) **1.** T r a n z. A ridica (ceva) cu multă greutate, a o p i n t i **(3)**; a duce, a purta (în braţe, în mîini sau în spinare) sau a prăvăli (o greutate); a tîrî după sine (ceva greu). *Femeia lui Ipate şi cu argatul tătîne-său tăbîrcesc sacul, cum poţ, îl pun... după horn.* CREANGĂ, P. 176. *Oamenii... cu nepusă-n masă-i tăbărcesc pe amîndoi în căruţă.* SEVASTOS, N. 317, cf. DDRF. *Îmi era mai mare scîrba de atîtea trupuri înnegrite, pe care le tăbîrceam în braţe.* SĂM. II, 459, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un moşneag... călca pe urmă-i abia tăbîrcind un geamantan jerpelit.* C. PETRESCU, O. P. I, 66. *Gîfîind din greu am tăbîrcit sacii plini coborîndu-i în barcă.* BART, E. 332. *Două sute paişpe kile dă bagaj tăbîrcirăm.* GALAN, B. II, 125. *Nu, Tică! — protestez eu, văzîndu-l pe şofer tăbărcind la maşină o damigeană.* V. ROM. februarie 1964, 82, com. din BILCA — RĂDĂUŢI.

2. R e f l. A umbla greu (din cauza unei sarcini pe care o poartă). *Unii aveau surioare sau frăţiori mai mărişori, cari se tăbîrceau cu ei în braţe.* SĂM. IV, 86. *Văzură pe Vlad tăbîrcindu-se cu uşile în spate prin apă.* ŞEZ. V, 133. *Moşneagul se tăbîrci după el pe sub masă, pe sub pat.* I. CR. III, 242.

3. R e f l. A se căţăra cu greutate, a se opinti (spre a se urca). Cf. CADE. *S-o suit pi umirile lu Vasili... şi după ei s-o măi tăbîrcit cîţi s-o măi tăbîrcit, o ajuns pi gard deasupra.* ŞEZ. VIII, 56. *Se tăbîrcesc să se urce la deal, alunecînd unii cu opincile pe omăt.* PAMFILE, J. II, 328, com. din BILCA — RĂDĂUŢI.

4. R e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A se cocoşa (de bătrîneţe). *S-a tăbîrcit baba; s-a făcut cocîrlă.* UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *tăbîrcesc.* — Şi: **tăbărcí, topîrcí** (SCRIBAN, D.) vb. IV.
— V. **tăbîrcă**[1].

TĂBÎRCÍ[2] vb. IV v. **tărbăci.**

TĂBÎRCÍE s. f. (Regional) „Un fel de vîrtej de lemn care se pune pe sanie cînd se cară cu ea butuceii". Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.
— Pl.: *tăbîrcii.*
— **Tăbîrcă**[1] + suf. *-ie.*

TĂBÎRCÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Mototolit, boţit. Cf. UDRESCU, GL. *Vezi, că ţi-i haina... tăbîrcită pe la spate.* id. ib. ✦ (Despre oameni) Înghesuit, strîns. Cf. UDRESCU, GL. *Stăteau amîndoi tăbîrciţi în plapumă.* id. ib. ✦ Cocoşat din cauza bătrîneţii. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tăbîrciţi, -te.*
— V. **tăbîrci.**

TĂBÎTÓC s. n. v. **tăbultoc.**

TĂBLÁR s. m. (Învechit, în Transilv.) Contribuabil. Cf. N. REV. R. IX, 88.
— Pl.: *tăblari.*
— **Tablă**[1] + suf. *-ar.*

TĂBLĂȘ s. m. (Învechit, în Transilv.) Judecător; (regional) tablăbirău. Cf. LB, LM, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Pl.: *tăblași.*
— **Tablă**[1] + suf. *-aș.*

TĂBLĂCÍ vb. IV. Tranz. A da flexibilitate și lustru pielii argăsite, întinzînd-o în toate direcțiile. Cf. DL, DM. ◇ Refl. pas. *Dupre ce se rade pielea..., se trage, se tăblăcește cu cotul în lat și în lung și apoi se croiește.* I. IONESCU, M. 699.
— Prez. ind.: *tăblăcesc.*
— De la **tablă**[1].

TĂBLĂLUȚĂ s. f. Diminutiv al lui tablă[1]; tavă mică. *Libsăscu... o părechi mucărfi] cu tăblăluțăli lor, patru ibrici di cafe* (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 262. *Tăblăluță pentru felegene* (a. 1824). URICARIUL, XX, 343. *Cucoana Zoe apăru purtînd o tăblăluță cu trei pălărele.* SADOVEANU, O. IX, 450. *Se dau și ospătează și îndată se face o tăblăluță cu pahare și garafe.* VASILIU, ap. CADE. ✦ (Rar) Șervețel cu care se acoperă o tavă sau o măsuță; tabletă **(6)**. *În jurul mesei stăruiește de ani o tăblăluță de lină, pe care o lampă de o curățenie desăvîrșită strălucește.* SADOVEANU, O. IV, 375.
— Pl.: *tăblăluțe.*
— **Tablă**[1] + suf. *-uță.*

TĂBLÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, în Transilv.) Care ține de tablă[1] **(I 1)**. Cf. KLEIN, D. 435.
— Pl.: *tăblești.*
— **Tablă**[1] + suf. *-esc.*

TĂBLÍE s. f. **1.** Placă de lemn, de metal etc., avînd diverse întrebuințări; tablă[1] **(III 1)**. *Florile trebuie așezate... pe policioare sau pe tablii.* ap. TDRG. *Se poate arunca nisip sau o tăblie de scîndură.* ATILA, P. 48.

2. Tablă[1] **(I 2)**; tăbliță **(I 2)**. *Îmi scrisără versurile cele de aur pă tăblia cea de aramă.* GORJAN, H. II, 67/17, cf. POLIZU. *Radu Comșa citi, pe tăblia albastră a unei străzi, un nume care îi spunea ceva.* C. PETRESCU, Î. II, 179.

3. Parte a unei lucrări de tîmplărie, fierărie sau arhitectură, formată dintr-o bucată subțire și plană de lemn, de metal, de material plastic etc., fixată pe scheletul unei piese de mobilier (dulap, paravan etc.) sau de tîmplărie (ușă, oblon etc.). V. panou **(1)**. *O odaie de cristal cuptușită cu tăblii de aur.* GORJAN, H. I, 140/18, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ieșiră, plecîndu-să, pe ușa cu jumătate din tăblia de fier coborîtă.* C. PETRESCU, Î. II, 189. *Chemă pe baba Dumitra... bătînd cu sfeșnicul mic de alamă de pe masă în tăblia patului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 302. *Are un divan... cu tablii de nuc arcuite în afară.* id. ib. 403. *Izbi cu pumnul tăblia de lemn a mașinii de cusut.* V. ROM. martie 1954, 162. *Ajunse în fața rîndului întîi de bănci și pîpăi tăblia pupitrului.* CONTEMP. 1955, nr. 476, 3/1. *Deasupra și dedesuptul clanței, erau cîte două peceți de ceară roșie, una pe tăblia ușei, cealaltă pe ușcior.* BENIUC, M. C. I, 256. *Au rămas cu nasurile plecate către tăblia mesei.* GALAN, Z. R. 283, cf. A V 33.

4. (Tipogr.; învechit; la pl.; în forma *tablii*) Numire dată paginilor de zaț. Cf. V. MOLIN, V. T. 80.
— Pl.: *tăblii.* — Și: (învechit) **tablie, tavlíe** (SCRIBAN, D.) s. f., (regional) **tăbliu** (GLOSAR REG.) s. n.
— Din ngr. ταβλί(ον). Cf. tablă[1].

TĂBLIÉR subst. (Prin Munt.) Unealtă de dulgherie cu care se lucrează marginile tăbliilor de la uși etc. Cf. H II 118, IV 255.
— Pl.: ?
— **Tăblie** + suf. *-ar.*

TĂBLÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui tablă[1].

I. 1. Placă mică de piatră, de metal etc. pe care se gravează sau se scrie. Cf. tablă[1] **(I 1)**. *Popa cel mai mare avea spre sine o tăbliță de aur pre care era săpate cuvintele aceastea.* CHEIA ÎN. 83[v]/4. *Cuvintele scumpe și voauă sfinte... în tăblițe rotunde se cumpără.* CANTEMIR, IST. 143. *Tai tăblițele ceale de piatră.* MINEIUL (1776), 106[r1]/34. *Ofițerii punea la picioarele lui tăblițăle cele de argint ce le poartă la grumazi.* IST. CAROL XII, 23[r]/18. ◇ *Tăbliță cerată* (sau *de ceară*) = tablă cerată, v. tablă[1] **(I 1)**. *El vine cîteodată, aici, lîngă fîntînă, De muza-i drăgălașă condus cu drag de mînă, Și pe tăbliți de ceară scriind c-un stiletel.* ALECSANDRI, T. II, 199. *Din actele scrise pe tăblițele cerate aflăm pentru toponimia Daciei abia 4 sau 5 nume de localități.* CL 1957, nr. 2, 249.

2. Placă mică de lemn, de piatră, de metal, pe care se scriu, se gravează sau se zugrăvesc anumite indicații, date etc.; tăblie **(2)**. Cf. tablă[1] **(I 2)**. *Sună autoritar, lung, privind dușmănos tăblița de metal înșurubată în zid, deasupra cutiei de scrisori.* TEODOREANU, M. II, 13; cf. SCRIBAN, D. *Pe străzi și la încrucișări de drumuri au fost fixate tăblițe indicatoare.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 549. *Deschise ușa din stînga, pe care era o tăbliță.* V. ROM. octombrie 1970, 32. *N-ai văzut tăblița indicatoare?* SORESCU, U. 38.

3. Placă dreptunghiulară de ardezie, înrămată în lemn, pe care scriau cu condei de piatră școlarii începători; panachidă[1], (popular) tablă[1], (regional) tabel, tăbluță. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU. *Am păsit pragul școlii, strîngînd la subțioară tăblița de care burelele spînzura vesel.* I. BOTEZ, B. I, 10. *M-am gîndit, mă Mitreo, să-ți cumpăr carte și tăbliță.* SADOVEANU, O. XVII, 221. *Abecedar și tăbliță mi-am cumpărat abia după sărbătorile crăciunului.* STANCU, D. 295, cf. ALR I 1 515, ALR SN IV h 914, ALRM SN II h 745.

4. (Învechit, rar; la pl.) Zaruri. Cf. MARDARIE, L. 91.

II. (Învechit) **1.** (În sintagma) *Tăblița lui Pitagora* = tabla lui Pitagora, v. tablă[1] **(II 1)**. Cf. MILLO, A. 10[r]/12.

2. Listă, tabel, act; condică, registru **(I 1)**. Cf. tablă[1] **(II 1)**. *Pentru orice rînduială vor face îșpravnicii în ținut..., datori să fie a trimite tăblița iscălită la visterie* (a. 1795). URICARIUL, IV, 58, cf. CIHAC, II, 399.

3. (Învechit; la pl.; calc după fr. *tablette*) Carnețel în care se notează diverse fapte, maxime etc.; (învechit) tabletă **(1)**. *Luai tăblițile, le deschisei, și printre multele versuri și note... iată ce găsii.* NEGRUZZI, S. I, 46.

III. 1. Scîndură subțire, tăiată special pentru cutii, lădițe etc. Cf. DS.

2. (Învechit și regional) Tavă[1] **(1)**; (regional) tablă[1] **(III 2 e)**. *Sfeșnice cu tăblițe și mucări.* I. IONESCU, D. 111. *Mergi, măicuță, La tăbliță, Ia un pumn de tămîiță.* MARIAN, S. R. I, 12.
— Pl.: *tăblițe* și (regional) *tăbliuri* (ALR I 1 515/266).
— **Tablă**[1] + suf. *-iță.*

TĂBLÍU s. n. v. **tăblie.**

TĂBLÓI s. n. v. **tablou.**

TĂBLUÍ vb. IV. Tranz. A acoperi (o casă) cu tablă[1] **(VI)**. Cf. TDRG. *Din cînd în cînd și pe rînd, cîte un consilier de primărie își înalță casa cu o palmă și o tăbluiește din nou.* BRĂESCU, O. A. I, 108, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.
— Prez. ind.: *tăbluiesc.*
— **Tablă**[1] + suf. *-ui.*

TĂBLUÍT, -Ă adj. Acoperit cu tablă[1] **(VI)**. Cf. TDRG. *Un zgomot greu — parcă umbla cineva pe case tăbluite — alerga prin tîrgușorul amorțit.* SADOVEANU, O. I, 114. *Un pod solid, încăpător, înțînat temeinic pe patru luntri cu coaste tăbluite.* GALAN, B. I, 46.
— Pl.: *tăbluiți, -te.*
— V. **tăblui.**

TĂBLUȚĂ s. f. (Regional) Tăbliță **(I 3)**. Cf. ANON. CAR., DR. IV, 159.
— Pl.: *tăbluțe*.
— **Tablă**[1] + suf. *-uță*.

TĂBOÁLCĂ s. f. v. **tăbulcă**.

TĂBOÁRCĂ s. f. v. **tăbîrcă**[1].

TĂBÓC s. m. (Regional; mai ales la pl.) Încălțăminte de casă lucrată din lînă (cu talpă de cauciuc) și purtată mai ales de femei. V. t î r l i c, t o p a n c ă. (Livezeni — Petroșeni). Cf. MAT. DIALECT. I, 269.
— Pl.: *tăboci*.
— Etimologia necunoscută.

TĂBÓI s. n. v. **tabun**.

TĂBÓL s. m. (Mold.) Tăbultoc **(1)**. Cf. ARHIVA, XXIV, 73, SCRIBAN, D., LEXIC REG. 64.
— Pl.: *tăboli*. — Și: **tăbór** (I. CR. IV, 60), **toból** (CV 1950, nr. 4, 36) s. m.
— Cf. rom. t ă b u l c ă, pol. t a b o ł a.

TĂBOLTÓC s. n. v. **tăbultoc**.

TĂBÓN s. n. v. **tabun**.

TĂBÓR s. m. v. **tăbol**.

TĂBUIÁȚĂ s. f. v. **tăbuiеț**.

TĂBUÍCĂ s. f. v. **tăbeică**.

TĂBUIÉȚ s. n. **1.** (Mai ales în Mold. și Bucov.) Săculeț. Cf. CIHAC, II, 399. *Ea după găteje prin pădure, ea cu tăbuiețul în spate la moară.* CREANGĂ, P. 283. *Fetele aduc alunele acasă, aleg fruntea, le coasă într-o tăbăiață.* SEVASTOS, N. 244, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 237, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., VAIDA, com. din BILCA — RĂDĂUȚI, din STRAJA — RĂDĂUȚI și din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI, A VI 26. *Ce ai în tăbuiața aia?* MAT. DIALECT. I, 194, cf. ALR II/I MN 152, 3 946/235, ALRM II/I h 414/235. ✦ Traistă de călătorie. SCRIBAN, D.

2. (Prin Transilv.) Sac pentru cereale având o capacitate de 1—3 banițe. Com. din FRATA — TURDA. *Am dus la moară un tăbuiеț de grîu.* MAT. DIALECT. I, 288. ✦ Față de pernă. Cf. PAȘCA, GL., CADE.

3. F i g. (Adesea ca epitet precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") Nume dat unei persoane mici și îndesate. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *La crișmuța cea de piatră Stau feciorii să se bată Pentr-un tăbuiеț de fată.* ȘEZ. VIII, 60, cf. V, 161, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Stați băieți! Nu vă bateți, Că mai vine-un tăbuiеț!* MAT. FOLK. 1 437, cf. LEXIC REG. 22, FOLC. MOLD. I, 367.
— Pl.: *tăbuiețe*. — Și: **tăbiеț** (TDRG, A V 20, VI 16, 26), **tăbinéț** (CABA, SĂL. 93) s. n., **tăbuiáță, tăbăiáță** s. f.
— Din rus. **тоболец**.

TĂBULÁȚIE s. f. (Regional) Înregistrare a unor bunuri imobile în cartea funciară; intabulare. Cf. DR. IV, 1 088. *O venit ingineri de-au măsura' pămîntu și d'e-atuncea s-o făcut tăbulățiile.* T. PAPAHAGI, M. 170.
— Pl.: *tăbulății*.
— Cf. i n t a b u l a ț i e.

TĂBÚLCĂ s. f. (Prin Bucov.) Săculeț. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Pl.: ? — Și: **tăboálcă** s. f. (pl. *tăboalce* și *tăbolci*) SCRIBAN, D.
— Din ucr. dial. **тобулька**.

TĂBULTÓC subst. (Mold.) **1.** S. n. Sac mai mic (v. t ă b e i c ă, t ă b î r c ă[2]) sau de mărime obișnuită umplut numai pe jumătate (pentru a putea fi cărat în spinare); p. e x t. conținutul unui astfel de sac. Cf. TDRG. *Am trimes la măcinat devale un tăbultoc de mei tătărăsc.* SADOVEANU, O. XI, 217, cf. CADE. *Ridea, parcă beat, și-i întindea un tăbiltoc alb.* GALAN, Z. R. 231. *Ș-o trintit moara la loc Ș-o turnat un tabultoc.* VASILIU, C. 175. *Un biet om sărac se întorcea... cu un tăbultoc de la moară.* ȘEZ. I, 246. *Lasă-mă, mamă, să joc, C-am rîșnit un tăbiltoc.* MAT. FOLC. 1 394, cf. CARDAȘ, C. P. 253, I. CR. IV, 60. *Ș-o mășinat un tăbultoc Și l-o dus la juptn gazda di noroc.* GRAIUL, I, 551, cf. VASILIU, P. L. 262, PAMFILE, C. Ț. 327, A VI 17, LEXIC REG. II, 122. *Lasă-mă, mami, să joc, C-am rîșnit un tobultoc.* FOLC. MOLD. II, 393.

2. Subst. Epitet pentru o persoană scundă și îndesată. Cf. CIHAC, II, 495, PASCU, S. 213, DR. IV, 780, CADE, ȘEZ. V, 161, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ◇ (Precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Stau flăcăii să se bată, Pentr-un tăbultoc de fată.* ȘEZ. II, 217.
— Pl.: **(1)** *tăbultoace*. — Și: **tăbiltóc, tăboltóc** (CADE), **tăbăltóc** (DDRF, GHEȚIE, R. M.), **tăbăltóu** (ALEXI, W., SCL 1960, 41), **tăbăltúc** (SCRIBAN, D.), **tăbítoc** (I. CR. IV, 403), **tobiltóc** (TDRG, SCRIBAN, D.), **tobultóc, tomultóc** (SCRIBAN, D.) s. n.
— Cf. t ă b u l c ă, t ă b u i e ț.

TĂBURCÉL subst. v. **tăbîrcel**.

TĂBÚȘĂ s. f. sg. (Regional; în e x p r.) **A se face tăbușă** = a se sătura foarte tare, a se ghiftui; a se face burduf. Cf. LEXIC REG. 50.
— Etimologia necunoscută.

TĂCĂTĂ s. f. Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Unirea — Călărași). Cf. H VII 487.
— Etimologia necunoscută. Cf. t ă c ă î.

TĂCĂÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** A scoate (la intervale regulate) sunetul exprimat prin interjecția „tac"; (regional) a tăcăni. *Pasărea aceasta uneori, cînd zboară, tăcăiește cu ciocul, ca și cînd s-ar lovi două scîndurele.* MARIAN, O. II, 78, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DEX. ✦ (Despre ceasornice) A ticăi[1] **(1)**. *Un ceasornic cu cuc tăcăia cu un glas familiar.* ap. TDRG.

2. (Despre inimă) A zvîcni, a palpita; a ticăi[1] **(2)**, *Începu să-i tăcăie inima.* ap. DDRF.
— Prez. ind.: *tăcăiesc*.
— **Tac**[1] + suf. *-ăi*.

TĂCĂÍT s. n. Faptul de a t ă c ă i; (rar) tăcăitură **(1)**; țăcănit. *Mașina își încetează brusc tăcăitul.* REBREANU, NUV. 307.
— V. **tăcăi**.

TĂCĂITOÁRE s. f. (Ornit.) Sfrîncioc mare (*Lanius excubitor*). *Numirea tăcăitoare... vine de acolo, pentru că pasărea aceasta, uneori, cînd zboară, tăcăiește cu ciocul.* MARIAN, O. II, 78, cf. DDRF, JAHRESBER. XII, 126, ALEXI, W., TDRG, CADE, BĂCESCU, PĂS. 165.
— Pl.: *tăcăitori*.
— **Tăcăi** + suf. *-itoare*.

TĂCĂITÚRĂ s. f. (Rar) **1.** Tăcăit. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Palpitare a inimii; ticăit[1] **(2)**. Cf. DDRF, BARCIANU.
— Pl.: *tăcăituri*.
— **Tăcăi** + suf. *-tură*.

TĂCĂNEÁUĂ s. f. v. **tichineu**.

TĂCĂNÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A tăcăi **(1)**. *Măcănea rațelor, fluiera curcanilor și tăcănea bibilicelor.* ap. TDRG, cf. H VII 389, XIV 350.
— Prez. ind.: *tăcănesc*.
— **Tac**[1] + suf. *-ăni*.

TĂCĂRMÁN s. n. v. **tocorman**.

TĂCĂTÓI adj. (Prin vestul Transilv.; despre oameni) Tăcut[2] **(2)**; (învechit și regional) tăcător **(1)**. Cf. L. ROM. 1965, nr. 1, 33, ALR I 1 573/295. *Îi tare tăcătoi omu aista.* TEAHA, G. N. 272.
— **Tăcut**[2] + suf. *-oi.*

TĂCĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit și regional) **1.** Care tace, tăcut[2] **(2)**; morocănos **(1)**, (regional) tăcătoi. Cf. LB, SCL 1960, 546, ALR I 1 573/59, 61, 302, 315, ALR II/102. ◇ Fig. *Vremea... care, precum vorovăii vorovitoare, așa tăcerii tăcătoare, cumpenitoare și giudecătoare va fi.* CANTEMIR, IST. 83.

2. Care își ascunde gîndurile; prefăcut, șiret[3] (Nojorid — Oradea). Cf. ALR I 1 558/320.
— Pl.: *tăcători, -oare.*
— **Tăcea** + suf. *-ător.*

TĂCEÁ vb. II. Intranz. **1.** A se abține să vorbească, a nu spune nimic. *Vădzuși, Doamne, nu tăcea* (nu sta în tăcere B 1938), *...nu împărți-te de mire.* PSALT. 64. *Și iară puținel tăcu.* CORESI, EV. 97. [Î]*ndelung rabdă Dumnezeu și tace Și ș-au întors fața, sfînta căutătură.* DOSOFTEI, PS. 33/20, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 246, KLEIN, D. 435, CLEMENS, LB. *Fratele iarăși au tăcut ca un ceas, gîndind ce va răspunde lui* (a. 1808). GGR II, 200/14. *Uneori are cineva poftă să tacă.* PR. DRAM. 449, cf. POLIZU, COSTINESCU. *De-aceea una-mi este mie, De ar vorbi, de ar tăce.* EMINESCU, O. I, 208. *Toți tăcem, ca într-o biserică.* VLAHUȚĂ, R. P. 55, cf. DDRF. *Străinul parcă n-auzea Cuvintele: pe gînduri dus, Sta piatră și tăcea.* COȘBUC, P. I, 230, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Femeia tace ori spune altceva decît ceea ce gîndește.* IBRĂILEANU, S. L. 27. *Țăranii, care clătinaseră mereu din cap, în semn de compătimire, cît a vorbit Pavel, tăceau.* REBREANU, R. II, 43. *Să-nvăț cu gura mea Să tac, Nu să zbier.* MINULESCU, VERS. 247. *Colonelul tace cu ochii deschiși.* CAMIL PETRESCU, U. N. 221. *Am tăcut mult, cum tac alături doi copaci.* D. BOTEZ, P. O. 77. *Tata n-a scos nici un cuvînt. A tăcut tot drumul.* SAHIA, N. 55. *Bătrînul tăcea în jilțul lui și privea încruntat înainte.* SADOVEANU, O. I, 18. *Tăceam mergînd spre casă cu copiii.* PILLAT, P. 170. *Nu mă întrerupe cu glume proaste. Cît tăcuși, păreai o fată inteligentă.* V. ROM. noiembrie 1964, 39. *Lăsam să se înțeleagă că tăceam din pricina zdruncinăturilor.* ib. octombrie 1970, 24. *Scoală, Gruio, nu te face! Dară Gruia tot îmi tace.* BALADE, I, 356. *Dacă taci, nimic nu faci; dacă zici, mai rău o strici.* PAMFILE, C. 52. *Cine tace, merge-n pace.* CADE. *Mai bine taci, decît să-ți pară rău că ai zis.* id. ib. *Cînd nu tace o gură, nu tace o lume întreagă.* id. ib. *Cel ce știe să grăiască să se-nvețe să și tacă, cînd vremea o va cere.* ZANNE, P. VIII, 168. ◇ (Întărit prin „din gură") *Ai o sticlă și taci din gură, vrei s-o bei singur?* PREDA, D. 166. *Avea voce frumoasă, dar nimeni nu-l asculta și parcă și el cînta doar ca să nu tacă din gură.* V. ROM. noiembrie 1964, 30. ◇ Fig. *Adîncit vorbește noaptea cu-a lui umbră din perete — Umbra-și rîde, noaptea tace.* EMINESCU, O. IV, 120. *Închid cu pumnul toate izvoarele, Pentru totdeauna să tacă.* BLAGA, POEZII, 83. ◇ Expr. **A tăcea ca un mut** (sau **ca munții, ca pămîntul, ca zidul, ca peretele** sau **ca un lemn**) = a nu scoate nici un cuvînt (și a nu face nici un zgomot), a tăcea cu desăvîrșire (spre a nu se da de gol). Cf. ZANNE, P. I, 405, 591, 604, 611; II, 763. **Tac** (sau **tacu-mă, tacu-te**) **mă cheamă** = nu spun o vorbă. *Apoi intră cu toții înlăuntru, se tologește care unde apucă, și... Tac mă cheamă.* CREANGĂ, P. 251, cf. TDRG, IORDAN, STIL. 90, PAMFILE, C. 52. **Tace și face,** se spune despre cineva care își vede liniștit de treabă, fără vorbă multă, sau despre cineva care unelțește în ascuns. Cf. ZANNE, P. II, 762. **Tace și coace,** se spune despre cineva care plănuiește în ascuns o răzbunare. Cf. ZANNE, P. II, 762. **A tăcea pitic** (sau **ca piticul, ca piticul în baltă, sau ca un pește, ca peștele,** sau **mîlc, molcom, ca porcul în păpușoi** sau **în cucuruz**) v. cuv. ◇ Compus: **taci-și-nghite** = papanaș **(1)**. Cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 168. ✦ Fig. A nu se mai face auzit, a înceta orice zgomot; a sta în nemișcare. *Pustiul tace... aerul e mort și numai suflarea mea e vie.* EMINESCU, G. P. 24. *Uzinele negre, fabricile de săpun și cuie tăceau, ridicîndu-și sub cerul albastru coșurile uriașe.* DUNĂREANU, CH. 144. *Ca un palat pustiu, cu geamuri sparte, Pădurea noastră tace părăsită.* IOSIF, P. 46. *Tace și pădurea.* AGÎRBICEANU, S. P. 20. ✦ A nu răspunde la o întrebare, la o provocare; a nu riposta. *Zi, mîndrule,... Dar tu taci.* CONACHI, P. 265. *De ce taci, cînd fermecată Inima-mi, spre tine-ntorn?* EMINESCU, O. I, 206. *Spune drept, nu ești Gerilă? Așa-i că taci?... Tu trebuie să fii.* CREANGĂ, P. 240. *Și rîdeam făcîndu-i glume; El tăcea, răbdînd mereu.* COȘBUC, P. I, 262. *De ce taci? Nu te simți mai bine?* VINEA, L. II, 311. *De-ai fi întrebat oamenii din sat..., jumătate ar fi tăcut.* BĂNULESCU, I. 44. *Cel ce tace pentru că nu știe ce să răspundă să-nțelege dă neghiob.* ZANNE, P. VIII, 168. ◇ Fig. *Rabdă inimă și taci, ca pămîntul care-l calci!* BIBICESCU, P. P. 3.

2. A se întrerupe din vorbă, a înceta să vorbească; p. ext. a se opri din plîns, din cîntat etc. V. potoli. *Nesupunîndu-se el, tăcum și dzisem: Voiea Domnului să fie!* COD. VOR. 28/6. *Mulțimea certa pre ei să tacă, iară ei mai virto*[s] *striga.* N. TEST. (1648), 26[v]/16. *Vădzînd că tot strănută, un boier să fie dzis: „Viermi, doamne". Și cum i-au dzis... au și tăcut de strănutat.* NECULCE, L. 16. *Au tăcut generarii a mai zice ceva de bani.* DIONISIE, C. 217. *Tăceți și luați sama că încă n-au agiuns acasă.* DRĂGHICI, R. 14/27. *Copilul cu leagănul se amăgește și tace.* PANN, P. V. II, 125/4. *Ah, te conjur pe lege, pe tot ce-i sacru mie, Taci, taci, cerul ne-audel* ALECSANDRI, T. II, 180. *Ia taci și d-ta, moș Nichifor, taci, nu mai striga atîta pe biata văcușoară.* CREANGĂ, P. 116. *Împăratul a început să-i făgăduiască toate bunurile din lume, dar nici așa n-a fost cu putință să-l facă să tacă.* ISPIRESCU, L. 2. *De la un timp, văzînd că prietenul lui nu zice nimic, tăcu și el.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 99. *Și-au dat bineți și-au tăcut.* COȘBUC, P. I, 228. *Taci, mamă, taci și nu mai plînge.* REBREANU, R. I, 140. *Pustiul tot mai larg părea... Și-n noaptea lui amară tăcuse orice cînt.* BACOVIA, O. 44. *Taci, să nu-mi deștepți tristețea amintirilor.* MINULESCU, V. 17. *Tăcu, trăgînd din țeleș nasturelui.* C. PETRESCU, C. V. 197. *Spun tatii că mi-i sète și-mi face semn să tac.* LABIȘ, P. 38. *Ottaviano tăcuse o vreme.* BARBU, PRINC. 38. *Auzind pașii..., am tăcut.* V. ROM. octombrie 1970, 34. *Mai taci, vere, nu te face, Că nu joci cu cine-ți place.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 361. *Semn vă detei Să tăceți, precum v-aflați, Și ca sfinții s-ascultați.* ȘEZ. IV, 132. *Cîntă, mîndro, nu tăcea, Că mi-o fi cîntecul tău Drag ca sufletelul meu.* BALADE, III, 272. *Taci, cucule, nu cînta, Că eu mor de jalea ta,* FOLC. TRANSILV. I, 28. *No taci, femeie, că mă duc la popa și plăt'esc.* O. BÎRLEA, A. P. II, 438. *Și fiutul tot plîngea. Iar măicuța-l mîngîia: — Taci, fiutule, nu plînge.* FOLC. MOLD. I, 244. *Dacă-l ieu de jos, plînge, dacă-l pui jos, tace* (Lanțul). GOROVEI, C. 196. ◇ (Cu compliniri întărind sensul) *Voi pune în lucrare sfătuirea ta, și nădăjduiesc că va lua bun sfîrșit. Și așa tăcură din vorbă.* GORJAN, H. I, 16/31. (Tranz.) *Aicea se aleg veștile și prorocirile... După ce-au tăcut vorbele, se duce și abate apa de la lăptoc.* SADOVEANU, O. XII, 828. ◇ Fig. *Și dzise buriei și stătu în limpede, și tăcură undele ei.* PSALT. 231. *Și porunci volburii, și stătu în liniște și tăcură valurile ei.* DOSOFTEI, ap. CADE. *Taci, cumplita mea durere.* ALECSANDRI, P. II, 101. *Orice scrupul tăcu în sufletul lui.* BOLINTINEANU, O. 453. *Cînd însuși glasul gîndurilor tace, Mă-nghină cîntul unei dulci evlavii.* EMINESCU, O. I, 120. *Chiar dorul vieții-n mine tace — Izvor ce gata e să sece.* MACEDONSKI, O. I, 188. *Dintr-un timp și vîntul tace; Satul doarme ca-n mormînt.* COȘBUC, P. I, 48. *Au tăcut sub neaua vremii ale patimilor goarne.* PILLAT, P. 85. *Focul tăcu. E zi de odihnă.* BLAGA, POEZII, 178. *Zgomotele*

surde tăcuseră rupte de vocea lui Miron. BĂNULESCU, I. 47. *Taci, inimă, nu mai plînge.* FOLC. TRANSILV. II, 305. ◇ (La imperativ, adesea precedat de „ia", arată bucuria sau neîncrederea în spusele cuiva) *Cîți ani ai tu, Lili?... — Șaisprezece! — Ia taci! —* se miră Stănică. *Ești bună de măritat.* CĂLINESCU, E. O. II, 96. ◇ Expr. **Taci din gură** sau **tacă-ți** (sau **tacă-vă**) **gura** (sau, familiar, **pupăza**) sau **tacă-ți gurița!** = nu mai vorbi! lasă vorba! isprăvește! Cf. POLIZU. *Bine, bine, ți-oi cumpăra; taci din gură.* ALECSANDRI, T. 416. *Tacă-ți gura, măi Gerilă, ziseră ceilalți.* CREANGĂ, P. 252, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Taci din gură! se răsti Dragavei, în glumă, la ea.* CĂLINESCU, S. 666. *Tacă-ți, maică, gurița.* TEODORESCU, P. P. 438. **A nu (mai) tăcea din gură** sau **a nu-i tăcea gura** = a vorbi mult, a vorbi într-una. *Prin întuneric bîjbîiesc prin casă Și cad, recad și nu mai tac din gură.* BACOVIA, O. 15. *Cel ce gura nu-i tace Ca rîndureaua vorbă face.* ZANNE, P. II, 167.

3. A nu vorbi despre ceva; a nu-și exprima fățiș părerea. *De ceale reale tăcut-au și pentru aceaea am căzut într-o reale, căce n-am avut știutură.* CORESI, EV. 363. *De va tăcea și nu va mărturisi..., să plătească toată paguba.* PRAV. 20. *De vom greși ceva la judecată, să nu ascundeți adevărul, nici să tăceți, ci ne spuneți îndată ca să îndreptăm.* NEAGOE, ap. GCR I, 169/23. *De aș ști că mă vei și omorî, nu pot să tac.* NEGRUZZI, S. I, 147. *Să tac de mine deopotrivă precum și tu de tine taci?* MACEDONSKI, O. I, 217. *A tăcea și lăsii știu!* COȘBUC, P. I, 257. *Ana băgase de seamă încordarea lui Pop Ioan, dar ți era peste putință să tacă.* V. ROM. iulie 1953, 159. *Frunză verde lemn domnesc, După mîndra mă topesc: I-aș spune și nu-ndrăznesc; Aș tăcea, și mă căiesc.* HODOȘ, P. P. 31. ◇ Fig. *Viitorul tace asupra întîmplărilor ce ne așteaptă.* MARCOVICI, C. 29/23. *Au trecut prin viață durerile tăcînd.* EFTIMIU, Î. 180. ◇ Tranz. *Ei cetind* [cartea], *socotiră di-au tăcut acest cuvînt, pentru ca să nu numască mai apoi schionii tot vicleani.* HERODOT (1645), 462. *Mai îndemînă îi fu aceaste a le tăcea.* MAIOR, IST. 199/2. *Grăiește puținteale, Taci ceale tăinuite!* CANTEMIR, ap. GCR I, 327/22. *Nu știe... care lucruri să povestească și care să tacă.* MOLNAR, RET. 115/18. *O așa pricină vor cerca a o tăcea.* BELDIMAN, E. 19/10. *Nu putem tăce adînca impresie ce au făcut... proeitirea acestor acte.* AR (1829), 147²/5. *Cei înțelepți niciodată aste lucruri nu le fac, Ci chiar pentru a lor cinste orce necaz au îl tac.* PANN, E. II, 61/9. *Într-o mahala tihnită, a căria nume îl vom tăcea de frica poliției, locuia dumnealui postelnicul Andronache.* NEGRUZZI, S. I, 71. *Eu cînt tot un cîntec d-aseară Și-așa mi-e de silă să-l cînt, Și-l tac, dar nebrînd îl cînt iară!* COȘBUC, P. I, 64. *Acum îi apăreau numeroase și irefutabile toate argumentele pe care le tăcuse adineaori.* C. PETRESCU, Î. II, 221. *E bătrîn și nu-și poate mărturisi durerile... Are tăria să și le tacă.* T. decembrie 1964, 6. ◇ Refl. pas. *Nu e de a se tăcea ce s-au întîmplat cu Vitalian după moartea împăratului Anastasie.* ȘINCAI, HR. I, 97/36. ◆ Tranz. A omite; a nu lua în seamă. *Cererea mea ascultă, lacrămile mele nu tăceă.* PSALT. 75. *Unele care nu sînt zic că sînt, și altele care sînt le tac.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Mai sînt și alți bărbați învățați, dar... îi tac pentru că nu îmi dau materia a vorbi în această privință.* ÇR (1830), 333¹/24.

— Prez. ind.: *tac*; prez. cond.-opt.: *și* (învechit) *se tăcure* (ROSETTI, L. R. I, 133); perf. s.: pers. 4 (învechit) *și tăcum*; imper.: pers. 2 și (regional) *ta* (DR. IV, 1 557, CV 1950, nr. 1, 21), pers. 5 și (învechit și regional, la forma negativă) *nu tăcereți* (DR. IX, 504).

— Lat. *tacĕre.*

TĂCÉRE s. f. **1.** Faptul de a **tăcea (1)**, de a nu scoate o vorbă; stare, atitudine a unei persoane care nu vorbește un anumit timp; p. ext. faptul de a nu face zgomot; lipsă de zgomot, liniște, calm, acalmie, muțenie **(3)**. *Cela ce va ierta sudalma... au cu cuvîntul, au cu tăcearea... nu va mai putea să părască la giudeț.* PRAV. 243. *Totdeauna cu tăcere ascultam și învățam orice ar fi de învățat.* CANTEMIR, IST. 83, cf. ANON. CAR. *Nici un lucru nu ascunde mai bine aceaea ce ești, decît tăcearea.* ANTIM, ap. GCR II, 5/25. *Filosofia caută tăcere și să odihnească în privirea lucrurilor, dacă ritorica va să tune și cu limba.* MOLNAR, RET. 55/16, cf. KLEIN, D. 435, LB. *Of! dulce și amăgitoare noapte! prin ajutorul tăcerii și al întunericimei tale... descoper un suflet nemuritor.* MARCOVICI, C. 14/20. *Toată compania sta în adîncă tăcere.* DRĂGHICI, R. 34/8, cf. POLIZU. *După o îndelungată și cumplită tăcere, căzu îngenunchează.* NEGRUZZI, S. I, 26. *Noaptea, în aste locuri, n-are deloc tăcere; Totul se mișcă, umblă.* ALEXANDRESCU, O. I, 142. *Pentru a izbuti* [trebuia] *răpezicîunea mersului, tăcerea mișcării, calculul timpului.* HASDEU, I. V. 92. *În tăcerea nopții, grierul cîntă.* ALECSANDRI, P. I, 192. *Minunat orator este Talangiu!... Cînd vorbește, se face tăcere adîncă.* BOLINTINEANU, O. 418. *Ca-n fîntîrim tăcere e-n cetate.* EMINESCU, O. I, 202. *Mai strigă el,... cît mai strigă, însă Harap Alb nu răspunde, nici se arată, și de la o vreme se face tăcere.* CREANGĂ, P. 227. *Cînd dete cu a treia* [săgeată], *un geamăt ieși de lîngă pom și apoi o tăcere de moarte se făcu.* ISPIRESCU, L. 83. *Temeri nedeslușite te năvălesc, începi s-asculți tăcerea pustiului.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 137, cf. DDRP. *Focul arde vesel, e noapte și tăcere.* COȘBUC, P. I, 33. *Nici o rază, nici un freamăt, nici un cînt... pe tot tăcere.* NECULUȚĂ, Ț. D. 117, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Palatul însuși este o casă a tăcerii.* PETICĂ, O. 171. *Tăcerea își întinse adîncul tainei sale pînă la hotarele cele mai de pe urmă ale nesfîrșitului.* HOGAȘ, M. N. 169. *În tăcerea grea, parcă se auzeau trîzniturile flăcărilor ce se răsuceau și se zvîrcoleau pe bolta cerească.* REBREANU, R. II, 106. *Eu n-am auzit, E tăcere!* BACOVIA, O. 174. *Era tăcere în jurul meu.* GALACTION, O. 334. *Scrisori păstrate de demult... Cu fruntea-n mîini mă plec s-ascult Tăcerea voastră vorbitoare.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 323. [În odăiță] *tăcerea stă cum ar fi stat un ceas.* D. BOTEZ, P. O. 127. *Un plîns... sparge în mii de bucăți tăcerea de mormînt a cîmpiei eroice.* SAHIA, N. 19. *Se întîmplă din nou în șezlong... și e gata să se cufunde din nou în tăcere.* SEBASTIAN, T. 57. *Ne oprim în desișuri la marginea poienii, fără nici un cuvînt, — o tăcere adîncă se lărgește în lături, în sus, ne înfășură, ne strînge, ne înlemnește parcă.* SADOVEANU, O. III, 65. *Nu vorbele, tăcerea dă cîntecului glas.* PILLAT, P. 210. *Uneori, găseam acasă așezată între părinți o tăcere de plumb.* BLAGA, H. 45. *Se simțea dezlegat de tăcerea împietrită, arzătoare, de pînă atunci.* DEMETRIUS, A. 60. *Îi face semnul tăcerii, cu degetul pe buze.* H. LOVINESCU, T. 252. *Tăcerea care acoperea pămîntul îl sperie și mai mult.* PREDA, Î. 35. *O liniște desăvîrșită învălui totul, ca într-o pînză neîntreruptă a tăcerilor.* MIHALE, O. 95. *Dacă nu știi, nu răspunzi. Decît o prostie mare, mai bine o tăcere deplină.* V. ROM. septembrie 1963, 42, cf. REBREANU, I. 60, VORNIC, P. 167, V. ROM. noiembrie 1964, 39. *Tăcerea e ca mierea.* Cf. ALEXI, W., ZANNE, P. II, 764. ◇ (Construit cu verbul „a face") *Stimabili! onorabili!... faceți tăcere! Sînt cestiuni importante, arzătoare la ordinea zilei.* CARAGIALE, O. VI, 128. ◇ (Cu valoare de imperativ) *Dar, tăcere!... Sus pe-un frasin un lin freamăt se aude!... Toți rămîn în așteptare. Cîntăreața-ncet preludă.* ALECSANDRI, P. III, 56, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU. ◇ (Comparat ca un adverb) *Fiecare soartă tace, fiecare gînd se rupe Și se face mai tăcere și se face mai tîrziu.* LESNEA, A. 26. ◇ Loc. adv. **În** (sau, învechit, **întru, cu**) **tăcere** = **a)** fără a vorbi, fără a spune ceva, **tăcut² (1)**; p. ext. fără a destăinui, fără a-și spune păsul. *Să înțeleagem că cu tăcere... cearcelă omenești și caută fieșcărui calea vieții.* CORESI, EV. 245, cf. MARDARIE, L. 106. *Cu tăcere toată lumea stă deșteaptă, Pre giudeț ce le vei face, să ia plată.* DOSOFTEI, PS. 251/17. *Lupul dară, după multă cu tăcere spre crîncăitul Corbului ascultare, într-acesta chip se cumpeni.* CANTEMIR, IST. 83. *Cu frică și cu cucernicie întru tăceare să asculte sfintele porunci.* PETROVICI, P. 20/8.

Sfîrșitul orișicare Iartă omului să-și spuie durerile cîte are; Iar mie nu mi-i iertată nici atîta mîngăiere, Ci trebuie să le sufăr și mor întru tăcere. CONACHI, P. 84. *Îl îmbrobodești, știi, chiar ca p-o muiere, îi pui în cap testul, și rabdă-n tăcere,* PANN, P. V. I, 56/2. *Vătaful curții... se prefăcea că nu bagă de seamă nimic și-l spiona în tăcere.* EILIMON, O. I, 124. *Mărioara..., pe gînduri se punea și-n tăcere lîng plîngea.* ALECSANDRI, P. 109, cf. CIHAC, I, 277. *Monașii, adunați la un loc și în tăcere, ca vechii agapi creștini, își luau cinele lor.* ODOBESCU, S. I, 442. *Din vasta vremii perspectivă, El cobora-n tăcere către mine.* TOPÎRCEANU, B. 89. *L-am privit în tăcere; era trist, slăbit și palid.* SADOVEANU, O. XIX, 63. *Fiecare-n tăcere se-ntreabă: care pe munte Cădea-va întîiul?* BLAGA, POEZII, 178. *Cu mîini îngemănate și gînd cutremurat Îți voi aduce iarba culeasă în tăcere.* I. BARBU, J. S. 11. *Ascultam în tăcere povestea.* V. ROM. decembrie 1970, 60; **b)** în liniște, încet. *La răsărit icoane, De la străbuni lăsate, ș-o candelă măreață Ardea întru tăcere.* HELIADE, O. I, 220, cf. ALR II 1 075/272. (Învechit) **Fără tăcere** = fără încetare, neîntrerupt. *Voi cînta* [puterea ta] *Prin limbile toate fără de tăceare.* DOSOFTEI, PS. 56/10, *Iarăși strigă fără tăceare către Dumnezeu* (a. 1785). GCR II, 149/18. **În tăcere** = pe neobservate, în ascuns. *O lume ce sfîșie-n tăcere Zdrobit sufletul meu.* EMINESCU, O. I, 20. ◇ Expr. **A sta în tăcere** sau (învechit; calc după fr. *garder le silence)* **a păzi tăcerea** = a nu scoate o vorbă, a nu spune nimic, a tăcea **(1).** *Cîteva minute, străinul stătu în tăcere, ațintind-o întocmai ca șarpele ce voiește să farmece pasărea în zbor.* GANE, N. II, 53. *Amîndoi păzeam tăcerea gîndind, el la Olga, eu... la toaleta pentru balul de la club.* NEGRUZZI, S. I, 46. **A sparge** (sau **a rupe**) **tăcerea** = a întrerupe o perioadă (mai lungă) de liniște. *Aveți lume multă la pomană, rupse ea, într-un tîrziu, tăcerea.* AGÎRBICEANU, S. 134. *Iar cînd tăcerea se rupea, cuvintele sunau indiferente și străine ca să exprime deșertăciuni.* C. PETRESCU, Î. II, 49. *Tăcerea ce-i cuprinsese fu spartă într-un timp de Marin Oproiu.* MIHALE, O. 96. **A face tăcere** = a cere, a impune să nu se mai vorbească, a face liniște. *Clisteu, făcînd tăcere, zisă în mijlocul tuturor: ...pre voi toți laud.* HERODOT (1645), 351. ✦ Pauză (mai lungă) într-o discuție; p. ext. întrerupere a unei corespondențe. *Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbîndi-vom oare?* NEGRUZZI, S. I, 138. *Uneori se făceau la masă tăceri lungi și triste.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *James nu este un corespondent harnic. El se scuză mereu de tăcerile și întîrzierile sale.* IBRĂILEANU, S. 228. *După fel de fel de tăceri, de zvonuri..., își dădea seama dacă a nimerit-o bine.* VINEA, L. I, 55.

2. Faptul de a nu vorbi despre ceva; faptul de a ascunde ceva. *Și limba au amurțit și urechile au asurzit, și cu tăceare să au îngrădit* (a. 1669). GCR I, 184/30. *Na o pungă de bani și să nu scoți nici o vorbă despre primblarea noastră de noapte. — Eu nu-mi vînd tăcerea, măria ta.* ISPIRESCU, L. 239. *A pus în mîna însoțitorului un bacșiș de tăcere.* ARGHEZI, S. XI, 21. ◇ Expr. **A păstră** (sau, învechit, **a face**) **tăcere** sau **a păstra tăcerea** = a nu divulga, a tăinui **(1).** *Iar, pentru aceste boldoase de farmece și de șorecie... făcu pîrîta tăcere* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 17. *Mă arz peste măsură, Slăbesc fără căldură; Sînt bolnav în picere, Și mor făcînd tăcere.* VĂCĂRESCUL, ap. GCR II, 161/29. *Iubind în taină am păstrat tăcere, Gîndind că astfel o să-ți placă ție.* EMINESCU, O. I, 200. *Ea poate păstra tăcerea.* IBRĂILEANU, A. 33, cf. CADE. **A trece sub tăcere (ceva)** sau (învechit) **a trece cu tăcerea de...** = a trece cu vederea ceva, a nu pomeni de ceva. *Aice nu putem trece cu tăcerea de lucrurile Țărei Ungurești ce s-au prilejit întru aceste vremi.* MUSTE, ap. DDRF. *Ceilalți... treceau sub tăcere amănuntele.* PREDA, M. S. 17. **A trece sub tăcere** = a rămîne neobservat, neluat în seamă; a fi omis. *Mă insulți cînd bănuiești... dar această insultă ar trece sub tăcere, dacă ea nu ar fi pentru mine o încredințare că tu suferi.* BOLINTINEANU, O. 454.

3. Faptul de a nu răspunde, de a nu riposta. *Tăcerea ta,... îmi este destul răspuns asupra acestei întrebări.* DRĂGHICI, R. 115/21, cf. 107/11. ◇ Expr. (Popular) **Tăcerea ta, răspunsul meu,** se spune cînd tăcerea confirmă întrebarea. Com. GRAUR (Muntenia).

— Pl.: *tăceri.*

— V. **tăcea.**

TĂCIUNÁ vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) arde pînă devine tăciune **(1).** *Lutnd fiecare fire de bob uscat, le tăciunează la focul lămpii.* ALECSANDRI, ap. TDRG, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 168, M. D. ENC.

2. Refl. (Despre unele plante) A fi atacat de tăciune **(2).** *Uneori porumbul se tăciuna.* ISPIRESCU, L. 206, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◇ (Prin analogie) *Vom lega degetul ... nu prea tare... ca să nu se înnegrească, cangrenze sau tăciuneze partea legată.* ATILA, P. 86.

3. Intranz. (În forma *tăciuni)* A se înnegri la soare; a se bronza. LEXIC REG. II, 54.

— Prez. ind.: *tăciunez.* — Și: **tăciuní** vb. IV. LEXIC REG. II, 54.

— V. **tăciune.**

TĂCIUNÁR s. m., s. n. **I.** S. m. **1.** (Prin sud-estul Transilv.) Persoană care lucrează cu tăciuni (CONV. LIT. XXIV, 929), cărbunar (LEXIC REG. II, 54). *Pentru împinsul tăciunilor e un om de-i zice tăciunar.* CONV. LIT. XXIV, 929. ✦ Epitet dat unui om foarte brunet (Vad — Făgăraș). Cf. LEXIC REG. II, 54.

2. (Învechit, rar; calc după germ. *Brandstifter)* Incendiator. *Tăciunarii cari dedeau foc la attea comune erau puși de către unii aristocrați.* BARIȚIU, P. A. I, 109. *Din cauza focului s-a pornit investigațiune, noi însă nu am aflat să fi fost descoperit tăciunariul.* id. ib. III, 409, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

II. S. n. (Regional) **1.** Vătrai (Nucșoara — Cîmpulung). ALR II/I MN 134, 3 886/784, ALRM II/I h 341/784.

2. Grătar de fier care se pune pe vatră, sub lemnele care ard, cu scopul de a le face să ardă mai bine; (regional) mîță **(IV 3)** (Luța — Făgăraș). Cf. CHEST. II 336/61.

— Pl.: **(I)** *tăciunari.*

— **Tăciune** + suf. *-ar.*

TĂCIUNÁȘ s. m. Diminutiv al lui tăciune **(1).** *Cîțiva tăciunași pe vatră ce cînd și cînd scînteia.* DACIA LIT. 145/18.

— Pl.: *tăciunași.*

— **Tăciune** + suf. *-aș.*

TĂCIUNÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni sau despre părul, ochii, tenul lor) Negru ca tăciunele **(1);** foarte negru, tăciuniu. Cf. DDRF. *În cămașă și izmene albe, care contrastau grozav cu fața lui tăciunită, își sugea țigara.* BRĂESCU, V. A. 150. *Un tînăr negricios, cu părul tăciunat și aspru, cu ochii de cărbune.* MIHALE, O. 449.

2. (Despre unele plante) Atacat de tăciune **(2);** tăciunos **(2).** *Grăunțele uscate înainte de vreme sau tăciunate.* PAMFILE, J. II, 139.

— Pl.: *tăciunați, -te.* — Și: **tăciunít, -ă** adj.

— De la **tăciune.**

TĂCIUNĂRÍE s. f. (Învechit, rar) Incendiere. *Oameni condamnați pe mai mulți ani sau pe viață, pentru crime ordinare grele, omor, tăciunărie, falsificatori de monetă.* BARIȚIU, P. A. I, 600, cf. 333.

— Pl.: *tăciunării.*

— **Tăciunar** + suf. *-ie.*

TĂCIÚNE s. m. **1.** Rest dintr-o bucată de lemn care nu a ars complet; cărbune sau lemn care arde mocnit, fără flacără; (învechit, rar) ojogitură. *Să te culci afară la tăciuni hierbinte.* DOSOFTEI, PS. 216/2. *V-ați făcut ca tăciunele scos den foc.* BIBLIA (1688), 592¹/57, cf.

ANON. CAR.; KLEIN, D. 435, DRLU, LB. *Sărace cărbune! Curînd te vei stinge și, negru tăciune În zece minute bun n-o să mai fii. Decît pe părete să scrie cu tine.* HELIADE, O. I, 128. *Lulnd cu mare bucurie un tăciune aprins, s-au pogorît în peșteră de au făcut foc.* DRĂGHICI, R. 75/13. *M-am sculat și-o făclie Din tăciune am aprins.* ASACHI, S. L. I, 90. *Masa lîngă foc o pune La lumină de tăciune.* BĂRAC, A. 37/4. *Bre! da negri sînteți, mai întunecați decît tăciunele.* PR. DRAM. 401. *Toderică... îndată pune pe tăciunii ce fumegau în vatră un braț de vreascuri.* NEGRUZZI, ap. TDRG, cf. POLIZU. *Iaca, iacă! s-o aprins tăciunele.* ALECSANDRI, T. I, 254, cf. CIHAC, I, 277. *Pe vatră mai ardea vro doi tăciuni.* EMINESCU, G. P. 103. *Vuia în sobă tăciunele aprins.* CREANGĂ, P. 134. *Voinicul... puse mîna pe un tăciune și-l asvîrli drept în ochiul bătrînului.* ISPIRESCU, L. 201. *Copila intră înlăuntru și începu a sufla într-un tăciune ca să aprindă lumină.* CONTEMPORANUL, III, 926. *Într-un tîrziu... lăsăm tăciunii să se stingă.* VLAHUȚĂ, O. A. 384, cf. DDRF. *Tăciunii-n vatră dau lumină.* COȘBUC, P. II, 51, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Jăratecul de azi Ca mîine e tăciune.* CERNA, P. 39; cf. TDRG, DHLB I, 84. *Focul somnoros mistuia fumegînd cel de pe urmă tăciune.* HOGAȘ, M. N. 169. *Tăciunii din vatră... fișiau, afumau și nu se aprindeau deloc.* REBREANU, I. 46, cf. DIACONU, P. 17, ȘĂINEANU, D. U. *Zvîrlind capătul de țigară, mai răscoli focu c-un tăciune.* MIRONESCU, S. 77. [Vîntoasa] *smulgea șindrilele... și le răsucea în văzduh de-a valma cu vîrtejurile de pulbere și de paie, de nisip, de tăciuni, cenușă, gunoaie.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Dădeau foc la cetăți Cu mari tăciuni de grinzi.* CĂLINESCU, L. L. 204. *Fiecare scoate din geacul lui ce și-a adus. Unii o bucată de mămăligă prăjită pe tăciuni, alții boabe de porumb coapte.* STANCU, D. 307. *Îl pofti într-o sală despărțită printr-o vatră mare de ceramică, în care erau clțiva tăciuni.* VINEA, L. II, 306. *Arzi în foc nestins De noi trei aprins. Și te fă tăciune Și te fă cărbune.* ALECSANDRI, P. P. 18, cf. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 434, COM. MARIAN, ȘEZ. I, 52, VICIU, GL., GOROVEI, CR. 634, PAMFILE, B. 35, CĂNDREA, E. 289, ALR I 681, ALR II/I h 284, ALR II 3 405/353, 812, A I 12, 13, 17, 31, III 16, O. BÎRLEA, A. P. II, 487. *A fi tăciune acoperit*, se spune despre oamenii vicleni și fățarnici. Cf. ALR I 1 558/790, ZANNE, P. I, 293. *Arzînd numai doi tăciuni, Nu se pot face cărbuni*, se zice despre oamenii săraci. Cf. ZANNE, P. I, 293. *Nu-i ard tăciunii în vatră*, se spune despre un om care nu izbutește să realizeze nimic. Cf. CIAUȘANU, V. 202, ZANNE, P. III, 429. ◇ F i g. *Însoțindu-se amîndoi la tovărășie cu răutăți... Raasim împăratul... și cu Fakei împăratul..., doi tăciuni afumători.* N. COSTIN, LET. II, 38/25. *Eă i se plîngea de singurătate... privindu-l cu tăciunii aprinși ai ochilor, ca o vrăjitoare.* BENIUC, M. C. I, 300. *Iubirea din tăciunele de ură Aș reaprinde-o.* ISANOS, P. 289. ◇ (Ca termen de comparație) *De-ar avea banii o limbă, Lucrurile ce ne-ar spune Pe mulți albi i-ar face negri, Ca cel mai negru tăciune.* HASDEU, R. V. 11. *Ochii lui Aristică scînteiau ca doi tăciuni aprinși pe fața roșcovană.* REBREANU, NUV. 9. *Are și ea doi copii, negri ca tăciunii, cu scîntei de ochi, de safir.* ARGHEZI, S. XI, 167. *E frumos Alviță, Are ochii cum sînt tăciunii al căror miez arde încă.* STANCU, D. 176, cf. ALR SN IV h 1 214. *Inima de-amărăciune Mi-e neagră ca și-un tăciune.* FOLC. TRANSILV. II, 304. ◇ E x p r. **A sta la un tăciune** (cu cineva) = (despre doi soți) a duce viața împreună. *Într-o zi însă, nevasta n-a mai răbdat: să-i spuie și mai multe nu, că n-au să mai stea la un tăciune.* PAMFILE, DUȘM. 155, cf. RĂDULESCU-CODIN, L. 10. **A se întîlni doi proști la un tăciune** = a se căsători sau a se întovărăși doi nevoiași; p. e x t. a trăi în mizerie, a o duce greu. Cf. UDRESCU, GL. **A lăsa** (pe cineva) **pe coada tăciunilor** = a lăsa, a permite ca cineva să trăiască în mizerie, lipsit de mijloace. *Goleo, dragul mamii fiu, Au n-ai straie De-mbrăcat Și parale De tocat De tu pe mă-ta o lași Pe mîna străinilor, Pe coada tăciunilor?* TEODORESCU, P. P. 589. **A rămîne în coadele tăciunilor** = a trăi în mizerie, a o duce greu. *De mic sărac rămăsăi Pe mîinile străinilor, În coadele tăciunilor.* BĂLADE, I, 430. **A nu avea nici tăciune în vatră** = a fi foarte sărac. Cf. ZANNE, P. III, 429. **A înveli tăciunele** = a pleca, a fugi. Cf. ZANNE, P. IX, 531.

2. (La sg.) Boală infecțioasă, mai ales a cerealelor, provocată de ciuperci parazite și manifestată prin distrugerea parțială sau totală a organelor atacate și prin apariția în locul acestora a unei pulberi de culoare neagră; cărbune, mălură **(2)**. Cf. ANON. CAR., I. IONESCU, C. 174/24, BARCIANU, DAMÉ, T. 58, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, A. R. 109, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 310, PRIBEAGUL, P. R. 73, BORZA, D. 197. *Boala de care sufăr popușoii se numește tăciune.* I. CR. IV, 250. *Să gonești tăciunele,... Din toate ogoarele.* TEODORESCU, P. P. 210. *Ne-a și pus urîte nume: Mie grîu, ție tăciune;... Mie floarea florilor..., Ție răul răilor.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 65. *De cînd is mîndrele-n țară, Seamăn grîu, secer secară, De cînd is mîndrele-n lume, seamăn grîu, secer tăciune.* RETEGANUL, CH. 70, cf. HODOȘ, P. P. 132. *Să nu mături cu mînele de pîne că face grîul tăciune.* GOROVEI, CR. 139, cf. ALR SN I h 111, ALRM SN I h 480, Ă V 33, VI 16, 19, 22, 26.

— Pl.: *tăciuni*. — Și: (regional) **teciúne** s. m. FD II, 151, ALR I 681/375, 385, 388, 394, 402, 418, 420, 424, 552.

— Lat. **titio, -onis.**

TĂCIUNÍ vb. IV v. **tăciuna.**

TĂCIUNÍT, -Ă adj. v. **tăciunat.**

TĂCIUNÍU, -ÍE adj. Tăciunat **(1)**. *Stătea adîncit în el, ca într-o hrubă, departe de toți și toate, abia deschizînd gura cu buze arse de tutun, tăciunii.* TEODOREANU, M. U. 25.

— Pl.: *tăciunii.*

— **Tăciune** + suf. *-iu.*

TĂCIUNÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre lemne) Care este ars pe jumătate; cu tăciune **(1)**. *Să nu slăbească sufletul tău, de două lemne tăciunoase afumîndu-se.* N. COSTIN, LET. II, 38/26, cf. KLEIN, D. 435, LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE.

2. Atacat de tăciune **(2)**, plin de tăciune **(2)**; tăciunat **(2)**. Cf. KLEIN, D. 435, LB, CIHAC, I, 277, BARCIANU, ALEXI, W. *Cumpărătoriul acesta se mai uită oleacă la grîu și, părîndu-i-se cam secăreț, ba și cam tăciunos, merse la alte cară.* RETEGANUL, ap. CADE.

— Pl.: *tăciunoși, -oase.*

— **Tăciune** + suf. *-os.*

TĂCLÍT s. n. v. **taclit.**

TĂCȘÚLĂ s. f. v. **tașculă.**

TĂCÚT, s. n. Faptul de a t ă c e a **(1)**. *Sudalma... de multe ori se iartă și cu tăcutul.* PRAV. 241. *Sînt o mie de fapte în tăcutul mănăstirilor și în zgomotul lumii.* VASICI, M. II, 3/11. *S-a pus Lina pe tăcut.* COȘBUC, P. I, 50. ◇ L o c. a d v. **Pe tăcute** (sau **tăcutele**) = fără vorbă, în tăcere; pe ascuns. Cf. CIHAC, I, 277, COSTINESCU. *Planul, urzit pe tăcute în palatul domnesc, se dete pe față.* ODOBESCU, S. I, 427. *Am mîncat amîndoi din toate pe tăcute și pe nebăute.* CARAGIALE, O. III, 63. *Profesorul și generalul se îngăduiau pe tăcutele.* D. ZAMFIRESCU, A. 36. *Dă ordinul, pe tăcutele, a i se găti calul.* IORGA, L. I, 486, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd te-nșfacă, pe tăcute, Nu știi cum să scapi mai iute.* ARGHEZI, S. V, 215. *Îi vede cum înfulecă pe tăcute, cu nasul în ciorbă.* VINEA, L. I, 126. *Învăța și el pe tăcute.* PREDA, R. 91. *Buzele cele mute vorbesc pe tăcute*, se spune despre un om fățarnic. ZANNE, P. II, 26.

— V. **tăcea.**

TĂCÚT², -Ă adj. **1.** Care tace, care nu vorbește; care păstrează tăcere **(1)**; p. e x t. calm. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 435, POLIZU, CIHAC, I, 277, COSTINESCU. *Pe jeț tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă.* EMINESCU, O. I, 94. *Unul singur... era tăcut și gînditor.*

SLAVICI, N. I, 83. *Tăcuți s-așază amîndoi pe caldarîm.* VLAHUȚĂ, O. A. 135, cf. DDRF. *Și-au stat tăcuți, că i-a cuprins O jale pe-amîndoi.* COȘBUC, P. I, 228, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Treceam cu mîinile la spate, tăcut, pe aleile pustii.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 36, cf. TDRG. *Merseră cîteva clipe tăcuți.* REBREANU, R. I, 161. *Treci tăcut ca beduinul ce cutreieră nisipul.* MINULESCU, V. 17. *După el, călcînd cu teamă, Merg tăcuții lui prieteni.* TOPÎRCEANU, B. 21. *Nevastă-mea a fost pînă seară gravă și tăcută.* CAMIL PETRESCU, U. N. 75. *Pare atît de tăcută și de tristă coloana muncitorilor.* SAHIA, N. 43. *Tăcut, norodul te-o petrece la groapa ta, ca pe-un strein!* VOICULESCU, POEZII, I, 25. *Fata ne privea pe rînd, tăcută, cu ochii ei mari.* SADOVEANU, O. II, 457. *Tăcut și enigmatic, Niculaie îl servi.* VINEA, L. I, 129. *Toată lumea era tăcută.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 61, cf. ZANNE, P. VIII, 168. ◇ Fig. *Această tăcută zeitate* [somnul] *supune... trupul cel amorțit, sufletul.* MARCOVICI, C. 13/9. *Mergeam noi în cale ca umbre tăcute, Pe-un covor de frunze, pe cărări pierdute.* ALECSANDRI, P. I, 126. *Ochii-și încruntă, și-apoi cu tăcută privire, din creștet Pînă la tălpi îl măsoară și-și geme-n mînie cuvîntul.* COȘBUC, AE. 77. *Pereții sînt tăcuți, femeile spun multe.* BARBU, PRINC. 72. ◇ (Substantivat) *Strigă, strigă, mutule, Nu tăcea, tăcutule, Că ai gură de strigat Și picioare de-alergat.* ȘEZ. III, 123. ◇ (Adverbial) *Unii munceau tăcut.* ARGHEZI, S. XI, 97. *În loc de a reacționa tăcut și cu fapta, mă mărginesc la simpla protestare verbală.* CĂLINESCU, C. O. 80. ✦ Care exprimă calm. *Zîmbirea lui deșteaptă, adîncă și tăcută.* EMINESCU, O. I, 61. ✦ Lipsit de zgomot; liniștit. *Acolo au odihna, locaș adînc, tăcut, Eroi ce mai-nainte mult zgomot au făcut.* ALEXANDRESCU, O. I, 67. *Era o cîmpie lungă și tăcută.* ALECSANDRI, P. I, 189. *În colțurile tavanului cu grinzi lungi și mohorîte, păinjenii își executau tăcuta și pacinica lor industrie.* EMINESCU, N. 38. *Casele-nșirate pe costișa prăvălită spre Dunăre își așternu umbrele negre pe ulițele largi, tăcute, pustii.* VLAHUȚĂ, R. P. 15. *Castelele acele tăcute și liniștite azi ... ocupau mintea literaților.* IONESCU-RION, S. 257. *Tăcută nălucește biserica străbună Cu turnuri răsucite ascunse sub cupole.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 125. *Cina la început fusese destul de tăcută.* AGÎRBICEANU, A. 244, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Într-o grădină publică, tăcută, Pe un nebun l-am auzit răcnind.* BACOVIA, O. 50. *Pe coaste verzi, în preajma dpelor, se arăta cîte-un sat tăcut.* SADOVEANU, O. I, 51. *Cădea grăbit amurgul pe jalnica răscruce Și căile, tăcute, se desfăceau cumplite.* VOICULESCU, POEZII, I, 70. *Un schit tăcut, poiana cu turmele de miei.* PILLAT, P. 168, cf. SCRIBAN, D. *Negura cobora peste curțile tăcute ale palatului.* BARBU, PRINC. 38. *Prin plaiuri tăcute, De vînturi bătute, Urcă și scoboară Și drumul măsoară Trei turme de oi.* BALADE, II, 472. (Fig.) *Lăsați-mi... mie odihna cea tăcută, Lăsați-mi rîsul morții și nu mă deșteptați.* MACEDONSKI, O. I, 50. ◇ (Adverbial) *Tragedia Pămîntului, tăcut se desfășoară.* PILLAT, P. 43. *Stele mari clipesc tăcut.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 120.

2. Care nu obișnuiește să vorbească prea mult; taciturn, (învechit și regional) tăcător **(1)**, (regional) tăcăciu, tăcătoi, tălmut; p. ext. liniștit, rezervat **(2)**. *Ea... îl vedea mai tăcut și mai retras.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Stan era om tăcut în felîul său.* CREANGĂ, P. 142, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era un om tăcut, nu schimba cu nimeni un cuvînt, și odată nu l-ai fi auzit măcar gemînd.* MIRONESCU, S. A. 118, cf. SCRIBAN, D. *Petrea era din firea lui tăcut.* V. ROM. iulie 1953, 118. *Radu era încă o mică sălbătăciune, tăcută, singuratică și orgolioasă.* H. LOVINESCU, T. 265. *Soția poate fi o principesă slută Sau, dimpotrivă, blîndă, sfioasă și tăcută.* T iulie 1964, 47. *Urîtul din ce-i făcut? Din omul care-i tăcut.* ALECSANDRI, P. P. 226, cf. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 80. ✦ (Învechit) Tăinuit, ascuns. Cf. LB.

3. (Rar) Tacit, neexprimat. *Are tăcută ipotichi în casa ce s-au tocmit sau s-au făcut.* PRAVILA (1814), 52/4. *Iubite autorule,... ai știut... să urmezi părinteștile povețe luînd drept deviză tăcută a scrierei tale faimoasele versuri din Arta poetică.* ODOBESCU, S. III, 11. *Cînd s-a notificat concediul, locatarul..., nu poate opune relocațiunea tăcută.* HAMANGIU, C. C. 368.

— Pl.: *tăcuți, -te.*

— V. **tăcea.**

TĂDAÚNA adv. v. **totdeauna.**

TĂDĂÚNA adv. v. **totdeauna.**

TĂDEAÚNA adv. v. **totdeauna.**

TĂDIÚNA adv. v. **totdeauna.**

TĂFARÁGĂ s. f. v. **tăfăragă.**

TĂFĂLÓG¹ s. m., s. n. v. **tăvălug.**

TĂFĂLÓG², -OÁGĂ adj. v. **tofolog.**

TĂFĂLÚC s. m. v. **tofolog.**

TĂFĂLÚG s. m., s. n. v. **tăvălug.**

TĂFĂLÚGĂ s. f. v. **tăvălug.**

TĂFĂLUGÍ vb. IV v. **tăvălugi.**

TĂFĂLUGÍT s. n. v. **tăvălugit.**

TĂFĂRÁGĂ s. f. **1.** (Regional) Brînză de vacă. Cf. ANON. CAR., DR. II, 659, IV, 452, PAMFILE, I. C. 27, VICIU, GL., CHEST. VIII 39/31. ◇ Expr. **A se face tăfăragă** = a se strivi. *Mărul, cînd a căzut jos, tot s-a făcut tăfăragă.* MAT. DIALECT. I, 216.

2. (Prin sudul Mold.) Mîncare proastă. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. (Prin nordul Munt.; în forma *tefereagă*) Terciuială groasă (de mămăligă cu lapte) (Mățău — Cîmpulung). COMAN, GL.

— Pl.: *tăfărăgi.* — Și: **tăfarágă** (DR. II, 659, PAMFILE, I. C. 27, VICIU, GL.), **tăfăroágă** (DR. II, 659, REV. CRIT. IV, 86), **tăfărúgă** (CHEST. VIII 39/31), **tăvărágă** (SCRIBAN, D.), **tefărágă** (ANON. CAR.), **tefereágă** (COMAN, GL.) s. f.

— Din bg., rus. **твapor.**

TĂFĂRĂGÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se strivi (Răcășdia — Oravița). CHEST. V 102/61.

— Prez. ind.: *tăfărăgesc.*

— V. **tăfăragă.**

TĂFĂROÁGĂ s. f. v. **tăfăragă.**

TĂFĂRÚGĂ s. f. v. **tăfăragă.**

TĂFÍLCĂ s. f. (Prin nordul Mold. și Bucov.) **1.** Traistă[1], săculeț. V. tăbultoc. *Putea să arunce în el cu tăfîlca pe care o ducea la subțioară.* SADOVEANU, O. XXI, 334, cf. ȘEZ. XIX, 13.

2. Epitet dat unui om mic de statură și bondoc. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *tăfîlci.*

— Cf. tăbulcă.

TĂFÎLCÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui tăfîlcă (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). Cf. A V 15.

— Pl.: *tăfîlcuțe.*

— **Tăfîlcă** + suf. *-uță.*

TĂFLĂGÍ vb. IV. v. **teflegi.**

TĂFTĂRĂȘ s. m. v. **tăfturaș.**

TĂFTUÍ s. n. (Învechit, rar) Tolbă pentru săgeți. *Și iarăși, mulți dintru dînșii belesc mănule cele drepte ale neprietinilor și le fac tăftuie de sigeți.* HERODOT (1645), 227. *Taftuiu de săgeți, de 14: 1 leu* (a. 1723—1746). N. A. BOGDAN, C. M. 161, DR. III, 408.

— Pl.: *tăftuie.*

— Cf. taftur, săcui.

TĂFTURÁȘ s. m. Diminutiv al lui taftur.

1. Cf. taftur **(1)**. *De ți-i rușine cu mine... Fă-mă tăfturaș la șa.* SEVASTOS, c. 96. *Șaua frumoasă o punea. Tafturași cu năsturași, Friuleț cu ghiuruleț.* PĂSCULESCU, L. P. 32.

2. Cf. taftur **(2)**. *Tăfturașu neu Si ni-l pui căpătîiu.* DIACONU, VR. 70.

— Pl.: *tăfturași.* — Și: (regional) **tafturáș, tăftăráș** (PĂSCULESCU, L. P. 62) s. m.

— **Taftur** + suf. *-aș.*

TĂFTÚRI subst. pl. v. **taftur.**

TĂGĂDĂ s. f. Faptul de a tăgădui **(1)**; tăgăduială, (învechit) tăgădaș, tăgădat, tăgăduință, (regional) tarpel[2]; p. ext. îndoială, șovăire **(II 1)**. *Și greșealele-mi știi de grămadă, Că de tine nu-mi iaste tăgadă.* DOSOFTEI, PS. 223/2. *De care lucru din tăgadă mărturisire adevărului, de cînd zicem.* CANTEMIR, IST. 93. *Dumnealor fără nici o tăgadă au dat samă cum că știa precum este drept* (a. 1716). URICARIUL, V, 375/1, cf. KLEIN, D. 436, LB, CIHAC, II, 529, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vreau să fiu copil fără tăgadă Sau o floare cu privirea-n sus.* LESNEA, P. E. 56, cf. COD. PEN. R.P.R. 477. *Pentru credință sau pentru tăgadă, Te caut dirz și fără de folos.* ARGHEZI, VERS. 55. *Tînărul stătu locului nemișcat, așteptînd o revenire asupra tăgadei.* CĂLINESCU, E. O. I, 12. *Făcu un semn de tăgadă.* VINEA, L. II, 296. ◇ Loc. adv. **Fără (de) tăgadă** = în mod sigur, incontestabil. *Ziloi Românul, fără tăgadă, cel mai de seamă cronicar al Țării Muntenești.* XENOPOL, ap. DDRF. **Pe** (sau **cu**) **tăgadă** = pe ascuns, într-ascuns. *Eu nu vreau nimic pe tagadă.* Com. din BILCA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *tăgade.*

— Postverbal de la **tăgădui.**

TĂGĂDNIC, -Ă adj. (Învechit) Care tăgăduiește; mincinos. *Copilul, fur, tagadnic, de slugi e învățat.* NEGRUZZI, S. II, 266, cf. DL, DM.

— Pl.: *tagadnici, -ce.*

— **Tăgadă** + suf. *-nic.*

TĂGĂDÁȘ s. n. (Învechit, prin Transilv.) Negare, tăgadă. Cf. CABA, SĂL. 101.

— Pl.: *tăgădașuri.*

— Din magh. **tagodás.**

TĂGĂDÁT s. n. (Învechit, prin Transilv.) Tăgadă. Cf. LB.

— Pl.: ?

— Din magh. **tagadat.**

TĂGĂDĂU s. m. (Regional) Persoană care tăgăduiește **(1)**. Cf. LB, MÎNDRESCU, UNG. 184.

— Pl.: *tăgădăi.*

— Din magh. **tagadó.**

TĂGĂDÍ vb. IV v. **tăgădui.**

TĂGĂDUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) A pune la îndoială, a contesta existența, necesitatea, obligativitatea (unui lucru, unui fenomen etc.); a dezminți, a nega. *Și Sara tăgădui și așa dzise: n-am rîs.* PO 57/19. *Domnul nostru I[i]sus Hristos tăgăduescu-l.* N. TEST. (1648), 200[v]/22. *Creștinul pusă gînd pre galbenii jidovului să-i tăgăduiască.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 118[v]/7. *Nu să poate tăgădui cum unsoarea scumpă să nu fie bună* (a. 1683). GCR I, 276/23. *Mergînd la viziriul, au tăgăduit că nu-i împăratul în obuz, ci este înapoi.* NECULCE, L. 247, cf. LEX. MARS. *Acești bani au dat seama că i-au luat toți gata afară de ce au tăgăduit că n-au luat* (a. 1726). IORGA, S. D. XIV, 28. *Nici ea n-au mai putut a mai tăgădui* (a. 1749). BUL. COM. IST. V, 247. *Și acolo au tăgăduit, banii rămăind buni mîncați, că se ajunsăse cu judecătorii cei de loc* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 256/4. *N-au primit nici banii care i se dă de către jidovi ca să tăgăduiască învierea.* MINEIUL (1776), 97[v]/17. *Cînd cel împrumutat își tăgăduiește zapisul și iscălitura sa..., atunci să nu i să dea ascultare.* PRAV. COND. (1780), 122, cf. IST. CAROL XII, 66[r]/15, KLEIN, D. 436. *Să facă jurămînt atît jăluitorul cum și pîrîtul precum că nu va tăgădui adevărul.* PRAVILA (1814), 10/5, cf. 46/2, CLEMENS, LB. *Să tăgăduesc un lucru ce nu-l știu.* DRĂGHICI, R. 127/17. *Voi tăgăduiți dreptatea subt ticălosul mantel a fățăriei religioase.* GT (1838), 47[1]/53. *Vezi, dar, nu tăgăduiește, să răspunzi ce trebuiește!* I. VĂCĂRESCUL, P. 549/4. *Nu își tăgăduiră ameșeala ce-au simțit!* PANN, E. II, 114/14. *Tăgăduiește, zi că n-ai scris răvașul acesta.* NEGRUZZI, S. I, 22, cf. 47. *Un mai mare număr împreună dezbate ideile fiecăruia cîștigate în parte, tăgăduiește cele greșite, dezvoltă cele sănătoase.* BOLLIAC, O. 47. *Mulți îmi zic cum că aceasta nu e de tăgăduit, Și că tot omul s-apleacă la ce este mai pornit.* ALEXANDRESCU, O. I, 177. *Trebuie să știi că am pierdut capul de bucurie; și nu vei tăgădui că n-am cuvînt.* BOLINTINEANU, O. 377. *Ducîndu-l la domn, și tăgăduind de năpaste, au jurat cu 12 boieri că nu este fecior de domn.* R. POPESCU, CM I, 314. *Nu tăgăduiesc; în principiu trebuie să aibi dreptate.* ODOBESCU, S. III, 15. *Începu a se văicări și a tăgădui că nu era condurul ei.* ISPIRESCU, L. 187. *Latinitatea noastră nu o mai tăgăduiește nimeni astăzi.* I. NEGRUZZI, S. I, 399, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Nu-i frumos să tăgăduim ce-am făcut odată.* AGÎRBICEANU, A. 150. *Așteptai pe cineva?... El tăgădui din cap.* REBREANU, R. I, 244. *Nu vom cădea la vulgară sistemă polemică de a tăgădui caracterul.* CĂLINESCU, C. O. 87. *Tăgăduiește că și-a vîrît mîinile pînă la coate în banii poștei.* STANCU, R. A. III, 180. *Dumneavoastră aveți totuși prieteni acolo... — Am. De ce să tăgăduiesc?* VORNIC, P. 144. *Că iubesc și că trăiesc, Nici eu nu tăgăduiesc.* TEODORESCU, P. P. 316, cf. SEVASTOS, P. 142, CABA, SĂL. 101, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, MAT. DIALECT. I, 97. *Zice lumea că iubesc, Da eu nu tăgăduiesc.* FOLC. TRANSILV. II, 454. ◆ Refl. (Învechit) A se lepăda de cineva sau de ceva; a rupe orice relații cu cineva. V. renega. *Nevrînd a să tăgădui de D[o]mnul H[risto]s, își înveliră capul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie, 35[v]/7. *Îmbla de îmbărbăta pre ceaia carii de frica muncilor se tăgăduia de credință.* id. ib. 66[r]/25. *Petr[u] ce s-au tăgăduit de tine de trei ori.* id. MOL. 77. ◆ Tranz. A nu consimți la ceva; a respinge **(3)**, a refuza. *Așijderea îngrozături și înfricoșături să se zică poruncea unuia ca aceluia, carile la acel sobor a se obști ar tăgădui.* CANTEMIR, IST. 27. *Însă pentru aceasta nu trebuie să îmi tăgăduiești cererea, de care spînzură cinstea... împărății mele.* GORJAN, H. II, 84/18. *Această mîngîiere nu i-o poți tăgădui.* VOINESCU II, M. 152/16. *Mi-e scumpă a ta viață și eu răspunz pentru ea. Nu-mi tăgădui aceasta.* HELIADE, O. I, 436.

2. Tranz. (Rar) A tăinui, a ascunde. *Nime să nu tăgăduiască bucate sau haine sau bani turcești și grecești.* NECULCE, L. 371. *Treizeci și doi ani am — tăgăduia opt — și mi se pare că am avut vreme să cunosc o mare parte din diplomația cochetăriei.* NEGRUZZI, S. I, 77. *Erau parcă urmele și rezultatul celor douăzeci și șapte de ani care nu se mai puteau tăgădui.* REBREANU, NUV. 6, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. (Absol.) *Mi-a spus că se duce să se cunune cu cocoșul Dinu... — Unde? — Nu știu. — Spune, cioară, nu tăgădui, că-ți răsucesc gîtul!* FILIMON, O. I, 252. ◇ Refl. pas. *Sci de aceastea împăratulu,... a se tăgădui lui de aceastea nu credzu nece ura.* COD. VOR. 82/2. ◆ Refl. (Învechit, rar) A se sustrage. *Că nemică nu me tăgăduiiu* (n-am lăsat înapoi N. TEST. 1648, n-am ferit BIBLIA 1688) *de cêale ce eră cu folosu ce se nu spuiu voauă.* COD. VOR. 20/4.

— Prez. ind.: *tăgăduiesc* și *tăgădui.* — Și: (Transilv.) **tăgădí** vb. IV. TEAHA, C. N. 271, com. din CÎMPENI.

— Din magh. **tagad.**

TĂGĂDUIÁLĂ s. f. Tăgadă, (învechit) tagă **(1)**, tăgăduință. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, TDRG, CADE.

Dar a simțit, din privirea mea neteda ca moartea, că aci nu încape tăgăduială. CAMIL PETRESCU, U. N. 123, cf. SCRIBAN, D. *Răspunde cu o tăgăduială tărăgănată gazetarul.* ARGHEZI, S. XI, 34. ◇ Loc. adv. **Fără de tăgăduială** = fără (de) tăgadă, v. tăgadă. *Psaltirea lui Coresi rămîne fără de tăgăduială cea dintîi carte-n limba română care s-a pus sub teascurile tipografice.* MÎNDRESCU, UNG., 184.

— Pl.: *tăgăduieli.*
— **Tăgădui** + suf. *-eală.*

TĂGĂDUICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care poate fi tăgăduit; negabil. Cf. COSTINESCU. *Toate greșelele sînt tăgăduicioase.* DDRF.

— Pl.: *tăgăduicioși, -oase.*
— **Tăgădui** + suf. *-icios.*

TĂGĂDUÍNȚĂ s. f. (Învechit) Tăgadă; tăgăduială. Cf. ȘĂINEANU, D., U., CADE, DL, DM.

— Pl.: *tăgăduințe.*
— **Tăgădui** + *-ință.*

TĂGĂDUÍRE s. f. Acțiunea de a tăgădui **(1)** și rezultatul ei; negare[1] **(1)**. *Pentru nepaza cea de aproape a păstorilor lor și fățarnica lingușire, au ajuns la cea desăvîrșit rătăcire și tăgăduire* (a. 1794). GCR II, 153/19, cf. KLEIN, D. 436. *Fără nici o prihănire, faptile lui dovedesc care n-au tăgăduire.* DRĂGHICI, R. 117/26, cf. COSTINESCU. *Există... un proces civil de tăgăduire a paternității.* COD. PEN. R.P.R. 479. *Tăgăduirea însăși a artei literare?* VIANU, L. R. 541. *Această negare a principiului creator de viață e contimporană cu o asemănătoare tăgăduire a principiului creator în artă: năturalismul.* BLAGA, Z. 104.

— Pl.: *tăgăduiri.*
— V. **tăgădui.**

TĂGĂDUÍT, -Ă adj. Care poate fi pus la îndoială, contestat. Cf. KLEIN, D. 436. *N-a fost om mai tăgăduit și mai ponegrit decît dînsul.* CARAGIALE, O. V, 224, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

— Pl.: *tăgăduiți, -te.*
— V. **tăgădui.**

TĂGĂDUITÓR, -OÁRE adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care tăgăduiește, care contestă. *Deaca închiiarea iaste tăgăduitoare, o spunere din ceale mai înainte puse trebuie să fie întăritoare.* MICU, L. 102, cf. KLEIN, D. 436, LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Epicur, tăgăduitorul sufletului nemuritor, suportă deci pedeapsa zăcerii într-un sicriu deschis.* VIANU, L. U. 33. *El e o întrupare a negațiunei intelectuale, o ipostază tăgăduitoare și sterilă a intelectului.* BLAGA, Z. 245.

— Pl.: *tăgăduitori, -oare.*
— **Tăgădui** + suf. *-tor.*

TĂGĂȘÍ[1] vb. IV. Tranz. (Prin vestul Transilv.) A curăța. Cf. DR. IV, 1 552, BL IV, 134, CV 1951, nr. 3—4, 47, VICIU, GL., A I 34; LEXIC REG. II, 87, TEAHA, C. N. 271. ✦ Refl. Fig. A pleca repede de undeva, a se cărăbăni. *Porunci aspru ca toți cucernicii părinți să-și ia catrafusele și să se tăgăsească din mănăstire.* F (1884), 233.

— Prez. ind.: *tăgăsesc.*
— Din magh. **tágas** „larg; spațios".

TĂGĂȘÍ[2] vb. V. Refl. (Regional) A se înșela, a se păcăli. Cf. PAȘCA, GL., com. din ZAGRA — NĂSĂUD.

— Prez. ind.: *tăgăsesc.*
— Cf. tăgădui.

TĂGĂȘÍRE s. f. (Prin vestul Transilv.) Curățenie, dereticare. *Cînd vedem că p-acasă se pregătește vro tăgășire mare, ne luăm pălăria și bastonul și ne ducem la casină.* F (1882), 158, cf. BUGNARIU, N. 388.

— Pl.: *tăgășiri.*
— V. **tăgășl**[1].

TĂGÎRCÍE s. f. (Regional) Unealtă de lemn în formă de T cu care se toarce lînă sau păr de capră pentru nojițe la opinci. (Libotin — Baia Mare). LEXIC REG. II, 113.

— Pl.: *tăgîrci.*
— Etimologia necunoscută.

TĂGÎRCIOÁRĂ s. f. (Olt.) **1.** Diminutiv al lui tăgîrță **(I)**. Cf. ALR II/I MN 152, 3 946/886.

2. Mezel preparat din cecul porcului umplut cu mărunțaie, slănină și carne de porc; tobă **(4)**. Cf. GL. OLT.

— Pl.: *tăgîrcioare.*
— **Tăgîrță** + suf. *-ioară.*

TĂGÎRCIÓI s. n. (Regional) Săculeț pentru bani; pungă. *Petrache vărsase un tăgîrcioi de galbini pe masă, căci se gătea să plece la Brașov, și-și număra suma ce avea să ieie cu sine.* REV. CRIT. I, 78. *Unul din vechii arendași ai postelnicului Băleanu,... cu tăgîrcioiu de galbeni ascuns la loc bun, se ducea la București.* SĂM. I, 61.

— Pl.: *tăgîrcioaie.*
— **Tăgîrță** + suf. *-oi.*

TĂGÎRNÁ s. f. (Regional) Desagă. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tăgîrne.*
— Cf. tăgîrță.

TĂGÎRȚÁ vb. I. (Regional) **1.** Refl. A se agăța de cineva sau de ceva; a se atîrna. Cf. KLEIN, D. 436. *Toată grija băieților e să umble după cuiburi prin grădini, să se tăgîrțe prin pomi după ele.* CONV. LIT. XXXVII, 727, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Jigăniile însă, cum l-au văzut, au început să se tăgîrțeze pe lîngă moș.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 62.

2. Tranz. A trage după sine, a tîri. Cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *tăgîrțez;* prez. conjunct.: pers. 6 și (rar) *să se tăgîrțe.* — Și: (rar) **atăgîrțá** vb. I. HEM, CADE, SCRIBAN, D.
— V. **tăgîrță.**

TĂGÎRȚÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a tăgîrța. *Trăgîndu-mă și împingîndu-mă, m-au scos afară din beserică, — cît de trageréa și tăgîrțirea lor o baieră de la dulamă încă mi s-au rupt* (a. 1765). IORGA, S. D. XIII, 253, cf. LB, LM.

— Și: **tăgîrțire, atăgîrțáre** (HEM) s. f.
— V. **tăgîrța.**

TĂGÎRȚĂ s. f. (Regional) **1.** Traistă sau sac mic; p. ext. cantitatea cuprinsă în această traistă sau în acest sac. Cf. KLEIN, D. 435, LB. *Tăgîrță ruptă te-mprumută, și cere la soroc să-i dai Sac nou în loc.* PANN, P. V. III, 110/18, cf. POLIZU, CIHAC, II, 617. *Mai are moșul la tăgîrță încă o sumă bună de felul acestora* [povești]. ISPIRESCU, U. 126. *Au pornit din depărtări pe jos cu tăgîrța la spinare.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. DDRF, BARCIANU. *Cu cloșca mea și cu tăgîrța de mălai a Floarei?* PETICĂ, O. 210. *Scoaseră tăgîrțele și se puseră să îmbuce legumă.* VOICULESCU, P. I, 165. *Veneau* [la moară] *oameni fel de fel, nu numai din Malu. Unii cu saci în care, alții cu tăgîrțe în spinare.* SADOVEANU, O. XVII, 284. *Hoțul cel mai tînăr, auzind așa vorbe, se sculă și plecă cu tăgîrța plină de bani.* I. CR. III, 239. *Veneam de la moară c-o tăgîrță de mălai pe umere.* PLOPȘOR, C. 118, cf. CIAUȘANU, GL., ALR II/I MN 12, 3 946/157, 791, 812, ALRM II/I h 414/791, ZANNE, P. III, 273. ◇ Expr. **A se lăsa tăgîrță** = **a)** a se lăsa greu. Cf. CIAUȘANU, GL.; **b)** a se lenevi. Cf. ARH. OLT. XXI, 276.

2. Epitet dat unei persoane mici și îndesate. *Fugi din cale cu tăgîrța, Să-mi joc bine pe mîndruța, Fugi din cale, mototol, Să-mi joc mîndra rotogol.* BIBICESCU, P. P. 221. *Vai de mine, mi-am rupt coasa, Cu ochii după mucoasa, Vai de mine mi-am rupt zbîrța, Cu ochii după tăgîrța.* BREBENEL, GR. P.

3. Epitet depreciativ dat unui cal slab. *Nu e-aveam cini știi ci lupchiț di cai, ia niști tăgîrți.* GRAIUL, I, 267.

4. Haină; îmbrăcăminte. Cf. LB, com. din ORAVIȚA. — Pl.: *tăgîrțe* și (3) *tăgîrți*. — Din ngr. ταγαρτζίκα

TĂGÎRȚÍRE s. f. v. **tăgîrțare.**

TĂHÚBĂ s. f. v. **tihoabă.**

TĂHUBÍ vb. IV v. **tihobi.**

TĂHUÍ[1] vb. IV v. **tehui**[1].

TĂHUÍ[2] vb. IV v. **tiohăi.**

TĂHÚI[3], **-IE** adj. v. **tehui**[2].

TĂIÁ vb. I. I. 1. Tranz. A separa (un obiect solid) în bucăți cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice și chimice; a diviza, a fragmenta, a îmbucătăți. *Voinicii tăiară funrea luntrișoareei și lăsară ea se cadză.* COD. VOR. 92/1. *Eu scosu de la densu spata și tăiai capul lui.* PSALT. 309. *Și dziseră către el: să nu-i tăiere capul, curund acești oameni toți către domnedzeul ei face-va de pleca-se-vor* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/18. *Să plevească de cea pleavilă rea și să o rupă sau să taie mărăcinii și să curățească pămîntul.* CORESI, EV. 355. *Să te scoli să tai unghiile lui* (a. 1600—1625). GCR I, 66/2. *Taie rădăcina lemnului* (a. 1643). id. ib. 104/40. *Cînd va găsi neștine un dobitoc făcînd pagubă undeva la vreun loc, și daca-l va găsi, nu-l va mărturisi domnu-său, ce-i va tăia urechile sau coada..., să-i dea alt bou sănătos.* PRAV. 15. *Tăie părul și-mbrăcă bărbătească.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 22[r]/31, cf. 22[r]/28, ANON. CAR., KLEIN, D. 436, LB. *Am tăiet o bucată de carne și am pus-o în frigare ca să o frigă.* DRĂGHICI, R. 85/3. *Boierii ce erau cu dînsul, ca să nu-l scape, au tăiat fringhiile cortului sub carele el ședea și, dînd năvală, l-au ucis.* NEGRUZZI, S. I, 144, cf. COSTINESCU. *Și ajungînd ei în pădure, pe cînd se amijea de ziuă, a tăiet lemne, a încărcat carul zdravăn și l-a cetluit bine.* CREANGĂ, P. 143. *Fuge-n grădină, taie trandafiri și-i pune-n păr.* CARAGIALE, O. I, 122. *Cum o văzu, îi dete bună ziua, și tăindu-și o bucată din haina sa, îi zise...* ISPIRESCU, L. 359, cf. DDRF, ALEXI, W. *Văd apoi că-l ia de chică..., văd și capul cum i-l taie.* EFTIMIU, Î. 121. *Adaptînd la aparatul de sudat autogen descris un bec special, putem tăia metalele de diferite grosimi.* IOANOVICI, TEHN. 164. *În lume viețuind ca-ntr-un pustiu, Știa să taie sticlă poleită Și toți nerozii îl credeau geamgiu.* TOPÎRCEANU, O. I, 77. *Dacă nu se vor liniști, vor fi trimiși să taie sare la Ocnele Vîlcii.* C. GANE, TR. V. 21. *Răsturnă mămăliga pe măsuța joasă și rotundă, taie jumătate și o întinse pe un fundișor lui Mitrea.* SADOVEANU, O. X, 525. *A vrut să taie el lemnele.* CĂLINESCU, C. O. 72. *Ion mai taie din cînd în cînd lemnele, mai duce cîte ceva la oraș.* V. ROM. noiembrie, 1953, 282. *Platanii de ce l-ai tăiat?* H. LOVINESCU, T. 143. *Fu spînzurat un hoț de drumul mare și la doi le tăie gîdele dreapta.* BARBU, PRINC. 58. *Nu murise. Îi tăiaseră funia de la gît și-l aduseseră la spital.* V. ROM. noiembrie 1964, 35. *Cătușele de la glezne parcă-i tăiau osul în două.* ib. ianuarie 1971, 3. *Și-oi tăia cîte-o crenguță Și m-oi ști fără drăguță.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 453, cf. 336. *Cum văzu împăratul aceasta, tăie fringhia numaidecît.* FUNDESCU, L. P. I, 27. *În munte să suiă, D-un brad că tăia.* BALADE, I, 396. *Toate buțile spărgea, Cercurile le tăia, Vinurile le vărsa.* ib. 406. *Dușmanii de ei au dat, Mărul, părul i-au tăiat, Pe noi ne-au despreunat.* FOLC. TRANSILV. II, 229. *Prost e cine taie ața norocului.* AGÎRBICEANU, S. 68. *Pînea tăiată nu se mai lipește.* ZANNE, P. IV, 46. *Copilul cu moașe multe moare cu buricul netăiat.* id. ib. V, 429. (Refl.) *Tăindu-se de tot Dachia cea vechie de către împărăția romanilor.* MAIOR. IST. 219/4. ◇ Refl. pas. *Tot pomul ce nu face poame bune taie-să și în foc aruncă-să.* N. TEST. (1648), 9[v]/18, cf. CREANGĂ, P 118. ◇ Fig. *Lumea-ntreagă, trosnind, ardea ca rugul, Cînd o brăzdau, tăind-o felie cu felie, Ghiulele-nfierbîntate mai crîncene ca plugul.* VOICULESCU, POEZII, I, 66. *Noapte neagră, s-o tai cu fișca.* STANCU, D. 75. (Refl. pas.) *Este hotărît... ca firul zilelor noastre să se taie.* MARCOVICI, D. 17/26. ◇ (Învechit) *Taie-paie* = mașină de tăiat paie. *Paiele în multe locuri sînt tăiate cu o mașină numită taie-paie.* I. IONESCU, C. 224/13, cf. BARONZI, L. 96. *Taie capu pe curechi* = denumire populară a sărbătorii Tăierea capuui sf. Ioan Botezătorul. I. IONESCU, C. 144/3. ◇ Expr. **A tăia nodul gordian** = a găsi soluția unei probleme grele. Cf. DL. **Poți să tai lemne pe cineva,** se spune cînd cineva doarme foarte adînc și nu se desteaptă ușor. *Cuprins de amețeală, pe loc cade jos și adoarme mort, de puteai să tai lemne pe dînsul.* CREANGĂ, P. 215. *Ai fi putut tăia lemne pe el fără să se trezască.* CAMIL PETRESCU, O. II, 226, cf. ȘEZ. IV, 170. (Absol.) **A tăia cu ferăstrăul** = a sforăi. Cf. ZANNE, P. V, 326. (Învechit) **A tăia împrejur** = a face circumcizie. *Toți iudeii ceia ce sînt întru limbi, graiure a nu-și obrăzui (să-și taie împrejur* N. TEST. 1648) *ei feciorii.* COD. VOR. 30/18. *Și cînd s-au umplut opt zile ca să taie pruncul împrejur, chemat-au numele lui I[i]sus.* ANTIM, P. 108. *Dăruise împăratului, cînd și-au tăiat feciorul împregiur, un baptisteriu foarte cu meșteșug făcut din argint.* ȘINCAI, HR. III, 116/19, cf. COSTINESCU. **A tăia buricul** (cuiva) = a potrivi un lucru cum trebuie. Cf. ZANNE, P. II, 22. (Familiar) **A tăia piroane** = **a)** a tremura de frig. Cf. ZANNE, P. V, 495; **b)** a spune minciuni. **A tăia** (cuiva) **nasul** = a pune la punct pe cineva, a pedepsi. Cf. ZANNE, P. II, 314. **A-și tăia lanțurile** = a se elibera. Cf. COSTINESCU. (Intranz.) **A-i tăia de unghișoară** = **a)** a pune la punct pe cineva. *Apolon nici că-l băga în seamă; doară, văzîndu-i cu greață de atîta cutezare, vru în cele din urmă să-i taie de unghișoară.* ISPIRESCU, U. 109; **b)** a lua cuiva viața, a omorî. Cf. COMAN, GL. (Intranz.) (Regional) **A fi tăiat...** = a semăna leit cu cineva. Cf. ALR I 1 390/131, 878, ALR SN V h 1 444/102. **A tăia frunză cîinilor** = a trîndăvi, a nu lucra nimic. **A-și tăia craca** (sau **creanga) de sub picioare** v. cracă. **Îi taie gura-n fier și-n oțel** v. oțel. **A tăia** (cuiva) **din obrăznicie** v. obrăznicie. **A-și tăia mîneca și a fugi** v. mînecă. **A-i tăia cuiva mîinile (și picioarele)** v. mînă[1]. **A tăia măsecat** v. măsecat. ◇ Compuse: **tale-pungă** = hoț, tîlhar. *Și tu căpiță-nasule! Voevodul taie-pungilor, regele berbanților, marele Mogol al tuturor răilor de sub soare, semeni cu cel întîi căpitan de hoți.* I. NEGRUZZI, S. V, 232, cf. BARCIANU; **taie-babă** = om lăudăros. Cf. ȘĂINEANU, D. U. ◇ (Complementul indică o întindere de pămînt) *Ei, nu uiți că am tăiat pe din două moșiile..., după dreptate, jumătate ție și jumătate răzășilor.* DELAVRANCEA, O. II, 21. (Refl. pas.) *Pentru... pricină ce este între dînșii, am socotit acea parte a Bălușei, cîtă se va dovedi, să se taie în două* (a. 1765). URICARIUL, XXI, 204/28. ✦ A cosi. *Ar trebui să tai iarba pe unde-ai trecut.* BLAGA, POEZII, 94, cf. 91. (Refl. pas.) *Pășea grăbit să ajungă mai curînd, să apuce a cosi o bucată cît mai zdravănă înainte de răsăritul soarelui, căci iarba umedă se taie... mai lesne.* REBREANU, I. 47. ✦ (Învechit) A curăți. *Pentru trii hălești ce sînt pe aceste moșii, o dată într-acești trei ani să aibă a'li tăia, păscuindu-le de pești* (a. 1791). IORGA, S. D. VII, 244. (Refl. pas.) *În plasa Obilești-tilor, să află un eleșteu de vîndut pentru pește; acest heleșteu e mai mult de 25 ani de cînd nu s-a tăiat.* CR (1832), 20[1]/17. ✦ (Învechit și popular) A înlătura, a îndepărta. *Și voi tăie de la fața lui vrăjmașii lui carii gîtălțesc el.* PSALT. HUR. 75[v]/18. *Și tăia-voi de fața lui dracii lui, și urîții lui.* PSALT. 184. *Așa într-acela chip hiecine de nu va tăia cu o dată nedireptatea de la sine și din casă sa.* VARLAAM, C. 347. *Cum s-ar putea vorba-așa, Să se taie nășia, Să rămîie finia?* BALADE, II, 160. ✦ A desface, a desprinde filele unei cărți. *Pentru tine toate-s extraordinare, spuse..., așezîndu-se pe marginea canapelei și începînd să taie foile unei cărți noi.* C. PE-

TRESCU, C. V. 86. *Vru să taie foaia din urmă să vadă sfîrșitul.* TEODOREANU, M. II, 217. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se înstrăina de cineva sau de ceva; a se despărți. *Și se tăiară și se lepădară de sfîntul trup besericei lu Hristos.* CORESI, EV. 183. *În stînga, departe, e rîul cel mare Prin care o mamă să taie de fii.* MUREȘANU, P. 95/10.

2. Tranz. A despica; a spinteca. *Fierul taie brazde lungi Ce se-nșiră-n bătătură ca lucioase, negre dungi.* ALECSANDRI, P. III, 41. ◇ Fig. *Lebedele albe... Domnitoare peste ape, oaspeți liniștei aceștii, Cu aripele întinse se mai scutură și-o taie.* EMINESCU, O. I, 152. *Amîndoi tăind valurile cu putere, înaintau spre Toancele.* GANE, N. I, 78. *Sufletul meu ostenit plutește pe supt cetinii de brazi, singur, ca un cuc care taie aerul și nu i s-aude zborul.* DELAVRANCEA, O. II, 117. *Muzica aspră a ciocanelor se aude departe prin sat, tăind văzduhul parcă fără nici o piedică.* AGÎRBICEANU, S. P. 53. *Cu brațele în lături plutea-n bătaia lunii Tăind și cer și ape ca o imensă cruce.* VOICULESCU, POEZII, I, 148. *Azurul nu e tăiat măcar de un fîlfîit de aripi.* RALEA, S. T. I, 11. *Giuseppe tăie aerul cu palma.* VINEA, L. II, 249. *Tăie de cîteva ori pieziș aerul cu arcușul.* BĂNULESCU, I. 34. ◇ Expr. **A tăia firul (de păr,** sau, rar, **un fir de păr, părul) în patru** v. patru, păr. **A(-și) tăia drum** (sau **cale, cărare**) = a îndepărta lucrurile care-i stau în cale pentru a putea înainta, a-și croi drum. *Drumariu-și taie calea, cînd soarele apune, Și-n mintea sa resfiră, pe drum ce-a petrecut.* MUREȘANU, P. 135/10. *Nu ți se pare că te cheamă Tainic și cu mari cuvinte, Lupta vremii tale? Printre rele taie-ți cale, Truda n-o lua în seamă, Haide înainte!* NECULUȚĂ, Ț. D. 45. *Un melc își taie drumul prin grădină De-a dreptul, ca un tanc de gelatină.* TOPÎRCEANU, O. I, 332. *Oameni de-ai stăpînirii, cu spîngi scurte pe umăr, tăiau domol cărări prin zarva adîncă.* SADOVEANU, O. III, 179. *Fără nici un zgomot, barca mută ca o fantomă aluneca tăindu-și drum în puterea nopții.* BART, E. 329. *Își taie drum prin gloată și o luă agale spre restaurantul Coroana.* VINEA, L. I, 21. *Noi știm ce-i încordarea și lupta cea adîncă A omului cînd taie căi neumblate încă.* THEODORESCU, C. 255. *Aceste chei eu le-am durat, Tăindu-mi printre munți cărarea cu fierăstrăul meu dințat.* V. ROM. octombrie 1964, 69. ✦ A opera **(2).** *Ce și cînd operează, de se flămînzește bolnavul, și cînd-l taie ... și atunce iaste vraciu bun, că ă lui iaste de oameni iubire.* CORESI, EV. 63. *Năstasii ți e rău!... o duce mîine să o taie Rîmniceanu la spital.* KLOPȘTOCK, F. 225/30. *Doctorul o taie în noaptea asta pe fetița lui Cosma.* H. LOVINESCU, T. 375. *Nu m-am gîndit nici o clipă că, dacă tai un abces, îl tai pe jumătate, de mila pacientului.* T. august 1964, 63. ◇ Fig. *Noi nu cunoaștem nici o lege care să taie așa afund în viața fizică și spirituală a propriului popor din această țară, precum este legea urbarială.* BARIȚIU, P. A. III, 266. ✦ A răni[1] **(1).** *Curelele armelor, ale sacilor de merinde pline de cartușe,... lopețile și bidoanele legate de centură, toate le tăiau umerii și gîtul, mijlocul și mîinile.* V. ROM. octombrie 1964, 51. *Primul om care va intra în apă... își va tăia picioarele în cioburi.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 1. (Refl.) Cf. ȘĂINEANU, D. U. *M-am tăiat la un picior. M-am tăiat într-un cosor.* FOLC. MOLD. I, 166. ◇ Fig. *Nu este altceva decît a fugi și a-și rupe însuși oastea tăind inima la ai săi și mărind pe a dușmanilor.* BĂLCESCU, M. V. 500. ✦ A brăzda. *Din cauza roților moi, în zona flișului, munții sînt tăiați adînc de ape.* GEOLOGIA, 114. ◇ Fig. *Lacrimile-mi taie fața!* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 202. ✦ Fig. A contura, a desena. *În înălțimea zărilor, munții își taie pe albastrul cerului coamele lor neregulate.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 136. *Locul și lăstunii... săgetau și acum înseratul, tăind arcuri negre în albastrul cerului.* BRĂESCU, A. 14. *Sus, pe muncelul sterp, cele două mori negre stăteau încremenite, tăind cu spetezele linii negre pe cer.* SADOVEANU, O. III, 524. ✦ Intranz. Fig. A intra, a pătrunde. *Și-mi tăiară în politică așa de afund, încît mă făcură a tremura.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 52.

3. Tranz. A croi (un obiect de îmbrăcăminte). *Se deosebeau... mai cu seamă prin eleganța veștmintelor tăiate după ultima modă venită din Fanar.* FILIMON, O. I, 109, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Am și croitoreasa la mine, poate că-ți tai și tu taiorul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 185. (Prin analogie) *Nasul flăcăului, parcă prea bine tăiat, era în contrast cu gura energică, cam mare.* AGÎRBICEANU, S. 25. ◇ Fig. *Amîndoi ședeau fericiți, ceasuri întregi, și-și tăiau viitorul în felurite planuri, care de care mai mari, mai frumoase și mai imposibile.* VLAHUȚĂ, N. 42. ◇ Expr. **A tăia mutre** v. mutră. ✦ Refl. (Despre țesături) A se rupe în direcția firului țesut; a se uza pînă la rupere. *Cămașa aceasta e bună numai într-o singură vară, căci se taie.* DIACONU, P. 19. ✦ Fig. A spune, a inventa (vorbe, minciuni etc.). *Începi a tăia la palavre vînătorești.* ODOBESCU, S. III, 45. *Te știu... cine ești... Cui le tai tu?* CARAGIALE, O. II, 249. *El taie la palavre! Nu-l vezi că n-are-o doagă?* COȘBUC, S. 27. *Încotro? Mă duc să tai O poveste ce se-ntinde și-ar mai crește încă.* EFTIMIU, Î. 99. *Nastratin Hogea în călătoriile lui prin lume... tăia la minciuni pe negîndite.* I. CR. II, 249. ✦ A săpa (în piatră, în lemn etc.); a sculpta. *Așa să așternem dreptățea vieții noastre, tăind den lemn stîlpări (ce se zice, în viața sfinților să ne chipuim).* CORESI, EV. 108. *Pe-un jilț tăiat în stîncă stă... preotul cel păgîn.* EMINESCU, O. I, 93. *Dunărea, lărgită, taie o curbă în țărmul românesc și împinge orașul pe-o înălțime acoperită de arbori.* VLAHUȚĂ, R. P. 8. *Casa învățătorului este... tăiată adînc în coasta unei coline.* REBREANU, I. 10. *Scăpat dintr-o stemă Tăiată-n poartă, Un uliu țîcnește Rotire de soartă.* BLAGA, POEZII, 124.

4. Tranz. A face, a construi, a făuri. *Să tai cuie de potcoavă pînă voi veni acasă de la oraș.* BĂRAC, T. 38/22. *Să tai în munte drumuri de fier și să îngropi conductele sub șiruri de sălcii și de plopi.* HOREA, C. 9. *A fost descoperit... un tezaur conținînd... obiecte ... de aur... tăiate după norma ponderată a orașului Cyzic.* H. DAICOVICIU, D. 43. *Fă-mă, Doamne, lemn de tufă să mă taie mîndra furcă.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 368. *Pe nu putea găsi să-și taie-o cosoroabă dă casă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 241. ◇ Fig. *În materia generală a limbii vorbite de membrii aceluiași grup național, artistul literar taie configurația stilului și artei sale scriitoricești.* VIANU, M. 169. ◇ Expr. (Învechit) **A tăia bani** = a fabrica bani, a bate monedă. *Pentru bani ce au tăiat, sînt încredințat că-i va fi trimis chir Iordache dumitalc* (a. 1790). IORGA, S. N. 127, cf. COSTINESCU. ◇ Refl. pas. *Ici era tarapanaua, scundă, închisă cu porți de fier, în care se tăiau banii cu chipul domnului.* SADOVEANU, O. III, 178. **A tăia monedă** v. monedă.

5. Tranz. A străbate (despărțind, izolînd). *Ulicioara... taie peste capul locului răposatului Petricecu Vodă* (a. 1765). URICARIUL, XVII, 41. *Șoseaua dreaptă, bătută ca în palmă, taie întinsa cîmpie.* VLAHUȚĂ, O. A. 412. *O mulțime de ripi și hîrtoape tăiau pădurea în toate părțile.* CONTEMPORANUL, VI, 299. *Se făcea parcă o cîmpie întinsă, verde, pe care o tăia un drum alb, prăfuit, ce părea din depărtare ca o verigă de apă.* SĂM. VI, 446. *Era o livadă mărișoară... tăiată în două de o cărare.* REBREANU, I. 19. *Oamenii l-au îngropat într-un loc aiurea, Unde drumul către sat Taie-n lung pădurea.* TOPÎRCEANU, S. A. 14. *Podișul, împădurit puternic, era tăiat nu numai de albia îngustă a gîrlei, ci și de un alt drum de țară, mai scurt, dar mai greu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 15. *Ulițele mai bucuros ocolesc stîncile, în loc de a le tăia.* BLAGA, Z. 320. *E înghețat pîrîul care taie în două ograda.* STANCU, D. 14. ✦ A trece de pe o parte a unui drum pe cealaltă; a străbate de-a curmezișul (munți, țări etc.); a traversa. *Caracudi taie drumul, salută pe cineva de la fereastră și urmează domol înainte.* CARAGIALE, O. II, 299. *În duminica însăși a Floriilor tăiară din nou munții împreună cu doi plăieși călări, înspre Pipirig.* CĂLI-

NESCU, I. C. 47. ◇ Loc. vb. **A (o) tăia fuga** = a fugi. *Luă prefăcutul nebun piastra, apoi se ștearse, o tăie fuga.* TICHINDEAL, F. 279/28. *Ea ia propta și dă-n mine, Răbdai una, răbdai două,... Lăsai șuba, tăiai fuga.* FOLC. TRANSILV. II, 542. ◇ Expr. **A tăia drumul** (sau **calea, ieșirea**) (cuiva) = a ieși înaintea cuiva pentru a-l împiedica să înainteze, a-l opri din drum. *Volschii s-au răpezit ca să taie drumul despre Roma.* BELDIMAN, N. P. II, 189/1. *Nu e frumos ca fetele să taie calea dănacilor cînd trec pe drum.* I. CR. II, 210. *Cînd să intre subt clopotniță, i-a tăiat calea un frate tînăr.* CAZIMIR, GR. 240. *Gardianul, hotărît, își îndesă șapca pe frunte și le ieși înainte, tăindu-le drumul.* BART, E. 292. *Ce vrei să faci? a întrebat ministrul, tăindu-i ieșirea.* ARGHEZI, S. XI, 70. *Voi să o ia drept înainte, dar... omul cu guler de nurcă îi tăie calea.* CĂLINESCU, S. 46. *Cu brațul întins, doctorul îi tăie calea.* VINEA, L. II, 67. *Vine în fața ei, tăindu-i drumul.* H. LOVINESCU, T. 161. *În aceeași clipă, unul din feciorii lui Trafulică sări de pe pat și îi tăie drumul.* PREDA, D. 208, cf. PAMFILE, B. 10. *Drum să-i astupați, Calea să-i tăiați Și să-l întrebați, Și să-l cercetați.* BALADE, II, 266. ◇ Compus: **taie-fugă** = om fricos. Cf. F (1886), 308, ȘĂINEANU, D. U. *Ziceau că dascălul e un taie-fugă.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. ZANNE, P. II, 571.

6. Tranz. (Folosit și absol.) A apuca pe drumul cel mai scurt, a scurta drumul. *N-au putut ține războiul, și peste noapte pe-ntreg au tăiat lunca și-au trecut peste Prut.* NECULCE, L. 96. *Au purces sprinten și tăind de-a curmezișu i s-au făcut ziuă dincoace de Udrii.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 142/28, cf. ȘTEFANELLI, D. C. 170. *La capătul bălței se virî în stuf, urcîndu-se în lotcă și tăind de-a dreptul.* SĂM. III, 372. *Tăiarăm peste podul de la Viișoara, cotirăm la dreapta și apucarăm drumul mare ce duce spre Pîngărați.* HOGAȘ, DR. II, 3. *Își luă noapte bună de la părinți și-o tăie de-a dreptul prin grădină.* MIRONESCU, S. A. 46. *De la tîrg la Vadu-Mare Taie drumul prin poieni, Legăndu-se călare, Popa Florea din Rudeni.* TOPÎRCEANU, B. 15. *Tăia peste holde înspre sat, Că o dureau picioarele, sărăca.* D. BOTEZ, F. S. 63. *Tăiase ogoarele de-a curmezișul, ca să-și scurteze calea.* POPA, V. 113. *Sări șanțul și tăie prin cîmp spre drumul de țară.* V. ROM. martie 1970, 6. *Cîteva căruțe cotiră înspre noi, tăind cîmpul de-a dreptul prin ierburile sălbatice.* BĂNULESCU, I. 74. *Drumu-n două că tăia și spre Costea se-ndrepta.* TEODORESCU, P. P. 150. *Daca-mi tot vedea Că-mi întîrzia,... Ci drumul cotea Și cîmpul tăia.* BALADE, III, 26.

7. Tranz. A suprima (un text sau o parte dintr-un text trăgînd linii peste el). *Într-un chip arbitrar și fără a fi fost eu consultat prealabil s-a tăiat la a doua reprezentare a comediei mele, „O noapte furtunoasă", partea ei finală.* CARAGIALE. O. VII, 489. *După ce mai tăie cu creionul cîteva știri bănuite, trimise foile la tipar.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 28.

8. Refl. recipr. A se întretăia; a se încrucișa. *Pe o pagină găsi o mulțime de cercuri ce se tăiau.* EMINESCU, N. 46, cf. ȘĂINEANU, D. U.

9. Tranz. A consfinți încheierea unui tîrg (prin despărțirea mîinilor unite ale negociatorilor); a pecetlui. Cf. MARIAN, NU. 184. ✦ (La jocurile de cărți) A despărți în două pachetul de cărți, punînd jumătatea de dedesubt deasupra; a juca ținînd banca împotriva celorlalți jucători. *Să ai... cu ce tăie stos la domnul Cutare.* DACIA LIT. 35/2. *Pingelescu tăie cărțile, apoi zise cu semeție: — Cinci ochi pe zece rubiele.* FILIMON, O. I, 181. *Știu că va avea de unde să taie stosul.* ALECSANDRI, T. 1 635. *Tăia el o bancă de stos.* VLAHUȚĂ, D. 267, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Căpitanul tăie cărțile cu mînă sigură.* BARBU, PRINC. 187.

10. Refl. (Despre lapte) A se brînzi; (despre anumite preparate culinare) a căpăta aspectul de lapte brînzit din cauza alterării sau dintr-o greșeală de preparare (regional) a se păpărăzi. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Se adaugă uleiul cît e puțin ca să nu se taie.* S. MARIN, C. B. 23.

11. Tranz. (În expr.) **A-l tăia** (pe cineva) **capul** = **a)** a-l ajuta pe cineva mintea ca să înțeleagă; a pricepe, a crede. *Și le taie capul că n-o să-mi fac eu pe plac?* GORJAN, H. IV, 22/20. *Pe omul la mai mari drăcii îl taie capul.* PANN, P. V. II, 123/2. *Pe sub șure și la vatra bordeiului, ospățul și păturile se gătesc, după cum pe fiecare-l taie capul.* ODOBESCU, S. III, 19. *Criticii ... sînt liberi să judece, după cum îi taie capul.* CARAGIALE, O. III, 243. *Atîta m-a tăiat capul și m-a dus mintea.* ISPIRESCU, L. 165. *Stăpîne, n-am învățat știința lucrurilor, dar, pe cît mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.* DELAVRANCEA, O. II, 47. *Plecau cei mai mulți cînd și după cum îi tăia capul.* AGÎRBICEANU, L. T. 242. *Degeaba îți spun eu ție, ca un părinte, că tu faci tot cum te taie capul.* REBREANU, I. 57, cf. BASSARABESCU, V. 9, ȘĂINEANU, D. U. *Vom pleca fiecare să facem ce ne taie capul.* C. PETRESCU, Î. II, 117. *Dar pe Vasilache se vede că-l taie capul cam pentru ce-l legă stăpînă-sa.* STĂNOIU, C. I. 200. *Dansatorii sînt obligați să joace cum îi taie capul.* ARGHEZI, S. VII, 138. *Oameni... îmbrăcați fiecare cum îl tăiase capul.* V. ROM. august 1955, 20. *Citești ziarele și nici ce e aia o grevă nu te taie capul.* PREDA, M. 142, cf. PAMFILE, J. II, 168, com. din BILCA — RĂDĂUȚI, ZANNE, P. II, 58; **b)** a-i veni cuiva o idee neașteptată în minte. *Tocmai acum îl taie capu.* ȘEZ. III, 78. **A-i** (sau **a-l**) **tăia prin cap** (sau **prin gînd**) = a-i veni, a-i trece prin minte, a gîndi. *M-a tăiat prin gînd că dacă aș fi spus propria mea întîmplare de ieri... aș fi întrecut desigur în haz pe toți povestitorii.* GANE, N. III, 107. *De multe ori îi tăia prin cap să se depărteze, să-și ducă pe Rafila undeva, unde să nu i-o zărească ochi omenesc.* REBREANU, NUV. 38, cf. ȘEZ. I, 248. **A-l tăia prin mînte** v. minte.

12. Tranz. (În construcția) *De-a tai mălai* = numele unui joc de copii. *Mili, ceă mai neastîmpărată dintre toate, se juca de-a „tai mălai" cu mine și cu ceilalți.* SLAVICI, O. I, 94, cf. PAMFILE, J. III, 23.

II. 1. Intranz. (Despre obiecte) A fi tăios (1), ascuțit. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Briciul meu s-a tocit, nu mai taie bine.* ap. CADE. *Se salvase singur cu hangerul său ce bine tăia.* BARBU, PRINC. 114. *Bine-mi taie cuțitu Că l-am ascuțit amu.* FOLC. TRANSILV. I, 142. ◇ Expr. **A-i tăia** (cuiva) **cuțitul** = a fi la largul lui, a face ce vrea. Cf. CIĂUȘANU, V. 202. **A tăia ca dinții babei,** se zice despre o unealtă tocită, uzată. Cf. BARONZI, L. 43, ZANNE, P. II, 118.

2. Tranz. A cresta. (Prin exagerare) *S-au făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr Și atîta de subțire, să o tai c-un fir de păr.* EMINESCU, O. I, 82. ◇ Expr. (Intranz.) (Regional) **A tăia în grindă** = a nu face nimic. Cf. ZANNE, P. III, 176.

III. 1. Tranz. A spînteca, a omorî, a ucide cu o armă tăioasă. *El mearse de tăie el în temniță, și aduse capul lui în blid, și-l deade feteei.* CORESI, EV. 541. *Și athineii toț îl tăia fugînd, pănă au agiuns la marea.* HERODOT (1645), 347. *Iară în al doile an au tăiet Duca Vodă pe trii boieri... carei au fost făcut cărți hicleni.* NECULCE, L. 162. *Tăie pre toți vrăjmașii lui H[risto]s.* MINEIUL (1776), 146r2/11. *Să loviia cu acei viteași, de-l tăia, tăiat era.* ALEXANDRIA (1794), 26/13. *Fugiți care încătro poate, Că iaca turcii vin să ne taie, Strigară bătrînii către gloate,* BUDAI-DELEANU, T. V. 228. *Fii cuminte,... Stai acasă și m-așteaptă. Să nu dea dracul!... că te tai.* CARAGIALE, O. VI, 273. *Căci patru-cinci poteri tăie pîn-acum.* VOICULESCU, POEZII, I, 29. *Se scoală și răcnește că de-acu el se întoarce la locul lui, la Țarigrad, în sat la Anadolchioi, ca să taie pe turci.* SADOVEANU, O. IX, 422. *Pentru ea, cinci feciori Pricopsiți (ah! beizadele) Au tăiat cinci alți feciori.* I. BARBU, J. S. 127. *Ai să vezi că bătrînul nu face iarna foc să-l tai, în cutare sobă, ceea ce înseamnă că-i e frică să nu-i ardă banetul ascuns prin apropiere.* CĂLINESCU, E. O. II, 31. *Domnii-l tăiară și afară-l lăsară.* BENIUC, V. 112. *Au sărit ei, oleo! dacă nu erau ei îl tăia de tot pe tovarășul Ilie.* PREDA, D. 217. *Taie-mă, nu mă tăia,*

nu mă las de prada mea. ALECSANDRI, P. P. 12. *Pe Radu rău l-am lăsat, La poartă la Țarigrad, Unde turcii l-or tăiat.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 497, cf. 93. *Mergi de taie pe Lena, Vin'la mine de mă ia.* RETEGANUL, TR. 19. *Pe Gruia-oi învia, Dacă tu te vei jura Că pe min'nu mi-i tăia.* BALADE, I, 357. *De-acum Pintea, viteaz mare..., Nici n-o sta pe la strîmtori Să mai taie negustori.* FOLC. TRANSILV. I, 426. ◇ Refl. recipr. *Și așa ei în de sine tăindu-se, mulți au perit* (a. 1625). GCR I, 71/2. *În săbii să ne tăiem, în buzdugane să ne lovim, ori în luptă să ne luptăm.* ISPIRESCU, L. 42. *Vrei să-mi dai pe Cosînzeana ori în săbii să ne tăiem? Țin'te, Zmeule, că-s gata.* EFTIMIU, Î. 119. *Un locotenent,... gata să se taie în săbii cu oricine, dintr-o vorbă sau dintr-o căutătură piezișă.* T. POPOVICI, SE. 7. *Niculaie s-a sculat și pe haiduc l-a-ntrebat: „Ei, ce ne facem? or în săbii ne tăiem, or la luptă că ne luăm".* VÎRCOL, V. 32. ◇ Fig. *Iute va să mă taie cu arma păcatelor* (a. 1633). GCR I, 81/28. ◇ Expr. **A tăia și a spînzura** = a se purta samavolnic, a proceda arbitrar și abuziv. *Fac ce vreau, tai și spînzur dacă-mi place, eu is mai mare.* MIRONESCU, S. A. 87. *Nu-și uită el timpurile de altădată cînd tăia și spînzura.* DAVIDOGLU, M. 71. *Altădată te rog să fii legătura cu raionul și să fii disciplinat,... nu merge aici să tai și să spînzuri.* PREDA, D. 188. **A tăia în carne vie** v. carne. (Refl.) **A se tăia în necazul nevestei** v. necaz. ✦ A înjunghia, a sacrifica (un animal). Cf. CONV. LIT. XXIV, 925. *La Crăciun, cînd tăia tata porcul, eu încălecam pe porc, deasupra paielor.* CREANGĂ, A. 41. *Iaca, eu unul nu ți-aș tăia un pui de găină, să-mi dai nu știu ce.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 156. *Lunca viiloare... va tăia porcii.* AGÎRBICEANU, S. 154, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Încep... să taie galițele și purcelul.* PĂCALĂ, M. R. 168. *S-a rătăcit la noi în curte nu pui străin și cît ai zice pește l-am prins, am pus să mi-l taie și l-am jumulit.* VINEA, L. II, 311, cf. BARBU, PRINC. 66. *P-aia moțată, că e mai grasă... Adu cuțitul s-o tai!* PREDA, D. 128. *Taie un pui și ne fă zamă.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 191. *Dar el, frate, ce-mi făcea? Le tăia cîte-o mioară Și-un berbece de frigare, Să le fie de gustare.* BALADE, III, 330. *Trebuie să tăiem țapu ăsta.* O. BÎRLEA, A. P. I, 130.

2. Tranz. (Învechit și popular) A ataca lovind cu arme tăioase; a bate, a izbi. *Tot tăiè și ardè în Bugeac.* NECULCE, L. 76. *Ai tăiat cu tărie taberile vrăjmașului.* MINEIUL (1776), 167r1/24. *Fata asculta și vedea pe viteji tăind... oștile.* SADOVEANU, O. I, 260. *Taie tu marginile, Eu să tai mijloacele.* ALECSANDRI, P. P. 197. ◇ Intranz. *Taie-n turci ca la bujor.* ȘEZ. II, 39.

3. Tranz. A provoca o senzație de durere; a înjunghia. *Simții atunci că mă taie la inimă.* GANE, N. II, 91. *Junghiuri ascuțite îi tăiau ca niște cioburi de sticlă prin toate încheieturile.* VLAHUȚĂ, N. 113. *Un afurisit de junghi care o tăia prin șale.* REBREANU, I. 18, cf. ALR II 4 218/235, 312, 325. ◇ (Despre vînt, ger etc.) *Aerul rece tăia obrazul și oprea respirația.* D. ZAMFIRESCU, Î. 36. *Se scornise un vînt rece care-i tăia obrajii.* SANDU-ALDEA, A. M. 61. *Suflă austrul subțiind norii printre care încep să se ivească stelele,... aducînd cu el un ger de te taie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 26. (Intranz.) *Gerul tăia ca un brici.* SADOVEANU, O. XVII, 273. ◇ Expr. **A-l tăia pe cineva la ficați** v. ficat. **A-l tăia pe cineva la ramazan** v. ramazan.

IV. 1. Tranz. și refl. A (se) între, rupe a(se) opri, a (se) curma. *Ca să tai năravul celor ce pohtesc să ne afle vină* (a. 1618). GCR I, 47/3. *Glasul lui să taie de aciia.* VARLAAM, C. 82. *Moartea... multe lucruri taie și să obîrșască nu lasă.* M. COSTIN, O. 43. *Să ruga lui Dumnedzău să le taie viața.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 41v/5. *Și pentru ca să taie o gîlceavă nesfîrșită dintre dînșii, au găsit cu dreptate să o stăpînească în două* (a. 1765). URICARIUL, XXI, 194, cf. PRAV. COND. (1780), 129. *Pizma rumpe pacea, rîvna taie prietesugul.* MAIOR, P. 38/22, cf. BELDIMAN, N. P. I, 34/3. *Cerul... Să-mi taie viața, să mor.* PANN, E. III, 134/17. *Mi se taie glasul de a povesti Plînsul, jalea și durerea ce pînă azi mă munci.* CONACHI, P. 220. *Glasul mi se tăiase.* ALECSANDRI, T. II, 77. *Maica starită zimbi cu mîhnire și tăie vorba cu bunătate.* CARAGIALE, O. III, 20. *După cîte-am îndurat, îmi tăiași curajul de la început.* DELAVRANCEA, O. II, 180. *Frica ne taie curiozitatea.* I. NEGRUZZI, S. V, 486. *Și nodul lacrimilor îi tăie glasul.* HOGAȘ, M. N. 26, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Senzația căderii în vid e așa de vie, încît simți cum se taie respirația și instinctiv ridici mîna în dreptul inimii.* BART, S. M. 41. *Orice legătură cu tovarășii mi-era tăiată.* VOICULESCU, P. II, 167. *N-am nevoie de avocat, i-o tăie bătrînul.* CĂLINESCU, E. O. II, 284. *Unde e Ana? îi tăie vorba celălalt.* VINEA, L. II, 292. *Taie-i viața ei ori mie.* ȘEZ. I, 75. ◇ Expr. **A i-o tăia** (cuiva) = a întrerupe șirul vorbirii cuiva; a brusca pe cineva. *Ia stați aici! le-o tăie secretarul.* PREDA, D. 149. *Între eroi și lume punțile sînt tăiate, universul pare de nedespărțit.* V. ROM. ianuarie 1965, 142. **A i se tăia** (cuiva) **drumul** (sau **drumurile, cărările**) = a se afla în încurcătură, a întîmpina piedici. *Mare lucru să fie de nu ți s-or tăia și ție cărările.* CREANGĂ, P. 187. *Unde să mai fugă domnii? Drumurile li se taie.* BENIUC, V. 105. (Refl. pas.) *Aici mi s-a tăiat drumul de vrăjmași.* GHICA, A. 630. **A tăia apa de la moară** v. apă. **A-i tăia** (cuiva) **cuvîntul cu miere** v. miere. (Intranz.) **A tăia de piroteală** = a face să-i treacă cuiva somnul. *„Tragi la somn? Stai că am eu leac să-ți tai de piroteală". Și mi-a și pus mîna-n păr.* CARAGIALE, O. VI, 17. ✦ A bara, a bloca. *Copaci căzuți... tăiau cărarea.* GALACTION, O. 210.

2. Tranz. A face să înceteze sau să slăbească; a atenua, a modera, a micșora; a desființa. *Au poruncit... de i s-au tăiat obroacele ce i se da de la împărăție.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 157/11. *Acest obicei la domnii vechi să păzîia pe toți anii, pînă la Grigorie Voievod..., iar... de la Grigore Voievod s-au tăiat de tot.* GHEORGACHI, CER. (1762), 279. *Au tăiat acest obicei să nu mai fie* (a. 1718). URICARIUL, V, 254/23. *Nădejdea i se tăiase.* PANN, E. II, 56/13. *Singur numele bucatelor era de ajuns ca să-mi taie apetitul.* NEGRUZZI, S. I, 58. *Osman le taie ciorba.* COȘBUC, P. II, 49, cf. PAMFILE — LUPESCU, CROM. 144. *Numai domnul Tase îi cam tăia curajul, cînd o vedea că se prea înnădește la vorbă.* BASSARABESCU, S. N. 15. *Setea și-or tăia.* TEODORESCU, P. P. 440. *Cheile mizeriei mi le dăduși, Toate bunurile mi le tăiași.* MARIAN, Î. 125. (Refl.) *Eu nu știu ce e cu mine, ... odată mă pomenesc că mi se taie foamea.* PREDA, D. 224. ◇ Expr. (Tranz. și refl.) **A-i tăia** (sau **a i se tăia**) (cuiva) **(toată) pofta** (sau **gustul**) **(de ceva)** = a-i trece (sau a face să-i treacă) cuiva pofta de a obține ceva sau de a săvîrși ceva. *Peste vreo cîteva zile am mai tăiet gustul de popie unuia.* CREANGĂ, A. 102. *Se cerea să-i taie pofta de plecare.* ISPIRESCU, L. 15. *Și ca să taie pofta cosașilor de orice iscoadă și să îndrumeze povestea pe poteci înșelătoare, cum își zări băiatul..., îi ieși înainte.* LUC. V, 125, cf. ȘĂINEANU, D. U. **A-i tăia** (sau **a i se tăia**) (cuiva) **pofta de mîncare** = a face să-i treacă (sau a-i trece) cuiva pofta de mîncare. *Chinurile amorului... nu-i tăiase și pofta de mîncare.* GANE, N. III, 154, cf. ZANNE, P. III, 642. **A i se tăia** (cuiva) **(mîinile și) picioarele** (sau **genunchii**) = a-i slăbi, a i se muia cuiva (mîinile și) picioarele. *Hai să ne punem pe laiță,... mi s-au tăiat picioarele.* ALECSANDRI, T. 265. *Iar eu, care o oră mai înainte făcusem atîta ispravă..., simții acum că mi se taie picioarele.* GANE, N. I, 162, cf. II, 197. *Cînd știa că are să deie peste Ivan, i se tăiau picioarele și-o stringea în spate de frică.* CREANGĂ, P. 314. *Cînd însă văzu pe Făt-Frumos..., i se tăie mîinile și picioarele.* ISPIRESCU, L. 196. *Cînd vru să iasă, simți că se taie picioarele sub dînsa.* VLAHUȚĂ, O. A. 136. *Gîndul că trebuie să dea ochii cu căldărarul făcea să i se taie picioarele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 57. *Simți cum i se taie genunchii, parcă i s-ar fi rupt tendoanele de la pi-*

cioare. BART, E. 213. *Mi s-au tăiat mie picioarele. M-am frînt.* VINEA, L. I, 283. *Tu poți să te duci să te culci, mătușică, ți s-au tăiat picioarele.* DEMETRIUS, C. 40. ✦ Fig. A potoli, a stinge. *Așt foc ce mi-l dai Cînd o să-l mai tai?* PANN, E. I, 76/19. ✦ Tranz. și refl. (Învechit și regional) A (se) distruge, a i se șterge efectul. *Vărsatul cel mic... să taie și piere pă miezul verii.* PISCUPESCU, O. 254/17. *Să-ți dea mămulica leacuri cari să-i taie farmecele.* ISPIRESCU, L. 54, cf. PAMFILE — LUPESCU, CROM. 12.

3. Tranz. (Familiar; în expr.) **A tăia pe cineva** = a întrece pe cineva. *Dinspre partea averii, n-am ce-i zice! A tăiat nu numai satul nostru, dar toate satele dimprejur.* IOVESCU, N. 132, cf. SCL 1976, 401, MAT. DIALECT. I, 97. **A tăia cu atu** = (la jocurile de cărți) a bate cu atuul.

4. Intranz. (Învechit) A face, a valora, a prețui. *Fiindcă această madea taie patru-cinci mii dă lei, eu n-am putut să pagubesc cinstita vistierie* (a. 1811). DOC. EC. 125.

5. Tranz. (Complementul indică vin sau alte lichide pure sau concentrate) A dilua amestecînd cu alt lichid. Cf. COSTINESCU, M. D. ENC., ALR SN I h 238/192, 723, 784. ✦ A opri mustul din fermentație.

— Prez. ind.: *tai* și (regional) *tau* (ALR SN VII h 1 878).

— Lat. **taliare.**

TĂIÁR s. n. v. **taier.**

TĂIÁRE s. f. v. **tăiere.**

TĂIÁT[1] s. n. Faptul de a tăia. Cf. CADE. *Operația imediat următoare este tăiatul viei.* C. GIURESCU, P. O. 102. *Trei mașini la treierat, Doi flăcăi la aruncat, Două fete la tăiat.* FOLC. MOLD. II, 75. ✧ (Învechit) *Tăiat împregiur* = circumcizie. *Încredințat de sînge tu ești mie, derept tăiatul împregiur.* PO 191/20.

— V. **tăia.**

TĂIÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** Cf. tăia **(III 1).** ✧ Expr. **Mort-tăiat** v. mort.

2. (Despre vin sau must) Oprit din fermentație. Cf. H II 141, UDRESCU, GL.

— Pl.: *tăiați, -te.*

— V. **tăia.**

TĂICULEÁN s. m. (Popular) Tăicuță. *Taică, tăiculeanu nostru, Singurel binele nostru, Grijește-ne o lună, două, Să ne crească pene nouă.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 204, cf. SCURTU, T. 29.

— **Taică** + suf. *-ulean.*

TĂICULÍȚĂ s. m. Tăicuță. Cf. POLIZU. *Of! Grozav sînt de îngrijată... cu bizadeao aia!... Mai ales de cînd a făcut pe tăiculița blănar al curții.* I. NEGRUZZI, S. IV, 498, cf. DDRF, CADE, SCURTU, T. 29. *Am avut un tăiculiță Cu milă și cu credință.* TEODORESCU, P. P. 476. *Daleo taică, tăiculiță, Că mie mi-a venit Vremea de căsătorit.* ȘEZ. III, 64. ✦ (Familiar; la voc.) Termen cu care un bărbat se adresează unei persoane străine (mai tinere). V. taică. *„Asta e mamă, tăiculiță!" ne desluși unchiașul oftînd.* I. BOTEZ, ȘC. 123. *Nu, tăiculiță, fu de părere popa Țuică.* CĂLINESCU, E. O. II, 299. *Adu-mi, măi tăiculiță, o jumătate de drojdie.* STANCU, D. 151. *Nu mă bateți, tăiculiță, Mai căutați în cea lăditță.* MATEESCU, B. 65, cf. BALADE, II, 500.

— **Taică** + suf. *-uliță.*

TĂICUȘÓR s. m. Tăicuță. Cf. SCURTU, T. 29. *Cine n-are tăicușor, N-are nici milă, nici dor.* BIBICESCU, P. P. 88. *Căci d-aveam d-un tăicușor Și mi-l chema Crăișor.* MATEESCU, B. 10.

— **Taică** + suf. *-ușor.*

TĂICÚȚ s. m. v. **tăicuță.**

TĂICÚȚĂ s. m. Diminutiv al lui taică; tăiculiță, tăicușor, (popular) tăiculean. *Stăruiește* [a] *noastră măicuță La cel din ceruri* [al] *nostru tăicuță.* ZILOT, CRON. 351, cf. LB. *Scoate-mă, tăicuță, și pe mine de aicea.* GORJAN, H. IV, 113/20, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Vrei să-mi spui ceva, tăicuțule? — Da! făcu bătrînul cu seriozitate.* REBREANU, R. I, 157. *După moartea tăicuțului, noi ne-am împrăștiat pe unde am putut că nu mai era de trăit acolo.* CAMIL PETRESCU, O. I, 616. *Au s-o ducă la tăicuța, la măicuța, pe grapă.* STANCU, D. 77. *Cunosc eu un cîntec care, vrei nu vrei, îți vine să plîngi, l-am prins de la tăicuțu.* DAVIDOGLU, M. 59, cf. SCURTU, T. 29, H XVII 351. *Să ne crească pene nouă, Să putem și noi zbura, Tăicuță, cu dumneata.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 205. *Că tăicuța Dămian Numai pe min' m-a avut Și la școală că m-a dat.* RETEGANUL, TR. 19. *Popa merge tot cetind Și cantorii tot cîntînd, Clopotele strîncănind Și tăicuța tot plîngînd.* MARIAN, Î. 31, cf. ALR II 3 047/172. *Holdă de grîu curat, De tăicuțu sămănat.* FOLC. TRANSILV. II, 15. ✦ (Familiar; la voc.) Termen cu care un bărbat se adresează unei persoane străine (mai tinere). V. taică. *Iartă-mă, tăicuțule, Că mai am un borcănaș Și mi-e plin de gălbinași.* MAT. FOLK. 175. *Iartă-mă, tăicuțule.* BALADE, II, 381.

— Pl.: *tăicuți.* — Și: **tăicúț** s. m.

— **Taică** + suf. *-uț(ă).*

TĂIÉR s. n. v. **taier.**

TĂIÉRE s. f. Acțiunea de a tăia.

1. Cf. tăia **(I 1).** Cf. LB. *El se îndeletnicea cu tăierea copaciului.* DRĂGHICI, R. 149/6, cf. POLIZU. *S-a autorizat tăierea istmului de Suez.* FILIMON, O. II, 167, cf. DDRF. *Grabnic o rupem la fugă-ngroziți și luăm și pe bietul Grec, căci vrednic era — dezlegăm în tăiere și lanțul.* COȘBUC, AE. 65, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *În cazul pieselor de forme mai complicate, cum ar fi arborii cotiți, pierderile sînt mai mari, deoarece scobiturile nu se pot obține decît prin tăierea materialului.* IOANOVICI, TEHN. 112, cf. DS. ✧ *Tăiere împrejur* sau (învechit) *împrejur tăiere* = circumcizie. *Împrejur tăiare pînă la vreame nu era.* CORESI, L. 215/12. *Avram... a dat tăierea împregiur.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Tăiarea împrejur a Domnului nostru.* CALENDARIU (1814), 15/3, cf. TEODORESCU, P. P. 253. ✧ Expr. **A da** (o pădure, un parchet etc.) **în tăiere** = a propune (o pădure, un parchet etc.) pentru tăiat. *Îi dat pe-aici parchetu-n tăiere și însemnăm copaci care trebuie să rămînă de sămînță.* HOGAȘ, DR. II, 84. *Se mai dă în tăiere încă o pădure.* STANCU, R. A. III, 18. ✦ (Popular; și în sintagma *tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul)* Numele unei sărbători religioase celebrată în ziua de 29 august. *În ziua de tăierea capului... ieșeau din Humulești și fetele și flăcăii gătiți frumos* CREANGĂ, P. 123. *Iei vin primăvara, patru săptămîni pînă-n Sîm-Pietru, și stau toată vara pînă la tăiere.* DENSUSIANU, Ț. H. 209, cf. PAMFILE, Ș. T. 39.

2. Suprimare (a unui text); eliminare. Cf. tăia **(I 7).** *Dintru aceasta apoi lesne se naște și tăierea catahrisurilor* (a. 1827). URICARIUL, VII, 101.

3. Ucidere, omor; sacrificare. Cf. tăia **(III 1).** *Și stătu Fineesu și ogodi și stătu tăiare.* CORESI, PS. 298/9. *Deate D[o]mnul tăiare înaintea vrăjmașilor tăi.* BIBLIA (1688), 146[2]/2. *Avuseră mult supăr..., avînd mare rană în inema lui pentru tăierea tătîne-său.* NECULCE, L. 218. *Tăiarea turcilor... s-au întîmplat la începutul lui noemvrie.* ȘINCAI, HR. II, 250/18. *Iar spre răsărit va fi greotate mare și tăiere mare* (a. 1799). GCR II, 165/6. *Nu putea să fie mai dorită o asămine fregată decît după execuțiile (tăierile de cap) ce se făcură la Oport.* AR (1829), 53[2]/32. *Omorul fără motive precise al celor doi fruntași boieri putea să aibă urmări pentru principele care ordonase tăiarea lor.* IORGA, I. L. I, 318. *Dascalul Pamfil cetește în gromovnic că iar are să fie zavistie mare și taiere și razboaie între împărați.* SADOVEANU, O. XIII, 78. *Ai pornit în ziua următoare cum pornește mielul la tăiere.* PAS, Z. I, 268. *Parcă-i*

îngerul tăierii popoarelor. DAVIDOGLU, M. 28. *Ieșiseră lovindu-se unii într-alții pe gangul cazărmii, îmbulziți ca vitele la tăiere.* VORNIC, P. 209. ✦ (Regional) Abator. Com. din BRAȘOV.

4. Curmare, oprire. Cf. t ă i a **(IV 1).** *Însă întîia amu botejune fost-au a potopirei, spre tăiarea păcatului.* CORESI, EV. 511. *Nu te-am anunțat pentru a evita emoțiile din timpul mesei, — mai ales tăierea apetitului.* TEODOREANU, M. II, 110.

— Pl.: *tăieri.* — Și: (învechit) **tăiáre** s. f.
— V. **tăia.**

TĂIERÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui t a i e r. Cf. t a i e r **(I 1).** *Apoi li se oferă pe niște „taiere" sau „tăierele" de pămînt (ca talerile or farfuriile de la mesele noastre) stafide amestecate cu bucățele de zahăr și felii de mere.* N. REV. R. IV, 72. *Dar ce demîncare aducea? Găinușă În ulcelușă, Cocoșel Pe tăierel.* MAT. FOLK. 77. *Și mi-o pune în tierel Și mi-o ado la pătcel.* ib. 988, cf. PASCU, C. 208.

— Pl.: *tăierele.* — Și: **tierél** s. n.
— **Taier** + suf. *-el.*

TĂIETÓR, -OÁRE adj., subst. **I.** Adj. (Învechit și popular) Care taie; ascuțit, tăios **(1).** *Ruperea unui vas sînguin prin lucrarea unui trup tăitor.* MAN. SĂNĂT. 256/26, cf. COSTINESCU, DDRF. ◇ F i g. *Dureri nesuferite, tăietoare.* CALENDARIU (1844), 67/17. *Peste cernerea măruntă și deasă de fulgi s-a lăsat gerul aspru, tăietor, al bobotezei.* LUNGIANU, C. 5. ✦ F i g. Pătrunzător **(1).** *Ședințele din 7 și 9 decembrie sînt... de o importanță atît de afund tăietoare în viața politică a acelor țări.* BARIȚIU, P. A. III, 230. ✦ (Adverbial) Tranșant, categoric. [Beldiceanu] *se deosebește adînc și tăietor de toți scriitorii a căror poezie este și ea dureroasă și tristă.* IONESCU-RION, C. 126.

II. S. m. (Urmat de determinări care indică felul materialului) Persoană care se ocupă cu tăierea diferitelor materiale (în industrie). *Tăietoriu de leamne.* BIBLIA (1688), 148[1]/14, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Trebuia să fie din scurt tăietorii.* CAZIMIR, GR. 198, cf. NOM. PROF. 19, 22. *Voia să dea lovitură năpraznică, așa cum dau tăietorii de lemne, cînd despică butuci.* SADOVEANU, O. V, 497, cf. LEG. EC. PL. 293. *Își cîștiga pîinea, pentru el și pentru nevastă-sa, ca tăietor de lemne.* CAMIL PETRESCU, O. I, 214. *Tăietorilor de lemne le-au plăcut înălțimile, aerul rece, mireasma brazilor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 830. *În afară de Todor și de mine, ceilalți erau tăietori de lemne.* V. ROM. septembrie 1954, 127. *Fiecare pentru sine tăietor de pîne.* ZANNE, P. IV, 49. ◇ (Învechit) *Tăietoriul pietrilor* (sau *peceților*) = persoană care se îndeletnicea cu tăierea și încrustarea pietrelor prețioase pe obiecte de podoabă și a numelor pe peceți. *Într-aur să fie prinse..., tăiate de tăietoriul pietrilor.* PO 272/7. *Fă și peteală den curat aur și scrie într-însa ca și tăietoriul peceților: sfinții Domnului.* ib. 274/5. *Tăietor de bani* = monetar **(2).** *Tăietori de bani înțelegem nu numai pre cei ce taie monedă mincinoasă,... ci și pre cei ce taie monedă de argint bun.* CARAGEA, L. 86. ✦ Muncitor care se ocupă cu sacrificarea animalelor în abator. *Proprietarii sînt „tăietori în abator".* ARDELEANU, D. 14. *Porfirogenit se fleșcăise din ținuta măreață și ocrotitoare, parcă ar mai fi trecut o dată pe lîngă el tăietorul de boi și viței, să-i mai opintească un col la lingurea.* C. PETRESCU, A. R. 26. ✦ (Învechit și popular) Omorîtor, ucigaș; călău. *Tremease împăratul tăietorul, zise să aducă capul lui.* CORESI, EV. 541. *Și ducîndu-l, să rugă tăietorilor să-l lase un ceșcuț la rugă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 16[r]/17. *Zisă tăietoriului să plinească porunca.* id. ib. noiembrie 170[r]/4, cf. TEODORESCU, P. P. 663. *E circiuma Marcului, Marcului viteazului,... Tăietorul frîncilor.* BALADE, II, 66.

III. S. f. **1.** Unealtă de fierărie (H IX 342, XVII 312, XVIII 46, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI); topor, secure. *Tăiară ușile lui depreură cu tăietoare și cu ciocanul sparseră-o.* PSALT. 147. *Să-mi tai cuie cu tăietoarea.* BĂRAC, T. 9/16.

2. (Regional) Cuțitul plugului (H II 311, X 451, XI 469); unealtă a potcovarului; cuțitoaie (ALRM SN I, h 354).

IV. S. n. Buștean pe care se taie sau se despică lemnele de foc; (regional) t ă i u ș **(II);** p. e x t. locul unde se face această tăiere; (în trecut) trunchi de lemn (sau buștean) care servea călăului pentru decapitarea condamnaților la moarte. Cf. ANON. CAR., COSTINESCU, DDRF, TDRG. *Să-și ascuță toporul și să puie tăietor un buștean de stejar destul de tare.* DELAVRANCEA, O. II, 158. *Bărbații, în unele curți, mai aveau de lucru la grămada de lemne, la tăietor.* AGÎRBICEANU, S. 185. *Îi pun gîtul pe tăietor și numai una-i trag.* REBREANU, I. 27. *Numai de păr l-apuca, În bătătură-l ducea, Pe tăietor îl punea, Cu paloșu îl reteza.* TEODORESCU, P. P. 548. *După ce au tuns acuma toate vitele, cîte au avut să le tundă, string tot părul tuns și-l pun sub tăietorul lemnelor.* MARIAN, S. R. II, 70. *Ei nu aveau nici un lemn la tăietor.* RETEGANUL, P. I, 1, cf. RĂDULESCU-CODIN, com. din TÂRCĂIȚA — BEIUȘ, CANDREA, F. 325. *Am bărbat și-i băuțor, N-am lemne de tăietor.* BÎRLEA, C. P. 256, cf. CHEST. V 47/25, 53, 66, 82, 99. *Așchia nu sare departe de tăietor.* PAMFILE, C. 37. ✦ Planșă de lemn (sau butuc) pentru tăiat carne, zarzavaturi etc. Cf. DDRF.

V. S. f. (Regional) **1.** Numele mai multor plante erbacee: **a)** plantă cu frunze păroase de culoare verde-închis și cu flori galbene, folosită în medicina populară pentru oblojirea tăieturilor; floare-galbenă *(Inula hirta).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 15, H V 208, VICIU, GL.; **b)** lumînărică *(Gentiana asclepiadea).* BORZA, D. 75; **c)** gențiană *(Gentiana cruciata).* BORZA, D. 75.

2. Pește care trăiește în apele de munte *(Cobitis taenia).* Cf. BĂCESCU, P. 55, 85.

— Pl.: *tăietori, -oare.* — Și: **(II,** învechit) **tăietóriu** s. m., **(I,** învechit și popular) **tăitór, -oáre** adj.
— **Tăia** + suf. *-(ă)tor.*

TĂIETÓRIU s. m. v. **tăietor.**

TĂIETÚRĂ s. f. **I. 1.** Acțiunea de a t ă i a; (concretizat) loc, porțiune unde s-a produs o tăiere; rană sau crestătură produsă prin tăiere. *În loc de sînge au curs lapte și apă din tăietură.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10[r]/33, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 196. *Spărgîndu-ți-să trupul cu tăieturile bătăilor.* MINEIUL (1776) 102[r2]/20. *Într-un aceeași zi s-au tăiat capul lui Zrini, și al lui Frangepan, dară cu trei tăieturi.* ȘINCAI, HR. III, 105/20. *Și-au tăiat vestmintele sale în bucăți ca cu aceale să se leage tăieturile celor pleguiți.* MAIOR, IST. 4/16, cf. LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF. *Îl întrebuințează la diferite rane, mai ales însă la tăieturi.* MARIAN, INS. 214, cf. ALEXI, W., IOANOVICI, TEHN. 112. *A căzut muierea... și-a pus făină în tăietură, a oprit sîngele.* STANCU, D. 148. *Chiar o tăietură de topor poate arăta așa.* H. LOVINESCU, T. 262. *Brazdele lui Tănasie erau zdravene și drepte, iar tăietura lui reteza iarba la un deget de pămînt, fiind o adevărată plăcere să privești în lungul lor.* VORNIC, O. 20, cf. MERA, L. B. 110. *Mergînd împrejurul bostanului, a dat de o tăietură de topor.* ȘEZ. IV, 4, cf. HODOȘ, P. P. 159, MAT. FOLK. 91, PAMFILE, B. 57. *La Mogoș că se ducea Și de mînă că mi-l lua Capul la spate-i cădea; Îl săruta în tăietură, Parcă-l săruta-n gură.* BALADE, III, 133. ◇ F i g. *Tăieturi să nu faceți pe suflet în trupul vostru.* BIBLIA (1688), 85[2]/46. ✦ (Învechit) Circumcizie. *Și deade lui leage tăietură.* CORESI, L. 25/15.

2. Text suprimat din ceva; ștersătură; parte rezultată în urma unei tăieri. V. d e c u p a j, r e t e z ă t u r ă. *Directorul teatrului a făcut cîteva tăieturi în piesă.* ap. SCRIBAN, D. *Aduse tăieturile de jurnal la Gaittany.* CĂLINESCU, B. I. 321. *Tăieturi dintr-o hîrtie înflorată.* id. C. O. 102.

3. Adîncitură săpată de oameni sau de ape; povîrniș prăpăstios, perete stîncos. *Mănăstirea este ascunsă*

într-o poieniță sub tăietura dreaptă, prăpăstioasă a muntelui. VLAHUȚĂ, O. A. II, 147. *Două seri s-ascunseră în tăietura malului, dar în zadar.* DUNĂREANU, CH. 235. *Casa... pusă pe o tăietură în deal.* CĂLINESCU, C. O. 257. *Tăietura o umpluse zăpada pînă sus, o răsese, nu mai puteau umbla trenurile cu boieri.* STANCU, D. 98.

4. Croiala unei haine. *Ferchеș, și cu haine după ultima tăietură.* C. PETRESCU, C. V. 51. ✦ Fig. Contur; linie. *„Elisabeta" e aproape, se cunoaște bine coșul alb între catarge, corpul ei negru cu formele fine, în tăieturi frumoase.* BART, S. M. 18, cf. 24. *Culoarea măslinie a obrazului și tăietura elinică a nasului corectau... întîia impresie.* CĂLINESCU, E. O. I, 8. ✦ Fig. Mod, fel de a realiza ceva. Cf. PETROVICI, P. 193/7. *Dăduse deja literaturii române un volum de poezii de cea mai mare originalitate, ca adîncime de gîndiri și ca tăietură de vers.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 35.

5. Teren despădurit în care au rămas bucăți din trunchiurile copacilor tăiați; (regional) curătură, laz. *Frunză verde ș-o răsură, Cîntă cucu-n tăietură.* BELDIGEANU, P. 95, cf. TURCU, E. 33. *Pe o tăietură, unde înainte fusese o frumoasă pădure de fag, mergeau după fragi.* BENIUC, M. C. I, 74, cf. V. ROM. aprilie 1963, 24. *Nevestele să le duc, Să le duc în tăietură, Ca să-mi dete-o știr de gură.* MÎNDRESCU, L. P. 86. *Cînd eram prin tăieturi, Auzeam tot pușcături.* RETEGANUL, TR. 72, cf. CHEST. IV 30/20, ib. V 8/72. *Cucule, cu pană sură, Ce cinți tu în tăietură?* FOLC. TRANSILV. II, 452.

6. Fig. (La pl.) Dureri ascuțite (asemănătoare cu aceea provocată de o tăiere); junghiuri. Cf. COSTINESCU. *Toată fața i se încrețește, parcă are tăieturi de colici.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Tăieturi adînci simțea prin pintece și prin cap.* BUJOR, S. 46. *Cum întrebă, cum o apucară tăieturile din nou.* SADOVEANU, O. XVII, 340.

7. Împărțirea în două a pachetului de cărți de joc. Cf. CADE.

8. (Art.; în forma *tăitura*) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. VARONE, J. ROM. N. 128.

II. (Bot.; regional) Lumînărică *(Gentiana asclepiadea)*. BORZA, D. 75.

— Pl.: *tăieturi*. — Și: (regional) **tăitúră** s. f.
— **Tăia** + suf. *-(ă)tură*.

TĂIEȚÉI s. m. pl. v. **tăiței.**

TĂIFÁS s. n. v. **taifas.**

TĂIFĂSÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-estul Olt.) A tăifăsui. MAT. DIALECT. I, 237.

— Prez. ind.: *tăifăsesc*.
— V. **taifas.**

TĂIFĂSUÍ vb. IV. Intranz. A sta la taifas **(1)**; a pălăvrăgi, a sporovăi cu cineva; (regional) a tăifăsi. *Înghițim ca lupii, în vreme ce tata tăifăsuiește cu Aron.* REBREANU, NUV. 89. *A fost chemat în cabinetul său particular, au tăifăsuit o noapte întreagă.* BOGZA, A. Î. 57. *Să trecem dincolo. Să tăifăsuim.* STANCU, R. A. I, 115. *Alții se duc la circiumă... ori tăifăsuiesc la poartă, cu vecinii.* PAS, Z. II, 88. *Mă vezi pe mine tăifăsuind, ori nu ești în toate mințile?* PREDA, M. 205. *Tu tăifăsuiești, iar eu lucrez.* V. ROM. ianuarie 1960, 62. *Își simțea sufletul mai sărăcit decît astă vară cînd tăifăsuia cu oamenii.* IL 1962, nr. 1, 56.

— Prez. ind.: *tăifăsuiesc*.
— **Taifas** + suf. *-ui*.

TĂÍN s. n. v. **tain²**.

ȚĂINÁȘ s. m. (Rar) Persoană care vorbește în taină cu o altă persoană. Cf. PASCU, S. 350, PAMFILE, J. II, 168.

— Pl.: *tăinași*.
— **Tainã** + suf. *-aș*.

TĂINEÁLĂ s. f. (Prin Munt.) **1.** Sfat, consfătuire; taifas **(1)**. *Dacă n-o scot la cale..., pun altă zi de tăinească, pînă iese lucrul numai bine.* JIPESCU, O. 102, cf. TDRG, SCRIBAN, D. *A sta la tăinească.* UDRESCU, GL.

2. Uneltire. UDRESCU, GL.

— Pl.: *tăineli*.
— **Tăini** + suf. *-eală*.

TĂINÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A tăinui **(2)**. *Acolo s-așază pe un scaun la o masă, cu domnu-n mijlocu lor: tăinesc eu toții.* JIPESCU, O. 102, cf. SĂM. IV, 75. *Noi o să mai tăinim nițel de-ale noastre.* PAMFILE, CR. 15, cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN.

— Prez. ind.: *tăinesc*.
— V. **tainã.**

TĂINICÍE s. f. (Învechit și popular) Taină **(3)**, secret. *Am cugetat asupra tăiniciei vieții omenești.* F (1891), 379, cf. DDRF, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Măi Nicuță, mai sub seară, Ne-ntîlnim pe vale iară, Ca să-ți spun o tăinicie Și nimeni să nu mai știe.* PAMFILE, C. Ț. 138.

— Pl.: *tăinicii*.
— **Tainic** + suf. *-ie*.

TĂINICÍT, -Ă adj. (Rar) Tainic **(I 6)**, discret. *Și-n tăinicite note s-au irosit Parfume triste, îndoliate.* BACOVIA, O. 74.

— Pl.: *tăinicîți, -te*.
— De la **tainic.**

TĂINÍT s. n. Faptul de a tăini; conversație, taifas **(1)**. *Tăinitul se întinde vioi și guraliv.* LUNGIANU, ap. CADE.

— V. **tăini.**

TĂINÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Care se ferește de lume, care lucrează în taină; ascuns, tainic **(I 3)**. *Unii din stăpînitorii moșiilor voind a-și sui prețul venitului moșiilor sale, prin mijlocire tăinoasă urmînd un vicleșug ca acesta* (a. 1784). URICARIUL, II, 149, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 71. *Le sfințea cu multe tăinoase ferimonii.* IST. AM. 47ʳ/7. *Alții, mai lumeți, dar și mai tăinoși, ascundeau în sfintele locașuri niște legături de multe ori prea serioase.* CONV. LIT. XVII, 332, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *tăinoși, -oase*.
— **Tainã** + suf. *-os*.

TĂINUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) A păstra o taină în legătură cu ceva sau cu cineva, a nu da pe față; a ascunde; (regional) a titcui. V. mușamaliza. *Era într-ascuns creștină, tăinuind pentru goana ce să pornisă pre creștini.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 161ᵛ/15. *Atunci Aron Vodă tăinui acea veste.* N. COSTIN, L. 567. *Adăugă zicînd că încă de demult bun și deplin priatin știindu-l lucru ca acesta i-au arătat, nici un prepus avînd că nu-l va putea tăinui.* CANTEMIR, IST. 222, cf. VĂCĂRESCUL, IST. 261/38, LB. *Nu pot să tăinuiască a noastre răutăți.* NEGRUZZI, S. II, 188, cf. POLIZU, ALEXANDRESCU, O. I, 93. *O faptă cît de frumoasă, ca o floare cu otravă, Tăinuește cîteodată pieirea cea mai grozavă.* HASDEU, R. V. 57, cf. COSTINESCU. *Tu tăinuiești de mine în ce stă puterea ta.* ISPIRESCU, L. 262, cf. DDRF. *Își tăinuise unul altuia șiretenia de-acasă.* CARAGIALE, O. I, 121, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Îmi tăinui nemurirea ca pe o faptă rea.* VOICULESCU, POEZII, II, 7. *Nu și-a tăinuit gîndurile și sentimentele.* SADOVEANU, E. 210, cf. SCRIBAN, D. *Să ridicăm această pînză de aur înstelată, să vedem ce tăinuie, în altarul inimii lui.* STANCU, R. A. III, 232. *Trebuia să tăinuiască, față de ele și de mama sa, legătura pe care o contractase.* PAS, Z. I, 94. *În umbră jilavă de pădure Unde-și tăinuie ființa brînduși plăpînde.* BENIUC, C. P. 85. *Pricepu că președintele tăinuiește o afacere.* VORNIC, P. 228. *Ea, Doamna, îl sărăcise și tăinuise totul.* BARBU, PRINC. 311, cf. H IV 59, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ◇ Fig. *Treceam prin grădina care-mi tăinuise odinioară întîia mea dragoste.*

PETICĂ, o. 248. ◇ Expr. **Rău am mai tăinuit-o** = rău mi-a mai umblat. Cf. H XVII 317. ✦ Tranz. și refl. A (se) feri de cineva (sau de ceva) pentru a nu fi văzut sau găsit; a (se) ascunde. *N-au mai putut să să mai tăinuiască, ce au căutat numai a spuni.* NECULCE, L. 329. *S-au tăinuit și au scăpat.* DIONISIE, C. 234. *Taliana... să afla tăinuită în norod.* BELDIMAN, N. P. I, 79/6. *Salcimii... tăinuiau cărările.* EMINESCU, N. 71. *Beciul... putea să tăinuiască la nevoie domnița.* CREANGĂ, A. 74. *Cunoscînd perfect locul și fiind tăinuit de săteni, el sfidează nepedepsit pe turci.* OȚETEA, T. V. 327. *În această odaie, închisă cu cheia pentru ca copiii să nu intre, Eminovici se tăinuia cîteodată spre a-și face socotelile ori a frunzări prin cronici.* CĂLINESCU, E. 50. *Dacă nu-i pîrăște cineva, rămîn pe lîngă casă ori se tăinuiesc pe la neamuri.* PAS, Z. III, 13. *Lucrurile prețioase trebuiesc tăinuite nu în locuri secrete, ci în văzul tuturora.* V. ROM. aprilie 1957, 199. ◇ Fig. *Pre soarele ce să tăinuia ți-au arătat.* MINEIUL (1776), 3^{V2}/27. *Descoperă-i* [vieții] *linia și accentul care se tăinuiesc altor priviri.* PAS, Z. I, 10. ✦ (Jur.) A săvîrși o tăinuire. DER.

2. Intranz. (Popular) A sta de vorbă, a sta la taifas, a purta o conversație (în intimitate); (regional) a tăini. *Cu dînșii au tăinuit cu multe voroave craiul.* M. COSTIN, o. 126, cf. COSTINESCU. *Nevestele stau mai la o parte, tăinuind de ale lor.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 160. *Oamenii se strîngeau uneori în mijlocul ulițîi și tăinuiau cu glasuri domoale.* SANDU-ALDEA, D. N. 233, cf. TDRG. *Am ieșit împreună... tăinuind cu înfrigurare despre „artă".* KLOPȘTOCK, F. 254. *Mătușa Uțupăr tăinuie cu mama.* STANCU, D. 13, cf. RĂDULESCU-CODIN, VÎRCOL, V. 100. *Tăinuind ei așa, s-apropiară de sat.* PLOPȘOR, C. 91, cf. PAȘCA, GL., ALR SN V h 1 390, A III 2, IV 3. *Să stăm jos, să tăinuim.* BALADE, II, 390. ◇ Refl. *Ei s-au tăinuit și din față ne-au perit.* ALECSANDRI, P. III, 102. *El trebuia să fie destul de mare după 1848 ca să alcătuiască grupul băieților cu care se tăinuia povestitorul în strengăriile lui.* CĂLINESCU, I. C. 29.

— Prez. ind.: *tăinuiesc* și *tăinui;* pers. 3 și 6 și *tăinuie.*

— **Tainâ** + suf. *-ui.*

TĂINUÍRE s. f. Acțiunea de a tăinui; înțelegere ascunsă; secret. *Avînd multă tăinuire Neculachi cu vizirul, venea cu trebi* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 273/34, cf. LB. *Cînd durerile... nesuferind tăinuire covîrșesc orice răbdare.* CONACHI, P. 83, cf. POLIZU, LM, DDRF. *Căci el, trădătorul, încredere-avuse Numai în tine, și chiar tăinuiri el îți dete-n păstrare.* COȘBUC, AE. 78, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Loc. adv. **Cu tăinuire** = tainic. *Ripile... ce ferea cu tăinuire A desfătărilor noastre înfocată întîlnire.* CONACHI, P. 102. ✦ (Jur.) Infracțiune care constă în primirea, transformarea sau valorificarea unui bun, în scopul realizării unui folos material, cunoscînd că acesta provine din săvîrșirea unei fapte ilicite. *Delictul de tăinuire de bunuri... se pedepsește cu închisoare corecțională.* COD. PEN. R.P.R. 371, cf. PR. DREPT 675.

— Pl.: *tăinuiri.*

— V. **tăinui.**

TĂINUÍT, -Ă adj. **1.** Retras, ferit, tainic **(I 4).** *Ea să alerge prin cărările tăinuite.* EMINESCU, N. 59. *Dulce îmi veneai în umbra Tăinuitului boschet.* id. O. I, 112. *Agapia cea tăinuită de lume.* CREANGĂ, A. 72. *Și-n codrul cel mai tăinuit L-au îngropat tîrziu în noapte.* COȘBUC, P. I, 81. *Și dacă tu mai cauți, Pășind prin tăinuitul izvor; Pe mine nu mă vezi.* BACOVIA, O. 128. *O poiană se arată Înverzită, înflorită Și de lume tăinuită.* ALECSANDRI, P. P. 164. *Să mă-ngroape unde-o fi, În poteca pădurii, Cărăruia dragostii, Pe poteca tăinuită, Unde știu c-am fost iubită.* FOLC. MOLD. II, 536. ✦ Discret. *Ne vom ascunde În noaptea codrului umbros Sub brazii fără grai, pe unde Nici ochi de om nu pot pătrunde, Nici flori cu tăinuit miros.* COȘBUC, P. I, 123. ✦ Ascuns vederii, mascat privirilor. *Merge la o ușă tăinuită și o deschide.* NEGRUZZI, S. III, 310. *Ulise trece Prin sală tăinuit sub umbra ceții.* MURNU, O. 113.

2. Ascuns, secret; necunoscut. *Lucrul acesta tăinuit și de către toți acoperit să-l țin.* CANTEMIR, IST. 222. *Vorba cea tăinuită era aceasta, că de la adevărați oameni au auzit că leșii ar voi să le fie Rakoți crai.* ȘINCAI, HR. III, 48/22. *Acele mai tăinuite și necoprinse de minte molifte a sfintei liturghii* (a. 1804). URICARIUL, I, 311/13. *Lucrarea vrau să fie cu un chip mai tăinuit.* BELDIMAN, E. 101/35, cf. id. N. P. II, 5/14. *Și cu sluga lui grăiaște, Apucîndu-l înainte Cu tăinuite cuvinte.* BĂRAC, A. 43/16. *Este stare așa tristă și așa de tăinuită?* CONACHI, P. 288. *Ochii ei sînt plini de umbra tăinuitelor dureri.* EMINESCU, O. I, 142. *Nimeni nu cunoștea aceste răpitoare poezii, pe care poetul le ținea încă tăinuite în cartoanele sale.* MACEDONSKI, O. IV, 17. *Dar în cîntarea fără nume, Ascunsă-n negrele vioare, E-o tragedie tăinuită.* PETICĂ, O. 133. *Numai după vreo jumătate de an de dragoste tăinuită, acest trecut începu să le pară o amenințare pentru viitorul lor.* AGÎRBICEANU, S. 35. *Nu era un îngrat să nu se gîndească la tăinuitele 'lor griji.* C. PETRESCU, C. V. 168. *Sărută lung și ochii închiși, și gura mică, Și cea mai tăinuită iubire n-o feriști.* PILLAT, P. 129. *Parc-ar vorbi de lucruri tăinuite.* ARGHEZI, S. V, 44. *La tăinuitele ei concerte de pian, Berta îl primea însă bucuros pe profesor.* V. ROM. februarie 1956, 43. *Multe lucruri rămaseră tăinuite.* BARBU, PRINC. 137. ◇ Fig. *În tăinuita brazilor răcoare Ne-a surghiunit iubirea vinovată.* GOGA, P. 252. ◇ (Adverbial) *Aș avea însă a-i spune tăinuit Ceva care-l privește.* ALECSANDRI, T. II, 344. *Satul care-și închipuie ... că adună tăinuit o proaspătă comoară de avar.* C. PETRESCU, R. DR. 27.

— Pl.: *tăinuiți, -te.*

— V. **tăinui.**

TĂINUITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care tăinuiește, care ascunde ceva. *Cu cuvînt prea tăinuitoriu puind.* MINEIUL (1776), 65^{V2}/35, cf. LB. [Gaița] *este... și cea mai tăinuitoare pasere.* MARIAN, O. II, 74.

2. S. m. și f. Persoană care ascunde ceva; (jur.) persoană care săvîrșește o tăinuire. *Tăinuitoriu minunilor lui.* MINEIUL (1776), 1^{V2}/3, cf. LB, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Tăinuitori de diamante.* VULPESCU, P. 107. ✦ (Învechit, rar) Persoană de încredere, sfetnic apropiat. *Aceasta o suferi necuratul acela Amira să aibă tăinuitoriu.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 191^{V}/32.

— Pronunțat: — *nu-i-.* — Pl.: *tăinuitori.* — Și: (învechit) **tăinuitóriu** adj., s. m.

— **Tăinui** + suf. *-tor.*

TĂINUITÓRIU adj., s. m. v. **tăinuitor.**

TĂIÓS,-OÁSĂ adj. **1.** (Despre obiecte) Care este ascuțit (putînd despica un corp solid); care taie. *Și-l zgîriară pre spinare cu brînci ascuțite și tăioase.* MINEIUL (1776), 119^{IV}/5. *Iar vînătorii Caii silesc Cu tăioși pinteni.* NEGRUZZI, S. II, 98, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pe cremenea tăioasă lăsa-mă-voi s-alunec.* PETICĂ, O. 166. *O jelniță de vînt... începu să tragă subțire și tăioasă ca un brici.* AGÎRBICEANU, S. 168. *Nu era de joacă cu sculele tăioase de la brăcinarii plebei.* C. PETRESCU, A. R. 19. *Tăioase ca un iatagan.* CĂLINESCU, C. O. 133. *Un costum... cu pantalonii cam scămoșați, dar călcați cu atîta grijă, încît dunga lor părea tăioasă ca o muchie de cuțit.* VINEA, L. I, 107. *Îl va face îndată mare bucățele cu ramurile sale, cari îs tăioase și se tot mișcă neîncetat.* SBIERA, P. 30. *Cum am să te tai C-un topor tăios.* SEVASTOS, P. 204. *Mîna-n paloșe punea, P-ăl tăios mi-l alegea, Ușa mare deschidea.* BALADE, II, 123. ◇ Fig. *Bărbatul tînăr și cu profil tăios, încă mai înalt decît dînsa, o privi cu un fel de provocare de sub borul pălăriei.* C. PETRESCU, A. 323. ✦ Fig. (Despre vînt, ger etc.) Care dă senzația că taie, care provoacă o senzație

dureroasă. *Poate de acum să sufle austrul, vînt tăios de rece.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, î. 22. *O răpăială de omăt se cernea prin văzduh, învîltorată cînd şi cînd de suflări tăioase de vînt.* REBREANU, NUV. 40. *Prin aerul rece şi tăios cele două fete porniră spre staţia de tramvai.* V. ROM. septembrie 1955, 63. *Era un frig tăios.* PAS, Z. I, 193. *Din spate se iscase un vînt tăios.* BARBU, PRINC. 209. *Venea dinspre munte un vînt tăios, cu miros de zăpadă.* V. ROM. ianuarie 1965, 52. *Se trezi cu bocancii în apa tăioasă, afundat pînă dincolo de genunchi.* BĂNULESCU, I. 24.

2. Fig. (Despre privire, glas etc.) Aspru; ascuţit. *Glasul căpitanului răsună aspru, tăios, în liniştea de moarte.* SANDU-ALDEA, U. P. 134. *Porunci grăbite se desprind din zgomotul turbure şi comenzi scurte, tăioase.* REBREANU, NUV. 111. [Avea] *sprîncene stufoase, sub care se mişcau doi ochi cu priviri tăioase.* MIRONESCU, S. A. 24, cf. CAMIL PETRESCU, U. N. 213. *Izbucniră alte detunături, de astă dată urmate de fîpete tăioase.* SAHIA, N. 37. *Urmărit de privirea tăioasă a domnişoarei Constanţa, tipul ridicul se retrase.* SADOVEANU, O. XIV, 11. *Întrerupse cu voce ironică, tăioasă.* PAS, Z. III, 266. *Un ton plictisit şi tăios.* VINEA, L. I, 177. *În cele dintîi clipe... nu regretă felul tăios în care vorbise.* V. ROM. ianuarie 1965, 63. ◇ (Adverbial) *Îşi aminteau... de ochii lui ce iscodeau tăios din stufoul sprîncenelor.* GALACTION, O. 43. *Ochii lui mă iscodiră tăios, de sub arcadele-i proeminente.* V. ROM. iunie 1970, 47.

3. Fig. Caustic, înţepător, necruţător, satiric. *L-am rugat ca să-i cruţe cu tăioasele sale critici.* SBIERA, F. S. 259. *O ironie tăioasă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 415. *De un gust subţire şi sigur, de o ironie iute şi tăioasă, Anghel era necruţător cu mulţi dintre obişnuiţii cafenelelor artistice.* SADOVEANU, E. 173. *Era un spirit vioi, îndrăzneţ, tăios la glumă, rîzînd gros, cu bunătate.* V. ROM. martie 1954, 235. *M-am schimbat... M-am făcut tăioasă, dură.* T august 1964, 81.

— Pl.: *tăioşi, -oase.*

— **Tăia** + suf. *-os.*

TĂÍŞ s. n. Partea (ascuţită) tăioasă a unei scule, cu care aceasta taie sau desprinde bucăţi din ceva; muchia tăietoare a unei scule sau a unei unelte, tăiuş **(I 1)**. *Hîrleţul... iaste o lopată de fer... şi cu tăiş făcută pre de laturi.* ECONOMIA, 118/17. *Gîdea cu securea d-a umere şi cu tăişul întors spre cel ce-l urmează.* NEGRUZZI, S. III, 379, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Cea mai primejdioasă armă, o sabie cu două tăişuri.* MAIORESCU, D. I, 184. *O pală de taban cu apele negre pe tăiş şi cu mîner de pietre scumpe.* ODOBESCU, S. I, 132. *Scînteie fierul în mîni şi cu luciu tăiş ameninţă Grabnic şi gata de-omor.* COŞBUC, AE. 38, cf. OLLĂNESCU, H. O. 110. *Comăneşteanu avu o mişcare de oroare, faţă cu tăişul lucios al foarfecelor şi al cuţitelor.* D. ZAMFIRESCU, î. 55. *Ar fi în stare să-i crape capul fără vorbă cu securea de sub pat al cărei tăiş parcă-l zărea lucind ameninţător.* REBREANU, I. 163. *Îţi va stîngera degetele ca o spadă apucată, în luptă, de tăiş.* ARGHEZI, S. VIII, 8. *Cuvîntul căzu ca un tăiş de oţel greu.* CAMIL PETRESCU, N. 142. *Acum am paloş pe măsură. Hai să cercăm tăişul său pe o mîndreţe de flăcău!* V. ROM. septembrie 1954, 83. *Eu însă-aud, în noaptea ce se lasă, Şuier de piatră pe tăiş de coasă.* BENIUC, V. 25. *Apucă securea... şi-şi trece palma uşor pe tăiş.* DAVIDOGLU, M. 30. *Se băteau cu nişte săbii fără vîrf şi tăiş.* T. POPOVICI, SE. 7. *Că toporu mi-i vrăjit Cu tăişul oţălit.* MÎNDRESCU, L. P. 189. *Capul i l-am sfărîmat Cu tăişul de baltag.* FOLC. MOLD. I, 153. ◇ (Prin metonimie) *Dacă tăişul bucătăresei nu va interveni să curme acest gîtlej de viitor..., cocoşul îşi va desăvîrşi urechea, şi-o va face muzicală.* ARGHEZI, S. VIII, 177. *S-aude că-n ziua Ivită-n tufişuri Copacii cădea-vor Loviţi de tăişuri.* HOREA, P. 65. *Ia-ţi tăişul de plăsele.* ŞEZ. I, 11. *Pagubele să-ţi plătesc, Pagubele Cu tăişul.* BALADE, II, 258. ◇ Fig. *În ochi i se iviră tăişuri de oţel.* AGÎRBICEANU, A. 473. *Şi-n ochi tăişul crud al nepăsării.* CAZIMIR, L. U. 90. ◇ (Rar) *Tăişul palmei* = muchia palmei. *La răstimpuri anumite, medicii casei... îi încercau cu tăişul palmei genunchii.* VINEA, L. I, 208. ◇ Expr. **(A fi) (cuţit) cu două tăişuri** sau **(a fi) cu două tăişuri** sau **a avea două tăişe** = remediu al cărui efect se poate întoarce împotriva aceluia care-l întrebuinţează; a implica avantaje şi dezavantaje la fel de importante. *Mai susţinea şi altă doctrină, care se poate zice că are două tăişe.* BARIŢIU, P. A. I, 285, cf. COSTINESCU, DDRF. *Dreptatea-i veşnic cu două tăişuri.* REBREANU, I. 434. *Vin zile cu două tăişuri Şi nopţi văduvite de somn.* VOICULESCU, POEZII, II, 119. *Asemenea vorbe erau cu două tăişuri: ele puteau s-o liniştească pentru o clipă, dar şi să-i răscolească dragostea.* V. ROM. martie 1954, 107. *Orice hotărîre e cu două tăişuri.* VINEA, L. II, 208. **A trece** (ceva) **sub tăişul sabiei** = a ucide, a distruge. *Va trece garnizoana sub tăişul sabiei.* ALECSANDRI, T. 1 511.

— Pl.: *tăişuri* şi (regional) *tăişe.* — Şi: (regional) **teiş** (ALR II 6 654/325), **tiiş** (ALR II 6 630/310, A I 21) S. II.

— **Tăia** + suf. *-iş.* Cf. tăiuş.

TĂIŞPÍN s. m. v. **taişpin.**

TĂITÓR, -OÁRE adj. v. **tăietor.**

TĂITÚRĂ s. f. v. **tăietură.**

TĂIŢÉI s. m. pl. Preparat alimentar în formă de şuviţe lungi şi subţiri, tăiate din foi de aluat nedospit, care se fierbe şi se consumă ca adaos la supă ori cu brînză etc.; (regional) tistădară, tocmagi, tololoţi, tomologei. Cf. KLEIN, D. 436, LB. *Tăieţeii, macaroanele şi tot felul de îngroşătură de făină.* PISCUPESCU, O. 196/11, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *În casa lui mîncam toate bunătăţile: tăieţei de casă cu magiun, turtă dulce.* BRĂESCU, A. 124, cf. PRIBEAGUL, PR. 76, H IV 12, VII 185, 445, X 255, TEODORESCU, P. P. 336. *Leliţa cu nasul lung Ducea tăieţei la plug.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 433. *Taie, maică, tăieţei Că vin peţitorii mei.* MARIAN, SA. 106, cf. DOINE, 270, ŢIPLEA, P. P. 45, PAMFILE, C. Ţ. 170.

— Şi: **tăieţéi** s. m. pl.

— **Tăiaţi** (pl. lui *tăiat)* + suf. *-el.* Cf. it. tagliatelli.

TĂIÚŞ s. m., s. n. **I. 1.** S. n. Tăiş. Cf. LB. *Auzit-ai ce am spus, slugă netrebnică, zise sptnul arătînd lui Harap Alb tăiuşul paloşului.* CREANGĂ, P. 231. *Dracii şovăiau şi, răsturnaţi, cădeau sub tăiuşul unei săbii de diamant.* MACEDONSKI, O. III, 21, cf. MARIAN, S. R. II, 225, DDRF, BARCIANU. *Privirile celor doi flăcăi se întîlniră aspre ca nişte tăiuşuri de oţel.* SANDU-ALDEA, D. N. 200, cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 74. *Coamele dealurilor din faţă, ca un tăiuş de fereastrău..., se desenau din ce în ce mai lămurit.* REBREANU, NUV. 263. *Vardaru le mătură cu tăiuşul cuţitului.* C. PETRESCU, Î. II, 92. *Dar, ce-aduni tu într-o vară, Eu adun numa-ntr-o seară, Că toporul mi-i vrăjit Cu tăiuşul oţelit.* ALECSANDRI, P. P. 42, cf. BIBICESCU, P. P. 314. *Trecu mai departe, cu ochii pironiţi la tăiuşul coasii.* PLOPŞOR, C. 25, cf. I. CR. III, 226, ALR II 3 969, îb. 6 630/235, 250, 514, 574, 791, îb. 6 655/64, 235, 812, ALR SN I h 49, îb. IV h 1 050, ALRM SN I h 340, îb. 428, îb. II h 845, A I 17. *Şi-ai văzut acuş Un cap sub tăiuş.* BALADE, II, 205. ◇ (Prin analogie) *Trebuie să se agăţe cu mîinile de tăiuşul colţurilor de stîncă.* GHEREA, ST. CR. I, 85. ◇ (Prin metonimie) *Măi voinice, voinicele, Ie-ţi tăiuşul de plăsele.* ALECSANDRI, P. II, 51. ◇ Fig. *O adiere de vînt veni din mirişti şi-i aduse miros de grîu copt, în care se amesteca şi un tăiuş de alcool.* SADOVEANU, O. XII, 495. *A se apuca de un tăiuş de sabie,* se spune despre cineva care îşi face rău singur. ZANNE, P. IV, 580.

2. S. m. (Regional) Par ascuţit la un capăt folosit în îngrădituri. *Acolo bat tăiaşi în pămînt, fac staur.* PRECUP, P. 6.

II. S. n. (Regional) Buştean pe care se taie sau se despică lemne; tăietor **(IV)**. Cf. PASCU, S. 302, id. C.

208. *Pe tăiuș se taie lemne, Peste Nistor sar surcele* (Barda). GOROVEI, C. 21.

— Pl.: (s. n.) *tăiușuri*, (s. m.) *tăiuși*. — Și: **tiûș** s. n. ALR SN II h 1 050, ALRM SN II h 845.
— **Tăia** + suf. *-uș*. Cf. t ă i ș.

TĂLÁBĂ s. f. (Regional) Ceată, grămadă, mulțime. Cf. SIMA, M. 185. ◇ (Adverbial) *Dacă mereți talabă nu găsiți pomniță multe.* Com. din BISTRIȚA. ◇ L o c. a d v. **Cu tălaba** = cu grămada, în număr mare. Cf. DDRF. *Merg oamenii cu tălaba la oraș.* SIMA, M. 185.

— Pl.: *tălabe*. — Și: **talábă** s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. t a l ă[1].

TĂLÁBURI s. f. pl. Acareturi (Runcu Salvei — Năsăud). CHEST. II 390/258.
— Etimologia necunoscută. Cf. t a l a n t[2].

TĂLÁGĂ s. f. v. **toligă.**

TĂLÁICHIȚĂ s. f. v. **tălaniță.**

TĂLÁIE s. f. (Regional) Familie. Cf. ANON. CAR., SCURTU, T. 301, CHEST. II 47/58.

— Pl.: *tălăi*.
— Etimologia necunoscută.

TĂLÁINIȚĂ s. f. v. **tălaniță.**

TĂLÁM subst. (Învechit și regional; în e x p r.) **1. A-i fi** (cuiva) **tălam** = **a)** a-i fi rușine, a se jena. Cf. LB, VICIU, GL.; **b)** a-i fi lehamite de ceva. Com. BENIUC. **A-i fi** (cuiva) **talam** = a-i fi rușine. Cf. PAȘCA, GL.

2. (În forma *tălian*) **A-i fi** (cuiva) **tălian** = a se mira, a i se părea ceva ciudat. Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 336.
— Și: **talánt, tălián** subst.
— Etimologia necunoscută. Cf. magh. t a l á m.

TĂLÁN s. n. v. **talan[1].**

TĂLÁNG interj. v. **talang.**

TĂLÁNIȚĂ s. f. (Învechit) Femeie de moravuri ușoare; curtezană. *Această Rodopis... s-au făcut tălaichiță mare.* HERODOT (1645), 131. *Ca tălanița dezmățată pre uliță a să purta.* CANTEMIR, HR. 366. *Noi vrem lucru bun, iar nu tălanițe din Scaune.* FILIMON, O. I, 196, cf. ALEXI, W., TDRG, DR. III, 435, CADE. *Își mișca șoldurile ca o tălăniță.* BARBU, PRINC. 247. ◇ (Adjectival) *De fămeaie tălaniță fecior ești tu.* BIBLIA (1688), 182[2]/22.

— Pl.: *tălanițe*. — Și: **talaníță** (SCRIBAN, D.), **tălăníță** (CIHAC, II, 146, ALEXI, W., TDRG), **tăláiniță**, **talăíniță** (DR. III, 435), **tăláichiță**, **tolăníță** (CIHAC, II, 146, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG), **tólniță** (DDRF) s. f.
— Etimologia necunoscută.

TĂLÁNT[1] s. m. v. **talan[1].**

TĂLÁNT[2] s. n. v. **talent[1].**

TĂLÁȘ s. n., s. m. v. **talaz.**

TĂLÁZ s. n., s. m. v. **talaz.**

TĂLĂBÁN s. m. (Prin Munt. și Olt.) Persoană care are laba piciorului mare (CIAUȘANU, V. 202) sau care calcă rar și apăsat, greoi (UDRESCU, GL.); (regional) t o l o a p ă **(2)**; om voinic, rezistent (id. ib.).
— Pl.: *tălăbani*. — Și: **tălăván** (DDRF), **talapán** (id. ib.) s. m.
— **Talabă[2]** + suf. *-an*.

TĂLĂBÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nord-estul Olt.) Care are laba piciorului mare. Cf. CIAUȘANU, V. 202.
— Pl.: *tălăboși, -oase*.
— **Talabă[1]** + suf. *-os*.

TĂLĂFÓN s. n. v. **telefon.**

TĂLĂGHÍR s. n., s. m. v. **talaghir.**

TĂLĂÍ vb. IV v. **tălălăi[1].**

TĂLĂIÁLĂ s. f. v. **tălălăială.**

TĂLĂLĂÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. **1.** A vorbi mult și fără rost; a pălăvrăgi, a flecări. Cf. DDRF. *Am mers cu sergentul, tălălăind, pînă în marginea satului.* PAS, Z. III, 145, cf. I, 99, I. CR. VI, 154, CIAUȘANU, V. 202. ◇ T r a n z. *Mai tălălăiră ei nimicuri.* PLOPȘOR, C. 55. ✦ (Regional; în forma *tolăi*) A striga, a țipa. Cf. PAȘCA, GL. *Toată noaptea am tolăit după lupi.* Com. din LUPȘA — TURDA. *De ce nu m-ai auzit că am tolăit așa de tare.* id.

2. (Regional) A merge încoace și încolo, pășind fără siguranță; a se bălăbăni; a hoinări, a vagabonda. *L-a găsit hoțul ăl mare tălălăind prin sat, cu mîinile goale.* ap. CADE, cf. COM. SAT. III, 52.
— Prez. ind.: *tălălăiesc*. — Și: (regional) **tălăi** (CIAUȘANU, V. 202), **tolăi, tolălí** (MAT. DIALECT. I, 289), **tolăluí** (com. din LUPȘA — TURDA) vb. IV.
— De la **tala.**

TĂLĂLĂÍ[2] vb. IV v. **tălăli.**

TĂLĂLĂIÁLĂ s. f. Pălăvrăgeală, sporovăială. Cf. ARH. OLT. XXI, 276.
— Pl.: *tălălăieli*. — Și: (regional) **tălălíálă** s. f. CIAUȘANU, V. 202.
— **Tălălăi[1]** + suf. *-eală*.

TĂLĂLĂU[1] s. n. (Regional) Zgomot, larmă; tărăboi. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *La larma și la tolălăul cel mare se sculă tot satul cu furci de fier.* RETEGANUL, P. I, 8. *Boierul îl aștepta-n portiță c-o bită bună și dă, dă, pînă să strînsără vecinii-n tălălăul lor.* id. ib. III, 29. *Niște cătane făceau un tălălău, de se auzea din drum.* PAMFILE, VĂZD. 113.
— Pl.: *tălălaie*. — Și: **tolălău, tărărău** (LEXIC REG. II, 17) s. n.
— **Tălălăi[1]** + suf. *-ău*. — Pentru **tărărău**, cf. t a r a.

TĂLĂLĂU[2] subst. v. **teleleu.**

TĂLĂLÍ vb. IV. (Prin Transilv.) **1.** T r a n z. A da peste cineva (din întîmplare), a întîlni. Cf. DR. IV, 767. *Pă drum el cum ăndăle, Un voinicuț tălăle, Un voinic cu calu mic.* ALEXICI, L. P. 176. ✦ A lovi ținta, a nimeri **(6)**. Com. din HERECLEAN — ZALĂU și din SOMEȘ GURUSLĂU — ZALĂU, cf. LEXIC REG. II, 75.

2. I n t r a n z. A ieși binc la socoteală, a reuși; a nimeri **(7)**. Cf. VAIDA, CABA, SĂL. 101. *N-am tălălit rău cu juninca asta.* MAT. DIALECT. I, 98, 269.

3. I n t r a n z. A sosi din întîmplare într-un loc, a nimeri **(5)**. *Am tălălit la ei tumna cînd băga pita-n cuptor.* MAT. DIALECT. I, 98, cf. LEXIC REG. 23, ib. II, 113.

4. I n t r a n z. și r e f l. A (se) potrivi (cu cineva). *Dacă un fecior nu tălălește bine cu o fată, să nu se însoare cu ea.* MAT. DIALECT. I, 269.
— Prez. ind.: *tălălesc*. — Și: **tălălăí** (CABA, SĂL. 101), **tălălui** (DR. IV, 160) vb. IV.
— Din magh. **talál.**

TĂLĂLUÍ vb. IV v. **tălăli.**

TĂLĂNC interj. v. **talang.**

TĂLĂNCĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A suna din talangă **(1)**; a tălăngăni. *Cu tălăncile tălăncăind.* ALRT II, 177.
— Prez. ind.: *tălăncăiesc*.
— **Talancă** + suf. *-ăi*.

TĂLĂNCĂNÍ vb. IV v. **tălăngăni.**

TĂLĂNCÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui t a l a n c ă. *Nici auzi sunînd tălăncuțele.* SADOVEANU, O. IX, 20. *Tălăncuțele picurară un tîmp în noaptea de vară.* id.

ib. 34. *Tălăngile mari și tălăncuțele vesteau parcă apropierea unor turme.* CAMILAR, C. P. 20.
— Pl.: *tălăncuțe.*
— **Talancă** + suf. *-uță.*

TĂLĂNGĂNÍ vb. IV. Intranz. A suna din talangă **(1)**; (regional) a tălăncăi, a tălăngi. *Tălăncăneau mereu într-o dungă clopote mari de aramă.* LUNGIANU, CL. 39, cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *tălăngănesc.* — Și: **tălăncăní** vb. IV.
— **Talangă** + suf. *-(ă)ni.*

TĂLĂNGEÁLĂ s. f. (Rar) Zgomot (ca) de talangă **(1)**. *Tălăngeala dogită a clopotelor... nu ne da pas să auzim.* ALAS 5 II 1939, 7/3, cf. SCL 1976, 401.
— Pl.: *tălăngeli.*
— **Tălăngi** + suf. *-eală.*

TĂLĂNGÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A suna din talangă **(1)**; a tălăngăni. *Este bine a tălăngi cu un clopot.* GOROVEI, CR. 172.
— Prez. ind.: *tălăngesc.*
— V. **talangă.**

TĂLĂNÍ vb. IV v. **tolăni.**

TĂLĂNÍȚĂ s. f. v. **tălaniță.**

TĂLĂPÁNȚĂ s. f. (Prin Olt.) Femeie care vorbește mult și fără rost, femeie rea de gură. Cf. LEXIC REG. 43.
— Pl.: *tălăpanțe.*
— Cf. t ă l ă p ă n i.

TĂLĂPĂNEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Mers rar, greoi. Cf. UDRESCU, GL.
2. Pălăvrăgeală. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tălăpăneli.*
— **Tălăpăni** + suf. *-eală.*

TĂLĂPĂNÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** A merge greu, rar și apăsat. Cf. UDRESCU, GL.
2. A vorbi vrute și nevrute; a trăncăni[1] **(2)**. Cf. UDRESCU, GL. *Așa tălăpănește el toată ziua.* id. ib.
— Prez. ind.: *tălăpănesc* și *tălăpăn.*
— V. **talap.**

TĂLĂPĂNÍT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Faptul de a t ă l ă p ă n i; mers rar, greoi. UDRESCU, GL. *Îl cunosc de departe după tălăpănit.* id. ib.
2. Vorbărie multă; pălăvrăgeală. Cf. UDRESCU, GL.
— V. **tălăpăni.**

TĂLĂPĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Și substantivat; prin nord-vestul Munt.) (Persoană) cu mersul rar, greoi și apăsat. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tălăpănoși, -oase.*
— **Tălăpăni** + suf. *-os.*

TĂLĂPÍ vb. IV. Tranz. (Într-un descîntec) A lovi cu aripile. Cf. DR. IV, 853, SCL 1976, 403.
— Prez. ind.: *tălăpesc.*
— Cf. t a l a p ă.

TĂLĂȘMÁN, -Ă adj. **1.** (Prin Mold.) Nume dat cailor, boilor etc. *[Florica, mănîndu-l cu țepoiul:] „Hăis, tălășman, ța, bourean!"* ALECSANDRI, T. 902, cf. CADE.
2. (Prin Bucov.; despre oameni) Prost, tont. Cf. ȘIO II$_1$, 346, PASCU, S. 341, BUL. FIL. VII—VIII, 112, ȘEZ. V, 161.
— Pl.: *tălășmani, -e.* — Și: **talașmán, -ă** adj. PASCU, S. 341, ȘEZ. V, 161.
— Din tc. **talaşman** „certăreț, arțăgos".

TĂLĂȘMĂNÍ vb. IV. Tranz. (Prin Mold.) A batjocori; a pedepsi. *Te-oi tălășmăni eu cînd mi-i cădea la mînă.* ALECANDRI, T. 902.
— Prez. ind.: *tălășmănesc.*
— V. **tălășman.**

TĂLĂȘPÁN s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Om cu mersul rar și greoi. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tălășpani.*
— Cf. t a l a p.

TĂLĂU s. n. v. **talan[1].**

TĂLĂVÁN s. m. v. **tălăban.**

TĂLĂZÍ vb. IV. Refl. (Învechit, rar) A fi dus de valuri. *Eu, ținîndu-mă de acel lemn, mă tălăzeam (mă ducea talazul).* GORJAN, H. II, 7/30, cf. 26/14.
— Prez. ind.: *tălăzesc.*
— V. **talaz.**

TĂLĂZUÍ vb. IV. Intranz și refl. **1.** A (se) ridica în talazuri, în valuri mari, tumultuoase. *Spre stînga, albastră ca sineala, tălăzuia marea.* V. ROM. februarie 1953, 49. *Ce-ai zice de un copil care și-ar înfunda degetul în nisip și în găuricea aceasta ar vrea să aducă toată marea care tălăzuiește?* T. POPOVICI, S. 258. ✦ Fig. A se mișca în valuri, a undui. *Acolo-n cîmpuri, unde-altîți viteji căzură, Tălăzuiesc azi grîne.* VOICULESCU, POEZII, I, 44. *Îi părea rău că acum nu l-ar fi putut chema... să-i arate balta tălăzuind de orez.* V. ROM. august 1954, 21. *Un scris înclinat și curgător, ca iarba unui parc, care alerga să se tălăzuiască pînă la lespezile peronului.* VINEA, L. I, 93. (Despre mase agitate de oameni) *O mare de oameni tălăzuia în curte.* ARDELEANU, V. P. 126. *Tot poporul începu a se tălăzui, într-o zguduire de furtună.* SADOVEANU, O. I, 365. *Tălăzuind în stînga și în dreapta, convoiul se sparse.* T. POPOVICI, S. 387. *În jurul rafinăriei, tălăzuia mulțimea.* V. ROM. februarie 1963, 37. (Despre sunete, zgomote etc.) *Vuietul mulțimii în loc să scadă tot creștea și se tălăzuia.* CAMIL PETRESCU, O. II, 184. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se scălda, a se bălăci. (Fig.) *Rădicarea neamului din noianul întinăciunii și al stricăciunii în care s-au înnomolit și să tălăzuiască.* PISCUPESCU, O. 44/10.
2. (Despre ape curgătoare) A se revărsa **(1)**. *Atunci, demult, pe la jumătatea miocenului, marea năvălind s-a tălăzuit deasupra podișului Mehedinți.* BOGZA, V. J. 32. *Apa... tălăzui în lături și se-nchise deasupra lui.* PLOPȘOR, C. 69. ✧ Fig. *Ca un abur uscat, lumina electrică se tălăzuiește între covor, plafon și perdele.* VINEA, L. II, 31. (Despre mulțimi în mișcare) *De unde tălăzuiește alta norod?* C. PETRESCU, C. V. 318.
— Prez. ind.: *tălăzuiesc,* pers. 3 și *tălăzuie.*
— **Talaz** + suf. *-ui.*

TĂLĂZUÍRE s. f. Acțiunea de a (se) t ă l ă z u i.
1. Cf. t ă l ă z u i **(1)**. (Prin analogie) *Chiar în după-amiaza aceea veni un vînt iute dinspre munți, cu tălăzuiri de nouri.* SADOVEANU, O. VI, 634. *Acestia din urmă rămîn mereu aținți la tălăzuirea lavelor interioare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 15, 9/1. ✦ Mișcare asemenea valurilor, unduire. (Fig.) *Acum din nou tălăzuirea bucuriei obștești ținu cîtva timp.* CAMIL PETRESCU, O. II, 186. *Tălăzuirea capetelor nu avea nimic neliniștitor.* T. POPOVICI, SE. 226. (Sugerează aspectul ondulat al unor forme de relief) *Oceanica tălăzuire a munților.* BOGZA, C. O. 84. *Zburăm peste o largă tălăzuire de dealuri și munți acoperiți de păduri.* CONTEMP. 1953, nr. 34, 1/6. (Sugerează intensitatea unor sunete, a unor zgomote) *Cu încetul se deosebiră și tălăzuiri de voci omenești.* V. ROM. august 1955, 56.
2. Revărsare (a unei ape curgătoare). Cf. t ă l ă z u i **(2)**. *O tălăzuire de ape nestăvilite.* ARDELEANU, V. P. 234. ✦ Fig. Cădere de ploaie abundentă și în rafale. *N-a rămas să se piardă în tălăzuirile ploii.* C. PETRESCU, A. R. 49. (Sugerează deplasarea unor mase de oameni) *Cui n-ar fi dat de bănuială umblînd așa lela, în tălăzuirea care a golit ulițele de lume?* id. ib. 52.
— Pl.: *tălăzuiri.*
— V. **tălăzui.**

TĂLĂZUÍT, -Ă adj. (Despre apa mării și a riurilor) Ridicat în talazuri. *Sării multe scînteiară ca o apă*

tălăzuită. SADOVEANU, O. III, 200. ◇ (Prin analogie) *I se dădu o cameră la etaj, cu ferestrele deschise spre munții tălăzuiți spre depărtări.* VINEA, L. II, 100. ✦ Fig. Care se mișcă asemenea unor valuri, care unduiește. *Neastîmpărul tălăzuit al grupurilor.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 126. *Catrina urmă după doamnă, printre credincioșii tălăzuiți în două laturi.* SADOVEANU, O. X, 227. *Trecuseră acum o jumătate de oră în coloană tălăzuită.* CAMIL PETRESCU, P. V. 13.
— Pl.: *tălăzuiți, -te.*
— V. **tălăzui.**

TĂLBĂCEÁLĂ s. f. v. **tărbăceală.**

TĂLBĂCÍ vb. IV v. **tărbăci.**

TĂLBĂCÍLĂ s. f. v. **tărbăcilă.**

TĂLBĂCÍRE s. f. v. **tărbăcire.**

TĂLBĂCÍT, -Ă adj. v. **tărbăcit**[2].

TĂLBĂCITÚRĂ s. f. (Rar) Încurcătură, zăpăceală. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *tălbăcituri.*
— **Tălbăci** + suf. *- (i)tură.*

TĂLBĂRIȚĂ s. f. (Regional) Mlaștină; mocirlă **(1).** Cf. PASCU, S. 266, RĂDULESCU-CODIN.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *tălbărițe.*
— Etimologia necunoscută. Cf. t i l b î c.

TĂLBĂTĂCÍ vb. IV v. **tărbăci.**

TĂLBĂTICÍRE s. f. v. **tărbăcire.**

TĂLEÁC s. n. v. **telechi.**

TĂLEFÓN s. n. v. **telefon.**

TĂLEGRÁM s. n. v. **telegramă.**

TĂLEGRÁMĂ s. f. v. **telegramă.**

TĂLERÁȘ s. m. **1.** Tălerel[1]. Cf. JAHRESBER. X, 214, CADE, SCRIBAN, D. *Bagă mîna-n șărpăoaș Scoasă plin de gălbănaș Gălbănaș Și tăleraș.* T. PAPAHAGI, M. 89.
2. (Învechit; în Mold.) Slujbaș însărcinat cu strîngerea impozitelor. [Birarii]... *în Moldova purtau adeseori și numele monedei în care încasau darea: ortași, zlotași, tălerași etc.* STOICESCU, C. S. 344. *În Moldova... apar acum, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, dregătorii fiscali, numiți după monede: zlotași, leoași, tălărași.* PANAITESCU, O. Ț. 250.
— Pl.: *tălerași.*
— **Taler**[1] + suf. *-aș.*

TĂLERÉL[1] s. m. Diminutiv al lui t a l e r[1]; tăleraș, (rar) tălerior. Cf. CADE. *Tălerei și gălbinei, Să trăiți feciori, cu ei.* RETEGANUL, TR. 41. *Împărate, ochii tăi De s-ar face tălărei, Să pășesc și eu pe ei.* BÎRLEA, C. P. II, 201.
— Pl.: *tălerei.*
— **Taler**[1] + suf. *-el.*

TĂLERÉL[2] s. n. Diminutiv al lui t a l e r[2]; farfurioară. *Iaurt, căimăcel Pus pe țelerel.* TEODORESCU, P. P. 120, com. din DEDA — REGHIN.
— Pl.: *tălerele.* — Și: **telerél** s. n.
— **Taler**[2] + suf. *-el.*

TĂLERIÓR s. m. (Rar) Tălerel[1]. Cf. JAHRESBER. X, 214.
— Pl.: *tăleriori.*
— **Taler**[1] + suf. *-ior.*

TĂLERÍȚĂ s. f. Monedă de argint, care circula în trecut, cu o valoare mai mică decît talerul sau echivalentă, în Transilvania, cu o coroană. Cf. TDRG, ȚIPLEA, P. P. 24. *Tu ești crucea tălerită, Eu îs crucea gălbenită.* T. PAPAHAGI, M. 100.
— Pl.: *tălerițe.*
— **Taler**[1] + suf. *-iță.*

TĂLGERÁȘ s. n. Diminutiv al lui t a l g e r **(1)**; tălgerel, (regional) tălgeruț. Cf. CADE. *Pe măsuță îmi era pregătită o farfurie de lapte acru și-o lingură. Într-un tălgeraș, o felie de mămăliguță.* SADOVEANU, O. XII, 629. *Fiecare lumină o pun într-un tălgeraș sau luntrișoară — făcute..., din ceară.* MARIAN, S. R. I, 73. *Da de cină ce ți-o da? Dulce caș Ț-un tălgeraș.* T. PAPAHAGI, M. 42.
— Pl.: *tălgerașe.*
— **Talger** + suf. *-aș.*

TĂLGERÉL s. n. Tălgeraș. Cf. CADE, com. MARIAN. *Am un poloboc, Peste poloboc un prosop, Pe prosop măzărele, Printre măzărele, Două tălgerele Ce s-aseamănă-ntre ele* (Pămîntul, cerul, stelele, soarele și luna). GOROVEI, C. 276.
— Pl.: *tălgerele.*
— **Talger** + suf. *-el.*

TĂLGERÚȚ s. n. (Regional) Tălgeraș. Com. MARIAN.
— Pl.: *tălgeruțe.* — Și: (prin Maram.) **tăngerúț** s. n. LEXIC REG. 13.
— **Talger** + suf. *-uț.*

TĂLGIÓR s. m. (Cu sens neprecizat; în poezia populară, probabil) Tălerel[1]. *Bour, din unghia ta, Face-or dalbi tălgiori.* MAT. FOLK. 1 467.
— Pl.: *tălgiori.*
— **Talger** + suf. *-ior.*

TĂLHÁR s. m. v. **tîlhar.**

TĂLHÁRIU s. m. v. **tîlhar.**

TĂLHĂRĂȘÚG s. n. v. **tîlhărășug.**

TĂLHĂREÁ s. f. v. **tîlhărea.**

TĂLHĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **tîlhăresc.**

TĂLHĂRÉȘTE adv. v. **tîlhărește.**

TĂLHĂRÉT s. n. v. **tîlhăret.**

TĂLHĂRÍ vb. IV v. **tîlhări.**

TĂLHĂRÍE s. f. v. **tîlhărie.**

TĂLHĂRÍME s. f. v. **tîlhărime.**

TĂLHĂRÍT s. n. v. **tîlhărit.**

TĂLHĂRÍȚĂ s. f. v. **tîlhărîță.**

TĂLHĂROÁICĂ s. f. v. **tîlhăroaică.**

TĂLHĂRÓI, -OÁIE s. m. și f. v. **tîlhăroi.**

TĂLHĂRÓS, -OÁSĂ adj. v. **tîlhăros.**

TĂLHĂRȘÁG s. n. v. **tîlhărșag.**

TĂLHUÍ vb. IV v. **tîlhui.**

TĂLHUȘÁG s. n. v. **tîlhușag.**

TĂLIÁN[1] s. m. v. **italian.**

TĂLIÁN[2] subst. v. **tălam.**

TĂLÍCĂ pron. pers. (Regional) Mata. *Stați, băieți, să nu plecuți fără mine!... Apoi nici să stăm pînă te scormonești tălică.* REBREANU, R. II, 112.
— **Tale** + suf. *-ică.*

TĂLIENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **italienesc.**

TĂLIENÍE s. f. v. **italienie.**

TĂLIFÓN s. n. v. **telefon.**

TĂLIGRÁF s. n. v. **telegraf.**

TĂLIGRÁM s. n. v. **telegramă.**

TĂLIGRÁMĂ s. f. v. **telegramă.**

TĂLÍM s. n. v. **tallm.**

TĂLÍNCĂ s. f. v. **tilincă.**

TĂLIÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui talie. Cf. talie **(3).** *Supt tăliuța de muselină i se ghicea sînul frumos.* SANDU-ALDEA, ap. CADE.

— Pl.: *tăliuțe.*

— **Talie** + suf. *-uță.*

TĂLÍMB, -Ă adj. **1.** (Regional) (Despre oameni) Neîndemînatic **(2)**; tembel; năsărîmb **(I 2).** *Calcă mai apăsat, că doară nu ești cucoană; nu fi tălîmbă și vremencurcată, că ne-apucă noaptea!* JIPESCU, O. 80, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE. ◇ (Substantivat) *Pe tălîmb îl duruseră, pe semne, mîinile să le coasă.* PAMFILE, COM. 38. *C-o tălîmbă în sus, în jos, tot ăl drac.* UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Lucrat fără pricepere; grosolan. Cf. UDRESCU, GL. *O haină tălîmbă.* id. ib.

— Pl.: *tălîmbi, -e.* — Și: **tălîng, -ă** adj. POLIZU.

— Etimologia necunoscută. Cf. năstărîmb, năsărîmb.

TĂLÍNG, -Ă adj. v. **tălîmb.**

TĂLMÁCI, -CE s. m. și (rar) f. Traducător **(1)**; interpret, translator **(1)**, tălmăcitor, (învechit, rar) tălmăciar. *Cu ei grăise cu tălmaciu.* PO 148/15. *Cîți îmblă printr-înșii grăiesc prin șapte limbi și cu șapte tălmaci.* HERODOT (1645), 217. *Pîrcălab de Iași și tîlmaciu a limbi streine.* SIMION DASC., LET. 22. *Ei nu știa cum Iosif aude pentru că tălmaciul în mijlocul lor era.* BIBLIA (1688), 32²/18. *Ludovic craiul, fiind strein la crăiia leșască, pe nime nu suferiia la sine, ce toate lucrurile pe țîlmaci se isprăviia.* N. COSTIN, L. 180. *Nu știe limba țării, ce grăie cu tălmaciu la divan.* NECULCE, L. 39, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 130. *Tot cu tălmaci grăia* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 9/22, cf. LB, PR. DRAM. 229. *Nu eram disposat a mă face tălmaci.* NEGRUZZI, S. I, 223, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Poarta ... trămite domn Țării Românești pe un tălmaci ce fusese simplu pescar.* ODOBESCU, S. I, 299, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Făcea pe tălmaciul și mai cîștiga cîțiva bani.* VOICULESCU, P. II, 22. *Riseră de mine cînd le explică tîlmaciul ce vreau.* SADOVEANU, O. XVII, 268, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ Tîlcuitor **(1)**; ghicitor; comentator. *Tu ești tîlmaci de visuri și mi-ai prezis demult O tristă catastrofă.* ALECSANDRI, T. II, 296, cf. LM. *Poroncim să se asculte tălmaciul de visuri.* CONTEMPORANUL, II, 324. *Meșter de vise tălmaci.* MURNU, I. 5. *Și unul de vorbește Tîlmaci al celorlalți e.* PETICĂ, O. 119. *A primit să fie gardiancă și tălmace la o țărancă oarbă.* C. PETRESCU, A. 322. *Adeseori, la spectacol, copilul, lipsit de un tălmaci, nu are cui adresa obsedantele și fireștile „de ce"-uri.* T mai 1964, 90. ◇ Fig. *Tălmaci mulți și luminoși ai Dumnezeirei.* MĂRCOVICI, C. 106/19.

— Pl.: *tălmaci, -ce.* — Și: **tîlmáci** s. m.

— Din slavonul ТЪЛМАЧЬ.

TĂLMĂCÍ vb. IV. Tranz. **1.** A traduce un text dintr-o limbă în alta. *Le-am tălmăcit den scrisoarea grecească pre limbă românească* (a. 1646). GCR I, 119/23. [Scriptura] *o ai tălmăcit în limba românească.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/57, cf. ANON. CAR. *Nicolaie Gramaticul ... au tălmăcit și Biblia din limba elinească* (a. 1723). URICARIUL, I, 402. *Acum întîi tălmăcită în dialectul moldovenesc.* IST. AM. 1⁷/9. *Pe Iordachi Caragea ... îl pusese de tălmăcise niște cărți* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 260/6. *Apoi atunci să vezi ce cununi se gătesc nenorocirilor acelora ce asudează întru a tîlmăci și a tipări cărți.* HELIADE, O, II, 11, cf. COSTINESCU, ALEXI, W., TDRG. *Alt cărturar simplu și cuminte le tălmăcise dintr-o limbă străină.* SADOVEANU, O. XIX, 48. *O traducere ..., pe care o tălmăcește un manuscris românesc de la sfîrșitul aceluiași secol.* VIANU, L. R. 56. *Branco Mladenovici a tălmăcit-o.* BARBU, PRINC. 98. (Absol.) *Chiar și atunci cînd scriu stihuri originale Nu fac decît să tălmăcesc.* BLAGA, POEZII, 323. *Lucu, între pauze, tălmăcea, ca și cum i-ar fi ținut isc-nul.* VINEA, L. I, 111. *Și tălmăceai c-o rugă în accent, din Lermontov.* IL mai 1965, 26. ◇ Fig. *Dunărea ... a fost și cea dintîi traducătoare, cea care a tălmăcit un grai în altul, îngăduind popoarelor să se apropie și să se înțeleagă.* CONTEMP. 1965, nr. 979, 1/6. ◇ Refl. pas. *Pre limba ungurească tălmăcindu-să întru a tuturor înțelegere.* R. GRECEANU, CM II, 46. *Oaspeții cerură cu îndărătnicie să li se tălmăcească versurile latinești.* VORNIC, P. 238.

2. A interpreta, a tîlcui. *Bine au tălmăcit Goie pentru darurile ce mi-au trimis.* HERODOT (1645), 250. *Au tălmăcit den dumnezăescul duh cîntarea cîntărilor.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/37. *Rimighie, episcopul Antisidorenilor, tălmăcește acestu nume Assur: înălțat.* N. COSTIN, L. 73, cf. LEX. MARS. 220. *Fieștecare neam cu dogmele lor deosăbite, pre care au le tălmăcesc împotrivă, au le încredințează mai bine apărîndu-le.* BELDIMAN, N. P. II, 110/11, cf. LB. *M-am apucat să-ți scriu visul doctorului P. pre care te rog să mi-l tîlmăcești.* NEGRUZZI, S. I, 295. *Au început fel de fel de intrigi tălmăcind și răstălmăcind misia comisiei.* GHICA, A. 565, cf. COSTINESCU. *Acesta era visul a cărui amintire îl chinuia și acum și pe care el să necăjea în zadar să-l tălmăcească.* SĂM. VI, 1 073. *Ursitoarea scotea obiectul ascuns și începea să-i tălmăcească viitorul.* AGÎRBICEANU, S. 246. *Tălmăcea legile astfel încît să se potrivească cu dorințele lui.* REBREANU, I. 149. *Căci zarea-i veșnic prefăcută, ... Și-apoi ne lasă, cînd pricepe Că noi i-am tălmăcit cuvîntul!* MINULESCU, V. 15. *Un icioglan ... rămase în picioare la spatele stăpînului său, pregătindu-se să tălmăcească sfatul.* SADOVEANU, O. X, 296. *Bunica știe mai multe lucruri adevărate ca noi și tîlmăcește pisica și culoarea ei, purtătoare de noroc.* ARGHEZI, S. VIII, 210. *O, de ce am tălmăcit vremea și zodiile altfel decît baba?* BLAGA, POEZII, 96. *Ursuzenia ta a fost tălmăcită ca semn al oboselii.* PAS, Z. I, 267. *Tălmăcești visele?* BARBU, PRINC. 37. *A învățat anumite semne cu care tălmăcea voința zeilor.* H. DAICOVICIU, D. 100. *Minuni dumnezeiești Nevăzute, neauzite, De lume nepricepute, De sfîntu Ion tălmăcite.* ȘEZ. VIII, 45. ◇ Refl. pas. *Iliodor, dorul soarelui să tălmăcească.* AETHIOPICA 87ᵛ/11. ✦ A explica, a lămuri; a dezlega o problemă, o întrebare etc. *Citirea sfintei scripturi ... ne tălmăcește să cunoaștem și pre înșine și pre Dumnezău.* BIBLIA (1688), [prefață] 5/5. *Ce om au fostu nu trebuie mai mult a-l tălmăci, că faptele lui l-au arătat.* N. COSTIN, L. 538. *Această firească aplecare a omului ne tălmăcește îndestul taina acei puternice bucurii.* MARCOVICI, D. 145/18. *Să închipuim niște întrebări atît de grele, încît să nu le poată tălmăci.* NEGRUZZI, S. I, 12. *Dacă ai înțeles, ... cu atît mai bine, pentru că n-oi fi silită să ți-l tălmăcesc.* ALECSANDRI, T. 299, cf. COSTINESCU. *Se lovea cu pumnul peste cap, cînd vedea că nici dascălul nu putea să-i tălmăcească bine ceva.* CREANGĂ, A. 134. *Nu-ți pot dezlega, nici tălmăci nimic.* I. NEGRUZZI, S. III, 90. *Toate sforțările noastre pentru a-i tălmăci înțelepciunea de aur vor fi zadarnice.* PETICĂ, O. 460. *În cuvinte puține tălmăcii femeii noile lucrări.* AGÎRBICEANU, A. 214. *Lămurea și tălmăcea vestea cea proastă.* SADOVEANU, O. V, 588. *Tălmăcește această umanizare a picturii italiene.* PERPESSICIUS, M. C. III, 14. *Eu îți doresc să fii cuminte ca un om de rînd, tălmăci doctorul.* VINEA, L. I, 31. ◇ Refl. pas. *Acolo se tălmăcește copiilor lesne crezători de ce limba trebuiește prefăcută.* I. NEGRUZZI, S. I, 402. *Dragostea deputatului față de alegătorii săi trebuie să fie tălmăcită.* AGÎRBICEANU, L. T. 320. ✦ Refl. recipr. A se lămuri, a se înțelege, a se explica cu cineva. *Mă duc să mă tălmăcesc cu cuconu Grigori.* ALECSANDRI, T. 51. *Îi venea deci cam greu să se tălmăcească cu domnul Wondracek* SLAVICI, N. I, 162. ◇ Tranz. *Căutai să-mi tălmăcesc pricina acestor năzăreli sau, poate, chiar marafeturi ale Pisicuții.* HOGAȘ, M. N. 94. *Surprinse un schimb de pri-*

viri între Varvara și Tzulufa. Dar nu și-l putu tălmăci decît mai tîrziu. VINEA, L. I, 74.

3. A exprima, a exterioriza. *Tălmăcea în versuri icoana ce să vedea.* PANN, E. II, 24/8. *Limba omenească, părinte al meu, e prea săracă și poate tălmăci numai puține lucruri.* SADOVEANU, O. XII, 48. *Să-și exprime poziția de cetățean luptător, să-și tălmăcească sentimentele de revoltă încercate sub vechea orînduire.* V. ROM. decembrie 1963, 229.

— Prez. ind.: *tălmăcesc.* — Și: (învechit) **tilmăci** vb. IV.

— Din slavonul ТАЛЬМАЧИТИ.

TĂLMĂCIÁR s. m. (Învechit, rar) Tălmaci. *Eu însumi m-am întîmplat de față și fui tălmăciariu atunci cînd s-au rugat săraca de un grec... să-i dea puțintică fărină.* ȘINCAI, HR. III, 246/21, cf. 14/1, DDRF.

— Pl.: *tălmăciari.*

— **Tălmăci** + suf. *-ar.*

TĂLMĂCÍE s. f. (Învechit, rar) Tălmăcire, interpretare. Cf. PSALT. 263. *Cuvintele tale-n tălmăcie Lumineadză mintea din pruncie.* DOSOFTEI, PS. 422/3.

— Pl.: *tălmăcii.*

— **Tălmăci** + suf. *-ie.*

TĂLMĂCÍRE s. f. Acțiunea de a (se) t ă l m ă c i și rezultatul ei.

1. Traducere **(1)**; (învechit, rar) tălmăcit. Cf. t ă l m ă c i **(1)**. *Tălmăcirea aceaea asemănare nici au primit nici va primi în veci.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/8. *S-au alăturat și tălmăcirea ei în dialectul rusesc* (a. 1809). URICARIUL, XI, 322, cf. LB. *Să osenește a traduce (tîlmăci) în limba persană pe Erodot și este destul de înaintat în această tălmăcire* CR (1829), 130/16, cf. POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Tălmăcirea românească s-a furișat numai cu frică.* IORGA, C. I. II, 122. *Cuvîntul e înțeles direct, fără tălmăcire.* SADOVEANU, E. 140. *Munca tălmăcirii a durat ceasuri lungi, încît venea acum seara.* V. ROM. octombrie 1955, 123. *Ele sînt rezultatul folosirii tălmăcirilor maramureșene anterioare.* CL 1957, 50. *E un merit incontestabil producerea — sub pana lui... — a unei tălmăciri noi, mai limpezi.* T mai 1964, 94. *Tălmăcirea în versuri românești... e cu atît mai dificilă.* V. ROM. iulie 1970, 145.

2. Interpretare, explicare; (învechit) tîlcovanie, (învechit, rar) tălmăcie. Cf. t ă l m ă c i **(2)**. *La tălmăcirea pravilelor trebuiaște multă luare aminte și cugetare, în ce chip la asemenea pricini au urmat hotărîrile.* MAN. JUR. (1814), 28, cf. LB. *Felurimi de tîlmăciri am văzut că malignitatea sau curiozitatea oamenilor au vrut să dea poemilor mele.* HELIADE, O. II, 13. *Luînd știință de toate scripturile și de înmulțitele lor tălmăciri.* I. VĂCĂRESCUL, E. 247. *Mă tem s-aud tălmăcirea lui!* NEGRUZZI, S. I, 295, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Parcă aș fi fost atins și de tălmăcirile care se iscaseră în sat.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 17. ✦ Lămurire, explicație. *Rog pe toți cîți au simțire Ca să-mi facă tălmăcire.* I. VĂCĂRESCUL, P. 493/2, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

3. Cf. t ă l m ă c i **(3)**. *Tălmăcirea-n versuri, carte de pe carte-i Ca un rînd de nasturi și mărgele sparte, Scoase din săltarul lexicului gros.* ARGHEZI, S. V, 40.

— Pl.: *tălmăciri.* — Și: (învechit) **tîlmăcire** s. f.

— V. **tălmăci.**

TĂLMĂCÍT s. n. (Învechit, rar) Tălmăcire **(1)**. *M-am prilejit la acest tălmăcit.* M. COSTIN, O. 159. *După ispășirea tălmăcitului.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/50. *Tălmăcitu hrisovului* (cca 1820). BUL. COM. IST. IV, 151.

— Pl.: *tălmăcituri.*

— V. **tălmăci.**

TĂLMĂCITÓR, -OÁRE s. m. și f. **1.** Tălmaci; traducător **(1)**. *Măcară că la unele cuvinte să fie fost foarte cu nevoie tălmăcitorilor pentru strîmtarea limbii românești.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/47. *Între diecii divanului era cîte cinci, șase uricari, oameni bătrîni, tălmăcitori.* GHEORGACHI, LET. III, 305/25. *Stihuri alcătuite în versuri de dumnealui numitul tălmăcitor.* AETHIOPICA, 87^{v}/10. *Precuvîntare din partea tălmăcitoriului acestii Loghice* (a. 1826). GCR II, 251/32. *Unii, deși numai tălmăcitori a ideilor și a scrierilor streine, și-au pus [...] silința a le traduce într-o limbă limpede și înțeleasă.* RUSSO, S. 91, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU.

2. Tîlcuitor **(1)**; interpret. Cf. LB. *Bucuros, Moș Neagu zise, acum am tălmăcitori Și o să încep a spune la altfel de ghicitori.* PANN, ap. CADE, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un tălmăcitor de gînduri omenești ar fi putut ceti întreaga istorie a unui suflet dezgustat.* HOGAȘ, M. N. 100.

— Pl.: *tălmăcitori, -oare.* — Și: (învechit) **tîlmăci tór, -oáre** s. m. și f. CADE.

— **Tălmăci** + suf. *-tor.*

TĂLMĂCITÚRĂ s. f. (Învechit) **1.** Traducere **(1)**. *Cevaș s-au mai luminat cu tălmăcituri în limba noastră românească.* MOLITVENIC (sec. XVII), în BV II, 40, cf. LB, SCRIBAN, D.

2. Explicație, interpretare. *Nu socotesc să nu fie nici unul... carele să nu poată înțelege fără multe tălmăcituri cui se închipuiește acest Lazăr.* ANTIM, ap. TDRG, cf. CADE.

— Pl.: *tălmăcituri.* — Și: **tîlmăcitúră** s. f. CADE.

— **Tălmăci** + suf. *-tură.*

TĂLMĂȘÁG s. n. v. **tămășag.**

TĂLMĂZOÁICE s. f. pl. (Bot.; regional) Ochiul-boului *(Callistephus chinensis).* BORZA, D. 37.

— Etimologia necunoscută.

TĂLMĂZUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A tăvăli, a murdări. Com. FURTUNĂ.

— Prez. ind.: *tălmăzuiesc.*

— Etimologia necunoscută.

TĂLMÚT, -Ă adj. (Prin Bucov. și Mold.; și substantivat) (Om) tăcut[2], închis. Cf. A V 14, 15, 20, 31, GLOSAR REG.

— Pl.: *tălmuți.*

— Etimologia necunoscută.

TĂLNĂCIU s. n. v. **tănaciu.**

TĂLNĂU s. m. v. **tanău[2].**

TĂLNÍ vb. IV v. **tîlni.**

TĂLPÁR s. m. **1.** (Învechit și regional) Tăbăcar[1] (mai ales de piei pentru talpă **I 2)**. Cf. LB, POLIZU, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., H XVII 63, ALR I 1 670/112, 138, 148, 160, 164, 174, 178, 186, 223, 229, 835. ✦ (Regional) Persoană care lucrează opinci; opincar **(1)**. Cf. GR. S. I, 139. *Eu cîn m-am pomenit, n-o fost bocanci, făr' numa opinci și helea n-o fost direse de tălpar.* GREGORIAN, CL. 50.

2. (Prin Mold.; mai ales la pl.) Tălpig **(4)**. Cf. SCRIBAN, D., ALR SN IV h 1 196/520, ALRM SN III h 1 015/520.

— Pl.: *tălpari.*

— **Talpă** + suf. *-ar.*

TĂLPÁȘ s. m. v. **talpoș.**

TĂLPĂLÁG, -Ă adj. v. **tăpălog.**

TĂLPĂLÁGĂ s. f. v. **tăpălagă.**

TĂLPĂLÁR s. m. (Învechit) Persoană care face sau vinde talpă **(I 2)** pentru încălțăminte. *Toți ciubotarii ..., din început fiind unită breasla lor cu breasla tălpălarilor, au avut tot un catastih* (a. 1766). URICARIUL, XIV, 1. *Am strîns megiești pe Ioniță starostele de tălpălari, Irimie... și Tănasă.* (a. 1783). IB. V, 320/24. *De la obștia neguțătorilor... Ivan, starostile de talpalari*

(a. 1837). FURNICĂ, D. C. 399, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 177, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Pl.: *tălpălari.*
— **Tălpăli** + suf. *-ar.*

TĂLPĂLÁȘ s. n. (Regional) „Crestătură ce se taie în partea de jos a bîrnei cînd se face o plută". PAMFILE, I. C. 106, CADE, VICIU, GL. 101.
— Pl.: ?
— Din magh. **talpalás.**

TĂLPĂLĂGÓS, -OÁSĂ adj. v. **tăpălăgos.**

TĂLPĂLĂRÍE s. f. (Învechit) Meseria de tălpălar. *Ciubotarii să fie volnici a lucra și tălpălăria* (a. 1766). URICARIUL, XIV, 3. *Are făcut un grajdiu... și o coșmagă pentru uscatu scoarțiilor de meșteșugul tălpălăriii* (a. 1814). IORGA, S. D. XXI, 468.
— **Tălpălar** + suf. *-ie.*

TĂLPĂLẮU s. n. (Regional) **1.** Calapod pentru încălțăminte. Cf. SCL 1959, 218, ALR SN II h 519/362, ALRM SN I h 329/362.

2. Partea pe care se sprijină vîrtelnița; pat[1] **(5 b)** (Prundu Birgăului — Bistrița). Cf. ALR SN II h 455/219.

3. Bucată de lemn cu ajutorul căreia se prelungește o bîrnă veche spre a putea fi folosită la construcția unei case (Dobra — Deva). Cf. CHEST. II 125/4.

4. Lanț gros cu care se împiedică roata carului pe locurile înclinate (Triteni — Turda). Cf. TODORAN, GL., ALR II 5 631/102.
— Pl.: *tălpălaue.*
— **Talpă** + suf. *-ălău.*

TĂLPĂLÍ vb. IV v. **tălpălui.**

TĂLPĂLOÁGĂ s. f. v. **tăpălagă.**

TĂLPĂLÓG, -OÁGĂ adj. v. **tăpălog.**

TĂLPĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) **1.** A tălpui **(1).** Cf. ANON. CAR., LB, GHEȚIE, R. M., SCRIBAN, D., CV 1949, nr. 3, 35, ALR SN IV h 1 192, A V 2, 14, 15, VI 4, 33. *Și-o dus bocancii la cizmaș să i-i tălpălească.* MAT. DIALECT. I, 98, GLOSAR REG.

2. A împiedica roata carului, pe locurile înclinate, punînd un lanț sub ea. Cf. TODORAN, GL.
— Prez. ind.: *tălpăluiesc.* — Și: **tălpăli, talpali** (CV 1952, nr. 2, 37, SFC VI, 111, TEAHA, C. N. 272) vb. IV.
— Din magh. **talpal.**

TĂLPĂLUIÁLĂ s. f. (Regional) Lemn adăugat la talpa roasă a unei sănii pentru a o completa (Hangu — Piatra Neamț). GLOSAR REG.
— **Tălpălui** + suf. *-eală.*

TĂLPĂLUÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a tălpălui. Cf. PHILIPPIDE, P. 156.
— V. tălpălui.

TĂLPĂȘÁG s. n. (Regional) Amendă plătită pentru stricăciunile făcute de vitele intrate pe un teren străin; (învechit) gloabă, ispașă. *Merge călugărul la primarul satului și-l roagă să-i sloboadă calul; acela însă nu vrea să i-l dea pînă nu-i va plăti „tălpășagul".* DENSUSIANU, Ț. H. 303, cf. L. ROM. 1966, 46.
— Pl.: *tălpășaguri.*
— **Talpă** + suf. *-șag.*

TĂLPĂȘÍ vb. IV. Refl. (Regional) A-și lua tălpășița; a o șterge. Cf. DDRF. *Iar moș popa prea-sfințit Chiar din sat s-o tălpășit.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D., com. din UDEȘTI — FĂLTICENI.
— Prez. ind.: *tălpășesc.*
— V. **tălpaș.**

TĂLPĂȘÍȚĂ s. f. **1.** (Prin Mold.) Talpă la sanie. GLOSAR REG.

2. (Art.; în expr.) **A(-și) lua tălpășița** (sau **tălpășițele**) sau **a o lua la tălpășița** = a pleca repede dintr-un loc (din cauza fricii, a rușinii etc.); a o șterge. *Mai bine-ți caută de nevoi și-ți ie tălpășița pînă nu vine neneaca ca să te deie de urechi afară.* ALECSANDRI, T. 333. *Mai șede el cît șede de cască gura prin tîrg și-apoi își ia tălpășița spre casă.* CREANGĂ, P. 44, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *A venit s-o îngroape și iar își ia tălpășița.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 51. *Luați-vă tălpășița și plecați p-aci-ncolo.* PETICĂ, O. 226, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Presupunea că va veni un timp în care va fi nevoit să-și ia tălpășița.* STANCU, R. A. IV, 191. *Ne vom lua amîndoi tălpășița, vom căuta un loc sub soare.* V. ROM. ianuarie 1966, 72. *Ar trebui să-ți cam iei tălpășița de pe-aici!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 509. *Am trebuit s-o iau la tălpășița și să-mi scap așa pielea și ciolanele.* SBIERA, P. 185. *Văzînd că sturzul nu se uită la ea, își luă tălpășița de acolo.* ȘEZ. III, 187, cf. ZANNE, P. II, 444.
— Pl.: *tălpășițe.*
— De la **talpă.**

TĂLPĂȘÓR subst. (Regional) Zidul care alcătuiește temelia unei case (Frincești — Tîrgu Jiu). CHEST. II 90/44.
— Pl.: ?
— De la **talpă.**

TĂLPẮU s. m. (Regional; mai ales la pl.) Tălpig **(1).** Cf. DDRF, H XVII 4, ALR I 1 288/118, 831, 835, A III 1, 4, 12, 17, 18.
— Pl.: *tălpăi.*
— **Talpă** + suf. *-ău.*

TĂLPÉL, -EÁ s. m. și f. (Regional; mai ales la pl.) Tălpig **(1).** Cf. H XVIII 262, 284, 296. *Pintre ițe, pintre spată Trecu iapa-mpiedicată, Prin fucei și prin tălpei.* L. COSTIN, M. B. 67, cf. id. GR. BĂN. 199, ALR I 1 288/18.
— Pl.: *tălpei, -ele.*
— **Talpă** + suf. *-el.*

TĂLPÉTE s. m. (Regional) **1.** Talpă la războiul de țesut. Cf. ALR SN II h 471.

2. Talpă la sanie. Cf. ALR SN II h 356/848, LEXIC REG. 57, 86.

3. Tălpig **(1)** (Cloșani — Tîrgu Jiu). ALR I 1 288/837.
— Pl.: *tălpeți.*
— **Talpă** + suf. *-ete.*

TĂLPÉȚ s. m. **1.** (Olt.) Talpă la războiul de țesut. Cf. DAMÉ, T. 134, ALRM SN I h 301.

2. (Regional) Talpă la sanie. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 21, CADE.

3. (Ban.) Tălpig **(1).** Cf. CADE, H XVIII 26. *Am pus picioarele pe tălpeți.* L. COSTIN, GR. BĂN. 199.
— Pl.: *tălpeți.*
— **Talpă** + suf. *-eț.*

TĂLPÍC s. m., s. n. v. **tălpig.**

TĂLPÍCĂ s. f. v. **tălpig.**

TĂLPÍCE s. f. v. **tălpig.**

TĂLPÍG s. m., s. n. **1.** Fiecare dintre pedalele de la războiul de țesut, cu ajutorul cărora se schimbă ițele; (regional) călcător, iapă, măiuț **(II 1 c),** piciorong **(4),** podnog **(1),** schimbător, scîndureață, tălpău, tălpel, tălpete **(3),** tălpeț **(3),** tălpigei, tălpiș **(II 1),** tălpiță **(2),** tălpoi **(5).** Cf. ANON. CAR., DRLU, DDRF, GHEȚIE, R. M., DAMÉ, T. 88, 135, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 276, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., H VI 32, X 261, 539, XIV 437, XVI 105, 209, XVIII 34, 104. *Mie-mi trebui țesătoare, Fata ta-i scurtă-n picioare; Nu ajunge la tălpige, De nu i-oi pune clrlige.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 435, cf. SBIERA, P. 222. *De-ai ști călca pe tălpig Cum știi căta la voinic.* MARIAN, S. A. 68, cf. I. CR. V, 152,

com. din BILCA — RĂDĂUȚI. *Pe talpig nu știu calca, Da tare bine ți-oi juca.* ȘEZ. XXI, 19, cf. GREGORIAN, CL. 63, ALR I 1 288, A I 23, 36, IX 1, TEAHA, C. N. 272. ✦ (Regional) Pedala de la scăunoaie pe care dulgherul apasă cu piciorul pentru a fixa lemnul de cioplit. Cf. DAMÉ, T. 88, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., I. CR. V, 152. ✦ (Regional) Scobitură făcută în trunchiul unui copac (MAT. FOLK. 1 129) sau în pereții unei fîntîni (com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ), în care își sprijină piciorul cel care urcă sau coboară; p. ext. fuscel la scară (BARCIANU). *Luară și-o bardă la brîu Ca să-și facă țelpici... În sfîrșit s-a urcat pîn' la toartele cerului.* MAT. FOLK. 1 129. ✦ (Regional) Instrument de lemn cu pedală, folosit la pescuit pentru a stîrni peștii și a-i alunga spre plasă. Cf. TDRG, ANTIPA, P. 110. *Pe lățimea apei, din deal în vale, tot aruncă crisnicile înainte, pe cari le țin cu cîte-o mînă, iar cu alta și cu-n picior tîrîie tălchigu care stîrnește chiticii (peștișorii).* ȘEZ. IV, 114.

2. Fiecare dintre tălpile unei sănii. Cf. DAMÉ, T. 21. *Pe cînd îi lucra tălpicele, eu — nerăbdător — îl zoream.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 89. *Zăpada întărită de ger scîrțîia sub copitele potcovite ale cailor și sub tălpigile late și lucioase ale săniilor.* STANCU, R. A. IV, 66. *Puse mîna pe secure și se duse în grădină să laie salcîmi pentru tălpici.* PREDA, M. 245. *Băiatul era năcăjit de data asta fiindcă sania, spunea el, nu mai aluneca defel. — Nu știu ce-i cu zăpezile astea, măi! Parcă-s de lînă, așa se țin de tălpici!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 452, cf. H IV 156, ALR SN II h 356/762, ALRM SN I h 240/762. ✦ (Regional) Un fel de sanie formată dintr-un „molid îngemănat", pe care se transportă mortul la cimitir (Scărișoara — Abrud). Cf. ARH. FOLK. V, 131, ALR II/I h 171/95. ✦ (Regional) Patină de lemn. Cf. SCRIBAN, D., ALR SN V h 1 311, ALRM SN III h 1 111. ✦ (Rar) Fiecare dintre cele două suporturi laterale curbate cu care sînt prevăzute unele scaune în loc de picioare. *S-a așezat într-un jilț cu tălpige și s-a lăsat în voia leagănului.* GALAN, Z. R. 175, cf. id. B. II, 222.

3. Grindă de lemn care se pune la temelia unor case. Cf. CHEST. II 97/230, 101/145. ✦ Bucată de lemn sau de piatră care se fixează sub stîlpii unei galerii de mină, pentru a împiedica pătrunderea lor în talpa galeriei. DL, DM. ✦ (Tehn.) Suportul unui aparat. *Unui paralel... cu tălpicea uzată din cauza frecării pe masa de trasaj nu-i putem cere să lase pe piesă o urmă exact la înălțimea și după traseul dorit.* ORBONAȘ, MEC. 160.

4. Încălțăminte rudimentară alcătuită dintr-o talpă de lemn cu o baretă de piele; (regional) tălpar **(2)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Amîndouă s-au înălțat din tălpigii lor, lungindu-se în șalvarii de stambă roșie.* SADOVEANU, O. XVI, 102. ✦ (Regional) Bucată de piele cu care se cîrpesc opincile; potlog. Cf. ANTIPA, P. 110, VÎRCOL, V., com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ, ALR SN IV h 1 189/29, ALRM SN III h 1 010/29, A V 15, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 272. ✦ (Regional; în forma *tălpigă)* Fîșie de pînză cusută în partea de jos, la cioareci sau la indispensabili, care se fixează sub talpa piciorului. Cf. REV. CRIT. III, 172, VICIU, S. GL. ✦ (Regional) Laba piciorului; p. ext. calapod pentru înălțăminte. Cf. I. CR. V, 152, MAT. DIALECT. I, 288. ✦ (La pl.; în forma *tălpici)* Șosete care acoperă laba piciorului. Cf. DEX.

— Pl.: *tălpige* și *tălpigi*, (regional) *tălpiguri* (MAT. DIALECT. I, 195). — Și: (regional) **tălpic** (com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ), **telpíg** (ANON. CAR.) s. m., s. n., **tălpígă, tălpică** (H IV 156, ȘEZ. VIII, 147, ALR SN II h 356/762), **tălpice** s. f., **telpíci, tulpíci** subst. pl.

— **Talpă** + suf. *-ig.*

TĂLPIGÁR s. n. (Prin vestul Transilv.; la războiul de țesut) „Capra în care se articulează tălpigile". TEAHA, C. N. 272.

— Pl.: ?

— **Tălpig** + suf. *-ar.*

TĂLPÍGĂ s. f. v. **tălpig.**

TĂLPIGÉI s. m. pl. (Regional) Diminutiv al lui t ă l p i g **(1)** (Bodești — Iași). Cf. H XVI 97.

— **Tălpig** + suf. *-el.*

TĂLPIGÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** (Despre picioare) Cu talpa mare. *Picioare tălpigoase.* Com. din ZAHAREȘTI — SUCEAVA.

2. (Despre urechi) Mare și aplecat în jos; clăpăug (Vașcău). Cf. A I 34.

— Pl.: *tălpigoși, -oase.*

— **Tălpig** + suf. *-os.*

TĂLPÍȘ subst., adv. (Regional). **I. 1.** S. m., s. n. Tălpig **(1)**. Cf. H III 378, ALR I 1 288/508.

2. S. m., s. n. Fiecare dintre tălpile unei sănii. Cf. COSTINESCU.

3. S. f. (În forma *tălpișă)* Patină de lemn. Cf. DDRF.

4. S. f. pl. (În forma *tălpișe)* Scobituri în pereții unei fîntîni (Înfrățirea — Urziceni). Com. din COLINELE — URZICENI.

II. Adv. (În e x p r.) **A merge tălpiș** = a aluneca. COSTINESCU.

— Pl.: (subst.) *tălpiși* și *tălpișe.* — Și: **tălpíșă** s. f.

— **Talpă** + suf. *-iș.*

TĂLPÍȘĂ s. f. v. **tălpiș.**

TĂLPÍT, -Ă adj. v. **stîlpit.**

TĂLPÍȚĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui t a l p ă. DL, DM.

2. (Regional) Tălpig **(1)**. Cf. DAMÉ, T. 135, TDRG, PAMFILE, I. C. 278, H XVIII 46, 144, 288. *Învîrtindu-se rotila, țițele se ridică și se lasă, după cum merg „tălpițele".* ȘEZ. VIII, 147, cf. ALR I 1 288/1, 9, 12, 24, 28, 30, 35, 40, 45, 49, 69, 75, 77, 79, 839.

3. (Regional; la pl.) Chingi la războiul de țesut (Arpașu de Jos — Victoria). Cf. ALRM SN I h 302/172.

4. (Regional) Fiecare dintre cele două scîndurele folosite la fixarea ceaunului în timp ce se mestecă mămăliga, fiind trecute cu un capăt prin toartele acestuia și apăsate cu piciorul pe celălalt capăt. Cf. LIUBA — IANA, M. 100.

5. (Regional) Laviță așezată în apropierea ușii, în casele țărănești, și pe care se țin doniță, vasele cu apă etc. *Fetele s-au rînduit pe tălpițe, pe scăunașe, pe prag.* LUNGIANU, ap. CADE.

— Pl.: *tălpițe.*

— **Talpă** + suf. *-iță.*

TĂLPÍU subst. (Regional) **1.** (La pl.) Grinzi care se pun ca temelie la unele construcții; tălpoi **(3)** (Giurgioana — Adjud). Cf. CHEST. II 100/187.

2. Bucată de talpă cu care se cîrpesc opincile. Cf. GR. BĂN.

— Pl.: *tălpii.*

— **Talpă** + suf. *-iu.*

TĂLPÍZ, -Ă adj. v. **telpiz.**

TĂLPIZÍC s. n. v. **telpizlic.**

TĂLPIZÍE s. f. v. **telpizie.**

TĂLPIZLÍC s. n. v. **telpizlic.**

TĂLPOÁIE s. f. v. **tălpoi.**

TĂLPÓI s. n. **1.** Augmentativ al lui t a l p ă **(I 1)**. *Venise spre princepe desculț, cu tălpoaiele lui de țăran, mari și pline de nămol.* BARBU, PRINC. 65.

2. Augmentativ al lui t a l p ă **(I 2)**. *Tălpile erau ocrotite... de un fel de sandale cu tălpoaie de lemn.* BARBU, PRINC. 95.

3. Grindă groasă care se pune ca temelie la unele construcții; (regional) tălpiu **(1)**. *Lumina coșeriului, adecă înălțimea lui de la tălpoi și pînă la acoperemînt,*

este de 12 palme. I. IONESCU, C. 165/16, cf. POLIZU, HEM. 1 691. *Curtea, îngrădită în nuiele de alun, are... un grajd pus la pământ pe patru tălpoaie.* DELAVRANCEA, S. 3, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, I. C. 424, ȘĂINEANU, D. U., H XVI 406. *Într-o vreme însă zise el către mă-sa: — Mamă, să-mi dai fiță pe sub tălpoaia casei!* MERA, L. B. 93, cf. CHEST. II 33/5, 97/2, 3, 5, 32, 270/3, ALR I 2 001/87, ALR II/I h 224, ib. II 6 423/105. *S-au zis că nu m-or pune Tălpoaie de casă.* ANT. LIT. POP. I, 179. ✦ (Regional; în forma *tălpoaie*) Un fel de prispă la casă (Chirătău — Lugoj). Cf. ALR II/I h 235/76. ✦ Fig. Talpa iadului, v. talpă **(II 1)**. *Tălpoiul face iute o darabană.* CREANGĂ, P. 310, cf. ȘĂINEANU, D. U., ZANNE, P. III, 392. ✦ Fig. Babă rea; vrăjitoare. *Ucig-o crucea, pohoață, să n-o întîlnesc eu că numai doi pumni îi dau și rămîne de nu se mai scoală, tălpoiul.* CONTEMPORANUL, VI_1, 487, cf. ZANNE, P. III, 392. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Alături cu casa socru-tău este o căsuță tupilată, în care șede un tălpoi de babă.* CREANGĂ, P. 170, cf. DDRF.

4. Fiecare dintre tălpile unei sănii. *Ne-am încărcat, claie peste grămadă, într-o herască pusă pe tălpoaie.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 312. *Fură nevoiți să scoată tălpoaiele și să puie din nou roțile, căci altfel nu mai puteau trece peste mușuroaiele din porumbiști.* CAMIL PETRESCU, O. I, 551.

5. (Regional) Tălpig **(1)** (Bumbești Jiu — Tîrgu Jiu). ALR I 1 288/825.

6. (Regional) Bucată de piele sau de talpă cu care se cîrpesc opincile; potlog. *Opincile, cînd se îngăură (se rup), se cîrpesc cu tălpoaie dinlăuntru.* LIUBA—IANA, M. 23.

— Pl.: *tălpoaie* și (regional, m.) *tălpoi* (ALR I 1 288/825). — Și: (regional) **tălpoále** s. f.

— **Talpă** + suf. *-oi.*

TĂLPOÍȚĂ s. f. (Regional) Grindă care se așază de-a curmezișul pe temelia casei (CHEST. II 100/406), bîrnă care se pune deasupra ușii sau a ferestrelor, pentru a întări peretele (CHEST. II 117/4).

— Pl.: *tălpoițe.*
— **Tălpoi** + suf. *-iță.*

TĂLPÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre pămînt) Tare ca o talpă **(I 2)**, îndesat; (regional) tîlpac. *Pămîntul este mlăștinos, tare, greu de lucru, adecă tălpos.* I. IONESCU, P. 51, cf. 374, H XIII 207. ✦ (Adverbial) Cu brazde mari și tari ca o talpă **(I 2)**. *Se ară tălpos.* ALR II 5 112/769, cf. A IX 2.

— Pl.: *tălpoși, -oase.*
— **Talpă** + suf. *-os.*

TĂLPÓȘ s. m. v. **talpoș.**

TĂLPUÍ vb. IV. Tranz. **1.** A pune talpă la încălțăminte; a pingeli, (învechit și regional) a pingelui, (regional) a tălpălui **(1)**. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., M. D. ENC., ALR SN IV h 1 192. ◇ P. anal. *Aceasta* [tăpălaga] *e ciorapul... tălpuit cu o bucată de postav gros, în forma unei opinci.* ATILA, P. 79.

2. A pune o șină de fier la talpa de lemn a plugului, la tălpile unei sănii etc. *Talpa plugului... e făcută din lemn tare, de stejar sau de ulm, și este încălțată sau tălpuită ca o talpă de sanie, cu o talpă de fier.* PAMFILE, A. R. 42, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Regional) A pune tălpi **(II 1)** la temelia unei case țărănești. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF.

— Prez. ind.: *tălpuiesc.*
— **Talpă** + suf. *-ui.*

TĂLPUIÁLĂ s. f. (Regional) **1.** Tălpuire **(1)**. Cf. COSTINESCU.

2. Tălpuire **(2)**. Cf. COSTINESCU.

— **Tălpui** + suf. *-eală.*

TĂLPUÍRE s. f. Acțiunea de a tălpui.

1. Cf. tălpui **(1)**; tălpuit, (regional) tălpuială **(1)**, tălpuitură **(1)**. Cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Colectivul cooperativei folosește anvelope auto vechi la tălpuirea pantofilor bărbătești.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 899.

2. (Regional) Cf. tălpui **(3)**; (regional) tălpuială **(2)**, tălpuitură **(2)**. Cf. DDRF.

— V. **tălpui.**

TĂLPUÍT s. n. Acțiunea de a tălpui **(1)**; tălpuire **(1)**. Cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— V. **tălpui.**

TĂLPUITÓR s. n. Muncitor care lucrează la tălpuirea încălțămintei. Cf. NOM. PROF. 46, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-pu-i-.* — Pl.: *tălpuitori.*
— **Tălpui** + suf. *-tor.*

TĂLPUITÚRĂ s. f. (Regional) **1.** Tălpuire **(1)**. Cf. COSTINESCU.

2. Tălpuire **(2)**. Cf. COSTINESCU.

— **Tălpui** + suf. *-(i)tură.*

TĂLPÚȘI subst. pl. (Regional) Patine de lemn (Crizbav — Codlea). Cf. VICIU, GL.

— **Talpă** + suf. *-uș.*

TĂLPÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui talpă **(I 1)**. *Du-te acolo și-ți încălzește mînuțele și tălpuțele.* MARIAN, NA. 370, cf. ȘEZ. I, 122. ◇ Expr. (Regional) **A-și lua tălpuța** = a pleca repede dintr-un loc; a-și lua tălpășița. *Apoi îndată își iau tălpuța, se pun pe fugă și fug, fug din toate puterile.* PAMFILE, J. II, 113.

— Pl.: *tălpuțe.*
— **Talpă** + suf. *-uță.*

TĂLTINOÁCĂ s. f. (Bot.; regional) Tătăneasă *(Symphytum officinale)* (Ceica — Beiuș). Cf. ALR I 1 931/305.

— De la n. pr. **Taltin** + suf. *-oacă.*

TĂMÁDĂ s. f. (Regional) Leac. *E oare fără tămadă?* IL 1962, nr. 1, 56.

— Pl.: ?
— Postverbal de la **tămădui.**

TĂMÁM adv. v. **taman.**

TĂMÁN adv. v. **taman.**

TĂMĂDÁȘ s. n. (Regional) Proveniență, origine. CABA, SĂL. 101.

— Pl.: ?
— Din magh. **támadás.**

TĂMĂDÍ vb. IV v. **tămădui.**

TĂMĂDUÍ vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) vindeca (de o boală), a (se) însănătoși, a (se) lecui. *Tremite-veri aburul lor și se vor tămădui.* PSALT. HUR. $87^v/7$. *Cum tămăduiești pre alții ce sămt mai streini. așa vino de tămăduiaște și pre priatinul tău.* VARLAAM, C. 60. *Atunci Dimochid, tămăduindu-l pre Darie la Susa, casă mare i să didea.* HERODOT (1645), 197. *El să va leni și nu va păzi curund să să tămăduiască.* PRAV. 88. *Cît ce vor minca de aceale smochine, îndată se vor tămădui* (a. 1650). GCR I, 148/30. *I s-au așezat ochiul la loc și boala din cap s-au tămăduit.* DOSOFTEI, V. S. noembrie $112^r/31$. *Eu bolnavii voștri am tămăduit, iară voi în trupul mieu toate mădularile meale ați făcut bolnave.* CHEIA ÎN. $104^r/29$. *Și așe, din dzi în dzi, sîngele să închega, de i-au crescut nasul la loc, de s-au tămăduit.* NEGULCE, L. 27. *Dede bolniceriului doi taleri și-i zisă să-l tămăduiască* (a. 1750). GCR II, 63/37, cf. MAN. GÖTT. 121. *După cîteva minute spune de s-a tămădui sau ba.* IST. AM. $93^v/15$. *Rakoți s-au și bolnăvit de moarte..., ci spre marea nenorocirea țării, s-au tămăduit.* ȘINCAI, HR. III, 99/23, cf. KLEIN, D. 436.

Călbeaza din ficat... va peri și oaia se va tămădui. CALENDARIU (1814), 188/28, cf. LB, POLIZU. *Dacă ești doftor, vin' de mă tămăduiește.* ALECSANDRI, T. 361. *Pune el ce pune la rană și pe loc să tămăduiește.* CREANGĂ, P. 177. *Și-și pune capul chezășie că o tămăduie îndată.* CARAGIALE, O. II, 236. *Lasă, dragul meu, nu mai plînge... Tu ai să te tămăduiești și o să ajungi împărat.* ISPIRESCU, L. 315, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 232, TDRG. *Să păstrezi macar o sticlă cu apă de la botez, dacă vrei să ai cu ce-l tămădui cînd îl va apuca... răul.* GOROVEI, CR. 26, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ca să învețe a tămădui boalele, are nevoie să poarte ciolane de morți în traistă?* MIRONESCU, S. A. 138. *Vin oameni bolnavi și muieri de prin sate ca să le cetească dezlegări și să-i tămăduiască.* SADOVEANU, O. IX, 28. *Merse la Slănic... să se tămăduiască de epilepsie.* CĂLINESCU, C. O. 225. *Caută să-și tămăduiască durerile reumatice.* ALEXANDRU, L. M. 309. *Craiul, ca să se tămăduiască muierea, porunci pușcașilor să meargă să împuște cerbul.* RETEGANUL, P. I, 49. *Nu e rană de cuțit, Ci-i chiar rană de cuvînt, Că de cuțit dac-ar fi, De mult s-ar tămădui.* SEVASTOS, CR. 217. *Ia o puică și un cocoș Și-i curățește frumos, Frige-mi-i, nu mi-i pripi, Doară m-oi tămădui.* DOINE, 297, cf. ȘEZ. IV, 124, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALRM I/I h 195, ib. h 196, ALR II/I MN 61, 4 206/284, ALR II 6 260/219, A III 12, V 6, LEXIC REG. II, 90. *Cu gura rane-i sugea Pînă mi-l tămăduia Și-n lume cu el fugea.* FOLC. MOLD. II, 678. *Mai lesne a răni decît a tămădui,* se spune spre a arăta că e mai ușor a face rău decît bine. Cf. ZANNE, P. IV, 561, MAT. DIALECT. I, 98. ◇ Fig. *A tămădui cei înfrînți cu inima* (a. 1682). GCR I, 252/17. *Și într-altă parte iarăși zice: Dumnezeu ceartă și iarăși tămăduiește.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 141/4. *Printr-o faptă mă vei tămădui de doao boale: de dragoste și de pizmă.* AETHIOPICA, 20^{v}/1. *Cu acest gînd se nevoia a-și tămădui ... sufletul său.* MAIOR, P. 52/22. *Inima mea s-a tămăduit de o otravă zadarnică.* BELDIMAN, N. P. II, 26. *Felul ăsta de originalitate nu se poate tămădui decît printr-o neiertătoare critică a unei societăți literare.* BOLLIAC, O. 50. *Reaua nărăvire Ce o aveți din fire Nu se tămăduiește.* ALEXANDRESCU, O. I, 219. *L-am tămăduit de cîte alea toate.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 164. *Inima ta e bolnavă. — În orice caz n-ai să mi-o tămădui tu în laborator.* C. PETRESCU, Î. II, 266. *N-ai știut nici de năcazurile, nici de zbuciumele, nici de valurile de pe la noi. Au fost destule; dar vremea le-a tămăduit pe toate și toate s-au liniștit.* SADOVEANU, O. V, 547. *Căci nu știu vreo buruiană, Să ieu foi să-mi pui la rană, Dorul să-mi tămăduiască.* TEODORESCU, P. P. 314, cf. ȘEZ. III, 111. ◆ Tranz. Fig. (Învechit) A îndrepta o greșeală, a repara un rău făcut cuiva, o pagubă etc. *Nu s-au ținut de cuvînt pentru că întoarcerea numitelor cetăți o au tămăduit cu minciuni.* ȘINCAI, HR. I, 279/37. *Trebuie luat seama... ca nu cumva din lăcomia cîștigului să-ți pricinuiești o pagubă care apoi să nu o poți tămădui.* ECONOMIA, 196/2. ◇ Refl. pas. *Abie alcătuiește 85 000 lei și, cu toată numirea aceasta, lipsa ... nu se tămăduiește* (a. 1812). URICARIUL, IV, 119.

2. Tranz. și refl. (Învechit) A (se) naște, a (se) crea, a (se) înfiripa. *Iremă curată zideaște (tămăduiaște,* HUR.) *întru mere.* PSALT. 99, cf. CABA, SĂL. 101. ◇ Expr. Tranz. (Regional) **A tămădui lumină** (într-o afacere) = a clarifica ceva, a face lumină. Cf. PAȘCA, GL.

3. Refl. (Regional; în expr.; în forma *tămădi*) **A se tămădi la ceva** = a-și face rost de ceva, a-și procura ceva. *La acest soi de găini m-am tămădit de la vecină.* Com. din SĂLAȘ — HAȚEG. *Vreau să mă tămădesc și eu la acest soi de flori.* MAT. DIALECT. I, 216.

— Prez. ind.: *tămăduiesc* și *tămădui.* — Și: (regional) **tămădí** (pers. 3 și *tămăde* ALR II/I MN 61, 4 206/284) vb. IV.

— Din magh. **támad** „a se ridica".

TĂMĂDUIÁLĂ s. f. (Popular) Tămăduire **(1)**. *Luară frica... mai vărtos de tămăduiala surore-sa.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 252^{r}/35, cf. POLIZU. *Dă fuga or la doftor, or la o babă meșteră de tămăduială, or la un spital.* JIPESCU, O. 65, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *tămăduieli.*

— **Tămădui** + suf. *-eală.*

TĂMĂDUICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care se poate tămădui **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D.

— Pronunțat: *-du-i-.* — Pl.: *tămăduicioși, -oase.*

— **Tămădui** + suf. *-cios.*

TĂMĂDUICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Tămăduire **(1)**. *Și fiind sfinția sa isteț la meșteșugul doftoriei, făcea multe tămăduiciuni.* DOSOFTEI, V. S. februarie 306^{v}/23.

— Pronunțat: *-du-i-.* — Pl.: *tămăduiciuni.*

— **Tămădui** + suf. *-ciune.*

TĂMĂDUÍNȚĂ s. f. (Învechit) Tămăduire **(1)**. *Voi să fii meșterul tămăduințelor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126^{r}/3. *Iar Matei Vodă, fiind la un picior rănit den război, zăcea și-și cerea tămăduința.* R. POPESCU, CM I, 365.

— Pl.: *tămăduințe.*

— **Tămădui** + suf. *-ință.*

TĂMĂDUÍRE s. f. Acțiunea de a (se) tămădui.

1. Vindecare, însănătoșire, lecuire; (popular) tămăduială, (învechit) tămăduință, tămăduiciune. Cf. tămădui **(1)**. *Unuia... i să dă cuvînt de înțelepciune..., altuia daru[ri] de tămăduire* (a. 1618). GCR I, 51/20, cf. ST. LEX. 171^{1}/14. *Au luat și daruri de tămăduiri* (a. 1698). GCR I, 321/22. *Au înconjurat toată Iudeia... dînd daruri de tămăduiri la toată neputința.* ANTIM, P. 201. *În pat acum zac neputincios și nu iaste tămăduire trupului mieu.* MINEIUL (1776), 87^{r1}/4, cf. LB, POLIZU, LM. *Primi răspunsul că numai supuindu-se tutulor poruncilor lui... va avea tămăduire.* ISPIRESCU, U. 29, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DHLR I, 378, DR. IV, 387, ȘĂINEANU, D. U. *Dar i-a adăos unic leac de tămăduire.* VOICULESCU, POEZII, II, 295. *Semnul tămăduirii era risul făptuirii lui.* ARGHEZI, S. IX, 9. *Îi răscoliseră două rînduri de amintiri vechi și amare ... ca două răni fără tămăduire.* V. ROM. februarie 1954, 7. ◇ Fig. *Voi arăta tămăduirile ochilor celor sufletești.* CHEIA ÎN. 61^{v}/17. *Tămăduirea trîndăviei este îndeletnicirea.* MARCOVICI, C. 57/24. *În mine, chinuri port cotropitoare. Le-am căutat tămăduire-n răzbunare-asupra ta.* DAVILA, V. V. 189. *Ești pentru ea izvorul vieții și al tămăduirii.* VINEA, L. II, 41. ◇ *Izvorul tămăduirii* = loc cu ape de băut sau de scăldat, care au proprietatea de a vindeca anumite boli. *Erusul este pustiu, însă cum se arată primăvara, el începe a se găti ca să primească mulțimea călătorilor, pre care îi aduc la izvorul tămăduirei... trăsurile de la Coblența.* NEGRUZZI, S. I, 326. *Balta în care ne găsim este adevăratul izvor al tămăduirii.* ALECSANDRI, O. P. 268, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Înfiripare, formare. Cf. tămădui **(2)**. *Se fie ca iarba la tămăduire, aceaia ainte de covrag și seacă.* PSALT. HUR. 112^{v}/17.

— Pl.: *tămăduiri.*

— V. **tămădui.**

TĂMĂDUÍT, -Ă adj. **1.** Vindecat, însănătoșit, lecuit. *A alergat bătrîna... și i-a spus că fiul ei este tămăduit.* CARAGIALE, O. II, 274, cf. DDRF. *Fiecare își purta rana sîngerîndă sau tămăduită.* D. ZAMFIRESCU, A. 4, cf. PRIBEAGUL, P. R. 58.

2. (Învechit, rar) Renăscut **(1)**. *Omerii tămăduiți lăuda-vor D[o]m[nu]lu.* PSALT. HUR. 84^{r}/14, cf. PSALT. 209.

— Pl.: *tămăduiți, -te.*

— V. **tămădui.**

TĂMĂDUITÓR, -OÁRE adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care tămăduiește **(1)**; vindecător, lecuitor, (învechit și popular) mîntuitor **(3)**. [Sfîntul] *s-au făcut tămăduitoriu a nevindecate boale.* DOSOFTEI, V.

s. noiembrie 171r/22. *Te-ai îmbogățit de daruri tămăduitoare.* MINEIUL (1776), 125v2/8. *Mînăstirea Doamnei întru care să cinstește... hramul sfîntului marelui mucenic și tămăduitoriului Panteleimon* (a. 1810). URICARIUL, VI, 352, cf. V. POPP, A. M. 11, LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Se resimți de încredere ca de apă tămăduitoare.* VORNIC, P. 225. *Se adăugau diferite aparate electrice... izvoare de unde tămăduitoare și de raze feerice.* VINEA, L. I, 208. ◇ Fig. *Așijderea și cela ce va avea ranele păcatelor la sufletul său, datoriu iaste numaidecît să alearge la tămăduitoriu, la duhovnic.* CHEIA ÎN. 57v/9. ✦ (Substantivat, m. art.; adesea ca nume propriu) Epitet dat lui Iisus Hristos; mîntuitorul. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, D. U.

— Pronunțat: *-du-i-.* — Pl.: *tămăduitori, -oare.* — Și: (învechit) **tămăduitóriu, -oáre** adj.

— **Tămădui** + suf. *-tor.*

TĂMĂDUITÓRIU, -OÁRE adj. v. **tămăduitor.**

TĂMÂJÍ vb. IV v. **tămînji.**

TĂMĂLÍ vb. IV. Tranz. (Regional) „A bate, a pisa" (Bonț — Gherla). PAȘCA, GL.

— Prez. ind.: *tămălesc.*
— Etimologia necunoscută.

TĂMĂNÁ vb. I v. **tămîia.**

TĂMĂNDÁ vb. I v. **tămînda.**

TĂMĂNDÁRE s. f. v. **tămîndare.**

TĂMĂȘÁG s. n. (Regional) Glumă, vorbă hazlie. *Fiind guraliv, „bun de făcut tămășaguri", întreabă lumea... dacă n-are cineva de lucru.* PAMFILE, J. I, 13. *În mijlocul hohotelor de rîs, provocat de tălmășagul cu șic a negoțului, se desfac cei doi.* ȘEZ. I, 272, cf. SCL 1976, 401.

— Pl.: *tămășaguri.* — Și: **tălmășág** s. n.
— Etimologia necunoscută.

TĂMĂȘÁLNIC, -Ă adj. (Prin Mold.) Glumeț, șăgalnic. Cf. CADE.

— Pl.: *tămășalnici, -ce.*
— De la **tămășag.**

TĂMĂȘEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Acțiunea de a (se) tămăși și rezultatul ei; **tămășit**[1]. UDRESCU, GL. *E pus pe tămășeală.* id. ib.

— **Tămăși** + suf. *-eală.*

TĂMĂȘÍ vb. IV. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Tranz. și refl. (Despre lucruri) A (se) prăpădi, a (se) distruge. UDRESCU, GL. *S-a tămășit recolta.* id. ib. *I-a tămășit averea.* id. ib.

2. Refl. (Despre oameni) A se hodorogi, a se dărăpăna. UDRESCU, GL. *S-a tămășit unchiașul.* id. ib.

— Prez. ind.: *tămășesc.*
— Etimologia necunoscută.

TĂMĂȘÍT[1] s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Tămășeală. UDRESCU, GL.

— V. **tămăși.**

TĂMĂȘÍT[2]**, -Ă** adj. (Regional) **1.** (Prin nord-vestul Munt.; despre lucruri) Prăpădit, distrus. UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt.; despre oameni) Hodorogit, dărăpănat; bolnav. Cf. cv 1952, nr. 2, 37. *Unchiașul, cum l-am văzut eu, e tămășit, abia mai suflă.* UDRESCU, GL.

3. (Prin Munt.; despre oameni) Rău la inimă, afurisit, blestemat. *Cea mai tămășită era tot Coțoteica cu amorezul și bărbatul ei, Căscău.* IOVESCU, N. 220.

— Pl.: *tămășiți, -te.*
— V. **tămăși.**

TĂMĂȘÍT[3]**, -Ă** adj. (Prin Munt. și Olt.) Isteț, vioi, bun de glume; bun la învățătură, la carte. Cf. LEXIC REG. II, 17, SCL 1976, 401.

— Pl.: *tămășiți, -te.*
— Cf. tămășag.

TĂMBÁR s. n. v. **timbar.**

TĂMBĂLẮU s. n. (Familiar) Zgomot, gălăgie, zarvă mare. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Tot felul de behăituri anormale,... de furioase nechezături se înfrățiră ridicîndu-se în tămbălău.* ANGHEL, PR. 97. *Eu nu știu ce zice în scrisoarea aia, dar atîta vă spun: nu vă muște șarpele de inimă să faceți tămbălău în sat.* PETICĂ, O. 210. *Are să scornească o minciună pe soccteala mea și-a bătrînului, numai ca să facă tămbălău în casă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 189. *A aruncat pernele pe fereastră, a sfîșiat cearceafurile, a făcut un tămbălău grozav.* CĂLINESCU, E. O. II, 35. *Publicul din sală se sculase în picioare, cu urechea împărțită la cele ce spunea profesorul pe scenă și la tămbălăul de sus.* PAS, Z. IV, 167. *Tu trăiești cu el, Rino, și eu nu vreau să-mi bat joc de mine, că nu știu, și nici tămbălău nu vreau să fac.* V. ROM. noembrie 1964, 31, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ◇ Fig. *A fost difuzată cu mare tămbălău cartea.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 3/3. *Doctoratul, firește, cerea mai mult tămbălău. Gradul se conferea „con pompa".* CĂLINESCU, I. 146. ✦ Ext. Petrecere zgomotoasă (cu muzică și dans). *Ce să vezi, domnule? Steaguri, muzici, chiote, tămbălău, lucru mare.* CARAGIALE, O. VI, 60. *La nunta lui Joe cu Junona fu mare tămbălău.* ISPIRESCU, U. 11, cf. TDRG. *Tatu-său a pus-o jos, i-a dat o bătaie bună și pe urmă au făcut nuntă cu tămbălău mare.* SADOVEANU, O. III, 443. *Fusese tămbălău mare: masă, muzică, joc.* BUJOR, S. 56. *Dincolo nu s-a potolit tămbălăul. Încă se aud cîntece și risete.* PAS, Z. III, 251, cf. ȘEZ. IV, 200. *Începea tămbălău dă joi seara și să isprăvea taman la săptămînă.* GRAIUL, I, 198. *Se adunară la curtea împăratului toți împărații și domnii din împrejurimi... și se făcu un tămbălău de se duse pomina.* POPESCU, B. II, 8, cf. III, 55, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Aude tămbălău la nuntă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 547.

— Din magh. **tomboló.**

TĂMBĂRẮU s. n. v. **tomberon.**

TĂMBÚCHI s. n. v. **tambuchi.**

TĂMBÚRĂ s. f. v. **tambură**[1].

TĂMBURÉL s. n. v. **taburel.**

TĂMBURÍ vb. IV v. **timburi.**

TĂMBURÍT, -Ă adj. v. **timburit.**

TĂMBUȘÍ vb. IV v. **timbuși.**

TĂMETẮU s. n. v. **temeteu.**

TĂMIÁ vb. I v. **tămîia.**

TĂMÍE s. f. v. **tămîie.**

TĂMIÉRNIȚĂ s. f. v. **tămîierniță.**

TĂMÍTE adv. v. **tomite.**

TĂMÎIÁ vb. I. **1.** Tranz și intranz. (În practicile religioase) A răspîndi fum de tămîie **(1)**, din vase speciale (cățuie, cădelniță etc.), a afuma cu tămîie; a cădelnița. *În toate zilele tămăiază tămăie multă acolo și lumină arde toată noapte.* HERODOT (1645), 130. *După obiciaiul preoției veni rîndul lui să tămîiaze.* N. TEST. (1648), 65v/7. [Arhiereul] *tămîia locul acela și se ruga lui Dumnezeu pentru mîntuirea lui și a norodului.* ANTIM, P. 71. *Grecii cînd tămăiază în biserică, stau cîte un minut înaintea fiecăreia muiere* (sfîrșitul

sec. XVIII). LET. III, 198/23. *Descălecă Alicsandru și-l tămăieră și-l blagoslovi*ră *Irimiia proroc.* ALEXANDRIA (1784), 35^{v}/18, cf. LB, POLIZU, COSTINESCU, LM. *După ce s-a înmormîntat mortul, două sau trei neamuri de-ale lui se duc de cu noapte la mormînt..., îl tămîiază.* MARIAN, Î. 155, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Focul... îl aprinseră rub troiți, ca să facă tăciuni și să ia fiecare să-și tămîieze morții.* GALACTION, O. 268. *Îi jelesc pe toți cînd mă duc la cimitir să tămîi morții noștri.* STANCU, D. 94. *Dimineața te-i scula, Cu tămîia-i tămîia.* TEODORESCU, P. P. 279. *Au venit babele și au cercat cu cîte de toate: descîntat-au, vrăjit-au, bosconit-au, tămăiatu-i-au, dar toate nu au folosit nimic.* RETEGANUL, P. IV, 49. *Eu cu mătura te-oi mătura, Cu tămîia te-oi tămîia.* CANDREA, F. 337. *Pun pră masă lumină și bucăe șîdzîse Tată nostru și tămîne cu foc.* ARH. FOLK. III, 40, cf. ALR II/I h 169, ib. h 180. ◇ Refl. pas. *Cînd se tămîie un mort la mormînt, se ferește a se lăsa cărbuni pe el.* GOROVEI, CR. 314. ◇ Fig. *Aștepta soarile să-l vază răsărind, tămăind pre pod cu multe feluri de miroasă.* HERODOT (1645), 380. *Flori care cu mirosire îi tămîiază văzduhul.* MOLNAR, RET. 75/10. *Poate că strofele ce am să transcriu nu vor fi tocmai la locul lor aci, în fumul de praf de pușcă cu care eu tămîiez deocamdată cartea ta.* ODOBESCU, S. III, 122. *Adia ușurel vîntul..., tămîind aerul cu parfumul celor din urmă rozete din brazde.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. ✦ Intranz. Fig. A umbla de colo pînă colo fără nici un rost; a nu sta locului. *Ce tot tămîi pe-aici?* CIAUȘANU, GL. ✦ Refl. Fig. A se îmbăta, a se chercheli. *Cu oala de dimineață Se tămîie-n toată viață.* PANN, P. V. I, 110/6, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., ZANNE, P. IV, 14.

2. Tranz. Fig. A linguși pe cineva; a măguli **(2)**. *Politica ta vicleană îndrăznește în zadar Să-mi înalțe fanatismul... Destul. Alte duhuri slabe vei putea întuneca; Mi-află disprețuirea tot ce vrei a tămîia.* HELIADE, O. I, 409. *Au doar ție se cuvine a-nmulți măgulitorii Ce aleargă cu cățuia tămîind stăpînitorii?* CONACHI, P. 258. *Se făcu unealta străinilor cu care se încuscrea și pre care îi tămăia ca să le intre în favor.* NEGRUZZI, S. I, 278. *Cum poezia dară ar fi creatoare...? ... Cînd ea nu ar face nimica nou, și ar călca pe urmele deja bătute, tămîind pre puternicii zilei, imitînd sau copiind?* BOLLIAC, O. 63, cf. COSTINESCU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *În fiecare din discursuri... îl tămîia.* BOGZA, A. Î. 59. ✦ (Regional; glumeț) A bate, a lovi, pe cineva. Cf. PAMFILE, J. III, 95, com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ.

3. Tranz. și intranz. (Învechit) A se închina (unei divinități), a adora; a aduce jertfă. *Nu te închini dumnezăilor noștri și să-i tămăiedzi ca și noi?* VARLAAM, C. 426. *Să nu lase să să-nchine oamenii lui viu D[u]mn[e]zău, ce idolilor și dracilor să tămîieze.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 22^{v}/8. *Cine ar mai tămîia Vrun dumnezeiesc jărtveltnic, dacă nu s-ar mingăia?* BELDIMAN, O. 13/12. *Aicea Zopir la noapte va veni a-ngenuchia, Pe-ai săi dumnezei fantastici cu-a lui rugă-a tămîia.* HELIADE, O. I, 432. ◇ Fig. *Cu o căutătură împrăștii întristări, Cu alta fericire și bucurii reversi Și toți ca pre un idol te roagă, țe tămîie.* NEGRUZZI, S. II, 254. *Vă asămănați cu Dumnezeu: puțin au rămas să cereți să vă tămîiem.* IORGA, I. L. I, 545.

4. Refl. (În cultul vechi mozaic) A arde, a se consuma pe jertfelnic. *Mai înainte decît a să tămîia seul, venia copilașul preotului.* BIBLIA (1688), 195^{2}/36. *Și zicea omul celui ce jărtvuia: tămăiască-se întăi... seul și atuncia ia ție dentru toate.* ib. 195^{2}/40.

— Prez. ind.: *tămîiez* și *tămîi.* — Și: (învechit) **tîmăiá, tîmiá** (LB), **tămănă** (IORGA, S. D. XXI, 27), (regional) **tămîá** (pronunțat *-mi-a* ALR II/I h 180/53), **tămuiá** (ib. h 180/928), **atămîiá** (ib. h 180) vb. I.

— V. **tămîie.**

TĂMÎIÁRE s. f. v. **tămîiere.**

TĂMÎIÁT[1] s. n. (Rar) Tămîiere **(1)**. *Cînd se isprăvea cu tămîietul, lumea începea să tușească și să strănute.* VLASIU, P. 297.

— V. **tămîia.**

TĂMÎIÁT[2], **-Ă** adj. Afumat cu tămîie **(1)**. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ✦ Parfumat, îmbălsămat, înmiresmat. *Flori albastre tremur-ude în văzduhul tămîiet.* EMINESCU, O. I, 85. ✦ Fig. Beat, cherchelit. *Cum și de vinul din ploscă tămîiat și amețit Eram ca bătut în pivă, capul îmi atîrna greu.* PANN, Ș. I, 14/16, cf. HEM 1 064. *N-apucase moș Bodrîngă a lua bine fluierul de la gură, și iacă ne trezim cu popa Buligă... tămîiet și aghezmuit gata des-dimineață.* CREANGĂ, A. 93. *Cînd a venit pentru prima oară să mă cheme-n serviciu, era tămîiat.* CARAGIALE, O. III, 161, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 47, PAMFILE, J. III, 85, ȘĂINEANU, D. U., MIRONESCU, S. 621, PUȘCARIU, L. R. I, 121, SCRIBAN, D.

— Pl.: *tămîiați, -te.*
— V. **tămîia.**

TĂMÎÍCĂ s. f. (Bot.; regional) Vineriță *(Ajuga reptans).* Cf. BORZA, D. 13, H II 281.
— **Tămîie** + suf. *-ică.*

TĂMÎIE s. f. **1.** Substanță rășinoasă mirositoare care se obține din scoarța livanului și care, în contact cu aerul, se solidifică sub forma unor boabe neregulate, de culoare gălbuie sau roșiatică; prin ardere produce un fum cu miros puternic, plăcut aromat; este întrebuințată în practicile religioase; (învechit) oliban. *Aduseră lui dară aur și tămîie și zmirnă.* TETRAEV. (1574), 2. *Și zise Domnului Moisi: ia aromate, zmirne și curată tămîie, de toate într-o măsură.* PO 283/22. *Adu-i tămîie, lumînări, prescuri.* VARLAAM, C. 355. *Aduseră lui darure: aur și tîmîie și zmirnă.* N. TEST. (1648), 4^{r}/33, cf. ST. LEX. 176^{1}/21. *O rădicară în năsălie oameni de cinste și svinți, petrecînd gloate cu feclii aprinse, cu tămăi și cu cîntări.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 54^{v}/16. *Ținea întru mănele sale căți de aur pline de tămîie.* CHEIA ÎN. 3^{r}/19. *Și va tămăia Aaron pre dînsul* [pe altar] *tămîie tocmită mărunță.* BIBLIA (1688), 61^{1}/48, cf. ANON. CAR. *Din vamă să li se dea pe lună căte două ocă de untdelemn și căte o litră tămîie* (a, 1741). URICARIUL, XII, 272. *Era pă acel cămp flori foarte frumoase și mirosea ca tămîia* (a. 1799). GCR II, 167/10. *Să păzască rînduiala precum să cade... fiind nelipsit veșmintele trebuincioasă, făclii, lumînări, untdelemn și tămîie* (a. 1822). URICARIUL, XI, 346, cf. LB. *Aceasta e pompa lumei? pănză în loc de caftan... Și tămăia vestitoare tuturora c-ai murit!* CONACHI, P. 52. *Cucoana preoteasa iubește florile mirositoare pentru că și părintelui îi place mirosul de tămîie.* NEGRUZZI, S. I, 323. *Dar în zilele trecute, după cum am auzit, Cu tămîie și o cruce pe toți dracii i-a gonit.* ALEXANDRESCU, O. I, 188. *Hai la mănăstire Ca să dăm de știre Pustnicului sfînt Să ardă tămîie.* ALECSANDRI, P. I, 55. *Nu voi... Să orbesc citind pe carte În fum vînăt de tămîie.* EMINESCU, O. I, 65. *Caut mănăstirea de tămîie și nu știu în care parte a lumei se află!* CREANGĂ, P. 90. *Și ce s-ar face popii de-ar fi să nu murim? ... Dar baba cu tămîia?* MACEDONSKI, O. I, 43. *Prin ceața străvezie, Un miros de tămîie Vine pe nesimțite,* BELDICEANU, P. 77, cf. DDRF. *Achîm ca vîntul se ducea, Lăsînd fuior după călcîie: Și nasul astupat ținea, Că el mirosul de tămîie Cu mare greu îl suferea.* COȘBUC, P. II, 231, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pe cărbunii din jertfelnic Așază boabe de tămîie.* GOGA, POEZII, 109. *Femeile..., iau o oală, o umplu cu jar, pun deasupra tămîie sfințită și... afumă casa de trei ori.* PAMFILE, DUȘM. 193, cf. NICA, L. VAM. 239, ȘĂINEANU, D. U. *Din cădelnițî și din pipe prin văzduh se întretaie Fum albastru de tămîie Cu fum galben de tutun.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 174. *Cu o fărîmă de tămîie... se astupă măselele găunoase, cînd încep a ne durea.* VOICULESCU, L. 278. *Mirosul rășinei se amesteca cu mirosul tămîiei și cîntări smerite se înălțau de sub bolțile de piatră.* SADOVEANU, O. IV, 162.

Trupul bolnavei accepta totul, cum acceptă idolii fumul de tămîie și ofrandele. VINEA, L. I, 208. *Zicea că merge* [la biserică] *ca să vadă lumea și să simtă mirosul de tămîie.* V. ROM. noembrie 1964, 11. *Iar lăturile-au vărsat Pe sub umbra nucilor, În calea Voinicilor..., În tămîia Babelor.* TEODORESCU, P. P. 205. *Roagă-te la-ngropători Ca să-ți lese trei ferești. Tu prin ele să privești Și pe una ca să-ți vie Mirosul de la tămîie.* POP., ap. GCR II, 345. *Nu mă poci apropia... De para făcliilor, De fumul tămîilor, De mirosul florilor.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 514. *Tămîia e bună să te afumi pintru guturar.* DENSUSIANU, Ț. H. 105, cf. ARH. FOLK. III, 129. *Cum e sfîntul și tămîia,* se spune cînd o persoană primește onoruri potrivit rangului ei. Cf. DDRF, BARONZI, L. 62. *Ar da tămîie lui Dumnezeu și nu se-ndură să dea parale,* se spune despre un om zgîrcit. Cf. ZANNE, P. V, 474. ◇ (În imprecații) *Cum s-ar putea, blestematule, să calc eu cinstea bărbatului meu pentru niște galbeni ai tăi, fi-ți-ar de tămîie și de doftorii să-ți fie.* GORJAN, H. IV, 68/15, cf. UDRESCU, GL. ◇ Fig. *Nu-și socotește sănătatea și nu bagă în seamă nici de însa moartea ca să dobîndească puținel fum și tămîia cea dorită a laudei.* MOLNAR, RET. 88/8. *Trimit către cer tămîia recunoștinței lor.* MARCOVICI, D. 265/26. *Tămîia înserării înalță-albastru fum.* PILLAT, P. 82. *Zvonurile... și tămîia laudelor o îmbătau pe actriță.* CAMIL PETRESCU, O. III, 84. ◇ Expr. **A fugi** (sau **a se feri**) **de ceva sau de cineva ca dracul de tămîie** v. drac. **A se teme** (sau **a se speria**) **de ceva sau de cineva ca dracul de tămîie** v. drac. (Regional) **A umbla cu tămîie pe lîngă cineva** = a linguși. UDRESCU, GL. (Regional) **A arde dracului tămîie** = a linguși pe un om rău. Cf. ZANNE, P. VI, 620. (Regional) **A da dracului tămîie** = a-și da osteneala degeaba, a munci în zadar. Cf. DDRF. (Regional) **Tămîia-dracului** = tutun. *A răsărit o buruiană numită buruiana dracului sau tămîia-dracului, adică... tutunul.* PAMFILE, DUȘM. 277. *Vru să-și aprindă luleaua, dar își aduse aminte la timp că nu te poți spurca cu tămîia-dracului cînd jertfești o zi lui Dumnezeu.* REBREANU, I. 392. *Mulți oameni și-au bătut capul de ce-i zic tutunului „tămîia-dracului".* RETEGANUL, P. II, 64. ◇ Compus: (regional) **tămîia-calului** (sau **tămîia-dracului**) = piele îngroșată pe care o au caii sub genunchiul piciorului dinapoi și deasupra genunchiului celui dinainte; (regional) tămîiță **(I 3)**. Cf. DR. V, 304, 306. ✦ (Regional) Rășină de brad. ALR I 977/5, 45.

2. (Învechit și popular) Arbore care produce tămîie **(1)**; livan *(Boswellia serrata). Dinspre marginile lui dinspre răsărit* [muntele] *iaste născătoru de tămăie.* HERODOT (1645), 94. *Eu mă duc, mîndruță, duc... Unde-nfloare tămîia, Nu mai vin pînă-i lumea.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 38, cf. RETEGANUL, CH. 86, VICIU, GL.

3. (Învechit și popular) Nume dat unor plante cu flori mirositoare. *Măgeranul, tămîia și alte ierburi și flori mirositoare.* ECONOMIA, 89/7. *Cîntă cucu-n par de vie Ș-acolo este-o chilie Cu mușcată și tămîie, Dragul meu acolo scrie.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 38.

4. (Bot.) Arborele-vieții *(Thuja occidentalis* și *orientalis).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 055, BORZA, D. 169.

5. Fig. Lingușire. *Cu acest fel de tămîie vornicul Balș tămîiet, Pierde prepus, îngrijere.* BELDIMAN, E. 100/36, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U.

6. (Familiar; în expr.) **A fi tămîie** = **a)** a fi lefter, a nu avea nici un ban. Cf. BUL. FIL. V, 193; **b)** a fi ignorant, a nu ști nimic. **Neam tămîie,** se spune despre o persoană ignorantă. Com. din BÎRLAD. ✦ (Prin nord-vestul Munt.; cu rol de propoziție eliptică) Nimic. UDRESCU, GL. *Ai făcut ceva? — Tămîie!* id. ib.

— Și: (învechit) **timîie, tămie, timie** (LB), (regional) **tămúie** (ALR I 599/61, 63, 65, 590, 926, 940, ALR II/I h — 180) s. f.

Cf. gr. θυμίαμα.

TĂMÎIÉLNIȚĂ s. f. v. **tămîierniță.**

TĂMÎIÉR s. n., s. m. **1.** S. n. Tămîierniță. *Cînd îi trebuia cuiva foc, ieșea în curte și se uita să vază de unde iese fum și mergea cu tămîieru ori cu vătraru (lopățica) de cerea.* PITIȘ, ȘCH. 231. *Merge vreo rudă de-a mortului de parte femeiască la mormînt, ducînd cu sine un muc de luminare și un tămîier.* PĂCALĂ, M. R. 183, cf. 418. *Pe urmă umplu tămîierul cu jar, peste care aruncă cîteva zgrăbunțe de smirnă și începu a tămîia prin toată odaia.* MOROIANU, S. 89.

2. S. m. (Bot.) Ienupăr *(Juniperus communis).* Cf. JAHRESBER. IX, 230, DR. III, 690, ARVINTE, TERM. 172.

— Pl.: **(1)** *tămîiere,* **(2)** *tămîieri.*

— **Tămîie** + suf. *-ar.*

TĂMÎIÉRE s. f. Acțiunea de a (se) tămîia și rezultatul ei.

1. Afumare cu tămîie **(1)**; (rar) tămîiat[1], (învechit, rar) tămîietură. Cf. tămîia **(1)**. *Și vei face jărtăvnic de tămîiare de leamne neputrede.* BIBLIA (1688), 61[1]/31, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Din răcoarea pivniței izvora mirodenia aceea dulce* [a merelor] *care... înfășura ca o tămîiere pe cei doi copii.* SADOVEANU, E. 124, cf. TEODORESCU, P. P. 21.

2. Laudă exagerată, lingușire. Cf. tămîia **(2)**. *Atunci a mea lucrare zadarnică rămîne Și trebui altui idol s-aducem tămîiere.* NEGRUZZI, S. II, 218, COSTINESCU. *Tămîierile îmi păreau ofense.* M. I. CARAGIALE, C. 106. *La masa cea mare ce s-a dat în cinstea distinsului oaspe, s-au țiuut 12 toasturi, cu tămîieri la adresa lui.* ULIERU, C. 18. *Pre toți domnitorii i-au încurcat cu tămîierile și lingușirea!* BARBU, PRINC. 213.

— Pl.: *tămîieri.* — Și: (învechit) **tămiiáre** s. f.

— V. **tămîia.**

TĂMÎIÉRNIC s. n. (Învechit, rar) Tămîierniță. Cf. ANON. CAR.

— Pl.: ?

— **Tămîie** + suf. *-arnic.*

TĂMÎIÉRNIȚĂ s. f. Vas pentru tămîiat; cădelniță, tămîietoare **(2)**, tămîier **(1)**, (învechit, rar) tămîiernic; cățuie. *1 tămîierniță de aramă* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146. *Mirosuri scumpe ce ieșeau din tămîiernițele cele de aur.* ap. TDRG, cf. PAMFILE, A. R. 261, GRAUR, E. 32.

— Pl.: *tămîiernițe.* — Și: (învechit) **tămiérniță, tămiélniță** (CIHAC, I, 400, DDRF, SFC VI, 134) s. f.

— **Tămîie** + suf. *-arniță.*

TĂMÎIETÓR, -OÁRE adj., s. f. **1.** Adj. (Și substantivat) (Persoană) care tămîiază. Cf. COSTINESCU, DDRF. ✦ (Substantivat; învechit) Lingușitor. Cf. COSTINESCU.

2. S. f. Tămîierniță. Cf. LB. *Doi imami mergea înaintea lui..., tămîind pe înălțimea sa cu tămîitoare de argint.* AR (1829), 15[1]/20, cf. POLIZU, COSTINESCU. [Preotul] *luînd tămîitoarea, începe a tămîia împrejurul tetrapodului.* SEVASTOS, N. 252, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U.

3. S. f. Femeie angajată (cu plată) să bocească pe un mort și să-i tămîieze mormîntul. *Dacă mortul nu are rude mai de aproape versate în arta bocirii..., atunci se năimesc femei străine din sat, care își fac o meserie din aceasta și care poartă adevăratul nume de bocitoare, plîngătoare, tămîietoare.* MARIAN, Î. 117, cf. 342, DDRF.

— Pl.: *tămîietori, -oare.* — Și: (învechit și regional) **tămîitoáre** s. f.

— **Tămîia** + suf. *-tor.*

TĂMÎIETOREÁSĂ s. f. Femeie, de obicei bătrînă, care poartă grija unei biserici (pentru curățenie, pază etc.). *Tămîietoreasa a pierit în văpăile altarului.* KLOPȘTOCK, F. 70.

— Pl.: *tămîietorese.*

— **Tămîietor** + suf. *-easă.*

TĂMÎIETÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Tămîiere **(1)**. *Și intră ca să facă tămîieturile și arderile de tot.* BIBLIA (1688), 274¹/3.

— Pl.: *tămîieturi.*
— **Tămîia** + suf. *-tură.*

TĂMÎITOÁRE s. f. v. **tămîietor.**

TĂMÎIOÁRĂ s. f. **1.** Nume dat mai multor plante erbacee din familia violaceelor: **a)** mică plantă erbacee, cu flori mari ale căror petale trandafirii sînt împestrițate cu pete purpurii; micșunea, viorea *(Viola jooi).* Cf. GRECESCU, FL. 84, PANȚU, PL., BORZA, D. 180; **b)** toporaș *(Viola odorata).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 055, DDRF, BRANDZA, FL. 144, DAMÉ, T. 184, GRECESCU, FL. 85, ALEXI, W., SIMIONESCU, FL. 20, BUJOREAN, B. L. 395, BORZA, D. 181, ALR SN III h 642; **c)** (la pl.) viorele *(Viola mirabilis).* BORZA, D. 180; **d)** viorea-nemirositoare; micșunea, toporaș *(Viola hirta).* Cf. GRECESCU, FL. 84, BORZA, D. 180; **e)** (și în sintagma *tămîioară sălbatică*, PANȚU, PL.) trei-frați-pătați *(Viola tricolor).* Cf. BIANU, D. S., BORZA, D. 181; **f)** (la pl.) *colțunii-popii (Viola silvertris).* id. ib. *Pădurea mirosea de te-mbăta: înflorise tămîioara.* SANDU-ALDEA, U. P. 65. *Spuie-ți sînzienele Ce mai fac poienele, Spuie-ți tămîioarele Ce mai fac izvoarele.* CAZIMIR, P. 98. *Măriucă, Mărioară, Ce strîngi tu la inimioară? — Mărgărit și tămîioară.* TEODORESCU, P. P. 324. *Frunză verde tămîioară, Zi cu foc și iute, cioară.* MAT. FOLK. 1 046. *Că mi-e trupul plin de dor, Ca cîmpul de tămîior.* ȘEZ. VIII, 126. *Acolo sînt buruieni la vaci..., tămîioară, untișor.* ARH. FOLK. I, 226. *Trandafiri și tămîioară, Cu miros de te omoară!* FOLC. MOLD. I, 101.

2. (Regional) Numele a două plante: **a)** tămîiță *(Chenopodium ambrosioides* și *botrys).* Cf. DR. I, 362, BORZA, D. 46; **b)** spanac-porcesc *(Chenopodium hybridum).* Cf. TDRG, BORZA, D. 46.

3. (Bot.; regional) Roiniță[2] *(Melissa officinalis)* (Hunedoara). ALR I 1 943/112.

4. (Bot.; regional) Tătăișă[1] *(Chrysanthemum cinerariaefolium).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 55, PANȚU, PL., BORZA, D. 47.

5. (Bot.; prin Ban.) Năfurică *(Artemisia annua).* BORZA, D. 24.

6. (Bot.; regional) Amăreală *(Polygala vulgaris).* BORZA, D. 133.

7. (Bot.; regional; și în sintagma *tămîioară albă*, CONV. LIT. XXIII, 1 055, BARCIANU, BORZA, D. 99) Smeoaie *(Libanotis montana).* Cf. BRANDZA, FL. 227, BARCIANU, BORZA, D. 99.

8. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H VII 480, XI 39, 246, XIV 6, XVI 104.

9. Compus: (Bot.; regional) **tămîioară-de-cîmp** = dumbeț *(Teucrium chamaedrys).* Cf. TDRG.

10. (Regional) Varietate de struguri cu gust și miros plăcut, aromat; vița care produce acești struguri. Cf. DR. I, 360, H XIV 71, XVIII 40, 260, 291.

— Pl.: *tămîioare.* — Și: (regional) **tămîiór** s. m.
— **Tămîie** + suf. *-oară.*

TĂMÎIÓR s. m. v. **tămîioară.**

TĂMÎIÓS, -OÁSĂ adj., s. f., s. n. **I. 1.** Adj. (Despre fructe, mai ales despre struguri sau despre vinuri) Care are un gust aromat, asemănător cu cel de tămîie **(1)**; (regional) mușcătar, mușcătaret. Cf. POLIZU. *Vinul cel tămîios... începu să-și facă efectul.* FILIMON, O. I, 184. *Vinul tămîios sau busuioc se face din poama busuioacă.* I. IONESCU, P. 254, cf. COSTINESCU, JIPESCU, O. 53, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Dădu ordin să se aducă vin tămîios.* MIRONESCU, S. A. 109. *Un butuc de viță de vie cu ciorchini negri și tămîioși.* I. BOTEZ, ȘC. 223. *Mere... tămîioase și moi, după care-i lăsa gura apă.* BARBU, PRINC. 17. *Să nuntim trei zile-n rînd, Tot cîntînd și chiuind, Cu vin roșu, tămîios, Că bădița-i om frumos.* FOLC. MOLD. II, 785. (Despre flori) *Mănunchiurile de flori galbene cu miros tămîios le sporeau subt brațul sting.* AGÎRBICEANU, S. 376. ◇ *Pere tămîioase* (și substantivat, f.) = varietate de pere aromate, galbene, de formă lunguiață. Cf. BARONZI, L. 93, DDRF. *Păr tămîios* (și substantivat, m.) = varietate de păr care produce pere tămîioase. Cf. H IV 52, XVI 40. ✦ (Neobișnuit) Cu tămîie **(1)**. *Amforă-n jur cu-o antică pictură... Vas tămîios, pe-un fost iconostas.* ARGHEZI, VERS. 95.

2. S. f. Varietate de viță de vie care produce struguri cu boabele rotunde, cărnoase, dese și verzi, plăcut aromate; struguri produși de această viță. Cf. POLIZU, BARONZI, L. 94, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Se duce la tufele de vie cu poamă coarnă, fragă, turcească și tămîioasă.* TEODOREANU, M. U. 261, cf. PAMFILE, I. C. 217, PANȚU, PL. *Ciorchini de tămîioasă cu boabe mari din care voi ciuguli la noapte.* CĂLINESCU, L. L. 150. *O cadă cu must de tămîioasă mai bine să-mi aduci.* PILLAT, P. 146, cf. H I 6, II, 11, 57, 87, 116, 125, 165, 193, 219, 251, 270, IV 8, 52, XI 5, XII 215, XIV 103.

3. S. f., s. n. Vin făcut din tămîioasă **(2)**. *Sticlele se umplură cu tămîioasă într-o clipă.* FILIMON, O. I, 188, cf. COSTINESCU. *Nu știu dacă doamnele nu vor să guste o tămîioasă dulce de se află în mînăstire de treizeci de ani.* BOLINTINEANU, O. 435, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Scoase din pivniță un clondir respectabil de tămîios.* C. PETRESCU, Î. II, 135. *Tot mai miroase via a tămîios și coarnă.* PILLAT, P. 69. *La crame... tot văzduhul mirosea a tămîioasă.* BARBU, PRINC. 156, cf. H II 98, VI 233.

4. S. f. (Bot.; regional) Tămîiță *(Chenopodium botrys).* BORZA, D. 46.

5. S. f. pl. (Bot.; regional) Toporaș *(Viola odorata)* BORZA, D. 181.

6. S. f. (Bot.; regional) Vinariță *(Asperula odorata).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 17, BORZA, D. 25.

7. S. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H IV 52, XVI 42.

II. S. f. art. (Regional) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. VARONE, JOC. ROM. N. 128, id. D. 148.

— Pl.: *tămîioși, -oase.*
— **Tămîie** + suf. *-os.*

TĂMÎÍȚĂ s. f. **I. 1.** Diminutiv al lui tămîie **(1)**. *Mergi, măicuță, La tăbliță, Ia un pumn de tămîiță Și-ncepe a afuma.* MARIAN, S. R. I, 12.

2. (Regional) Vas mic în formă de lopățică, în care se arde tămîie **(1)**, la pomeni, sfeștanii etc. (Vălcani — Sînnicolau Mare). Cf. ALRT II 34, 324.

3. (Regional) Tămîia calului, v. tămîie **(1)**. Cf. DR. V, 306.

II. (Bot.) **1.** Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** (și în sintagma *tămîiță de grădină*, BORZA, D. 46) plantă erbacee cu miros aromatic puternic, foarte plăcut și cu flori verzui dispuse într-un ciorchine la vîrful tulpinii; (regional) tămîioară, țifroș *(Chenopodium ambrosioides).* Cf. LB, LM, BULET. GRĂD. BOT. V, 55, BUJOREAN, B. L. 395, BORZA, D. 46; **b)** (și în sintagma *tămîiță de grădină*, BORZA, D. 46) plantă viscoasă cu flori verzi-gălbui, cu miros pătrunzător; (regional) tămîioară, tămîioasă, izmă, peliniță-grecească, smirnă-de-grădină, studeniță, vineriță *(Chenopodium botrys).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 055, CHEȚIE, R. M. 452, BRANDZA, D. 348, BARCIANU, GRECESCU, FL. 501, PĂCALĂ, M. R. 19, BUJOREAN, B. L. 395, BORZA, D. 46; **c)** (regional) spanac-porcesc *(Chenopodium hybridum).* id. ib.; **d)** (regional) spanac-sălbatic *(Chenopodium album).* Cf. POLIZU. *Ierburile ceale mirositoare: săfranul..., tămîița.* ECONOMIA, 124/14. *Văd cum trece prin poiană o fantasm-o copiliță Purtînd flori de mac în mînă, pe sîn flori de tămîiță.* COȘBUC, P. II, 137. *Văl de brumă argintie Smălțuitu-mi-a grădina, Firelor de tămîiță Li se usucă rădăcina.* GOGA,

P. 103. *Nu-ți pune peană de brad... Și-ți pune de tămîiță, Că te duci ca și-n temniță.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 301. *Ziua bună să și-o ieie... De la strat cu tămîiță, De la mîndrele fetițe.* MARIAN, NU. 408. *Să-mi rup două, trei mlădițe, Bosioc și tămîiță.* MÎNDRESCU, L. P. 60, cf. RETEGANUL, TR. 109. *Să sămîne mac în prag... La portiță tămîiță, Ca să nu-ți mai fiu drăguță.* MAT. FOLK. 1 349, cf. ȚIPLEA, P. P. 48, BUD, P. P. 9. *Bună ziua mi-am luat... De la strat de tămîiță, De la fete din uliță.* BÎRLEA, C. P. II, 171. *La mijloc de poieniță Este-o mîndră fîntîniță Zidită cu tămîiță.* BALADE, III, 202. *Fă-mă fir de tămîiță, Să cresc la badiu-n portiță.* FOLC. TRANSILV. II, 42.

2. (Regional; și în sintagma *tămîiță de cîmp*, POLIZU, ALEXI, W.) Vineriță *(Ajuga reptans)*. Cf. BRANDZA, FL. 403, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., BUJOREAN, B. L. 395, ȚIPLEA, P. P. 116, ȘEZ. XV, 131, BÎRLEA, C. P. II, 103.

3. (Și în sintagma *tămîiță de cîmp*, COTEANU, PL., LB, CONV. LIT. XXIII, 1 055, BARCIANU, PANȚU, PL., BORZA, D. 13) Plantă erbacee păroasă, cu flori galbene; (regional) filimină-de-cîmp, rută-sălbatică, tămîiță-galbenă, vineriță-de-arătură, vineriță-galbenă *(Ajuga chamaepitys, Teucrium chamaepitys)*. Cf. LM, BORZA, D. 13.

4. (Regional) Năfurică *(Artemisia annua)*. Cf. BORZA, D. 24, H XI 327.

5. (Regional) Coada-zmeului *(Calla palustris)*. BORZA, D. 37.

6. (Regional) Cimbrișor *(Thymus serpyllum)*. BORZA, D. 169.

7. (Regional) Iarba-Sfîntului-Ion *(Salvia sclarea)*. Cf. POLIZU, ALEXI, W.

8. (Regional) Mușețel *(Matricaria chamomilla)* (Voșlobeni — Gheorghieni). ALR I 1 938/576.

9. (Regional) Sulfină *(Melilotus officinalis)* (Arpașu de Jos — Victoria). ALR II 6 311/172.

10. (Regional) Sinziană *(Galium verum)* (Întorsura Buzăului — Brașov). ALR I 1 954/186.

11. (Regional; și în compusul **tămîiță-tămăcătoare**, BORZA, D. 57) Tulichină *(Daphne cneorum)* (Poșaga de Sus — Turda). Cf. BUL. GRĂD. BOT. XI, 51, BORZA, D. 51.

12. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H III 226, X 420, 534, XVIII 41.

13. Compuse: (regional) **tămîiță-de-cîmp** = **a)** albăstrică *(Aster tripolium)*. Cf. ȚOPA, C. 218, BORZA, D. 26; **b)** dumbeț *(Teucrium chamaedrys)*. Cf. TDRG; **tămîiță-galbenă** = tămîiță *(Ajuga chamaepytis)*. BORZA, D. 13; **tămîiță-sălbatică** = roiniță[2] *(Melissa officinalis)*. ALR I 1 943/156.

14. (Regional) Soi de struguri cu boabe rotunde de culoare albă și cu un miros plăcut. Cf. H II 281, XI 326.

— Pl.: *tămîițe*.
— **Tămîie** + suf. *-iță*.

TĂMÎNDÁ vb. I. Tranz. (Învechit; Transilv.) A amîna (o acțiune, o soluționare etc.); a tărăgăna **(2)**. *Numitul guberniu au tămăndat răspunsul pre altă vreme.* ȘINCAI, HR. III, 136/17. *Nice nemeșu vremea sa tămîndă, Ci lui Ducipal iacă sare în spate.* BUDAI-DELEANU, T. V. 122, cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 180, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Mai făceau și cîte o cinste bună, altfel îi „tămînda" (amîna) zile întregi.* DRAGOMIR, O. M. 229, cf. SCRIBAN, D., FRÎNCU — CANDREA, M. 106. ◇ Refl. pas. *Scrisese la Poarta turcească să-l măzălească, ci măzălirea s-au tămăndat pănă acuma.* ȘINCAI, HR. II, 236/9. ✦ Refl. (Despre vreme) A trece. *Așa se tămînda vremea, cele patru săptămini erau plinite, dar grajdul... nu era gata.* RETEGANUL, ap. CADE.

— Prez. ind.: *tămînd*. — Și: **tămăndá, trămîndá** (ȘINCAI, HR. I, 230/1, BARONZI, L. 122, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.), **tremîndá** (id. ib.) vb. I.

— Etimologia necunoscută.

TĂMÎNDÁRE s. f. (Învechit; Transilv.) Acțiunea de a tămînda. *Îți poruncim ca... fără de zăbavă și tămăndare, să ieși din părțile acelea.* ȘINCAI, HR. II, 92/25, cf. LB, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *tămîndări*. — Și: **tămăndáre** s. f.
— V. **tămînda**.

TĂMÎNJÁR s. n. v. **tămînjer**.

TĂMÎNJÉR s. n. (Regional) **1.** Tăujer **(1)**. Cf. PAMFILE, J. I, 168, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., H VIII$_2$ 161, 349, I. CR. III, 286.

2. Bîtă, ciomag. Cf. SCRIBAN, D., MIRONESCU, S. 621, I. CR. II, 135.

— Pl.: *tămînjere*. — Și: **tămînjár** (A VI 18, 19, 33), **tamazár** (CHEST. V 61/64), **tamazír** (ib. V 140/64) s. n.
— Etimologia necunoscută.

TĂMÎNJÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A mînji, a murdări; a unge. *Fața și mînele, ce le-s negre, le mai tămînjesc cu funingene.* SEVASTOS, N. 307. *Ei poartă un hîrb cu funingene și dacă nu-i curat, tămînjesc tot.* PAMFILE, J. III, 3, cf. MIRONESCU, S. 621. *Și apropiindu-se de Ileana, începu s-o tămînjească pe obraz și prin sîn c-un tăciune de păpușoi.* ȘADOVEANU, O. I, 601, cf. SCRIBAN, D. *Cu clisa te-oi picături, Cu untu te-oi tămăji.* ALEXICI, L. P. 118. *Tăt te-ai tomînjit pă obraz.* Com. din HERECLEAN — ZALĂU, cf. A V 15, VI 26. ◇ Expr. **A-i tămînji cuiva una** = a-i da o palmă, a-i arde una. *Cînd ți-oi tămînji una, ai să zici că n-ai noroc.* PAMFILE, J. III, 95. ✦ A picta neîndemînatic, a mîzgăli. *Un mîzgălitor a tămînjit la 1849 niște chipuri pe care le-a calificat de Ștefan cel Mare și Petru Rareș.* IORGA, ap. CADE. *Încă nu mai lucrase cu asemenea creionașe, din acele cu care copiii de școală primară își tămînjesc hărțile.* Ç. PETRESCU, R. DR. 72.

— Prez. ind.: *tămînjesc*. — Și: **tămăjí, tominjí** vb. IV.

— De la **mînji**.

TĂMÎNJÍT, -Ă adj. (Regional) Mînjit, murdărit. (Fig.) *Oamenii ce nu voiesc a se vedea tămînjiți în viața lor publică sau privată prin asemenea publicațiuni scandaloase.* ap. TDRG.
— Pl.: *tămînjiți, -te*.
— V. **tămînji**.

TĂMÎRJÁC s. n. (Regional) Staul (Borlova — Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 191. *Mănîncă oile-n tămîrjac.* id. ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TĂMPĂN, -Ă adj. v. **tîmpăn**.

TĂMPĂNĂ s. f. v. **tîmpină**.

TĂMPĂNÍȘ, -Ă adj. v. **tîmpăniș**.

TĂMPENĂ s. f. v. **tîmpină**.

TĂMPINÁ vb. I v. **tîmpina**.

TĂMPINÁRE s. f. v. **tîmpinare**.

TĂMPINÁT[1] s. n. v. **tîmpinat[1]**.

TĂMPINÁT[2] s. n. v. **tîmpinat[2]**.

TĂMUIÁ vb. I v. **tămîia**.

TĂMÚIE s. f. v. **tămîie**.

TĂNĂCI s. n. (Învechit) Sfat, consiliu. *Judele din Suceava cu doisprezece pîrgari și cu tot tănaciul* (a. 1600). IORGA, S. N. 58. *Cere pentru păgubaș, căruia i s-a interzis „a opri", „lege" înaintea „tălnaciului"* (a. 1662—1670). id. D. B, II, 10, cf. LEX. MARS. 121, KLEIN, D. 436, DR. VII, 261.
— Pl.: ? — Și: **tălnăciu** s. n.
— Din magh. **tanács.**

TĂNĂNĂÍ vb. IV. Intranz. (Prin Olt.) A umbla fără rost de colo pînă colo; a umbla tănănău. Cf. LEXIC REG. II, 32.
— Prez. ind.: *tănănăiesc.*
— V. **tănănău.**

TĂNĂNĂU subst. v. **teleleu.**

TĂNĂRÓG s. n. (Regional) Loc îngrădit lîngă casă unde se țin vitele și unde vara se face fîn (Miercurea Ciuc). Cf. ALR I 674/194.
— Pl.: *tănăroage.*
— Din magh. **tanarok.**

TĂNĂU[1] adj. v. **tanău**[1].

TĂNĂU[2] s. m. v. **tanău**[2].

TĂNCĂRĂU s. m. (Regional) Om prost (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 86.
— Pl.: *tănceărăi.*
— Etimologia necunoscută.

TĂNCHÍU adj. v. **sanchiu.**

TĂNDÁLĂ s. m. și f. v. **tîndală**[1].

TĂNDĂLĂU s. m. v. **tîndălău.**

TĂNDĂLEÁLĂ s. f. v. **tîndăleală.**

TĂNDĂLÍ vb. IV v. **tîndăli.**

TĂNDĂLÍRE s. f. v. **tîndălire.**

TĂNDĂLÍT, -Ă adj. v. **tîndălit**[2].

TĂNDĂLITÚRĂ s. f. v. **tîndălitură.**

TĂNDĂNÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre peticele unei haine) A atîrna. Com. din LUPȘA — ABRUD. *Coase-ți peticile de la haină, că uite cum tăndănesc.* ib.
— Prez. ind. pers. 3: *tăndănește.*
— Etimologia necunoscută.

TĂNEÁ s. f. v. **tănear.**

TĂNEÁI s. n. v. **tănear.**

TĂNEÁR s. n. (Regional) **1.** Conac cu acareturi pentru vite și pentru îngrijitori. *Țăranii bogați locuiesc la tănear.* cv 1949, nr. 3, 34, cf. A I 17, 22, 23, 31.

2. Așezare gospodărească la cîmp în care locuiesc țăranii în timpul muncilor agricole de vară. Cf. CHEST. II 36/359, 389, ib. 37/358, 359.

3. (În forma *tănei*) Locul unde dorm vitele peste noapte, în timpul verii. Cf. ALR I 1 122/335, com. din TEREBEȘTI — CAREI. ✦ (În forma *tănea*) Adăpost pentru păstori (Marginea — Șimleul Silvaniei). Cf. CHEST. II 35/383.

4. Cătun. ALR I 379/320, 333.
— Pl.: *tănearuri.* — Și: **tăneá** s. f., **tăneái** (ALR I 379/333, LEXIC REG. 27), **tănéi** (ALR I 379/320, ib. 1 122/335), **tenéi** (CHEST. II 36/359, ib. 37/358, 359), **tănéu** (ib. 35/347) s. n., **tonéle** (ib. 37/346) s. f. pl.
— Din magh. **tanyára** (< *tanya* + suf. *-ra*), „la tănear".

TĂNÉI s. n. v. **tănear.**

TĂNÉR s. n. v. **taier.**

TĂNÉU s. n. v. **tănear.**

TĂNGÁLE s. f. pl. (Regional) Fire de urzeală (Cerneți — Turnu Severin). Cf. GL. OLT.
— Etimologia necunoscută.

TĂNGĂNÍ vb. IV. Tranz. A face să sune un clopot, o talangă. *Ici-colo vreo fată fugea la fîntîni, Veneau păcurarii cu tulnice-n mîni, Și boi tăngăneau cîte-un clopot la gît.* COȘBUC, P. II, 204.
— Prez. ind.: *tăngănesc.*
— **Tang** + suf. *-ăni.*

TĂNGERÚȚ s. n. v. **tălgeruț.**

TĂNGHELÍȚĂ s. f. v. **sticlete.**

TĂNIÁR s. n. v. **taier.**

TĂNIÉR s. n. v. **taier.**

TĂNIET s. n. (Regional) Tanin (Bocșa). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 191. *Se triezăște vinu fiindcă iese tănietu și pucerea afară.* id. ib.
— Pl.: ?
— Cf. tanin.

TĂNOÁSĂ s. f. v. **tonoasă.**

TĂNTĂLÁUCĂ s. f. v. **tontălaucă.**

TĂNTĂLĂÓS adj. v. **tontălăos.**

TĂNTĂLĂU, -ÁIE adj. v. **tontălău.**

TĂNTĂLÓG, -OÁGĂ adj. v. **tontolog.**

TĂNTĂVÁN, -Ă adj. v. **tontovan.**

TĂNTÍȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui tanti. *Gata la apel, tăntițo?* C. PETRESCU, C. V. 183.
— Pl.: *tăntițe.*
— **Tanti** + suf. *-iță.*

TĂNȚUÍ vb. IV v. **dănțui.**

TĂOÁIE s. f. (Prin vestul Transilv.) Baltă, tău[2] **(2).** TEAHA, C. N. 272.
— Pl.: ?
— **Tău**[2] + suf. *-oaie.*

TĂOBÍ vb. IV v. **tihobi.**

TĂOBÍT, -Ă adj. v. **tihobit.**

TĂÓC s. m. v. **tohoc.**

TĂÓI, -OÁIE adj. (Regional; despre terenuri) Apătos, mocirlos (Cociuba — Salonta). Cf. CHEST. II 73/389.
— Pl.: *tăoi, -oaie.*
— **Tău**[2] + suf. *-oi.*

TĂÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre terenuri) Apătos, mlăștinos. Cf. CHEST. II 73/260, MAT. DIALECT. I, 269.
— Pl.: *tăoși, -oase.*
— **Tău**[2] + suf. *-os.*

TĂPĂLÁGĂ s. f. **1. 1.** (Învechit) Încălțăminte de fier care se strîngea pe picior cu șuruburi, folosită ca instrument de tortură. *Iară Trofim, încălțat cu tăpălage de her nalte și multe munci... răbdară.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 22[r]/27. *Învață de-l încălțară în tăpălage de her înfocate și-l siliră s-alearge.* id. ib. octombrie 59[v]/3.

2. (Regional) Încălțăminte mare și grosolană. Cf. JAHRESBER. V, 936, DDRF, TDRG. *De cîte ori nu întîlnim claie pe grămadă, în același pod: scînduri și alte lemne, lăzi, tăpălăgi și hamuri sfîrticate.* COMȘA, N. z. 10, cf. DR. X, 381, ȘEZ. V, 161. ✦ (La pl.) Încălțăminte de pănură trasă iarna peste ghete ca să le apere de zăpadă.

padă și să țină cald. Com. din VELȚ — MEDIAȘ. ✦ Ciorap gros de lînă, tălpuit cu postav, care servește de încălțăminte pentru pescarii cu undița. Cf. ATILA, P. 79.

3. (Regional) Legătură înfășurată de hoți la picioarele vitelor furate, pentru ca pașii să nu lase urme. *Ca să nu i se cunoască a doua zi urma încotro l-au dus, au încălțat pe bou în tăpălăgi și au venit cu el acasă.* SBIERA, P. 254.

4. (Prin Transilv.) Picior mare, deformat. Cf. VICIU, S. GL. ✦ (Prin Transilv. și nord-vestul Munt.) Om care pășește greoi și apăsat, avînd laba piciorului mare. Com. din LOMAN — SEBEȘ, cf. LEXIC REG. II, 63, UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Labă de pasăre. *Cocoșul zice: eu ți-oi aduce lemne, dar tu să-mi ștergi tăpăligile.* ap. CADE.

5. (Prin sudul Transilv. și nord-vestul Munt.) Epitet dat unui om moale, lipsit de energie. Cf. MAT. DIALECT. I, 269, UDRESCU, GL.

6. (Regional) Creangă flexibilă a unui copac, cu care se leagănă copiii, încălecînd-o sau prinzîndu-se de ea (Geoagiu — Orăștie). MAT. DIALECT. I, 269.

II. (Bot.; prin Transilv.) Plantă asemănătoare cu urzica, folosită și în medicină. *În Transilvania vara* [mortul] *se împodobește... cu tot felul de flori de grădină, iar iarna mai cu seamă cu busuioc și tăpălagă.* MARIAN, Î. 247, cf. H XVII 306.

— Pl.: *tăpălăgi* și *tăpălage*. — Și: (învechit și regional) **tălpălágă** (DDRF), (regional) **tălpăloágă** (DDRF, PASCU, C. 209), **tăpăligă** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. t ă p ă l ă i. — **Tălpălagă**: prin apropiere de *talpă*.

TĂPĂLĂGÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) Care are picioarele mari, butucănoase; (regional) tăpălog. Cf. TDRG, DR. VIII, 204, ȘEZ. V, 161. *Tăpălăgoase-n picioare, Mergînd, se-mpiedică-n poale.* FOLC. TRANSILV. II, 32. *Am un om tăpălăgos, mină porcii în jos* (Pieptenele). GOROVEI, C. 285, cf. PASCU, C. 208. ✦ Greoi (la mers). *Pui de urs tăpălăgos, Ia-l de cap și-l pune jos.* ȘEZ. I, 143, cf. VII, 120, FOLC. TRANSILV. II, 619, L. ROM. 1972, 566. ◇ (Prin analogie; despre plante) *Altele mai pun în baie... salcie, cînd sînt foi de salcie, și buruiană de aia tăpălăgoasă.* CONV. LIT. XXXVI, 551.

— Pl.: *tăpălăgoși, -oase*. — Și: (regional) **tălpălágós, -oásă** adj. SCL 1976, 401.

— **Tăpălagă** + suf. *-os*.

TĂPĂLĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre păsări) A lovi cu aripile pămîntul. *Rațele tăpălăiesc cu aripile în pămînt ca și cînd ar înota.* PAMFILE, VĂZD. 103.

— Prez. ind.: *tăpălăiesc*.
— Cf. t ă p ă l a g ă.

TĂPĂLĂZÁT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

TĂPĂLÍGĂ s. f. v. **tăpălagă.**

TĂPĂLÓG, -OÁGĂ adj. (Regional) Tăpălăgos. Cf. BL IV, 99. ✦ Greoi (la mers). [Calul] *cel tăpălog ce vei zări zvîrcolindu-se în gunoiul cailor.* ap. TDRG, cf. UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Mă, tăpălogule, mișcă-te mai iute!* id. ib.

— Pl.: *tăpălogi, -oage*. — Și: **tapalóg, -oágă** (CIAUȘANU, V. 202, BL IV, 99, UDRESCU, GL.), **tălpălóg, -oágă** (DR. V, 302, SCL 1976, 401), **tălpălág, -ă** (DR. V, 302), **palóg, -oágă** (CIAUȘANU, V. 186) adj.

— Cf. t ă p ă l a g ă. — **Tălpălog, tălpălag**: prin apropiere de *talpă*.

TĂPĂLOGÍRE s. f. (Rar) Mers legănat și greoi. Cf. MIRONESCU, S. 621. *Ginsacii cu gîturile întinse se repezîră spre dînsul și sistînd lung, cu ochii lăturișI, se întorceau găgăind în tăpălogiri grăbite.* id. ib. 207.

— Pl.: *tăpălogiri*.
— Cf. t ă p ă l a g ă.

TĂPĂLÚG s.m., s. n. v. **tăvălug.**

TĂPĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Într-o ghicitoare; cu sens neprecizat) *Am un om tăpănos, Mină porcii în jos* (Pieptenele). GOROVEI, C. 285, cf. PASCU, C. 209.

— Pl.: *tăpănoși, -oase*.
— Cf. t ă p ă l ă g o s.

TĂPĂRÁNIE s. f. v. **pătăranie.**

TĂPĂȘÁLNIC, -Ă adj. (Regional) Care calcă apăsat și rar. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tăpășalnici, -ce*.
— **Tăpși** + suf. *-alnic*.

TĂPĂTÚRĂ s. f. Crestătură făcută cu toporul în trunchiul unui copac, înainte de a-l tăia cu ferăstrăul, pentru a-i orienta direcția de cădere; tapă[1] **(1)**. Cf. ARVINTE, TERM. 172.

— Pl.: *tăpături*.
— **Tapa**[2] + suf. *-(ă)tură*.

TĂPÍ vb. IV v. **tapa**[2].

TĂPLĂU s. n. (Min.; ieșit din uz) Iască pe care o foloseau minerii, în loc de fitil, la producerea exploziilor. Cf. VICIU, GL., FD I, 177.

— Pl.: ?
— Din magh. **tapló.**

TĂPLĂÚG, -Ă adj. v. **clăpăng.**

TĂPLĂUGÍT, -Ă adj. v. **clăpăugit.**

TĂPLÉU s. m. v. **diplău.**

TĂPÓȘNIC s. m. v. **tapoșnic.**

TĂPSÍE s. f. v. **tipsie.**

TĂPSUÍ vb. IV v. **tăpșui.**

TĂPȘÁN s. n. **I. 1.** Loc neted sau (ușor) înclinat (acoperit de verdeață), aflat pe vîrful unui munte sau al unui deal, între doi munți sau două dealuri, pe coastă sau la poale. V. p l a t o u. [Moșia] *trece piste părău și apucă muche la deal, alături cu tăpșanul* (a. 1776). ȘTEFANELLI, D. C. 119. *De pe acest tăpșan culminant, de unde munții Săcuieni cotesc spre țara Vrancei, tot Bărăganul... se arată.* ODOBESCU, S. III, 194. *Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind; Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic, Cînd coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic.* EMINESCU, O. I, 85. *Pădurea părea că nu mai are sfîrșit. Caii se ghemuiau pe tăpșanele repezi.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 47, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO I$_1$, CCXLIII. *Ajunseră pe un tăpșan de unde începeau să se vadă culmile altor munți.* D. ZAMFIRESCU, A. 158, cf. ALEXI, W. *Ne-am oprit pe un tapșan.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 46. *Și-am dus-o pe-un tăpșan, La moara lui Rotopan.* PAMFILE, J. II, 307. *Întinsele șesuri ori tăpșanuri, așternute cu un pămînt negru..., de toate acestea Moldova s-a bucurat.* N. A. BOGDAN, C. M. 2, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Tăpșanul lin cobora într-o vale mai largă, cu așezări gospodărești.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 9. *Șatrele-ntr-un peș ședeau revărsate într-o curătură proaspătă, pe un tăpșan verde.* VOICULESCU, P. II, 73. *Cărarea ocolI pe după un pîlc de brădiș tînăr, pe-un tapșan ușor înclinat.* SADOVEANU, O. IX, 16. *Surugiul lăsă caii slobozi să se adape și apoi îi îndemnă peste drumul tăiat în rîpă, ieșind greu pe tăpșan, deasupra.* CAMIL PETRESCU, O. II, 284. *Compania se aduna pe tăpșan, în jurul bucătăriei.* CAMILAR, N. I, 39. *Cîți metri socoți că are-n lat tăpșanul ăsta?* GALAN, B. I, 85. *Oile noastre păscute pe tăpșanele verzi.* V. ROM. iulie 1969, 7. *Ce s-aude-n depărtare? Glas de om chiuind tare: „Hai, ho, ța, ho, Bourean, Trage brazdă pe tapșan!"* ALECSANDRI, P. P. 168, cf. BUGNARIU, N., com. MARIAN, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, CHEST. IV 84/174a, 87/448, ALR I 407/218, ALR SN III h 815, A V 15. *Florile de pe-un tăpșan Și zilele dintr-un an.* FOLC. TRANSILV. II, 341. ✦ (Învechit) Loc mai

ridicat și neted, amenajat pentru unele culturi de grădină. [În grădină] *să nu rămîie decît numai tăpșanurile pentru fasole și curechiu.* IONESCU, C. 47/26, cf. 14/1.

2. (Atestat prima dată în 1509, cf. D. BOGDAN, GL. 109) Loc viran mai ridicat, aflat de obicei în mijlocul unui sat (sau al unei curți), unde se face hora, unde se string oamenii în zilele de sărbătoare, unde se joacă copiii etc. *În față se întindea ograda, tăpșan verde.* CONTEMPORANUL, V_2, 481. *A înșfăcat în brațe pe Stanca Radii și, nici una nici alta, s-o arunce în sus de pe tăpșan, unde se făcea hora.* CARAGIALE, O. I, 38. *Tăpșanurile sterpe din jurul caselor și-au deschis... brazde fecunde.* C. PETRESCU, S. 179. *Oamenii ies seara pe un tăpșan verde din fața șirului de case.* CĂLINESCU, C. O. 192. *Vedea tăpșanul cel mare din mijlocul satului umplut de-o lume gălăgioasă și veselă.* CONTEMP. 1955, nr. 467, 2/1. *Bădița Andrei a început un joc „în doi" pe care l-a jucat pe tăpșan.* CAMILAR, C. 41. *Ieșisem pe furiș din curte și o luasem pe tăpșan, pe lîngă gard.* V. ROM. iunie-iulie 1963, 104. *Foaie verde leuștean, Colea-n vale, pe tepșean, La poarta lui Todiran... Crește-un măr și-un calapăr.* BALADE, III, 220.

II. (Regional) **1.** Ridicătură de zid care formează vatra cuptorului sau pe care este așezată soba. Cf. D. BOGDAN, GL., H XVII 5, DENSUSIANU, Ț. H. 336, GREGORIAN, CL. 63, TODORAN, GL., CHEST. II 331/10a, 45, 48, 93, ALR II/762, A III 12. ✦ Partea dinaintea cuptorului, unde se adună cenușa sau cărbunii (Jena — Lugoj). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192. ✦ Lemn așezat înaintea vetrei focului și pe care țăranii își pun hainele la uscat. Cf. DR. IV, 851, ȘĂINEANU, D. U., H XVII 5, VICIU, GL., CHEST. II 314/10.

2. Zid care alcătuiește temelia casei și pe care se pun tălpile (Frînceşti — Tîrgu Jiu). Cf. CHEST. II 90/44. ✦ Un fel de prispă la casă (Șirnea — Zărnești). Cf. CHEST. II 70/66.

3. Scobitură sau ieșitură a zidului casei, pe care se țin diverse obiecte casnice; poliță. Cf. BUL. FIL. V, 174, RĂDULESCU-CODIN, CHEST. II 283/116, ALRM II/I h 368/987. ✦ (În forma *tepșan*) Laviță în casele țărănești pe care se așază vasele (Pietroșeni — Zimnicea). ALR I 686/922.

— Pl.: *tăpșane* și *tăpșanuri*. — Și: (regional) **tepșán, topșán** (A IV 5) s. n.

— **Tăpși** + suf. *-ean*.

TĂPȘÁR s. m. (Prin Transilv.) Om sărac care, neavînd casă, locuiește în casele altora, plătind tapșă[3]; (regional) tăpșaș (Bonț — Gherla). Cf. CHEST. II 8/345.

— Pl.: *tăpșari*. — Și **tăpșér** s.m. CHEST. II 8/269, 270, 345.

— **Tapșă[3]** + suf. *-ar*.

TĂPȘÁȘ s. m. (Regional) Tăpșar (Pomi — Baia Mare). Cf. CHEST. II 8/367.

— Pl.: *tăpșași*.

— **Tapșă[3]** + suf. *-aș*.

TĂPȘÁI vb. IV. Tranz. (Regional) **1.** (În formele *tepșăi, topșăi*) A netezi mămăliga (cu o lopățică sau cu o lingură) după ce s-a mestecat; (regional) a tăpși. Cf. ALRM SN III h 924/219, 260.

2. A turti, a strivi ceva (cu piciorul) (Vad — Făgăraș). LEXIC REG. 54.

— Prez. ind.: *tăpșăiesc*. — Și: **tepșăi** (ALRM SN III h 924/219), **topșăi** (ib. 924/260) vb. IV.

— **Tapșă[1]** + suf. *-ăi*.

TĂPȘĂNÁȘ s. n. (Rar) Diminutiv al lui tăpșan **(1 1)**. *După ce ieșă din pădure, iată că nu departe, pe-un tăpșănaș, vede doi oameni bătrîni lucrînd.* VASILIU, P. L. 73, cf. SCL 1976, 401.

— Pl.: *tăpșănașe*.

— **Tăpșan** + suf. *-aș*.

TĂPȘÉR s. m. v. **tăpșar**.

TĂPȘÍ vb. IV. (Regional) Tranz. **1.** (Folosit și absol.) A bătători (pămîntul); a nivela **(2)**. *După ce au aruncat aceste semințe în pămînt, trebuie să tragă cu grebla... și apoi să tăpșească cu o lopată pe deasupra șanțurilor.* ap. TDRG, cf. ALR SN V h 1 449/192. ✦ A netezi mămăliga (cu o lopățică sau cu o lingură) după ce s-a mestecat; (regional) a tăpșui, a tiopăni, a topăli, a tropoti. *Femeia însărcinată să nu tepșească mămăliga, căci va face copii chelboși.* CANDREA, F. 238, cf. DR. V, 896, ȘĂINEANU, D. U. *Dacă tepșești tare mămăliga, bărbatu-ți moare înnădușit.* I. CR. IV, 239, com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI, cf. ALRM SN III h 924, A V 34, VI 9, 26, 33. ✧ Refl. pas. *Se numește leafă și o lopățică mai mică cu care se tăpșește sau tepșește mămăliga înainte de ce se răstoarnă din ceaun.* MARIAN, Î. 200. ✧ Fig. *Începe a mă tăpși pe obraz și-a-mi zice: — Doamne... Cuță, cît ești de frumușică.* CONTEMPORANUL, VI_1, 486. (Refl.) *Eu o-nîtreb de măritat, Ea-mi strigă că n-a mîncat. Se tepșește lată-n pat.* PAMFILE, C. Ț. 323.

2. A turti, a strivi ceva (cu piciorul). Cf. LEXIC REG. II, 42, 54.

— Prez. ind.: *tăpșesc*. — Și: **tepși, topși** (ALRM SN III h 924/574), **tupși** (LEXIC REG. II, 42), **tăpuși** (CHEST. VIII 15/9) vb. IV.

— V. **tapșă[1]**.

TĂPȘÍE s. f. v. **tipsie**.

TĂPȘUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A netezi mămăliga (cu o lopățică sau cu o lingură) după ce s-a mestecat; (regional) a tăpși. Cf. VUIA, PĂST. 135.

— Prez. ind.: *tăpșuiesc*. — Și: **tăpsui** (SCL 1976, 401), **tepșuí** (DR. V, 372, ȘEZ. III, 69) vb. IV.

— **Tapșă[1]** + suf. *-ui*.

TĂPTALÁGĂ s. f. v. **pitpalacă**.

TĂPTĂLÁCĂ s. f. v. **pitpalacă**.

TĂPTĂLÁGĂ s. f. v. **pitpalacă**.

TĂPTĂLAGÓI s. m. v. **pitpălăcoi**.

TĂPTĂLĂGÓI s. m. v. **pitpălăcoi**.

TĂPTĂLÓG s. m. v. **pitpalac**.

TĂPȚÍE s. f. v. **tipsie**.

TĂPUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A ciopli puțin un lemn rotund, ca să poată sta pe tăvălugi (Băuțar — Caransebeș). Cf. VICIU, GL. *Tăpuiește lemnu ala, vezi, că nu stă pe tăvăluci!* id. ib.

— Prez. ind.: *tăpuiesc*.

— De la **tapă[1]**.

TĂPUȘÍ vb. IV v. **tăpși**.

TĂR[1] interj. (Regional) Strigăt cu care se alungă caprele. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192.

— Onomatopee.

TĂR[2] s.m. (Regional) Sergent de stradă. Cf. I. CR. II, 219.

— Pl.: *tări*.

— Etimologia necunoscută.

TĂRÁBĂ s. f. v. **tarabă**.

TĂRÁNĂ s. f. v. **trahana**.

TĂRAPANÁ s. f. v. **tarapana**.

TĂRÁȘ s. m. v. **taraș**.

TĂRAÚLĂ s. f. v. **taraulă**.

TĂRĂBÁNȚ s. m. v. **dorobanț**.

TĂRĂBÁNȚĂ s. f. v. **tărăboanță[1]**.

TĂRĂBĂNTÁȘ s. m. v. **tărăbonțaș**.

TĂRĂBÍG s. m. (Regional) Viţel de un an. Cf. LEXIC REG. II, 17.
— Pl.: *tărăbigi.*
— Etimologia necunoscută.

TĂRĂBIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui t a r a b ă. Cf. POLIZU, BARCIANU, BL III, 19.
— Pl.: *tărăbioare.*
— **Tarabă** + suf. *-(i)oară.*

TĂRĂBÎNŢÁŞ s. m. v. **tărăbonţáş.**

TĂRĂBÎNŢĂŞÉL s. m. (Învechit, rar) Tărăbonţaş. *Lăturaşi, curteni, tărăbînţaşăi şi vătăjei, cărora li să dă şi pecetluituri roşie pe feţele lor scrise* (a. 1762). URICARIUL, II, 169.
— Pl.: *tărăbînţăşei.*
— **Tărăbînţaş** + suf. *-el.*

TĂRĂBLĂU s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Epitet dat unui om leneş; tîrîie-brîu, pierde-vară. Cf. CV 1952, nr. 1, 34, UDRESCU, GL. *Da nici cu tărăblîu ăla n-o mai face treabă.* CV 1952, nr. 1, 34.
— Pl.: *tărăblăi.* — Şi: **tărăblîu** s. m.
— Cf. r a b l ă u.

TĂRĂBLÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Regional) Nătăfleţ **(1)**. *E cam tărăbleţ, nu bagă dă samă.* TOMESCU, GL.
— Pl.: *tărăbleţi, -e.*
— Etimologia necunoscută.

TĂRĂBLÎU s. m. v. **tărăblău.**

TĂRĂBOÁNŢĂ[1] s. f. **1.** Roabă **(1)**. *Roaba (tiriboanţa) iaste de lipsă ca să se care cu dinsa pămînt sau gunoi pre straturi.* ECONOMIA, 119/11, cf. CLEMENS, LB, POLIZU, CIHAC, II, 531. *Cari săpau cu cazmalele, cari cărau cu tărăboanţele..., în sfîrşit lucrau oamenii cu tragere de inimă.* CREANGĂ, A. 8. *În acea învălmăşeală taraboanţele încărcate cu marfă trepădau în toate părţile, purtate în fuga mare de matrozi.* ODOBESCU, S. III, 249, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 168. *Apoi, de-a dura, pe umere, în spate, pe tragle, în tărăboanţe, se îndreptau spre beciuri.* HOGAŞ, DR. II, 40. *Fusese evacuată de proprietar, acum, în umezeala şi noroiul lui octombrie, cu trei copii de gît şi cu o tărăboanţă de boarfe.* GALACTION, O. A. I, 153. *Au venit cu tărăboanţele, să încarce gunoiul.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 98, cf. ŞĂINEANU, D. U., PRIBEAGUL, P. R. 58. *Automobilele sînt înlocuite cu tărăboanţe în care schelete negre ori cafenii transportă gîfîind.* RALEA, O. 48, cf. IORDAN, L. M. 200, ALR I 724, A I 20, 22, 23, 26, 35, V 14, 28, VI 26, MAT. DIALECT. I, 99, 217, TEAHA, C. N. 272. ◇ E x p r. (Regional) **A lua pe cineva în tărăboanţă** = a lua pe cineva peste picior, a-l zeflemisi. *Măi babă, parc-ai mîncat mătrăgună, a zis moşneagul..., luînd pe babă în tărăboanţă.* I. CR. II, 176. ✦ (Regional) Cotigă. Cf. ALR SN II h 354, ALRM SN I h 237. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Epitet dat unui om care umblă de colo-colo fără să lucreze ceva; om lăudăros, palavragiu. Cf. UDRESCU, GL.

2. (Regional; în forma *tîrboanţă*) Bucată de lemn, aşezată pe fiecare din cele două telegi ale carului, în capetele căreia se înfig ţepuşele (Agîrbiciu — Huedin). LEXIC REG. II, 75.

— Pl.: *tărăboanţe* şi (regional) *tărăbonţi* (ALR I 724/98, 247, 251, 363, 370, 375, 385). — Şi: (regional) **taraboánţă, tarabónţă** (ALR I 724/305, ALRM SN I h 237, FD II, 160, 161) s. f., **tarabónţ** (ALR I 724/402) s. n., **tărăbánţă** (CIHAC, II, 531, ALR I 724/516), **tărăbónţă** (ib. 724/320), **tărăbóniţă** (ib. 724/388), **tîrboánţă, tîribónţă** (LEXIC REG. II, 106), **teriboánţă** (KLEIN, D. 438, LB, ALR I 724/255), **tarboánţă** (DDRF), **tarbónţă** (ALR I 724/278, 298, 339, 341), **tărboánţă** (A I 35), **tărbánţă** (CIHAC, II, 531), **tărbónţă** (ib., ALR I 724/270) s. f., **tărbónţ** (ib. 724/295, 302) s. n., **tărbóniţă** (ALR I 724/268), **tărbónţie** (ib. 724/347), **tirboánţă** (CIHAC, II, 531), **tîrboánţă** (ALR I 724/257, 273, 285, 289, 308, 333, A I 12, 13, 17, 21), **tîrbónţă** (ALR I 724/266, 269, 350, 355, LEXIC REG. II, 108), **tîrbónţie** (ALR I 724/357, pl. **tîrbonţii** ib.), **tîrbónţe** (ib. 724/359, pl. *tîrbonţii* ib.), **toroboánţă** (CIHAC, II, 531, SCRIBAN, D., ALR I 724/61), **torogoánţă** (ib. 724/231), **trabónţă** (ib. 724/337), **trabóliţă** (ib. 724/345), **trăbóţă** (ib. 724/343), **triboánţă** (GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ALR I 724/290, 315), **tribónţă** (ib. 724/348, 354, 357, 361, GLOSAR REG.) s. f., **tribónţ** (ALR SN II h 354/250) s. n., **dărăboánţă** (VICIU, GL.) s. f., **dărăbánţ** (H XVIII 142) s. n.
— Din magh. **targonca, torbonca.**

TĂRĂBOÁNŢĂ[2] s. f. v. **tărăbuţă.**

TĂRĂBOÁŞCĂ s. f. (Regional) Stomac de porc umplut cu bucăţi de carne cu sînge, amestecate cu păsat; (regional) chişcă (Şieu Măgheruş — Bistriţa). MAT. DIALECT. I, 288.
— Pl.: *tărăboşti.*
— Etimologia necunoscută.

TĂRĂBÓI s. n. Gălăgie mare; zarvă, scandal, tămbălău, (regional) tălălău[1], tololoi[1] **(1)**. *Făceam un tărăboi, de se strînsese lumea ca la comedie împrejurul nostru.* CREANGĂ, A. 57. *Aş fi stat mult la hanul Minjoalii, dacă nu venea socru-meu... să mă scoată cu tărăboi de acolo.* CARAGIALE, O. I, 337. *Ieri... am avut tărăboi mare.* VLAHUŢĂ, D. 256. *Alţi oameni apucă ciomege şi bat în butoaie..., făcînd mare tărăboi.* SEVASTOS, N. 315, cf. DDRF. *Pîn' la ziuă prelungeşte A făclielor veghere şi să piară dintre noi Strigăt, certuri, tărăboi.* OLLĂNESCU, H. O. 206, cf. BARCIANU, ŞIO II[1], 349, ALEXI, W., TDRG. *Urmări multă vreme o cotofană care sărea, făcînd un tărăboi asurzitor.* AGÎRBICEANU, S. P. 103. *După vreun sfert de ceas de tărăboi, se aleseră doi ţărani care să parlamenteze.* REBREANU, R. II, 167, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Uneori ai vrea să mai auzi o romanţă banală sau tărăboiul unui jaz.* VINEA, L. I, 248. *Dacă nu se mută Natalia, o să se facă tărăboi mare!* STĂNOIU, C. I. 213. *Şi s-a iscat gîlceavă-n cele zise Şi-un tărăboi cum nu se pomenise.* ARGHEZI, S. V, 190. *O să-l cheme, ca să afle ce spune oraşul despre tărăboiul din fundătură.* STANCU, R. A. IV, 124. *Cînd prindea vreunul, nu numai că îl bătea, dar făcea şi tărăboi.* PREDA, M. 109. *Deocamdată, sub ferestrele mele e un tărăboi, aşa, ca în prima zi de vacanţă.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 657, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. ✦ Agitaţie în jurul unui fapt, vîlvă. *Se face adesea mult tărăboi publicistic.* V. ROM. august 1970, 63.
— Pl.: (neobişnuit) *tărăboaie.* TDRG, CADE, SCRIBAN, D. — Şi: (prin estul Munt.) **dărăbói** s. n. SCRIBAN, D.
— Cf. ngr. θόρυβος.

TĂRĂBÓNIŢĂ s. f. v. **tărăboánţă**[1].

TĂRĂBONŢÁR s. m. (Învechit, rar) Tărăbonţaş. CIHAC, II, 531.
— Pl.: *tărăbonţari.* — Şi: **torobonţár** s. m. CIHAC, II, 531.
— **Tărăboánţă**[1] + suf. *-ar.*

TĂRĂBONŢÁŞ s. m. (Învechit) Persoană care transportă sarea cu tărăboanţa **(1)** în ocnele de sare; (învechit, rar) tărăbînţăşel, tărăbonţar. *Tot rufetul acesta al ocnii, ce se cuprinde 225 liudi, adecă şaugăi, lăturaşi, tărăbînţaşi, vătăjei, să li se dea şi pecete roşie... ca să fie cunoscuţi* (a. 1765). URICARIUL, II, 171, cf. TDRG.
— Pl.: *tărăbonţaşi.* — Şi: **tărăbînţáş, tărăbăntáş** (ARHIVA II, 617), **ţărăbuntáş** (DDRF), **tărbunţáş** (TDRG), **tărbuntáş** (DDRF) s. m.
— **Tărăboánţă**[1] + suf. *-aş.*

TĂRĂBÓNŢĂ s. f. v. **tărăboánţă**[1].

TĂRĂBÚC[1] s. n. (Regional) Resturi de paie, de fîn etc. (amestecate cu praf), nemîncate de vite sau de cai; ogrinji **(1)**. *Adunam de prin curte şi din obor toate tărăbucurile şi gunoaiele în grămezi şi le dam foc, ca să*

ferim vitele de muscă. AL LUPULUI, P. G. 87, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192, LEXIC REG. 47.

— Pl.: *tărăbucuri.*
— Etimologia necunoscută. Cf. b u c.

TĂRĂBÚC[2] s. n. v. **tîrboc[1].**

TĂRĂBÚF s. n. v. **tîrboc[1].**

TĂRĂBUNTÁȘ s. m. v. **tărăbonțaș.**

TĂRĂBÚȘCĂ s. f. (Prin Olt.) Măsură de capacitate egală cu 1,20 l (COM. SAT. III, 52); țoi, sticlă mică (LEXIC REG. 27); (prin Mold.) un sfert de litru de țuică (I. CR. VII, 311).

— Pl.: *tărăbușe.*
— Etimologia necunoscută.

TĂBĂBÚȚĂ s. f. **1.** (De obicei la pl.) Bagaj, calabalîc, catrafuse. Cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Să vă luați tărăbuțele și... să veniți.* MAIORESCU, D. II, 30. *Eol, starostele vînturilor, aibă grijă de familia și de tărăbuțele mele!* CARAGIALE, O. VII, 159. *Umblam cu tărăbuțele de colo pînă colo.* ISPIRESCU, L. 174, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 349, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Și-a luat tărăboanțele și a plecat dup-aici.* UDRESCU, GL. ◇ E x p r. **A-și lua tărăbuțele** = a pleca pe furiș; a-și lua catrafusele. Cf. ZANNE, P. III, 393.

2. (Regional) Cărucior cu două sau cu patru roți; cotigă. Cf. UDRESCU, GL., ZANNE, P. V, 618. ◇ E x p r. **Nici în car, nici în căruță, nici în tărăguță (tărăbuță),** se spune despre cineva care nu se mulțumește în nici un chip. Cf. ZANNE, P. V, 124.

— Pl.: *tărăbuțe.* — Și: **tărăboánță, tărăgúță** s. f.
— **Tarabă** + suf. *-uță.*

TĂRĂCÁN s. m. v. **taracan.**

TĂRĂCÉR subst. v. **tărîțar.**

TĂRĂDÁICĂ s. f. v. **taradaică.**

TĂRĂGÁNIE s. f. (Regional; cu sens colectiv) Fire de păioase rămase pe miriște după strînsul și căratul recoltei (Cîndești). LEXIC REG. II, 119.

— Etimologia necunoscută.

TĂRĂGĂI[1] s. f. v. **tărgăi.**

TĂRĂGĂÍ[2] vb. IV v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂIÁLĂ s. f. v. **tărăgăneală.**

TĂRĂGĂNÁ vb. I. **1.** R e f l. (Învechit, rar) A-și avea originea, a-și trage obîrșia, a descinde. *Neamul țării Moldovei de unde să trăgănează? Din țările Rîmului.* M. COSTIN, O. 42.

2. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A amîna de pe o zi pe alta rezolvarea unei probleme, săvîrșirea unei acțiuni; a întîrzia, a tergiversa, a temporiza, (învechit) a tămîndra. Cf. ANON. CAR. *Mai trecînd și peste acel soroc... și cunoscînd și noi înșine că rău și fără cuvînt umblăm pricinuind și străgănînd, din buna noastră voie am căzut cu rugăciune* (a. 1777). IORGA, S. D. XXI, 78. *Trăgăna chestiunea căsătoriei Elisabetei cu Bogdan.* ASACHI, S. L. II, 80, cf. POLIZU. *Mihai tot încă, cu bine, cu rău, țși trăginase pînă la 9 ani eroica-i domnie.* HASDEU, I. V. 216, cf. COSTINESCU. *Eu mă făceam că-l ascult și l-am tot trăgănat cu cuvinte îngăimate, pînă ce a sosit bărbatu-meu.* GANE, ap. CADE. *Împăratului însă nu-i prea plăcu zorul ce da sfetnicul pentru nuntă și mai tărăgăi lucrurile.* ISPIRESCU, L. 227, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. III, 95. *Petre a Smarandei tot tărăgănase și el însurătoarea.* REBREANU, R. I, 282, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *De șase luni de zile tărăgăniți. Mi-e frică De-atîta amînare, că fagurii se strică.* ARGHEZI, S. V, 56. *Am tărăgănat, în vreme ce voi vă agitați prostește.* V. ROM. ianuarie 1955, 96. *Știi că nu se mai poate tărăgăna, trebuie... să-mi aduc actele necesare.* VINEA, L. II, 98, cf. ȘEZ. V, 164. ◇ F i g. *Aice ne caută a trăgana condeiul istoriei se păsim a scrie și alte neamuri de care s-au risipit țerile aceste.* N. COSTIN, LET.[2] I, 78. ◇ R e f l. p a s. *S-au trăgănat sfada, pănă la stingerea de tot a Troadii.* M. COSTIN, O. 250. *Pănă la anul s-au trăgănat alesul lucrului.* CANTEMIR, HR. 92. *Speriindu-ne d-o atăta cheltuială în 5 luni ce ni s-au străgănat judecata, fără a lua vreun sfîrșit,... ni s-au dat voie a merge pe la casele noastre* (a. 1790). BUL. COM. IST. V, 287. *Neajunsul pomenit al casei răsurelor să trăgănează încă de mai înaintea așăzărei birului* (a. 1814). URICARIUL, I, 223. *Este nădejde de a vede curmate prin învoială dezbinările ce să trăgănează acum de doi ani.* AR (1829), 46[2]/33. *Chestia se trăgănea într-un mod intolerabil.* MAIORESCU, D. II, 18, cf. GOROVEI, CR. 461, PAPAHAGI, C. L. *Cercetările durau, se tărăgănau.* STANCU, R. A. III, 245. ◇ I n t r a n z. *Iară de ar mai trăgăna cu aceste amestecături, închinîndu-să la alții, plata faptelor lor gata iaste.* N. COSTIN, L. 411. *Divorțul a trăgănit mai puțin și copilul mi-a fost dat mie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. ◇ E x p r. (Rar) **A trăgăna la vreme** = a tergiversa, a temporiza. *Se numise o comisie din senat, pentru a cerceta condițiile tractatului propus de împăratul, dar nu se încheie nimic, trăgănînd la vreme.* BĂLCESCU, M. V. 201. ✦ (De obicei cu complementul „pașii", „mersul") A merge încet, anevoie, tîrîndu-și picioarele. Cf. COSTINESCU. *Tărăgănîndu-și mersul, trec frații lor, hoinarii, Cu mîna spre pomană.* LESNEA, I. 127. *Tărăgăna pasul pe trepte.* ARGHEZI, S. XI, 126. ◇ R e f l. *Pe cîmp plin de zăpadă, Se trăgănează-ncet pe gios O jalnică grămadă.* ALECSANDRI, P. III, 268. ✦ A vorbi rar, lungind silabele. *Ce dorîți mă rog?— îl întrebă ea trăgănînd vorbele.* SLAVICI, N. II, 270. *Nu-i vinovată, tărăgăni și cu necaz, dar și plăcut emoționat, ministrul.* ARGHEZI, S. XI, 68. *Fel de fel de glasuri îl întrebau de sănătate, tărăgănînd insinuant cuvintele.* VINEA, L. I, 56.

3. I n t r a n z. și r e f l. (Despre vreme, timp) A se scurge încet, a se prelungi. *Domniia lui Ștefan Vodă au fost cu mare bivșug țării la toți anii domniei sale, care s-au trăgănat tocmai 5 ani.* M. COSTIN, O. 180. *Așe i s-au trăgănat vremea, de au zăbăvit în streinătate 7 ani.* NECULCE, L. 35. *S-au trăgănat vreme de au trecut mai trei luni pănă au purces.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 153/33. *Trăgănîndu-se trei luni și auzindu-se la împărăție de rădicarea acelui sultan..., îndată au trimis un pașă cu oaste* (începutul sec. XVIII). LET.[2] III, 72. *Iarna se trăgănă ușoară, cu zilele posomorîte.* GÎRLEANU, N. 166. ◇ R e f l. i m p e r s. *Nu s-au trăgănat tare mult și sosi și Petrea... cu alai mare.* SBIERA, P. 128.

4. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Popular) A cînta alene (cu jale); a doini. Cf. LB, CONV. LIT. XX, 1 019. *Feciorilor harnici le stă bine să trăgăneze un cîntec cînd își plimbă așa, domol, mîna pe spatele vitelor.* AGÎRBICEANU, A. 495, cf. H XVIII 94. *Tragănă, mîndră, tragănă.* MÎNDRESCU, L. P. 151. *Eu de-oi prinde-a trăgăna, Frunzele vor tremura.* BIBICESCU, P. P. 320, cf. VICIU, GL. *Stoie, Stoie, domnuț mare, Cînd oi prinde-a trăginare, Văile s-or turbura.* ȚIPLEA, P. P. 25. *Hei, tu, Vidră, doamnă mîndră, Tragină-mi-ți una, Pîn-om merge pe-aicea.* BUD, P. P. 12. *Că și eu mi-am trăginat, Frunză de codru pălit Și acee m-o-nbătrînit.* BÎRLEA, C. P. 161, cf. ALR I 1 465/107. ✦ R e f l. A se jeli, a se boci. *Codrule, cetinule, Ce te legini, Ce te tregini...? Cum eu nu m-oi trăgîna, Numa eu am audzit, C-or scula domnii iobagii Ș-or tăie ciungii și fagii Și s-or despărți tăți dragii.* ȚIPLEA, P. P. 55.

5. I n t r a n z. (Despre vînt) A adia. *Cînd vîntu c-o trăgăna, Tu atunci te-i legăna.* BIBICESCU, P. P. 280. *Neaua ninge, De mi-l unge, Vînt tragănă, De-l leagănă.* DENSUSIANU, Ț. H. 267. *Vîntu cînd o trăgăna, Fluiera o răvăna, Oile toate-or juca.* COM. SAT. V, 10. *Cînd vîntul va trăgăna, Pruncul îl va legăna.* FOLC. TRANSILV. II, 311.

6. Tranz. (În expr.) **A trăgăna o viață** sau **a-și trăgăna traiul** = a o duce greu, a trăi de azi pe mîine. Cf. COSTINESCU. *Chinul atît a măcinat Puterile-i, cît sarbăd d-abia-și trăgăna traiul.* COȘBUC, P. II, 182. (Intranz.) **A trăgăna de** (sau **la**) **moarte** v. moarte.

7. Intranz. (Regional; în expr.) **A trăgăna cu ochii** = a trage cu ochiul. *Și cu ochii-oi trăgînd, Trei-patru* [drăguți] *mi-oi căpăta.* DOINE, 294, cf. ȘEZ. II, 33. *El cu ochii trăgăna, Cătă Anița zicea: „Tu Aniță, birtășiță, Adă-mi vin cu vedera".* ALEXICI, L. P. 15. (Refl.) **A se tărăgăi de chica dracului** v. chică.

— Prez. ind.: *tărăgănez.* — Și: (popular) **trăgănă** (prez. ind. și *trăgăn),* (învechit și regional) **trăgînă** vb. I, **tărăgăi** vb. IV, **străgănă** vb. I, **străgăni,** (regional) **tărăgăni, trăgăni** vb. IV, (din necesități de rimă) **tregîná** vb. I.

— Cf. trage.

TĂRĂGĂNÁRE s. f. Acțiunea de a (se) tărăgăna.

1. Amînare, tergiversare, temporizare; tărăgăneală **(1),** (regional) tîrșoneală. Cf. tărăgăna **(1).** *În mijlocul acestor trăgănări, fiiul unui cozac faimos... cuteză a-i dori inima și mîna.* ASACHI, S. L. II, 6. *Generalul... văzînd atîtea trăgănări diplomatice a și apucat să ocupe comitatul Marmației.* BARIȚIU, P. A. I, 44, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Să plătești la timp, fără trăgănire, că numai așa mai găsești și-al-dală.* JIPESCU, O. 64. *Asemenea trăgănări îmi rup inima, îndoiala mă roade.* CONTEMPORANUL, V_2, 491, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru străgănirea și biruirea procesului.* BUL. FIL. X, 79. ✦ Mers lent, încet, cu pași rari. *Tărăgănirile lenevoase ale unui tango.* ARDELEANU, D. 164.

2. Rostire rară și prelungită a unui sunet (în timpul vorbirii sau al executării unei melodii); doinire. *Să să învețe cum trebuie a ceti... cu glasul cuviincios, curat și fără de nice o trăgănare* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201, cf. COSTINESCU, BARCIANU. *Îți caută prilej de vorbă toți cu aceleași cuvinte, cu aceeași tărăgănire de glas.* DELAVRANCEA, H. T. 4, cf. ALEXI, W. *Fetele și băieții, încercuindu-l, cîntau din gură, acompaniindu-l cu tărăgăniri lungi.* ARDELEANU, D. 161. *Începu să cînte din caval. Era o doină apăsătoare, cu tărăgăniri pline de amar.* CAMIL PETRESCU, O. I, 114.

3. Scurgere înceată a timpului, prelungire. Cf. tărăgăna **(3).** *Durarea (tărăgănarea) timpului de lucru.* ANDRIEVICI, A. 167.

— Pl.: *tărăgănări.* — Și: (popular) **trăgănáre,** (învechit și regional) **străgănire,** (regional) **tărăgănire, trăgănire** (COSTINESCU, DDRF) s. f.

— V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÁT, -Ă adj. **1.** (Despre acțiuni; și adverbial) (Care este) executat încet, alene, cu zăbavă, cu multe amînări. *Oglindindu-se în unde, stîlpi și-arcade se confundă, Pe cînd clopotu-nviază trăgănat și monoton.* MACEDONSKI, O. I, 154. *Trăgănat plîngea-n restimpuri cîntecul ardelenesc.* COȘBUC, P. I, 318, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Apoi, conașule, unii s-au învoit..., făcu Lupu Chiriloiu trăgănat.* REBREANU, R. II, 12. *Văzu despărțirea trăgănată, cu întîrzieri.* ARDELEANU, D. 90. *Un revolver și nimic mai mult! vorbi Costea cu o tărăgănată indiferență.* C. PETRESCU, C. V. 320. *Soldații... treceau cîntînd tărăgănat, cîntece din care nu reții decît refrenul.* BRĂESCU, A. 21. *Întîi suieră un dîmb scurt, pe urmă se lăsară trăgănat spre apă, în negurile mari.* SADOVEANU, O. I, 299. *Pe lespezile de piatră, umede și negre de praful de cărbune, se scurgeau trăgănat grupele de emigranți.* BART, S. M. 33. *Bătrînul, surprins, rîde tărăgănat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 25. *Vorbi din nou, tărăgănat.* GALAN, Z. R. 15. *Din cînd în cînd iuțea pasul,... apoi revenea la mersul tărăgănat al celui care vrea să piardă și să cîștige timp.* VINEA, L. I, 13. *Avea aceeași voce, cu suflu puțin și tărăgănat.* PREDA, R. 178. *Omul care vorbea tărăgănat, aproape tînguitor, cu ceva străin în vorba lui românească, se ridică.* V. ROM. ianuarie 1965, 9. *Cîntă mîndră, trăgănat, Să te-aud de la Bănat.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 290, cf. T. PAPAHAGI, M. 235. ✦ (Rar; despre oameni) Care se mișcă încet. *Trotuarele îmbîcsite de lume tărăgănată îl dezgustau.* ARGHEZI, S. XI, 84.

2. (Despre voce) Domol; (despre cuvinte) rar și prelungit. *Mi-a răspuns cu o voce trăgănată.* ALECSANDRI, T. 1 302. *Pasul îi era domol, mișcările mai lenețe, vorba mai tărăgănată.* CONV. LIT. XLV, 371. *Poftim! zise el cu glasul tărăgănat al boierilor bătrîni.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 20. *Moșneagul deschide portița mormăind cu glas trăgănat un cîntec din tinerețe.* DUNĂREANU, CH. 86. *Apoi, cu glas tărăgănat de femeie bătrînă și înțeleaptă, îi dete pilde.* STĂNOIU, C. I. 206. *Cîntîndu-și aleanul cu viers trăgănat.* VOICULESCU, POEZII, I, 29. *Mă întîmpină cu glas blînd, puțintel tărăgănat.* SADOVEANU, O. XVIII, 596. *Cîinele ... și-a regăsit o voce groasă, tărăgănată.* ARGHEZI, S. IX, 82. *Și-i stricau liniștea grădinii cu pașii și cu glasurile lor acum obosite și tărăgănate.* DEMETRIUS, A. 156. *Bună dimineața, ... sună în receptor un glas subțirel și tărăgănat.* V. ROM. ianuarie 1965, 78.

3. (Despre o melodie) Cu note sau modulații prelungite. *Se propti cu spatele de nucul cel tînăr și începu o doină trăgănată.* SLAVICI, ap. CADE. *Numai cîntecele trăgănate la glas și viteze în haiducii mă odihneau o clipă.* DELAVRANCEA, T. 21, cf. DDRF. *Uneori se auzeau cîntece trăgănate înfiripîndu-se.* AGÎRBICEANU, S. 351. *Cînd ai să fii mare... vei privi, stînd la masă, turcoaicele care bat din tobe mici... și cîntă melodii tărăgănate.* PAS, Z. I, 20. *Frînturi dintr-un cîntec tărăgănat de beție se tîrau alene pînă aici.* VINEA, L. II, 18. *Mîndră-i horea trăgănată La fetița supărată.* FOLC. TRANSILV. I, 311.

4. (Despre drumuri, terenuri etc.) În pantă lină, ușor înclinat. *Tocmai pe cînd suia un deal lung și trăgănat, alt om venea dinspre tîrg.* CREANGĂ, P. 40. *Lanuri și pajiști s-așternt în răzoare, pe coaste de grînduri ușor trăgănate.* VLAHUȚĂ, R. P. 64, cf. DDRF. *Urcam în pas de voie și fără grijă suișul cînd mai repede, cînd mai trăgănat al unei poteci.* HOGAȘ, M. N. 157. *Acolo departe, lucește o lumină mare... peste sate albe, peste coline trăgănate.* SADOVEANU, O. VIII, 201. *Pe verdeața răcoroasă a viilor de pe dealurile tărăgănate, lumina dimineții parcă fierbea ca o pulbere de cleștar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 278.

— Pl.: *tărăgănați, -te.* — Și: (popular) **trăgănát, -ă** adj.

— V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNEÁLĂ s. f. **1.** Amînare continuă; tărăgănare **(1).** Cf. POLIZU. *După mai multe străgăneli...,* Caragea a putut ieși din Constantinopol. GHICA, ap. CADE, cf. COSTINESCU. *Să întîmpine tot felul de străgăneli.* ISPIRESCU, ap. ȘĂINEANU, D. U. *Deci trebuia să se curme numaidecît această tărăgăială.* VLAHUȚĂ, N. 202, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd va observa tărăgăneala revizorului, se va adresa chiar ministrului.* REBREANU, R. I, 96, cf. SADOVEANU, O. IX, 336, SCRIBAN, D. *După multe tărăgăneli, primiseră un camion cu muniții.* T. POPOVICI, S. 395.

2. (Rar) Tîrîială. (Fig.) *Căzuți din cer, zac gîrbovi... și molcomi iau la pas Tărăgăneala vieții prin pulberile verii.* VOICULESCU, POEZII, II, 169.

— Pl.: *tărăgăneli.* — Și: (popular) **trăgăneálă,** (învechit și regional) **tărăgăiálă, străgăneálă,** (regional) **dărăgăneálă** (COMAN, GL.) s. f.

— **Tărăgăna** + suf. *-eală.*

TĂRĂGĂNÍ vb. IV v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÍRE s. f. v. **tărăgănare.**

TĂRĂGEÁC s. n. (Regional) Tinichea cu care se astupă gura cuptorului. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TĂRĂGÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** (Despre oameni) Lăsător, moale, leneș. UDRESCU, GL. *Tărăgit și nevoiaș ai mai fi fost, tizute!* id. ib.

2. (Despre acțiuni) Încet, mocoșit. UDRESCU, GL. *Lucru tărăgit miroase a neisprăvit.* id. ib.

3. (Despre vreme) Înnorat, mohorît, moinos. Cf. UDRESCU, GL. *N-ai văzut așa vreme tărăgită și urticoasă ca asta.* id. ib.

— Pl.: *tărăgiți, -te.*

— Cf. t ă r ă g ă n a.

TĂRĂGÚȚĂ s. f. v. **tărăbuță.**

TĂRĂIRÁM subst. (Regional) Ceartă, tărăboi, scandal. LEXIC REG. II, 102.

— Pl.: ?

— Formație onomatopeică. Cf. t a r a[1].

TĂRĂJNÉC adj., s. m. (Regional) (Om) mic de statură (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL. ✦ Prostănac, nătăfleț (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *tărăjneci.* — Și: **terejnéc** (COMAN, GL.), **torogeác** (id. ib.) adj., s. m.

— Etimologia necunoscută.

TĂRĂMTĂTÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A vorbi mult și fără rost. LEXIC REG. II, 108.

— Prez. ind.: *tărămtătesc.*

— Formație onomatopeică.

TĂRĂNI subst. pl. (Bot.; regional) Tigvă *(Lagenaria siceraria).* BORZA, D. 95.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

TĂRĂNTÓC, -OÁCĂ adj. v. **tărăntuc.**

TĂRĂNTÚC, -Ă adj. **1.** (Prin Olt. și prin nord-vestul Munt.) Prost, tont, zăpăcit; nerod **(1 1).** Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 205, id. GL., LEXIC REG. 27. *Cînd nevasta ți-i frumoasă, Toate grijile te-apasă; Dar și cînd e tărăntucă, Babițele-n somn te-apucă!* POP., ap. UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Omul mai era cum era..., dar femeia lui era o pedeapsă, o torontoacă de n-avea căpătîi.* SĂM. IV, 765. *Unde ți-s gîndurile, mă, tărăntocule?* UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *N-am văzut așa torontoacă de muiere.* id. ib. ◇ E x p r. **A umbla tărăntuc** = a vagabonda, a hoinări. *Umblă tărăntuc nebunul, bate cîmpii, în loc să-și vază de treburi.* id. ib.

2. (Prin nord-vestul Munt.; și substantivat) (Om) mic și îndesat. Cf. UDRESCU, GL. *Mă, torontocule, ce faci acolo, hai mai iute!* id. ib.

— Pl.: *tărăntuci, -ce.* — Și: **tărăntóc, -oácă, torontóc, -oácă** adj.

— Etimologia necunoscută.

TĂRĂPÁNE s. f. v. **tărăpanie.**

TĂRĂPÁNIE s. f. (Regional) **1.** (În forma *tărăpane*) Hărmălaie, tămbălău (Libotin — Baia Mare). LEXIC REG. II, 113.

2. Copil care încurcă pe cei mari, care le stă în cale. Com. din TURDA.

3. „Femeie corpolentă, zdrențăroasă și nebună" (Hațeg). TODORAN, GL.

— Pl.: ? — Și: **tărăpáne** s.f.

— Cf. t ă r ă p ă n i.

TĂRĂPĂNÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov.) **1.** A îmblăti. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ✦ F i g. A bate rău pe cineva; a ciomăgi. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. F i g. A căuta nod în papură. LEXIC REG. 110.

— Prez. ind.: *tărăpănesc.*

— Cf. t o r o i p ă n i.

TĂRĂPĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Bucov.; despre oameni) Ranchiunos. LEXIC REG. 110.

— Pl.: *tărăpănoși, -oase.*

— **Tărăpăni** + suf. *-os.*

TĂRĂRÁI s. n., s. m. (Regional) **1.** S. n. Cîntec continuu. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 21. *Ține ca neamțul tărăraiul.* id. ib.

2. S. m. Om cu care nu te poți înțelege (Băuțar — Caransebeș). TODORAN, GL.

— Pl.: ?

— Cf. t ă r ă r ă i.

TĂRĂRÁIE s. f. (Regional) **1.** Istorie lungă, pălăvrăgeală nesfîrșită; (popular) tărășenie **(1).** Cf. CIAUȘANU, V. 203, UDRESCU, GL. *Ce alta tărăraie?* id. ib. ◇ E x p r. **A o ține tărăraie** sau **a ține tărăraie lungă** = a lungi fără rost (o discuție, o lucrare etc.); a tărăgăna **(2).** *Femeile țin tărăraie lungă (sărbătorile), vreo trei zile-n șir.* LUNGIANU, ap. CADE. *Ia mai încheie: ce, vrei s-o ții tărăraie pînă mîine?* id. ib.

2. Grup de persoane nedisciplinat. Cf REV. CRIT. IV, 86.

— Pl.: *tărări.*

— Cf. t ă r ă r ă i.

TĂRĂRÁÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) **1.** A cînta întruna, monoton. *Neamțul începe iar să tărăraie.* ZANNE, P. IV, 644.

2. (Despre bibilici) A scoate strigătul caracteristic speciei respective (Cristești — Botoșani). Cf. H I 61. *Pichirea (bibilica) tărăraieste.* ib.

— Prez. ind.: *tărăraiesc* și *tărări.*

— De la **tarara.**

TĂRĂRĂ̆U s. n. v. **tălălău[1].**

TĂRĂRUÍ vb. IV. (Regional) **1.** T r a n z. A tărăgăna ceva; a pregeta. Cf. TOMESCU, GL.

2. I n t r a n z. A se șlei de puteri din cauza muncii; a boli. Cf. TOMESCU, GL.

— Prez. ind.: *tărăruiesc.*

— Cf. t ă r ă r a i e.

TĂRĂȘEÁLĂ s. f. (Prin vestul Olt.; în forma *tirășeală)* Vorbă, sfat. BOCEANU, GL. *Am stat și eu cu ei la tirășeală.* id. ib.

— Pl.: ? — Și: **tirășeálă** s. f.

— **Tărăși** + suf. *-eală.*

TĂRĂȘÉL s. m. (Regional) **1.** Stîlp, picior care susține patul morii (Bodești — Iași). Cf. H XVI 97.

2. (La sg.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. MUSCEL, VARONE, D. 149, COMAN, GL., ALR II 4 336/812.

— Pl.: **(1)** *tărășei.*

— **Tăraș** + suf. *-el.*

TĂRĂȘÉNIE s. f. **1.** (Popular) Șir de întîmplări; poveste, istorie lungă, (regional) t ă r ă r a i e **(1)**; pățanie, încurcătură. Cf. TDRG, CONV. LIT. XLIV$_2$, 955. *Aici* [la clacă] *se spun tirișenii.* PAMFILE, A. R. 220. *S-a dus la mînăstirea din vale... și-a spus tărășenia starițului.* AL LUPULUI, P. G. 29. *Le rugam... să întrebe de Ivan și să-i spună tărășenia cu papucii.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 141. *Păi, boiarule, uite cum e tărășenia.* POPA, B. 113. *A plecat apoi la popa de i-a spus toată tirișenia.* VISSARION, FL. 203. *Acum vezi și dumneata cum stă tărășenia.* P. CONSTANT, R. 125. *A trecut în odaia cealaltă, la nevastă-sa... și i-a povestit tărășenia.* STANCU, D. 398. *Ar fi dat bucuros pataca pe care o avea înnodată în basma... numai să scape cu fața curată din tărășenia în care îl vîra gura lui Brebu și-a altora.* PAS, L. I, 31. *S-a întîmplat tărășenie mare la Săvădisla.* VORNIC, P. 67. *Oamenii... așteptau cuceriți, toți știind că Pafanghel are să le spună tărășenie mai strașnică decît cea de la început.* PREDA, Î.

95. *O știți pe Drăguța, de la noi de la fermă... Toată tărășenia de la ea a pornit.* GL 1961, nr. 134/3. *N-are nici un rost să-l mai bag și pe el în toată tărășenia asta.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 117. *I-a spus toată tărășenia cum a înșelat-o dracul.* ȘEZ. III, 106, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 40, GRAIUL, I, 376. *Mai bine să-ntreb cine e mai mare în sat și să-i spun toată tărășenia.* PLOPȘOR, C. 126, cf. CIAUȘANU, GL. ✦ (Regional) Vicleșug, șiretenie; secret, taină. *Acesta îi spuse încet la ureche tărășenia înaintărilor în armată.* CAMIL PETRESCU, O. II, 527, cf. RĂDULESCU-CODIN.

2. (Regional) Ceartă îndelungată; circotă. Cf. TOMESCU, GL.

— Pl.: *tărășenii.* — Și: (regional) **tirișénie, tirișénie** s. f.

— **Tărăși** + suf. *-enie.*

TĂRĂȘÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A sta îndelung de vorbă cu cineva, a sta la sfat. *Am tirășit toată noaptea.* BOCEANU, GL., cf. CV 1954, nr. 2, 38. *Ce tot tărășești acolo?* L. ROM. 1960, nr. 5, 36, cf. LEXIC REG. 57. ✦ Tranz. A povesti pe îndelete; a nara. *Îi tărăși vulpanul toată petrecania.* PLOPȘOR, C. 18.

— Prez. ind.: *tărășesc.* — Și: **tirăși** vb. IV.

— Cf. tara[1], tărărăi.

TĂRĂȘÍP s. n. (Prin nordul Transilv.) **1.** Fluier din coajă de salcie (Bucium — Zălau). ALR I 1 469/285.

2. (La pl.; în forma *tarașipuri*) Unelte, obiecte mărunte. Cf. BUGNARIU, N.

— Pl.: *tărășipuri.* — Și: **tarașíp, torosíp** (com. din SOMEȘ GURUSLĂU — ZĂLAU) s. n.

— Din magh. **tárogató sip.**

TĂRĂȘNĂU s. m. (Regional) Om nătărău, tont (Stănești — Curtea de Argeș). Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 55.

— Pl.: *tărășnăi.*

— Etimologia necunoscută.

TĂRĂÚLĂ s. f. v. **taraulă.**

TĂRĂZÍE s. f. v. **terezie.**

TÂRBĂCĂ s. f. **I. 1.** (Învechit) Un fel de instrument cu care erau chinuiți ciinii; (și în sintagma *tărbacă ciinilor*, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.) obicei care constă în chinuirea ciinilor cu acest instrument în diferite perioade ale anului și mai ales în cea dintîi lună a postului mare. Cf. ȘIO II$_1$, 339, TDRG, DR. III, 764. ◇ Expr. **A da** (sau **a lua**) **în** (sau **la, prin**) **tărbacă** = **a)** a chinui ciinii cu tărbaca **(I 1)**; a bate tare. *Prinsese un ciine jigărit de mahala, îi legase o tinichea de coadă și-l aruncase în mijlocul stradei să-l dea garda-n tărbacă.* CARAGIALE, O. II, 77. *În mai multe părți din Muntenia este datină în cea dintîi luni a postului mare de a da pe cini în tărbacă, adică a-i hîcăi, a-i bate și a-i chinui grozav.* MARIAN, S. R. II, 9, cf. BARCIANU, ȘIO II$_1$, 339. *S-a citit de membri „Obiceiuri", combătîndu-se darea în tărbacă.* CATANELE, 120, cf. ȘĂINEANU, D. U., ZANNE, P. IV, 644; **b)** a-și bate joc de cineva; a batjocori, a ocări. Cf. DDRF, ȘIO II$_1$, 339, ȘĂINEANU, D. U. *Mă dușmănește încă de la Viena, cînd l-am dat în tărbacă pentru o broșură în care lua în derîdere pe Aron Pumnul.* T iunie, 1964, 17, cf. ZANNE, P. IV, 644. (Regional) **A pune tarbaca pe cineva** = a bănui pe cineva. Cf. CIAUȘANU, V. 203. **A cădea în tărboacă** = a cădea în laț, a i se înfunda cuiva. Cf. COMAN, GL.

2. (Regional) Prăjină cu ajutorul căreia se leagă (sau se strînge) fînul sau lemnele în car. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 55, ALR II 5 635/791, LEXIC REG. 86, UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A-i pune** (cuiva) **tarbaca** = a ține din scurt (pe cineva); a constrînge. Cf. UDRESCU, GL.

3. (Regional; în formele *tarbacă, tarabacă*) Pîrghie. Cf. ALR II/I h 293/791, LEXIC REG. 86.

4. (Regional) Masa pe care tăbăcarul răzuiește pieile. SCRIBAN, D.

5. (Regional) Haină ruptă, veche (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 86.

II. (Regional) Încurcătură, neînțelegere, bucluc; petrecere, ospăț. *Dă, lovește, intră în tărbacă și mănîncă bătaie. Îi place. Caută gîlceavă cu luminarea.* ARGHEZI, S. XI, 24. *Ia tu una, eu alta și terminăm tarbacaua de aci!* COMAN, GL., cf. TOMESCU, GL. *Joaca aduce tărbacă.* ZANNE, P. IV, 644. ◇ Expr. **A sparge tarbacaua** = **a)** a lichida o afacere, a ajunge la înțelegere, a se împăca. *Zi-i, mă Floreo, și sparge tarbacaua odată!* IOVESCU, N. 229, cf. CIAUȘANU, GL., UDRESCU, GL.; **b)** a se termina un ospăț, o petrecere. *Era afumat..., dar se păstrase pentru mai tîrziu cînd or termina mesenii și s-o sparge tarbacaua.* IOVESCU, N. 145; **c)** a rupe relațiile, a strica prietenia (cu cineva). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *tărbace* și *tărbăci.* — Și: (regional) **tarbácă, tarbacá, tîrbácă** (ȘIO II$_1$, 339, SCRIBAN, D.), **tărboácă** s. f., **tarbác** (COMAN, GL.) subst., **tarabácă** (LEXIC REG. 86) s. f.

— De la **tărbăci.**

TĂRBÁN s. n. v. **turban.**

TĂRBÁNȚĂ s. f. v. **tărăboanță.**[1]

TĂRBĂCEÁLĂ s. f. Acțiunea de a (se) tărbăci. **1.** (Regional) Chinuire a ciinilor cu tărbaca **(I 1).** Cf. ZANNE, P. II, 913. ◇ Expr. **A da** (sau **a lua**) **în** (sau **la, prin**) **tărbăceală** = a lua sau a da în tărbacă, a-și bate joc (de cineva). Cf. POLIZU. *Nu o putură trece cu vederea, ci o deteră în tărbăceală, o luară la trei parale.* ISPIRESCU, U. 124. *Îl luară din nou la tîrbăceală.* id. L. 108, cf. ȘIO II$_1$, 339, ZANNE, P. IV, 646. ✦ Fig. Mustrare, ocară, batjocură. Cf. COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U. ✦ Bătaie strașnică. *Oare nu era mai lesne, cu puțină cheltuială, Să te rescumperi din lanțuri și să scapi de tărbăceală?* HASDEU, R. V. 109, cf. ȘIO II$_1$, 339, TDRG, PAMFILE, J. III, 95, ȘĂINEANU, D. U. *Să fi văzut apoi tăbîrceală ce s-a încins la urmă.* UDRESCU, GL.

2. (Prin Olt.; în forma *tîrboceală*) Amestec de tărîțe cu resturi de mîncare, folosit ca hrană pentru porci. Cf. LEXIC REG. 39.

3. (Regional) Amețeală, zăpăceală (din cauza somnului, a băuturii etc.). Cf. LM, ALEXI, W., LEXIC REG. II, 47.

4. (Prin nord-vestul Munt.) Legatul căruțelor cu tărbaca **(I 2).** Cf. UDRESCU, GL. *Hai, băieți, la tărbăceală!* id. ib.

— Pl.: *tărbăceli.* — Și: (regional) **tîrbăceálă** (ȘIO II$_1$, 339, PAMFILE, J. III, 95), **tîrboccálă, torbăceálă** (PAMFILE, J. III, 96), **tăbîrceálă, tălbăceálă** (ALEXI, W.) s. f.

— **Tărbăci** + suf. *-eală.*

TĂRBĂCÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit și regional) A da un ciine în tărbacă; p. ext. a bate (tare) pe cineva; a snopi în bătaie. Cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 616, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 339, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Lumea îl înhață în mijlocul ei, îl tărbăci, îl călcă în picioare.* PAS, L. I, 30, cf. ALR II 3 598/172. *A prins-o în porumbi și a tăbîrcit-o.* UDRESCU, GL., cf. ZANNE, P. IV, 647. ◇ Refl. recipr. *Să tărbăcească unu pă altu.* ALR II 3 598/886, cf. ib. 3 598/928. ✦ Fig. A-și bate joc de cineva; a ocărî; a batjocori. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 339, ȘĂINEANU, D. U.

2. Tranz. (Regional) A călca în picioare, a frămînta. *Cu dinsul am tărbăcit, pe lapoviță și pe sloată, clisa uliților fără caldarîm.* M. I. CARAGIALE, C. 61. ✦ Refl. A se murdări. *Scroafa... se zvîrcoli prin ăl noroi și se tărbăci de nu o mai cunoșteai.* ISPIRESCU, L. 129, cf. ȘIO II$_1$, 339, ȘĂINEANU, D. U., ZANNE, P. IV, 647.

3. Refl. (Regional) A se ameți, a se buimăci de somn, de băutură etc. Cf. ALEXI, W. *Tîrîți de iuțeala*

vijelioasă a șihoaielor, tărbăciți de valuri, peștii căutau scăpare la maluri. VOICULESCU, P. I, 21, cf. SCRIBAN, D., COMAN, GL. *Te tărbăcești la cap.* ALR II/182, cf. LEXIC REG. II, 32. ◇ Tranz. *M-a turbăcit somnul, vinul.* SCRIBAN, D.

4. Tranz. (Prin nord-vestul Munt.) A pune tărbaca **(I 2)** la căruță. Cf. UDRESCU, GL. *Tărbăciți bine căruțele, băieți, că plecăm.* id. ib.

— Prez. ind.: *tărbăcesc.* — Și: (regional) **tîrbăci** (DDRF, ȘIO II$_1$, 339), **turbăci, tălbăci** (KLEIN, D. 436, LB, BARCIANU), **tălbătăci** (LB), **tîlbaci** (DDRF), **tăbîrci** vb. IV.

— Cf. tăbăci.

TĂRBĂCÍLĂ s. f. (Regional) Epitet depreciativ pentru o persoană distrată, zăpăcită. Cf. ALEXI, W.

— Și: **tălbăcílă** s. f. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— **Tărbăci** + suf. *-ilă.*

TĂRBĂCÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a (se) tărbăci. Cf. POLIZU, LM, DDRF.

— Pl.: *tărbăciri.* — Și: (regional) **tălbăcíre** (LM), **tălbăticíre** (ib.) s. f.

— V. **tărbăci.**

TĂRBĂCÍT[1] s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Legatul căruțelor cu tărbaca **(I 2).** Cf. UDRESCU, GL.

— V. **tărbăci.**

TĂRBĂCÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Regional) Bătut tare, snopit în bătaie. DL, DM. ✦ Fig. Ocărît, batjocorit. DL, DM.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Murdar **(1).** Cf. UDRESCU, GL. *A venit tărbăcit de la povarnă, ud fleașcă de poșircă.* id. ib.

3. (Regional) Zăpăcit; amețit. *În ziua aceea, aflîndu-ne toți uzi și osteniți și tărbăciți ca vai de noi..., rămăsesem pă țermurii mării.* GORJAN, H. II, 42/34. *Ceva cam tărbăcit, a doua zi de dimineață mă ridicai și ieșii pe puntea piroscafului, ca să mă orientez.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 98. *Dimineața, prinzînd caii, s-au pus în căruță cam tărbăciți de ieri.* BĂRAC, T. 61/15, cf. BARCIANU, ALEXI, W., H XVII 177, LEXIC REG. II, 47.

4. (Prin nord-vestul Munt.; despre căruțe) Cu tărbaca **(I 2)** pusă. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *tărbăciți, -te.* — Și: (regional) **tîrbăcit** (ȘIO II$_1$, 339), **tălbăcít** (ALEXI, W.) adj.

— V. **tărbăci.**

TĂRBĂNÓS, -OÁSĂ adj. v. **tîrbănos.**

TĂRBOÁCĂ s. f. v. **tărbacă.**

TĂRBOÁNȚĂ s. f. v. **tărăboanță**[1].

TĂRBÓNIȚĂ s. f. v. **tărăboanță**[1].

TĂRBÓNȚ s. n. v. **tărăboanță**[1].

TĂRBÓNȚĂ s. f. v. **tărăboanță**[1].

TĂRBÓNȚIE s. f. v. **tărăboanță**[1].

TĂRBÚC s. n. v. **tîrboc**[1].

TĂRBÚF s. n. v. **tîrboc**[1].

TĂRBUNTÁȘ s. m. v. **tărăbonțaș.**

TĂRBUNȚÁȘ s. m. v. **tărăbonțaș.**

TĂRBUZÁN s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Om cu buze mari și groase, buzat. L. ROM. 1959, nr. 5, 76.

— Pl.: *tărbuzani.* — Și: **terbuzán** s. m. ib.

— Etimologia necunoscută.

TĂRCÁ vb. I. Tranz. **1.** A colora diferit, a bălța; a păta **(2),** (regional) a tărcăji. Cf. COSTINESCU, LM. *Petele alburii, sclipitoare ce tărcau năutiul rumenit al pologului de frunze uscate... îi făceau rău.* CONV. LIT. XLIII, 1 147. *Petele de cerneală ce tărcau caietele de probleme îi păreau luminile ochilor ei.* ib. XLV, 366. ✦ Tranz. fact. (Prin analogie) A face să devină pestriț. *Plugarului român nu-i place faptul că această grînă* [secara] *răsare... în lanul de grîu și astfel îl amestecă, îl tarchează, adică îl face tarcat, îl secărește.* PAMFILE, A. R. 112.

2. (Regional) A coase cu diferite culori la gherghef. Cf. ALR I 1 762/298, 339.

— Prez. ind.: *tărchez* și (regional) *tărc.*

— De la **tărcat.**

TĂRCÁT, -Ă adj. Colorat diferit, pestriț, bălțat; pătat **(2).** *Am cumpărat piei tărcate.* ȘINCAI, HR. II, 91/32, cf. LB. *Au văzut Pe vechiul cunoscut, Juju, căței tărcat.* DONICI, F. II, 29/6. *Noi cunoaștem două soiuri de malai, cel mărunțăl roșu și acel tărcat.* I. IONESCU, C. 79/13, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Supt slaba ta putere, tot ce este și se mișcă sau stă va fi pururea tarcat: într-o parte lumină, în cealaltă umbră!* DELAVRANCEA, O. II, 132. *Cu căciulă fuguiată de miel tărcat.* AGÎRBICEANU, S. 8. *Adrian, la șevalet, înaintea unui mănunchi de flori, a trei borcane, cîteva cărți și un șal tărcat așezate voit, lucra fără să gîndească la nimic.* ARDELEANU, U. D. 10. *Își șterse chelia sfătoasă cu o batistă mare, tărcată, și își smuci mustața groasă.* REBREANU, R. I, 11, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Au sosit ingineri ... cu jaloane tărcate alb și roșu.* C. PETRESCU, R. DR. 238, cf. STOIAN, PĂST. 63. *Cățelul tărcat se oprise cu urechile înălțate ca două cornițe.* SADOVEANU, O. IX, 15. *Clinii tăi zburdalnici alungă din tufiș Țărcate cotofene.* PILLAT, P. 148. *Din smîrcuri crește seara cu nori și foi tărcate.* STANCU, C. 19. *De jos... urcă risete vesele, cuvinte aruncate nu se știe cui, poate... bătrînei cu pătură tărcată pe ea.* DEMETRIUS, A. 30. *Își ridică privirile și văzu o barieră tărcată, scrijelită într-o parte.* V. ROM. septembrie 1958, 57. *Coș... învelit cu ștergarul tărcat.* ARGHEZI, S. VIII, 338, cf. H II 252, III 69, 306, 307, 497, X 465, 535, XVI 104, XVIII 4. *Și porni apoi la moară, la morișca cea tărcată.* TEODORESCU, P. P. 151. *Fă-mă, Doamne, ce mi-i face, Fă-mă năframă tărcată Peste cetate-aruncată.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 312, cf. VAIDA, CABA, SĂL. 101, ARH. FOLK. VI, 299, GR. S. VI, 245, CHEST. V 75/24, 27, 44, 49, 94, 95, 96, 76/45, ALR I 1 184/343, ib. 1 489/59, 98, 118, 140, 156, 273, 278, 285, 289, 302, 320, 333, 508, 510, 518, 614, 675, ib. 1 492/103, 283, 285, ALR II 5 704/157, 228, 279, ALRM SN I h 179, A I 12, 13, 34, II 1, III 2, V 15, VI 26. *Num-aș sta și m-aș uita La mîndra cum s-ar găta, Cu poale din șase lați Și pe piept cu bumbi tărcați.* FOLC. TRANSILV. I, 500. *Am o bită tărcată, pe cîmp aruncată* (Șarpele). GOROVEI, C. 364. ◇ (Regional) *Săptămîna tărcată* = harți. Cf. ALR II/I MN 105, 2 782/192. ◇ Expr. **A fi tărcat** (sau **țărcat) la mațe** sau **cu mațele tărcate** v. maț. ✦ (Substantivat) Animal care are părul cu pete de altă culoare. *Și vădzuiu în vis și iaca areții suiia pre tărcate și pistrui și șute.* PO 105/7. *Are doi cai și tărcații lui nu-s proști.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 296. *Cotofana, zisă și tărcată, cocoană, garagață și alte numiri, este dușmanul păsărilor mici.* CARABELLA, A. D. 62. *Pînă face iia gata, Dă făina cu găleata, Slănina de pe tărcata.* FOLC. TRANSILV. II, 77.

— Pl.: *tărcați, -te.* — Și: (regional) **tarcát, -ă, tîrcát, -ă** (BARCIANU, ALEXI, W.), **torcát, -ă** (ARH. FOLK. VI, 300), **țărcát, -ă, tărceát, -ă** (H XVIII 25, DENSUSIANU, Ț. H. 336, ARH. FOLK. V, 192, CHEST. V 75/29, 30, 95, 96, LEXIC REG. II, 63), **tîrceát, -ă** (CHEST. V 75/44), **terceát, -ă** (H IV 9, I. CR. V, 278, pl. și *tercete* H V 223) adj.

— Cf. magh. tarka.

TĂRCĂGITÚRĂ s. f. (Regional) Lucru tărcat, urît (Piatra Neamț). COMAN, GL. *Ce te îmbraci cu tărcăgitura asta de rochie?* id. ib.

— Pl.: ?

— De la **tărca.**

TĂRCĂJÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A tărca **(1)**. Cf. SCL 1976, 401.
— Prez. ind.: *tărcăjesc.*
— Cf. tărca.

TĂRCĂLÍCI subst. pl. v. **tăreăliș.**

TĂRCĂLÍȘ subst. (Regional) **1.** (Bot.) Cetină-de-negi *(Juniperus sabina)*. BORZA, D. 91.

2. (La pl.; în forma *tărcălici)* Crăci mari de arbore (Teregova — Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192.
— Pl.: ? — Și: **tăreălici** subst. pl.
— Etimologia necunoscută. Cf. tărcei.

TĂRCĂTÚRĂ s. f. Combiație (nereușită) de culori; împestrițătură; (concretizat) obiect tărcat. Cf. LB, COSTINESCU. *E divin... prin această albăstrime de ceriu și tărcătură de haine.* IORGA, ap. TDRG, cf. MÎNDRESCU, UNG. 107, BARCIANU, ALEXI, W., ALR I 1 489/136.
— Pl.: *tărcături.*
— **Tărca** + suf. *-(ă)tură.*

TĂRCĂU s. m. (Prin nord-estul Olt.) Junc necastrat. Cf. VÎRCOL, v. 101.
— Pl.: *tărcăi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. alb. tarok „mînzat".

TĂRCĂZĂU s. n. v. **tercăzău.**

TĂRCEÁT, -Ă adj. v. **tăreat.**

TĂRCHÍLĂ s. f. (sg.) (Regional) Tescovină (Sînnicolau Român — Oradea). ALR SN I h 237/316.
— Și: **terchi** s. n. (sg.). ALR SN I h 237/349, LEXIC REG. 22.
— Din magh. **törköly.** — Pentru **terchi,** cf. magh. törkö.

TĂRCIÚG[1] s. m. (Prin vestul Transilv.) Miel de un an. REV. CRIT. IV, 339.
— Pl.: *tărciugi.*
— Etimologia necunoscută.

TĂRCIÚG[2] s. n. v. **tărșug.**

TĂRCÚCI, -CE adj. v. **tăreuș.**

TĂRCÚLĂ s. f. (Regional) Tașcă **(1)**; traistă[1] **(1)** (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). Cf. A V 15, GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. tărciug[2], tașcă.

TĂRCÚȘ, -Ă adj. (Regional; despre cîini, oi etc.) Pestriț, tărcat. *Ce-ți pare mai blînd, mai plăpînd ca oițili, berbecii... tărcuși și tărcușe.* JIPESCU, O. 48. ◇ (Despre lînă, blană) *Hinu meu poartă căciulă neagră, albă și tărcușă.* id. ib. 79, cf. 48, TDRG.
— Pl.: *tărcuși, -e.* — Și: **tîrcúș, -ă** (H II 79), **tărcúci, -ce** (ib. XII 598).
— Cf. tărca, tarcoș.

TĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Prin nord-estul Olt.) Vîrtos. LEXIC REG. II, 32.
— Pl.: *tăreți, -e.*
— **Tare** + suf. *-eț.*

TĂRFĂLOÁGĂ s. f. v. **terfelog.**

TĂRFĂLÓG s. n. v. **terfelog.**

TĂRFÓI subst. v. **trifoi.**

TĂRGÁȘ s. m. (Rar) Persoană care cară cu targa **(2)**. Cf. CIHAC, II, 402.
— Pl.: **tărgași.**
— **Targă** + suf. *-aș.*

TĂRGÁI s. f. pl. **1.** (Prin Olt. și Transilv.) Prăjini care, legate de vîrf, se așezau de o parte și de alta a acoperișului caselor cu paie sau pe vîrful clăilor de fîn, ca să le apere de vînt. Cf. CHEST. II 258/82, GL. OLT.

2. (Prin Olt.; în forma *tărăgăi)* Corlată la car. Cf. TOMESCU, GL.
— Și: **tărăgái** s. f. pl.
— **Targă** + suf. *-aie.*

TĂRGĂRIȚĂ s. f. (Entom.; regional) Buburuză *(Coccinella septempunctata)* (Unirea — Călărași). Cf. ALR I 1 889/980. *Tărgăriță, mărgăriță, încotro oi zbura, acolu m-oi mărita.* ib.
— Pl.: *tărgărițe.*
— Formație spontană de la **gărgăriță.**

TĂRGHELÁȘ s. n. (Regional) Judecată, proces. Com. din HERECLEAN — ZALĂU, ALR SN IV h 988/284.
— Pl.: ?
— Din magh. **tárgyalás.**

TĂRGHELÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A discuta (Salonta — Oradea). CV 1949, nr. 3, 35.
— Prez. ind.: *tărghelesc.*
— Din magh. **tárgyal.**

TĂRHÁN s. m. v. **tarhan.**

TĂRHÁNĂ[1] s. f. v. **tarhon**[1].

TĂRHÁNĂ[2] s. f. v. **trahana.**

TĂRHÁT s. n. **1.** Greutate, sarcină, povară; bagaj, calabalîc. *Șăzînd spre asin și desupra mînzului a asinei învățată supt tîrhat.* N. TEST. (1648), 27[r]/6. *Tras-am de subt tărhat umărul lui.* PSALT. (1651), 181, cf. GCR I, 232/37, LEX. MARS., LB. *Ridicarăm tarhatul și începurăm a tuli pe Plaiul lui Petru.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 4, cf. BARONZI, L. 126, CIHAC, II, 532, COSTINESCU. *Dînșii au măgari încărcați cu tîrhatu pă ei, au dichisuri* (a. 1881). GCR II, 260, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, A. R. 261. *Găsii cu cale să-mi așez în scobitura stîncii tărhatul meu întreg.* HOGAȘ, M. N. 162, cf. DR. IV, 754. *Cînd toate erau gata, încărcau „terhatul" — povara — cel absolut necesar pe măgari.* DRAGOMIR, O. M. 220. *Va plăti în Moldavița de fiecare sarcină sau tarhat 2 groși.* N. A. BOGDAN, C. M. 28. *Ei atunci încarcă căruța... cu tot tărhatul, luînd cu ei copii, vacă.* DR. VII, 189, cf. ȘĂINEANU, D. U., MIRONESCU, S. 621. *Cumpănește pe samare O gospodărie-ntreagă: Maldăr de tărhaturi grele, Cu dăsagi, căldări și pături.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 14. *Tîrhatu și merindele și le acață în vreun prepeleac improvizat.* GR. S. VI, 66, cf. STOIAN, PĂST. 52. *Tarhatul era gata descărcat, plocadele întinse, mămăliga fiartă.* VOICULESCU, P. I, 91. *Ce putem face cu asemenea tarhat dacă n-avem carul?* SADOVEANU, O. IX, 85, cf. H II 41, 261, III 144, 325, IV 278, XI 438, XIV 416, VAIDA. *Veneau alți ficiori cu caii de căpăstru ducînd pe dînșii tarhatu și merinde pentru Vodă și boieri.* I. CR. IV, 286, cf. ȘEZ. III, 90 com. din PIATRA NEAMȚ, CHEST. V 8/75, ALR I 835/339, ALRM SN III h 1 227, A V 14, 15, 20, 31, VI 4, 33, LEXIC REG. 95, TEAHA, C N. 272. ◇ Fig. (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Se țin grămadă... atîta tîrhat de copchil?* BĂNUȚ, T. P. 83. ✦ (Regional) Sac cu aproximativ două feldere de cereale sau făină, făcut în formă de desagi. Cf. ALR II 3 986/272, MAT. DIALECT. I, 98. ✦ (Regional; în forma *terhet)* Greutate la cumpăna fîntînii. *Pentru ușurarea scoaterii apei, se leagă la capătul celălalt al „ghermului" greutăți, „terheti".* PRIBEAGUL, P. R. 62, cf. ALR II 2 547/260.

2. (Regional) Haină de casă (Crihalma — Rupea). LEXIC REG. 96.
— Pl.: *tărhaturi.* — Și: (regional) **tarhát, tîrhát, terhát, terhét** (MÎNDRESCU, UNG. 107, MAT. DIALECT. I, 216, LEXIC REG. 25, ib. II, 75), **tărhéci** (A I 24) s. n.
— Cf. magh. terhet (acuz. al lui *terh).*

TĂRHĂTÍ vb. IV. Refl. (Regional) A obosi făcînd un efort, a munci mult. Cf. L. ROM. 1961, 22. *Mă tărhătesc cu sacul ăsta.* LEXIC REG. II, 84.
— Prez. ind.: *tărhătesc.* — Şi: **tarhatí** vb. IV. L. ROM. 1961, 22.
— V. **tărhat.**

TĂRHĂTÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) **1.** Greoi, împovărat. LEXIC REG. II, 102.

2. (Despre femei) Însărcinată, gravidă (Ineu — Arad). Cf. ALR II/I h 143/64. ✦ (Despre vite) În stare de gestaţie (Băniţa — Petroşeni). Cf. A III 18.
— Pl.: *tărhătoşi, -oase.* — Şi: **(2) taharţoásă** adj. A III 18.
— **Tărhat** + suf. *-os.*

TĂRHÉCI s. n. v. **tărhat.**

TĂRHÍTĂ s. f. v. **tarhită.**

TĂRHOÁSĂ adj. v. **tăroasă.**

TĂRHÓI s. m. v. **terhoi.**

TĂRHOTÍT adj. v. **tîrhotit.**

TĂRIÁ vb. I v. **tîrî.**

TĂRICÁR subst. (Regional) Hrană pentru pui sau pentru alte păsări de curte, făcută din mălai amestecat cu apă şi uneori cu verdeaţă tăiată mărunt. Cf. VICIU, GL., com. din DEDA — REGHIN, ALRM SN III h 933.
— Pl.:? — Şi: **tiricár** subst. ALRM SN III h 933/235.
— Etimologia necunoscută. Cf. tărîcer.

TĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv. Diminutiv al lui tare; tărişor.

I. Adj. **1.** Cf. tare **(A I 1).** Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

2. Cf. tare **(A II 2).** *Am un moş tăricel, dar îi mic, mititel, face gardul frumuşel* (Acul). GOROVEI, C. 2.

3. Cf. tare **(A III 6).** Cf. PISCUPESCU, O. 214/19.

II. Adv. **1.** Cf. tare **(B 1);** (rar) tărîntel. *Bătu şi a treia oară; dară nîlel mai tăricel.* ISPIRESCU, L. 102.

2. Cf. tare **(B 3).** *Bombăni tăricel.* JIPESCU, O. 101.
— Pl.: *tăricei, -ele.* — Şi: **tăricícă** adj.
— **Tare** + suf. *-icel.* — **Tăricícă:** cu schimbare de sufix.

TĂRICÉR subst. v. **tărîţar.**

TĂRICÍCĂ adj. v. **tăricel.**

TĂRICIOÁRĂ s. f. v. **tărîcioară.**

TĂRÍE s. f. **I. 1.** Putere de rezistenţă a corpurilor la acţiunea agenţilor externi; duritate, soliditate; trăinicie, durabilitate; (învechit) tărime **(1).** *Să-i trimiţă chip şi starea cetăţii Cameniţii, să vadză ce loc şi ce tărie ar ave.* NECULCE, L. 131, cf. AMFILOHIE, G. F. 47v/8. *Folosurile acestui nuou fel de trăsuri sînt acestea: sînt de o tărie foarte însemnată şi făcute într-un chip încît niciodată să nu să răstoarne.* CR (1829), 142[1]/24, cf. ASACHI, E. III, 238/7. *Eu lanţurile mele le zgudui cu mînie... Ca leul ce izbeşte a temniţii tărie.* ALEXANDRESCU, O. I, 105, cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U. *Îşi exprimă bucuria că va străbate veacurile şi mileniile prin tăria carapacei.* CĂLINESCU, C. O. 122. *Tăria munţilor aspri şi stîncoşi.* BOGZA, Ţ. 38. *Lungimea şi tăria ciocului este foarte diferită.* LINŢIA, P. II, 45. ◇ Expr. (Învechit) **Tărie de cap** (sau **de cerbice**) = încăpăţînare, îndărătnicie. *Rămîne... în credinţa deşartă şi în nebuna tărie de cap.* ŢICHINDEAL, F. 240/27. *Toată mîniia, tăriia de cerbice... a pruncilor totdeauna să se pedepsească.* PETROVICI, P. 49/2, cf. DRLU. ✦ (Învechit) Uscat. *Şi dzise Domnedzeu: fie tărie în mijlocul apelor.* PALIA (1581), 14/1. *Locul, se zice, a crăpat, căci două pămînturi făcut-au Tot o tărie pe-atunci: năvălită-ntre dînsele marea Rupse din mal.* COŞBUC, AE. 59. ✦ (Învechit, rar) Loc stîncos. *Şi au făcut fiii lui Israil stînele în munţi şi în peşteri şi în tării.* BIBLIA (1688), 177[1]/47.

2. (Învechit; concretizat) Întăritură, fortificaţie; fortăreaţă; (învechit) tărime **(I 2).** *Au scos vasăle la uscat, şi, cu petri şi lemne, au făcut tărie tare, cu copaci şi pari.* HERODOT (1645), 503. *Tăriile lor le vei trimite cu foc.* BIBLIA (1688), 271[2]/10. *Îndată s-au apucat de şi-au făcut tărie împrejur cu parmaci groşi, făcînd şi metereze.* DIONISIE, C. 185. *Au dat peste insurghenţii modenezi, carii tăiesără drumul la Novi şi făcuseră tării.* AR (1831), 548[1]/1. *Familia Fabiilor,... zidind tării împotriva incursiei volstilor..., apărară patria.* SĂULESCU, HR. I, 63/14. *Pe urmă luăm şi ocupăm toate tăriile oraşului.* I. NEGRUZZI, S. V, 453. ◇ P. anal. *Se adăpostea pin munţi şi pin codri, ce era singurile lor nestrăbătute tării.* AR (1829), 140[1]/23. *Dunărea forma aici, încă din vechimea mai depărtată, o tărie de apărare.* I. IONESCU, M. 78. *A doua zi... mă îndreptam spre tăriile neguroase ale munţilor de miazăzi.* HOGAŞ, M. N. 152. ◇ Loc. adv. (Învechit, rar) **Întru tărie** = în siguranţă, în stare de apărare. *Voinicul, nu numai pre eluş să se mîntuiască de bate războiu..., ce şi cetăţile întru tărie să puie.* CORESI, EV. 341. ✦ (Învechit, rar) Temniţă, închisoare. *Şi luînd stăpînul pe Iosif l-au pus la tărie în locul unde legaţii împăratului să ţin, acolo în tărie.* BIBLIA (1688), 30[1]/5. ✦ (Regional) Întăritură făcută în ţărmul unui rîu, pentru ca apa să nu facă stricăciuni (Coşbuc — Năsăud). CHEST. IV 41/264.

II. 1. Forţă fizică; putere, vigoare, robusteţe; (învechit) tărime **(II 1).** *Nu lepăda menre în vreamia bătrînreaţe cîndu nu va putea tăriia mea, nu lăsa menre.* PSALT. HUR. 60r/23. *Neştiinre slujaşte ca diintru tărie c(are) au dat Dumnezeu.* COD. VOR. 160/12. *Unde ţi-e, moarte, puterea? Unde ţi-e... tăriia ta?* (a. 1569—75). GCR I, *14/37. *Slăbeaşte tăriile trupului.* CORESI, EV. 83. *Atuncia le făcură în 4 ştreangurile şi legară cu tărie tare.* HERODOT (1645), 373. *Le era frică de tăriia lui.* FL. D. (1680), 33v/18. *Avînd tăriia ta..., zdrobit-au şi ale dracilor neputincioasele îndrăzniri.* MINEIUL (1776), 184r[1]/13, cf. LB. *Ea vru să se retragă, dar braţul lui o ţinea cu tărie.* EMINESCU, P. L. 82. *Lăudară pe Dumnezeu că a dat atîta tărie lui Greuceanu de a izbîndit.* ISPIRESCU, L. 224, cf. DDRF, POLIZU, BARCIANU. *Mîinile strîngeau cu tărie cîrpîrliele.* SANDU-ALDEA, D. N. 111, cf. ALEXI, W. *Ector cu sulija-n ceafă lovi pe Eioneu sub chenarul Coifului mîndru de-aramă şi-i frînse trupeasca tărie.* MURNU, I. 135, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *O tărîe nebună îmi încordă mădularele.* SADOVEANU, O. II, 13. *Văzu... piepturile bărbaţilor şi feţele lor aspre rizînd şi i se păru, nu ştiu cum, că le vede şi tăria.* BĂNULESCU, I. 38. ◇ (Prin analogie) *Împodobi numele-mpărăţiei Şi armelor tărie dînd..., Europa şi Asia cu slavă-l primesc.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Bre, ce tărie de flăcău!* GALACTION, O. 54. ◇ Loc. adj. **Cu tărie** = tare, puternic. *Au împrejurat saraiul paşii... puind străji cu tărie la porţi, să nu iasă niminea afară.* DIONISIE, C. 186. *Arme cu tărie, suflet românesc, Vis de vitejie, faţă şi mîndrie, Dulce Românie, asta ţi-o doresc!* EMINESCU, O. I, 16. ✦ (Învechit) Forţă miraculoasă, magică; minune **(1).** *Cela ce-au gătit codrii cu tăriia sa.* PSALT. HUR. 53r/12. *Îngerul... clătina apa şi băga într-aceasta tărie de vîndecare.* CORESI, EV. 145. *El au făcut meşteşug şi tărie tare că, fiind în butuc de her, şi-au tăiat călcăile şi au scăpat.* HERODOT (1645), 482. *Şi ce mîndrii date lui şi tării aşa de mînile lui sînt.* CCR 9/3.

2. (Fiind vorba de o colectivitate, mai ales de o armată) Vitalitate, putere de afirmare, capacitate de luptă, de rezistenţă etc. (constînd în armament, efectiv etc.). *Să începem a scrie de acum tăria şi putearea rumînilor, de unde s-au început* (a. 1620). GCR I, 58/12. *Văzdusă şi tăria moscalului şi socotie că-n scurtă*

vreme va hi biruirea și bucuria creștinătății. NECULCE, L. 188. *De nu mă veți asculta..., vă vor goni dușmanii voștri și veți fugi nefiind goniți de nimenea și tăria voastră va fi în dășărt.* ANON. CANTA C., CM I, 87. *El vede că Bogdan e suflet de vînt Și-n față-i puterile turcilor sînt Tăriile plevei.* COȘBUC, P. I, 206. *Nenorocite, tu crezi că oștenii ahei la războaie Sînt, precum zici, într-atîta lipsiți de tărie și vlagă?* MURNU, I. 174. *În unire stă tăria.* ZANNE, P. IV, 233. ✦ (Învechit; concretizat) Armată, oaste, ceată (înarmată). *Și-l puse el... în ceri prespre toate mările și puterile și tăriile.* CORESI, L. 415/13. *Domnul nostru... singur glotise spre toate tăriile drăcești.* COD. TOD. 195. *Văzînd atîta tărie cu împăratul și mulțime de oaste... întorsu-s-au de s-au dat spre munți.* SIMION DASC., LET. 61. *Cerești, eterii trómbe în spațiuri răsună Puteri, tării ii de îngeri zbor repezi și sosesc.* HELIADE, O. I, 191. ◇ Fig. *Vino cu mine... prin oștiri de stele, prin tării de raze.* EMINESCU, N. 64.

3. (Și în sintagmele *tărie de suflet, tărie de caracter*) Forță morală; voință puternică, dîrzenie, fermitate; virtute. *Mare e Domnul noostru, mare e și tăria lui.* PSALT. HUR. 123^{v}/7. *Domnul tărie oamerilor săi dă.* PSALT. 49/12. *Și virtute nu avea nemică, că fu luată tăriia lui de Dumnezeu.* CORESI, EV. 58. *Și cu multă bucurie cînta grăind: înalți-te cu tăriia ta, Doamne.* COD. TOD. 197. *Să iubești pre Domnul Dumnedzăul tău... de la toată tăriia ta.* VARLAAM, C. 300. *I-a mîntuit Domnul și le-a da tărie.* DOSOFTEI, PS. 53/2. *Că nu să va întări putearnicul bărbat cu tăriia sa* (a. 1682). GCR I, 250/14. *Nu te teme de nimic dacă ai îndestulă tărie de suflet ca să nu te temi de tine însuți.* MARCOVICI, D. 16/21. *Oamenii aceștia mincinoși și vicleni nu știu cită tărie este în inima unei tinere fete.* NEGRUZZI, S. I, 27. *Au recomandat românilor tărie de caracter și bărbăție nenfrîntă.* FM (1861), 22. *Ușor la minte este omul care... se încrede în promisiunile altuia, înainte de a-i fi constatat... tăria.* MAIORESCU, CR. II, 152. [Rătăcea] *ca un suflet călător și fără tărie.* ODOBESCU, S. III, 209. *Eu nu mai cred nimic și n-am tărie.* EMINESCU, O. IV, 361. *Cită jertfă și tărie de suflet se cere unui om.* VLAHUȚĂ, R. P. 97. *Cînd mă cuprinde dor adînc de țară... Iau cartea unde curge sfîntul izvor De-nțelepciune și tărie rară.* IOSIF, P. 22. *Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu mi-ascunz sfîrșitul.* DELAVRANCEA, A. 142. *Îmi plăcea acest spectacol fiindcă îmi dădea tărie.* C. PETRESCU, C. V. 328. *După ce plînge, li vine o tărie.* SADOVEANU, O. IX, 422. *Beneficiarii averilor... n-au avut tăria să le sacrifice pentru convingerile lor religioase.* OȚETEA, R. 321. *Adevărata energie morală a cuiva o putem cunoaște și din tăria cu care ține la niște prejudecăți.* BLAGA, Z. 17. *Nu avu tăria să schițeze nici cel mai slab protest.* VINEA, L. II, 254. *Există nemulțumiri pe care trebuie să le lași să se adune. Și o tărie care vine dinlăuntrul tău.* T mai 1964, 47. *Căpătase iar stăpînirea de sine ce rareori îl părăsea și care-i dădea tăria să aștepte.* V. ROM. octombrie 1964, 6, cf. ALR II 3 692/250, 386. ◇ Loc. adv. **Cu (mare, multă** etc.) **tărie** sau **cu toată tăria** = **a)** (în legătură cu verbe de declarație) în mod convingător, hotărît, categoric, ferm, curajos, energic. *Și deca întră sufletul pre porta cerului înlăuntru, cu tărie zise și cu glas mare răspunse loru* (a. 1550—1580). CUV. D. BĂTR. II, 424/1. *Isus... opri duhului necurat și cu multă tărie grăi-i.* CORESI, EV. 81. *Să deie poroncă cu tărie vechililor sei* (a. 1816). URICARIUL, II, 24. *Cu tărie, eu pentru tine În fața lumei voi protesta!* ALECSANDRI, P. II, 118. *La această întrebare vom răspunde cu toată tăria.* GHEREA, ST. CR. II, 80. *„Mă fac zidar!" ai declarat cu tărie.* PAS, Z. I, 251. *Inexact! a protestat domnul Arghir cu tărie.* VINEA, L. I, 160; **b)** cu intensitate, cu putere. *Iubește... cu toată tăriia ta.* CORESI, EV. 387. *Această pasiune cerească sau infernală... nu poate să se manifesteze cu tărie.* FILIMON, O. I, 114. *Ne plăcea a spera cu toată tăria că limba și naționalitatea noastră va fi respectată.* FM (1861), 92. *Demonicul se manifestă în el cu tărie.* BLAGA, Z. 229; **c)** cu strășnicie, în mod hotărît; neclintit **(2).** *Această porîncă cu tărie mare ținură* (a. 1580). GCR I, 24/1. *Nu te teme de lipsă întru ceva... acestuia creade cu tărie* (a. 1785). id. ib. II, 148/28. *Iordache Spatarul... sosind la Iași au conăcit în curtea domnească la cămară, prinzînd trebele cu mare tărie* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 225/25, cf. COSTINESCU, CĂLINESCU, C. O. 40. *Dacă vrei cu tărie, poți fi fericit.* H. LOVINESCU, T. 92. *Să creadă cu tărie în împlinirea urării.* IST. LIT. ROM. I, 21. ✦ (Învechit) Sprijin, nădejde **(1).** *Domnulu e tăriia mie și amîstuirea mea.* PSALT. HUR. 11^{r}/22. *Iubescu-te, Doamne, tăriia me.* PSALT. 24/11. *Ruven, născutul mieu de-a prima, tu, tăria mea* (a. 1582). GCR I, 35/22. *Și fie-ți pre voie cuvintele rostului mieu și cugetul..., tăriia mea și răscumpărătoriul mieu* (a. 1651). id. ib. 154/31. ✦ (Învechit, rar) Patimă, slăbiciune; defect. *Trei tării are sufletul: una urgiie, alta iaste pohta, alta iaste cuvîntul. Împrotiva acestor tării ale sufletului și învățătură dat-au noao Dumnezeu: milostenia și postul.* CORESI, EV. 52.

4. Putere de convingere. *Tăriia lucrurelor sale spune oamenilor săi.* CORESI, PS. 316/7. *Audziiu un cuvînt bun și de sp[ă]senie* [mîntuire], *și tăriia lui cu totul mă răpi* (a. 1648). GCR I, 131/22. *Se sculă în picioare ca să dea mai multă tărie vorbelor lui.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 34. ◇ Loc. adj. (Rar; despre persoane) **Cu tărie de cuvînt** = care are putere de convingere. *Era în stare să te facă să crezi că are dreptate: pentru că era un om cu multă tărie de cuvînt.* CARAGIALE, O. IV, 270. ✦ Dibăcie, pricepere, destoinicie; aptitudine. *Tăria lui la biliard e cunoscută de toți.* ap. CADE. *Tăria lui Creangă, ca scriitor, stă aproape exclusiv în narațiune, descripția fiind ca și inexistentă.* V. ROM. decembrie 1964, 82.

5. (Învechit; fiind vorba mai ales despre documente, acte etc.) Valabilitate, valoare, legalitate; garanție, (învechit) tărire **(2).** *Iară fără de-nnoitul nu poate hi să aibă puteare sau tărie acea carte* (începutul sec. XVII). IORGA, D. B. I, 8. *Aceia ispravă a doo nu are nici o tărie.* PRAV. 711. *Și pentru mai mare tărie, am poroncit a lui nostru boieriu... ca să scrie și a noastră pecete să puie* (a. 1744). URICARIUL, I, 61. *Spre credință și necurmată tărie s-au slobozit acest... singilion întăritoriu* (a. 1785). ib. 121. *Judecata cé să face neurmarea dreptății iaste fără tărie.* MAN. JUR. (1814), 35. *Hotărîrea judecătoriii de întîia cercetare va dobîndi tărie și se va pune în lucrare.* CR (1833), 58^{1}/35. ◇ Loc. adj. **Cu tărie** = cu împuternicire legală, valabil; plauzibil. *Iară de nu vor avea mărturii nice o parte, nice altă, atunce să arate răpitoriul seamne ca acealea cu tărie, ca să să poată creade.* PRAV. 189. *Carte cu tărie la același Veli* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 221. ✦ Drept; împuternicire. *Bucuros dăm tărie să șadză în crăiiea noastră.* HURMUZACHI, ap. DHLR II, 484. *De ar fi și luat* [hrisov], *nu pute se aibă vreo tărie, de a pute ei stăpîni* (a. 1803). URICARIUL, IV, 171/11.

6. (Învechit) Putere, autoritate; stăpînire, posesiune; dominare, asuprire. *Și începu dracul a se giura: să mă parde de tăria înfricatului scaun* (a. 1550—1580). GCR I, 7/19. *Gaie... lărgi tăria Rimului pînă la marginea pămîntului.* MOXA, 357/19. *Mîntuitu-m-au den tăria vrăjmașilor miei.* BIBLIA (1688), 238^{1}/57. *Craiul... s-au dus la neamț și l-au luat în tăria sa* (începutul sec. XVIII). LET. III, 27/26. *Atuncea are tăriia stăpînirii cînd nu să va supăra de către nimenea.* PRAVILA (1814), 36/3. *Vătaful ține mai departe „în tărie sa" partea călugărului* (a. 1818). IORGA, S. D. VI, 137. *Primarii se înjosesc mergînd, încînși fiind cu eșarpa tricoloră a tăriei, după ordine la acei ce nu le mai pot da, nici au dreptul a le mai da.* I. IONESCU, D. 50. *În pădurea asta sînt niște prăpăstii: acolo-i tăria bursucilor și a porcilor.* SADOVEANU, O. XIV, 132. ◇ Loc. adv. (Învechit) **În tăria mea (a ta** etc.) = cu de la sine putere. *El n-au așteptat pre Păladie, ci-au mărsu de au luat sicreiul, în tăriia lui* (a. 1653). IORGA, S. D. XVI, 192. *Iar acei oameni răzeși s-au sculat în tăria lor și au sărit să-l bată* (a. 1738). URICARIUL, X, 204. *Au mers în tăria lor și-au luat dijmă* (a. 1745). ib. XX, 304. *Acel*

cumnat al său... s-ar fi sculat în tăriia lui și, făr' de știrea jăluitoarei, ar fi miersu pe numita moșie (a. 1763). IORGA, S. D. VI, 101. (Învechit) **Cu** (sau **în**) **tărie** sau, regional, **cu (de-a) tăria** = cu forța, cu de-a sila. *Roman Vodă..., făcînd jalbă, au sfătuit craiul să-i tocmească au cu tărie să-l puie la domnie.* SIMION DASC., LET. 33. *A luat popa ace pâine în tărie lui* (a. 1664). IORGA, S. D. VII, 294, cf. N. COSTIN, LET. I, 112/4. *Și de ce nu vei să socotești ce va să zică urma, această îndemnare țăranilor ca să treacă în tărie, să ia dejmă lui Iamandi?* (a. 1790). IORGA, S. D. XVI, 366. *Iaste silit a tăcea din pricină că să află în puteare acel ce stăpîneaște în tărie.* PRAVILA (1814), 35/20. *Eu nu fac pe nime cu tăria să asculte.* RETEGANUL, P. I, 47, cf. VAIDA. *Treabă să mînci cu de-a tăria.* T. PAPAHAGI, M. 234, cf. ALR SN V h 1 474. ◇ Expr. (Învechit) **A veni în tărie** = a fi stăpîn. *Sînt unii... ce n-au a gusta moarte, pînă vor vedea împărăția lui Dumnezeu, viind în tărie.* CORESI, EV. 75. **Prin** (sau **din**) **tăria...** = în virtutea..., ca urmare a... *Derept aceaia nu den început, ce den tăriia nevoiei sculă-se de mîntui pre ei.* id. ib. 375. *Nimeni n-a găsit și n-a dat o soluțiune practică, alta decît aceea la care am ajuns prin tăria evenimentelor.* ODOBESCU, S. III, 422.

III. 1. (Urmat de determinări care indică felul) Grad (mare) de intensitate; forță. *Tăriia dragostei.* CORESI, EV. 40. *Fie iubirea de slavă... cu putere și tărie ce la patimi este dată.* CONACHI, P. 282. *A dorului tărie Cuvinte dă duioaselor mistere.* EMINESCU, O. I, 200. *Tăriia urii s-a iubirii.* GOGA, P. 6. *Mai bine ar fi să iei tăria focului și să arzi răul care se întinde.* DELAVRANCEA, A. 91. *Lumina soarelui își pierduse tăria.* CAMIL PETRESCU, U. N. 211. *Învîrtind-o* [frigarea] *mereu domol, ca tăria jarului să le ajungă.* MOROIANU, S. 40. *Îți lua ochii tăria soarelui care împrumuta culmilor lumină aurie și argintul zăpezilor.* PAS, L. II, 156.

2. (Rar) Forță mecanică, energie. *Apa era strînsă în maluri... ca o putere stăpînită și rea, încordîndu-și tăriile să se dezlănțuie aiurea.* C. PETRESCU, Î. II, 175. ✦ (Învechit; concretizat) Furtună distrugătoare; calamitate. *Fi-va tărie pre pămîntu și la vîrhulu codrilor.* PSALT. HUR. 62r/7. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Era o zloată nepomenită... Drumul parcă era pustiu: care om cuminte să-nfrunte așe tărie de vreme?* CARAGIALE, O. I, 175. ✦ Fig. Bătălie crîncenă, luptă, război. *Întru această tărie căzu Leonidis împărat, fiind bun viteaz.* HERODOT (1645), 423.

3. Grad (de obicei mare) de concentrație de alcool, de esență, de aromă etc.; (regional) tărime **(III)**. *Mîrul are oarece tărie și usucă și răveneala trupului.* CORESI, EV. 139. *Bunătatea vînului..., tăria și trăinicia lui atîrnă și de la o potrivită cîtime a părților mustului.* I. IONESCU, C. 196/12, cf. PAMFILE — LUPESCU, CROM. 21. *Bău și el, suflă tăria țuicii și puse coatele pe masă.* V. ROM. decembrie 1950, 66. ✦ (Rar; concretizat) Esență. *Într-un colț de ladă avea sticluțe cu feluri te tării.* ap. TDRG. ✦ (Învechit; fiind vorba de alimente) Putere nutritivă; consistență. *Și chemă foametea pre pămînt și toată tăriia pînriei fărrimă.* PSALT. HUR. 88v/9. [Bolnavul] *nu se îngreoiază, nici se slăbește postindu-se de tăriia bucatelor.* CORESI, EV. 83.

4. Intensitate a unui sunet. DL, DM.

5. (Rar; fiind vorba de ochelari) Dioptrie. *Ochelarii au numere de tărie.* ARGHEZI, C. J. 181.

IV. Fig. (Și în sintagmele *tăria cerului, tăria văzduhului, tăria cerească*) Boltă cerească, cer, firmament; văzduh, înălțime atmosferică. *Glasul Domnului în tărie.* PSALT. HUR. 23r/8. *Și chemă Domnedzeu cea tăriie, ceriul.* PALIA (1581), 14/5. *Bucură-te, tăriia ceriului,* COD. TOD. 200. *Și iată să luo tăriia ceriului ca o pănză și văzu pre Domnul... stînd în văzduh* (a. 1691). GCR I, 288/25. *Steale mult luminoase ale tăriei cei înțelegătoare.* MINEIUL (1776), 70zr/14. *E noapte naltă, naltă, din mijlocul tăriei Vestmîntul tău cel negru de stele semănat Destins coprinde lumea.* HELIADE, O. I, 188. *Ca un fulger purcede din partea opusă a tăriilor.* ASACHI, S. L. II, 10. [Soarele] *așăzat în mijlocul tăriei ca să lumineze și să încălzească.* I. IONESCU, C. 83/7. *Nu simți că mîndria vra din cercul ei să sboare păn' la cereasca tărie?* CONACHI, P. 264. *Peste unde și-n tărie întunerecul domnește.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Înțelept ca și întreagă tăria cerurilor.* ODOBESCU, S. III, 177. *Stele rare din tărie cad ca picuri de argint.* EMINESCU, O. I, 82. *Răsunau tăriile cerurilor de bubuitul tunurilor.* ISPIRESCU, M. V. 41. *Astre... zîmbesc din pacea naltă a tăriilor albastre.* MACEDONSKI, O. I, 162. *Pe-ncetul tăria-nflorită Cu galben ca strugurii copți S-albește din clipă-n clipită.* COȘBUC, P. II, 7. *Pămîntului el cere desfătări Și cea mai mîndră stea de pe tărie.* GORUN, F. 16. *Din tăriile albastre Încet s-a fost desprins o stea Ca tremurarea unui zîmbet.* GOGA, C. P. 133. *Val-vîrtej aleargă norii Și din bolțile tăriei Cad străfulgerați prigorii.* IOSIF, P. 74. *Jură-mi pe-nălțimea tăriilor albastre... Că nu mai simți tortura străvechiului tău gînd.* PETICĂ, O. 140. *Din mijlocul tăriei albastre un bulgăre de aur aprins arunca văpăi.* GÎRLEANU, L. 12. *Imense și negre urdii de fantome uriașe urcau... spre asaltul cel mai de deasupra al tăriilor cerești.* HOGAȘ, M. N. 175. *Umbre mari jucau și se întindeau pînă în tării.* REBREANU, R. II, 106. *Broaștele ... grăbesc a se întrece în orăcăitul lor puternic ce vrea parcă să spargă tăria.* ARDELEANU, D. 11, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Tăriile se limpeziseră.* GALACTION, O. A. I, 241. *Steaua... strălucitoare în tăria ametitoare a văzduhului.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 180. *Munte-ndreptat cu piscul în tărie Și neclintit în visul de azur.* ARGHEZI, V. 16. *Vin să se culce pe dealuri tăriile.* LESNEA, A. 21. *Soarele de jar... Sui și el, zbucni pînă-n tării.* PILLAT, P. 255. *Aspirație... cum numai o stea din tărie poate trezi într-o inimă omenească.* VIANU, L. R. 274. *Stîncile au voința să se urce spre tărie.* BLAGA, Z. 91. *În jurul meu, un ocean de fulgere Porni tăria toată pe distrugere.* BENIUC, V. 14, cf. VÎRCOL, V. 101, com. din FRATA — TURDA. (Prin analogie) *Prin tăria clădită din ramuri și din frunze, soarele pătrundea numai ca niște stele.* GALACTION, O. 281. ✦ Moment culminant; **mijloc (I 6), toi³ (4).** *Toate aceste mii de glasuri se-nalță cu răsunet potolit în tăria nopții.* ODOBESCU, S. III, 19.

— Pl.: (rar) *tării.*

— **Tare** + suf. *-ie.*

TĂRIGÁN, -Ă adj. (Prin Transilv.; despre animale de tracțiune) Puternic; care trage bine în jug. *Bivolii-s tirigani.* VICIU, GL., cf. PAȘCA, GL., com. din FRATA — TURDA.

— Pl.: *tărigani, -e.* — Și: **tirigán, -ă** adj.

— De la **tare.**

TĂRÍME s. f. **I.** (Învechit) **1.** Tărie **(I 1).** *Obiectul pipăirei sînt proprietățile trupurilor ceale mehanice: tărimea, molimea.* ANTROP. 172/16. *Tărimea sau duritatea... mineralelor.* BARASCH, I. N. 25/5.

2. Fortăreață; tărie **(I 2).** *Și împărțindu-și oastea prin locuri întărite, el însuși s-au închis într-o tărime.* ȘINCAI, HR. I, 140/19. *Cheltuielile care se vor face în paza cetăților sau a tărimilor... să fie comune.* id. ib. 272/4.

II. (Învechit) **1.** Tărie **(II 1).** Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. Sprijin, nădejde **(1).** *Tărimea mea și lauda mea iaste Domnul.* PO 227/23.

III. (Regional) Tărie **(III 3).** *Se pune* [în lapte] *chiag în cantitate corespunzătoare cu cantitatea laptelui și cu tărimea aceluia (cînd e „tare" chiagul se pune mai puțin).* PRECUP, P. 19, cf. GL. OLT. *Nu știu ce tărime are, da-ți sparge gura.* UDRESCU, GL. ✦ P. ext. (La pl.) Băuturi alcoolice. UDRESCU, GL. *A adus cîte tărimuri toate, geme prăvălia.* id. ib.

— Pl.: *tărimi* și (regional) *tărimuri.*

— **Tare** + suf. *-ime.*

TĂRÍN s. n. v. **teren.**

TĂRINȚÉL adv. (Rar) Tăricel **(II 1).** *Bate vîntul tărințel Și rupe din ciritel.* CORBEA, A. 68.

— De la **tare.**

TĂRÍRE s. f. (Învechit) **1.** Sprijin, nădejde **(1).** *Tu ești tărirea și... începătura a tuturor fraților tăi* (a. 1760). GCR II, 70/10, cf. TDRG.

2. Tărie **(II 5).** *Nimica să nu fie datoare a da nici un ban* [mănăstirea]... *avînd tărirea și puterea* (a. 1702). IORGA, S. D. XXI, 87. *Oricînd din vreo întîmplare se vor răpune seneturile ceale adevărate, să se afle copiile lor în condici, care să aibă tot aceeași tărire.* PRAV. COND. (1780), 78.

— De la **tare.**

TĂRISFÁT s. m. v. **tarisfat.**

TĂRISFETÍȚĂ s. f. v. **tarisfățiță.**

TĂRÍȘ[1] s. n. (Rar) Desiș. Cf. SCL 1976, 402.

— **Tărie** + suf. *-iș.*

TĂRÍȘ[2] s. n. v. **tăriș**[2].

TĂRIȘÓR, -OÁRĂ adj., adv. Diminutiv al lui t a r e; tăricel. Cf. LEX. MARS., LB, POLIZU, GHEȚIE, R.M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

I. Adj. **1.** Cf. t a r e **(A I 1).** *Tu mie îmi vei da Mere dulci și tărișoare, Apă rece curgătoare.* HODOȘ, P. P. 76.

2. Cf. t a r e **(A III 1).** *O briză tărișoară de la nord-est umfla pînzele.* ȚUDORAN, P. 357.

3. Cf. t a r e **(A III 4).** *Un glas (tărișor):* BRĂESCU, V. A. 76.

4. Cf. t a r e **(A III 6).** *Oleacă de rachiu mai tărișor.* DDRF.

II. Adv. Cf. t a r e **(B 4).** LB. *Să-mpungem în boișori Să mearg㠄 mai tărișor.* MARIAN, S. R. I, 36.

— Pl.: *tărișori, -oare.*

— **Tare** + suf. *-ișor.*

TĂRÎCÉR subst. v. **tărițar.**

TĂRÎCIOÁRĂ s. f. (La sg.; cu sens colectiv) Diminutiv al lui t ă r i ț ă. *Șapte care tot de sare și șapte de tăricioare.* TEODORESCU, P. P. 688. *Zama de tăricioare de grîu.* ȘEZ. III, 13. *O amăgitu cu vo doau tăricioari Di cînd foămitea cei mari.* VĂSÎLIU, C. 175. *Cu niște tîrîcioare Și cu niște crupioare.* I. CR. IV, 7, cf. GR. S. VI, 132. *Pe cărare se ține, Pe cărare presură, Pe cărare tîrîcioare.* BALADE, II, 433. ✦ (Regional) Tărițe care rămîn în fundul putinei cu borș după înăcrirea adestuia; (regional) huște (Sabasa — Vatra Dornei). Cf. A V 25.

— Pl.: *tăricioare.* — Și: (regional) **tăricioară, tîrîcioară, tîrîlcioară** s. f.

— **Tăriță** + suf. *-ioară.*

TĂRÎM s. n. **1.** Ținut, regiune, meleag; întindere de pămînt, teren **(1).** Cf. POLIZU. *De n-am pierit... de cîte ori am intrat pe tărîmul unde eram proscris, a fost numai un căprîțiu al întîmplării.* GHICA, A. 629. *În timpii vechi, pe acest tărîm a fost o cetate romană.* BOLINTINEANU, O., 277. *Străbătu în fuga mare un tărîm stufos și mlăștinos.* ODOBESCU, S. III, 74, cf. DDRF. *Se aflau gropi mici exploatate de privați în tărîmurile aurifere.* XENOPOL, I. B. I, 186, cf. BARCIANU, ȘIO II, 350. *Ce crîng întunecat... Ai crede Că tărîmul ăsta rece raza soarelui nu-l vede.* DAVILA, V. V. 24, cf. ALEXI, W. *Nici unul dintre mulții feciori ai lui Ieremia ... nu se coborîră în pămîntul... Suceviței, ci vîntul nenorocirii îi bătu pe alte tărîmuri.* IORGA, C. I. I, 44. *Tropotul vostru din greu apăsat Tărîmul să stea să-l scufunde.* GOGA, POEZII, 30. *Cine te-aduse pe tine pe tărîmul ăsta?* DELAVRANCEA, O. II, 38. *Și-acum sîntem la margine de sat Dintr-un tărîm necunoscut și-apropiat.* CAMIL PETRESCU, V. 23. *Am să mor prin cine știe ce tărîmuri depărtate.* EFTIMIU, Î. 110. *Mi-am adus aminte totdeauna de bujorii culeși pe coasta Mălinești[u]lor, ca de o întîmplare petrecută pe un tărîm fără dureri.* GALACTION, O. 327. *Se întorcea de pe tărîmuri streine mai împăcat.* C. PETRESCU, A. 393. *Nobil popor, latine Sînge, în tărîmul tău de-a lungul și de-a latul, Scapă-te de grelele poveri, ce-ți taie răsuflatul.* BLAGA, L. U. 69. *Te duce undeva tare departe, pe tărîmul de unde aștepți să vie carele întîmplării.* CAMILAR, C. 8. *Pătrunderea în Țara Moților se face ca într-un tărîm absolut necunoscut.* CONTEMP. 1956, nr. 510, 5/3. *Hanul se află acolo, la răspîntia între două tărîmuri.* V. ROM. februarie 1964, 69, cf. H III 26. ✧ Fig. *Vorbele au acest har nemaiîntîlnit, că fac tărîmuri noi, că deschid comorile, că descuie cerul și pămîntul.* ARGHEZI, S. VII, 246. ✧ Expr. (Rar) **De cînd tărîmul** = de cînd lumea. *Așa e lumea asta și așa a fost de cînd tărîmul.* PR. DRAM. 172. (Învechit) **A cîștiga tărîm** = a progresa puțin cîte puțin într-o acțiune; a cîștiga teren. Cf. COSTINESCU. ✦ (Învechit, rar) Strat de pămînt. *Anthracitul se află în tărîmuri anterioare tărîmurilor carbonifere.* PONI, CH. 127.

2. (În basme și în credințe populare; de obicei în e x p r. **celălalt tărîm** sau **alt tărîm** sau **tărîmul de jos**) Regiune îndepărtată (subpămînteană), unde ființele și natura sînt cu totul deosebite de cele cunoscute pămîntenilor; lumea cealaltă. *Prislea ajunse pe tărîmul celalt, se uită cu sfială în toate părțile și cu mirare văzu toate lucrurile schimbate.* ISPIRESCU, L. 84. *S-au dus pe alte tărîmuri.* VLAHUȚĂ, R. P. 15, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II, 350, TDRG. *Îi păreа c-a ajuns undeva la capătul lumii, că-i pe un alt tărîm.* AGÎRBICEANU, L. T. 395. *Rămăsesem singur cuc între inimi străine, parcă aș fi căzut din alte tărîmuri.* CIAUȘANU, R. ȘCUT. 13. *De-am răzbit în crucea lumei, pînă-n lumea neumblată Și de-acolo fără pregel, pînă-n celălalt tărîm.* EFTIMIU, Î. 36. *Mergeam, tîn, pe tărîmul celălalt, Unde m-așteptau un stol de zîne.* VOICULESCU, POEZII, I, 262. *Muntele din răsărit se cufundase pe tărîmul celălalt.* SADOVEANU, O., IX, 381. *Departe-i primăvara, pe celălalt tărîm.* BENIUC, C. P. 48. *Săpa, săpa mereu, Nu-i ajungea cît adunase pe pămînt, Îi mai trebuiau și comorile celuilalt tărîm.* V. ROM. ianuarie 1965, 31. *Cu salve triste de bombardă Lovind tărîmul celălalt.* VULPESCU, P. 103, cf. H II, 39, 70, 84, 93, 171, 186, III 80, IV 16, 69. *Băieții tăcură, dar se vedea cît de colo că le umbla furnici prin mîini și picioare ca să afle cine sînt mîresele lor și pe ce tărîmuri o să meargă ca să le găsească.* POPESCU, B. III, 5. *A fost odată un fecior de împărat care prinse dragoste asupra unei fete... de pe tărîmul celălalt.* FUNDESCU, Î. P. 63. *Așa pare-ar fi borțulița mea de la Făt-Frumos care a rămas pe tărîmbuăllant.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 220. *Pipăiuș "Petru... s-a oprit și, cînd s-a uitat împrejur, ce să vedeți? — era pe alt tărîm.* MERA, L. B. 102, cf. COMAN, GL. *S-a dus la gaura a tărîmului dă jos.* O. BÎRLEA, A. P. I, 246.

3. Fig. Domeniu, sferă de activitate. *Odată această condițiune împlinită, începe tărîmul artelor, critica estetică.* MAIORESCU, CR. I, 45. *Și românii noștri știu a lucra pe tărîmul dramatic.* CARAGIALE, O. III, 218. *Poeții... s-au lăsat a fi tîrîți cu desăvîrșire pe prozaicul tărîm al tribunalelor.* MACEDONSKI, O. IV, 40. *În loc de a pregăti un tărîm prielnic pentru dezvoltarea principiilor lor, ei au lăsat cu tot în părăsire partea empirică a problemei.* PETICĂ, O. 418. *Evidențiați pe tărîmul activității științifice.* LEG. EC. PL. 321. *Există o ridicare în tărîmul spiritului.* BLAGA, Z. 76. *Încercam să înfățișez cu obiectivitate ceea ce se întîmplă pe tărîmul literelor și al artelor.* ȘTANCU, R. A. I, 263. *Își exercită vocația pe tărîm matrimonial, fiind un agent al tranzacțiilor familiare.* V. ROM. octombrie 1964, 94.

— Pl.: *tărîmuri.* — Și: (învechit) ***tîrîm** (POLIZU) (regional) **tărîmb** s. n.

— Probabil din cumanul ***tarîn** „ogor". Cf. tc. t a r ı m „agricultură".

TĂRÍMB[1] s. n. (Regional) Interval de timp (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută.

TĂRÍMB[2] s. n. v. **tărîm.**

TĂRÎMBÓC adj. (Regional; despre pămînt) Tare, vîrtos (Sibiel — Sibiu). Cf. LEXIC REG. II, 63.
— De la **tare.**

TĂRÍNC s. m. v. **tarîncă.**

TĂRÍNCĂ s. f. v. **tarîncă.**

TĂRÍNGĂ s. f. (Regional; în expr.) **A duce pe cineva în tărîngă** = a lua pe cineva de subsuori, ajutîndu-l să meargă; a duce în părîngă (Larga — Iași). Cf. ALR II 3 571/520.
— Cf. părîngă.

TĂRÍȘ[1] adv. v. **tiriș[1].**

TĂRÍȘ[2] s. n. (Regional) Țuică de calitate proastă; (regional) pocîrlă. Cf. HEM 2 538, PASCU, S. 358.
— Și: **tăríș** s. n. ȘĂINEANU.
— Etimologia necunoscută.

TĂRÎTÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. v. **tîritor.**

TĂRÎTÚRĂ s. f. v. **tîritură.**

TĂRÎȚÁ vb. I. **1.** Refl. (Învechit; despre piele) A se coji, a se jupui. *Să jupoaie și să tărițează pielea* [la scarlatină]. PISCUPESCU, O. 261/2, cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M.

2. Intranz. (Rar; în forma *tărîți;* despre lemne) A se fărîmița. Cf. SCL 1976, 402.
— Prez. ind. pers. 3: *tărițează.* — Și: (rar) **tărîți** vb. IV.
— V. **tărîță.**

TĂRÎȚÁR subst. (Regional) **I.** Subst. **1.** Așchii mărunte care rezultă la tăierea lemnelor; rumeguș **(1).** *Adună tăriceriul de lîngă tăietoriu.* VICIU, GL., cf. ALR I 1 852/28. ✦ (În forma *tărăcer)* Fîn de proastă calitate care se așterne la vite (Marga — Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192.

2. Mătreață[1] **(1).** ALR I/I h 11.

II. S. m. Pește înrudit cu zglăvoaca, de culoare cafenie și cu pete gri-închis. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 76.
— Pl.: (s. m.) *tărițari.* — Și: **tărîțăr** (ALR I/I h 11/28), **tărîcér** (ib. h 11/840), **tărăcér, tîrîcér** (ib. h 11/850) subst.
— **Tărîță** + suf. *-ar.*

TĂRÎȚÁRE s. f. (Învechit) Faptul de a se tărîța; cojire, jupuire; (învechit, rar) **tărîțătură, tărîțeală.** *Furia căldurii... să alină cu ieșirea petelor... și să potolește de tot cu jupuirea și tărîțarea lor.* PISCUPESCU, O. 261/9, cf. POLIZU. *A văzut... tărîțarea călciiului, orbirea neagră, mușenia gurii.* ARGHEZI, S. IX, 25.
— V. **tărîța.**

TĂRÎȚĂ s. f. (De obicei la pl.) **1.** Coaja grăunțelor de grîu, de porumb etc. zdrobită prin măcinare (și care se alege din făină la cernut). Cf. ANON. CAR. *Caii domnești în loc de orz mînca tărîță* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 223/19, cf. LB. *Acele piei... nu le moaie cu var, ce cu apă caldă, cu tărîță.* DRĂGHICI, R. 142/24, cf. COSTINESCU, BARCIANU. *Se dau vitelor... tărîțele de pini albe.* I. IONESCU, C. 227/23, cf. POLIZU. *Cu tărîțe, cu cojițe, purcelul începe a se înfiripa.* CREANGĂ, P. 76, cf. MARIAN, NA. 102, DDRF, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, PAMFILE, D. 224, NICA, L. VAM. 239. *Pe deasupra le dă* [oilor] *cel puțin o dată pe zi... tărîți.* DIACONU, P. 34. *S-a ieftinit mai mult decît tărîțea.* ARGHEZI, VERS. 101. *Dumitrache, adună urzici,... amestecă-le cu tărîțe.* STANCU, D. 6. *Trase pe prispă un sac mare cu tărîțe de grîu.* PREDA, D. 43. *Am spălat bine butoiul, cu tărîțe și nisip.* BĂNULESCU, I. 76, cf. ALECSANDRI, P. P. 103. *Să vii și la pragul meu, Să te miluiesc și eu C-o mînuță de tărîță.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 261, cf. ȘEZ. XII, 157. *C-o cojiță de mălai Și cu una de tărîță.* BIBICESCU, P. P. 52. *Te afumi cu fum de tărîțe de grîu, presărate pe un fier înfierbîntat.* PAMFILE, B. 21, cf. BÎRLEA, C. P. 94, ALR I 1 848/75, 85, 93, 295, 378, 684, 746, 890, 934, ALR II 6 793, ALR SN IV h 1 116/36, A III 16. *Caii, de sare secetoși, De tărîțe flămînzioși, Pîn' la fîntînă mergea, Gura pe ulue punea, Într-o clipă îl sorbea.* BALADE, II, 434. *Și-o scăfiță de tărîță, Să știi c-ai avut mîndruță.* FOLC. MOLD. II, 525. *Cine se amestecă în tărîțe îl mănîncă porcii* (= cine face tovărășie cu oameni de nimic suportă consecințe neplăcute). Cf. NEGRUZZI, S. I, 248, ZANNE, P. IV, 136. ◇ Fig. *Idei... analizate prin sita discuțiunilor..., despărțite și vînturate de orice tărîțe.* ODOBESCU, S. III, 407. ◇ Expr. **Scump la tărîțe și ieftin la făină,** se spune despre cel care este zgîrcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor cînd nu trebuie. Cf. NEGRUZZI, S. I, 248, I. IONESCU, D. 241. *Leuștean, cel ieftin la făină și scump la tărîțe, nu era om să-și cîntărească dărnicia.* GANE, N. III, 175. *Măicuță, de ce ești scumpă la tărîțe și ieftină la făină?* CREANGĂ, P. 116, cf. ZANNE, P. IV, 141. (Regional) **A se dedulci ca calul la tărîțe** = a se deprinde cu binele, a se complăcea într-o situație avantajoasă. *Hoții... veniră iarăși fiindcă se dedulciseră ca calul la tărîțe.* ISPIRESCU, L. 372, cf. ZANNE, P. I, 358. (Regional) **A nu se alege făina din tărîță** = a nu putea deosebi cîștigul de pagubă. Cf. UDRESCU, GL. (Regional) **A se tulbura** (sau **a se întărîta, a se încinge) tărîța în cineva** sau **a i se iuți** (cuiva) **tărîțele în borș** = a se înfuria. Cf. MAT. DIALECT. I, 237, UDRESCU, GL., ZANNE, P. IV, 143. (Regional) **A face** (pe cineva) **tărîțe** = a rupe în bucăți, a nimici (pe cineva sau ceva). *Cîinii... apucînd pe zmeu de cap, de picioare, de mîini, de spinare, îl făcură tărîță.* ȘEZ. I, 68, cf. ALR SN IV h 1 036, ZANNE, P. IV, 143. ✦ (Regional) Epitet dat unui om de nimic, fără valoare. *Și ca tine Mi-oi găsi Mai de soi Și mai de viță, Nu ca tine, O tărîță.* BIBICESCU, P. P. 68.

2. (Regional; urmat de „de lemn", „de ferăstrău" sau „de firez") Rumeguș **(1).** Cf. I. IONESCU, C. 288/14. *Aluminiul se încălzește pînă... cînd tărîța de lemn presărată pe suprafața piesei produce fum.* IOANOVICI, TEHN. 110. *Sărmane prăvălii de păpuși umplute cu tărîțe de lemn!* C. PETRESCU, C. V. 24, cf. VICIU, GL. *Sfredelul are mănunchi de care sucești, floare care scoate tărîțe.* BREBENEL, GR. P. 6, cf. ALR I 49/30, ib. 1 852.

3. (Regional) Mătreață[1] **(1).** Cf. DR. IX, 425. *O lavalieră îi sta spînzurată de gît, ca o cioară, și o tărîțe cenușie îi umplea umerii.* ARGHEZI, S. XI, 169, cf. I. CR. VI, 127.

4. (Regional; în forma *tereață)* Corp mic, impuritate. ST. LEX. 169[2]/6. *Vîntul mare cînd bătea Ochii mi-i încețoșa Cu terețe, cu albețe.* PLOPȘOR, V. O. 15. *Vreo tereață cît de mică de ardei.* id. C. 45.

— Pl.: *tărîțe.* — Și: (rar) **tărîțe,** (regional) **tîrîță** (GRAIUL, I, 509), **tereáță** s. f.

— Din v. sl. ***тьрицѣ** (slavonul **трица,** bg. **трици,** scr. **trice).**

TĂRÎȚĂR subst. v. **tărîțar.**

TĂRÎȚĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Tărîțare. POLIZU.
— Pl.: *tărîțături.*
— **Tărîța** + suf. *-(ă)tură.*

TĂRÎȚE s. f. v. **tărîță.**

TĂRÎȚEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Tărîțare. POLIZU.
— Pl.: *tărîțeli.*
— **Tărîța** + suf. *-eală.*

TĂRÎȚÍ vb. IV v. **tărița.**

TĂRÎȚÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care conține tărîță **(1).** Cf. ANON. CAR., LB. *Grîul era muced și tărîțos și totuși cu preț mare.* BĂLCESCU, M. V. 336, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Mîncă pîită tărîțoasă Și bea apă tulburoasă.* MARIAN, D. 307. ✦ Ca tărîța **(1),** de consistența tărîței. Cf. SCL 1976, 402.

2. (Regional) Cu multă mătreață[1] **(I).** Cf. DR. IX, 419.

— Pl.: *tărîțoși, -oase.*
— **Tărîță** + suf. *-os.*

TĂRLÁ s. f. v. **tarla.**

TĂRLÍCI s. m. pl. v. **tîrlic.**

TĂRMÍN s. n. v. **termen.**

TĂRNÁȚ s. n. v. **tîrnaț.**

TĂRNĂCÓP s. n. v. **tîrnăcop.**

TĂRNĂÚC, -Ă adj. (Prin Mold.) Năuc, buimac zăpăcit. Cf. PAMFILE, B. 86.

— Pl.: *tărnăuci, -ce.*
— Cf. n ă u c.

TĂRNICÉR s. m. (Regional) Șelar **(1).** L. ROM. 1972 62.

— Pl.: *tărniceri.*
— **Tarniță** + suf. *-ar.*

TĂRNICÓP s. n. v. **tîrnăcop.**

TĂRNIȚÁT, -Ă adj. (Regional; despre cai) Cu spinarea încovoiată din cauza poverilor purtate; deșelat, spetit. Com. MARIAN; cf. DR. V, 236, H XVII 269.

— Pl.: *tărnițați, -te.*
— De la **tarniță.**

TĂRNOCÓP s. n. v. **tîrnăcop.**

TĂROÁSĂ adj. (Învechit și regional; despre femei însărcinată, gravidă. *Isac... fu ascultat de Domnul și Răveca, muiarea sa, fu tăroasă.* PALIA (1581), 97/18. *Au pornit Iacov cu muiarea lui cea tăroasă* (a. 1683). GCR I, 273/5. *Fata... i-au spus că este tăroasă, pentru carea bucurîndu-se craiul i-au dat un inel.* ȘINCAI, HR. I, 362/25, cf. KLEIN, D. 437, LM, MARIAN, NA. 10, MÎNDRESCU, UNG. 107, GHEȚIE, R. M., BUGNARIU, N., VAIDA, CANDREA, T. Q. 52, CABA, SĂL. 101. *Nevasta a fost tăroasă Ș-o născut fată frumoasă.* BÎRLEA, B. 74; cf. T. PAPAHAGI, M. 234, ARH. FOLK. I, 153, ALR II/I h 143.

— Pl.: *tăroase.* — Și: **tîroásă** (ALEXI, W.), **tărhoásă** (LB, ALRM I/I h 288), **tîrhoásă** (DDRF) adj.
— **Tar** + suf. *-oasă.*

TĂRPÁN s. n. v. **tîrpan.**

TĂRPÍ vb. IV v. **tîrpi.**

TĂRPÍGI subst. (Regional) Țiglă. Com. din SASCA MONTANĂ ↔ MOLDOVA NOUĂ. ✦ Cărămidă nearsă. Com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ.

— Cf. c h i r p i c i.

TĂRSÁNĂ s. f. v. **tîrșînă[1].**

TĂRSĂNÁR s. m. v. **tîrșînar.**

TĂRSĂNĂ s. f. v. **tîrșînă[1].**

TĂRSÍ vb. IV v. **tîrși[1].**

TĂRSÍN s. n. v. **tîrșînă[1].**

TĂRSÍNĂ s. f. v. **tîrșînă[1].**

TĂRSÍU s. m. v. **terțiu[2].**

TĂRSÎNĂ s. f. v. **tîrșînă[1].**

TĂRSÍU s. m. v. **terțiu[2].**

TĂRȘOÁCĂ s. f. v. **tîrșoacă.**

TĂRȘ s. m., s. n. v. **tîrș[2].**

TĂRȘÁGI s. n. (Regional) Caracter, voință tare (Sîngeorz Băi — Năsăud). PAȘCA, GL.

— Cf. magh. t á r.

TĂRȘÁG[2] s. m., s. n. v. **tîrșag.**

TĂRȘÁLĂ s. f. v. **tîrșală.**

TĂRȘÉJ s. m. (Regional) Tovarăș (de drum, de muncă etc.), camarad. Cf. DR. V, 375, 896.

— Pl.: *tărșeji.*
— Derivat regresiv de la **tărșejie.**

TĂRȘEJÍE s. f. v. **tîrșejie.**

TĂRȘEȘÁG s. n. v. **tîrșag.**

TĂRȘÉTE subst. v. **tîrșete.**

TĂRȘÍ vb. IV v. **tîrși[1].**

TĂRȘIȚĂ s. f. v. **tîrșiță.**

TĂRȘÎÍT s. n. v. **tîrșîit.**

TĂRȘÚG s. n. **1.** (Bucov.) Pungă pentru tutun con, fecționată de obicei din băsică de porc. Cf. PAMFILE-I. C. 56, ȘEZ. III, 90, com. din STRAJA ↔ RĂDĂUȚI, ALR I 544/375, 388, GLOSAR REG., SCL 1973, 82.

2. (Regional; în forma *tărciug)* Traistă mică făcută din blană în care țăranii obișnuiesc să ducă sare la oi (Tezlău — Buhuși). Cf. ȘEZ. VII, 188.

— Pl.: ? — Și: (regional) **tărciúg** s. n.
— Din ucr. **тарцунъ.**

TĂRTÁCĂ s. f. v. **tătărcă.**

TĂRTÁJ s. m. v. **tartaj.**

TĂRTÁN s. m. v. **tîrtan[1].**

TĂRTÁȘ s. n. (Regional) **1.** Convorbire, sfat (Sînnicoară — Cluj). cv 1952, nr. 5, 40. *Oaminii ținu sara tărtaș.* ib.

2. (La pl.) Acareturi. Cf. CL 1975, 53.

— Pl.: *tărtașuri.*
— Din magh. **tartás.**

TĂRTĂCÚȚ subst. v. **tărtăcuță.**

TĂRTĂCÚȚĂ s. f. **1.** Numele mai multor plante erbacee agățătoare din familia cucurbitaceelor: **a)** plantă cu flori albe și cu fructul roșu, de mărimea unui măr domnesc; (regional) curcubetă, curcubețea, tărtănică, tătarcă *(Coccinia indica).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 055, BRANDZA, FL. 154, GRECESCU, FL. 390, ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 357, BUJOREAN, B. L. 395, BORZA, D. 50, com. MARIAN, PĂSCULESCU, L. P. 382; **b)** (regional; și în sintagma *tărtăcuțe rotunde,* BORZA, D. 54) dovleac *(Cucurbita pepo).* Cf. ALR SN I h 200/551; **c)** (regional; la pl.) dovleac-turcesc *(Cucurbita melopepo).* BORZA, D. 55.

2. Fructul tărtăcuței **(1).** *De jur împrejur sînt înșirate gutui, mere domnești și tărtăcuțe.* VLAHUȚĂ, D. 247. *Aprinse o lampă de gaz, cît o tărtăcuță de mare.* N. REV. R. I, 41. *Capetele: două tărtăcuțe galbene, boțite* STANCU, D. 211. *Răsărea din șubă capul cît o tărtăcuță cu mustăți lungi, al lui Grigore Șufu.* PAS, L. I, 281, cf.

H XII 322. *Tărtăcuță unsă, în frunziș ascunsă* (Iepurele). TEODORESCU, P. P. 230. *Tărtăcuță breazâ, Tot cîmpul necheazâ* (Glonțul). ȘEZ. VII, 152. *Am o cracană, Pe cracană un poloboc, Pe poloboc o cobiliță, Pe cobiliță o tărtăcuță* (Omul). I. CR. III, 77. *Tărtăcuță neagră Peste cîmp aleargă* (Ochiul). GOROVEI, C. 249. ◇ (Adjectival; regional; în sintagma) *Pere tărtăcuțe* = varietate de pere rotunde, galbene și dulci. Cf. BARONZI, L. 93, ȘEZ. V, 68. ◇ Expr. (Rar) **De-a tărtăcuța** = de-a rostogolul. *O dădu de-a tărtăcuța.* ARGHEZI, S. V, 82. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Vas făcut din fructul uscat al tărtăcuței **(1)**. *Nu uita să-mi pui în baniță și tărtăcuța cu rachiu.* UDRESCU, GL. ✦ Fig. Ființă mică, bondoacă. *Băieții se nasc mărunței, tărtăcuțe.* STANCU, D. 87. *Cînd m-o vedea tărtăcuța mea, îmbrăcat așa, ce-o să mă mai sărute.* I. CR. IV, 91, cf. ZANNE, P. VI, 336.

3. Fig. Cap. *Mama a repetat, ca să-mi intre în tărtărcuță odată.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 232, cf. IORDAN, L. R. A. 492. *Să aud întîi maimuța Ce-i gîndește tărtăcuța.* ARGHEZI, S. V, 110. *Să spargă un geam și o tărtăcuță.* PAS, Z. II, 193. *Vezi, mă tărtăcuță goală, că-i .place?* T decembrie 1964, 35. ✦ P. ext. Turban **(1)**. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

4. (Bot.; regional) Hrișcă tătărească *(Fagopyrum tataricum)*. BORZA, D. 69.

5. (Regional) Ciupercă mică, nedefinită mai îndeaproape. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.: *tărtăcuțe.* — Și: (regional) **tărtăcúț** (BORZA, D. 50) subst., **tărtăgúță** (DDRF, PAMFILE, B. 35), **tertecúță** (ȘEZ. VIII, 127), **tătărcúță** (ALEXI, W., com. MARIAN), **tătăcúță** (BARCIANU) s. f.

— De la **tătarcă.**

TĂRTĂGÚȚĂ s. f. v. **tărtăcuță.**

TĂRTĂLÉȚ adj. (Regional) Guraliv, vorbăreț (Mățău — Cîmpulung). COMAN, GL. *A fi tărtăleț cu lumea.* id. ib.

— Pl.: *tărtăleți.*
— Etimologia necunoscută. Cf. tărărăi.

TĂRTĂLÓC s. m. v. **tartalac.**

TĂRTĂLÓG s. m. (Bot.; prin Olt.) Ciulin *(Carduus nutans)*. Cf. LEXIC REG. 38.

— Pl.: *tărtălogi.*
— Etimologia necunoscută.

TĂRTĂMÁN s. n. (Prin Maram.) Șură, coteț, acaret. LEXIC REG. 22.

— Pl.: *tărtămane.*
— Etimologia necunoscută.

TĂRTĂNÁȘ s. n. (Rar) Diminutiv al lui tartan[1] **(1)**; șal mic de lînă. *Bubico... își retrage capul în paneraș, unde i-l acopere iar cocoana cu un tărtănaș de lînă roșie.* CARAGIALE, O. II, 95.

— Pl.: *tărtănașe.*
— **Tartan**[1] + suf. *-aș.*

TĂRTĂNÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Despre trup) Scund și gros; (despre cap) rotund. *Acel cap tărtăneț ascunde în el un talent excepțional.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Nu era d-alea tărtănețele ce pune carnea pe coaste cu lopata.* id. s. 23, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., RĂDULESCU-CODIN, CIAUȘANU, V. 203.

— Pl.: *tărtănești, -e.*
— Cf. tîrtan[2].

TĂRTĂNÍCĂ s. f. (Regional; în ghicitori) Tărtăcuță. *Am o tărtănică roșie, plină de motoange* (Ardeiul). PASCU, C. 209.

— Pl.: ?
— Cf. tărtăcuță.

TĂRTĂRÍME s. f. v. **tătărime.**

TĂRTĂROÁICĂ s. f. (Regional) Tartoriță, drăcoaică. *Ieșiră: Tărtăroaica, Vrăjitoreasa, Fermecătoreasa, Legătoreasa Care leagă Și nu mai dezleagă.* PĂSCULESCU, L. P. 118, cf. GR. S. VI, 147.

— Pl.: *tărtăroaice.*
— **Tartor** + suf. *-oaică.*

TĂRTĂRÓI s. m. (Regional) Tartor, drac. Cf. I. CR. III, 286.

— Pl.: *tărtăroi.*
— **Tartor** + suf. *-oi.*

TĂRTĂU[1] s. m. v. **terțiu**[2].

TĂRTĂU[2] s. n. v. **tartău.**

TĂRTĂZÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Prin Ban. și Transilv.) A drege, a repara. Cf. ANON. CAR., VAIDA, CABA, SĂL. 101. ✦ Intranz. (Prin nord-vestul Transilv.) A deretica. CABA, SĂL. 101.

2. Intranz. (Prin Transilv.) A se gîndi profund. BL IV, 134. ✦ Refl. (În forma *tărtăzui*) A-și încorda toate puterile (Toplița). Cf. ALR II/I MN 52, 2 298/228.

— Prez. ind.: *tărtăzesc.* — Și: **tărtăzuí** vb. IV, **tătărezá** (ANON. CAR.) vb. I.
— Din magh. **tataroz.**

TĂRTĂZUÍ vb. IV v. **tărtăzi.**

TĂRTEÁȚĂ s. f. v. **tîrțiță.**

TĂRTÉI s. m. pl. v. **turtel**[1].

TĂRȚĂ interj. v. **tîrț.**

TĂRȚĂL s. m. v. **terțiu**[2].

TĂRȚĂRÍȚĂ s. f. v. **țîrțăriță.**

TĂRȚĂU s. m. v. **terțiu**[1].

TĂRȚIOÁRĂ s. f. (Regional) Noatenă **(2)** (Pești-șani — Tîrgu Jiu). Cf. ALR SN II h 387/836, ALRM SN I h 255/836.

— Pl.: *tărțioare.*
— **Tărțiu** + suf. *-ioară.*

TĂRȚÍU s. m. v. **terțiu**[2].

TĂRȚÍI s. m. v. **terțiu**[2].

TĂRȚÎU s. m. v. **terțiu**[2].

TĂRZĂMĂNÍE s. f. v. **terțimănie.**

TĂRZIMÁN s. m. v. **tergiman.**

TĂRZIÓR adv. v. **tîrzior.**

TĂRZÍU, -ÍE adj., adv. v. **tîrziu.**

TĂSCOVÍNĂ s. f. v. **tescovină.**

TĂSLÁR s. m. v. **teslar.**

TĂSMÁ s. f. v. **tasma**[1].

TĂSMĂLÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui tasma[1]. *Paiele de grîu cusute pe tăsmăluțe o prind minunat.* SEVASTOS, N. 2. *Rochia de vară e... cu aceleași tăsmăluțe pe la gură și mîneci.* ap. CADE.

— Pl.: *tăsmăluțe.*
— **Tasma**[1] + suf. *-ăluță.*

TĂSÓN s. n. v. **tason.**

TĂSTĂ interj. v. **tăși**[1].

TĂSTRÍ num. col. v. **tustrei.**

TĂSTRU adj. (Regional; în loc. adv.) **În tăstru** = dezordonat. PRIBEAGUL, P. R. 58.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TĂȘCÁ vb. I. Tranz. (Prin Transilv.) A păcăli, a înșela pe cineva, a trage pe sfoară. *Pre toți locuitorii ... ar vrea să-i taște și el să ia toate veniturile.* ȘINCAI, HR. II, 96/26, cf. LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., REV. CRIT. III, 170, com. din FRATA — TURDA. *Iară te-am tășcat!* MAT. DIALECT. I, 98.

— Prez. ind.: *tăsc* și *tașc*. — Și: **teșcá** vb. I. LB.
— V. **tașcă.**

TĂȘCÁRE s. f. (Prin Transilv.) Faptul de a tășca; păcăleală. Cf. LB, GHEȚIE, R. M.

— Și: **teșcáre** s. f. LB, LM.
— V. **tășca.**

TĂȘCĂTÓR s. m. (Prin Transilv.) Păcălitor, înșelător. LB, LM.

— Pl.: *tășcători*. — Și: **teșcătór** s. m. LB.
— **Tășca** + suf. *-tor*.

TĂȘCĂTÚRĂ s. f. (Prin Transilv.) Păcălitură, înșelăciune. Cf. LB, POLIZU.

— Pl.: *tășcături*. — Și: **teșcătúră** s. f. LB.
— **Tășca** + suf. *-(ă)tură*.

TĂȘCHÍȚĂ s. f. (Regional; de obicei la pl.) Tăiței de forma unor pătrățele (Ghilad — Timișoara). ALR II 4 034/36. ✦ Colțunași (Fibiș — Lipova). LEXIC REG. 120.

— Pl.: *tășchițe*.
— **Tașcă** + suf. *-iță*.

TĂȘCULÍȚĂ s. f. **1.** Tășcuță **(1)**. DICȚ.

2. (Regional) Numele a două plante erbacee din familia cruciferelor: **a)** (și în compusul **tășculița-ciobanului,** BORZA, D. 169) pungulița *(Thlaspi arvense)*. Cf. BRANDZA, FL. 139, GRECESCU, FL. 74, BORZA, D. 169; **b)** *Aethionema saxatilis*. id. ib. 12.

3. (Bot.; regional) Cîrligioare *(Bidens cernuus)*. BORZA, D. 31.

4. (Bot.; regional; și în compusul **tășculița-ciobanului,** DAMÉ, T. 188) Traista-ciobanului *(Capsella bursa-pastoris)*. PANȚU, PL.

— Pl.: *tășculițe*. — Și: (regional) **teșculíță** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.
— **Tașcă** + suf. *-uliță*.

TĂȘCÚȚĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui tașcă; tășculiță **(1)**, (rar) teșcălie, (învechit, rar) teșuliță; conținutul unui asemenea obiect. Cf. DDRF. *Doamna purta cheile cămărilor în tășcuța aninată la cingătoare.* SADOVEANU, O. XI, 40. *Venise de la școală cu o tășcuță de cărți.* SBIERA, P. 118, cf. ALR I 1 544/357. *Dă-mi o teșcuță de tutun.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A avea pe cineva în tășcuță** = a avea pe cineva la dispoziție, la discreție. Cf. ZANNE, P. V, 619. ◇ Compus: (Bot.; regional) **tășcuța-ciobanului** = **a)** pungulița *(Thlaspi arvense)*. Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 056, BRANDZA, FL. 139, BORZA, D. 169; **b)** traista-ciobanului *(Capsella bursa-pastoris)*. DAMÉ, T. 188.

2. (Regional; de obicei la pl.) Tăiței de forma unor pătrățele (Chizătău — Lugoj). ALR II 4 034/76.

3. (Bot.; regional) Traista-ciobanului *(Capsella bursa-pastoris)*. BORZA, D. 39.

4. (Regional) Brățara orciculuí care se prinde cu ajutorul unei verigi de crucea căruței (Vicovu de Sus — Rădăuți). GLOSAR REG.

— Pl.: *tășcuțe*. — Și: (regional) **teșcúță** s. f.
— **Tașcă** + suf. *-uță*.

TĂȘI[1] interj. (Regional; de obicei repetat) Cuvînt cu care se strigă sau se alungă gîștele sau rațele. Cf. ALR SN II h 378, ib. h 380.

— Pronunțat monosilabic. — Și: **tăstă** (ALR SN II h 380/353), **tas** (com. din ZAHAREȘTI — SUCEAVA), **tăsa** (ib.) interj.
— Onomatopee.

TĂȘI[2] vb. IV. Tranz. (Învechit; cu sens neprecizat) *Pentru mărgăritariul ce-m(i) scrii dumneata ca să ț-ăl triimit, l-aș fi și triimis de mult, numai iaste mai mărunt și știu că la Ardeal nu iaste harc(i)ul... a tăși lefturi ce sănt* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 59.

— Prez. ind.: *tășesc*.
— Etimologia necunoscută.

TĂȘÍLĂ s. f. v. **tașculă.**

TĂȘÍLCĂ s. f. v. **tașculă.**

TĂȘTIMÓNIE s. f. v. **testimoniu.**

TĂȘÚIE s. f. (Regional) Pungă de piele. Cf. JAHRESBER. VI, 81, ARHIVA XV, 405, XIX, 188.

— Pl.: ?
— Cf. magh. tarsoly.

TĂȘÚLĂ s. f. v. **teșculă.**

TĂȘULCÁR adj. (Regional; despre cai) Mic și gras (Mădei — Borsec). Cf. CHEST. V 76/45.

— Pl.: *tășulcari*.
— **Tășuleă** + suf. *-ar*.

TĂȘÚLCĂ s. f. v. **tașculă.**

TĂȘULÉSC, -EÁSCĂ adj. (Regional; în sintagma) *Pere tășulești* = varietate de pere nedefinită mai îndeaproape (Boiștea — Tîrgu Neamț). Cf. H X 395.

— Pl.: *tășulești*.
— Etimologia necunoscută.

TĂT, -Ă adj., adv. v. **tot.**

TĂTÁR, -Ă s. m., adj. **I.** S. m. **1.** Persoană care făcea parte din triburile mongole, care în secolul al XIII-lea au format statul Hoarda de Aur pe teritoriul din Asia Centrală și Europa răsăriteană; (astăzi) persoană care face parte din populația de bază a R.S.S.A. Tătare sau este originară de acolo ; (învechit, rar) tatarin, (regional) tătăroi. *Au gonit pre tătari din toate locurile de unde era așezați* (a. 1650—1670). GCR I, 235/6. *Au cerșut la veziriul pentru prada ce făcusă tătarii în țările moschicești.* NECULCE, L. 247, cf. ANON. CAR. *Cîte sate au fost pe Siret, pot zice că i-au prădat tătarii, că nu puțină pagubă au avut* (a. 1729). GCR II, 25/33. *Alexandru trimise sol în cetate pre un tătar fără carte.* ALEXANDRIA (1794), 55/11, cf. LB. *Pentru asemene scop se aflau între dînșii doi tatari bătrîni.* ASACHI, S. L. II, 49, cf. POLIZU. *Omulef... cu ochi mici ca de tătar.* FILIMON, O. I, 128, cf. DDRF. *Parcă trece-adunătură De tătari.* COȘBUC, P. I, 227, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Unii din aceștí robi se zice că au fost luați de tatari.* PAMFILE, CER. 191. *Tatarul se întoarse apoi spre slujitorii lui și le dădu porunci.* SADOVEANU, O. V, 674. *Tolea..., cu o figură frumoasă de tătar, intră peste cîteva secunde.* BENIUC, M. C. I, 56. [Femeile] *trăiesc nomade ca vechii tătari.* CĂLINESCU, C. O. 17. *Venea turcii ca ploaia, Tătarii ca năsipul De-acopereau pămîntul.* POP., ap. GCR II, 297. *Frunzuliță usturoi, Sînt tătari în sat la noi, Au robit pe maică-mea De mi-a secat inima.* MAT. FOLK. 100. *Bătrînii povestesc că p-aici o trecut tătarii.* T. PAPAHAGI, M. 157, cf. ALR II/I MN 103, 2 774/769, 886. *Vorba nu sfîrșea, Tătarii sosea Și le ocolea, Și mi le robea.* BALADE, I, 308. ◇ (În imprecații) *Fugi tătarilor d-acilea.* PĂSCULESCU, L. P. 299. ◇ Expr. **Doar nu vin** (sau **dau**) **tătarii,** se spune cînd cineva se grăbește sau fuge fără un motiv serios. *Iaca mă duc, mă duc..., doar nu dau tătarii.* ALECSANDRI, T. 198, cf. ȘĂINEANU, D. U., ZANNE, P. VI, 337. **Parcă-l alungă tătarii (din urmă),** se spune despre cineva care se grăbește foarte tare. *Cuconașul era grăbit, parcă-l alungau tătarii din urmă.* ALECSANDRI, T. 50, cf. ZANNE, P. VI, 338. **Lumea** (sau **țara**) **piere (moare) de tătari și el bea cu lăutari,** se spune despre cineva care nu se sinchisește de nimic, nu vrea să știe de păsurile altuia. Cf. PAMFILE, J. II, 152, ZANNE, P. III, 453. ✦ P. ext. Om crud, nemilos. *Ei,*

... despre mulțămire nu zic, că doar om sînt și eu, nu-s tătar. ALECSANDRI, T. 1 700; cf. ȘĂINEANU, D. U., PAMFILE, C. 53, ZANNE, P. VI, 339.

2. (Învechit) Curier poștal (călare); sol, ștafetă. *Un tătar al vizirului care au venit cu cărți.* CONDICA, ap. ȘIO II$_1$, 351. *Cei ce merg cu pricini trebuincioase, trecători sau tătari* (cca 1802). URICARIUL, ap. ȘIO II$_1$, 351. *Cu poroncile ce sînt a se trimite cu înadins tătar la Moldova.* BELDIMAN, ap. TDRG. *Trimise scrisoare cu-n tătar.* PANN, ap. TDRG, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

3. (În mitologia populară) Uriaș de pe vremuri; gigant; monstru **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U., PĂSCULESCU, L. P. 382. *La Maramureș o fost tătare. O fost giumătate de om, giumătate de cine.* ARH. FOLK. I, 180, cf. ALR II/I h 78/365.

4. (Regional; art.) Numele unui vînt care bate dinspre răsărit. Cf. H III 55, 179, VI 41, XII 196, XIV 381, ZANNE, P. VI, 340.

5. (Ornit.; regional; și în sintagma *tătar de sihlă*, BĂCESCU, PĂS. 165) Cocoș-de-munte *(Tetrao urogallus)*. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, BĂCESCU, PĂS. 165.

6. (Regional; și în sintagma *tătar de mături*, BORZA D. 163) Numele a două plante erbacee din familia gramineelor, întrebuințate la confecționarea măturilor: **a)** mătură *(Sorghum vulgare* și *technicum)*. Cf. BORZA, D. 163, H V 389, ALR II/I MN 149, 3 930/848, ib. 150, 3 933/27, 29, 36, 47, 76, 848, 872, 876, 899, ALR SN I h 145, ALRM SN I h 100, GL. OLT.; **b)** gaolean *(Sorghum saccharatum)*. BORZA, D. 163.

II. Adj. Care aparține tătarilor **(I 1)**, privitor la tătari, caracteristic tătarilor; tătăresc **(1)**. *Ei vă liberară De turmele rebele, al căror scop au fost Să taie tot, să arză cu furie tătară.* MUREȘANU, P. 74/5. *Intră tînăra doamnă, frumoasă și fugînd de cetele tartare.* ALEXANDRESCU, O. I, 69, cf. COSTINESCU. *Cantemir, călărețul tatar, sosi ca adus de vînt pe calu-i scurt.* SADOVEANU, O. V, 493. *Cai tătari... nechează pe un grind.* PILLAT, P. 126. *Vorbitori de limbă tătară există și la noi, în Dobrogea.* GRAUR, I. L. 208. ✦ (Substantivat, f.) Limba tătară. DM.

— Pl.: *tătari, -e* și (regional, m.) *tătare*. — Și: (învechit) **tartár, -ă** s. m., adj.

— Din tc., tăt. **tatar**. — **Tartar** < fr. **tartare**, germ. **Tartar**.

TĂTÁRCĂ s. f. **I. 1.** Tătăroaică. *Tătarcele cele burduhoasă le spinteca și pune copii prin pari.* NECULCE, L. 159, cf. ANON. CAR., DDRF, ȘIO II$_1$, 352. *S-au fost dus toți tătarii de acasă... și au lăsat acasă pre o tătarcă bătrînă.* SBIERA, F. S. 5, cf. TDRG. *Din lumea de unde venea... cu tătarce și bulgăroaice, Ana Lipan ți-apăru o creatură celestă.* G. PETRESCU, C. V. 196. *S-o pună domnul polițai cu botul pe labe pe tătarcă...* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 69. *Am stat cu și m-am gîndit: trebuie să fi fost tatarcă.* SADOVEANU, O. XIII, 77. *După bătaie, aproape de Cîrlibab, o rămas o tătarcă și o ședzut doi ai... și-apoi o murit.* T. PAPAHAGI, M. 158.

2. Iapă de soi tătăresc **(1)**. Cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Cadiul... Pe-o tătarcă-năleca Și la goană se lua, Iapa cîmpii apuca.* ALECSANDRI, P. P. 151.

3. Haină lungă, îmblănită, purtată de tătari **(I 1)**. *1 tătarcă de ghermesutu cu flori de fir cu șerăturile de dram. cu blană* (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 283. *Zestrea ce mi-au dat răp[o]satul socru-mieu... 1 rănd haine de chismeriu, rochiia i tatarcă, îmblănite cu nurcă* (a. 1796). IORGA, S. D. XII, 123. *Se arătă înaintea junelui un arnăut... cu tătarcă roșie, blănită cu vulpe nafe.* FILIMON, O. I, 99, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Iarna purta pe deasupra o tătarcă lungă și îmblănită, strînsă la spate, cu gulerul scurt și ridicat.* OȚETEA, T. V. 142.

II. (Regional) **1.** Numele mai multor plante erbacee agățătoare din familia cucurbitaceelor: **a)** tărtăcuță *(Coccinia indica)*. Cf. PAMFILE, A. R. 179, BORZA, D. 50, H X 353, ARH. FOLK. II, 180, COMAN, GL.; **b)** dovleac *(Cucurbita pepo)*. BORZA, D. 55; **c)** dovleac-turcesc *(Cucurbita melopepo)*. Cf. KLEIN, D. 437, com. MARIAN, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR I 856/554. ✦ (În forma *tărtacă*) Pepene verde. Cf. RĂDULESCU-CODIN, CV 1951, nr. 1, 37. *În fundul grădinii am să samăn niște tărtăci.* ib. ✦ Fructul tătarcei **(II 1)**. *Uimcle se întorc ușor cu tatarcă (un fel de bostan cu țîțe) rasă pe răzătoare și prăjită.* ȘEZ. II, 19. ✦ Dovleac uscat, golit de miez, întrebuințat ca ploscă. *Mîncau zoriți... și-și treceau unul altuia o ploscă de bostan care se chiamă tatarcă.* SADOVEANU, O. V, 530.

2. (Bot.; și în sintagma *totarcă de mături*, ALR SN I h 145/64) Mătură *(Sorghum vulgare)*. *Tatarca sau măturile s-au produs în cantitate mare.* PRIBEAGUL, P. R. 93, cf. BORZA, D. 163, VAIDA, com. BENIUC, ALR II/I MN 150, 3 933, ALR SN I h 145, ALRM SN I h 100, A I 12, 17, 20, 21, 23, 26, 31, 35.

3. (Bot.) Hrișcă *(Fagopyrum esculentum)*. Cf. ANON. CAR., LB, BARCIANU, GRECESCU, FL. 512, TDRG, PAMFILE, A. R. 196, ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 69.

4. (Bot.) Hrișcă tătărească *(Fagopyrum tataricum)*. Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 056, BORZA, D. 69.

5. (Bot.; regional; în compusul) **Buruiană-de-tătarcă** = rostopască; (regional) tătărcele *(Chelidonium majus)*. BORZA, D. 45.

6. Coșar pentru păstrat porumbul; hambar (Arad). Cf. CHEST. II 435/411.

7. Numele unei ciuperci nedefinite mai îndeaproape (Drăgușeni — Tîrgu Neamț). Cf. GLOSAR REG.

III. (Ornit.; regional) Cocoș-de-mesteacăn *(Lyrurus tetrix)* (Vișeu de Sus). BĂCESCU, PĂS. 63, cf. 165.

IV. (Regional) Numele unei boli la om; bubă. Cf. H VI 11, XIV 439, com. MARIAN, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Tătarci uscăcioasă, Tătarci putregăioasă, Tătarci mocnită.* ARH. FOLK. IV, 205. ✦ Boală de vite nedefinită mai îndeaproape (Alimănești — Slatina). Cf. H VI 11. ✦ Cancer. CANDREA, F. 221.

— Pl.: *tătarce* și *tătărci*. — Și: (regional) **tărtácă, totárcă, pătárcă** (ALR SN I h 145/284, ALRM SN I h 100/284) s. f.

— **Tătar** + suf. *-că*.

TĂTÁRNICĂ s. f. Plantă erbacee, spinoasă, din familia compozitelor, cu flori alburii; (regional) armurar, căpățînoasă, măciuca-ciobanului, rostogol, scăiete *(Echinops commutatus)*. Cf. GRECESCU, FL. 325, PANȚU, PL. 305, BORZA, D. 63.

— Pl.: *tătarnice*.

— **Tătar** + suf. *-arnică*.

TĂTĂCÚȚĂ[1] s. f. v. **tărtăcuță**.

TĂTĂCÚȚĂ[2] s. m. v. **tătucuță**.

TĂTĂÍ vb. IV. Intranz. (Prin Mold.) A vorbi peltic; p. ext. a îngîna (un cîntec). *Lăutarii tătăind, Tătăind, marea trecînd.* FOLC. MOLD. I, 251.

— Prez. ind.: *tătăiesc*.

— Formație onomatopeică.

TĂTĂIÁȘ s. m. v. **tătăișă[1]**.

TĂTĂIÁȘĂ s. f. v. **tătăișă[2]**.

TĂTĂÍȘ s. m. v. **tătăișă[1]**.

TĂTĂÍȘĂ[1] s. f. (Popular) Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** margaretă *(Chrysanthemum carinatum, leucanthemum* și *rotundifolium)*. Cf. BORZA, D. 46, 47, ȚIPLEA, P. P. 117, BUD, P. P. 83, T. PAPAHAGI, M. 234; **b)** (la pl.) (regional) plitușe, tămîioară, floarea-raiului *(Chrysanthemum cinerariaefolium)*. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3—4, 55, BORZA, D. 47; **c)** (la pl.) tufănică *(Chrysanthemum indicum)*. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3—4, 56, BORZA, D. 47; **d)** turtă *(Carlina acaulis)*. Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 056, DDRF, GHEȚIE,

R. M., BRANDZA, FL. 299, DAMÉ, T. 186, BARCIANU, GRECESCU, FL. 326, N. LEON, MED. 65, BORZA, D. 41, T. PAPAHAGI, M. 234; **e)** punga-babei *(Pulicaria dysenterica, Inula dysenterica)*. Cf. CONV. LIT., XXIII, 1 056, MARIAN, CH. 9, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 270, GRECESCU, FL. 296, ALEXI, W., PAMFILE — LUPESCU, CROM. 53, ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 283, BORZA, D. 139; **f)** (la pl.) romaniță nemirositoare *(Matricaria inodora)*. id. ib. 108; **g)** (la pl.) filimică *(Calendula officinalis)*. id. ib. 37; **h)** (la pl.) surguci *(Consolida ajacis)*. id. ib. 50; **i)** (la pl.) ochiul-boului *(Callistephus chinensis)*. id. ib. 37; **i)** (în forma *tătăiș*) iarbă-roșie *(Polygonum persicaria)*. id. ib. 135; **j)** (regional) afin *(Vaccinium myrtillus)*. Cf. VAIDA; **k)** (regional) păpădie *(Taraxacum officinale)*. Cf. ALR I 1 919/45, 280; **l)** (regional) narcisă *(Narcissus)*. Cf. ALR SN III h 640/353, ALRM SN II h 447/353, com. din SEBEȘ; **m)** (regional) garoafă *(Dianthus caryophyllus)* (Certege — Abrud). ALR I 1 935/96; **n)** (regional) numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H X 43, 95, XVII 7. *Înaintau... deschizîndu-și drum pe sub tufe uriașe: vetrice, moțul-curcanului, cătină, tătăiș*. GALAN, B. I, 84. *De-ar fi cîmpul floricele, N-aș trăi cu-atîta jele, Dar cîmpu-i cu tătăiși Și trăiesc cu multe griji*. RETEGANUL, CH. 67. *Că e soare Și răcoare, Tătăișa floare...* BIBICESCU, P. P. 387. *O, strujuc de tătăiși, Mîntuitu-te-ai de griji*. BÎRLEA, B. 126, cf. ALR I 1 938/251, 285, 345. ◇ Compuse: (regional) **tătăișă-albă** = mușcatul-dracului *(Scabiosa columbaria și lucida)*. *M-oi fa tătăișă-albă Și m-oi duce pîn cea iarbă*. T. PAPAHAGI, M. 94, cf. BORZA, D. 156; **tătăișă-vînătă** = albăstriță *(Centaurea cyanus)*. id. ib. 42.

— Pl.: *tătăiși* și *tătăișe*. — Și: (regional) **tătăiș, tătăiăș** (BORZA, D. 139) s. m.

— Etimologia necunoscută. Cf. tătăișă².

TĂTĂIȘĂ² s. f. **1.** (Învechit și popular) Cumnată, de obicei mai în vîrstă. *Feciorii tătăișei-mi*. PRAV. LUCACI, 174, cf. ANON. CAR. *Gheorghe Ștefan... cu tătăișă-sa, cu Năstasea* (a. 1655). IORGA, S. D. XI, 91. *Pulheria Augusta pentru multe dosădzi ce suferia de la Eudokia, cumnată-sa sau tătaișă-sa, încă au lăsat curtea frate-său*. ȘINCAI, HR. I, 80/33; cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., H XVII 239, ib. XVIII 27, 269. *Tătăișă ș-o cumnată, Lasă ușa descuiată*. DOINE, 256, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193, ALR I/II h 264/131, ALRM I/II h 373; FOLC. TRANSILV. II, 619.

2. (Regional) Mătușă **(1)**. GR. S. I, 139, SCURTU, T. 214. ✦ Soția unchiului. ALR I/II h 168, ALRM I/II h 236.

3. (Popular) Lele, leliță. *Tătăișă, draga mea, Nu te tare supăra, Că mîndră ca dumneata Nu-i nime, citu-i lumea*. JARNÍK — BÎRSEANU, D. 25. *Tătăișă Sînziană, Fă-ți o milă și-o pomană...* MARIAN, SA. 166. *Jupinească tătăișe,... deschide podișorul Și-mi dă oala cu grosciorul*. BUD. P. P. 62, cf. ALRM I/II h 286/174

— Pl.: *tătăișe*. — Și: (regional) **tătăiășă** s. f.

— Etimologia necunoscută.

TĂTĂÎT, -Ă adj. (Prin Mold.) Care vorbește peltic *Doi prieteni, unul însă cepeleag și tătăit, Iară altul surd ca surzii...*, CONTEMPORANUL, V_2, 428.

— Pl.: *tătăiți, -te*.

— V. **tătăi.**

TĂTĂLÁT adv. Peltic. *Și-i răspunse cepeleagul, cum vorbea el tătălat...* CONTEMPORANUL, V_2, 429.

— De la **tătăi.**

TĂTĂNEÁSĂ s. f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, acoperită cu peri aspri, cu flori roșii-purpurii, mai rar albe, dispuse în raceme; (regional) barba-tatci, boracioc, gavăț, iarbă-băloasă, iarba-lui-Tatin, iarba-tătălui, iarba-neagră, ploșnițoasă, rădă, cină-neagră, tainic, tat, tatin, tăltinoacă, tătăneească, tătăneață, tătinoaie, zlac *(Symphytum officinale)*. Cf. HEM, 2 180, CONV. LIT. XXIII, 1 056, BRANDZA, FL. 372, N. LEON, MED. 69, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 164 CANDREA, F. 295. *La cazuri de boală tot balta cu burulenile ei — ca tețeineasa, izma... li lecuiește*. ANTIPA, P. 763, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., VOICULESCU, L. 278, H II 26, IV 44, 83, 194, 311, IX 122, 153, XI 326. ◇ *Tătăneasă de munte* sau *tătăneasă de pădure* = brustur negru *(Symphytum cordatum)*. BORZA, D. 166.

2. (Regional; în forma *titineasă*) Mîncare pentru păsări de curte, făcută din plante fierte și amestecate cu mălai (Păușești Otăsău — Băile Govora). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *tătănese*. — Și: (regional) **tătineásă** (JIPESCU, O. 74, GRECESCU, FL. 415, H II 165, 273, VII 48, XI 230, ALR I 1 931/805), **tătineásă** (DDRF, ALR I 1 931/735), **tăteneásă** (ALR I 1 931/725), **teteneásă** (H IX 396, ALR I 1 931/750), **titineásă** (ȘEZ. XII, 193, ALR I 1 931/780, 803), **tntăneásă** (H IX 188) s. f.

— **Tatin** + suf. *-easă*.

TĂTĂNEÁSCĂ s. f. (Regional) Numele a două plante erbacee: **a)** tătăneasă *(Symphytum officinale)*. Cf. CANDREA, F. 295, BORZA, D. 166; **b)** uemțișori de cîmp *(Consolida regalis)*. id. ib. 51.

— Pl.: *tătănești*. — Și: **tătineáscă** (BORZA, D. 166), **tătineáscă** (ALR I 1 931/595, 730) s. f.

— **Tatin** + suf. *-ească*.

TĂTĂNEÁȚĂ s. f. (Regional) **1.** (Bot.) Tătăneasă *(Symphytum officinale)*. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, BORZA, D. 166, ALR I 1 931/768.

2. (În forma *titineață*) Mîncare pentru păsări de curte, făcută din plante fierte și amestecate cu mălai (Păușești Otăsău — Băile Govora). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *tătănețe*. — Și: **teteneáță** (ALR I 1 931/760), **titineáță** s. f.

— **Tatin** + suf. *-ață*.

TĂTĂRÁN adj. (Regional) Mare. I. CR. II, 307. *Una și cu una Face una, Și de-accstea-s douăsprezece; Tata-i șătăran, Roată de bostan* (Anul și lunile). PAMFILE, C. 116.

— Pl.: *tătărani*.

— **Tătar** + suf. *-an*.

TĂTĂRÁȘ s. m. Diminutiv al lui tătar.

1. Cf. tătar **(I 1)**. *Pe sub Varin, Mulți tătărași vin*. MAT. FOLK. 1 269. ✦ (Învechit, rar) Țigan provenit din robii tătarilor. *Nume tătărești poartă uneori și „tătărașii"*. DR. I, 284.

2. (Învechit) Soldat dintr-un corp de oaste (călare), însărcinat cu transmiterea mesajelor sau cu îndeplinirea unor porunci, hotăriri ale autorităților. Cf. tătar **(I 2)**. *Într-o clipă sînt aici, cu ceaușu și cu cincizeci de tătarași*. SADOVEANU, O. I, 290. *Se înșiră după aceea curtenii, nemți, panțiri, dorobanți, lipcani, tătarași, lănsari și alergătorii la cetăți, de-și primesc banul domnesc*. id. ib. XIII, 734.

— Pl.: *tătărași*.

— **Tătar** + suf. *-aș*.

TĂTĂRĂU subst. v. **teleleu.**

TĂTĂRCÉLE s. f. pl. (Bot.; regional) Rostopască *(Chelidonium majus)*. BORZA, D. 45.

— **Tătarcă** + suf. *-ele*.

TĂTĂRCÚȚĂ s. f. v. **tărtăcuță.**

TĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Tătar **(II)**. *Împăratul turcesc, armînd 120 000 de oastea sa și oastea tătărască și muntenească..., au trimis asupra lui Ștefan Vodă*. URECHE, L. 91. *Tartaria sau, cumu-i zic unii, țara tătărească*. SIMION DASC., LET. 97. *Nenumărată mulțime de oaste tătărască*. CANTEMIR, HR. 141, cf. ANON. CAR., CANTA, LET. III, 181/5. *Prefectul oștilor lui Bat, cu ceilalți crai tătărești trecînd Seretul, au venit la ținutul episcopiei*. ȘINCAI, HR. I, 261/10, cf. CLEMENS, LB, POLIZU, COSTINESCU. *Întreaga urdie tătărească a fost*

sfărîmată. GANE, ap. ȘIO II, 352. *Bogdan, pentru a preveni dușmănile tătărești, tocmește cu tătarii și cu Selim un tratat.* XENOPOL, I. R. IV, 212, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Poate din al treilea izvod de care s-a folosit Nicolae Costin... ia Mustea adausurile în privința prădăciunilor tătărești de supt Dumitrașcu Cantacuzino.* IORGA, L. I, 222, cf. ȘĂINEANU, D. U. *O căruță tătărască, cu roți înalte și obezi sunătoare.* SADOVEANU, O. X, 431, cf. SCRIBAN, D. *Mahalaua tătărască.* V. ROM. septembrie 1969, 6. *Trei voinici ardelenești, Cu cai brașovenești, Cu puștile tătărești.* ȘEZ. I, 44. *Multe cortulețe sînt... Mai multe de ipingele, De buști negre tătărești, Unde vezi mi țe-ngrozești!* MAT. FOLK. 100. *Opincă tătărască, De tal'to să se tirască* (Grapa). GOROVEI, C. 179. ◇ (Pe lîngă nume de plante sau animale, indică specia sau varietatea) *Cal tătăresc.* COSTINESCU. *Soiurile cele mai cunoscute de popușoi sînt: românesc..., tătărăsc, cu bobul foarte mic, alb și rotund.* PAMFILE, A. R. 68. *Porumb tătăresc.* CADE. ◇ *Mălai tătăresc* v. mălai. ◇ Expr. **A pune oști tătărăști** v. oaste[1].

2. Fig. (Învechit) Strașnic, grozav. *Am venit aci ca să petrecem; aideți dar să tragem un danț d-ale tătărești.* FILIMON, O. I, 195. *Prin cererile mele, te-am făcut să capeți o migrenă de cele tătărăști.* ALECSANDRI, S. 95. *I-am aruncat o ochire de cele tătărești.* id. T. 1 071. *Am un guturai tătăresc.* CARAGIALE, O. VII, 151. *Stătu mai multă vreme cu picioarele în apă... și-l apucă un guturai tătăresc.* I. NEGRUZZI, S. I, 181, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *tătărești.*

— **Tătar** + suf. *-esc.*

TĂTĂRÉȘTE adv. **1.** În felul tătarilor **(I 1)**, ca tătarii; în limba tătară. Cf. LB, POLIZU. *Nici te-am prins, nici te-am înțeles, că doar n-am învățat tătărește.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. LM, DDRF. *Un omuleț... cu capul tuns tătărește.* CĂLINESCU, C. N. 96. *E din Dobrogea. Vorbește și tătărește.* STANCU, D. 502.

2. Fig. (Învechit) Strașnic, grozav. *Au crezut orbește, pînă ce s-au ars și fript tătărește.* BARIȚIU, P. A. III, 23.

— **Tătar** + suf. *-ește.*

TĂTĂREZÁ vb. I v. **tărtăzi.**

TĂTĂRÍE s. f. (Prin sud-estul Munt.) Groapă mare și prăpăstioasă. CV 1949, nr. 8, 34. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Găsi în mijlocul ogorului o tătărie de groapă cît să-ncapă un cal.* ALAS 28 XI 1937, 8/1.

— Pl.: *tătării.*

— Cf. t ă r t a r[1].

TĂTĂRÍME s. f. **1.** Mulțime de tătari **(I 1)**; totalitatea tătarilor. *Leșii, văzînd atîta tătărime, n-au putut răbda fără șanțuri.* N. COSTIN, L. 583, cf. 191. *Oaste turcească este multă... și tătărime multă.* NECULCE, L. 212. *Ursan năval s-aruncă în neagra tătărime.* ALECSANDRI, P. III, 96, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., M. D. ENC. *Tătărimea purcedea Și pe Gruie mi-l ducea.* ALECSANDRI, P. P. 79. *A intrat tătărimea, Pustiește pajiștea, Pajiștea și moșia.* TEODORESCU, P. P. 616. *Să te duci și să strîngi Tătărimea Crîmului.* BALADE, II, 170.

2. Loc, regiune, cartier în care locuiesc tătari **(I 1)**. *Scuturîndu-să din tătărîmea ceia ce iaste peste apa Volgăi..., au intrat în hotarăle împărăției rușești.* CANTEMIR, HR. 447. *Urca... ulița largă, din tătărime..* V. ROM. septembrie 1969, 17.

— Și: (învechit, rar) **tărtărime** s. f. BARCIANU.

— **Tătar** + suf. *-ime.*

TĂTĂRÍȚĂ s. f. (Popular) Tătăroaică. *Iată mînzăcițele Și cu tătărițele Că la hanul năvălesc.* ALECSANDRI, P. P. 78. *Tătăriță-ntr-un ocol, Curte albă-ntr-un picior* (Ciuperca). GOROVEI, C. 83, cf. 91.

— Pl.: *tătărițe.*

— **Tătar** + suf. *-iță.*

TĂTĂRÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A blestema; a certa, a mustra (Celeiu — Corabia). Cf. PĂSCULESCU, L. P. 158. *Jămari să-nsura, Fată că-și lua, Fată de român, De român sărac... Mă-sa că nu vrea Și să mînia, Tot o tătăra.* id. ib., cf. SCL 1976, 490.

— Prez. ind.: *tătărăsc.*

— V. **tătar.**

TĂTĂRÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a tătărî; certare, mustrare. Com. din TURNU MĂGURELE.

— V. **tătărî.**

TĂTĂRÎT, -Ă adj. (Regional) Supărăcios, arțăgos (Călugăreni — București). Cf. CV 1951, nr. 6, 30.

— Pl.: *tătărîți, -te.*

— V. **tătărî.**

TĂTĂROÁICĂ s. f. Femeie din neamul tătarilor **(I 1)**; tătarcă **(I 1)**, (popular) tătăriță, (regional) tătăroaie. Cf. POLIZU, BARCIANU, CADE. *Cărțile copiilor de școală nu au niciodată început și sfîrșit: tătarii și tătăroaicele, în lipsă de foiță de țigare, le rup filele.* I. BOTEZ, B. I, 158. *Nu mi-ai mărturisit dacă maica lui a fost moldovancă de-a noastră ori tătăroaică.* SADOVEANU, O. XIII, 77. *O tătăroaică... spăla scara, bolborosind ceva pe limba ei.* V. ROM. februarie 1956, 25. *Într-o zi, ducîndu-se tătarii toți de-acasă, a rămas numai o tătăroaică bătrînă, însărcinată să gătească bucate.* ȘEZ. I, 233. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ce-i vine mărieĭ sale să trimeață în cealaltă latură a pămîntului să-i aducă o împărăță tătăroaică?* SADOVEANU, O. XIII, 451. *O babă tătăroaică.* ALR II/279.

— Pl.: *tătăroaice.*

— **Tătar** + suf. *-oaică.*

TĂTĂROÁIE s. f. (Regional) Tătăroaică. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Legenda cu fata pre carea baba tătăroaie a vrut să o frigă.* LIUBA — IANA, M. 76.

— Pl.: *tătăroaie.*

— **Tătar** + suf. *-oaie.*

TĂTĂRÓI s. m. (Regional) Tătar **(I 1)**. *Tătărița fierbe pere, Tătăroi vine și cere; Tătărița nu se-ndură, Tătăroi vine și fură* (Cloșca și motanul). GOROVEI, C. 91.

— Pl.: *tătăroi.*

— **Tătar** + suf. *-oi.*

TĂTDAÚNA adv. v. **totdeauna.**

TĂTENEÁSĂ s. f. v. **tătăneasă.**

TĂTÍC s. m. Diminutiv hipocoristic al lui tată; (popular) tătuc, tătuț, (regional) tătuică, tătuluc, tătuluț, tătușor, (familiar) tătișor, tătiță.

1. Cf. tată **(I 1)**; (regional) tetică. Cf. TDRG. *Tăticule, uite mămica vine încoace.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 206. *Tăticule, tăticule! și-n gene-mi tremură stropii.* VOICULESCU, POEZII, I, 251, cf. SCURTU, T. 22. *Are lica patru boi, Fă-le negustor de ei.* MAT. FOLK. 786. *Dacă mai șezură, ticu tot nu mai venea și lor li se făcu foame.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 230, cf. VÎRCOL, V., COMAN, GL., CHEST. II 4/67, 6/20, 29, 36, ALR I/II h 152. *Mai trăieș, taică? Copilu, dă colo: ... Trăieș, tătucule — zici.* O. BÎRLEA, A. P. I, 252.

2. (La vocativ) Cf. tată **(I 2)**. *Hai, ticule, în pădure,... să vă umplu tigva de miere.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 230. *A chemat pe fată: — Vino-ncoa, tică, că asta e al tău!* id. ib. 271.

3. (Prin nord-vestul Munt.; în sintagma) *Tica bătrîn* = bunic. UDRESCU, GL.

4. (Regional; în sintagma) *Tică naș* = naș. H II 256.

5. (Regional) Cf. tată **(I 5)**. Cf. LEXIC REG. 87. *Acolo iera un moș și-o babă bătrînă. — Bună dzua, tatică și mămică.* O. BÎRLEA, A. P. II, 358. ✦ (Familiar; la vocativ) Termen cu care cineva se adresează unui bărbat. *Vino, tăticule, nu mai cîrti! — îl întrerupse*

Margareta, astupindu-i gura cu palma. REBREANU, NUV. 6, cf. 5.

— Pl.: *tătici.* — Și: (popular) **tătícă, tícă** s. m., **tícu** s. m. art.

— **Tată** + suf. *-ic.*

TĂTÍCĂ s. m. v. **tătic.**

TĂTICÚȚ s. m. Diminutiv al lui tătic **(1).**

— Pl.: *tăticuți.*

— **Tătic** + suf. *-uț.*

TĂTÍNE s. m. v. **tată.**

TĂTINEÁSĂ s. f. v. **tătăneasă.**

TĂTINEÁSCĂ s. f. v. **tătănească.**

TĂTINOÁIE s. f. (Bot.; regional) Tătănească *(Symphytum officinale)* (Valea Vinului — Satu Mare). Cf. ALR I 1 931/339.

— **Tatin** + suf. *-oaie.*

TĂTIȘÓR s. m. (Familiar) **1.** Tătic **(1).** Cf. JAHRESBER. VIII, 212, CADE.

2. (La vocativ) Tătic **(2).** *Ei, tătișorule, povestea împărăției acesteia este mare.* ISPIRESCU, L. 101.

— Pl.: *tătișori.*

— **Tată** + suf. *-ișor.*

TĂTÍȚĂ s. m. (Familiar) Tătic **(1).** *Tătița ar vrea să mărite și pe surioarele mele.* CARAGIALE, O. II, 229, cf. SCURTU, T. 23, H II 89.

— Voc. și: (regional) *tătițu.* SCURTU, T. 22. — Și: **tițță** (id. ib. 23) s. m., **tițu** (id. ib.) s. m. art.

— **Tată** + suf. *-iță.*

TĂTÍN s. m. v. **tată.**

TĂTÎNE s. m. v. **tată.**

TĂTÎNEÁSĂ s. f. v. **tătăneasă.**

TĂTÎNEÁSCĂ s.f.v **tătănească.**

TĂTÎNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Părintesc, strămoșesc. *Învățatu aiave leagea tătinrească* (părinților N. TEST. 1648, părinteasc ă BIBLIA 1688), *revnitoriu fiindu lu D*[um]*n*[e]*dzeu.* COD. VOR. 38/10. *Eu nemică... nu feciu oamerilòru sau obiceiteloru tătiresti* (părinților N. TEST. 1648, de la părinți BIBLIA 1688). ib. 102/2.

— Pl.: *tătinești.*

— **Tătîne** + suf. *-esc.*

TĂTOVÁ vb. I v. **tatua.**

TĂTOVÍ vb. IV v. **tatua.**

TĂTÚC s. m. **1.** (Popular; și în forma nearticulată, urmat de un adj. pos.) Tătic **(1).** *Dumneata faci ca tătuca.* NEGRUZZI, S. III, 25. *Nu știi c-au venit tătuca și cu mămuca?* CREANGĂ, P. 11. *Nu te teme, tătucă, îi zise ea.* ISPIRESCU, L. 179, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CAZIMIR, GR. 22, LESNEA, P. E. 127. *Măi fică! Unde-i tătucă-tu?* SADOVEANU, O. VII, 297, cf. X, 399. *Mie îmi dă tătuca douăsprezece fălci* [de pământ]. CAMILAR, N. II, 8. *Da unde ți-e tătucu-tău, drăguță?* SBIERA, P. 220. *Să fii mamii de-ajutor Și tătuchii de mult spor.* MARIAN, NA. 318. *Mulțumesc, tătucă.* RĂTEGANUL, CH. 88, cf. ȘEZ. I, 110. *El la tatl-su c-o alergat, „Ci faci tatuct-acole?".* ib. IV, 194 cf. PAMFILE, J. II, 169, BUD. P. P. 83. *Hei, tu pui de turturea, Spune tătuchii așa.* BÎRLEA, B. I, 36, cf. T. PAPAHAGI, M. 33, BL VI, 194, CHEST. II 6/173, ALR I/II H 152, O. BÎRLEA, A. P. I, 275. ◇ (În formule exclamative de mirare, de admirație etc.) *I! tătucă! Mare, mîndră o fi oastea românească.* ALECSANDRI, T. 152. *Uni nu ș-o suflicat el mînicili, măi tătuci, și uni n-o-nceput a brehni.* ȘEZ. II, 5. ✦ (Regional; la vocativ) Termen cu care cineva se adresează socrului său (Pipirig — Târgu Neamț). ALR SN VI 1 580/551.

2. (Regional; la vocativ) Tătic **(2).** *Ai ostenit, tătucă?* CIOCÎRLAN, P. P. 23. ◇ (Prin analogie) *Hi, hi, tătucă!... Iaca, mă! c-or să mă lase-n troian.* ALECSANDRI, T. 394.

3. (Prin Mold.; determinat prin „bătrîn") Bunic. Cf. tată **(I 3).** *O venit el și cu tatuca bătrîn a mneu.* ȘEZ. VIII, 55. *Ș-o luat dziua bună di la tatuca bătrîn.* ib. 57, cf. SCURTU, T. 10.

4. Tătic **(4).** *Te duci, bătrînule, te duci, tătucă.* SADOVEANU, O. I, 353.

5. (În limbajul soldaților) Militar în vîrstă; tătuț **(3).** *Soldații noștri, tătuci cu fețele îndoliate de bărbi,... trăgeau în vînt.* BRĂESCU, V. A. 95. *Tătuci, contigente vechi!* ap. IORDAN, STIL. 374.

— Pl.: *tătuci.* — Și: **tătúcă, túcă** (PAMFILE, J. II, 170, DENSUȘIANU, T. H. 338) s. m., **túcu** (SCURTU T. 23) s. m. art.

— **Tată** + suf. *-uc.*

TĂTÚCĂ s. m. v. **tătuc.**

TĂTUCÚȚĂ s. m. (Mai ales în Mold.) Diminutiv al lui tătuc **(1).** *Da cum nu! Că nu mi-oi feșteli eu minuțele tătucuței și a mămucuței.* CREANGĂ, P. 292. *Tătucuță, tată hăi! Cum de te-ai dus de la noi Și nu te-nțorci înapoi.* MARIAN, I. 128, cf. CHEST. II 6/173.

— Și: (regional) **tătăcúță** (JAHRESBER. VIII, 161, BL VI, 194, SCURTU, T. 23) s. m., **cúțu** (id. ib.) s. m. art.

— **Tătucă** + suf. *-uță.*

TĂTUICĂ s. m. (Prin Olt.) **1.** Tătic **(1).** Cf. JAHRESBER. VIII, 193, CADE, SCURTU, T. 23, SFG VI, 99, 101, 102, 106, H IX 124, CIAUȘANU, V. 206.

2. Tătic **(4).** *Mă duc să văd ce mai face tuica Ion.* BOCEANU, GL.

— Și: **túică** s. m.

— **Tată** + suf. *-uică.*

TĂTÚLĂ s. f. (Bot.; mai ales în Dobr.) Ciumăfaie *(Datura stramonium).* Com. MARIAN, H II 243, III 385, 399, XII 114, 396, 416, com. din SLOBOZIA CONACHI — GALAȚI și din ȘIVIȚA — GALAȚI.

— Și: **tătúră** s. f. BORZA, D. 58.

— Din tc. **tatula.**

TĂTULÚC s. m. (Prin Maram.) Tătic **(1).** Cf. PASCU, S. 133, SFC VI, 91, 123, 126, ȚIPLEA, P. P. 117. *Pruncu ... Cu tată-său grăia: Hei tu, tătulucule.* T. PAPAHAGI, M. 103.

— Pl.: *tătuluci.* — Și: **tătulúcă** s. m. ȚIPLEA, P. P. 117.

— **Tată** + suf. *-uluc.*

TĂTULÚCĂ s. m. v. **tătuluc.**

TĂTULÚȚ s. m. (Prin Maram.) Tătic **(1).** Cf. PASCU, S. 159, SFC VI, 124, ȚIPLEA, P. P. 117.

— Pl.: *tătuluți.*

— **Tată** + suf. *-uluț.*

TĂTÚRĂ s. f. v. **tătulă.**

TĂTURÎNDEREA adv. (Prin nordul Transilv.) Pretutindeni. Com. din RETEAG — DEJ și din ȚAGA — GHERLA.

— Și: **tuturînderea** (DR. III, 401, ALR I 344/259, 270, 350), **tuturîndene** (com. DRĂGANU), **tuturînde** (id.), **titirîndinea** (CV 1949, nr. 8, 34) adv.

— Cf. tutinderea.

TĂTÚȘ s. m. (Învechit, rar) Strămoș. *Audzi rugăciunea mea, Doamne,... că mutatu-s eu la tire și venit ca toți tătușii* (părinții CC[2], D, moșii H) *miei.* PSALT. 75, cf. SCL 1960, 605, ib. 1975, 261.

— Pl.: *tătuși.*

— **Tată** + suf. *-uș.* Cf. **a uș.**

TĂTUȘIE s. f. (Prin nord-estul Mold.) Prosop sau bucată de pînză care se dă preotului cu ocazia unei slujbe religioase. Cf. SCL 1976, 402.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută. Cf. t ă t u ș.

TĂTUȘÓR s. m. (Regional) **1.** Tătic **(1)**. *Fiuțu din grai grăia: Tată, tătușoru meu.* MÎNDRESCU, L. P. 190.
2. Tătic **(4)**. *Dragul meu tătușor,... nu mă depărta.* GORJAN, H. IV, 23/19.
— Pl.: *tătușori.*
— **Tată** + suf. *-ușor.*

TĂTÚȚ s. m. (Popular) **1.** Tătic **(1)**. Cf. LB, POLIZU. *Foarte bine, tătuțule.* FILIMON, O. I, 106. *Adio, tătuță, ..., să nu-nțirzii mult.* ALECSANDRI, T. 1 382. *Bine, tătuță, răspunseră copiii.* ISPIRESCU, L. 334, cf. DDRF. *Nu, tătuță! Nu s-au aprins... girezile.* Ç. PETRESCU, R. DR. 252. *Eu am fost... viziriu la tătuța dumneavoastră.* SADOVEANU, O. XIV, 42, cf. IX, 456. *Mi se pare — interveni tătuțu — că ai greșit numărul zilelor.* ARGHEZI, C. J. 10. *Nu mai plînge,... că se face sănătos tătuțu.* BENIUC, M. C. I, 43, cf. CAMILAR, C. 104. *A întrebat pe tată-său: Tătuță, ce fel de cetate este, ia, acolo, pe dealul acela?* SBIERA, P. 152. *Duce-m-aș și n-aș veni, Să văd cine m-a dori... Da dori-m-a tătuțu.* MÎNDRESCU, L. P. 30. *La tătuța la mormînt.* ȘEZ. III, 158, cf. PAMFILE, J. II, 169, CHEST. II 6/173, ALR I/II h 152, A VI 26. *Of, dragă tătuțul meu, Mă topesc de dorul tău!* FOLC. MOLD. I, 562.
2. Tătic **(4)**. *Un bătrîn de treabă... Îi primi bine, îi bagă în casă, Și ei îi cerură întîi și-ntîi masă, Zicîndu-i: Tătuță, sîntem flămînzi tare.* PANN, P. V. I, 11/12. *Se puse la vorbă cu unchiașul: — Bine, tătuțule, ca ce să fie asta?* ISPIRESCU, L. 101. ✦ (Învechit, rar) Termen cu care cineva se adresează preotului; părinte **(5)**. *Vream... un soț nou a propune, Răspunse chiriarhul. — Tătuță! Sîntem siguri, urmă greu banul Udrea, Că noul nostru frate e om de omenie.* HELIADE, O. I, 230.
3. (În limbajul soldaților) Tătuc **(5)**. *Majurul Iolampie... fuge pe un cal deshămat... Tătuța Iolampie nu vrea să moară.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 6/1.
— Pl.: *tătuți.* — Și: **tătúță, tuț** (PAMFILE, J. II, 171, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 199, CV 1952, nr. 3, 42, CHEST. II 6/20, 36, ALR I/II h 152) **tũță** (SADOVEANU, O. XIII, 44, SCURTU, T. 23, COMAN, GL.) s. m.
— **Tată** + suf. *-uț.*

TĂTÚȚĂ s. m. v. **tătuț.**

TĂȚÍNE subst. v. **teține.**

TĂU[1], TA pron. pos., adj. pos. (Pronumele este precedat de articolul „al", „a", „ai", „ale"; adjectivul primește articol numai cînd stă înaintea substantivului, cînd stă pe lîngă un substantiv nearticulat sau cînd, între substantiv și adjectiv, au fost intercalate unul sau mai multe cuvinte).

I. Pron. pos. (Înlocuiește numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează vorbitorul; înlocuind, totodată, și numele acesteia) *Al tău-s eu, spăsește-me, că dereptațile tale cerșiiu.* PSALT. 259. *Tu pururea ești cu mine și toate ale meale ale tale sînt.* CORESI, EV. 22. *Caută la mine ce iaste al tău și-l ia.* PO 107/13, cf. ANON. CAR. *Tu-ți otrăvești încă ș-acele Puține zile, ce din viață Îți rămîn fericite ș-a tele, Dîndu-te patimilor în brață.* BUDAI-DELEANU, Ț. 367, cf. CLEMENS, LB. *Ai tăi sîntem.* MARCOVICI, D. 7/9. *Ai primit, drept chizășie,... viața mea și a ta.* CONACHI, P. 101, cf. POLIZU. *Ce bulendre-s aiste? — Ale mele! ... Ale tale?* ALECSANDRI, T. 839. *Să leg a mea viață de a ta.* EMINESCU, O. I, 142, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Să închinăm și să ciocnim cupele noastre... A ta de aur, bătut cu mărgăritare.* C. PETRESCU, R. DR. 11. *Sita cumetrei e mai bună decît a ta.* SADOVEANU, în V. ROM. septembrie 1970, 10. *Subvențiile... sînt ale tale... arghezi, s. XI, 45, cf. STANCU, D. 221. De-ar fi lăsat Dumnezeu Ce iubești să fie-al tău, N-ar mai fi pe lume rău.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 167. *Să spălăm cămeșile. Pe-ale mele, Pe-ale tele.* PAMFILE, J. III, 53, cf. ALR SN VI h 1 665. *Io numa o minșună am și'iut ș-am ieșit afară, acu ieș și tu cu a tțle.* O. BÎRLEA, A. P. I, 124. *Banii mei și ai tăi stau în cui*, se spune cînd doi oameni sînt deopotrivă de săraci. Cf. ZANNE, P. V, 62. ◇ Expr. (În legătură cu verbe ca „a rămîne", „a fi" etc.) **Pe-a ta** = după dorința sau părerea persoanei căreia i se adresează vorbitorul. Cf. DL, DM. **Nu ești în toate ale tale** v. t o t[2]. (În imprecații) **Al meu (al tău, al lui etc.) e dracul** = mă (te, îl etc.) ia dracul. *Dacă se rătăcește vreunul sau i se întîmplă ceva, al tău e dracul.* PAS, Z. I, 257. ◇ (În construcții cu valoare partitivă) *Nu mai spune brașoave d-ale tele, că spui minciuni.* ALR SN V h 1 397/928. ✦ (Popular; la m. sg.; indică soțul persoanei căreia i se adresează vorbitorul) Cf. DM. ✦ (La m. pl.; indică părinții, familia, rudele, prietenii, adepții persoanei căreia i se adresează vorbitorul) *Acum ești întors din război... Și tu te găsești sănătos, între ai tăi, înfășurat de dragoste.* SAHIA, N. 53. *Mustră pe ai tăi, ca să creadă că ești fără cusur.* SADOVEANU, în V. ROM. septembrie 1970, 7. *A fost dragoste curată, De la Dumnezeu lăsată Și de-ai tăi, dragă, stricată!* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 57. *Dcseară viu la voi,... Să te cer de la ai tăi.* id. ib. 366. *M-am întîlnit... cu ai tăi.* ALR SN VI h 1 747/250. ✦ (La m. sg.; indică lucrurile personale, proprietatea, avutul persoanei căreia i se adresează vorbitorul) *Nu vă grijiți amu demineției! Că demineției ai a te griji de al tăuș.* CORESI, EV. 222. ✦ (La f. pl.; indică preocupările, obiceiurile, năravurile persoanei căreia i se adresează vorbitorul) *Te gîndești numai la ale tale.* DL, cf. DM. ✦ (La f. pl.; indică ceea ce aparține persoanei căreia i se adresează vorbitorul) *Azi în iarnă și-n cenușă ale tale se prefac!* CONACHI, P. 204.

II. Adj. pos. **1.** Care este al celui căruia i se adresează vorbitorul.

a) (Indică posesiunea) *Toiagul tău și fuștele tău, tale me mîngîiară.* PSALT. 39. *Flămîndului frînge pîinea ta.* CORESI, EV. 51, cf. 31. *Preîmbla-voiu astăzi toate oile tale.* PO 102/23. *Mă vei odihni... în casa ta.* DOSOFTEI, PS. 19/17. *Lipsește din casa ta.* ANTIM, P. XXVII, cf. KLEIN, D. 437. *La vatra ta cugetează.* CONACHI, P. 114. *Din a ta cunună vreau numai o floare.* ALECSANDRI, P. I, 30. *La geamul tău ce strălucea Privii atît de des.* EMINESCU, O. I, 191. *Ți-ar mai trebui încă o carte, s-o mîzgălești și pe asta cu boielile tale.* C. PETRESCU, R. DR. 14. *Grîul tău se varsă în pîntecul corăbiilor grele.* VOICULESCU, POEZII, I, 23. *Strînge la piept comoara ta deplină.* ARGHEZI, S. I, 40. *Sînt, de bună seamă, trofeele tale.* CĂLINESCU, L. L. 41. *Du-mă, vade, și pe mine Unde mergi, în țări străine; Fă-mă peană-n clopul tău, Ca să te umbresc mereu.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 63, cf. 502. *Iubiește'e-mă, mîndra mea, Pînă-s în grăd'ina tea.* DENSUSIANU, Ț. H. 142. *Visai pistoalile tele Puse-n cui.* BALADE, II, 157. *M-oi mărita Peste drum de casa ta.* FOLC. TRANSILV. I, 48. ◇ (Ideea de proprietate este atenuată) *Să-mi trimiți prin cineva Ce-i mai mîndru-n valea Ta.* EMINESCU, O. I, 149.

b) (Indică apartenența) *Te scoală și stă spre picioarele tale.* COD. VOR. 78/8. *Învie, Doamne..., să se rădice mira ta.* PSALT. 15. *Văz... lucrul degetelor tale.* CORESI, EV. 24. *Glasul tău, Doamne, auzîiu.* PO 19/18. *Rădică-te, Doamne,... Să giudeci păgînii cu sfînta ta față.* DOSOFTEI, PS. 31/19. *Mă las dar cu totul în mîinile tale cele părintești.* MARCOVICI, D. 7/7. *Omule, ...Dai prapili inimei tale?* CONACHI, P. 276. *Adă-mi... ai tăi ochi de dezmierdat.* ALECSANDRI, P. I, 9. *Mii pușluiri scînteiază sub lumina ta.* EMINESCU, O. I, 130. *Bun suflet de om e acesta și n-ar trebui să meargă nerăsplătit de la fața ta.* CREANGĂ, P. 299. *Co un fluștur prins*

în pară tremurau a tale gene. VLAHUȚĂ, S. A. I, 45. *Te ascult... și numai farmec e-n glasul tău.* DENSUSIANU, L. A. 100. *Pe chipul tău eternitatea punînd pecetea.* VOICULESCU, POEZII, I, 24. *Ai văzut tu, cu ochii tăi?* SADOVEANU, O. I, 116. *Toamnă, galbenul din frunza ta tîrzie mi-e mai drag.* PILLAT, P. 133. *Am căutat în fulul rumânesc Trupul tău zvelt și cu miros de ceară.* ARGHEZI, S. I, 81, cf. CĂLINESCU, L. I., 14. *Pămînțule, bunule,... M-afund în apele tale.* VULPESCU, P. 18. *Chica ta i toată inele.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 21. *Să-ți meargă sîngele tău Și pe drum și pe părău.* F (1888), 379. *Buzele tele Poate tu le-ai uns cu miere.* DOINE, 75. *Puică, sprîncenile tele, M-aș băga slugă la ele.* ȘEZ. I, 174. *Și ghin lacrămile tăle Să răsară viorele.* DENSUSIANU, Ț. H. 144. *Frigurile mele În penele Și în picioarele tele.* GOROVEI, CR., 71. *Cine ți-o mai zice lele Să-ți poarte coadele tele.* CIAUȘANU, V. 20. *Mureș, pe marginea ta Nu se face nimica, Numa plopul și salca.* FOLC. TRANSILV. I, 36. *Ai plecat să-z răpui capu tău!* O. BÎRLEA, A. P. I, 169. ◇ (Determină facultăți, însușiri, fapte ale persoanei căreia i se adresează vorbitorul) *Rogu-te se asculți tu noi intru scurtu cu ale tale blîndeațe.* COD. VCR. 58/19. *Dostoinicia ta țirută mie iaste.* PSALT. 21. *Învață-mă să fac voia ta!* CORESI, EV. 5. *Păcatul tău va fi.* PO 22/14. *Mă izbăvește Cu a ta bunătate.* DOSOFTEI, PS. 23/6. *O rază a nemărginitei tale înțelepciuni.* MARCOVICI, C. 9/7. *Aceasta-i a ta putere.* CONACHI, P. 107. *De a ta credință nu mă îndoiesc.* C. A. ROSETTI, C. 153/3. *Nu ceta în depărtare Fericirea ta, iubite!* EMINESCU, O. I, 54. *Cu calul care îl ai și cu vitejia ta, cred că ai să izbutești.* ISPIRESCU, L. 5. *Tăiași dar sticla bietei mele vieți Cu duritatea ta de diamant.* VOICULESCU, POEZII, II, 34. *Tu ești domnul nostru, strigă boierii, facă-se voia ta!* SADOVEANU, O. I, 335. *Din veșnicia ta nu sînt măcar un ceas.* ARGHEZI, S. I, 48. *Mă persecuți cu logica ta de gospodină.* VINEA, L. II, 306. *Prea iubită mi-ai fost mie Dintr-a ta copilărie.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 253. ◇ (În construcția unor termeni de reverență) *Unii săvîrșiri ca aceștiia te-ai învrednicit a fi măriia ta.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/52. *Să știi, împărăția ta, că noi sîntem supt mîna lui Darie și nu cutezăm să ne închinăm ție.* ALEXANDRIA (1794), 80/16. *Vlădicul acesta atîta s-au mărit după acestea dede la boierii cu moșii încă poftea să-i zică măria ta.* ȘINCAI, HR. III, 199/35. *Strălucirea ta este stăpînitorul credincioșilor.* CARAGIALE, O. II, 264. *Sfinția ta ce crezi, părinte?* SADOVEANU, O. XIII, 482. *Cînd se uită pe sub gene, Și măria ta te-ai teme.* BALADE, II, 10. ◇ (Precedat de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale) *Înaintea ta voiu se răspundzu astădzi.* COD. VOR. 74/10. *Demăreața sta-voiu înaintea ta* (înt re ti ne h). PSALT. 6. *De-a dereapta ta... să ședem.* CORESI, EV. 86. *Goni păginii dinaintea ta.* PO 296/6. *Asupra ta n-am nimica ... sînt foarte mulțămită.* EMINESCU, P. L. 16.

c) (Indică dependența; în legătură cu termeni care denumesc persoane în raportul lor față de cel căruia i se adresează vorbitorul) *Iubească apropele tău ca tinre însuți.* COD. VOR. 118/6. *Vinduși oamenii tăi, fără preț.u.* PSALT. 84. *De va fi vrăjmașul tău flămînd tu satură pre el.* CORESI, EV. 48. *Dzise Domnul către Cain: unde iaste fratele tău, Avel?* PO 22/19. *Sînt a ta slugă.* DOSOFTEI, PS. 20/2. *Despărță-te de muierea ta.* ANTIM, P. XXVII. *Voi urma sfintelor învățături ale fiului tău.* MARCOVICI, D. 6/1. *Te-ai înălțat... Mai presus de-a tăi tovarăși.* CONACHI, P. 204. *Eu sînt, bună maică, fiul tău dorit.* BOLINTINEANU, O. 33. *Îl prefaci într-un mărgăritar... și-l anini de salba iubitei tale.* EMINESCU, P. L. 47. *Frații tăi au dovedit că nu au inimă într-înșii.* CREANGĂ, P. 193. *Tatăl tău... e bătrîn.* ISPIRESCU, L. 3. *Uite, aici e Elisabeta, nevasta ta.* ȘAHIA, N. 53. *Ai asuprit și ai ucis pe frații tăi.* SADOVEANU, O. II, 138. *Sînt eleva ta..., maestre!* VINEA, L. II, 168. *Să-i spui fiului tău ce-ai văzut.* BARBU, PRINC. 86. *Bădie, mîndrulița ta E neagră ca și noaptea.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 248. *Doi orfaci ai tei, Tei să tot vorbesc Cum să t'e omoare.* DENSUSIANU, Ț. H. 219. *Spune-le copiilor tiei.* ALR SN VI h 1 584/36. *Ascultă de tatăl tău.* BĂLADE, II, 8, cf. FOLC. TRANSILV. I, 40. *Tu vrai si meri după surorli tali.* O. BÎRLEA, A. P. I, 297. *Dă-mi, pecină, pe bărbatul tău și tu fine pisălogul meu,* se zice cînd cineva propune cuiva un schimb în dezavantajul aceluia. Cf. ZANNE, P. IV, 260. ◇ (Enclitic, la sg.) *Să nu te ivești oamenilor că te posteșli, ce tatăl-tău, ce e în taină.* CORESI, EV. 44. *Zi frățini-tău,* zise *Făt-Frumos calului său, să-și arunce stăpînu-n nori.* EMINESCU, P. L. 21. *Hai cu tata, băiete, s-aducem noră mîne-ta!* CREANGĂ, P. 6. *Am întrebuințat toate stăruințele pe lîngă nevasta-ta.* CARAGIALE, O. II, 362. *Trebuie să ceri de la tată-tău paloșul, sulița, arcul.* ISPIRESCU, L. 3. *De ce te horopsește așa... bărbatu-tău?* SADOVEANU, O. I, 617. *La bătrînețile lui tat-tu și ale mă-ti te-ai gîndit?* GALAN, Z. R. 40. *Străunchi-to dinspre tată și bunică-mea dinspre mamă erau veri.* VINEA, L. I, 61. *Spune, bade, maică-ta ... Că eu nu te-am fărmecat.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 270. *Cu taică-to am vorbit, De cînd la oaste-ai pornit, Eu pe line să te caut.* DENSUSIANU, Ț. H. 298, cf. BUL. FIL. V, 344. *Ai găsit pe nen'to omu,* se spune cînd cineva vrea să-l înșele pe altul, fără să reușească. Cf. ZANNE, P. II, 381. ✦ (Familiar; adesea ironic) Care interesează sau are legătură cu persoana căreia i se adresează vorbitorul. *Bravo! maestre Ruben,* strigă el, *dracii tăi sînt meșteri în deprinsul umbrelor din părete.* EMINESCU, P. L. 62. *Să-și adune prisłea al tău mințile că, de nu, îi dau una în tîdvă.* SADOVEANU, O. XVII, 174. ✦ (În legătură cu numele de colectivități, de ținuturi etc. raportul de dependență se analizează invers) *Acel pămînt... semințeei tale voiu da.* PO 290/19. *Locul tău natal.* EMINESCU, O. I, 1. *Numai Adela e de vină, ea și clubul tău.* DEMETRIUS, A. 173. *Dă-mă, maică,-n satul tău, Să poți vedea cînd mi-i rău.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 273. *Decît codaș în oraș, Mai bine în satul tău fruntaș.* ZANNE, P. IV, 312. *Decît frumoasa din sat strein, mai bine slută din satul tău.* id. ib. VI, 299. *Decît în țeară streină Cu pită și cu slănină, Mai bine în satul tău, Cu mălaiul cît de rău.* id. ib. 346.

2. (Cu valoare subiectivă) Care este spus, îndeplinit, săvîrșit de persoana căreia i se adresează vorbitorul. *Tu, Doamne, nu spărți ajutoriul tău de mere.* PSALT. 37. *De judecările tale temui-mă.* CORESI, EV. 28. *Poruncilor tale să pune cu price.* DOSOFTEI, PS. 34/10. *Vei îndrepta greșalele tale.* MARCOVICI, D. 9/23. *A zimbit cu îndurare... la a mele jurăminturi.* CONACHI, P. 100. *Și cu a ta sosire cu lumea o slăvesc!* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *La blînda ta mustrare simt glasul cum îmi seacă.* EMINESCU, O. I, 91. *Scoți omul din minți cu vorbele tale.* CREANGĂ, P. 162. *Sîntem supuși ascultători ai poruncilor tele.* ISPIRESCU, L. 29. *Lasă altora de-acuma visul tău de-odinioară.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 46. *Deasupra muncii tale încet biruitoare Veghează-n toată lumea un singur strop de stea.* ARGHEZI, S. I, 51. *Să te duci cu balivernele tale!* GALAN, Z. R. 22. *Te judecă nu după purtările tale, ci după ale lor!* BARBU, PRINC. 95. *Nevăstuță cu chindeu, Vai de măritatul tău.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 412. *Cu tine aș mere, C-așa-m plac vorbele tăle.* DENSUSIANU, Ț. H. 208.

3. (Cu valoare obiectivă) *Rănească-se de frica ta pelița mea.* CORESI, EV. 28. *Să-ți povestesc, Doamne, laudele toate... S-avem bucurie de-a ta mîntuință.* DOSOFTEI, PS. 31/5. *Frica ta osîndește în inimile noastre.* MINEIUL (1776), 113[IV]/22. *Ars am fost de-a ta iubire, ah, cît te-am iubit de tare!* CONACHI, P. 102. *Mă dor de crudul tău amor A pieptului meu coarde.* EMINESCU, O. I, 172. *E dorul tău, altfa ne mai ține... Bat inimile toate pentru tine.* VOICULESCU, POEZII, I, 56. *Ia uite, cîte flori am pus în vase în cinstea ta.* H. LOVINESCU, T. 6. *Mi-a ținut mie calea, Să nu mai am grijă ta.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 69. *N-o să mor de dorul tău.*

MAT. FOLK. 999, cf. BUD, P. P. 34. *Bade, de uritul tău M-aș face trestie-n tău.* FOLC. TRANSILV. I, 122.

— Pl.: *tăi, tale* și (regional) *tei, tele* și *tăle.* — Nom. ac.: (enclitic, la m. sg., popular) *-to, -tu* (BUL. FIL. V, 344); gen.-dat.: (enclitic, la f. sg.) *-tei,* (popular) *-tii.* — Și: (prin Ban. și sud-vestul Transilv.) **teu, tea** (DDRF, TDRG, DENSUSIANU, Ț. H. 47, ALR SN VI h 1 666, A III 1, 16, 17) și (regional) **tă** (ALR SN VI h 1 666/2, 836) pron. pos. f., adj. pos., **tou** (A II 12) pron. pos. m., adj. pos., (învechit, rar) **tăuș** pron. pos.

— Lat. **tuus, tua.** Cf. m e u.

TĂU[2] s. n. **1.** (Mai ales în Transilv.) Lac; iezer. *Tremeți izvoarele în tăure, pre mijloc de codri străbat apele.* PSALT. HUR. 86[v]/2, cf. LEX. MARS. 222, KLEIN, D. 437. *Au alergat la tău ca să se arunce în apă.* ȚICHINDEAL, F. 190/3, cf. LB. *Ne sprijoneam la un tău crescut cu trestie-naltă.* FM (1841), 282[2]/3, cf. POLIZU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M. *Grăbesc... La cele trei urzitoare, lîngă tău de lapte dulce.* COȘBUC, P. II, 138, cf. BARCIANU, ATILA, P. 17, ȘĂINEANU, D. U. *Brazii putrezi, răsturnați în tău.* LESNEA, VERS. 171. *Barca... stă la mal de tău.* BENIUC, C. P. 103. *Țara-ntreagă ne-a călcat, Pîn' ce mîndra ți-a aflat, Și pe dîns-a aruncat Într-un tău adînc și lat.* ALECSANDRI, P. P. 21. *Și-s cu buze subțirele, Adăpate-n tău cu miere.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 28. *Care-ar avea noroc rău De năcaz s-ar țipa-n tău.* F (1887), 115. *Țî s-a-necat mîndra În tăul cu trestia.* RETEGANUL, TR. 17. *Mă duc, măicuță, să mă-nec, Unde-a fi tăul mai lat, C-am rămas neînsurat.* MARIAN, NU. 94, cf. ALEXICI, L. P. 177, ȘEZ. VII, 184, BUD, P. P. 83, CABA, SĂL. 101. *Ajunse... la o apă mare, la un tău.* DENSUSIANU, Ț. H. 245, cf. CHEST. IV supl., ALR I 1 907, ALR SN III h 836, A III 1, 8. *Să traje... la un tău, la un lac, cum i spunem noi.* O. BÎRLEA, A. P. I, 134. ◇ (Prin exagerare) *Fusu-n mînă stă mereu, Litra-n gură face tău.* DOINE, 144. *Lacrimile-i curg pîrău De face baltă și tău.* BIBICESCU, P. P. 93. ✦ (Regional) Cantitate mare de apă, acumulată prin stăvilirea unui curs de apă, i a z (CLEMENS, SADOVEANU, O. X, 393, com. din MONOR — REGHIN), loc pentru scăldat amenajat prin zăgăzuirea unei ape curgătoare (com. din PODENI — AIUD) sau într-o scobitură a albiei unui rîu (CHEST. V supl.). ✦ (Regional) Apă foarte adîncă (ȘEZ. V, 151); vîrtej, bulboană (ALR I 427/93, 840). *Între un mal și altul* [al Oltului], *se află un tău liniștit, despre care localnicii cred că are 4—5 m adîncime.* VÎN. PESC. august 1964, 18. ✦ P. a n a l. (Învechit) Prăpastie, abis, genune. *Sări șearpele gios în căscătura tăului și căzură dealurile îmbe preste șearpe, de vindecară tăul și-l asămănară de să feace șes.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 210[r]/2, cf. 209[v]/31. *Iară aceia ce-mi cearcă răul Fără de veaste să-i soarbă tăul* (l o c u r i l e c e l e m a i d e j o s a l e p ă m î n t u l u i B 1938). id. PS. 202/16. (F i g.) *Șters vederei de tăul nopții, a pornit-o, cu multă fereală.* POPA, V. 75. ✦ (Regional; în sintagma) *Tău lacului* = formă de relief asemănătoare cu un fund de lac. Cf. COMAN, GL.

2. (Mai ales în Transilv.) Apă stătătoare permanentă, de obicei puțin adîncă și avînd o bogată vegetație acvatică; baltă, (regional) tăoaie. Cf. ANON. CAR. *Tandalere! Să-ți fie rușine... a te ginfa ca și broasca în tău!* BUDAI-DELEANU, Ț. 235, cf. BARONZI, L. 121. *Noaptea... toate stihiile năpădesc pe mine... strigoii, moroii, tricolicii, vircolicii, dracii din tău.* ALECSANDRI, T. 616. *S-au umflat și s-au lățit ca broaștele în tău.* SADOVEANU, O. X, 607, cf. H XVIII 103. *Frunză verde de pe coastă, Frumoasă-i mireasa noastră. Dar s-a-ntors frunza pe tău, Nici la mire nu-i stă rău.* MARIAN, NU. 713. *Mîndră, eu de dorul tău Mă topesc ca inu-n tău.* DOINE, 201. *Mîndro, d'e-d-uritu tău Mor broaștile toate-n tău.* DENSUSIANU, Ț. H. 200, cf. T. PAPAHAGI, M. 58, ARH. FOLK. VII, 122, CHEST. IV 67/20, ib. IV supl., ALR SN III h 831. ◇ E x p r. **Dumnezeul ăl din tău** = dracul. Cf. ZANNE, P. VI, 678.

3. (Regional) Noroi, mocirlă, mlaștină. Cf. GHEȚIE, R. M., BIANU, D. S. *Prefăcuse în mlaștină o vîlcea de sub pădure. Vara în tău, toamna la ghindă,... porcii lui Turcalete creșteau.* GALACTION, O. 291, cf. I. CR. III, 219, ȘEZ. XIX, 13. CHEST. IV 65/264a, ib. IV supl., LEXIC REG. 86. ✦ (Regional) Apă de ploaie adunată într-o adîncitură de teren; groapă cu apă sau cu noroi; băltoacă. *Ce rost și ce pricopseală, să mai umbli și dumneata prin tăurile în care clefăim noi?* V. ROM. februarie 1954, 47. *Meserie curată,... nu să umbli prin tăuri ca pîfanii.* IL septembrie 1960, 8. *Noaptea nu mai poți ieși din tăurile cele!* I. CR. VI, 315, cf. CHEST. IV supl., ALR II 5 686/27, 349, 537. ✦ Apărie. Cf. ALR II 2 535/27, 29, 36, 95, 157, 279, 310, 316, 349, 353, 362.

— Pl.: *tăuri* și (învechit, rar) *tăure,* (regional) *tăie* (DENSUSIANU, Ț. H. 336, ALR SN III h 830/833, ib. h 831), *tauă* (ib. h 831/316). — Și: (regional) **tou** (ib. h 831/157), **tîu** s. n.

— Din magh. **tó.**

TĂU[3] subst. (Argotic) Funie. Cf. BL II, 191.

— Pl.: ?

— Din țig. **tav.**

TĂU[4] subst. (Prin nordul Munt.) Cupă făcută din lemn de tei, cu care se bea apă din fîntînă. Cf. CV 1951, nr. 9—10, 47.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TĂUBÍ vb. IV v. **tîhobi.**

TĂUBÍT, -Ă adj. v. **tîhobit.**

TĂUÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Regional; complementul indică o apă curgătoare) A opri din curs; a face tău, baltă. Cf. KLEIN, D. 437, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd o butit (= a ieșit grabnic) năroiul de pe Pietrosul la Pisc, o tăuit apa Bistriții.* CONV. LIT. XLIV, 131, cf. ARVINTE, TERM. 172. *Copiii tăuiesc apa ca să se scalde.* MAT. DIALECT. I, 98. ◇ R e f l. *Amu s-o tăuit apa, poți băga cînepa la topit.* id. ib. (F i g.) *În uliță se oprise și se tăuise o groază de lume.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 17. ◇ (Prin analogie) *Unsoarea sărea afară din butoi, se tăuia prin odaie, o călcau în picioare, ducînd-o în toate părțile.* DAN, U. 328. ◇ R e f l. p a s. *Apa se tăuiește pentru a topi inul sau cînepa.* MÎNDRESCU, UNG. 186.

2. I n t r a n z. (Învechit și regional) A inunda. LB.

— Pronunțat: *tă-u-.* — Prez. ind.: *tăuiesc.*

— V. **tău[2].**

TĂUIÁLĂ s. f. (Regional) Loc mocirlos rămas în urma inundației unei ape (Rîușor — Făgăraș). Cf. CHEST. IV 65/176c.

— Pronunțat: *tă-u-.* — Pl.: *tăuieli.*

— **Tăui** + suf. *-eală.*

TĂUÍT, -Ă adj. (Regional) Mlăștinos. *Un loc tăuit.* DDRF.

— Pronunțat: *tă-u-.* — Pl.: *tăuiți, -te.*

— V. **tăui.**

TĂUJÁR s. n. v. **tăujer.**

TĂUJÉL s. n. v. **tăujer.**

TĂUJÉR s. n. **1.** (Popular) Unealtă ciobănească în formă de lopățică sau de băț ramificat la un capăt, cu care se amestecă zerul în căldare, cînd se fierbe pentru a se face urdă; (regional) tămînjer **(1).** Cf. CIHAC, II, 405, DAMÉ, T. 69, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Vărsa laptele în căldare, îl punea la cotlon la foc și-l mesteca încet cu tăujerul.* VUIA, PĂST. 38. *Jîntul se fierbe cu încetul în căldare mestecîndu-se cu tăujerul și astfel căpătăm jîntița.* H I 252 b, cf. III 245, VI 125,

VIII$_1$ 306, VIII$_2$ 166, X 5, 21, 68, 96, 108, 208, 289, 356, 377, 413, 538, XI 517, XII 275, 288, 301, 479, XIII 13, XIV 436, XV 232, 278, 474, XVI, 282, 311, 353, com. MARIAN. *Se ia un tăujer... şi se mestecă bine.* ŞEZ. VII, 99. *Începe a se scoate... tîrla oilor, coşăriu, strunga, stîna,... comarnicu,... tăujăriu,... toate lucrurile cîte trebuie omului.* GRAIUL, I, 449, com. FURTUNĂ, CHEST. V 61/60, 62, 63, 73, 84, 89, 85/51, 138/84, 139/120, 140/66, 71, 73, 89, 118, 120, 144/68, 145/68, 71, 118, LEXIC REG. 110.

2. (Regional) Băţ, nuia. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Oi lua un tăujeriu şi v-oi otînji.* ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., COMAN, GL. ✦ Lovitură dată cu tăujerul **(2).** *Cînd ţi-oi otînji vreo cîteva tăujere, n-ai să mai calci pe aici.* PAMFILE, A. R. 262.

3. (Regional) Epitet dat unui om de nimic, leneş. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.

— Pronunţat: *tă-u-.* — Pl.: *tăujere.* — Şi: (regional) **taujér** (DAMÉ, T. 69, H VIII$_1$ 306, XVI 282, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI), **tănjár** (GR. S. VI, 51, CHEST. V 61/84, 138/84, 139/84, 140/79, 84, 145/79, 84), **teujér** (H VIII$_1$ 142), **tinjér** (COMAN, GL., CHEST. V 61/71, 110), **tinjár** (CHEST. V 138/110, 139/110, 140/110, 145/110), **tăunjér** (H I 100, VIII$_2$ 175, 260, CHEST. V 61/144), **taunjér** (H VIII$_1$ 98, VIII$_2$ 166), **tăunjár** (H III 118), **tăujéi** (H XV 278) s. n.

— Etimologia necunoscută.

TĂUJÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A lovi (Vînători Neamţ — Tîrgu Neamţ). I. CR. VI, 218.

— Pronunţat: *tă-u-.* — Prez. ind.: *tăujesc.* — Şi: **tăunjí** (SCRIBAN, D.), **tăuzí** (id. ib.) vb. IV.

— De la **tăujer.** Cf. o t î n j i.

TĂÚL, -Ă adj. (Regional) **1.** Surd. Cf. PĂCALĂ, M. R. 142, com. din CACOVA — ORAVIŢA.

2. Prost, idiot. Cf. PĂCALĂ, M. R. 142, com. din CACOVA — ORAVIŢA.

— Pl.: *tăuli, -e.* — Şi: **tăún, -ă** adj. PĂCALĂ, M. R. 142.

— Etimologia necunoscută.

TĂÚLĂ s. f. v. **taulă**[1].

TĂÚN[1] s. m. **1.** (Şi în sintagmele *tăune albiu,* MARIAN, INS. 349, *tăune de toamnă,* id. ib., *tăune negru,* id. ib.) Numele a două insecte din ordinul dipterelor, de culoare brună, cu pete gălbui pe pîntece, care: **a)** înţeapă vitele pentru a se hrăni cu sîngele lor; (regional) trîntor **(4)** *(Tabanus bovinus).* Cf. CIHAC, I, 279, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D.U., CADE, H XI 196, XVIII 39, VICIU, GL., com. MARIAN, I. CR. VI, 126, ALR I 1 894/772, ib. 1 901/772; **b)** (regional) înţeapă caii pentru a se hrăni cu sîngele lor; musca-cailor *(Gastrophilus equi).* Cf. ALEXI, W., ALR SN III h 753. *I-au dusu-i în pădure de luncă cu bălţi unde era locul plin de viespi şi tăuni şi ţînţari.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 242^r/5. *Nici muştele ce vor să vîziască, sau tăunii ce vor să zbîrnăiască în minte ne vine.* CANTEMIR, IST. 164, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Nu făcu ca la o sută de paşi şi iată că dete peste un tăune.* ISPIRESCU, L. 44. *Numai că hoţomanul de Pavel mi-a făcut-o... be-l-ar tăunii să-l beie, cînd i-a fi somnul mai dulce!* CREANGĂ, A. 112, cf. DDRF. *Unii dintre tăuni sînt aşa de lacomi şi de îndrăzneţi, că nu se mulţumesc numai cu sîngele vitelor, ci adeseori se pun chiar pe oameni.* MARIAN, INS. 349, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 179. *La legat vede stăpînul locului... firele rămase pe urma secerătorilor: U! Măi, v-ajung tăunii, tăunii după urmă v-ajung!* I. CR. IV, 99. *Zbîrnîiala motorului se pierdu ca un tăun scăpat pe o fereastră deschisă.* ARDELEANU, V. P. 171. [Cetatea] *a fost cuib de tăuni.* SADOVEANU, O. X, 384. *Tăunii şovăiră, tăcuţi, şi se-arătară Neputincioşi să-njghebe şi lacrima de miere, Şi horbota de ceară.* ARGHEZI, S. V, 57, cf. H III 130, 426, IV 9, 85, V 187, 375, IX 36, 449, X 129, 535, XII 138. *Un tăun... se lipi de piciorul drept dinapoi al calului şi-l ciupi aşa de tare încît de durere... dete o dată cu piciorul înapoi.* POPESCU, B. II, 17, com. LIUBA şi din STRAJA — RĂDĂUŢI, ALR I 1 894/772, 900, A V 17. ◇ F i g. *Trimis de Lăpuşneanul să-ţi ţiu tovărăşie, Ca să-ţi grăiesc de moarte ca un prietin bun Pîn'ce-a veni călăul, al temniţei tăun.* ALECSANDRI, T. II, 136. *Sirieni cu forme clasici, copilandri prin etate, Dar pişcaţi în ciuda vîrstei de-al plăcerilor tăun.* MACEDONSKI, O. I, 104. *Critica aceea e de multe ori un tăun, nu o albină.* SADOVEANU, E. 40. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Mîndria, ca păun mic, Bîrfirea, ca greu taun.* I. VĂCĂRESCUL, P. 363/3. *Vai, săracii soldaţii, Că-s negri ca tăunii.* ŞEZ. XII, 95. ◇ E x p r. **A fugi ca tăunul cu paiul** = a fugi foarte repede. *Fuge şi Scaraoschi după ceilalţi, ca tăunul cu paiul.* CREANGĂ, P. 306, cf. MARIAN, INS. 352, DL, DM, M. D. ENC. **A-i da** (cuiva) **tăunii** = a-i ieşi (cuiva) firele în barbă. Cf. MARIAN, INS. 352.

2. (Entom.; regional) Gărgăun *(Vespa crabro).* Cf. ST. LEX. 170^v/2, ALR SN III h 746/886.

3. (Entom.; regional; în forma *tăune)* Ochiul-păunului *(Saturnia pyri)* (Măceşu de Jos — Băileşti). ALR SN III h 744/872.

4. (Regional) Şvab *(Blatta germanica).* Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.

— Pl.: *tăuni.* — Şi: (regional) **tăúne, taún, taón** (ALR I 1 894/772, ib. 1 901/772), **dăún** (MARIAN, INS. 348, H V 187, XVIII 34, com. LIUBA), **dăúne** (MARIAN, INS. 348, H IX 36, VICIU, GL.) s. m.

— Lat. **tabo, -onis.**

TĂÚN[2]**, -Ă** adj. v. **tăul.**

TĂÚNE s. m. v. **tăun**[1].

TĂUNEÁLĂ s. f. (Regional) Hoinăreală, vagabondare. Cf. CIAUŞANU, GL.

— Pronunţat: *tă-u-.* — Pl.: *tăuneli.*

— **Tăuni** + suf. *-eală.*

TĂUNÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A hoinări, a vagabonda. Cf. CIAUŞANU, GL., PAŞCA, GL., DR. V, 902.

— Pronunţat: *tă-u-.* — Prez. ind.: *tăunesc.*

— V. **tăun**[1].

TĂUNÍT s. n. (Regional) Faptul de a t ă u n i. Cf. CIAUŞANU, GL.

— Pronunţat: *tă-u-.*

— V. **tăuni.**

TĂUNJÁR s. n. v. **tăujer.**

TĂUNJÉR s. n. v. **tăujer.**

TĂUNJÍ vb. IV v. **tăuji.**

TĂURÁC s. m. v. **tăureac.**

TĂURÁŞ s. m. Diminutiv al lui t a u r **(1)**; taur tînăr, tăurean **(1)**, tăurel, (regional) tăureac, tăureci tăurici. *În acest an a izbutit să aducă în ţară... şase vaci şi un tăuraş de şviţera.* C. PETRESCU, R. DR. 95. *Oamenii aveau... tăuraşi de întors.* VOICULESCU, P. II, 22. *Tăuraşul se smuci, lovi cu fruntea valăul, stropindu-i de sus pînă jos.* T. POPOVICI, SE. 337. *Nici n-ajunsese bine vaca în păşune, Cînd a fătat un tăuraş destul de mare.* SORESCU, S. 61, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunţat: *tă-u-.* — Pl.: *tăuraşi.*

— **Taur** + suf. *-aş.*

TĂUREÁC s. m. (Regional) Tăuraş. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, FD IV, 263. *Nici nu le venea lor la socoteală ca să ţină cineva la ei în sat tăureanc.* RETEGANUL, ap. CADE, com. din URCA — CÎMPIA TURZII.

— Pronunţat: *tă-u-.* — Pl.: *tăureci.* — Şi: **tăureánc, tăurác** (MÎNDRESCU, P. P. 222, SFC VI, 48) s. m.

— **Taur** + suf. *-eac.*

TĂUREÁN s. m. **1.** Tăuraş. Cf. POLIZU, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC VI, 127, M. D. ENC., DEX.

2. (Regional) Bou voinic ca un taur **(1)**. Com. MARIAN.
— Pronunțat: *tă-u-*. — Pl.: *tăureni*.
— **Taur** + suf. *-can*.

TĂUREÁNC s. m. v. **tăurean**.

TĂURÉCI s. m. (Regional) Tăuraș. Cf. POLIZU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, A. R. 262, DHLR I, 250, PASCU, S. 241, DR. IV$_2$, 706. *Cîte un tăurenciu boncăne cu coarnele în pămînt.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. A II 6, UDRESCU, GL. ✦ Epitet dat unui tînăr afemeiat. UDRESCU, GL.
— Pronunțat: *tă-u-*. — Pl.: *tăureci*. — Și: **tăurénci** s. m. TDRG, DHLR I, 250, FD IV, 263, A II 6.
— **Taur** + suf. *-eci*.

TĂURÉL s. m. Tăuraș. Cf. LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., com. MARIAN. *Că mi s-a dus Făurel! Trecu ca un tăurel.* RĂDULESCU-CODIN, L. 6.
— Pl.: *tăurei*.
— **Taur** + suf. *-el*.

TĂURÉNCI s. m. v. **tăureci**.

TĂURÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional; subiectul este „taurul") A fecunda vaca, a goni. Cf. ALR I 1 071/746, 802.
— Pronunțat: *tă-u-*. — Prez. ind. pers. 3: *tăurește*.
— V. **taur**.

TĂURÍ[2] vb. IV. Tranz. și refl. (Prin nord-vestul Munt.) A (se) mototoli, a (se) boți; a (se) murdări. Cf. UDRESCU, GL. *Cum de-ai tăurit așa rochia, tu?* id. ib. *Pădurice, pădurea, Nu m-ăi spune la vreo stea Că ți-am tăurit iarba.* id. ib.
— Pronunțat: *tă-u-*. — Prez. ind.: *tăuresc*.
— Etimologia necunoscută.

TĂURÍCĂ s. f. (Rar) Vițea. Cf. COSTINESCU.
— Pronunțat: *tă-u-*. — Pl.: ?
— **Taur** + suf. *-ică*.

TĂURÍCI s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Tăuraș. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tăurici*.
— **Taur** + suf. *-ici*.

TĂURÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Mototolit, boțit; murdar. Cf. UDRESCU, GL. *De unde vii, tu, așa tăurită?* id. ib.
— Pronunțat: *tă-u-*. — Pl.: *tăuriți, -te*.
— V. **tăuri**[2].

TĂUȘ pron. pos. v. **tău**[1].

TĂUȘÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A induce în eroare, a minți. Cf. PAMFILE, A. R. 262. ✦ Tranz. A ascunde (Jorăști — Tecuci). I. CR. III, 187.
— Pronunțat: *tă-u-*. — Prez. ind.: *tăușesc*.
— Etimologia necunoscută.

TĂUȘÓR s. n. Diminutiv al lui **tău**[2]; tăuț. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 122.
— Pronunțat: *tă-u-*. — Pl.: *tăușori*.
— **Tău**[2] + suf. *-ușor*.

TĂÚT s. m. (Prin Transilv.) Nume dat slovacilor; slovac. Cf. KLEIN, D. 488, GHEȚIE, R. M. *De acest sat ține și cătunul Huta, locuit de „tăuți".* ARH. FOLK. I, 122. *Acești toți drotari au fost chiar subiectul unui poet de-al nostru, care le făcu cîntecul.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. FOLC. TRANSILV. II, 619.
— Pl.: *tăuți*. — Și: **tot, tout** (com. din HERECLEAN — ZALĂU; pronunțat monosilabic) s. m.
— Din magh. **tót**.

TĂÚȚ s. n. Tăușor. Cf. LB, DDRF. *Vine-mi gîndu să mă-nec, Unde-i tăuțu mai lat.* BÎRLEA, C. P. 158.
— Pl.: *tăuțuri*.
— **Tău**[2] + suf. *-uț*.

TĂUȚÉSC, -EÁSCĂ adj. (Prin Transilv.) Care aparține tăuților, privitor la tăuți, caracteristic sau specific tăuților. Cf. LB, KLEIN, D. 488. *Comunitatea germană sau sîrbească sau tăuțească de una din aceste 2 limbi are să se țină.* FM (1861), 79.
— Pl.: *tăuțești*. — Și: **toțése, -eáscă** adj. Com. PAȘCA.
— **Tăut** + suf. *-esc*.

TĂUȚÉȘTE adv. (Prin Transilv.) Ca tăuții, în felul tăuților, în graiul tăuțesc. *Minea încruntat, fără să-i pese de ceilalți lovarăși de drum, cari făceau mare gălăgie vorbind pe tăuțește, trecîndu-și de la unul la altul sticla cu vinars.* LUC. V, 82.
— Și: **toțéște** adv. Com. PAȘCA.
— **Tăut** + suf. *-este*.

TĂÚZ s. n. v. **tiuz**.

TĂUZÍ[1] vb. IV. Intranz. (Prin vestul Olt.) A-și pierde mințile, a înnebuni; a se zăpăci. *Ai tăuzit, pe semne, de crezi lucrurile astea.* BOCEANU, GL. ✧ Tranz. *Mai taci, că mă tăuzișsi.* id. ib.
— Prez. ind.: *tăuzesc*.
— Cf. **tehui**.

TĂUZÍ[2] vb. IV v. **tăuji**.

TĂUZÍT, -Ă adj. (Regional) Zăpăcit, nechibzuit. Cf. CV 1951, nr. 2, 34. ✧ (Substantivat) *Fugi, tăuzitule.* N. REV. R. X, 88.
— Pl.: *tăuziți, -te*.
— V. **tăuzi**[1].

TĂVÁ s. f. v. **tavă**[1].

TĂVÁL s. n. (Regional) **1.** (În loc. adv.) **De-a tăvalul** = de-a rostogolul. Cf. DDRF, TDRG. *Cînd cinele se dă de-a tăvalu pe omăt, are să se moaie vremea.* ȘEZ. II, 197, cf. ALR I 367/412, 508, 552, 590, 610, 614, 618, 825, 870, ALR SN V h 1 434/531, A IX 3.

2. Bătaie. Cf. DDRF, TDRG. *I-a dat un taval.* ȘEZ., ap. DDRF.
— Pl.: *tăvaluri*.
— Postverbal de la **tăvăli**.

TĂVÁLĂ s. f. (Regional) Tăvălug **(1)**. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, A. R. 262, CADE. *Și-și luase bădișorul Tăvala și plugușorul... Și-apoi mi-a plecat, S-a dus la arat.* MARIAN, S. R. I, 38, cf. ALR SN I h 26/365. ✧ Loc. adv. **De-a trăvala** = de-a rostogolul. Cf. ALR I 367/103, ALR SN V h 1 434/141.
— Pl.: *tăvale* și *tăvele* (ALR SN I h 26/365). — Și: **trăválă** s. f. ALR I 367/103, ALR SN V h 1 434/141.
— Postverbal de la **tăvăli**.

TĂVÁN[1] s. n. v. **taban**[1].

TĂVÁN[2] s. n. v. **tavan**[1].

TĂVĂLEÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a (se) tăvăli **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. Trîntă, bătaie. [Cocoșii] *se trîntesc, se rup cu ciocul și mănîncă tăvăleală.* EMINESCU, P. III, 234. *S-ar fi sfîrșit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu-i dădea fratelui prin minte o stratagemă.* CARAGIALE, O. I, 366. *Să sculăm tot satul și să-i tragem o tăvăleală.* DELAVRANCEA, V. V. 181, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *În ajutorul lui Papuc, amenințat cu tăvăleala, sar cîteodată toți părtașii familiei stăpînului.* ARGHEZI, C. J. 35.

3. (În loc. și expr.) Loc. adj. **De tăvăleală** = (despre haine) de purtat la lucru, rezistent la purtat. *Am rochia asta de tăvăleală.* ap. DDRF, cf. ȘĂINEANU, D. U. Expr. (Familiar) **A (o) duce** (sau **ține**) **la tăvăleală** = **a)** (despre oameni) a fi rezistent la eforturi fizice. *El... duce la tăvăleală.* PANN, P. V. III, 34/10. *Sînt, slavă domnului! sănătos și voinic, duc bine la tăvăleală.* CARAGIALE, O. III, 289. *Plecînd cu noaptea-n*

cap, lucrînd toată ziua întins și întorcîndu-se pe-ntuneric, n-avea Dușu timp nici să mănînce, nici să doarmă, dar era om care ține la tăvăleală. SLAVICI, N. II, 228. *Ce, dacă îl trimete? E în putere, e sănătos, duce la tăvăleală.* PAS, L. I, 309. *Se face că moare, din cînd în cînd, Dar va mai ține încă... La tăvăleală.* V. ROM. iulie 1970, 41; **b)** (despre lucruri) a fi rezistent (la purtat, la întrebuințare zilnică), a fi durabil. Cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 56.

— Pl.: *tăvăleli.*

— **Tăvăli** + suf. *-eală.*

TĂVĂLÍ vb. IV. 1. Tranz. și refl. A (se) răsuci, a (se) învîrti pe o parte și pe alta pe pămînt, pe iarbă, în noroi etc.; a (se) rostogoli, a (se) zvîrcoli. *Luară derept acea veșmîntul lui Iosif și în sîngele unui ied giungheat tăvăliră.* PO 130/7. *Și căzu la pămînt, tăvăliia-se, cura-i spumele.* CORESI, EV. 76. *Și-i tăvăliră trăgîndu-i preste spini în sus și în jos.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 62r/19, cf. ANON. CAR., MINEIUL (1776), 115v/16. [Strugure] *sîngele tău să-l bea bărbații, minte să li să învăluiască... și în tină să să tăvălească* (a. 1773). GCR II, 98/37. *Iar trupul lui... de cuțite răzbit... În sînge să tăvălești* (sfîrșitul sec. XVIII). id. ib. 117/22. *Zicînd aceste cuvinte cade jos, începe a să tăvăli prin țărnă.* BELDIMAN, N. P. II, 142/10. *Prostul de magari... în bahnă au intrat, s-au tăvălit, s-au răcorit Și chiar ca un măgari de glod plin au ieșit.* DONICI, F. II, 32. *Pre trecători mînjindu-i, în glod se tăvălesc.* NEGRUZZI, S. II, 229, cf. COSTINESCU. *Puterea mea, zise el, stă într-o scroafă care se tăvălește... într-o lăcoviște de lapte dulce.* ISPIRESCU, L. 262. *Ele se înșfacă de păr, se tăvălesc pre jos.* IONESCU-RION, S. 225, cf. TDRG. *Se scoală repede, trecu pe lîngă „advocat", trăvăli butoiașul cel început.* AGÎRBICEANU, A. 290, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, C. PETRESCU, R. DR. 131. *Se tăvălea de două ori prin iarba uscată... și rămînea pe spate.* SADOVEANU, O. IV, 195, cf. SCRIBAN, D. *Te-ai tăvălit pe pietre ca șarpele rănit.* ARGHEZI, C. O. 29. *Și cînd trecu pe lîngă grajd i se păru că aude ceva tăvălindu-se printre paiele din iesle, ca o goană de șobolani.* V. ROM. noiembrie 1964, 48. *După ce l-au tăvălit prin tină, oamenii l-au luat pe sus și l-au aruncat.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 58. *Turcii crunt se oțerea... Trupu-i de piele jupea. Pielea cu paie-o împlea, Pîn noroi o tăvălea Și de-un paltin o lega.* ALECSANDRI, P. P. 212. *Dar el* [Gruia] *bea vin pipărat Și curînd pică de beat, Și pe jos s-a tăvălit Și ca mort a adormit.* ȘEZ. II, 35. *Fleose c-o palmă zdravănă peste obrazu-i, de se tăvăli popa cît colo.* CĂTANĂ, P. B. II, 98. *Dacă ești bolnav de orice boală... înaintea răsăriei soarelui, de te vei tăvăli prin rouă, vei scăpa.* GOROVEI, CR. 290, cf. ALR I 367/129, ALR II 2 423/141, LEXIC REG. II, 64. ◇ (Prin analogie) *Mult era frumos și bine aici în fața valurilor ce se tăvăleau greoaie spre țesul depărtat.* SLAVICI, O. II, 11. *Fumul se tăvălește pe pămînt.* REBREANU, N. 115. ◇ Fig. *Nu lăsa gîndul tău să să tăvălească pre pămînt după păcate scîrnave.* VARLAAM, C. 333. *Peste putință iaste, în cele omenești cineva tăvălindu-să, ceva omenește să nu pată.* CANTEMIR, HR. 114. *Omul cel rău și nedrept, se poate cu totul în dulceți și în îndestulări a se tăvăli.* ȚICHINDEAL, F. 51/9. *Alții rămaseră în funcțiunile lor cu riscul de a fi tăvăliți prin ziare.* BARIȚIU, P. A. III, 125. *Tinerii cu oarecare bani nemunciți... se tăvălesc în restaurantele scumpe, cînd prin sosuri, cînd prin spume de vin.* ARGHEZI, P. T. 60. *O, suflete ticălos, negru și întunecos! În lume cît ai trăit, În rele te-ai tăvălit.* POP., ap. GCR II, 322. ◇ Expr. (Refl.) **A se tăvăli de rîs** = a rîde cu mare poftă; a se prăpădi de rîs. *Cînd ne aminteam de isprăvile lui Moțăt..., cel mai blăstămat dintre noi, ne tăvăleam de rîs ca copiii.* HOGAȘ, H. 68, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Pe urmă, cînd vorbea cu oamenii, spunea atîtea glume de-ți venea să te tăvălești de rîs.* REBREANU, N. 89, cf. SCRIBAN, D. *Pisica asta nu mîncase niciodată șoareci, era sfîntă, zicea Vreja, și de-aceea se tăvălea lumea acum de rîs.* V. ROM. noiembrie 1964, 7. *Se tăvălea de rîs cînd auzea cuvîntul „suflet".* BLAGA, Z. 102. **A se tăvăli de bucurie** = a se bucura foarte mult. *Cele două dușmance începură să se vorbească de rău... și diavolul se tăvălea de bucurie.* STĂNOIU, C. I. 203. ✦ Tranz. (Complementul indică un aliment) A da prin..., a învîrti în... *Mama..., părpălind niște pui tineri la frigare ș-apoi tăvălindu-i prin unt..., cheamă pe mătușa Măriuca.* CREANGĂ, A. 60. *O să pretinză... prepelițe tăvălite în mălai și bicați prăjiți în mustul lor.* ODOBESCU, S. III, 39. ✦ Refl. (Învechit și regional) A se trînti[1], a se culca, a sta culcat. *Se roagă ca oricarile în numerul supușilor săi a-l priimi ar învoi, macar în gunoișlea curții sale a se tăveli... bucuros iaste.* CANTEMIR, IST. 148, cf. ALR II/I h 97.

2. Tranz. A bate pe cineva trîntindu-l și tîrîndu-l pe jos. *Zise: tăvăliți-o pre ea, și o tăvăliră pre ea și să stropi de sîngele ei către păreate și către cai.* BIBLIA (1688), 273r/12. *Din pricina ei a fost tăvălit în dumineca aceea, la complet.* PAS, Z. I, 125. *Dacă mi-ar abate, te-aș putea tăvăli și călca în picioare.* VINEA, L. II, 13. *Mihai, așa mălai mare cum părea, l-a tăvălit o dată pe feciorul lui Flondor de l-a lăsat lat în mijlocul drumului.* T. POPOVICI, SE. 7, cf. ALEXICI, L. P. 188, ALR I 1 440/584. (Refl. recipr.) *Veselească-se Răzașul sau Vulpoi, fățuri de rînd, Care pentr-un pai sînt gata a se tăvăli cînlînd.* HASDEU, R. V. 102. ✦ Tranz. (Complementul este iarba, florile etc.) A culca la pămînt, a strîvi; (regional) a terpeni. Cf. CADE. *Mergînd astăzi prin grădină, Găsim iarba tăvălită De-un copil ș-o ibovnică.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 278. *La cișmelele din dos... e loc frumos: Numai sălcii și rogoz, Sălciile de umbrit, rogozu de tăvălit.* ȘEZ. I, 237, cf. ALR II SN V h 1 360, TEAHA, C. N. 275.

3. Refl. Fig. A se tîngui, a se lamenta; a se frămînta sufletește. *Grigorie Vodă... tot se căia de moartea lui Constandin și pierdu mintea și svatul cît nu știe ce face, ci umbla tăvălindu-se din zi în zi.* MAG. IST. IV, 364. *Mama... se bate, se tăvălește, se înecă de suspin.* CONACHI, P. 256. *Și nu m-am mai tăvălit la gura sobii, și n-am murit; m-a întărit Dumnezeu să-i bag în pămînt unu cîte unu.* KLOPȘTOCK, F. 40. *Îl cărară afară plîngînd, tăvălindu-se și cerșind îndurarea.* BARBU, PRINC. 227. *El să tăvălea Și să văieta, Pe toți întreba: Unde mi-e fina?* BALADE, I, 426.

4. Refl. Fig. (Învechit) A umbla mereu prin aceleași locuri. *De 5 ani de cînd mă tăvălesc pe aice am înfățoșat publicului în veci un om cinstit, iar nu un șarlatan.* PR. DRAM. 193. *Tăvălindu-se tătarii tot pe acolo pen pregiur* [de cetate] *spun că au fost 30 000 de tătari.* N. COSTIN, LET. II, 101/22. ✦ (Învechit) A se petrece, a se întîmpla. *Prin locuri streine lucrurile mai mult tavelindu-se, vreo tîmplare oarecare împotriva ieșindu-ne, ceale de apoi... mai proaste și mai aspre ni se vor face.* CANTEMIR, IST. 145. ✦ Intranz. (Învechit) A trăi (1). *Să faceți milă și pomană cu mine ... pentru ca doară aș mai tăvăli și eu în lumea aceasta* (a. 1746). IORGA, S. D. XII, 43.

5. Tranz. A murdări, a păta, a mînji. *Cum n-oi plînge, bădică, dacă vine... ista de-mi tăvălește pînza cu picioarele.* ALECSANDRI, T. 274, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ce? Eu să m-apuc de-un lucru ca aceasta și să-mi tăvălesc mînușele?* SBIERA, P. 209, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II SN VI h 1 824, ALR II SN IV h 1 219. ◇ Fig. *A, nu-ți tăvăli talentul prin saloanele bogate, Unde capul nu gîndește, unde inima nu bate, Decît dup-o anumită și stupidă învoială.* VLAHUȚĂ, O. A. 173. ◇ Refl. *Mă ajuți să-i scot haina? s-a tăvălit îngrozitor.* T. septembrie 1966, 42. ◇ Refl. pas. *Privea mîhnit cum i se tăvăleau bunătate de covoare.* VORNIC, P. 227. ◇ Expr. (Regional) **A-și tăvăli obrazul** v. obraz.

— Prez. ind.: *tăvălesc*, pers. 3 și (regional) *tăvălе* (ALR I 367/18, 229, ALR II 5 686/141, 219, 250, ALR SN IV h 976/27), pers. 6 și (regional) *tăvăl* (ALR I 367/259). — Și: (învechit) **tăveli**, (regional) **trăvăli** (ALR I 367/90, 144), **treveli** (CADE, ALR II/I h 97/172, TEAHA, C. N. 275) vb. IV.

— Cf. v. sl. ПОВАЛИТИ „a rostogoli; a înveli".

TĂVĂLÍC s. n., s. m. (Regional) **1.** S. n. Tăvălug **(1).** *„Tăvălicul" este un sul gros de lemn tare, prevăzut ici-colo cu colți de fier. Se întrebuințează pentru bătucirea pămîntului după ce s-a semănat.* PRIBEAGUL, P. R. 91, cf. H XVIII 4, 228, ALR SN I h 26, A II 1, 2, 3, 7, 12, IV 5. ◇ Loc. adv. **De-a tăvălíca** (sau **trevelecu, treveleaca**) = de-a rostogolul. Cf. ALR I 367/156, 158, 160, 166, ALR SN V h 1 434.

2. S. n. Numele unor lucruri asemănătoare, ca formă, cu tăvălugul **(1)**:

a) Buștean folosit în construcții. *În toate Scaonile unde sînt adunări mari, strîng tăvălici și fac biserica de tăvălici.* HERODOT (1645), 226, cf. id. 228.

b) Sulul de lemn de la fîntîna cu scripete (Petrila). Cf. ALR SN III h 851/833, ALRM SN II h 674/833.

c) Tăvălug **(3).** Cf. PĂCALĂ, M. R. 468, H XVII 235, ALR II 6 786/102.

d) (În formele *trăvălic* și *tăvălice)* Parte a joagărului pe care alunecă patul pe care stă buștеanul de tăiat. [Carul] *lunecă în rosturi sau pe trăvălici.* PĂCALĂ, M. R. 462, cf. ALR II 6 423/836.

e) Bucată de lemn care se pune la gîtul cîinilor ciobănești (Ruginosu — Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193.

f) (În forma *trăvălic)* Vălătuc. Cf. ALR SN I h 129.

3. S. m. (Bot.; regional; în forma *tăvălici)* Scaiul-dracului *(Eryngium campestre)* (Bozovici — Oravița). BORZA, D. 65.

— Pl.: *tăvălici* și (regional) *tăvălice* (ALR SN I h 26/53), *tăvălicuri* (ib.). — Și: **tăvălíg** (A II 1, 2, 3, 6, 7), **trăvălíc** (PĂCALĂ, M. R. 468, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193, ALR SN I h 26, ib. h 129, pl. *trăvălice* ib. h 26/141, *trăvălicuri* ib. h 26/157) s. n., **trăvălícă** (ALR SN V h 1 434/157) s. f., **tăvălíci** (BORZA, D. 65) s. m., **travalíc** (DDRF), **trevelée** (ALR I 367/166) s. n., **treveleácă** (ALR SN V h 1 434/172) s. f., **trevelíci** (ALR SN I h 26/172, pl. *trevelice* ib.) s. n.

— Cf. t ă v ă l i.

TĂVĂLÍCI s. m v. **tăvălic.**

TĂVĂLICITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Unduire, rostogolire. *Învăluindu-să marea în tăvălicituri de valuri.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 31r/32, cf. TDRG.

— Pl.: *tăvălicituri.*

— De la **tăvăli.**

TĂVĂLÍG s. n. v. **tăvălic.**

TĂVĂLÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) t ă v ă l i; (rar) tăvălitură **(2).** Cf. POLIZU, DDRF. *Intrarea în saivan începea cu sărutul mîinilor și al poalelor, cu tăvălirea spurcaților prin praful drumului.* BARBU, PRINC. 203. ◇ Fig. *Cu spectrul unei vieți de robie și de tăvălire în mocirlă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 303. ✦ Fig. Înjosire, degradare. [Omul] *Uneori cade și pică în deplină tăvălire.* CONACHI, P. 261.

— Pl.: *tăvăliri.*

— V. **tăvăli.**

TĂVĂLÍȘ s. n. (Regional) **1.** Tăvălug **(1).** Cf. A II 3. ◇ (Adverbial) *Iar copiii lui Chiriș Venea pe coș tăvăliș.* GRAIUL, I, 65. *De se uită cam chiordiș, Intră pe coș tăvăliș.* BALADE, II, 325. ◇ Loc. adv. **De-a tăvălíșul** = de-a rostogolul, de-a tăvălugul. ALR I 367/874.

2. Tăvălug **(3)** (Oltina — Medgidia). ALR II 6 786/130.

— Pl.: ? — Și: **trăvălíș** s. n. ALR II 6 786/130.

— **Tăvăli** + suf. *-iș.*

TĂVĂLÍT, -Ă adj. **1.** Rostogolit, căzut la pămînt; trîntit. *Prin colb tăvăliți să muște din țărnă cu dinții.* MURNU, I. 36. *S-a dus el cît s-a dus..., cînd iacă numa dă peste o biată rîndunică cu aripa ruptă, tăvălită în pulbere supt arșița soarelui și friptă de sete.* MERA, L. B. 156. *Pe-o vale cotită, Vine merla tăvălită* (Negura). GOROVEI, C. 237. ✦ (Regional; despre cereale) Culcat la pămînt, căzut. Cf. ALR II 5 200/27, 29, 235, 272, 279, 334, A II 7.

2. Murdar, mînjit. Cf. COȘBUC, AE. 13. *Sînt rufele spălate azi noapte..., șoptește Gnomul meu, pe care-l văd ieșind cu barba încîlcită și cu catifeaua hainelor tăvălită.* ARGHEZI, C. J. 75. *Infanteriile noastre bărboase, cu bocancii sparți, cu fețele galbene, cu mănțăile tăvălite și boțite prin glodul popasurilor.* CAMILAR, N. 243. *Unde văd poale spălate, Mă trag ca mîțu la lapte; Unde văd că-s tăvălite, Să-mi plătească Nu m-aș prinde.* ȘEZ. VIII, 62, cf. ALR I 640/677, ALR SN IV h 1 153/386, ib. h 1 157/537.

— Pl.: *tăvăliți, -te.*

— V. **tăvăli.**

TĂVĂLITÚRĂ s. f. **1.** Urmă într-un loc cu iarbă, cu cereale, flori, lăsată de cineva care s-a tăvălit **(1).** *Tocmai în mijlocul celui mai frumos fînaț, de unde gîndeai să scoți cîteva stoguri de fîn, să găsești tăvălituri de cai.* CONTEMPORANUL, III, 924, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Uit'te și tăvălitura Unde-mi da Maria gura.* MAT. FOLK. 253. *Uite-i urma* [iepurelui], *uite-i dîra și tăvălitura.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 194. *Cînd dai de tăvălitură de cal și treci peste ea, să scuipi acolo, că nu mai faci bătătură la picioare.* GOROVEI, CR. 17, cf. CANDREA, F. 58, 243.

2. (Rar) Tăvălire. Cf. POLIZU. (Fig.) *Pre lîngă toate amenințările, noi am scăpat numai cu înjurături și tăvăliturî prin ziare.* BARIȚIU, P. A. III, 437.

3. (Rar) Lucru tăvălit, murdar. Cf. SCRIBAN, D.

4. (În superstiții) Buboi care se face pe călcîiul celui care calcă în locul unde s-a tăvălit un cal. Cf. CADE, SCRIBAN, D., GOROVEI, CR. 41, CANDREA, F. 236.

— Pl.: *tăvăliturî.*

— **Tăvăli** + suf. *-tură.*

TĂVĂLÓG s. n. v. **tăvălug.**

TĂVĂLÚC s. m., s. n. v. **tăvălug.**

TĂVĂLUCÁR s. m. (Prin estul Munt.) Lucrător cu tăvălugul **(1).** Cf. IORDAN, L.R.A. 163, SCL 1976, 402.

— Pl.: *tăvălucari.*

— **Tăvăluc** + suf. *-ar.*

TĂVĂLUCÍ vb. IV v. **tăvălugi.**

TĂVĂLÚG s. m., s. n. **1.** S. m., s. n. Unealtă agricolă compusă din unul sau mai mulți cilindri de lemn sau de fier, folosită la sfărîmarea bulgărilor de pămînt și la netezirea solului înainte sau după însămînțare; cilindru greu, folosit la anumite mașini pentru sfărîmare, îndesare, nivelare etc.; vălătuc, (regional) măngălău **(2),** rol[2] **(3),** tăvală, tăvălic **(1),** tăvăliș **(1),** trîmbă **(II 1),** turduluc. *Cînd s-ar teme cineva că va urma săcetă îndată după sămănătură, atunci va avea mare folos de a tipări pămîntul bine cu mașina numită tăvăluc.* I. IONESCU, C. 143/24. *Cîmpul vesel și bogat, străbătut de tot felul de mașini și instrumente: pluguri, grepe, tefeluge, secerători, cositoare.* GHICA, S. 537, cf. ALEXI, W., TDRG. *Sfărîmarea se face prin ploaie... sau prin ajutorul borunei, grapei sau tăvălucului.* PAMFILE, A. R. 58, cf. CADE. *L-a prins sub doage și a trecut peste el ca un tăvălug.* I. BOTEZ, ȘC. 24, cf. SCRIBAN, D. *Niște tăvăluguri cu motor, roșii, frămîntau o bucată de șosea nouă, pietruită.* V. ROM. decembrie 1950, 20. *Cercuiții-ochii tăi — Gem ca pietre-n tăvăluge.* I. BARBU, J. S. 131, cf. H II 62, ALRM SN I h 12, ALR SN I h 129. *Pe valea lui Ginsac, Se dă ariciul peste cap (Tăvălucul).* PAMFILE, C. 33. ◇ Fig. *Dorea și el tăfălugul acestei politice, care — rostogolindu-se peste lumi — să le niveleze.* IOVESCU, N. 123. *Cîmpuri de zibelină... netezește cu tăvălugi de ametist.* ARGHEZI, S. VII, 253. *Tăvălugul vieții trece peste ei.* S ianuarie 1960, 23. *Deschizînd servitorii porțile și arătînd cucoșelului locul de odihnă a tovarășilor săi, intră cu toți tăvălucii cei codați și-i duce la locul orînduit pentru*

odihnă și pentru oaspeți. ȘEZ. III, 71. ◇ (Adjectival) *Doi boi tăvăluci, Nu-i dai nici pe mere, nici pe nuci* (Stîlpii de la poartă). GOROVEI, C. 358. ◇ (Adverbial) *Să mă duc rostogol, tăvălug pînă în vale.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 339. *Unul dintre batalioane a ieșit din șanțuri și gropi și s-a lipit de valul bombardamentului care a început să se rostogolească, tăvălug, înainte.* V. ROM. octombrie 1964, 44, cf. ȘEZ. IX, 132. ◇ Loc. adv. **De-a tăvălugul** = de-a rostogolul. *Lovindu-mă din fugă cu analogu-n spate, Cît pînă jos pe scară m-am dus d-a tăvălugul.* NEGRUZZI, S. II, 243. *Pontifii... Închină lui Antoniu un larg și lat covor... Și-l dau de-a tăvălucul în față-i, la picioare.* ALECSANDRI, T. II, 324. *S-a dus de-a tăvălugul, cum s-ar duce un harbuz în vale.* GANE, N. II, 110, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd cinele se dă de-a tăvălucul pe omăt, are să se moaie vremea.* GOROVEI, CR. 372, cf. ALR I 367/538, 552, 594, 600, ALR SN V h 1 434/520.

2. S. m., s. n. Instrument rudimentar de treierat; val. *Despărțirea semințelor din paie se face... prin fărămarea spicelor cu pietre și tăvălucuri trase de cai.* I. IONESCU, C. 182. *Prin partea de răsărit a Țării Românești și Dobrogea, caii poartă după dînșii, mai ales la treieratul ovăzului, un șul de piatră cu șase praguri care se numește tăvăluc, tavălug.* PAMFILE, A. R. 207. *Pe întinderi munceau oameni: treierau cu cai și tăvălugi de piatră clăi mari de orz.* SADOVEANU, O. VII, 82. *Tăvălucii se-nvîrtea, Paiele le sfărîma, Grîul să scutura, La par îl strîngea, În vînt îl vîntura, În hambare îl punea.* PĂSCULESCU, L. P. 29, com. din OSTROV — TULCEA, cf. ALR II 5 300/605, 723, 728, 836.

3. S. n. (Regional) Bucată de lemn de formă cilindrică pe care se sprijină piatra morii pentru a fi ferecată; (regional) tăvăliș **(2)**. Cf. DAMÉ, T. 153, PAMFILE, I. C. 186, ȘĂINEANU, D. U., CADE. ✦ Drug de lemn (sau de fier) care se pune sub o greutate pentru a putea fi deplasată. Cf. SCRIBAN, D.

4. S. m. (Regional; în forma *tăfălug*) Vălătuc de fîn (Poiana Sibiului — Sebeș). ALR SN I h 129/130.

5. S. m. (Regional) Numele a trei plante: **a)** săricică *(Salsola kali). Smulse de vînt din pămînt, tufe de tăvăluci se duceau învîrtindu-se ca niște umbrele vechi.* SĂM. VI, 1 070, cf. BORZA, D. 154, H III 437, XI 311, XII 148, XIV 301. *Se ia tăfălug, se fierbe ceai și se dă de băut bolnavului.* MAT. FOLK. 700; **b)** ciurlan-alb *(Rapistrum perenne).* Cf. BORZA, D. 146; **c)** (în forma *tăfălog*) ciulin *(Carduus nutans).* LEXIC REG. 38.

— Pl.: (m.) *tăvălugi* și (n.) *tăvăluguri, tăvăluge.* — Și: **tăvălúc,** (regional) **tăfălúg, tafalúg** (H VII 506), **tefelúg, tăpălúg** (DDRF), **tăfălóg** (TDRG, PAMFILE, A. R. 261, CADE, ALR SN I h 26/872, LEXIC REG. 38) s. m., s. n., **tăvălóg** (ALR SN I h 26/833) s. n., **tăfălúgă** (ALEXI, W.) s. f.

— Cf. tăvăli.

TĂVĂLUGÍ vb. IV. Tranz. A trece cu tăvălugul **(1)** peste arătură sau peste pietrișul unui drum; a strivi bulgării unui drum cu tăvălugul. Cf. TDRG. *Cine are cai își tăvălugește holdele și sămănăturile cu caii.* DR. V, 238, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Au grăpat și și-au tăvălugit tarlaua.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 16. ◇ Refl. pas. *Tot pentru acest scop se folosește și tăvălucul, vălătucul, tăfălogul... cu care se tăvălucesc bolovanii.* PAMFILE, A. R. 61.

— Prez. ind.: *tăvălugesc.* — Și: **tăvălucí,** (regional) **trăvălugí, tătălugí** (H X 451) vb. IV.

— V. **tăvălug.**

TĂVĂLUGÍRE s. f. Acțiunea de a tăvălugi; tăvălugit. *Dacă solul este uscat, după semănare este indicată tăvălugirea.* VÎN. PESC. martie 1964, 17.

— Pl.: *tăvălugiri.*

— V. **tăvălugi.**

TĂVĂLUGÍT s. n. Tăvălugire. *Calul se întrebuințează la: adus de lemne, arat..., trăvălugit.* DR. V, 98.

— Și: (regional) **trăvălugít, tătălugít** (H X 451) s. n.

— V. **tăvălugi.**

TĂVĂLÚȘ adv. (Regional) De-a rostogolul (Vladimiru — Tîrgu Jiu). Cf. ALR I 367/815.

— **Tăvăli** + suf. *-uș.*

TĂVĂNEÁLĂ s. f. Tăvănire. [Mănăstirea] *văzînd-o așa dărăpănată, au apucat de au preînnoit-o cu facerea clopotniții și cu șindrilitul, și cu tăvăneala, și cu zugrăveala* (a. 1836). IORGA, S. D. XV, 101, cf. POLIZU, CHEST. II 213/79, UDRESCU, GL.

— Pl.: (rar) *tăvăneli.* POLIZU.

— **Tăvăní** + suf. *-eală.*

TĂVĂNÍ vb. IV. Tranz. A face tavanul[1] unei încăperi. *Aceste 6 odăi să am a le tăvăni cu scînduri de brad* (a. 1829). DOC. EC. 442, cf. POLIZU, DDRF, TDRG, CADE, H IV 56, CHEST. II 213/82.

— Prez. ind.: *tăvănesc.*

— V. **tavan[1].**

TĂVĂNÍRE s. f. Acțiunea de a tăvăni; tăvăneală, tăvănit[1], (regional) tăvănuit[1]. Cf. POLIZU, DDRF.

— Pl.: (rar) *tăvăniri.* POLIZU.

— V. **tăvăni.**

TĂVĂNÍT[1] s. n. Tăvănire. Cf. DDRF. *Am ajuns la tăvănit.* UDRESCU, GL.

— V. **tăvăni.**

TĂVĂNÍT[2], -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre construcții) Căreia i s-a făcut tavanul[1]; (regional) tăvănuit[2]. UDRESCU, GL.

— Pl.: *tăvăniți, -te.*

— V. **tăvăni.**

TĂVĂNUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A tăvăni. Cf. A V 14, UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *tăvănuiesc.* — Și: **tăbănuí** vb. IV. ALR II/605.

— **Tavan[1]** + suf. *-ui.*

TĂVĂNUÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a tăvănui. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *tăvănuiri.*

— V. **tăvănui.**

TĂVĂNUÍT[1] s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Tăvănit[1]. Cf. UDRESCU, GL.

— V. **tăvănui.**

TĂVĂNUÍT[2], -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre construcții) Tăvănit[2]. UDRESCU, GL.

— Pl.: *tăvănuiți, -te.*

— V **tăvănui.**

TĂVĂRÁGĂ s. f. v. **tătăragă.**

TĂVĂTÚRĂ s. f. sg. v. **tevatură.**

TĂVELÍ vb. IV v. **tăvăli.**

TĂVÉRNĂ s. f. v. **tavernă.**

TĂVÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui tavă[1].

1. Cf. tavă[1] **(1)**. *Ia plicul de pe mescioară, pecetluiește-l cu pecetea de pe tăvița cu călimările și să pleci îndată la Focșani.* GHICA, S. 5, cf. COSTINESCU, DDRF. *Un joc de raze aurii răsfrînte pe tăvița de argint.* SANDU-ALDEA, D. N. 61, cf. NICA, L. VAM. 239, CADE. *Piroșca se întoarse și așeză pe masă o tavă cu două boluri de cristal pline de o apă aurie, zaharniță de argint și o tăviță cu pătrățele cubice de gheață.* VINEA, L. I, 156.

2. (Rar) Șervețel brodat care se așterne pe o tavă[1] **(1)** sau pe o mobilă ca ornament. *Scoase acele cu de-*

gețele ei mărunte, întinse tăvița pe masă și așează vasul cu bilete de vizită pe ea. SLAVICI, N. I, 320.
— Pl.: *tăvițe.*
— **Tavă**[1] + suf. *-iță.*

TE interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se alungă porcii, caprele etc. Cf. A I 17, MAT. DIALECT. I, 289.
— Din magh. **te.**

TEA[1] interj. (Pronunțat și cu „a" prelungit) Cuvînt care exprimă uimire, surprindere, supărare, necaz etc. *Apăi cară-te fuguța, că te pușc! — Teaaa!... Nu mă puști, că ți-i frică!* POPA, V. 11. *Tea!... ce vorbă!* SADOVEANU, O. II, 343. *Cînd își aruncă el ochii în urmă, thea! era, măi tată, o grozăvenie de codru de te înfiorai.* I. CR. III, 65, cf. ȘEZ. XXIII, 37.
— Scris și: *thea.*
— Formație pe baza unui sunet reflex.

TEA[2] s. f. v. **teacă.**

TEĂBĂ s. f. v. **cheabă.**

TEÁCĂ s. f. **1.** Înveliș, toc, apărătoare confecționată din metal, din lemn sau din piele, în care se păstrează lama unei săbii, a unui cuțit etc. sau anumite instrumente. *Precum în teaca strîmbă sabiia dreaptă ... a intra nu poate.* CANTEMIR, IST. 33, cf. ANON. CAR. *Și îndată arăta teaca sabiei satrapului, fiind cu pietri scumpe și de mult preț.* AETHIOPICA, 62[r]/11. *Au intrat în Iași... cu spegele scoase din teacă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 194/33, cf. CLEMENS, LB. *Spancioc, scoțînd cuțitul din teacă, îi descleștă cu vîrful lui dinții și îi turnă pe gît otrava.* NEGRUZZI, S. I, 164. *De cînd a voastră armă dormind în teacă zace, Uritul vă mînîncă de vii.* ALECSANDRI, T. II, 139, cf. COSTINESCU. *Scoate bulicherul din teacă... și începe a ciocîrti un gîrneț de stejar.* CREANGĂ, A. 125. *Cu ce încredere în voinicia mea înșfăcai teaca iataganului lui Alicuță.* GANE, N. I, 160. *Scoase cuțitul din teacă și începu a mi-ți cresta pe șerpe.* ISPIRESCU, L. 343, cf. NICA, L. VAM. 239, ȘĂINEANU, D. U., CADE, KLOPȘTOCK, F. 188. *La brîu avea fiecare de o parte fluierul, iar de cealaltă, teaca cu cuțitul.* MOROIANU, S. 78. *Păru-l întreba dacă-i place junghiul lui cu... teacă de piele de șarpe.* SADOVEANU, O. X, 144. *Trimisul providenței din fundurile zalhanalei era un zăplan înalt cît muntele, mai purtînd cu dînsul și sculele breslei: două cuțite măreațe în tecile de la brăcinari.* C. PETRESCU, A. R. 19. *Ni-e sufletul spadă De foc stînsă-n teacă.* BLAGA, POEZII, 138. *Măiculiță, spada mea săracă, Oare de te-oi scoate eu din teacă?* BENIUC, V. 21. *Scoaseră săbiile din teci și se răzimau în ele.* VORNIC, P. 214. *Și Dumnezeu punea fulgeru-n teacă Și s-apuca alte lucruri să facă.* ISANOS, Ț. L. 19. *Nu-ți teme pragul: săbiile-n teci!* VULPESCU, P. 69. *Reliefuł de pe garnitura unei teci de pumnal... o reprezintă pe aceeași zeiță a lunii.* H. DAICOVICIU, D. 176, cf. H I 269, III 228, IX 438, XII 29, 416, XVII 16, 36, ALR I 1 417. *Da, din fierul cel mai mare Să-mi fac teacă la pistoale Și din fierul cel mai mic Să-mi fac potcoave la murg.* ANT., LIT. POP. I, 63. *Sabia-și spăla, În teacă-o băga, Pe față striga.* BALADE, I, 317. *Turcul, dac-o auzea, Mîna pe hanger punea, Paloș din teacă scotea, Pe amnar că-l ascuțea.* ib. II, 69. *S-o dus badea, nu mai vine, Ș-o lăsat zălog la mine Teaca și cuțitele, Gura lui și buzele.* FOLC. TRANSILV. II, 59. ◇ Expr. **A se face teacă de pămînt** = a se face nevăzut, a se ascunde. *Cînd văzură o mulțime mare de oameni în deosebite nații numai într-o clipă, se făcură teacă de pămînt.* GORJAN, H. I, 81/26, cf. id. ib. IV, 54/34. *Fă-te teacă de pămînt ori moșoroi, Stanciule, numai hăi de sus să aibă de cheltuială.* JIPESCU, O. 156. *Boierii și bogătașii împărăției, care se făcuse teacă de pămînt și intrase în gaură de șarpe cînd țara era în primejdie, ieșiră ca ciupercile la iveală îndată ce trecu primejdia.* PÓPESCU, B. IV, 73, cf. ZANNE, P. I, 242. **Nu încap două săbii** (sau **doi paloși, două paloșe) într-o teacă,** se spune despre două persoane cu o anumită autoritate care nu se împacă. *Nu pot să-neapă doi paloși într-o teacă.* ALECSANDRI, O. 232. *Dîrzi și neînduplecați sînteți ca două săbii ce nu încap într-o teacă.* REBREANU, I. 434. (Cu parafrazarea expresiei într-o comparație) *Ce-ar fi cerul cu doi sori, Așa-i țara cu doi domni; Două paloșe-ntr-o teacă, Doi domni în țară săracă.* BALADE, III, 59, cf. ZANNE, P. IV, 575. **(Ba) că(-i) teacă, (ba) că(-i) pungă,** se spune cînd cineva se codește să facă un lucru, invocînd tot felul de pretexte. *Safta și Mihu se mai făceau că nu înțeleg... la urma urmelor că teacă..., că pungă.* SLAVICI, N. I, 96. *Că teacă, că pungă, că una, că alta, cîte capete, atîtea judecăți.* F (1884), 43. *Unul zicea că-i teacă, altul că-i pungă.* RETEGANUL, P. P. I, 70, com. din FRATA — TURDA, cf. PAMFILE, C. 53. **A asculta teacă de pămînt** = a asculta într-o tăcere desăvîrșită. *Ascultară teacă de pămînt acea migală minunată de șuierături.* DELAVRANCEA, S. 99. **A rămîne teacă** = a rămîne gol. *Se vor deștepta ei, odată, cînd vor rămîne visteriile teacă și țara datoare și vîndută toată.* CONTEMPORANUL, II, 164. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Epitet depreciativ dat unui om prost. Cf. UDRESCU, GL. *Ce-ai văzut, mă teacă, de te rîzi așa, ca prostul?* id. ib. ✦ (Tehn.) Parte a unei unelte manuale în care intră și se fixează coada sau mînerul. Cf. ȘĂINEANU, D. U., DL, DM, M. D. ENC. ✦ (Anat.) Membrană care îmbracă fibra musculară. *Din aceste ligamenturi nasc un fel de teci fibroase în care se află așezate zgîrciurile mușchilor antebrațului.* KRETZULESCU, A. 217/4. *O leziune specială a fibrelor musculare izolate care în mare parte au păstrat striațiunea lor, fiecare fibră fiind înconjurată de o teacă foarte groasă, ondulată.* BABEȘ, O. A. I, 135. ✦ Porțiune a frunzei care cuprinde tulpina (în special la graminee). *Teaca este reprezentată prin extremitatea inferioară a pețiolului.* BOTANICA, 39. ✦ Înveliș care protejează spicul sau mugurele unor plante înainte de maturizare. *A doua zi după ce spicul a ieșit din teacă, tăiem cu foarfecele toate spiculețele de la vîrf și de la cotor.* SANDU-ALDEA, S. 96. *Nu mai există mițișor plesnit din teaca solzoasă.* VÎN. PESC. martie 1964, 12. ✦ Pulpar. *O vede... cum pune piciorul pe scară, descoperind în teaca ei de mătasă o pulpă măiastră și vie.* VINEA, L. I, 11.

2. Păstaie **(1)**; p. gener. (regional; și în sintagma *teacă pentru mîncare,* BORZA, D. 128) nume dat unei specii de fasole *(Phaseolus vulgaris).* Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mazărea este bună de strîns atunci cînd numai o parte din tecile de jos sînt galbene.* ION BOTEZ, STR. 41. *Făcuse biata muierea asta niște teci de fasole și o mămăliguță de parcă ziceai că cine știe ce bunătate este.* PREDA, Î. 22, H IV 158, CHEST. VIII 11/25, ALR I 850, ib. 853, GL. OLT. ✦ (Regional; în sintagma *teaca ochilor)* Pleoapă (Bocșa — Zalău). ALR II 2 021/279.

3. (Regional) Cutie. Cf. ALR II/64, A II 6, 7.
— Pl.: *teci* și (regional) *tece* (ALR I 1 417), *teace* (ib. 1 417/363), *tăci* (ib. 1 417/144). — Și: (prin vestul Munt.) **técă** (BORZA, D. 128), **tea** (id. ib.) s. f.
— Lat. **thēca.**

TEÁCĂR s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Tînăr care umblă fără rost, haimana. Cf. COMAN, GL. *Nici noaptea asta n-a dormit acasă, teacărul. Unde-ți pierzi nopțile, teacăre?* UDRESCU, GL. ✦ (Prin nord-estul Olt. și sudul Transilv.) Om prost, prostănac. LEXIC REG. 86, 94.
— Pl.: *teacări.* — Și: **técăr** s. m. LEXIC REG. 94.
— Etimologia necunoscută. Cf. tecărău[1], techergheu.

TEACÚȘ s. n. v. **tiocuș.**

TEÁFĂN, -Ă adj. v. **teafăr.**

TEÁFĂR, -Ă adj. (Despre ființe și despre părți ale corpului lor) Întreg, nevătămat **(1)**, neatins **(1)**; zdravăn, (regional) neted **(1).** *Unii răniți, alții teferi, dar cii mai mulți era morți.* BELDIMAN, E. 55/10. *Dar nu crede dumneata că te vei duce teafăr de aice. Ce*

fel, noi trăim în codru? C. CARAGIALI, în PR. DRAM. 200. *Te poți numi norocit de vei scăpa din ținut cu capul teafăr.* NEGRUZZI, S. I, 239. *Și voi, cîți mai sînteți în cetate, oameni teferi sau răniți..., în picioare cu toții!* ALECSANDRI, T. 1 510. *Vom fi voioși și teferi, Vei pierde dorul de părinți Și visul de luceferi.* EMINESCU, O. I, 176. *Am găsit copila teafără.* CREANGĂ, A. 21. *Nu mai putea de bucurie cînd văzu pe fiu-său teafăr.* ISPIRESCU, L. 19. *Toț omul, care-odată pe Singer l-a zărit... dacă scăpa teafăr, trei luni făcea mătănii.* COȘBUC, P. II, 177. *Du-te..., dacă teafăr dorești să poți merge.* MURNU, I. 4. *Era bun teafăr, ca și cînd n-ar fi pățit nimic.* REBREANU, I. 59. *S-a întors teafăr și mîndru.* GALACTION, O. 71. *Au tras... cu pușca și am scăpat teafăr și neatins.* C. PETRESCU, R. DR. 130. *Îs bucuroasă că ai venit teafăr acasă.* SADOVEANU, O. I, 79. *A sărit, și cu singura-i mînă teafără s-a agățat de teava armei.* GALAN, Z. R. 227. *Singur eretele stîncii este în stare să ajungă teafăr pînă la tulpina ei subțire.* ARGHEZI, S. VII, 43. *Avea tot interesul să iasă teafăr din fiece campanie.* CĂLINESCU, C. O. 39. *Au scăpat teferi numai patru bărbați și-o femeie.* V. ROM. septembrie 1963, 25. *Ar fi fost prea bucuros, ca să scape cumva teafăr din mîinile lor.* SBIERA, P. 183, cf. ȘEZ. I, 58, V, 10, ALR SN V h 1 439, ALRM SN III h 1 178. ◇ (Prin analogie; despre obiecte) *Nu mai rămăsese nici un ou teafăr.* BRĂESCU, A. 82. ◇ Fig. *Din clocotul fierbinte al vieții celei noi... Se limpezește-n inimi voinica melodie A chiotului teafăr, nebun de bucurie.* DEȘLIU, G. 6. *Se ridică din nou teafără cetatea de scaun a lui Vodă Ștefan.* V. ROM. februarie 1964, 80. ✦ Cu mintea întreagă, sănătos la minte; cu mintea limpede. *Partidul are în primul rînd nevoie de oameni teferi și cu picioarele pe pămînt.* H. LOVINESCU, T. 293. *Să bem ca buni și vechi tovarăși; Și toți cu chef, nici unul teafăr, Și cum sfîrșim, să-ncepem iarăși!* T iunie 1964, 9, cf. PAMFILE, J. II, 169, ALR II/I MN 54, 4 165/365. ◇ (Substantivat) *Treceau pe la bordeiul, ascuns acolo-n boziț, Și teferii și răii, firește, și nerozii.* ARGHEZI, S. P. 93.

— Pl.: *teferi, -e.* — Și: (regional) **teafăn, -ă** (ALR SN V h 1 439/228, ALRM SN III h 1 178/228), **teafur, -ă** (ALR SN V h 1 439, ALRM SN III h 1 178) adj.

— Etimologia necunoscută.

TEAFUR, -Ă adj. v. **teafăr.**

TEAG s. n. (Rusism) Periteag. *O bucată de carmacc sau un perimet se compune din 25—30 ctrlige, 3 perimete formează o legătură (un teag sau periteag).* ANTIPA, P. 358.

— Pl.: *teaguri.*

— Din rus. **тяга.**

TEAHNĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Vină, greșeală. *Nu pleca înrema mea în cuvente hiclene, în părere vine* [V I N E L E H, *teahne* D] *de păcate.* PSALT. 293, cf. 313, I, CR., III, 346.

2. (Regional) Defect, cusur, scădere, meteahnă; deprindere rea, năravț. Cf. A VI 9. *El trebuie să aibă o teahnă.* com. din BILCA — RĂDĂUȚI. *Ce teahnă are lucrul ista?* ib. *N-are nici o hibă, nici o teahnă.* GLOSAR REG., cf. ALR I 1 374/532.

— Pl.: *teahne.*

— Etimologia necunoscută. Cf. M E T E A H N Ă.

TEAMĂ s. f. (Adesea construit cu verbul „a fi" și cu subiectul logic în dativ, rar cu verbul „a avea"; motivul se indică prin determinări introduse prin prep. „de", printr-un genitiv obiectiv sau printr-o propoziție secundară) Stare de neliniște și de tulburare pe care o încearcă cineva în prezența sau la gîndul unui pericol; îngrijorare, neliniște **(1)**, frică, temere **(1)**, (latinism) timoare, (popular) păsare[1], (învechit), teamăt, temoare, (regional) năzar. *N-am vrut să scriu dă pre ceale tîparnice, fiindu-mi teamă că... ei n-au lipsit a nu băga cîte ceva zizanii* (a. 1652). GCR I, 158/35. *De-ntunearece de gloate Teamă n-am, nice mă poate veaste rea să mă mîhnească.* DOSOFTEI, PS. 17/6, cf. LB. *Vin' în lumea fericită Cu voinicul ce te cheamă, Căci cu dînsul nu e teamă De-a mai fi călugărită.* ALECSANDRI, P. I, 18. *Teamă-mi e că, acordîndu-mi mie o așa amicală și lingușitoare precădere, n-ai nimerit tocmai bine.* ODOBESCU, S. III, 9. *Nu spera și nu ai teamă, Ce e val ca valul trece.* EMINESCU, O. I, 194. *Vede-un băiet că se acățăra pe stîlpul porței de teama cîinilor.* CREANGĂ, P. 147. *De Zaharia nu avem teamă: știe tot, dar nu crede nimica.* CARAGIALE, O. I, 120. *Teama lui era să nu se deștepte voinicul și să-i ghicească cugetele lui.* ISPIRESCU, L. 128. *Vrei să bei? Și nu ți-e teamă Că mi-e olul descîntat?* COȘBUC, P. I, 239. *În ochii lui naivi și mari Citesc un gînd, o dulce teamă.* IOSIF, PATR. 14. *Le-alungă parcă teama Să nu se mai atingă* [stelele] *De mlaștinile negre.* DENSUSIANU, L. A. 51. *Amîndoi se legară cu ață la deget și-și făcură nod la batistă, ferindu-se să spună unul celuilalt, de teamă să nu se facă de rîs.* BASSARABESCU, S. N. 17. *Îi era mereu teamă că își bate joc de sentimentele lui.* REBREANU, R. I, 174. *Tremur atît de tare, îmi clănțăne dinții în așa fel, că mi-e teamă să nu simtă cei de lîngă mine.* CAMIL PETRESCU, U. N. 302. *Vorbea ca niciodată, fără teamă.* D. BOTEZ, F. S. 65. *În ochii fiecăruia citești teama... că nu va regăsi pe cine caută.* SAHIA, N. 51. *Vorbind, cu capul puțin înclinat pe un umăr, se uita c-un fel de teamă la Șoimaru.* SADOVEANU, O. V, 647. *Îi era teamă să nu se trădeze.* BART, E. 183. *Își dădu deodată seama că amîndoi vorbesc încet... numai de teama că poate-i aude cineva.* V. ROM. aprilie 1955, 179. *Se uită cu un fel de teamă la fiul său.* H. LOVINESCU, T. 101. *Se retrage în mutenie, de teamă să nu ofuscheze pe cineva.* CĂLINESCU, C. O. 73. *Ne putem vedea totuși de treburi fără teamă.* VORNIC, P. 160. *Și m-ai dat la turci legat, Fără teamă de păcat.* TEODORESCU, P. P. 577. *Bădiță cu peană verde, Mult mi-e teamă că te-oi pierde.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 52. *Să sufer ți-ç drag să vezi Și ți-e teamă să-mi urmezi.* DOINE, 5. *Foaie verde siminic, Asta-i viața de voinic, Că n-ai teamă de nimic.* BALADE, II, 364.

— Postverbal de la **teme.**

TEÁMĂT s. n. (Învechit) Teamă. *Acie Veniamin giurelu în temoare* (*teamăt* C², T R E M U R E C, F R I C Ă H, S P A I M Ă D). PSALT. 129. *Teamăt de înfricoșatul județ.* CORESI, EV. 4. *Mergînd oștile lui Mihai Vodă făr' de nici un teamăt..., turcii li loviră de față.* C. CANTACUZINO, CM I, 127, cf. LB, HEM 2 009, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— **Teme** + suf. *-ăt.*

TEANC¹ s. n. **1.** (Învechit, rar) Pachet mare, balot (de țesături). *Am luat 110 teancuri de postav roșiu* (a. 1599). IORGA, D. B. 3. *Șiruri de cămile, încărcate cu teancuri grele.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. CIHAC, II, 620. *Și cît poți tu duce? — Odată am trecut un teanc de testemele.* CONTEMPORANUL, III, 824, cf. PANȚU, PR. 12, ȘĂINEANU, D. U. *Teancuri de postav Curtea să-mi îmbrac Și nunta să-mi fac.* TEODORESCU, P. P. 56.

2. Grămadă de obiecte (de același fel) așezate unele peste altele; (regional) năsadă **(3)**. V. *m a l d ă r*[1]. Cf. KLEIN, D. 437, LB. *Au venit în prințipat 11 căice cu marfă de Turcia, însă teancuri cu marfă, tiri, bumbac.* CR (1832), 152³/22. *Aduc unii de cărți teancuri, Care mintea le smintesc, Iar a mele mode, fioncuri; Capul știu că-mpodobesc.* PR. DRAM. 339. *Frunzele se fac păpuși și păpușile năsadă, adecă chită, teancuri și într-această stare se vînd.* I. IONESCU, P. 413. *Am... un teanc de hîrtoage afumate.* ALECSANDRI, T. 256, cf. LM. *Hamalii portului... scoțînd din magaziele adînci ale pîntecosului vas plutitor baloturi și butoaie... le așezau în teancuri.* ODOBESCU, S. III, 248. *Un teanc de sumane croite.* CREANGĂ, A. 62. *Scoase un teanc de hîrtii mai mici și dete lui Lică jumătatea ce i se cuvenea.* SLAVICI, O. I, 189. *Stă la o masă, plecat pe un teanc de foi pătrate de hîrtie.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 20. *Soacra cea mare iese afară cu un teanc de năfrămi.* SEVASTOS, N. 82. *Ideea de a căuta printre teancuri de hîrtii care dorm de mult mi s-a părut luminoasă.* I. NEGRUZZI, S. I, 279. *Dete teancul de scrisori la o parte.*

ANGHEL-IOSIF, C. L. 162. *Scoase un teanc de hîrtii.* CONV. LIT. XLIV[2], 546. *Îi oferi imediat un teanc impresionant de ziare.* REBREANU, R. I, 183. *Am răsturnat fără să vreau, un teanc de cărți.* CAMIL PETRESCU, U. N. 185. *Am aci două teancuri de petiții.* STĂNOIU, C. I. 12. *Mobila cazonă încărcată cu teancuri de dosare.* SAHIA, N. 71. *Se îndreaptă spre etajeră pe care, în afară de telefon, se mai află un teanc de ziare.* SEBASTIAN, T. 13. *În rafturi de stejar, se înșirau amestecate cărți de știință, de literatură, teancuri de reviste și ziare.* BART, E. 172. *Au pus teancuri de hîrtie pe masă.* STANCU, D. 228. *Sînt în pod reviste și cărți vechi pe care trebuie să le alegeți fiecare după titlul ei și să le așezați în teancuri.* PAS, Z. I, 272. *Scoate un teanc de bancnote din buzunar.* H. LOVINESCU, T. 346. *Scoase din buzunarul pantalonilor un teanc de bani și îi aruncă pe masă.* PREDA, D. 94. *Și dintr-un car cu teancuri de aur copt, o fată Le-a răsărit bălaie ca toamna, printre căi.* DEȘLIU, G. 49. *Adunase în mici teancuri, legate cu panglicuțe albastre, epistole și fotografii îngălbenite.* V. ROM. ianuarie 1965, 191. *Toamna se taie firele de porumb și se leagă în snopi, cari se așează pe cîmp în teancuri (culcați unul peste altul în aceeași direcție).* I. CR. IV, 221, cf. BÎRLEA, C. P. 198, ALR II 6 462/386, 537, 574, 812, 836, 876. ◇ (Adverbial) *Aceleași calendare ... stau teanc pe un colț al scrinului.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 39. *O serie de fotografii, așezate teanc.* ARDELEANU, D. 125. *Pe măsuță plicurile nedesfăcute zăceau teanc.* C. PETRESCU, C. V. 292. *Cărțile rînduite teanc au început să zboare spre bagdedia înaltă.* I. BOTEZ, B. I, 136. ◇ Loc. adv. **Teancuri-teancuri** = (așezat) unul peste altul. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Puneam cărțile, caietele, teancuri, teancuri, în jurul meu.* BRĂESCU, A. 174.

— Pl.: *teancuri* și (rar, **1**) *tence* (TDRG).
— Din tc. **tenk, (denk).**

TEANC[2] s. n. (Regional) Tencuială **(2).** ALRM II/I h 281/414.

— Pl.: ? — Și: **tenci** (CHEST. II 128/66), **tinci** (CV 1949, nr. 9, 27, CHEST. II 128/42, 62, 139, ALRM II/I h 281/182, GL. OLT.), (învechit) **tinc** (LM) s. n.
— Postverbal de la **tencui.**

TEANC[3] s. m. v. **tenchi[1].**

TEANCHI s. m. v. **tenchi[1].**

TEANG interj. Cuvînt care redă sunetul clopotului. SCL 1960, 784.
— Onomatopee.

TEAP interj. (În corelație cu leap) Cuvînt care redă zgomotul produs de sită cînd se cerne. Cf. PASCU, C. 109, 110. *În pădure cioc, Boc; Acasă teap! Leap! În poiană, mihoho!* (Sita). PAMFILE, C. 32.

— Onomatopee.

TEÁPĂ s. f. **1.** (De obicei precedat de prep. „de" și urmat de un adjectiv posesiv sau de un substantiv în genitiv; adesea peiorativ) Soi, fel, fire, caracter. *Nu era pre dins teapă omenească, că n-aveai cu nemică să-l cunoști că-i om.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Are neologisme, dar hultuite pe tulpină românească sau, cum zice singur el, pe teapa noastră.* RUSSO, S. 52, cf. POLIZU, CIHAC, II, 620. *Avea pre lîngă dînsul tot prieteni de teapa lui.* ISPIRESCU, U. 103. *Acele neologisme să fie luate de la romani..., dar nu fără schimbarea aceasta: moldovenirea pe teapa graiului nostru.* IORGA, L. II, 501. *Oamenii de teapa d-tale ar trebui bătuți în vergi, ca să le treacă de-a mai înjura și-a bîrfi.* REBREANU, N. 72. *Oamenii de teapa asta pot fi viteji, dar fără stăpînire.* SADOVEANU, O. XIII, 775. *Din pricina oamenilor de teapa lui Kovács, oamenii se sperie de revoluție și ascultă vorbele dușmanilor de clasă.* T. POPOVICI, SE. 31, cf. CREANGĂ, GL. ◇ Expr. (Regional) **A-și da în teapă** = a reveni la vechile obiceiuri, la caracterul dinainte. Cf. DDRF, I, CR. IV, 112. **A se pune în teapă pentru ceva** = a se supăra pentru ceva. Cf. COMAN, GL. *N-am să mă pui în teapă pentru nimica.* id. ib.

2. Stare, condiție, treaptă socială; rang[1] **(1).** *Să ne ținem fiecare după teapa noastră.* PR. DRAM. 256. *Fiecare trebuia să poarte ișlicul după teapa lui.* GHICA, S. 500. *Nu vezi că cei mai mulți de teapa d-tale se țin cu nasul pe sus.* CREANGĂ, P. 162. *Măcar de orce teapă ar fi fost, îl poftea politicos să-i facă cinste a veni să cineze... la dînsul.* CARAGIALE, O. II, 256. *Cît nu vrei tu să ne mai ridicăm și noi o leacă din ce sîntem. Cum îți iii tu să rămîi tot în teapa ta!* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. HEM. 527. *Nu erau nici ogrăzi largi de sat și nici oameni de teapa lui, cu care să se poată înțelege.* POPA, V. 146. *Nevastă-sa... avea probabil fumuri de cucoană, care-l jigneau pe drept sau pe nedrept, ca o atingere adusă țepei lui.* CĂLINESCU, I. C. 164. *Apa trage la matcă și omul la teapă.* SADOVEANU, O. XII, 456, cf. ȘEZ. I, 220. (Cu parafrazarea proverbului) *Apa trebuie să vie la matca ei și omul la teapa lui.* PANN P. V. II, 87/28. *Ziceți mai bine că vă trageți la teapa voastră, ca apa la matcă.* CREANGĂ, A. 115. *După cum se întoarce apa la matca ei, așa și omul la teapa lui.* I. CR. IV, 112.

— Etimologia necunoscută.

TEAPLĂÚG, -Ă adj. v. **clăpăug.**

TEÁPȘĂ[1] s. f. v. **tapșă[1].**

TEÁPȘĂ[2] s. f. v. **tapșă[2].**

TEÁPȘĂ[3] s. f. v. **tapșă[3].**

TEÁRĂ[1] s. f. (Regional) **1.** Urzeală (CIHAC, II, 620, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BL VII, 170, FRÎNCU-CANDREA, M. 106, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, COMAN, GL., PAMFILE, I. C. 280, ALR I 1 290, ALR II 235, îb. 784, A V 7, 8, 14, LEXIC REG. II, 77); natră (PAMFILE, I. C. 279, ȘĂINEANU, D. U., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, MAT. DIALECT. I, 27, A V 14); pînza țesută dintre spată și sulul dinainte (H X 280, com. MARIAN, com. din BILCA — RĂDĂUȚI, ALR I 1 289/550); pînză pusă pe sul (A V 14). *Atunci, dragă, te-oi lua Cînd mi-i putea număra Cîte fire-s într-o teară Și zilele dintr-o veară.* F (1885), 354, cf. MAT. FOLK. 1 528, VICIU, GL., BUD. P. P. 60. *Lelea-i naltă și subțire, Face teară din trei fire.* BÎRLEA, C. P. 215. *Pun k'iara pă urdzoi Și urdzăsc două-trei sire.* T. PAPAHAGI, M. 65, cf. COMAN, GL. ✦ (Învechit) Pînză țesută. *M-am așezat în case foarte împodobite cu armariuri, cu teeare, scafa și glida de argint.* ȘINCAI, HR. III, 48/18.

2. Război de țesut. Cf. PRECUP. P. 14, DR. X, 410, 453. *Ucigă-te crucea, teară, C-am lucrat doi ani și-o vară.* MARIAN, SA. 60. *Și dacă m-am măritat, De teară m-am apucat.* BUD. P. P. 46. *Avem teară în casă.* Com. din ZAGRA — NĂSĂUD, cf. GR. S. II, 186, LEXIC REG. 11, FOLC. TRANSILV. II, 619.

3. Pînza ferăstrăului (GLOSAR REG.); rama ferăstrăului (com. din ROGNA — DEJ).

4. (În compusul) **Teară-de-paianjen** = culcușul făcut de molii în faguri (Vad — Sighetul Marmației). CHEST. VI 122/32.

— Pl.: *teri* și **(1)** *tere* (com. MARIAN). — Și: **tără** s. f. ȘEZ. VIII, 64.
— Lat. **tela.**

TEÁRĂ[2] s. f. (În limbajul muncitorilor forestieri) Pămînt ars care se aruncă în timpul iernii pe uluc, pentru a micșora viteza bușteni lor transportați în vale. Cf. ARVINTE, TERM. 172. ✦ (Art.; cu valoare de interjecție) Strigăt prin care se anunță îngrijitorului ulucului să arunce pămînt ars pe uluc, pentru a micșora viteza bușteni lor transportați în vale. Cf. SCL 1964, 831, ARVINTE, TERM. 172.
— Din it. **terra.**

TEÁRFĂ[1] s. f. **1.** (Învechit și regional) Bucată de pînză veche și murdară; zdreanță, otreapă **(1).** *Aruncă-mi o tearfă să mă acopăr.* DOSOFTEI, V. Ș. noiembrie 114[r]/24. *S-au dezbrăcat de tearfele cu care era îmbrăcat.* AETHIOPICA, 17[r]/7, cf. LM. *Din cămeșă sau rufă,*

peste cîtva timp ai să te faci tearfă, din care se face scamă. CREANGĂ, O. 294. ◇ (Adverbial, pe lîngă adjective ca „beat", „ud", imprimă acestora valoarea de superlativ absolut) *Beat tearfă.* CIAUȘANU, GL. *Ud tearfă.* id. ib. ✦ (Prin Transilv. și Bucov.) Obiect stricat, uzat. Cf. DR. IV, 427, 471, BUGNARIU, N., ȘEZ. II, 186, REV. CRIT. III, 171, I. CR. IV, 27, com. din BILCA — RĂDĂUȚI și din STRAJA — RĂDĂUȚI, DENSUSIANU, Ț. H. 336, COMAN, GL., TODORAN, GL., ARVINTE, TERM. 172.

2. (Regional) Femeie de moravuri ușoare. Cf. CIHAC, II, 405, PHILIPPIDE, P. 151, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ARHIVA, XXIV, 74, BUL. FIL. II, 169, IV, 195, LEXIC REG. 115.

3. (Regional; de obicei la pl.) Zestrea miresei, compusă din obiecte casnice și de îmbrăcăminte. *Mai înainte vreme terfele nu le ducea simbătă sara cu stolnicul, ci le ducea... atunci cînd o lua pe mireasă de o ducea la mire.* REV. NOUĂ, III, 467, cf. PĂCALĂ, M. R. 176. *Vin pocănzeii de la mireasă de aduc terfele, adecă darul mireseĭ.* CONV. LIT. XXIV, 935, cf. CV 1952, nr. 5, 40, MAT. DIALECT. I, 269. ✦ P. ext. Persoană care duce darul din partea miresei socrului și soacrei mari (Orlat — Sibiu). Cf. H XVII 239.

— Pl.: *terfe.* — Și: (regional) **trấfă** s. f. LEXIC REG. 57.

— Etimologia necunoscută. Cf. tîrfă[1].

TEÁRFĂ[2] s. f. (Regional) Noroi (Bonț — Gherla). COMAN, GL. ✦ Mămăligă moale (Drăgușeni — Pașcani). A VI 26.

— Etimologia necunoscută.

TEARFĂU s. m. (Prin Bucov.) Om de nimic. LEXIC REG. 115.

— Pl.: *tearfăi.*

— **Tearfă[1]** + suf. *-ău.*

TEÁRH s. n. v. **terh.**

TEARHÚZ adj. (Regional) Beat. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Etimologia necunoscută.

TEARȘALĂU subst. (Regional) Par cu crăci, pe care se pun vasele de la stînă, după ce s-au spălat; prepeleac (Runcu Salvei — Năsăud). CHEST. V 58/66.

— Pl.: ?

— **Terș** + suf. *-ălău.*

TEAS s. n. v. **tas[1].**

TEASC s. n. **1.** Presă manuală cu ajutorul căreia se strivesc strugurii, semințele plantelor oleaginoase etc. pentru a se obține mustul, uleiul etc.; (învechit și regional) p. ext. încăperea unde este instalat teascul **(1)**. Cf. CHEIA ÎN. 27[v]/31. *Vie... cu cramă și cu șură, și cu teascu, și pivniță* (a. 1658). URICARIUL, XVI, 207, cf. ANON. CAR. *Am vîndut vie... și 2 căzi și teascu călcător* (a. 1733). URICARIUL, XXIV, 440. *Poroncim... facerea unui teasc sau fabrică de oloiu* (a. 1804). ib. V, 45/28, cf. TOMICI, C. A. 64/21, LB. *Poama... nu o calcă cu teascuri.* DRĂGHICI, R. 28/24. *Hostochina de mălai, de cinepă... rămîn în teasc după ce se scurge oloiul.* I. IONESCU, C. 2/22, cf. POLIZU. *Nu știu ce mîncare o fi moda ceea..., dar știu că mă strînge moda-n spate de-mi ies ochii..., parcă m-o pus în teasc.* ALECSANDRI, T. 426, cf. CIHAC, II, 405. *Țuțuienii... sînt vestiți pentru teascurile de făcut oloi.* CREANGĂ, A. 72. *Doi flăcăi învîrteau teascul, în vreme ce alți doi cărau mustul scurs cu vadra la butile înșirate în dosul șopronului.* SLAVICI, O. II, 100. *Se scurge sînge roșu din artere, Ca un must de struguri negri de sub teascul unei vii.* MACEDONSKI, O. I, 105, cf. HAMANGIU, C. C. 119, DAMÉ, T. 81, 82, BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 428, SEVERIN, S. 73, NICA, L. VAM. 239. *Și prin teascul ca un urs Ridicat în două labe, Mustul rubiniu s-a scurs Ca un sînge gros, din boabe.* D. BOTEZ, F. S. 91. *Tatăl ei adunase avuție cu un teasc de rapiță.* ARGHEZI, S. XI, 29. *Îndeasă la poamă grasă-n teascuri.* V. ROM. noiembrie 1954, 55, cf. H VI 49, CHEST. VI 159/25a, ALR II 6 137/250, 514, 531, 682, 812, ALRM SN I h 159. ◇ Fig. *E dragostea: strivită în teascul greu de chin.* VOICULESCU, P. II, 309. ✦ Unealtă cu ajutorul căreia se apasă cașul pentru a se scurge zerul. Cf. PĂCALĂ, M. R. 451, VUIA, PĂST. 38, H III 96, 131, 401, IX 143, XI 275, XII 172, XIII 207, XVII 310. ✦ Unealtă cu ajutorul căreia se presează sacul cu icre. Cf. ANTIPA, P. 710.

2. (Învechit) Numele unui instrument de tortură. *Focurile, vrăteajele, spînzurătorile, teascurile... și alte fealiuri de munci.* VARLAAM, C. 149. *Îl băgară în teasc cu șrub de-l tescuiră.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 72[v]/21. *Și-l strînseră într-un teasc cu vîrtej.* MINEIUL (1776), 115[vi]/19.

3. Mașină de imprimat (v. presă); p. ext. tipar **(2)**, tipărire **(1)**. *Un teasc de tipografie în preț de 1 000 ghinee s-a spediat... la Constantinopol.* CR (1832), 228[1]/11. *Introducerea libertății teascului (a slobozeniei de a tipări fără cenzură).* GT (1839), 162, cf. COSTINESCU. *Judecătorul de instrucție este... în drept să sechestreze teascul întreg, să oprească publicarea ziarului.* MAIORESCU, D. I, 170, cf. V. MOLIN, V. T. 32, ȘĂINEANU, D. U. *Știam că am, între cărțile pe care le luasem cu mine, un volumaș rar, cu îngrijire tipărit, acum două sute de ani, în teascurile de la Amsterdam.* SADOVEANU, O. IX, 216. *Adu-ți aminte, tipografule, de călugării de la teascul cu slove.* ARGHEZI, S. VI, 16. *În carul împodobit cu ghirlande și steaguri era un teasc al tipografiei care tipărea pe loc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 353. ◇ Expr. **A ieși** (învechit, **a scăpa) de sub teasc** = a ieși de sub tipar, a apărea. *Cînd era să scape Istoria aceasta de subt teasc am socotit... ca să întocmesc încă doao disertații.* MAIOR, IST. 232/7. *Ne mărginim... a arăta lista cărților ce au ieșit de sub teascurile sale* (a. 1850). URICARIUL, XIII, 342. *Mai în toate zilele ies de sub teasc cărți în limba românească.* KOGĂLNICEANU, S. A. 40. *O sumă de cărți grecești au ieșit de sub teascurile tipografiilor din țară.* L. ROM. 1959, nr. 3, 92. **A pune sub teasc** = a da la tipar. Cf. TDRG.

4. Capcană pentru anumite animale (care sînt prinse și strivite de o greutate ce cade asupra lor). DL, DM.

— Pl.: *teascuri.*

— Din v. sl. **тѣскъ.**

TEÁSCĂ[1] s. f. (Regional) Craniu, țeastă. Com. din CIUPERCENII VECHI — CALAFAT.

— Pl.: *tești.*

— Etimologia necunoscută.

TEÁSCĂ[2] s. f. v. **tașcă.**

TEÁȘCĂ s. f. v. **tașcă.**

TEÁTE s. m. sg. v. **tete.**

TEATRAGÍU s. m. (Rar) Cabotin. Cf. ALAS 25 v 1935, 1/5, IORDAN, L.R.A. 157, SCL 1976, 402.

— Pl.: *teatragii.*

— **Teatru** + suf. *-agiu.*

TEATRÁL, -Ă adj. **1.** Care aparține teatrului **(II)**, de teatru, privitor la teatru; (rar) teatralicesc, (învechit, rar) teatricesc. *Artiștii ce alcătuiesc soțietatea teatrală subt direcția d. Miuller sînt foarte bine potriviți.* CR (1833), 227[1]/11, cf. VALIAN, V. 141. *Guvernul se asocia cu dorința publică. El numi un comitet teatral, care să se ocupe cu alegerea pieselor, cu înființarea personalului.* NEGRUZZI, S. I, 341. *Publicistul teatral... este dator să esplice lectorilor săi și publicului teatral fabula dramatică.* FILIMON, O. II, 260, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A lăsat după dînsul, pe lîngă nenumărate articole, risipite în ziarele la care a colaborat... și vreo zece volume de studii de critică teatrală sau literară.* LOVINESCU, C. IV, 157. *Comitetul teatral împărțea... un număr de bilete gratuite școlarilor.* CĂLINESCU, E. 84. *Poet,*

dramaturg și critic teatral. VIANU, L. R. 663. *Cu cît o personalitate este mai puternică, cu atît este mai greu de prins în tiparele... artei teatrale.* T iulie 1964, 70. *Autorul cronicii teatrale prezintă subiectul piesei... cu care s-a deschis stagiunea.* V. ROM. ianuarie 1965, 196. *Anul teatral încheiat în iulie a fost terenul unor largi dezbateri despre repertoriu.* T septembrie 1966, 1, cf. DEX. ◇ (Substantivat) *Episoadele se cumulează fără nerv, într-o suită care nu mai interesează teatralul.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 5/6. ✦ (Adverbial) **În conformitate cu regulile teatrului (II 3).** *Este într-adevăr... un teatru jucat teatral, spre deosebire de teatrul literar.* T februarie 1969, 92.

2. Căutat, afectat, artificial, nenatural; prefăcut, nesincer; teatralist **(2).** *Omoară-mă dar, adaose Iliescu cu un aer teatral.* NEGRUZZI, S. I, 22. *Și-și lua un aer melancolic, teatral.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 36. *Totdeauna găsesc vreo pricină să repete, ridicînd capul și făcînd un gest teatral.* GHEREA, ST. CR. I, 280. *Mărturisirea lui stîngace și teatrală în același timp îi dădea niște fiori fecioarelnici.* REBREANU, I. 105, cf. CADE. *Abia dacă mai asculta povestea acestui suflet, care continua pe un ton din ce în ce mai teatral.* BACOVIA, O. 221. *Cu florile în mînă dă ceva speriat, solemn, teatral.* SEBASTIAN, T. 43. *Era sătul de sentimente, emoții și zbucium teatral.* TEODOREANU, M. II, 49. *Vai! suspină cucoana Didina, rotindu-și capul spre cei prezenți cu un fel de grație teatrală,* SADOVEANU, O. IX, 61. *Romanticii au reușit să dea opere cari, în ciuda gestului teatral, izbutesc să ne dea încă și astăzi o impresie de elementar.* BLAGA, Z. 87. *Îl arătă cu un gest atît de teatral, că din greșeală răsturnă și împrăștie pe jos un teanc de hîrtii, — puș alături pe colțul mesei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 414. *Declamă cu gesturi teatrale.* T iunie 1964, 17. *Își ia rămas bun în termeni de o exuberanță devenită proverbială, și cu o afectare teatrală se urcă în mașină.* V. ROM, octombrie 1964, 84, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Dan... se sculă, foarte preocupat, și primblîndu-se cu pași agitați..., gesticula teatral, cu amîndouă mîinile.* VLAHUȚĂ, O. III, 199. *E o noapte pentru conspiratori! exclamă actorul ridicînd brațul teatral spre cer.* C. PETRESCU, C. V. 267. *Iată-ne singuri! suspină teatral Fane.* VINEA, L. I, 357. ◇ (Fig.) *Trece vertiginos prin fața stîlpilor de telegraf, care se apleacă teatral, pînă la pămînt, dinainte-i.* id. ib. 90.

— Pl.: *teatrali, -e.*
— Din fr. **théâtral.**

TEATRALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Teatral **(1).** *La Iași am muncit, acolo am învățat „școala teatraliceasca" cu State Dragomir, în lumina amurgului unor mari personalități.* T iulie 1964, 8.

— Pl.: *teatralicești.*
— **Teatral** + suf. *-icesc.*

TEATRALÍSM s. n. Interpretare căutată, artificială a unei piese de teatru; prezentare nefirească, nenaturală a vieții într-o operă de artă; p. ext. ceea ce este căutat, nefiresc, artificial. Cf. CĂLINESCU, C. O. 235. *Acțiunea se desfășoară acum aproape numai în planuri generale, ceea ce favorizează teatralismul.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 2/7. *Apare în arta actorului masca totală, desfigurarea a tot ce este omenesc, teatralismul în tot ce are el mai reprobabil.* ib. nr. 489, 1/7. *Conceput elementar, fără probleme, e adevărat, fără a fi diferențiat, dar și fără teatralism, eroismul e spontan, ca un gest familiar.* GL 1958, nr. 3, 2/6. *Departe de a fi eliminat teatralismul din jocul actorilor.* T septembrie 1962, 74. *Rareori întîlnim un recital care să comunice fără teatralism încărcătura afectivă.* CONTEMP. 1970, nr. 1 223, 7/15.

— Din fr. **théâtralisme.**

TEATRALÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Actor. *Se temură că vor veni și teatralistele să-l vadă mort.* STANCU, R. A. II, 335. ✦ (Rar) Persoană care joacă teatru și în viața obișnuită. *Fusese un erou, teatralistul!* ALAS 26 VII 1936, 9/6, cf. SCL 1976, 402.

2. Adj. Teatral **(2).** *Hangerlioaica, teatralistă de felul ei, hotărî să facă o demonstrație de neuitat.* CĂLINESCU, S. 750. *Hohotea sarcastic, plîngea mieunător, nu lăsa să-i scape nici un truc teatralist.* CONTEMP. 1956, nr. 489, 1/7.

— Pl.: *teatraliști, -ste.*
— **Teatral** + suf. *-ist.*

TEATRALITÁTE s. f. Caracterul a ceea ce este teatral **(1).** *O multitudine de acțiuni fizice însoțesc replica, dar ele nu aparțin unei teatralități învechite.* T iunie 1964, 74. *Teatralitatea originală a dramei... apare și se dezvoltă dintr-o zonă de umanitate bine specificată.* ib. decembrie 1964, 41, cf. SFC VI, 56.

— Pl.: *teatralități.*
— **Teatral** + suf. *-itate.*

TEATRALIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A face teatru **(II 2)**; a da aspect de teatru unui fapt. (Fig.) *Dorul ei de dușă Teatraliza eterna tragedie A-nșelătoarelor ce mor.* MINULESCU, V. 190.

— Prez. ind.: *teatralizez.*
— **Teatral** + suf. *-iza.*

TEATRICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Teatral **(1)**; dramatic. Cf. GÁLDI, M. PHAN. 260.

— Pl.: *teatricești.*
— Din ngr. θεατρικός.

TEATROLÓG s. m. Specialist în teatrologie. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *teatrologi.*
— Derivat regresiv de la **teatrologie.**

TEATROLOGÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu istoria, teoria, estetica și critica spectacolului, cu literatura dramatică, cu organizarea și conducerea teatrelor etc. *Facultatea de teatru cu trei secții: arta dramatică, regie, teatrologie cu o durată de patru ani.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 14/1. *Pregătirea în domeniul istoriei și teoriei teatrului este legată de afirmarea teatrologiei ca o disciplină de sine stătătoare,* ib. 1954, nr. 386, 4/1, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *teatrologii.*
— **Teatru** + suf. *-logie.*

TEÁTRU s. n. **I.** Loc unde se petrece, unde se desfășoară o întîmplare, un eveniment. *Unii dă în mai marii Asiei fiindu-i lui priatini, trimeșind la el rugară-l să nu iasă în teatru.* N. TEST. (1648), 161r/11. *Era strînși mulțime multă la teatrul la prăvirișe.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 165r/5. *El întră asupra teatrului plîngînd.* CRITIL, 81/7. *În domnia lui Elia se vede a se fi întîmplat, ce se zice în teatrul Porței Otomănicești, că la începutul anului 1667 au dus tătarii 100 000 de robi din Polonia prin Moldova.* ȘINCAI, HR. III, 101/22. *Acest palat, teatru de adunări,* KOTZEBUE, V. 12v/26. *Nu este numai Ianina teatru acestor cruzimi, ci în toată preajma și mai virtos în Zagori lăcuitorii se înjunghe de către răzvrătitori.* CR (1830), 130²/6. *Polonia și Lituania se făcură teatrul cruntelor lupte între frații lui Iaghelo.* ASACHI, S. L. II, 34. *Aste nenorocite provinții... slujeau de teatru.* NEGRUZZI, S. I, 202. *Alegerea teatrului luptei fu și mai fecundă în consecvențe.* HASDEU, I. V. 123, cf. COSTINESCU. *Călătorii curioși putuseră cerceta în voie teatrul crimei.* CARAGIALE, O. I, 59, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Algeria a fost... teatrul unui șir neîntrerupt de hîrțuieli.* BRĂESCU, A 222. *Pentru a fi mai aproape de teatrul evenimentelor, Rhigas s-a dus la Triest.* OȚETEA, T. V. 117, cf. id. R. 211. (Fig.) *Cîte l-au amăgit pe teatrul vieții.* MARCOVICI, C. 105/5. ◇ *Teatru de operații* sau *teatrul operațiilor* = cîmp de luptă. *Toate firele erau în mîna* [căpitanului] *la postul de comandă, unde veneau știri și plecau ordine pe teatrul de operații.* BART, E. 326. *Amîndouă încercările, care indicau o lărgire considerabilă a teatrului operațiilor, se terminară cu înfrîngerea aliaților Franței.* OȚETEA, R. 165. *Se știe de existența acestei arme în apropierea teatrului operațiunilor militare.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 394.

II. 1. Clădire special construită și utilată, care adăpostește cu regularitate spectacole de teatru **(II 4)**; scenă; p. ext. instituție de cultură care organizează astfel de spectacole. Cf. LB. *Cu acest chip să luminează* [cu gaz]... *teatrurile.* AR (1829), 14/43. *În zadar cetățile cele mari zidesc teatruri cu groaznice cheltuieli daca nu cunosc scopul aces*[t]*ui ministeriu, ca să zic așa.* CR (1833), 228²/10. *Teatrurile era deschise.* KOGĂLNICEANU, S. 122, cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF. *Din aceste 16 opere, douăsprezece vor fi din cele ce s-a mai reprezentat pă teatrul nostru, iar patru vor fi noi.* FILIMON, O. II, 243, cf. COSTINESCU. *Teatrul reprezintă terasa unui parc.* CARAGIALE, O. VI, 404, cf. 389. *Ușile la teatru deschise se aflau.* MACEDONSKI, O. I, 49, cf. BARCIANU. *Sînt actori și cîntăreți... pe la teatrurile străine, care fac cinste neamului lor.* D. ZAMFIRESCU, Î. 57, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În fața teatrului, Vasile Alecsandri Se-ntreabă ca Hamlet: „A fi sau... a nu fi?"* MINULESCU, VERS. 321, cf. TOPÎRCEANU, O. A. I, 160. *Eu conduceam pe actriță la teatru.* CAMIL PETRESCU, U. N. 170. *Am văzut-o în cărțile cu versuri, cum ai vedea o față la teatru în lojă.* TEODOREANU, M. II, 60. *Asaki... izbutește să întemeieze un teatru de societate.* SADOVEANU, E. 64. *Ședeau rînduri, ca la teatru.* ARGHEZI, S. V, 48. *Ne trebuiesc școli, spitale, teatre.* CĂLINESCU, C. O. 96. *Domnița Ralu... zidise un teatru.* VIANU, L. R. 52. *Teatrele jucau comedii și farse.* STANCU, R. A. IV, 156. *Teatrele trebuie să creeze spectacole de artă pline de adevăr, interesante, luminoase, care să înfățișeze oamenilor muncii din țara noastră teme importante ale vieții și luptei lor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 770. *Nenumărate instituții muzicale, filarmonici și teatre lirice... sînt expresia locului pe care îl ocupă în noua viață culturală a țării.* M 1965, nr. 2, 35. *Sîmbătă seara, la teatrul conservatorului, concert, dansuri artistice și dansuri populare.* V. ROM. septembrie 1970, 22. ✦ Ansamblul personalului artistic (și administrativ) al acestei instituții. *Regizorul declară... că încă de mult vroia să monteze această piesă; totuși, de zece ani are la dispoziție un teatru, și n-a făcut-o.* V. ROM. ianuarie 1966, 169.

2. Spectacol, reprezentație dramatică. *Scara în chipul theatrului, în gios se lasa.* CANTEMIR, IST. 127. *Daca istoria pentru întîmplările celor trecute este o povestire numai, teatrul ni le înfățișează însuși.* HELIADE, O. II, 58. *Privitor ca la teatru Tu în lume să te-nchipui.* EMINESCU, O. I, 196. *Un boeriu de țară, cum la tîrg venise..., Hotărî, la teatru, sara să se ducă.* CONTEMPORANUL, III, 706, cf. CARAGIALE, O. III, 217, XENOPOL, I. R. I, 69, BIANU, D. S. *Oamenii veneau din toate satele să vadă și să audă teatru românesc.* REBREANU, I. 68. *„Ce să fie, bădiță, nu vrea Leonora să meargă la teatru și pace".* BRĂESCU, V. 23. *Cîine, șoarece, pisoi Stau în fabulă, de sfadă, Ca la teatru, cîte doi.* ARGHEZI, S. P. 9. *Teatrul, romanul au nevoie de public și de cititori.* CĂLINESCU, C. O. 110. *Comparația vieții cu teatrul și cu visul a fost un motiv literar care... a cunoscut o întinsă difuziune în Renaștere,* VIANU, L. U. 67. *Emisiunea a cuprins un fragment din premiera mai sus amintită a teatrului radiofonic.* V. ROM. iunie 1970, 145. *E dreptul meu... Să port cravată, să mă duc la teatru.* VULPESCU, P. 64. ◇ Fig. *Lasă, fata mea, că, după ce te-i mărita, tot teatru îi videa.* ALECSANDRI, T. I, 36. ◇ *Teatru de estradă* v. estradă. *Teatru de păpuși* v. păpușă. *Teatru de umbre* v. umbră. ◇ Loc. adj. **De teatru** = **a)** care se prezintă pe scenă. *Acea tainică simțire, care doarme-n a mea harfă, În cuplete de teatru s-o desfac ca pe o marfă?* EMINESCU, O. I, 137. *Spectacol de teatru, pentru care Luptaseră atîția jertfindu-și a lor stare.* MACEDONSKI, O. I, 49. *Distribuția unor roluri într-o piesă de teatru.* V. ROM. octombrie 1970, 26; **b)** care ține de spectacol, care se întrebuințează în spectacol. *Cînd ați împrumutat de la Carabadă acest pumnal de teatru?* CĂLINESCU, B. I. 259; **c)** care se ocupă cu literatura dramatică și cu reprezentația acesteia pe scenă. *Au confirmat oamenii de teatru cu care am stat de vorbă.* T februarie 1969, 93; **d)** afectat, nenatural, teatral **(2)**. *Așa-i slujba, micule — oftă ea cu compătimire de teatru.* REBREANU, N. 173. ◇ Expr. **A face** (sau **a juca**) **teatru** = a se preface. *Dumneata faci teatru: e mai rău.* VINEA, L. II, 248. *Nu era beat deloc. A jucat teatru.* T septembrie 1966, 46. ✦ (Familiar) Discuție aprinsă între mai multe persoane, ceartă care atrage pe curioși; panoramă. *Era un teatru în fața casei.* DL, cf. DEX.

3. Artă a spectacolului scenic; profesiunea actorului, a regizorului. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Poate era născută pentru altceva, nu pentru teatru.* C. PETRESCU, C. V. 209. *Amintim aici teatrul romantic.* BLAGA, Z. 135. *Mai pe urmă s-a lăsat de teatru, i s-a părut că nu are talent.* STANCU, R. A. IV, 323, cf. DEX.

4. Totalitatea lucrărilor dramatice ale unui popor sau ale unui autor; literatură dramatică. *Teatrul contribuie mai mult ca orice la progresul literaturii naționale și la luminarea claselor de jos.* KOGĂLNICEANU, S. A. 35. *Dragostea de trecut se arată mai ales în poezie și în teatru.* IONESCU-RION, S. 260. *Dramatism adevărat încă nu avem nici în roman, nici în teatru.* IBRĂILEANU, S. L. 8, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *El e un gen cu anume convenții precise, ca și romanul, nuvela, teatrul.* CĂLINESCU, C. O. 74. *Expresia... a dat mari rezultate în teatrul și schițele lui I. L. Caragiale.* VIANU, L. R. 563, cf. DEX.

— Pronunțat: (învechit și regional) *te-a-*. — Scris și: *theatru.* — Pl.: *teatre* și (învechit) *teatruri.*

— Din lat. **theatrum**, ngr. θέατρον, fr. **théâtre**, germ. **Theater.**

TEĂUCĂ s. f. (Regional) Nume dat unui cîine care latră mereu. Cf. PĂCALĂ, M. R. 142, CADE. ✦ Fig. Epitet dat unui om flecar; palavragiu. Cf. PĂCALĂ, M. R. 142, CADE.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. chiau, schеuna.

TEBAÍDĂ s. f. (Livresc) Loc izolat și sălbatic, destinat unei vieți austere, solitare; pustiu, deșert. (Fig.) *Suferă și se zbate în tebaida neajunsurilor firii omenești.* PERPESSICIUS, M. IV, 291.

— Pl.: *tebaide.*

— Din fr. **thébaïde.**

TEBAÍNĂ s. f. (Chim.) Alcaloid cu acțiune toxică, extras din opiu. Cf. MACAROVICI, CHIM. 615, DN², DEX.

— Din fr. **thébaïne.**

TEBAÍSM s. n. (Med.) Intoxicație cu opiu. Cf. D MED., DEX.

— Din fr. **thébaïsme.**

TEBÉCHI subst. (Regional) Căciulă veche și ruptă (Hănțești — Suceava). Cf. I. CR. IV, 251. *Ce mai ții tebechiul ceala pe cap?* ib.

— Pl.: ?

— Cf. rus. тюбетейка.

TEBÉICĂ s. f. v. **tăbeică.**

TEBELÉU s. n. (Regional) Vas de lemn, de formă ovală, în care se încheagă laptele. Cf. CHEST. V/122, A II 6, MAT. DIALECT. I, 269, LEXIC REG. II, 102. ◇ Expr. **Am tras-o la tebeleu,** se spune despre un lucru cîștigat cu multe greutăți. Com. din LOMAN — SEBEȘ. ✦ Cheag folosit la covăsitul laptelui (Purcăreți — Sebeș). Cf. A II 7.

— Pl.: *tebeleie.*

— Cf. ciubălău.

TEBÉNCĂ s. f. (Învechit, rar) Stofă de mătase importată din Italia. Cf. XENOPOL, I. R. III, 209.

— Etimologia necunoscută.

TEBERÚ s. n. (Turcism învechit) Dar, ofrandă. *Zahaelele... care porunciseră împărăția să le plătească din haraciul țării, el le-au făcut teberu și au zis că le dăruiește împărăției.* VĂCĂRESCUL, IST. 294, cf. ȘIO II$_2$, 163.
— Din tc. **teberru.**

TEBEȘÉL, -ÍCĂ adj. (Regional; despre persoane) Mic și bondoc. Cf. COMAN, GL. ✧ (Substantivat) *Merge ea' un tebeșel.* id. ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TEBÉT s. n. v. **tibet.**

TEBLÉȚ s. n. (Regional) Săculeț de lînă sau de pînză, în care se țin bani, merinde etc. Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 67, H IV 152.
— Pl.: *teblețe.*
— Cf. tăbuieț.

TEC s. m. Arbore exotic din India și Oceania, înalt, cu frunze opuse, întregi, cu flori albe, cu lemn foarte tare, care se întrebuințează în special la construcții navale *(Tectona grandis)*. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Scris și: (după fr.) *teck.* M. D. ENC. — Pl.: *teci.*
— Din fr. **teck.**

TECALEMÍT s. n. (Tehn.) Pompă de mînă cu piston, folosită la ungerea motoarelor cu unsori consistente. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tecalemite* și *tecalemituri.*
— Din fr. **técalémite.**

TECĂR s. n., adj. (Regional) **1.** S. n. Teacă de piele, în care ciobanii își țin lingura. Cf. CADE, VICIU, GL. **2.** Adj. (În sintagma) *Salcîmi tecari* = salcîmi cu fructele în formă de teacă, plantați pentru obținerea gardurilor vii (Zidurile — Găești). Cf. ALR I 673/750.
— Pl.: **(1)** *tecare,* **(2)** *tecari.*
— **Teacă** + suf. *-ar.*

TÉCĂ[1] s. f. (Regional) Caiet. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ALR I 1 513/140, 148.
— Pl.: *teci* și *tece* (ALR I 1 513/140). — Și: (prin Maram.) **téică** s. f. LEXIC REG. 13.
— Din lat. **theca,** germ. **Theke.**

TÉCĂ[2] s. f. v. **teacă.**

TÉCĂ[3] s. f. v. **teică.**

TÉCĂR s. m. v. **teacăr.**

TECĂRĂU[1] s. m. (Regional) Nătărău, bădăran; haimana. Cf. COMAN, GL., LEXIC REG. II, 54, 63.
— Pl.: *tecărăi.*
— **Teacăr** + suf. *-ău.*

TECĂRĂU[2] s. n., s. m. (Transilv.) **1.** S. n. Bucată de lemn cu care se strînge lanțul sau funia care leagă fînul, lemnele etc. în car; p. ext. băț avînd diverse întrebuințări. V. ceatlău. Cf. KLEIN, D, 528, CIHAC, II, 532, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DENSUSIANU, Ț. H. 60, CADE, GR. S. VI, 245. *Li s-a pus cîte-un tecărău în gură, să poată răsufla mai bine.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 77, cf. ALR II 4 367/833, ib. 4 379/833, ib. 5 232/141, ib. 5 635/102, 105, 157, 182, 235, 260, 284. *Stringe bine cu ticărăul sarcina asta de uscături, s-o poți scoate din pădure.* MAT. DIALECT. I, 269. ✧ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Acum cincizeci de ani erau în satul nostru niște tecărăi de feciori, tot ca malurile.* BĂNUȚ, T. P. 31.
2. S. n. (În forma *ticărău*) „Verigă de fier care se pune pe roata carului în locul unde șina este slăbită" (Agîrbiciu — Huedin). LEXIC REG. II, 75.
3. S. m. Fig. Epitet dat unui om mic de statură și bondoc. Cf. DENSUSIANU Ț. H. 33, H XVII 175.
— Pl.: (n.) *tecărae* și (m. și n.) *tecărăi.* — Și: **ticărău** (pl. *ticăreie* MAT. DIALECT. I, 217, 269 și *ticărăuă* ib. I, 98, LEXIC REG. II, 75), **ticarău** (com. din HERECLEAN — ZALĂU și din SOMEȘ GURUSLĂU — ZALĂU), **ticăréu** (DENSUSIANU, Ț. H. 292), **techeréu** (ALR II 3 937/95) s. n., **ticaráie** (TEAHA, C. N. 273), **ticaráuă** (CHEST. II 135/351) s. f.
— Din magh. **tekerő.**

TECĂRGĂU s. m. v. **techergheu.**

TECĂRÍ vb. IV v. **tecărui.**

TECĂRUÍ vb. IV. Tranz. (Transilv.) **1.** A strînge (ceva) cu tecărăul[2] **(1)**; a suci, a învîrti. Cf. KLEIN, D. 437, LB, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Căuta Matei și-afla. El pe babă n-o slăbea, Mai tare o tecăruia, Iar cu vătraiul trăgea.* DENSUSIANU, Ț. H. 292, cf. TODORAN, GL., MAT. DIALECT. I, 98, 217, ALR II 5 636/105, 182, 235, 250, 260, 284. ✦ A încărca, a îndesa. *Tecăruiră cuptorul cu lemne uscate.* AGÎRBICEANU, S. 136. *I-am dat de și-a tecăruit pipa.* LUC. III, 102, cf. SCL 1976, 402. ✦ (În forma *tecări*) A bătători pămîntul (Vălcani — Sînnicolau Mare). ALR II 6 109/47.
2. (În forma *ticări*) A mișca un vehicul într-o parte și în alta pentru a-l putea urni din loc. Cf. ALR SN II h 352/334, MAT. DIALECT. I, 98, LEXIC REG. II, 75. ✦ Refl. A-și încorda puterile, a se opinti. Cf. PĂCALĂ, M. R. 525, GR. S. VI, 244, CABA, SĂL. 93, com. din SĂLIȘTE — SIBIU, LEXIC REG. 96.
— Prez. ind.: *tecăruiesc.* — Și: **tecări** (DENSUSIANU, Ț. H. 60, ALR II 5 636/105, 250, 260, ib. 6 109/47), **ticărui** (ib. 5 636/182), **ticări** (ib. 5 636/235, 284, ALR SN II h 352/334), **ticărí** (com. din HERECLEAN — ZALĂU și din SOMEȘ GURUSLĂU — ZALĂU) vb. IV.
— Din magh. **teker.**

TECĂRUIÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a tecărui **(1)**; strînsoare, apăsare. *Să crăp de tecăruială, și nici alta!* LUC. III, 101.
— Pl.: *tecăruieli.*
— V. **tecărui.**

TECĂRUÍT, -Ă adj. (Regional) Încărcat (prea tare); îndesat, îngrămădit. *Cîte 30—40 de inși erau gata în mijlocul satului cu caii înecărați de cele trebuincioase pentru drum și pentru cei de la oi, precum și cu dăsagii cei... tecăruiți de fîn pentru hrănirea cailor.* DRAGOMIR, O. M. 199, cf. PRIBEAGUL, P. R. 58. *Pivnița era mică, dar ticărită de buți și de butoiașe, unele cu vin, altele cu rachiu sau țuică.* BENIUC, M. C. I, 203.
— Pl.: *tecăruiți, -te.* — Și: **ticărít, -ă** adj.
— V. **tecărui.**

TECĂZUÍ vb. IV v. **ticăzui**[1].

TÉCHEA s. f. sg. (Regional) Numele unui joc al băieților din rîndurile (Sibiel — Sibiu). LEXIC REG. II, 64. ✧ Expr. **A o lua techea** = a o lua la sănătoasa. ib. ✦ Țepușă folosită la acest joc (Sibiel — Sibiu). LEXIC REG. II, 64.
— Etimologia necunoscută.

TECHENÍ vb. IV. Intranz. (Rar; despre cîini) A chelălăi. Cf. DDRF.
— Prez. ind. pers. 3: *techenește.*
— Formație onomatopeică.

TECHENÍRE s. f. (Rar) Faptul de a techeni; chelălăit. Cf. DDRF.
— V. **techeni.**

TECHERÉU s. n. v. **tecărău.**

TECHERGĂU s. m. v. **techergheu.**

TECHERGHÉU s. m. (Transilv. și prin Maram.) Om de nimic, om fără căpătîi, derbedeu; pierde-vară, vagabond. *Techergheule, se răsti proprietarul care ob-*

servă scena, afară! BENIUC, M. C. I, 44. *Pică vreun cumpărător, nană Ană, că-i plin de techerghei de la oraș.* TV. POPOVICI, SE. 189, cf. CABA, SĂL. 101, com. din LUPȘA — ABRUD, COMAN, GL., ALR II 3 687/272, ALR SN III h 776, ib. v h 1 253/272. *Sandu lui Berchiș e mare techergheu.* CV 1951, nr. 6, 27, LEXIC REG. II, 79. ✦ Loc. vb. **A umbla techergheu** = a hoinări, a vagabonda; (regional) a techerghi. Cf. ALR I 1 378/138, MAT. DIALECT. I, 98.

— Pl.: *techerghei.* — Și: **teehergău** (MAT. DIALECT. I, 195), **tecărgău** (ALR SN III h 776/346), **tichirgău** (GLOSAR REG.), **ticerdău** (CV 1951, nr. 5, 25) s. m.
— Din magh. **tekergő.**

TECHERGHÍ vb. IV. Intranz. (Transilv.) A pierde vremea, a umbla haimana, a vagabonda. Cf. ALR I 1 323/280, ALR SN III h 775. *Stă pe la oraș și techerghește în loc să meargă la lucru.* MAT. DIALECT. I, 98.

— Prez. ind.: *techerghesc.* — Și: **ticărdúi** vb. IV. CV 1951, nr. 5, 25.
— V. **techergheu.** Cf. magh. tekereg.

TÈCHER-MÉCHER adv. (Turcism învechit, în Munt.) În mare grabă, imediat; pe sus, cu sila. *Tinerii se pomeniră luați pe sus techer-mecher de o ceată de slujbași împărătești* (a. 1881). ap. ȘIO II$_1$, 353. *Pînă a doua zi, pe la ceasul vecerniei, l-au adus pe Negoiță techer-mecher drept la scara palatului.* CARAGIALE, O. II, 238. *Pe hainul acela de Mical-Ogli să mi-l trimiți techer-mecher, legat și ferecat.* ISPIRESCU, M. V. 20, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, GRAUR, E. 19, ȘFC I, 223, POPESCU, B. II, 61.

— Accentuat și: *techèr-mechér.* ȘIO II$_1$, 353, TDRG.
— Din tc. **teker meker.**

TECHEȘTÉU adj. (Învechit, prin Transilv.; despre ani) Care este în curs; curent. *Anul techeșteu 7203.* Com. D. POP.
— Pl.: *techeștei.*
— Etimologia necunoscută.

TECHNÉȚIU s. n. Element chimic radioactiv, obținut prin reacții nucleare. Cf. DC, M. D. ENC., DEX.
— Și: **tehnéțiu** s. n. DC, DEX.
— Din fr. **technétium.**

TECIȘOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui teacă **(2).** *Ca fasolea-n tecișoare, Ca strugurii-n vițișoare.* GR. S. VI, 133.
— Pl.: *tecișoare.*
— **Teacă** + suf. *-ișoară.*

TECIÚNE s. m. v. **tăciune.**

TECLĂZĂU s. n. v. **teglăzău.**

TECLĂZÍ vb. IV v. **teglăzi.**

TECLĂZUÍ vb. IV v. **teglăzui.**

TÉCLE s. f. pl. (Munt.; și în sintagma *teclele berbecilor)* Sărbătoare religioasă creștină care se ține în septembrie sau ianuarie, mai ales de către proprietarii de oi. Cf. MARIAN, S. R. I, 253, MUSCEL, 85. *Teclele se păzesc cu mare străşnicie... La casa celui ce va îndrăzni să lucreze, lupii vor veni și vor minca berbecii și oile.* PAMFILE, S. T. 56. *Teclele se păzesc cu mare străşnicie,... crezîndu-se că ar fi rele de foc, dar mai ales de lupi.* RĂDULESCU-CODIN, ap. CADE, cf. ALR II/I MN 113, 2 850/784.
— Și: **tícle** s. f. pl. MARIAN, S. R. I, 253.
— De la n. pr. **Tecla.**

TECLÍF s. n. (Turcism învechit) Cerere, pretenție; (turcism învechit) teclifat. *Ambasiadorul Caprara nu putea să dea mîna la aceste teclifuri.* VĂCĂRESCUL, IST. 267. *Boierii pămîntului să se depărteze... de acele teclifuri* (a. 1802). ap. TDRG. *De aceea te rog... să-mi scrii fără teclif* (a. 1824). IORGA, S. D. XXII, 166.
— Pl.: *teclifuri.*
— Din tc. **teklif.**

TECLIFÁT s. n. (Turcism învechit) Teclif. Cf. TDRG, SCRIBAN, D.
— Pl.: *teclifaturi.*
— Din tc. **teklifat.**

TECLIFSISLEÁC s. n. (Turcism învechit) Atitudine familiară; familiaritate. *Aveă și o îndrăzneală și teclifsisleac către mine.* GORJAN, H. II, 204/30.
— Pl.: *teclifsisleacuri.*
— Din tc. **teklifsizlik.**

TECNAFÉS s. n. v. **tignafes.**

TECNEFÉS s. n. v. **tignafes.**

TECRÍR s. n. v. **tacrir.**

TECS s. n. Cui mic de metal cu formă specială, folosit pentru fixarea pingelelor sau tocurilor încălțămintei. *Țintărie și cuie speciale (cuie tapițerie, cuie pentru încălțăminte, texturi ascuțite).* NOM. MIN. I, 130, cf. LTR, A II 7.
— Scris și: *tex.* — Pl.: *tecsuri.*
— Din germ. **Täcks.**

TECSÍ vb. IV v. **tiesi.**

TECSÍT, -Ă adj. v. **tiesit.**

TECSUÍ vb. IV v. **tiesi.**

TECSUÍRE s. f. v. **tiesire.**

TECSUÍT, -Ă adj. v. **tiesit.**

TECȘEÁ s. f. (Prin Munt. și Olt.) Tulpină de păioase retezată, rămasă cu rădăcina în pămînt după cosire. Cf. COMAN, GL., CV 1951, nr. 1, 37, LEXIC REG. 86. ✧ Fig. *De beție și fericire, părul i se zbîrlise pe față, tecșile de boz în urma coasei.* IOVESCU, N. 90.
— Pl.: *tecșele.* — Și: **tecșilă** s. f.
— Cf. teșeală.

TECȘEÁLĂ s. f. v. **teșeaiă.**

TECȘÍLĂ[1] s. f. v. **tașeulă.**

TECȘÍLĂ[2] s. f. v. **teeșea.**

TECȘÓI s. n. v. **teșcoi.**

TECȘÚLĂ s. f. v. **tașeulă.**

TECTÍTĂ s. f. Meteorit sticlos, format în cea mai mare parte din bioxid de siliciu. Cf. DN^2, DER, M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **tectite.**

TECTÓN s. m. (Învechit, rar) Lemnar, dulgher. *Lăsînd pricea, vino de ureaște pre fiiul tectonului.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 102^r/7.
— Pl.: *tectoni.*
— Din ngr. τέκτων.

TECTÓNIC, -Ă adj., s. f. **I,** S. f. Ramură a geologiei care studiază structura scoarței terestre și cauzele mișcărilor și deformărilor acesteia. Cf. DT, DN^2, M. D. ENC., DEX. ✦ Structură geologică. *Tectonica, procesele magmatice și litogenetice au imprimat reliefului marile linii morfostructurale.* MG. I, 149, cf. DEX. ✧ Fig. *A prescurtat textul, făcînd un nou montaj..., creînd o nouă tectonică a dramaturgiei.* CONTEMP. 1965, nr. 994, 4/2.

II. Adj. Care este legat de mișcările scoarței pămîntești; care se referă la tectonică **(I),** care aparține tectonicii. *Mișcările tectonice ale pămîntului au făcut cu putință prefacerea lemnelor în cărbune.* BOGZA, V. J.

205. *Gradul accentuat de fragmentare tectonică şi complexitatea petrografică explică numărul mare de depresiuni intracarpatice.* MG I, 96, cf. 151. *Analizează unităţile tectonice, evoluţia paleogeografică a teritoriului R. P. Române.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 836, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tectonici, -ce.*

— Din fr. **tectonique.**

TECTRÍCE s. f. pl. Pene care acoperă corpul păsărilor, în special penele care acoperă aripa şi baza remigelor la păsări. *Pe măsură ce...* [puiul] *creşte, apar pe corpul lui 3 soiuri de pene. Unele numite tectrice, ce îi acopăr corpul.* ENC. VET. 771. *Tectricele subcodale alb-gălbui.* LINŢIA, PĂS. II, 140, cf. 136, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **tectrice.**

TÉCU adv. v. **teho.**

TECUÍ vb. IV. Tranz. (Prin sud-estul Olt. şi sud-vestul Munt.) A dezghioca fasolea. Cf. ALR I 850/880, 885, 898.

— Prez. ind.: *tecuiesc.*

— **Teacă** + suf. *-ui.*

TECULÍŢĂ s. f. (Rar) Tecuţă. Cf. TDRG.

— Pl.: *teculiţe.*

— **Teacă** + suf. *-uliţă.*

TECÚŞ[1] s. n. (Regional) Diminutiv al lui teacă (1). Cf. ANON. CAR., PASCU, S. 359, DR. IV, 159.

— Pl.: *tecuşuri.*

— **Teacă** + suf. *-uş.*

TECÚŞ[2] s. n. v. **tiocuş.**

TECÚŢĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui teacă; (rar) teculiţă. Cf. DRLU, TDRG.

— Pl.: *tecuţe.*

— **Teacă** + suf. *-uţă.*

TEDARÍC s. n. **1.** (Turcism învechit) Procurare, aprovizionare. *Cumpărarea şi tedaricul din afară de prin prejur... prăpădeşte ţara noastră* (a. 1783). ŞIO II₂, 118, cf. CIHAC, II, 620. ◇ Expr. **A face tedaric** = a procura, a aproviziona cu... *Să se facă tedaric* [*funiile*] *şi să se trimită unde este poruncă* (a. 1783). ap. ŞIO II₂, 118.

2. (Prin sud-estul Munt.; în forma *tidaric*) Specificul, rostul unui lucru. *Orice lucru are tidaricul lui.* CV 1950, nr. 1, 32. ✦ (Prin Dobr.; cu sens colectiv) Instrumente necesare exercitării unei meserii (Oltina — Medgidia). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: ? — Şi: **tedaríc, tidaríc** s. n.

— Din tc. **tedarik.**

TEDARÍC s. n. v. **tedaric.**

TEDÉUM s. n. Imn de preamărire a lui Dumnezeu în formă de psalm (originar cu textul în limba latină); scurt serviciu religios în care se cîntă acest imn; (învechit) moleben. *S-a cîntat un tedeum spre mulţumire către Dumnezeu.* CR (1829), 92¹/30, cf. I. GOLESCU, C., BULETIN, F. (1833), 85¹/7, NEGULICI, STAMATI, D., CALENDAR (1854), 84/10, GM (1854), 1¹/13, PROT. — POP., N. D., POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 129, ŞĂINEANU, D. U. *Poftească pe cei de faţă să ia parte la un te-deum de mulţumire, pe care îl va cînta imediat.* GALACTION, O. 91.

— Scris şi: *te-deum, Te Deum.* — Pl.: *tedeumuri.*

— Din lat. **Te Deum** [laudamus].

TEF s. n. v. **teflu.**

TEFARÍC s. n. (Turcism) **1.** (Învechit) Obiect scump, preţios; giuvaer. *Un inel zmaragd... şi o floare de diamant, tefaricuri ce i-au mai dat* (a. 1786). ap. TDRG. *Domnul..., trimeţîndu-i de toate tefaricu*[ri]*le ce se afla în Iaşi* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 197/6, cf. SCRIBAN, D.

2. (Mold.; în forma *tifaric*) Pramatie, canalie. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tefaricuri.* — Şi: **tifaríc, tifarichi** (TDRG, SCRIBAN, D.) s. n.

— Din tc. **tefarik.**

TEFĂRÁGĂ s. f. v. **tăfăragă.**

TEFĂRÚŢ, -Ă adj. (Întăreşte pe „teafăr") Diminutiv al lui teafăr; (rar) teferel. *Iacă, slavă Domnului, sînteţi teafăr tefăruţ.* ap. IORDAN, STIL. 259.

— Pl.: *tefăruţi, -e.*

— **Teafăr** + suf. *-uţ.*

TEFELEGÓS, -OÁSĂ adj. v. **terfelegos.**

TEFELÚG s. m., s. n. v. **tăvălug.**

TEFEREÁGĂ s. f. v. **tăfăragă.**

TEFERÉL adj. (Rar; întăreşte pe „teafăr") Tefăruţ. *Norocul lui de hoţ îl purtase teafăr-teferel.* GALACTION, O. 249.

— Pl.: *teferei.*

— **Teafăr** + suf. *-el.*

TEFERICI[1] subst. (Regional) Adăpost format dintr-un singur perete de scînduri, înclinat şi sprijinit pe două lemne, folosit pentru adăpostirea păstorilor şi a diferitelor materiale (Noul Român — Victoria). Cf. CHEST. IV 118 b/172 b.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TEFERICÍ[2] vb. IV. Intranz. (Prin Mold.) A trăi fericit; a se desfăta. *Cine-n codru vieţuieşte Acela tifericeşte.* PAMFILE, C. Ţ. 272, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DR. III, 458.

— Prez. ind.: *tefericesc.* — Şi: **tiferici** vb. IV.

— V. **tefericie.**

TEFERICÍE s. f. **1.** (Învechit şi regional) Petrecere, distracţie; desfătare. *Cu cele cinsti şi tefericii multe să hămeisă, de nu pute să să mai grijască nemic.* NECULCE, L. 234. *Îmi vine să-mi iau lumea-n cap de-aşa tifiricie.* FILIMON, ap. CADE, cf. PAMFILE, J. II, 169.

2. (Prin Mold.; ironic, în forma *tifiricie*) Pricopseală, folos, ispravă. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tefericii.* — Şi: **tifiricíe, tifilicíe** (PAMFILE, J. II, 169) s. f.

— Cf. tc. teferrüç, „plimbare; excursie".

TEFERÍŞ s. n. (Regional) Loc neted. PAMFILE, J. III, 95, cf. PASCU, S. 354, DR. II, 659.

— Pl.: *teferişuri.*

— Etimologia necunoscută.

TEFLEGÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Prin sudul Mold.) A (se) strivi, a (se) turti. *Coarnele mi-o ciuntit ..., Ţîţele mi-o tăflăgit, Ugerul mi-o deşertat.* I. CR. IV, 232. *Toate patlagelele s-au teflegit.* CV 1951, nr. 2, 35.

— Prez. ind.: *teflegesc.* — Şi: **tăflăgí** vb. IV.

— Formaţie onomatopeică. Cf. fleci.

TEFLÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A face, a făuri. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.

— Prez. ind.: *teflesc.*

— Etimologia necunoscută.

TEFLÍ[2] vb. IV v. **tufli.**

TEFLÓN s. n. Material plastic polimerizat, rezistent la acţiunea agenţilor corozivi şi întrebuinţat la fabricarea garniturilor supuse coroziunii, a ţesăturilor

rezistențe la foc și la acizi, a unor izolatori electrici etc. *Teflonul rivalizează cu platina, nefiind atacat nici de apa regală.* V. ROM. iunie, 1960, 49, cf. LTR², DER, L. ROM. 1974, 188.
— Din fr. **téflon.**

TÉFLU s. n. (Munt.) Rît¹ **(1).** Cf. DR. III, 448, CADE, SCRIBAN, D. *Gîndesc la vierul trupeș, cum nu-i îngheață teful Cătînd cu grohot jirul sub neaua-n clădăraie?* VOICULESCU, POEZII, I, 157. *O jurată de purcea Mi-și dete cu teflu-n ea.* RĂDULESCU-CODIN, ap. TDRG, cf. COMAN, GL., ALR I 66/768. ◇ Expr. **A da cu teful** = **a)** (despre porci) a rima. UDRESCU, GL.; **b)** (ironic; despre oameni) a se obrăznici, a-și lua nasul la purtare; a se înfige. id. ib.
— Pl.: *tefluri.* — Și: **tef** s. n.
— Cf. tiflă.

TEFTEDÁR s. m. v. **tefterdar.**

TEFTÉR s. n. (Turcism învechit) Registru, catastif, condică; terfelog **(2).** *Au plătit tot și a turc și a creștin, pre tefter, cui ce au pierit.* N. COSTIN, ap. ȘIO II₂, 118. *Au pus cartea aceea în alte scrisori și tefteruri ce avea.* R. POPESCU, ap. ȘIO II₂, 118.
— Pl.: *tefteruri* și *teftere* (SCRIBAN, D.).
— Din tc. **tefter.**

TEFTERDÁR s. m. (Învechit) **1.** Ministru de finanțe la turci; controlor financiar al unei provincii turcești; (învechit) teftergiu. *Un atlaz ce s-au dat la tefterdariul hanului.* ap. ȘIO II₂, 119. *Pre domnul la sfat chemîndu-l, pus-i-au scaun de au ședzut între ienicer-aga și între tefterdariul.* R. GRECEANU, ap. ȘIO II₂, 119. *Tefterdarul așijderea a pus stringători și stringea veniturile de pe la sate.* AMIRAS, LET². III, 137. *A trimes pașa pe teftedarul lui și cu aga cel împărătesc și i-a scris tot ce a avut.* MUSTE, LET². III, 40. *Îndată trimise și chiemă... pe preaslăvitul tefterdar Raic Ali-efendi.* VĂCĂRESCUL, IST. 299. *Sultanul au poruncit tefterdariului sau vistieriului celui mare ca în doi ani viitori nemica să cearâ de la Valahia.* ap. ȘINCAI, HR. III, 185/26. *Noul mare vizir adună îndată la divan... pe cei patru defterdari.* BĂLCESCU, ap. CADE. *A măriii tale supusă slugă, Ahmet Kelalaili tefterdar.* FILIMON, O. I, 170, cf. DHLR II, 552, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1969, 584. ◇ *Tefterdar-efendi* = contabil al tezaurului. *2 500 lei defterdar-efendi.* ap. ȘIO II₂, 119. *Defterdar-efendi cu suita sa.* id. ib., cf. LÖBEL, C. 35.
2. (În forma *cefterdar)* Persoană care strîngea dările; (învechit) taxidar. *S-au făcut dar chehaialii și cefterdarului.* ap. ȘIO II₂, 119. *Stringătorii dajdiilor, cefterdari, birari.* CANTEMIR, ap. ȘIO II₂, 119.
— Pl.: *tefterdari.* — Și: **tefterdáriu, teftedár, defterdár, cefterdár** s. m.
— Din tc. **tefterdar.**

TEFTERDÁRIU s. m. v. **tefterdar.**

TEFTERGÍU s. m. (Învechit) Tefterdar **(1).** *Avem să orînduim teftergiu credincios, ca să cerceteze* (a. 1783). ap. ȘIO II₂, 119. *Dîndu-i fermanu, au poruncit teftergiului de i l-au cilit* (a. 1814). TES. II, 187, cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *teftergii.*
— Din tc. **tefterci.**

TEFTERHANEÁ s. f. (Învechit) Arhivă a finanțelor. *Ridică în grab' toată canțelaria și tefterhaneaua.* ap. ȘIO II₂, 119.
— Pl.: *tefterhanele.*
— Din tc. **tefterhane.**

TEFTÍC s. m. v. **tiftic.**

TEFTIGÍU s. m. v. **teftișeiu.**

TEFTIȘCÍU s. m. (Învechit) Inspector care se ocupă de anchete. *A izbutit să se rînduiască un muve la-efendi, un capugi-bașa și un teftigiu, cari au gonitpre turci.* ap. ȘIO II₂, 119. ◇ (Atribuind calitatea ca *un* adjectiv) *Avem domnia mea a orîndui oameni teftișcii... a face într-adins cercetările* (a. 1794), id. ib.
— Pl.: *teftișcii.* — Și: **teftigíu** s. m.
— Din tc. **teftișçi.**

TEFUÍ vb. IV. Tranz. (Prin nordul Munt.) A rîma; a morfoli ceva cu rîtul, a murdări. Cf. SFC VI, 9, COMAN, GL. *Tefuie o coajă de dovleac.* UDRESCU, GL. *Tii, a smuls cămașa de pe gard și a tefuit-o ca pe dracu, na!* id. ib.
— Prez. ind. pers. 3: *tefuiește* și *téfuie.*
— **Tef** + suf. *-ui.*

TÉGHELIȚĂ s. f. v. **sticlete.**

TEGINÍT s. n. v. **tejniș.**

TEGLÁR s. m. (Transilv., Maram.) Cărămidar. Cf. DRLU, SCL 1966, 474, ALR II/I h 243, ALR SN II h 515, A I 13, 21, 26, 35, FD I, 198, TEAHA, C. N. 272.
— Pl.: *teglari.*
— **Teglă** + suf. *-ar.*

TEGLÁȘ s. m. (Regional) Cărămidar (Ineu — Arad). Cf. ALR II/I h 243/64, ALR SN II h 515/64.
— Pl.: *teglași.*
— **Teglă** + suf. *-aș.*

TEGLAZĂU s. n. v. **teglăzău.**

TÉGLĂ s. f. (Transilv., Maram.) Cărămidă. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 437, DRLU. *Farmă teglă, cu apă fierbinte udă tegla și unje pe o hîrtie albastră* (a. 1821) IORGA, S. D. XVII, 78, cf. LB, DDRF, GHEȚIE, R. M., CABA SĂL., 101, DR. IV, 159. *S-o apucat să se bată cu nu știu cine și o căpătat o teglă în cap.* T. POPOVICI, S. 388, cf. SCL 1966, 471, GĂMULESCU, E. S. 194, ALR II/I h 242, ib. 243/574, A I 12, 13, 17, 21, 22, 26, 35, 36, FD I, 198, LEXIC REG. 17, MAT. DIALECT. I, 98, GLOSAR REG., TEAHA, C. N, 272. ◇ *Teglă nearsă* = chirpici. ALR II/I h 242/574.
— Pl.: *tegle.*
— Din magh. **tégla.**

TEGLĂRÍE s. f. (Prin Transilv., Maram.) Instalație pentru fabricarea teglelor; cărămidărie. Cf. DRLU. *Să te mîie-n jos pe sate... La podeț, la teglerie, Să-ți aducă veste ție.* BÎRLEA, C. P. 133, cf. id. L.P.M. II, 53, LEXIC REG. 13.
— Pl.: *teglării.* — Și: **teglerie** s. f.
— **Teglă** + suf. *-(ă)rie.*

TEGLĂZĂU s. n. (Transilv. și Maram.) Fier de călcat. Cf. KLEIN, D. 437, LB, MÎNDRESCU, UNG. 108, DR. IV, 134, ALR SN IV h 1 232.
— Pl.: *teglăzaie* și *teglăzăuă,* (rar, m.) *teglăzăi* (LB).
— Și: **teclăzău** (MÎNDRESCU, UNG. 108, DR. IV, 134, ALR SN IV h 1 232/228, pl. *teclăzăie* ib.), **teglazău** (ALB SN IV h 1 232/284), **teglăzéu** (GHEȚIE, R. M.), **teglezéu** (ALEXI, W.), **tiglăzău** (SCRIBAN, D., GREGORIAN, CL. 63, COMAN, GL., CV 1950, nr. 4, 34, ALR SN IV h 1 232, pl. *tiglăzaie* SCRIBAN, D., ALR SN IV h 1 232/102 și *tiglăzăie* SCRIBAN, D., ALR SN IV h 1 232), **tiglazău** (CV 1950, nr. 11—12, 39, ALR SN IV h 1 232/353, MAT. DIALECT. I, 98, pl. *tiglazauă* ALR SN IV h 1 232/353 și *tiglăzauă* MAT. DIALECT. I, 98), **tiglăzău** (A III 13), **ticlăzău** (DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 108, DR. IV, 134, CL 1968, 313, com. din MORĂRENI — REGHIN și din MONOR — REGHIN, ALR SN IV h 1 232, LEXIC REG. II, 108, MAT. DIALECT. I, 289, ib. 195, pl. *ticlăzauă* FD II, 158, ALR SN IV h 1 232, MAT. DIALECT. I, 289, *ticlăzaie* LEXIC REG. II, 108 și *ticlăzăie* MAT. DIALECT. I, 195), **ticlăsău** (GLOSAR REG.), **ticlazău** (ALR SN IV h 1 232, pl. *ticlazauă* ib. h 1 232/260), **piglăzău** (CV 1950, nr. 11—12, 38), **piclăzău** (ALR SN IV h 1 232/64, LEXIC REG. II, 84, pl. *piclăzăie* ALR SN IV h 1 232/64 și *piclăzaie* LEXIC REG. II, 84) s. n.
— Din magh. **téglázó.** — Pentru formele cu *p-*, cf. și germ. Bügel, rom. piglais, piglu.

TEGLĂZĂU s. n. v. **teglăzău.**

TEGLĂZĂ vb. IV. Tranz. (Transilv. și Maram.) A călca îmbrăcămintea sau rufăria cu fierul de călcat; (regional) a teglăzui. Cf. ALR SN IV h 1 231.
— Prez. ind.: *teglăzesc.* — Și: **teclăzí** (ALR II 3 385/272), **tiglăzí** (com. din SĂLIȘTE — SIBIU, COMAN, GL., ALR SN IV h 1 231, A III 13; MAT. DIALECT. I, 98), **ticlăzí** (ALR SN IV h 1 231/272, LEXIC REG. 22, MAT. DIALECT. I, 289), **piclăzí** (LEXIC REG. II, 84) vb. IV.
— V. **teglăzău.**

TEGLĂZÍT, -Ă adj. (Transilv.; despre rufe; în forma *ticlăzit)* Călcat cu fierul; (regional) teglăzuit². Com. din CUZDRIOARA — DEJ.
— Pl.: *teglăziți, -te.* — Și: **ticlăzít, -ă, piclăzít, -ă** (LEXIC REG. II, 84) adj.
— V. **teglăzi.**

TEGLĂZUÍ vb. IV. Tranz. (Transilv. și Maram.) A călca îmbrăcămintea sau rufăria cu fierul de călcat; (regional) teglăzi. Cf. KLEIN, D. 437, LB, LM, MÎNDRESCU, UNG. 108.
— Prez. ind.: *teglăzuiesc.* — Și: **teelăzul** (AER SN IV h 1 231/228), **teglezuí** (ALEXI, W.), **tiglăzuí** (MÎNDRESCU, UNG. 108, ALR SN IV h 1 231/353), **ticlăzuí** (DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 108, ALR SN IV h 1 231/260, 362, MAT. DIALECT. I, 195), **piclăzui** (ALR SN IV h 1 231/64) vb. IV.
— **Teglăzău** + suf. *-ui.*

TEGLĂZUÍRE s. f. (Transilv.; în forma *ticlăzuire)* Acțiunea de a teglăzui; (regional) teglăzuit¹. Cf. LB, DDRF.
— Pl.: *teglăzuiri.* — Și: **ticlăzuíre** s. f.
— V. **teglăzui.**

TEGLĂZUÍT¹ s. n. (Transilv.) Acțiunea de a teglăzui; (regional) teglăzuire. Cf. LB. *Iubesc curățenia atît de tare încît adesea dau și cupa de lapte din gura copiilor, numai să poată plăti jupînesei Aniko întăritul și teglăzuitul.* MÎNDRESCU, UNG. 108.
— Și: **ticlăzuít** s. n. DDRF.
— V. **teglăzui.**

TEGLĂZUÍT², -Ă adj. (Transilv.; despre rufe) Călcat cu fierul; (regional) teglăzît. Cf. LM.
— Pl.: *teglăzuiți, -te.*
— V. **teglăzui.**

TEGLERÍE s. f. v. **teglărie.**

TEGLEZÉU s. n. v. **teglăzău.**

TEGLEZUÍ vb. IV v. **teglăzui.**

TEGLÍCI s. n. (Olt. și vestul Munt.) **1.** Unealtă folosită de cojocari și de cizmari pentru a întinde pielea (crudă). *După ce se usucă, se udă seara cu apă numai pre piele, nu și pre lînă, și a doua zi se trage la tiglici ca să se întindă.* I. IONESCU, M. 699, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., MIHĂILĂ, I. 24.
2. Cui de lemn cu care se prinde jugul de protap; (regional) ciociltău. Cf. DAMÉ, T. 12, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ARHIVA XXIV, 236, CV 1950, nr. 2, 30, H XIV 72, com. din TURNU MĂGURELE.
— Pl.: *teglice.* — Și: **tiglíci** s. n.
— Din bg. **теглич.**

TEGNAFÉS s. n. v. **tignafes.**

TEGNEFÉS s. n. v. **tignafes.**

TEGUMÉNT s. n. **1.** Totalitatea țesuturilor și a formațiilor care acoperă corpul omului și al animalelor. Cf. PAT. CHIR. 177¹/8, BĂRCIANU, ALEXI, W. *După 40 ani, tegumentele arată alterațiuni degenerative și atrofice.* PARHON, B. 59. *Nici un șirop nu va fi întrebuințat pentru a unge tegumentele.* BĂLEA, P. A. 265. *Tegumentul este format din plăci rigide, chitinoase, unite între ele printr-o membrană subțire.* FAUNA R.P.R. VIII, 10. *Bolnavul prezintă o păloare pămîntie a tegumentelor.* ABC SĂN. 375.
2. (Bot.) Membrană care protejează un organ; înveliș al seminței plantelor care îi dă acesteia culoarea și aspectul exterior. [Sămînța și embrionul] *constituiesc un corp ce are o structură anatomică diferențiată în tegumente externe și într-un conținut numit sîmbure.* GRECESCU, FL. 5, cf. SANDU-ALDEA, S. 22, ȘĂINEANU, D. U. *Au crăpat tegumentele tuturor semințelor.* VÎN. PESC. martie 1964, 17. *Tegumentul seminței poate fi zbîrcit și adeseori poartă pe el peri.* BOTANICA, 80, cf. M. D. ENC.
— Pl.: *tegumente* și (rar) *tegumenturi* (DN²).
— Din fr. **tégument,** lat. **tegumentum.**

TEGUMENTÁR, -Ă adj. Care aparține tegumentului, referitor la tegument. *Sistemul lor tegumentar se complică prin formațiile secundare felodermice.* GRECESCU, FL. 5, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tegumentari, -e.*
— Din fr. **tégumentaire.**

TÉHNĂ s. f. (Învechit) **1.** Pricepere, meșteșug. *Spre a facere zăhar fără de nici o tehnă.* DZ 22/14, cf. SP I, 42/29.
2. Acțiune (dibace, vicleană) făcută (în ascuns) în vederea atingerii unui scop; uneltire, intrigă. *Au priceput că este impostor, măcar că vorbea latinește... pentru aceea privindu-l Narses, l-au înțeles de au spus toată tecna.* ȘINCAI, HR. I, 104/14. *Văzînd împăratul tehna varvarilor, porunci armașilor să remînă în locul său.* MAIOR, IST. 48/13. *Multe și mari trebi pe pămînt Nu se pot isprăvi prin argint, Ci prin tehne ascunse și înșelăminte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 216. *Un paianjin mare... p-o muscă răsfățată, Ce nu știa de tehne, în cursa sa a prins.* MUREȘANU, P. 117/10, cf. GÁLDI, M. PHAN. 260, GCR II, 276, ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 357.
— Scris și: *tecnă.* — Pl.: *tehne.*
— Din lat. med. **techna,** ngr. τέχνη.

TEHNEFÉS s. n. v. **tignafes.**

TEHNEȚÍU s. n. v. **technețiu.**

TÉHNIC¹ s. m. (Învechit, rar) Tehnician. *Frații Assan sînt doi tehnici, ingineri inteligenți, a căror educație europeană i-a făcut să se devoteze muncii.* CARAGIALE, O. III, 228.
— Pl.: *tehnici.*
— Din germ. **Techniker.**

TÉHNIC², -Ă adj., subst. **I.** Adj. **1.** Care aparține tehnicii² **(II 1),** privitor la tehnică, de tehnică; (învechit, rar) tehnicesc, tehnologicesc. Cf. CR (1829), 313²/30, I. GOLESCU, C., AR (1832), 237¹/27, HELIADE, GR. P. 37/16, ALBINEȚ, M. 219/2, FABIAN-BOB, G. 93/1, HELIADE, PARALELISM, I, 38/14, LAURIAN, M. IV, 55/24, I. IONESCU, V. 58/28, PROT. — POP., N. D., POLIZU. *Sfătuiește pe poeți să citească: dicționare, enciclopedii, opere tehnice.* IONESCU-RION, S. 247, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Marile fabrici de cinematograf sînt înzestrate după ultimele progrese tehnice occidentale.* SAHIA, U.R.S.S. 43, cf. LEG. EC. PL. 468, CV 1949, nr. 6, 38. *Cu toate progresele tehnice,... la sate asistența medicală e cu totul înapoiată.* SADOVEANU, E. 25. *I-a lipsit doar sistemul de lentile, cu toate accesoriile tehnice.* BLAGA, Z. 154. *Creșterea continuă a întregii producții sociale... se face pe baza unui neîncetat progres tehnic.* CONTEMP. 1953, nr. 8, 5/1. *Am voi cîteva amănunte care să pună accentul mai puțin pe partea tehnică, și mai mult pe aplicarea descoperirii în industrie.* BARANGA, I. 168. ◇ (Substantivat) *Noua educație... este îndreptată către tehnic.* SAHIA, U.R.S.S. 132. ◇ *Termen tehnic* = termen de specialitate, caracteristic unui domeniu de activitate. *Alături de termenii tehnici... se întrebuințează... cuvintele mai apropiate de limbajul obișnuit.* MAIORESCU, L. 34. *În categoria termenilor tehnici intîl-*

nim în special împrumuturi lexicale recente. L. ROM. 1973, 35, cf. DEX. *Desen tehnic* = desen care reprezintă la o anumită scară un obiect (piesă, organ de mașină etc.) în scopul fabricării lui. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Care se ocupă de problemele practice legate de executarea unor lucrări, a unor operațiuni, de exercitarea unei profesiuni etc., care aparține sau se referă la astfel de probleme. Cf. VALIAN. *Ștefan Poenar, directorul tehnic al tipografiei* (a. 1851). URICARIUL, XIII, 342. *Sîntem noi oare în stare, noi membrii comisiei actuale, să luăm asupră-ne o așa mare responsabilitate, cînd nu posedăm cunoștințele tehnice necesare?* ALECSANDRI, S. 19, cf. COSTINESCU. *În cartea-ți plină de regule tehnice și de învățături doctrinarii, tu vorbești, amice, cu un dispreț superb despre toate acele petreceri cinegetice.* ODOBESCU, S. III, 15. *Aceiași directori tehnici... pot avea un salariu numai de 800 ruble.* SAHIA, U.R.S.S. 74. *Eminescu era muncit, că orice scriitor mare, de problema tehnică a limbii.* CĂLINESCU, E. 154. *Conducătorii tehnici superiori sînt formați de școalele textile din străinătate.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 27. *Asistența medicală C.F.R.... din punct de vedere al directivelor tehnice ale cadrelor sanitare... este supusă Ministerului Sănătății.* LEG. EC. PL. 122, cf. RALEA, S. T. III, 205. *Munca sistematică pentru ridicarea nivelului tehnic al atletismului cere aplicarea celor mai bune metode de antrenament.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 845. *Urmase un curs de doi ani de școală tehnică medicală.* PREDA, M. S. 26. *Observațiile lui Macedonski despre limba literară, oricît de puțin tehnice ar fi... ajung, în genere, pînă la miezul problemelor.* L. ROM. 1965, nr. 3, 397, cf. DEX.

II. S. f. **1.** Ansamblul metodelor, procedeelor și regulilor, îmbinate cu o anumită măiestrie personală și aplicate în executarea unei operațiuni ori lucrări, sau, în general, în practicarea unei profesiuni; (și în sintagma *tehnica producției*) totalitatea uneltelor și mijloacelor de muncă, metodelor practice de lucru, cu ajutorul cărora societatea obține și prelucrează bunurile necesare satisfacerii nevoilor sale; tehnologie **(3)**. Cf. AR (1840), 161[1]/55. *Cursuri de tehnică, de agricultură și silvicultură, școale comerciale nici de nume nu erau cunoscute pre tot teritorul Transilvaniei.* BARIȚIU, P. A. II, 2, cf. POLIZU. *O imagine din tecnica picturei.* HASDEU, I. C. I, 32. *Intriga să încurcă ... și desigur a trebuit toată pricepera lui în ale scenei, în ale tehnicei teatrale, pentru a o descurca.* GHEREA, ST. CR. I, 304, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În privința tehnicei ediților și semnelor convenționale, am căutat în articolul de față să dau pildele care mi s-au părut cele mai bune.* BUL. COM. IST. I, 7. *Aplauzele entuziaste, cu care am subliniat unele momente ale conferințelor anterioare, s-au referit mai cu seamă la tecnica oratorică a vorbitorilor.* HOGAȘ, DR. II, 169. *Ce n-avem noi! Toate instituțiile, toate darurile tecnicei moderne.* IBRĂILEANU, SP. CR. 243. *Tecnica satirei d-lui Brăescu este, de altfel, ... de ordin dramatic.* LOVINESCU, S. I, 324. *Recent s-au introdus în tehnica nituirii nituri confecționate din aluminiu.* IOANOVICI, TEHN. 156. *Întrebuințarea tehnicelor mecanice... ne dau putința unor înregistrări de mare precizie.* D. GUSTI, P. A. 148. [Ministerul justiției] *coordonează..., din punct de vedere al tehnicei legislative, elaborarea proiectelor de legi.* LEG. EC. PL. 118. *A doua jumătate a poemului însă părăsește tehnica enumerativă.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 4/3. *Granița între artă și tehnică e greu de stabilit.* CV 1949, nr. 6, 34. [Jocurile] *contribuie cu prisosință la ridicarea tehnicii [...] sportive.* SP. POP. 1951, nr. 1 814, 1. *Casa și-o face noaptea cu acea tehnică pe care fiecare o știe.* CĂLINESCU, C. O. 19. *Dezvoltarea tehnicii trebuie să meargă mînă în mînă cu dezvoltarea științei.* CONTEMP. 1953, nr. 30, 5/2. *Chestiunea merită... a fi studiată cu tehnici apropiate care mi se par că rămîn încă, în bună parte, de creat.* PÂRHON, B. 122. *Această versiune de interes excepțional... înfățișează tehnica întocmirii vechilor noastre traduceri.* CL 1957, 66. *Tehnica lui Creangă e aceea a unui narator care se adresează întotdeauna unor auditori.* V. ROM. decembrie 1964, 79. [Interpreții de muzică ușoară] *să învețe să cînte cu tehnică.* M 1965, nr. 1, 7/1. *Progresele tehnicii cinematografice, evoluția publicului au făcut ca sarcinile de creație ale actorului de film să crească extrem de mult.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 926. *Tehnica agricolă se întemeia pe mutarea din an în an sau la intervale mai mari a pămîntului lucrat de fiecare familie.* PANAITESCU, O. T. 10. *Geto-dacii... au rămas... credincioși tehnicii arderii inoxidante.* H. DAICOVICIU, D. 52, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *F i g. Tehnica interioară, care ne ajută să înfățișăm personaje văzute dinăuntru.* T septembrie 1966, 59.

2. (Mil.; în sintagma) *Tehnică de luptă* = totalitatea mijloacelor de luptă (armament, avioane, tancuri) și auxiliare (materiale de transmisiuni, de geniu etc.) cu care sînt înzestrate forțele armate. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (învechit) *téchnic, tecnic.* — Pl.: *tehnici, -ce.*

— Din lat. **technicus**, germ. **technisch, Technik**, fr. **technique.**

TEHNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Tehnic[2] **(I 1)**. Cf. MAN. ÎNV. 210/17.

— Pl.: *tehnicești.*

— Din germ. **technisch.**

TEHNICÉȘTE adv. Conform tehnicii[2] **(II 1)**, după metoda tehnică. *A concentra stăruitor reflecțiunile asupra ce nu e întru totul realizat tehnicește, într-un tablou ... este semnul unei ploconiri în fața criteriilor estetice.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 13/4, cf. DEX.

— **Tehnic[2]** + suf. *-este.*

TEHNICIÁN, -Ă s. m. și f. Specialist într-un anumit domeniu al tehnicii[2] **(II 1)**; (învechit, rar) tehnic[1]. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Tehnicieni agronomi, cu studii speciale.* SAHIA, U.R.S.S. 99, cf. DS, NOM. PROF. 77, IORDAN, L. R. A. 176. *Se cere numai colaborarea unui tehnician urbanist.* LEG. EC. PL. 504, cf. CV 1949, nr. 6, 40. *Un colectiv format din ingineri și tehnicieni... a reușit să obțină o fontă de calitate superioară.* CONTEMP. 1952, nr. 32, 1/6. *Ca virtuoz, Oistrah este... un tehnician extraordinar.* CĂLINESCU, C. O. 164, cf. DN[2]. *Eu sînt tehnician și pot să prevăd tot..., știam că armătura e putredă, voiam să cunosc valoarea zăcămîntului și apoi să armez din nou cu lemn sănătos.* V. ROM. ianuarie 1965, 61. *Acea placă... nu cu mult în urmă o imprimase un tehnician anume pregătit.* ib. august 1969, 52.

— Pronunțat: *-ci-an.* — Pl.: *tehnicieni, -e.*

— Din fr. **technicien.**

TEHNICÍSM s. n. Tendința de a folosi în mod exagerat procedeele tehnice într-un domeniu de activitate, lăsînd pe planul al doilea aspectele teoretice. Cf. DN[2]. *Formalismul în critică este sinonim cu preocuparea exclusivă pentru tehnicismul savant.* M 1962, nr. 2, 2. *Tehnicismul rigid i-a fost... străin.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/2, cf. DEX.

— **Tehnic[2]** + suf. *-ism.*

TEHNICÍST, -Ă adj. Care aparține tehnicismului, care se referă la tehnicism, care se caracterizează prin tehnicism. *Trebuie declarat război articolelor pliticoase, tehniciste, care se mărginesc să înșire fapte, dar sînt sărace în idei și lipsite de căldura unui sentiment puternic.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 964. *Să fie combătută tendința rutinieră de a aduce în scenă dansuri în interpretarea cărora accentul principal cade exclusiv pe virtuozitate, pe prezentări tehniciste de pași, poze, ritmuri.* CONTEMP. 1956, nr. 494, 1/3. *Iertată fie-ne comparația cam prozaică și... tehnicistă.* T februarie 1969, 45.

— Pl.: *tehniciști, -ste.*

— **Tehnic[2]** + suf. *-ist.*

TEHNICITÁTE s. f. Caracter, calitate a ceea ce este tehnic[2] **(I 1)**. *Întreprinderile socialiste au fost înzestrate*

cu mii de mașini și utilaje noi, de înaltă tehnicitate. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 598. *Terminologia sportivă are desigur... un evident aspect de tehnicitate.* L. ROM. 1959, nr. 2, 91. *Utilajele de mare tehnicitate instalate aci sînt în cea mai mare parte de proveniență românească.* V. ROM. iulie 1960, 41, cf. DN². *Muncitori care lucrează la utilaje de înaltă tehnicitate.* SCÎNTEIA, 1971, nr. 9 011, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **technicité.**

TÉHNICO- Element de compunere care însemnează „(cu caracter) tehnic²" și care servește la formarea unor adjective compuse ca: t e h n i c o - ș t i i n ț i f i c, t e h n i c o - m e c a n i c etc.

— Izolat, prin analiză, din cuvinte compuse cu gr. τεχνικός.

TÉHNICO-CULTURÁL, -Ă adj. Care privește domeniul tehnic² **(I 1)** și cel cultural. *Suprimarea contrastului dintre munca intelectuală și manuală, ridicarea tehnico-culturală a oamenilor muncii.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 9/6.

— Pl.: *tehnico-culturali, -e.*

— **Tehnico- + cultural.**

TÉHNICO-ECONÓMIC, -Ă adj. Care are un caracter tehnic² **(I 1)** și economic, privitor la tehnică² **(II 1)** și la economie, de tehnică și de economie. *Ei s-au angajat... să utilizeze la maximum rezervele interne ale întreprinderii prin introducerea indicilor tehnico-economici.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 1/4. *Studiile tehnico-economice și proiectele trebuie să asigure găsirea soluțiilor economice și funcționale cele mai eficiente.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 6 904.

— Pl.: *tehnico-economici, -ce.*

— **Tehnico- + economic.**

TEHNICOLÓR, -Ă adj. În culori, colorat. Cf. FORM. CUV. I, 190, M. D. ENC. ◇ *Film tehnicolor* = film care, printr-o tehnică² **(II 1)** specială, redă culorile din natură. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tehnicolori, -e.*

— Din germ. **technikolor.**

TÉHNICO-MECÁNIC, -Ă adj. Care aparține tehnicii² **(II 1)** și mecanicii, privitor la tehnică și la mecanică, de tehnică și mecanică. *Prin studii speciale de geologie inginerească s-au stabilit condițiile tehnico-mecanice ale terenurilor destinate construcției marilor uzine termoelectrice.* GEOLOGIA, 4.

— Pl.: *tehnico-mecanici, -ce.*

— **Tehnico- + mecanic.**

TÉHNICO-ORGANIZATÓRIC, -Ă adj. Care are un caracter tehnic² **(I 1)** și organizatoric, privitor la tehnică² **(II 1)** și la organizare, de tehnică și de organizare. *Planul va trebui să prevadă... un șir de măsuri de ordin tehnico-organizatoric.* LEG. EC. PL. 421.

— Pl.: *tehnico-organizatorici, -ce.*

— **Tehnico- + organizatoric.**

TÉHNICO-PROFESIONÁL, -Ă adj. Care privește domeniul tehnic² **(I 1)** și cel profesional, care are un caracter tehnic și profesional. *Pregătirea tehnico-profesională a noilor contingente de salariați.* SCÎNTEIA, 1971, nr. 9 011.

— Pl.: *tehnico-profesionali, -e.*

— **Tehnico- + profesional.**

TÉHNICO-ȘTIINȚÍFIC, -Ă adj. Care are un caracter tehnic² **(I 1)** și științific, care aparține tehnicii² **(II 1)** și științei, privitor la tehnică și la știință. *Consiliul tehnic... conduce activitatea de cercetări tehnico-științifice.* LEG. EC. PL. 102, cf. FORM. CUV. I, 167. *Împrumuturile aparținînd domeniilor tehnico-științifice.* CL 1973, 22.

— Pl.: *tehnico-științifici, -ce.*

— **Tehnico- + științific.**

TEHNO- Element de compunere care însemnează „tehnic²" și care servește la formarea unor substantive ca t e h n o r e d a c t o r și a unor adjective ca t e h n o r e d a c ț i o n a l.

— Izolat, prin analiză, din împrumuturi ca **tehnoredacție.**

TEHNOCRÁT, -Ă s. m. și f. Adept al tehnocrației **(1)**. *În lumea de azi circulă o noțiune, aceea a tehnocratului, adică a specialistului care, stăpînind profund cunoștințele domeniului respectiv, în activitatea sa de conducere face abstracție de om.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 688, cf. HRISTEA, P. E. 137, M. D. ENC.

— Pl.: *tehnocrați, -te.*

— Din fr. **technocrate.**

TEHNOCRÁTIC, -Ă adj. Care ține de tehnocrație **(1)**, privitor la tehnocrație. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tehnocratici, -ce.*

— Din fr. **technocratique.**

TEHNOCRAȚÍE s. f. **1.** Orientare în sociologia burgheză contemporană potrivit căreia rolul de conducător în societate trebuie să revină tehnicienilor (ingineri, savanți, specialiști). Cf. M. D. ENC., DEX. **2.** Intelectualitatea tehnocratică. M. D. ENC.

— Din fr. **technocratie.**

TEHNOGRÁFIC, -Ă adj. Care se referă la tehnografie, care ține de tehnografie. Cf. CADE, DN².

— Pl.: *tehnografici, -ce.*

— Din fr. **technographique.**

TEHNOGRAFÍE s. f. Descrierea diferitelor meserii și a metodelor lor de lucru. Cf. CADE, DL, DM, DN², DEX.

— Din fr. **technographie.**

TEHNOLÓG s. m. Specialist în tehnologie **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., DL, DM, DN², SCL 1966, 750, M. D. ENC.

— Pl.: *tehnologi.*

— Din fr. **technologue.**

TEHNOLÓGHIC, -Ă adj. v. **tehnologic.**

TEHNOLOGHICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **tehnologicesc.**

TEHNOLOGHÍE s. f. v. **tehnologie.**

TEHNOLÓGIC, -Ă adj. Care se referă la tehnologie **(1)**, care ține de tehnologie, de tehnologie. Cf. I. GOLESCU, C., I. IONESCU, F. 15/8, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D., U. *Deoarece fontele pe care le-am descris nu au proprietăți tehnologice prea ridicate, s-a acordat o deosebită importanță găsirii metodelor de a elabora fonte de calitate superioară.* IOANOVICI, TEHN. 45, cf. MACAROVICI, CH. 16. *Ministerul Minelor... stabilește și aplică în sectorul minier și petrolifer, metode tehnologice noi și norme de lucru.* LEG. EC. PL. 80. *Formarea de noi cadre pentru îmbunătățirea procesului tehnologic.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 1/6. *Succesul în muncă depinde în primul rînd de respectarea și de perfecționarea procesului tehnologic.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 848. *Termenii speciali din știință și cei din terminologia tehnică modernă, legată de marea producție, al cărei proces tehnologic este complex.* L. ROM. 1959, nr. 2, 34, cf. DN². *Acest material e prevăzut în procesul tehnologic.* T. martie 1965, 50. *Se cer avansate cunoștințe tehnologice.* H. DAICOVICIU, D. 36, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tehnologici, -ce.* — Și: (învechit) **tehnológhic, -ă** adj. AR (1832), 65¹/15.

— Din fr. **technologique,** germ. **technologisch.**

TEHNOLOGICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Tehnic² **(I 1)**. *Școlarii aduc cu sine... multe cunoștințe, care se pot întrebuința la învățătura istoriei tehnologhicești.* MAN. ÎNV. 216/10, cf. URICARIUL, III, 17.

— Pl.: tehnologicești. — Și: **tehnologhicésc, -eáscă** adj. GÁLDI, M. PHAN. 260.

— Din germ. **technologisch,** ngr. τεχνολογικός.

TEHNOLOGÍE s. f. **1.** Știință a procedeelor și a mijloacelor de prelucrare a materialelor. Cf. I. GOLESCU, C., CR (1830), 202[1]/15. *Hemie cu aplicație la agronomie și la tehnologie.* CALENDAR (1861), 140/7, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Descrierea legilor naturale ale fenomenelor ce se produc la aceste transformări este obiectul tehnologiei teoretice.* IOANOVICI, TEHN. 5, cf. DS. *Tehnologia mecanică textilă apare într-un timp cînd industria română se găsește într-un progres mulțumitor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 7, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Ansamblul proceselor, metodelor, procedeelor, operațiilor etc. utilizate în scopul obținerii unui anumit produs. *Apoi veneau cărțile lui mai vechi,... despre tehnologia fontei.* PREDA, R. 120. *Se vor dezvolta capacitățile de producție ale uzinelor, pe bază de tehnologii moderne.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Fabrica de acetilenă, înzestrată complet cu instalații automatizate, are o tehnologie de fabricație modernă.* ib. 1966, nr. 6 943, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Tehnică[2] **(II 1).** *Această prozodie de poruncă se făcu cu atît mai greu, cu cît fiecare inventă o etimologie și o tecnologie proprie.* NEGRUZZI, S. I, 347, cf. GHICA, S. 259. *Teoriile speciale ale artelor se reduc la tehnologii, în afara esteticii.* V. ROM. iulie 1958, 116.

4. (Învechit, rar) Totalitatea termenilor tehnici ai unei meserii, științe sau arte. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U.

5. (Gram.; învechit, rar) Analiză gramaticală. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Scris și: (învechit) *tecnologie.* — Pl.: *tehnologii.* — Și: (învechit) **tehnologhie** (MAN. ÎNV. 216/2, EPISCUPESCU, A. 20/14, IC., LUM. (1840), 2/19, GÁLDI, M. PHAN. 260, SCL 1954, nr. 7, 34), **tihnologhíe** (ETIMOL. 1[r]/3) s. f.

— Din ngr. τεχνολογία, germ. **Technologie,** fr. **technologie.**

TEHNOREDACTÁRE s. f. Operație de pregătire tehnică[2] **(I 1)** și grafică a unui manuscris destinat tipăririi. *Este vorba... de o eroare de tehnoredactare: în loc ca la pagina 42 să se pună clișeul care trebuia, s-a pus cel de la pagina 58.* GÎ 1961, nr. 637, 4/2, cf. DN[2], M. D. ENC.

— Pl.: *tehnoredactări.*

— **Tehno- + redactare.**

TEHNOREDÁCTOR s. m. Persoană care efectuează operația de tehnoredactare. Cf. DN[2], L. ROM. 1970, 94, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tehnoredactori.*

— **Tehno- + redactor.**

TEHNOREDACȚÍE s. f. **1.** Tehnoredactare. DM, DN[2] DEX.

2. Serviciu într-o editură care se ocupă de tehnoredactarea manuscriselor. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tehnoredacții.*

— Din germ. **Technoredaktion.**

TEHNOREDACȚIONÁL, -Ă adj. Care ține de tehnoredactare, privitor la tehnoredactare. HRISTEA, P. E. 41, DEX.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *tehnoredacționali, -e.*

— **Tehnoredacție** + suf. *-onal.*

TÉHO adv. (Regional; în expr.) **Pe teho** = în liniște, pe nesimțite (Laura — Rădăuți). GLOSAR REG. *A venit pe teho.* ib., cf. L. ROM. 1973, 335.

— Și: **téeu** adv. GLOSAR REG.

— Din ucr. **тихо.**

TEHOÍ vb. IV v. **tiohăi.**

TEHPERGÍU, -ÍE adj. (Învechit) Arogant, mîndru. *Hogiaghianul, duh amarnic..., isteț, tehpergiu și lacom foarte.* BELDIMAN, E. 67/24, cf. RUDOW, XIX, 409.

— Pl.: *tehpergii.*

— Etimologia necunoscută.

TEHȘÍLĂ s. f. v. **tașeulă.**

TEHUÍ[1] vb. IV. Tranz. și refl. (Regional) A (se) zăpăci, a (se) buimăci. Cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Nu mă tehui.* MARIAN, D. 150. *„Bietului Toader a lui Ungureanu nu i-a luat o mînă și nu l-a tehuit sărmanul?* I. CR. III, 107. *S-o buimăcit, s-o tăhuit di cap ș-o început a striga.* ȘEZ. XXIII, 37, cf. CIAUȘANU, GL., A V 15, 18, VI 16, 26, MAT. DIALECT. I, 237. ✦ Refl. A se sălbătici. MAT. DIALECT. I, 237.

— Prez. ind.: *tehuiesc.* — Și: **tăhuí** vb. IV.

— V. **tehui[2].**

TEHÚI[2], -ÍE adj. (Regional; de obicei determinat prin „de cap") Zăpăcit, năuc **(2)**, buimăcit, amețit. *De beție, cam tehui de cap era.* CONTEMPORANUL, I, 634. *Oamenii care îmblă tăhui de cap, care nu știu nemica ce fac.* MARIAN, O. I, 352, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, C. 52. *A pornit-o, tehui, peste cîmp.* GÎRLEANU, L. 14, cf. DR. IV, 1 053. *Îl vedeam, cu ochii roși, tehui de cap, intrînd pe poartă.* SADOVEANU, O. III, 105. *Au intrat pe rînd, repeziți peste prag, vreo cinci băietănași, tehui de somn, desculți, încinși peste sumăiește cu curmeie de funie.* CAMILAR, C. P. 108. *Mă ceartă fără măsură: Că nu trag, că mi-s tehui.* DEȘLIU, M. 40, cf. com. MARIAN, ȘEZ. III, 90. *Doar nu-s tehui.* I. CR. III, 107, com. din BILCA — RĂDĂUȚI și din ZAGRA — NĂSĂUD, cf. ALRM I/I h 192, 193, A V 15, 34, VI 26, MAT. DIALECT. I, 289. ◇ (Substantivat) *Mai mulți tehui decît deștepți.* SEVERIN, S. 36. *Ce bine ar fi fost dacă acest tehui ar fi rămas giscarul satului său sărac!* CIAUȘANU, R. SCUT. 68. ✦ (Despre oi) Căpiat.

— Pl.: *tehui.* — Și: **tăhúi, -ie, terhúi, -ie** (ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., VICIU, GL.), **tihúi, -ie** (SCRIBAN, D.) adj.

— Cf. magh. **tahonya.**

TEHUIÁLĂ s. f. (Regional) Zăpăceală, buimăceală amețeală. *Ficatul* [de cal]*... se pisează și se bea cu rachiu de drojdie pentru amețeală, tehuială, nebuneală.* N. LEON. MED. 82, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Lungoare cu tehuială, Lungoare cu nebuneală, Alege-te, Culege-te.* MARIAN, D. 148. ✦ Căpiere a oilor. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *tehuieli.* — Și: **tihúiálă** s. f. SCRIBAN, D.

— V. **tehui[1].**

TEHUÍT, -Ă adj. (Regional) Zăpăcit, buimăcit, amețit. *Nu mai erau ochi de om. Erau priviri de fiară tehuită.* POPA, V. 159.

— Pl.: *tehuiți, -te.*

— V. **tehui[1].**

TEI s. m., s. n. **1.** S. m. (Și în sintagmele *tei alb,* BRANDZA, D. 83, GRECESCU, FL. 740, SIMIONESCU, FL. 44, BORZA, D. 170, *tei argintiu,* BRANDZA, FL. 171, BORZA, D. 170, *tei bun,* id. ib., *tei chinesc,* id. ib., *tei căpresc,* id. ib., *tei de deal,* SIMIONESCU, FL. 85, BORZA, D. 170, *tei fluturesc,* id. ib., *tei de mijloc,* id. ib., *tei pădureț,* GRECESCU, D. 145, BORZA, D. 170, *tei pucios,* id. ib., *tei roșu,* BRANDZA, FL. 172, GRECESCU, D. 145, SIMIONESCU, FL. 51, BORZA, D. 170, *tei de toamnă,* id. ib., *tei de vară,* id. ib., *tei verde,* ib. ib.) Numele mai multor arbori din familia tiliaceelor, cu frunze mari în formă de inimă, cu flori albe sau albe-gălbui, puternic parfumate, întrebuințate în medicină; crește în păduri sau cultivat pe străzi și în parcuri *(Tilia platyphyllos, Tilia cordata, Tilia tomentosa).* Cf. ANON. CAR. *Au vîndut partea ei din Bala de Sus, toat[ă] cît[ă] s-a va găsi, al treilea den teiul boolesc și dentr-alt[ă] Gurguluĭ* (a. 1745). IORGA, S. D. VII, 6, cf. COTEANU, PL. 23. *Două scînduri mari de tei ce vîn pe apă* (a. 1799). URICARIUL, I, 87, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. I, 156[v]. *Fiind și un tei deasupra fîntînei, i-au dărîmat crengile, de au rămas fîntînă fără umbră* (a. 1812). URICARIUL, XIV, 231, cf. CLEMENS, LB. *Rareori o putea vedea cineva... cetind sub umbra unui tei.* NEGRUZZI, S. I, 44,

cf. BARONZI, L. 146, COSTINESCU. *Cînd voi muri, iubito, ta creştet să nu-mi plîngi; Din teiul sfînt şi dulce o ramură să frîngi.* EMINESCU, O. I, 129. *Aşa ne amăgea mama cu o pupăză, care-şi făcea cuib de mulţi ani într-un tei foarte bătrîn.* CREANGĂ, A. 52. *Vîntul pleacă fruntea teiului mirositor.* MACEDONSKI, O. I, 96. *Departe de oraşul de a cărui larmă... era atît de sătul, sub un tei desfrunzit, se aşează pe o bancă.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 132, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 66, BRANDZA, D. 83, DAMÉ, T. 183. *Sub tei, la margine de drum, S-oprise pe răzor.* COŞBUC, P. I, 227, cf. BARCIANU, GRECESCU, FL. 145, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Luceşte luna pe un ram de tei.* ANGHEL-IOSIF, C. M. 127. *Sub tei poţi sta, că-i sfînt.* PAMFILE, VĂZD. 77. *E o dimineaţă frumoasă de iunie, plină de miresme de flori de tei, de sulfină şi de levănţică.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 56, cf. NICA, L. VAM. 239. *Şi vara cu nopţile ei S-a dus şi cîmpu-i veştejit — Te-am aşteptat pe lîngă tei, Tu n-ai venit!* BACOVIA, O. 165. *Frunzele teilor mureau anemiate, de ceară.* C. PETRESCU, C. V. 364. *Şi tot visînd la vremea cînd înfloriră teii..., Să desluşesc cum piere trecutul, an cu an.* PILLAT, P. 68. *Sufletul meu sună... Ca teiul ce trosneşte cînd crengile se rup.* CĂLINESCU, L. L. 148. *Erau limpezile şi liniştitele seri provinciale, străbătute... de adierile muzicilor militare şi mirosmele de salcîmi şi de tei.* VINEA, L. I, 105. *Vino în strada cu tei ruginii, Pasul hoinar să ne poarte.* FRUNZĂ, Z. 71. *Ascunsă sub coroanele de tei, Bisericuţa stă de-o veşnicie.* HOREA, C. 96. *Am descoperit un tei minunat. Şi, sub el, o bancă.* T iunie 1964, 15. *Să-ţi dau... Miere de floare de tei, De-i gusta-o, să tot cei-* ALECSANDRI, P. P. 51, cf. H II 11. *Foaie verde crăci de tei, Macovei s-a dus la mei.* TEODORESCU, P. P. 592. *Bate-mă, Doamne, să pei Într-o grădină cu tei.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 383. *Zama de floare de tei... cum şi laptele fierbinte e bun de tusă.* ŞEZ. III, 13. *Frunză verde tei chitat, Multe mîndra a cercat Şi de dor tot n-a scăpat!* HODOŞ, P. P. 168, cf. com. LIUBA, ŞEZ. XIII, 203, ib. XV, 132, ALR I 1 924. *Să-mi mai dai cioarecii tăi, Ca să-ţi dau şalvarii mei, Verzui ca foaia de tei, De nu trece glonţ prin ei.* BALADE, II, 276. *Teiule foaie rotundă, Lasă-mă la a ta umbră.* FOLC. TRANSILV. II, 37. ◇ Compus: (regional) **teiul-lupului** = tulichină *(Daphne mezereum)*. BORZA, D. 57. ✦ P. ext. (Regional) Flori de tei **(1)** şi băutura (ceaiul) preparată din ele. *Am cumpărat un pachet de tei.* MAT. DIALECT. I, 195. *Dimineaţa le dau copiilor cîte un tei.* ib.

2. S. n. (La sg. cu sens colectiv) Fibră din scoarţă de tei **(1)**, folosită la legat şi la fabricat sfori, frînghii, rogojini; sfoară sau frînghie făcută din această fibră. *Făcea şi cinii la poduri, de in şi de tei, pentru legături.* HERODOT (1645), 369. *Să-mbrăca ca-ntr-un stan de cămaşă şi să-ncingea cu un tei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 9r/1. *Acelui vrăjitor bobii nu-i prea umblă şi teiele ti sînt cam împletticite.* CANTEMIR, IST. 358, cf. LB, POLIZU. *Căruţa lui, deşi era ferecată cu teie, cu curmeie, însă era o căruţă bună.* CREANGĂ, A. 106. *Le jupoaie pieile picioarelor de la copite în sus şi le leagă cu tei, ceva mai sus de genuchi.* ISPIRESCU, L. 249, cf. MARIAN, Î. 244, DDRF. *Comandantul Onofrei, Cel cu pletele-ncurcate Şi cu straiu-ncins cu tei..., Se zbătea ca-n ceasul morţii.* COŞBUC, P. I, 328, cf. BARCIANU, ALEXI, W., NOM. MIN. I, 21, H XVIII 173. *Tăiat-au nouă teie.* GR. S. VI, 77. *N-aveau altă avere decît... o funie de tei.* ŞEZ. III, 95. *Un gard făcut de stuh legat unul de altul cu tei.* ib. IV, 116, cf. ALR I 1 116/5, ib. 1 870/614. *Mai slăbeşte din tei, Să-ţi dau o mie de lei.* BALADE, II, 282, cf. ZANNE, P. III, 139. *Boierul e tot boier, măcar de-ar fi încins cu tei.* ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 49. *Funia de tei, cu vremea marmurile despică*, se zice pentru a arăta că răbdarea învinge totul. ZANNE, P. I, 57. *Nu fiecare bordei are splină de tei* (= nu trebuie să judeci după aparenţe). id. ib. III, 29. *Nu-i tei-belei, ci-i belei-tei*, se spune despre două lucruri sau două fiinţe la fel. *Vorba ceea: nu-i Tanda şi-i Manda, nu-i tei-belei, ci-i belei-tei.* CREANGĂ, A. 108. *Teie-ntinse, gheme strînse* (Bostanul). GOROVEI, C. 27. *Am un car cu teie, Teie Şi curmeie În patru răsteie* (Oaia). PAMFILE, C. 27. ◇ Expr. **A lega două în tei** = a reuşi să adune ceva avere. *Cu ce are soră-mea Evanghelina, cu ce are Alviţă, au să fie în stare să lege două în tei.* STANCU, D. 171. *Nu fac casă, nici bordei Şi nu mai leg două-n tei.* TEODORESCU, P. P. 273, cf. ZANNE, P. V, 621. (Cu parafrazarea expresiei) *Munceşti de te speteşti şi doi în tei te văd că nu poţi lega.* ISPIRESCU, L. 175. **A găsi** (sau **a lega**) **tei de curmei** = **a)** a găsi pretexte. Cf. DDRF. *A şi găsit tei de curmei pentru a lipsi de acasă.* GANE, N. II, 20. *Nunul cel mare nu prea vrea şi tot leagă teie de curmeie.* SEVASTOS, N. 317, cf. ZANNE, P. V, 620; **b)** a înşira vorbe fără rost. *Cuvinte căptuşite îngăima şi teie de curmeie lega.* CANTEMIR, IST. 225. *Leagă teie de curmeie pînă ce se văd ieşiţi din casă.* MARIAN, NU. 131, cf. ZANNE, P. II, 829; **c)** a o duce greu, a fi sărac. LEXIC REG. II, 32. **A nădi** (sau **a face**) **din tei curmei** = a face tot posibilul, a încerca toate mijloacele. Cf. BARONZI, L. 46, ZANNE, P. V, 620. (Adverbial) **A fi** (sau **a se face beat**) **tei** = a se îmbăta foarte tare, a fi beat turtă. Cf. CIAUŞANU, V. 203. *Cu-o ghioace de mei (păhăruţ) Mă făcui tei!* id. ib., cf. CHEST. VIII 109/12. **A fi pus** (sau **a juca**) **pe tei-belit** = a fi pus pe stricăciuni, pe rele. Cf. COMAN, GL., ZANNE, P. IV, 412. **Cui de tei** = lucru pe care nu poţi pune nici un temei, în care nu te poţi încrede. *Nădejde pe el ca pe un cui de tei.* PAMFILE, J. II, cf. ZANNE, P. V, 222. (Regional) **A se scurta teiele** = a fi vreme puţină, a fi zor, a nu mai prididi. MAT. DIALECT. I, 237. (Regional) **A mai lungi cuiva teiele** = a amîna executarea unui lucru; a păsui pe cineva. ib. (Regional) **A nu-l ţine** (pe cineva) **teiele** = a nu avea curaj, a nu-l da mîna, a nu-l ţine curelele. ib. (Regional) **A lega** (două lucruri sau fiinţe) **într-un tei** = a considera la fel de lipsite de valoare două lucruri sau fiinţe. *Să-i legi într-un tei, să-i dai pe Olteţ cînd vine mare.* ib. ✦ (Învechit) Pînză din fibre de tei **(1)**. *Să îmbracă cu tei tot trupul şi obrazul, fără numai ochii.* HERODOT (1645), 189. ✦ P. ext. Fir textil al unei plante. *Pentru a face rogojina trebuie a sparge papura în două şi a scoate mijlocul ei, teiul, din care se face urzeala.* I. IONESCU, M. 705. ✦ (Prin Olt.) Aţă la păstaia de fasole. Cf. LEXIC REG. II, 32, GL. OLT.

3. S. m. (Regional) Specie de strugure nedefinită mai îndeaproape (Viile — Adamclisi). Cf. H II 243.

— Pl.: *tei* şi **(2)** *teie*.

— Lat. **tilia.**

TEICĂ[1] s. f. **1.** Cutie de lemn, mobilă, în care cad grăuncele din coşul morii şi care, prin mişcări repetate, reglează căderea grăunţelor între pietrele morii; (regional) tigaie **(II 3)**, tigăiţă **(4)**, titirez **(I 3)**. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 152, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 185, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Vuietul pietrelor, bătaia teicilor, glasul oamenilor umpleau moara.* SADOVEANU, O. V, 530. *Morarul cel bătrîn... se dă după covată şi opreşte hadaragul şi teica.* id. ib. XIII, 828, cf. VICIU, GL. *Ş-o turnat în coş, Din coş în teică, Din teică-n pietri.* VASILIU, C. 178, cf. H I 140, 146, II 29, 319, IV 11, 56, X 6, 33, 60, 69, 261, 466, 506, 512, XI 312, XII 276, XIV 436. *Din coş grîul o căzut în teică.* ŞEZ. III, 243, cf. ib. V, 161, GRAIUL, I, 276, ALRM SN I h 117, A V 15, 33.

2. Jgheab (mic) din care beau sau mănîncă păsările de curte, porcii, vitele etc. DAMÉ, T. 62 bis. *În teici doar de mai erau cîţiva pumni de boabe.* SĂM. V, 70. *Se mai pune aghiazmă în teica cu apă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 15, PAMFILE, I. C. 30. *Dincolo, lîngă teuca de apă, sînt raţele; parcă-s totdeauna văduve, aşa-s de ursuze.* GÎRLEANU, L. 10. *Gioiana, în loc să bea apă ca alte dăţi, acu, dimpotrivă, părea că se fereşte de teică.* HOGAŞ, H. 22. *Zărul rămas în căldare după stîngerea urdei... se pune în teică şi se dă cîinilor să-l mănînce.* DIACONU, P. 32, cf. CV 1949, nr. 7, 33, ALR I 691, ALR SN II h 330, ALRM SN I h 216, LEXIC REG. 23. ◇ Expr. **A face pe cineva teică de porci** = a insulta pe cineva

cu vorbe grele, a face pe cineva albic de porci. Cf. PAMFILE, J. II, 169. **A duce** (sau **a trage**) **pe cineva cu nasul la teică** v. n a s[1].

3. (Regional) Covată de la piuă. ALR II 6 474/182, 192, 605.

4. (Regional) Jgheab în care se strivesc strugurii (Covasna). Cf. ALR II 6 129/192.

5. (Prin Mold.) Mic vas de lemn, legat de o prăjină, cu care se scoate apă dintr-un puț. Cf. CADE, ALR I 792/528.

6. (Regional) Blidar. Cf. ȘEZ. VII, 188, com. din LUPȘA — ABRUD, ALR II 3 960/325.

— Pl.: *teici*. — Și: (regional) **téucă, técă** (com. din LUPȘA — ABRUD) s. f.

— Cf. t ă u[4].

TÉICĂ[2] s. f. (Prin Ban.) Mătușă. Cf. CADE.
— Pl.: *teici*.
— De la **tetă**.

TÉICĂ[3] s. f. v. **tecă[1]**.

TEICÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui t e i c ă[1].

1. Cf. t e i c ă[1] **(1)**. *Cucoșu Mătură coșu, Puicuța Mătură teicuța.* I. CR. III, 307.

2. (Regional) Cf. t e i c ă[1] **(5)**. *S-a oprit la o fîntînă, a scos apă c-o teicuță înfiptă într-o prăjină ș-a băut.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. CADE, ALR II 6 739/192.
— Pl.: *teicuțe*.
— **Teică[1]** + suf. *-uță*.

TEIÉR[1] s. n. Prăjină lungă de care sînt legate curmeie de tei, folosită pentru a speria peștii de pe fundul apei și a-i goni spre plasele de pescuit. Cf. ANTIPA, P. 108, DL, DM, DEX, ALR I 1 924/298, 355.
— Pl.: *teiere*.
— **Tei** + suf. *-ar*.

TEIÉR[2] s. n. v. **taier**.

TEÍNĂ s. f. Alcaloid cristalizat, cu gust amărui, extras din frunzele de ceai și întrebuințat în medicină ca stimulent al sistemului nervos central și al inimii sau ca diuretic. Cf. BIANU, D. S., MACAROVICI, CH. 610, M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **théine**.

TEIÓS, -OÁSĂ adj., s. m. (Regional) **1.** Adj. Tare și fibros, ațos; aspru la pipăit. *Vîrful sau capul lor* [al rimelor] *fiind teios, mai aspru, ar fi mai puțin preferat decît coada.* ATILA, P. 59, cf. H XVIII 295. *Tată, uite ce lemn teios, bun ar mai fi de butuci de roată!* RETEGANUL, ap. CADE, cf. ȘEZ. V, 162, CHEST. V/95, A V 14. ✦ (Despre persoane) Vînjos. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II/I h 86/130.

2. S. m. Numele unei varietăți de struguri. Cf. JIPESCU, O. 54, DDRF, CADE.
— Pronunțat: *te-ios*. — Pl.: *teioși, -oase*.
— **Tei** + suf. *-os*.

TEÍSM[1] s. n. Concepție filozofică religioasă care afirmă existența lui Dumnezeu ca ființă supranaturală, rațională, creatoare și conducătoare a lumii. Cf. NEGULICI, POLIZU, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *S-a crezut că se pot găsi în scrisul lui urme de misticism, de teism.* V. ROM. mai 1960, 72, cf. M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **théisme**.

TEÍSM[2] s. n. (Med.) Intoxicație survenită în urma abuzului de ceai Cf. D. MED., DEX.
— Din. fr. **théisme**.

TEÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al teismului[1]. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. 141, NEGULICI, POLIZU, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU. *Mai întîi, aci naște aceeași întrebare pe care o fac ateiștii teiștilor: „Dacă nu e D-zeu, zic teiștii, atunci, cine a făcut lumea?" „Dacă D-zeu a făcut-o", răspund ateiștii prin altă întrebare, „apoi pe D-zeu cine l-a făcut?"* GHEREA, ST. CR. I, 55, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Barkely este un idealist nominalist, un spiritualist voluntarist și un teist.* VIANU, M. 42, cf. id. P. 170, DEX.

2. Adj. Care ține de teism[1], privitor la teism[1]. Cf. DN[2].
— Pl.: *teiști, -ste*.
— Din fr. **théiste**.

TEÍȘ[1] s. n. **1.** (Cu sens colectiv) Pădure (mică) de tei. Cf. COSTINESCU, DDRF, D. BOGDAN, GL., com. MARIAN.

2. (Regional) Varietate de struguri (Măstăcani — Galați). Cf. H III 305.
— Pl.: *teișuri*.
— **Tei** + suf. *-iș*.

TEÍȘ[2] s. n. v. **tăiș**.

TEIȘÓR s. m. **1.** Diminutiv al lui t e i; teiuleț. *Otrăvitorul șerpe, Văzînd p-un teișor O matcă de albine, Ca un lingușitor Începe să ți spuie.* NEGRUZZI, S. II, 293. *Frunzuliță izmă creață, Bujoru, teișoru.* JIPESCU, O. 91. *Un teișor crescut sub deal.* VLAHUȚĂ, D. 53, cf. CADE. *Cucoanele se serveau de floarea de teișor spre a face apă pentru obraz.* ȘEZ. XV, 132. *Frunză verde teișor,... Am avut un puișor.* ib. XXIII, 70.

2. Numele mai multor plante din familia rozaceelor: **a)** arbust cu flori mari galbene-aurii, cultivat ca plantă ornamentală; trandafir-galben *(Kerria-japonica)*. Cf. TDRG, PANȚU, PL., DL, DM, BORZA, D. 93; **b)** (regional) aglică *(Filipendula vulgaris)*. Cf. DDRF, BRANDZA, D. 58, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 70, H III 243, 448, I. CR. III, 176, ȘEZ. XV, 145; **c)** (regional) cununiță *(Spiraea ulmifolia)*. Cf. BARCIANU, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 164; **d)** (regional) taulă[1] **(1a)** *(Spiraea crenata)*. BORZA, D. 164; **e)** (regional) crețușcă *(Filipendula ulmaria)*. id. ib. 70.

3. (Bot.; regional) Pristolnic[1] *(Abutilon theophrasti)*. Cf. BORZA, D. 9, M. D. ENC.

4. (Bot.; regional) Strașnic *(Asplenium trichomanes)*. BORZA, D. 26.

5. (Regional) Numele unei buruieni de baltă, avînd tulpina înaltă, cu ramuri și frunze mari. Cf. II I 235, III 496, XIV 416, XVI 146.
— Pronunțat: *te-i-*. — Pl.: *teișori*.
— **Tei** + suf. *-(i)șor*.

TEÍȚĂ s. f. (Bot.; prin Bucov.) Odogaci *(Saponaria officinalis)*. Cf. PANȚU, PL., CADE. ✧ C o m p u s: **teiță-roșie** = lipicioasă *(Viscaria vulgaris)*. Cf. PANȚU, PL., CADE.
— Pl.: *teițe*.
— **Tei** + suf. *-iță*.

TEIULÉȚ s. m. Teișor **(1)**. *Teiuleț cu foaia lată, Nici un vînt să nu te bată.* TEODORESCU, P. P. 353.
— Pronunțat: *te-iu-*. — Pl.: *teiuleți*.
— **Tei** + suf. *-uleț*.

TEIUȘÁ vb. I. R e f l. (Regional; despre tulpina plantelor) A deveni fibros, teios **(1)**. Cf. A V 14. *Cînd mai crește, secărica se teiușează, tuleul devine teios, nu-l mai poți mînca.* GLOSAR REG.
— Pronunțat: *te-iu-*. — Prez. ind.: *teiușez*.
— De la **teios**.

TEJAURÁREȘ s. m. v. **tezaurar**.

TEJGHEÁ s. f. **1.** Masă (într-un magazin) pe care vînzătorul își expune marfa și pe care servește pe cumpărători; p. r e s t r. sertarul acestei mese. *Avînd și teșghea cu luminările de ceară cari tot norodul, cîți merg la biserică, cu înlesnire găsesc de cumpără* (a. 1793). ap. ȘIO II$_1$, 358, cf. POLIZU, CIHAC, II, 620, LM.

A căzut de pe tejghea..., era pe margine. CARAGIALE, O. II, 38. *El se-ntoarse iar în prăvălie și puse hainele pe teșghea.* SLAVICI, N. II, 251. *Din tejghea făcînd tribună, legiune de coțcari, Pune-o talpă noroioasă pe popor.* MACEDONSKI, O. I, 95, cf. GHEREA, ST. CR. III, 23, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Hoții sparseră tejgheaua ca să fure banii.* ap. TDRG. *Trecu în odaia de alături, descuie și trase în afară „cișmegeaua" de la un soi de „teșghea" ce păstra acolo.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 546. *Intră în prăvălie, trage tejgheaua și numără cu zgomot banii.* PETICĂ, O. 226. *Numai eu, cu mîna mea, deschideam teșgheaua.* DELAVRANCEA, O. II, 341. *Băiatul care mătăia la teșghea se tîrăște alene în ușa prăvăliei, frecîndu-se la ochi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 57, cf. NICA, L. VAM. 239, CADE. *Circiumarul Busuioc, foarte curios din fire, își părăsi o clipă tejgheaua.* REBREANU, R. I, 138. *Se ridică de pe scaun, le ieși în cale de după tejghea și încercă să arate mai voios.* C. PETRESCU, R. DR. 296. *Ăsta ar fi bun de așa ceva! vorbește un domn bătrîn de dincolo de tijghea.* SAHIA, N. 99. *Fugeam ca niște nebuni pe ulița mare, deșteptînd pe negustorii aținuți în dosul tejghelelor, fugeam într-un tact regulat.* SADOVEANU, O. II, 519. *Așezîndu-mă lîngă tejgheaua pe care se vînd cărțile mele.* CĂLINESCU, C. O. 135. *În prăvălia care nu avea decît un raft, o tejghea și o masă lungă la perete, Mitru, Damian și alți doi tabaci stăteau de vorbă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 134. *A rămas Finica la tejghea.* STANCU, D. 18. *În birt nu erau decît doi oameni: unul în fața tejghelei, celălalt în spatele ei.* V. ROM. octombrie 1954, 122. *Ezechil a apărut la horă, s-a oprit la tejgheaua lui Laboș, s-a îmbătat, apoi a jucat cu toate fetele.* T. POPOVICI, SE. 130. *Cocoșatul se duce la tejghea și se întoarce cu sticla plină.* V. ROM. ianuarie 1965, 49. *Proptit în tejghea, ceruse și al treilea rom.* ib. martie 1969, 42, cf. ALR I 702/898, 900, ALR SN IV h 1 019, ALRM SN II h 827, A VI 26.

2. Masa de lucru a unui meseriaș. *Croitorii se serveau de foarfecile cele mari de teșghea.* GHICA, ap. CADE, cf. DAMÉ, T. 114, PAMFILE, I. C. 122, ȘĂINEANU, D. U. *Pe tejghele rămăsese un rumeguș trandafiriu.* BARBU, Ș. N. 11, cf. H II 108, 118, 146, IV 280, X 539, XVI 22, 507, A V 15, 19.

3. (Regional) Scîndură pe care se pune cașul la fermentat (Saraiu — Hîrșova). CHEST. V 120/73. ✦ Vas de lemn în care se pune cașul la scurs. Cf. STOIAN, PĂST. 50. *Tejgaua ie patrată, din blăni de brad, fără capac.* GL. OLT.

4. (Regional) Lemn de care este prinsă broasca morii (Isbiceni — Corabia). Cf. ALR II 6 745/886.

5. (Regional; în forma *tizghea)* Jgheab în care se împreună șindrilele (Mătău — Cîmpulung). Cf. CHEST. II 240/69.

— Scris și: *teșghea.* — Pl.: *tejghele.* — Și: (regional) **tijgheá** (ALR I 702/900, ALR SN IV h 1 019), **tizgheá** (CHEST. II 240/69, ALR SN IV h 1 019) s. f.
— Din tc. **tezgâh.**

TEJGHELÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui tejghea **(1).** *Ia vezi, nea Cristache, întoarce-te ușurel la tejgheluța matale și lasă-ne în pace că ți-om plăti noi.* REBREANU, R. 112.

— Pl.: *tejgheluțe.*
— De la **tejghea.**

TEJGHEREÁ s. f. (Prin Dobr.) Roabă **(1).** ALR I 724/679, 690.

— Pl.: *tejghereli.*
— Etimologia necunoscută.

TEJGHETÁR s. m. **1.** Persoană care stă la tejghea **(1)** ca vînzător sau ca încasator. Cf. POLIZU. *Tejghetarul nostru.* CARAGIALE, O. VI, 36. *Nenea Cristache, fost teșghetar, fost birtaș.* DELAVRANCEA, S. 144, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 10, CONTEMP. 1949, nr. 158, 4/3. *Un astfel de fin era și Ghiță, tejghetarul lui Dobrovici, pe care căldărarul îl cununase de asemenea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 97.

2. (Învechit, rar) Meseriaș care lucrează la tejghea **(2).** *Să împarți fierul pe la toți meșterii herari, teșghetari, țigani și sîrbi* (a. 1794). ap. ȘIO II$_1$, 358.

— Scris și: *teșghetar.* — Pl.: *tejghetari.*
— Din tc. **tezgâhtar.**

TEJIÁC s. m. (Prin Olt.) Copac uscat, lipsit de coajă și de crengi; (regional) osiac. Cf. PLOPȘOR, V. O. 15.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TEJNÍȘ s. n. (Turcism învechit) Metaforă. *Acești istorici... au scris cu atîtea frumoase tejnișuri și istilehuri, sau metafore și idiotisme.* VĂCĂRESCUL, IST. 246.

— Pl.: *tejnișuri.* — Și: **teginít** (pronunțat *tegi-nit)* s. n. ODOBESCU, S. I, 313.
— Din tc. **teenis** „joc de cuvinte, calambur".

TEL s. n. **1.** (Învechit și regional) Fir de metal; sîrmă. *Teluri de fier cîntar 48 bani* (a. 1792). ap. ȘIO II$_1$, 353. *Un pod minunat..., spînzurat pe funii de tel (drot), acățate de două stînci asupra unei prăpăstii.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 176, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., CADE, H II 251. ✦ Sîrmă care susține și întărește forma unui corset. *Cu șinurile sugestiv împinse în sus de un corset cu teluri de criță, cum se purta pe vremuri.* HOGAȘ, H. 103.

2. (Popular) Fir de metal auriu sau argintiu din care se face beteala miresei; p. ext. beteală. *O sulița de fier tare s-o taie ca pe un tel.* PANN, E. II, 73/2, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., MARIAN, NU. 260. *Altu-i nalt și subțirel, Îmbrăcat într-un ilecel, Numai cu fir și cu tel.* BALADE, II, 26, cf. GL. OLT.

3. Coardă mică de metal la un instrument muzical. *Ți-a slujit, sărace, ție mititelul, Că mi să rupsese la tambură telul.* PANN, P. V. III, 136/30, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Telurile sînt subțiri... și acordate diferit.* ALEXANDRU, I. M. 128, cf. DEX.

4. Arc de sîrmă folosit la somiere, canapele, fotolii etc.; p. ext. spirală. *A pus mîna pe telul clopoțelului. A sunat.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. BARCIANU, CADE. *Acolo-i fotoliul strîmb și șchiop, bărbos de cîlț, cu telurile afară, care face „zang" cînd le așezi în el.* TEODOREANU, M. U. 196. *Săltînd ca pe teluri de oțel, copila trecu. pe dinaintea lui foarte aproape.* SADOVEANU, O X, 162, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

5. Instrument de sîrmă folosit în bucătărie pentru bătut ouăle, crema, frișca etc. Cf. DL, DM. *Se bat într-o oală, cu telul de albuș, ouăle întregi cu zahărul.* S. MARIN, C. B. 238, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *teluri.*
— Din tc. **tel.**

TELÁL s. m. **1.** (Învechit) Crainic; spec. persoană care făcea strigările la un mezat. *Au început a strigare telalii pe ulițe să se închiză tot omul în casă-și.* SIMION DASC., LET. I A, 48/30. *Să puie telal să strige la sultan-mezat* (a. 1770). URICARIUL, XVII, 94. *Acuma a strigat un telal cu pitac al agiei să se liniștească lumea* (a. 1801). IORGA, S. D. XII, 134. *Au poruncit să strige telari pe ulițî să stringă norodul să vază.* DIONISIE, C. 197, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 101. *Acestea vorbea și chibzuia tarafurile boierești, iar mijlocitorii, sau mai bine-zis telalii, pristavii lui vodă, se preumbla printre dînșii.* ZILOT, CRON. 73. *Am poruncit starostii de negustători ca îndată să publicariească cu telali într-adins prin toate ulițele politiii* (a. 1825). DOC. EC. 343. *Se va rîndui pe lîngă fieșcare judecătorie cîte un telal pentru strigarea mezaturilor.* CR (1831), 294^1/14. *Sînt patruzeci de ani de cînd sînt telal.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 424, cf. POLIZU. *Telalul strigă îndată: zece galbeni.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. LM, OLLĂNESCU, H.A.P. 54, BARCIANU, I. BRĂESCU, M. 72, ȘĂINEANU, D. U.

2. Negustor ambulant (de haine vechi); (regional) obielar, rîzar **(1)**, rufar, tandăl. *Telalii, cărora aceasta le este hrana cu haine gata dale de obşte, să se ţie numai de acel aliş-veriş al mezatului, iară să nu croiască, nici să coasă din bucată* (a. 1793). ap. ŞIO II$_1$, 354. *Telalii care vînd haine vechi şi purtate* (a. 1795). id. ib., cf. N. A. BOGDAN, C. M. 101, I. IONESCU, D. 78. *Merge la telal îndată, se-mbracă.* PANN, ap. CADE. *Precupeţ, vînzător de mărunţişuri, samsar, citeodată şi mai rău poate, telal de straie vechi..., toate le încercase.* CARAGIALE, O. I, 283, cf. GHEREA, ST. CR. II, 135, DDRF, ALEXI, W., TDRG, NOM. PROF. I, 61, CADE, DEX. *Stăpînul vinde şi telalul nu se îndură să-l dea,* se spune despre un om zgîrcit. PANN, P. V. III, 81/7, cf. ZANNE, P. IV, 632. ◇ Fig. *Venali misiţi de ţară, telali de conştiinţe, Boieri cu sînge putred şi inimile-n pungă.* V. ROM. martie 1956, 115.

— Pl.: *telali.* — Şi: (învechit) **telár** s. m.
— Din tc. **tellâl.**

TELÁL-BAŞ s. m. v. **telal-başa.**

TELÁL-BAŞÀ s. m. (Învechit) Şef, conducător al telalilor. *L-au făcut telalbaş asupra telalilor din Bucureşti* (a. 1784). ap. ŞIO II$_1$, 354. *Să puie pe telal-başa ca să-l strige tot locul la mezat* (a. 1799). URICARIUL, X, 108. *Cum se poate, cucoană, că dumneata mă trimeţi să-ţi cumpăr tot lucruri nouă cînd ai trebuinţă de cumpărat ceva? D-ta, femeia unui telalbaşa!* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 423. *Am dat lui telal-başa lei 1 500.* FILIMON, O. I, 238, cf. ŞIO II$_1$, 354, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE.

— Scris şi: *telalbaşa.* — Şi: **telál-baş, talál-başà** (SOB. HRIS. 51) s. m.
— Din tc. **tellâlbaşı.**

TELALÍC s. n. v. **telalîc.**

TELALÎC s. n. (Învechit) **1.** Îndetelnicirea telalului. V. samsarlîc. *Să nu-l îngăduiască a face telalîc* (a. 1754). ap. ŞIO II$_1$, 354. *S-au dat prin Tudurache... pentru velniţă, pentru telalîc* (a. 1823—1824). IORGA, S. D. V, 263, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Vechi îndeletniciri... telalîcul... şi zaraftcul.* N. A. BOGDAN, C. M. 180, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. ✦ (Rar) Beneficiul telalului. *Aţi plătit puţin telalîc pîn acum.* I. NEGRUZZI, S. III, 186.

2. Marfa telalului. Cf. ŞIO II$_1$, 354, ŞĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *telalîcuri.* — Şi: **telalíc** s. n.
— Din tc. **tellâllık.**

TELÁR[1] s. m. (Învechit, rar) Persoană care face teluri (ALEXI, W.); p. ext. negustor de teluri. Cf. LM.

— Pl.: *telari.*
— **Tel** + suf. *-ar.*

TELÁR[2] s. m. v. **telal.**

TELATÍN s. n. v. **teletin.**

TELĂLĂU subst. v. **teleleu.**

TELĂLÍE s. f. (Învechit) Locul în care telalul îşi practică meseria. *Îndată mă duc la telălie.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 424.

— Şi: **telélie** s. f. POLIZU.
— **Telal** + suf. *-ie.*

TELĂLÍŢĂ s. f. (Învechit şi regional) **1.** Femeie care face comerţ ambulant (cu haine vechi). V. teleloaică. *Auzi telăliţa cum îşi laudă marfa?* ALECSANDRI, T. 342, cf. DDRF, ŞIO II$_1$, 354, TDRG.

2. Femeie care mijloceşte diferite afaceri; mijlocitoare **(2)**; (învechit) teleloaică **(2)**. *Se chibzuise el că un fecior singur nu ajunge şi chemase pe telelită să-i aducă încă unul.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 57, cf. SCRIBAN, D.

3. Femeie de moravuri uşoare, teleleică[2] **(2)**. Cf. DDRF, DR. IV, 766.

— Pl.: *telăliţe.* — Şi: (regional) **telelíţă** s. f.
— **Telal** + suf. *-iţă.*

TELBEÁ s. f. v. **telvea.**

TELCI s. n. v. **terci.**

TELCIÓS, -OÁSĂ adj. v. **tercios.**

TELCUÍ vb. IV v. **tileui.**

TELCURŞÚM s. n. (Turcism învechit) Glonţ de plumb. *Îndată îl răstoarnă cu un telcurşum pe loc.* BELDIMAN, E. 78/30.

— Pl.: ?
— Din tc. **telkurşum.**

TÉLE- Element de compunere: **a)** înseamnă „departe", „la distanţă" şi serveşte la formarea unor cuvinte ca: telebusolă, teledirijare. Cf. DM, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 195, DEX; **b)** înseamnă „de televiziune", „a televiziunii", „pentru televiziune" şi serveşte la formarea unor cuvinte ca: telejurnal, telespectator. Cf. L. ROM. 1970, 142, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 195, DEX.

— Din fr. **télé-** şi izolat, prin analiză, din **televiziune.**

TELEÁC s. n. v. **telechl.**

TELEÁGĂ s. f. **1.** Căruţă mică, de obicei cu două roţi, care serveşte la transportul persoanelor sau al unor poveri uşoare; teleguţă **(1)**. Cf. PSALT. 154. *Aibă ei nediajde pre cai, pre teleage.* DOSOFTEI, PS. 6/13, cf. ANON. CAR., ŞINCAI, HR. I, 287 bis/11, POLIZU. *Spre ei înainta O teleagă sprintioară.* ALECSANDRI, P. I, 106, cf. COSTINESCU, LM. *Dar plug, grapă, teleagă, sanie... nici că se aflau la casa acestui om nesocotit.* CREANGĂ, P. 38. *Ghiţă punea calul la teleagă şi bătrîna se ducea la biserică.* SLAVICI, N. II, 52, cf. DDRF. *Noaptea-n teleaga cu roibi alerga-ntunecată prin ceruri.* COŞBUC, AE. 100, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Am mers cu teleaga pînă la staţia cea mai apropiată.* DUNĂREANU, CH. 60. *Dezlegăm noi caii de la teleaga lor.* MURNU, O. 52, cf. TDRG. *Se spune că soarele merge-n telega lui trasă de 9 cai.* PAMFILE, CER. 31, cf. CADE. *Doi oameni străini coborîră dintr-o teleagă la marginea satului.* SADOVEANU, O. I, 681. *Curăţa zăpada la cimitir şi ducea o teleagă de paie.* STANCU, D. 29. *Ce videa şi ce nu credea? O teleagă zugrăvită, Pe dinuntru poleită.* ALECSANDRI, P. P. 154, cf. H XVIII 142, VAIDA, com. din TEREBEŞTI — CAREI, ALR SN II **h** 354, ALRM SN I **h** 237. *Să-şi facă din car teleagă, Ca să vie mai degrabă.* FOLC. TRANSILV. II, 55, cf. ZANNE, P. V, 124. *Nici în car, nici în teleagă,* se spune despre cineva care nu e mulţumit în nici un fel. Cf. SCRIBAN, D. ✦ Carul fără loitre şi leuci (uneori prelungit) folosit, de obicei, la transportul lemnelor. Cf. CREANGĂ, GL., ŞĂINEANU, D. U. *Să mă taie lemn' întregi, Să mă puie pă tilegi.* T. PAPAHAGI, M. 32, cf. A I 17. ✦ (Învechit şi regional) Roabă. LB.

2. Ansamblul celor două roţi pe care se reazemă grindeiul plugului; teleguţă **(2)**. Cf. PAMFILE, I. C. 150, CADE, ŢIPLEA, P. P. 117, BUD, P. P. 46, ALR I 893/61, 186, 194, 298, 305, 320, 339, 341, 343, 345, 361, 363, 370, 700. *Cîntă puiul cucului, Pe coarnele plugului Şi mierla de pe teleagă Tot strigă la boi să tragă.* ANT. LIT. POP. I, 76, cf. A I 21, 22, 31, 35. *Cîntă cucul sus pe creangă Şi voinicul pe teleagă Şi strigă la boi să meargă.* FOLC. MOLD. II, 598.

3. Compus: (regional) **tileaga-cu-doi-boi** = ursamică. Cf. CL 1968, 322, ALR II 2 458/284.

— Pl.: *telegi* şi (învechit) *teleage.* — Şi: **tileágă, telégă, telígă** (TDRG, SCRIBAN, D., H I 40, ALR I 893/186, ALR SN II **h** 354/47), **tilígă** (H XVIII 142, ALR SN II h 354/53, MAT. DIALECT. I, 269), **tiágă** (A I 12) s. f.
— Din v. sl. ***teležga*** (slavonul **тєлѣга**).

TELEÁNCĂ s. f. v. **tilincă.**

TELEÁP interj. (Repetat) Cuvînt care imită zgomotul produs de pași. *Și odată pornesc ei, teleap, teleap, teleap.* CREANGĂ, P. 251, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Gligănul acela descult și ticălos care umblă teleap-teleap pe uliți și sună dintr-o talancă.* SADOVEANU, O. XI, 491, cf. SCRIBAN, D. *Ia-ți traista în spate și teleap, teleap, hai, hai ți ajunge pînă-n sară.* Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI. *Venea băciuind anevoie, cu pași mari, prin noroiul pînă la genunchi: talap-talap!* UDRESCU, GL.

— Și: **talép** interj.

— Onomatopee.

TELEÁST s. m. Telecineast. Cf. L. ROM. 1974, 195, CONTEMP. 1975, nr. 31, 9/5, DN³.

— Pl.: *teleaști.*

— Din fr. **téléaste.**

TELEÁȘCĂ s. f. (Prin Munt.) Căruță mică; teleagă (1). Cf. SCRIBAN, D., UDRESCU, GL.

— Pl.: *telești.*

— Din rus. **телѣжка.**

TELEAUTOGRÁF s. n. Instalație cu ajutorul căreia mișcările unui creion condus cu mîna în punctul de emisiune se transmit fidel prin mijloace de telecomunicație unei unelte înregistratoare aflate în punctul de recepție. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *teleautografe.*

— Din fr. **téléautographe,** germ. **Teleautograph.**

TELEBUSÓLĂ s. f. Busolă ale cărei indicații sînt transmise de la distanță la instrumentele indicatoare de la bordul unui avion. DL, DM, DN², L. ROM. 1970, 143, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 77, DEX.

— Pl.: *telebusole.*

— **Tele-** + **busolă.**

TELÉC s. n. v. **telechi.**

TELECABÍNĂ s. f. Cabină pentru transportul de persoane cu ajutorul unei instalații de teleferic. *Prin intrarea în funcțiune a telecabinei din masivul Făgăraș se creează condiții și mai bune pentru accesul turiștilor,* SCÎNTEIA, 1976, nr. 10 636.

— Pl.: *telecabine.*

— Din fr. **télécabine,** it. **telecabina.**

TELECHÉNI s. n. v. **telechim.**

TELÉCHI s. n. (Prin Transilv.) Bucată de pămînt cultivat, proprietate, moșie[1] (1). *A dat telecul său... pe sama besericii* (a. 1776). IORGA, S. D. XVII, 185, cf. ALEXI, W., VAIDA, ARH. FOLK. I, 47, ib. V, 141, 174, VI, 300. ✦ Loc de casă. Com. din MARAMUREȘ, cf. PAȘCA, GL. ✦ Grădină. Cf. BL IV, 136, CV 1950, nr. 11—12, 39, COMAN, GL., ALR II/I h 236/310, A I 17, 22, 35, TEAHA, C. N. 271.

— Pl.: *telechiuri.* — Și: **teléc, teléci** (ARH. FOLK. VI, 214), **tăléchi** (TEAHA, C. N. 271), **taléci** (CV 1950, nr. 11—12, 39, COMAN, GL.), **telcáe** (LEXIC REG. 72, pl. *telcace*), **tălcáe** (ALR II/I h 236/310) s. n.

— Din magh. **telek.**

TELECHÍM s. n. (Prin Transilv.) Carte funciară. Cf. ALR SN I h 148.

— Pl.: *telechimuri.* — Și: **telechéni** (ALR SN I h 148/316), **telecúm** (ib. h 148/310), **telechínv** (VAIDA), **talchím** (ALR SN I h 148/362) s. n.

— Din magh. **telekkönyv.**

TELECHÍNV s. n., v. **telechim.**

TELÉCI s. n. v. **telechi.**

TELECINEÁST s. m. Specialist în realizarea filmelor pentru televiziune; teleast. M. D. ENC. ✦ Autor de scenarii pentru televiziune. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telecineaști.*

— Din fr. **télécinéaste.**

TELECINEMATOGRÁF s. n. Aparat care transmite un film cinematografic prin procedee de televiziune. Cf. ENC. TEHN. I, 48, DL, DM, DN², DEX.

— Pl.: *telecinematografe.*

— Din fr. **télécinématographe.**

TELECOMANDÁT, -Ă adj. Care se execută prin telecomandă. Cf. DN².

— Pl.: *telecomandați, -te.*

— **Teleco-** + **comandat.**

TELECOMÁNDĂ s. f. Transmitere la distanță a unei comenzi prin mijloace de telecomunicație; totalitatea mijloacelor tehnice prin care se efectuează o astfel de transmitere. Cf. DL, DM, DN². *Aveți aici harta amănunțită a postului de telecomandă, modul de funcționare, sistemul de apărare.* BARBU, Ș. N. II, 52, cf. L. ROM. 1965, 407, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telecomenzi.*

— Din fr. **télécommande.**

TELECOMUNICÁȚIE s. f. Transmitere la distanță a unor semnale corespunzînd unor sunete, semne sau imagini prin telefonie, telegrafie, televiziune, telecomandă, semnalizare optică etc. *Îngrijirea liniilor și instalațiilor de telecomunicație.* COD. PEN. R.P.R. 408. *Lista poate fi continuată cu tehnicienii filaturilor și țesătoriilor..., ai comunicațiilor și ai telecomunicațiilor.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 10/3, cf. L. ROM. 1965, 408, DN², M. D. ENC., DEX. ✦ Legătura dintre două puncte între care se realizează telecomunicația. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telecomunicații.*

— Din fr. **télécommunication.**

TELECÚM s. n. v. **telechim.**

TELEDIRIJÁRE s. f. Conducere la distanță. *Teledirijarea automată a traficului feroviar cuprinde sectoare de linie de 200—300 km.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 057, cf. L. ROM. 1970, 142.

— **Tele-** + **dirijare.**

TELEFÉRIC s. n. Funicular amenajat pentru transportul de persoane. *Un grup de excursioniști se îndreaptă spre sala de îmbarcare a telefericului electric din poiană.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 869.

— Pl.: *teleferice.*

— Din fr. **téléphérique.**

TELEFÍLM s. n. Film realizat pentru televiziune. Cf. L. ROM. 1974, 195, DEX.

— Pl.: *telefilme.*

— Din fr. **téléfilm.**

TELEFÓN s. n. **1.** Aparat prevăzut cu un transmițător și un receptor și care, legat de o instalație centrală, permite convorbiri la distanță. *Aparatul inventat de către Gray și care a fost numit telefon se compune din trei părți.* F (1875), 123, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Halo! șase douăzeci și unu? — Vă rog închideți telefonul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 62. *Domnu locotenent, vă cheamă la telefon.* C. PETRESCU, Î. II, 15. *S'sesc curieri, zbirnîie telefonul.* I. BOTEZ, B. I, 30. *Cînd au început a zbîrnîi telefoanele cu felicitări și cu întrebări, Eleftérescu a rămas năucit.* POPA, V. 204. *În camera de gardă a salvării zbîrnîie telefonul,* BOGZA, A. Î. 217. *A înnodat firul rupt al telefonului,* STANCU, D. 150. *S-a repezit la telefon și a cerut să-i dea Bucureștiul.* VS ROM. martie 1954, 212. *Caută pe măsuța lui telefonul. Dar aparatul lipsea.* VINEA, L. I, 69. *Se aude soneria unui telefon interior.* H. LOVINESCU, T. 271. *Se uită din cînd în cînd la telefon, îngrijorat că*

nu ne vine nici o veste. V. ROM. octombrie 1964, 4. *N-ar mai necesita nici cunoașterea adresei, nici număr de telefon.* CONTEMP. 1966, 1/7, cf. ȘEZ. XIV, 134. ◇ *Telefon automat* = aparat telefonic la care legarea abonatului chemător cu cel chemat se face automat, pe baza semnalelor de comandă date direct de abonatul chemător. ✦ (Rar) Receptorul de la telefon. *Pune telefonul în furcă și se așază pe un scaun.* H. LOVINESCU, T. 314. ✦ Chemare telefonică; convorbire telefonică. *Tocmai primii un telefon.* ARGHEZI, S. XI, 46. *Primul telefon anunță incendiul.* BOGZA, A. Î. 26. *Aștept un telefon din provincie.* VINEA, L. I, 295. *N-a fost nici un telefon din provincie pentru mine?* BARANGA, I. 161. *Aștept telefonul tău.* V. ROM. martie 1971, 12. ◇ Expr. **A da** (sau **a primi**) **un telefon** = a transmite (sau a primi) un mesaj prin telefon. *Nu uita, dă-mi un telefon, și trimite-mi băiatul.* C. PETRESCU, C. V. 110. ✦ Numărul pe care îl poartă instalația unui abonat. *N-aveți decît să-mi telefonați, telefonul meu e indicat aici.* VINEA, L. I, 68. ◇ *Carte de telefon* = carte cuprinzînd numerele de telefon **(1)** ale abonaților dintr-un oraș, dintr-un județ etc. *Reia cartea de telefon, o răsfoiește.* H. LOVINESCU, T. 395.

2. Ansamblul instalațiilor electrice legate prin conductoare, cu ajutorul cărora se poate vorbi la distanță. *De-a lungul șoselei, sîrmele telefonului se încărcaseră de ciorchini albi.* C. PETRESCU, S. 200. ✦ (La pl.) Centrală telefonică. *Acum să știi că nici omul de la telefoane nu mai vine.* SEBASTIAN, J. 27.

3. Telefonie. Cf. DEX.

— Pl.: *telefoane.* — Și: (regional) **telifón** (CIAUȘANU, V. 204, ALR II 2 589/531, 784, 886, 899, FOLC. MOLD. II, 56), **tilifón** (L. ROM. 1966, 279, CIAUȘANU, V. 204, ALR I 1 184/896, ALR II 2 589), **talifón** (CIAUȘANU, V. 204, A III 12, ALR II 2 589/95, 310, 352), **tălefón** (îb. 2 589/76, 102, 279, 284, 349, 362), **tălifón** (îb. 2 589/2, 27, 29, 36, 53, A III 2, 18), **tălăfón** (ALR II 2 589/574) s. n.

— Din fr. **téléphone**, germ. **Telefon.**

TELEFONÁ vb. I. Tranz. și intranz. A comunica prin intermediul telefonului **(1, 2)**; a da un telefon. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *I-am telefonat Anișoarei că iau masa la ei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 188. *Voi telefona doctorului... și-i voi cere sfatul pentru cazul dumneavoastră.* ARGHEZI, C. J. 188. *Telefonase că nu vine, fiind reținută de o prietenă.* CĂLINESCU, B. I. 92. *În clipa asta am telefonat la teatru.* V. ROM. iunie 1954, 100. *N-aveți decît să-mi telefonați.* VINEA, L. I, 68. *Mă pregăteam să-ți telefonez.* T mai 1961, 52. *El să-i telefoneze la o anumită oră.* V. ROM. octombrie 1970, 41. ◇ Refl. impers. *Probabil i se telefonase de la contrainformații și m-a așteptat.* îb. februarie 1971, 30.

— Prez. ind.: *telefonez.* — Și: (regional) **telefoní** vb. IV. O. BÎRLEA, A. P. I, 373.

— Din fr. **téléphoner.**

TELEFONÍ vb. IV v. **telefona.**

TELEFÓNIC, -Ă adj. Care aparține telefonului **(1, 2)**, privitor la telefon, de telefon. Cf. DDRF, BARCIANU. *Se conturase vag intrarea adăpostului, masa improvizată,... aparatul telefonic în perete.* REBREANU, P. S. 60, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Sînt în cartea telefonică optzeci de doctori, pe care îi cheamă Popescu.* ARGHEZI, C. J. 188. *O masă, o instalație telefonică primitivă.* H. LOVINESCU, T. 388. ◇ *Receptor telefonic* v. receptor. ✦ (Despre convorbiri, mesaje, legături etc.) Care se face prin telefon, transmis prin telefon. *Te pun în legătură telefonică cu domnul prim-procuror sau chiar cu domnul ministru.* STANCU, R. A. IV, 212. *Cu prilejul convorbirii lor telefonice, a uitat să-i spună ora ședinței.* V. ROM. mai 1954, 13. *A fost o scurtă convorbire telefonică.* VINEA, L. I, 112. *Am așteptat legătura telefonică un veac.* T august 1964, 62. *Pentru ca legăturile telefonice să satisfacă cerințele solicitanților, zi și noapte o armată de telefoniste și specialiști depune o muncă intensă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894. *Se putea întîmpla ca cineva să facă vreo comandă telefonică.* V. ROM. iunie 1970, 40. ◇ *Aviz telefonic* = aviz prin care cineva este înștiințat că la o anumită oră va fi chemat la telefon pentru o convorbire interurbană. Cf. DEX. ◇ (Adverbial) *Îl consulta telefonic București — Paris pe Voronoff.* VINEA, L. I, 392. *Sînt ținut la curent telefonic din două în două ceasuri.* VORNIC, P. 111. *A comunicat telefonic că filmul său se vrea „o comedie satirică din mediul sătesc".* CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 515, 5/5. *Am ajuns la hotelul... unde eram anunțat telefonic.* V. ROM. mai 1969, 20.

— Pl.: *telefonici, -ce.*

— Din fr. **téléphonique.**

TELEFONÍE s. f. Telecomunicație care constă în transmiterea, de obicei bilaterală, a vorbirii prin semnale intermediare între două puncte determinate; telefon **(3)**. Cf. LTR², DER. *Telefonia a făcut noi progrese pe drumul perfecționării și modernizării.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894, cf. M. D. ENC. ◇ Fig. [Creierul] *e un instrument practic precis pentru vehicularea și organizarea necesității, ceea ce constituie o admirabilă telefonie.* ARGHEZI, S. IX, 64. ◇ *Telefonie pe fire* = telefonie în care semnalele intermediare sînt transmise prin intermediul liniilor telefonice. LTR², M. D. ENC. *Telefonie fără fir* (sau, rar, *fără sîrmă*) = radiotelefonie. Cf. CADE. *Trăim în epoca telegrafiei și telefoniei fără sîrmă.* SADOVEANU, E. 62.

— Din fr. **téléphonie.**

TELEFONÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care stabilește legăturile necesare într-o centrală telefonică neautomată; persoană specializată în telefonie. Cf. BARCIANU. *Lămuririle mi le dădea telefonistul.* C. PETRESCU, S. 207, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Să trăiți, domnule maior, vesti telefonistul, domnul locotenent Cioroianu întreabă dacă poate să distrugă podul.* BRĂESCU, V. A. 104. *S-a certat cu telefonista de la centrală.* V. ROM. martie 1954, 212. *Telefoniștii n-au comunicat artileriei situația.* PAS, Z. III, 219. *Telefonista striga tare.* DEMETRIUS, A. 77. *Pentru ca legăturile telefonice să satisfacă cerințele solicitanților, zi și noapte, o armată de telefoniste și specialiști depune o muncă intensă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894.

— Pl.: *telefoniști, -ste.*

— Din fr. **téléphoniste.**

TELEFONOMETRÍE s. f. Operație de determinare a calităților aparatelor telefonice și a legăturilor telefonice, la emisiune și la recepție, prin compararea cu calitățile anumitor instalații de referință. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **téléphonométrie.**

TELEFOTOGRAFIÁ vb. I. Tranz. A efectua o telefotografie. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-fi-a.* — Prez. ind.: *telefotografiez.*

— Din fr. **téléphotographier.**

TELEFOTOGRAFÍE s. f. **1.** Telecomunicație care constă în transmiterea pe cale electrică, de la distanță, a unor imagini statice; fototelegrafie. Cf. CADE, LTR², DER, M. D. ENC.

2. Tehnica de a fotografia de la mare distanță, cu ajutorul teleobiectivului; fotografie obținută pe această cale. Cf. LTR², DL, DM, DN².

— Pl.: *telefotografii.*

— Din fr. **téléphotographie.**

TELEFOTOGRAFIÉRE s. f. Faptul de a telefotografia. Cf. LTR², DEX.

— Pl.: *telefotografieri.*

— V. **telefotografia.**

TELEGÁR s. m., s. n. **1.** S. m. Cal tînăr, iute (folosit la trăsură). V. bidiviu. *Telegar* (a. 1534). D. BOGDAN, GL., cf. CUV. D. BĂTR. I, 209/3, ANON. CAR.

Crăpînd două perechi de telegari pînă la Galați (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 229/32. *Pentru bute și doi telegari ce se vînd cu 20 de galbeni* (a. 1785). IORGA, S. D. VIII, 11, *Am dat fiicei mele... un armasar, doi telegari* (a. 1787). URICARIUL, XV, 347, cf. DIONISIE, C. 166. *Podcaba... telegarilor și a carților.* GOLESCU, Ț. 78; cf. LB. *Va telegari și caleașcă, va mantale, pălării.* PR. DRAM. 103. *Erau încărcate pe telegari de munte.* ASACHI, S. L. II, 99, cf. POLIZU. *Un frumos landou de Viena venea înhămat de patru telegari.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Telegarii, aținți prin biciul gerului și prin clinchetul zurgălăilor, plecară ca niște zmei.* ALECSANDRI, O. P. 101, cf. LM, JIPESCU, O. 48. *Nu scapi cu căruța și telegarii de la ham.* GANE, N. II, 151. *Moșule, ia seama de ține bine telegarii ceia, să nu ieie vînt.* CREANGĂ, A. 127. *Telegarul voinicului era un zmeu de cal.* ISPIRESCU, L. 129. *I-ar da ealeți cu telegari, poștalioane cu opt cai bidivii.* DELAVRANCEA, S. 36, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Iute suindu-se-n car luă sclipitoarele hățuri, Și telegarii cei tari de copită.* MURNU, I. 96, cf. TDRG. *Am o căruță și doi telegari buni.* BUJOR, S. 98. *Vizitiul îndemna telegarii, bombănind.* REBREANU, R. II, 10. *Fuioare de aburi scoteau pe nări telegarii.* STANCU, D. 5. *Vin telegari cu scările-atîrnînd și bat pămîntu-n preajmă nechezînd.* ISANOS, Ț. L. 35, cf. MARIAN, S. R. I, 147. *Și iacă trăsura cu 12 telegari de lăsa foc pe nări.* ȘEZ. VI, 142, cf. GRAIUL, I, 43. *Telegari nu ți-am furat.* PĂSCULESCU, L. P. 220. *Iată, Un rădvan, că se arată, Tras de șase telegari Negri, ageri armăsari.* ANT. LIT. POP. I, 515, cf. BALADE, III, 15. (Adjectival) *2 cai telegari cu hamurile lor* (a. 1815). IORGA, S. D. VII, 45. ◇ Fig. *Credeam că am legat de mult la gard telegarii închipuirii tinerești.* GALACTION, O. 181. *Coborînd pe munte înfocatul Soare Își oprește-o clipă încă telegarii Cei cu trupul flăcări, coamele vîlvoare.* VOICULESCU, POEZII, I, 75. *Neputința de a dezlega telegarii versului.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/2. ✦ Fig. (Regional) Vagabond, haimana. Com. MARIAN.

2. S. m. (Prin Bucov.) Persoană care transportă bușteni cu teleaga. Cf. LEXIC REG. 110.

3. S. n. (Regional) Car fără loitre și leuci (uneori prelungit) folosit, de obicei, la transportul lemnelor (Șingeorz Băi — Năsăud). Cf. H XVII 273.

— Pl.: **(1, 2)** *telegari.*

— **Teleagă** + suf. *-ar.*

TELEGÁȘ s. m. (Regional) Persoană care are un singur cal (Băișoara — Turda). Cf. DR. V, 237.

— Pl.: *telegași.*

— **Teleagă** + suf. *-aș.*

TELÉGA s. f. v. **teleagă.**

TELEGĂRÉȘTE adv. (Regional; în legătură cu verbe de mișcare) Ca telegarii **(1)**, repede, vijelios, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt. Cf. CIAUȘANU, V. 203. *Vine telegărește.* id. ib.

— **Telegar** + suf. *-ește.*

TELEGĂRÍ vb. IV. Tranz. (Învechit și regional) A ține tot timpul caii la ham, a-i obosi foarte tare. Cf. ANON. CAR., CADE, SCL 1970, 17, CIAUȘANU, V. 203.

— Prez. ind.: *telegăresc.*

— V. **telegar.**

TELEGĂU s. n. (Regional) Piesă de lemn, avînd la capete cîte o țepușă, care se pune peste perinocul carului cînd se scot loitrele pentru a se transporta bușteni (Beclean — Dej). ALR II 5 633/260.

— Pl.: *telegauă.*

— **Teleagă** + suf. *-ău.*

TELEGEÁ s. f. (Rar) Teleguță **(1)**. Cf. CADE, DL, DM. *Dumnezeu să nu-ți mai dea Decît una ologea, Să ți-o pui în telegea, Să umbli cerșind cu ea.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 541.

— Pl.: *telegele.*

— **Teleagă** + suf. *-ea.*

TELEGÉNIC, -Ă adj. Care poate fi reprodus în mod avantajos, plăcut, în imagini televizate. *Excelent decor: sugestiv, simplu, spiritual, telegenic.* CONTEMP. 1964, nr. 921, 4/3. *Interpreta Tofanei... era frumoasă, era telegenică.* ib. nr. 910, 5/6, cf. L. ROM. 1965, 408, CL 1973, 26, M. D. ENC.

— Pl.: *telegenici -ce.*

— Din fr. **télégénique.**

TELEGENÍE s. f. Calitate a ceea ce este telegenic. M. D. ENC.

— Din fr. **télégénie.**

TELEGHIDÁ vb. I. Tranz. A dirija de la distanță (prin telecomandă, fascicul laser etc.) un avion, un vehicul, un proiectil etc. pe o traiectorie obligatorie. Cf. DM, DN². *Cu ajutorul rachetei a treia, precis calculată și teleghidată, s-au înregistrat primele fotografii ale părții invizibile a lunii.* GEOLOGIA, 7, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *teleghidez.*

— Din fr. **téléguider.**

TELEGHIDÁJ s. n. Teleghidare. Cf. LTR², DN², DEX.

— Din fr. **téléguidage.**

TELEGHIDÁRE s. f. Acțiunea de a teleghida; teleghidaj. Cf. M. D. ENC., DEX.

— V. **teleghida.**

TELEGHIDÁT, -Ă adj. (Despre avioane, vehicule, proiectile etc.) Care este dirijat de la distanță, pe o traiectorie obligatorie. *Rachete și proiectile teleghidate.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 842, cf. DEX.

— Pl.: *teleghidați, -te.*

— V. **teleghida.**

TELEGRÁF s. n., s. m. **I.** S. n. **1.** Aparat folosit pentru producerea, recepția și transformarea semnalelor telegrafice în scopul transmiterii telegramelor; ansamblul instalațiilor telegrafice; telegrafie. *Întîmplarea corăbiii Provența s-a făcut cunoscută prin telegrafuri la ministeriu.* CR (1829), 205¹/3. *Guvernul au poruncit prin telegraf ca din mai multe părți să se pornească oștiri în partea acelor locuri.* CR (1834), 343¹/15, cf. NEGULICI, ȘTAMATI, D. *În secolul trecut s-a născocit telegraful.* BARASCH, M. III, 95/12. *Telegraful și-au dobîndit un loc însemnat în economia socială.* ROM. LIT. 21¹/2, cf. POLIZU. *Am răspuns cîteva cuvinte de mulțumire prin telegraf.* ALECSANDRI, S. 11. *Trebuie să găsim pe cineva să mi-o dea la telegraf!* CARAGIALE, O. I, 126. *Calul... zbura peste pod cum zboară o rîndunea peste firul de la telegraf.* F (1889), 400, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Le povesti și lor cum a primit porunca prin telegraf să vie îndată la școală.* REBREANU, I, 400. *Sus, pe-un stîlp de telegraf, S-a oprit din zbor o cioară.* TOPÎRCEANU, M. 9. *Curgerea ondulată a sîrmelor de telegraf.* TEODOREANU, M. II, 207. *Trece vertiginos prin fața stîlpilor de telegraf.* VINEA, L. T. 90, cf. CL 1965, 333, L. ROM. 1965, 685. *Două paralele pe care stîlpii de telegraf transcriu distanța.* V. ROM. august 1970, 9. ◇ *Telegraf morse* v. morse. *Telegraf fără fir* (sau, rar, *fără sîrmă*, ȘĂINEANU, D. U.) = telegraf care, pentru a transmite semnalele, nu utilizează liniile telegrafice. ◇ Loc. vb. **A bate telegraful** v. bate. ✦ Instituția în care se efectuează operațiile de transmitere a telegramelor. Cf. COSTINESCU. *Băieții prorociseră bine: intră la telegraf.* BASSARABESCU, S. I, 26.

2. (Și în sintagma *telegraf optic*, CADE) Aparat situat pe înălțimi sau în turnuri de semnalizare, pentru transmiterea la distanță a unor semnale optice. *Telegrafurile se așază pe turnuri și pe dealuri în linie dreaptă.* AR (1829), 43¹/27, cf. DL, DM, DEX.

3. (Regional) Telegramă. ALR SN III h 877, ALRM SN II h 695.

II. S. m. Nume dat mai multor plante erbacee ornamentale: **a)** plantă cu tulpina ramificată, subțire,

atîrnătoare, cu frunze ovale, cu dungi colorate în lungime, dintre care două mai late, albicioase spre margine, cu flori mici, roz-purpurii *(Tradescantia virginica)*. Cf. ȘIMIONESCU, FL. 415, BORZA, D. 170, DEX; **b)** plantă cu tulpina roșietică, agățătoare, ajungînd pînă la 5—6 metri, cu flori albe, parfumate *(Boussingaultia baselloides)*. Cf. TDȘG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., DEX; **c)** atîrnătoare *(Zebrina pendula)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. nr. 3—4, 70, PANȚU, PL., BORZA, D. 189. Cf. H I 343, II 87, V 389, VII 148, 480, X 534, XI 326, XIV 374, 463, XVI 103, 320.

— Pl.: **(I)** *telegrafe* și (învechit) *telegrafuri*. — Și: (învechit) **tilegráf** (pl. *tilegrafuri*) s. n., (regional) **teligráf** (H XIV 374, XVI 103) s. m., **tăligráf** (ALR SN III h 877/362, ALRM SN II h 695/362), **țălegráf** (ALR II 2 589/228) s. n.

— Din fr. **télégraphe**, germ. **Telegraf**.

TELEGRAFÍ vb. IV v. **telegrafia**.

TELEGRAFIÁ vb. I. Intranz. și tranz. A comunica prin telegraf **(I 1)**; a transmite o telegramă. *Nuvela s-a și telegrafiat la Iași.* DÎMBOVIȚA (1859), 123[1]/36. *Telegrafiază-mi cînd să te aștept.* CARAGIALE, O. VII, 117, cf. DDRF, BARCIANU. *Sînt trei zile de cînd a telegrafiat.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 23, cf. ALEXI, W. *Elenuța îi răspunse, telegrafiindu-i, că nu va putea veni.* AGÎRBICEANU, A. 218, cf. ȘĂINEANU, D. U. *George îi telegrafiase din Dej că sosim.* REBREANU, I. 306. *Telegrafiază serviciului sanitar.* BRĂESCU, V. 67. *Zoe telegrafiă verișoarei să vină urgent la Constanța.* V. ROM. ianuarie 1965, 11, cf. L. ROM. 1965, 376, M. D. ENC. ◇ Refl. impers. *Se telegrafie în toate părțile.* VLAHUȚĂ, N. 195.

∠ Pronunțat: *-fi-a*. — Prez. ind.: *telegrafiez*. — Și: (învechit) **telegrafí** (CALENDAR 1857, 64/15) vb. IV, (regional) **țălegrăfá** (ALR II 2 589/228) vb. I.

— Din fr. **télégraphier**.

TELEGRAFIÁRE s. f. v. **telegrafiere**.

TELEGRÁFIC, -Ă adj. **1.** Care aparține telegrafului **(I 1)** sau telegrafiei, privitor la telegraf, de telegraf; (învechit, rar) telegraficesc. *În primăvara viitoare se gătesc a întocmi o nouă linie telegrafică.* CR (1834), 343 [1]/30, cf. NEGULICI, POLIZU, DÎMBOVIȚA (1859), 35[3]/59. *Ați crezut că fac curte prin semne telegrafice nu știu cărei d-șoare de aici?* ALECSANDRI, T. 358, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Legătura telegrafică e restabilită.* V. ROM. ianuarie 1954, 219. ◇ *Receptor telegrafic* v. receptor. ✦ Care se face prin telegraf **(I 1)**, transmis prin telegraf. *Depeșă telegrafică.* AR (1829), 43[1]/20. *O depeșă telegrafică a adus la 8 febr. la Tulon o poruncă ca numaidecît să se armeze fregata Didon.* CR (1834), 343[1]/18. *O depeșe (scriere) telegrafică.* BARASCH, M. III, 96/20. *Aștept o vorbă, chiar telegrafică, dacă e nevoie, să pot veni marți seara.* CARAGIALE, O. VII, 21. *Am vrut să vă citesc un ordin telegrafic.* BRĂESCU, V. A. 111. *Comunicare telegrafică.* COD. PEN. R.P.R. 542. ◇ (Adverbial) *Te rog a-mi răspunde mîne peste zi telegrafic.* CARAGIALE, O. VII, 10. *V-am comunicat telegrafic.* TITULESCU, D. 86. *Informat telegrafic, el punea hainele de mare ținută.* ARGHEZI, S. XI, 74.

2. Fig. (Mai ales despre stil) Concis, laconic. *Stilul ajunge aproape telegrafic.* GHEREA, ST. CR. III, 116. *Afacerile se tratează în stil telegrafic și prin întrare de-a dreptul în subiect.* VINEA, L. II, 216. *Tot așa de extraordinar... este stilul telegrafic al schiței intitulate „Telegrame".* VARLAAM — SADOVEANU, 405. ✦ Care se desfășoară, se produce rapid, într-un ritm alert. *Peripețiile acestei epoci cu destituiri și reintegrări telegrafice... alcătuiesc un întristător tablou al vremii.* VIANU, L. R. 170.

— Pl.: *telegrafici, -ce*. — Și: (învechit) **tilegráfic, -ă** adj.

— Din fr. **télégraphique**, germ. **telegrafisch**.

TELEGRAFICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Telegrafic **(1)**. POLIZU.

— Pl.: *telegraficești*.

— Din germ. **telegrafisch**.

TELEGRAFÍE s. f. Telecomunicație care constă în transmiterea la distanță, prin semnale electromagnetice, optice etc. a unor semne grafice și înregistrarea lor cu ajutorul telegrafului **(I 1)**. V. telegraf **(I 1)**. Cf. UNIVERSUL (1846), 187[1]/1, NEGULICI. *Telegrafia electrică.* ROM. LIT. 21[1]/1, cf. POLIZU, COSTINESCU, DÎMBOVIȚA (1859), 410[1]/10, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Destul de satisfăcut ca de o telegrafie.* ARGHEZI, S. XI, 122, cf. LTR[2], DN[2], DER, M. D. ENC. ◇ *Telegrafie pe fire* = telegrafie în care semnalele electromagnetice sînt transmise prin intermediul liniilor de telecomunicații. Cf. LTR[2]. *Telegrafie fără fir* (sau, rar, *fără sîrmă*) = radiotelegrafie. Cf. CADE. *Trăim în epoca telegrafiei și telefoniei fără sîrmă.* SADOVEANU, E. 62.

— Pl.: *telegrafii*.

— Din fr. **télégraphie**.

TELEGRAFIÉRE s. f. Acțiunea de a telegrafia. Cf. DDRF, DL, DN[2], DEX.

— Pronunțat: *-fi-e-*. — Pl.: *telegrafieri*. — Și: (învechit) **telegrafiáre** s. f. DDRF.

— V. **telegrafia**.

TELEGRAFÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care transmite și recepționează telegrame, manipulînd un telegraf **(I 1)**; persoană specializată în telegrafie. Cf. ROMÂNUL (1857), nr. 2, 4[3]/5, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Telegrafiștele... erau excluse din serviciu, în clipa în care au contractat căsătoria.* SAHIA, N. 107, cf. NOM. PROF. 65, DN[2], M. D. ENC.

— Pl.: *telegrafiști, -ste*.

— Din fr. **télégraphiste**.

TELEGRÁM s. n. v. **telegramă**.

TELEGRÁMĂ s. f. Comunicare (scurtă) transmisă cu ajutorul telegrafului **(I 1)**; formular pe care este scrisă această comunicare. *Din acea zi ne surprinse întîiul telegram fatal.* BARIȚIU, P. A. III, 371. *Telegrame peste telegrame vin și merg la guvern.* FM (1861), 138. *Aștept nerăbdător telegrama d-tale.* CARAGIALE, O. VII, 7. *Primisem telegramă că mușul meu e grav bolnav.* CONTEMPORANUL, III, 821, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Săptămîna trecută telegramele din Paris ne-au vestit moartea sculptorului.* PETICĂ, O. 382. *Două telegrame... îl chemau la București urgent.* BASSARABESCU, S. N. 14. *Am primit chiar acum o telegramă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 233. *O telegramă lungă e totdeauna mai mică decît o scrisoare scurtă.* VINEA, L. I, 95. *Începe să dea telegramelor titluri și indicații tipografice.* T iunie 1964, cf. L. ROM. 1969, 159. *Bucuros de succes, m-am grăbit să dau o telegramă soției.* V. ROM. februarie 1971, 31, cf. HRISTEA, P. E. 272, ALR SN III h 877, ALRM SN II h 695. *A trimăs repide t'elegram.* O., BÎRLEA, A. P. II, 357. ◇ Loc. vb. **A bate telegramă** v. bate. ✦ (În limbajul copiilor) Bucățică de hîrtie, pe care o pun copiii pe sfoara zmeului, ca să fie dusă de vînt cît mai aproape de zmeu; răvaș. Cf. ALAS 5 V 1935, 10/3, SCL 1976, 403.

— Pl.: *telegrame* și (regional) *telegrămi* (ALR SN III h 877). — Și: (învechit și regional) **telegrám** s. n., (regional) **teligrámă** (ALR SN III h 877, ALRM SN II h 695), **tiligrámă** (ib.), **tălegrámă** (ib.), **tăligrámă** (ib.) s. f., **tcligrám** (ib.), **tălegrám** (ib.), **tăligrám** (ib.), **țiligrám** (CAMILAR, C. P. 134) s. n.

— Din fr. **télégramme**, germ. **Telegramm**.

TELEGUÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Regional) A o duce greu, cu chiu cu vai. Cf. BUL. FIL. IX, 42.

2. Refl. (Prin Bucov.; în expr.) **A se telegui cu cineva** = a se servi de cineva, a se ajuta cu cineva. Cf. ȘEZ. IX, 148.

— Prez. ind.: *teleguiesc*.

— **Teleagă** + suf. *-ui*.

TELEGÚȘCĂ s. f. (Prin Bucov.) Teleguță **(1)**. LEXIC REG. 110.
— Pl.: ?
— **Teleagă** + suf. *-ușcă*.

TELEGÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui teleagă. **1.** Teleagă **(1)**, (rar) telegea, (regional) telegușcă. Cf. ANON. CAR. *Văzu viind spre dînsul o cucie după moda veche,... întovărășită și de alte patru teleguțe.* ÎMPEANUL, G. 72/23, cf. POLIZU, DDRF. *Luară și cal, și teleguță, și butoi, tot pe sus de-l scoaseră din glodul unde se nomolise.* ISPIRESCU, L. 374, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Gazda își înhăma căluțul la brișcă sau împrumuta teleguța vecinului.* VOICULESCU, P. I, 120. *Venise la el un diacon de la Mitropolie cu o teleguță.* CAMIL PETRESCU, O. II, 708. *Nemaipomenit amestec de foarte nou și de foarte vechi... berline și coliuge, lăcuite cupeuri de Viena și teleguțe.* C. PETRESCU, A. R. 9, cf. ȘEZ. I, 233, BUD, P. P. 57, ARH. FOLK. I, 163. *Nu se mulțămește... nici în sanie, nici în teleguță.* PANN, P. V. III, 100/12. *Nici în car, nici în căruță, nici în teleguță.* PĂSCULESCU, L. P. 108, cf. ZANNE, P. V, 124. ✦ (Regional) Căruță mică, cu două roți, folosită la transportul unor poveri ușoare; (regional) toligă **(1)**. *Împingeam teleguța și sugeam mereu dintr-un muc de țigară.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 136.

2. Teleagă **(2)**. Cf. CANDREA, F. 365, PAMFILE, I. C. 150, MARIAN, D. 58, com. MARIAN, VICIU, GL., ALR I 893, ALR SN I h 25, A I 17, 23, VI 16, LEXIC REG. II, 108.

— Pl.: *teleguțe*. — Și: (regional) **tileguță** (ȘEZ. V, 145, ALR I 893/269, 290, 337, 347, 348, 350, 351, 354, 578, A I 17, 23), **tiligúță** (ALR I 893/200) s. f.
— **Teleagă** + suf. *-uță*.

TELEIÁTRIC, -Ă adj. (Neobișnuit) Care pretinde că vindecă de la distanță. *O altă babă, nu mai puțin transcendentală și în plus teleiatrică, locuiește la distanță un grajd de cai întreg, atins de rîie.* IORGA, L. I, 408.
— Pl.: *teleiatrici, -ce*.
— **Tele-** + gr. ἰατρικός.

TELEIMPRIMÁRE s. f. Transmitere la distanță a unui text, prin intermediul teleimprimatorului. LTR², DL, DM, DN², DEX.
— Pl.: *teleimprimări*.
— **Tele-** + **imprimare**.

TELEIMPRIMATÓR s. n. Aparat telegrafic cu ajutorul căruia se transmit și se recepționează (pe o bandă sau pe o coală de hîrtie) texte cu literele alfabetului obișnuit; telescriptor. Cf. LTR², DL, DM, DN², DER, M. D. ENC. *Teleimprimatoarele ne furnizează noi amănunte.* RL 1977, nr. 10 287.
— Pl.: *teleimprimatoare*. — Și: **teleimprimătór** s. n. LTR².
— **Tele-** + **imprimator** (după fr. *téléimprimeur*).

TELEIMPRIMĂTÓR s. n. v. **teleimprimator**.

TELEINDICATÓR s. n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se transmit la distanță indicații referitoare la o mărime caracteristică funcționării unui sistem tehnic. Cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., L. ROM. 1974, 195.
— Pl.: *teleindicatoare*.
— Din fr. **téléindicateur**.

TELEÍTĂ adj. (Regional; în sintagma) *Hîrtie teleită* = foaie de staniol (Ghilad — Timișoara). ALR II 4 271/36.
— Pl.: *teleite*.
— Cf. t i l e i.

TELEIÚȘCĂ s. f. (Rar) Blană de samur. ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TELEÎNREGISTRÁRE s. f. Înregistrare la distanță *Metoda teleînregistrării parametrilor biologici permite cercetătorilor să studieze comportarea organismului uman la excitațiile venite din mediul înconjurător.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 828, cf. L. ROM. 1970, 143.
— Pl.: *teleînregistrări*.
— **Tele-** + **înregistrare**.

TELEJURNÁL s. n. Emisiune de știri transmise la televiziune. Cf. DN², L. ROM. 1965, nr. 3, 409, HRISTEA, P. E. 137, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 77.
— Pl.: *telejurnale*.
— **Tele-** + **jurnal**.

TELELĂU subst. v. **teleleu**.

TELELEÁȚĂ s. f. (Regional) Femeie care pierde vremea umblînd și vorbind fără rost (Boureni — Băilești). Cf. I. CR. III, 376, DR. V, 766, LEXIC REG. 32.
— Pl.: *teleleațe*.
— De la **teleleu**.

TELELEÁUCĂ s. f. (Prin Bucov.) Femeie care umblă fără rost; telelea **(1)**. Cf. LEXIC REG. 115.
— Pl.: *teleleuci*.
— **Teleleu** + suf. *-aucă*.

TELELÉICĂ[1] s. f. (Învechit și regional) Negustoreasă ambulantă; mijlocitoare în afaceri. *Pămîntene cît și străine mueri teleleici* (a. 1784). ap. ȘIO II$_1$, 354. *O giubea... dată la Voica teleleica din Țigănia Vlădichii, să o vînză* (a. 1815). IORGA, S. D. XIX, 59, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Pl.: *teleleici* și *teleleice* (POLIZU, SCRIBAN, D.).
— **Telal** + suf. *-eică*.

TELELÉICĂ[2] s. f. (Prin Munt.) **1.** Femeie care umblă fără rost, fără nici o treabă. Cf. REV. CRIT. IV, 86, DR. IV, 766.

2. Femeie rea de gură; femeie bîrfitoare, intrigantă; femeie de moravuri ușoare. *Cînd e îndîrjit rumânu pă femeia lui, îi zice... iazmă, pui de lele, teleleică.* JIPESCU, O. 56. *Te crezi la oraș poate și-ncerci să m-amăgești Cu vreo făgăduială de sulbă ori scurteică? Dar nu ești la orașe și nu sînt teleleică!* MACEDONSKI, O. II, 53. *Era o teleleică și jumătate, nu se mișca nimic în mahala fără știrea dumneaei; pe toți îi bîrfea.* ap. ȘIO II$_1$, 354, cf. TDRG. *Se cinstesc cu țuică, pe care le-o servește Leana, nevasta circiumarului, o teleleică frumoasă, sulemenită.* PETICĂ, O. 218. *Amănunțita lui cunoaștere a lumii de... șmecheri, de teleleici, de tîrfe.* M. I. CARAGIALE, C. 59, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cîrmacii mai țineau pripășită pe lîngă ei o teleleică și o traftiroaică tînără.* CIAUȘANU, R. SCUT. 81. *Acest singur fiu al ei încăpuse pe mîinile acelei spălăcite și spoite teleleici de București.* STANCU, R. A. III, 23, cf. ZANNE, P. V, 622. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Nu se putea desprinde de teleleica asta de Nica, de parcă îl vrăjise.* CAMIL PETRESCU, O. I, 271.

3. (Art.) Denumire populară eufemistică a ciumei; maica-călătoare. Cf. CANDREA, F. 137.
— Pl.: *teleleici* și *teleleice* (TDRG, CADE).
— **Teleleu** + suf. *-eică*.

TELELÉICĂ[3] s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Trăsurică ușoară; șaretă. UDRESCU, GL. *Ți-oi lua vîlnic și scurteică Și te-oi purta-n teleleică.* id. ib.
— Pl.: *teleleici*.
— Cf. t e l e a g ă, t e l e g u ț ă.

TELELÉȚ s. m. (Regional; în e x p r.) **A umbla teleleț Tănase** = a umbla de colo pînă colo, fără rost, a umbla teleleu (Nemțișor — Tîrgu Neamț). Cf. I. CR. IV, 122.
— Cf. t e l e l e u.

TELELÉU, -EÁ subst. **1.** S. m. și (rar) f. Om fără căpătîi, care își pierde vremea (umblînd de colo pînă colo) fără nici o treabă. *Ala-i un teleleu.* AGÎRBICEANU, L. T. 243, cf. DR. IV, 765, IORDAN, STIL. 88, BL XI, 41, 42. *Oamenii fac haz... Au priceput după capul lor că pentru Miai s-a sfîrșit cu viața de teleleu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 123, cf. REV. CRIT. IV, 86, PAMFILE, C. Ț. 322, PASCU, C. 210. *Teleleaua pe cărare, Cuciu, muciu pe spinare* (Calul și șaua). GOROVEI, C. 367. ◇ Expr. **A umbla teleleu (Tănase)** = a umbla de colo pînă colo, fără rost. *Tilu... au umblat mult tălălău.* BĂRAC, T. 21/4. *Stăricica-și răsipește Ș-apoi îmblă teleleu.* NEGRUZZI, Ș. III, 47. *Zice prostul: Hai și eu! Hai! Că tot n-are ce face, ș-așa umblă teleleu.* EMINESCU, L. P. 125. *Am umblat, ia așa teleleu Tanasă. M-am dus la rai, de la rai la iad, și de la iad iar la rai.* CREANGĂ, P. 320. *Țața Niculina umbla, dimineața, teleleu, pe la toate vecinele.* PAS, Z. I, 81. *Umbla teleleu săptămîni întregi prin toate localurile.* PREDA, M. S. 30. *Umblau tănănău pren circiumi.* BARBU, PRINC. 294, cf. ȘEZ. V, 162, com. FURTUNĂ. *Să nu-l lași să umble teneneu.* PLOPȘOR, C. 133. *A pierdut toată averea la cărți și acuma umblă teneneu.* PAȘCA, GL., cf. LEXIC REG. 31, ZANNE, P. VI, 332. (Eliptic) *Fusesem pe colauri cu un mare naturalist... el după buruieni..., eu de teleleu Tănasă.* HOGAȘ, M. N. 99. (Regional) **A se ține tărărău-bărărău** = a se ține cîrd, unul după altul. Cf. TOMESCU, GL. ✦ (Regional) Prostălău. *Iar te-ai înecat, măi tălălău.* ALECSANDRI, T. 343, cf. UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A fi teleleu Tănase** = a fi zăpăcit, prost. Cf. MAT. FOLK. 1 165. *Tu să nu fii tălălău Tănase, și-i cere raiul.* ȘEZ. IX, 67.

2. S. n. (Prin nord-vestul Munt.) Copac înalt, curățat de toate crengile. UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A rămîne teleleu** = (despre pomi) a rămîne fără crengi. id. ib. **A se sui în vîrful teleleului** = a sărăci. id. ib. **A lăsa** (pe cineva) **teleleu** = a jefui pe cineva de tot ce are, a-l lăsa gol. *Le-au jefuit hoții casa și i-au lăsat teneneu.* ARH. OLT. XXI, 277, cf. UDRESCU, GL. **A rămîne teleleu** = **a)** a rămîne singur. UDRESCU, GL.; **b)** a rămîne sărac. Cf. LEXIC REG. 32, UDRESCU, GL. (Ironic) **Teleleu-Tănase** = om sărac. id. ib. ✦ Fig. Om lung și deșirat. UDRESCU, GL. (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *S-a făcut un teleleu de muiere cît crucea de Vlașca.* id. ib. ✦ Vîrf înalt de stîncă, de munte sau de deal; p. ext. deal, munte. Cf. UDRESCU, GL. *Și-au pus casă în vîrful teleleului.* id. ib.

— Pl.: *telelei, -ele.* — Și: (regional) **telelău** (CIHAC, II, 620, BARCIANU, ALEXI, W., DR. IV, 767), **telălău** (DDRF, BARCIANU), **tălălău, tănănău, tărărău** (CV 1951, nr. 2, 34), **tililéu** (PĂSCULESCU, L. P. 86), **tiuliuléu** (CV 1951, nr. 2, 34, LEXIC REG. 47), **tenenéu** subst.

— Cf. magh. talál ó.

TELELÍE s. f. v. **telălie.**

TELELÍȚĂ s. f. v. **telăliță.**

TELELOÁICĂ s. f. (Învechit) **1.** Soția telalului **(2)**; vînzătoare ambulantă (de haine vechi). *Să nu se facă înșelăciune și furtișaguri de către telalii și de către teleloaicele* (a. 1784). ap. ȘIO II$_1$, 354. *Teleloaicele cari... vînd haine, pînzeturi și alte mărunțișuri* (a. 1795). ap. id. ib. *Nu sînt trențe, dar nu sînt la modă. — Să le schimbăm și să luăm altele de modă... — Auzi, acolo, să le schimb! Da, slavă Domnului! nu sînt... teleloaică.* FILIMON, O. I, 222, cf. C. GANE, TR. V. 384.

2. Persoană care mijlocește diverse afaceri; samsaroaică, (invechit și regional) telăliță **(2)**. *Această femeie este scurtă și grasă, guralivă de n-o întrec nici gîștile nici o teleloaică.* ISPIRESCU, U. 8.

— Pl.: *teleloaice.*

— **Telal** + suf. *-oaică.*

TELEMĂSURÁRE s. f. Efectuare a unei telemăsuri. Cf. L. ROM. 1965, 408, M. D. ENC.

— **Tele-** + **măsurare.**

TELEMĂSÚRĂ s. f. Transmitere la distanță a informațiilor relative la valorile unei mărimi măsurate. Cf. DL, DM, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telemăsuri.*

— **Tele-** + **măsură.** Cf. fr. télémesure.

TELEMEÁ s. f. Brînză preparată din caș tăiat în felii groase și pus în saramură; brînză de Brăila. *Au dat la cazan împărătesc cașcaval și telemea* (a. 1818). DOC. EC. 186, cf. ȘIO II$_1$, 354. *Dacă acest caș este scos din laptele acru căruia i s-a scos untul ia numele de telemea.* PAMFILE, I. C. 35, cf. DR. III, 574. *La multe stîni, în loc de caș, sau alternînd cu cașul, se face „telemea".* GR. S. VI, 58. *Dacă doriți, telemea proaspătă este.* SADOVEANU, O. X, 440, cf. VUIA, PĂST. 22, H I 347, VII 372, XII 112, XIV 416, CHEST. V 5/20, ib. 94/17, ib. 95/6, ib. 98/74, CHEST. V/83.

— Și: (regional) **tilimeá** (CHEST. V 97/3), **temeleá,** (GLOSAR REG.) S. f

— Din tc. **teleme.**

TELEMECÁNICĂ s. f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul și cu efectuarea transmiterii la distanță a unei acțiuni mecanice. Cf. ENC. TEHN. I, 160. *Nave astrale conduse prin telemecanică.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/1, cf. L. ROM. 1965, 408.

— Din fr. **télémécanique.**

TELEMEGÍU s. m. (Rar) Persoană care prepară telemea. Cf. NOM. PROF. 50.

— Pl.: *telemegii.*

— **Telemea** + suf. *-giu.*

TELEMÉTRIC, -Ă adj. Care aparține telemetrului sau telemetriei, privitor la telemetru sau la telemetrie; bazat pe utilizarea telemetrului. Cf. CADE, DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telemetrici, -ce.*

— Din fr. **télémétrique.**

TELEMETRÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanțelor cu ajutorul telemetrului. Cf. LTR^2, DL, DM, DN^2, DEX.

— Din fr. **télémétrie.**

TELEMÉTRU s. n. Instrument optic folosit pentru măsurarea distanței dintre locul unde este instalat instrumentul și un punct depărtat sau inaccesibil. Cf. COSTINESCU, CADE, LTR^2, DL, DM, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX. ✦ Dispozitiv atașat aparatului fotografic, care fixează imaginea prin reglarea distanței focale în funcție de depărtarea pînă la obiectul de fotografiat. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telemetre.*

— Din fr. **télémètre.**

TELENCEFÁL s. n. Partea anterioară, terminală a encefalului embrionar. DL, DM, cf. DN^2, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telencefale.*

— Din fr. **télencéphale.**

TELENCI subst. (Bot.; regional) Gherghină *(Dahlia cultorum).* BORZA, D. 57.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

TELÉNT s. n. v. **talant^2.**

TELENZÍE s. f. v. **terezie.**

TELEOBIECTÍV s. n. Obiectiv asemănător unei lunete, care se atașează camerelor de luat vederi sau aparatelor fotografice pentru a permite luarea de imagini clare ale obiectelor depărtate. M. D. ENC., cf. L. ROM. 1974, 195, DEX.

— Pl.: *teleobiective.*

— Din fr. **téléobjectif.**

TELEOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține teleologiei, privitor la teleologie; (învechit, rar) teleologicesc. Cf. POLIZU, BARCIANU, *Judecata de valoare... face legătura dintre cunoștința cauzală și voința teleologică.* D. GUSTI, P. A. 106, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *teleologici, -ce.*
— Din fr. **téléologique.**

TELEOLOGICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Teleologic. POLIZU.
— Pl.: *teleologicești.*
— **Teleologic** + suf. *-esc.*

TELEOLOGICÉSTE adv. (Învechit, rar) Din punct de vedere teleologic; în mod teleologic. Cf. POLIZU.
— **Teleologic** + suf. *-este.*

TELEOLOGÍE s. f. **1.** Concepție idealistă, potrivit căreia totul în natură ar fi organizat în conformitate cu un anumit scop; finalism. Cf. CADE, DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.
2. Teoria finalității, studiul scopurilor. M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **téléologie.**

TELEOSTEÁN s. m. (La pl.) Grup de pești având scheletul complet osificat, corpul acoperit cu solzi osoși și coada împărțită în două părți egale; (și la sg.) pește care face parte din acest grup. Cf. DN², GEOLOGIA, 76, M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *le-os-te-an* — Pl.: *teleosteeni.*
— Din fr. **téléostéen.**

TELÉP subst. (Regional) „O parte din vatra satului" (Ceica — Beiuș). cv 1950, nr. 4, 35.
— Pl.: ?
— Din magh. **telep.**

TELEPÁT adj. (Substantivat, m.; neobișnuit) Care se află în stare de telepatie. *Ca un telepat, a rămas un minut pe gînduri.* VINEA, L. I, 320, cf. 128.
— Pl.: *telepați.*
— Derivat regresiv de la **telepatie.**

TELEPÁTIC, -Ă adj. Care aparține telepatiei, privitor la telepatie, de telepatie. Cf. CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *telepatici, -ce.*
— Din fr. **télépathique.**

TELEPATÍE s. f. Fenomen psihologic constînd în comunicarea spontană între persoane fără mijlocirea organelor de simț obișnuite, în transmiterea gîndurilor la distanță. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Telepatia se explică psihologiceşte prin sugestie.* MARINESCU, P. A. 106. *A vorbii de telepatie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 114. *Magia și fenomenele de telepatie erau în veacurile acelea practiei curente.* SADOVEANU, O. XII, 12. ◇ *Fig. Aceĭ lipsiți de talent... vor alerga la un fel de telepatie poetică, — la simbolism colorat sau decadent.* GHEREA, ST. CR. III, 104.
— Din fr. **télépathie.**

TELEPĂDUÍ vb. IV. Refl. (Prin Maram.) A se stabili într-un loc; a se statornici, a se instala. *O fost oarece om cu patru feciori... ș-apoi ș-o telepăduit aici, ș-apoi o făcut sat.* ARH. FOLK. I, 124. *S-o tilipăduit pe locu acela... ș-o curățit pădure, ș-o făcut casă.* ib. VI, 209, cf. 210.
— Prez. ind.: *telepăduiesc.* — Și: **tilipăduí** vb. IV.
— Din magh. **teleped.**

TELEPĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A merge încet și greu. *Telepăia prin glod cu încălțările prea mari.* CAZIMIR, în SCL 1976, 403.
— Prez. ind.: *telepăiesc.*
— V. **teleap.**

TELEPĂÍRE s. f. (Regional) Zgomotul produs de tîrîtul picioarelor prin noroi. Cf. SĂGHINESCU, V. 72, PASCU, C. 109.
— Pl.: *telepăiri.*
— V. **telepăi.**

TÉLER s. n. (Prin sudul Transilv.) **1.** Capac. LEXIC REG. II, 54. *Pune telerul pe cratiță.* ib.
2. Tocător rotund pe care se taie carnea, ceapa etc. Cf. LEXIC REG. II, 47.
— Pl.: *telere.*
— Din germ. **Teller.**

TELEREÁZĂ s. f. (Regional) Epitet depreciativ pentru o femeie proastă, rea (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *telereze.*
— Etimologia necunoscută.

TELEREGLÁRE s. f. Reglare la distanță a unui sistem tehnic, cu ajutorul unui semnal electromagnetic intermediar. Cf. M. D. ENC.
— **Tele-** + **reglare.**

TELERÉL s. n. v. **tăleral²**.

TELESCÁUN s. n. Instalație de teleferic avînd suspendate de cablu un fel de scaune pe care stau persoanele. Cf. L. ROM. 1970, 143. *În acest sezon vor funcționa telescaune.* SCÎNTEIA, 1976, nr. 10 656.
— Pl.: *telescaune.*
— **Tele-** + **scaun.**

TELESCHÍ s. n. Instalație de teleferic în care cablul poartă persoanele pe schiuri. Cf. L. ROM. 1970, 143. *De la Cota 1400 la Vîrful cu Dor sînt telescaune și teleschiuri.* SCÎNTEIA, 1976, nr. 10 656.
— Pl.: *teleschiuri.*
— **Tele-** + **schi.**

TELESCÓP s. n. **1.** Instrument optic care utilizează fenomenul reflexiei luminii pe o oglindă concavă, folosit în astronomie pentru observarea corpurilor cerești; (învechit) tub. *Se văd cu telescopul sau cu tubul, cel de glajă cu carele vedem departe.* ȘINCAI, ÎNV. 128/14, cf. AMFILOHIE, G. VIII/24. *Un tub astronomic seau tilescopu.* AR (1829), 141²/16, cf. VĂLIAN, V., STAMATI, D., POLIZU. *Corpurile cerești... le putem recunoaște prin lunetele și telescoapele noastre.* DRĂGHICEANU, C. 71, cf. DDRF. *Telescopul lui Newton se compune dintr-o oglindă sferică concavă.* PONI, F. 397, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Telescopul este instrumentul care prelungește vederea.* IBRĂILEANU, S. 280. *Cele mai bătrîne și mai depărtate planete au fost descoperite pe calea logicei și a calculelor, înainte de a se așeza asupra lor telescoapele.* SADOVEANU, O. XII, 555. *Într-o epocă în care lipseau telescoapele, astronomii... nu puteau cunoaște nebuloasele din care se împrospătează universul.* V. ROM. ianuarie 1954, 204. *S-au tot uitat cu binoclurile și telescoapele lor.* H. LOVINESCU, T. 98. *Aveți aici deocamdată un microscop, ăla telescop, un periscop.* ARGHEZI, C. J. 184. *Cu telescopul în mînă încercau să distingă oamenii din lună.* CĂLINESCU, C. O. 100. *Cu ajutorul telescoapelor puternice, a spectroscopiei... oamenii de știință au reușit să stabilească numeroase proprietăți fizice fundamentale ale planetelor.* GEOLOGIA, 6, cf. DEX.
2. Lunetă marină. L. ROM. 1966, 90.
— Pl.: *telescoape* și (învechit) *telescope* (ELEM. G. 8/23, FABIAN-BOB, G. 8/16). — Și: (învechit) **telescópiu, telescópio** (AMFILOHIE, G. F. 26ʳ/3), **teleșcópiu** (SIBINEANU, C. 36/7), **telescópion** (ap. URSU, T. Ș. 287), **telescópium** (SP. I, prefață 1/48), **tilescóp** (pl. *tilescopuri* GRECEANU, I. 115/8), **tilescópeo** (AMFILOHIE, G. VIII/24) s. n.
— Din ngr. τηλεσκόπιον, it. **telescopio**, lat. **telescopium**, germ. **Teleskop**, fr. **télescope.**

TELESCOPÁ vb. I. Refl. (Franțuzism; despre vehicule) A se ciocni, a se tampona. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind. pers. 3: *telescopează.*
— Din fr. **télescoper.**

TELESCÓPIC, -Ă adj. **1.** Care aparţine telescopului **(1)**, privitor la telescop; care se face sau se vede cu ajutorul telescopului. *Două comete fiind din cele telescopice.* AR (1832), 64²/17. *Stele telescopice.* GENILIE, G. 73/14, cf. NEGULICI, CULIANU, C. 48; ŞĂINEANU, D. U. *Observaţii telescopice.* ap. DL, cf. DM, DN², DEX. ◇ (Substantivat) *Planetele se pot împărţi în două clase: părutele şi telescopicile.* CALENDAR (1844), 35/13.

2. (Despre mecanisme) Care este alcătuit din tuburi concentrice glisante, putînd fi alungit sau scurtat. Cf. DM, DN², M. D. ENC.

— Pl.: *telescopici, -ce.*
— Din fr. **télescopique.**

TELESCÓPIO s. n. v. **telescop.**

TELESCÓPION s. n. v. **telescop.**

TELESCÓPIU s. n. v. **telescop.**

TELESCÓPIUM s. n. v. **telescop.**

TELESCRIPTÓR s. n. Teleimprimator. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telescriptoare.*
— Din fr. **télécripteur.**

TELESEMNALIZÁRE s. f. Transmitere la distanţă a unei semnalizări cu ajutorul unui semnal electromagnetic intermediar. M. D. ENC., DEX.

— **Tele-** + **semnalizare.**

TELESPECTATÓR, -OÁRE s. m. şi f. Persoană care urmăreşte un program la televizor. Cf. L. ROM. 1965, 410, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telespectatori, -oare.*
— Din fr. **téléspectateur.**

TELEŞCÓPIU s. n. v. **telescop.**

TELETERMOMÉTRU s. n. Termometru a cărui citire se efectuează de la distanţă, elementul lui principal fiind în contact cu corpul a cărui temperatură se măsoară. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telétermometre.*
— Din fr. **téléthermomètre.**

TELETÍN s. n. (Învechit şi regional) Piele fină de bovine. *Să nu aibă voie a lucra tiletin* (a. 1766). URICARIUL, XIV, 4. *Cere două batiste muşulin... şi două telatinuri* (a. 1796). IORGA, S. D. VIII, 32, cf. POLIZU. *Tabacii se ocupă cu cumpărarul pieilor verzi şi cu lucratul lor, prefăcîndu-le în iuft şi teletin sau în talpe.* L. IONESCU, M. 701, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 406, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ŞIO H₁, 355, ALEXI, W. *Era el ciobotar vestit, dar numai... pentru ciobote cu tureatca de iuft şi cepi de teletin.* HOGAŞ, DR. II, 152. *Ciubotarii... fac o breaslă aparte,... alta pentru pantofari, pentru ciubote de teletin.* N. A. BOGDAN, C. M. 176, cf. NICA, L. VAM. 240, ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *teletinuri.* — Şi: **telatín, tiletín** s. n.
— Din ucr. **телетина.**

TELETÓP s. n. Instrument topografic, compus dintr-o busolă şi un telemetru optic, folosit la diferite lucrări geografice, geologice sau forestiere. Cf. L. ROM. 1965, 407, DER, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **télétope.**

TELEÚŢĂ adj. (Prin Olt.; despre femei) Care are purtări urîte; rea de gură. Cf. VÎRCOL, M. 88.

— Pl.: *teleuţe.*
— Cf. t e l e l e i c ă², t e l ă l i ţ ă.

TELEÚŢE s. f. pl. v. **tiliuţe.**

TELEVECHÍE s. f. v. **tivilichie.**

TELEVICHÍE s. f. v. **tivilichie.**

TELEVIZÁ vb. I. Tranz. A transmite la distanţă imagini cu mijloacele televiziunii. *Meciul va fi televizat.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 840.

— Prez. ind.: *televizez.*
— Din fr. **téléviser.**

TELEVIZIÚNE s. f. **1.** Tehnică a transmiterii la distanţă, cu ajutorul mijloacelor de telecomunicaţie, a imaginilor obiectelor în mişcare. Cf. ENC. TEHN. I, 95. *Răspîndirea televiziunii... constituie un puternic mijloc de ridicare a culturii poporului.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3—4, 136. *Am urmărit la televiziune un spectacol literar,* 7 august 1964, 41. *Trăim... în epoca mijloacelor audio-vizuale: radioul, televiziunea şi cinematograful constituie tot attea arme culturale.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893, cf. DEX.

2. Instituţie care asigură elaborarea şi difuzarea emisiunilor prin televiziune **(1)**. DEX.

— Din fr. **télévision.**

TELEVIZÓR s. n. Aparat care recepţionează imagini transmise prin televiziune **(1)**. *Reglajul se face din diverşi butoni cari comandă într-o parte televizorul şi în alta organele postului receptor.* ENC. TEHN. I, 160. *La televizor nu era program.* PREDA, M. S. 57, cf. DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *televizoare.*
— Din fr. **téléviseur.**

TÉLEX s. n. Sistem mixt de telefonie şi telegrafie (prin teleimprimator), care foloseşte, prin comutare, acelaşi circuit de transmisiune. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **télex.**

TELFÁR s. n. v. **terfar.**

TELFĂRÍE s. f. v. **terfărie.**

TELHISI subst. (Învechit) „Raport". C. GANE, TR. v. 269. *Voi face mîne telhisi către prea puternicul Padişah şi să fii sănătos.* id. ib.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Cf. tc. t e l h i s „acţiunea de a rezuma".

TELICHEVÍE s. f. v. **tivilichie.**

TELICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **tercios.**

TELIFÓN s. n. v. **telefon.**

TELÍGĂ s. f. v. **teleagă.**

TELIGRÁF s. m. v. **telegraf.**

TELIGRÁM s. n. v. **telegramă.**

TELIGRÁMĂ s. f. v. **telegramă.**

TELÍNC interj. v. **tilinc.**

TELINCÁ vb. I v. **tilinca.**

TELÍNCĂ s. f. v. **tilincă.**

TELINCÍ vb. IV v. **tilinca.**

TELÍNG interj. v. **tilinc.**

TELÍNGĂ s. f. v. **tilincă.**

TELÍŞCĂ¹ s. f. (Regional) Tilincă **(I 1)** ap. MARDARIE, L. 323.

— Pl.: ? — Şi: **titilíşcă** s. f. id. ib.
— Cf. t i l i n c ă.

TELÍŞCĂ² s. f. v. **tilişcă.**

TELÍT, -Ă adj. (Prin Transilv.) Plin (ochi). Cf. LEXIC REG. 94, ib. II, 47. *Fie plin, fie telit Că nu mă las de iubit.* FOLC. TRANSILV. II, 246, cf. 619.

— Din magh. **telit** [ve van].

TELPÍCI subst. pl. v. **tălpig.**

TELPÍG s. m., s. n. v. **tălpig.**

TELPÍZ, -Ă adj. **1.** (Învechit și regional; și substantivat) Viclean, prefăcut, șiret[3]. *Dumitrașco Vodă fiind grec tălpiz și fricos, cu piele de iepure la spate..., pune pricini asupra boierilor.* NECULCE, L. 56, cf. 85. *Samănă să fie niște tălpizi, de vreme ce aă aprins rogojina în cap.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 135/20, cf. MAN. GÖTT., KLEIN, D. 436, LB, POLIZU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, CADE. *Bună începătură pentru a se descotorosi de vechii neguțători ai Levantului, circotași, telpizi și răi platnici.* C. PETRESCU, A. R. 190. ✦ Răutăcios (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). GLOSAR REG.

2. (Prin Bucov.; și substantivat, m.) (Om) prost. A V 16, cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *telpizi, -e.* — Și: **tălpíz, -ă** adj.

— Din tc. **telbis.**

TELPIZÍE s. f. (Învechit) Telpizlic. *Turcii... întoarsără sfatul lor cel trufaș a începe să să poarte în meșteșuguri și în tălpizii.* R. GRECEANU, CM II, 91, cf. TDRG.

— Pl.: *telpizii.* — Și: **tălpizíe** s. f.

— **Telpiz** + suf. *-ie.*

TELPIZLÍC s. n. (Învechit) Înșelăciune, viclenie, fățărnicie, (învechit) telpizie. *Caută acmu tălpizlicul la ce cinste aduce pe omul mare!* NECULCE, L. 127. *Menciuneli, tălpizicurili nu le iubie, la averi nu era lacom.* id. ib. 132, cf. TDRG, CADE.

— Pl.: *telpizlicuri.* — Și: **tălpizlíc, tălpizíc** s. n.

— Din tc. **telbislik.**

TELSÓN s. n. **1.** Ultimul segment abdominal la raci, care formează, împreună cu apendicele segmentului anterior, înotătoarea codală, lățită ca un evantai. M. D. ENC., DEX.

2. Segmentul terminal al cozii scorpionilor, care poartă acul veninos. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *telsoane.*

— Din fr. **telson.**

TÉLTE subst. v. **telteu.**

TELTEÁ s. f. v. **teltie.**

TELTEIÁȘ s. n. (Regional) Diminutiv al lui teltеu; coș mic (Cepari — Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *Fă-mi și mie un telteiaș pentru rufe.* id. ib.

— Pl.: *telteiașe.*

— **Telteu** + suf. *-aș.*

TELTÉU s. n.[1] (Prin Transilv.) Coș (mare) de nuiele. Cf. PONTBRIANT, SCRIBAN, D., JAHRESBER. IV, 288, 332, CONV. LIT. XLIV$_2$, 508, VICIU, GL. *Nu e bine să pui chelteul (coșul) sau sita pe cap.* PĂCALĂ, M. R. 159, com. din SĂLIȘTE — SIBIU, cf. GR. S. I, 137, ALR II/I MN 124, 3 834/130, ALRM II/I h 296, A I 34, MAT. DIALECT. I, 269. *Am făcut zece telteie de cartofi.* UDRESCU, GL. ✦ P. anal. Instrument de pescuit în formă de coș (Orlat — Sibiu). Cf. H XVII 232.

2. (Regional; în forma *tolteu*) Iesle pentru vite. Com. din POIANA — VAȘCĂU.

— Pl.: *telteie* și *telteauă* (JAHRESBER. IV, 288, 332, ALR II/I MN 124, 3 834/130). — Și: **télte** (VICIU, GL.) subst., **tioltéu** (ALR II/I MN 124, 3 834/272, LEXIC REG. 22, pl. și *tiolteuri* LEXIC REG. 22), **toltéu** (CADE, SCRIBAN, D., CONV. LIT. XX, 1 019, DENSUSIANU, Ț. H. 337, com. din CUGIR — ORĂȘTIE, A I 26, 35, ALR II/I MN 124, 3 834/102, 349, TEAHA, C. N. 275) s. n.

— Din magh. **töltő.**

TELTEÚȚ s. n. (Regional) Coș mic, telteiaș. Com din SĂLIȘTE — SIBIU.

— Pl.: *telteușe.*

— **Telteu** + suf. *-uț.*

TELTÍE s. f. (Popular) Pătură groasă de pîslă, care se pune sub șa. *Scosei șaua de pe cal, trăsei calabalicul meu de sub teltea..., alegîndu-mi o pereche de ciorapi.* CONV. LIT. XVII, 108. *Se așază apoi o teltie pe spinare, iar pe deasupra se pune șaua.* ENC. VET. 257, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Meșteșugește frîiele cu ținte și teltiile înflorite care au bun preț în Zaporojă.* SADOVEANU, O. XVIII, 207, cf. I. CR. VII, 155, ALR I 1 119/394, 690, UDRESCU, GL.

— Pl.: *teltii.* — Și: **telteá** s. f.

— Din tc. **telti.**

TELTUIÁLĂ s. f. (Învechit, prin Transilv.) Încărcătură de exploziv; patron[2]. Cf. CL 1957, 198, FD I, 151, 161, 162.

— Și: **cheltuiálă** s. f. CL 1957, 198, FD I, 161, 162.

— Cf. magh. t ö l t.

TELÚR s. n. Metaloid de culoare albă-albăstruie, avînd proprietăți asemănătoare cu ale sulfului. Cf. ARHIVA, II, 23, PONI, CH. 30, BARCIANU, ALEXI, W., ENC. TEHN. I, 77, CANTUNIARI, L. M. 117, MACAROVICI, CH. 300, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *tellur.* PONI, CH. 30, CADE. — Și: **telúriu** s. n. BĂLCESCU, M. V. 308, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Din fr. **tellure,** germ. **Tellur.**

TELÚRIC, -Ă adj. **1.** Cu telur, care conține telur. Cf. J. CIHAC, I. N. 407/4, ALEXI, W. ◇ *Acid telaric* = acid obținut prin oxidarea acidului teluros. Cf. CADE, MACAROVICI, CH. 301, LTR[2].

2. (Livresc) Care aparține pămîntului, care ține de pămînt, de pe pămînt; pămîntesc **(1)**, terestru. *Condițiuni atmosferice și telurice... concurînd a dezvolta un alt tip... spre apus de Olt și altul spre răsărit.* HASDEU, I. C. I, 288. *Inducțiune telurică.* PONI, F. 294, cf. BARCIANU. *Cocsul, antracitul, aceste negre escedente A capitalului teluric din timpul antedeluvian Abia acum, în vremea noastră, dau rezultate excelente.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 34. *Căldură telurică.* CADE. *Lăutarii își porniră iar tînguirea lor bizară — ca un freamăt al pădurilor și ca un susur teluric.* SADOVEANU, O. X, 56. *Își înfrățesc de-a valma teluricul lor trai.* I. BARBU, J. S. 7. *Întreaga noapte e dominată... de cîntecul neîntrerupt și teluric al milioanelor de greieri.* BOGZA, C. O. 397. ◇ Fig. *Există... un instinct primitiv, teluric, pe care toți... caută a-l ține în ascuns.* MAIORESCU, CR. III, 175. *O beție telurică mă împingea numai spre prăpăstiile ce mărgineau cărarea.* VOICULESCU, P. II, 85. *În uriașii lui Rabelais,... forța telurică descoperă lumea umanismului.* VIANU, L. U. 81. *În glasul adînc și teluric al profesorului răsună un ecou wagnerian ca de orgă.* VINEA, L. I, 376. ◇ (Substantivat, n.) *E o adevărată obsesie a teluricului, o gravitate colosală trage totul în jos.* V. ROM. ianuarie 1965, 125. ◇ (Adverbial) *Spaime stranii îi îngreuiau sufletul ca și cum, teluric, munți crunți s-ar fi înălțat acolo unde limpezi pluteau zările.* TEODOREANU, M. II, 143. ◇ *Apă telurică* = apă subterană. *Apa... care se află în sînul pămîntului... se cheamă apă telurică.* FĂTU, D. II. *Curent teluric* = curent electric care circulă prin sol. *Curenții electrici cari circulă prin păturile superficiale ale pămîntului, de la răsărit spre apus, adică așa-numiții curenți telurici, contribuie la formarea cîmpului magnetic.* CIȘMAN, FIZ. II, 349, cf. DEX. *Mișcare telurică* = cutremur, seism. Cf. CADE. ✦ Preocupat excesiv de probleme materiale; prozaic. *Devenea telurică... cînd vorbea de mijloacele de existență.* CĂLINESCU, B. I. 126.

— Scris și: *telluric.* — Pl.: *telurici, -ce.*

— Din fr. **tellurique,** germ. **tellurisch.**

TELÚRIU s. n. v. **telur.**

TELURÓS adj. (În sintagma) *Acid teluros* = acid slab, instabil, obținut prin oxidarea telurului cu acid azotic concentrat. Cf. MACAROVICI, CH. 301, LTR[2].

— **Telur** + suf. *-os.*

TELURÚRĂ s. f. Compus al telurului cu alt element. *Mineralul este... o telurură de argint cu puțin aur.* ARHIVA, II, 23, cf. LTR², DN².
— Pl.: *telururi.*
— Din fr. **tellurure.**

TELVEÁ s. f. (Învechit) Drojdie de cafea. Cf. CIHAC, II, 621, DDRF, BARCIANU, ȘIO II₂, 163, ALEXI, W. ◇ Expr. **A se face telbea** = a se prăpădi. *Beii de la Misiri n-au cunoscut scaunul lor și, călcînd ptinea și tăgăduind stăpînirea, le-au venit resplătire ... și... s-au făcut telbea.* BELDIMAN, LET². III, 434.
— Și: **telbeá** s. f.
— Din tc. **telve.**

TEMASÚC s. n. (Învechit, rar) Act, document; declarație. *Ne-am legat cu toții cu acest temasuc al nostru... și s-au dat la mîna domnului Moldovei.* AMIRAS, LET². III, 173, cf. ȘIO II₂, 120, T. PAPAHAGI, C. L.
— Pl.: ?
— Din tc. **temessük.**

TEMÁTIC, -Ă adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Lingv.) Care ține de tema cuvîntului, de la temă¹ **(4)**, relativ la temă. *Formele verbului* a peri *să scriu cu* ie, ia *cînd accentul să află pe silaba tematică.* ARHIVA, I, 183, cf. SCRIBAN, D. *Există probabil forme verbale cu flexiune tematică și atematică.* IST. L. ROM. I, 173. ◇ *Vocală tematică* = vocală care se adaugă la rădăcina unui cuvînt formînd tema acestuia. *La acuzativul plural vocala tematică a fost lungită sub influența desinenței.* SG II, 9, cf. M.D. ENC., DEX. ✦ Care comportă vocală tematică. *Tipul următor în ordinea vechimii îl constituie verbele radicale tematice.* IST. L. ROM. I, 30.

2. (Muz.) Relativ la o temă¹ **(2)**, la un motiv muzical. Cf. SCRIBAN, D.

3. Care ține de o temă¹ **(1)**, privitor la o temă; alcătuit pe anumite teme. *Face parte dintr-un ciclu tematic.* VIANU, L. R. 553. *Să se întocmească, de către cei interesați, un plan tematic, axat pe sarcinile prezente și de perspectivă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894, cf. DN².

II. S. f. Totalitatea temelor¹ sau tema esențială a unei lucrări literare, artistice, științifice, a unui curent literar, a unei epoci etc. V. problematică. *Gelozia și reputația familiei ocupă un loc important... în tematica teatrului spaniol.* CĂLINESCU, I. 58. *Gala Galaction a reprezentat sinteza tematicii tradiționale cu mijloace moderne de artă.* VIANU, L. R. 661. *Sfera tematicii istorice oferă azi artiștilor plastici posibilitatea de a alege și a dezvălui poporului cele mai hotărîtoare evenimente, cele mai reprezentative figuri din diverse epoci.* CONTEMP. 1954, nr. 387, 4/1. *A hotărît să publice în primul număr al fiecărui an tematica revistei pe anul în curs.* L. ROM. 1959, nr. 1, 4. *Își vor putea îmbunătăți și definitiva tematica de cercetări.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 841. *Tematica dominantă a literaturii tinerilor scriitori este o tematică a actualității.* GL 1961, nr. 3, 6/3. *Alte „jocuri" cu tematică religioasă.* IST. LIT. ROM. I, 76, cf. DN².
— Pl.: *tematici, -ce.*
— Din fr. **thématique.** — Pentru sensul **II**, cf. germ. Thematik, rus. ТЕМАТИКА.

TEMATOGRAFÍE s. f. (Învechit, rar) Colecție de probleme sau de teme¹ **(3)**. *Numai din tematografia cea din toate zilele... îi învață pre uceniei ortografia* (a. ?). URICARIUL, III, 18, cf. GÁLDI, M. PHAN. 260.
— Pl.: *tematografii.*
— Din ngr. θεματογραφία.

TÉMĂ¹ s. f. **1.** Problemă principală care este dezvoltată într-o operă, într-o expunere, subiect; aspect al realității care se reflectă într-o operă artistică. V. chestiune, materie, teză. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., MOLNAR, I. 236/4, DRLU, I. GOLESCU, C. *Patria, care vă ascultă, tema muzei voastre fie.* ASACHI, S. L. I, 118, cf. NEGULICI, STAMATI, D., CALENDAR (1856), 88/2, POLIZU, COSTINESCU. *Poți petrece timpul cu variații asupra aceleiași teme.* MAIORESCU, CR. II, 17. *Pe cînd el perora o temă de astronomie..., ea se uita la el fără să-l asculte.* EMINESCU, P. L. 68. *Nu tema morală ori imorală face moralitatea ori imoralitatea producțiunii artistice.* GHEREA, ST. CR., II, 276, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tema e foarte populară în secolul al XVII-lea.* CĂLINESCU, C. O. 48. *Teme antice apar în romanele curtene ale secolului al XII-lea.* VIANU, L. U. 13. *Scria, între altele, și un scurt articol săptămînal pe o temă teologală.* VINEA, L. I, 120. *Tot ce vă spun în legătură cu această temă este descoperirea mea.* PREDA, R. 26. *Pictorul... și-a propus o temă amplă și dificilă.* V. ROM. februarie 1964, 191. *Să se elaboreze sinteze din literatura tehnică și economică pentru fiecare temă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894, cf. DN². ◇ Loc. prep. **Pe tema...** = în jurul problemei..., despre problema... *Pe tema asta mă făcu să notez o sumă de lucruri.* BACALBAȘA, S. A. I, 164. *Pe tema aceasta s-au dus discuții pînă a doua zi dimineața, dar fără nici un rezultat.* OȚETEA, T. V. 252. *Pe tema asta, imaginația ta... brodează lucruri fantastice.* VINEA, L. I, 104.

2. Unitate muzicală caracteristică, reprezentînd ideea de bază în dezvoltarea unei creații de proporții mai mari. Cf. STAMATI, D., T. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU, D. U. *Înnoit ca o temă muzicală.* CĂLINESCU, C. O. 226. *Restul nu e decît un carnaval sau, dacă preferi, o comparație muzicală, variațiuni pe aceeași temă.* VINEA, L. II, 71. ◇ *Temă cu variațiuni* = compoziție muzicală care constă în enunțarea unei teme¹ **(2)** și în valorificarea ei prin diferite transformări ulterioare. M. D. ENC.

3. Exercițiu scris, dat școlarilor pentru aplicarea cunoștințelor dobîndite, (învechit) tablă¹ **(II 3)**. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Ne dete la regula de trei tema următoare.* CREANGĂ, A. 76, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Făcea teme și probleme cu toată încăpățînarea voinței.* ARGHEZI, S. XI, 78. *Ani de zile... ți-am corectat temele.* H. LOVINESCU, T. 264.

4. (Lingv.) Grupare de elemente din structura unui cuvînt, constituită din rădăcină împreună cu eventualele sufixe sau prefixe și caracterizată prin faptul că este comună numai formelor unuia și aceluiași cuvînt; (ieșit din uz) tulpină¹ **(6)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Toponimicele românești cu tema* desn- *aparțin, aproape în întregime, unor ape curgătoare.* IORDAN, N. L. I, 87. *În principiu, rădăcinii trebuie să i se adauge un sufix, pentru a se forma o temă verbală sau nominală.* GRAUR, I. L. 126. *Morfologia studiază și relațiile dintre temele cuvintelor înrudite.* SCL 1957, 134. *În timp ce rădăcina e neanalizabilă, tema e constituită din rădăcină plus unul sau mai multe sufixe.* SG II, 5. *Unul dintre componente este o temă verbală.* IST. L. ROM. I, 108.

5. (Tehn.; în sintagma) *Temă de proiectare* = document care stă la baza executării unui proiect de construcție și în care sînt indicate elementele impuse construcției. M. D. ENC.
— Pl.: *teme.*
— Din ngr. θέμα, lat. **thema**, germ. **Thema**, fr. **thème**, it. **tema.**

TÉMĂ² s. f. (Rar) Diviziune a Imperiului roman de răsărit care a înlocuit provincia; p. ext. țară, provincie. *Pe sholari și maglabiți, mercenari înrăiți ai iconoclaștilor, i-a deslipit din Bizanț, trimițîndu-i în temele asiatice.* SADOVEANU, O. XII, 52. *Călătorea acum către Amnia în tema Paflagoniei.* id. ib. 68, cf. SCL 1976, 403.
— Pl.: *teme.*
— Din fr. **thèmes.** Cf. gr. θέμα.

TEMĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care inspiră teamă, de temut. Cf. DRLU.
— Pl.: *temăcioși, -oase.*
— **Teme²** + suf. *-ăcios.*

TEMĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** Care se teme² **(1)**; (rar) timoròs, (învechit și popular) temut² **(2)**. *Precumu-i hirea moscalilor temătoare de vicleșug.* NECULCE, L. 231, cf. ANON. CAR., DRLU, LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Cuvioasele, temătoare de alt atac și mai ales de răzbunarea celorlalți tovarăși ai tîlharilor, au făcut o umilă întîmpinare la episcopie.* VOICULESCU, P. I, 206. *Mai erau pe-acolo și niște struți... temători și precauți.* V. ROM. octombrie 1954, 161. *Temători sau nerăbdători, uluiți sau sceptici, plini de încredere sau numai curioși, cu toții păreau treziți dintr-un somn greu.* ib. ianuarie 1965, 47. *Mă cred sfios și temător, le dau în fiecare zi iluzia că mi-e frică de ei.* BARBU, PRINC. 53. ◇ (Adverbial) *S-a uitat temător într-o parte.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 41. ◇ Loc. adj. **Temător de Dumnezeu** = evlavios, cuvios, cucernic. *Bărbați cinstiți, temători de Domnedzeu.* PO 240/2. *Căci nu iaste... ca el om dirept, fără de prihană, adevărat temătoriu de D[u]mnezeu.* BIBLIA (1688), 363¹/34. *Au ucis pre Avel, frate-său, om bun și temătoriu de Dumnezău.* N. COSTIN, L. 52, cf. ANTIM, P. 128, URICARIUL, I, 124, DRLU, LB. *Acest împărat era bun, drept și temător de Dzeu.* ISPIRESCU, L. 366, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Substantivat) *Robinson, ca un temătoriu de Dumnezeu, au socotit de păcat să se întristeze.* DRĂGHICI, R. 256/26.

2. (Învechit) Care se teme² **(2)**, îngrijorat, nelinițit, preocupat. *Căci sufletele sînt temătoare către cei preaiubiți.* AETHIOPICA, 9ᵛ/21. *O nație... deopotrivă temătoare pentru libertatea și pentru credința sa.* MARCOVICI, C. 129/25.

3. Neîncrezător, bănuitor; (regional) năzarnic. *Analiștii cei vechi ai românilor... în egoismul lor temător... au păstrat pe seamă-le, fără de a le împărtăși nimenui, mulțumirile acelor rare fapte înveselitoare.* ODOBESCU, S. II, 505. *Să nu mai fii temător Și de toți bănuitor.* TEODORESCU, P. P. 119. ◆ (Popular) Gelos. Cf. POLIZU. *Mă cununară... cu prințul Mihail, un om mult mai în vîrstă de cît mine, slab, bolnăvicios, de un caracter aspru, temător.* ALECSANDRI, T. 1 210, cf. COSTINESCU. *Pasă-mi-te că e temătoare și te-o hi zărit cu alta.* JIPESCU, O. 150, cf. 52. *Împăratul era om bun, însă temător, el își iubea din adîncul inimii sale nevasta.* RETEGANUL, P. II, 27. *Bărbatul temător își învață nevasta curvă.* PANN, P. V. II, 134/6, cf. ZANNE, P. IV, 632.

— Pl.: *temători, -oare.* — Și: (învechit) **temătóriu, -oáre** adj.

— **Teme¹** + suf. *-ător.*

TEMĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **temător.**

TEMĂTÚRĂ s. f. (Învechit) Teamă, spaimă, frică. *Și cînd ară fi purcezînd, temătura lui D*o*[m]nezeu pogor pre acealea orașe.* PO 120/4, cf. ANON. CAR.

— **Teme²** + suf. *-ătură.*

TEMBÁR s. n. v. **timbar.**

TEMBÉL, -Ă adj. (Și substantivat) Nepăsător, indolent, lăsător; leneș, trîndav²; incapabil; (regional) tălîmb. *În toată întinderea împărăției nu să găsă nici nemernici, nici tembeli.* IST. AM. 55ʳ/2, cf. CIHAC, II, 621. *Fata de împărat nu se putu împrieteni cu toți ceilalți fii de împărați, fiindcă cei mai mulți erau năzuroși, tembeli și deșucheați.* ISPIRESCU, L. 22. *Îl cunosc din școală; a fost un elev leneș, tembel și greu de cap.* VLAHUȚĂ, O. A. 447. *A-nceput să i se-nfunde Cu viața de tembel.* id. O. A. I, 179. *Sfătuie pe toți la orice ocaziune să-și schimbe viața cea lenevoasă și tembelă.* ap. TDRG, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II₁, 355, ALEXI, W., LÖBEL, C. 94, TDRG. *Constantin, tembel și fără darul stăruinții, din chiar croiala lui, n-a putut să rămînă la mașini.* GALACTION, O. 117. ◇ (Adverbial) *Vine Puck pășind tembel.* GORUN, F. 192.

— Pl.: *tembeli, -e.* — Și: (învechit) **tempél, -ă** ALEXI, W.), (regional) **timbél, -ă** (ALR I 1 553/675) adj.

— Din tc. **tembel.**

TEMBELÍC¹ s. n. (Învechit) Tembelism. *De acest feliu sînt urmările unui tembelic pe care nimic nu-l poate birui* IST. AM. 64ʳ/3. *Călugărițele cu mătăniile lor cad la tembelic, că, deși să cinstesc, nimic nu folosesc.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 265, cf. ȘIO II₁, 355, ALEXI, W.

— Și: **tembelíe** s. n.

— Din tc. **tembellik.**

TEMBELÍC² s. n. v. **tumbelechi.**

TEMBELÍSM s. n. Nepăsare, indolență, indiferență, delăsare; (învechit) tembelic¹. Cf. PASCU, S. 421. *Castelele obraznice ale lui Sava... hulind tembelismul vameșului.* KLOPȘTOCK, F. 195. *La atîta rea-credință și tembelism nu se aștepta.* SADOVEANU, O. XIV, 8, cf. BUL. FIL. VI, 22. *Inerția, tembelismul și neprevederea, așa de des imputate omului medieval, sînt produsul condițiilor sale de existență.* OȚETEA, R. 42.

— **Tembel** + suf. *-ism.*

TEMBELIZÁ vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) face nepăsător, indolent. Cf. BUL. FIL. III, 189.

— Prez. ind.: *tembelizez.*

— **Tembel** + suf. *-iza.*

TEMBELIZÁNT, -Ă adj. (Rar) Care tembelizează. *Eșuat în atmosfera tembelizantă a casei.* V. ROM. ianuarie, 1960, 78.

— Pl.: *tembelizanți, -te.*

— De la **tembeliza.**

TEMBELÍC s. n. v. **tembelic¹.**

TEMBÚR s. n. v. **tambură¹.**

TÉME¹ s. f. (Prin Ban. și vestul Olt.) Creștetul capului. Cf. ANON. CAR., POLIZU, CIHAC, II, 407, LIUBA — IANA, M. 22, CANDREA, F. 33, GL 1971, 91, H IX 119. *Cînd copilul e mic, temea îi e moale.* BOCEANU, GL., cf. ALR I/I h 5, ALR II/836.

— Din scr. **teme.**

TÉME² vb. III. **1.** Refl. A avea sentimentul fricii, a simți teamă. V. înspăimînta, reduta, sperja. *Știia-te că rău om ești... Și mă temuiu.* TETRAEV. (1574), 245. *Văzu vînt mare, temu-se și începu a se afunda.* CORESI, EV. 263. *Nu te teme, Avraame. Eu sînt scutul tău.* PO 50/12. *Încreadeți-vă că eu sînt, nu vă temeți.* N. TEST. (1648), 19ᵛ/6. *Omule, nu-ți fie frică, nici te teme, și-mi spune jalba ta.* NEAGOE, ÎNV., ap. GCR I, 170/1. *Nu te teame, fata Sionului, că iată împăratul tău vine.* CHEIA ÎN. 93ᵛ/3. *Pre tiran și cunoștința lui cea den lountru îl face de să teme.* N. COSTIN, L. 71, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 228. *Cuvîntul iaste de la D[u]mnezeu, ca să se teamă norodul* (cca 1700—1725). GCR II, 20/18. *Lei... să cuciura pe lîngă tovarășii mei, și mărime trupului lor nu le da pricină de a să teme* (cca 1750—1780). id. ib. 84/35. *Birui și perși și nemți Murat, făr' d-a se teme.* VĂCĂRESCUL, IST. 262, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Ca o umbră Strălucind argintiu în clara noapte S-apropie... O, nu te teme-mi zice.* EMINESCU, O. IV, 108. *Nu mai spune de lup, că tare mă tem!* CREANGĂ, P. 120, cf. DDRF. *Nimenea nu se temea. „Voi trăi în veci, veți vedea", Spunea stejarul măreț.* ISANOS, V. 173. *Focu-n vatră-l înveleau, Luminile le stingeau... Doamne, tare se temeau.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 375. *Turcul mi se cam temea, Buzduganul îl lua.* BALADE, II, 52. *Acuma să teme! Ce-a face moșu cu iel?* O. BÎRLEA, A. P. I, 118. *Cine mai mult se teme, acela uită ușa deschisă.* I. GOLESCU, ap. DDRF. (Expr.) **A se teme ca de oala mălaiului** v. oală. ◇ (Motivul fricii se indică prin determinări introduse prin prep. „de") *Teme-se-vor limbile de numele lui Dumnezău.* PSALT. HUR. 84ʳ/7. *De D[um]n[e]dzeu vă teameți.* COD. VOR. 148/12. *De giudecatele tale temuiu-me.* PSALT. 262. *Nu vă teameți de ceia ce ucig trupul.* CORESI, EV. 201. *Mă tem de el cum să nu vine și să nu bată mine.* PO 111/12. *Nime să nu se teamă de moarte* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 80/26. *Atunce nu l-au putut sudui,*

emindu-se de certare. PRAV. 70. *Nemică nu te teame de ceaiea ce ție a răbda.* N. TEST. (1648), 304ᵛ/28. *De moarte nu te temei* (a. 1654). CUV. D. BĂTR. II, 450/25. *Teame-te și de mințiia cea iubovnică.* AETHIOPICA, 27ᵛ/20. *De casnicii tăi poartă grije, ca să nu se teamă de tine* (a. 1812). GCR II, 208/17. *În easa lui să tem toți de el ca de un ursu pușcat* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206. *Se temea de fiarele sălbatăce a să abate prin codrii cei mari.* DRĂGHICI, R. 154/29. *Teme-te numai de relele ce însuți le-ai uneltit din greșeala sau din slăbiciunea ta.* MARCOVICI, D. 16/9, cf. GORJAN, H. I, 1/16. *Tu ne înveți să ne temem de a desfătărei plăcere.* CONACHI, P. 281. *Eu . . . mă temeam de amorul lui!* NEGRUZZI, S. I, 51. *Conspiratorii, . . .temindu-se de popor, se gîndiră a-i atrage atenția în altă parte.* BOLINTINEANU, O. 249. *De nu s-ar teme de sfîntu Neculai cel din cui, ar da foc casii.* ALECSANDRI, T. 941. *De cine-n lume te temi tu mai mult?* EMINESCU, P. L. 6. *Să se ducă la părinți? Se temea de asprimea tată-său.* CREANGĂ, P. 89. *Că orice fată din popor, nu se temea de întuneric.* AGÎRBICEANU, S. P. 40. *Se disprețuia și se temea de slăbiciunea lui.* REBREANU, R. I, 249. *Nu mă tem de moarte.* TOPÎRCEANU, B. 93, cf. C. PETRESCU, Î. II, 219. *Se și temeau de dînșa, căci avea niște ochi rotunzi și arzători care străpungeau ca pîrțuri de ace.* SADOVEANU, O. VII, 324. *Se temea de contagiune.* CĂLINESCU, C. O. 137. *Se teme de întuneric.* STANCU, D. 222, cf. BENIUC, V. 18. *Se temea poate de dezămăgire.* VINEA, L. I, 112, cf. V. ROM. ianuarie 1965, 21. *Hai să ne batem, să ne știm odată răfuiți, să nu ne tot temem unul de altul.* RETEGANUL, P. I, 9. *Dragu meu ce bîrăiaș, Mîndră sumnă ce-mi luași, Da o aș purta pe uliță, Dar mă tem de bîrăiță.* DOINE, 82. *Eu, frate, mult mă tem De căzlarîul din harem.* BALADE, II, 184, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 147. (În proverbe și zicători) *Apără-mă de găini, că de cini nu mă tem.* CREANGĂ, P. 188, cf. ZANNE, P. I, 466. *Cine e mușcat de șarpe se teme și de șopîrlă.* id. ib. 653. *Care s-a fript la ciorbă, se teme și de iaurt.* id. ib. II, 556. *De ce se teme cinul nu scapă.* CADE. *Mai mult să te temi de apa cea lină decît de cea tulburе.* ZANNE, P. I, 99. *Nicicum să te temi de cinele ce latră, ci de cel ce tace.* id. ib. 373. *Bivolul nu se teme de purice.* id. ib. 323. *Săracul nu se teme de tîlhari.* id. ib. V, 559. *Cine se teme de lup, să nu se ducă în pădure.* (Fig.) *Cîlzul se teme foarte de geruri.* I. IONESCU, C. 191/21. ◇ Expr. **A se teme (și) de (o) umbră** (sau **de umbra lui**) v. umbră. ◇ (Obiectul fricii se indică printr-o completivă introdusă prin conj. „să" sau „că" ori printr-un verb la infinitiv) *Auzîră că Arhilae împărătește întru obreai în locul lui Irod tatîne-său, temea-se acolo a mearge.* TETRAEV. (1574), 3. *Mă tem cum că va părea lui cîm că am vrut să cleuiesc el.* PO 89/24. *Se teame să nu-l prindză giudeții, să-i facă certare.* PRAV. 167. *Nu îndrăznesc a le face cunoscute oamenilor, temîndu-mă a nu fi lulit de dînșii.* MARCOVICI, D. 6/17. *Nu, acel ce-n sîn păstrează de virtute o scînteie Pentru-a patriei folosuri nu să teamă c-a să peie!* ASACHI, S. L. I, 101. *Singur am rămas de cînd te-ai dus Și mă tem să stau așa.* D. BOTEZ, P. O. 44. *Știi de ce tăcem? Pentru că ne temem să nu spunem iar lucruri care să ne arate cît ne deosebim de tare.* DEMETRIUS C. 8. *Mai mult se temeau să nu mi se întîmple ceva mie.* V. ROM. decembrie 1970, 53. *Să t'eme a mere-n pădure.* O. BÎRLEA, A. P. I, 143. ◇ (Învechit și regional; obiectul fricii este exprimat printr-un substantiv la dat.) *Să se teamă acelă aceii oștinde.* CORESI, EV. 283. *Îi teme bărbatului.* CIAUȘANU, V. 203. ◇ Tranz. (Învechit, astăzi rar) *Știu eu cum că temi pre Domnezeu.* PO 71/19. *Eu încă tem pre Domnedzeu.* ib. 147/20. *Tu ce nu temi furtuna și durerea De ce să tremuri la a mea privire?* EMINESCU, O. IV, 108, cf. I, 48. *N-ai frică de trăsnet? Teme pe zei!* COȘBUC, AE. 94. *Pe el . . . îl tem patronii, îi știu de frică speculanții.* V. ROM. august 1970, 6. *Dar de cînd m-am însurat, Cînd umblu seara prin sat, Nu mă teme nime-n lume.* JARNÎK — BÎRSEANU, D. 169. *Nai d'e ce t'eme!* ALR I 1 381/96, cf. ib. 1 381/98. *Tot de frica lui Ghimiș, Lui Ghimiș cel mititel, Care tem turcii de el.* BALADE, II, 437. ◇ (Cu sens atenuat) *Ți-am fost dragă, știu eu bine, Dar să-mi spui tu te-ai temut.* COȘBUC, P. I, 51. *Te-am văzut și ieri pe-o cale, M-am temut să te opresc, Că de mamă mi-e rușine Și de tine mă sfiesc.* id. ib. 76.

2. Refl. (Motivul îngrijorării se indică adesea prin propoziții completive introduse prin conj. „că", „să", sau prin determinări introduse prin prep. „de") A fi îngrijorat, a-și face griji. *Se temea fariseii să nu cumva crează toți în Hristos.* CORESI, EV. 197. *Teme-te dar mai puțin de viitor decît de inima ta.* MARCOVICI, D. 16/14. *Mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici.* CREANGĂ, P. 203. *Mă tem să nu te întorci fără nici o ispravă.* ISPIRESCU, L. 13. *Se teme că va fi respins.* CĂLINESCU, C. O. 179. *Ploaia lor de mi-a căzut pe hodă . . . , nu m-am temut.* BENIUC, V. 9. *Mă temeam că dormiți.* H. LOVINESCU, Ț. 101. *Știam despre ce ordin era vorba și, dacă de asta se temea atît, nu pricepeam frămîntarea lui.* V. ROM. octombrie 1964, 5. *M-am temut C-a veni iarna curînd.* JARNÎK — BÎRSEANU, D. 411. *Împăratul, temîndu-se că va muri și va rămînea biserica nefăcută, . . .a dat veste în toată împărăția.* ȘEZ. V, 169. *Ți-i ruptă inima, Că te temi că ți-oi lăsa.* BALADE, III, 194. *Tot aceea te-ai temut C-oi veni după-mprumut Și nu vi l-oi da mai mult.* FOLC. TRANSILV. I, 213. *Orbul de noapte nu se grijește și udul de ploaie nu se teme!* ZANNE, P. II, 653. *Dacă s-ar teme omu de vrăbii, n-ar mai sămăna mălai mărunțel.* ȘEZ. I, 249. *Cine se teme de brumă să nu sădească vie.* ȚICHINDEAL ap. CADE. (Ironic) *Nu te teme, mîndro, teme, Căci ca tine mai sînt fete.* FOLC. TRANSILV. II, 230. (Expr.) **Mă tem că . . .** = mi se pare că . . . , socotesc (cu teamă) că . . . *De le-oi mai pune pe jăratic, mă tem că din belte, s-or prifaee în bălmuș.* ALECSANDRI, T. 324. *Bine le-am găsit, împărate, deși mă tem că nu te-oi lăsa cu bine, pentru că am venit să ne luptăm.* EMINESCU, P. L. 6. *Mă tem că noi om rămînea cu vorbele și alții cu pămînturile.* REBREANU, R. I, 194. *Nu știi mata cît e ceasul? — Mă tem că unsprezece,* BRĂESCU, A. 169, cf. SCL 1976, 403. *Mă tem că . . . nu mai vine.* PAMFILE, J. III, 95, com. FURTUNĂ, ALR II/95. **Nu te teme,** se spune pentru a întări o afirmație. *Altfel nu sacrificam eu dumnai pasăre, nu te teme.* VINEA, L. II, 311. ◇ (Obiectul îngrijorării se indică prin determinări introduse prin prep. „pentru", „de") *Irod amu . . . se temu de împărăție, să nu cumva să o piarză.* CORESI, EV. 501. *Numai pentru briu se teme, Că vor afla dușmanii vreme Să-i fure . . . brîul ei!* COȘBUC, P. I, 123. *Se teme pentru ziua de mîine.* C. PETRESCU, Î. V. 273. *Se temuse . . . de viața căpitanului, pe care-l știa tînăr.* V. ROM. octombrie 1964, 6. *Se temea de viața frățîni-său.* SBIERA, F. 53. ◇ Tranz. (Complementul indică obiectul îngrijorării) *Zic unii să fie murit . . . otrăvit de vizir, temîndu-și viziria de el.* M. COSTIN, ap. TDRG. *De n-ar mai hi altă viață după moarte, s-ar cădea să ne temem viață aceasta.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 140ᵛ/12. *Nu-și teame . . . gloaba să de frig, că toată gloată ei să îmbrace în doao haine* (a. 1685). GCR I, 276/20. *Te tem de omul acel viclean.* SINCAI, HR. III, 47/33. *Temîndu-și viața, cu fuga scăpînă pe locuri neștiute, s-a întrerînat* (a. 1809). IORGA, S. D. XII, 200. *Albinele nu trebuie temute că, voi rămînea fără de matcă.* ECONOMIA, 177/22. *Ah, dacă-i adevărul aceea de ce-mi tem Pe dragă mea, mai bine lăsați-mă să gem În neștiință.* COȘBUC, S. 106, cf. id. P. I, 125, BARCIANU. *Frică mi-i și de mneavoastră și-mi tem spînarea.* MIRONESCU, S. A. 90. *Femeia, încolțită de spaimă, a început să-i teamă viața.* POPA, V. 313. *Ai să-i spui fiului tău, pe care acum îl temi?* BARBU, PRINC. 87. *Nu-ți teme pragul: săbiile-n teci!* VULPESCU, P. 69. *Pentru tine, mai bădiță, Mă teme cea măicuță.* JARNÎK — BÎRSEANU, D. 168. (Fig.) *Nuc falnic . . . De veacuri fruntea nu ți-o temi, Tii piept cînd vin furtuni.* IOSIF, PATR. 7. ◇ Expr. **A-și teme cojocul** v. cojoc.

3. Tranz. (Popular) A bănui, a suspecta pe cineva de infidelitate, a fi gelos. *Un obrăjel Plin de nuri*

și frumușel... îl tem și de stihii. CONACHI, P. 188. *Temîndu-și muierea rău, ...intră în bănuieli.* PANN, P. V. I, 100/9. *Voi o femeie care să mă teamă, să mă iubească.* NEGRUZZI, S. I, 55. *Tu mă temi de postelnicul.* FILIMON, O. I, 143. *Știi una, cuconiță?... te teme... îi zulier.* ALECSANDRI, T. 1 145. *Mă ține închisă ca pe o fiară sălbatică. Mă teme de toate, pînă și de oglindă.* GANE, N. II, 8. *El se făcu dîrz, începînd a-și teme nevasta.* ISPIRESCU, L. 385. *Ar fi pe lume mulți bărbați răi ce-și tem femeile!* I. NEGRUZZI, S. I, 173, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, ALEXI, W. *A dus casă grea cu Catinca. Era rea de gură și-l temea.* SADOVEANU, O. VI, 574. *Se mărîtase de multe ori și, cum o luau bărbații, o și temeau.* CAMILAR, N. II, 33. *Bărbatul rău mă teme, Nici de-un pas el nu-mi dă vreme.* ALECSANDRI, P. P. 324, cf. TEODORESCU, P. P. 123. *Se uită pe sub gene Și de mine... ș-o teme.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 360, cf. MÎNDRESCU, L. P. 107. *Măi bărbate,... ori nu vezi bine, Ori doar tu mă temi pe mine?* MARIAN, SA. 137. *Umblă după mine Și mă teme nu știu cui.* RETEGANUL, CH. 22. *Bărbatul... de mine nu și-l teamă, Că nu sînt de-a lui samă.* DOINE, 257, cf. HODOȘ, P. P. 517. *A prins puica a mă teme Și de lună și de stele.* ȘEZ. V, 11, cf. ȚIPLEA, P. P. 72, PAMFILE, C. Ț. 205. *Își teme femeia ca cucul,* se spune despre un om foarte gelos. Cf. ZANNE, P. I, 450.

— Prez. ind.: *tem*; imper. negativ: pers. 2 și (învechit) *nu temereți.* — Și: (din necesități de versificație) **temeá** vb. II. I. VĂCĂRESCUL, P. 15/8.
— Lat. **timēre.**

TEMEÁ vb. II v. **teme**[2].

TEMÉI s. n. **I. 1.** (Învechit și popular) Fundament (al unei construcții), temelie **(1).** *Suflară vînturele și opriră-se spre casa aceaea și nu căzu, că temeiu ... era amu de piatră.* TETRAEV. (1574), 211. *Podobnic este omului ce zidește o casă... și pune temeiul pre piatră.* CORESI, ap. TDRG, cf. id. EV. 216. *Stă... ca un temei neclătit.* M. COSTIN, O. 269. *Începură den temei a zidi turnul.* N. COSTIN, L. 68. *Mănăstirea... din temeiul ei au fost-o început-o Barnovschie Vodă și n-au apucat s-o isprăvască.* NECULCE, L. 36, cf. ANON. CAR. *Temeiul pre piatra cea din marginea unghiului puind, l-ai zidit.* MINEIUL (1776), 33[r1]/4, cf. 99[v1]/23. *Temeiuri dă zidur[i] ar fi aruncat peste mormînt[uri]* (a. 1792). IORGA, S. D. XII, 115. *Temeiul columnei... este făcut în patru cornuri de piatră cioplită.* ȘINCAI, HR. I, 9/10. *Temeiul lor... trebuie zidit de piatră sau de cărămidă.* ECONOMIA, 59/11, cf. DRLU, LB. *Nu vede zidiri pustii, Prin sate și prin cîmpii, Zidite temeiuri tari, Făcute de oameni mari, Și vremea le-a pustiit.* MUMULEANU, C. 106/7. *Temeiurile pe care a zidit templul... au fost putrede.* MARCOVICI, D. 8/19. *O casă fără temei și răzămuși.* CALENDARIU (1814), 104/29. *Patimi și-n lupte-a-ndurat, în Latium pînă... temeiuri să-și pună cetății.* COȘBUC, AE. 11, cf. CHEST. II 90/78, 331/31, com. din POPLACA — CISNĂDIE. *Nu mă bateți, feții mei, Ci căutați supt temei, Că mai e d-un putinei.* BALADE, II, 499. (Fig.) *Zidiți pre temeiul apostolilor.* CORESI, L. 419/1. *Întărind inima ta pre temeiul cel neclătit ai rămas nemișcat de valurile ispitelor.* MINEIUL (1776), 97[r1]/6. *Slava cea lumească stă răzimată de temei slab.* MAIOR, P. 48/14. *Oasele... sînt părțile trupului ceale mai tari, temeiul celoralalte.* ANTROP. 13/24. ◇ (Prin analogie) *Rădică-se și tremurat fu pămîntul și urdziturile* (t e m e l i i l e D, *temeiale* c[2]) *pădurilor smentără-se.* PSALT. 25. *Atunce tot temeiul pămîntului cutremura-se-va.* CORESI, EV. 35. *Scutură lumea... din temeiuri.* DOSOFTEI, MOL. 87. *Surpa-se-vor munții den temeaie.* BIBLIA (1688), 370[2]/32. *Se clătește temeiul lumii și încep ploile cu viscol.* MARIAN, S. R. II, 36. *A pămîntului povară din temeiuri răsărit-a.* OLLĂNESCU, H. O. 107. *Cine știe dacă ceasul cel grozav al împlinirii vremurilor de apoi nu sunase acum și dacă nu era scris ... temeiurile firii să se prăbușească.* HOGAȘ, M. N. 177. *Oceanul geme, urlă groaznic, Insula se zguduie-n temei.* BENIUC, V. 40. ◇ Loc. adv. **Din temei** (sau **din temeiuri**) = în întregime, cu totul. *Liniștea singurătății cuprinsese din temei toate celea.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 74. *Lumea veche Se surpă din temeiuri într-un apus măreț.* BENIUC, V. 60. ✦ Loc în care este așezat, montat ceva. *Iei copilul în brațe. Îl propteși cu creștetul capului în temeiul coșului, deasupra vetrii.* PAMFILE, DUȘM. 228. ✦ Fig. Gospodărie, așezare; rost[1], situație. *Într-o zi a căzut bici de foc pe căminul nostru. Nu s-a ales praful din temeiul casei.* DELAVRANCEA, S. 19, cf. 204. *Vorbind de Titu, socotiră că ar fi poate și mai nimerit să-i găsească vreun temei oarecare, ca să nu se simtă jenat stînd degeaba.* REBREANU, I. 421. *În preajma Curții era temeiul negustorimii... Iar în ripa Bahluiului se prăvăleau bordeiele țigănimii.* SADOVEANU, O. X, 86.

2. (Prin sudul Transilv., nordul Munt. și al Olt.) Fiecare dintre lemnele groase care se așază la temelia unei construcții; talpa casei. *Temeiurile... se făceau mai demult din lemn de stejar... și se pun de-a lungul pe zidurile de temelie.* PĂCALĂ, M. R. 404. *Jumătatea de jos* [a cerdacului] *e închisă de bîrne groase, de „temeiul și „prăgarul" casei.* CONV. LIT. XLII, 105, cf. CHEST. II 97/66, 67, ALR II/I h 224. *Să nu-nchei temeili marța.* ALR II 5 755/762. ✦ (Prin nord-estul Olt.) Ieșitură a zidului, care servește drept poliță în casă. CIAUȘANU, GL.

3. (Regional) Fiecare dintre bîrnele perpendiculare pe tălpile joagărului (Rășinari — Sibiu). PĂCALĂ, M. R. 462. *Două șine de fier... sînt înțepenite de-a lungul tălpilor joagărului pe temeiele așezate de-a curmezișul.* id. ib. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Fiecare dintre bucățile de lemn pe care se așază vasele mari; podval[2] **(2).** Cf. UDRESCU, GL.

4. (Regional) Scheletul de lemn al acoperișului (Micăsasa — Mediaș). Cf. ALR II/141. *Am ridicat temeiu sus.* ib., cf. ALR II/172.

5. (Regional; la pl.) Coardele de viță de vie lăsate pe butuc atunci cînd se tunde vița (Turcinești — Tîrgu Jiu). Cf. GL. OLT.

II. 1. Element care servește drept sprijin, pe care se întemeiază ceva, b a z ă; element principal, e s e n ț ă; temelie **(2).** *Dragostea... temeiul și capul iaste tuturor bunătăților.* CORESI, EV. 338. *Au vorbit cele ce au vrut, însă temeiul vorbelor acesta a fost: că să ruga Constantin Vodă să facă bine să să ducă din București în Ardeal.* IST. Ț. R. 28. 100 *de pungi de bani au rămas la temeiu să se dea în toți anii.* R. POPESCU, CM I, 533. *Dreptatea purceade și să întemeiază den doveadile și arătările cu temeiul ce scrie mai sus* (a. 1729). BUL. COM. IST. II, 245. *Cu ce putere și temei a intrat de a zăciuit moșia mănastirei: au cu carte domnească, au cu voie de la vrun ispravnic* (a. 1756). URICARIUL, XXI, 172. *Treaptă și temei credinței.* MINEIUL (1776), 106[v1]/22. *Temeiul bunelor orînduiele și odihna supușilor fiind din cele mai întîi cerșute la buna oblăduirea stăpînitorilor* (a. 1786). URICARIUL, II, 45/10. *Cunoștința cea istoricească iaste temeiul cunoștinții cei filosoficești.* MICU, L. 7/8, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Tabela arithmeticii... va fi fiește̦căruia temei de neuitarea a celor 4 părți ale arithmeticii* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201, cf. CLEMENS, DRLU, LB, HELIADE, O. I, 459. *Vom asculta ce temei are fiește̦care asupra socotinței sale.* DRĂGHICI, R. 145/21. *Toate cîte îmi spuseși au temei de adevăr.* GORJAN, H. IV, 163/4. *S-au luat de temeiu obiceiul cel vechiu, care s-au urmat în partea locului* (a. 1835). DOC. EC. 581. *Temeiul gospodăriei este sămănătura de toamnă.* I. IONESCU, C. 34/6. *Temeiurile dreptului și ale libertății nu pier în veci.* BĂLCESCU, M. V. 563, cf. NEGRUZZI, S. I, 12, CIHAC, II, 705. *La țară hora e temeiul jocului.* VLAHUȚĂ, R. P. 94, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Eu înțeleg ca temeiul mîncării mele să fie mere, pere și harbuji.* SADOVEANU, O. IX, 451. *Temeiul cunoștințelor sale era lectura.* CĂLINESCU, E. 71, cf. BLAGA, G. 117. *În prima jumătate a secolului al XIX-lea, singura noastră gramatică alcătuită pe temei științific este cea a lui I. Eliade Rădulescu.* L. ROM. 1953,

nr. 2, 7. *Își purta titlul pe temeiul unor autentice patalamale nemțești: studiase filologia clasică.* VINEA, L. I, 138. *La nici unul dintre pașoptiști temeiurile credinței n-au rămas intacte.* V. ROM. ianuarie 1965, 109. ◇ **Cu temei = a)** l o c. a d j. și a d v. temeinic **(1)**, trainic; solid. *Au început domnii a să aședza mai cu temei în scaon în Iași.* NECULCE, L. 15. *De atunce să așădză această boierie cu temei în Moldova.* id. ib. 176, cf. LB. *Intră în două piepturi o iubire cu temei.* PANN, E. I, 115/2. *Gînd la gînd cu bucurie, cu dragoste, cu temei.* CARAGIALE, O. VI, 181. *Ș-a pus în gînd să-mi facă educația cu temei.* CONV. LIT. XV, 191. *Cremene, bazalt e totul. Blocuri Drepte stau în noapte, cu temei.* BLAGA, POEZII, 335. *E moștenirea noastră seculară: Revolta țărănească, focul ei, Ce s-a schimbat acum întîia oară În sfîntă libertate, cu temei.* V. ROM. martie 1954, 5. *Mi-e dragostea cu temei.* ȘEZ. I, 111; **b)** l o c. a d j. și a d v. sprijinit pe argumente solide, întemeiat; cu socoteală, cumpătat, chibzuit; serios, așezat. *Pricepindu... ale domnului umblete și purtători, cum cură și merg mai cu temei.* R. GRECEANU, CM II, 27. *Să te faci om pe deplin și voinic cu temei.* ODOBESCU, S. III, 177, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Spune-mi cuvînt cu temei și arată-mi un semn de-nvoire.* MURNU, I. 18. *Nu te teme, sînt om serios și-ți vorbesc cu temei.* SADOVEANU, O. VI, 550. *Să hotărască cu bun temei care stăpînire ar fi cea mai bună.* BLAGA, G. 216; **c)** l o c. a d v. cu sîrguință, cu stăruință, serios; intens; temeinic **(4)**. *Trebuie să se apuce cu temei să făurească sutele și miile de arme.* V. ROM. ianuarie 1954, 180. *Se lucrează cu temei și organizat.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894. *Mai căutați pe-o poliță Și-mi mai luați vreo sălbiță; Mai căutați cu temei, Că mai este-un putinei, Dobînda banilor mei.* BALADE, II, 392. (Eliptic) *Mănînc putregai de tei, Să cînt codrului temei... Mănînc putregai de soc, Să cînt codrului cu foc.* SEVASTOS, C. 203, cf. CARDAȘ, C. P. 190. *Fluieraș di os, Si cînți doios; Fluieraș di tei, Si cînți temei.* FOLC. MOLD. II, 92; **d)** l o c. a d v. potrivit, nimerit. *Căsătoria oamenilor poate fi că este cu numitul la ce loc ar fi cu temei.* N. COSTIN, LET. II, 48/12. ◇ L o c. a d j. **De temei = a)** de bază, fundamental, principal; important, serios; p. e x t. greu, dificil. *Limba lor cea de temei sarmatică iaste.* CANTEMIR, HR. 130. *Ceasuri de temei.* ZILOT, CRON. 344. *Altele zice el... Și cea mai dă temei, să te umpli dă bani și măria ta, și noi pă lîngă măria ta.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. *Lucrul cel mai de temei este omul.* MARCOVICI, D. 215/11. *Dintre osebitele noastre datorii am ales pe cele mai de temei.* id. ib. 414/19. *Nu putea alcătui articole mai de temei decît în liniște.* CĂLINESCU, E. 361. *Concedierea din sediul legal a fostului redactor de temei al gazetei.* V. ROM. august 1970, 8; **b)** de încredere, sigur. *Acelora ce ispita prin scrisori a oameni de temei nu se pomenește..., lucrul în prepusul schipticesc lăsăm.* CANTEMIR, IST. 93. *Vorbă de temei.* POLIZU. *Cît îl ținea cineva de aproape, făcea din el ce vrea; cum îl scăpa din mînă, nu mai era de nici un temei.* D. ZAMFIRESCU, R. 101. ◇ L o c. a d j. și a d v. **Fără (de) (nici un) temei** sau **lipsit de temei** = lipsit de argumente solide, fără motiv, neîntemeiat; fictiv. *Pentru vînzarea cea făr' de temei* (a. 1780). URICARIUL, V, 396/8. *Ambițiunea fără de temei.* FM (1859), 33. *Boierii...făgăduință le-au dat, Fără de temei cuvinte, cîteva au încurcat.* BELDIMAN, E. 23/6, cf. LB. *Această cerere a lui era prea nesocotită și fără nici un temei.* DRĂGHICI, R. 4/31. *Tras în judecată dinaintea soborului pentru niște vini fără de temei.* ODOBESCU, S. I, 150, cf. III, 10. *Cu totul fără nici un temei nu sînt ... vorbele babelor.* SLAVICI, N. 82. *Aceste generalizări ni se par lipsite de temei.* GHEREA, ST. CR. II, 58, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Nimic nu face mai multe încurcături decît vorbele fără temei.* AGÎRBICEANU, S. 38. *Afirmația aceasta e lipsită de temei.* SADOVEANU, E. 77. *Nu exaltați, fără temei, un începător.* CĂLINESCU, C. O. 245. *Teamă mi-i, și nu fără temei.* BENIUC, V. 92. *Față de judecătorii de azi, gelozia fără temei nu ajunge să ușureze vina.* VINEA, L. II, 89. *Mîna ta nu-i fără de temei fierbinte.* ISANOS, V. 385. *Nu se vindecase de gelozia lui fără temei.* V. ROM. ianuarie 1965, 53. *Leagă tei de curmei Și vorbe fără temei.* ZANNE, P. II, 829. ◇ L o c. a d v. **De** (sau **cu**, rar, **din**) **temei** = de-a binelea, bine de tot; temeinic. *Vremea e aspră, Ninge cu temei.* CARAGIALE, O. VII, 81. *A-nceput iarna cu temei, așa că stau închis în casă.* id. ib. 128. *Începe să cearnă de ploaie, la început mărunt, apoi mai cu temei și cu picături mari.* SP. POPESCU, M. G. 33. *Ningea din temei, Fulgi enormi de zăpadă se vînturau prin aer, vîrîndu-se prin toate ungherele.* D. ZAMFIRESCU, A. 55. *Cînd se urcă din nou în sanie, ningea de temei.* id. Î. 70. *Noaptea se lăsa cu temei.* DUNĂREANU, CH. 8. **Mai de temei** = mai cu seamă, mai ales, îndeosebi. *Ce alte dar îi mai trebuie?... Multe încă, multe, care nu pot a vi le înșira toate, iar mai de temei, nu ave prietini.* DRĂGHICI, R. 128/15. **Pe** (sau **în**) **temeiul...** = bazat pe...; în conformitate cu... *A se da scutelnici și breslași la toate rangurile de boierii..., pe temeiul aceiași hotărîri* (a. 1814). URICARIUL, IV, 185/9. *Pe temeiul articolului 69 a reglementului* (a. 1832). ib. II, 187. *Pe temeiul acestora am ținut conferință.* FM (1861), 77. *Putem forma o clasă mai abstractă pe temeiul notelor comune.* MAIORESCU, L. 117. *Sîntem împărțiți în mari și mici, în stăpînitori și stăpîniți, pe temeiul unei mari nedreptăți economice.* GALACTION, A. 419. *Aleși mari printre cei dintîi pe temeiul unei enciclopedii.* ARGHEZI, S. XI, 104. *Limba povestitorului ... trebuie să placă oricui în temeiul esteticei acustice.* CĂLINESCU, I. C. 288. *Pe temeiul tuturor datelor astfel obținute, încearcă să răspundă nedumeririlor.* H. DAICOVICIU, D. 14. *Extinderea... colaborării... pe temeiul deplinei egalități.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 016. *În temeiul slugii, Dai de fundul pungii.* ZANNE, P. IV, 595. ✦ (Învechit) Principiu științific; explicație. *Superstițiozii nu străbat cu mintea... temeiul din carele vine schimbarea luminei lunei.* ȘINCAI, ÎNV. 137/19. *Această regulă este așăzată pe acest temei.* ASACHI, ARITMETICA, 46^{v}. *Află în fenomenul aburirei temeiul circulației apelor pe toată planeta.* AR (1829), ap. URSU, T. Ș. 260. ✦ (Învechit, rar) Chibzuială; socotință; judecată, rațiune[1] **(1)**. *A se pune într-o asemenea primejdie este împotriva oricărui temei de război și a oricărui obicei al unui înțelept căpitan.* BĂLCESCU, M. V. 149. *Ești înțeleaptă,... ai fandasie foarte rea și temei fără cale.* PANN, E. III, 8/3.

2. Motiv, pricină, cauză, (învechit) r e z o n **(2)**; dovadă, argument. *S-au sculat cu judecat[ă],... puind temei de cuvînt: întîi, că ar fi zapisul vînzării iconimicos* (a. 1785). IORGA, S. D. VII, 7, cf. LB. *Partida fuzionistă produsese oareșicare temeiuri părute în contra justiției.* BARIȚIU, P. A. III, 425. *Unde stă, împăratul meu, temeiul mîniei tale?* PANN, E. IV, 30/23. *Îndestule ... sînt temeiurile voastre spre a ne lepăda de acum orice vechi legăminte cu fățarnica și barbara putere turcească.* ODOBESCU, S. III, 452. *Dacă boiul mi-l înmlădiu, dacă ochii mei îmi plac, E temeiul că acestea fericit pe el îl fac.* EMINESCU, O. I, 80. *A făcut o cerere în care arăta supărările pe care le avusese cu dînsul și temeiurile pe care-l bănuia de a fi pus focul.* SLAVICI, N. I, 240. *Pe scurt arăta-ți-voi temeiul durerii.* COȘBUC, AE. 19, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Avem temeiuri să fim optimiști.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Lucrurile astea nu se judecă așa, după sentimentele fiecăruia... Au alte temeiuri.* DEMETRIUS, C. 27. *Temeiul (cauza) acțiunii îl formează motivul de drept care stă la baza ei.* PR. DREPT, 796. *Am temei să cred c-așteaptă... Un lung convoi cu mărfuri ce vine dinspre est.* T iulie 1964, 52. *Nimeni nu avea temeiuri să creadă... că se va arăta dușmănos.* V. ROM. ianuarie 1970, 7. ◇ L o c. c o n j. **Pe temei că...** = bazat pe argumentul că..., pe motiv că ..., din cauză că... *Ieri aruncă în temniță pe Laurentius, pe temei că urzea cu Arbore năvălirea lui Petru.* DELAVRANCEA, O. II, 146.

III. (Predomină ideea locului central ocupat, în spațiu sau în timp)

1. (Învechit; în opoziție cu margine, aripă) Corpul central al unei formații de luptă, grosul unei armate; (învechit și popular) mijloc **(I 4)**, (învechit) toi[3]. *A doua zi s-au ispitit să dea harț, ce moldovenii tot s-au dat înapoi spre temei, unde era țara cu turcii la un loc strînși.* SIMION DASC., LET. 219. *Să nu stai... unde va fi temeiul și toiul oștilor tale.* NEAGOE, ÎNV. 241/5. *Au mers cu toată tabăra dirept asupra temeiului oștii,* M. COSTIN, O. 74, cf. 199. *Nu să bate temeiul, numai aripeli să hărăție.* NECULCE, L. 141, cf. 210. *Îl povățiuește... să nu stea unde va fi temeiul oștilor și a războiului, că vrăjmașul acolo își va îndrepta tunurile.* BĂLCESCU, M. V. 617, cf. DDRF, MURNU, GR. 55. *Ștefan Vodă a intrat în scaunul țării cu temeiul oștilor sale.* SADOVEANU, O. XII, 312.

2. (Regional; în opoziție cu început și sfîrșit) Moment situat (aproximativ) la aceeași depărtare de începutul și sfîrșitul unei unități de timp, al unei acțiuni sau al unui fenomen care se desfășoară în timp, mijloc, miez; partea principală, punctul culminant al unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare, toi[3] **(4)**. *Cînd ajunse la biserica Lucaci, ceremonia cununiilor era pe la temeiul ei.* FILIMON, O. I, 252. *Tocmai pe cînd era temeiul mesei..., numai iată o pasere măiastră se vede bătînd la fereastră.* CREANGĂ, P. 232. *De șapte ori s-a lăsat temeiul nopței de cînd Șuier aține... potica arnăuților.* DELAVRANCEA, S. 165. *După rădicarea mesei stă tot temeiul cîntecelor și a jocurilor.* MARIAN, NA. 249. *În temeiul verei.* DDRF, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ne culcam devreme, îmbrăcați, ca să ne sculăm gata în temeiurile nopții.* VOICULESCU, P. I, 91, cf. H II 229. *A zburat puiul cu teiu Tocmai cînd era temeiu... A zburat puiu cu cușca Tocmai cînd să trag cu pușca.* SEVASTOS, C. 102. *Frunză verde plop și tei, Acu-i dragostea-n temei. Că și lunca frunză are; Acu-i dragostea mai tare.* ȘEZ. VIII, 27, cf. ALR SN III h 782/705. ◇ (Prin Mold.) *Temeiul tîrgului* = ziua din mijloc, cînd tîrgul e în toi[3]. GLOSAR REG. ◇ Loc. adv. (Regional) **Cu temei** = în toi[3] **(4)**. *Dumineacă dimineață, cînd tîrgu era cu temei, Baba vindea-n piață petrenjei.* FOLC. MOLD. I, 434.

3. (În poezia populară; în opoziție cu margine) Mijloc **(I 1)**. *Colibuță de nuiele... În temeiul codrului.* EMINESCU, L. P. 81.

IV. (Prin Olt.; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate mare, belșug, abundență, mulțime. *Nainte a fost pe-aici numai temei de pădure.* PLOPȘOR, C. 95. *E temei de vie.* CIAUȘANU, GL. *E temei de struguri.* UDRESCU, GL. ◇ (Urmînd substantivul determinat) *E vie temei.* CIAUȘANU, GL. *Sînt struguri, temei.* id. v. 203. *S-au făcut niște porumbi temei.* UDRESCU, GL. ◇ Loc. adv. **La temei** = în cantitate mare, din belșug. Cf. id. ib. *S-au făcut prune la temei.* id. ib. ✦ (În loc. adj.) **Cu** (sau **la**) **temei** = strașnic, grozav, extraordinar. *Nunti cu temei, măi, și cu tămbălău, de n-o fos di cin lumea nunti ca aceea.* ȘEZ. IV, 200, cf. UDRESCU, GL. *Petrecere (chef) la temei.* id. ib.

— Pl.: *temeiuri* și (învechit și regional) *temeie.*
— Din medio-bg. **темель**, v. scr. **temelj.**

TEMEIÁ vb. I. Tranz. (Învechit) A pune temelia unei clădiri, (rar) a întemeia; a clădi, a zidi. *Suflară vînture și lovră în casa aceaia și nu căzu, că era temeiată pre piatră.* N. TEST. (1648), 9[v]/32, cf. DRLU, LB.

— Prez. ind.: *temeiez.*
— V. **temei.**

TEMEIÉLNIC, -Ă adj. (Învechit) Temeinic **(1)**. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *temeielnici, -ce.*
— **Temei** + suf. *-alnic.*

TEMÉINIC, -Ă adj. **1.** Rezistent, solid; trainic[2] **(1)**, durabil, (învechit) temeielnic. *Întărea zidul spre stare mai temeinică* (a. 1773). GCR II, 93/23. *Văpseaua care să va da mai întăi, aceea este cea mai temeinică.* PISCUPESCU, O. 131/23. *Lucrurile... ce se par acum temelnice nu vor mai fi.* NEGRUZZI, S. I, 313, cf. COSTINESCU. *O calfă de dulgher stîngaci ciopîrțește bîrna care ieșise mîndră și temeinică din pădurile unde... a crescut în largul ei.* ODOBESCU, S. III, 166, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Sosiră ei cu vasul lor la Pilos, A lui Neleu temeinică cetate.* MURNU, O. 33, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Clădirea... temeinică de piatră.* V. ROM. martie 1963, 22. ◇ (Despre abstracte) *Hotarul besăricesc au fost ca să așeze... temeinică slujbă idolilor.* N. COSTIN, L. 71. *Așăzăminturi obștești și temeinice împotriva celor ce s-ar urma cu chipuri amăgitoare.* PRAVILA (1814), XIX/18. *Pentru mai temelnică statornicie și nestrămutare acestei alcătuiri să se facă și osebit hrisov* (a. 1814). URICARIUL, I, 223. *Să împotrivească... cu voință temeinică împotriva tuturor rugăciunilor.* BELDIMAN, N. P. II, 135/2. *Înțeleptul... caută bucuriile cele temeinice.* MARCOVICI, D. 105/13, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *O persoană de care este legată printr-o temeinică afecțiune.* COD. PEN. R.P.R. 533. *Scrisoarea... ne arată ... cunoștințele lui temeinice în materie de politică, literatură sau filologie.* L. ROM. 1953, nr. 5, 17. *Știa cu mijloace simple să sădească în sufletele fragede temeinice frumusețî.* V. ROM. septembrie 1954, 188. ◇ (Substantivat) *Învechimea vremii... și cele mai tari și temelnice... le smintește* (a. 1806). URICARIUL, V, 40/2. ◇ (Adverbial) *Pe-acolo veacuri de liniște și de siguranță au îngăduit omului să-și lege temeinic viața ... de același colț de pămînt.* VLAHUȚĂ, R. P. 21. *Am fost însărcinat de către distinsul, temeinic instruitul ... Hurmuzachi, cu corectura admirabilei sale scrieri.* SBIERA, F. S. 134. *Curtea frumoasă cu așezările ei clădite temeinic, să ție cît lumea.* SANDU-ALDEA, D. N. 30. *O lume... așezată temeinic în cadrul unor rosturi străvechi.* V. ROM. septembrie 1970, 138. ✦ (Rar) Substanțial, consistent. *Să-mi dați voie să vă cinstesc. — Bucuros,... dar cu ceva temeinic, că ni s-a lungit urechile de foame.* ap. TDRG. ✦ (Învechit) Puternic, tare. *Acel fel de oaste este tot în hier, temeinică oaste foarte și neînfrîntă.* M. COSTIN, O. 53. *Oștile temeinice cu multe ceasuri, cu multe zile bat un război.* N. COSTIN, L. 118. *Sobiețki... cu temeinică oaste.* MUSTE, LET. III, 14/34, cf. POLIZU, DDRF. ◇ (Despre abstracte) *Cetățile făcute la Tîrgoviște și la București nu erau o ocrotire temeinică.* BĂLCESCU, M. V. 136. ✦ Neîndoielnic, sigur. *Ianus... i-au înmulțit pre greci, precum avem temeinică mărturie la prorocia lui Daniil.* N. COSTIN, LET.[2] II, 50.

2. Important, serios. *Mai temeinică și mai cunoscută întîmplare iaste aceasta, decît să sufere niște jucării din nezdrăvană măiestrie scornite.* BĂRAC, ap. GCR II, 236/33, cf. POLIZU. *Aceasta este una din temeinicile pricini cari au dat lui Turgheniev atîta vază și așa de mare înțiurire.* GHEREA, ST. CR. II, 211, cf. DDRF, BARCIANU. *Trebuie să dea un sprijin temeinic.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 514. *Păreau prinși într-o discuție temeinică.* CAMIL PETRESCU, O. I, 294. ✦ Fundamental, esențial, radical. *Ani de temeinică prefacere artistică.* BLAGA, Z. 76. ◇ (Adverbial) *Instituțiile întemeiate pe obiceiuri vechi se înlocuiesc temelnic numai cu răbdare și vreme.* RUSSO, S. 59.

3. Chibzuit, judicios. *Cea mai nimerită socotință și temelnic pravăț este mai înainte gătire de către tot feliul de împregiurare.* DRĂGHICI, R. 196/11. *Vorba sa era plăcută și temelnică, fără trufie și îngîmfare.* NEGRUZZI, S. II, 156. *Argumente multiple și temeinice.* CONTEMP. 1970, nr. 1 234, 8/5. ◇ (Adverbial) *Îndrumarea și sprijinirea... pentru a-și organiza temeinic munca.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 692.

4. Sîrguincios, stărutor, intens, serios; amănunțit, profund. *Acțiunea de descoperire și folosire a rezervelor interne trebuie să capete un larg caracter de masă, pe baza unei temeinice munci de agitație politică.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 764. *Pregătire profesională temeinică.* T mai 1964, 74. ◇ (Adverbial) *Se gîndea tot mai temeinic la aceasta.* ARDELEANU, V. P. 207. *Dobîndirea culturii în școli trebuie să se realizeze temeinic.* SADOVEANU, E. 47. *Analizează temeinic lipsurile, dezvăluie*

cauzele, arată căile de îndreptare. V. ROM. ianuarie 1954, 125. *Institutul de teatru promovează an de an profesioniști, temeinic pregătiți.* T august 1954, 12. *S-au pregătit temeinic pentru producerea legumelor timpurii.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 589. ✦ Priceput, competent; iscusit. *Specialiști temeinici în mai multe domenii.* VIANU, L. R. 10. ◇ (Adverbial) *Cosea bine, temeinic, se pricepea și la croi.* AGÎRBICEANU, S. 64. ✦ (Despre somn; rar) Adînc, profund. *Dormea somnul temeinic al tinereții.* D. ZAMFIRESCU, R. 171. ✦ (Adverbial) Deia binelea, (bine) de tot; tare **(B 1)**. *Ploaia începe temeinic.* BOGZA, C. O. 62. *Fiecare pas pe care-l fac îi prinde și mai temeinic în angrenajul ce-i sfărîmă fără milă.* T decembrie 1964, 54. *Pușii temeinic pe gîlceavă, eroii se întrec în „amabilități".* L. ROM. 1965, nr. 5, 570.

— Pl.: *temeinici, -ce.* — Și: (învechit) **temélnic, -ă** adj.

— **Temei** + suf. *-nic.*

TEMEINICÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A face ca ceva să fie sau să devină temeinic; a consolida. *A temeinici Unirea.* C. PETRESCU, în SCL 1976, 403.

— Prez. ind.: *temeinicesc.*
— V. **temeinic.**

TEMEINICÍE s. f. **1.** Însușirea de a fi temeinic **(1)**; soliditate, durabilitate, trăinicie. *Pardoseala ulițelor nu crez că va mai fi în altă parte. Frumusețea lor și temeinicia sînt vrednice de vedere.* GOLESCU, Î. 106, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Munții Făgărașului fac o impresie de masivitate calmă și de trăinicie ce înfruntă cu nepăsare vremelnicia. Această temeinicie... îți dă un simțămînt de siguranță.* BENIUC, M. C. I, 53.

2. Însușirea de a fi temeinic **(3)**, judicios, întemeiat, fondat. *Temeinicia dovezilor.* DDRF. *Ce chin, ce grijă... pentru a dovedi temeinicia metodei sale.* BRĂESCU, V. A. 29. *Mobilitatea gîndirii sale, temeinicia argumentelor pe care își întemeia hotărîrile... aproape întotdeauna îi asigurau succesul acțiunilor.* V. ROM. octombrie 1964, 39. *Bănuiala nu-i lipsită de oarecare temeinicie.* V. ROM., decembrie 1970, 52.

3. (În loc. adv.) **Cu temeinicie** = temeinic **(4)**, sîrguincios, stăruitor, serios, intens. *Împărtășea știința cu mare temeinicie și zel.* CONV. LIT. XV, 273, cf. BARCIANU. *A neglijat să-i studieze, cu băgare de seamă și temeinicia necesară, arta de scriitor.* V. ROM. martie 1958, 69.

— **Temeinic** + suf. *-ie.*

TEMÉL s. m. (Regional) **1.** Fundație (a unei construcții), temelie **(1)** (Strehaia). *Taie cocoș și-i îngroapă căpățîna acolo-n casă și* [pe ea] *pune temelu, katra.* ȘEZ. II 283.

2. Talpă la prispă. Cf. DAMÉ, T. 95. *Scheletul prispei este făcut din niște grinzi lungi, numite tălpi de casă, tălpi de prispă, temeli..., fiind sprijiniți de niște țăruși.* PAMFILE, I. C. 403.

— Pl.: *temeli.*
— Din scr. **temelj**, bg. **темел**.

TEMELEA s. f. v. **telemea.**

TEMELÉI s. m. v. **temelie.**

TEMELÍ[1] vb. IV. Tranz. (Învechit) A fonda, a întemeia, a crea; a statornici; (învechit, rar) a temeliici, a temeliui. *Înma Sionului dzise omu, și omu născu într-însu, și elu temeli* (urzi-cc[2] h, urdzit-au d) *susul.* PSALT. 179. *De ainte cunoscuiu de mărturiile tale, că în veacu temelitu-le-ai* (urzitu-le-ai cv, urădzișii h). ib. 265.

— Prez. ind.: *temelez.* MURNU GR. 56.
— Din slavonul **ТѢМЕЛИТИ**.

TEMELÍ[2] vb. IV. Tranz. (Prin vestul Olt.) „A tîrî murdărind". BOCEANU, GL.

— Prez. ind.: *temelesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. temeni[2].

TEMELÍE s. f. **1.** Partea inferioară a unei construcții, prin care aceasta se sprijină pe pămînt; fundație, fundament, bază, poală, talpă **(II 1)**, (învechit și popular) temei **(I 1)**, (regional) temel. V. s o c l u. *Temelie* (a. 1617). D. BOGDAN, GL. 110, cf. ST. LEX. 175[v2]/12. *Au rădicat pod... a căruia temelii și astăzi în fundul apei să zăresc.* CANTEMIR, HR. 158. *Mai denainte decît temeliile Vavilonului a se zidi.* id. IST. 25. *Au zidit din temelie sfînta și cinstita mănăstire* (a. 1702). IORGA, S. D. XIV, 6, cf. ANON. CAR., MAN. GÖTT. *Temeliile le-au văzut făcute.* MOLNAR, RET. 83/15, cf. LB. *Au început să facă zidul cu atîta stăruință, încît în puțină vreme au săvîrșit o parte, puind și de cealaltă temelie.* DRĂGHICI, R. 105/28, cf. POLIZU. *Turnul geme-n temelie Că de aspră vijelie.* ALECSANDRI, P. II, 35. *Sub temelia acestui castel se afla o hrubă uriașă.* VLAHUȚĂ, O. A. 215, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vedea magazia de alicate, porumbarul pus pe temelii..., ridicat de la pămînt.* SANDU-ALDEA, D. N. 30. *Temelia se face din cea mai bună piatră de munte.* PĂCALĂ, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Veghea temeliile prinzătorii numai din părțile de către gîrlă.* VOICULESCU, P. I, 30. *Era... o curte care acuma s-a dărîmat. Au rămas numai niște urme de temelii.* SADOVEANU, O. VII, 321. *Construind o temelie, un acoperiș, o masă..., ești sigur că ceea ce ai făcut folosește numaidecît.* ARGHEZI, S. XI, 100. *Era o clădire de cărămidă pe temelie înaltă de piatră.* VINEA, L. I, 97. *V-oi zidi pe voi, V-oi zidi de vii Chiar în temelii.* ALECSANDRI, P. P. 187, cf. H II 271, III 49. *D-ar fi pe temelie de piatră, O risipește pînă-n talpă.* TEODORESCU, P. P. 167. *A avut case pe temelii Ș-o rămas în sărăcii.* ȘEZ. III, 58, cf. CHEST. II 90/23, 194, ALR II/I h 223. *După temelie zidirea să ți-o zidești.* ZANNE, P. III, 395. (Fig.) *Vino de mulțumește și dumneata seumpului nostru părinte... pentru nemărginita sa bunătate ce a arătat către noi astăzi, puind piatra temeliei fericirii noastre pe viitor.* PR. DRAM. 150. *A lumei temelie se mișcă, se clătește. Vechile-i instituții se șterg, s-au ruginit.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Sînteți putrăjunea și mucegaiul ce sapă din temelii și răstoarnă împărățiile și domniile.* FILIMON, O. I, 94. *Mînia... pe răzbunare și-așază temelia.* MACEDONSKI, O. I, 247. *Temelia învechită dintr-o lume blăstămată N-o vedeți de apă roasă și de vremuri dărîmată...?* MILLE, V. P. 98. *Lumea nu se simți zdruncinată în temeliile sale.* SADOVEANU, E. 65. *Temeliile veciei orice-ați face-s ale noastre.* ARGHEZI, VERS. 83. *Temelia acestei țări pe care o clădim cu brațele noastre.* BARANGA, I. 198. *Ci de o veni restriștea pămîntească, Nu va putea să mă mai biruiască... Cimitirele-adînc îngropate Vor fi temeliile vieții bine-așezate.* ISANOS, V. 25. *Durai o mînăstire pe temelii de gînd.* PÎLLAT, P. 235. ◇ (Prin analogie) *Temeliile munților s-au turburat și s-au clătit* (a. 1784). ap. TDRG. *Se zguduie tot domul de pare-a fi de sfîșituri Și stîlpi în temelie clătindu-se vedem.* EMINESCU, O. I, 94. [Buzduganul] *căzînd jos cu mare strășnicie s-a cufundat în fundul pămîntului de s-au zguduit temeliile lumei.* CREANGĂ, P. 56. *Subt urgia vijelioasă a apelor, stîncile zguduite și smulse de pe temeliile lor de veacuri se rostogoleau prăpăstios în genunele adînci ale văilor.* HOGAȘ, M. N. 176. *Trăsnetul se frînse... cu un zgomot asurzitor, care clătină temeliile lumii.* GALACTION, O. 79. *Pămîntul uneori... se cutremură din temelii.* STANCU, D. 69. *Mai la răsărit, spre temeliile Ceahlăului.* BOGZA, C. O. 21. *Marginile apelor abia se zăreau la temelia munților.* V. ROM. octombrie 1955, 167. *Jos, la temelia dunei, rămăsese barca singură.* BĂNULESCU, Ț. 27. *Pămîntu să va mai cutremura și mai tare din temeliile lui.* ȘEZ. III, 98. (Fig.) *Dorm stîncile vieții pe temelii de vis.* VOICULESCU, POEZII, II, 84. ◇ Loc. adj. **De temelie** = principal, esențial. *Întrebarea... de temelie.* BLAGA, Z. 42. (Învechit) **Fără nici o temelie** = lipsit de bază

reală, neîntemeiat, fictiv. *Niște mărturii de pe la niște oameni,... lucruri răsuflate, fără nici o temelie* (a. 1746). URICARIUL, VIII, 3. (Regional) **De temelie** = băștinaș, autohton. ALR I 444/65. ◇ Loc. adv. **Din temelie** (sau **temelii**) = în întregime, cu totul, de tot. *La primejdiile vremii ales om cîrmuitoriu..., și de obștea sfintelor mînăstiri den temelie bun chititor.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/48. *Tot neamul... să stîrsă den temelie.* N. COSTIN, L. 54. *Țintirea la monarhia universală a lui Napoleon au cutremurat din temelie toate statuile Evropei.* IST. M. XXIX/12. *Voia... să schimbe lumea din temelii.* V. ROM. aprilie 1970, 63. **Din temelii** = (despre reacții interioare, trăiri sufletești) în profunzime, adînc; cu putere, tare. *Ai știut și totuși ai tăcut toată vremea, făcu Laura spăimîntată de ceva ce-i zguduia inima din temelii.* REBREANU, I. 102. *Cald din temelii tresar D-amarul tinerelor mele patimi.* BLAGA, POEZII, 8. (Învechit, rar) **Cu temelie** = cu sîrguință, cu stăruință, temeinic. *Mă nevoiesc dară cu toată virtutea spre aceaia ca cu temelie să învăț măiestriia de a muri bine.* MAIOR, P. 85/6. ◇ Expr. **A pune temelia (la...)** = a întemeia; a începe; a pregăti. *Au pus temelia teatrului național.* NEGRUZZI, S. I, 344. *Sînt... în stare de a pune temelia la un viitor mai bun.* FM (1861), 105. *Încă din primăvară pusese temelia pregătirilor de nuntă.* SLAVICI, N. I, 88. *El punea temelia unei opere și o finisa în gînd.* V. ROM. septembrie 1970, 65. ✦ P. restr. Piatră de temelie **(1).** *Oamenii... N-au priceput al pietrii taînic grai Și-au pus-o la un han drept temelie.* CAZIMIR, P. 129. ◇ (Învechit, rar) *Piatră temelie unghiului* = piatră unghiulară, v. piatră. ✦ (Prin Mold.) Locul pe care este clădită o casă, vatra casei. Cf. ALR I 648/370, 584.

2. Fig. Element care servește drept sprijin, pe care se întemeiază ceva, bază; element principal, esență; temei **(II 1).** *Aceste mîncări fac temelie negustoriei țării.* IST. AM. 22^{v}/21. *Legile romane... slujesc de temelie la Condica Moldovei.* KOGĂLNICEANU, S. 137, cf. I. IONESCU, C. 246/9. *Realizarea în omenire a dreptății și a frăției, aceste două temelii ale ordinei absolute.* BĂLCESCU, M. V. 3. *Adoptară... ca temelie a nouei constituțiuni principiul individualității istorico-politice.* BARIȚIU, P. A. III, 38. *Temelia dreptului și a slobozeniei nu pier în veci.* RUSSO, S. 133, cf. NEGRUZZI, S. I, 8. *Spata și ițele sînt temelia războiului.* SLAVICI, N. I, 54. *Meiul pare a fi fost temelia hranei locuitorilor.* XENOPOL, I. R. I, 56. *Pe temelia unei dezabuzări totale... a ridicat afirmația adevărului și a binelui.* LOVINESCU, S. I, 250. *Literatura noastră trebuie să-și găsească temelia firească în popor.* SADOVEANU, E. 16. *Să dea științei întreaga ei temelie necesară de fapte.* VIANU, L. R. 17, cf. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 908. *Temelia de principii a activității lor istoriografice a putut să sufere prefaceri.* V. ROM. ianuarie 1966, 187. ◇ Loc. adv. **La temelia** = formînd elementul principal, fundamental, constituind baza pentru... *Același principiu arhitectonic... l-am găsit la temelia arhitecturii subterane.* NAUM, IST. ART. 37. *Falsificarea realității, așezarea la temelia operei dramatice a unui conflict inventat fac ca întreaga piesă să devină nerealistă.* CONTEMP. 1952, nr. 300, 2/4. *La temelia artei moderne stau metodele de observație a naturii.* VIANU, L. U. 7. *Una și aceeași năzuință formativă zace la temelia tuturor creațiunilor spiritului grec.* BLAGA, Z. 66. ✦ (Învechit) Element fundamental, idee de bază, principiu științific. *Temelie de această lege.* AMFILOHIE, G. F. 89^{r}/1. *Spre aceste temelii să odihnesc... tablele sinusurilor.* LAZĂR, T. 33^{v}/6. *Temelia sistemului critic.* IONESCU-RION, C. 53. *Lasalle s-a abătut de la această teorie, care-i temelia socialismului.* id. s. 110, cf. URSU, T. Ș. 287. ✦ (Învechit, rar) Cauză, motiv, pricină. *A socoti și pentru cele trecute vremi cum s-au purtat lucrurile și cu ce orînduială și ce temelie au arătat a fieștecăruia sfîrșit* (a. 1757). URICARIUL, IV, 7/2. ✦ (Învechit, rar) Creație, geneză. *Înțeleasa amu ainte de tocmeala (temelia* N. TEST. 1648, izvodirea BIBLIA 1688) *lumiei.* COD. VOR. 144/3.

3. Vîrsta în zile a lunii la 1 ianuarie, ziua cînd ea este nouă fiind notată cu zero; epactă. *Să vie seara la mine să-l învăț cursul planetelor, starea crugului, umbletul zodiilor, numerile, temeliile și cetirea stealelor.* ALEXANDRIA, 11/9. *A răposat... în luna lui septembrie 15 zile, anul 7029 (1521), crugul soarelui 26, crugul lunii 15, temelia 18.* IORGA, C. I. 10, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Pl.: *temelii.* — Și: (regional) **temeléi** (pl. *temelei* BUL. FIL. V, 336) s. m. JAHRESBER. VIII, 318.

— Din slavonul **ТѢМЕЛИЄ.**

TEMELIICÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A temeli[1]. (Refl. pas.) *Fără blagoslovenia bisericii cei mari de pre-acele locuri s-au temeliicit acea biserică.* PRAV. GOV., ap. TDRG, cf. MURNU, GR. 56.

— Prez. ind.: *temeliicesc.*

— **Temelie** + suf. *-ici.*

TEMELIITÓRIU s. m. (Învechit, rar) Întemeietor. *Temeliitoriul nostru și părintele a tot neamul românesc, Traian.* CANTEMIR, HR. 192.

— Pl.: *temeliitori.*

— **Temeli[1]** + suf. *-tor.*

TEMELIUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A temeli[1]. *Vasilie Vodă au ceput lucrurile sale. Cu învățături ce în țara sa temeliuiașe Nemuritoriu nume prelume și zideașe.* VARLAAM, C. 2.

— Prez. ind.: *temeliuiesc.*

— **Temelie** + suf. *-ui.*

TEMÉLNIC, -Ă adj. v. **temeinic.**

TEMENÁ s. f. v. **temenea.**

TEMENEÁ s. f. Salut făcut după obiceiul musulman, printr-o plecăciune, cu mîna dreaptă întîi lăsată în jos, apoi apropiată de buze și pe urmă de frunte; închinăciune, ploconeală, reverență; (regional) pleoștire. V. talîm. *Au făcut cîte trei temenele pînă la pămînt.* BELDIMAN, E. 134/7. *Mă dau în lături cînd trec ei pă drum, făcîndu-le temenele.* GORJAN, H. II, 3/3. *Convorbiră puțin,... cu nesfîrșite temeneli reciproce.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 23. *Fanarioții se deosebeau... prin desele complimente și temenele ce făceau în dreapta și în stînga.* FILIMON, O. I, 109. *Halal, măi, de cine poate... Să se fringă-n loc de șele Ca să facă temenele.* ALECSANDRI, T. 142. *I-au făcut trei temenele, lăsînd mîinile pînă la genunchi.* LĂCUSTEANU, A. 84, cf. GANE, N. I, 155. *A trecut înainte, poftindu-l cu multe temenele pe calif în celălalt salon.* CARAGIALE, O. II, 270, cf. DDRF, BARCIANU, N. REV. R. I, 170, ALEXI, W. *Făcînd mereu temenele.* ARDELEANU, U. D. 206, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Temenele făcute pînă la pămînt și cu mîna la piept.* CIAUȘANU, R. SCUT. 67. *I-am făcut o temenea și am ieșit.* GALACTION, O. 78. *Căpetenia de oaste cunoștea pe franțuz... și-l pofti să treacă, făcîndu-i o temene.* SADOVEANU, O. X, 295. *Primește-aceste daruri și-aceste temenele: La nava ta se cade pe brînci ca să mă-nchin.* I. BARBU, J. S. 122. *Se sprijinea cu mîna de un baston, în vreme ce cu cealaltă făcea niște saluturi ca niște temenele.* CĂLINESCU, B. I. 167. *Boierul,... îmbrăcat în anteriu,... le ieși înainte în cerdac, îi salută cu o temenea și îi pofti într-una din odăi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 661. *Apoi vesel se-nturna La sultan de se-nchina Cu adîncă temenea.* ALECSANDRI, P. P. 108. *Pașa-al Diiului... Temeneaua că-și făcea, Poala, mîna-i săruta.* TEODORESCU, P. P. 482. *Și la dînsa se ducea,... Temenele că-i făcea Și din gură mi-i zicea.* ANT. LIT. POP. I, 409. *Temenele Că-i făcea Și paftale-i dăruia.* BALADE, II, 92. ◇ Fig. *Nu voi să le fac temenele la toți, mai ales acum: m-ar crede slab!* I. NEGRUZZI, S. IV, 278. *Tovarășul Petrescu face temenele înaintea unuia din București.* GALAN, Z. R. 80.

— Pl.: *temenele* și (învechit, rar) *temeneli.* — Și: (învechit) **temená** s. f.

— Din tc. **temenna.**

TEMENÍ[1] vb. IV. Refl. (Rar) A se pleca în fața cuiva în semn de salut, a-i face cuiva temenele; a se închina, a se ploconi. Cf. BARCIANU, ȘIO II$_1$, 355, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., BL VI, 68. *Ienicerii de-mi sosea, Bună ziua că-i dedea Și frumos se temenea.* TEODORESCU, P. P. 552.

— Prez. ind.: *temenesc.*

— V. **temenea.**

TEMENÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional) A lipi cu lut și baligă, a murui[1] (Rădășeni — Fălticeni). Cf. A VI 19.

— Prez. ind.: *temenesc.*

— Etimologia necunoscută. Cf. temeli[2].

TEMERÁR, -Ă adj. Îndrăznet (peste măsură), cutezător. V. nesocotit, petulant. Cf. NEGULICI. *Cu o sfidare temerară îmi dă înapoi ordinele, zicînd că nu sînt bune.* BOLLIAC, O. 272, cf. PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U. *Căpătase un mare prestigiu în oraș, ca un temerar pionier al progresului ce era.* C. PETRESCU, R. DR. 101. *Fac deosebire între morala socială conformistă, conservatoare și morala individuală temerară și înnoitoare.* RALEA, S. T., II, 260. *Pare în adevăr un călător temerar, pornit de pe acele culmi singuratice spre alte lumi.* BOGZA, C. O. 14. *Avea o siguranță temerară în puterea gîndirii sale.* V. ROM. octombrie 1964, 39. *Autorul l-a dotat cu rezonanțe romantice și cu nimbul spiritului temerar și aventuros al conchistadorilor.* Ib. iulie 1970, 105. ◇ Fig. *Ce nor se respinde Pe fruntea-ți temerară?* HELIADE, O. I, 343. *Sala cu muri netezi..., Cu arcuri ce-și ridică boltirea temerară.* EMINESCU, O. IV, 152. ◇ (Adverbial) *Au moare omul cînd gustă temerariu Din fructele științei?* HELIADE, O. I, 381. ◇ (Substantivat) *Era un temerar Într-aripat să zboare mai sus de cer.* MACEDONSKI, O. I, 268.

— Pl.: *temerari, -e.* — Și: (învechit) **temerárіu** adj.

— Din fr. **téméraire.**

TEMERÁRIU adj. v. **temerar.**

TÉMERE s. f. Faptul de a (se) teme[2].

1. Teamă, frică; (învechit, rar) teminţă. Cf. teme[2] **(1).** *De muncire și de teamere iaste semn.* CORESI, EV. 236. *Uspătîndu-se fără teamere* (a. 1569—1575). GCR I, *12/1. *Pune-voiu teamerea mea înaintea ta și voiu îngrodzi tot nărodul acela.* PO 257/17. *Acea teamere și spaimă mare vor pătimi oamenii.* CHEIA ÎN. 99[r]/12. *Cumplite răotăți țării făcea, nici de sarascheriu, nici de împărăție temere avînd.* R. GRECEANU, CM II, 50. *Toți lăcuitorii... să iasă din băjenii... să n-aibă nici o temere despre mine.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 142/4. *Trăgînd ușa după sine, ascultă Abia răsuflînd de temerea multă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 46. *Veți putea dobîndi de la prunci... teamerea și drăgăstoasa ascultare.* PETROVICI, P. 11/6, cf. DRLU, LB. *Însă nu temere, Nice peire Fiara adusu-ni-au, Ce mîntuire.* ASACHI, S. L. I, 137, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Temerea domnește peste București; Poporul înecă curțile domnești.* BOLINTINEANU, O. 46, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U. *Avea temerea molipsirii de boli.* CĂLINESCU, C. O. 136, cf. CABA, SĂL. 93, ALR I 1 555/347, 348, A V 6. ◇ *Temere de Dumnezeu* = evlavie, cucernicie. Cf. DRLU, LB, BARCIANU, ZANNE, P. VI, 333. *Temere reverențiară* v. reverențial.

2. Îngrijorare, neliniște. Cf. teme[2] **(2).** *Să coprinde de nădejdi și de temere.* MARCOVICI, D. 4/2. *Este temere de influența englezască.* GT (1838), 55[2]/25. *Învie Temerea, grija, prepusul, urîtul...* CONACHI, P. 279, cf. POLIZU. *Inima ei nu era stăpînită în acel minut de amor, ci mai cu seamă de temerea de a fi respinsă.* FILIMON, O. I, 141. *Ar fi stat lungi ore astfel a-și împărtăși temerile și speranțele lor.* FM (1862), 63/1. *Trecea peste temerile celor mai pesimiști.* MAIORESCU, D. II, 127. *Mi se pare mie c-amîndoi ne-ascundem aceleași gînduri ș-aceleași temeri.* VLAHUȚĂ, O. A. 425, cf. BARCIANU. *Îi luă pălăria de pe masă și i-o puse în cap, cu grije și temere să nu-i strice piepteănătura.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 51, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Adesea am temeri, mă întreb de ee s-a virit în asta.* CĂLINESCU, B. I. 312. *I se confirma o veche temere și bănuială.* VINEA, L. I, 71. *Mama, luptînd parcă împotriva presimțirilor și temerilor ei vechi care o năpădeau, căsună pe fete.* PREDA, M. 87. *Biciuită de temeri confuze..., încerca să înnădească frînturi de idei încîlcite.* V. ROM. martie 1958, 44. *Voia să verifice aceste temeri, dar amîna mereu o confruntare cu minerii.* V. ROM. ianuarie 1965, 71.

3. (Rar) Neîncredere, bănuială. *Cea temere hicleană, cea remușcare cruntă... Îl fac uimit s-alerge la simbriași venetici.* HELIADE, O. I, 223. ◆ (Popular) Gelozie. *Nu era nici un fel de temere între noi.* GORJAN, H. IV, 182/30. *Temerile... și pizma, obiceiuri diavolești.* PANN, E. II, 45/2, cf. POLIZU, DDRF. *Rîdea singură într-ascuns de temerile lui Alexa Grecu, pentru că în viața ei nu-i fusese nimenea drag.* SADOVEANU, O. VII, 324. *Termenii... erau văzîți strecurați cu scopul să potolească temerile sotului.* VINEA, L. II, 252, cf. VAIDA. *Ca viermele la lemn, temerea la inimă.* ZANNE, P. IX, 167.

— Pl.: *temeri.*

— V. **teme[2].**

TEMERITÁTE s. f. Îndrăzneală mare, cutezanță (nesocotită). V. petulanță. Cf. LAURIAN, M. III, 19/26, NEGULICI, ARISTIA, PLUT., PROT. — POP., N. D. *Brav pînă la temeritate.* HASDEU, I. V. 181, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Îmi lua apărarea cu o îndrăzneală... care mergea pînă la temeritate oarbă.* IBRĂILEANU, A. 24. *Pentru omul acesta cu temeritate și luciditate de nebun... nu poate exista nici un obstacol.* C. PETRESCU, C. V. 286, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nu se supăra de temeritatea lui.* CĂLINESCU, B. I. 176. *Această noțiune presupune energie, temeritate, curaj.* RALEA, S. T. II, 122. ◇ Fig. *Uimitoare e, dimpotrivă, temeritatea cu care... tînărul izvor își afirmă propria-i existență.* BOGZA, C. O. 75.

— Din fr. **témérité,** lat. **temeritas, -atis.**

TEMESCLÉU s. n. v. **temestău.**

TEMESTĂU s. n. (Regional) Suport de piatră sau de fier care se pune pe vatră pentru a ridica lemnele de foc ca să ardă mai bine (Livada — Vașcău). Cf. CHEST. II 336/396. ◆ (În forma *temescleu*) Placă de lemn pe care este așezată lada în care curge făina la moară. Com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ.

— Pl.: ? — Și: **temesceléu** s. n.

— Din magh. **támasztó.**

TEMETĂU s. n. v. **temeteu.**

TEMETÉR s. n. v. **temeteu.**

TEMETÉU s. n. (Prin Transilv.) Cimitir. *Temeteu ... în părți l-am scos* (a. 1807). IORGA, S. D. XVII, 170, cf. DDRF. *Nu mă-ngropa-n temeteu, Ci mă-ngroapă în birtul tău.* MÎNDRESCU, UNG. 107. *Dar cine ne-a despărțit N-ar ave loc în pămînt, Nici loc în temeteu, Nici seînduri de copîrșău.* VAIDA. *Cătana vine-ngropată Pe locul unde-a picat... Nu ca alții-n temeteu.* MARIAN, Î. 32, cf. ȚIPLEA, P. P. 117, CABA, SĂL., com. din COLEȘTI — VAȘCĂU. *Pe mine nu mă-ngropați Nici în sfîntu temeteu, Fără unde-oi zice eu.* BÎRLEA, B. 22. *Moartă și-ngropată La portiță-n temeteu.* T. PAPAHAGI, M. 3, cf. L. COSTIN, GR. BĂN., 201, ARH. FOLK. I, 215, ALRM I/II h 423, FOLC. TRANSILV. I, 117.

— Pl.: *temeteie* și *temeteaue* (ȚIPLEA, P. P. 117, ALR I/II h 301). — Și: **temetáu** (ib. h 301), **temetér** (ib. h 301/315), **tămetáu** (ib. h 301/295), **timitíu** (ARH. FOLK. VI, 263, 300), **timetíu** (JAHRESBER. VI, 81), **timintéu** (ALR I/II h 301/257), **timtéu** (ib. h 301/80) s. n.

— Din magh. **temető.**

TEMÍCĂ s. f. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui t e a m ă (Țigănași — Iași). *D-apoi eu aș trece, ... Dar mi-i cam temică Că noaptea m-apucă.* PAMFILE, C. Ț. 130.
— **Teamă** + suf. *-ică.*

TEMINGEÁNĂ s. f. v. **damigeană.**

TEMÍNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Temere **(1).** *Pe chip, după tăcere, și însuși după semne Le simte căpitanul fricoasa lor teminșă.* HELIADE, O. I, 321.
— **Teme** + suf. *-ință.*

TÉMIȚĂ s. f. v. **temniță.**

TEMLEÁC s. n. **1.** (Învechit) Dragon (la sabie). Cf. CIHAC, II, 407, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ◆ Curea cu care se ține lancea după umăr. SCRIBAN, D.

2. Unealtă de pescuit formată dintr-o vargă groasă de fier, terminată la unul dintre capete cu un cîrlig ascuțit, iar la celălalt capăt cu o verigă de care se leagă o frînghie groasă, al cărei capăt se prinde ca o brățară de mina pescarului; servește pentru a apuca și a trage peștii mari spre barcă. Cf. ANTIPA, F. I. 270, id. P. 353, ATILA, P. 427, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM. ◆ (Rar) Măciucă **(I 1).** *Trei dintre stăpînii locului se năcăjeau... c-un somn... Doi îl prinseseră cu cangea bahorului stăpînindu-l, și al treilea îl ucidea cu timleacul, buzdugan al pescarilor împotriva acelui pește uriaș.* SADOVEANU, O. XVIII, 231.
— Pl.: *temlece.* SCRIBAN, D. — Și: **timleác** (pl. *timleacuri* DL, DM, DEX) s. n.
— Din rus. **темляк.**

TÉMNIC s. n. **1.** (Învechit și regional) Adăpost în pămînt în care se țin stupii iarna. *Temnic* (a. 1620). D. BOGDAN, GL. 110. *4 lei de făcut un temnic* (a. 1742—1743). BUL. COM. IST. I, 255. *Un știubei se cumpără în primăvară, cînd se scoate din temnic, cu 40 pînă la 60 lei.* I. IONESCU, D. 249, cf. CIHAC, II, 407, DDRF. *Iarna se țin stupii într-un bordei zis temnic.* DAMÉ, T. 120, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Din scorburile copacilor întocmește știubeie. Din trunchiuri, temnic, bordei și șopron.* SADOVEANU, O. XIII, 732, cf. H II 117, X 499, XII 374. *Albina... iese în primăvară la lucru. E însă subțirică și slăbuță, ca din temnic.* FURTUNĂ, V. 4, cf. ALR I 1 685/526, 898, 954.

2. (Învechit și regional) Bordei în pămînt. *Aici ajunge a lăcui într-un temnic, îngrădit cu un gărdicel, iar a face cetăți și case de piatră nici de un folos nu ne sînt.* NEAGOE, ÎNV. 112/14, cf. COSTINESCU. ◆ (Învechit) Adăpost săpat în pămînt pentru ocrotirea ostașilor (în timp de război). DL, DM.

3. (Regional) Pivniță **(1).** CHEST. II 280/74, cf. ALR I 663/954.

4. (Rar) Închisoare, temniță. *Slujitorii... i-au luat înainte spre temnicurile de osîndă.* SADOVEANU, O. X, 250.

5. (Regional; în forma *timnic)* Construcție în spatele casei (în care se păstrează diferite obiecte). Cf. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 107, SCRIBAN, D., LEXIC REG. 87. *O găzduise într-o cameră care, la început, fusese plănuită să fie timnic.* V. ROM. septembrie 1960, 63, cf. TOMESCU, GL., UDRESCU, GL. ◆ (Prin nord-estul Olt.) Antreu. LEXIC REG. II, 32.
— Pl.: *temnicuri* și *temnice* (BARCIANU). — Și: (regional) **tímnic** (ANON. CAR., IOVESCU, N. 29, SCRIBAN, D., LEXIC REG. 87), **tímic** (ALR I 1 685/900), **tévnic** (DDRF , DAMÉ, T. 120, MARIAN, INS. 146, PASCU, S. 339, CADE, HRISTEA, P. E. 306, H III 140, X 355) s. n.
— Din medio-bg. **тѣмникъ,** ucr. **темник.**

TEMNICEÁRIU s. m. v. **temnicer.**

TEMNICÉR s. m. **1.** Paznic de închisoare; gardian. *Era m[i]/[o]stiv către el și-l făcu pre el să între în voia temnicearilui.* PO 136/19. *Temnicearii audziră și le părea că sămt creștini înlontru.* VARLAAM, C. 430. *Îi bägară în temniță, poruncind temnicearilui virtos să-i păzească pre ei.* N. TEST. (1648), 156^{v}/34. *Rugîndu-să temnicearilui, lăsă de-i veni o slugă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 101^{r}/28, cf. ANON. CAR., LB. *Trebuie să mă duc să-mi iau slujba de temnicer la turnul Londrei.* NEGRUZZI, S. III, 269, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Într-una din zile intră temnițarul la mine cu o scrisoare în mînă.* F (1884), 170, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Acest tratat de edificație era probabil singura carte pe care mila vreunui temnicer i-o va fi pus la îndemînă.* IORGA, L. I, 509, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Temnicerii în paza cărora o va trimite tribunalul militar îi pot reteza dintr-o dată firul vieții.* STANCU, R. A. III, 251. *Înfruntau răutățile judecătorilor și ale temnicerilor.* PAS, Z. IV, 105. *Ești ca un temnicer care vine să anunțe ora supremă.* VINEA, L. II, 54. *Dă unul Portarului, Altul Temnicerului.* TEODORESCU, P. P. 528. ◇ Fig. *Eliberă de prin închisori gloate de prizonieri... păziți în capitala Moldovei sub preveghearea temnicerului turcesc Petru cel Șchiop.* HASDEU, I. V. 188.

2. (Prin Maram.) Ocnaș **(2).** ALR SN IV h 1 000.
— Pl.: *temniceri.* — Și: (învechit) **temniceáriu, timnicér** (ANON. CAR.), (regional) **temnițắr** s. m.
— **Temniță** + suf. *-ar.*

TEMNICÍ vb. IV v. **temnița.**

TEMNICIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui t e m n i ț ă **(1).** *Temnicioară robilor, Lacrimă drăguțelor.* EMINESCU, L. P. 3. *Frunză verde de cicoară, Tot mai zace-n temnicioară.* TEODORESCU, P. P. 157. *Să mă ducă-n jos la țară Să mă facă temnicioară, Temnicioară robilor, Bucurie domnilor.* MÎNDRESCU, L. P. 120, cf. BUD, P. P. 44. *Șede Corbea... Din temniță în temnicioară.* PĂSCULESCU, L. P. 224, cf. T. PAPAHAGI, M. 18, BALADE, II, 234.
— Pl.: *temnicioare.*
— **Temniță** + suf. *-ioară.*

TEMNIȚÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A întemnița, a închide. *Bătîndu-i, temnicindu-i și săcîndu-i cu fomea și seatea.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 45^{r}/5. *Mă temnițắră într-un beciu pînă să se facă ziuă.* GORJAN, H. IV, 33/19, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *temniț́ez.* — Și: **temnici** vb. IV.
— V. **temnițắ.**

TEMNIȚÁR s. m. v. **temnicer.**

TÉMNIȚĂ s. f. **1.** Închisoare, pușcărie; (rar) temnic **(4),** (regional) tumurug **(2),** (învechit, rar) tărie. V. o c n ă. *Scoate den temniță a se ispovedi numelui tău.* PSALT. HUR. 120^{r}/13. *Cela ce-i băga în temniță și-i ucidea.* COD. VOR. 42/6. *Și-l bägă el în temniță.* CORESI, EV. 280, cf. 34. *Luo... pre Iosif și în temnițắ-l aruncă.* PO 136/15. *Îl luară perșii și-l pusără în temniță.* HERODOT (1645), 67. *Temnițile pline de călugări.* URECHE, L. 185. *Să-l globască sau să-l închidză în temniță.* PRAV. 58. *Te va da slugii și în temniță te va arunca.* N. TEST. (1648), 7^{r}/24. *Pre oarecarele om... îl bägăm în temniță.* CHEIA ÎN. 14^{r}/1. *Și-i puse pre ei în temniță la legătură.* BIBLIA (1688), 30^{1}/27. *Băgîndu-i în temniță dedesupt, unde lăcuiesc tîlharii.* IST. Ț. R. 43. *Dacă au venit în Iași, întîi au slobozit temnițăle.* N. COSTIN, L. 549. *Nici esie cu cale să fie temnița supt beserică.* NECULCE, L. 171, cf. ANON. CAR. *Umblă pre la temnițe de caută... pre cei închiși.* MINEIUL (1776), 186^{r1}/25, cf. MAN. GÖTT. *Au luat acei bani gloabă, ferindu-i de pedeapsa temniții, care cu drept li să cade* (a. 1792). IORGA, S. D. VII, 67, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Mai bine... să o bage în Olt sau în temniță* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206. *Întunerecul temnițelor ne sperie mai puțin decît lenevirea.* MARCOVICI, C. 57/12. *Vel vornic al temniților.* TÎMPEANUL, G. 16/5. *Ocăra drăgătoriile austriace, care putea să ne audă și să ne tragă în vro tevniță.* RUSSO, S. 170. *Palatul este păzit ca o temniță.* NEGRUZZI, S. III, 473. *O temniță-adîncă îmi e locuința.* ALEXANDRESCU, O. I, 89, cf. COSTINESCU. *În două tem-*

niți large cu de-a sila să-i aduni, Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni! EMINESCU, O. I, 151, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Te trudești acolo, în băi, îngropat de viu ca în temniță.* VOICULESCU, P. II, 272, cf. ROSETTI, L. R. III, 53. *Un revoluționar își sacrifică viața în temniță.* RALEA, S. T. II, 221. *Să putrezească de viu în temniță.* STANCU, R. A. III, 65. *În temniți vrut-au să mă bage.* BENIUC, V. 103. *Ți-am spus... că am stat în temnițele florentine.* BARBU, PRINC. 115. *Fie-i moara rișniță Și hodina-n temniță.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 282. *În temniță m-ai băgat, Ț-ai croit mare păcat.* HODOȘ, P. P. 136. *La tevniți c-ajungea, Ștefan Vodă mi-o zărea.* MAT. FOLK. 1 257. *În cureli m-o legat, În tevniță m-o bagat.* CARDAȘ, C. P. 76, cf. ȚIPLEA, P. P. 117, VASILIU, C. 36. *Îl ducea Într-o temniță de piatră Chiar pe seama lui gătată.* BALADE, II, 13. *Mă prinseră jandarii... Mă prinseră, mă legară Și-n temniță mă băgară.* FOLC. TRANSILV. I, 25. *Vai dă cel ce se deșteaptă Cînd temnița îl așteaptă.* ZANNE, P. V, 622. ◇ Fig. *Scoate din temniță sufletul meu se ispovedească-se numelui tău.* PSALT. 295. *Acolo sînt temnițele și munca veacurilor.* CORESI, EV. 36. *O temniță de ramuri fac coamele grădinii, C-abia mai pot pătrunde albinele în ea.* VOICULESCU, POEZII, II, 111. *Considera omul drept înger decăzut, un înger pur, încarcerat într-o temniță de carne.* BARBU, PRINC. 313. ✦ Pedeapsă cu închisoarea. *Am auzit... că i s-ar fi iertat doi ani de temniță.* AGÎRBICEANU, S. 534. ◇ (Ieșit din uz) *Temniță grea* = pedeapsă care se aplica pentru fapte penale grave și care se executa în penitenciare cu regim sever; recluziune. Cf. COD. PEN. R.P.R. 52. *Putuse dovedi data eliberării lui... după un an încheiat de temniță grea.* DEMETRIUS, A. 157.

2. (Prin Mold.; în forma *tevniță*) Pivniță, beci. *Împăratu... o început a aduci cu șlamboala galbini din tevniți.* ȘEZ. IV, 203. *Fata s-o dus în tevniți, le-o adus vin, ș-apoi pe urmă chef și voie bună.* VASILIU, L. P. 190.

— Pl.: *temnițe* și (învechit și regional) *temniți*. — Și: (învechit și regional) **tímniță** (ANON. CAR., ALR I 1 455/129, 190, ALRM SN II h 807/886), (prin Mold.) **tévniță**, (regional) **témiță** (ARH. FOLK. I, 174, GREGORIAN, CL. 63, ALR I 1 455, ALR SN IV h 998, ib. h 999), **tímiță** (DENSUSIANU, Ț. H. 222, GREGORIAN, CL. 43, ALR I 1 455/28, 69, 75, 77, 85, 87, 107, 131, 302, ALR SN IV h 998, ib. h 999/105) s. f.

— Din slavonul **тѣмница**.

TÉMNUSĂ s. f. (Mat.; învechit, rar) Secantă *Temnusa a unghiului celui adivarat.* GHEOM.-TRIGON. 191[r]/2

— Pl.: ?

— Din ngr. τέμνουσα.

TEMOÁRE s. f. (Învechit) Teamă, spaimă; (latinism învechit) timoare. *Acie Veniamin giurelu în temoare* (teamăt c[2], tremure c, frică h, spaimă d). PSALT. 129, cf. DHLR II, 501, ROSETTI, L. R. VI, 253.

— De la **teme[2]**. Cf. lat. timor, -oris.

TEMPÉL, -Ă adj. v. **tembel.**

TÉMPERA[1] s. f. **1.** Procedeu în tehnica picturii, care constă din amestecarea culorii cu lianți pe bază de substanțe albuminoide sau gelatinoase. Cf. DN[2], L. ROM. 1970, 538, M. D. ENC., DEX. ✦ Pictură realizată prin acest procedeu. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. Vopsea obținută prin amestecarea ei cu lianți pe bază de substanțe albuminoide sau gelatinoase. DEX.

— Din it. **tempera.**

TEMPERÁ[2] vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Despre excesul de frig sau de căldură) A (se) atenua, a (se) diminua. (Refl. pas.) *Aceasta este patria arșiței pentru dreapta batere a razelor solare; însă să temperează ceva de ploile cele mari, munții cei nalți și vînturile mărilor.* GENILIE, G. 92/25, cf. POLIZU. ◇ P. gener. *O ceață aurie și subtilă se revărsa dinspre apus..., temperînd claritatea zărilor.* GALACTION, O. 348. ✦ Tranz. (Complementul indică un lichid) A micșora, a reduce tăria. Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D. ȘĂINEANU, D. U. *A tempera tăria vinului cu apă,* id. ib.

2. Fig. (Despre sentimente, manifestări etc.) A (se) modera, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) pondera, a slăbi. Cf. DRLU, NEGULICI, POLIZU. *Elinii și alte popoare ale antichității să serviră cu dînsa spre a tempera moravurile cele barbare.* FILIMON, O. II, 160, cf. PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Prietenia noastră a durat pînă la vîrsta de opt ani, luînd diverse forme... și temperată puțin din cauză că... nu mai stăteam vacanțiile întregi la moșie.* IBRĂILEANU, A. 25, cf. SEVERIN, S. 25, ȘĂINEANU, D. U. *Căutase să-i tempereze entuziasmul.* STANCU, R. A. IV, 73. *Timpul temperase întrucîtva durerea amintirii.* CONTEMP. 1955, nr.476, 3/2. *Nu trebuia să-i potolesc avîntul, să-l temperez cu ridicola prudență comună.* V. ROM. septembrie 1963, 28. *Lipsa de bani i-a temperat pasiunea.* ib. decembrie 1964, 37, cf. DN[2].

— Prez. ind.: *temperez.*

— Din fr. **tempérer.**

TEMPERAMÉNT s. n. **I.** (Învechit) Temperatură; climă, climat. *Dachia... cu temperamentul aerului, cu curgerea apelor... decît alalte părți nu numai nu mai gios, ce încă cu multul a le covîrși poate.* CANTEMIR, HR. 16. *Timpărămîntul, cînd s-au cules viile, au fost mai rece.* ÎNV. VIN. 67/15. *Cele trii feliurite temperamenturi precum: al verei călduros, al toamnei și primăverei stîmpărat și al iernei friguros.* AR (1829), 253[1]/28. *Aforismii prognostici se numesc sentențiі seau idei precunoscătoare din temperamentul (starea) timpului și a aerului.* CORNEA, E. I, 175/17.

II. 1. Organism al unei persoane; tip de organism considerat din punctul de vedere al caracterelor generale congenitale ale funcționării lui, explicat la origine prin dozarea celor patru umori; constituție a corpului; (învechit) crasis. *Alcătuirea trupului (temperamentu).* VULCAN, T. 5. *Tot acelea și ei scriu Ce mătușele le știu, Ori curățenii, revent, Că crasis, tamperament Nu cunosc ei.* MUMULEANU, C. 158/2. *La tot omul... deosebire a viețuirii, a stării sănătății și a felustării (temperament).* PISCUPESCU, O. 241/14. *Temperamentul cel veninos prea iute, cel sîngeros mai moale, cel flegmos slab și neputincios și cel melanholic lin și adînc.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXI/13. *Temperamentul cel holeric și sîngeros.* AR (1830), 433[2]/23. *Numărul pulzului este chilin întru deschilinirea constituției, temperamentului, ținearei vieții.* ANTROP. 96/18. *Românii munteni... sînt mai mult nalți decît mijlocii de stat, sănătoși, virtoși cu temperamentul, la față albi și rumeni.* GENILIE, G. 188/2. *Temperament, crasis, starea, firea unui trup de a fi mai tare sau mai slab, de a fi mai bărbat sau mai bicisnic, de a fi mai iute sau mai molatic..., stare care o face alcătuirea umorilor.* VEISA, I. 175/22, cf. NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU, BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., CADE. ◇ Fig. *Toată fierbințala, carea dogoreală și pîrjol în tot trupul polițiii noastre pricinuiește, în stîmpărarea și temperamentul cel de sănătate și de viață izvoritor easte.* CANTEMIR, IST. 111.

2. (Psih.) Ansamblul trăsăturilor psihofiziologice ale unui individ, care se reflectă în special în particularitățile de intensitate și viteză ale reacțiilor psihice și motorii; fire, natură **(3)**, (învechit și popular) năravi **(3)**, (învechit și regional) natural **(III 1)**, talent[1] **(2)**. V. caracter. *El trebuie să știe ceva și înțelege cît de mult intelectul, temperamentul și stările împrejur cele întîmplătoare... care în sufletul pruncilor se arată.* MAN. ÎNV. 126/8. *Sînt modificate și darurile și patimile, temperamentele și semnele fiziognomice.* EPISCUPESCU, O. Î. 53/28. *Ar trebui să știe numai oara și minutul nașterei, ca să poată hotărî temperamentul, însușirile sufletești.* VASICI, M. I, 12/18, cf. POLIZU. *Avea un temperament de o excesivă neegalitate și cînd*

o pasiune îl apuca era o tortură nepomenită. CARAGIALE, O. III, 4. *Un temperament de artist.* VLAHUȚĂ, O. A. 238, cf. DDRF. *Reflectă adevăratul temperament poetic al lui Bolintineanu.* DEMETRESCU, O. 161, cf. BARCIANU. *Temperamentul omului nu [era]... de natură a înflăcăra dulcea admirare ce avea pentru Sașa.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 119, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Orice teorie... este condiționată de temperamentul celui care o făurește.* IBRĂILEANU, S. 231, cf. ȘĂINEANU, D. U. *În Sadoveanu avem, desigur, un puternic temperament liric.* LOVINESCU, S. I, 29. *„Cîntarea României"... înfățișează numai o latură a temperamentului său.* VIANU, A. P. 38. *Fraza... e bine legată, plină de energie și de relief, adesea nervoasă, ceea ce denotă un temperament viguros, hotărît și sigur de sine.* OȚETEA, T. V. 111. *Eu am un temperament nefericit.* CĂLINESCU, E. O. I, 125. *Nu putem să luăm apărarea bancherului... cum mi-ar plăcea mie și cum ar conveni temperamentului meu de polemist.* STANCU, R. A. IV, 346. *Cuprindea... numele, întreprinderea, capitalul, averea, trecutul, gusturile, temperamentul fiecărui individ.* VINEA, L. II, 245. *Deși nu are temperamentul vijelios cerut de rol, este mai receptiv decît colegii săi.* T mai 1964, 98. *Imaginația și naivitatea... formate de un temperament înclinat spre fantezie și legendă.* V. ROM. septembrie 1970, 54. ◇ Expr. **A avea temperament** = a fi înclinat spre plăcerile trupești, a fi senzual. Cf. COSTINESCU. ✦ Energie vitală, impetuozitate, avînt, elan. *Un tînăr talentat... și plin de temperament.* CAMIL PETRESCU, T. II, 11. *Punea în vorbe accente pline de patos și participa cu temperament la viață.* CĂLINESCU, B. I. 175. *Mai mult din instinct muzical decît de nevoie, claxona cu mult temperament.* id. C. O. 25.

— Pl.: *temperamente* și (învechit) *temperamenturi.* — Și: (învechit) **tamperamént, timpărămînt,** (regional) **timperamént** (FD III, 200) *s.* n.

— Din lat. **temperamentum,** germ. **Temperament,** fr. **tempérament.**

TEMPERAMENTÁL, -Ă adj. Privitor la temperament **(II),** de temperament. *Nu dau nici o indicație de ton, de acțiune și de gamă temperamentală în tot decursul dialogului.* CARAGIALE, O. I, 225. *Indiferența lor temperamentală.* VLAHUȚĂ, D. 143. *Vocația vine nu numai dintr-o înclinare temperamentală.* LOVINESCU, S. I, 507. *Au rămas mereu alături... în ciuda unor diferențe temperamentale și chiar de opinii.* V. ROM. ianuarie 1954, 195. *Ei seamănă mult și prin particularitățile lor temperamentale.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 835. *În cazul lui Macedonski se poate vorbi și de anume predispoziții temperamentale.* L. ROM. 1966, nr. 1, 22. *Ibrăileanu s-a apropiat și mai mult de Turgheniev... printr-o predispoziție temperamentală similară.* V. ROM. octombrie 1969, 36. ◇ (Adverbial) *Temperamental, sînt multe puncte care mă leagă de tata.* CĂLINESCU, B. I. 271. *Temperamental, poetul este un optimist, o natură impetuoasă.* V. ROM. ianuarie 1965, 136. *Temperamental, eram negreșit foarte diferiți unul de altul.* ib. februarie 1971, 105.

— Pl.: *temperamentali, -e.*

— **Temperament** + suf. *-al.*

TEMPERAMENTÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Cu temperament **(II 2),** cu impetuozitate; plin de pasiune. *Să evocăm acum o figură de femeie spaniolă dintre cele mai celebre, o sfîntă, un fel de Caterina de Siena a Spaniei, dar mai solară și mai temperamentoasă.* CĂLINESCU, I. 215.

— Pl.: *temperamentoși, -oase.*

— **Temperament** + suf. *-os.*

TEMPERÁNT, -Ă adj. Care temperează. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S.

— Pl.: *temperanți, -te.*

— Din fr. **tempérant.**

TEMPERÁNȚĂ s. f. Cumpătare, moderație, măsură (în special în privința consumului de băuturi alcoolice). V. abstinență. *„Reuniuni libere de temperanță", adecă de înfrînarea de la băuturi spirtoase.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. XVI, cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT., POLIZU, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU. *Faci parte din vreo societate de temperanță?* D. ZAMFIRESCU, A. 88, cf. ALEXI, W. *Mă desdăunam de temperanța silită din trăsură, fumînd... două țigări deodată.* IBRĂILEANU, A. 119, cf. SEVERIN, S. 5, ȘĂINEANU, D. U. *Așa desigur că face parte din vreo societate de temperanță.* BART, S. M. 102. *S-a inaugurat un local al temperanței în comuna S.* ULIERU, C. 25.

— Și: (învechit) **temperánție** *s.* f. COSTINESCU.

— Din fr. **tempérance.**

TEMPERÁNȚIE *s.* f. v. **temperanță.**

TEMPERÁRE *s.* f. Acțiunea de a tempera; moderație **(1),** cumpătare. Cf. DRLU, POLIZU, DN².

— Pl.: *temperări.*

— V. **tempera.**

TEMPERÁT, -Ă adj. **1.** Care are putere de acțiune diminuată, redus, micșorat (ca intensitate, iuteală etc.); moderat **(I 2).** *Razele... sînt atît mai fierbinți, cît bat mai drept pe glob; și cît mai piezișe, atît sînt mai temperate.* GENILIE, G. 92/4. ✦ (Despre anotimpuri, perioade de timp etc.) Cu temperatură moderată, potrivită. *Supt al nostru timperat sau cumpătat ceriu.* ÎNV. VIN. 5/5, cf. FONTANIN, C. 26/11. *Vara este cald, iarna frig, primăvara și toamna sînt în general temperate.* DRĂGHICEANU, C. 93, cf. CADE, SCRIBAN, D. ◇ *Climă temperată* = climă caracterizată prin existența celor patru anotimpuri, cu veri potrivit de călduroase și cu ierni nu prea reci. Cf. ÎNV. TAB. 20. *Toate aceste urăciuni și sălbătăciuni prin temperata climă... se îmblînzi.* SĂULESCU, HR. I, 237/2, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D., DN². *Zonă temperată* = fiecare dintre cele două zone de pe suprafața pămîntului, cuprinse între tropice și cercurile polare. *Două zone temperate: una boreală, alta australă.* GENILIE, G. 92/16. *Zonele cele temperate.* GS 15ʳ/7, cf. BARASCH, M. II, 145/4. *Tropicele și cele două cercuri polare împart suprafața pămîntului în cinci bande sau zone care sînt: o zonă toridă, două zone temperate, două zone glaciale.* DRĂGHICEANU, C. 53, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN². *Ziua trece brusc în noapte și invers. Nu-s amurguri ca-n zonele temperate.* V. ROM. iulie 1969, 34. ✦ (Învechit, rar; despre o zonă geografică) Care are climă temperată. *Europa... partea ei d-a miazăzi e temperată, iar ceea d-a miazinoapte geroasă.* PLEȘOIANU, C. 67/8.

2. (Despre oameni și despre manifestările lor) Cumpătat, moderat, măsurat; potolit, liniștit, ponderat. Cf. PLEȘOIANU, C. 67/8, COSTINESCU. *Această revoltă [sufletească] e mult mai temperată în clasele țărănești muncitoare.* GHEREA, ST. CR. III, 29, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Adaptîndu-se formelor temperate ale genului nostru, din revoluționare au devenit pașnice.* LOVINESCU, S. I, 330.

3. Fig. (Învechit; despre stil) Care se situează între stilul simplu și stilul sublim. Cf. ȘĂINEANU. (Substantivat) *Retorii, vorbind despre elocvență, o socotesc în trei trepte de înălțare și fiește-căreia trepte i-au dat cîte o numire, adică sublimul, simplul și temperatul.* HELIADE, O. II, 35.

4. (Muz.; în sintagma) *Sistem temperat* = sistemul împărțirii octavelor în 12 semitonuri egale, suprimînd deosebirea de înălțime dintre două sunete diferite, dar coincidente ca sonoritate. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *temperați, -te.* — Și: (învechit) **timperát, -ă** adj.

— Din lat. **temperatus, -a, -um,** fr. **tempéré,** it. **temperato.** Cf. tempera².

TEMPERATÚRĂ *s.* f. Mărime ce caracterizează starea de încălzire a unui mediu, a corpurilor etc.; stare de căldură a unui mediu, a unui corp; (învechit)

temperament (1), (învechit, rar) temperie. V. fierbinţeală. Cf. v. POPP, A. M. 4. *Închis în cuptoare înfierbîntate supt o temperatură sau gradul căldurei mult mai întrecătoriu decît ar putea suferi oricare altă zidire.* AR (1829), 44¹/38. *Trebuie a se sluji cu apă curată într-o temperatură şi presie atmosferică hotărîte.* HELIADE, A. 127/20. *La obicinuita temperatură el este fluid.* J. CIHAC, I. N. 411/22. *Starea sănătăţei omului stă în relaţie cu starea temperaturei şi a timpurilor anului.* CORNEA, E. I, 175/23, cf. STAMATI, D. *Temperatura avu puterea o deosebită influenţă asupra fizicului meu.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Hemisferul boreal şi hemisferul austral sînt pe rînd dirigiaţi către soare şi au pe rînd o temperatură mai caldă şi mai rece.* DRĂGHICEANU, C. 92, cf. COSTINESCU, DDRF, PONI, F. 99, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Pasteur... a probat că temperatura ridicată a corpului găinii ar împiedica dezvoltarea bacteriei.* MARINESCU, P. A. 79, cf. ŞĂINEANU, D., U., MARIAN — ŢIŢEICA, FIZ. II, 70, SEBASTIAN, T. 30. *Temperatura de primăvară s-a consolidat.* CĂLINESCU, C. O. 17. *Din cînd în cînd încerca temperatura cu aburul răsuflării.* VINEA, L. II, 304. *Băgaţi var şi coborîţi temperatura.* PREDA, R. 124. *S-a ajuns la concluzia că temperatura creşte spre centrul pămîntului.* GEOLOGIA, 9. *Se menţine constantă temperatura organismului.* ABC SĂN. 353. *Porumbeii vor primi apă stătută şi la temperatura camerei.* VÎN. PESC. mai 1964, 6, cf. DER, M. D. ENC. ◇ Fig. *Ideea a fost confirmată mereu... de temperatura urcată a feminităţii ei.* IBRĂILEANU, A. 77. *Dar i-a trecut îndată, zîmbind şi el, totuşi cu admiraţie, de brusca ridicare a temperaturii lui.* ARGHEZI, S. XI, 62. *Balcoanele, goale astăzi, s-ar umple cu acel public tînăr care poate ridica temperatura spectacolelor?* V. ROM. iulie 1970, 121. *Sala să ajungă la temperatura pe care noi o numeam... antren.* ib. octombrie 1970, 45. ◇ *Temperatură absolută* v. absolut. *Temperatură critică* v. critic. *Temperatură mensuală* v. mensual. ✦ Grad de căldură care depăşeşte căldura normală a corpului omenesc (reprezentînd un simptom patologic), febră, fierbinţeală; grafic care înregistrează variaţiile de căldură în cursul unei boli. *Cercetează foaia de observaţie, temperatura.* C. PETRESCU, Î. II, 56. *Limbă bună, temperatură nu.* TEODOREANU, M. II, 57. *Spunea că e ostenit şi că are temperatură.* ARGHEZI, S. XI, 134. *Totdeauna fac puţină temperatură cînd sînt obosită.* H. LOVINESCU, T. 411. *Aş fi vrut să văd dacă n-are temperatură, cum îmi spusese doctorul.* V. ROM. octombrie 1964, 63, cf. L. ROM. 1966, 277, SCL 1967, 732, L. ROM. 1968, 28, A II 8, ALRM I/I h 149.

— Pl.: *temperaturi.*

— Din lat. **temperatura,** fr. **température,** germ. **Temperatur.**

TEMPERÍE s. f. (Învechit, rar) Temperatură. Cf. ELEM. G. 104/2, FABIAN-BOB, 95/10.

— Din lat. **temperies.**

TEMPESTÁT, -Ă adj. (Italienism rar) Brodat, presărat cu... *Se încoronează cu o diademă de aur tempestată cu diamante.* FILIMON, O. II, 115.

— Pl.: *tempestaţi, -te.*

— Din it. **tempestato.**

TEMPESTÁTE s. f. (Latinism învechit) Furtună. Cf. CAIET, 101ᵛ/21, PROT. — POP., N. D. 611. *Vulturul e considerat de către poporul român şi ca un anunţător al tempestăţii.* MARIAN, O. I, 191, cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., SFC VI, 58.

— Pl.: *tempestăţi.*

— Din lat. **tempestas, -atis.**

TEMPÉSTĂ s. f. (Italienism învechit) Furtună, uragan. *Şi apa şi tempesta şi grindina cea rece În ochi pe franci izbeşte.* HELIADE, O. I, 335, cf. STAMATI, D. *Fruntea lui deodată se încreţi ca undele oceanului agitate de tempestă.* FILIMON, O. I, 339, cf. COSTINESCU. *Aici de aldătăieri e o vreme îngrozitoare: grindină, tempestă, frig şi-ntuneric.* CARAGIALE, O. VII, 39, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 129, DN².

— Pl.: *tempeste.* — Şi: **timpéstă** s. f. ARISTIA, PLUT.

— Din it. **tempesta.**

TEMPESTÍV, -Ă adj. (Livresc) La timp; potrivit, oportun. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DN².

— Pl.: *tempestivi, -e.*

— Din lat. **tempestivus,** it. **tempestivo.**

TEMPESTUÓS, -OÁSĂ adj. (Livresc) Furtunos, vijelios. [Nava] *bravînd încă furoarea a tempestuoasei unde rezistă în pericol.* HELIADE, O. I, 330, cf. ARISTIA, PLUT. *Noaptea e tempestuoasă şi plină de fiori, oara spiritelor a sunat.* F (1868), 4, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Fig. Agitat, zbuciumat. *M-au întristat scrisorile... care coprind dezbaterile tempestuoase ce discordia întărită între d-voastră.* GHICA, A. 675.

— Pronunţat: *-tu-os.* — Pl.: *tempestuoşi, -oase.*

— Din it. **tempestoso,** fr. **tempétueux,** lat. **tempestuosus.**

TÉMPLĂ s. f. v. **tîmplă²**.

TEMPLIÉR s. m. (La pl.) Ordin monaho-cavaleresc din evul mediu, care participă la cruciade; (la sg.) persoană care făcea parte din acest ordin. Cf. CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC.

— Pronunţat: *-pli-er.* — Pl.: *templieri.*

— Din fr. **templier.**

TEMPLÍU, -IE adj. (Rar) De templu. *O linişte templie.* ALECSANDRI, P. III, 504.

— Pl.: *templii.*

— **Templu** + suf. *-iu.*

TÉMPLU s. n. Edificiu destinat practicării cultului religios (la unele popoare din antichitate, astăzi la mozaici, la protestanţi etc.). V. biserică, capiştе, geamie, havră, moschee, pagodă, sinagogă. *Templuri, labirinturi... piramide.* AR (1829), 203²/2. *Se află încă la Roma în uliţa sacră cîteva din boltele templului... care era cel mai mare şi mai falnic.* CR (1829), 77²/26. *Şi nu-i rămase alta Decît căzute templuri ş-aducerea aminte De gloria străbună.* HELIADE, O. I, 226. *În China sînt 1560 templuri (biserici) închinate la Confucius.* CR (1830), 433¹/14. *Vizitarăm la monumente... galerii, musee, temple şi biserici.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 41. *Îl duseră în templul cel mic ca să stea pînă la ziua înmormîntării.* BĂLCESCU, M. V. 395, cf. STAMATI, D. *Cînd ar zice cineva astăzi gîntă, ... dardă,... templu... puţini l-ar înţelege.* NEGRUZZI, S. I, 258. *Orcît de mic e templu, dar tot îl locuieşte Acela ce pămîntul şi cerul stăpîneşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 143, cf. CANELLA, V., COSTINESCU. *Templul centenar arse într-o clipă.* ALECSANDRI, S. 7. *În două laturi templul deschise-a lui portale.* EMINESCU, O. I, 98. *Fundul templului se pierde sub un strat de umbră groasă Ce pe zei adăposteşte de-orice gînd pîngăritor.* MACEDONSKI, O. I, 103. *Se retraseră liniştiţi ca şi cînd ar fi ieşit dintr-un templu.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 54, cf. DDRF, ENC. ROM. 1 076, BARCIANU. *Fără să ne fi oprit mai întîi la templele greceşti ori la măreţele monumente romane.* NAUM, IST. ART. 12, cf. ŞĂINEANU, D. U., CĂDE. *Fruntaşii spre templul lui Zamolxis în taină-şi poartă paşii.* EFTIMIU, Î. 145. *Şi scriu versuri din Coran D-a lungul templului turcesc.* MINULESCU, VERS. 37. *Şi fagi cu coajă albă... Ca nişte colonade de templu se desfac.* PILLAT, P. 151. *Năzuinţa formativă... a creat proporţiile Venerei sau ale unui templu grec.* BLAGA, Z. 62. *Construieşte în închipuire un templu grec simplu şi sever.* V. ROM. noiembrie 1964, 115. *Pietrar cu palme aspre de zidiţor de temple.* VULPESCU, P. 146. ◇ Fig. *Temeiurile pe care a zidit templul fericirii sale au fost putrede.* MARCOVICI, D. 8/20. *O turmă de copii...s-a aruncat spre a conchera templul gloriei.* RUSSO, Ş. 50. *Eu sînt un templu, tu eşti un zeu, Iubitul meu.* EMINESCU, O. IV, 49. *Să se înalţe un templu literar.* MACEDONSKI, O. I, 49. *Templul răcoros, solemn şi melan-*

colic al unei păduri de munte. BACALBAȘA, S. A. 197. *Grădina era un templu și madona avea ochi mari și visători.* PETICĂ, O. 269. *Un otel în Olanda e un templu al bunei-cuviințl.* SADOVEANU, O. IX, 229.

— Pl.: *temple* și (învechit) *templuri.*

— Din fr. **temple,** lat. **templum.**

TÉMPO s. n Grad de rapiditate cu care se execută o compoziție muzicală, conform conținutului și caracterului ei; mișcare **(I 1).** Cf. ENC. ROM. 1 076, ALEXI, W. *Simțise îngrozit, după jocul oglinzilor, că orchestra își accelerase tempo.* CAMIL PETRESCU, N. 30. *Sunetele unei game majore de pildă, duratele, acordurile, nuanțele, tempoul ș.a. sînt noțiuni prealabil cunoscute.* M 1962, nr. 4, 25. ✦ Ritm, cadență. *Lucrătorii voinici și sprinteni... intrară în riu. Lucrarea lor de degajare a trunchiurilor se făcea într-un tempo ritmat și melodios.* SADOVEANU, în DL. *Afectul influențează asupra vorbirii și din punctul de vedere al așa-numitului tempo pe care-l are ea, cînd mai rapid, cînd mai lent, după împrejurări.* IORDAN, STIL. 76. *Ea zboară oblic...,* *stă puțin și fură puiul într-un tempo de liniște egală.* ARGHEZI, S. VIII, 167, cf. PARHON, B. 110. ◇ Fig. *El corespunde cu un alt tempo sufletesc decît cel iambic.* IBRĂILEANU, S. L. 225.

— Articulat: *tempoul.*

— Din it. **tempo,** fr. **tempo.**

TEMPORÁL[1], -Ă adj. (Anat.) Care se referă la tîmple[1], care aparține tîmplelor, de la tîmple. *Acest mușchiu triunghiular ocupă toată adîncătura tamporală.* KRETZULESCU, A. 186/12. *Arteriile temporale sînt în număr de trei.* BIANU, D. S., cf. CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC. ◇ *Os temporal* (și substantivat, m.) = (os) așezat de fiecare parte a cutiei craniene între occipital, perietal și sfenoid. *Tamporalii ocupă părțile laterale și inferioare ale cranului.* KRETZULESCU, A. 102/2, cf. BIANU, D. S., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *temporali, -e.* — Și: (învechit) **tamporál, -ă, timporál, -ă** (POLIZU, P. 12) adj.

— Din fr. **temporal.**

TEMPORÁL[2], -Ă adj. **1.** (Învechit, rar; în opoziție cu e t e r n) Care trece cu timpul; vremelnic, trecător; temporar. *A trebuit să vie o moarte temporală Ca iarna după toamnă.* HELIADE, O. I, 209, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ✦ (Învechit; în opoziție cu b i s e r i c e s c) Laic, lumesc, mirean[1]; p. e x t. (în opoziție cu s p i r i t u a l) care ține de lumea materială, pămîntesc **(1).** Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Puterea temporală a papilor.* SCRIBAN, D.

2. (În opoziție cu s p a ț i a l) Relativ la timp; în timp, situat în timp. Cf. NEGULICI, BARCIANU, ALEXI, W. *Cine istorisește ceva este preocupat să stabilească ordinea temporală a faptelor.* VIANU, M. 240. *Secol este un cuvînt împrumutat din terminologia temporală.* id. L. R. 33. *Proust e un romancier realist cu predilecție pentr u analiza temporală a proceselor în devenire.* RALEA, S. T. I, 106. *Orice transformare însă se cere reflectată într-o proză mai extinsă dacă nu spațial, măcar temporal.* V. ROM. decembrie 1964, 114. *Ideea lui Dickens despre roman este mai mult spațială decît temporală.* ib. 1970, 89.

3. (Gram.) Care indică timpul, privitor la timp. *O serie întreagă de adverbe temporale răspund la întrebarea cînd?* PUȘCARIU, L. R. I, 147. *Majoritatea complementelor temporale, locale și modale sînt adverbe, deci cuvinte unitare din punct de vedere morfologic.* IORDAN, STIL. 237. *Valoarea temporală a formelor verbale înlocuiește tot mai mult valoarea aspectuală.* IST. L. ROM. I, 214. ◇ *Propoziție (circumstanțială) temporală* (și substantivat, f.) = propoziție circumstanțială de t i m p, v. t i m p. *Temporala stă mai adesea după regentă.* GRAM. ROM.[2] II, 460, cf. M. D. ENC., DEX. *Conjuncție temporală* = conjuncție care introduce o propoziție temporală. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *temporali, -e.* — Și: (învechit) **timporál, -ă** (NEGULICI), **timpurál, -ă** (BARONZI, I. L. III, 224/4, CONV. LIT. XI, 355) adj.

— Din fr. **temporel.**

TEMPORALITÁTE s. f. Însușirea de a se caracteriza prin timp; (cu) valoare temporală **(2).** *Primitivul... plăsmuiește aceste realități pe un plan abstract, dînd din ele ceea ce e în afară de spațialitate și temporalitate.* BLAGA, Z. 53. *Temporalitatea logică e de altă natură decît cea fizică.* JOJA, S. L. 111.

— Din fr. **temporalité.**

TEMPORÁR, -Ă adj. Care există, durează pentru scurt timp; vremelnic, trecător, provizoriu; (învechit, rar) temporal[2] **(1).** *Regimul de privilegii... redeveni o stare legală în Principate, odată cu orînduirea domnilor temporari, numiți de Poartă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 202. *Plata muncii se dobîndea prin cedarea timpurarie a unei părți de pămînt.* I. IONESCU, P. 202, cf. COSTINESCU. *Desființarea timporară a juriului.* MAIORESCU, D. I, 61. *Stele temporare... care apar... și sfîrșesc prin a dispărea... fără a lăsa nici o urmă.* CULIANU, C. 50, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Primise vestea temporarei mutări a lui Silion fără uimire.* VINEA, L. I, 80. *Muncitori și funcționari temporari sînt aceia ce se angajează pe o durată de cel mult 2 luni.* PR. DREPT, 500. *Au căzut ploi temporare.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943. ◇ (Adverbial) *Represiunea sîngeroasă n-a putut decît să le paralizeze temporar* [forțele]. SAHIA, N. 204. [Furnicile] *trăiesc nomade... așezîndu-se temporar în jurul locurilor pe care le pot prăda.* CĂLINESCU, C. O. 17. *Temporar a plouat slab.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943. *După asta a fost adăpostit temporar într-o clădire mică.* V. ROM. octombrie 1969, 41.

— Pl.: *temporari, -e.* — Și: (învechit) **timporár, -ă, timpurăriu, -ie** adj.

— Din fr. **temporaire,** lat. **temporarius.**

TEMPORISĂTÓR, -OÁRE adj. v. **temporizator.**

TEMPORIZÁ vb. I. T r a n z. A întîrzia o acțiune (în așteptarea unei ocazii favorabile); a amîna, a tărăgăna, a tergiversa. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *temporizez.*

— Din fr. **temporiser.**

TEMPORIZÁRE s. f. Acțiunea de a t e m p o r i z a și rezultatul ei; amînare, tărăgănare, tergiversare. *Guvernul Porții prin sistemul său... de temporizare... dăduse Rusiei o aparență de dreptate.* GHICA, S. 133, cf. COSTINESCU. *Seara se reîntîlnesc la prînz împreună cu alți doi prieteni și iar începe candidatul cu pornirea lui, Stan cu temporizările.* CARAGIALE, O. III, 40. [Să adopte] *tactica temporizării în tratativele cu germanii ... pînă cînd împrejurările se vor schimba.* PAS, Z. III, 270. *Temporizări de strateg răsuflat...?* VINEA, L. II, 34.

— Pl.: *temporizări.*

— V. **temporiza.**

TEMPORIZATÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Persoană) care temporizează, amînă, tergiversează. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pl.: *temporizatori, -oare.* — Și: **temporisătór, -oáre** adj. BARCIANU.

— Din fr. **temporisateur.**

TEMÚT[1] s. n. Faptul de a (s e) t e m e[2].

1. (Rar) Teamă, temere. Cf. t e m e[2] **(1).** *Rada-i mare hoață... Dar se teme de oarecine... Alt temut : ca să nu-și piardă Pe acel ce-i pierde somnul!* COȘBUC, P. I, 98. *Și-n loc de galben buzdugan, Făclii de ceară ți-au făcut*

În dreapta cea fără temut. id. ib. 148. *Darie-l oprește-oleacă* [pe tilhar],... *Vămuiala să i-o-nfoarcă, Inima să-i facă leoarcă De sudoare, de temut.* BALADE, II, 358.

2. (Popular) Gelozie. Cf. t e m e² **(3).** *Boala lui* [a amorului] *este temutul, dar fără dînsu nu trăiește.* CONACHI, P. 4. *Cum auzi că fata căzuse rîoasă la bărbatu-său, fu coprinsă de patima temutului.* ISPIRESCU, U. 76. *Prin inimile femeilor trec cînd segețile iubirei, cînd ale temutului.* MARIAN, NA. 249, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM.

— V. **teme²**.

TEMUT², -Ă adj. **1.** Care inspiră teamă, de care se teme² **(1)** cineva. *Doarme ostenit biruitorul, temutul Ștefan, gloria Moldovii.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 317, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cei doi conăcari duc pe temutul oaspete al țării pînă la Cerneți.* IORGA, L. I, 153. *Începură să ajungă temuți, adulați, căutați.* AGÎRBICEANU, S. P. 242, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În cinstea lui Neptun — Temutul stăpîn al Mărilor Egee.* MINULESCU, VERS. 46. *Luna lui iunie a fost totdeauna, pentru sufletul meu, o lună înăbușitoare și temută.* GALACTION, O. 340. *Că mine Vei ispiti la rîndu-ți temutele destine.* I. BARBU, J. S. 28. *N-au urnit din locu-i temuta lor povară, Ce le păruse parcă la început ușoară.* ARGHEZI, S. V, 187. *Știam că scrie articole pentru o gazetă și că era un foarte temut polemist.* BLAGA, H. 75. *„Uraganul" a devenit în ultimii ani un ziar temut și răspîndit.* STANCU, R. A. IV, 368. *Se așezară la masă, primind în ei ceva din suflul de gheață pe care-l răspîndea numele temutului general.* VORNIC, P. 130. *Și băzdugan am avut. Băzdugan greu și temut.* CĂTANĂ, B. 110. ◇ (Substantivat) *Bunic îi-este mamutul Greoi la călcătură, De monștrii vechi temutul.* CĂLINESCU, L. L. 120.

2. (Învechit și popular, și substantivat) Care teme² **(1)**; temător **(1)**. *Tu,... D[oa]mne, ce ai ascunsu temuților de tine.* PSALT. SCH. 90/17. *Audzit-ai rugăciurea mea, dat-ai dostoinicie temuților* (t e m ĭ t o r i l o r c², c ă r o r a s ă t ĕ m ă, c ĕ l o r a c e s e t e m u r ă, H) *de numele tău.* PSALT. 116. *Temuse de Domnul toți sf[ă]nții lui Că nu e lăsare temuților d[e] ins*[ul]. CORESI, PS. 83/11. *Priveau mortul fără să spună nici un cuvînt, serioși și temuți de parcă fiecare s-ar fi văzut întins în locul consulului.* ARDELEANU, D. 271.

— Pl.: *temuți, -te.*

— V. **teme²**.

TEN s. n. Culoarea și calitatea pielii obrazului; p. ext. pielea obrazului. Cf. ALEXI, W. *Trupurile lor erau foarte zvelte, fețele cu un ten foarte curat.* AGÎRBICEANU, A. 114. *De la ea aflaseră cum se face apa de ăstrăveți pentru ten.* BĂSSARABESCU, V. 7. *Zulufi foșietici, ochi verzi,... ten de copil.* TEODOREANU, M. II, 346. *Tenul galben și gras.* VINEA, L. I, 157. *Tenul ei ... luase parcă culoarea părului.* PREDA, R. 172. *În lumina asta îți deprindeam mai precis tenul, eleganța liniilor, ușoara arcuire a nasului.* V. ROM. decembrie 1966, 11. *Tenul ei își pierdea strălucirea.* ib. februarie 1969, 40. ◇ *Fond de ten* = produs de cosmetică de consistență păstoasă sau lichidă, gras, folosit ca fard (sau peste care se aplică pudra). Cf. DN², DEX.

— Pl.: *tenuri.*

— Din fr. **teint**.

TENÁCE adj. **1.** (Despre materiale solide) Care prezintă tenacitate **(1)**; care este dur, rezistent, tare **(A I 1)**. *Înjură și blestemă drumul său, țina, ploaia,... injură lemnul tenace.* HELIADE, O. II, 65, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Dintre metalele ordinare, fierul e cel mai tenace.* ap. CADE, cf. SCRIBAN, D. *Metalele... sînt tenace, rezistînd la tracțiune.* MACAROVICI, CH. 333, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC. ✦ (Învechit, rar) Care se prinde, se ține tare greu; de dezlipit. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Clei tenace.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D. ✦ F i g. (Învechit, rar) Greu de distrus, de înlăturat. *Prejudiciu tenace.* ȘĂINEANU, D. U. cf. CADE. *Superstiție tenace.* SCRIBAN, D. ✦ F i g. (Învechit; despre boli) Care nu cedează ușor la tratamentul medical; greu de vindecat; rebel. *Cu modul acesta noi vindecăm ... impetigo tenace.* MAN. SĂNĂT. 222/7.

2. (Despre persoane) Stăruitor, perseverent, ferm, dîrz. *Îmi ieșise acu nume rău de ideolog, de prea tînaci.* SBIERA, F. S. 233. *Erau nespus de conservatori și tenaci.* SADOVEANU, O. IX, 214. *Te rog foarte mult, — insinuă tenacea Aurică... — să nu vii niciodată prin față.* CĂLINESCU, E. O. I, 72. ◇ (Adverbial) *Sfrădelul de oțel rontăie tenace în stîncile subpămîntene.* C. PETRESCU, R. DR. 196. *Bombardamentul a crescut apoi, clipă de clipă, zguduind pozițiile noastre de la fermă și bătîndu-le metru cu metru, înverșunat, tenace.* V. ROM. octombrie 1969, 15. ✦ (Despre însușiri, manifestări, acțiuni etc.) Care exprimă tenacitate **(2)**, care dovedește tenacitate, care se caracterizează prin tenacitate. *Afară ploaia se auzea șuroind... ca o putere rea și tenace care n-are nevoie de nici o grabă.* C. PETRESCU, C. V. 100. *Să porniți lupta tenace la care vă cheamă misiunea dvs.* ULIERU, C. 75. *Fiecare duce o luptă surdă și tenace spre a avea întîietatea.* RALEA, S. T. II, 268. *Se remarcă ... pertinența și precizia observațiilor,... și mai ales dorința puternică și tenace de îmbunătățire a culturii noastre.* V. ROM. iulie 1970, 85. *Este o fire tenace.* ib. ianuarie 1971, 14. *Lupta... tenace a poporului dacogeț împotriva expansiunii romane.* H. DAICOVICIU, D. 125.

— Pl.: *tenaci, -ce.* — Și: (învechit, rar) **țináci, -ce** adj.

— Din fr. **tenace**, it. **tenace**, lat. **tenax, -acis.**

TENACITÁTE, s. f. **1.** Însușirea de a fi tenace **(1)**; proprietate a unui material solid de a suporta deformații relativ mari, sub acțiunea unor solicitări exterioare, înainte de a se rupe. Cf. NEGULICI. *Tenacitatea este forța ce se opune la rupere.* MARIN, PR. I, 216/3. *Diferința între tenacitatea... mineralelor,* BARAȘCH, I. N. 25/18, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Prin forjare... oțelul își îmbunătățește calitățile sale tehnologice: elasticitatea, duritatea... dar alungirea și tenacitatea scad.* IOANOVICI, TEHN. 111. *Metalele întrebuințate pentru lipit trebuie... să aibă calități mecanice bune (rezistență, tenacitate).* ORBONAȘ, MEC. 371, cf. LTR², DL, DM, DN². *Proprietățile importante ca tenacitatea, elasticitatea și duritatea superficială se pierd.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 2, cf. M. D. ENC. ✦ Trăinicie, durată, rezistență. *Comparativa tenacitate a elementului poetic față cu elementul prozaic.* HASDEU, I. C. I, 114. *Scăderea atenției există, totuși, la bătrîni, mai cu seamă aceea a tenacității acestei funcțiuni.* PARHON, B. 67.

2. Însușirea de a fi tenace **(2)**; stăruință, perseverență; dîrzenie, îndărătnicie, înverșunare. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Tenacitatea principelui în urmărirea țelului.* MAIORESCU, D. 130, cf. DDRF, BARCIANU. *Tînăcitatea mea supără pre acest distins bărbat.* SBIERA, F. S. 233, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Vrea binele omului cu tenacitate.* LOVINESCU, S. I, 124. *Aceste invaziuni... mă tulbură prin tenacitatea inutilă pe care o descopăr în natură.* CĂLINESCU, C. O. 18. *Dorința lui de răzbunare este imensă și-o urmărește cu o tenacitate pe care n-o reduce nimic.* VIANU, L. U. 83. *Ofensivele sale au fost viguroase, violente și pline de tenacitate.* RALEA, S. T. I, 37. *Femeia păru încurcată, însă își urmări gîndul cu tenacitate.* CAMIL PETRESCU, N. 105. *Același sunet straniu... îl iau mereu de la început... cu o perseverență și cu o tenacitate care pînă la urmă par și ele o adevărată forță cosmică.* BOGZA, C. O. 397. *Ce străduință, ce tenacitate!* H. LOVINESCU, T. 156, cf. DN². *Se întîmplă... ca profesorul... să descifreze în priceperea și tenacitatea asta semnul unui talent.* V. ROM. ianuarie 1965, 207. *A luptat cu o voință și o tenacitate uimitoare,... fără să-și piardă o clipă siguranța și încrederea.* ib. septembrie 1970, 69.

— Și: (învechit, rar) **ținácitáte** s. f.

— Din fr. **ténacité**, lat. **tenacitas, -atis.**

TÉNCHE s. m. v. **tenchi**[1].

TÉNCHER s. m. (Prin nord-estul Olt.) Om prost. Cf. LEXIC REG. 86.

— Pl.: *tencheri.*
— Etimologia necunoscută.

TENCHI[1] s. m. (Bot.) **1.** (Prin vestul Transilv.) Porumb *(Zea mays)*: *Pre care îl numesc în Țeara Românească porumb, în Moldóva păpușoiu, pre la Oradea Mare și pre alte unele locuri tentiu.* ECONOMIA, 35/16; cf. KLEIN, D. 488, LB. *Grîu, secară, orz... tenchi, cinepă, in.* BARIȚIU, P. A. I, 142, cf. LM, GHEȚIE, R. M., TDRG, DR. IV, 1 557, ib. XII, 202, CADE, BĂCESCU, P. 151, SCL 1960, 645, ib. 1971, 169. *Tii minte porbele noastre. Cînd săpai tenchiul pe coaste.* POMPILIU, B. 65. *Nana mea cu barșon lat Piere-i tenchiul nesăpat.* F (1885), 307, cf. FD I, 180, 198, BORZA, D. 172. *De s-ar săpa tenchiu așa; Dar tenchiu-i blăstămat, Nu se face nesăpat.* DOINE, 81. *Fă, Doamne, tenchiu popii, Șapte roade pe un tulhean, Trei grăunțe pe-un ciocan.* ib. 286, cf. VICIU, GL., CABA, ȘĂL. 93, com. din fostul județ BIHOR și din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ, ALRT II 138, ALR I 900/61, 80, 302, 305, 308, 315, 320, ib. 902/302, ib. 905/61, 80, 305, ALR II 5 107/310, 316, ALR SN I h 107/316, ALRM SN I h 67, A I 12, 13, 20, 21, 22, 23, 26, 31, 35, LEXIC REG. 67, 72.

2. (Prin vestul Transilv.) Știulete de porumb; boabele desprinse de pe știulete. Cf. ALR I 903/80, 93, 305, 308, 315, ib. 906/80, 305, ib. 907/80, ib. 1 347/80, ALR II 4 639/310, ib. 4 837/310, ALR SN I h 108, ALRM SN I 76/316. *Maică-mea și-a meu noroc Dătu-l-ai cu tenghi la porci.* CV 1953, nr. 4, 32, cf. A I 21, 23. *Cînd nu-i tenchiu și nu-i malai. Asta pentru toți îi bai.* FOLC. TRANSILV. I, 114, cf. II, 619. ✦ (Regional) Con de brad. Cf. A I 23, 26.

3. (Regional) Alac *(Triticum monococcum, Triticum spelta)*. Cf. ECONOMIA, 33/6, HEM 665, I. CR. III, 111, ȘEZ. XV, 145, DR. VII, 202, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 172, VAIDA. ✦ Grîu moale *(Triticum dicoccum)*. Cf. CADE, BORZA, D. 172.

— Pl.: *tenchi.* — Și: **ténche** (BULET. GRĂD. BOT. XXV, 97), **tenți, teanchi** (DR. IV, 1 557), **teanc** (ECONOMIA, 33/6), **tenghi, tonchi** (ALR I 900/302, ib. 902/302), **tunchi** (ALR I 734/302, ib. 1 952/302) s. m.
— Din magh. **tengeri** [buza].

TENCHI[2] s. n., s. m. **1.** S. n. (Turcism învechit) Măsură de greutate, egală cu a patra parte dintr-un dram. *Fierbe-l* [ostropelul] *într-o ulcea smănțuită... cu un tenchiu de cuișoare întregi* (a. 1749). GCR II, 45/3. *Și luarea prafului celui roșu... din care este a să da... cîte un tenchiu la trei patru ceasuri.* PISCUPESCU, O. 257/9. *La trei dramuri... vine scăzămînt un tenchi* (a. 1829). DOC. EC. 440, cf. DDRF. *Vadra împărțită în 10 ocale, oca în 4 litre, litra în 100 dramuri și dramul în 2 tenchiuri.* CLIMESCU, A. 214, cf. ȘIO II, 356. *Cîntar ca acesta nu-s alte cîntare Și vezi că nu bate nici un tenchi mai mult.* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. S. m. (Regional) Monedă mărunță, cu valoare mică, v. p a r a; p. e x t. lucru de nimic, bagatelă, lucru fără valoare. Cf. CIHAC, II, 407, BARCIANU, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 79. *N-are tenchi în buzunar.* UDRESCU, GL. *N-am mai văzut tenchi (de ban) în casa mea, de cînd nu mai țin minte.* id. ib. ✦ (Adverbial) Deloc, nicidecum; nimic. RĂDULESCU-CODIN. *Făină nu e mai tenchi.* I. CR. V, 376, cf. ib. XIII, 115. *N-am parale tenchi!* CIAUȘANU, GL., cf. LEXIC REG. 86.

— Pl.: (n.) *tenchiuri.* — Și: **tenchi** s. m.
— Din tc. **tenk.**

TENCHIȘTE s. f. (Regional) **1.** Porumbiște. Cf. LB, ALR SN I h 119/316, ALRM SN I h 84/316, FD I, 198, A I 35, TEAHA, C. N. 273.

2. Nutreț pentru vite compus din tulpini de porumb, cu frunze, fără știuleți. LEXIC REG. II, 90.

— Pl.: *tenchiști.* — Și **tunchiște** s. f. ALR SN I h 118/310, îb. h 119/310.
— **Tenchi**[1] + suf. *-iște.*

TENCI s. n. v. **teanc**[2].

TENCTURĂ s. f. v. **tinctură.**

TENCUÍ[1] vb. IV. Tranz. (Complementul indică pereți, ziduri, construcții etc.) A acoperi cu un strat de tencuială **(2)**; (regional) a drișcui, a mălterezi, a mălțări, a mălțărui, a văcăli. *Și s-au apucat de-au acoperit mănăstirea Balica cu oale și au tencuit-o pe dinafară.* NECULCE, L. 308, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Meșterul Dincă... a tencuit zidul de la poartă și mi-a bătut numărul 6 d-a-ndoasele.* CARAGIALE, O. VI, 53, cf. DDRF, DAMÉ, T. 62, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Tencuiește muchia zidului de lîngă ușina de jos a ușii.* I. BOTEZ, ȘC. 122. *Un tencuitor... tencuí în 8 ore 19 metri pătrați de zid.* V. ROM. octombrie 1954, 136, cf. M. D. ENC., H II 63, IV 56, X 69, ALR II/I h 240, A V 15. ✧ Refl. pas. ALR II/I h 240. ✧ Fig. *Cu trunchiul pe o latură tencuit de chiciură, peste care se lipeau fulgii.* D. ZAMFIRESCU, A. 153. *E un albastru metaforic, luat parcă din zugrăveala de la Sucevița și Voronet, și tencuit pe cer.* V. ROM. februarie 1964, 70. ✦ (Regional) A unge pereții cu muruială; a mutui. Cf. ALRM II/I h 279, A III 17. ✦ (Învechit și regional) A spoi cu var (pereții, pomii etc.); a vărui. *O tencuiesc cu var și o văpsăsc în chipul pietrelor.* IST. AM. 5[r]/8. *Cu aceste chipuri se vor da pomilor verdeața și rodirea cuvenită, iar nu răzînd mușchii de pe dînșii sau spălîndu-i cu apă de var sau tencuindu-i cu var.* I. IONESCU, C. 16/16, cf. A VI 26.

— Prez. ind.: *tencuiesc* și (regional) *téncui* (ALR II/I h 240). — Și: (regional) **tincuí** (ALR II/I h 240/574), **tincui** (A I 22, III-17), **tinciuí** (ALR II/I h 240/192) vb. IV.
— Din ucr. **тинькувати.**

TENCUÍ[2] vb. IV. Tranz. (Rar) A strînge ceva în teancuri; a împacheta. *Toate le-a tencuit Și-n corăbie le-a clădit.* SEVASTOS, N. 126.

— Prez. ind.: *tencuiesc.*
— **Teanc**[1] + suf. *-ui.*

TENCUIÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a t e n c u i[1]. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

2. Strat de mortar care se așterne pe ziduri și pe tavane pentru a le proteja și pentru a obține suprafețe netede; (regional) drișcuială, maltăr, morinceală **(2)**, teanc[2], tencuitură, văcălaș, văcăluială. *Pietrarii gătesc mai întîi varul, îl mestecă cu nisip și apă, fac tencuială.* DRĂGHICI, R. 44/25, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Părețli eau de piatră... și orice tencuială căzuse.* EMINESCU, N. 51. *Zgîndărește încet... o leacă de tencuială de pe părete.* MARIAN, NA. 363, cf. DDRF. *Tencuiala ordinară este un amestec de var stins și de năsip.* PONI, CH. 205, cf. DAMÉ, T. 103. *Cad bucăți de tencuială, Și-ngrozit zvîcnește stolul lilieciior acu.* COȘBUC, P. II, 99, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Stîlpii au rămas îngropați sub tencuieli.* MON. IST. I, 19. *Pentru ca tencuiala să se prindă de lemn... amestecăm cîlți.* ap. TDRG. *Părețli tot mai mohorîți, de pe care tincuiala căzuse în petece mari.* AGÎRBICEANU, L. T. 99. *Părețele de tuf granulăr al catacombei fiind prea slab, straturile de tencuială s-au redus la două.* NAUM, IST. ART. 51. *La ferăstruia aceea, lîngă peretele cu tencuiala grunzuroasă, se chinuia să ajungă spre cer un copac crescut în pămîntul zguros.* C. PETRESCU, Ș. 7. *Din toban Bucăți de tencuială-ncep să cadă.* MINULESCU, VERS. 187. *A lucrat o jumătate de zi cu mîna lui, potrivind cărămizile și stropindu-se de tencuială.* SADOVEANU, E. 232. *Le-am scris cu unghia pe tencuială, Pe un părete de firidă goală.* ARGHEZI, VERS. 137. *A chemat zidari și zugravi să dreagă tencuiala și tapetul.* VINEA, L. I, 79. *Pe dinafară tencuiala era*

crăpată, vopseaua jupuită de pe giurgiuvele. V. ROM. aprilie 1957, 76. *O răcoare umedă făcea să picure de sus... bucăți ușoare de tencuială.* BARBU, PRINC. 67, cf. M. D. ENC., H IV 45, IX 311, X 69, CHEST. II 33/1, 128/90, ALR II/I MN 117, 3 789, ALRM II/I h 281, A V 15. ✦ (Regional) Lut muiat cu apă, amestecat cu baligă și cu nisip, cu care se muruiesc pereții caselor. V. m u r u i a l ă (Coverca — Vatra Dornei). Cf. A V 15. ✦ (Regional) Spoială (de var) care protejează pomii sau arborii. Cf. DS. ✦ (Regional) Pământ frământat din care se construiesc pereții caselor (Plenița — Băilești). Cf. CHEST. II 86/23.

— Pl.: *tencuieli.* — Și: (regional) **tincuiálă, tinciuiálă** (A I 22), **tinciuiálă** (ALR I 1 677/200, ALRM II/I h 281/192) s. f.

— **Tencui**[1] + suf. *-eală.*

TENCUÍRE s. f. Acțiunea de a t e n c u i[1] și rezultatul ei; tencuit[1]. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DEX.

— Pl.: *tencuiri.* — Și: (regional) **tincuire** s. f. LM.

— V. **tencui**[1].

TENCUÍT[1] s. n. Tencuire. Cf. DDRF, DL, DM, DEX H II 118.

— V. **tencui**[1].

TENCUÍT[2]**, -Ă** adj. (Despre ziduri, construcții etc.) Acoperit cu tencuială; (regional) văcălit. *Niște scânduri tencuite pot... implini locul zidului.* PENESCU, M. 63/10. *Înăuntru bisericii sînt două coloane mărețe, dar, îndată ce le atingi cu mîna, vezi că sînt de lemn scobit, tencuite, ca să imite coloanele de marmură.* BOLINTINEANU, O. 294, cf. DDRF. *Patru case una lîngă alta, toate din bîrne de brad, una singură tencuită și pe dinafară.* AGÎRBICEANU, A. 67. *E un turn gros octogonal, însă tencuit.* CĂLINESCU, C. O. 247. ✦ (Învechit, rar) Căptușit, tapisat. *Din casa cea scumpă cu os tincuită, Veșmintelor tale toți li să uită.* DOSOFTEI, PS. 148/17.

— Pl.: *tencuiți, -te.* — Și: (învechit) **tincuít, -ă** adj.

— V. **tencui**[1].

TENCUÍT[3]**, -Ă** adj. (Rar) Așezat în teancuri. *Se uita mirată la marfa tencuită pe polițe.* SANDU-ALDEA, D. N. 188.

— Pl.: *tencuiți, -te.*

— V. **tencui**[2].

TENCUITÓR s. m. Meseriaș care se ocupă cu tencuitul[1] pereților, al zidurilor etc. Cf. NOM. PROF. 38. *Un tencuitor, pe care pînă atunci nu-l băgase nimeni în seamă, tencui în 8 ore 19 metri pătrați de zid.* V. ROM. octombrie 1954, 136, cf. CHEST. II 10/100.

— Pl.: *tencuitori.*

— **Tencui**[1] + suf. *-tor.*

TENCUITÚRĂ s. f. (Regional) Tencuială **(2)** (Corneți — Turnu Severin). ALR I 1 677/850.

— Pl.: *tencuituri.*

— **Tencui**[2] + suf. *-tură.*

TENCULÉȚ s. n. Diminutiv al lui t e a n c[1]. DEX.

— Pl.: *tencuțe.*

— **Teanc**[1] + suf. *-uleț.*

TENCURÉLE s. n. pl. (Rar) Diminutiv al lui t e a n c u r i. V. t e a n c[1]. Cf. BL VI, 161. *Ș-au trecut în ceea parte Cu trei tencurele-n spate.* ALECSANDRI, P. P. 238.

— **Teancuri** (pl. lui *teanc*[1]) + suf. *-ele.*

TENDALÉT s. n. Tendă mai îngustă ce se așază lateral, pentru a umbri puntea unei corăbii ori pentru a feri unele obiecte de apă, de fum etc. Cf. ABC MAR., DN[2].

— Pl.: *tendalete.*

— Din fr. **tendelet,** it. **tendaletto.**

TENDÁR s. n. **1.** Bară folosită la susținerea tendei. DL, DM, DEX.

2. Grindă folosită la susținerea capetelor bărcilor de serviciu sau de salvare de pe o navă. DL, DM, DEX.

— Pl.: *tendare.*

— **Tendă** + suf. *-ar.*

TÉNDĂ s. f. Apărătoare de soare sau de ploaie, făcută din pînză (la o luntre, la o corabie, pe o terasă etc.). *Sus de tot, între coloane, tende de purpură ce se mișcă în vînt.* MACEDONSKI, O. II, 280, cf. ABC MAR. *Afară, sub pînza de barcă întinsă în chip de tendă, erau înșirate cîteva mese de lemn.* BART, E. 20, cf. SCRIBAN, D. *Îl agață de catarg, la umbră, sub tenda întinsă pe punte.* TUDORAN, P. 455, cf. DN[2], M. D. ENC.,DEX.

— Pl.: *tende.*

— Din it. **tenda.**

TENDÉCHE s. f. v. **tindeche.**

TENDÉLE s. n. pl. v. **tendon.**

TENDÉNȚĂ s. f. v. **tendință.**

TENDENȚIONÍSM s. n. Însușirea de a fi tendențios, t e n d e n ț i o z i t a t e; proprietate a unei opere de artă de a reflecta tendințele mediului care o determină. *Apărătorii tendințelor sociale în artă nu lămuresc destul deosebirea cea mare ce există între tendenționism și tezism.* GHEREA, ST. CR. I, 301. *De aci s-a născut acel tendenționism exagerat care a împărțit pe cîtva timp literile române în două tabere.* PETICĂ, O. 433. *El a alunecat la un tendenționism arbitrar.* LOVINESCU, S. I, 266. *Am remarcat acolo prețioasa constatare a prezenței generale a tendenționismului în toate operele de artă.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1958, 85, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ți-o-.*

— De la **tendențios.**

TENDÉNȚIE s. f. v. **tendință.**

TENDENȚIONÍST, -Ă adj. (Rar) Care manifestă o anumită tendință **(1),** cu tendință. *Este un roman tendenționist în toată puterea cuvîntului.* IONESCU-RION, S. 243. *Ibrăileanu este* [în artă] *tendenționist, nu tezist.* RALEA, S. T. III, 201.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *tendenționiști, -ste.*

— De la **tendință.**

TENDENȚIÓS, -OÁSĂ adj. Care are o tendință (ascunsă), care urmărește un scop anumit; care vrea să insinueze ceva; lipsit de obiectivitate, părtinitor. *Este o scriere tendențioasă.* MAIORESCU, CR. III, 40. *Se va lămuri foarte bine și chestia ideilor sociale în artă, ori mai bine chestia atît de mult discutată: ...arta tendențioasă.* GHEREA, ST. CR. I, 297. *Poate fi cu dreptate apropiată această asemănare tendențioasă dintre Eminescu și Lenau.* IONESCU-RION, S. 288, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Bănuiesc că exagerările tendențioase au creat atmosfera apăsată în general.* REBREANU, R. II, 14, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Teatrul lui* [Caragiale] *nu e decît un punct din evoluția firească a teatrului lui Alecsandri, care... pornise de la observația tendențioasă a moravurilor timpului.* LOVINESCU, C. VI, 15, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ți-os.* — Pl.: *tendențioși, -oase.* — Și: (învechit) **tendințiós, -oásă** adj. DDRF.

— Din fr. **tendancieux.**

TENDENȚIOZITÁTE s. f. Însușirea de a fi tendențios; tendenționism. Cf. DN[2], M. D. ENC.

— Pronunțat: *-ți-o-.*

— **Tendențios** + suf. *-itate.*

TÉNDER s. n., s. m. **1.** S. n. Vehicul de cale ferată, atașat la locomotiva cu abur sau făcînd corp comun cu aceasta, în care se depozitează și se transportă combustibilul și apa necesare pentru funcționarea locomotivei. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., BUL. FIL. V, 243, 254. *Fochistul se lovește de peretele tenderului.* V. ROM. august 1960, 5, cf. DN[2], M. D. ENC.

2. S. n. (Regional) Jug la joagăr (Furcenii Vechi — Tecuci). ALR II 6 439/605.

3. S. m. (Prin nord-vestul Munt.) Epitet depreciativ pentru un tînăr care umblă teleleu. Cf. UDRESCU, GL. *Tenderule, pune mîna și te însoară.* id. ib.

— Pl.: **(1)** *tendere*, **(3)** *tenderi*.
— Din fr. **tender**, germ. **Tender.**

TENDINÍTĂ s. f. Inflamație a tendoanelor (mai ales la cai). Cf. ENC. VET. 30.

— Din fr. **tendinite.**

TENDINÓS, -OÁSĂ adj. Care ține de tendon, privitor la tendon, de natura tendonului. *Desrădăcinarea nervului tendinos adecă a vănăi mușchiului de subt limbă.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 111/12. *Se împarte în patru căpățîie tendinoase ce trec pe sub ligamentul dorsal al tarsului.* KRETZULESCU, A. 251/23. *Aceste gîlci se numesc ... verigoame tendinoase, cînd apar... îndărătul genunchiului.* ENC. VET. 25, cf. 35. *Edem moale și elastic care păstrează urma degetului și acopere reliefele tendinoase și osoase.* PARHON, O. A. I, 112, cf. DN², DEX.

— Pl.: *tendinoși, -oase.*
— Din it. **tendinoso**, fr. **tendineux.**

TENDÍNȚĂ s. f. **1.** Dispoziție firească pentru ceva, înclinare, năzuință **(2)**; pornire, acțiune conștientă spre un scop determinat. Cf. I. GOLESCU, C. *Nu ne este totdeauna cu putință a ajunge poate preaînalta țintă a tendinței noastre.* VASICI, M. I, 27/26. *Cum se poate vedea din tendințele mele, nu sînt disposat a pune camilavca.* LĂZĂRESCU, S. 44/22, cf. NEGULICI, STAMATI, D., LITINSCHI, M. I/6. *Oamenii serioși... sînt datori... a combate tendența literaturii cu cuvinte verzi... în loc de idei bune.* RUSSO, S. 90, cf. ROM. LIT. (1855), 406, ISIS (1859), 142. *Țînta lui era să mănînce starea postelnicului. Greaca avea tot această tendință vicleană.* FILIMON, O. I, 142. *Ceea ce caracterizează ... ambele aceste documente... este tendința lor comună de a desființa pe tărîmul proprietății consecințele succesivelor ocupațiuni muntene.* HASDEU, I. C. 16, cf. BARONZI, I. L. III, 223, COSTINESCU. *Arhiva Românească, a cărei tendință nu poate decît să fie bine priimită de toți acei ce-și iubesc patria.* ARHIVA, R. I, VIII/5. *Coșbuc rămîne poetul țărănimii și exprimă tendințele țărănești.* GHEREA, ST. CR. II, 348. *Avem de-a face cu un om ale cărui tendințî și vederi le dezaprobăm.* IONESCU-RION, S. 244, cf. DDRF. *Și ce este Faust... decît simbolul a două tendențe: a vieții în cugetare și a vieții sensuale?* ARHIVA, I, 428, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dintre ms. care conțin letopisețul lui Ureche,... unul se deosebește prin tendința copistului de a îndrepta ce nu e clar.* BUL. COM. IST. I, 22. *Aceste tendințî și inspirațiuni din lumea veche s-au impus și se impun și astăzi.* NAUM, IST. ART. 12. *Copiii de alcoolici au din naștere tendința de a bea.* MARINESCU, P. A. 124, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Tendența firească de a suprapune pe autor operii pentru a-i identifica într-o singură imagine.* LOVINESCU, C. V, 182. *Tendința spre simetrie verbală este așa de puternică la Creangă, încît îl face să utilizeze adesea versuri populare.* IORDAN, STIL. 104. *Tendința de a zugrăvi tablouri simetrice.* VIANU, L. R. 540. *Se zbat în noi, în permanență, tendințe contradictorii, aspirații opuse.* RALEA, S. T. I, 82. *Partea proastă este că ai nu numai tendința, ci și mijloacele să exagerezi.* VINEA, L. I, 104. *Tendința general romanică de reducere a flexiunii și de dezvoltare a analitismului n-a fost niciodată părăsită, ci numai încetinită.* GRAUR, N. P. 143. *Tendințele sînt acum* [la post-pașoptiști] *sau de sensibilitate tumultoasă, sau de luciditate brutală.* V. ROM. ianuarie 1965, 108. *Tendința de eliminare a acestui tip morfologic se manifestă în tot cursul istoriei limbii latine.* IST. L. ROM. I, 30. ◇ *Artă cu tendință* V. artă.

2. Acțiunea, forța prin care un corp tinde să se miște către un anumit lucru; direcția pe care o are un corp în mișcare. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tendințe* și (învechit) *tendinți*. — Și: (învechit) **tendență, tendenție** s. f.
— Din fr. **tendance.**

TENDINȚIÓS, -OÁSĂ adj. V. **tendențios.**

TENDÓN s. n. Fascicul fibros subțire și rezistent prin care mușchii se fixează pe oase; ligament. *Cei mai mulți mușchi se prind de oase prin tendoanele sau sgîrciurile lor.* KRETZULESCU, A. 161/22. *Vine din resucirea mușchilor sau a tendelelor.* CORNEA, E. I, 81/1, cf. POLIZU. *Tendonii mușchilor.* TURNESCU, MED. OP. 100ʳ, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Bacteria... leprei arată o oarecare predilecție pentru propagarea de-a lungul tendoanelor.* BABEȘ, O. A. I, 40, cf. ENC. VET. 25, 28, ȘĂINEANU, D. U. *Cu pieptul lat, cu mușchii în fus și cu tendoanele elastice.* C. PETRESCU, Î. II, 216. *Bine proptiți în trunchiurile brazilor,* [plutașii]... *caută să-i stăpînească, împingînd în lemnul acestora propriii lor nervi și propriile lor tendoane.* BOGZA, C. O. 375. *Era slab ca o piesă de anatomie jupuită de piele (numai tendoane).* V. ROM. iunie 1965, 19, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ *Tendonul lui Ahile* = tendon care inserează mușchii pulpei piciorului pe calcaneu. *Fața posterioară este jos cam glodoroasă și de dînsa se prinde tendonul lui Achil.* KRETZULESCU, A. 86/6.

— Pl.: *tendoane* și (învechit, m.) *tendoni*. — Și: (învechit) **tendéle, tindéne** (MOLNAR, în DR. IV, 387) s. n. pl.
— Din fr. **tendon.**

TENDÓR s. n. Dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare, alcătuit din două tije filetate în sens invers și un manșon, prin rotirea căruia tijele se apropie, întinzînd cablul. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tendoare.*
— Din fr. **tendeur.**

TENDÚȚĂ s. f. V. **tinduță.**

TENÉBRĂ s. f. (De obicei la pl.) **1.** Întunecime, beznă, obscuritate; întuneric. *Ca fulger din tenebre am răsărit lumină, Lumină creatoare.* HELIADE, O. I, 357. *Să văd ce eu atîta iubeam odinioară: A codrului tenebră, poetic labirint.* EMINESCU, O. I, 6, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Mergînd să orbecăie în tenebrele cartierelor mărginașe.* C. PETRESCU, C. V. 281. *Demonic Infinit! Descinde-n mine cum descind Tenebrele-ntr-un schit.* ARGHEZI, VERS. 113. *O serie de imagini menite să înspăimînte, cum tenebrele însăși n-ar fi putut face vreodată.* BOGZA, C. O. 79. ◇ Fig. *După îndelungi tenebre, se aprindeau pe vaste orizonturi zorile... epocei de lumină.* CARAGIALE, O. VII, 245. *Baronzi va traduce din autori obscuri niște nuvele cu tenebre romantice.* CĂLINESCU, S.C.L. 101. [Învățații Școlii ardelene] *aveau conștiința că pun pîrghia ca să înalțe la nivelul de lumină al secolului un masiv de munți cufundat în tenebre.* BLAGA, G. 129. *Pe apele vieții Luntrea lui scufundată-n tenebre Va face să răsară un nufăr pe lac.* BENIUC, C. P. 93. *Nu fugiți, amintiri din tenebre, Amintiri ale mizeriei mele!* JEBELEANU, C. 14.

2. Fig. Necunoaștere, neștiință, ignoranță. *Îmi doresc eroul lucid, dezbărat de tenebre și psihisme.* T iunie 1964, 67. *Vastul poem... ne înfățișează... lenta ascensiune a omului dinspre tenebre către lumină.* V. ROM. ianuarie 1965, 105.

— Pl.: *tenebre.*
— Din fr. **ténèbres.**

TENEBRITÁTE s. f. (Rar) Întunecime. Cf. ALEXI, W., SFC VI, 58.

— **Tenebră** + suf. *-itate.*

TENEBRÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Întunecos, obscur, sumbru. *Neguri dese, tenebroase Trec peste pămînt.* I. NEGRUZZI, S. II, 265, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 72, ȘĂINEANU, D. U. ◇ Fig. *Luceafărul... strălu-*

ceşte sublim în noaptea tenebroasă a existenţii mele. CARAGIALE, O. VI, 35.

2. Fig. Ascuns, tainic **(I 2)**; nedesluşit, nelămurit, neclar, neînţeles[2], misterios, impenetrabil. *Scaunele domneşti erau, atît la Constantinopol, cît şi la Bucureşti şi Iaşi, obiectul celor mai tenebroase uneltiri.* OŢETEA, T. V. 32. *Aveau interes ca din această tenebroasă afacere să se nască un proces zgomotos.* STANCU, R. A. IV, 246. *Ai revenit la scrierile cu detectivi şi cu întîmplări tenebroase.* PAS, Z. I, 181. *Preferă... imperiul tenebros al angoaselor şi disperărilor ratării.* V. ROM. ianuarie 1965, 150. *Dar dacă... a vorbit despre îndeletnicirile lui de altădată ascunzînd cine ştie ce poveşti tenebroase?* ib. iunie 1970, 40. ◇ (Substantivat) *Arhitectul avea o concepţie sublimată despre viaţă şi refuza din cîmpul realului tenebrosul şi absurdul.* ib. noiembrie 1964, 124. *În locul tenebrosului din poveştile cu vrăjitori şi fantome de pe Rinul lui Hauff, întîlnim fondul surîzător, jovialitatea şi hazul.* ib. decembrie 1964, 84.

3. Fig. (Despre persoane şi despre firea lor) Posomorît, sumbru, taciturn. *Paşadia ascundea o fire pătimaşă, întortocheată, tenebroasă.* M. I. CARAGIALE, C. 12. *Pol pleacă mîine dimineaţă... — uite ce tenebros e!* C. PETRESCU, Î. I, 10. *A intrat, înalt cît uşa, tenebros, cu umbra lui de barbă pe sub fălcile osoase şi cam înguste.* CAMIL PETRESCU, O. I, 185.

— Pl.: *tenebroşi, -oase.*

— Din fr. **ténébreux.**

TENEBROZITÁTE s. f. (Rar) Întunecime. Cf. ALEXI, W.

— **Tenebros** + suf. *-itate.*

TENECHEÁ s. f. v. **tinichea.**

TENECHEGERÍE s. f. v. **tinichigerie.**

TENECHEGÍU s. m. v. **tinichigiu.**

TENÉI s. n. v. **tănear.**

TENENÉU subst. v. **teleleu.**

TENÉSME s. f. pl. (Med.) Simptom constînd din necesitatea ineficientă, neplăcută şi uneori dureroasă de a urina sau de a defeca. Cf. DN[2], DER, ABC SĂN. 351, M. D. ENC., D. MED., DEX.

— Din fr. **ténesmes.**

TENG interj. v. **ting.**

TÉNGER s.n. v. **tingire.**

TENGERĂ s. f. v. **tingire.**

TENGERÉLE s. f. pl. v. **tinghirea.**

TENGHÉL s. n. (Regional) Disc de oţel găurit care se montează pe osia unui car sau a unei căruţe pentru a împiedica frecarea leucii de butucul roţii; (regional) tengheluţă. V. străgălie. Cf. ŞEZ. VII, 188, TEAHA, C. N. 273.

— Pl.: *tenghele.* — Şi: **tandér** (pl. *tandere* şi *tendere*) s. n. FRÎNCU - CANDREA, M. 106.

— Din magh. **tengely** [karika].

TENGHELÍŢĂ s. f. v. **sticlete.**

TENGHELÚŢĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Tenghel. Cf. TEAHA, C. N. 273.

— Pl.: ?

— **Tenghel** + suf. *-uţă.*

TÉNGHERE s. m. (Bot.; regional) Cais *(Prunus armeniaca). Pomii, după cum le iaste coaja,... miezul..., se împărţesc... în cărnoşi-ososi, precum sînt: prunii, persecii, tengherii.* ECONOMIA, 142/10, cf. KLEIN, D. 437.

— Pl.: *tengheri.*

— Din magh. **tengeri** [barack].

TENGHI s. m. v. **tenchi[1].**

TENGHILÍ vb. IV v. **tingăli.**

TENGÍRE s. f. v. **tingire.**

TÉNGLIŢĂ s. f. v. **sticlete.**

TENGÚH s. n. v. **tenzuh.**

TENIÁZĂ s. f. Boală la om şi la animale provocată de diferite tipuri de tenie. Cf. ENC. VET. 840. *Pe cioc se dă o pastilă... contra teniazei.* VÎN. PESC. mai 1964, 9, cf. DN[2], DER 635, M. D. ENC.

— Pl.: *teniaze.*

— Din fr. **téniassis.**

TÉNIE s. f. Gen de viermi laţi, în formă de panglică, care trăiesc în intestinul subţire şi în alte organe la om şi la animale; (popular) panglică, (regional) cordea *(Taenia). Au cercetat apa aceasta şi o au găsit foarte folositoare... la taenia (un fel de limbric lat).* CR (1829), 202[2]/5, cf. J. CIHAC, I. N. 242/11, CORNEA, E. I, 150/34. *Tenia sau vermele solitar.* DRĂGHICEANU, C. 117, cf. DDRF, N. LEON, MED. 24, ALEXI, W., BIANU, D. S., ENC. VET. 639, ŞĂINEANU, D. U. *Săracul, a avut o tenie lungă.* CĂLINESCU, C. N. 215. *Teniile parazitează în intestinul subţire al omului.* ABC SĂN. 351, cf. DN[2].

— Scris şi: (învechit) *taenia.* — Pl.: *tenii.*

— Din lat. **taenia,** fr. **ténia.**

TÉNIS s. n., s. m. **1.** S. n. (Şi în sintagma *tenis de cîmp)* Joc sportiv disputat între doi jucători sau între două perechi, care îşi transmit alternativ o minge prin lovire cu ajutorul unei rachete pe un teren dreptunghiular, împărţit în două părţi egale printr-o plasă peste care se trece mingea. *Un bărbat cu şapcă de apaş şi cu pantofi de tenis.* C. PETRESCU, Î. II, 195. *Trei panoplii..., cea din mijloc mai puţin marţială, alcătuită din două rachete de tenis cu presele lor.* TEODOREANU, M. II, 23. *Dacă ştii să vinezi de mic copil şi să mergi călare, să joci tenis şi bridge, faci carieră.* CĂLINESCU, S. 67. *Cu ochii petrecînd mereu lumea trecătoare ca la un joc de tenis, avu şi timp să admire.* CAMIL PETRESCU, N. 27. *Habar n-are de tenis.* VINEA, L. I, 42. *A repurtat cea de-a treia victorie la turneul internaţional de tenis la Monte Carlo.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. DER, CL 1968, 316, L. ROM. 1972, 536, M. D. ENC. ◇ *Tenis de masă* = joc sportiv care se dispută între doi jucători sau între două perechi şi care constă în transmiterea alternativă a unei mingi lovite cu o paletă, pe suprafaţa unei mese dreptunghiulare, împărţită în două părţi egale printr-un fileu; ping-pong. Cf. DL, DM, DER. *Sportivi români la turneul internaţional de tenis de masă.* SP. POP. 1970, nr. 874, 4/6. *Se putea face plajă, volei, tenis de masă.* V. ROM. iulie 1970, 5, cf. M. D. ENC.

2. S. m. (Mai ales la pl.) Încălţăminte purtată în special cînd se joacă tenis **(1).** L. ROM. 1966, 274, 1972, 536, CL 1973, 28.

— Pl.: **(2)** *tenişi.*

— Din fr. **tennis,** engl. [lawn] **tennis.**

TENISÍSTIC, -Ă adj. Care se referă la tenis **(1),** de tenis. *Spectacol tenisistic.* în L. ROM. 1972, 536. *Competiţie tenisistică.* ib.

— Pl.: *tenisistici, -ce.*

— **Tenis** + suf. *-istic.*

TENISMÁN s. m. Persoană care practică tenisul **(1).** *Şi în acest an tenismanii cehoslovaci vor participa la tradiţionalele concursuri de la Wimbledon.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 851. *Turneul... s-a încheiat cu un deplin succes al tenismenilor români.* SP. POP. 1971, nr. 1 255, 4/5, cf. L. ROM. 1972, 536, CL 1973, 23, 115, L. ROM. 1974, 62. *Tenismenii români au obţinut victoria cu scorul de 2—1.* RL 1978, nr. 10 346.

— Pl.: *tenismani.* — Şi: **tenismén** s. m.

— Din fr. **tennisman.**

TENISMÉN s. m. v. **tenisman.**

TENOÁRE s. f. (Învechit) Cuprins, conținut. *Tinoarea legendei bănățene ni-e deja cunoscută.* MARIAN, O. II, 112, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Admit și aprobă orice carte didactică, fie ea scrisă cu orice fel de ortografie..., numai tinoarea ei să fie bună și corespunzătoare.* SBIERA, F. S. 374, cf. ALEXI, W.

— Pl.: ? — Și: **tinoáre** s. f.

— Din germ. **Tenor,** lat. **tenor.** — **Tinoare:** prin apropiere de *fine.*

TENÓR s. m. Voce bărbătească cu registrul cel mai înalt; cîntăreț care are o astfel de voce. (Învechit) t e n o r i s t. Cf. I. GOLESCU, C. *D. Keoler, tenor,... în toate rolele sale dobîndește laudile privitorilor, înălțumînd pe toți cu glasul său cel rar.* CR (1833), 227[1]/41, cf. VALIAN, V., STAMATI, D., POLIZU. *Un impresariu care posedă două primădone, doi tenori și doi baritoni are un avantagiu îndoit.* FILIMON, O. II, 218, cf. COSTINESCU. *Era cel mai bun tenor din horul arhieresc.* CONTEMPORANUL, III, 620, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *Își înalță glasul dulce de tenor.* SADOVEANU, E. 126. *Un glas minglios de tenor.* VINEA, L. II, 115. *Este cazul să elogiem șirul și resursele vocale ale bărbaților (... timbrul cald și ponderat al tenorilor).* M 1965, nr. 2, 42. *Avea o voce foarte frumoasă și fină de tenor.* V. ROM. februarie 1971, 21. ◇ *Tenor liric* = tenor cu timbru mai deschis care urcă pînă în registrul cel mai acut. *O voce de tenor liric, cu timbru plăcut în acut.* M 1965, nr. 1, 47/2, cf. DER, M. P. ENC. *Tenor dramatic* = tenor cu timbru asemănător baritonului. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC. ✦ P. e x t. Instrument de suflat al cărui registru corespunde vocii de tenor. Cf. DN[2], DER, M. D. ENC. ◇ (Atribuind calitatea de un adjectiv) *S-a construit... o familie de cobze...: cobză tenor.* ALEXANDRU, I. M. 117.

2. (În muzica medievală și preclasică) Cîntăreț care executa melodia principală a unei compoziții polifonice. Cf. DER.

— Pl.: *tenori.*

— Din fr. **ténor,** it. **tenore.**

TENORÁȘ s. m. (Rar) Diminutiv (cu sens peiorativ) a lui t e n o r **(1).** *Cît e de mititel și de slăbuț delicatul nostru tenoraș.* CARAGIALE, O. V, 269.

— Pl.: *tenorași.*

— **Tenor** + suf. *-aș.*

TENORÍNO s. m. (Rar) Tenor lejer. *Un june tenorino.* LUC. VII, 289. *Îi răspîntse vocea de tenorino răgușit a lui Jean Baudat.* VINEA, L. II, 265, cf. 290.

— Din it. **tenorino.**

TENORÍST s. m. (Învechit) Cîntăreț care are voce de tenor **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *tenoriști.*

— Din germ. **Tenorist,** it. **tenorista.**

TENOSINOVÍTĂ s. f. Inflamație a tecilor conjunctive care învelesc tendoanele. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tenosinovite.*

— Din fr. **ténosynovite.**

TENOTOMÍE s. f. (Med.) Operație care constă în secționarea chirurgicală a unui tendon. DN[2], DEX.

— Pl.: *tenotomii.*

— Din fr. **ténotomie.**

TÉNSIE s. f. v. **tensiune.**

TENSIOMÉTRU s. n. **1.** Instrument utilizat pentru determinarea tensiunii superficiale a lichidelor. Cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX.

2. Aparat care înregistrează valorile tensiunii arteriale. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-si-o-.* — Pl.: *tensiometre.*

— Din fr. **tensiomètre.**

TENSIONÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică fibre textile) A întinde (prin procedee mecanice). *Acele nu sînt direcționate radial, ci oblic, ca să apese mai bine fibrele și să le rețină de cîte un vîrf, ceea ce este necesar a fi tensionate în vederea paralelizării lor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 124, cf. 235.

— Prez. ind.: *tensionez.*

— V. **tensiune.**

TENSIONÁRE s. f. Acțiunea de a t e n s i o n a; întindere, încordare. *Vorbirea este coordonarea foarte precisă a unui foarte mare număr de mișcări; expirare, o anume tensionare a coardelor vocale, o anume poziționare a limbii.* V. ROM. iunie 1958, 93.

— V. **tensiona.**

TENSIONÁT, -Ă adj. (Despre fire) Întins (prin procedee mecanice). *Firele tensionate vor cădea.* IONESCU-MUSCEL, TES. 205, cf. 66. ✦ F i g. (Despre o situație, o stare etc.) Încordat. *Aceste prevederi se desfășoară... într-o atmosferă tensionată de nemulțumiri față de o stare existentă.* T ianuarie 1966, 87. *Surescitat după o perioadă grea și tensionată.* În L. ROM. 1972, 241. ✦ F i g. (Despre persoane) Care este într-o stare de mare tensiune nervoasă; încordat, surescitat. *Tensionat ca un arc.* În L. ROM. 1972, 241. *Se uita în jos tensionată.* IB.

— Pl.: *tensionați, -te.*

— V. **tensiona.**

TENSIÚNE s. f. **1.** (Și în sintagma *tensiune electrică*) Mărime egală cu produsul dintre intensitatea medie a cîmpului electric și lungimea liniei de-a lungul căreia se măsoară această mărime, considerată în direcția intensității cîmpului. *Electricitatea de tensie slabă.* MARIN, PR. I, 230/18, cf. IOANOVICI, TEHN. 169. *Brusc, intens ca și cînd i s-ar fi stabilit în suflet un curent de înaltă tensiune.* CAMIL PETRESCU, T. II, 138. *Tensiune mică la bornele motorului datorită supraîncărcării.* ORBONAS, MEC. 141, cf. ENC. TEHN. I, 124. *Aceste tensiuni ridicate... nu sînt periculoase și au chiar aplicații în terapeutica medicală.* CISMAN, FIZ. II, 455. *Ieri s-au terminat lucrările de construcție a liniei electrice de înaltă tensiune.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 848. *Șoseaua Cîmpinei, marcată de salcîmi și de o linie electrică de înaltă tensiune.* V. ROM. mai 1969, 7. ◇ *Tensiune magnetică* = mărime egală cu produsul dintre intensitatea medie a cîmpului magnetic și lungimea liniei de-a lungul căreia se măsoară această mărime, considerată în direcția intensității cîmpului. Cf. LTR[2], M. D. ENC.

2. (Fiz.; mai ales în sintagma *tensiune de vapori*) Presiunea vaporilor produși de un lichid într-un spațiu închis. *Elasticitate sau tensiune [a vaporilor].* MARIN, F. 173/29, cf. PONI, F. 68. *Tensiunea de vapori a unei soluții este mai mică decît a dizolvantului pur.* MACAROVICI, CH. 74, cf. LTR[2], DER, M. D. ENC.

3. (Med., și în sintagma *tensiune arterială*) Presiune exercitată de forța de propulsie a sîngelui asupra arterelor. *Medicul internatului este însărcinat să completeze... rubrici cuprinzătoare, denumite: „corpolența", ... „greutatea", „tensiunea".* ARGHEZI, ȘI XI, 94. *Bătăile ei sînt, uneori, ceva mai rare, deși tensiunea arterială e mărită în multe cazuri.* PĂRHON, B. 13. *Îi lua pulsul și tensiunea, îi da să bea digitală.* VINEA, L. I, 284. *Apar grețuri,... accelerarea pulsului, scăderea tensiunii.* BELEA, P. A. 151. *Medicul îi ia tensiunea, îi ascultă inima.* PREDA, M. S. 335.

4. (Fiz.) Forță specifică, exercitată între diferite porțiuni adiacente ale unui mediu continuu, raportată la unitatea de arie sau de lungime. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC.

5. Stare a ceea ce este întins sau comprimat; încordare. V. c o n t r a d i c ț i e. Cf. SĂINEANU, D. U.,

CADE, SCRIBAN, D. *Păianjenul... cheltuieşte mari energii spre a obţine o tensiune perfectă a firelor.* CĂLINESCU, C. O. 131, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✦ Fig. Încordare; surescitare, nervozitate. *Pentru tot ce trece peste acest maximum de tensiune cerebrală s-a inventat un termen tot de provenienţă franţuzească.* HOGAŞ, DR. II, 193. *În opera d-lui Istrati e o tensiune de voinţă de la început până la sfîrşit.* IBRĂILEANU, S. L. 136. *Dialogul juriştilor ajunsese la un moment de mare tensiune.* EFTIMIU, N. 12. *Pe cînd la centrul cercului format încordarea creştea, la periferie, tensiunea fiind mai slabă, se făcea haz.* BART, S. M. 87. *Arta e tensiune, nu contemplaţie.* CĂLINESCU, C. O. 148. *Poetul tragic urmăreşte să obţină o stare de tensiune... în spectatorul său.* VIANU, L. U. 44. *Viaţa scurtă, plină de tensiuni dramatice, a lui Byron.* BLAGA, Z. 229. *Tensiunea psihică e departe de a fi egală.* RALEA, S. T. II, 64. *Învîrtejirea nervoasă, tensiunea neomenească de atîtea ore, scădea într-o sfîrşeală trecătoare.* CAMIL PETRESCU, N. 22. *Tot aerul vibrează de tensiunea bătăliei.* BOGZA, A. Î. 29. *Se manifestă în mod firesc o energie... care ridică tensiunea vieţii.* PREDA, R. 29. *Trăia într-o tensiune pe care era sigur că n-o s-o poată suporta multă vreme.* T. POPOVICI, S. 213. *Echilibrul construcţiei dramatice, simţul dialogului în progresie de tensiune... situează* [piesa] *printre capodoperele literaturii.* T mai 1964, 92. *Tensiunea intelectuală pe care o degajă.* V. ROM. decembrie 1970, 144. ✦ (Fon.) Efort al muşchilor în timpul emisiunii unui sunet; s p e c. efort al coardelor vocale în timpul emisiunii unui sunet; p. e x t. prima fază a articulării unui sunet în timpul căreia organele articulatorii iau poziţia necesară emisiunii acestui sunet (v. i m p l o z i e). *Două sunete vorbite... pronunţate în aceeaşi silabă, cu o singură tensiune musculară.* SCL 1954, 433, cf. ib. 1955, 224. *La consoanele cu care începe cuvîntul poate lipsi tensiunea, iar la cele finale lipseşte destinderea.* GRAUR, I. L. 47, cf. 55, SCL 1965, 872.

— Pl.: *tensiuni.* — Şi: (învechit, rar) **ténsie** s. f.
— Din fr. **tension.**

TENSOMETRÍE s. f. Ansamblul metodelor experimentale utilizate pentru determinarea tensiunilor din piesele finite supuse la solicitări, prin măsurarea deformaţiilor în cîteva puncte de pe suprafaţa lor. M. D. ENC., cf. DEX.

— Din fr. **tensométrie.**

TENSOMÉTRU s. n. Dispozitiv mecanic, pneumatic sau electric, care se fixează pe piesa a cărei deformaţie se studiază prin metodele tensometriei. M. D. ENC., cf. DEX.

— Pl.: *tensometre.*
— Din fr. **tensomètre,** germ. **Tensometer.**

TENSÓR s. m. Mărime care generalizează noţiunea de vector şi care e caracterizată printr-un număr mai mare de componente. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tensori.*
— Din fr. **tenseur,** germ. **Tensor.**

TENSORIÁL, -Ă adj. Care se referă la tensori, care aparţine tensorilor. M. D. ENC., cf. DEX.

— Pl.: *tensoriali, -e.*
— Din fr. **tensoriel.**

TENŞCHIU s. n. (Regional) Piatră de hotar (Varviz — Şimleu Silvaniei). Cf. VICIU, GL.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TENT, -Ă adj. v. **tont.**

TENTÁ vb. I. T r a n z. **1.** A deştepta o dorinţă; a ispiti, a ademeni. Cf. DRLU, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu îl tentau aventurile amoroase.* REBREANU, I. 192, cf. ŞĂINEANU, D. U., IORDAN, L.R.A. 483. *Mă tentează cuvîntul „uliu", foarte rar la rimă.* CĂLINESCU, C. O. 54. *În această curgere fără întoarcere, doar spiritul omului... e tentat să meargă în sens invers, pe deasupra întîmplărilor.* BOGZA, C. O. 14. *Pentru a tenta demonul,... acesta e invitat la un festin diabolic.* IST. LIT. ROM. I, 63. *Sîntem tentaţi să-l considerăm o victimă.* T mai 1964, 79. *M-a tentat şi pe mine singurătatea.* V. ROM. ianuarie 1970, 39.

2. (Franţuzism rar) A întreprinde, a încerca. Cf. CADE. *A tentă să scrii o operă literară fără sufletul epocii este a te izola singur într-o pustie.* CONTEMP. 1971, nr. 1 307, 6/4.

— Prez. ind.: *tentez.*
— Din fr. **tenter.**

TENTÁCUL s. n. Organ alungit, musculos şi sensibil, la unele animale acvatice, servind la pipăit, la apucat prada şi uneori la deplasare. *Are opt tentacule sau organe de pipăit împregiurul gurii.* J. CIHAC, I. N. 157/3, cf. IONESCU-RION, S. 130, BARCIANU, N. LEON, MED. 86, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DER, M. D. ENC. (Impropriu) *Degetele mîinii începură să strîngă ca tentacule de păianjen.* ARDELEANU, U. D. 204. ✧ Fig. *Spaima îşi înfigea tentaculele nenumărate în cetele zguduite de focul soldaţilor.* REBREANU, R. II, 257. *De-atunci, spre-o altă lume fluida-ţi formă tinde,... şi ca s-o poţi cuprinde, Tentacule lichide îţi adînceşti în spaţiu.* I. BARBU, J. S. 4.

— Pl.: *tentacule.* — Şi: (rar) **tentáculă** s. f. CONTEMP. 1949, nr. 156, 7/3.
— Din fr. **tentacule.**

TENTACULÁR, -Ă adj. Cu tentacule; de natura tentaculelor; ca un tentacul. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Ce cîntă poetul cu deosebire?... Oraşul tentacular sau cîmpia bucolică?* LOVINESCU, C. IV, 17. *Gîndurile negre... te înfăşoară într-o reţea tentaculară.* REBREANU, R. I, 52. [Rafinăriile] *erau multe, de jur împrejurul oraşului, mîndre, îndrăzneţe, tentaculare.* BOGZA, A. Î. 320. *Putu să admire un antic şi măreţ candelabru, care... îşi răsfrîngea pretutindeni, într-o feerică încremenire, braţele lui tentaculare.* VINEA, L. I, 263. *Oraşul nostru nu e tentacular, nu te copleşeşte prin spaţii şi întindere.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/2. *Abandonul eului în braţele invizibile, tentaculare ... ale eternei prefaceri.* V. ROM. august 1970, 66.

— Pl.: *tentaculari, -e.*
— Din fr. **tentaculaire.**

TENTACULÁT s. n. (La pl.) Încrengătură de animale acvatice nevertebrate, cu tentaculele dispuse în jurul gurii; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tentaculate.*
— Din fr. **tentaculées.**

TENTÁCULĂ s. f. v. **tentacul.**

TENTÁMEN s. n. (Latinism rar) Încercare, tentativă. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Tentamen criticum — un îndrăzneţ tentamen, o absurdă fantezie de limbă, care avea drept scop să puie temelia unei noi ortografii.* IORGA, P. A. II, 7.

— Pl.: ?
— Din lat. **tentamen.**

TENTÁNT, -Ă adj. Ispititor, atrăgător, îmbietor. DN², DEX.

— Pl.: *tentanţi, -te.*
— Din fr. **tentant.**

TENTÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a t e n t a şi rezultatul ei; tentaţie. Cf. COSTINESCU.

— V. **tenta.**

TENTATÍVĂ s. f. Acţiunea întreprinsă cu scopul de a realiza ceva sau de a ajunge la ceva, fără a avea siguranţa succesului; încercare (neizbutită). Cf. NEGULICI, PROT. — POP., N. D. *În 1462... rennoieşte periodica tentativă a predecesorilor săi de a cuprinde Chilia.* HASDEU, I. C. 9, cf. COSTINESCU, BARCIANU,

ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Să reprime orice tentativă a acuzaților de a tulbura liniștea publică.* CAMIL PETRESCU, T. II, 605. *Înainte de a pune capul pe pernă, repetă o tentativă neizbutită să aducă oarecare rînduială în părul cîlțos și rebel.* C. PETRESCU, Î. II, 52. *Orice tentativă de congres a fost înăbușită vreme de 20 de ani.* SAHIA, N. 203. *Tentativele prin cari în teatrul nou se încearcă o evadare din realitate.* BLAGA, Z. 136. *S-au făcut multe tentative de explicațiuni în acest fel.* RALEA, S. T. II, 38. *Tentativa asta de sinucidere i-a agravat situația în fața justiției.* VINEA, L. II, 221. [Traducerile] *constituie un merit deosebit prin tentativa de mlădiere a limbii românești.* S. C. ȘT. (Iași), 1957, 219. *Cea mai veche tentativă de a-i da glas datează din „preistoria" filmului.* M. 1965, nr. 3, 2/1. *Tentativele narative ale poeților... sînt expresia unei acute atracții spre confesie.* V. ROM. octombrie 1970, 148. ✦ (Jur.) Încercare nereușită de a săvîrși o infracțiune. Cf. COSTINESCU. *Crima tentativei de omor.* COD. PEN. R.P.R. 503. *Tentativa se pedepsește ca și infracțiunea săvîrșită.* BO (1953), 386, cf. PR. DREPT, 961, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tentative.*

— Din fr. **tentative.**

TENTATÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Rar) (Persoană) care ispitește, care ademenește. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *tentatori, -oare.*

— Din fr. **tentateur.**

TENTÁȚIE s. f. Ispită, ademenire, nadă[1] **(2)**; (rar) tentare. *Cată să brave și să treacă peste orice tentație.* HELIADE, D. J. 32/1, cf. NEGULICI, CALENDAR (1853), XXVIII/17. *Cu toate lovirile și tentațiunile străinilor..., tot se găsesc printre dînșii bărbați cu simțiminte nobile.* FILIMON, O. I, 93, cf. COSTINESCU. *N-am mai putut rezista tentațiunii.* CARAGIALE, O. III, 149. *Poate că au vrut să reziste tentațiunii, dar corupătorul a fost mai puternic.* DEMETRESCU, O. 196, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru ele... nu există tentația și tortura imaginilor.* IBRĂILEANU, A. 112, cf. SEVERIN, S. 131. *Bucuriile sînt date unor oameni numai ca tentații iluzorii.* ARDELEANU, D. 265. *A încercat... să-și ferească iubita de tentațiile orașului.* REBREANU, R. I, 51. *A văzut caisele, a sărit, a luat. Nu văd deci, în tentația asta, o crimă.* KLOPȘTOCK, F. 291. *Ea are o forță de prestigiu magnetic, ea seduce, nu poruncește, ea uzează de tentații, nu de ordine.* RALEA, S. T. II, 256. *Un om care știuse să înfrîngă toate tentațiile pe care i le oferă un trai liniștit.* V. ROM. martie 1954, 136. *Tentația devine într-adevăr de nelăturat.* VÎN. PESC. aprilie 1964, 15. *Nu pot rezista tentației de a da unicul interviu al vieții lor.* V. ROM. octombrie 1970, 129.

— Pl.: *tentații.* — Și: (învechit) **tentațiúne** s.f.

— Din fr. **tentation.**

TENTAȚIÚNE s. f. v. **tentație.**

TÉNTĂ[1] s. f. Nuanță de culoare obținută prin diluarea unui colorant într-un solvent; nuanță obținută prin amestecul mai multor culori. *Colorit de o discreție rară, bazat pe o combinare numai de două-trei tente, pe o gamă infinită de griuri.* OPRESCU, S. 215, cf. DL, DM, DN[2], DER, L. ROM. 1970, 536, M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Autoarea a știut să voaleze cu o ușoară tentă de mister... unele momente ale acțiunii.* T iunie 1964, 88. *Își propune tratarea unor poeme preclasice..., lipsite de tentă neoclasică.* CONTEMP. 1966, nr. 1 004, 6/5.

— Pl.: *tente.*

— Din fr. **teinte.**

TÉNTĂ[2] s. f. v. **tintă.**

TÉNTEA adj. v. **tont.**

TENTERÉU s. m. (Prin nord-estul Olt.) Om prost. LEXIC REG. II, 32.

— Pl.: *tenterei.*

— Cf. t e n c h e r.

TENTI s. m. v. **tenchi[1].**

TENTÚRĂ s. f. v. **tinctură.**

TENUITÁTE s. f. (Franțuzism rar) Însușirea de a fi subțire; subțirime. *Vocala i... devine proprie pentru a exprima micimea, gingășia,... subtilitatea, tenuitatea.* VIANU, P. 138.

— Din fr. **ténuité.**

TENZÍH s. n. v. **tenzuh.**

TENZÚF s. n. v. **tenzuh.**

TENZÚH s. n. (Turcism învechit) Pastă din diferite substanțe aromate; p. ext. colier făcut din asemenea pastă. *I-au trimis și puținte daruri: un ceasornic de aur, panzehruri și tenzuhuri.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 143/37. *Una părechi paftale tunzuf și cu diiamanturi* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 197, cf. POLIZU, CIHAC, II, 621, TDRG, T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: *tenzuhuri.* — Și: **tenzúf** (POLIZU, CIHAC, II, 621, TDRG, ȘIO II_2, 120, T. PAPAHAGI, C. L.; scris și *tensuf* CIHAC, II, 621), **tenzih** (T. PAPAHAGI, C. L.), **tiunzúf** (ȘIO II_2, 120), **tuzúh, tunzúf, tengúh** (DDRF) s. n.

— Din tc. **tensuh.**

TEOBÍT, -Ă adj. v. **tihobit.**

TEOBROMÍNĂ s. f. Substanță alcaloidă în formă de pulbere albă, extrasă din cacao sau preparată sintetic, folosită ca diuretic și stimulent cardiac. Cf. BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 240, VOICULESCU, L. 279, MACAROVICI, CH. 609, 610, BELEA, P. A. 278, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *te-o-.* — Pl.: *teobromine.*

— Din fr. **théobromine.**

TEOCÁPIL s. m. (Grecism) Eretic, nelegiuit. *Biblia sacră... combătută iarăși de fiii periciunii, de teocapili* (a. 1858). ap. GÁLDI, M. PHAN. 260.

— Pl.: *teocapili.*

— Din ngr. θεοκάπηλος.

TEOCRÁT s. m. Persoană care exercită o putere teocratică; membru al unei teocrații. Cf. VALIAN, V., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX.

— Pronunțat: *te-o-.* — Pl.: *teocrați.*

— Din fr. **théocrate.**

TEOCRÁTIC, -Ă adj. Care aparține teocratului sau teocrației, privitor la teocrat sau la teocrație; care are caracter de teocrație. Cf. MOLNAR, I. 118/4. *Forma guvernului lor era teocratică, căci nemijlocit de la D-zeu li se dedi legile.* SĂULESCU, HR. I, 19/27, cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Atît staturile despotice, cît și acele teocratice nu văzură pretutindene decît stăpîni și sclavi.* ROM. LIT. (1855), 71[2]/19. *Voiește a realiza guvernul teocratic prin teroare și uciderі.* FILIMON, O. I, 313, cf. PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX.

— Pronunțat: *te-o-.* — Scris și: *theocratic.* BARIȚIU, P. A. II, 694. — Pl.: *teocratici, -ce.*

— Din fr. **théocratique.**

TEOCRAȚÍE s. f. Formă de guvernămînt în care autoritatea, considerată de origine divină, este exercitată de cler; stat cu o astfel de formă de guvernămînt. *Certile cu Franția... micșură cîtva puterea teocrației.* SĂULESCU, HR. I, 183/4, cf. VALIAN, V., NEGULICI, BARASCH, I. 14/1, ROMÂNUL (1857), nr. 4, 1. *Ie zuiții, domnind peste regi prin confesiune,... să realizeze teocrația.* FILIMON, O. I, 314, cf. PROT. — POP.-

N. D., COSTINESCU. *Că e teocraţia o fantasmă bătrînă... Ai înţeles.* MACEDONSKI, O. II, 202, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *O teocraţie a unui colegiu de mari preoţi.* ARGHEZI, S. XI, 93, cf. DER, M. D. ENC., DEX.
— Pronunţat: *te-o-*. — Scris şi: *theocraţie.* BARIŢIU, P. A. II, 717. — Pl.: *teocraţii.*
— Din fr. **théocratie.**

TEODICÉE s. f. Doctrină filozofică religioasă, care îşi propune să demonstreze că existenţa răului în lume nu infirmă bunătatea divină. Cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DN², DER, M. D. ENC., DEX.
— Pronunţat: *te-o-*.
— Din fr. **théodicée.**

TEODOLÍT s. n. Instrument optic care se foloseşte pentru măsurarea unghiurilor orizontale şi verticale în lucrările geodezice şi topografice. Cf. CULIANU, C. 12, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Ajunse asudat la postul de observaţie... Se cocoţă în dosul teodolitului, pe pipăite.* REBREANU, P. S. 83, cf. NICA, L. VAM. 240, ŞĂINEANU, D. U., LTR², DER, M. D. ENC., DEX.
— Pronunţat: *te-o-*. — Pl.: *teodolite.*
— Din fr. **théodolite.**

TEOFANÍE s. f. (În credinţele mistice) Înfăţişare, apariţie a unei divinităţi sub formă materială. Cf. DRLU, COSTINESCU, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. (Fig.) *Pentru Novalis...* [matematica] *e: muzică, extaz, religie, cea mai înaltă viaţă, teofanie, fericire.* BLAGA, Z. 263.
— Pronunţat: *te-o-*.
— Din fr. **théophanie.**

TEOFILÍNĂ s. f. Substanţă alcaloidă extrasă din frunzele de ceai, folosită în medicină ca diuretic, stimulent al miocardului, vasodilatator etc. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **théophylline.**

TEOGÓNIC, -Ă adj. Care ţine de teogonie, privitor la teogonie. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pronunţat: *te-o-*. — Pl.: *teogonici, -ce.*
— Din fr. **théogonique.**

TEOGONÍE s. f. (În religiile politeiste) Ansamblu de mituri privind originea zeilor şi genealogia lor; ansamblul divinităţilor unui popor. V. mitologie. Cf. MOLNAR, I. 218/3, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PROT. — POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Cellini concepe la rîndu-i o operă destul de îndatorată... teogoniei hesiodice, cărţii biblice.* VIANU, P. 53. *Gîndirea ştiinţifică a apărut după ce geniul mitic crease nenumărate teogonii.* BLAGA, Z. 222, cf. DN², DER, M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar) Lucrare care cuprinde probleme de teogonie. *Învăţaţii elini au deschis cosmogoniile şi teogoniile cele vechi.* FILIMON, O. II, 182.
— Pronunţat: *te-o-*. — Scris şi: *theogonie.* SEVERIN, S. 132. — Pl.: *teogonii.*
— Din fr. **théogonie.**

TEOLÓG s. m. Persoană care se ocupă cu probleme de teologie, specialist în teologie; student la teologie. *De eşti înţălept, păzeşte-te bine de pizma unui theolog.* CUGETĂRI, II, 46ᵛ/26, cf. MAIOR, I. B. 85/2, DRLU, LB, FL (1838), 26¹/14, I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Lîngă episcopul unit să mai fie admişi în dieta ţării, tot cu vot deliberativ, teologul şi alţi şase români fruntaşi.* BARIŢIU, P. A. I, 413. *Am agiuns în halul... teologilor imperiei răsăritene.* RUSSO, S. 15, cf. POLIZU. *Rădicarea unui seminariu pentru creşterea teologilor.* FM (1861), 110, cf. PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Tu te compromiţi... cu lucruri nedemne de un teolog.* GALACTION, O. 31. *Preoteasa, cu fiu-său,... teologul, au smintit-o în bătăi pe vinovată.* STANCU, R. A. I, 193. *Eu, ca teolog, ştiu să preţuiesc o astfel de lucrare.* VINEA, L. I, 331. *Branco Mladenovici a tălmăcit-o şi Ioan Azov, teologul, o au scris-o.* BARBU, PRINC. 98. *Tînărul cu ochelari, teologul,... între timp apăruse şi el.* V. ROM. octombrie 1970, 44.
— Pronunţat: *te-o-*. — Scris şi: *theolog.* — Pl.: *teologi.*
— Din ngr. θεολόγος, lat. **theologus, fr. théologue,** germ. **Theologe.**

TEOLOGÁL, -Ă adj. (Livresc) Teologic. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Nu-s oricui hărăzite pana uşoară şi graiul înflorit de mizericordii teologale ale unui Bossuet.* I. BOTEZ, B. I, 38. *Căzusem din stima venerabilei mele familii teologale!* GALACTION, O. 31. *În forme teologale şi ecleziastice, rămîne în fapt un luptător pentru interesele politice, economice, sociale şi culturale ale poporului român.* BLAGA, G. 39. *Scria, între altele, şi un scurt articol săptămînal pe o temă teologală.* VINEA, L. I, 120. *Scenele din care ar putea stoarce mai multă sevă umană sînt estompate cu precauţie teologală.* CONSTANTINESCU, S. I, 18.
— Pronunţat: *te-o-*. — Pl.: *teologali, -e.*
— Din fr. **théologal.**

TEOLOGÉŞTE adv. (Învechit, rar) Ca un teolog, în felul unui teolog. *Om prea învăţat în toate învăţăturile aşa filozofeşte, astronomeşte cum şi teologeşte.* N. COSTIN, LET. II, 81/9, cf. DDRF.
— Pronunţat: *te-o-*.
— **Teolog** + suf. *-eşte.*

TEOLÓGHIC, -Ă adj. v. **teologic.**

TEOLOGHICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **teologicesc.**

TEOLOGHÍE s. f. v. **teologie.**

TEOLOGHIZIRUÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A discuta probleme teologice. *Eu sînt departe de acel cuget ca... să theologhiziruiesc, adecă să grăiesc cu dînşii despre Dumnezeu.* PETROVICI, P. 163/20.
— Pronunţat: *te-o-*. — Scris şi: *theologhizirui.*
— Prez. ind.: *teologhiziruiesc.*
— Din germ. **theologisieren.**

TEOLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine teologiei, privitor la teologie; care are legătură cu teologia; de teolog; (învechit) teologicesc, (livresc) teologal. *Eu nu... pretinz să întrebuinţăm termenii teologhici şi la celelalte ştiinţe şi meşteşuguri.* CR (1833), 253²/26. *Este mai lesne, pentru nişte suflete leneşe, a să da la cugetări teologhice decît a împlini datoriile relighiii.* MARCOVICI, D. 354/19, cf. VALIAN, V., LAURIAN, M. III, 40/17, NEGULICI. *Educarea sa teologică, precum şi celelalte învăţături ale sale, le săvîrşi la Berlin.* FIS. 23/12, cf. POLIZU, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU. *Mănăstirile ţării... posedă... exemplare învechite de opere liturgice şi teologice.* ODOBESCU, S. I, 333. *În filozofie domneşte o scolastică aridă, mistică şi teologică.* GHEREA, ST. CR. II, 124, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Gîndirea teologică.* CĂLINESCU, C. O. 113. *Hotarul teologic dintre om şi celelalte alcătuiri ale naturii dispare.* BLAGA, Z. 103. *Iată o cauză, am putea-o numi teologică, care se opunea la studiul psihismelor inferioare.* RALEA, S. T. II, 10. *Nici una din figurile ecleziastice din roman... nu face vreodată uz de argumentaţia teologică.* LL 1955, 132. *Pe lîngă cunoştinţele teologice, se mai preda şi din aşazisele „arte liberale".* V. ROM. martie 1970, 52.
— Pronunţat: *te-o-*. — Pl.: *teologici, -ce.* — Şi: (învechit) **teológhic, -ă** adj.
— Din lat. **theologicus,** ngr. θεολογικός, fr. **théologique.**

TEOLOGICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Teologic. Cf. ŞINCAI, C. 161/6. *Se afla şi el la o disputaţie teologhicească în Academia Oxforti.* ŢICHINDEAL, A. M. 13/16. *Nu e de lipsă a dovedi fiinţa lui Dumnezeu din temeiurile teologhiceşti.* PETROVICI, P. 163/27. *Limba*

noastră teologhicească este formată pretutindenea în același tipar. CR (1833), 253²/17. *Au zidit și un seminar de învățătura teologhicească.* TÎMPEANUL, G. 33/1.

— Pronunțat: *te-o-*. — Pl.: *teologicești*. — Și: **teologhicése, -eáscă** (scris și *theologhicesc* CANTEMIR, ap. ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 329, MAIOR, I. B. 118/2, MOLNAR, I. 116/12, AARON, S. A. 79/2, DRLU) adj.

— **Teologie** + suf. *-icesc*.

TEOLOGICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Din punct de vedere teologic. Cf. POLIZU.

— Pronunțat: *te-o-*.
— **Teologie** + suf. *-icește*.

TEOLOGÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu expunerea și cu fundamentarea teoretică a izvoarelor și a dogmelor unei religii; (urmat de determinări) doctrină a bisericii, studiu asupra unei dogme. *Toate canoanele ale sf[i]nților săboară... împreun[ă] cu theologh[ia] dumnezăiești b[la]goslovii* (a. 1652). GCR I, 159/1. *Nici voi, lumii înțelepții, cu filosofia Hălăduiți de lume, nici theologhia V-au scutit de primejdii, sfinți părinți ai lumii.* M. COSTIN, O. 321. *Acea sv[i]ntă carte au încheiat, a theologhiei.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 197ᵛ/1, cf. CUGETĂRI, I, 88ʳ/23. *Nice cea moralicească, nice cea teoricească teologhie nu știu* (a. 1791). IORGA, S. D. XII, 113. *Theologhia dogmatică și moralicească* (a. 1801). id. ib. XIII, 17, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., AARON, P. F. 619ʳ/34, DIACONOVICI-LOGA, CH. 4/5, MOLNAR, I. 44/19. *Altă loghică mai cuviincioasă și mai cu bun nume la theologhie... n-am găsit* (a. 1826). GCR II, 253/38. *Pînă la 20 de ani a învățat legile, filozofia și teologia.* MARCOVICI, C. 3/10, cf. VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU. *Adîncit-am... tot ce e filozofie, Medicină, drept, știință, psihici legi, teologie.* MACEDONSKI, O. I, 271, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Se hotărî să sacrifice teologia și metafizica.* BLAGA, Z. 98. *Psihologia era influențată încă de teologia din care se desprinsese.* RALEA, S. T. II, 10. *Cum stai cu teologia?... Nu prea e specialitatea dumitale.* VINEA, L. I, 121. *Fostul seminarist..., eliminat din seminarul de teologie pentru boroboațele lui.* V. ROM. iunie 1970, 45.

— Pronunțat: *te-o-*. — Scris și: *theologie*. DRLU, LB, SEVERIN, S. 132. — Pl.: (rar) *teologii*. — Și: (învechit) **teologhíe** (scris și *theologhie*) s. f.

— Din ngr. θεολογία, lat. **theologia**, fr. **théologie**.

TEÓRB s. n. v. **teorbă**.

TEÓRBĂ s. f. Instrument muzical mai mare decît lăuta, care are coarde speciale pentru sunetele grave. *Terasa de granit înaltă părea-n lumină că plutește Și pe un cîntec de teorbă că urcă și se-nsufletește.* MACEDONSKI, O. I, 229. *Teorbele sonore și cîntecele toate Au adormit în burgul tîrziei noastre nunți.* I. BARBU, J. S. 17. *Fiecare vorbă O sunam pe teorbă.* CĂLINESCU, L. L. 135, cf. DN². *Am putut auzi, pe teorba cu patru strune, Cîntarea Cîntărilor.* V. ROM. iulie 1969, 7, cf. M. D. ENC.

— Pronunțat: *te-or-*. — Pl.: *teorbe*. — Și: (învechit) **teórb** s. n. ALEXI, W.
— Din fr. **théorbe**.

TEORÉM s. n. v. **teoremă**.

TEORÉMĂ s. f. (Mat., logică) Propoziție al cărei adevăr se stabilește prin demonstrație. Cf. GEOMETRIA, M. 9ᵛ/11, TEM. GHEOM. 28ʳ/18, DRLU, HELIADE, A. 91/13, PĂENARU, G. 5/13, VALIAN, V., STAMATI, D., ORESCU, T. 11, POLIZU, COSTINESCU. *Judecățile derivate, care primesc certitudinea lor de la axiome, adecă teoremele.* MAIORESCU, L. 135, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Demonstra la tablă o teoremă lungă.* I. BOTEZ, ȘC. 57, cf. L. ROM. 1965, 686, M. D. ENC. ◇ Fig. *În transparențe reci de teoreme Oglinzile opuse îmi deschid... O geometrie vie de poeme.* PILLAT, P. 261. *Și — strict — bătut în teoreme, Acest inel perenial Ți-l trec.* I. BARBU, J. S. 151. ◇ *Teoremă reciprocă* v. reciproc.

— Pronunțat: *te-o-*. — Scris și: *theoremă*. DRLU. — Pl.: *teoreme*. — Și: (învechit) **teorém** (MAIORESCU, L. 138), s. n., **teórimă** (GHEOM.-TRIGON. 22ʳ/16, TEM. GHEOM. 7ʳ/1) s. f.

— Din ngr. θεώρημα, lat. **theorema**, germ. **Theorem**, fr. **théorème**.

TEORÉTIC[1] s. m. (Învechit) Teoretician. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Cele mai disparate spirite s-au putut întîlni:... anecdotistul Caraiani cu teoreticul Misir.* MAIORESCU, CR. II, 339, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *te-o-*. — Pl.: *teoretici*.
— Din germ. **Theoretiker**.

TEORÉTIC[2]**, -Ă** adj. **1.** (În opoziție cu practic) Care aparține teoriei[1] **(1)**, care se referă la teorie, de teorie; care se bazează pe cunoașterea abstractă; (rar) teoric, (învechit, rar) teoreticesc, teoricesc. V. abstract, rațional, speculativ. Cf. MOLNAR, E. S. 19/2. *Mijloacele teoretice ale cunoștinții înțelepciunii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXIV/15. *Fizică teoretică.* CR (1832), 37²/4, cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Matematica se împarte... în matematica teoretică (pură sau curată) și în matematica practică sau aplicată.* LAZARINI, M. 3/15, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Frumosul nu este o idee teoretică, ci o idee... încorporată în formă sensibilă.* MAIORESCU, CR. I, 10, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *A făcut două decenii conservatism, nu numai pragmatic, ci și teoretic.* LOVINESCU, C. V, 11. *Laboratorul de fizică și chimie e un atelier de aplicare a cunoștințelor teoretice.* I. BOTEZ, ȘC. 223. *Cît privește obișnuitele stări estetice, acestea nu permit concluzii teoretice lămuritę.* BLAGA, Z. 40. *Materialismul dialectic este baza teoretică a socialismului științific.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 24. *Ponderea principală să revină fundamentărilor teoretice ale formulelor funcțional-constructive, metodelor de calcul și de investigare teoretică.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 908. ◇ (Adverbial) *Teoretic, am învățat care e rolul maselor în istorie.* V. ROM. august 1970, 5. ✦ Care elaborează teorii, speculativ; care este înclinat către gîndirea abstractă. *Russo, capul cel mai teoretic al acestei școli, adevărește de repetite ori constatarea... că Moldovei i se datorește cultura românească.* IBRĂILEANU, SP. CR. 26. *Între metaforele poeziei și generalizările inteligenței teoretice nu există totdeauna continuitate.* VIANU, M. 94.

2. (Adesea adverbial; în opoziție cu experimental) (Conceput, definit) în mod abstract. *Definițiunea gramului teoretic.* CLIMESCU, A. 208. *Discuțiile noastre... se învîrteau, teoretic, toate în jurul iubirii.* IBRĂILEANU, A. 53. *Pentru soțul ei păstrase oricum un respect, cel puțin teoretic.* REBREANU, R. I, 187. *Teoretic, orice parte constitutivă a vorbirii omenești poate avea valoare expresivă.* IORDAN, STIL. 16. *Se deduce producția teoretică a unui fus pe oră.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 200. *Întrebare superfluă, teoretic, cu scopuri strict pedagogice.* CĂLINESCU, C. O. 48. *Avem soluțiile teoretice ale acestor probleme.* id. ib. 145. *Teoretic, așa ar trebui.* H. LOVINESCU, T. 343. *Un autor de ficțiune începe să-și expună teoretic atitudinile literare.* V. ROM. august 1970, 139. *Familiile aveau fiecare un drept de folosință pe hotarul satului, stabilit teoretic, la început, pe puterea de muncă și pe nevoile unei familii.* PANAITESCU, O. Ț. 113, cf. 103.

— Pronunțat: *te-o-*. — Scris și: *theoretic*. CLEMENS. — Pl.: *teoretici, -ce*.

— Din lat. **theoreticus**, germ. **theoretisch**, fr. **théorétique**.

TEORETICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Teoretic[2] **(1)**. Cf. MA 12[r]/7, MOLNAR, E. S. 189/2. *Elementurile gheometriii teoreticești.* ASACHI, G. 1[r]/1.
— Pronunțat: *te-o-*. — Pl.: *teoreticești.* — Și: **teoriticésc, -eáscă** adj.
— Din ngr. θεωρητικός, lat. **theoreticus**, germ. **theoretisch**. Cf. rus. **теоретический.**

TEORETICÉȘTE adv. (Astăzi rar) Din punct de vedere teoretic[2] **(2)**, în mod teoretic. *Teoreticește, un ecuivalent de azotat de potasă ar fi îndestul.* MARIN, PR. I, 111/17, cf. DDRF. *Teoreticește i se părea că nu știe nimic, dar cînd dete cu ochii de arie recunoscu o mulțime de lucruri.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 66. *Teoreticește, aceasta ar însemna a-i da îmboldul să-și confrunte el singur, necontenit, părerile sale vechi cu faptele cele noi.* PETICĂ, O. 442. *S-a ținut de mai multe, deși nu de toate principiile pe care le-a susținut teoreticește.* IBRĂILEANU, SP. CR. 51.
— Pronunțat: *te-o-*.
— **Teoretic[2]** + suf. *-ește.*

TEORETICIÁN, -Ă s. m. și (rar) f. Persoană care desfășoară o activitate teoretică[2] **(1)**, care studiază problemele, aspectele teoretice ale unui domeniu de cunoaștere, de reflectare a realității; (rar) teorist, (învechit) teoretic[1]. *Ce lămină orbitoare împrăștie în jurul său teoreticianul.* IONESCU-RION, S. 221, cf. BARCIANU. *Dacă studiem cu atenție mișcarea culturală de la 1840 încoace, vedem că... teoreticianul e A. Russo.* IBRĂILEANU, SP. CR. 69, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ca teretician al istoriei, Xenopol a fost reprezentativ pentru o epocă a științei timpului.* D. GUSTI, P. A. 78. *Doctrina teoreticianului este gata din primele momente.* VIANU, L. R. 390. *Teoreticienii cari procedează astfel comit greșeala de a lua ca punct de plecare natura.* BLAGA, Z. 73. *Heliade Rădulescu apare ca un teoretician al unor stări de limbă care deja fuseseră actualizate de alți scriitori înaintea lui.* CONTRIBUȚII, II, 68. *Philippide împărtășește ideile neogramaticilor și... poate fi considerat ca un teoretician al noii școli.* L. ROM. 1959, nr. 3, 4. *Teoreticieni iluștri... pornesc tot de la același principiu: nevoia de a demonstra ceva, fie pe planul emoției, fie pe planul ideilor.* T august 1964, 41, cf. V. ROM. decembrie 1964, 128.
— Pronunțat: *te-o-re-ti-ci-an.* — Pl.: *teoreticieni.*
— Din fr. **théoricien** (după *teoretic*).

TEORETICÓN s. n. (Învechit, rar) Carte de psaltichie cuprinzînd primele noțiuni de muzică. *Am tipărit teoreticonul și anastasimatariul, pre care ți le-am și trimis.* MACARIE[2], I. VI/18, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.
— Pronunțat: *te-o-*. — Pl.: ?
— Din ngr. θεωρητικὸν.

TEORETISÍ vb. IV v. **teorisi.**

TEORETIZÁ vb. I. Intranz. A sistematiza ideile generale din datele unei cercetări; a formula principii. *Comanda ideologică a burgheziei, pe care o înspăimînta ideea de revoluție,... consta în a teoretiza despre un soi de „marxism" fără revoluție.* CONTEMP. 1954, nr. 387, 3/1. *Astfel teoretizînd în felul său asupra aristocrației și a evgheniei, autorul pretinde să explice ruina unor state sclavagiste.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, nr.1, 55. *A teoretizat despre necesitatea situării în fluxul istoriei.* L 1965, nr. 16, 3/3. *Nu făcea simple speculații abstracte, ci teoretiza pe marginea propriei sale experiențe.* L. ROM. 1965, 385. ◇ Tranz. *Atît boierii mari, cît și boiernașii... își teoretizează interesele cu ajutorul literaturii politice europene.* IBRĂILEANU, SP. CR. 79, cf. M. D. ENC. ◇ Refl. pas. *Arma perfidă a cosmopolitismului, prin care se încearcă să se teoretizeze încălcarea independențe naționale a popoarelor.* CONTEMP. 1953, nr. 328, 1/2.
— Pronunțat: *te-o-*. — Prez. ind.: *teoretizez.*
— Din **teoretic**. Cf. germ. theoretisieren, fr. théoriser.

TEORETIZÁRE s. f. Acțiunea de a teoretiza și rezultatul ei. *Teoretizarea cea mai conștientă a acestui curent s-a numit junimism.* IBRĂILEANU, SP. CR. 171. *Pornind... în cercetarea unui sat cu concepția orășenească, cu o părtinire politică ori cu o teoretizare prealabilă.* D. GUSTI, P. A. 132. *Știința nu apare decît ca o teoretizare a necesităților practice.* RALEA, S. T. III, 155. *Această părere... a fost însușită de alții și folosită pentru teoretizări neconforme cu realitatea.* ALEXANDRU, I. M. 55. *Teoretizările asupra limbii literare devin din acest moment tot mai dese.* L. ROM. 1959, nr. 4, 22. *Nu se sperie de teoretizări marginale.* T mai 1964, 66.
— Pronunțat: *te-o-*. — Pl.: *teoretizări.*
— V. **teoretiza.**

TEORÍC, -Ă adj. (Franțuzism rar) Teoretic[2] **(1)**. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Electricitatea... n-a putut fi întrebuințată în arta de a vindeca decît numai în urma lucrărilor teorice ale fizicianilor.* ARHIVA, II, 356.
— Pronunțat: *te-o-*. — Pl.: *teorici, -ce.*
— Din fr. **théorique.**

TEORICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Teoretic[2] **(1)**. *Nice cea moralicească, nice cea teoricească teologhie nu știu* (a. 1791). IORGA, S. D. XII, 113.
— Pronunțat: *te-o-*. — Pl.: *teoricești.*
— **Teoric[1]** + suf. *-icesc.*

TEORÍE[1] s. f. **1.** Ansamblu de cunoștințe noționale (ordonate sistematic) sau de ipoteze, care oferă o descriere și o explicație unei serii de fapte, unui domeniu al realității, v. sistem, doctrină; (în opoziție cu practică) cunoaștere noțională. *La bunătăț și facere și theorie attta s-au făcut, cît pre toț au întrecut.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 46[v]/32. *Învățătura din praxin în theorie își muta și calea delungată în odihna mingăiată își schimba.* CANTEMIR, IST. 133, cf. MOLNAR, E. S. 19/4, BUDAI-DELEANU, ap. ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 413. *Să ne ferim... de a face din moralitate numai teorie.* PETROVICI, P. 104/5, cf. DRLU. *Această teorie a altoirii să împotrivește... atît rostului firii omenești, cît și științei filosofești.* PISCUPESCU, O. 237/5. *Teoria gheomesorului după sistima filosofiei lui Pascal.* AR (1829), 67[1]/39, cf. HELIADE, A. 27/3. *Trebuie să cunoască încai teoria picturei și a sculpturei ca să-și formeze gustul îmbrăcămintei și al pozițiilor?* CR (1833), 228[2]/25. *Theoria plămădirei... mult au învălit mintea învățaților.* ANTROP. 236/9, cf. VEISA, I. 175/1, VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D. *Publicul și posteritatea au mers nu după teorii fantastice,... dar au mers după cela carele răspundea la conștiința întregului neam.* RUSSO, S. 64. *S-au împietrit în fantastice teorii.* ROM. LIT. 118[2]/30. *Oamenii practici au înăbușit de pe atunci acest strigăt, au respins această teorie.* KOGĂLNICEANU, S. A. 175, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF. *Curs de chimie elementară, fundat pe teoria atomică* [Titlu]. PONI, CH., BARCIANU, ALEXI, W. *Simțea că nu-i acum potrivit să vorbească despre teorii economice.* AGÎRBICEANU, A. 101. *Dar iar rămîne totul o lungă teorie.* BACOVIA, O. 70, cf. CANTUNIARI, L. M. 159. *Teoriile se inspiră însă de la cazuri concrete.* RALEA, S. T. I, 127. *Numai un partid călăuzit de o teorie înaintată ... poate îndeplini rolul de conducător al oamenilor muncii.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 5. *Să știi, urma ea, că teoriile lui Freud au zăpăcit lumea.* VINEA, L. I, 211. *Teoria inflamatoric a fost părăsită.* ABC SĂN. 362. ◇ *Teoria cunoașterii* v. cunoaștere. *Teoria informației* v. informație. *Teoria numerelor* = ramură a matematicii care studiază proprietățile aritmetice ale numerelor. Cf. DER, M. D. ENC. *Teoria literaturii* (sau *literară*) v. cuv. *Teoria celulară* v. celular. *Teoria relativității* v. relativitate. ◇ Loc. adv. **În teorie** = fără a afecta activitatea practică; teoretic[2] **(2)**. *În teorie generală se poate face anchetă pentru orice, dar în practică... nu s-a făcut niciodată.* MAIORESCU, D. II, 166. ✦ (Mil.) Partea teoretică[2] **(1)** a instrucției militare. *Așa ai învățat*

la tiurie? BACALBAŞA, S. A. 126. *Sub salcîmi cu frunza prăfuită, cîţiva rezervişti făceau teorie.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 50. *Am făcut... teorie cu ofiţerii.* SAHIA, N. 119. *Cînd e soarele-n chindie, Hai copii, la teorie!* MAT. FOLK. 360. *E puşca şi raniţa, Pe urmă teoria!* I. CR. IV, 118. ✦ Fel de a vedea, punct (propriu) de vedere asupra unor probleme ştiinţifice, filozofice, literare etc., c o n c e p ţ i e; expunere a unor principii; discuţie cu caracter teoretic[2] **(1).** *În loc să-i combată „teoriile", într-o zi i-a spus că s-ar bucura dacă i-ar plăcea fata lui Tudor Ionescu.* REBREANU, R. I, 50. *Începeau apoi, după sfîrşitul versurilor, teorii fine despre artă.* SADOVEANU, E. 102. *Problema simplului bacşiş dete naştere la discuţii şi teorii.* ARGHEZI, S. XI, 96. *Teoriile tînărului părură doctorului o dovadă de divagaţie.* CĂLINESCU, C. O. 22. *Aveam teoriile mele.* H. LOVINESCU, T. 192. ✧ E x p r. **A-i face** (cuiva) **teorie** sau **a-i face** (cuiva) **teoria chibrítului** = a-i face cuiva morală; a bate pe cineva la cap, a spune lucruri inutile, fără rost. *Certă conducătorul părinteşte, îi făcu puţină teorie.* BRĂESCU, M. B. 166.

2. (Învechit) Cercetare, examinare; control, verificare (a unei socoteli); (învechit) teorisis. [Acte] *care la theoria divanului nostru n-au intrat* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 7. *Prin cercetarea şi theoria ce s-a făcut socotelilor casii răsurilor..., se găseşte că lipsesc banii* (a. 1804). TES. II, 327. *Scriem dumneavoastră ... să intraţi cu de-a măruntul în teoria aceştii socoteli* (a. 1817). DOC. EC. 182. *Trimiţîndu-ne dumnealui caimacamul socotelile ce au dat Chiriac acolo..., l-am dat şi pă el tot în teoria acestor socotitori.* (a. 1822). ib. 246, cf. GÁLDI, M. PHAN. 260.

— Accentuat şi: (învechit) *teórie.* AMFILOHIE, G. F. 21[r]/4, MA 68[v]/8. — Pronunţat: *te-o-.* — Scris şi: *theorie.* — Pl.: *teorii.* — Şi: (forme corupte) **tioríe** (CONTEMP. 1953, nr. 327, 4/5), **tiuríe** s. f.

— Din ngr. θεωρία, lat. **theoria,** germ. **Theorie,** fr. **théorie.**

TEORÍE[2] s. f. **1.** Delegaţie solemnă trimisă în antichitate de oraşele greceşti pentru a participa la jocurile publice sau pentru a consulta un oracol. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Rar) Suită de persoane care participă la o procesiune; p. e x t. şir **(A I 1),** rînd **(1).** *Am descoperit o teorie de oale negre cu lapte de vacă pus la prins.* BRĂESCU, A. 146. *În preajma Vasilisei, teorii de varangi şi maglabiţi ţineau strajă cu suliţi şi securi.* SADOVEANU, O. XII, 32.

— Pronunţat: *te-o-.* — Scris şi: *theorie.* VULPESCU, P. 87. — Pl.: *teorii.*

— Din fr. **théorie,** gr. θεωρία

TEÓRIMĂ s. f. v. **teoremă.**

TEORISÍ vb. IV. T r a n z. (Grecism învechit) A lua în considerare, a e x a m i n a; a controla, a verifica. *Dumneavoastră veliţi boieri..., să theorisiţi arătarea ce ne face printr-această anaforă dumnealui velvist* (a. 1815). TES. II, 397. *Să le teorisiţi toate catastişile şi socotelile dă tovărăşie* (a. 1817). DOC. EC. 175. *Am teorisit... toate ponturile ce să coprind în numitul hrisov* (a. 1823). ib. 292. *Prin cuget curat, theorisind toate primirile şi dările,... să aleagă socoteala* (a. 1837). ap. FURNICĂ, I. C. 396. ✧ R e f l. p a s. *Acele zapise... să să trimiţă la vistierie ca să să teorisească de domniamea — şi să va da în urmă hotărîrea cea cuviincioasă* (a. 1813). DOC. EC. 161. *Face jeluitorul cerere de a i să teorisi la stărostie socoteala ce au între dînşii* (a. 1817). ib. 174. *Teorisindu-să de noi, nu să văzu a avea ici-ciohodar vreun alt amestec la breasla papugiilor* (a. 1823). ib. 290.

— Pronunţat: *te-o-.* — Scris şi: *theorisi.* — Prez. ind.: *teorisesc.* — Şi: **deorisí** (GÁLDI, M. PHAN. 260), **feorisí** (id. ib.), **teoretisí** (TDRG) vb. IV.

— Din ngr. θεώρησα (aor. lui θεωρῶ).

TEORISÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a t e o r i s i şi rezultatul ei; verificare, control. *Teorisirea socoteliei pre fieştecare lună* (a. 1815). URICARIUL, I, 247. *Teorisirea socotelilor obşteştilor case* (a. 1827). ib. VII, 93.

— Pronunţat: *te-o-.* — Pl.: *teorisiri.*

— V. **teorisi.**

TEÓRISIS subst. (Grecism învechit) Control, verificare; (învechit) teorie[1] **(2).** *Au făcut alegirea ce au găsit cu cale, pe carea, dîndu-o în theorisis opştesc la sfînta mitropolie, s-au mai îndreptat* (a. 1815). TES. II, 396, cf. TDRG, GÁLDI, M. PHAN. 261.

— Pronunţat: *te-o-.* — Scris şi: *theorisis.*

— Din ngr. θεώρησις.

TEORÍST s. m. (Franţuzism rar) Teoretician. Cf. COSTINESCU, CARAGIALE, O. VII, 453.

— Pronunţat: *te-o-.* — Pl.: *teorişti.*

— Din fr. **théoriste.**

TEORITICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **teoreticesc.**

TEÓRITRĂ s. f. (Învechit) Dar făcut miresei de către mire, a doua zi după nuntă. *Să aibă a-ş lua şi teoritra în loc de a treia parte.* PRAV. COND. (1780), 102. *Pravilele dau voie unei femei a trage după moarte* [a] *bărbatului său dobînda pe theoritra sau daru în nahi* (a. 1820). CAT. MAN. I, 37. *Pentru ce se atinge de... legiuitele teoritre, eu încă tot cred că... are destulă dragoste.* KOGĂLNICEANU, ap. IORGA, S. D. XVI, 45, cf. CIHAC, II, 706, TDRG, DR. IV, 833.

— Pronunţat: *te-o-.* — Accentuat şi: *teorítră.* CIHAC, II, 706, TDRG. — Scris şi: *theorítră.* — Pl.: *teoritre.*

— Din ngr. θεώρητρα.

TEOSÉVIE s. f. (Grecism învechit) Credinţă. *Neîntinata lui teosevie şi neîntrecuta evlavie la cele dumnedzeeşti... s-a răspîndit pînă la toate marginile lumei* (a. 1699). BV I, 446.

— Pronunţat: *te-o-.*

— Din ngr. θεοσέβεια.

TEOZÓF, -OÁFĂ s. m. şi (rar) f. Adept al teozofiei. *L-am văzut... învîrtind o bătută zuralie cu teosoafa Papura Jilava.* M. I. CARAGIALE, C. 57, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Henry James, teozof ..., spirit de o rară mobilitate, e una din acele firi utopice şi exuberante.* RALEA, S. T. III, 164. cf. M. D. ENC. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ce importanţă are faptul...?! exclamă medicul teosof.* PREDA, R. 149.

— Pronunţat: *te-o-.* — Scris şi: *teosof.* — Pl.: *teozofi, -oafe.*

— Din fr. **théosophe.**

TEOZÓFIC, -Ă adj. Care aparţine teozofiei, privitor la teozofie. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC.

— Pronunţat: *te-o-.* — Scris şi: *teosofic.* CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: *teozofici, -ce.*

— Din fr. **théosophique,** germ. **theosophisch.**

TEOZOFÍE s. f. Termen desemnînd diferite doctrine filozofico-religioase care susţin ideea unei pretinse cunoaşteri nemijlocite a divinităţii, cu ajutorul unei revelaţii, al unei intuiţii mistice speciale. Cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *Snobii generaţiei noastre n-au mai vorbit decît de teozofie, metafizică, teologie, mistică etc.* RALEA, S. T. III, 280, cf. DN[2], DER, M. D. ENC.

— Pronunţat: *te-o-.* — Scris şi: *teosofie.* BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. **théosophie,** germ. **Theosophie.**

TEPĂLĂU s. m. (Regional) Persoană care calcă apăsat, greoi (Baia — Fălticeni). Cf. COM. SAT. III, 80.

— Pl.: *tepălăi.*

— Cf. t ă p ă l a g ă.

TEPEÁ s. f. (Regional) „Dunga de sus tăiată de la tureci". Com. MARIAN.
— Pl.: ?
— Cf. tc. t e p e „capăt; culme, creastă".

TÉPELI subst. v. **tepih.**

TEPIDÁRIUM s. n. Parte a termelor romane, rezervată băilor calde. DN².
— Pronunțat: *-ri-um.*
— Din lat. **tepidarium.**

TÉPIH s. n. (Prin sudul Transilv. și Ban.) Covor; preș. Cf. ALR II/I MN 138, 3 901/130, A II 6.
— Pl.: *tepihe.* — Și: **tépihe** (com. din BOARTA — COPȘA MICĂ și din SEBEȘ, pl. *tepihi* ib.) s. f., (prin sudul Ban.) **tépeli** (PORȚILE-DE-FIER, 348) subst.
— Din germ. **Teppich.**

TÉPIHE s. f. v. **tepih.**

TEPLOTĂ s. f. (Bis.; învechit) Apă caldă care se toarnă în potir înainte de împărtășania preotului; vas în care se încălzește această apă. *Fratele ce i poslușiia la treaba sfi*[n]*tei liturghii ieșind să aducă toplotă.* DOSOFTEI, V. s. decembrie 209ᵛ/17, cf. 209ᵛ/20. *Cădealnița și teplota mai nainte să o gătească și să o dea preotului.* IACOV, SYN. 32ᵛ/14. *S-a făcut acest disc, potir, ... cope, tepl*[*o*]*t*[*ă*] (a. 1820). IORGA, S. D. XV, 168.
— Accentul necunoscut. — Și: **tiplotă** (SĂGHINESCU, v. 72), **toplotă** s. f.
— Din slavonul **ТѢПЛОТА.**

TÉPSĂ s. f. v. **tipsie.**

TEPSÍE s. f. v. **tipsie.**

TEPȘÁN s. n. v. **tăpșan.**

TÉPȘĂ s. f. v. **tipsie.**

TEPȘĂÍ vb. IV v. **tăpșăi.**

TÉPȘE s. f. v. **tipsie.**

TEPȘÍ vb. IV v. **tăpși.**

TEPȘUÍ vb. IV v. **tăpșui.**

TEPTALÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

TEPTĂLÁCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

TEPTÍL adv. v. **tiptil.**

TER s. n. (Regional) Catran (Prundu Bîrgăului — Bistrița). ALR II 4 274/219.
— Din germ. **Teer.**

TERACÓT adj. invar. (Prin Transilv.) De culoarea argilei arse; roșiatic. Com. din ALBAC — ABRUD și din BOARTA — COPȘA MICĂ.
— Derivat regresiv de la **teracotă.**

TERACÓTĂ s. f. Produs ceramic, obținut prin arderea argilei și prin smălțuirea ei, din care se fac plăci pentru sobe, obiecte ornamentale etc. *Ceea ce a rămas... consistă într-un mare număr de medalioane de teracotă smălțuită în diferite nuanțe.* ODOBESCU, S. II, 210, cf. ALEXI, W. *Sobele de teracotă, de fontă și de porțelan.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 34. *În birou era numai practicantul..., lîngă soba de teracotă.* REBREANU, I. 342, cf. ȘĂINEANU, D. U. [Portret] *al pictorului..., lucrat în teracotă.* OPRESCU, S. 118. *Ai o sobă de teracotă bună.* ARGHEZI, S. XI, 115. *Soba nu arăta nici ea ca oricare alta, ci... cu două coloane și ornamentații baroce, însă construită în teracotă albă.* CĂLINESCU, B. I. 8. *Nu mai văzuse de multă vreme pălălaie de foc în orașul... cu sobe de teracotă alimentate cu gaze.* V. ROM. februarie 1970, 21, cf. CL 1968, 316. ✦ Sculptură realizată în tehnica teracotei. *A popularizat, cu o grație și emoție delicate, geniul sculptural al Florenței în nenumărate teracote smălțuite.* OȚETEA, R. 270, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Sobă de teracotă. *Duduie în teracotă focul viu într-o mansardă.* V. ROM aprilie 1954, 55. *Gătește și spală singur pe o teracotă cu plită.* VINEA, L. I, 139. *Stam rezemat de teracotă, pîndind căldura.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/2, cf. A II 12.
— Pl.: *teracote.* — Și: (formă coruptă) **tirnacótă** s. f. A II 12.
— Din it. **terracotta,** germ. **Terrakotte.**

TERACOTÍST s. m. Lucrător specializat în fabricarea sobelor de teracotă. Cf. NOM. PROF. 39, IORDAN, L. R. A. 183.
— Pl.: *teracotiști.*
— **Teracotă** + suf. *-ist.*

TERÁGIU s. n. (Învechit, în Transilv.) Despăgubire plătită seniorului de către iobagi pentru a se putea strămuta; cens. *Să se mute pînă a cincisprezecea zi..., plătind terragiul și alte datorii mai naiute.* ȘINCAI, HR. I, 347/15, cf. XENOPOL, I. R. II, 180. *Atribuțiunile... cneazului erau... să perceapă dările către fisc sau stăpînul locului — între cari censul sau teragiul.* PĂCALĂ, M. R. 45.
— Scris și: (după lat.) *terragiu.*
— Din lat. **terragium.**

TERÁLNIC subst. (Regional) Unealtă de zidărie, nedefinită mai îndeaproape (Somova — Tulcea). Cf. H XIV 447.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TERÁN[1] s. n. v. **teren.**

TERÁN[2]**, -Ă** adj. v. **tiran.**

TERAPÉFTICĂ s. f. v. **terapeutică.**

TERAPEÚTIC, -Ă adj. Care aparține terapeuticii **(2),** care se referă la terapeutică; care privește tratamentul unei boli, care tratează o boală (v. c u r a t i v). *Partea terapevtică.* AR (1838), 209²/44. *Sulful se află și între agenții terapeutici.* MARIN, PR. I, 30/21. *Medicii au crezut în energii terapeutice (medicamentare) ascunse în corpul șarpelui.* ISIS (1859), 163²/42. *Trebuie constatată acțiunea reciprocă a bacteriilor care aveau să fie întrebuințate cu scop terapeutic și a celor patogene.* BABEȘ, O. A. I, 110. *Mașină electrostatică... destinată să deschidă noi posibilități în cercetările structurii atomice și în aplicațiile terapeutice de electricitate.* ENC. TEHN. I, 208. *Ceea ce ne interesează... din punct de vedere terapeutic este planta care conține principiile cardioactive.* DANIELOPOLU, F. N. II, 23. *Efectul terapeutic al strugurilor se datorește cantității mari de zahăr.* BELEA, P. A. 247. *Folosirea unor substanțe sau plante cu forță terapeutică reală.* IST. LIT. ROM. I, 58. *Intervenția chirurgicală este de obicei singura măsură terapeutică esențială.* ABC SĂN. 9. *Apele cu o concentrație puternică de clorură de sodiu și iod... dau acestor stațiuni mari calități terapeutice.* CONTEMP. 1970, nr. 1 307, 2/4. ✧ F i g. *Valoarea romanelor lui Hardy e înainte de toate terapeutică.* RALEA, S. T. I, 118.
— Accentuat și: *terapéutic.* CADE, SCRIBAN, D. — Pronunțat: *-pe-u-.* — Scris și: *therapeutic.* TURNESCU, MED. OP. 3ʳ. — Pl.: *terapeutici, -ce.* — Și: (învechit) **terapévtic, -ă** adj.
— Din ngr. θεραπευτικός, fr. **thérapeutique.**

TERAPEÚTICĂ s. f. **1.** Ramură a medicinii care studiază mijloacele și metodele de tratament al bolilor; terapie **(1).** Cf. EPISCUPESCU, A. 102/8. *Diagnostica și terapeutica au rămas mai înapoiate.* PROPĂȘIREA, 212²/41, cf. COSTINESCU, DDRF. *Apele minerale... exercitează asupra organismului o acțiune specială, utilizată de terapeutică.* PONI, CH. 60, cf. ALEXI, W. *Printre problemele biologice rezolvate cu ajutorul chimiei și fizicii, găsim... un mare număr de probleme de pato-*

logie și de terapeutică. MARINESCU, P. A. 88, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Am crezut necesar să întocmim un tablou cuprinzînd diferitele plante întrebuințate în terapeutică.* DANIELOPOLU, F. N. II, 23. *Hormonii... se întrebuințează în terapeutică în diferite cazuri.* BELEA, P. A. 285. *Lucrarea sa de bază este tratatul de terapeutică.* ABC SĂN. 352.

2. Metodă de vindecare a unei boli; tratament al unei boli; terapie **(2)**. *Bucatele gătite bine întîmpină boala, precum o bună terapeutică o risipește.* MAN. SĂNĂT. 30/23. *Toate terapeuticile au recomandat același lucru: tonificarea acțiunii sugestive, adică întărirea în bolnav a ideii de sănătate.* RALEA, S. T. III, 172. *Se gîndi că acest amănunt face parte din terapeutica doctorului.* VINEA, L. II, 66, cf. DN[2]. ◇ Fig. *Care ar fi leacul pentru această suferință? — Terapeutica o văd într-o stimulare a sensibilității pentru prezent.* CĂLINESCU, C. O. 172. *Goethe a cunoscut aproape și „terapeutica" psihoanalitică.* BLAGA, Z. 248.

— Pronunțat: *-pe-u-.* — Scris și: *therapeutică.* ENC. TEHN. I, 404. — Pl.: **(2)** *terapeutici.* — Și: (învechit) **terapéftică** s. f. EPISCUPESCU, A. 102/8.

— Din ngr. θεραπευτική, fr. **thérapeutique.**

TERAPEUTÍST, -Ă s. m. și f. (Rar) Specialist în terapeutică **(1)**. Cf. SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-pe-u-.* — Pl.: *terapeuțiști, -ste.*

— Din fr. **thérapeutiste.**

TERAPÉVTIC, -Ă adj. v. **terapeutic.**

TERAPEVTÍS s. m. (Grecism învechit) Persoană care are grijă de cineva. *Aceste cărți... poate fi în vreamea lor... filosof a le tîlcui și therapevtis slujba a le plini.* CANTEMIR, IST. 365.

— Scris și: *therapevtis.* — Pl.: ?

— Din ngr. θεραπευτής.

TERAPÍE s. f. **1.** Terapeutică **(1)**. *Cursul anatomiei..., a terapiei și a istoriei.* AR (1829), 191[1]/2, cf. M. D. ENC. ◇ *Terapie tisulară* = histoterapie. M. D. ENC., DEX.

2. Terapeutică **(2)**. *Olimpul... era... o reacțiune vitală, aproape o terapie psihică.* BLAGA, Z. 185. *Una din realizările cele mai mari ale științei medicale o constituie aplicarea terapiei cu antibiotice în bolile infecțioase.* CONTEMP. 1956, nr. 366, 5/3. *Era un caz banal de oboseală a sistemului nervos, care ar fi dispărut fără urmă după terapie cu insulină.* PREDA, R. 27. *Terapia cu razele ultrasonice se aplică în diversele afecțiuni inflamatorii ale articulațiilor.* ABC SĂN. 373.

— Din fr. **thérapie.**

TERÁS s. n. Varietate de struguri de calitate inferioară, cu boabe mici și negre; vin făcut din astfel de struguri. *Toamna, toate satele din preajmă, pline de „viță teras" cu boabă mărunță și neagră.* I. BOTEZ, B. I, 65, cf. PAȘCA, GL., BUL. FIL. V, 174, ALR SN I h 240/192.

— Și: **teráz** (DL, DM, DEX, BUL. FIL. V, 174, ALR SN I h 240/192) s. n., **terásă** (DL, DM, DEX, ALR II 6 106/928), (regional) **terazíe** (PAȘCA, GL.) s. f., **tireáz** (com. din PEȘTIȘANI — TÎRGU JIU), **tiríș** (com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ) s. n.

— Din fr. **Terras.**

TERASAMÉNT s. n. Lucrare executată în pămînt în vederea realizării unei construcții, a unei căi ferate, a unui dig, a unui canal etc.; totalitatea construcțiilor de pămînt și roci (platforme, săpături, umpluturi etc.) care constituie infrastructura drumurilor, a căilor ferate, a canalelor etc. Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Stăm îngrămădiți în dosul terasamentului și așteptăm mereu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 310. *O linie inundată, cu terasamentul slăbit, se afla în grabnică reparație.* C. PETRESCU, A. 421. *Pe canal au fost executate lucrări de terasament.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 399. *Gîfîind și sprijinindu-mă în baston urcasem terasamentul liniei ferate și dealul.* STANCU, R. A. I, 19. *Rămăsese fără muncitori pentru terasament.* V. ROM. octombrie 1954, 115. *Un parapet de iarbă încoronat de gardul viu o desparte de șoseaua județeană și de terasamentul drumului-de-fier.* VINEA, L. I, 96, cf. LTR[2]. *Dimineața trebuia să ne ducem iar la terasament.* PREDA, D. 124. *Ne-am ținut apoi de agent, furișîndu-ne peste terasamentul căii ferate.* V. ROM. octombrie 1964, 49 cf. M. D. ENC.

— Pl.: *terasamente.*

— Din fr. **terrassement.**

TERASÁRE s. f. (Rar) Terasament. *Această terasare... nu e rotundă, ci elipsoidală.* PÂRVAN, G. 474.

— Pl.: *terasări.*

— Cf. fr. terrasser.

TERASÁT, -Ă adj. Cu terase[1] **(2)**, în formă de terasă[1]. *Varietatea păturii ierboase din zona alpină, culmile secundare alternînd cu văi prelungi și terasate ... formează biotopi naturali.* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 10.

— Pl.: *terasați, -te.*

— De la **terasă**[1].

TERÁSĂ[1] s. f., s. n. **1.** S. f. Platformă deschisă, uneori acoperită, situată la nivelul parterului, al unui etaj sau pe acoperișul unei clădiri. V. balcon, cerdac, foișor, pridvor. *El deodată se pomeni într-o terață (balcon).* CR (1833), 40[1]/17, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Colo, mai departe, se-naltă a noastră casă Cu albă colonadă deasupra pe terasă.* ALECSANDRI, T. II, 202, cf. COSTINESCU. *Pentru a ajunge la terasa casei trebuia să treacă prin toată lungimea grădinei.* I. NEGRUZZI, S. III, 69, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Holul și terasa..., treptele ce urcă sub rustice covoare.* MINULESCU, VERS. 204, cf. GALACTION, O. 244. *Dă de-o parte și de' alta cele două uși de sticlă, așa încît acum holul și terasa sînt unul în prelungirea celeilalte.* SEBASTIAN, T. 10. *Se oprise... la poarta unei case sprintene cu terasă la etaj.* TEODOREANU, M. II, 21, cf. VINEA, L. I, 33. ◇ Fig. *Întristarea mea e-o gingașă terasă Unde visul blînd întîrzie spre seară.* PETICĂ, O. 86. ✦ Suprafață plană amenajată pe o ridicătură de teren, în parcuri sau în grădini, și susținută de obicei de un zid. Cf. LEON ASACHI, B. 101/5, POLIZU. *Grădina... formează două terase artificiale* (a. 1859). URICARIUL, V, 171/15, cf. COSTINESCU. *De pe-o terasă înflorită Privirea mea s-ar pierde-n cale... Fîntîni de ape săritoare, Ar răcori-o-n orice clipă.* MACEDONSKI, O. I, 67, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Grădini, terase înflorite coborau de pe dealul pe care se cuibăreau case cu înfățișare de vile elveține.* DEMETRIUS, A. 117. ✦ P. anal. Porțiune de trotuar în fața unei cafenele sau a unui restaurant, unde sînt așezate mese pentru consumatori. *Și pe publice terase Plîng viori sentimental.* BACOVIA, O. 137. *Se înalță acum larma glasurilor, sunetul cristalin al paharelor, hohotele și comenzile întărîtate de așteptare, umplînd terasa Cazinoului.* C. PETRESCU, Î. I, 4. *La terasa restaurantului „Gantner" studenții... blocaseră vitrina.* BRĂESCU, A. 208.

2. Suprafață de teren în formă de trepte plane provenite din ridicarea treptată a scoarței pămîntului sau ca rezultat al eroziunii apelor în lungul țărmurilor marine sau al unei ape curgătoare. *Colo-n lunca cu terasă, La izvor ei se opresc.* MUREȘANU, P. 6/15. *La stînga se desfășura un șes; la spate — o terasă naturală.* HASDEU, I. V. 138. *Terasa de granit înaltă părea-n lumină că plutește.* MACEDONSKI, O. I, 229. *Pe-o terasă-naltă... se deschide una din cele mai frumoase priveliști pe Dunăre.* VLAHUȚĂ, R. P. 7, cf. MEHEDINȚI, G. F. 126. *Terasele coboară către mare.* PILLAT, P. 204. *Pe largile terase ale muntelui, mase întregi de oameni forfotesc.* BOGZA, C. O. 179. *Pe cele mai multe văi de pe teritoriul țării se întîlnesc terase cuaternare.* MG I, 169.

Efectele caracteristice acțiunii apelor curgătoare pe văi sînt... terasele și meandrele pe cursurile medii. GEOLOGIA, 52. ◇ L o c. a d j. **În terase** = dispus, așezat pe porțiuni de teren terasate. *Orașul ridică în terase tot felul de clădiri destinate odihnei.* SADOVEANU, în V. ROM. septembrie 1970, 23. *Fîntînile... construite în terase.* BARBU, PRINC. 266. □ *Culturi în terase.*

— Scris și: (după fr.) *terassă.* LEON ASACHI, B. 101/5.

— Pl.: *terase.* — Și: (învechit, **1) terățâ** (scris și *terrață* PROT. — POP., N. D., COSTINESCU) s. f.

— Din fr. **terasse,** germ. **Terrasse.** — Pentru **terață,** cf. și it. t e r r a z z a.

TERÁSĂ[2] s. f. v. **teras.**

TERASIÉR, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care lucrează la terasament. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) *Pentru construirea digurilor au sosit... mii de muncitori terasieri.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 373.

2. Adj. Care ține de terasament, privitor la terasament. *Volumul lucrărilor terasiere executate este de 56,5 milioane metri cubi.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 397.

— Pronunțat: *-si-er.* — Pl.: *terasieri, -e.*

— Din fr. **terrassier.**

TERATOGÉN, -Ă adj. (Biol.) Care produce anomalii, malformații. Cf. M. D. ENC., DEX. *Substanță teratogenă.* ib.

— Pl.: *teratogeni, -e.*

— Din fr. **tératogène.**

TERATOLÓGIC, -Ă adj. (Biol.) Care ține de teratologie, privitor la teratologie. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Cu greu ar putea să vadă în aceste teorii concepții teratologice pseudo-științifice.* CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 8/4, cf. M. D. ENC. ◇ (Substantivat) *Există și esteți ... căutători ai teratologicului, ai demonicului.* CĂLINESCU, C. O. 148.

— Pl.: *teratologici, -ce.*

— Din fr. **tératologique.**

TERATOLOGÍE s. f. (Biol.) Disciplină care studiază monstruozitățile, viciile de conformație și anomaliile de structură ale organismelor vii, în legătură cu cauzele lor. Cf. BARCIANU, BIANU, D. S., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **tératologie.**

TERATÓM s. n. Tumoare benignă congenitală de natură embrionară, formată din diferite țesuturi care nu au nici o legătură cu organele sau cu regiunea unde s-a format. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *teratomuri.*

— Din fr. **tératome.**

TERÁȚĂ s. f. v. **terasă[1].**

TERÁZ s. n. v. **teras.**

TERAZÍE s. f. v. **teras.**

TERĂȚÍ vb. IV v. **tereti.**

TERBĚLE s. f. pl. (Prin Dobr.) Hățuri, frîie. ALR I 1 125/679, 684.

— Din tc. **terbiye.**

TERBENTÍN s. m. v. **terebint.**

TERBENTÍNĂ s. f. v. **terebentină.**

TÉRBIU s. n. Element chimic din familia pămînturilor rare. Cf. CADE, ENC. TEHN. I, 78, MACAROVICI, CH. 398, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Impropriu) Yterbiu. SCRIBAN, D.

— Din fr. **terbium.**

TERBUZÁN s. m. v. **tărbuzan.**

TERC s. n. (Învechit, prin sud-vestul Munt.) Tipar folosit de croitori și cizmari. LEXIC REG. II, 71.

— Pl.: *tercuri.*

— Din bg. **терк.**

TERCĂLĂU s. n. (sg.) (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Terci[1] de urluială fiartă (pentru porci). UDRESCU. GL. ✦ Amestec din resturi de mîncare; mîncare gătită rău. UDRESCU, GL. ✦ F i g. Amestec de obiecte aruncate în dezordine; harababură. UDRESCU, GL. *Ce tercălău s-a făcut în camera aia!* id. ib.

2. Noroi, mocirlă. UDRESCU, GL. *S-a făcut un tercălău prin curte, de nu e chip să răzbați.* id. ib.

— Cf. t e r c i[1], t e r c ă z ă u.

TERCĂZĂU s. n. (sg.) (Prin Munt.) Terci[1] **(1),** în cantitate mare (și de proastă calitate). COMAN, GL. ◇ E x p r. **A face** (ceva) **tercăzău** = a strivi (ceva), a terciui. L. ROM. 1959, nr. 2, 55. *Nu mai mesteca dovleacul ăla în tuci, că-l faci tercăzău.* ib.

— Și: **tărcăzău** s. n. COMAN, GL.

— Cf. t e r c i[1].

TERCĂZÍ vb. IV. R e f l. (Regional; despre fructe sau despre legume fierte) A se muia, a se terciui (Stănești — Curtea de Argeș). L. ROM. 1959, nr. 2, 55.

— Prez. ind. pers. 3: *tercăzește.*

— V. **tercăzău.**

TERCEÁT, -Ă *adj.* v. **tărcat.**

TĚRCHEA-BÉRCHEA s.m. invar. Om fără importanță, om de nimic; (regional) tereblecea. *Alde terchea-berchea, trei lei părechea, adunătuă de la patru părți ale lumii.* ZILOT; CRON. 67. *De se va întîmpla să fii... cel puțin fecior de boier, îl vezi mai dezlegat la limbă...: iar de vei fi d-alde terchea-berchea, e posac.* HELIADE, O. II, 426, cf. POLIZU, CIHAC, II, 531, ROMÂNUL GLUMEȚ, 23. *Să nu mă crezi vreun terchea-berchea: eu sînt un negustor cu vază și om de omenie.* CARAGIALE, O. II, 277, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Ei socot că omul stăpînirii e un fel de terchea-berchea.* SADOVEANU, O. XVII, 356. *Trimiteau invitații chiar și unor terchea-berchea pe care arnăuții altădată i-ar fi oprit la poartă.* PAS, L. I, 108. *Ce ginere i-ai găsit? — O, un terchea-berchea.* BARBU, PRINC. 214, cf. SCL 1976, 403. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Nu voi să-mi zică lumea că sînt dascăl d-ăia terchea-berchea.* ISPIRESCU, L. 273.

— Etimologia necunoscută.

TERCHELÍU, -ÍE adj. (Prin sud-vestul Mold.; cu sens neprecizat) *Coboarî, coboarî Trî cîrduri di oi, Trî di berbeșei, Berbeși terkelii.* DIACONU, VR. 60.

— Pl.: *terchelii.*

— Etimologia necunoscută.

TERCHI s. n. (sg.) v. **tărchilă.**

TERCI[1] s. n. **1.** Mîncare făcută din mălai fiert în apă, (regional) c o l e a ș ă; mămăligă foarte moale. *Dacă aduci întîi terciul, Pe urmă aduci de surdă Oaspetelui oau* [= ouă] *și urdă.* PANN, P. V. II, 148/13, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 532, LM, JIPESCU, O. 67, BIANU, D. S. *Supele, terciurile, tăițeii... sînt ușor digerate.* BELEA, P. A. 244, cf. H I 141, 287, II 245, III 132, IV 112, 320, V 375, VII 185, XI 323, XIV 437. *Zeamă de terci... ar fi mîncat.* TEODORESCU, P. P. 487. *Dacă vede că nu e d-o mămăligă, scutură jaca și face un terci copiilor, într-o ulcică.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 34. *Se duse în bucătărie și mai făcu și-o căldare de terci.* I. CR. III, 297, cf. CHEST. VIII 90/29. *Cel ce s-a fript cu terciu suflă și în iaurt.* ZANNE, P. II, 557. *Cine are piper mult bagă și în terci,* se spune despre un om risipitor. Cf. PANN, P. V. III, 71/23, ROMÂNUL GLUMEȚ, 8, ZANNE, P. IV, 76. (Prin analogie) *Pentru a-i masca gustul, acestui terci de ficat i se adaugă zeamă de lămîie.* BELEA, P. A. 245 ◇ F i g. *Tăvălindu-se într-un terci de*

noroi cu trei soldați în brațe. GHICA, s. 254. *Bălăcea prin terciul subțire ce-i trecea de ștaifurile scălciate, se urca pe pantaloni ca două jgheaburi umede.* I. BOTEZ, ȘC. 99. *Cînd e moină, se topește întîi zăpada, pe urmă se dezgheață noroiul... și formează laolaltă un terci, o chisăliță.* PAS, Z. III, 276. ◇ Expr. **A face** (pe cineva sau ceva) **terci** = a nimici, a distruge, a face praf. Cf. DL, DM, M. D. ENC. **A cădea cu nasul în terci** = a-și pierde omenia, cinstea. Cf. ZANNE, P. IV, 145. **S-a întărit terciul** = nu-i de glumă. PAMFILE, J. II, 169. (Regional) **A face terciul praf** = a nu face nimic, a rămîne de rușine. UDRESCU, GL. **A se băga în terciul cuiva** = a se amesteca în treburile altuia. Cf. id. ib. **A (nu mai) răscoli terciul** = a (nu mai) aminti de lucruri neplăcute. id. ib. **Moale terci** = (despre oameni) foarte moale, bleg. id. ib. ✦ P. anal. Amestec din care nu se mai poate alege nimic; talmeș-balmeș. *Scoate și trîntește jos ouăle din sîn, de s-au făcut terci.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 104. ✦ Zeamă scoasă din mămăliga care fierbe, înainte de a fi amestecată, (regional) cir. Cf. H IV 112, ȘEZ. V, 51, CANDREA, F. 241, ALR SN IV h 1 114, ALRM SN III h 932. *Am avut noroc cu terciul, că mîncam mămăliga goală,* se zice ironic despre o masă proastă. ZANNE, P. IV, 144. ✦ (Regional) Rămășițe de la fiertul rachiului din fructe (Căzănești — Slobozia). ALR SN I h 251/723.

2. Preparat moale obținut din usturoi pisat, folosit în medicina populară. Cf. N. LEON, MED. 157.

— Pl.: *terciuri.* — Și: (regional) **telci** s. n. ȘEZ. V, 6.
— Etimologia necunoscută.

TERCI[2] s. m., s. n. v. **tîrș[2]**.

TERCIÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Prin Mold.; în forma *telcios)* Moale[1] ca terciul **(1)**. Com. MARIAN. ✦ (În forma *telicios)* Necopt. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. S. f. (Ilt.; regional) Nume dat mai multor specii de *Gobio.* V. porcușor. Com. din VOIVODENI — FĂGĂRAȘ.

— Pl.: *terciоși, -oase.* — Și: **telciós, -oásă, teliciós, -oăsă** adj.
— **Terci[1]** + suf. *-os.*

TERCIUÍ vb. IV. Tranz. A transforma într-o pastă moale și omogenă; a strivi, a zdrobi, (regional) a toroști, (v. păpăli, tocăni); fig. a nimici. Cf. POLIZU, DDRF. *Urzici fierte, ciorbă sau îngroșate cu făină de porumb, le terciuiesc (freacă) și le mănîncă.* MANOLESCU, I. 330, cf. BARCIANU, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 42. *Năpîrcile au fost terciuite fără pic de milă.* CIAUȘANU, R. SCUT. 90. *Terciuiește bine mămăliga.* STANCU, D. 217. *Oamenii... veneau ca o aripă mare, de-o nebănuită putere, pornită să mătuie, să macine și să terciuiască... toată curtea boierească.* GALAN, Z. R. 210. *Cele din urmă peticuțe de omăt se înmuiaseră și terciuiseră glodul.* MIHALE, O. 7. *Noroiul terciuit de picioarele soldaților.* V. ROM. octombrie 1964, 3, cf. ZANNE, P. IV, 145, UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *terciuiesc.*
— V. **terci[1]**.

TERCIUIÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a terciui; starea obiectului terciuit; (regional) toroșteală[2]. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. ◇ Fig. *Cu credința creștină în terciuială..., cum îndrăznim a mai căsca gura.* JIPESCU, ap. TDRG.

2. (Regional) Amestec de pămînt, paie și baligă folosit ca tencuială (Saraiu — Hîrșova). Cf. CHEST. II 128/144.

— Pl.: *terciuieli.*
— **Terciui** + suf. *-eală.*

TERCIUÍRE s. f. Acțiunea de a terciui. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, DL, DM.

— V. **terciui.**

TERCIUÍT, -Ă adj. Transformat într-o pastă moale[1]; făcut terci[1] **(1)**; (rar) toropit[2]. V. pepeș. *Se scoate pămîntul moale, terciuit,... de pe subt malurile mai înalte.* ATILA, P. 64. ◇ Fig. *El căzuse într-o întristare ... ciudată. Atît de terciuit nu-l mai văzusem pînă atunci.* M. I. CARAGIALE, C. 69.

— Pl.: *terciuiți, -te.*
— V. **terciui.**

TERCIUITÚRĂ s. f. (Rar) Substanță, lucru terciuit. Cf. DDRF.

— Pl.: *terciuituri.*
— **Terciui** + suf. *-tură.*

TÉRDE s. f. (Regional) Coș de nuiele cu mînere în care se adună, la cules, știuleții de porumb (Libotin — Baia Mare). LEXIC REG. II, 113.

— Pl.: *terzi.*
— Etimologia necunoscută.

TEREÁȚĂ s. f. v. **tărîță.**

TEREBÉLCEA s. m. art. v. **terebleceа.**

TEREBENTÍN s. n. v. **terebentină.**

TEREBENTINÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care conține terebentină. *Oliu terebentinat.* MAN. SĂNĂT. 125/5.

— Pl.: *terebentinați, -te.*
— Din fr. **térébenthine.**

TEREBENTÍNĂ s. f. (Și în sintagmele *ulei de terebentină, esență de terebentină,* învechit *unt de terpentin)* Lichid incolor, cu miros pătrunzător, obținut din rășina coniferelor și folosit ca solvent pentru lacuri, rășini, ca substanță medicamentoasă etc. Cf. ȘINCAI, ÎNV. 86/40, KLEIN, D. 438, LUCR. FOL. 77/13, ÎNVĂȚĂTURĂ, 68/15. *Întru acea unsoare... mestecă vreo cîteva picături de oleiu de terpentin.* CALENDARIU (1814), 166/27, cf. LB. *Să se ungă cu unt de terpentin.* PISCUPESCU, O. 311/2. *Multe substanții... precum de pildă: terpentinul îi dă un miros de violă.* ALBINEȚ, M. 185/25, cf. CUCIURAN, M. 12[v]/45. *Esențe de terebentină.* MAN. SĂNĂT. 101/16. *Să se tragă în toată dimineața unsă cu terpentin.* CUPARENCU, V. 17/6. *E o căldură-năbușitoare înăuntru și miroase a vopsea cu terbentină proaspătă.* CARAGIALE, O. II, 13. *Esență de terebentină.* PONI, CH. 82, cf. BIANU, D. S. *În aerul închis al clasei un miros pătrunzător de terpentin... avea să mă urmărească ani de-a rîndul.* I. BOTEZ, ȘC. 68. *La sfîrșit de tot,* [obiectele] *se freacă puțin cu o perie muiată în ulei de terebentină cu ceară.* ORBONAȘ, MEC. 442, cf. LTR[2], M. D. ENC. *Rachiu, spirt ținut în gură,... terebentin, gaz,... toate le recomandă babele pentru durerea măselelor.* ȘEZ. II, 20.

— Și: **terbentínă, terpentínă** s. f., **terebentín, terpentín** s. n., (învechit) **terebintínă** (BARCIANU) s. f., **terpetín** (CIHAC, II, 707), **trepetín** (ib.), **trementín** (CIHAC, II, 707, GRECU, P. 397, SCRIBAN, D.), **termentín** (CIHAC, II, 707, SCRIBAN, D.), **tramentín** (GRECU, P. 312), **trimitín** (TDRG) s. n.

— Din ngr. τερεβινθίνη, τερμεντίνα, lat. **terebinthina,** fr. **térébenthine,** germ. **Terpentin,** it. **trementina,** magh. **terpentin.**

TEREBÍNT s. m. Arbore rășinos, cu tulpina înaltă și frunze mari, răspîndit pe coastele Mediteranei, din a cărui scoarță se extrag terebentina și unele substanțe tanante *(Pistacia terebinthus). Și deaderă lui Iacov pre bozii cei striini care erau întru mîinile lor ... și i-au ascuns Iacov supt terevintul de la Sichina.* BIBLIA (1688), 26[1]/35, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Răsplătea doborîrea unei falnice păduri de terebinți.* ARGHEZI, S. XI, 167.

— Pl.: *terebinți.* — Și: (învechit) **terevint, terbentín** (COSTINESCU) s. m.

— Din ngr. τερέβινθος, fr. **térébinthe.** — **Terbentin:** prin apropiere de *terbentină.*

TEREBINTACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante cuprinzînd arbori cu flori unisexuate şi cu fructul drupă, al căror tip e terebintul; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. BRANDZA, D. 99, GRECESCU, FL. 13, SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) [Plantă] *terebintacee.* SCRIBAN, D.
— Din fr. **térébinthacées.**

TEREBINTÍNĂ s. f. v. **terebentină.**

TEREBLEÁCĂ s. m. v. **terebleeca.**

TEREBLÉCEA s. m. art. (Prin Mold. şi nord-vestul Munt.) Om de nimic; terchea-berchea. *De ce nu te astimperi, măi tereblecea?* I. CR. V, 375.
— Şi: **terebélcea** s. m. art. (DR. III, 1 088), **terebleácă** (UDRESCU, GL.) s. m.
— Etimologia necunoscută. Cf. t e r c h e a-b e r c h e a.

TERÉBRĂ s. f. Maşină de război asemănătoare cu berbecele, întrebuinţată de romani la spargerea zidurilor unei cetăţi asediate. *Nu se ştie dacă dacii cunoşteau şi celelalte unelte întrebuinţate la romani pentru baterea cetăţilor, precum... terebrele, un fel de berbece care, în loc de cap de animal, spre a lovi, se sfîrşea cu un vîrf ascuţit spre a găuri zidul.* XENOPOL, I. R. I, 84.
— Pl.: *terebre.*
— Din lat. **terebra.**

TEREFECÁ vb. I. T r a n z. (Regional) A terfeli, a murdări. CIAUŞANU, V. 203.
— Prez. ind.: *terefechez.*
— Etimologia necunoscută. Cf. t e r f e l i.

TEREFTÁLIC adj. (În sintagma) *Acid tereftalic* = acid organic aromatic, care se prezintă sub formă de cristale, insolubile în apă, alcool şi solvenţi organici; se foloseşte ca materie primă la fabricarea fibrelor sintetice poliesterice. Cf. MACAROVICI, CH. 527, LTR[3], M. D. ENC.
— Din fr. **téréphtalique.**

TEREGÁIE s. f. (Regional) Vas de tinichea în care se fac floricele din boabe de porumb (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 86.
— Pl.: *teregăi.*
— Cf. t i g a i e.

TEREGHÍE s. f. v. **tirighie.**

TEREIÁC s. n. v. **tiriac[1].**

TERÉIN s. n. v. **teren.**

TERÉJ s. m. (Prin Olt.) Par bătut în pămînt la un gard de scînduri (I. CR. V, 278); par gros (LEXIC REG. 32).
— Pl.: *tereji.*
— Cf. t a r a ş.

TEREJNÉC adj., s. m. v. **tărăjnec.**

TEREMÍNT s. n. (Prin Bucov.) **1.** Proces juridic. LEXIC REG. 110.
2. Termen de judecată. LEXIC REG. 110.
— Din germ. **Termin.**

TEREMTETÉ interj. (Prin Transilv.) La naiba! Ce dracu! Cf. BL VI, 171.
— Din magh. **teremtette.**

TEREMTÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.; în imprecaţii şi formule injurioase) A crea, a face. *Soarele cui l-o teremtit.* T. POPOVICI, SE. 64.
— Prez. ind. pers. 3: *teremteşte.*
— Din magh. **teremt.**

TERÉN s. n. **1.** Întindere de pămînt (delimitată). V. t ă r î m. Cf. CAIET, 100[v]/24. *Caprifoasele iregularităţi ale terenului.* DESCR. APE, 42, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În orice caz vom avea nevoie de teren pentru construcţii, birouri, magazii, cisterne.* C. PETRESCU, R. DR. 200, cf. DS. *Dezmiriştirea este o lucrare care nu se face la fel pe toate terenurile.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 240. *Cumpără toate acele terenuri cu clţiva lei metrul, ca să le vîndă însutit, peste cîteva luni.* V. ROM. ianuarie 1965, 26, cf. ALRM SN I h 3. ◇ E x p r. **A sonda** (sau **a tatona**, rar, **a pipăi**) **terenul** = a examina cu atenţie situaţia, împrejurările înainte de a întreprinde ceva; a se informa. *Între timp voi pipăi terenul să aflu toate preţurile din judeţ şi să văd dacă nu putem provoca o concurenţă.* C. PETRESCU, R. DR. 212. *Ştia că madam Valsamaki face pe peţitoarea... şi venise să tatoneze terenul.* CĂLINESCU, S. 485. *S-a dus la miliţie şi a tatonat terenul.* PREDA, R. 32, cf. M. D. ENC. **A pregăti terenul** = a crea condiţii prielnice. *E nevoie de o mişcare de cadre acolo... să organizăm o discuţie de constituire, lasă-mă să pregătesc terenul.* PREDA, R. 129. **A cîştiga teren** = **a)** a înainta (în luptă), împingînd pe duşman înapoi. CADE; **b)** a se răspîndi a se propaga. Cf. id. ib. *Teatrul de idei cîştigă teren pe scena contemporană.* T iunie 1964, 47. *Formaţiile latine sînt cele care cîştigă masiv teren în dauna vechilor termeni indo-europeni.* IST. L. ROM. I, 33; **c)** a progresa puţin cîte puţin într-o acţiune; a-şi consolida poziţia; a dobîndi importanţă. *Ea vrea acum... să cîştige mai mult teren.* PREDA, R. 56. **A pierde teren** = a pierde tot mai mult şansele de succes; a pierde din importanţă. *Cuvintele pot cîştiga sau pierde teren din cauză că derivatele lor se întăresc sau slăbesc.* GRAUR, F.L. 120. **A pierde terenul de sub picioare** = a-şi pierde siguranţa, încrederea. *Era primul om care, în această noapte, mă ajutase să nu-mi pierd terenul de sub picioare.* V. ROM. iunie 1970, 42. ◇ (Urmat de determinări care arată calităţi sau proprietăţi ale solului) *Dumneata ai înstrăinat pămînt pentru plugărie: cei ce l-au cumpărat, cumpărau teren petrolifer, ştiind că acolo se află păcură.* C. PETRESCU, A. 333, cf. DS. *O ţară a pămînturilor vaste şi fertile, a terenurilor aurifere.* T decembrie 1964, 49. *Trestia creşte pe bălţi şi în teren umed.* ARGHEZI, S. XI, 141. ◇ (Regional) *Teren alb* = teren neарat. FD III, 194. *Teren greu* = teren care crapă după apă. ib. ✦ Loc, regiune. *Nu cunosc terenul şi am nevoie de o călăuză.* REBREANU, P. S. 57. ✦ Solul privit din punctul de vedere al formaţiilor geologice. V. s t r a t. [Studiul fosilelor] *serveşte a deosebi şi a clasa diferitele straturi sau terene... ale pămîntului.* BARASCH, I. N. 78/12. *Acestea sînt formaţiunile sedimentare ale terenurilor paleozoice şi secundare.* I. IONESCU, M. 49.

2. Loc unde se desfăşoară o anumită activitate, unde are loc o anumită acţiune etc. Cf. BARCIANU. *Fiecare cercetează cu atenţie terenul şi notează urmele întîlnite.* VÎN. PESC. februarie 1964, 7. ◇ L o c. a d j **De teren** = care lucrează sau care se foloseşte pe teren **(2).** *Paznicul de vînătoare, pădurarul şi orice om de teren... activează ca profesionist în vînătoare.* ib. februarie 1964, 1. □ *Maşină de teren.* L o c. a d v. şi a d j. **Pe teren** = acolo unde se întîmplă ceva, unde are loc o activitate; la faţa locului. *Pretindeam că sînt în stare să fac investigaţii metodice pe teren.* VOICULESCU, P. II, 178. *La nevoie, se ducea în persoană pe teren.* VINEA, L. I, 80. *Doctorul a plecat pe teren.* H. LOVINESCU, T. 408. *Astăzi am fost pe teren, pe la brigăzi.* MIHALE, O. 289. *Dialectologia constituie o preocupare permanentă a lingviştilor ieşeni, care studiază în mod special graiurile moldoveneşti de nord cu ajutorul anchetelor pe teren.* L. ROM. 1965, 8. ◇ E x p r. **A părăsi terenul** = a părăsi un cîmp de activitate; a ceda, a se da bătut. *Vrei să pleci, prietene Mirel? Aceasta înseamnă că n-ai fler de gazetar. Părăseşti terenul tocmai cînd ceaiul dansant... începe să fie mai interesant.* C. PETRESCU, C. V. 189, cf. DL. **A face teren** = a efectua o muncă în deplasare. ✦ Loc amenajat sau pus la dispoziţie pentru o activitate specială. *Exista pă-*

rerea că pe terenul şcolar trebuie să se cultive absolut toate plantele prevăzute în programa de cunoştinţe agricole. G î 1962, nr. 652, 3/3. ✦ (Adesea urmat de determinări) Loc delimitat pe a cărui suprafaţă sînt marcate regulamentar diferite semne convenţionale (linii, cercuri, semicercuri, puncte etc.) în vederea desfăşurării unei competiţii sau demonstraţii sportive. *Creşte numărul terenurilor sportive de la sate.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390. *În faţa casei, printre tufe mari de liliac, era amenajat un teren de volei.* V. ROM. septembrie 1970, 61.

3. Fig. Domeniu de activitate, domeniu în care se situează sau are loc ceva. *Noi cu nedreptul sîntem respinşi de pre terenul mulţimei noastre numerice cuvenit.* FM (1861), 27. *Toţi cîţi au scris despre criticile mele, deşi se deosibesc de mine în unele privinţi, stau însă mai toţi pe acelaşi teren modern ştiinţific ca şi mine.* GHEREA, ST. CR. II, 9. *Abuzurile au continuat şi astfel pandurii au constituit, în 1821, terenul cel mai prielnic pentru propaganda revoluţionară.* OŢETEA, T. V. 100. *Gîndirea filozofică liberă... nu i-a oferit niciodată terenul solid al unor certitudini?* VIANU, L. U. 67. *Înclinaţia scriitorului spre proiecţia satirei găseşte aici un teren virgin.* V. ROM. octombrie 1964, 83. *Anul teatral încheiat în iulie a fost terenul unor largi dezbateri despre repertoriu.* T septembrie 1966, 1. ◇ Loc. adj. şi adv. **Pe teren**... sau **pe terenul**... (cu determinări care indică limba în care se produce un fenomen) = în cadrul..., în interiorul. *Comparativ cu numărul de termeni creaţi pe teren albanez, în limba albaneză se păstrează un număr foarte restrîns din termenii slavi care au introdus sufixele enumerate.* SCL 1961, 249. *Rădăcinile cuvintelor formate pe teren latin.* IST. L. ROM. I, 33. □ *Evoluţie pe terenul limbii române.* ✦ Domeniu în care cineva este bine informat, materie pe care cineva o cunoaşte bine. Cf. CADE. *Se discuta tocmai despre muzică, eram deci pe terenul meu.* id. ib.

— Pl.: *terenuri* şi (învechit) *terene.* — Şi: (învechit) **terăn** (COBÎLCESCU, G. 70/5; scris şi *terran* NEGULICI), **teréin** (BARASCH, M. N. II, 16/17), (regional) **tărîn** (GLOSAR REG.) s. n.

— Din fr. **terrain.** — Pentru **terein,** cf. fr. terrein.

TERERÉM s. n. (Învechit) **1.** Ornament melodic; tril. *Puse mîna pe un flaut... şi... dete drumul la nişte tereremuri straşnice, pe cari Panaitopolu le însoţea cu glasul lui spart.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 69. ✦ Ornament grafic, înflorătură. *Literele se înşirau una după alta, cam plecate înainte, fără tereremuri, ci numai cu nişte cozi enorme pe la t şi f.* D. ZAMFIRESCU, R. 74. ✦ Zorzoane, marafeturi. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Haina asta are prea mult tererem.* SCRIBAN, D. *Casa are prea multe tereremuri.* id. ib.

2. Fig. Ifos, moft; pretenţie. *Iar acum avem Mii de gogoşari Ce au tererem De patrioţi mari.* ALECSANDRI, T. 139, cf. CIHAC, II, 621, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Are tererem de boier mare.* SCRIBAN, D. ◇ Expr. **A lua pe cineva cu tererem** = a lua pe cineva cu binişorul. *Fii mai blajin în vorbele tale şi ia-l cu tererem.* XENOPOL, ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *tereremuri.*

— Cf. ngr. τερερίζω „a face triluri".

TERÉST, -Ă adj. v. **terestru.**

TERÉSTRU, -Ă adj. Care aparţine pămîntului, privitor la pămînt, de (pe) pămînt; pămîntesc **(1),** (livresc) teluric **(2).** Cf. STAMATI, F. 88. *Vegetalele şi animalele terestre.* BARASCH, M. II, 104/30, cf. COBÎLCESCU, G. 82/29, COSTINESCU. *Plante... terestre sau fluviale.* GRECESCU, FL. 16, cf. ALEXI, W. *Las altora tot globul terestru ca o minge. Eu am rămas în paza pridvorului străbun.* PILLAT, P. 18. *De origine terestră cît şi de origine meteorică.* MACAROVICI, CH. 194. [Animal] *terestru sau marin.* CĂLINESCU, C. O. 223. *Numai cîrdurile de păsări, picînd deodată din cer, pot să acopere atît de repede şi de total o suprafaţă terestră, făcînd-o de nerecunoscut.* BOGZA, C. O. 158. *Sînt formele terestre pe care arhitecţii Le profilează-n faţa oglinzilor cereşti.* HOREA, C. 15. *Chimia vieţii terestre este deci chimia carbonului.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 553. ✦ (În opoziţie cu spiritual) De natură materială. *Unii pregătindu-se să cucerească situaţii politice, alţii avere, alţii mai ştiu eu ce satisfacţii terestre.* C. PETRESCU, C. V. 22.

— Scris şi: (după fr.) *terrestru.* NEGULICI. — Pl.: *terestri, -stre.* — Şi: (învechit) **terést, -ă** adj. ALEXI, W.

— Din fr. **terrestre,** lat. **terrestris.**

TERETÉNIE s. f. v. **stretenie.**

TERETÍ vb. IV. Intranz. (Prin Transilv.) A ajunge cu greu undeva; a ajunge, a se nimeri din nou undeva. Cf. CABA, SĂL. 93, 101. *Şi-apoi am teretit, am viniit iară.* ALRT II 144. *Nu cherăteşti către casă.* MAT. DIALECT. I, 208.

— Prez. ind.: *teretesc.* — Şi: **terăti** (CABA, SĂL. 93, 101), **cherăti** vb. IV.

— Din magh. [meg]**térit,** [meg]**tért** (perf. lui *megtér*).

TERÉTIN[1] s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Stufăriş des; hăţiş. UDRESCU, GL.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TERÉTIN[2] s. m. v. **tretin.**

TERÉTINĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Iuţeală, toi, zor. UDRESCU, GL. *Teretina muncii.* id. ib.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TERÉU s. n. (Prin Olt. şi vestul Munt.) **1.** Desiş de pădure măruntă. LEXIC REG. II, 17.

2. Întindere foarte mare (de teren, de apă etc.). *Tereu de pădure.* ZANNE, P. VI, 106. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Apă tereu.* id. ib. *Pădure tereu* id. ib.

— Pl.: *tereie.*

— Etimologia necunoscută.

TEREVÍNT s. m. v. **terebint.**

TEREZÉLE s. f. pl. v. **terezie.**

TEREZÍE s. f. **1.** (Mai ales în Munt. şi Olt.) Cîntar format dintr-o pîrghie mobilă cu două braţe egale, la capetele cărora se află cîte un taler, cumpănă; (mai ales la pl.) taler de balanţă. V. balanţă, cîntar. *1 pereiche terizii cu tacămul lor* (a. 1815). IORGA, S. D. XIX, 59, cf. POLIZU, CIHAC, II, 621, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Lîngă două terezii de precizie doi meşteri frecau icrele.* ARDELEANU, V. P. 30, cf. ŞĂINEANU, D. U. *C-aşa-i voia la duşmani, Să-mi vază carnea-n cîntar Şi sîngele-n terezie.* MAT. FOLK. 326, cf. CHEST. V 7/38, ALR I 1 599, ALR II 4 278/705, 784, A IX 5. ◇ Fig. *Tereziele îşi încep dangătul cel destrămat, care în sus, care în jos: de o parte guvernul..., pe de altă parte... poporul.* ODOBESCU, S. III, 335. *Tiriziile descumpănite ale conştiinţii lui.* GALACTION, O. 140. ◇ Expr. (Prin Ban.) **A mînca pe terezele** = a mînca puţin. Cf. LEXIC REG. II, 37.

2. (Astron.; regional; la pl.) Cumpăna (Somova — Tulcea). H XIV 447. *Luceafărul de cu seară, de cocoşi şi cel de ziuă, cloşca, carul, crucea, tereziile (cumpăna).* ib.

— Pl.: *terezii.* — Şi: **tirizie, terizie, tărăzie** (ALR II 4 278/27), **tirigie** (ALR I 1 599/768), **telenzie** (ib. 1 599/595) s. f., **terezéle** s. f. pl.

— Din tc. **terazi,** bg. **терезия.**

TERPÁN s. m. v. **terfar.**

TERFÁR s. m. (Transilv.) **1.** Invitat al miresei sau (rar) al mirelui la nuntă; (regional) terfaș. V. dîrzar. Cf. DDRF. *Vornicul... cinsteșle pre fiecare chierfariu cîte c-un pahar de băutură.* MARIAN, NU. 664, cf. 665, ȘĂINEANU, D. U., DR. IV, 1 566. *Uspățu să faše... cu t'erfari, oameńii pă care i-o t'iemat mireasa.* DENSUSIANU, Ț. H. 123, cf. SCURTU, T. 294, com. din FRATA — TURDA, ALR II/141. ✦ Însoțitor al miresei. Cf. LB, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. Terfărie. Cf. REV. CRIT. I, 193.

— Pl.: *terferi.* — Și: **tîrfár** (CIHAC, II, 405, TDRG, DR. IV, 782), **terfán** (CIHAC, II, 405, DR. IV, 782), **telfár** (com. din FRATA — TURDA) s. m.

— **Tearfă**[1] + suf. *-ar.*

TERFĂRIȚĂ s. f. v. **terfăriță.**

TERFÁȘ s. m. (Regional) Terfar (1) (Libotin — Baia Mare). Cf. LEXIC REG. II, 113.

— Pl.: *terfași.*

— **Tearfă**[1] + suf. *-aș.*

TERFĂLĂU s. m. (Regional) Om de nimic (Vicovu de Sus — Rădăuți). Cf. DR. IV, 783.

— **Tearfă**[1] + suf. *-ălău.*

TERFĂLOÁGĂ s. f. v. **terfelog.**

TERFĂRÍE s. f. (Prin Transilv.) Masă[1] dată de părinții mirelui după cununie (și la care mesenii înmînează darurile pentru perechea căsătorită); (popular) masa mare, masa de dar, a doua masă, (regional) terfar **(2).** *Mirele cheamă pe socri pe tîrfărie în numele său și al nunului.* SEVASTOS, N. 207. *Această masă... se numește în Transilvania masă mare și tîrfărie sau terfărie.* MARIAN, NU. 653, cf. 621, 695, 700, TDRG, com. din FRATA — TURDA.

— Pl.: *terfării.* — Și: **tirfărie, telfărie** s. f.

— **Tearfă**[1] + suf. *-ărie.*

TERFĂRÍȚĂ s. f. (Prin Transilv. și nord-vestul Munt.) Rudă sau prietenă a miresei, care o însoțește și are grijă de hainele ei; (regional) terfăroaie. V. drușcă. *În carul cu vesmintele miresei șade numai tîrfariță.* MARIAN, NU. 619, cf. DDRF, TDRG, DR. IV, 782. *Terfeliță vine cu două ștergare frumoase și le dă la cei doi vornici.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 99. *În timpul mesei, terfelițele se duc la socrul mic și aduc o sumedenie de pînzeturi cusute frumos.* id. ib. 100, cf. ALR II/130.

— Pl.: *terfărițe.* — Și: **terfăriță** (MARIAN, NU. 695, TDRG, DR. IV, 782, CADE), **terferiță** (ALR II/130), **terfeliță** (accentuat și **térfeliță** LEXIC REG. II, 64), **tîrfăriță** (MARIAN, NU. 695, DR. IV, 782), **tîrfăriță** s. f.

— **Terfar** + suf. *-iță.*

TERFĂROÁIE s. f. (Regional) Terfăriță. *Terfăroaiele, niște rude mai de aproape, aduc terfele, hainele tînării neveste.* PĂCALĂ, M. R. 176.

— Pl.: *terfăroaie.*

— **Terfar** + suf. *-oaie.*

TERFEGÓS, -OÁSĂ adj. v. **tertelegos.**

TERFELEÁC s. m. v. **terteleac.**

TERFELEÁGĂ s. f. (Prin Munt.) Noroi subțire, fleșcăraie. Cf. SCRIBAN, D.

— Cf. tearfă[2], terfeliță.

TERFELEÁLĂ s. f. Faptul de a (se) terfeli; mînjeală, terfelitură. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *terfeleli.*

— **Terfeli** + suf. *-eală.*

TERFELEGÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Zdrențăros (DR. IV, 783, CADE, I. CR. III, 219) și murdar (LEXIC REG. II, 54). *Omul terfegos Duce porcii în jos* (Pieptenele). GOROVEI, C. 285. *Mama lată Scofîndată, Nenea grosul, Terfegosul* (Poteca și drumul). id. ib. 306.

— Pl.: *terfelegoși, -oase.* — Și: **terfegós, -oásă, tefelegós, -oásă** (COMAN, GL.) adj.

— **Terfeleagă** + suf. *-os.*

TERFELÍ vb. IV. Tranz. **1.** A murdări, a mînji (mai ales îmbrăcămintea); (regional) a feșteli, a derveli. Cf. DRLU, POLIZU, CIHAC, II, 621. *Hainele lor sînt murdare și terfelite de bucate.* ISPIRESCU, L. 40, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. IV, 853, ȘĂINEANU, D. U., CADE, BL IV, 94, ib. VI, 146. *Rochița albă a porumbiței era terfelită de ploaie.* ARGHEZI, S. VIII, 22, cf. PAMFILE, J. II, 169, LEXIC REG. II, 64. ◇ Refl. (Regional) Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. (Fig.) *Vremea vremuiește. Iarna se terfelește. Primăvara pare că sosește.* ALECSANDRI, S. 168. ✦ (Regional; în forma *tîrfoli*) A călca în picioare, a tăvăli (Sibiel — Sibiu). LEXIC REG. II, 64.

2. Fig. A face de ocară, a înjosi; a insulta, a batjocori; a compromite. Cf. POLIZU. *Am să-l terfelesc... în foaia mea.* ALECSANDRI, T. 1 630, cf. JIPESCU, O. 44. *Să se vadă terfelit în acest chip, el, bogatul și respectatul vlădică.* IORGA, L. II, 253, cf. TDRG. *Decît să-i terfelească mireasa, mai bine să-i vorbească de altceva.* REBREANU, I. 178, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Să dezerteze și să terfelească onoarea militară!* GALACTION, O. 140. *Să fie numele meu terfelit,... numai Franța să fie liberă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 501. *De ai fi fost o toantă... Nu-ți terfeleai mai tare obrazul.* ARGHEZI, C. O. 101. *Luase... o fată fără nimic, cu rude mizerabile, punîndu-se în conflict cu propria lui familie, ca apoi să fie terfelit.* CĂLINESCU, E. O. II, 84. *Ții cu orice preț să nu-ți terfelești cuvîntul.* V. ROM. decembrie 1964, 43, cf. PAMFILE, J. II, 169, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, IZV. V, 1. ◇ Refl. (Regional) LEXIC REG. II, 64.

— Prez. ind.: *terfelesc.* — Și: (regional) **tîrfolí** (LEXIC REG. II, 64), **ferfelí** (DR. IV, 783) vb. IV.

— **Tearfă**[1] + suf. *-eli.*

TERFELÍRE s. f. Acțiunea de a (se) terfeli. Cf. DRLU, POLIZU, COSTINESCU, LM, DDRF.

— Pl.: *terfeliri.*

— V. **terfeli.**

TERFELÍT, -Ă adj. **1.** Murdărit, mînjit; (regional) feștelit, dervelit. *Viind solii gothilor în haine atîta de terfelite și la stat și la tot chipul schimonosiți.* CANTEMIR, HR. 255. *Văzînd o față întinată... și o haină terfelită și trențoasă, ... o împingea și o da înapoi.* AETHIOPICA, $17^{v}/9$, cf. DRLU, POLIZU. *Ieși îmbrăcat cu vecinicu-i surtuc de postav, ros și terfelit.* CONTEMPORANUL, V_2, 200, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *A venit sulimenită Și să duce terfelită.* PANN, P. V. II, 129/27, cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 45, ZANNE, P. I, 93.

2. Fig. Înjosit, umilit; compromis. *O tinerețe terfelită prin grădinile de vară.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 196. *S-ar fi depărtat,... înălțat din nou în gîndurile Anei Ulmu, care-l vede astăzi micșorat, ridicol și terfelit.* VINEA, L. II, 270.

— Pl.: *terfeliți, -te.* — Și: **ferfelít, -ă** adj. CIHAC, II, 621.

— V. **terfeli.**

TERFELITÚRĂ s. f. Terfeleală. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 621.

— Pl.: *terfelituri.*

— **Terfeli** + suf. *-tură.*

TÉRFELIȚĂ[1] s. f. (Regional) Loc cu izvor noroios (Jorăști — Tecuci). DR. IV, 783, cf. I. CR. III, 346.

— Cf. tearfă[2], terfeleagă.

TERFELÍȚĂ[2] s. f. v. **terfăriță.**

TERFELOÁGĂ s. f. v. **terfelog.**

TERFELÓG s. n., s. m. **1.** S. n. Act, document (vechi și rupt), hîrțoagă. *Un terfelog rupt, lui Stroici logf. și lui Bucium vornic, pe 2 sate pustii* (a. 1714). IORGA, S. D. VI, 151. *Niște terfeloage... în care scrie c-a cheltuit cu casa noastră* (a. 1728). id. ib. XVI, 384. *Li s-a luat și acele trifăloage mincinoase din mâna lor* (a. 1746). URICARIUL, VIII, 5. *Îmblă cu un tărfălog... că ar fi și el neam și ar ave și el a trie parte în Mogoșăști* (a. 1777). IORGA, S. D. XXII, 249. *Mărturia d-sale paharnicului Beldiman, așijderea tărfălogul acel de mărturie* (a. 1800). URICARIUL, X, 145. *Dintr-un smoc de tărfăloage de moșie... scoase o hîrtie.* NEGRUZZI, S. I, 185. *Voi căta printre terfeloagele mele copia corespondenții ce am ținut la 1858.* ALECSANDRI, S. 250, cf. COSTINESCU. *Tu, care știi ceti,... ia spune-mi ce-i scris în tîrfălogul ista.* CONV. LIT. XI, 296. *Nu-i nevoie, Griguță, lasă tîrfăloagele la o parte. Între oameni cinstiți nu trebuiesc înscrisuri.* I. NEGRUZZI, S. I, 299. *Velnescu era un vechi cenușar de pe la cancelariile din Piatra; el îmbătrînise mînjind terfeloage.* ap. TDRG. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Bănuind noi cum că ne-ar fi mai rămas și nouo moșie nevîndută... după niște terfeloage de scrisori vechi, ne-am sculat cu toții* (a. 1745). ap. HEM 3 220. *Îți aduc o terfeloagă de jalbă pentru pensie.* ALECSANDRI, T. 100.

2. S. n. Registru, catastif, condică; (învechit) tefter. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă negustorul era „cărturar"..., ținea un „terfelog", un catastif de buzunar.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 76, cf. DR. IV, 783, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Le scriau la terfelogul logofeției atîtea cărături de la pădure, atîtea zile de clacă.* SADOVEANU, O. XVII, 373. *Dimpreună cu ei venea un slujbaș, în mînă cu terfelogul pe care îl purtase pînă atunci ostașul.* PAS, L. I, 138. ✦ (La pl.) Carte (veche, ruptă); (familiar) taftalog. *Prefăcîndu-mă că mai rînduiesc terfeloagele prin rafturi..., mă ospătam în lege.* CIAUȘANU, R. SCUT. 56. *Îi smulse cartea și o zvîrli cît colo: — Ce crezi că am venit aci să te admir citindu-ți terfeloagele tale?* C. PETRESCU, Î. II, 223. *Mamă, ia mai dă-mi, rogu-te, cărțile mele ... — Ci lasă-le încolo de terfeloage, măi băiete.* id R. DR. 29. *Se bucura ridicîndu-se de la masa lui de pe tîrfăloagele cele vechi picurate cu ceară.* SADOVEANU, O. XIII, 26. *Faci rost de bani să-ți cumperi niște terfeloage de la anticari... și locești singur.* PAS, Z. I, 262, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

3. S. m. (Regional; și în forma *terfeloagă, tîrfăloagă*) Obiect (de îmbrăcăminte sau de încălțăminte) stricat, vechi, rupt; ruptură, vechitură. Cf. MARIAN, NU. 696, DR. IV, 783, UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O terfeloagă de cămașă.* id. ib. *Niște terfeloage de opinci.* id. ib. ◇ (Adjectival) *Amărîtul de-oboroc Șovirnog și tîrfălog Șede lungit lîngă foc.* MARIAN SA. 19.

4. S. m. Fig. (Regional) Om de nimic (MARIAN, NU. 696), om bătrîn, ramolit, prăpădit (UDRESCU, GL.). ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *O terfeloagă de unchiaș.* id. ib. ✦ (În formele *terfeloagă, tîrfăloagă*) Femeie de moravuri ușoare, tîrfă[1] **(2)**. Cf. MARIAN, NU. 696, DDRF, DR. IV, 783, BL IV, 99, H XVII 175, com. din PIATRA NEAMȚ, UDRESCU, GL.

— Pl.: (n.) *terfeloage* și (m.) *terfelogi.* — Și: (regional) **terfeloágă, terfăloágă** (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI) s. f., **tărfălóg** s. n., **tărfăloágă** s. f., **tîrfălóg** s. n., **(3)** s. m., **tîrfăloágă, tîrfloágă** (H XVII 175), **tîrloágă** (com. din PIATRA NEAMȚ) s. f., **trifălóg, țerfelóg** s. n.

— **Terfeli** + suf. *-og.* Cf. slavonul ТРЕФЕЛОФЪ, ТРЕФОЛОФЪ „minei de sărbători".

TERFELÓGEA s. m. (Regional) Om neîngrijit, zdrențăros, murdar. Cf. UDRESCU, GL.

— **Terfelog** + suf. *-ea.*

TERFELOGÍ vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Despre cărți, registre, acte vechi) A (se) rupe, a (se) murdări, a (se) strica. Cf. UDRESCU, GL. *Cum ai terfelogit, măi băiete, în halu-ăsta și cărțile și caietele și hainele nounoute?* id. ib. ◇ (Despre obiecte de îmbrăcăminte etc.) *Mi s-au cam terfelogit cizmele, trebuie date la cizmar.* id. ib.

2. Refl. Fig. (Despre oameni) A îmbătrîni, a se ramoli. Cf. UDRESCU, GL. *S-a terfelogit mătușa.* id. ib.

— Prez. ind.: *terfelogesc.*

— V. **terfelog.**

TERFELOGÍT, -Ă adj. **1.** (Despre dosare, registre, acte) Zdrențuit, murdar. *Răsfoia prin dosare terfelogite.* GALAN, B. I, 62. *Cartea nouă-nouță, ia uite-o, terfelogită.* UDRESCU, GL. ◇ (Despre obiecte de îmbrăcăminte etc.) *Haine terfelogite.* id. ib.

2. Fig. (Despre oameni) Bătrîn, ramolit. UDRESCU, GL.

— Pl.: *terfelogiți, -te.*

— V. **terfelogi.**

TERFERÍȚĂ s. f. v. **terfăriță.**

TERFÍCHI s. m. (Regional) Om de nimic, pușlama. *Nimic nu pune frîu acestor Nerușinați, terfichi limbuți.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 22, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *terfichi.*

— Etimologia necunoscută.

TERFÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Mold.) Îmbrăcat în zdrențe. *Le scoasă în tîrg să le vîndză, așea nespălat, negrijit,... terfos.* DOSOFTEI, V. s. decembrie 196^{v}/14, cf. DDRF, TDRG, DR. IV, 783.

— Pl.: *terfoși, -oase.*

— **Tearfă**[1] + suf. *-os.*

TERGÁL s. n. Una dintre denumirile comerciale ale fibrei sintetice de poliester; p. ext. țesătură făcută din astfel de fibre. *Denumit tergal în Franța..., este cel mai bun înlocuitor al lînei.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849, cf. M. D. ENC.

— Din fr. **tergal.**

TERGHÍE s. f. v. **tirighie.**

TERGIMÁN s. m. (Turcism învechit) Interpret, translator **(1)**, tălmaci; (învechit) dragoman. *Răposatul Panaiotachie terzimanul cel mare și vestit pe vremea lui la împărăție.* M. COSTIN, O. 263, cf. N. COSTIN, L. 131. *Pentru învățătura lui au fost terziman împăratului.* NECULCE, L. 27. *Treimăs-au turcii sol la nemți... pe Alecsandru tărzimanul.* id. ib. 141. *Era atuncea mare terziman al împărății.* R. POPESCU, CM I, 510. *I-au dat de cheltuială și l-au trîmes la vizirul ca să-l facă terziman la urdie* (sfîrșitul sec. XVIII-lea). LET. III, 274/9. *Acesta fu cel dintîi grec ce s-au învrednicit a fi tergiman divanului împărătesc.* VĂCĂRESCUL, IST. 265. *De terziman trebuință cît de puțin nu era.* BELDIMAN, E. 104/13, cf. CIHAC, II, 573. *S-a numit domn al țării Alexandru Ipsilant, „tergimanul divanului Porței".* ODOBESCU, S. I, 271, cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 72. *Terziman este cuvîntul turcesc pentru dragoman.* C. GANE, TR. V. 279.

— Pl.: *tergimani.* — Și: **terzimán, tărzimán** s. m.

— Din tc. **tercüman.**

TERGIMANLÍC s. n. (Învechit; în expr.) **A face, tergimanlîc** = a face serviciul de tergiman, de traducător. *Împăratul... mi-au zis:... te pohtesc și te pui în oștească ca să-mi faci astă-seară tergimanlîc.* VĂCĂRESCUL, IST. 285, cf. TDRG.

— Și: **terzimanlîc** s. n. TDRG.

— Din tc. **tercümanlik.**

TERGIMÂNÍE s. f. (Învechit) Funcție, slujbă, dregătorie de tergiman, (învechit, rar) terzimanat; local în care tergimanul își exercita funcția. *Slujind*

Porții 12 ani în slujba tergimăniei, au sosit și la domnia țării Moldovei. N. COSTIN, ap. ȘIO II$_2$, 121. *S-au întorsu la slujba sa, în Țarigrad, la terdzimănie.* NECULCE, L. 266. *Au șăzut amîndoi în voroavă, fiind cunoscuți și vechi prieteni încă din tărzămănie.* GHEORGACHI, CER. (1762), 273. *Să adaoge pe lîngă dînsul calificativul de ajutor în terzimănia cea mare a împăratului.* C. GANE, TR. V. 279.

— Pl.: *tergimănii.* — Și: **terzimăníe, tărzămăníe** s. f.

— **Tergiman** + suf. *-ie.*

TERGIMEÁ s. f. (Învechit; în e x p r.) **A face tergimea** = (calc după tc. *tercüme etmek)* a traduce, a tălmăci. *Arătai scrisoarea ce am scris la boieri la București, care, făcîndu-se tergime, o trimise la împărăție să se vază.* VĂCĂRESCUL, IST. 299, cf. ȘIO II$_2$, 121.

— Din tc. **tercüme.**

TERGIVERSÁ vb. I. I n t r a n z. A amîna rezolvarea unei chestiuni, luarea unei decizii; a tărăgăna **(1)**, a temporiza. *A tergiversat cu aceste principii, n-a fost conștient și cu hotărîre împotriva lor.* IBRĂILEANU, SP. CR. 132. ◇ T r a n z. PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, CV 1950, nr. 4, 46.

— Prez. ind.: *tergiversez.*

— Din fr. **tergiverser.**

TERGIVERSÁRE s. f. Acțiunea de a t e r g i v e r s a; amînare, tărăgănare, tergiversație, temporizare. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *Se făcu de aici înainte apărătorul politicii germane fără tergiversări și compromisuri.* IORGA, L. II, 627. *Înfățișează... tergiversările și subterfugiile, manevrele duplicitare, teribila încleștare a două voințe.* V. ROM. octombrie 1964, 90.

— Pl.: *tergiversări.* — Și: **tergiverzáre** s. f. IORDAN, L.R.A. 37.

— V. **tergiversa.**

TERGIVERSÁȚIE s. f. Tergiversare. *Se jăluiește sultanului de tergiversațiunile lui Fuad, tratîndu-l de om de rea credință și de mincinos.* GHICA, s. 367, cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

— Pl.: *tergiversații.* — Și: **tergiversațiúne** s. f.

— Din fr. **tergiversation.**

TERGIVERSAȚIÚNE s. f. v. **tergiversație.**

TERGIVERZÁRE s. f. v. **tergiversare.**

TERH s. n. (Prin Mold.) **1.** (Într-un document slavon din 1407) Sarcină, greutate. Cf. CL 1971, 233, 236.

2. (Rar; în forma *tearh)* Legătură, boccea; pungă. [Nu purta] *pe sub antereu coșcogeamite tearh chioșcă de plocoane vlădicești.* ap. TDRG, cf. DR. IV, 783.

— Și: **teárh** s. n.

— Din v. magh. **terh.**

TERHÁT s. n. v. **tărhat.**

TERHĂLĂU s. m. (Prin nord-vestul Olt.) Om care lucrează și pentru alții, căruia îi revin treburile grele. Cf. PAȘCA, GL. *Mai faceți și voi careva, că nu-s eu terhălăul vostru.* id. ib.

— Pl.: *terhălăi.*

— Din magh. **terhelő.**

TERHÉC s. m. v. **terheci.**

TERHÉCI s. m. **1.** (Regional) Armăsar bătrîn. *Se auzeau sforăiturile terhecilor, cari miroseau de departe, iar herghelia... se aduna buluc.* CHIRIȚESCU, GR. 87. *Cîte un terheci mai îndrăzneț... dădea buzna în unde și se adăpa.* id. ib. 88, cf. 255.

2. (Prin Bucov.; în forma *terhec)* „Vițel cu capul mare; viței care nu crește". Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *terheci.* — Și: **terhéc** s. m.

— Etimologia necunoscută.

TERHELÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.) A împovăra, a îngreuna (pe cineva); p. e x t. a obosi. Cf. MÎNDRESCU, UNG. 107, VAIDA, TEAHA, C. N. 272.

— Prez. ind.: *terhelesc.* — Și: **tarhalí** vb. IV. TEAHA, C. N. 272.

— Din magh. **terhel.**

TERHÉT s. n. v. **tărhat.**

TERHÉTI s. n. v. **tărhat.**

TERHÍTĂ s. f. v. **tarhită.**

TERHOÁICĂ s. f. (Regional) Iapă tînără, neînvățată la tras (Broșteni — Tîrgu Neamț). ALR I 1 098/554.

— Pl.: *terhoaice.*

— **Terhoi** + suf. *-că.*

TERHÓI s. m. (Prin nordul Mold.) Mînz de doi ani. Cf. ȘEZ. V, 162, ALR I 1 108/554.

— Pl.: *terhoi.* — Și: **tărhói** s. m. ALR I 1 108/554.

— Etimologia necunoscută. Cf. t e r h e c i.

TERHÚI, -IE adj. v. **tehui**[2].

TERHÚLĂ s. f. (Regional) Epitet depreciativ dat unui cal de povară (Petrova — Baia Mare). Cf. DR. V, 103, 237, SFC VI, 130.

— Pl.: *terhule.*

— Cf. t e r h e l i.

TERIÁC s. n. sg. v. **tiriac.**

TERIACHÍU, -ÍE adj. v. **tiriachiu.**

TERIÁD s. n. (Regional; în l o c. p r e p.) **În teriadul...** = în apropierea..., în vecinătatea... ALR I 336/96. *Șura să află în teriadu căsii.* ib.

— Din magh. **terjedő** „care se întinde".

TERÍBIL, -Ă adj. **1.** Care inspiră groază; groaznic, îngrozitor; (învechit) oțărîtor. *Cerul cel mai negru anunță o vijălie terribilă.* HELIADE, D. J. 30/12. *Un cataclism teribil, universal incendiu Se pare că coprinse, distruse moștenirea, Averea omenirii.* id. O. I, 387, cf. NEGULICI, LĂZĂRESCU, S. 23/21, BARASCH, M. II, 37/27. *A suferit mai multe prefaceri cauzate prin niște teribile revoluțiuni fizice ce au prăpădit toate ființele pămîntului.* ISIS (1859), 10^1/35. *Ne apropiam de teribilul an 1840, despre care se prorocea fel de fel de grozăvii.* GHICA, S. 172. *Fața lui deveni teribilă și amenințătoare.* FILIMON, O. I, 257, cf. PROT. — POP., N. D. *Se mulțumi a aplica în toată rigoarea teribila lege penală contra neplatei dărilor.* HASDEU, I. V. 46, cf. ALECSANDRI, P. III, 334, COSTINESCU. *Repede-i năvala bravilor români! Teribilă luce sabia prin mîni!* BOLINTINEANU, B. 26/10, cf. EMINESCU, O. I, 60. *Se-mbulzeau în pieptu-i teribile furtune!* MACEDONSKI, O. I, 260, cf. BARCIANU. *Îl fulgeră cu o privire teribilă.* D. ZAMFIRESCU, Î. 61, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Acolo, în coastele dealurilor, săpa de luni de zile lucrările teribilelor războaie moderne.* SADOVEANU, O. VII, 272. *Nu mai avea acele teribile arsuri și junghiuri, care îl înnebuneau.* CAMIL PETRESCU, O. I, 221. *Legenda pare o teribilă profeție împlinită.* BOGZA, C. O. 11. (Adverbial) *Se uită la el mai teribil decît Meduza la Perseu.* CĂLINESCU, B. I. 180.

2. (Familiar) Extraordinar, formidabil, grozav; (familiar) teribilos. Cf. COSTINESCU. *Ușa era îndoită, de brad uscat și bătută peste tot cu teribile cuie de fier.* EMINESCU, G. P. 128. *Un domn numai în cămașe cu niște mustăți teribile.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 190. *De ce nu renunți și tu o dată pentru mine la teribilele voastre*

afaceri? REBREANU, R. I, 175. *E teribilă vîrsta aceasta, domnilor.* C. PETRESCU, C. V. 154. *Vorbește mult, vede tot, e ironică. E teribilă.* SEBASTIAN, T. 63. *Nu i-am destăinuit nimic din teribila tulburare ce mă întorsese, literalmente, pe dos.* VOICULESCU, P. I, 302. *Amesteca o seriozitate rece, blazată, cu cele mai teribile copilării.* CĂLINESCU, E. O. I, 78. *Ca un teribil artist înconjurat de operele sale, se află Oltul în mijlocul drumului pe care și l-a rupt cu violență din munte.* BOGZA, C. O. 98. *Sabin e un teribil pisălog.* VINEA, L. I, 222. *Înfățișează... teribila încleștare a două voințe.* V. ROM. octombrie 1964, 90. ✦ (Adverbial) Tare, foarte, extrem de mult, de tare etc. *Era să-mi tai nasul... Știi ce teribil m-ai lovit?* CARAGIALE, O. II, 35. *Iar fumezi teribil.* IBRĂILEANU, A. 70. *Te-nșeli teribil.* SADOVEANU, O. IX, 129. *Stau îndelung, mănînc teribil și beau în aceeași măsură.* id. ib. 267. *La început se sperie teribil.* V. ROM. mai 1970, 25. ✧ (Legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ absolut) *Ce e frate? — Sînt teribil de grăbit.* TOPÎRCEANU, M. 26. *Eram teribil de grăbit și iată! nu mai sînt.* C. PETRESCU, A. R. 14, cf. BUL. FIL. VII—VIII, 10. *A depășit de-acum data anticipației, păstrîndu-se teribil de actuală.* T mai 1964, 100. *E teribil de slab.* ib. august 1964, 60. *Timpul trecea iar teribil de repede.* V. ROM. aprilie 1970, 70. *A sunat la o oră teribil de matinală.* ib. iulie 1970, 4.

— Scris și: *terribil.* — Pl.: *teribili, -e.* — Și: (învechit) **teribile** adj. invar. ARISTIA, PLUT. (scris *terribile* id. ib.).

— Din fr. **terrible,** lat. **terribilis,** it. **terribile.**

TERÍBILE adj. invar. v. **teribil.**

TERIBILÍSM s.n. Atitudine, comportare, vorbă, faptă care șochează, care iese din comun. *Realitatea m-a convins că nu e nicidecum necesar tinerilor actori teribilismul.* GL 1961, nr. 1, 7/6. *În această căutare își fac apariția teribilisme regizorale.* T septembrie 1962, 75. *Adolescentul nu mai are „teribilisme", este matur în observațiile și judecățile lui.* V. ROM. ianuarie 1966, 177, cf. DN², DEX.

— Pl.: *teribilisme.*

— **Teribil** + suf. *-ism.*

TERIBILÍST s. m. (Și adjectival) (Persoană) care își dă multă importanță, care vrea să pară teribilă **(2).** Cf. IORDAN, L.R.A. 183, 184, DN², DEX.

— Pl.: *teribiliști.*

— **Teribil** + suf. *-ist.*

TERIBILITÁTE s. f. Însușirea de a fi teribil **(2);** (la pl.) manifestări, vorbe de om teribil, t e r i b i l i s m e. Cf. IORDAN, L.R.A. 185. *Cu tot aerul de indiferență și teribilitate glumeață, Jim era în fond sincer.* CĂLINESCU, C. N. 185, cf. DN², DEX.

— Pl.: *teribilități.*

— **Teribil** + suf. *-itate.* Cf. it. t e r r i b i l i t à.

TERIBILÓS, -OÁSĂ adj. (Familiar) Teribil **(2),** grozav. UDRESCU, GL.

— Pl.: *teribiloși, -oase.*

— **Teribil** + suf. *-os.*

TERIBOÁNȚĂ s. f. v. **tărăboanță¹.**

TERÍCI s. n. Pămînt format din amestec de humus cu substanțe minerale. DS.

— Din it. **tericio.**

TERÍCOL, -Ă adj. (Despre animale) Care trăiește pe pămînt. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tericoli, -e.*

— Din fr. **tericole.**

TERIE s. f. (Regional) Anomalie a ochilor unor cai constînd în faptul că nu sînt de aceeași culoare. Com. din MOȘNA — CRAIOVA. *Calul cu 2 ochi diferiți se numește cal cu terie.* ib.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

TERIÉR s. m. Numele unei rase de cîini de statură mică, folosiți la vînarea animalelor care trăiesc în vizuini; cîine din această rasă. V. f o x t e r i e r. Cf. ALEXI, W., ENC. VET. 714, DL, DM, M. D. ENC.

— Pronunțat: *-ri-er.* — Scris și: *terrier.* ENC. VET. 714. — Pl.: *terieri.*

— Din fr. **terrier.**

TERIFIÁ vb. I. T r a n z. (Franțuzism rar) A îngrozi, a înspăimînta. Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: *terifiez.*

— Din fr. **terrifier.**

TERIFIÁNT, -Ă adj. (Livresc) Înspăimîntător; (livresc) terific. *Mi-am dat seama că, pe lîngă reeditarea scenei terifiante..., ar mai fi trebuit să înfrunt și mirarea voastră.* TEODOREANU, M. II, 520. *Creînd mereu, cu procedee dintre cele mai diverse, alte viziuni terifiante.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/5. *Fantasticul nu e niciodată terifiant.* V. ROM. octombrie 1970, 71. ✧ (Substantivat) *Tendința de a picta terifiantul.* IST. LIT. ROM. II, 367.

— Pronunțat: *-fi-ant.* — Pl.: *terifianți, -te.*

— Din fr. **terrifiant.**

TERIFIÁT, -Ă adj. (Livresc) Îngrozit, înfricoșat. Cf. ALEXI, W. [O omoară] *dar află terifiat că ea îi era mamă.* V. ROM. ianuarie 1965, 106.

— Pl.: *terifiați, -te.*

— V. **terifia.** Cf. fr. t e r r i f i é.

TERÍFIC, -Ă adj. (Livresc) Terifiant. *Rezultatul este o reprezentație terifică, nu lipsită de artă în sensul tehnic.* CĂLINESCU, C. O. 150, cf. id. I. 15. *Refugiul în planurile visului grandios sau terific era însă o formă de refuz, de respingere a unei condiții ostile omului și viselor sale.* V. ROM. ianuarie 1963, 112.

— Pl.: *terifici, -ce.*

— Din fr. **terrifique,** it. **terrifico.**

TERIGÉN, -Ă adj. (Despre depozite marine) Care este format din materiale de eroziune aduse de pe uscat. V. c l a s t i c, d e t r i t i c. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *terigeni, -e.*

— Din fr. **terrigène.**

TERILÉN s. n. v. **terilenă.**

TERILÉNĂ s. f. Una dintre denumirile comerciale ale fibrei sintetice de poliester. Cf. LTR², SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849, DN², M. D. ENC., DEX.

— Și: **terilén** s. n. DN², M. D. ENC.

— Din fr. **térylène,** engl. **terylene.**

TERIPLÍC s. n. v. **tiriplic.**

TERÍST s. m. Soldat în termen care, în baza absolvirii unei școli civile de un anumit grad, beneficiază de o anumită reducere a serviciului militar; (astăzi rar) teterist.

— Pl.: *teriști.*

— **T.r.** (inițialele denumirii „[militar cu] termen redus") + suf. *-ist.*

TERITÓR s. n. v. **teritoriu.**

TERITORIÁL, -Ă adj. Care cuprinde un anumit teritoriu, care aparține unui teritoriu; privitor la un teritoriu. Cf. I. GOLESCU, C., CR (1830), 101 ¹/53, NEGULICI. *Nimene nu poate ave prepus asupra Franției că ea are vreun interes teritorial în Orient.* ROM. LIT. 280²/7, cf. POLIZU. *Această proprietate teritorială a noastră este mărginită, este supusă la legi.* KOGĂLNI-

CEANU, S. A. 139, cf. PROT. — POP., N. D. *Valea Hațegului... completează... profilul teritorial al Munteniei pînă la 1400.* HASDEU, I. C. I, 32. *Averea teritorială a clasei aristocratice scade.* MAIORESCU, D. I, 433. *La mazilire s-a găsit stăpîn peste cea mai însemnată avere teritorială din țară.* CONV. LIT. XI, 19, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., BO 1963, 51. *Congresul al III-lea al P.C.R. (1924) a hotărît construirea organizațiilor de partid în conformitate cu principiul teritorial și al locului de producție.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 40. *Venirea acestora* [a slavilor] *a avut ca rezultat o transformare rapidă a obștilor gentilice ale noilor veniți în obști teritoriale.* PANAITESCU, O. Ț. 23. *Exercitarea suveranității de stat asupra teritoriului poartă denumirea de supremație teritorială.* MDD 298. ◇ *Ape teritoriale* sau *mare teritorială* = porțiunea de mare sau de ocean de-a lungul coastelor unui stat, supusă suveranității acestuia și formînd o parte integrantă a teritoriului său. *Legea penală română se aplică și infracțiunilor săvîrșite... în cuprinsul apelor sau mării teritoriale.* COD. PEN. R.P.R. 29, cf. DL, DM, M. D. ENC. 47. (Fig.) *În astfel de împrejurări, omul ori fuge îndărăt spre porturile dragostelor apuse, ori cutreieră zănatec ape teritoriale străine.* BENIUC, M. C. I, 137. ◆ Care stăpînește un teritoriu, care este suveranul unui teritoriu. *Aristocrația teritorială.* POVAȚ. 301/10. *Pacea de la Augsburg consacra victoria celor două forțe de opoziție, care ruinaseră planurile de unificare ale imperiului: protestantismul și particularismul principilor teritoriali.* OȚETEA, R. 175. ◆ (Învechit; despre armată sau unități militare) Care este destinat apărării unui teritoriu în caz de război. *Ordin de zi pe toată Divizia a 2-a teritorială militară* (a. 1866). URICARIUL, VII, 239. *Armata teritorială poate să înlocuiască cu mari avantaje armata permanentă.* ALECSANDRI, S. 90, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Oamenii armatei teritoriale ... erau numai din cînd în cînd convocați la instrucție, concentrări și gărzi.* SADOVEANU, E. 7. ◆ (Substantivat, m; rar) Soldat care făcea parte dintr-o armată teritorială. Cf. SCRIBAN, D.

— Scris și: (după fr.) *territorial.* — Pronunțat: *-ri-al.* — Pl.: *teritoriali, -e.*

— Din fr. **territorial.**

TERITORIALITÁTE s. f. Condiția de a face parte din teritoriul unui stat. SCRIBAN, D., DN[2]. ◇ (Jur.) *Teritorialitatea legilor* = principiu potrivit căruia legile unui stat se aplică, cu unele excepții, tuturor persoanelor aflate pe teritoriul său sau infracțiunilor săvîrșite pe acest teritoriu. DEX.

— Pronunțat: *-ri-a-.*

— Din fr. **territorialité.**

TERITORIALIZÁRE s. f. Faptul de a se stabili pe un anumit teritoriu. *Asistența medicală se acordă populației pe baza teritorializării.* BO 1951, 372. *Nu putem stabili o dată anumită pentru teritorializarea ginților.* PANAITESCU, O. Ț. 10. *Se poate stabili începutul epocii de trecere a obștii de la faza gentilică la teritorializare.* id. ib. 18.

— De la **teritorial.**

TERITORIALIZÁT, -Ă adj. Stabilit pe un anumit teritoriu, legat de un anumit teritoriu. V. l o c a l i z a t. *Continuitatea poporului român în Dacia, ca popor așezat, teritorializat, permanent legat de pămînt.* PANAITESCU, O. Ț. 20. *Văd în obștea țărănească o formă rămășiță teritorializată a vechii organizații gentilice.* id. ib. 267.

— Pl.: *teritorializați, -te.*

— De la **teritorial.**

TERITÓRIU s. n. Parte din suprafața pămîntului, alcătuită din uscat, apele interioare, marea teritorială și spațiul aerian, cuprinsă între granițele unui stat și supusă suveranității acestuia; (sens curent) întindere de pămînt (delimitată) pe care se exercită o anumită autoritate, suprafață, (învechit) o l a t. Cf. ÎNVĂȚĂTURĂ, 114/5, DRLU, RUS, I. III, 270/30, NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., COSTINESCU. *Turcia... viola toate tractatele..., cedînd puterii învingătoare jumătate din teritoriul Moldovei.* NEGRUZZI, S. I, 331, cf. POLIZU. *Nu admite nici un schimb de teritoriu.* MAIORESCU, D. II, 57, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Întemeierea statului muntean... înseamnă... o siguranță mai deplină pe un teritoriu mai întins.* BUL. COM. IST. V, 29, cf. GOLOGAN, C. R. 126. *Știu că Scarlat are un rînd de case și o moșioară în teritoriul ocupat.* C. PETRESCU, Î. II, 68. *Au gospodărit, între alte insule, și marea Sumatră, teritoriu de zece ori mai întins decît Olanda.* SADOVEANU, O. IX, 265, cf. SCRIBAN, D. *O forfotă imensă izbucnise în teritoriul fabricii.* ARGHEZI, S. XI, 74. *Urmează cercetarea istorică a romanizării în regiunea balcano-dunăreană... în momentul cuceririi acestor teritorii de către romani.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/2. *Pe teritoriul țării noastre s-au găsit săbii de bronz.* H. DAICOVICIU, D. 11, cf. ALRM SN I h 1/192. ◇ Fig. *Știam că nu e voie să intru, dar nu era prima dată cînd încălcam acest teritoriu sacru.* V. ROM. iulie 1970, 4. ◆ Fig. Sferă de activitate; domeniu. *Teritorii de preocupare omenească.* ap. IORDAN, L.R.A. 483. *G. Călinescu semnalizează teritorii necunoscute romanului românesc și le explorează apoi magistral.* V. ROM. octombrie 1964, 82.

— Pl.: *teritorii.* — Și: (popular) **teritór** s. n. BUL. FIL. VI, 58.

— Din lat. **territorium,** fr. **territoire.**

TERIZÍE s. f. v. **terezie.**

TERÎNBLEH s. n. sg. (Învechit, rar) Un fel de tinichea. *1 cutia de terînbleh* (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 68.

— Accentul necunoscut.

— Din germ. **Ternblech.**

TERLÍC s. m. v. **tîrlic.**

TERMÁL, -Ă adj. (Despre apă) Cu temperatura mai ridicată decît cea medie din luna cea mai călduroasă a unei regiuni. *Apoi ele sînt lucrătoare asupra sănătății acelor carii o beu și să numesc băi sau ape minerale, iar fiind calde să numesc ape termale.* AR (1832), 291 [2]/48, cf. GUSTI, G. V. 117, DESCR. APE, 82/15. *Aceste ape termale (fierbinți) ies din pămînt.* BARASCH, I. N. 33/13, cf. COSTINESCU, CADE, SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 178. *Aragonitul... ia naștere prin depunere din ape termale, din cochilii sau din tufuri calcaroase.* GEOLOGIA, 15. ◆ (Despre izvoare de ape minerale) Care izvorăște cald din pămînt. *Sînt însă ape care vin încălzite din adîncimea pămîntului... Astfel de izvoare numite termale n-au nici o legătură cu clima ținutului.* MEHEDINȚI, G. F. 92. ◆ P. e x t. Care are izvoare calde de apă minerală; cu apă caldă, utilizată în scopuri terapeutice. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *După cît își amintește autorul, era vorba de cercetarea unor băi termale.* V. ROM. octombrie 1955, 158, cf. M. D. ENC. ◆ (Rar; în sintagma) *Ecuator termal* = ecuator termic, v. t e r m i c. *Restul configurațiunei ecuatorului termal nu este bine cunoscut.* DRĂGHICEANU, C. 110.

— Pl.: *termali, -e.*

— Din fr. **thermal.**

TÉRME s. f. pl. Băi publice la romani. *Făcut-au în Rîm și feredeia de ape calde, care să chiamă therme.* N. COSTIN, L. 152, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Ruinele templelor, amfiteatrelor, basilicelor, thermelor, mozaicurilor ne evocă splendoarea vechei cetăți.* LOVINESCU, C. IV, 53. *Interiorul marmorean al unor terme simplificate.* CĂLINESCU, C. N. 77. *La Histria se dezgroapă terme de mozaic și inscripții pe marmură.* SADOVEANU, O. XVI, 8. ◆ Izvoare termale.

Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M. 178.
— Scris și: *therme.*
— Din lat. **thermae,** fr. **thermes.**

TERMEGEÁC s. n. (sg.) (Prin nord-vestul Munt.) Mocirlă. LEXIC REG. II, 17.
— Etimologia necunoscută. Cf. t î r m o c e a l ă.

TERMELEC subst. (Regional) **1.** Ghem. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. Epitet depreciativ pentru un om prost. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Cf. t e r m e n e c.

TÉRMEN s. n., s. m. **I.** S. n. **1.** Limită (în spațiu sau în timp); sfîrșit. Cf. MOLNAR, D. 48/3. *Pusu-s-a un termin pe care nu-l va trece.* HELIADE, O. I, 209. *Această mișcare de perfecție avea-va oare un termin?* BĂLCESCU, M. V. 3, cf. POLIZU. *Toate aceste mizerii... se par a nu mai avea termen.* GHICA, A. 766, cf. COSTINESCU. *N-au avut... răbdarea să-și aștepte termenul obștesc al vieții.* MINULESCU, VERS. 105, cf. SCRIBAN, D. *Termenul evoluției a fost atins, cînd sufletul femeii iubite a fost identificat... cu virtuțile cardinale înseși.* OȚETEA, R. 193. *Străbat așa de ani treizeci aproape... Și nicăieri nu-i margine, nu-i termen.* BENIUC, C. P. 13. ◇ E x p r. **A pune** (sau **a da**) **termen** (unui lucru, unei situații) = a face să înceteze, a termina, a pune capăt. *Mă îndreptai către catedrală cu scop a mă arunca din vîrful turnului ei pe paveaua de piatră și a da un termen suferințelor mele.* FILIMON, O. I, 328. *Astfel se puse termen acestor conversații ce ajungeau să fie interesante.* BOLINTINEANU, O. 273.

2. Dată fixă la care, potrivit unei învoieli, unei decizii sau unei dispoziții prealabile, se execută o obligație (bănească) sau se realizează ceva; scadență, soroc. *Fiiștecare să să sccotească bine pîn la numitul termin* (a. 1776). IORGA, S. D. XII, 93. *Au ieșit din Țarigrad cu inimă aprinsă și împietrită asupra varvarilor, nepuindu-și alt termin de întturnat, fără numai cînd va isprăvi toate pentru care mergea.* ȘINCAI, HR. I, 227/25, cf. LB. *Îi mai dădu termin de a mărturisi.* ASACHI, S. L. II, 66, cf. STAMATI, D. *Pînă la terminul anumit are să trimită fiecare concurinte manuscriptul.* FM (1862), 1/1, cf. COSTINESCU, DDRF, CAT. MAN. I, 15, TDRG. *Termenul licitației îl vom fixa atunci.* REBREANU, I. 242. *Aminam mereu spovedania,... fixîndu-mi ca de obicei un termen ultim.* BRĂESCU, A. 126, cf. SCRIBAN, D. *Respectarea strictă a termenelor de începere a recoltării.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 794. *Nu uitați că tunelul va fi gata înainte de termen.* T iulie 1964, 37. *Iar trei zile de-mi trecea, Termenul că se-mplinea.* TEODORESCU, P. P. 671, cf. ȘEZ. III, 88. ◇ L o c. a d v. **În** (sau **la**) **termen** = la data fixată, prevăzută. *Înțelegea că a dat zece și la termen va primi doisprezece.* BUL. COM. IST. II, 17. *Numai de s-ar ține croitoreasa de cuvînt, să fie rochia gata în termen.* C. PETRESCU, Î. II, 213. *Repararea... și curățirea încăperilor au fost făcute în termen.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Am timp să scriu articolul și să-l trimit în termen la revistă.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/6. ✦ P. e x t. Sumă care trebuie achitată la o anumită dată. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.

3. Interval de timp stabilit dinainte, în limita căruia trebuie să se înfăptuiască sau să se întîmple ceva. *Egumenii nu vor fi slobozi să imposesieze moșiile mănăstirilor decît numai pe termin de un an* (a. 1855). URICARIUL, IV, 434/7. *Mai dă-ne un mic termen de zece mii de ani.* ALEXANDRESCU, O. I, 270. *Poți să mă înlesnești cu 60 franci pe termen de vreo patruzeci de zile?* CARAGIALE, O. VII, 569. *Cu toate acestea, judecătorii pot... să acorde mici termene pentru plată.* HAMANGIU, C. C. 262, cf. BARCIANU. *Pînă în ultima zi a termenului legal de o lună, să depună restul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 49. *Prind viață cifrele stabilite în planurile pe termen lung pentru dezvoltarea economiei naționale.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 372. *Într-un rînd mi-a cerut un termen de șase luni pentru ca să „aranjeze situația".* VINEA, L. II, 185. *I-a dat termen... trei zile să ducă dovezi că nu-i vinovat.* VORNIC, P. 174. *Stabilirea termenelor de garanție a unor produse.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 928. *Fac armata la jandarmi, Cu termenu de trei ani.* FOLC. MOLD. II, 149. *Termen redus* v. r e d u s. *Soldat în termen* = soldat care execută serviciul militar. *Șoferii, soldați în termen, se încriminau reciproc.* BRĂESCU, V. 59. *Regimentele trecură în Ardeal cu efective alcătuite... din soldați în termen.* PAS, Z. IV, 50. (Eliptic) *De ce nu te-au făcut sergent, tată, cînd ai fost în termen?* STANCU, D. 214.

II. S. m. **1.** Cuvînt, vorbă; expresie. *Ceia ce zidesc, zidesc fără de materie, lipsiți fiind și d-un dicsioner, dc unde să putem ideile și zicerile noastre prin termeni hotărîți să le arătăm.* MUMULEANU, în BV III, 471. *Fieștecare meșteșug și știință își are numirile și termenii săi.* HELIADE, O. II, 197. *Științele și meșteșugurile se vor introduce toate între noi dimpreună cu termenii lor.* CR (1832), 341²/27. *Sînt silit să întrebuințez termeni de știință, ce ar supăra delicatețea estetică.* BOLINTINEANU, O. 288. *Terminul fără îndoială este parlamentar.* MAIORESCU, D. II, 146, cf. MACEDONSKI, O. I, 169, DDRF. *Terminul de domn în înțeles de principe.* XENOPOL, I. R. II, 42, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vorbea mai fluent, cu termini mai selecți.* AGÎRBICEANU, A. 210. *Credem... că titlul de spătar e un termen românesc.* BUL. COM. IST. V, 126, cf. D. GUSTI, P. A. 115, SCRIBAN, D. *O extindere a termenului, care ajunge... a desemna nu numai puterea însuflețitoare, dar poate și calitatea distinctivă.* VIANU, P. 9. *Sînt nevoită să vorbesc în termeni militari.* VINEA, L. I, 170. *Pe la 1780 avem o pătrundere de termeni filozofici noi.* CONTRIBUȚII, I, 173. *„Provincia" a încetat să mai fie un termen de pejorație.* T august 1964, 15. *Dispepsie, termen relativ învechit, indicînd o suferință digestivă funcțională.* ABC SĂN. 133. ◇ *Termen tehnic* v. t e h n i c. ✦ (La pl.) Ansamblu de cuvinte sau expresii alese pentru a comunica ceva; fel de a se exprima. *Bazîndu-se pe terminii din instrucțiunea cancelariei.* FM (1861), 137. *Se vorbește de el în lucrare... în termini cari exclud această ipoteză.* IORGA, L. II, 585. *Ipsilanti a scris baronului Strogonof, ambasadorul Rusiei la Constantinopol, aproape în aceiași termeni ca și țarului.* OȚETEA, T. V. 182. *Eminescu... a făcut în termeni violenți procesul generației sale.* V. ROM. ianuarie 1965, 99. ✦ E x p r. **A-și măsura termenii** = a vorbi alegîndu-și cuvintele cu prudență, pentru a nu supăra pe cineva. Cf. COSTINESCU. **A vorbi** (de cineva) **în termeni buni** (sau **răi**) = a vorbi pe cineva de bine (sau de rău). CADE. **A fi în termeni buni** (sau **răi**) (cu cineva) = a fi în relații bune (sau rele) cu cineva. DL, DM. ✦ Condiție, clauză într-un tratat, într-un acord. CADE. *Termenii contractului* id. ib.

2. (Mat.; în sintagmele) *Termenii unui polinom* = fiecare din monoamele unui polinom. *Părțile... ce intră... în compunerea polinomului se numesc termini.* CULIANU, A. 4, cf. M. D. ENC. *Termeni asemenea* = monoame care au aceeași parte literală. *Termini asemenea sau omogeni.* POENARU, E. A. 7/6, cf. M. D. ENC. *Termen liber* = termenul unui polinom care nu conține necunoscute. ib. *Termen al unei fracții* = numărătorul sau numitorul unei fracții. *Aceste două numere să cheamă și două termine ale fracțiii.* ASACHI, E. I, 69. *Este lesne a cunoaște că îndoind amîndoi terminii unei fracții, prețul său rămîne același.* G. POP, E. 66/8. *Termenii unei progresii* = fiecare dintre cantitățile care formează o progresie. *3 va fi cel întîi termin a progresiei și 13 cel de pe urmă.* ASACHI, M. 96/6. *Termenii unui raport* = fiecare dintre numerele care pun în evidență rezultatul comparării a două mărimi. *Cantitățile cari compun un raport se numesc terminii raportului.* CLIMESCU, A. 188.

3. (Logică) Element primar de structură, indivizibil, al unui enunț sau sistem logic. *Orice silogism cuprinde trei noțiuni fundamentale (termini).* MAIORESCU, L. 64. *Silogismul trebuie să aibă trei termini.* id. ib. 76, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC. ◇ *Termen major* v. major. *Termen minor* v. minor. *Termen mediu* v. mediu.

4. Element în relație cu un altul (sau altele). *Cele 7 culori care formează curcubeul... formează un fel de gamă luminoasă cu termenii extremi în octavă.* ENC. TEHN. I, 99. ◇ *Termen de comparație* v. comparație.

— Pl.: (n.) *termene* și (m.) *termeni.* — Și: **término** s. n., s. m., (învechit) **tărmin** s. n.
— Din lat. **terminus, termen,** fr. **terme.**

TERMENÁ vb. I v. **termina.**

TERMENÉC subst. (Prin nordul Munt.) Bucată de lemn în care e înfipt un cîrlig, servind la împletitul sforilor cu care se leagă obielele. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.: ?
— Cf. termelec.

TERMENTÍN s. n. v. **terebentină.**

TÉRMIC, -Ă adj. Privitor la căldură sau la temperatură, de căldură; care produce (sau se produce prin) căldură. *Ca să avem o idee și mai lămurită de importanța acestor linii termice, să dăm aici un exemplu.* BARASCH, M. II, 150/16. *Conductibilitatea termică a aluminiului este aproape de trei ori mai mare decît cea a fierului.* IOANOVICI, TEHN. 177. *În alcătuirea acestor mușuroaie, termitele ecuatoriale dau dovadă de atîtea cunoștințe tehnice, arhitecturale și chiar thermice.* SIMIONESCU, F. R. 258. *Amestecînd soluții de săruri, nu are loc nici un efect termic, dacă nu se produc precipitări.* MACAROVICI, CH. 135. *Percepțiile termice sau olfactive.* VIANU, P. 124. *Va suporta... și senzația termică dezagreabilă.* RALEA, S. T. II, 160. *O mașină termică are, prin definiție, rolul să transporte căldura de la o temperatură mai înaltă la alta mai joasă.* CIȘMAN, FIZ. I, 520, cf. GEOLOGIA, 50. *Tratamentul termic se aplică în afecțiuni ale sistemului nervos.* ABC SĂN. 353. ◇ *Centrală termică* = termocentrală. Cf. DL, DM, M. D. ENC. 168. *Radiație termică* = radiație de natură electromagnetică pe care o emit toate corpurile a căror temperatură este superioară lui zero absolut. M. D. ENC. *Disociație termică* = disociație provocată de încălzire. ib. 296. *Conductibilitate termică* = proprietate a unor corpuri de a fi străbătute de un flux de căldură sub acțiunea unei diferențe de temperatură. ib. 219. *Ecuator termic* = linie sinuoasă care unește punctele de pe glob cu cea mai mare temperatură medie anuală și care nu coincide peste tot cu ecuatorul terestru. ib. 319.
— Scris și: (după fr.) *thermic.* — Pl.: *termici, -ce.*
— Din fr. **thermique.**

TERMIDÓR s. m. sg. Numele lunii a unsprezecea a calendarului republican francez, care corespunde intervalului de la 19 sau 20 iulie pînă la 17 sau 18 august. Cf. COSTINESCU, CADE, DEX.
— Din fr. **thermidor.**

TERMIDORIÁN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. (La pl.) Nume dat participanților la lovitura de stat din Franța de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794) care a răsturnat dictatura iacobină. Cf. SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC.

2. Adj. Care se referă la evenimentele de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794). Cf. SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-ri-an.* — Pl.: *termidorieni, -e.*
— Din fr. **thermidorien.**

TERMÍE s. f. (Fiz.) Unitate de măsură a cantității de căldură, egală cu căldura produsă prin transformarea în energie termică a unei unități de lucru mecanic. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *termii.*
— Din fr. **thermie.**

TERMIFICÁ vb. I. Tranz. A alimenta o întreprindere industrială, un grup de clădiri etc. cu căldură produsă într-o instalație centrală și distribuită printr-o rețea de conducte. DEX.
— Prez. ind.: *termífic.* — Și: **termoficá** vb. I. DN³.
— Din fr. **thermifier.**

TERMIFICÁRE s. f. Acțiunea de a termifica și rezultatul ei; termoficare. Cf. LTR², M. D. ENC.
— Pl.: *termificări.*
— V. **termifica.**

TÉRMIN s. n., s. m. v. **termen.**

TERMINÁ vb. I. Tranz. și refl. A duce (sau a ajunge) la capăt, a (se) sfîrși, a (se) isprăvi; a pune (sau a ajunge) la capăt, a (se) încheia. Cf. DRLU. *Șir de case cu două rînduri, ce începeau din ulița Mogoșoaiei și se terminau dinaintea caselor generalului Herăscu.* FILIMON, O. I, 108, cf. PROT. — POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 214. *Juni... ce-și terminase studiile în străinătate.* NEGRUZZI, S. I, 334. *Vînătoarea e terminată.* ODOBESCU, S. III, 74, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Dar ce anume a fost și cum s-a terminat povestea, nu mai știa.* C. PETRESCU, C. V. 106. *Dar, te rog, termină-ți povestea.* VINEA, L. I, 30. *Mi-am terminat studiile la Cluj.* H. LOVINESCU, T. 331. *Îmi cam terminasem treburile p-aici pe lîngă casă.* PREDA, Î. 79. *Cîntecul se termină în urale.* T iunie 1964, 8. *Cînd a terminat de spus ce-i stătea pe inimă,... s-a uitat împrejur.* V. ROM. ianuarie 1966, 52. *A terminat studii superioare de drept.* ib. aprilie 1971, 31, cf. ALR I 1 382/584, 695, 725, 727, 730, 735, 740, 808, 825, 846, 860, 890, 896, ib. 1 583/803, ib. 1 595/960, ALR SN I h 32, UDRESCU, GL. *S-a termena nunta.* O. BÎRLEA, A. P. I, 565. ◇ Expr. (Refl.) **A se termina cu cineva,** se spune despre cineva care nu mai are nici o șansă de scăpare. *Acum s-a terminat și cu boierii.* H. LOVINESCU, T. 211. ◇ Intranz. *Mă scoate din sărite. Într-o zi o să terminăm cu un scandal.* SEBASTIAN, T. 76. *Ai să terminezi și dumneata odată, cu voia lui Dumnezeu.* CĂLINESCU, C. O. 34. *Mi-au zis că nu mai trebuie să stau pe gînduri, să termin cu melodrama.* V. ROM. noiembrie 1964, 8. (Expr.) **A termina cu cineva** = a rupe relațiile, a nu mai sta de vorbă cu cineva. *Încă un vers dacă mai spui, încă un autor dacă mai citezi, am terminat cu dumneata.* SEBASTIAN, T. 65. ✦ Refl. A avea o terminație, a se sfîrși cu... Cf. SCRIBAN, D. *Cuvîntul „masă" se termină cu o vocală.* DL, cf. DM, M. D. ENC.
— Prez. ind.: *término* (accentuat și *termín* DL, DM) și (învechit și regional) *terminez* (DRLU, GRAIUL, I, 191). — Și: (formă coruptă) **termená** vb. I.
— Din fr. **terminer,** lat. **terminare.**

TERMINÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care se poate termina. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *terminabili, -e.*
— **Termina** + suf. *-abil.*

TERMINÁL, -Ă adj. Care se află la extremitate, la capăt, la vîrf. Cf. I. GOLESCU, C., CUCIURAN, P. 15, CAIET, 80ᵛ/4, COSTINESCU. *Foliolele terminale.* GRECESCU, FL. 25, cf. CADE, SCRIBAN, D., IONESCU-MUSCEL, ȚES. 121. [Fibrele musculare] *ale porțiunii terminale a intestinului gros pot fi... ipertrofiate.* PARHON, B. 19. *Aripile de la prima pereche au jumătatea bazală scorțoasă, ca și la cărăbuș, iar jumătatea terminală, membranoasă.* ZOOLOGIA, 77. ✦ Care marchează sfîrșitul, încheierea, care se află la urmă; final. *Ideea și stilul — iată punc-*

tul de plecare și punctul terminal al celor mai mulți romancieri francezi de astăzi. IBRĂILEANU, S. L. 99.

— Pl.: *terminali, -e.*

— Din fr. **terminal,** lat. **terminalis.**

TERMINÁRE s. f. **1.** Faptul de a (s e) t e r m i n a; isprăvire, sfîrșire. Cf. POLIZU. *Se otărăște terminarea cu desăvîrșire a orice fel de reparațiune.* FM (1862), 17/1, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *După terminarea mîncării se vînturară toate noutățile din sat.* AGÎRBICEANU, S. 147. *Perfectul compus,... tinde să ia pretutindeni locul celui simplu și să indice... orice acțiune săvîrșită și terminată în trecut, indiferent dacă momentul terminării este apropiat sau depărtat de prezent.* IORDAN, STIL. 151. *Promoția lor sărbătorise treizeci de ani de la terminarea liceului.* V. ROM. iulie 1954, 24. *Trecuse un an de la terminarea războiului.* CONTEMP. 1971, nr. 1 298, 6/2, cf. ALR I 299/846, 980.

2. (Lingv.; rar) Terminație **(1).** *Terminările în -iune.* MACEDONSKI, O. IV, 30.

— Pl.: *terminări.*

— V. **termina.**

TERMINÁT[1] s. n. Terminare **(1).** DL, DM. ◇ E x p r. **Pe terminate** = aproape de a se termina, pe sfîrșite. *Secerișul grîului e pe terminate.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 397. *Cucuruzul îmi era pe terminate.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 275. *În prezent sînt pe terminate lucrările de construcție și finisare a școlilor.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 863.

— V. **termina.**

TERMINÁT[2]**, -Ă** adj. Care se termină; sfîrșit. Cf. DRLU, NAUM, IST. ART. 102. *Mîinile — cu degetele osoase, gălbejite și terminate în chip de arpagic — zăceau împreunate pe pîntec.* VINEA, L. I, 33. *Între lungile șnururi de mătase, terminate cu ciucuri imenși, se afla tronul.* BARBU, PRINC. 198.

— Pl.: *terminați, -te.*

— V. **termina.**

TERMINÁȚIE s. f. **1.** (Lingv.) Sunet sau grup de sunete care se află la sfîrșitul unui cuvînt; (rar) terminare **(2).** V. d e s i n e n ț ă, s u f i x. *Limba... avînd în sine bogăția terminațiilor.* GTN (1836), 76 [2]/31. *A căuta să le păstreze forma sau terminația* [cuvintelor]. ROM. LIT. 166[2]/11, cf. POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU. *Terminațiunile cuvintelor.* MAIORESCU, CR. I, 50. *Numele boierilor formate prin adăogarea terminațiunii -ski la numele tatălui.* BUL. COM. IST. V, 139. *Terminațiune augmentativă.* SCRIBAN, D. *Expresia formală a deosebirilor de gen este terminația substantivelor.* IORDAN, L. R. 284. *Terminația este partea de la sfîrșit a unui cuvînt, indiferent de analiza morfologică.* SG II, 7.

2. Partea terminală a unui lucru. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Calmează tusea și durerea prin scăderea sensibilității terminațiilor nervoase.* BELEA, P. A. 263.

— Pl.: *terminații.* — Și: **terminațiúne** s. f.

— Din lat. **terminatio, -onis.**

TERMINAȚIÚNE s. f. v. **terminație.**

TERMINOLÓGIC, -Ă adj. Care se referă la terminologie, de terminologie. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC.

— Pl.: *terminologici, -ce.*

— Din fr. **terminologique.**

TERMINOLOGÍE s. f. Totalitatea termenilor **(II 1)** de specialitate folosiți într-o disciplină, într-o știință, într-o ramură de activitate etc. Cf. I. GOLESCU, C. *Lăsînd la o parte toate terminologiile învățaților m-am silit a întrebuința numai vorbe înțelese.* NEGULICI, E. I, 198/27. *Vedeai o varietate spăimîntătoare în idei, în definițiuni, chiar și în terminologii.* BARIȚIU, P. A. III, 153. *Terminologia geometrică să fie pe deplin clară.* MAIORESCU, L. 33, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Editorul nu trebuie să uite că întrebuințarea unei terminologii precize e de o deosebită importanță.* BUL. COM. IST. I, 89. *Aplicarea aceasta a terminologiei politice la clasificarea curentelor lingvistice o mai găsim și aiurea.* IBRĂILEANU, SP. CR. 112, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Terminologia lor pescărească cuprinde vocabule proprii.* SADOVEANU, O. IX, 461. *Terminologia tehnică actuală este neobișnuit de bogată.* IORDAN, L. R. 76. *Ion... se roși, intimidînd terminologia directorului, care căuta o rectificare.* ARGHEZI, S. XI, 112. *Preocuparea de a reda „culoarea locală" l-a adus pe Odobescu să-și compună o terminologie culeasă din scrierile trecutului.* VIANU, M. 175. *Terminologia a fost simplificată pentru a fi cît mai accesibilă.* L. ROM. 1953, nr. 2, 16. *Terminologia filozofică dintre 1830 și 1870—1880 nu este întotdeauna cea de astăzi.* CONTRIBUȚII, I, 173, cf. V. ROM. iulie 1958, 116. *Problemele legate de obștea țărănească la români privesc în primul rînd terminologia folosită în această privință.* PANAITESCU, O. Ț. 33.

— Pl.: *terminologii.*

— Din fr. **terminologie,** germ. **Terminologie.**

TÉRMINUS s. n. Ultimul punct al unei căi de comunicație, al unui traseu de tramvai, de autobuz etc. Cf. DL, DM, DN[2]. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Cei cîțiva kilometri de la gara terminus pînă în sat i-am făcut pe jos.* VOICULESCU, P. II, 57. (Prin analogie) *Timpul de oprire a iței în punctele terminus.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 258. (F i g.) *Revoluția poetică... dusă la punctul terminus de Mallarmé.* V. ROM. decembrie 1970, 139.

— Din fr. **terminus,** lat. **terminus.**

TERMÍT[1] s. n. Amestec pulverulent de aluminiu și oxid al unui metal, care, după aprindere, arde cu degajare mare de căldură; este folosit în metalurgie, la sudură etc. *Sudura... se face cu ajutorul unui praf, numit termit.* IOANOVICI, TEHN. 168. *Termitul este un amestec de oxid de fier și aluminiu.* ORBONAȘ, MEC. 387, cf. DN[2], DER, M. D. ENC.

— Din fr. **thermite.**

TERMÍT[2] s. m. v. **termită.**

TERMÍTĂ s. f. (La pl.) Ordin de insecte tropicale dăunătoare, de dimensiuni mici, incolore și oarbe; trăiesc în mușuroaie construite pe sol sau în copaci; (la sg.) insectă din acest ordin; furnică albă *(Isoptera). Vai de orașul în care au apucat să se-ncuibe termitele!* CARAGIALE, O. VII, 232. *Termitele sînt insecte tropicale.* SIMIONESCU, F. R. 258, cf. SCRIBAN, D., BENIUC, M. C. I, 491.

— Pl.: *termite.* — Și: **termít** s. m. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. **termite,** germ. **Termite.**

TERMITIÉRĂ s. f. (Rar) Mușuroi de termite. Cf. SCRIBAN, D. *Citeodată mi se pare că mă găsesc în situația acelor războinici dintre termite care sînt puși în afara termitierei să apere zidul încă neînchis.* BENIUC, M. C. I, 491, cf. 492.

— Pronunțat: *-ti-e-.* — Pl.: *termitiere.*

— Din fr. **termitière.**

TERMO- Element de compunere cu sensul referitor la căldură, la temperatură, care servește la formarea unor substantive ca t e r m o c e n t r a l ă, a unor adjective ca t e r m o i z o l a n t. Cf. CADE, DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **thermo-.** Cf. gr. θέρμη „căldură".

TERMOCAUTÉR s. n. Cauter de platină care acționează prin căldură. Cf. BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 241. *Ca mijloace fizice pentru distrugerea țesuturilor ne servim de căldură prin termo-cauter.* A. POP, CHIRURG. 460, cf. DN[2], DER, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ca-u-.* — Scris și: *termo-cauter, thermo-cauter* (NICA, L. VAM. 241). — Pl.: *termocautere.*

— Din fr. **thermocautère.**

TERMOCENTRÁLĂ s. f. Centrală în care se produce căldură și de unde aceasta este distribuită prin intermediul unui agent termic (abur, apă caldă etc.) pentru a fi utilizată în scopuri tehnologice sau la încălzitul încăperilor; centrală termică. *S-a desfășurat larg construcția de... termocentrale de însemnătate locală.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3-4, 135. *Două termocentrale, o fabrică de ciment.* H. LOVINESCU, T. 320, cf. M. D. ENC.
— Pl.: *termocentrale.*
— **Termo- + centrală.**

TERMOCHÍMIC, -Ă adj. Care aparține termochimiei, privitor la termochimie, de termochimie. *Egalitățile chimice în care sînt introduse și căldurile de reacție se numesc egalități termochimice.* MACAROVICI, CH. 132, cf. DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *termochimici, -ce.*
— Din fr. **thermochimique.**

TERMOCHIMÍE s. f. Ramură a chimiei fizice care se ocupă cu studiul efectelor termice ce însoțesc reacțiile chimice și unele procese fizico-chimice (topire, vaporizare etc.). *Termochimia studiază căldurile de reacție între cantități moleculare la volum constant și temperatură constantă.* MACAROVICI, CH. 132, cf. DN², DER, M. D. ENC., DEX.
— Scris și: *termo-chimie.* SCRIBAN, D.
— Din fr. **thermochimie.**

TERMOCINÉTICĂ s. f. Capitol al fizicii moleculare care studiază transmiterea energiei termice. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.
— **Termo- + cinetică.**

TERMOCOAGULÁRE s. f. Metodă de tratament chirurgical prin care este oprită o hemoragie cu ajutorul termocauterului. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-co-a-.*
— **Termo- + coagulare.**

TERMOCOMPRESÓR s. n. Instalație compusă dintr-un schimbător de căldură și un compresor, folosită pentru valorificarea căldurii de condensare a vaporilor secundari în procesele de rectificare, de distilare etc. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *termocompresoare.*
— Din fr. **thermocompresseur.**

TERMOCONDÚCȚIE s. f. (Fiz.) Conducție termică. M. D. ENC., DEX.
— **Termo- + conducție.**

TERMOCONVÉCȚIE s. f. (Fiz.) Mișcare de ansamblu a particulelor unui fluid datorită unei diferențe de temperatură dintre regiunile acestuia. M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **thermoconvection.**

TERMOCOPIÉRE s. f. Reproducere a unor acte sau documente folosind o hîrtie acoperită cu un strat sensibil la acțiunea căldurii. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-pi-e-.*
— **Termo- + copiere.**

TERMOCÚPLU s. n. Dispozitiv alcătuit din două conductoare de natură diferită sudate la capete și dintr-un instrument electric de măsurat, utilizat pentru măsurarea temperaturilor; termoelement. Cf. ENC. TEHN. I, 134, LTR², DER, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *termocupluri.*
— Din fr. **thermocouple.**

TERMODIFÚZIE s. f. Difuzie a moleculelor unei substanțe între două regiuni cu temperaturi diferite. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Și: **termodifuziúne** s. f. LTR², DEX.
— Din fr. **thermodiffusion.**

TERMODIFUZIÚNE s. f. v. **termodifuzie.**

TERMODINÁMIC, -Ă s. f. adj. **1.** S. f. Ramură a fizicii care studiază mișcarea termică a materiei, precum și trecerea acesteia în alte forme de mișcare. *Al doilea principiu al termodinamicii... afirmă că toate fenomenele termice se produc într-o direcție.* MARINESCU, P. A. 86. *Principiul conservării energiei... îl mai numim și primul principiu al termodinamicii.* CIȘMAN, FIZ. I, 493, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține termodinamicii **(1)**, privitor la termodinamică. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.
— Scris și: *termo-dinamică.* SCRIBAN, D. — Pl.: **(2)** *termodinamici, -ce.*
— Din fr. **thermodynamique.**

TERMOELASTICITÁTE s. f. Capitol al mecanicii corpului solid, care se ocupă cu studiul stărilor de tensiune și al deformațiilor produse sub acțiunea unui cîmp termic. M. D. ENC., DEX.
— **Termo- + elasticitate.**

TERMOELÉCTRIC, -Ă adj. Care se referă la termoelectricitate, privitor la termoelectricitate, de termoelectricitate. Cf. MARIN, F. 316/21. *Prezența razelor infraroșii o mai putem afla fie prin radiometru, fie prin pila termoelectrică.* ENC. TEHN. I, 105. ◇ *Centrală* (sau *uzină*) *termoelectrică* = ansamblu de instalații, clădiri și amenajări în care se produce energie electromagnetică prin transformarea energiei termice. *Datorită muncii avîntate a constructorilor, vor intra în curînd în funcțiune încă două centrale termoelectrice.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 860. *Prin studii speciale de geologie inginerească s-au stabilit condițiile tehnico-mecanice ale terenurilor destinate construcției marilor uzine termoelectrice.* GEOLOGIA, 5, cf. M. D. ENC. 168, DEX.
— Pl.: *termoelectrici, -ce.*
— Din fr. **thermoélectrique.**

TERMOELECTRICITÁTE s. f. **1.** Energie electrică produsă prin transformarea directă a energiei termice. *Această electricitate se cheamă termo-electricitate.* BARASCH, M. III, 94/20, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Capitol al fizicii care studiază relațiile dintre fenomenele electrice și cele termice. Cf. CADE, DN², DER, M. D. ENC., DEX.
— Scris și: *termo-electricitate.*
— Din fr. **thermoélectricité.**

TERMOELEMÉNT s. n. Termocuplu. *Între —200° și 2000° C se folosesc diferite termoelemente, la care găsesc aplicație fenomenele termoelectrice.* MARIAN — ȚIȚEICA, FIZ. II, 75.
— Pl.: *termoelemente.*
— Din fr. **termoélément.**

TERMOFICÁ vb. I. Tranz. A termifica. Cf. DN².
— Prez. ind.: *termofic.*
— **Termo- + -fica.**

TERMOFICÁRE s. f. Termificare. *Aplicarea principiului termoficării determină dezvoltarea producției de cărbuni.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 389, cf. LTR², DN², M. D. ENC.
— Pl.: *termoficări.*
— V. **termofica.**

TERMOFÍL, -Ă adj. (Despre microbi și despre unele plante) Care este prezent în ape termale. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *termofili, -e.*
— Din fr. **thermophile.**

TERMOFIXÁRE s. f. Procedeu de stabilizare a dimensiunilor, formei și culorii unor produse textile prin tratare la cald în mediu uscat. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.
— **Termo- + fixare.**

TERMOFÓR s. n. Recipient de cauciuc sau de metal, în care se pune apă caldă, sau perniță încălzită electric, care se aplică pe o regiune bolnavă a corpului în caz de crize dureroase. *Acolo unde ne stă la dispoziție curent electric, termoforul de apă poate fi înlocuit cu termoforul electric.* A. POP, CHIRURG. 803, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC.
— Pl.: *termofoare.*
— Din germ. **Termophor.**

TERMOGÉN, -Ă adj. Care produce căldură. *Cînd durerile s-au mai micșorat..., se va face zilnic cîte un ...pansament uscat cu vată termogenă.* ENC. VET. 21, cf. CADE, DN², M. D. ENC. ✦ (Substantivat, n.) Substanță care se aplică pe piele pentru a se obține, prin provocare de căldură locală, anumite efecte terapeutice. DL, cf. DM, DN².
— Pl.: *termogeni, -e.*
— Din fr. **thermogène.**

TERMOGRÁF s. n. Termometru care înregistrează grafic variațiile de temperatură ale aerului. Cf. CADE. *Se folosesc... termometre înregistratoare, care înscriu variația temperaturii printr-o curbă continuă. Ele se numesc termografe.* CIȘMAN, FIZ. I, 544, cf. DN², M. D. ENC.
— Pl.: *termografe.*
— Din fr. **thermographe.**

TERMOIZOLÁNT, -Ă adj. (Despre materiale, elemente de construcție etc.; și substantivat) Izolant împotriva căldurii; termoizolator. *E ușor de spălat și e un bun termoizolant.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849, cf. DN², FORM. CUV. I, 191, M. D. ENC.
— Pl.: *termoizolanți, -te.*
— **Termo-** + **izolant.**

TERMOIZOLÁRE s. f. Izolare termică. M. D. ENC.
— **Termo-** + **izolare.**

TERMOIZOLATÓR, -OÁRE adj. (Despre materiale, elemente de construcție etc.) Termoizolant. DN², cf. FORM. CUV. I, 191, DEX.
— Pl.: *termoizolatori, -oare.*
— **Termo-** + **izolator.**

TERMOLABÍL, -Ă adj. (Despre substanțe, materiale etc.; în opoziție cu t e r m o s t a b i l) Care este sensibil la acțiunea căldurii; care își modifică însușirile în urma variației temperaturii. Cf. MACAROVICI, CH. 639, DN², M. D. ENC.
— Pl.: *termolabili, -e.*
— Din fr. **thermolabile.**

TERMOLOGÍE s. f. (Ieșit din uz) Parte a fizicii care studiază căldura. V. t e r m o d i n a m i c ă. Cf. CADE, DN², DEX.
— Din fr. **thermologie.**

TERMOLUMINESCÉNȚĂ s. f. Lumină slabă emisă de unele substanțe în urma unei încălziri moderate, pe baza energiei dobîndite anterior printr-o excitare electrică, chimică etc. Cf. DN², M. D. ENC.
— Și: **termoluminiscénță** s. f. DEX.
— Din fr. **thermoluminescence.**

TERMOLUMINISCÉNȚĂ s. f. v. **termoluminescență.**

TERMOMÉTER s. n. v. **termometru.**

TERMOMÉTRIC, -Ă adj. Privitor la termometru sau la termometrie, de termometru sau de termometrie. Cf. PR. 22/27, CUCIURAN, D. 45/24, MARIN, F. 127/18, POLIZU, COSTINESCU, DDRF. *Preferința arătată mercurului ca substanță termometrică se atribuie mai multor calități pe care le posedă.* MARIAN — ȚIȚEICA, FIZ. I, 74. *Indici termometrici.* DL. (Glumeț) *Bătrîna ne-a căzut pe spate sub pretext că e prea cald la Paris. Închipuiește-ți ce sensibilitate termometrică.* CARAGIALE, O. IV, 381. ✧ *Scară termometrică* = scară de valori cuprinsă între două temperaturi fixe și divizată în grade, dilatarea fluidului termometric fiind liniară. Cf. DL, M.D.ENC.
— Pl.: *termometrici, -ce.*
— Din fr. **thermométrique.**

TERMOMETRÍE s. f. Ansamblul metodelor utilizate pentru determinarea temperaturii corpurilor. Cf. CADE, DN², M. D. ENC.
— Din fr. **thermométrie.**

TERMOMÉTRIO s. n. v. **termometru.**

TERMÓMETRON s. n. v. **termometru.**

TERMOMÉTRU s. n. Instrument folosit la măsurarea temperaturilor, mediilor sau corpurilor cu care vine în contact, format dintr-un tub de sticlă așezat în fața unei scări gradate, terminat cu un rezervor care conține un lichid dilatabil (mercur, alcool etc.). *Termometrio slujăște a măsura gradile căldurii.* AMFILOHIE, G. F. 31^{v}/1, cf. ÎNV. VIN. 99/10. *Dascalii... au găsit pre termometron, adecă cumpănirea căldurii, ca să poată cunoaște căldura văzduhului.* GRECEANU, Î. 149/6. *De a ști ținea măsura căldurii, putem întrebuința termometrul (măsurătoriul căldurii).* ÎNV. FRAG. 40/11. *Aceste ape fiind reci, negreșit este de trebuință să se-nălzască pînă la 28 de grade după termometru lui Romur.* CR (1829), 114²/7. *În părțile cele mai friguroase..., termometru arată 36° sub zero.* GT (1838), 31¹/47. *Țările unde arată barometru și termometru grabnice și mari schimbări nu sînt priincioase ținerei vieței.* VASICI, M. I, 130/5, cf. NEGULICI, STAMATI, D., BARASCH, M. III, 129/23, POLIZU, COSTINESCU. *Un termometru, uitat în perete, deasupra pianului, arăta 28°.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 5, cf. DDRF, PONI, F. 99, BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 240, ȘĂINEANU, D. U. *Se îndreaptă spre tablă, consultînd cu mare atenție barometrul și termometrul.* SEBASTIAN, T. 10, cf. VOICULESCU, L. 279. *Cerea termometrul și-l punea subsuoară.* ARGHEZI, S. XI, 134, cf. V. ROM. iulie 1954, 173. *Orice aparat care ne servește să măsurăm temperatura este, prin definiție, un termometru.* CIȘMAN, FIZ. I, 362. *Orice mișcare parcă adaugă o liniuță la termometrul din perete.* VINEA, L. I, 277. *Termometrul de ulei... trebuie să indice cel puțin 30°.* S iunie 1960, 69, cf. T august 1964, 69. *La luarea temperaturii în gură, termometrul este așezat sub limbă.* ABC SĂN. 159. ✧ F i g. *Un termometru caracteristic pentru șovăirile anterioare ale lui.* MAIORESCU, D. II, 58. *Sistemul nervos e oarecum termometrul sensibil al tuturor modificărilor fiziologice.* RALEA, S. T. II, 93. ✦ P. r e s t r. Coloană de lichid din acest instrument. *Barometrul arată tempestă mare; iar termometrul coboară.* CARAGIALE, O. VII, 20. *Termometrul cobora cu încă un grad în fiecare noapte.* C. PETRESCU, A. 273, cf. BOGZA, A. Î. 515.
— Accentuat și: *termómetru.* ȘINCAI, ÎNV. 76. — Scris și: *thermometru.* DRLU. — Pl.: *termometre* și (învechit, m.) *termometri* (POLIZU, DDRF). — Și: (învechit) **termométer** (TOMICI, C. B. 52/21, **termométrio, termómetron,** (formă coruptă) **ternométru** (BUL. FIL. IV, 72) s. n.
— Din ngr. θερμόμετρον, lat. **thermometrum,** fr. **thermomètre,** germ. **Thermometer,** it. **termometro.**

TERMONASTÍE s. f. Mișcare provocată de variații ale temperaturii la unele flori, care se închid la frig și se deschid la căldură. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *termonastii.*
— Din fr. **thermonastie.**

TERMONUCLEÁR, -Ă adj. (În sintagma) *Reacție termonucleară* = reacție de fuziune a nucleelor elementelor ușoare, produsă sau amorsată pe cale termică (prin realizarea unor temperaturi de milioane de grade) și care eliberează cantități uriașe de energie. *Reacția termonucleară dirijată oferă resurse inepuizabile*

energetice. LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 54, cf. M. D. ENC. ✦ Care se referă sau se bazează pe reacția termonucleară. *Energie termonucleară.* M. D. ENC. ◇ *Bombă (sau armă) termonucleară* = bombă cu hidrogen, v. b o m b ă. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Război termonuclear* = război în care se utilizează arme termonucleare. *Eliberarea omenirii de coșmarul unui război termonuclear.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 016.

— Pronunțat: *-cle-ar.* — Pl.: *termonucleari, -e.*
— Din fr. **thermonucléaire.**

TERMOPLÁSTIC, -Ă adj. (Despre materiale solide; în opoziție cu t e r m o r i g i d) Care nu-și modifică structura cînd este încălzit pînă la înmuiere și apoi răcit. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *termoplastici, -ce.*
— Din fr. **thermoplastique.**

TERMORECEPTÓR s. m. (Fiziol.) Organ de simț situat în stratul dermic al pielii și care recepționează variațiile de temperatură din mediul exterior. M. D. ENC.

— Pl.: *termoreceptori.*
— **Termo-** + **receptor.**

TERMOREGLÁRE s. f. (Fiziol.) Mecanism fiziologic prin care temperatura corpului unor animale (mamifere, păsări) este menținută constantă, indiferent de variațiile temperaturii mediului înconjurător. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *termoreglări.*
— **Termo-** + **reglare.**

TERMOREGULATÓR s. n. Aparat automat care servește la reglarea și menținerea unei temperaturi constante într-o incintă sau într-un circuit; termostat **(1).** Cf. DN², FORM. CUV. I, 140, M. D. ENC.

— Pl.: *termoregulatoare.*
— Din fr. **thermorégulateur.**

TERMORELÉU s. n. Releu a cărui funcționare este comandată fie de modificarea temperaturii mediului ambiant, fie de căldura dezvoltată în urma trecerii curentului electric prin elementul sensibil. M. D. ENC.

— Pl.: *termorelee.*
— Din fr. **thermorelais.**

TERMOREZISTÉNȚĂ s. f. Proprietate a unor materiale de a păstra o anumită rezistență mecanică la creșterea temperaturii. M. D. ENC.

— Pl.: *termorezistențe.*
— **Termo-** + **rezistență.**

TERMORIGÍD, -Ă adj. (Despre materiale solide, în opoziție cu t e r m o p l a s t i c) Care își modifică proprietățile cînd este încălzit pînă la înmuiere și apoi răcit, suferind transformări structurale ireversibile în urma acestui proces. M. D. ENC.

— Pl.: *termorigizi, -de.*
— **Termo-** + **rigid.**

TÉRMOS s. n. Vas de sticlă cu pereți dubli dintre care s-a scos aerul, argintați pe partea interioară și protejați de o cutie metalică; se folosește (în excursii, călătorii etc.) pentru menținerea unui lichid la temperatură constantă. *Servicii pentru băuturi, pahare cu modele noi..., butelii pentru termose și alte produse.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 853. *Umplem termosul cu apă.* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 7, cf. DN². *M-a ajutat să-mi urc bagajele (o valiză albastră din piele, vioara, termosul).* V. ROM. iulie 1970, 10, cf. FORM. CUV. I, 26, M. D. ENC. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) [Aceste vase] *sînt cunoscute în gospodării sub numele de butelii termos.* CIȘMAN, FIZ. I, 425.

— Pl.: *termosuri* și *termose.*
— Din germ. **Thermos.**

TERMOSCÓP s. n. Instrument folosit pentru punerea în evidență a diferenței dintre temperaturile a două medii. Cf. ȘTAMATI, F. 103/8, COSTINESCU, LTR², DN².

— Pl.: *termoscoape.*
— Din fr. **thermoscope,** germ. **Thermoskop.**

TERMOSFÉRĂ s. f. Ionosferă. M. D. ENC.
— **Termo-** + **sferă.**

TERMOSIFÓN s. n. Mod de circulație a unui fluid într-o instalație datorită diferenței dintre greutatea specifică a fluidului cald, care se ridică prin conducta de plecare, și cea a fluidului care vine prin conducta de întoarcere la sursa de căldură; se utilizează la încălzirea centrală a clădirilor, la răcirea motoarelor cu combustie internă etc. Cf. CADE, DM, DN², DER, M. D. ENC.

— Pl.: *termosifoane.*
— Din fr. **thermosiphon,** germ. **Thermosiphon.**

TERMOSTABÍL, -Ă adj. (Despre substanțe, materiale etc.; în opoziție cu t e r m o l a b i l) Care este insensibil la acțiunea căldurii; care nu-și modifică însușirile în urma variației temperaturii. Cf. DL, DM, DN², DER, M. D. ENC.

— Pl.: *termostabili, -e.*
— Din fr. **thermostabile.**

TERMOSTÁT s. n. **1.** Termoregulator. *Sînt... frigorifere comandate automat de termostate.* ENC. TEHN. I, 172, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC.

2. Incintă în care se menține o temperatură constantă în vederea efectuării unor operații tehnologice, a desfășurării în anumite condiții de temperatură a unor procese chimice, biologice etc. Cf. DN², M. D. ENC.

— Pl.: *termostate.*
— Din fr. **thermostat,** germ. **Thermostat.**

TERMOSTERILIZÁRE s. f. Sterilizare realizată prin încălzire. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *termosterilizări.*
— **Termo-** + **sterilizare.**

TERMOTÉHNICĂ s. f. Ramură a tehnicii care studiază probleme de căldură și de termodinamică, în legătură cu aplicațiile lor în tehnică. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC.

— Din fr. **thermotechnique.**

TERMOTERAPÍE s. f. Tratare a unor boli cu ajutorul căldurii. Cf. CADE. *Căldura, ca factor terapeutic, constituie termoterapia care se poate aplica sub formă de căldură uscată sau umedă.* A. POP, CHIRURG. 799, cf. DN². *Pentru termoterapie se folosesc de asemenea razele solare.* ABC SĂN. 353, cf. DEX.

— Din fr. **thermothérapie.**

TERMOTROPÍSM s. n. Mișcare de îndreptare către sursa de căldură a unor organe vegetale (frunze, rădăcini). Cf. DN², M. D. ENC.

— Din fr. **thermotropisme.**

TERN, -Ă adj. (Livresc) **1.** Fără luciu, fără strălucire, m a t² **(1)**; șters² **(I 3)**, spălăcit. Cf. CAIET, 74ᵛ/24, BARCIANU, ALEXI, W., DN². *Culorile terne.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/4. *Femeile cu chipuri terne și împietrite.* V. ROM. septembrie 1969, 6, cf. M. D. ENC. ◇ F i g. [Imaginile baladei] *au aspectul tern al fotografiei și nu coloritul viu al vieții.* ODOBESCU, S. III, 86.

2. F i g. Lipsit de variație, de varietate; uniform, monoton **(2).** *Lumea lui... e ternă, e cam otova, fără reliefuri.* IBRĂILEANU, S. L. 69. *Toată existența lui era ternă și leșiatică.* C. PETRESCU, Î. II, 215. *Amîndoi păreau sosiți din alte veacuri în prezentul nostru tern.* VINEA, L. I, 407. *Antiteza dintre un ideal inalterabil... și realitatea ternă, grosolană, coruptibilă.* V. ROM.

ianuarie 1965, 111, cf. DN², M. D. ENC. ✦ (Despre opere literare și stilul lor) Lipsit de imaginație, de originalitate; banal, plat² (2). *Era un ziar tern, în care nimeni nu ținea minte să fi citit vreodată un articol de duh ori de curaj.* C. PETRESCU, C. V. 159. *De ce era nevoie de această „prefață" ternă, uscată și agramată în fruntea unei lucrări de netăgăduită valoare literară?* V. ROM. septembrie 1963, 185.

— Pl.: *terni, -e.*

— Din fr. **terne.**

TERNÁR, -Ă s. n., adj. 1. S. n. (Învechit, rar; în forma *ternariu*) Grup format din trei persoane. *Adunînd împrejurul său o partidă numeroasă, aceasta s-a învoit cu cealaltă asupra candidaților așa, încît arhiducele în nici un caz să nu poată intra în ternariu.* BARIȚIU, P. A. I, 603.

2. Adj. Care este compus din trei unități sau din trei elemente. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *O filozofie ternară: toate fenomenele, toate înfățișările vieții și naturii sînt reprezentate prin numărul trei.* RALEA, S. T. II, 43. *I. Brăescu analizează structura frazei din proza lui G. Flaubert, arătînd cum se manifestă ritmul ternar.* L. ROM. 1959, nr. 3, 105. *Repetarea — de obicei în cicluri ternare — a unor situații* ib. 1965, 466, cf. DN², M. D. ENC. ◇ (Despre compuși, sisteme fizico-chimice sau amestecuri) Care este constituit din trei elemente, din trei componenți, din trei faze sau din trei substanțe. Cf. LM. *Compuși ternari (substanțe ce conțin carbon, oxigen și hidrogen).* ENC. TEHN. I, 105. *Studiind aliajele ternare de fier — nichel—aluminiu, au realizat oțeluri speciale.* CIȘMAN, FIZ. II, 408, cf. M. D. ENC. ✦ (Despre succesiuni ritmice, măsuri sau forme muzicale) Care se divizează în trei. M. D. ENC. ✦ De ordinul al treilea. DL, DM, LTR, DN².

— Pl.: *ternari, -e.* — Și: (învechit) **ternáriu** s. n.

— Din fr. **ternaire,** lat. **ternarius.**

TERNÁRIU s. n. v. **ternar.**

TERNÁȚ s. n. v. **tirnaț.**

TÉRNĂ s. f. (Rar) Combinație de trei numere cîștigătoare la loterie. Cf. COSTINESCU. ✦ (La jocul de loto) Grup de trei numere cîștigătoare pe aceeași linie orizontală. *Am pe amîndouă cartoanele acest număr... cu care fac două terne.* CĂLINESCU, S.C.L. 177.

— Pl.: *terne.* — Și: **térno** (ALEXI, W., SCL 1960, 44), **ternóu** (ib. 40) s. n.

— Din fr. **terne,** germ. **Terne.** — **Terno, ternou** < it. **terno.**

TERNĂU s. n. v. **ternou¹.**

TERNÉU s. n. v. **ternou¹.**

TERNIÓN s. n. Dulap metalic pentru ținerea, în compartimente speciale, separate, a biletelor de tren etc. DN², DEX.

— Pronunțat: *-ni-on.* — Pl.: *ternioane.*

— Din germ. **Ternion.**

TÉRNO s. n. v. **ternă.**

TERNOCÓP s. n. v. **tîrnăcop.**

TERNOMÉTRU s. n. v. **termometru.**

TERNOSTÍVĂ s. f. v. **tîrnoslivă.**

TERNÓU¹ s. n. (Învechit și regional) Un fel de cașmir; basma făcută din acest material. Cf. ARHIVA, XXIV, 236, SCRIBAN, D., LEXIC REG. 38. ✦ (În forma *terneu*) „Cîrpă neagră de cernit (după morți)". CIAUȘANU, GL. ✦ (La pl.) Basmale care se dau de pomană la înmormîntări. GL. OLT.

— Pl.: *ternouri.* — Și: **ternău** (ARHIVA, XXIV, 236, pl. *ternaie* LEXIC REG. 38), (regional) **terneu** (pl. *terneie* SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL.) s. n.

— Din fr. **ternaux.**

TERNÓU² s. n. v. **ternă.**

TEROÁRE s. f. Groază provocată intenționat, prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare; frică puternică, spaimă, panică. Cf. NEGULICI, BARASCH, B. 178/20. *Mă depărtai plin de teroare.* FILIMON, O. I, 334. *Folosindu-se de momentana teroare..., turcii ne atacară acum în ordine conică.* HASDEU, I. V. 149, cf. PROT. — POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 214. *Ștefan pune focul; flacăra s-unește Cu teroarea morței și pe toți uimește.* BOLINTINEANU, B. 26/16. *Moartea... răspîndе teroare-n omenire.* EMINESCU, O. I, 8, cf. DDRF, BARCIANU. *Mirosul de tămîie, lacrămile celor de față, ... măreau... teroarea morței.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 53. *Teroarea de răspundere a intelectualului prea lucid.* IBRĂILEANU, A. 10. *Numele Mărășeștiului... m-a făcut să gîndesc cu teroare la piciorul tatei.* SAHIA, N. 15, cf. SEBASTIAN, T. 61, IORDAN, L.R.A. 78, SCRIBAN, D. *Titi făcuse o figură de teroare, Felix deschise ușa și ieși în sală.* CĂLINESCU, E. O. I, 65. *Un om singur, noaptea, dacă e atacat de cineva, e prins de teroare.* RALEA, S. T. II, 148. *Se vedea... silindu-l să renunțe la căsătoria lui cu Ana, așa, prin simplă teroare fizică.* VINEA, L. II, 270, cf. DN². *Teroarea gîndului că acolo... este omorît un om.* V. ROM. decembrie 1970, 54, cf. M. D. ENC. ◇ Fig. *O singură clipă lupta dintre piscuri și fulgere nu încetează. Și o imensă teroare își întinde domnia deasupra culmilor.* BOGZA, C. O. 61. ✦ Asuprire bazată pe înspăimîntare, pe intimidare, pe timorare. *Propune... înființarea unor case de teroare în care lucrătorii să muncească cîte 14 ceasuri pe zi.* IONESCU-RION, S. 115. *Poliția țaristă și judecătorii regimului de teroare osîndeau la moarte sau la exil serii după serii de intelectuali.* SADOVEANU, E. 193, cf. DN², M. D. ENC.

— Scris și: *terroare.* NEGULICI, PROT. — POP., N. D.

— Din fr. **terreur,** lat. **terror, -oris.**

TERORÍSM s. n. Folosirea terorii în acțiuni politice; sistem de acțiuni teroriste. *Manifestația poporului... trase asupră-i terrorismul guvernului.* BĂLCESCU, M. V. 538, cf. STAMATI, D., RUSSO, S. 183. *I-a tăiat capul în vremea terorismului.* BARASCH, M. I, 14/8. *Cît țînu acest regim de terorism, nenorociții locuitori din aceste două județe deteră jălbi nețncetat.* FILIMON, O. I, 290. *Cel mai cumplit terorism, carele... înfrînge valoarea oricărei legi.* FM (1861), 20, cf. PROT. — POP., N. D., COSTINESCU. *În Franța secolului trecut, la sfîrșitul terorismului.* MAIORESCU, CR. II, 180, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Integritatea teritorială... nu trebuie atinsă prin terorism.* TITULESCU, D. 588, cf. DN², M. D. ENC. ✦ P. ext. (Învechit, rar) Teamă provocată de asemenea acțiuni. *Acele reverințe... sînt numai niște pulsațiuni ale terorismului ce inspirăm.* LĂZĂRESCU, S. 96/10.

— Scris și: *terrorism, terorizm* (SCRIBAN, D.).

— Din fr. **terrorisme,** germ. **Terrorismus.**

TERORÍST, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Adept al terorismului. *Conventul național desarmă pe toți teroriștii.* FL (1838), 67²/29. *La Paris cad de la putere teroriștii și... capetele lor încă ajung la ghilotină.* BARIȚIU, P. A. I, 548, cf. COSTINESCU. *Radicalii teroriști din Franța... își executau dorințele lor prin singe.* MAIORESCU, CR. II, 180, cf. SCRIBAN, D. *Tată-său, într-un moment de umor, declarase că are nevoie în familie de un terorist.* CĂLINESCU, B. I. 297, cf. M. D. ENC. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Risc să fiu denunțat... drept cine știe ce... conspirator tero-*

rist. C. PETRESCU, R. DR. 121, cf. SCRIBAN, D. ✦ Persoană care terorizează. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DN².

2. Adj. Care ține de terorism, care recurge la teroare; (învechit) teroristic. *Își pierde copiii în aventura teroristă a vremii.* VIANU, L. R. 664. *Cu binecunoscutele lor metode teroriste au intimidat și ademenit mințile fragede ale tineretului.* V. ROM. martie 1971, 52.

— Scris și: *terorizm.* SCRIBAN, D. — Pl.: *teroriști, -ste* și (învechit, m.) *teroriști.*

— Din fr. **terroriste,** germ. **Terrorist.**

TERORÍSTIC, -Ă adj. (Învechit) Terorist **(2).** *Domnia teroristică (îngrozitoare) căzu.* FL (1838), 67²/27. *Măsurile teroristice începuseră a se aplica.* BARIȚIU, P. A. II, 45, cf. STAMATI, D. *Încercări teroristice.* FM (1861), 119, cf. MAIORESCU, CR. III, 101.

— Pl.: *teroristici, -ce.*

— Din germ. **terroristisch.**

TERORIZÁ vb. I. Tranz. A ține pe cineva sub teroare, a inspira cuiva groază, spaimă, prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare; a îngrozi, a înfricoșa, a înspăimînta. Cf. ASACHI, A. LIT. 5. *Socoteau că vor putea terorisa pe comitele suprem.* FM (1861), 119, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Interveni Maiereanu, declarînd sentențios că nu îngăduie nimănui să terorizeze pe Chițu.* REBREANU, I. 156, cf. ȘĂINEANU, D. U. *O femeie, cunoscută ca făcînd parte din bandele de hoți care terorizează capitala.* ARGHEZI, S. XI, 34. *Un fel de strigoi necunoscuți ne terorizează din noaptea timpurilor.* RALEA, S. T. II, 45. *Vrei să-l terorizezi... pentru că... știi de afacere!* VINEA, L. I, 370. *Nu vom intra în amănuntele tragi-comice ale vieții acestei biete familii, terorizată de imperativul aparențelor.* V. ROM. ianuarie 1965, 7, cf. DN², M. D. ENC. (Absol.) *Fostul ofițer, obișnuit să terorizeze și să fie temut.* V. ROM. ianuarie 1954, 184. ◇ (Prin exagerare) [Olguța] *ne teroriza pe amîndoi.* TEODOREANU, M. II, 145.

— Scris și: *terorisa.* — Prez. ind.: *terorizez.*

— Din fr. **terroriser,** germ. **terrorisieren.**

TERORIZÁRE s. f. Acțiunea de a teroriza. *Să nu ne pese de terorisări.* FM (1861), 44, cf. DL, DM, M. D. ENC.

— Scris și: *terorisare.* — Pl.: *terorizări.*

— V. **teroriza.**

TERÓS, -OÁSĂ adj. (Ieșit din uz) Pămîntos **(1).** *Oxide teroase.* CADE, cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 154.

— Pl.: *teroși, -oase.*

— Din fr. **terreux.**

TERPÉL s. n. (Prin Olt. și vestul Munt.) **1.** (În legătură cu verbul „a da") Tîrcol, raită. *Umbla omul încoa, umbla încolo, ... și da cîte un terpel oițelor și căprițelor.* RĂDULESCU-CODIN, L. 37, cf. I. CR. XIII, 82. *Du-te de mai dă un tîrpel pe la grădină, mai dă ocol,... că poate vine cineva să mai fure.* ARH. OLT. XXI, 276, cf. LEXIC REG. II, 32. *Cînd și cînd, tot mai dai cîte un terpel pe la ea; nu te rabdă inima.* UDRESCU, GL.

2. (În forma *tarpel*) Rînd **(3)** (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL. *Mai dă un tarpel de ploaie.* id. ib. *Mai vine un tarpel de var peste cel vechi.* id. ib.

— Pl.: *terpeluri.* — Și: **tîrpél, tarpél** s. n.

— Etimologia necunoscută.

TERPÉN s. m. v. **terpenă.**

TERPÉNĂ s. f. (La pl.) Nume generic dat hidrocarburilor naturale lichide, cu miros plăcut, care se găsesc în diverse uleiuri eterice izolate din plante; (la sg.) fiecare dintre aceste hidrocarburi. Cf. CADE. *Aceste substanțe... sînt un amestec cu alte combinațiuni, mai ales hidrocarburi numite terpeni.* MACAROVICI, CH. 596. *Terpeni aciclici.* LTR², cf. DN², M. D. ENC.

— Pl.: *terpene.* — Și: (rar) **terpén** s. m.

— Din fr. **terpène,** germ. **Terpen.**

TERPENEÁ s. f. (Regional; în expr.) **A-și pune terpeneaua să...** = a lua hotărîrea să..., a-și pune în gînd să... *Baba se dete pe lîngă dînsa și începu a o încinta..., căci cîte nu găsesc ele cînd își pun terpeneaua să intre pe sub pielea cuiva.* PAMFILE, D. 16.

— Cf. tîrpenie.

TERPENÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A culca la pămînt; a tăvăli. *Din piedica ciompurilor... și a coasei netăioase numai zgîrcuiește iarba. Sinonim cu terpenește* (a. 1847). URICARIUL, X, 407.

— Prez. ind.: *terpenesc.*

— Etimologia necunoscută.

TERPÉNIE s. f. v. **tîrpenie.**

TERPENTÍN s. n. v. **terebentină.**

TERPENTÍNĂ s. f. v. **terebentină.**

TERPÍ vb. IV v. **tîrpi.**

TERPÍN s. n. sg. Substanță chimică obținută prin hidratarea esenței de terebentină. Cf. LTR². ◇ *Hidrat de terpin* = substanță chimică utilizată ca medicament expectorant. Cf. M. D. ENC.

— Și: **terpínă** s.f. BIANU, D. S.

— Din fr. **terpine.**

TERPÍNĂ s. f. v. **terpin.**

TERPINÓL s. n. sg. Substanță chimică izomeră cu terpinul, lichid uleios cu miros de zambilă, întrebuințat în parfumerie. Cf. BIANU, D. S., ENC. TEHN. I, 415.

— Din fr. **terpinol.**

TERPIȚÍ vb. IV v. **strepezi.**

TERSANÁ s. f. (Învechit) Șantier naval unde se construiesc și se repară vasele de război. *Fiind peste noapte... ger, au înghețat boazul mării spre tersana,* (a. 1715). ARHIVA, R. II, 11/18. *Tălmăcirea prea înaltului împărătesc ferman, pentru doagile de tersaneaua împărătească* (a. 1803). CAT. MAN. I, 242. [Veneția] *are și o tarsana foarte mare unde să lucrează corăbii, luntri, din nou și altele vechi să prefac.* GOLESCU, Î. 86, cf. RUDOW, XIX, 408, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *tersanale.* — Și: **tersaneá, tarsaná** s. f.

— Din tc. **tersane.**

TERSANEÁ s. f. v. **tersana.**

TERSÍ vb. IV v. **tîrși[1].**

TERSÍT s. m. (Învechit, rar) Flecar, palavragiu. *Tersiții, bufonii se pot suferi în rezbel pe cîmpul luptelor.* HELIADE, O. II, 83.

— Pl.: *tersiți.*

— De la n. pr. **Thersit.**

TERSITÚRĂ s. f. v. **tîrșitură.**

TERSÍN s. m. v. **terțiu[2].**

TERȘ s. m., s.n. v. **tîrș[2].**

TÉRTĂ s. f. (Regional) Hădărag (la moară) (Serdaru — Găești). Cf. H IV 280.

— Pl.: *terte.*

— Etimologia necunoscută. Cf. terteleac[1].

TERTECÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Mic de statură, îndesat, bondoc. Cf. CIAUȘANU, V. 203.

— Pl.: *tertecoși, -oase.*

— Cf. tărtăcuță.

TERTECÚȚĂ s. f. v. **tărtăcuță.**

TERTÉL s. n. (Învechit) Șnur sau ciucure din fire de mătase sau de aur. *El purta... una dintr-acele scurte cataveici, numite fermenele, broderiă căreia, cu fir și tertel, îi acoperea tot pieptul.* NEGRUZZI, S. I, 16, cf. BARCIANU, DDRF, RUDOW, XIX, 410, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Pl.: *terteluri.* — Și: **tirtír** s. n. TDRG, SCRIBAN, D.
— Din tc. **tırtıl.**

TERTELEÁC[1] s. n., adj. (Mai ales în Olt. și Munt.) **1.** S. n. Bățul de sub coșul morii, care lovește teica spre a face să treacă grăunțele între pietre; titirez, hădărag, (regional) tertă, terteliță. Cf. DAMÉ, T. 153, TDRG. *Acest băț ce e mișcat necontenit de învârtiturile pietrii se numește... terteleac.* PAMFILE, I. C. 186, cf. DR. I, 279, SCRIBAN, D., H IV 280. *A făcut moara, dar nu putea să pornească terteleciul pe boabe.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 61. ✦ Vălug (la moară) (Petroaia — Craiova). Cf. H IV 145.

2. S. n. Parte a joagărului, pe care este fixat ferăstrăul vertical; pîrghie **(3 e).** Cf. DAMÉ, T. 175.

3. Adj. (Despre lucruri) De dimensiuni mici; de mărime potrivită. *O oală terteleacă.* CIAUȘANU, V. 203. *A scăzut căpița aia de fîn, s-a îndesat pînă a rămas terteleacă de tot.* UDREȘCU, GL. ✦ (Despre persoane) Mic, scund, îndesat; bondoc. Cf. UDREȘCU, GL. *Terteleacă mai e, sărăcuța!* id. ib. ◇ (Substantivat; ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Un terteleac de băiat sta ghem lîngă o tufă și plîngea.* id. ib. ✦ Slab, pipernicit, prizărit. Cf. MAT. DIALECT. I, 237. ✦ (Substantivat, m.; în forma *terfeleac)* Epitet pentru un om prost. Cf. LEXIC REG. 86.

— Pl.: **(3)** *terteleci, -ce.* — Și: **terteleág** (DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.), **terteléci** s. n., **terfeleác** s. m., (suspect) **perteleác** (DAMÉ, T. (154) s. n.
— Etimologia necunoscută. Cf. t e r t ă.

TERTELEÁC[2] s. m. v. **tartalac.**

TERTELEÁG[1] s. n. (sg.) (Regional) Indispoziție care premerge o boală gravă (Singiorz Băi — Năsăud). PAȘCA, GL.
— Etimologia necunoscută.

TERTELEÁG[2] s. n. v. **terteleac**[1].

TERTELÉCI s. n. v. **terteleac**[1].

TERTELECÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) De dimensiuni potrivite, nici prea mare, nici prea mic; potrivit. Cf. CIAUȘANU, V. 203.
— Pl.: *tertelecoși, -oase.*
— **Terteleac**[1] + suf. *-os.*

TERTELÍȚĂ s. f. (Regional) Hădărag (la moară) (Serdaru — Găești). Cf. H IV 280.
— Pl.: *terteliță.*
— De la **terteleac.**

TERTÍP s. n. **1.** (Învechit) Dispoziție, ordin **(1);** (învechit) tertipat. *Îndată am făcut tertip, să se taie cheresteaua* (a. 1783). ap. ȘIO II$_1$, 357. *Cîte tertipuri se vor face din partea pre înaltei mele împărății, atît din zaherele cît și de unt, oi..., să se facă anume arătate și lămurite sumele lor* (a. 1804). URICARIUL, III, 211, cf. CIHAC, II, 622.

2. (Învechit) Plan, proiect. *Atît de veniturile și cheltuielile ce mai sus arătăm, cum și de tertipu cu care socotim că s-ar cuveni să se puie poștile în ortnduială, făcurăm mai gios această închipuire de socoteală.* TEȘ. II, 373. *Ne lot batem cu vorbe de clacă și n-avem putință Să iscodim un tertip, cu toată-ndelunga zăbavă.* MURNU, I. 34.

3. (De obicei la pl.) Mijloc, procedeu (mai ales necinstit); vicleșug, stratagemă, truc[1], (învechit) marafet **(2).** *A tălhăriei tertipuri să le arăți gură n-ai.* BELDIMAN, O. 72/8. *Te-ai uitat cu ce tertipuri a umplut pă Caragea și pă Șuțul, în scurtă vreme, de sute, mii și milioane dă bani?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 60. *Îmi plăcu tertipu lui și mă îmbrăcai cu haine proaste, ca o slugă a grădinarului.* GORJAN, H. IV, 24/15. *Vor să-și ascunză netrebnicia printr-o pompă de forme și tertipuri.* TÎMPEANUL, G. 95/10. *Să se vînză și casa în care te afli locuind, ca prin tîrtipul acesta să se despăgubească toți datornicii.* FILIMON, O. I, 248. *Avem alte tertipuri pe aici* [pe la isprăvnicie]. ALECSANDRI, T. 528, cf. ISPIRESCU, L. 16. *Nu-mi umbla cu tertipuri... să-mi spui sincer de mă iubești.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 202. *N-am nevoie să fac tertipuri avocățești.* IONESCU-RION, C. 99, cf. COȘBUC, AE. 32. *Această ușoară ramolisire ascundea un tertip.* D. ZAMFIRESCU, A. 34. *Nu se prind tertipuri din astea, mi-am zis.* VOICULESCU, P. II, 219. *Îl privea țintă, cercetîndu-i înfățișarea și întrebîndu-se cu ce tertipuri va fi venit la el.* SADOVEANU, O. XVII, 199, cf. SCRIBAN, D. *Ea a cîștigat în prima instanță, dar a pierdut în a doua — datorită anumitor influențe și tertipuri.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 9/1, cf. ARGHEZI, S. V, 101. *Nu erau pentru el tertipurile machiavelice.* C. PETRESCU, A. R. 27. *Nu-l tulbură pe el dușmanii... cu tertipuri.* BENIUC, C. P. 13. *Știu destule, și oamenii cu care lucrați în ascuns, și tertipurile voastre.* DEMETRIUS, C. 53. *A folosit diverse tertipuri de detectiv.* V. ROM. mai 1963, 146.

— Pl.: *tertipuri.* — Și: (învechit, rar) **tîrtip** s. n.
— Din tc. **tertip.**

TERTIPÁT s. n. (Turcism învechit) Dispoziție, ordin **(1);** (învechit) tertip **(1).** *Grîu... pentru tertipaturile Constantinopolului* (a. 1812). URICARIUL, IV, 346/9.

— Pl.: *tertipaturi.*
— Din tc. **tertipat** (pl. lui *tertip).*

TERTIPGÍU s. m. (Învechit, rar) Persoană care uzează de tertipuri **(3).** *Tertipgii de frunte ca orice advocat.* ap. ȘIO II$_1$, 357.
— Pl.: **tertipgii.**
— Din tc. **tertipçi.**

TERȚ[1] s. m. v. **terțiu**[2].

TERȚ[2] s. n.v. **terță.**

TERȚ[3], **-Ă** adj., subst. **1.** Adj. (Și substantivat, m.) (Persoană) care nu ia parte la încheierea unui act juridic sau la un litigiu nici direct, nici prin reprezentare, și față de care actul juridic ori hotărîrea pronunțată în cauză nu produce efecte. *Numai părțile contractante sau reprezentanții lor au dreptul să invoce nulitatea actului de cesiune,... iar nu și terțele persoane.* HAMANGIU, C. C. 229, cf. CADE. *În sfîrșit, terții și-au îndreptat atențiunea asupra studierii destinelor istorice ale unor teritorii.* ALAS 7 X 1934, 6/1. *Litigiu ... venit pe cale de acțiuni, intervenții, chemări de terță persoană.* LEG. EC. PL. 48. *El... va trebui să facă, față de un „terț", un act de vînzare.* VINEA, L. II, 217. *Directorii întreprinderilor... reprezintă întreprinderea în justiție și față de terți, direct sau prin mandatari.* PR. DREPT, 184, cf. DN^2, DER, M. D. ENC. ◇ (Prin analogie) *O depozitare a valorii fiecăruia în mîna unui terțiu imparțial sau, dacă vreți, egal de parțial, care nu poate fi decît societatea.* RALEA, S. T. III, 154. ✦ Care vine în rîndul **(2)** al treilea; al treilea. *Ibrăileanu... este partizanul unei „terțe teorii", deopotrivă adversară „artei pentru artă" și antitezei ei: „lezismul".* RALEA, S. T. III, 201, cf. M. D. ENC.

2. Subst. (Logică; în sintagma) *Terțul exclus* = principiu fundamental al gîndirii, conform căruia dintre două enunțuri contradictorii unul este adevărat,

celălalt fals, o a treia posibilitate fiind exclusă. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *terți, -e.* — Și: (rar) **térțiu** s. m.
— Din lat. **tertius.**

TERȚÁN[1] s. m. (Regional) Miel în al treilea an; (regional) tîrțiu (Moiseiu — Vișeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.
— Pl.: *terțani.*
— De la **terțiu[2]**, cu schimbare de sufix.

TERȚÁN[2], -Ă s.m. și f. v. **terțian.**

TERȚANÉL s.n. sg. (Rar) Țesătură de mătase strălucitoare, asemănătoare cu atlazul. *Își pusese... rochiile de terțanel cu flori de fir.* BARBU, PRINC. 19.
— Din it. **terzanella.**

TERȚARÓLĂ s. f. Porțiune dintr-o pînză de navă care se strînge prin înfășurare, pentru a reduce suprafața de pînză expusă vîntului. Cf. DN[2], DER, M. D. ENC.
— Și: **trețarólă** s. f. DDRF, ABC MAR.
— Din it. **terzeruolo.**

TÉRȚĂ s. f. **1.** Veche unitate de măsură a timpului, egală cu a șaizecea parte dintr-o secundă. *Toată vremea unei zile cu o noapte se împarte în mai multe și mai mărunte măsuri de vreme, adică în ceasuri, în sferturi, în minuturi și în terțuri.* PISCUPESCU, O. 82/18, cf. CADE, SCRIBAN, D. *O secundă* [a avut] *șaizeci de terțe.* SCÎNTEIA, 1971, nr. 9 011. ✦ (Mat.) Unitate de măsură pentru unghiuri, egală cu a șaizecea parte dintr-o secundă. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei la distanța de trei trepte. *Executam melodia sau terțiele și sextele armonic ale piesei puse în executare.* FILIMON, O. I, 197, cf. BARCIANU, TIM. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU, D. U. *Celălalt cîntă fundamentala și terța.* ALEXANDRU, I. M. 135. *Relația de terță leagă în mod frecvent două elemente modale simetrice.* M 1965, nr. 4, 18/1, cf. DN[2], M. D. ENC.

3. (La unele jocuri de cărți) Serie de trei cărți succesive de aceeași culoare, în ordine crescîndă. Cf. BARCIANU, CADE, BUL. FIL. IV, 201, GRAUR, E. 20. ✧ *Terță majoră* v. major.

4. Numele unora dintre modurile de parare la scrimă. Cf. BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D.

5. (Argotic; în expr.) **A fi în terță** (cu cineva)= a flirta (cu cineva). DN[2].
— Pl.: *terțe.* — Și: (învechit, rar) **terț** (pl. *terțuri*) s. n., **térție** s. f.
— Din it. **terza,** germ. **Terz, Terzie, Tertia.**

TERȚĂU s.m. v. **terțiu[2].**

TERȚERÓL s. n. (Învechit) Pistol[1] **(1)** de buzunar. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *terțerole.* BARCIANU.
— Din germ. **Terzerol.**

TERȚÉT s. n. **1.** Ansamblu format din trei voci sau din trei instrumente care execută împreună o compoziție muzicală; lucrare muzicală scrisă pentru acest ansamblu; trio. Cf. STAMATI, D. *Reprezentarea începu prin frumoasa uvertură... și merse înainte pînă la faimosul terțet.* FILIMON, O. I, 229. *Terzetul final din actul întîi a mers admirabil.* CARAGIALE, O. I, 3, cf. BARCIANU, TIM. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Ivirea corului, a ariilor cît și a formelor complexe de îmbinare a vocilor soliste (duet, terțet, cvartet) descătușează, sfărîmă stagnarea.* M 1962, nr. 4, 10/1, cf. DN[2], M. D. ENC.

2. (Rar) Terțină. *Își exprimă sfiața nehotărîre printr-aceste grațioase terțete.* ODOBESCU, S. I, 355, cf. DN[2].

3. Linie de atac, alcătuită din trei jucători, a unei echipe de hochei pe gheață. DN[2].
— Scris și: (după it.) *terzet.* — Pl.: *terțete.*
— Din it. **terzetto.**

TERȚETÍST s. m. (Rar) Persoană care face parte dintr-un terțet **(1).** *Ne făceau încă și terțetiști virtuoși... fiindcă ne permiteam și noi din cînd în cînd a ne amesteca în cîntecele lor patriotice.* SBIERA, F. S. 377.
— Pl.: *terțetiști.*
— **Terțet** + suf. *-ist.*

TERȚÉU s. m. v. **terțiu[2].**

TÉRȚIA s. f. **1.** Corp de literă de șaisprezece puncte tipografice. *Reversul foaiei din urmă e ocupat de o notă explicativă, tipărită pe 18 linii, cu litere cirilice de mărimea zisă terția (16 punturi).* ODOBESCU, S. I, 355, cf. V. MOLIN, V. T. 64, CADE, ROMANESCU, ZEȚ. 41, DN[2].

2. (Învechit, prin Transilv.) A treia clasă a unei școli secundare de tip vechi. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.
— Pronunțat: *-ți-a.*
— Din germ. **Tertia.**

TERȚIÁL, -Ă adj. v. **terțiar.**

TERȚIÁN, -Ă s. m. și f. (Germanism ieșit din uz, prin Transilv. și Bucov.) Elev care frecventa clasa a III-a a unei școli secundare de tip vechi. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.
— Pronunțat: *-ți-an.* — Pl.: *terțiani, -e.* — Și: **terțán, -ă** s. m. și f. Com. SCURTU.
— Din germ. **Tertianer.** Cf. lat. tertianus.

TERȚIÁR, -Ă adj. **1.** Care reprezintă a treia fază, al treilea stadiu în dezvoltarea unui lucru. Cf. COSTINESCU, DDRF, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC.

2. (În sintagma) *Era terțiară* (și substantivat, n.) = a treia eră din istoria pămîntului, care cuprinde paleogenul și neogenul. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *O noapte luminoasă din era terțiară.* TOPÎRCEANU, B. 38, cf. SCRIBAN, D. *Relieful țării cuprindea la sfîrșitul terțiarului întreaga zonă actuală de munți și dealuri.* MG I, 160, cf. DN[2], DER, M. D. ENC. ✦ Care se referă la era terțiară, care ține de această eră, care datează din această eră. *Crida acopere în foarte tari adunături toate aceste deosebite pămînturi și ea însăși este acoperită de ripele de calciu terțieal.* CALENDAR (1858), 36/19. *Teranurile terțiare.* COBÎLCESCU, G. 90/9. *Sub echinox de toamnă sinilie Bat păsările-n zbor... Parc-ar simți în ele ca un har Ce le-nălța cîndva prin basmul terțiar.* BLAGA, POEZII, 420. *Erupțiile terțiare noi... ocupă înspre interiorul lanțului carpatic o întindere mare.* MG I, 107, cf. M. D. ENC.

3. (Chim.) Ternar. *Fosfat terțiar.* MACAROVICI, CH. 113.
— Pronunțat: *-ți-ar.* — Pl.: *terțiari, -e.* — Și: (învechit) **terțiál, -ă** adj.
— Din fr. **tertiaire,** lat. **tertiarius.**

TÉRȚIE s. f. v. **terță.**

TERȚÍN, -Ă adj., s. m. v. **terțiu[2].**

TERȚÍNĂ s. f. Strofă alcătuită din trei versuri, dintre care primul rimează cu al treilea, iar al doilea cu primul și al treilea din strofa următoare; p. ext. poezie alcătuită din asemenea strofe; (rar) terțet **(2).** Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Visai atunci o vastă trilogie, Pe care-am prins-o-n șiruri de terține.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 65, cf. SCRIBAN, D. *Terținele sonetului... ne cîștigă prin simplitate.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/2. *Domnilor deputați din Moldova li se dedica un sonet fără umbră de terține.* CĂLINESCU, S.C.L. 56. *Sonete sau suite de terține înviau, evocate în stihuri bătute într-un metal cu istorică rezonanță.* PERPESSICIUS, M. C. III,

1. *El arată că la italieni sînt uzuale terținele.* L. ROM. 1965, 404, cf. DN[2], M. D. ENC.
— Pl.: *terține.*
— Din it. **terzina,** germ. **Terzine.**

TÉRȚIU[1] s. m. v. **terț[3].**

TERȚÍU[2], -ÍE s. m., adj. **1.** S. m., (rar) adj. (Miel sau berbec) a cărui limită de vîrstă variază, după regiuni, de la un an la trei ani. *O o[a]ie cu miel și 2 vătui și 2 întărții* (a. 1611). ȘTEFANELLI, D. C. 1. *Ce-ți pare mai blînd, mai plăpînd ca oițili, berbeci,... tîrții.* JIPESCU, O. 48. *Cîrlanul cel terțin.* MARIAN, NA. 248, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., H X 44, 465, com. MARIAN, ȘEZ. II, 43, III, 17. *Da ce ai în sac, zice Picală? — Eu? Un terțiu (berbece de 2 ani) viu, tot gras.* ib. IX, 55. *N-am berbeci, cum se cade, numai niște tărțăi răi!* VICIU, GL., cf. CHEST. V 73/15, 17, 34, 57, 58, 65, 76, 86, ALR I 1 771/164, 700, 798.

2. Adj. (Învechit și regional; despre bovine; în forma *întérțiu*) A căror limită de vîrstă variază, după regiuni, de la un an la trei ani. *21 vaci întérții* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 208/4. *Spun că au mai aflat... inima sănătoasă, însă foarte mare: ca de giuncul întérțiu.* N. COSTIN, LET. II, 37/4. *4 bouleni întérții, 3 văcuțe întérțite* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 209.

3. S. m. Fig. (Regional; în formele *terțău, tîrțău*) Pici[2], țînc, copilandru; tînăr. Cf. CIAUȘANU, V. 203, MAT. DIALECT. I, 237. (Depreciativ) *Cu tîrțăul ăsta m-am mărîtat eu, tăicuță, pentru pămînt.* STANCU, D. 264.

— Pl.: *terții.* — Și: (regional) **terțíu** (PĂCALĂ, M. R. 142, DENSUSIANU, Ț. H. 336, ȘEZ. III, 17, GR. S. VI, 245, DIACONU, P. 106, com. din MONOR — REGHIN, CHEST. V 73/88, ALR I 1 771, ALR II/228, A II 6, III 12, 18, V 15, 34, VI 3, 9, 33, IX 6), **tîrțíu** (SCRIBAN, D., H II 3, 79, 87, 131, L. COSTIN, GR. BĂN. 201, CHEST. V 73/73, ALR I 1 771/178, 186, 725, 730, 735, 740, 764, 986), **tărțíu** (ȘĂINEANU, D. U., H II 3, GR. S. VI, 245, CHEST. V 73/40, ALR I 1 771/96, 103, 200, 596), **tîrțíu** (LIUBA — IANA, M. 110, NOVACOVICIU, C. B. I, 22, CHEST. V 73/61, ALR I 1 771/174, 679, 704, 772, 782, 795), **tărțíu** (DENSUSIANU, Ț. H. 336, CHEST. V 73/44, 91, ALR I 1 771, A I 12, II 12), **terțău** (DIACONU, P. 37, H X 421, FRÎNCU — CANDREA, M. 106, T. PAPAHAGI, M. 223, CHEST. V 73/94, A II 3, III 2, 17), **tîrțău** (RĂDULESCU-CODIN, 74, H I 6, IX 493, VICIU, GL., com. din TURNU MĂGURELE, ALR I 1 771/770, 790, 926, ALR II/105), **tărțău** (H IV 9, VÎRCOL, V. 101, CHEST. V 73/1, ALR I 1 771/116, 578, 677, 684, 960, A I 20, 35), **tarțău** (ib. I 31), **terțéu** (H X 354, CHEST. V 73/38) s. m., **tîrțéie** (L. COSTIN, M. B. 34) s. f. pl., **tîrsíu** (H I 188, ALR I 1 771/710), **tărsíu** (H VII 355, ALR I 1 771/690, 708), **tîrsíu** (ib. 1 771/675), **tărsíu** (ib. 1 771/542), **tărtău** (H IV 139, CHEST. V 73/51), **tîrtău** (ib. 73/62), **tîrsău,** (ALR I 1 771/355) s. m., **terțín, -ă** (BARCIANU, ALEXI, W., H X 497, A V 25) adj., s. m., **tersín** (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI), **terții** (CHEST. V 73/2, 20, 69), **tărții** (ALR I 1 771/131), **tîrziu** (ib. 1 771/1, 9, 24, 45, 590), **torțíu** (H II 49), **tărțăl** (ALR I 1 771/295, A I 12, 17, 22, 23, 35, pl. *tărțăi* ib.), **terț** (PRECUP, P. 23, 25, 56, CHEST. V 73/18, ALR I 1 771/268) s. m., **tîrță** (COMAN, GL.) s. f., **întérțiu** (BUL. COM. IST. I, 224, 243, DENSUSIANU, Ț. H. 322, ȘEZ. III, 17, com. din NĂSĂUD), **întărțíu, interțíu** (com. MARIAN) s. m., **întîrțíu, -ie** (H XVIII 295), **întérț, -ă** (BUL. COM. IST. I, 224, PRECUP, P. 23, 55, PAȘCA, GL.) s. m. și f., **interțíu, -ie** (BUL. COM. IST. I, 224, ȘĂINEANU, D. U., com. din NĂSĂUD și din POIANA ILVEI — NĂSĂUD) adj., s. m.
— Cf. lat. tertius.

TERȚIUÁȘ s. m. (Regional) Diminutiv al lui terțiu[2]. Com. MARIAN.
— Pl.: *terțiuași.* — Și: **terțoiéș** s. m. ALR I 1 771/582.
— **Terțiu[2]** + suf. *-aș.*

TERȚÍI s. m. v. **terțiu[2].**

TERȚÍU s. m. v. **terțiu[2].**

TERȚOIÉȘ s. m. v. **terțiuaș.**

TERZÍ-BAȘÀ s. m. (Învechit) Staroste al breslei croitorilor. *Rufetul șalvaragiilor să fie osebit de rufetul croitorilor, să n-aibă terzi-bașa amestec cu dînșii* (a. 1792). ap. ȘIO II[2], 121. *Lîngă terzi-bașa să fie patru meșteri din cei mai aleși ai rufetului, numindu-se epitropi ai breslei croitorilor* (a. 1793). id. ib. *Prin carte isprăvnicească s-au întocmit a fi unul din ei mai mare, cu numire dă terzibașa* (a. 1824). DOC. EC. 327. *Șiicul cu patru colțuri al marelui terzi-bașa părea că reclamă prioritatea nobleței.* FILIMON, O. I, 176, cf. SCRIBAN, D.
— Scris și: *terzibașa.*
— Din tc. **terzi başı.**

TERZIMÁN s. m. v. **tergiman.**

TERZIMANÁT s. n. (Învechit, rar) Tergimănie. *Fiind trimis la Iași în vederea tratativelor de pace turco-ruse, e numit el vechil al terzimanatului.* C. GANE, TR. V. 279.
— **Terziman** + suf. *-at.*

TERZIMANLÍC s. n. v. **tergimanlîc.**

TERZIMĂNÍE s. f. v. **tergimănie.**

TERZÍU s. m. (Învechit, rar) Croitor. *Terzii* (a 1620). D. BOGDAN, GL. 110.
— Pl.: *terzii.*
— Din tc. **terzi.**

TESÁC s. n. **1.** Sabie scurtă și lată purtată în trecut de infanteriști și de sergenții de stradă. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 408, LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Gardianul se dăduse un pas înapoi și scosese tesacul.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 297. *Cînd oi da țignal, năvălești cu asalt către casă, cu revolverul într-o mînă și cu tesacul în altă mînă.* P. CONSTANT, R. 151. *Sergentul de uliță... a salutat încremenit, cu mîna stîngă la tesac și cu dreapta la cozorocul chipiului.* SADOVEANU, O. XVI, 90. *Vîrau tesacul înapoi la brîu și deschideau ochi mari spre cîmpii.* MIHĂESCU, D. A. 7. *Dușman îi era un vardist sau un jandarm care-l plesnise... cu tesacul.* PAS, Z. II, 81, cf. M. D. ENC., H XI 40, XII 228, XIV 17, ȘEZ. III, 6, GRAIUL, I, 34. *A scos tesacu... și i-a tăiat pulpa dă dindărăt.* VÎRCOL, V. 46. ✦ P. ext. Teacă (de sabie). Cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 408, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC.

2. (Prin Mold.) Un fel de cuțit cu teacă (A V 14); cuțit mare (ib. V 15). *N-am tesac la mîna mea, Pe-amîndoi i-aș înjunghia.* PAMFILE, C. Ț. 108. *Pi Lotrianu-l adușia, Tesacu ci i-l scotia.* DIACONU, VR. 172. ✦ Cuțit rău (Fărcașa — Piatra Neamț). A V 31.
— Pl.: *tesace* și (învechit, m.) *tesaci* (POLIZU, DDRF).
— Și: (regional) **tesácă** s. f. CADE, H VI 83.
— Din rus. **тесак.**

TESÁCĂ s. f. v. **tesac.**

TESALIÁN, -Ă s. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Tesaliei sau este originară de acolo; (la pl.) populație care locuiește în această regiune. *Dacă macedonenii ar fi vorbit inițial o limbă negrecească, și doar după aceea și-ar fi însușit, prin contact, greaca, ei ar fi învățat să vorbească grecește de la vecinii lor..., de la tesalieni.* SCL 1959, 391.
— Pl.: *tesalieni, -e.*
— Din fr. **thessalien.**

TESÁLIC, -Ă adj. Care aparține Tesaliei sau tesalienilor, privitor la Tesalia sau la tesalieni, originar din Tesalia. *Grupul eolic, cu dialectele tesalic, beoțian*

și lesbic. GRAUR, I. L. 205. *În macedoneană, concordanțele cu dialectul ionic sînt aproape inexistente, iar cu cel tesalic... sînt — cel puțin sub raport lexical — neînsemnate.* SCL 1959, 391.
— Pl.: *tesalici, -ce.*
— **Tesalia** (n. pr.) + suf. *-ic.*

TESCÁR s. m. (Regional) Proprietar sau minuitor al unui teasc **(1)**. V. t e s c u i t o r. Cf. LB, POLIZU, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., GREGORIAN, CL. 177, CHEST. VI 152/28, ALR I 1 729/112, ALR II 6 494/102, 235, 250, 784.
— Pl.: *tescari.*
— **Tease** + suf. *-ar.*

TESCĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A îndopa (o pasăre) (Someș Guruslău — Zalau) Cf. MAT. DIALECT. I, 217.
— Prez. ind.: *tescălesc.*
— Cf. t e a s c.

TESCĂREÁSĂ s. f. (Regional) Soție de tescar. LM.
— Pl.: *tescărese.*
— **Tescar** + suf. *-easă.*

TESCĂRÍT s. n. (Regional) Ocupația, meseria tescarului (Orlat — Sibiu). H XVII 235.
— **Tescar** + suf. *-it.*

TESCHEREÁ s. f. v. **teșcherea**[1].

TESCHEREGÍU s. m. (Turcism învechit) Secretar al divanului și al marelui vizir. *Atlaze ce s-au dat la doi tescheregii* (a. 1693). ap. ȘIO II_2, 122, cf. CADE.
— Pl.: *tescheregii.* — Și: **teșcheregíu** s. m. SCRIBAN, D.
— Din tc. **teskereci.**

TÉSCLĂ s. f. v. **teslă.**

TESCO subst. (Regional) Numele unui dans popular. *Nuntașii se prind la joc... cam cu următoarele jocuri: ... tanganica, tesco... țăpoiul, țărănească.* SEVASTOS, N. 282, cf. PAMFILE, J. III, 10.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

TESCOÍNĂ s. f. v. **tescovínă.**

TESCOVÍNĂ s. f. Ceea ce rămîne după stoarcerea mustului din struguri; (regional) boască, boștină, comină, prăștină, tărchilă, trevere. *Patruzeci de vedre de vin i una tocitoare dă tiscovină și doăzeci și trei dă oi* (a. 1783). BUL. COM. IST. V, 277. *Moldovenii obicinuiesc a face gardină de tescovine împregiurul vrănii, ca să nu deie vinul jos.* I. IONESCU, C. 199/13, cf. COSTINESCU, DAMÉ, T. 81, 82, ȘĂINEANU, D. U. *A must și-a tescovină crama toamnei amiroase.* LESNEA, VERS. 294. *Eu v-am propus să îndulciți cu cireșe otrava pe care-o scoateți din tescovină și drojdie.* SADOVEANU, O. IX, 450, cf. SCRIBAN, D. *S-au introdus primele prese cu motor..., de unde boasca sau tescovina ieșea așa de uscată, încît nu mai putea servi la fabricarea rachiului.* C. GIURESCU, P. O. 108, cf. M. D. ENC., H IV 246, IX 471, XI, 436, XVI 41, I. CR. IV, 159, TOMESCU, GL., CHEST. II 444/17, ALR I 1 673/552, ib. 1 719/394, ALR II 6 347/531, 605, 791. ◇ F i g. *În capul lui dospește tescovina tuturor discuțiilor de răspîntii și cafenele.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. ◇ *Rachiu de tescovină* (și eliptic) = rachiu obținut prin fermentarea resturilor de la stoarcerea mustului din struguri. *Tescovină de la Troian... [măr]turisit Ion rachiiariul* (a. 1725). IORGA, S. D. XIV, 25. *350 vedre de vin, 2 buți cu tescovină* (a. 1790). id. ib. II, 239. *Cazanurile i căldările din toată dara cu care fac rachiu de tescovine și de poame* (a. 1799). URICARIUL, III, 5/24. *Se dă cîte un ciocan de rachiu de prune, de tiscovină ori de bucate.* JIPESCU, O. 44. *Săteanul consumă... rachiu de tescovină sau boștină sau prăștină.* MANOLESCU, I. 302. *În general, chipul cum se face țuica* [de prune] *se aseamănă cu al rachiului de tescovină.* PAMFILE, I. C. 235. *Aveți tescovină bună anul ăsta!* AGÎRBICEANU, S. 189, cf. SCRIBAN, D. *Duhnea pînă departe a varză murată, a usturoi și a rachiu de tescovină.* V. ROM. 1954, nr. 3, 61, cf. H I 45, 190, II 32, 64, 119, 208, VII 31, 337, IX 232, XI 144, XII 241. *Și bine l-aș mai ținea, Numa-n pîne și masline Și rachiu de tiscovine.* SEVASTOS, C. 51. *Mult mi-e drag și mult mi-e bine Cu calul negru sub mine, Cu ploschița plină bine De rachiu de tescovină.* ȘEZ. IX, 92, cf. ALR II 6 347/728. *Tiscovina o fierbem.* ALR SN I h 250/728. ✦ (Regional) Resturi de la sfecla de zahăr din care s-a extras zahărul și care servesc la hrănirea și îngrășarea vitelor; borhot. *Dar și tescovina* [sfeclelor] *după ce ne-au dat zahărul, nu mai puțin este folositoare.* I. IONESCU, C. 226/4. ✦ (Regional; în forma *țescovină)* Rămășiță de semințe din care s-a stors uleiul; (regional) trușnic (Crăcăoani — Piatra Neamț). CHEST. V 22 supl.
— Pl.: (rar) *tescovine.* — Și: (regional) **tiscovină, tăscovínă** (VÎRCOL, V. 101, ALR I 1 719/740), **tescuvínă** (BARCIANU), **tescoínă** (CIHAC, II, 405), **tescuínă** (POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.), **troscovínă** (CIHAC, II, 419, A III 8), s. f., **troscovín** (CLEMENS) s. n., **discovínă** (PAMFILE, I. C. 220, 223), **țescovínă** s. f.
— Cf. t e s c u i.

TESCOVINĂRÍT s. n. Impozit care se percepea pe tescovină. *În domnia lui Ghica Vodă, la 1850, s-a strîns o contribuțiune numită tescovinărit, care era de 4 pînă la 7 lei de cada de tescovină.* I. IONESCU, P. 312.
— **Tescovină** + suf. *-ărit.*

TESCUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică struguri, fructe etc.). A pune la teasc **(1)**, a presa, a stoarce. Cf. ANON. CAR. *Cît se culeg strugurii, îndată trebuie și tescuiți.* ECONOMIA, 163/15, cf. DRLU, LB, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Tescuindu-și strugurii din pungi, Joacă cu picioarele ei lungi.* LESNEA, C. D. 105, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., H XII 19. (R e f l. p a s.) *Iară hoaspele* [de struguri] *se tescuiesc, și cît must cură se amestecă cu mustul cel prin pumni stors.* ECONOMIA, 166/22. *Se tescuiesc strugurii.* ARDELEANU, D. 99. ◇ F i g. *Fără voie el se uită la palma care a tescuit și frămîntat mărgelele, ca și cum ar fi voit să o mustre de păcatul făcut.* GANE, N. II, 29. *Fără să îmi pot tescui în mine nemulțumirea..., am cam început să mă împac cu ideea că tata n-a agonisit avere.* CAMIL PETRESCU, U. N. 30. (R e f l.) *Unsuroase liniști se tescuiau sub cer.* I. BARBU, J. S. 123. *Se tescuiește ziua — poamă stoarsă — Dă glas octomvre-n viile naturii.* BENIUC, V. 45. ✦ (Complementul indică brînză, caș) A apăsa, a presa, a stoarce. *Brîndza o t'ascuiești'i cu brîncili în d'oabă, pune un fund, pe acesta un bocă și deasupra o piatră.* ARH. FOLK. V, 115. (R e f l. p a s.) *Cașul se tescuiește.* I. IONESCU, D. 403. *Crinta în care se strîngea brînza și se tescuia.* VUIA, PĂST. 22.

2. (Învechit) A supune (pe cineva) la supliciu cu teascul **(2)**; a chinui, a tortura. *Cu lumini aprinse ardeai* [pe mucenici] *și în teascuri tescuiai.* VARLAAM, C. 150. *Îl băgară în teasc cu șurub de-l tescuiră.* DOSOFTEI, V. S. octombrie $73^{v}/21$, cf. DHLR II, 484. ✦ F i g. A pricinui cuiva suferință. *Flămînzind și însetoșind și în toate năravurile tescuindu-ne.* CORESI, EV. 87. *Cumu se protivește reacelé caldului; și albului negrul, ... așa se protivește și mitariul învățăturiei, tescuind și asuprind mișeii.* id. ib. 447. ✦ R e f l. F i g. A se chinui, a suferi. *Acest fericit Ioann mai de nainte întru pustie lăcuiia, iară acmu în temniță păzit era, ehinuind și tescuindu-se.* CORESI, EV. 526. *Că cine va birui nevoia năpăștilor și grija și scîrba și și alte chinuri, de-aciia și chinul necredinței, nevoiașe-ș sine și se tescuiașe.* id. ib. 528.

3. A ticsi, a îndesa, a înghesui. Cf. DL, DM, M. D. ENC.

4. (Învechit, rar) A tipări, a imprima cu ajutorul teascului **(3)**. Cf. POLIZU.
— Prez. ind.: *tescuiesc.*
— **Tease** + suf. *-ui.*

TESCUIÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Faptul de a t e s c u i. Cf. COSTINESCU.
— **Tescui** + suf. *-eală.*

TESCUÍNĂ s. f. v. **tescovină.**

TESCUÍRE s. f. Acțiunea de a t e s c u i; stoarcere cu teascul **(1)**. DICȚ.
— Pl.: *tescuiri.*
— V. **tescui.**

TESCUÍT[1] s. n. (Rar) Faptul de a t e s c u i. Cf. DDRF.
— V. **tescui.**

TESCUÍT[2], **-Ă** adj. **1.** Stors cu ajutorul teascului **(1)**; presat. Cf. t e s c u i **(1)**. Cf. DRLU. *Să-mi cumpărați de 5 lei icre negre tescuite prima.* CARAGIALE, O. VII, 426, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Luară cîte două, trei țuici cu măsline și icre sărate tescuite.* CAMIL PETRESCU, O. I, 566.

2. Îndesat, ticsit. *Puse mîna ca să-și pipăie portofelul tescuit cu hîrtii.* SLAVICI, N. II, 311. *Pe Roșul, Doamne, puneam Ăst ciolțar tot de argint, Lat și lung pînă-n pămînt, Ș-astă pernă tescuită, Cu pietre scumpe-mbîcsită.* TEODORESCU, P. P. 524, cf. BALADE, II, 248.

— Pl.: *tescuiți, -te.* — Și: (regional) **tiscuít, -ă** adj. ALR II 3 566/316.
— V. **tescui.**

TESCUITÓR s. m. (Învechit, rar) Persoană care mînuiește teascul **(1)**. Cf. DRLU, COSTINESCU.
— Pl.: *tescuitori.*
— **Tescui** + suf. *-tor.*

TESCUITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Chin, suferință. *Răbdînd... toate scîrbele și tescuiturile.* CORESI, EV. 480.
— Pl.: *tescuituri.*
— **Tescui** + suf. *-tură.*

TESCULÉȚ s. n. (Rar) Diminutiv al lui t e a s c. Cf. DDRF, TDRG.
— Pl.: *tesculețe.*
— **Tease** + suf. *-uleț.*

TESCUVÍNĂ s. f. v. **tescovină.**

TESEFÍST s. m. (Ieșit din uz) Persoană care manipulează un aparat de telegrafie fără fir. Cf. IORDAN, L.R.A. 184.
— Pl.: *tesefiști.*
— Din fr. **teséfiste.**

TESELÁT, -Ă adj. (Arhit.) Care este format din cuburi mici de piatră sau din alt material, dispuse adîncit și în relief, alternativ. *Întrebuințînd, pe lîngă mozaicul țesselat..., un nou gen de tehnică, ce constă din alipirea pe-un strat de ciment a unor mici cuburi de sticlă cu foiți de aur.* NAUM, IST. ART. 116.
— Scris și: *țesselat.* — Pl.: *teselați, -te.*
— Din fr. **tesselé.**

TESÉRĂ s. f. Fisă de metal folosită în antichitate ca bilet de intrare la spectacole. Cf. DN[2].
— Pl.: *tesere.*
— Din fr. **tessère.**

TESEȘ s. n. (Învechit, prin Transilv.) Teză. *Ai poruncit noao, celor ce învățăm și procopsim tînărul cler..., să punem aciia theseșurile învățăturli* (a. 1812). IORGA, S. D. XIII, 18, cf. DRLU.
— Accentul necunoscut. — Scris și: *theseș.* — Pl.: *teseșuri.*
— Din lat. **thesis,** magh. **tézis.**

TÉSIS s. n. (În opoziție cu a r s i s) Timpul tare sau accentuat dintr-o măsură **(I 7)**. Cf. DN[2].
— Pl.: *tesisuri.*
— Din fr. **thésis,** gr. θέσις.

TÉSLA s. m. Unitate de măsură a inducției magnetice. *Inducție de un tesla.* LTR[2], cf. DN[2], M. D. ENC.
— Din fr. **tesla,** germ. **Tesla.**

TESLÁR s. m. (Învechit și regional) Dulgher. V. t î m p l a r. *Teslariul* (a. 1616). D. BOGDAN, GL. 110. *Le-am făcut așea precum am învățat a le face de teslariul cel mare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 49[r]/23. *Nu este acesta fiiul Mariei și al teslariului Iosif?* ap. TDRG. *Venitul lui vel-ispravnic de la curtea Gospod: 9 lei de la 6 teslari.* (a. 1776). ap. BOGDAN, C. M. 65, cf. IORGA, S. D. VI, 186. *Adunînd și calfe de teslari,... să prețeluiască binalele acelor două dugheni* (a. 1794). URICARIUL, XI, 314. *Patru pietrari scutelnici..., asămine și doi teslari* (a. 1813). ib. IV, 182, cf. I, 198, CLEMENS. *Teslarii, cioplind grinzile cu bărzile, le suie pe zidiu și le așază încheindu-le una cu alta.* DRĂGHICI, R. 44/28, cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., NOM. PROF. 39. *Un flăcău învîrtește deasupra capului o bardă de teslar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 461, com. MARIAN. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *S-a hotărît să vie în Olanda ca simplu lucrător teslar.* SADOVEANU, O. IX, 260.
— Pl.: *teslari.* — Și: (învechit) **teslăríu, tăslár** (DOSOFTEI, ap. GCR I, 265/34) s. m.
— **Teslă** + suf. *-ar.*

TESLÁRIU s. m. v. **teslar.**

TÉSLĂ s. f. **1.** Unealtă compusă dintr-un corp de oțel, cu tăișul lat și curbat, și o coadă scurtă de lemn, folosită de dulgheri, rotari și dogari la fasonarea lemnului pentru cioplire; (regional) chiser. V. c ă p a ș c ă, c e a c a b ă u, c i o a c ă, r a ș p ă, s c o a b ă, ț ă r h o c. *Cu spată și cuțit... și cu teslă și cu bardă și cu șvredel.* COD. TOD. 214, cf. CLEMENS, LB, POLIZU, CIHAC, II, 408, COSTINESCU, LM. *Să cumpere... tezlă și bardă, să cioplească și să facă pene.* JIPESCU, O. 154. *Cu o teslă rău mînuită, o calfă de dulgher stîngaci cioplește bîrna.* ODOBESCU, S. III, 166, cf. DDRF, BARCIANU, PAMFILE, I. C. 125, NICA, L. VAM. 240, ȘĂINEANU, D. U. *În fața dălților de oțel și a teslelor cu tăișul strălucitor.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 134. *Un bătrîn cu tesla în mînă lucrează, la cobîlă, minunate și meșteșugite roți de lemn.* SADOVEANU, O. IX, 369. *E dulgher și vine de la lucru cu ferăstrăul pe umăr, cu o rîndea și o teslă în mînă.* PAS, Z. I, 17. *S-a sculat, a luat tesla și l-a lovit între ochi.* T. POPOVICI, S. 75. *Unelte... de dulgheri (dălți, tesle, cuțitoaie).* H. DAICOVICIU, D. 79, cf. H I 24, II 13, 62, 84, 89, 118, 146, 186, 195, 207, 214, 222, 224, III 18, IV 11, 45, VII 476, X 33, 111, 466, 480, 506, 539, XI 401, XIV 161, XVI 134. *Din teslă frumos luată, Cu rîndeaua îndreptată.* TEODORESCU, P. P. 530. *O sapă și-o lopată... o teslă și-o mistrie.* MARIAN, Î. 8, cf. ȘEZ. V, 162. *C-un harap că se-ntîlnea, Cu dinții ca teslele.* MAT. FOLK. 59, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, PAȘCA, GL., ALRM SN I h 372, A V 28. (Fig.) *Ce stranie enigmă cercat-ai să dezlegi Cu tesla ta, dulghere, vrînd suflete să dregi?* LESNEA, VERS. 54. ◇ Expr. **A face dintr-un fus de moară (o) coadă de teslă** v. m o a r ă. ✦ (Învechit) Topor, secure. *Cu tesla le tăiară picioarele și-i aruncară în foc.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7[v]/35. *Tesla... lovind nu tocmește, adevărat ce au fost tocmit răsipește.* CANTEMIR, IST. 329, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Teslă **(1)** cu tăișul curb, care servește la scobitul albiilor, al jgheaburilor etc. Cf. LTR[2], ALR I 1 834/90, 249, 388.

2. (Regional) Nume dat unor unelte cu lama încovoiată, avînd diferite întrebuinţări: **a)** în potcovărie, la curăţitul unghiilor cailor; cuţitoaie. Cf. ALRM SN I h35 4/2, 53, 64; **b)** în dogărie, la curăţitul şi răzuitul doagelor. V. g r i p c ă, r ă z u ş. Cf. ALR II 6 701/27, 514. ✦ Cosor întrebuinţat în dogărie la tăiatul cercurilor (Isbiceni — Corabia). Cf. ALR II 6 702/886. ✦ Custură întrebuinţată la strungărit (Topliţa). ALR II 6 678 bis/228.

3. (Regional) Mistrie **(1)**. Cf. GRECU, P. 414, H II 118, 214, 222, VII 476, X 480, XI 401, XIV 161, XVIII 46, ALR II/I h 241.

— Pl.: *tesle*. — Şi: (regional) **téselă** (ALR I 1 834/90, 249, ALRM SN I h 372), **tézlă** (ALR I 1 834/156, ALRM SN I h 372) s. f.

— Din v. sl. ТЕСЛА.

TESLĂREÁSĂ s. f. (Regional) Soţie de teslar. Cf. LM.

— Pl.: *teslărese*.

— **Teslar** + suf. *-easă*.

TESLĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparţine teslarului, de teslar. *Băgînd într-un cleaşte teslăresc, îi raseră picioarele.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 37^{r}/5.

— Pl.: *teslăreşti*.

— **Teslar** + suf. *-esc*.

TESLĂRÍE s. f. (Învechit şi regional) Meseria de teslar; lucrarea pe care o face teslarul; dulgherie. V. t î m p l ă r i e. *Lucrurile teslăriei leamnelor.* BIBLIA (1688), 62^{2}/27. *Să dureze tot lucrul teslăriei, uşile, ferestrele, duşumelile, acoperemîntul.* ALECSANDRI, T. 1 534. *Se duce... şi cumpără unelte de teslărie.* CREANGĂ, P. 321, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Un instrument de teslărie.* IBRĂILEANU, A. 9, cf. H XVI 330. ✦ Atelierul teslarului. Cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *teslării*.

— **Teslar** + suf. *-ie*.

TESLEMARISÍ vb. IV v. **teslimarisi**.

TESLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A teslui (Prăvăleni — Brad). Cf. ALR I 1 835/90.

— Prez. ind.: *teslesc*.

— V. **teslă**.

TESLÍM s. n. (Turcism învechit) Predare, încredinţare; livrare; înmînare; (învechit) teslimat. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 622, DDRF, TDRG, I. BRĂESCU, M. 72, CADE, SCRIBAN, D. ◇ E x p r. **A face teslim** = a preda, a încredinţa; a livra; a înmîna. *I-au făcut tuiurile teslim.* GHEORGACHI, CER. (1762), 227. *Veni cu poruncă... să mă ducă la solii turceşti să mă facă teslim.* VĂCĂRESCUL, IST. 283. *Casăle noastre... te poftim pe dumn[neata] ca să le deşărţi de calabalîc ce va fi într-însele, făcîndu-le teslim numîtului polc[ovnic]* (a. 1787). IORGA, S. D. XII, 111. *Cînd ispravnicii vor ieşi din ispravnicie, să fie datori a face teslim acele condice în mîna ispravnicilor nuoi* (a. 1795). URICARIUL, IV, 58/7. *La vremea cînd i-am făcut marfa teslim..., m-au înşelat pe mine* (a. 1810). ap. N. A. BOGDAN, C. M. 94, cf. PRAVILA (1814), 38/25. *I-au dat, făcîndu-le teslim, şi două zapise ce se arată cu veleturile lor* (a. 1817). URICARIUL, X, 265. *Să aducă înnapoi şi sarea..., să o facă teslim în magazie* (a. 1832). DOC. EC. 512, cf. 695. *Vezirul luă pe Halima..., făcîndu-o teslim în mîna împăratului.* GORJAN, H. I, 23/13. *Iată şi scumpul capital (arătîndu-i pe Eliza) pe carele..., cu toată încrederea, îl fac teslim astăzi în mîna dumitale.* PR. DRAM. 150, cf. I. BRĂESCU, M. 72. (Eliptic) *Vei şti că am cumpărat de la un turc 1 000 oca orez frumos aicia, în lăzăret, tislim, cîte 21 1/2 lei suta* (a. 1770). IORGA, S. N. 117. **A trece teslim** = a fi predat, încredinţat. *Lucru să treacă de la năimitoriu teslim la cel ce îl ia prin năimeală.* PRAVILA (1814), 58/10.

— Pl.: *teslimuri*. SCRIBAN, D. — Şi: (rar) **tíslim** s. n.

— Din tc. **teslim**.

TESLIMÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A teslimarisi. Cf. POLIZU.

— Prez. ind.: *teslimez*.

— V. **teslim**.

TESLIMÁRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a t e s l i m a; (învechit) teslimarisire. Cf. POLIZU.

— Pl.: *teslimări*.

— V. **teslima**.

TESLIMARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A preda, a încredinţa; a livra; a înmîna; (învechit) a teslimatisi, (învechit, rar) a teslima. *Îndatorîndu-să a li teslimarisi ... hărtiile di rămăşiturile de bani* (a. 1825). IORGA, S. D. VII, 101. *Să să îndeplinească numărul de dolzăci mii saci..., teslimarisindu-i numitul contractieriu la smotritelul magazalii* (a. 1829). FURNICĂ, D. C. 339. *I-am şi teslimarisît în vecinică proprietaoa dumisale căminarului* (a. 1838). URICARIUL, XIV, 40. *Dumnealui este dator a teslemarisi în deplina stăpînire a Mitropoliei atît amîndouă teascurile, cît şi slovete* (a. 1840). în CONV. LIT. XLII, 443. ✦ R e f l. p a s. *Toată averea nemişcătoari..., după poronci, urmeazi a să teslimarist dumisalii agăi* (post 1821). IORGA, S. D. XXI, 411. *Să se teslimarisască banii* (a. 1826). URICARIUL, I, 380. *La întîmplare de mai grele învinovăţiri, şcolarul se va teslimarisi după cuviinţă, spre a-şi priimi pedeapsa* (a. 1835). DOC. EC. 593.

— Prez. ind.: *teslimarisesc*. — Şi: (rar) **teslemarisí** vb. IV.

— **Teslim** + suf. — *arisi*.

TESLIMARISÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a t e s l i m a r i s i; predare, înmînare; (învechit) teslimatisire, (învechit, rar) teslimare. *Să ieie ţidule de teslimarisirea, neingăduindu-i pe primitori a asupri pe lăcuitori* (a. 1822). URICARIUL, V, 175/23. *Va împlini teslimarisîre de 15 000 saci* (a. 1829). FURNICĂ, D. C. 340. *Condiţii pentru teslimarisirea vitelor de porţia armiei.* AR (1830), 16 bis/18.

— Pl.: *teslimarisiri*.

— V. **teslimarisi**.

TESLIMÁT s. n. (Turcism învechit) Teslim. *Pentru ceilalţi bani,... la vremea teslimatului mărfei, în loc de bani mi-au dat nişte tiutiun moldovinesc şi nişte ceară* (a. 1810). URICARIUL, XIV, 239. *Cîţi împrumutători nu vor primi teslimatul averii datornicului rămîn buni împrumutători.* LEGIUIRE, ap. CADE. *Teşcherelele acestui teslimat nu ştii unde să află,... iar că l-au rădicat untul de la Craiova nu este nici o îndoială* (a. 1821). IORGA, S. D. XXII, 188. *Condiţiile pentru teslimatul a 4 000 perechi boi de jug.* CR (1829), 316^{1}/34. *Începerea teslimatului s-au tocmit de la 1 dă martie* (a. 1836). DOC. EC. 618. ✦ E x p r. **A face** (sau **a da**) **teslimat** = a preda, a încredinţa; (învechit) a face teslim, a teslimarisi, a teslimatisi. *Dă teslimat lutnd teşchereaoa căpuchihăelii, să o trimiteţi la Visterie* (a. 1813). DOC. EC. 158. *La scoaterea dajdilor..., părcălabii şatelor toate să le împlinească şi să se facă teslimat.* DIONISIE, C. 231.

— Din tc. **teslimat** (pl. lui *teslim*).

TESLIMĂTESÍ vb. IV v. **teslimatisi**.

TESLIMATISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A teslimarisi. *Din acea teslimatisită sumă au priimit... aramă 195 funţi, fără de a-i plăti preţu cel hotărît pentru lucru* (a. 1817). DOC. EC. 177. *A primit şi teşchereaoa... dă unt şi mierea ce i-ai teslimatisît* (a. 1819). IORGA, S. N. 139. *Să îndatoreşte a-i teslimatisi la Hîrşova patru mii perichi boi de jug.* CR (1829), 316^{2}/2. *Zece mii ocă seu..., care sumă să fiu dator a o teslimatisi în priimirea smotritelui magazii Călăraşii* (a. 1833). DOC. EC. 525. *Acel chirăuş nu i-au teslimatisît lucrurile, ci le-au descărcat la o casă a sa* (a. 1836). FURNICĂ, I. C. 392. *Aceste... calabalîcuri... mi le-a teslimetisît astăzi năstavnicu sfinţi[i] mănăstiri Horez* (a. 1838). IORGA, S. D. XIV, 180. ◇ R e f l. p a s. *De*

vor avea gata cărbuni,... cu grabă gătindu-să, să să pornească şi să să teslimatisească (a. 1812). DOC. EC. 143. *S-au teslimalisit... peste 14 000 ocă unt* (a. 1821). IORGA, S. D. XXII, 188.
— Prez. ind.: *teslimatisesc.* — Şi: **teslimatesí** (CR 1829, 299²/10), **teslimetisí** vb. IV.
— **Teslimat** + suf. *-isi.*

TESLIMATISÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a t e s l i m a t i s i; (învechit) teslimarisire. *Nu a fost acest Costandin la teslimatisirea mărfii* (a. 1836). FURNICĂ, I. c. 393. *Se va ivi prigonire asupra predării socotelelor şi teslimatisirei averii falitului* (a. 1840). ap. TDRG.
— Pl.: *teslimatisiri.*
— V. **teslimatisi.**

TESLIMETISÍ vb. IV v. **teslimatisi.**

TESLIŞOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui t e s l ă; (familiar) tesluliţă, (regional) tesluţă. Cf. UDRESCU, GL. 266.
— Pl.: *teslişoare.*
— **Teslă** + suf. *-işoară.*

TESLOÁICĂ s. f. (Regional) Tesloi. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tesloaice.*
— **Teslă** + suf. *-oaică.*

TESLÓI s. n. Augmentativ al lui t e s l ă; (regional) tesloaică. Cf. UDRESCU, GL. 266.
— Pl.: *tesloaie.*
— **Teslă** + suf. *-oi.*

TESLUÍ vb. I. T r a n z. (Învechit şi popular) A prelucra cu tesla **(1)**; (regional) a tesli. *Nu-i din bardă bărduită, Nici din teslă tesluită, Numai din topor cioplită.* PAMFILE, C. Ţ. 27, cf. A V. 28, GLOSAR REG. ◇ R e f l. p a s. *Suprafaţa lemnelor se tesluieşte ca să se prindă lipitura sau tencuiala.* MANOLESCU, I. 24. ◇ A b s o l. *Hai să tesluim.* H IV 56. (F i g.) *În cerbicea mea lucrară (tesluia* D*) păcătoşii.* PSALT. 275.
— Prez. ind.: *tesluiesc.*
— **Teslă** + suf. *-ui.*

TESLULÍŢĂ s. f. (Familiar) Teslişoară. UDRESCU, GL. *N-ai cumva o tesluliţă? Ţi-o aduc acuşic.* id. ib.
— Pl.: *tesluliţe.*
— **Teslă** + suf. *-uliţă.*

TESLÚŢĂ s. f. (Regional) Teslişoară. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tesluţe.*
— **Teslă** + suf. *-uţă.*

TESMOFÓRII s. f. pl. Numele unor sărbători ateniene celebrate în antichitate de femei în cinstea zeiţei Demeter. Cf. SCRIBAN, D., DN².
— Scris şi: *tezmoforii.* SCRIBAN, D.
— Din gr. θεσμοφόρια, fr. **thesmophories.**

TESMOTÉT s. m. Titlu dat în vechea Atenă unor magistraţi care prezidau diferite tribunale şi revizuiau legile. V. a r h o n t e. Cf. DN².
— Din fr. **thesmothète,** gr. θεσμοθέτης.

TEST¹ s. n. **1.** (Psih.) Probă, constînd din aceeaşi sarcină pentru toate persoanele investigate, prin care se examinează funcţii senzoriale — motorii sau mintale, nivelul dezvoltării intelectuale, aptitudinile etc.; p. e x t. materialul folosit pentru această probă. Cf. DN², DER, M. D. ENC.
2. (Med.; în sintagma) *Test cutanat* = metodă prin care se cercetează sensibilitatea pielii la diferiţi microbi sau produse chimice bănuite a fi cauza îmbolnăvirii unei persoane. Cf. ABC SĂN. (Eliptic) *În testele intradermice, substanţa este introdusă cu ajutorul unei injecţii în derm.* ib.
— Pl.: *teste.*
— Din fr. **test,** engl. **test.**

TEST² subst. (Zool.) Carapace, cochilie; (popular) ţest. Cf. DN².
— Pl.: ?
— Din lat. **testum,** fr. **test.**

TEST³ s. n. v. **text.**

TESTÁ¹ vb. I. T r a n z. **1.** A lăsa (ceva) prin testament **(1)**; (învechit) a teştălui. *Menumorout, după moartea sa, i-a testat... fetei sale şi împărăţia sa.* FM (1861), 54/1, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Eu ti testez băietului, cu bună rînduială, ceea ce am: douăzeci de mii de galbini.* SADOVEANU, O. XI, 203. *Terenul ti fusese testat.* COD. PEN. R.P.R. 565. *Soţia ti testase averea.* CĂLINESCU, B. I. 183. *Neştiutorii de carte pot să testeze sumele de bani... printr-o declaraţie verbală.* PR. DREPT, 418. (F i g.) *Confraţi defuncţi... Testîndu-mi arsele embleme.* VULPESCU, P. 87. ◇ R e f l. p a s. *Prin testament legal se testează biblioteca gimnaziului.* FM (1861), 81/2. ◆ I n t r a n z. A face un testament **(1)**, a da dispoziţii prin testament cu privire la transmiterea unor bunuri materiale. *Două sau mai multe persoane nu pot testa prin acelaşi act una în favoarea celeilalte.* HAMANGIU, C. C. 202. *La mijlocul secolului al XVI-lea ... se înfiinţează în Ţara Românească dreptul de a testa..., deci de a dispune după voie de stăpînirea moşiei la moarte.* PANAITESCU, O. Ţ. 246, cf. 59.
2. (Latinism învechit) A face cunoscut, a arăta; a testa. *Unele formaţiuni... în anumite puncte mai testează existenţa lui.* F (1874), 295. *După ce voi muri, ţi voi testa într-o broşurică romanul vieţii mele.* EMINESCU, P. L. 116.
— Prez. ind.: *testez.*
— Din fr. **tester,** lat. **testari.**

TESTÁ² vb. I. T r a n z. **1.** (Psih.) A supune unui test¹ **(1)**. Cf. DN².
2. (Med.) A cerceta printr-un test¹ **(2)** asupra pielii. *Substanţa care urmează să fie testată este dizolvată într-un lichid şi apoi pusă în contact cu pielea în moduri diferite.* ABC SĂN. 353.
— Prez. ind.: *testez.*
— Din fr. **tester.**

TESTACÉU s. n. (La pl.) Subordin de moluşte al căror corp are un înveliş calcaros; (şi la sg.) moluscă din acest subordin. Cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM. ◆ (Adjectival; despre moluşte) Al cărui corp este acoperit cu un înveliş calcaros. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DN².
— Pl.: *testacee.*
— Din fr. **testacé.** Cf. lat. t e s t a c e u s.

TESTAMÉNT s. n. **1.** Act juridic unilateral, personal şi solemn prin care cineva îşi exprimă dorinţele ce urmează a-i fi împlinite după moarte, mai cu seamă în legătură cu transmiterea avutului său; (învechit) diată, tocmeală **(II 6)**. *Harta testamentului, adecă carte cu limbă de moarte.* DOSOFTEI, V. S. februarie 65ʳ/2. *Constantin Marele încă în viaţa sa cu testament împărăţiia au împărţit-o fiilor săi.* CANTEMIR, HR. 246, cf. CUGETĂRI, II, 27ʳ/23. *În testamentul său, diata ce s-a făcut în anul 1732, numai de fiiul său cel întîi născut ... face pomenire.* ŞINCAI, HR. III, 262/10, cf. KLEIN, D. 334, DRLU. *Vom alătura şi testamentul său (adiata) în care îşi împărţeşte foarte creştineşte osteneala tinereţelor sale.* CR (1829), 92²/19. *A murit fără testament.* HELIADE, D. J. 15/20. *Pentru testament sau diiati* (a. 1843). CAT. MAN. I, 336, cf. CALENDAR (1851), 26/9, STAMATI, D. *Păn-a nu se pune în lucrare testamentul lui Dimitrie Cantemir, fiiul său Constantin puse stăpînire pe toate averile părinteşti.* NEGRUZZI, S. II, 144, cf. ARISTIA, PLUT., PARAB. 55/13, CALENDAR (1855), 57/28. *Mi-am făcut testamentul.* GHICA, A. 319-cf. FM (1861), 81/2, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, *O copie de pe un testament părea a fi.* EMINESCU, P. L. 30, cf. DDRF. *Femeia poate face testament fără autori.*

zaţiunea soţului său. HAMANGIU, C. C. 59, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Îi voi lăsa prin testament tot.* CAMIL PETRESCU, U. N. 210. *În lipsă de alte rude mai apropiate, pa lăsa un loc larg în testament familiei Lipan.* C. PETRESCU, C. V. 96. *A făcut un testament aşa de încurcat, încît moştenitorii s-au certat.* SADOVEANU, E. 120. *Testamentul meu: las averea mea... soţiei.* VINEA, L. II, 240. *Partea lui Peter îmi revine mie prin testamentul tatei.* H. LOVINESCU, T. 118, cf. PR. DREPT, 418. *Nime nu-l şti mîngîia. Că a scris cu testamînt Să nu-l îngroape-n mormînt.* BÎRLEA, B. 74, cf. MAT. DIALECT. I, 98. ◇ Fig. *Tocmai testamentul acestui suflet mare nu-l trece cu vederea.* GALACTION, O. 247. *În acest caiet se află testamentul său moral, concepţia sa de viaţă.* CĂLINESCU, B. I. 270. *Am să-i trimit testamentul meu... Îşi va găsi o menire nouă: să te consoleze de pierderea mea.* VINEA, L. II, 144. *Poemul meu... Vreau să fie un act de naştere Şi un testament.* BARANGA, V. A. 10. (În formule de ameninţare) *Fă-ţi testamentul!* PAMFILE, J. I, 135. ▭ *Poţi să-ţi faci testamentul!* ◇ (Urmat de determinări care arată felul) *Testament olograf.* COSTINESCU. *Testament mistic.* id. ib. *Testament autentic.* HAMANGIU, C. C. 202. *Testament secret.* id. ib. 205. ✦ (Regional) Numele unui joc practicat la priveghi, în care un bătrîn e pus să numească flăcăii şi fetele cărora le lasă moştenire diferite lucruri, arătate celor de faţă, fără ca el să le vadă. Cf. PAMFILE, J. I, 36.

2. (Învechit) Lege; legislaţie, aşezămînt. *Acesta-i sîngele meu, a celui testament nou, carele pentru mulţi să va vărsa.* N. TEST. (1648), 60^{v}/4. *Acest păhar-i testamentomul nou în sîngele mieu carele să varsă pentru voi.* ib. 99^{r}/34. *Nu a fost primind sfatul ministrilor pentru ocîrmuirea împărăţiei, nici a vrut să urmeze testamenturilor împăraţilor Rosiei, nici rînduielii ce a avut împărăteasa Ecaterina.* DIONISIE, C. 207. *S-a făcut atunci* [în anii 1726—1733] *o legislaţie specială, numită „Testamentul vămei".* N. A. BOGDAN, C. M. 158. (Fig.) *Corbul îşi măsură pasul, scrie-n zăpadă Nou testament sau poate o veste cerească.* BLAGA, POEZII, 167. ◇ *Vechiul testament* sau *Testamentul (cel) vechi* = prima parte a Bibliei cuprinzînd textele sfinte referitoare la credinţele religioase şi la viaţa poporului evreu (pînă la naşterea lui Hristos). *Nu avem neci Testamentul cel nou, neci cel vechi deplin întru limba noastră.* N. TEST. (1648), [prefaţă] 4^{r}/3. *Testamentul cel vechiu... de pre cel elinesc... l-am tălmăcit* (a. 1795). GCR I, 156/2. *Să pot număra şi cărţile Vechiului testament.* MOLNAR, I. 3/5, cf. DRLU, POLIZU, COSTINESCU. *Confundă pe grecul Damocles cu filisteanul Goliat din Testamentul vechi.* MAIORESCU, D. II, 27. *Davidică de la Fărcaşa, pînă tipărea o mămăligă, mîntuia de spus pe de rost... Istoria Vechiului testament de Filaret Scriban.* CREANGĂ, A. 84. *Noul testament* (sau *Testamentul cel nou)* = a doua parte a Bibliei cuprinzînd evangheliile şi alte scrieri religioase (posterioare naşterii lui Hristos). *A scrie în limbă grecească Testamîntul cel nou.* N. TEST. (1648), [prefaţă] 5^{v}/1. *Patru părţi a Noului testament* (a. 1683). GCR I, 260/20. *Noul acesta testament al Mîntuitoriului fiind întru limba ceà părintească tălmăcit* (a. 1703). id. ib. 348/21, cf. 347/1, DRLU, POLIZU, COSTINESCU. *Noul testament al lui Erasm... dă o nouă imagine despre învăţăturile lui Iisus.* OŢETEA, R. 318. (Eliptic) *Acest testament l-au început a-l izvodi Ermonah Selivestru.* N. TEST. (1648), [prefaţa] 5^{r}/7. *Acestui dumnezeesc testament toate ce sînt în sînul credinciosului, iubitorului de H*[risto]*s... că la un chedru firesc aleargă* (a. 1703). GCR I, 347/26.

3. (Învechit) Act, hotărîre definitivă; spec. dispoziţie privitoare la cler, dată de domnitor în înţelegere cu capul bisericii. *Au scos dăjdi... pe mănăstiri şi au rupt testamentul ce făcusă Constantin Vodă cu blăstăm.* NECULCE, L. 336. *Obiceiul vechiu,... legat de domnii vechi cu testament* (a. 1712). URICARIUL, V, 250/1. *Domnia-me le-au aşazat precum arată testamenturile fiecărui obicei deosebit* (a. 1732). ib. I, 359. *4 lei au dat la testamînturele ce au făcut pentru oameni* (a. 1742—1743). BUL. COM. IST. I, 225. *Testamenturile şi hrisoavele ce au dat luminaţii domni* (a. 1782). URICARIUL, XI, 253. *Ne rugăm măriei tale cu osebit testament să se întocmească cu întregime cîte mai jos arătăm* (a. 1814). ap. TDRG. *Să le fie testament de la domnia mea, de obiceiu stătătoriu* (a. 1831). N. A. BOGDAN, C. M. 52. *Pomenitele sfinte mănăstiri, arătîndu-şi testamenturile cu care au dobîndit stăpînirea pă acel metal* (a. 1846). DOC. EC. 908, cf. DDRF. ✦ Fig. (Ironic) Lucru sigur, care nu poate fi pus la îndoială. *Vorba lor e testament, Prinde loc de ducament.* MUMULEANU, C. 119/21.

4. (Latinism învechit, rar) Atestare, dovadă, mărturie. *În prejmele satului Cartal se dezgrop în toţi anii din misteriul ţărinei preţioase antichităţi grece şi latine, testamente ale unei lumi pierdute.* HASDEU, I. V. 138.

— Pl.: *testamente* şi (învechit) *testamenturi.* — Şi: (învechit şi regional) **testamînt** (pl. şi *testamînture),* (învechit) **testămént** (NECULCE, L. 325), **testaméntum** (DR. X, 329), **testaméntom, teştamentom** (ib.), **teştemént** (ANON. CAR.) s. n.

— Din lat. **testamentum,** germ. **Testament,** fr. **testament,** magh. **testamentum, testamentom.**

TESTAMENTÁR, -Ă adj. Privitor la un testament **(1),** care este prevăzut într-un testament sau rezultă dintr-un testament; (învechit) dietar. Cf. I. GOLESCU, C., ASACHI, L. 13. *În acel an s-au transpus la Braşov şi fondurile testamentarie ale lui Ioan Iuga.* BARIŢIU, P. A. III, 122, cf. POLIZU, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Clauze testamentare.* ŞĂINEANU, D. U. *Mai agonisise pentru el o altă vie, fără a scoate o vorbă clară asupra intenţiilor sale testamentare.* CĂLINESCU, B. I. 183. *În lipsă de moştenitori legali sau testamentari, succesiunea se consideră vacantă şi revine statului.* PR. DREPT, 415, cf. DN^{2}, M. D. ENC. ◇ *Executor testamentar* = persoană însărcinată de testator cu executarea dispoziţiilor unui testament **(1).** Cf. COSTINESCU. *„Institutul academic...", prevăzut în testamentul lui Anastasie Başotă... nu este încă înfiinţat de executorii testamentari.* MAIORESCU, D. II, 164, cf. ŞĂINEANU, D. U. (Fig.) *Autorii sînt executorii testamentari, portăreii şi preoţii celor cărora le-au dat viaţă.* V. ROM. iunie 1970, 83. ✦ (Substantivat, m.; învechit, rar) Falsificatori de testamente **(1).** Cf. DRLU.

— Pl.: *testamentari, -e.* — Şi: (învechit) **testamentáriu, -ie** adj. DRLU, ARISTIA, PLUT. (pl. *testamentarii* DRLU).

— Din fr. **testamentaire,** lat. **testamentarius.**

TESTAMENTÁRIU, -IE adj. v. **testamentar.**

TESTAMÉNTOM s. n. v. **testament.**

TESTAMÉNTUM s. n. v. **testament.**

TESTAMÎNT s. n. v. **testament.**

TESTAMÓNIE s. f. v. **testimoniu.**

TESTARDITÁTE s. f. (Neobişnuit) Înclinaţia de a face totdeauna după propria judecată; încăpăţînare. *Ceea ce mi s-a părut curios şi foarte bizar la naţiunea aceasta este testarditatea lor şi pasiunea ce au de a discuta totdauna despre toate.* FILIMON, O. II, 163.

— De la it. **testardo.**

TESTÁRE s. f. Acţiunea de a t e s t a[1] **(1).** Cf. COSTINESCU, DDRF. *Bolnavul mai poate fi utilizat pentru testare.* CĂLINESCU, E. O. II, 181. *S-a prevăzut o formă simplă de testare.* PR. DREPT, 418.

— Pl.: *testări.*

— V. **testa[1].**

TESTATÓR, -OÁRE s. m. şi f. Persoană care a făcut un testament **(1),** care a testat[1] **(1);** (învechit)

dietaș, (învechit, rar) testeluitor. *Diiata să fie... pecetluită de marturi și de testator.* PRAVILA (1814), 128/22, cf. I. GOLESCU, C., STA MATI, D., CALENDAR (1855), 66/21 , PROT. — POP., N. D., COSTINESCU. *Mănăstirile... să poată pretinde a fi scutite de a îndeplini... voințele testatorilor.* ODOBESCU, S. II, 45. *Acest document... poartă semnătura testatoarei.* ARHIVA, I, 253, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *N-avem a judeca voința unui testator decît în anumite împrejurări.* SADOVEANU, O. XV, 136. *A intrat în posesiunea acestor bijuterii cu titlul testatorului său.* COD. PEN. R.P.R. 591. *Prezintă tribunalului un alt tesament scris de mîna testatorului.* VIANU, P. 139. *Testatorul poate revoca testamentul.* PR. DREPT, 419. *Beneficiarul nu intra în posesiunea moșiei decît la moartea testatorului.* PANAITESCU, O. Ț. 183. ◇ (Adjectival) *În privirea voinței testatorului domn... se primiră... spre creștere 12 tineri.* ASACHI, Î. 4/9.

— Accentuat și: *testátor.* BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *testatori, -oare.* — Și: (învechit) **testătoáre** s. f. DDRF.

— Din lat. **testator, fr. testateur.**

TESTATRÍCE s. f. (Franțuzism rar) Testatoare. Cf. COSTINESCU, BARCIANU.

— Pl.: *testatrice.*

— Din fr. **testatrice.**

TESTĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, prin Transilv.) A testa[1] **(1).** *Acesta a testăluit pămîntul supt biserică* (post 1785). IORGA, S. D. XVII, 13, cf. DRLU. *S-au cetit a prealăudatului episcop lăsatul testament, n care toate ale sale bunumuri le testeluiește clerului său* (a. 1830). BV III, 700.

— Prez. ind.: *testăluiesc.* — Și: **testeluí** vb. IV.

— Din magh. **testăl.**

TESTĂMÉNT s. n. v. **testament.**

TESTĂTOÁRE s. f. v. **testator.**

TESTEÁ s. f. **1.** Pachet conținînd un număr fix (10, 12 sau 24) de obiecte de același fel (astăzi, mai ales ace), legate sau ambalate împreună. V. t o p[1]. *Cufitoaie, testeaua 18 bani* (a. 1761). ap. TDRG. *Foarfeci și bricege, testeaua 2 bani* (a. 1792). ap. ȘIO II$_1$, 358. *Luai cîteva testele de fișicuri și le pusei prin buzunare* (a. 1821). id. ib., cf. POLIZU. *Fringhiile... și alte obiecte de cînepă vin din Turcia... Prețul lor este de 8, 9 și 10 lei testeaua.* I. IONESCU, M. 736. *480 de galbini ș-o sută de testele, de la apaltul cărților de gioc.* ALECSANDRI, T. 1 354, cf. CIHAC, II, 622, LM, DDRF, BARCIANU, SĂGHINESCU, V. 106, ALEXI, W. *Le luam pe toate la subțioară ca pe o testea de linguri.* HOGAȘ, M. N. 33. *Dă-mi un kilo de măsline și testeaua asta de covrigi!* IBRĂILEANU, A. 120. *Bucățile sau unitățile diferitelor obiecte se specificau prin testele (10 bucăți).* N. A. BOGDAN, C. M. 173, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nu cumpăr nici o testea de linguri de la rudari.* SADOVEANU, O. XV, 113. *Testeaua de furculițe, Cîte-o leiță.* SEVASTOS, N. 284, cf. ȘEZ. V, 162. *Am uitat să luăm din tîrg cîteva kilograme de slănină, o testea de ace.* I. CR. III, 269. *Lucruri de ale gospodăriei: ...tistele de furci,... lopeți, săpi.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 658. *I s-arată la o uliță strîmtă o teste de ciomege,* se spune despre cineva care, probabil, va fi bătut. Cf. ȘEZ. IX, 145, ALR I 235/550, 556, 588, 600, 618. ✦ P. e x t. Ambalajul acestor obiecte; s p e c. cutie, ambalaj în care se păstrează acele. *Cîteva duzini de mosoare,... testele cu ace.* SAHIA, N. 92. *Confecționau testele în care... înfigeau acele.* PAS, Z. I, 290. *Pe fundul farfuriei, nici un strop de smîntînă, cuțitul și furculița ca din testea.* HOGAȘ, M. N. 38; cf. ALR II 5 757/987. ✦ F i g. Număr de 12 persoane; p. e x t. mulțime. *În trăsură făcui cunoștință cu mai bine de jumătate de testea de ființe omenești, bărbați și femei.* ISPIRESCU, ap. DDRF. *Era om nevoieș, că avea de la Dumnezeu o testea de copii și avea ș-o muiere mereu bolnavă.* F (1890), 545. *Va da peste testeaua de surori pentru cei 12 feciori.* POP. ap. ȘIO II$_1$, 358.

2. Teanc de hîrtie cuprinzînd 24 sau 25 de coli; (regional) conț. V. r i s m ă [1], t o p[1]. *100 dramuri piper..., 1 testea hîrtie...,100 lulele* (a. 1817). DOC. EC. 176, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Cum nu știu și eu birui pe nerăsuflate candoarea cîtorva testele de hîrtie?* CARAGIALE, O. II, 170, cf. BARCIANU, DDRF, ALEXI, W., ANGHEL — IOSIF, C. M. 71, ȘĂINEANU, D. U. *Luară cîte un toc și cîte o testea de hîrtie și începură să scrie.* STĂNOIU, C. I. 105. *Văzînd... haosul din privirea tovarășului osîndit să corecteze exact șapte testele de hîrtie, am fost de părere ca toată lumea să fie îngăduită la oral.* I. BOTEZ, B. I, 120. *O tistea de hîrtie mi-ajunge.* UDRESCU, GL.

3. (Regional) Mănunchi de spice, polog (Somova — Tulcea). ALR SN I h 54/682.

— Pl.: *testele.* — Și: (regional) **tisteă** s. f.

— Din tc. **deste.**

TESTEL subst. (Învechit, rar; cu sens neprecizat) *Aflînd porțile închise, au bătut în testel, vrînd să intre pe dedesupt* (a. 1835). DOC. EC. 574.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TESTELUÍ vb. IV v. **testălui.**

TESTELUITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Învechit, rar) Testator. Cf. DRLU.

— Pl.: *testeluitori, -oare.*

— **Testelui** + suf. *-tor.*

TESTEMEÁ s. f. v. **testemel.**

TESTEMÉL s. n. **1.** Basma mare de pînză (subțire), de obicei cu flori colorate pe fond negru; (regional) pembriu. V. b o i a m a, c h i s c h e n e u. *4 testemeluri* (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 283. *Bohcele de pus straie, basmale, testemeluri* (a. 1797). URICARIUL, XVI, 296. *Cămașe i testemel* (a. 1815). IORGA, S. D. VII, 44. *Au luat arenda fabricii de testemeluri* (a. 1823). DOC. EC. 281, cf. POLIZU, BARONZI, L. 95. *Basmali de bumbac, testemeli...* I. IONESCU, D. 508. *Un testemel vechi.* ALECSANDRI, T. 942, cf. COSTINESCU. *Sacul cu lire... se află acuma pus bine, înfășurat într-un testemel.* CARAGIALE, O. II, 234. *Testemele cu flori roșii.* MACEDONSKI, O. III, 101. *Un copil își dezlegă un testemel de la gît.* VLAHUȚĂ, O. A. 137, cf. CONTEMPORANUL, V$_1$, 295. *La înmormîntări ia totdeauna luminarea și testemelul.* I. NEGRUZZI, S. I, 18, cf. DDRF. *Uite salbă, briu și toate!... Stai, să-nchei și testemelul Pe la spate.* COȘBUC, P. I, 104, cf. N. REV. R. I, 67, BARCIANU. *Fetele... stau rezemate în furcă sau își sculturau testemelele.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 65, cf. ALEXI, W. *Puse bocceaua jos,... își drese „testemelul" pe tîmple.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 543. *Venea... cu o prăjină mare-n mînă și cu un testemel roșu în vîrfu prăjinii.* PETICĂ, O. 230. *Bucătarul, legat la cap cu un testemel curat, frămîntă... aluatul din covată.* BRĂESCU, A. 70. *Pe cap au testemele.* IOVESCU, N. 151, cf. CAMIL PETRESCU, O. II, 264. *Arăta testemelele, barișele, cimberele.* STANCU, D. 23. *Se oprea în fața tarabei cu ace și cu mosorele, ... testemele și funde.* PAS, L. I, 44, cf. H II 31, 63 89, IV 13, 57, V 5, XVI 13. *Poftim... Testemel de legat, Cu canaf de mătasă.* SEVASTOS, N. 126, cf. ȘEZ. V, 162, MAT. FOLK. 1 210. *Tave acoperite cu testemele de mătasă.* ȘEZ. XII, 16, cf. TOMESCU, GL., ALR I 1 876/750, 790, A V 15, 16, 17, 18, 19.

2. (Învechit, rar) Panglică (legată peste cap sau peste frunte). Cf. ANON. CAR., POLIZU.

— Pl.: *testemele* și (învechit și regional) *testemeluri.* — Și: (regional) **testimél** (MARIAN, NU. 238, CHIRIȚESCU, GR., H II 31, V 5, MAT. FOLK. 1 210, BOCEANU, GL.), **tistimél** (CR 1 832, 49[1]/24, POLIZU, CIHAC, II, 622, MARIAN, NU. 671, DDRF, MANOLESCU, I. 195, D, ZAMFIRESCU, V. Ț. 93, CADE, SCRIBAN, D., H II 63, 89, IV 13, 57, XVI 13, TEODORESCU, P. P. 521, I. CR. VII,

311, TOMESCU, GL., ALR I 1 876/750, 790), **tistemél** (H XII 33), **testeméu** (ANON. CAR.) s. n., **testemeá** (IORDAN, L.R.A. 56) s. f.
— Din tc. **destemal, destimal.** Cf. bg. тестемел.
— **Testemea** : sg. refăcut după pl. — **Testemeu** : prin apropiere de **chischineu.**

TESTEMELÁR s. m. (Învechit, rar) Negustor sau fabricant de testemele. Cf. POLIZU. *Ce s-au făcut feciorii testemelarilor?* GHICA, ap. ŞIO II$_1$, 359.
— Pl.: *testemelari.* — Şi: **tistimelár** s. m. POLIZU.
— **Testemel** + suf. *-ar.*

TESTEMÉU s. n. v. **testemel.**

TESTÉR s. n. Dispozitiv care se introduce în gaura de sondă cu ajutorul garniturii de prăjini de foraj şi prin intermediul căruia se încearcă dacă stratul este sau nu productiv, ori dacă are sau nu hidrocarburi. Cf. LTR^2, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *testere.*
— Din fr. **tester,** engl. **tester.**

TESTÍCOL s. n. v. **testicul.**

TESTÍCUL s. n. (Mai ales la pl.) Glandă genitală masculină, pereche, care produce spermatozoizii; (popular) coi, boaşă, (regional) rod[1], teşcule (v. t a ş c u l ă), toltoaşă. Cf. KRETZULESCU, A. 9/27, 328/20, CORNEA, E. I, 210/13, POLIZU, P. 122/11, MAT. MEDIC. 109, COSTINESCU, DDRF, N. LEON, MED. 58, GRIGORIURIGO, M. P. I, 133, BIANU, D. S., ŞĂINEANU, D. U., BELEA, P. A. 286, L. ROM. 1974, 188, DEX, CHEST. II 67/173, A III 5.
— Pl: *testicule.* — Şi: (rar) **testícol** s. n. BELEA, P. A. 286, A III 5.
— Din fr. **testicule.**

TESTICULÁR, -Ă adj. Care aparţine testicului' care se referă la testicul. *Artirile spermatice... testiculare.* KRETZULESCU, A. 368/20, cf. COSTINESCU, CADE. *Insuficienţa testiculară.* PARHON, B. 112, cf. 153. *Atrofie testiculară.* BELEA, P. A. 286, cf. DEX.
— Pl.: *testiculari, -e.*
— Din fr. **testiculaire.**

TESTÍL, -Ă adj. v. **textil.**

TESTIMÉL s. n. v. **testemel.**

TESTIMONÁ vb. I v. **testimonia.**

TESTIMONIÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A dovedi cu martori **(3).** Cf. COSTINESCU. ◇ F i g. *Limbagiul acesta testimonează că simţibilul amor ş-au stabilit lucrătoria înfocatelor sale darde în sînul nostru.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 481.
— Pronunţat: *-ni-a.* — Prez. ind.: *testimoniez.* — Şi: (neobişnuit) **testimoná** vb. I.
— V. **testimoniu.**

TESTIMONIÁL, -Ă adj. (Jur.) Care se face prin martori, care se bazează pe o mărturie. *Cele mai de pre urmă testimoniale cărţi mai nainte de a intra în slujba privată le luase.* ŞT 15/19, cf. COSTINESCU. *Orice hotărîre care ar admite vreo dovadă testimonială va denumi pe martorii ce urmează a fi ascultaţi.* HAMANGIU, C. C. 64, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Probă testimonială.* DL, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunţat: *-ni-al.* — Pl.: *testimoniali, -e.*
— Din lat. **testimonialis,** fr. **testimonial.**

TESTIMÓNIU s. n. Mărturie **(4),** dovadă; (concretizat) act, document doveditor; certificat, adeverinţă. *Protopopului, peantru ce va da testamonie la prilegiul căsătorii*[i] (a. 1784). IORGA, S. D. XIII, 15. *Va trebui ... testimoniul despre purtarea sa cea bună de la domnul său.* ŞT 15/17, cf. STAMATI, D. *Va fi sforţat a merge să-şi ia testimoniul eroismului său.* LĂZĂRESCU, S. 19/18, cf. ARISTIA, PLUT., PROT. — POP., N. D. *Punînd pe Raşid faţă-n faţă cu testimoniul lui Cinnam.* HASDEU, I. C. I, 69. *Un trist testimoniu pentru venitoriu despre spiritul corupt în care a ajuns literatura.* F (1871), 290. *Cînd ţi-ai cîştigat testimoniul absolutoriu, ai ajuns adeseori la sfîrşitul vieţii.* MAIORESCU, CR. II, 133. *Asta este un testimoniu de lipsă de cultură naţională.* CARAGIALE, O. VII, 235. *Începui a traduce testimoniul.* SLAVICI, N. I, 159. *A doua zi ne împărţeau profesorii testimoniile.* F (1883), 40. *Lăsaţi aceste locaşuri, testimoniuri ale măriii căzute!* I. NEGRUZZI, S. V, 15, cf. BARCIANU. *Abia aşteptam să căpătăm testimoniile şi să plecăm acasă.* SBIERA, F. S. 100, cf. 344, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Am ţinut să aduc la cunoştinţa cititorilor noştri aceste interesante testimonii.* GL 1958, nr. 2, 4/7, cf. M. D. ENC., DEX. (Glumeţ) *Nu am nici curagiul, nici răbdarea să mai pozez pentru a obţinea testimoniul fotografic a zbîrcelilor bătrîneţii.* ALECSANDRI, S. 134.
— Pl.: *testimonii* şi (rar) *testimoniuri.* — Şi: (învechit) **testimónium** (RÎNDUIALA, 10) s. n., **testamónie, tăştimónie** (IORGA, S. D. XII, 233), (regional) **tistămónie** (ALR II/I MN 88, 2 714/346) s. f.
— Din lat. **testimonium.**

TESTIMÓNIUM s. n. v. **testimoniu.**

TESTOSTERÓN s. m. Hormon sexual masculin care are rolul de a menţine la bărbat caracterele sexuale secundare şi de a favoriza dezvoltarea generală a organismului. Cf. D. MED., M. D. ENC., L. ROM. 1974, 188, 189, DEX.
— Pl.: *testosteroni.* — Şi: **testosterónă** s.f. DEX.
— Din fr. **testostérone.**

TESTOSTERÓNĂ s. f. v. **testosteron.**

TESTUALMÉNTE adv. (Învechit, rar) Textual. *Pasagiul reprodus mai sus testualmente.* HASDEU, I. C. I, 102.
— Pronunţat: *-tu-al-.*
— Din it. **testualmente.**

TESTULÉŢ s. n. v. **textuleţ.**

TESTÚRĂ s. f. v. **textură.**

TEŞ, TEAŞĂ adj., subst. (Regional) **I.** Adj. (Despre coarnele vitelor) Dat pe spate, încovoiat înapoi. Cf. DAMÉ, T. 28, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◆ P. e x t. (Despre vite) Cu coarnele date pe spate, încovoiate înapoi. *Bou teş.* H X 465.
II. Subst. **1.** Partea care rămîne în pămînt după tăierea unui lăstar; (regional) teşitură. Cf. AN. DOBR. IV, nr. 4, 100, ALR I 1 358/746.
2. Semn de hotar făcut prin tăierea unui copac. Cf. ALR II 5 069/95.
— Pl.: **(I)** *teşi, -e.*
— Cf. t e ş i.

TÉŞA s. m. art. (Prin nord-vestul Munt.) Om în vîrstă, slab şi neputincios. Cf. UDRESCU, GL. *Vine teşa: cîş, cîş.* id. ib. ◇ E x p r. **Ce mi-e teşa, ce mi-e pleşa** = ori una ori alta, tot acelaşi lucru. id. ib.
— **Teşi** + suf. *-ea.*

TEŞĂTÚRĂ s. f. v. **teşitură.**

TEŞCÁ vb. I v. **tăşcea.**

TEŞCÁI s. n. (sg.) (Regional) Terci[1] **(1)** (subţire) (Măţău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Cf. t e ş c ă l ă u.

TEŞCÁR s. m. (Argotic) Pungaş. BARONZI, L. 149, DR. XI, 144.
— Pl.: *teşcari.*
— **Teaşcă** + suf. *-ar.*

TEŞCÁRE s. f. v. **tăşcare.**

TEȘCĂLĂU s. n. (sg.) (Regional) Terci[1] **(1)** (subțire) (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Cf. t e r c ă l ă u.

TEȘCĂLÍE s. f. (Rar) Tășcuță **(1)**. *Scoteau amnarul din teșcălia de la brîu.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 40.
— Pl.: *teșcălii.*
— **Teașcă** + suf. *-ălie.*

TEȘCĂTÓR s. m. v. **tășcător.**

TEȘCĂTÚRĂ s. f. v. **tășcătură.**

TEȘCĂU subst. (Regional) Băsică uscată întrebuințată de ciobani ca pungă pentru păstrarea tutunului; (regional) jașcău teșcoavă **(2)** (Sibioara — Constanța). Cf. ALR I 1 544/988.
— Pl.: ?
— **Teașcă** + suf. *-ău.*

TEȘCHEREÁ[1] s. f. **1.** (Învechit) Adeverință, certificat, chitanță; act. *Trimițînd Nicolai Vodă niște tescherele și fermanuri împărătești... la Țarigrad.* N. COSTIN, LET. II, 97/28. *Pentru cele ce nu era sineturi și tescherele de seamă, s-au aflat oameni de au mărturisit cum că au făcut țara acele slujbe.* R. POPESCU, CM I, 532. *Au început a scrie tescherele și a se jălui de el* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 264/13. *Vătaful să fie dator să tocmească chiragii cu chizeșie, dînd vătaful și teșchere la mîna stăpînului marfei* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 350. *I-au întrebat unde sînt tescherelele cele pecetluite.* DIONISIE, C. 197. *Să deie și teșcherele de priimire* (a. 1815). URICARIUL, V, 441/15. *Nu se învoia satul... A săvîrși cununie, de nu ave teschere.* BELDIMAN, E. 95/35. *Teșchereaoa lui Aleco... dă unt și mierea ce i-ai teslimatisit* (a. 1819). IORGA, S. N. 139. *S-au poroncit mehmendarului ca să dea teșcherele satelor* (a. 1823). URICARIUL, XIV, 287, cf. IORGA, S. D. XI, 15. *Iată și teșchereaua prin care faci cunoscut că toată marfa vîndută ai primit-o înapoi prin mine.* FILIMON, O. I, 237. *Mi-i plin sînul de atestaturi... Iaca teșcherele și din vremea turcilor.* ALECSANDRI, T. 90, cf. CIHAC, II, 622, DDRF, BARCIANU, SĂGHINESCU, V. 106, TDRG, PAMFILE, J. II, 169, N. A. BOGDAN, C. M. 66, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. (Învechit) Autorizație de transport; permis de călătorie, p a ș a p o r t. *Acei... negustitori să aibă a lua de la zabeții lor teșcherele de voie ca să le arăte la domn ori la epitropul său, și așa, prin cărți date, să fie slobozi a umbla prin țară pentru negustitoria lor* (a. 1774). URICARIUL, VI, 438. *Cercetîndu-i dă unde sînt și unde merg, să le dea tescherele, după obiceiu* (a. 1820). IORGA, S. D. VII, 71. *Să nu să zăbovească în capitală nimenea fără tescherea (pasaport).* CR (1831), 286[1]/26. *Ca să ne ducem cu lînă, cu piei, cu miere sau cu unt peste graniță sau peste Dunăre, ne trebuia pașuș nemțesc sau teșcherea turcească.* GHICA, S. 171, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, TDRG, I. BRĂESCU, M. 72, N. A. BOGDAN, C. M. 55. *O altă atribuție a acestor paznici ai hotarelor era aceea de a nu lăsa să iasă din țară pe cei ce nu aveau... teșchereaua marelui spătar.* STOICESCU, C. S. 311. ◇ E x p r. **A-și lua teșchereaua = a)** (Olt.) a pleca (repede), a-și lua tălpășița, a o șterge, v. ș t e r g e **(I 1).** *Și-a luat tiștireaua de la seminar, deschizîndu-i viața fel de fel de porți.* IOVESCU, N. 201, cf. 157, CIAUȘANU, GL., COMAN, GL., TOMESCU, GL., ZANNE, P. V, 623; **b)** (prin nord-vestul Munt.) a nu mai avea nici o speranță, a-și lua nădejdea. *Să-ți iei tiștireaua de la fata aia; ți-o suflat-o altul!* UDRESCU, GL. **A da** (cuiva) **teșchereaua** = a alunga, a expedia pe cineva; a da cuiva pașaportul. Cf. ZANNE, P. V, 623. ✦ (Adverbial; regional; în forma *tișchireaua)* Fuga, repede (Frumoasa — Zimnicea). Cf. CV 1952, nr. 5, 41. *A luat-o tișchireaua.* ib.

3. (Familiar) Pungă de bani. *Pe de o parte opoziție la toartă, pe de altă parte teșcherea la buzunar!... Urlă tîrgul, domnule.* CARAGIALE, O. VI, 136, cf. CHIRIȚESCU, GR. 255. *Descuind lada în care ținea banii, își încărcă teșchereaua cea de piele cu baiere de legat pe lîngă brăcinar.* MIRONESCU, S. 174. *Treabă n-au, teșchereaua plină la buzunar.* STANCU, D. 389. *Nimerise... la case mari, la negustori cu teșchereaua grea.* PAS, L. I, 92. *Bogat dacă-mi-l neam..., Nici cu una nu-l lăsam: Teșchereaua i-o luam.* PAMFILE, C. Ț. 70. ✦ (Prin nord-vestul Olt.) Chimir. LEXIC REG. II, 32. ✦ (Regional) Pungă de piele pentru păstrat acte (Piatra Neamț). Cf. COMAN, GL.

4. (Regional) Vas de tablă de băut apă. PAMFILE, J. II, 169.

5. F i g. (Regional) Cap de om (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 86.

— Pl.: *teșcherele.* — Și: (învechit) **teschereá, deșchereá** (TDRG, SCRIBAN, D.), (regional) **tișchireá, tișchireá, tistireá** (COMAN, GL.) s. f., **tistír** (id. ib.) s. n.
— Din tc. **tezkere, teskere.**

TEȘCHEREÁ[2] s. f. (Învechit și regional) Rindea (îngustă). Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, SĂGHINESCU, V. 106, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., H I 24, VII 156, X 466, 506.
— Pl.: *teșcherele.* — Și: (regional) **tișchireá** (H VII 156), **tiușchireá** (ib. I 24) s. f.
— Din tc. **testere** „ferăstrău".

TEȘCHEREGÍU s. m. v. **teșcheregiu.**

TEȘCOÁVĂ s. f. (Regional) **1.** Burduf mic de piele (care servește la păstrarea unei cantități de 2—5 kg de brînză). *Pentru păstrarea unor cantități mai mici de brînză servește teșcoava, burduful mai mic, făcut din petece de piele.* PĂCALĂ, M. R. 454, cf. CADE, VÎRCOL, V. 101, DIACONU, P. 54, CHEST. V/9, 28, 44, 68, 73, 95 supl. ✦ Vas în care se stoarce cașul; p. e x t. resturile de la tescuirea cașului (Cîmpulung Moldovenesc). Cf. CHEST. V/15 supl. ✦ Mucegai care se face pe caș în timpul dospitului (Pîrîu Cîrjei — Bicaz). Cf. CHEST. V/54 supl.

2. Băsică uscată întrebuințată de ciobani ca pungă pentru păstrarea tutunului; (regional) teșcău. Cf. CHEST. V/40, ib. V/94 supl. ✦ Pungă de piele în care se țin diferite obiecte; geantă, tașcă **(1).** L. ROM. 1959, nr. 3, 67, cf. UDRESCU, GL.

3. F i g. (Depreciativ) Persoană șubrezită de boală sau de bătrînețe; obiect uzat, stricat. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *O teșcoavă de unchiaș.* id. ib.

— Pl.: *teșcoave.* — Și: **tișcoávă** (CADE, VÎRCOL, V. 101, DIACONU, P. 54, CHEST. V, 68, 94 supl.), **țeșcoávă** (ib. V, 9, 15, 28, 40, 54) s. f.
— Cf. t e a ș c ă.

TEȘCÓI s. n. (Regional) Augmentativ al lui t a ș c ă **(1).** *Hogea... scoase un teșcoi în care erau 2 000 de galbeni.* GORJAN, H. IV, 74/15. *Popa-și îngroașă tecșoaiele cu pomnete, cu sărindare.* JIPESCU, ap. TDRG.
— Pl.: *teșcoaie.* — Și: **teceșói** s. n.
— **Teașcă** + suf. *-oi.*

TEȘCÚLĂ s. f. v. **tașculă.**

TEȘCULÍȚĂ s. f. v. **tășculiță.**

TEȘCÚȚĂ s. f. v. **tășcuță.**

TEȘEÁLĂ s. f. (Regional) **1.** Partea inferioară a tulpinilor de cereale, de floarea-soarelui etc., care rămîne în pămînt după recoltare; (regional) teșitură. Cf. COMAN, GL., ALR I 1 358/750, LEXIC REG. II, 71. ✦ P. e x t. Miriște. Cf. UDRESCU, GL. *Nu umbla cu picioarele goale prin teceală, că te faci hoit de sînge.* id. ib. ✦ Ghimpe (Zidurile — Găești). ALR I 1 207/750.

2. Locul unde se încheie la vîrf căprioriii unei case (Izvoru — Slatina). Cf. CHEST. II 227/86.

3. Fig. Sfială, teamă; ezitare, rezervă. *Bunica, socotind că acesta este capul tuturor relelor, se cătrăni pe el și... îi spuse fără nici o teșeală că de Pavel să se șteargă pe buzișoare.* CONV. LIT. XV, 108, cf. TDRG.

— Pl.: *teșeli.* — Și: **teceșeală** s. f.
— **Teși** + suf. *-eală.*

TEȘÉL s. m. (Regional) Lăstar crescut din rădăcina copacului (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 86.

— Pl.: *teșei.*
— **Teș** + suf. *-el.*

TEȘETÚRĂ s. f. v. **teșitură.**

TEȘÍ vb. IV. **1.** Tranz. A tăia sau a reteza oblic (un lemn, un trunchi); a ciopli oblic capătul unui lemn ascuțindu-l în formă de pană sau subțiindu-l în formă de cui. Cf. LB, CIHAC, II, 408, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, ȘEZ. V, 162. *Mai teșește-l oleacă să se potrivească.* RĂDULESCU-CODIN, L. 131, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, TOMESCU, GL., CHEST. II 237/44. ◇ Refl. pas. *Capetele li se tișesc prelung în formă de pană.* ATILA, P. 30. *S-au tișit, adică subțiat prelung și egal ambele capete.* id. ib. ✦ A însemna oile sau caprele pentru a le putea recunoaște, tăind pieziș vîrful urechii. (Refl. pas.) *Oile și caprele ca să se cunoască ... să cieșesc la urechi.* LIUBA — IANA, M. 112.

2. Tranz. A netezi muchia sau vîrful unui obiect; spec. a rotunji capătul unui buștean ca să alunece mai ușor în timpul coborîrii lui de pe munte, a olări, (regional) a buza, a ciuli, a oli, a rosti, a șpronța, a tivi[1] **(3).** Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI și din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI, ARVINTE, TERM. 172, TEAHA, C. N. 273. (Refl. pas.) *Se teșesc marginile* [curelelor] *pentru ca să nu smucească atunci cînd capetele trec peste șaibă.* SOARE, MAȘ. 162. ◇ Refl. Fig. [Tipicul despărțirii] *se teșise cu vremea, ca efigia de pe un ban de argint prea mult umblat.* VINEA, L. II, 32. ◇ Refl. (Despre forme de teren) *Malurile se teșesc. De o parte și de alta, pămîntul se așterne pustiu și neted ca o apă.* VLAHUȚĂ, O. A. 408, cf. TOMESCU, GL.

3. Tranz. A turti (cu o lovitură) strîmbînd sau aplecînd pe o parte. Cf. CADE, DL, DM. (Fig.) *Cu un pumn cît butucul a teșit la pămînt pe cel dintîi jandarm din cale.* POPA, V. 128. ◇ (Despre mustăți) *Călăuzul vînătoresc se scărpina în cap, își teșea mustața.* CAMIL PETRESCU, N. 90. *Clatină din cap, își teșește mustața stufoasă.* id. O. I, 176. ✦ (Complementul este „părul") *„A și-l da în sus pe spate".* Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI. *Fetele la sate își teșăsc părul, așa îl rădică dinainte.* ib.

4. Refl. Fig. (Regional) A se sfii, a se jena; a se feri, a se teme. Cf. LB, POLIZU, LM, BARCIANU. *Mă teșam de poporeni, că eram om trecut.* BĂNUȚ, T. P. 162, cf. CADE. *Aveam de gînd să mi-o judec și să mi-o bat. Mă teșeam de socru-meu.* VISSARION, FL. 183, cf. REV. CRIT. III, 171. *Uriașul... intră pe poartă.* [Omul] *nu se teșește însă de loc.* RĂDULESCU-CODIN, L. 28, cf. VICIU, S. GL., BREBENEL, P. *Femeia însă nu se teșește.* PAMFILE, D. 107, com. din FRATA — TURDA, I. CR. IX, 94, CIAUȘANU, GL., com. din BRAȘOV, MAT. DIALECT. I, 237.

— Prez. ind.: *teșesc.* — Și: (regional) **tișí** vb. IV.
— Din bg. **tema.**

TEȘÍLĂ[1] s. f. (Regional; în expr.) **Cu gîndul (cam) pe teșilă** = cu șovăială, șovăitor. *Plec spre bilci după tocilă, Cu gîndul cam pe teșilă.* ALECSANDRI, P. P. 265, cf. I. CR. II, 162.

— Cf. teși.

TEȘÍLĂ[2] s. f. v. **tașeulă.**

TEȘÍRE s. f. Acțiunea de a (se) teși.

1. Cf. teși **(1).** Cf. COSTINESCU, DDRF, com. din TURNU MĂGURELE.

2. Cf. teși **(2).** *În cazul unei grosimi pînă la 7 mm nu este necesară teșirea marginilor.* IOANOVICI, TEHN. 178.

3. Fig. Sfială, ezitare, temere. Cf. teși **(4).** Cf. LB, com. din TURNU MĂGURELE.

— V. **teși.**

TEȘÍT, -Ă adj. **1.** Tăiat oblic, în formă de ic san de pană. Cf. teși **(1).** Cf. LB, POLIZU, DAMÉ, T. 62 bis, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, H IX 88, com. din PIATRA NEAMȚ. ✦ (Despre urechile oilor sau caprelor) Cu vîrful tăiat pieziș, ca semn de recunoaștere. Cf. H XI 276. *Ureche teșită.* CHEST. V 156/57.

2. Cu colțurile sau muchiile retezate sau rotunjite; (învechit) tîmpit **(1).** Cf. teși **(2).** *Ceea ce... se află în toate cetățile de pămînt sînt pietrele de praștie de diferite mărimi, precum și alte pietre teșite.* ODOBESCU, S. II, 145. *Piulița are o formă exagonală... cu muchiile teșite.* SOARE, MAȘ. 21. ◇ (Despre forme de teren) *Alerga spre marginea teșită a malului, unde pămîntul era acoperit cu iarbă.* V. ROM. martie 1970, 15.

3. Aplecat într-o parte, înclinat; lățit, turtit; (regional) tîrșit[3] **(2)**; lătăreț. Cf. teși **(3).** Cf. CIHAC, II, 408, BARCIANU, ALEXI, W. *Din susul Dunării,... se leneveau niște căruțe teșite de zlăteri.* CHIRIȚESCU, GR. 89. *O imensă căciulă neagră, teșită la o parte și curmată la mijloc, se arătă săltînd.* HOGAȘ, M. N. 185, cf. DR. V, 237, CADE. *Era o hîdă făptură,... cu fruntea teșită și cu ochi galbeni.* C. PETRESCU, R. DR. 51. *În fundul curții se găsea o căsuță cu acoperișul teșit.* STANCU, R. A. IV, 357. *În nămolurile orezăriilor se vedeau bivoli cu capete teșite.* V. ROM. octombrie 1955, 130. *De sub o frunte îngustă și teșită... îl aținteа cu niște ochi verzi.* VINEA, L. I, 107, com. din PIATRA NEAMȚ. ◇ (Învechit) *Unghi teșit* = unghi obtuz, v. obtuz. Cf. TEM. GHEOM. I, $4^r/8$, LAZĂR, T. $9^r/21$, DESEN ARH. 7/29, CONV. GEOM. 69/12, TRIGON. DR. 88/28. ✦ Fig. Care pricepe greu; timp[4] **(2)**, obtuz **(3).** Cf. I. GOLESCU, C. *Ia-mă încetinel, că-s teșit la cap.* JIPESCU, ap. CADE.

— Pl.: *teșiți, -te.*
— V. **teși.**

TEȘITÚRĂ s. f. **1.** Tăietură (com. din FRATA — TURDA) piezișă (TDRG), făcută într-un copac pentru a-l doborî sau într-un lemn ca să fie curmat (com. din IBĂNEȘTI — TÎRGU MUREȘ). ✦ Partea ascuțită, retezată în formă de pană sau crestată a unui par sau a unui lemn. *Alît penele sau tișiturile, înainte de a le împreuna, cît și fechea întreagă... e bine a le vopsi.* ATILA, P. 32, cf. RĂDULESCU-CODIN, L. 131, CHEST. II 275/260. ✦ Suprafață teșită a unui obiect. DL, DM. ✦ Tăietură sau crestătură făcută ca semn distinctiv în urechea oilor. Cf. DAMÉ, T. 29, PRECUP. P. 23, CADE, CHEST. V 156/79, 82, com. din ȘIEUȚ — BISTRIȚA.

2. Partea care rămîne în pămînt dintr-un trunchi tăiat sau rupt; ciot, buturugă. *Dă bici iepelor și iar mai trage un ropot; cînd numai iată ce ajunge roata de-o teșitură și iar se rupe capătul.* CREANGĂ, P. 128. *Și-a rupt la car un capăt într-un drac de teșitură.* CONTEMPORANUL, V, 40. *Dacă însă îl văd* [pe cuc]*... pe-un butuc sau pe-o tișitură, vor fi preste an mai mult bolnavi decît sănătoși.* MARIAN, O. I, 24, cf. DDRF, BARCIANU. *Ne și arăta după casă... teșături de copaci foarte groși, ca rămășiți din pădurea ce o tăiase moșul.* SBIERA, F. S. 7, cf. ALEXI, W., CADE, H XVII 226, XVIII 15. *Băiatul a apucat o bardă, s-a dus la o teșitură din apropiere, a pus degetul cel mic pe dînsa și l-a hîrscit singur.* SBIERA, P. 116, *De-i face* [fapt] *în pădure La un rug de mure, Ori la un butuc căzut, Ori la o tișitură.* MARIAN, V. 198, cf. ȘEZ. III, 90, I. CR. III, 219, com. din BILCA — RĂDĂUȚI, STRAJA — RĂDĂUȚI, VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI, T. PAPAHAGI, M. 60, 235, CHEST. IV 107/572, MAT. DIALECT. I, 297. ✦ (Regional) Scorbură

ALR I 961/122, 194, 217, 249, 270, 289, 345, 350, 354, 355, 357, 360. ✦ (Regional) Ciot rămas dintr-o tufă tăiată sau dintr-un copăcel; partea inferioară a tulpinilor de cereale, de floarea-soarelui etc., care rămîne în pămînt după recoltare, (regional) teş **(II 1)**, teşeală **(1)**. *Teşeturile nuielelor tăiete* (a. 1847). URICARIUL, X, 400. *Se duce într-o pădure şi acolo caută o tişitură de copăcel,... o scoate cu rădăcină cu tot din pămînt.* MARIAN, D. 147, cf. H IX 88, XVIII 15, REV. CRIT. III, 171, VICIU, GL. *Şchioapă boul, c-o călcat într-o teşitură.* BREBENEL, GR. P. *Cucule cu pană sură, ...Ce-am grăit la gură Să nu cinţi pe tişătură!* ŞEZ. XXI, 51, cf. ALR I 1 207/268, TEAHA, C. N. 273. ✦ P. ext. Loc cu ţepi sau cioturi, rămas după tăierea stufului sau a unei păduri tinere. Cf. UDRESCU, GL. *Daţi vitele pe teşitură.* id. ib.

3. (Regional) Bucată scurtă de lemn, despicătură. *Ieşiră reapede ca nişte fieri sireape, cu beldii şi cu sabi şi cu pietri şi teşituri şi-l ponorîră în ripă.* DOSOFTEI în JAHRESBER. V, 137. *Iacă dihania de urs... pun mîna pe o tişitură şi, strigînd înfricoşat,...am şi repezit într-însul.* MARIAN, NA. 248, cf. DDRF.

— Pl.: *teşituri.* — Şi: (regional) **teşetură, teşătură, teştură** (TDRG, CADE, ŞEZ. III, 90, V, 162, ALR I 961/194), **tişitură, tişătură** s. f.

— **Teşi** + suf. *-tură.*

TEŞÍŢĂ s. f. (Regional) Faţa tăieturii unei buturugi. Com. din SĂRĂUAD — BAIA MARE.

— Pl.: *teşiţe.*
— **Teşi** + suf. *-iţă.*

TEŞLÁG s.n. (Tipogr.) Material tipografic din plumb, care se pune în josul paginii pentru a susţine rîndurile; rîndul alb de jos. Cf. V. MOLIN, V. T. 68, 80, L. ROM. 1965, 252.

— Pl.: *teşlage.* — Şi: **teşleág** (pl. *teşlege* LTR[2]) s. n.
— Din germ. **Unterschlag.**

TEŞLÁIFAR s. n. v. **tişlaifăr.**

TEŞLEÁG s. n. v. **teşlag.**

TEŞMÁN s. m. (Prin sudul Munt.) Om zăpăcit, ţicnit. Cf. L. CR. IX, 94.

Pl.: *teşmani.*
— Cf. teşmeni.

TEŞMEÁGĂ s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Persoană în vîrstă, slăbită de bătrîneţe; (regional) teşmegitură. Cf. UDRESCU, GL. *S-au întîlnit teşmegii amîndoi.* id. ib.

— Pl.: *teşmegi.*
— Postverbal de la **teşmegi.**

TEŞMÉC s. n. (Prin Bucov. şi Mold.) Înşelătorie (SCRIBAN, D.), şmecherie **(2)**, şiretlic **(1)**, tertip (PAMFILE, VĂZD. 179); (în forma *cheşmeci)* afacere secretă, faptă făcută în ascuns (com. din STRAJA — RĂDĂUŢI). *Moşie căpătată cu teşmechiuri.* PAMFILE, VĂZD. 179.

— Pl.: *teşmecuri.* — Şi: **teşméchi, cheşméci** s. n.
— Din germ. **Techtelmechtel.**

TEŞMECHERÍE s. f. (Prin Mold.) Şmecherie **(2)**, şarlatanie **(1)**, înşelătorie. *O fugit din Focşani, ca să scape din mîna administratorului, fiindcă dizbrăcaseră lumea cu teşmecheriile lor.* ALECSANDRI, T. 452, cf. 1 020, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: *teşmecherii.*
— Contaminare între **teşmec** şi **şmecherie.**

TEŞMÉCHI s. n. v. **teşmec.**

TEŞMECHÍI s. f. pl. (Regional) Bomboane, dulciuri (Costina — Gura Humorului). LEXIC REG. II, 126.

— **Teşmechi** + suf. *-ie.*

TEŞMEGEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Slăbiciune (din cauza bătrîneţii). Cf. UDRESCU, GL. *L-a ajuns teşmegeala, abia-şi mai duce ciolanele.* id. ib.

— **Teşmegi** + suf. *-eală.*

TEŞMEGÍ vb. IV. v. **teşmeni.**

TEŞMEGÍT, -Ă adj. v. **teşmenit.**

TEŞMEGITÚRĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Teşmeagă. UDRESCU, GL. *A ajuns.., teşmegitură.* id. ib.

— Pl.: *teşmegituri.*
— **Teşmegi** + suf. *-tură.*

TEŞMELÍ vb. IV v. **teşmeni.**

TEŞMELÍT, -Ă adj. v. **teşmenit.**

TEŞMENÍ vb. IV. (Mai ales în Munt.) **1.** Refl. A se încurca, a se zăpăci; a se sminti. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 622, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM. ✧ Expr. (Tranz.) **A teşmeni** (pe cineva) **în bătăi** = a bate (pe cineva) foarte tare, a sminti în bătaie. *Spuneţi-mi tot ce ştiţi, că vă teşmenesc în bătăi.* STANCU, D. 269. (Eliptic) *L-a teşmenit jandaru rău, săracu, că nici nu mai merge.* CV 1950, nr. 4, 38.

2. Tranz. A strica, a uza. *Mi-ai purtat haina şi mi-ai teşmenit-o.* SCRIBAN, D.

3. Refl. Fig. (Despre oameni) A slăbi; a se trece, a se şubrezi (de boală sau de bătrîneţe). *S-a teşmenit de bătrîneţe.* SCRIBAN, D., cf. MAT. DIALECT. I, 237, UDRESCU, GL. *S-a teşmegit unchiaşul, nu-l mai ţin curelele.* id. ib.

— Prez. ind.: *teşmenesc.* — Şi: **teşmeli** (SCRIBAN, D.), **teşmegi** vb. IV.
— Etimologia necunoscută. Cf. teşman.

TEŞMENÍRE s. f. (Regional) Faptul de a (se) teşmeni **(1)**; zăpăceală, sminteală. Cf. POLIZU, DM.

— Pl.: *teşmeniri.*
— **V. teşmeni.**

TEŞMENÍT, -Ă adj. (Mai ales în Munt.; despre oameni) **1.** Zăpăcit, năucit; smintit. Cf. POLIZU, BARCIANU. *A rămas teşmenită, de nu mai ştia ce e cu ea pe lume.* STANCU, D. 47, cf. DL, com. din TURNU MĂGURELE. ✧ (Substantivat; ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Nu mai ştia ce să facă teşmenitul de Joe, ca să moaie inima tiranei de Junona.* ISPIRESCU, U. 11, cf. ŞĂINEANU, D. U., I. CR. IX, 94.

2. Desfrînat, depravat, stricat; netrebnic **(3)**. Cf. POLIZU. *Am văzut perindîndu-se tot ce Bucureştii avea ... mai teşmenit şi defăimat.* M. I. CARAGIALE, C. 57, cf. DL, CV 1949, nr. 9, 33. ✦ (În forma *teşmelit)* Epitet dat unui om beţiv. Cf. ARH. OLT. VI, 108.

3. Slăbit, sluţit; şubrezit (de boală sau de bătrîneţe). Cf. MAT. DIALECT. I, 237, UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat) *Ce ş-o fi făcut teşmegitu-ăla bătrînu?* id. ib.

— Pl.: *teşmeniţi, -te.* — Şi: **teşmelit, -ă, teşmegît, -ă** adj.
— **V. teşmeni.**

TEŞÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Pieziş **(I 2)**, înclinat; povîrnit. *Urcăm prin strîmtoare, cărarea teşoasă, caii trudiţi, şi valea se-neacă de umbră.* VLAHUŢĂ, R. P. 177, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *teşoşi, -oase.*
— **Teş** + suf. *-os.*

TEŞRIFÁT s. n. (Învechit) Ceremonial, în special de învestitură. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *teşrifaturi.*
— Din tc. **teşrifat.**

TEŞTAMÉNTOM s. n. v. **testament.**

TEŞTEMÉNT s. n. v. **testament.**

TEȘTÚRĂ s. f. v. **teșitură.**

TEȘÚLĂ s. f. v. **tașculă.**

TEȘULÍȚĂ s. f. (Învechit, rar) Tășcuță **(1).** Cf. DRLU.
— Pl.: *teșulițe.*
— **Teșulă** + suf. *-iță.*

TÉTAC s. m. (Regional) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) soțul mătușii sale (Checea — Jimbolia). Cf. SCL 1955, nr. 12, 146, CL 1968, 147, ALRM I/II h 233/40.
— Pl.: *tetaci.*
— Din scr. **tetak.**

TETÁN s. n. v. **tetanos.**

TETÁNIC, -Ă adj. (Med.) **1.** Care se referă la tetanos, de tetanos; care provoacă tetanos; care este provocat de tetanos. Cf. COSTINESCU. *Acțiunea bacilului tetanic constă din producerea unei toxine, care posedă o acțiune particulară asupra sistemului nervos.* BABEȘ, O. A. I, 591, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Tetanosul este o infecțiune chirurgicală cauzată de bacilul tetanic.* A. POP, CHIRURG. 279, cf. DN², M. D. ENC. ✦ (Și substantivat) Bolnav de tetanos. *Trebuie constatat care e doza minimă de ser, cu care putem vindeca un om tetanic.* BABEȘ, O. A. I, 332, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Care se referă la tetanie; de tetanie. Cf. M. D. ENC. ◇ Fig. (Adverbial) *Cu mușchi... suciți tetanic, Dărimă munți.* VULPESCU, P. 27.
— Pl.: *tetanici, -ce.*
— Din fr. **tétanique,** germ. **tetanisch.**

TETANÍE s. f. (Med.) Sindrom caracterizat prin contracții musculare spasmodice și înțepenirea membrelor, ca urmare a unor boli sau a unei insuficiențe de calciu din organism. Cf. BIANU, D. S. *În tetanie, bolnavul este înțepenit.* ENC. VET. 328, cf. 304. *Pseudocrupul survine la copiii mici,... bolnavi de tetanie ori nervoși.* BELEA, P. A. 188, cf. DN², DER. *Cea mai frecventă cauză de tetanie la sugar și copilul mic este rahitismul.* ABC SĂN. 353, cf. M. D. ENC., D. MED.
— Din fr. **tétanie.**

TETANIZÁ vb. I. Tranz. A provoca contracții musculare asemănătoare cu cele cauzate de tetanos; a îmbolnăvi de tetanos. DM, cf. DN², DEX.
— Prez. ind.: *tetanizez.*
— Din fr. **tétaniser.**

TETANIZÁT, -Ă adj. (Rar) Care a fost atins de tetanos. (Fig.) *Pierdut, cu nervi tetanizați, Așteaptă ghiara care scormone Pământul.* CAMIL PETRESCU, V. 47.
— Pl.: *tetanizați, -te.*
— V. **tetaniza.**

TETÁNOS s. n. Boală toxiinfecțioasă gravă, provocată de toxina bacilului tetanic, caracterizată prin contracții musculare violente. V. fălcariță. *Această mai otrăvitoare, mai rea și mai grea boală... se numește tetanus.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 316/11. *Titanul este de trei feluri.* CORNEA, E. I, 151/30. *Cu modul acesta de tractare, n-are să se teamă... nici de tetanos.* MAN. SĂNAT. 345/30, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU. *Căpușa poate servi ca agent de inoculațiune a tetanosului și a dalacului.* N. LEON, MED. 84. *Bacilul tetanosului aparține grupului microbilor care nu se răspîndesc în corpul animalelor, ci rămîne localizat în plaga prin care a intrat.* BABEȘ, O. A. I, 525, cf. 330, CADE. *Tot corpul îi e încleștat, dar stăpînit ca într-o convulsie de tetanos, sub mușcătura umilinței în amintire.* CAMIL PETRESCU, T. II, 242, cf. SCRIBAN, D. *Tetanosul este o infecțiune chirurgicală cauzată de bacilul tetanic.* A. POP, CHIRURG. 279, cf. DN², DER., M. D. ENC., D. MED.
— Accentuat și: *tétanos* (BARCIANU, ALEXI, W.), *tetanós* (SCRIBAN, D.). — Și: (învechit) **tetánus, tetán** (EPISCUPESCU, PRACTICA, 316/24, 321/4, MAN. SĂNĂT. 391/20, PAT. CHIR. 8ᵛ, BIANU, D. S.), (învechit, rar) **tetanosi** (HUBOGI, Î. 92/28), **titán** s. n.
— Din ngr. τέτανος, fr. **tétanos,** germ. **Tetanus**). it. **tetano.**

TETANOSI s. n. v. **tetânos.**

TETÁNUS s. n. v. **tetanos.**

TÉTĂ s. f. **1.** (Prin Ban. și sud-vestul Transilv.) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) mătușa sa. Cf. SCURTU, T. 30, CL 1968, 147, ALR I/II h 167/40, ALRM I/II h 236/56. ✦ (Învechit, prin Ban.) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) cumnata sa. Cf. ANON. CAR.

2. Femeie angajată într-o familie pentru a se ocupa de creșterea copiilor. Cf. DN², ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 50, 8/4.
— Pl.: *tete.*
— Din scr. **teta.**

TETĂRÁZ s. n., s. m. v. **titirez.**

TÉTE s. m. sg. **1.** (Prin Munt., Olt., Dobr., sudul Transilv. și al Mold.) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) tatăl **(I 1)** său. Cf. JAHRESBER. VIII, 318, PAMFILE, J. I, 368, LUNGIANU, CL. 237, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1955, 148, SCURTU, T. 29, H XIV 399. *Fă, unde ți-e tetele?* TEODORESCU, P. P. 121. *Tata lu tetea a stat aci, la Naziru.* GRAIUL, I, 349, cf. ALRM I/II h 212, ALR II/I MN 90, 2 718, ALR SN VI h 1 576/157. *Tetea-n sus, tetea-n jos, Vine seara burduhos* (Fusul). GOROVEI C. 168, cf. PASCU, C. 210. ◇ Expr. **De cînd tetea flăcău** = de demult, vechi. ZANNE, P. IV, 657. **N-are tetea, că ți-ar da,** spune cineva căruia i se cere un lucru pe care nu-l are sau i se cere să facă ceva ce nu-i stă în putere. id. ib. 658. ✦ (Prin Transilv.) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) tatăl vitreg. Cf. ALRM I/II h 214.

2. (Prin Mold. și Dobr.; de obicei determinat prin „mare", „moș") Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) bunic. Cf. SCURTU, T. 29, H XIV 400, ALR I/II h 169, ALRM I/II h 237.

3. (Prin Transilv.) Termen de respect folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un frate mai în vîrstă; (popular) bădiță, neică **(1),** nene **(2).** Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 403, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pe tetea Niculiță aruncă apă ca să nu moară.* VLASIU, A. P. 264, com. din FRATA — TURDA, ALRM I/II h 224. *Tetea nu mă bate că mi-i frate bun.* MAT. DIALECT. I, 195, cf. ZANNE, P. IV, 664.

4. (Prin Transilv.) Termen de respect folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un unchi; (regional) nene **(3).** Cf. SCURTU, T. 29, ALRM I/II h 232, ib. h 233/249.

5. (Regional; în sintagma) *Tete naș* = termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) naș Garvăn — Măcin). Cf. SCURTU, T. 29, H XIV 378.

6. (Regional) Termen de respect folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat (mai) în vîrstă; (popular) bade, neică **(2),** nene **(4).** Cf. ALRM I/II h 285/79. *Tete Ioane, mergi departe?* MAT. DIALECT. I, 195, cf. LEXIC REG. II, 32.

7. (Art.; regional) Termen pe care îl folosește un bărbat vorbind despre sine (cu cineva mai tînăr sau în glumă). *O să-ți deie tetea ceai de mintă.* CAMILAR, N. I, 56. *A merge tetea la moară.* SEVASTOS, N. 306. *Las' că tetea te-o-nvăța Ce să faci cu soacră-ta.* HODOȘ, P. P. 164. *Mireasa-i a cui o ia, Drușteles-a lui tetea.* BÎRLEA, L. P. M. II, 196. *Dragu tetii, pui peun, Du-mă unde-i vinul bun.* POP., ap. SCURTU, T. 30.
— Art.: *tetea* și (rar) *tetele.* Gen.-dat.: *lui tetea* și *tetei, tetii.* Voc. și (regional) *teteu.* SCURTU, T. 30. — Și:

(învechit) **teáte** (LB), (regional) **títe** (LEXIC REG. II, 32), **tíúte** (H XVIII 317) s. m. sg.

— Din bg. **тете**. Cf. ţig. t e t e.

TETENEÁSĂ s. f. v. **tătăneasă.**

TETENEAŢĂ s. f. v. **tătăneaţă.**

TÉTER s. m. (Prin Munt.) Tînăr fără căpătîi, h a i m a n a; p. e x t. prost, netot **(I 2).** *Şi-şi roteşte privirile... peste toată ceata tinereţei... apoi, oprindu-şi-le pe un teter, îi strigă: „Mă, Ioane, să dai repede, c-altfel nu te iau de bărbat!"* LUNGIANU, CL. 44.

— Pl.: *teteri.*

— Cf. n e t e, n e d e r, t e n c h e r.

TETERÉZ s. n., s. m. v. **titirez.**

TETERÍST s. m. (Astăzi rar) Soldat în termen care, în baza absolvirii unei şcoli civile de un anumit grad, beneficiază de reducerea serviciului militar la un an; tînăr cu termen redus. *Este singurul teterist din companie care a intrat în infirmerie.* SAHIA, N. 113. *Teteriştii trebuiau să facă... un stagiu la regiment.* PAS, Z. II, 221. *Ah! Teteristul Mustea! Bine c-ai venit.* BENIUC, M. C. I, 246. *Reîncepu bătaia, întîrziind mai mult asupra... teteristului Enache.* CAMILAR, N. II, 72.

— Pl.: *teterişti.*

— **T.t.r.** (iniţialele denumirii „tînăr cu termen redus") + suf. *-ist.*

TETÍCĂ s. m. (Regional) Diminutiv al lui t e t e **(1)**; tătic **(1).** Cf. TDRG, SCURTU, T. 29, H XIV 399, CHEST. II 6/173, 186.

— Pl.: *tetici.*

— **Tete** + suf. *-ică.*

TETÍNĂ s. f. Obiect de cauciuc în formă de mamelon **(1)**, prevăzut cu un orificiu, şi care se ataşează la biberon; p. e x t. suzetă. Cf. DN², M. D. ENC. 104, DEX.

— Pl.: *tetine.*

— Din fr. **tétine.**

TETIÚC s. m. (Regional) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) un frate mai mare (Şieuţ — Bistriţa). SCL 1955, 127.

— Pl.: *tetiuci.*

— **Tete** + suf. *-uc.*

TETIÚŞĂ s. f. (Prin nord-vestul Olt.) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) mătuşă. SCURTU, T. 142.

— Pl.: ?

— Cf. t e t ă¹, t u ş ă².

TÉTRA¹- Element de compunere care însemnează „patru", „de patru ori", „format din patru" şi care serveşte la formarea unor cuvinte ca t e t r a c a r b o n i l, t e t r a c l o r m e t a n. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC.

— Din fr. **tétra-**, gr. τετρα-.

TÉTRA² s. f. Model de tricot în care alternează cîte două şiruri de ochiuri pe faţă cu cîte două şiruri de ochiuri pe dos; p. e x t. numire dată produselor confecţionate din acest fel de tricot. Cf. LTR². ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Maiou tetra.*

— Cf. t e t r a¹.

TETRACARBONÍL s. n. (Chim.; în sintagma) *Tetracarbonil de nichel* = compus al nichelului, care se prezintă sub forma unui lichid incolor, solubil în apă, foarte toxic, întrebuinţat la prepararea nichelului de înaltă puritate. Cf. M. D. ENC.

— **Tetra-** + **carbonil.**

TETRACHÉNĂ s. f. (Bot.) Fruct format din patru achene, care se desfac numai la maturitate. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *tetrachene.*

— Din fr. **tétrakène.**

TETRACICLÍNĂ s. f. Antibiotic utilizat în tratamentul infecţiilor cu colibacili, ricketsii etc. M. D. ENC., cf. DC.

— Din fr. **tétracycline.**

TETRACLORMETÁN s. n. (Chim.) Tetraclorură de carbon. M. D. ENC., cf. DC.

— **Tetra** + **clormetan.**

TETRACLORÚRĂ s. f. (Chim.) Combinaţie a clorului cu un corp simplu tetravalent. *Tetraclorură de siliciu.* PONI, CH. 145. *Tetraclorură de platină.* id. ib. 273, cf. DN². ◇ *Tetraclorură de carbon* = compus organic lichid cu miros plăcut, care se foloseşte ca dizolvant pentru grăsimi, la fabricarea lacurilor, a insecticidelor, la umplerea stingătoarelor de incendiu; tetraclormetan. *Tetraclorura de carbon... rezultă prin acţiunea clorului asupra sulfurei de carbon.* MACAROVICI, CH. 273, cf. 372, 482, MDT, LTR², DN², DER, M. D. ENC.

— Pl.: *tetracloruri.*

— Din fr. **tétrachlorure.**

TETRACÓRD s. n. **1.** Liră cu patru coarde (folosită în antichitate). Cf. ŞĂINEANU, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *Auzea sunetul... tetracordului divin.* BARBU, PRINC. 267, cf. M. D. ENC.

2. (Muz.) Şir de patru sunete consecutive. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., SCRIBAN, D. *Primul sunet al tetracordului nr. 3 lipseşte.* M 1965, nr. 4, 18, cf. DN³, DER, M. D. ENC.

— Pl.: *tetracorduri.* — Şi: (învechit, rar) **tetracórdiu** s. n. I. GOLESCU, C.

— Din fr. **tétracorde.**

TETRACÓRDIU s. n. v. **tetracord.**

TETRÁD s. m., s. n. v. **tartaj.**

TETRADACTÍL, -Ă adj. (Zool.) Care are cîte patru degete la fiecare picior. Cf. CADE, DN².

— Pl.: *tetradactili, -e.*

— Din fr. **tétradactyle.**

TETRÁDĂ¹ s. f. (Tipogr.) Format de patru coli. Cf. BARCIANU, V. MOLIN, V. T. 80, ŞĂINEANU, D. U., DN².

— Pl.: *tetrade.*

— Cf. fr. t é t r a d e.

TETRÁDĂ² s. f. v. **tartaj.**

TETRÁDIU s. n. v. **tartaj.**

TETRADRÁHMĂ s. f. Veche monedă grecească de argint, care valora patru drahme. *Predilecţia pentru monetele mari, de tipul tetradrachmei.* PÂRVAN, G. 600, cf. CADE, DN², DER, M. D. ENC.

— Scris şi: *tetradrachmă.* — Pl.: *tetradrahme.*

— Din gr. τετραδράχμη.

TETRAÉDER s. n. v. **tetraedru.**

TETRAÉDRIC, -Ă adj. (Geom.) Care are forma unui tetraedru; privitor la tetraedru. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., LTR², M. D. ENC.

— Pl.: *tetraedrici, -ce.*

— Din fr. **tétraédrique**, germ. **tetraedrisch.**

TETRÁEDRON s. n. v. **tetraedru.**

TETRAÉDRU s. n. (Geom.) Poliedru cu patru feţe. Cf. EGT 54ᵀ. *Un tetraedru regulat.* DESEN. ARH. 9/5, cf. POENARU, G. 205/8, ASACHI, E. III, 255/19, ORESCU, T. 11/3, POLIZU, COSTINESCU, PONI, CH. 18/12, ŞĂI-

NEANU. *Solidul compus din patru fețe ia numele de tetraedru.* MELIK, G. 187, cf. BARCIANU, CADE, MDT, LTR[2], DN[2]. *Piramida triunghiulară se mai numește și tetraedru.* GEOM. SP. 86, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *tetraedre.* — Și: (învechit) **tetráedron** (GHEOM.-TRIGON. 124[r]/15), **tetraéder** J. CIHAC, I. N. 339/20) s. n.

— Din fr. **tétraèdre.** — **Tetraedron** < ngr. τετράεδρον. — **Tetraeder** < germ. **Tetraeder.**

TETRAEVANGÉL s. n. v. **tetraevanghel.**

TETRAEVÁNGHEL s. n. Carte care cuprinde cele patru evanghelii; evangheliar, (rar) tetraevanghelie. *Derept aceaea am scos* [de am tipări]*t treteevanghelul și pra*[vila... rumâ]*neaște.* CORESI, ap. CCR 29/19, cf. POLIZU. *Ședea în pridvorul casei... și citea pe tetravanghel.* FILIMON, O. I, 173, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU. *În frunțea lor mergea maș popa c-un tratavanghel la subțioară.* DELAVRANCEA, V. V. 181, cf. TDRG, CADE, LESNEA, I. 17, SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-tra-e-.* — Pl.: *tetraevanghele.* — Și: **travánghel** (accentuat și *tetravánghél* BARCIANU), **tetraevangél** (BARCIANU, ALEXI, W.), **tatravánghel** (TDRG, SCRIBAN, D.), **trataváng hel,** (învechit, rar) **treteevanghel, tetreavághel** (CUV. D. BĂTR. I, 194/18, scris **tetreavagghel** ib.), **tetruvánghel** (ib. 196/15, scris *tetruvangghel* ib.) s. n.

— Din ngr. τετραευάγγελον. — **Tetravanghel** < ngr. τετραυάγγελον.

TETRAEVANGHÉLIE s. f. (Rar) Tetraevanghel. *Aceasta sf[în]tă tretivanghelie au fost la popa Grigorie* (a. 1718). IORGA, S. D. XVII, 125. *Tetraevangheliile îl ascinau cu luxul lor îmbelșugat.* BARBU, PRINC. 101.

— Pronunțat: *-tra-e-.* — Pl.: *tetraevanghelii.* — Și: (învechit, rar), **tretivanghélie** s. f.

— Din slavonul ТЕТРАЕВАНГЕЛИЕ.

TETRAFLUORÚRĂ s. f. (Chim.) Combinație de fluor cu un corp simplu care are patru valențe. *Tetrafluorură de siliciu.* PONI, CH. 145, cf. MACAROVICI, CH. 275, 329.

— Pronunțat: *-flu-o-.* — Pl.: *tetrafluoruri.*

— **Tetra-** + **fluorură.**

TETRÁGE s. f. pl. v. **tartaj.**

TETRAGÓN s. u. **1.** (Geom.) Patrulater. *Euclid ... au învățat spre nemurirea numelui său atîtea piramide cîte și chipuri de tregone și de tetragone au găsit.* MOLNAR, RET. 41/12, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., BL VII, 138, LTR[2], DN[2], M. D. ENC. ✦ (Învechit, rar; în forma *tetragonon*) Pătrat **(I 1).** *Tetragonon sau cădrat.* GHEOM.-TRIGON. 14[r]/28.

2. (Mat.; învechit) Pătrat **(II 1).** *Înalțe-se 4... la tetragonon, adecă la cvadrat.* AAT 14[v]/29.

— Pl.: *tetragoane* și (învechit, rar) *tetragone.* — Și: (învechit, rar) **tetrágonon** s. n.

— Din fr. **tétragone.** — **Tetragonon** < ngr. τετράγωνον.

TETRAGONÁL, -Ă adj. Care are formă de tetragon **(1)**; (învechit, rar) tetragonic, tetragonicesc. *Piramidă tetragonală.* CADE, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC. ◇ *Sistem tetragonal* = sistem de cristalizare în formă de prismă dreaptă cu baza pătrată; sistem pătratic, v. p ă t r a t i c. Cf. LTR[2], M. D. ENC.

— Pl.: *tetragonali, -e.*

— Din fr. **tétragonal.**

TETRAGÓNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Tetragonal. Cf. POLIZU.

— Pl.: *tetragonici, -ce.*

— Din ngr. τετραγωνικός.

TETRAGONICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Tetragonal. *Prizmă tetragonicească.* GHEOM.-TRIGON. 138[r]/1, cf. BELDIMAN, Î. 8[r]/20.

— Pl.: *tetragonicești.*

— Din ngr. τετραγωνικός.

TETRAGONICÉȘTE adv. (Învechit, rar) În mod categoric; net **(2),** ferm. *Le-a făcut o jalbă lungă și lată, în care dovedea tetragonicește că, de la descălicarea lui Dragoș, lupii au trăit în bună pace în țară.* NEGRUZZI, S. I, 280, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, BL VII, 138, 139.

— Din ngr. τετραγωνικῶς.

TETRÁGONON s. n. v. **tetragon.**

TETRÁJ s. m. v. **tartaj.**

TETRALÍNĂ s. f. (Chim.) Lichid incolor, insolubil în apă, solubil în alcool, eter etc., obținut din naftalină, servind ca dizolvant în industria chimică. Cf. MACAROVICI, CH. 472, MDT, LTR[2], DN[2], M. D. ENC.

— Din fr. **tétraline.**

TETRALOGÍE s. f. Grup de patru piese dramatice, format din trei tragedii și o dramă satirică, pe care poeții tragici greci îl prezentau într-un spectacol teatral complet la concursurile din antichitate. Cf. CADE, DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC. ✦ P. e x t. Grup de patru opere literare sau muzicale, reunite printr-o temă comună. Cf. DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC.

— Pl.: *tetralogii.*

— Din fr. **tétralogie.**

TETRAMENÍE s. f. v. **tetraminie.**

TETRAMÉTRU s. m. Vers grec sau latin alcătuit din patru unități ritmice trisilabice sau din șase unități ritmice bisilabice. Cf. DER, M. D. ENC. ✦ Vers compus din patru unități ritmice. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *tetrametri.*

— Din fr. **tétramètre.**

TETRAMINÍE s. f. (Învechit) Perioadă, interval de timp de patru luni. [100 taleri] *de la Argeș, din breslele tetraminii*[i] *lui ghenar, fevruarie, martie și aprilie* (a. 1810). DOC. EC. 131. *Să se adaoge și dajdia breslelor, așezîndu-se de la vistierie... în trei tetraminii peste an* (a. 1814). TES. II, 373, cf. DOC. EC. 218. *Banii datoriei răspunderilor, pe tetramenia următoare... septemvre, octomvre, noiemvre și dechemvre* (a. 1820). CAT. MAN. I, 542. *Matcă de numele tuturor companiilor țării, alcătuită pe județe și oraș, i cu banii datoriei lor pe tetraminia următoare* (a. 1821). FURNICĂ, I. C. 308. *Să trimiță... sineturile de răspunderea banilor pentru... tetraminiia de mai* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 387, cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., DR. II, 703, GÁLDI, M. PHAN. 261. *Pamfletarul destăinuie... scandalul cu dările pe trei-patru luni (triminii și tetraminii).* CĂLINESCU, S.C.L. 19.

— Pl.: *tetraminii.* — Și: **tetramenie, titraminie** (TES. II, 390) s. f.

— Din ngr. τετραμηνία.

TETRAONÍDĂ s. f. (La pl.) Familie de păsări galinacee care cuprinde ierunca, cocoșul-de-munte și speciile înrudite; (și la sg.) pasăre care face parte din această familie. *Înainte de a trece la enumerărea tetraonidelor băștinașe la noi, trebuie să amintesc și această specie.* LINTIA, P. III, 427. *Rămîne o întrebare ... dacă această tetraonidă se întîlnește într-adevăr în acest ținut.* id. ib. 429. *Se afundă în scorburi călduroase ... sau chiar sub stratul de zăpadă, în galerii adăpostite și relativ calde (unele tetraonide).* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 9.

— Pronunțat: *-tra-o-.* — Pl.: *tetraonide.*

— Din fr. **tétraonidés.**

TETRAPÓD[1] s. n. **1.** Piedestal cu patru picioare pe care se așază cărțile sau diferite obiecte de cult. *Și făclii și candile și tetrapoade poleite și alte podoabe0*

carele nici o minte nu le poate închipui să le spuie. C. CANTACUZINO, CM I, 110. *Acest tetrapod l-a plătit Ilie* (a. 1783). IORGA, S. D. XIII, 198. *În biserică deasupra tetrapodului era gătită evanghelia.* ȘINCAI, HR. III, 148/27. *Au cumpărat un tratapod cu 45 de florinț* (a. 1824). IORGA, S. D. XIII, 161, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Sloboade o rază misterioasă pe o icoană a Mîntuitorului, care stă pe un tetrapod.* NEGRUZZI, S. I, 215, cf. POLIZU, CIHAC, II, 406. *Preotul, gătind tetrapodul în mijlocul bisericii, pune sfînta evanghelie pe dînsul.* SEVASTOS, N. 66. *Preotul dimpreună cu nunii și cu mirii încunjură de trei ori după olaltă tetrapodul.* MARIAN, NU. 443, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cartea lui grea... o așezase pe un tetrapod sub luminările aprinse.* BARBU, PRINC. 83. ◆ P. ext. Acoperămînt pentru tetrapod **(1)** (făcut dintr-o țesătură scumpă). *Tratapod de adamască galbănă cu flore albe* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 199/4. ◆ (Învechit, rar) Pupitru pentru note. MOLNAR, D.

2. (Învechit, rar) Podium în templu, pe care se oficiau anumite ceremonii religioase. *Jertvesc dobitoacele,... preutul cel mare... se suie asupra tetrapodului celui sfînt.* BELDIMAN, N. P. II, 132/11.

— Pl.: *tetrapoduri* și (învechit) *tetrapoade.* — Și: (învechit) **tatrapód** (TDRG), **tratapód** s. n.

— Din ngr. τετράποδος.

TETRAPÓD² s. n. (La pl.) Supraclasă de vertebrate cu patru membre adaptate pentru deplasarea pe uscat, pentru locomoția acvatică sau aeriană; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. M. D. ENC.

— Pl.: *tetrapode.*
— Din fr. **tétrapode.**

TETRÁRH s. m. **1.** Nume dat unui suveran sau guvernator al unei părți din Imperiul roman. *Auzi Irod, tetrarha biruitoriu, veastea lui I*[i]*s*[us]. N. TEST. (1648), 18ᵛ/21, cf. LB, I. GOLESCU, C., PROT. — POP., N. D., BARCIANU. *Herod, tetrarhul Galileei.* CADE, cf. DN², M. D. ENC.

2. Unul dintre cei patru membri ai unei tetrarhii **(2).** Cf. DN², M. D. ENC.

— Scris și: *tetrarch.* BARCIANU. — Pl.: *tetrarhi.* Și: (învechit) **tetrárhă** s. m.

— Din gr. τετράρχης, fr. **tétrarque.**

TETRÁRHĂ s. m. v. **tetrarh.**

TETRARHÍE s. f. **1.** A patra parte dintr-o țară, supusă autorității unui tetrarh **(1).** Cf. PROT. — POP., N. D., CADE, DN².

2. Formă de guvernămînt, instituită de Dioclețian, care a împărțit Imperiul roman între doi cezari și doi auguști, puterea supremă avînd-o împăratul. Cf. I. GOLESCU, C., DM, DL, DN², M. D. ENC. ◆ (Învechit, rar) Conducere supremă a unui stat, constituită din patru persoane. *Pînă aci fu arhontocratia, iar apoi să începu tetrarhia.* ZILOT, CRON. 66.

3. Perioadă în care își exercita funcția un tetrarh; demnitatea de tetrarh. Cf. CADE, DM, DN², M. D. ENC.

— Pl.: *tetrarhii.*
— Din gr. τετραρχία, fr. **tétrarchie.**

TETRÁS s. m. (Ornit.; rar) Cocoș-de-munte *(Tetrao urogallus). Tetrasul ia un fel de poziție oratorică, desfășurîndu-și coada în evantaliu și întinzîndu-și gîtul cu penele înfoiate.* SADOVEANU, O. XIV, 503.

— Pl.: *tetrași.*
— Din fr. **tétras.**

TETRASILÁB, -Ă adj. (Rar) Tetrasilabic. Cf. CADE.

— Pl.: *tetrasilábi, -e.*
— Din fr. **tétrasyllabe.**

TETRASILÁBIC, -Ă adj. (Despre cuvinte sau versuri) Care este format din patru silabe; (rar) tetrasilab. Cf. CADE, DL, DM, DN², DER, M. D. ENC.

— Pl.: *tetrasilabici, -ce.*
— Din fr. **tétrasyllabique.**

TETRAVALÉNT, -Ă adj. (Despre elemente chimice) Care are valența patru. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DER, M. D. ENC.

— Pl.: *tetravalenți, -te.*
— Din fr. **tétravalent.**

TETRAVÁNGHEL s. n. v. **tetraevanghel.**

TETREÁ s. f. (Învechit) Dulceață (de chitră). *Le învăța cusături..., fierturi de fel de fel de dulcețuri: rodozahar, șerbeturi de trandafir și de vișine, peltele de gutui și de mere, tetrea de chitră și deosebite vutci.* GHICA, S. 296, cf. BARCIANU, ȘIO II₁, 359, ALEXI, W.

— Pl.: *tetrele.*
— Din tc. **tetre.**

TETREAVÁGHEL s. n. v. **tetraevanghel.**

TETRUVÁNGHEL s. n. v. **tetraevanghel.**

TETRÓDĂ s. f. Tub electronic cu patru electrozi. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tetrode.*
— Din fr. **tétrode.**

TEȚ s. n. v. **chiuz.**

TÉȚEN s. m. v. **teține.**

TÉȚIEN s. m. v. **teține.**

TÉȚIN s. m. v. **teține.**

TÉȚINE subst. (Bot.; Transilv.) Călțunași *(Tropaeolum majus).* Cf. LB, CIHAC, II, 404, CONV. LIT. XXIII, 1056, TDRG, BORZA, D. 173.

— Și: **téțin** (com. din SCĂRIȘOARA — ABRUD), **téțen** (LB, CONV. LIT. XXIII, 1056, TDRG), **téțien** (CONV. LIT. XXIII, 1056) s. m., **tăține** (BORZA, D. 173) subst.

— Etimologia necunoscută.

TEU¹ s. n. Nume dat unor instrumente sau obiecte care au forma literei T:

a) Riglă de desen prevăzută la un capăt cu o piesă scurtă (reglabilă) care alunecă de-a lungul marginii planșetei; se folosește la trasarea liniilor paralele (sau înclinate cu un anumit unghi, cu ajutorul piesei reglabile). Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Alături, o sticluță de tuș, o riglă de calcul, un teu, cîteva compase și trăgătoare.* V. ROM. martie 1954, 230, cf. M. D. ENC.

b) Armătură metalică cu trei ramificații folosită la racordarea țevilor. *Piese de legătură cum sînt: coturi, mufe, teuri..., necesare conductelor de apă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849, cf. M. D. ENC.

c) Piesă fasonată din beton, fontă sau bazalt, cu trei ramificații, folosită pentru canalizări. M. D. ENC.

d) Dispozitiv indicator folosit pe aeroporturi pentru a arăta direcția și sensul vîntului. M. D. ENC.

e) Dispozitiv de fier cu ajutorul căruia se fixează cuțitele la strung. Cf. GLOSAR REG.

f) Suport improvizat din scînduri sau din bucăți de lemn, pe care se sprijină undițele la pescuit. *Coadele undițelor se reazimă pe teul cel lung și se sprijinesc cumpănite sub cel scurt de la margine.* ATILA, p. 41.

— Pl.: *teuri* și (regional) *teuă* (GLOSAR REG.).
— Din fr. **té.**

TEU², TEA pron. pos., adj. pos. v. **tău¹.**

TEÚCĂ s. f. v. **teică¹.**

TEÚGĂ s. f. Construcție situată deasupra punții superioare la prora unei nave, în interiorul căreia sînt amenajate magazii și, mai rar, locuințe pentru echipaj. *La teugă s-a strîns un grup numeros de marinari.* V. ROM. februarie 1961, 32, cf. ABC MAR., M. D. ENC.
— Pronunțat: *te-u-*. — Pl.: *teuge*.
— Din fr. **teugue.**

TEUJÉR[1] s. m. v. **tușer.**

TEUJÉR[2] s. n. v. **tăujer.**

TEUTÓN, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Teutonic **(2).** [În 1871] *ordele teutone calcă sacrul pămînt, adăpat cu sîngele atîtor luptători ai libertății.* ap. MAIORESCU, D. I, 32. *O legendă teutonă povestește de un rege că... a poruncit să-i așeze un clopot de argint în înaltul unui turn.* ANGHEL, PR. 77, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Hotelul cu firma „La Wilhelm cel Mare" Din medievalul oraș teuton.* MINULESCU, VERS. 351. *Bătu călciele, se îndoi de mijloc..., salutînd ceremonios după moda teutonă.* C. PETRESCU, Î. II, 216. *Puhoiul de sînge teuton... se revărsa... tocmai de pe malurile crunte ale Siretului.* I. BOTEZ, B. I, 180, cf. SCRIBAN, D. ◇ *Cavalerii teutoni* (și substantivat, pl.) = denumire a unui ordin monaho-cavaleresc german creat în evul mediu; (și la sg.) persoană care făcea parte din acest ordin. DL. *După ce învingu... armatele de cavaleri poloni, silezieni, moravi și teutoni..., armatele mongole se despart din nou.* IST. ROM. II, 118. *Sigismund de Luxemburg s-a îngrijit... de sprijinirea acțiunilor de cotropire ale teutonilor.* ib. 222.

2. S. m. (La pl.) Trib germanic din Iutlanda și insulele daneze; (și la sg.) persoană care făcea parte din acest trib. Cf. DDRF, BARCIANU, SCRIBAN, D., DL, DM, DER.
— Pronunțat: *te-u-*. — Pl.: *teutoni, -e.*
— Din fr. **teuton.**

TEUTÓNIC, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (Învechit, rar) German. *Unii din țeară ungurească, și unguri și teutonici, și alți oameni de dreaptă credință, trec la românii aceia ca să trăiască cu dînșii.* ap. MAIOR, I. B. 64/7.

2. Adj. Care aparține teutonilor **(2),** de teutoni, în felul teutonilor; teuton **(1).** Cf. DRLU. *Au început războaie cu... cavalerii ordinului teutonic.* ASACHI, I. I, 58/33, cf. SCRIBAN, D. *Ruinele templului și ale cetății teutonice înfipte în mijlocul tîrgului... simbolizau succesiunea implacabilă a așezărilor omenești.* V. ROM. ianuarie 1965, 46.
— Pronunțat: *te-u-*. — Pl.: *teutonici, -ce.* — Și: (învechit) **tevtónic, -ă** adj.
— Din lat. **teutonicus,** fr. **teutonique.**

TEVARÍH s. n. (Învechit) Istorie, cronică turcească. *Scriitorii tevarihurilor sau analelor turcești.* VĂCĂRESCUL, IST. 246, cf. ȘIO II$_2$, 163.
— Pl.: *tevarihuri.*
— Din tc. **tevarih.**

TEVATÚRĂ s. f. sg. Zarvă, gălăgie, scandal. *Joacă de patruzeci de ani, Făcînd enormă tevatură în fața unișteia gogomani.* CARAGIALE, O. IV, 344. *Nu credea să se facă atîta tevatură pentru nimicul ăsta.* ISPIRESCU, L. 272. *Se plimba de colo pînă colo, sastisit că avea atîta tevatură și consumație aproape deloc.* CONV. LIT. XLV, 606. *După multă tevatură, s-au înțeles, în sfîrșit.* PETICĂ, O. 214. *Toate treburile casei le făcea fără nici un ropot, fără cea mai mică tevatură.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 172. *Unchiul, după multă tevatură, mi-a dat vreo 90 de lei.* AL LUPULUI, P. G. 203, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Peste vreo cîteva zile a pornit la părinții fetii,... și aceștia, văzîndu-l că vine cu un mare alai și tevatură, s-au bucurat cu toții.* POPESCU, B. IV, 29. ✦ Bucluc, neplăcere **(2),** necaz **(1).** *Cum era și rupt de osteneală de atîta călătorie și de atîta tevatură ce avu pe drum, adormi.* ISPIRESCU, L. 212. ✦ Tulburare socială; răscoală, răzmeriță. *Mălurenii au veche învățătură și pătimire de la tevatura din 907.* SADOVEANU, O. XVII, 360. *În Prahova nu fusese cine știe ce tevatură și... de o instigație a oamenilor fostului domnitor nu era vorba.* PAS, L. I, 35.
— Și: (regional) **tevătúră** (DDRF), **tavatúră** (POLIZU, BARCIANU, JAHRESBER. VII, 134, ALEXI, W.), **tăvătúră** (id. ib.), **tivatúră** (ȘIO II$_1$, 359, TDRG) s. f. sg.
— Din tc. **tevatür.**

TEVATURÍN adv. (Turcism învechit) În public. *Fermane și fetvale ce sînt date tevaturin.* ap. ȘIO II$_2$, 163.
— Din tc. **tevatürin.**

TEVĂTÚRĂ s. f. sg. v. **tevatură.**

TEVECHELÍU, -ÍE adj. v. **tivilichiu**[2].

TEVELECHÍE s. f. v. **tivilichie.**

TEVILECHÍE s. f. v. **tivilichie.**

TEVILICHÍE s. f. v. **tivilichie.**

TÉVNIC s. n. v. **temnic.**

TÉVNIȚĂ s. f. v. **temniță.**

TEVTÓNIC, -Ă adj. v. **teutonic.**

TEX s. n. Sistem de măsurare a fineței firelor textile. Cf. LTR[2], DEX.
— Pl.: *texuri.*
— Din fr. **tex.**

TEXT s. n. **1.** Totalitatea termenilor, a frazelor care constituie o scriere (operă literară sau artistică, discurs, lege etc.); scriere tipărită sau în manuscris. *M-am îndemnat a îndrepta cu deosebită îngrijire textul.* MARCOVICI, C. 5/15. *Apoi se pricepu a tăie litere slobode și a le așăza dupre trebuința textului.* SĂULESCU, HR. I, 246/24, cf. BARIȚIU, P. A. I, 433, STAMATI, D. *Textul legii este atît de clar.* KOGĂLNICEANU, S. A. 168. *Starea sănătății nu mă lasă să mă ocup necurmat cu reviziunea și înavuțirea testului acestui op.* FM (1861), 15[2]/18. *Textul canoanelor afirmă mai mult decît combate independința noastră ecleziastică* (a. 1864). URICARIUL, X, 372. *Reproducem aici textul oficial al memorabilului act.* MAIORESCU, D. II, 63. *Descifra textul obscur c-un interes deosebit.* EMINESCU, P. L. 35. *În vestita carte a preotului protestant... găsim textul acelei scrisori.* CARAGIALE, O. IV, 145. *„Momentele" lui Caragiale... pot fi socotite textul unor comedii de jucat.* IBRĂILEANU, S. L. 39. *Textele lui Coresi (a doua jumătate a sec. XVI)... nu diferă prea mult de limba literară actuală sub raportul fonetismului.* IORDAN, L. R. 178. *Am legat îndată bine cu sfori tari și cu peceți Textul celorlalți poeți.* CĂLINESCU, L. L. 197. *Cercetă textele primelor cronici românești.* DEMETRIUS, A. 292. *Nu toate cuvintele și nu toate formele latine au ajuns să fie scrise în texte.* GRAUR, I. L. 18. *Poetica lui Aristoteles este în adevăr un text fundamental, o bază fermă a cugetării estetice.* GL 1958, nr. 3, 4/7. *Principele se opri în fața manuscriptului... cu un text necitet.* BARBU, PRINC. 101. *Nu mai e nevoie să comentez bogatul text, atît de dens ca material descriptiv.* V. ROM. ianuarie 1966, 179. *E de presupus că multe cuvinte dialectale... au circulat în limba vorbită fără să fi pătruns în texte.* IST. L. ROM. I, 25. ◇ (Prin analogie) *Postulatul „individualității artistice" ar fi părut vechilor greci tot atît de monstruos ca disonanța într-un text muzical.* BLAGA, Z. 65. ◆ (Și urmat de determinări care precizează sensul) Scriere considerată în redactarea ei originală și autentică. *Cu tălmăcirea acei cărți în limba proastă grecească cu totul s-au întunecat slava cărții, neglăsuind tîlcuirea cu textul.* PRAVILA (1814), IX/3. *Simion Dascălul... în textul lui Urechi păstrează numele împăratului Soleiman.* KOGĂLNICEANU, în LET. I, 146/27. *Toate despunerile de la cen-*

tru... să se emită în ambele aceste limbe, iară în cazuri dubie testul autentic să fie cel unguresc. FM (1861), 79/1. *Protocoalele ședințelor... să se poarte în limba română și maghiară în text original.* ib. 158/1. *O sorginte trebuie studiată în test și-n contest, cunoscîndu-se într-un mod filologic limba originalului.* HASDEU, I. C. I, IX. *Metoda diplomatică a reproducerii textelor tale quale nu era suficientă.* VIANU, L. U. 27. *Își racordează textul de tradus structurii sale.* V. ROM. decembrie 1970, 146. ✦ Parte a unei lucrări scrise sau tipărite care cuprinde comunicarea propriu-zisă fără titluri, observații etc.; parte a unei forme de tipar, compusă numai din litere și semne tipografice, fără ilustrații și fără titluri. Cf. MOLIN, V. T. 64. *Un titlu cît o listă de bucate, Iar filele cu text aproape goale.* MINULESCU, VERS. 252, cf. M. D. ENC. ✦ Fragment al unei opere (caracteristic pentru gîndirea sau arta autorului). *Utilizezi două texte paralele.* ARGHEZI, S. XI, 181. *Îndemnul de a-și aduna toate versurile sale mai vechi și mai noi... și de a le adăuga cu alte două texte în proză.* VIANU, L. R. 537. *La textul citat, Blaga remarcă... „împletirea elementelor de viață organică și de magie".* V. ROM. octombrie 1970, 71.

2. Cuvintele unei bucăți de muzică vocală. Cf. COSTINESCU, TIM. POPOVICI, D. M. *Textul e primul lucru de care compozitorul trebuie să țină seama atunci cînd vrea să scrie un cîntec.* CONTEMP. 1954, nr. 380, 3/2. *Avea glas frumos și asta acoperea sărăcia textului.* AGÎRBICEANU, S. 130. *Natura însăși a anumitor creații populare... cere ca în explicarea momentelor literare să atragem atenția asupra caracterului lor sincretic, acolo unde cîntecul, dansul sînt strîns legate de textul oral.* IST. LIT. ROM. I, 16.

3. Literă de tipar cu corpul de 20 de puncte tipografice. Cf. MOLIN, V. T. 64, ROMANESCU, ZEȚ. 41.

— Pl.: *texte* și (învechit) *texturi.* — Și: (învechit) **test** s. n.

— Din lat. **textum,** fr. **texte,** germ. **Text,** it. **testo.**

TEXTIÉR s. m. Autor de texte **(2).** Cf. DN². *Unii textieri au și cunoștințe și talent muzical.* M 1962, nr. 4, 14.

— Pronunțat: *-ti-er.* — Pl.: *textieri.*

— **Text** + suf. *-ier.*

TEXTÍL, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Despre plante) Din care se extrag fibre, care se poate transforma în fibre. *Plante textile.* BREZOIANU, A. 122/19. *Din plantele textile se cultivă cînepa și inul.* I. IONESCU, M. 346, cf. ȘĂINEANU, CADE, DN². ✦ (Despre fibre, materiale) Care servește la țesut sau la tricotat; care poate fi folosit în țesătorie. *Fibri tecstili.* BARASCH, B. 6. *Produse textile... din cari numai bumbacul ocupă mai mult de jumătate.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 18. *Prelungirea duratei de serviciu a uneltelor ajutătoare de pescuit din sfoară (plasă) se obține prin... procedee simple de conservare, care fac ca materialul textil... să nu putrezească.* VÎN. PESC. februarie 1964, 17, cf. M. D. ENC. ✦ Țesut, lucrat din fibre textile **(1).** *Funii textile, confecționate din cînepă, bumbac, iută.* SOARE, MAȘ. 121, cf. DN². ✦ Care se referă la țesătorie sau la țesături. *Tehnologia mecanică textilă apare într-un timp cînd industria română se găsește într-un progres.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 7, cf. id. ȚES. 606. *Industria noastră textilă lucrează acum în bună parte cu bumbac produs în țară.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 393.

2. S. f. pl. Materiale constituite din fibre textile; p. e x t. obiecte confecționate din astfel de materiale. Cf. NOM. PROF. 34. *Fabricile de textile, pielărie, de produse alimentare se află în orașul cel mare.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 795. *Vitrine Sînt pline de cărți și textile.* HOREA, C. 132, cf. DEX.

— Pl.: *textili, -e.* — Și: (învechit) **testíl, -ă** adj.

— Din fr. **textile.**

TEXTILÍST, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care se ocupă cu țesătoria, specializată în industria textilă. *Mai mult de jumătate din muncitorii textiliști aparțin sexului feminin.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 26. *Nuvela aceasta este inspirată din lupta muncitorilor textiliste.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 16/2. *În cele două blocuri ale întreprinderii..., textiliștii locuiesc în condițiuni din cele mai bune.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 792. *Alături de mineri, metalurgiști, textiliști, agricultori, candidez împreună cu alții ca scriitor.* CONTEMP. 1960, nr. 955, 1/4. *Echipa textiliștilor... a demarat vertiginos (înscriind chiar în primul minut).* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 926.

— Pl.: *textiliști, -ste.*

— **Textil** + suf. *-ist.*

TEXTOLÍT s. n. Material în formă de plăci, constituit din straturi de țesături impregnate cu rășini, utilizat ca material electroizolant, pentru fabricarea roților dințate silențioase etc. *Enormele sfere... sînt suspinute de cîte o coloană găurită, din textolit.* ENC. TEHN. I, 209, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **textolit.**

TEXTOLÓG s. m. Specialist în textologie. *Un textolog cu experiență, cunoscînd greutățile, recomandă simplificarea aparatului critic.* L. ROM. 1961, 74.

— Pl.: *textologi.*

— Din rus. **текстолог.**

TEXTOLÓGIC, -Ă adj. Care se referă la textologie, privitor la textologie, de textologie. Cf. DN². *Teorii a căror netemeinicie apare abia la capătul unei îndelungi confruntări cu realitățile documentare și textologice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 8/4.

— Pl.: *textologici, -ce.*

— Cf. rus. **текстологический.**

TEXTOLOGÍE s. f. Disciplină a filologiei care își propune ca, prin studiul comparativ al textelor, să stabilească versiunea definitivă a unor opere în vederea republicării lor în ediții postume. *Știința textologiei... progresează.* V. ROM. ianuarie, 1960, 165. *Textologia sovietică a definit... rolul ideologic al aparatului critic.* L. ROM. 1961, 71, cf. M. D. ENC.

— Din rus. **текстология.**

TEXTUÁL, -Ă adj. (Adesea adverbial) (Care este) identic cu textul **(1),** (reprodus) cuvînt cu cuvînt după textul original. Cf. NEGULICI. *Citez... textual.* ROM. LIT. 184¹/43. *Avui ocaziunea a descoperi... următorul document..., ce-l reproducem textual.* HASDEU, I. V. 223, cf. COSTINESCU, MAIORESCU, CR. II, 224. *Copiez textual fraza subliniată.* CARAGIALE, O. IV, 281, cf. DDRF, BARCIANU. *Cerem ca citatele textuale să fie arătate ca atari, împreună cu indicația exactă a izvorului.* BUL. COM. IST. I, 72, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ne informează textual că altceva n-a mai rămas oamenilor... decît să plîngă ori să petreacă.* SADOVEANU, O. X, 73. *Adoptă textual definiția..., dar o precizează și o lărgește.* OȚETEA, R. 24. *Ritualul catolic spune textual că, primind nume de sfinți, copiii își cîștigă bunăvoința acestora.* GRAUR, N. P. 47.

— Pronunțat: *-tu-al.* — Pl.: *textuali, -e.*

— Din fr. **textuel.**

TEXTULÉȚ s. n. (Rar) Diminutiv al lui t e x t. *Noi desfidem pe oricine a ne arăta un singur testuleț cît de mic, în care vreun păstor... să fie numit vlach.* HASDEU, I. C. I, 39.

— Pl.: *textulețe.* — Și: (învechit, rar) **testulét** s. n.

— **Text** + suf. *-uleț.*

TEXTÚRĂ s. f. **1.** Modul de distribuire în spațiu a părților componente ale rocilor și raporturile dintre aceste părți. *Bucăți cristalice de textură foioasă sau razică.* J. CIHAC, I. N. 443/26. *Stîncele... au aspect și textură lutoasă.* COBÎLCESCU, G. 14/25, cf. M. D. ENC. ✦ Mod de dispunere orientată în spațiu a constituenților structurali ai unui metal sau ai unui aliaj. *Textura...* [arsenicului] *este cristalină.* MARIN, PR. I, 38/6, cf. M. D. ENC. ✦ Alcătuire a solului sau a unui

strat geologic dată prin proporția diferitelor particule minerale. *O modificare de textură a straturilor geologice.* CIȘMAN, FIZ. I, 213, cf. M. D. ENC.

2. Felul cum sînt dispuse fibrele unei părți a corpului. *Textura plămînilor.* KRETZULESCU, A. 310/12. *Textura sau țesătura inimi[i].* POLIZU, P. 146/5, cf. CADE.

3. Aspectul unei țesături, determinat de finețea și de legătura firelor constituente. Cf. POLIZU, COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, D. U., M. D. ENC. ✦ P. a n a l. Mod în care sînt dispuse, aranjate componentele unei opere literare. *Nu poate fi vorba de o textură sau un desen muzical fix prestabilit, chiar în formele poetice fixe.* GL 1958, nr. 203, 6/4.

4. Imprimat de dimensiuni mici, care se lipește peste pasajele de rectificat ale unei lucrări tipărite. Cf. LTR, M. D. ENC.

— Pl.: *texturi.* — Și: (învechit) **testúră** s. f.

— Din fr. **texture**, lat. **textura**, germ. **Textur**, it. **testura.**

TEZÁUR s. n. **1.** Cantitate mare de monede, bijuterii, pietre scumpe sau alte obiecte de preț, strînse și păstrate într-un anumit loc; p. e x t. avere, bogăție. Cf. DRLU, NEGULICI, STAMATI, D., PROT. — POP., N. D. *Am aruncat cu pumnul întregul meu tezaur, Voind să-ntind pe cale-i un lung covor de aur.* ALECSANDRI, T. II, 135, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 133, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *S-a oprit îndelung la vitrina cubică de cristal, din mijloc, unde se află tezaurele regilor goți.* C. PETRESCU, A. 319. *Tezaurul aliaților a fost mutat de la Delos la Atena.* V. ROM. septembrie 1954, 213. *Regii, generalii, bogătașii sciți, erau îngropați acolo, în mijlocul unor tezaure imense.* ib. ianuarie 1965, 26. ✧ F i g. *O Mater Terră sacră..., Pe creștetul tău pune a munților coroană, Plini d-aur, de rubine,... de-ntregile-ți tezauri.* HELIADE, O. I, 359. *Roz-alb-auroră, cu bucle de aur Sclipinde-n rubin, Revarsă din ochii-i de lacrimi tezaur.* EMINESCU, O. I, 3. *Și tu, zeiță, lasă din falnicul tezaur Ce l-a purtat berbecul divin să smulg măcar Pe liră o fărîmă din lîna lui de aur.* PILLAT, ✠ 198. ✦ Loc unde se păstrează obiecte de preț. Cf. COSTINESCU. *Și el e emirul, și are-n tezaur Movile înalte de-argint și de aur.* MACEDONSKI, O. I, 142, cf. SEVERIN, S. 133. ✦ Muzeu aparținînd unei biserici, unei mănăstiri, în care sînt păstrate relicve și obiecte prețioase. *Cercetăm uneori tezaurele mănăstirii... dintr-un imbold deșert de curiozitate.* GALACTION, O. 222. ✦ Bani sau obiecte prețioase ascunse de multă vreme în pămînt și care au fost descoperite întîmplător; comoară. *Dacă tesaurul este găsit în fond strein, se împarte pe din două între cel care l-a descoperit și între proprietarul fondului.* HAMANGIU, C. C. 156. *Oamenii și-au închipuit totdeauna că* [în munți] *stau zăvorîte fabuloase tezaure.* BOGZA, C. O. 109.

2. Totalitatea metalelor prețioase, a efectelor etc. care se găsesc în depozitul unei bănci de emisiune sau de care dispune un stat la un moment dat; loc unde se păstrează depozitele de metale prețioase, bani sau efecte ale statului sau ale unei bănci; v i s t i e r i e. Cf. ARISTIA, PLUT., PROT. — POP., N. D. *A autorizat pe conservatorul tezaurului să permită lui Bolliac să aleagă și să ia un obiect de valoare.* GHICA, A. 625, cf. COSTINESCU. *Privilegiile tesaurului public și ordinea în care se exercită ele sînt regulate prin legi speciale.* HAMANGIU, C. C. 430, cf. ALEXI, W. *Vistierul avea în grija lui tezaurul sau vistieria țării.* BUL. COM. IST. V, 110, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ✧ *Bon de tezaur* = titlu de obligație emis pe termen scurt de un stat capitalist pentru a obține împrumuturi de la cetățeni în vederea acoperirii unor nevoi imediate ale bugetului și pentru care statul plătește dobîndă. *Să dăm guvernului... bonuri de tesaur.* MAIORESCU, D. I, 534. *Tehnicienii francezi nu văd posibilă... emiterea unor bonuri de tezaur.* TITULESCU, D. 438, cf. DEX 92.

3. F i g. Ceea ce este considerat ca foarte prețios, util; ceea ce este foarte iubit și prețuit; comoară, odor. *Să fie încredințat că femeea sa e un tesaur foarte rar?* HELIADE, D. J. 42/7. *Oare... nu s-ar putea aduna un asemene tesaur de cărți, o bibliotecă așa-numită centrale?* FM (1857), 23/1. *Găseau în această casă un tezaur de toate cele mai încîntătoare plăceri.* FILIMON, O. I, 254, cf. COSTINESCU. *Ea... devenise tezaurul căsniciei lui.* EMINESCU, P. L. 64. *Nu-mi va zîmbi norocul niciodată: Pe lume, tu mi-ești singurul tesaur, Tu, arfă fără pîine, poezie!* IOSIF, T. 113. *El îi fu recunoscător, ca de un spor neașteptat al tezaurului pe care-l adunau într-înșii.* SADOVEANU, O. IX, 127. *Voind să duci tezaurul-ți de ceară, Te prăbușiși din drumul cel înalt.* ARGHEZI, V. 39. *În inima mea stă ascunsă o fărîmă din tezaurul fără preț al dreptății.* V. ROM. martie 1954, 142. *Ne spuneai fiecăreia în parte aceleași cuvinte și ne împărtășeai din același tezaur de dezmierdări.* VINEA, L. II, 288. ✦ Patrimoniu spiritual al unei societăți, al unei epoci. *La oricare națiune ne-am uita, cărțile sînt considerate ca cel mai prețios al lor tezaur intelectual.* HELIADE, O. II, 45. *S-ar devasta tesaurul poporului erudit de seculi.* FM (1859), 39. *Aceste balade, doine și hore... sînt un tezaur pentru literatura românească.* BOLINTINEANU, O. 358. *Aveți de apărat tezaurul cel mai scump ce ați moștenit de la strămoși, limba.* ALECSANDRI, S. 50. *Cunoștințele lui de limbi străine în care i se va deschide tezaurul altor literaturi.* VIANU, L. R. 27. [Poeziile lui Macedonski] *constituie o însemnată moștenire clasică, tradiție pitorească în tezaurul literaturii noastre realiste.* CONTEMP. 1954, nr. 13, 3/6. *Există o înrîurire a artiștilor aceluiași veac; ei aparțin aceluiași stadiu de dezvoltare a societății, sînt moștenitorii aceluiași mare tezaur universal.* V. ROM. martie 1963, 121. ✦ Nume dat unor lucrări de valoare, de erudiție. *Tesaurul de monumente istorice pentru România, atît din vechi tipărite, cît și manuscripte* [Titlu]. TES. ✦ Totalitatea cuvintelor unei limbi, din toate perioadele, regiunile și domeniile de utilizare. *Chemarea naturală a acestei Academii era de a aduna tesaurul limbei române.* MAIORESCU, CR. I, 346. *În privința tezaurului lexical, limba română nu e mai romanică, nici mai puțin romanică decît limba italiană, franceză sau oricare din limbile neolatine.* PUȘCARIU, L. R. I, 194. *Influența unei limbi străine asupra tezaurului lexical al altei limbi se manifestă nu numai prin împrumuturi, ci... și prin calcuri lingvistice.* CL 1957, 210. *Calitatea de depozit activ al tezaurului lexical e unul din cele mai evidente avantaje ale dicționarului automat.* L. ROM. 1965, 530. ✧ *Dicționar tezaur* = tip de dicționar explicativ, avînd ca principiu înregistrarea tuturor cuvintelor unei limbi (inclusiv arhaisme, neologisme, cuvinte tehnice, dialectale și argotice). Cf. GRAUR, I. L. 119.

— Pronunțat: *-za-ur.* — Scris și: *tesaur, thezaur* (SEVERIN, S. 133). — Pl.: *tezaure* și (învechit, m., rar, n.) *tezauri* (BOLLIAC, O. 59, BARCIANU).

— Din lat. **thesaurus.**

TEZAURÁR s. m. (Învechit) Trezorier. *Stricînd tocmeala ce am legat, cu toți, să fie supt gloab[a] mării sale dumnealui tejaurareșului Apor* (a. 1703). IORGA, S. D. XII, 11. *Văzînd această poliță a mea, vei număra dumneata peste trei zile la omul ecsălenții sale tesaurariu Gruf Betlen... lei trei mii* (a. 1803). FURNICĂ, D. C. 226, cf. DRLU. *O lege a dietei din 1681 ținea că tezaurariu poate fi numai un secularin și nu persoană bisericească.* BARIȚIU, P. A. I, 20, cf. COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Tezaurarul majestății sale plătise în prealabil baronului o sumă imensă.* SADOVEANU, O. XI, 653.

— Pronunțat: *-za-u-.* — Scris și: *tesaurar.* COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *tezaurari.* — Și: **tezaurárіu** (scris și *tesaurariu*), (învechit, rar) **tejaurăreș** s. m.

— Din lat. med. **thesaurarius.**

TEZAURARIÁT s. n. (Învechit) Oficiu unde se păstrează și se administrează tezaurul public; departa-

mentul de finanțe; vistierie, (învechit) tezaurărie. V. t r e z o r e r i e. *În vlădicie să se instăluiască de tesaurariatul nostru cel din Ardeal.* ȘINCAI, HR. III, 198/35. *Mai rămăsese în Sibiiu o ramură importantă, adecă tezaurariatul.* BARIȚIU, P. A. II, 52, cf. 347, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *-za-u-ra-ri-at.* — Scriș și: *tesaurariat.* — Pl.: *tezaurariate.*

— Din lat. med. **thesaurariatus.**

TEZAURÁRIU s. m. v. **tezaurar.**

TEZAURĂRÍE s. f. (Învechit) Vistierie; (învechit) tezaurariat. *Înalta thesaurărie Încă prea bine te știe* (a. 1818). GCR II, 223, cf. COSTINESCU.

— Pronunțat: *-za-u-.* — Scris și: *thesaurărie.* — Pl.: *tezaurării.* — Și: **tezaurerie** (COSTINESCU, scris și *tesaurerie* id. ib.) s. f.

— **Tezaurar** + suf. *-ie.*

TEZAURERÍE s. f. v. **tezaurărie.**

TEZAURIZÁ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A aduna, a strînge, a acumula monede, obiecte de metal prețios. Cf. DRLU, COSTINESCU. *Strîngi pietre prețioase, tezaurizezi.* CĂLINESCU, s. 44. *Tot ce cîștig investesc în valori sigure... Acum mă aflu într-un stadiu superior: tezaurizez.* STANCU, R. A. V, 361. *La arhiepiscop am pus oameni de pază, Moneda este rară, ei tezaurizează.* T iulie 1964, 33. *Monedele histriene... tezaurizate de geto-daci.* H. DAICOVICIU, D. 44. (F i g.) *Furnica..., în epoca iernii..., își permite să leneveasc㠄 lîngă o aripă de muscă tezaurizată de cu vară.* ARGHEZI, S. VIII, 54.

— Pronunțat: *-za-u-.* — Scris și: *tesaurisa.* COSTINESCU.

— Din lat. **thesaurizare, fr. thésauriser.**

TEZAURIZÁRE s. f. Acțiunea de a t e z a u r i z a și rezultatul ei. Cf. COSTINESCU. *Moneta a funcționat ... ca măsurător de valoare, ca mijloc de circulație a mărfurilor, ca mijloc de tezaurizare și de plată.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 6/1, cf. M. D. ENC. 937.

— Pronunțat: *-za-u-.* — Scris și: *tesaurisare.* COSTINESCU. — Pl.: *tezaurizări.*

— V. **tezauriza.**

TEZAURIZATÓR s. m. (Rar) Persoană care tezaurizează. DL, DM. (F i g.) *Așa-i porunceau înaintașii care erau în el: grînarii țărani străbătători de văi și munți, răscolitori de zări... și tezaurizatori de impresii.* IORGA, P. A. II, 149.

— Pronunțat: *-za-u-.* — Pl.: *tezaurizatori.*

— **Tezauriza** + suf. *-tor.*

TÉZĂ s. f. **1.** Afirmație expusă și susținută într-o discuție; idee formulată concis, susținută ca temei al unei concepții (filologice, juridice, politice etc.). Cf. I. GOLESCU, C., BUDAI-DELEANU, LEX., NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT. — POP., N. D., COSTINESCU. *Nu puteau decît să împiedice adevărul, producînd neîncredere în contra unei tese care avea trebuință de argumente așa de greșite pentru a fi susținută.* MAIORESCU, CR. I, 271. *Un cuvînt mai mult pentru teza noastră.* GHEREA, ST. CR. II, 129, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PETICĂ, O. 424, ȘĂINEANU, D. U. *Orice știință trebuie să se perfecționeze fără întrerupere, lepădînd tezele învechite.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 7/1. *Principiul conducător... al întregii activități a partidelor marxiste îl constituie teza despre unitatea dintre teoria și practica revoluționară, formulată de întemeietorul comunismului științific — Karl Marx.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 24. *Nu e cazul să intrăm într-o discuție mai amplă asupra acestor teze.* BLAGA, Z. 119. *A întărit prin fapte istorice noi teza apariției textelor românești în secolul al XVI-lea.* L. ROM. 1959, nr. 1, 3. *Pentru a ilustra această teză, referatul citează exemple.* T mai 1964, 12. *Dispunem... de elemente care confirmă această teză.* H. DAICOVICIU, D. 54. ◇ L o c. a d v. (Învechit) **În teză generală** = în general. *În teză generală... să nu uităm că năravul din fire nu are lecuire.* ODOBESCU, S. III, 48.

2. Idee, concepție, teorie funcționînd, spre deosebire de tendință, ca o schemă prestabilită în care artistul încadrează forțat elementele realității. *Pare că ar fi fost cu putință să se vorbească despre... tesa morală a unui scriitor.* MAIORESCU, CR. II, 82. *Drama poate să fie tezistă, scrisă pentru dovedirea unei anumite teze.* GHEREA, ST. CR. II, 249, cf. I, 263.

3. (În sintagmele) *Teză de doctorat* (sau *de licență*) = lucrare științifică prezentată de un candidat pentru obținerea titlului de doctor (sau de licențiat). Cf. DDRF. *O conștiincioasă teză de licență.* IORGA, I. L. I, 329, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Și-a susținut teza de doctorat.* SADOVEANU, O. IX, 215. *Au urmat felicitările ca la o teză de doctorat.* VINEA, L. II, 92. *În acești termeni ne este recomandată teza de doctorat.* V. ROM. decembrie 1970, 65. (Eliptic) Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U. *Voia să-și dea doctoratul... Citea mult, își lucra teza.* DEMETRIUS, A. 291.

4. Lucrare scrisă, făcută de elevi în clasă sub supravegherea profesorului, la sfîrșitul unei perioade de studii sau la un examen. *Mîine are teză.* C. PETRESCU, C. V. 84. *Un elev... își scrisese pe fața pupitrului, mărunțel de tot, cu creionul, tocmai chestiunea pe care o dăduse la teza de cosmografie.* I. BOTEZ, B. I, 47. *Nu e poate momentul să ți-o spun, dar teza d-tale... este mizerabilă.* SEBASTIAN, T. 212. *Tezele cele grele i le făcea Mircea sau Dănuț.* TEODOREANU, M. II, 24, cf. ARGHEZI, S. XI, 94. *Totdeauna singuratic, dar gata să ajute pe oricine, mai ales la tezele în scris.* VINEA, L. I, 27. *Între vrafuri de teze, printre cărți și notițe, fetița noastră poate să viseze.* HOREA, C. 131. *Intra în camera lui de lucru, pretextînd că are de corectat teze.* V. ROM. iulie 1970, 12, cf. DEX.

— Scris și: *tesă.* — Pl.: *teze.*

— Din fr. **thèse,** germ. **These.**

TEZÉC s. n. v. **tizic.**

TÉZGĂ s. f. (Regional) Masa de lucru a tîmplarului (Toager — Timișoara). CL 1965, 370.

— Din scr. **tezga.**

TEZÍC s. n. v. **tizic.**

TEZÍSM s. n. Limitare a unei opere de artă la ilustrarea sau la demonstrarea unei teze; p. e x t. didacticism, schematism. *Nu lămuresc... deosebirea cea mare ce există între tendenționism și tezism.* GHEREA, ST. CR. I, 301. *Este partizanul unei „terțe teorii", deopotrivă adversară „artei pentru artă" și antitezei ei: „tezismul".* RALEA, S. T. III, 201. *Tendința nu trebuie confundată cu tezismul.* V. ROM. aprilie 1970, 58.

— **Teză** + suf. *-ism.*

TEZÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care se bazează pe tezism, care aparține tezismului. *Drama poate să fie tezistă, scrisă pentru dovedirea unei anumite teze.* GHEREA, ST. CR. II, 249. *Autorul vrea să ne facă artă tendenționistă și tezistă.* IONESCU-RION, S. 244. *Literatură de idei, intelectualistă, tezistă, filozofică.* IBRĂILEANU, S. L. 98. *Această bucată e nu numai tendențioasă, ci curat tezistă.* id. SP. CR. 107, cf. DN², M. D. ENC.

2. S. m. și f. Adept al tezismului. *Pentru teziști, un artist... poate, după o teză dată..., să scrie orice.* GHEREA, ST. CR. I, 303. *Ibrăileanu este tendenționist, nu tezist.* RALEA, S. T. III, 201, cf. DN², M. D. ENC.

— Pl.: *teziști, -ste.*

— **Teză** + suf. *-ist.*

TEZÎN subst. (Regional) Cană de tinichea, în care se păstrează mierea (Făget — Lugoj). CHEST. VI 158/9.

— Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

TÉZLĂ s. f. v. **teslă.**

TFILÍNE subst. pl. (Rar) Bucăți de pergament, cu versete din Biblie, închise într-o cutioară, pe care evreii ortodocși și le pun pe frunte și pe brațul stîng cînd își fac rugăciunea; filacteră. *Se puse liniștit să-și facă rugăciunea de dimineață, potrivindu-și șalul dungat și tfilinele.* SADOVEANU, O. VIII, 91. *Umbla de colo-colo..., cu mantia lui dungată în spate și cu tfilinele înfășurate la braț și la frunte.* id. ib. X, 214.

— Din ebr. **tephilîn.**

TFU interj. Exclamație care exprimă mirarea, admirația; ptiu! *Tfu, da frumos mai e!* ALR II 3 256/587.

— Onomatopee.

TI[1] interj. (De obicei cu „i" prelungit) Exclamație care exprimă:

a) mirare, uimire; admirație. V. m ă i[1], p h i[1]. *Tiii!... Ce frumoasă cataveică am să fac nevestei mele!* CREANGĂ, ap. CADE. *Tii, da prost mai ești!* CONTEMPORANUL, V_2, 198. *Da stăi, femeie hăi, unde-o pornești așa ca o furtună?... Tii, Doamne, ce ț-e cu nebunu!* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ai să vezi întreaga lume cum te ascultă-nmărmurită!... Dă din coate cîte unul... altul zice „mă!" și „ți!".* EFTIMIU, Î. 82. *Tii! ce faci, mă?* BRĂESCU, A. 203. *(Pipăie ștofa pantalonilor):* Tii! *Teribilă, dom'le!* SEBASTIAN, T. 124. *Tii! Da s-a lăsat afară ger grozav.* STANCU, D. 106. *Tii, să nu-ți vie să crezi!* PREDA, D. 101, cf. ȘEZ. V, 162. *Tii, ce țineau bine acum pe cîne!... ce mîncau ei îi dădeau și lui.* POP., în IST. LIT. ROM. I, 88;

b) mînie, ciudă, necaz. *Tiu! păcatul mare... să nu fi venit cu un minut mai nainte ca s-o văz și eu!* GORJAN, H. IV, 21/26. *Tii!... să fi fost el aici să mă fiarbă așa, că-i sărea ochilarii din ochi și giubenul din cap.* CARAGIALE, O. VI, 5, cf. CADE. *Tii... ce necaz îmi e că nu pricepi...* BRĂESCU, A. 245. *Ti! bată-l Dumnezeu! nu e chip să scap de el.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 205, cf. ALRT II 38.

— Și: **tiu** interj.

— Formație pe baza unui sunet reflex. — Pentru **tiu,** cf. p t i u.

TI[2] interj. (Repetat, pronunțat cu „i" prelungit) Cuvînt care imită strigătul caracteristic al rîndunelelor. Cf. ALR II 5 748/141.

— Onomatopee.

TIÁGĂ s. f. v. **teleagă.**

TIÁRĂ s. f. **1.** Coroană pe care o purtau regii vechilor perși și conducătorii altor popoare orientale. *Tiara purta preste cap împărații persilor, ca o coroană.* AETHIOPICA, 26^r [text marginal], cf. STAMATI, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC.

2. Mitră papală, formată din trei coroane suprapuse; p. ext. mitră bogat împodobită, purtată la solemnități deosebite. Cf. DRLU. *Călcă pe toate treptele ierarhiei clerului și ajunse a pune pe cap tiara ponteficală.* FILIMON, O. I, 315. *Preoțimea toată — afară În veșminte, în tiară, Se înșiră-acum pe scară.* ALECSANDRI, POEZII, 593, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Veșmîntarul se consultă cu eclisiarhul dacă mitropolitul va pune tiara de aur bătut... sau o mitră ușoară.* ARGHEZI, B. 26. *Păstrată pentru Paști în cămin cu-ncuietoare, Tiara stă-n părete.* id. VERS. 75. (Fig.) [Flăcările] *se individualizau din nou, după cădere, ca să facă și să refacă tiara lor coreografică și plină de safire.* GALACTION, O. 148. ✦ (Prin metonimie) Persoană care poartă tiară **(2).** *Se zice c-ar fi fost de-o frumusețe rară, C-ar fi ademenit chiar o papală tiară.* T iulie 1964, 43. ✦ Fig. Calitatea, demnitatea de papă. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *A aspira la tiară.* id. ib. ✦ Fig. (La sg. art.) Clerul; autoritatea clericală. *Vedeau în acel concordat o umilire prea peste măsură de înjositoare a suveranității statului față cu mitra (tiara) bisericească.* BARIȚIU, P. A. III, 3.

3. (Rar) Acoperămînt al capului, de formă conică, foarte înalt, pe care îl purtau astrologii, alchimiștii vrăjitorii. *Necromani ce lungi tiare port în cap cu mare fală, Unde-s scrise cu văpaie drăcești semne de cabală.* NEGRUZZI, S. II, 121.

— Pronunțat: *ti-a-.* — Pl.: *tiare.*

— Din ngr. τιάρα, lat. **tiara,** fr. **țiare.**

TIBÁN s. n. v. **taban**[1].

TIBÉT s. n. (Ieșit din uz) **1.** Lînă de Tibet. SCRIBAN, D. ✦ (Munt.) Țesătură făcută din asemenea lînă. *Scurteică de tebet blănită, lungă* (a. 1853). IORGA, S. D. VI, 138, cf. SCRIBAN, D. ✦ (Regional) Haină țărănească (nedefinită mai îndeaproape) (Iazu — Slobozia). Cf. H VII 228. ✦ Blană de oaie din Tibet. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE

2. (Munt.) Basma neagră de satin. SCRIBAN, D. ✦ Panglică (de satin). *Taraful lăutarilor... împodobise din preziuă un cap mare de porc cu tibet conabiu și albastru, cu busuioc și cercei roșii.* DELAVRANCEA, S. 182. *Și-au prăpădit tibetul roșu din codițele cari le joacă pe spate.* id. ib. 225, cf. CADE.

— Și: **tebét, tabét** (IORGA, S. D. XII, 145) s. n.

— Din tc. **tibet.**

TIBETÁN, -Ă s. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Tibetului. *Am stat locului, cînd mi-a întins mîna un tibetan peste măsură de voinic.* V. ROM. octombrie 1955, 143.

— Pl.: *tibetani, -e.*

— **Tibet** (n. pr.) + suf. *-an.*

TÍBGĂ s. f. v. **tigvă.**

TÍBIA s. f. invar. Os lung și gros care formează împreună cu peroneul, scheletul gambei; (popular) fluier, țurloi. *După femur, tibia este osul cel mai mare al scheletului.* KRETZULESCU, A. 80/1, cf. MACEDONSKI, O. I, 126, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ciocul e puternic, masiv... Tarsul, în comparație cu tibia, e scurt.* LINȚIA, P. II, 83, cf. D. MED. *Osul tibia și peroneu formează baza pulpei.* ENC. VET. 7, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pronunțat: *-bi-a.* — Și: **tíbie** (pl. *tibii*) s. f.

— Din fr. **tibia,** lat. **tibia.**

TIBIÁL, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care se referă la tibia, care ține de tibia, care are legătură cu tibia. Cf. DN[2]. *Periostită tibială.* D. MED. 636. *Arteră tibială.* M. D. ENC.

2. S. m. (Rar) Mușchiul tibial. *Mușchiul tibialul dinapoi încovoaie piciorul.* KRETZULESCU, A. 258/13.

— Pronunțat: *-bi-al.* — Pl.: *tibiali, -e.*

— Din fr. **tibial.**

TIBIÁLĂ s. f. (Învechit) Apărătoare a pulpei; pulpar, jambieră. *Traian, în tunică scurtă, cu tibiale sau poturi vînătorești pe pulpe.* ODOBESCU, S. III, 74.

— Pronunțat: *-bi-a-.* — Pl.: *tibiale.*

— Din lat. **tibiale.**

TIBÍCĂ s. f. (Prin Transilv.) Vas de lemn cu capac (com. din JINA — SEBEȘ); butoiaș cu o capacitate de 15 l, lung și turtit, făcut din lemn, cu care se cară apă în spate, pe munte (A II 6); vas de lemn cu care se aduce vinul (A II 10); butoi în care se pun castraveții la murat (com. din SĂSCIORI — SEBEȘ).

— Pl.: ?

— Cf. c h i b ă l.

TIBÍCEN s. m. Cîntăreț antic din fluier, din flaut. Cf. ARISTIA, PLUT., DN[2].

— Accentuat și: *tibicén.* DN[2]. — Pl.: *tibiceni.* — Și: (învechit, rar) **tibícin** s. m. ARISTIA, PLUT.

— Din lat. **tibicen.** Cf. it. t i b i c i n e.

TIBÍCIN s. m. v. **tibicen.**

TÍBIE s. f. v. **tibia.**

TIBIȘÍR s. n. (Prin Munt., Olt., Dobr.) **1.** Cretă (de scris pe tablă). *Să însemneze cu tibișir pe loitra carului prețul a fieșcăruia* (a. 1792). ap. ȘIO II$_1$, 359. *Cerù o bucată de tibișir de la slujnică.* FILIMON, O. II, 168, cf. CIHAC, II, 622, LM. *Dascălul a luat o bucată de tibișir.* CARAGIALE, O. IV, 131, cf. VI, 178, DDRF, GHEȚIE, R. M. *Mă duc la tablă; iau tibișirul... și încep să socotesc.* DELAVRANCEA, H. T. 97, cf. ALEXI, W. *Circiumarul îi dete rachiul și însemnă pe cerceveaua ferestrei o linie albă cu tibișirul.* SANDU-ALDEA, D. N. 188. *Trecea-n catastif însemnările făcute din repezeală cu tibișir pe tejghea.* LUNGIANU, ap. CADE. *Fiecare își însemna trecerea cu un tibișir de altă culoare, ținînd loc de iscălitură.* C. PETRESCU, A. R. 48, cf. VOICULESCU, L. 280. *Uite, a făcut lista. I-am dat banii... Atunci trage cu tibișirul peste ce-a fost și să mai vie un rînd.* PAS, Z. I, 34. *Pisica e albă... albă, ca tibișirul.* ARGHEZI, S. VIII, 149, cf. ALR SN IV h 916. ◇ Fig. *Moș Crăciun se plimbă toată noaptea, ascuțindu-și cu briceagul tibișirul de argint, ca să deseneze cu vîrful lui foi de leuștean pe sticla ferestrelor.* ARGHEZI, S. VII, 239. *Să ne-amintim în noapte, de noi, din fir în fir, Și să privim zigzagul, pe stînci, de tibișir, În care-și puse pasul fragila mărturie.* id. VERS. 52. ◇ Expr. **A ajunge la tibișir** = a rămîne fără bani (la jocul de cărți); a ajunge să joace pe datorie. *Ajunsese la tibișir, datora vreo două sute.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 162.

2. Calcar fin, granular; cretă. *Luturile fireaște sînt de țărînă, precum tot pămîntul. Sau virtos, precum creta, adecă tipiștr.* GRECEANU, Î. 129/22, cf. MAN. SĂNĂT. 373/30. *Creta (tibișirul) este albă și moale.* BARASCH, I. N. 39/19. *Facerea pergamentului de scris se urmează... prin cretă (tibișir), frecarea pelei cu piatra numită ponciu.* ISIS (1859), 139²/18, cf. CIHAC, II, 622, DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *tibișire.* — Și: (învechit, rar) **tipișír** s. n.

— Din tc. **tebeșir.**

TIBIȘIRÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Cretos. Cf. CIHAC, II, 622.

— Pl.: *tibișiroși, -oase.*

— **Tibișir** + suf. *-os.*

TIBITÍN s. m. (Într-o poezie populară) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. *Frunză verde tibitin, Văzui soare răsărind.* MAT. FOLK. 1 357.

— Etimologia necunoscută. Cf. t i p i t i n ă.

TIBÓC s. m. v. **țiboacă.**

TIBRÍC s. n. v. **chibrit.**

TIC¹ interj. (Adesea repetat) Cuvînt care imită sunetul produs de un clopot mic; ting. Cf. ALR I 353/934. *Acolo o fost oile-mpăratului... Amu tichi-tichi-tichi făcea... clopot'e pă iele.* O. BÎRLEA, A. P. I, 369. ✦ Cuvînt care redă bătăile inimii. V. t i c-t a c. Cf. DEX.

— Și: **tichi** interj.

— Onomatopee.

TIC² s. n. **1.** (Adesea determinat prin „nervos") Mișcare involuntară a unor grupuri musculare separate, de obicei aceleași, care se produce rapid, repetat și care poate fi suprimată temporar prin acțiunea voinței. *Vedea figurile, cu zîmbetele, cu pieptănătura, cu ticurile lor nervoase.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Mișcarea asta, foarte obișnuită ei, i-a devenit irezistibilă ca un tic nervos, căci e vădit că o face fără să vrea și poate fără să știe.* IBRĂILEANU, A. 103, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Începe din nou să meargă, ... întinzînd gîtul într-un tic monoton.* C. PETRESCU, C. V. 277. *Băiat întîrziat, intrat în școală ca prin minune, chinuit de ticuri nervoase.* BRĂESCU, A. 142. *Se opri, zăpăcit, distrat, cu un tic în colțul buzelor.* TEODOREANU, M. II, 19. *Multe persoane se transpun în mentalitatea altor indivizi, le imită vocea, gesturile, ticurile.* RALEA, S. T. II, 14. *Buzele îi tremurau, figura lui plînsă era zgîlțîită de ticuri.* VINEA, L. II, 25, cf. D. MED. ◇ *Ticul ursului* = mișcare nervoasă, de legănare a corpului sau a capului, pe care o deprind animalele sălbatice aflate în captivitate, uneori și caii. *S-a legănat de cîteva ori pe picioare, parcă ar fi avut „ticul ursului".* SANDU-ALDEA, U. P. 74. *Mișcarea ce o face un cal cu ticul ursului e asemănătoare cu aceea pe care o face cineva care țese pînză la un război.* ENC. VET. 167. (Ieșit din uz) *Tic dureros al feței* = nevralgie facială. BIANU, D. S.

2. Obicei **(2)** (rău); tabiet; manie **(2).** Cf. BARCIANU. *Beția se întinsese... Fiecare își avea ticul său.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 68. *Te muți într-o casă străină, cu arme și bagaje, cu tabieturi și obiceiuri, cu ticuri și năravuri.* ANGHEL, PR. 41, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *E un instrument de critică subtilă,... subliniind cu ascuțime lipsurile și rămășițele unor ticuri milităroase.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 6/3. *Cînd..., sinteza mentală e alterată, conștiința se afirmă într-o serie de ticuri, de mici obiceiuri mecanizate.* RALEA, S. T. II, 13, cf. 139. *Prinseseși ticurile redactorilor și reporterilor care purtau pălării cu boruri mari, lavaliere și baston de mînă.* PAS, Z. I, 285. *Atmosfera de ttrg și siestă,... de viață sclerozată în ticuri și tabieturi.* T mai 1964, 70. ✦ (Adesea determinat prin „verbal") Obicei (caracteristic unor persoane) de a repeta, involuntar, anumite cuvinte în cursul vorbirii. *Prinsese și un „tic" de vorbă al acestuia.* HOGAȘ, DR. II, 155. *Repetă, cu ticul căpătat în ultima vreme, să mai rostească o dată sfîrșitul frazelor.* C. PETRESCU, C. V. 358. *În frazele pompoase și fără sens ale eroilor vedem..., toate ticurile verbale, stereotipiile de limbaj.* T decembrie 1964, 44. ✦ Clișeu (literar), șablon¹ **(2).** *O parodie plină de haz la adresa snobismului care transformă orice „noutate" literară în modă, în clișeu, în tic ridicol.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893. *Toate acestea fac obiectul unor simple ticuri culturale.* CONTEMP. 1971, nr. 1 294, 6/6.

— Pl.: *ticuri.*

— Din fr. **tic,** germ. **Tick.**

TIC³ s. n. **1.** (Prin sud-vestul Transilv. și Ban.) Ciocul găinii. Cf. ANON. CAR. *Tăiați ticurile la găini, că dezgroapă toate guliile.* VICIU, GL., cf. ALR I 67/35, 40, 49, 69, 77, 118, 831, ALR SN II h 375, A III 1, 2, 18, IV 3. ✦ (Prin Olt. și sud-vestul Transilv.) Rîtul porcului. Cf. H V 147, VÎRCOL, V. *Pune-i belciug în tic!* CIAUȘANU, GL., cf. PAȘCA, GL., ALR I 66/800,820, 870, 874, 880, ALR SN II h 333, A III 3. ◇ Expr. **A-i da** (cuiva) **peste tic** = a repezi pe cineva pentru o faptă (sau un gest etc.) nepermisă; a-i da peste nas. Cf. CIAUȘANU, GL.

2. P. a n a l. (Prin sud-vestul Transilv. și Olt.) Partea de dinainte, încovoiată în sus, a tălpilor saniei. Cf. ALR SN II h 359/836, A III 2, 3, 19. ✦ (Regional) Gurguiul opincii (Pui — Hațeg). ALR I 1 676/118. ✦ (Regional) Fiecare dintre cele două capete ale părții metalice la tîrnăcop (Bănița — Petroșeni). *Cramp cu două t'icuri.* A III 18.

— Pl.: *ticuri.* — Și: (regional) **tiuc** (A II 8), **tiuc** (ALRM SN I h 252/2) s. n.

— Probabil onomatopeic. Cf. c i o c.

TIC⁴ s. n. (Mai ales în vestul Transilv.) **1.** Putină pentru păstrat brînza. Cf. VICIU, GL., com. din COJOCNA — CLUJ și din VIȘAG — LUGOJ, CHEST. V 122/34, 149/43, ALR I 1 818/295, 298, 302, 305, 315, 320, ALR II/I h 289/316, A I 12, 13, 22, 35, LEXIC REG. 72. ✦ (Regional) Oală în care se păstrează laptele sau brînza (Totoreni — Beiuș). Cf. A I 22.

2. Putinei. *Băgăm în t'ic jintaiu și dăm pe el pănă s-aleje.* A I 35, cf. 23, 31, 35, ȚEAHA, C. N. 273.

3. Cutie de lemn; lădiță. *Tic dă sarie.* ALR I 708/305. *Îi bagă* [banii] *într-u t'ic cu tărtță și-i puńe-accolo supt-o laviță.* O. BÎRLEA, A. P. II, 563.

— Pl.: *ticuri.*

— Cf. b u t i c.

TIC[5] s. n. v. **spic.**

TICÁLĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Suferință, chin, durere, amar; mizerie **(1)**, (învechit și regional) ticăloșie **(1)**. *Să facă rugăciune și cearere derept toate ticalele și nevoile miserătăției tuturora.* CORESI, ap. GCR I, 25/11. *Cu oțăt și cu fiiare mă adăpară, dereptu să lasu voao leage, și misaiu în ticală.* CUV. D. BĂTR. II, 46/12. *Și Lot încă să veade, pentr-a lui ticală, C-au pus supt nevoință multă osteneală.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 58[r]/12. ◇ (În imprecații și formule exclamative de compătimire) *Bată-te ticala ta să te bată!* MAT. DIALECT. I, 98. *Vai de ticala ta!* ib.

2. (Regional) Om ticăit[2] **(1)**, neajutorat **(2)**, slăbănog, bleg, nevrednic. *Sînteți niște ticale!* AGÎRBICEANU, A. 354. *Ăsta-i o ticală, nu-i în stare de nimic.* MAT. DIALECT. I, 195, cf. LEXIC REG. II, 47. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ce ticală de om!* SCRIBAN, D.

3. (Prin vestul Munt.) Muncă anevoioasă, migală, ticăială. Cf. TOMESCU, GL. *E ticală multă.* ib.

— Pl.: *ticale* și (regional) *ticăli* (MAT. DIALECT. I, 195, LEXIC REG. II, 47).

— Cf. t i c ă i[2].

TICÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Nenorocit **(1)**, mizer **(1)**. *Ticalnică* (a. 1620). ap. ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 199.

— Pl.: *ticalnici, -ce.*

— **Ticală** + suf. *-nic.*

TICÁNIE s. f. (Prin Bucov.) Om slab. LEXIC REG. 110.

— Pl.: ?

— **Ticăi[2]** + suf. *-anie.*

TICARÁIE s. f. v. **tecărău[2].**

TICARÁUĂ s. f. v. **tecărău[2].**

TICARĂU s. n. v. **tecărău[2].**

TÎCA-TÁC interj. v. **tic-tac.**

TÎCA-TÁCA interj. v. **tic-tac.**

TÍCĂ[1] s. f. (Regional) Clopot care se pune la gîtul oilor (Runcu Salvei — Năsăud). Cf. CHEST. V 157/66.

— Pl.: ?

— De la **tic[1].**

TÍCĂ[2] s. m. v. **tătic.**

TICĂCÍ vb. IV v. **ticăi[2].**

TICĂÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. **1.** (Despre ceasornice) A emite un sunet ritmic, caracteristic în timpul funcționării; a face tic-tac; a ticăi **(1)**, a tăcăi **(1)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un ceasornic pe un scrin ... ticăia.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 79. *Se uită la ceasul care îi ticăia la mînă.* STANCU, R. A. IV, 42. *Auzi ceasul de la gît ticăind.* V. ROM. noiembrie 1964, 52, cf. ALR II/I MN 140, 3 907/219.

2. (Despre inimă) A bate tare (din cauza unei emoții puternice); a zvîcni, a palpita **(1)**; a ticăi **(2)**, a tăcăi **(2)**, (regional) a ticăi. *Apăru în prag; 'mi ticăi inima și abia putui crede urechilor cînd îl auzii chemîndu-mă.* DELAVRANCEA, T. 204, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Un copil de se răstea la dînsul, începea să-i joace barba și să-i ticăie inima.* REBREANU, NUV. 280. *Dar dacă n-o vrea? — întreabă Vitalia cu inima ticăind.* STĂNOIU, C. I. 206. *Năvălesc pe uşe cu inima ticăind.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 307. *Băiatul îl simțea încă întors spre el și inima îi ticăia.* V. ROM. iunie 1955, 44.

— Prez. ind. pers. 3: *ticăiește* și *ticăie.*

— **Tic** [-tac] + suf. *-ăi.*

TICĂÍ[2] vb. IV. **1.** I n t r a n z. A lucra încet, fără spor; a (se) mocăi **(1)**, a (se) mocoși. Cf. ANON. CAR. *Degeaba șede acasă prin cotruță ticăind.* CONTEMPORANUL, III, 260, cf. CADE, SCRIBAN, D., LEXIC REG. 94.

2. I n t r a n z. și r e f l. (Învechit și regional) A suferi, a se chinui; a se trudi, a se zbuciuma, a se frămînta. *Așa și trupul, cui va fi răslăbit, cutremură-se și se ticăiaște.* CORESI, EV. 245. *Vădzîndu-i îmbîlnd și ticăcind și așteptîndu-și perirea și cu lanțujile în grumadzi, i să feace milă de dînșii.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 188[r]/21. *Ticăcindu-să cu postul, cu priveghearea și cu jos dzăcarea.* id. ib. ianuarie 253[r]/24, cf. CIHAC, II, 408. *Tu dorul ți-l ajungi, deși te ticăi. Ea-ți fie tot, ce-ai suferit nimică-i.* EMINESCU, L. P. 159. *Începu a-și frînge mîinile de durere și a se ticăi, de-i plîngeai de milă.* ISPIRESCU, M. V. 31, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DHLR II, 485, BL II, 192. ◇ (Probabil traducere greșită pentru slavonul **ѡбѣхождити** „a cutreiera") *Începusă și alții de ceia ce se ticăia descîntători a meni spre ceia ce avea duhure hitleane.* CORESI, L. 89/14.

— Prez. ind.: *ticăiesc.* — Și: (învechit) **ticăci,** (regional) **ticălí** (LEXIC REG. 94) vb. IV.

— Etimologia necunoscută. Cf. t i c a l ă.

TICĂIÁLĂ s. f. Migăleală, încetineală în muncă; mocoșeală **(1)**, (rar) mocăială. *Șterse cu ticăiala din totdeauna sticla ochelarilor.* C. PETRESCU, C. V. 11, cf. 91. *Nu-i vremea să-și facă nepotul de rîs și de caie, cu bănuielile și ticăielile lui moșnejești!* V. ROM. februarie 1954, 102.

— Pl.: *ticăieli.*

— **Ticăi[2]** + suf. *-eală.*

TICĂÍNDĂ adj. (Rar; despre inimă) Care ticăie[1] **(2)**; (rar) tîcîndă. *Cu inima ticăindă ca ceasornicul, ... plecai de acolo.* GORJAN, H. II, 119/8.

— Pl.: *ticăinde.*

— V. **ticăi[1].**

TICĂÍNȚĂ s. f. (Învechit) Ticăire. *Pleacă-ți, Doamne, urechea..., Că-s în lipsă și în ticăință.* DOSOFTEI, PS. 285/16, cf. 373/18, BL II, 192.

— Pl.: *ticăințe.*

— **Ticăi[2]** + suf. *-ință.*

TICĂÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a (s e) t i c ă i[2]; mizerie, suferință, chin; (învechit) ticăință. Cf. t i c ă i[2] **(2)**. *O ticăire unor suflete ticăloase ca aceste osîndite!* ANTIM, ap. TDRG. *Nu numai că era sărac, străin și pustiu, ci și bolnav și avea multă ticăire de foame și de sete.* ap. TDRG, cf. LM, CADE, BL II, 192, SCRIBAN, D.

— V. **ticăi[2].**

TICĂÍT[1] s. n. Faptul de a t i c ă i[1].

1. Tic-tacul ceasorniculuĭ, tîcăială (v. t î c î i a l ă **1)**. Cf. t i c ă i[1] **(1)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Parcă atunci vedea pentru întîia oară un ceasornic. Îi ascultă ticăitul.* ARDELEANU, D. 56. *Numai îi vedeai pe cîte unii... cum ciulesc urechile s-audă de unde vine ticăit de ceas.* V. ROM. noiembrie 1964, 14. *Mi-am ascultat bătăile ceasului de la mînă, un ticăit grăbit și frenetic.* ib. decembrie 1966, 21.

2. Zvîcnire, palpitație a inimii; tîcîială **(2)**, (rar) tîcîit, tăcăitură. Cf. t i c ă i[1] **(2)**. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Și-a ascultat fără voie ticăitul spornic al inimii.* GALAN, Z. R. 230.

— Pl.: *ticăituri.*

— V. **ticăi[1].**

TICĂÍT[2], -Ă adj. **1.** (Adesea substantivat) (Persoană) care lucrează încet, fără spor, care reacționează cu întîrziere, m o c ă i t **(1)**, m o c o ș i t; p. e x t. (cel) care nu e capabil să facă ceva, n e v r e d n i c. V. t i c ă l o s **(2)**. *Sfatul dedease a neşte ticăiți și nebuni de-l ținea.* MOXA, 393/8. *Minule slabe... îl arată fără virtute și ticăit om* (a. 1785). GCR II, 145/12, cf. ANON. CAR. *Acest rigă ticăit se mulțemi... de a trimite... sol.* ARHIVA, R. I, 105/26. *Cît fîn stricat și mucezit... vede cineva pe la gospodării cei ticăiți?* I. IONESCU, C. 150/12. *Am văzut destui bărbați mult mai ticăiți... decît cea mai biciznică femeie.* CREANGĂ,

p. 141, cf. MARIAN, S. R. I, 104, SĂGHINESCU, V., PAMFILE, CR. 248. *Dorea ca să încredințeze pe față că el nu este așa de ticăit precum îl presupune ea.* SBIERA, P. 144. *Cîți voinici de-a mea măsură, Toți la Muldua trecură; Numa io, un ticăit, M-am dus și iar am venit.* MÎNDRESCU, L. P. 101, cf. ȘEZ. V, 162, XIX, 13, I. CR. IV, 123, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Ce mai ticăit om ești tu, bre!* Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. *Ticăitul ăla și-a lăsat finul nestrîns, de a putrezit pe jos.* MAT. DIALECT. I, 289. ◇ (Despre felul de a fi, despre manifestări ale oamenilor) *„Zaharia Trahanache"... prin combinarea numelui cu a pronumelui sugerează... tot ce are greoi și ticăit venerabilul președinte.* IBRĂILEANU, S. L. 76. ◇ (Adverbial) *Se mișca ticăit și fără nici o treabă prin casă.* SLAVICI, N. I, 106. *A vorbi ticăit.* BARCIANU.

2. Care se află într-o stare (materială sau morală) vrednică de plîns; nenorocit **(1)**, necăjit **(2)**, chinuit; sărman, biet; năpăstuit **(1)**. *Și-i urît a se osteni pentru* [a urmări] *un om mic și ticăit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 30ʳ/26, *Ticăiți sînt* (p r ă p ă d s ă d e a p e s t e e i B 1938) *căci au păgînit la mine.* BIBLIA (1688), 586¹/11. *Ce vor să facă de aiștia bani ce le cerea, ca să-i ia din ticăita țeară.* ȘINCAI, HR. III, 150/16. *Ticăiții părinți, pre lîngă moartea fiiului lor, să se păgubească și de zestrea ce au fost dat.* PRAVILA (1814), 161/5. *O, zi pentru noi cumplită. O, fiică mult ticăită.* DACIA LIT. 147/21. *Căutau să ajute pe ticăiții lor frați.* BĂLCESCU, M. V. 169. *Ticăitul boier răcnea cît putea.* NEGRUZZI, S. I, 156, cf. POLIZU. *Să n-aibi milă, că nici de tine nimeni nu va avea milă, cînd te vor vedea înfrînt și ticăit!* ODOBESCU, S. I, 67, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DHLR II, 485. *Ticăitul monah își venise în ori din spaima ce îndurase.* SADOVEANU, O. XIII, 560. *Văzîndu-se așa de ticăit și de înglodat, s-a mîniat pe Dumnezeu.* SBIERA, P. 195. *Nu se lăsa călcat în picioare de orice venetic ticăit și flămînd.* MARIAN, T. 107. *Sufletele ticăite! Vezi moartea cîm te cuprinde.* id. Î. 121. *O, suflete ticăite,... De cele păcate multe Nu-ți mai poți aduce-aminte.* PAMFILE, CR. 143. ◇ (Despre activități, acțiuni ale oamenilor) *Eu fiind lipsit mă știu cu un meșterșug sărăcesc și ticăit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133ᵛ/21. ◇ F i g. *Suflînd în grămăjura-ți de cenușă, Să scoți la flăcărușe ticăite.* GORUN, F. 26. ◇ (Substantivat) *Ticăita, s-au încrezut în cuvintele lor... și aștepta să-i aducă steag de domnie.* R. POPESCU, CM I, 337. *Au greșit ticăiții că cu sfaturile lor și-au pierdut și domnia și casele lor* (a. 1729). LET. III, 146/5. [Leonora:] *Du-te tu! Eu singură mi-oi găsi drumul...* [Arabela:] *Nu cumva ai voi să împlinești aceea ce vorbești?...* [Leonora:] *Am s-o împlinesc, ticăito!* I. NEGRUZZI, S. V, 507. *Ticăita, vai de ea, Șeade într-un vîrf de nuia, Nu se teme c-o cădea* (Aluna). GOROVEI, C. 11. ✦ (Despre viață, modul de trai) Plin de supărări, de amărăciuni; amărît, trist. *Sufletu-mi... îți cere scurtarea ticăitelor mele zile!* ODOBESCU, S. I, 168.

3. (Învechit și regional; despre oameni și despre manifestările lor) Mizerabil **(3)**, ticălos **(3)**. *Vai de aceste 2 țări creștine, cu acești domni străini! Ce di amar di bani dau pentru vrăjbile celi ticăite a loru!* NECULCE, L. 323. *De H*[risto]*s neiubitori și hulitori de creștini..., ticăiții episcopi și nesfi*[n]*ții arhierei.* MINEIUL (1776), 65ᵛ¹/24. *A ticăitei acesliia păreri se feace urzitoriu Sulțerus.* MAIOR, IST. 189/11. *I-auzi, măi!... Chiolhănosul și ticăitul...!* CREANGĂ, A. 127, cf. ALR SN V h 1 253/219. ◇ (Substantivat) *Stricăciunea trupul strică, iară păcatul și sufletul și mintea netrebnici și ticăiți face.* CORESI, EV. 426. (Cu sens atenuat) *Eu, un ticăit, m-am uimit și nu mi-am făcut cruce.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 82ᵛ/27. ✦ Care exprimă ticăloșie **(2)**, mîrșăvie, răutate. *Scofîndu-ș cuțitul strigă acel ticăit și becisnicit glas.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 211ᵛ/25. ✦ (Regional) Zgîrcit; calic. Cf. LB, FRÎNCU — CANDREA, M. 106.

— Pl.: *ticăiți, -te.*

— V. **ticăi²**.

TICĂITURĂ s. f. (Rar) **1.** Bătaie ușoară; ciocănit, ciocănitură, (rar) ticîitură. *O ticăitură ușoară se auzi în ușa etacului doamnelor.* ap. TDRG.

2. Ticăit¹ **(2)**. *Ticăituri dese de inimă.* ALAS 18 I 1931, 5/1, cf. SCL 1976, 403.

— Pl.: *ticăituri.*

— **Ticăi¹** + suf. *-tură.*

TICĂIȚÉȘTE adv. (Învechit) **1.** În mod ticăit² **(2)**, nenorocit; în mod chinuitor, mizerabil. *Să piaie ticăițeașle, Ca ceara ce să topeașle.* DOSOFTEI, PS. 189/13. *Mai bine s-asculți de împăratul,... decît să mori ticăițeașle.* id. V. S. noiembrie 169ᵛ/12, cf. BL II, 192.

2. În mod ticăit² **(3)**, ticălos **(3)**. *Sorce iaste făcut de Dumnedzău... să nu smentească nice ca să scape de acela sămn; iară el departe rămîne și ticăițește să scapă* (a. 1643). BV I, 139/33. *Atîta viață ticăițeaște ai pierdut tot întru alte lucruri, iară nu întru spășeniia sufletului o ai petrecut.* MAIOR, P. 130/8.

— **Ticăit²** + suf. *-ește.*

TICĂIȚÍE s. f. (Învechit) Faptul de a fi ticăit² **(3)**; ticăloșie **(2)**, netrebnicie **(3)**, nemernicie **(3)**. *Pentru ticăiția acelui ticălos de neguțătoriu mîhnindu-mi-să inema.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 49ʳ/33. *Mintea cea de vitejie... iaste bunătate... iară nu ticăiție.* id. ib. noiembrie 142ʳ/17, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *ticăiții.*

— **Ticăit²** + suf. *-ie.*

TICĂLÍ vb. IV v. **ticăi²**.

TICĂLÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit și regional) Care se află într-o stare (materială sau morală) vrednică de milă, de plîns; sărman, nenorocit **(1)**, ticăit² **(2)**. *Vine și un jude al gloatei, nu ticălos, nici uitat, ce den cei slăviți, și mare și bogat și de rudă bună.* CORESI, EV. 382. *Așa i-au fost mulțemita ticălosului Antonie Vodă de la moldoveni.* N. COSTIN, LET. II, 18/29. *Rugăciunile acestor sfinți au făcut ochiul blînd al împărăției asupra ticăloasei patrii.* MINEIUL (1776), [prefață] 4/38, cf. 185ᵛ¹/8. *Chiverniseala ticăloșilor bolnavi de la spitalul acesta* (a. 1799). URICARIUL, I, 102. *Cum, o ticăloase trupule, sac de lut,... îndrăznești a cîrti împotriva legilor care ți-am pus...?* (sec. XVIII). ap. TDRG. *Nici au putut ticălosul Bălăceanu dobîndi altă grație de la Mavrocordat, fără numai, ca să se poată ... îngropa ca un boieriu.* ȘINCAI, HR. III, 252/6. *Ticălosul măgariu, fiind împovorat preste măsură, a început supt sarcină a tăbări.* ȚICHINDEAL, F. 118/14. *Ticălosului bătrîn, nu-i rămăsease mai mult de un ceas a trăi.* BELDIMAN, N. P. I, 190/8. *Tot uneltesc chipuri spre împilare și di istov sărăciia acestui ticălos tîrg* (a. 1825). IORGA, S. D. VII, 100, cf. LB. *Această cumplită pagubă a înecat în lacrămi inima ticălosului bătrîn.* MARCOVICI, C. 4/6. *Știi ticălosul om ce puține Poate să aibă ceasuri de bine.* I. VĂCĂRESCUL, P. 107/6. *Lacrimile ce-am vărsat Ai vede curgînd părău Pe ticălos peptul meu.* CONACHI, P. 30. *Cînd ai știi cît foc este în astă ticăloasă inimă!* NEGRUZZI, S. I, 51. *Ființă ticăloasă ce sînt! Adormeam pe nădejdea făgăduințelor lui.* id. ib. 52. *Acum doi-trei ani nu era decît un ticălos ciohodar.* FILIMON, O. I, 107, cf. BARONZI, L. 121, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Iorgu de la Sadagura vorbește cu amărăciune pentru că e condamnat, el care a trăit într-un oraș civilizat ca Sadagura, să stea acum într-o țară ticăloasă ca a noastră.* IBRĂILEANU, SP. CR. 122, cf. BL II, 192. *Orașul vecin cu noi, mult mai mic și ticălos, are numele Kefala.* SADOVEANU, O. XII, 57. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Mîntuitu-s-au ticăloasa de țară, de leși și de șvezi.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 169/36. *Cine nu este dator din cîți ne fierbem într-această ticăloasă de țară?* ANTIM, P. XXVIII. ◇ F i g. *Cardinalul... ieși din capitala sa,... ursit a fi o privelișie ticăloasă a lunecoaselor luciuri omenești.* BĂLCESCU, M. V. 354. ◇ (Substantivat) *Fiiul mieu... fiind rănit la piept, precum vedeți, pre carele eu, ticăloasa, acum îl bocesc.* AETHIOPICA,

10v/4. *Cei mai săraci și cei mai ticăloși ai cetății.* IST. AM. 12r/7. *Pentru multele greotăți și nedreptăți ce au fost asupra lăcuitorilor țării au fost siliți, ticăloșii, dă mare nevoie, a să împrumuta de la unii-alții* (a. 1813). DOC. EC. 160. *Unde să petrec eu, ticălosul, această noapte?* DRĂGHICI, R. 40/22. *Înștiințările private ne spun numărul ticăloșilor . . . care supt ruinele căsilor celor dărîmate ș-au aflat tristul său mormînt.* GT (1838), 15²/4. *Și inima, ticălosul, parcă ș-o mai mîngîia.* PANN, E. I, 63/17. ✦ (Despre stări, situații, viață) Plin de suferință, de lipsuri, de supărări, de amărăciuni; trist, jalnic, nenorocit. *Lupoaia s-au bolnăvit și zăcea în ticăloasa stare.* ȚICHINDEAL, F. 185/12. *O, ticăloase bătrînețe!* MARCOVICI, C. 83/24, cf. DRĂGHICI, R. 140/26, CONACHI, P. 287. *Gîndește în ce stare ticăloasă mă aflu.* KOGĂLNICEANU, S. 135. *Reperarea zidirilor, care-s în cea mai ticăloasă stare de părăsire* (a. 1855). URICARIUL, IV, 430. *Această oaste în stare așa ticăloasă e aceea ce a înjosit...trufia semilunii.* NEGRUZZI, S. I, 167. *M-am deprins a tîrî după mine o viață ticăloasă.* CREANGĂ, P. 234. *Mulțumesc împăratului că s-a fost înduioșat de starea cea proastă și ticăloasă în care ajunsesem.* ISPIRESCU, L. 283. *A murit surîzător, împăcat, fericit că a scăpat de amarul unei existențe ticăloase.* V. ROM. iunie—iulie 1963, 85. *Toți voinicii trag pe-acasă La copii și la boreasă, La viață ticăloasă!* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 289. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Pe viață sînt supărat, pe ticăloasa asta de viață.* H. LOVINESCU, T. 94. ✦ Cu aspect sărac, urît, m i z e r a b i l, s ă r ă c ă c i o s; în stare proastă, d e t e r i o r a t. *Școt vrun hrisov ticălos, Stricat, vechiu, de molii ros.* MUMULEANU, C. 101/19. *Doresc ca razele fericirei să străbată pînă în bordeiul cel ticălos al opincarului.* FILIMON, O. I, 287. *Frumusețile și minunățiile ce văzură cei trei frați născuți într-o colibă ticăloasă li făcură să rămîie cu gura căscată.* POPESCU, B. II, 61. ✦ (Învechit) Fără valoare; neînsemnat. *Pînă la cel mai ticălos gaetan ori nasture,... toate sînt cumpărate cu sume de multe milioane din străinătate.* BARIȚIU, P. A. III, 25. ✦ (Învechit, rar) Neînsemnat în rezultate, sărac, mizerabil. *Mai săracesc și mai ticălos lucru nu iaste ca vînarea de pește.* CORESI, EV. 525. *Secerișul pe acolo au fost foarte ticălos.* AR (1829), 232²/40.

2. (Învechit și regional; adesea substantivat) (Ființă) care nu este în stare să facă ceva, n e v r e d n i c; (cel) care nu are putere, s l a b, ș u b r e d **(1)**. V. t i c ă i t² **(1)**. *Aristagon ticălos fu, carile numai ce tulbură Ionia și făcu lucruri mari, iar apoi, văzînd acestea, socotea să fugă.* HERODOT (1645), 312. *Ca pre o pasăre ticăloasă l-ai surpat.* MINEIUL (1776), 53r²/17, cf. LB. *Nu putea niciodată, Ca mine, un ticălos astfel de viteaz să bată.* PANN, E. II, 138/21, cf. I, 119/5. *Tu cu Lică... l-ați călcat pe arîndașul: dar nu te teme, căci eu sînt prea ticăloasă pentru ca să te pot da de gol.* SLAVICI, N. II, 127. *Ticălos cu trupul,* [cățelul] *Jap rămase nețnvins cu inima.* GALACTION, O. 311. *Omu este făcut din pămînt d-aia e așa dă ticălos și șubred.* ȘEZ. III, 28, cf. ALR I 1 156/56, ALRM II/I h 142. *Să-mi cat altul mai înalt, Mai înalt și mai frumos, Nu ca el, un ticălos!* FOLC. MOLD. II, 510. *Cine are cal ticălos jumătate umblă pe jos.* ZANNE, P. I, 344. ◇ F i g. *Temeiurile pe care a zidit templul fericirii sale au fost putrede și ticăloase ca și cugetul lui.* MARCOVICI, D. 8/21.

3. (Adesea substantivat) (Persoană) care are un caracter josnic, care comite acte josnice, care nu are scrupule; mizerabil **(3)**, nemernic **(3)**, netrebnic **(3)**, nelegiuit **(2)**, păcătos **(1)**, mîrșav **(3)**, infam, tîlhar **(2)**, (popular și familiar) parșiv **(2)**, (învechit și regional) ticăit² **(3)**, (învechit, rar) păginos. *Și noi, greșiții și nedestoinicii și ticăloșii, carii ne-am trudit acicea, noi ne rugăm și ne milcuim fiecărora care veți ceti acicea.* CORESI, EV. 6. *Au alergat și el la văru-său Lupul, să fie căimăcan și el împreună cu ceielalți, gîndindu-să, ticălosul, că i să va uita vina lui.* NECULCE, L. 266. *Fostu-le-au dară ticăloșii a se ascunde unde au fost gaura mai adîncă.* R. POPESCU, CM I, 554. *Ci o zic ticăloșii numai cu cuvîntul, iar cu fapta sînt departe cît e cerul de pămînt.* ANTIM, P. 87. *S-au amăgit de avuție ticăloșii călugăr*[i] (a. 1747). GCR II, 40/33. *Cînd părintele este desfrînat, fiul va fi negreșit ticălos.* MARCOVICI, C. 108/5. *În zădar tot cu ocară ne mustri fără cruțare, Căci ne faci ticăloși numai, dar nu ne faci îndreptare.* CONACHI, P. 281. *De ți-am și spus-o, am mințit, am vrut poate să te înșal ca un ticălos.* NEGRUZZI, S. I, 55. *Ticăloșii... ucid pe biata babă fără vină.* ALECSANDRI, T. I, 401. *Faci pă ticălosu acuma... Mai bine vino-ncoace cu noi.* BACALBAȘA, S.A. 61, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ești ticălos, Cellino!* CAMIL PETRESCU, T. II, 252. *Nu zic că toți sînt ticăloși, cum zic alții, nu.* REBREANU, R. I, 14. *A fost mare ticălos la viața lui și multe a făcut pe nedrept.* POPA, V. 87. *Vezi dumneata, mătușă, cît îi de ticăloasă lumea.* SADOVEANU, O. VII, 320. *Ticălosul, cugeta el, stă absolut liniștit, adevărat monstru de disimulație.* CĂLINESCU, B. I. 177. *Te-ai purtat ca un mojic și un ticălos.* VINEA, L. I, 88. *Umbra unui neam ticălos spurcase totul.* BARBU, PRINC. 23. *Nemernicii și ticăloșii murind cu toții,... n-a mai prădat nimeni așezările.* V. ROM. ianuarie 1970, 23. *Soră ticăloasă, soră păcătoasă, Spune la tustrei, Care moarte vrei?* ALECSANDRI, P. P. 177, cf. 216, H II 32. *Numai tu nu, idolatre, Ticălosule-mpărate.* TEODORESCU, P. P. 105. *De nu-s nici cu fetele Și nici cu nevestele, Făr' cu ticăloasele, Și cu păcătoasele.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 279. *Se împreună un... ticălos cu unul de treabă.* ȘEZ. I, 265, cf. ALR II 3 687/551. *Ț-ai lăsat mîndră frumoasă Și ț-ai luat o ticăloasă.* FOLC. TRANSILV. II, 84. ◇ (Cu sens atenuat) *L-au îmbrîncit zicîndu-i: o ticălosule, tu dormi, în vreme cînd toți cialalți varsă sudori de moarte muncind.* DRĂGHICI, R. 10/25. *Ei lasă, ticăloaselor, că v-oi dobzăla eu de-acu nainte.* CREANGĂ, P. 12. *Te-ai îmbătat, ticălosule! — îl înfrunta ea.* SLAVICI, N. II, 323. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Nu-l lăsa pe un ticălos de bătrîn să cadă în păcate.* AGÎRBICEANU, S. 66. *Ghiujul naibei, ticălosul de bărbatu-meu s-a îmbătat.* SADOVEANU, O. I, 99. *Unde nu-l taie capul pe ticălosul de moștenitor!* CĂLINESCU, E. O. II, 36. *Ticălosu de Vălean Dimineața s-o sculat... Și la ulii-o plecat Tot cîntînd și fluierînd.* MÎNDRESCU, L. P. 178. ◇ F i g. *Ce mă folosești, ticălosule aur!* DRĂGHICI, R. 81/15. *Cu patru ticăloși galbeni te poți face dobă de carte.* AR (1846), ap. N. A. BOGDAN, C. M. 142. *Înjositele ființe Dacă n-ar fi fost în lipsa ticălosului metal Ar fi mame.* MACEDONSKI, O. I, 84. (Ca epitet) *Ticălosul ăla de tron nu-mi iese cîtuși de cît din gînd.* ISPIRESCU, U. 96. ✦ (Despre manifestări, acțiuni ale oamenilor etc.) Vrednic de dispreț, d e t e s t a b i l; josnic, nedemn, infam. *Ei, s-au înșelat în modul cel mai ticălos.* BARIȚIU, P. A. II, 471. *Sătul de a face mereu de pomană meseria ticăloasă de martor mincinos, își ceru seama de la stăpîn.* ODOBESCU, S. III, 44. *M-am avîrlit într-o orgie ticăloasă.* GALACTION, O. 227. ◇ Care exprimă ticăloșie **(2)**, mîrșăvie, nerușinare. *Părea nebun cu privirile lui... nevinovate și ticăloase în același timp.* BARBU, PRINC. 36. ✦ Care trădează senzualitate; provocator, insinuant. *O urmărea amețit de parfumul ei suav și ticălos de mosc, dulce ca pielea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 111. ✦ F i g. (Despre vreme) Urît, rău, mizerabil. *E o vreme ticăloasă și, dacă stai mereu la masă, înlemnești de frig.* AGÎRBICEANU, A. 544. *E mai bine acasă decît prin toate rîpile, pe asemenea ticăloasă vreme!* SADOVEANU, O. VII, 301.

— Pl.: *ticăloși, -oase.*

— **Ticală** + suf. *-os.*

TICĂLOȘÉNIE s. f. (Rar) Ticăloșie **(2)**. *Gheorghe schimbă fețe, fețe, neînțelegînd atîta ticăloșenie din partea stăpînului.* ARDELEANU, D. 188. *Ticăloșenia în care se lăfăiau Domnica și Pascu.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 187, cf. SCRIBAN, D. *Războiul pe care l-am*

dus noi acolo a fost o ticăloșenie! LĂNCRĂNJAN, C. II, 123.
— Pl.: *ticăloșenii.*
— **Ticălos** + suf. *-enie.*

TICĂLOȘÉȘTE adv. (Învechit) **1.** În mod ticălos **(1)**, mizerabil **(1)**; jalnic. *Acolo au căzut ticăloșaște.* BIBLIA (1688), 177¹/25. *Cunoștința d[u]mnezeiască ai sădit la cei ce mai nainte să primejduia cu necunoștință, ticăloșaște.* MINEIUL (1776), 126ᵛ¹/14. *Iară el cu pizma furat fiind și cu dulceața..., înșălat ticăloșaște căzu dintru aceaste din toate.* VARLAAM-IOASAF, 11ʳ/17, cf. CLEMENS. *De unde să am nădejde, ca să nu mă prăpădesc? Mă-nvîrtesc ticăloșaște, umblu, stau, mă uit, gîndesc.* PANN, E. I, 30/7, cf. COSTINESCU, DDRF, SCRIBAN, D.

2. În mod ticălos **(2)**, josnic, mîrșav **(3)**. *S-o omori! S-o otrăvești ticăloșește într-un unghi al casei sale!* NEGRUZZI, S. III, 482, cf. DDRF, SCRIBAN, D.
— **Ticălos** + suf. *-ește.*

TICĂLOȘÍ vb. IV. Refl. **1.** (Învechit și regional) A ajunge într-o stare (morală sau materială) ticăloasă **(1)**, vrednică de milă, de plîns, jalnică; a se nenoroci. *Căci, după ce sînt săracă, să n-ajung să mă slutesc, Să pierz vrun ochi ori vro mînă și să mă ticăloșesc.* PANN, ap. CADE, cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W., ȚDRG, ȘĂINEANU, D. U. ◇ Tranz. *Nu cumva, apoi, venind turcul cu mînie să facă rău țării și astfel, în loc s-o mîntuim, mai rău s-o ticăloșim!* ap. TDRG. ◇ Tranz. fact. *Îi istoveau bolile, îi ticăloșea neștiința.* SADOVEANU, O. VI, 290. ✦ (Rar) A se strica, a se degrada. *Nu mă tem că se va împestrița și se va ticăloși vechea limbă frumoasă și înțeleaptă a părinților noștri.* SADOVEANU, E. 34. ✦ (Învechit) A se umili. *Iubirea de sine ne orbește... și ne face să ne lăudăm pre noi acolo unde am fi datori să ne ticăloșim.* ȚICHINDEAL, F. 255/5. *Tu să cade să te ticăloșăști, căci te-au aruncat norocul den groapă iarăși în viiață. Pentru un nenorocit, moartea este prea dulce.* KOTZEBUE, U. 10ʳ/9. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A deplînge, a compătimi. *Îmi înfruntez și-mi ticăloșesc nevrednicia și neștiința învățăturei mele.* ANTIM, P. 31, cf. TDRG, CADE. ◇ Refl. *Adeseori se ticăloșaște pe sineși, cum că abia își cîștigă pînea cea din toate zilele.* GORJAN, H. II, 4/10. ✦ (Învechit, rar) A se tîngui, a se văita. *Ce ai pățit iar, fiica mea? Ce sînt aste cuvinte? Pentru ce te ticăloșești, ca o fără de minte?* PANN, E. III, 4/16, cf. BL VI, 51.

2. (Regional) A-și pierde din puteri (din cauza bătrîneții), a slăbi, a se șubrezi. Cf. LEXIC REG. II, 54. ✦ Fig. A-și pierde din tărie, din dîrzenie, a se îndupleca. *Mi s-a înmuiat inima... mi s-a ticăloșit.* CAMILAR, N. II, 243.

3. A deveni ticălos **(3)**, netrebnic; (rar) a se parșivi, (învechit, rar) a se netrebnici; a decădea. V. păcătoși. Cf. COSTINESCU, DDRF. *Altădată era bine, dar acu s-au ticăloșit și boierii și domnul.* SADOVEANU, O. I, 212. (Cu sens atenuat) *S-ar fi putut ca... soldaților să le ajungă la nas parfumul din sticle* [de vin]*... și să se ticăloșească dînd buzna asupra lor.* PAS, Z. III, 40. ◇ Tranz. fact. *Nu este la noi beția învățăturii care ne cinstește, ci este beția luxului, care ne ticăloșește.* MUMULEANU, C. 39. *Eu nu cred că omul e un animal ticălos... Cred că burghezia l-a ticăloșit.* BARANGA, I. 194. *Buni sau răi, sîntem robii femeilor. Ele ne ticăloșesc pe noi.* AGÎRBICEANU, L. T. 406.
— Prez. ind.: *ticăloșesc.*
— V. **ticălos.**

TICĂLOȘÍE s. f. **1.** (Învechit și regional) Stare de mizerie, lipsă, sărăcie; nenorocire **(2)**, nefericire; (învechit și regional) ticăl **(1)**, (învechit) ticăiție. *Cu aceasta călcăm toate realele, răbdăm cu îndrăzneală ceale împotrivă, gonirile, ticăloșiile, năcazurile și moartea* (a. 1703). GCR I, 348/10. *Toată ticăloșia și stricăciunea țării acesteia nu este dintr-altă fără numai dintr-acea dajde stricătoare și urîtă.* CANTA, LET.² III, 188. *I-au scos de la întunerec, din ticăloșie* (ante 1770). în ARHIVA, I, 59. *Vindecat-ai strunicinarea și ticăloșiia cea de demult a pămînteanilor.* MINEIUL (1776), 128ᵛ²/30. *Să-și aducă aminte de slăbiciunea și ticăloșiia cea mai denainte și, în cinste fiind, să nu se mîndrească.* MAIOR, P. 52/28, cf. CLEMENS, LB. *Toți lăcuitorii acestui oraș se află în cea mai mare ticăloșie, căci în ținutul lor... nu le-au rămas hrană.* AR (1829), 72/39. *Comedia... care s-a și tipărit cu cheltuiala calemgiilor dă vistierie, spre pomenirea ticăloșiei țării,... cînd a fugit măria sa Grigorie Vodă Ghica din scaun.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 54. *Cuprins de mîhniciune și ticăloșie.* DRĂGHICI, R. 114/15. *Rămîn în ticăloșie, neavînd mijloace cu ce să-și cîștige agonisita din toate zilele.* TÎMPEANUL, G. 10/12. *Muri pribeag și în ticăloșie la Constantinopole.* BĂLCESCU, M. V. 277, cf. PANN, E. III, 105/18. *Nu este de ajuns însă de a îndestula vremelnicește neajungerea muncii, trebuie încă a-i prevedea pricinile și a lovi în izvorul său însuși, ticăloșia.* KOGĂLNICEANU, S. A. 80, cf. NEGRUZZI, S. I, 253, ALEXANDRESCU, O. I, 187, COSTINESCU. *Zina îl amenință cu boală și cu toate ticăloșiile omenești, dacă nu s-o duce.* ISPIRESCU, L. 231, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *S-a chinuit cît a trăit cu el, în sărăcie și-n ticăloșie.* SADOVEANU, O. IV, 241, cf. SCRIBAN, D. *Nu e care loc de clădit locuințe omenești în acest oraș...? Atunci de ce atîta ticăloșie?* CAMIL PETRESCU, O. II, 492. (Cu sens atenuat) *Fărmături, blide aruncate în toate părțile, cofăelul de vin răsturnat, ticăloșie mare!* CREANGĂ, P. 11.

2. Lipsă de scrupule, caracter josnic; faptă, atitudine ticăloasă **(3)**, josnică, nelegiuire, (învechit) nebunie **(1)**, (regional) năsărîmbie, parșivărie; josnicie, mîrșăvie, nemernicie **(3)**, netrebnicie **(3)**, (popular) parșivenie **(2)**, (rar) ticăloșenie. V. năsîlnicie, necurăție, păcătoșenie, păcătoșie. *Plîngea ticăloșiia firei omenești* (ante 1770). în ARHIVA, I, 37. *Nu știu cum și în ce chip s-a putut face această ticăloșie* (a. 1784). IORGA, S. D. XII, 106. *Trebuie să osibească la povestire părțile și să numere pre rînd una cîte una toate ticăloșiile lui.* MOLNAR, RET. 31/18, cf. LB. *Cîți sînt nevrednici ai ei fii îi cheamă din ticăloșii.* I. VĂCĂRESCUL, P. 270/6. *Să se apuce a ne zugrăvi și pe noi... cu toate metehnele și ticăloșiile noastre.* NEGRUZZI, S. I, 240, cf. POLIZU. *Daca el s-ar fi gîndit mai bine la nestatornicia și ticăloșia lucrurilor omenești, negreșit că s-ar fi oprit aci.* FILIMON, O. I, 254. *Cîte ticăloșii am văzut eu acolo, vă spui drept, m-am speriat.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 96. *Acești optimiști... văd toate ticăloșiile, nedreptățile, mizeriile vieței de azi.* GHEREA, ST. CR. II, 348, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Noi nu avem chemarea de a vindeca ticăloșia omenească.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 200. *El simțea cum i se ridică această conștiință care-i arătă necontenit ticăloșia lui.* AGÎRBICEANU, L. T. 356, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fac și alte ticăloșii, pe lîngă asta care-i cea mai grozavă.* SADOVEANU, O. IX, 303. *Ticăloșii neînfierate încă.* BOGZA, A. Î. 81, cf. VINEA, L. II, 92. *El comisese totuși o ticăloșie.* PREDA, R. 15. *Ce vrei să mai fac decît ticăloșia asta de a-i sili să-și uite limba?* BARBU, PRINC. 51. *Numai ticăloșia are nevoie de protectori.* V. ROM. septembrie 1970, 8.
— Pl.: *ticăloșii.*
— **Ticălos** + suf. *-ie.*

TICĂLOȘÍRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a (se) ticăloși. Cf. POLIZU, DDRF.
— V. **ticăloși.**

TICĂLOȘÍT, -Ă adj. **1.** Care a devenit vrednic de plîns, nenorocit **(1)**, ticălos **(1)**; (rar) păcătoșit. *Cunoscură că-s greșite și de tot ticăloșite.* PANN, P. V. III, 97/8. *Oastea ticăloșită de lipsa merindelor.* NEGRUZZI, S. I, 168, cf. GRECU, P. 414, DL. ✦ În stare proastă; deteriorat, (învechit și regional) ticălos **(1)**. *Clădirile pentru locuința oamenilor... nu mai sînt supt ochii noștri, decît doar în rămășiți sărace și... ticăloșite prin multe neschimburi și mari nenorociri.* IORGA, C. I. II, 4.

2. (Învechit, rar) Mizerabil **(3)**, netrebnic **(3)**, ticălos **(3)**. *Fiu al unui Iliaș Vodă Lăpușneanu, coborîtor ticăloșit al lui Ștefan cel Mare.* IORGA, C. I. I, 21, cf. DM.
— Pl.: *ticăloșiți, -te.*
— V. **ticăloși.**

TICĂRĂU s. n. v. **tecărău²**.

TICĂRDUÍ vb. IV v. **techerghi.**

TICĂRÉU s.n. v. **tecărău²**.

TICĂRÍ vb. IV v. **tecărui.**

TICĂRÍT, -Ă adj. v. **tecăruit.**

TICĂRÎ vb. IV v. **tecărui.**

TICĂRUÍ vb. IV v. **tecărui.**

TICĂU adj. (Regional) Nesuferit; nesimțit (Șibot — Orăștie). CV 1951, nr. 6, 27.
— Pl.: ?
— Cf. t i c ă i².

TICĂZÍ vb. IV v. **ticăzui¹**.

TICĂZUÍ¹ vb. IV. T r a n z. (Transilv. și Maram.) A deretica în casă, a face curățenie. Cf. KLEIN, D. 437, LB, LM, CANDREA, Ț. D. 52, BL VI, 192, ALR II/I h 253, com. din MONOR — REGHIN și din MORĂRENI — TOPLIȚA. *Abia am apucat să ticăzesc pin casă.* MAT. DIALECT. I, 98. *Ticăzuiesc prin casă în fiecare dimineață și tot nu-i curat.* ib. 195, cf. LEXIC REG. II, 75, 105, GLOSAR REG. ✦ A curăți (de murdărie, de impurități, de ceea ce este de prisos). Cf. GHEȚIE, R. M., VAIDA, IZV. V, 22, CV IV, nr. 5, 40. [Vitele] *le ciasăl, le t'icăzăsc.* ALR I 418/270, ib. 1 315/280. *T'icăză plugul.* ALR II/235. *T'icăzesc de t'ină opt'inčile.* ALR SN IV h 1 186/334. [Porumbii] *îi t'icăzăș't'e* [de ramuri]. ALR SN I h 104/279. *Ticăzește* [copacul] *de crengi.* ALRM SN I h 418/334. *T'icăzim grîu.* A I 12. *Ticăzăsc pînza de capet'e.* A I 36, cf. LEXIC REG. 10, 17. *Podurile erau stricate, Drumurile desfundate. Puțin zăbovim, Calea ne-o ticăzuim.* FOLC. TRANSILV. I, 554. ✦ R e f l. (Despre cer) A se însenina (Doba — Satu Mare). Cf. ALR I 1 264/335.
— Prez. ind.: *ticăzesc* și (regional) *ticăz.* — Și: **ticăzí, tecăzui** (KLEIN, D. 437, LB, LM, CANDREA, Ț. O. 52) vb. IV.
— Cf. t e c ă r u i.

TICĂZUÍ² vb. IV. R e f l. (Prin sudul Transilv. și nordul Munt.) A năduși (în urma unui efort). Cf. COMAN, GL.
— Prez. ind.: ?
— Din magh. [el]**tikkad** „a fi foarte însetat, a suferi de căldură".

TICÉRNĂ s. f. v. **cetirnă.**

TICHÉT s. n. Imprimat care asigură deținătorului anumite drepturi (la spectacole, călătorii etc.). V. b i l e t, c a r t e l ă. Cf. ALEXI, W., CADE. *N-am fost decît doi călători cu trenul, Ce ne-am urcat în tren fără tichete.* MINULESCU, VERS. 269. *Pipăie în buzunar tickctul de tren.* C. PETRESCU, O. P. I, 15. *Tramvaiele trec în fiecare clipă... Călătorii introduc un ban în automatul de la intrare și primesc tichete.* SADOVEANU, O. IX, 245. ✦ (Ieșit din uz) Loc pe care îl asigură un bilet de călătorie; p. e x t. banchetă într-un vehicul. *Conductorul intervenea în favorul dreptului bine plătit al unui călător... Recunoscui dreptatea invocată și mă ghemuiam în limitele tiketului meu.* GHICA, S. 2. *Compartimentul rămîne gol. Profit de ocazie și mă instalez pe toată lungimea unui tichet.* VLAHUȚĂ, O. A. 233. *În cele două tichete largi, erau patru călători.* id. S. A. II, 34, cf. CADE.
— Scris și: *ticket, tiket.* — Pl.: *tichete.*
— Din fr. **ticket.**

TICHI¹ subst. **1.** (Regional) Ichi. Cf. LM 30.
2. (Prin vestul Olt.; în e x p r.) **A pune tichiu** = a tăgădui. LEXIC REG. II, 17.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TICHI² interj. v. **tic¹**.

TICHÍE s. f. **1.** Calotă de stofă sau de pînză care acoperă numai creștetul capului; p. e x t. acoperămînt al capului, de orice formă, care este lipsit de bor. V. b o n c t ă, c ă c i u l i ț ă, c e a p ă, c o m a n a c, t o c ă. Cf. MAN. GÖTT. *Luatu-i-s-au mitra din cap și i s-au dat o titie roșie.* ȘINCAI, HR. III, 252/14, cf. KLEIN, D. 312. *Citeva vițe... Alb-galbene se zăreа Sub o tichie de șam.* C. STAMATI, P. 243. *Cap d-avea, n-avea, el știe, Dar și-a cumpărat tichie.* PANN, P. V. I, 83/9, cf. POLIZU, BARONZI, L. 95. *Mi-am scos degrabă și cușmă și chitie de pe cap.* ALECSANDRI, T. 23. *Mandarinu-n haine scumpe... Peste coada-i de păr negru poartă-o vînătă chitie.* id. P. III, 83, cf. CIHAC, II, 622, LM. *Prietenul era costumat ca paiață și purta pe cap o tichie țuguiată cu clopoței.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. SEVASTOS, N. 3, DDRF. *Niște oameni îmbrăcați ca dracii, cu tot felul de chitii pe cap.* N. REV. R. I, 77, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *M-am rătăcit cu voie printre gospodarii localnici cu caftane negre și tichii cu blană de dihor împrejur.* I. BOTEZ, B. I, 116, cf. ARGHEZI, S. V, 82. *Nu păstraseră peste țestele rase... decît tichiile mici și roșii.* BARBU, PRINC. 222, cf. H V 5, XVI 125. *Marcu îmbla prin Țeligrad, Gîndeai că el e împărat, Avea o titie de anglie.* POP., în REV. CRIT. II, 271. *Iacă, trei turci arambagii,... Cu chitii, cu iminii.* PĂSCULESCU, L. P. 218. *Copilul ti dă ciobanului o tichie s-o puie în cap și așa intră amîndoi nevăzuți de nimeni.* I. CR. III, 171. *Ce-i lipsește chelului? Tichie de mărgăritar (și moț de fir)* sau *chelbosului tichie de mărgăritar nu-i trebuie* sau *săracului (calicului) chitie de mărgăritar îi trebuie?*, se spune despre cel care, lipsit de lucruri de primă necesitate, umblă după altele, inutile sau mai puțin utile. Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, ISPIRESCU, L. 186, ZANNE, P. II, 516, DDRF, PAMFILE, J. II, 135, id. B. 25. (Cu parafrazarea proverbului) *Să-i lăsăm la arhondologia lor de stînă, cu tichiile lor de mărgăritar.* C. PETRESCU, A. R. 23. *Să arătăm celor cu chelie cum să-și poarte tichia de mărgăritar,* GALAN, Z. R. 25. *Nu te juca cu tichia chelului* sau *de tichia chelului nicicum să te atingi,* se spune ca îndemn la prudență. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 397, BARONZI, L. 50. *Cu tichia de frînghie, Cu pene* (sau *cu pană, cu pana) de ciocîrlie,* se spune cuiva care este mîndru de felul cum e îmbrăcat. Cf. ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. III, 397, H IV 202. (În jocuri de copii) *Că te-așteaptă Talion,... Cu tichie De frînghie, Cu pană de ciocîrlie.* TEODORESCU, P. P. 192, cf. PAMFILE, J. II, 354. *Este un lemn, nici de-o palmă, nici de-un șchiop, și poți face două coveți, două lopeți și o tîlie popască* (Ghinda). GOROVEI, C. 174. *Șeade moșu-n deal la vie Și-și croiește o tichie* (Lupul sfîșiind oile). PĂSCULESCU, L. P. 88. *Joacă popa crăcănat, Cu zăbunul cărărat, Cu tichie roșie-n cap* (Ghionoaia). id. ib. 85. ◇ (În superstiții; adesea determinat prin „dracului", „necuratului", denumind tichia pe care se crede că o poartă diavolul și care are proprietatea de a-l face nevăzut) *Necuratu umblă cu tichie.* JIPESCU, O. 115. *Era un strigoi... În cap avea o tichie la fel cu cea ce-o poartă Ucigă-l-toaca, ce înșeală oamenii.* PAMFILE, DUȘM. 158. *Chitia necuratului se găsește în vîrful de con format de colb.* id. VĂZD. 51. *Dacă vei putea să ridici colbul tocmai de jos, poți lua chitia, pe care punînd-o pe cap, poți intra și trece oriunde nevăzut.* GOROVEI, CR. 62. *Părea că-și pusese pe cap chitia dracului.* HOGAȘ, M. N. 107, cf. ȘEZ. VI, 26. ◇ *Cel-cu-tichia* = denumire populară eufemistică a diavolului. Cf. ZANNE, P. III, 398. ✦ (Prin Maram.) Calota pălăriei. *Atunci la mă-ta te-oi duce... Cînd mă-ta și-a semăna... Tot o holdiță de bob Pe titia iestui clop.* BUD, P. P. 16. *Titiile de clop.* BÎRLEA, P. 11. *Dă să-m scrie numele Pă tit'ia clopului,*

Pă coada bâltagului, Că nu-i poci d'e doru lui. T. PAPAHAGI, M. 116, cf. ALR II 3 279/279, 353. ✦ P. ext. (Regional) Borul pălăriei. Cf. ALR I 1 859/96, 355, 360, GLOSAR REG.

2. (Regional) Scufiță pentru copii mici. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, H VII 156, IX 88. *Cu scutic De-arșinic, Cu titia de argint.* MARIAN, S.R.I, 16. *Mititel și-nfășețel..., Cu chitia de bumbac, Să-i fie moale la cap.* MAT. FOLK. 1 480. *Nașul aduce scutice nouă copilului, iorgan, chitie și bete pentru înfașare.* ȘEZ. IX, 157. *Tinerel și-nfășățel, În fașe dalbe de mătasă, De la doamna preuteasă, Cu cicie de bumbac.* VICIU, COL. 38, cf. PĂSCULESCU, L. P. 382. *Ghiocei la tichie, să nu să dăoache băiatu.* ALR II 3 555/723, cf. ALRM SN III h 984.

3. (Regional) Membrană cu care e acoperit uneori capul copilului nou-născut; (regional) căiță. (În superstiții) *Strigoiul se naște ca orișice copil; el însă se cunoaște căci are pe cap o chitie.* PAMFILE, DUȘM. 130, cf. DUMITRAȘCU, STR. 3, H V 5, 18. *Acest copil care s-a născut cu chitie deoache copii, vite.* ȘEZ. XIII, 157. ◇ Expr. **Născut cu tichla-n cap,** se spune despre cei norocoși. *Cînd este vorba de vînătoare, apoi poți să mi te lauzi că ești născut cu tichia în cap.* ODOBESCU, S. III, 194, cf. DDRF, CADE, ZANNE, P. III, 398.

— Pl.: *tichii.* — Și: (regional) **titie, tilie** (ALR I 1859/96), **titîie, chitie, chichie, cicíe** s. f.

— Cf. tc. takke.

TICHILEÁN, -Ă adj. (Regional) Îngrijit, pedant (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *tichileni, -e.*

— Etimologia necunoscută. Cf. tighini.

TICHINÉU s. n. (Prin vestul Transilv. și prin Maram.) Albie, troacă. Cf. GR. S. VII, 7, 81.

— Pl.: ? — Și: **tăcăncáuă** s. f. LEXIC REG. 67.

— Din magh. dial. **tekenő, tekenyő.**

TICHIOÁRĂ s. f. (Regional) Tichiuță. *În fundul chitioarei Este-o piatră năstrăpată.* MAT. FOLK. 1 480, cf. ALR II 3 283/723, 769.

— Pl.: *tichioare.* — Și: **chitioáră** s. f.

— **Tichie** + suf. *-ioară.*

TICHIRÉL s. n. (Prin Ban.) Clopoțel pe care îl poartă vitele la gît. Cf. CV III, nr. 2, 37.

— Pl.: *tichirele.*

— De la **tichi**[2].

TICHIRGĂU s. m. v. **techergheu.**

TICHIÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui tichie; (regional) tichioară.

1. Cf. tichie **(1).** Cf. POLIZU, LM. *I-am aranjat frizura deranjată sub tichiuța de catifea.* CARAGIALE, O. I, 128, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se mira cum a rămas neclintită pe ceafă tichiuța de catifea neagră.* REBREANU, I. 320. *Bătrînul... își puse pălăria peste chitiuța de catifea.* BRĂESCU, A. 128. *Purta o tichiuță de paie, împletită subțire și des.* VINEA, L. I, 49, cf. H XII 379, BUD, P. P. 83. ◇ (În superstiții; determinat prin „dracului", denumind tichia pe care se crede că o poartă diavolul și care are proprietatea de a-l face nevăzut) *S-a făcut nevăzut prin hățiș, parcă avea tichiuța dracului în cap.* GHICA, S. 284. ✦ Una dintre denumirile populare eufemistice ale diavolului. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, H IV 290, HEM 509. *Dracu poartă fes roșu ca tichia, de aceea și dracului i se mai zice și „tichiuță".* ȘEZ. III, 76, cf. I. CR. III, 286, CANDREA, F. 113.

2. (Regional) Cf. tichie **(2).** ALR II 3 283/886.

— Pl.: *tichiuțe.* — Și: (regional) **titiúță** (BUD, P. P. 83), **chitiúță, chichiúță** (I. CR. III, 286) s. f.

— **Tichie** + suf. *-uță.*

TICLAZĂU s. n. v. **teglăzău.**

TICLĂSĂU s. n. v. **teglăzău.**

TICLĂZĂU s. n. v. **teglăzău.**

TICLĂZÍ vb. IV v. **teglăzi.**

TICLĂZÍT, -Ă adj. v. **teglăzit.**

TICLĂZUÍ vb. IV v. **teglăzui.**

TICLĂZUÍRE s. f. v. **teglăzuire.**

TICLĂZUÍT s. n. v. **teglăzuit**[1].

TÍCLE s. f. pl. v. **tecle.**

TICLÉTE s. m. v. **țiclete.**

TICLUÍ vb. IV. Tranz. **1.** A aranja, a potrivi, (regional) a talui **(2)**; a așeza; a înjgheba, a întocmi. Cf. CIHAC, II, 399. *Să trecem înainte, uitînd miniaturile scălimbate și ticluite de prin cărțile didactice ale secolului de mijloc.* ODOBESCU, S. III, 167. *Cînd aurscos afară toată zestrea, flăcăii... trag carul înaintea casei ..., ticluiesc lăvicerele și-apoi pernele.* SEVASTOS, N. 161, cf. DDRF, BARCIANU. *Hainele... mi le ticluiește de ți se par că-s noi.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *A ticluit... amîndouă talismanele neamului Vardarilor la loc cuvenit.* C. PETRESCU, A. R. 197. *În curtea lor sau pe un loc viran... ticluiau mustăria.* PAS, Z. I, 170. *Pe covor, la picioarele fotoliului, o carte. Totul părea ticluit dinadins, după estampe sau după descrieri.* VINEA, L. II, 141. *Din atelier îmi ticluiesc vorbele și le cîntăresc.* VINTILĂ, O. 33. ◇ Refl. pas. *Se ticluiau pregătiri de nuntă.* ap. CADE. ◇ Expr. **A o** (sau **a le**) **ticlui (bine)** = a-și potrivi spusele pentru a le da aparența de adevăr. *E greu să te deprinzi a minți pe alții; după ce te-ai deprins odată, n-ai să-ți mai bați capul cum s-o ticluiești, căci vin toate de la sine.* SLAVICI, N. II, 259. *Las' pe Sandu, cum le ticluiește el, nu-i altul mai meșter.* MIRONESCU, S. A. 48. *Ien uiti-ti ci-di bghini li-o ticluitu-li.* ȘEZ. V, 162. *Bine ai mai ticluit-o de te-a crezut și jandarmul.* Com. din PIATRA NEAMȚ și din ZAGRA — NĂSĂUD, A VI 26. ✦ Fig. A pregăti ceva inventînd, născocind. *Dacă naiba nu va ticlui el altfel.* PR. DRAM. 151. *O minciună bine ticluită.* PANN, P. V. I, 51/7. *Tu-n fara asta nu vezi decît raiul Ce-ai tăi ți-l ticluiesc într-o clipită, Ruină-i sub hîrtia poleită.* VLAHUȚĂ, O. A. 38. *Se înșela singură, ticluind după plac alte gînduri.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 195. *Își ticlui un plan, cum s-o tulească și el mai repede.* REBREANU, I. 157, cf. 59. *Dacă povestea miroase a minciună și minciuna este ticluită bine, povestea... le place mult,* ARGHEZI, C. J. 8. *Pricepu că din minunea așteptată, așa cum o ticluise el în gînd, nu era nimic realizabil.* CAMIL PETRESCU, N. 58. *Îl minți se cu dinadinsul, își ticluise îndelung infama poveste.* VINEA, L. II, 24. *Și-ar fi ticluit și mai bine și mai nestingherit uneltirile.* MIHALE, O. 162. *Niște dușmani ce ticluiau și puneau la cale nevisate mîrșăvii.* BARBU, PRINC. 171.

2. A compune, a redacta (cu pricepere, repede, ușor). *Deocamdată însă, Huțu nu era decît scriitor la consistoriu, ticluia circulari, aduna date.* SLAVICI, N. I, 201, cf. DELAVRANCEA, O. II, 191. *Un scriitor de talent poate oricînd să ne ticluiască un bun articol serios.* VLAHUȚĂ, O. A. 466. *Ticlui către cei de-acasă o scrisoare frumoasă.* SANDU-ALDEA, D. N. 34. *Aplecat pe-o masă în cancelarie, ticlui pe-o carte poștală următoarele rînduri.* MIRONESCU, S. A. 128. *Nu știe să ticluiască fraze greu de înțeles.* V. ROM. mai 1954, 276. *Comandorul ticlui... o scrisoare de invitație la serbare.* ib. februarie 1956, 56. *Cîntecele mele de pînă-acum puține-s... le-am ticluit în grabă.* HOREA, P. 5. ✦ A plăsmui, a contraface. V. născoci. *Minte și cu interes și fără interes... Îți ticluiește și-ți inspiră o conversație... care nu s-ar fi putut isprăvi într-o jumătate de zi.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 110. *A bănuit că scrisorile sînt ticluite chiar de Manlache Pleșa, ca să*

derute̦ze cumva cercetările. POPA, v. 92. *A ticluit o scrisoare ca din partea unor cunoscuți.* CĂLINESCU, E. O. II, 199. *Fuseseră găsite încă două documente pe care le ticluiseră oamenii siguranței.* PAS, z. IV, 214.

— Prez. ind.: *ticluiesc.*

— Etimologia necunoscută.

TICLUÍRE s. f. Acțiunea de a t i c l u i și rezultatul ei; așezare, întocmire, rînduire. *Meșterul modern a așternut peste sterpele și nedibacele ticluiri ale vătafului de zidari, Manea, un strat neted, solid și elegant.* ODOBESCU, S. II, 515, cf. DDRF, ALEXI, W.

— V. **ticluí.**

TICLUÍT, -Ă adj. Instalat, înjghebat. *Cîștigase și colivia și pasărea la o loterie ticluită în circiumă.* PAS, z. I, 204. ✦ F i g. Potrivit cu meșteșug, iscusit. *Dispăru... după o învoială cu cei ce puneau la cale ticluitele trebi.* BARBU, PRINC. 142, cf. 140. ◇ (Adverbial) *Totuși, fiindcă trebuința de-a cîrti e omenească, Cuteza, ascuns în pilde, ticluit să se rostească.* ARGHEZI, S. P. 9. ✦ (Regional) Ordonat, meticulos (Curtea de Argeș). L. ROM. 1959, nr. 3, 67.

— Pl.: *ticluiți, -te.*

— V. **ticlui.**

TICMEÁLĂ s. f. v. **tihneală.**

TICNAFÉS s. n. v. **tignafes.**

TÍCNĂ s. f. v. **tihnă.**

TICNEÁ s. f. (Regional) Vas de lemn, bute în care se argăsesc pieile. Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *ticnele.*

— Din tc. **tekne** „albie".

TICNEÁLĂ s. f. v. **tihneală.**

TICNEIÁLĂ s. f. v. **tihneală.**

TICNÍ vb. IV v. **tihni.**

TICNÍRE s. f. v. **tihnire.**

TICNÍT, -Ă adj. v. **tihnit.**

TICNÓS, -OÁSĂ adj. v. **tihnos.**

TICORDĂU s. m. v. **techergheu.**

TICÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre pîine) Cleios, clisos. *Decît să fi dat Buna o prescură acră și ticoasă, mai bine schimba făina care i se aducea.* VLASIU, A. P. 299.

— Pl.: ?

— Cf. t i g l o s, c l i c o s.

TICSAIMÁN s. n. (Învechit, prin nord-vestul Munt.) Mîncare făcută din mămăligă coaptă sfărîmată în oțet diluat cu apă. UDRESCU, GL. *Cu ticsaiman am crescut și eu și copiii și nepoții mei și... la 78 ani nu mă dau pe unul de 30.* id. ib.

— Etimologia necunoscută.

TICSÉU s. n. v. **tisău.**

TICSÍ vb. IV. T r a n z. A îngrămădi peste măsură (obiecte, ființe); a înghesui, a îndesa. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU. *Cît pentru actori, să-i ticseșți într-o trăsură de harabagiu și să-i expediești la mănăstirea Slatina spre pocăință.* ALECSANDRI, T. 1 401, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Înhățînd parii, a început să-i ticsească peste bietul morar.* SBIERA, P. 239. *După ce le sfîrși, într-un ciubăr le ticsi.* MARIAN, SA. 291. ◇ R e f l. *Norodul se ticsea, grămezi în anticameri, de cum se făcea ziuă.* NEGRUZZI, S. II, 234. *Toți intră și se ticsesc într-o cameră.* ALECSANDRI, ap. CADE. ✦ (Complementul indică locul, spațiul etc. în care se îngrămădește ceva) A umple peste măsură; a întesa. *Țărnă tipărită... Cu alb și cu galben într-un loc tecsită.* CANTEMIR, IST. 143. *Îmi ticsea buzunarele cu bomboane.* ap. DDRF. *Tixindu-mi burdujii șelei cu costițe de purcel, găini fripte.* ap. TDRG. ◇ R e f l. p a s. *Cutia camionului se tixi de lume.* MIHALE, O. 465. ✦ (Învechit, rar) A aduna. *Cu aceea voroavă a lui toată roada a tuturor bunătăților și a învățăturilor cuprinzîndu-o, au deșteptat viața oamenilor către giudecățile istoriei a le tixi.* N. COSTIN, L. 35.

— Scris și: *tixi.* — Prez. ind.: *ticsesc.* — Și: (învechit) **tecsí, tecsuí** (ANON. CAR., LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, DDRF, ALEXI, W., TDRG) vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

TICSÍRE s. f. Acțiunea de a t i c s i; îngrămădire, înghesuire. Cf. LM, DDRF, ALEXI, W., DL, DM.

— Și: (învechit) **tecsuíre** (LM, ALEXI, W., scris și *texuire* LM) s. f.

— V. **ticsi.**

TICSÍT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni, obiecte etc.) Îngrămădit, înghesuit, îndesat; des. *Dzăcea tecsite trupurile de nemți dentr-acea năvală la rîpă.* M. COSTIN, O. 163, cf. LB. *Boul cel tare... să cunoaște pe dinți, care trebuie să-i aibă ticsiți unul lîngă altul.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 17/10. *Plantele... dau roduri foarte neînsemnate cînd cresc ticsite și strînse unele de altele.* I. IONESCU, C. 73/18. *După ce au băut binișor, se așternu unul lîngă altul, ticsiți în cele două odăi mari ale hanului.* CARAGIALE, O. I, 167. *Cărți multe, ticsite pe nouă polițe mari ca de vreo patru metri.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 364, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Scoase un portmoneu în care ședeau ticsite cîteva monede de argint.* CĂLINESCU, E. O. I, 36. *Prin colțuri, ticsite claie peste grămadă, alte răsadnițe, lăzi și hîrdaie.* V. ROM. ianuarie 1966, 44. *Horia vine... Cu pistoale aurite Și cu gloanțe ticsuite.* ANT. LIT. POP. I, 80. ◇ (Adverbial) *El privește... șurele-i cu pîne tixit încărcate.* CONV. LIT. V, 331.

2. (Despre un spațiu, o încăpere, un teren etc.) Care cuprinde sau conține ceva în cantitate mare, în număr foarte mare, plin peste măsură, umplut pînă la refuz; înțesat. *Două vestite și nebiruite monarhii ... late în hotare, bogate în comoare, dese în orașe, tecsite în sate.* CANTEMIR, IST. 112. *N-ajută acum armele viteze, Cum punga cu galbeni tecsuită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 215. *Nimic altă nu vide mai osebit, decît niște păduri ticsite de învechiți copaci.* DRĂGHICI, R. 38/24. *Galeria era ticsită de dame frumoase.* NEGRUZZI, S. I, 36, cf. II, 199. *Tabachere ticsită de tabac.* ALECSANDRI, T. 92. *Erau douăzeci și două de bucăți, toate de aur, presărate și ticsite cu pietre scumpe.* ODOBESCU, S. III, 628. *Cînd veni ziua judecății, fui introdus într-o sală mare, ticsită de privitori.* GANE, N. II, 207. *Dă și ea de părul cel ticsit de omide.* CREANGĂ, P. 291. *Era de credință că mîncarea pufină e sănătoasă și că omul cu stomacul ticsuit nu lucră frumos.* F (1883), 26. *Strada-i tixită de lume.* VLAHUȚĂ, O. A. 388, cf. DDRF, AGÎRBICEANU, L. T. 293, BASSARABESCU, S. N. 164. *A văzut că și tinda e tixită și nici în cancelarie nu mai încap alții.* REBREANU, R. I, 233. *Sala de așteptare era ticsită ca o anticameră de minister.* C. PETRESCU, C. V. 127. *Rănița tixită de efecte, îngreuiată cu manta, foaie de cort..., ne trecea de cap.* BRĂESCU, A. 225, cf. TEODOREANU, M. II, 199. *Marginea de sus a cuptorului era ticsită cu căni albastre.* CĂLINESCU, E. O. I, 112. *Sertarele ei erau ticsite de multicolore cutii.* VINEA, L. I, 94. *Intrară într-o cofetărie mică, tixită.* T. POPOVICI, S. 218. *Trec turme de miei Și mocani bogați de vite, Cu chimirile ticsite.* ALECSANDRI, P. P. 257. *O pădure deasă ca o sită..., tecsită cu stejari și fagi umbroși.* ȘEZ. V, 77, cf. GRAIUL, I, 506, BALADE, II, 424.

— Scris și: *tixit.* — Și: (învechit) **tecsít, -ă, ticsuít, -ă, tecsuít, -ă** adj.

— V. **ticsi.**

TICSÍU s. n. v. **tisău.**

TICSUÍT, -Ă adj. v. **ticsit.**

TIC-TÁC interj. Cuvînt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii, loviturile ritmice într-un corp tare etc. V. t i c[1]. Cf. POLIZU. *Și-ntr-o scoarță de copac O să bată, tica-tac, tactul gheunoaia.* COȘBUC, P. I, 301, cf. TDRG. *Ceasornicul vechi bătea clipele, tic-tac, rar.* SADOVEANU, O. I, 74. *Și ceasul vechi tot bate, tic-tac.* PILLAT, P. 79, cf. IORDAN, STIL. 16. *În pădure tic-tac, pe cîmp ihihi, în casă ninge de frige* (Sița). GOROVEI, C. 345. ◇ (Substantivat, n.) Cf. POLIZU, BARCIANU. *Nu se auzea decît tictacul unui ceasornic de pe masă.* D. ZAMFIRESCU, R. 176. *Își leagănă-n perete tic-tacul vechiul ornic.* IOSIF, V. 42. *Se auzea aspru tic-tacul ceasornicului de pe scrin.* REBREANU, I. 226. *Ce lege poate să te-ndemne Să bați necontenit tic-tacul?* TOPÎRCEANU, O. A. I, 311. *Tictacul ceasornicului de mînă ți sună deodată... în ureche.* C. PETRESCU, Î. II, 159. *Auzi tic-tacul ceasului de pe măsuța de noapte.* TEODOREANU, M. II, 191. *Auzind în perină bătînd un tictac, a căutat ceasornicul dedesupt.* ARGHEZI, S. VII, 40. *De undeva tic-tacul ceasornicului umple tăcerea.* VINEA, L. II, 20. *Auzeam tictacul neregulat al pulsului meu.* V. ROM. iunie 1970, 43. ◇ F i g. *Ce joc monoton! nu-ți face cel mai mic tic-tac.* NEGRUZZI, S. I, 74.

— Scris și: *tictac.* — Și: **tica-tăc, tica-táca** (TDRG), **tic-tóc** (STAMATI, ap. TDRG, scris și *tictoc)* interj.

— Onomatopee. Cf. fr. t i c-t a c, germ. T i c k-t a c k.

TIC-TÓC interj. v. **tic-tac.**

TÍCU s. m. art. v. **tătic.**

TICUÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Regional; despre găini) A ciuguli (Petrila). ALR SN II h 370/833.

2. R e f l. r e c i p r. (Prin nord-estul Olt.; despre porci) A se lovi, a se împunge cu rîtul. Cf. CIAUȘANU, GL. *Porcii răi sau cei necunoscuți unii cu alții se ticuie cînd îi bagi în cocină.* id. ib.

— Prez. ind. pers. 3: *tícuie.*

— **Tic**[3] + suf. *-ui.*

TÍCVĂ s. f. v. **tigvă.**

TICVES s. n. (sg.) (Regional; de obicei, art.) Numele unui dans popular (cu lăutari); melodia după care se execută acest dans. Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 10, VARONE, D. 149, id. J. ROM. N. 129.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

TICVOÁSĂ s. f. v. **tigvoasă.**

TIDARÍC s. n. v. **tedarîc.**

TÍDVĂ s. f. v. **tigvă.**

TIDVULÍȚĂ s. f. v. **tigvuliță.**

TIEÁLĂ s. f. v. **tiveală.**

TIEPTĂLĂCĂ s. f. v. **pitpalacă.**

TIEPTĂLĂGĂ s. f. v. **pitpalacă.**

TIÉR s. n. v. **taier.**

TIERÉL s. n. v. **tăierel.**

TIF s. n. v. **tifos**[1].

TIFÁN s. n. Plasă de prins pește (DDRF, NOM. MIN. I, 28, H I 297, II 281, V 368, 381, XIV 465); năvod mic folosit pentru pescuit în ape puțin adînci (LTR[2], DEX, ALR SN III h 741/682); un fel de năvod fără matiță (ANTIPA, P. 150, SCRIBAN, D., LTR[2]); plasă de pescuit de dimensiuni foarte mari (CHIRIȚESCU, GR. 255, CADE). *Cel mai mare din seria plaselor fără sac, cari pescuiesc scoțînd peștele la mal, este tifanul.* ANTIPA, P. 454. *Pietrarul... se prinde cu plasa, cu tifanul, cu laptașul.* id. F. I. 27. *Iarna morunașul se trage cu tifanele pe sub gheață.* ȘĂINEANU, D. U. ◇ *Mața tifanului* v. m a j ă. ✦ (Regional; în forma *difan)* Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă (în formă de sac) legată la colțuri de capetele a două nuiele încrucișate și curbate în formă de arc și fixată de o prăjină lungă; crîsnic. Cf. DAMÉ, T. 124. *Năpatca..., numită și crîsnic, crîsnic, crîstaș, posfat, tărăbuc, difan, olan sau hălău, este împletită de obicei, și mai rar țesută.* PAMFILE, I. C. 68, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *tifane* și (regional, m.) *tifani* (ALR SN III h 741/682). — Și: (prin Dobr.) **difán** s. n.

— Cf. rus. dial. ТИФАН, tc. d i f a n a.

TIFARÍC s. n. v. **tefaric.**

TIFARÍCHI s. n. v. **tefaric.**

TÍFDĂ s. f. v. **tigvă.**

TÍFDRUC s. n. Tipar adînc, v. t i p a r. Cf. DL, DN[2], FD IV, 66, M. D. ENC.

— Din germ. **Tiefdruck.**

TÍFEL s. n. (Învechit) Țesătură din lînă creață. Cf. TDRG.

— Și: **tíflu** s. n. SCRIBAN, D.

— Din germ. **Düffel.**

TIFERICÍ vb. IV v. **teferici**[2].

TÍFIC, -Ă adj., s. m. și f. (Med.) **1.** Adj. Care ține de tifos[1], privitor la tifos, de tifos; (învechit) tifos[2]. *Bacil tific.* CADE. *Afecțiune tifică.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC.

2. S. m. și f. Persoană bolnavă de tifos exantematic sau de febră tifoidă. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC.

— Pl.: *tifici, -ce.*

— Din fr. **typhique.**

TIFILICÍE s. f. v. **tefericie.**

TIFIRICÍE s. f. v. **tefericie.**

TÍFLĂ s. f. **1.** Gest batjocoritor constînd din apropierea degetului mare de vîrful nasului, cu palma întinsă, mișcînd celelalte degete. *Locotenentul Roiban zări cum se jucau domnișoarele..., ba avu chiar timpul necesar ca să primească și tifla strengărească a d-rei Riureanu.* BRĂESCU, M. B. 40. *Să-i primesc sfaturile cu o tiflă de puștan obraznic.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 296, cf. GÁLDI, M. PHAN. 261. [Satan] *încruntînd sprinceana pe ochiul lui de foc, Răspunse Europei, orgolios, cu tifla.* ARGHEZI, VERS. 79. (F i g.) *„Diva" ... apare pe scenă într-un costum abracadabrant; pornește să cînte,... îi trage un chiot apilpisit și niște tifle... cu piciorul.* GARAGIALE, O. I, 4[illegible] ◇ E x p r. **A(-i) da** (cuiva) **cu tifla** (sau **o tiflă,** rar, **tifla)** sau (rar) **a arunca** (cuiva) **o tiflă** = a adresa cuiva gestul descris mai sus; f i g. a-și arăta disprețul, desconsiderarea; a batjocori pe cineva, a face în ciudă, a sfida. *Pavel, cel ce aștepta boiarii,... rămase în dășărt și-i dederă boiarii o tiflă.* R. POPESCU, CM I, 404. *Degeaba îmi dai cu tifla, domnule, că mai jos de opt mii nici o para frîntă.* ALECSANDRI, T. 269, cf. 1 147. *Se scula ea și pleca, după ce-i da cu tifla.* CARAGIALE, O. II, 224. *Cînd Moroi, abia ținîndu-se pe picioare, dispăru împleticindu-se, ea îi scuipă în urmă, îi dădu cu tifla și cleveti printre dinți: Bolnav! prost și fără noroc!* DELAVRANCEA, S. 139, cf. TDRG. *Dă cu tifla pe urma primarului, uitîndu-se cu grijă în toate părțile să nu-l vadă cineva.* PETICĂ, O. 224. *Au să-ți rîdă în nas și să-ți dea cu tifla, băiete!* REBREANU, R. I, 124. *Le-am dat cu tifla tuturor.* MINULESCU, V. 178. *Ai dat cu tifla streangului pe care îi-l pregătise țarul.* G. M. ZAMFIRESCU, ȘF. M. N. I, 233, cf. GÁLDI, M. PHAN. 261. *A scos limba la toate ghișeurile și le-a dat cu tifla.* ARGHEZI, S. IX, 80, cf. PAS, Z. I, 10. *E ca și cum ai da cu tifla*

suferinţelor, luîndu-le peste picior. v. ROM. martie, 1958, 46.

2. (În expr.) **A cădea** (sau **a da**) **tifla peste cineva** = a da în mod neaşteptat norocul peste cineva, a avea noroc orb, v. noroc **(1)**. *Unde dă Dumnezeu să cază o asemenea tiflă peste mine! Mi-aş sătura săţaşul întreg.* ISPIRESCU, L. 87, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, ZANNE, P. II, 768.

— Pl.: *tifle.*
— Din ngr. τύφλα.

TIFLÍTĂ s. f. (Med.) Inflamaţie a cecului. Cf. BIANU, D. S., DN², D. MED., M. D. ENC.

— Pl.: *tiflite.*
— Din fr. **typhlite.**

TIFLOPEDAGOGÍE s. f. Ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de educarea şi instruirea orbilor şi a persoanelor cu vedere slabă. M. D. ENC.

— Din fr. **typhlopédagogie.**

TÍFLU s. n. v. **tifel.**

TIFOBACILÓZĂ s. f. (Med.) Formă de primă infecţie tuberculoasă; granulie. Cf. D. MED., M. D. ENC.

— Din fr. **typhobacillose.**

TIFOÍD, -Ă adj. (Med.) Care are caracterele tifosului[1], de natura tifosului, de tifos, care seamănă cu tifosul. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ▭ *Aspect tifoid.* ◇ *Febră tifoidă* sau (învechit) *friguri tifoide* = boală infecţioasă provocată de bacilul tific, caracterizată printr-o perioadă cu febră ridicată, stare de lîncezeală şi toropeală, urmată de localizare intestinală cu leziuni ce pot fi însoţite de complicaţii grave (hemoragii, perforaţii intestinale etc.); tifos[1] **(b)**, (popular) lingoare, (regional) boală-mare, trohnă. *Friguri tifoide.* UNIVERSUL (1845), 26, cf. CORNEA, E. I, 74/34. *Frigurile tifoide fac în spitale şi temniţe pustiiri.* MAN. SĂNĂT. 214/25, cf. COSTINESCU, DDRF, BIANU, D. S., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Era tunsă ca o fetiţă convalescentă după febră tifoidă.* TEODOREANU, M. II, 118, cf. SCRIBAN, D. *Febra tifoidă... nu se vindecă dacă nu se respectă şi o dietă potrivită.* BELEA, P. A. 250, cf. DL, DM, D. MED. 552, M. D. ENC. (Eliptic) *A fost ultima mare epidemie de tifoidă din regiunea noastră.* H. LOVINESCU, T. 410, cf. ABC SĂN., D. MED.

— Pronunţat: *-fo-id.* — Pl.: *tifoide.*
— Din fr. **typhoïde,** ngr. τυφοειδής.

TIFÓN[1] s. n. Pînză subţire cu o ţesătură foarte rară; spec, fişie lungă şi îngustă din acest material, întrebuinţată la pansamente, faşă, pansament **(1)**; (regional) păioară. Cf. COSTINESCU. [Plantele] *trebuie ferite de soare, punîndu-se... o bucată de tifon pe geamuri.* ap. TDRG, cf. DDRF. *Barişul este o boccea de lînă supţire ca un tifon.* MANOLESCU, I. 198, cf. NICA, L. VAM. 241, ŞĂINEANU, D. U. *Coşul mare de nuiele căptuşit cu tifon.* CAZIMIR, GR. 135. *Un sul de tifon.* CĂLINESCU, C. O. 102. *Înlătură învelişul ceruit. Dar dedesubt dădu peste altul, alcătuit din tifon subţire.* VINEA, L. II, 151. *Instrumentele... se pun în fierbător, după învelirea lor cu vată sau tifon.* BELEA, P. A. 17. [Sora] *şi-a pus şi ea o mască de tifon, ia tava de instrumente.* T august 1964, 61. *Coaja... se pune într-un săculeţ din tifon.* VÎN. PESC. februarie 1964, 17. *Îi puse bucăţi de gheaţă învelite în tifon pe obraji, pe tîmple.* V. ROM. martie 1969, 33. ◇ (Glumeţ) *Baba-i cu două tifoane, Moşul cu coatele goale.* TEODORESCU, P. P. 132.

— Pl.: *tifoane* şi (rar) *tifonuri* (CADE).
— Cf. engl. tiffany.

TIFÓN[2] s. n. v. **taifun.**

TÍFON[3] s. n. v. **tifos[1].**

TIFÓNE s. n. v. **taifun.**

TIFORDĂ s. f. (Bot.; regional) Osul-iepurelui *(Ononis hircina). Bolnavul se spală cu fiertură de tiforđă (lungoare).* BUJOREAN, B. L. 159, cf. 382, 395.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Cf. tifos[1].

TÍFOS[1] s. n. (Med.) Nume dat mai multor boli febrile, infecţioase şi epidemice: **a)** (şi în sintagmele *tifos exantematic,* BIANU, D. S., CADE, BELEA, P. A. 529, DL, DM, D. MED., M. D. ENC., *tifos epidemic,* D. MED., *tifos european,* ib. etc.) boală eruptivă foarte gravă, provocată de o serie de ricketsii, transmisă de păduchele de corp şi caracterizată prin febră, tulburări cardiace, nervoase etc.; febră exantematică, v. febră. Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., ALR I/I h 121, ALRM I/I h 166; **b)** (şi în sintagma *tifos abdominal,* BIANU, D. S., D. MED.) febră tifoidă, v. tifoid. Cf. DDRF, BARCIANU, N. LEON, MED. 149, ALEXI, W., CANDREA, F. 26, 222, ŞĂINEANU, D. U., GÁLDI, M. PHAN. 261, H III 141, VI 211; **c)** (şi în sintagma *tifos tropical,* D. MED.) febră galbenă, v. febră. ib.; **d)** (în sintagma *tifos recurent)* febră recurentă, v. recurent. ib.; **e)** (învechit, în sintagmele *tifus tropical,* COSTINESCU, *tifus ordinar,* id.) malarie; **f)** (regional, în forma *tifus;* şi învechit, în sintagmele *tifus malign,* COSTINESCU, *tifus oriental,* id.) ciumă. ALR II/I h 126/414; **g)** (şi în sintagma *tifos contagios,* ENC. VĚT. 492) pestă bovină. DL, DM. Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 184/1. *Timpul nepriincios şi neîndestulata purtare de grijă pentru soldaţi ar fi născut tifus (epidemie).* AR (1837), 15²/28, cf. DESCR. AŞEZ. 145/16, HUBOGI, Î. 61/29, KRETZULESCU, M. 1/11. *Aruncă pe pătimaş în tif (lingoare).* CORNEA, E. 123/22. *Cei mai mulţi din bolnavii de aceasta epidemie au dat în tifus (lungoare ră).* C. VÎRNAV, H. 27/25, cf. STAMATI, D. *Boalele stomacului... friguri tifoide (lungoare) sau tifus, din temniţe şi spitale.* MAN. SĂNĂT. 214/10, cf. BARASCH, I. 146/20, HEM 218. *Iar alţii, în credinţa că ortu l-am dat popii Din oftică sau tifos, batistele scoteau.* MACEDONSKI, O. I, 45. *Zăcu şase săptămîni de tifos.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 52. *Vindecarea lingoarei sau a tifosului.* PAMFILE, S. T. 156. *Cuccana îi tîlcuise de mult Ilincăi, de cînd se iviseră întîiele cazuri de tifos exantematic, ce boală grozavă e.* AGÎRBICEANU, S. P. 39. *Zi şi noapte era între cei o sută de bolnavi de tifos exantematic.* MIRONESCU, S. A. 124. *Ai în faţa buzelor un pahar brumat — şi nu-ţi vine să-l bei, fiindcă apa e nefiartă şi bîntuie tifosul.* TEODOREANU, M. II, 231, cf. BUL. FIL. V, 338. *Prin localitate a trecut doar un bolnav de tifos.* CĂLINESCU, C. O. 138. *Tifosul exantematic a izbucnit cu o putere nemaipomenită.* GALAN, Z. R. 115, cf. FD II, 209, 215, IV, 266, L. ROM. 1966, 277, SCL 1967, 194, 197. *Deseori, tifosul exantematic lasă complicaţii.* ABC SĂN. 359. *N-a avut tifos, cum presupuneam eu.* V. ROM. iulie 1969, 33, cf. SCL 1973, 677, H VI 236, XIV 163, 318, ALR I/I h 121, ALRM I/I h 166, ALRM II/I h 164, GLOSAR REG.

— Accentuat şi: *tifós.* ALEXI, W., ALR I/I h 121, ALRM¹ I/I h 166. — Scris şi: *tiphos.* ENC. VĚT. 492. — Pl.: (rar) *tifosuri.* SCRIBAN, D., DN². — Şi: (învechit şi regional) **tifus** (accentuat şi *tifús* ALR I/I h 121, ALRM I/I h 166), (învechit) **tif,** (regional) **tifoţ** (BUL. FIL. V, 338), **tifuţ** (ALR I/I h 121/324), **tífos** (H X 72), **trifús** (ALR I/I h 121/24), **tífon** (FD II, 209, 216) s. n.

— Din ngr. τῦφος, fr. **typhus,** germ. **Typhus.** — **Tif** < rus. **тиф.** — **Trifus, tífon:** prin etimologie populară.

TIFÓS[2], -OÁSĂ adj. (Med.; învechit) Tific **(1)**. *Febrele tifoase sînt adesea epidemice.* I. IONESCU, P. 177.

— Pl.: *tifoşi, -oase.*
— **Tif** + suf. *-os.*

TÍFOŢ s. n. v. **tifos[1].**

TIFÓZĂ s. f. (Med. vet.; în sintagma) *Tifoză aviară* = boală a puilor de găină produsă de un microb

care face parte din grupul bacteriilor paratifice. ENC. VET. 803.

— Scris și: *tiphoză*. ib.
— Din fr. **typhose** [aviaire].

TIFTÍC s. n. (Învechit) **1.** Lînă fină de capră de Tibet; angora, mohair. Cf. CIHAC, II, 623, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 360.

2. Scamă pentru răni, vată. *Tiftic oca 1^1/$_2$ bani* (a. 1792). ap. ȘIO II$_1$, 360, cf. CIHAC, II, 623.

— Și: **teftíc** s. n. BARCIANU.
— Din tc. **tiftik**.

TÍFUS s. n. v. **tifos**[1].

TÍFUȚ s. n. v. **tifos**[1].

TIG adv. v. **tind**.

TIGÁIE s. f. **I. 1.** Vas de bucătărie de formă rotundă, cu marginea joasă, cu o coadă lungă, întrebuințat la prăjit, (regional) r a i n ă, r î n e l; vas cu marginile joase și cu două toarte. V. t i n g i r e. *I tigai* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 194/14. *Iară de va fi jirtvă din tigaie darul său, făină frămîntată în untdelemn nedospite vor fi.* BIBLIA (1688), 70^2/17, cf. ANON. CAR. *Tigaie mică* (a. 1752). IORGA, S. D. XII, 63. *Am dat fiicei mele... una tigaie* (a. 1787). URICARIUL, XV, 347, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, CLEMENS, BĂRAC, T. 69/1, POLIZU. *Tot îmi părea că avea în mîni tigaia cu ceară fiartă, cu care făcea pe ciocoi și pe negustori să-i spuie unde aveau banii ascunși.* GHICA, S. 286, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 706. *Scrobul cu smîntînă... mai forfotește încetișor pe lîngă buza tigăii.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 88, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, PAMFILE, I. C. 390, DHLR I, 358, 360, DR. I, 424, NICA, L. VAM. 241. *Plita era încărcată de oale, de tingiri de aramă, de tigăi cu coadă.* BRĂESCU, A. 101. *Medelniceriul se și înfățișă cu tigăile acoperite cu capace.* SADOVEANU, O. V, 629. *Oala cea mai mare fiind așezată la mijloc, într-o ierarhie încăpătoare de crătiți și tigăi.* ARGHEZI, S. XI, 87. *Tigaia pentru omletă trebuie să fie de fontă groasă.* S. MARIN, C. B. 62, cf. H II 32, 47, 64, 68, 214, XVIII 269. *În tigaie se face friptură și plachie.* ȘEZ. VIII, 87, ib. XVI, 181. *Am o copilă, cînd îi dau mîncare plînge, cînd nu-i dau, tace (Tigaia).* GOROVEI, C. 367. *Ghici: unde-i alb, nu-i omăt; unde-i negru, nu-i pămînt; unde-i codaie, nu-i tigaie* (Țarca). PASCU, C. 41. *Am o gură de tigaie, Cîntă noaptea prin gunoaie* (Luna). PAMFILE, C. 25. ◇ E x p r. **A se uita ca pisica în tigaie** = a se uita cu jind. *Îi vedeai că bagă mîna în porumb, se uită la el ca pisica în tigaie.* PREDA, Î. 85. **Cu un ochi la gaie și cu altul la tigaie,** se zice despre cel care se uită cruciș sau despre cel cu gîndurile împrăștiate. Cf. ZANNE, P. II, 347. **Din tigaie, pe foc** = din rău în mai rău. id. ib. IV, 145. **A vedea de coada tigăii** v. c o a d ă. ✦ Vas cu coadă (VICIU, GL., ALR II 3 966/728, 872, 987) și cu (trei) picioare (VICIU, GL., com. din ORAVIȚA, ALR SN IV h 1 044, ALRM SN II h 849, MAT. DIALECT. I, 269), în care se fierbe sau se frige mîncarea. *În casă se mai află... tigănii (o rainî cu 3 picioare).* LIUBA — IANA, M. 99. ✦ (Regional) Cratiță. Cf. H IX 221, 364. *Într-o tigaie ca de-o jumătate de mierță, toçană de carne de berbece îndoită cu ceapă.* RETEGANUL, P. III, 83, cf. VICIU, GL. *Și la vară ți-om da unt Din tigaia fără fund.* BÎRLEA, C. P. 256, com. din ORAVIȚA, ALR II 3 966/728, 987, ALR SN IV h 1 044, ALRM SN II h 849, A I 22, 23, 26, 35, III 17. *Șede baba în cotruță Și tot linge-un pui de mîță (Tigaia* — tingirea). PAMFILE, C. 34. ✦ (Regional) Vas în care se fierbe mămăliga. V. c e a u n. Cf. BUGNARIU, N., ALR I 707/30, 35. ✦ (Prin Ban.) Vas de metal cu două picioare lungi și înguste, asemănătoare cu niște tălpi de sanie, în care se pune plinea la dospit; tipsie. Com. din TOAGER — TIMIȘOARA. ✦ (Regional; în forma *tiganie*) Frigare (Petrila — Petroșeni). A III 17. ✦ F i g. (Glumeț) Craniu, cap. V. o a l ă. *Tot astfel se zice la noi în unele regiuni, pentru craniu, tidvă, ciutură, tigaie.* PUȘCARIU, L. R. I, 203, cf. BL VIII, 130.

2. (Regional) Vas special în formă de farfurie, cu marginea înaltă și cu miner, în care se fixează luminarea aprinsă; tigăiță **(2)**. Cf. PĂCALĂ, M. R. 418. ✦ (Regional) Vas de tuci în care se pune untură sau rășină care ard cu ajutorul unui fitil, servind la iluminat. V. o p a i ț **(I 1)**. Cf. ALR I 717/776, ALR II 6 249/102.

3. (Învechit) Lighean sau tavă pe care se ardeau cărbuni sau se punea jăratic, servind pentru încălzirea încăperilor sau pentru arderea jertfelor. *Oltariu încă fă de lemn... Fă și căldări..., furci, tigăni* (l i g h e n e B 1938) *la jar, toate vasele lui dentr-arame să le faci.* PO 268/2, cf. 307/12, LB, BARCIANU.

4. (Învechit; în forma *tigan)* Cazan, căldare. *Sv[î]n[u]l...* [fu] *bătut cu beațe... și aruncat într-un tigan plin de rășină.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 208^r/18.

II. 1. Mic recipient în care se punea praful de pușcă la vechile arme de foc; tigăiță **(3)**. Cf. LB. *Un ianiciar avînd fitilul aprins la pușca sa, focul prinse în tigaie... și deodată acele ierbării săltară în aer.* BĂLCESCU, M. V. 125, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◇ E x p r. **A fi pușcă cu tigaie** = a fi om de nimic, prost. Cf. ZANNE, P. IV, 557.

2. (Regional) Piatră mare, scobită, așezată în locul unde cade apa dintr-un șipot. *Apa curge pe ștreang... în tigaia de piatră.* PĂCALĂ, M. R. 438.

3. (Prin Olt.) Teică[1] (la moară); (regional) tigăiță **(4)**. Cf. H XI 247, ALR SN I h 171/812. ◇ *Masa tigăii* v. m a s ă **(II 12)**.

4. Scobitură, făcută în lemn sau în piatră, în care intră capătul unui fus, al unui stîlp etc.:

a) (Transilv., Maram., Mold.) Scobitură în care se învîrte capătul de jos al fusului de la cîrligul morii, (regional) p i u l i ț ă **(3 c)** (ALR SN I h 165, ALRM SN I h 112, GLOSAR REG.); scobitură în care se învîrte cepul grindeiului, b r o a s c ă (H X 32, ALR SN I h 161/414). Cf. HEM 837, DAMÉ, T. 162, BARCIANU, PĂCALĂ, M. R. 466.

b) (Regional) Scobitură făcută în talpa roții olarului în care intră axul acesteia. Cf. DAMÉ, T. 73.

c) (Regional) Scobitură din talpa scrînciobului în care intră capătul de jos al grîndeiului. Cf. PAMFILE, I. C. 470.

d) (Regional) Scobitură în lemn sau în piatră, în care se învîrte limba de la osia porții. Cf. PĂCALĂ, M. R. 440.

— Pronunțat: *-ga-ie.* — Pl.: *tigăi.* — Și: (învechit și regional) **tigáne** (H XVIII 269, pl. *tigăni)* s. f., (învechit) **tigán** (pl. *tigane* SCRIBAN, D.) s. n., (regional) **tigánie** s. f., **tigău** (PAMFILE, CR. 2) subst.
— Din slavonul тигань, тиганъ, scr. **tiganja,** m. gr. τεγάνια (pl. lui τηγάνιον). — **Tigău:** sg. refăcut după pl.

TIGÁN s. n. v. **tigaie**.

TIGÁNE s. f. v. **tigaie**.

TIGÁNIE s. f. v. **tigaie**.

TIGĂIOÁRĂ s. f. (Rar) Tigăiță **(1)**. Cf. POLIZU.
— Pl.: *tigăioare.*
— **Tigaie** + suf. *-ioară*.

TIGĂIȚĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui t i g a i e **(I 1)**; tipsiuță **(2)**, (rar) tigăioară, (regional) tigăiuță. *Listă de lucruri: ... 1 tigăiță, 1 zaharniț[ă]* (a. 1827). IORGA, S. D. VII, 262. *Acestea, amestecîndu-se bine, să se puie într-o tigăiță să fiarbă lin pe spuză.* PISCUPESCU, O. 323/20, cf. POLIZU, COSTINESCU, HEM 2 057. *Mai ceru o tigăiță și o așeză și pe dînsa pe foc.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, I. C. 390. *Ochiurile la capac se pregătesc în tigăițe.* S. MARIN, C. B. 59, cf. BUGNARIU, N., ȘEZ. VIII, 87. *Am o*

tigăiță albă și am două feluri de mîncări într-însa (Oul). GOROVEI, C. 264. ✦ (Regional) Crăticioară (Ciocănești — Vatra Dornei). ALR SN IV h 1 044/365.

2. Tigaie **(I 2).** *În geamuri ardeau pe sfîrșite luminările, în tigăițele lor de lut.* SADOVEANU, O. IV, 485, cf. DL, DM.

3. Tigaie **(II 1).** *Ei își examinează armele, reînnoiesc praful în tigăițele pușilor și a pistoalelor.* ALECSANDRI, ap. CADE.

4. (Prin Olt.) Teică[1] (la moară); (regional) tigaie **(II 3).** Cf. H V 4, ALR SN I h 171/886.

5. (Regional) Tigaie **(II 4a)** (Chizătău — Lugoj). Cf. ALR SN I h 165/76, ALRM SN I h 112/76.

6. (Art.; prin Transilv.) Numele unui dans popular. Cf. VARONE, D. 149, id. J. ROM. N. 129.

— Pl.: *tigăițe.*

— **Tigaie** + suf. *-iță.*

TIGĂIUȚĂ s. f. (Regional) Tigăiță **(1).** Cf. ANON. CAR., ALEXI, W.

— Pl.: *tigăiuțe.*

— **Tigaie** + suf. *-uță.*

TIGĂROI s. m. (Într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) Om de nimic. *De l-or fi deochiat rîmnitorii și rîmnitoarele Și tigăroii.* GR. S. VI, 148.

— Pl.: *tigăroi.*

— Probabil **tigoare** + suf. *-oi.*

TIGĂU subst. v. **tigaie.**

TÍGBĂ s. f. v. **tigvă.**

TIGHÉL s. n. **1.** Cusătură vizibilă, foarte măruntă, făcută cu mașina sau cu mîna, în care fiecare împunsătură începe de la locul ultimei împunsături precedente și avînd adesea rol de ornament. Cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 623. *Joacă, bată-l pustia, parc-ar trage tighel.* DELAVRANCEA, S. 57, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 360, ALEXI, W., TDRG. *O admiram cum trăgea tighelurile.* CIAUȘANU, R. SCUT. 13. *Fluturînd cămeșa albă cu tighel, omul bate niște cuie într-un car.* D. BOTEZ, P. O. 25. *Omul avea pe el un fel de canadiană mai lungă..., cu multe tigheluri, în scopul fixării căptușelii.* CĂLINESCU, S. 107, cf. DEX, ALR I 1 752/610, ALR II 6 625/812, A VI 26. ◇ Expr. **A-i trage** (cuiva) **un tighel** sau (rar) **a lua** (pe cineva) **cu tighel** = **a)** a mustra, a dojeni pe cineva cu asprime. *A băgat el în răcori... pe toți împărații și pe papa... Ba încă ce! i-a tras un tighel de i-a plăcut și lui.* CARAGIALE, O. VI, 61, cf. BARCIANU, ȘIO II$_1$, 360. *Să vedeți cum le iau eu cu tighel.* ap. TDRG, cf. ZANNE, P. V, 624; **b)** a păcăli. [Văduva] *ți-a tras un tighel dă mama focului... Mai încrede-te altă dată în muieri de alea prefăcute.* GANE, N. III, 229. (Familiar) **Tînăr cu tighel** = îmbrăcat elegant. Com. din BUCUREȘTI.

2. (Regional) Tiv **(1),** tivitură **(1).** Cf. PAMFILE, A. R. 262, ALR I 1 758/180, 590, 610, 690, 695, 700, 704, 708, 710, 720, 725, 740, 748, 798, 990, ALR SN IV h 1 206/514.

3. Paspoal, tiv **(2).** *Marginea de pe piept a vestei avea un tighel alb.* CAMIL PETRESCU, N. 97.

4. Fig. Dungă; margine, contur. *Suri ca penele de graur Urcă munții în apus... Un tighel îngust de aur Seara-n jurul lor a pus.* VOICULESCU, POEZII, I, 122. *În urma ei au apărut gingănii ovale, încrestate cu tighituri de purpură.* SADOVEANU, O. XVII, 435. *Hotărîrea... era de mai nainte scrisă în mintea lui Jder, cum stă cîteodată scris un tighel de aur pe nourii de la asfințit.* id. ib. 938. *De ne-ar ajunge numai icoana ce o lasă O undă lîngă luntre... Sau un tighel de piatră pe-o cruce seculară, Tu ți-ai închide ochii.* ARGHEZI, VERS. 83.

— Pl.: *tigheluri* și *tighele* (TDRG, ALR I 1 758/704, 708, 710, 720, 725, 748, ALR II 6 625/812). — Și: (regional) **tighíl, tivél** (SCRIBAN, D., ALR I 1 758/180, 590, 610, 798) s. n.

— Din tc. **teğel.**

TIGHELÁ vb. I v. **tigheli.**

TIGHELÍ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) **1.** A coase cu tighel **(1),** a face un tighel. Cf. COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *Cînd... rămîneam eu în loc u-i la mașină, tigheleam de zor.* CIAUȘANU, R. SCUT. 13, cf. CADE, SCRIBAN, D. ✦ Fig. A mustra, a critica pe cineva. Cf. COSTINESCU.

2. A tivi[1] **(1).** Cf. ALR I 1 757/679, 720, ALR SN IV h 1 206/928. ✦ A tivi cu o fîșie dintr-un alt material (colorat). DEX.

3. Fig. A pune o margine, o dungă colorată. *Ace de-aur tighelează Cu-aburi calzi albastre zări.* V. ROM. martie 1956, 178. ◇ Refl. [Norii], *a căror înfățișare se schimbă de la o clipă la alta, se tigheleau cu pembe.* MACEDONSKI, O. III, 48.

— Prez. ind.: *tighelesc.* — Și: (regional) **tighíli** (ALR I 1 757/720) vb. IV, **tighelă** (UDRESCU, GL., prez. ind. *tighelez* id. ib.) vb. I.

— V. **tighel.**

TIGHELÍRE s. f. Acțiunea de a tigheli. Cf. COSTINESCU, DDRF, DL, DM.

— Pl.: *tigheliri.*

— V. **tigheli.**

TIGHELÍT[1] s. n. Faptul de a tigheli. Cf. DL, DM, DEX.

— V. **tigheli.**

TIGHELÍT[2], -Ă adj. **1.** Cusut cu tighel **(1).** Cf. DDRF, DL, DM, DEX.

2. Care are margini conturate, tivite. *Are o umbrelă... gălbuie ca mădula de banană și cu trei flori tighelite cu aur.* ARGHEZI, C. J. 144.

3. Fig. Ornamentat, împodobit. *O piesă-antichitate — cum ar zice elegantul Gion în stilul lui tighelăit.* CARAGIALE, O. V, 266.

— Pl.: *tigheliți, -te.* — Și: **tigheluít, -ă** adj.

— V. **tigheli.**

TIGHELUÍT, -Ă adj. v. **tighelit[2].**

TIGHÍL s. n. v. **tighel.**

TIGHILEÁN s. m. v. **țiglean.**

TIGHILÍ vb. IV v. **tigheli.**

TIGHINĂ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Pășune (pentru oi), izlaz, imaș. Cf. H XIV 105, 307.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TIGHINEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Tighinit[1]. UDRESCU, GL.

— **Tighini** + suf. *-eală.*

TIGHINÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Prin nord-vestul Munt.) A (se) aranja, a (se) găti; a (se) dichisi. Cf. UDRESCU, GL. *Și-a tighinit casa numai de drag.* id. ib. *Se tighinește... de stă soarele pe ea.* id. ib.

— Prez. ind.: *tighinesc* și *tighin.*

— Etimologia necunoscută.

TIGHINÍT[1] s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a (se) tighini și rezultatul lui; aranjare, ordine, găteală, (regional) tighineală. Cf. UDRESCU, GL.

— V. **tighini.**

TIGHINÍT[2], -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Pus în ordine, aranjat, gătit. Cf. UDRESCU, GL. *Femeie tighinită.* id. ib. *Casă tighinită.* id. ib.

— Pl.: *tighiniți, -te.*

— V. **tighini.**

TIGLAZĂU s. n. v. **teglăzău.**

TÍGLĂ[1] s. f. (Regional) **1.** Miezul cleios din piinea necoaptă; (regional) slănină. Cf. LB, CIHAC, II, 409, LM, JAHRESBER. V, 336.

2. Pămînt cleios. Cf. VICIU, GL., com. din LUPŞA — CÎMPENI.

— Pl.: *tigle.*

— Etimologia necunoscută.

TÍGLĂ[2] s. f. (Regional) Numele unei boli de vite nedefinite mai îndeaproape (Copăcel — Făgăraş). Cf. H XVII 22.

— Etimologia necunoscută.

TIGLĂZĂU s. n. v. **teglăzău.**

TIGLĂZĂU s. n. v. **teglăzău.**

TIGLĂZÍ vb. IV v. **teglăzi.**

TIGLĂZUÍ vb. IV v. **teelăzui.**

TIGLEÁN s. m. v. **ţiclean.**

TIGLÉŢ s. m. v. **sticlete.**

TIGLÍCI s. n. v. **teglici.**

TIGLIŢĂR s. m. (Bot.; prin Olt.) Salcîm *(Robinia pseudacacia).* Cf. LEXIC REG. 43.

— Pl.: *tigliţari.*

— Etimologia necunoscută.

TIGLÓS, -OÁSĂ adj. (Transilv.; despre pămînt sau despre piinea necoaptă bine) Moale şi lipicios; cleios, clisos, (regional) clicos. Cf. LB, LM, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. *Aşa-i de tigloasă pinea, de n-o poţi mînca.* VICIU, GL., cf. CIHEST. IV 61/66 b, MAT. DIALECT. I, 269.

— Pl.: *tigloşi, -oase.* — Şi: **ţiglós, -oásă** (BARCIANU, ALEXI, W., ALR II/47), **ţigloş** (GHEŢIE, R. M.) adj.

— **Tiglă[1]** + suf. *-os.*

TIGLOŞÁ vb. I v. **tigloşi.**

TIGLOŞÁRE s. f. v. **tigloşíre.**

TIGLOŞÍ vb. IV. Refl. (Transilv.; despre pămînt sau despre pîine) A deveni tiglos. Cf. LB, LM, ALEXI, W.

— Prez. ind. pers. 3: *tigloşeşte.* — Şi: **tigloşá** (LB, LM) vb. I, **ţigloşí** (BARCIANU) vb. IV.

— V. **tiglos.**

TIGLOŞÍRE s. f. (Transilv.) Faptul de a se tigloşi. Cf. LB, LM.

— Şi: **tigloşáre** s. f. LM.

— V. **tigloşi.**

TÍGLU s. n. (Prin Bucov.) Borcan. LEXIC REG. 115.

— Pl.: ?

— Din germ. **Tiegel.**

TIGNAFÉS s. n. (Popular) Emfizem pulmonar la animale, mai ales la cai. Cf. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 46/20, POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 620. *Iapa avea totdeauna cîte ceva: ori tignafes, ori vreo rană, ori şchiopătă.* CARAGIALE, O. II, 330. *El îşi umpluse... hainele cu sîngele unui cal al său, stătut de bătrîn şi plin de tecnafes.* ISPIRESCU, L. 256, cf. DDRF, BARCIANU, ŞIO II[1], 353, ALEXI, W. *Mă pomenesc că mă dă în judecată, să-mi iau calul şi să-i dau banii, că cică are tegnafes.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 46, cf. DR. V, 82, 236, ENC. VET. 105. *Am o birje ca salonu. Dii bă, zvăpăiaţilor! Diii! Uf, lovi-v-ar tîrnafesu, că m-aţi făcut de ruşine.* P. CONSTANT. R. 126. *Se pricepea să tămăduiască jupuiturile, bubele, tignafesul* [cailor]. PAS, L. 71, cf. S. C. ŞT. (IAŞI), 1963, 231, M. D. ENC., H I 272, II 122, III 156, V 423, XIV 103, RĂDULESCU-CODIN, BUL. FIL. V, 174, COMAN, GL., ALR I 1 657, ALR II 2 051/876, LEXIC REG. 57, GL. OLT., UDRESCU, GL. ◇ (Glumeţ) *Elogiile directe dau tignafes, şopti Kiriazy.* VINEA, L. I, 351.

— Pl.: (rar) *tignafesuri.* POLIZU, SCRIBAN, D. — Şi: **ticnafés** (DDRF, ŞIO II[1], 353, ENC. VET. 58, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., H IV 163, IX 46), **tegnafés, tecnafés, tegnefés** (COMAN, GL.), **tecnefés** (POLIZU, DDRF, ALEXI, W.), **tehnefés** (MANOLACHE DRĂGHICI, I. 46/20, TDRG), (regional) **tîrnafés, tîrnafeţ** (ALR I 1 657/815, 820, 856) s. n.

— Din tc. **tıknefes.**

TÍGNĂ s. f. v. **tihnă.**

TIGNEÁLĂ s. f. v. **tihneală.**

TIGNÉL s. n. v. **tihneală.**

TIGNELÚŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui tihneală (Gădălin — Cluj — Napoca). *Cînd am fost mică-n belceu, Măicuţa mea tigneluţă S-a suit într-o căruţă Şi s-a dus către Bistriţă.* ŞEZ. XX, 47.

— **Tigneală** + suf. *-uţă.*

TIGNÍ[1] vb. IV. = **oticni (1).** *(Cutare) tignea, Maica Precista-l auzea Şi la el se cobora.* GEORGESCU-TISTU, B. 21, cf. 89.

TIGNÍ[2] vb. IV v. **tihni.**

TIGOÁRE s. f. **1.** Animal lipsit de putere, slab, jigărit (DR. V, 108, CIAUŞANU, GL., id. v. 204), care se mişcă încet, leneş (PAMFILE, J. II, 169, CADE), stricător, dăunător (CIHAC, II, 409, DDRF). *Ţi-oi da eă ţie!... De-abia ţăut, cu capul pe tigoarea asta plinu de purici!* CONV. LIT. XLIII, 916. ✦ Epitet depreciativ dat unui om slab, calic, nenorocit, zdrenţăros (BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D., VICIU, GL.), greoi, leneş (PAMFILE, J. II, 169, CADE, MIRONESCU, S. 621, SCRIBAN, D.). *Trage-mi cizmele, tigoare, Şi fă-mi patul mai curînd!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 170. ◇ (Precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Nu-l vezi că-i o tigoare de băiet cobăit şi leneş, de n-are păreche?* CREANGĂ, A. 13. *Ce tigoare de flăcău!... Aşa lene ca p-ăst creştin nici c-am mai văzut!* MUSCEL, 74.

2. (Popular) Epitet dat unui om netrebnic, ticălos, rău. *Nu te mai făţărnici, tigoare veninoasă ce eşti!* NEGRUZZI, S. III, 37, cf. CIHAC, II, 409. *Înţeleg să dai cîţiva gologănei pintru scrierea lăcrămaţiii,... dară bani şi plocoane la hitece tigoare, asta să nu mai audz că faci!* JIPESCU, O. 63. *Să mori, tigoare! crişni ea turbată şi ridică ciocanul.* CONV. LIT. X, 414, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Din cîte se vorbesc în sat aflu că băieţii popii sînt tigori.* STANCU, D. 34. *A luat flăcăii-n armată... Au rămas tigorile Să ne poarte florile.* I. CR. II, 134, cf. GRAIUL, I, 188, com. din TURNU MĂGURELE. *Decît floare la muccare, Mai bine pe-o apă mare; La tihoară se-ofileşte; La frumoasă înfloreşte.* CIAUŞANU, V. 113. ◇ (Precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ce nevolnic, mi-a scos sufletul; mai bine moartea decît aşa tigoare de bărbat sîcîit!* VLAHUŢĂ, O. A. 234.

3. (Prin sud-estul Olt.; în forma *tihoare)* Aer rău mirositor, duhoare. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tigori.* — Şi: (regional) **tihoáre** (CADE, SCRIBAN, D., CIAUŞANU, GL., id. v. 204), **tihoără, tioáre** (CIAUŞANU, GL., id. v. 204) s. f., **tigór** (VICIU, GL.) s. m., **digoáre** (TDRG, SCRIBAN, D.) s. f.

— Etimologia necunoscută.

TIGÓR s. m. v. **tigoare.**

TIGOREÁLĂ s. f. (Regional; în forma *tigorală)* Trudă, osteneală (Răhău — Sebeş). PAŞCA, GL.

— Pl.: *tigoreli.*

— **Tigori** + suf. *-eală.*

TIGORÍ vb. IV. Intranz. şi refl. (Învechit şi regional) A duce o viaţă de mizerie, grea, necăjită;

a se chinui, a se trudi. Cf. LB. *Mă cuprinse o ameţeală... Doi matrozi mă aşezară la răcoare într-un „hamac"... şi, acolo, tigorii până seara târziu.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 147, cf. POLIZU, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DR. IV, 389, SCL 1970, 15. *Vai, de mult se tigorăşte!* MAT. DIALECT. I, 98. ✦ (Regional; în forma *tigori*). A se reţine de la mîncare sau de la cheltuieli; a se zgîrci (Sibiel — Sibiu). Cf. LEXIC REG. II, 64.

— Prez. ind.: *tigoresc.* — Şi: **tigorí** vb. IV. POLIZU, BARCIANU, DR. IV, 389, MAT. DIALECT. I, 98.

— V. **tigoare.**

TIGORÍE s. f. (Prin Olt.) Necaz, chin; boală, suferinţă. Cf. TOMESCU, GL.

— **Tigori** + suf. *-ie.*

TIGORISÍ vb. IV. Tranz. (Prin nordul Olt.) A ţine în mizerie pe cineva, a nu-l îngriji; a face pe cineva să sufere, a necăji, a chinui. *Şi-o tigorisit copiii pînă cînd ăl mare o căpătat oftică.* CV 1951, nr. 5, 25.

— Prez. ind.: *tigorisesc.*

— **Tigoare** + suf. *-isi.*

TIGORÍT, -Ă adj. Slab dezvoltat, pipernicit, prăpădit. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *tigoriţi, -te.*

— V. **tigori.**

TIGORÎ vb. IV v. **tigori.**

TIGORÎTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Viaţă plină de mizerie, de necazuri, de chinuri, de suferinţe; viaţă grea, nenorocită. Cf. POLIZU.

— Pl.: *tigorituri.*

— **Tigori** + suf. *-tură.*

TIGRÁT, -Ă adj. Cu dungi de culoare mai închisă (ca blana de tigru). *Trimet şi eu obolul mieu de recunoştinţă: harmasarul cel tigrat* (a. 1856). IORGA, S. D. XVIII, 5, cf. ENC. VET. 153. *A doua miţă, cu blana tigrată,... sări în partea cealaltă a căruţei.* SADOVEANU, P. M. 239.

— Pl.: *tigraţi, -te.*

— Din fr. **tigré.**

TÍGRĂ s. f. (Învechit) Tigroaică. Cf. MAIOR, T. 107. *Nişte hiară sălbatice, precum leu, urs, vulpe, tigră.* GORJAN, H. II, 85/10, cf. COSTINESCU, S. C. ŞT. (IAŞI), 1959, 58.

— Pl.: *tigre.*

— De la **tigru.**

TIGRÉSĂ s. f. (Rar) Tigroaică. *Supt-au oare ţiţile vreunii tigresă... în copilărie sa?* (a. 1782). ap. L. ROM. 1976, 27. *Cu a sa lioană leul, şi tigrul cu tigresa ... vin umili înainte-i.* HELIADE, O. I, 365. *Sînt geloasă. Geloasă ca o tigresă!* BOLINTINEANU, O. 334, cf. DEX.

— Pl.: *tigrese.*

— Din fr. **tigresse.**

TIGRÍD, -Ă s. m. şi f. (Învechit, rar) Tigru. Cf. ŞINCAI, în DR. V, 562. *Tărcat ca tigridul.* LB.

— Pl.: *tigrizi, -de.*

— Din lat. **tigris, -idis.**

TIGROÁICĂ s. f. Femela tigrului; (rar) tigresă, (învechit) tigră, (învechit, rar) tigroaie. Cf. ALEXI, W., TDRG. *Ca o tigroaică vag domesticită..., dînd de sînge îl sfîşie pe imprudent.* CAMIL PETRESCU, U. N. 44. ✦ Epitet dat unei femei energice, nemiloase şi crude. Cf. CADE, DEX.

— Pl.: *tigroaice.*

— **Tigru** + suf. *-oaică.*

TIGROÁIE s. f. (Învechit, rar) Tigroaică. *De frică mare ce avea, i s-au năzărit... o înfricoşată tigroaie.* DRĂGHICI, R. I, 46/1.

— Pl.: *tigroaie.*

— **Tigru** + suf. *-oaie.*

TÍGRU s. m. Mamifer carnivor feroce, din familia felidelor, cu corpul lung pînă la 3 m, cu blana galbenă-roşcată, vărgată cu dungi negre, transversale; trăieşte în Asia şi în insulele Australiei; (învechit, rar) tigrid *(Felis tigris).* Cf. CLEMENS. *Are nişte ochi de tigru.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 431. *O nouă rebeliune şi represalii demne de tigrii, iară nu de oameni.* BARIŢIU, P. A. I, 26, cf. I. VĂCĂRESCUL, ap. ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 447. *Sînt... gheara tigrului pe oaie.* NEGRUZZI, S. III, 405, cf. POLIZU. *La umbră-n întuneric, gîndirea-mi se arată Ca tigrul în pustiuri, o jertfă aşteptînd.* ALEXANDRESCU, O. I, 99, cf. COSTINESCU. *Ba chiar fiorosul tigru amar va lăcrema.* FM (1861), 130. *O frumoasă mînă scapă... O mănuşă, drept la mijloc, între tigru şi-ntre leu.* EMINESCU, O. I, 166. *Ca un tigru făcu o săritură îndărăpt.* GANE, N. II, 152, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Muşcă Şi distrug cu lăcomia tigrilor închişi în cuşcă.* MINULESCU, VERS. 156. *Iese aşa ca un tigru ce dă prima oară de lumină.* SAHIA, N. 30. *Poţi cere tu, de pildă, şi tigrului să pască...?* ARGHEZI, S. V, 141. *Pasul vărgatului tigru măiaez.* BOUREANU, S. P. 24. *Pleacă singuri la vînătoare de tigri:* V. ROM. ianuarie 1969, 44. *S-au întîlnit cu nişti pui d'i tigri.* O. BÎRLEA, A. P. I, 407. ✦ Fig. Om energic, nemilos, crud. Cf. COSTINESCU. *Şi-a găsit omul! Ăla e tigru,* PAS, Z. IV, 132. *Tu ridici la domnie pe cîte-un tigru setos de sînge.* RETEGANUL, P. IV, 22, cf. ALR SN V h 1 253/928.

— Pl.: *tigri.*

— Din ngr. τίγρις, fr. **tigre,** germ. **Tiger.**

TÍGVĂ s. f. **I. 1.** (Bot.) Numele mai multor plante erbacee tîrîtoare sau agăţătoare din familia cucurbitaceelor; **a)** plantă cu flori mari, albe, cu fructul de diferite forme (strangulat la mijloc, bombat la bază şi cu un gît lung în partea de sus etc.), verde şi zemos, care la maturitate devine gălbui şi cu pereţii tari, lemnoşi; (regional) bostănei, cătrună, ciugai, curcubetă, heber, lupoaie, pere-curcubete, sămînţar, sărăboi, tărăni, tătărcuţă, tîgvuliţă, tîlv, trăgace, trăgulă, triov, troacă *(Lagenaria siceraria).* Cf. COTEANU, PL. 31, LB, POLIZU, CIHAC, II, 409, COSTINESCU, LM, DDRF, BRANDZA, FL. 154, BARCIANU, GRECESCU, FL. 389, CANDREA, F. 36, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 357, BORZA, D. 95; **b)** (regional) dovleac *(Cucurbita maxima).* id. ib. 54; **c)** (regional) bostan *(Cucurbita pepo).* id. ib. 55. *Porunci D[o]mnul D[u]mnezeu unii tigve şi să sui pre deasupra capului lui Iona ca să-i fie umbră deasupra capului lui.* BIBLIA (1688), 588²/40. *Să nu mînînce nimeni seminţe de tigvă (dovleac, bostan), căci devine chel.* CANDREA, F. 238. *E bine să furi flori de tigvă şi să le pui să se plămădească în apă neîncepută.* MUSCEL, 82, cf. H III 17, XIV 349, 444. *Cine mînîncă sămînţă de tiugă (tidvă), îi cade părul.* ŞEZ. VI, 49, cf. VICIU, GL. *Tivdele nu se samînă după ce cîntă broaştele.* I. CR. I, 57, cf. VÎRCOL, V., CIAUŞANU, V. 204, ALR SN I h 200. ◇ Expr. **(Stă) ea tiuga peste gard** = e nehotărît, nedecis, şovăielnic; nestatornic, gata de ducă. Cf. CIAUŞANU, V. 204, id. GL., ZANNE, P. IV, 148. (Prin nord-estul Olt.) **Alb ca floarea de tiugă** = alb ca zăpada. Cf. CIAUŞANU, GL., ALR SN IV h 1 213/812.

2. P. restr. Fructul (comestibil) al acestor plante, utilizat uneori ca ornament; uscat şi golit de conţinut, serveşte de pîlnie de tras băutura din butoi, ca recipient în care se păstrează diferite alimente, ca plută la pescuit etc. V. curcubetă, tărtăcuţă, tătarcă, tîlv, tragă[1], trăgulă. *Tîmplindu-să boală din nişte tidve ce mîncasă, au murit.* CANTEMIR, HR. 326. *Tăind tigva fălii, o presară cu sare* (a. 1748). GCR II, 44/8. *Oareşcare rod care iaste atît de mare ca oul de struţu şi iaste asemenea ti[d]ve[i].* IST. AM. 77ʳ/11. *Are în mînă un feliu de ti[d]vă plină de cremeni cu care face un huie[t] neîncetă[t].* ib. 93ʳ/9. *Au zărit de departe un copaciu carile avea nişte poame foarte mari... Aşa au scuturat cîteva şi... au văzut că sămăna ca nişte tidve mari.* DRĂGHICI, R. 51/15. *Pie-*

tre legate cu funii și lăsate în fundul apei, avînd deasupra lor plute sau tîrve care plutesc în fața apei. I. IONESCU, M. 85. *În dreptul nasului se pune un gît de tigvă găurită ici-colea.* MARIAN, S. R. I, 283. *Ici și colo, cîte o tigvă elegantă ca un vas grec.* D. ZAMFIRESCU, Î. 138. *La capătul de la larg se leagă cu o sfoară lungă o „tivgă" sau „troacă" (o tărtăcuță uscată)... care plutește la suprafața apei.* ANTIPA, P. 309. *Pîlnia... este făcută dintr-o tivdă (tidvă) uscată și rătezată.* PAMFILE, I. C. 222. *Întrebuințează ca plute mai mult tidvele de dovleac uscate.* ATILA, P. 99. *Vile cochete sînt risipite... în jurul unui dîmb ca o tidvă uriașă.* REBREANU, I. 415. *Niște tivgi fragede ce abia se cațără și se bălăbănesc pe curpenele lor.* I. BOTEZ, .B. I, 141. *Îmi place să fii inteligentă, nu cap sec ca tivga cînd o dai pe coastă devale.* IOVESCU, N. 167, cf. H IV 246, XI 326. *Cînd cad negurile și țin mult, pune o tidvă în foc, că pier.* ȘEZ. II, 194. *De-o fi deochiat de fată mare, Să-i pice cosițele, Să-i rămîie capu Ca tîngile.* MAT. FOLK. 1 565. *Leagă o tivgă la pragu di sus a ușii.* GRAIUL, I, 248, cf. ALR I 692/922, îb. 708/792, 805, 878, 898, 900, 927, 940, ALR II 6 160/812, îb. 6 161/723, 899. [Pîlnia] *dă tîngă sau dă lemn.* ALR SN I h 234/886. *Cine joacă și nu strigă Face-i-s-ar gura tigă, Limba, grunj de mămăligă.* UDRESCU, GL. *Din tigvă amară în zadar iei sămînță.* PANN, P. V. III, 154/6, cf. ZANNE, P. I, 296. *Cu pleșuvul cînd vorbești, Tigvă să nu pomenești.* PANN, P. V. I, 5/12, cf. ZANNE, P. II, 677. *Șoarecele în gaură nu încăpea și tigvă după el tira,* se zice despre cei ce se angajează la lucruri peste puterile lor sau despre cei lacomi și nemulțumiți. ZANNE, P. I, 661. *În tigva seacă cît să sufli, Nu poți să o umfli.* id. îb. 295. *Cînd a crescut tivga și cînd i s-a strîmbat gîtul?* se spune pentru a arăta că la orice lucru trebuie răbdare. Cf. BARONZI, L. 56, ZANNE, P. I, 295. *Lesne a atîrna tivga de coadă, dar anevoie a o purta.* ZANNE, P. I, 428. *Tivgă titiană Strigă la poiană* (Gîsca). GOROVEI, C. 172, cf. ȘEZ. VII, 102. ◇ Expr. **Cap de tigvă** = (om) prost. *Taci, cap de tigvă, grăi Tămăduianu.* DELAVRANCEA, S. 224. **A nu avea cap, ci tigvă** = a fi prost. *N-avem cap, ci tigvă.* JIPESCU, O. 83, cf. TDRG. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *I se prinde peruca într-un cui și rămîne cu capul tigvă.* GHICA, ap. TDRG.

3. Vas făcut din fructul uscat și golit de miez al tigvei **(I 1)**, utilizat mai ales pentru păstrarea, transportul și măsurarea lichidelor, pentru păstrarea sării, cheagului etc.; p. ext. conținutul acestui vas. V. curcubetă, troacă. *Pîrcălabii nu luoa numai aceli douo ocă, precum era obiceiul, ce luoa nește tidve mari cîte de patru, cinci ocă.* NECULCE, L. 387. *Tidva de vin sau ocă de holercă de cofă nici un parcalab să nu ia* (a. 1741). URICARIUL, IV, 404/11. *Un obicei rău ce-am înțăles că s-au făcut de spargu părcălabii vasăle cele cu vin a oamenilor și ieu din bute, căte o tidvă de vin* (a. 1741—1742). IORGA, S. D. VI, 227. *Era și o mulțime de struguri mai dulci decît mierea, din care făcui must și umplui o tivgă mare.* GORJAN, H. II, 60/26. *Trecu p-acolo o babă cu două tivdi de apă; feciorul de împărat o văzu și, trăgînd cu arcul, îi sparse amîndouă tivdile.* FILIMON, O. I, 422. *Vede o babă care venea cu tivga să ia apă de la fîntînă.* ISPIRESCU, L. 357, cf. BARCIANU. *O femeie se întorcea de la fîntînă cu o tivgă plină cu apă pe umăr.* GÎRLEANU, L. 30, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Are Dănilă baciul tigve de jintiță pe care le ține la răcoare în fundul hrubei.* SADOVEANU, O. XVI, 28. *Se puseră pe mîncat și pe băut, în dăsagii măgarului găsindu-se... și două tivgi cu lapte bun.* ARGHEZI, C. J. 11. *Se ridică unul..., prinde tinga, o duce la gură, udă buzele.* ȘTANCU, D. 508, cf. H I 316, II 50, 82, 147, 208, VII 53, 106, 187, XII 120, 343, CHEST. V 134/23, ALR I 708/518, 748, 810, 880, 885, 890, 896, 954, ALR II 4 995/812, îb. 6 141/886, 899, ALR SN I h 200, LEXIC REG. 87. *Tigva nu merge de multe ori la apă, că or să spargă, or crapă.* PANN, P. V. I, 51/19, cf. PĂSCULESCU, L. P. 109, ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 3, ZANNE, P. IV, 148. *Tigvă merge la apă pînă cînd se sparge.* BARONZI, L. 52. *Puțintică sare pururea în tivgă să păstrezi curată.* ZANNE, P. IV, 107. ◇ Expr. **Și-a găsit hîrbul capacul, tigva dopul și lelea bărbatul,** se zice cînd se asociază două persoane care au aceleași defecte. Cf. PANN, P. V. I, 157/5, ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 24, ZANNE, P. III, 573. **A umbla cu tiuga cu minciuni** = a fi mincinos, intrigant. Cf. CIAUȘANU, GL. **S-a umplut tivga,** se zice despre două persoane care nu mai sînt în relații bune, care s-au certat, s-au dezbinat. Cf. ZANNE, P. IV, 151.

4. (Prin Mold.; și în sintagmele *poamă tidvă* sau *tivdă*, I. IONESCU, P. 264, H III 65, 208, *strîgure de tiugă*, H II 251) Varietate de struguri de culoare albă, cu boabele mari, cărnoase și cu coaja groasă, dispuse rar pe ciorchine. Cf. C. GIURESCU, P. O. 95, H XII 215.

5. Compuse: (regional) **tidvă-de-pămînt** = mutătoare *(Bryonia alba)*. Cf. BRANDZA, FL. 154, BARCIANU, N. LEON, MED. 51, BIANU, D. S., PANȚU, PL. 299, BORZA, D. 34; **tidvă-de-apă** = nufăr alb *(Nymphaea alba)*. Cf. BRANDZA, FL. 115, BARCIANU, GRECESCU, FL. 44, BIANU, D. S., ȘEZ. XV, 95, PANȚU, PL. 299, BORZA, D. 117; **tigvă-de-tină** = pepene verde *(Citrullus vulgaris)*. Cf. BORZA, D. 49.

II. 1. (Și, învechit și regional, în sintagma *tigva capului)* Craniu (de om sau de animal), teastă, scăfîrlie, căpățînă, hîrcă (v. curcubetă, troacă); p. ext. (familiar, mai ales ironic) cap (v. bostan, dovleac). *Tidva capului* [mortului] *o poliesc cu aur și apoi îl țin în loc de boz.* HERODOT (1645), 217. *Tidve, mîni și alte oasă omenești.* DRĂGHICI, R. 158/10. *Un ghiuj, a cărui vîrstă mintea lui au ruinat Ș-a cui tidvă-i bună numai la guzgani de aruncat, Nu e vrednic să priceapă.* PR. DRAM. 367. *Pune să arunce peste zid hoiturile cînilor acestora, iar tîrvele lor să le înșire pe zid.* NEGRUZZI, S. I, 158. *Zbor crierii din tidve sub ghioaga zdrobitoare.* ALECSANDRI, P. III, 290. *Să am bufoni cu tivge secе, În contul căror se petrece.* MACEDONSKI, O. I, 68. *Găsești tidve de urși, oase risipite de cine știe cîte mii de ani.* VLAHUȚĂ, R. P. 107, cf. BARCIANU. *La țară, înfig tidve de cai în parii de la garduri,* N. LEON, MED. 82, cf. ALEXI, W. *Se crede că tigva de om arsă în foc e bună de leac contra amețelii.* CANDREA, F. 33, cf. GOROVEI, CR. 384. *Cu părul lui sărac și lins pe tidvă.* IBRĂILEANU, A. 15, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ridicase securea să-l lovească; un fir de păr a lipsit că nu l-a despicat tidva.* MIRONESCU, S. A. 59. *Deasupra tărăbilor de sîrmă spînzurau... miei jupoiți, cu tidvele rînjind.* C. PETRESCU, Î. II, 159. *Se lăsau bărbierii gemînd de durere, cu tivdele înșirate, prinse în genuchii maestrului ca într-o minghinea.* BRĂESCU, A. 213. *Era ras pe toată tidva și avea numai un moț.* SADOVEANU, O. XI, 295, cf. BL VIII, 112, 121, 122. *Nici nu te gîndești cîte haruri zac în dovleacul tău. Nu dau pe căpățîna ta cinci tidve universitare.* ARGHEZI, S. VIII, 258. *Ce vă tot învolburați, răzmeriți, Gînduri, voi, în tigva mea bețivă?* BENIUC, V. 78. *Cîte un țăran trage cîteodată mai adînc cu plugul, scoate un femur, o tivgă.* DEMETRIUS, A. 119. *Se repezi și apucă o măciucă de jos. O ridică drept în sus și-i dădu drumul... în tidva pîndarului.* PREDA, M. 114. *Buzduganul... cu care multe tîrve de tătari am mai zdrobit.* MARIAN, T. 272. *Durerile îi sînt atît de grozave, încît i se pare că i să desface tidva capului.* ȘEZ. I, 119. *Porcul se uită... în toate părțile și, pe cînd își ridica țîrva cea năzdrăvană în sus, flăcăul tip! cu roata la el în cap.* MERA, L. B. 70. *S-o suit rachiu la țîrv.* GRAIUL, I, 540, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Sună a gol tioaca ta.* CV 1950, nr. 4, 44. *N-ai sămînță-n tiugă.* ALR I 1 518/885. *Tiuga capului.* ALR II/899, cf. ALR I/I h 7. ◇ Expr. **Tigvă goală** (sau **seacă**) = om prost. Cf. BARONZI, L. 95. *Treci foarfecile tale prin barba lui de țap. Cu dînsa mai cu seamă această tivgă goală Putut-a să-și dea ifos în lume și în școală.* MACEDONSKI, O. I, 169. *Cest din urmă-i om cu minte, cel dintîi o tidvă seacă.* COȘBUC, P. II, 135, cf. ZANNE, P. IV, 151. ✦ (Prin Mold.; depreciativ; în forma *tioagă)* Minte, inteligență. *Omul cînd nu judecă, Tioaga i se-ntunecă.* PAMFILE, C. T. 313.

2. (Regional; în sintagma) *Tidva clopului* = calota pălăriei. ALR SN IV h 1 161/362.

3. (Regional; în sintagmele) *Tiugă de vîrf* = capul ascuțit al oului. CV 1952, nr. 5, 40. *Tiugă de cotor* = capul rotunjit al oului. ib.

4. (Regional; urmat de determinări) Culme, vîrf de deal sau de munte. *Nu mai aveam acum decît poate o jumătate de oră de mers pentru a pune piciorul pe titva muntelui.* GANE, N. III, 110. *Mai degrabă se va găsi cineva să reteze titva Ceahlăului, decît să răpuie capul lui.* id. ib. I, 191, cf. DR. III, 452, COMAN, GL. 19, CHEST. II 489/2.

— Pl.: *tigve* și *tigvi*. — Și: (regional) **tidvă, titvă, tievă** (ANON. CAR., CIHAC, II, 409, H XII 120, BORZA, D. 95), **tivgă, tivdă** (pl. **II 1** *tivduri* ALR I/I h 7/394), **tifdă** (H III 17), **tigbă** (BORZA, D. 54, 95), **tihgă** (ALR I 708/954, ALR I/I h 7/710, BORZA, D. 95), **tivă** (ALR I 708/748, ALR I/I h 7/730), **tiucă** (ANON. CAR., DR. IV, 161), **tiușă** VICIU, GL. 29, CV 1949, nr. 9, 34), **tioacă, tioagă, tihoacă** (ALR I/I h 7/596), **tiubgă** (ib. h 7/720, ALR SN I h 200/705), **tiuvgă** (ib. h 200/723), **tiugă**, (prin Olt.) **tugă** (BORZA, D. 95, CL 1968, 133, TOMESCU, GL., CHEST. II 464/43, ALR I 708/805, LEXIC REG. 43, 87) s. f.

— Din bg. **тиква**, scr. **tikva**, ucr. **тиква**.

TIGVEÁNĂ s. f. (Regional) Numele unei varietăți de struguri. Cf. t i g v ă **(I 4)**. Cf. DDRF.

— Și: **tigvoánă** s. f. JIPESCU, O. 54, ȘĂINEANU, D. U., SCL 1975, 370.

— **Tigvă** + suf. *-eană*.

TIGVEÁSĂ s. f. (Rar) Numele unei varietăți de struguri. Cf. t i g v ă **(I 4)**. Cf. DDRF.

— **Tigvă** + suf. *-easă*.

TIGVOÁNĂ s. f. v. **tigveană**.

TIGVÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Regional; în sintagma) *Păr tigvos* = varietate de păr nedefinită mai îndeaproape. Cf. H XI 325.

2. S. f. (Prin Munt.) Varietate de struguri (H II 207, VII 167, XI 362) cu boaba albă și mare (H II 57). Cf. t i g v ă **(I 4)**. *Ce mi-ai da cînd ți-aș înșira... numirea strugurilor?... Uite, strugure, tămîios..., tigvoasă (tigvoană).* JIPESCU, O. 54, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *tigvoși, -oase*. — Și: **tievoásă** (H II 57, XI 362), **tivgoásă** (ib. II 125) s. f.

— **Tigvă** + suf. *-os*.

TIGVULÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui t i g v ă.

1. Cf. t i g v ă **(I 1)**. TDRG, cf. CADE, BORZA, D. 95, GL. OLT.

2. Cf. t i g v ă **(I 3)**. *Pre diavolul vădzu și a lui măestrii în tidvulițe aducînd.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 266^{v}/36, cf. JAHRESBER. V, 137, VIII, 197. *Tiugulițâ unsă, în buruieni ascunsă* (Iepurele). PASCU, C. 211.

— Pl.: *tigvulițe*. — Și: (învechit și regional) **tidvulíță**, (regional) **tivgulíță** (TDRG, CADE), **tiugulíță** s. f.

— **Tigvă** + suf. *-uliță*.

TÍHA interj. v. **tihai**.

TÍHAI interj. Exclamație care exprimă mirare sau uimire (de obicei exagerată sau prefăcută). DL, DM.

— Și: **tíha** (pronunțat cu „i" prelungit) interj. Com. din județul FĂGĂRAȘ și din județul GORJ.

— Onomatopee.

TIHÁRCĂ s. f. v. **tohoarcă**.

TIHĂRÁI s. n. v. **tihăraie**.

TIHĂRÁIE s. f. (Prin Mold.) Povîrniș, rîpă[1], coastă abruptă (CIHAC, II, 409, CREANGĂ, GL., DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, MIRONESCU, S. 621, H X 353, ȘEZ. V, 162, CHEST. IV 37/546, A V 14), loc rîpos[1], acoperit uneori cu vegetație (TDRG, CADE, CHEST. IV 93/542), v. ț u r a n ă, ț u r a c ă; pădure (de copaci tineri) deasă și sălbatică (I. CR. III, 156, A V 33), loc acoperit cu tufișuri dese (A V 33), v. s i h l ă, h ă ț i ș, t u f ă r i ș; (regional) tihărie. *O casă ici, sub tihăraia asta, alta dincolo de Bistriță, sub altă tihăraie, mă rog, unde i-a venit omului îndămînă să și-o facă.* CREANGĂ, A. 26. *Urcăm din greu pe tihăraiele umbrite ale Cireșului.* VLAHUȚĂ, R. P. 169. *N-am putea noi să ținem, cumva, coama dealurilor..., fără să mai tot urcăm și să tot scoborîm la tihărăi?* HOGAȘ, M. N. 205. *Cei care aveau vițe, le vira prin bungeturile, hățișurile și tihărăile pădurilor, pe unde numai pasărea putea zbura.* AL. LUPULUI, P. G. 193. *Se afla departe de lume, pe marginea unei tihărăi, întunecat de adîncă și îngustă.* MIRONESCU, S. 200. *Hatmanul Mitru s-a năpustit din tiharaiele de-acolo cu arcașii și călărețîi lui.* C. PETRESCU, O. P. I, 161. *O lupoaică flămîndă se furișase din tihăraie drept în latura cîrlanilor și rupsese doi.* SADOVEANU, O. XVI, 81. *Cotlonul ista de pădurice e numai spinări și tihărăi nestrăbătute.* id. XIV, 44. *O început a bojbăi printre copaci, căutîndu-și un drum de ieșire. Da di undi si poată nimeri... prin tihăraia aceea.* ȘEZ. XIX, 137. ◆ Loc mocirlos lîngă o apă, acoperit cu păpură sau stuf; păpuriș, stufărie. *De atunci dracul șede prin tiharaiele de stuf și papură.* PAMFILE, A. R. 102. ◆ (Prin vestul Mold.) Teren necultivabil, brăzdat de denivelări. Cf. H X 289, ALR I 390/582.

— Pl.: *tihărăi* și (rar) *tihăraie*. — Și: **tihărăi** s. n. ȘEZ. V, 162, A V 33.

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. c i h e r e.

TIHĂRÍE s. f. (Prin Mold.) Tihăraie. *Erau în acel an două lupoaice fătate în tihăriile din rîpa izvoarelor.* SADOVEANU, O. XIII, 228, cf. CHEST. IV 105/548.

— Pl.: *tihării*.

— Cf. t i h ă r a i e.

TÍHNĂ s. f. (Adesea în legătură cu verbe ca „a avea", „a afla", „a găsi" etc.) **1.** Liniște (sufletească), pace, calm; odihnă, repaus, răgaz; (învechit și popular) tihneală **(1)**, (învechit) păciuire, (regional) ogod, ogoi[1], tiposire **(2)**. Cf. ANON. CAR., LB. *Robinsen, a căruia soartă venisă într-un punct de hotărîre, zădărîndu-i toată ticna, nu putea să se astîmpere la un loc.* DRĂGHICI, R. 297/27. *Pacea fu neapărată... Într-acea vreme de ticnă, unita prietenie Era pentru a lor inimi mulțămirea cea mai vie.* CONACHI, P. 300. *De ar fi durerea mea ca durerea cea trupească..., Aș avea ticnă un ceas, aș putea să-mi ieu răsuflu.* id. ib. 202. *Budulea nu-și mai găsea tigna de mai nainte și era mereu dus în drumuri.* SLAVICI, O. I, 83. *Natura, Prin tihna ei deplină, îl desfidea.* MACEDONSKI, O. I, 262, cf. DDRF. *Sărmani, cu suflet ars de dor, De tihna stării la un loc.* NECULUȚĂ, Ț. D. 63. *Zău, domnul meu, noi știa nu prea știm ce e tihna.* GORUN, F. 141. *Să vie și mama la noi..., Să aibă tihn-un an sau doi.* GOGA, POEZII, 28. *Țara are nevoie de tihnă. Cu Bogdan, iar războaie.* DELAVRANCEA, A. 55. *Voia să cîștige tihnă pentru dragostea lor cu mijloacele cele mai ușoare.* AGÎRBICEANU, L. T. 381, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mi-a rămas drag acest tîrg...,cu tihna și cu omenia dintre amestecații lui cetățeni.* GALACTION, O. 13. *În tihna binecuvîntată, Gustăm, de formă, cîteva curmale.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 108. *Spectacolul surprinde oamenii, care continuă să mănînce însă brînză, cu o tihnă țărănească.* CAMIL PETRESCU, U. N. 351. *Nimic n-a dorit și nimic n-a făcut decît pentru a cruța tihna bărbatului și a apăra viitorul copiilor.* C. PETRESCU, C. V. 173. *Lumina acelei zile sfinte părea a pune în el o dulceață a tihnei.* SADOVEANU, O. XII, 46, cf. SCRIBAN, D. *Nu trebuie tulburată tihna pămîntului, care doarme și visează buruienile frumoase.* ARGHEZI, S. VIII, 7. *Mă afund în străzi de tihnă adîncă, netulburată de trecători.* RALEA, S. T. I, 299. *Era de felul lui bărbat iubitor de tihnă. Nu-i plăcea să întîmpine asprimile vieții.* VORNIC, P. 89. *Încă nu-i vremea lucrului..., dar nici vremea tihnei nu-i.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 6. *Am preferat însă virtuților... lansetei tihna*

așteptării cu undița. VÎN. PESC. mai 1964, 3. *N-aibă tihnă-n ceea lume Cine-a născocit-o-n lume.* CONV. LIT. V, 115. *Li fura fata mințile și li cădea tronc la inimă, de nu mai avea liniște și ticnă bieții holtei!* SBIERA, P. 139. *Cine iubește și lasă N-ar mai ave ticnă-n casă.* MARIAN, NA. 321. *Mulți ani avusă ea ticnă în propria ei casă, dar, de cînd tăiasă un soc din grădină, era neliniștită.* ȘEZ. IV, 208. *De-acum să ai ticnă și hodină.* FOLC. MOLD. I, 221. ◇ Loc. adj. (Învechit) **Cu tienă** = liniștit, lipsit de griji. *N-au fostu cu ticnă nici acea ieșire a domnului, că... venise un agă de la împărăție cu poruncă ca să rădice pre domnu.* R. GRECEANU, CM II, 88. (Învechit) **De tienă** = prielnic, folositor; potrivit, favorabil. *Țuștele... să împacă a pășuna în orice toloacă... și, într-un cuvînt, sînt mai de ticnă pentru acel ce le ține.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 23/13. *El singur, spre mîngăiere, își face lui-și figură De un lăcaș mai de ticnă, potrivit pe a lui vrere.* CONACHI, P. 263. ◇ Loc. adv. și (rar) adj. **În tihnă** sau (rar) **în toată tihna** = în liniște, în pace, în voie; liniștit, netulburat, nestingherit. *Un ceas nu văz odihnă, Nu dorm vrodată în ticnă* (a. 1796). GCR II, 161/23. *Viața de-acum mi-i în ticnă, scaunul mi-am întărit.* BELDIMAN, O. 55/18. *Cei cu casele în ulișă nu să mai pot înțelege la vorbă cu cei din lăuntru, nici dormi în ticnă.* TÎMPEANUL, C. 28/12. *Este slobodă și-n pace despre orice nepriință..., Gustă-n ticnă avuția.* CONACHI, P. 299. *A fost o-nsoțire ce trăia-n iubire, În pace, în ticnă și-n mare unire.* PANN, P. V.I, 53/7. *Ipsilante putea înainta în ticnă..., nesupărat de nimeni.* GHICA, S. 109. *Iată ceasul de odihnă! Oi să dorm..., să dorm în tihnă.* ALECSANDRI, T. 835. *Neamțul moțăia călare și calul își urma calea în ticnă.* ODOBESCU, S. III, 191. *Am găsit-o singură singurică și m-am jucat cu dînsa în ticnă.* CREANGĂ, A. 92. *Impiegatul, după ce l-a lăsat să bea în ticnă, către aprod: — Dă-l afară!* CARAGIALE, O. II, 39. *Petreceau... în tihnă, fără să-i supere cineva.* ISPIRESCU, L. 190. *Pe cînd își beau în tihnă știutele cafele, Samsarii se întreabă.* MACEDONSKI, O. I, 45. *Dormi, iubito, dormi în tihnă. N-am venit să-ți tulbur somnul.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 12. *Să suspin, să plîng în tihnă ca în vremurile cele Cînd era inima-mi plină de iubire și de jele.* PĂUN-PINCIO, P. 85. *Mergi în tihnă; pînă-n ziuă vei fi domn stăpînitor.* DAVILA, V. V. 130. *Ar trebui să mă lași să mă bucur în tihnă de minutul ăsta.* D. ZAMFIRESCU, A. 8. *Se simți ușurat și începu să-și adune mai în tihnă lucrurile.* AGÎRBICEANU, A. 514. *Mesele și băncile erau oprite înadins pentru dînșii, ca să poată petrece mai în tihnă.* REBREANU, I. 32. *Și în cerdacul casei, în tihnă... să bem al viței rod.* PILLAT, P. 146, cf. SCRIBAN, D. *Dorința lui vădită era de a sta de vorbă în toată tihna cu Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 121. *Printre morminte pașe în tihnă miei.* BENIUC, M. 127. *Ca să-l asculte în tihnă, Trude își întinse ... picioarele peste divan.* VINEA, L. I, 178. *Niciodată n-a trăit satul în tihnă și-n pace.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 61. *Pînă cînd va călca el... iarbă verde, pînă atuncea noi n-om fi siguri și în tihnă.* SBIERA, P. 241. *Acum nu aveau de cine se teme, își puteau prăsi vitele în ticnă.* RETEGANUL, P. IV, 40. ◇ Loc. adv. **Fără tihnă** = neîncetat, mereu, fără răgaz, fără odihnă. *Văzui pierdută Cauza Moldovei mele și de-a pururi nimicit Scopul falnic pentru care fără tihnă am muncit.* DAVILA, V. V. 51. *Căuta fără tihnă o soluție, o domolire din frămîntarea dureroasă.* V. ROM. februarie 1956, 60. (Regional) **Pe tienă** = comod, în liniște, pe îndelete. *Întîi să ospătăm și-apoi vom putea vorbi mai bine și mai pe ticnă despre toate.* SBIERA, P. 54. ◇ Expr. **A (nu) lăsa în tihnă** = a (nu) lăsa în pace, v. pace. *Dar lăsați-mă în tihnă, gînduri carbe și deșarte!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 40. *Nu mai găsesc viață bună, Că dragostea mă apasă Și în tihnă nu mă lasă.* ȘEZ. VIII, 25.

2. Confort, comoditate; bunăstare, îndestulare; (învechit) **tihneală (2).** Cf. POLIZU. *De vrei să trăiești bine și să aibi ticnă, să te silești a fi totdeauna la mijloc de masă și la colț de țară.* NEGRUZZI, S. I, 247, cf. CIHAC, II, 409, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Dascălul era om așezat, omul tihnei. Lui îi plăcea să mănînce bine, să doarmă mult și să stea la palavre.* REBREANU, NUV. 231. *Se așeză la un puf de pe marginea drumului și-și potoli foamea..., gîndind la tihna și la borșul din mînăstire.* STĂNOIU, C. I. 33. *Fiecare vorbă a lui îmi sporea... părerea de rău că mi-am lăsat ticna, masa mea, patul meu de tîrgoveț, ca să sui pe toți coclaurii.* SADOVEANU, O. VI, 558. ◇ Loc. adj. (Învechit) **Cu tienă** = plăcut, comod, ușor. *Trai cu ticnă.* BARCIANU, cf. ALEXI, W. ◇ Loc. adv. (Învechit și regional) **În** (sau **cu**) **tihnă** = îndestulat, comod, cu înlesnire. *Nu plînge, îmi zise... Na, să-ți cumperi haine și casă și pîne... Și de-atunci copiii-mi ce-l tot pomenesc, Oameni buni! de-atunce în tihnă trăiesc.* ALECSANDRI, P. I, 42. *Au început a cugeta... despre soarta sa, cum ar putea trăi mai ușor și mai cu ticnă.* SBIERA, P. 249. *Dacă comorile ard... de la miezul nopții pînă în zori de ziuă, sînt curate și halal de cel ce le găsește, că are cu ce trăi în ticnă.* ȘEZ. I, 127. ◇ Expr. (Învechit) **A nu-i fi** (cuiva) **în tienă** = a nu-i cădea bine, a nu-i tihni. Cf. POLIZU. ✦ (Concretizat; la pl.) Lucruri sau condiții care oferă comoditate. *Pînă către cincizeci de ani, Dinicu Golescu arată a fi fost un boier ca toți boierii..., trăind o viață trîndavă care pînă la sfîrșit îl face căutător de tihne și văităreț la oboseli.* IST. LIT. ROM. II, 146.

— Pl.: **(2)** *tihne.* — Și: (popular) **tienă,** (Transilv.) **tignă** s. f.

— Postverbal al lui **tihni.**

TIHNEÁLĂ s. f. (Adesea în legătură cu verbul „a avea") **1.** (Învechit și popular) Tihnă **(1).** *Pentru... desrădăcinarea furilor, tîlharilor și altor făcători de rău și pentru tigneala și odihna celor credincioși și buni.* ȘINCAI, HR. I, 331/18, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Ridică-te, neguriță,... De pe casa badiului, Să i-o văz, minca-o-ar focul, Cum mi-a mîncat el norocul. Să i-o văz, minca-o-ar para, Cum mi-a mîncat el tigneala!* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 161. *Casa avutului Dinafară-i văruită, Înlăuntru-i otrăvită; Dar casa săracului În afară-i cu mînjală, Dinlăuntru-i cu ticneală!* id. ib. 275. *N-am avut nici un noroc Să fiu cu maica-ntr-un loc. N-avui parte, nici ticneală Să fiu cu maica-ntr-o țară.* MÎNDRESCU, L. P. 28. *Nu-l blăstăma mai cu foc, Numai să n-aibă noroc. Și-l blastămă mai cu seamă Să n-aibă-n lume tigneală.* DOINE, 263. *Măicuță, a mea ticneală O-ai țipat cu ciupa-n pară! Iești, mîndruță, pîn' la poartă, Să vezi dorul cum mă poartă... Mă poartă din țară-n țară Ca pe-un om făr' de ticmeală.* ȘEZ. III, 53. *Să t'e văd, lume, arzînd, N-aș mai sări să t'e sting... N-aș ieși nici pîn-afară, Dacă văd că n-am t'ignеală.* ȚIPLEA, P. P. 37. *Nu am nici un pic de tignel.* FRÎNCU — CANDREA, M. 106. *Măritatul nu-i tigneală, Că bărbatu-i foc și pară.* BUD, P. P. 24. *Face-l-ar Dumnezeu scrum Și din scrum să-l facă pară, Să se ducă fum în țară, Să vadă și-a mea tigneală.* BÎRLEA, C. P. 115. *Lăcrăma lacrămi d'e pară Dacă văd că n-au t'icneală Ei să moară-nt-a lor țară.* T. PAPAHAGI, M. 18. *Ardire-ai, lume, cu pară Dacă-n ține n-am tineală.* FOLC. TRANSILV. I, 31. *Floricică din răzor, Ardă-te focul de dor; Ardă-te focul și para, Că tu mi-ai stricat tigneala.* ib. 300. *Ardere-ai, lume, cu pară, Dacă n-am în tin' tihneală.* FOLC. MOLD. I, 486. ◇ **Cu tieneală** = **a)** loc. adv. în pace, în liniște; cu mulțumire, cu plăcere. *De hrană ni-om zorobi, De cinișoară pe-o seară Și-om cina-o cu tigneală Și de prînz pe-o demineață, Nu l-om prînzi tot cu greață.* BÎRLEA, B. 58; **b)** loc. adv. și (rar) adj. prielnic, folositor; potrivit. *De s-ar hi priceput Lupul vornicul, încă el singur să fie poftit de la vezirul, pentru Ioan-Vodă, să fie venit caimacam și i-ar hi fost mai cu ticneală... și nu i-ar hi venit Lupului vornicul asupră nice o patimă despre nime.* N. COSTIN, LET. II, 127/10. *Nu-i cu ticneială să fie beserică mică la curte, că mazîlii și slujitorii n-au unde încăpe.* NECULCE, L. 171. *Locurile Dachiii mai cu odihnă și mai cu ticneală socotind..., și scaunul*

și șederea într-însa ș-au mutat. CANTEMIR, HR. 247. *Vidra, știind că stăpînire în silă au apucat și cu tiranie este să o ție, așijderea pre drepții moșteniitori între vii știind, ea viața cu tihneală să ducă nu va putea.* id. IST. 237. ◇ Loc. adv. **Pe tihneală** = netulburat, în pace, în voie. Cf. DDRF. *Te sărută cu dor, Că nu-i stau boii-n ocol. Și sărută pe tihneală, Că nu-i stau boii-n țînjală!* MARIAN, SA. 132.

2. (Învechit) Tihnă **(2)**. *Dar socotindu-să că nici el, nice Caii s-aibă aici grijă și tihneală, Hotărî cum poate să să rădice, Să meargă la vreo curte cu tocmeală.* BUDAI-DELEANU, T. V. 138, cf. CIHAC, II, 409. ◇ Loc. adj. **Fără tihneală** = obositor, greu, incomod. *De tot drumul rău, fără tihneală, Picioarelor mi-am pus sprejineală.* DOSOFTEI, PS. 419/1. ◇ Loc. adv. **Cu tihneală** = comod, cu înlesnire, lipsit de griji. *Îmi va da mie leafă în curtea sa, din care să poci trăi cu tihneală.* ȘINCAI, HR. II, 240/2. ✦ Mulțumire, plăcere pricinuită de o mîncare sau de o băutură. Cf. LB.

— Pl.: *tihneli.* — Și: (popular) **tigneálă**, (Transilv., Maram.) **tigneálă**, (învechit) **ticneiálă**, (regional) **ticneálă, tineálă** s. f., **tignél** s. n.

— **Tihni** + suf. *-eală.* — **Tignel:** cu schimbare de sufix.

TIHNÍ vb. IV. Intranz. (Cu pronumele subiect logic în dativ) A avea pace, mulțumire de pe urma unui lucru, a se bucura în liniște de ceva; a-i cădea bine, a-i face plăcere ceva; a-i fi prielnic, folositor, favorabil. V. priii. Cf. ANON. CAR. *Gîlceava oamenilor iară nu le tîcnește.* ECONOMIA, 206/10. *Dacă e bolnav, nemica nu-i tigneaște, la toate are scîrbă.* MAIOR, P. 152/8. *Dar, o tînăr Parpangele, ție Nu-ți mai tihnește în lume nimică... De cînd Romica ta să răpusă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 124, cf. CLEMENS, LB. *Nu ți tîcnește bucuria ce are de a-l vedea.* GORJAN, H. I, 6/15, cf. VALIAN, V. *Napul se poate sămăna... în pămînturile ce-i tîcnesc.* I. IONESCU, C. 152/14. *Nu-i tîcnește masă, pat.* I. VĂCĂRESCUL, P. 363/17, cf. POLIZU. *Aveam zece feliuri de bucate pe masă... zece feliuri de vinațe și geaba... nu-mi tîcnea nimica.* ALECSANDRI, T. 613, cf. CIHAC, II, 409, LM. *Nu-mi timnește nici o veste.* EMINESCU, L. P. 24. *Nu ne tîcnea mîncarea, amestecîndu-se în borșul nostru glonții turcești.* GANE, N. II, 102. *Nu le-a tîcnit bogăția, căci, deschizînd lada, o mulțime de bălauri au ieșit dintr-însa.* CREANGĂ, P. 294. *Moș Gheorghe era muncit de teama rușinii bieților țărani de pe scenă... și nu-i tîcnea să ia seama despre ce-i vorba.* SP. POPESCU, M. G. 90, cf. BARCIANU. *Masa nu-i tihnea, somnul nu se lipea de ea.* SANDU-ALDEA, A. M. 175, cf. ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 169, PREDA, P. 56, CADE, ȘĂINEANU, D. U. *Să-mi tihnească liniștea și cura pe care o fac aici.* STĂNOIU, C. I. 129, cf. SCRIBAN, D. *Mă bucur de tot ce văd și totul îmi tihnește.* ARGHEZI, S. VI, 103. *Ar fi făcut pe toată lumea să nu-i tihnească nimic.* V. ROM. noiembrie 1964, 51. *Ce mînc Nu-mi tihnește, Ce beau Nu-mi prieste.* TEODORESCU, P. P. 661. *Nu-mi tignește nici ce mînc, Nici ce beau, nici cînd mă culc.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 89. *Nu-i tignea somnul, nu mîncarea și băutura, nu-i mai plăcea nimic.* RETEGANUL, P. IV, 4. *Vai de cel care iubește, Nici mîncarea nu-i tîcnește, Nici ce bea nu-i folosește.* SEVASTOS, C. 42. *De urît mă duc de-acasă, Pare-mi bine că mă lasă. Nu-mi tîcnește că mă duc, Ori m-ajunge, ori l-ajung.* ȘEZ. I, 50. *Nu-i tîcnea lui să știe că mă-sa-i singură acasă.* VASILIU, P. L. 134. *Dragă l'e h'ie lumea Ca și cucului vara Cînd îi tînără frundza Și-i t'ieșt'e ș-a cînta.* T. PAPAHAGI, M. 55. *Nu-m t'ieșt'i saraturi, Numa zamă t'ipărată La doo-tri zili-odală.* ARH. FOLK. V, 175, cf. ALR I 1 565/18. *C-o mîncare nu mănînc, Pînă nu suspin și plîng Și-o mîncare nu-mi tihnește, Că numai mă opărește.* FOLC. MOLD. II, 467. ◇ (Cu subiectul gramatical neexprimat) *Nici am avut pace, nici mi-au tîcnit, nici m-am odihnit, ce au venit mie urgie.* BIBLIA (1688), 364²/23. *Ne așezarăm la măsuță și băurăm cafea. De cînd îs, nu-mi tîcni mai bine.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 132. *N-o să-ți tîcnească pînă N-om sparge ceartа-ntre noi.* PANN, E. II, 65/15. *Oricîte bunătăți să am, singur la masă nu-mi tîcnește.* CARAGIALE, O. II, 269. *Să nu torni apa îndărăpt, că nu-i tîcnește omului.* GOROVEI, CR. 7. *Stelian Minea știe că n-are să-i mai tihnească aceste trei zile.* C. PETRESCU, Î. II, 213. *Nu stăm mult. Nu-mi tihnește nici mie.* PAS, Z. I, 176. *Spune-i, bade, maică-ta Să prinzească să-i tîcnească, Că eu n-o să-i întru-n casă.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 269. *Mult mă mir eu de unii Cum iubesc de le tîcnesc.* DOINE, 242. *Tu și atunce-ai fost scîrbit, Nici atunci nu ți-o tignit.* BÎRLEA, L. P. M. I, 178. *Batăr cît mi-ți dărui, Mie nu mi-a mai tigni În țara cu streinii.* BUD, P. P. 10. *Dacă ești'i măritată, Nu-ț t'ieńește ca ș-o fată, Că ești'i su poruncă dată.* T. PAPAHAGI, M. 45. ◇ (Popular; cu determinări introduse prin prep. „de") *Mă dusei la coasă în rît, Vini buha cu de prînz. Du-te, buhă, șezi la soare, Să-mi tignească de mîncare.* DOINE, 290. *Nici de apă nu-i tihnește, Că și apa-i pareamară Dacă-i în streină țară.* BUD. P. P. 39. *T'imńească-ț, maică, d'e cină, Cum mńi-i mńie la inimă.* T. PAPAHAGI, M. 109. *Oi fi mai grasă și ți-a tigni de mine și de godini.* PRECUP, P. 48. *Nu-mi tihnește de mîncare, Nice seara de cinare.* FOLC. TRANSILV. II, 386.

— Prez. ind. pers. 3: *tihnește.* — Și: (învechit și popular) **ticni,** (Transilv., Maram., Ban.) **tigní,** (regional) **timní, tini** vb. IV.

— Din v. sl. ТИХИТИ.

TIHNÍRE s. f. (Învechit și regional) Faptul de a tihni; tihnă **(1)**. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 409, LM, BARCIANU, ALEXI, W., NOVACOVICIU, C. B. I, 21. ◇ Loc. adv. **Cu tienire** = în pace, în liniște; cu mulțumire. *Petrecea mai ușurată despre toate și mai cu ticnire întru fericirile ce ti făcea bătrînul.* GORJAN, H. IV, 178/29.

— Și: (învechit) **tienire** s. f.

— V. **tihni.**

TIHNÍT, -Ă adj. Liniștit, netulburat, pașnic; mulțumit; plăcut, comod. *Ce iaste altă mai fericit și mai dulce... ca însoțirea ticnită și înțeleaptă și ascultătoare?* (a. 1691). GCR I, 292/6. *Dă, Doamne, plinea la cerșători..., La bunul tată casă ticnită, Copii cu minte ș-ascultători.* HELIADE, O. I, 110. *Unul muncește într-o parte și altul într-alta și isprava acestor ostenele... aduce ticnită viețuire, avere și fericire.* I. IONESCU, C. 232/20. *Cînd Carpații se mînie pe petreni și le trimit nori ca să-și verse ploaie piste tîrgul lor, Huejdul acest lin și ticnit, rîulețul acest neînsemnat se înflă.* NEGRUZZI, S. I, 196, cf. LM. *Bunătățile vieței ticnite.* ODOBESCU, S. I, 152. *Trebile îi merg strună. Împărații, vecinii lui, rîvnea la traiul lui cel ticnit.* ISPIRESCU, L. 393. *Inima-mi este tihnită, sufletul nu-mi mai tresare... Zgomotul deșert al lumii pîn' la mine-ajunge-abia.* MACEDONSKI, O. I, 238. *Soarele se scufundase în desișul tihniților copaci.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 75. *Se aud în toate părțile urări de fericire și viață tignită noilor căsătoriți.* MARIAN, NU. 683, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ce să-i spuie? Viața lor tihnită rămasă aceeași din prima zi pînă acum?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 240. *Se obișnuise așa de mult cu traiul tihnit.* AGÎRBICEANU, A. 396. *Încă un pas și am fi sosit poate la locașurile ticnite și de veci ale celor ce nu mai sînt.* HOGAȘ, M. N. 208, cf. CADE. *O chema feciorul... la dînsul, ca să nu se mai trudească și să fie tihnită după atîta amar de muncă.* REBREANU, R. I, 150. *El procura fiecăruia tihnita mulțumire sufletească de a se ști superior.* CAMIL PETRESCU, U. N. 379. *Au început din nou viața tihnită de mai înainte.* STĂNOIU, C. I. 70. *În începutul acela tihnit de octomvrie, toamna se făgăduia lungă și plăcută.* SADOVEANU, O. IX, 156. *Dar ce m-a pus în seara tihnită de Crăciun Să iau în mînă lampa, să dau în lături ușa?* PILLAT, P. 86. *Au început... a cerca feli și feli de mijloace ca doară ar putea turbura acest trai dulce și ticnit al oamenilor.* SBIERA, P. 305. *Viața ticnită, ca o fată împodobită.* ZANNE, P. II, 802. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Pe tihnite** = în liniște, în pace; pe îndelete. Cf. CIHAC, II, 410, BARCIANU. ✦ (Despre persoane și despre

caracterul lor. Liniștit, calm, potolit. *Cum îl văz purtarea, cum le vădă cinstită Și cum ești de blîndă, cu fireă ticnită, Trăiești încăi bine și cu bărbățelul?* PANN, P. V. I, 55/4. *Ticniții noștri boieri... se cercau a-i pune piedici și a-l depărta din scaun.* ODOBESCU, S. II, 496. *Ședea țeapăn și tignit în scaun și zîmbea așa pe sub mustață.* SLAVICI, O. II, 75. *Plăcu mamei și surorilor lui Gheorghe acest băiat tihnit și atît de gînditor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 64. *Dusese viață de om însurat, de burghez ticnit.* ARDELEANU, U. D. 13. *Filip, greoi și tihnit, se scormoni, tușì, dădu din cap.* REBREANU, R. I, 234. *Pe încetul, tihnitul Badea liberase moșioara părinteească... de pretențiile defăimătorilor.* GALACTION, O. 118. *Colonelul era mereu tihnit și familiar.* CAMIL PETRESCU, U. N. 229. *Îi veni inima la loc cînd își băzu bărbatul venind acasă seara tihnit și potolit.* POPESCU, B. III, 142. ◇ (Adverbial) *Trăia ticnit și bine.* PANN, P. V. III, 148/24. *Urechiă-și da silințe tihnit la loc să șeadă!... Vedea cu ochelarii și tot nu vrea să creadă.* MACEDONSKI, O. I, 49. *Tihnit, ascult a gîndului poveste.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 28. *Vorbesc tihnit; spun poloșănii de pe cînd umblau ei pribegi.* MIRONESCU, S. A. 53. *Ei vorbesc ticnit despre altele.* SADOVEANU, O. X, 387. *Cîte-o statuie... Se coboară strînsă în veșminte; Pînă la capul celui aplecat, Întinde mînă, piatră, și tihnit Mîngîie-i-l cu palme de granit.* ARGHEZI, VERS. 103. *Grăiau toți tihnit.* V. ROM. octombrie 1955, 167. *Se poate totuși dormi tihnit... la rădăcina unui arbore.* T mai 1964, 90.

— Pl.: *tihniți, -te.* — Și: (învechit și popular) **tienít, -ă** adj.

— V. **tihni.**

TIHNOLOGHÍE s. f. v. **tehnologie.**

TIHNÓS, -OÁSĂ adj. (Rar, în forma *ticnos;* despre oameni) Vesel, bine dispus. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *tihnoși, -oase.* — Și: **ticnós** adj. ALEXI, W.
— **Tihnă** + suf. *-os.*

TIHÓ interj. v. **tio.**

TIHOACĂ[1] s. f. v. **tigvă.**

TIHOÁCĂ[2] s. f. v. **tohoacă.**

TIHOÁRĂ s. f. v. **tigoare.**

TIHOÁRCĂ s. f. v. **tohoacă.**

TIHOÁRE s. f. v. **tigoare.**

TIHÓC s. n. v. **tohoc.**

TIHÓI vb. IV v. **tiohăi.**

TIHOIÁLĂ s. f. v. **tiohăială.**

TIHORÎ vb. IV. Tranz. (Regional) A îngriji pe cineva. Cf. PAȘCA, GL.

— Prez. ind.: *tihorăsc.*
— Cf. tigoare.

TIHORÓG adj. (Regional) Olog (Briheni — Dr. Petru Groza). TEAHA, C. N. 273. *Tihorog de brînci.* id. ib.

— Pl.: *tihorogi.*
— Cf. tigog.

TIHOVEÁLĂ s. f. v. **tihobeală.**

TIHOVÍ vb. IV v. **tihobi.**

TIHUÍ[1] vb. IV v. **tiohăi.**

TIHUÍ[2], **-IE** adj. v. **tehui.**

TIHUIÁLĂ s. f. v. **tehuială.**

TIIAR s. n. v. **taler.**

TIÍȘ s. n. v. **tăiș.**

TIJ adv. (Învechit) Asemenea, de asemenea, așijderea, deopotrivă, la fel. *I-am făcut cest zapis să-i hie d[u]m[i]sale de mărturie, den naintea... lui Ilie cupeț și a lui Ifrim tij* (a. 1642). GCR I, 93/17. *O jirebie... din Lepășești, cumpărătură de la Alba și de la feciorii ei... Giumătate de jirebie de Lepășești, cumpărătură tij de la Alba și de la feciorii ei* (a. 1670). BUL. COM. IST. IV, 21, cf. 27. *1 silișți lîngă Plopești, întreagă... 1 sălește tij întreagă* (a. 1678). IORGA, S. D. VII, 176. *Ilie Cantacuzino biv vel visternic și Ilie Catargiul tij ce fusese visternic mare.* N. COSTIN, L. 348. *Au purces... asupra Bosniii și au luat Nișul, și pren Țara Arbănașilor a o strica și a o bate, și pre Bosna tij a o bate.* NECULCE, L. 348. *Un țigan holteiu tij vezeteu* (a. 1701). BUL. COM. IST. IV, 39. *45 de oameni Barnovschi la Șipote, 19 oameni tij Barnovschi la Volcinești* (a. 1705). URICARIUL, II, 103. *Un căpătar... cu 6 poclale de aur,... O pereche brățări tij aur* (a. 1716). BUL. COM. IST. II, 211. *Călugării carii vor ave bucatele lor deosebi de a mănăstirii vor da țărănește și preuții carii vor fi fără biserici vor da tij țărănește* (a. 1728). URICARIUL, I, 53. *Istrătie Lateș de pe Sadova și Cocești tij de acolo* (a. 1737). ȘTEFANELLI, D. C. 36. *Merge către domnu și-l cădește de 9 ori; pe doamna tij și pe beizadeale de 3 ori.* GHEORGACHI, CER. (1762), 288. *Fiind cărmaciul bun și ceialanți tij, nicicum nu le este frică* (cca 1800). GCR II, 181/36. *Cartea gospod a domnului Scarlat Calimah... tij către medelniceriu Toader Buhuș* (a. 1814). URICARIUL, V, 14/25. *Două afumători de argint în formă de mere domnești... Două stropitori, tij de argint.* ALECSANDRI, T. 432. *S-a stricat iar vremea: ieri ploaie și-ntuneric; azi, tij.* CARAGIALE, O. VII, 92. *Se întorc la a doua icoană... și tij se închină ca și la celelalte.* SEVASTOS, N. 240, cf. DDRF, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 72.

— Și: **tiz** adv. CIHAC, II, 413, I. BRĂESCU, M. 72.
— Din ucr. **теж.**

TÍJĂ s. f. **1.** Tulpina aeriană a plantelor erbacee. V. cotor, lujer, vrej. *La cartofi, timpul recoltatului este atunci cînd vrejii sau tijele sînt uscate și culcate la pămînt.* ION BOTEZ, STR. 37. *Din mijlocul frunzelor late și grase, nufărul se ridică în aer. E mai întîi o tijă înaltă, încît floarea mică din vîrful ei pare o cupă cu picior lung.* BOGZA, C. O. 158. *Ce frumos sînt făcute fetele de la școala de balet!... Au trupurile ca niște tije vegetale.* CONTEMP. 1966, nr. 1 052, 1/6. *Tăia... de la rădăcină o tijă uscată.* PREDA, M. S. 55.

2. Ornament arhitectural care imită tija **(1).** *Simple tije cari se răsucesc, înlănțuindu-se una de alta și cuprinzînd în ochiuri cîte o floare.* MON. IST. II, 35.

3. (Tehn.) Bară de oțel, de obicei rotundă, care face parte dintr-un sistem tehnic ca organ de legătură. *Umplerea camerelor cu cărbune măcinat se face prin orificiile d, iar planarea cu ajutorul tijei f, fixate pe mașina de împins.* IOANOVICI, TEHN. 15. *Pentru găuri lungi și materiale rezistente, se întrebuințează un burghiu în formă de tijă semicilindrică.* ORBONAȘ, MEC. 234, cf. 167. *Un element redresor conține un anumit număr de discuri înșirate pe o tije cu ghivent.* ENC. TEHN. I, 127. *Ridicarea sectorului (L) produce... o mișcare de rotație a axului (M), de care se leagă tija (T).* IONESCU-MUSCEL, TES. 121. *Tijele polizoarelor pendule vor fi prevăzute cu lanțuri de siguranță.* PREV. ACCID. 20. *Tije pentru mașini de broșat.* NOM. MIN. I, 101. *Ca element accesoriu al pistonului se întrebuințează „tija pistonului", care transmite efortul și mișcarea de la piston la meeanismul ce primește mișcarea, sau invers.* SOARE, MAȘ. 110. *Prin folosirea materialului căzut de la tijile pentru pompă de noroi, strungarii au confecționat alte piese.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 853, cf. DER. *Creșterea în înălțime se apreciază cu ajutorul unor tije de lemn sau metal, gradate în centimetri, atașate... cîntarelor medicale.* ABC SĂN. 113, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tije* și *tiji.*
— Din fr. **tige.**

TIJGHEÁ s. f. v. **tejghea.**

TIL s. n. v. **tul.**

TILÁRIÓR s. m. v. **tiralior.**

TÍLBURI s. n. Trăsură mică și ușoară, cu două roți; cabrioletă. *Așezați-l într-un tilbury.* HASDEU, I. C. 180, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCL 1976, 404.
— Scris și: *tilbury.* — Pl.: ?
— Din fr. **tilbury.**

TÍLDĂ s. f. **1.** Semn grafic de forma unui „s" de tipar culcat, folosit în unele lucrări pentru înlocuirea unui cuvînt care se repetă. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
2. Semn diacritic de forma unui „s" de tipar culcat, care, pus deasupra unei litere, arată că aceasta are caracter palatal sau nazal. *„Tilda" spaniolă arată nazalitatea vocalelor; o variantă a acestei „tilde", seminazalitatea.* PUȘCARIU, L. R. I, 60, cf. LTR², DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tilde.*
— Din fr. **tilde,** germ. **Tilde.**

TILEÁGĂ s. f. v. **teleagă.**

TILEGRÁF s. n. f. **telegraf.**

TILEGRÁFIC, -Ă adj. v. **telegrafic.**

TILEGÚȚĂ s. f. v. **teleguță.**

TILEHÚȘ s. n. (Regional) Lunecuș, ghețuș; (regional) răpăguș[1] (Larga — Iași). Cf. ALR SN V h 1 320/520, ALRM SN III h 1 110/520. *O făcut un tilehuș.* ib. ◇ Expr. **A se da de-a tilihușu** = a se da pe gheață. ALR SN V h 1 320/520, ALRM SN III h 1 110/520.
— Pl.: ? — Și: **tilihúș** s. n.
— Etimologia necunoscută.

TILÉI s. n. (Regional) Staniol. Com. din TOAGER — TIMIȘOARA.
— Etimologia necunoscută.

TILESCÓP s. n. v. **telescop.**

TILESCÓPEO s. n. v. **telescop.**

TILETÍN s. n. v. **teletin.**

TILÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A fura (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. II, 32.
— Prez. ind.: *tilesc.*
— Cf. d i l i.

TILÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional) A coase laolaltă, a împreuna două bucăți de pînză (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. II, 32.
— Etimologia necunoscută.

TILIACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, lemnoase, rareori erbacee, răspîndite la tropice și mai puțin în zona temperată; (și la sg.) arbore care face parte din această familie. Cf. COSTINESCU, BRANDZA, D. 82, id. FL. 171, BARCIANU, GRECESCU, FL. 144, SCRIBAN, D., LTR², DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) Cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC. *Plantă tiliacee.* DEX.
— Pronunțat: *-li-a-.*
— Din fr. **tiliacées.**

TILIBICHÍU, -ÍE adj. v. **tiviliehiu**[2].

TILIBÓI subst. (Regional; în construcția) *De-a tiliboiul* = joc de copii în care participanții aruncă bîtele astfel încît acestea să se rostogolească peste cap (Someș Guruslău — Zalau). Cf. MAT. DIALECT. I, 216.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TILICHÍN s. m. v. **tulichină.**

TILÍE s. f. v. **tichie.**

TILIFÓI subst. v. **trifoi.**

TILIFÓN s. n. v. **telefon.**

TILÍGĂ s. f. v. **teleagă.**

TILIGHÍR s. n. v. **talaghir.**

TILIGRÁMĂ s. f. v. **telegramă.**

TILIGÚȚĂ s. f. v. **teleguță.**

TILIHÚȘ s. n. v. **tilehuș.**

TILILÉU subst. v. **teleleu.**

TILILÍC, -Ă adj., subst. (Regional) **1.** Adj. Dezbrăcat, gol. Cf. PAMFILE, A. R. 262. *E tiululiuc.* CIAUȘANU, GL., com. din SCHITUL DUCA — IAȘI. ◇ Expr. **A tunde** (pe cineva) **tiululiuc** = a tunde pe cineva pilug. Cf. CIAUȘANU, GL. **A rămîne tiululiuc** = a rămîne înșelat, dezamăgit; a rămîne cu buzele umflate. Cf. SCRIBAN, D. *A rămas tiululiuc după ce i-a plecat nevasta.* PAMFILE, J. II, 169.
2. Subst. (În expr.) **A sta de tililic** = a-și pierde vremea vorbind și glumind, a sta la taclale, a pălăvrăgi. Cf. COMAN, GL. **Tiululiuc Tanase,** se spune despre un om prost. Cf. ZANNE, P. VI, 332.
— Pl.: **(1)** *tililici, -ce.* — Și: **tiululiúc, tulúliuc** (SĂM. V, 373), (rar) **tiuliutíuc** (PAMFILE, A. R. 262) adj.
— Cf. t e l e l e u.

TILILÍM s. n. v. **tiririm.**

TILIMEÁ s. f. v. **telemea.**

TILÍNC[1] interj. (De obicei repetat) Cuvînt care imită sunetul unui clopoțel sau clinchetul unor obiecte lovite (unul de altul). Cf. DR. I, 92, DL, DM, SCL 1960, nr. 3, 789, DEX.
— Și: **tilíng** (SCL 1960, nr. 3, 789), **telínc** (ib. 792), **telíng** (ib.) interj.
— Onomatopee.

TILÍNC[2] s. n. v. **tilincă.**

TILINCÁ vb. I. Intranz. (Popular) A cînta din tilincă **(I 1)**; p. ext. a fluiera. *Cînd prinsei a tilinca, Fetele se aduna.* CONV. LIT. V, 116. *Din bucium am buciumat, Din telinc-am telincat.* MARIAN, V. 116. *Dădui a tilinca, Multe gloate s-aduna.* F (1889), 91. *Te voi lua pe ulița satului, cu cal galbăn tropotind..., cu telincă telincind.* ȘEZ. II, 95. *Pă prunduri d'e Dunăriță Ia, mere o coconiță, D'in t'ilincă t'ilincînd, D'in Dunăre apă bînd.* ȚIPLEA, P. P. 93. *Tre mîndruțu fluierînd Și pruncuța tilincînd.* CANDREA, Ț. O. 43. *Mere hireș voinicuț... Din t'ilincă tilincînd.* BÎRLEA, B. 49. *La părțu rămurat O șădzut ș-o t'ilincat.* T. PAPAHAGI, M. 117. *Din trîngiți ti trîngița, Din tilincă ăi tilinca.* GR. S. VI, 262. *Cîn ai cloșcă în casă, nu-i bine a fluiera ori a tirinca în casă, c-apăi să află puiuți suciț acolo-n oauă.* ARH. FOLK. VI, 300. ◆ A cînta din frunză; a șuiera. *Găsii frunzuță de jai, Drept în doauă o crepai Și cu una șuierai, Și cu una tilincai.* BÎRLEA, L. P. M. I, 60.
— Prez. ind.: ? — Și: **telincá, tirincá, titiligă** (ȘEZ. VII, 163) vb. I, **telinci** vb. IV.
— V. **tilincă.**

TILINCĂȘ s. n. Diminutiv al lui t i l i n c ă **(I 1)**. *Mă suii în jălțînaș Și-mi făcui un tilincăș.* CONV. LIT. V, 116. *Tălei un titiligaș; Începuî a titiliga, Toată lumea se strîngea.* ȘEZ. VII, 163.
— Pl.: ? — Și: **titiligáș** s. n.
— **Tilincă** + suf. *-aș.*

TILÍNCĂ s. f. **I. 1.** Fluier fără găuri pentru degete făcut din coajă de salcie sau din lemn de soc, paltin

etc., avînd un timbru ascuțit, șuierat; (regional) telișcă[1], tilincoi, turlică, turlișcă, tutelcă **(1)**, țurlă[2]. V. t r i ș c ă[1]. Cf. MOLNAR, D., LB. *Codrii clocotea de pocnite de frunze, de hohote, de cimpoaie; telingile resuna în toate părțile de doine.* RUSSO, S. 102, cf. POLIZU. *Dacă* [antonica] *se coace sau se întărește, atunci flăcăii și fetele fac din ea fluier și telincă.* ap. HEM 1 246, cf. CIHAC, II, 533, COSTINESCU, LM. *Cîntări... cu cobza, cu naiu, tilinca, cu fluieru..., cimpoiu și buciumu.* JIPESCU, O. 51. *Era... răsfăț de sunete ca din tilinci de argint.* DELAVRANCEA, S. 90. *Se duse drept la răchita cea crescută din fîntînă și, tăindu-și rămurelul cel din mijloc, își făcu o tilincă.* MARIAN, O. II, 364, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *S-a-ntins poporul adunat Să joace-n drum după tilinci.* COȘBUC, P. I, 57, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tilinca fără dop..., fără găuri, făcută din salcie, dă sunete acoperindu-i mai mult ori mai puțin capătul de jos cu degetele.* PÎRVESCU, C. 26. *Copiii își fac tilinci din coaja smicelelor de salcie.* MUSCEL, 44. *Vin feciori din cătănie, Sprinten țîrlăie tilinca Și-i atîta veselie.* GOGA, POEZII, 58, cf. TDRG. *Dacă-i de salcie* [fluierul], *sunînd pe două găuri deodată, se zice... tilincă.* PAMFILE, J. III, 39. *Telingă de antonică.* ȘEZ. XIX, 195, cf. PRECUP, P. 16, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Maramureșenii mai cîntă cîteodată și astăzi din tilincă, un fluier cu țeava deschisă la amîndouă capetele, fără deschizături pentru degete.* ALEXANDRU, I. M. 12. *Tilinca se mai face din coajă de salcie, coajă de răchită ori țeavă de metal.* id. ib. 55, cf. H I 37, IV 12, IX 286, X 8, 414, 508, XI 402, XII 302, XIV 437, XVI 239, CONV. LIT. XX, 1 019. *Din bucium am buciumat, Din telinc-am telincat.* MARIAN, V. 116. *Cu telincă telincind.* ȘEZ. II, 95, cf. III, 90, REV. CRIT. IV, 146, VICIU, GL., ȚIPLEA, P. P. 93, CANDREA, Ț. O. 52. *Cîntă frumos din fluier, trișcă ori tilincă.* I. CR. III, 81, cf. CABA, SĂL. 93, com. din ZAGRA — NĂSĂUD. *Din tringîți îi tringîța, Din tilincă ăi tilinca.* GR. S. VI, 262, cf. CHEST. V 22, 98, ALR I 1 469. *Voi să-mi puneți trîmbița, Și în stînga tilinca.* FOLC. TRANSILV. I, 331.

2. (Învechit, rar) Bucată cilindrică de scoarță scoasă de pe capătul unei mlădițe, cu care se altoiește prin introducerea ei pe mlădița curățată de coajă a portaltoiului. *Se cearcă un ram de aceeași grosime cu tilinca, i se taie virvul, coaja de către vîrv i se desface în doao, trei sau și mai multe părți, apoi, trăgîndu-se tilincuța pre ramul cel belit atîta se apasă încet..., pînă cînd se imple cu lemnul ramului celui belit, tocma precum au fost de plină cu lemnul său.* ECONOMIA, 133/14. *Lemnul cît întreace din tilincă se rătează tocma pre lîngă dînsa.* ib. 133/26.

3. Clopoțel la oi, la vite (mai mic decît talanga). *Cînd mor oameni mai mici, Trag clopotul de calici Care sună ca telinca.* ALECSANDRI, T. 904. *Nu se aude decît ronțăitul oilor cari pasc mai prin apropiere și... tilinca sutașelor.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 397, cf. DDRF. *Trec pe vale, la iernat, Turmele mărunte... Pling tilingi, tălăngi răspund, Soarele apune.* IOSIF, V. 74. *Ceilalți copii sună clopoțeii, telencele sau zurgălăii, domol și ritmic, întocmai cum acestea ar suna la gîtul boilor sau cailor.* PAMFILE, A. R. 29. *Pleacă de la lumina electrică la întunericul luminărilor de parafină..., de la concerte cu program la urlete de cîini și tilingi de oi.* BASSARABESCU, S. N. 129. *Numa di cît trazi clopotu și toacă-n coasă și-n tilinș, trăncănesc tilinșili.* GRAIUL, I, 297. *Văzui iepi cu telenși.* DIACONU, VR. 95.

II. (Regional) Groapa fîntînii. *Bietul drumeț... au aflat apa încuiată, căci era podită tilinca fîntînii pe deasupra apei.* SBIERA, P. 227.

— Pl.: *tilinci* și (învechit și regional) *tilince* (LB, POLIZU, ALR I 1 469/186, 578). — Și: (Mold., Transilv.) **telincă**, (Mold.) **telingă**, (Mold., Maram.) **tilingă**, (regional) **teleancă**, **tălincă** (ALR I 1 469/378), **tulincă** (LEXIC REG. 87) s. f., (Transilv.) **tilinc** (ALR I 1 469/295, 308, 337, 355, 357), **titilic** (LB, PAMFILE, J. III, 39, VICIU, GL., ALR I 1 469/93, 96), **titilig** (PAMFILE, J. III, 39, CONV. LIT. XX, 1 019, REV. CRIT. IV, 146, VICIU, GL., FRÎNCU — CANDREA, M. 52, TEAHA, C. N. 274) s. n., (Transilv., Maram.) **titilincă** (PAMFILE, J. III, 39, VICIU, GL., FRÎNCU — CANDREA, M. 52) s. f., **titilinc** (REV. CRIT. IV, 146, FRÎNCU — CANDREA, M. 52), **titiling** (ALR I 1 469/61, 63), **titilóg** (CV IV, nr. 4, 32) s. n.
— Cf. t i l i n c[1], t a l a n g ă.

TILINCÓI s. n. (Regional) Tilincă **(I 1)** (Stănești — Tîrgu Jiu). Cf. CHEST. V 86/55 supl.
— Pl.: ?
— **Tilincă** + suf. *-oi.*

TILINCÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui t i l i n c ă.
1. Cf. t i l i n c ă **(I 1)**. Cf. DM, DEX.
2. Cf. t i l i n c ă **(I 2)**. *Cam de la mijlocul ramului... se trage o tilincuță cu un mugur.* ECONOMIA, 133/3. *Trăgîndu-se tilincuța pre ramul cel belit, atîta se apasă..., pînă cînd se imple cu lemnul ramului celui belit.* ib. 133/17.
— Pl.: *tilincuțe.*
— **Tilincă** + suf. *-uță.*

TILÍNG interj. v. **tiline.**

TILÍNGĂ s. f. v. **tilincă.**

TILIPÁN s. m. v. **tulipan[1].**

TILIPĂDUÍ vb. IV v. **telepădui.**

TILIPÍN s. m. v. **tuliehină.**

TILIPRÍC s. n. v. **tiriplic.**

TILIRÍM s. n. v. **tirirm.**

TILÍȘCĂ s. f. Numele a două plante erbacee perene, cu rizom, cu tulpina acoperită cu peri moi, cu frunze opuse, pețiolate și cu flori mici, albe sau roșcate, așezate în raceme; iarba-vrăjitoarei, vîrtilică, vrăjitoare *(Circaea lutetiana, Circaea alpina).* Cf. COTEANU, PL. 13, LB, POLIZU, CIHAC, II, 407, LM, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 218, BARCIANU, GRECESCU, FL. 227, TDRG, PASCU, S. 250, PANȚU, PL., BORZA, D. 48, M. D. ENC.
— Pl.: *tiliști* și *tilișe* (SCRIBAN, D.). — Și: **telișcă** s. f. COTEANU, PL. 13, LB, POLIZU, CIHAC, II, 407, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 218, BARCIANU, GRECESCU, FL. 227, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 250, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 48.
— Etimologia necunoscută.

TILIȘMÍCHI subst. (Regional) Necaz, neajuns, neplăcere (Sîrbi — Botoșani). Cf. FURTUNĂ, C. 140. *Poate om găsi noi să-i facem un tilișmichi de i-a trece boieria.* id. ib. 133.
— Pl.: ?
— Cf. t e ș m e c h i.

TILIÚȚE s. f. pl. (Regional) Calabalîc, catrafuse. Cf. ARHIVA, XXVIII, 70, LEXIC REG. 57. ◇ E x p r. **A-și lua tiliuțele** = a pleca repede, fără a mai sta pe gînduri; a-și lua catrafusele, a o șterge. Cf. PAMFILE, J. III, 95. *Oamenii începură să țipe... și să spuie stăpînului că, de l-o mai ține pe ăsta mai mare peste ei, își iau tiliuțele d-acolo.* I. CR. VII, 265. *Să-ți iei tiliuțele și să te duci din casa mea.* MUSCEL, 38. *Ia-ți tiliuțele cît mai curînd.* RĂDULESCU-CODIN, CIAUȘANU, V. 203.
— Și: **telćuțe** s. f. pl. SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V. 203, LEXIC REG. 57.
— Etimologia necunoscută.

TILIVECHÍE s. f. v. **tivilichie.**

TILIVECHÍU s. n. v. **tivilichie.**

TILIVICHÍE s. f. v. **tivilichie.**

TILIVICHÍU, -ÍE adj. v. **tivilichiu[2].**

TILNOÁIE s. f. (Transilv.) **1.** Cureaua sau chinga de la ham care trece peste pieptul calului; presen. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. Grindă transversală, traversă **(2)**. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TÍLVĂ s. f. v. **tilv.**

TIMÁR[1] s. m. (Transilv., Ban. și prin Mold.) Tăbăcar[1]. *Eu, David Gorgonea, timariu* (a. 1772). IORGA, S. D. XII, 186. *Cinii, fiind flămînzi, au văzut niște piei într-un rîu, pusă de timari să se moaie.* ȚICHINDEAL, F. 96/6. *Chirilă Pintea, timariu* (a. 1816). IORGA, Ș. D. VIII, 87, cf. LB. *Cinstitul țeh al timnarilor din Făgăraș* (a. 1834). IORGA, S. D. XIII, 97, cf. CIHAC, II, 533, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., H XVII 48, 123, I. CR. II, 219, CABA, SĂL. 101, ALR I 1 670, îb. II 6 513/235, 250, 260, 284, MAT. DIALECT. I, 269, TEAHA, C. N. 273.
— Pl.: *timari.* — Și: (învechit, rar) **timáriu, timnár** s. m.
— Din magh. **timár.**

TIMÁR[2] s. n., s. m. (Învechit) **1.** S. n. Denumire a lotului de pămînt conferit în proprietate temporară de către sultan oștenilor (uneori și dregătorilor civili, ca salariu), în schimbul obligației de a presta serviciul militar. *Locurile acelea, dupe vechiu obiceiu, le împărțiia ostașilor bătrîni, ca de acolo plata lor să-și ia. (Doară eu zic ca, cum turcii dau acum spahiilor timaruri, de la aceia de atuncea luînd pildă).* C. CANTACUZINO, CM I, 30, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 283. *A lansat o chemare analogă cu cea a sultanului Urcan, azapilor și achingiilor, făgăduindu-le pradă și pămînturi (timaruri).* IST. ROM. II, 351.

2. S. m. (Și în sintagma *timar spahiu,* LÖBEL, C. 260) Timariot. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: (n.) *timaruri* și *timare* (IST. ROM. II, 766, 770), (m.) *timari.*
— Din tc. **timar.**

TIMARIÓT s. m. (Învechit) Soldat (veteran) turc, proprietar al unui timar[2]; (învechit) timar[2] **(2)**, timarist. Cf. RUDOW, XIX, 411, ALEXI, W., LÖBEL, C. 260, DN[2], IST. ROM. II, 809, L. ROM. 1973, 105.
— Pronunțat: *-ri-ot.* — Pl.: *timarioți.*
— Din ngr. τιμαριώτης.

TIMARÍST s. m. (Învechit) Timariot. *Călărimea să alcătuiește din... 20 mii călăreți de rezervă, din 120 mii timariști.* AR (1829), 224[2]/13.
— Pl.: *timariști.*
— **Timar**[2] + suf. *-ist.*

TIMÁRIU s. m. v. **timar**[1].

TIMĂRÍ vb. IV. Tranz. (Regional) **1.** A argăsi, a tăbăci (Bocșa — Zalau). ALR SN II h 531/279, ALRM SN I h 349/279.

2. (Complementul indică păsări de curte) A opări **(1)** (Scărișoara — Abrud). ALR II 4 091/95.
— Prez. ind.: *timăresc.*
— V. **timar**[1].

TIMĂRÍE s. f. (Rar) Meseria timarului[1]; argăsire, tăbăcărie[1] **(1)**. *Să afle la meșterșugu timăriii, la c[instita] jupăneasa... Tăbăcărița* (a. 1824). IORGA, S. D. XII, 210, cf. CIHAC, II, 533.
— Pl.: *timării.*
— **Timar**[1] + suf. *-ie.*

TIMĂRÍȚĂ s. f. (Rar) Soție de timar[1]. Cf. LB, LM.
— Pl.: *timărițe.*
— **Timar**[1] + suf. *-iță.*

TIMBÉICHE s. f. v. **tindeche**[1].

TIMBÉL, -Ă adj. v. **tembel.**

TÍMBLU s. n. v. **timbru.**

TIMBRÁ vb. I. Tranz. A aplica timbrul **(I 1)** pe o scrisoare, pe un act oficial etc., a franca; p. ext. a plăti o taxă de timbru. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC. ✦ P. ext. (Ieșit din uz) A marca, a viza (prin diferite mijloace) un act. *Arăți tichetul conductorului care vine și ți-l timbrează cu cleștele.* GHICA, S. 239. ✧ Fig. *Această eroare fatală fu timbrată în Viena ca rebeliune militară.* BARIȚIU, P. A. I, 375.
— Prez. ind.: *timbrez.*
— Din fr. **timbrer.**

TIMBRÁL, -Ă adj. (Muz.) Privitor la timbru **(II 2)**, de timbru. *Fiecare parte evidențiază... calitățile de expresie și timbrale ale cîte unui instrument.* M 1962, nr. 4, 33. *Sîntem departe... de rafinamentul timbral și coloristic pe care temperamente mai poetice le pot obține din partea clarinetului.* CONTEMP. 1969, nr. 1 165, 7/2.
— Pl.: *timbrali, -e.*
— De la **timbru.**

TIMBRÁRE s. f. Acțiunea de a timbra. Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DEX.
— Pl.: *timbrări.*
— V. **timbra.**

TIMBRÁT, -Ă adj. **1.** (Despre scrisori, acte, documente etc.) Pe care s-a aplicat timbrul **(I 1)** cuvenit; francat. Cf. COSTINESCU. *Hîrtie timbrată.* DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU. D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. ✦ Fig. Considerat, socotit; etichetat. *Dogmele bisericei lovite de moarte... și una parte a ritului timbrată ca superstițiuni băbești.* BARIȚIU, P. A. I, 149.

2. Fig. (Franțuzism; despre persoane) Smintit, năuc. Cf. COSTINESCU.

3. (Despre voce, glas etc.; de obicei precedat de „bine") Care are timbru **(II 2)** plăcut, care are o bună rezonanță. *Un organ clar, bine timbrat, dramatic,... care se modulează după voie cu o fermecătoare artă.* BACALBAȘA, S. A. I, 289, cf. ȘĂINEANU. *Vocea mai bine timbrată și uzată... e înlocuită cu magnetofonul.* ARGHEZI, S. XI, 101. *Din camera alăturată se aude limpede vocea bine timbrată a lui Eminescu.* CONTEMP. 1954, nr. 401, 4/1. *Glasul era bine timbrat și persuaziv.* VINEA, L. I, 24, cf. DL. *Posedă o voce timbrată.* M 1960, nr. 1, 37.
— Pl.: *timbrați, -te.*
— V. **timbra.** — Pentru sensul **2**, cf. fr. timbré.

TIMBROFÍL, -Ă adj., s. m. și f. (Învechit, rar) (Persoană) care se ocupă cu filatelia; filatelist. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *timbrofili, -e.*
— Din fr. **timbrophile.**

TIMBROFILÍE s. f. (Învechit, rar) Colecționare de timbre **(I 1)**; filatelie. Cf. SCRIBAN, D.
— Din fr. **timbrophilie.**

TÍMBRU s. n. **I. 1.** (Adesea determinat prin „fiscal") Imprimat de dimensiuni mici, emis de stat sau de o instituție special autorizată, care se lipește pe anumite acte oficiale, costul lui reprezentînd un impozit, o taxă, o cotizație; (adesea determinat prin „poștal") imprimat aplicat pe o scrisoare și reprezentînd taxa de transport (v. marcă[1]). *În octobre se introduce... timbru pe acte oficioase și pe cărțile comercianților.* BARIȚIU, P. A. II, 668, cf. DDRF, BARCIANU. *Cumpărătorul dădea imediat și chitanță pe suma de o mie de lei, întărită cu timbru.* SANDU-ALDEA, D. N. 251, cf. ALEXI, W. *Să-i lipești* [plîngerii] *timbru și să mi-o aduci, ca să scriu pe dînsa rezoluția.* SADOVEANU, O. X, 552. *Scrisoarea fără timbre fusese adusă de cineva.* VINEA, L. II, 183. *Ar trebui să dispară confuzia dintre timbru, care este totdeauna fiscal, și marcă, totdeauna poștală.* L. ROM. 1959, nr. 5, 22, cf. ALR SN III h 875.

◇ *Timbru comemorativ* = timbru **(I 1)** tipărit ocazional, pentru comemorarea unui eveniment, și folosit în locul timbrelor obișnuite. DL, cf. DM, DEX. *Timbru sec* = ștampilă în relief, fără tuș, imprimată pe anumite acte cu o mașină specială. *Faptul de a pune în apă bilete de tren întrebuințate pentru a face să dispară de pe ele timbrul sec... constituie infracțiune de fals.* COD. PEN. R.P.R. 424, cf. LTR², DL, DM, DN²,DEX. (Ieșit din uz) *Taxă de timbru* = sumă care se încasa drept timbru **(I 1)** pentru diferite acte sau servicii. *În Franța, taxa de timbru este de 4%.* TITULESCU, D. 264. ✦ Ștampilă aplicată de oficiile poștale și purtînd locul și data plecării sau a sosirii unei scrisori. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. ✦ Fig. Marcă² **(I 3)**, pecete **(4)**. *Cele 10 cărți ale lui despre Architectura poartă timbrul etatei de aur.* FM (1857), 25. *Toate acestea au imprimat pe sufletul românilor arad-cenădani acel timbru ce dovedește... precauțiune.* PRIBEAGUL, P. R. 20. ✦ (Rar) Etichetă. *Valize de toate mărimile, împestrițate de timbrele de reclamă ale hotelurilor cosmopolite.* VINEA, L. I, 61.

2. Taxă reprezentînd valoarea unui timbru **(I 1)**, plătită direct, în numerar, unei administrații publice. *Impozitele indirecte ale monopolului tutunului, timbru și înregistrare.* MAIORESCU, D. I, 575. *Pentru a ave rezultatele nete, ar trebui să ținem samă de comision, timbru, cheltuieli de transport.* CLIMESCU, A. 299. *Legea timbrului pe lux și cifra de afaceri.* COD. PEN. R.P.R. 426, cf. DL, DM, DN².

II. 1. (Franțuzism) Clopot, clopoțel. Cf. COSTINESCU. *Dar iată că se aude prin toată uruiala un sunet de timbru: un vagon se oprește.* CARAGIALE, O. I, 279. *Pe o veargă metalică orizontală sînt atîrnate... două timbruri.* PONI, F. 212. ◇ (Calc după germ. *Glockenspiel*) *Joc de timbre* = instrument muzical de percuție, alcătuit la început din clopoței, iar ulterior fie din lame metalice așezate pe un suport și lovite cu ciocănele de lemn, fie din lame dispuse în interiorul unei cutii cu claviatură. *Acordurile scurte, susținute de celestă, xilofon, joc de timbre, harpă și pian.* M 1965, nr. 1, 13.

2. (Fiz., muz.) Însușire a sunetelor complexe, determinată de frecvențele și de intensitățile sunetelor care le alcătuiesc și care permite să se distingă între ele sunetele cu înălțimi și cu tării egale produse de surse diferite. Cf. COSTINESCU, PONI,F. 319, BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *Timbrul sunetului se datorește faptului că un corp sonor nu emite un singur ton.* MARIAN — ȚIȚEICA, FIZ. II, 57, cf. ENC. TEHN. I, LTR². *Vibrațiile corpurilor sînt mai complexe și de aici rezultă calitatea pe care o numim timbru.* CIȘMAN, FIZ. II, 66. *Pe nici un plan (înălțime, intensitate, timbru) nu s-a produs vreo schimbare.* M 1962, nr. 4, 24. *Muzica specială a castagnetelor, aceste mici cochilii din lemn sonor, cu timbruri diferite.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 6/3, cf. M. D. ENC. ✦ (Adesea determinat prin „de voce", „vocal" etc.) Calitate a vocii omenești care produce o senzație auditivă caracteristică, determinată de forma rezonatorului constituit de cavitatea bucală. *Primul bariton... ne-a dat ocaziune a asculta o voce fresc㠄, de un timbru plăcut.* FILIMON, O. II, 277. *O! ce liberă și ușoară mă simt — zise ea c-o voace de un timbru de aur.* EMINESCU, N. 64. *Vocea aceluia... are un timbru bărbătesc, clar și foarte simpatic.* CARAGIALE, O. III, 108. *Am oarecare putere emoțională în timbru, dar vocea e puțină.* D. ZAMFIRESCU, A. 123. *Andrei are... un timbru de voce grozav de duios între bas și bariton.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 174. *Vocea lui capătă alt timbru.* AGÎRBICEANU, A. 110. *Timbrul vocii omenești este foarte variat; nu există doi oameni a căror voce să aibă același timbru.* MARIAN — ȚIȚEICA, FIZ. II, 57. *Glasul lui, care se schimba atunci, avea un timbru nesigur și comic: cînd grav, cînd subțire.* SADOVEANU, O. IX, 56. *Glasul ei avea un timbru muzical.* BART, E. 134. *Chiar timbrul individual al glasului nostru și mai ales posibilitățile de a varia felul vorbei noastre sînt mijloace prin care putem să înlesnim înțelegerea celor spuse de noi.* PUȘCARIU, L. R. I, 80. *Urechea este în stare să deosebească timbrul vocii unei persoane.* CIȘMAN, FIZ. II, 66. *Dă glasului dumneavoastră un timbru de violoncel amestecat cu contrabas.* VINEA, L. I, 142. *Avea un timbru vocal cu sonorități de bronz.* M 1960, nr. 8, 30. ◇ Fig. *Poeziile par de regulă exagerate. Dar tocmai exagerarea lor, ținută în marginile frumosului, este timbrul emoțiunii artistice.* MAIORESCU, CR. I, 77. *Dacă... e aceeași gamă a iubirii, timbrul, nota psihică e alta.* GHEREA, ST. CR. III, 280. *Opiniile, ideile ei, dacă n-au timbrul vieții ei, mi-s absolut indiferente.* IBRĂILEANU, A. 115. *Poeziile de tinerețe, cele care făceau să se audă un alt timbru artistic.* VIANU, L. R. 39. *Poezia delicată și luminoasă a Otiliei Cazimir poartă în ea timbrul inefabil al vieții.* V. ROM. ianuarie 1965, 202. *Substratul vital specific, cu timbrul de adolescență candidă, îl regăsește... în „Dorința".* ib. august 1970, 70.

3. (Fon.) Particularitate a unui sunet (în special a vocalelor) care face ca acesta să fie deosebit de alt sunet rostit în condiții de durată, de înălțime și de intensitate identice. *Străinii care nu au în limba lor un sunet de timbrul românescului ă substituie acest sunet nu numai cu a..., ci și cu e.* SCL 1954, nr. 1—2, 80. *Timbrul sunetului este determinat de dimensiunile și forma rezonatorului.* GRAUR, I. L. 46. *Timbrul vocalei din rădăcină este dictat de timbrul vocalei din sufixul caracteristic conjugării.* SCL 1958, 310. *În latina târzie, opoziția de cantitate este înlocuită cu opoziția de timbru.* IST. L. ROM. I, 19.

4. (Tehn.; în sintagma) *Timbrul căldării* = presiunea nominală pentru care a fost construită o căldare de aburi. Cf. MDT, DL.

— Pl.: **(I 1, II 1, 2, 3)** *timbre* și **(II, 1, 2)** *timbruri.* — Și: (formă coruptă) **tímblu** s. n. ALR SN III h 875/29.

— Din fr. **timbre**, it. **timbro.**

TIMBURÍ vb. IV. **1.** Refl. (Prin Munt. și Olt.) A-și aranja, a-și potrivi hainele pentru a sta cît mai bine pe trup. V. a se găti, a se dichisi. (Ștefănești — Drăgășani). Cf. ARH. OLT. XXI, 277.

2. Refl. (Prin Transilv.) A se înălța în vîrful degetelor (pentru a ajunge la ceva), a se întinde. Cf. BREBENEL, GR. P. *M-am timburit să iau cala de pe poliță, dar n-am putut pînă nu m-am suit pe scaun.* id. ib. ✦ A se hîrjoni. BREBENEL, GR. P. *Nu te mai timburi alita cu băieții la școală, că-ți rupi hainele.* id. ib.

3. Tranz. și refl. (Prin nord-vestul Munt.) A (se) mototoli, a (se) boți. Cf. RĂDULESCU-CODIN. *Ți s-a timburit rochia, fetițo!* UDRESCU, GL. ✦ A se murdări. UDRESCU, GL. *Ai timburit pantalonii noi în genunchi.* id. ib.

4. Refl. (Regional) A sta (culcat, tolănit) cu spatele către cineva (Mătău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

— Prez. ind.: *timburesc.* — Și: **tímburí, tămburí** (UDRESCU, GL.) vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

TIMBURÍT, -Ă adj. (Regional) **1.** (Despre haine) Potrivit bine pe trup, întins fără cute, neted (Stănești — Curtea de Argeș). Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 67. *Fotă timburită.* ib. 1959, nr. 3, 67. ◇ (Adverbial) *Pune fota timburit.* ib.

2. (Despre haine; în forma *timburit*) Mototolit, boțit. UDRESCU, GL. ✦ Murdar **(1)**. UDRESCU, GL.

3. Așezat (sau culcat) cu spatele către cineva (Mătău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL. *Ce stai timburit către mine?* id. ib.

— Pl.: *timburiți, -te.* — Și: **tímburit, -ă, tămburít, -ă** (UDRESCU, GL.) adj.

— V. **timburí.**

TIMEFTÍCĂ s. f. v. **timoftică.**

TIMETÍU s. n. v. **temeteu.**

TIMF s. m. (Învechit) Veche monedă poloneză sau rusească care a circulat și în Moldova. *Alți bani nu prea era, fără cît copeice și dulce cîte de patru bani și timfi de cei noi moschicești.* N. COSTIN, LET. II, 128/30, cf. HEM 2 419, TDRG, I. BRĂESCU, M. 79, CADE, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *timfi.* — Și: **tiuf** (SCRIBAN, D.) s. m., **tumfă** (IORGA, S. D. VII, 312) s. f.

— Din pol. **tymf, tynf.**

TIMIÁ vb. I v. **tămîia.**

TIMIÁN s. m. (Bot.) Cimbrișor *(Thymus serpyllum. pulegioides).* BRANDZA, FL. 386, cf. 387, GRECESCU, FL. 459, 462, BIANU, D. S., PANȚU, PL., ENC. AGR. V, BORZA, D. 169, 170.

— Scris și: (după germ.) *thimian.* BRANDZA, FL. 386, 387.

— Din germ. **Thymian.**

TÍMIC s. n. v. **temnic.**

TIMÍD, -Ă adj. (Despre persoane) Lipsit de curaj de îndrăzneală, de încredere în sine; nesigur în părere și în acțiuni; (regional) obraznic (**I 1**). V. s f i o s, s f i i c i o s, r u ș i n o s, t i m o r a t. Cf. COSTINESCU. *Ce faci? Întrebai pe fetița cea timidă.* BOLINTINEANU, O. 392. *Înțeleg perfect pe timidul și misteriosul preot al Egipetului.* IONESCU-RION, S. 273, cf. DDRF, BARCIANU. *Sînt timid. V-am spus-o.* DELAVRANCEA, H. T. 51, cf. ALEXI, W. *Timidul Corneli nu veni.* IORGA, L. II, 216. *Apostol, potolit și timid, fără tovarăși de jocuri, simți adînc atmosfera gravă pe care o impusese tatăl său în casă.* REBREANU, P. S. 33. *Falit, timid, umil și resemnat, Aș vrea să mă cunosc întîi pe mine.* MINULESCU, V. 231, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Eram însă prea copil, prea timid.* GALACTION, O. 97, cf. CAZIMIR, P. 142. *Amîndoi erau deopotrivă de timizi.* C. PETRESCU, A. 305. *Fetele..., timide, neștiutoare, sînt seduse de primul guraliv.* BRĂESCU, V. 19. *Se apropie timidă... și ia loc cu un sentiment de nesiguranță.* SEBASTIAN, T. 120. *Uneori, și cu unii oameni, era timid.* TEODOREANU, M. II, 280. *Era un eveniment. Tăcutul, blîndul și timidul Iosif vorbea și privea cu îndrăzneală în juru-i.* SADOVEANU, E. 169. *Cu inima în dinți, întrebă timidă.* BART, E. 318. *Era un om blînd, timid.* CĂLINESCU, C. O. 230. *Nimeni nu putea atunci întrezări în timidul învățăcel un viitor director de conștiință, care va pune o pecete atît de puternică pe epoca sa.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 2/1. *Pe mine mă știu cîțiva copii timizi.* V. ROM. august 1970, 6. ◇ F i g. *Aria dispare, trece... O rază timidă în ziua rece.* EMINESCU, O. IV, 98. *Potirele timide ale fragedelor flori.* MACEDONSKI, O. I, 160. *Un voal alb... îi flutura pe sîn încet, de o abureală de vînt — părea o chemare discretă, un semn delicat, timid.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 47. *Pe stratul mort, subt ploile de toamnă, E o timidă floare de april.* CAZIMIR, L. U. 86. *Un cîmp uriaș..., presărat cu roți de tun, cu arme..., printre care cresc timide albăstrele.* SAHIA, N. 15. ◇ (Substantivat) *Clipele de confesiune* [ale eroinei] *au pavăza de agresivitate prin care timidul sfidează ironic.* T mai 1964, 83. *Miroiu nu mai este doar timidul desăvîrșit din piesă, el are reacții mai viguroase.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 5/3. *De obicei timizii procedează așa.* V. ROM. octombrie 1970, 33. ✦ Care denotă lipsă de îndrăzneală, sfială, nesiguranță, timiditate. *Ascultă, dus din lume, a ei dulci și timizi șoapte.* EMINESCU, O. I, 51. *Timida speranță de atunci se poate schimba într-o încredere sigură.* MAIORESCU, CR. II, 202. *Discuțiile zădarnice, timide ... nu izbutesc la nimic alta decît la concilieri aparente.* IORGA, L. I, 89. *Apăru o fetiță ... cu ochii veseli, timizi, rugători.* IBRĂILEANU, A. 134. *Se auzi deodată o timidă bătaie în ușă.* REBREANU, R. I, 242. *Se privesc cu... un zîmbet de prietenie timidă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 52. *Am totuși ținută timidă, Și cînd vine spre mine de tineri un stol numeros, Mă ridic în picioare sfios.* CĂLINESCU, L. L. 186. *Cu alt ton, timid și nesigur.* H. LOVINESCU, T. 99. ✦ F i g. Incipient; modest (**2**). *Este întîia exprimare timidă a evoluționismului.* CĂLINESCU, C. O. 148. *Creația literară originală era... mai timidă; ea nu-și găsise încă drumul.* S ianuarie 1960, 47. *Deși încă timide și răzlețe, semnele unei anumite înnoiri în programele micului ecran se fac în ultima vreme simțite.* V. ROM. ianuarie 1963, 166. ◇ (Adverbial) *Ah, că prost u-i, gîndi ea, nu poate vorbi și el de altăceva, azi cel puțin, adaose uitîndu-se timid în sus la el.* EMINESCU, P. L. 68. *Bătrîna..., în loc să plece, timid și simplu cum a intrat, și-a înscenat o ieșire teatrală.* ANGHEL, PR. 121. *Se pregătea... să închidă caseta, cînd Cristina, timid, se ridică de pe scaun.* DEMETRIUS, A. 147.

— Accentuat și: *timíd.* BARCIANU, SCRIBAN, D. — Pl.: *timizi, -de* și (rar, f.) *timizi.*

— Din fr. **timide,** lat. **timidus.**

TIMIDITÁTE s. f. Însușire de a fi timid; lipsă de îndrăzneală, de încredere în sine; nesiguranță în acțiuni. V. s f i a l ă, s f i i c i u n e, r u ș i n e[1], j e n ă. *Timiditatea... este o adevărată cualitate într-o femeie, pentru că ea anunță modestie.* CR (1846), 56[1]/52. *Fetele..., în timiditatea lor, nu se puteau opune mătușii.* BOLINTINEANU, O. 351. *Timiditatea mă roșise pînă la urechi.* LĂCUSTEANU, A. 38. *Puțină timiditate nu șade rău unui tînăr cînd face în lume cei dinîi pași.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Odată scaunul oferit, timiditatea bătrînei dispăru.* ANGHEL, PR. 119, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Îi plăcu înfățișarea modestă a tînărului și mai ales timiditatea lui.* REBREANU, R. I, 19. *Rumen de timiditate, El se uită-n jos posac.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 120. *E primul ei moment de timiditate.* SEBASTIAN, T. 120. *Timiditatea te paralizează, te face dezorientat în fața oricui.* TEODOREANU, M. II, 325. *Pe lîngă politețe, care e o reprimare, o inhibiție parțială a emoțiilor, trebuie să pomenim de timiditate, care e o inhibiție totală.* RALEA, S. T. II, 148. *Te implor, domnule director, ce atîta timiditate?* VINEA, L. I, 363. *Îl chinuia un fel de timiditate și se lupta s-o biruiască.* VORNIC, P. 49. *În munca regizorului se simte cîteodată ... și o timiditate neîntîlnită în alte spectacole semnate de el.* T decembrie 1964, 48. *De data aceasta n-am regretat timiditatea mea.* V. ROM. februarie 1971, 22. ✦ Faptă sau vorbă de om timid. *Are timidități care nu prea rimează cu cele ce și-a impus în programul activității sale culturale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 45.

— Pl.: *timidități.*

— Din fr. **timidité.**

TIMÍE s. f. v. **tămîie.**

TIMÍN s. m. (Învechit) Veche monedă turcească din care se făceau salbe purtate pe cap. *Bani de cap timin, jumătate poleiți, jumătate albi.* ap. ODOBESCU, S. I, 421, cf. RUDOW, XIX, 411, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Pl.: *timini.*

— Etimologia necunoscută.

TIMINTÉU s. n. v. **temeteu.**

TIMIȘÓR s. m. (Bot.) Cimbrișor *(Thymus serpyllum, pulegioides).* PANȚU, PL., cf. BUJOREAN, B. L. 372, BORZA, D. 169, 170.

— Pl.: ?

— De la **timian,** cu schimbare de sufix, prin apropiere de *cimbrișor.*

TIMITÉȚ s. n. (Regional) „Brîul cel de dedesupt (sau policioara) la un horn țărănesc". Com. MARIAN.

— Pl.: *timițele.*

— Cf. t i m n i c.

TIMITÍU s. n. v. **temeteu.**

TÍMIȚĂ s. f. v. **temniță.**

TIMLEÁC s. n. v. **temleac.**

TIMNÁR s. m. v. **timar[1].**

TIMNÍ vb. IV v. **tihni.**

TÍMNIC s. n. v. **temnic.**

TIMNICÉL s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Diminutiv al lui t e m n i c **(5)**; (regional) timnicior, timnicuț. V. p i v n i c i o a r ă. Cf. UDRESCU, GL. *Vezi toporul că e în timnicel, l-am pus eu acușic.* id. ib.
— Pl.: *timnicele.*
— **Timnic** + suf. *-el.*

TIMNICÉR s. m. v. **temnicer.**

TIMNICIÓR s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Timnicel. Cf. UDRESCU, GL. *O să-mi torn un timnicior lîngă bucătărie.* id. ib.
— Pl.: *timnicioare.*
— **Timnic** + suf. *-ior.*

TIMNICÚȚ s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Timnicel. UDRESCU, GL.
— Pl.: *timnicuțe.*
— **Timnic** + suf. *-uț.*

TÍMNIȚĂ s. f. v. **temniță.**

TIMOÁNĂ s. f. v. **timonă.**

TIMOÁRE s. f. (Latinism) Teamă, frică; (învechit) temoare. Cf. ANON. CAR., COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Din lat. **timor, -oris.**

TIMOCRÁTIC, -Ă (Rar) Privitor la timocrație, de timocrație. Cf. DN², FORM. CUV. I, 188.
— Pl.: *timocratici, -ce.*
— Din fr. **timocratique.**

TIMOCRAȚÍE s. f. (Rar) Formă de guvernămînt în care funcțiile publice sînt deținute de cei mai bogați cetățeni; plutocrație. Cf. DN².
— Pl.: *timocrații.*
— Din fr. **timocratie.**

TIMÓFTĂ s. f. (Bot.; regional) Timoftică *(Phleum pratense).* Cf. PANȚU, PL. 277.
— Și: **simófță** s. f. PANȚU, PL. 277.
— De la **timoftică.**

TIMÓFTI s. m. (Bot.) **1.** (Regional) Timoftică *(Phleum pratense). 5 fălci de trifoi amesticat cu drob (luzernă) și timoteu.* I. IONESCU, D. 242, cf. CONV. LIT. XXIII, 1 056.

2. (Prin Bucov.; în forma *timotei)* Costrei mare *(Sorghum halepense).* Cf. LEXIC REG. 115.
— Și: **timotéu, timotéi** (A VI 8, 12, 26, LEXIC REG. 115, GLOSAR REG.) s. m.
— De la n. pr. **Timofte.**

TIMOFTÍCĂ s. f. (Bot.) Plantă erbacee din familia gramineelor, care crește sălbatică sau cultivată ca nutreț pentru vite; iarba-lui-Timoftei, (regional) iarbă-de-pe-marginea-căii, timoftă, timofti *(Phleum pratense).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 483, ENC. ROM. III, 586, BARCIANU, TDRG, PANȚU, PL. 308, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 116, SCRIBAN, D., BORZA, D. 129. *Timoftica e o iarbă cu tufa rară și înaltă.* BOTANICA, 179, cf. 99, M. D. ENC.
— Pl.: *timoftici.* — Și: (suspect) **timeftícă** (NOM. MIN. I, 17), (regional) **simoftícă** (ENC. ROM. III, 586, GRECESCU, FL. 599, PANȚU, PL., BORZA, D. 129) s. f.
— De la n. pr. **Timofte** + suf. *-ică.*

TIMÓL s. m. **1.** Substanță care se găsește în unele uleiuri eterice sau se prepară pe cale sintetică și este folosită în special ca medicament antiseptic. Cf. BIANU, D. S., MACAROVICI, CH. 501, MDT, LTR², DL, DM, DN². *Cimbrișorul folosit pentru extragerea timolului, întrebuințat ca antiseptic, este foarte răspîndit pe coastele însorite.* BOTANICA, 155, cf. DC.

2. (Med.) Probă de laborator pentru verificarea funcțiilor ficatului. DN², DEX.
— Scris și: *thymol.* MACAROVICI, CH. 501. — Pl.: *timoli.*
— Din fr. **thymol.**

TIMÓN s. n. v. **timonă.**

TIMÓNĂ s. f. **1.** (Învechit) Oiște, proțap. *La dreapta timonului sare un cursier superb, Nu e altul mai ușure, mai ager!* HELIADE, O. I, 347, cf. POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Roată cu mînere pe margine, cu ajutorul căreia se manevrează cîrma unei nave; p. e x t. cîrmă. Cf. COSTINESCU. *Grecul, dezbrăcîndu-se, a intrat în Dunăre și s-a lăsat în curentul apei, care curent l-a adus la timonul vaporului.* LĂCUSTEANU, A. 213, cf. ABC MAR., SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *Mă cheamă comandantul îndată ce a plecat pilotul egiptean de la timonă.* V. ROM. februarie 1961, 36, cf. DN², DER. *Trebuia... să stau în apropierea timonei.* V. ROM. iulie 1970, 24, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Argotic; în forma *timonie)* Nas¹ **(1).** Cf. GR. S. VII, 128, BL V, 225.
— Pl.: *timone.* — Și: (rar) **timónie** s. f., (învechit) **timoánă** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. f., **timón,** (SCRIBAN, D., pl. *timoane* id. ib.) s. n.
— Din fr. **timon,** ngr. τιμόνι, it. **timone.**

TIMONERÍE s. f. **1.** Încăpere cu vizibilitate bună, situată pe puntea unei nave unde sînt instalate timona **(2)** și alte aparate pentru manevrarea navei. V. p a s a r e l ă. Cf. MDT, LTR², DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

2. (Tehn.; în sintagma) *Timonerie de frînă* = ansamblu de piese (pîrghii, bare și tije) care acționează frîna unui vehicul de cale ferată. Cf. MDT, LTR², DL, DM, DN², DEX.
— Pl.: *timonerii.*
— Din fr. **timonerie.**

TIMONIÁR s. m. v. **timonier.**

TIMÓNIE s. f. v. **timonă.**

TIMONIÉR s. m. Marinar însărcinat cu manevrarea timonei **(2).** V. c î r m a c i, p i l o t¹. Cf. COSTINESCU, ABC MAR. *Un fochist... ceru binoclul timonierului.* BART, S. M. 94, cf. SCRIBAN, D. *Timonierul învîrti cîrma și vasul se apleacă puțin pe stînga.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 625, 2/1. *Pe puntea liniștită..., Toderiță a întîlnit doar un timonier.* V. ROM. februarie 1956, 22, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC.
— Pronunțat: *-ni-er.* — Pl.: *timonieri.* — Și: (învechit, rar) **timoniár** s. m. COSTINESCU.
— Din fr. **timonier.**

TIMORÁ vb. I. T r a n z. (Folosit și absolut) A înspăimînta, a intimida. *Entuziasmul nu trebuie să înlăture sobrietatea și caracterul obiectiv al aprecierilor, iar existența unor opere vaste... nu trebuie să timoreze.* V. ROM. decembrie 1963, 190.
— Prez. ind.: *timorez.*
— Derivat regresiv de la **timorat.**

TIMORÁRE s. f. Faptul de a t i m o r a; intimidare, teamă. *Ierarhizările criticii din vremea sa descifrează în Iosif un delicat poet elegiac, un liric de o sfiicîune vecină cu timorarea.* V. ROM. iunie—iulie 1963, 427.
— Pl.: *timorări.*
— V. **timora.**

TIMORÁT, -Ă adj. Stăpînit de teamă sau de emoție, intimidat. V. t i m i d. Cf. COSTINESCU. *Năzuința lui de aer liber..., spiritul de aventură nu se armonizau nici cu rezerva mea timorată, nici cu viața mea claustrată.* LOVINESCU, M. I, 16. *Era elevă foarte conștiincioasă și foarte timorată.* TEODOREANU, M. II, 294. *Pus în fața paginilor albe, Oprițu se dovedise timorat,*

fără curajul să privească în față realitatea. CAMIL PETRESCU, N. 38. *Nasturii lustruiți ai soldaților ce băteau pasul timorați să nu fie „disciplinați" în plin public de majurii sălbatici.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 10/1. *Sînt... Prea timorată Și totodată Prea îndrăzneață.* V. ROM. octombrie 1954, 162. *El se supără că sînt atît de timorat.* PREDA, R. 39, cf. DN². ◆ Care exprimă teamă, intimidare, spaimă. *Cu mînă timorată Își mișcă melcul lin Piciorul cristalin, Pe linia ferată.* CĂLINESCU, L. L. 81.

— Pl.: *timorați, -te.* — Și: (învechit, rar) **timoriát, -ă** adj. COSTINESCU.

— Din fr. **timoré.**

TIMORIÁT, -Ă adj. v. **timorat.**

TIMORÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Temător, fricos. *Eliad făcuse încă din 1827 o cerere guvernului să-i permită a scoate o gazetă, dar Gr. Ghica, domnitor timoros, nu îndrăznește a-i încuviința o asemenea îngăduire.* ARH. OLT. I, 56.

— Pl.: *timorоși, -oase.*

— Din it. **timoroso.**

TIMOTÉI s. m. v. **timotii.**

TIMOTÉU s. m. v. **timotii.**

TIMP s. n., și m. I. S. n. și m. (În concurență cu v. **vreme**) **1.** Durată, perioadă măsurată în ore, zile etc. care corespunde desfășurării unei acțiuni, unui fenomen, unui eveniment; interval, răstimp **(1).** V. p. ani, o a dă. Cf. ANON. CAR. *E de lipsă la astrucarea pruncilor a cuvinta pentru creașterea fiilor, că, fiind umiliți cu inima intru acest timp, părinții... se căiesc pentru greșealele ceale intru creașterea fiilor.* MAIOR, ap. GCR II, 201/28. *De va prieape mai tîrziu neștine boala aceasta în oi, le poate lecui în orice timp.* CALENDARIU (1814), 191/14; cf. DRLU, OLEMENS, LB. *Se strecurase altă timp, se petrecuseră altfea întîmplări.* NEGRUZZI, S. I, 68. *În timpul acesta se întîmplă cearta postelnicului cu amanta sa.* FILIMON, O. I, 124. *Să le dea de hrană din provizia ce a făcut în timpii din urmă.* ALECSANDRI, S. 157. *Ia să fie un antab cu vin ori cu rachiu și să vezi atunci, ar ședea carul stricat altă timp în mijlocul drumului?* CREANGĂ, P. 127. *El scoase tremurînd Din traistă un cuțit de-oțel... Mult timp în mînă l-a-nvîrtit.* COȘBUC, P. I, 231. *Întîlnim după un timp o casă pe stînga.* CAMIL PETRESCU, U. N. 264. *Ce repede a trecut timpul.* SAHIA, N. 26. *Timpul permis pentru vînat.* STOICA, VÎN. 26. *Dacă rupi pătanjenului pînza în timpul zilei, el nu și-o refăce decît noaptea.* CĂLINESCU, C. O. 19. *Bunicul tatei... avea timpuri cînd pleca de acasă cu săptămînile.* STANCU, D. 481. *Peste cîtva timp, cei doi au ajuns sub coasta dealului.* PREDA, Î. 147. *În timpul liber, tractoriștii... citesc broșuri, lucrări literare, ziare.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 885. *Trebuie tins spre prezentarea acelor filme care să merite timpul ce li se consacră de către masa largă a telespectatorilor.* V. ROM. februarie 1964, 209. *Atmosfera de vrajă... a timpilor celor mai îndepărtați.* ib. februarie 1970, 139. *Timp de mai bine de un mileniu, vocabularul latin s-a îmbogățit.* IST. L. ROM. I, 43, cf. ALRM SN III h 1 234. ◇ (Cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") *Spune-mi, pentru tine numai, în timpul de bogății, Razele cele din soare coc a tarinei cîmpii?* CONACHI, P. 291. *Acest timp de expiație ce o naște sau chiar omenirea întreagă sufere... se pare adese un repaos.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Într-un spațiu de timp mai mult d-un an.* ap. GHICA, A. 766. *Povesteau în timp de iarnă... povești fantastice.* EMINESCU, P. L. 37. *În tot timpul ospățului să steie numai la spatele stăpînu-său.* CREANGĂ, P. 231. *Îți urez petrecere frumoasă în timpul verii.* CARAGIALE, O. VII, 367. *Voiră... a scoate și ele din sîn ce puseseră în timpul mesei.* ISPIRESCU, L. 40. *Timp de aproape un ceas s-au perindat prin cancelarie funcționarii celorlalte servicii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 64. *Învățătorul... adormise îmbrăcat în timpul convorbirii.* REBREANU I. 35. *Privește chestiunea prin prisma unui interval de timp mai îndelungat.* TITULESCU, D. 248. *Într-un timp numai de paisprezece ani, din barcagiu ajunsese milionar.* BART, E. 303. *Îl aveam în urechi tot timpul drumului.* H. LOVINESCU, T. 100. *Timp de trei-patru zile fuseseră mereu supărat.* BREDA, D. 72. *Temperatura maximă în timpul zilei de ieri.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 8 589. *Termometrul se păstrează în această poziție timp de 10 minute.* ABC SĂN. 160. *Pepelea s-a sculat într-un timp de noapte.* SBIERA, P. 18. (Regional; cu determinarea pleonastică „de vreme") *Pregătesc ei ceva de tăc de altă timp de vreme.* C. PETRESCU, Î. II, 13, cf. ALR II 4 409/531, 848. ◇ *Timp mort* v. **mort (I 1).** *Timp sideral* v. **sideral.** *Timp de muncă socialmente necesar* = timp cheltuit pentru producerea unei valori de întrebuințare în condiții de producție date, normale din punct de vedere social și cu media socială de îndemînare și de intensitate a muncii. M. D. ENC. ◇ Loc. adv. **În același timp** sau (învechit) **într-același timp** = totodată, simultan, concomitent; de asemenea. *Mai tot într-același timp s-a format în București Societatea literară.* GHICA, S. 697, cf. COSTINESCU, BARCIANU, SCRIBAN, D. *Există... posibilitatea de a fi în același timp cercetător și profesor?* VIANU, L. R. 11. *Deși fine oarecum de Tîrgul din Lăuntru... mînăstirea de la Sf. Sava poate fi socotită în același timp și la mărginea Bucureștilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 197. *În același timp se aud bătăi violente în ușă.* H. LOVINESCU, T. 108. *Părea nebun cu privirile lui... nevinovate și ticăloase în același timp.* BĂRBU, PRINC. 36. **Tot timpul** sau (învechit) **în tot timpul** = fără întrerupere, într-una, neîncetat, mereu. *S-a format în București Societatea literară. Președintele ei a fost în tot timpul poetul Tancu Văcărescu.* GHICA, S. 698, cf. COSTINESCU, BARCIANU. *Fideș care le urmase tot timpul, gudurîndu-se, intra înăuntru.* BASSARABESCU, V. 9. *Stăpînită de teamă a stat tot timpul cît doctorul a făcut cusătura.* BART, E. 382. *Am rezistat tot timpul așa-zisului întuneric.* CĂLINESCU, C. O. 39. *Scoate mîna de sub haină, unde a ținut-o tot timpul.* H. LOVINESCU, T. 103. *Nu scoase o vorbă tot timpul.* PREDA, M. S. 8. *Se gîndea tot timpul la bună-sa.* V. ROM. decembrie 1964, 48. *Dormise ghemuit tot timpul pe banca din cabina dintre cisterne.* CĂNULESCU, I. 60. **Cîtva timp** v. **cîteva. Din timp în timp** sau (învechit) **pe la timpi** = la anumite intervale, din cînd în cînd, în răstimpuri; uneori; din vreme în vreme, v. **vreme.** *Tătarii din timp în timp nu-și uita vechea deprindere de a veni și a prăda.* IST. M. 31/13. *O pereche de lăutari începuse a cînta... și pe la timpi se auzea cîte un oftat.* FILIMON, O. I, 194, cf. COSTINESCU. *Din timp în timp tresăreau ca de spasmuri.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 43, cf. BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D. *Depunea din timp în timp sume de bani însemnate.* CĂLINESCU, S. 474. **Între timp** (sau, rar, **timpuri**) = în răstimpul acesta, în intervalul acesta, între acestea. *Între timpuri, însă, un băiat..., văzînd licărirea stelei din vîrful turnului marelui vultur, s-a apucat să o bată cu pietre.* ARGHEZI, C. J. 141. *Între timp, peste orașul uriaș... se prăvălise întunericul nopții.* STANCU, R. A. V, 341. *Între timp dispăruse, intrase într-o curte.* V. ROM. octombrie 1970, 31. **De la un timp** sau (regional) **de la un timp de vreme** sau (rar) **dintr-un timp** = (începînd de) la un moment dat, de la o vreme. Cf. DDRF. *Dintr-un timp și vîntul tace; Satul doarme ca-n mormînt.* COȘBUC, O. I, 48. *Averea cu care arendășește el de la un timp.* SANDU-ALDEA, D. N. 10, cf. TDRG, DL, DM, DEX, SCL 1976, 404; O. BÎRLEA, A. P. I, 205. (Regional) **Într-un timp** = la un moment dat. *Într-un timp am crezut că vrea să se ridice.* CĂNULESCU, I. 60. *Într-un timp îl întreabă nevasta.* O. BÎRLEA, A. P. I, 317. **La un timp** = la un moment oarecare, la o vreme. *Cînd a fost la un timp, s-o tîrît cu ie.* O. BÎRLEA, A. P. I, 116. ◇ Loc. conj. **În timp ce** = în vremea în care, în vreme ce, pe cînd. *Profesorul de matematici... explica trei luni în șir la tablă, fără să se întoarcă spre noi o singură dată... în timp ce noi jucam cărți.* IBRĂILEANU, A. 134. *Și-n timp ce-albastrul mării uniform Deșteaptă-n ei eterne primăveri...,*

Autohtonii tremură... şi-adorm! MINULESCU, VERS. 117. *Notează cu febrilitate ceva pe hîrtie..., în timp ce foarte încet se lasă cortina.* SEBASTIAN, T. 387. *Şi-n timp ce jos privighetoarea cînta cu glasul ei subţire,... Tăcutul şoim plutea-n lumină.* VOICULESCU, POEZII, I, 6. *Sînt soldatul Ieremia..., spunea agentul, în timp ce căpitanul citea ordinul.* CAMILAR, N. I, 52. *Cînd crezi că ajungem? mai întrebă Princepele, în timp ce celălalt îşi scutura firmiturile din poale.* BARBU, PRINC. 95. **Cît timp** = în toată perioada în care, cîtă vreme. *Partidul este de neînvins cît timp este legat de mase.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 37, cf. DEX. ◇ Expr. **Un timp** = o bucată de vreme, o vreme. *Domnu Leonte mă duse un timp pe urme de cerb.* SADOVEANU, O. VI, 500. *Uită un timp că eşti balerină.* CĂLINESCU, S. 607. *Fugi de-a lungul trenului un timp, apoi sări.* T. POPOVICI, S. 412. *Casa aceasta, în care voi locui un timp, rămîne cămin cultural al generaţiilor ce vin.* V. ROM. septembrie 1970, 15. (Regional; cu determinarea pleonastică „de vreme") *Şede afară un timp de vreme.* GOROVEI, C. 128, cf. ALRM SN III h 1 234/141. ◇ (Gram.; în sintagmele) *Adverb de timp* = adverb care arată timpul cînd se petrece o acţiune sau cînd există o stare ori o însuşire. *Numele zilelor săptămînii şi ale anotimpurilor se întrebuinţează ca adverbe de timp.* IORDAN, G. 202. *Unele adverbe de timp... sînt folosite adeseori ca adverbe de mod.* GRAM. ROM.[2] I, 312. *(Complement) circumstanţial de timp* sau *complement de timp* = complement circumstanţial care arată timpul cînd se petrece o acţiune sau cînd există o stare sau o însuşire. *Unele adverbe de mod pot funcţiona ca circumstanţiale de timp.* IORDAN, L. R. 681. *Adverbele de timp... îndeplinesc funcţiunea de circumstanţial de timp.* GRAM. ROM.[2] II, 174. *Complementele de timp însoţite de prepoziţie erau mult mai puţin numeroase decît cele fără prepoziţie.* IST. L. ROM. I, 254. *(Propoziţie) circumstanţială de timp* = propoziţie care arată timpul în care se petrece acţiunea din propoziţia regentă. Cf. GRAM. ROM.[2], II, 294. ✦ Moment prielnic, răstimp favorabil, potrivit pentru desfăşurarea unei acţiuni, pentru efectuarea unei operaţii. *Timp de cules la vie.* DRLU. *Timpul sosit-a... semne s-au ivit pe cer ... pămîntul s-a clătinat de bucurie.* RUSSO, S. 148. *Fiţi cuminte; n-a venit încă timpul.* FM (1862), 55/2. *Timpul secerişului.* COSTINESCU, cf. CADE. *Timpul goanei.* STOICA, VÎN. 25. *Era pentru munţi timpul în care cel mai mult îşi puteau arăta măreţia.* BOGZA, C. O. 32. ◇ Loc. adv. **La timp** = la momentul potrivit, la vreme. Cf. COSTINESCU. *Depeşează-mi îndată: cu ce tren, la ce gară şi oră soseşte — să pot pleca d-aci la timp.* CARAGIALE, O. VII, 15, cf. BARCIANU, CADE. *Am ajuns la timp, ocup şi un loc.* BACOVIA, O. 110. *E... ordin, trebuie s-ajungem la timp.* SAHIA, N. 85, cf. SCRIBAN, D. *Adolescenţa se ispiteşte să creadă că moartea vine la timp, ca o consecinţă de activitate isprăvită.* ARGHEZI, S. VIII, 91. *La timp şi tacticos, Făcuşi doi paşi mai jos.* CĂLINESCU, L. L. 83. *E o fericire să moară la timp: aceasta atît pentru el, cît şi pentru alţii.* BLAGA, Z. 27. *Dezmiriştitul executat la timp aduce sporuri mari de recoltă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 751. *S-a tras semnalul de alarmă la timp.* H. LOVINESCU, T. 332, cf. ALR I 175/12. *La timp a vorbi şi a tăcea e arta cea mai grea.* ZANNE, P. II, 843. *Lucrul la timp dăruit Preţuieşte îndoit.* id. ib. V, 252. **Din timp** = înainte de a fi prea tîrziu, din vreme. Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *D-sa a înţeles din timp că arta nu este un simplu joc.* V. ROM. ianuarie 1966, 171, cf. ALR I 319/522, 528, 592, 695, 704, 725, 727, 885, 900, 984, 990, ib. 879/885, 922, 990. **La timpul său** (sau **lui, lor** etc.) = la momentul oportun, la vremea potrivită. *Care apărare la locul şi timpul său ar fi de mare însemnătate.* FM (1861), 78. *Se crede că, dacă un copil s-a născut într-o duminică..., e foarte norocos şi va ajunge la timpul său un om însemnat.* MARIAN, NA. 64, cf. BARCIANU. *Iau naştere atunci diverse fenomene... pe care le vom descrie ceva mai tîrziu, la timpul lor.* CIŞMAN, FIZ. II, 119. *Cifrele acestea, deşi la timpul lor au stîrnit curiozitate, nu reprezintă însă totul.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 851, cf. ALR I 297/337. **(Toate) la timpul lor** sau **tot lucrul la timpul său** = orice trebuie făcut la momentul potrivit. Cf. COSTINESCU, DL, DM, M. D. ENC. **Înainte de timp** = prea devreme; înainte de termen, prematur. Cf. SCRIBAN, D. (Învechit) **Cu fără-timp** = cu întîrziere, într-un moment nefavorabil, la vreme nepotrivită. *Cu fără-timpu şi fără-folosu plînge-nevămu carii vămu petreace cu reale vreamea vieţiei noastre!* CORESI, EV. 480. ◇ Expr. **A (nu) fi timpul** (sau, rar, **timp**) **(să...** sau **de...)** = a (nu) fi momentul potrivit pentru... *E timpul... ca să se facă o nouă e radicale constituţiune.* FM (1861), 12. *O, Despot, nu e timpul de zis aste cuvinte. Suceava, te gîndeşte, e plină de morminte.* ALECSANDRI, T. II, 180. *E timpul spre palat să mergem.* DENSUSIANU, L. A. 130. *E timpul să mă duc. E tîrziu.* SEBASTIAN, T. 265. *E timp de-acuma să cîntaţi şi spinii — Destul slăviriţi numai trandafirii.* VOICULESCU, POEZII, I, 18. *E timpul, slugă veche şi robul celui rău, Tu, omule şi frate, să-ţi fii stăpînul tău.* ARGHEZI, VERS. 403. *De şase luni de zile tărăgăniţi... E timp ca judecata să judece degrabă.* id. S. V, 57. *Ar fi timpul să pleci.* H. LOVINESCU, T. 118. *Mai mulţi vorbitori au arătat că este timpul să se treacă fără întîrziere la acţiuni concrete.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 904. *Poartă-ţi trupul Cît ti timpul!* FOLC. MOLD. I, 71. **A-i fi** (sau **a-i sosi, a-i veni) timpul** (cuiva sau la ceva) = a-i sosi (cuiva sau la ceva) momentul favorabil, prilejul aşteptat. *Bun! zise el în gîndul său. Ia acu mi-e timpul.* CREANGĂ, P. 21. *Le-a venit timpul să fie scoase din uitare.* BOGZA, C. O. 47. *Mie timpul mi-a sosit, Timpul de căsătorit.* ALECSANDRI, P. P. 27. *Să le facem toate cînd li-i timpu lor.* ALR I 297/98. **Era şi timpul,** se spune atunci cînd intervine, cu puţin înainte de a fi prea tîrziu, o acţiune, un eveniment aşteptat. Cf. TDRG. ✦ Interval necesar pentru efectuarea unei acţiuni; vreme disponibilă, răgaz **(1).** *Dar de vă vor descoperi? — Nu le vom da timpul.* FM (1862), 63/1. *Lasă-mi numai timp... ca icoana ta să pătrundă adînc în inimă.* EMINESCU, P. L. 90. *Acum nu-i timp să te boceşti; Tu vii cu mine-acasă.* COŞBUC, P. I, 71, cf. TDRG. *Lasă-mi timp să mă gîndesc.* CADE. *Lasă gluma, că nu-i timp de glumă.* SEBASTIAN, T. 15, cf. SCRIBAN, D. *Nu v-am rugat eu să mă confruntaţi astăzi cu domnul Tair. Era timp şi mîine, şi poimîine.* STANCU, R. A. V, 370. *Mi-a cerut să-i dau timp cîteva zile.* DAVIDOGLU, M. 72. *Nu era timp de pierdut, trebuia să stea de vorbă cu văru-său.* PREDA, D. 148. *N-o să fie timp! Mă vor ucide.* BARBU, PRINC. 90. *Vodă acum chefuieşte, Şade la masă, prînzeşte! — Atunci mîine voi veni, Doară timpu oi găsi!* BALADE, II, 311. ◇ Expr. **A (nu) avea timp** (pentru ceva) = a (nu) găsi răgazul necesar (pentru a face ceva). Cf. COSTINESCU. [Stăpînii] *n-au timp nici de-a muri.* EMINESCU, O. I, 59. *Haiti! mai răpede, că n-am timp de aşteptat.* CREANGĂ, P. 56. *Noi n-avem timp să fim fericiţi. Abia avem timp să trăim bine.* SEBASTIAN, T. 378. *N-am timp să glumesc, Victore.* BARANGA, I. 162. *Odinioară aveam timp să citesc, dar acum, nu.* BARBU, PRINC. 81. **A avea tot timpul să...** = a dispune de o perioadă mai îndelungată de vreme (decît cea necesară) pentru a efectua ceva. **A nu avea timp de cineva** = a nu putea sta de vorbă, a nu se putea ocupa de cineva. *Hai, fii cuminte! Acum n-am timp de tine!* TUDORAN, P. 188, cf. PREDA, D. 71. **Nu e timpul trecut** V. trece. (Învechit) **A-şi lua timpul** (pentru ceva) = a-şi găsi răgaz, a-şi face vreme (pentru ceva). Cf. BARCIANU. (Regional) **A nu-l mai ajunge timpul** (pe cineva) = a fi foarte ocupat, a nu avea vreme. UDRESCU, GL. (Argotic) **A nu avea timp** = a nu avea bani. Cf. BUL. FIL. V, 214. ✦ (Sport) Durată cronometrată a unei curse. ✦ (Învechit şi regional) Anotimp. *Cînd veniiu eu den Mesopotamie..., era timp de primăvară.* PO 171/2. *Caută de te-ncreade, fiiule, că nu-i acela timp, că încă ptinile nu-s crescute şi vreamea smochinelor n-au sosit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106[v]/9, cf. LB. *Aicea anul are numai 2 timpuri, de vară... şi de primăvară.* AR (1829), 196[1]/24. *Timpul: În zborul meu cel repede las în urmele mele veacuri, vă aduc-*

timpii anului. HELIADE, O. I, 264. *Ține accst timp [primăvara] de la 21 a lui mart pînă la 24 ale lui iunie.* BOJINCĂ, ap. TDRG, cf. I. GOLESCU, C. *Timpul domnilor al aceștii cimpii era numai primăvara.* GORJAN, H. I, 113/10, cf. IV, 153/3, POLIZU. *Haydn scria în Viena oratoriul „Celor patru timpuri".* ODOBESCU, S. III, 95, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Biruitor de lifte și jivine, Așteaptă dîrz, la rîndu-i biruit, Și ochii lui, de patru timpuri pline, Încremeniți pe zare, n-au dormit.* ARGHEZI, VERS. 61, cf. ALR I 175/1, 26, 103, 293, 354, 486, 595. ✦ (Învechit și regional) Vîrstă. *Toate vîrstele vieții omului au plăcerile lor... Este adevărat că... bătrînețele sînt ostenitoare și amare: dar toți timpii omului adapă cu chinuri și cu griji pă cei ce nu trăiesc cu înțelepciune.* MARCOVICI, D. 174/13. *Om tînăr, de vîrsta mę, Nu-i cu atîta voie rę. Om tînăr, d'e timpu mńeu, N-o petrecut cît'e eu.* ȚIPLEA, P. P. 40. ✦ Formă obiectivă de existență a materiei în continuă dezvoltare, marcată prin succesiunea proceselor realității obiective. *În cursul vieții sale, în urmă-i omul lasă Un nume ce tot scade, din zi în zi proscris; Și timpul, p-a lui valuri, înaltă și coboară Această căzătură.* HELIADE, O. I, 113. *Timpul este trecători Și cari trece, nu mai vine* (a. 1837). CAT. MAN. II, 187. *Misia istoriei este a ne arăta... această dezvoltare a simțimîntului și a vieții omenești sub toate formele din lăntru și din afară, în timp și în spațiu.* BĂLCESCU, M. V. 3, cf. POLIZU. *Intrase de curînd în cursul timpului un secol nou, secolul al XIX-lea.* GHICA, S. III. *Este de sîntă datorie într-adevăr a căuta acele rămășițe și a le feri de noianul timpurilor.* FM (1861), 16. *Timpul ... este pentru majoritatea ființelor cugetătoare un lanț neîntrerupt de zile și de nopți.* DRĂGHICEANU, C. 31, cf. CIHAC, I, 280. *Scriem pentru a ne răspindi gîndirea mai departe decît o duce vorba. Vorba nu poate trăi mult nici în timp, nici în spațiu.* MAIORESCU, CR. II, 108. *Cînd cu gene ostenite sara suflu-n luminare, Doar ceasornicul urmează lunga timpului cărare.* EMINESCU, O. I, 130. *Să-ncetez să mai fiu timpul și să nu mai fiu nici locul, Și să pot să fiu din toate fără ca să fiu nimic.* MACEDONSKI, O. I, 71, cf. DDRF. *Locul ocupat de un corp este o cantitate de spațiu...; vîrsta unei persoane este o cantitate de timp.* CLIMESCU, A. 4, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Am început să studiez filozofia... și mai ales problema spațiului și timpului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 24. *Timpul trece, trece neîncetat, aducînd cu el forme noi de viață.* COCEA, P. 70. *În fizica clasică considerăm spațiul și timpul ca entități independente.* MARIAN — ȚIȚEICA, F. I, 11. *Uitare, timp și spațiu să piară brusc.* PILLAT, P. 26. *Opera literară trăiește în timp și își renovează necontenit înțelesul.* VIANU, L. R. 45. *Cu timpul războindu-mă, pe creanga ta Cu drag eu altoiesc din nou ce el îți ia.* BLAGA, L. U. 131. *Revoluțiile sînt singurul mijloc prin care popoarele pot înfrînge timpul, îl pot supune și folosi cu adevărat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 313. *Stroe își cerea acum pocăit iertare umbrei sale de dincolo de timpi.* C. PETRESCU, A. R. 31. *Noi trebuie să umplem trecerea timpului cu nădejdi.* STANCU, R. A. III, 250. *Timpul (t) este o mărime fizică ce caracterizează succesiunea fenomenelor materiale.* CIȘMAN, FIZ. I, 30. *Pleșcuța Stă lîngă sat de cînd veacul... Și n-o macină nici vîntul, nici Timpul.* BENIUC, V. 22. *Fiecare din noi caută pe mutra celuilalt ravagiile timpului.* VINEA, L. I, 24. *Istoria mi-a dat întotdeauna senzația unei sincope în timp.* H. LOVINESCU, T. 389. *Cînd stai în gară, timpul trece greu.* FRUNZĂ, Z. 38. *Geologia... urmărește fenomenele petrecute mai ales în timp.* GEOLOGIA, 3. *Fenomenul literar e privit în afara timpului și locului.* V. ROM. decembrie 1970, 99. *Timpul descopere toate.* BARCIANU, cf. ALEXI, W. *Timpul trece cu azi, cu mîine, Iar vecinul rău tot rămîne.* PANN, P. V. III, 19/2, cf. ZANNE, P. IV, 238. *Timpul cumpără paiele și nevoia le vinde.* BARONZI, L. 63. *Timpul descoperă adevărul.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 21. ◇ (Personificat) *Am sfîrșit prin a rîde noi înșuși de noi și a ne mîngîia de poznașele isprăvi a timpului.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie.* EMINESCU, O. I, 133. *Ceasornicele-n casă au început să fugă Și inima timpului începe să grăbească.* D. BOTEZ, P. O. 105. *Pe chipul tău, pe timpul ce fuge trag zăvorul.* PILLAT, P. 159. *Timpul își întinde leneș clipele Și ațipește între flori de mac.* BLAGA, POEZII, 51. *Timpul alerga și el înainte, spre țărmul rămas neatins pînă și de vis ori de gînd.* V. ROM. octombrie 1953, 9. ◇ L o c. a d v. **Cu timpul** = cu încetul, cu vremea, treptat. *Cu timpul toate se fac.* BARCIANU, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Cu timpul, la siguranța de sine... se adăugă... și ceea ce moștenise prin educație.* PREDA, R. 14. *Înnoirea permanentă a vocabularului a dus cu timpul... la o scădere a proporției elementului indoeuropean în lexicul latin.* IST. L. ROM. I, 32. ◇ E x p r. **A trage de timp** v. t r a g e. (Rar) **În noaptea timpurilor** = în vremuri imemoriale, străvechi. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Adesea la pl. cu valoare de sg.) Perioadă determinată istoric; epocă, secol. *Aceștia lăsară fabula sau mitul ca o narație distinctivă a popolilor antichissimi, a timpilor antideluvieni.* HELIADE, O. II, 68. *Înveninarea criminală va rămîne numai ca o suvenire urîcioasă a unor timpi barbari.* MAN. SĂNĂT. 63/6. *D-om arunca privirea peste timpi de la-nceput, Vom vedea un lanț de chinuri printre care au trecut Ăști martiri, de cînd e lumea.* BOLLIAC, O. 113. *Secolul al XIX-lea... a adus cu dînsul o civilisațiune cu totul și cu totul nouă, nebănuită și nevisată de timpii anteriori.* GHICA, S. III. *Unde se pomenea trotuar sau bulevard pe acel timp!* id. ib. 42. *Dăm cititorilor noștri o idee repede despre locul unde se afla palatul domnesc pe acei timpi.* FILIMON, O. I, 108, cf. 122. *Numai tu, popor române, să zaci vecinic în orbire? Numai tu să fii nevrednic de-acest timp reformator?* ALECSANDRI, P. II, 6. *Tirania timpilor trecuți nu mai este putincioasă astăzi nici chiar în statele cele mai despotice.* BOLINTINEANU, O. 258. *Un simțimînt atît de firesc, atît de general... a trebuit negreșit să se manifeste chiar în timpii primitivi.* ODOBESCU, S. I, 194. *În calea timpilor ce vin O stea s-ar fi aprins.* EMINESCU, O. I, 191. *Un chip de-a pururi adorat, Cum nu mai au perechi Acele zîne ce străbat Din timpurile vechi.* id. ib. 192. *Fiind luptă între timpul de față și cel trecut, pentru cea mai dreaptă cauză a neamului românesc: „Unirea".* CREANGĂ, A. 152. *În fiecare tînăr retrăia un Alkibiade sau un Antinous, ale căror trăsături răpeau gîndul... spre timpii socratici.* MACEDONSKI, O. III, 66. *Prin timpi eerniți ca noaptea fără astre, Vă bîntuie flagelul și furtuna Mizeriei.* NECULUȚĂ, Ț. D. 31. *Am început să studiez filozofia din timpurile mai noi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 24. *Între versurile poeților timpului și versurile eminesciene e o desfacere evidentă: Eminescu a făcut un salt în viitorime.* SADOVEANU, E. 83. *Cărăușia era, în acele timpuri, îndeletnicire primejdioasă.* id. O. XI, 10. *Renașterea a fost un curent de cultură care oferea soluții timpului său.* VIANU, L. U. 37. *În afară de materiile impuse școlarului prin programe, n-aș putea spune că, în timpul acela, m-ar fi interesat în chip deosebit ceva.* BLAGA, H. 81. *Acțiunea și dezvoltarea agenților interni și externi în decursul timpurilor geologice.* MG I, 152. *Istoria pierdută prin timpuri, ca un vis, Primește duhul vorbei și cîntecul luminii.* HOREA, P. 10. *E mersul meu, prin timpi, spre comunism.* V. ROM. august 1963, 7. *Un adevărat creator nu se poate rupe de timpul în care viețuiește.* T august 1964, 88. *Era mulz bani pe timpurile-ale.* O. BÎRLEA, A. P. I, 458. ◇ (Cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") *Fură silite atît provințele Daciei, cît și vecina Panonie să poarte jugul... și suspinară supt dînsul pînă pe timpurile lui Leopold cel Mare.* MAG. IST. I, 81/17. *Prin poiene stau pilcuri de oșteni..., Toți oameni tari de vină și oțeliți în foc, Deprinși a-și trăi traiul în timpi de voinicii.* ALECSANDRI, P. III, 210. *Toaleta femeilor cochete din zilele noastre... rămîne o jucărie de nimic în comparație cu toaleta elegantelor din timpii domnilor fanarioți.* FILIMON, O. I, 131. *Din timpul prigonirii lui Nerone, care începe în luna lui iunie 64.* NAUM, IST. ART. 34. *Nu mai e timpul lui Pazvante* = nu se

mai poate jefui după bunul plac. Cf. ZANNE, P. VI, 256. ◇ L o c. a d v. **Pe timpuri** = mai demult, odinioară, cîndva, în trecut, pe vremuri. *Cred mulți... Că palidele umbre ar fi trăit pe timpuri.* PILLAT, P. 32. *Or găsît o lupărie — c-aşę-i zîşea la noi pă timpuri.* O. BÎRLEA, A. P. I, 123. **Din toate timpurile** = de totdeauna. *Echilibrul construcției dramatice... situează Orestia printre capodoperele literaturii dramatice din toate timpurile.* T mai 1964, 92. **Din alte timpuri** = de altădată, de demult. *Vîntu-o foaie vestejită Mi-au adus... Voi păstra-o, voi întinde-o Între foile acele Ce le am din alte timpuri De la mîna dragei mele.* EMINESCU, O. I, 125. (Învechit) **În toți timpii** = totdeauna, întotdeauna, mereu. *El voia să prindă şarpele cu mîna altuia — metod foarte ingenios, ce s-a practicat în toți timpii.* FILIMON, O. I, 142. *Este un gen de poezie intimă, care a fost în toți timpii şi va rămîne.* MACEDONSKI, O. IV, 8. **În alți timpi** = altădată, în trecut, odinioară. *Mai şezi, că nu şezi pe ghimpi, Ce te grăbeşti ca-n alți timpi.* PANN, P. V. III, 3/9. ✦ (La pl.) Stare de lucruri caracteristică unei perioade; împrejurări, vremuri. *Bună stîmpărarea văzduhului, bună roada vîpturilor pămîntului şi timpure cu pace.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 240/37. *Pre nime din boieri să nu-i audză jăluindu-să că-i scăpat sau olecăindu-să că sînt timpurile grele.* NECULCE, L. 320. *Timpurile s-au prefăcut foarte mult; amoriul nu are în zilele noastre atîta înrîurire asupra popoarelor.* ASACHI, S. L. II, 5. *La timpi de cumpănă grea, i-am văzut pe toți unindu-se... la glasul țării.* GHICA, ap. CADE. *Veniră timpuri grele, certări pentru păcate; Păginii te-mpilară, pămînt preafericit!* MUREŞANU, P. 45. *Să ne folosim de timpuri cînd alți de noi se tem!* HASDEU, R. V. 149. *Părinții noştri n-au zidit castele pe la moşii, din cauza nestabilității timpurilor.* BOLINTINEANU, O. 413. *Ați căruțit cu totul, bătrînilor cobzari. Dar, de s-a dus o vreme, o altă vreme vine Şi ea vă strigă vouă: Alți timpi, alți lăutari!* MACEDONSKI, O. I, 213, cf. CADE. *Nu cunoaşteți nici oamenii, nici timpurile prin care trecem.* SAHIA, N. 103. *În ciuda timpurilor care s-au tot schimbat, văduva Vernişan a izbutit să-şi păstreze... averea.* STANCU, R. A. V, 364. *Nu vezi ce zbucium e cu timpurile astea?* H. LOVINESCU, T. 97.

II. 1. S. n. şi m. (În concurență cu v r e m e) Starea atmosferei într-un anumit loc şi într-o anumită perioadă, determinată de valorile temperaturii, presiunii, vîntului şi umidității aerului. *Țîmplatu-s-au într-aceşti doi ani... de au fost şi timpurile proaste, de nu s-au făcut pîine.* NECULCE, L. 312. *Cînd este... timpul după pofta prisăcarilor, atuncea fieştecare stup dă pre an cîte şapte roi.* CANTEMIR, ap. TDRG. *Într-acest an au fost timp rău, cu răceală ... şi au fost scădere în vin şi în vii şi în toată roada.* MUSTE, LET. III, 64/10, cf. DRLU, LB. *În cele întăi zile ale lunei martie nu doreşte cineva decît un timp uscat.* I. IONESCU, C. 17/3. *Vrăbiile cînd s-adună Pe garduri şi se sfădesc, Țimpul sau vremea cea bună Că se va strica vestesc.* PANN, ap. ZANNE, P. I, 701. *Fieceare neam de poamă are timpul său în care se face mai bine...: aşa, în anul trecut, timpul a fost priitoriu pentru verdea, plăvana şi neagra.* I. IONESCU, P. 301, cf. COSTINESCU. *De la răsărit pîn' la sfințit de soare se schimbă, se-ntoarce timpu de nu-l mai cunoşti.* JIPESCU, O. 132. [Cizmele] *aveau țuretci, care îngropau în ele pantalonii individului...*, *îndată ce timpul devenea problematic.* EMINESCU, P. L. 26. *Cînd se lasă ceața jos, Este semn de timp frumos.* REV. IST. I, 458, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se rugau în gînd... să nu le lipsească de timp frumos tocmai la această petrecere.* BARBU, PRINC. 138. *Dacă se simte sleită de puteri, e din cauza timpului frumos şi a anilor ei, zîmbise doctorul.* V. ROM. noiembrie 1964, 15. *Nu sîn t'impi buni... în alț ani să mai făşea bucat'ele, anu ăsta nu s-or făcut.* DENSUSIANU, Ț. H. 93. *Timp bun să rodească bucatele.* GR. S. I, 176, cf. ALR I 175, ib. 1 228, ALR II 5 053/27, 705, 784, 791, 812, ib. 5 054/102, 5 055/836, 6 113/260, ALR SN III h 786, ib. h 792/531. *Lupii totdauna se bucură în timp de furtună.* PANN, P. V. III, 27/17, cf. ZANNE, P. I, 518. *Gardul cu proptele bune Nu cade-n timp de furtune.* PANN, P. V. III, 27/21, cf. ZANNE, P. III, 158. ◇ *Timpul probabil* v. p r o b a b i l.

2. S. m. (Prin Ban.) Recoltă **(1)**. *Doamne ajută la timp nou!* GR. S. I, 176. *La duosprăzi dzil'i năiîncea lu Crăşun dăcă nu ploaie,... e bun t'impu în anu ăsta.* ALRT II 9 cf. ALR II 5 053/386. ✦ Recoltare, cules. *Nu pot plăti pînă la timp.* Com. din ORAVIȚA.

3. S. m. (Bot.; Ban.) Rodul-pămîntului *(Arum maculatum)*. Cf. BIANU, D. S., BORZA, D. 24.

III. 1. S. n. şi m. (La pl.) Fiecare dintre fazele succesive ale unei mişcări, ale unei operații, ale unei acțiuni etc. *Despre grijitul mustului, unde se ia seama la trei timpuri: 1. Înainte de tescuit... supt tescuit. După tescuit.* ECONOMIA, 162/22. *A învățat manevrarea puştei în douăsprezece timpuri.* NEGRUZZI, S. I, 332. *Ceea ce salvează poezia artificială a secolului al XVIII-lea e eleganța. Oamenii ce ni se înfățişează nu sînt oameni, sentimentele lor nu sînt sentimente...*, *acțiunile lor — convenționale ca un salut în trei timpi.* IORGA, L. II, 506. *În cîți timpi se stringe vela superioară?* CAMIL PETRESCU, T. II, 196. ✦ (Învechit) Rată **(1)**. *Răspunderea banilor va fi în trei timpuri, adică: o parte întîi, pentru pregătirea materialului, a doă parte, cînd va fi lucrat doă părți şi al 3-lea, după săvîrşirea a tot lucrului* (a. 1848). DOC. EC. 948.

2. S. m. (Tehn.) Fiecare dintre fazele ciclului de funcționare a unei mașini termice, în decursul căreia se realizează o cursă completă a pistonului motor. Cf. MDT. *La motoarele cu explozie în patru timpi găsim două cicluri cuplate.* CIŞMAN, FIZ. I, 521, cf. LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. S. m. (Muz.) Fiecare dintre părțile egale care alcătuiesc o măsură; bătaie; p. e x t. (învechit) măsură **(6)**, cadență, ritm **(1)**. *Tactul în muzică este împărțit în timpi.* HELIADE, O. II, 142. *Maestrul dirijitor... indica celorlalți timpul muzicei şi diferitele nuanțe.* FILIMON, O. I, 197. *Melodia pe timpul de vals.* id. ib. II, 257, cf. COSTINESCU, TIM. POPOVICI, D. M., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. ◇ E x p r. **În doi timpi şi trei mişcări** v. m i ş c a r e. (Învechit) **În trei timpuri** = în doi timpi şi trei mişcări. V. m i ş c a r e. *Azi un flăcăiandru bacalaureat, cu fumuri de publicist ... poate să-ți facă marț în trei timpuri pe Asache şi pe Eliad.* ap. TDRG.

IV. S. n. şi m. Categorie gramaticală specifică verbului, prin care se exprimă momentul în care se petrece acțiunea; fiecare dintre formele flexionare prin care se exprimă această categorie. Cf. VĂCĂRESCUL, ap. ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 430. *Formele vorbelor ... sînt trei. Cea dintîi, în persoana cea dintîi a timpului de acum, modului arătătoriu.* MAIOR, IST. 246/23. *Verburile se conjugă; au numere, timpi, moduri şi persoane.* PLEŞOIANU, C. 132/21. *Timpi la graiu sînt şapte.* I. GOLESCU, B. 32/18. *Timpii... sînt trei: prezentul sau de față, trecutul şi viitorul.* GR. R. (1835), 40/23. *Timpul. Arată în ce moment se face acțiunea.* IORDAN, G. 169. *Astăzi „oi pleca" este simțit mai mult ca un mod... decît ca un timp.* id. STIL. 154. *Categoria timpului nu a existat din totdeauna şi nici astăzi nu o găsim în toate limbile.* GRAUR, I. L. 152. *Diateza, modul şi timpul sînt categorii care apar numai la verb.* GRAM. ROM[2]. I, 40. *Timpul din regentă influențează timpul din subordonată.* IST. L. ROM. I, 388. ◇ *Timp absolut* = timp care exprimă o acțiune raportată numai la momentul vorbirii. Cf. GRAM. ROM[2], I, 234. *Timp relativ* v. r e l a t i v. *Timp compus* v. c o m p u s. *Consecuția timpurilor* v. c o n s e c u ț i e. *Concordanța timpurilor* v. c o n c o r d a n ț ă.

— Pl.: **(I 1, 2, IV,** învechit şi regional **II 1,** învechit **III 1)** *timpuri* şi **(I 2, III 1, 2, 3,** învechit **I 1, IV,** regional **II 1),** *timpi*, (învechit **I 2)** *timpure*. — Şi: (învechit şi regional) **timp** s. n.

— Lat. **tempus, -oris.**

TIMPÁN s. n. **1.** Membrană elastică ce desparte urechea externă de cea mijlocie, transmițînd undele

sonore în interiorul urechii mijlocii și interne, (învechit) tobă **(2)**. *Timpanu au doba urechii.* AMFILOHIE, O. F. 274[r]/14. *Se împarte organul auzului în trei părți: 1. urechea dinafară, 2. golicIunea timpanului, 3. labirintu.* ANTROP. 183/26. *Slăbiciunea nervului auzitoriu și a dobei (timpanei) din ureche.* CORNEA, E. I, 46/32, cf. POLIZU, COSTINESCU. *De la o vreme nu mai știam decît bătaia cadențată a vorbelor, carî-mi răpăiau regulat pe timpană.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 36, cf. BARCIANU, ALEXI, W., GORUN, F. 87. *Rînjea, aplecîndu-se deasupra pernelor, strigînd cu un glas care detuna în timpan.* C. PETRESCU, R. DR. 218. *Tu cînți de-mi spargi timpanul.* CĂLINESCU, L. L. 106. *Trebuia să depărteze receptorul de ureche ca să nu-i plesnească timpanele.* V. ROM. ianuarie 1954, 110. *Lui Filip i se păru că scîrțîitul scaunelor îi sparge timpanele.* GALAN, B. I, 381. *Strigătele de durere, Iubire și ură, Moarte și nădejde, Bat toba la mine-n timpan.* V. ROM. decembrie 1966, 37, ✦ Auz. *Pașilor ce-mi plictisesc timpanul, Aș vrea să nu le mai aud cadența.* MINULESCU, VERS. 232. *Îmi plăcea să ascult cadențele baladești, închegate în strofe de-o desăvîrșire ritmică ce mulțumea timpanul cel mai pretențios.* BLAGA, H. 50.

2. Instrument muzical de percuție acordabil, al cărui corp de rezonanță este o emisferă de alamă acoperită cu o membrană de piele tăbăcită, care poate fi întinsă mai mult sau mai puțin și care, lovită cu niște baghete, produce sunete; (rar) tas[1], (învechit și regional) paucă[1]. V. t î m p i n ă, t o b ă. Cf. DRLU. *Mariam, sora lui Aaron, ia timpanul și cîntă.* HELIADE, O. II, 49, cf. VALIAN, V. *Le ieși întru întîmpinare... cu împușcăturile tunurilor și zgomotoasa armonie de trîmbițe, tobe, fluiere, timpane.* HASDEU, I. V. 73, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., BIANU, D. S., CADE. *Fanfara liceului: tobe, flaute, piculine, trompete, timpane.* I. BOTEZ, B. I, 149, cf. SCRIBAN, D. *Tobe cu două membrane, nagarale sau tumbelechiuri, un fel de timpane.* ALEXANDRU, I. M. 15, cf. DL, DM, DN[2]. *Muzică pentru suflători și timpan.* M 1965, nr. 2, 14.

3. (Arhit.) Spațiul cuprins între cornișele unui fronton, de obicei decorat. *Un arc de triumf... cu timpane și cu medalioane sculptate.* ODOBESCU, S. III, 71, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Timpanele portalelor de catedrală înfățișează scene de iefern.* CĂLINESCU, I. 13, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], DER.

— Scris și: *tympan.* — Pl.: *timpane.* — Și: (învechit) **timpănă** s. f.

— Din it. **timpano**, lat. **tympanum**, fr. **tympan**, ngr. τύμπανον.

TIMPÁNĂ s. f. v. **timpan.**

TIMPANÍSM s. n. (Med.; rar) **1.** Timpanită. Cf. DL, DM, DN[2], DEX.

2. Sunet care se aude la percuția unui abdomen balonat. M. D. ENC.

— Din fr. **tympanisme.**

TIMPANÍST, -Ă s. m. și f. Muzicant care bate timpanul **(2)** într-o orchestră. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *timpaniști, -ste.*

— **Timpan** + suf. *-ist.*

TIMPANÍT subst. v. **timpanită.**

TIMPANÍTĂ s. f. (Med.) Balonare a abdomenului (la oameni și la animale) provocată de acumularea gazelor în intestine; meteorizație, (rar) meteorism, timpanism **(1)**. Cf. MEST. DOFT. II, 32[v]/7, ALBINEȚ, M. 127/13. *Timpanit (umflarea pîntecelui).* CORNEA, E. I, 153/7, cf. MAN. SĂNĂT. 359, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DM, DN[2].

— Pl.: *timpanite.* — Și: (învechit) **timpanit, timpanítis** (ALBINEȚ, M. 127/13) subst.

— Din ngr. τυμπανίτης, lat. **tympanites**, fr. **tympanite.**

TIMPANÍTIS subst. v. **timpanită.**

TÍMPĂNĂ s. f. v. **timpină.**

TÍMPENĂ s. f. v. **timpină.**

TIMPERAMÉNT s. n. v. **temperament.**

TIMPÉSTĂ s. f. v. **tempestă.**

TÍMPIN s. m. v. **pinten.**

TIMPINÁ vb. I v. **timpina.**

TIMPINÁRE s. f. v. **timpinare.**

TIMPINÁT s. n. v. **timpinat[2].**

TÍMPINĂ s. f. v. **timpină.**

TIMPINĂTÚRĂ s. f. v. **timpinătură.**

TIMPÍT, -Ă adj. v. **timpit.**

TIMPOMĂSÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Instrument de măsurat timpul. *Mai-nainte de a se născoci meșteritele timpomăsure..., oamenii... se serveau cu măsurătoare firești.* SĂULESCU, HR. I, IX/4. ✦ (În forma *timpomesor.*) Cronometru. *O aseminea măsură de timp s-ar numi hronometru seau timpomesor.* SĂULESCU, HR. I, 1/27.

— Pl.: *timpomăsure.* — Și: **timpomesór** s. n.

— **Timp** + **măsură**, calc după ngr. χρονόμετρον, fr. *chronomètre.*

TIMPOMESÓR s. n. v. **timpomăsură.**

TIMPORÁL[1], -Ă adj. v. **temporal[1].**

TIMPORÁL[2], -Ă adj. v. **temporal[2].**

TIMPORÁR, -Ă adj. v. **temporar.**

TIMPSÍE s. f. v. **tipsie.**

TIMPURÁL, -Ă adj. v. **temporal[2].**

TIMPURÁRIU, -IE adj. v. **temporar.**

TÍMPURI s. f. pl. (Regional) Tîmple[1]. Cf. DR. II, 625. *Pomișorii miei, Plecați-vă vîrfurile Să v-ajung cu timpurile.* VICIU, COL. 135.

— Lat. **tempora** (pl. lui *tempus*).

TIMPURÍU, -ÍE adj., adv. I. Adj. **1.** Care apare, se produce sau se efectuează (foarte) devreme; care se dezvoltă sau are loc înainte de data sau de momentul obișnuit, înainte de timpul așteptat, prevăzut, stabilit. V. p r e m a t u r. *Lucrătariul... dobîndește ploaie timpurie și tărdzie.* COD. VOR. 132/13. *Va ploa voao ploaie timpurie și tărdzie.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 264/23. *Dă noao ploaie timpurie.* BIBLIA (1688), 495[2]/53, cf. ANON. CAR. *Culesu timpuriu* (a. 1733). GCR II, 26/25. *Se nu ameasteci pre vermulețîi* [de mătase] *cei mai tîrzii cu cei mai timpurii.* ECONOMIA, 215/13, cf. CLEMENS, LB. [Hrișca] *învrednicește să fie un însămnat loc în gospodăria țăranului, pentru tîrzia ei sămănătură, timpuria ei creștere și îmbelșugata rodire.* I. IONESCU, C. 52/9, cf. POLIZU. *Într-această înflorire... a junelor sale, o moarte răpede și timpurie îl pîndea.* ODOBESCU, S. I, 238, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Jertfă măreață de miei timpurii vei aduce.* MURNU, I. 70. *Săltau atîția fluturi pe cîmpie Cînd străluceați în roua dimineții... Ce v-ați făcut mireasma timpurie?* IOSIF, P. 37 cf. TDRG. *Mă gîndeam la situația grea în care rămîne soția cu trei copilași mărunți, prin moartea timpurie a bietului băiat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 30, cf. CADE. *E-o Primăvară timpurie!* D. BOTEZ, F. S. 85. *Toamna ... se lăsa timpurie.* VOICULESCU, P. I, 48. *Bătrînețea venea timpurie și-i presăra omăt în păr.* SADOVEANU, O. I, 59. *O zăpadă timpurie căzu în toamna aceea.* BLAGA, H. 77. *Oare voi avea destulă putere să scriu*

Despre grădina cu verdele ei timpuriu? ISANOS, P. 314. *Toamna timpurie năpădi pusta.* V. ROM. octombrie 1954, 110. *Alt semn timpuriu al bolii ulceroase este periodicitatea.* ABC SĂN. 372. *Însurătoarea timpurie e ca mîncarea de dimineață.* ZANNE, P. IV, 400. ◇ (Substantivat, n.; învechit, rar) *Tu mi-ai cunoscut tărdziul, De-l tălnești cu timpuriul.* DOSOFTEI, PS. 467/12.

2. (Despre fructe sau legume) Care se coace sau devine bun de mîncat mai repede decît altele din același gen sau înainte de timpul obișnuit; v ă r a t i c, (regional) o a r z ă n, o r z a t i c, o r z e s c, p î r g a v, p î r g a v i t, p r i m ă r i u; (despre flori, plante, copaci) care se dezvoltă mai devreme, care înflorește sau înverzește mai devreme decît la timpul obișnuit sau înaintea celorlalți copaci; care ajunge la maturitate înaintea altor specii. Cf. LB. *Prea timpurie, o, mîndră floare, Ah, timpurie ai răsărit! Încă a iernei frigoasa boare De a sufla nice a contenit.* ASACHI, S. L. I, 114. *Ca niște viorele Și timpurii brîndușele.* CONACHI, P. 217, cf. POLIZU. *Unele* [flori] *sînt mai timpurii, iar altele mai tîrzii.* ap. TDRG. *Cireși timpurii.* DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DS. *Albinele și-au început dulce zumzet la copacii timpurii: la corn, la ulm, la plopi și la sălcii.* SADOVEANU, O. VI, 232. *Mergeau printre lanuri de grîu timpuriu, care se pîrguise bine.* CAMIL PETRESCU, O. II, 154. *Îl năpădea o mireasmă înțeițită de pămînt reavăn..., de flori timpurii.* VINEA, L. II, 175. *Am sporit suprafețele cultivate... cu legume timpurii.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 847. *Mere timpurii.* ALR I 879/1, cf. 5, 26, 30, 808, 842, 850, 880, 885, 934, 954, 960, 990. ✦ (Substantivat m. și f.; de obicei articulat) Varietate de struguri care se coc devreme. Cf. BARONZI, L. 94, JIPESCU, O. 53, DDRF, H II 11, 115, 125, 165, XVI 41.

II. Adv. Înainte de timpul sau ora hotărîtă, așteptată sau prevăzută; devreme. *Va da ploaie pămîntului tău după vreame, timpuriu și tărziu.* BIBLIA (1688), 134[1]/58. *Cantemir Vodă, prinzînd de veste, au ieșit din Iași mai timpuriu.* N. COSTIN, LET. II, 40/25. *Împăratul, simțind de aceasta încă mai timpuriu, fugit-au de la Belgrad.* ANON. CANTAC., CM I, 208. *Grîul care va fi sămănat timpuriu va fi bun* (cca 1750). GCR II, 59/25. *Riturile se cosesc mai timpuriu (devreame), finețele mai tîrziu.* ECONOMIA, 64/19. *Să ne culcăm timpuriu.* FĂTU, D. 121. *În zare luceafărul de sară Pe cerul gol de stele răsare timpuriu.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 78. *Fără de veste și timpuriu, nașul nostru a murit.* GALACTION, O. 330. *S-a însurat timpuriu cu o fată săracă.* C. PETRESCU, R. DR. 302. *Atitudinea timpuriu blazată a adolescentului.* V. ROM. ianuarie 1965, 100. *Grîul s-a copt timpuriu.* ALR I 319/45, 684, 839, cf. ib. 1 074/610. ◇ L o c. a d v. **De timpuriu** = înainte de data sau de momentul obișnuit, așteptat, prevăzut, înainte de timp **(1)**; înainte de a fi tîrziu, din timp; devreme. *Atuncea se va ivi de timpuriu lumina ta.* BIBLIA (1688), 486[2]/58. *Nu le dedese mai de timpuriu lefe.* N. COSTIN, LET. II, 34/34. *Isprava bunei creșteri în asta se cuprinde, Ca patima din inimi de timpuriu stîrpind, În calea faptei bune pre tînăr să îndrepți.* NEGRUZZI, S. II, 261. *Destrămata viață ce petrecea o făcuse să alerge foarte de timpuriu la ajutorul grafiilor împrumutate.* FILIMON, O. I, 131. *Noi vream să plecăm, ca să ajungem de timpuriu la mînăstirea Războieni.* BOLINTINEANU, O. 282. *Din norocire dl Ion Văcărescu avu de timpuriu fericita idee de a pune să-l decopieze.* ODOBESCU, S. I, 262. *Unele* [flori] *..., dacă se seamănă de timpuriu, înfloresc în același an.* ap. TDRG. *Sufletul lui pierdu de timpuriu orice credință de viitor.* VLAHUȚĂ, S. II, 366. *A îmbătrînit de timpuriu.* MIRONESCU, S. 17. *În anul acela, se pornise de timpuriu iarnă cumplită.* I. BOTEZ, ȘC. 49. *Se scoală mai devreme, fiindcă se culcă de timpuriu.* ARGHEZI, S. VIII, 81. *Căzuse de timpuriu potop de zăpadă.* STANCU, R. A. IV, 156. *Se deprinsese foarte de timpuriu cu boxul.* VINEA, L. I, 296. *Gătind ea toate încă mai de timpuriu decît în duminica trecută, s-a dus... în grădină.* SBIERA, P. 213, cf. ALR I 319, ib. 879/898. *Nu suferi în ochi fum și muiere rea, că te îmbătrînește de timpuriu.* ZANNE, P. IV, 464. *Mîncarea de dimineață e ca însurătoarea de timpuriu.* id. ib. III, 639. *Tot copaciul ce va să fie bun de cîrlig de timpuriu începe a se strîmba.* id. ib. I, 145.

— Pl.: *timpurii.* — Și: (învechit) **timpuríu, -íe** adj.
— Lat. ***temporivus.**

TIMȘÉU s. n. (Prin Transilv.) Piatră-acră, alaun. Cf. LB, CIHAC, II, 533.
— Din magh. **timsó.**

TIMTÉU s. n. v. **temeteu.**

TÍMUS s. n. Glandă endocrină, așezată în partea superioară a toracelui, care intervine în primii ani ai copilăriei în creșterea organismului și în imunitate și care se atrofiază la pubertate. Cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **thymus.**

TINÁL s. n. v. **tinală.**

TINÁLĂ s. f. (Prin Ban.) Noroi[1] **(1)**, (regional) tină **(1)**. Cf. ALR SN IV h 1 220/2, PORȚILE-DE-FIER, 348.
— Pl.: *tineli.* — Și: (Prin Olt.) **tinál** (pl. *tinaluri*, SCRIBAN, D.) s. n.
— **Tină** + suf. *-(e)ală.*

TÍNĂ s. f. **1.** (Mai ales în Transilv. și Mold.) Noroi[1] **(1)**, (regional) tinală, tinoroi. *Unora le va fi fața ca țărîna pămîntului, altii ca tina spurcată din uliță* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 469/28. *Tină făcu și unse ochii miei.* CORESI, EV. 165. *Șchiopi pre pămînt și făcu tină din șchiopit și cu tina unse ochii orbului.* VARLAAM, C. 120. *Așa îi de frig acolo... că de vei vrea să faci tină cu apă, nu vei face, numai foc făcînd vei face tină.* HERODOT (1645), 218, cf. N. TEST. (1648), 118[r]/12. *M-au scos din groapa cea cu tină unde mă aruncasără.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 105[v]/9. *Zace în uliță în tină și să tăvălește în baltă.* CHEIA ÎN. 90[r]/2. *Am fărîmat pre ei ca țărîna pămîntului, ca tina den drumuri am supțiiat pre ei.* BIBLIA (1688), 238[2]/47. *De-ai ținea în minile tale tină oare cutezare-ai să te atingi de haina împăratului?* (a. 1691), GCR I, 293/36. *Trecînd îndelungate și multe primejdioase tini și iazere, au sosit la Azar, ce este în gura Donului.* N. COSTIN, LET. I A, 79/32. *Din rădecinele munților, în loc de apă, tină cleioasă și lipicioasă izvorește.* CANTEMIR, IST. 138, cf. ANON. CAR. *Mulți boieri și slujitori au perit, că se întîmplase și o tină în fuga lor.* AMIRAS, LET. III, 139/4. *Puind deasupra tinii cruciș leamnile.* AETHIOPICA, 55[r]/3. *Fiind și tină și înoptînd..., au rămas în Iași într-acea noapte* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 232/31. *Fieștecare dughengiu să mături podul de 2 ori pe săptămînă de tină și de gunoi* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 342. *Satul Călugăreni... este la tare loc, avînd apă și tină prin pregiur.* ap. ȘINCAI, HR. II, 258/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Este o floare în tină.* ȚICHINDEAL, ap. DDRF, cf. CLEMENS, LB. *Înjură și blestemă drumul rău, tina, ploaia, grindina.* HELIADE, O. II, 65. *Zăpada acoperi tina amorțită de trei palme.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 188. *Au ajuns la o tină mare.* BĂRAC, T. 6/23. *Dobitoc și jivină, Ce trăiesc prin aer, ape, pe uscaturi și prin tină.* CONACHI, P. 294. *Am venit aici ca să scap de tina și de pulberea Iașilor.* NEGRUZZI, S. I, 198, cf. POLIZU, CIHAC, II, 411. *Pe sub pămînt gîlgîie și ferbe glodul noroios...; apoi, pe guri căscate prin tot ocolul acelei văi fără de scursoare, țîșnește tina în sus.* ODOBESCU, S. III, 187. *Se tăvăli în noroi, pînă se făcu una cu tina.* ISPIRESCU, L. 53, cf. DDRF. *Lina ... o văpsesc femeile cu un fel de tină neagră (glod) ce se află în fundul unei bălți cu apă sărată.* MOLDOVAN, Ț. N. 158, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Ca să nu se deoache copiii, se obișnuiește în Moldova ca să li se facă de mamele lor un benchi în frunte cu tină de pe talpa papucului.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 92, cf. TDRG. *Ochii tăi îndreaptă-i spre tină și pămînt, Să*

nu mai vază-azurul seninului cel sfînt. PETICĂ, O. 157. *Pe drum era o tină moale, o ciorofleacă urîtă.* AGÎRBICEANU, L. T. 295. *Toamna cea întunecată... Risipește-n evantai Ploi mărunte, Frunze moarte, Stropi de tină.* TOPÎRCEANU, B. 53. *În timp ploios, tina pe străzi e așa de mare, încît circulația devine foarte anevoioasă.* PRIBEAGUL, P. R. 24. *Aștepta în întuneric și tină.* SADOVEANU, O. XVII, 215. *Părăsi drumul de căruță pe care, din cauza unor nămoluri mai vechi, rămăsese șanțuri groase, solidificate de tină.* CĂLINESCU, E. O. I, 205. *Așa ploaie a căzut, de abia se mișcau oamenii prin apă și tină.* V. ROM. mai 1955, 28. *A mîncat o bătaie cumplită și..., după ce l-au tăvălit prin tină, oamenii l-au luat pe sus și l-au aruncat.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 58. *Savai, Ghineo, armaș mare, De cînd io te-am armășit, Nici o slujbă n-ai plinit, Dear acuma să te scoli, Tina Vlăscii să-mi răscoli.* TEODORESCU, P. P. 474. *Sărace dragostele... Trec prin tină, nu se-ntină.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 17. *Presîe noapte plouase și era tină.* RETEGANUL, P. III, 57. *Amărîta turturea Cînd se vede singurea..., Unde vede apă plină Tot cu noroi și cu tină, Merge și setea-și alină.* id. TR. 14, cf. CONV. LIT. XX, 1 019. *Mîndro, pe ulița ta Nu se face tină rea.* DOINE, 155. *Ici îi tină, Ici îi glod, Ici îi bărbățelul mort.* CARDAȘ, C. P. 49, cf. VICIU, GL., ȚIPLEA, P. P. 117. *Vină, bade, prin grădină, Că-i cărarea fără tină.* BUD, P. P. 48, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Cum să spală malur'le de tină..., Așa să să spele (cutare) de orce boală-o avea.* GEORGESCU-TISTU, B. 67. *Mă plîngе cu lacrămi multe, Că nu-ț mai fac tină-n curte.* GR. S. VI, 204, cf. CHEST. II 86/25, IV 61/162, ALR I 396/684, 690, 988, ib. 398, ib. 1 791/347, ALR II 2 535/230, 250, 325, 574, ib. 3 405/260, ib. 3 414/95, ib. 5 686/95, 102, 105, 157, 228, 235, 250, 279, 310, 316, 325, 334, 346, 353, ALR SN III h 827/325, ib. h 830/574, ALR SN IV h 1 186, ib. h 1 220, ib. h 1 221/95, ALRM SN II h 648, Ą II 6. *Zace Oancea în cea tină, În cea tină-n cea mocirlă.* BALADE, III, 326. *De cine mi-i mie drag Nu-mi face tină la prag. De cine mi-a fost urît Face-mi tină pînă-n gît.* FOLC. TRANSILV. I, 67. *Fîntîna cu apă rece, Dare-ar Dumnezeu să sece — Să rămînă numai tina, Să mă iubesc cu vecina.* FOLC. MOLD. II, 257. *Și tina lucește, cînd soarele o izbește.* ZANNE, P. I, 295. *Mergi pe cărare lină și dai drept în tină,* se zice despre beți vi. Cf. PANN, P. V. I, 114/28, ZANNE, P. I, 295. *Ce trece prin tină Și nu se întină?* (Umbra). GOROVEI, C. 378. ◇ (În poezia populară, ca termen de comparație, cu aluzie la culoarea neagră) *Că-i d-un mic de ciobănaș, Cu cămașa ca tina, Cu pielea ca zăpada.* MATEESCU, B. 3, cf. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 25, BALADE, I, 337. *Vino negru ca tina, Că-mi ești drag ca inima.* FOLC. MOLD. I, 547. (Sugerînd ideea de amărăciune, necaz) *Vai, vai, vai, inima mea ..., Multu-i neagră ca tina.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 213. *Mi-i fața ca huma Și inima ca tina.* ȘEZ. I, 213. *Cine mi-o scornit doina, Friptă i-o fost inima, Ca ș-a mea acuma, Că e neagră ca tina.* BIBICESCU, P. P. 3, cf. VASILIU, C. 139, ANT. LIT. POP. I, 14. ◇ Fig. *Trupul acesta care iaste muritoriu și vremealnică tină a pămîntului.* MOLNAR, RET. 56/8. *Cînd una după alta iubirile de tină Și-or desfoia obrazul.* PILLAT, P. 167. *Între răsăritul de soare și-apusul de soare Sînt numai tină și rană.* BLAGA, POEZII, 80. *De la gură Rîs și glumă; La inimă Glod și tină.* BIBICESCU, P. P. 379. ◇ Expr. **A scoate pe cineva din tină** = a ajuta pe cineva să iasă din starea de mizerie, de ticăloșie. Cf. BARCIANU. ✦ Fig. Ticăloșie, mizerie morală, decădere, josnicie, murdărie **(3)**. *Rădică-me dîtn groapa strastilor și din lut de tină* (Terina tinoasă H). PSALT. 75. *Spăsește-me, Dzeu, că întrară ape pără la sufletul mieu, Întinaiu-me în tină adîncată.* ib. 131. *Iubitorii lu Mamon de tină mîncați sînt.* CORESI, EV. 290. *O, Dumnedzău sfinte..., Eu, pentru tine, voi fi fără vină, Ferit de greșală și curat de tină.* DOSOFTEI, PS. 52/12. *Domnul... au ascultat ruga me și m-au scos din groapa patimilor și din tina cea adîncă.* NECULCE, L. 219. *Izbăvește-mă... de tina păcatelor.* MINEIUL (1776), 157r2/2. *Cu totul am urmat diavolului, tăvălindu-mă totdeauna în tina poftelor* (a. 1784). ap. TDRG. *M-au scos din lacul tinii și de la cel iute și pierzătoriu.* VARLAAM-IOASAF, 10v/5. *Îngcr căzut! Înfipt-ai piciorul tău în tină... Putea-vei scăpa oare din glodul ce te-a prins?* ALECSANDRI, P. III, 185. *Ai făcut un om fericit, ai ridicat un om din tina ticăloșiei!* BOLINTINEANU, O. 401. *Flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate Sfințește-a ta viață de tină și păcate.* EMINESCU, O. I, 63. *Ș-ai spulberat tiranii ce poftelor se-nchină Și firea lor murdară, și-a inimii lor tină.* BELDICEANU, P. 134. *În tina prostituției zac moarte Și rozele-ți și crinii tinereții.* NECULUȚĂ, Ț. D. 18. *În imensa flacără a incendiului mondial se mistuiau viițiile trecutului, piereau veacuri lungi de păcat și tină.* LOVINESCU, C. V, 154. *Deodată se dezlănțui ploaia... Cum îl mai primenea la trup și la suflet după cele două ceasuri cît s-a bălăcit în tina tuturor viceniilor.* C. PETRESCU, A. R. 45.

2. (Învechit și regional) **Pămînt (3), țărînă.** *Den tină m-ai zidit și iarăș în pămînt mă vei întoarce.* CHEIA ÎN. 64r/15. *Avîndu-mi eu trupul mumă și tina tată și țărîna strămoș.* ANTIM, ap. GCR II, 17/23. *Dracul ... luă dară tină și făcu trupul omului.* CANDREA, F. 107. *Eu știu că locul e sfînt, iar tu sosești aici cu trupul frămîntat din tină.* VISSARION, B. 134. *Aici, cu Dumnezeu la cot, în Fire, Minuni plăpînde plămădim din tină.* BENIUC, C. P. 7. *Cînd tipărea dracul pe lup din tină, a căzut vro doi-trei peri după dracu pe lup.* ȘEZ. III, 191. (Fig.) *Prea mîndru încă de-a-și recunoaște vina, Făcea răspunzătoare nu inima — ci tina Ce servă de-nchisoare la sufletu-omenesc.* MACEDONSKI, O. I, 267. ✦ Argilă, lut. *Nici așe adevărul să poate căptuși, precum nici soarele cu tină să poate lipi.* CANTEMIR, HR. 119. *Întră fealiurile pămîntului celui... greu se numără lutul și tina cea cleoasă.* ECONOMIA, 4/16, cf. ALR II/I MN 116, 3 786/284, 325. *Văcălește'i cu t'ină mai subțiră.* A I 17.

3. (Învechit și regional) Murdărie **(1)**, jeg, rapăn **(2)**. *Să va șterge mai întîiu tina după piept și din obraz, numai cu apă de obraz.* PISCUPESCU, O. 303/1. *Cel ce se apucă de spălat și scăldat pe vreun mort și nu rade bine tina... de pe dînsul se crede că are un păcat foarte mare.* MARIAN, Î. 48, cf. ALR I 643/359, ALR II 3 390/95, ALR II/I h 121, ALRM I/I h 184, A VI 4. ◇ Expr. (Regional) **Nici cît tină sub o unghie** = foarte puțin; deloc; nici cît negru sub unghie, v. negru **(8)**. Cf. ALR II/I MN 33, 2 190/95. **Și-ar mînca (și) tina de sub unghie,** se spune despre cineva foarte zgîrcit. Cf. ALR SN VI h 1 637. ✦ (Regional) Amestec, pastă de culoare neagră. *Tina ieșită din fasolele arse cu care ung bubele; tina ieșită din frecarea a două oale la spate.* ȘEZ. I, 56, cf. 55.

— Pl.: (învechit, rar) *tini* și (regional) *tinuri* (BÎRLEA, L.P.M. I, 291).
— Din v. sl. тина.

TINĂLÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A se transforma în noroi[1] **(1)**, a se umple de tină **(1)** (Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 273. *T'inalește'e locu dacă ploie mult.* id. ib.

— Prez. ind. pers. 3: *tinălește.*
— **Tină** + suf. *-(ă)li.*

TÍNĂR, -Ă adj., s. m. și f. v. **tinăr.**

TINĂREÁȚĂ s. f. v. **tinerețe.**

TINĂRÓG s. n. v. **tinărog.**

TINĂRÚȚ, -Ă adj. v. **tinăruț.**

TINĂTÚRĂ s. f. (Învechit) Loc plin de tină **(1)**; mocirlă **(1)**, noroi[1] **(1)**. (Fig.) *Den oameni, cu cuvîntul și cu bunătățile cine e ajutat,... goneaște dracii. Iară carei se întină ca porcii în tinătura pohteei, întră dracii... și-i surpă pre ei.* CORESI, EV. 378.
— Pl.: *tinături.*
— **Tină** + suf. *-tură.*

TINC s. n. v. **teanc**[2].

TINCÁL s. n. (Chim.) Borax. Cf. CANTUNIARI, L. M., MDT, DC.
— Din fr. **tincal**, germ. **Tinkal.**

TÍNCĂ s. f. (Regional) Curcă *(Meleagris gallopavo)*. Cf. ANON. CAR., ŞINCAI, ap. DR. V, 562.
— Pl.: *tinci.*
— Cf. t i u r c ă, t u c ă.

TINCHÍ vb. IV v. **timpi.**

TÍNCI s. n. v. **teanc**[2].

TINCIUÍ vb. IV v. **tencui**[1].

TINCIUIÁLĂ s. f. v. **tencuială.**

TÌNCO-LÍNCO interj. (Regional) Cuvînt care redă sunetul clopotului (Lăpugiu de Sus — Deva). Cf. ALR I 353/85.
— Onomatopee.

TINC-TÁNC interj. v. **ting-tang.**

TINCTÓR s. m. (Învechit, rar) Vopsitor. ARISTIA, PLUT.
— Pl.: *tinctori.*
— Din lat. **tinctor.**

TINCTORIÁL, -Ă adj. (Despre plante sau produse chimice) Care conţine substanţe colorante. *Dintre plantele tinctoriale numai... roiba se cultivă prin grădini.* I. IONESCU, M. 346, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, DEX.
— Pronunţat: *-ri-al.* — Pl.: *tinctoriali, -e.*
— Din fr. **tinctorial.**

TINCTURÁ vb. I. T r a n z. A trata cu tinctură (1) un material; a colora, a vopsi. Cf. BUL. FIL. III, 186, SCL 1970, 21.
— Prez. ind.: *tincturez.*
— V. **tinctură.**

TINCTURÁRE s. f. Acţiunea de a t i n c t u r a. Cf. COSTINESCU.
— V. **tinctura.**

TINCTURÁT, -Ă adj. Care a fost tratat cu tinctură; colorat, vopsit. (F i g.) *Limbaj fardat cu miere şi tincturat cu accente culese din Sfînta Scriptură.* ARGHEZI, S. XI, 88.
— Pl.: *tincturaţi, -te.*
— V. **tinctura.**

TINCTÚRĂ s. f. **1.** (Urmat de determinări care indică substanţa dizolvată) Medicament format din extrase alcoolice din diferite plante, organe de animale sau din minerale. Cf. ÎNV. ADEV. 37. *Se orînduieşte pentru copii dimineaţa cîte 10 picături de tinctură... să bea.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 403/7. *În făimoasele tincturi sau picături de aur şi sărurile de aer sînt alcătuite spre a ţinea mai mult viaţa.* VASICI, M. I, 22/20. *Tintura antiţasmatică (picăturile în contra asmei).* CORNEA, E. I, 26/1. *Un chimist moaie în oxizi şi acizi tinctura de turnesol.* IONESCU-RION, S. 243, cf. DDRF. *Proprietatea de a înroşi tintura albastră de turnesol.* PONI, CH. 30, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 242. *Copiii... întinseră mînuşiţele atît de pîrlite de soare, încît păreau înnegrite cu tinctură de iod.* C. PETRESCU, Î. II, 253. *Tintura de iod este ... făcută din iod topit în spirt.* VOICULESCU, L. 280. *Coana Tasica ... a pansat rana argatului şi i-a turnat toată sticluţa de tinctură de iod pe ea.* POPA V. 289. *O soluţie de 10% iod în alcool este folosită în medicină sub numele de tinctură de iod.* MACAROVICI, CH. 273. *Am adus cu mine vată, tinctură de iod.* ARGHEZI, C. J. 268. *Valeriana se dă sub formă de tinctură de valeriană.* BELEA, P. A. 267, cf. DL, DM, DER. *Tincturile sînt ... foarte concentrate în medicament.* ABC SĂN. 356. *Un deget bandajat, din belşug dat cu tinctură de iod.* V. ROM. iulie 1969, 21.

2. (Învechit) Suc, zeamă. *Spre a drege vinurile, în Englitera se întrebuinţează... tentură de stafide ca să dea gust vinurilor amestecate.* CR (1832), 223[2]/25, cf. STAMATI, D.

3. (Învechit) Vopsea, culoare. Cf. ARISTIA, PLUT., COSTINESCU, SCRIBAN, D. ◇ F i g. *Numele roman... „Coriolan Drăgănescu" se potrivea mai bine pentru şeful zvăpăiat al naţionalismului cu tinctură latinistă a vremii.* IBRĂILEANU, S. L. 75.
— Pl.: *tincturi.* — Şi: (învechit) **tintúră, tentúră, tenetúră** s. f.
— Din lat. **tinctura,** germ. **Tinktur,** it. **tintura,** fr. **teinture.**

TINCTURIÁR s. m. v. **tinctur ier.**

TINCTURIÉR s. m. (Învechit) Vopsitor, boiangiu, Cf. PROT. — POP., N. D., SCL 1950, 78.
— Pl.: *tincturieri.* — Şi: **tincturiár** s. m. COSTINESCU.
— Din **tinctură** + suf. *-ar* (după fr. *teinturier).*

TINCUÍ vb. IV v. **tencui**[1].

TINCUIÁLĂ s. f. v. **tencuială.**

TINCUÍRE s. f. v. **tencuire.**

TINCUÍT, -Ă adj. v. **tencuit**[2].

TINDÁICĂ s. f. v. **tindeche**[1].

TINDALIZÁRE s. f. Procedeu de sterilizare prin încălzire repetată, la temperaturi între 60°—70°, a alimentelor care, la temperaturi mai înalte, se alterează. Cf. LTR[2], DEX.
— Pl.: *tindalizări.*
— După fr. **tyndallisation.**

TÍNDĂ s. f. **1.** Prispă, pridvor, cerdac. *Porînci ele întru tindele* (t ă r n a ţ u l N. TEST. 1648, d i v a n u l BIBLIA 1688) *lu Irodu se lu străjuiască.* COD. VOR. 56/13. *Ieşi Aod la tindă Şi ieşi Aod den cei rînduiţi şi au închis uşile cerdacului pre el... şi el au ieşit.* BIBLIA (1688), 175[1]/59. *În al treile an a domniei lui Grigorie Vodă... s-au apucat de-au acoperit mănăstirea Balica cu oale şi au tencuit-o pre dinafară şi au făcutu-i şi tindă.* NECULCE, L. 308. *Făcut-au măriia-sa şi alte... ziditi, întîi turnul bisericii... den Bucureşti, care mai înainte... era numai aşa boltită, iar măriia-sa i-au făcut turnul şi tindă bisericii.* R. GRECEANU, CM II, 32. *De vor fi besearici dezgrădite şi dezvălite, să dea învăţătură şi poruncă preoţilor... să le îngrădească, să nu intre dobitoacele în tinde* (a. 1762). IORGA, S. D. VII, 53. *Sta în tinda besearicii..., apoi iară întra înlăuntru.* MINEIUL (1776), 93[v1]/34. *Podul căsei în care lăcuieşti şi a bucătăriei... nu e prea bun, căci lezne se pot încălzi bucatele. Decît toate sînt mai bune spre ţinearea bucatelor podurile de tindă..., în care nici de jos, nici deasupra, nici de pre de laturi poate străbate căldura.* ECONOMIA, 57/19, cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 130, II, 706. *Steteam pe-o laviţă, în tinda bisericii.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 27, cf. DAMÉ, T. 162, BARCIANU. *Troienii se ridicau namilă pînă în tinda creştinului.* DELAVRANCEA, H. Ţ. 249, cf. ALEXI, W., TDRG. *Moaşa... pune copilul jos la tinda bisericii.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 119. *Intrarea se face prin curte, unde de obicei este o tindă..., tîrnăţ (cerdac) dinainte, din care intrăm în bucătărie.* MOLIN, R. B. 286. *Îl găsise răposatul popa Radu, în tinda bisericii.* GALACTION, O. 45. *Şoimaru dădu în capătul tindei de baba lui moş Chirilă.* SADOVEANU, O. V, 552. *Urcă treptele tindei şi fu înăuntru.* BARBU, PRINC. 33, cf. ALR II/I h 234. *S-o dus pră tşindă, pră gangu lui la-mpăratu ş-o-nşeput a cînta.* O. BÎRLEA, A. P. I, 152.

2. Încăpere la intrarea bisericilor (despărțită de naos printr-un perete); pronaos. *2 poale, ce stau în tindă între stâlpi, de adămască cu obraze* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 198/16. *Biserica cu oltariul dimpreună cu tinda închipuind sfînta... troiță* (a. 1654). GCR I, 172/28. *Intrînd cu diaconul în tinda besearicii..., dzisă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11^{v}/2. *Mihai Vodă ... răsîpi și turnul, și visteria, și tinda besericei, și beciul cel dedesupt, și lăsă numai altarul și turla cea naltă din mijlocul besericei.* NECULCE, L. 171. *Trupul lui... fu adus în țară și înmormîntat în tinda mitropoliei de la Tîrgoviște.* ODOBESCU, S. I, 254. *Arunca... priviri mînioase spre o stranǎ din tinda femeilor.* AGÎRBICEANU, A. 108. *Făcu mătăniile cuvenite pe la icoane și în mijlocul bisericii și... se întoarse iarăși în tindă.* STĂNOIU, C. I. 146. *Și pe dînsul l-a zidit În altar, la resărit, Pe ea-n tindă, l-asfințit.* ALECSANDRI, P. P. 21. (Fig.) *Prea cu pietate vorbește de știința Ce Dumnezeu pusese în inima cea dreaptă Lui Betseel s-apere și să architectone A Mărturiei Tindă.* HELIADE, O. I, 379.

3. Încăpere servind ca intrare sau ca loc de trecere între camere la casele țărănești, folosită adesea și ca bucătărie. *Acoperemînturile de ploi putrede, lavițele scoase, tindzile scîrnave.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/6, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Sfinții călători adunîndu-se în tindă împreună cu gazda, Domnul nostru a zis lui Toderică.* NEGRUZZI, S. I, 83, cf. POLIZU, CIHAC, I, 130, LM. *Domnul Sterie, din tindă, ne poftește la mîncare.* ODOBESCU, S. III, 212. *Dan... stinse lampa, trecu prin tindă și, cînd ieși afară, închise ușa după sine.* EMINESCU, P. L. 48. *Un om... voia s-arunce niște nuci din tindă în pod.* CREANGĂ, O. 156. *Femeie, să scobești cu un cuțit sub vatra din tindă.* CARAGIALE, O. III, 21. *Cele mai multe case țărănești... se împărțesc în trei părți: în casă mică și casă mare, cari se despart una de alta spre tindă.* MARIAN, Î. 73, cf. DDRF. *Partea acoperită de strașină se numește prispă, iar sala, tindă.* DAMÉ, T. 93. *Mama-i dusă-n sat! Cu dorul Azi e singur puișorul, Și-am închis ușa la tindă Cu zăvorul.* COȘBUC, P. I, 102, cf. BARCIANU. *În tindă e frig și întuneric.* DELAVRANCEA, H. T. 41. *Matei se mai învîrti prin tindă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 172, cf. ALEXI, W. *În tindă, pe pămîntul rece, era greu de dormit.* DUNĂREANU, CH. 27. *Licărind o raz-atinge Geamul ușii de la tindă.* GOGA, POEZII, 57. *Tinda caselor este pătrată aproape. În ea stă scara care se razămă de gura podului.* PAMFILE, I. C. 408. *Notarul iese în pragul tindei.* PETICĂ, O. 214. *Locuințele se compun din 2 camere în rînd, separate prin o tindă.* PĂCALĂ, M. R. 113. *Grinzile trosneau în pod de ger... Cofa și ulcelele plesneau în tindă de înghețul apei.* BUJOR, S. 55. *Anină într-un cui din tindă traista cu ciuperci.* HOGAȘ, DR. I, 245. *Clădirea privea cu fața spre uliță și avea la mijloc o tindă îngustă cu ușa veșnic deschisă, în dreapta o odaie mai mărișoară.* REBREANU, P. S. 129. *Colibele aveau două încăperi: tinda servea și de grajd și prin ea se intra în colibă.* VUIA, PĂST. 142, cf. DUMITRAȘCU, STR. 11. *Popa Tonea a suit scara cerdacului... și a intrat în casă, prin tinda larg deschisă.* GALACTION, O. 188, cf. PRIBEAGUL, P. R. 55. *Intrarăm într-o tindă strîmtă, apoi într-o odaie.* SADOVEANU, O. XI, 216. *Trec prin tindă și pătrund în odaie.* STANCU, D. 19. *Îl privi din tindă cu dușmănie.* CAMILAR, N. I, 129. *Intră în casa aceea..., treci prin tindă și deschide ușa de din dos.* GALAN, Z. R. 280. *Tinda asta nu se deosebește de alte zeci și sute de tinzi ardelenești, decît prin soba de tuci.* V. ROM. martie 1955, 260. *Casa... părea arătoasă, cu două odăi, cu ferestre mari, cu tindă între odăi.* PREDA, M. 149. *Ușa tinzii era dată în lături.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 69. *Eu n-o să-i intr-un casă... Pîn-o crește iarbă-n tindă, S-ajungă cu vîrfu-n grindă.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 269. *Ș-am zis verde sălcioară, Marițico, Marioară, Căci n-ai tindă și cămară Să mă găzduiești diseară.* ȘEZ. I, 113. *Frunză verdi iarbă lată, Cînd văd bărbatu la poartă, Eu mă fac în tindă moartă.* CARDAȘ, C. P. 190. *De vă place de colindă, Să ne slobozîți în tindă, Lîngă cel blid cu plăcintă.* BUD, P. P. 74, cf. CHEST. II 287/2, 290/1, 156, 237a, 295/1, 297/1 429/258, 320, ALR I 657, 658/710, 661/85, 90, 164, 170, 178, 200, 402, 576, 700, 730, 750, 776, 900, 922, 688/56, 63, 65, 69, 87, 315, 320, 746, 940, ALR SN IV h 1 091, A II 7, 8, 12, III 17, V 14, 15, 22, 25, 26, 34. *Voinice, pusnice, Stăi și nu te duce, Că de mas ți-oi da De pe prispă-n tindă.* BALADE, III, 218. *Mă dusei la mîndra-n tindă Și-o aflai făcînd plăcintă.* FOLC. TRANSILV. I, 417, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 480. *Se culcă în tindă ca să-și scurteze din cale*, se spune despre cei proști. Cf. PANN, P. V. I, 82/13, ZANNE, P. III, 399, VI, 378, PAMFILE, J. II, 169. *I se face ziua-n tindă*, se spune despre cei leneși. Cf. ZANNE, P. III, 400. ◇ Fig. *Toate astea s-au făcut și se vor face în tinda primăverii.* SAHIA, N. 64. *Liniștit își face loc Soarele spre-a zării tindă.* LESNEA, VERS. 292. *Oaspeți sîntem în tinda noii lumini La curțile dorului.* BLAGA, POEZII, 161. ◇ Expr. **Feciori de ghindă fătați în tindă**, se spune în bătaie de joc celor care pretind că sînt de neam mare. *Oare nu cumva v-ați face și voi niște feciori de ghindă, fătați în tindă, că sînteți obraze subțiri?* CREANGĂ, P. 255, cf. ZANNE, P. I, 188. **A se duce** (sau **a merge, a face treaba) pînă în tindă** = a începe un lucru fără a-l termina. Cf. ZANNE, P. III, 401 **A sluji** (pe cineva) **pînă în tindă** = a face treaba prost, de mîntuială. *Vrednicia-ți mi-e oglindă, Că m-ai slujit pînă-n tindă.* PANN, P. V. II, 49/17, cf. ZANNE, P. III, 401. ✦ (Învechit) Anticameră, antreu, hol, vestibul. *Să nu mai tremure cei ce vin la răspunsuri prin săli și prin tinzi.* GOLESCU, Î. 30. *Îmi propune să merg cu dînsa, dar cu condiție ca să-mi lege ochii în tinda teatrului.* ALECSANDRI, T. 314. *Ușa răspundea într-o tindă, unde se afla adevărata intrare.* CĂLINESCU, B. I. 53. *Sala... căreia unii îi zic hol, după moda franțuzească (căci nu le vine să-i spună tindă).* CAMIL PETRESCU, O. II, 401. *Se opri la primul etaj, într-un fel de tindă prăfuită și care... servea de sală de așteptare.* VINEA, L. I, 323. ✦ (Învechit) Coridor, galerie. *Mihnea... urcase îngusta și direapta scară de piatră, și, prin tinde întunecoase, mergea la odaia tatălui său.* ODOBESCU, O. I, 65. *Vîntul geme-a groază-n ramuri, Iar prin tinzi, prin sale zboară Lilieci ce se strecoară Printre ierbi, pe sparte geamuri.* COȘBUC, P. II, 98. *Se ascundeau sub șindrile odăi bogate..., cu tinzi în cruce.* BARBU, PRINC. 169.

4. (Regional) Parte a podului casei, care se construiește pe capetele ieșite în afară ale grinzilor (Brădișorul de Jos — Oravița). Cf. CHEST. II 217/8.

5. (Regional) Primul compartiment al cotețului de prins pește. Cf. ANTIPA, P. 410, 545.

— Pl.: *tinde* și (învechit și popular) *tinzi*.
— Lat. **tenda** „cort".

TÎNDE vb. III. **I.** (Predomină ideea unei mișcări liniare în spațiu)

1. Tranz. (Învechit și popular) A trage de unul sau de amîndouă capetele unui corp, desfășurîndu-l în lungime sau încordîndu-l. Cf. LEX. MARS. 219, CLEMENS. *Tindem ața.* ALR II 3 380/130, cf. 141. ◇ Expr. **A tinde** (cuiva) **cursa** (sau **lațul**) = **a)** a așeza cursa (sau lațul) pentru a prinde un animal. *Doi vînători... tind lațuri unui cerb.* ODOBESCU, S. II, 194; **b)** fig. a se folosi de mijloace perfide, viclene față de cineva. *La praznicul sf[i]nților apostoli... cursa sa diiavolul o tinde prin leagene: pentru că celora ce să leagănă de multe ori să tîmplă de cad fără de veaste în pămînt și mor* (cca 1750). GCR II, 52/6. **A tinde undița** = a lăsa undița în apă; fig. a atrage, a momi. *Undița dacă voi tinde Nădăjduiesc că voi prinde Aceea care îmi place Și pe voia mea voi face.* PANN, E. II, 32/1.

2. Tranz. (Învechit și popular; complementul indică părți ale corpului) A mișca întinzînd într-o direcție oarecare, a desfășura în toată lungimea. *Se nu tindză derepții în fără-de-lege mînrule sale.* PSALT. HUR. 111^{v}/6. *Atunce Pavelu... tinse-și* (rădicînd N. TEST. 1648) *mănra.* COD. VOR. 74/5. *Tinse mîna I[i]sus,*

luo el și grăi. CORESI, EV. 263. *Tinse arepile sale.* id. PS. 412/4. *Tînsă mînile sale către scaunul înfricat* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 354/16. *Izdrail tinse mîna sa cea dereaptă și o puse pre capul... lui Efrem.* PO 171/23. *Văzu un vultur deasupra lui Martian de-ș tinsease arepile de-l umbriia.* MOXA, 368/6. *Să m[i]-l[o]stivi Dumnezău și-ș tinse mîna sa, de apucă sufletul lui Adam* (a. 1625). GCR I, 64/41. *Sfînta-ți direaptă, Doamne, și stinga Le tinde îmbe de-mi potoli tinga.* DOSOFTEI, PS. 47/4. *Nu să stinge sfășnecul ei toată noapte. Coatele sale tinde spre cele de folos și mînile sale întăreaște spre fus* (a. 1694). GCR I, 313/9. *Tinse mîna spre dare* (a. 1710). id. ib. 366/35. *Tînzîndu-ș mînile, îndatăș îi țăpănără... ca di her și nu pute să le întoarcă* (cca 1750). id. ib. II, 57/2. *Dascălul tinse brațul spre cuvintele scrise, cu un gest maiestos.* NEGRUZZI, S. I, 6. *Spăși-voi visul de lumină Tînzîndu-mi dreapta în deșert.* EMINESCU, O. I, 118. ◇ Expr. **A tinde** (cuiva) **mîna** (sau, învechit, **mînă bună, mînă tare**) = a ajuta, a sprijini pe cineva. *Pogorîndu-se pînă la dînșii, le tindea mîna bună, ajutorîndu-le.* MINEIUL (1776), 18[r1]/19. *Născătoare de D[u]mnezeu, mîntuiaște-mă, mîna ta cea tare tinzîndu-o robului tău.* ib. 197[r2]/24. **A tinde dreapta** (pentru ceva) = a sprijini o anumită cauză, a interveni pentru ceva. *Se duce măria sa Ștefan Vodă la Neamțu ș-acolo... are să tindă dreapta sa cu buzduganul pentru o pricină veche de doisprezece ani a lui Nechifor Căliman.* SADOVEANU, O. XIII, 18. ◇ (Prin analogie, despre ramurile, rădăcinile copacilor) *Chedrul ramurile-ș tinde, Care mult văzduh cuprinde.* BĂRAC, A. 46/5. (Fig.) *Pomul amoriului, Cum se sădește, se prinde Și rădăcinile-și tinde.* PANN, E. 21/13. ✦ (Complementul indică obiectele) A îndrepta într-o anumită direcție; spec. (complementul indică arme de foc) a ochi. *Acel cu luntrea tindea vîsla de-i punea cîte 16 galbeni de om.* N. COSTIN, LET[2]. II, 68. *Tinse pușca să-l împuște.* BUD, P. P. 72. *Ciobăneilor Și voi, păstorilor, Ia tinde-vă-ț glugili.* GR. S. V, 265.

3. Refl. (Învechit și popular; despre ființe) A se lungi înălțînd mîinile sau ridicîndu-se în vîrful picioarelor. *Atîta dragoste arăta împăratul către Dumitrașco Vodă..., că să tinde cu amîndoao mînule și cuprinde pre Dumirașco Vodă de grumadzi și-l sărută.* NECULCE, L. 227, cf. ALRM SN IV h 1 241/95. ✦ Fig. (Învechit) A rîvni, a năzui; a se îndrepta spre... *După lumină să mergem... Spre toate bunătățile să ne tindem.* CORESI, EV. 199. *Amar lor, că pre calea lu Cain îmblară. Și întru înșealiciunea lui Valaam să tinsără* (ante 1618). GCR I, 49/34. ✦ Fig. A se încumeta, a cuteza, a îndrăzni. *Pătru... mai vîrtos de toți tindea-se, grăind.* CORESI, EV. 67.

4. Tranz. (Învechit; complementul indică ființe) A așeza culcat în toată lungimea corpului. *Tinsără pre fiică-sa și o bătură cu toiage.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 37[r]/28. *O tinseră pre jeratec de foc.* MINEIUL (1776), 179[v1]/28. (Fig.) *Audzi-me, Dumnedzeul dreptăției meale; în scrăbi tinsu-me-ai* (lărgișimă H, lățitumai D). PSALT. 4. ◇ Refl. pas. *Hristos... spre lemnul cruciei înălță-se și se tinse și se răstigni.* CORESI, EV. 136. (Expr.) **A se tinde pe cruce** = a se răstigni. *Vei căuta spre crucea celuia ce te iubește; și mîinile spre a ta... cuprindere aceluia ce s-au tins pre cruce* (a. 1642). GCR I, 101/40.

5. Tranz. (Învechit) A înmîna, a prezenta; a da, a oferi. *Au luat cartea și o au dus-o la Țarigrad și o au tins-o la mîna împăratului.* URECHE, L. 148. *Mîinile sale le dăschise săracului. Și roadă tinse measerului* (a. 1694). GCR I, 313/11. *Îi tinse un bilet scris pe o hîrtie roză.* NEGRUZZI, S. I, 22. *În vis, de dorm, un înger c-o lină-apropiare, Tînzînd un sărut dulce, din somn m-a pomenit.* MUREȘANU, P. 35/14.

II. (Predomină ideea de răspîndire pe o suprafață sau de așternere în lungime și lățime)

1. Tranz. (Învechit și popular; complementul indică obiecte strînse, îndoite, împăturite) A desfășura în lung și în lat, a așterne în toată întinderea, a desface. *Ca să gîndească romanii că evreii n-au lipsă de apă, Iosif au tins... haine ude pre ziduri.* BĂRAC, ap. GCR II, 241/36. [Rufele] *le tindem la uscare.* ALR II 3 382/130, ib. 3 382/141, 172, 182. (Prin analogie) *Ne-au dat noao Dumnezeu tuturora casă împreună lumea... și împreună un coperemînt tinse ceriul.* CORESI, EV. 339. ◇ Fig. *Miezul nopții de noiembrie Tinde-o mantie de aur Peste veselul oraș.* GOGA, POEZII, 290. ◇ Refl. pas. *S-au tinsu cîteva bucăți de atlazuri și de tăfți pre îmbe părțile de uliță pe unde merge împărăția.* NECULCE, L. 42. ◇ Expr. (Învechit) **A tinde masa** = a întinde masa, v. masă[1] **(I 1).** *Mease de pururea tinde înainte-ne.* CORESI, EV. 257. *Iară carii cearcă Domnul, de bine n-or avea lipsă, Ce vor avea de tot bine și masa le va fi tinsă.* DOSOFTEI, PS. 112/12. ✦ (Complementul este „cortul") A instala, a așeza. *Cortul încă tinse acolo.* PO 87/25.

2. Refl. (Învechit și popular; despre grupuri de oameni) A se răspîndi pe o suprafață (mare), a ocupa un spațiu (întins), a se extinde. *Tătarii s-au tins de au trecut și peste munți la Ardeal* (cca 1650—1670). GCR I, 234/12. *Tătarii... s-au fost tins de și-au fost făcut... sate la ținutul Lăpușnii.* N. COSTIN, LET. II, 49/30. *Nemții... pînă la Diiu s-au tinsu.* R. GRECEANU, CM II, 19.

3. Refl. și tranz. (Învechit; despre abstracte) A (se) răspîndi, a (se) împrăștia, a (se) propaga. *Pavel tinse cuvîntu pînă la miazănoapte.* COD. VOR. 16. *Numai cîtu-și aduse aminte cel fecior... de pocaanie, e părintele aciiaș tinse iubirea sa de oameni.* CORESI, EV. 29. *Are răspuns bun... și-ș tinde a sa dulceață fără de pizmă vecinilor.* id. ib. 319. *Ș-au tins preste tot rodul a sa bunătate.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 204[v]/7. *Veastea bună să tinde în părțile lumii* (a. 1683). GCR I, 272/38. ✦ Refl. A se extinde. *Această voie a giudețului să tinde... pre multe locuri.* PRAV. 192. *Această puteare ce are neștine să facă moarte fără de certare nu să tinde departe, ce numai pînă la tată-său.* ib. 104.

III. Tranz. (Învechit; predomină ideea de extindere în timp) A prelungi în timp; a amîna. *Ce vreamea aceștii vieți mai puțină oarece o au scris, iară ceaia ce va să fie tinsu-o-au spre fără-de-sfîrșenie.* CORESI, EV. 369. *Cît... această muiare tindea-ș cearerea, atîta și Hristos întoarcerea.* id. 325.

IV. Intranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „spre", „către")

1. (Despre persoane) A-și îndrepta activitatea sau aspirațiile spre atingerea unui obiectiv, spre realizarea unui anumit scop, a ținti către ceva; a aspira, a năzui, (învechit și regional) a năsli. Cf. COSTINESCU. *Adio, fericire ce-abia scobori în lume Și către care veșnic tind bieții muritori!* MACEDONSKI, O. I, 246. *Se luptă și tinde s-aducă Neamuri sub mîndru-i toiag.* COȘBUC, AE. 11, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prin temperament, satiricul e combativ; pornind de la un ideal, acțiunea lui tinde negreșit spre un scop.* LOVINESCU, C. VII, 50. *Boierii tind să-și întărească dreptul de proprietate.* OȚETEA, T. V. 33. *Tindeau... la prinderea în capcană a clienților nevoiași.* PAS, Z. I, 243. *E necesar ca oamenii de știință... să tindă spre o mai largă aplicare în practică a rezultatelor activității științifice.* CONTEMP. 1953, nr. 345, 5/1. *Luceafărul lui Eminescu ... tinde spre un ideal astral.* V. ROM. iunie 1970, 93. ✦ (Despre obiecte, abstracte etc.) A avea o anumită tendință. *Atunci cînd arta a tins să devină o forță socială, ea nu s-a înjosit, ci tocmai dimpotrivă.* IONESCU-RION, C. 44. *De-atunci, spre-o altă lume fluida-ți formă tinde.* I. BARBU, J. S. 4. *Opera de artă nu tinde să producă iluzii pur și simplu, ci iluzii conștiente.* BLAGA, Z. 43. *Piatra tinde spre centrul pămîntului.* id. ib. 64. *Vatul se turbură și tinde spre violet.* VINEA, L. I, 8, cf. GEOM. SP. 65. *Literatura contemporană tinde*

să reflecte multilateral ființa umană. v. ROM. februarie 1964, 213. *Această revoluție științifică și tehnică tinde să așeze pe baze noi... raporturile omului cu natura.* CONTEMP. 1970, nr. 1 307, 9/3. ◇ Refl. impers. *Întrucît se tinde spre farsă, se folosesc accesorii (perne, nasuri, semimăști).* T mai 1964, 10.

2. A căuta, a încerca. *Legenda... tinde să explice originea, existența și însușirile specifice ale unor ființe, lucruri și fenomene.* IST. LIT. ROM. I, 93.

— Prez. ind.: *tind*; perf. s.: **(I, II, III)** *tinsei.* — Și: (învechit, **I, II, III**) **tínde** vb. III.

— Lat. **tendere.** — Sensul IV, după fr. **tendre.**

TINDEÁ s. f. (Regional) Pană[1] **(II 1),** ic. Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *tindele.*

— Cf. tindeche[1].

TINDÉC s. n. v. **tindeche[1].**

TINDÉCHE[1] s. f. **I. 1.** Stinghie îngustă de fier sau de lemn, cu dinți la ambele capete, care se așază la războiul de țesut, pe toată lățimea pînzei, pentru a o ține bine întinsă; (regional) măieț **(3),** măiug **(II 3),** mîță **(III 14),** tandaluță, zimțar, zimți. Cf. LM, DDRF, DAMÉ, T. 136, TDRG. *Pentru a ține pînza dreaptă, gospodinele se slujesc de tindeche.* PAMFILE, I. C. 277. *Lisandra, bate mai domol... Na! iar ai încurcat firele... Stați... a sărit lindechia.* DELAVRANCEA, A. 2, cf. PASCU, S. 237, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O căută în traistă să vază dacă n-are ascunse acolo... podoabele de preț... În traistă însă... undrele, tindechii și piepteni.* STĂNOIU, C. I. 169, cf. SCRIBAN, D. *Frunză verde foaie lată, N-am tindeche, n-am nici spată Și pînza-i gătită toată!* PAMFILE, C. Ț. 329, cf. H II 101, 118, 126, 147, 168, 214, 244, 262, 282, 322, III 4, 38, 50, 209, IV 11, 56, 75, 118, 256, V 149, XI 374, XIV 66, XVI 97. *Războiul fu gata, întreg întreguț de aur, cu tălpi..., cu tindeică, cu sucală de aur.* RETEGANUL, P. P. 33, cf. RĂDULESCU-CODIN, VICIU, GL., com. din ZAGRA — NĂSĂUD și din TURNU-MĂGURELE, CIAUȘANU, V. 204, ALRM SN I h 315, A I 36.

2. Mecanism al războiului de țesut mecanizat, care menține țesătura întinsă în lățime. *Tindecurile sînt niște ansambluri de cca 10 rotițe dispuse excentric, ale căror imagini au ace în care prind țesătura și o întind.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 565, cf. NOM. MIN. I, 407, RĂDULESCU-CODIN.

3. (Regional) Muierușcă **(II).** Cf. LIUBA — IANA, M. 116, TDRG, PAMFILE, I. C. 274, com. MARIAN, ȘEZ. VIII, 148, ALRM SN I h 305, 306, A II 3.

4. (Prin nordul Transilv.) Stinghie care leagă la spate tălpile războiului. V. chingă. Cf. H XVIII 20, ALRM SN I h 302/334.

II. 1. (Învechit și regional) Cocîrlă la plug. *Ca să se poată acăța cîrligul cormanului de dinsa, și ferul cel lung, de a se schimba prin chindeate.* ECONOMIA, 21/1, cf. BOCĂNEȚU, T. A. 149, H XVII 392. *La unele pluguri... se află și fier lung care croiește brazda și se mută spre stînga și spre dreapta cu tindechea.* BREBENEL, GR. P. 6, cf. FRÎNCU - CANDREA, M. 99, ALR II/141, 172, ALR SN I h 20/791.

2. (Regional; la pl.) Stinghii (GL. OLT.); stinghiile ușii (CHEST. II 154/376). [Dulapii] *îi prind'em cu t'indeiĉ.* GL. OLT.

III. (Regional) Împletitură de ață cu ajutorul căreia se duc oalele cu mîncare la cîmp; (regional) peteică. Com. MARIAN. *Nu-ți amesteca Blidele Și lingurile Și strachinele, Oalele, Tindeicile Și strecurătorile.* MARIAN, NA. 46, cf. ALR SN III h 742/260, ALRM SN II h 560/260.

— Pl.: *tindechi.* — Și: (regional) **tindéiche** (PAMFILE, I. C. 274, ȘEZ. VIII, 150, ALR SN I h 20/791, ALRM SN I h 315), **tendéche** (H II 262, 322), **tindéică, tindáică** (pl. *tindaice*, com. MARIAN), **tinzáică** (LIUBA — IANA, M. 116, CADE, H XVIII 144), **tinzéică** (H XVIII 46), **tindecheá** (H II 147, 168, IV 75, XI 374, XIV 66), **tindicheá** (GL. OLT.), **tindéchie, tindíche** (GR. S. IV, 135), **timbéiche** (CONV. LIT. XXXVIII, 468, SCRIBAN, D.), **chindéte** s. f., **tindéc** (pl. *tindecuri*), **tindéchi** (SĂGHINESCU, V. 72, H X 466, 585, XVI 105, A VI 9, IX 2) s. n.

— Lat. **tendicula.**

TINDÉCHE[2] s. f. v. **chindie.**

TINDECHEÁ[1] s. f. v. **tindeche[1].**

TINDECHEÁ[2] s. f. v. **chindie.**

TINDECHÍ[1] vb. IV. Intranz. (Regional) A întinde pînza cu tindechea[1] **(I 1)**; p. ext. a țese mereu (mutînd progresiv tindechea[1]) *Iano, soră-mea, Țasă, tindechește Și mi te gătește.* PĂSCULESCU, L. P. 183, cf. PAMFILE, CER. 129.

— Prez. ind.: *tindechesc.*

— V. **tindeche[1].**

TINDÉCHI[2] s. n. v. **tindeche[1].**

TINDÉCHIE s. f. v. **tindeche[1].**

TINDÉICĂ s. f. v. **tindeche[1].**

TINDÉICHE s. f. v. **tindeche[1].**

TINDÉNE s. n. pl. v. **tendon.**

TÍNDERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a tinde; rîvnire **(1).** *Am greșitu cu lucrul, cu cuvîntul sau și cu gîndul, cu pohta... sau cu gustare, cu tindere sau cu cuprindere și cu toate simțerile mele* (a.?). IORGA, S. D. XVII, 155.

— Și: **tíndere** s. f.

— V. **tinde.**

TINDERÉI s. n. (Regional) Tindă mică (mai ales la biserică). LEXIC REG. 94.

— Pl.: *tindereiuri.*

— Cf. tindă.

TINDÍCĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui tindă **(1)** (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL. 78.

— Pl.: *tindici.*

— **Tindă** + suf. *-ică.*

TINDÍCHE s. f. v. **tindeche[1].**

TINDICHEÁ[1] s. f. v. **tindeche[1].**

TINDICHEÁ[2] s. f. v. **tinichea.**

TINDICHEGIOÁICĂ s. f. v. **tinichigioaică.**

TINDICHEGÍU s. m. v. **tinichigiu.**

TINDICHELÁR s. m. (Regional) Tinichigiu (Grădiștea — Rîmnicu Vîlcea). ALRM SN I h 356/812.

— Pl.: *tindichelari.*

— **Tindichea** + suf. *-ar.*

TINDICHERÍȚĂ s. f. (Regional) Tinichigiță (Grădiștea — Rîmnicu Vîlcea). ALR II 6 528/812.

— Pl.: *tindicherițe.*

— **Tinicher** + suf. *-iță.*

TINDÍȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui tindă **(3).** *Găinile în podul colibii se culca; mieii noaptea dinaintea ușii în tindiță.* CANTEMIR, IST. 70.

— Pl.: *tindițe.*

— **Tindă** + suf. *-iță.*

TINDÓC s. n. (Regional) Tindă mică (Mățău — Cîmpulung). COMAN, GL.

— Pl.: ?

— **Tindă** + suf. *-oc.*

TINDÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui tindă **(1).** Cf. LB, POLIZU. *Cu rogoz verde-nvălită, Cu tinduța dezli-*

pită. ap. CADE. *N-aș pași nici în tinduță.* FOLC. TRANSILV. II, 343.
— Pl.: *tinduțe.* — Și: (regional) **tendúță** s. f. LB. — **Tindă** + suf. *-uță.*

TINEÁLĂ s. f. v. **tîhneală.**

TINECHEÁ s. f. v. **tinichea.**

TINECHEGÍU s. n. v. **tinichigiu.**

TINECHERÍE s. f. v. **tinicheriel.**

TINÉR[1] s. n. v. **taier.**

TÍNER[2], **-Ă** adj., s. m. și f. v. **tînăr.**

TINERÁTIC, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Prin nord-estul Olt.) Care are înfățișare, aspect tineresc; tînăr **(I 1).** Cf. CIAUȘANU, GL.

2. S. n. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Animale domestice tinere; tineret **(2).** *De multe ori poate cineva ridica tamazlic de frunte din tineretic, cumpărînd văcuțe, mînzate sau gonitoare.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 13/15, cf. TDRG, SCRIBAN, D.
— Pl.: *tineratici, -ce.* — Și: (învechit) **tinerétie** s. n. — **Tînăr** + suf. *-atic.*

TINEREÁȚĂ s. f. v. **tinerețe.**

TINERÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., s. m. și f. Diminutiv al lui tînăr.

I. Adj. Cf. tînăr **(I 1);** (rar) tinerior, (regional) tînăruc **(1),** tînăruț. *Cînd purcease în oaste era tinerel.* MOXA, 377/7, cf. 381/17. *Oricine va răpi cucoană tinerea... să se certe cu cumplită moarte.* PRAV. 183, cf. ST. LEX. 171[v1]/11. *Tu, tinerel fiind..., nice de 20 de ai nu ești.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 77[r]/13, cf. ANON. CAR. *Au pătimit cu ostîrdie împreună cu tine... fecioare tinereale.* MINEIUL (1776), 148[r1]/9. *Fiind încă tinerel atunci, învăța... în școala cea calvinească.* ap. ȘINCAI, HR. III, 184/7, cf. LB. *Copilă tinerică, frumoasă ca plăcerea, De ce voiești să afli cumplitul meu necaz?* NEGRUZZI, S. II, 21, cf. POLIZU. *Dragă soră tinerică, Fă trei cruci și-o rugăciune.* ALECSANDRI, P. I, 16. *Tinerelul poet... nu prea știa să-și cumpănească bine avînturile.* ODOBESCU, S. III, 63. *De-aș ave o floricică Gingașă și tinerică..., Cîtu-ți ține ziulița I-aș cînta doina, doinița.* EMINESCU, O. I, 2. *Mi-aș lua și eu una tinerică și macar trei zile să trăiesc în tîcnă cu dînsa.* CREANGĂ, P. 122. *Dă-mi răgaz să cînt un cînticel de cînd eram tinerel.* ISPIRESCU, L. 338. *Era noroit un car înjugat cu o pereche de boi tinerei.* CONTEMPORANUL, III, 657, cf. DDRF. *Un prinț frumos și tinerel.* COȘBUC, P. I, 54, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tu, Greto, vezi, ești tinerea, E tot necoaptă mintea ta.* GORUN, F. 170, cf. TDRG. *Se simțea că nu-i tinerel feciorul.* AGÎRBICEANU, S. P. 17. *Iat-acum se scoală doamna-i tinerică, Rumenă, suavă ca o zambilică.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 90. *Unul..., tinerel, însemna într-un carnet.* PAS, Z. I, 213. *Dumnezeu... Să-mi dăruiască o copilă tinerică, Frumușică, ocheșică.* CONV. LIT. XIV, 296. *Seceri mari și seceri mici, Cum mai bune de voinici, De neveste ochișele, De copile tinerele.* TEODORESCU, P. P. 150. *Cînd de-acasă am plecat, Eram tinerel băiat.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 300. *Frunză verde frunzuliță! Ș-am avut o mîndruliță Tinerea ca ș-o mlădiță.* DOINE, 246. *De cînd m-am născut Parte c-am avut De taica, De maica, De domn tinerel, Tînăr, frumușel.* POP., ap. GCR II, 332. *Era fata domnialor... Tinerică, sprintenioară, Ca un pui de căprioară.* MARIAN, S. R. I, 42. *Mîndra mea cea tinerică Și de minte ușurică La guriță știe da, De lucrat nu știe lucra.* HODOȘ, P. P. 182. *Bucătăreasa curții împărătești era o vădană oacheșă și tinerică.* MERA, L. B. 266. *Pînă-i omul tînărel, Leagă-se dorul de el.* BUD, P. P. 52. *M-ai dat, maică, tinerea..., Nu m-am gătat de crescut Și, mămucă, m-ai vîndut.* id. ib. 28. *Tînăreaua mamei fată, Să te capăt măritată.* BÎRLEA, B. 34. *Că-s nevastă tînerea Și mă aflu singurea.* T. PAPAHAGI, M. 16, cf. CIAUȘANU, V. 68, 72, DIACONU, VR. XCV. *La mine-n birt o venit Un voinicel tinerel.* BALADE, II, 10. *Eu p-aici am rătăcit... Dup-o pruncă tinerea.* ib. III, 248. *Io-s copilă tinerea, Doru-mi rumpe inima.* FOLC. TRANSILV. I, 505. *Cît ți omul tinerel, Tinerel și frumușel, Dorul se ține de el.* FOLC. MOLD. I, 99. (Ironic) *Hogea, tinerel, de 78 de ani.* BĂNULESCU, I. 17. ✦ (Despre vîrstă, ani etc.) Care ține de tinerețe **(1);** tînăr, tineresc. *Din tinerea vîrstă s-au făcut călugăr.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 132[v]/26. *Dragostele tinerele Nu se fac din viorele, Ci din buze subțirele.* ALECSANDRI, P. P. 270. *Dragostele tinerele Nu se fac din floricele.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 79. *De n-ar fi ochi și sprîncene, N-ar mai fi păcate grele, Nici dragoste tinerele.* ZANNE, P. II, 342. ✦ Care aparține sau este caracteristic unui om tînăr; care denotă tinerețe **(1);** tînăr. *Lacrime călduțe curse din ochi tinerei de fete.* F (1873), 382.

II. S. m. și f. **1.** Cf. tînăr **(II 1);** (regional) tînăruc **(2).** *Părăsiți amu tot reul și tot hiclenșigul... ca de noou născuți tinerei.* COD. VOR. 145. *Din rostul tînrreiloru* (tinerilor c) *și sugătoriloru sfîrșit-ai laudă.* PSALT. 10. *Spune-ne, o, tinirelule, cum ai găsit comoara.* DOSOFTEI, V. S. octombrie, 76[v]/37. *Aflați-mi un tînăr depotrivă a patru daruri ce dziceți că am eu de-ntrec pre alalte tinereale.* id. ib. noiembrie 161[v]/22. *Nu zăbovi tinerelul a face cuvîntul acesta.* BIBLIA (1688), 25[2]/35. *Zise tatăl tinerealei: întăreaște dară inema ta.* ib. 189[1]/12. *Fericea de cela carele va lua și va zdrobi tinerei*[i] *tăi de piatră* (a. 1697). GCR I, 315/21. *Văduvind tinerica, Părinții ei o luară Și tocma ca păsărica'N colivie o băgară.* PANN, P. V. II, 84/1. *Căpitanul, un tinerel fără musteață, nu știu cum dracul face și-mi iese înainte.* ALECSANDRI, T. 1 497. *Tinerelul se duse cu năsălia pe umere.* MARIAN, Î. 251. *Cucoana Marieta, măcar că-i bătrînă, dar cam face pe tinerica.* HOGAȘ, H. 87. *Nu era atît de cuviincios cum s-ar fi căzut să fie un tinerel fără nici un merit deosebit.* REBREANU, I. 360. *Tinerel subțire, numai de douăzeci de ani.* SADOVEANU, O. III, 154. *Tinerelul cel voinic... El a rînduit, El a poruncit.* MARIAN, Î. 101. *Iovan' Iorgovane, Tinerel călare, Nu te prea grăbi, Nici nu te pripi.* BALADE, I, 321. *Am iubit un bujorel Și mi-am luat un tinerel.* FOLC. TRANSILV. II, 245. (Ironic) *Spune-i badei la ureche Că ești tinerică veche, Numai cîțiva de-or mai trece Ș-or fi o sută și zece!* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 448. ◇ L o c. a d v. **De tinerel** = din fragedă vîrstă, de timpuriu, de tînăr **(II 1).** *Arză-te focul, năcaz, Că de tinerel te-am tras.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 223. *Cine-aude gura mea, Poate știi, poate vedea C-am iubit de tinerea.* FOLC. TRANSILV. II, 41. ✦ (Învechit) Copil; tînăr **(II 1).** *Săturară-se fii și lăsară rămășițele tirerilor* (*tinereilor* D, p r u n c i l o r H, c o p i i l o r B) *săi.* PSALT. 24. *Mărturia Domnului credincioasă înțeleaptă tirereii* (t i n e r i i cc[2], t i r e r i i H, p r u n c i D). ib. 31. *Crescură tinereii.* BIBLIA (1688), 18[1]/20[1]

2. (Regional; la m. sg.) Mire. Cf. SCURTU, T. 160.
— Pl.: *tinerei, -ele.* — Și: **tinerícă** adj., s. f., (învechit) **tinirél, -eá, -icĭ,** (regional) **tinerél, -eá, -icĭ, tînărél, -eá, -icĭ** adj., s. m. și f.
— **Tînăr** + suf. *-el, -ea.* — **Tinerică:** cu schimbare de sufix.

TINERÉSC, -EÁSCĂ adj. (În opoziție cu b ă t r î n e s c) Care aparține tinerilor **(II 1)** sau tinereții **(1),** caracteristic tinerilor sau tinereții, de tînăr; tînăr. Cf. DRLU, LB. *Vă veți bucura pururea de o întreagă sănătate și putere tinerească și sufleteasca... veți cîștiga.* DRĂGHICI, R. 157/14, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Brazda... posomorită dintre sprîncenele lui Stroe Vardaru s-a șters într-o nebunatică izbucnire de rîs tineresc.* C. PETRESCU, A. R. 20. *Era un rîs limpede, tineresc.* BOGZA, M. S. 10. *Un grup tineresc, trei băieți și o fată, studenți desigur, hohoteau* VINEA, L. I, 8. *Își luase o rochie nouă..., strînsă p. pieptu-i tineresc.* V. ROM. decembrie 1951, 201. *În loe*

de flori, numai necazuri, Arar un zîmbet tineresc. ib. septembrie 1954, 70. ◇ (Substantivat) *Spre cele tinereşti să întoarcem priviri... înţelegătoare.* VORNIC, P. 223.

— Pl.: *tinereşti.*
— **Tînăr** + suf. *-esc.*

TINERÉŞTE adv. (În opoziţie cu b ă t r î n e ş t e) Ca tinerii **(II 1)**, în felul tinerilor. Cf. DRLU. *Voi, domni bătrîni, p-aici ce vă feriţi? V-aş lăuda la mijloc să-mi veniţi Ş-acolo să-mi petreceţi tinereşte.* GORUN, F. 185. *Primarul, cu mustăţi albe răsucite tinereşte.* REBREANU, I. 13, cf. SCRIBAN, D.

— **Tînăr** + suf. *-eşte.*

TINERÉT s. n. (Cu sens colectiv) **1.** Totalitatea tinerilor **(II 1)** (aflaţi la un moment dat într-un anumit loc), mulţime de tineri; tinerime **(1)**, (învechit) junime, (învechit şi popular) tinereţe **(3)**. *Tineritul bea ... şi se sărută cu lăutarii.* RUSSO, S. 104. *Alţii au picat în pedantismul cuvintelor; din nenorocire au rătăcit cu ei o mulţime de tineret.* id. ib. 49. *Tot tineretul intră cu veselie.* NEGRUZZI, S. III, 211. *Tineritul bărbătesc se scandaliza mult mai puţin decît cucoanele.* CONV. LIT. II, 308. *Aşa e tineritul ista..., zise moş Bodrîngă.* CREANGĂ, A. 97. *Drăgan Căprarul cîştigase rămăşagul... Cum o să-şi răsucească mustaţa de grozav printre tineret.* DELAVRANCEA, S. 38. *În aşa împoncişare de idei se aflau boierii bătrîni cu tineretul.* CONV. LIT. XVII, 114. *Tineretul casei o luase domol spre pădure.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 120, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *E o nedreptate rău intenţionată faţă de talentele noi, considerate de unii ca tineret fără experienţă.* BACOVIA, O. 240. *Oamenii în putere şi tineretul... ieşiseră la oi.* GALACTION, O. 155. *După ce cinstisem pe bătrîni cu cîte-un pahar, luam tineretul la danţ.* SADOVEANU, E. 129. *Acesta cred că e secretul marilor literaturi pentru tineret.* CĂLINESCU, C. O. 277. *Tineretul a dansat un cadril.* CAMIL PETRESCU, O. III, 86. *Ceva mai încolo tineretul joacă.* PAS, Z. I, 237. *Tineretul e mobilizat pe şantier.* H. LOVINESCU, T. 284. *Ciuma-n ţară C-a intrat, Tineret n-a mai lăsat.* TEODORESCU, P. P. 624.

2. Totalitatea animalelor tinere dintr-o gospodărie. *Dau iarna mai multă sare vitelor decît vara;... tineritului cîte 2 dramuri şi viţeilor cîte un dram.* I. IONESCU, C. 5/8. *Pîrloagele şi imaşurile cele nouă sînt folositoare tineritului.* id. ib. 92/14, cf. TDRG, CADE, DL, DM. ✦ Totalitatea copacilor tineri dintr-o plantaţie; semînţiş, puiet. Cf. LTR[2], ARVINTE, TERM. 172.

— Şi: (Mold.) **tinerít,** (regional) **tiuărét** (ALR II 2 711/141) s. n.
— **Tînăr** + suf. *-et.*

TINERÉTIC, -Ă adj. v. **tineratic.**

TINERÉŢE s. f. **1.** (În opoziţie cu b ă t r î n e ţ e; la pl. cu valoare de sg.) Perioadă de timp din viaţa omului între copilărie şi maturitate; (astăzi rar) juneţe, (rar) tinerie, (învechit şi popular) junie, (regional) tinerime. V. a d o l e s c e n ţ ă. *Dzău mieu... mă învaţaşi den tinreareaţele meale şi pînră acmu.* PSALT. HUR. 60[v]/21. *Viiaţa mea ceaia dintru tinereaţe... ştiu-o toţi iudeii.* COD. VOR. 74/2. *Păcatul tirereaţelor méale... nu pomeni.* PSALT. 42. *Porîncile... le-am păzit den tinereaţe.* CORESI, EV. 292. *Domnedzeu... au hrănit pre mine den tinereaţele meale pînă în dzioa de acmu.* PO 172/4. *S-au făgiduit lui Dumnezeu den tinereaţe.* MOXA, 367/37. *La tinereaţe să-m petrec lumea în cîte-mi iubeaşte trupul; iară la bătrîneaţe mă voi pocăi.* VARLAAM, C. 20. *Fiind daţ realelor den tinereaţele noastre, nici acest bine nu l-am primit* (a. 1644). GCR I, 110/30. *Aceastea toate le-am ţănut den tinereaţele meale.* N. TEST. (1648); 93[v]27, cf. ST. LEX. 171[v]/1. *Acel om... slujeaşte lui Dumnedzău din tinereaţe pîn' la bătrîneaţe* (a. 1661). GCR I, 179/39. *Greşala mea cea de tinereaţe Uită-o, Doamne.* DOSOFTEI, PS. 76/11. *Den tinereaţe te-ai arătat luminat.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/45, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 221. *Este pornit omul din tinereţile lui spre cele viclene.* ANTIM, P. XXVI. *Din tinereţile lui au arătat vitejie.* MUSTE, LET. III, 27/1. *Acoperi aceale nebuneşti veselii a tinereţilor* (a. 1750). GCR II, 48/15. *În urma lui H[risto]s alergînd şi jugul cel bun al aceluia în tinereaţele tale luînd.* MINEIUL (1776), 83[r2]/2. *Omule, cinsteşte pre părinţii tăi la bătrîneţă şi la tinereţă* (a. 1777). GCR II, 111/8. *Pentru tinereaţe sau cea dintîiu vîrstă a omului* (a. 1794). id. ib. 151/12. *Era Vasilie... în vîrsta tinereţilor, adecă de 25 de ani.* ap. ŞINCAI, HR. I, 156/17, cf. CLEMENS, LB. *Virtutea ne însoţeşte întru toată viaţa; la tinereţe ne povăţuieşte..., la bătrîneţe ne mîngîie.* MARCOVICI, C. 4/25. *Cît de fără minte eram eu în tinereţile mele.* DRĂGHICI, R. 58/16, cf. POLIZU. *În tinereţea mea, eu obicinuiam a mă culca tîrziu.* GHICA, S. 686. *Iaca toiagu bătrîneţilor şi nebunia tinereţilor!... vin' cole la masă, să înecăm ura în ulcioru ista.* ALECSANDRI, T. 841, cf. COSTINESCU. *În anii tinereţii, pe cînd trupul... s-avîntă mai lesne dupe zburdările inimei.* ODOBESCU, S. III, 13. *Surîzînd îşi aduceau aminte De-a tinereţii zile dulci a lor.* EMINESCU, O. IV, 109. *De multe primejdii m-a scăpat... în tinereţele mele!* CREANGĂ, P. 199. *Acel minut... începuse cu tinereţea lui şi se prelungea în viitor.* DELAVRANCEA, S. 146, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În tinereţă se alipeşte pe lîngă Nifon.* IORGA, L. R. 51, cf. BIANU, D. S., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Moş Oprea... şi-a adus aminte de zilele tinereţii.* GALACTION, O. 64. *Începui să-mi amintesc anii tinereţii.* SADOVEANU, O. VI, 509. *Era unul dintre cei care, încă din frageda lor tinereţe, se chinuiesc pentru a-şi schimba firea.* BART, S. M. 50. *Se temea încă din tinereţe de un Don Juan.* ARGHEZI, S. XI, 15. *În faza mai de tinereţe... îşi scria sociologia „pozitivistă".* BLAGA, Z. 99. *Nu vroia să fie văzut de femeile tinereţilor sale.* VINEA L. I, 102. *Holul are... tablouri... făcute de vreo mătuşă în tinereţe.* H. LOVINESCU, T. 5. *În tinăreţea mea şi eu am avut multe năcazuri.* T. POPOVICI, SE. 151. *În tinereţe fusese... subalternul viitorului socru.* V. ROM. ianuarie 1965, 5. *Ştia... că-şi bătuse fetele cu biciul în tinereţi.* BARBU, PRINC. 112. *Tinereţe ce-am avut, Cu amar le-am petrecut.* TEODORESCU, P. P. 277. *Încă din tinereţea lui începuse a zidi o biserică.* ŞEZ. IV, 169. *Tinereţă ca a mele, Cum v-am petrecut cu jele.* SEVASTOS, C. 236. *Moarte la tinereţe, Sărăcie la bătrîneţe, Boală la călătorie, N-ar mai fi să fie!* MARIAN, I. 401. *Din friptă tinereaţă Pînă-n dalbă bătrîneaţă Fiu din trup nu mi-am născut.* MAT. FOLK. 95, cf. ALR II/I MN 77, 2 669, ALRM II/I h 203, 204. *Ardă gardul cu proptele Şi tinereţele mele, Că le-am petrecut cu jele.* FOLC. TRANSILV. II, 304. *Iera cam pi la şapt'eşpe, optuşpe aňi... vezi, cum îi cu tinăreaţa asta.* O. BÎRLEA, A. P. II, 386. *Foiliţă lemn dubit, Tinereţă ce-am avut, Cu amar le-am petrecut.* FOLC. MOLD. I, 58. *Ce înveţi la tinereţe, aceea ştii la bătrîneţe.* PANN, ap. GCR II, 373, cf. ZANNE, P. V, 340. *Cine adună la tinereţe are la bătrîneţe.* id. ib. II, 771. *Cine n-aleargă la tinereţe nu odihneşte la bătrîneţe.* id. ib. II, 771. *Deprinderea din tinireţe rămîne şi la bătrîneţe.* SBIERA, P. 252, cf. ZANNE, P. II, 770. *Vor veni bătrîneţele să-l întrebe unde-i sînt tinereţele,* se spune despre cel care nu munceşte şi nu adună la tinereţe. Cf. ŢICHINDEAL, F. 244/8, ZANNE, P. II, 491. ◇ F i g. *Unde iaste slava cea vremealnică: unde iaste floarea tinereaţelor firii.* MINEIUL (1776), 60[r1]/28. *Cu aceleaşi unelte din tinereţa lumii, cu acelaşi ritual de-atunci îşi duc traiul.* SADOVEANU, O. IX, 17. *Despuierea bruscă a lucrurilor de vălul tinereţii lor.* V. ROM. august 1970, 69. ◇ L o c. a d j. **În floarea tinereţii** = tînăr **(I 1)**, plin de prospeţime. *Okeanos se plînge pe canaluri... El numa-n veci e-n floarea tinereţii.* EMINESCU, O. I, 202. ◇ L o c. a d v. **De cu** (sau învechit, **din nici) tinereţe** = de tînăr, din fragedă vîrstă. *Ea au fost din nici tinereţe de o complexie de trup foarte slabă.* AR (1829), 200[2]/24. *Un negustor... Îşi luase şi-un nepot, ca să-l înveţe Negoţul de cu ti-*

nereţe. ARGHEZI, S. V, 239. ◇ Expr. **A minca** (cuiva sau **a-şi mînca** cu cineva sau cu ceva) **tinereţele** v. mînca **(I 1). Prima tinereţe** sau **tinereţea dintîi** = perioadă a tinereţii care urmează imediat copilăriei. *Mulţi scriitori... au tipărit în prima tinereţe romane pe care apoi nu le-au lăsat uitate.* IBRĂILEANU, S. L. 148. *A scris... o carte cîndva, în tinereţea dintîi.* VINEA, L. I, 6. **Tinereţe-n două beţe,** se zice, ironic, despre cineva care e bătrîn, ramolit. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Învechit, rar) Copilărie. *Laptele mîni-ta... cela ce-i suptu în tinereţe* (a. 1550—1580). CUV. D. BĂTR. II, 289/14. ✦ Perioada de la început a existenţei unui animal sau a unui copac. *Fiii lor ca noao răsădită împlîntată întru tirereaţele sale.* PSALT. 298. *Murgule, voinicule, Mai poţi tu la bătrineţă Cum puteai la tinereţă?* SEVASTOS, C. 294. *Murgule, murguţul meu..., Să te-ncerci la bătrineţe Cît puteai la tinereţe.* BALADE, II, 257.

2. (În opoziţie cu bătrîneţe; la pl. cu valoare de sg.) Însuşire, stare a omului tînăr caracterizată prin vigoare, vioiciune, prospeţime. *Noi-se-va ca vulturului tirereaţele* (giunriia H) *tale.* PSALT. 211. *Cu a tinereaţelor mîndrie... vrea să-i tocmească ei şi pohtei loru-ş.* CORESI, EV. 485. *Să strică floarea aceaia a frumuseaţii şi a tinereaţii* (a. 1691). GCR I, 292/13. *Aşe aduc tinereţele pre om, cînd au pre multă voie şi dezmierdăciune la un stăpîn.* NECULCE, L. 231. *Zise David proorocul: înnoi-se-vor c-alea vulturului tinereţile tale* (a. 1777). GCR II, 109/27. *Ofta tînărul tinereaţele sale.* MOLNAR, RET. 32/5. *Ivano, socotind tinereţele logodnicei sale şi frumseţea mumei ei, ... au zis.* ap. ŞINCAI, HR. I, 230. *Tinereţele se veştezesc; frumuseţea piere.* MARCOVICI, C. 4/21. *Beţia tinereţii întrece pe a vinului.* PANN, ap. ZANNE, P. II, 772. *Nu putea fi altă decît acea impresie a tinereţii, care rămîne pururea în sufletul omului.* NEGRUZZI, S. I, 68. *De crezi în tinereţă, În gingaşa frumuseţă..., Crede-n amorul meu.* ALECSANDRI, P. I, 130. *Dă-mi tinereţea mea, redă-mi credinţa.* EMINESCU, O. IV, 361. *Floare de cring, Astfel vieţile Şi tinereţile Trec şi se sting.* id. ib. 378. *Aş putea să te omor..., dar mi-i milă de tinereţele tale.* CREANGĂ, P. 206. *Împăratului i se făcu milă de tinereţele lui.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Unii doreau... tinereţe fără bătrineţe.* DELAVRANCEA, S. 97. *Nu căta mistuitoarei Patimi stavilă să pui: Lasă-ţi doru-n voia lui, Tinereţea călătoare-i.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 29. *Tinereţe, farmec, visuri... toate-s tăndări de vas frînt.* id. ib. 44. *Tinereţea mea nemuritoare E lacomă de lumi ideale!* ANGHEL—IOSIF, C. M. II, 96. *Ei, tinereţea, singe fierbinte!* REBREANU R. I, 104. *Cred c-aţi ghicit cine era Necunoscuta care se vindea... Era chiar tinereţea mea!* MINULESCU, VERS. 294. *Tinereţa trebuie să insulte bătrineţa prin respect.* TEODOREANU, M. U. 83. *Simţi cum prin amurgul de lut al tinereţii... Un zeu se zbate-n tine.* VOICULESCU, POEZII, II, 40. *Mai cheamă Plăpîndul chip al tinereţii tale.* PILLAT, P. 221. *În jilavul muşchi mi se-mbie Păreri şterse de tinereţe.* BLAGA, POEZII, 137. *N-ar trebui să-ţi lunece printre degete, Ca un peşte de argint, Tinereţea.* BENIUC, V. 30. *Nu te interesează în mine decît tinereţea.* VINEA, L. I, 293. *Eu tinereţea ţi-am dat-o plină de har.* ISANOS, P. 76. *Cînd sînt tinereţe, Alergi şi după colindeţe.* TEODORESCU, P. P. 120. *Nu ţi-i jale de tinereţele mele Să le laşi aşa de grele?* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 101. *Vino, bade, te grăbeşte Dorul meu de-l potoleşte, Căci amar mă chinuieşte, Tinereţa-mi vestejeşte.* SEVASTOS, C. 171. *Iubeşte, mîndro, iubeşte, Că vremea se vremuieşte, Tinereţea-mbătrîneşte.* HODOŞ, P. P. 153. *Vai, tinereţele mele, Nu ştiu ce-am făcut cu ele, Că pe drum nu le-am pierdut, Nici în tîrg nu le-am vîndut.* id. ib. 153. *El, cînd o vedea, Minuni îl prindea De-a ei frumuseţe, De-a ei tinereţe.* BALADE, I, 318. *Tînăreaţa ei pierea, Ca lumina se topea.* ib. II, 215. *Bătrineţe, haine rele, Ce n-aş da să scap de ele. Tinereţe, haine bune, Mere-aş cu voi în lume.* FOLC. TRANSILV, I, 128. ◇ (Personificat) *Departe tinereţea şi-a scuturat bolizii, Surisu-i meteoric fu scrum.* VOICULESCU, POEZII, II, 10. *Îmi aduc aminte de-o noapte ca-n basme, plină de lumina albă a lunii, o noapte pe care numai tinereţa o vede şi pe care numai tinereţa o simte.* SADOVEANU, O. I, 125. ◇ Loc. adv. **Cu tinereţe** = tinereşte; proaspăt, viguros. *Cu tinereţe-o duce la vechea lui soţie.* HELIADE, O. I, 310. *Un om care iubeşte cu tinereţă pe gingaşa lui soţie.* NEGRUZZI, S. I, 56. *Dragostea pentru pămîntul acesta, pentru peisagiul lui unic, stăruiau în el cu intensitate şi tinereţă.* SADOVEANU, E. 117. ✦ (Despre ani, vîrstă etc.) Însuşire, stare de tînăr **(I 1).** *Am dorit să uit, cu toată tinereţea anilor mei, locurile pe unde tata a alergat.* SAHIA, N. 15. ✦ Fig. Prospeţime, vigoare, vioiciune. *Adeseori un bătrîn poate să aibă o inimă... cu totul plină de tinereţă.* HELIADE, O. II, 222, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Femeia îşi păstrează tinereţea sufletească.* V. ROM. august 1970, 139.

3. (Învechit şi popular; la pl. cu valoare de sg.) Tineret **(1),** tinerime **(1).** *Dintru aceştiia robi şi dintru fimeile lor să făcea o tinereţă care... socotiră să stea împrotivă celora ce vinea de la Midi.* HERODOT (1625), 209, cf. LB. *Tinerii ca tinerii! La ce se gîndesc tinereţele?* CONTEMPORANUL, III, 773, cf. DDRF. *Se-ntorcea satul de la clacă..., bătrînii sfătuind, şi tinereţa, mai în urmă, rizînd şi chiuind.* MIRONESCU, S. 71. *Am auzit cîntînd pionierii... Astăzi tinereţa cîntă, păşeşte hotărîtă către bucuria viitorului.* SADOVEANU, E. 74. *Drumu-i lung, povara mare, Tinereţea doritoare.* DEŞLIU, M. 43, cf. ALR II 2 094/769, ib. 2 669/53, 64, 105, 279, 316, 325. ◇ (La vocativ; ca termen cu care se adresează cineva unui tînăr) *De, tinereţă (tînărule), ştiu eu ce sfat să-ţi dau?* PAMFILE, J. II, 169.

— Pl.: *tinereţe* şi *tinereţi.* — Şi: (învechit) **tînăreáţă** (CLEMENS), (regional) **tiniréţe, tinereáţă, tineréţe** (ALR II 2 669/279, 325, ALRM II/I h 203), **tinăréţe, tinăréaţă** s. f.

— **Tînăr** + suf. *-eţe.*

TINERÍ vb. IV. Intranz. (Regional) **1.** A petrece (undeva sau cu cineva) anii tinereţii. Cf. SCRIBAN, D. *Am tinerit împreună.* id. ib.

2. A întineri. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *tineresc.*

— V. **tînăr.**

TINERÍCĂ adj., s. f. v. **tinerel.**

TINERÍE s. f. (Rar) Tinereţe **(1).** Cf. DRLU, TDRG, PASCU, S. 181. *Să-mi dai calul tău din tinerie.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 168, cf. 169.

— **Tînăr** + suf. *-ie.*

TINERÍME s. f. **1.** Totalitatea tinerilor; tineret **(1),** (învechit şi popular) tinereţe **(3),** (învechit) junime. *A deprinde tinerimea întru cele bune, e a voastră datorinţă.* PETROVICI, P. 43/14, cf. LB. *Fiinţa ta deşteaptă a noastră tinerime.* HELIADE, O. I, 163. *Legiuitorii pururea s-au îngrijit... pentru educaţia (creşterea) tinerimei.* CR (1830), 433²/26. *Toată fericirea unui neam atîrnă de la buna creştere a tinerimii.* ib. (1832), 229¹/15. *Tinerimea să adună şi-l priimeşte cu bucurie.* MARCOVICI, D. 2/24. *Folositoare pentru deprinderea tinerimei.* id. C. 5/12. *Astă inimă făcută numai pentru a iubi, astă inimă pusă în cintec de tinerimea mahalalei.* PR. DRAM. 234, cf. POLIZU. *Librăria lui C. A. Rosetti... devenise un punct de întîlnire al tinerimei.* GHICA, S. 701. *Va continua să se ocupe cu lucrări folositoare pentru tinerime.* ALECSANDRI, S. 5, cf. COSTINESCU. *Bătrînii se ospătau pe la mese, iar tinerimea era resfirată prin curte.* SLAVICI, O. II, 43. *Li s-a încredinţat rolul de a scoate tinerimea la viaţa intelectuală.* IONESCU-RION, S. 105. *Faptul zilei se iveşte Şi el multe şi mari fapte tinerimii pregăteşte.* BELDICEANU, P. 125, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Veţi vedea o nomenclatură întreagă de cărţi scrise anume pentru tinerime.* ANGHEL, PR. 179, cf. TDRG, CADE. *Evoluţia lui împreună*

cu tinerimea generoasă de pe vremuri s-a desăvîrșit în poporanism. SADOVEANU, E. 177, cf. SCRIBAN, D. *Tinerimea trebuie să joace un rol activ în viața publică.* CĂLINESCU, B. I. 285. *Ce-i această tinerime? Ce e această mulțime?* POP., ap. GCR II, 313.

2. (Regional) Tinerețe **(1).** Cf. TDRG. *Hainele din tinerime Spune-i să le-ncuie bine.* PAMFILE, C. Ț. 199.

— **Tînăr** + suf. *-ime.*

TINERIÓR, -OÁRĂ adj. (Rar) Tinerel **(I 1).** Cf. DDRF. ◇ (Substantivat) *El să-mparță lefile, Să dea lefi la lefegii, Gălbiori La tineriori.* TEODORESCU, P. P. 52.

— Pl.: *tineriori, -oare.* — Și: (regional) **tineriór, -oáră** adj. DDRF.

— **Tînăr** + suf. *-ior.*

TINERÎT s. n. v. **tineret.**

TINERÍU, -ÍE adj. (Învechit, rar) Tînăr **(I 1).** *Abia firși Tandaler cuvîntarea, Cînd iară cu mare bucurie Sfatu-i întări toată adunarea, Cea mai multă și mai tinerie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 195.

— Pl.: *tinerii.*
— **Tînăr** + suf. *-iu.*

TINERÚC, -Ă adj., s. m. și f. v. **tînăruc.**

TINÉTĂ s. f. **1.** Hîrdăiaș, putină mică (pentru murdării). DN², cf. DEX.

2. Ploscă pentru bolnavi.

— Pl.: *tinele.*
— Din fr. **tinette.**

TINF s. m. v. **timf.**

TING interj. (De obicei repetat) Cuvînt care redă sunetul clopotului sau al clopoțelului; tic¹. *În circadă, unele vaci își mișcară clopotele, ting, tang, ting.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. DL, DM, DEX, ALR I 353/35, 96, 98, 129.

— Și: **ting, teng** (ALR I 353/298) interj.
— Onomatopee.

TINGĂLÍ vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. (Despre clopoței sau clopote) A suna, a bate; (regional) a tingăni. *Clopotu de pe vacă tingăle mai subțire.* MAT. DIALECT. I, 98.

2. Refl. (Despre mînă sau picior) A se bălăbăni (Vîlcele — Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 98.

— Prez. ind. pers. 3: *tingălește* și *tingăle.* — Și: **tinghilí** (MAT. DIALECT. I, 99), **tenghilí** (ALR I 353/302) vb. IV.
— **Ting** + suf. *-ăli.*

TINGĂNEÁSCA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans (Glodeanu Siliștea — Urziceni). Cf. H II 120.

— **Tînganu** (n. pr.) + suf. *-ească.*

TINGĂNÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre clopoței sau clopote) A suna, a bate; (regional) a tingăli. *Clopoțelul... tingănește zi și noapte.* CĂTANĂ, P. B. I, 20.

— Prez. ind. pers. 3: *tingănește.*
— **Ting** + suf. *-ăni.*

TING-BÁMB interj. (Regional) Cuvînt care redă sunetul clopotului (Tazlău — Buhuși). Cf. ALR I 353/532.

— Onomatopee.

TING-DÓNG interj. (Regional) Cuvînt care redă sunetul clopotului (Niculițel — Isaccea). Cf. ALR I 353/684.

— Onomatopee.

TÍNGE vb. IV v. **atinge.**

TINGÉRE s. f. v. **tingire.**

TÍNGHE s. f. v. **tinghilă.**

TÍNGHELIȚĂ s. f. v. **stielete.**

TINGHÍE[1] s. f. v. **chindie.**

TÍNGHIE[2] s. f. v. **tinghilă.**

TINGHÍLĂ s. f. **1.** (Prin Transilv.) Lamă de cuțit sau de secure. *Apucă cuțitul, ținînd cu dreapta plăselele, iară cu stînga apăsînd asupra tinghilei și astfel începu să-l frece pe sucmanul plin de praf aspru.* SLAVICI, N. II, 38, cf. TDRG, ALR II 6 630/228. ✦ (În formele *tinghe, tinghie, tingle)* Muchie de cuțit. Cf. ALR II/250, 316. ◇ Loc. adv. **În (sau pe) tinglă** = culcat pe o parte, pe o dungă, pe o rînă. Cf. ALR II/I h 98/346.

2. (Prin Mold.; în forma *tinglă)* Partea toporului dintre tăiș și muchie, latul toporului. Cf. ȘEZ. V, 163.

3. (Regional; în forma *tinglă)* Lovitură puternică dată cu dosul palmei. Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *tinghile.* — Și: **tínglă, tíngle** (ALR II/316), **tínghie** (ALR II/250), **tínghe** (ib.) s. f.
— Etimologia necunoscută.

TINGHILÍ vb. IV v. **tingăli.**

TINGHILÍCI s. m. v. **sticlete.**

TÍNGHI-LING interj. v. **tinghi-linghi.**

TÎNGHI-LÍNGHI interj. (Prin Transilv.) Cuvînt care imită sunetul clopotelor, al clopoțeilor sau al zurgălăilor. Cf. DR. IV, 800, MAT. DIALECT. I, 98, ALR I 353/218, 348. ◇ (Substantivat, n.) *Se auzea... tinghi-lingul clopotului celui de-al treilea.* AGÎRBICEANU, S. 87.

— Și: (regional) **tínghi-ling** (ALR I 353/158, scris și *tinghiling),* **trînghi-línghi** (ALR I 353/354) interj.
— Onomatopee. Cf. magh. tingi-lingi.

TINGHILÍȚ s. m. v. **stielete.**

TINGHILÍȚĂ s. f. v. **sticlete.**

TINGHIREÁ s. f. (Prin Transilv.) Caisă; zarzără. Cf. BORZA, D. 23, ALR SN I h 205/279, ALRM SN I h 114/279, com. din HERECLEAN — ZALAU, LEXIC REG. II, 105.

— Pl.: *tinghirele.* — Și: **tengeréle** s. f. pl. VICIU, GL.
— Din magh. **tengeri** [barack].

TINGHIRÉL s. m. (Bot.; prin nordul Transilv.) Cais; zarzăr *(Armeniaca vulgaris).* Cf. ALR SN I h 204/279, ALRM SN I h 143/279, com. din HERECLEAN — ZALAU.

— Pl.: *tinghirei.*
— De la **tinghirea.** Cf. magh. tengeri [barack].

TÍNGHIȚĂ s. f. (Regional) Numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape. *Dincolo de Lipova, Mereu cîntă tinghița, De jale la cei voinici.* HODOȘ, P. P. 212.

— Pl.: *tinghițe.*
— Cf. tinghiliță.

TINGIRÁR s. m. (Învechit, rar) Persoană care face tîngiri. Cf. COSTINESCU.

— Pl.: *tingirari.*
— **Tîngire** + suf. *-ar.*

TINGÍRE s. f. Vas (de aramă sau de fontă) în care se gătește mîncare; (regional) patelă. V. ceaun, cratiță, oală, tigaie. *O sloboziia pre ea în căldarca cea mare sau în tengire sau în oală.* BIBLIA (1688), 195²/32. *40 tingiri aramă* (a. 1711). URICARIUL, XI, 219. *4 tingiri cu căpace* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 69. *Tînjire cu coperiș* (a. 1752). IORGA, S. D.

XII, 63. *O tingire cu coadă* (a. 1778). id. ib. 95. *Pre tingire, pre oale și pre căldări care fierb la foc.* CALENDARIU (1814), 87/12, cf. POLIZU. *Stoica, vizitiul tatălui meu,... avea mania de a fura tingirile cu bucate din curțile boierești.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 76. *La vederea mulțimei de tingiri... în care se pregăteau cele mai gustoase bucate din Fanar, fața lui se colora de o bucurie nedescriptibilă.* FILIMON, O. I, 102, cf. CIHAC, II, 623, COSTINESCU, LM. *Tingirile și căldările clocotesc, grătarele sfîrîie.* CARAGIALE, O. I, 220. *O tingire, o tigaie, două oale, trei strachini.* DELAVRANCEA, O. II, 298, cf. DDRF. *Aceste toate... să se puie într-o tingire nouă spoită,* ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tinea ... un soi de tingire de tinichea.* HOGAȘ, M. N. 123, cf. NICA, L., VAM, 242. *Plita era încărcată de oale, de tingiri de aramă.* BRĂESCU, A. 101. *Tingirea se golise de borș aproape-ntreagă.* ARGHEZI, S. V, 173. *În prăvălia cea mai arătoasă... erau așezate ceaune, căldări, ibrice și tingiri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 214. *Căldărarii pletoși, cu tingirile de aramă spoite în circă,* C. PETRESCU, A. R. 8. *A cerut o bucată de tinichea și a făcut din ea un fel de tingire.* STANCU, D. 281. *Li s-au luat oamenilor căldările, tingirile de aramă.* id. ib. 420. *Și-au prins în covîltire Curcubeul și-o tingire.* PARASCHIVESCU, C. T. 142. *Mi-am ridicat privirile spre cer, Dar nu-mi spune nimic mătreața lui de stele, Nici luna lustruită ca tingirea.* BENIUC, V. 27. *Căutînd cu mîini lacome printre cele tingiri și tave, ceața celor patru cavaleri... lua cu dragoste din grămezile de icre.* BARBU, PRINC. 142. *Se pune cu totul în tingirea de dulceață.* S. MARIN, C. B. 303, cf. H II 14, 32, 50, 64, 82, 90, 120, 126, 132, 147, 168, 177, 186, 204, 208, 214, 226, IV 12, 57, V 5, IX 128, XIV 187. *Tingirea se face de tinichea.* ȘEZ. VIII, 87, cf. CHEST. VIII 9/13, ALR II 4 122/769, ALR SN IV h 1 044, ALRM SN I h 269. *Șede baba în cotruță Și tot linge-un pui de mîță* (Tigaia, *tingirea*). PAMFILE, C. 34. ◇ Fig. *Căpăcul minciunii deasupra tingirii vicleșugului adăogînd, chip de mare rugăminte către Șoim arăta.* CANTEMIR, IST, 225. *Din sat în sat altîia au umblat, C-ar fi putut ajunge de zece ori în lună, Tingirea ei s-o deie pe-o mînă de pășat.* BRAD, O. 40. ◇ Expr. **Și-a găsit** (sau **și-a aflat**) **tingirea capacul** sau **după tingire și capacul,** se spune despre două persoane apropiate care au cusururi comune; și-a găsit sacul peticul. Cf. PANN, P. V. II, 135/18, BARONZI, L. 54, LM 117, ZANNE, P. IV, 145, 147. **A lins plină a pus tingirea cu fundul în sus,** se spune despre cei lacomi. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 598. **Tingire spoită,** se spune, ironic, unei femei sulemenite. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 147.

— Pl.: *tingiri.* — Și: (învechit și regional) **tingére** (URICARIUL, X, 254, H III 20), (învechit) **tengire,** (regional) **tengeră** (H II 282) s. f., **ténger** (ALRM SN I h 269/36) s. n.

— Din tc. **tencere.**

TINGIRÍCĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui tingire; (rar) tingiruță. Cf. POLIZU. *Agață de crăcane tingirica de bucate.* ap. ȘIO II$_1$, 360.

— Pl.: *tingirele.*

— **Tingire** + suf. *-ică.*

TINGIRÚȚĂ s. f. (Rar) Tingirică. Cf. TDRG.

— Pl.: *tingiruțe.*

— **Tingire** + suf. *-uță.*

TING-LÁNG interj. (Regional) Cuvînt care redă sunetul clopotului (Feleacu — Cluj). Cf. ALR I 353/251.

— Onomatopee.

TÍNGLĂ s. f. (Regional) Nasture rotund de tinichea care se coase pe pieptarele de piele. Com. din SĂLIȘTE — SIBIU.

— Pl.: *tingle.*

— Cf. t e n g h e l.

TÍNGLE s. f. v. **tinghilă.**

TING-TÁNG interj. Cuvînt care redă sunetul clopotului. Cf. ALR I 353/125, 227.

— Și: (regional) **tin-táng** (ALR I 353/65), **tinc-tánc** (ib. 353/230) interj.

— Onomatopee.

TINÍ vb. IV v. **tihni.**

TINICHEÁ s. f. **1.** Placă sau foaie subțire de oțel având diverse întrebuințări; (regional) pleu, V. t a b l ă[1]. *Teneche, țeluri ooa 10 bani* (a. 1761), ap. ȘIO II$_1$, 360. *1 tava de tinichе de feleгeni* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 233. *Un bucium de teneche* (a. 1824). URICARIUL, XX, 341, cf. POLIZU. *Cînd aș fi eu proprietarul ar trebui... să prefac ferestrile după plan, s-o acoper cu tinichea sau oale.* NEGRUZZI, S. I, 303. *Luminări de său în sfeșnice de tinichea.* GHICA, S. 279, cf. CIHAC, II, 621, COSTINESCU, LM. *Dasupra cîtorva trepte de piatră se afla ușa cu două canaturi de stejar căptușite cu tinichele.* ODOBESCU, S. I, 127. *Li se arată... coperișul nou de tinichea al turnului.* CARAGIALE, O. I, 220. *Pe creasta casei... scîrțîie, la fiece bătaie de vînt, două limbi de tinichea.* DELAVRANCEA, S. 3, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Tinea... un soi de tingire de tinichea.* HOGAȘ, M. N. 123. *Pînă să dea ploile de toamnă, s-a pus și coperișul de tinichea lucitoare.* REBREANU, I. 360. *Casa... se înalță trufașă, cu acoperișul de tinichea roșie.* id. NUV. 112, cf. CADE. *În comerț tabla se găsește sub următoarele forme: ...subțire sau tinichea, avînd grosimea mai mică de 1 mm.* IOANOVICI, TEHN. 146. *Viscolul se înteți... Orașul fu cutreierat de puterea dușmană, zgîlțîind ușile și smulgînd tinichelele firmelor.* C. PETRESCU, C. V. 137. *Maica Leonora rade covata cu îngrijire, împletește cîțiva cozonăcei... și-i pune în forme de tinichea.* BRĂESCU, A. 72. *Isidor a avut o cutie mare de tinichea.* SAHIA, N. 76, cf. SCRIBAN, D. *Mînecile... rămîneau țurțile, ca niște bîrlane de tinichea răscoaptă.* ARGHEZI, S. XI, 23. *Îl priveam... cum pleacă în zori, cu lădița de tinichea în spate.* V. ROM. octombrie 1954, 93. *O cocioabă cu acoperiș de tinichea.* BENIUC, M. C. I, 218. *Peste case, albind acoperișurile de tinichea..., trecea luna rotundă.* V. ROM. noiembrie 1964, 16. *Porni cu el..., ca un cîine cu o tinichea în coadă.* VINEA, L. I, 425. *Trimiseră pe Aflatul spre sat, arătîndu-i... un turn acoperit cu pleu (tinichea).* RETEGANUL, P. I, 16. *Fachiia... se împrejură cu o bucățică de tiniche sub capătul aprins.* ȘEZ. IV, 117, cf. ALR II 6 134/836, ALR SN IV h 1 042. ◇ Expr. **A fi** (sau **a rămîne, a ajunge la** sau **a lăsa** pe cineva) **tinichea** = a fi (sau a rămîne, a ajunge a lăsa pe cineva) sărac lipit, fără nici un ban. *Trage pe dracul de coadă... adică... e tinichea.* ap. ȘIO II$_1$, 361. *Îl lăsaseră tinichea: nu mai avea băiatul nici cu ce să vie-napoi acasă.* CARAGIALE, O. II, 231. *Eu am venit în București cu ceva părăluțe... tu zici că ești tinichea de tot.* id. ib. 71, cf. DDRF, CIAUȘANU, VV. 204, ZANNE, P. III, 401, V, 624. (Familiar) **A ajunge la tinichea** = a se îmbăta. *Așa e omul: un ciocan, încă unul, și-al treilea, pînă ajungi la tinichea.* DELAVRANCEA, S. 6. (Familiar) **A-i pune** (sau **a-i lega**) (cuiva) **tinicheaua de coadă** = a-i cauza (cuiva) un prejudiciu moral care să-l urmărească mereu. Cf. UDRESCU, GL., ZANNE, P. III, 401. (Familiar) **A fi** (sau **a umbla**) **cu tinicheaua** (**coadă**) **după el,** se spune atunci cînd se ține scai de cineva o persoană care incomodează. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Depreciativ) Metal de calitate inferioară. *Automobilele lor de tinichea nu mai făceau două parale.* C. PETRESCU, A. 450, cf. DL, DM. ✦ Fig. Epitet pentru un om de nimic. *N-o să se zică că și-a ris o tinichea ca tine de pomanagiu de o femeie ca mine.* ap. ȘIO II$_1$, 361. *Cel mai tinichea dintre cărbonari, văzînd primejdia, se repede la mîna isnafului.* CARAGIALE, O. III, 144, cf. TDRG. *Pașadia care luase grosul se retrăgea, lăsîndu-l în seama tinichelelor să-l scuture și de fărîmituri.* M. I. CARAGIALE, C. 142, cf. IORDAN, STIL. 374. *Ce bază poți să pui pe tinichelele astea!* UDRESCU, GL.

2. Cutie, vas, recipient făcut din tinichea **(1)**. *I-a tenechea tabac violet* (a. 1779). IORGA, S. D. VIII, 81, cf. POLIZU, *Hangiul s-apleacă subt tarabă să ridice tinicheaua cu gaz.* CARAGIALE, O. I, 176, cf. DDRF, ALEXI, W. *Lăptăresele stăteau cinchite lîngă tinichelele pline.* DUNĂREANU, CH. 76, cf. TDRG. *Tinichele mari cu icre negre.* HOGAȘ, DR. II, 30. *Între tinichelele cu gaz, părea un par mîncat de carii.* REBREANU, NUV. 155. *Se necăjea să toarne gaz dintr-o tinichea murdară într-o cănuță.* SĂDOVEANU, O. V, 131. *Moș Costache ședea... cu chesăuța de tutun lîngă el, cu cheile și cu tinicheaua de bani.* CĂLINESCU, E. O. II, 197, cf. ALR SN I h 181, ALR SN IV h 1 040, ib. h 1 042.

3. (Depreciativ) Decorație; medalie. *Isprăvniceasă! ... de-acum să vîdeți bonțonuri și tenechele!* ALECSANDRI, T. 485, cf. DDRF, ȘIO II$_1$, 361. *Stau sute tinichelele pe piepți, cuvintele sleite în minciuni.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 11/4, cf. DL, DM. *Tinichea li spunea și Niță Petre decorației.* PAS, Z. III, 283.

4. (Învechit și popular) Scîndură subțire (de brad). *Scoate pe an nouă mii tinichele, dintre care trei sute dulapi* (a. 1850). DOC. EG. 979. *Prețul cherestelei variază dupre feliul ei... Tenechelile 7 pînă la 10 fiorini suta.* I. IONESCU, M. 738, cf. COSTINESCU, ȘIO II$_1$, 361, CADE, SCRIBAN, D., STERESCU, N. 1 053, PAMFILE, I. C. 113, CIAUȘANU, V. 204, CHEST. II 157/70, 213/67, ALR I 1 853/740, 770, ALR II/784. *Am luat niște tinichele ca să căptușesc jgheabul.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *tinichele.* — Și: (învechit) **tenechea**, (regional) **tinechea** (TDRG, ALR I 1 533/840, 865), **tindichea** (I. CR. III, 376, CIAUȘANU, V. 204, CHEST. II 55/41, 323/81 a, ALR I 711/803, 1 061/810, 1 533/800, 803, 808, 810, 815, 820, 837, 842, 856, ALR II 6 134/812, ALR II/I h 232/848, ALR SN IV h 1 042/848), **tintichea** (ALR I 1 533/850), **tirnichea** (ALR I 1 059/600, 1 533/508, 704) s. f.

— Din tc. **teneke.**

TINICHEGEASĂ s. f. (Regional) Tinichigiță (Izbiceni — Corabia). ALR II 6 528/886.

— Pl.: *tinichigese.*

— **Tinichigiu** + suf. *-easă.*

TINICHEGÍU s. m. v. **tinichigiu.**

TINICHELÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui tinichea.

1. Cf. tinichea **(1)**. Cf. TDRG, DL, DM.

2. Cf. tinichea **(2)**. Cf. POLIZU.

3. Cf. tinichea **(3)**. *Merit nu tinichelușe..., ci o pedeapsă mai grea decît șireangul.* C. PETRESCU, Î. II, 58.

— Pl.: *tinicheluțe.*

— **Tinichea** + suf. *-uță.*

TINICHÉR s. m. (Prin Transilv.) Tinichigiu. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, NOM. PROF. 29. *Au introdus... datina de a merge în țară ca tinicheri.* RETEGANUL, ap. CADE.

— Pl.: *tinicheri.*

— **Tinichea** + suf. *-ar.*

TINICHEREÁSĂ s. f. (Regional) Tinichigiță (Izbiceni — Corabia). ALR II 6 528/886.

— Pl.: *tinicherese.*

— **Tinicher** + suf. *-easă.*

TINICHERÍE s. f. **1.** (Prin Transilv.) Tinichigerie **(1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Începea mai bine a se plăti tinicheria.* RETEGANUL, ap. CADE.

2. (Învechit, rar) Tinichigerie **(2)**. Cf. POLIZU.

— Pl.: *tinicherii.* — Și: **tinecherie** s. f. GHEȚIE, R. M.

— **Tinicher** + suf. *-ie.*

TINICHIGEREÁSĂ s. f. (Regional) Tinichigiță (Negreni — Slatina). ALR II 6 528/791.

— Pl.: *tinichigerese.*

— **Tinichigiu** + suf. *-ăreasă.*

TINICHIGERÍE s. f. **1.** Meseria tinichigiului; (regional) tinicherie **(1)**, tirnichegie. Cf. DDRF, ȘIO II$_1$, 361, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, H VII 476.

2. Atelierul și prăvălia tinichigiului; (învechit, rar) tinicherie **(2)**. Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 361, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *La cîțiva pași mai încolo, era o răscruce cu o rotărie, o tinichigerie, o cîrciumă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 74, cf. DL, DM.

3. (Rar) Obiecte lucrate din tinichea **(1)**. Cf. TDRG, CADE.

— Pl.: **(2, 3)** *tinichigerii.* — Și: (regional) **tenechegerie** s. f. SCRIBAN, D.

— **Tinichigiu** + suf. *-ărie.*

TINICHIGIOÁICĂ s. f. (Munt. și prin Olt.) Tinichigiță. ALR II 6 528/784, 791.

— Pl.: *tinichigioaice.* — Și: (regional) **tinifigioăică** (ALR II 6 528/762), **tinigioăică** (ib. 6 528/928), **tindichegioăică** (ib. 6 528/848) s. f.

— **Tinichigiu** + suf. *-oaică.*

TINICHIGIȚĂ s. f. Soția tinichigiului; (regional) pleuărită, tindicheriță, tinichegeasă, tinichereasă, tinichigereasă, tinichigioaică. Cf. ALR II 6 528/537, 682.

— Pl.: *tinichigițe.* — Și: (regional) **tirnichigiță** s. f. ALR II 6 528/605.

— **Tinichigiu** + suf. *-iță.*

TINICHIGÍU s. m. Meseriaș care lucrează sau repară obiecte de tinichea **(1)**, (regional) pleuar, tindicheiar, tinicher, (învechit, rar) trihtănar; muncitor calificat care execută piese sau elemente de construcție din tablă subțire de oțel. Cf. COSTINESCU, LM. *Ce ar hi pă noi dacă s-ar duce din orașe toți... potcovarii, toți tinichigiii...?* JIPESCU, O. 52, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO II$_1$, 361, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 411, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ibricele și samovarele unui tinichigiu.* CAZIMIR, GR. 29, cf. NOM. PROF. 38. *Tatăl meu primea amical pe tinichigiul de la Pașcani.* SĂDOVEANU, O. XVII, 566. *Iancu tinichigiul le făcea grătarul.* PAS, Z. I, 170. *Primii mei prieteni au fost copiii lui Jurj, tinichigiul.* V. ROM. octombrie 1954, 93. *Băiatul care mă vrea e tinichigiu.* ib. martie 1971, 37, cf. M. D. ENC., H I 121, CHEST. II 10/36, 88, 112, 124, ALR II 6 483/723, 784, 791, 928, ALRM SN I h 356.

— Pl.: *tinichigii.* — Și: (învechit) **tinichegiu** (RUDOW, XVII—XIX, 411), **tiinechegiu** (COSTINESCU), (regional) **tindichegiu** (ALRM SN I h 356), **tenechegiu** (SCRIBAN, D.), **tirnichigiu** (ALR II 6 517/605, 6 528/605) s. m.

— Din tc. **tenekeci.**

TINIÉR s. n. v. **taier.**

TINIFIGIOÁICĂ s. f. v. **tinichigioaică.**

TINIGIOÁICĂ s. f. v. **tinichigioaică.**

TINIRÉL, -EA, -ICĂ adj., s. m. și f. v. **tinerel.**

TINIRÉȚE s. f. v. **tinerețe.**

TINIȘÓR pron. pers. 2 sg. Formă diminutivală cu sens hipocoristic pentru acuzativul accentuat al pronumelui personal de persoana a doua singular. *Vin' să te sărut și pe tinișor.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG.

— **Tine** (acuzativul pron. pers. de persoana a doua sg.) + suf. *-ișor.*

TINÍȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui tină **(1)**. *Pentru ca cineva să nu fie urît de lume și nebagat în seamă, se duce la o apă curgătoare... și zice astfel: „Bună dimineața, tiniță!“* ȘEZ. II, 165.

— Pl.: *tinițe.*

— **Tină** + suf. *-iță.*

TINOÁVĂ s. f. v. **tinovă.**

TINORÓI s. n. (Regional) Noroi[1] **(1)**; (regional) tină **(1)**. *Lina... îl vede în tină. Îndată zice către cociș să steie în loc și să ridice pe omul acela în hinteu, ca să nu moară acolo în tinoroi.* COM. SAT. V, 98.

— Pl.: *tinoroaie.*

— Contaminare între **tină** și **noroi.**

TINÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit și popular) Noroios, plin de tină **(1)**, cu tină multă. *Scoase-mă den groapa chinului și den țerina tinoasă.* PSALT. HUR. 33[v]/16. *Eremia, ce-l aruncară în groapa cea tinoasă.* VARLAAM, C. 226. *Și-au ales loc foarte bun..., la o poiană între Ialomiță, apă curgătoare, și între un pîrîu foarte tinos.* M. COSTIN, O. 150. *Au o cale neîmblată, fiind locure reale, tinoase, păduroase.* FL. D. (1680), 60[r]/1. *Ca cum am fi intrat peste niște tinoasă pișteliță și glodoase tini.* CANTEMIR, HR. 139. *Să făcu în tabăra lor apă multă, ca o baltă tinoasă.* ANON. CANTAC., CM I, 159. *Vara friguroasă, tinoasă, neroditoare.* CALENDARI (1733), 5[v]/8. *Curățește izvoarăle ceale turbure și tinoase.* MINEIUL (1776), 68[r1]/17. *Au legat pre tatăl său și l-au aruncat într-o prăpastie tinoasă.* VARLAAM — IOASAF, 128[r]/23. *Grajdiurile..., ca se nu fie tinoase, trebuie să se bine podească.* ECONOMIA, 78/14. *Știa bine... că în balta puturoasă Au căzut, haina-l mustra tinoasă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 179, cf. LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF, GHEȚIE, R. M. *Virtutea, ea deschide al cerului altar... Desprețuind mulțimea, ea mîndră fuge-n zbor De gloată și pămîntul tinos și-njositor.* ODLĂNESCU, H. O. 181, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Porcii și găinile rămîneau în sarcina bunicii, care-și tira cu greu bătrînețea prin ograda tinoasă.* VLASIU, A. P. 341. *La părău nu s-o putut Nicidecum apropia, Că era tinos, glodos.* MARIAN, V. 75. *De mi-am aflat mai frumos Nu ca el on pai de jos Și-acela tot îi tinos.* BÎRLEA, L. P. M. I, 200. *Pă ulița cea tinoasă.* ANT. LIT. POP. I, 195. *Ce vii, mîndruț, tîrzior, Ori de mine nu ți-i dor? Ori ți-i ulița tinoasă...?* FOLC. TRANSILV. I, 304, cf. A V 15. *Nașterea mi-i sclipicioasă, Îngropăciunea mi-i tinoasă* (Neaua). GOROVEI, C. 238. ✦ (Regional; substantivat, n. pl.) Loc noroios; mlaștină. Cf. CHIRIȚESCU, GR. 255. *Jugani se speria, În tinosuri că intra, Furca-n tină se-nfigea, Pe jugani că mi-i oprea.* TEODORESCU, P. P. 690.

2. (Transilv., Maram., Bucov.) Murdar, jegos. Cf. GHEȚIE, R. M. *Nu le place-a-umbla tinoasă.* BÎRLEA, L. P. M. II, 263, cf. ALR I 639/90, 347, 348, 350, 351, 360, 370, 640/347, 350, 1 361/347, ALR II 3 390/219, 260, 353, 3 391/219, 353, A V 15. ◇ Fig. *Odoarele ... sînt făcute de mîini tinoase.* BARBU, PRINC. 97.

— Pl.: *tinoși, -oase* și **(1,** substantivat, n.) *tinosuri.*

— **Tină** + suf. *-os.*

TINÓV s. n. v. **tinovă.**

TINÓVĂ s. f. (Prin Bucov.) Loc mlăștinos, mocirlos (unde cresc plante de baltă). Cf. DDRF, com. MARIAN, ȘEZ. II, 44. ✦ (Adjectival; în forma *tinov;* despre pămînt) Băltos, care nu este fertil (Ciocănești — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *tinove.* — Și: (regional) **tinoávă** (A V 2, 14, 20, GLOSAR REG.) s. f., **tinóv** (A V 2, GLOSAR REG.) s. n.

— **Tină** + suf. *-ovă.*

TINS, -Ă adj., adv. **1.** Adj. (Învechit; despre membrele corpului) Desfășurat în toată lungimea; întins. (Fig.) *Mîinile... curate și nespurcate a avea și tinse către Dumnezeu și spre lucrure dereapte.* CORESI, EV. 128.

2. Adj. (Învechit) Desfășurat pe toată suprafața; netezit, neted. *Calea ceaea larga și tinsa să ne părăsim* CORESI, EV. 371, cf. 419. *De-aceasta-m dai bucurie Inemii și veselie, Ca de casă cu strînsoare, Cu haine tinse la soare.* DOSOFTEI, PS. 19/10. ◇ Expr. **Masă tinsă** = masă așternută. *Armele lui era mai dragi decît mease tinse pline de... vin.* MOXA, 395/9. ✦ (Despre terenuri) Neted, plan, șes. *Loc tins.* URECHE, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 226. ✦ (Învechit și regional; despre corturi, p. ext. despre tabere) Așezat, instalat. *Acolo era tins seivanul pașii și corturile.* N. COSTIN, LET.[2] II, 53. *Tinse-s două corturele.* BIBICESCU, P. P. 284.

3. Adv. (Regional; în expr.) **A se duce (sau a merge tins)** = a se duce direct, de-a dreptul; a se duce întins. *Moscalii... au mers tins la Dancа.* NECULCE, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D.

4. Adj. (Învechit și regional) Răspîndit pe o suprafață, răsfirat. *Văzui struguri pre mas[ă] tinși* (începutul sec. XIX). în CL 1969, 302, cf. ALR II 3 995/172.

— Pl.: *tinși, -se.*

— V. **tinde[1].**

TINSOÁRE s. f. (Învechit, rar) **1.** (În loc. adj.) **De o tinsoare** = neîntrerupt, continuu. [Norodul] *glăsuia minunea, înălțînd la ceriu glas zăbavnic și de o tinsoare.* AETHIOPICA, 81[v]/25.

2. (În loc. adv.) **Într-o tinsoare** = repede, în goană. *Ducea oastea într-o tinsoare..., cît ce putea alergînd și suflînd.* AETHIOPICA, 55[r]/9.

— **Tins** + suf. *-oare.*

TINȘCHIREÁ s. f. v. **teșcherea[2].**

TIN-TÁNG interj. v. **ting-tang.**

TÍNTĂ s. f. (Transilv., Ban., Maram.) Cerneală. Cf. ANON. CAR., LB. *Scria cine ce voia cu o tîntă chemică.* BARIȚIU, P. A. II, 721, cf. ARISTIA, PLUT., TDRG, CADE. *Zboară ta-n cănțălărie Și ia tîntă și hîrtie.* FRÎNCU — CANDREA, M. 224, com. din TIMIȘOARA, L. COSTIN, GR. BĂN. 202, ALR SN IV h 920, TEAHA, C. N. 273.

— Pl.: *tinte* și *tinturi* (ALR SN IV h 920/346). — Și: **téntă** s. f. ib. h 920/574.

— Din magh. **tinta,** germ. **Tinte.**

TINTICHEÁ s. f. v. **tinichea.**

TINTIRÉZ s. n. v. **titirez.**

TINTIRÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A alunga, a izgoni. Cf. ARHIVA, XXIV, 74.

— Prez. ind.: *tintiresc.* — Și: **titirí** vb. IV. ARHIVA, XXIV, 74.

— Cf. întiri.

TINTIRÍ[2] vb. IV v. **titiri[1].**

TÍNȚIȚĂ s. f. v. **cinteză.**

TINTIZÓI s. m. v. **cintezoi.**

TINTÚRĂ s. f. v. **tinctură.**

TINÚȚĂ s. f. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui tină; lutișor. *Casa maichii, cei micuță, Îi lipită cu tinuță.* FOLC. TRANSILV. I, 11.

— Pl.: *tinuțe.*

— **Tină** + suf. *-uță.*

TINZÁICĂ s. f. v. **tindeche[1].**

TINZĂTOÁRE s. f. (Regional) **1.** Fiecare dintre lanțurile sau funiile care leagă crucea protapului unui car cu capetele osiei; lambă. Cf. DAMÉ, T. 9, PAMFILE, I. C. 135, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. (În forma *tinzător)* Sucitor pentru aluat (Sebeșel — Sebeș). A II 3.

— Pl.: *tinzători.* — Și: **tinzătór** s. n.

— **Tinde[1]** + suf. *-ătoare.*

TINZÉICĂ s. f. v. **tindeche[1].**

TIO interj. (Regional) Cuvînt cu care se alungă ciinii, vitele și alte animale, (regional) tiohana. V. țibă. *Tio, malac!* ALECSANDRI, T. 253. *Tio, haită!*

ţibă, tio... Era să mă mănînce haitele dracului. id. ib. 725, cf. CIHAC, II, 412. *Îndrăzni-vor să mai zică Ţibă! tio! cotarlă.* CONTEMPORANUL, I, 835, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., DR. IV, 886. *Ţio! cal de hadă.* RETEGANUL, P. III, 14. ◇ Loc. v b. **A da cu tioh** = a alunga, a izgoni. Cf. DDRF.

— Şi: **tuo** (SCRIBAN, D.), **tioh, tihó** (DR. IV, 886), **tiuhó** (SCRIBAN, D.), **ţio** interj.

— Onomatopee.

TIOÁCĂ[1] s. f. v. **tigvă.**

TIOÁCĂ[2] s. f. v. **toacă.**

TIOÁCĂ[3] s. f. v. **toc[3].**

TIOÁGĂ s. f. v. **tigvă.**

TIOÁNCĂ s. f. (Ornit.; regional) Cucuvea *(Athene noctua)*. Cf. BĂCESCU, P. 165.

— Pl.: *tioance.*

— Cf. c i o a c ă.

TIOÁRE s. f. v. **tigoare.**

TIOBRĂÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică un animal) A alunga cu strigătul „tio"; (regional) a tiohăi. *Au început... să-l fluiere şi să-l tiobrăiască; să-i lege tinichele de coadă.* C. PETRESCU, O. P. II, 285.

— Prez. ind.: *tiobrăiesc.*

— Cf. t i o h ă i.

TIOC[1] s. n. v. **tic[3].**

TIOC[2] s. n. v. **toc[3].**

TIÓCĂ s. f. v. **toc[3].**

TIOCĂRÍE s. f. (Prin nord-estul Olt.) Totalitatea tocurilor[3] de la uşile şi ferestrele unei case. Cf. CIAUŞANU, V. 204.

— Pl.: *tiocării.*

— **Tioc[2]** + suf. *-ărie.*

TIÓCOŞĂ adj. (Regional; despre vaci) Bună de lapte, care dă lapte mult. Com. FURTUNĂ.

— Pl.: *tiocoşe.*

— Cf. magh. t ö g y e s „cu ugerul mare".

TIOCÚŞ s. n. (Regional) **1.** Toc[3] de lemn sau de tablă în care se ţine gresia pentru ascuţit coasa. *Cînd ai gresie, să ai şi tiolcuş.* L. ROM. 1960, nr. 5, 36. *La noi nu prea sînt t'ulcuşă d'-ălea..., la noi* [gresia] *o bagă-n buzunar.* GL. OLT.

2. Tocul[3] în care se poartă revolverul. *Tiolcuşul revolverului.* BOCEANU, GL.

3. Toc[3] de hîrtie. Cf. COMAN, GL., LEXIC REG. 57, ib. II, 102. *Am cumpărat nişte bomboane într-un tiocuş de hîrtie.* MAT. DIALECT. I, 195, cf. PORŢILE-DE-FIER, 348.

4. Vas făcut din scoarţă de brad, folosit pentru stringerea fructelor de pădure şi a răşinii. *Teocuşul pentru fragi şi răşină, făcut din scoarţă de brad.* PĂCALĂ, M. R. 446.

5. Învelişul, coaja unei seminţe. *Sămînţa cînepii, cînd e crudă, nu iese din tiolcuş.* BOCEANU, GL., cf. ALR SN I h 88.

— Pl.: *tiocuşe* şi *tiocuşuri.* — Şi: (regional) **tiolcúş, tiulcúş, tecúş** (PORŢILE-DE-FIER, 348), **teacúş** (LEXIC REG. 110) s. n.

— **Tioc[2]** + suf. *-uş.*

TIOCUŞÓR s. n. (Regional) Diminutiv al lui t i o c[2]; învelişul, coaja unei seminţe (Cristeşti — Botoşani). Cf. ALR SN I h 88/414.

— Pl.: *tiocuşoare.*

— **Tioc[2]** + suf. *-uşor.*

TIOH interj. v. **tio.**

TIOHAHÁ interj. (Regional; repetat) Tio. *Mergi numai ia acolo sub huciul acela şi strigă: tiohaha! tiohaha!* SBIERA, P. 260.

— V. **tio.**

TIOHĂÍ vb. IV. T r a n z. (Mold. şi Bucov.; complementul indică animale) A alunga cu strigătul „tio", (regional) a t i o b r ă i; (complementul indică persoane) a huidui. *Cenuşerii de la giudecătorie o rîs de mine... şi m-o tiuit ca pe-un dulău cu tingirea-n coadă.* ALECSANDRI, T. 918. *Leagă de coada unui cîne o ploscă şi toţi nuntaşii îl tiohăiesc.* SEVASTOS, N. 315, cf. DDRF, TDRG. *Mă tihuiau copiii cu sudalme.* LESNEA, I. 22, cf. SCRIBAN, D. *A venit un văcar, a tiohăit boii.* GALAN, Z. R. 163, cf. SCL 1976, 404. *Începură a-l tiohăi* [pe moşneag]. ŞEZ. V, 41, cf. I. CR. VI, 218. *A intrat un lup în sat şi-o ieşit oamenii cu ciomegele şi de-abia l-o tiohăit.* Com. din BILCA — RĂDĂUŢI. ✦ I n t r a n z. (Bucov.) A striga „tio" pentru a alunga un animal. *Lupule, nu fi turbat, A ma mînca dzua-n sat, Ci oamînii te-or vide, Dupa tini-or tiohai.* VASILIU, C. 38. *Începe a striga ş-a tiohăi împrejurul oilor.* id. P. L. 151, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. ✦ (În forma *tehoi*) A asmuţi (Nemţişor — Tîrgu Neamţ). Cf. I. CR. VI, 218. ✦ I n t r a n z. (Despre cîini; în forma *tăhui*) A lătra la vînat (Crucea — Cîmpulung Moldovenesc). A v 15. ✦ F i g. A bate la cap, a mustra. *Să tiohăie copiii cu vină şi fără vină.* C. PETRESCU, în SCL 1976, 404.

— Prez. ind.: *tiohăiesc.* — Şi: **tiuhăí** (BL VI, 149), **tiohoí** (ib.), **tiuhoí** (CADE), **tihuí, tihoí** (MIRONESCU, S. 621, SCL 1976, 404), **tehoí, tăhui, tuhăí** (TDRG), **tiuí, ţuhăí** (TDRG). vb. IV.

— **Tioh** + suf. *-ăi.*

TIOHĂIÁLĂ s. f. (Prin Mold.) Huidulală. *În sat devale s-aud strigăte, tiuhăieli şi goană de uliu.* SĂM. I, 279, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tiohăieli.* — Şi: **tiuhăiálă, tihoiálă** (MIRONESCU, S. 621, SCL 1976, 403) s. f.

— **Tiohăi** + suf. *-eală.*

TIOHN subst. (Prin Bucov.) Femeie înaltă, grasă şi proastă; (regional) brahalniţă, brahoană. Cf. ŞEZ. III, 90.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TIOHOÍ vb. IV v. **tiohăi.**

TIÓL s. m. Mercaptan. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tioli.* — Pronunţat: *ti-ol.*

— Din fr. **thiol.**

TIOLCÉR s. n. v. **tolcer.**

TIOLCÚŞ s. n. v. **tiocuş.**

TIOLTÉU s. n. v. **telteu.**

TIONC s. n. v. **toancă[1].**

TIONTIOLÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre curcan) A scoate strigătul caracteristic speciei (Roşia — Beiuş). Cf. ALR II 5 741/310.

— Prez. ind. pers. 3: *tiontioleşte.*

— Formaţie onomatopeică.

TIOPĂNÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.; complementul indică mămăliga) A tăpşi. Cf. ALR I 1 814/98, ALR SN IV h 1 113/250.

— Prez. ind.: *tiopănesc.* — Şi: **tioponí** vb. IV. ALR SN IV h 1 113/250.

— Formaţie onomatopeică. Cf. t o p ă l i.

TIOPONÍ vb. IV v. **tiopăni.**

TIORÍE s. f. v. **teorie[1].**

TIOURÉE s. f. Derivat al ureei, în care atomul de oxigen este înlocuit prin sulf, folosit la fabricarea unor medicamente sau a unor materiale plastice. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *ti-o-u-*.
— Din fr. **thio-urée.**

TIP[1] subst. **1.** S. n. Model, formă care reprezintă un anumit grup de obiecte sau de fenomene; obiecte reprezentînd modelul original după care se efectuează obiecte de același fel; prototip. V. f e l, s o i, g e n. *Ale lumii ție pomenite pilde și tipuri.* CANTEMIR, O. V, 157. *De feteșcare hotărîre pravelnicească se va face cîte două tipuri aseminea și unul se va așeza la casă păstrării... și cel de al doilea se va da la locul său cel orînduit* (a. 1822). URICARIUL, IV, 298/6. *Toate învățăturile ce se vor învăța vor urma după tipul cărților orighinale* (a. 1828). ib. VII, 174. *Cînd un norod are aceleași forme sau aceiași tipi gramaticali..., are tot o limbă.* FM (1839), 149[1]/27. *Dacă limba ar fi rămas precum se vede în cărțile vechi... și vrun om înzestrat cu o știință sistematică a limbelor rude s-ar fi apucat a o aduna și a o așeza precum cer tipul și originea ei, negreșit că am fi scăpat de toate aceste pleonasme.* NEGRUZZI, S. I, 258, cf. POLIZU. *Clasificarea... lui Cuvier, bazată în prima linie pe anatomia comparată sau pe tipuri de structură.* MAIORESCU, L. 120, cf. DDRF. *Toți cristalii unui sistem cristalin se pot deduce din unul și același cristal, numit tip.* PONI, CH. 14, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 135. *Tipul pastei nu schimbă structura metalului sudat.* IOANOVICI, TEHN. 179. *Cu tipul acesta de case avem maximum de cîștig.* BART, S. M. 44. *Foarte interesante sînt raportul stilistic sînt repetițiile de tipul următor.* IORDAN, STIL. 273. *Construcția și funcționarea dispozitivului... nu diferă de cele cunoscute la tipurile clasice.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 430. *S-au interesat îndeaproape de noul tip de tractor.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 397. *Există, de pildă, tipul jurnalului care umflă activitatea vitală și gesticulația zilnică.* CĂLINESCU, C. O. 74. *Expresionismul nu idealizează contururile lucrurilor ca să se înalțe la tipuri.* BLAGA, Z. 57. *Există tendințe... care duc la crearea unor tipuri regulate de declinare.* SCL 1953, 146. *Aplicăm aceeași metodă de cercetare la cel de-al doilea tip de exemple.* GRAUR, E. 47. *Tipurile morfologice osco-umbriene aveau corespondente clare în latinește.* IST. L. ROM. I, 34. *Cerceta un nou tip de vagon de dormit.* MIHALE, O. 21. *Prin roca se înțelege o grupare de un singur tip sau o asociație de mai multe tipuri de minerale.* GEOLOGIA, 16. ◇ (Construit, de obicei, cu prep. „de"; urmat de determinări indicînd felul, categoria, domeniul etc.) *Țara noastră are... climă temperată dar de tip continental.* MEHEDINȚI, G. F. 107. *În coloana tip chimic se arată elementul cunoscut care se apropie prin proprietățile sale chimice de cel radioactiv.* MACAROVICI, CH. 192. *Clopotnița de tip romanic, cu ceas și cu turn masiv.* CĂLINESCU, C. O. 159. *E o casă de tip vechi, de lemn, cu pridvor.* STANCU, U.R.S.S. 169. *Pe trotuar, lîngă mașina tip sport..., Silion îți mulțumi doamnei Trude.* VINEA, L. I, 47. ✦ (Învechit) Formă în care se toarnă anumite materiale pentru a primi aspectul dorit; tipar **(3).** Cf. SCRIBAN, D. ✦ Caracter, formă de literă tipografică. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ✦ (Învechit) Efigie, simbol al unei medalii. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U.

2. S. n. Individ, exemplar care întrunește trăsăturile caracteristice ale unui grup, ale unei categorii, ale unei rase etc. *Arifta era tipul cel adevărat al rasei sale.* ASACHI, S. L. II, 119. *Iată tipul ciocoiului din toate țările.* FILIMON, O. I, 98. *Cine mai întîlnește tipurile acele originale... de lăutari nelipsiți la sărbători...?* ALECSANDRI, S. 26. *Pe Ana o interesau tipurile curioase și viața.* VLAHUȚĂ, D. 239. *Tip de idealist, nu-i așa?* IONESCU-RION, S. 284. *Omul obișnuit e un tip, pe cînd omul mare e un caz unic.* IBRĂILEANU, S. L. 103, cf. CADE. *Sofia doctorului, un tip de frumusețe.* BART, S. M. 26, cf. SCRIBAN, D. *În Italia, apare tipul unui cugetător liber.* VIANU, L. U. 65. *E arivistul al cărui tip superior îl încarnează Julien Sorel.* RALEA, S. T. I, 108. *Poartă ochelari, ceea ce subliniază tipul său intelectual.* H. LOVINESCU, T. 241. *Francisc, tipul clasic al servitorului de casă mare.* T decembrie 1964, 31. *Înclinăm a crede astăzi că Alecsandri nu aparține nici tipului romantic, nici celui clasic.* L 1965, nr. 17, 11/2. *Voiculescu ilustrează... un tip de scriitor modern.* V. ROM. februarie 1970, 63. ✦ Totalitatea caracterelor distinctive esențiale ale unui grup, ale unei familii, ale unei rase etc. *Sîngele la munte păstrează încă tipul cel frumos strămoșesc.* NEGRUZZI, S. I, 308. *Păzirea tipului țării ungurești.* FM (1861), 79, cf. DL, DM, DEX. ✦ Caracter distinctiv, particularitate. [Provincialul] *are deosebit tip după ținutul din care vine.* NEGRUZZI, S. I, 237. *Cîți oameni, atîtea tipuri, atîtea lumi, atîtea probleme.* DELAVRÂNCEA, H. T. 50, cf. DL, DM, DEX. ✦ Categorie de persoane cu anumite trăsături constituționale, anatomofiziologice sau psihologice comune. *Vestitul medic elin Hipocrat ne-a lăsat o descriere a tipului scitic.* XENOPOL, I. R. I, 37. *Cînd personajul e bine prins și cînd numele e bine ales, acesta devine adesea caracteristic pentru calitățile și mai ales pentru defectele unui tip de oameni.* GRAUR, N. P. 155. *Tipul astenic.* M. D. ENC. ✦ Exemplar ale cărui caractere formează trăsăturile esențiale ale unei specii, ale unei familii etc. de plante sau de animale. *Se pot aproviziona cu tipi reproducători de cai de rasele cele mai curate.* I. IONESCU, D. XII, cf. DL, DM.

3. S. n. Personaj din literatură sau din alt domeniu al artei, care întrunește în modul cel mai expresiv trăsăturile, caracterele esențiale ale individilor din categoria pe care o reprezintă. *Compozitorul s-a depărtat cu totul de tipii clasici creați de Rossini... și a făcut pe nobilii și pe ferocii conspiratori să cînte tarantela.* FILIMON, O. II, 264. *Tipurile lui Turgheniev sînt tipuri vii.* GHEREA, ST. CR. II, 215. *În locul regilor greci și romani încep a se pune pe scenă tipuri vii, contemporane.* IONESCU-RION, S. 256. *Ce romane serioase, documentate, s-ar fi putut scrie în epoca aceea! Atîtea tipuri de zugrăvit, atîtea pasiuni de analizat...!* DEMETRESCU, O. 158. *Dintre tipurile comice ale lui Caragiale..., conu Leonida este tipul cel mai „cult".* IBRĂILEANU, S. 62. *Caragiale a suflat viață unei galerii întregi de tipuri.* SADOVEANU, E. 144. *Vei afla cam aceleași tipuri literare.* CĂLINESCU, C. O. 84. *Aman... ne lasă o splendidă galerie a tipurilor celor mai variate.* CONTEMP. 1956, nr. 494, 4/2. *În jurul lui, o vitrină de tipuri ce se vor pitorești.* T iunie 1964, 90. *Individualizarea duce la o mare varietate de tipuri.* IST. LIT. ROM. I, 19. *Creația literară... modelează un material de viață și creează tipuri.* V. ROM. septembrie 1970, 60. ✦ (Familiar) Figură originală. COSTINESCU, cf. SCRIBAN, D.

4. S. m și f. (Familiar) Individ, ins. *Un tip eminamente simpatic este amicul meu X.* CARAGIALE, O. I, 298. *Tipul, grăbindu-se să-și ridice arma, a uitat jos carta de vizită.* id. ib. II, 17. *Mi s-a părut un tip curios acest om.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 36. *Țigările le avea gratis de la Lupescu — un tip.* ap. IORDAN, STIL. 375. *Tipul începuse să-mi fie simpatic.* CAMIL PETRESCU, U. N. 58. *Un tip cu fața lungă... stă puțin cam într-o rînă.* id. ib. 405. *E cu un tip! anunță unchiul Pol.* C. PETRESCU, Î. I, 12. *E un tip uricios.* SEBASTIAN, T. 30. *Domnișoara... l-a cunoscut pe tip.* P. CONSTANT, R. 78. *Să scăpăm portul de un... tip incomod și indezirabil.* BART, E. 297, cf. IORDAN, STIL. 374, 375. *Micule — zise ea întorcîndu-se către tip — ce dulce e bucata asta!* CĂLINESCU, E. O. II, 76. *E un tip ridicol.* CAMIL PETRESCU, O. I, 416. *E un tip care aleargă toată dimineața cu... oferte.* VINEA, L. II, 167. *Un tip scund ... ieși din stația de benzină.* V. ROM. ianuarie 1969, 35. *Bătrînul a izbutit să lase întotdeauna impresia unni*

tip prosper și chibzuit. ib. mai 1977, 27, cf. SCL 1976, 404, 405. ✦ Iubit. BUL. FIL. V, 215.

— Pl.: **(1, 2, 3)** *tipuri*, (învechit) *tipi* și **(4)** *tipi, -e.*
— Din lat. **typus**, ngr. τύπος, fr. **type.**

TIP[2] adv. v. **tipa.**

TIP[3] s. m. v. **tiplu.**

TIP[4] s. n. v. **chip.**

TÍPA interj., adv. (Adesea repetat sau în corelație cu l i p a) **1.** Interj. Cuvînt care redă sunetul produs de cineva care umblă descult sau pășește foarte încet. V. p î ș. *Seara se întoarce acasă, tot pe jos, lipa-tipa, țipa-lipa.* STANCU, D. 87, cf. COMAN, GL. 28.

2. Adv. (În legătură cu verbe de mișcare) Tiptil **(2).** *A intrat țipa-țipa în cetate.* CARAGIALE, O. III, 39. *Călugărul... iese țipa-țipa, strîngîndu-și la piept antereul.* id. ib. VI, 480. *Țîncul... mergea țip-țip prin blana de praf a drumului.* SADOVEANU, O. V, 80.

— Și: **tip** adv.
— Onomatopee.

TIPALÁGĂ s. f. v. **pitpalacă.**

TIPÁR s. n. **1.** (Învechit) Tipografie **(2).** *Fu dascal și mai mare prespre țipariu unde să tipăriia cărțile* (a. 1632). GCR I, 78/4. *Tipăritu-s-au în țipari prealuminatului domn Io Matei Basarab* [Titlu]. PRAV. GOV. *Carte românească de învățătură... În țipariul domnesc în mănăstirea a Tri Svetiteli, în Iași, de la Hristos 1643* [Titlu]. VARLAAM, C. *Șeapte taine a besearecii. Tipărite... în țipariul cel domnesc* (a. 1645). GCR I, 114/3. *Tipografie, adecă țipariu de tipăritul cărților am rădicat.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 236/28. *Scriitori carii izvodesc puțini să afle, iară țipar nu-i.* M. COSTIN, O. 165. *Din patrierșie datu-ne-au țipare, Sufleteasc̆ă treabă, și bin. ne pare.* DOSOFTEI, ap. CCR 245/21, cf. POLIZU, DDRF, TDRG, CADE.

2. Totalitatea operațiilor de tipărire a unui text; imprimare cu ajutorul mașinilor tipografice; tehnica, meșteșugul de a tipări; ansamblul mijloacelor tehnice care imprimă un text. *Eu, Șerban diiacu, meșterul mare a țiparelor.* PO 11/16. *Viiața și pildele prea înțeleptului Esop, prin acest țipariu mai îndreptate* (a. 1812). GCR II, 207/10. *Eu aș scrie pre tablă un cuvînt ușor..., cu litere care sînt asemenea celor pe țipariu.* PETROVICI, P. 137/24, cf. LB. *Pînă la anul 1440, oamenii scria cărțile tot cu mînă, nefiind pînă atunci aflat țiparul.* HELIADE, O. II, 194. *Vei voi d-ta a tipări... acea Condică în cerutul număr de 200 exemplare... și a sporirei cheltuielilor ce urmează din țiparul tipografiei* (a. 1833). URICARIUL, VIII, 202. *Țiparul, viață veșnică a orice întîmplări.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 599. *Asta poezie... la lumină dată cu țiparul.* PANN, E. I, III/7, cf. POLIZU. *Un scriitor fără țipar este un soldat fără armă.* BOLLIAC, O. 53. *Am dat de o greșeală de țipar.* ALECSANDRI, S. 154, cf. CIHAC, II, 706. *În aceeași primăvară se publică tragedia și prin țipar.* MAIORESCU, CR. II, 115, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Am prilejul să citesc, în pagini pripite și ahtiate după țipar, noian de versuri și de proză.* GALACTION, A. 148. *Trimite la țipar O carte amuzantă și plină, ca un stup, De cugetări subtile.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 84. *Un aer greu în care își dăduseră întîlnire toate miresmele, de naftalină și de violete..., de cerneală de țipar și de pastile de mintă.* C. PETRESCU, C. V. 129, cf. SCRIBAN, D. *Țiparul dă pe față lucrul necunoscut.* ARGHEZI, S. VI, 16. *Un steguleț minuscul... dă de veste cu litere de țipar că locul a fost „rezervat" din timp.* VINEA, L. I, 124. *Introducerea țiparului în Moldova și primul efort... de răspîndire a cuvîntului românesc scris se datoresc lui Varlaam.* VARLAAM — SADOVEANU, 37. *Unii lingviști au comparat introducerea automatizării în lexicografie cu revoluția produsă de inventarea țiparului.* L. ROM. 1965, 527, cf. ALR SN IV h 925. ◇ *Coală de țipar* v. c o a l ă. *Țipar înalt* = tipar la care elementele tipăritoare sînt în relief; pantografie. Cf. LTR, DER. *Țipar adînc* = procedeu de tipărire cu forme de tipar **(2)** care au o suprafață netedă, pe care imaginea propriu-zisă este gravată în adîncime; calcografie, tifdruc. M. D. ENC. *Țipar plan* = tipar la care elementele tipăritoare nu prezintă o înălțare sau o adîncire sensibilă față de suprafața netipăritoare. ib. *Țipar ofset* v. o f s e t. ◇ E x p r. **A da** (ceva) **la țipar** sau, rar, **a încredința** (ceva) **țiparului** = a preda pentru publicare. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Poate încredința țiparului o carte.* V. ROM. august 1970, 63. **Bun de țipar** v. b u n. **(A fi sau a se afla) sub țipar** = (a fi sau a se afla) în curs de tipărire; (a fi sau a se afla) în curs de apariție. *Tragedia Ermiona tradusă din nemțește de d. I. Văcărescul se află supt țipar.* CR (1834), 44[2]/47, cf. POLIZU. *Trei mari scrieri ale lui Bolliac... sînt sub țipar.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 574. *Se află sub țipar... prima parte a gramaticii științifice a limbii române.* L. ROM. 1953, nr. 4, 9, cf. DL, DM. **A vedea lumina țiparului** = (despre texte, scrieri) a apărea. *Tu, drag copil al închipuirii mele, mîni vei vedea lumina țiparului!* GANE, N. III, 155. *Această lucrare va vedea lumina țiparului.* VIANU, L. R. 14. *Volumul meu n-a văzut lumina țiparului.* V. ROM. martie 1955, 194. *Cînd a văzut lumina țiparului, „Focul" era romanul actualității stringente.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 833, 2. (Învechit și regional) **A da** (sau **a pune, a bate) în** (sau **sub) țipar** = a tipări **(1).** *Această carte... o am pus în țipariu cu ajutorul bunului meu stăpîn.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 237/12. *Mai sînt încă... și altele care, cu dumnezeiescul ajutoriu, nevoim a le isprăvi, ca și acealea în țipariu să să bată* (a. 1691). ib. 290/29. *Cu cheltuiala noastră s-au dat în țipariu, în tipografia cea noao* (a. 1742). GCR II, 30/33. *Au... dat această carte în țipariu cu a sa cheltuială* (a. 1765). GCR II, 79/12. *Această orînduială a judecăților... a poruncit măria-sa de a dat în țipar.* DIONISIE, C. 167, cf. POLIZU. *Începui a le pune sub țipariu în vara trecută.* FM (1861), 15, cf. ALR SN IV h 925. (Învechit) **A da** (pe cineva) **în țipar** = a vorbi în presă despre cineva. *De ar fi o mulțumire să te vezi în țipar dat, Și pe uliți citeodată cu degetul arătat, S-auzi: asta e cutare! apoi eu te-aș ferici.* ALEXANDRESCU, O. I, 175. (Învechit) **A scoate în țipar** = a da la iveală, a publica. *Multe cărți au scos în țipari împrotiva ereticilor.* N. COSTIN, LET. II, 59/38. (Prin Mold.) **Ca de țipar** sau **pareă-i de țipar,** se spune despre un scris frumos sau despre o zugrăveală frumoasă. Cf. PAMFILE, J. II, 169. *Nu sînt fecior de notar, Ci sînt fecior de plugar, Și nu-ți scriu ca de țipar.* FOLC. MOLD. II, 198. ✦ Presă, ziare. *Scriitorii însemnați din toată Europa începură prin țipar a trezi opinia publică.* BĂLCESCU, ap. TDRG. ✦ *Libertatea țiparului* = libertatea presei. Cf. DDRF. *Am hotărît libertatea țiparului și a cuvîntului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 426.

3. Formă în care se toarnă anumite materiale pentru a primi aspectul dorit; (învechit) **tip[1].** Cf. ANON. CAR., POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 384. *Amintim... țiparele de presat cașul, săpate în lemn.* VUIA, PĂST. 130, cf. NICA, L. VAM, 242. *Țiparili di păpuș și caș sărat servesc la stînă și la gospodărie.* DIACONU, P. 28, cf. CADE. *De la locul de topire, fonta este transportată pentru a fi turnată în țipare, adică în diferite forme de piese pe care dorim să le fabricăm.* IOANOVICI, TEHN. 80, cf. CANTUNIARI, L. M. 167. *După ce au fost turnate în țipare, cărămizile sînt puse la uscat.* BOGZA, C. O. 219, cf. H I 419, II 118, III 118, VII 50, 184, 226, 506, VIII 260, VIII[2] 161, X 368, XI 339, 438, 489, 505, CHEST. V 11, 15, 17, 20, 46, 49, 65, 68, 73, 83, 94. [Clopotul] *îl toarnă-n țipar.* ALR II 4 270/872, cf. 899. ✦ E x p r. **Ieșiți toți dintr-un** (sau **după un) țipar** = sînt la fel, pe același calapod. Cf. ZANNE, P. V, 625. (Glumeț) *Rîdicase de pe lespezi ceaunul uriaș... și din țiparul lui negru și fierbinte se rostogoli, ca o stîncă ruptă din munte, o gigantică,*

mămăligă. HOGAȘ, M. N. 194. ✦ Șablon, model (din lemn sau din hîrtie) după care se pot confecționa diferite obiecte (mai ales de îmbrăcăminte). V. c a l a p o d, c a l u p, f a ș o n. Cf. CADE. *Eu îmi lucrez rochiile singură, după tiparele din „La femme de France".* C. PETRESCU, Î. II, 147. *S-a plecat într-un genunchi și cu creionul mi-a luat de jur-împrejur tiparul tălpii.* I. BOTEZ, ȘC. 32, cf. CHEST. V 46 supl. *Să-mi faci haina... după tipar.* ib. V 49 supl., cf. 89 supl., ALR II 6 621/192, 551, 784, 6 627, ALRM SN I h 329. ✦ Unealtă de zidărie cu ajutorul căreia se fac ciubucele; ciubucar. V. m a t r i ț ă. Cf. DAMÉ, T. 104, CADE, H II 195, X 261, XII 32. ✦ Ștanță pentru baterea monedelor. *Țiganii căldurari... au și tipare de bani.* ȘEZ. III, 36.

4. Ansamblul pieselor care constituie forma pentru obținerea elementelor prefabricate de beton, de beton armat sau de ipsos. Cf. M. D. ENC.

5. Urmă, întipărire. *Cine-și mai aduce aminte astăzi de noroiul adînc de un cot din zăvoiul Orbului..., în care pocneau picioarele cailor și lăsau tipar la fiecare pas!* GHICA, S. XVII. (F i g). *Sufletul, lăsîndu-și tiparul în lut greu, Să-și regăsească țara.* PILLAT, P. 105.

6. F i g. Model, tip, prototip. *În prisosul omdragostii a mult alalț au fost chip și tipariu.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 122^{v}/34. *De pre care lucruri... doaă chipuri sau, mai adevărat să zic, doaă tipare a doaă chipuri a se ave aieve.* CANTEMIR, IST. 230. *Nu se croiește nici o limbă după asemenea tipar.* MAIORESCU, CR. II, 266. *Îi lipsea... spontaneitatea, topirea și turnarea repede a emoțiunei în tiparul limbei.* VLAHUȚĂ, D. 124. *Marele arhitect... a făcut teatrul acesta uriaș după tiparul teatrelor grecești.* IORGA, ap. TDRG. *Cugetarea omenească schimbîndu-se cu timpul..., este firesc ca vechile tipare formale să n-o mai poată încape.* PETICĂ, O. 422. *Nemuritoare-n cripta lor obscură Tiparele statuii s-au păstrat.* ARGHEZI, V. 12. *Masca tiparului mi-o smulge.* PILLAT, P. 175. *O limbă... își sfarmă și își înnoiește necontenit tiparele.* SADOVEANU, E. 38. *Ideile n-ar fi alta decît niște tipare eterne, pe nume prototipi.* CĂLINESCU, C. O. 116. *În cîte tipare nu a intrat pînă acum aceeași experiență?* BLAGA, Z. 142. *Legi răsturnînd și vădite tipare Minunea țîșnește ca macu-n secară.* id. POEZII, 174. *Punctul de plecare îl formează tiparul slav în care au fost turnate primele împrumuturi din franțuzește.* GRAUR, E. 47. *Cu cît o personalitate este mai puternică, cu atît este mai greu de prins în tiparele... artei teatrale.* T iulie 1964, 70. *Tiparul antic devine insuficient, neîncăpător, inactual.* V. ROM. iunie 1970, 126. ✦ Clișeu, șablon. DEX. ▭ *X nu depășește tiparele obișnuite.*

— Pl.: *tipare.* — Și: (învechit) **tipáriu** s. n.

— Din ngr. τυπάρι(ον).

TIPÁRIU s. n. v. **tipar.**

TIPÁRNĂ s. f. (Învechit) Tipografie **(2).** *Tipăritu-s-au în tiparnea cea dentîi* (a. 1642). GCR I, 94/29, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *tiparne.* — Și: **tipárne** s. f.

— Din **tiparniță.**

TIPÁRNE s. f. v. **tiparnă.**

TIPÁRNIC, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Învechit și regional) De tipar **(2)**; tipărit[2] **(1).** *Am făcut aleagere de în multe și bogate pravile... (că n-am vrut să scriu dăpre ceale tiparnice, fiindu-mi teamă că, de cînd au început cărțile pravoslaviei la mîna ereticilor, ei n-au lipsit a nu băga cîte ceva zizanii)* (a. 1652). GCR I, 158/34. *Am mai adaos la această istorie și niște răspunsuri din niște tratăje moschicești tiparnice.* N. COSTIN, LET. II, 103/17. *Era mîzgălit cu multe fealuri de slovă proastă printre cea frumoasă și tiparnică slovă dintîi* (a. 1812). IORGA, S. D. XV, 311, cf. SCRIBAN, D., SCL 1976, 405, A V 25.

2. S. m. (Învechit) Tipograf[2]. *Au mai adaos tiparnicii lor o slovă.* M. COSTIN, O. 246. *Matei voi să-și aibă tiparnicii săi pentru cărțile sfinte.* IORGA, L. R. 130. ◇ (Adjectival) *Au adus meșteri tiparnici și de slove grecești și slovenești.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 179/14. *El comandă apoi ilustrații... și dădu totul meșterilor tiparnici.* IORGA, L. R. 170, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tiparnici, -ce.*

— **Tipar** + suf. *-nic.*

TIPÁRNIȚĂ s. f. (Învechit) Tipografie **(2).** *Psaltirea de-nțăles... cu poslușaniia smereniі[i] noastre Dosothei mitropolitul Suceavei în tiparnița s[fi]ntei mitropolii* [Titlu]. DOSOFTEI, ap. GCR I, 246/22, cf. 250/27. *Mănăstirile trebuiau... să întocmească tiparnițe pentru publicarea și răspîndirea de cărți.* ODOBESCU, S. II, 42, cf. BARCIANU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Pe vremea începuturilor noastre literare, pe vremea tiparnițelor..., un Costache Negruzzi era autor provincial.* PERPESSICIUS, M. III, 207. *La Blaj s-a pus în funcțiune pe la 1755... vechea tiparniță de la Bălgrad.* BLAGA, G. 87. *Un dascăl român din preajma Brașovului... și-a alcătuit singur un fel de tiparniță.* id. ib. 183. *Ieșit din teascurile tiparniței în anul 1648, volumul e prefațat de Simion Ștefan.* CONTEMP. 1966, nr. 16, 8/1.

— Pl.: *tiparnițe.*

— **Tipar** + suf. *-niță.*

TIPAROÁSĂ s. f. v. **chiparoasă.**

TIPARÓS s. m. v. **chiparos.**

TIPĂÍ vb. IV. I n t r a n z. A face un zgomot caracteristic, umblînd descult sau pășind încet; a face tipa-tipa; a lipăi. *Frumoasă sară, măi Țubichi! zise el... către cățelul care tipăia acum alături.* SADOVEANU, O. IX, 16. *Cățelul își mișcă bucata de coadă și tipăi îndărăt.* id. ib. 78, cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *tipăiesc.*

— **Tip**[2] + suf. *-ăi.*

TIPĂÍT s. n. Faptul de a t i p ă i. *Un tipăit ușor s-aude pe cărarea umedă, în urma călugărului.* SADOVEANU, O. IX, 15. *I-auzi... tipătul unor pui de găină.* UDRESCU, GL.

— V. **tipăi.**

TIPĂLÁGĂ s. f. v. **pitpalacă.**

TIPĂRÁ vb. I v. **tipări.**

TIPĂREÁLĂ s. f. (Rar) Tipăritură **(2).** *Noi mai mult ne întunecăm... decît să ne vedem luminați cu nămolul de tipăreală ce stă în mîna ... învățătorilor.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. DDRF, SCRIBAN, D.

— Pl.: *tipăreli.*

— **Tipări** + suf. *-eală.*

TIPĂRÍ vb. IV. T r a n z. **1.** A reproduce pe un material (hîrtie, carton, piele etc.) un text, imagini etc. existente pe o formă de tipar **(2),** folosind o mașină (presă) de tipărit; a reproduce prin tehnica tiparului, a imprima prin tipar; a efectua lucrările de tipărire; (complementul indică publicații, opere, articole etc.) a face să apară, a da la iveală, a publica, a edita. *Să tipărească această carte... spre învățătura legiei oamenilor creștini..* CORESI, EV. 6. *Aceaste doo cărți să fie pîrgă pînă... va și alalte tipări și scoate.* PO 11/9. *Am vrut să le tipărese cu cheltuiala s[i]ntei mănăstiri* (a. 1642). GCR I, 94/21. *Am socotit și izvodul slovenescu carele-i izvodit slovenească... și e tipărit în țara Moscului.* N. TEST. (1648), [prefață] v^{r}/25, cf. ST. LEX. 173^{r1}/21. *O ai tîlmăcit în limba românească și o ai tipărit.* BIBLIA (1688), [prefață] III[1]/57, cf. ANON. CAR. *Dat-au lui craiu o carte care era tipărită.* R. GRECEANU, CM II, 45. *Multe istorii tipărite au ieșit pentru aceastaș lucru* (a. 1775). GCR II, 53/20, cf. DRLU, LB. *Se tipărești pe sama d-tale un număr de 100 esemplare* (a. 1833). URICARIUL, VIII, 202. *Voi mijloci a*

tipări... scrisorile voastre. DRĂGHICI, R. 95/28. *A vă mai lăuda această carte e lucru de prisos; atîta numai zic că franțezii... o au tipărită de nenumărate ori.* GORJAN, H. I, 1/4. *Dară numele i-a fost tipărit la coada vreunor versurele... ferice de el!* NEGRUZZI, S. I, 69, cf. POLIZU. *Minciuni nerușinate eu liber tipăream.* ALEXANDRESCU, O. I, 294, cf. COSTINESCU. *Ai voit, amice, ca, mai nainte de a o tipări, să citesc eu, în manuscript, cartea românească ce tu ai compus.* ODOBESCU, S. III, 9. *Aș vrea să tipăresc instantaneul într-o broșură.* CARAGIALE, O. VII, 326, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., MURNU, GR. 50. *Nimenea n-avu curaj Să-i tipărească cel mai splendid și mai sublim al său articol.* ANGHEL—IOSIF, C. M. II, 11, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Vreau să tipăresc cărțile d-tale.* CAMIL PETRESCU, U. N. 63. *Am auzit despre o nouă ediție a lui Creangă, pe care e vorba s-o tipărești la toamnă.* SADOVEANU, E. 140. *O carte de joc, tipărită la Viena.* CĂLINESCU, C. O. 30. *Cu datele dobîndite..., tipărim prima fasciculă.* VINEA, L. I, 138. *Doi germani... tipăresc în limba germană volumul.* IST. LIT. ROM. I, 79. *O editură... tipărește luxos și, desigur, cu cheltuială, mari tomuri de specialitate.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893, cf. ALR SN IV h 925. (Absol.) *Leon Feraru pornise a tipări în marile publicații europene.* SADOVEANU, O. X, 455. ◇ (Complementul indică un autor) *Să te vezi tipărit negru pe alb și citit de o mulțime de lume!* GANE, N. III, 143. [Autorul]... *e tipărit în tiraje de masă.* V. ROM. decembrie 1970, 139. ◇ Fig. *Cuvintele... părea că erau tipărite cu electricitate. Iosif le vedea într-un singur șir, orbitor de strălucit.* AGÎRBICEANU, A. 477. ◇ Refl. pas. *Se-au început această carte a se tipări...: în luna lu dechemvrie.* CORESI, EV. 1. *Tipăritu-se-au ceastea doo cărți.* PO 4/3. *Tipariu unde să tipăriia cărțile* (a. 1632). GCR I, 78/5. *Pravila aceasta iaste dreptătoriu de leage... Tipăritu-s-au în tipari prealuminatului domn Io Matei Basarab.* [Titlu] PRAV. GOV. *Tipăritu-s-au în tiparnea cea dentîi* (a. 1642). GCR I, 94/29. *Noul Testament... Tipăritu-s-au întru a mării*[i] *sale tipografie.* [Titlu] N. TEST. (1648). *O am pus în tipariu ... și s-au început a să tipări cu toată nevoința.* CHEIA ÎN. III[r]/11. *Biblia... Tipăritu-s-au întîiu în scaunul mitropoliei Bucureștilor.* [Titlu] BIBLIA (1688). *Această sfîntă carte... s-au tipărit acum de iznoavă pre limba noastră românească* (a. 1737). BV III, 53. *Mineiul, luna lui octobrie, care s-au tipărit acum întîiu românește.* [Titlu] MINEIUL (1776). *A poruncí*[t] *ca să să tipărească o carte* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 202. *Orice carte se va tipări la tipografie... fără să fie supusă la cenzură se vor lua toate exemplarurile de către stăpînire.* CR (1833), 202[1]/12. *Se vor tipări întîmplările lui.* DRĂGHICI, R. 95/27. *Povestea asta se tipări în foaia „Propășirea".* NEGRUZZI, S. I, 94. *Manuscriptul acela l-am luat eu de l-am dus lui Kogălniceanu, la Iași, unde s-a tipărit.* GHICA, S. 681. *Broșura... se tipărește deosebi cu actele congresului.* FM (1861), 22. *Ceea ce se scrie și se tipărește nu mai rămîne mărginit la cercul mic al amicilor.* MAIORESCU, CR. II, 91. *A poruncit să se tipărească povestea aceasta.* CARAGIALE, O. IV, 143. *Pagini care s-au tipărit.* V. ROM. decembrie 1970, 57.

2. (Învechit și popular) A lăsa urme (prin apăsare), a întipări, a imprima. *În loc ce stătură au rămas tipărite plintele lui.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 239[v]/16. *Acest pod și în banii acelui împărat Ulpia Traian se punea, de o parte de monetă bătea chipul lui și de cealaltă parte tipărea podul.* SPĂTARUL MILESCU, LET[2]. I, 89. *Se și cunosc... urme de țaraci și de nuiele tipărite în lutul acum ars.* ODOBESCU, S. II, 144. *Pe această zăpadă ce se topește acum sub adierea încropită a zefirului primăvăratic, n-au fost oare tipărite urme încrucișate ale copoilor...?* id. ib. III, 41, cf. BARCIANU, CADE. *Îmi închipuiam cosașii pămîntii, mergînd tăcuți pe sub fulgerele coaselor, și copiii... mergînd doi cîte doi, tipărind opincuțe în pulberea nemilostivă.* CAMILAR, C. P. 41, cf. ALR II 6 625/141. ◇ Fig. *Gîndul a ascunsului inimii nici chip, nici floare are, fără numai cînd icoana în cuvinte sau în lucruri își tipărește.* CANTEMIR, IST. 105. *Îngeresca expresie a figurei... și mai ales duioșia tipărită în ochii acelii icoane îmi părură atît de măiestroase, că mă apropiei de ea.* DACIA LIT. 259/10. ✦ (Învechit) A grava; a săpa. *Le-au dat peceți tuturor tipărite, anume pe fețile lor, numele și porecla.* CANTA, LET. III, 178/12. *Au tipărit... numele lui Fertinand pe niște copaci mari.* IST. AM. 25[v]/18. ✦ Fig. (Învechit) A face să pătrundă, a fixa, a grava în minte, în conștiință etc. *De-aș vrea să le tipăresc cu gîndul, pre amănunt să vă le spui, treace preste limba omenească. Ce de cîte țiiu minte și voi putea, spune-voi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45[v]/26. *Pomenirea în fantazie tipărită și zugrăvită ale sale pătrunzătoare sloboade raze.* CANTEMIR, IST. 106. *Au zis în tot cuvîntul, pentru ca să le tipărească mai adînc în mintea ascultătorilor.* MOLNAR, RET. 111/8. *Despre partea părinților carii, pentru cinstea aceaia carea o au tipărit D*[u]*mnezeu întru toate rodurile..., foarte sînt cinstiți de fii.* MAIOR, ap. GCR II, 202/17. *Asculta aceste cuvinte..., tipărindu-le în inima lui.* DRĂGHICI, R. 201/1. *Chipul ei... și-l tipărise în gînd, Încît o vedea-n tot ceasul prin mințile lui umblînd.* PANN, E. I, 100/7. *Sînt scumpe suvenire Ce-n suflet tipărite ca el au nemurire!* ALECSANDRI, P. I, 125. ◇ Refl. [Prietenușugul], *încă din copilărie, învățînd dinpreună la școală, să înrădăcinase și adînc să tipărise în inima mea.* KOTZEBUE, U. 2[r]/9. *Fie ca aceste cuvinte... să se tipărească adînc în inimă-ți.* MARCOVICI, C. 138/5. *Părerea ce s-a tipărit în capul acestii muieri ne aduse în starea ce mă vezi.* GORJAN, H. IV, 181/13. ✦ Fig. (Rar) A contura, a proiecta. *A lunii rază albă îi tipărea statura Pe ziduri.* MACEDONSKI, O. I, 262.

3. (Învechit și popular) A da o anumită formă, a executa după un anumit model; a modela, a fasona, a forma. *Cînd tipărea dracul pe lup din tină, a căzut vro doi-trei peri după dracu pe lup.* ȘEZ. III, 191. ◇ Refl. pas. *Ceara, cînd iaste moale, să închipuiașe și să tipăreașe în fealiu de fealiu.* MOLNAR, RET. 53/6. ✦ (Cu complementul „bani") A face, a fabrica. *Mahmet-han..., văzîndu că au dobîndit ce au poftit, i-au tipărit bani.* R. POPESCU, CM I, 527. *Banul tău mărturisească după scrisoare că iaste tipărit mai nainte cu trei sute de ani.* MINEIUL (1776), 131[r1]/9. *Cei ce tipăresc bani să se pedepsească cu tăiarea mîinilor.* PRAVILA (1814), 176/5, cf. MAN. JUR. (1814), 144, DRLU. ✦ (Mai ales în Mold.) A apăsa, a bate pentru a face să se așeze, se se îndese, să primească o anumită formă. *Răstoarnă orezul în calup tipărindu-l bine, spre a se face ca miezul de pîine.* MANOLACHE DRĂGHICI, R. 17/1. *Trifoiul... să adună în căpiți de măsură, clădind în ele palele deopotrivă și tipărindu-le bine.* I. IONESCU, C. 108/1. *Cînd s-ar teme cineva că va urma secetă..., atunce va ave mare folos de a tipări pămîntul bine cu mașina numită tăvăluc.* id. ib. 143/23. *Își ia un cărbune-n tulea, îl tipărește cu degetul și-ncepe.* SĂM. I, 36, cf. BUL. FIL. III, 84, SCRIBAN, D., SCL 1976, 405. *Să nu mînînce din oală, nici mămăligă să tipărească.* ȘEZ. VI, 48, cf. GOROVEI, CR. 261, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, CHEST. VIII 15/29, ALR I 697/526, ib. 775/588, 596, ib. 1 847/592, 596, ALR SN IV h 1 113, ib. V h 1 449/605. ✦ Fig. (Rar) A așeza, a pune. *Ce mi-ai tipărit pachetu aici?* SCRIBAN, D. ◇ Refl. *Ce mi te-ai tipărit pe scaunul meu?* id. ib. ✦ (Regional) A apăsa cu mîna (pentru a așeza), (regional) a pălmi **(2)**; (complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) a netezi **(2)**; a împături, netezind cu palma. *Se așează cuminte la loc, tipărindu-și fustele scurte de uniformă.* C. PETRESCU, C. V. 9. *Sanitarul intră tipărindu-și bluza pe trup și părul roșcat pe frunte.* id. Î. II, 43. *Zaharia își tipări genunchii cu palmele.* id. R. DR. 106, cf. CIAUȘANU, GL., CHEST. V 46 supl., ALR II/I MN 28, 2 172, ALRM II/I h 100. ✦ (Regional) A aranja, a pune în ordine; a clădi (Secusigiu — Arad). Cf. CHEST. V 77 supl. ◇ Refl. pas. *Rufele, după ce sînt spălate și călcate, se tipăresc.* ib. ✦ (Regional; complementul indică

firul) A răsuci între degete (în timpul torsului) (Străoane — Panciu). Cf. ALR I 1 318/590.

— Prez. ind.: *tipăresc.* — Și: (regional) **tiperí** (ALR SN IV h 1 113/531) vb. IV, **tipărá** (A IV 1) vb. I.
— V. **tipar.**

TIPĂRÍE s. f. **1.** (Învechit) Tipărire **(1).** Cf. tipări **(1).** *Măriia sa... cheltuială nesocotită spre tot lucrul tipăriei au dat.* VARLAAM, C. 6.

2. (Regional) Modelare. Cf. tipări **(3).** *Așa portu l-oi găta, Iară fața mi-o voi da La Turda la rumenele..., Buzele la tipărie, Ca mine să nu mai fie!* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 236.

— Pl.: *tipării.*
— **Tipări** + suf. *-ie.*

TIPĂRÍND, -Ă adj. (Învechit, rar) Tipărit² **(1).** *Să se știe numărul exemplarelor tipărinde.* FM (1862), 63/2.

— Pl.: *tipărinzi, -de.*
— V. **tipări.**

TIPĂRÍRE s. f. **1.** Acțiunea de a tipări **(1)**, tipărit¹, tipăritură **(1)**, (învechit) tipărie **(1)**; p. ext. editare, publicare. *Chiemare la tipărirea cărților romanești și versuri pentru îndreptarea tinerilor* (a. 1821). GCR II, 234/16, cf. DRLU, POLIZU. *Un credit de 4,5 sute de galbeni spre tipărirea a două volumuri.* FM (1862), 19/2, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *A înțeles că, fără tipărire și colportaj, scrisul e fără putere.* V. ROM. noiembrie 1954, 139. *A asigura un ritm mai rapid de tipărire la tease.* L. ROM. 1965, 253. *Vor trebui... să lucreze fără contenire toată noaptea, pînă la tipărirea completă a ziarului.* V. ROM. august 1969, 57. ◇ Loc. vb. (Învechit) **A da în tipărire** = a tipări. *Asta poezie... Numa-n românește, pînă asta dată, Nu s-a văzut încă-n tipărire dată.* PANN, E. I, III/9.

2. (Concretizat; învechit) Tipăritură **(2).** *Baronul Humbold... au adus mai multe manuscripte și tipăriri.* CR (1830), 96¹/37. ✦ Ediție. *Entuziasmul cu carele s-au priimit aceste poezii... da lesne a înțelege că tipărirea cea dintîiu să va trece în scurtă vreme, astăzi să gătește o a doua tipărire.* AR (1829), 192/43. *Fabule și istorioare auzite și versificate de... Tipărirea întîia.* PANN, ap. GCR II, 360.

— Pl.: *tipăriri.*
— V. **tipări.**

TIPĂRÍT¹ s. n. Tipărire **(1).** *Tipariu de tipăritul cărților am rădicat.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 236/28. *Plată... pentru tipăritul d[u]mnezeiești aceștia și de suflete folositoarei cărți* (a. 1703). GCR I, 348/16. *Pentru tipăritul cărții în limba moldovenească* (a. 1773). id. ib. II, 86/15, cf. DDRF, CADE, DEX.

— V. **tipări.**

TIPĂRÍT², -Ă adj. **1.** Care a fost supus operației de tipărire; (învechit și regional) tiparnic **(1)**, (învechit, rar) tipărind, (regional) trucuit. Cf. tipări **(1).** Cf. DRLU, LB. *A oferit și una sumă de cărți tipărite.* FM (1861), 14, cf. ALEXI, W., CADE. *N-am văzut în carte litera tipărită.* CĂLINESCU, C. O. 84. *Gramatica lui Micu este cea dintîi gramatică tipărită a limbii române.* IST. LIT. ROM. II, 41. *Cu gesturi demonstrative și afectate,... îi întinse un carton tipărit.* VINEA, L. I, 68. *Imaginea foii tipărite se interpuse între mine și cîntăreață.* V. ROM. octombrie 1970, 28. ◇ Fig. *Sînt un volum ce n-are titlu încă, Deși există-n mine tipărit.* MINULESCU, VERS. 252.

2. (Învechit) Imprimat. Cf. tipări **(2).** *Se află încă 100 fabrice, din care... 1 de basmale tipărite (tistimeluri).* CR (1832), 49¹/24.

— Pl.: *tipăriți, -te.*
— V. **tipări.**

TIPĂRITÓR s. m. (Învechit) **1.** Tipograf². Cf. ANON. CAR., DRLU, COSTINESCU. *În toate tipăriturile vechi găsim cuvîntul drugar cu sensul de tipăritor la tease.* L. ROM. 1965, 252. ◇ (Adjectival) *Termenul a dispărut odată cu înlocuirea teascului de către mașina... de tipar, lucrătorul tipăritor fiind numit mașinist.* ib.

2. Persoană care lucrează tipare **(2)**; modelor. *Cît meșterșiugul vărsatului temelii*[i] *ceii de metal și cît iscusită și ascuțită mintea vărsătoriului și tipăritoriului ar fi fost, florile și frunzele... arăta.* CANTEMIR, IST. 129, cf. NOM. PROF. 20, 40.

— Pl.: *tipăritori.* — Și: (învechit) **tipărítóriu** s. m.
— **Tipări** + suf. *-tor.*

TIPĂRITÓRIU s. m. v. **tipăritor.**

TIPĂRITÚRĂ s. f. **1.** Tipărire **(1).** Cf. LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., DL. ✦ P. ext. (Cu sens colectiv) Litere de tipar imprimate. *Deschisei cărticica mea... și o privii cu neîncredere. Erau acolo, cătră sfîrșit, și foi tainice cu tipăritură măruntă.* SADOVEANU, E. 112.

2. (Concretizat) Lucrare tipărită; imprimat, publicație, (rar) tipăreală, (învechit) tipărire **(2).** *Ne mărginim... a arăta lista cărților ce au ieșit de sub teascurile sale, afară de afișuri, bileturi, înștiințeri și alte tipărituri mărunte* (a. 1851). URICARIUL, XIII, 342. *Cele mai vechi tipărituri în limba românească sînt de la mijlocul veacului XVI.* PHILIPPIDE, ap. TDRG, cf. ALEXI, W. *S-au păstrat foi din această tipăritură.* IORGA, L. II, 305. *Tipăritura aceasta nu poate dispensa pe cercetător de manuscrisul de la Academie.* IBRĂILEANU, S. 119, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nu mai aveai... bune păreri despre astfel de tipărituri.* PAS, Z. I, 297. *Revoluția culturală în țara noastră are ca efect o creștere uriașă a cererii de tipărituri.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/3. *În toate tipăriturile vechi găsim cuvîntul drugar.* L. ROM. 1965, 252. *Nu vor ajunge la adresă tipăriturile.* V. ROM. aprilie 1971, 35.

— Pl.: *tipărituri.*
— **Tipări** + suf. *-tură.*

TIPĂRUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A tipări **(1)** (Ineu — Arad). ALR SN IV h 925/64.

— Prez. ind.: *tipăruiesc.*
— **Tipar** + suf. *-ui.*

TIPELCIUÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul este „mămăliga") A frămînta în mîini. ȘEZ. V, 162. ✦ A frămînta lutul cu picioarele, pînă cînd devine bun de folosit la lipit. ȘEZ. V, 162.

— Prez. ind.: *tipelciuiesc.*
— Etimologia necunoscută.

TIPERÍ vb. IV v. **tipări.**

TIPÉSĂ s. f. (Familiar, adesea peiorativ) Femeie, individă. *E... prea capricioasă tipesa ceea.* CAZIMIR, în BUL. FIL. VI, 16, cf. TEODOREANU, M. II, 375. *În felul ei e drăguță tipesa.* BUL. FIL. VI, 16. *Ce titluri avea tipesa asta obraznică să i se adreseze astfel?* ib. 17. *Cine dracu-o fi tipesa asta?* ap. IORDAN, STIL. 375, cf. SCL 1976, 405. ✦ Iubită, simpatie. Cf. BUL. FIL. V, 215.

— Pl.: *tipese.*
— Din fr. **typesse.**

TIPÍ¹ vb. IV. Tranz. (Învechit) A îngrădi, a limita. *Petru Maior... nu a gîndit defel a îmbrăca limba română în haine latine, a tipi slobodul îmblet și armonia limbei pe vro sistemă.* RUSSO, S. 59. ✦ (Prin nord-vestul Olt.) A cuprinde, a răzbi. Cf. PAȘCA, GL. *L-o tipit tusea.* id. ib.

— Prez. ind.: *tipesc.*
— V. **tip¹.**

TIPÍ² vb. IV v. **piti.**

TIPÍC[1] s. n. **1.** Carte care cuprinde ansamblul regulilor după care se oficiază slujbele religioase; p. ext. normă, regulă pentru săvîrșirea serviciului divin; ritual, ceremonial religios. *12 mineae. 1 tipic* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 196/9. *Nașul... să ungă copilul pre toate mădulările, cum iaste tocmeala tipicului.* PRAV. GOV., ap. MURNU, GR. 54. *De bobonoșaguri ce nu iaste scris la tipic să nu ție* (a. 1675). GCR I, 218/1. *N-au socotit împreună cu tîlcuirea să păzească și orînduiala elinescului tipic* (a. 1683). GCR I, 260/28. [Scriptura] *la rînduiala tipicului elinesc... o ai tocmit.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/56. *Acest sf[î]nt Dionisie tîlcuind...: tipicul besericeștii orînduiale.* MINEIUL (1776), 18[r1]/36, cf. KLEIN, D. 438. *Fieștecare să știe cîntările... și așezarea slujbelor sf[i]ntei biserici după tipicul din Octoihul cel bogat* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201, cf. LB, POLIZU. *Leturghia sfîntului Ioan Hrisostomul, cu detailat tipic despre toate rînduielile serviciului divin.* ap. TDRG, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 707. *Popoiacii să pricep mai mult la citire pă condac, pă tipic, pă saltire.* JIPESCU, O. 123. *Cum intră în biserică, începe a căuta pricină părintelui Oșlobanu, care slujea, că nu se ține de tipic.* CREANGĂ, A. 78. *N-ai decît să te uiți în carte ca să știi tot, afară de... tipic.* SLAVICI, O. I, 78. *Simion... înnoda o leturghie ca vai de ea, cu tipicul deschis pe masa din altar.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 120. *Pentru această ceremonie nu este tipic, ci se face numai după cum e datina veche.* SEVASTOS, N. 344. *În tipicul bisericesc se arată adesea de cîte ori în șir trebuie să se rostească niște cuvinte sacramentale.* I. NEGRUZZI, S. I, 372, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Orînduielile bisericești se săvîrșesc după tipic.* SEVERIN, S. 135, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Slujea în biserică fără pripă și toate le spunea și le făcea după tipic.* GALACTION, O. 207. *Popa și-a luat dascălul, cădelnița, tipicul.* LESNEA, VERS. 47. *Părintele Dragomir... a învățat pe de rost sfînta slujbă și tipicul.* SADOVEANU, O. XIII, 661. *Știe tipicul pe de rost, zilele de harți și post.* ARGHEZI, VERS. 152. *La aceste varietăți stilistice se adaugă aceea a cărților în care se cuprind indicații de slujbă religioasă, tipicul.* L. ROM. 1960, nr. 2, 60. ◇ Expr. **Vorbește după tipic,** se spune despre cineva care vorbește cu rînduială, chibzuit. Cf. SEVERIN, S. 135.

2. Formulă obișnuită, stereotipă; obicei, tradiție, normă, regulă; ritual, ceremonial. Cf. POLIZU. *La cărți, știți dv. tipicul, se plătește „după cum cartea vorbește".* CONV. LIT. VII, 314. *Vom mai releva și procederea uniformă, tipicul după care acei scriitori exploatează atenția tinerimii.* MAIORESCU, CR. I, 315. *Demonstrațiunea... se face după tipicul scolasticilor.* id. L. 97, cf. DDRF. *Ei își cheltuiesc... energia și spontaneitatea minței lor crude pe tipicurile pedante.* VLAHUȚĂ, D. 48, cf. BARCIANU. *Totul era corect, protocolar și făcut după tipicul marilor doliuri.* ANGHEL, PR. 66, cf. TDRG, CADE. *Ronda nu se sfîrșea însă întotdeauna după tipic.* VOICULESCU, P. I, 121. *Era ceva neobișnuit și rar, ieșit din tipicul comun.* SADOVEANU, O. XVIII, 620. *Dialoguri de tipic platonician.* CĂLINESCU, S. C. L. 17. *Grozavă e cafeaua dumitale... — Am pregătit-o după tipicul turcesc.* STANCU, R. A. III, 341. *Își mușturuia clopotele după același tipic apucat din bătrîni.* GALAN, Z. R. 250. *Despărțirea lor din fiece seară se desfășura după același tipic.* VINEA, L. II, 32. ◇ Expr. (Regional) **A-i găsi tipicul** = a-i găsi pricina, chițibușul, a-i găsi clenciul, a-i găsi chichița. Cf. UDRESCU, GL. **A-i șosi** (sau **a-i veni) tipicul** (la ceva) = a sosi momentul potrivit (pentru ceva), a veni timpul (pentru ceva). Cf. id. ib. *I-a venit tipicul și la cojoc, s-a răcit vremea.* id. ib. **A nimeri la tipic** = a veni la momentul potrivit, a sosi la țanc. Cf. id. ib. *Ai nimerit la tipic; taman puneam masa!* id. ib. ✦ (Rar) Obicei **(2),** tabiet. *Cei care îi cunoșteau tipicurile se mirau că... prințul nu purta blana.* PAS, L. I, 157. ✦ Model **(1).** Cf. LB. *Episcopate — după tipicul celor germane.* CONV. LIT. V, 341.

— Pl.: *tipicuri.*

— Din slavonul тыпикъ, ngr. τυπικόν.

TÍPIC[2], -Ă adj. Care prezintă particularitățile proprii unui tip[1]; caracteristic, specific. *Să abordăm un alt nume tipic al Țării Românești.* HASDEU, I. C. I, 49. *Premisa generală despre toate paralelogramele se stabilește... printr-un desemn sau intuiție tipică a unui paralelogram în genere.* MAIORESCU, L. 76. *Cuvintele de spirit din comediile lui Caragiale... au început să capete dreptul de cetățenie în convorbirile de toate zilele ca fraze tipice.* GHEREA, ST. CR. I, 360. *În personajele din dramă și nuvele se oglindesc aceleași caractere tipice curentului întreg.* id. ib. III, 117, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Scrisorile publicate... erau lipsite de orice însemnătate, mărginindu-se la observațiuni fără nimic tipic.* PETICĂ, O. 451. *Un caz tipic de deformare profesională.* C. PETRESCU, C. V. 267, cf. ȘĂINEANU, D. U. *În grija lui de a sublinia ceea ce e constant și tipic, a ajuns la un tablou static.* OȚETEA, R. 29. *Rudin este reprezentantul tipic al păturii intelectuale ruse.* SADOVEANU, E. 237. *Dormea... un birjar gros, înfășurat în tipicul veștmînt lung și încrețit.* CĂLINESCU, E. O. I, 8. *Cîntecul cornului este un motiv tipic al romantismului.* VIANU, L. R. 264. *Formele geometrice ale lui Euclid redau formele tipice ale materiei.* BLAGA, Z. 62. *I se păru că fraza ei tipică și banală suna falș.* VINEA, L. II, 276. *În cehă... numele masculine nu au în general sufixe tipice.* GRAUR, N. P. 81. *Granitul... este cea mai cunoscută și tipică rocă eruptivă.* GEOLOGIA, 19. *Daco-geții sînt luați ca exemplu... ca posedînd forma cea mai tipică a acestui fel de viață.* PANAITESCU, O. Ț. 18. *În cîteva puncte există sărături tipice.* VÎN. PESC. aprilie 1964, 3. *Indivizii săi sînt nu tipici, ei sînt arhetipali: băiatul și fata, bărbatul și femeia.* V. ROM. septembrie 1970, 4. *Scena... este tipică pentru rînduielile democrației militare.* H. DAICOVICIU, D. 67. (Adverbial) *În natură ne plac... ființele care reprezintă tipic vitalitatea și sănătatea speciei.* BLAGA, Z. 44 ✦ (Substantivat, n.) Caracterul a ceea ce este specific, caracteristic; p. restr. categorie caracteristică artei, care se referă la capacitatea acesteia de a semnifica generalul prin individual, de a surprinde esențialul. *În proza lui Vlahuță tipicul strivește individualul, schemele generale înăbușesc plăpînda viețuire.* VIANU, A. P. 190. *Nici un fel de discuții teoretice asupra tipicului nu îl pot ajuta pe scriitor în creație.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 648, cf. DL, DM, M. D. ENC.

— Pl.: *tipici, -ce.*

— Din fr. **typique.**

TIPICÁLE s. f. pl. Cîntări pentru anumite servicii religioase. *După aceasta, cîntăreții sau corul cîntă tipicalele.* ap. TDRG, cf. GÁLDI, M. PHAN. 262.

— Din ngr. τυπικά.

TIPICÁR, -Ă adj. (Și substantivat) **1.** (Învechit) (Persoană) care se ține strict de tipicul[1] bisericesc. Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM.

2. (Persoană) Care nu iese, în activitatea lui, dintr-o anumită rutină, dînd prea mare importanță lucrurilor mărunte, exterioare; (persoană) care manifestă o minuțiozitate și o meticulozitate exagerată; (învechit și regional) paretcar. V. formalist, pedant. *Se nimerise un director tipicar... care nu ieșea c-o iotă din asprimile regulamentului.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 93. *Programele sînt greșite și mulți dascăli tipicari.* id. ib. 359, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cu firea-i blajină..., izbutea să urnească din loc pe slujbașii cei mai îndărătnici, mai posaci, mai tipicari.* CONV. LIT. XLIII, 1 053, cf. CADE. *Îndărătul... colonelului mărginit, tipicar... scriitorul a observat și pe soldatul român.* LOVINESCU, S. I, 321. *Un tipicar neînduplecat îl primi de data asta cu surîsul pe buze.* BART, E. 64, cf. SCRIBAN, D. *Au conturat numai tipul funcționarului încet la treabă, tipicar.* V. ROM. ianuarie 1954, 175. *Tinichigiul ăsta era socotit de unii drept un tipicar nemaipomenit. De fapt era mai curînd foarte ordonat decît tipicar.* GALAN, Z. R. 82. *Era sigură că*

omul ăsta tipicar, tăcut... este acasă la el un fel de idol. v. ROM. martie 1969, 12.

— Pl.: *tipicari, -e.*
— **Tipic**[1] + suf. *-ar.*

TIPICĂREÁSĂ s. f. (Învechit) Călugăriță care are grijă ca ritualul să se săvîrșească după tipic[1] **(1)**. *Schimbă pe furiș zăloaga de la octoihul mare, trecînd-o peste cîteva foi mai nainte de unde o așezase tipicăreasa.* STĂNOIU, C. I. 199.

— Pl.: *tipicărese.*
— **Tipicar** + suf. *-easă.*

TIPÍCI s. m. pl. v. **cipic.**

TIPICITÁTE s. f. Însușirea de a fi tipic[2]; caracterul a ceea ce este tipic[2]; (rar) tipism. *Un roman propriu-zis n-ar putea trăi din attta tipicitate.* CĂLINESCU, în SCL 1976, 405. *Tipicitatea sensibilului are grade și trepte felurite.* VIANU, P. 149. *Asemenea fenomene... sînt numai cazuri izolate, și-au pierdut tipicitatea.* CONTEMP. 1956, nr. 484, 4/3. *Ioanide poate fi deci considerat ca un personaj tipic, dar în implicațiile particulare ale romanului... tipicitatea sa apare mult mai palidă.* GL 1961, nr. 14, 1/6, cf. SFC VI, 56, 67.

— **Tipic**[2] + suf. *-itate.*

TIPICONÁL, -Ă adj. Care se referă la tipic[1] **(1)**, care ține de tipic[1]. *Am păstrat... caracterele slave la redarea notelor tipiconale, pentru că astfel e mai clară legătura dintre texte.* SCL 1960, 446, cf. 1964, 414.

— Pl.: *tipiconali, -e.*
— De la **tipic**[1].

TIPICUÍ vb. IV. Intranz. A hotărî, a prescrie prin tipic[1] **(1)**. *Preot să svinţească cu molitvele ceale de botez..., după cum tipicuiaște acolea.* (a. 1645). CCR 214/5. ✦ A face după tipic[1] **(1)**. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *tipicuiesc.*
— **Tipic**[1] + suf. *-ui.*

TIPÍE s. f. Colină cu vîrful teșit, de forma unui trunchi de con. *Două tronconuri mai mari se ridică, de o parte și de alta a Oltului... Sînt cele două tipii, a Racoșului și a Ormenișului.* BOGZA, C. O. 245, cf. DL, DM, M. D. ENC., L. ROM. 1973, 127.

— Pl.: *tipii.*
— Cf. tc. **tepe.**

TÍPIL s. m. v. **tiplu.**

TIPINÁ vb. I v. **timpina.**

TIPÍRE s. f. (Învechit, rar) Imagine, înfățișare; model. *Scaunele... sînt înălțate de toată tipirea smerită și către acel înalt, cu toate a lor puteri, neclătite și întărite stau* (a. 1680—1700). GCR I, 245/28. *Slobodă suire a lor dau toată tipirea smerită* (a. 1680—1700). ib. 245/31.

— Cf. **tip**[1].

TIPÍSM s. n. (Rar) Tipicitate. *Scriitorul a dat acestei limbi... un tipism bogat în semnificații.* VARLAAM — SADOVEANU, 453.

— Pl.: *tipisme.*
— **Tip**[1] + suf. *-ism.*

TIPIȘÍR s. n. v. **tibișir.**

TIPIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A da unui personaj literar, unei situații etc. valoare, caracter de tip[1], a face să fie tipic[2]. Cf. BUL. FIL. III, 186. *Pentru a reflecta just în literatură caracterele, trebuie... să tipizezi în imagini vii, artistice, caracteristicile tipice pozitive.* CONTEMP. 1953, nr. 340, 4/3, cf. DL, DM, DN².

2. A reduce diversele variante ale unui produs la un singur tip[1] **(1)** mai corespunzător scopului; a da unui produs valoare de tip[1]; a standardiza. Cf. DL. *Au fost tipizate... unele produse, cum ar fi poduri rulante, utilaje pentru mecanizarea lucrărilor din turnătorii.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 9.

3. A stabili caracteristicile principale ale construcțiilor, elementelor de construcție și a detaliilor acestora privind destinația, mărimea, structura și alte particularități.

— Prez. ind.: *tipizez.*
— De la **tip**[1].

TIPIZÁRE s. f. Acțiunea de a tipiza și rezultatul ei.

1. Procedeu al creației artistice, propriu mai ales artei realiste, constînd într-un proces complex de generalizare artistică a realității, în urma căruia evenimentele, relațiile, personajele etc. sînt relevate în imagini vii, caracteristice, definitorii. Cf. DL, DM, DN², DER, M. D. ENC.

2. (Ind.) Reducerea diverselor variante ale unui produs la un singur tip[1] **(1)** dovedit a fi mai bun sau mai corespunzător destinației lui și extinderea fabricației în cantități mari a acestuia; standardizare. *Se va desăvîrși tipizarea produselor farmaceutice.* LEG. EC. PL. 433, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC.

3. Cf. tipiza **(3)**. *Tipizarea... este singura metodă capabilă să disciplineze și să orienteze procesul de proiectare.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/2, cf. LTR².

— Pl.: *tipizări.*
— V. **tipiza.**

TIPIZÁT, -Ă adj. **1.** Care a fost supus procesului de tipizare **(1)**. *Din orice operă de artă greacă se desprinde... înțelesul tipizat al vieții.* BLAGA, Z. 66.

2. (Despre produse industriale etc.) Care a fost supus procesului de tipizare **(2)**; standardizat. Cf. DL, DM.

3. Care a fost supus procesului de tipizare **(3)**. *E nevoie să se lărgească proiectarea tipizată a clădirilor.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 841.

— Pl.: *tipizați, -te.*
— V. **tipiza.**

TIPLÓTĂ s. f. v. **teplotă.**

TÍPLU s. n., s. m. **1.** S. n., s. m. Diblu. LTR², DL, DM, com. din DEDA — REGHIN.

2. S. n. Cep. LTR², DL, DM.

3. S. m. (Regional; în forma *tip*) Țăruș (Izvorul Rece — Băile Govora). Cf. H XVI 9. *Gorunul se întrebuințează... pentru stîlpi, tipi (țeruși).* ib.

4. S. m. (Ban.) Fiecare dintre bucățile de lemn care se pun între grinzile ce intră în alcătuirea plafonului unei construcții. *Plafontul să acopere cu scînduri sau să face din tiple de lemn, iar pre acestea să prind nuiele de alun sau trestie.* LIUBA — IANA, M. 96, cf. ALR II 3 767/2, PORȚILE-DE-FIER, 348. ✦ (În forma *tipil*) Grindă care se pune de-a curmezișul pe temelia casei (Pîrvova — Băile Herculane). CHEST. II 100/10a.

— Pl.: *tipluri* și (regional) *tiple*, (m.) *tipli* (CHEST. II 100/10a, com. din DEDA — REGHIN, ALR II 3 767/2, PORȚILE-DE-FIER, 348). — Și: (regional) **tipil, tip** s. m.
— Cf. **diblu.**

TIPOGRÁF[1] s. n. Mașină de cules și de turnare a literelor de tipar în rînduri întregi. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC.

— Pl.: *tipografe.*
— Din fr. **typographe.**

TIPOGRÁF[2]**, -Ă** s. m. și f. Muncitor specializat în lucrările de tipărire; (învechit) tiparnic **(2)**, tipăritor **(1)**. *Anthim tipograful* (a. 1694). ap. TDRG. *Mineiul... s-au tipărit... de popa Costandin, tipograful.* [Titlu] MINEIUL (1776), cf. CLEMENS, LB. *Aduse din Italia... bărbați învățați, artiști și tipografi.* SĂULESCU, HR. 243/16. *Dînd... toată greșala asupra tipografului, care în loc de II au pus I.* ARHIVA R. I, 94/4. *Toți tipo-*

grafii... serbează aniversarele și jubileele aflării artei tipografice (a. 1851). URICARIUL, XIII, 343, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, V. MOLIN, V. T., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O tînără tipografă, cu fruntea lată și figura expresivă.* SAHIA, U.R.S.S. 34, cf. NOM. PROF. 7, SCRIBAN, D. *Scriitor tipograf, editor și colportor, el știe bine cui adresează cartea sa.* VIANU, L. R. 54. *Tipograful zîmbise puțin.* BARBU, Ș. N. 158. *Evoluția tehnică a tiparului a făcut ca și alți termeni... să dispară cu vremea din vocabularul uzual al tipografului.* L. ROM. 1965, 252. *Brusc, cei trei tipografi împietriră, cu privirile ațintite spre aparatul de radio.* V. ROM. august 1969, 57. ◇ (Adjectival) *Lucrătorul tipograf este colaboratorul prețios al scriitorului.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 334. *Petre Ispirescu... a fost și a rămas toată viața zețar și iscălea totdeauna „culegător tipograf".* L. ROM. 1965, 253.

— Pl.: *tipografi, -e.*
— Din ngr. τυπογράφος.

TIPOGRÁFIC, -Ă adj. Care ține de tipografie; privitor la tipografie; de tipografie; (învechit, rar) tipograficesc. *Tipografii... serbează aniversarele și jubileele aflării artei tipografice* (a. 1851). URICARIUL, XIII, 341, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Reviste, care se înrudesc cu presa prin literă tipografică și hîrtie.* ARGHEZI, P. T. 60. *Prima încercare de a aduna expresii tipografice într-un vocabular profesional a făcut-o Petre Ispirescu.* L. ROM. 1965, 253. *Măsurîndu-ți îndatorirea cu... centimetrul tipografic.* V. ROM. iulie 1969, 7. ◇ (Adverbial) *A reproduce tipografic.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *tipografici, -ce.*
— Din fr. **typographique.**

TIPOGRAFICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Tipografic. Cf. POLIZU,

— Pl.: *tipograficești.*
— **Tipograf** + suf. *-icesc.*

TIPOGRAFICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Din punct de vedere tipografic, conform procedeelor tipografice. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF.

— **Tipografie** + suf. *-icește.*

TIPOGRAFÍE s. f. **1.** Meșteșugul, arta de a tipări **(1).** *Dascali de tipografie am adus.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 236/25. [Cartea] *iaste... începătură a tipografiei care am învățat* (a. 1700). GCR I, 337/3, cf. SĂULESCU, HR. I, 246/6, COSTINESCU, V. MOLIN, V. T., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Întreprindere sau atelier în care se execută operațiile de tipărire de cărți, de ziare etc.; imprimerie, (învechit) tipar **(2)**, tiparnă, tiparniță. *Ne-ai adus meșteri streini de ne-au făcut tipografie.* N. TEST. (1648), [prefață] 3r/11. *Tipografie, adecă tipariu de tipăritul cărților am rădicat.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 236/27. *Aceasta iaste pîrga dintîiu a tipografiei noastre* (a. 1683). GCR I, 269/12. *S-au dat în tipografie de s-au tipărit.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/52. *S-au tipărit în tipografia domnească în sf[î]nta mănăstire Sneagov* (a. 1699). GCR I, 328/5. *Avea gînd Nicolai Vodă să facă... tipografie ca să tipărească cărți.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 179/10. *S-au dat în tipariu în tipografia cea noao* (a. 1742). GCR II, 30/33. *Poroncind domnul mitropolitului și episcopilor să facă tipografia* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 198/28, cf. KLEIN, D. 438. *Această cărticică... să află la Sibii, în tipografia lui Bart* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 202, cf. DRLU, LB. *Nimenea nu va putea să deschidă... tipografie, fără o deosebită întărire a rigii.* CR (1829), 282[1]/1, cf. I. VĂCĂRESCUL, P. A. 53/1. *Aștept să-mi aducă de la tipografie vreo cîteva exemplare din broșura mea.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 508, cf. POLIZU. *Ne lipseau și cărți, și tipografie.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Tipografia românească din Blaj ajunse... la o înflorire.* FM (1861), 99. *Pot fi, în același timp, și sufler, și copist la teatru, și corector într-o tipografie.* CARAGIALE, O. IV, 237, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Cu tipografia ei, cu cărturarii ei..., revărsa lumina cunoștinței peste tot poporul românesc...!* GALACTION, O. 221, cf. SCRIBAN, D. *Puse mîna pe telefon și chemă tipografia.* STANCU, R. A. IV, 344. *Unde mi-ai fost? — Să mă iertați, dom' Ifrim, la tipografie.* VINEA, L. I, 329. *Lucra într-o tipografie.* V. ROM. octombrie 1970, 26.

— Pl.: *tipografii.*
— Din ngr. τυπογραφία.

TIPOLITOGRAFÍE s. f. Procedeu de imprimare a unor texte culese cu litere mobile, mai întîi pe hîrtie de transport și apoi pe forme de tipar plan. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tipolitografii.*
— Din fr. **typolithographie.**

TIPOLÓGIC, -Ă adj. **1.** Care ține de tipologie **(1)**, privitor la tipologie; care privește trăsăturile tipice[2] ale unui fenomen. *Asemănarea nu era o simplă întîmplare, ci o frăție tipologică.* TEODOREANU, M. U. 26. *Toți cei care se silesc... dau un sens tipologic cercetării lor.* VIANU, L. R. 33. *Răspunsurile la această problemă pot fi grupate în cîteva categorii tipologice.* RALEA, S. T. II, 236. *El aduce unele note de humor, fiind o variantă tipologică ce are darul de a mări pitorescul.* LL 1955, 95. *La femeia nouă, Lucia Demetrius a reușit întotdeauna să deslușească diferențe tipologice.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1958, nr. 1—2, 139. *S-a accentuat... distincția tipologică între cei doi demagogi: Farfuride și Cațavencu.* GL 1961, nr. 9, 7. *Galeria tipologică rămîne insuficient îmbogățită de reflexele vieții contemporane.* V. ROM. ianuarie 1965, 151. *Actori de comedie... cu o nesecată inventivitate tipologică.* T septembrie 1966, 8, cf. DN[2], M. D. ENC.

2. Care ține de tipologie **(3)**, care se referă la tipologie. *Clasificarea tipologică a limbilor... stabilește tipuri de limbi după particularitățile structurii lor.* GRAUR, I. L. 181.

— Pl.: *tipologici, -ce.*
— Din fr. **typologique.**

TIPOLOGÍE s. f. **1.** Studiul sau determinarea tipurilor[1] în care se pot clasifica obiectele, fenomenele etc. dintr-un domeniu oarecare; clasificare rezultată în urma acestui studiu; ansamblu de tipuri[1]. *Tipologiile prezentate mai sus necesită... unele precizări.* VUIA, PĂST. 15. *Surprindem astăzi o tipologie socială cu totul nouă.* CONTEMP. 1956, nr. 484, 4/6. *În folclorul românesc... se pot deosebi 270 de subiecte-tip de povești fantastice, față de 741 cîte sînt înregistrate în tipologia internațională.* IST. LIT. ROM. I, 80, cf. DN[2]. *Datele discutate... nu încearcă o tipologie a cititorilor.* V. ROM. august 1970, 136, cf. M. D. ENC. ✦ Clasificare a tipurilor literare; ansamblu de tipuri literare. *Criteriul confruntării cu viața a dus la o discuție privind tipologia eroului literar actual.* GL 1961, nr. 14, 1/6. *Proza... de observație socială și tipologie reprezentativă începe și ea prin explorarea lumii satului.* V. ROM. februarie 1963, 115. *Sînt analizate... mijloacele de realizare a unei tipologii satirice originale.* ib. decembrie 1963, 216. *Vechea tipologie a dramei se restructura.* T august 1964, 16. *Așteptam... să văd spectacolul cu o piesă de actualitate; era curiozitatea de a urmări felul cum trec studenții de la întruchiparea tipologiei clasice la cea a omului contemporan.* ib. septembrie 1966, 66.

2. Ramură a psihologiei care studiază tipurile[1] **(2)** în care se pot clasifica oamenii, luînd ca bază fie un anumit proces psihic, fie un grup complex de însușiri ale personalității. *Psihometria și tipologia antropologică ne-au dus în școală la niște „fișe", în care citești... categoria și calitatea individului.* CĂLINESCU, C. O. 64, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC.

3. (Lingv.) Mod de a studia structura unui idiom sau a unui grup de idiomuri neluînd în considerație

istoria lor și relațiile dintre ele. *Reconsiderarea tezelor tipologiei lingvistice tradiționale.* SCL 1966, 651, cf. 1968, 314, M. D. ENC.
— Pl.: *tipologii.*
— Din fr. **typologie.**

TIPOMÉTRU s. n. (Tipogr.) **1.** Instrument pentru măsurarea corpului literelor. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC.

2. Riglă de metal, având una sau mai multe scări gradate în unități de măsură tipografice și o scară gradată în milimetri, care servește la controlul dimensiunilor machetei, la măsurarea textelor etc. Cf. LTR², M. D. ENC.
— Pl.: *tipometre.*
— Din fr. **typomètre.**

TÍPOS s. n., s. m. **1.** S. n. (Învechit) Chip, făptură, formă; model, prototip. *Ca o zidire a mînilor sale și căci iaste tiposul tocmirii întrupării sale* (a. 1652). ap. MURNU, GR. 57. *Pruncia tipos și pildă ale altor vîrste este.* CANTEMIR, O. V, 165. *Un trup cîndu-l arde trăsnetul, chipul trupului stă; tiposul obrazului fața focului, iară puterea ba* (a. 1746). ap. TDRG. *Această reslețire... produse... fizice și moralnice caracteriziri între oameni... și tiposuri de fețe.* SĂULESCU, HR. I, 35/6, cf. DDRF. ✦ (Regional) Tip¹ **(4)**, specimen, exemplar. *Eu am fost în păduri... ș-am dat piște on tipos di copchilă și m-am îndrăgostit di dînsa.* ARH. FOLK. II, 141.

2. S. m. (Regional) Persoană cu obiceiuri rele, soi rău. *Al dracului tipos ai fost.* RĂDULESCU-CODIN. *Mă-sa, săraca, se trudea în toate zilele ca s-o dea pe brazdă...; dar ai ce-i face tiposului?* id. î. 187. ✦ (Adjectival) Leneș, trîndav². Cf. PAMFILE, A. R. 262. *Erau doi frați; cel mare bogat, însă zgîrcit și tipos, iar cel mic nenorocos, sărac.* id. D. 84.
— Accentuat și: *tipós.* TDRG, DM, RĂDULESCU-CODIN, Î. 187. — Pl.: ?
— Din ngr. τύπος.

TIPOSÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit) A forma, a modela, a alcătui, a crea. *Pre Eva o au tiposit femeaie den coasta lui Adam* (a. 1650). GCR I, 145/16, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D. (Refl. pas.) *Aceasta s-au tiposit, s-au ijderit despre neareaoa împăratului depururea pomenitul Leu înțeleptul* (a. 1652). ap. MURNU, GR. 57. ✦ A întipări, a imprima. (Fig.) *Să tiposească în sufletul celui hirotonit stăpînire și putere dumnezeiască.* ANTIM, O. 374.

2. Tranz. (Prin Transilv.) A pune în ordine, a aranja. Cf. LEXIC REG. II, 102. *Îi place să tiposească cămășile în ladă.* ib.

3. Tranz. (Prin Transilv.) A examina, a privi cu atenție. PRIBEAGUL, P. R. 58.

4. Intranz. (Regional) A-i cădea bine, a-i prii, a-i tihni. *Mi-o tiposit bine mîncarea.* Com. DRĂGANU.
— Prez. ind.: *tiposesc.* — Și: **chiposi** (CONV. LIT. XX, 1 007), **tipoși** (BUGNARIU, N.) vb. IV.
— Din ngr. τύπωσα (aor. lui τυπώνω).

TIPOSÍRE s. f. **1.** (Învechit) Acțiunea de a tiposi **(1)** și rezultatul ei; formare, creare. *Sufletul îmblă singur mai nainte de tiposirea trupului* (a. 1652). GCR I, 163/18, cf. DDRF.

2. (Regional) Faptul de a tiposi **(4)**; tihnă **(1)**, tihnire. Cf. BUGNARIU, N.
— Pl.: *tiposiri.* — Și: (regional) **tipoșire** s. f. BUGNARIU N.
— V. **tiposi.**

TIPOSÍT, -Ă adj. (Învechit) Alcătuit, redat, descris. Cf. tiposi **(1)**. *În cartea lumii să află tiposit (scris) pentru trei părți a pămîntului fiindcă la acea vreme numai trei era cunoscute.* AMFILOHIE, G. VII/11. ✦ Întipărit, imprimat. *Poftiia în toate zilele ca să vază chipul stăpînului H*[risto]*s cel tiposit în mahramă* (sec. XVIII). REV. IST. III, 345.
— Pl.: *tiposiți, -te.*
— V. **tiposi.**

TIPOȘÍ vb. IV v. **tiposi.**

TIPOȘÍRE s. f. v. **tiposire.**

TÍPSĂ s. f. (Regional) Alaun. *Așa-numitele săruri de mijloc, adecă: solitru, piatra acră (tipsa).* VASICI, M. II, 61/11, cf. LIUBA — IANA, ap. HEM 216, BARCIANU; ALEXI, W., H XVIII 137, ALR SN II h 580.
— Cf. timșeu.

TIPSĂÍ s. f. pl. v. **tipsie.**

TIPSÍE s. f. **1.** Tavă (mare) de metal, uneori artistic ornamentată, pe care se servește mîncare, băutură etc.; (regional) tablă¹. *1 tepsie de argintu de coliva* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 195/13. *Voi lua pentru lînă marda, postav, tipsii, clondire, sfeșnice* (a. 1649). IORGA, B. R. 47. *Stolnic mare... vine înaintea bucatelor domnești, le tocmește pe masă înaintea domnului cu tipsiile.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 138. *Învață pe un zlătariu de-i feace 2 tepsii de argint.* DOSOFTEI, PS. 117/22. *Dă-mi aicea în tipsie capul lui Ioan Botezătoriul.* BIBLIA (1688), 761¹/22. *Au poroncit de au adus cîteva tipsii de argintu, pline de galbeni de aur.* N. COSTIN, L. 520. *Lacrămile... pica într-o tepsie ce era pusă supt icoană.* NECULCE, L. 131. *Șezînd la masă, în cîteva tepsii au fost puind balegă de cal.* CANTEMIR, HR. 345, cf. ANON. CAR. *Vel cupar cu tipsia cea de argint, stînd înaintea domnului, pune vutcă în două pahare.* GHEORGACHI, CER. (1762), 279. *Altele* [purtau] *tipsii cu... mirodenii* (a. 1773). GCR II, 89/4. *Au dat la sfînta mînăstire douăsprezece tipsii de aramă mari* (a. 1773). CAT. MAN. I, 257. *Foiță de tîrguieli:... un toc tipsii și un toc talere* (a. 1778). IORGA, S. D. VIII, 3. *Au luat într-o tipsie capul mergătoriului înainte.* MOLNAR, RET. 67/18. *Să facă: 5 tipsii în cornuri din cos*[i]*toriu* (a. 1802). IORGA, S. D. XII, 143, cf. KLEIN, D. 488. *Zărește o tipsie Mare de aramă și degrabă iacă O preface în scut.* BUDAI-DELEANU, T. V. 42. *Topi ceară și o vărsă într-o tipsie de aur.* ALEXANDRIA, 4. *Să-i tai capul și... într-o tipsie să-l aduci la mine.* PANN, A. 38. *Tipsiile pe care aduceau bucatele... erau de argint.* NEGRUZZI, S. I, 151. *Nu cumva s-au prins cu tine ca să-ți aducă și luna pe tipsie?* ALECSANDRI, T. 1 225, cf. 101, 142, CIHAC, II, 623, LM. *Scuipară pe tipsii dinții lor împreună cu boabe de mărgăritar.* ODOBESCU, S. I, 79. *I-a mai dat o tipsie mare de aur și o cloșcă de aur, bătută cu pietre scumpe.* CREANGĂ, P. 93. *Aduse fiecare cîte un pepene pe tipsii de aur.* ISPIRESCU, L. 150. *Tipsiile pe care s-au adus deosebitele mîncări nu se iau,... ci ele se înalță grămăgioare în mijlocul mesei.* IORGA, C. I. I, 156. *Și ne-aduce noaptea, pe tipsie, luna.* LESNEA, VERS. 80. *O mare tipsie de aramă ținea în mijloc un ibric oriental.* CĂLINESCU, E. O. I, 81, cf. 72. *Privirile ni se prelungeau peste tipsiile imense cu colivă, așezate printre sfeșnice.* BLAGA, H. 84. *Erau două tipsii mici, rotunde, ce se deschideau cu o balama.* BARBU, PRINC. 35. *Apoi capul i-l tăia, Pe-o tipsie îl punea Și la domnul i-l ducea.* ALECSANDRI, P. P. 199. *Mă miram ce-mi place mie... Mărul roșu din tipsie, Badea-nalt cu pălărie.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 41. ◇ (În comparații) *Soarele începea să se vadă prin pînza de nouri, fără strălucire, ca o tipsie de argint.* SADOVEANU, O. IV, 46. *Era o lună plină, ca o tipsie de argint, a cărei lumină prefăcea stelele într-o pulbere aurie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 211. *Ținutul e ca o tipsie.* STANCU, U.R.S.S. 105. ◇ Fig. *Iar tu vei fi parfumul lunecător, de-acum, Pe-a lumilor întinsă tipsie de jeratic.* I. BARBU, J. S. 19. *A rămas neclintit ca o jucărie de smalț și aur pe tipsia unei frunze.* SADOVEANU, A. L. 194. *În grădina-n care scriu Cerne aur argintiu O tipsie ca de jar, Spînzurată-ntr-un arțar.* ARGHEZI, C. O. 75. *Băiatul intră în cireadă și o mînă în tipsia șe-*

sului. IL octombrie 1960, nr. 10, 20. ◇ *Tipsie de ceară* = placă de ceară topită și întărită, de forma talerului în care a fost pusă la răcit. Cf. CHEST. VI 166. ◇ Expr. **Linge-tipsia** v. linge. **Ca de pe tipsie** = pe nemuncite, de-a gata. PAMFILE, J. II, 169. **Pareă joacă pe tipsie,** se spune despre cineva care e vesel, sprinten, care saltă de bucurie. ZANNE, P. IV, 412. **A ședea cu capul pe tipsie** = a nu ieși în lume, a sta retras. id. ib. III, 402.

2. (Învechit și regional) Tavă de fier smălțuit, cu marginile ridicate, în care se coc la cuptor anumite mîncăruri și prăjituri. *Și le prăjaște punîndu-le pe deasupra, dupre ce le vei așăza în tipsie, zahăr și scorțișoară* (a. 1749). GCR II, 43/8, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U. *Tocmai întinde aluatul în tipsie: e o prăjitură cu mult unt și zahăr.* V. ROM. martie 1955, 254, cf. CHEST. VIII 27/15, 29/18, ALR I 776/9, 24, 65, 85, 90, 298, ALR II 4 070/157. *Cincizeci de porci că frigea, La conac că-i aducea, La conac, lîngă geamie, Fripți d-a-ntregul pe tipsie.* BALADE, II, 76. ✦ Vas lat, cratiță (LB, LM, BARCIANU, ALEXI, W.) de fontă, cu trei picioare (H II 285, XVII 240, VICIU, GL.); vas pentru ducerea bucatelor la cîmp (H II 256). ✦ (Prin Ban.) Vas de metal cu două picioare lungi și înguste, asemănătoare cu niște tălpi de sanie, în care se pune pîinea la dospit; țigaie. Com. din TOAGER — TIMIȘOARA.

3. (Regional) Farfurie de lemn, de porțelan, de sticlă etc.; taler[2] **(1).** Cf. LM. *Pe tipsii de sticlă, așezate pe căni de pămînt, flori și mere.* ARDELEANU, D. 160, cf. H II 245, 290, XVII 18. *Adu-mi în pripă o tipsie cu pește proaspăt de la Dunăre.* RĂDULESCU-CODIN, î. 205, cf. 29, ALR SN IV h 1 046/172, A II 6.

4. (La pl.) Chimval. *Bande militare însoțite cu tobe și cu tipsii întocmai ca la grădina lui Giafer.* FILIMON, O. I, 135. *Meterhaneaua domnească îl întîmpina cu mare zgomot de tipsii, lovite unele într-altele.* MACEDONSKI, O. III, 120. *Conștiința lui tresărea din aceste alipiri, speriată ca de-o bruscă ciocnire de tipsii.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 172. *Printre prunii din amurg Cîntă-n ritmuri de tipsii Ghersul moale, stihul turc.* ARGHEZI, VERS. 70. *Se desfășura, printre acorduri sughițate de saxofon și sonorități metalice de tipsii muzicale, una din seratele cu dans ale Matildei.* VINEA, L. I, 224.

5. (În trecut) Disc de metal, în care se lovea pentru a chema un subaltern. *N-au decît să bată în tipsia din fața lui și vor intra dorobanții de pază la ușă.* V. ROM. decembrie 1954, 98.

6. (Rar; la pl.) Disc al tampoanelor de la locomotive sau de la vagoane de cale ferată. *Locomotiva își izbea tipsiile elastice de șirul de vagoane.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG.

— Pl.: *tipsii.* — Și: (învechit) **tepsie,** (regional) **tăpsie** (BL VI, 188, ALR SN IV h 1 079/310, TEAHA, C. N. 272), **tăpșie** (CABA, SĂL. 93), **tipsie** (PĂCALĂ, M. R. 429), **timpsie** (ALR I 776/51), **tipție** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 64, MAT. DIALECT. I, 269), **tăptie** (BUL. FIL. IV, 73, 74) s. f., **tipsăi** (H II 285) s. f. pl., **tépșă** (ALR I 775/347, LEXIC REG. II, 106, 113, GLOSAR REG.; pl. *tepși* și *tepșe* LEXIC REG. 13, *tepșuri* ib. II, 113), **tépșe** (ib. 106, 113), **tépsă** (GLOSAR REG.), **tápșe** (CABA, SĂL. 93) s. f.

— Din tc. **tepsi.** — **Tepșă, tepșe, tepsă, tapșe, tăpșie** < magh. **tepsi.**

TIPSIÉR s. m. (Învechit, rar) Meșter care face (și vinde) tipsii **(1).** [Dugheana] *fusese cumpărată de la...* [uń] *tipsier* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 260.

— Pronunțat: *-si-er.* — Pl.: *tipsieri.*
— **Tipsie** + suf. *-ar.*

TIPSIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui tipsie.

1. Cf. tipsie **(1).** *Tipsioarele de dulcețuri 6* (a. 1792). IORGA, S. D. VII, 23, cf. T. PAPAHAGI, C. L.

2. Cf. tipsie **(2).** [Căldărarii] *încă după al său steag urmează Ce era de aramă o tipsioară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 93. *Tipsioara de aramă ce servea de steag căldărarilor este ca „soarele de primăvară".* VARLAAM—SADOVEANU, 166.

— Pronunțat: *-si-oa-.* — Pl.: *tipsioare.* — Și: (regional) **tipsioără** s. f.
— **Tipsie** + suf. *-ioară.*

TIPSIÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui tipsie.

1. Cf. tipsie **(1).** Cf. LM.

2. Cf. tipsie **(2)**; tigăiță **(2).** Cf. LB, LM.

— Pl.: *tipsiuțe.*
— **Tipsie** + suf. *-uță.*

TIPTÍL adv. **1.** (Învechit; adesea în legătură cu verbul „a se îmbrăca") Deghizat, travestit, costumat (pentru a nu fi recunoscut). *Mergînd însuși... în uliță, teptil, bat, au nimerit pe niște beți, s-au întîrtat sfadă între dînșii, și într-acea sfadă au rănit pre craiul.* N. COSTIN, LET. I A, 22/36. *Iară Dumitrașco hatman au fugit teptil preste Dunăre.* NECULCE, L. 341, cf. 312. *Nu l-au cunoscut nime, viind teptil învelit turcește.* AMIRAS, LET[2], III, 156. *S-au dus teptil în cai de poște pînă în țara lui* (începutul sec. XVII). MAG. IST. IV, 34/6. *Acum vreo cîteva zile... sultanul s-a dus incognito (teptil) la Terapia.* CR (1836), 2[1]/49. *Să ne întoarcem în cetate noaptea, îmbrăcați tiptil.* GORJAN, H. I, 7/28. *Un sultan odată care des tiptil umbla.* PANN, ap. ȘIO II[1], 362, cf. POLIZU. *Pe la aprinsul lumînărilor..., îmbrăcat tiptil, eram introdus ca călugăr în odaia răposatului cuconu Tache.* GHICA, S. 7, cf. CIHAC, II, 623, LM. *Trece califul Harun-al-Rașid îmbrăcat tiptil așa ca să nu-l cunoască nimeni.* CARAGIALE, O. II, 257. *Se duse cu slujitorii stăpînirii îmbrăcați tiptil pe la mai multe biserici.* F (1888), 170. *Peste fes roșu din cap Pune un ștergar vărgat Ca turcoaicele legat... Iencea-ntocmai că urma, Că tiptil mi se-mbrăca.* TEODORESCU, P. P. 641. ◇ (Adjectival; rar) *Craiul Stanislav au început... să nu mai fie neștiut și teptil precum îl apucase vremea.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 167/29. *Îmbrăcăminte tiptilă.* COSTINESCU.

2. (În legătură cu verbe de mișcare; și repetat) Încet, ușor, pe furiș, pe nesimțite (pentru a nu fi auzit sau văzut); tipa, (popular) pitiș. *El trece tiptil... într-un palat al cetățuiei.* IST. AM. 71[v]/17. *Voi merge pe taină în Țara Românească, adecă tiptil,... cum aș merge pentru altă trebuință a mea.* VĂCĂRESCUL, IST. 302. *Un lup..., vrînd se între teptil la vro oierie.* DONICI, F. II, 27/2. *Pare-mi-se că-i trimis teptil ca să cerceteze starea isprăvniciilor.* ALECSANDRI, T. 508. *Ciobanul drept la stînă într-un suflet a fugit Cam tiptil.* CONTEMPORANUL, I, 774. *Un om tiptil scosește, cînd se crăpa de ziuă, un trup de femeie învelit într-o rasă.* ODOBESCU, S. I, 78. *Simt în urma-mi Venind, tiptil-tiptil, Pas sfiicios de fată, Ușor ca de copil.* EMINESCU, O. IV, 281, cf. I, 80. *Mama... vine tiptil, în vîrful degetelor, pe la spatele mele.* CREANGĂ, A. 66. *Bătrînul urcă... scările și tiptil se apropie de ușă.* SLAVICI, N. II, 28. *Ne-am dat jos, ș-am venit tiptil pe lîngă gard.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 239, cf. III, 140. *De fete mari e lunca plină, Iar vîntul, răsfățat copil, S-apropie tiptil-tiptil De pe sub fagi, de pe colină.* COȘBUC, P. I, 87. *Frunzele, tiptil-tiptil, Ca niște lacrimi de copil, Cădeau încet pe masă.* GOGA, POEZII, 347. *Părintele ieși tiptil, să nu-și trezească copilașii.* AGÎRBICEANU, L. T. 237. *Mă furișam și intram tiptil în cimitirul cel mic.* HOGAȘ, DR. II, 55. *Îl lega cu tulpan la cap și-l culca în iatac cu perdelele strînse. Apoi, tiptil, cutreiera toată casa, șoptind, poruncind; pretutindeni liniște.* BASSARABESCU, S. N. 29. *Tiptil-tiptil tot pe vine... ajunse mai la jumătate cale.* MIRONESCU, S. A. 73. *Copoii mai bătrîni... plecau tiptil... numai cîte unul.* GALACTION, O. 279. *Noi copiii, sătui de joacă,... ne-am strecurat tiptil în bucătărie.* BRĂESCU, A. 70. *Și iată-o și mai albă, tiptil, ca o pisică Se suie pe burlane, pătrunde prin ferești.* PILLAT, P. 129. *Fă-te, suflete, copil Și strecoară-te tiptil Prin porumb cu moț și ciucuri, Ca să poți să te ma[i]*

bucuri. ARGHEZI, C. O. 78, cf. id. S. V, 101. *Avocatul se apropie tiptil de casă, încercă uşor de tot clanţele uşilor... şi văzu că sînt închise.* CĂLINESCU, E. O. II, 155. *Se apropia tiptil de fereastra laboratorului şi-şi arunca o clipă privirile înăuntru.* V. ROM. august 1954, 50. *Intră în casă tiptil să n-o trezească.* VINEA, L. I, 66, cf. 59. *Străbătu tiptil dormitorul gazdelor... şi porni zorit.* GALAN, B. II, 173. *Se duce la el, tiptil.* H. LOVINESCU, T. 134. *Am luat-o... tiptil şi ferit pe lîngă trestie.* VÎN. PESC. martie 1964, 14. *M-am apropiat tiptil, cu mîinile întinse, bîjbîind.* V. ROM. februarie 1970, 14. *Fata aceasta... ieşea tiptil din casă.* SBIERA, P. 139, cf. 276. *Să ascunse în nişte paie, apoi se luă chitiş (tiptil) către uşa curţilor.* RETEGANUL, P. V, 14. *Trimite pe popă să oblicească ce-i şi, tot tiptil-tiptil în urma lui, să vadă ce are să facă.* SEVASTOS, P. 148. *Dar cînd se stinge luminarea, intră şi el, tiptil, tiptil, fără să-l simtă, în odaia lor şi se culcă pe jos.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 107. *Bătrîna se duce tiptil-tiptil la culcuşul lui... şi ia pe nesimţite haina cea de sărbătoare.* MERA, L. B. 228. ◇ (Adjectival; rar) Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cu păşirea ta tiptilă nu laşi urme pe zăpadă.* GOGA, POEZII, 225. ◇ (Substantivat; învechit; în l o c. a d v.) **În teptil** = în taină, pe ascuns. *Au trimes pe pedagogul la mine ca în teptil să-mi zică să mă împac cu păstoriul.* KOGĂLNICEANU, S. 138.

— Şi: (învechit) **teptil, diptil** (DIONISIE, C. 168), (regional) **tuptil** (com. D. POP) adv.

— Din tc. **tebdil.**

TIPTILÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Deghizat; travestit[3]. Cf. t i p t i l **(1).** *Regii... să cade să intre prin popor tiptilaţi ori pe faţă.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tiptilaţi, -te.*

— De la **tiptil.**

TIPTILEÁGĂ s. f. v. **pîtpalacă.**

TIPTINĂ s. f. (Bot.; regional) Ţăpoşică *(Nardus stricta).* BORZA, D. 115.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TIPTOLOÁCĂ s. f. v. **pîtpalacă.**

TIP-TÓP adj. invar. (Familiar) Elegant, pus la punct; şic[1] **(2).** *O fată tip-top.* ◇ (Adverbial) *E îmbrăcat tip-top.* ALAS 5 v 1935, 2/1, cf. SCL 1976, 405.

— Din germ. **tipptopp.** Cf. engl. t i p t o p.

TIPTULÚŞ adv. = **pituluş[1].** Cf. ALR I 1 324/100.

TIPŢÍE s. f. v. **tipsie.**

TIPUÍ[1] vb. IV. T r a n z. (Regional) A murdări (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 87.

— Prez. ind.: ?

— Etimologia necunoscută.

TIPUÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Regional) A jumuli o pasăre de pene, de fulgi (Lăureni — Tîrgu Mureş). ALR I 2 151/231.

— Prez. ind.: *tipui.*

— Din magh. **tép.**

TIR[1] adv., conj. v. **tiri[2].**

TIR[2] interj. (Regional; repetat) Cuvînt care imită cîntecul greierului (Livezeni — Petroşani). Cf. ALR I 251/831.

— Onomatopee.

TIR[3] s. m. (Ornit.; regional) Piţigoi-de-brad *(Parus ater).* BĂCESCU, PĂS. 165.

— Pl.: *tiri.*

— Etimologia necunoscută.

TIR[4] s. n. **1.** Tragere cu o armă de foc; tragere la ţintă. *Săpîndu-se... un şanţ de împrejmuire pentru tir, s-a găsit o piatră cu inscripţiunea arătată.* I. IONESCU, M. 590, cf. DDRF, BARCIANU. *Desigur, profitînd de acest prilej, cei de sus fac exerciţii de tir.* CAMIL PETRESCU, U. N. 361. *Dimineaţa o baterie regulează tirul.* C. PETRESCU, Î. II, 14. *Mitraliera de avion cu tir ultra-rapid.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/3. *Tirul artileriei a continuat nebunește.* H. LOVINESCU, T. 108. *Tirul se dezlănţuie automat.* VÎN. PESC. februarie 1964, 15. ◆ Locul unde se execută o astfel de tragere. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU; D. U., SCRIBAN, D.

2. Ramură sportivă care cuprinde probe de tragere la ţintă cu o armă de foc sau cu arcul. Cf. DM. *În disciplina sportivă a tirului se întîlneşte frecvent proba de „3 × 20".* L. ROM. 1959, nr. 2, 92, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ◆ Tragere la ţintă, ca joc distractiv sau de noroc practicat la iarmaroace, la bîlciuri. *Am tras cînd eram mic, la tir, la iarmaroc.* H. LOVINESCU, T. 279. *Îl duse la circ, la roata norocului, apoi la tir.* PREDA, R. 90.

— Pl.: *tiruri.*

— Din fr. **tir.**

TÍRA[1] interj. (Plutărit; prin Mold.; adesea repetat) Termen prin care se dă comanda ca buşteanul să fie prins şi tras în lungul lui printr-o mişcare continuă, cu ajutorul ţapinelor. Cf. ARVINTE, TERM. 160, cf. SCL 1964, 648. ◇ E x p r. **Tira-granda!** = trage mult, încontinuu. ARVINTE, TERM. 160, cf. SCL 1964, 649.

— Din **tira** (imper. al retorom. central *tirar,* friul. *tirâ,* it. *tirare).*

TIRÁ[2] vb. I. I n t r a n z. (Regional) A pleca (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 87.

— Prez. ind.: *tirez.*

— Etimologia necunoscută.

TIRÁDĂ s. f. **1.** Fragment de întindere relativ mare dintr-o operă literară (mai ales dramatică), debitat fără întrerupere de acelaşi personaj şi caracterizat prin intensitate afectivă. *Închipuiţi-vi-l... venind în faţa scenei, luînd o poză demnă şi începînd să ne debiteze o tiradă.* CARAGIALE, O. I, 28, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Începu să declame prin casă tirade întregi din rolele învăţate la şcoală.* CAMIL PETRESCU, O. II, 126. *Acum trei secole... se puteau auzi pe scenele teatrelor tirade îndreptate împotriva dreptului feudal de a dobîndi toate onorurile numai în virtutea naşterii.* CONTEMP. 1953, nr. 373, 6/3. *De-a lungul peripeţiilor şi al tiradelor... străbate un realism optimist.* LL 1955, 132. *Irod nu ripostează prin lungi tirade filozofice, ca în piesele de mai tîrziu.* IST. LIT. ROM. I, 73. [Actorul] *reuşeşte să parcurgă uriaşele tirade versificate fără derută.* T mai 1964, 98. *Tineretul învaţă şi recită tirade lirice sau patriotice.* ib. august 1964, 87, cf. DEX.

2. (Astăzi mai ales peiorativ) Parte a unui discurs în care un orator dezvoltă pe larg şi cu emfază o idee, o teză; banalitate debitată pe un ton grav, solemn. *Iaca!... fac şi eu tirade poetice ca doctorul Leonard.* ALECSANDRI, T. 1 198, cf. COSTINESCU. *Prin umbra parcului discret Nu se strecoară mascarade Şi nu s-aud în el tirade Despre-al politicii secret.* MACEDONSKI, O. I, 180. *Discursul demagogic al lui Caţavencu, plin de şiretlicuri, de tirade false... ar fi peste putinţă în gura naivului şi timpitului Farfuridi.* GHEREA, ST. CR. I, 350, cf. ALEXI, W. *Alecsandri a găsit ocazia să facă o tiradă cu privire la o chestie de care îi ardea inima.* IBRĂILEANU, SP. CR. 125, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Şi-n mintea ta înfierbîntată, Te vezi deodată orator: Înflăcărat rosteşti tirade, Porneşti mulţimea după tine.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 51. *Flecari crescuţi în moleşeala tiradelor de cafenea.* C. PETRESCU, C. V. 276. *Privi zîmbind în ochii victimei, căutînd în ei efectul tiradei sale.* VINEA, L. II, 52, cf. DEX.

— Pl.: *tirade.*

— Din fr. **tirade.**

TIRÁGIU s. n. v. **tiraj.**

TIRAILÉR s. m. v. **tiralior.**

TIRÁJ s. n. **1.** Număr de exemplare în care se tipărește o carte sau o publicație periodică. Cf. COSTINESCU. *Spune-mi dacă... s-a petrecut prea multe exemplare peste obicinuitul tiraj.* CARAGIALE, O. VII, 326, cf. DDRF, ALEXI, W. *Fac corectura în zaț pentru tot tirajul.* IBRĂILEANU, S. 229, cf. V. MOLIN, V. T. 65. *Urmărim... să ne ridicăm tirajul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 198. *Ne-a urcat tirajul gazetelor.* C. PETRESCU, C. V. 185. *Astăzi cartea se vinde cu o rapiditate rară, atingînd tiraje nebănuite.* SAHIA, N. 193. *Cum stați cu tirajul?* ARGHEZI, S. XI, 43. *Primele opt volume din traducerea operelor lui Shakespeare, apărute în tiraje neobișnuite..., s-au epuizat în puține zile.* VIANU, L. U. 79. *Tirajele celor mai insipide foi crescură.* STANCU, R. A. IV, 331. *Tirajul scăzuse ca apele unei viroage în luna lui cuptor.* VINEA, L. I, 120. *Cifrele edițiilor și tirajelor pe care le-au atins operele clasicilor demonstrează marile realizări ce au fost obținute în acest domeniu.* V. ROM. decembrie 1963, 217. *Volumul s-a vîndut bine, dar tirajele sînt mici.* T iunie 1964, 39. *Tirajul cel nou, pe care... nu și l-ar fi visat niciodată, este de 100 160 exemplare!* V. ROM. ianuarie 1966, 179. *Volumele sale de proză și poezie au marcat tiraje de invidiat.* ib. iulie 1970, 154. ◇ Loc. adj. (Mai ales despre publicații periodice) **De (sau cu) (mare) tiraj** = care apare într-un număr mare de exemplare. *Se înșiruiește prin curți și ganguri cu fel de fel de trepăduși, Pe la gazetele opozante, pe la ziare cu tiraj.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 11. *Se îmbuibă și se lansează prin redacțiile jurnalelor de mare tiraj.* REBREANU, R. I, 182. *O notificare publicată... în ziare de mare tiraj va face cunoscut... termenul.* LEG. EC. PL. 182. *Nu un ziar oarecare, ci unul de mare tiraj?* STANCU, R. A. IV, 365. *O campanie de presă..., într-o gazetă de tiraj, își spulberă sigur ținta.* VINEA, L. I, 120. ✦ Producție orară normală a unei mașini de tipărit. Cf. V. MOLIN, V. T. 65, CADE.

2. Multiplicare, prin copiere, a unui film, pentru a asigura numărul de copii necesar rețelei cinematografice. Cf. M. D. ENC., DEX.

3. Circulația aerului carburant și a gazelor de ardere într-o instalație de încălzire cu focar (sobă, cuptor industrial etc.); diferența de presiune prin care se asigură o astfel de circulație. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tiraje.* — Și: (rar) **tirážiu** (BARCIANU, CONTEMP. 1949, nr. 162, 2/1; pl. *tiragii*, IORDAN, L.R.A. 72) s. n.

— Din fr. **tirage.**

TIRALÉR s. m. v. **tiralior.**

TIRALIÓR s. m. (Învechit) Soldat din infanterie; infanterist. V. puşcaş. Cf. GT (1841), 3²/35. *Toată cealaltă pedestrime dînsul o desfăcuse în cete de tiraleri.* BARIȚIU, P. A. II, 428, cf. 321. *Se împrospătează mereu liniile împrăștiate și tare primejduite ale tiraliorilor.* ODOBESCU, S. III, 588, cf. 575. *Dopurile pocnesc, pare c-am fi la un atac de tiraliori, care nu sperie de loc pe bravii convivi.* CARAGIALE, O. I, 210, cf. ALEXI, W. *Erau risipite în tiraliori cîteva companii vrăjmașe.* SANDU-ALDEA, U. P. 132, cf. ȘĂINEANU, D. U., IORDAN, L. R. A. 43, DEX. *I-am luat din urmă la bătaie, că noi eram tilariori.* GRAIUL, I, 485, cf. 486.

— Pronunțat: *-li-or.* — Pl.: *tiraliori.* — Și: **tiralér, trailér** (STAMATI, D.), **tiiariór** s. m.

— Din germ. **Tirailleur,** fr. **tirailleur.**

TIRÁMURI subst. pl. (Regional) Unelte, rechizite. BUGNARIU, N.

— Etimologia necunoscută.

TIRÁN, -Ă s. m. și f., adj. **I. 1.** S. m. Stăpînitor absolut al unui stat sau al unei cetăți din antichitate; despot. *Fiind tiran la Militus, nu-i trebuia altă tiranie, ci ce rșu Mirchina... să facă acolo cetate.* HERODOT (1645), 278. *Veniră soli de la Samos..., fiind trimiși pre ascuns de pers(i) și de tiranul lor, pre carile îl pusăsă perșii.* ib. 501. *Și tiran Neron tot mainte de Traian au fost.* N. COSTIN, L. 116. *Existența și durata unui guvern devine numai o cestiune de oportunitate, cînd el a fost opera unei influențe străine, dovadă în anticitate guvernul Atenei, sub cei treizeci de tirani.* GHICA, S. 468, cf. COSTINESCU.

2. S. m. și f. Nume dat unui șef de stat care asuprește, care conduce în mod arbitrar; p. ext. persoană autoritară, care își impune voința în orice împrejurare și care asuprește pe cei ce depind de ea. *Ce laudă și nemuritor nume a rămas celor buni și... ce hulă celor tirani și neînfrînați în faptele sale* (a. 1650). GCR I, 146/41. *Domn se cheamă cel ce domnește cu dreptul și după legi și toate lucrurile lui le chibzuiește spre folosul opștii, iar care face împotrivă nu este domn, ci tiran.* SIMION DASC., LET. 165. *Vrînd tiranul să cearte nește nevinovați.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 169ᵛ/11. *Te-ai arătat... curățitoriu de tiranii patriei.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/47. *Tiranii den firea lor sînt fricoși.* N. COSTIN, L. 71. *Și-au îndouplecat inimile tiranilor.* ANTIM, P. 3. *Certare tiranilor, plătitoriu celor buni* (a. 1714). GCR II, 14/27. *Nebunindu-se întru sine tiranul..., cu de grabă porunceșce să vă omoare.* MINEIUL (1776), 74ᵛ/1, cf. MAN. GÖTT. 135. *Ah, stelelor! Să nu răbdați, ori să faceți vro minune Pe acest tirian și păgîn cu trăsnet să-l detuni* (cca 1800). GCR II, 180/30, cf. LB. *Tiranul stăpînește cu frică, îngrijaște pentru siguranția sa personală, alegînd de paznici nu cetățeni adevărați și cunoscuți de patrioți buni, ci străini.* CR (1829), 154¹/10. *Stați! Vedeți că p-al meu frate tiranul îl otrăvi.* HELIADE, O. I, 472: *Vezi... pe tiran scîrbit și părăsit de toți.* MARCOVICI, C. 19/3. *Tirani să zic domnitorii carii chinuiesc pe supușii săi.* GT (1838), 28, cf. VALIAN, V. *Că mor tiranii-mi să dai de știre.* I. VĂCĂRESCUL, P. 517/7. *Codrii... au a-i da adăpostire De necazul vreunui tiran aprig, cumplit peste fire.* CONACHI, P. 263. *Sari tu cu ciomagul să mă bați, tirane.* PANN, Ș. II, 28/11. *De pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai e scăpare pentru el.* NEGRUZZI, S. I, 155. *Acest măreț titlu, moldovenii îl dedeau acelor principi cari veneau să-i scape de jugul vreunui tiran.* HASDEU, I. V. 17, cf. CIHAC, II, 707. *Pieri-vor și tiranii și robii demni de ei.* BOLINTINEANU, O. 30. *În două părți infernul portalele-și deschide Spre-a încăpea cu mia răsuflețele hîde Tiranilor ce pier!* EMINESCU, O. I, 25. *Tiranu-ncremenește sub biciul... de foc* [al poetului]. MACEDONSKI, O. I, 110. *Tiranii... Or vrea să-ți închidă a binelui cale.* NECULUȚĂ, Ț. D. 40, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Tiranii... lucrau și din ordin de la centru, dar și de capul lor.* PAS, Z. IV, 216. *O, frate, am înlemnit că tiranul mi-a grăit.* IST. LIT. ROM. I, 73. *Tirani*[i] *cei fără milă Mă legară pre o cămilă.* POP., AP. GCR II, 229/29. *Varsă din cer foc și zare Cu catran și cu pucioasă, Pe acest tiran să-l arză.* TEODORESCU, P. P. 105, cf. 479. *De dușmani, De tirani, De fapt Și de dat.* MARIAN, V. 169, cf. ALR SN V h 1 253. *Tiranul lege are voia sa, d-aceea lesne se cunoaște.* ZANNE, P. VIII, 598, cf. 599. ◇ (Ca termen de comparație) *N-au cercat ca un tiran să pornească.* IST. Ț. R. 67. *Ce ca un tiran au triimăs pe Macrei, vătavul de pîhărnicei,... de l-au luat de-colo, de la casa lui de la Bărboși.* NECULCE, L. 110. *Demostenes... ocîrmuia limba și ca un tiran dulce o îndemna cu cuvîntul la orice vrea.* MOLNAB, RET. 7/4. *M-am căznit ca un tiran, Am răbdat foame și sete, Închinîndu-mă la ban.* PANN, P. V. III, 84. *Adié, lume vicleană! Îți gustai al tău nectar, Mă tractași ca ș-o tirană.* MUREȘANU, P. 32/19. *Nu se poartă niciodată rău cu nevasta, în lume, deși sîntem mai mult ca siguri că acasă se poartă cu ea ca un tiran.* T decembrie 1964, 12. ◇ Fig. *O, ticăloasă iubire de slavă! Tirana firii omenești!* (a. 1794). GCR II, 152/8. *Singurătate, tu ești Tiranul carele arzi Inimile omenești, Cu urît și cu necaz.* CONACHI, P. 170. *Dorule, tiran cumplit, De ce m-ai îmbătrînit?* TEODORESCU, P. P. 273.

II. Adj. Crud, neîndurător, nemilos; autoritar, despotic. *Era tiran și să temea de nepriietenii săi.* N. COSTIN, L. 71. *Sfetnici... avea 2 greci și un moldovan,... oameni tirani.* NECULCE, L. 318. *În Indiia au fost un craiu..., om foarte crud și tiran împotriva creștinilor* (a. 1764). GCR II, 76/32, cf. DRLU. *Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute, Zugrăvește din nou iarăși pînzele posomorîte, Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.* EMINESCU, O. I, 32. *Dînsul de ce-i dar tiran și protivnic rugărilor mele?* COȘBUC, AE. 78. *Om mai fără suflet și mai tiran... n-a pomenit.* REBREANU, N. 59. *O, dormi... Cu vise dulci, burghez tiran.* BACOVIA, O. 81. *Cîte lacrimi s-or fi scurs pe luciul acestor pietre..., podoaba operei atîtor mii de necunoscuți, care lucrau pentru glorificarea oarbei vanități a unui potentat tiran.* BART, S. M. 23, cf. ARH. OLT. XXI, 277, H II 61. *Omul... se muncea cu gîndul cum a lui soție într-atît tirană asupră-i să fie!* POP., ap. GCR II, 363. *Suratǎ, suratǎ, Deaca-mi ești cumnatǎ, De ce-mi ești tirană, De ce-mi ești dușmanǎ?* TEODORESCU, P. P. 328. *Toată lumea mi-i tirană, Că port la căciulă pană.* PAMFILE, C. Ț. 147, cf. ALR I 1 564/387, ALR II 3 186/705, 928, ALR SN V h 1 253. *Am o pasere dușmană Și foarte tirană, N-are suflet, n-are minte, Ci e plină de cuvinte, Ce o-ntrebi ea spune* (Ceasornicul). GOROVEI, C. 69. ◇ Fig. *Cuget tiran și pedeapsă, Omului cel păcătos.* MUMULEANU, P. 17/2. *Cu cît dragostea noastră se întemeiază pe un lucru, cu atîta moartea ni-l hrăpește mai curînd! Idee tirană!* MARCOVICI, C. 71/17. *Faptele sale cele tirane se aseamănă cu acele ale lui Neron.* ASACHI, S. L. II, 118. *Ție-ți zic tirană soarte... Să-mi fi ordinat prin moarte Mai curînd la scop să-mi viu.* MUREȘANU, P. 5/3. *Porțile tirane... au a se deschide.* FM (1861), 23 cf. 130. *O, vorba asta, asta, așa tirană-mi pare.* COȘBUC, S. 166. *Dar nicăierea marea nu s-arată mai largă,... Decît acolo unde, cu pieptul scos s-o spargă, Îi sugruma revolta tiranul dig de stîncă.* VOICULESCU, POEZII, I, 87. *Amoraș tiran. Tiran și dușman, Tare te-ai silit Și m-ai despărțit, De-al meu puișor, Vrednic de amor.* TEODORESCU, P. P. 286. ◇ (Substantivat) *Nu mai știa ce să facă teșmenitul de Joe ca să moaie inima tiranei de Junona.* ISPIRESCU, U. 11. *Mi-a tăiat tiranul de bărbalu-meu mînile!* PAMFILE, CR. 111.

— Accentuat și: *tíran.* ap. SCRIBAN, D. — Pl.: *tirani, -e.* — Și: (învechit și regional) **tireán** s. m., adj., (regional) **terán, -ă** (ALR SN V h 1 253/728) adj.

— Din ngr. τύραννος, fr. **tyran.**

TIRANÉȘTE adv. v. **tirănește.**

TIRÁNIC, -Ă adj. (Despre legi, fapte etc.) Care tiranizează, care are caracter de tiran **(I 2)**, crud, despotic; care aparține tiranului sau tiraniei, care se referă la tiran sau la tiranie; (învechit) tiranicesc, tirănesc. Cf. VALIAN, V., POLIZU. *Guvernul acela... devine din ce în ce mai arbitrar și mai tiranic, se corumpe și cade în descompunere.* GHICA, S. 468, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Toată viața sa, cărturarul Șincai a luptat împotriva regimului feudal, regim tiranic care l-a aruncat și pe el în lanțuri.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 908. ◇ (Adverbial) *Pînă la 912 împărați tiranic Alexandru.* SĂULESCU, HR. I, 159/18. ◇ Fig. *D-zeu... n-au lăsat tiranica pohtă* [a] *Mihnei a să săvîrși de tot* (a. 1683). ap. TDRG. *Pentru asemine, și alte nechitile și tiranice apucături ... se depuse Ioan de către parlament.* SĂULESCU, HR. I, 209/19. *Unire prea strînsă, tiranică chiar, cînd e vorba să lucreze în folosul stăpînilor.* IONESCU-RION, S. 185. *Și-auzind din depărtare Vocea lui tiranică, Toți ciulinii pe cărare Fug, cuprinși de panică.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 34. *Actorul va trăi cîțiva ani în ambianța companiei marelui Davilla, temperament tiranic, dar incomparabil îndrumător artistic.* V. ROM. decembrie 1963, 236. (Adverbial) *Un șuierat A descărcat magnetul Care lega tiranic caravana.* CAMIL PETRESCU, V. 18. ◆ Fig. (Despre idei, sentimente, preocupări etc.) Chinuitor, obsedant. *Ca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenești, născocei feluri de schingiuiri.* NEGRUZZI, S. I, 158. *Abolia, hrănită mereu din ea însăși, se instalase definitiv, tiranică.* IBRĂILEANU, A. 32. *Conștiința lui de sine a fost cu atît mai tiranică cu cît... ea era sigură de a fi în linia tradiției literare.* LOVINESCU, S. I, 372. *Inginerul își descoperi o curiozitate tiranică de detectiv.* C. PETRESCU, A. 469. *Felix... încerca față de ea o atracție care deveni din ce în ce mai tiranică.* CĂLINESCU, E. O. I, 76. *Deznodămîntul dorit venea de la sine, ca un obicei tiranic.* VINEA, L. I, 172.

— Pl.: *tiranici, -ce.*

— Din fr. **tyrannique,** lat. **tyrannicus,** ngr. τυραννικός.

TIRANICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Tiranic. *Aceaia iaste voință tiranicească, iar aceasta, dogmă împărătească.* AETHIOPICA, 36v/23. *Acele tiranicești chinuri cu fumul de ardei* (a. 1812). DOC. EC. 145. *Ce supunere să dea... la stăpînirea cea tiraniceasca a lui.* ZILOT, CRON. 83. *Foarte mic lucru este și... făr' de laudă și cinste de a stăpîni un om măcar multe împărății cu a sa numai tiranicească putere.* GOLESCU, I. 20, cf. 77. *Să nu pot să înduplec un suflet tiranicesc A crede că pentru dînsa de dragoste mă sfîrșesc?* CONACHI, P. 124, cf. POLIZU, DEX.

— Pl.: *tiranicești.*

— Din ngr. τυραννικός, fr. **tyrannique.**

TIRANICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Tirănește. *Toate rînduielile sale, deși săvîrșite tiranicește, privesc totdauna la oarecare formă de republică.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 129/31, cf. POLIZU, COSTINESCU.

— Și: **tirănicéște** adv.

— De la **tiranicese.**

TIRANÍE s. f. **1.** (În antichitate) Formă de conducere politică apărută în Grecia antică în sec. 7—6 î.e.n., în condițiile decăderii aristocrației gentilice și a democratizării vieții politice. *Pisistrat pierdu tirania, nefiind încă întemeiat.* HERODOT (1645), 24, cf. ARISTIA, PLUT., M. D. ENC.

2. Guvernare despotică sau instituită prin uzurpare; caracterul a ceea ce este tiranic. *S-au arătat biruitoare cu pohvală tirăniia supt domnie lui Marie și a lui Kina* (a. 1802). GCR II, 197/5. *Au înălțat de astăzi flamburile scăpării de supt jugul tirăniei* (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 85, cf. LB. *Patria noastră de la această epohă ... petrecu în cele mai nesuferite tirănii.* AR (1829), 225²/40. *Istoria omenirii nu ne înfățișează decît lupta necontenită a dreptului în contra tiraniei.* BĂLCESCU, O. I, 324, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. *Lasă în starea-i bătrînă tiranie.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Pînă cînd să ne tot plece cruda, oarba tiranie?* ALECSANDRI, P. II, 7. *Cînte slugile în coruri infamia, tirania.* MILLE, V. P. 46, cf. DDRF, BARCIANU. *Tirania se va zbate Să te rupă cu-al ei dinte.* NECULUȚĂ, Ț. D. 46, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Se impusese problema libertății, a smulgerii de sub tirania baronilor feudali.* VIANU, L. U. 21. *Orice tiranie se sprijină pe o aristocrație.* BARBU, PRINC. 53. *Gemeai sub tirania zdrobitoare, Te chinuiai sub crîncena biciușcă Și, ca un leu înlănțuit în cușcă, Urlai nădejdea vremii viitoare.* V. ROM. decembrie 1964, 91. *Sunt mîndru că prin nobile strădanii Am izgonit din țară tirania.* VULPESCU, P. 53. *Tirania, biciul omenirii, stingerea lumii.* ZANNE, P. VIII, 598. ✦ (Învechit, rar) Stăpînire, autoritate. *Fiiul mieu, ci alegi dintru acestea două: aceștia carile acum iei, au tiraniia (stăpînirea) mea și binile mieu, carile, fiindu-mi fecior și să cuvine să-l aibi?* HERODOT (1645), 167.

3. Comportare, atitudine de tiran **(I 2)**; (adesea la pl.) faptă de tiran; asuprire, cruzime, violență; (învechit, rar) tiranism. *Și nerăbdînd norodul tirăniile și spurcăciunile lui, Comod fu sugrumat.* M. COSTIN, LET. I, 81/27. *Ochii cei sufletești sînt orbiți de tirănie.* CHEIA ÎN. 62r/31. *Să oțărește condeiul a scrie tirăniile și mijloacele tirănești acestui cumplit tiran domn!*

N. COSTIN, L. 517. *Văzînd că cu acestea nimic nu-și poate face voia lui, cu altă moarte groaznică l-au omorît de ș-au plinit voia tirăniei lui.* R. POPESCU, CM I, 451. *Pre lîngă tirănia cea mare, carea o făcea cu bieții locuitorii Moldovei, Despot... au început a se făli că el este prăsit din sămînța împăraților din Țarigrad.* ȘINCAI, HR. II, 214/28. *Împăratul Baiazid, pe care Tamerlan l-închise într-o colivie de fier, unde și nemaiputînd suferi tyrănia, s-au omorît singur.* VĂCĂRESCUL, IST. 254, cf. DRLU. *Ghinea, vistier mare, se făcuse nesuferit țării prin tiraniile lui.* BĂLCESCU, M. V. 602. *Cu atîta tiranie drept în piepturi s-au izbit.* PANN, E. II, 103/10. *Ea-n casă poruncește cu aspră tiranie.* NEGRUZZI, S. II, 245. *Pocit, făimos proconsul, model de tiranie, Cumplită fie calea pe care ai plecat.* ALEXANDRESCU, O. I, 291. *Ne omoară și sufletele și trupurile prin intrigile, tirania și scandalele lor.* FILIMON, O. I, 111. *Peste vreo cinci zile, altă rublă; pe urmă, din patru în patru zile, regulat. Dar toate tiraniile trebuie să aibă un capăt. Am hotărît să mă revolt.* CARAGIALE, O. II, 76. *A rămas să îndure o tiranie nevăzută.* IONESCU-RION, S. 334. *Firea lumii e-n tot Chipul tirăniei.* COȘBUC, P. I, 264. *Am îndurat un an de zile tirania inocentă a atîtor canalii mititele.* I. BOTEZ, B. 8. *Ar fi slab un intelectual care s-ar supune unei astfel de tiranii absurde.* CĂLINESCU, C. O. 81. *I se trezește deodată o ură cumplită împotriva tiraniei bătrînei ăsteia.* V. ROM. ianuarie 1957, 98. ◆ Fig. Putere irezistibilă pe care o exercită un lucru, o idee, un sentiment etc. asupra cuiva; dominație; chinuire, persecuție. *Din tyrănnia vechii uitări dezbătîndu-l.* CANTEMIR, HR. 51. *Alte nesuferite munci au răbdat, ca pre noi din tirăniia diavolului să ne sloboadă.* IACOV, SYN. 9^{r}/14. *Mă izbăvește, stăpînă, dintru această tirănie, îndreptîndu-mă către ceale mai bune mîntuiri.* MINEIUL (1776), 99^{v}/2. *A sosit luxul nebunul cu cruda lui tirănie.* CONACHI, P. 297, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Trecută în artă, o astfel de conformație mintală nu putea duce decît la tirania amănuntului aglomerat și absurd.* LOVINESCU, S. I, 239. *O voință autonomă, care se conduce după tirania instinctului.* RALEA, S. T. II, 251. *Și o păzește pe ea de toată tirania diavolului.* ȘEZ. IX, 87. ◆ (Învechit, rar) Chin, suferință, canon. *Arderea soarelui îmi pricinuiește multă tirănie, aflîndu-mă într-un cimp.* VĂCĂRESCUL, IST. 283.

— Scris și: *tyrănnie.* — Pl.: *tiranii.* — Și: (învechit) **tirănie** s. f.

— Din ngr. τυραννία, fr. **tyrannie.**

TIRANISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A tiraniza. *A silit și tiranisit... pe ortodoxii atît hirotoniți, cît și laici să urmeze papismul* (a. 1705). BV I, 466. *Îmi place să protejez și să persecut, și tiranisesc mai mult pe cei protejați decît pe cei persecutați.* CARAGIALE, O. VI, 505, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Nimeni n-a plîns-o, nici el măcar;... că prea l-a tiranisit.* KLOPȘTOCK, F. 124, cf. GÁLDI, M. PHAN. 262. ◆ Fig. A chinui, a canoni. *Netîmpăcata* [ciumă] *tiranisește fără milostivire pe toți* (a. 1819). URICARIUL, VII, 76.

— Prez. ind.: *tiranisesc.* — Din ngr. τυράννισα, (aor. lui τυραννῶ).

TIRANISÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a tiranisi. DDRF.

— V. **tiranisi.**

TIRANÍSM s. n. (Învechit, rar) Tiranie **(3).** *Sbierați cum veți vrea; mie nu-mi pasă de sbieratul unui tiranism trufaș.* GT (1838), 47^{1}/36.

— **Tiran** + suf. *-ism.*

TIRANIZÁ vb. I. Tranz. A trata pe cineva în mod tiranic; a asupri, a teroriza; p. ext. a căuta să-și impună cu orice preț voința; (învechit) a tiranisi, a tirăni **(2).** *Așa tiranisau aici niște nedemni pe oamenii cei mai de omenie.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 216. *Domnii cei răi, de cari Moldova a avut cu prisos, tiranisau pe bieții pămînteni.* BĂLCESCU, M. V. 646, cf. COSTINESCU. *În cronicile Danemarcei se vorbește de o regină, Gertruda, care era tiranizată de bărbatul ei uricios și rău.* GHEREA, ST. CR. II, 279. *Aristocrații răzeși... tiranizează și subjugă pe conrăzeșii lor.* I. NEGRUZZI, S. V, 117. *Toptangiul era un om care... tiraniza pe bieții săraci.* DEMETRESCU, O. 96, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Într-un cuvînt, mă tiraniza, conștient parcă de puterea pe care o avea asupra mea.* TEODOREANU, M. II, 516, cf. BUL. FIL. VI, 51. *Dacă mi-ai spune neted că nu mă iubești... m-aș resemna, fiindcă aș socoti că te tiranizez, făcînd prea mare paradă de tristețe.* CĂLINESCU, E. O. II, 118. ◆ Fig. (Despre idei, sentimente etc.) A stăpîni, a chinui; a obseda. Cf. COSTINESCU. *Un gînd îi tiraniza mintea cu o stăruință zdrobitoare.* PETICĂ, O. 344. *Acum îl tiraniza nevoia absurdă și vinovată s-o resfețe și sub ochii altora.* C. PETRESCU, O. P. I, 86. *E tiranizat de litera tipărită.* CĂLINESCU, C. O. 83. *Este un lucru care mă tiranizează de la o vreme.* BARBU, PRINC. 60.

— Scris și: *tiranisa.* — Prez. ind.: *tiranizez.*

— Din **fr. tyranniser.**

TIRÁNT s. m. Element de construcție executat din cabluri, lanțuri, bare de oțel sau din beton armat și folosit pentru suspendarea sau ancorarea unor elemente de construcție. *Capul de cruce al tirantului ... ridică cu piulițele sale... traversa inferioară.* IOANOVICI, TEHN. 138, cf. SOARE, MAȘ. 201, M. D. ENC.

— Pl.: *tiranți.*

— Din fr. **tirant.**

TIRÁS s. m. (Regional) Medic veterinar. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *tirași.*

— Din germ. **Tierarzt.**

TIRATRÓN s. n. Dispozitiv electronic cu trei electrozi, utilizat ca redresor, ca element pentru comanda motoarelor electrice, în instalațiile de reglare automată etc. Cf. DER, M. D. ENC.

— Din fr. **thyratron.**

TIRĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Tiranic. *Tirănești lucrări mari turburări aduc.* FN 138. *Cel ce gîndește să-și răscumpere patria lui din robia tirănească întîi trebuie să caute folosul cel de obște.* IST. Ț. R. 20. *Să dea pe un om nevinovat și care s-au plecat la crăiie să părea lucru tirănesc.* N. COSTIN, L. 309, cf. 517. *Aflară-să și aice sfetnici fără lege și tirănească zavistie.* NECULCE, L. 121. *După tirăneasca și păgîneasca lui fire ce avea, mai mult asupra creștinilor se sălbătăciia.* R. GRECEANU, CM II, 50. *Stătut-ai înaintea divanului celui tirănesc.* MINEIUL (1776), 177^{v2}/3, cf. 165^{v1}/30. *Ajunse... cu mijloc tirănesc a stăpîni toată India.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *Preste măsurile și stoarcerile cele tirănești, aruncase pre țeară ca fieștecare om căsătorit să-i dea cîte un galben de cap.* ȘINCAI, HR. II, 215/19, cf. DRLU, LB. *Numai ca să împlinească Pofta sa cea tirănească: Să petrec tot cu oftări.* CONACHI, P. 112. *Cînd a primit... acel ordin tirănesc..., începu să tremure.* BARIȚIU, P. A. II, 664. *Atunci mă va pedepsi cu cel mai tirănesc chin.* MUREȘANU, P. 180/14, cf. GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *tirănești.*

— **Tiran** + suf. *-esc.*

TIRĂNÉȘTE adv. (Învechit și regional) Ca tiranii **(1 2),** în felul tiranilor; cu cruzime, fără îndurare, în mod tiranic; (învechit, rar) tiranicește. *În Epir piciorul își pusese și tirănește stăpînea.* CANTEMIR, ap. CADE. *Fără judecată ți omorea tirănește.* R. POPESCU, CM I, 452. *Începură... a lua de la bietul norod tirănește.* ZILOT, CRON. 70, cf. CLEMENS, LB. *Ai și bătut pre verișoara mea așa tirănește.* BĂRAC, T. 47/14. *Colera devasta mai tare tocma în comitate de acelea în care domnii feudali tractaseră mai tirănește pe popor.* BARIȚIU, P. A. I, 573, cf. III, 90, DDRF, TDRG.

— Și: (învechit) **tiranéște** adv.

— **Tiran** + suf. *-ește.*

TIRĂNÍ vb. IV. (Învechit) **1.** Intranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „asupra", „peste" etc.) A stăpîni ca un tiran **(I 2)**, a domni despotic. *Domniile din Banat... le-au cumpărat... neamuri străine, care apoi n-au domnit, ci au tirănit preste mişeii români!* ŞINCAI, HR. II, 30/18. [Mihnea Vodă] *tirănind după aceea asupra boierilor, aceştia au chemat întru agiutoriu pre tătari.* id. ib. III, 81/3. *Ca exemplu de lucru imperfect se dă „statul" în care „împăratul sălbăticindu-se cumplit tirăneşte în averile şi viaţa norodului".* KLEIN, ap. BLAGA, G. 159, cf. POLIZU. *Un monstru ce mai îmbla de nou a tirăni.* FM (1861), 23.

2. Tranz. A tiraniza. *Ar fi nedreptate să facem peste voia creştinilor, să le dăm domn rău, să-i tirănească mai rău decît în zilele păginilor de turci.* IST. Ţ. R. 15. *Ori în ce ţară europeană a fost maltractat şi tiranit poporul veacuri întregi... rezultatul a fost acelaşi.* BARIŢIU, P. A. I, 474, cf. III, 54, POLIZU. *Voi... tiraniţi pe bieţii români.* ODOBESCU, S. II, 11, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◆ Tranz. A chinui, a canoni. *Cruda şi cumplita boală... atăta m-au chinuit şi tirănit.* FN 89. *Aţi văzut cîndva un om pre carele de multă vreame să-l fie tirănit o rea şi cumplită boală?* MOLNAR, RET. 53/17. (Refl.) *Şi-ncepu-ntîi bogăţia să exprime întraceste Că nemărginitul bine numai ea în lume este... Fără dînsa orişicine pre pămînt să tirăneşte.* PANN, P. V. II, 23/9. (Intranz.) *Norod care tirăneaşte, să căzneaşte.* FN 148.

— Prez. ind.: *tirănesc.*

— V. **tiran.**

TIRĂNICÉŞTE adv. v. **tiranieceşte.**

TIRĂNÍE s. f. v. **tiranie.**

TIRĂNÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a tirăni; asuprire, terorizare. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— V. **tirăni.**

TIRĂNÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Chinuit, canonit; asuprit. *Plîngere de tirănită viaţă* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16.

— Pl.: *tiraniţi, -te.*

— V. **tirăni.**

TIRBIŞÓN s. n. v. **tirbuşon.**

TIRBOÁNŢĂ s. f. v. **tărăboanţă[1].**

TIRBUŞÓN s. n. Mică unealtă casnică, de metal, în formă de spirală, prevăzută cu un miner, folosită pentru scoaterea dopurilor din sticle; (regional) trăgaci **(II 7)**, trăgător **(B II 8)**. Cf. ALEXI, W., NICA, L. VAM. 242. *Toate instrumentele nichelate care alcătuiau trusa de concentrare a domnului comandant: ... tirbuşon, bricheta cu benzină şi fitil, busola în miniatură.* C. PETRESCU, Î. I, 3. *Înşurubează tirbuşonul în dop şi trage.* T martie 1965, 56. ◇ Loc. adj. şi adv. **În tirbuşon** = în formă de spirală. *Bucle în tirbuşon, cînd firele sînt răsucite în spirală.* ENC. VET. 527. (Glumeţ) *Purta un costum... cu pantalonii răsuciţi în tirbuşon.* C. PETRESCU, O. P. I, 64.

— Pl.: *tirbuşoane.* — Şi: **tirbişón** s. n. CL 1968, 316, 416.

— Din fr. **tire-bouchon.**

TIRCHÍJ subst. v. **turchiză.**

TÍRE adj., adv. v. **tare.**

TÍREA interj. (Regional) **1.** (Pronunţat cu „i" prelungit şi întărit prin interj. „mă") Cuvînt cu care se alungă caprele. Com. din ŞIEUŢ — BISTRIŢA.

2. (În forma *tiri*) Cuvînt prin care se cheamă găinile (Somova — Tulcea). ALR SN II h 365/682.

— Şi: **tirí** interj.

— Formaţie expresivă.

TIREÁC s. n. sg. v. **tiriac[1].**

TIREÁN s. m., adj. v. **tiran.**

TIREÁZ s. n. v. **teras.**

TIREGHÍE s. f. v. **tirighie.**

TIREGÍE s. f. v. **tirighie.**

TIREOGLOBULÍNĂ s. f. Substanţă de natură proteică, cu un bogat conţinut de iod, prezentă în glanda tiroidă. Cf. M. D. ENC., DN[3].

— Pronunţat: *-re-o-.*

— Din fr. **thyréoglobuline.**

TIREOTOXICÓZĂ s. f. Stare patologică provocată de intoxicarea organismului cu hormoni tiroidieni, secretaţi în prea mare cantitate. Cf. M. D. ENC., D. MED., DN[3].

— Pronunţat: *-re-o-.*

— Din fr. **thyréotoxicose.**

TIREOTRÓP s. n. Hormon secretat de hipofiza anterioară, avînd rolul de a stimula şi a controla funcţia tiroidei. Cf. M. D. ENC., D. MED., DN[3].

— Din fr. **thyréotrope.**

TIRFÓN s. n. Şurub de formă specială, folosit la fixarea şinelor de cale ferată pe traverse. Cf. NICA, L. VAM. 242, NOM. MIN. I, 130, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tirfoane.*

— Din fr. **tire-fond.**

TÍRI[1] adj., adv. v. **tare.**

TÍRI[2] adv., conj. (Regional) **1.** Adv. (În corelaţie cu el însuşi, de obicei urmat de „mi-e") Ce mi-e..., ce mi-e...; cum..., aşa şi...; tot una, la fel. Cf. ANON. CAR., POLIZU. *Tir mi-e serbarea reîntoarcerii sau biruinţei soarelui asupra vrăjmaşilor, tir mi-e serbările libertăţii şi a fericirii popoarelor.* ISPIRESCU, U. 117, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Tir şi unul, tir şi altul.* ap. TDRG. *Tirimi Ioana, tirimi Stana.* BOCEANU, GL. *Tirimi dracul, tirimi diavolul!* CIAUŞANU, V. 204, cf. TOMESCU, GL. *Tir mi-e baba Rada, Tir mi-e Rada baba!* ZANNE, P. VI, 271. *Tir mi-e dracul, Tir mi-e lacul.* id. ib. *Tiri dracul, Tiri mama lui.* id. ib.

2. Conj. (Cu funcţie disjunctivă şi corelativă; în corelaţie cu el însuşi sau însoţit de alte conjuncţii) Ori..., ori...; fie..., fie...; sau... sau...; (regional) tare... tare. *Ţir cu el, ţir fără el.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D., DENSUSIANU, Ţ. H. 337. *Tir Niţă, tir Alecu, ... mie mi-e tot una.* KLOPŞTOCK, F. 182. *Tiri el, tiri eu.* H XVIII 314, cf. VICIU, GL. *Tir că beau, tir că nu beau, tot însetat sînt.* PAMFILE, J. III, 95, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 202, NOVACOVICIU, C. B. I, 20, COMAN, GL. *Tir de stă degeaba, tir de merge cu mine.* TOMESCU, GL. *Tiri-i prost, tiri-i cuminte, dacă n-are noroc, în zadar.* Com. din CRIŞCIOR — BRAD. *Tiri piroi, tiri cui mare, tot una merge.* ALR II/I h 295/836, cf. ALR II/I 36, 848. *Tiri cărare, tiri plai.* A III 3, cf. ib. III 2, 9, 18, LEXIC REG. II, 114.

— Scris şi: *tirimi*, prin contopirea cu *mi-e.* — Şi: **tir** adv., conj., **ţir, ţir** (ZANNE, P. IV, 299) conj.

— Din slavonul тѣрь, ngr. τέρι.

TÍRI[3] interj. (Repetat) (Prin nord-vestul Munt.) Cuvînt care redă zgomotul uşor produs de paşii mărunţi, deşi şi iuţi ai puilor, ai şoarecilor etc. Cf. UDRESCU, GL.

— Onomatopee.

TÍRI[4] interj. v. **tirea.**

TIRÍ[5] vb. I v. **tirî.**

TIRIÁC[1] s. n. sg. (Învechit şi popular) Preparat medicinal care conţine opiu, întrebuinţat în trecut ca anestezic; antidot pentru muşcătura de şarpe şi pentru otravă. *Vraciul... începu a topi erbile şi cu t[e]reiac şi dede de bău Alexandru* (a. 1619—1620). ap. ROSETTI — CĂZACU, I.L.R. I, 198. *Năpîrca muşcă de moarte, iar din trupul ei se face tiriacul ce este împotriva veninului.* ANTIM, P. 196, cf. LB. *Se orînduieşte doftorii întăritoare şi aprinzătoare, precum este tiriiacul, hina şi tot lucru amar.* PISCUPESCU, O. 230/9, cf. 273/11. *Eu, acela care am puteri de mac, S-ameţesc simţirea ca un tiriac.* PANN, P. V. I, 121/10, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 621, DDRF, ŞIO II$_2$, 362, ALEXI, W. *Pentru urdinare: leşie cu cenuşă şi cu apă de stînjăn şi cu tiriiac să bea.* ŞEZ. X, 138. *Peliţa di carne, carne di os, osu di folosu, veninul pe os în gios, l[e]acul la tiriacul.* POP., ap. GCR II, 138/11. *Istriţă, pestriţă, Carnea de os Să fie de folos; Liliac, ţiriac, Să fie de leac.* GR. S. V, 154. ◇ Expr. (Regional) **Amară tireac,** se spune despre o mîncare foarte amară încît nu se mai poate mînca. Cf. COMAN, GL.

— Pronunţat: *-ri-ac.* — Scris şi: *tiriiac, thiriac* (LB), *ţiiriac.* — Şi: **teriác** (DRLU, POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 621, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ŞIO II$_2$, 362, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.), (învechit, rar) **tereiác,** (regional) **tireác** s. n. sg.

— Din tc. **tiryak.**

TIRIÁC[2] subst. (Prin Olt.) Tufiş des; smidă. GL. OLT. [Lupul] *sa bagasă-n nişt'e t'iriiac îm vali.* ib.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TIRIACHÍU, -ÍE adj. (Învechit şi regional) **1.** Ameţit (de băutură sau de substanţe narcotice). *A fost prea tiriachiu de tutun şi de băuturi spirtoase.* GORJAN, H. IV, 122. *La dînsele mă uitam, tiriachîiu în cap cu fumul.* PANN, Ş. I, 13, cf. POLIZU, LM. *Toată brasla veselă şi uşoară a vînătorilor, începînd de la vătaful Pasache şi pînă la tiriachiul Cafe-Subţire, îţi va răspunde în cor cu o păcălitură vînătorească.* ODOBESCU, S. III, 49, cf. DDRF, RUDOW, XIX, 410, BARCIANU. *Italianul ciocnea cu ţiganii: Furfanţo era deja teriachiu bine.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE, cf. ŞIO II$_2$, 362, ALEXI, W., PASCU, S. 223. ◆ (Substantivat, m.) Fumător de opiu. TDRG. *Afionul cu care se îmbată teriachiii.* ap. TDRG.

2. P. ext. Indispus, mahmur; posac (POLIZU, BARCIANU, ŞIO II$_2$, 362, ALEXI, W.); supărăcios, certăreţ (PASCU, S. 223). *Satana intră în sală tiriachiu şi murmurînd sudălmi.* ap. ŞIO II$_2$, 362.

— Pronunţat: *-ri-a-.* — Pl.: *tiriachii.* — Şi: (învechit) **teriachiu, -ie,** (regional) **tirichíu, -ie** (com. din PIATRA NEAMŢ) adj.

— Din tc. **tiryaki.**

TIRIÁN adj. (Prin Bucov.; despre oameni) Inimos, îndrăzneţ. ŞEZ. V, 162.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. t i r e a n.

TIRIBOÁMBĂ s. f. v. **tiribombă.**

TIRIBOÁNŢĂ s. f. v. **tărăboanţă[1].**

TIRIBÓMBĂ s. f. **1.** Carusel; căluşei. Cf. GRAUR, E. 155. *În depărtare zburau în aer scaunele tiribombelor, cu oameni în ele.* PREDA, R. 88, cf. ALR I 1 694/880, LEXIC REG. 57. ◆ (Regional) Jucărie, în formă de minge, confecţionată din hîrtie colorată, umplută cu rumeguş şi care este atîrnată de un elastic. Com. din ORĂŞTIE.

2. (Familiar; ieşit din uz) „Drăcie, comèdie, surpriză etc." GRAUR E. 155.

— Pl.: *tiribombe.* — Şi: (regional) **tiriboámbă** (com. din ORĂŞTIE), **tribómbă** (ALR I 1 694/880) s. f.

— Din it. **tiribomba.**

TIRIBÓNŢĂ s. f. v. **tărăboanţă[1].**

TIRICÁR subst. v. **tăricar.**

TIRICHÍE s. f. v. **tirighie.**

TIRICHÍU, -ÍE adj. v. **tiriachiu.**

TIRICLÍU s. n. v. **chirigiu.**

TIRIE s. f. (Prin nordul Transilv.) Sfadă, ceartă. CV 1951, nr. 3, 44. *N-am tirie cu tine.* ib.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TIRIFÓI subst. v. **trifoi.**

TIRIFTÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre sînge) A se închega, a se coagula. Com. din ZAGRA — NĂSĂUD. *Se tiriftşte sîngele în vine.* ib.

— Prez. ind. pers. 3: *tiriftesc.*

— Etimologia necunoscută.

TIRIGÁN, -Ă adj. v. **tărigan.**

TIRÍGĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) „Poreclă de om". CIAUŞANU, V. 204.

— Etimologia necunoscută.

TIRIGHÍE s. f. **1.** (Popular) Substanţă sticloasă, cu gust acru, care se depune pe pereţii butoaielor cu vin; se întrebuinţează uneori la ţară pentru vopsit sau pentru acrit mîncărurile; tartru **(1).** *Doi funţi şteinvain, adecă tirighie, în loc de oţet* (a. 1794). IORGA, S. D. VIII, 29, cf. ALEXI, W., TDRG. *Firele se fierb într-o apă acrită cu tirigie şi piatră acră muiată în apă caldă.* PAMFILE — LUPESCU, CROM. 143, cf. I. CR. IV, 159. *Despre localnici... se spunea că au rînza căptuşită cu tirighie, pojghiţă sticloasă şi acră ca sarea de lămîie, ce se prinde de doaga butoaielor cu drojdie de vin.* I. BOTEZ, B. I, 65, cf. SCRIBAN, D. *Pentru răzuitul tirighiei de pe buţile şi budanele în care a fost vin, se întrebuinţa gripca.* C. GIURESCU, P. C. 115, com. din MĂGURELE — TELEORMAN, ALR I 778/898. ◆ (Regional) Pieliţă care se formează pe suprafaţa ceaiului cînd se răceşte. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional; în forma *sterevie)* Funingine. *Fum cu sterevie faţa să le ardză Şi ca de foc ceară, răstopiţi să cadză.* DOSOFTEI, PS. 213/14, cf. 36/15, SCRIBAN, D. ◆ „Negreală care se scurge din streşini". SCRIBAN, D.

3. (Bot.; regional; în forma *tirichie)* Îngerea *(Selinum carvifolia).* Cf. BARONZI, L. 146, BARCIANU. — Şi: (regional) **tirigíe, tirichie, tireghíe** (CIHAC, II, 621, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, GÁLDI, M. PHAN. 262), **tiregíe** (POLIZU) **tereghíe** (DDRF, TDRG), **terghíe** (CIHAC, II, 621, TDRG, CADE), **tirghíe** (SCRIBAN, D.), **treghíe** (CADE, SCRIBAN, D.), **tírbíe** (TDRG), **stirighíe** (SCRIBAN, D.), **strighíe** (CADE), **steregíe** (CIAUŞANU, V. 199), **stregíe** (SCRIBAN, D.), **sterevíe, stirevíe** (id. ib.), **stirigíe** (CIAUŞANU, V. 199), **stervíe** (SCRIBAN, D.) s. f.

— Din ngr. τρυγία.

TIRIGÍE[1] s. f. v. **terezie.**

TIRIGÍE[2] s. f. v. **tirighie.**

TIRÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** (Despre pui, şoareci etc.) A fugi cu paşi mărunţi, deşi, iuţi şi uşori. Cf. UDRESCU, GL. *S-aud tiriind şoarecii pe sub pat.* id. ib. *Vin tiriind puişorii la mîncare.* id. ib.

2. (Despre oameni) A fugi repede, a iuți pașii; a zori. Cf. UDRESCU, GL. *Cînd mi-a dat nebunul un brînci în capul scării, m-am pomenit tiriind pe trepte la vale.* id. ib.

— Prez. ind.: *tiriesc.*
— Cf. t i r i[3].

TIRIÍT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Mers mărunt, ușor, pripit. UDRESCU, GL. *Era o liniște că nu se mai auzea decît tiriitul șoarecilor.* id. ib. ◇ E x p r. **A o lua** (sau **a o întinde**) **pe tiriite** = a fugi repede; a o lua la trei păzește. *Întinde-o apoi pe tiriite, de-mi scăpărau călciele!* id. ib.

— V. **tirii.**

TIRINCÁ vb. I v. **tilinca.**

TIRIPANIE s. f. (Regional; în e x p r.) **A umbla în tiripania cuiva** = a umbla în calea, în drumul cuiva (Orlat — Sibiu). H XVII 178.

— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

TIRIPLEÁȘCĂ s. f. v. **trapașcă.**

TIRIPLÍC s. n. (Învechit și regional) Fir răsucit de bumbac mercerizat sau de mătase, alb sau colorat, folosit la țesut, la brodat sau la împletit. V. i b r i ș i n, b u m b ă c e l. *Horbote de... tiriplic leșesc* (a. 1761). ap. ȘIO II$_1$, 362. *4 părechi mari și 5 mici de burungic cu rățeli cusute cu tiriplic* (a. 1795). IORGA, S. D. XI, 64. *Două ocă bumbac supțire și o jumătate ocă tiriplic supțire* (a. 1803). id. ib. VIII, 39. *Ciorapi de tiriplic* (a. 1817). ap. ȘIO II$_1$, 362. *1 cearșaf cu împletituri de tiriplic.* ODOBESCU, S. I, 422, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. [Prosopul] *este învrîstat cu vriște de tiriplic ieșite în relief.* PAMFILE, I. C. 323. *Cămășile tinerilor... se fac din pînză de burangic cu urzeală de bumbac sau tiriplic.* id. ib. 353. *Tiriplic, bucata mare 40 bani, mică 20 b.* N. A. BOGDAN, C. M. 161, cf. H IV 87, ȘEZ. IX, 37, com. FURTUNĂ. *Acolo a și bătut fățuș de argint și odgon de tiriplic.* FOLC. MOLD. I, 431. ◇ (În poezia populară, în formule stereotipe) *Frunză verde tiriplic, De cînd eram copil mic, Doina o știu și doina o zic.* BIBICESCU, P. P. 3, cf. PĂSCULESCU, L. P. 238. *Verde foaie tiriplic, Stanciu nu mi-a fost nimic.* BALADE, II, 302. *Foaie verde tiriplic, Cine-nșală pe voinic?* FOLC. TRANSILV. I, 47. ◇ E x p r. **A merge** (ceva) **tiriplic** = a merge (ceva) foarte bine; a merge strună. *Treaba, pot să zic, merge tiriplic.* ap. ȘIO II$_1$, 362, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Pl.: (rar) *tiriplicuri.* SCRIBAN, D. — Și: (**teriplíc** (DDRF), **tilipríc** (TDRG, DR. III, 380), **triplíc** MARIAN, NA. 260, TDRG, DR. IV, 848) s. n.
— Din tc. **tire-iplik.**

TIRIPLÍȘCĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Nume dat unor vehicule de mai mică importanță (șaretă, brișcă, motoretă, bicicletă etc.). Cf. UDRESCU, GL.

2. Epitet depreciativ dat unui om neînsemnat. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TIRIRÍM s. n. **1.** (Prin Mold. și nord-estul Transilv.) Bucată neînsemnată dintr-un obiect, care poate fi uneori folositoare (A V 22, GLOSAR REG.); podoabă **(1)**, zorzoană (CHEST. V 66/supl.). *Ce i-ai pus atîtea tililimuri rochiei?* ib.

2. (Prin nordul Mold.) Înțeles (ascuns); încurcătură, dedesubt. Cf. ȘEZ. XIX, 13. *Stai, că aista are cîntec, are tilirim.* ib. ◇ E x p r. **A aduce la tiririm** = a cădea de acord. Cf. I. CR. VI, 217.

— Pl.: *tiririmuri.* — Și: **tilirím, tililím** s. n.
— Etimologia necunoscută. Cf. t i r i p l i c.

TIRIȘÉNIE s. f. v. **tărășenie.**

TIRIÚȘ s. n. (Regional) „Pămînt lunecos și moale" (Gurahonț — Vașcău). CHEST. IV 61/66 a.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TIRIÚZ s. n. (Regional) O parte a cimpoiului nedefinită mai îndeaproape. *Să crede că cărăbile lui Mărian cîntau și singure. Pișcoanea, tiriuzul și butea acelor cărăbi le am eu și azi sînt ale mele.* LIUBA — IANA, M. 63.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TIRIVÍȘ s. n. sg. (Regional) „Păsat, cir" (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 87.

— Etimologia necunoscută.

TIRIZÍE s. f. v. **terezie.**

TIRLÍC s. m. v. **tîrlic.**

TIRLIÚTE s. f. pl. (Prin nord și nord-estul Transilv.) Palavre, baliverne. Cf. VICIU, GL., LEXIC REG. II, 114.

— Și: **tîrliúte** s. f. pl. VICIU, GL.
— Etimologia necunoscută.

TIRNICHEÁ s. f. v. **tinichea.**

TIRNICHEGÍE s. f. (Regional) Tinichigerie **(1)** (Balintești — Bîrlad). Cf. H. III 18.

— Pl.: *tirnichegii.*
— De la **tîrnichea.**

TIROÁR s. n. (Franțuzism rar) Sertar. *Caută în comodă, în tiroarul de sus.* CĂLINESCU, S. 672.

— Pl.: ?
— Din fr. **tiroir.**

TIROÍD, -Ă adj. (Anat.) Tiroidian. *Cele mari se articulează cu cartilagiul tiroid.* KRETZULESCU, A. 125/4, cf. POLIZU, P. 113/23. *Asocierea migrenei cu paludismul s-ar putea datora nu numai unei acțiuni directe a hematozoarului sau a produselor sale asupra centrilor nervoși, ci și unei acțiuni indirecte prin intermediul corpului tiroid.* PARHON, O. A. I, 256, cf. DEX. ◇ *Glandă tiroidă* (și substantivat, f. învechit, n.) = glandă endocrină situată în partea anterioară a gîtului, înaintea traheii, și ai cărei hormoni stimulează metabolismul și creșterea organismului. *Mușchiul crico-aritenoidien ... este mic, triunghiular și situat... între cricoid și între marginea de dinapoi a tiroidului.* KRETZULESCU, A. 319/24, cf. POLIZU, P. 115/19, BIANU, D. U., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Studiul anatomo-patologic, macro- și microscopic al tiroidei bătrînilor... a fost făcut de un însemnat număr de autori.* PARHON, B. 30. *Glanda tiroidă poate avea o parte în determinismul epilepsiei.* id. O. A. I, 282. *Acu' tot ce nu știu doctorii, tiroida e de vină.* v. ROM. noiembrie 1954, 10. *Nu mai sta cu tiroida netratată.* PREDA, R. 142. *Acest proces este stimulat mai cu seamă de nervii simpatici și glanda tiroidă.* ABC SĂN. 353, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *thyroide.* NICA, L. VAM. 241.
— Pl.: *tiroizi, -de.*
— Din fr. **thyroïde.**

TIROIDIÁN, -Ă adj. (Anat.) Care se referă la tiroidă, al tiroidei; de natura tiroidei; tiroid. *Artira tiroidiană.* KRETZULESCU, A. 377/15. *Partea insuficienței tiroidiene în simptomatologia bătrîneții nu pare mică.* PARHON, B. 29. *Bunele rezultate obținute prin tratamentul tiroidian în cazurile de urticarie.* id. O. A. I, 256. *Se administrează acestor bolnavi extract de tiroidă pentru a compensa lipsa hormonului tiroidian din organism.* BELEA, P. A. 285, cf. DEX. ✦ Bolnav

de tiroidă. *Știi, dragă, că eu sînt cam tiroidiană, am nervii zdrențuiți.* T. POPOVICI, SE. 474.
— Pronunțat: *-ro-i-di-*. — Pl.: *tiroidieni, -e.* — Și: (învechit, rar) **tiroidién, -ă** adj.
— Din fr. **thyroïdien.**

TIROIDIÉN, -Ă adj. v. **tiroidian.**

TIRÓL, -Ă adj. (Regional; în sintagma) *Mere tirole* = varietate de mere nedefinită mai îndeaproape (Ruieni — Caransebeș). Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 84.
— Pl.: *tiroli, -e.*
— De la numele de provincie **Tirol.**

TIROLÉZ, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația Tirolului sau este originară de acolo; (la pl.) populație care locuiește în această regiune. *Juca polca vieneză în atitudine de tirolez.* CĂLINESCU, C. O. 209, cf. DEX.
2. Adj. Care aparține Tirolului sau tirolezilor **(1)**, privitor la Tirol sau la tirolezi, originar din Tirol. *Costumul lui fusese cîndva tirolez.* SADOVEANU, O. XVIII, 456, cf. DEX.
3. S. f. Model de îmbrăcăminte pentru femei, care constă din bluză albă, un fel de sarafan imprimat și un șorțuleț (alb). Cf. DEX.
— Pl.: *tirolezi, -e.*
— De la n. pr. **Tirol** + suf. *-ez.*

TIROMÍ vb. IV. Intranz. (Regional) „A trage la somn; a-i fi lene". RĂDULESCU-CODIN.
— Prez. ind.: *tiromesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. a r o m i.

TÍRON s. m. (Învechit) Ostaș roman. *Cînd fu vreme de oaste să purceazî cu domnul lor,... eră și el ales, pentru mintea și pentru bărbăția lui, în ceata ce se chema tironi.* VARLAAM, C. 425. *Și cu vreme den tironi ieșiia de le zicea viteranii, adecă slujitori vechi bătrîni.* N. COSTIN, L. 125, cf. DRLU.
— Pl.: *tironi.*
— Din lat. **tiro, -ónis** „soldat tînăr, recrut".

TIROXÍNĂ s. f. Hormon foarte bogat în iod secretat de glanda tiroidă, cu acțiune de stimulare a metabolismului. Cf. NICA, L. VAM. 241, MACAROVICI, CH. 583, 644, M. D. ENC., D. MED., DEX.
— Din fr. **thyroxine.**

TIROZÍNĂ s. f. (Chim.) Aminoacid aromatic, prezent în majoritatea proteinelor, indispensabil organismului animal. Cf. NICA, L. VAM. 248, ENC. VET. 174, MACAROVICI, CH. 583, 644, M. D. ENC., DEX.
— Scris și: (după fr.) *tyrosin.*
— Din fr. **tyrosine.**

TIRPÁN s. n. v. **tîrpan.**

TIRS s. n. **1.** (Mitol.) Toiag împodobit cu viță de vie și cu un con de pin în vîrf, purtat de zeul Bachus și de cei din suita lui. *Făclii, tirsuri în mîini ține.* I. VĂCĂRESCUL, P. 176/23. *Îngăduire, Bacche, fii îndurător, Lumea tremură de tine și tyrsu-ți zdrobitor.* OLLĂNESCU, H. O. 169, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I, 447, M. D. ENC., DEX.
2. (Bot.; în forma *tirsă*) Inflorescență în formă de ciorchine a castanului, a liliacului etc. *Tirsă racemică.* GRECESCU, FL. 429, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DEX.
— Scris și: *tyrs.* — Pl.: *tirsuri.* — Și: **tîrsă** (pl. *tîrse*) s. f.
— Din gr. θύρσος, lat. **thyrsus,** fr. **thyrse.**

TÍRSĂ s. f. v. **tîrs.**

TIRSOÁCĂ s. f. v. **tîrsoacă.**

TIRSOÍD, -Ă adj. (Bot.; despre inflorescență) În formă de tîrsă, de ciorchine. *Racemele foarte lungi și ... tirsoide.* GRECESCU, FL. 429, cf. 383.
— Pl.: *tirsoizi, -de.*
— Din fr. **thyrsoïde.**

TIRȘTÓC s. n. (Regional) Fiecare dintre cei doi stîlpi verticali de care se prind canaturile ușii; părțile laterale ale tocului ușii sau ferestrei; ușor. Cf. CHEST. II 114/62.
— Pl.: *tirștocuri.* — Și: **țîrștóc** (CHEST. II 114/261), **țiștóc** (ALR I 654/1, ib. 666/1), **țîstóc** (pl. *țistoace* ALR I 654/1), **țeiștóc** (CHEST. II 81/10 a), **țelștóc** (ib. 81/10, pl. *țelștoace* ib. 114/10a, ib. 116/10 a) s. n., **țăiștóc** (pl. *țeiștoci* ib. 114/9 a) s. m., **țaștóc** (ALR I 654/18), **țoștóc** (CHEST. II 157/11) s. n.
— Din germ. **Türstock.**

TIRTĂU s. m. v. **terțiu[2].**

TIRTILÍG s. n. (Regional) Fluier din coajă de salcie (Vașcău). ALR I 1 469/80.
— Pl.: *tirtilige.*
— Etimologia necunoscută. Cf. t i l i n c ă.

TIRTÍP s. n. v. **tertip.**

TIRTÍR s. n. v. **tertel.**

TIS s. m. v. **tisă[1].**

TISÁN s. m. sg. (Regional) Vînt care suflă dinspre vest, dinspre Tisa (Comlosu Mare — Jimbolia). H IV 181.
— De la n. pr. **Tisa** + suf. *-an.*

TISÁR[1] s. m. (Bot.; regional) **1.** Tisă[1] *(Taxus baccata).* Cf. BORZA, D. 168. *Cît a prins el a jura Tisa-n tiseriu verde-a sta Și de rouă se-ncărca.* ȘEZ. XV, 133, com. SCURTU, cf. ALR I 1 923/223, 269, 348.
2. Zîmbru *(Pinus cembra).* BORZA, D. 131.
— Pl.: *tisari.* — Și: **tisér** s. m.
— **Tisă[1]** + suf. *-ar.*

TISÁR[2] s. m. (Regional) Cioplitor. Com. din PEȘTIȘANI — GORJ.
— Pl.: *tisari.*
— Cf. t e s l ă.

TÍSĂ[1] s. f. **1.** Arbore rășinos, care poate atinge vîrsta de peste o mie de ani, cu frunzele verzi, lungi, înguste, lucioase și cu lemnul foarte prețios; fiind rară la noi, este ocrotită ca monument al naturii; (regional) molid, tisar[1] *(Taxus baccata). Chedru și tisă și mirsină și chiparos și plop.* BIBLIA (1688), ap. TDRG, cf. ANON. CAR., COTEANU, PL. 32. *Tisa, care la acea parte de loc se află foarte rar, se numără așișderea între lemn de munte.* COD. SILV. 21. *Toată piatra cită am văzut-o în lucrare avea fața mahonului, adecă puțintel mai închisă decît fața lemnului tisa.* GOLESCU, Î. 19, cf. LB. *Ajunsei într-o pădure... de aloi și de tisă.* GORJAN, H. IV, 137/27, cf. POLIZU, BARONZI, L. 146. *Pin' purtam peană de tisă Lumea mi-era mai închisă.* F (1870), 367, cf. CIHAC, II, 413, LM. *Ș-a potrivit să fie pristolul chiar pe rădăcina tisului.* VLAHUȚĂ, P. P. 75, cf. CONV. LIT. XXIII, 1 056, DDRF, BRANDZA, FL. 431, BARCIANU, GRECESCU, FL. 537, ALEXI, W. *Cîteva tise îndesate și zade cu frunzișul cețos.* ap. TDRG, cf. DR. V, 562, VII, 233. *Și bea și se răcorea...; punînd... iar la loc vasul de lemn de tisă, aninat cu un lanț.* ap. CADE, cf. SIMIONESCU, FL. 388, DRĂGANU, ROM. 403, DS, BORZA, D. 168, MIHĂILĂ, Î. 73. *Tisa este o plantă dioică destul de rară în țara noastră.* BOTANICA, 132. *Am întîlnit un arbor secular, Stejar ori tisă, nu-mi aduc aminte.* V. ROM. ianuarie 1966, 40, cf. H I 267, IX 493, X 29, 419, XI 435, XVIII 138. *Să umbli... prin munți și păduri, prin poiene de iederă... prin tisă, prin mărăcine.* POP., ap. GCR II, 342. *Eu mănînc muguri de tisă Și mi-e lumea tot deschisă.* RETEGANUL, CH. 55 *Un-o pus un bărbănoc Cela o pus tisa din clop.* MARIAN, NA. 756. *Din acești țăruși răsar două tise care cresc și se*

îmbrățișează deasupra bisericii. ȘEZ. XIII, 137, cf. XV, 133. *Li se face racla sau sicriul din lemn de tisă.* PAMFILE, DUȘM. 198. *Și de-acolo s-a luat Sub cruce de tisă verde.* BÎRLEA, B. I, 88. *Aripile casei erau bătute în cuie de lemn „di tisi".* DIACONU, VR. 37, cf. ALR I 1 923/831, 835, îb. 1 947/190, îb. 1 949/96, ALR II/I MN 126, 3 843/228, îb. 3 844/228, ALR II 6 385/836, ALR II/2, A V 15. *La umbră de tisă Mare masă-ntinsă.* BALADE, I, 394. *Ceteră de lemn de tisă, Gura mea le spune scrise.* FOLC. TRANSILV. II, 279. ✦ Lemnul acestui arbust, dur, de culoare roșcată, mirositor, folosit pentru confecționarea unor obiecte, a mobilelor de lux, în sculptură etc. *De fiește*care pat 2 canapele de culcat, de tisă* (cca 1822). IORGA, S. D. V, 166. *Deosebite lemne, precum stejar, nuc, castan, tisă.* ODOBESCU, S. I, 451. *O lingură veche de tisă roșie, cu coadă săpată în formă de șopîrlă.* HOGAȘ, H. 54. *Camera cu grele draperii de brocart, cu mobilierul de tisă și de nuc... oferea decorul cel mai potrivit unui asemenea tablou.* VINEA, L. I, 225. *În butie de tisă te-oi băga Cu cercuri de fier te-oi lega.* MAT. FOLK. II, 1 598. *Cu ușile-n vale, Cu stîlpii de tisă.* I. CR. III, 250. *Un par de stejar, de tisă ori de frasin.* PAMFILE, DUȘM. 198.

2. (Regional) Mic butoiaș, făcut din lemn de tisă[1] **(1)** în care se țin băuturi. Cf. PAMFILE, I. C. 167, VICIU, GL.

— Pl.: *tise.* — Și: (învechit și regional) **tis** s. m.

— Cf. v. sl. тисъ.

TÍSĂ[2] s. f. (Prin Mold.) Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 9 decimetri. Cf. DDRF, ȘEZ. II, 44.

— Etimologia necunoscută. Cf. t i s ă u.

TISĂU s. n. (Învechit și regional) Chimir, șerpar. *Deșertă un ticseu plin de galbeni pre o masă.* MOXA, 380/38, cf. DDRF. *Nici o mîndră n-ar mai zice: Nu strica banii, voinice! Și te prinde de tiusău Și te trage-n făgădău.* MÎNDRESCU, UNG. 109, cf. BL III, 44, SCRIBAN, D., VAIDA. *Tisăul tău cel bumbit, Tot în sînge-i tăvălit.* ȚIPLEA, P. P. 93, cf. CABA, SĂL. 101, cf. ALR I 1 866/231, 278, 289, 295, 298, 302, 305, 320, 333, 335, îb. 1 868/305, LEXIC REG. 16, îb. II, 106. *Oșan sîn*[t], *oșan ts eu, Cu cuțitu la tiscău.* FOLC. TRANSILV. I, 418. *Zbiară cuțitu-n tisău Dup-o piele de birău.* îb. 420.

— Pl.: *tisăuri* și *tisauă.* — Și: (învechit) **ticseu,** (regional) **tiusău, tiscău, tiesîu** (CHEST. V 165/98) s. n.

— Din magh. **tüszö.**

TISCĂU s. n. v. **tisău.**

TÍSCOV s. m. v. **țușcov.**

TISCOVÍNĂ s. f. v. **tescovină.**

TISCUÍT, -Ă adj. v. **tescuit[2].**

TISÉR s. m. v. **tisar[1].**

TISFÓLT s. n. (Regional) Parte a podului unei case care se sprijină pe capetele ieșite în afară ale grinzilor (Arieșeni — Vașcău). Cf. CHEST. II 217/311a.

— Pl.: ?

— Din magh. **tüzfal.**

TÍSÎM s. n. v. **chisîm.**

TISLÍM s. n. v. **teslim.**

TISMÁ s. f. v. **tasma[1].**

TISÓC subst. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Bălțătești — Tîrgu Neamț). Cf. H X 3.

— Pl.: ?

— **Tisă[1]** + suf. *-oc.*

TISÓI s. m. (Bot.) Tisă[1] care poartă florile mascule (*Taxus baccata*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 168.

— Pl.: *tisoi.*

— **Tisă[1]** + suf. *-oi.*

TIST s. m., s. n. (Învechit, mai ales în Transilv.) **1.** S. m. Funcționar, slujbaș (cu funcții înalte) în cadrul unei instituții (publice); p. e x t. (la pl.) oficialitățile dintr-o țară, dintr-un oraș. *Noi Zegreani, tisturile, biraiele* (a. 1698). IORGA, D. B. II, 91. *Sînt mai de cinste și mai înălțați decît toți legiuitorii și tisturile țării aceștiia* (a. 1731). id. îb. XIII, 119. *De nu se va încrede lucrul acesta, noi vom arăta și cu tisturile de la lazăret* (a. 1750). id. îb. XII, 53. *Va fi bine să învitați pe... tisturi, numai să-i scoată de la dînșul* [acești bani] *și cu de-a sila* (a. 1779). id. îb. XII, 292. *Dum*[nealui] *tistul s-au arătat nemulțumit* (a. 1783). id. îb. XII, 105, cf. KLEIN, D. 438, LB, CIHAC, II, 533, LM. *Omul numaidecît face rînd ca tisturile de la oraș să iasă în fața locului.* F (1884), 241, cf. GHEȚIE, R. M. *Cîte paie și gunoaie. Toate-s tisturi și biraie.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 470, cf. VAIDA. *Și mă rog de patronie La al meu fiu ca să fie, Tisturilor, tutorilor, Marilor și micilor.* MARIAN, Î. 311, cf. CABA, SĂL. 101. ✦ Administrator de moșie. MAT. DIALECT. I, 99. ✦ Delegat, reprezentant; responsabil **(2).** *Cu prilejul alegerii tisturilor și a deputaților în adunarea țării.* BLAGA, G. 123. *Are loc alegerea comitetilor sau a tisturilor care iau asupra lor aranjarea serbării.* MÎNDRESCU, UNG. 109. *În seara de ajunul Crăciunului feciorii se adună la gazdă și-și aleg tisturile..., adecă: 2 vătafi, 2 colceri și 2 căprari (caporali).* VICIU, COL. 11.

2. S. n. Ofițer; comandant, căpetenie. *Au poruncit tuturor tisturilor în grab' să se gătească de război.* DIONISIE, C. 218. *Pruncii bine a-i învăța Cinste la tisturi a da* (a. 1818). GCR II, 226/3, cf. LB. *Întovărășindu-te cu un cuviincios număr de dorobanți, supt otcîrmuirea tistului lor, să te scoli să mergi la pomenita ocnă* (a. 1832). DOC. EC. 512. *Șeful (dorobanților) se numea tist* (a. 1840). URICARIUL, XXII, 441. *Asupra dorobanților de pe lîngă cîrmuiri se orînduiește un tist.* BĂLCESCU, M. V. 632. *Ce s-aude? — Parcă e gura tistului.* PR. DRAM. 289, cf. POLIZU. *Un tist de jandarmerie ungur, cu mai mulți jandarmi ne opri în cale.* GHICA, A. 411. *Tistul sau șeful lor venea în urma trăsurii.* ALEXANDRESCU, ap. CADE, cf. CIHAC, II, 533, LM. *Am fost tist de vardiști la Ploiești.* CONV. LIT. XIX, 103. *Și în loc de socri mari Am tisturi și generali.* F (1890), 452, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 72, ȘĂINEANU, D. U. *Tistul de dorobanți, care păzea la pod,... se dusese să vadă ce se mai întîmplă pe acolo.* CAMIL PETRESCU, O. II, 104. *De-ar fi pușca de hămei, Regimentul de femei Și tisturi de pătrînjei, Bucuros aș cătăni La compania mîndrii!* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 299. *Împăratul se duse pe acolo cu alte tisturi.* RETEGANUL, P. II, 23. *Și cînd cu ei ne luptam Mai că nici un tist n-aveam.* id. TR. 71. *Fă-mă pasăre-n vergată, Peste tisturi aruncată, Să mai văd pe badea odată Cum e cătană-mbrăcată.* HODOȘ, P. P. 90. *Ungurii au pușcărit în toate părțile, pînă a strigat tistu lor și s-au oprit.* GRAIUL, II, 113. *Moartea Pintii de ni-i spune, Tist prea mare că te-om pune.* BUD, P. P. 3, cf. CABA, SĂL. 101. *Într-o noapte veni la el un domn; semăna a fi tist cătănesc.* DENSUSIANU, T. H. 303. *Tisturile l-o-mbrăcat Și el de dobaș s-o dat.* ȘEZ. XIX, 49. *Să împlem noi armele Să-npușcăm tisturile.* BÎRLEA, C. P. I, 12. *Tot... morminte de husari Și de tisturi de cei mari,... Și morminte de voinici Și de tisturi de cei mici.* T. PAPAHAGI, M. 26. *Un tist cu vreo cîteva cătane a trecut prin pădure.* MAT. DIALECT. I, 195.

— Pl.: (m.) *tiști* și (n.) *tisturi.*

— Din magh. **tiszt.**

TISTALĂȘ s. n. v. **tistulaș.**

TISTARTĂU s. m. (Învechit, prin Transilv.) Administrator de moșie; ispravnic, vechil, vătaf. Cf. CABA, SĂL. 101.

— Pl.: *tistarтăi.*

— Din magh. **tiszttartó.**

TÍSTAȘ, -Ă adj., adv. (Prin Transilv.) **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) Lipsit de murdărie, de noroi, de praf etc.; curat. *Țip hainile negre și-m ieu cistașă.* ALR I 1 361/247, cf. ib. 791/295, ib. 1 361/333, 343, ALR II 3 262/325. *Dă-mi, tu, muiere, un blid tistaș, că aiesta-i honios.* MAT. DIALECT. I, 99. ◇ (Despre persoane) Cf. VAIDA, CABA, SĂL. 101. *O cunună fainǎ de grîu... se pune la o fată ori la o nevastă care-i tistașă în cap.* ALRT II 125, cf. ALR I 639/333, ALR II 4 251/260, CV 1950, nr. 4, 34, LEXIC REG. II, 75, 79. *Că-i ușoară ca și-o peană, Tistașe ca și-o cătană.* FOLC. TRANSILV. II, 319, cf. 620. ✦ (Despre o încăpere, o casă etc.) Ținut în curățenie, bine întreținut; îngrijit. *La femeia cea harnică îi casa tistașe ca ochiu.* ALR II 2 958/334, cf. ib. 2 958/260, 284, A I 13. ✦ (Despre piele) Lipsit de pete, de asperități etc. (Sălciua de Jos — Aiud). Cf. ALR I 1 483/98. *Nu-i tistașă fața lui; e ciufulat.* ib.

2. Care nu conține corpuri sau substanțe străine; lipsit de impurități, neamestecat, pur, curat. *Cînd mărg d'e samănă, leagă cît'-un taler d'e arjint în dosoiș d'in care samănă grîu. O zis că și h'ie t'istaș ca și arjintu.* ALR II 5 111/279. ◆ (Despre lichide) Transparent, limpede. *M-am obișnuit să beu numai apă tistașe.* CV 1952, nr. 4, 32. *Apă tistașă ca cristaiu.* ALR I 797/231, cf. 797/278, 280, 298, 302, 355. [Vin] *tistaș.* ALR II 6 144/284, 316, 334, ALR SN I h 238/284. *Apa-o fost tistașe, curată.* O. BÎRLEA, A. P. I, 481.

3. (Despre pămînt) Lipsit de pietre, de spini, de mărăcini etc.; drept, neted **(3).** *O cosît și i s-o rupt coasa pă locu tistaș.* ARH. FOLK. I, 227. *Pămîntu cela tistaș care iera fără corciuri, fără spini și fără piatră.* ALRT II 148.

4. (Despre cer) Fără nori, senin. *Cer tistaș.* ALR I 1 232/231, 278, 315, 320, cf. ib. 1 233/138, 257, 298, ALR II 2 450/325. ✦ (Despre vreme) Prielnic, bun, frumos. *Vreme t'istașă.* ALR II 2 450/260, cf. 2 450/325.

5. Fig. (Despre persoane) Fără vină; corect; cinstit. *Ion rămîne tistaș.* ARH. FOLK. VI, 217.

II. Adv. **1.** Chiar, întocmai, exact; (regional) tistănaș. *Mi-a vorbit despre copilul său tistaș (întocmai) ca despre un sfînt.* CV 1950, nr. 4, 34, cf. ALR II 2 886/260.

2. (Familiar; în expr.) **A fi tistaș** (cu cineva) = a fi chit (cu cineva). Cf. ALR I 1 595/231.

— Accentuat și: *tistăș.* ALR I 797/231, ib. 1 361/247, 343.

— Pl.: *tistași, -e.*

— Din magh. **tiszta.**

TISTĂDÁRĂ s. f. (Regional) Tăiței (Girișu de Criș — Oradea). LEXIC REG. 72. *Tistădară cu lapte.* ib.

— Din magh. **tésztadara.**

TISTĂLÁȘ s. n. v. **tistulaș.**

TISTĂLÍ[1] vb. IV. (Mai ales prin Transilv.) **1.** Intranz. A face curat; a curăța, a deretica. Cf. VAIDA. *T'istălești'i ptn casă.* ALR II/I h 253/316, cf. MAT. DIALECT. I, 99. ◇ Tranz. *Și-a tistăluit casa.* Com. din DEDA — REGHIN. ✦ Refl. (Despre persoane; în formele *tistuli, tiștălui*) A se curăța de murdărie, de praf etc.; a se găti frumos. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 65, CV 1952, nr. 5, 40. ✦ Tranz. (În forma *tistălui*) A clăti cu apă limpede rufele; a limpezi. Com. din DEDA — REGHIN. *Și-a tistăluit... rufele la rîu.* ib.

2. Tranz. A îndepărta corpurile sau substanțele străine din ceva; a curăța, a purifica. Cf. ALR I 925/343, A I 12. ✦ Spec. (Cu complementul „țuica") A fierbe a doua oară. Cf. ALR SN I h 252/272, 279, 284, 349. ◇ Refl. [Se fierbe țuica] *să să tistălească.* ALR SN I h 252/235.

3. Refl. (Despre cer, vreme) A se curăța de nori; a se limpezi, a se lumina, a se însenina. Cf. ALR I 1 264/231, 333, ALR II 2 432 bis/316.

4. Refl. Fig. A se scăpa, a se descotorosi, a se debarasa (de ceva rău) (Ceica — Beiuș). Cf. ALR I 1 182/305. [Omul] *să t'istălești'e dă rău.* ib.

— Prez. ind.: *tistălesc.* — Și: **tistuli, tistăluí, tiștăluí, tistuluí** (ALR I 925/343) vb. IV.

— Din magh. **tisztál.**

TISTĂLÍ[2] vb. IV. Tranz. (Prin nordul Transilv.) A da respectul cuvenit unei persoane care deține o funcție înaltă; a cinsti. Cf. LEXIC REG. 25.

— Prez. ind.: *tistălesc.* — Și: **tistălui** vb. IV. Com. din DEDA — REGHIN.

— Din magh. **tisztel.**

TISTĂLÍT s. n. (Regional) Faptul de a tistăli[1]; curățat (Pociovelișteș — Beiuș). Cf. A I 13.

— V. **tistăli**[1].

TISTĂLUÍ[1] vb. IV v. **tistăli**[1].

TISTĂLUÍ[2] vb. IV v. **tistăli**[2].

TISTĂMÓNIE s. f. v. **testimoniu.**

TISTĂNAȘ adv. (Regional) Exact, întocmai; (regional) tistaș **(II 1)** (Căpuș — Huedin). Cf. LEXIC REG. II, 75.

— Accentul necunoscut.

— Cf. magh. tisztán.

TISTĂȘÁG s. n. v. **tistușag.**

TISTĂU s. n. (Regional) Ciocan cu care se sfarmă pietre (Lupșa — Cîmpeni). Cf. VICIU, GL.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TISTEÁ s. f. v. **testea.**

TISTEMÉL s. n. v. **testemel.**

TISTÍE s. f. (Învechit, în Transilv.) Slujbă, funcție (înaltă); (învechit) tisturie. Cf. KLEIN, D. 438, LB. *Apoi s-au început dezbaterile pentru alegerea deregătoriilor (tistiilor).* GT (1838), 5[1]/16, cf. POLIZU, LM. *Fură alungați din tistie (slujbă).* F (1884), 246. *S-ar putea lăsa și el de tistie, că-i bătrîn și nu vede.* ib. (1886), 197, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 109, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DR. IV, 385. *Am o grămadă de tistii: casar comunal, secretarul despărțămîntului Asociațiunii, notar al comitetului parohial, cantor substitut.* BĂNUȚ, T. P. 44. *Pe lîngă dicasteriumurile Curții sau a țării iaște vrun loc de tistie.* ap. BLAGA, G. 123, cf. VAIDA, CABA, SĂL. 101.

— Pl.: *tistii.*

— **Tist** + suf. *-ie.*

TISTIMÉL s. n. v. **testemel.**

TISTIMELÁR s. n. v. **testemelar.**

TISTIMELĂRÍE s. f. (Învechit, rar) Fabrică în care se confecționează testemele; prăvălie în care se vînd testemele. Cf. POLIZU.

— Pl.: *tistimelării.*

— **Tistimelar** + suf. *-ie.*

TISTIMELGÍU s. m. (Învechit, rar) Testemelar. Cf. POLIZU.

— Pl.: *tistimelgii.*

— **Tistimel** + suf. *-giu.*

TISTÍR s. n. v. **teșcherea**[1].

TISTIREÁ s. f. v. **teșcherea**[1].

TISTULÁȘ s. n. (Prin Transilv.) Rachiu obținut din prune, din alte fructe sau din cereale, prin dublă distilare. Cf. ALR SN I h 252/284, MAT. DIALECT. I, 99.

— Pl.: *tistulașuri.* — Și: **tistaláș** (ALR SN I h 252/141), **tistăláș** (LEXIC REG. 25) s. n.

— Din magh. **tisztálás.**

TISTULÍ vb. IV v. **tistăli¹**.

TISTULUÍ vb. IV v. **tistăli¹**.

TISTURÉLE s. n. pl. (Învechit, prin Transilv.) Diminutiv al lui tisturi. V. tist **(2)**. *Rău mă tem de tisturele, Că m-or bate-ntre nuiele.* ȘEZ. III, 54.

— **Tisturi** (pl. lui *tist*) + suf. *-ele*.

TISTURÍE s. f. (Învechit, prin Transilv.) Tistie. Cf. LB, MÎNDRESCU, UNG. 109.

— Pl.: *tisturii*.

— De la **tist**.

TISTURÍȚĂ s. f. (Învechit, prin Transilv.) Funcționară. Cf. tist **(1)**. Cf. KLEIN, D. 438, LB.

— Pl.: *tisturițe*.

— De la **tist**.

TISTUȘÁG s. n. (Prin Transilv.) Curățenie. *În casa lor e mare tistușag.* Com. din DEDA — REGHIN. *Faśe t'istușag.* ALR II/I MN 131, 3 813/250, cf. MAT. DIALECT. I, 99.

— Și: **tistășág** s. n. LEXIC REG. 25.

— Din magh. **tisztaság**.

TISUG subst. (Învechit, rar) Săculeț. Cf. ANON. CAR.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Cf. tisău.

TISULÁR, -Ă adj. Care se referă la țesuturile organismului. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tisulari, -e*.

— Din fr. **tissulaire**.

TÍȘĂ s. f. = **mătușă (2)**. Cf. LEXIC REG. 94, SCURTU, T. 142.

TIȘĂTÚRĂ s. f. v. **teșitură**.

TIȘCHIREÁ¹ s. f. v. **teșcherea¹**.

TIȘCHIREÁ² s. f. v. **teșcherea²**.

TIȘCOÁVĂ s. f. v. **teșcoavă**.

TIȘÍ vb. IV v. **teși**.

TIȘITÚRĂ s. f. v. **teșitură**.

TIȘÍȚĂ s. f. v. **cășiță**.

TIȘLÁIFĂR s. n. Șervet brodat, care se pune, de obicei, în lungul mesei; p. ext. față de masă. Cf. GLOSAR REG. *Pune o tavă, pe tavă un... ștergar sau tijlaifăr, cum îi spunem noi.* GL. OLT.

— Accentuat și: *tișlaifăr*. — Pl.: *tișlaifăre*. — Și: **teșlăifăr** (com. din CERNAVODĂ), **tișláifer** (VÎN. PESC. octombrie 1964, 16) s. n.

— Din germ. **Tischläufer**.

TIȘLÁIFER s. n. v. **tișlaifăr**.

TÍȘLĂR s. m. **1.** (Prin Ban. și Transilv.) Tîmplar. BUL. FIL. VII—VIII, 374, ALR I 1 825, ALR II 6 628/105, ALR II/I h 222, ALRM SN I h 367, FD III, 185, TEAHA, C. N. 273, CL 1971, 250.

2. (Regional; în construcția) *D-a tișlăru* = numele unui joc de copii. Cf. ALR II 4 353/29.

— Pl.: *tișlări*. — Și: **tișlar** s. m. LEXIC REG. II, 42.

— Din germ. **Tischler**.

TIȘLĂRÁI s. n. (Regional) **1.** Totalitatea lucrărilor de tîmplărie la o casă: uși, ferestre etc. (Făget — Lugoj). Cf. CHEST. II 33/5.

2. Tîmplărie **(2)**. Com. din DEDA — REGHIN.

3. Tîmplărie **(1)**. Com. din BERZOVIA — CARAȘ SEVERIN.

— Pl.: ?

— Din germ. **Tischlerei**.

TIȘLĂRÍE s. f. (Regional) **1.** Tîmplărie **(1)**. Com. din BERZOVIA — CARAȘ SEVERIN. *Să învețe tișlăria* ib.

2. Tîmplărie **(2)**. Com. din BERZOVIA — CARAȘ SEVERIN.

— Pl.: **(2)** *tișlării*.

— **Tișlăr** + suf. *-ie*.

TIȘTĂLUÍ vb. IV v. **tistăli¹**.

TIȘTIREÁ s. f. v. **teșcherea¹**.

TIȘTURÍCĂ s. f. (Regional) Portaltoi (Mihăileni — Miercurea Ciuc). ALR SN I h 220/574.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TIT s. n. v. **titlu**.

TÍTA interj. v. **atîta**.

TITÁN¹ s. m. **1.** Nume dat în mitologia greacă fiecăruia dintre cei 12 fii ai lui Uranus, care au luptat împotriva lui Zeus pentru supremație; p. ext. om extraordinar de mare și de puternic; uriaș, gigant. *Capu-ncins c-un alb turban Ca o hîrcă de titan.* BARONZI, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 111, cf. DDRF. *Răscoală-ți copiii viteji ca titanii.* NECULUȚĂ, Ț. D. 108, cf. BARCIANU. *De prin ținuturi de titani Se lasă spre contimporani Dorința timpului de-a fi Oprit o clipă și-a iubi.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Scriitorii romantici preamăreau titanii, îngerii și toate puterile antediluviane.* BLAGA, Z. 96. *Îi legăna în umbrele basmului pe brațe titanii.* BOUREANU, S. P. 30. *Alegerea sa a înclinat așadar către războiul dacoroman, pe care l-a văzut ca o încleștare de titani și o năruire de lumi.* ROMÂNIA LITERARĂ 1969, nr. 15, 7/1. ◇ (Sugerînd ideea de forță, putere extraordinară) *Aci piatra este ruptă din munții vecini și aruncată peste acest pisc cu forță de titan.* BOLLIAC, O. 290. *Dunărea se aruncă furioasă, rupînd cu zgomot cele din urmă stăvilare ce i se mai ridică în cale. Și, în vălmășagul acestei ciocniri de titani, fiecare val pare că strigă, fiecare stîncă pare că se mișcă.* VLAHUȚĂ, R. P. 7. *Urlînd în cele patru stihii din universul Cu neagră visterie de ură și titani.* VOICULESCU, POEZII, II, 53.

2. Fig. Om cu calități extraordinare, capabil de realizări excepționale. *Limpezimea acestei avuții... fiind o muncă de titan, am fi fericiți dacă ne-ar ajuta din cînd în cînd și alții.* HASDEU, I. C. IX. *Un titan nu se poate ascunde.* CAMIL PETRESCU, T. II, 543. *Titanul nepăsării și al tuturor înfrîngerilor s-a prăbușit.* KLOPȘTOCK, F. 233. *Velasquez e din acei titani a căror artă n-are o specialitate.* RALEA, S. T. I, 331. *Vrei să spui că în comparație cu titanii din jurul dumitale par niște degenerați.* VINEA, L. I, 270. *Abordează și prezintă cu competență și iscusință în toate laturile sale pe un titan de atari proporții.* V. ROM. iulie 1970, 149. *Literatura ... numită clasică, a unor titani pe nume Balzac sau Tolstoi.* ib. august 1970, 136.

— Pl.: *titani*.

— Din lat. **Titan**, fr. **titan**.

TITÁN² s. n. Element chimic răspîndit în natură sub formă de compuși, întrebuințat la fabricarea oțelurilor speciale și, sub formă de oxid, ca pigment alb. Cf. PONI, CH. 30. *Titanul... este un element foarte cunoscut al rocilor.* ENC. TEHN. I, 407. *Titanul se găsește mai ales sub formă de oxid.* MACAROVICI, CH. 399, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Alb de titan* = oxid întrebuințat în pictură, ca pigment alb. Cf. NOM. MIN. I, 204, M. D. ENC., DC.

— Și: (rar) **titániu** s. n. SCRIBAN, D.

— Din fr. **titane**.

TITÁN[3] s. n. v. **tetanos.**

TITÁNIC, -Ă adj. Care are putere sau proporţii de titan[1] **(1)**; gigantic, colosal; extraordinar, enorm, uriaş. *Cu toată perspicacitatea şi munca titanică a mai multor generaţiuni, nu se poate ajunge la un arhetip.* RUSSO, în BUL. COM. IST. I, 53. *I se părea că vede umbra tatălui său ieşind dintre stîncile titanice ale ocnei.* FILIMON, O. I, 297. *Nu răscoli cu-atîta Grozavă uşurinţă titanica turbare Ce-n aşchii sclipitoare gîndirea mi-o sfărmă.* EMINESCU, O. IV, 64. [Voluptăţile] *sînt titanice răscoale.* MACEDONSKI, O. I, 149. *Ar fi... o nebunie a-l pune alături cu geniul titanic al lui Rubens.* GHEREA, ST. CR. II, 89. *Sînt din ce în ce mai puţin în stare a susţine o luptă aşa de titanică.* IONESCU-RION, S. 334, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *A vorbit patetic despre lupta titanică ce a dus-o.* ULIERU, C. 13. *Din pornirea titanică a spiritului, din care se alimentează creaţia lui Michel-Angelo, se ridică şi îndrăzneala unor navigatori ca Magelan şi Columb.* VIANU, L. U. 80. *Grumazul înalt şi zdravăn, urmat de umerii titanici.* VINEA, L. I, 297. *Munca titanică de redactare a paginei critice... o recunoaştem în volume.* V. ROM. iunie 1965, 9. ◇ Fig. *Cu-a lui glas lung şi titanic Va cînta sfîrşitul crîncen a principului tiranic.* MILLE, V. P. 62. *Acum ne duce mersul titanic prin alee.* PILLAT, P. 26. ✦ (Despre persoane) Cu calităţi deosebite; excepţional, extraordinar. *Necunoscutul cine-i, titanicul artist...?* PILLAT, P. 14.
— Pl.: *titanici, -ce.*
— Din fr. **titanique.**

TITANÍSM s. n. Atitudine de revoltă împotriva răului, specifică culturii Renaşterii. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Titanismul, explozia individualismului, este o trăsătură caracteristică a culturii Renaşterii.* VIANU, L. U. 80. *În întreaga atmosferă a Renaşterii, Shakespearc întîmpină titanismul.* id. ib. 83. *Preferinţa pentru problemele erosului sau ale iubirii materne sînt absorbite de ideea titanismului, a răzvrătirii tumultuoase împotriva inechităţii sociale.* GL 1958, nr. 2, 3/3.
— Din fr. **titanisme.**

TITANÍT s. n. (Min.) Silicat natural de calciu şi de titan[2], de culoare galbenă, verzuie sau brună, întrebuinţat ca piatră semipreţioasă; sfen. Cf. GHEŢIE, R. M. *Introducerea stelitelor a fost un pas spre crearea aliajelor de metale de tăiat cum sînt titanitul şi vidia.* IOANOVICI, TEHN. 259, cf. CANTUNIARI, L. M. 118, M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **titanite.**

TITÁNIU s. n. v. **titan[2].**

TÍTĂ s. f. v. **titlu.**

TÍTĂLĂ s. f. (Ornit.; prin nord-vestul Ban.) Bibilică *(Numida meleagris)*. L. ROM. 1960, nr. 2, 20, com. din SATCHINEZ — TIMIŞOARA.
— Pl.: *tităle.*
— Formaţie onomatopeică.

TITĂLÓI s. m. (Ornit.; regional) Bărbătuşul bibilicii. Com. din SATCHINEZ — TIMIŞOARA.
— Pl.: *tităloi.*
— **Titălă** + suf. *-oi.*

TÍTCĂ s. f. (Ornit.; regional) Bibilică *(Numida meleagris)*. Com. din PĂDURENI — LUGOJ.
— Pl.: *titci.*
— Cf. t i u t c ă, t u t c ă.

TITCUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) **1.** A ţine secret, a ascunde; a tăinui **(1)**. Com. din DEDA — REGHIN.

2. A trage cu urechea; a descoase pe cineva prin întrebări pentru a afla o veste (Sîngeorz Băi — Năsăud). PAŞCA, GL.
— Prez. ind.: *titcuiesc.*
— Din magh. **titkol** „a tăinui".

TÍTE s. m. sg. v. **tete[1].**

TÍTEA subst. (Regional; în e x p r.) **Titea şi pitea,** se spune despre doi oameni proşti (Stăneşti — Curtea de Argeş). Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 55. *Stan cu Frusina — două nevoi, titea şi pitea.* ib.
— Etimologia necunoscută.

TITELENÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional, învechit) A se desface, a se separa, a se dezbina. *Sătenii din Ciugudul de Sus... arată că n-am titelenit şi am năzuit pentru biserică, deoarece uniţii au luat în 1765 biserica şi cărţile satului* (a. ?). IORGA, S. D. XIII, 241.
— Prez. ind.: *titelenesc.*
— Cf. d e s c h i l i n i, magh. k ü l ö n i t.

TITELÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A gîdila. Cf. DRLU.
— Prez. ind.: *titelesc.*
— Etimologia necunoscută.

TITELÍRE s. f. (Regional) Acţiunea de a t i t e l i; gîdilare. Cf. DRLU.
— V. **titeli.**

TITÉU s. n. (Prin vestul Transilv.) Topor **(I)**. LEXIC REG. 67, 72.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TÍTI[1] adj. invar. (Prin Transilv.; în limbajul copiilor) Frumos.
— Cf. t i t i[2].

TITÍ[2] vb. IV v. **chiti.**

TITÍE s. f. v. **tichie.**

TITIFÓI, -OÁIE adj. (Regional; despre oameni) Scund; mărunt **(3)** (Măţău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *titifoi, -oaie.*
— Etimologia necunoscută.

TITIHÚI s. n. (Regional) Cimitir; locul din vecinătatea cimitirului unde se aruncă stîrvuri (Măţău — Cîmpulung). COMAN, GL.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TITIÍ vb. IV. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Regional) A şopti **(2)** (Secăşeni — Oraviţa). Cf. ALR II MN 11, 6 880/29. *Titiesc la ureche.* ib.
— Prez. ind.: *titiesc.*
— Formaţie onomatopeică.

TITÍLĂ s. f. (Regional) Vîrf de munte sau de deal. [Muntele] *ia forma... unei căpăţîni de zahăr, pe a căror titilă se pare că piciorul omenesc nu poate călca.* ap. TDRG, cf. CHEST. IV 88/740. ✦ (Familiar) Capul omului. SCRIBAN, D.
— Pl.: *titile.*
— Etimologia necunoscută.

TITILÍC s. n. v. **tilincă.**

TITILÍG s. n. v. **tilincă.**

TITILIGÁ vb. I v. **tilinca.**

TITILIGÁŞ s. n. v. **tilincaş.**

TITILÍNC s. n. v. **tilincă.**

TITILÍNCĂ s. f. v. **tilincă.**

TITILÍNG s. n. v. **tilincă.**

TITILÍŞCĂ s. f. v. **telişcă[1].**

TITILÓG s. n. v. **tilincă.**

TITILÚȘ s. n. v. **titlu.**

TITÍN s. n., s. m. v. **tutun.**

TITINEÁSĂ s. f. v. **tătăneasă.**

TITINEÁȚĂ s. f. v. **tătăneață.**

TITIÓN s. n., s. m. v. **tutun.**

TITIREÁG s. n. (Regional) Ciot de lemn (Sălcioara — București). Cf. ALR SN II h 610/928, ALRM SN I h 416/928.
— Pl.: ?
— Cf. titirez.

TITIREÁZĂ s. f. v. **titirez.**

TITIRÉCI s. n. v. **titirez.**

TITIRÉZ s. n., s. m. **I. 1.** S. n., (rar) s. m. Partea inferioară, în formă de con, a fusului de tors, care, prin greutatea sa, face ca fusul să se învîrtească mai ușor și uniform; p. ext. jucăria care are această formă și care se poate roti pe o suprafață plană; sfîrlează, prîsnel. Cf. ANON. CAR. [Fusul] *are un titirez sau sfîrlează... care prin greutatea ei face să se învîrtească mai ușor.* PAMFILE, I. C. 11. *Din aceste sfîrleze își fac copiii titirezurile.* id. ib., cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., ȘEZ. IX, 10, A V 15. *Titirez-rez, Calcă pe retez* (Cîntarul). GOROVEI, C. 58. *Titirează, Brează, Departe nechează* (Pușca). PAMFILE, C. 30. ◇ (Ca termen de comparație, mai ales în legătură cu verbe de mișcare, sugerează ideea de iuțeală) *A dracului fetiță, mă sucește ca pe un titirez.* ALECSANDRI, T. 447. *Se repezi ca un titirez.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 291. *Mintea i se întoarce ca un titirez. Nu cumva face versuri?* I. NEGRUZZI, S. V, 166. *Fusesem pe coclauri cu un mare naturalist, mititel și iute ca un titirez.* HOGAȘ, M. N. 99. *Am început să-l învîrtesc ca pe un titirez.* CAMIL PETRESCU, T. II, 216. *Ofițerii învîrteau cucoanele ca pe niște titirezi, lăsîndu-le năuce.* BRĂESCU, A. 102. *Bătrîna umbla prin casă ca titirezul.* V. ROM. februarie 1955, 147. *Fusul îi zbîrnîia la picioare, uneori se învîrtea repede ca un titirez, și-atunci zbîrnîia lin.* CAMILAR, C. P. 86. *Ca un titirez... se învîrti cu taburetul pianului.* VINEA, L. II, 314. *Acum o să se învîrtească în jurul lui ca un titirez.* PREDA, M. S. 62. *Se temuse însă de viața căpitanului, pe care-l știa iute ca un titirez.* V. ROM. octombrie 1964, 6, cf. ZANNE, P. III, 413. ◇ Fig. *Iar prin bălți din zbor, Cu pripite sfîrle, Ploaia tuturor Titirezi azvîrle.* LESNEA, VERS. 61. *Un dumicat de copil, cu părul titirezuri-titirezuri,... intra ca vîjul prin casele oamenilor.* IOVESCU, N. 101. ✦ Epitet dezmierdător dat unui copil mic și vioi sau unei persoane sprintene și harnice. *Vin' încoace la mama, titirezule, vin'.* PR. DRAM. 402, cf. PAMFILE, J. I, 136, ZANNE, P. III, 403. ✦ Epitet dat unei persoane nedezvoltate fizic sau foarte mici de statură. *Copilul... rămîne titirez, ori ghebos, ori cu altă sminteală și pricină.* MARIAN, NA. 337, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Titirezul era mic de statură, dară ajuns la cap.* SBIERA, P. 181, cf. PAȘCA, GL., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. S. n. Bățul de sub coșul morii, care lovește teica pentru a face să treacă grăunțele între pietre; hădărag, (regional) bătează, bătăiuș, bătuci, ciocot, mînă[1] **(II 9)**, terteleac. Cf. ANON. CAR., POLIZU, HEM. 837, COSTINESCU, CIHAC, II, 413, MARIAN, NA. 421, LIUBA — IANA, M. 104, JAHRESBER. III, 319, DAMÉ, T. 153, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., RĂDULESCU-CODIN, M. N. 107, H XVI 31, 48, XVIII 34, 143, ȘEZ. VII, 189, GREGORIAN, CL. 63, ALR SN I h 172, A V 11, 28, 33. ◇ Expr. (Regional) **A-i umbla** (cuiva) **gura ca chichirezul la moară** v. gură. ✦ P. restr. (Regional) Pietricică montată la capătul titirezului **(I 2)**, pentru ca acesta să nu se tocească. Cf. ALR SN I h 172.

3. S. n. (Regional) Cutie mobilă (de lemn) în care cad grăunțele din coșul morii înainte de a trece între pietre; teică[1] **(1)**. Cf. H XVIII 278, ALR SN I h 171/310.

4. S. n. (Regional) Piesă din mecanismul morii, de formă cilindrică, care primește mișcarea de la roata cu măsele și o transmite pietrei mobile; vălug. Cf. REV. CRIT. III, 171, IV, 141.

II. S. m. (Ornit.; regional) Bibilică *(Numida meleagris). Titirez ori vrabie Zboară către albie.* ARGHEZI, VERS. 215, cf. ALR SN II h 383/353.
— Pl.: (n.) *titireze* și *titirezuri*, (m.) *titirezi*. — Și: (regional) **tintiréz** (PĂCALĂ, M. R. 466, com. din SĂLIȘTE — SIBIU, ALR SN I h 172/172), **teteréz** (H IX 61, ALR SN I h 172/886), **tetărăz** (ANON. CAR.), **chichiréz, chicheréz** (H XVIII 26) s. n., **titiríg** (CADE) s. m., **titiríci** (H XI 60), **titiréci** (ib. XI 233) s. n., **titireáză** s. f.
— Cf. alb. tir, part. lui *tjerr* „a toarce".

TITIRÍ[1] vb. IV. **1.** Tranz. (Regional) A așeza ceva încet, cu o atenție exagerată; a aranja, a potrivi. *El puse mîna pe un flaut de la un soldat, își titiri gura pe îmbucătură și începu să fîfnească.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 69, cf. SCRIBAN, D.

2. Refl. (Prin nord-vestul Olt.) A se dichisi, a se aranja, a se găti cu multă grijă. Cf. CV 1950, nr. 4, 37.

3. Tranz. (Regional) A boți, a mototoli, a șifona (o haină, o pălărie etc.) (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Prez. ind.: *titiresc*. — Și: **tintirí** (SCRIBAN, D.), **bitiri** (id. ib.) vb. IV.
— Etimologia necunoscută.

TITIRÍ[2] vb. IV. Tranz. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) A pîrli, a pîrjoli, a arde. *Cîrtiță umflăcioasă... Ieși din cap, din os, din piele, din rărunchi... Cu par te-oi păli, Cu foc te-oi titiri.* PAMFILE, B. 22.
— Prez. ind.: *titiresc*.
— Etimologia necunoscută.

TITIRÍ[3] vb. IV v. **tintiri**[1].

TITIRIBÚZĂ s. f. (Regional) Mică proeminență pe care o au unele persoane la buza de sus (Vîlcele — Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 99.
— Cf. buză.

TITIRÍCI s. n. v. **titirez.**

TITIRÍG s. m. v. **titirez.**

TITIRÍNDINEA adv. v. **tăturinderea.**

TITIRÍNDINIȚA adv. (Prin Munt. și Dobr.) Pretutindeni. Cf. SCRIBAN, D.
— Cf. tăturinderea.

TITIRISÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Familiar) A (se) dichisi, a (se) aranja, a (se) găti cu multă grijă; (regional) a se titiri[1] **(2)**. Cf. SCL 1976, 406.
— Prez. ind.: *titirisesc*.
— Cf. titiri[1].

TITIRÍT, -Ă adj. (Regional) Aranjat, dichisit, gătit cu multă grijă. Cf. DL, DM.
— Pl.: *titiriți, -te*.
— V. **titiri**[1].

TITIRLÍC s. m. (Ornit.; regional) Pitpalac **(II 1)** *(Coturnix coturnix)*. ARH. FOLK. V, 162.
— Pl.: *titirlici*.
— Formație onomatopeică.

TITIȘÉSC, -EÁSCĂ adj. (Regional; în sintagma) *Pere titișești* = un soi de pere galbene cu gust acrișor (Rădășeni — Fălticeni). Cf. ȘEZ. V, 68.
— Pl.: *titișești*.
— Cf. piticesc.

TITIÚN s. n. v. **tutun.**

TITIÚȚĂ s. f. v. **tichiuță.**

TITLÁT, -Ă adj. v. **titluit.**

TÍTLĂ[1] s. f. Semn diacritic, asemănător cu tilda, pus deasupra unui cuvînt din scrierea chirilică cu scopul de a marca o prescurtare. Cf. LB, BĂLĂȘESCU, GR. 223/8, CIHAC, II, 413, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, GÁLDI, M. PHAN. 262.
— Pl.: *title.*
— Din slavonul ТИТЛО.

TÍTLĂ[2] s. f. v. **titlu.**

TÍTLOS s. n. v. **titlu.**

TÍTLU s. n. **1.** (În orînduirile feudală și capitalistă) Termen prin care se denumește o demnitate, un grad, un rang, ereditare sau dobîndite, în ierarhia politică, nobiliară, boierească etc.; funcție, grad, demnitate; titulatură; (concretizat) nume, denumire a acestora. *Craiul se scria în tituluș într-acest chip.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Acesta iaste tiutiulușul tuturor domnilor de atunce începîndu-să pîn-acmu* (a. 1650—1675). GCR I, 190/5. *Și se scriia în titulușul lui, domn Țării Moldovii și Ucrainii.* MAG. IST. III, 39. *Cel prinț ip ce are tituluș numai o crăie, iară nu o stăpîneaște, foarte să se păzească.* FN 16. *Boiarii toți să vor chema a domnului de Ardeal, nu a domnului țării și fieștecare va avea într-acela chip tiutiuluș.* N. COSTIN, L. 579. *Trimis-au și turcii un sol de-a lor la leși, la craiul Frederic, di i-au dat titluș de crăie.* NECULCE, L. 371. *Banii în Țara Muntenească... tot acel vechi titul de ban îș țin.* CANTEMIR, HR. 468, cf. id. IST. 40. *Papa... le-au dat titulușul de a să chiema împărați ai Apusului.* C. CANTACUZINO, CM I, 60. *Începem istoria lui Grigorie Vodă, domnul Moldovei, al cărui titlu și mai înapoi am pomenit, la începutul istoriilor moșilor săi.* AMIRAS, LET. III, 147/37. *Dimitrașco Vodă la titulușul său să se scrie domn veicnic și oblăduitor a toată țeara Moldovei.* MUSTE, LET.[2] III, 47. *Noi nu prea bine știm a vă scrie titulușul domniilor voastre, precum se cade și se cuvine a vă cinsti* (a. 1751). IORGA, S. D. XII, 236. *Pre cinstiții orășeni mă voi sili a le da titula* (a. 1783). id. ib. 186. *Un numărător și un visternic care au titluri de ofițeri crăiești.* IST. AM. 6[V]/7. *Un crai turc care își pune titlușul de împărat.* AMFILOHIE, G. F. 46/18. *Au dobîndit Șerban Cantacuzenul titul de comit al sîntei împărății romanilor.* ȘINCAI, HR. III, 144/28. *Dînd titulă de preabun împărat lui Aurelian.* MAIOR, IST. 38. *Pentru titula crailor Indiei, că se numesc fiii soarelui... nu-i de a se mira.* BUDAI-DELEANU, Ț. 40. *După obiceaiu dîndu-i-să titula de bun neam.* ȚICHINDEAL, F. 70/24. *Împărații și craii Apusului au iscălit titulușul a se numi împărăteasa Ecaterina împărătească a Crîmului.* DIONISIE, C. 169. *Îndată ce este cineva crai nu este îndestul numai titlușul acesta al vitejiei.* BELDIMAN, N. P. I, 183. *Boierii... n-aveau... dreptul d-a fi singuri proprietari de pămînt, d-a moșteni titluri și slujbe, d-a fi osebiți din legea comună pentru toți.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Împărăteasa nu-și păstra decît titlul.* NEGRUZZI, S. II, 145. *Doi domnitori se ceartă, căci unuia-i lipsește În titulul cel mare o coadă de cuvînt.* MUREȘANU, P. 126/20. *O, voi, care un titlu ș-un nume pizmuiți.* ALEXANDRESCU, O. I, 117. *Fanariotului îi plăcu naivitatea ciocoiului, iar mai cu seamă pompoasele titluri.* FILIMON, O. I, 122. *Titlurile erau pe viață, și se vede că tot meritul se punea pe acele titluri.* BOLINTINEANU, O. 423. *Domnii cei mari nu sînt numai „domni", ci fiecare din ei mai are și cîte o titulă a sa.* F (1877), 88. *Pe țărm averea lasă-ți și luxul nebunesc ... Nobletea, orice titluri și orice vanitate.* MACEDONSKI, O. I, 168. *Legea abolițiunii titlelor este în România aplicată cu rigurozitate.* F (1889), 70. *Nu e greu a purta titlu de suveran, e greu a domni cu demnitate și meritos.* SEVERIN, S. 29. *O dublă ingenuitate trupească și sufletească îi conferă acest singur titlu de nobleță pentru o femeie frumoasă.* TEODOREANU, M. II, 379. *Măria sa înălțatul domn și duce... era un bărbat care nu răspundea trupește acestor măreție tituluși.* SADOVEANU, O. XI, 31. *Dreptul de a purta... titluri onorifice distincte.* COD. PEN. R.P.R. 69. *Soția unui bancher, chiar cînd e măgulită de titlul de baroană, are facilități de calcul uimitoare.* ARGHEZI, S. XI, 49, cf. 55. *I se conferă titlul de tribun.* VIANU, L. U. 22. *Papii vînd astfel de titluri de nobleție cum vindeau pe vremuri indulgențe.* VINEA, L. II, 37. *Avem prea mulți baroni cu titlu îndoielnic.* T iulie 1964, 33. *Era un domn și o doamnă jugrăviț ș-a citit acolo titulușu lor.* GRAIUL, I, 104. *Titlurile cele mari sufletul îi-l spurcă.* ZANNE, P. VIII, 599. ✦ (Învechit) Denumire, nume. *I s-au dat titlul Exaporitul, adică tainicul din lăuntru al împărăției.* N. COSTIN, LET. II, 81/7. *S-au dat Ardealului titulă de Mare Prințipat.* CALENDARIU (1814), 4/22. *Și-n viață-i fiecare și-au cîștigat un nume,... un titlu de strămoș: Mihul, Păun de codru, Balaur, Alimoș.* ALECSANDRI, P. III, 210. *Mă vede cu titula de „junimist".* CARAGIALE, O. VII, 543. *Titlul năcăjitului meu conducător era Iacov.* SADOVEANU, O. X, 568.

2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", care indică domeniul de activitate, profesiunea etc.) Termen prin care se denumește o calificare obținută de cineva în urma unor studii speciale, a unei activități sau în urma unei performanțe sportive. *Alecsandri publică primele sale poezii... care îl ridicară îndată la titlul necontestat de întîiul poet național al României.* NEGRUZZI, S. I, 339. [Unul] *o face pentr-un păhar de vin..., altul pentru titlu, altul pentru bani.* EMINESCU, P. L. 82. *E pedepsit cu titlul de doctor în medicină.* IONESCU-RION, S. 105. *Nu erau aici în oraș decît doi advocați și ăia practicanți fără titlu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 41. *Își luase licența în drept la București, nu ca să practice, ci să aibă un titlu.* REBREANU, R. I, 50. *Titlul de inginer sună frumos.* CĂLINESCU, C. O. 106, cf. 137. *Spre neliniștea mea, titlul meu nu l-a imitat nimeni pînă astăzi.* V. ROM. decembrie 1970, 63, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 194. ✧ *Titlu academic* v. a c a d e m i c. *Titlu științific* = titlu care se acordă de către instituțiile de învățămînt superior, în condițiile prevăzute de lege, persoanelor cu activitate deosebită în domeniul științei și culturii. DER. *Memoriu de titluri și lucrări* v. m e m o r i u. *Titlu de distincție* = titlu care se acordă în Republica Socialistă România de către Consiliul de Stat persoanelor care s-au distins prin merite deosebite în domeniul științei, culturii, artei, învățămîntului, ocrotirii sănătății, agriculturii sau sportului. DER. *Titlu de glorie* = merit, renume, glorie, fală. *Titlul de glorie al lui Goya ca gravor îl constituie „Dezastrele războiului".* OPRESCU, S. 224. *Alecsandri mai are un titlu de glorie, pe care se cade să-l subliniem... ca folclorist.* SADOVEANU, E. 61.

3. Cuvînt, nume sau text pus în fruntea unei lucrări, a unui articol, a unui capitol, a unui film etc. care denumește lucrarea respectivă sau indică rezumativ cuprinsul ei. *În titul scrisorii s-au numit Attila, fiul lui Mundizic.* CANTEMIR, HR. 287. *Te-au scris în frunte ca într-un tituluș.* MINEIUL (1776), 60[T1]/16. *Carea titulă nu pentru aceea o poartă în frunte aceaste didahii.* MAIOR, Î. 299. *Milton a alcătuit un poem sub titula „Raiul pierdut".* BUDAI-DELEANU, Ț. 19. *A porunci[t] ca să să tipărească o carte ce poartă în frunte titula: „Cărticica năravurilor bune"* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 202. *Citind această istorie am văzut mai întîi titulușul cu totul schimbat* (a. 1836). CAT. MAN. I, 172. *N-au înțeles titlul piesei.* RUSSO, S. 7. *Cartea... ce tu ai compus sub titlul de „Manualul vînătorului".* ODOBESCU, S. III, 9, cf. I, 52. *Titlul era scris și latinește.* EMINESCU, N. 45, cf. V. MOLIN, V. T. 65. *Un titlu cît o listă de bucate, Iar filele cu text aproape goale.* MINULESCU, VERS. 252. *Cîteva tratate ale Renașterii poartă în titlu această expresie.* VIANU, L. U. 29. *Cînd treci în revistă principalele opere clasice-romantice, simți chiar și numai din titlurile lor accentul pus pe neobiș-*

nuitul și pe esențialul ce întrece linia „omenească — prea omenească". BLAGA, Z. 115. *Pătrunse într-o mare încăpere cu pereții acoperiți de cărți și manuscrise învelite în piele șingerie, în cotoarele cărora se putea citi titlurile în elineşte.* BARBU, PRINC. 129. *Artificiul prin care...* [scriitorul] *sugerează cititorului că trebuie să vadă altceva decît o simplă relatare e... titlul nuvelei.* V. ROM. decembrie 1964, 121. *Varietatea titlurilor atestă o activitate editorială susținută în toate sectoarele.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893. *Caracteristic găsesc titlul fragmentului de roman ce mi-a dat: „Calea strămoșilor".* V. ROM. septembrie 1970, 20. *Satul de lut, — titlul nu e urît.* BĂNULESCU, I. 64. ◇ (Tipogr.) *Titlu fals* = prima pagină a unei cărți, conținînd indicarea subiectului și numărului volumului (în cazul că are mai multe volume). Cf. L. ROM. 1965, nr. 3, 326. (Ieșit din uz) *Titlu curant* = indicația de pe fiecare pagină a unei cărți, cuprinzînd titlul cărții sau o parte a acestuia. Cf. L. ROM. 1965, nr. 3, 326. ◇ Loc. adj. și adv. **Cu titlu de...** = sub formă de..., cu caracter de..., cu scop de... *Cu titlu de curiozitate.* IORDAN, L. R. A. 273. *Sumele cuvenite direcțiunii... P.T.T. cu titlu de remunerație pentru operațiunile efectuate pe seama conturilor curente.* LEG. EC. PL. 227. *Consecințele... sînt imputabile cu titlu de culpă autorului faptului omisiv.* COD. PEN. R.P.R. 501. *Cesiunea de drepturi de creanță cu titlu de garanție se va face prin specificarea creanței cedate pe verso obligației de plată.* BO 1955, 279. ◇ (Învechit) Loc. conj. **Cu titulă ca...** = cu scopul ca..., cu intenția să... *Să ia și neşte perne sau vro paplonă sau vreun țol, să le puie în cocie cu titulă ca să nu-i îngheațe picioarele* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 173. ✦ (Învechit, rar) Formulare concisă a unei idei. *Lîngă capul lui, sus pe cruce, acest tituliș: „Pune, Doamne, strajă gurii mele".* GRECU, P. 289. ✦ (La pl.) Dialogul tradus și imprimat pe filmele vorbite în limbi străine. Cf. DEX.

4. Capitol sau subdiviziune în textul unei legi, al unui regulament etc. care poartă, de obicei, un număr de ordine. *Codul Arm. cartea I, titlul 12* (a. 1765). URICARIUL, XVII, 49, cf. II, 89. *Titlul A.* PRAVILA (1814), 1/2. *Neareoa cea de în titla de întîi.* ap. MURNU, GR. 57. *Titlul I. Legalitatea incriminării, pedepsei și măsurilor de siguranță.* COD. PEN. R.P.R. 5.

5. Act sau fapt juridic care constituie temeiul unui drept subiectiv invocat de către o persoană; (concretizat) înscris cu care se dovedește acest drept. *Stăpînindu-se fără curmare în curgere de 40 de ani sau cu drept titlu sau și fără drept titlu* (a. 1817). URICARIUL, IV, 337. *Orice zid care servește de despărțire între clădiri... se socotește comun dacă nu există titlu sau semn care ar proba contrariul.* HAMANGIU, C. C. 145. *Intimata... a intrat în posesiunea acestor bijuterii cu titlul testatorului său.* COD. PEN. R.P.R. 591. *Executarea hotărîrilor arbitrale se face în temeiul unui titlu eliberat de organul arbitral care a rezolvat litigiul.* PR. DREPT, 833, cf. M. D. ENC. ◇ *Titlu executor* = hotărîre judecătorească sau orice alt înscris prevăzut de lege care permite executarea silită. *Sentința de divorț era investită cu titlul executoriu.* COD. PEN. R.P.R. 470. *Contestația prin care se atacă titlul executor se introduce la instanța care a eliberat titlul.* PR. DREPT, 829, cf. DER, M. D. ENC. ◇ Loc. adj. **Cu titlu oneros** = (despre contracte, convenții, acte etc.) prin care se urmărește ca în schimbul unei prestații să se obțină o contraprestație. Cf. ȘĂINEANU. *Rentită pe viață se poate înființa cu titlu oneros.* HAMANGIU, C. C. 411, cf. 223, ALEXI, W. *Contractul este cu titlu oneros, dacă fiecare parte contractantă urmărește ca în schimbul prestațiunii sale să primească un contraechivalent patrimonial.* PR. DREPT, 293, cf. 151.

6. Fig. Justificare, dovadă. *Oricît de modeste ar fi titlurile mele la bunăvoința unui public atît de distins...* MACEDONSKI, O. IV, 3. [Beșliii] *despoaie pe țărani cu rechizițiile și dacă se întîmplă să aresteze vreun tîlhar, calitatea de musulman e totdeauna un titlu de impunitate.* OȚETEA, T. V. 328. ◇ *Titlu de onoare* = ceea ce reprezintă o demnitate, o cinste, o mîndrie. *Acesta este titlul de onoare pentru partidul conservator.* MAIORESCU, D. I, 428, cf. II, 218.

7. (Fin.; și în sintagma *titlu de valoare,* DER) Înscris care face obiectul unor tranzacții financiare și a cărui proprietate conferă un drept de asociere sau de creanță. *Regele nu poate plăti decît o parte a dobînzii, și titlurile scad succesiv la 85, 70, 50, 40%.* OȚETEA, R. 117. *I-au fost încredințate temporar titlurile creanțelor de către depozitar.* COD. PEN. R.P.R. 588, cf. 417, M. D. ENC. *Titlu de rentă* = acțiune prin care statul se obligă să plătească o dobîndă, o rentă anuală purtătorului acestei acțiuni. *Nu sînt decît titlurile de rentă ale mai tuturor statelor.* MACEDONSKI, O. III, 92, cf. CADE. *Dintre multe pachete fără valoare, se aleseseră în sfîrșit cîteva acțiuni și titluri de rentă.* SADOVEANU, O. XIV, 7.

8. Proporție de metal prețios (aur sau argint) dintr-un aliaj, exprimată în părți la mie; titru **(3)**. *Monezile de aur... au titlul 0,900.* CLIMESCU, A. 211. *Raportul între pondul aurului sau argintului ce intră în un aliaj, la pondul lui total, este titlul aliajului.* id. ib. 259. ✦ (Text.) Număr care indică finețea firului de mătase și a fibrelor sintetice. *Finețea... se exprimă printr-un raport între lungime și greutate. Operațiunea prin care se stabilește valoarea acestui raport, denumită număr sau titlu, constituie numerotarea firelor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 40. *Titlul unui fir în sistemul metric este dat de numărul metrilor cuprinși într-un gram.* id. ib. 45.

— Pl.: *titluri.* — Și: (învechit) **tîtlă** (pl. *tîle*) s. f., **titlúș, tîtlos** (GRECU, P. 289), **tîtul** s. n., **tîtulă** s. f., **tîtol** (DDRF), **tit** s. n., **tîtă** (NECULCE, LET. II, 337/32) s. f., **tiutiulúș, titilúș,** (învechit și regional) **titulúș** s. n.

— Din lat. **titulus,** slavonul ТИТЛО, gr. τίτλος, magh. **titulus,** fr. **titre.**

TITLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A da (cuiva) un titlu **(1)**; a intitula. *Craiul unguresc pre domnii de Ardeal în deplomatele sale voevod îl tituleaște.* CANTEMIR, HR. 131, cf. DRLU. *Erau titulați „executores justitiae".* BARIȚIU, P. A. II, 68, cf. I, 344, COSTINESCU, DDRF. *Acest Socol este titluit numai de vornic.* XENOPOL, I. R. V, 17, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Refl. A purta un titlu **(1)**, a se numi; a se intitula. *Se titluia despot de Samos și Paros.* XENOPOL, I. R. I, 61.

— Prez. ind.: *titluiesc.* — Și: **titulí** vb. IV, **titulá** vb. I.
— V. **titlu.**

TITLUÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) titlui; intitulare. Cf. DDRF.
— Și: **titulíre** s. f. CANTEMIR, HR. 889.
— V. **titlui.**

TITLUÍT, -Ă adj. (Învechit) Care are un titlu **(1)**, numit; intitulat. *S-au adunat sobor... în residența mai sus-titulatului prea luminatului domn.* ȘINCAI, HR. III, 289, cf. DRLU, STAMATI, D. *Le sări în ajutoriu cu tractatul său istorico-juridic titulat: „Independența constituțională a Transilvaniei".* BARIȚIU, P. A. III, 128. *Mulțimea... ar putea cerceta dacă persoana titluită cu acest epitet merită în adevăr atîta laudă.* I. NEGRUZZI, S. I, 408.
— Pl.: *titluiți, -te.* — Și: **titulát, -ă, titlát, -ă** (COSTINESCU) adj.
— V. **titlui.**

TITLÚȘ s. n. v. **titlu.**

TÎTOL s. n. v. **titlu.**

TÎTOR s. m. v. **ctitor.**

TITORÍE s. f. v. **ctitorie.**

TITRÁ vb. I. Tranz. **1.** (Învechit, rar) A da (cuiva) un titlu **(2)**; a intitula. Cf. ALEXI, W.

2. (Chim.) A determina prin analiză volumetrică cantitatea de substanță conținută într-o soluție. Cf. MACAROVICI, CH. 201, DN², M. D. ENC., DEX.

3. A determina proporția de aur, de argint etc. dintr-un aliaj. DN², DEX.

— Prez. ind.: *titrez.*
— Din fr. **titrer.**

TITRAMINÍE s. f. v. **tetraminie.**

TITRÁRE s. f. Acțiunea de a titra și rezultatul ei.

1. (Chim.) Cf. titra **(2)**. *La titrarea soluțiilor se măsoară volume de soluții cu ajutorul biuretei.* MACAROVICI, CH. 120, cf. DT, DN², DER, M. D. ENC., DC.

2. Cf. titra **(3)**. Cf. DEX.

3. (Text.) Operație prin care se determină numărul care indică finețea firului de mătase și a fibrelor sintetice. *La titrarea mătăsei crude (nefiartă)... se cercetează 30 probe luate din 10 sculuri (cite 3 probe din fiecare scul) și se ia media rezultatelor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 50.

— Pl.: *titrări.*
— V. **titra.**

TITRÁT, -Ă adj. **1.** (Despre persoane) Care a obținut un titlu **(2)** în urma absolvirii unei instituții de învățămînt superior. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Mi-am cumpărat cărți... semnate de profesori titrați.* BRĂESCU, A. 190, cf. SCRIBAN, D., DN², DEX. ◇ (Substantivat) *O sută de titrați, toți cu înalte diplome străine.* VINEA, L. I, 46, cf. M. D. ENC.

2. (Chim.; despre soluții) A cărei concentrație a fost determinată prin titrare **(1)**. *Cînd cunoaștem exact cantitatea de substanță solvită într-un litru de soluție, atunci spunem că avem o soluție titrată.* MACAROVICI, CH. 120. *Atropina din acest medicament, prost dozată sau prost titrată, dădea aceste stări.* PREDA, R. 54, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *titrați, -te.*
— V. **titra.**

TITRATÓR, -OÁRE s. m. și f. (Chim.) Profesionist care titrează **(2)** soluțiile. Cf. NOM. PROF. 40, DM, DN², DEX.

— Pl.: *titratori, -oare.*
— **Titra** + suf. *-tor.*

TÍTRU s. n. **1.** (Chim.) Cantitate dintr-o substanță activă, exprimată în grame, conținută într-un mililitru de soluție. Cf. MACAROVICI, CH. 120, DN², DER, M. D. ENC., DC, DEX.

2. (Chim.) Numărul de grame dintr-o substanță cu care aceasta reacționează într-un anumit sens sau care sînt puse în libertate de un centimetru cub de soluție. DEX.

3. Titlu **(3)**. Cf. DL, DM, DN², DEX. ✦ (Text.) Număr care indică finețea firului de mătase și a fibrelor sintetice. DL, DM, DN², DEX.

— Pl.: *titre.*
— Din fr. **titre.**

TÍTUL s. n. v. **titlu.**

TITULÁ vb. I v. **titlui.**

TITULÁR, -Ă adj. (Și substantivat) **1.** (Persoană) care ocupă un post, îndeplinește o funcție etc. cu caracter de permanență, în baza unei numiri legale. *Să se facă episcopul Dionisie Sevastis titular.* ZILOT, CRON. 73, cf. STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU. *Este vorba a se suprima... catedrele de profesori deosebiți pentru un al doilea titular de dreptul roman.* MAIORESCU, D. I, 355. *Directorul..., însărcinat a gera afacerile prefecturii, — districtul neavînd deocamdată titular,... a șoptit, cu zîmbetul său diplomatic: — Om vedea!* CARAGIALE, O. I, 79, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Visteriei i se dădu un titular.* BUL. COM. IST. II, 148, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Profesor titular de istoria literaturii.* CĂLINESCU, C. O. 137. *Din categoria acestor titulari de istorie literară fac parte aceia care invocă necontenit alibiul lucrărilor proprii.* VIANU, L. R. 11. *Postul nebugetar de avocat al instituției se desființează..., iar titularul... e invitat să-și ridice salariul pe trei luni.* VINEA, L. II, 200. *Al doilea titular de la înființare al catedrei.* V. ROM. decembrie 1970, 65, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Jur.) (Cel) care are un drept subiectiv. *În materie de violare de domiciliu și soția poate fi considerată titulară... mai ales în lipsa soțului.* COD. PEN. R.P.R. 538. *Cecurile emise de titularii de conturi curente de cecuri nu pot fi protestate, nici andosate.* LEG. EC. PL. 226. *Titularul dreptului de proprietate obștească este gospodăria agricolă colectivă.* PR. DREPT, 34, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Fig. (Rar) (Cel) care apare ca erou principal, care dă titlul unei opere artistice. *Se mai află și astăzi vestitul han al Spătăreștilor, unde ades au poposit triburile negre în mijlocul cărora Matei Millo a observat pe titulara piesei.* SADOVEANU, E. 67, cf. DEX. ◇ *Rol titular* = rol principal într-o piesă, dintr-un film etc. *Sarcina actoricească cea mai dificilă i-a revenit lui..., interpretul rolului titular.* T iunie 1964, 78.

— Pl.: *titulari, -e.*
— Din fr. **titulaire.**

TITULARIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A numi (pe cineva) titular **(1)** al unui post (în care funcționa pînă atunci în mod provizoriu). Cf. DL, DM, DN², DEX.

— Prez. ind.: *titularizez.*
— Din fr. **titulariser.**

TITULÁT, -Ă adj. v. **titluit.**

TITULATÚRĂ s. f. Intitulare; (concretizat) titlu sau totalitatea titlurilor pe care le are o persoană, o lucrare etc.; (învechit, rar) titulație. *Făcea mulțime de pretensiuni în spiritul theocrației și cerea titulaturi deșerte.* BARIȚIU, P. A. II, 717. *Desprețuiesc vorbele fără de folos în titulature.* FM (1859), 33. *El nu purta în titulatura principilor munteni nici un nume separat.* HASDEU, I. C. I, 18. *Acest cuvînt... a fost probabil împrumutat de români... de la statul românobulgar, care-l avea în titulatura împăraților lui.* XENOPOL, I. R. III, 147, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Între titulatura domnească și formula introductivă solemnă a adăogat o lungă frază dictată de dînsul.* BUL. COM. IST. I, 307, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Formalismul merge așa de departe încît titulaturile, pe copertele scrisorilor, se păstrează cu scumpete ca o religie.* SADOVEANU, O. IX, 337, cf. id. E. 86. *Profesorul nu e om să-și facă un obstacol din titulaturi.* VINEA, L. I, 331. *De fapt e vorba de-un muzeu,... căruia-i lipsește doar titulatura.* CONTEMP. 1955, nr. 462, 1/1. *De cele mai multe ori Brâncuși spunea numai „Coloana", fără vreun adjectiv, însă titulatura întreagă... a fost „Coloana infinită".* V. ROM. decembrie 1964, 154. *Chiar titulatura* [revistei] *oglindește o latură a programului.* ib. ianuarie 1966, 172, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *titulaturi* și (învechit, rar) *titulature.* — Și: (învechit, rar) **titulătură** s. f. DDRF.
— Din fr. **titulature,** germ. **Titulatur.**

TITULAȚIE s. f. (Învechit, rar) Titulatură. STAMATI, D.

— Pl.: *titulații.*
— De la **titlu.**

TÍTULĂ s. f. v. **titlu.**

TITULĂTÚRĂ s. f. v. **titulatură.**

TITULÍ vb. IV v. **titlui.**

TITULÍRE s. f. v. **titluire.**

TITULÚŞ s. n. v. **titlu.**

TITÚN s. n. v. **tutun.**

TITUŞÉL s. n. (Regional) Ajur (Baia Mare). LEXIC REG. 17.
— Pl.: *tituşele.*
— Etimologia necunoscută.

TÍTVĂ s. f. v. **tigvă.**

TÍŢĂ s. m. v. **tătiţă.**

TÍŢU s. m. art. v. **tătiţă.**

TIU[1] interj. (Regional) Cuvînt care imită strigătul caracteristic al curcanului (Groşi — Baia Mare). Cf. ALR II 5 742/349.
— Onomatopee.

TIU[2] interj. v. **til.**

TIU[3] interj. v. **tiucu.**

TIUÁ interj. (Prin Bucov.; pronunţat cu „a" prelungit) Cuvînt întrebuinţat pentru a mustra, a dojeni, a certa pe cineva. Cf. ŞEZ. V, 162.
— Cf. t i o.

TIÚBGĂ s. f. v. **tigvă.**

TIUBGEÁSCĂ s. f. (Regional) Varietate de struguri albi, cu boabele mari şi coaja subţire. Cf. H VII 130.
— Şi: **tugeáscă** s. f. H VII 67.
— Cf. t i u b g ă.

TIUC[1] interj. v. **tiucu.**

TIUC[2] s. n. v. **tic**[3].

TIUCÁ vb. I. T r a n z. (Regional) A pune ochii pe ceva (Poiana Sibiului). Cf. CV 1952, nr. 5, 40. *Mi-am tiucat un măr frumos şi nu m-am lăsat pînă nu l-am luat.* ib.
— Prez. ind.: ?
— Etimologia necunoscută.

TIUCALĂU s. n. (Regional) Coteţ de găini (Piş-colt — Carei). ALR I 1 001/333.
— Pl.: ?
— Din magh. **tyúkól.**

TIUCAZĂU s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Coteţ de găini. Cf. ALRM II/I h 349/334, SCL 1959, 220.
— Pl.: *tiucazaue.*
— Din magh. **tyúkház.**

TIÚCĂ[1] s. f. (Regional) Găină. ŞEZ. V, 162, JAHRESBER. XII, 144, PASCU, C. 84, DR. I, 79 ,278.
— Pl.: *tiuci.* — Şi: **tiúgă** s. f. PASCU, C. 84, DR. I, 278.
— Din magh. **tyúk.**

TIÚCĂ[2] s. f. v. **tigvă.**

TIUCI[1] adv. (Regional) Nicidecum, deloc. Cf. GRAIUL, I, 23. *Uite şi io n-am bani-tiuci.* ib.
— Etimologia necunoscută. Cf. t i u t i u[3].

TIUCI[2] s. n. v. **tuci.**

TIUCIULÍU, -ÍE adj. v. **tuciuriu.**

TI ÚCU interj. (Regional; de obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă păsările de curte, în special găinile. *Tiucu, tiucu, pui de raţă, Vină la bădiţa-n braţă.* MARIAN, NA. 436.
— Şi: **tiúgu** (CADE, ŞEZ. III, 190, V, 162, PASCU, C. 84, DR. I, 78), **tiuc** (ALR SN II h 365/141), **tiu** (CADE, ŞEZ. V, 162, CHEST. V 77/15, PASCU, C. 84, ALR SN II h 365, LEXIC REG. 115), **tiúgu-tiu** (ALR SN II h 365/365, GLOSAR REG.), **ţiúcu-ţiu** (A V 14, GLOSAR REG.), **ciúcu-ciu** (ib.) interj.
— De la **tiucă**[1].

TIUFÉC s. n. v. **tufec**[1].

TIÚGĂ[1] s. f. v. **tigvă.**

TIÚGĂ[2] s. f. v. **tiucă**[1].

TIUGÉR s. m. v. **tuşer.**

TIUGÓCI s. n. (Regional) Vas de lemn în care se piseză sarea (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 87.
— Pl.: *tiugociuri.*
— **Tiugă**[1] + suf. *-oci.*

TIÚGU interj. v. **tiucu.**

TIUGULÍŢĂ s. f. v. **tigvuliţă.**

TIÚGU-TIU interj. v. **tiucu.**

TIUHĂÍ vb. IV v. **tiohăi.**

TIUHĂIÁLĂ s. f. v. **tiohăială.**

TIUHÉRŢ s. n. (Regional) Bălărie (Hideaga — Baia Mare). LEXIC REG. 23.
— Pl.: *tiuherţuri.*
— Etimologia necunoscută.

TIUHÓ interj. v. **tio.**

TIUHOÍ vb. IV v. **tiohăi.**

TIUÍ vb. IV v. **tiohăi.**

TIUJÉR s. m. v. **tuşer.**

TIUJERÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Transilv.) A face comerţ (cu vite, cu cai). Cf. VICIU, GL., ALR I 1 591/302.
— Prez. ind.: *tiujeresc.*
— V. **tiujer.**

TIÚLCĂ s. f. (Iht.; regional) **1.** Peşte mic de baltă, de culoare cenuşie; gingirică *(Clupeonella delicatula).* Cf. BĂCESCU, P. 55.
2. Plevuşcă[1] *(Leucaspius delineatus).* Cf. BĂCESCU, P. 55, 154.
— Pl.: ? — Şi: **tiúlică** s. f. BĂCESCU, P. 55.
— Cf. c h i l c ă.

TIULCÉR s. n. v. **toleer.**

TIULCÚŞ s. n. v. **tiocuş.**

TIULCÚŢĂ s. f. (Iht.; regional) Diminutiv al lui t i u l c ă **(2).** Cf. BĂCESCU, P. 55, 154.
— Pl.: *tiulcuţe.*
— **Tiulcă** + suf. *-uţă.*

TIULEÁRCĂ s. f. v. **tulearcă.**

TIULÉI subst. v. **tuleu.**

TIULÉU subst. v. **tuleu.**

TIULÍ vb. IV v. **tuli**[1].

TIÚLICĂ s. f. v. **tiulcă.**

TIULIHÉI s. m. pl. v. **tulihău.**

TIULIULÉU subst. v. **teleleu.**

TIULIULIÚC, -Ă adj. v. **tililic.**

TIULIUMEÁN s. m. v. **tulimean.**

TIULIUTIÚC, -Ă adj. v. **tililic.**

TIUNZÚF s.n. v. **tenzuh.**

TIUR interj. (Regional) Cuvînt cu care se îndeamnă boii să intre în jug. Cf. CONV. LIT. XX, 1 019.
— Formaţie expresivă.

TIURCÁN, -Ă adj., s. m. şi f. v. **ţurcan.**

TIÚRE adj., adv. v. **tare.**

TIURÍE s. f. v. **teorie[1].**

TIURIUŞÁ vb. I v. **turişa.**

TIURLIHÓI s. m. (Prin Bucov.) Om leneş. LEXIC REG. 118.
— Pl.: *tiurlihoi.*
— Etimologia necunoscută.

TIURLÍU interj. v. **turliu.**

TIUSĂ̆U s. n. v. **tisău.**

TIUSCHÍE s. f. v. **tuschie.**

TIUŞ[1] s. m. (Bot.; regional) **1.** Nap *(Brassica napus esculenta).* Cf. COTEANU, PL. 26, KLEIN, D. 438, LB.
2. Năpi turceşti *(Helianthus tuberosus)* (Vînători — Sighişoara). ALRM SN I h 139/157.
— Pronunţat şi: *ti-uş.* LB. — Pl.: *tiuşi.* — Şi: **tuş** s. m. POLIZU, CIHAC, II, 428, BORZA, D. 32.
— Din magh. **töves (tövös)** [répa].

TIUŞ[2] s. n. v. **tăiuş.**

TIÚŞĂ s. f. v. **tigvă.**

TIUŞCHIREÁ s. f. v. **teşcherea[2].**

TIÚTCĂ s. f. (Regional; în e x p r.) **Tiutcă de ud** = plin de apă, ud leoarcă. *Pe drum ne-a apucat ploaia şi-am ajuns acasă tiutcă de uzi.* Com. din BILCA — RĂDĂUŢI.
— Cf. t i u c ă, t u t c ă.

TIÚTE[1] s. m. (Regional) Om de nimic. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.
— Etimologia necunoscută. Cf. t i u t i u[1].

TIÚTE[2] s. m. sg. v. **tete.**

TIUTÍCĂ s. f. (Regional; în e x p r.) **A uda** (sau **a face) tiutică** = a uda foarte tare. Cf. CIHAC, II, 413.
— Cf. t u c ă[1].

TIUTÍNDEREA adv. v. **tutindeni.**

TIÚTIU[1] adj. (Regional; familiar; în e x p r.) **A fi tiutiu** = **a)** a fi ţicnit, a fi cam nebun, într-o ureche. Cf. BL VIII, 222, XII, 60, 68, XVI, 99; **b)** a fi foarte beat, mort de beat. Com. din URCA — CÎMPIA TURZII. (Adverbial) **A o lua tiutiu** = a o lua la picior, la fugă. la sănătoasa. Com. din URCA — CÎMPIA TURZII.
— Etimologia necunoscută. Cf. t u t[2].

TIÚTIU[2] adv. (Regional) Deloc, defel, cîtuşi de puţin. Com. din TURNU MĂGURELE. *N-am parale tiutiu.* ib.
— Cf. t i u c i[1].

TIÚTIU[3] interj. (Prin nord-estul Olt.; repetat; arată plecarea repede şi neaşteptată dintr-un loc) Tiva! Cf. CIAUŞANU, GL.
— Etimologia necunoscută. Cf. t i u t i u[1].

TIÚTIU[4] s. n. (Regional) Sfredel mare. *Găurile* [la scîndură] *se sfredelesc, cele mai mici cu spenţălul, iar cele mai mari cu tiutiul.* PĂCALĂ, M. R. 479.
— Pronunţat: *ti-u-ti-u.* — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TIUTIUBÉI s. m. (Ornit.; regional) Cinteză *(Fringilla coelebs)* (Berbeşti — Sighetul Marmaţiei). ALR I 1 047/351.
— Pl.: *tiutiubei.*
— Formaţie onomatopeică.

TIUTIÚC s. n. v. **tutuc[1].**

TIUTIÚCA adv. (Prin Munt.; în e x p r.) **A o lua** (sau **a se duce) tiutiuca** = a o lua la picior, a-şi lua tălpăşiţa, a o lua razna. Cf. COM. SAT. III, 52, COMAN, GL.
— Şi: **tutúca** adv. COMAN, GL.
— Cf. t i u t i u[3].

TIUTIULÉTE s. m. (Prin vestul Transilv.) Om prostănac. CV 1952, nr. 4, 32.
— Pl.: *tiutiuleţi.*
— De la **tiutiu[1].**

TIUTIULÚŞ s. n. v. **titlu.**

TIUTIÚN s. n. v. **tutun.**

TIUTIUNĂRÍT s. n. v. **tutunărit.**

TIUTIUNGERÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Care se referă la fumat. *Şăgile noastre de taifetul său tiutiungeresc, introlocate de reflecţii filozofice asupra fumului şi a mărirılor.* RUSSO, S. 28.
— Pl.: *tiutiungereşti.*
— **Tutungiu[1]** + suf. *-ăresc.*

TIUTIUNGERÍE s. f. v. **tutungerie.**

TIUTIUNGIRÍE s. f. v. **tutungerie.**

TIUTIURÓI s. m. (Ornit.; regional) **1.** Ciocîrlie *(Alauda arvensis).* DR. IV, 1 553, MAT. DIALECT. I, 27.
2. Ciocîrlan *(Galerida cristata).* BĂCESCU, PĂS. 165.
— Pl.: *tiutiuroi.*
— Formaţie onomatopeică.

TIUTÚN s. m., s. n. v. **tutun.**

TIÚVGĂ s. f. v. **tigvă.**

TIV s. n. **1.** Margine a unui obiect de stofă, de pînză etc. îndoită şi fixată printr-o cusătură, pentru a se împiedica destrămarea ţesăturii; tivitură **(1)**, (regional) polcea, roit[2] **(3)**, rubăţ, tighel **(2).** *Brodăria îngustă care servă numai de tiv sau feston* (a. 1875). ap. TDRG, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 246, 390, SCRIBAN, D. *Ai făcut tivurile la şerveţele?* T august 1964, 54. *Pentru carenţe mi se-aduc elogii: Lingăi solemni îmi pupă tivul togii.* VULPESCU, P. 60, cf. ALR I 1 758, ALR SN IV h 1 206. ✦ (Regional) Marginea de sus a izmenelor, îndoită şi cusută, prin care se trage brăcinarul; betelie (Săcele). Cf. ALR SN IV h 1 175/182.
2. (Adesca urmat de determinări introduse prin prep. „de") Paspoal, bordură, chenar; tivitură **(2)**, tighel **(3).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Scoase şi batista cu tiv de mărgele.* C. PETRESCU, R. DR. 79. *Cu zăbunul din aceeaşi stofă cu tiv de catifea de culoare cafenie, încheiat frumos cu un singur nasture sub sînul din stînga.* MOROIANU, S. 33. *Şi-a pus odăjdiile după ce le sărutase tivul de aur, s-a închinat şi a început slujba.* BARBU, G. 109. ✦ (Prin analogie) Dungă, margine luminoasă sau de altă culoare ca un contur, ca un chenar în jurul suprafeţei unui lucru. *Pe un mic petec de cer albastru... stăruia o geană de lumină vie, care făcea un tiv roşcat acoperişului înalt de nouri fumurii şi îndesaţi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 325. *În*

odaie se făcuse ziuă după o noapte fără sfîrşit, şi un tiv de lumină îi răscoleşte genele. VINEA, L. II, 294. ◇ *Fig. Sub tivul de argint al iernii,... împrăştie noaptea sufletul ei hidos.* KLOPŞTOCK, F. 264.

— Pl.: *tivuri* şi (regional) *tive* (ALR I 1 758/764, 768, 770, 842, 846, 874, 887, 898, 922, 932). — Şi: (regional) **tivă** s. f. ALR II 5 771/705.

— Cf. tighi, tighel.

TÍVA interj. (Arată plecarea repede şi neaşteptată dintr-un loc) Hai, fuga! tunde-o! fugi! şterge-o! (prin nord-estul Olt.) tiutiu[3]. *Nemaiauzind nici o foşnitură de păpuşoi, nici o scurmătură de găină, am ţîşnit odată cu ţărna-n cap şi tiva la mama acasă.* CREANGĂ, A. 6, cf. id. GL., BARCIANU. *Cum ne da la şcoală vacanţa de Crăciun, iute-iute acasă, zvîrle săculeţul cu cărţi... şi tiva la băieţi, la ghiaţă.* SĂM. II, 823. *L-a luat de picioare şi tiva cu el pe scări de-i sună capul ca o tărtăcuţă.* SANDU-ALDEA, U. P. 52, cf. 168, ALEXI, W. *Cît pe aci să mănînce ţinţarul pe lup, dar lupul dracului s-a aruncat în spinarea unei cioctrlii şi tiva cu ea în nori.* LUC. VI, 449. *Ghibirdicul cînd a văzut pe balaur, o rupe de fugă, şi fugea mereu, tiva prin pădure, pînă ce ajunge la un paraclis părăsit.* ap. TDRG. *Cînd prindeam de veste că a trecut amiazul, ne îmbrăcam în pripă şi tiva acasă.* AL LUPULUI, P. G. 52, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Se opreau ici-colo... şi tivai! că vă bîntuie din urmă spaimă lungă.* SADOVEANU, O. XVII, 287. *Fuga el iară, mai îmflă o mînă de năsip şi tivai înapoi.* ŞEZ. II, 101, cf. VI, 11. *Pe urmă, ţiganca, tiva înapoi acasă, se îmbracă frumos cu straie scumpe de-a împărătesei.* I. CR. III, 326. ◇ Expr. **Tiva, băiete** = şterge-o! pe-aici ţi-e drumul! *Îşi ia cojocul între umere şi biciul în mînă şi tiva, băiete!* CREANGĂ, P. 114. *Bang!... dă Sandu drumul pistolului şi eu, tiva, băiete! spre pîrleaz.* N. REV. R. III, 410. [Ursul] *cuprinde pe femeie cu labele de dinainte în braţe, se ridică în două picioare şi tiva, băiete, cu dînsa în fundul pădurii.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D. [Omul] *umflă pe Bordea sub suman şi tiva, băiete, de-i scăpăra călciiele.* SEVASTOS, P. 58. *Nici n-o apucat a găti bghini vorba şi... tiva, băieţi!* ŞEZ. V, 163. *Ţapa a scos frumuşel căpăstrul din cap şi... tiva, băiete... tocmai în pădure.* VASILIU, P. L. 120, com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUŢI.

— Şi: **tívai** interj.

— Cf. bg. отивам.

TÍVAI interj. v. **tiva.**

TIVÁLĂ s. f. v. **tivcală.**

TIVATÚRĂ s. f. sg. v. **tevatură.**

TÍVĂ[1] s. f. v. **tigvă.**

TÍVĂ[2] s. f. v. **tiv.**

TÍVDĂ s. f. v. **tigvă.**

TIVEÁLĂ s. f. Tivitură **(1).** *Ca mirul în capu ce deştinge în barbă, în barba lu Aaron, de deştinge ometu* (tivitura H, *tivala* D) *veşmîntul*[ui] *lui.* PSALT. 280, cf. ANON. CAR., POLIZU, COSTINESCU, DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., ALR I 1 758/93, 109, 980, ALR II 5 771/36, 76, 899, ALR SN IV h 1 206/899. ◇ (Regional; în forma *tivală*) Încreţitură pe pieptul cămăşilor sau pe marginea de jos a poalelor ţărăneşti (Crivobara — Lipova). Cf. VICIU, GL.

— Pl.: *tiveli* şi (regional) *tivele* (ALR I 1 758/98, 684). — Şi: (învechit şi regional) **tiválă,** (regional) **tieálă** (ALR I 1 758/772, pl. *tiele* ib.) s. f.

— **Tivi**[1] + suf. *-eală.*

TIVEÁNĂ s. f. (Învechit, rar) Cîrpă, petică. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 305, DDRF.

— Cf. ngr. τήβεννα.

TIVÉL s. n. v. **tighel.**

TÍVGĂ s. f. v. **tigvă.**

TIVGOÁSĂ s. f. v. **tigvos.**

TIVGULÍŢĂ s. f. v. **tigvuliţă.**

TIVÍ[1] vb. IV. Tranz. **1.** A face un tiv **(1, 2);** (regional) a muchia **(3),** a rupturi **(4),** a tigheli **(2).** *De pre barbă* [mirul] *merge pre veşminte, Pînă-n poale pre unde-s tivite.* DOSOFTEI, PS. 454/2, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, COSTINESCU. *Adio, scumpă şi nepreţuită modistă!... care-mi îndulceşti viaţa şi-mi tiveşti basmalele!* ALECSANDRI, T. 1 105, cf. CIHAC, II, 623, LM, DDRF. *Cămeşa e lungă pînă la genunchi, cu mîneci largi, pe margini tivite cu arnici negru.* MOLDOVAN, Ţ. N. 64, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tivind, adică îndoind de două ori partea destrămată şi cosînd apoi, în urma acului.* PAMFILE, I. C. 352, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Marginile le-am tivit cu sforicică.* CĂLINESCU, C. O. 102. *Pe masă se aflau... odoare de argint şi stofe tivite cu aur.* BARBU, PRINC. 35. *Ţine în mînă un şervеţel pe care îl tiveşte.* T august 1964, 57. *Colo sus la scăpătat Este-un cort mare rotat... Cu postav roşu tivit, Pe din luntru aurit.* BIBICESCU, P. P. 302, cf. VICIU, COL. 155. *Cioarecii... croiţi pe picior... la glezne sînt răsfrînţi ca de patru degete şi chiviţi cu puişori de arnici roşu.* FRÎNCU — CANDREA, M. 132, cf. ALR I 1 754/343, îb. 1 757/215, 363, 679, 684, 695, 700, 704, 710, 725, 740, 748, 768, 772, 776, 954, ALR SN IV h 1 206, A I 21, 35, v 8, 14, 15, VI 16, 19, 26. *Cu cămaşa de bumbac Încheiată cu şebac, Tivită cu găurele.* FOLC. TRANSILV. II, 241. *Am două gheme de mătasă Şi le duc la croitoreasă Să le tivească fără nici o cusătură.* FOLC. MOLD. II, 402. ◇ (Subiectul este materialul din care se face tivul **(2).** *Doamna... purta veşmîntul împărăteselor şi înaltelor doamne bizantine... cu pete ovale colorate tivindu-i marginea.* IORGA, L. I, 114.

2. (Prin analogie; complementul indică un lucru, o suprafaţă etc.) A mărgini, a înconjura, a împrejmui cu un chenar, cu o dungă luminoasă sau de altă culoare; a contura, a încadra, a chenărui; (popular) a trage. *Dealurile dobrogene, tivite cu aburoasa cordea a Dunării, încingeau... acest curios tabel.* ODOBESCU, S. III, 195. *Cu un roş fir de jeratic culmi de munte sînt tivite.* EMINESCU, O. IV, 119. *Însufleţirea răsăritului se lăsa peste tot, tivea norii cu vişiniu.* MACEDONSKI, O. III, 48. *Linia ferată tiveşte drept, ca un chenar regulat, marginea apei.* VLAHUŢĂ, R. P. 7. *Norii-ntunecaţi Tivesc cu negru culmea.* COŞBUC, S. 144. *O geană vînătă de lumină tivea norii spre apus.* D. ZAMFIRESCU, R. 17. *Turnurile sînt măiestru lucrate: ferestrele se deschid pieziş... şi pe toate le tiveşte o horbotă de marmură.* IORGA, I. L. II, 30. *Vezi luna-n cingătoarea Aprinsei bolţi albastre, Argintul ei tiveşte Şi pragul casei noastre.* GOGA, P. 39. *O rază de soare împunge pînza norilor şi tiveşte pe cer o dungă de lumină.* GÎRLEANU, L. 57. *Soarele dispăruse... şi numai cîteva raze împrăştiete tiveau încă cu aur marginile rupte ale norilor.* HOGAŞ, DR. I, 73. *Zidul foarte înalt... tivea curtea hanului.* CIAUŞANU, R. SCUT. 12. *Departe, la marginea unei porumbişti tivite cu pomi, zăreşte vîrfurile de şepci.* REBREANU, NUV. 119. *Se înfiripează, unul lîngă altul, cercuri negre tivite cu alb.* CAZIMIR, GR. 116. *Deschise ochii mari, albaştri, tiviţi cu gene negre, şi-l privi ţintă.* SADOVEANU, O. VII, 35. *Cu aripe tivite De soare roş, venea vislind văzduhul.* PILLAT, P. 170. *Firide tivite cu colonete.* CĂLINESCU, C. O. 159. *Cerul era din zi în zi mai albastru, tivit cu nouri roşii.* CAMILAR, N. I, 409. *Un bărbat scund şi oacheş,... cu ochii injectaţi, tiviţi cu roşu, apăru gîfîind.* VINEA, L. I, 329. (Refl. pas.) *Apele s-au tivit cu margini vinete de gheaţă.* C. PETRESCU, S. 53. ◇ Fig. *Tivit cu dor pustiul şi-arată-n zări nomazii, Şi, heruvim al mării, corabia-i aproape.* VOICULESCU, POEZII, II, 13.

3. (Regional) A tăia, a îndrepta cu ferăstrăul marginile scîndurilor brute; (regional) a muchia **(1).** Cf. ALR II 6 461/2, 27, 362, 551, 833, A III 5, 19. ✦ A rotunji capătul unui trunchi cu toporul (Vatra Moldoviţei — Gura Humorului). ARVINTE TERM. 172.

4. (Regional) A trage o brazdă de jur împrejurul unui loc arat; (regional) a căpăstrui. *Cînd se ară o bucată mai mare,... bucata arată se tivește cu o brazdă sau o brăzdătură; adecă i se trage o brazdă de jur împrejur.* PAMFILE, A. R. 63, cf. ALR II 5 121/53.

— Prez. ind.: *tivesc.*

— Cf. t i g h i, t i g h e l.

TIVÍ[2] vb. IV. I n t r a n z. (Prin Ban., Olt. și Transilv.; în e x p r.) **A o tivi (la fugă, de fugă** sau **fuga)** = a o lua la fugă, a o tuli, a o șterge, a fugi. *N-am putut înțelege unde spunea că merge, căci o tivise spre casa cu lumină.* REBREANU, NUV. 138, cf. SCRIBAN, D. *Ce-o fi să fie, își zise lupul în gînd,... ciulind mereu urechile, să fie gata s-o tivească de fugă.* PLOPȘOR, C. 12, com. din ORAVIȚA, cf. MAT. DIALECT. I, 289.

— Prez. ind.: *tivesc.*

— V. **tiva.**

TIVÍC[1] s. n. **1.** (Prin Olt. și Munt.) Laț cu care se prind păsări sau animale mici. V. t ă r b a c ă. Cf. ANTIPA, P. 792, SCRIBAN, D., LEXIC REG. 39, 50. ◇ E x p r. **A da** (pe cineva) **în tivic = a)** a bate zdravăn, a tărbăci, a da în tărbacă. *Băieții... îți prind ciinii — îi ademenesc și-i prind — le leagă o tinichea de coadă și-i bodogănesc cu ciomagul: îi dau în tivic.* STANCU, D. 132. *Oamenii nu se dau în tivic, părinte, că doar nu sînt ciini.* id. ib. 133; **b)** a da la iveală, a demasca. LEXIC REG. 39.

2. (Prin Olt. și Ban.) Lemn fixat orizontal în horn, de care se atîrnă ceaunul sau pe care se pune slănina la afumat. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. (Prin Olt.) Ață fixată de capetele unei nuiele în formă de arc cu care se taie mămăliga în felii. Cf. LEXIC REG. 39.

— Pl.: *tivicuri.* — Și: **tivig** s. n. CADE, SCRIBAN, D., CONV. LIT. LIV, 370, PLOPȘOR, V. O. 15.

— Etimologia necunoscută.

TIVÍC[2] s. n. v. **tizic.**

TIVICHÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Olt.) A strînge, a subția buzele, pregătindu-le pentru fluierat. LEXIC REG. 39.

— Prez. ind.: *tivichez.*

— Etimologia necunoscută.

TIVICHIȘÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Olt.; complementul indică o țesătură) A face mai mic decît trebuie, tăind și tivind cînd într-o parte, cînd în alta. Cf. LEXIC REG. 39.

— Prez. ind.: *tivichișesc.*

— Cf. t i v i[1].

TIVIÉRĂ s. f. (Rar) Lenjerească. Cf. NOM. PROF. 37.

— Pl.: *tiviere.*

— De la **tivi[1].**

TIVÍG s. n. v. **tivic[1].**

TIVÍL s. n. (Cu sens neprecizat) *Apărură gingănii ovale, încrestate cu tiviluri.* SADOVEANU, O. IX, 388.

— Cf. tc. t e v i l „formă; desen".

TIVILCH ÍE s. f. v. **tivilichie.**

TIVILCHÍU, -ÍE adj. v. **tivilichiu[2].**

TIVILICHÍE s. f., (rar) s. n. **1.** S. f. Pieptar (lung și îmblănit) împodobit cu cusături, pe care îl poartă femeile de la țară. *O telichevie de atlaz* (a. 1753). T. PAPAHAGI, C. L. *1 tivilichie verde* (a. 1764). IORGA, B. R. 340. *Foaie de zestre: ...1 tevilichie asemeni* (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 283. *O tivilichie de belacosă blănită* (a. 1804). ap. ȘIO II[1], 363. *Să se dea și fie-sa... o scurteică sau televichie îmblănită cu sangeap* (a. 1813). IORGA, S. D. XI, 235. *Să îmbrace și tivilichie, Să placă altor și mie.* PANN, ap. ȘIO II[1], 363. *Fetele de țeară toate-n albe ii În androace... și-n tivilichii.* BARONZI, ap. CĂLINESCU, S.C.L. 115. *Muierile umbla cu ghiordii, cu tivilichii și roche vînătă.* PITIȘ, ȘCH. 110, cf. 111, DDRF. *Numai ale mai bogate și mai de neam aveau și rochii de mătase,... tivilichie, blănuri scumpe și brîuri de aur ori de argint.* SĂM. I, 11, cf. BARCIANU. *Țărancele poartă o scurteică fără mîneci numită tevelechie.* ap. ȘIO II[1], 363, cf. ALEXI, W., DR. I, 290, PĂSCULESCU, L. P. 383, CIAUȘANU, V., id. GL. *Frămîntă pîine de grîu, Și așterne rochița, Pune capăt televechia, M-acopere cu gheorghia.* BALADE, II, 191.

2. S. n. (În forma *tivilichiu*) Pieptar de adamască, tivit pe margini cu o bandă de catifea sau de mătase. Cf. SCRIBAN, D.

3. S. f. Corset. Cf. BARCIANU, CIHAC, II, 236, RUDOW, XIX, 412, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *tivilichii.* — Și: **tevelechie, tevilichie, tevilechie** (BUL. COM. IST. V, 283), **tivilehie** (DEX), **tivlichie** (DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG), **tilivichie, tilivechie** (TDRG), **televechie, televichie, telichevie** s. f., **tivilichiu, tilivechiu** (SCRIBAN, D.) s. n.

— Cf. t i v i l i c h i u[2].

TIVILICHÍU[1] s. n. v. **tivilichie.**

TIVILICHÍU[2], -ÍE adj. **1.** (Învechit) Neprevăzător, naiv, neștiutor, nesocotit. *Am dat 200 de pungi de bani pe amîndouă huzmeturile... Așa că am* [fost] *foarte tevecheliu și am cumpărat orbește* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 84, cf. SCRIBAN, D. ✦ (Adverbial) În mod neprevăzător, fără grijă, cu ușurință. *Acele răvașe ce se vor da de către vornicel... să nu să deie tevecheli, ce să le deie cu cercare și la oameni știuți* (a. 1795). URICARIUL, IV, 66.

2. (Popular) Bine dispus, vesel, hazliu; vioi; guraliv. Cf. POLIZU. *Luai drumul prin Pitești și Caracal... și cu ajutorul rechiziției ajunsei teafăr și tivilichiu la Turnu Măgurele.* CONV. LIT. XVII, 3, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *La horă era flăcăul cel mai tivilichiu dintre toți.* LUNGIANU, ap. CADE. *Se făcuse un flăcăuandru frumos și tivilichiu, de nu mai erau alții ca dînsul.* ȘEZ. VI, 13, com. FURTUNĂ.

3. (Regional) Înalt și zvelt. Cf. ȘĂINEANU, D. U., UDRESCU, GL. ✦ Elegant, sclivisit; înzorzonat, împopoțonat. Cf. SCRIBAN, D., I. CR. VIII, 94, UDRESCU, GL. ◇ (Adverbial) *A se purta tilivichiu.* UDRESCU, GL. ✦ Care se alintă; care își dă aere, care face pe grozavul. Cf. ALR SN V h 1 296/899, UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *A face pe tilivichiul.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *tivilichii.* — Și: (învechit) **tevecheliu, -ie,** (regional) **tivilchiu, -ie** (SCL 1976, 406), **tilivichiu, -ie** (I. CR. VIII, 94, com. din TURNU MĂGURELE, UDRESCU, GL.), **tilibichiu, -ie** (com. din BUZĂU) adj.

— Din tc. **tevekkeli.**

TIVILÍNCĂ s. f. (Regional) Instrument cu care se răsucește părul de cal sau de capră, spre a face din el frînghii, nojițe pentru opinci etc. Cf. PAMFILE, A. R. 262, STOIAN, PĂST. 52.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

TIVÍRE s. f. Acțiunea de a t i v i[1]; tivit[1].

1. Cf. t i v i[1] **(1)**; tivitură **(1).** Cf. POLIZU, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Regional) Cf. t i v i[1] **(4).** *Cînd se ară o bucată mai mare,... bucata arată se tivește cu o brazdă sau o brăzdătură... Această tivire se mai numește și capastrare.* PAMFILE, A. R. 63.

— Pl.: *tiviri.*

— V. **tivi[1].**

TIVÍT[1] s. n. Tivire. Cf. CADE.

— V. **tivi[1].**

TIVÍT², **-Ă** adj. **1.** (Despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Care are tiv **(1, 2)**, cu tiv. Cf. tivi¹ **(1)**. *Să faci şi cel veşmînt larg de mătase... Şi sus în partea desupra să fie o gură într-însu şi pregiur gură într-una să fie beartă tivită cum să nu se destrame.* PO 273/17. *Era un bărbat înalt, bine legat,... îmbrăcat cu smoching tivit.* CĂLINESCU, B. I. 9.

2. Fig. (Despre buze) Neted, întins (şi subţire) ca un tiv **(1)**; strîns, lipit. *Matematicianul era... cu buzele vinete, cleioase, tivite, cu o vorbă ca din fundul mormîntului.* CIAUŞANU, R. SCUT. 15. *Cu ochii focoşi, cu buze tivite,... s-au oprit la colţ şi se complimentează.* BRĂESCU, M. B. 86. *O femeiuşcă... cu buze tivite, ne primi măsurîndu-ne din ochi.* id. A. 166. *La colţul gurii ei cu buze tivite şi subţiri se zbătea cîte un firuleţ de spumă deasă.* VINEA, L. II, 201.

— Pl.: *tiviţi, -te.*
— V. **tivi¹**.

TIVITÚRĂ s. f. **1.** Tivire **(1)**; locul tivit² **(1)**; tiv **(1)**; tiveală, (învechit) omet². *Ca mirul în capu ce deştinge în barbă, în barba lui Aaron, de deştinge în ometu (tivitura* H, tivala D) *veşmîntul*[ui] *lui.* PSALT. 280. *Feacc în partea desupra şi gura şi pregiur gură tivitura, cum să nu se destrame.* PO 312/23, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, COSTINESCU. *Moaşele... taie tivitura de la poalele cămeşii în care a născut nepoata.* MARIAN, NA. 281, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cusătura la acest fel de cămeşi este... cu tivitură.* PAMFILE, I. C. 352. *Poartă, pe vreme rea şi la lucru, cioarecii pe dos, cu tivitura sau dunga groasă în afară.* DR. VIII, 203, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Întindeau basmaua... lăsînd să treacă un deget pentru tivitură.* BRĂESCU, A. 97. *Prindeau a întoarce cu unghiile tiviturile cămăşilor.* CAMILAR, N. I, 361. *Că a mele* [izmene]*-s cu tivitură Şi-am fărină în saci destulă.* DOINE, 282. *Mînecile au la capul din jos, jur împrejur, pe lîngă tivitură, pui.* BREBENEL, GR. P. 29, cf. ALR I 1 758/96, 289, 305, 341, 345, 347, 350, 351, 361, 363, 776, 954, ALR II 3 297/334, ALR SN IV, h 1 206, A V 8. *M-a trimis doamna de sus la a de jos, Ca să-i dea o cusătură fără pic de tivitură* (Hîrtia). TEODORESCU, P. P. 220. *Am două gheme de mătasă, Le trimit la-mpărătească, Ca să-nceapă-ncepătură fără leac de tivitură* (Cartea). SBIERA, P. 321, cf. ŞEZ. IV, 79. *Începui o cusătură Fără pic de tivitură* (Gheaţa). PAMFILE, C. 24, cf. GOROVEI, C. 46.

2. Tiv **(2)**. Cf. LB. *Şi pre margini cu tivituri de lînă.* FM (1855), 6, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Odăjdiile cele nouă... străluceau din tiviturile de argint.* AGÎRBICEANU, S. 532, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Jupînul din Rădăuţi trase peste taraba sa o pînză gălbuie cu tivitură roşie.* ap. CADE. *Perdelele grele cu ciucuri de aur şi tivituri scumpe... fuseseră înlocuite cu altele.* BARBU, PRINC 302, cf. PĂSCULESCU, L. P. 383. ✦ (Prin analogie) Dungă, margine luminoasă sau de altă culoare, ca un chenar în jurul suprafeţei unui lucru. *Le scoasă în tîrg să le vîndză, aşa... cu rase, cu tivituri terfoasă.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 196ʳ/14. *Întregul cer Azi poartă iar cămaşa cu tivituri de fier.* COŞBUC, P. II, 185. *Arcul de argint al secerii fulgera din tivitura albă de argint.* AGÎRBICEANU, S. 380. *Se mai ghicea abia o tivitură roşie, însoţind culmile cele mai înalte.* V. ROM. iulie 1953, 100.

— Pl.: *tivituri.*
— **Tivi¹** + suf. *-tură.*

TIVLICHÍE s. f. v. **tivilichie.**

TIVULÉŢ s. n. Diminutiv al lui tiv **(1)**. UDRESCU, GL. *Îi mai faci un tivuleţ pe partea asta, şi gata!* id. ib.

— Pl.: *tivuleţe.*
— **Tiv** + suf. *-uleţ.*

TIXLÍM adv. (Prin nord-estul Olt.) Exact, întocmai. I. CR. II, 109, LEXIC REG. 32.

— Etimologia necunoscută. Cf. teslim.

TIXOTROPÍE s. f. Transformare reversibilă a unui gel în sol, în urma unei agitaţii, a acţiunii ultrasunetelor etc. Cf. MACAROVICI, CHIM. 160, DER, DC.

— Din fr. **tixotropie.**

TIZ¹ adv. v. **tiş.**

TIZ², **-Ă** s. m. şi (rar) f. **1.** Persoană care poartă acelaşi nume cu alta, considerată în raport cu aceasta; omonim **(2)**. *Atunce mi-au scris sfinţia sa, tizul meu carele acmu iaste în locul părintelui Nectarie, kyr Dosoftei.* DOSOFTEI, PS. 9/7, cf. ANON. CAR. *Unde este Grigorie al doilea bogoslov...? Unde este celalalt, tizul lui?* ap. TDRG, cf. LB. *E bună vorba, tize!* HELIADE, O. I, 226. *Omul ce am întîlnit întîiaşi dată este tizul meu derviş, ce îşi spuse istoria mai înainte de mine.* GORJAN, H. I, 128/30, cf. POLIZU, CIHAC, II, 413, LM. *Noi regăsim pe hrăpitorul tiz al acestuia în egumenia Snagovului.* ODOBESCU, S. I, 457. *Frate Anestine, dragă tizule, celebre artist, bătrîne şi iubite prietine!* CARAGIALE, O. VII, 347, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 72. *Filozoful Diogen (tizul lui Diogen Laertiul), care speram că o să mă distreze cu „cinismul" lui, m-a indignat profund.* IBRĂILEANU, A. 57, cf. DR. III, 234, ŞĂINEANU, D. U. *Regretam numai că uitasem să-l întreb pe... tizul meu ce părere are despre cercetările mele asupra omului de rînd.* V. ROM. mai 1963, 5, cf. H XVIII 5, ŞEZ. V, 163, RĂDULESCU-CODIN, com. din RĂŞINARI — CISNĂDIE, ALR I/II h 190/720. *Ăsta-i tizul meu.* MAT. DIALECT. I, 195.

2. (Regional) Termen de adresare (cu nuanţă afectivă) folosit de obicei între persoane de aceeaşi vîrstă. *Cei de o etate se titulează... chiză.* LIUBA — IANA, M. 4. *Să ne-nsoţeşti şi tu, tizule! De, să ne-ajuţi.* LUNGIANU, ap. SCURTU, T. 289, cf. H II 88. ✦ Termen de adresare folosit între fraţii şi surorile de cruce. Cf. HODOŞ, ap. SCURTU, T. 289. ✦ Termen de adresare pentru o rudă (tînără) mai îndepărtată (Ciobanu — Hîrşova). Cf. H II 256. ✦ Prieten. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.

— Pl.: *tizi, -e.* — Şi: (regional) **chíză** s. f.
— Din slavonul тѣзь.

TIZÁNĂ s. f. **1.** Băutură obţinută din plante medicinale sau din cereale folosită în regimul anumitor boli febrile, după operaţii etc. V. ccai. *Ca să faci tizana sau decoctul trebuie ca fiertura să se facă încet.* KRETZULESCU, M. 63/3. *Să beie cir (tisana).* CORNEA, E. I, 10/35. *Tisană de cicoară.* MAN. SĂNĂT. 216. *Tisană emollientă.* TURNESCU, C. 16ᵛ, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., ŞĂINEANU, D. U.

2. (Învechit) Şampanie cu procent de alcool redus. *Luăm cîte-o tizană?... Mersi,... nu pot bea şampanie; îmi face arsuri.* CARAGIALE, O. II, 49, cf. CADE. *Dacă scap la lecţie, ţi plătesc un dejun la Iordache şi tisană.* BRĂESCU, M. B. 138. *Merse la bufet şi pregăti tizana.* CĂLINESCU, B. I. 177.

— Scris şi *tisana.* — Pl.: *tizane.*
— Din fr. **tisane.**

TIZĂLÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A face foc mare, punînd mereu lemne (Girişu Negru — Salonta). LEXIC REG. II, 87.

— Prez. ind.: *tizălesc.*
— Din magh. **tüzel.**

TIZÉC s. n. v. **tizic.**

TIZEDÍŞ s. m. v. **tiziduş.**

TIZGHEÁ s. f. v. **teşghea.**

TIZÍC s. n. (Învechit şi regional) Material obţinut din baligă amestecată cu paie sau cu ogrinji, tăiat în forme prismatice şi folosit, în trecut, la ţară, drept combustibil sau ca material de construcţie în locul cărămizilor; (regional) tor¹ **(1)**. *Să îngrijească agiia*

a face tizic pentru trebuinţa focului (a. 1832). DOC. EC. 510. *Oamenii ard iarna rogos, buruieni şi baligă de vită pe care o usucă, o taie în formă de cărămidă şi o numesc tizic.* I. IONESCU, D. 402, cf. CIHAC, II, 623. *Ici şi colo fumul subţiratic de tizic se strecura pe hoarnele de nuiele.* CONV. LIT. XXII, 661, cf. RUDOW, XIX, 412, BARCIANU, SĂGHINESCU, V., ŞIO II_1, 363. *Petrecea serile de iarnă în tinda lăptăriei, la un foc de vreascuri şi tizic.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 226, cf. ALEXI, W. *Unde locuitorii nu au lemnul de ars se prepară un combustibil numit tizic.* PAMFILE, I. C. 394. *Maşina avea să-l înfunde iarăşi în satul tătăresc, cu bordeie strîmbe şi oarbe de lut, cu împrejmuirile de tizic.* C. PETRESCU, Î. I, 4. *Pe vatră ardea un foc înăbuşit de tizic.* SADOVEANU, O. IV, 480, cf. SCRIBAN, D. *Satul însuşi, cu casele de bîrne şi de tizic, părea alcătuit din aceeaşi materie viscoasă, de smoală.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 7/1, cf. ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 337. *Curţi împrejmuite cu ziduri de tizic, cu viţă de vie şi salcîmi umbroşi.* STANCU, R. A. II, 60, cf. GRAIUL, I, 252, com. din ORAVIŢA, COM. SAT. III, 80, ALR II 5 677/192, 414, 514, 520, 605, 728, 762, 791, 812, 987, ALR II/182. *Focul era de tizic.* ALR SN IV h 1 073/47. ✦ Strat gros de murdărie; jeg. Cf. SCRIBAN, D. ✦ Fig. (Adjectival; prin nord-vestul Olt.; despre oameni) Grosolan, ordinar; neîndemînatic. PAŞCA, GL.

— Scris şi: (învechit) *tisic.* BARONZI, L. I, 122, CIHAC, II, 623, DDRF, ALEXI, W. — Şi: (regional) **tizig** (PAMFILE, I. C. 115), **tizéc** (ALR II 5 677/682), **tezíc** (TDRG, CADE, ALR II 5 677/531, 682), **tezéc** (BUL. FIL. V, 174, SCRIBAN, D., COM. SAT. III, 52, ALR II 5 677/723), **tivíc** (ib. 5 677/928), **tazíc** (I. CR. III, 156) s. n.

— Din tc. **tezek.**

TIZIDÍŞ s. m. v. **tiziduş.**

TIZIDÚŞ s. m. (Maghiarism învechit, prin Transilv.) **1.** (În forma *tizediş)* Caporal. Cf. ANON. CAR.

2. Slujitor al primăriei, care anunţa în sat ştirile, deciziile oficiale etc.; vătăşel. [Popa Gheorghe] *ar fi intrat cu potenţiia în biserică* [sprijinit pe] *tiziduşul din Comana de Sus* (a. 1765). IORGA, S. D. III, 255. *Iscălesc... Nicodim Tăflan, tiziduş, Ion Cocan, jurat* (a. 1824). id. ib. 210. *Acesta controtuş s-au făcut în faţa noastră... Ion Pop Vas tizidiş, Ion Avram Dobrin jurat* (a. 1833). id. ib. 217.

— Pl.: *tiziduşi.* — Şi: **tizidiş, tizediş** s. m.

— Din magh. **tizedes.**

TIZÍG s. n. v. **tizic.**

TIZUÍ vb. IV. Refl. recipr. (Prin Bucov.; despre două persoane care poartă acelaşi nume) A se adresa unul altuia cu cuvîntul „tiz"[2], a-şi zice „tiz" unul altuia; a se tizui. Cf. ŞEZ. V, 163.

— Prez. ind.: *tizuiesc.*

— **Tiz**[2] + suf. *-ui.*

TIZULÍ vb. IV. Refl. recipr. (Prin Bucov.; despre două persoane care poartă acelaşi nume) A se tizui. Cf. ŞEZ. V, 163.

— Prez. ind.: *tizulesc.*

— **Tiz**[2] + suf. *-uli.*

TÎC[1] adv. v. **tînd.**

TÎC[2] interj. (Şi repetat) Cuvînt care redă tic-tacul ceasornicului, bătăile inimii etc. Cf. POLIZU, BARCIANU, SCRIBAN, D.

— Onomatopee.

TÎCĂÍ vb. IV v. **ticii.**

TÎCĂIÁLĂ s. f. v. **ticiálă.**

TÎCĂÍRE s. f. v. **ticíre.**

TÎCĂITOÁRE s. f. (Regional) Jucărie făcută dintr-o scîndurică legată cu o sfoară, care, învîrtită în aer, produce o zbîrnăitură puternică, folosită şi pentru a speria păsările din semănături (Ineu — Arad). Cf. ALRM SN I h 34/64.

— Pl.: *ticăitori.*

— **Ticăi** + suf. *-toare.*

TÎCHIGÓI s. m. v. **piţigoi.**

TÍCÎ interj. (Regional; repetat) Cuvînt cu care se strigă la porci (Costişa — Buhuşi). Cf. CHEST. V 21/77.

— Formaţie expresivă.

TÎCÎÍ vb. IV. Intranz. **1.** (În forma *ticăi;* despre ceasornice) A ticăi[1] **(1).** Cf. POLIZU.

2. (Despre inimă) A ticăi[1] **(2).** *Cînd ajunse flăcăiandru, simţi că-i ticăie inima după o fetiţă tînără.* ap. HEM. *O sudoare rece îl trecu şi inima începu să-i ticiască, de părea că o să-i spargă pieptul.* ISPIRESCU, L. 185. *Îmi tictia inima, aşteptînd... tovarăşii.* DELAVRANCEA, H. T. 269. *Această idee îl strîngea de gît şi făcea să-i ticiască inima cu putere.* ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D. ◇ Fig. *Unde inima nu ticîie pentru ce e măreţ şi lăudat, acolo banu-ntunecă mintea.* JIPESCU, O. 124.

— Prez. ind. pers. 3: *ticîieşte* şi *ticîie.* — Şi: **ticăí** vb. IV.

— **Tic**[2] + suf. *-ăi.*

TÎCÎIÁLĂ s. f. **1.** (În forma *ticăială)* Tictacul ceasornicului; ticăit[1] **(1).** Cf. POLIZU.

2. Zvîcnire, palpitaţie, a inimii; ticăit[1] **(2).** Cf. POLIZU. *Un suflet, o clipeală, o simţire,... o ticîială dă inimă.* JIPESCU, O. 88. *Cu toată ticîiala inimii, îl vedeam lămurit în minte.* DELAVRANCEA, T. 190, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *ticîieli.* — Şi: **ticăiálă** s. f.

— **Tícîi** + suf. *-eală.*

TÎCÎÍNDĂ adj. (Rar; despre inimă) Care ticîie **(2)**; (rar) ticăindă. *Fata de împărat... se sculă ... şi, cu inima ticîindă, legă aţa de piciorul bărbatului său.* ISPIRESCU, L. 55.

— Pl.: *ticîinde.*

— V. **ticii.**

TÎCÎÍRE s. f. (Învechit, rar; în forma *ticăire)* Acţiunea de a tîcîi.

1. Cf. tîcîi **(1).** Cf. POLIZU.

2. Cf. tîcîi **(2).** Cf. POLIZU.

— Pl.: *ticîiri.* — Şi: **ticăíre** s. f. POLIZU.

— V. **ticii.**

TÎCÎÍT s. n. (Rar) Ticăit[1] **(2).** Cf. tîcîi **(2).** *Acest gînd îmi trecu prin minte şi-mi auzii atunci ticîitul inimii.* DELAVRANCEA, T. 49.

— Pl.: *ticîituri.*

— V. **ticii.**

TÎCÎITÚRĂ s. f. (Rar) Ciocănitură; (rar) ticăitură. *O ticîitură în uşă.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *ticîituri.*

— **Ticii** + suf. *-tură.*

TÎCÎTÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre inimă) A ticăi[1] **(2)** (Roşia — Beiuş). Cf. ALR II/I MN 36, 2 203/310, ALRM II/I h 117/310.

— Prez. ind. pers. 3: *ticîteşte.*

— Cf. tîcîi.

TÎFOS s. n. v. **tifos.**

TÎFTURI subst. pl. v. **taftur.**

TÎG adv. v. **tînd.**

TÎHLĂRÍŞ s. n. (Regional) Pădure măruntă, cu tufişuri. Cf. GRAIUL, I, 434. *Este şi pădure, da-i a boie-*

rilor; mai au şi oaminii cîte-oleacă, da-i huzac, tihlăriş. ib.
— Pl.: *tihlărişuri.*
— Cf. sihlă.

TÎHNÍ vb. IV v. **trohni.**

TÎHOÁBĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Animal bătrîn şi slab; rablă **(2).** Cf. UDRESCU, GL. (Precedînd termenul calificat de care se leag prin prep. „de") *Am luat o tihoabă de cal.* id. ib. ✦ Om istovit, vlăguit. Cf. UDRESCU, GL. ✦ Copil nedezvoltat, pipernicit. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tihoabe.* — Şi: **tăhúbă** s. f. UDRESCU, GL.
— Postverbal de la **tihobi.**

TÎHOBEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Stare de slăbiciune, de pierdere a puterilor. Cf. UDRESCU, GL. *A dat tihobeala în vite, ca şi în oameni.* id. ib. ✦ (Prin nord-estul Olt.; în forma *tihoveală)* Moleşeală **(1).** LEXIC REG. II, 32.
— Şi: **tihoveálă** s. f.
— **Tihobi** + suf. *-eală.*

TÎHOBÍ vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. (Prin Olt. şi nord-vestul Munt.; despre oameni şi animale) A slăbi, a se istovi, a se vlăgui. *Am tăubit dă tot, dă muncă şi dă trai prost.* cv 1952, nr. 1, 34, cf. TOMESCU, GL., UDRESCU, GL. ✦ Refl. (Prin nord-estul Olt.; în forma *tihovi*) A se moleşi. LEXIC REG. II, 32.

2. Intranz. (Prin Olt. şi nord-vestul Munt.; în formele *tăobi, tăubi)* A fi foarte flămînd. Cf. TOMESCU, GL., LEXIC REG. II, 17.
— Prez. ind.: *tihobesc.* — Şi: **tihoví, tăhubí** (UDRESCU, GL.), **tăobí, tăubí** vb. IV.
— Cf. dehobi.

TÎHOBÍT, -Ă adj. **1.** (Prin Olt. şi nord-vestul Munt.; despre oameni şi animale) Slăbit, istovit, vlăguit. *Păşteau lacom vitele, păşteau săturîndu-se uşor şi culcîndu-se apoi să-şi odihnească ciolanele tăubite.* LUNGIANU, CL. 38, cf. VÎRCOL, V., UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt.; în forma *tăobit;* despre vite) Flămînd. Cf. LEXIC REG. II, 17.
— Pl.: *tihobiţi, -te.* — Şi: **tăobít, -ă, tăubít, -ă, teobít, -ă** (VÎRCOL, V.) adj.
— V. **tihobi.**

TÎLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Femeie leneşă, murdară. Cf. LEXIC REG. II, 32.
— Pl.: *tile.*
— Cf. tîlos.

TÎLBACÍ vb. IV v. **tărbăci.**

TÎLBÍC interj. (Regional) **1.** Cuvînt care imită zgomotul produs de căderea unui obiect tare în apă, bîldîbîc (MUSCEL, 73, PASCU, S. 334, RĂDULESCU-CODIN, L. 130, UDRESCU, GL.) sau de o cantitate de apă cînd cade de la înălţime (RĂDULESCU-CODIN, L. 130) ori cînd o arunci peste ceva. *Într-o noapte, tîlvic! cu doniţa de apă... stinse focul.* MUSCEL, 38. *Atunci, numai ce te pomeneşti cu vreun cotoier că ţi-o ia de dinainte şi fuga-fuga, de-i scapără călciîele, cu ea la bucătărie, unde tîlvic! o răstoarnă într-o bîjbă de oală.* IOVESCU, N. 146. [Fata] *se smuceşte de lîngă el şi... tîlvic!... se aruncă-n Dunăre.* RĂDULESCU-CODIN, L. 14. *S-a aruncat de pe mal în lac: tîlbîc, şi nu l-am mai văzut decît la malu-ălălalt.* UDRESCU, GL.

2. Cuvînt care sugerează mişcarea bruscă a unei fiinţe care ţîşneşte sau sare (de) undeva; ţuşti. Cf. UDRESCU, GL. *Mă-ntîlnii cu-n iepure şi cum mă văzu, tîlvic! în nişte stufuri.* id. ib.
— Şi: **tîlvíc** interj.
— Onomatopee.

TÎLBÎCÎÍ vb. IV. Intranz. şi refl. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Intranz. (Despre corpuri) A cădea în apă producînd un zgomot caracteristic. Cf. UDRESCU, GL.

2. Refl. (Despre lichide) A se agita în interiorul unui vas. Cf. UDRESCU, GL. ✦ Refl. şi intranz. (Despre vase care conţin lichide) A produce un zgomot caracteristic cînd este mişcat, scuturat. *(Se) tîlbîcîie butoiul, e gol mai mult de jumătate.* UDRESCU, GL.

3. Refl. şi intranz. A se scălda, a se bălăci. Cf. UDRESCU, GL. *(Se) tîlbîcîie în apă cît e ziulica.* id. ib. ✦ Tranz. (Cu complementul „apa") A lovi, a bate cu mîinile sau cu picioarele producînd un zgomot caracteristic; a plescăi **(3).** Cf. UDRESCU, GL. *Tîlbîcîie aşa apa cu picioarele.* id. ib.
— Prez. ind.: *tîlbîcii* şi *tîlbîciesc.*
— De la **tîlbîc.**

TÎLBÎCÎIÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Tîlbîcîit **(1).** UDRESCU, GL.

2. Tîlbîcîit **(2).** UDRESCU, GL.
— Pl.: *tîlbîcîieli.*
— **Tîlbîcîi** + suf. *-eală.*

TÎLBÎCÎÍT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Zgomot produs de căderea unui corp în apă sau de clătinarea unui lichid într-un vas; (regional) tîlbîcîială **(1).** Cf. UDRESCU, GL.

2. Lovirea apei cu mîinile şi cu picioarele (la scăldat); bălăceală, (regional) tîlbîcîială **(2).** Cf. UDRESCU, GL.
— V. **tîlbîcîi.**

TÎLBÓC s. n. v. **tîrboc[1].**

TÎLC s. n. **1.** Interpretare, tălmăcire; comentariu; explicaţie, lămurire; (învechit) tîlcovanie **(1).** *Aşa am aflat aceaste tîlcure ale ev*[an]*ghiilor* (a. 1564). BV I, 518/7. *Tîlcul evangheliilor* [titlu] (a. 1579—1580). GCR I, 22/4. *Iară de veri socoti în ce chip strică averea cuvîntul lui Dumnedzău, atunce veri crede acesta tîlc.* VARLAAM, C. 278. *Adevărul nu din tîlcurile ceale volnice se cade a se culeage.* MAIOR, IST. 183/20. *Unele* [pravile] *fiind pricinuitoare de doao tîlcuri.* CARAGEA, L. 1/21, cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 399, LM. *Dintre toţi aceşti oameni superstiţioşi... în spusele şi tîlcurile zodierilor..., nimeni nu e aşa de curios despre viitoarea lor soartă ca fetele cele mari.* MARIAN, S. R. I, 60, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Pînă noaptea tîrziu bătrînii au stat de vorbă dînd fel de fel de tîlcuri scrisorii.* BASSARABESCU, S. N. 133, cf. SCRIBAN, D. *Toate se legau şi se dezlegau în tainice tîlcuri.* C. PETRESCU, A. R. 188. *Găsise tîlcul acestei frumuseţi în mers armonios pe pavajul Bucureştilor.* VINEA, L. I, 10.

2. Înţeles, sens, rost[1], semnificaţie; (învechit) noimă **(1),** tocmeală. *Au vorbit cele ce au vrut, însă tîlcul vorbelor acesta au fost* (a. 1689). MAG. IST. V, 111. *Au cercetat întru gîndul lui de multe ori aceaste cuvinte şi nu putea să priceapă tălcul* (a. 1692). GCR I, 297/2. *Şi pre taină tîlcul hrismosului... întrebînd.* CANTEMIR, IST. 143. *Tîlcul acestor cuvinte, cu adevărat, este mare şi adînc.* ANTIM, P. 133. *Împăratul Kira cunoscu tălcul cuvîntului că adevărat este aşa* (a. 1760). GCR II, 73/12. *De vrei a şti ce sînt piramidzile, despre care am cuvîntat mai nainte, iată-le tălcul.* ŞINCAI, HR. I, 9/20. *N-am înţeles ce tîlc are* [fraza]. PANN, P. V. I, 18[1]/26. *Cuvîntul... Altfel trebui tradus. De nimeresc acum bine alesul, Nou tîlc ar fi: La început era-nţelesul.* GORUN, F. 52. *Nu dau de tîlcul adînc al ghicitorii Ce-o spune acest crainic.* PETICĂ, O. 118. *Bătrîna îşi încreţi pieliţa frunţii osoase, încercînd să prindă tîlcul cuvintelor.* C. PETRESCU, A. 397. *Se mai aflase... de către acei care stăruiesc şi socotesc ca să afle toate, că şi porecla postelnicului Ştefan avea un tîlc.* SADOVEANU, în DL. *Tîlcul... cu cel din cărţi e cam la fel.* ARGHEZI, S. V, 70. *Sfîrşitul plin de tîlc... reprezintă mersul însuşi al spiritului omenesc în epoca Renaşterii şi după ea.* VIANU, L. U. 89. *Materialismul istoric... vede cu*

totul alt tîlc în marile mișcări ale istoriei. BLAGA, z. 103. *Fiecare proverb cu tîlcul său.* CONTEMP. 1954, nr. 394, 4/3. *Cîntai* [cîntecul] *cu băieții, iar tîlcul i l-ai prins ceva mai tîrziu.* PAS, z. I, 211. *Apoi se înfiripau aluzii la întîmplările mărunte ale zilei și care își căpătau de-abia acum adevăratul tîlc și însemnătatea.* VINEA, L. I, 204. *Tîlcul vorbelor e ades nesigur și greu de ales.* V. ROM. ianuarie 1956, 80, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ◇ Loc. adv. **Cu tîlc** = cu o anumită semnificație, cu subînțeles; cu rost, cu socoteală. *Călugării care trecură pe lîngă el îl priviră... zîmbind cu tîlc, pesemne pentru aeru-i atît de schimbat.* STĂNOIU, C. I. 146. *Cineva le vorbește în limba lor, cu tîlc, cu haz.* SADOVEANU, O. XIX, 51, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Copiilor le plac poveștile bătrînilor, căci povestesc cu tîlc.* CHEST. V supl.

3. Glumă sau povestire alegorică; fabulă, pildă. *Vei fi acolo întru tîlc și pildă și poveaste.* BIBLIA (1688), 146²/39. *Tîlcuri ale lui Isop* (a. 1705). GCR I, 353/2. *Un mirean ce au grăit un tălc* (a. 1725). CAT. MAN. I, 333. *Și se iau ei ba din tîlcuri, ba din cimilituri, ba din pîclit, ba din una, ba din alta.* CREANGĂ, P. 168. *Ca basmele și cîntecele colindau satele glumele și tîlcurile lui de pe la șezători.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 9, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Meșter în tîlc și-n vorba strecurată.* ARGHEZI, S. V, 61. *Înțeleptul Solomon își crescuse copiii, învățîndu-i... pe lîngă calea bisericii, multe alte pilde și tîlcuri.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 67, cf. 362. *Nu mai spune atîte tîlcuri.* VICIU, GL. *Șugubăț și bun di tîlcuri.* GRAIUL, II, 545. ◇ Expr. **A vorbi sau a răspunde în tîlcuri** = a vorbi în pilde, figurat, alegoric. *Vorbește mai în tîlcuri decît alții.* CREANGĂ, A. 16. *Îi zice lumea moș de cînd era mic, pentru că vorbea în tîlcuri și tot cu oamenii mari îi plăcea să stea.* VLAHUȚĂ, R. P. 168. *Ea însăși începe a li răspunde în tîlcuri.* SĂM. III, 748, cf. SCRIBAN, D. *Vorbești numai în tîlcuri, să nu te mai priceapă nimeni.* ȘEZ. I, 100, cf. IX, 145. (Regional) **Om cu tîlcuri,** se spune despre o persoană șireată, rafinată, care vorbește cu subînțelesuri, în pilde. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., ȘEZ. V, 163. (Regional) **A se pune la tîlc** = a sta la taifas; (regional) a tîlcui **(3).** *Babele s-au pus la tîlc.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *tîlcuri.*

— Din slavonul ТАЛКЪ.

TÎLCÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre oameni) Care povestește cu talent, frumos. Cf. BL I, 95, GR. S. V, 46.

— Pl.: *tîlcoși, -oase.*

— **Tîlc** + suf. *-os.*

TÎLCOVÁNIE s. f. (Învechit) **1.** Interpretare, tălmăcire, explicație, tîlc **(1).** *În tîlcovanie lu s*[fin]*tu Ion Zlatoust pre Bitie, el dzice.* PO 8/16. *Tîlcovanie, ce se dzice înțeleagere* (a. 1619). GCR I, 54/1. *Tîlcovanie prea cest psalom de sus.* DOSOFTEI, PS. 88/9, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Traducere **(1).** *Și de-aciea mai virtos s-au întins cu nevoința tîlcovaniilor svintei scripturi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 122ᵛ/26.

— Pl.: *tîlcovanii.*

— Din slavonul ТАЛКОВАНИЄ.

TÎLCÓVNIC s. m. (Învechit) Tîlcuitor **(1).** *Adunat-am din toți tălcovnicii sventei evanghelii.* VARLAAM, C. 5. *Și să feace tîlcovnic și dascăl vieții sale.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 35ᵛ/10, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tîlcovnici.*

— Din slavonul ТАЛКОВНИКЪ.

TÎLCOZÍ vb. IV. Refl. recipr. (Prin Transilv.) A cădea de acord, a se înțelege. Cf. DDRF.

— Prez. ind.: *tîlcozesc.*

— Cf. magh. találkozik „a se întîlni".

TÎLCUÍ vb. IV. Tranz. **1.** A interpreta tîlcul **(1)** unor vorbe, scrieri, fapte etc., a comenta, a tălmăci **(2)**; a explica, a lămuri. *Aceaste capete de pravilă ce sînt scrise într-această carte... să află că le-au tîlcuit și le-au scos... marele Ioan.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 77/35. *Și de n-are hi tîlcuit singur Hristos cum spinii simt avuția nime n-are creade.* VARLAAM, C. 278. *Dezlega și tălcuia cuvinte grele și nelesne cuprinse la priceput.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110ᵛ/25. *Și nu era cine să-mi tîlcuiască mie* [visul]. BIBLIA (1688), 31¹/40. *Lucrurile aiave într-un chip însămnate, într-alt chip le tîlcuiesc.* CANTEMIR, HR. 260. *Tîlcuind acest cuvînt al Evangheliei, zice...* ANTIM, P. 27. *Scriptura... o ai tîlcuit, mucenice.* MINEIUL (1776), 95ˣᴵ/24. *Toate părțile filosofiei bine și cumsăcade să le tîlcuim.* MICU, L. 3/5. *Ca să slobozești mintea de cea mult împletită neleznire... tîlcuindu-ți ceale ce însemnează* (a. 1799). GCR II, 164/9. *Unii tîlcuia cuvintele lui Dracula în rea parte.* ȘINCAI, HR. II, 6/38. *Acei care... foarte potrivit tălcuiesc ființa cea potrivită a firei domnilor* (a. 1806). URICARIUL, V, 38/14. *Dascalii... să-i învețe catehizmul pe de rost tot și să-l tălcuiască ucenicilor* (a. 1820). IORGA, S. D. XII, 209, cf. LB. *Le citeam pă toată zioa alcoranu și le tîlcuiam toate înțelesurile și pildele lui.* GORJAN, H. IV, 142/31, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Știi să tîlcuiești visele?* CARAGIALE, O. IV, 113, cf. DDRF. *Așa grăiește povestea din bătrîni și în ea adevăr se cuprinde, numai trebuie să o știm tîlcui.* MOLDOVAN, Ț. N. 6. *Ulise tîrînd... Fără de voile sale pe Calchas, pe vrednicul preot, Cere să-i tîlcuie spusa lui Foebus.* COȘBUC, AE. 32. *Calhas atuncea ne-a zis tîlcuind ale Zeilor gînduri.* MURNU, I. 33. *Dumnealui tîlcui scopul acestei adunări.* AGÎRBICEANU, L. T. 232, cf. PASCU, S. 374, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Tîlcuie sfintele scripturi Cu șoapte și tremurături.* ARGHEZI, VERS. 153. *El s-au mirat foarte că ce să fie aceste lucruri, că el nu le putea pricepe, nici nu și le putea tîlcui!* SBIERA, P. 162, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, GOROVEI, CR. 357. ◇ Refl. pas. *Să tîlcuiaște toată învățătura creștinătății pre scurt.* N. TEST. (1648), 268ᵛ/3. *Aceasta nu iaste trebuință spre a să tîlcui...*, adecă planul tuturor pravililor iaste dat din fire întru cunoștința și înțelegerea fieștecăruia om. PRAVILA (1814), III/18. ◇ Refl. *Visul meu înfricoșat s-a tîlcuit de sine!* F (1876), 282. ✦ Refl. (Învechit) A se gîndi, a se socoti, a cugeta. *Arghir înțelepțește într-alt chip se tîlcuiaște.* BĂRAC, A. 60/12.

2. (Învechit și regional) A traduce **(1).** *Arată această pravilă și o tîlcuiesc acești doi.* EUSTRATIE, PRAV. 37/8. *Cei ce întîi au tîlcuit d*[u]*mnezeiasca scriptură cea noao după elinie* (a. 1683). GCR I, 260/25. *Leunclavie în Pantecte, unde tîlcuiaște numele Iflac.* CANTEMIR, HR. 158. *Am scris și am și tîlcuit această carte de folos sufletului* (a. 1694). GCR I, 313/36. *Îi va fi dat în gînd a tîlcui pe românește acea baladă... din Strbia.* ODOBESCU, S. II, 509. *Învățătură ... de pe grecie pe românie tîlcuită.* EMINESCU, N. 45, cf. SCRIBAN, D. ◇ Refl. *Maria să tîlcuiaște împărătească.* VARLAAM, C. 358. *Tu te chemi Chifa, care să tîlcuiaște Pătru.* N. TEST. (1648), 106ᵛ/3. *Acesta să tîlcuiaște den cartea cea sirîneacă.* BIBLIA (1688), 382¹/17. *Magog... să tîlcuiaște negru.* N. COSTIN, L. 80. *Vîlhovnic (ce să tîlcuiaște din limba sloveniască vrăjitoriu).* CANTEMIR, HR. 136. *I*[isu]*s... să tîlcuiaște: mîntuitoriu* (a. 1700—1722). GCR II, 20/1. *Cronos, ceea ce pre limba noastră se tîlcuiește timpul sau vremea.* ISPIRESCU, U. 81, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

3. Intranz. (Regional) A sta de vorbă, a sta la taifas; a se sfătui. Cf. SCRIBAN, D. *Babele tot tîlcuiau la poartă.* id. ib. ◇ Refl. *Se telcuiesc la un loc.* ȘEZ. IX, 150.

— Prez. ind.: *tîlcui* și *tîlcuiesc.* — Și: (regional) **telcuí** vb. IV.

— Din slavonul ТАЛКОВАТИ.

TÎLCUIÁLĂ s. f. **1.** (Învechit) Tîlcuire **(1).** *Nemica alta mai cu spornicie a îndulci pre prunci către cetire, a-i îndemna spre luarea de seamă și a-i obicinui către socotința gîndirei..., decît fabule, adăogînd cuviincioase tîlcuieli, nu iaste.* ȚICHINDEAL, F. VI/1. *Îngre-*

oiază pre prunc i cu acea tîlcuială încîlcită. PETROVICI, P. 32/ 9.

2. (Învechit) Tîlcuire **(2).** *Cetește tîlcuiala hatișerifului pe românie* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 294/ 24.

3. (Regional; în e x p r.) **A se pune la tîlcuială** = a sta la taifas; (regional) a tîlcui **(3).** *Badea Ion se puse la tîlcuială.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *tîlcuieli.*
— **Tîlcui** + suf. *-eală.*

TÎLCUÍRE s. f. Acțiunea de a t î l c u i.

1. Interpretare, comentare, tălmăcire **(2);** explicare, lămurire; (învechit) tîlcuială **(1).** Cf. t î l c u i **(1).** *După tîlcuirea d*[u]*mn*[e]*zăiescului D*[a]*v*[i]*d care zice: cuvintele D*[o]*mnului sînt cuvinte curate.* BIBLIA (1688), III/51. *Avem socoteala și tîlcuirea lui la această sf*[î]*ntă scriptură* (a. 1742). GCR II, 31/33. *Duhovnicească tîlcuire a vedeniei cei scrise la prorocul Iezechiil* (a. 1775). id. ib. 106/15. *Au scris condițiile păcei, prin care sau prin cea înșelătoare tîlcuire a turcilor toată stăpînirea Moldovei o au tras la sine.* ȘINCAI, HR. III, 6/18. *Am ispitit cu amăruntul pricina tînguirii creștinilor acestora și am poftit tîlcuire cugetului lor.* MAIOR, P. 88/24. *Înțelegerea pravililor iaste nu ca să înțeleagă cineva cuvintele, ci tîlcuirea și puterea lor.* PRAVILA (1814), 3/6, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Multe tîlcuiri de visuri.* EMINESCU, N. 45, cf. DDRF, BARONZI, L. 121. *Veneau și lăutarii orașului, trimiși Să prindă tîlcuirea cîntării, pe furiș.* ARGHEZI, S. P. 93. *N-a adus nimic nou, cît privește tîlcuirea sau răstălmăcirea filozofiei marelui gînditor.* BLAGA, Z. 149. *Găsise o tîlcuire care-l umilea mai puțin.* VINEA, L. II, 203. ✦ (Învechit) Definiție. *Dobitoacele care se cuprind în definiția (tîlcuirea) aceasta sînt de doao fealiuri.* ECONOMIA, 73/10.

2. (Învechit) Traducere **(1);** (învechit) tîlcuială **(2).** Cf. t î l c u i **(2).** *Împreună cu tîlcuirea să păzească și orînduiala elinescului tipic* (a. 1683). GCR I, 260/27. *Au cetit tîlcuirea fermanului scos pe moldovenie.* AMIRAS, LET. III, 164/9. *S-au întunecat slava cărții neglăsuind tîlcuirea cu textul.* PRAVILA (1814), IX/3. *Citi mai întîi pe turcește, apoi făcu tîlcuirea pe românie.* BARBU, PRINC. 288.

— Pl.: *tîlcuiri.*
— V. **tîlcui.**

TÎLCUITÓR, -OÁRE s. m. și f. **1.** Persoană care interpretează, comentează sau explică tîlcul **(1)** unor fapte, vorbe, scrieri etc.; tălmaci, (învechit) tîlcovnic. *Spus-am dară tîlcuitorilor și nu era cine să-m tîlcuiască mie* [visul]. BIBLIA (1688), 31[1]/39. *La Camilo-pardalon, tîlcuitorul hrismurilor, să mergem!* CANTEMIR, IST. 142. *Tîlcuitorii sfintei scripturi înțeleg să fie dumnezeii, arhiereii, păstorii și dascălii bisericei.* ANTIM, P. 22. *Faptelor apostolilor tîlcuitoriu.* MINEIUL (1776), 106[VI]/ 11, cf. LB. *Ast proroc îngrozitor Poruncii lui neschimbate el este tîlcuitor?* HELIADE, O. I, 443. *Sarcina lor întîi era a fi consiliari ai împăratului, pe urmă tîlcuitorii... ai tot dreptului.* BĂLCESCU, M. V. 53, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Misticismul abstract al orientalilor își are simbolurile sale, cari își așteaptă tîlcuitorii.* BLAGA, Z. 72. ◇ (Adjectival) *Înainte cuvîntare tîlcuitoare* (a. 1747). GCR II, 39/2.

2. (Învechit) Traducător **(1).** C. CANTACUZINO, ap. ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 283. *Îi zicea Ștefan Meșter, boier de neamul lui,... care se bucurase de dragoste la Radu Vodă, fiindu-i tîlcuitor, învățător și sfetnic.* SADOVEANU, O. XIII, 685.

— Pl.: *tîlcuitori, -oare.* — Și: (învechit) **tîlcuitóriu, -oáre** s. m. și f.
— **Tîlcui** + suf. *-tor.*

TÎLCUITÓRIU, -OÁRE s. m. și f. v. **tîlcuitor.**

TÎLCURÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Care vorbește în tîlcuri **(3),** în pilde. *Om cu deosebire de tîlcuros.* ȘEZ. V, 163, cf. A V 14, 15, 26, GLOSAR REG.

— Pl.: *tîlcuroși, -oase.*
— **Tîlcuri** (pl. lui *tîlc*) + suf. *-os.*

TÎLFĂ s. f. v. **tîlv.**

TÎLHÁR s. m. **1.** Persoană care fură, pradă, jefuiește; hoț, bandit, (învechit) războinic **(I),** (regional) robalău. *Nici tîlharilor și răpitorilor iaste soț Domnul.* CORESI, EV. 449, cf. 340. *Se-au făcut oameni răi mulți, anume tălhar*[i] *și furi* (a. 1629). IORGA, D. B. I, 46. *Umărul obrazului stîng de se va clăti, rane de nescare tălhari oare de cine veri dobîndi.* PARACLIS (1639), 261. *De năprasnă vine moartea, ca un fur și ca un tîlhariu.* VARLAAM, Ç. 307. *Să nu vă lovască undeva nisca*[i]*va tălhari pe drum.* HERODOT (1645), 18. *Cela ce va priimi în casa lui fur sau tălhariu cu lucrure de furtușag, să va certa ca și furul.* PRAV. 319. *Casa mea casă de rugăciune iaste, iară voi o ați făcut pre ea pesteră tălharilor.* N. TEST. (1648), 96[r]/4. *S-au sfătuit cu boiarii sei ce vor face cu acei tălhari ce-i luase într-ajutor de la împăratul Rîmului* (a. 1670). GCR I, 235/27. *Cela ce nu intră pren ușă în ocolul oilor, ce să suie pre aiurilea, acela fur iaste și tîlhariu.* BIBLIA (1688), 821[2]/ 37. *Împăratul nu mai priimește la sine pe acei tîlhari.* CANTEMIR, HR. 138, cf. LEX. MARS. 238. *Dar n-am isprăvit nimică, căci tîlharii n-au ales, Puște, pistoale stricate, cîte-au găsit le-au cules.* AMIRAS, LET.[2] III, 358. *Tîlharii ce se vor prinde de armășei să-i aducă la temniță cu toate lucrurile ce se vor găsi asupra lor* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 346. *În mîinile tălharilor vucoleani m-ai dat.* AETHIOPICA, 5[r]/21. *Adunături mulți ... cu tălhari.... prădară tot norodul* (a. 1782). GCR II, 127, cf. KLEIN, D. 436, BUDAI-DELEANU, LEX., CLEMENS, LB. *La moșia Ciocănești 15 tîlhari viind zioa în amezi au călcat pe dumnealui vornicul Ralea și l-au jăfuit.* CR (1829), 155[1]/3. *După ce mă jăfuiră tîlhari*[i] *de toată averea, mă vîndură ca un rob.* GORJAN, H. II, 88/27. *Pînă acum fu cu neputință să dea în urma tălharilor.* GT (1838), 48[2]/37. *Cînd nu era nici musafiri, nici lăutari,... rămînea frica talharilor.* RUSSO, S. 19, cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 530, LM. *De lumină ca tîlharii Se ferește binișor.* EMINESCU, O. I, 108. *Ceata de tîlhari căzuse prinsă în capătul pădurii.* CARAGIALE, O. I, 164. *Tîlharii rămaseră ca scrișii pe părete.* ISPIRESCU, L. 144. *Mă feresc întotdeauna de tîlhar și de ciumat.* MACEDONSKI, O. I, 280, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, CR. 32, SEVERIN, S. 33. *Dacă nu ți-ar fi stăpînă, vremea nu ți-ai prăpădi Așteptînd pe la răspîntii ... Ca tîlharii, n-ai pîndi Pe voinicul care vine.* EFTIMIU, Î. 99. *Scîrbindu-se de o nelegiuire ca aceea a ticăloșilor acelora tălhari, fără întîrziere i-a supus pedepsei.* SADOVEANU, O. X, 216. *De teama tîlharilor nici n-am ațipit măcar întreaga noapte.* V. ROM. decembrie 1954, 106. *N-aveau cuvînt nici cît tîlharii.* VINEA, L. II, 203, cf. GRAUR, E. 156. *Aici a fost odată cuibul tîlharilor.* DEȘLIU, G. 37. *Pe tîlharul care fură pentru mine îl fericesc, pe tîlharul care fură pentru altul îl nenorocesc.* BARBU, PRINC. 53. *Bine a spus cine-a spus, că se are bine* [norocul] *numai cu proștii și cu tîlharii.* T decembrie 1964, 17, cf. ALR I 1 554, AR II 3 428/228, 250, 260, 279, 284, 310, 325, 334, 353, 365, 386, 537, 574, ALR SN IV h 983, ALRM SN II h 792. *Au, Pavele, armaș-mare, Mai ia-ți vreo doi armășei, Capul lui Calapod să-l luați La scara tîlharilor, La stîlpul boierilor!* BALADE, III, 89. *Ziua-l calcă drumarii, Iar noaptea-l calcă tîlharii.* FOLC. TRANSILV. II, 19. *Tîlharilor li-s gătiți Viermii cei neadormiți.* FOLC. MOLD. I, 245. *Cine cîinele și-l iubește n-are frică de tîlhari.* ZANNE, P. I, 375. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Tîlharii de șoimi Tot mi se-nvîrteau Și mi se pîndeau.* FOLC. TRANSILV. I, 90. ◇ F i g. *Tîlhar de ceruri, îmi făcui solia Să-ți jefuiesc cu vulturii țăria.* ARGHEZI, V. 26. *Slobod tîlhar rotind prin cetate Trece dorul cu mîini ferecate.* VOICULESCU, POEZII, II, 57. *Terente, ah! Te-*

rente, Tîlhar de sentimente. PARASCHIVESCU, C. Ţ. 113. ◇ (Adjectival) *La capul dealului, între hotară, unde au înţepat omul cel talhariu* (a. 1734). URICARIUL, XX, 222. ◇ Expr. **Tîlhar de drum (sau de drumul mare)** v. drum. ◇ Compus: **iarba-tîlharului** v. iarbă. ✦ (Regional) Haiduc. ALR II 2 881/228, 250, 260, 272, 279, 284, 346, 349, 365, 386, 514, 520, 574.

2. Om ticălos, rău, nemernic. *Scriiu voao... să nu vă închinaţi acelui tîlhariu.* ALEXANDRIA (1794), 79/4. *Tot tîlharu ăla de Scatiu e pricina răutăţilor!* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 189. *Am să-ţi poruncesc, tîlharule, şi dacă nu asculţi de vorbă, am să te umplu de singe! răcni ţăranul aprins de mînie.* REBREANU, I. 28, cf. IORDAN, STIL. 374. *Ce ticăloşi-s, ce tîlhari!* ARGHEZI, S. V, 137. *Plîngea şi mărturisea o dorinţă pe care o repeta de patruzeci de ani: să moară tîlharul.* PAS, Z. I, 31. *Alelei! tîlhari păgîni, Cum o să vă dau la ciini, Că de-atîta sînteţi buni!* ALECSANDRI, P. P. 91. *Săraca frunza de-alun, Mult îmi spune că-s om bun; Dară frunza de arţar Îmi tot spune că-s tîlhar!* FOLC. TRANSILV. I, 225. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *A venit un tîlhar de general cu un regiment de călăreţi.* RETEGANUL, P. II, 20. ◇ (Adjectival) *Acei trîntori... au ajuns mai răi şi mai tîlhari ca înainte.* BART, S. M. 25. ✦ (Familiar, cu o nuanţă de uşoară mustrare sau de admiraţie) Om şmecher, strengar, hoţoman. *A! tîlhariule, vii sus de stinghireşti fata de la gherghef?* ALECSANDRI, T. 940. *Scoboară-te jos, tîlharule, că te-oi învăţa eu!* CREANGĂ, A. 49. *O, ce tîlhar îmi eşti!* PAMFILE, J. II, 168, cf. IORDAN, STIL. 374. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Acum nu se găsea cine să-l dreagă, Printre oameni de treabă. Şi s-a găsit un talhar de om: Cînd să-l dreagă, i-a fost somn.* FOLC. MOLD. I, 430. ✦ (Regional) Ucigaş. ALR SN IV h 981.

— Pl.: *tîlhari.* — Şi: (învechit) **tîlhăriu, tălhăriu,** (învechit şi regional) **tălhăr** s. m.

— Etimologia necunoscută.

TÎLHĂRIU s. m. v. **tîlhar.**

TÎLHĂRAŞ s. m. Tîlhărel. DL, DM.

— Pl.: *tîlhăraşi.*

— **Tîlhar** + suf. *-aş.*

TÎLHĂRĂŞÚG s. n. (Învechit) Hoţie, tîlhărie. *Pricinuiesc multe păgubiri locuitorilor cu necontenitele tălhărăşuguri ce facu* (a. 1799). URICARIUL, IV, 78/11. *Tălhărăşugul... în veci nu se ascunde.* NEGRUZZI, S. II, 236. *Am descintat ciţiva patrioţi de tălhărăşug... şi tot tălhari au rămas!* ALECSANDRI, T. 1 043, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1966, nr. 1, 45.

— Pl.: *tîlhărăşuguri.* — Şi: **tălhărăşúg, tîlhăruşúg** (L. ROM. 1966, nr. 1, 45) s. n.

— **Tîlhar** + suf. *-şug.*

TÎLHĂREÁ s. f. **1.** Numele mai multor plante erbacee din familia compozitelor: **a)** plantă cu flori galbene, adesea roşietice pe din afară, dispuse în capitule; (regional) crestanie, crestăţea, făgeţea, floarea-hoţului, foaia-făgetului, foaia-tîlharului, iarba-tîlharului, salată-cîinoasă, susai-de-munte, susai-de-pădure, susai-pădureţ, susai-sălbatic *(Myeelis muralis).* Cf. LB, TDRG, BORZA, D. 112; **b)** (regional) crestăţea *(Lactuca quercina).* CONV. LIT. XXIII, 1 055, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 95; **c)** (regional) salată sălbatică *(Lactuca serriola).* id. ib. 95.

2. Susai *(Sonchus arvensis).* Cf. LB, POLIZU, BRANDZA, FL. 317, GRECESCU, FL. 359, CADE, BORZA, D. 162.

3. Salata-iepurelui *(Prenanthes purpurea).* CADE, BORZA, D. 137.

4. (Regional) Mutătoare *(Bryonia alba).* BORZA, D. 34.

— Pl.: *tîlhărele.* — Şi: (regional) **tălhăreá** s. f. GHEŢIE, R. M., BRANDZA, FL. 317, DAMÉ, T. 187, BARCIANU.

— **Tîlhar** + suf. *-ea.*

TÎLHĂRÉL s. m. Diminutiv (hipocoristic) al lui tîlhar **(1)**; tîlhăraş, (rar) tîlhăruş. *Nu mă-nvăţai plugărel, Ci mă-nvăţai tîlhărel, Furam ici, furam colea.* RETEGANUL, TR. 32, cf. BUD, P. P. 21.

— Pl.: *tîlhărei.*

— **Tîlhar** + suf. *-el.*

TÎLHĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care ţine de tîlhari **(1)**, privitor la tîlhari; hoţesc, banditesc. *În loc de casa lu Dumnezeu ce era, fură peşteră tîlhărească.* CORESI, EV. 458. *Au luat acel ajutor tălhăresc de la împăratul Rîmului.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 234/28. *Sămnul acei tunsuri ca un cetlău au fost sămn tălhăresc.* M. COSTIN, O. 271. *Prefac în peştere tîlhăreşti beşearicile.* MOLNAR, RET. 34/5, cf. LB. *Ne întîlnirăm cu o corabie tîlhărească.* GORJAN, H. II, 88/7, cf. POLIZU, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Alţii cată, După năravul tîlhăresc Jur împrejur — poiana toată.* V. ROM. octombrie 1954, 27. *Numai atacurile tîlhăreşti n-au putut fi încă stîrpite.* H. LOVINESCU, T. 307, cf. DEX. ✦ Ca de tîlhar **(1)**. *C-o mişcare pripită, tîlhărească, îşi turti pălăria şi-o băgă în sîn.* VLAHUŢĂ, ap. CADE.

2. Josnic, mîrşav, ticălos. *Triimisesă Duca Vodă pe Dumitraşco Buhuş să omoare pe furiş... pe Bogdan hatmanul. Ce Buhuş... n-au vrut să fac-acel lucru tălhărescu.* NECULCE, L. 157. *Şi te vei lupta cu viaţa cea tălhărească.* AETHIOPICA, 16r/8. *Ercid va ca să mă vază! al cărui braţ tihăresc Îmi smulse, crudul, copiii din sînul meu părintesc.* HELIADE, O. I, 439. *Cutreierînd străzile, observ... soclurile monumentelor rămase fără bronzuri, ca o mută acuzaţie adusă războiului tîlhăresc.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 21/4.

— Pl.: *tîlhăreşti.* — Şi: (învechit) **tălhărésc, -eáscă** adj.

— **Tîlhar** + suf. *-esc.*

TÎLHĂRÉŞTE adv. În felul tîlharilor **(1)**, ca tîlharii; hoţeşte; pe furiş. *Alerga tălhăreaşte de ţinea calea a bărbaţi şi a femei.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 25r/22. *Foarte puţini... intră prin uşă în staulul acesta, iar cei mai mulţi sînt acei ce să suie pe aiurea şi tălhăreşte* (a. 1764). URICARIUL, I, 309. *Datoria lor era... să ceie prin judecată, iar nu tălhăreşte să între pe fereastră şi fără ştirea dregătoriilor, să între în averea fratelui lor* (a. 1793). ib. XVI, 333, cf. LB. *Au năvălit... tîlhăreşte în satul ce se-vecineşte.* CR (1831), 139²/33, cf. POLIZU, LM. *Lucrurile s-au petrecut repede, aproape tălhăreşte.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D. *Această sevă tare din care totul creşte Au vrut s-o gîtuiască tîlharii tîlhăreşte.* DEŞLIU, G. 51. *Tăiatu-m-ai tîlhăreşte, Fugitu-mi-ai mişelеşte.* ALECSANDRI, P. P. 74. *Şi mi l-a furat Hoţeşte, Mi l-a luat tîlhăreşte.* TEODORESCU, P. P. 572. ◇ Expr. **A frige un miel tîlhăreşte** = a frige mielul întreg, în pielea lui. DDRF.

— Şi: (învechit) **tălhăréste** adv.

— **Tîlhar** + suf. *-eşte.*

TÎLHĂRÉT s. n. (Învechit) Tîlhărime. *Trimise D[o]mnul preste dînşii... tîlhăreturile sirilor şi tîlhăretul moaviteanilor.* BIBLIA (1688), 333²/55. *Tălhăret mult era. De la Cotnar în sus era ţara pustie.* NECULCE, L. 84. *N-a rămas loc necălcat de tălhăret* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 55/6, cf. PASCU, S. 31, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: (rar) *tîlhăreturi.* — Şi: **tălhărét** s. n.

— **Tîlhar** + suf. *-et.*

TÎLHĂRÍ vb. IV. Intranz. A duce viaţă de tîlhar **(1)**, furînd, jefuind, prădînd; (învechit) a tîlhui. *Mulţi... suflete-ş pierd sau tîlhărind, sau ucigînd, sau furînd.* CORESI, EV. 72. *Cela ce va fi tîlharu de drum, şi... de-l vor fi prins tîlhărînd de faţă, pre acela să-l spînzure într-acel loc.* PRAV. 35. *După aceaea aduseră un tîlhariu la Alexandru şi-i grăi Alexandru: Omule! că ci [= dece] tălhăreşti?* ALEXANDRIA, 158/19, cf. POLIZU. *Scoase toate avuţiile ce adunase de cînd tîlhărea.* ISPIRESCU, L. 145, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂI-

NEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Aşteptau... să iasă din vizuinile lor şi să tîlhărească.* BARBU, PRINC. 18. *Ne robesc, Tîlhăresc şi prăpădesc.* BALADE, II, 220. *Să fure, să tîlhărească, Ca bani mulţi să pungăşească.* FOLC. MOLD. II, 116. ◆ (Regional) R e f l. A se face haiduc; a se haiduci. *Sfatu ce sfătuia? Tot de Miu pomenea... Că, de cînd s-au tîlhărit, Drumuri mari s-au părăsit, Mărfurile s-au scumpit.* MAT. FOLK. 209.
— Prez. ind.: *tîlhăresc.* — Şi: (învechit şi regional) **tălhări** vb. IV.
— V. **tîlhar.**

TÎLHĂRÍE s. f. Faptă de tîlhar **(1)**; jaf, furt, hoţie, (învechit şi regional) tîlhărit[1], (învechit) tîlhărăşug, tîlhărire, tîlhărşag, tîlhuşag, (regional) robălie. *Unora le vine neputinţa den saţiu şi den beţie...; altora... pentru tîlhăriia şi pentru furtişagul* [lor]. CORESI, EV. 60. *Cînd aude vădind vinele altora, cumu-i tîlhăria, furtuşagul...,* ascultă cu drag. VARLAAM, C. 277. *În lume se află multe războaie între oameni; uciderі, tîlhării, morţi fără de direptate.* CHEIA ÎN. 9r/9, cf. LB. *I-au fost luat banii prin înşălăciune şi tălhărie.* NEGRUZZI, S. I, 86, cf. POLIZU. *Abuzul, tîlhăria avem să le stîrpim.* ALEXANDRESCU, O. I, 314, cf. LM. *Această confiscare înseamnă o adevărată tîlhărie.* IONESCU-RION, S. 205, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 106. *Tălhăria este crimă şi se pedepseşte cu muncă silnică.* COD. PEN. R.P.R. 582. *Atentatul contra bancherilor... poartă numele cauzei: tîlhăria.* ARGHEZI, S. XI, 45. *E un jaf de rînd, e o tîlhărie.* VINEA, L. II, 243. *Păduchii, foametea şi tîlhăriile nu erau de ajuns.* H. LOVINESCU, T. 299. *Văzîndu-se într-o nevoie aşa de mare, au socotit să înveţe tălhăria, că poate i-a merge cu aceasta mai bine.* SBIERA, P. 255, cf. ALR SN IV h 984, ALRM SN II h 793. (Glumeţ) *Furnicele ies la atac şi tîlhărie, tabără pe un scarabeu căzut din lumina lunii şi-l cuiteazâ.* ARGHEZI, S. VIII, 55. ◆ (Regional) Haiducie. ALR II 2 882/95, 228, 250, 284, 316, 325, 346, 349, 353, 365, 514, 520, 574.
— Pl.: *tîlhării.* — Şi: (învechit şi regional) **tălhărie** s. f. LB, ALR II 3 626/319, 325, 334, 346.
— **Tîlhar** + suf. *-ie.*

TÎLHĂRÍME s. f. Mulţime, ceată de tîlhari **(1)**; (învechit) tîlhăret. *Toată ţara..., de tălhărime tătărască, au curăţit-o.* CANTEMIR, HR. 440, cf. CADE.
— Şi: (învechit) **tălhărîme** s. f.
— **Tîlhar** + suf. *-ime.*

TÎLHĂRÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a t î l h ă r i; tîlhărie. Cf. POLIZU, LM.
— V. **tîlhări.**

TÎLHĂRÍŞ adv. (Regional) Pe furiş, fără de veste, ca tîlharii **(1)**. Cf. T. PAPAHAGI, C. L.
— **Tîlhar** + suf. *-iş.*

TÎLHĂRÍT[1] s. n. (Învechit şi regional) Faptul de a t î l h ă r i; tîlhărie. *Şi de atunce nu mai avea Cantemir Vodă odihnă în domnie..., că se împluse ţara de tălhărit.* N. COSTIN, LET.[2] II, 36. *Nu ave cum merge într-altă parte de răul tîlhăritului.* NECULCE, L. 253. *Ţeranii să facă două cetăţi, prin care să se contenească... tălhăritul pe Marea Neagră.* ŞINCAI, HR. III, 129/5, cf. DDRF, CADE. *De-a fi dus la tălhărit, Să mi-l aducă rănit.* MARIAN, INS. 40. *Eu v-aş sfătui ... să ne lăsăm de tălhărit!* SBIERA, P. 267.
— Şi: **tălhărít** s. n.
— V. **tîlhări.**

TÎLHĂRÍT[2], **-Ă** adj. Jefuit, prădat de tîlhari **(1)**. *Da risipa, păragina averilor şi sapa de lemn în care rămîn tîlhăriţi?* JIPESCU, O. 93.
— Pl.: *tîlhăriţi, -te.*
— V. **tîlhări.**

TÎLHĂRÍŢĂ s. f. Hoaţă, tîlhăroaică. *Unde s-ar afla... fămei iară a[t]tea tîlhăriţă?* N. COSTIN, L. 127. *Au început a-ş arăta răuteţile ei: beţivă, tălhăriţă şi altele* (a. 1814). IORGA, S. D. XVI, 344, cf. LM, PASCU, S. 258. *Unde mi-ai ascuns manşonul, tîlhăriţo?* BRĂESCU, A. 34.
— Pl.: *tîlhăriţe.* — Şi: (învechit şi regional) **tălhăríţă** s. f.
— **Tîlhar** + suf. *-iţă.*

TÎLHĂROÁICĂ s. f. Hoaţă, tîlhăriţă. *Florăreasa era o tîlhăroaică şi protestările ei n-au folosit la nimic.* ARGHEZI, S. XI, 21. ◆ (Familiar, cu o nuanţă de uşoară mustrare sau de admiraţie) Fiinţă şmecheră, hoţomană. *Această învăţată tălhăroaică* [iapa năzdrăvană] *se ascunsese într-un colţ de mare, cine ştie la care capăt de lume.* MERA, L. B. 165.
— Pl.: *tîlhăroaice.* — Şi: (regional) **tălhăroáică** s. f.
— **Tîlhar** + suf. *-oaică.*

TÎLHĂRÓI, -OÁIE s. m. şi f. Tîlhar **(1)**; ticălos **(3)**, nemernic; p. e x t. haiduc. *Nu-i vrednic un tîlhăroi ca tine Să-mi spurc armele nemuritoare.* BUDAI-DELEANU, ap. CADE. *Mă duc să dau jalbă că m-ai bătut în casa d-tale ca un tîlhăroi.* ALECSANDRI, T. 1 544, cf. BUD, P. P. 50. *O fost o fată de gazdă în deal, cu oile ... Ş-o mărs pribegii, tîlhăroii pă ea, şi o legat şi o luat oile de la ea.* ARH. FOLK. I, 163, cf. ALR I 1 550/345, CHEST. V/76. ◆ (Familiar, cu o nuanţă uşoară de mustrare sau de admiraţie) Copil poznaş, strengar. Cf. SĂGHINESCU, V. 71, PASCU, S. 115.
— Pl.: *tîlhăroi.* — Şi: (regional) **tălhăróI, -oáie** s. m. şi f.
— **Tîlhar** + suf. *-oi.*

TÎLHĂRÓS, -OÁSĂ adj. Cu apucături de tîlhar **(1)**; viclean. *Da Codreanu tălhăros... Calt-n sus şi calt-n gios, Zări un drac di mocanaş... Cu doi cai alături.* VASILIU, C. 59. *Hîra baba Cutreieră dumbrava, Vicleanul tălhăros Se pune jos Şi răpune Capul babei jos, Şi-şi face cină din el, Ca dintr-un miel* [Porcul şi lupul]. GOROVEI, C. 305. ◆ (Familiar, cu o nuanţă de uşoară mustrare sau de admiraţie) Strengar, şmecher. Cf. PAMFILE, J. II, 168.
— Pl.: *tîlhăroşi, -oase.* — Şi: (regional) **tălhărós, -oásă** adj.
— **Tîlhar** + suf. *-os.*

TÎLHĂRŞÁG s. n. (Învechit) Tîlhărie. Cf. LB, L. ROM. 1966, nr. 1, 46, CL 1973, 253.
— Pl.: *tîlhărşaguri.* — Şi: **tălhărşág** s. n. LB.
— **Tîlhar** + suf. *-şag.*

TÎLHĂRÚŞ s. m. (Rar) Tîlhărel. Cf. DR. VIII, 206.
— Pl.: *tîlhăruşi.*
— **Tîlhar** + suf. *-uş.*

TÎLHĂRUŞÚG s. n. v. **tîlhărăşug.**

TÎLHÍŞ s. n. (Regional) Pădure. DR. III, 807, cf. GRAUR, E. 156.
— Cf. s i h l i ş.

TÎLHOCÍ vb. IV. R e f l. (Regional; despre persoane) A se spăla cu apă multă (Stăneşti — Curtea de Argeş). L. ROM. 1959, nr. 3, 67.
— Prez. ind.: *tîlhocesc.*
— Etimologia necunoscută.

TÎLHUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A tîlhări. *Acei tălhari de nu-i vei prinde, cît să va lua omătul la munte ei vor începe a tălhui* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 57. *Şi au mărs şi la un codru, ce să chemă Ghera, de iarăş au tălhuit şi au făcut rău* (a. 1629). IORGA, D. B. I, 45. *Cela ce va fi tălhar de drum şi... de-l vor fi prins tălhuind* (t î l h ă r i n d MUNT.) *de faţă, pre acesta să-l spîndzure într-acel loc.* PRAV. 35. *N-a mai mers la oaste, ce a rămas tălhuind prin ţeară pe la prisecile oamenilor.* N. COSTIN, LET.[2] II, 106. *Seminţiia ta tălhuind va tălhui* (a. 1760). GCR II, 71/14, cf. GRAUR, E. 156. ◆ T r a n z. A jefui, a prăda. *Dăm ştire... de rîndul celor tălhari... că vara şed în munţi şi tălhuiesc neguţătorii* (începutul sec. XVII).

ROSETTI, B. 56. *Au venit iarăș de au tălhuit o mănăstire, anume Voroneful* (a. 1629). IORGA, D. B. I, 44/30.
— Prez. ind.: *tîlhuiesc*. — Și: **tălhuí** vb. IV.
— Din magh. **tolvajság.**

TÎLHUȘÁG s. n. (Învechit) Tîlhărie. *Să cade a tot omul creștin să-ș ferească ochiul menței sale... de asuprele și de tîlhușaguri.* VARLAAM, C. 161. *Mearge să facă vreo răutate, ce se dzice furtușag, tălhușag* (t î l h ă r i e MUNT.) PRAV. 168. *Temîndu-să să nu cumva aceleaș furtușaguri și tălhușaguri să facă.* CANTEMIR, HR. 138. *Avînd mulți bani, lor nu le da nemică, ci-i lăsa să se hrănească cu răpitul și cu tălhușagul.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 172/32. *S-au adiverit că sînt oameni răi, niște bețivi și aflați întru tălhușaguri* (a. 1741). IORGA, S. D. VI, 257. *Cîte vînzări, tălhușaguri, uciderí.* CRITIL, 33/22. *Întru toate orînduialele orășanilor, tălhușagul era de mare laudă.* BELDIMAN, N. P. II, 98/11, cf. HEM 1 425.
— Pl.: *tîlhușaguri*. — Și: **tălhușág** s. n.
— Din magh. **tolvajság.**

TÎ́LJĂ s. f. v. **tîlvă.**

TÎLMÁCI s. m. v. **tălmaci.**

TÎLMĂCÍ vb. IV v. **tălmăci.**

TÎLMĂCÍRE s. f. v. **tălmăcire.**

TÎLMĂCITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **tălmăcitor.**

TÎLMĂCITÚRĂ s. f. v. **tălmăcitură.**

TÎLNÍ vb. IV. **1.** T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional) A (se) întîlni. *Cum v-am zis așa grăiți lu Isar cînd vă veți tălni cu el.* PO 112/8, cf. 254/22. *Răul va să te tălnească.* DOSOFTEI, PS 464/12, cf. DRLU, DR. IV, 159, T. PAPAHAGI, M. 234, LEXIC REG. 22, GLOSAR REG. (I n t r a n z.) *Mere și tîlnește cu ursu.* O. BÎRLEA, A. P. I, 127. ✦ R e f l. (Despre hotare) A se întîlni într-un punct. [Hotarul] *să tîlniaște cu hotarul Bilțiganilor* (a. 1704). IORGA, S. D. XVI, 206.

2. R e f l. (Prin Maram.; în forma *tălni*) A se întîmpla, a se nimeri. *Și ce rău ni s-o tălnit, Fecior d'e căsătorit N'e-a h'i musai prohod'it.* T. PAPAHAGI, M. 234, cf. LEXIC REG. 10.

3. T r a n z. (Regional) A nimeri ținta. Cf. ALR I 1 219/278, 280, 295, 302, 305, 333, 335, 337, 339, 341, 348.
— Prez. ind.: *tîlnesc*. — Și: **tălní** vb. IV.
— Din magh. **talál** (dialectal *tanál*).

TÎLNÍȘ s. n. (Învechit) Întîlnire. Cf. DOSOFTEI, ap. ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 129, JAHRESBER. VIII, 204.
— **Tîlni** + suf. *-iș*.

TÎLORMÁTĂ s. f. v. **tîrnomată.**

TÎLÓS, -OÁSĂ adj. (Prin sud-estul Munt.) Dezordonat; murdar. Cf. CV 1951, nr. 1, 37, LEXIC REG. 87.
— Pl.: *tîloși, -oase*.
— Cf. t î l ă.

TÎLPÁC, -Ă adj. (Regional; despre pămînt) Tare ca o talpă **(I 2)**, (regional) tălpos. *Grîul nu se face aici, locul fiind tîlpac.* I. IONESCU, P. 431.
— De la **talpă.**

TÎLPÍNĂ s. f. v. **tulpină[1].**

TÎLV, -Ă subst. **1.** S. m. (Bot.) Tigvă *(Cucurbita pepo, Lagenaria siceraria)*. Cf. DDRF, BARCIANU, BRANDZA, FL. 154, SIMIONESCU, FL. 357, SCRIBAN, D., BORZA, D. 55, 95. *Venisem pe la voi, că mă rugase el să v-aduc niște sămînță de tîlv.* v. ROM. noiembrie 1964, 34, cf. ALR SN I h 200.

2. S. n. Fructul tîlvului **(1)**; vas făcut din fructul uscat, întrebuințat la scoaterea, prin aspirare, a vinului sau a rachiului dintr-un butoi; p. e x t. obiect avînd forma unei pîlnii cu o țeavă lungă și subțire, care se folosește în același scop; (regional) ploscă[1], trăgaci **(II 4)**, trăgulă **(1)**. V. t i g v ă. Cf. VALIAN, V., RUSSO, S. 18, POLIZU, CIHAC, I, 280, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 212. *Cei mai mototoli au rămas la gura canalei, pe la vrăni, cu tîlvul în gură.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. H IX 86, RĂDULESCU-CODIN, com. din TURNU MĂGURELE, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 191, CHEST. II 464/73, ALR II 6 030/349, 784, 836, 876, ib. 6 160/812, ib. 6 161/784, 848, 872, 886, 899, 928, L. ROM. 1961, nr. 1, 24. ◇ F i g. *Popa Ioniță Bulbuc răstoarnă în tîlvul gurii a doua cinzeacă de drojdie.* STANCU, D. 92. ◇ E x p r. **A fi cu buzele pe tîlv** = a avea viciul beției, a trage la măsea. MAT. DIALECT. I, 237. **A mirosi a tîlv** = a mirosi a vin. *Am auzit că e unul la barieră, care face percheziție..., glumea el, mirosind a tîlv de la o poștă.* IOVESCU, N. 40. **Beat tîlv** = mort de beat, beat turtă. Cf. CIAUȘANU, GL. **Se duce făcut tîlv** = se duce glonț, se duce pușcă. id. ib.

3. S. f. (Ban. și prin nord-vestul Olt.) Culme rotundă de deal sau de munte. Cf. DR. I, 117, III, 452, L. ROM. 1975, 212, 213, H XVIII 137, 282, com. LIUBA, ARH. FOLK. III, 156, LEXIC REG. 87.
— Pl.: *tîlvuri*. — Și: **tîlvă** (BORZA, D. 95), **tîlfă, tîljă** (LEXIC REG. 87) s. f.
— Cf. t i g v ă.

TÎLVÁN, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** (În sintagmele) *Păr tîlvan* = specie de păr care produce pere tîlvane. Cf. UDRESCU, GL. *Pară tîlvană* = pară mare, de formă lunguiață, asemănătoare cu tîlvul **(2)**. id. ib.

2. (Despre oameni) Înalt, mare, voinic. UDRESCU, GL. *E o muiere tîlvană, voinică.* id. ib. ✦ Cu picioare lungi și subțiri (Strehaia). ALR II/I MN, 44, 2 233/848.
— Pl.: *tîlvani, -e*.
— **Tîlv** + suf. *-an*.

TÎLVÍC interj. v. **tîlbic.**

TÎ́LVURĂ s. f. (Regional) Cîrd (Izvoru — Craiova). GL. OLT. *Tîlvură de gîște.* ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TÎMĂIÁ vb. I v. **tămîia.**

TÎMBÁR s. n. (Învechit) Haină lungă și largă purtată peste îmbrăcămintea obișnuită; manta (de obicei femeiască) tivită sau căptușită cu blană. V. t a b a r. *Tîmbariul era necusut, de sus urzit.* CORESI, ap. DHLR II, 562. *La-va în vin veșmîntul său și în sîngele oiei tîmbariul său.* PO 174/13. *Să-și vînză tîmbariul lui să-și cumpere armă.* N. TEST. (1648), 99[v]/33. *S-au făcut fetei sucnă și tîmbariu* (a. 1661). URICARIUL, XVI, 203. *Luați-i tîmbariul și o bateți.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7[r]/20. *Țiindu-i giupîneasa lui poala tîmbariului despre partea ce era paznici.* N. COSTIN, LET. II, 19/28. *Dînd ea tîmbarul unui preot pe un sărăndar, am luat eu blana dă la acel preut* (a. 1721). IORGA, S. D. XVI, 375. *3 tîmbare, 2 de șahmarand și 1 de canavață blănit cu soboli* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 68. *Un tîmbar cu alimii de jder și cu zagara de sobol* (a. 1741). IORGA, S. D. VI, 260, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ca îmbrăcăminte de iarnă pe deasupra se poartă niște blane mari, scumpe, numite tîmbare, acoperite cu fețe scumpe.* ap. CADE.
— Pl.: *tîmbare*. — Și: **tîmbáriu, tămbár, tembár** (ANON. CAR.) s. n.
— Din n. gr. ταμπάριον.

TÎMBÁRIU s. n. v. **tîmbar.**

TÎMBẮRĂU s. n. v. **tomberon.**

TÎMBRIȚÁR s. m. v. **trîmbițar.**

TÎMBULÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** (Regional) A cădea de acord, a ajunge la înțelegere (Sîngeorz Băi — Năsăud). Cf. PAȘCA, GL.

2. (Prin Maram.; în forma *tîmbului)* A se ocupa cu ceva, a lucra. cv 1951, nr. 3, 44.
— Prez. ind.: *tîmbulesc.* — Și: **tîmbului** vb. IV.
— Etimologia necunoscută.

TÎMBULUÍ vb. IV v. **tîmbuli.**

TÎMBUREÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Mototoleală. UDRESCU, GL. ✦ Murdărie **(1).** UDRESCU, GL. *Ce tîmbureală e asta, fato? Unde ai stat?* id. ib.
— Pl.: *tîmbureli.*
— **Tîmburi** + suf. *-eală.*

TÎMBURÍ vb. IV v. **tîmburi.**

TÎMBURÍT, -Ă adj. v. **tîmburit.**

TÎMBUSÍT, -Ă adj. v. **tîmbușit.**

TÎMBÚȘ, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Arătos, bine făcut (PAȘCA, GL.); (mai ales despre femei) cu șolduri mari (com. din BISTRIȚA). *Are spate tîmbușe.* PAȘCA, GL. *Tîmbușă femeie.* id. ib.
— Pl.: *tîmbuși, -e.*
— Etimologia necunoscută.

TÎMBUȘÍ vb. IV. Tranz. (Regional) **1.** A îngrămădi, a movili. PAȘCA, GL., cf. TEAHA, C. N. 272. ✦ Refl. (Despre oameni) A se ghemui, a se chirci. PAȘCA, GL. *Nu te tîmbuși.* id. ib.

2. (În forma *tumbuși)* A bate foarte tare. Cf. LEXIC REG. 39.

3. (În forma *tămbuși)* A surprinde pe cineva, a prinde în flagrant delict (Lisa — Făgăraș). LEXIC REG. 94.
— Prez. ind.: *tîmbușesc.* — Și: **tămbuși, tumbuși** vb. IV.
— Etimologia necunoscută.

TÎMBUȘÍT, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Ghemuit, adunat, chircit; tolănit, trîntit[2]. *Măi Coridone! Coridone, scoală! Scoală sus, nu dormi dus, Tîmbusit cu dosu (fața)-n sus.* T. PAPAHAGI, M. 189, cf. 234, cv 1951, nr. 3, 44. ✦ Cu gîtul scurt și gros (Singeorz Băi — Năsăud). PAȘCA, GL.
— Pl.: *tîmbușiți, -te.* — Și: **tîmbusít, -ă** adj.
— V. **tîmbuși.**

TÎMFENI subst. pl. (Bot.; regional) Crăițe *(Tagetes erecta).* BORZA, D. 167.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

TÎMÍIE s. f. v. **tămîie.**

TÎMNĂ s. f. (Regional) Vale întunecoasă. L. ROM. 1975, 195. ✦ Pădure întunecoasă. L. ROM. 1975, 195.
— Pl.: *tîmne.*
— Cf. bg. ТЪМНА „întunecoasă".

TÎMP[1] s. n. v. **timp.**

TÎMP[2] s. n. v. **tîmpă[1].**

TÎMP[3] s. n. v. **tîmplă[1].**

TÎMP[4], -Ă adj. **1.** (Învechit și regional; despre obiecte ascuțite) Cu vîrful sau cu tăișul tocit, știrbit. *Sabie slujitoreasca și tăioasă iaste? au tîmpă custură băbască?* CANTEMIR, HR. 222, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Sinălăul este un cuțit gros, tîmp, nu mult încovoiat.* PAMFILE, I. C. 43, cf. MIHĂILĂ, Î. 188. *Suliță cu bold tîmp,* se spune despre un om iute din fire, dar milos. Cf. ZANNE, P. IV, 640. ◇ Expr. **A fi tîmp la vedere** = a nu vedea bine, a fi miop. Cf. HEM 386. ✦ Teșit, rotunjit. *Partea dinapoi, numită „pupă" e mai tîmpă decît cea dinainte și aici e cîrma corăbiei.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 50.

2. (Despre oameni) Tîmpit **(2).** Cf. LB, LM. *„Tîmp" vrea să zică „prost" pe românește.* MAIORESCU, CR. III, 251. *Trăsnea era înaintat în vîrstă, bucher de frunte și tîmp în feliul său.* CREANGĂ, A. 89. *Rămase tîmp cu ochii holbați pe lumina de la fereastră.* CARAGIALE, O. I, 65, cf. DDRF. *Prost și tîmp ar fi să-și închipuie că ea a fost de față.* SADOVEANU, O. X, 658, cf. 225, GOROVEI, CR. 461, ZANNE, P. V, 294. ◇ (Despre animale) *Folosindu-se de învălșmășeala unei cirezi tîmpe de malaci, se strecurașeră într-un țarc două fiare hămesite.* M. I. CARAGIALE, C. 45. ◇ (Substantivat) *Ascultă gură-căscată și cu ochi de tîmp.* GALACTION, O. 54. ✦ (Despre privirea, facultățile sau manifestările oamenilor) Care exprimă tîmpenie **(1).** *Scurmat-am cu tîmpă mintea mea și am scos acest izvor de apă dulce* (a. 1642). BV I, 121. *Tîmpă socoteală easte.* CANTEMIR, IST. 154. *Nu știu cum, totdeauna pare Că mintea bună fu cu sărăcia Pretenă, iară tîmpa dezmierdare cu bogătatea și cu boieria.* BUDAI-DELEANU, T. V. 113. *Moartea-i un moment, desperarea e tîmpă.* EMINESCU, N. 73. *Spre orașul plin de turle Stau privind c-un aer tîmp... Și deodată-ncep să urle Că-i apucă noaptea-n cîmp.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 186. *Trufașe, se înalță din trei foi Cu o mîndrie tîmpă peste noi.* ARGHEZI, S. V, 232. *Privirea îi era tot atît de tîmpă ca acum cincisprezece ani.* PREDA, D. 147. *Întoarse spre George un obraz roșu, în care ochii aveau o strălucire tîmpă, de mort subit.* T. POPOVICI, SE. 94. *Vaca îl privi lung, cu privirea ei tîmpă.* IL ianuarie 1960, 24. *Cuvintele stîrnesc un rîs mai degajat decît sistiala tîmpă a personajului.* GL 1961, nr. 9, 7/4. *Avea un rîs tîmp pe buze.* BARBU, PRINC. 253. ◇ (Adverbial) *Oarță rîdea tîmp, dezvelindu-și gingiile lăptoase.* C. PETRESCU, R. DR. 237. *Se uită aiurea și tîmp.* BLAGA, POEZII, 184. *Rîde tîmp... I se scuturâ umerii, apucați ca de-un spasm.* IL mai 1960, 19.
— Pl.: *tîmpi, -e.*
— Din v.sl. тѫпъ.

TÍMPĂ[1] s. f. (Regional) Coastă foarte întinsă, stîncoasă și cu pantă foarte repede (prăpăstioasă); deal sau munte care se ridică brusc și la mare înălțime deasupra unui șes. CL 1975, 136.
— Și: **tîmp** s. n. CL 1975, 136.
— Etimologia necunoscută.

TÍMPĂ[2] s. f. v. **tîmplă[1].**

TÍMPĂ[3] s. f. v. **tîmplă[2].**

TÍMPĂN, -Ă adj. (Învechit, rar; în forma *tămpăn)* Tîmpănareț. *Pre mijloc de feate tămpără (tămpănă* s, de tămpăne H, tămpănișe C[2]). PSALT. 129.
— Pl.: *tîmpăni, -e.* — Și: **tămpăn, -ă** adj.
— De la **tîmpină.**

TÍMPĂNĂ s. f. v. **tîmpină.**

TÎMPĂNĂRÉȚ, -EĂȚĂ adj. (Învechit) Care cîntă din tîmpină; (învechit, rar) tîmpăn, tîmpăniș. *Pre mijloc de feate tămpără (tîmpănăreațe* C). PSALT. 129. *Cînta în mijlocul fetișoarelor tămpănăreațe.* BIBLIA (1688), 402[2]/44.
— Pl.: *tîmpănăreți, -e.*
— **Tîmpănă** + suf. *-(ă)reț.*

TÎMPĂNÍȘ, -Ă adj. (Învechit, rar; în forma *tămpăniș)* Tîmpănareț. *Pre mijloc de feate tămpără* (tămpănă s, de tămpăne H, *tămpănișe* C[2]). PSALT. 129.
— Pl.: *tîmpănișI, -e.* — Și: **tămpăníș, -ă** adj.
— De la **tîmpănă.**

TÎMPĂRĂMÍNT s. n. v. **temperament.**

TÎMPEÁLĂ s. f. (Rar) Tîmpenie **(1).** *Băutura de prisos... aduce tîmpeală.* JIPESCU, O. 30, cf. BIANU, D. S. *A ajuns la tîmpeală.* SCRIBAN, D.
— Pl.: *tîmpeli.*
— **Tîmpi** + suf. *-eală.*

TÍMPENĂ s. f. v. **tîmpină.**

TÎMPÉNIE s. f. **1.** Starea omului cu inteligență mărginită; faptă sau vorbă prostească; idioțenie, prostie, neghiobie; (rar) timpeală, tîmpie, tîmpime. *Cînd v-ați vedea mutra în apele viitoare ale rîului numit „onoare politică", v-ați blestema tîmpenia care v-a îndemnat să mîncați sudoarea și punga popoarelor.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *M-a pus să semnez o tîmpenie care m-a compromis în fața cetitorilor mei!* V. ROM. februarie 1954, 217. *Îmi vine să rîd de orice... să spun toate tîmpeniile din lume.* H. LOVINESCU, T. 6. *Dacă și fără să vrea face cîteodată rău,... ce se-ntîmplă cînd o să facă o tîmpenie?* V. ROM. noiembrie 1964, 37. *Sărbătoreau... un film pe care îl făcuseră ei doi și care ieșise de-o tîmpenie nemărginită.* PREDA, M. S. 41. ◆ Stare de inconștiență, de întunecare a minții. *Se trezise din tîmpenia în care o adusese moartea lui Vasile.* AGÎRBICEANU, S. 372.

2. (Rar) Faptul de a se tîmpi **(2)**; tîmpire **(2)**. *Frîntură de limbă ca la acești nefericiți dascăli nu s-a mai dat a vedea; cumplit meșteșug de tîmpenie!* CREANGĂ, A. 84.

— Pl.: *tîmpenii.*

— De la **tîmpi.**

TÎMPERÁT, -Ă adj. v. **temperat.**

TÎMPÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit și regional) A toci, a roade prin întrebuințare, prin frecare, prin lovire etc. *Zeace femei în port bărbătesc tîmpiră și zdrobiră acele șarpelui.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14r/7. *Scorpia ascuțit acul să-și tîmpească.* CANTEMIR, ap. DDRF, cf. DRLU, POGOR, HENR. 233. *O, muză! Să începem a mai tămpi condeiul.* NEGRUZZI, S. II, 216, cf. POLIZU, COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., com. din VICOVUL DE SUS — RĂDĂUȚI. ◇ Refl. *Condeiul mi se tîmpește cînd vreau să scriu acelea ce ție ți se cuvin.* ANTROP. XI/2. *Toate săgețile vicleșugului ei se tîmpiseră în inima de piatră a ciocoiului.* FILIMON, O. I, 133. *Pîn-atuncea oasele noastre se vor tîmpi de spăzile lor.* I. NEGRUZZI, S. V, 505, cf. ALR I 1 089/840. ◇ Tranz. și refl. Fig. *Adus-au Mihai Vodă lîngă oastea sa și oști străine ..., așteptînd să se tămpească sămeția lor* [a dușmanilor]. MUSTE, LET. III, 66/13. *Nicidecum n-au tîmpit voirea slăbănogiia firii.* MINEIUL (1776), 50r2/27. *Nimic dară pe lume poate tîmpi mai tare și nepreîntors cele mai frumoase însușiri a duhului.* VASICI, M. II, 12/30. *Ți s-au tîmpit încîtva simțirile asupra neajunsurilor ce întîmpini pretutindeni.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 91. *Patimile se tîmpesc și liniștea se restatornicește.* NEGRUZZI, S. I, 293. *De ce să nu se tîmpească durerea mea de durerea unei alte creaturi?* I. NEGRUZZI, S. V, 523. ◇ Expr. **A tîmpi cuiva nasul** v. nas1. ◆ Refl. (Învechit; despre ochi) A nu mai vedea bine; (despre vedere) a slăbi. *Ochii să tîmpiră de zăbavă.* DOSOFTEI, PS. 222/12. *După ce-au îmbătrînit Isaac și să tîmpiră ochii lui a vedea.* BIBLIA (1688), 19¹/25. *De multă lumina soarelui viderile tîmpindu-mi-se.* CANTEMIR, IST. 155. ◆ Tranz. fact. (Cu complementul „ochii") A face să nu mai vadă bine. *Aceia îmbrăcați de sîrmă și de fir strălucesc ca niște sori, cît cu strălucirea lor tîmpesc ochii celor ce îi privesc.* MOLNAR, RET. 61/17. ◆ Tranz. Fig. (Învechit) A înfrînge, a învinge. *Acesta sv[î]nt părinte a tîmpit pre Apolinarie ereticul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 43r/5. *Ei numai pe a lui Batie cumpleciune și a tătarilor lui vrăjmășie, bărbătește au tîmpit.* CANTEMIR, HR. 19. ◆ Intranz. (Mold.; în forma *tînchi*) A conteni, a înceta, a se opri. *Poetul, tînchind din mers, privi-ndărăt.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 628. *Se crede că ploile nu tînchesc decît atunci cînd se arată curcubeul.* PAMFILE, VĂZD. 118. *Vîntule, mai contenește, Că vîntul mă pîrjolește. Vîntul, mări-a auzit, Din bătaie a tînchit.* id. C. Ț. 173, cf. SCRIBAN, D. *Abia o' tînchit. Plînge de dimineață.* CV 1951, nr. 2, 35.

2. Tranz. și refl. A-și pierde sau a face să-și piardă inteligența, a deveni sau a face să devină tîmpit **(2)**; a (se) năuci **(1)**, (în dicționarele din trecut) a (se) neghiobi, (regional) a (se) tîntăvi **(2)**, a (se) prosti. Cf. LB, POLIZU. *Aproape să mă tîmpesc și eu de prea multă admirațiune.* CARAGIALE, O. V, 346. *Declinațiunile latine și grece, cu care ne tîmpesc la școală, dau surtucarului o părere atît de măritată de propria lui inteligență.* GHEREA, ST. CR. II, 243. *Cum e cu putință ca această omenire nouă să se tîmpească...?* IONESCU-RION, S. 227, cf. DDRF. *Mintea ucenicilor o tîmpește, prifăcînd și strîcînd judecata ei* (a. ?). URICARIUL, III, 17, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Și mîndru de podoaba de raze sclipitoare ..., norocul îl îmbată Și gloria-l tîmpește.* PETICĂ, O. 81. *Am prefăcut vinul, doresc să-i tîmpesc.* BARBU, PRINC. 52. *Dar aici... m-am tîmpit. Tu nu poți pricepe ce înseamnă să n-ai cu cine schimba un cuvînt inteligent.* V. ROM. decembrie 1964, 53. *Te tîmpești și nu mai înțelegi nici cele mai elementare lucruri.* ib. iulie 1970, 25. (Absol.) *Să nu mai bea atîta bere, că berea multă tîmpește.* CARAGIALE, ap. CADE. ◇ Intranz. *Ai tîmpit, băiete, sau faci pe prostul cu mine!* SAHIA, N. 75. ◆ Tranz. Fig. A impresiona, a uimi. Cf. BUL. FIL. IV, 148, cf. IORDAN, L.R.A. 497.

— Prez. ind.: *tîmpesc.* — Și: (regional) **tînchí** vb. IV.

— V. **tîmp4.**

TÎMPÍE s. f. (Rar) Tîmpenie **(1)**. Cf. JAHRESBER. V, 336.

— Pl.: *tîmpii.*

— **Tîmp3** + suf. *-ie.*

TÎMPÍME s. f. (Rar) Tîmpenie **(1)**. Cf. JAHRESBER. V, 336.

— Pl.: *tîmpimi.*

— **Tîmp4** + suf. *-ime.*

TÎMPINÁ vb. I. (Învechit) = **întîmpina.**

1. Tranz. A merge înaintea cuiva cu manifestări de bucurie, de prietenie, a primi (cu onoruri) o persoană de condiție socială înaltă; p. ext. a ieși, a merge înaintea cuiva, a primi pe cineva. *Și tîmpinară el doi drăciți den mormînt.* TETRAEV. (1574), 212. *Nu cuteza muiarea... aiavea să-l tîmpine.* CORESI, EV. 384. *Purcease înaintea lui în muntele lu Dumnedzeu, el tîmpină și sărută pre el.* PO 191/23. *Îngerii tămpină-i pri înși.* VARLAAM, C. 150. *O tîmpină sv[î]nt[u]l.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 69r/33. *Tîmpinară pre dînsul anghelii lui D[u]mn[e]dzău.* BIBLIA (1688), 24¹/16, cf. ANON. CAR. *Îndată ce-i văzu, alergă de-i tîmpină și-i primi cu multă bucurie.* ap. TDRG, cf. BUDAI-DELEANU, T. V. 163. ◇ Intranz. (Cu complementul în dativ) *Să nu vă tîmpine voao oamenii.* BIBLIA (1688), 188²/17. *N-au tîmpinat fiilor lui Israil cu pîine și cu apă.* ib. 353²/10. ◆ (Jur.) A ieși în calea cuiva cu intenții dușmănoase, pentru a-l ataca sau jefui. *Cela ce va tîmpina pre neștine noaptea și-l va dezbrăca.* ap. DA. *Tîlnind o giupînească săracă, frumoasă, tînără,... au tîmpinat-o pe drum mergînd cu rădvanul la Iași. Și au poprit rădvanul cu sila.* NECULCE, L. 21.

2. Tranz. și refl. A (se) întîlni. *Tîmpinară el surori lu Lazar grăind.* CORESI, EV. 97. *Trupul lui se tîpină cu Dumnedzeu* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 81²/15. *Va tîmpina vreo fată și o va săruta.* ap. DA. *Amărîți-te că te tîmpinași cu fiiul lui D[u]m[ne]dzău* (a. 1661). GCR I, 182/24. *Tîmpinîndu-să pre cale cu bătrînul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 138r/10. *Cîndu-l va tîmpina pre dînsul, acesta îl va ucide.* BIBLIA (1688), 123²/20. *Tîmpinîndu-se cu oastea... ce-i venea agiutoriu* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 34/32. *Ori pre cine... pre cale ar tumpina, pre acela la scaunul împărățiii... să-l rîdice.* CANTEMIR, IST. 299. ◇ Refl. recipr. *Milostea și deadevăr tîmpinară-se.* CORESI, PS. 233/10.

3. Tranz. A ieși cu oaste în calea cuiva, a aștepta pe dușman spre a i se împotrivi, a-i opune rezistență sau a-l lovi; a întîlni dușmanul. *Însă să tîmpine Ștefan Vodă pe Matiaș-crai la loc larg nu cuteza.* M. COSTIN, LET.2 I, 154. ◆ Refl. A se întîlni, a se ciocni,

a se lupta. *S-au şi tîmpinat cu acea oaste.* URECHE, L. 94. *S-au tumpinat cu Petriceico Vodă şi cu leşii la gura Bohotinului* (sfîrşitul sec. XVII). BUL. COM. IST. I, 194. ◇ Refl. recipr. *Cum s-au tumpinat, au dat puţinel războiu într-acea zi* (sfîrşitul sec. XVII). ib.

4. Tranz. Fig. (Subiectul indică necazuri, greutăţi, obstacole etc.) A da peste cineva, a ajunge, a surprinde pe cineva, a-i sta în cale. *De ce fugim, aceaia ne tămpină pre noi.* VARLAAM, C. 108. *Vestea de izbînda lui Timuş l-a tumpinat la Zvancea.* M. COSTIN, O. 147. *Vor timpina pre noi răutăţile.* BIBLIA (1688), 150¹/49. *În cale alte ptreaie şi văi tumpinîndu-l.* CANTEMIR, IST. 140. *I-au timpinat şi pre dînşii oştnda.* AMIRAS, LET. III, 157/24. ✦ (Complementul indică necazuri, greutăţi etc.) A da peste, a avea parte de. *Şi iar, suindu-ne mai sus, tămpinăm altă vaam*[ă] (a. 1692). GCR I, 302/7. ✦ A lovi, a nimeri. *Au apucat sulița şi au timpinat pre un slujitori de ai noştri drept pen vintre.* M. COSTIN, O. 189.

5. Tranz. A răspunde, a răsplăti. *Va timpina fie strîmbătate.* BIBLIA (1688), 217²/31.

— Prez. ind.: **tîmpin.** — Şi: **tămpină, timpină, tipină, tnmpină** vb. I.

— De la **timpină.**

TÎMPINÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a tîmpina; întîmpinare.

1. Cf. tîmpina **(1).** *Tămpirarea* (timpinatul D) *lui în cumplitul ceriului.* PSALT. 31. ◇ Expr. **A ieşi** (sau **a merge**) **în** (sau **întru, la**) **timpinarea cuiva** sau (rar) **a ieşi la tîmpinare** = a ieşi în calea cuiva (rar, a ceva) pentru a-l primi. *D*[u]*hul sv*[i]*ntu iase de la H*[risto]*s în tămpinarea loru* (prima jumătate a sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 415/14. *Ieşi la timpinare.* CORESI, EV. 179. *Ieşiră întru tămpinarea lui Hristos.* VARLAAM, C. 173. *I-au ieşit în timpinare împăratul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123ʳ/26. *Ieşi împăratul Sodomului în timpinarea lui.* BIBLIA (1688), 9²/35. *N-au mers... în timpinarea vrăjilor.* ib. 114¹/52. *Numai trei inşi... au ieşit în timpinarea acestora* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 50/5. *Alţi ciobani de la alte turme în timpinare îi ieşea.* CANTEMIR, IST. 130.

2. Cf. tîmpina **(3).** *S-au prilejit la întorsul oştii noastre peste trupuri de unguri, carii căduse la timpinarea dentii.* M. COSTIN, O. 189. *Ieşi în Livonia în timpinarea leşilor.* NECULCE, L. 158.

3. Răspuns, replică; obiecţie. *Voiu tremite toate timpinările meale în inema ta.* BIBLIA (1688), 45¹/49.

4. Boală la oameni; întîmpinare. *Nu spemenţi-te de frica nopţiei,... de tămpirare* (tămpiratul H, timpinături c², tîmpinuş D) *şi de dracul de amiadzădzi.* PSALT. 191, cf. GCR I, 229/5.

— Pl.: *timpinări.* — Şi: **tămpinăre, tipinăre** (COD. TOD. 209), **timpinăre** s. f.

— V. **timpina.**

TÎMPINÁT¹ s. n., s. m. **1.** S. n. (Învechit) Numele unei boli nedefinite mai îndeaproape. *Nu spemenţi-te de frica nopţiei,... de tămpirare* (*tămpiratul* H, timpinături c², tîmpinuş D). PSALT. 191.

2. S. m. art. (În descîntece) Duh rău despre care se crede că provoacă o boală. Cf. CĂNDREA, F. 118. *Fugi, spurcatule, Săgetatule, Tîmpinatule.* MAT. FOLK. 586.

— Şi: **tămpinát** s. n.

— V. **timpina.**

TÎMPINÁT² s. n. (Învechit) Faptul de a tîmpina **(1)**; (învechit) tîmpinătură **(1).** *Scoală în tămpiratul* (timpinarea D) *mieu.* PSALT. 112. *Zeace feate... ieşiră în timpinatul ginerelui.* TETRAEV. (1574), 244. *Ieşiră în timpinatul lui I*[i]*sus.* CORESI, EV. 232.

— Pl.: *timpinaturi.* SCRIBAN, D. — Şi: **tămpinát, timpinát** s. n.

— V. **timpina.**

TÎMPINĂ s. f. **1.** (Învechit) Dairea; p. ext. tobă, darabană. V. timpan. *Lăudaţi el în tămpăne.* PSALT. 308. *Să laude numele lui în zbor şi în tămpăne.* CORESI, PS. 403/2. *Să te petreacem cu veselie şi cu cîntece, cu glas de timpene şi cu glas de ceteră.* PO 126/1. *Băuturile cu surle şi cu tămpene îndulciia-l.* VARLAAM, C. 283. *Ţiind tămpănă a mănă.* HERODOT (1645), 231. *Băteţi timpăna şi ziceţi în lăute.* DOSOFTEI, PS. 273/14. *Te-aş fi trimis... cu cîntăreţ şi timpene.* BIBLIA (1688), 23¹/39. *Alexandru ieşi din pădure şi deteră în trîmbiţă şi în timpene şi-i loviră dindărăpt.* ALEXANDRIA (1794), 59/12, cf. LB. *Se aud pă toată noaptea bătîndu-se timpine (tobe).* GORJAN, H. II, 11/13. *Cu timpene şi cu trîmbiţi, cu sunet mare nespus, Şi cu laudele obştii a fost la casa sa dus.* PANN, E. II, 159/3, cf. POLIZU, CIHAC, II, 410, LM. *Slujitorii deteră în timpine şi în surle şi în toată împărăţia se ţinu veselie mare.* ISPIRESCU, L. 2, cf. DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. V, 337, ALEXI, W., MURNU, GR. 55, DHLR II, 533, DR. III, 396, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Pe loc au strigat trîmbiţele năvală şi au bătut timpenele.* SADOVEANU, O. XI, 315, cf. XIX, 12, GRAUR, E. 108, SCL 1964, 505. *Oştile deteră în tămpene şi în surle.* FUNDESCU, L. P. 89.

2. (Prin Transilv.; în forma *timpănă*) Burtă lăbărţată. DR. V, 902, PAŞCA, GL.

— Pl.: *timpine.* — Şi: **tîmpănă, tîmpenă, tîmpină, tîmpenă** (ap. TDRG), **tîmpănă** (LB, CIHAC, II, 410, DDRF), **tămpănă, tămpenă** s. f.

— Din slavonul тѫпанъ, ngr. τύμπανον.

TÎMPINĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Întîlnire. Cf. tîmpina **(2).** *Timpiráciu*[ne] *celuia ce vedea* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 81²/18.

— **Tîmpina** + suf. *-ciune.*

TÎMPINĂTÓR s. m. sg. art. (Regional; în forma *tumpinător)* Necuratul (Dimăcheni — Dorohoi). ŞEZ. I, 58. *L-a-ntunchinat tunchinătorul.* ib.

— Şi: **tumpinătór** s. m.

— **Tîmpină** + suf. *-tor.*

TÎMPINĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Timpinat² **(1)**, tîmpinuş. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Învechit şi regional) Boală la oameni şi la vite; reumatism. *Nu spemenţi-te de frica nopţiei,... de tămpirare* (tămpiratul H, *timpinături* c², tîmpinuş D). PSALT. 191, cf. CANDREA, F. 220, H V 38, ŞEZ. I, 58. *Descintec de timpinătură.* MAT. FOLK. 647, cf. I. CR. IV, 47.

— Pl.: *timpinături.* — Şi: **timpinătúră, tumpinătúră** (ŞEZ. I, 58, I. CR. IV, 47) s. f.

— **Tîmpina** + suf. *-tură.*

TÎMPINÚŞ s. n. (Învechit, rar) Întîmpinare; (învechit) tîmpinătură **(1).** *Cuget de... timpinuşurile a vamăşilor duhurilor văzduhului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 134ʳ/10.

— Pl.: *timpinuşuri* şi *timpinuşe* (SCRIBAN, D.).

— **Tîmpina** + suf. *-uş.*

TÎMPÍRE s. f. Faptul de a (se) tîmpi.

1. (Învechit) Tocire **(2).** Cf. tîmpi **(1).** Cf. DRLU, COSTINESCU, DDRF. ◇ Fig. *Produc beuturile spirtoase... timpirea simţiciunei nu numai fizice, ci şi morale.* VASICI, M. II, 37/26. ✦ Slăbire (a auzului) *Duşa de rază se întrebuinţează... la boale de nerve..., la timpirea auzului.* FĂTU, D. 39/2.

2. Cf. tîmpi **(2)**; tîmpenie **(2),** prostie, neghiobie; zăpăceală, confuzie. *În duhuri domneşte o timpire mare asupra tuturor întîmplărilor.* GT (1839), 79²/42, cf. LB, POLIZU, COSTINESCU. *Să nu te îngreţoşezi... de timpirea şi de gugumănia cărturarilor.* ISPIRESCU, U. 121, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Veni însă un timp cînd aceste comori ale poporului nostru fură serios ameninţate, nu prin arme, dar prin corupţiune şi tîmpire.* HOGAŞ, DR. II, 167. *Îl cuprindea o adîncă scîrbă*

de vorbele ridicate în numele patriotismului spre tîmpirea soldaţilor. CAMILAR, N. I, 33. ✦ Fig. Stare de apatie, de inerţie. *Vă lăsaţi talentele în tîmpire şi, în loc de a vă urca treptat, vă coborîţi treptat.* PR. DRAM. 200. *Influenţa ameţitoare a primăverii şi contrastul violent al vremii foarte frumoase cu demoralizarea mea adîncă m-au afundat într-o completă tîmpire.* CARAGIALE, O. VII, 523. *Într-o clipă îi căzuse de pe minte, de pe simţuri tîmpirea aceea ciudată.* AGÎRBICEANU, L. T. 181.

— V. **tîmpi.**

TÎMPÍŞ subst. (Învechit; în expr.) **A sta în tîmpiş** = a fi alături de cineva, a ajuta pe cineva. *De nu va putearnicul Dumnezeu răilor să stea în tîmpiş, ca un painjin le e putearea.* MOXA, 385/1, cf. SCRIBAN, D.

— Cf. tîmpina.

TÎMPÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit; despre obiecte ascuţite) Lipsit de vîrf; tocit[2] **(1)**, teşit **(2)**. Cf. tîmpi **(1)**. *Bine ar fi ca cizmaşul, măsariul... să aibă cuţite tîmpite?* PETROVICI, P. 239/10. *Întîmpină pe cumplitul lui nepriaten pe o stîncă de piiatră tîmpită.* BELDIMAN, N. P. I, 150/19, cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U. ◇ Fig. (În forma negativă) *În cea dreaptă şi netîmpită a dreptei istorii adeverinţă, lăturaş şi abătut au fost.* CANTEMIR, HR. 118. ✦ (Despre nas) Turtit. *Ochii negri ca a arapilor, nasul scurt şi tîmpit.* DRĂGHICI, R. 174/28. ✦ (Geom.; în sintagma) *Unghi tîmpit* = unghi obtuz, v. obtuz, (învechit, rar) unghi tîmpov, v. tîmpov. Cf. AMFILOHIE, E. 142/18, GHEOM.-TRIGON. 14[r]/12. ✦ (Despre sunete) Înăbuşit. *De după perdea se auziră deodată sunetele tîmpite ale tamburinei şi darabucei.* F (1872), 186. ✦ (Despre vocale; în opoziţie cu ascuţit) Care are timbru grav. *La italiani slova* a *are doao sonuri, unul chiar şi deschis,... altul tîmpit, apus, mai jos.* MAIOR, IST. 133/3.

2. Care are mintea foarte mărginită; prost, nătărău **(1)**, nerod **(I 1)**, nctot **(I 2)**, (învechit şi regional) tîmp[4] **(2)**. Cf. DRLU. *Băutura... îl făcea leneş şi tîmpit.* BARIŢIU, P. A. I, 4, cf. COSTINESCU. *M-am născut în nişte zile cînd tîmpita burghezime... Pune-o talpă noroioasă pe popor.* MACEDONSKI, O. I, 95, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *I-ascultă, camarade, să nu mă faci tîmpit pe mine.* BRĂESCU, V. 59. *De ce ai fost tîmpit Să îl înţepi atît de apăsat? Că toată pielea s-a stricat.* ARGHEZI, S. V, 197, cf. XI, 31. *Prefera secret fastuosul, grandilocventul... şi se complăcea a găsi lumea tîmpită.* CĂLINESCU, C. O. 155. *Ar fi în stare să mă ascundă în bucătărie, ca pe un copil tîmpit.* VINEA, L. II, 167. *Nu vedeţi că pe cît sînteţi de mari, pe atît sînteţi de tîmpiţi?* H. LOVINESCU, T. 129, cf. H II 32, ALR I 1 518/56, 112, 159, 424, 508, 740, ALR SN V h 1 241/537. ◇ (Substantivat) *Cei tîmpiţi nu folosesc societăţii.* SEVERIN, S. 151. *Erai cu celelalte* [pagini] *în mînă, într-o atitudine de tîmpit îmbufnat.* PAS, Z. I, 303. ✦ Care aparţine unui tîmpit **(2)**, caracteristic unui tîmpit; care denotă, trădează tîmpenie **(2)**; p. ext. lipsit de sens, de raţiune, stupid. *Acele figuri serioase sau comice, măreţe sau ordinare, nobile sau tîmpite, frumoase sau urîte... poartă întipărirea secolului lor.* ALECSANDRI, S. 25. *Ochii* [călugărului] *ca zărul, neexpresivi şi cam tîmpiţi.* EMINESCU, P. L. 73. *Se uită c-o privire tîmpită la apa limpede.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Poetul loveşte în tîmpita mulţumire de sine, în nepăsarea pentru tot ce e adevărat.* GHEREA, ST. CR. I, 233. *Numele ăsta tîmpit de Kuki, cît timp aveţi de gînd să mi-l mai agăţaţi de git...?* H. LOVINESCU, T. 8. *Cred că e o glumă tîmpită de-a voastră!* PREDA, R. 155. ✦ Buimăcit, năucit, ameţit. [Satan!] *Înnebuneşti pe prea cuminţi ce stau tîmpiţi de-nţelepciune.* MACEDONSKI, O. I, 150. *Aşteptau, cu mintea tîmpită, sfîrşitul.* AGÎRBICEANU, L. T. 250. *Rămase tîmpit, sub potopul de înjurături.* GALACTION, O. 283. *„Două sute şaptezeci lei şi şaizeci de bani", zise tîmpit plutonierul.* BRĂESCU, V, 12. ✦ Neplăcut, supărător. Cf. DL, DM, M. D. ENC. ◇ (Adverbial) *Tîmpit mai pute benzina asta! mîrîi aruncînd valuri de fum pe nas şi pe gură* GALAN, B. I, 27.

— Pl.: *tîmpiţi, -te.* — Şi: (Prin Mold. şi Transilv.) **tîmpit, -ă** adj. SCL 1976, 404.

— V. **tîmpi.**

TÎMPLÁ vb. I v. **întîmpla.**

TÎMPLÁR s. m. Meseriaş care face mobile şi alte obiecte de lemn; (regional) stoler, tîşlăr **(1)**. V. dulgher, măsar, teslar. *Starostele de tîmplari* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 327, cf. LB. *Merge la masa de tîmplar.* PR. DRAM. 331, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. 160, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 7. *Se aşeza lîngă instalatori, tîmplari şi-i ochea să le fure meşteşugul.* CĂLINESCU, C. O. 71. *Ascultă, meştere tîmplar De brad, de nuc şi de stejar.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 63. *Oi fi tocmit eu uşile şi ferestrele, că nu degeaba-s tîmplar.* V. ROM. decembrie 1954, 157, cf. DEX, H XVIII 144, GRAIUL, I, 103, CHEST. II 10, 20, 36, 42, 69, 74, 75, 77, 87, 88, 100, 101, 112, 116, 124, 127, 128, 142, 213, 346, ALR II/I h 221, ib. h 222, ALRM SN I h 367, A I 23, II 12, III 4, 16, 17, V 16, VI 19.

— Pl.: *tîmplari.*

— **Tîmplă[2]** + suf. *-ar.*

TÎMPLÁRE s. f. v. **întîmplare.**

TÎMPLĂ[1] s. f. (Şi, regional, în sintagma *tîmpla capului*) Fiecare dintre cele două părţi laterale ale capului, cuprinse între ochi, urechi, frunte şi obraz; (regional) moalele frunţii, moalele obrazului, moalele capului, moişte, ochi mort, ochi orb, timpuri. *Deadere somnu ochilor miei... şi răpaosu tămplelor* (cliucirelor H) *meale pără voi afla locul Domnului.* PSALT. 278. *Tîmpla deasupra ochiului drept de se* [va] *clăti, ce va gîndi omul să facă va şi isprăvi.* PARACLIS (1639), 260. *Între crierii leului şi tîmplele vulturului, vifor de chitele... se porni.* CANTEMIR, IST. 25, cf. ANON. CAR., CLEMENS, DRLU, LB. *Puse feruşul pe tîmpla capului lui Sisara.* CALENDARIU (1814), 110/18, cf. COSTINESCU. *Răsfiratul păr de aur peste perini se-mprăştie, Tîmpla bate liniştită ca o umbră viorie, Şi sprîncenele arcate fruntea albă i-o încheie.* EMINESCU, O. I, 79. *Ia o drughineaţă groasă, de stejar, în mînă... şi pic! la tîmpla dracului.* CREANGĂ, P. 55. *Coprinse tîmplele în mîini plecîndu-se pe carte.* DELAVRANCEA, T. 198, cf. MACEDONSKI, O. I, 146. *Mintea-mi arde-nvălmăşită — tîmplele încep să-mi bată.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 60, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 148, BARCIANU. *El şi-a dus Pe tîmple mîna.* COŞBUC, P. I, 228, cf. ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. *Un gînd răzleţ îţi înfierbîntă tîmpla.* GOGA, P. 31, cf. BIANU, D. S., DHLR I, 161, II, 21. *Simţea cum îi zvîcnesc tîmplele.* BUJOR, S. 79. *Simţi deodată nişte junghiuri prin pintece atît de dureroase, încît fruntea şi tîmplele i se încununară cu sudori fierbinţi.* REBREANU, I. 308, cf. ENC. VET., ŞĂINEANU, D. U. *Cu mîinile subt tîmplă Cum stau aşa culcat, Se-ntîmplă Un fenomen ciudat.* TOPÎRCEANU, B. 31. *Gura era chinuită şi părul de pe tîmplă căzut.* C. PETRESCU, C. V. 304. *Îl bătu pe umăr şi-i mîngîie tîmpla înfierbîntată.* SADOVEANU, O. X, 316. *Cunună smălţuită, cu diamante şapte, Mi-au tras pe lîngă tîmplă.* CĂLINESCU, L. L. 34. *Vîna de la tîmple îmi zvîcneşte.* BLAGA, POEZII, 70. *A izbit-o ciutura în tîmplă şi-a dat-o de-a berbeleacul.* STANCU, D. 29, cf. CAMILAR, N. I, 100. *Sprîncenele lui late se prelungeau în virgule subţiri în jos pe tîmple.* VINEA, L. I, 148, cf. PREDA, Î. 89. *O sudoare rece îi înnoura fruntea, tîmplele şi apoi trupul.* V. ROM. ianuarie 1971, 5, cf. ALR I/I h 14, ALRM I/I h 20. ◇ Fig. *Un semn, şi tîmpla cerului se-apleacă.* ARGHEZI, VERS. 100. *Pădurea se apropia. Văzură tîmpla ei albastră, pustie.* BARBU, PRINC. 208. ✦ Părul care acoperă o parte din tîmple. *Vartolomeu Diaconu încercă să-l vadă pe d. Demetru Demetrian cu tîmplele cărunte.* C. PETRESCU, A. 458. *Deşi începuse a-i cărunţi tîmplele, de rele tot nu se lăsa.* STĂNOIU, C. I. 145. *Ascunse sub perucă... tîmplele cărunte.* T iulie 1964, 42. ✦ (Re-

gional; şi în sintagma *tîmpla urechii)* Adîncitura de după ureche. ALR I 51/588, 772.
— Pl.: *tîmple.* — Şi: (regional) **tîmpă** (DRLU, ALRM I/I h 20/837) s. f., **tîmp** (ib. I/I h 20/825) s. n., **tînglă** (DR. IX, 426, ALRM I/I h 20/215), **plîntă** (DR. IX, 426, ALRM I/I h 20/760) s. f.
— Lat. **templa.** — **Plîntă,** prin metateză.

TÎMPLĂ[2] s. f. **1.** Catapeteasmă; p. ext. perdea care acoperă uşile împărăteşti. *Tîmpla... să va frînge mici bucăţeale.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 187[v]/3. *Au luat... acei tîlhari... 1 tîmplă lungă, cu cănafi de mătase* (cca 1690). IORGA, D. B. I, 88. *Măriia sa i-au făcut turnul şi tindă bisericii, frumuseţînd biserica şi cu tîmple.* RADU GRECEANU, CM II, 32, cf. KLEIN, D. 435, LB, POLIZU. *Păretele ce vine-n faţa tîmplei... prezintă mult interes prin portretele domneşti.* ODOBESCU, S. I, 413. *O parte din biserică, anume acea care se întinde între altar şi public, se numeşte tîmplă.* XENOPOL, I. R. II, 94, cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *Să pui răstignirea în mijlocul praznicelor deasupra tuturor, la tîmplă.* GRECU, P. 311. *Fusese iconarul de tîmple prin biserici.* PILLAT, P. 21. *De o reputaţie egală se bucură piesele următoare: vălul de tîmplă pentru poarta principală a iconostasului.* OPRESCU, S. 171. *Domnul se oprise în mijlocul paraclisului, făcuse închinări spre icoanele tîmplei.* BARBU, PRINC. 249, cf. ALRM II/I h 228. ◇ Fig. *Să mă ridic ca să apăr acel trecut, vedeniei căruia pana mea datora o minunată tîmplă de icoane ce migălisem în tinereţe.* M. I. CARAGIALE, C. 23.

2. (Regional) Grindă deasupra prispei sau la pridvorul casei, care susţine acoperişul (Leiceşti — Piteşti). CHEST. II 270/70.
— Pl.: *tîmple.* — Şi: (regional) **tîmpă** (ALR II/I MN 92, 2 726/182), **témplă** (ib. 2 726/76) s. f.
— Lat. **templa** (pl. lui **templum**).

TÎMPLĂREÁSĂ s. f. Soţie de tîmplar; tîmplăriţă. Cf. POLIZU, DEX. *Cin' s-o mineca, Sau din zidărese, Sau din tîmplărese... Pe zid s-o urcaţi Şi-n zid s-o zidiţi.* MAT. FOLK. 19.
— Pl.: *tîmplărese.*
— **Tîmplar** + suf. *-eásă.*

TÎMPLĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) **1.** Care aparţine tîmplarului, de tîmplar. Cf. SCRIBAN, D. *Unelte tîmplăreşti.* id. ib.

2. (Despre obiecte) Care este făcut, executat de tîmplar. *Toate uşile şi ferestrele să fie tîmplăreşti* (a. 1829). DOC. EC. 442, cf. POLIZU.
— Pl.: *tîmplăreşti.*
— **Tîmplar** + suf. *-esc.*

TÎMPLĂRÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A lucra, a executa obiecte din lemn (Fig.) *Foaie verde bob năut, Ce meşter te-a meşterit, Ce tîmplar te-a tîmplărit... Aşa-naltă şi subţire?* MAT. FOLK. 224.
— Prez. ind.: *tîmplăresc.*
— V. **tîmplar.**

TÎMPLĂRÍE s. f. **1.** Meseria tîmplarului; (regional) stolerie, tişlărai **(3)**, tişlărie **(1)**. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Lemnăria propriu-zisă cuprinzînd: dulgheria şi tîmplăria sau stoleria.* PAMFILE, I. C. 113. *Meseria lui e tîmplăria şi a învăţat-o la oraş, de copil.* REBREANU, P. S. 135. *Este meseriaş în branşa tîmplărie.* CĂLINESCU, C. O. 88, cf. DEX, H II 29, 62, IV 45, VII 359, XII 204.

2. Atelier în care se confecţionează obiecte de tîmplărie **(3)**; (regional) tişlărai **(2)**, tişlărie **(2)**. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Obiecte lucrate de tîmplar sau de întreprinderile de prelucrare a lemnului. Cf. CADE, DL, DM. *Toate întreprinderile producătoare de tîmplărie de artă şi de binale.* LEG. EC. PL. 26, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *tîmplării.*
— **Tîmplar** + suf. *-ie.*

TÎMPLĂRÍŢĂ s. f. Tîmplăreasă. Cf. IORDAN, L.R.A. 186.
— Pl.: *tîmplăriţe.*
— **Tîmplar** + suf. *-iţă.*

TÎMPLĂRÚŞ s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Diminutiv al lui tîmplar; tîmplar tînăr, începător. UDRESCU, GL. *Avem şi noi în sat un tîmplăruş; nu e cine ştie ce de el, dar ai cu cine te cîrpi la nevoie.* id. ib.
— Pl.: *tîmplăruşi.*
— **Tîmplar** + suf. *-uş.*

TÎMPLET s. n. (Învechit, rar) Întîmplare. *Prin un tîmplet norocos, Nimeri tocma în scutu lunecos.* BUDAI-DELEANU, T. V. 129, cf. 163.
— **Tîmpla** + suf. *-el.*

TÎMPOSÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) **1.** A întîlni pe neaşteptate pe cineva (cu care nu doreai să te întîlneşti); a surprinde neplăcut pe cineva. Cf. PAŞCA, GL., com. din FRATA — TURDA, com. DRĂGANU.

2. A strîmtora, a înghesui pe cineva într-un loc strîmt. Cf. COMAN, GL., MAT. DIALECT. I, 99, com. din CUZDRIOARA — DEJ.
— Prez. ind.: *tîmposesc.*
— Cf. tîmpina.

TÎMPOŞ, -Ă adj. (Prin vestul Transilv.; despre nuci) Teşit, turtit. cv 1952, nr. 4, 32. *Numa nuci tîmpoşe ai găsit?* ib.
— Pl.: *tîmpoşi, -e.*
— **Tîmp[4]** + suf. *-os.*

TÎMPOV adj. (Învechit, rar; în sintagma) *Unghi tîmpov* = unghi obtuz, v. obtuz. Cf. ŞINCAI, ÎNV. 102/7.
— Pl.: *tîmpove.*
— Cf. tîmp[4].

TÎMPURÍU, -ÍE adj. v. **timpuriu.**

TÎNÁCI, -CE adj. v. **tenace.**

TÎNÁS s. n. (Regional) Vraf de grîu (Băneasa — Medgidia). ALR I 912/984.
— Pl.: *tînazuri.*
— Din tc. **tınaz.**

TÎNÁŞ subst. (Regional) Pistol[1] **(1)** (Crişcior — Brad). Com. PAŞCA.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TÎNĂ s. f. v. **bătrînă.**

TÎNĂR, -Ă adj., s. m. şi f. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni; în opoziţie cu bătrîn) Care este, ca vîrstă, între copilărie şi maturitate; care are caracteristicile fizice şi morale ale unui tînăr **(II 1)**; (învechit, rar) tineriu, (învechit şi regional) june, (regional) tretin **(3)**; (despre animale) care de-abia a ajuns la maturitate. *Mai ugoditu-i va fi zeului decîtu viţel tînăru.* PSALT. 135. *Luo iară cinci de între fraţii lui cari era mai tineri şi-i stătu pre ei înaintea lui Faraon.* PO 166/1. *Fiind la vîrstă tînăr, şi luasă pre fata lui Darie.* HERODOT (1645), 325. *Orcare cocon, ce va fi încă nu de vîrstă..., de va trimite vreunul să fie mărturie mincinoasă, atunce pentru căce iaste... tînăr, nu să va putea certa certare deplin.* PRAV. 329. *Cînd eram eu încă tînăr..., auzii un cuvînt bun* (a. 1648). GCR I, 131/21. *Un voinic tiner mergea după el.* N. TEST. (1648), 61[r]/24, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 221. *Mă dusei de la voi bătrîn şi voi veni tînăr de treizeci de ani.* ALEXANDRIA (1794), 7/8. *A octrmuit răsăritul în locul fiilor săi..., cari era tineri de vîrstă.* ŞINCAI, HR. I, 26/25. *O nevastă... tînără, frumoasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 89, cf. id. Ţ. 97. *Învăţătoriul cel tînăr şi neiscusit gîndeşte... ca toate cealea să le tîlcuiască.* PETROVICI, P. 32/6, cf. DRLU,

CLEMENS, LB. *O tînără slujnică.* DRĂGHICI, R. 26/16. *Aceştia... puseră ochii pe un preot tiner.* BARIŢIU, P. A. I, 172. *În acel echipagiu... era o tînără damă.* NEGRUZZI, S. I, 37, cf. POLIZU. *Nu-i prea tînăr de-nsurat?* ALECSANDRI, T. 955, cf. COSTINESCU. *Ea frumoasă şi el tînăr, el înalt şi ea înaltă.* EMINESCU, O. I, 154. *Îi plăcea moşneagului să aibă tot iepe tinere şi curăţele.* CREANGĂ, P. 106, cf. PHILIPPIDE, P. 24, 44. *Un tînăr călător... s-a rugat Să bea din cana lor.* COŞBUC, O. I, 281, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. *Noi toţi sîntem aşa de tineri, Că am putea să-ţi fim nepoţi.* IOSIF, V. 48, cf. DHLR II, 19. *Tînăra persoană... era cam de aceeaşi vîrstă cu mine.* GALACTION, O. 57. *Era călăreţ tînăr şi mîndru, palid la obraz, cu ochii foarte mici şi foarte negri.* SADOVEANU, O. V, 493, cf. ROSETTI, L. R. I, 174. *Apariţia tînărului inventator ne-a cucerit minţile.* BLAGA, HR. 105. *A intrat în odaie, însoţit de un bărbat tînăr.* STANCU, D. 18. *Ce mamă tînără şi frumoasă am!* VINEA, L. II, 307. *Ţărăncile tinere i se par surprinzător de frumoase.* V. ROM. noiembrie 1964, 115, cf. SCL 1964, 503, L. ROM. 1968, 308, 1967, 450. *Uită-te, bade, la mine Că-s tînără ca şi tine.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 247, cf. MARIAN, NU. 489. *Fost-am tînăr ca berea, Da m-o bătrînit muierea.* MÎNDRESCU, L. P. 116. *Mă-ntîlnii c-o copiliţă Tînără ca o mlădiţă.* ŞEZ. III, 59. *Viu! bădiţă, pe picioare, Că eşti tiner ca o floare.* HODOŞ, P. P. 55, cf. STERESCU, N. 1 053. *Cînd am început să mă duc cu oile, eram tînăr.* GRAIUL, I, 23. *Oaie tineră.* ALR I 1 766/880, cf. ib. 1 000, ib. 1 080, ALR II/I h 166, ALRM I/II h 253, ib. h 254, ib. h 255, ib. h 256, ib. h 257, A II 6, III 3, 4, 7, 13, 16, 17, IX 5. *Şi visu-i spunea Că-n deşert lucra... Pînă n-o zidi Chiar din temelie, Tînără şi vie, D-o dalbă soţie.* BALADE, III, 20. *Am intrat tînăr copil Ş-acu sînt mai mult bătrîn.* FOLC. MOLD. I, 63. *Trei feciori dă-mpărat, tineri.* O. BÎRLEA, A. P. I, 561. *Voinic tînăr, cal bătrîn Greu se îngăduie la drum.* CREANGĂ, P. 193. *Ascultă pe cei bătrîni cînd te afli mai tînăr.* ZANNE, P. VIII, 596. ◇ Fig. *Pe tine, an tînăr, te văz cu mulţămire!* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Codrule cu riuri line,... Tu din tînăr precum eşti Tot mereu întinereşti.* EMINESCU, O. I, 123. ◇ (Substantivat) *Zise cel mai tînăr părintelui.* CORESI, EV. 20. ✦ Care cuprinde persoane tinere **(I 1)**; format din tineret **(1)**. *În penuria de locuinţe de la Braşov, tînăra pereche găsise o căsuţă, nu tocmai pe plac.* BLAGA, HR. 72. *Ghenerafiile tinăre nu escelează prin recunoştinţă.* T. POPOVICI, S. 223. ✦ Care aparţine sau este caracteristic unui om neajuns încă la maturitate; care denotă tinereţe **(2)**. Cf. COSTINESCU. *De la ochii ei cei tineri mintuirea s-o implore.* EMINESCU, O. I, 162. *Cine e? întreabă un glas tînăr dinnăuntru.* CARAGIALE, O. II, 63. *Zgomot de tinere guri răsare deodată din cringuri, Veseli copii se ivesc şi umplu cîmpia de chiot.* COŞBUC, O. II, 63, cf. I, 48. *Larma glasurilor tinere... scădea.* AGÎRBICEANU, S. 20. *Trei ani nu schimbaseră nimic din obrazul tînăr.* C. PETRESCU, C. V. 244. *Are un rîs tînăr, cu dinţi albi, care pe mine mă bucură.* SADOVEANU, O. XII, 619. *Strămoşi, cari au murit fără de vreme, Cu sînge tînăr încă-n vine.* BLAGA, POEZII, 12. *Deasupra revistei — o frunte tînără, curată, cam prea înaltă din pricina cheliei timpurii.* GALAN, B. I, 5. *Să vezi ce suris tînăr are!* VINEA, L. II, 307. *Numai dunga genelor negre... o făcea să poată distinge, acolo sus, rotunzimea pomeţilor plini, roşii şi tineri.* BĂNULESCU, I. 30. ◇ (Despre judecată, acţiuni, sentimente etc.) *Tînără pururea iaste mintea voastră.* N. COSTIN, L. 66. *Tot focul amorului tînăr, tot delirul juneţei... le-am cheltuit în adimenirile unei cochete.* NEGRUZZI, S. I, 55. *Tînăra delicateţă, dulcea moliciune a copilăriei era întrunită cu frumuseţea nobilă... a femeii.* EMINESCU, P. L. 100. *Sufletul tău tînăr, din alte vremi făcut.* PILLAT, P. 80. *Cald din temelii tresar De-amarul tinerelor mele patimi.* BLAGA, POEZII, 8. *În ultimii ani, sensibilitatea mereu tînără a pictorului...îşi caută tot mai intens forme noi de exprimare.* V. ROM. ianuarie 1966, 174. ◇ Fig. *Filfîind în zboru-i tînăr, aurora Ne trezi.* PILLAT, P. 58. *Pîraie în şoptire ascund prin seara sură Străvechile tulpine cu tinere mişcări.* id. ib. 201. ◇ (Adverbial) *Munţi şi păduri, şuvoaie şi lacuri, neatinse şi virgine, luceau tînăr şi curat.* SADOVEANU, O. IX, 375. ✦ (Despre vîrstă, ani etc.) Care ţine de tinereţe **(1)**, tineresc. *Au venit din tînără vîrstă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13r/4. *A murit în vîrstă tînără.* ŞINCAI, HR. I, 315/21. *Bărbat încă în ani tineri.* FM (1861), 167, cf. COSTINESCU. *Clipele tinere şi idolatre. Încă mi-e sete — plină e cana.* VULPESCU, P. 102. ✦ (Despre carne) Care provine de la animale tinere **(I 1)**; fraged. Cf. ALR SN IV h 1 093, ib. VI h 1 839/141.

2. Care a fost plantat sau a răsărit, a crescut de puţină vreme; care este format din plante răsărite de puţină vreme, neajunse la maturitate. *Întra în olatul cetăţii, cînd era roada pămîntului tînără.* HERODOT (1645), 9. *Să smulg citeva* [răchiţi] *de aceste mai tinere.* DRĂGHICI, R. 49/2. *Ascunzîndu-se printre fagii tineri ai Pădurii Domneşti.* REBREANU, I. 9. *Peste vechi morminte ruinate Tînăra pădure creşte!* BENIUC, A. R. 54. *A văzut păduri mereu tinere, fiindcă uscăturile au fost scoase treptat.* C. PETRESCU, A. 396. *În parc sînt astăzi încă tineri teii, Li-e frunza ca mînuţa de copil.* D. BOTEZ, F. S. 41. *Zîmbind, ca o mireasă sta tînăra dumbravă.* VOICULESCU, POEZII, I, 7. *Trecu apoi în livadă, ca să mai vadă pomii cei tineri.* SADOVEANU, O. V, 646. *Am un păr tînăr în ogradă.* CĂLINESCU, C. O. 43. *Miroseau florile şi ceapa, şi prazul tînăr, şi usturoiul.* V. ROM. noiembrie 1964, 48. *Vie tînără.* ALR II 6 120/130, cf. ib. 6 120/141, 157, 172, 812, 833, 836, 848, 872, 876, A III 1. ✦ (Despre părţi ale plantelor) Care se află la începutul dezvoltării, care abia s-a ivit. *Nu voi sicriu bogat..., Ci-mi împletiţi un pat Din tinere ramuri.* EMINESCU, O. I, 219. *Frunză şi iar frunză tînără şi verde, Nu vezi la tulpină aprigul topor?...* VOICULESCU, POEZII, I, 54. *Frunzele tinere luceau în soare.* SADOVEANU, O. IV, 71. *Un rar şi tînăr mugur.* I. BARBU, J. S. 79, cf. A III 3.

3. (În opoziţie cu v e c h i) Care există sau a luat fiinţă de puţină vreme; nou, recent. V. p r o a s p ă t. *O! te văd, te-aud, te cuget, tînără şi dulce veste Dintr-un cer cu alte stele.* EMINESCU, O. I, 29. *Creştinismul era încă prea tînăr.* NAUM, IST. ART. 24. *Sprintenă, cascada-şi spală Vălul tînăr de mireasă.* LESNEA, VERS. 121. *Regat tînăr.* SCRIBAN, D. *Această distincţie, caracteristică... civilizaţiilor încă tinere.* CĂLINESCU, C. O. 48. *Uzina de superfosfaţi Năvodari este tînără.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 842. *Peretele proaspăt al unei case tinere.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 1/1. ◇ Fig. *În fundul zării moldoveneşti, Ceahlăul se ridică etern în tînăra noapte de primăvară.* TEODOREANU, M. U. 89. ◇ (Rar) *Lună tînără* = lună nouă, v. n o u. TDRG. (Învechit) *An tînăr* = ziua de 1 septembrie, corespunzînd cu începutul anului calendaristic bisericesc. *Începătura... indictionului, adecă anului nou an tînăr.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 1/6. (Regional) *Duminică tînără* = prima duminică după ce apare luna nouă. Cf. MARIAN, NA. 18, DDRF, TDRG. ✦ (Despre persoane) Care este mai puţin înaintat în vîrstă decît persoanele cu aceeaşi funcţie, ocupaţie etc.; care este numit recent într-o funcţie. *Ceşti mai tineri* [legiuitori]*... au schimbat această tocmeală.* PRAV. 58. *General tînăr.* SCRIBAN, D. *Tocmai tinerii cercetători au adeseori tendinţa de a trece cu grabă la lucrările de sinteză.* VIANU, L. R. 17. *Filimon lansează un apel către tinerii cărturari ai timpului.* IST. LIT. ROM. I, 79. ✦ (Despre vin) Care face parte din recolta anului în curs sau a anului imediat anterior. *Vezi, vinul tînăr şi-aminteşte-n mai Din fund de beciuri c-a sorbit arşiţa Pe cînd era o plantă clară-n plai.* VOICULESCU, POEZII, II, 41.

II. S. m. şi f. (În opoziţie cu b ă t r î n) **1.** Persoană care este, ca vîrstă, între copilărie şi maturitate. V. a d o l e s c e n t. *Giunrii şi featele, bătrînii cu tinrerii se laude numele lu Dumnedzeu.* PSALT. HUR. 124v/11. *Tinerii şi bătrînii..., toţi văm sta împreună.* CORESI,

EV. 113. *De va fi bărbat... întreg la simțiri și la minte, atunce, de va greși, să va certa ca și un tînăr.* PRAV. 258. *Scriu voao tinerilor că ați biruit pre vicleanul.* N. TEST. (1648), 194ʳ/3. *Să zboriră păginii, Gloate, tineri și bătrînii.* DOSOFTEI, PS. 13/10. *Și bărbați și muieri și tineri... oșteșc împotrivă.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/31. *Să să cunoască muierile din bărbați, bătrînii din tineri* (a. 1685). GCR I, 276/33. *Adunîndu-să sara tineri, parte bărbătească și muierească, ș înpretesc cununi lor* (cca 1750). GCR II, 51/36. *Trag inimile tinerilor spre îndreptare* (a. 1798). id. ib. II, 162/24, cf. LB, MARCOVICI, D. 3/13. *Sfătuie pe toți tinerii să nu să deprindă trîndavi.* DRĂGHICI, R. 141/14. *Luă... pe cel mai frumos tînăr din slugile sale.* GORJAN, H. I, 3/22. *Iată, colo-n ceea vale, zice tinerul doios.* MUREȘANU, P. 8/1. *Tînărul ce-o iubește merităză dragostea ei.* ALECSANDRI, T. 1 093. *Tinere,... Te îmbeți de feeria unui mîndru vis de vară.* EMINESCU, O. I, 159. *Salutată pînă la pămînt de toți tinerii, este condusă pînă la caretă.* CARAGIALE, O. III, 155, cf. MACEDONSKI, O. I, 214, DDRF. *Din Apus un tînăr vine Tot așa, cînd amurgește.* COȘBUC, P. I, 304, cf. ALEXI, W. *Tînărul se zăpăci de tot ascultînd destăinuirile atît de intime.* REBREANU, R. I, 30. *Era acel tînăr prea singur! Dar toți îl iubeau.* BACOVIA, O. 193, cf. MINULESCU, VERS. 196. *Tinerii ăștia nu au o familie?* ARGHEZI, S. XI, 60. *Teoriile tînărului părură doctorului o dovadă de divagație.* CĂLINESCU, C. O. 22. *Tînărul cîntă: „Jocul și-nțelepciunea mea-i iubirea!"* BLAGA, POEZII, 21. *În prag... apăru un tînăr ca de treizeci de ani.* CAMIL PETRESCU, N. 131. *Tinerii izbucniră într-un hohot vesel.* VINEA, L. I, 13. *Tînărul scuturase din pletele lungi și galbene.* BARBU, PRINC. 34. *Tînărul a băut din ploșca lui, apoi s-a culcat.* V. ROM. ianuarie 1970, 35, cf. ALRM I/II h 344/30. *Nimeni frîul să nu-ți puie... Făr' d-un tînăr sprîncenat.* BALADE, II, 259, cf. 174. *Tînărul de muncă nicicum să fugă.* ZANNE, P. VIII, 598. *Tinerii cu tinerii să se întreacă, bătrînii cu bătrînii să se sfătuiască.* id. ib. 597. ◇ L o c. a d j. și a d v. **De tînăr** = din fragedă vîrstă, de timpuriu. *Dar ce vrei, să mori de tînăr?* DELAVRANCEA, O. II, 233. *Tudorel mi se-ndemna Și de tînăr se-nsura, Frumoasă mîndră lua.* BALADE, III, 342. *Însuratul de tînăr și mîncarea de dimineață n-au greș.* NEGRUZZI, S. I, 251. ✦ (Învechit) Copil; (învechit) tinerel. *Săturară-se fii*[i] *și lăsară rămășițele tirerilor* (t i n e r e i l o r D, p r u n c i l o r H) *săi.* PSALT. 24. *Ca un tînăr de patruzeci de zile și ca un dentîi.* CORESI, EV. 520. *Irod împărat... ucise tinerii întru Vithleem.* id. ib. 544. *Jucă tinerul întru pîntecele ei.* PARACLIS (1639), 247.

2. Persoană de curînd căsătorită; (la pl.) însurăței. Cf. ȘCURTU, T. 164, ALR I/II h 269, ALR II/I h 165. ✦ (Regional) (La m. sg.) Mire; (la f. sg.) mireasă; (la m. pl.) miri. Cf. ALR II/I h 165, 167, ALR II/I MN 136, 3 893, ALRM I/II h 356, ib. h 359, ib. h 363, PORȚILE-DE-FIER, 348. ✦ (La m. pl.) Nume dat unei perechi formate dintr-un băiat și o fată. *Sub șirul lung de mîndri tei Ședeau doi tineri singuri.* EMINESCU, O. I, 179. *Trebuie să spuneți bărbaților că tinerii sînt hotăriți să se ia.* AGÎRBICEANU, S. 54.

— Pl.: *tineri, -e* și (prin Transilv.) *tînări, -e.* — Și: (învechit și regional) **tîner, -ă, tînăr, -ă,** (învechit) **tîner, -ă** (PSALT. 309), (regional) **tánăr, -ă** (CIAUȘANU, v. 134) adj., s. m. și f.

— Lat. **tener.**

TÎNĂREÁȚĂ s. f. v. **tinerețe.**

TÎNĂRÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., s. m. și f. v. **tinerel.**

TÎNĂRÉT s. n. v. **tineret.**

TÎNĂRÉȚE s. f. v. **tinerețe.**

TÎNĂRÓG s. n. (Regional) Loc îngrădit în cîmp, unde se țin vitele care pasc (DDRF); pășune, pajiște (BOCĂNEȚU, T. A. 216); fîneață împrejmuită cu gard (LEXIC REG. 94); poieniță în mijlocul unei păduri (CV 1952, nr. 3, 42); loc cultivat în mijlocul unei păduri sau al unui loc sterp (CHEST. IV 100/161, 176 a). *Du-te, mă, în tînărogu din gura higiului.* BĂNUȚ, T. P. 163.

— Pl.: *tînăroage.* — Și: **tinăróg** (CHEST. IV 100/176a), **tonoróg** (DDRF), **tanaróg** (BOCĂNEȚU, T. A. 216) s. n.

— Din magh. **tanórok, tanárok.**

TÎNĂRÚC, -Ă adj., s. m. și f. (Regional) Diminutiv al lui t î n ă r.

1. Adj. Tinerel **(I).** *Io-s o fată tinerucă Și la dor m-am băgat slugă.* RETEGANUL, CH. 36.

2. S. m. și f. Tinerel **(II 1).** *După care să mă duc? Du-te după tînăruc.* T. PAPAHAGI, M. 36.

— Pl.: *tînăruci, -ce.* — Și: **tinerúc, -ă** adj., s. m. și f.

— **Tînăr** + suf. *-uc.*

TÎNĂRÚȚ, -Ă adj. (Regional) Tinerel **(I).** *Romanii l-au poreclit Augustulus, pentru că era tînăruț.* ȘINCAI, HR. I, 91/6, cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W. *Lumea toată de pre lume Ne-a și pus urîte nume: ... Mie frunză de sălcuță, Că-s copilă tineruță.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 66. *Lăcrimioare d'e-o fată, D'e o fată tînăruță.* ȚIPLEA, P. P. 19.

— Pl.: *tînăruți, -e.* — Și: **tinărúț, -ă, tinerúț, -ă** adj.

— **Tînăr** + suf. *-uț.*

TÎNC subst. (Regional; în e x p r.) ◇ **A se da de tîncul morții = a)** a regreta, a-i părea foarte rău, a se frămînta; a se da de ceasul morții, v. m o a r t e. Cf. CIAUȘANU, v. 202; **b)** a fi în agonie, a fi pe patul morții. id. ib.

— Cf. t î n g ă, t î n g u i.

TÎNCUÍ vb. IV v. **tencui¹.**

TÎNCUIÁLĂ s. f. v. **tencuială.**

TÎND adv. (Învechit, în Mold.; în corelație cu el însuși, pune în alternanță termenii pe care îi precedă) Cînd... cînd. *Pune mîna tînd într-un umăr, tînd într-alt, tînd în frunte, tînd în piept.* VARLAAM, C. 49. *Ieșiia șerpii... trăgînd tînd cu dinții, tînd cu coadele bătîndu-i.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 41ᵛ/21. *Cu sufletele numai tînd biruia, tînd se biruia.* CANTEMIR, IST. 30, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 101, 125, 309. *Tînda-nainte, Tînda-napoi, Tînda-n miezul păresii.* MARIAN, S. R. II, 217, cf. 216. ◇ (Prin Transilv. și Ban.) *Tîr înainte, tîr înapoi* = tîndală¹ **(3).** Cf. MARIAN, S. R. II, 211, L. COSTIN, GR. BĂN. 199, COMAN, GL, ALR II 2 850/95, 250, ALR II/284, MAT. DIALECT I, 99. ◇ L o c. a d v. **Tînd o dată** = dintr-o dată. *Nici un neam nu s-a luminat în adevărate lumînări tînd o dată... dimpotrivă, grăbirea aduce și sminteli și greșeli.* CONACHI, P. 93.

— Și: (regional) **tînda, tîr** (L. COSTIN, GR. BĂN. 199, COMAN, GL., MARIAN, S. R. II, 211, 215), **tîc** (ALR II/284, MAT. DIALECT. I, 99), **tîg** (ALR II/284), **tig** (ib. 2 850/250), **trîmt** (ALRT II, 50, ALR II/I MN 113, 2 850/95) adv.

— Lat.* **tando.**

TÎNDA¹ adv. (Regional; în legătură cu verbe de mișcare; repetat) Încet, greoi; șontîc. *Și-o apucat baba la deal, hai-hai, tînda-tînda.* Com. din BUCOVINA.

— Cf. t î n d ă l i.

TÎNDA² adv. v. **tînd.**

TÎNDÁLĂ¹ subst. **1.** S. m. și f. Persoană care își pierde vremea cu nimicuri, care umblă fără rost; om de nimic; p. e x t. prost, tont. Cf. DRLU, POLIZU, CIHAC, II, 531, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 289, ȘĂINEANU, D. U, CADE, SCRIBAN, D. ȘEZ. I, 163, A IX 2. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Și la un*

tîndală de cornetariu încă-i da titlu de illustrissimus. BARIȚIU, P. A. I, 250. *Ai zis c-ai prăpădit pe tăndalele acestea de copii.* RETEGANUL, P. I, 44. *O tîndală de om.* BREBENEL, GR. P. ◇ (Adjectival) *Doară e voinic, nu tîndală.* RETEGANUL, P. I, 19. *Ion era avut, nu tîndală.* id. îb. IV, 61. ◇ Expr. **S-a găsit păcală cu tîndală** v. păcală.

2. S. f. pl. (Învechit) Vorbe goale; nimicuri; palavre. *Această puțină vreme o petreci în nemicuri și în tîndale.* MAIOR, P. 54/25. *Mulți ani el cu lăuta și tîndale Desfătasă curtea măriii sale.* BUDAI-DELEANU, T. V. 30, cf. 163, LB.

3. S. f. art. (Regional; și la pl.; în forma *tîndălile*) Numele unei sărbători prăznuite de femeile superstițioase, care cade la mijlocul postului mare; (popular) miezul păresimilor, v. miez, (regional) tîr înainte, tîr înapoi, v. tînd, tîrtele. Cf. I. CR. V, 149, ALR II/I MN 113, 2 850/228.

— Pl.: *tîndale* și *tîndăli*. — Și: (regional) **tăndală, trîndală** (ib. 4 247/769) s. m. și f.

— Postverbal de la **tîndăli**. Pentru sensul **3**, cf. tînd. Pentru **trîndală**, cf. și trîndăvi.

TÎNDĂLĂ² s. f. (Bucov.) Piesă de lemn care se prinde la un capăt de oiște¹, iar la celălalt de tînjală; (regional) tîndăloi². Cf. MARIAN, D. 59. *Adevărata tînjală se prinde de tîndală numai atunci cînd se ară cu patru boi.* id. ib.

— Pl.: *tîndale*.

— Cf. tînjală.

TÎNDĂGÍ vb. IV v. **tîntăvi**.

TÎNDĂLẮU s. m. (Regional) Augmentativ al lui tîndală¹ **(1)**. Cf. MARIAN, S. R. II, 217. *Stă măicuța suparată Cu fața nemaritată. Tot rugîn pe Dumniezău Să-i aducă-un tandalău.* GREGORIAN, C. L. 36.

— Pl.: *tîndălăi*. — Și: **tăndălău** (MARIAN, S. R. II, 217), **tandalău** s. m.

— **Tîndală¹** + suf. *-ău*.

TÎNDĂLEÁLĂ s. f. **1.** Pierdere de vreme, mocoșeală **(1)**; zăbavă; tîndălitură, (rar) tîndălie. *Fată de țăran, tătucă.. Deprinsă cu munca, nu cu tîndăleala.* v. ROM. martie, 1954, 241.

2. (Regional) Pălăvrăgeală, flecăreală. *Face o greșeală..., începînd a tipări ca prim articol o lungă tîndăleală, și pătimașă, și naivă.* SĂM. IV, 46. *S-au dat la tăndăleală, îndrugă moși pe groși, snoave.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *tîndăleli*. — Și: (regional) **tăndăleálă** s. f.

— **Tîndăli** + suf. *-eală*.

TÎNDĂLÍ vb. IV. Intranz. **1.** A-și pierde vremea (cu nimicuri) umblînd încoace și încolo fără nici un rost; a lucra încet și neîndemînatic; a migăli **(2)**, a se mocăi **(1)**. Cf. DRLU, LB. *Lasă toată mînăstirea Celor cuvioși cu firea Acolo a tîndăli!* BĂRAC, ap. TDRG, cf. COSTINESCU. *Tăndălește căutînd niște chei.* CARAGIALE, O. II, 2, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se îmbrăcă în silă, tîndălind.* AGÎRBICEANU, L. T., 260, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Înainte de-amiazi tîndăli prin prejurul conacului.* REBREANU, R. I, 91. *Așa să vă brodiți treburile ca să nu tîndăliți prea mult cu datul colacilor.* DAN, U. 89, cf. SCRIBAN, D., DEX, SCL 1976, 401. *Și cioplea și mocoșea și tîndălea, să treacă ziua.* RETEGANUL, ap. CADE. *Odată a zis Păcală către Tîndală: „Eu mă duc înainte păcălind, tu vină-napoi tîndălind".* FRÎNCU-CANDREA, M. 236. *Mult n-a mai tîndăvit și i-a zis.* FURTUNĂ, V. 26, cf. ALR I 1 323/45, 94, 96, 122, 129, 131, 156, 190, 223, 247, 259, ALR II 4 247/272. ◇ Tranz. (Regional; cu complementul „vremea") Cf. ALR I 1 323/45, 178, 190, 243.

2. (Prin nord-vestul Munt.) A pălăvrăgi, a flecări. Cf. CONV. LIT. XX, 1 019, UDRESCU, GL. ✦ Refl. recipr. (Regional) A se certa. FOLC. TRANSILV. II, 620. *Hai, mîndro, să ne iubim, Să nu ne mai tîndălim.* ib. 391.

— Prez. ind.: *tîndălesc*. — Și: **tăndăli,** (regional) **tîndălui** (ALR I 1 323/217, 218, 227, 348, 361), **tîndăvi** vb. IV.

— Din germ. **tändeln**.

TÎNDĂLÍC, -Ă s. m. și f. (Regional) Diminutiv al lui tîndală¹ **(1)**; p. ext. poznaș, ștrengar. Cf. PASCU, C. 88, CARDAȘ, C. P. 190, MARIAN, O. I, 124. *Tandalica are mere, Tandalic vine și cere, Tandalica nu se-ndură, Tandalic vine și fură* (Cloșca și motanul). GOROVEI, C. 91, cf. PAMFILE, C. 21. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Caieru-n furcă pusăi Și la crîșmă mă dusăi... Da tandalicu de fus S-o dus la bărbat ș-o spus.* CARDAȘ, C. P. 139.

— Și: **tandalic, -ă** s. m. și f.

— **Tîndală¹** + suf. *-ic*.

TÎNDĂLÍE s. f. (Rar) Tîndăleală **(1)**. Cf. DDRF.

— **Tîndală¹** + suf. *-ie*.

TÎNDĂLÍRE s. f. Faptul de a tîndăli; tîndălit¹. Cf. DRLU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *tîndăliri*. — Și: **tăndălíre** s. f. DRLU.

— V. **tîndăli**.

TÎNDĂLÍT¹ s. n. Faptul de a tîndăli; tîndălire. ◇ Loc. adv. **Pe tîndălite** = cu încetul. *O luase așa în glumă, pe tîndălite, ca să-și petreacă timpul.* SLAVICI, O. II, 49.

— V. **tîndăli**.

TÎNDĂLÍT², -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; adesea substantivat) **1.** (Persoană) care tîndălește **(1)**; (regional) tîndălos. Cf. UDRESCU, GL. *Tăndălită față, nu știu ce s-o face cînd o fi la casa ei!* id. ib. *Măi, tăndălitule, ai crescut cît crucea de la Vlașca!* id. ib.

2. (Persoană) care pălăvrăgește; flecar. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *tîndăliți, -te*. — Și: **tăndălit, -ă** adj.

— V. **tîndăli**.

TÎNDĂLITÚRĂ s. f. Pierdere de vreme; acțiune fără folos, inutilă; tîndăleală **(1)**. *Anul acela s-a pierdut cu tăndălituri.* BARIȚIU, P. A. I, 345. *După acea tăndălitură a urmat altă eroare.* id. ib. II, 468. *După atîta tăndălitură, oamenii i-au pus numele „Popa Tanda".* SLAVICI, N. I, 15, cf. CADE, DEX.

— Pl.: *tîndălituri*. — Și: **tăndălitúră** s. f.

— **Tîndăli** + suf. *-ură*.

TÎNDĂLÓI¹ s. m. Augmentativ al lui tîndală¹ **(1)**. *Tîndălica ferbe pere, Tîndăloi vine și cere, Tîndălica nu se-ndură, Tîndăloi vine și fură* (Cloșca, puii și uliul). MARIAN, O. I, 124.

— Pl.: *tîndăloi*.

— **Tîndală¹** + suf. *-oi*.

TÎNDĂLÓI² s. n. (Prin Mold.) Tîndală². Cf. H XV 245, com. din MARGINEA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *tîndăloaie*. — Și: **tandalói** s. n. com. din MARGINEA — RĂDĂUȚI.

— **Tîndală²** + suf. *-oi*.

TÎNDĂLÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre persoane) Care tîndălește **(1)**; (regional) tîndălit² **(1)**. Cf. PAMFILE, DUȘM. 104. *Avea două fete și-un fecior voinic și tîndălos.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 166, cf. ALR II 2 396/141, îb. 2 397/141.

— Pl.: *tîndăloși, -oase*. — Și: (regional) **tăndălós, -oásă** adj. UDRESCU, GL.

— **Tîndală¹** + suf. *-os*.

TÎNDĂLUÍ vb. IV v. **tîndăli**.

TÎNDĂVÍ¹ vb. IV v. **tîndăli**.

TÎNDĂVÍ[2] vb. IV v. **tîntăvi.**

TÍNDE vb. III v. **tinde.**

TÍNDERE s. f. v. **tindere.**

TÎNDUÍ vb. IV. Tranz. (Prin nordul Mold.) A izbi. Cf. I. CR. IV, 183. (În superstiții) [La Miezul păresimilor] *e sărbătoare în care... să nu urzești pînză, pentru că o femeie, de demult, o urzit și o tot tînduit-o un an întreg de pereți.* ib.
— Prez. ind.: ?
— **Tînd** + suf. *-ui.*

TÎNÉR[1] s. n. v. **taier.**

TÍNER[2], -Ă adj., s. m. și f. v. **tînăr.**

TÎNERÉL, -EA, -ÍCĂ adj., s. m. și f. v. **tinerel.**

TÎNERÉȚE s. f. v. **tinerețe.**

TÎNERIÓR, -OÁRĂ adj. v. **tinerior.**

TÎNERÚȚ, -Ă adj. v. **tînăruț.**

TÎNG[1] interj. v. **ting.**

TÎNG[2] s. n. v. **tingă.**

TÎNG[3], -Ă adj. (Prin Mold.) **1.** Plin de jale. *Inima-i era tîngă și sufletul plin de jale nepătrunsă.* N. REV. R. II, 230. *Tot vorbind, tot cu inima tîngă amîndoi, o ajuns la buhaiu pădurii de aur.* I. CR. IV, 103.

2. Fără putere; neputincios **(1).** *Mînă tîngă.* SCRIBAN, D.
— Pl.: *tîngi, ge.*
— Din v. sl. тѫгъ.

TÎNGALĂU subst. (Prin vestul Transilv.) Talangă **(1).** Cf. A I 12, 13, 35.
— **Ting[1]** + suf. *-ălău.*

TÍNGĂ s. f. (Învechit și regional) Mîhnire adîncă, jale, amărăciune. *Așteptaiu cire cu mere va scărbi* (să bănuiască II, să ducă *tîngă* D) *și nu fu.* PSALT. 133. *Așteptam cineva să mă plîngă, La nevoie ce sînt și la tîngă.* DOSOFTEI, PS. 225/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF, PAMFILE, J. III, 95, DR. IV[2], 807, CADE. *Cu sufletul sub chin și tîngă,... Veneau cadînele să plîngă.* LESNEA, VERS. 223, cf. 252, ROSETTI — CAZACU, I.L.R. I, 448. *Pecinginea cuvintelor de tîngă Vă copleșește sufletele încă.* BENIUC, V. 145. ◇ Fig. [Privighetoarea] *înfoca spuindu-și tîngu.* I. VĂCĂRESCUL, P. 13/13. ◇ Expr. (Regional) **A-i fi cuiva tîngă după ceva** = a-i părea rău după ceva. *Zmeul se cam codea, unde-i era tîngă după atîtea avuții.* SĂM. V, 473. ✦ P. ext. Sunet prelung și jalnic; vaiet. *Duiosul șopot de caval Și-a orgii tîngă, naltă, gravă, Cînd dai pădurilor adîncă slavă.* V. ROM. ianuarie 1958, 19.
— Pl.: *tîngi.* — Și: (regional) **tîng** s. n.
— Din v. sl. тѫга.

TÎN GĂCÍ vb. IV v. **tîntăvi.**

TÍNGLĂ[1] s. f. v. **tînghilă.**

TÍNGLĂ[2] s. f. v. **tîmplă[1].**

TÎNGUÍ vb. IV. **1.** Refl. A-și exprima prin cuvinte nemulțumirea, suferința, durerea etc.; a se văicări, a se lamenta, (învechit și popular) a se ofta, (învechit și regional) a olălăi, a se olecăi. V. boci, jeli, văita. *Sta dracii de departe și s[ă] tînguiia și grăiia* (ante 1550). GCR I, 3/11. *De tot răul așea să tînguia la rugă.* DOSOFTEI, V. s. ianuarie, 30[v]/1. *Plîngea tînguindu-se cu amar* (ạ. 1691). GCR I, 288/22, cf. ANON. CAR. *Grijindu-mă puțin... și pentru ticăloasa aceast a Persină ce să tînguiaște,* AETHIOPICA, 75[r]/5. *Tînguindu-te ai strigat: vai mie!* MINEIUL (1776), 197[r1]/29, cf. DRLU, LB. *Pentru ce mă tînguiesc? Sau la ce plîng numai soarta mea?* MARCOVICI, C. 21/1. *Robinson se tînguia cu țipete atîta de jalnice.* DRĂGHICI, R. 11/30, cf. POLIZU, CIHAC, II, 411. *Fata împăratului ... plîngea și se tînguia de-ți rupea inima.* ISPIRESCU, U. 53. *Nimeni nu scoate o vorbă, nimeni nu se tînguie.* VLAHUȚĂ, R. P. 77. *Fulgere scapără; plîng tînguindu-se nimfe prin codri.* COȘBUC, AE. 70, cf. DDRF, JAHRESBER. V, 337, BARCIANU. *Acesta începu a plînge și a se tîngui.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 184, cf. ALEXI, W. *E foarte bolnav, se tîngui dumneaei.* AGÎRBICEANU, L. T. 241. *Soția lui Grigore se și tînguia acuma și-i imputa bătrînului că a construit casa.* REBREANU, R. I, 20. *Oh Doamne! — se tînguia maica Natalia — cum e cu putință... să fie așa de fără suflet?* STĂNOIU, C. I. 203. *Mama nu m-așteaptă și nu iese niciodată, se tîngui ea cu vocea-i copilărească.* SADOVEANU, O. IX, 136, cf. SCRIBAN, D. *Ce nedrept ești cu mine, prietene Vardaru! se tîngui.* C. PETRESCU, A. R. 26. *Pricepuse de la început că nu-i nici o nădejde, dar se împotrivise..., se tînguise.* V. ROM. iulie 1953. *Se auzeau plînsete și glasuri sfîșietoare de femei, care se tînguiau și boceau.* ib. septembrie 1955, 24. *Mai plîng de dor, mă tîngui în versuri ca școlarul.* BENIUC, C. P. 46, cf. VINEA, L. I, 140, DEX. *Văzui un cîrd de muieri Tînguindu-se-n dureri.* POP., ap. GCR II, 323, cf. 341. *Nu-mi trage nici o nădejde. Plînge și te tînguiește.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 111. *Pe badea la groapă-l duc. Dar cine se tînguia?* DOINE, 25. *Începu a se tîngui de mai mare-ți era mila de biata femeie.* CĂTANĂ, P. B. I, 31, cf. BUD, P. P. 14, ALRM I/II h 413/61, ALR II 2 031/102, 769. *Mult s-o tînguit după iăț.* ALR SN V h 1 416/53, cf. ib. h 1 416/76. *Se bocea, se tînguia, Și din ochi amar plîngea.* BALADE, II, 215. *Stau în loc, mă tînguiesc, Ce-am pierdut nu mai găsesc.* FOLC. TRANSILV. I, 513. (Fig.) *Avîntul de-altădată se tînguie și geme.* LESNEA, C. D. 81. ◇ Intranz. *Voi veți plînge și veți tîngui, iară lumea să va veseli.* CHEIA ÎN. 95[v]/7. *Toți oamenii... ș-au rupt hainile lor și au tînguit.* BIBLIA (1688), 220[1]/35. *Fă-mă cu tine a tîngui.* KLEIN, ap. GCR II, 187. *A pornit cu ele, tînguind mai mult ca o femeie decît ca un călugăr.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *A rămas mîndra plîngînd, Pe ulițe tînguind.* BIBICESCU, P. P. 105. ◇ Tranz. *A îngenuncheat în fața lespezii de piatră, începînd... să tînguiască o plîngere.* C. PETRESCU, R. DR. 59. *Tu să-i cînți izbînda ori să-i tîngui jalea.* VOICULESCU, POEZII, I, 31. *Prin cînt popoarele și-au tînguit durerile încă din cele mai vechi milenii.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 792. *Li s-a umplut pînă la vîrf paharul Și fiecare-și tînguie amarul.* V. ROM. ianuarie 1956, 162. ◇ (Urmat de compliniri care indică motivul suferinței, al jalei etc.) *Ei merg tînguindu-se, că duc numai strîmbătăți de la oamenii săi* (ante 1550). CUV. D. BĂTR. II, 417. *Veniți acuma, o, voi bogaților, de plîngeți și vă tînguiți pentru cumplite scîrbele voastre.* CHEIA ÎN. 10[r]/16. *Și-mi pare rău foarte și mă tînguiedz că nu s-au împlat... Pavel să-mi ajute la nevoie.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 30[v]/22. *Plînsără și să tînguiră neîncetat zioa și noaptea ca să dobîndească mîngîiarea cea nesfîrșită.* VARLAAM — IOASAF, 53[v]/21. *Toți se tînguiau de nenorocirea acestei națiuni.* ASACHI, S. L. II, 12. *Bolnavii se tînguiesc de osteneală, de durere de cap.* FĂTU, D. 133/18. *Toți oamenii locului se tînguiau de răutatea și de frica balaurului.* ISPIRESCU, L. 199. *O strîngea la piept mîngîind-o cu mîna pe obraz și tînguindu-se că pleacă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 143. *Se tînguie ciobanul După turma lui de oi.* GOGA, POEZII, 48. *Se tînguie c-o voce slabă că nu-i prieste aerul de la munte.* SADOVEANU, O. X, 529. *Nevastă-mea se tînguia într-una de durere de rinichi.* V. ROM. octombrie 1954, 13. (Intranz.) *Voi, bătrîni, cu amar tînguiți, că țăria voastră slăbi!* VARLAAM, C. 86. ✦ Refl. Fig. A scoate sunete triste, plîngătoare, asemănătoare unui vaiet. *Se tînguiesc Tălăngi pe căi, Și neguri cresc Din negre văi, Plutind pe munți.* IOSIF, PATR. 66. *Numai o vioară se tînguie*

pe coarde. PETICĂ, O. 125. *Pe urmă alte instrumente, bizare şi triste, au început să se tînguie.* C. PETRESCU, C. V. 167. *Sub umbra* [învelişului de şindrilă] *se tînguia mierloiul.* KLOPŞTOCK, F. 6. *Se tînguia un clopot din turla lui de lemn.* VOICULESCU, POEZII, I, 20. *S-aprinde pe ceruri lin nor după nor, Şi plopii din vale se tînguie-n vînt.* PILLAT, P. 7. *Nu mai ştia pe ce lume-i şi se tînguia stins, cu botu-i bun şi mare între labele-i enorme.* SADOVEANU, O. X, 505. *Pisica a fost dată afară şi acum se tînguie la uşă.* ARGHEZI, S. VIII, 115. *Pe sus, în noapte, începe să se tînguie un stol de cocori.* STANCU, D. 256. *Multe nopţi ale tale au fost tulburate în vis de stolul rîndunelelor care se tînguiau.* PAS, Z. I, 210. *Se tînguie în horn vîntoasele.* CAMILAR, N. II, 266. *Copacii îşi pling frunzele, caterincile se tînguie.* V. ROM. ianuarie 1965, 126. ◇ Tranz. (Complementul indică sunetele emise) *Clopotul unui canton tînguí trei bătăi întristate.* C. PETRESCU, S. 33.

2. Refl. (Cu complementul în dativ) A se plînge cuiva cu scopul de a fi înţeles, de a i se face dreptate. Cf. COSTINESCU. *M-am tînguit domnului preşedinte al Consiliului de miniştri pentru strămutarea arhivei din Iaşi* (a. 1876). URICARIUL, X, 272. *Femeia lui Ipate, cum îl vede, începe a i se tînguí şi lui.* CREANGĂ, P. 177. *Aşa se tînguí Jana fie-sei.* DELAVRANCEA, H. T. 151. *Lume, unde eşti să mă tînguí ţie?* CĂLINESCU, C. O. 113. *Eu nu cînt în butul teu, Ci horesc de-aleanul meu, Mă tînguiesc prunilor De jelea părinţilor.* BALADE, III, 267. ◇ Fig. *Părtului se tînguieşte-o floare: Ce blînd erai în vremuri mai senine! Purtai în unde numai dezmierdare.* CERNA, P. 92.

3. Tranz. (Învechit şi popular) A deplînge, a compătimi; a jeli. *Ieşind Ieremia de la împăratul, iar au început a plînge şi a tînguí Ier*[u]*s*[a]*limul* (a. 1650). GCR I, 147/10, cf. ANON. CAR. *Acuma cunosc înşelăciunea idolilor săi şi cu amară lacrămi o pling, o tînguiesc, o glăsuiesc.* MAIOR, P. 29/15. *Vrăjmaş ţi-am fost..., iar acum te tînguiesc.* BELDIMAN, E. 117/4. *Din partea noastră avem a tînguí 100 oameni ucişi şi răniţi.* AR (1829), 224[1]/10. *Să întoarcem mai bine ochii de la această uricioasă privelişte, tînguind barbaria acelor timpuri.* BĂLCESCU, M. V. 404. *Tînguieşte-mă, doamna mea, şi nu mă osîndi.* NEGRUZZI, S. I, 47, cf. COSTINESCU, CADE. *O tînguiau moaşele din sat, că o măritase tatăl ei, unchiul Manole, încă nevîrstnică.* SADOVEANU, O. XVII, 172. *Oameni buni, mă tînguiţi Oameni buni, mă miluiţi.* ALECSANDRI, P. P. 386. *Ţiganca, care l-a urmărit şi i-a zărit mîhnirea, a început să-l tînguiască.* SBIERA, P. 110. (Cu forma negativă a gerunziului) *Ce om ar fi netînguind Pre maica lui I*[i]*sus, văzînd Într-atîta chin fiind?* KLEIN, ap. GCR II, 186. ◇ Fig. *Păsările nu cîntă, ci cu şuierătură jalnică tînguiesc ticăloşiia a toată lumea.* MOLNAR, RET. 77/15. ✦ A boci. *Căzută la pămînt, tînguia în bocet lung pe... fecior.* MIRONESCU, S. A. 86, cf. ALRM I/II h 413/61.

— Prez. ind.: *tînguiesc* şi *tîngui*. — Şi: (învechit, rar) **tînguiá** (prez. ind. *tînguiez*) vb. I.

— Din v. sl. тѫгоѣати.

TÎNGUIÁ vb. I v. **tîngui.**

TÎNGUIÁLĂ s. f. Faptul de a (se) tîngui; văicăreală, (popular) jeluială. *Sînt între scîrbă şi tînguială.* PARACLIS (1639), 244. *Mărturisim şi nu fără puţină tînguială, ne cutremurăm de mare şi de nepurtat greuinţa care asupră-ne vine.* CANTEMIR, HR. 297. *Rămase între toţi fraţii plîngere şi tînguială făr'de mîngîiare.* C. CANTACUZINO, CM I, 92, cf. LB, POLIZU, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., JAHRESBER. V, 337.

— Pl.: *tînguieli.*

— **Tîngui** + suf. *-eală.*

TÎNGUÍBIL, -Ă adj. (Neobişnuit) Vrednic de milă, de compătimire. *Cît e de tînguibilă o jună femeie, cînd urmează a-şi decide soarta.* NEGRUZZI, S. III, 65.

— Pl.: *tînguibili, -e.*

— **Tîngui** + suf. *-bil.*

TÎNGUIÉLNIC, -Ă adj. (Rar) Care provoacă tristeţe, jale, amărăciune. *La moarte nu-mi aduceţi mie ... Ostenitele tropare Cu rostul lor cel tînguielnic.* GOGA, POEZII, 255.

— Pl.: *tînguielnici, -ce.*

— **Tîngui** + suf. *-elnic.*

TÎNGUIÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) Care se tînguie **(1)**; tînguitor. *O trimise... ca s-aline Suspinele şi lăcrimosul vaiet Al tristei, tînguioasei Penelopa.* MURNU, O. 76. ◇ Fig. *Tînguioasa întristare ne face destoinici a cunoaşte adevăruri.* MARCOVICI, C. 95/5. *Tînguioasă inima-mi se bate.* MURNU, O. 335. ◇ (Adverbial) *Cînd vedea drumeţi..., lăsa baba covrigul din gură, întindea dreapta şi se milogea tînguios.* CARAGIALE, O. II, 244. ✦ (Rar) Care exprimă tristeţe, jale, suferinţă. *Duci în sate întristatul Glas de doine tînguioase.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 69. ✦ Fig. (Despre sunete, glasuri, melodii etc.) Tînguitor. *Am vrut să-ndoiesc puterea; dar bătrînul cuvios Aruncă-n braţele mele un ţipăt prea tînguios.* HELIADE, O. I, 450. *Un glas tînguios şi jalnic răsare din morminturi.* MARCOVICI, C. 35/2. *Se aude un geamăt tînguios.* NEGRUZZI, S. I, 184, cf. POLIZU. *Le răspundea, cu răsunet tînguios şi depărtat, mica turlă rotunjită a bisericuţii lui Bucur.* ODOBESCU, S. I, 105. *De departe-n văi coboară tînguiosul glas de clopot.* EMINESCU, O. I, 76. [Vocea] *rătăcită scade, expiră tînguioasă.* MACEDONSKI, O. I, 254. *Avea un glas sonor şi tînguios.* SĂM. I, 59, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vîntul... trimetea pînă-n depărtare tînguioase şi prelungi glasuri de orgă.* HOGAŞ, M. N. 73. *Biserica înaltă începe să răsune, Curg note tînguioase în liniştea adîncă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 263. *Asculta parcă glasurile tînguioase ale vîntului, care rătăcea ca o fiinţă vie prin ploaie şi întuneric.* SADOVEANU, O. III, 213. *Trei zile auzea... Un glas tînguios, Un vaiet duios.* TEODORESCU, P. P. 447. ◇ (Adverbial) *Se milogea tînguios numai din vîrful limbii.* CARAGIALE, O. II, 244. *Nici o doină pe cîmpie tînguios nu mai oftează.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 113. *Clopotele bisericii începură să sune a rugă; întîi tînguios şi rar.* CONV. LIT. XLII, 453. ✦ (Rar) Care provoacă tristeţe. *O zi prea strălucită de sărbătoare tînguioasă.* CR (1832), 106[2]/3. *Socotim ca o datorie a rechema din uitarea publicului memoria tînguioasă...* [a] *acestui june poet.* ODOBESCU S. I, 239.

— Pl.: *tînguioşi, -oase.*

— **Tîngui** + suf. *-os.*

TÎNGUÍRE s. f. Acţiunea de a (se) tîngui şi rezultatul ei.

1. Văitare, lamentare; (învechit şi regional) olălăire, (învechit) obidire **(3)**, olecăire. Cf. tîngui **(1)**. *Nece eu voi asculta plîngere şi tînguire voastră* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 458/12. *Asculta plînsul şi tînguirea ce să făcea în cetate* (a. 1600—1625). GCR I, 67/22. *Şi di*[n]*tr-u*[n] *glas cu tînguire, slobozi*[nd] *plîngere jelnică, cu suspin să ruga.* AETHIOPICA, 55[v]/4. *Pling cu tînguire mare.* BELDIMAN, E. 1/25, cf. LB. *Să fi auzit jalnicile tînguiri a desnădăjduiţilor corăbieri.* DRĂGHICI, R. 33/15, cf. POLIZU, LM. *Glas de desnădăjduire... cu ce tînguire patima îţi zugrăveşte.* CONACHI, P. 27. *Văzu că n-o scoate la căpătîi cu tînguirea.* ISPIRESCU, L. 55. *Era aci tînguire, aci blestem, aci întunecată resemnare.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 628, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Şi-ncepe-a plînge, biata babă... Îi fură tînguirea vîntul.* GOGA, POEZII, 109. *Iar tînguirea lor creştea furtună — Nici zîna nu putea s-o mai aline.* CERNA, P. 66. *Ce ţipete! Ce vaiete! Ce tînguire fără nume!* GALACTION, O. 243. *Nici o tînguire gurile nu vor rosti.* BLAGA, L. U. 23. *Toate tînguirile altora şi neputincioasele lor scrîşniri... îi rînjeau întruchipate acum înainte-i, în hîda făptură cu buzele strîmbe.* C. PETRESCU, A. R. 62, cf. V. ROM. septembrie 1970, 8, DEX. *Nu era casă fără plîngere, Maică fără tînguire.* POP., ap. GCR II, 140/23. *Fratele..., auzindu-i plînsetele şi tînguirile, i-a zis.* ŞEZ. IV, 3. *Veniţi toţi de ascul-*

tați A maicilor tînguire Și amară jeluire. ib. VIII, 41. *Și-și plînge greșala lui, Cu amar, cu tînguire.* FOLC. MOLD. I, 258. ◇ Fig. *Sărutare, voi frumoase zile ce ați mai rămas! În voi tînguirea firii urmează c-un slab, trist pas.* HELIADE, O. I, 104. *Tînguirea sa* [a amorului] *cea vie De-ntristare m-a cuprins.* ASACHI, S. L. I, 90. *Astă slăbiciune nu era numai o năzărire a minții lui, ci o tînguire a întregului său trup.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Decorul străvechi, șoapta rapsodică cu inflexiuni înfiorate de tînguire sau de slavă sînt menite să seducă, să asigure captarea ascultătorului.* V. ROM. octombrie 1964, 109. ✦ Sunet prelung și jalnic; vaiet. *În zadar boltita lîră, ce din șapte coarde sună, Tînguirea ta de moarte în cadențele-i aduna.* EMINESCU, O. I, 160. *Visurile ce-așa dulce m-au durut, de mult s-au stins, Cum se stinge-o tînguire în amurgul unui plins.* PĂUN-PINCIO, P. 85. *Bătrînul sta amărît la fereastră, pe cînd tînguirile melancolice ale cîntecului umpleau noaptea.* SADOVEANU, O. III, 106. *Nici un vaiet, nici o tînguire nu se auzea.* BART, S. M. 74.

2. Plîngere (împotriva cuiva sau a ceva). Cf. tîngui **(2)**. *În mai multe rînduri se tulburasă cu scop de a căpăta privilegii, dar fiecare tînguire aducea asupra lor o apăsare mai aspră.* ASACHI, S. L. II, 8. *Un cuvios episcop,... auzind într-o zi tînguirile unei poporimi ..., strigă.* ODOBESCU, S. III, 519. *Se iscălea o hîrtie plină de tînguiri pentru abuzurile unui prefect.* I. NEGRUZZI, S. I, 21. *În tînguirile lor se amestecară apoi și alți oameni, unii numai din curiozitate, alții pentru că au mai auzit asemenea lucruri ori au pătimit și ei.* REBREANU, R. I, 273. *Veșnicile tînguiri ale răzășilor, pentru încălcarea și hrăpirile Orheianului, îi sfredelisră urechile și inima.* SADOVEANU, O. VII, 103.

— Pl.: *tînguiri.*

— V. **tîngui.**

TÎNGUÍT s. n. Faptul de a (se) tîngui; (învechit și regional) olălăit, (învechit, rar) olecăit. *Cei buni n-au vreme de gîndit La moarte și la tînguit.* COȘBUC, P. I, 151. *Lăsăm dar la o parte tînguitul.* MURNU, O. 58. ✦ Sunet prelung și jalnic; vaiet. *Iar de pe casă plîngea singuratică-n nopți cucuvaia Moarte vestind, și-ndelung ți gemea tînguitul ei jalnic.* COȘBUC, AE. 77. *Se tînguie un stol de cocori... Tînguitul seamănă cu al oamenilor.* STANCU, D. 256.

— V. **tîngui.**

TÎNGUITÓR, -OÁRE adj. (Despre persoane) Care se tînguie **(1)**; tînguios. *Dar lucrul cel mai laș în lume E un bărbat tînguitor.* COȘBUC, P. I, 194. *Ființa ei totdeauna tînguitoare.* CAZIMIR, GR. 44. ◇ (Substantivat) *Vin în monom tînguitorii, ai „Vieței literare" scribi.* ANGHEL — IOSIF, C. M. I, 194. ✦ (Rar; despre față) Care exprimă tristețe, jale, suferință. *Fața ți era tînguitoare.* CĂLINESCU, E. O. I, 68. ✦ Fig. (Despre sunete, glasuri etc.) Care este plin de durere; jalnic, plîngător **(2)**, tînguios, (franțuzism învechit) plentiv. *Cîntări tînguitoare prin zidurile reci Cerși-vor pentru mine repaosul de veci.* EMINESCU, O. I, 127, cf. IV, 9. *Mi se pare că aud glasuri tînguitoare bocindu-se pe valuri.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 232. *Clopotele-n limba lor Plîngeau cu glas tînguitor.* COȘBUC, P. I, 153. *Toamnă, ... Pe urma ta cîntări tînguitoare Lin flutură-n întinderea albastră.* GOGA, POEZII, 250. *Versul său tînguitor se întoarce cîteodată în loc.* PETICĂ, O. 250. *A doua zi de dimineață mă trezește același glas tînguitor al cînelui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 347. *Începu o doină tînguitoare din munți.* AGÎRBICEANU, A. 119. *Îl iscodi deodată cu glasul lui tînguitor.* REBREANU, R. I, 138. *Un geamăt răsuna tînguitor și muzical.* TEODOREANU, M. II, 27. *Lămurea și tălmăcea vestea cea proaspătă c-un glas tînguitor și răgușit.* SADOVEANU, O. VII, 79. *Cîntări tînguitoare se înălțau din naos.* PILLAT, P. 21. ◇ (Adverbial) *Căci de piatră de-ar fi, încă s-a-ncălzi de-atît amor, Cînd căzîndu-i în genunche, i-ar vorbi tînguitor.* EMINESCU, O. I, 162. *Pe cîmp abia se mișc-o turmă, Tînguitor talanga sună.* IOSIF, PATR. 47. *Omul care vorbea tărăgănat, aproape tînguitoru, cu ceva străin în vorba lui românească, se ridică cu greu.* V. ROM. ianuarie 1965, 9.

— Pl.: *tînguitori, -oare.*

— **Tîngui** + suf. *-tor.*

TÎNJÁLĂ s. f. **1.** Un fel de proțap care se folosește pentru a prinde a doua pereche de vite la jug, pentru a lega de jug uneltele agricole cu tracțiune animală sau pentru a transporta greutăți mari ; (regional) tînjălău, tînjel **(1)**, tînjelar, tînjeloi, tîșlă. Cf. ANON. CAR. *Să li se dea... boi cu tînjali* (a. 1826). DOC. EC. 367, cf. LB, LM, I. GOLESCU, C., POLIZU, I. IONESCU, M. 711. *Dar plug, grapă, teleagă, sanie, car, tînjală... nici că se aflau la casa acestui nesocotit.* CREANGĂ, P. 38, cf. DDRF, BARCIANU, DAMÉ, T. 176. *Trei perechi de boi, înjugați la tînjele, se uitau liniștiți în amurgul serii.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 65. *În vremea aceasta oamenii se pregăteau de arat: fiarele de plug erau ascuțite, tînjelele scoase în bătătură.* SANDU-ALDEA, D. N. 226, cf. ALEXI, W. *Cînd în loc de o pereche de boi se pun la car două sau mai multe perechi, se folosește tînjala.* PAMFILE, I. C. 138, cf. PĂCALĂ, M. R. 456. *Tîrau între dînșii tînjelele cu cîrceie de fier.* HOGAȘ, DR. II, 39. *Și-apoi îndată s-a dat Minicele-a suflicat, Niște mîni poleite Ca niște tînjeli pîrlite.* POP., ap. GCR II, 337, cf. H II 13, 62, 80, 117, 194, 271, 294, IV 11, 44, X 5, 466. *Dragă, hai de mă sărută, Că-ți dau boii de la rudă, Puică, hai și-a doua oară, Că-ți dau și cei din tînjală.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 78. *C-au rămas boii-n tînjele Și casa plină de jele.* MARIAN, Î. 537. *Pune-oi boii la tînjală, Și-oi scoate gunoiu-afară.* SEVASTOS, C. 261. *Ori vinde doi din tînjală, Ie-mi săpun și rumeneală.* DOINE, 300. *Ia uită-te la ist trup, N-ar fi bun grindei de plug? Picioarele—Coarnele; Mînile — Tînjălele.* ȘEZ. II, 222, cf. BREBENEL, GR. P. *Toate plugurile umblă Num-al meu șede a umbră Și tînjeaua-i sub părete Și boii pasc iarbă verde.* BUD, P. P. 40, cf. VASILIU, C. 143, PĂSCULESCU, L. P. 33, CANDREA, F. 365. *Și s-anină plugu-n jele, Trag boii de rump tînjele.* BÎRLEA, C. P. 118, com. din MARGINEA — RĂDĂUȚI și din TĂRCĂIȚA — BIHOR, T. PAPAHAGI, M. 89, CHEST. V 94 supl., ALR I 334/28, 80, 129, 138, 140, 158, 190, 229, 257, 285, 355, 516, 800, 900, ALR II 5 079, ib. 5 081, ib. 5 100/235, 250, 272, 279, 284, 310, 886, 928, ib. 5 099/284, 574, A I 13, 17, 23, II 12, III 1, 2, 4, 7, 17, 18, 19, IV 5, VI 16, GL. OLT. *Rupt-o boii tînjaua, Coborînd de la mîndra.* FOLC. TRANSILV. I, 313. *Și-a-njugat boii la tînjală, Că nu era vreme de zăboveală.* FOLC. MOLD. I, 275. *Cînd a face plopul pere Și răchita vișinele Și proțapul mugurele Și tînjala viorele* sau *cînd o face plopul pere și tînjala mugur verde* sau *cînd o înverzi tînjala* (= niciodată). Cf. MARIAN, NA. 599, RETEGANUL, TR. 104, SEVASTOS, C. 26, MAT. FOLK. 403, ȘEZ. IX, 120, VASILIU, C. 143, BÎRLEA, C. P. 313, ZANNE, P. I, 257. *E cu clonț și nu-i pasere; Cu coarne și nu-i bou; Cu ochi și nu-i fereastă (Tînjala).* GOROVEI, C. 367. *Nu i-a dat peșce fără oase, Ci doi gonitori cu tînjala după ei* (Ochii și sprîncenele). id. ib. 253. ◇ (Prin analogie) *Carul răsare dedesubtul luceafărului și e cu tînjala-n jos.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 78. ◇ Expr. **A se lăsa pe tînjală** = (despre animale de tracțiune) a trage foarte încet (sprijinindu-se pe tînjală **(1)**; fig. (despre oameni) a lucra încet, cu lene; a neglija sau a amîna lucrul. *Murgule, nu te lăsa pe tînjală că-mi ești sub mînă.* ALECSANDRI, T. 52. *Cată de nu te lăsa pe tînjală.* CREANGĂ, A. 109. *S-a lăsat pe tînjală, și în trei ani, el care era atît de expeditiv în alte daraveri, nu și-a putut trece nici un examen.* VLAHUȚĂ, O. A. 455. *Are grijă... să nu tragă unii boi, iar ceilalți „să se lase pe tînjală", adică să nu tragă deloc.* PAMFILE, A. R. 51. *Boii moi se lasă pe tînjeală.* VOICULESCU, POEZII, I, 92. *Se cam lasă pe tînjeală.* STANCU, R. A. IV, 101. *Cît de amețitor se succed întîmplările vieții cînd ai pornit-o la drum, fără nici un sprijin și fără să te lași pe tînjeală.* V. ROM. iunie—iulie 1963, 82, cf. ȘEZ. VIII, 161, ZANNE, P. V, 625. **A mîna pe tînjală** = a mîna încet. *Dacă-i drumețul ros pe la cot... Mîn pe tînjală numai de-un zlot.* ALECSANDRI, T. 46. (Regional)

A pune umărul la tînjală = a se pune serios pe muncă, a nu se mai codi. UDRESCU, GL. ✦ (Ca epitet depreciativ, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") Persoană înaltă și slabă. *O tînjală de om lungă, slabă și cu niște favoriți roșii și mari.* HOGAȘ, DR. II, 101. *O tînjală de muiere.* CIAUȘANU, GL., cf. MAT. DIALECT. I, 13. ✦ (Regional) Tînjeluță. ALR II 5 080.

2. (Regional) Parte a joagărului cu ajutorul căreia se pune în mișcare jugul cu ferăstrăul; (regional) iapă, mîtcă. Cf. ALR II 6 452/353, 362, ARVINTE, TERM. 172.

3. (Învechit și regional) Unitate de măsură pentru terenuri agricole, echivalentă cu 28 prăjini. Cf. CONV. LIT. XLIV, 615.

— Pl.: *tînjeli* și *tînjele*. — Și: (regional) **tînjeálă, tînjáuă** (com. BĂNUȚ, ALR II 5080/310, ib. 5081/310, 353, ib. 5101/310, A I 17), **tînjeá** (H II 13, com. BĂNUȚ, ALR I 334/337, 351, 360, ALR II 5079/346, ib. 5081/353, 362) s. f.

— Din v. sl.*tęžalo. Cf. pol. c i ę ż a d ł o. — **Tînjea**: sg. refăcut după pl.

TÎNJÁR s. n. v. **tăujer.**

TÎNJÁUĂ s. f. v. **tînjală.**

TÎNJÁL s. m. (Regional) **1.** Tînjală **(1)**. Cf. MARIAN, D. 59, CHEST. V 67, 99 supl.

2. Picior la pilugul de la piuă **(3)**. Cf. ALR II 6 470/362, ib. 6 466/362, GLOSAR REG.

— Pl.: *tînjăi*. — Și: **tînjél** (MARIAN, D. 59), **tînjér** (CHEST. V 67, 99 supl.) s. m.

— Cf. t î n j a l ă.

TÎNJĂLÁR s. m. (Mold.) **1.** Tînjală **(1)**. *De cîrligul coțigei... se leagă tînjelarul.* PAMFILE, A. R. 44, cf. id. I. C. 139. *Cînd se înjugă la plug patru boi, atunci ne servim de tînjelar.* Com. din MARGINEA — RĂDĂUȚI, cf. ALR II 5 079/362.

2. Lucrător care transportă buștenii de pe munte la vale cu ajutorul vitelor sau al cailor. Cf. ALR II 6 420/551, ARVINTE, TERM. 172.

— Pl.: *tînjălari*. — Și: (regional) **tînjelár** s. m.

— **Tînjală** + suf. *-ar*.

TÎNJĂLĂȘI s. m. pl. (Regional) Perechea de boi înjugați la tînjală **(1)**. Cf. ALR II 5 100/141, 260, 384.

— Și: **tînjelăși** s. m. pl. ALR II 5 100/141.

— **Tînjală** + suf. *- aș*.

TÎNJĂLĂU s. n. (Mold.) Tînjală **(1)**. *Tînjălăul se aseamănă cu un proțap de car.* PAMFILE, A. R. 44.

— Pl.: ?

— **Tînjală** + suf. *-ău*.

TÎNJĂLÍ vb. IV. (Regional) **1.** T r a n z. A căra buștenii de pe munte la vale cu ajutorul vitelor înjugate la tînjală **(1)**. Cf. ARVINTE, TERM. 172.

2. R e f l. A se tolăni, a se lungi (într-o poziție comodă). *S-o tînjelit acolo-n tină.* VICIU, GL. *M-am tînjălit pîm pat.* ALR II/I h 97/95.

— Prez. ind.: *tînjălesc*. — Și: **tînjelí** vb. IV.

— V. **tînjală.**

TÎNJĂLÓI s. n. (Regional) Tînjală **(1)**. *Cînd, în loc de doi boi, se înjugă patru, se adaogă la proțap un alt proțap zis tînjală, tînjeală sau tînjăloi.* DAMÉ, T. 13, cf. MARIAN, D. 59, H I 252, III 71, 363, 430, IV 86, VI 56, X 5, 46, 77, 110, 466, 505, XII 195, XVI 143, 152, com. din MARGINEA — RĂDĂUȚI, ALR I 894/704, ALR II 5 079/365, 520, 605, ib. 5 080/987, A VI 22.

— Pl.: *tînjăloaie*. — Și: **tînjelói** (H III 71, 363, 430, IV 86, X 5, 46, 466, XII 195, XVI 152, ALR II 5 080/987), **tînjealói** (DDRF) s. n.

— **Tînjală** + suf. *-oi*.

TÎNJĂLÚȚĂ s. f. Piesă care se fixează în partea dinainte a tînjelei **(1)** și de care se prinde jugul; cătușă. *Dincolo de mijloc e fixată printr-un cui tînjeluța, de care se prinde jugul boilor de la roate.* PAMFILE, A. R. 44, cf. id. I. C. 139, H X 46, 466, 489, XVI 143, com. din MARGINEA — RĂDĂUȚI, ALR II 5 079/250, ib. 5 080/235, 250.

— Pl.: *tînjăluțe*. — Și: (regional) **tînjelúță** s. f.

— **Tînjală** + suf. *-uță*.

TÎNJÁR s. n. v. **tăujer.**

TÎNJEÁ s. f. v. **tînjală.**

TÎNJEÁLĂ[1] s. f. (Rar) **1.** Tînjire **(1)**; plînset, geamăt. Cf. JAHRESBER. V, 337.

2. Tînjire **(2)**; f i g. lîncezeală, stagnare. *Facultatea n-a mers bine și după încă un an de tînjală, pe care nu l-a mai urmat Creangă, se desființează.* CĂLINESCU, I. C. 77.

— Pl.: *tînjeli*.

— **Tînji** + suf. *-eală*.

TÎNJEÁLĂ[2] s. f. v. **tînjală.**

TÎNJEALÓI s. n. v. **tînjeloi.**

TÎNJÉL s. m. v. **tînjăl.**

TÎNJELÁR s. m. v. **tînjălar.**

TÎNJELĂȘI s. m. pl. v. **tînjălași.**

TÎNJELÍ vb. IV v. **tînjăli.**

TÎNJELÓI s. n. v. **tînjăloi.**

TÎNJELÚȚĂ s. f. v. **tînjăluță.**

TÎNJÉR[1] s. m. v. **tînjel.**

TÎNJÉR[2] s. n. v. **tăujer.**

TÎNJÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „după") A se întrista, a se necăji, a suferi, a fi la grea încercare; a se consuma, a se prăpădi (sub apăsarea unor suferințe morale); a suferi de dorul cuiva sau a ceva. *Și chemară către D[u]mn[e]dzău cînd tînjiră și den banat scoase-i.* PSALT. HUR. 93[v]/3. *Nu întoarce fața ta de mere; în ce zi tînjesc* (a m s c r ă b ă D) *pleacă către mine urechea ta.* PSALT. 207. *Începu a scărbi și a tînji.* TETRAEV. (1574), 45. *Văzu Domnul cînd tînjiia și auzi rugăciunea lor.* CORESI, PS. 300/7. *Mihail... tînjiia rău de aceaia și să scărbiia că năvălea mult rău de multe părți asupră-i.* MOXA, 384/36. *De aceasta pururea suspina și nepărăsit tînjiia cumu-ș va înfrămseța sufletul.* VARLAAM, C. 366, cf. CHEIA ÎN. 48[r]/5. *Luînd pre Pătru și pre doi feciori a lui Zevedeiu, începu a tînji și a se întrista.* N. TEST. (1648), 35[r]/28. *Să nu-mi fac voie rea, nice să tînjesc.* DOSOFTEI, PS. 195/19, cf. ANON. CAR. *Sultanul acela... a început a tînji pentru împărăția ce și-au vîndut-o.* DIONISIE, C. 169. *Turcii, văzînd neisprava, cu toții se îngrijesc, Din cea în război dorire, ti vedei cum că tînjesc.* BELDIMAN, E. 85/32, cf. LB, POLIZU. *Eu unul știu că n-aș mai tînji după secături ca acele care fură mințile boierilor.* ALECSANDRI, T. 1 449, cf. LM. *Nu mai tînji atîta după dînșii; se vede că așa le-a fost scris, mititeii.* CREANGĂ, A. 113. *Începu a tînji de dragoste.* ISPIRESCU, L. 241. *Și-n aerul închis, fierbinte, Ce-l vezi cum tremură în soare, Tînjim de dorul altor locuri, Ca niște păsări călătoare.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 74. *Păsările, grădina, livada, chiar satul întreg parcă tînjeau, jeleau că se duce.* CONTEMPORANUL, V_1, 101, cf. DDRF, ALEXI, W. *Și-n depărtare tînjind, tot stau așteptîndu-ne-acasă Dragii copii.* MURNU, I. 29, cf. DHLR I, 257, 269, DR. IV, 387. *Mi-e drag ca feciorul meu și o să tînjesc amar cînd mi l-or lua.* GALACTION, O. 65. *Avea grijă ca nimeni să nu tînjească și să nu ducă lipsă de nimic, îndemna pe unul și pe altul la joc,* VINEA, L. I, 223.

Iulia a tînjit după el ani de zile. H. LOVINESCU, T. 244. *Iar de cînd m-am cătănit, Viața mi s-a otrăvit. Că tînjesc în țări străine Și tot plîng gîndind la tine.* POP., ap. GCR II, 305, cf. ALECSANDRI, P. P. 295. *Făt-Frumos se sperie și începu să tînjească, crezînd că n-are să mai vie, dar peste cîteva minute se pomeni cu... zîna cea mult dorită.* POPESCU, B. II, 36. *Tu-ntoarce-te înapoi Și du-i veste de la noi... La nime să nu gîndească Și de ciudă să tînjească.* PAMFILE, C. Ț. 153. ◇ Fig. *O, soare!... țara făr' de tine tînjește-amar în tristu-i dor.* ALECSANDRI, P. III, 409. *O ancoră frîntă tînjește-n nisip.* LESNEA, I. 85. *Pe-ngusta periniță de catifea albastră Tînjea mărgăritarul de-un dor necunoscut.* VOICULESCU, POEZII, I, 165. ✦ A dori ceva foarte mult, a jindui, a rîvni. *Mulți copii tînjesc foarte tare după țiță.* MARIAN, NA. 426. *Tînjesc ca pasărea ciripitoare Să se oprească-n drum, Să cînte-n mine și să zboare Prin umbra mea de fum.* ARGHEZI, V. 35. *Sîntem acum în țara fără apă. După răcoare oamenii tînjesc.* V. ROM. septembrie 1954, 57. *Tînjea după sprijinul unei prietenii înălțătoare.* VORNIC, P. 49. *Nu știu dacă mă înțelegi, dar aveam nevoie, tînjeam să mă regăsesc.* H. LOVINESCU, T. 250. *Nu-mi plac sufletele care se usucă tînjind la ceva ce le este la îndemînă.* BARBU, PRINC. 62. *Îl apăsau lipsurile și tînjea după alt soi de viață.* V. ROM. septembrie 1963, 14. *Eu mă jucam puțin și de aceea poate... tînjeam după un tovarăș de năzdrăvănii.* ib. iulie 1970, 30. (Fig.) *Îmi crește-n suflet iarăși o strună de vioară, Dar cîntecul în mine tînjind să se deștepte... Răsună-n depărtare, mai sus și mai afară.* ARGHEZI, VERS. 92. ✦ (Învechit și regional) A-și exprima nemulțumirea; a se plînge. *Pre vreme de mare foamete tînjind săborul, iară sfîntul tot îi dojenea pentru mica lor credință.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Va tînji bărbatul ei, în carea zi va auzi toate rugile ei.* BIBLIA (1688), 119[1]/9. *De nu ne ascultă D-zeu rugîndu-ne, să nu tînjim.* ap. TDRG. *Au început muntenii între dînșii a tînji pentru cîntarea și slujba bisericei, zicînd că nu înțeleg* (a. 1764). URICARIUL, XIV, 309. *Și văzînd toți tînjeau, zicînd că la un om păcătos a intrat să găzduiască* (a. 1894). ap. TDRG, cf. RĂDULESCU-CODIN.

2. A se afla într-o stare de slăbiciune fizică, a fi bolnăvicios; a piroti **(2)**. *Tînjea de mic, fiindcă mamă-sa îl născuse înainte de vreme.* CARAGIALE, O. II, 293. *Voinicul, văzînd că sănătatea mă-sei tînjește,... o mai înveseli.* ISPIRESCU, L. 126, cf. DDRF, CANDREA F. 322, PAMFILE, B. 14. *Preoteasa tînjește cam de mult ... Ia, ia la doftorii, bea și apă descîntată... Și degeaba sînt toate.* DELAVRANCEA, O. II, 303. *Tînjeam și mă uscam din picioare.* CIAUȘANU, R. SCUT. 13. *Gazda mai avea un fecior care tînjea. La spital i-au spus că are apă la plămîn.* CĂLINESCU, B. I. 69. *Se lungea pe pat cu mîinile sub cap, luat de gînduri... Ai fi zis că tînjea.* PAS, Z. IV, 258, com. MARIAN, ȘEZ. III, 90, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Din zi în zi el tot tînjea mai rău.* Com. din BILCA — RĂDĂUȚI, CHEST. V 23 supl., 49 supl., ALR II 5 680/537, LEXIC REG. 87. ◇ (Despre animale, păsări, insecte etc.) *Șoprîrlele, gonite din culcușurile lor de năvala apei, tînjesc pe lîngă drum.* VLAHUȚĂ, R. P. 186. *Cu-n vierme samăn eu, care tînjește-n drum.* GORUN, F. 30. *Colonia* [de ciini] *începu să tînjească.* GALACTION, O. 310. *Tînjește săracul!..., îi dor de locul lui. Ce-ar mai zbura el, mamă!* BART, S. M. 66. *Vitele-au tînjit în iarnă.* ARGHEZI, C. O. 192. *Aceste vite... tînjesc.* SBIERA, P. 163, com. din BILCA — RĂDĂUȚI și din VICOVUL DE SUS — RĂDĂUȚI, CIAUȘANU, GL., CHEST. V 23 supl., 49 supl. ✦ (Despre plante) A se veșteji, a se ofili. *Mlădița nu trebuie vătămată pentru că, vătămîndu-se foarte tînjesc pomii.* ECONOMIA, 127/15. *Buruienile sau nu se fac, sau tînjăsc și sînt înăbușite de grîu.* I. IONESCU, C. 174/9. *Floarea tînjește, se pleacă în jos.* NEGRUZZI, S. I, 105, cf. CIHAC, II, 411. *Frunza tînjea, se îngălbenea; celelalte, de pe același copac, parcă se îngălbeniseră și mai repede.* GÎRLEANU, L. 128. *Se vede un pătrat de ogradă cu pămîntul sterp, unde tînjesc un salcîm... și-o masă veche.* CAZIMIR, GR. 41. *Trandafirul rău tînjește Dacă-l smulgi de unde crește.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 202, cf. CHEST. V 49 supl., ALR II/365. ◇ (Despre culturi) *Livezile, după anul de pustiire, tînjesc; dar renasc apoi și ajungem să le vedem iar în haina de sărbătoare.* SADOVEANU, O. VI, 235. ✦ Fig. A lîncezi, a stagna. *Mă tem... să nu-ți fi pierit liniștea fără de care biata literatură tînjește.* ALECSANDRI, S. 159. *Începu a-i tînji trebile împărăției.* ISPIRESCU, L. 393. *Poate a ta pană tînji în amorțire?* I. NEGRUZZI, S. II, 97. *Conversația tînjea, oaspeții nu se puteau lega într-o preocupare comună.* V. ROM. februarie 1956, 60.

— Pl.: *tînjesc.*

— Din v. sl. тѫжити.

TÎNJÍRE s. f. Faptul de a **tînji**.

1. Tînjeală[1] **(1)**. Cf. **tînji (1)**. *El fiind în tînjire cu deadinsu să ruga.* N. TEST. (1648), 100[r]/14, cf. BARCIANU, JAHRESBER. V, 337. ✦ Tînguire, jale. *Tînjirea cînteculuĭ ti descoperi lui Vilă, întreagă, puterea patimii celuilalt.* V. ROM. septembrie 1960, 59.

2. Tînjeală[1] **(2)**; fig. lîncezire; ofilire. Cf. **tînji (2)**. Cf. COSTINESCU. *Atîta vîsc Și-atîtea frunze veștede? Ce-nseamnă tînjirea aceasta?* BENIUC, V. 29. ✦ (Învechit) Încetinire, slăbire în intensitate. *Tînjirea mișcării sîngelui... îndeamnă... pe bătrîni de a năzui la băile stîmpărate.* FĂTU, D. 56/14.

— Pl.: *tînjiri.*

— V. **tînji.**

TÎNJÍT, -Ă adj. Care tînjește **(1)**. Cf. DRLU. ✦ Dorit, rîvnit. *Dar bucurii tînjite și suspine Nu aburesc oțelul și sticlirea ta.* ARGHEZI, VERS. 126.

2. Tînjitor **(2)**. *Fira privea... Fața fetei suptă — Doi bujori tînjiți, Doi ochi veșteziți.* COȘBUC, P. II, 160.

— Pl.: *tînjiți, -te.*

— V. **tînji.**

TÎNJITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Despre oameni; p. ext. despre ochi sau privire) Plin de dor, întristat, melancolic, duios, galeș. *Și-a întors tînjitorii ochi căprii, umbriți de lungi gene.* NEGRUZZI, S. I, 17. *Mă uit la ochii tăi cei frumoși și tînjitori.* ISPIRESCU, L 29. *Privirea-i tînjitoare S-oprise mulțumită.* I. NEGRUZZI, S. II, 8, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. (Prin analogie) *Cîinele a stat toată ziua cu capul între labe, tînjitor.* VOICULESCU, P. I, 68. ✦ Plin de jale. *Cîte o privighetoare... sloboade niște sonuri tînjitoare.* NEGRUZZI, S. I, 197. *Tînjitoare este muzica nopții și eu trebuie s-o aud mereu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 11/1. ◇ Fig. *Tînjitoare și cu brațele întinse, se rugau parcă vechile fotoliuri.* ANGHEL, PR. 4. ✦ Doritor, rîvnitor. *Shakespeare îl făcea pe al său Hamlet atît de tînjitor a se întoarce la această universalitate, încît regele și regina trebuiau să depună grele stăruințe ca să-l rețină.* T iunie 1964, 52.

2. Care tînjește **(2)**; bolnav, tînjit **(2)**. *Ea însă era tristă și tînjitoare, ca floarea espusă arșiței soarelui.* NEGRUZZI, S. I, 145. *Vezi-l, tînjitor, cum doarme-n frumusețea-i îngerească... Cum putere-ar fără dînsul mama lui să mai trăiască?* VLAHUȚĂ, S. A. I, 26.

— Pl.: *tînjitori, -oare.*

— **Tînji** + suf. *-tor.*

— **TÎNT, -Ă** adj. v. **tont.**

TÎNTAV, -Ă adj. (Prin Transilv.) **1.** Bîlbîit, gîngav. Cf. PASCU, S. 281, REV. CRIT. III, 170.

2. (Și substantivat) (Om) înalt, voinic și puternic. Cf. PAȘCA, GL., com. din FRATA — CLUJ. ✦ (Despre cai) „Gros și mare". DR. V, 235.

— **Tînt** + suf. *-av.*

TÎNTĂÍ vb. IV. Refl. (Prin Transilv.) A se ameți, a se zăpăci (de băutură); a se prosti. *A beut puțin vinars și s-o tîntăit de cap.* VICIU, GL. *S-o tîntăit la cap, atîta o beut.* PĂCALĂ, M. R. 142, cf. LEXIC REG. II, 64.

— Prez. ind.: *tîntăiesc.*

— **Tînt** + suf. *-ăi.*

ȚÎNTĂÍT, -Ă adj. (Prin Transilv.) Ameţit, zăpăcit (de băutură); prost. Cf. VICIU, GL., LEXIC REG. II, 64.
— Pl.: *ţintăiţi, -te.*
— V. **ţintăi.**

ȚÎNTĂLĂUCĂ s. f. v. **ţontălăucă.**

ȚÎNTĂLẮU adj. v. **ţontălău.**

ȚÎNTĂVÁN, -Ă adj. v. **ţontovan.**

ȚÎNTĂVÍ vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. A vorbi nedeslușit, a se bîlbîi, a îngăima. Cf. REV. CRIT. III, 170. *Tata a mai ţîngăcit că se teme, ţi lucru gingaş.* ŞEZ. XVIII, 196, cf. IX, 147, ALR II 2 082/29. ✦ (Despre copii) A gînguri. ALR II/I h 151.

2. Refl. A se ţimpi **(2)** (Caransebeş). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 195. *Eu m-am ţontăvit după el.* id. ib.

3. Intranz. A sta la îndoială; a se codi. *Cînd să spună adevărul, tot ţîndăvea.* COMAN, GL., cf. A V 15.
— Prez. ind.: *ţintăvesc.* — Şi: **ţîndăví, ţîndăgí** (ŞEZ. IX, 147), **ţîngăci, ţontăví** vb. IV.
— V. **ţintav.**

ȚÍNTELE s. f. pl. art. (Regional) Numele unei sărbători prăznuite de femeile superstiţioase, care cade la mijlocul postului mare; (popular) miezul păresimilor, v. miez, (regional) ţîndala[1] (Micăsasa — Mediaş). Cf. ALR II/I MN 113, 2 850/141.
— Cf. ţînd.

ȚÎNZĂTÓR s. n. v. **ţînzătoare.**

ȚÎPINÁRE s.f. v. **ţîmpinare.**

ȚÎPSÍE s. f. v. **ţipsie.**

ȚÎPSIOÁRĂ s.f. v. **ţipsioară.**

ȚÎR[1] interj. (Regional; repetat) Strigăt cu care ciobanii mînă oile la tîrlă. UDRESCU, GL. *Ţîr, ţîr, ţîr, oiţă, ţîr!* id. ib.
— Onomatopee. Cf. bîr.

ȚÎR[2] subst. (În corelaţie cu mîr) Harababură; (regional) dîr-mîr. Cf. ŞĂINEANU, T. 39. ✦ (Adverbial) De-a valma, claie peste grămadă. Cf. CIHAC, II, 623.
— Cf. dîr.

ȚÎR[3] adv. v. **ţînd.**

ȚÍRA s. f. art. (Regional; în loc. adv.) **De-a ţîra** = ţîriş. *O aduse de-a ţîra pe drum pînă acasă.* ŞEZ. V, 131.
— Postverbal de la **ţîrî.**

ȚÍRĂ s. f. (Regional) Cărăruie făcută în pădure de animale sălbatice; (regional) ţîrîtură (Unirea — Haţeg). Cf. CHEST. IV 26/113.
— Pl.: *ţîre.*
— Cf. dîră, ţîrî.

ȚÎRĂÍ[1] vb. IV. Intranz. (Regional; despre bibilici) A scoate strigătul caracteristic speciei. Cf. ALR II 5 745/260, 386, 784.
— Prez. ind. pers 3: *ţîrăieşte.* — Şi: **ţîrlí** (prez. ind. pers. 3 şi *ţîrlie* ALR II 5 745/784) vb. IV.
— **Ţîr**[1] + suf. *-ăi.*

ȚÎRĂÍ[2] vb. IV v. **ţîrî.**

ȚÎRĂÍRE s. f. v. **ţîrire.**

ȚÎRĂÍŞ adv. v. **ţîriş**[1].

ȚÎRĂÍT s. n. v. **ţîrît**[1].

ȚÎRĂMÍ vb. IV v. **ţîromi.**

ȚÎRĂŞEÁLĂ s. f. v. **ţărăşeală.**

ȚÎRĂŞÍ vb. IV v. **ţărăşi.**

ȚÎRBÁC s. n. (Regional) Săniuţă de copii (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 87.
— Pl.: *ţîrbace.*
— Etimologia necunoscută.

ȚÎRBÁCĂ s. f. v. **ţărbacă.**

ȚÎRBÁN s. n. (Ban.) Stomac la vite. *La casele din vechime... în loc de uiagă (sticlă) era pănuş (piele de pre ţîrbanul de bou) de animale prin care străbătea vederea în chilii.* LIUBA — IANA, M. 95, cf. SCRIBAN, D., L. COSTIN, GR. BĂN. 200, ALR I 124/837. ✦ (Peiorativ) Burtă, pîntece la om (Secăşeni — Oraviţa). ALRM II/I h 122/29.
— Pl.: *ţîrbane.* — Şi: **ţîrbánă** s. f. Com. MARIAN (Ban.).
— Cf. scr. trba.

ȚÎRBÁNĂ s. f. v. **ţîrban.**

ȚÎ́RBĂ s. f. (Regional) Mîncare făcută din pîine uscată, presărată cu brînză şi opărită cu apă; papară (Bîrdana — Sighetul Marmaţiei). Cf. ALR II 4 083/353.
— Din ucr. **тирба.**

ȚÎRBĂCEÁLĂ s. f. v. **ţărbăceală.**

ȚÎRBĂCÍ vb. IV v. **ţărbăci.**

ȚÎRBĂCÍT, -Ă adj. v. **ţărbăcit**[2].

ȚÎRBĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Ban.) Cu pîntecele mare. Com. LIUBA. *Că nu eşti doară frumos, Ci eşti mic şi ţîrbănos.* L. COSTIN, GR. BĂN. 200, cf. ALR II/I h 63/29.
— Pl.: *ţîrbănoşi, -oase.* — Şi: **ţărbănós, -oásă** adj.
— **Ţîrban** + suf. *-os.*

ȚÎRBÍE s. f. v. **ţîrighie.**

ȚÎRBOÁNŢĂ s. f. v. **ţărăboanţă**[1].

ȚÎRBÓC[1] s. n. (Regional) **1.** Plasă de pescuit în formă de sac; minciog (mare). Cf. COSTINESCU, DDRF. *Ţărăbuful este un sac de plasă... lung cam de 3 m.* ANTIPA, P. 392, cf. TDRG. *Năpatca, numită şi cîrsnic, ... ţărăbuc,... este împletită de obicei şi mai rar ţesută.* PAMFILE, I. C. 68. *Peştii cuprinşi de năvoade sînt prinşi cu ţîrbocurile sau mari mincioguri.* ATILA, P. 138, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Apoi viram ţărbucul — halăul, cum i se spune în alte părţi — la loc şi iar aşteptam.* VOICULESCU, P. I, 18, cf. SCRIBAN, D. *De primăvara pînă toamna ţîrziu, cu ţîrbocul, pe malul bălţii, prinde juveţi şi cu asta se hrăneşte.* STANCU, D. 314, cf. H XIV 105. *Voiesc să plece cu ţîrbocul la rîu să prindă peşte.* ŞEZ. VI, 49, cf. GOROVEI, CR. 461, com. din TURNU MĂGURELE, ALR I 1 734/922, ib. 1 735/790, 922, 960, ALR II 6 249/899. ✦ Sac de pescuit scoici. *La adîncimi mai mari* [scoicile] *se prind cu un sac special, numit sacul de scoici sau ţîrboc.* ANTIPA, P. 76.

2. Prăjină lungă, avînd o măciucă la un capăt, cu care se răscolesc ascunzişurile peştilor pentru a-i stîrni şi a-i prinde. Cf. DAMÉ, T. 125, PAMFILE, I. C. 71.

— Pl.: *ţîrbocuri* şi *ţîrboace* (ALR I 1 735/790, ib. 1 737/922, 960). — Şi: **ţîrbóg** (JAHRESBER. IX, 230, TDRG, CADE), **ţîrbóf** (DAMÉ, T. 124, PAMFILE, I. C. 68), **ţîrbúc** (ANTIPA, P. 394, SCRIBAN, D.), **ţărbúc, ţîlbóc** (DDRF), **ţărăbúc, ţărbúf** (ANTIPA, P. 394), **ţărăbúf** s. n.
— Din bg. **търбух.**

ȚÎRBÓC[2] s. n. (Prin Olt.) Nămol, noroi. LEXIC REG. 39.
— Etimologia necunoscută.

TÎRBOCEÁLĂ s. f. v. **tărbăceală.**

TÎRBOCÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A prinde peşte cu tîrbocul **(1)** (Ulmu — Călăraşi). Cf. ALR I 1 737/960.
— Prez. ind.: *tîrbocesc.*
— V. **tîrboc**[1].

TÎRBÓF s. n. v. **tîrboc**[1].

TÎRBÓG s. n. v. **tîrboc**[1].

TÎRBÓNŢĂ s. f. v. **tărăboanţă**[1].

TÎRBÓNŢE s. f. v. **tărăboanţă**[1].

TÎRBÓNŢIE s. f. v. **tărăboanţă**[1].

TÎRBOSEÁLĂ s. f. (Regional) **1.** Cheag sfărîmat şi pisat în zer (Urzicuţa de Sus — Băileşti). Cf. GL. OLT. ✦ Mîncare fiartă prea mult (Amărăştii de Jos — Caracal). L. ROM. 1959, nr. 5, 74.

2. (În forma *tarbosală)* Zeamă pe care o lasă slănina proaspătă, sărată. V. saramură (Tîmpeni — Slatina). Cf. ALR I 740/890.
— Pl.: *tîrboseli.* — Şi: **tarbosálă** s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. tîrcoseală.

TÎRBÚC s. n. v. **tîrboc**[1].

TÎRCÁT, -Ă adj. v. **tărcat.**

TÎRCAV, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional; despre oameni) Pleşuv, chel (pe anumite porţiuni). *Iară de se va zmulge cuiva capul den faţă, iaste tîrcov* (dacă i-a căzut părul din partea dinainte a capului, el este pleşuv B 1938). BIBLIA (1688), 79[2]/3, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., com. din TURNU MĂGURELE.

2. (Regional; despre păr, barbă) Ros, tocit[2]. *Bătrîn cu barba tocită, tîrcavă.* GRECU, P. 414. ✦ (Despre lînă) Scurt, mic; (despre oi) cu lîna scurtă. *Lîna stogoşă, furcană... tîrcavă.* JIPESCU, O. 48, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D., STOIAN, PĂST. 63. *În privinţa berbecului şi a oii zic oamenii că sînt: bucălăi..., tîrcave.* H VII 224. ✦ (Despre copaci) Cu vîrfurile ciuntite, rupte. *Pădure tîrcavă.* RĂDULESCU-CODIN.

3. (Regional; despre terenuri) Cu vegetaţie puţină, rară. *În mijlocul unor prăpăstioşi munţi, pietroşi, parte tîrcavi, parte acoperiţi cu păduri.* ap. TDRG, cf. H XIV 489. ✦ Pipernicit, chircit. Cf. SCRIBAN, D., CIAUŞANU, V. 203. ✦ Bolnăvicios, suferind (Suseni — Tîrgu Jiu). Cf. LEXIC REG. 47.
— Accentuat şi: *tîrcáv.* SCRIBAN, D. — Pl.: *tîrcavi,-e.*
— Şi: **ţîrcáv, -ă** adj. DAMÉ, T. 67.
— Din ucr. **тиркавий.**

TÎRCĂVÍ vb. IV. Refl. **1.** (Regional; despre oameni) A deveni tîrcav **(1)**; a cheli, a pleşuvi **(1)**. Cf. DL, DM.

2. (Regional; despre păr, barbă) A se roade[1], a se toci[3]; a se scurta; a se rări **(1)**. *Nu vezi c-ai îmbătrînit, Barba ţi s-a tîrcăvit, Păru-n cap ţi s-a albit?* POP., ap. DL. ✧ Fig. *De, că tot ca tine una Mi-a tîrcăvit căciula!* TEODORESCU, P. P. 121.

3. (Prin nord-estul Olt.) A se pipernici, a se chirci; a se micşora. Cf. SCRIBAN, D., CIAUŞANU, V. 203.
— Prez. ind.: *tîrcăvesc.*
— V. **tîrcav.**

TÎRCĂVÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a (se) tîrcăvi; pleşuvie, chelie. *Se va face în pleaşa lui au în tîrcăvirea lui pipăire albă au roşiatică.* BIBLIA (1688), 79[2]/4.
— Pl.: *tîrcăviri.*
— V. **tîrcăvi.**

TÎRCĂVÍŞ s. n. (Regional) Loc tîrcav **(3)**. Cf. MARIAN, S. R. II, 10, SCRIBAN, D.
— Pl.: *tîrcăvişuri.*
— **Tîrcav** + suf. *-iş.*

TÎRCĂVÍT, -Ă adj. (Regional; despre păr, blană) Ros, tocit[2]. *Căciulă tîrcăvită.* TEODORESCU, P. P. 120.
— Pl.: *tîrcăviţi, -te.*
— V. **tîrcăvi.**

TÎRCEÁT, -Ă adj. v. **tărcat.**

TÎRCOÁBĂ s. f. v. **tîrcoavă.**

TÎRCOÁCE s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Femeie de statură mică, scundă şi îndesată; tîrcocină **(1)**. UDRESCU, GL.

2. Femeie de moravuri uşoare; (regional) tîrcocină **(2)**. UDRESCU, GL.
— Cf. tîrcoaţă, tîrcoavă.

TÎRCOÁLĂ s. f. v. **tîrcol.**

TÎRCOÁŢĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Obiect fără valoare, fără importanţă; lucru de nimic. *Rebeliştii ardea de faţă Regulamentul ca o tîrcoaţă.* ZILOT, CRON. 352.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Femeie de moravuri uşoare; tîrfă[1] **(2)**. UDRESCU, GL.

3. (Prin Munt.) Neplăcere, belea, pacoste; nagodă **(1)**. Cf. SCRIBAN, D. ✦ Persoană care incomodează prin prezenţa sa pe cineva. Cf. CV 1949, nr. 8, 34. *Să nu mai pleci cu tîrcoaţa după tine.* ib.
— Pl.: *tîrcoaţe.*
— Cf. tîrcoace.

TÎRCOÁVĂ s. f. (Regional) **1.** Femeie de moravuri uşoare. Cf. RĂDULESCU-CODIN, COMAN, GL., UDRESCU, GL.

2. Om mincinos, care înşală. Cf. FD III, 205, L. ROM. 1959, nr. 3, 67.
— Pl.: *tîrcoave.* — Şi: **tîrcoábă** s. f. RĂDULESCU-CODIN.
— Cf. tîrcoace, tîrcoaţă.

TÎRCÓCINĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Tîrcoace **(1)**. UDRESCU, GL.

2. Tîrcoace **(2)**. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tîrcocine.*
— **Tîrcoace** + suf. *-ină.*

TÎRCÓL s. n. **1.** (În loc. şi expr.) Loc. adv. (Regional) **În tîrcol** = în cerc. Cf. ALR SN I h 233/836. *Legăm calu...* [de stejar] *şi-l învîrtim în tîrcol.* GL. OLT. ✧ Loc. prep. (Regional) **În** (sau **la**) **tîrcolul** = în jurul, împrejurul. ib. [Coroniţa] *o leagă-n tîrcolu capului.* ib. *Punim la tîrcolu obodului apă fiartă.* ib. ✧ Expr. **A da tîrcoale** sau, rar, **a da, a face (un) tîrcol** = **a)** a se învîrti (în preajma cuiva sau a ceva), a umbla de jur împrejur (cu un anumit scop). *Începusem a crede că soarta ne-a osîndit la groaznica pedeapsă de a ne petrece de aci înainte toată viaţa dînd mereu raite şi tîrcoale în jurul butoiului, cu tigrul după noi.* ODOBESCU, S. III, 253. *Îşi face loc... şi ajunge pînă la taraba de marmură. Aci se opreşte să dea un tîrcol, cu ochii la marfă.* CARAGIALE, O. II, 81. *Dete cîteva tîrcoale curţii împărăteşti şi luă aminte la toate amănunturile ce înconjura curtea.* ISPIRESCU, L. 75. *Fofolocii de faţă fug de la cloşcă şi-i dau tîrcoale căscînd ciocurile lacom.* DELAVRANCEA, H. T. 134. *Să se satură tot dînd tîrcoale.* MACEDONSKI, O. III, 50, cf. DDRF, BARCIANU. *Nu vezi* [cîinele] *cum dă tîrcoale-n fuga mare Şi tot mai mult s-apropie de noi?* GORUN, F. 49. *Stau spînzuraţi... cîrnaţi proaspeţi, acoperiţi cu un tulpan, în ciuda viespelor care le dau tîrcoale bîzîind.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 57. *Îşi priveau tăcuţi clăiţele de fîn, dădeau tîrcoale în jurul lor şi oftau din greu.* AGÎRBICEANU, S. P. 28. [Peştii] *dau tîrcoale şi,... dau peste momeala cu unghiţe.* ATILA, P. 56. *Zadarnic ofiţeri le*

dau tîrcoale. CAMIL PETRESCU, v. 19. *Dar n-apucă să facă un tîrcol, că mintea i se lumină.* ALAS 15 IV 1928, 5/4. *Făcu semn chelnerului, care începuse a ne da tîrcoale, să vie la plată.* M. I. CARAGIALE, C. 94. *O viespe, ... dădu cu îndărătnicie tîrcoale perelor de pe masă.* C. PETRESCU, S. 178. *Răufăcătorii dau tîrcoale și pe la curtea boierului Miron.* REBREANU, R. I, 234. *Dimineața însă, începură... să dea tîrcoale cocoșului.* STĂNOIU, C. I. 201. *Ciinii lătrau furios dînd tîrcoale zidului.* BRĂESCU, A. 144. *Sara, au ieșit și-au dat tîrcoale mănăstirii.* SADOVEANU, O. X, 334. *În tot satul nu se vorbește decît despre arătarea „necuratului" care dă tîrcoale infirmeriei.* ULIERU, C. 3. *A bănuit că bananele sînt ascunse în dulapul cu rufe și dă tîrcoale.* ARGHEZI, C. J. 163. *Moș Costache vine des să vadă casa, îi dă tîrcoale atente, privind-o cu mîinile la spate de pe trotuarul opus.* CĂLINESCU, E. O. I, 144. *Cîinele mare, flocos, țîșni dintre nămeți și copaci și lătrîndu-l începu să-i dea tîrcoale.* STANCU, R. A. III, 374. *Cîteva avioane... dădură tîrcol vaporului.* CAMILAR, N. II, 55. *Își mușcau pumnii de mînie tot dînd tîrcoale cetății.* V. ROM. decembrie 1954, 61. *Toată după-amiaza de ieri văzuse pe Jean Baudat dînd tîrcoale casei.* VINEA, L. II, 283. *Cineva a bătut, într-o zi, pe înserate, la toate ferestrele din stradă, a zguduit clanța, a dat tîrcoale casei.* V. ROM. ianuarie 1965, 7. *Ori că-i dădea tîrcoale vreun bondar, ori că-i dădeam tîrcoale eu, pentru dînsul una era.* ib. ianuarie 1966, 54. *Și mi-au dat tîrcoale, așa cum dau păsările tîrcoale cîte-unui cuib părăsit.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 180. *Intrînd în obor, popa dete tîrcoale în dreapta și în stînga, dar nu găsi nici picior de argat.* POPESCU, B. III, 137, cf. ȘEZ. V, 163. *Și mă-narmă cu pistoale, Mă puse să dau tîrcoale, Să omorîm pe ciocoi.* MAT. FOLK. 391. *Pînă la ziuă scăpă el cum scăpă cu toate tîrcoalele ce-i dete lupul.* MUSCEL, 19, cf. I. CR. IV, 198. *Lupul vine încet și tupiliș la oi, le mirosă, dă tîrcoale.* PAMFILE, J. I, 135, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 21. ◇ Fig. *Eu vă țiu pe loc dînd mereu tîrcoale prin micile taine ale vieții ostășești.* ODOBESCU, S. III, 579. *Dă viscolul tîrcoale.* LESNEA, VERS. 222. *Tiparului îi dam tîrcoale cu dibuiri, iar slovele le scriam cu stîngăcii de desenator.* BLAGA, H. 30. *Liniștea aceea atît de adîncă a dat putere chinuitoare gîndurilor, care au și început să-mi dea tîrcoale.* V. ROM. august 1958, 81. *O presimțire rea îi da tîrcoale de cîteva zile.* BARBU, PRINC. 27. *Somnul nici tîrcoale nu-i dăduse, de cînd se întorsese de la casă.* V. ROM. mai 1963, 30. *Simțeam însă... că versurile mele nu spun tot..., că dădeam tîrcoale adevărului.* T iunie 1964, 11. *Dușmănia lui îi dă tîrcoale, o urmărește.* V. ROM. ianuarie 1965, 54; **b)** a umbla, a se învîrti, pe lîngă o femeie, căutînd să-i cîștige simpatia. *Ceilalți fii de împărați și domni care erau poftiți la nuntă dedeau tîrcoale roabelor ce venise cu zîna.* ISPIRESCU, L. 213. *Juca bine și da tîrcoale fetelor cu zestre mare.* VLAHUȚĂ, O. A. 220. *Să faci așa după cum voi! Vecinei, vezi, mai dă-i tîrcoale! Fii drac, nu fi așade moale.* GORUN, F. 126. *Ce tot dă tîrcoale p-aici? Într-una, într-una pe lîngă Leana.* DELAVRANCEA, O. II, 292. *Parcă ar fi înțeles subit că e om bătrîn și nu-i șade bine să dea tîrcoale unei cucoane tinere.* REBREANU, R. II, 98. *Un biet vulpan văduv îmi tot dă tîrcol.* PLOPȘOR, C. 54. (Rar) **A face un tîrcol** = a da o raită. *N-ar fi rău să te hotărăști a face cu mine un mic tîrcol de două zile pîn Harz.* CARAGIALE, O. VII, 170.

2. (Regional) Împrejmuire, gard; loc îngrădit lîngă casă sau în cîmp unde se țin vitele și oile; ocol **(I 4)**. Cf. BARCIANU, I. CR. I, 122. [La stînă] *să face un tîrcol de mărăcini.* GL. OLT. ✦ (Prin Olt.) Margine, circumferință. GL. OLT. [Hîrzoabele sînt] *și cu sîrmă și cu curele-așa, da fără l'emnu ăla așa la tîrcol nu să poat'e nis' într-un mod.* ib.

3. (În forma *tîrcoală*) Fiecare dintre cele două discuri de lemn în care sînt fixate capetele șiștorilor prisnelului morii; (regional) turtă **(I 5 c)**. Cf. PAMFILE, I. C. 185.

4. (Prin Munt. și Olt.) Rotițe de lemn la războiul de țesut, care ajută la schimbarea ițelor. Cf. DAMÉ, T. 135, H XI 341, L. ROM. 1961, 24, ib. 1973, 497.

5. (Prin nord-estul Olt.) Disc orizontal fixat în partea superioară a uneltei olarului (LEXIC REG. II, 32), roata olarului (L. ROM. 1973, 497).

6. (Art.; prin Olt.) Numele unei hore. Cf. VARONE, D. 149, id. JOC. ROM. N. 129, H IX 44, ALR II 4 336/836.

— Pl.: *tîrcoale.* — Și: (regional) **tîrcoálă** s. f., **torcól** (L. ROM. 1973, 497) s. n.

— Postverbal de la **tîrcoli.**

TÎRCOLÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Rar) A da tîrcoale, a se învîrti de jur împrejur. *Așteptau tremurînd, bombănind, tîrcolind,... să arunce nenorocitul stîrv în ograda vrăjmașei.* DELAVRANCEA, T. 150, cf. CADE IORDAN, L.R.A. 239, SCRIBAN, D. ◇ Tranz. *Apoi deschise ochii și tîrcoli soarele de cîteva ori, pînă izbuti să-l fixeze drept în mijloc.* ALAS 23 XI 1930, 5/4.

2. Refl. (Regional; în forma *tîrgoli*) A se tăvăli pe pămînt, prin iarbă etc. Cf. ANON. CAR., SCRIBAN, D., REV. CRIT. III, 171. *Nu te tîrgoli pe jos.* VICIU, GL., cf. ALR I 367/65, ALR II/I h 97/53. ✦ Tranz. A tîrî pe cineva pe jos. REV. CRIT. III, 171.

— Prez. ind.: *tîrcolesc.* — Și: (regional) **tîrgolí** vb. IV.

— Din bg. **търколя (се).**

TÎRCOSEÁLĂ s. f. (Prin Olt.) Apă murdară, cu noroi. BOCEANU, GL. ✦ Materie care se depune pe fundul vaselor de vin (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 87.

— Etimologia necunoscută. Cf. tîrboseală.

TÍRCOVĂ s. f. (Regional) Chelie. GRIGORIU-RIGO M. P. II, 32. *Să-i cadă cosițele, Să rămînă cu tîrcovele Ca să rîdă fetele.* id. ib. 57.

— Pl.: *tîrcove.*

— Cf. tîrcav, tîrcăvi.

TÎRCOVIȚĂ s. f. (Regional) Coamă de cal cu părul foarte scurt (Jupa — Caransebeș). Cf. DR. V, 295.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *tîrcovițe.*

— Cf. tîrcovă.

TÎRCÚȘ, -Ă adj. v. **tîrcuș.**

TÎRFÁR s. m. v. **terfar.**

TÎRFÁRIȚĂ s. f. v. **terfăriță.**

TÍRFĂ¹ s. f. **1.** (Regional) Lucru vechi, uzat; zdreanță, cîrpă, (învechit și regional) tearfă¹ **(1)**. Cf. ȘEZ. XXI, 2, ZANNE, P. III, 395, 740.

2. Femeie de moravuri ușoare; (regional) tearfă¹ **(2)**, tîrcoace **(2)**, tîrcoață **(2)**, tîrfoadă, tîrfoștină. Cf. CIHAC, II, 405, COSTINESCU, JIPESCU, O. 56, DDRF, PHILIPPIDE, P. 151, BARCIANU, ALEXI, W. *Fie-ntre noi ceea ce-ți zic: O tîrfă ești și alt nimic.* GORUN, F. 170, cf. TDRG, DR. IV, 492, 781, CADE, BUL. FIL. IV, 195, SCRIBAN, D. *Cînd i-a cerut apă, a urlat la ea, că e o tîrfă care a vrut să ucidă pe vodă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 234. *Fetele lor se cumpără la masa de joc ca tîrfele.* BARBU, PRINC. 53, cf. ȘEZ. V, 163, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, PAMFILE, J. II, 168. *Da nici eu nu am turbat, Să iubesc tîrfa din sat.* ȘEZ. XXI, 2, cf. ZANNE, P. III, 395, PASCU, C. 212. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Unul dintr-înșii tăie capul botezătorului Ioan pentru rugăciunea unei tîrfe de muiere?* GORJAN, H. II, 171/32. ✦ (Regional) Epitet dat unui om mincinos. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *tîrfe.*

— Cf. tearfă¹.

TÍRFĂ² s. f. (Regional) Stomac. Com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192.

— Pl.: *tîrfe.*

— Din ser. **trba.**

TÎRFĂÍ vb. IV. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Refl. A avea purtări imorale; a se destrăbăla. Cf. UDRESCU, GL. ✦ A se linguși. UDRESCU, GL.

2. Tranz. A ocărî, a mustra pe cineva. Cf. UDRESCU, GL. *L-a tîrfăit ca într-o albie de lături.* id. ib.
— Prez. ind.: *tîrfăiesc.*
— **Tîrfă**[1] + suf. *-ăi.*

TÎRFĂIÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Acțiunea de a se tîrfăi **(1)**; desfrînare. Cf. UDRESCU, GL. ✦ Lingușire. UDRESCU, GL. *Ce tîrfăială e asta pe tine, măi, om ești tu?* id. ib.

2. Lucru făcut de mîntuială, de batjocură. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *tîrfăieli.*
— **Tîrfăi** + suf. *-eală.*

TÎRFĂLOÁGĂ s. f. v. **terfelog.**

TÎRFĂLÓG s. n. v. **terfelog.**

TÎRFĂRÍE s. f. v. **terfărie.**

TÎRFĂRÍȚĂ s. f. v. **terfărița.**

TÎRFLOÁGĂ s. f. v. **terfelog.**

TÎRFOÁDĂ s. f. (Regional) Tîrfă[1] **(2)** (Orlat — Sibiu). Cf. H XVII 175.
— Pl.: *tîrfoade.*
— De la **tîrfă**[1].

TÎRFOÁRE s. f. **1.** (Prin vestul Transilv.) Diaree; (regional) tîrforeală. Com. din ALBAC — ABRUD și din CÎMPENI.

2. (Prin Mold.) Lapte acru stricat. SCRIBAN, D.
— Pl.: *tîrfori.*
— Etimologia necunoscută. Cf. tîrfă[2].

TÎRFÓI subst. v. **trifoi.**

TÎRFOLÍ vb. IV v. **terfeli.**

TÎRFOREÁLĂ s. f. (Olt.) Diaree (la vite). SCRIBAN, D.
— Pl.: *tîrforeli.*
— **Tîrfori** + suf. *-eală.*

TÎRFORÍ vb. IV. Refl. (Prin vestul Transilv.) A avea diaree. Com. din ALBAC — ABRUD și din CÎMPENI.
— Prez. ind.: *tîrforesc.*
— V. **tîrfoare.**

TÎRFOȘTÍNĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Tîrfă[1] **(2).** CIAUȘANU, V. 203.
— Pl.: *tîrfoștine.*
— Contaminare între **tîrfă**[1] și **curvoștină.**

TÎRFUIÁLĂ s. f. v. **țîrfăială.**

TÎRG s. n. **1.** Loc mai întins într-o localitate sau la marginea unei localități, unde se vînd (zilnic sau la date anumite) vite, cereale, lemne (v. maidan, obor[1]) sau zarzavaturi, legume, fructe etc. (v. piață, hală), (învechit) tîrgoviște, (învechit, rar) panighir; p. ext. activitatea care se desfășoară în acest loc. *Ieșiră într-un tănpirul nostru pănră la tîrgul Apieei.* COD. VOR. 100/15. *La tîrguri le scoase de cumpăra cui trebuia.* MOXA, 362/6. *Acolo Limon (livadă) iaste, undi le era lor tîrgul și cumpărarea.* HERODOT (1645), 369. *Văzu pre alții stînd în tîrg fără lucru.* N. TEST. (1648), 25[v]/24. *S-au suit pin tîrgul boilor și-au ieșit în cîmp.* MUSTE, LET. III, 8/23, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 231. *De la șatra lui în mijlocul tîrgului au început a striga* (a. 1770). IORGA, S. D. XII, 84. *Să facă publicație în șesă luni la toate zilele de tîrg* (a. 1785). URICARIUL, II, 79. *Să meargă pînă la Dunăre și acolo să țină tîrg din carele cîte le-ar fi de lipsă îmbe părțile să cumpere.* ȘINCAI, HR. I, 86/26. *Vînd în tîrg lucruri de ale mîncării.* IST. AM. 7[v]/3, cf. KLEIN, D. 488, BUDAI-DELEANU, LEX. *Oameni rînduiți întru împărțirea tîrgurilor* (a. 1813). URICARIUL, I, 200. *Lucrurile țesute de bumbac să vîndură cu 10 la sută mai scumpe decît la tîrgul trecut.* GT (1839), 28[2]/39. *Eu fac cizme de tîrg și mari și mici.* BĂRAC, T. 40/16. *Oameni ce să pot întîlni... în tîrguri, la iarmaroace.* CUPARENCU, V. 9/19. *D-apoi ne-am dus vro trii oamini la tîrg ca să cumpărăm... mastic.* ALECSANDRI, T. 694. *S-ar fi înjosit a răsipi atîțea bani... în alcătuirea de tîrguri (iarmaroace) de jucării?* ODOBESCU, S. II, 104. *Își ia boii de funie și pornește cu ei spre tîrg.* CREANGĂ, P. 39. *Daraveri de sat: mai cu vițișoare, mai cu grîul, adună și vinde pe la tîrguri.* ISPIRESCU, U. 134. *Noi pe la tîrg mai mult vindem decît cumpărăm.* VLAHUȚĂ, R. P. 54. *Scena... se petrece la tîrgul anual în orașul de reședință a județului.* GHEREA, ST. CR. III, 108, cf. PHILIPPIDE, P. 38, 160. *Era zi de tîrg și... trebuia să se ducă la oraș.* SANDU-ALDEA, U. P. 18. *Tata-i dus la tîrguri, Mama stă și coasă.* GOGA, POEZII, 124. *A fost la tîrg și lumea-i veselă.* CĂLINESCU, C. O. 256. *Din tîrgul vitelor către ceasul acela, se zărea cîmpul sur.* CAMILAR, N. II, 328. *Era joi, tîrg de săptămînă.* VORNIC, P. 212, cf. MIHĂILĂ, Î. 58. *Aștia au jupuit boi în tîrguri.* BARBU, PRINC. 82. *Verile, tata mai mult lipsea. Era cu marfa la tîrg.* V. ROM. ianuarie 1966, 45. *Mă dusei miercurea-n tîrg, Să văz boii cum se vînd.* JARNÍK—BÎRSEANU, D. 97, cf. 216. *Într-o zi de tîrg s-a pornit la drum.* SBIERA, P. 1. *Se dusese cu căruța la tîrg.* ȘEZ. IV, 1. *Fă-mă, Doamne, ce mi-i face, Fă-mă cîrpă d-ale mari La bădița-n buzunari, Să mă scoată-n tîrguri mari.* HODOȘ, P. P. 55, cf. BÎRLEA, B. 49, A II 12, VI 26. *În mijlocu tîrgului Negoțu și-l întindea.* BALADE, II, 41. *Sărac bine de demult, Cc-am făcut de te-am pierdut? Că-n crîșmă nu te-am beut, Nici în tîrg nu te-am vîndut.* FOLC. TRANSILV. II, 21. *O-mblat pi la tîrguri să-ș cumpere copii.* O. BÎRLEA, A. P. I, 485. *Limba să vinde mai bine la tîrg.* ȘEZ. I, 219. *Cămila cînd s-a dus la tîrg să-și cumpere cercei și-a pierdut o ureche,* se spune despre cei lacomi, care dorind să aibă cît mai mult pierd și ce au. Cf. ZANNE, P. III, 96. *Cine umblă cu gîndul acasă, își pierde căciula în tîrg* (= cînd te apuci de o treabă să-ți fie gîndul numai la ea). id. ib. II, 785. *Sămănăm în cîmp și cumpărăm din tîrg,* se zice despre cei ce nu dobîndesc nimic din munca lor. id. ib. I, 286. ◇ *Tîrgul de sărutat* (sau *tîrgul sărutatului, tîrgul nevestelor)* = bîlci care se ține în ziua de Sîn Toader la Hălmagiu, în ținutul Zărandului, cu prilejul căruia nevestele tinere sărutau pe rudenii, cunoscuți sau străini, iar aceștia le cinsteau cu bani. Cf. MARIAN, S. R. II, 91. *Tîrg de țară* = bîlci care se ține la dată fixă, o dată sau de mai multe ori pe an și la care participă satele din cuprinsul unei regiuni. Cf. ALEXI, W., CHEST. IV supl. (Glumeț) *Însuratu-i tîrg de țeară, Ce cumperi nu poți da iară.* RETEGANUL, TR. 175. *Tîrgul de fete* = serbare populară tradițională, care are loc anual pe muntele Găina, în Țara Moților (cu care prilej tinerii își alegeau adesea mireasă). Cf. MARIAN, NU. 71. *În cea dintîi duminică după Sîn-Petru liniștea din Găina se întrerupe. E ziua fantasticului tîrg de fete.* PAMFILE, S. V. 154. *Tîrgul moșilor* = bîlci tradițional organizat anual în București, în sîmbăta dinaintea rusaliilor; v. moș **(I 5).** Cf. PAMFILE, S. V. 11, CADE. *Tîrg de mostre* v. mostră. *Mierța tîrgului* v. mierță. *Puiul tîrgului* v. pui. ◇ Loc. adv. **La** (sau **pe) spartul tîrgului** = la sfîrșit de tot; prea tîrziu. *Îi era ciudă că nu și-a ținut gura și că în felul acesta a putut Baciu să-l lucreze tocmai la spartul tîrgului.* PAS, Z. III, 287, cf. ALR I 1 583/160. ◇ Expr. **A bea ca în tîrg** = a bea mult de unul singur fără să îmbie și pe alții. Cf. ZANNE, P. III, 457, 630. **(A fi) în tîrg și la moară** = (a fi) peste tot. id. ib. VI, 401. **A spune în tîrg și la moară** v. moară. **A vinde pielea ursului în tîrg** v. urs.

2. (Adesea în legătură cu verbul „a face") Operație de vînzare și cumpărare, care are loc într-un tîrg **(1);**

p. g e n e r. operație de vînzare și cumpărare; negoț, comerț; tocmeală **(2)**, tîrguială **(3)**. *Neguțătoriul... cînd pesteaște și face tîrg bun și se întorce cu dobîndă... se bucură și se îndulcește.* CORESI, EV. 78. *Și 10 zile nu facu tîrg ci tot plîng numai, nefăcînd alte trebi.* HERODOT (1645), 330. *În 30 dzile a lui septevrie s-au facutu tîrg între leși și între turci; au cumpărat leșii mulți cai turcești ieftini.* M. COSTIN, O. 85, cf. ANON. CAR. *Păcat că nu l-am opintit mai sus cu tîrgu.* ALECSANDRI, T. 270. *Se făcu însă mai năzuros în tîrg, ținu mai la preț.* ISPIRESCU, L. 269. *Făcuseră împreună cîteva tîrguri norocoase.* GALACTION, O. 174. *După cîteva zile tîrgul se făcu.* VINEA, L. II, 231, cf. PAMFILE, J. I, 135. *Tîrgul de dimineață Să-l stringi în brațe.* ZANNE, P. V, 625. *Tîrgul n-are supărare* (sau *mînie)* sau *tîrgul mînie* (sau *bănat) n-are*, se zice cînd vînzătorul și cumpărătorul nu se învoiesc asupra prețului. Cf. CADE, SCRIBAN, D., PAMFILE, J. II, 168, CIAUȘANU, GL. **A se ajunge** (sau, rar, **a ajunge pe cineva) cu tîrgul** = a cădea de acord asupra prețului, a se învoi din preț, a cădea la învoială. *Se vede că nu s-a ajuns cu tîrgul.* ALECSANDRI, T. 348. *Ți-oi da treizeci. — Încă mai mult pînă mi-i ajunge cu tîrgul.* NEGRUZZI, S. I, 90. **A rupe tîrgul** v. r u p e. **A rupe inima tîrgului** v. i n i m ă. **A se apropia cu tîrgul** v. a p r o p i a. **Ce-o da tîrgul și norocul** v. d a, n o r o c. (Prin Transilv.) **Cum umblă tîrgul** (sau **tîrgurile)?** se întreabă pentru a afla cum se desfășoară vînzarea și care este prețul mărfurilor la tîrg **(1)**. *Cum mai umblă tîrgurile?* GOGA, P. 76. *Cum mai umblă tîrgurile? — Spun că s-au mai slobozit oleacă prețurile vitelor.* AGÎRBICEANU, S. 192. ✦ (Popular) Învoială, înțelegere; convenție, acord. *Au răspuns că atunce au fost un tîrg, iară acum este altul.* NECULCE, L. 247. *Să nu se prostească acum, la tîrgul gata, și să facă de rușine amîndouă familiile.* AGÎRBICEANU, S. 32. *Cu prilejul botezului a simțit pentru întîiași dată boierul ce scump tîrg făcuse.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 275. *Nu ar fi primit tîrgul dacă n-ar fi vorba de ceva de mare preț.* VOICULESCU, P. II, 32, cf. DOINE, 140. *Io să mor de dor, de drag, Tîrg cu nime nu mai fac.* HODOȘ, P. P. 105, cf. CHEST. V 55/7, CIAUȘANU, GL.

3. Denumire dată în trecut așezărilor orășenești cu funcții comerciale și meșteșugărești, subordonate domniei; (astăzi) oraș, orășel; p. e x t. totalitatea oamenilor din tîrg. *Den casa lui vru să iasă și pre mijlocul tîrgului purtîndu-l să-l treacă răbda.* CORESI, EV. 244. *Cu alți oameni bătrîni din tîrg... scriem și mărturisim* (a. 1591). GCR I, 38/20. *Au și alt obicei înțălept, pentru că pre cei ce sînt bolnavi îi pun în mijlocul tîrgului.* HERODOT (1645), 82. *Să să faci în loc vestit, cum are fi în mijlocul tîrgului, să vadzi toți.* PRAV. 76, cf. M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Oameni buni din tîrg și de ț[a]ri* (a. 1685). IORGA, S. D. VII, 91. *Au făcut sînta monastire lîngă tîrgul Siretului.* N. COSTIN, LET.[2] II, 9. *Să nu sloboadză podghiaz să-i strice și pe dînșii și tîrgul.* NECULCE, L. 214, cf. ANON. CAR. *A doua zi au mersă Isop în tîrg* (a. 1705). GCR I, 352/7, cf. MAN. GÖTT. 135. *S-a rămășit cu ceilalți... că el singur va întîri tot tîrgul.* ȘINCAI, HR. II, 281/18. *Era să se dea prin tîrg un falit fraudulos.* FILIMON, O. I, 298. *Acest tîrg ce-i zic în lume Unii Iașul, alții Ieș.* ALECSANDRI, T. 441. *El își grăbi pașii pînă ce intră în tîrg.* EMINESCU, N. 50. *Nici tu sat, nici tu tîrg, nici tu nemica.* CREANGĂ, P. 201. *Cine o să-l iee pe dînsu acolo, la tîrg!* N. REV. R. I, 34. *Rînduri, rînduri au ieșit din tîrg prin toate părțile.* DAVILA, V. V. 30. *Trebuiau... să coboare în tîrgul mic și liniștit să caute o pensiune.* DEMETRIUS, A. 57. *Hotelul era în inima tîrgului, în fața pieței.* BASSARABESCU, S. N. 23. *Trec corbii... Și curg pe-nnoptat Pe-un tîrg înghețat.* BACOVIA, O. 12. *Ne oprim în lumina ca ziua, chiar în marginea tîrgului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 267. *Deodată... răbufni o vîntoasă rece, năpustindu-se asupra tîrgului încins de arșița amiezii.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Intrăm în tîrgul sub picior de munte.* VOICULESCU, POEZII, II, 58. *Tîrgul... avea și un cinematograf.* P. CONSTANT, R. 64. *Ocoli pe la capătul tîrgului, în ulița primăriei.* SADOVEANU, O. VIII, 288. *Oaia fu, pe vremuri, într-o zi chemată De țăranul nostru-n tîrg, la judecată.* ARGHEZI, S. V, 220. *Aparținînd sufletește micului tîrg moldovenesc.* VIANU, L. R. 539. *De cîte ori pe înserat În tîrgul mic te-am așteptat.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 15. *În căutarea unei vieți mai bune, familia lui peregrinează prin diferite tîrguri, tîrgușoare și sate.* V. ROM. septembrie 1954, 137. *Nu știam de ce nu-și mai întoarce Ochii pe drumul dinspre tîrg.* LABIȘ, P. 18. *Ce tîrg e ăsta, de nu poate omul ieși să se plimbe?* BARBU, PRINC. 155. *Ruinele templului și ale cetății teutonice înfipte în mijlocul tîrgului... simbolizau succesiunea implacabilă a așezărilor omenești.* V. ROM. ianuarie 1965, 46. *Tîrgul Pașcani era, pe la începutul secolului, un fel de sat.* ib. septembrie 1970, 138. *Boierii se adunară De la tîrg și de la țară Și trei zile se vorbiră.* ALECSANDRI, P. P. 179. *De-aș ști, maică, că m-ai da Mai bine m-aș spînzura... Să se mire tot tîrgul Ce mi-a făcut urîtul.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 275. *Căimăcanii tîrgului, Sfeșnicii divanului.* MAT. FOLC. II, 1 074, cf. CHEST. V 3/77. *Am plicat la tîrg cu caru.* ALR SN VI h 1 823/29, cf. A V 15. *Lua tîrgul tot de-a lungul Și birturile de-a rîndul.* BALADE, II, 8. *Pana cocostîrcului Bate fruntea tîrgului* (Fulgerul). ȘEZ. IV, 80. ◇ E x p r. **A-l da prin tîrg (cu nasul tăiat)** (sau **cu capul ras)** sau **a-l da tîrgului** = a pedepsi pe cineva purtîndu-l prin tîrg **(3)** cu nasul tăiat sau cu capul ras. *N-ai dat jalbă la stăpînire? — Ba am dat, da-l-ar pîn tîrg cu nasu tăiat.* FILIMON, O. I, 267. *Pe mine mă dă pîn tîrg cu capul ras și mă duce la ocna părăsită.* id. ib. 238, cf. BARONZI, L. 48, ZANNE, P. II, 315, VI, 402. **(A fi) urechea tîrgului** v. u r e c h e. **A afla și tîrgul și țara** = a afla, a ști toată lumea. ZANNE, P. VI, 401. **A o da tîrgului** = a divulga un secret. *Cum... să știe el ceva și să n-o dea tîrgului.* ISPIRESCU, U. 112, cf. ZANNE, P. VI, 402. **A da** (pe cineva) **tîrgului** (sau **prin tîrg)** = a vorbi de rău pe cineva, a da pe cineva în gura lumii. id. ib. **A fi dat prin tîrg** = a cunoaște lumea. id. ib. 402. **Credeai că s-a aprins tîrgul,** se spune la auzul unei gălăgii mari, al unui zgomot puternic. id. ib. **Nu piere tîrgul** v. p i e r i. ✦ (Popular) Centrul orașului, partea unde se află prăvăliile. *Haidem cu toții în tîrg, să ne cumpărăm haine frumoase.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 17. *Eram în tîrg la cofetărie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 34. *Ei spuneau că se duc prin tîrg să mai umble.* BUJOR, S. 147.

4. (Într-un joc de copii) Gaură în pămînt la jocul numit poarca[1]; gașcă. Cf. ȘEZ. VIII, 11.

— Pl.: *tîrguri.*

— Din v. sl. тръгъ.

TÎRGÁCI s. m., s. n. v. **tîrgaș.**

TÎRGÁR s. m. **1.** (Regional) Persoană care se duce la tîrg **(1)**, care vinde sau cumpără în tîrg **(1)**. Cf. GHEȚIE, R. M., CADE, SCRIBAN, D. *Din Dunăre apă bînd Și pe tîrgari întrebînd.* F (1874), 151. *Merge-o mîndră copiliță... Pe tîrgari întrebînd.* RETEGANUL, TR. 61. *Tîrgarii vor fi-ndărăpt tare, că nu văzui suflet de om afară de domnia ta.* id. P. I, 20, cf. I. CR. II, 247, ALR SN IV h 1 020/346, LEXIC REG. 13. *Voi, tîrgari, tîrgarilor, Nu mi-ați văzut bădițul?* FOLC TRANSILV. II, 291.

2. (Învechit) Zaraf. *Cuveniia-ți-se ție să dai argintul mieu tîrgarilor și să viiu să-mi fiu luat al mieu cu asupră.* CORESI, EV. 315. *Measele a tîrgarilor și scaunele a vînzătorilor de porumbi le răsturnă.* N. TEST. (1648), 27[r]/20, cf. DDRF, DHLR II, 533, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1964, 552.

3. (Rar) Locuitor al unui tîrg **(3)**. *Din loc în loc stă cîte-o cetate, ai cărei locuitori se cheamă cetățeni, cîte un tîrg unde stau tîrgari, nu tîrgoveți cum s-a zis mai tîrziu.* IORGA, L. R. XXV.

— Pl.: *tîrgari.*

— **Tîrg** + suf. *-ar.*

TÎRGÁŞ s. m., s. n. (Regional) **1.** S. m. (Şi adjectival) (Persoană) care merge la tîrg **(1)**; (persoană) care se tocmeşte asupra preţului. *Tîrgaşul nostru să calcă cu paserea lîngă el.* CĂTANĂ, P. B. III, 4, cf. LEXIC REG. II, 47. (Precedat de prep. „de") *Te va lăuda că ai mîntuit pre un biet sărac de tîrgaş de la moartea de ger.* CĂTANĂ, P. B. III, 4.

2. S. n. (Cu sens colectiv) Marfă care se duce la tîrg **(1)** spre a fi vîndută; lucruri, obiecte cumpărate de la tîrg; (regional) tîrgovină. *Au chemat pre domni şi au scos tîrgaşul înainte tot* (a. 1720). IORGA, S. D. XII, 21, cf. LB, CIHAC, II, 401. *Tîrgaş mai mărunt, precum lumini, săpun etc.* MOLDOVAN, Ţ. N. 69, cf. BARCIANU. *Ele intrau în prăvălie, tîrguiau repede, ieşeau, nici nu se putea şti de au ceva în traiste, aşa era de puţin tîrgaşul pe care-l duceau acasă.* AGÎRBICEANU, A. 529, cf. SCRIBAN, D., A III 5, LEXIC REG. 94, ib. II, 55. *Ia să văd ce tîrgaş ai făcut!* MAT. DIALECT. I, 99.

— Pl.: **(1)** *tîrgaşi* şi **(2)** *tîrgaşuri*. — Şi: **tîrgáci** s. m., s. n. LEXIC REG. 94, ib. II, 55.

— **Tîrg** + suf. *-aş*.

TÎRGHÍE s. f. v. **tîrghie.**

TÎRGOLÍ vb. IV v. **tîrcoli.**

TÎRGOLIŞTE s. f. (Regional) Loc bătătorit care se formează în urma opririi unui convoi de care sau căruţe (Jorăşti — Tecuci). Cf. I. CR. V, 376.

— Accentul necunoscut.

— Cf. t î r g.

TÎRGOVÉNIE s. f. (Învechit) Marfă de la tîrg **(1)**. Cf. ANON. CAR.

— Din scr. **trgovanje.**

TÎRGOVÉŢ, -EÁŢĂ s. m. şi f. (Atestat prima dată în 1514—1516, cf. D. BOGDAN, GL.) **1.** Negustor **(2)**; locuitor al unui tîrg **(3)**, o r ă ş e a n, c i t a d i n. *Şi cînd acei tîrgoveţi pre-acii ară fi mergînd, afară traseră pre Iosif den cea fîntînă veache.* PO 129/23. *Un mormînt... carile l-au făcut tîrgoveţii şi meşterii oraşului.* HERODOT (1645), 40. *L-au poreclit Rareş de pre numele muiarii, care au fost după altu bărbat, tîrgovăţu den Hîrlău, ce l-au chemat Rareş.* N. COSTIN, L. 353, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 207, 228, MAN. GÖTT. 135. *Toţi au fugit şi au lăsat în piaţă tot ce dusese să vîndă. Iară dărăbanţii... au răpit toate, batgiocorind pre tîrgoveţi.* ŞINCAI, HR. II, 281/22. *Tagma neguţitorilor, a tîrgoveţilor şi a lucrătorilor de pămînt* (a. 1818). GCR II, 222/19, cf. LB. *Nu ţ-am spus, măi, că Giorica mea nu-i fată de tîrgoveţ... Mă, ta te visezi în Ieşu cela unde ai argăţit?* PR. DRAM. 381. *Ordonă să se ridice... tîrgoveţi, săteni şi să bată codrii ca să prindă pe fugari.* NEGRUZZI, S. I, 108, cf. POLIZU. *Cei doisprezeci părgari aleşi ca să fim în fruntea tîrgoveţilor de-aice.* HASDEU, R. V. 159, cf. COSTINESCU. *Pe semne că eşti tîrgovăţ? — Ba nu, de la ţară.* CONTEMPORANUL, V, 197, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Tîrgoveţele şi-au pus pălăriile cele mai mari şi rochia de mătasă.* IORGA, ap. CADE, cf. PASCU, S. 321. *Aşa sînteţi dumneavoastră, tîrgoveţii, vă place să iscodiţi toate.* HOGAŞ, DR. I, 72. *Se prevede ... ca nimeni să nu poată pune zălog (sechestru) pe marfa tîrgoveţilor şi a oamenilor lor.* N. A. BOGDAN, C. M. 25. *Cu gusturi şi gură de tîrgovaţă mărginaşă.* C. PETRESCU, S. 184, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Tîrgoveţii din Roşiorii de Vede primiră vestea într-o seară.* GALACTION, O. 276. *Tîrgoveţii şi celelalte gloate veneau grămadă pe drum drept pe sub deal.* SADOVEANU, O. V, 658. *Fraza dată aci după traducerea românească, apărută în Monitorul Român..., provocă bucurie tîrgoveţilor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 85. *Treceau tîrgoveţi prin sat cu maşinile.* STĂNCU, R. A. III, 383. *Plecaseră ţăranii şi tîrgoveţii încă nu veniseră.* V. ROM. ianuarie 1965, 48, cf. MIHĂILĂ, Î. 58, id. D. 165. *Na, drace, zise tîrgoveţul în sine, acuma ştiu ce-i la casă.* CĂTANĂ, P. B. III, 4. *Numai noi, mîndră, neom duce La tîrguţ, la tîrgoveţ.* BÎRLEA, B. 26, cf. ALR I 1 574/30, 150, ALR II 2 607/514, 537, ib. 6 481/705. *Tîrgoveţul nu ştie ce e pădureţul.* ZANNE, P. IV, 664. ◇ (Adjectival) *A fost măritată mai înainte după alt bărbat tîrgovăţ.* ŞINCAI, HR. II, 155/37. *Un şoaric de la ţară, pre altul tîrgovăţ, Ca pe-un vecin prieten, îl cheamă la ospăţ.* DONICI, ap. CADE. *Însetaţi amîndoi... de o schimbare de privelişti tîrgoveţe în cele cîmpene.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG. *Am o raţă tîrgovaţă Singură coada-şi negoaţă* (Păunul). GOROVEI, C. 278.

2. (Regional; la pl.) Numele unor flori de grădină, nedefinite mai îndeaproape (Hangu — Piatra Neamţ). Cf. H X 320.

— Pl.: *tîrgoveţi, -e.*

— Din slavonul **трьговьць.**

TÎRGOVEŢÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Privitor la tîrgoveţ **(1)**, de tîrgoveţ. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tîrgoveţeşti.*

— **Tîrgoveţ** + suf. *-esc.*

TÎRGOVEŢÉŞTE adv. (Rar) În felul tîrgoveţilor **(1)**, ca tîrgoveţii; orăşeneşte. SCRIBAN, D., CĂLINESCU, ap. IORDAN, L.R.A. 176.

— **Tîrgoveţ** + suf. *-eşte.*

TÎRGOVEŢÍ vb. IV. R e f l. (Rar) A-şi însuşi felul de viaţă sau de comportare al tîrgoveţilor **(1)**; a se face tîrgoveţ; (rar) a se orăşeniza. *Vedeai că nu se tîrgoveţise încă.* CONTEMPORANUL, IV, 390, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1970, 15, 21.

— Prez. ind.: *tîrgoveţesc.*

— V. **tîrgoveţ.**

TÎRGOVEŢÍE s. f. (Rar) Fel de a fi, de a se comporta specific unui tîrgoveţ **(1)**. *M-am tămăduit... de tîrgoveţie. Rămîi ţăran.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

— **Tîrgoveţ** + suf. *-ie.*

TÎRGOVEŢÍME s. f. (Cu sens colectiv; astăzi rar) Locuitori ai unui tîrg **(3)**; mulţime de tîrgoveţi **(1)**; orăşenime. *Era lume după lume în tîrgul Moşilor. Ţărănime de departe, de la Dunăre... tîrgoveţime de pe margini, cu nădragi largi.* PAS, L. I, 57. *Bucureştii, la anul 1848, era oraşul tuturor paradoxelor şi tîrgoveţimea nu se mai mira de excentricităţile boierilor.* CĂLINESCU, N. 23.

— **Tîrgoveţ** + suf. *-ime.*

TÎRGOVÍNĂ s. f. (Prin Ban.) Marfă care se duce la tîrg **(1)**, marfă vîndută sau cumpărată la tîrg; (învechit) tîrgovenie, (regional) tîrgaş **(2)**. Cf. ALR II 4 129/29, GĂMULESCU, E. S. 195, com. din HERENDEŞTI — LUGOJ.

— Pl.: *tîrgovine.*

— Din scr. **trgovina.**

TÎRGÓVIŞTE s. f. (Învechit) Tîrg **(1)**, piaţă **(I 2)**. *Purciasăm amîndoi către tîrgovişte drept.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 11^{v}/25. *O spîndzurară în tîrgovişte de o prăviră.* ib. decembrie 194^{r}/30, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 253, 278, MIHĂILĂ, Î. 58. *Gură de tîrgovişte*, se spune despre un om care pălăvrăgeşte, care flecăreşte. Cf. JIPESCU, O. 72, DDRF, TDRG, DR. II, 763, SCRIBAN, D., ZANNE, P. VI, 403.

— Pl.: *tîrgovişti.*

— Din slavonul **трьговиште.**

TÎRGŞÓR s. n. v. **tîrguşor.**

TÎRGUÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Învechit şi regional) A face negoţ. *Li-e voia să lăcuiască în pămîntul nostru şi să tîrguiască.* PO 117/25, cf. 116/22. *Vom petrece acolo un an şi vom tîrgui şi vom dobîndi.* N. TEST. (1648), 179^{r}/20. *Noi nu putem tîrgui nimică* (a. 1725). IORGA, S. D. XII, 27, cf. ALR SN IV h 1 015/36. ✦ T r a n z. (Regional) A primi, a cîştiga. *Cît tîrguise, abia îi ajungea de cheltuială pe cîteva zile.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, ap. TDRG.

2. Tranz. (Folosit și absol.) A face cumpărături (din tîrg **1**); a cumpăra. *Deade lor zeace grivne, și zise către ei tîrguiți pînă voi veni.* N. TEST. (1648), 95r/1, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 194, 228, LB. *Dar că trimeteai paraua odată de tîrguiai, Și îți aducea lăscaie, că n-aveai pă ce s-o dai?* PR. DRAM. 105, cf. POLIZU. *Apoi vîndură oul cu preț și își tîrguiră cele trebuincioase* (a. 1872). GCR II, 355, cf. COSTINESCU. *În sfîrșit moșneagul se duce în tîrg, tîrguiește el ce are de tîrguit.* CREANGĂ, P. 77. *Tîrguiește omul ce tîrguiește, cumpără, vinde.* CARAGIALE, O. II, 244. *Duceți-vă și-mi tîrguiți o găină.* DELAVRANCEA, O. II, 361. *Un țăran la tîrg se duse, pește vrînd a-și tîrgui.* ap. DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W., STERESCU, N. 1 047. *Se duse la prăvălie, tîrgui ce avu de tîrguit.* AGÎRBICEANU, S. 54, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Tîrguise pătlăgele roșii, cartofi noi, bame, toate pe alese.* BASSARABESCU, S. N. 18. *Ne ducem... să tîrguim cîte ceva pentru copii.* REBREANU, R. II, 68. *Frusina i-a spus că merge și ea să-și tîrguiască de rochie.* GALACTION, O. 144. *Știu eu că ai lucruri bune, că tîrgui de la dumneata de atîta vreme.* BRĂESCU, A. 10. *Să te duci tu la șpițărie să-mi tîrguiești niște doftorii.* POPA, V. 147. *Cel în cauză putea fi arestat tîrguind în piață sau într-un magazin.* V. ROM. februarie 1971, 8, cf. H II 95. *Și să-mi tîrguiască pînzuță de in.* TEODORESCU, P. P. 659, cf. 291. *Bărbatul s-a socotit, Merge-n tîrg și-a tîrguit.* RETEGANUL, TR. 163. *Să le întrebe ce-a tîrguit.* ȘEZ. I, 276. *Și ce-mi tîrgui, neiculiță?* ib. II, 184. *Dacă ai parale, Ce gîndești îți tîrguiești.* BIBICESCU, P. P. 367, cf. GOROVEI, CR. 216, ALRM SN II h 825. *La tîrg în Brașov, Să călătorească Și să-mi tîrguiască Pînzuță de in.* BALADE, III, 188. *Miresucă, struț tocmit, Dragu-mi-i ce-ai tîrguit.* FOLC. TRANSILV. I, 324, cf. II, 285.

3. Refl. (recipr.) A se tocmi, a se învoi la preț, (învechit și popular) a se neguța, a se negustori **(3)**, (regional) a nunti, a se pogodi **(3)**, a răzbate **(6)**; p. ext. a discuta în contradictoriu, a se ciorovăi, a se ciondăni. *Și se tîrgui cu lucrătorii cu argint pre zi.* TETRAEV. (1574), 234, cf. MAN. GÖTT. 135. *Li să hotărise prețul, mai mult nu să tîrguie.* BELDIMAN, E. 72/2, cf. LB. *O dată în viața ta m-ai dus la restorant și te tîrguiești pentr-o cartofă.* ALECSANDRI, T. 750. *Pe cînd se tîrguia el cu birjarii, ... iată că un domn gros și roș la față îi puse mîna pe umăr.* GANE, N. III, 184. *Mara făcea în toate serile socoteala, se tîrguia mereu ea singură cu sine și chibzuia cum s-o apuce, ca să scape cu puțin.* SLAVICI, O. II, 51, cf. DDRF, BL VI, 48, 73. *Se tîrguiră. Se enervară și-și aruncară cuvinte grele. Iarăși se tîrguiră.* STANCU, R. A. IV, 120, cf. CANDREA, F. 374, ALR I 1 581/35, 45, 100. ◇ Tranz. *Un plăcintar s-a dus cu o pohace s-o vîndă; un tuliman o tîrguia.* NEGRUZZI, S. I, 286. ✦ Tranz. (Regional) A angaja pe cineva ca lucrător. *S-o dus la tîrg ș-o tîrguit săcerători, Feciori de negustitori.* MÎNDRESCU, L. P. 219. ✦ Tranz. (Rar; complementul este „căsătorie") A încheia în urma unor discuții; a negocia. *Tîrguiește o căsătorie pentru Lelia.* SĂM. IV, 283.

— Prez. ind.: *tîrguiesc* și *tîrgui.*
— Din slavonul **тръговати, оуѭ.**

TÎRGUIÁLĂ s. f. **1.** Faptul de a tîrgui **(2)**, de a cumpăra. Cf. COSTINESCU. *Cucoana... se pornește pe tîrguială.* CARAGIALE, O. III, 155, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Concretizat; mai ales la pl.) Obiect cumpărat (în tîrg **1**); cumpărătură. *Nește postav i alte tîrguiale care s-au fost luat de la jupînul Stama* (a. 1723). IORGA, S. D. XII, 23. *Costea deschise catastihul său și citi toate tîrguielile făcute de chira Duduca.* FILIMON, O. I, 237, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Se necăjea foc pe el, cînd îl vedea așa gură-cască..., cu legătura de tîrguieli în mînă.* VLAHUȚĂ, N. 8, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DHLR I, 250. *Am de făcut niște tîrguieli la prăvălie.* AGÎRBICEANU, S. 51. *Stau de vorbă despre lucrul din fabrică, tîrguielile făcute.* ARDELEANU, D. 13. *Toți porniseră... să caște gura la vitrine, să facă tîrguieli.* C. PETRESCU, Î. II, 128. *Țața Eliza pornea cu mireasa în oraș după tîrguieli.* BRĂESCU, A. 97. *La căsătorie... se înțeleg cînd să meargă la oraș pentru tîrguielile nunții.* H II 89. *Moșneagul porni la tîrg după tîrguieli.* ȘEZ. V, 65. *S-a dus la tîrguială, Și-a mîncat o soponeală.* ZANNE, P. V, 630.

3. Faptul de a se tîrgui **(3)**, tîrg **(2)**, tocmeală (I **2**), învoială, (regional) tocmă **(2)**; p. ext. ciorovăială, ciondăneală. *Să nu se amestece în tîrguiala celuilalt.* N. A. BOGDAN, C. M. 92. *Iată că își bagă coada în tîrguială alt vecin.* CAMILAR, N. I, 22. *După mai multă tîrguială s-au învoit s-o cumpere cu o mie două sute de lei întocma.* SBIERA, P. 230. *După multă tîrguială, țiganul se hotărî și spuse popei c-a făcut păcate, da nu mari.* ȘEZ. VI, 179.

— Pl.: *tîrguieli.*
— **Tîrgui** + suf. *-eală.*

TÎRGUÍRE s. f. Acțiunea de a (se) tîrgui.

1. Cf. tîrgui **(2)**. *Ca să să îndulcească astădzi, într-această dzi... de tîrguire* (a. 1661). GCR I, 179/26, cf. POLIZU. *E tîrguire-n formă aice, precît văz.* ALECSANDRI, T. II, 273, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Concretizat; la pl.) Cumpărătură, tîrguială **(2)**. *Era și enervat de tîrguirile ce trebuia să le facă mereu.* AGÎRBICEANU, A. 359.

2. Cf. tîrgui **(3)**; tocmire **(2)**. Cf. LB.

3. (Învechit) Vînzare prin licitație. *Se vor face tîrguirile publicarisite* (a. 1818). GCR II, 221/30.

— Pl.: *tîrguiri.*
— V. **tîrgui.**

TÎRGUITÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Învechit și regional) **1.** S. m. și f. Negustor **(2)**. Cf. ALR I 1 574/30, 251, 289, 576.

2. S. m. și f., adj. (Persoană) care tîrguiește **(2)**; cumpărător. Cf. LB, POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

3. Adj. Care se tîrguiește **(3)**, care se tocmește. *Aduce mulțumire amînduror părțile tîrguitoare de venitul unei moșii.* I. IONESCU, C. 252/3.

— Pl.: *tîrguitori, -oare.*
— **Tîrgui** + suf. *-tor.*

TÎRGUITÚRĂ s. f. (Învechit) Marfă (de vînzare). *Mearsără unul la agrul său, iară altul la tîrguitura sa.* N. TEST. (1648), 28v/16.

— Pl.: *tîrguituri.*
— **Tîrgui** + suf. *-tură.*

TÎRGULÉȚ s. n. **1.** Tîrgușor **(1)**. *Se face d-un tîrguleț, Und' se vînd cîrlani cu preț.* BALADE, II, 443.

2. Tîrgușor **(2)**. *Socotiră să se întoarcă înapoi pre apa Tisii în sus, ca să strice tîrgulețe și sate.* R. GRECEANU, CM II, 91. *Celelalte tîrgulețe mici du prin județe sînt în rîndul satelor* (a. 1827). DOC. EC. 399. *Ne zădărise ei, bîntuind tare tîrgulețul nostru, Bechetul.* ODOBESCU, S. III, 568. *Satul lui se făcea astfel tîrguleț.* VISSARION, B. 90.

— Pl.: *tîrgulețe.*
— **Tîrg** + suf. *-uleț.*

TÎRGURÉLE s. n. pl. (În poezia populară) Diminutiv al lui tîrg.

1. Cf. tîrg **(1)**. *Și s-or face tîrgurele, Și ni-i strînge cioporețe, Să faci salbă bălii tale.* DENSUSIANU, Ț. H. 219. *De cumva veți mere Pe la tîrgurele, Cu oi de-ale mele.* FOLC. TRANSILV. I, 78.

2. Cf. tîrg **(2)**. Cf. BL VI, 161. *Merserăm la tîrgurele, Cumpărarăm fier ș-oțele.* TEODORESCU, P. P. 139. *Și le du prin tîrgurele Și cumpără tunurele Și prinde-a tuna cu ele.* MARIAN, S. R. I, 15. *Și s-o dus la tîrgurele, Ș-o cumpărat săcerele.* ȘEZ. III, 242, cf. V, 22.

— **Tîrguri** (pl. lui *tîrg*) + suf. *-ele.*

TÎRGUȘÓR s. n. Diminutiv al lui t î r g; tîrguleț, tîrgurele.

1. Cf. t î r g **(1)**; (regional) tîrguț. *Na-ți, măicuță, trei parale Și te du prin tîrgușoare.* MARIAN, S. R. I, 15.

2. Cf. t î r g **(3)**. *Lîngă un tîrgșor ce-l cheamă Porfirion.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 289r/36. *Fiind la un tîrgușor, anume Grodeț..., aștepta pe oamenii lui Ștefan Vodă.* N. COSTIN, LET. I, 109/34. *Tîrgșor al Ahaii are 100 case* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 30/20. *Acest domn... a descalecat și tîrgușorul de sub Galata și i-au făcut rînduiele cu mare milă.* AMIRAS, LET. III, 163/35, cf. POLIZU. *Un tîrgușor mic, dar curat, vesel, cu case albe, văruite, gătite ca de sărbătoare.* GANE, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Tot tîrgușorul e de trei patru străzi care se întîlnesc într-o piață largă.* REBREANU, I. 121. *Negustorii... se sileau să ajungă prin tîrgușoarele de munte.* GALACTION, O. 277. *Au ajuns în inima tîrgușorului unde există un șirag de prăvălii.* C. PETRESCU, A. 312. *Prin ploaia măruntă și cenușie, tîrgușorul începu a furnica.* SADOVEANU, O. V, 587. *În căutarea unei vieți mai bune, familia lui peregrinează prin diferite tîrguri, tîrgușoare și sate.* V. ROM. septembrie 1954, 137. *O luă pe jos spre unicul hotel al tîrgușorului.* VINEA, L. II, 100, cf. FD II, 88. *Să trec Oltu-n tîrgușor Să beu vin de-un leușor.* ȘEZ. I, 10.

— Pl.: *tîrgușoare.* — Și: (învechit și regional) **tîrgșór, tîrșór** (UDRESCU, GL.) s. n.

— **Tîrg** + suf. *-ușor.*

TÎRGÚȚ s. n. (Prin Transilv.) Tîrgușor **(1)**. *Oi, oi, oi, vinde-v-oi, La tîrguț trimete-v-oi.* T. PAPAHAGI, M. 81, cf. PODARIU, FL. 9. *L-am văzut... La tîrguț la Beci, Vînzînd la berbeci.* FOLC. TRANSILV. I, 79, cf. 427. *Tîrguț într-un vîrf de măcăuț* (Macul). GOROVEI, C. 217, cf. PASCU, C. 42.

— Pl.: *tîrguțuri.*

— **Tîrg** + suf. *-uț.*

TÎRHÁT s. n. v. **tărhat.**

TÎRHĂLÁIE s. f. (Prin estul Mold.) Murdărie, gunoi făcut împrejurul său de cel ce mănîncă. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tîrhălăi.*

— Etimologia necunoscută. Cf. t î r f ă i a l ă.

TÎRHĂNÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A uza. LEXIC REG. II, 17.

— Prez. ind.: *tîrhănesc.*

— Cf. t e r h e l i.

TÎRHOÁLĂ s. f. (Regional) Femeie neglijentă (în îmbrăcăminte) (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *tîrhoale.*

— Cf. t î r h ă n i.

TÎRHOÁSĂ adj. v. **tăroasă.**

TÎRHOT s. n. (Regional) Urmă adîncă, rîpă făcută de șuvoiul ploilor; făgaș (Grid — Făgăraș). Cf. CHEST. IV 45/177 c.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

TÎRHOȚEÁLĂ s. f. (Regional) Ceea ce se pune în laptele fiert pentru a se face acru. *V.* m a i a, (popular) c o v ă s e a l ă (Dr. Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 274.

— Etimologia necunoscută.

TÎRHOȚÍT adj. (Regional; în sintagma) *Lapte tîrhoțit* = lapte acru. Cf. ȘEZ. VII, 184, CONV. LIT. XX, 1 019, TEAHA, C. N. 274.

— Și: **tărhoțít** adj. CONV. LIT. XX, 1 019.

— Cf. t î r h o ț e a l ă.

TÎRIÁ vb. I v. **tîrî.**

TÎRÍȘ adv. v. **tiriș[1].**

TÎRÎ vb. IV. **1.** T r a n z. (Învechit) A zdrobi, a sfărîma, a distruge, a nimici. *Și chemă foamete spre pămîntu, toată învărtoșarea de păre tîri* (f ă r î m ă H, f ă r î m i cc[2], a u f ă r î m a t D). PSALT. 219. *Și cu multă slava ta tîrît-ai* (a i z d r o b i t D, î n t ă r î t - a i v) *vrăjmașii.* ib. 310. *Și ucise viile lor și smochinele lor și tări tot lemnul de hotarul lor.* CORESI, PS. 292/8.

2. T r a n z. A mișca (cu greu) un obiect dintr-un loc într-altul, trăgîndu-l pe jos după sine; a trage un om, un animal, silindu-l să meargă după sine; (regional) a trămăța. *[Sfintele icoane] le tîrîia pre mijlocul tîrgului și le călca, arzîndu-le și scuipîndu-le.* PRAV. GOV., ap. CADE. *I-au rănit tot trupul, tîrîndu-l pre mărăcini fără milă* (a. 1675). GCR I, 222/7. *Pentru aceasta tîrîtă fu, bătută virtos peste obraz.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 57v/7. *Îl tîrîră pe uliță* (a. 1705). GCR I, 359/9. *Tîrîndu-te, le-a aruncat în prăpastie.* MINEIUL (1776), 105r2/27. *Vede o însoțire mare de tîlhari tîrînd pe ticălosul bătrîn pe pămînt.* BELDIMAN, N. P. II, 88/15, cf. DRLU, LB. *Îi tîrîia pe uliță de păr* (a. 1848). URICARIUL, X, 14. *Fu scos din locuința sa păcinită prin honvezi călări și pedeștri, tîrîit prin stradele Clujului.* BARIȚIU, P. A. II, 272. *Îndată armașul și căpitanul de lefegii începură a-l tîrî.* NEGRUZZI, S. I, 156, cf. POLIZU. *Două tinere elegante mergeau înaintea mea, tîrînd de mînă un băiețel.* GHICA, S. 215. *Se văd trei cai în fugă sărind și tîrînd Trei palide cadavre.* ALECSANDRI, POEZII, 348. *Apucă iepele de dîrlog și cîrnește căruța și-o tîrăște cum poate, pînă în poiană.* CREANGĂ, P. 129. *Pristanda, Farfuridi, Brînzovenescu au apucat de gît pe Cațavencu și-l tîrăsc afară.* CARAGIALE, O. VI, 148. *Unii le tîrau de coade ca pe niște otrepe.* ISPIRESCU, U. 53. *Însurătei cu nevestele cari își tîrăsc copiii de mînă... se îndeasă din ce în ce pe drumul mare.* DELAVRANCEA, S. 196, cf. ALEXI, W. *Văzînd că tîrește pe mortul, Sulița-n coaste i-a-nfipt.* MURNU, I. 81. *Dis-de-dimineață o vezi pe drum, tîrîndu-și calul de căpăstru.* AGÎRBICEANU, S. P. 68. *Bistrița ... curgînd mi se părea, în fantasmagoria dintre vis și aievea, că mă tîrăște, cu mal cu tot, pe cursul ei la vale.* HOGAȘ, M. N. 72, cf. ȘĂINEANU, D. U. *O furnică roșie tîra de-a-ndărătelea cadavrul unei insecte de trei ori mai mare ca ea.* C. PETRESCU, Î. II, 16. *Maica Leonora mă tîra, ca pe un viței ce nu se lasă dus la tăietoare.* BRĂESCU, A. 76. *Mulți săriseră în șanțuri, tîrînd cu ei pe împușcătorii de deasupra parapetului.* SADOVEANU, O. II, 58. *Mița și căței s-au jucat cu el... și l-au tîrît pe subt dulapuri, trăgîndu-l cu dinții.* ARGHEZI, S. VII, 163. *Furnicile care-și tîrăsc provizii prin colbul drumului.* CĂLINESCU, C. O. 153. *Îl tîri pînă în mijlocul sufrageriei.* STANCU, R. A. IV, 122, cf. GRAUR, E. 156, 157. *Haidem în șirand! Dacă nu vii, am să te tîrăsc pînă acolo și o să-ți dau brînci în apă așa îmbrăcat.* T. POPOVICI, S. 229, cf. SCL 1960, 13. *Ori te urci cu amîndouă picioarele în sanie, ori te tîrăie după ea prin zăpadă.* V. ROM. noiembrie 1964, 55. *Capul grecului tăia, Apoi trupu-i tîrîia Fără popă, nici prohod, Pîn' la capra unui pod.* ALECSANDRI, P. P. 138, cf. H IV 85, GRAIUL, I, 546. *Omul... a legat mreana peste mijloc și-a tîrît-o pînă ce a dat-o în apă.* VASILIU, ap. CADE, cf. ALR I 1 114/49, 65, 109, 112, 129, 144, 156, 231, 582, ALR SN V h 1 457, ALRM SN III h 1 190, LEXIC REG. 57. *Știreangu-n gît că i-l punea... Pe fereastră mi-l trăgea, În pimniță că-l tîra.* BALADE, III, 326. *L-a tîrît în nește buruieni.* O. BÎRLEA, A. P. II, 542. *Șoarecele în gaură nu încăpea și tivgă după el tîra,* se spune despre cei lacomi și nemulțumiți. Cf. ZANNE, P. I, 661. (R e f l. p a s.) *Cînd cărțile și hîrtiile se aruncă ..., apoi se tîrăiesc pre sub picioare.* PETROVICI, P. 15/12. ◇ (Prin exagerare) *O femeie, tîrînd o valiză, traversa strada.* V. ROM. iunie 1970, 48. ◇ F i g. *În mersul tău puternic tîrăște cu tine steaua cea mai înaltă.* IONESCU-RION, S. 344. *Își tîra pretutindeni mizeria care țipa în hainele zdrențăroase de fost apărători al țării.* BACALBAȘA, S. A. I, 173. *Încaleci tu viața cum vrei... Nu te tîrăște ea ca pe o epavă, care nu mai știe să renunțe.* CAMIL PETRESCU, T. II, 205. *Cele două tabere*

tirau după ele păcate grele. C. PETRESCU, C. V. 102. *Şi vine-aşa orbecăind de-a lungul vieţii, Tîrînd în urma lui, în lanţuri, Viitorul.* VOICULESCU, POEZII, I, 113. *Cu fruntea răzimată-n cer... Tîrăsc în urma mea trecutul.* BENIUC, V. 54. ◇ (Cu complementul „viaţa", „zilele" etc., sugerează ideea de dificultate sau a lipsei de demnitate) *Nu văz dar pentru ce ar trebui ca eu să fiu osîndit a sta aci spre a tîrî o viaţă inactivă şi în mizerie.* GHICA, A. 638. *Îmi tîrăsc soarta ca un vultur... Viscolul iernii moarte îi cîntă.* EMINESCU, O. I, 26. *M-am deprins a tîrî după mine o viaţă ticăloasă.* CREANGĂ, P. 234. *Abia îşi tîrîie şi el viaţa.* ISPIRESCU, L. 12. *Mai bine să-şi lege o piatră de moară de gît şi să s-arunce în riu decît să-şi tîrască zilele încărcate de aşa păcat.* DELAVRANCEA, S. 43. *Îşi tîrăsc ale lor zile ca ghiulele-obositoare.* MACEDONSKI, O. I, 72. *Bunicul şi bunica... d-abia-şi tîrîie bătrîneţea.* SEVASTOS, N. 317, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ◇ Expr. **A tîrî barca pe uscat** = a trăi greu. *Ce-or mai tîrî barca pe uscat!... Au să trăiască ca pe vatra focului.* IOVESCU, N. 51. **A tîrî** (pe cineva) **în noroi** = a batjocori, a dezonora pe cineva. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. **A tîrî** (pe cineva) **de nas** v. nas[1]. (Regional) **A tîrîi vorba** = a vorbi tărăgănat. Com. din sudul TRANSILV. ◇ Compus: (ieşit din uz) **tîrîie-vătrai** = epitet depreciativ dat ofiţerilor din vechea armată sau poliţiştilor. Cf. IORDAN, STIL. 220, SCL 1953, 115. *O să te audă vreun tîrîie-vătrai şi o să-ţi înmoaie oasele la poliţie.* în SCL 1976, 407. ◇ (Cu complementul „picioarele", p. ext. „paşii") *Abia-şi tîrîia picioarele de beteag ce părea.* ALEXANDRESCU, ap. CADE. *Tîrîm picioarele. Istovitor, Inert.* CAMIL PETRESCU, V. 15. *Ieşi chirigiul cu două lăzi în braţe, abia tîrîndu-şi paşii.* REBREANU, NUV. 98. *Cioclii..., tîrîndu-şi picioarele rupte, luau prinosul şi-l dădeau pe gît.* BARBU, PRINC. 21. (Expr.) (Regional) **A tîrî piciorul** = a şchiopăta, a trage piciorul, v. trage. Cf. ALR I 1 114/164, 186, 695, 874, 887, 890, 896, 984. (Prin Munt.) **A tîrît piciorul,** se spune cînd cineva a făcut o faptă pe care o vor face şi alţii. Cf. GRAUR, E. 156. ◇ (Complementul indică încălţămintea; v. tîrşîi) *Porni mînat de seară şi înghiţit de cale, Tîrînd opinca-n toarsă şi creaţă, fără spor.* I. BARBU, J. S. 31. (Refl.) *Papucii de lemn se tîrîie şi clăpăiesc la fiecare pas.* EMINESCU, P. L. 73. ✦ A lua, a purta, a duce cu sine. *Tîrîţi de iuţeala vijelioasă a şihoaielor, tărbăciţi de valuri, peştii căutau scăpare la maluri.* VOICULESCU, P. I, 21. *Barca... începu să plutească singură, tîrîtă de curenţii repezi.* BĂNULESCU, I. 35. ✦ A sili, a determina să meargă (cu sine). *Pe urma ta nu tîrîi gloată multă.* NEGRUZZI, S. I, 257. *Tîrăsc pe dumnealui pe la grădini.* CARAGIALE, O. I, 63. *Poate vream — tîrînd în urmă o armată numeroasă — ... Să reînvieze-n mine Alexandru sau Cezar.* MACEDONSKI, O. I, 71. *Mă tîrăşte seară de seară prin toate localurile.* CAMIL PETRESCU, T. II, 102. *Nu înţelese deplin sensul acestui aforism enigmatic. Puse în buzunar cornetul cu resturi castanelor şi se lăsă tîrît.* C. PETRESCU, C. V. 159. *Poate că nu l-or mai tîrî pe la tribunale şi l-or lăsa să plece nejudecat?* V. ROM. martie 1954, 115. *Cînd se scoală dimineaţa, se miră că nu i-au tîrît cine ştie unde şi-mi mulţumesc.* BARBU, PRINC. 53. ◇ Fig. *Gîndirea mea ... mă tîrăşte în haosul vremii cei trecute, făgăduindu-mi mîngîiere.* MARCOVICI, C. 20/15. *Dacă are caracter slab, cade în haosul pierzării, tîrînd după sine, în ruşine, şi pe nevinovaţii săi copii.* FILIMON, O. I, 136. *Feluritele impresii... îi tîrau gîndurile şi mirarea ca într-un şuvoi năpraznic.* VLAHUŢĂ, N. 8. ✦ A îndemna, a împinge, a atrage spre ceva (reprobabil); a antrena la ceva. *Ia seama să nu te tîrască băieţii, necontrolaţi d-aproape, la răspunderi.* CARAGIALE, O. VII, 327. *Iar ea, tîrîtă în ispită, La pieptul lui stătea lipită.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 64. *Tăceau şi la răstimpuri se porneau din nou, ca fără voia lor, tîrîte într-un ison neştăpînit.* VINEA, L. II, 313. *O tîra pe fiinţa domnească în obscure calcule asupra tîmpului.* BARBU, PRINC. 45. *Duşmancele m-au urît Tot la rele m-au tîrît.* TEODORESCU, P. P. 317. ◇ Expr. **A tîrî** (pe cineva) **în noroi** = a îndemna (pe cineva) la o faptă josnică. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC.

3. Refl. A merge, a înainta atingînd pămîntul cu genunchii, cu coatele, a se tîrşîi; (despre anumite animale) a înainta prin mişcări specifice, cu trupul lipit de pămînt, (învechit) a se trage **(I 11)**; p. ext. (învechit) a se mişca **(I 2)**. *Marea şi cîte să tîrăsc întru dînsa.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Vreai zice cum că şerpii nu să tîra* (a. 1773). GCR II, 91/26. [Pruncii] *fugiia de cei ce i-au născut şi i-au hrănit... şi spre cărarea ce ducea către cei vrăjmaşi unii să tîra.* AETHIOPICA, 55[v]/12. *Iaste un dobitoc pedestru... tîrîndu-să umblînd şi slujindu-să cu aripi* (a. 1799). GCR II, 164/14, cf. LB. *Nenorocitul, cu moartea se sileşte-a se lupta; Se tîraşte plin de singe.* HELIADE, O. I, 451. *Pentru ca să nu-l zărească protivnicii, s-au tîrît pe brînci pînă la scara sa ce de frînghie.* DRĂGHICI, R. 172/14. *Sărmana se tîra la picioarele lui, vărsînd şiroaie de lacrimi.* NEGRUZZI, S. I, 19, cf. POLIZU. *Se uita acum nemişcat şi cu ochii holbaţi cum Petrea Dascălul se tîrîia încet-încet în vizunie.* GANE, ap. CADE. *Ai să te tîrîi în brînci după mine.* CREANGĂ, P. 324. *S-ar mulţumi să sară ca o broască, să se tîrîie ca o şopîrlă.* DELAVRANCEA, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Să poţi umbla e mai bine decît să te tîrîi.* ANGHEL, PR. 53. *Se tîra binişor pe brînci, să vază ce face lăcusta.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 85. *Mi se părea că se mişcă încet, se tîrăşte furiş, vine, ajunge şi întinde spre mine o ghiară flămîndă.* HOGAŞ, M. N. 96. *Tocmai atunci se tîrăşte pe poartă, printre picioarele oamenilor, Savista, oloaga satului.* REBREANU, I. 15. *Cei ce se tîrăsc pe cîmpuri de bătaie.* CAMIL PETRESCU, V. 26, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ca rîma se tîrîi lipit de pămînt.* MIRONESCU, S. A. 120. *M-am tîrît pe brînci, pe fundul şanţului.* GALACTION, O. 108. *S-a trîntit la pămînt şi s-a tîrît de-a buşelea în lanul de peste drum.* POPA, V. 177. *Cu şerpii... m-am tîrît alături.* VOICULESCU, POEZII, I, 27. *Am înţeles că trebuie să mă tîrăsc şi eu printre tufe de lozie şi mure.* SADOVEANU, O. VII 307. *Mînă tot ce umblă, se tîrăşte, fuge, zboară.* PILLAT, P. 155. *Izbuti să scape din măselele lui Lăbuş, şchiopătînd din şolduri, răguşit şi tuşind, şi mai mult tîrîndu-se pe o latură, pieziş.* ARGHEZI, S. XI, 176. *Chemată adesea peste noapte de bolnav, se tîra pe brînci pînă la patul lui ca să-l ajute.* CĂLINESCU, E. 40. *Se tîrîră pe brînci pînă intrară între copaci.* V. ROM. august 1955, 54. *Pruncul prinse a se tîrî prin iarbă.* CAMILAR, N. I, 199. *Mă smeresc, zise vel pitarul ..., tîrîndu-se pînă la capătul mesei în genunchi.* BARBU, PRINC. 120. *Ne întorceă mereu, nemulţumit, şi ne punea să ne tîrîm din nou ca nişte rîme printre cărămizi.* V. ROM. ianuarie 1964, 4. *M-am ghemuit pe dalele de marmoră... M-am tîrît aşa spre una din coloane.* ib. februarie 1970, 11. *M-am îndepărtat de căruţă tîrîndu-mă pe pîntece.* BĂNULESCU, I. 79. *Unii ca broaşte sărea, Alţii ca şerpi se tîra.* TEODORESCU, P. P. 566. *Văd plugurile arînd, Eu mă tîriu pre pămînt.* RETEGANUL, TR. 75, cf. BIBICESCU, P. P. 193. *D-a buşele să tîra Şi-n stînă că s-ascundea.* BALADE, II, 319. *Şarpele ce să tîrăşte n-are trebuinţă de picioare.* ZANNE, P. I, 653. *Nu mă plec, d-aş şti că m-aş tîrî cu inima pe pămînt.* id. ib. II, 677. ◇ (Prin analogie) *O văpaie albăstrie unui păstor s-arătase, Ce pe jos se tîrîia.* NEGRUZZI, S. II, 86. *Nori negri, duşi de vînt, Se tîrăie pe şesuri.* ALECSANDRI, P. III, 450. *Neguri dese-ncep să cadă, Se tîrăsc în jos pe plai.* TOPÎRCEANU, B. 24. *Trei catarge... înălţate parcă anume să spargă norii ce se tîrăsc aşa de jos.* BART, S. M. 18. *Frînturi dintr-un cîntec tărăgănat de beţie se tîrau alene pînă aici.* VINEA, L. II, 18. *Prin deschizătura uşii... se tîrau lumini şovăitoare.* BARBU, PRINC. 167. *Un fel de moleşeală se tîra pe străzile oraşului, pătrundea în case.* V. ROM. martie 1969, 26. *Şi-au mai mers Crăişorul cu fata de împărat cît au mers, cînd... îndărătul lor... se ridică un nor ce se tîra pe pămînt, altfel era de năzdrăvan.* MERA, L. B. 37. ◇ Fig. *Tîrîndu-mă într-un întunerecul plăcerilor şi a trîndăvirei, mă legam cu lanţul mîhnirei.* MARCOVICI, C. 15/26. *Eu mă tîrîi prin noroaie,*

ea plutește-n cer albastru. VLAHUȚĂ, S. A. I, 11. (Sugerează ideea de înjosire) *Halal, măi, de cine poate să se tîrîie pe coate, Să se fringă-n loc din șele, Ca să facă temenele.* ALECSANDRI, T. 142. *Cred că și judecata are să-mi găsească dreptate, deși nu m-am tîrît prin judecăți de cînd sînt.* CREANGĂ, A. 145. *Ori te împaci cu viața de aici..., rupt de toate frămîntările lumii, tîrîndu-te ca o reptilă.* V. ROM. iulie 1954, 62. ◆ Fig. A se înjosi, a se umili. *Tîrîndu-mă la dinșii, s-au încrezut în mine, Ieri le-am jurat credință și astăzi i-am trădat.* ALEXANDRESCU, O. I, 294, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ◆ (Despre plante) A crește cu tulpina întinsă pe pămînt. *Plante din alte clime spînzurau și se tîrau din odaie în odaie.* GALACTION, O. 304. (Fig.) *Filozofia iederii: „Numai tîrîndu-te poți înălța!"* BLAGA, z. 22. ◆ Fig. A-și schimba locul inutil (stricîndu-se, murdărîndu-se). *Cînd are cineva hîrtii de valoare așa de mare, nu le lasă să se tîrîie de colo pînă colo.* CARAGIALE, O. II, 156.

4. Refl. A merge încet, a înainta cu greu (abia mișcîndu-și picioarele); (popular) a se trage. *Se tîrăște de iznoavă spre vîrful muntelui.* MARCOVICI, C. 14/2. *Subofițerul se tîrîse pînă la spițerie.* RUSSO, S. 30. *El se tîrîia toată ziua de colo, colo.* CONV. LIT. XXI, 26. *Unchiul îl chemă din odaie; nepotul ascultă, d-abia tîrîndu-se pe picioare.* CARAGIALE, O. I, 223. *Pocit, șchiop și searbăd, abia se tîrăște.* MACEDONSKI, O. I, 144. *A încercat să se tîrască după ei, dar n-a putut și a rămas în loc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 229, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Încetișor, de abia tîrîndu-se,... intră în „secție" un țăran îndoit tare de șele.* MIRONESCU, S. A 31. *Se tîrîie înapoi, ținîndu-se de perete.* C. PETRESCU, C. V. 215. *Cîteva muște se mai tîrăsc din loc în loc buimace.* ARGHEZI, S. VIII, 57. *Florea s-a tîrît cu sacul lui cu linguri la mănăstire.* PAS, Z. I, 162. *Jos în rupturile rîului se tîrau care cu prundiș, cai și oameni pitici.* VINEA, L. II, 173. *Se întoarse însă singur acasă, pe înserate, mort de beat și se tîrî pînă în grajd.* V. ROM. aprilie 1963, 20. *A rămas iarăși cu foamea nepotolită... Abia tîrîndu-se, s-au pornit mai departe.* SBIERA, P. 210. ◇ (Prin lărgirea sensului; cu o nuanță peiorativă) *Cîteva indivíde ce se tîrăsc pe ulițele noastre... bat pragurile ciocoilor și... se fac advocații mîrșavilor călugări.* FM (1862), 9. ◇ Fig. *Un orologiu care în loc de-a-mbla-nainte S-ar tîrîi-ndărăt.* EMINESCU, O. IV, 64. *Nu ca tine care abia te tîrîi pe la coada clasei.* PREDA, R. 76. (Despre abstracte) *Această existență neverosimilă s-ar fi tîrît pînă în septembrie dacă nepreväzuta intervenție a ursitei n-ar fi schimbat lucrurile.* V. ROM. ianuarie 1965, 7. ◆ Tranz. (Cu subiectul „picioarele") A purta cu greu. *Picioarele abia de-l mai tîrau.* ARDELEANU, U. D. 107. ◆ Fig. (Despre lichide) A curge încet. *Același sînge negru se tîrăște prin îngroșata ei arteră.* BOUREANU, S. P. 26.

5. Refl. (Despre obiecte care atîrnă) A atinge pămîntul cu capătul de jos, a se freca de pămînt; (popular) a se trage. *Cu barba tîrîndu-să pe pămînt, ... veni înainte împăratului* (a. 1773). GCR II, 98/12. *Păr de aur strălucește, Pre pămînt se tîrîește.* BĂRAC, A. 19/4. *Barba argintie a unchieșului străbun Se tîrîie pe cîmpie Ca o coadă de păun.* ALECSANDRI, P. A. 187. *Se tîrîiau ațele și curgeau oghelele după dînșii.* CREANGĂ, P. 249. *Spatele atîrnă pe jos și se tîrăște ca o mantie de rigă.* CĂLINESCU, C. O. 140. *Capetele pînzii se trag (tîrîie) pe jos.* MARIAN, NA. 253. ◇ Intranz. *Desculț, fără căciulă, numai în cămașă și cu brîul tîrîind.* ODOBESCU, S. I, 90. *Veni ... un omuț numai cît un prunc, cu o barbă lungă de tîrîia după el de lungă ce era.* RETEGANUL, ap. CADE. ◇ Tranz. *Un vultur ce își tîrăște aripa frîntă.* EMINESCU, O. I, 26. *Li se părea că împărăteasa umblă tîrînd după sine rochia cea de mătase.* ISPIRESCU, L. 382. *Haina măturînd pămîntul Și-o tîrăște abia, abia.* COȘBUC, P. I, 224. *Își tîra pretutindeni, obosită, o trenă zdrențuită.* V. ROM. februarie 1964, 207. *Laițe de argint Tîrîi pe pămînt.* BALADE, II, 467. ◇ Compuse (Tranz.): **tîrîie-brîu=a)** om care caută ceartă; arțăgos. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Această pasiune de a pleda... i-a adus porecla de „tîrîie-brîu". În 1815, el dă statul în judecată.* OȚETEA, T. V. 82, cf. SCL 1953, 114. *Lăsaseră zvonuri în București și asta nu putea să le ierte Princepele, nice socrului, nice acestui tîrîie-brîu ce trebuia pedepsit.* BARBU, PRINC. 111, cf. ZANNE, P. III, 33; **b)** om de nimic; golan, pierde-vară, (regional) tărăblău. Cf. BARONZI, L. 96. *Aceia-s niște tîrîie-brîu de n-au margini.* ALECSANDRI, T. 452, cf. 827. *M-am gîndit că avem neamuri multe și decît să procopsesc pe vrun tîrîie-brîu de lume aiurea, mai bine pe unul din neamul meu.* BACALBAȘA, în SCL 1953, 115. *În gura fiecărui orator, fiecărui tîrîie-brîu — Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul; Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare!* I. NEGRUZZI, S. I, 123. *Un om de nemică, un tîrîie-brîu, un pierde-vară.* MARIAN, O. I, 232, cf. DDRF, BARCIANU, ALEX I, W., JAHRESBER. XIX—XX, 13. *Degeaba s-a mai străduit și bietu tată-său, să-l poarte pe la învățături, și cînd colo... el e un tîrîie-brîu.* MIRONESCU, S. A. 135. *N-ai nimic a aștepta de la dînsul... E un calic și-un tîrîie-brîu.* SADOVEANU, O. IV, 439, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 53, IORDAN, L.R.A. 231, SCL 1953, 114, ib. 1967, 480, CHEST. II 8/215, ZANNE, P. III, 33; **c)** om sărac, prăpădit. Cf. PUȘCARIU, L.R. I, 53; **tîrîie-obială** (sau **-obiele**) = a) om nevoiaș, zdrențuros. Cf. SCL 1953, 114, ZANNE, P. III, 255; **b)** om buclucaș. Cf. SCL 1953, 114, ZANNE, P. III, 255.

6. Tranz. (Regional; cu complementul „iarba") A călca, a încilci. *Dă-i, mîndrucă, să fugim, Pă din sus de țintirim, Iarba popii s-o tîrîm.* ȚIPLEA, P. P. 16, cf. 118, ALR SN V h 1 360/705.

— Prez. ind.: *tîrăsc.* — Și: **tîrîí** (prez. ind. *tîrîi* și, învechit și regional, *tîrîiesc*), (învechit și regional) **tîrăí** (prez. ind. *tîrăi* și *tîrăiesc* ALR II 3 562/362), (învechit) **tîri** vb. IV, (regional) **tîriá** (pronunțat *-ri-a*, prez. ind. *tîriu*), **tărlá** (ȘEZ. V, 79, pronunțat *-ri-a*) vb. I.

— Din v. sl. тръти, тьрж.

TÎRÎCÉR subst. v. **tărîțar.**

TÎRÎCIOÁRĂ s.f. v. **tăricioară.**

TÎRÎÍ vb. IV v. **tîri.**

TÎRÎIÁLĂ s. f. Faptul de a tîrîi **(2)**; (rar) tărăgăneală **(2)**. *[Pantofii]-s cam roși de guzgani, dar tot is buni de tîrîială.* ap. TDRG, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tîrîieli.*

— **Tîrîi** + suf. *-eală.*

TÎRÎICIOÁRĂ s. f. v. **tăricioară.**

TÎRÎÍRE s. f. v. **tîrire.**

TÎRÎÍȘ adv., s. n. v. **tîrîș[1].**

TÎRÎÍT[1] s. n. v. **tîrît[1].**

TÎRÎÍT[2], -Ă adj. v. **tîrît[2].**

TÎRÎITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. v. **tîritor.**

TÎRÎITÚRĂ s. f. v. **tîritură.**

TÎRÍM s. n. v. **tărîm.**

TÎRÍRE s. f. Acțiunea de a (se) tîrî.

1. Cf. tîrî **(2)**. Cf. DRLU, LB, POLIZU, COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W. *Plîngerea lor disperată din 1486 înseamnă lucruri grozave: exiluri, omoruri,... tîrîrea de cozi a fetelor lor.* BUL. COM. IST. II, 187.

2. Cf. tîrî **(3)**; **tîriș (II 1)**. *Precum e zburarea mișcarea cea mai înaltă, așa e tîrîrea sau șerpirea cea din jos.* ANTROP. 196/1, cf. COSTINESCU. ◇ Fig. *Tu vrei, ființă-oloagă, născută-n putrezime, S-ajungi prin tîrîire la-a tronului-nălțime?* ALECSANDRI, T. II, 86. ◆ Fig. Înjosire, umilire. *Orașe pe-ntrecute... Dau pentru servitute Prinos cu mii de flori! Și astfel de tîrîe*

Tot, n-află pedepsire Prin fulgere din nuori! MUREȘANU, P. 104/8. *Nemernici șarlatani carii, prin fraze meditate,... tîrîre mișelească, să introduc în casele lesne crezătorilor.* PR. DRAM. 289, cf. COSTINESCU. *Eu vin din zări cumplite — din tristă țară-n care... viața e plînset sau oftare. Acolo e tîrîrea o lege pentru oricare.* MACEDONSKI, O. I, 224, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

— Și: **tîrîre, tîrâre** s. f.

— V. **tîri.**

TÎRÎȘ¹ adv., subst. **I.** Adv. **1.** Tîrînd (sau tîrît) pe jos; trăgînd după sine. *Îl apucă de-l pogoră tîrîș.* MINEIUL (1776), 192²/2. *Și-i trase tîrîș în groapă* (a. 1784). GCR II, 132/22. *În mijlocul casii tîrîș l-a adus.* PANN, Ș. I, 80/1, cf. CIHAC, II, 412. *Cînd d-odată s-arată... vulpea cu coada tîrîș.* ODOBESCU, S. III, 42. *Îl luă de piept și cu el tîrîș se duse la curtea boierului.* ISPIRESCU, L. 175, cf. DDRF, BARCIANU. *Îl înhață de chică și-l duse tîrîș pînă în curte.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE, cf. ALEXI, W. *Nu știai ce să admiri mai mult: firetările de aur ale lui Vodă Cuza sau paltonul tîrîș al lui Pangrați?* HOGAȘ, DR. II, 124. *Trebuia ăn om zdravăn..., nu o muiere cu un copil în poală și cu alți doi tîrîș după ea.* GALACTION, O. 161. *Astfel mîncară tîrîș și-o țînură forfota, pînă pe la ziua jumătate.* IOVESCU, N. 92. [O femeie] *legată la cap și cu copilul tîrîș după ea.* ULIERU, C. 2. *De glezne tîrîș să-ți atîrne Ghiulele.* ARGHEZI, VERS. 107. *Cînd la deal și cînd la vale, Curgeau belele tîrîș.* I. BARBU, J. S. 47. *Înapoia lui venea tîrîș, agățat de un cîrlig de corn, lesul unei lupoaice mari, șure.* VÎN. PESC. februarie 1964, 16, cf. ȘEZ. III, 27. *Ce mă duci așa, stăpîne, tîrîș, ca p-un mărăcine?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 76. *Și s-o luat băietul, cu palușul tîrîș și s-o pornit înainte pe-un drum.* VASILIU, P. L. 208, cf. ALR SN V h 1 457. *De urechi eă îl luă, Afar' tîrîș îl trăgea.* BALADE, II, 307. *L-a loat în barbă, tîrîși.* O. BÎRLEA, A. P. I, 246. *Pleacă cu săculețul tîrîș prin poiană.* FOLC. MOLD. I, 226. *Mai mult tîrîș decît pe sus,* se spune despre cineva care face un lucru mai mult în silă. ZANNE, P. II, 773. ◇ F i g. *O să zică cu lacrămile tîrîș.* IOVESCU, N. 49. ◇ L o c. a d v. **Pe tîrîș** = trăgînd pe jos (după sine). *Să aduc toate bîrnile... cu măgarul, pe tîrîș.* GHEST, V 10/98.

2. Tîrîndu-se pe jos (ca să nu fie văzut); abia mișcîndu-și picioarele de oboseală, de slăbiciune etc. *Tot tîrîș pogorîndu-să pîn-în vale în Țara Ardealului.* R. GRECEANU, CM II, 38. *Ne luăm tîrîș, cu moș Bodrîngă cu tot, și ne băgăm într-o cinstită crîșmă.* CREANGĂ, A. 96. *Mergi tîrîș prin întuneric ca vro zece pași, pînă dai sub o boltă înaltă.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Se întoarse la matalhala împușcată, care trecuse tîrîș printre tovarăși.* GALACTION, O. 271. *Nu se poate merge către ele, Tot tîrîș și numai pe pămînt.* LESNEA, I. 97. *Cătînd și el pe lîngă parmaclîcul de piatră, își dădu drumul tîrîș în rîpă.* SADOVEANU, O. X, 629. *Veniți din paturi lîngă mine,... așa încet, și tîrîș prin așternut.* ARGHEZI, S. VII, 258. *Agenții de la posturile de comandă, urcînd tîrîș, aduceau ordine.* CAMILAR, N. I, 48. *Lunecă... înapoi, tîrîș, pe tălpi și se trezi cu bocancii în apa tăioasă.* BĂNULESCU, I. 24, cf. H. II 208, IV 147. (F i g.) *Se suie tîrîș un tren de marfă pe-al Argeșului pod.* PILLAT, P. 69. ◇ (Adjectival) *Rochie, poală tîrîșă.* COSTINESCU. (F i g) *Privirea ta tîrîșă și-mpiedecată-n tină Primi din depărtare inițiia ei lumină.* ARGHEZI, C. 101/19. ◇ L o c. a d v. **Tîrîș-grăpiș** (sau **-gropiș**) = cu mare greutate, anevoie; cu chiu, cu vai. *Ai poruncit să mă dea afar tîrîș-grăpiș din saraiul dumitale.* GORJAN, H. IV, 54/4, cf. POLIZU. *Ei luară pe bietul Cărăbuș de subțioară și-l duseră tîrîș-grăpiș în sachasiul.* FILIMON, ap. CADE, cf. COSTINESCU. *Am învățat c-un profesor în casă și, tîrîș-grăpiș, am isprăvit liceul.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 250, cf. DDRF, ALEXI, W., PĂSCU, S. 357. *Tîrîș-grăpiș, scoborîrăm Gîlcoana și ne trezirăm în fundul strîmt al unei văi.* HOGAȘ, M. N. 208, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Își făcu apoi loc..., îndreptîndu-se așa tîrîș-grăpiș către sprînceana cea de dîmb.* MIRONESCU, S. A. 120. *Tîrîș-grăpiș, am trecut cîte corigent, cînd repetent, dintr-o clasă într-alta.* BRĂESCU, A. 132. *Cît a fost tînăr, a dus-o tîrîș-grăpiș, cînd el sub sărăcie, cînd sărăcia deasupra lui.* IOVESCU, N. 33. *După ce urmase tîrîș-grăpiș cîteva clase secundare,... a studiat științele militare.* CĂLINESCU, E. 36. *Pînă către miezul nopții au mers tîrîș-grăpiș, mai cu sfădă, mai cu risete.* V. ROM. septembrie 1952, 212. *Tîrîș-grăpiș,... va face rost de încă două rate.* PAS, Z. I, 244. *Veselia și amorul, urmînd după-a noastră soarte Tîrîș-grăpiș «Pîn' la moarte!»* MARIAN, O. I, 390. *Cum s-a simțit că-l doare aripa, a dat dosul tîrîș-grăpiș, și el cum a putut.* STĂNCESCU, B. 22. *Cît ține vara băiatul mușului trăi cum trăi tîrîș-grăpiș, dar, cînd veni alba în sate..., sărăcia începu să-și arate colții.* POPESCU, B. IV, 70, cf. ZANNE, P. II, 773. ◇ E x p r. **A o duce tîrîș** = a-i merge cuiva mai mult rău decît bine. ZANNE, P. II, 774.

II. Subst. **1.** S. n. Tîrîre **(2).** *Își începu iar tîrîșul, și steagul alb părea că se trage din fața lui.* CAMILAR, N. I, 440. *Cine iubește și lasă Da-i-ar Dzeu pedeapsă Tîrîșul șerpelui Și odihna cucului.* F. (1887), 394. ◇ F i g. *Izbutea să pîlpîie atît cît să nu moară cu adevărat și să dureze pînă la Paștele care venea cu tîrîșuri de melc.* VOICULESCU, P. I, 210. ◇ L o c. a d v. **De-a tîrîșul** = tîrîndu-se pe jos. *De sus se prăvăleau de-a tîrîșul pînă în șanț copii bălani cu ochi lucitori.* SADOVEANU, ap. CADE. *A văzut un om... umblînd cu coasa de-a tîrîșul prin cucuruz.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 21, cf. 301. (Bucov.) **Cu tîrîșul** = cu totul. *Merse cu tîrîșul după el.* ȘEZ. I, 208, com. din VICOVU DE JOS — RĂDĂUȚI.

2. S. m. (Regional; în descîntece) Șarpe **(I 1).** *Tu, tîrîș, ce ai avut cu această vită De ai mușcat-o, Ai mușcat-o și veninat-o?* I. CR. XI, 235, cf. GR. S. VI, 132.

3. S. n. (Regional) Buștean tîrît din pădure; sarcină de nuiele, de lemne, de paie care se transportă trăgînd-o (cu tînjala), prin tîrîre **(1).** *Tîrîșurile de paie... se-ngrămădeau mai încolo.* SANDU-ALDEA, U. P. 100. *Du-te, frate, pînă-n pădure, să aduci un tîrîș de lemne.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 40, cf. 130, LEXIC REG. 95.

4. S. n. (Regional) Unealtă cu ajutorul căreia se trag paiele de la mașina de treierat, formată dintr-un triunghi legat cu o funie de care trag caii (BUL. FIL. V, 174) sau dintr-un lanț care se înfășoară peste grămadă de paie și este tras de boi (com. din TEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ); lat de funie cu care se prinde o căpiță pentru a fi transportată (ENC. AGR. III, 618). ◆ Creangă pe care se transportă prin tîrîre **(1)** fînul; cantitatea de fîn transportată pe această creangă. Cf. SCRIBAN, D.

5. S. m. (Regional) Papuc fără călcîi; (învechit și regional) tîrlic. Com. din BRAȘOV.

— Pl.: (n.) *tîrîșuri* și (m.) *tîrîși.* — Și: (regional) **tîriș, tăriș** (COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U.) adv., **tîrîș** adv., s. n., **trîiș** (ALR SN V h 1 457, LEXIC REG. 57) adv.

— **Tîri** + suf. *-îș.*

TÎRÎȘ² s. n. v. **teras.**

TÎRÎȘÉNIE s. f. v. **tărășenie.**

TÎRÎT¹ s. n. **1.** Faptul de a t î r î **(2)**; zgomot produs de trasul unei greutăți pe pămînt; tîrșîit. Cf. LB. *Pe drum se auzea tîrîtul sarcinilor de vreascuri aduse din pădurea apropiată.* Com. din HERECLEAN — ZALĂU. *Se aude pe coastă tîrîtul șnopilor.* Com. ȘCURTU.

2. Faptul de a (ș e) t î r î **(3)**; mers, umblat pe jos, cu trupul pe pămînt. *Și zborul și tîrîtul, deopotrivă-mi plac.* LESNEA, I. 59. *Întindem pentr-o clipă gîtul Și iarăși ne reluăm tîrîtul Comun, de uriaș mîriapod.* CAMIL PETRESCU, V. 18.

— Și: (regional) **tîrît, tîrâit** s. n.

— V. **tîri.**

TÎRÎT², **-Ă** adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Tras (cu greu) după sine. Cf. DRLU. *Cum va-ncepe să cînte, să sară numai-*

decît Şi puind mîna pe dînsul, să i-l aducă tîrît. PANN, E. I, 34/22. *Vaier şi zăngăt de fiare şi zornet de lanţuri tîrîte.* COŞBUC, AE. 119, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 7, com. MARIAN. ◇ (Substantivat; în l o c. a d v.) **De-a tîrîta** sau **de-a tîrîita** = **tîrîş (I 1).** *Tînărul are basca pe ochi şi duce paltonul de-a tîrîita, ca pe o cortină prăbuşită.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 872, cf. SCL 1976, 407. ✦ F i g. Suportat cu greu, anevoios. *Nişte zile amărîte, necăjite şi tîrîte.* PANN, P. V. II, 160/9. ✦ F i g. (Despre oameni) Linguşitor, slugarnic. Cf. POGOR, HENR. 237. ✦ (Substantivat, m., mai ales la pl.; regional) Papuc moale de casă, fără toc; (învechit şi regional) tîrlic. Cf. TDRG, SCRIBAN, D., I. CR. III, 376, ALR SN IV h 1 196/514, ALRM SN III h 1 015/514.

2. (Regional; despre iarbă) Călcat în picioare, încîlcit. Cf. ŢIPLEA, P. P. 118. *Iarba popi[i] nu-i tîrîtă, Gura nu mi-i drăgostită.* id. ib. 16.

II. S. f. (Regional; art.) Numele unui dans popular (Găvăneşti — Buzău). Cf. H II 82.

— Pl.: *tîrîţi, -te.* — Şi: **tîrlît, -ă** adj.
— V. **tîrî.**

TÎRÎTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care se tîrăşte **(3)** pe pămînt. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Cu paşi tîrîtori, deprinşi, iremediabil să tîrşească papuci clămpănitori,... negustorul se îndreptă spre poarta casei.* TEODOREANU, M. II, 65, cf. SCRIBAN, D. *Demonul, tîrîtor prin definiţie, se împodobeşte cu atributele îngerului.* CĂLINESCU, C. O. 99. *Am un şearpe tîrîtor, Pe lume-i stăpînitor* (Drumul). GOROVEI, C. 136. ◇ F i g. *În teatru ea e... limba lui Ipingescu şi a „cetăţeanului", concisă, tîrîtoare, deformată.* LOVINESCU, S. I, 233. *Tîrîtor, amurgul guşter de lumină, Intră rece-n luma zărilor departe.* VOICULESCU, POEZII, II, 92. *Venise iar un amurg tîrîtor care scurmă cu gheara lui neagră pereţii.* BARBU, PRINC. 62. ✦ F i g. Linguşitor, slugarnic; josnic. Cf. COSTINESCU. *Prin creaturi de acestea tîrîitoare lucră străinii mereu.* FM (1861), 44. *A întîrîta patimile mici şi tîrîtoare ale cîtorva din proprietari.* BOLINTINEANU, O. 249. *Un bătrîn necărturar... tîrîtor, neavînd decît singura calitate de a fi iscusit.* ARHIVA, II, 91, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ✦ (Despre plante şi tulpinile lor) Care se întinde pe pămînt; repent. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Plantele... sînt... tîrîtoare.* CONTEMP. 1954, nr. 386, 5/4. *Plantă... cu rizom gros, tîrîtor şi tulpini erecte.* FLORA R.P.R. II, 83.

2. S. m. şi f. Animal care se tîrăşte **(3)**; reptilă **(1).** *Toate fiarăle pămîntului,... toate pasările ceriului, ... tot tîrîtoriul ce să tîraşte asupra pămîntului.* BIBLIA (1688), 2[1]/16. *Şi den toate dobitoacele, şi den toate tîrîtoarele... cîte doao... să bagi în chivot.* ib. 5[1]/18, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aşa li-i dat stîrvilor şi puilor de stîrc să-şi aleagă hrana dintre broaşte şi tîrîtoare.* SADOVEANU, O. XV, 469. *Zburătoarele trebuiau să intre ca tîrîtoarele, pe jos.* ARGHEZI, S. IX, 131. ◇ F i g. *O politică laşă, de tîrîtoare, costă orice popor mai scump,... decît o politică de rezistenţă în clipele potrivite.* CAMIL PETRESCU, B. 138.

3. S. f. (Regional) Undiţă mare cu care se pescuieşte ştiuca. Cf. ANTIPA, P. 68. ✦ Unealtă de pescuit făcută dintr-o plasă sau dintr-un sac, a cărui gură se poate închide; trandada. Cf. ANTIPA, P. 68, ATILA, P, 120, CADE, SCRIBAN, D.

4. S. f. (Regional) Unealtă cu care se scoate jarul din cuptor sau din sobă (Lupşa — Cîmpeni). CHEST. II, 316/90.

— Pl.: *tîrîtori, -oare.* — Şi: **tărîtór, -oáre** (COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U.), **tîrîitór, -oáre** adj., s. m. şi f.
— **Tîrî** + suf. *-tor.*

TÎRÎTÚRĂ s. f. **1.** (Regional; în forma *tîrîtură*) Urmă lăsată de un obiect care a fost tîrît **(2)** (Drăguşeni — Tîrgu Neamţ). GLOSAR REG. ✦ Cărare prin pădure, făcută de animalele sălbatice; (regional) tîră (Runcu Salvei — Năsăud). CHEST. IV 26/264.

2. (Regional) Loc înclinat pe care se dau copiii la vale pe cîte un butuc. Com. din SĂCELE.

3. (Regional; determinat prin „de băţ") Distanţă mică. *Mai este mult, nevastă, pînă acasă la tine? — Apoi, de: o tîrîtură de băţ; mai mult, nu cred!* PAMFILE, D. 109.

4. F i g. Epitet depreciativ pentru un om de nimic; femeie de moravuri uşoare. Cf. POLIZU, JIPESCU, O. 56. *Pentru aşa tîrîtură nu-ţi mai fă inimă rea; de fete să nu te plîngi, îi găsi cîte îi vrea.* CONTEMPORANUL, VI[2], 110, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. VIII, 125, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Eşti o tîrîtură, i-a răspuns femeia, venind holbată spre dînsa.* ARGHEZI, S. XI, 26. *Cutremure şi războaie făcuseră din vechile grădini şi palate... cloaca pierzaniei, locul tîrîturilor şi al certaţilor cu legea.* BARBU, PRINC. 19, cf. H IX 155, CIAUŞANU, GL., MAT. DIALECT. I, 237, ZANNE, P. II, 774. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Tîrîtura aia de Safta.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 295. ✦ (Regional) Epitet depreciativ pentru un cal bătrîn şi slab. Cf. DR. V. 853.

— Pl.: *tîrîturi.* — Şi: **tîrlitúră,** (regional) **tărîtúră** (ŞĂINEANU, D. U.) s. f.
— **Tîrî** + suf. *-tură.*

TÎRÎŢĂ s. f. v. **tărîţă.**

TÎRJ[1] interj. (Regional) Cuvînt cu care se mînă oile sau caprele la muls (PRECUP, P. 14, CHEST. V supl.) sau cu care se alungă caprele (GLOSAR REG.).
— Şi: **tîrji** (CHEST. V supl.), **tîrje** (ib.), interj.
— Formaţie expresivă.

TÎRJ[2] s. m., s. n. v. **tîrş[2].**

TÎRJÁLĂ s. f. v. **dîrjală.**

TÎRJE interj. v. **tîrj[1].**

TÎRJÍ[1] interj. v. **tîrj[1].**

TÎRJÍ[2] vb. IV. T r a u z. (Regional) A alege, a despărţi caprele de oi; a abate caprele într-o parte oarecare. *Unde sînt multe capre în stînă, pe acestea le tîrjesc (aleg) dintre oi şi le duc la păşune potrivită caprelor.* PRECUP, P. 9. *Tînjeşte-ţi căprile Şi lasă-ţi oiţele; Că-s mai slabe la mulsoare, Dar mai bune la tunsoare!* BUGNARIU, N. 167, cf. CHEST. V supl.
— Prez. ind.: *tîrjesc.*
— V. **tîrj[1].**

TÎRJÍRE s. f. (Regional) Acţiunea de a t î r j i[2]. Cf. BUGNARIU, N.
— V. **tîrji[2].**

TÎRLÁ s. f. v. **tarla.**

TÎRLA-MÎRLA adv. (Regional) Deodată, pe neaşteptate. Cf. JIPESCU, O. 101, DDRF, ŞĂINEANU, D. U.
— Formaţie expresivă.

TÎRLÁN subst. (Regional) Turmă de capre; (rar) herghelie de cai (Răchita — Sebeş). Cf. A II 6.
— **Tîrlă[1]** + suf. *-an.*

TÎRLÁR s. m. (Regional) Om în serviciul stînei (Cîmpulung Moldovenesc). Cf. CHEST. V 25/15.
— Pl.: *tîrlari.*
— **Tîrlă[1]** + suf. *-ar.*

TÎRLÁŞ s. m. **1.** Stăpînul unei **tîrle[1] (1)**; crescător de oi. V. o i e r. *Întrebarăm pe tîrlaşul: dar acel copil ce caută pe aici?* TURCU, E. 79. *Tîrlaşii aşteptau să se-ndulcească vremea, ca să prilască mieluşeilor.* SĂM. IV, 222. *Tîrlaşul se bagă în japşă.* SANDU-ALDEA, U. P. 48. *Pescarul dă tîrlaşului peşte şi primeşte de la el lăptării.* ANTIPA, P. 758, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Stînile cu un singur sau doi, trei stăpîni... astăzi sînt foarte rare. Asociaţii poartă numele de „tîrlaşi".* STOIAN, PĂST. 43. *Întregul cîştig în timpul văratului aparţinea*

tîrlașului. VUIA, PĂST. 43, cf. CHEST. V 2/29—30, ib. 15/82, ib. 105/45, 74, ALR I 1 789/592, 610, 684, 960, A II 6, A V 6, 15, 16, 19, 22, 26.

2. (Prin nordul Mold.) Păzitor de vite. GLOSAR REG.

3. (Regional) Muncitor agricol sezonier. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *tîrlași.*

— **Tîrlă[1]** + suf. *-aș.*

TÎRLĂ[1] s. f. **1.** Stînă (D. BOGDAN, GL., H II 12, III 96, 245, IV 118, 251, 278, IV 319, V 71, 82, 280, 288, 417, VI 50, VII 134, 262, 315, VIII 21, 120, 127, 306, 355, X 77, 317, XI 197, XII 462, XIII 234, 249, 291, 347, 438, XIV 86, 247, 489, XV 10, 517, VICIU, GL., CHEST. II 39/15, ib. V 35/66, 67, ALRM SN V h 260, A III 17, V 34); o i e r i e[1], (regional) o d a l c; locul unde a fost sau este așezată o stînă cu toate dependințele ei (GR. S. VI, 245, CHEST. V 34/92, CHEST. V supl., A V 31; VI 3); loc (îngrădit) pe cîmp unde stau oile sau vitele (în timpul iernii) (H VIII 16, 148, X 108, XII 316, 327, XIII 448, ȘEZ. VII, 188, CHEST. V 14/6, 33, 53, 64, 86, 89, 93, CHEST. V supl, ALR I 415/554, ib. I 792, A V 31, VI 7); loc (împrejmuit și) neacoperit unde se adună și se odihnesc oile sau vitele (DAMÉ, T. 69, PAMFILE, I. C. 29, ȘĂINEANU, D. U., STOIAN, PĂST. 48, GCR II, 258, H IV 144, V 430, IX 88, X 15, 31, 45, 254, XII 275, XIII 406, XVIII 228, com. MARIAN, ȘEZ. V, 163, ib. IX, 146, GR. S. VI, 245, CHEST. V 49, ALR I 412/56, 59, 63, 190, 315, 363, ib. I 122/56, 63, 77, 122, 214, 255, 402, 679, A II 6, 12, III 2, 17, VI 26, 32). *Dar ce, și-acuma să tacă? Cînd și tîrla să calcă Și hrana-i ai luat?* ZILOT, CRON. 83. *Gospodarul ... face tîrlele în apropiere de adăpători.* I. IONESCU, C. 220/15. *Oile... să aibă la tîrla lor sare de ajuns.* CUPARENCU, V. 32/3, cf. BĂRONZI, L. I, 85. *Căruțele sosesc la tîrla sau la stîna unde vînătorii au să petreacă noaptea.* ODOBESCU, S. III, 18. *Scoboară degrabă ciobanul La tîrlă cu oile lui.* COȘBUC, P. I, 293. *Din cînd în cînd aud cîinii hămăind pe la tîrle.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 143. *L-am îngropat la capătul tîrlei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 164. *Pe malul înverzit al Dobrogei se aprindeau focuri, iar din baltă veneau strigătele văcarilor care-și îndemnau boii în tîrlă.* DUNĂREANU, CH. 148. *Să ajungem înainte de ploaie într-un loc unde știu eu că este o tîrlă părăsită.* HOGAȘ, DR. I, 108. cf. RĂDULESCU-CODIN, 107. *Locuința păcurarilor de pe munte se numește mutare sau tîrlă și colibă.* PRECUP, P. 11, cf. DIACONU, P. 16. *Astă seară a trecut pe lîngă o tîrlă și au sărit cîinii pe el.* GALACTION, O. 87. *Cine are ceaun mare pe aici pe la voi? — Este la tîrlă.* BRĂESCU, A. 151. *O tîrlă-și țese-alene gogoașa de fum des.* VOICULESCU, POEZII, I, 241. *Rămîn la foc de tîrlă pe sub stele.* PILLAT, P. 263. *Striga și înjura, trăgea pe deasupra ciobanilor rămași la tîrlă, amenințîndu-i.* V. ROM. iulie 1954, 74, cf. VINEA, L. I, 265. *Mă strigi așa, toată ziua, parcă-aș fi lucrat în tîrla ta!* PREDA, D. 146. *Noaptea ambele turme dormeau la aceeași tîrlă.* VUIA, PĂST. 39. *Și calul încălica, La tîrle în grab' pleca.* TEODORESCU, P. P. 633. *Și unde ne-am bătut noi Parc-a fost tîrlă de oi.* MARIAN, SA. 203. *A doua zi pînă să se crape de ziuă, mocănașii noștri se sculară și o tuliră..., dar cînd să iasă din tîrlă se deșteptă cîinele baciului și începu să latre.* POPESCU, B. III, 89. *La o tîrlă se ducea, Trei turme de oi mulgea.* PĂSCULESCU, L. P. 174. *Dacă văzui și văzui, D-o lopățică-mi făcui, Și zăpada-mi curății, Cărăruie că-mi gătii Cu oile-n baltă răzbii: Și d-o tîrlă că-mi croii.* ANT. LIT. POP. I, 491. *Oiță lăiță, Mie drăguliță, De m-or omorî, Voi mi-ți îngropa În tîrla oilor.* BALADE, II, 471. *Groapa să mi-o sape Și să mă îngroape În tîrlă de oi.* FOLC. TRANSILV. I, 78. ✦ (Regional) Despărțitură amenajată pentru oile care fată (CHEST. V 46/33, 89) sau pentru mînzări, miei etc. (H IV 155, XI 437, CHEST. V 49/24, A III 12). ✦ (Regional) Partea unde se adăpostesc oile sau caprele ținute acasă (CHEST. II 429). ✦ (Regional) Loc unde pășunează oile (H VIII 142, 260, XII 457).

2. Grup mai mare de oi; turmă **(1)**. *Tîrle de oi se zăresc pe sub poalele codrilor.* VLAHUȚĂ, R. P. 162. *Acest număr mare de oi formează o turmă, care se mai numește și tîrlă, după locul unde poposesc oile.* PĂCALĂ, M. R. 294, cf. VUIA, PĂST. 170. *Să zburde toată tîrla, cu mieii laolaltă.* ARGHEZI, S. V, 231. *S-ar auzi departe un tălăngit de tîrlă Și-un clipocit de gîrlă.* CĂLINESCU, L. L. 178, cf. CHEST. V 15/4, 9, 14, 29—30, 31, 43, 44, 57, 82, ALR I 1 798/170, A I 20. ◇ (Prin analogie) *Tîrla noastră de pitici Odihnea pe creastă, sus.* I. BARBU, J. S. 42. ◇ (Glumeț) *Tîrlă grea,* se zice despre o casă cu mulți copii. Cf. ALRM I/II h 251/140. ✦ F i g. (Regional; și în sintagma *tîrla satului,* ȘEZ. IX, 146) Epitet dat unei femei desfrînate. Cf. SĂGHINESCU, V. 106.

3. (Regional) Întovărășire, asociație de mai mulți păstori. Cf. VUIA, PĂST. 155, 170.

4. (Regional) Loc îngrășat, gunoit de oi; loc pe care a fost o stînă. Cf. ALR II/284, GLOSAR REG. ✦ P. r e s t r. Bălegar de oi sau de vite. Cf. GLOSAR REG.

5. (Regional) Gospodărie, cuprinzînd curtea și casa unui om de la țară; p. e x t. sat mic, de curînd întemeiat. Cf. PAMFILE, I. C. 393, STOIAN, PĂST. 43, BUL. FIL. V, 174, H IV 152. *Hai să mă însor și eu, să-mi fac căscioară; și azi una, mîine alta, pînă mă pomenesc și cu tîrla întemeiată.* ȘEZ. VII, 52, cf. CHEST. II 54/74, ib. 15/95, ib. 49/96, ALR I 379/375, A V 6. ✦ (În trecut) Așezare provizorie pe o moșie străină pentru a face plugărie sau pentru a văra cu oile. ȘĂINEANU, D. U.

6. (Regional) Ogrinji[1] **(1)**. Cf. CHEST. V supl., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR I 953/385, 388.

— Pl.: *tîrle.*

— Cf. bg. търло, търла, tăt. t y r l a ų.

TÎRLĂ[2] s. f. v. **tarla.**

TÎRLĂVÁLA s. f. art. (Regional; în l o c. a d v.) **De-a tîrlăvala** = de-a rostogolul, de-a tumba. Cf. ALR I 367/122.

— Etimologia necunoscută.

TÎRLÉCI s. f. (Regional) Tîrliță. Cf. PASCU, S. 307, RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.: *tîrleciuri.*

— **Tîrlă[1]** + suf. *-eci.*

TÎRLÉȚ subst. (Regional) Turmă mică (de oi, porci, viței etc.). BUGNARIU, N.

— Pl.: ?

— **Tîrlă[1]** + suf. *-eț.*

TÎRLÍ vb. IV. (Regional) **1.** I n t r a n z. A-și așeza tîrla[1] **(1)** într-un anumit loc. *După ce-a tîrlit acolo s-a-nstatornicit.* GRAIUL, I, 121. ✦ A da vitele în tîrlă[1] **(1)** (Ceahlău — Piatra Neamț). Cf. SCL 1976, 407. ✦ R e f l. (Regional; despre vite) A se odihni la amiază (Ineu — Arad). Cf. ALR II 5 668/64. *Să tîrlește ciurda.* ib.

2. T r a n z. A gunoi, a îngrășa pămîntul prin așezarea tîrlei[1] **(1)** pe o anumită porțiune de teren; (regional) a tîrlui[1]. *Unde nu poate duce gunoiu, mînă oile să-l tîrlească.* com. din RUCĂR — FĂGĂRAȘ, com. MARIAN, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, CHEST. V 49/88, ALR II/53, ALR SN I h 13/551, A V 14, 16, 35, VI 9, 26, GLOSAR REG. (R e f l.) *Scopul urmărit era ca prin mutarea lor din loc în loc să se tîrlească mirиștile.* VUIA, PĂST. 21, cf. ALR SN I h 13/365.

3. T r a n z. (Cu complementul „fîn") A întinde pe jos. GLOSAR REG.

4. I n t r a n z. A ține casă, gospodărie cu cineva. Cf. PAMFILE, A. R. 261.

— Prez. ind.: *tîrlesc.*

— V. **tîrlă[1].**

TÎRLÍC s. m. (Mai ales la pl.; învechit și regional) Pantof căptușit cu postav peste care se purta o altă

încălțăminte pentru a-l feri de praf (ȘIO II_1, 356); șosetă din piele moale care se purta peste ciorap ca papuc de casă (DDRF, TDRG); (astăzi) papuc moale de casă, fără toc, făcut din postav sau din lînă (CADE, AN. DOBR. IV, 101, com. MARIAN, ALR I 1 878/710, 730, 735, 746, 898, 934, 984, 986, ALR SN IV h 1 196/414, ALRM SN III h 1 015/414), (regional) t ă b o c, t î r î i t, t î r i ș[1] **(II 5)**, t o p a n c ă. *21 bani tîrlic* (a. 1780). IORGA, S. D. XIV, 311. *Conduri cu cordele frunte și cu terlici* (a. 1792). URICARIUL, IV, 133/29. *Un boierinaș de provincie, îmbrăcat cu anteriu de dimie verde, cu caravani (nădragi) de pînză albă de casă, cu tîrlici și iminei roșii în picioare.* FILIMON, O. I, 255. *Surorile împleteau zorit la ciorapi, la tîrlici și mînuși.* DELAVRANCEA, H. T. 269. *O bătrînică scundă ca un copil, cu tîrligi în picioare și legată strîns la cap cu o bazma neagră, se arată în prag.* SĂM. V, 28. *Îi veneau șăftianuri pentru stîrlici și meși.* N. A. BOGDAN, C. M. 182. *Aluneca pe tîrlicii plini și calzi.* KLOPȘTOCK, F. 6. *Tîrlicii de pisla.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 221. *Stropul de apă i-ar ajunge pînă-n vîrful tîrligilor.* ARGHEZI, S. VIII, 313. *Noi sîntem zîne și pitici, Venim de grabă în tîrlici.* V. ROM. septembrie 1954, 67. *A cerut de la boier Grigore o pereche de tîrlici.* GALAN, Z. R. 70. *Poftim papuci cu stîrlici.* SEVASTOS, N. 132. ✦ Papuci care se pun în picioarele mortului. *Începură a scoate din lada babei valuri de pînză, a-și da ghiont una alteia și a vorbi despre stîrlici, toiag, năsălie.* CREANGĂ, P. 14, cf. ȘCRIBAN, D.

— Pl.: *tîrlici.* — Și: **tîrlíg** (com. MARIAN), **tîrlíc, terlíc** (CIHAC, II, 621, TDRG, ALR I 1 878/984) s. m., **tărlíci** (ALR II/705), **stîrlíci** s. m. pl.

— Din tc. **terlik.**

TÎRLICHÍN s. m. v. **tulichină.**

TÎRLÍE s. f. (Regional) Sanie (mică) țărănească. *Iarnă la toartă. Umblăm cu tîrlia.* CARAGIALE, O. VII, 127. *Înham eu... amîndoi strîjnicii la tîrlia mea.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 238, cf. DDRF, D. ZAMFIRESCU, Î. 41, ALEXI, W. *Ne trebuia o tîrlie și am tăbărît pe el să ne facă una.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 93. *Sănii boierești cu zurgălăi argintați... alunecau pe uliți... Nu ca tîrliile țărănești pe tălpi butucănoase de salcîm.* I. BOTEZ, ȘC. 49. *Sergentul... mi-a încheiat prima tîrlie a deldelușului copilăriei.* KLOPȘTOCK, F. 153, cf. IOVESCU, N. 161. *Văd dealul alb, tîrlia și vremurile bune.* PILLAT, P. 75. *Înjgheba negustorul o tîrlie, punea vreo douăzeci de pepeni în ea și pornea și pe străzi.* PAS, Z. I, 169, cf. CIAUȘANU, GL., TOMESCU, GL., ALR I 1 695/750, 780, 786, 790, 803, 805, 808, 926, 954, ALR SN V h 1 308, ALRM SN III h 1 107, ZANNE, P. VI, 159. ✦ Cantitatea (de lemne) care încape pe o tîrlie. *V-am adus o tîrlie de lemne.* SANDU-ALDEA, A. M. 12.

— Pl.: *tîrlii.*

— Etimologia necunoscută.

TÎRLÍG s. m. v. **tîrlic.**

TÎRLIOÁRĂ s. f. Tîrliță. Cf. BL III, 18. *Mă uitai în tîrlioară, Nu văzui nici o mioară.* MAT. FOLK. 515.

— Pl.: *tîrlioare.*

— **Tîrlă**[1] + suf. *-ioară.*

TÎRLÍRE s. f. Acțiunea de a t î r l i **(2)**; gunoire a pămîntului. *Crescătorii de animale... au început de curînd acțiunea de îngrășare a islazurilor prin tîrlire.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 860.

— V. **tîrli.**

TÎRLIȘOÁRĂ s. f. Tîrliță. *Iera două tîrlișoari... cu cîte patru, șinși suti di mînzări.* DIACONU, VR. 40. *Haida puiule-napoi, Că noi avem plug cu boi Și tîrlișoari cu oi.* VASILIU, Ç. 171, cf. ALRM SN I h 259/537.

— Pl.: *tîrlișoare.*

— **Tîrlă**[1] + suf. *-ișoară.*

TÎRLÍȘTE s. f. (Regional) Locul unde a fost așezată odată tîrla[1] **(1)**; tîrlitură. *Cînepa să samănă la noi în siliște, în gunoiște, tîrliște.* I. IONESCU, C. 76/13, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *tîrliști.*

— **Tîrlă**[1] + suf. *-iște.* Cf. bg. т ъ р л и щ е.

TÎRLÍT, -Ă adj. (Despre pămînt) Gunoit, îngrășat prin așezarea unei tîrle[1] **(1)** care se mută din loc în loc. *Mirișle tîrlită.* BUL. FIL. HI, 187, cf. PASCU, C. 234, II X 109, com. MARIAN, ȘEZ. IX, 146, A V 3, GLOSAR REG.

— Pl.: *tîrliți, -te.*

— V. **tîrli.**

TÎRLITÚRĂ s. f. Tîrliște (com. MARIAN, CHEST. IV 119/558 a, A V 33); loc unde au fost hrănite iarna oile (CHEST. V 14/22); loc îngrășat prin tîrlire (com. MARIAN, A V 16, 33, 35, GLOSAR REG.). ✦ P. r e s t r. Gunoi, îngrășămînt. ALR I 949/554, A V 15.

— Pl.: *tîrlituri.*

— **Tîrlă**[1] + suf. *-itură.*

TÎRLÍȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui t î r l ă[1] **(1)**; tîrlioară, tîrlișoară (regional) tîrleci, tîrluliță, tîrluță. *Rămîn stînele pustiie. Tîrlița fără oiță.* GRAIUL, I, 68.

— Pl.: *tîrlițe.*

— **Tîrlă**[1] + suf. *-iță.*

TÎRLIÚȘ s. m. (Munt.) Derdeluș. Cf. ȘCRIBAN, D.

— Pl.: *tîrliușuri.* — Și: **dîrliúș** s. m. ȘCRIBAN, D.

— **Tîrlie** + suf. *-uș.*

TÎRLIÚTE s. f. pl. v. **tîrliute.**

TÎRLNOZLÍVĂ s. f. v. **tîrnoslivă.**

TÎRLOÁGĂ[1] s. f. v. **dîrloagă.**

TÎRLOÁGĂ[2] s. f. v. **terîelog.**

TÎRLÓG s. n. (Regional) Vale. GRAIUL, I, 167. *A venit... dă toamnă și s-a bătut colea-ntr-un tîrlog.* ib.

— Pl.: *tîrloage.*

— Cf. t î r l i u ș.

TÎRLOMÁTĂ s. f. v. **tîrnomată.**

TÎRLUÍ[1] vb. IV. T r a n z. (Regional) A tîrli **(2)** (Stănești — Curtea de Argeș). Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 55.

— Prez. ind.: *tîrluiesc.*

— **Tîrlă**[1] + suf. *-ui.*

TÎRLUÍ[2] vb. IV. R e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A se îmbolnăvi foarte tare. LEXIC REG. II, 17.

— Prez. ind.: *tîrluiesc.*

— Etimologia necunoscută.

TÎRLULÍȚĂ s. f. (Regional) Tîrliță. *Mă uitai în tîrluliță, Nu văzui nici o oiță.* MAT. FOLK. 515.

— Pl.: *tîrlulițe.*

— **Tîrlă**[1] + suf. *-uliță.*

TÎRLÚȚĂ s. f. (Regional) Tîrliță. Cf. CADE.

— Pl.: *tîrluțe.*

— **Tîrlă**[1] + suf. *-uță.*

TÎRMĂ s. f. (Prin Mold.) Broboadă de formă triunghiulară, cu dantelă în față. *M-am ales c-o puică dragă. De dragă îmi era dragă, C-o purta cu fistă albă, Și la cap c-o tîrmă neagră Și cu hurmuz de cel bun.* PAMFILE, C. Ț. 113.

— Pl.: ?

— Cf. d î r m e a.

TÎRMÍC s. n. (Prin Dobr.) Unealtă de plugărie (H II 282, XIV 417), un fel de grapă (ib. II 244), rariță[1] **(1)** (H II 262, XIV 436, ALRM SN I h 70/682, com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ).

— Pl.: *tîrmice.* ALR SN I h 99/682. — Și: **tîrmúc** (H II 262), **dîrmíc** (ib. II 244, 282, XIV 417), **dîrmóe** (com. din ȚEPEȘ VODĂ — CERNAVODĂ) s. n.

— Din tc. **tırmık** „greblă".

TÎRMÎCÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A răriță (Somova — Tulcea). Cf. ALR II 5 132/682.
— Prez. ind.: *tîrmîcesc.*
— V. **tîrmîc.**

TÎRMOÁCĂ s. f. (Prin nordul Munt.) Noroi (amestecat cu zăpadă). Cf. PASCU, s. 217, 266, RĂDULESCU-CODIN. *Dar cum face, rătăcește drumul flăcăul și apucă prin niște tîrmoacă și întunecimi.* id. î. 40, cf. COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută.

TÎRMOCEÁLĂ s. f. (Regional) Noroi, mocirlă (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— **Tîrmoci** + suf. *-eală.*

TÎRMOCÍ vb. IV. Refl. (Prin nordul Munt.) A se umple de noroi. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
— Prez. ind.: *tîrmocesc.*
— V. **tîrmoacă.**

TÎRMOSÍ vb. IV v. **tîrnosi²**.

TÎRMOSÍT, -Ă adj. v. **tîrnosît²**.

TÎRMÚC s. n. v. **tîrmîc.**

TÎRN¹ s. m., s. n. **1.** S. m. (Bot.; învechit și regional) Porumbar *(Prunus spinosa).* Cf. I. IONESCU, C. 34/19, CIHAC, II, 402, GRECESCU, FL. 195, BARCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL., SCRIBAN, D. ◇ Expr. **Gras ca tîrnul** = foarte slab. Cf. ZANNE, P. II, 402.

2. S. n. Mătură mare, din nuiele sau mărăcini, folosită la măturatul străzilor sau al curților; măturoi, (regional) felezeu, leasă, tîrș² **(3)**, tîrșar **(3)**. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Simte palmele că-i ard, Leneș tîrnul și-l proptește.* COȘBUC, P. I, 145. *D-a dreptul la tîrn* [se duse]. *Îl smulse din colțul magaziii și începu să mature.* DELAVRANCEA, H. T. 138, cf. ALEXI, W. *Un spine cu care gospodarul mătură numai paiele și necurățenia grea a ogrăzii lui cari se iau cu tîrnul cu spini.* PAMFILE, I. C. 245, cf. id. A. R. 211, CHIRIȚESCU, GR. 255. *Coada* [păstrăvului] *în formă de tîrn... îi* [dă] *această iuțeală.* ATILA, P. 175. *Baba bisericii ridia pămîntul cu o rămășiță de tîrn.* KLOPȘTOCK, F. 219. *Mături rupte, tîrnuri numai bețe încep a răscoli praful.* SADOVEANU, O. VI, 271. *Un om de curte și grajd..., chemat în grabă, cu tîrnul și lopata.* ARGHEZI, S. XI, 104. *Un hîrjîit monoton de tîrn se auzi pe undeva.* CĂLINESCU, E. O. II, 45. *Tot maidanul e curat în zi de sărbători, iar praful așezat frumos poartă urmele tîrnului, ca niște pene mari, desenate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 66. *Zvîrlîră din mîini tîrnurile, dar... îi loviră și-i siliră să le ridice.* PAS, Z. IV, 97. *Ușa turnantă de la intrare își revarsă înăuntru, cu o largă mișcare de tîrn, partenerii.* VINEA, L. I, 124. *Privea de cîteva minute pe măturătorii care curățau cu tîrnurile lor tocite la capete strada.* V. ROM. februarie 1958, 31, cf. H XVI 368, VICIU, GL., BREBENEL, GR. P., ALR II/I MN 150, 3 934/2, 172, 723, 728, 769, 928, ALRM II/I h 407, ALR II 5 304/605, 705, 728, 791, 836, 872, 876, 899, 928. *Cu mătura vă măturai, Cu tîrnu vă tîrnuii.* FOLC. MOLD. I, 401. ✦ (Regional) Mătură formată din cîrpe ude, legate la capătul unui băț lung, cu care se mătură și se astîmpără cuptorul înainte de a băga pîinea (Rudina — Tîrgu Jiu). Cf. H IX 83.

3. S. m. (Prin Mold.) Grapă de mărăcini. Cf. CADE, H VIII$_1$ 215, XII 356, ALR I 898/526.

4. S. n. (Regional) Crengi stufoase pe care se transportă (cu caii) căpițele de fîn. Cf. PĂCALĂ, M. R. 458, SCRIBAN, D. ✦ Cantitatea de fîn cărată cu tîrnul¹ **(4)**. *Un tîrn de fîn.* SCRIBAN, D. ✦ Sarcină de lemne (Gura Riului — Cisnădie). Cf. VICIU, GL. *Am adus un tîrn de lemne.* id. ib.

5. S. n. (Prin vestul Transilv.) Resturi de paie, spice etc., rămase de la treierat; pleavă. V. tîrnomată. Cf. TEAHA, C. N. 274.
— Pl.: *tîrnuri* și (rar) *tîrne.* — Și (regional) **tîrnă** s. f. H XII 356.
— Din v. sl. трънъ.

TÎRN² s. n. v. **tîrnă¹**.

TÎRNACÓF s. n. v. **tîrnăcop.**

TÎRNACÓP s. n. v. **tîrnăcop.**

TÎRNACÓTĂ s. f. v. **teracotă.**

TÎRNAFÉS s. n. v. **tignaîes.**

TÎRNAFÉȚ s. n. v. **tignaîes.**

TÎRNĂȚ s. n., s. m. **1.** S. n. (Popular) Pridvor, foișor; prispă (închisă cu scînduri, asemenea unui cerdac). *Întinse și tîrnațul pregiur cort și pregiur oltariu și înfipse dverul pre ușa tîrnațului.* PO 317/12, cf. 310/16. *Porunci în tîrnațul lui Irod să-l pădzească pre el.* N. TEST. (1648), 166^{v}/34, cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 162, BUDAI-DELEANU, LEX. I, 163^{v}, LB, CIHAC, II, 533, COSTINESCU, LM. *Tîrnațul galbăn încingea căsuța.* CONTEMPORANUL, V$_2$, 481, cf. CONV. LIT. XX, 1 019, MARIAN, Î. 92, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 109, PHILIPPIDE, P. 44, 148, LIUBA — IANA, M. 96, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., VUIA, Ț. H. 109, MOLIN, R. B. 287, DIACONU, P. 54, CADE. *Deodată s-a pomenit în tîrnațul casei lui Alexandru.* VLASIU, A. P. 90, cf. PRIBEAGUL, P. R. 58. *Ceaușul a pășit, sărind peste bălțile ploii, pînă la un tîrnaț deschis.* SADOVEANU, O. XIII, 868, cf. SCRIBAN, D. *În tîrnaț se auzi bocănit grecii de pași.* V. ROM. februarie 1952, 117. *Bătu la ușa căsuței, cu un tîrnaț înecat în viță de vie, de lîngă pîrîu.* CONTEMP. 1955, nr. 476, 3/1. *Stăpînul casei dormea pe tîrnaț, ziua-n amiaza mare.* BENIUC, M. C. I, 66. *Ea veni repede, oarecum mirată, și se opri lîngă stîlpul albastru al tărnațului.* T. POPOVICI, SE. 134. *Carolina tocmai ieșise în tîrnaț.* IL ianuarie 1960, nr. 1, 25. *Paraschiva era în tîrnaț și-i ajuta Martei să-și care lucrurile în casă.* V. ROM. decembrie 1964, 45. *Mergea de-a tîrîșul către tîrnaț, către casă.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 301, cf. SCL 1966, 750, H XVI 11, XVIII 21, 269. *Popa din pat s-o sculat, Pin tîrnaț că s-o plimbat.* MÎNDRESCU, L. P. 185, cf. BUGNARIU, N. *Domnul era în tîrnaț (galerie) cu pipa cea lungă.* RETEGANUL, P. V, 51, cf. REV. CRIT. III, 170. *Las' să fugă, nici nu-i pasă, Parcă-i pe tîrnaț acasă.* CARDAȘ, C. P. 85. *Clopotul l-a țîngănit, De tîrnaț l-a răzămat 'N casă bună veste-a dat.* VICIU, COL. 38, cf. I. CR. III, 346, FRÎNCU — CANDREA, M. 62, CABA, SĂL. 101, GR. S. V, 123. *Meri în capătu turnațului și strigă din tăt glazu.* ARH. FOLK. I, 221, L. COSTIN, GR. BĂN., PODARIU, FL. 92, GREGORIAN, CL. 63, CHEST. II 268/144, 306, ib. 274/5, 44, ALR I 657/94, 270, 808, ALR II/I h 234, ib. h 235, A I 12, 13, 17, 21, 26, 31, 32, 36, III 2, 7, 12, 16, IX 5. *Au lăsat fusu-n tîrnaț și-au venit să joace-un danț.* FOLC. TRANSILV. I, 416. ✦ Loc din fața pragului, unde se șterg picioarele la intrarea în casă (Ungureni — Botoșani). Cf. ȘEZ. XIX, 60. ✦ (Prin Maram.) Acoperiș făcut la intrarea în casă. Cf. SCL 1955, 117. ✦ Pragul porții. *Opri la sediul gospodăriei, tocmai cînd profesorul pășea peste tîrnațul porții.* IL octombrie 1961, nr. 10, 20.

2. S. m. (Regional) Fiecare dintre stîlpii de la prispa sau de la pridvorul unei case (Beciu — Buzău). Cf. CHEST. II 271/101.

3. S. n. (Regional) Ogradă, bătătură (Bumbești Jiu — Tîrgu Jiu). Cf. PAMFILE, I. C. 426.

— Pl.: (n.) *tîrnațuri* și (regional) *tîrnațe* (com. MARIAN, ALR II/I h 234, A I 35, III 3, VI 9, 33), (m.) *tîrnați* (H XVI 11, CHEST. II 271/101, A I 12). — Și: (regional) **tărnăț** (LEXIC REG. 10), **tornăț** (ARH. FOLC. VI, 158, 178), **turnăț, tornănț** (ALR II/I h 234/574), **ternăț** (BUDAI-DELEANU, LEX.) s. n.
— Din magh. **tornác.**

TÎRNÁV adj. v. **tîrnoav.**

TÍRNĂ¹ s. f. **1.** (Popular) Coș de nuiele, mai larg la gură decît la bază (prevăzut cu o toartă sau cu două toarte), avînd diferite întrebuințări în gospodăria țărănească; (regional) tîrneață, tîrnog **(1)**. Cf. HEM

2 062, DDRF, BARCIANU. *Prin unele sate din jud. Muscel, culesul porumbului se face cu tîrna, un coș de nuiele de răchită.* PAMFILE, A. R. 220. *Rădăcinile acestei plante se scot vara din grădină și se păstrează la uscăciune în tîrne.* PAMFILE — LUPESCU, CROM. 105, cf. ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 60, CADE. *Oamenii cară fără sfială cu sacii și cu tîrnele porumb, fasole, grîu, ce se găsește.* REBREANU, R. II, 149, cf. SCRIBAN, D. *În partea dinainte* [a căruței] *erau așezate: o tîrnă uriașă, aproape plină de colivă amestecată cu mere, prune uscate.* STĂNOIU, C. I. 31. *Domnica ducea pe cap o tîrnă plină cu dudău, pentru porci.* V. ROM. noiembrie 1964, 22, cf. CHEST. VI 7/9. *Pin' și-n fundu pimniții Găsii tîrna cu ciliții.* MUSCEL, 112, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 61, VICIU, GL., IZV. IV, nr. 9—10, 7. *Făcu un morman de șobolani, să poți umple o tîrnă cu ei.* PLOPȘOR, C. 106, cf. TODORAN, GL., H III 398, IV 157, IX 497, XI 26, 330, ALR I 685/727, 746, 878, ALR II/I h 266, ib. MN 124, 3 834/769, 872, ALRM II/I h 296, 297, 354. ✦ Conținutul unei tîrne **(1)**. *Ne ia în fiece an tîrna dă porumb și puica dă găină.* GRAIUL, I, 145. ✦ (Prin Olt. și nordul Munt.) Vas mare cu care se transportă mîncare lucrătorilor la cîmp. Cf. CHEST. VIII 11/13, H IX 156, 407, 474. ✦ (Rar) Coșar[1]. *În niște coșuri mari de nuiele și tencuite, coș, coșar... tîrne se păstrează: bobul, cartofii și poamele uscate.* VUIA, Ț. H. 116.

2. (Regional) Coșniță de albine făcută din nuiele împletite. *S-au ascuns în grădina unui țărean, în care avea stupi și s-au băgat într-o tîrnă goală.* BĂRAC, T. 66/11, cf. DDRF, DAMÉ, T. 119, ALEXI, W. PAMFILE, J. I. 92, CADE, M. D. ENC., com. din BRAȘOV, ALR I 1 686/164, 186, 190, 984.

3. Unealtă de pescuit pești mici făcută din nuiele împletite. V. l e a s ă. *Ceva ca niște colivii, asemănate cu tîrnuri răsturnate de prins pește.* MACEDONSKI, O. III, 38, cf. ANTIPA, P. 792, M. D. ENC., H V 132, 404. *Am mai prins eu odată un țipar... cu tîrna.* PLOPȘOR, C. 73, cf. ALR I 1 735/810.

4. (Prin Olt.) Botniță împletită din sîrmă sau din nuiele care se pune la vite pentru a le împiedica să pască. Cf. CADE, ALR II 5 674/876.

5. (Prin vestul Munt.) Traistă de aba; (regional) tăgîrnă. *O tîrnă de cartofi.* SCRIBAN, D.

6. (Prin Munt. și Olt.; adesea art.) Numele unui dans țărănesc care se joacă la nunți. Cf. VARONE, D. 149, id. JOC. ROM. N. 129. *Flăcăii joacă tîrna lîngă focul aprins în fața casei.* STANCU, D. 184, cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 24, GL. OLT.

— Pl.: *tîrne.* — Și: **tîrn** s. n. ALR I 685/704.
— Din bg. **тръвна.**

TÎRNĂ² s. f. v. **tîrn[1]**.

TÎRNĂCIÓR s. n. (Prin nordul Transilv.) Diminutiv al lui t î r n a ț; (regional) tîrnățuc. Cf. CHEST. II 274/347, ALR II/I h 235/346, SCL 1966, 447.

— Pl.: *tîrnăcioare.* Com. din CUZDRIOARA — DEJ.
— **Tîrnaț** + suf. *-ior.*

TÎRNĂCÓP s. n. Unealtă formată dintr-o bară curbată de oțel, fie cu capetele ascuțite, fie ascuțită la un capăt și lată la celălalt, fixată pe o coadă de lemn; se folosește în lucrări manuale de săpare, în minerit etc.; (regional) motică, pic[2], tîrsă[1] **(2)**, țuag. V. c a z m a, c r a m p e n, s ă p o i. *De să va afla vreun lucrătoriu de vii... să fie furat vreo sapă, sau vreun hîrleț, sau ternocop.* PRAV. 9. *2 părechi hiară de plug, 2 tîrnăcoape* (a. 1812). IORGA, S. D. VII, 355, cf. POLIZU, CIHAC, II, 402, LM. *Vorbește numa țăcănitu sapilor și al tîrnăcoapilor.* JIPESCU, O. 39. *Își luă cazmaua, tîrnăcopul și lopata și le strînse la un loc, ca să le aibă la îndemînă.* SLAVICI, O. I, 319, cf. DDRF, DAMÉ, T. 33. *Tîrnăcopul, pila, mina mușcă stînca cu-ndîrjire.* MACEDONSKI, O. I, 231, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Doi soldați bătrîni săpau groapa, scuipîndu-și des în palme și hîcîind a osteneală după fiece lovitură de tîrnăcop.* REBREANU, P. S. 11, cf. NICA, L. VAM. 239. *Scoase... din odaia din fund un tîrnăcop.* GALACTION, O. 149, cf. DS. *Am îndrăgit bibliotecile și laboratoarele, dar în mîinile noastre tîrnăcoapele ard.* TULBURE, V. R. 45. *În mîini, un tîrnăcop și un felinar.* BOGZA, A. Î. 82. *Douăzeci de tîrnăcoape au intrat în pămînt dintr-odată.* GALAN, Z. R. 84. *Încăperea înaltă fusese, pesemne, o simplă grotă, pe care dalta și tîrnăcopul o amplificase.* VINEA, L. II, 108. *Intră oameni cu hîrlețe, tîrnăcoape.* H. LOVINESCU, T. 397. *Luă tîrnăcopul și începu să caute un loc prin grădină, să sape un gropan, o mică fîntînă a lui.* PREDA, Î. 158. *După ce spărgeam cu tîrnăcopul un bloc de sare,... mă așezam să învîrtesc o țigară.* V. ROM. martie 1958, 39, cf. MIHĂILĂ, Î. 46. *Cu... tîrnăcoapele lor de fier oamenii sapă... gropi.* H. DAICOVICIU, D. 79. *Am venit cu tărnăcoape de argint Să scoatem floricica din pămînt.* POP., ap. GCR II, 312/1, cf. H II 62, 229, 254, IV 56, V 375, XI 87, XII 19, XVI 47. *Sapa-n mînă apuca, Tîrnăcopul că lua... Și la vie se ducea.* TEODORESCU, P. P. 618, cf. FD I, 156, 163, FOLC. MOLD. II, 62, ALR I 943/595, ALR II 5 045, ALR SN I h 27, A I 31, VI 16. *Hop, hop, Tîrnăcop Șade jos la foc* (Pisoiul). ȘEZ. VII, 118. *Patru înfipte, Două ciulite, Două zgîite, O fîțăială Ș-un tîrnăcop* (Porcul). PĂSCULESCU, L. P. 96, cf. GOROVEI, C. 305. ✧ F i g. *Putea spune odinioară... că tîrnăcopul criticii dărîmă, nu construiește.* SADOVEANU, E. 41. *El e briciul, Răsvan Casapu e tîrnăcopul, încheie Lucu.* VINEA, L. I, 333.

— Pl.: *tîrnăcoape* și (regional) *tîrnăcopuri* (ALR SN I h 27/872). — Și: (învechit) **ternocóp,** (regional) **tîrnacóp** (ALEXI, W., H II 117, 222, IX 310, XI 395, XVI 41, ALR SN I h 27, FD I, 163), **tîrnacóf** (ALR SN I h 27/723), **tărnăcóp, tărnocóp** (CIHAC, II, 402), **tarnacóp** (H IV 138, XI 98, ALR II 5 045/520, 784, FD I, 156, 163), **tărnicóp** (ALR SN I h 27/48) s. n.
— Din bg. **търнокоп.**

TÎRNĂCOPÁR s. m. (Rar) Muncitor care lucrează cu tîrnăcopul. DL, DM.
— Pl.: *tîrnăcopari.*
— **Tîrnăcop** + suf. *-ar.*

TÎRNĂFÉȚ s. m. v. **tîrnăfleață.**

TÎRNĂFLEÁȚĂ s. f. (Regional) Termen depreciativ pentru un om de nimic, t î r î i e-b r î u, sau pentru un om închis, posac (Băltățești — Tîrgu Neamț). Cf. I. CR. V, 182. ✦ (În forma *tîrnăfeț*) Termen depreciativ pentru un om neîngrijit, neglijent (Chilia Veche — Tulcea). Cf. I. CR. IV, 186. *Parcă-i tîrnăfeț cu păru creț.* ib.
— Pl.: ? — Și: **tîrnăfét** s. m.
— Cf. n ă t ă f l e a ț ă.

TÎRNĂTÓR s. n. v. **turnător.**

TÎRNĂȚÚC subst. (Regional) Diminutiv al lui t î r n a ț; (regional) tîrnăcior. *Citu-i orașu de mare Nu-i curte c-a dumitale, Pi din sus cu tîrnățuc, La ferești Cu flori domnești.* MÎNDRESCU, L. P. 67.
— Pl.: ?
— **Tîrnaț** + suf. *-uc.*

TÎRNEÁȚĂ s.f. (Prin nord-estul Olt.) Tîrnă[1] **(1)**. Cf. LEXIC REG. II, 32.
— Pl.: *tîrnețe.*
— **Tîrnă[1]** + suf. *-eață.*

TÎRNÉCI s. n. (Regional) Diminutiv al lui t î r n[1]. Cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN, 73.
— Pl.: ?
— **Tîrn[1]** + suf. *-eci.*

TÎRNÉȚ s. n. (Regional) Diminutiv al lui t î r n[1]. Cf. TDRG.
— Pl.: ?
— **Tîrn[1]** + suf. *-eț.*

TÎRNÍ vb. IV v. **trieni[1].**

TÎRNICHIGÍȚĂ s. f. v. **tinichigiță.**

TÎRNICHIGÍU s. m. v. **tinichigiu.**

TÎRNÎÍ vb. IV v. **tîrnui.**

TÎRNÎIÁLĂ s. f. v. **tîrnuială.**

TÎRNOÁȚĂ s. f. **1.** (Regional) Nume dat unei iepe bătrîne (Țepu — Tecuci). cv 1950, nr. 4, 44. *Are și el o tîrnoață cu care-și mîncă zilele.* ib.

2. (Prin Munt. și Mold.) Epitet dat unei femei de moravuri ușoare; tîrfă. Cf. PAMFILE, J. II, 169, COMAN, GL. ✦ Amant. *Venise cu tîrnoața după ea.* SCRIBAN, D.

3. (Prin Munt. și Mold.) Neplăcere, belea. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tîrnoațe.*
— Cf. tîrnui.

TÎRNOÁV, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Prin sudul și nord-estul Olt.; în sintagma) *Prun tîrnoav* = specie de prun cu fructele rotunde, mici și acrișoare. Cf. H XVI 40, ALR II 6 082/812, LEXIC REG. 39.

2. S. f. (Prin nord-estul Olt.) Soi de prune rotunde, mici și acrișoare. Cf. VÎRCOL, v. 101.

— Pl.: *tîrnoavi, -e.* — Și: (prin nord-estul Olt.) **tîrnáv** adj. H XVI 40, ALR II 6 082/812.
— Etimologia necunoscută. Cf. tîrnoslivă.

TÎRNÓCI s. n. v. **tîrnog.**

TÎRNÓG s. n. (Prin Olt.) **1.** Tîrnă[1] **(1).** *Se ia un tîrnog — adică un coș mare cu gura largă — se scoate cu el gheața sfărîmată și se aruncă pe mal, de unde se culeg apoi peștii dintre bulgării de gheață.* ANTIPA, P. 97, cf. 131.

2. (În forma *tîrnoci)* Săculeț în care se adună peștele prins. LEXIC REG. 87.

— Pl.: *tîrnoage.* — Și: **tîrnóci** (pl. *tîrnociuri)* s. n. LEXIC REG. 87.
— **Tîrnă[1]** + suf. *-og.*

TÎRNÓI s. n. (Rar) Augmentativ al lui tîrn[1] **(2).** Cf. CIHAC, II, 402, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *tîrnoaie.*
— **Tîrn[1]** + suf. *-oi.*

TÎRNOJEÁLĂ s. f. v. **tîrnoseală[2].**

TÎRNOJÍ vb. IV v. **tîrnosi[2].**

TÎRNOMÁT s. n. v. **tîrnomată.**

TÎRNOMÁTĂ s. f. (Regional) **1.** Rămășițe de paie, de spice etc. de la treierat (v. pleavă), tîrn[1] **(5),** folosite ca așternut sau ca nutreț pentru vite; resturi de paie (amestecate cu bălegar) care se scot din ocolul sau din grajdul vitelor; v. toriște, ogrinji; p. ext. resturi netrebuincioase, gunoi. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, CIHAC, II, 402, LM. *Dar voi, magnosiților și farfarisiților, de cîte ori îți fi dormind în stroh și pe tîrnomată, să am eu acum atîția bani în pungă!* CREANGĂ, P. 255, cf. id. GL., DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., MIHĂILĂ, Î. 32, com. FURTUNĂ, com. din FRATA — TURDA și din ZAGRA — NĂSĂUD. *Du la oi un lepedeu de tîrnumeată.* Com. din PODENI — AIUD, com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ, CIAUȘANU, V. 203, COMAN, GL., CHEST. II 427/179, ALR II/102, ALR SN I h 85, A I 23, II 7, V 8, 15, 16, VI 26, LEXIC REG. II, 55, 102. ✦ (Prin nord-estul Transilv.) Amestec de fîn și de paie, folosit ca hrană pentru vite. Com. MARȚIAN, A VI 4.

2. (La pl.; în forma *tîrnomege)* Catrafuse, calabalîc (Bocșa). LEXIC REG. II, 37.

— Pl.: *tîrnomete.* LB, POLIZU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., com. MARIAN, REV. CRIT. III, 170, ALR II/102. — Și: **tîrnomeátă** (LB, POLIZU, CIHAC, II, 402, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., REV. CRIT. IV, 340, ALR II 5 304/105, ALR II/102, A II 7, 12, LEXIC REG. 96), **tîrlomátă** (SCRIBAN, D., ȘEZ. IX, 146, I. CR. XIII, 45, ȘEZ. XIX, 13, com. FURTUNĂ, CHEST. II 427/179, A V 8, 15, VI 26, 33), **tîlormátă** (SCRIBAN, D.), **turnumátă** (com. MARIAN, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, ALR II 5 304/260), **turnumeátă** (KLEIN, D. 442, LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., REV. CRIT. IV, 340, com. din FRATA — TURDA și din PODENI — AIUD, ALR II 5 308/141), **turnumátră** (com. MARȚIAN), **tîrnomeáță** (ALEXI, W., LEXIC REG. II, 55, 102) s. f., **tîrnomát** (I. CR. III, 346), **tîrnomét** (pl. *tîrnometuri* CIAUȘANU, GL., id. V. 203), **tîrnomáț** (I. CR. V, 183), **tîrnoméț** (CATANELE, 31) s. n., **tîrnométe** (ANON. CAR., REV. CRIT. III, 170) s. m., **tîrnomége** subst. pl., **turmátă** (GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., COMAN, GL., accentuat și *túrmată,* PAȘCA, GL., ALR SN I h 85, ALB II/284), **turmetă** (VAIDA) s. f.

— Din bg. **търномет.**

TÎRNOMÁȚ s. n. v. **tîrnomată.**

TÎRNOMEÁTĂ s. f. v. **tîrnomată.**

TÎRNOMEÁȚĂ s. f. v. **tîrnomată.**

TÎRNOMÉGE subst. pl. v. **tîrnomată.**

TÎRNOMÉT s. n. v. **tîrnomată.**

TÎRNOMÉTE[1] s. m. (Regional) Arătare, monstru. SCRIBAN, D.

— Pl.: *tîrnomeți.*
— Cf. tîrn[1].

TÎRNOMÉTE[2] s. m. v. **dîrnomete.**

TÎRNOMÉTE[3] s. m. v. **tîrnomată.**

TÎRNOMÉȚ s. n. v. **tîrnomată.**

TÎRNOSÁNIE s. f. (Învechit; atestat prima dată în Pravila lui Matei Basarab) Sfințire a unei biserici; (învechit) tîrnosire. *Întrînd în biserică, au făcut slujba dăplin a tîrnosaniii ce să cade.* R. POPESCU, CM I, 546. *Să se puie sfintele moaște la tîrnosanie în sfintele biserici.* ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *tîrnosanii.*
— **Tîrnosi[1]** + suf. *-anie.* Cf. slavonul **трѣносанїе.**

TÎRNOSEÁLĂ[1] s. f. (Învechit) **1.** Sfințire a unei biserici; (învechit) tîrnosire. *Și au adus la tîrnoseala casei Domnului tauri 100.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Să facă tîrnoseală mănăstirii măriei-sale de la Văcărești.* RADU POPESCU, CM I, 539, cf. LB, COSTINESCU, LM, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC.

2. Tămîie sau altă substanță aromată folosită în ritualul bisericesc. Cf. POLIZU. *Se mai fac... și hapuri cu lucruri zise „sfinte", adică cu tămîie, smirnă, mir mare, tîrnoseală.* MARIAN, NA. 25, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC. ✦ (Olt.) Ceară luată de la tîrnosirea bisericii. Cf. CADE. ✦ (Prin nord-estul Olt.; în practicile mistico-religioase) Amestec de ceară, tămîie, cîrpe etc. care se fierb în apa de la sfințirea unei biserici și cu care se afumă bolnavii (mai ales cei epileptici). MAT. DIALECT. I, 237.

— Pl.: *tîrnoseli.*
— **Tîrnosi[1]** + suf. *-eală.*

TÎRNOSEÁLĂ[2] s. f. (Prin Mold.) Acțiunea de a tîrnosi[2] **(1);** tăvălire, chinuire, bătaie. Cf. LEXIC REG. 62, 115.

— Și: **tîrnojeálă** s. f. LEXIC REG. 62.
— **Tîrnosi[2]** + suf. *-eală.*

TÎRNOSÉLE s. f. pl. (Prin Ban.) Mijlocul postului Paștilor. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193.

— Cf. tîrnosi[2].

TÎRNOSÍ[1] vb. IV. **1.** Tranz. A inaugura o biserică printr-un anumit ceremonial religios; a sfinți

o biserică. *În casa de rugă unde nu va fi tîrnosită, adecă sfinţită, acolo se îngroapă trupurile oamenilor.* PRAV. MOLD., ap. TDRG. *Şi făcură fiii lui Israil... tîrnosire casei lui D-zeu cu veselie.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *O au tîrnosit păgîneşte.* FL. D. (1693), 67[v]/19, cf. ANON. CAR. *Atuncea o au tîrnosit.* MAG. IST. II, 209/29, cf. POLIZU, CIHAC, II, 413, COSTINESCU. *Iată, am cheltuit toată starea şi ea* [biserica] *nu este încă tîrnosită.* ISPIRESCU, L. 295, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 141, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. ◇ Expr. **A tîrnosi mangalul** (sau, rar, **mangalele**) v. mangal[1].

2. Refl. Fig. A se îmbăta; (familiar) a se cherchelí. Cf. BARCIANU.

— Prez. ind.: *tîrnosesc.*
— Din slavonul тръносати.

TÎRNOSÍ[2] vb. IV. (Regional) **1.** Tranz. A împinge încoace şi încolo; a chinui, a bate; a tăvăli, a tîrnui **(2).** *El avea pretenţie să găsească p-a d-o lua-o* [de nevastă] *cinstită şi nouă, bună de tîrnosit.* IOVESCU, N. 133, cf. DR. IV, 850, REV. CRIT. III, 170, NOVACOVICIU, C. B. I, 22, LEXIC REG. 115. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) A omorî, a ucide. Cf. UDRESCU, GL. *Al naibii şarpe, ridicase capul la mine, dar şi eu l-am tîrnosit dintr-o lovitură.* id. ib.

2. Tranz. (Prin nord-vestul Munt.) A lucra ceva de mîntuială; a da peste cap. Cf. UDRESCU, GL. *Du-te şi lasă c-o tîrnosesc eu şi singur asta.* id. ib.

3. Tranz. şi refl. A (se) murdări; (despre haine) a (se) şifona, a (se) boţi. Cf. A III 8, LEXIC REG. II, 32, 102. ✦ Refl. (Prin Ban.; în forma *tîrnoşi)* A se învechi din cauza desei întrebuinţări. *S-o tîrnoşit haina de atîta folosinţă.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193, cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 7.

— Prez. ind.: *tîrnosesc*; conj. pers. 3 şi: *să tîrnosă* (A III 8). — Şi: (prin Ban.) **tîrnoşí,** (prin Mold.) **tîrnoji** (LEXIC REG. 62), (prin Transilv.) **tîrmosí** (com. din CUZDRIOARA — DEJ) vb. IV.
— De la **tîrn[1].**

TÎRNOSÍE s. f. v. **tîrnoslivă.**

TÎRNOSÍRE s. f. Acţiunea de a tîrnosi[1]; sfinţirea unei biserici; (învechit) tîrnoseală[1] **(1),** tîrnosanie, tîrnositură, obnovlenie. *Şi făcură fiii lui Israil preoţii... tîrnosire casei lui D*[u]*mnedzău.* BIBLIA (1688), 339[2]/19. *La această tărnosire au fost mitropolitul ţării.* MAG. IST. IV, 138/32. *Tîrnosirea besearicii sfîntului Gheorghie.* MINEIUL (1776), 17[r]/1, cf. POLIZU, CIHAC, II, 413, COSTINESCU, LM. *Şi cîte tîrnosiri şi sfinţiri de biserici din nou.* CREANGĂ, A. 73, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 141, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Nu strica să ai... nişte bufoni la cîte o tîrnosire.* BARBU, PRINC. 141, cf. ŞEZ. VIII, 161. ✦ P. ext. A sfinţi un obiect. *În zioa aceasta s-au săvîrşit sfinţirea (tîrnosirea) noaălor organe din biserica cea mare a protestanţilor.* GT (1839), 55.

— Pl.: *tîrnosiri.*
— V. **tîrnosi[1].**

TÎRNOSÍT[1], -Ă adj. **1.** (Despre biserici) Sfinţit; inaugurat. Cf. tîrnosi[1] **(1).** *Înlăuntru de biserică tîrnosită să nu îndrăznească cineva a îngropa trupuri de om.* PRAV. GOV., ap. CADE, cf. DL, DM, M. D. ENC.

2. Fig. (Rar) Ameţit de băutură; (familiar) cherchelit, afumat. Cf. tîrnosi[1] **(2).** Cf. DDRF.

— Pl.: *tîrnosiţi, -te.*
— V. **tîrnosi[1].**

TÎRNOSÍT[2], -Ă adj. (Regional) **1.** Călcat în picioare, tăvălit. *Iarba-i tîrnosită.* CV 1950, nr. 11—12, 39. ✦ Deranjat, în dezordine. *Patul era nedesfăcut, dar tîrnosit.* AGÎRBICEANU, S. P. 43.

2. Zăpăcit (Bocşa). LEXIC REG. II, 37.

— Pl.: *tîrnosiţi, -te.* — Şi: **tîrmosít, -ă** adj. Com. din CUZDRIOARA — DEJ.
— V. **tîrnosi[2].**

TÎRNOSITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Tîrnosire. Cf. ANON. CAR., LM.

— **Tîrnosi[1]** + suf. *- (i)tură.*

TÎRNOSLÍRĂ s. f. v. **tîrnoslivă.**

TÎRNOSLÍV s. m. (Bot.) **1.** (Prin Munt. şi Olt.) Varietate de prun; corcoduş *(Prunus cerasifera).* Cf. SCRIBAN, D., HRISTEA, P. E. 95, H V 367, XIV 21, ALR I 871/865, LR 1959, nr. 5, 74, LEXIC REG. 39.

2. (Prin Olt.) Porumbar *(Prunus spinosa).* Cf. LEXIC REG. 87.

— Pl.: *tîrnoslivi.*
— Derivat regresiv de la **tîrnoslivă.**

TÎRNOSLÍVĂ s. f. **1.** (Prin Munt. şi Olt.) Fructul comestibil al tîrnoslivului **(1);** corcodușă. Cf. DDRF, BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., HRISTEA, P. E. 95, com, din TURNU MĂGURELE, ALR I 872/865, ALR II 6 082/886.

2. (Prin Olt.) Fructul porumbarului. Cf. GRECESCU. FL. 195, CONV. LIT. XLV, 937.

— Pl.: *tîrnoslive.* — Şi: **tîrnoslíră** (DDRF), **tîrînozlívă** (ALR I 872/865), **ternostívă** (BARCIANU), **tîrnosle** (CADE, VÎRCOL, V.) s. f.
— Din bg. ***трънослива*** (cf. bg. тръносливка) scr. **trnosljiva.**

TÎRNOŞÍ vb. IV v. **tîrnosi[2].**

TÎRNOVÉANĂ s. f. (Regional) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape (Veştem — Sibiu). Cf. H XII 406.

— Etimologia necunoscută.

TÎRNUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Folosit şi absol.) A mătura cu tîrnul[1] **(2);** (regional) a tîrşui. Cf. LM, TDRG, PAMFILE, J. II, 169, CADE. *Şi luai lopata şi rtnii, Cu tîrnu îl tîrnuii, Cu mătura îl măturai.* MAT. FOLK. I, 633. *Tîrnuim pîn bătătură iarba.* ALR II 3 934/769, cf. ib. 3 934/928. *Cu mătura vă măturai, Cu tîrnu vă tîrnuii.* FOLC. MOLD. I, 401. ◇ Refl. pas. *Aceste paie se tîrnuiesc în urmă şi se duc cu grebla la marginea ariei.* PAMFILE, A. R. 211. ✦ (Regional) A îndepărta paiele mici din grîu. Cf. ALR II 5 304/29, 105, 723.

2. Fig. A tîrî pe cineva, trăgîndu-l de păr; a părui, a bate; (regional) a tîrnosi[2] **(1).** Cf. LB, POLIZU, HEM 707, CIHAC, II, 412, COSTINESCU, LM. *Unde m-apucă de gît, unde-şi înfige labili-n păru mieu neatîns de foarfică, unde mă tîrnuieşte pîn toată casa.* JIPESCU, O. 42. *Acuş vă tîrnliesc prin casă, pe rudă, pe sămînţă.* CREANGĂ, P. 252, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Săriră Asupra lui, pe jos îl tîrnuiră Şi-l scoaseră ameţit.* MURNU, O. 362, cf. TDRG. *Nu-l lăsam pînă nu-l tîrnuiam oleacă.* LUNGIANU, CL. 29, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Baba miorlăie acum după fată-n închisoare Şi hoaţele de la femei o scuipă şi o tîrnuie.* ARGHEZI, VERS. 140. *Iar o tîrnuieşte diseară mama şi o cîrpeşte tat-su.* PAS, Z. I, 122. *Un ţigan... şi-a tîrnuit gaşperiţa.* PREDA, M. S. 97. *Mîna-n chică-i înfigea Şi de păr îl tîrnuia, Stîna-ntreagă mătura.* TEODORESCU, P. P. 597. *Începu să-l tîrnuiască pînă ameţi.* FUNDESCU, L. P. 160, cf. COM. SAT. I, nr. 4, 52, ANT. LIT. POP. I, 452, MAT. DIALECT. I, 237, ZANNE, P. III, 402. ◇ Refl. recipr. *Şcolarii se tîrnuiau între dînşii.* DELAVRANCEA, H. T. 39. ✦ Refl. A se trage (de cap), a-şi smulge părul de supărare, de necaz etc. *Cine-a trăit şi n-a văzut om rău care, neavînd pe cine bate, se înhaţă singur, el pe el, de păr şi se tîrnuieşte toată casa.* DELAVRANCEA, T. 132. *Mătuşa împielităţată, furioasă, se tîrnuie zdravăn de cînepa dracului, apoi se repede-n grajd, de spetească iapa-n bătăi.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 74.

— Prez. ind.: *tîrnuiesc* şi (regional) *tîrnui.* — Şi: (regional) **tîrnií** vb. IV.
— **Tîrn[1]** + suf. *-ui.*

TÎRNUIÁLĂ s. f. **1.** Tîrnuire **(1).** Cf. TDRG.

2. Fig. Tîrnuire **(2).** Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *O clipă a lipsit să-nceapă tîrnuiala din partea mulţimii.* LUNGIANU, ap. CADE. *Se uită la*

cozile [Didinei]... *şi-i lăsa gura apă a tîrnuială.* BASSARABESCU, V. 60. ✦ Frămîntare, bătaie de cap. *Mă aflam de trei zile la apele minerale de la Kissingen... unde vin diplomaţii din toată Europa de se lecuiesc de tîrnuielele ce le dă politica.* FILIMON, O. II, 182.

— Pl.: *tîrnuieli* şi *tîrnuiele.* — Şi: (regional) **tîrniálă** s. f. SCRIBAN, D.

— **Tîrnui** + suf. *-eală.*

TÎRNUÍRE s. f. Acţiunea de a tîrnui.

1. Cf. tîrnui **(1)**; tîrnuială **(1)**, tîrnuit[1] **(1)**. Cf. LB, LM.

2. Fig. Cf. tîrnui **(2)**; păruială, tîrnuială **(2)**, tîrnuit[1] **(2)**, (rar) tîrnuitură. Cf. LB, POLIZU, DDRF.

— Pl.: *tîrnuiri.*

— V. **tîrnui.**

TÎRNUÍT[1] s. n. **1.** Tîrnuire **(1)**. *După greblat urmează tîrnuitul sau măturatul* [vravului de pe arie]. PAMFILE, A. R. 211, cf. DL, DM.

2. Fig. Tîrnuire **(2)**. Cf. DM.

— V. **tîrnui.**

TÎRNUÍT[2], **-Ă** adj. **1.** Măturat cu tîrnul[1] **(2)**. Cf. LM, PAMFILE, A. R. 211.

2. Fig. Păruit, bătut. Cf. LB, LM, BARCIANU. ✦ Deranjat, răscolit, în dezordine. *Ce ţi-e patul tîrnuit? Ori doară te-ai bolnăvit Şi cu patul te-ai sfădit?* BUGNARIU, N.

— Pl.: *tîrnuiţi, -te.*

— V. **tîrnui.**

TÎRNUITÚRĂ s. f. (Rar) Tîrnuire **(2)**. POLIZU.

— Pl.: *tîrnuituri.*

— **Tîrnui** + suf. *-(i)tură.*

TÎRNÚŢĂ s. f. (Prin Olt. şi Transilv.) Diminutiv al lui tîrnă[1] **(1)**. *Răşinaru veni cu o tîrnuţă plină cu pahare, de toate mărimile.* V. ROM. decembrie 1963, 65, cf. GL. OLT.

— Pl.: *tîrnuţe.*

— **Tîrnă**[1] + suf. *-uţă.*

TÎROÁŞĂ adj. f. v. **tăroasă.**

TÎROMEÁLĂ s. f. (Munt. şi Olt.) Faptul de a tîromi; moleşeală, lîncezeală (din cauza unei boli). Cf. CADE. *Argint viu se zice că se dă cu săricică (arsenic) în băutură de vrăjmaşi şi pătimeşte de o tîromeală care-l bea, pierzînd puterile.* H XVI 26. *Costor, ... Să-i scoţi Junghiurile, Fiorurile, Cuţitele, Săgeţile, Tîromeala.* MAT. FOLK. I, 654, cf. 583, 603. *Cuiule, Blestematule, De-ai fi din frig, Din căzut, Din întîlnit, Din răceală, Din tîromeală... Ieşi de la... cutare.* GRIGORIU-RÎGO, M. P. I, 95. *Un bolnav poate să aibă şi să simtă ameţeală, greaţă,... tîromeală.* ŞEZ. XX, 20, cf. CIAUŞANU, V., 203, id. GL., PAŞCA, GL. *Am dat în tîromeală.* ALR II/886.

— Pl.: *tîromeli.*

— **Tîromi** + suf. *-eală.*

TÎROMÍ vb. IV. Intranz. (Munt. şi Olt.) **1.** A boli (pe picioare), a lîncezi, a tînji; a o duce greu (de sărăcie, de boală), a trăi de azi pe mîine. Cf. PAMFILE, DUŞM. 392. *Cel mai mare, Lisandru, e bolnav de piept. Nevastă-sa, femeie de la oraş, tîromeşte şi ea.* STANCU, D. 17. *Juptnul, abia ridicat de pe boală, tîromea în scaunul lui.* id. ib. 362, cf. I. CR. IV, 121, VIII, 94, XIII, 115, CIAUŞANU, V. 203, id. GL., PAŞCA, GL., ALR II/I h 82/791, ALR SN III h 775/886, ib. h 777/886.

2. (În forma *tîrâmi*) A pierde vremea, a lenevi. *Popii şi hoascili scornîră sute de sărbători pe an; popa ca să-i aduci des gologanu la biserică, iară babili ca să se mai odihnească pe prispă cu ochii la soare, tîrîmîndă.* JIPESCU, O. 76, cf. 109.

— Prez. ind.: *tîromesc.* — Şi: **tîrâmi** vb. IV.

— Cf. tîrî, toropi.

TÎROMÍRE s. f. (Prin Munt.) Faptul de a tîromi **(1)**. Com. din TURNU MĂGURELE.

— V. **tîromi.**

TÎROMÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Bolnăvicios; p. ext. moleşit, leneş. Cf. UDRESCU, GL. *Mă, tîromit te-a mai făcut nu ştiu cine, of!* id. ib.

— Pl.: *tîromiţi, -te.*

— V. **tîromi.**

TÎRPÁC s. m. Nume dat masculilor de nisetru şi de morun sau femelelor sterpe ale acestor peşti. *Deodată se aude morun! sau nisetru! şi apoi imediat icron! (adică femelă cu icre) sau tîrpac! (mascul sau femelă stearpă).* ANTIPA, P. 366. *Au adus opt torpaci şi două icrene.* în DA II[1], 447.

— Pl.: *tîrpaci.* — Şi: **torpác** s. m.

— Etimologia necunoscută.

TÎRPÁN s. n. Unealtă asemănătoare cu coasa, utilizată la tăiatul stufului şi al cînepii. *Pentru aşezarea plaselor se taie mai întîi stuful cu tîrpanele.* ANTIPA, P. 416. *În stufăria deasă se fac cărări artificiale, tăindu-se stuful cu tîrpanele.* id. ib. 547, cf. 551. *Prin unele locuri, cînepa aceasta se coseşte chiar cu o coasă cu coada scurtă numită tîrpan.* PAMFILE, A. R. 172, cf. DR. III, 738. *De la maluri pînă departe se tăiind desişuri de trestii, prin care pescarii au tăiat, cu tîrpanele, canaluri pentru ciobăcile şi luntrile lor.* SADOVEANU, O. X, 461, cf. SCRIBAN, D. *Omul a tăiat trestia cu tîrpanul şi şi-a înveliţ casa.* V. ROM. iunie 1960, 64, cf. I. CR. III, 54, CV 1949, nr. 7, 33.

— Pl.: *tîrpane.* — Şi: **tărpán** (CV 1949, nr. 7, 33), **tarpán, tîrpán, torpán** (SCRIBAN, D.) s. n.

— Din bg. **търпан**, tc. **tîrpan.**

TÎRPĂLÓG adj. (Regional) Leneş, greoi (Birchiş — Severin). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193.

— Pl.: *tîrpălogi.*

— Cf. terfelog.

TÎRPÉL s. n. v. **terpel.**

TÎRPÉNIE s. f. **1.** (Învechit) Putere de a îndura; răbdare **(2)**. *Ruga* [pe] *D-zeu sfintul pentru dînsul să-i dea tîrpenie.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. PĂSCĂRIU, ET. WB., CADE.

2. (Regional; în forma *terpenie*) Temei **(II 1)**; început. *Aşa s-a pus terpenie sfezii.* PAMFILE, J. II, 169. ◇ Loc. adv. **Cu terpenie** = cu tot dinadinsul. *M-am pus cu terpenie să-l bat.* PAMFILE, J. II, 169.

— Şi: (regional) **terpénie** s. f.

— Din slavonul **трьпѣние**, slavonul rus **терпение.**

TÎRPÍ vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. (Învechit şi regional) A răbda, a îndura, a suporta. *Putînd să iasă cu tocmală bună sănătos..., n-au vrut pentru ca să nu să pară că de frică face acesta lucru, şi să să răducă la împăratul, ce tot au tărpit pînă în ceea de apoi.* HERODOT (1645), 393, cf. 310. *Cînd va audzi că i să treace undeva meşterşugul mai bine, sau pentru greutăţile şi dăjdele ce sămt într-acel loc, să va duce aiuri, să-i fie mai binişor, că acolo nu poate terpi.* PRAV. 168. *Nu putea nicicum să rabde şi să tărpească strigarea şi zberatul glasului lui.* NEAGOE, ÎNV., ap. GCR I, 165/19. *Tărpeaşte, bătrînule, şi te voi înşura de război.* DOSOFTEI, V. S. februarie 317[v]/6. *Şi tîrpi toată truda.* id. ib. februarie 322[r]/4. *Terpi* (a. 1724), în L. ROM. 1976, 194, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1966, 139, 590, GĂMULESCU, E. S. 195, H IX 91. *Nu mai pot tîrpi băjocurile.* Com. din ORAVIŢA. *Nu pot tîrpi la căldură.* ib. *Mai tarpeşte, saraeu, cum îi putea luna asta şi apoi vei veni acasă.* Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUŢI, L. COSTIN, GR. BĂN. 200, NOVACOVICIU, C. B. I, 22, COMAN, GL., ALR II 2 446/29, ALR II/29.

2. T r a n z. (Regional; în e x p r.) **A-şi tîrpi vorba** = a se înţelege, a cădea de acord (Cornereva — Băile Herculane). Cf. ALR I 649/18.
— Prez. ind.: *tîrpesc.* — Şi: (învechit şi regional) **tărpi, terpi** vb. IV.
— Din slavonul трькти, slavonul rus. терпѣти, scr. **trpeti.**

TÎRPÍE s. f. (Regional) Boală (H XVIII 263, 285, L. COSTIN, GR. BĂN. 200, FD II, 209, 217, GĂMULESCU, E. S. 196) constînd din inflamarea stomacului (NOVACOVICIU, C. B. II, 7, CADE). *De o fi deocheată de voinic, Să-l lovească tîrpia, Să-i plesnească boaşele, Să-i piară sămînţele.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 57.
— Din scr. **trpija.**

TÎRPOSÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A însăila (Ţigăneşti — Alexandria). ALR I 1 754/900. (A b s o l.) *Tîrposesc înainte.* ib.
— Prez. ind.: *tîrposesc.*
— Etimologia necunoscută.

TÎRS s. m., s. n. v. **tîrş[2].**

TÎRSÁCĂ s. f. v. **tîrsoacă.**

TÎRSÁICĂ s. f. (Prin Ban.) Tîrsă[1] **(1).** Cf. CADE 1 206.
— Pl.: *tîrsaice.*
— **Tîrsă[1]** + suf. *-aică.*

TÎRSÁN s. m. (Transilv.) Păiuş *(Aira caespitosa).* Cf. BORZA, D. 58.
— **Tîrsă[2]** + suf. *-an.*

TÎRSÁNĂ s. f. v. **tîrsînă[1].**

TÎRSÁR s. m. v. **tîrşar.**

TÎ́RSĂ[1] s. f. **1.** (Ban.) Loc în pădure unde s-au tăiat copacii; curătură, (regional) tîrsaică, tîrsătură, tîrselişte, tîrşitură **(1),** turear **(6)** (v. t î r ş a r). Cf. CADE, L. ROM. 1969, 165, 166.
2. (Prin vestul Transilv.) Tîrnăcop; (regional) tîrşiţă **(1).** A I 21, 23, 24.
— Pl.: *tîrse.*
— Postverbal de la **tîrsi.**

TÎ́RSĂ[2] s. f. **1.** (Regional) Iarbă (H XI 73, XIV 244, com. din MUŞIŢA — PRAHOVA) mare (PAŞCA, GL.), de munte (com. din BAIA MARE, ALR II/192); (regional) tîrsînă[2] **(1).** *În pat su mine simpt paie şi tîrsă.* ALR I 338/355.
2. F i g. (Mold.) Barbă mare (şi încîlcită); (regional) tîrsînă[2] **(2),** tîrsoacă **(2).** Cf. CADE, ŞEZ. V, 163, XVIII, 269, XXIII, 43.
3. (Regional) Numele mai multor plante: **a)** păiuş *(Aira caespitosa).* BORZA, D. 58; **b)** bărboasă *(Botriochloa ischaemum).* id. ib. 32; **c)** *Typha minima;* papură mică. id. ib. 174.
— Pl.: *tîrse.* CADE.
— Din ucr. **тирса.**

TÎRSĂÍ vb. IV v. **tîrşii.**

TÎRSĂNÁR s. m. v. **tîrsinar.**

TÎRSẮNĂ s. f. v. **tîrsînă[1].**

TÎRSĂTÚRĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Tîrsă[1] **(1).** Cf. A I 20, 21, 24.
— Pl.: *tîrsături.* — Şi: **tîrsîtură** s. f. A I 20.
— Cf. t î r s ă[1].

TÎRSẮU[1] s. m. v. **terţiu[2].**

TÎRSẮU[2] s. n. v. **trusou.**

TÎRSCIÓR s. m. (Bot.; regional) Molid *(Picea abies).* Cf. BORZA, D. 130.
— **Tîrs** + suf. *-cior.*

TÎRSEÁLĂ s. f. v. **tîrşeală.**

TÎRSÉLIŞTE s. f. (Regional) Tîrsă[1] **(1)** (Totoreni — Beiuş). Cf. A I 22.
— **Tîrsi** + suf. *-elişte.*

TÎRSÍ vb. IV v. **tîrşi[1].**

TÎRSÍC, -Ă s. m. şi f. (Ornit.; prin vestul Transilv.) Lupul-vrăbiilor *(Lanius excubitor).* BĂCESCU, PĂS. 165.
— Pl.: *tîrsici.*
— Etimologia necunoscută. Cf. t î r s.

TÎRSÍNĂ[1] s. f. v. **tîrsînă[1].**

TÎRSÍNĂ[2] s. f. v. **tîrsînă[2].**

TÎRSÍT, -Ă adj. v. **tîrşit[3].**

TÎRSITÚRĂ s. f. v. **tîrşitură.**

TÎRSÍŢĂ s. f. v. **tîrşiţă.**

TÎRSÍU s. m. v. **terţiu[2].**

TÎRSÎNÁR s. m. (Regional) Persoană care poartă opinci cu tîrsîne[1] **(1);** ţăran. V. o p i n c a r. *Lei... 160 de la un tîrsănar* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 324/5. *Tu ş-ai tăi frăţiori, opincari neaoşi, ţărani înzechiaţi, tîrsînari, cioricari sînteţi talpa casei ţării.* JIPESCU, O. 20, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., SCL 1953, 121.
— Pl.: *tîrsînari.* — Şi: **tîrsănár, tîrsánár** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. m.
— **Tîrsînă[1]** + suf. *-ar.*

TÎ́RSÎNĂ[1] s. f. **1.** Împletitură din păr de cal sau de capră, din care se fac frînghii, odgoane etc. *Sfîntul ... află la puţ o tîrsină de păr, ce era legată vadra.* VARLAAM, C. 351, cf. HEM 1 494, CIHAC, II, 403, GHEŢIE, R. M. *Piedicile, baierile şi frînghiuţa vor fi... numai din tîrsîni, adică din păr de capră.* ATILA, P. 111, cf. 113, ŞĂINEANU, D. U., DR. III, 886, H III 14. *Eitn braţe c-o lua, Cu tîrsînă mi-o lega, Spre Dunăre c-o ducea.* TEODORESCU, P. P. 638. *Plasca arc o tîrsînă lungă, o ţin pă cot ş-o dau în baltă la unda bolovanului.* GRAIUL, I, 36, cf. PĂSCULESCU, L. P. 296, VÎRCOL, V. 28. *Aruncai şi o tîrsină, Prinsei iapa cea bătrînă.* BALADE, II, 447. ✦ (Regional) Nojiţă la opinci; p. e x t. şiret[1], legătoare peste ciorapi sau cioareci. Cf. HEM 2 077, CIHAC, II, 403. *Pentru ce te-ai descurajat de trăieşti nepieptenat, nencins bine, cu tîrsanele numai noduri?* JIPESCU, O. 29, cf. 101, DDRF, ALEXI, W. *Au ciorapi în diferite feţe şi peste ciorapi sînt înfăşuraţi cu tîrsîni, cu bete şi panglice pînă peste genunchi.* MUSCEL, 70. *Pentru a lega ciorapul... trebuiesc făcute tîrsîni de păr.* PAMFILE, I. C. 44, cf. 3. *Degetele mele, cuprinse de frigurile foamii..., luau opincile scorojite drept nişte imense coji de pîine uscată, ghemul de tîrsîne drept o ceapă cît un cap de molan.* HOGAŞ, M. N. 98. *Cînd îşi primeneşte opincile... ori s-alege c-un picior desculţ, ori cu tîrsînile bălălăind.* id. ib. 195, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., H II 255, 323, IV 57, 87, VII 31, VIII 78, 185, IX 7, 232, XI 233, XIII 406, XIV 59, 284. *Dă-mi opinca Ţărănească Cu tîrsîna Mocănească.* TEODORESCU, P. P. 501. *Rupse unul o tîrsînă, Legă vulpea la o vină.* MAT. FOLK. 99, cf. RĂDULESCU-CODIN, I. CR. II, 276. *Dă-i ţăran... se poartă cu suman, Cu opinci şi cu tîrsîne.* PAMFILE, C. Ţ. 170, cf. CIAUŞANU, V. 203, TOMESCU, GL., ALR II 3 341/723, 769, ib. 3 352/769, BALADE, II, 276.
2. (Regional; în forma *tîrşînă)* Unealtă folosită de frînghier pentru a întinde şi a răsuci funia. Cf. CIHAC, II, 412.
3. (Învechit) Ţesătură aspră din păr de capră, purtată de asceţi sau de călugări direct pe piele. *Cu tărsîne-i frecară* [ranele]. DOSOFTEI, V. S. octombrie 90[v]/16. *Şi-ş îngreuia trupul cu ferecături de hier, pre didesupt cu tărsîne în două ţăsături.* id. ib. noiembrie 172[r]/22. *Aceşti sfinţi mucenici... fură... arşi pe spi-*

nare cu țepi arse în foc... și frecați cu tîrstni. MINEIUL (1776), 173^{v2}/27, cf. 124^{v1}/8. *Pă urmă mă îmbracă cu o cămașă de tîrsînă pe pielea goală.* GORJAN, H. I, 75/9, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◆ Țesătură groasă (ca pînza de sac). [Soldații] *rogojinile... le lua, de se învelea, și alte tărsini.* DIONISIE, C. 225, cf. BARCIANU. ◆ (Regional; în forma *tîrsină*) Obială de lînă. MIRONESCU, S. 621.

4. (Neobișnuit; în forma *tărsin*) Țesătură de mătase. Cf. DDRF.

— Pl.: *tîrstne* și *tîrstni*. — Și: (învechit și regional) **tîrsínă** (DOSOFTEI, V. S. noiembrie 128^{r}/23), (învechit) **tărsínă** s. f., (regional) **tărsín** (DDRF) s. n., **tărsînă** (HEM 1 494, H XI 7), **tîrsánă** (H II 323), **tărsánă** (HEM 2 077, DDRF, H II 323, VIII 78, XIV 59), **tărsánă** (BARCIANU), **tîrsánă, tîrșínă, tîrșánă** (ALEXI, W.) s. f.

— Din slavonul трѣсина.

TÎRSÍNĂ² s. f. (Regional) **1.** Tîrsă³ **(1).** *Pe dumbravi era un feliu di iarbă, tîrstnă, iarbă groasă.* DIACONU, P. 48.

2. Fig. Tîrsă² **(2).** *Leapădă cea tîrstnă, moșule!* SĂGHINESCU, V. 106, cf. PASCU, S. 208, ȘĂINEANU, D. U., CADE, ȘEZ. V, 163, XVIII, 269, XXIII, 43.

— Pl.: *tîrstne.* — Și: **tîrsínă** (SĂGHINESCU, V. 106), **tîrșínă** (ȘEZ. XXIII, 43) s. f.

— Tîrsă² + suf. *-ină.*

TÎRSÎNÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A învechi' a uza o haină. Cf. I. CR. XI, 94.

— Prez. ind.: *tîrstnesc.*

— V. **tîrsînă¹.**

TÎRSÎTÚRĂ s. f. v. **tîrsătură.**

TÎRSÍU s. m. v. **terțiu².**

TÎRSOÁCĂ s. f. **1.** (Regional) Numele mai multor plante: **a)** troscot¹ *(Polygonum aviculare).* Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 428, GRECESCU, FL. 511, TDRG, PASCU, S. 214, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 134; **b)** păiuș *(Aira caespitosa).* Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 489. *Se ia un mănunchi de tărsoacă și se leagă la mîna stîngă (de friguri).* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 75, cf. TDRG, CADE, MORARIU, PL. 466, BORZA, D. 58, ȘEZ. XV, 132; **c)** (în forma *tîrsoc*) păiș *(Aira flexuosa).* BORZA, D. 58; **d)** (în forma *tîrsacă*) *Bromus inermis.* id. ib. 33; **e)** (în forma *tîrșoagă*) iarbă-de-mare *(Zostera marina).* ALEXI, W.

2. Fig. (Prin Mold.; în forma *tîrsoagă*) Barbă mare (și încîlcită); (regional) tîrsă² **(2).** Cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Am găsit o mulțime de dăscălime... Unii mai tineri, iar cei mai mulți cu niște tîrsoage de barbe cît badanalele de mari.* CREANGĂ, A. 129.

— Pl.: **(2)** *tîrsoage.* — Și: **tîrsoágă, tîrsoácă** (CONV. LIT. XXIII, 1 056, N. LEON, MED. 71), **tîrsácă, tărsoácă, tîrșoácă** (DDRF), **tîrșoágă** s. f., **tîrsóc, tîrsóci** (MORARIU, PL. 466, BORZA, D. 58, ȘEZ. XV, 132) s. m.

— Tîrsă² + suf. *-oacă.*

TÎRSOÁGĂ s. f. v. **tîrsoacă.**

TÎRSÓC¹ adj. (Prin nordul Mold.) Gras, dolofan. LEXIC REG. II, 122.

— Pl.: *tîrsoci.*

— Cf. tîrs.

TÎRSÓC² s. m. v. **tîrsoacă.**

TÎRSÓCI s. m. v. **tîrsoacă.**

TÎRSÓI s. m. v. **tîrșoi.**

TÎRȘ¹ interj., s. m. **1.** Interj. Cuvînt care redă zgomotul produs de tîritul picioarelor, al încălțămintei sau al altor obiecte. Cf. CADE, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL.

2. S. m. (Regional) Papuc fără șaif (Bogdana — Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62.

— Pl.: **(2)** *tîrși.*

— Onomatopee.

TÎRȘ² s. m., s. n. **1.** S. m., s. n. Copac pipernicit, nedezvoltat, (regional) tîrșoi; tufă, tufiș (crescut între rădăcini și cioturi), (regional) tîrșar **(1)**; p. ext. pădure mică, tînără, (regional) huci, huceag, păhui¹ **(1).** Cf. LB, CIHAC, II, 403, LM. *Locurile sînt sădite cu vii, și mai sus coasta e acoperită cu tîrși.* SLAVICI, O. I, 214. *Acolo sus, în frig, sînt numai tîrși uscați de vînturi.* VLAHUȚĂ, R. P. 203. *În locul celor mai multe păduri, podoaba pămîntului, n-a mai rămas decît tîrși.* SEVASTOS, N. 332, cf. MARIAN, S. R. I, 59, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *La ridicarea argelei (acoperișului) unei case, se leagă pe vîrf... un tîrș (brădișor) ca să nu se apropie rălele de ea.* GOROVEI, CR. 56, cf. MIRONESCU, S. 622. *Mă iau după tata la deal printre tîrșuri, Și brazii mă zgîrie răi și uscați.* LABIȘ, P. 26, cf. H X 42, XVIII 294, ȘEZ. IX, 154. *Pi urmi-ncep cu pastri, întîi cele dumiesnișî și pi urmi cu cele din tîrș.* GRAIUL, I, 449, cf. FRÎNCU—CANDREA, M. 106, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, din LUPȘA — TURDA și din FRASIN — GURA HUMORULUI, ALR II/I MN 48, 2 259/365, ALRM SN I h 396/551, A I 13, 20, 35, ARVINTE, TERM. 172, LEXIC REG. 115. *Palușălu-o sarit ș-o tăiet vîrvurile la tîrș.* O. BÎRLEA, A. P. I, 412. ◆ Fig. (Prin Bucov. și sudul Ban.) Ființă care nu a crescut, care nu s-a dezvoltat; p. ext. epitet dat unui om mic și îndesat, unei persoane cu înfățișare neplăcută. Cf. CL 1976, 32. *D-apoi tu, tîrsă bătrînă, ce te uiți la mine așa ca aghiazma la ducă-se-n tine și te rîzi?* I. CR. IV, 95. *Hiii, tîrsă pocită, mama ciumei celei mari!* Com. FURTUNĂ, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Nu-i ce cumpăra, că acela-i un terci, nu purcel ca toți purceii.* Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI. ◆ (Regional) Specie de brad pitic. Cf. GOROVEI, CR. 461. *Vîrtejul se cioplește dintr-un lemn de tîrș, brad, molid.* CHEST. V 59/34. ◆ Molid *(Picea abies).* Cf. I. CR. II, 218, BORZA, D. 130. ◆ (Regional) Brad împodobit în anumite ocazii; (regional) tîrșuț. *În unele sate,... bradul acesta, numit altmintrelea și brădan, brădănaș, tîrș și tîrșuț, se împodobește cu fel de fel de zăhărele.* MARIAN, Î. 98, cf. id. S. R. I, 58, ȘEZ. II, 209, GRAIUL, I, 447. ◆ Prăjină împodobită la vîrf cu flori sau frunze și folosită de călușari. LEXIC REG. II, 37.

2. S. m., s. n. (Popular) Lemn cu multe crengi, creangă stufoasă, mărăcine, care se întrebuințează la îngrădituri primitive, ca arac etc.; (regional) tîrșar **(2).** *Între legumi amintim păsulea mică și mare, ceea care se înșiră pre tîrși.* LIUBA — IANA, M. 102. *Ca să se poată scurge apa pe sub...* [căpițe], *li se pun dedesubt niște tîrși — nuiele cu ramuri.* PAMFILE, A. R. 159. *Stologul este un loc închis cu tîrși (crengi verzi), unde bagă gospodarii viței.* id. J. III, 62. *Cu un tîrș de brad, în loc de mătură, făcui și ceva curățenie.* HOGAȘ, M. N. 163. *Asta-i juvală de făcut ciubuce din tîrș de brad alb.* CONV. LIT. XLIV, 658. *Cu chiu, cu vai, a scos-o p-un tîrș la mal.* LUNGIANU, CL. 124. *Cînd aceste părți transportabile nu ajungeau, gardul era completat cu tîrși (spini).* VUIA, PĂST. 30. *Grăpa cu spini și netezea cu tîrșii.* V. ROM. mai 1956, 117. *Făsui (fasole) ulogă, cu tîrși.* H IX 4, cf. 87. *Morărița de năcaz Trăgea c-o mînă tabac pe nas, Iar cu alta tîrși la iaz.* MARIAN, N U. 770, cf. ȘEZ. II, 44. *Să-ți vază ochii... tîrșuri, cosorobi, căpriori... soseau în curtea omului care le tăiase.* RĂDULESCU-CODIN, L. 4, cf. 130, I. CR. II, 263, V, 376, L. COSTIN, GR. BĂN. 200, com. PAȘCA (Crișcior — Hunedoara), CV 1954, nr. 3, 36, CHEST. II 258/44, V/3, 49, ALR I 389/576, ALR SN I h 134/27, A I 17, III 2, VI 9, 26, LEXIC REG. 67, îb. II, 37. *Facem gard din tîrși.* MAT. DIALECT. I, 195, cf. GL. OLT. *Am vîrșit gardul cu niște tîrșuri de mărăcini.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. (Prin nord-estul Munt.) **A umbla** (cineva) **cu tîrșul după el** = a fi urmat pas cu pas de cineva, a umbla cu cineva coadă după el. Cf. UDRESCU,

GL. **A se ține tîrș** (sau **cu tîrșul**) **după cineva** = a se ține scai de cineva. id. ib. **A-i pune** (cuiva) **tîrșul de coadă** = a alunga pe cineva. id. ib. ✦ (Regional) Creangă rămuroasă pe care se scoate fînul din locurile neaccesibile pentru car sau căruță. *Tîrșul în locurile muntoase se întrebuințează și ca vehicul, se taie adecă un tufar rămuros, se clădește pe el fîn și prinzînd boii trag și coboară fînul de pe locuri precipise la locuri mai joase sau în vale.* REV. CRIT. III, 170, cf. CHEST. V/65, ALR SN I h 130/762, GL. OLT. ✦ (Regional) Obiect folosit la stînă pentru a amesteca în lapte la fiert (CHEST. V 140/93), pentru a stringe urda din zer (ib. 145/93) sau pentru a bate laptele închegat (ib. 138/114).

3. S. n. (Transilv., Olt. și prin Mold.; și în sintagma *mătură de tîrș*, A III 2, 16, 17, 18, ALR II 3 934/27, 105, TEAHA, C. N. 274) Mătură mare de nuiele sau de mărăcini, folosită la măturatul curților sau al străzilor; tîrn[1] **(2)**. *Nu ni s-ar fi întîmplat nouă, atunci, să vedem om fărmăcat trecînd calare pe tîrș, deasupra pădurii.* SĂDOVEANU, O. XIII, 491. *Începem treieratul și n-avem tîrșuri!* Com. din LUPȘA — ABRUD, com. din TĂRCĂIȚĂ — BEIUȘ, CIAUȘANU, GL., TOMESCU, GL., CHEST. V/86 supl., A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 31, 35, 36, LEXIC REG. II, 17.

4. S. n. (Regional) Grapă de mărăcini. ALR II 5 118/2, 762, GL. OLT.

5. S. n., (rar) s. m. (Învechit și regional; mai ales la pl.) Creangă uscată, vreasc. *Cărară vrăscuri și tîrșuri . . ; pregiur-beserică, să dea foc.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 242[r]/22. *Să strîngem niște tîrșuri și să facem toată noaptea foc.* CREANGĂ, P. 129, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 142, L. ROM. 1960, nr. 5, 36, RĂDULESCU-CODIN, id. L. 130. *Mai pune vreo două tîrșuri pe foc.* BOCEANU, GL., cf. TOMESCU, GL., CHEST. V, 22, 33 supl., ARVINTE, TERM. 172, PORȚILE DE FIER, 348. ✦ (Regional; în formele *truș, turș*) Bucată de lemn tăiată dintr-un trunchi de copac (GL. OLT.); trunchi de copac tăiat (CL 1976, 32, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 198, ALR I 966/18); lemn gros cu diametrul de aproximativ 12 cm (GLOSAR REG.). ◇ Expr. **A tăia** (un copac) **trușuri** sau **a face** (un copac) **truș** = a tăia în bucăți (un copac). Cf. ALR I 984/5, 18. [Copacul îl] *tăiem frumos așa, fășem mietri din iel și-l tăiem frumos . . . așa trușuri.* GL. OLT.

6. S. n. (Regional) Grămadă, morman **(1)**. *Șuvoaie curg grăunțele-n saci . . . Tîrșurile de paie se îndesese.* SĂM. II, 680.

7. S. n. (Regional; în forma *tîrj*) Unealtă asemănătoare cu cociorva, cu care se împinge gunoiul oilor (Hingulești — Rîmnicu Sărat). Cf. CHEST. V/40 supl.

— Pl.: (m.) *tîrși* și (n.) *tîrșuri*. — Și: (regional) **tîrj** (CHEST. V, 22, 23, 41, 86 supl.), **tîrș** (A III 16), **tărș** (LB, CIHAC, II, 403), **tarș** (H IX 87), **terș** (DR. IV, 1 553, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI), **terci** s. m., s. n., **tîrșă** (BARONZI, L. 122) s. f., **turș** (BÎRLEA, B. 131, COMAN, GL., com. din SĂPÎNȚA — SIGHETUL MARMAȚIEI, LEXIC REG. 13, ib. II, 114) s. m., s. n., **truș, turj** (DR. V, 902, BUGNARIU, N., PAȘCA, GL.) s. m., s. n.

— Cf. slavonul тръкъ, sloven. trš.

TÎRȘÁG s. n., s. m. **1.** S. n. (Prin Transilv.) Tovărășie, asociere (la drum, la muncă etc.); (învechit și regional) ortăcie. V. tîrșejie. ap. KLEIN, D. 161. ◇ Expr. **A ține tarșagul** = a ține hangul cuiva, v. hang. Cf. A VI 26. *Nu trebuia să-i ții tarșagul; a trebuit să fugi dinaintea lui.* GLOSAR REG.

2. S. m. (Prin Transilv. și Bucov.) Tovarăș (de drum, de muncă etc.), camarad, (regional) ortac **(1)**. Cf. KLEIN, D. 436, VICIU, GL., com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

3. S. n. (Regional; în forma *tărșag*) Taifas **(1)** (Feldru — Năsăud) Cf. LEXIC REG. II, 77.

4. S. n. (Prin Mold.; în forma *tarșag*) Voie bună, chef. A V 34. *Am mîncat bine și parcă am un tarșag.* GLOSAR REG.

— Pl.: (m.) *tîrșagi* și (n.) *tîrșaguri*. — Și: **tărșág, tarșág** s. m., s. n., **tărșeșág** (IORGA, S. D. XVII, 144) s. n.

— Din magh. **társaság.**

TÎRȘÁIURI s. n. pl. (Regional) Vreascuri subțiri, întrebuințate pentru foc (Mătău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

— **Tîrș**[2] + suf. *-ai*.

TÎRȘÁLĂ s. f. (Argotic) Frică, teamă; (argotic) tîrșă[2]. Cf. BL II, 191, 193, BUL. FIL. IV, 198.

— Și: **tărșálă** (BL II, 191, 193), **trășálă** (ib.) s. f.

— Cf. țig. traš.

TÎRȘÁN s. m. (Regional; la pl.; în forma *turșeni*) Lăstari (care formează o pădure tînără) (Cavnic — Baia Mare). MAT. DIALECT. I, 270. ✦ Numele unei specii de brad nedefinite mai îndeaproape. [Usciorii] *erau făcuți . . . din tîrșan (un feli de brad) ptrlit.* MARIAN, T. 7.

— Și: **turșéni** s. m. pl.

— **Tîrș**[2] + suf. *-an*.

TÎRȘÁNĂ s. f. v. **tîrsînă**[1].

TÎRȘÁR s. m., s. n. (Regional) **1.** S. m. Tufă **(1)**; lăstăriș, hățiș; tîrș[2] **(1)**. *Văd ieșind de după niște tîrșari de fagi doi oameni.* ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D., DR. XI, 76, CHEST. IV 105/448.

2. S. m. (La pl.) Crengi cu multe ramuri; tîrș[2] **(2)**. *Azi mă duc s-aduc tîrșari să pui sub claie.* BREBENEL, GR. P., cf. I. CR. III, 187.

3. S. n. (Regional) Tîrn[1] **(2)**; tîrș[2] **(3)**. Cf. SCRIBAN, D.

4. S. n. Legătură de tufe cu care se joacă copiii, tîrîndu-se pe o coastă (Vad — Făgăraș). LEXIC REG. II, 55.

5. S. m. (În forma *tîrșar*) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Moscu — Galați). Cf. H III 325.

6. S. n. (În forma *tîrșar*) Loc în pădure unde s-au tăiat copacii; (regional) tîrșă[1] **(1)** (Tășnad — Carei). CHEST. IV 99/236.

— Pl.: (m.) *tîrșari* și (n.) *tîrșare*. — Și: **tîrsár, turșár** s. m.

— **Tîrș**[2] + suf. *-ar*.

TÎRȘÁTE subst. v. **tîrșete.**

TÎRȘĂ[1] s. f. (Regional) **1.** Opritoare, piedică. Cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 412, TDRG.

2. Bucată de piatră, de cărămidă, de os etc. care se folosește în jocurile de copii pentru a lovi alte pietre. V. arșic. Cf. SCRIBAN, D. ◇ (În construcțiile) *De-a tîrșa* sau *de-a tîrșiile* = numele unui joc de copii în care se folosește tîrșa[1] **(2)**. Cf. DDRF, H IV 90.

— Pl.: *tîrșe* și (Munt. și Olt.) *tîrși*. — Și: **tîrșie** s. f. DDRF.

— Cf. tîrș[1].

TÎRȘĂ[2] s. f. (Argotic) Tîrșală. Cf. BUL. FIL. IV, 198.

— Postverbal de la **tîrși**[2].

TÎRȘĂ[3] s. f. v. **tîrș**[2].

TÎRȘĂÍ vb. IV v. **tîrșii.**

TÎRȘĂIÁLĂ s. f. v. **tîrșialâ.**

TÎRȘĂÍRE s. f. v. **tîrșlire.**

TÎRȘĂÍT[1] s. n. v. **tîrșlit**[1].

TÎRȘĂÍT[2]**, -Ă** adj. v. **tîrșlit**[2].

TÎRŞĂITÚRĂ s. f. v. **tîrşîtură.**

TÎRŞĂRÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se juca cu tîrşarul **(4)** (Şercaia — Făgăraş). LEXIC REG. II, 55.
— Prez. ind.: *tîrş áresc.*
— V. **tîrşar.**

TÎRŞEÁLĂ s. f. **1.** (Ban. şi vestul Transilv.) Loc în pădure unde s-au tăiat copacii; curătură, (regional) tîrşitură **(1)**. Cf. H XVIII 276, 294, CHEST. 99/29, 42, com. din COLEŞTI — VAŞCĂU, ALR I 954/45, ALR SN II h 593/76, A I 31, 35, TEAHA, C. N. 274.

2. (Regional) Livadă de pruni sădiţi pe locurile curăţite de arbori sau tufe (Timişoara). Cf. H XVIII 276.
— Pl.: *tîrşeli.* — Şi: **tîrseálă** s. f. H XVIII 294, com. din COLEŞTI — VAŞCĂU, ALR I 1 980/51, ALR SN II h 593/64, TEAHA, C. N. 274.
— **Tîrşi¹** + suf. *-eală.*

TÎRŞEGÍE s. f. (Prin Transilv.) Tîrşag **(1)**; p. ext. societate, adunare. *O, cinstită tărşejic, Mulţi ani s-aveţi bucurie, Zile multe-ndelungate* (a. 1818). GCR II, 226, cf. TDRG.
— Pl.: *tîrşegii.* — Şi: **tărşejíe** (TDRG, DR. V, 896) s. f.
— **Tîrşag** + suf. *-ie.*

TÎRŞELÓS, -OÁSĂ adj. (Argotic) Fricos. BL IV, 200.
— Pl.: *tîrşeloşi, -oase.*
— **Tîrşală** + suf. *-os.*

TÎRŞENÍRE s. f. (Regional) Prăşire; (regional) troşenire. Cf. PAMFILE, A. R. 73.
— De la **tîrşi¹.**

TÎRŞENÍT s. f. (Regional) Prăşit; (regional) troşenit. *Muncitorii ies la prăşit, care se mai numeşte şi săpat, praşilă, sapă, copoit, tîrşit, tîrşenit, troşenit sau bruftuit.* PAMFILE, A. R. 73.
— De la **tîrşi¹.**

TÎRŞET¹ s. n. (Rar) Tîrşîit¹. Cf. SCL 1976, 407.
— De la **tîrş¹.**

TÎRŞET² s. n. (Regional) Pădure tînără de tîrşi² **(1)** (Galu — Piatra Neamţ). GLOSAR REG.
— **Tîrş²** + suf. *-et.*

TÎRŞET³ subst. (Regional) Piele subţire cu care se cos bentiţe (Lugoj). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TÎRŞÉTE subst. (Mold. şi prin Transilv., Ban.) Pădure tînără şi deasă; desiş de tîrşi² **(1)**. Cf. CHEST. IV 103/68, 105/572, V 21/34, ŞEZ. XV, 132, ALR II/365, A V 8, 15, 20, 21, 31, 35, VI 4, 32, ARVINTE, TERM. 172.
— Şi: **tărşéte** (A V 35), **tîrşáte** (A V 20) subst.
— **Tîrş²** + suf. *-ete.*

TÎRŞÍ¹ vb. IV. **1.** Tranz. (Mai ales în Ban. şi vestul Transilv.; folosit şi absol.) A curăţa un loc de arbori, de mărăcini etc. (pentru a-l transforma în teren arabil); a defrişa. Cf. ANON. CAR., COD. SILV. 6, CONV. LIT. XX, 1 019. *Ei ziceau că tîrşesc, adecă taie numai spini şi mărăcini.* V. ROM. mai 1955, 31, VICIU, S. GL., FRÎNCU — CANDREA, M. 106, com. din ORAVIŢA, din LIPOVA — ARAD şi din GOLEŞTI — VAŞCĂU, L. COSTIN, GR. BĂN. 200, ALR I 956/28, A I 12, 20, 21, 23, 26, 35, TEAHA, C. N. 274.

2. Tranz. (Olt.) A săpa, a prăşi. Cf. HEM 1 868, CATANELE, 22, PAMFILE, A. R. 73, ALR II 5.130/876. ✦ A grăpa (cu grapa de mărăcini). Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) A netezi, cu sapa sau cu grebla, prăşitura de pe marginea viei (pentru a se vedea urmele celui care ar intra acolo). Cf. CIAUŞANU, GL. ✦ Tranz. (Regional) A turti, a teşi. *Cine mi-a tîrşit pălăria?* SCRIBAN, D. *Sîne mńo tîrşît patu aşă d'e hîd?* Com. din BISTRIŢA. ✦ Tranz. şi intranz. (Regional) A mătura superficial, de mîntuială cu tîrşul² **(3)** (Brînceveni — Slatina). L. ROM. 1959, nr. 1, 65.

3. Tranz. (Prin Transilv.) A împrăştia lucrurile, a face dezordine. Cf. LEXIC REG. II, 64.

4. Tranz. şi refl. (Transilv. şi prin Bucov., Mold.; despre persoane) A (se) dezbrăca, a (se) dezgoli, a (se) despuia. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DR. IV, 1 260. *Ce te-ai tîrşit!* Com. MARIAN, cf. ŞEZ. VII, 184, VICIU, S. GL., com. din STRAJA — RĂDĂUŢI şi din BILCA — RĂDĂUŢI. *Ce te-ai tîrşit aşa, nu ţi-e ruşine?* COMAN, GL., cf. MAT. DIALECT. I, 99. ✦ Tranz. P. ext. A da la o parte, a descoperi părţi ale unui obiect. Cf. ŞEZ. III, 91.

5. Refl. (Regional) A se aşeza unde nu este loc suficient; a se înghesui. *Nu te tîrşi aici, nu vezi că nu este loc?* MAT. DIALECT. I, 289. ✦ Refl. A sta în poziţie necuviincioasă; a se crăcăna. Cf. CADE, BUGNARIU, N., I. CR. II, 55. *Stăi cum se cade, nu te tîrşi.* MAT. DIALECT. I, 195. ✦ Refl. Fig. A se face de rîs; a se înjosi. *Toate le-o spus bine, numai cu asta s-o tîrşit.* Com. din ALBAC — ABRUD şi din CÎMPENI, cf. LEXIC REG. II, 64.

6. Refl. (Regional) A rîde prosteşte, fără rost, (regional) a se hlizi; a rînji **(I 2)**. Cf. CADE, I. CR. II, 55. ✦ Refl. (Regional) A se mîndri, a face caz de ceva (Ţepu — Tecuci). Cf. PAMFILE, J. II, 169. *Nu te mai tîrşi degeaba, că ştie lumea cine eşti.* CV 1949, nr. 4, 44.
— Prez. ind.: *tîrşesc.* — Şi: **tîrsí** (CADE, L. ROM. 1969, 165, com. din ORAVIŢA, din LIPOVA — ARAD şi din COLEŞTI — VAŞCĂU, ALR I 956/28, A I 20, 21, 26, 35, TEAHA, C. N. 274), **tărşí** (HEM 1 818, PAMFILE, A. R. 73), **tărsí** (CONV. LIT. XX, 1 019), **tersí** (ANON. CAR.) vb. IV.
— V. **tîrş².**

TÎRŞÍ² vb. IV. Intranz. (Argotic) A se teme, a avea tîrşală. Cf. BUL. FIL. IV, 198.
— Prez. ind.: *tîrşesc.*
— De la **tîrşală.**

TÎRŞÍ³ vb. IV v. **tîrşii.**

TÎRŞIÁLĂ s. f. v. **tîrşîală.**

TÎRŞÍE¹ s. f. (Învechit) Piuliţă (la şurub). Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *tîrşii.*
— Etimologia necunoscută.

TÎRŞIE² s. f. v. **tîrşă¹.**

TÎRŞÍI vb. IV v. **tîrşîi.**

TÎRŞÍÍT s. n. v. **tîrşîit¹.**

TÎRŞIITÚRĂ s. f. v. **tîrşîitură.**

TÎRŞÍLĂ s. m. v. **tîrşîilă.**

TÎRŞÍNĂ s. f. v. **tîrsînă¹.**

TÎRŞÍRE s. f. (Regional) Acţiunea de a tîrşi¹. **1.** Cf. tîrşi¹ **(1)**; (concretizat) tîrşitură **(1)**. Cf. L. ROM. 1973, 47, 49, H XVIII 276.

2. Cf. tîrşi¹ **(3)**. Cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

3. Cf. tîrşi¹ **(4)**. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *tîrşiri.*
— V. **tîrşi¹.**

TÎRŞÍT¹ s. n. (Regional) Acţiunea de a tîrşi¹ şi rezultatul ei; săpat, prăşit. *Porumbul se prăseşte a 2-a oară — săpat, muşoroit, îngropat, copăit sau tîrşit.* PAMFILE, A. R. 62, cf. 73. ✦ Grăpat. *Grăpatul . . sau*

tîrșitul are de scop de a netezi bucata arată. PAMFILE, A. R. 61.
— V. **tîrși¹**.

TÎRȘÍT² s. n. v. **tîrșîit¹**.

TÎRȘÍT³, -Ă adj. **1.** (Mai ales în Ban. și vestul Transilv.; despre terenuri) De pe care s-au tăiat arborii, mărăcinii etc.; defrișat. *Trebuia să străbați din marginea satului vreo șase kilometri, printre niște costișe tîrșite.* BENIUC, M. C. I, 70, cf. CHEST. IV 106/22, com. MARIAN, COM. LIUBA, A I 35, TEAHA, C. N. 274.

2. (Regional) Turtit, teșit **(3)**. *Era cu niște șepci în cap, di postav, tîrșiți, ca făinarii di la tîrg.* GRAIUL, I, 323, com. din FRATA — TURDA. *Ți-i cam tîrșit nasu ca la cîne.* PAȘCA, GL.

3. Fig. (Regional; despre oameni) Aiurit, împrăștiat. MIRONESCU, S. 622.

4. (Transilv. și prin Mold.; despre persoane) Dezbrăcat, dezgolit, despuiat. Cf. LB, ȘEZ. VII, 184. *Prea era tîrșită Frăsina la botezul nepotului ei.* Com. din PIATRA NEAMȚ.

5. (Regional) Care stă în poziție necuviincioasă; crăcănat. *Muierea nu se putea lăsa de pagubă, să-i curgă vinul în pivniță, și astupă cu degetul, crezînd că d-l procatăr nu s-a duce dracului să o lase tîrșită pe bute.* RETEGANUL, P. III, 87.
— Pl.: *tîrșiți, -te.* — Și: **tîrsít, -ă** adj. CHEST. IV 106/22, A I 35, TEAHA, C. N. 274.
— V. **tîrși¹**.

TÎRȘÍT⁴, -Ă adj. v. **tîrșîit²**.

TÎRȘITOÁRE s. f. **1.** (Regional) Unealtă agricolă, formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri, folosită pentru netezirea arăturilor; netezitoare **(II 2)**. Cf. NOM. MIN. I, 104, DM.

2. (Olt.) Grapă de mărăcini cu care se sparge pămîntul înainte de prășit. GL. OLT. *Bag întîi tîrșitoare [în porumb]. Pe-urmă-l prășesc.* ib.

3. (Regional) Prășitoare mecanică (Broscari — Turnu Severin). LEXIC REG. 57.
— Pl.: *tîrșitori.*
— **Tîrși¹** + suf. *-toare.*

TÎRȘITÚRĂ s. f. **1.** (Ban. și vestul Transilv.) Loc într-o pădure unde s-au tăiat copacii; (regional) tîrsă¹ **(1)**, tîrșeală **(1)**. V. tîrșire. Cf. ANON. CAR., H XVIII 276, com. din ORAVIȚA, CHEST. IV 99/15, 22, 107/15, ALRM SN I h 400, A I 12, 13, TEAHA, C. N. 274.

2. (Olt.) Săpat, prășit (la vița de vie). Cf. GL. OLT.

3. (Regional) Epitet dat unei tinere obraznice, nerușinate (ȘEZ. IX, 154) sau unei femei destrăbălate (LEXIC REG. 110).

4. (Regional) Partea bătută cu scînduri la pridvor (Minișu de Sus — Arad). CHEST. II 274/407.

5. (Regional) Plută țărănească (Neagra Șarului — Vatra Dornei). Cf. A V 6.
— Pl.: *tîrșituri.* — Și: **tîrsítură** (com. din ORAVIȚA, CHEST. IV 99/22, TEAHA, C. N. 274), **tersítură** (ANON. CAR.) s. f.
— **Tîrși¹** + suf. *-tură.*

TÎRȘIȚĂ s. f. **1.** (Transilv.) Sapă; tîrnăcop cu care se tîrșește¹ **(1)**; (regional) tîrsă¹ **(2)**. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 403, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., REV. CRIT. IV, 146, VICIU, GL., com. din COLEȘTI — VAȘCĂU și din LUPȘA — ABRUD, COMAN, GL., CV 1951, nr. 3—4, 47, A I 12, TEAHA, C. N. 274.

2. (Regional) Sapă îngustă, de 8—10 cm, întrebuințată de olari la scoaterea argilei. Com. din IOSĂȘEL — ARAD.

— Pl.: *tîrșițe.* — Și: **tărșiță** (CIHAC, II, 403), **tîrșiță** (com. din COLEȘTI — VAȘCĂU), **tărșiță** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.
— **Tîrsă¹** + suf. *-iță.*

TÎRȘÎÍ vb. IV. Tranz. **1.** A-și tîri picioarele, încălțămintea, frecîndu-le de pămînt în timpul mersului. *Cînd merg, se schimonosesc, Picioarele-ș tîrșiesc,* MUMULEANU, C. 134/8. *Ofițerul... tîrșii picioarele..., ocoli masa.* DELAVRANCEA, S. 128, cf. DDRF, TDRG, PAMFILE, J. II, 169, 293. *Imitam animalele, tîrșiiam piciorul după mine.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 29. *Cu pași tîritori deprinși iremediabil să tîrșească papuci clămpănitori.* TEODOREANU, M. II, 65. *Iesă la poartă mama Catinca, tîrșindu-și papucii.* id. M. U. 373, cf. BL VI, 148, 150. *Otilia merse apoi, tîrșiindu-și șoșonii prin nămeți.* CĂLINESCU, E. O. II, 274. *Mergînd, tîrșea picioarele.* id. B. I. 297. *Își tîrșîia picioarele.* STANCU, R. A. IV, 324. *Se ducea și se înapoia după-amiază, tîrșind greu picioarele.* PAS, Z. I, 198. *Mai orbecăiră așa prin beznă... tîrșindu-și picioarele tot mai îngreuiate de pantofii plini de noroi și de rănile desigur tot mai adînci.* V. ROM. mai 1963, 25, cf. TEODORESCU, P. P. 273. *Cum tîrșește opinca!* RĂDULESCU-CODIN, 74. *Moș Toader, de bătrîn ce-i, își tîrsăie picioarele cînd umblă.* MAT. DIALECT. I, 99. ◇ (Complementul este „pașii") *Rămase înmărmurit în prag, urmărind umbra bătrînei care-și tîrșia pașii spre sat.* V. ROM. iulie 1954, 191. *Îl împinge spre ușă. Iese, tîrșindu-și pașii.* T martie 1965, 55. ◇ Intranz. *Mă duc... Într-un condur ș'ntr-un papuc..., Cu papucul tîrșiind..., Cu condurul tropoind.* PANN, Ș. II, 79/16. *Papucii cari tîrșiiau prin casa lipită cu pămînt galben, ca și cuvintele omenești, mi-erau deopotrivă.* DELAVRANCEA, T. 17. ✦ Refl. A se tîri **(3)**. *Ajutîndu-se cu mîinile și picioarele, tîrșiindu-se,... Andrei cînd își da drumul repede, cînd se prelingea pe coaste, încet și socotit.* ap. TDRG. *Îi plăcea să-i pună în genunchi* [pe copii]..., *silindu-i să meargă așa, tîrșiindu-se, pînă la catedră.* PAS, Z. I, 111. ✦ A trage (după sine), frecînd de pămînt, tîrînd. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Tîrșind sonda la dreapta și la stînga vom ști dacă avem acățături la fund* [la pescuit]. ATILA, P. 41. *Pescuitul cu sacul se face mai mult prin apă, mergînd după el sau tîrșiindu-l pe alături.* id. ib. 108. *Se depărtase, tîrșind după el, peste bolovani, un băț pe care-l ridicase de jos.* PAS, L. 174. *Trecea leneș, zvîrlindu-și privirile peste garduri, tîrșiind printre pietrele caldarîmului... un baston noduros.* id. Z. I, 59. *Nu mai tîrșii sacul, că ridici tot colbul.* Com. din PIATRA NEAMȚ, cf. GR. S. IV, 135.

2. (Regional) A roade prin frecare; a toci³. (Refl. pas.) *Prin ajutorul pietrelor li se roade* [ichiurilor] *pintecele și spatele, se tîrșiesc, ca să se facă netede.* PAMFILE, J. II, 45.

— Prez. ind.: *tîrști* și *tîrșiiesc.* — Și: **tîrșii, tîrșăí** (POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.), **tîrși,** (regional) **tîrsăi** vb. IV.
— **Tîrși¹** + suf. *-ii.*

TÎRȘÎIÁLĂ s. f. Tîrșiit¹. *Roata din jurul lui îl ascultă neclintită, ferindu-se chiar de a-și întinde picioarele, ca nu cumva tîrșiiala rogojinilor să-i turbure șirul.* DELAVRANCEA, S. 226, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *tîrșiieli.* — Și: (rar) **tîrșiálă, tîrșăiálă** (DDRF) s. f.
— **Tîrșii** + suf. *-eală.*

TÎRȘÎÍLĂ s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Om moliu, leneș sau bătrîn care se mișcă încet, tîrșiind picioarele. Cf UDRESCU, GL.
— Și: **tîrșílă** s. m. id. ib.
— **Tîrșii** + suf. *-(i)lă.*

TÎRȘÎÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a tîrși **(1)**. Cf. POLIZU, DDRF.
— Pl.: *tîrșiri.* — Și: **tîrșăire** s. f. POLIZU, DDRF.
— V. **tîrșii**.

TÎRȘÎÍT¹ s. n. Zgomot produs de picioarele sau de obiectele care se tîrșîie **(1)**; tîrît **(1)**, tîrșiială, tîrșiitură, (rar) tîrșet¹. *În urma lor se auzea tărșîitul scîn-*

durilor. VLAHUȚĂ, D. 92. *E liniște. Nu s-aude decît tîrșiitul măturii și foșnetul uscat al frunzelor.* id. o. A. 341. *Tîrșitul pașilor cunoscuți nu se mai auzi în pridvor.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 76. *O zguduitură urmată de tîrșitul unei mobile.* VINEA, L. I, 296. ◇ Loc. adv. **Pe tîrșiite** sau **de-a tîrșiitele** = astfel încît să se frece de ceva. [Copilul] *ia calîpul... și dă de-a tîrșiitele ca să lovească puiul.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Îi rămase cîțiva lei și îi trase la dinsul pe tîrșiite.* CONV. LIT. XLV, 603.

— Și: **tîrșăit, tîrșiit, tîrșit, tărșîit** s. n.
— V. **tîrșîi.**

TÎRȘÎÍT², **-Ă** adj. (Despre picioare, încălțăminte) Care se tîrșîie **(1)**, care se freacă de pămînt în mers. *Și numai ce vine Anica, fîșîind șerpește din papucii tîrșiți.* TEODOREANU, M. U. 390. ◇ (Despre pași) *Pasul lui șovăielnic, tîrșîit.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 109. *Se auziră niște pași tîrșîiți.* V. ROM. 1954, nr. 3, 147. *Se auziră, însă, pași tîrșîiți apropiindu-se în grabă dinspre altar.* BENIUC, M. C. I, 108. *Atunci s-a sculat și a pornit cu pași tîrșîiți în urma ei.* T. POPOVICI, SE. 19. ◇ (Adverbial) *Calul calcă tîrșit, cînd la fiecare sprijin jaretele se clatină, apropiindu-se unul de altul.* ENC. VET. 137. *Apăru din colțul colinei, mergînd tîrșăit și cocoșat,* un *moșneag gros.* PREDA, Î. 36.

— Pl.: *tîrșîiți, -te.* — Și: **tîrșăit, -ă, tîrșit, -ă** adj.
— V. **tîrșîi.**

TÎRȘÎITÚRĂ s. f. Tîrșîit¹. *Pe la miezul nopții mă trezi o tîrșiitură de pași.* DELAVRANCEA, T. 48. *Pulberea pietrișului stîrnit de tîrșiitura copitelor boilor.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 72, cf. DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *tîrșîituri.* — Și: **tîrșiitúră,** (rar) **tîrșăitúră** (DDRF) s. f.
— **Tîrșîi** + suf. *-(i)tură.*

TÎRȘÍNĂ s. f. v. **tîrsînă².**

TÎRȘOÁCĂ s. f. v. **tîrsoacă.**

TÎRȘOÁGĂ¹ s. f. (Regional) **1.** Obiect stricat; îmbrăcăminte și încălțăminte uzată, ruptă. Cf. COMAN, GL., LEXIC REG. 32. (Ca epitet precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Niște tîrșoage de opinci.* UDRESCU, GL. *O tîrșoagă de căruță.* id. ib.

2. Epitet dat unui om de nimic. Cf. CIAUȘANU, V. 203, id. GL., LEXIC REG. 62. (Ca epitet precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *O tîrșoagă de muiere.* UDRESCU, GL. ✦ Epitet dat unei iepe slabe (I. CR. III, 187) sau unui om bătrîn, neputincios (UDRESCU, GL.).

— Pl.: *tîrșoage.*
— Cf. **tîrșîi.**

TÎRȘOÁGĂ² s. f. v. **tîrsoacă.**

TÎRȘOÁRĂ s. f. (Bot.; rar) Troscot¹ *(Polygonum aviculare).* Cf. BARCIANU.

— **Tîrsă²** + suf. *-ioară.*

TÎRȘÓI s. m. (Prin Transilv.) **Tîrș² (1).** Cf. VICIU, GL., MAT. DIALECT. I, 99.

— Pl.: *tîrșoi.* — Și: **tîrsói** s. m. VICIU, GL.
— **Tîrș²** + suf. *-oi.*

TÎRȘONEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Tărăgănare **(1).** LEXIC REG. II, 32.

— Pl.: *tîrșoneli.*
— De la **tîrșii.**

TÎRȘÓR¹ s. m. (Regional) Diminutiv al lui **tîrș² 1).** Cf. T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: *tîrșori.*
— **Tîrș²** + suf. *-ior.*

TÎRȘÓR² s. n. v. **tîrgușor.**

TÎRȘÓS, -OÁSĂ adj. (Prin vestul Transilv.; despre păduri) Plin cu **tîrși² (1).** Cf. TEAHA, C. N. 274. ✦ (Regional; în forma *turșos*) Stufos (Petrova — Vișeu de Sus). DR. V, 295.

— Pl.: *tîrșoși, -oase.* — Ș: **turșós, -oásă** adj.
— **Tîrș²** + suf. *-os.*

TÎRȘUÍ vb. IV. Tranz. (Prin nord-vestul Munt.) A mătura cu **tîrșul² (3);** (regional) a **tîrnui (1).** Cf. UDRESCU, GL. *Tîrșuie și tu nițel șoseaua, pîn fața casei!* id. ib.

— Prez. ind.: *tîrșui* și *tîrșuiesc.*
— **Tîrș²** + suf. *-ui.*

TÎRȘUIÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Tîrșuit. Cf. UDRESCU, GL. *Trageți o tîrșuială ariei și hai să năsădim.* id. ib.

— Pl.: *tîrșuieli.*
— **Tîrșui** + suf. *-eală.*

TÎRȘUÍT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Acțiunea de a **tîrșui;** (regional) tîrșuială. Cf. UDRESCU, GL. *Zor cu tîrșuitul.* id. ib.

— V. **tîrșui.**

TÎRȘUȚ s. m. (Regional) Diminutiv al lui **tîrș² (1);** brad împodobit în anumite ocazii. *În unele sate... bradul acesta, numit altmintrele și brădan, brădănaș, tîrș și tîrșuț se împodobește cu fel de fel de zaharele.* MARIAN, Î. 98, cf. TDRG.

— Pl.: *tîrșuți.*
— **Tîrș²** + suf. *-uț.*

TÎRT s. n. v. **tîrț.**

TÎRTÁN¹ s. m. Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** (și în sintagma *tîrtan alb,* N. LEON, MED. 69, PANȚU PL.) plantă din familia cruciferelor, cu tulpina mare, foarte ramificată și cu flori albe *(Crambe tataria, Crambe maritima).* Cf. POLIZU, BARONZI, L. 146, CIHAC, II, 532, LM, BARCIANU, BRANDZA, FL. 132, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 53, DEX; **b)** săricică *(Salsola kali).* Cf. PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 154, H VII 48, 385, 418, XII 148; **c)** ciurlan-alb *(Rapistrum perenne).* SCRIBAN, D., BORZA, D. 146; **d)** *Goniolimon besserianum.* id. ib. 78. Cf. SĂGHINESCU, V. 106. *Ici și colo rămăseseră în picioare curnuți zgribuliți și tufe de tîrtani.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 103. [Văzu] *țelina suhaturilor pe care putrezeau tîrtani răsuciți de vînt.* id. ib. 197, cf. CATANELE, 31. *Se dezvoltă și o mulțime de buruieni... printre care însemnăm neghina, măzărichea, rădichioara..., tîrtanul.* PAMFILE, A. R. 94. *Vine și toamna de-i scarmănă ca vai de ei; și îi pustiește iarna ca pe tîrtanii din miriște.* POPA, V. 135, cf. H II 79, 87, III 243, XV 146, 405.

— Pl.: *tîrtani.* — Și: **tărtán** (POLIZU, CIHAC, II, 532, BRANDZA, FL. 132, CONV. LIT. XXIII, 1 055, TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., H VI 104), **tartán** (N. LEON, MED. 69, BORZA, D. 154, H III 139) s. m.
— Etimologia necunoscută.

TÎRTÁN² s. m. (Regional) **1.** Termen injurios pentru evrei. *Tîrtanul meu tremura ca de friguri.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. COSTINESCU, D. U. ✦ Termen depreciativ pentru un om mare, gras, greoi. Cf. UDRESCU, GL. *Ascultă, mă tîrtane, de ce nu-mi dai banii?* id. ib.

2. Termen depreciativ pentru o persoană care nu crede în Dumnezeu. *Cine nu se duce dumineca la biserică și nu face praznice e un „tîrtan".* DIACONU, VR. LXVI. ✦ Nume dat diavolului (Roșiori de Vede). MAT. FOLK. 663. *Săi tu, tîrtane, Ăl mare.* ib.

— Pl.: *tîrtani.* — Și: **tartán** s. m. ȘĂINEANU, D. U.
— Din germ. **Untertan** „supus" (cu referire la supușii austrieci).

TÎRTÁZ s. n. v. **tartaj.**

TÎRTĂ[1] s. f. (Regional) **1.** Tîrtiţă **(1)**. Cf. DDRF, com. din TURNU MĂGURELE.

2. Babă vrăjitoare. FRÎNCU — CANDREA, M. 106.
— Din bg. **търта.**

TÎRTĂ[2] s. f. (Prin sud-estul Transilv.) Fluier (cu găuri) pe care şi-l fac copiii din coajă de salcie. ap. MARDARIE, L. 323.
— Pl.: ?
— Cf. t u t o i[1].

TÎRTĂBÓS, -OÁSĂ adj. v. **tîrtănos.**

TÎRTĂBÚC subst. (Regional) Obiect de îmbrăcăminte din piele, care se poartă iarna în loc de pieptar (Brădişorul de Jos — Oraviţa). Cf. H XVIII 145.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TÎRTĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) **1.** A-şi bate joc, a rîde de cineva. Cf. ANON. CAR. ✦ A înjura. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 201, NOVACOVICIU, C. B. I, 22.

2. (În forma *tîrtîi*) A încerca să vorbească, să spună ceva (Sîncraiu — Sălaj). Cf. COMAN, GL. *A început să tîrtîie.* id. ib.

3. (Despre broateci) A scoate sunete caracteristice speciei respective; a orăcăi (Peştişani — Tîrgu Jiu). Cf. ALR SN III h 733/836.
— Prez. ind.: *tîrtăi* şi *tîrtăiesc* (ANON. CAR., NOVACOVICIU, C. B. I, 22). — Şi: **tîrtîi** vb. IV.
— **Tîrt** + suf. *-ăi.*

TÎRTĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Ban. şi prin nord-estul Munt.) Care este bine dezvoltat; mare, voluminos, vînjos. *Un băiat tîrtăbos.* L. COSTIN, GR. BĂN. 200. *Are un copil tîrtănos, voinic şi zdravăn, ca bolovanul!* UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat) *Măi tîrtăbosule!* L. COSTIN, GR. BĂN. 200.
— Pl.: *tîrtănoşi, -oase.* — Şi: (prin Ban.) **tîrtăbós, -oásă** adj.
— **Tîrtan[2]** + suf. *-os.*

TÎRTĂRÍŢĂ s. f. (Entom.; regional) Repede *(Cicindela campestris)* (Lăpugiu de Sus — Deva). Cf. ALR I 1 888/85.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TÎRTĂU s. m. (Regional) Copil gras, diform, bleg (Crişcior — Brad). Cf. PAŞCA, GL.
— Pl.: *tîrtăi.*
— **Tîrtă[1]** + suf. *-ău.*

TÎRTIŢĂ s. f. **1.** Partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii), (popular) n o a d ă **(1)**; spatele unei păsări după ce a fost gătit; (regional) tîrtă[1] **(1)**. Cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 413, LM. *Fratele mai mare îşi apucă el o pulpă [de găină], fratele mezin, altă pulpă, iar lui Petrea îi rămase tîrtiţa.* SLAVICI, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. VIII, 157. *Gîştele au ridicat din aripi şi au lăsat să le pice ceva din tîrtiţă.* I. BOTEZ, B. I, 15, cf. DR. II, 385, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Să se cerceteze [...] exemplarele care au coada bandată şi parted dorsală inferioară, în special tîrtiţa, umbrită cu şir albăstrui.* LINŢIA, P. II, 147, cf. MIHĂILĂ, I. 86, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193. ✧ (Prin analogie, la insecte) *Ai văzut ce sare din tîrtiţă? palidă, ventişte* [a muştei], *cînd ţîşneşte?* ARGHEZI, S. VIII, 64. ✧ F i g. *Se văd spre tîrtiţa cerului dinspre răsărit o sumedenie de alţi nori.* IOVESCU, N. 30. [Locomotiva] *scuipa odată un abur dintr-o tîrtiţă de pe undeva.* ARGHEZI, S. XI, 104. ✧ E x p r. (Familiar) **A-i tremura** (cuiva) **tîrtiţa** = a-i fi (cuiva) foarte frică, a tremura de frică. *Aşa, notărasule, tu ai osul moale, te temi şi de umbra ta, la toţi vă tremură tîrtiţa, sînteţi nevolnici.* V. ROM. ianuarie 1965, 51. (Despre fete) **A-i sfîrîi tîrtiţa după băieţi** = a avea chef de băieţi, a-i arde de băieţi. *Nici n-a împlinit paisprezece ani şi-i sfîrîie tîrtiţa după băieţi.* STANCU, D. 312.

2. (Prin Ban.) Troacă în care se ţine apă pentru păsări. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192.
— Accentuat şi: (rar) *tîrtiţă* (ALEXI, W.). — Pl.: *tîrtiţe.* — Şi: **tărteáţă** s. f. GL. OLT.
— Din bg. **търтица,** scr. **trtiea.**

TÎRTÎÍ vb. IV. v. **tîrtăi.**

TÎRTÎÍTĂ s. f. (Regional) Emanaţie gazoasă care se elimină cu zgomot din intestinul gros prin orificiul anal; pîrţ[1] **(2)**. *Nu ştiu cum se-nvîrte zmeul şi scapă o tîrtîită.* VASILIU, P. L. 81, cf. T. PAPAHAGI, C. L.
— Pl.: *tîrtîite.*
— V. **tîrtîi.**

TÎRTÎR adv. (Familiar; prin nord-vestul Munt.; în e x p r.) **Tîrtîr cap, tîrtîr fund,** se spune despre un om scund şi gros, îndesat. Cf. UDRESCU, GL.
— Cf. t î r[3].

TÎRTOÁGĂ s. f. v. **tîrtoc.**

TÎRTÓC, -OÁCĂ adj., s. f. (Regional) **1.** Adj. (Despre oameni) Scund şi gros. LEXIC REG. II, 124.

2. S. f. Termen depreciativ pentru o persoană leneşă. Cf. I. CR. II, 109.
— Pl.: *tîrtoci, -oace.* — Şi: **tîrtoágă** s. f. PASCU, s. 213.
— **Tîrtă[1]** + suf. *-oc.*

TÎRTOŞ, -Ă adj. (Regional) **1.** (Mai ales despre femei) Scund şi gros, îndesat; voinic, dolofan. Cf. DR. II, 385, GR. S. V, 46, COMAN, GL., CV 1952, nr. 2, 37, LEXIC REG. 39, UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat; ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *E o tîrtoşă de muiere, lată-n şolduri.* id. ib. ✦ F i g. Nesimţitor, nepăsător (Jina — Sebeş). Cf. COMAN, GL.

2. (Despre nas) Turtit, cîrn. *Nas tîrtoş.* Com. din CÎMPENI.

3. (Despre oameni) Slab, prăpădit (Piatra Neamţ). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *tîrtoşi, -e.* — Şi: **tîrţoş, -ă** adj. Com. D. POP.
— **Tîrtă[1]** + suf. *-os.*

TÎRTOŞEÁLĂ s. f. (Regional) Plăcintă sau pîine lată. Cf. BUGNARIU, N.
— Pl.: ?
— **Tîrtoş** + suf. *-eală.*

TÎRŢ interj., s. n. (Familiar) **1.** Interj. (Şi în corelaţie cu p î r ţ[1]) Cuvînt care imită zgomotul produs de gazele eliminate din organism prin orificiul anal; pîrţ[1] **(1)**. Cf. ANON. CAR., PAMFILE, J. I, 135, SCRIBAN, D.

2. S. n. Emanaţie gazoasă care se elimină cu zgomot din intestinul gros prin orificiul anal; pîrţ[1] **(2)**. *L-a bufnit rîsul şi a scăpat un tîrţ.* PAMFILE, ap. TDRG, cf. ŞEZ. VIII, 122.

3. Interj. Exclamaţie prin care se exprimă lipsa de valoare a unui lucru, lipsa de importanţă a unei situaţii etc.; vacs. *Tîrţi! N-ai făcut nimic adică.* CHEST. V/46 supl. ✧ (Substantivat; în e x p r.) **Tîrţa-pîrţa (şi nimica** sau **mai nimic),** se spune despre un lucru lipsit de însemnătate sau de valoare; nimic **(III)**, fleac, moft **(1)**, bagatelă. Cf. LB, BARONZI, L. 122, CIHAC, II, 531, LM, BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XIX—XX, 18, 52, DR. III, 1 087, ŞĂINEANU, I. U., ZANNE, P. II, 774. **Tîrţa-pîrţa,** se spune despre un om de nimic; terchea-berchea. *Un ăla, un tîrţa-pîrţa, picat din nori, de nu ştiu unde, şi-a luat nasul la purtare şi vrea să fie şef!* UDRESCU, GL. **Tîrţa-pîrţa cu cocîrţa,** se zice cînd cineva vorbeşte în zadar, spunînd lucruri fără însemnătate. Cf. COMAN, GL.
— Şi: **tîrţi, tîrţă,** (PASCU, C. 89), **tărţă** (CIHAC, II, 531), **tîrţa** interj., **tîrt** s. n.
— Onomatopee.

TÎRŢA interj. v. **tîrţ.**

TÍRȚĂ[1] interj. v. **tîrț.**

TÍRȚĂ[2] s. f. v. **terțiu[2].**

TÎRȚĂU[1] s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Termen depreciativ dat unui tînăr încrezut, înfumurat, afectat; fanfaron. Cf. UDRESCU, GL. *Un tîrțău, un tercheberchea, cu cașul la gură, vrea să ne dea nouă lecții.* id. ib.
— Pl.: *tîrțăi.*
— **Tîrț** + suf. *-ău.*

TÎRȚĂU[2] s. m. v. **terțiu[1].**

TÎRȚÉIE s. f. pl. v. **terțiu[2].**

TÎRȚI interj. v. **tîrț.**

TÎRȚÍU s. m. v. **terțiu[2].**

TÎRȚÎU s. m. v. **terțiu[2].**

TÍRȚOȘ, -Ă adj. v. **tîrtoș.**

TÎRVEÁLEȘTE s. f. v. **tîrvelíște.**

TÎRVELÍȘTE s. f. **1.** (Învechit) Loc unde se aruncă stîrvuri, hoituri, cadavre. *Un cine mearsă în tîrvelíște și luă o mînă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 48[r]/10. *Aicea prin tîrvelește multe se află.* CANTEMIR, IST. 62. *În grădini tîrvelește, în pomet bătelește să se prefacă.* id. ib. 307.

2. (Regional) Loc cu iarbă călcat în picioare (Larga — Iași). Cf. ALR SN V h 1 360/520. *O făcut o tîrvelíște acolo cu boii.* ib.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ? — Și: **tîrveálește** s. f.
— Cf. s t î r v, t e r f e l i.

TÎRZĂÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Prin Ban.) A mișca ceva încoace și încolo pentru a-l smulge din loc. Cf. CADE.

2. T r a n z. (Prin Olt. și Ban.) A tîrî pe jos. Cf. CADE. *Tîrzăi sumna după tine.* BOCEANU, GL.

3. I n t r a n z. (Prin Ban.) A se juca (Domașnea — Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193. *Ce ai tîrzăit atîta cu copiii?* id. ib.
— Prez. ind.: *tîrzăi.*
— Din scr. **trzati.**

TÎRZÉU adv. v. **tîrziu.**

TÎRZIÉLNIC, -Ă adj. (Popular) **1.** Care este, se face sau se întîmplă cu întîrziere; care întîrzie; tîrziu **(I 1).** *Stă calabrul, vechiul dușman, înfrînat acu-n robia Tîrzielnicelor lanțuri.* OLLĂNESCU, H. O. 207, cf. BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. VIII, 165, PAMFILE, J. III, 95, DHLR I, 252. ◇ (Adverbial) *Au fiert și porumbul și celelalte bunătăți mai tîrzielnic adăugate.* VOICULESCU, P. I, 232. *Flăcăi și fete se întorceau, tîrzielnic, de la cîmp.* ap. SCL 1976, 407.

2. (Despre persoane) Greoi, încet; șovăielnic **(I).** Cf. SCRIBAN, D. ◇ (Substantivat) *După ce am pățit alageaua, am priceput și eu, tîrzielnicul de mine, cum merge șiretenia pricinii.* ISPIRESCU, ap. CADE.
— Pronunțat: *-zi-el-.* — Pl.: *tîrzielnici, -ce.*
— **Tîrziu** + suf. *-elnic.*

TÎRZIÍME s. f. (Învechit, rar) Întîrziere, amînare. Cf. LB.
— Pronunțat: *-zi-i-.* — Pl.: *tîrziimi.*
— **Tîrziu** + suf. *-ime.*

TÎRZIÓR, -OÁRĂ adj., adv. Diminutiv al lui t î r z i u.

I. Adj. **1.** Cf. t î r z i u **(I 1);** (regional) tîrziuț **(I).** DICȚ. ◇ (Substantivat, n.) *Într-un tîrzior...; hora se frînse.* SĂM. V, 73.

2. Cf. t î r z i u **(I 3).** *Să rămînă ascunși în odaia de jos, acoperită aproape de un tufiș de trandafiri tîrziori.* CAMIL PETRESCU, O. II, 107.

3. Cf. t î r z i u **(I 4).** *E tîrzior la vorbă și moltu la pas.* JIPESCU, O. 79.

II. Adv. **1.** Cf. t î r z i u **(II 1);** (regional) tîrziuț **(II).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Era duminică și oamenii se sculaseră mai tîrzior.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 513. *Măi bădiță, bădișor, De ce vii tot tîrzior?* FOLC. TRANSILV. I, 226. *Că de merg mai tîrzior, Mîndra trage de zăvor.* ib. II, 216. *Să-mpungem în boișori, Să meargă mai tărișor, Că-i noapte și-i tîrzior.* MARIAN, S. R. I, 36. ✦ (Precedat de adverbul de comparație „mai") După trecerea unui timp nu prea îndelungat. *Poarta... prin care mai tărzior am ieșit și eu* (a. 1819). URICARIUL, VII, 83. *Absentau cu plan precugetat de a paraliza orice activitate a dietei, precum vom vedea mai tîrzior.* BARIȚIU, P. A. III, 199, cf. I, 389. *Examenele de admitere se țin ceva mai tîrzior la școlile cu rîndele și ciocane.* I. BOTEZ, B. I, 192. *Mai tîrzior s-o aflat că rățeta era dă... jeg.* KLOPȘTOCK, F. 83. *Ginerii împăratului nu mai știau ce să zică. Mai tîrzior unul îndrăzni.* VISSARION, B. 69. *Și ceilalți, care din răsărit sosiră Cu arapi și cu cămile, De asemeni se înduplecară Mai tîrzior, pe seară.* BLAGA, POEZII, 171. *Vom vedea ceva mai tîrzior dacă va fi potrivit să vă spun „bine ați venit".* STANCU, R. A. I, 359.

2. Cf. t î r z i u **(II 2).** *Astă-noapte, tîrzior, Am visat vis cu fior.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 255. *Măi bădiță, bădișor, Ce vii seara tîrzior?* RETEGANUL, TR. 111.
— Pronunțat: *-zi-or.* — Pl.: *tîrziori, -oare.* — Și: (învechit) **tărziór** adv.
— **Tîrziu** + suf. *-ior.*

TÎRZÍU, -ÍE adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este, se efectuează sau se întîmplă după trecerea unui (anumit) timp, după ce a trecut momentul potrivit sau timpul așteptat, prevăzut, stabilit; întîrziat, tardiv, (popular) tîrzielnic **(1).** *Lucrătoriul... lungu reabdă... pînră dobîndește ploaie tîmpurie și tărdzie.* COD. VOR. 132/14. *Plugariul așteaptă bun rod al pămîntului, cu răbdare așteptîndu-l pînă va priimi ploaie timpurie și tărzie.* N. TEST. (1648), 179[v]/17. *Leacurile trupului..., făcîndu-se de sîrg, sănătate aduc, iară cele tîrzii boală adaog.* MUSTE, LET.[2] III, 15, cf. CLEMENS. *Fără litere, naintarea ar fi fost foarte tîrzie.* HELIADE, O. II, 40. *În cei prinși de friguri răsuflarea este foarte tîrzie.* ANTROP. 104/6. [Hrișca] *învrednicește să fie un însămnat loc în gospodăria țăranului pentru tîrzia ei sămănătură; tîmpuria ei creștere.* I. IONESCU, C. 52/8. *Zădărnicia tîrziei căiri.* I. VĂCĂRESCUL, P. 220/16, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 279, DDRF, BARCIANU. *Un zîmbet tîrziu i se ivi pe buze.* D. ZAMFIRESCU, R. 279, cf. TDRG. *Sînt singur — omătul tîrziu Pătează aleile mute Și parcul e încă pustiu.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 59. *Să tremure departe... Un curcubeu tîrziu, care sfîrșea.* PILLAT, P. 170. *Din goarne palide, tîrzii, cocoșul Herald al lepădării a sunat.* I. BARBU, J. S. 153. *Părerea de rău era prea tîrzie.* ARGHEZI, S. IX, 117. *Plecarea tîrzie a rîndunelelor ori cel dintîi unghi negru de cocori ... era un călendar cîmpenesc mai vrednic de crezare.* C. PETRESCU, R. DR. 47. *Sub dangăt jalnic și tîrziu, Fecioare și mirese line Urmează sumbrului sicriu.* BLAGA, L. U. 124. *Nu mai nădăjduia în tîrzii îndreptări.* VINEA, L. II, 302. *Adela este romanul dragostei tîrzii, în general greu de împlinit.* s februarie 1960, 48. *Dormeau duși ai noștri toți. O noapte cu lună tîrzie și scăzută.* V. ROM. ianuarie 1966, 56. *Darul cel tîrziu nu are putere de dar.* ZANNE, P. V, 249. ◇ (Despre anotimpuri) *De va tuna în numărul featei,... iarna va fi tărzie în orașe.* PARACLIS (1639), 256. *După o foarte tîrzie primăvară, au fost, în adevăr, tocmai pe la sfîrșitul lui iunie și începutul lui iulie, călduri bunicele.* CARAGIALE, O. VII, 443. ◇ *Latina tîrzie* = denumire dată latinei din epoca imediat anterioară formării limbilor romanice. *În latina tîrzie s-au produs unele deplasări de accent.* IST. L. R. I, 26, cf. DER III, 73. ◇ E x p r. (Învechit și popular) **Nu (după) tîrzie**

vreme = nu după mult timp, curînd. *Te măriți nu după tîrzie vreme.* SEVASTOS, N. 6. *Și nu tîrzie vreme a murit.* SADOVEANU, O. IX, 39. *Nu după tîrzie vreme,... se desprinse o umbră și veni către el.* id. ib. X, 237. (Popular) **Într-o** (sau **în**) **tîrzie vreme** sau (substantivat, n.) **într-un tîrziu** sau (învechit) **în tîrziu** sau (regional) **după un tîrziu** = după mult timp, după multă așteptare; la o vreme. *Dară nu în tîrziu... D[umne]zeu nu îngădui a rămîne nepedepsită și această fărădelege.* SĂULESCU, HR. I, 186/20. *Un țăran spuse că, viind noaptea într-un tîrziu, a întîlnit doi tineri călări.* NEGRUZZI, S. I, 108. *Într-un tîrziu aflai numai atîta.* FM (1861), 116. *Te-ntreb într-un tîrziu, Uitîndu-mă la tine, privind fără să știu: La ce-ai venit...?* EMINESCU, O. I, 91. *Într-un tîrziu, ne pomenirăm cu noaptea-n cap.* GANE, N. II, 157. *Suind pe la fundul Hălăucei, am ajuns după un tîrziu în Fărcașa.* CREANGĂ, A. 25. *Tocma-ntr-un tîrziu,... aflarăm... că... arsese pînă-n pămînt hanul lui Minjoală.* CARAGIALE, O. I, 147. *Într-un tîrziu am adormit cu gîndul la soarta fericită a lui Alfred.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Ospătează... și-ntr-o tîrzie vreme se împrăștie.* SEVASTOS, N. 49, cf. DDRF. *Într-un tîrziu, altă domnișoară îi strigă înlăuntru.* REBREANU, R. I, 268. *Într-un tîrziu, i se făcu semn să ia loc la o masă.* BACOVIA, O. 235. *Ni se aduce într-un tîrziu laptele care aburește.* SADOVEANU, O. IV, 150, cf. SCRIBAN, D. *Într-un tîrziu, vine o fată.* BLAGA, POEZII, 61. *Cînd te iveai într-un tîrziu... Părea că pomii toți sînt plini De flori.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 16. *Într-un tîrziu afipi.* VINEA, L. II, 130. *M-am certat, murmură el într-un tîrziu, cu adîncă tristețe.* PREDA, D. 41. *Într-un tîrziu, mergînd în sus, în jos, la stînga, la dreapta, tot o s-o scoată la capăt.* V. ROM. mai 1969, 29. *Într-un tîrziu apoi, merseră la mîncare.* RETEGANUL, P. II, 5. *Într-un tîrziu noaptea, vine și bărbatul.* ȘEZ. I, 263. *Și cînd se trezi slujnica într-o tîrzie vreme și nu văzu cloșca s-a supărat de moarte.* MERA, L. B. 19. *De-acolea, cela n-o mers mult și iată că-n tîrzie vreme o întrat pe moșia babei.* VASILIU, P. L. 117. *O venit într-on tîrziu la iel.* BÎRLEA, A. P. II, 397. (Învechit și regional) **Tîrzie vreme** = vreme multă, îndelungată. *Cînd va fi dup-aceea tărdzie vreame* (cînd va treace dup-aceaea vreame MUNT.) *să va întoarce și cela obraz al doile spre creștinătate și-ș va ceare soțul să lăcuiască cu dîns.* PRAV. 150. *Iară mai pre urmă, mai încoace tîrdzie vreme, îndreptatu-s-au persul a bate pre Mirifeiz.* NECULCE, L. 297. *După alita tîrzie vreme.* ALR II 4 409/53. ✦ (Despre vreme, timp) Care a trecut de momentul potrivit unei anumite activități. *E semn că timpul va fi „tîrziu", adică dezvoltarea verdeții va întîrzia.* PAMFILE, CER. 30. *Vremea de ogorît era cam tîrzie.* REBREANU, I. 92. *Și de mare rău am dat, Pare-mi rău, Vremea-i tîrzie, Lasă c-așa-mi trebe mie.* RETEGANUL, TR. 144. *Vrut-aș hi să nu te știu, Vrut-aș hi vremea-i tîrdzie, Nu dau (v)ină numa mîie.* ȚIPLEA, P. P. 65. ✦ (Învechit; precedat de adverbul de comparație „mai") Care este, se află, se petrece într-o perioadă mai nouă, mai recentă, în raport cu una mai veche. *Pagubă că n-au trăit mai îndelung, zic scriitorii cei de pe acele vremi și cei mai tărzii.* ȘINCAI, HR. I, 53/28. *Amestecă niște hrisoave mai tărzie, de la anii 1433 și 1435.* id. ib. 377/13. *Muierile era încălțate cu cisme negre mai înainte vreme cu potcoavă, ceva mai joasă ca la oameni, mai tîrzie vreme cu copor.* PITIȘ, SCH. 111. ✦ (Substantivat, n.; învechit, rar) Perioadă de timp care s-a scurs; trecut[2] **(II 1).** *Tu mi-ai cunoscut tîrziul, De-l tîlnești cu timpuriul.* DOSOFTEI, PS. 467/9.

2. (Despre anotimpuri sau alte unități de timp) Care s-a prelungit mai mult decît normal; care se apropie de sfîrșit. *A fost vreme tărzie și să potolisă toți oamenii din oaste și dormea.* HERODOT (1645), 484. *Trecuse destul din noapte, venise tîrziul ceas.* PANN, E. III, 25/22. *Tîrzie toamnă e acum, Se scutur frunzele pe drum.* EMINESCU, O. I, 235. *Afară-i vînt și e-nnorat, Și noaptea e tîrzie.* COȘBUC, P. I, 193. *Tîrzie este noaptea și albă Crește-n lună Străvechea mănăstire a bunului Neagoe.* ANGHEL — IOSIF, C. M. II, 125. *Era toamnă tîrzie.* REBREANU, NUV. 137. *Dar ceasu-i tîrziu..., în zări corbii fug.* BACOVIA, O. 17. *Spun că-i vremea tîrzie și trebuie să ne ducem la locul nostru.* SADOVEANU, O. IX, 32. *Prin surda picurare a orelor tîrzii Îți vei purta tristețea, încet, pe Drumul Sacru.* I. BARBU, J. S. 10. *Sună tîrziul, nebunul, caldul septembre.* BLAGA, POEZII, 245. *Îi istorisi, scurt, ce-a găsit la el în sat și acasă, în acel tîrziu ceas de noapte.* CAMILAR, N. I, 16. *A fost într-o seară tîrzie, cînd se întorsese de la o petrecere.* VINEA, L. I, 203. *O, cum te-am rechemat în gîndul meu... În noaptea asta de toamnă tîrzie.* BARANGA, V. A. 19. *În ziua aceea nu s-a petrecut nimic deosebit, Era numai o toamnă cam tîrzie.* V. ROM. decembrie 1964, 76. *Extinderea considerabilă a sufixului s-a produs însă în epoca tîrzie.* IST. L. ROM. I, 50. *Și fiind vremea tîrzie, Iacă sare din cîmpie O fiară groaznică.* SEVASTOS, N. 208. ◇ (Substantivat, n.) *Citeodată...prea arare... A tîrziu cînd arde lampa, Inima din loc îmi sare, Cînd aud că sună cleampa.* EMINESCU, O. I, 106. *De prin cositură, cîte un greier, rar, mai tîrîia a noapte și a tîrziu.* HOGAȘ, M. N. 64. *Îți descosea pe de-a-ntregul un crac de pantalon, urmînd să-l coși în tîrziul nopții, la lumina lămpii.* BRĂESCU, A. 135. *Aceeași așteptare... făcea pe cucoana Catinca să nu-i tihnească tîrziul de noapte, cînd gospodăria era pacificată.* TEODOREANU, M. II, 55. *O fereastră deschisă undeva, pe aproape, scîrțîia în vîntul tîrziului.* CAMILAR, N. II, 150. ✦ (Despre acțiuni) Care se petrece cînd un interval de timp e pe sfîrșite. *Și cupa-i deșartă și vinul sfîrșit, Tîrzii serenade cu viers tăinuit S-au dus.* BACOVIA, O. 173. *Unde sparge și se stinge, Sub tîrzii vegheri de smalț, Orice salt îndrăznit.* I. BARBU, J. S. 131.

3. (Despre plante, frunze, fructe etc.) Care se seamănă sau ajunge la maturitate după timpul obișnuit sau după alte plante din aceeași specie; care și-a prelungit existența peste termenul obișnuit. *Grîul iară și secara nu fură vătămate, că era sămănătură tîrdzie.* PO 208/19. *Iarna bună și toată sămănătura cea de vreame și cea tărzie va fi bună.* PARACLIS (1639), 258. *Anul în care iaste acea planetă friguros, ploios, ... primăvara friguroasă, înfloritura și iarba tîrzie* (a. 1733). GCR II, 26/19. *Semănătura tărziie nu va peri* (a. 1799). id. ib. 164/27. *Pepeni tîrzii.* COSTINESCU. *Porumb tîrziu.* TDRG. *Se crede că... popușoii tîrzii vor rodi mai bine decît ceilalți.* PAMFILE, A. R. 71. *Am cumpărat... meri tîrzii.* COMȘA, N. Z. 48. *Din castanii de la poartă, cad castanele tîrzii.* D. BOTEZ, P. O. 50. *Toamnă, galbenul din frunza ta tîrzie mi-e mai drag.* PILLAT, P. 133. *La ferestrele zăbrelite se legănau cu înfiorări ușoare chipurile portocalii și mate ale tufelor de flori tîrzii.* VINEA, L. I, 50. *Salcîmii își scuturau florile tîrzii.* V. ROM. noiembrie 1964, 26. *Fîn tîrziu.* ALR II 5 263/316, cf. ib. 5 263/346. ✦ (Despre animale, insecte) Care se naște după alte animale, insecte din aceeași specie; care și-a prelungit viața peste termenul obișnuit. *Ia seama ca se nu ameasteci pre vermulețîi cei mai tîrzii cu cei mai timpurii.* ECONOMIA, 215/13, cf. DR. IV, 349. *Miel tîrziu.* CADE. *Vîntul murmura dulce la geamuri,... aducea frunze arămii care tremurau ca fluturi tîrzii în tristețea toamnei.* SADOVEANU, O. IV, 22.

4. (Despre oameni și facultățile lor) Care acționează cu greutate; greoi, încet, domol; întîrziat. Cf. LB. *Epimeteu, cel cu mintea tîrzie,... uită poveștile fratelui său.* ODOBESCU, S. III, 268, cf. DEX. ◇ (Urmat de complemente de relație) *Mulți ziceau că e om prost Șofron, deși nimeni nu-și aducea aminte ca el să fi făcut vreodată vreo prostie. Era numai tîrziu la minte.* SLAVICI, O. I, 282. *E tîrziu la vorbă.* JIPESCU, ap. DDRF, cf. SCRIBAN, D. *Era și gingav și tîrziu la gîndire, banal și șters.* ARGHEZI, S. XI, 37. ◇ Expr. (Regional) **A fi tîrziu la frig** = a suporta mult timp frigul, a fi rezistent la frig. [Copilul] *să fie nesimțitor și tîrziu la frig.* MARIAN, NA. 53.

II. Adv. (În opoziție cu devreme) **1.** După ce a trecut ora sau timpul așteptat, hotărît sau prevăzut. *Însă se deșteptă... tărziu... și iarăși chemă pre mu-*

mă-sa. MOXA, 381/28. *Cela ce va sudui pre cineva, tărdziu după ce-l va fi suduit el, nu va putea șuvăi că l-au suduit.* PRAV. 240. *Tărziu, preste cîva ai o femeaie... mearse la Ierusalim.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 68/17. *Va da ploaie pămîntului tău după vreame, timpuriu și tărziu.* BIBLIA (1688), 134[1]/59. *De la Dragoș Vodă tîrzeu s-au apucat Ureche vornicul a scrie din letopisețele a doi istorici leșești.* CAT. MAN. I, 556. *După aceaia tîrziu îi întrebă sfîntul.* MINEIUL (1776), 162[FI]/27, cf. MAN. GÖTT. 135. *Nu tîrziu însă adevărul înfricoșat i se înfățoșă cu toată asprimea sa.* ASACHI, S. L. II, 56, cf. POLIZU. *Singele de martir e plantă ce rodește Curînd, tîrziu, odată, dar însă nelipsit.* ALEXANDRESCU, O. I, 79. *Tocmai tîrziu spre bătrînețe, după attea lupte, am ajuns, dar biruiți, să ne-nțelegem, fiindcă ne iubim — și să ne iubim fiindcă ne-nțelegem.* CARAGIALE, O. VII, 245. *Seara se întorceau obosiți, mîncau cu poftă și petreceau pînă tîrziu.* VLAHUȚĂ, O. A. 112, cf. DDRF. *Tîrziu și greu Rosti sfioasă: „Cînd?"* COȘBUC, P. I, 281. *Tîrziu, cînd plec de ies în stradă Și-i întunerec peste tot, Ah! unde-s ele să mă vadă?* IOSIF, PATR. 32, cf. TDRG. *Se duce cu Jean la părinții lui, unde vor sta tîrziu.* REBREANU, R. I, 243. *Tîrziu de tot, vine alt grup de răniți din regimentul nostru.* CAMIL PETRESCU, U. N. 414. *Tîrziu s-a fost pornit o ploaie, și pe ruinele vieții, Mărunții stropi, căzînd în sînge, plîngeau un dor nepotolit.* VOICULESCU, POEZII, I, 37. *Rătăcind în căutarea misterului morții, se opri tîrziu, încurcîndu-și firul logic în eterna enigmă a creației.* BART, S. M. 78. *Cînd am venit, tîrziu, ca să te caut..., Zării pe Zeul Toamnei trist și singur.* PILLAT, P. 54. *De unde vii așa de tîrziu?* ARGHEZI, S. XI, 150. *O toamnă va veni cîndva tîrziu.* BLAGA, POEZII, 40. *Natura e severă; iernile încep devreme și se isprăvesc tîrziu.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 825. *Am sosit prea tîrziu. Mi-a luat-o alta înainte.* VINEA, L. I, 175. *G. Călinescu și-a început activitatea publicistică notorie relativ tîrziu.* V. ROM. iunie 1965, 51. *Eu m-apuc patu să-i fac, Și tîrziu, cînd s-a culcat, M-apuc și eu de cînat.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 132, cf. T. PAPAHAGI, M. 91, ALR II 2 386. *Celor tîrziu veniți rămîn oasele.* ZANNE, P. IV, 28. *Deși biet n-a dormitat, Dar tîrziu s-a deșteptat,* se zice despre cei care încep lucrul tîrziu. id. ib. II, 547. *Suspinul săracilor nu rămîne în deșert, macar cît de tîrziu* (= cei care asupresc poporul vor fi, într-o zi, pedepsiți). id. ib. 757. ◇ (Construit cu „a fi", „a se face", ca verbe impersonale) *Era tărziu, la ceasul cînd ieșea călugării de la vecernie* (a. 1747). GCR II, 40/35. *De socotești dumniata singur a veni, poți, numai cu graba, ca să nu fie tîrziu* (a. 1799). IORGA, S. D. XII, 125. *Așa, pînă cînd nu e tîrziu se facem acestea.* FM (1861), 45. *Aleargă, tată,... poate încă nu-i prea tîrziu.* EMINESCU, P. L. 59. *Oare nu-i tîrziu, moș Nichifor?* CREANGĂ, P. 124. *Bagă de seamă că e tîrziu și-ar trebui să adoarmă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 103. *E tîrziu și nu mai vine.* COȘBUC, P. I, 50. *Trebuie să fi fost tîrziu de tot, că era o tăcere desăvîrșită, nu mai cîntau nici greierii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 142. *Se făcuse tîrziu și pe toți îi cuprinsese somnul.* REBREANU, I. 35. *Tălăngile, trist, Tot sună dogit... Și tare-i tîrziu, Și n-am mai murit.* BACOVIA, O. 10. *Nu mai visa zadarnic: e prea tîrziu acum.* PILLAT, P. 9. *Era tîrziu și... nimeni nu s-a gîndit să dea la o parte zăpada.* CĂLINESCU, C. O. 13. *E prea tîrziu ca să mai fie judecat acum.* H. LOVINESCU, T. 187. *Era tîrziu, un cer înstelat și frumos.* V. ROM. ianuarie 1970, 38. *Fost-am tînăr și brudiu, Pare-mi rău ș-amu-i tîrziu.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 221. *Hai, măi Rudolf, ci-i tîrdziu!* O. BÎRLEA, A. P. I, 318. (Cu elipsa verbului) *Tîrziu! căci faptul zilei în slavă se repede!* EMINESCU, O. I, 98. ◇ Loc. adv. **(Mai) curînd** (ori **mai devreme**) sau **mai tîrziu sau tîrziu ori mai curînd** = acum sau altădată, odată și odată, la o dată oarecare (dar neîndoielnică). Cf. DDRF. *O să cazi tîrziu ori mai curînd.* V. ROM. octombrie 1970, 4. *Curînd sau mai tîrziu ne vom supune.* VULPESCU, P. 33, cf. DEX. **Cel (mai) tîrziu** = într-un timp socotit ca ultim termen. *Dacă ai vreme, scrie, te rog, Wandei, că venim cel mai tîrziu duminică.* CARAGIALE, O. VII, 14. *Cel tîrziu poimîine...* V. ROM. decembrie 1950, 111. **Nu tîrziu după...** = nu mult timp după..., îndată după... *Nu tîrziu însă după ce se sui pe tronul Romei.* IST. M. V/17. ✦ (Precedat de adverbul de comparație „mai") După trecerea unui anumit timp, după cîtva timp, în urma unui alt moment. *Iară de-l va fi petrecut mai tărdziu prespre cîteva dzile, atunce nu să va certa.* PRAV. 317. *De acolo însă mai tîrzău să fie ieșit și să fie descălecat.* CANTEMIR, HR. 111. *Nice unu să nu fie sloboz mai tîrziu a-ș căuta parte precum ținem moșia* (a. 1833). IORGA, S. D. XII, 217, cf. POLIZU, DDRF. *Își rezerva în sine să-i învețe omenie mai tîrziu, după ce se va restabili ordinea în țară.* REBREANU, R. II, 84. *Mai tîrziu, o coțofană Fără ocupație A adus o veste-n goană Și-a făcut senzație.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 33. *Mai tîrziu încep să mă doară și brațele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 340. *Mai tîrziu am aflat că furnica nu strînge nimic.* CĂLINESCU, C. O. 43. *Muri numai mult mai tîrziu.* BLAGA, POEZII, 203. *Cine știe cîți tineri vor veni mai tîrziu pe aici.* H. LOVINESCU, T. 147. *Ți-a răspuns mai tîrziu, prostule, cînd te-a chemat la masă.* PREDA, Î. 112. *Ținutul nu e prielnic, trebuie ploaie mai tîrziu.* BARBU, PRINC. 66. *Soldații mergeau aplecați ușor, răsfirîndu-se pe o miriște, iar mai tîrziu au luat-o pe o arătură desfundată.* V. ROM. octombrie 1964, 59. *Eu sînt om mai nou, așezat în sat mai tîrziu.* BĂNULESCU, I. 100. *Mai tîrziu, cînd se treza, Drept în picioare sărea, Nici o oaie nu vedea.* BALADE, II, 507. *De m-ar fi făcut maica Tot o dată cu mîndra, Dar m-o făcut mai tîrziu, Tot al dorului să fiu.* FOLC. TRANSILV. II, 86. *Mai bine mai tîrziu decît niciodată.* H. LOVINESCU, T. 174. *Mai bine să plîngă ei acum decît să plîng eu mai tîrziu,* se zice cînd a fost pedepsit un copil. Cf. ZANNE, P. II, 674. *Cine umblă de timpuriu călare (pe cal), mai tîrziu umblă pe jos* = cine nu economisește sărăcește. id. ib. IV, 289. ◇ (Precedat de cuvinte care indică o anumită durată de timp) *Cincizeci de ani mai tîrziu veneau... să chefuiască.* CĂLINESCU, C. O. 123. ◇ Loc. adj. **De mai tîrziu** = care este dintr-o perioadă mai nouă, mai recentă în raport cu una mai veche. *Nu ripostează... ca în piesele de mai tîrziu.* IST. LIT. ROM. I, 73. ◇ Expr. **Pentru mai tîrziu** = pentru timpul care va veni, pentru viitor. *Tuturor acelora care nu mă cer Și nu mă cunosc, am venit să le fiu O candelă pentru mai tîrziu.* ISANOS, Ț. L. 51.

2. Cînd un interval de timp este pe sfîrșite sau s-a prelungit peste termenul normal. *Dar tîrziu în miez de noapte, Umbrele, cu blînde șoapte, Nevăzute se făcea.* ALECSANDRI, P. I, 102. *Veneau amîndouă fetele acasă, noaptea tîrziu.* CREANGĂ, P. 284. *Din pricină că trebuie să stau să scriu noaptea foarte tîrziu, am căpătat la ochi conjunctivită.* CARAGIALE, O. VII, 541. *Veseliile se întinseră pînă noaptea tărziu.* ISPIRESCU, L. 376. *Toamna tîrziu, În noaptea cu lună, Cum vijăie codru Și geme și sună!* COȘBUC, P. I, 187. *E pe vremea cînd pleacă flăcăii la oaste, toamna tîrziu, tîrziu.* MIRONESCU, S. A. 41. *Eu... am năravul să dorm tîrziu dimineața.* TEODOREANU, M. II, 195. *Directorul a lipsit din fabrică o săptămînă, venind noaptea tîrziu și plecînd dis-de-dimineață.* ARGHEZI, S. XI, 156. *Într-o seară tîrziu, un om... intră lîngă vatră.* CĂLINESCU, C. O. 20. *Își luă rămas bun tîrziu după miezul nopții.* V. ROM. septembrie 1963, 27. *Noaptea tîrziu o însoțeam pînă în poarta casei.* ib. noiembrie 1969, 13. *Era noaptea tîrziu și era întuneric.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 59.

— Pl.: *tîrzii* și (învechit, f.) *tîrzie.* — Și: (învechit și regional) **tărzíu, -ie** adj., adv., **tîrzéu** adv., (învechit, rar) **tîrzîi, -îie** adj.

— Lat. **tardivus.**

TÎRZIUȚ, -Ă adj., adv. (Regional) **I.** Adj. Tîrzior **(I 1).** Cf. LB.

II. Adv. Tîrzior **(II 1).** Cf. LB. *Da unde-i lelea Solomia?... — Vine și ea mai tîrziuț.* BENIUC, V. CUC. 83.

— Pl.: (adj.) *tîrziuți, -e.*

— **Tîrziu** + suf. *-uț.*

TÎRZÍI, -ÍIE adj. v. **tîrziu.**

TÎRZÍU s. m. v. **terțiu**[2].

TÎȘCÓV s. m. v. **țușcov.**

TÎȘLAR s. m. v. **tișlăr.**

TÎȘLĂ s. f. (Regional) Tînjală **(1)** (Sîngeorz Băi — Năsăud). Cf. H XVII 274.
— Pl.: *tîșle.*
— Din magh. **tézsla, tézsola.**

TÎȘLÚȚĂ s. f. (Regional) Bucată de lemn, fixată la capătul dinainte al protapului, de care se prinde jugul; ciflig (Sîngeorz Băi — Năsăud). Cf. H XVII 271.
— Pl.: ?
— **Tîșlă** + suf. *-uță.*

TÎȘTÓC s. m. v. **tîștoc.**

TÎTA interj. v. **atîta.**

TÎȚÎIE s. f. v. **tichie.**

TÎȚÎGÓI s. m. v. **pîțigoi.**

TÎȚÓI, -OÁIE s. m. și f. (Bot.; regional) **1.** S. m. Lupoaie *(Orobanche ramosa).* BORZA, D. 122.
2. S. f. Smîntînică *(Orobanche cumana).* BORZA, D. 121.
— Etimologia necunoscută.

TÎU s. n. v. **tău**[2].

TÎVSĂ s. f. (Bot.; regional) Torțel[1] *(Cuscuta epithymum* și *europaea)* (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută.

TÎZLĂ s. f. (Regional) Pămînt desțelenit și îngrășat cu mraniță. *O țelină mai domesnică, adică nu așa de înțeleniță,... cu mai multă mraniță, se numește tîzlă.* PAMFILE, A. R. 25.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

TMÉZĂ s. f. Despărțirea unui cuvînt compus prin intercalarea între elementele lui componente a unuia sau a mai multor cuvinte. *Posibilitatea de a distinge... o hipalagă de o tmesă e de un interes subsidiar și pur didactic.* LOVINESCU, C. V. 34, cf. SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Scris și: *tmesă.*
— Din fr. **tmèse,** lat. **tmesis,** gr. **τμῆσις.**

TOA interj. (Regional) Strigăt cu care se alungă cîinii (Onești Malu — Gheorghe Gheorghiu-Dej). Cf. A IX 5.
— Din magh. **tova.**

TOÁBĂ s. f. v. **tobă.**

TOÁCĂ s. f. **1.** Bucată de lemn sau de metal, de obicei plată, pe care se bate ritmic cu ciocanul, la biserici și mănăstiri, pentru a vesti începerea serviciului divin sau pentru a marca anumite momente ale acestuia; p. ext. sunet produs prin lovirea acestui obiect; (regional) tocălie **(2).** *Îndată.... lovi în toaca itrosului,* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14[v]/25, cf. ANON. CAR. *Au cumpărat toaca cu 22 de zloți* (a. 1780). IORGA, S. D. XIII, 161, cf. LB. *Toate să-și păzească a sale legi și rînd, Precum păzește popa a toacei ceas știut.* NEGRUZZI, S. II, 190, cf. POLIZU. *Nu-l mai trezește... nici toaca din iad.* ALECSANDRI, T. 939, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 720. *Și osteniți oameni cu coasa-n spinare Vin de la cîmp; toaca răsună mai tare, Clopotul vechi împle cu glasul lui sara.* EMINESCU, O. I, 231. *Începe a ehiti copacii trebuitori; ista-i bun de-amînare,... ceia de costoroabe, ista de toacă.* CREANGĂ, P. 48. *Popa-n toacă toacă La biserica din sat.* MACEDONSKI, O. I, 86. *Pășește încet pe lîngă zidul bisericii, bătînd în toacă, la început cîteva lovituri tari.* VLAHUȚĂ, R. P. 198. *De departe se aude toaca monotonă și jalnică a bisericii din sat.* GHEREA, ST. CR. II, 172, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 148. *Bat toaca pentru slujba de miezul nopții.* TURCU, E. 16, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Toaca de lemn de la biserică.* CANDREA, F. 128. *Mi-e dor de toaca din vecernii, Și de tălăngi, de verde plai.* IOSIF, P. 64, cf. PAMFILE, VĂZD. 128. *În timp de secetă, flăcăii fură toaca de la biserică și o zvîrl în fîntînă.* GOROVEI, CR. 299. *Încă trei lovituri obosite și glasul de oțel al toacii se stinse în noapte.* HOGAȘ, M. N. 148. *Bălăngănesc clopotele, toncănesc toacele.* LUNGIANU, ap. CADE. *Răsunau marele clopote și toacele.* TEODOREANU, M. U. 68. *Era o zi de duminică și toaca începu să sune în clopotnița bisericii albe.* SADOVEANU, O. V, 561. *Și voi porni la ceasul cînd toaca bate rar.* PILLAT, P. 144. *Paraclisierul cocoșat, cu fățăcălie roșie, suia treptele învîrtite ale clopotniței... pînă la toacă și clopot.* ARGHEZI, S. VIII, 229. *Amurgul cobora din sunetul de toacă.* BLAGA, POEZII, 75. *Un călugăraș în sutană cafenie bătea toaca de vecernie.* V. ROM. octombrie 1953, 108. *Bătea fără întrerupere clopotele și toaca de la Sfîntul Dumitru.* BARBU, PRINC. 18. *Luați toaca D-a stînga, Ciocanele D-a dreapta.* TEODORESCU, P. P. 41. *Gata-i popa cu toaca, Să-nceapă vecernia.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 426. *Hotărîră ca să facă o toacă.* MARIAN, T. 169. *Noe... începu a toca în toacă.* ȘEZ. III, 106. *Dimineața mă sculai.... Înaintea clopotelor, Înaintea toacelor.* PÎRVESCU, C. 76, cf. ALR II/I MN 110, 2 810. *Cîntă cucul sus pe toacă, Pe Vălean la groapă-l pleacă.* BALADE, III, 181. *La noi taie lemnele, La voi cad surcelele* (Clopotul și *toaca).* ȘEZ. IV, 82. *Badea rage Prin pîrloage, Lelea-ngînă Din grădină* (Clopotul și *toaca).* GOROVEI, C. 90. ◇ (Ca termen de comparație, de obicei cu aluzie la sunetul produs prin lovirea repetată a acestui obiect) *Inima mi se bate ca o toacă.* ALECSANDRI, T. 811. *Poc, poc, îmi suna capul ca o toacă de vecernie cînd pornește întîi rar și apoi tot mai prepit.* V. ROM. august 1955, 73. *Ai o soacră Ca o toacă, Iese afară Ca o moară, Din gură sloboade pară.* SEVASTOS, N. 163. ◇ (Prin analogie; sugerînd ideea de zgomot, gălăgie) *Ce este? ... Cine se ceartă aici?... — Vere Antohi, vin' degrabă s-asculți toaca de la balamuc.* ALECSANDRI, T. 1 659. *Cîteva clipe se amestecă și toaca mărunță a unei care ți nevăzute de pe șoseaua din vale.* IBRĂILEANU, A. 150. *Sforăiturile șuierătoare ale celor adormiți se amestecau cu toaca necontenită a tampoanelor.* CĂLINESCU, C. N. 20. (Fiind vorba despre păsări) *O barză, deșteptată din somn, începu deodată să toace..., și toaca ei măiestrită, adînc răsunătoare în liniștea nopții, aducea cu o păcănitură de oase uscate.* SANDU-ALDEA, U. P. 31. *Vreo mierlă, umflndu-și gușa, bătea toaca rar.* AGÎRBICEANU, S. P. 17. *S-a făcut liniște în Frăsinet. A bătut toaca o ciocănitoare.* SADOVEANU, O. VIII, 342. *Primele sunete ale toacei cocoșului de munte trebuie reperate pentru a fixa locul.* VÎN. PESC. martie 1964, 13, cf. L. ROM. 1968, 127. ◇ Fig. *Puneți urechea și ascultați în departe toaca deșteptării ce înconjoară lumea.* BOLLIAC, O. 240. *Dar aud... În inimă cum prinde o toacă-ncet să bată, Lovind în amintire.* PILLAT, P. 70. ◇ (Adjectival; sugerînd ideea de pustiu, sec, gol, sărac) *Amîndoi bătrînii dară ortul popii, rămînd în urma lor casa toacă și o sărăcie lucie.* ISPIRESCU, L. 286. *Așa era toacă casa lor și gol împrejurul ei.* RETEGANUL, ap. CADE. ◇ (Adverbial; ca determinant al unui adjectiv, căruia îi dă valoare de superlativ absolut) *Era surd toacă.* ALAS 27 XII 1931, 4/3. *A găsit casa goală toacă.* DDRF. *Gara era pustie toacă.* REBREANU, NUV. 262, cf. SCL 1977, 187. *Pămîntu-i înghețat toacă, că-i ger mare.* Com. din BUCOVINA. *Gol toacă.* ZANNE, P. III, 172. ◇ (În imprecații) *Bată-te toaca.* PAMFILE, J. II, 170. *Însă dracul ce păzește, bată-l toaca necurat!* CONTEMPORANUL, V[1], 40. *Atunci ei, ucigă-i toaca, a făcut pielea dă bivol nojițe subțirele.* ȘEZ. III, 75. *Ucigă-l toaca, plodul dracului.* ib. V, 40. *Ptiu, bată-te tocilii de om!* COMAN, GL. ◇ (În credințele populare) *Toaca în* (sau *din) cer* = toaca pe care Dumnezeu o bate în cer și după care cocoșii își potrivesc cîntecul. *Începe să bată toaca în cer, iar cocoșii pornesc*

să cînte. PAMFILE, CER. 9. *Şi cînd toaca-n cer toca, Ea prin taberă îmbla.* ALECSANDRI, P. P. 23. *Poporul crede că există o toacă a lui D-zeu în cer, pe care auzindu-o numai cocoşii îşi regulează cîntul.* H IV 68, cf. III, 296. *Cocoşul cîntă totdeauna la acelaşi timp, pentru că numai el aude toaca în cer.* GOROVEI, CR. 87. (Regional) *Toacă la guşă* = jujeu (Secăşeni — Oraviţa). ALRM SN I h 215/29. ◇ Expr. **A bate toaca** = a se lăuda, a face vîlvă. UDRESCU, GL. **A bate toaca la urechile surdului** = a vorbi cuiva degeaba, a sfătui pe cineva zadarnic; a nu fi ascultat. Cf. BARCIANU. **A(-şi) face urechea toacă** = a se preface că nu aude sau că nu înţelege; a face urechea surdă, v. surd. *Deputaţii însă şi regaliştii îşi făcură, cum zicem noi ardelenii, urechea toacă.* BARIŢIU, P. A. I, 532. *Îi spui, şi el face urechea toacă.* ŞEZ. II, 74. **A şti şi toaca în** (sau **din**) **cer** = a şti multe lucruri; a face pe atotştiutorul, pe înţeleptul. *Cică-s patrioţi, liberali, progresişti,... oameni mari, învăţaţi de ştiu şi toaca-n ceri.* ALECSANDRI, T. 38. *Popa cel dobă de carte care ştie şi toaca în cer.* ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Se vorbeşte că omul care ştie multe, ştie şi toaca din ceriu.* H III 296, cf. 56, ŞEZ. II, 74. **A-i merge** (cuiva) **gura ca toaca** = a vorbi mult şi fără rost. *Gura le merge ca toăca şi de multe ori întîmplarea adevereşte zisele lor.* ŞEZ. III, 127. **A fi toacă** sau **(a fi) uscat (ca o) toacă** (sau **ca toaca**) = (a fi) foarte slab. *Tu ai rămas tot uscat... Toacă, nu alteeva!* C. PETRESCU, O. P. I, 65, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Cînd ajunse, sora lui... era uscată ca toaca.* SEVASTOS, ap. CADE. *Îi numa toacă.* ALR II/I h 84/219, cf. MAT. DIALECT. I, 237. (Cu parafrazarea expresiei) *Că dacă n-aş mai ofta, Ca şi toaca m-aş usca.* SEVASTOS, C. 117. **A da cu toaca** (peste cineva) = a descoperi, a surprinde (pe cineva) asupra unui fapt. DL, DM. (Prin nord-estul Olt.) **A-şi da în toacă** = a pomeni de..., a face aluzie la...; a bate şaua să priceapă iapa, v. iapă. Cf. CIAUŞANU, v. 204. (Prin nord-vestul Munt.) **A bate toaca pe vătrai** = a sta degeaba; a o duce greu (din cauza sărăciei), a trage mîţa de coadă, v. mîţă. *Dar-ar moartea-n el de trai, Că de cînd mă însurai, Batem toaca pe vătrai Şi-n covată n-am mălai.* POP., ap. UDRESCU, GL. **A rămîne** (cineva) **toacă** = a pierde toată averea, a cheltui tot, a sărăci. UDRESCU, GL. **A lăsa toacă** (pe cineva) = a toca (cuiva) averea, a sărăci (pe cineva). *L-au lăsat toacă şi apoi i-au dat cu piciorul.* UDRESCU, GL. ◇ Compus: **Ucigă-l toaca** v. ucide. ✦ Bucată de metal sau de lemn, în care se bate pentru a da anumite semnale pe şantiere, în ateliere, la stînă etc. *A bătut toaca de fier. Lucrătorii de la „Banca Naţională" se odihnesc.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Toaca sună neîncetat închiderea, dar deţinuţii... nu se grăbesc să intre în celule.* CONTEMP. 1954, nr. 409, 3/5. *O simplă toacă vestea terminarea unei şarje.* ib. 1956, nr. 516, 4/8, cf. ŞEZ. V, 165, ALR SN I h 47/2.

2. (De obicei precedat de prepoziţii) Timp al zilei după răsăritul soarelui sau înainte de apus, cînd se bate toaca **(1)** de utrenie sau, respectiv, de vecernie. *La Viena... se primesc scrisorile... de dimineaţă pînă la toacă* (a. 1814). N. A. BOGDAN, C. M. 151. *Fireasca împărţire a zilei... au fost în trii reştimpuri: ... şi în timpul toacei.* SĂULESCU, HR. I, X/8. [Să se hrănească vitele] *şi sara la toacă.* I. IONESCU, C. 3/13. *Într-o dimineaţă pe la toacă... mi-am luat catrafusele şi-am spalat putina.* ALECSANDRI, T. 70. *Încep a se îmbrăca de pe la toacă.* id. ib. 413. *Am adormit mort şi de abia a doua zi pe la toacă m-am trezit sănătos.* CREANGĂ, A. 16. *Pe la toacă, s-a hotărît vîntul să bată numai dintr-o parte.* CARAGIALE, O. I, 175. *O să viu aici în toate duminicile, după toacă.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Pe la toacă ne urcăm pe un vapor mai mic şi plecăm înainte.* VLAHUŢĂ, R. P. 50, cf. BARCIANU. *Înspre seară, pe la toacă, de-abia să deştepţă, privind nedumerită în jurul ei.* N. REV. R. I, 36, cf. ALEXI, W. *Într-o după toacă din luna lui mai.* ap. TDRG, cf. PAMFILE, J., II, 169. *Mamă Dochio, e vremea la toacă.* DELAVRANCEA, A. 3. *După toacă are să vie şi jupînul meu.* id. O. II, 300. *Cînd muri?... Cam pe la toacă!* EFTIMIU, Î. 117. *Cînd mai erau 2 ceasuri pînă la toacă, cei 10 negustori îşi aduseră aminte de căruţe.* GALACTION, O. 265. *Într-o zi, cam pe la toaca de seară,... s-a prezentat cu acelaşi ceremonial.* BRĂESCU, A. 47. *Pe la toacă, trecură Moldova.* SADOVEANU, O. I, 272. *De la nameji pînă seara — chindii sau toaca.* H I 139. *Ciobanii împart ziua în modul următor: dimineaţă, la prînz, la amiază, la toacă şi desară.* ib. III 87. *Cînd soarele este aproape de asfinţit la o distanţă de o suliţă o numeşte vremea tocii.* ib. X 329, cf. III 118, 170, 401, 488, V 210, VI 154, 200, VIII₂ 206, X 15, 96, 208, 260, 277, 356, 378, XII 30, 97, 117, 140, 173, 239, 275, 309, 430, 442, 519, XIII 127, 135, 218, 291, 449, XIV 351, XV 4, 150, 400, 409, XVI 82, 117, 160, 247, 296. *Duminică pe la toacă, Pe pădure promoroacă.* ŞEZ. I, 141. *Însărai sara la toacă, Mîndra mea la doi să roagă.* ib. IV, 232. *Foaie verde nucă sacă, Duminică pe la toacă.* MAT. FOLK. 1 364, cf. CARDAŞ, C. P. 157. *Într-o zi cam pe la toacă, îşi ia frîul şi se duce s-aducă nişte cai din ţarină.* VASILIU, P. L. 123, cf. ALR SN III h 765/514, ib. V h 1 381/514. ◇ Expr. **A fi soarele la** (sau **pe la**) **toacă,** se spune cînd soarele se află aproape de apus. *Ce de joc şi veselie, Cînd e soarele la toacă.* COŞBUC, P. II, 16. *E soarele la toacă, după cum spun ţăranii.* SADOVEANU, O. IX, 11. *Cînd s-a întors Ghiţişor, soarele era pe la toacă.* id. ib. X, 612. *Ciobanii mulg oile cînd e soarele la toacă.* H XVI 259, cf. 227.

3. (Regional; prin analogie cu forma sau cu sunetul produs de toacă **1)**

a) Clopot care se atîrnă la gîtul vitelor sau al oilor. V. talangă. Cf. CHEST. IV supl., com. SCURTU (Parva — Năsăud), ALR II 5 669/36.

b) Cîntar rudimentar folosit de ciobani. Cf. CHEST. V 7/15, A V 19. ✦ Măsură de greutate, valorînd peste 5 kg (Corbu — Borsec). Cf. CHEST. V 7/19.

4. (Regional) Arie de treierat (Salcia — Craiova). GL. OLT. *Treieram cu caii pe toacă, ducam grîu, bătătoream pămîntu bine şi-l stropeam.* ib.

5. Numele popular al unei constelaţii (H II 4, III 197, IV 68, V 166, IX 313, X 87, 430, XI 235, XIV 66, XVI 397); pegas (TDRG, PAMFILE, CER. 169, CADE, DL, DM); (la pl.) calea lactee (ALR I 1 226/107). *Toaca sfinţeşte seara pe la Vinerea mare.* MARIAN, S. R. I, 109.

— Pl.: *toace* şi (regional) *toci* (POLIZU, TDRG, ALR II/I 2 810/27, 36, 76, 157, 219, 284, 316, 334, 353). — Gen.-dat.: *toacei* şi (regional) *toacii, tocii, toacăi* (TDRG), *toachii* (ib.). — Şi: (regional) **tioácă** s. f. ALR II/I MN 110, 2 810/130.

— Postverbal de la **toca**[1].

TOÁDE s. f. (Bot.; regional) Omag *(Aconitum napellus).* BIANU, D. S. 10.

— Etimologia necunoscută. Cf. toaie[2].

TOÁFĂL s. n. (Regional) Maşină de făcut cîrnaţi (Lisa — Făgăraş). LEXIC REG. 95.

— Pl.: *toafăluri.*

— Din germ. **Teufel.**

TOÁFLĂ s. f. v. **toflă.**

TOÁIE[1] s. f. (Transilv., Olt., Ban.) Loc adînc în albia unei ape (curgătoare), unde, de obicei, se formează un vîrtej. V. bulboană, tău, viltoare. *Am ieşit din toaie, cu apa şiruind din haine.* AL LUPULUI, P. G. 43. *Noi, copiii, făceam lese să prindem peştele din gîldaiele, crovurile şi toile de pe moşia noastră.* id. ib. 82, cf. 50, CADE, CL 1975, 133, CHEST. IV 42/854. *Măi copii, mare-i toaia?* VICIU, GL., com. din BANAT, PLOPŞOR, V. O. 15, NOVACOVICIU, C. B. I, 21, ALR II 6 240/836, A III 1.

— Pl.: *toi.*

— Cf. toi[3].

TOAIE[2] s. f. (Bot.) **1.** (Mold., Bucov., Transilv.) Omag *(Aconitum napellus, cernuum, moldavicum, variegatum* etc.). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 056. *Pun... toaie într-o oală cu apă la foc.* MARIAN, D. 198. *Lău-*

toarea... o fac de regulă din diferite buruieni și flori mirositoare și anume:... toaie,... calapăr. id. s. R. II, 55, cf. NA. 278, GHEȚIE, R. M., DDRF, BRANDZA, FL. 520, BARCIANU, GRECESCU, FL. 40, 41, 42, CANDREA, F. 249, N. LEON, MED. 54, BIANU, D. S., TDRG. *Fetele care voiesc să fie întâi la joc iau floarea numită toaie.* GOROVEI, CR. 112, cf. DR. IV, 484, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BUJOREAN, B. L. 395, SCRIBAN, D., BORZA, D. 10, H I 48, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI și din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI.

2. (Prin Olt.) Molură *(Foeniculum vulgare).* BORZA, D. 70.

— Pl.: *toi.*

— Din ucr. **той.**

TOÁIFĂ s. f. v. **toaipă.**

TOÁIPĂ s. f. **1.** (Mold.) Unealtă de dulgherie în formă de secure sau de topor, cu tăișul mare, întrebuințată mai ales la cioplitul grinzilor; bardă. Cf. DAMÉ, T. 111, SĂGHINESCU, V. 72, TDRG, PAMFILE, I. C. 125, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., H III 38, 49, 118, 210, X 137, 539, XVI 152, I. CR. III, 251, ALR I 1 826/510, 512, 614, ALR II 6 628/537, 6 703/514, 605. ✦ (În limbajul muncitorilor forestieri; în forma *toaifă)* Topor rău (Gura Haitii — Vatra Dornei). ARVINTE, TERM. 172. ✦ Epitet pentru o femeie proastă (Nemțișor — Târgu Neamț). Cf. I. CR. III, 251.

2. (Regional) Numele unei arme, nedefinite mai îndeaproape. Cf. BARONZI, L. 126, H XVI 339.

— Pl.: *toaipe* și *toipi* (ALR I 1 826/508, 614). — Și: **toáifă, toápă** (ALR I 1 826/508) s. f.

— Etimologia necunoscută.

TOALÉT s. n. v. **toaletă.**

TOALETÁ vb. I. Tranz. și refl. (Familiar) A(-și) face toaleta **(1).**

— Prez. ind.: *toaletez.*

— Din fr. **toiletter.**

TOALÉTĂ s. f. **1.** Faptul de a se spăla, de a se pieptăna, de a se îmbrăca etc.; faptul de a se găti, de a se dichisi; găteală, dichisire. Cf. STAMATI, D. *Tu, de când ești, nu te-ai îngrijit de toaletă.* NEGRUZZI, S. I, 64, cf. POLIZU. *De aceea-i mai bine să se apuce de toaletă încă cu ziuă.* ALECSANDRI, T. 418, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Zgomote, la răstimpuri, produse de sertarele scrinului, de ușa garderobei, anunțau etapele toaletei.* IBRĂILEANU, A. 145, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Domnișoara se afla în dreptul său să-și urmeze toaleta unghiilor.* C. PETRESCU, Î. II, 148. *După o toaletă sumară la otel, m-am dus la teatru.* BRĂESCU, A. 198, cf. BL III, 46. ◇ (Ieșit din uz) *Cabinet de toaletă* = încăpere destinată pregătirii toaletei **(1).** Cf. COSTINESCU, CADE, SCRIBAN, D. ◇ Loc. adj. **De** (sau **pentru) toaletă** = care servește la curățirea și îngrijirea corpului. *Un serviț întreg cu lucruri pentru toaletă (gătire) împodobite cu pietre de mare preț.* CR (1830), 374[1]/7. *Adusese un feredeu mic de stejar..., un burete de toaletă, pomadă de frecat copilul.* CONTEMPORANUL, IV, 394. *Scotea din geamantan, câteva obiecte de toaletă și cărți.* BACOVIA, O. 223. *Contaminarea este posibilă și prin obiecte de toaletă.* ABC SĂN. 361. ◇ Expr. **A-și face toaleta** = a se găti (spălându-se, pieptănându-se, îmbrăcându-se etc.). *A doua zi apoi fac Toaletu cum le plac.* MUMULEANU, C. 125/4. *Abia aveam vreme a-mi face toaleta.* NEGRUZZI, S. I, 53, cf. POLIZU. *Tocmai acum pe la ora 11 ajunsese să se scoale și să-și facă toaleta.* SLAVICI, N. II, 270, cf. BARCIANU. *Mă gîndesc să-mi fac toaleta vreun ceas.* BACOVIA, O. 239. *În fața unui ciob de oglindă, doi ungători se îmbrînceau să-și facă tualeta.* BART, S. M. 96. *Regele se lasă servit, dar își face toaleta și singur.* T iulie 1964, 31. (Prin analogie) *Hulubii s-au dus să-și facă toaleta pe streșina hambarului.* CAZIMIR, GR. 72. *Acum le auzim pe toate de-a valma, făcîndu-și toaleta matinală.* VÎN. PESC. februarie 1964, 15. (Fig.) *Dimineața, la ora 8, ... se face toaleta magazinelor.* SADOVEANU, O. IX, 272. **A face toaleta** (unui bolnav) = a pregăti un bolnav pentru operație. **A face toaleta** (unui condamnat) = a pregăti un condamnat pentru execuție (tunzîndu-l și schimbîndu-i veșmintele). *Doi-trei bărbați așteaptă aci să vie călăul „ca să le facă toaleta".* CAMIL PETRESCU, T. II, 609.

2. Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte și de podoabă (femeiască); p. restr. rochie. *Strălucirea și bunul gust a toaletei damelor... făcea o frumoasă privire în această adunare.* CR (1838), 6[3]/10. *Galeria de ceea parte era plină de dame în cele mai alese toalete.* GT (1839), 91[2]/31. *I se desfăcu sacul de pînză și toaleta nu pătimise nimica.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 104. *Iașul, cu cinci zile mai înainte strălucitor de trăsuri, livrele, toalete,... acum se zbuciuma în ceasurile cele de pe urmă.* RUSSO, S. 29. *Amîndoi păzeam tăcere gîndind, el la Olga, eu... la toaleta pentru balul de la club.* NEGRUZZI, S. I, 46, cf. POLIZU. *Toaleta femeilor cochete din zilele noastre.* FILIMON, O. I, 131, cf. COSTINESCU. *Mamă-sa surîdea de fericire, văzînd dorințele fiicei sale pentru eleganța toaletei.* BOLINTINEANU, O. 458. *Cu toaleta ei dezorganizată, cu părul vîlvoi, cu ochii aprinși în cap și cu fața roșie ca sîngele.* EMINESCU, P. L. 84, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Purta toalete ca orice cucoană de la oraș.* AGÎRBICEANU, A. 130. *Mireasa zăbovi puțin, pînă se schimbă într-o elegantă toaletă de călătorie.* REBREANU, I. 252, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Lumea se duce și vine din oraș; peste tot preocupări serioase și toalete subțiri și scurte.* BACOVIA, O. 227. *La nuntă, surorile miresei se cuvine să aibă toalete nouă.* SADOVEANU, O. XI, 479. *Cum îți place noua mea toaletă?* VINEA, L. II, 46. *Trecu printre perechile gălăgioase, lăsînd privirile să-i lunece cu indiferență peste figuri și toalete.* V. ROM. februarie 1969, 30. ◇ Fig. *Bunul oraș începu a-și schimba toaleta și... ne pare rău căci e slut astfel îmbrăcat, jumătate cu frac și jumătate cu șalvari roși.* NEGRUZZI, S. I, 70. *E un spectacol foarte curios pentru un călător de a asista la deșteptarea unui oraș și de a-l surprinde în toaleta de noapte.* ALECSANDRI, O. P. 284. *Stă mohorît deoparte gardul brun, Doi brazi în toaletă de Crăciun Întind asupră-i brațele lor ninse.* CAZIMIR, L. U. 37.

3. (Și în sintagma *masă de toaletă)* Mobilă compusă dintr-o oglindă și dulăpioare, rafturi etc., unde se țin obiecte necesare îngrijirii corpului. Cf. STAMATI, D., MAN. SĂNĂT. 26/14, POLIZU, COSTINESCU, LM. *Scoica e pe masa de toaletă a unei domnișoare.* IONESCU-RION, S. 258, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Periile, cutiile... de pe masa de toaletă.* ARGHEZI, S. XI, 29, cf. DN[2], CL 1968, 316, A V 15, IX 1. ◇ (Rar) *Cutie* (sau, învechit, *besactea) de toaletă* = cutie în care se păstrează obiectele necesare curățirii și îngrijirii corpului. Cf. POLIZU. *Tata i-a dat un ceasornic frumos, mama — o besectea de toaletă.* EMINESCU, P. L. 66.

4. (Și în sintagma *cabinet de toaletă)* Closet. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *toalete.* — Și: **toalét** (MUMULEANU, în L. ROM. 1969, 50), **tualét** (GRAUR, E. 44) s. n., **tualétă** s. f., (formă coruptă) **taolétă** (ALR I 16/725), **taulétă** (PHILIPPIDE, P. 162, ALR I 16/980, 984, A V 15, IX 1), **doalétă** (POLIZU) s. f.

— Din fr. **toilette.** — **Toalet, tualet** < rus. **туалет.**

TOÁLPĂ s. f. (Regional) Ceată, grămadă, droaie. Cf. DDRF, TDRG, CADE. *Iată că vede omul o toalpă de oameni înaintea sa alergînd și strigînd.* SBIERA, P. 234.

— Pl.: *toalpe.*

— Din ucr. **толпа.**

TOÁMNĂ s. f. **1.** Anotimp care urmează după vară și precedă iarna, cuprinzînd (în emisfera boreală) intervalul dintre echinocțiul de la 23 septembrie și solstițiul de la 22 decembrie, caracterizat prin scăderea temperaturii, micșorarea treptată a zilelor, veștejirea vegetației etc. *Țara Italiei ierni ca acestea nu*

are niciodată, ci foarte blînde, cum sînt la noi toamnile. M. COSTIN, O. 269, cf. ANON. CAR. *Toamna friguroasă, tinoasă* (a. 1733). GCR II, 26/21. *Duminecă de va fi naşterea lui H*[risto]*s,... toamna* [va fi] *vînturoasă* (a. 1750). id. ib. 58/32. [Nilul] *arătînd vremile anului: vreamea săcerişului,... vreamea toamnii.* AETHIOPICA, 61v/8, cf. MAN. GÖTT. 135, DRLU, CLEMENS, LB, POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, I, 281. *Se scuturǎ salcîmii de toamnă şi de vînt.* EMINESCU, O. I, 129, cf. 26. *Era toamnă, şi aceste păsări călătoare se-ntorceau pe la cuiburile lor.* CARAGIALE, O. III, 1. *Toamna era pe sfîrşite; se întuneca devreme.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 90, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 181, BARCIANU, PUŞCARIU, ET. WB. *Era acum toamna, căzuse frunza plopilor, iar gîrlele prinseră gheaţă.* DUNĂREANU, N. 128. *Amurgul toamnei mohorîte ne-a despărţit atunci cărarea.* GOGA, POEZII, 144. *E un sfîrşit de toamnă, ploios şi umed.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 167, cf. PAMFILE, VĂZD. 91, DR. I, 372, IV, 706, ŞĂINEANU, D. U. *Şi spune-mi de ce-i toamnă Şi frunza de ce pică.* BACOVIA, O. 82. *Nu mai ştia dacă e toamnă sau vară.* SAHIA, N. 81. *Toamnele noastre de la poalele munţilor ce dulci şi ce prieteneşti sînt de obicei!* SADOVEANU, O. VI, 347. *Toamna prinde iară... un rod îmbelşugat.* I. BARBU, O. 8. *E toamnă, Se coace Pelinul în boabe de struguri.* BLAGA, POEZII, 49. *Dacă toamna este secetoasă, ceea ce este frecvent în ţara noastră, în timpul iernii grînele răsărite degeră uşor.* SĂVULESCU, M. U. I, 143. *Nici toamnele, nici primăverile de altădată Nu au lăsat urme în voi.* BENIUC, V. 24. *Amiaza se răsfaţă în hamacul de aur al toamnei.* VINEA, L. I, 5. *Era o toamnă rece, cu ploi nesfîrşite.* H. LOVINESCU, T. 365. *Nu s-a petrecut nimic deosebit, Era numai o toamnă cam tîrzie.* V. ROM. decembrie 1964, 76. *Aburii premergători ai ceţii şi brumelor puneau zăbranic alb pe vitrinele toamnei şi ale oraşului.* ib. decembrie 1970, 126. *Şi ca toamna dobîndală Să vă fie-ndestulată Casa.* TEODORESCU, P. P. 22. *Gîndit-am, mîndră, gîndit Să mă las de-al tău iubit, Dar inima iar mă-ntoarnă Să te iubesc pîn' la toamnă.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 42, cf. ŞEZ. I, 128, ALR I 173. *Că ce cîştigi tu-ntr-o vară, Eu cîştig numa-ntr-o seară Şi beau cu mîndra-ntr-o toamnă!* BALADE, II, 313. *Vine toamna cu bruma Şi-i uscă toată frunza.* FOLC. TRANSILV. II, 110. *Să vă găsim fericiţi... Ca toamna cea bogată, Cu toate îndestulată!* FOLC. MOLD. I, 273, cf. ZANNE, P. I, 72. ◇ (Personificat) *Toamna, mîndră ţesătoare, Pune furca-n brîul ei Ca să toarcă şi să ţese.* ALECSANDRI, P. III, 261. *Toamna, cu-a ei albă frunte Şi cu galbenii-i conduri, A lăsat argint pe munte Şi rugină pe păduri.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 16. *Sus în deal, la strungă, Aşternînd pămîntului Haina ei cu trenă lungă..., S-a ivit pe culme Toamna.* id. ib. 38. *Peste apele azi tulburi care poartă-n ele norii, Toamna suflă greu şi rece pîn' la marginile zării.* D. BOTEZ, P. O. 50. *Pe zdreanţa toamnei mari s-au prins Medalii triste de lumină.* VOICULESCU, POEZII, II, 29. *Toamna cîntă cu ciudate glasuri la ferestre.* SADOVEANU, O. V, 686. *Toamna şi-a întins marama de aramă pe zăvoi.* PILLAT, P. 9, cf. 146. ◇ Fig. (De obicei determinat de „vieţii", „vîrstei", „simbolizează apropierea bătrîneţii, a sfîrşitului) *Vrea să-i vină toamna vîrstei cei bărbăteşti cu rod.* ŢICHINDEAL, F. 182/7. *Vremea grăbeşte, e călătoare, P-ale ei aripi grăbim şi noi. La toamna vieţii.* HELIADE, O. I, 149. *Flori din toamna vieţii.* ALECSANDRI, POEZII, 343. *Cînd toamna vieţii vine, o frunte se-ntristează, Amorul rupe arcul şi zboară rîzător.* BOLINTINEANU, O. 4, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Atunci, intrînd în simpla, obştească armonie Cu tot ce-l limitează şi-l leagă împăcat, În toamna lui, copacul se-nclină către glie.* I. BARBU, J. S. 5. ◇ (Regional) *Dulcele toamnei* = postul Crăciunului. *În ziua de 14 nov. se lasă sec de dulcele toamnei sau de postul Crăciunului, care începe a doua zi.* PAMFILE, S. T. 119. *Moşii de toamnă* v. moş (I 5). ◇ Loc. adj. **De toamnă** = care se face sau se întîmplă toamna **(1)**, care este caracteristic acestui anotimp. Cf. LB, POLIZU. *Sură-i sara cea de toamnă.* EMINESCU, O. I, 83. *Vîntul de toamnă, rece şi umed, ţiuie în rămăşiţele frunzelor zgîrcite, risipite în crăcile copacilor.* DELAVRANCEA, T. 165. *Doarme plugul pe rotile, În pacea şerilor de toamnă.* GOGA, POEZII, 6. *Ploaia de toamnă îşi are povestirea ei.* PAMFILE, VĂZD. 113. *Vîntul de toamnă începu să bată.* GÎRLEANU, L. 41. *Era o zi frumoasă de toamnă.* BUJOR, S. 95. *Peste groapa lui pornesc Vînturi lungi de toamnă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 8. *Orăşelul se deştepta, învias acuma, în buciumările vîntului de toamnă.* SADOVEANU, O. I, 114. *I-l adusese maică-sa ... în palatul cel întunecat de ploi al acelei luni de toamnă.* BARBU, PRINC. 34. *Dinspre munţi, bătea un vînt subţire de toamnă timpurie.* V. ROM. octombrie 1964, 52. (Precedat de cuvinte care denumesc plante sau fructe, indică o varietate, un soi) *Leamne de to*[a]*mnă fără de roadă* (ante 1618). GCR I, 49/38. *Grîu de toamnă.* LB, cf. BARCIANU, ALEXI, W. [Grîul] *care se seamănă toamna, numindu-se deopotrivă şi grîu de toamnă şi ghircă sau tunsar.* PAMFILE, A. R. 103. *Cînepa de toamnă (cea femelă) este cea care rămîne verde pînă cînd se culege.* id. ib. 169. *Prună de toamnă.* DR. I, 360. *Mere de toamnă.* BUL. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 80. *Brînduşă de toamnă.* BORZA, D. 50. *Se coc strugurii de toamnă.* BĂNULESCU, I. 40. *Iară cînepa de toamnă În şopron stă ca o doamnă.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 457. *Bureţ d-ăi negri de toamnă.* ALR II 6 404/784. *Viorele de toamnă.* ALR SN III h 643/157. ◇ Loc. adv. **Astă-toamnă** = în toamna trecută. *Iar cînd au fost astă-toamnă s-au fost sculat Dragul Ceauşul de au dat el vin* (a. 1713). IORGA, S. D. XIV, 13. *Astă-toamnă era bine Că-mi zicea mîndra: jupîne.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 72. **La toamnă** = **a)** cînd va veni toamna, în timpul toamnei viitoare. *Ba s-a însura la toamnă, ba — la iarnă, ba — la primăvară.* CREANGĂ, P. 141. *La toamnă, cînd frunza va îngălbeni,... Tîrziu, în geamul tău, încet, cu o monedă voi suna.* BACOVIA, O. 61. *Tu ai nevoie de bani,... la toamnă.* VINEA, L. II, 199. *Las', mîndră, că le-om sfîrşi La toamnă, cînd oi veni.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 118, cf. 258; **b)** (regional) în timpul toamnei; toamna **(2)**. *Cînd la toamnă, unde era să culeagă ce au semănat, ploaia topise toată sarea şi nu mai rămăsese nimica.* POP., ap. GCR II, 365. **Pe** (sau **în**) **toamnă** = în timpul toamnei; cînd va sosi toamna. *Pe toamnă se pomeneşte cu un alt argat că-i aduce un burduşel de brînză.* ISPIRESCU, L. 209. *Se gîndea că o să-şi facă în toamnă o căsuţă a lui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 25. *Pe toamnă nu mai mănînc nimic.* CĂLINESCU, C. O. 121. **Spre toamnă** = spre începutul toamnei. *Cînd înfloresc copacii spre toamnă sau de se fac două rînduri de fragi, are să fie toamnă lungă.* GOROVEI, CR. 380. *A fost o secetă care a ţinut... pînă acum, spre toamnă.* BĂNULESCU, I. 40. **De cu toamnă** sau (învechit, neobişnuit) **de toamnă** = fiind încă toamnă. *Tîmplatu-s-au după această peire a leşilor în Moldova la anul, şi mai mare peire în Ţeara leşească, ciuma, în şase luni de cu toamnă.* URECHE, LET.[2] I, 135. *De toamnă au trimes la Craiova... o somă de oaste cătane.* AMIRAS, LET.[2] III, 123. *Să se curăţe brazdele făcute de cu toamnă pentru scurgerea apei.* I. IONESCU, C. 6/4, cf. 10/14. ◇ Compuse: **floarea-toamnei** = brînduşă de toamnă *(Colchicum autumnale)*. Cf. ALR SN III h 643/192; **flori-de-toamnă** = dediţei *(Anemone pulsatilla)*. Cf. ALR II 6 279/2.

2. (Art.; cu valoare de adverb) **În timpul toamnei (1).** *Sărbătorile mari ale lui Bacchus se făcea toamna la culesul viilor.* HELIADE, O. II, 174. *Voi şi d-aia trăiţi mult... că toamnili, la cules, gustăriţi struguri pe nemîncate.* JIPESCU, O. 54, cf. 45. *Toamna frunzele colindă, Sun-un grier sub o grindă.* EMINESCU, O. I, 76. *Toamna tîrziu În noaptea cu lună, Cum vîjîie codru Şi geme şi sună!* COŞBUC, P. I, 187. *Plouă toamna cu fulgere şi tunete ca vara.* PAMFILE, VĂZD. 115. *Eu am rămas... Ca să culeg cu ochii livezile de prun Cînd alb Negoiul, toamna, de ceruri se atinge.* PILLAT, P. 68. *Toamna prinde iară Sub casca lui de frunze un rod îmbelşugat.* I. BARBU, J. S. 5. *Adună vara grîul, culege toamna roade.* CĂLINESCU, L. L. 15. *Toamna Strîngi din aer*

Funigei. BLAGA, POEZII, 71. *Toamna începe să lucreze șorecove și stele, pentru colindători.* T decembrie 1964, 6. *Vara le vără Și sus le mîna,... Toamna le aduna Și-aici le tomna.* POP., ap. GCR II, 329. *Am un bade ca ș-un steag... Și mi-e frică că s-a pierde Ca și toamna frunza verde.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 52. *Toamna, cînd găsești în ghindă de stejar vierme, arată că anul viitor va fi productiv.* ȘEZ. II, 197. *Drag îmi este mirele Ca toamna strugurele.* FOLC. TRANSILV. II, 91, cf. I, 36. ◇ Expr. **Toamna se numără bobocii** v. boboc.

3. Numele unei hore și melodia după care se dansează. Cf. VARONE, D. 150, id. JOC. ROM. N. 129.

— Pl.: *toamne* și (popular) *tomni* (ALR I 173).

— Lat.* **automna** (< **autumnus**).

TOÁMPSEC subst. v. **toapsec.**

TOÁNĂ[1] s. f. **1.** (Învechit) Pornire violentă, furie, înverșunare, întăritare. *Ei cu mulți vin cu grea toană Și să-nviteadză să mă ia-n goană.* DOSOFTEI, PS. 181/19. *Văz toată toana omenească* (cca 1758). GCR II, 57/19. ✦ (Sens curent; mai ales la pl.) Capriciu; (rar) paraxenie, paraxin, (popular și familiar) pîrțag **(1)**, (familiar) bîzdîc, (popular) pandalie, (învechit și regional) năcafa (v. nafaca **II 3)**, pală[5], (regional) năbădăi (v. năbădaie **2)**, năvîrlii, piezi (v. piază), toană[2] **(1)**, trăsneală **(3)**. V. chef, manie, naz, poftă. *Știu tare bine că zulea nu-i vine totdeauna, ea-l apucă cîteodată ca toanele, ș-apoi îl lasă iară.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 426. *Ale ei toane de nevoie împlinind.* C. STAMATI, P. 295, cf. POLIZU. *Se obișnuise cu toanele amicului său.* VLAHUȚĂ, O. A. 119. *Ilustrule profesor, ce demon, care toane Te-au îndemnat a scoate din vechile cartoane Acele mici notițe...?* I. NEGRUZZI, S. II, 17, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 61, 148, BARCIANU. *Vai de cel ce l-o vedea, că-l prefăce dupe cum o apuca-o toanele.* DELAVRANCEA, V. V. 256, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *Eu cîteodată am toane, zise el.* AGÎRBICEANU, L. T. 166. *Am cîteodată și eu toanele mele de lux.* HOGAȘ, M. N. 162. *Trebuie să te supui toanelor lui, să te faci mititel și să te resemnezi.* REBREANU, NUV. 182. *Am cîteodată... unele toane care mi-au adus... pagube.* GALACTION, O. 63. *Numai cînd și cînd are cîte o toană că-i vine așa din senin un chef de vorbă.* STĂNOIU, C. I. 113. *Și urmează leafă grasă, Tot ce cade de la masă; Cu grămada, după toane.* ARGHEZI, S. V, 105. *Deprins să se supună toanelor secretarului,... se culcase pe jumătate îmbrăcat.* GALAN, B. II, 172. *Își alegea orele de lucru după toanele lui.* VINEA, L. I, 55. *Am o toană, prea sfințite și veliți boieri.* BARBU, PRINC. 226. *Nu te puteai lua după bătrîn, el avea toane și niciodată nu puteai ști dacă face un lucru în glumă ori în serios.* V. ROM. noiembrie 1964, 18. *Femeia știa toanele lui și nu s-a mai pus cu dînsul la price.* SBIERA, P. 291, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 364, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ◇ Fig. *Norocul are toane și ciudățîi surprinzătoare.* GALACTION, O. 110. *Cei doi prieteni..., pe care o toană iute și tainică a soartei îi despărțise, s-au găsit iarăși la locul lor.* STĂNOIU, C. I. 70. *Anii, bată-i-ar pustia! De toana lor nu scapă nimenea.* FRUNZĂ, Z. 59. ◇ Loc. adj. **Cu toane** = capricios, inconsecvent; răsfățat[2], tonatic, (regional) toncos, tonos. *Era cu toane, atît cît la unele să arăta pre harnic..., dar și cam grabnic la mînie.* NECULCE, L. 318. *Pătimaș și îndărătnic s-o iubești ca un copil, Cînd ea-i rece și cu toane ca și luna lui april?* EMINESCU, O. I, 157, cf. 160. *Îl lăsai la o parte ca pe un om cu toane.* GANE, N. III, 70. [Vîntul] *adoarme-acum, ca un copil cu toane.* IOSIF, P. 20. *Omul se opri, mormăind o sudalmă împotriva unei asemenea muieri cu toane.* SADOVEANU, O. X, 555, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 358, SCRIBAN, D., DEX, ȘEZ. IX, 149, I. CR. III, 219. *Măi, da cu toane e ficioru-meu!* L. COSTIN, GR. BĂN. 202, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 21. ◇ Expr. **A-i veni** (cuiva) **(o) toană** (sau **toana, toane, toanele**) = a-l apuca (pe cineva) furiile; a se înfuria, a se enerva. *Bine că ne-au venit toană, Blămați să-l luăm în goană.* DOSOFTEI, PS. 231/9, cf. 438/2. *Mă tem să nu-i vie-o toană să ne stringă-acum de gît.* PR. DRAM. 363. *Iar i-au venit toanele ghiujului.* ALECSANDRI, T. 369. *Ce ai mamă? întrebă Făt-Frumos. — Nimica, zise ea, mi-au venit și mie toane.* EMINESCU, N. 20. *Din senin îți vine-o toană.* VLAHUȚĂ, P. 109. *Ades și mie toane-așa îmi vin, Dar ast îndemn, zău, cîtuși de puțin.* GORUN, F. 47, cf. ȘEZ. V, 163. (Fig.) *Vîntului îi veni toana să tragă o raită prin capitala noastră.* SADOVEANU, O. I, 650. ✦ (Învechit, rar) Părere (ciudată, bizară) *Însămnările și toanele unor mai pre urmă istorici, la ivală și la arătare să scoatem.* CANTEMIR, HR. 300. ✦ (Mai ales în legătură cu verbele „a fi", „a se afla", „a se găsi" etc.) Stare de spirit, dispoziție (bună sau rea). *Bun mai era și părintele Duhu, cînd se afla în toane bune.* CREANGĂ, A. 76. *Pe d. Costică l-am văzut și-l văd adesea; este în toane foarte pesimiste.* CARAGIALE, O. VII, 100. *Cată acum vreme cu prilej să poată intra la vodă cînd o fi în toane bune.* ISPIRESCU, U. 229. *Acum, ca să te-aduc în toane bune, Gătit ca domnișor îți vin.* GORUN, F. 64. *Preotul era în toane deosebit de bune.* REBREANU, I. 136. *Pîndisem, ca să găsesc în toane bune pe comandantul de batalion.* CAMIL PETRESCU, U. N. 193. *Tremura cînd simțea că domnul căpitan nu-i în toane bune.* SADOVEANU, O. II, 416. *Ești în toane rele azi.* VINEA, L. II, 64. *Ce să spui! M-au și găsit în toane bune.* T decembrie 1964, 14. *A așteptat... tăcut, în toane rele.* V. ROM. ianuarie 1966, 74. *Îl găsi acasă și în toane bune.* ȘEZ. I, 205, cf. PAMFILE, J. III, 95. ◇ Expr. **A fi într-o toană** = a fi într-o ureche, a fi maniac. *Vino, mamă! Lasă-l în pace! Vezi că-i într-o toană!* Com. din URCA — CÎMPIA TURZII. ✦ (De obicei urmat de determinări) Criză; atac. *Mă fac din vreme în vreme că am toane de nebunie.* ALECSANDRI, T. 515. *Se vede că era într-o toană de nebunie și nu știa ce făcea.* id. ib. 523, cf. CIHAC, II, 414, 533. *Uneori o apucau toane de răutate.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 36. *Nu te apucau toate toanele nebuniei?* CIAUȘANU, R. SCUT. 62. *După o nouă toană de nervi a prințesei,... ținură o sfătuire.* PAS, L. I, 162. *I-a trecut toanele.* I. CR. III, 219. ✦ Fig. (Exprimînd intensitatea, violența unei acțiuni) Rafală, ropot; izbucnire. *Stropii nevăzuți izbeau toane-toane în ușă și în geam.* GALACTION, O. A. I, 369. *O toană de vînt primăvăratic dădu buzna în caleașcă.* V. ROM. octombrie 1960, 54. ◇ Expr. **A trage** (sau **a se porni pe**) **o toană de plîns** = a trage o porție, un ropot de plîns; a izbucni în plîns. *De părere de bine, îi trase o toană de plîns pe răvaș.* VLAHUȚĂ, O. A. 103. *Se porniseră pe o toană de plîns cînd s-a aflat că într-adevăr începuse războiul.* PAS, L. I, 264. *Împăratul, după ce mai trage o toană de plîns,... îi îngropă cu cinste.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 158, cf. 113. ✦ Fig. Mișcare repede, capricioasă, violentă. *Calul roib săltă într-o toană furtunoasă.* SADOVEANU, O. XXI, 420.

2. (Popular) Interval de timp, răstimp (scurt). *L-a mai îngrozit o toană.* PANN, P. V. I, 36/26, cf. POLIZU. *Se mai miră o toană cînd îi spuse că trebuie să fie îmbrăcat.* ISPIRESCU, L. 191. *Prinse a mai prigoni lumea o toană.* id. U. 87. *Stătu o toană pe gînduri.* DELAVRANCEA, S. 241. *După ce împăratul se odihni o toană din povara cuvîntului, scoase din sîn patru chei.* F (1886), 414, cf. DDRF. *Fata plecă ochii-n jos și urmă iar o toană de tăcere.* SANDU-ALDEA, U. P. 208. *I-ai mai prins vreodată? — Doamne ferește! Și doar i-am pîndit eu o toană.* id. A. M. 185, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *După ce a mai colindat o toană cu jelbe după alte slujbe, iar s-a înhămat la săpat.* KLOPȘTOCK, F. 192. *După ce se mai privi o toană, încălică și plecă pe sus, încet, cum zboară vîntul primăverei.* VISSARION, B. 49. *Am să am cu mine buciumul ș-am să zic o toană.* SADOVEANU, O. IX, 19. *Umblăm o toană prin preajma boierului, stîrnind vînatul.* V. ROM. noiembrie 1960, 38. ◇ Loc. adv. **Într-o toană** = de la o vreme, la un moment dat; într-un răstimp. *Într-o toană, cînd damigeana și trupurile noastre nu mai erau amenințate, prietînul meu, Panait, dobîndi glas.* SADOVEANU, O. XVI, 14.

O toană = puțin, cîtva. *Cară-te cît e cu cinste, că-ți mai lungesc urechile o toană!* CARAGIALE, O. III, 39.

— Pl.: *toane.*

— Postverbal al lui **tuna.**

TOANĂ[2] s. f. **1.** Loc bogat în pește, unde se aruncă năvodul[2]. *Dă-mi drumul puiului Să-ți spui toana peștelui.* PĂSCULESCU, L. P. 177. *Și el, frate, să ducea La apa Vidrosului Unde-i toana peștelui.* GRAIUL, I, 74, cf. 75. ◆ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată felul) Grămadă, mulțime de pești; b a n c (ATILA, P. 101); stol de păsări (PAMFILE, J. II, 170, III, 95); haită de lupi (ALR SN III h 676/605). *Toanele în milioane de scrumbii se abat în călătoria lor prin porturi.* ATILA, P. 101. *Trec toanele de scobai.* BĂCESCU, P. 77. ◆ (Regional) Adunare a flăcăilor pentru alegerea persoanelor care să conducă și să supravegheze desfășurarea datinilor de Crăciun. Cf. PAMFILE, CR. 168.

2. Ocolul făcut prin desfășurarea largă și completă a unui năvod[2], care prinde peștele înconjurîndu-l; aruncătură de năvod[2]. *O „toană" ține cîteva mile... După fiecare toană setea trebuie întinsă la mal.* ATILA, P. 367, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 358, SCRIBAN, D., M. D. ENC. ◇ E x p r. **A da** (sau **a trage**) **toana** (sau **o toană**) = a arunca năvodul[2] și a-l scoate. *Cu tiflanul pescuiesc cel puțin șase oameni, cu două dube; în acest caz ei dau toană mai lungă.* ANTIPA, P. 454. *Apucă amîndoi de lopeți spre a trage „toana" la vale, care ține cîțiva kilometri.* id. ib. 515. *El p-atît nu se lăsa; Năvod în mare-arunca, Două-trei toane trăgea.* TEODORESCU, P. P. 95. *Trase o toană, trase două, Trase toane pînă-n nouă.* PĂSCULESCU, L. P. 176. *Dete-o toană, Dete două. Cînd fu toana a d-a treia, Prinse puiul Iudii-ăl mic.* PAMFILE, S. V. 25. **A întinde toana** = a desfășura larg năvodul[2]. *Amîndouă dubele pornesc în direcții opuse ca să „facă ocolul" și să cuprindă între aripele năvodului un spațiu cît se poate de larg; atunci se zice că au întins toana.* ANTIPA, P. 473. **A închide toana** = a aduna, a strînge năvodul[2] cu pește. *La un semn al vătafului, lotcele pornesc una spre alta, spre a se împreuna și, încrucișîndu-se, a închide toana.* id. ib. ◆ Timpul cuprins între momentul aruncării și cel al scoaterii năvodului[2]. Cf. CHIRIȚESCU, GR. 255, PĂSCULESCU, L. P. 383. ◆ Spărtură făcută în gheața unei ape pentru a pescui sau pentru a scoate apă; copcă, ochi[1], (regional) produf. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX, NOVACOVICIU, C. B. II, 21.

3. Loc unde se bat peștii; bătaia peștilor; boiște. *În timpul toanelor, scobaiul este cel mai des pește de pe Siret.* BĂCESCU, P. 151, cf. ALR II 6 240/886.

4. Perioada cînd peștele umblă după mîncare; obiceiul, felul de a se manifesta al peștelui cînd umblă după hrană. *Chiar la tentația acestui vierme, peștele rămîne indiferent cînd e în repaos sau cînd nu-și are toana mîncării.* ATILA, P. 58. *În toanele mîncării, păstrăvul nu face decît o mică excepție de la regula celorlalți pești.* id. ib. 180. ◆ Timp potrivit de prins pește. *Peștele se prinde cînd e toana lui.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *toane.*

— Din ucr. **тоня**, rus. **тоня.**

TOANĂ[3] s. f. v. **ton[3].**

TOANCĂ[1] s. f. Loc cu apă adîncă la cotiturile rîurilor de munte; bulboană, viltoare, vîrtej. Cf. CIHAC, II, 414, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ANTIPA, P. 84, Í. BRĂESCU, M. 72, PASCU, S. 228, RF II, 296. *Prin toancele de piatră, vîjîitul Nahlapilor în spumă era groaznic.* PILLAT, P. 166.

— Pl.: *toance.* — Și: **tionc** s. n. ANTIPA, P. 84.

— Din ucr. ***тонька.** Cf. rus. т о н ь к а.

TOANCĂ[2] s. f. **1.** (Regional) Toană[1], capriciu (Țagu — Reghin). VICIU, GL. *Într-o toancă am făcut asta.* id. ib.

2. (Prin Ban.; în e x p r.) **A pune în toancă** = „a pune în răspundere". Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 202, NOVACOVICIU, C. B. I, 22.

— Pl.: *toance.*

— Cf. t o n c a.

TOANCĂ[3] adj. v. **tont.**

TOANCHIN, -Ă adj. (Regional) „Prostănac și surd; tont" (Sibiel — Sibiu). LEXIC REG. II, 64.

— Pl.: *toanchini, -e.*

— Cf. t o n t.

TOANE subst. (Prin Ban.; în e x p r.) **Mi-i toane** = mi-e greață, îmi vine să vomit. Com. din ORAVIȚA, NOVACOVICIU, C. B. II, 21, ALR II/I h 102/29.

— Pl.: *toane.*

— Din scr. **toňa.**

TOANET subst. (Regional) Necaz **(2)** (Valea Timișului — Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 195. *Mi s-a pus toanet pe suflet.* id. ib.

— Pl.: ?

— Cf. scr. t o ň a „întunecare, turburare".

TOANGĂ s. f. (Regional) Talangă **(1).** Cf. TEAHA, C. N. 274, com. din CAPU CODRULUI — GURA HUMORULUI.

— Pl.: *toange.*

— Formație onomatopeică. Cf. ț o a n g ă.

TOANTĂ s. f. (Regional) Ciocănitoare *(Dendrocopus medius)* (Traian — Turnu Măgurele). BĂCESCU, PĂS. 165.

— Pl.: *toante.*

— Etimologia necunoscută.

TOAPĂ s. f. v. **toaipă.**

TOAPSEC, -Ă subst., adj. **I.** Subst. **1.** (Învechit) Otravă, venin. [Scorpia] *coada cu venin și toapsăc întrarmîndu-și.* CANTEMIR, HR. 22, cf. 889. *Supt unghea deagetului mai vrăjmaș toapsec decît dintele viperii sta.* id. IST. 84. *Toți antidotul toapsăcului... să-l arate, pre papagal... rugară.* id. ib. 114, cf. ANON. CAR., DDRF, TDRG, CADE, ROSETTI, L. R. I, 84, SCRIBAN, D. ◇ F i g. *Cine înghite zaharul vicleșugului, acela borăște toapsecul sufletului.* CANTEMIR, IST. 121. *Din slovele corbului toampsăcul răului i se cunoaște.* id. ib. 297.

2. (Regional; în forma *toapsică*) Boală venerică. *Dute-n toapsică!* Com. DRĂGANU, cf. PAȘCA, GL.

3. (Rar) Dizenterie; diaree; (popular) vintre. Cf. SCRIBAN, D.

II. Adj. (Prin Olt.) Amar ca fierea, foarte amar. Cf. PLOPȘOR, V. O. 15. *E toapsăcă.* CIAUȘANU, GL.

— Și: (învechit, rar) **toámpsec** subst., (regional) **toápsică, tópsică** (PHILIPPIDE, P. 66) s. f.

— Lat. **toxicum.**

TOAPSICĂ s. f. v. **toapsec.**

TOARCE vb. III. **1.** R e f l. (Învechit) A se îndrepta spre un punct, schimbînd direcția; a se întoarce. *Cîndu toarnă-se (toarce-se-va* H*) dracul mieu înrapoi, nu putu și pieru de fața ta.* PSALT. 12, cf. SCRIBAN, D.

2. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A răsuci cu mîna și cu ajutorul fusului fibrele (de lînă, de cînepă etc.) trase din caier, pentru a obține fire care pot fi țesute, tricotate etc.; a prelucra fibre textile cu ajutorul unor mașini speciale, pentru a obține fire necesare industriei textile; a fila. *Și de veșminte ce vă grijiți? Socotiți crinul satelor cum crește neustenindu-se, nece toarce!* CORESI, EV. 215. *Muierile însă care era mîndre cu mînule torcea.* PO 299/24. *Torcea păr de capră.* ib. 300/2. *Îmbrăcară pe soru-sa foarte frumos, și o trimisără la apă, fiind cu vasul în cap pus... și torcea și cu furca.* HERODOT (1645), 278. *Nu lucră, neci torc.* N. TEST. (1648), 8[v]/34. *Toate muerile... au tors părul de căpre.* BIBLIA (1688), 65[2]/13, cf. ANON. CAR.,

LEX. MARS. 206, 231. *Să afla singură... torcînd o îmbrăcăminte de porfiră.* BELDIMAN, N. P. II, 4/2, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Femeile... n-au ce toarce fiindcă n-au sămănat.* I. IONESCU, C. 42/13. *Zoița, pe scaun, toarce.* PR. DRAM. 331. *Ar fi rămas acasă să toarcă și să țese.* NEGRUZZI, S. II, 209, cf. POLIZU. *Acolo găsi patru femei, dintre care două torceau.* FILIMON, O. I, 105. *Ți-a cumpăra mama o furcă să torci un fuior.* ALECSANDRI, T. 105, cf. CIHAC, I, 282, COSTINESCU, *Două june surioare... Torc mătăsuri aurite.* BOLINTINEANU, O. 88. *Lîngă prispă torcea o fată frumoasă.* EMINESCU, N. 8. *La Humulești torc și fetele și băieții.* CREANGĂ, A. 47. *Cît-li ziulica de mare toarcem, coasem.* ISPIRESCU, L. 49. *Vedem femei torcînd, înalte, svelte, cu fața luminoasă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 165. *Fac lucruri femeiești..., adecă peaptănă, scarmănă un cojoc, torc.* MARIAN, NA. 267, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 44, BARCIANU. *Cu tine două fete stau Și torc în rînd cu tine.* COȘBUC, P. I, 192. *Femeile mai toarseră cîtva, cam pînă la cîntatul cocoșilor de miezul nopții.* SANDU-ALDEA, U. P. 212, cf. ALEXI, W. *Nevasta unui vînător nu trebuie niciodată să toarcă în vreme ce bărbatul ei mănîncă.* CANDREA, F. 7. *Topită de veghere, bunica toarce, toarce, Cu mințile p-aiurea, cătînd la foc.* IOSIF, V. 42, cf. TDRG. *Unele femei se feresc de a toarce marți seara.* PAMFILE, CER. 101, cf. id. DUȘM. 103. *Privesc pe furiș la Oana care toarce și-amestecă fuioarele de in cu cele de lînă.* DELAVRANCEA, O. II, 126, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acum sînt bătrîna ce tot toarce Și mormăie, uitată, a pustiu.* PILLAT, P. 110, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 198, SCRIBAN, D. *Fibre colorate diferit se amestecă între ele înainte de a fi toarse.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 36. *Femeile torc, torc grăbite.* BOGZA, A. Î. 156. *Femeile torceau, stăpîna casei își cinstea oaspeții cu porumb fiert și îndulcit.* V. ROM. septembrie 1963, 16. *Din drug îndrugînd, Din furcă torcînd, Din gură întrebînd.* POP., ap. GCR II, 298. *Toate fetele torcea, Numai proasta mea plîngea.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 423. *Nu știu toarce cînepa. Făr' o-ndrugă ca lîna!* id. ib. 452. *Vezi de-l toarce ca sîrma că vom face din el ață de cusut haine cătănești.* RETEGANUL, P. I, 56. *Pînă pe vremea fînului, femeile n-au voie să meargă cu furca-n brîu torcînd.* ȘEZ. II, 197. *Vine Leana pe colnic Și toarce la borangic.* HODOȘ, P. P. 183. *A dărăcit cînepa și lîna; a torsu-le și datu-le pe rîschitoare.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 189. *Să nu torci în moară, că se sparg pietrele.* ȘEZ. XII, 154. *El mătasa o torcea, Lungă funie-o făcea.* BALADE, II, 182. *Nici torsei, nici pusei pînză, Ci numai zisei din frunză!* FOLC. TRANSILV. II, 300. *Cînd a-nceput aia să toarcă, a țînu toată armata c-un caier!* O. BÎRLEA, A. P. II, 455. *Toarce, nu alta* sau *vorbește de toarce* = se spune despre o persoană care vorbește curgător, frumos. Cf. ȘEZ. II, 72. *Îi bun de tors la fuioare* = nu este potrivit pentru o muncă deosebită. Cf. ZANNE, P. V, 299. *Parcă mi-a tors și nu i-am plătit,* se spune despre cineva care stă supărat. id. ib. 641. *Nu știi să torci, nici să țeși, Numai la horă te-ndeși.* id. ib. IV, 384. *La culcare, fată mare, lasă baba să mai toarcă,* se spune despre tinerii care, spre deosebire de bătrîni, se plîng mereu de oboseală. id. ib. II, 529. ◇ (Complementul indică cantitatea de fire toarse) *Să toarcă o jumătate oca de cînepă.* I. IONESCU, P. 278. *Fata moșneagului nu se încurca, ci torcea cîte-un ciur plin de fuse.* CREANGĂ, P. 284. *A tors două fuse pînă s-au sculat Ceilalți ai casei.* COȘBUC, P. I, 245. *Torcea, Torcea fus după fus, Din zori și pînă-n seară.* IOSIF, PATR. 9. ◇ (În basme și în poezia populară; subiectul este „furca") *Am auzit că ai o furcă de aur, care toarce singură.* CREANGĂ, P. 96, cf. 91. *Îi dete furca care torcea singură.* ISPIRESCU, L. 92. *Toarce furcă și tu fus Că lelița iar s-o dus.* BREBENEL, GR. P. ◇ (Prin analogie; subiectul este „păianjenul") *Paingul... parcă dă viață la firul ce toarce așa subțire.* CONACHI, P. 269. ◇ Fig. *Drept preot toarce-un greier un gînd fin și obscur.* EMINESCU, O. I, 69. *Gîndurile mele torceau un vis.* ib. N. 9. *Și-a tors argintul luna în mii și mii de raze.* MACEDONSKI, O. I, 116. *Uritul firu-mi toarce... Și mă duce la oftare.* BELDICEANU, P. 110. *Obosit acas' mă-ntorc, Înc-o noapte. fără tihnă, firul gîndului să torc.* DEMETRESCU, O. 42. *Așa își toarce cîmpul poveștile-i duioase.* VOICULESCU, POEZII, I, 66. *Toamna... Toarce-n pas alene.* PILLAT, P. 249. *Din caier încîlcit de nouri Toarce vîntul Fire lungi de ploaie.* BLAGA, POEZII, 22. *Începuse să toarcă în gînd o întîmplare fericită.* DEMETRIUS, A. 274. *Babele care au rămas pe loc torceau înainte firul vorbei.* V. ROM. aprilie 1956, 59. *Torceam în gîndul meu confuze crîmpeie de psalm ori de poem.* ib. februarie 1969, 12. (Refl.) *Cu degetele-i vîntul lovește în ferești, Se toarce-n gîndu-mi firul duioaselor povești.* EMINESCU, O. I, 107. *O rază de aur se toarce ușor Și-n fundul sălbatec al mărei pătrunde.* id. ib. IV, 19. *Se toarce vorba închegată, Cutia încet se-ncuie-n piept, În scrisul apei caut drept.* I. BARBU, J. S. 112. *După munții ursuzi, după ploaie, Fuioare de aburi s-au tors.* LABIȘ, P. 11. ◇ Expr. **Cît ai toarce un fus** = intervalul de timp cît durează torsul unei cantități de fire care încape pe un fus. Cf. ȘEZ. IX, 144. **A toarce în furcă** = a-și cîștiga existența torcînd pentru alții; a munci din greu. *O babă săracă... torcea în furcă să-și agonisească hrana și cîmpul său.* AMIRAS, LET. III, 182/27. *Mama însă era în stare să toarcă-n furcă și să învăț mai departe.* CREANGĂ, A. 12. **A-și toarce pe limbă** = a se gîndi înainte de a vorbi. *De-acu nainte să-ți torci pe limbă cînd îl deschide gura ca să vorbești cu mine, auzi tu?* ALECSANDRI, T. 921, cf. ZANNE, P. V, 640. **A nu-i toarce** (cuiva) **(mama** sau **mamă-sa) pe limbă,** se spune despre cineva care vorbește cu ușurință, căruia nu-i este greu să vorbească; despre cineva care riposteză deschis și curajos. *Dar părintele Dulu nu i-a tors mă-sa pe limbă.* CREANGĂ, A. 137. *Parcă vă ninge și vă plouă. Fiți mai hazlii, că doar nu v-a tors mama pe limbă.* CONTEMPORANUL, V, 297, cf. CANDREA, F. 181, ȘEZ. II, 72. *Acestuia nu i-a tors mă-sa pe limbă.* Com. MARIAN, cf. ZANNE, P. V, 640. **A da** (cuiva) **caier de tors** = a da (cuiva) de lucru. Cf. ZANNE, P. V, 108. **N-am tors pe el** (sau **pe ei** etc.) sau **că n-oi fi tors pe el,** se spune pentru a arăta lipsa de interes în legătură cu ceva pentru care nu s-a muncit, sau nu s-a cheltuit; nu-mi pasă de..., nu-mi pare rău de... *Ducă-se, n-am tors pe el.* PANN, P. V. II, 108/13. *N-ai tors pe ei, ca să te coste.* IOVESCU, N. 174, cf. CIAUȘANU, GL., ZANNE, P. V, 640. ◇ Refl. pas. *Să vadă de putea să se toarcă ... ca inul.* DRĂGHICI, R. 52/15. *Lîna tunsă se spală, ... se toarce.* PRECUP, P. 22. *Din ochi lacrimi nu mai stoarce Că ce zboară nu se-ntoarce, Firul rupt nu se mai toarce.* ALECSANDRI, P. P. 283, cf. ZANNE, P. I, 646, V, 291. ◇ Refl. impers. *Vinerea... nu se toarce.* ȘEZ. I, 13. *În casa ginerelui și a miresei să nu se toarcă, căci se întorc vorbele.* ib. XII, 168.

3. Intranz. (Despre pisici) A produce un sunet continuu, asemănător cu sfîrîitul fusului. *Dinaintea gurei de la sobă se încovoia o mîță albă, care torcea de mulțămire.* ALECSANDRI, O. P. 95. *În cotlon torcea motanul pieptănîndu-și o ureche.* EMINESCU, O. I, 84. *Cînd ședeau casnicii la lucru iarna..., cotoiul sta lîngă dînșii și torcea.* ISPIRESCU, L. 285. *Mîngîia un pisoi care torcea ș-o tot îmboldea cu capul.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 45, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Pisicile se cocoșară ca după somn și torcînd se frecau de brațele ei.* ARDELEANU, U. D. 13, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pisica albă... toarce pe divan...* MINULESCU, VERS. 204. *Duduie focul în sobă, motanul toarce.* TEODOREANU, M. U. 396, cf. SCRIBAN, D. *Insensibilă, mîța își ia firul de unde l-a lăsat și toarce.* ARGHEZI, S. VIII, 114. *De pe pat sări un motan mare, roșcat, care începu a toarce.* V. ROM. februarie 1955, 144. *Mîrtanul torcînd, să freca de umărul moșneagului.* RETEGANUL, P. V, 5, com. MARIAN. ◇ Fig. *Motorul torcea mulțumit ca un motan sătul.* IL martie 1961, nr. 36. ◇ Expr. (Argotic) **A toarce pisicii** = a informa pe ascuns, a divulga un secret. Cf. BARONZI, L. I, 151. ✦ (P. anal.; despre oameni) A sforăi. *Zăresc pe colacul fînîinii pe Ghibirdîc*

tologit cu burta-n sus şi torcînd pe nas de se auzea cale de o poştă. ap. TDRG.

— Prez. ind.: *torc.*
— Lat. **torquere.**

TOÁRCERE s. f. Acţiunea de a t o a r c e **(1)** şi rezultatul ei; tors[1], (rar) torcătură **(1)**. Cf. DRLU, POLIZU, COSTINESCU. *Toarcerea... se începe de regulă la începutul postului Crăciunului.* MARIAN, S. R. II, 3, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 44, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ◇ F i g. *Toarcerea greierului, roaderea cariului, iată atîtea şi atîtea imagini.* GHEREA, ST. CR. I, 140.

— Pl.: (rar) *toarceri.* POLIZU.
— V. **toarce.**

TOÁRTĂ s. f. **I.** (Atestat prima dată în 1508, cf. MIHĂILĂ, D. 166) Parte ieşită în afară a unui obiect, în formă de arc, care serveşte la apucarea obiectului respectiv; (popular) mînuşă **(II 1)**. *Acmu în lucru vreo toartă să apuce sau vreo bucată să îmbuce nu are.* CANTEMIR, IST. 115. *Forma lor... în chipul ulciorului cu toarta deasupra.* IST. AM. 60[r]/15. *Una tablă de Lipsca, de cele cu toarte* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234. *Vase de lemn spînzurate de toartele lor.* BELDIMAN, N. P. II, 71/5, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Vas în forma unui ulcior cu două toarte.* SĂULESCU, HR. I, 122/25, cf. POLIZU. *Îi găsi un sipet lîngă pat... — Trage-l încoace de toartă; dar ia seama să nu rupi toarta.* ALECSANDRI, T. 1644, cf. CIHAC, I, 282, COSTINESCU. *Să se treacă prin torţile unei căldări de aramă.* MARIAN, NA. 104, cf. DDRF. *În unele localităţi se dă numele de borcan la oalele cu ţiţă şi cu toarte.* id. T. 74, cf. 85, PHILIPPIDE, P. 40, BARCIANU. *Luna nouă părea un coşuleţ de aur cu o toartă subţire.* SANDU-ALDEA, A. M. 108, cf. ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB., CANDREA, F. 398. *Repezindu-se, mamei întinse Cupa cu torţi îndoite.* MURNU, I. 20, cf. TDRG. *Ridicase de pe lespezi ceaunul uriaş şi, cumpănindu-l de toartă cu stînga,... îl răsturnă spre o petică unsuroasă şi groasă.* HOGAŞ, M. N. 194. *Pleca la apă cu vasele de toartă.* VOICULESCU, POEZII, II, 149. *Ai deschis urechile? — Le-am deschis cît toartele cristelniţei.* SADOVEANU, O. XIII, 585. *Ş-un ciob cu toartă Vă-nalţ din altădată Teba moartă.* PILLAT, P. 230. *Păsăre eşti? Sau un clopot prin lume purtat? Făptură ţi-am zice, potir fără toarte.* BLAGA, POEZII, 109. *Un cazan plin pînă-n toarte, cu garboave de argint, cu mahmudele de aur.* STANCU, D. 205. *Aşezase vreo douăsprezece strachini... şi tot pe atîtea ulcele fără torţi.* CAMILAR, N. I, 209. *Măcar să fi aruncat coşul..., nu-i stătea bine, oprit în drum, ca o bucătăreasă.* VINEA, L. I, 13. *Damigeana era cu două toarte de nuiele.* V. ROM. decembrie 1963, 65, cf. SCL 1965, 771. *Să bea vin din butoi... în pahare de sticlă cu toartă.* V. ROM. mai 1969, 15. *Apucă Bacchus amfora de toartă.* VULPESCU, P. 125. *Baba scoate... un ulcioraş cu două torţi şi-l pune lîngă foc.* ŞEZ. I, 250. *Şi hăţea dejea de toartă Şi-o răsturna toată-odată.* BIBICESCU, P. P. 293. [La ceaun] *de toartă-i legată o funie, de capătul căreia ţine pescarul.* ŞEZ. IV, 118. *Ceaunul, ca să se poată lua cu înlesnire de pe foc, are o toartă.* ib. VIII, 86, cf. VICIU, GL. *În toarta păharului, Scrisă-i raza soarelui.* BUD. P. P. 73, cf. 68. *Împrejurul fîntînii, multe căni de argint legate de torţi cu lanţuri de argint,* VASILIU, P. L. 148. *Doi inşi au dat de torţile unei căldări într-o surpătură.* PAMFILE, COM. 50, cf. CABA, SĂL. 101, CIAUŞANU, GL., ALR II/I MN 146, 3 923, ALRM II/I h 400. *Mîna pe coşă Punea, De toartă C-o apuca.* BALADE, II, 119. *Băietu pune mîna pi toartă la buteaceia.* O. BÎRLEA, A. P. II, 507. *Coşa merge la fîntînă numai pînă cînd i se rupe toarta.* MARIAN, T. 186, cf. ZANNE, P. IV, 158. *Olarul pune toarta unde-i vine,* se spune despre acei stăpîni care fac ce vreau şi cum vreau. Cf. ZANNE, P. IV, 152, V, 459. *Ce stă în cui fără toartă?* (Oul). PAMFILE, C. 79. *Punte strîmbă peste vale-adîncă (Toartele căldării).* GOROVEI, C. 276. (F i g.) *Cunoştinţele tale trebuie să aibă o toartă de care să le prinzi:* MAIORESCU, CR. II, 158. *Dă-mi bustul Amazoanei de-altădată Şi fără toarta goală-a braţelor.* PILLAT, P. 219. ◇ (În basme şi în credinţele populare; şi în sintagmele *toarta cerului, toarta pămîntului*) *Eu l-am întăritu-l* [pămîntul] *de toarte, De-am aşedzat năroadele toate.* DOSOFTEI, PS. 249/3. *Duceă-se călare pe el, pînă s-o lovi de toarta pămîntului.* ALECSANDRI, T. I, 448. *Dracul... s-apucă zdravăn cu mînile de torţile ceriului.* CREANGĂ, P. 54. *Era un întunerec să-ţi scoţi ochii şi ploua de părea că s-au rupt toartele ceriului.* AGÎRBICEANU, D. Ţ. 103, cf. CADE. *Îţi vine să te zvîrcoleşti, să te pui la pămînt şi să păleşti cu călcîiele în torţile cerului.* SADOVEANU, O. XIII, 806. *Vă duceţi în gura vîntului, Să vă loviţi de toarta pămîntului.* ALECSANDRI, P. P. 10. *Ia cerului torţile Şi deschide porţile Şi revarsă ploile.* TEODORESCU, P. P. 210, cf. MARIAN, D. 299. *La toarta pămîntului, La aripa vîntului.* MAT. FOLK. 615. *Ea se face un corb şi zboară tocmai la torţile ceriului.* VASILIU, P. L. 117. *Se făcuse cît un zmeu; putea zbura prin torţile cerului.* PAMFILE, CER. 23. *Toarta, toartele sau torţile cerului, printre care zboară caii năzdrăvani ai feţi-frumoşilor.* id. ib. 33. *Ie o lăcustă — ice — pă toarta cerului.* O. BÎRLEA, A. P. II, 415. ◇ L o c. a d j. şi a d v. (Familiar) **La toartă** = zdravăn, straşnic; strîns, tare; la cataramă. *Bătălie la toartă, soro: pistoale, puşti, tunuri.* CARAGIALE O. VI, 65. *Pe de o parte opoziţie la toartă, pe de altă parte teşcherea la buzunar!* id. ib. 136, cf. DDRF, TDRG. *Legasem dar iarăşi prieteşug cu un necunoscut, prieteşug la toartă.* M. I. CARAGIALE, C. 44. *N-ar fi de mirare să-l vedem deschizînd două-trei afaceri scandaloase... şi să se apuce de politică la toartă.* C. PETRESCU, C. V. 131. *A avut loc un chef la toartă, cum zic moldovenii.* SADOVEANU, O. V, 596, cf. SCRIBAN, D. *Am băut la toartă.* BUL. FIL. IV, 105. *Eşti prieten la toartă cu guvernul.* VORNIC, P. 156. *Era însoţit de medelnicerul Sotir, cu care se împrietenise la toartă.* BARBU, PRINC. 185. *Se împrietenise la toartă cu tovarăşul Mitrofan.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 261. *Beţie la toartă.* ZANNE, P. III, 470, cf. IV, 152. *Am tras un chef la toartă.* CIAUŞANU, GL. ◇ E x p r. **La toarta pămîntului** v. p ă m î n t. ✦ (Familiar) Braţ. Cf. BUL. FIL. IV, 136. ✦ (Regional) Epitet depreciativ pentru un om sau pentru un ciine leneş. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI.

II. P. a n a l. Numele unor obiecte sau al unor părţi de obiecte, care se aseamănă, ca formă sau ca funcţie, cu o toartă **(I)**.

1. (Regional) Mîner (al unei unelte, arme etc.), coadă. *Pipăruş nu-i dă răgaz* [buzduganului], *îl luă de toartă şi zvîr!* RETEGANUL, P. V, 29, cf. ALR II 6 613/784, îb. 6 639/353, îb. 6 664/130, 362, ALR SN IV h 949, A II 12. *Un buzdugan ş-alegea, D-o mie cincizeci de-oca, Toarta, patruzeci venea ...* BALADE, I, 391.

2. Verigă, inel sau belciug avînd diferite întrebuinţări: **a)** verigă de care se atîrnă sau se trage ceva. *Poţi să iei şi pămîntul cu tine... Îl prefaci într-un mărgăritar cu toartă şi-l anini de salba iubitei tale.* EMINESCU, N. 61. *Ca şi cum în fundul unui clopot s-ar vedea cercelul sau toarta de care se spînzură limba clopotului.* PAMFILE, CER. 33. *De cîte ori n-am tras zăvorul ista, de cîte ori n-am pus mîna pe toarta asta, şi de cîte ori n-am ieşit uşa.* DELAVRANCEA, O. II, 176, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Tot sufletul e-un clopot mişcat în vînt pe toarte.* ARGHEZI, VERS. 126; **b)** urechea lacătului care trece prin belciuge. *Cade-n rugină lăcăt şi toarte.* MACEDONSKI, O. I, 20. *Fă-mă armă înfocată Să ard toarta la lăcată, Să scap robii din robie.* ANT. LIT. POP. I, 25; **c)** (popular) cerculeţ cu care se prinde cercelul de ureche; p. e x t. (şi determinat prin „de ureche") cercel. Cf. POLIZU. *Argintarul... face şi vinde pe an cercei şi inele, verigi şi toarte de urechi ca de 200 de galbeni.* I. IONESCU, M. 713, cf. CIHAC, I, 282. *Pescarii ... raşi, uscaţi, pîrliţi, cu toarte ca nişte belciuge de argint în urechi, nu să mai satură privind coşurile.* DELAVRANCEA, S. 65, cf. DDRF. *De sfîrcurile urechilor li atîrnau două toarte sclipitoare.* CONV. LIT. XLIV[2], 315. *Privirile... îi se opresc pe urechile puţin răşchi-*

rate, dar frumos întoarse ca două torți de cercei. GÎRLEANU, N. 45, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ia vezi cheala cum se poartă... Cu cercei numai de-o toartă.* TEODORESCU, P. P. 337. *O să-mi iau o pereche de toarte de la bîlciu.* BOCEANU, GL., cf. CIAUȘANU, GL., ALR SN IV h 1 201. *Sînt cercel cu toartă, Dar om nu mă poartă, Decît mă agață La case în față* [Lacătul]. GOROVEI, C. 193; **d)** (regional) verigă pusă în botul porcului (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR II 5 692/2; **e)** (prin Transilv.) brățara coasei. ALR SN I h 51/130, ALRM SN I h 39/130, A II 12; **f)** (regional) fiecare dintre verigile de fier care întind pinza joagărului; miță (Prundu Bîrgăului — Bistrița). Cf. ALR II 6 441/219; **g)** (regional) fiecare dintre belciugele în care se prind ghearele la joagăr (Groși — Baia Mare). Cf. ALR II 6 448/349; **h)** (regional) scoabă în ușorul ușii (Scărișoara — Abrud). ALR II/I MN 121, 3 809 bis/95; **i)** (învechit) belciug la scut. *Aceștiia au făpt întăi toarte de prins pavăța, că mai nainte numai ce o spînzura de grumazi cu carăle.* HERODOT (1645), 70.

3. (Regional) Circumferința inelului. [Inelul] *fiind în toartă puțintel cam larg, Jucîndu-i în deget, într-o zi căzu.* PANN, P. V. I, 30/9. *Mai bine m-aș spînzura De toarta inelului.* DOINE, 125.

4. (Prin nord-vestul Transilv.) Urechea acului. ALR I 1 750/320, 333, 335.

5. (Regional) Cheutoare la cămașă (Pițigaia — Cîmpulung). ALR I 1 862/776.

6. (Regional) Scobitură circulară la capătul hădăragului și al dîrjalei imblăciului, pe care se leagă oglăvile. Cf. PAMFILE, A. R. 199, I. CR. V, 147.

7. (Regional) Gardină în care se fixează fundul butoiului (Ghilad — Timișoara). Cf. ALR II 6 697/36.

8. Lobul urechii. *De subt care-i ies, răsfrînte, toartele urechilor.* CAZIMIR, GR. 13.

9. (Regional; în sintagma) *Toarta umărului*=clavicula (Scărișoara — Abrud). ALR II/I MN 24, 2 157/95, ALRM II/I h 92/95.

— Pl.: *toarte* și *torți*. — Și: (prin nord-vestul Transilv.) **toárte** (pl. *torți* ALRM II/I h 400) s. f.

— Lat. **torta.**

TOÁRTE s. f. v. **toartă.**

TOÁRȚĂ s. f. v. **torță.**

TOÁST s. f. Faptul de a bea la o masă în cinstea unei persoane sau a unui eveniment; urare care se face cu acest prilej. Cf. STAMATI, D. *Să începem masa și s-o sfîrșim cu un toast în sănătatea lui.* ALECSANDRI, T. 1 691, cf. COSTINESCU. *Toastele se repetară, și vinul curgea în torent.* BOLINTINEANU, O. 394, cf. LM. *Către sfîrșitul mesei au început toasturile.* LĂCUSTEANU, A. 86. *Fiica cea frumoasă a vornicului Smeureanu, adause Baltag, voind să-și explice toastul.* GANE, N. I, 173, cf. DDRF, BARCIANU. *După măgulitoriul toast,... și cu mai multă cutezare îmi apăram ideile.* SBIERA, F. S. 233, cf. ALEXI, W. *Noul inspector... înfrunta cu multă bărbăție tuasturi zguduitoare.* MIRONESCU, S. A. 109. *La toast, fostul ministru a vorbit patetic.* ULIERU, C. 13. *Timpul mesei îmbelșugate, al toasturilor prelungite și al angajamentelor solemne trecuse.* V. ROM. iulie 1954, 52. *În timpul recepției... au rostit toasturi.* RL 1967, nr. 7 001, 2/8. **A ridica un toast** v. r i d i c a. ✦ (Învechit) P. e x t. Pahar de băutură închinat la un toast. *La toasturile (păharul băut în sănătatea cuiva) ce s-au rădicat..., Duca au răspuns cu un pocal de mied.* AR (1829), 62^{2}/27. *Toastul fu beut cu trei vivaturi.* GT (1839), 92^{1}/1.

— Pronunțat: *to-ast.* — Pl.: *toasturi* și (rar) *toaste.*

— Și: **tuást, tost** (ALEXI, W., BL II, 245) s.n.

— Din fr. **toast.**

TOASTÁ vb. I. I n t r a n z. A închina un pahar în cinstea unei persoane sau a unui eveniment; a ține un toast. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Advocatul vorbea, bea, toasta.* AGÎRBICEANU, A. 538, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Toastez pentru împlinirea celor mai nobile năzuințe ale fiecăruia dintre dumneavoastră!* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 016. ◇ R e f l. i m p e r s. *Paharele cu care s-a toastat sînt golite.* V. ROM. iulie 1969, 37.

— Pronunțat: *to-as-.* — Prez. ind.: *toastez.*

— Din fr. **toaster.**

TOĂTE-TRÉLE num. col. v. **tustrei.**

TOBÁC s. m. v. **tabac**[1].

TOBÁR s. m. (Regional) **1.** Toboșar **(I).** Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. ✦ Crainic care adună lumea bătînd din tobă **(1),** pentru a comunica vești sau ordine de interes obștesc. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 239, ALR SN IV h 963/29. ✦ Colindător care, la sărbătorile de iarnă, umblă cu toba sau cu buhaiul. *La sfîrșitul colindului dobarul face zgomot, cînd gazda iese afară cu plata colindătorilor.* PAMFILE, CR. 412.

2. (Regional) Denumire dată uneia dintre culorile cărților de joc. V. c a r o. Cf. GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *tobari.* — Și: **dobár** s. m.

— **Tobă** + suf. *-ar.*

TOBĂȘ s. m. **1.** (Învechit și regional) Toboșar **(I).** *Toboș i surmaci domnescu* (a. 1701). IORGA, S. D. V, 371, cf. MOLNAR, LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 150, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. SCRIBAN, D. *Poruncește la dobaș Să bată doba de marș.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 305. *Nici îi maică cu mila, Și nici soră cu gura, Făr' dobașu cu doba, Trîmbițaș cu trîmbița. Poruncește la dobaș, Să bată doba pe marș.* MAT. FOLK. 780. *Tot pe mine m-or jeli, Ofițiri cu corzile, Și dobași cu dobele.* BÎRLEA, B. 65. *Dar popă cine mi-o fi? Ia, dobașu cu doba.* ANT. LIT. POP. I, 101. ✦ Crainic care adună lumea bătînd din tobă **(1),** pentru a comunica vești sau ordine de interes obștesc. *Unui... tobaș, care au bătut toba pentru lazaret* (a. 1729—1730). IORGA, S. D. V, 149. *Într-o zi văzu pe-o rablă Un tobaș ce lumea cheamă.* EMINESCU, L. P. 144. *Dumineca primăria vestea prin dobașul satului.* AGÎRBICEANU, P. M. 130, cf. ALR SN IV h 963, ALRM SN II h 778. ✦ (Regional; în forma *dobaș*) Colindător care, la sărbătorile de iarnă, umblă cu toba sau cu buhaiul. *Pe unde colindătorii au și dobe, dobașii au grijă să-și caute din vreme doba.* PAMFILE, CR. 38, cf. BUL. FIL. VII—VIII, 239. *Se vor bucura mai tare de dobașii ce vor veni cu colinda și cu doba.* DENSUSIANU, Ț. H. 261, cf. 316.

2. (Regional) Una dintre culorile cărților de joc. V. c a r o. Cf. GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *tobași.* — Și: (învechit) **tobóș,** (învechit și regional) **dobóș** (IORGA, C. I. I, 167, ALR SN IV h 963/574, ALRM SN II h 778/574), (regional) **dobáș,** (prin vestul Transilv. și Ban.) **dubáș** (ALR SN IV h 963) s. m.

— **Tobă** + suf. *-aș.*

TÓBĂ s. f. **1.** Instrument muzical de percuție, format dintr-un cilindru de lemn sau de metal, acoperit la ambele capete cu cîte o membrană, care, lovită (cu două baghete), produce sunete; tambur[1] **(1).** V. t i m p a n. *Au început a da semne de războiu cu trîmbițe, cu buciume și dobe* (cca 1650—1675). GCR I, 192/2. *Voi steale iscusite, ceriului podoaba, Vă așteaptă groaznica trîmbița și doba!* M. COSTIN, ap. GCR I, 203/8. *Au mers... tot domnește din conac în conac, Tot cu surle și cu doabe.* N. COSTIN, LET. II, 56/27. *Fieteeare vînătoriu cîte o dobă în spate luînd; în pădurea cea mare intra.* CANTEMIR, IST. 130. *Iată că sună tobele, iată că cu bătaie de veselie răsună trîmbițele.* MOLNAR, RET. 32/18. *Auziră departe Dobe, sorle și-uieĭ mari foarte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 235, cf. CLEMENS, LB. *Trei lucruri poartă dracul: sulă, ipingea și toabă.* PANN, P. V. II, 32/21. *Nu se auzea nici surlă, nici dobă.* NEGRUZZI, S. I, 167, cf. POLIZU. *Douăsprezece tobe, sunate de fustași români.* FILIMON, O. I, 110, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 495, LM. *Scoate de după git toba, pe care o trînteșle cît colo.* CARAGIALE,

O. I, 275. *Ieşise întru întîmpinarea lui cu buciume, cu tobe şi cu surle.* ISPIRESCU, L. 51. *Vîntul îi cînta prin crăpăturile uşei, parc-ar fi vuit în duba mare.* DELAVRANCEA, S. 184. *Coifurile schinteiază, tobele încep să bată.* MACEDONSKI, O. I, 220, cf. FRÎNCU - CANDREA, M. 142. *Tobe, fluiere, buhaie, Zgomot fac asurzitor.* BELDICEANU, P. 66, cf. DDRF, BARCIANU, TIM. POPOVICI, D. M., ALEXI, W. *Tobele băteau ca la mezat.* ANGHEL — IOSIF, C. L. 97, cf. ŞĂINEANU, D. U. *O fanfară lăutărească începe, cu răsuflat greu de dobă.* CAZIMIR, GR. 66. *Talgerele zuruie, toba bubuie, trîmbiţele tremură vesel.* SADOVEANU, O. II, 440. [Timpul] *în inimă îmi bate ca-ntr-o tobă.* PILLAT, P. 243. *Toba, goarna, contrabasul, Cînd eşti mort, ce rost mai are!* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 78. *O cutie din care îşi făcuse tobă cînd era copil.* VINEA, L. II, 316. *Se aude, îndepărtat, un sunet monoton de tobe.* H. LOVINESCU, T. 408. *Muzica palatului care sună din trîmbiţe şi bătu tobele uşor.* BARBU, PRINC. 119, cf. H III 21, IX 57, 286, XII 262, XVI 24. *Numai eu, fecior de popă, De trei ani tot bat la dobă!* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 470. *Lăutarii că-i cînta: Lăutari cu diblele, Toboşari cu tobele.* MAT. FOLK. 78. *Cum i-au zărit, au slobozit un tun şi au început să cînte tubele.* RĂDULESCU-CODIN, L. 102, cf. BUD, P. P. 38, CABA, SĂL. 96. *Tot pe mine m-or jeli Ofiţiri cu corzile Şi dobaşi cu dobele.* BÎRLEA, B. 65, cf. ALR SN IV h 962, ALRM SN II h 777. *Cu lăuta şi cu toaba Adusei în casă gloaba,* se spune cînd cineva s-a căsătorit cu o femeie rea. Cf. ZANNE, P. IV, 416, VI, 580. *Toba, cu o lovitură numai, nicicum îţi cîntă* = o pedeapsă uşoară nu e suficientă pentru îndreptarea celor răi. Cf. id. ib. IV, 665. *Mai iei urletul tobei!* = nu mai poţi lua nimic. Cf. CIAUŞANU, GL. *Răzbuc pe cărare, Cu doba-n spinare* (Melcul). GOROVEI, C. 117. *Sus bat dobele, Jos curg negurele; Care cum ajunge Capul şi-l rupe, Numele-şi schimbă* (Moara). id. ib. 232. *Sus Bat Tobele, Jos Cad Negrele* (Sita). TEODORESCU, P. P. 245. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Sună drumul ca o dobă-ntinsă.* CAZIMIR, L. U. 22. *Acum totul răsuna ca o tobă bătută repede cu degetele.* V. ROM. ianuarie, 1955, 111. *Pîntecele e întins şi tare ca o tobă.* VINEA, L. I, 86. ◇ Fig. *Ciocanul inimii în toba pieptului Bate sălbaticul joc.* BENIUC, V. 67. ◇ (Adverbial) *O pătură de cazarmă — cenuşie, întinsă tobă... îmbracă frumos* [patul]. BASSARABESCU, V. 30. ◇ Expr. (Învechit, prin Transilv. şi Maram.) **A bate toba** = a face o comunicare de interes obştesc, după ce oamenilor li s-a atras atenţia bătîndu-se toba; a da un semnal bătînd toba. Cf. COSTINESCU. *Vorbim cu primarul şi batem toba.* V. ROM. octombrie 1970, 33. *Cîn o bătu doba-n sat, L-o lăsa toţ ş-o plecat.* GR. S. VI, 204. **A bate toba (în sat sau în tîrg şi la moară, în ţară)** sau **bate toba în Moldova şi s-aude la Craiova** = a divulga cele auzite, a nu păstra un secret. *Cînd ţi le-ar spune, ai bate toba, cum faci şi pentru ale tale.* ALEXANDRESCU, ap. CADE, cf. PAMFILE, J. II, 170. *Probabil însă că se cam ştie... căci nu se poate ca tata să nu fi bătut toba.* REBREANU, I. 129, cf. SCRIBAN, D., CIAUŞANU, V. 204, ZANNE, P. IV, 337, 666, VI, 66. **A bate toba mare** sau **bate toba la Craiova şi răsună la Moldova** = a face vîlvă, zarvă, tărăboi. *A făcut siguranţa o captură în jurul căreia guvernul a bătut toba mare.* PAS, Z. IV, 213, cf. UDRESCU, GL. **A bate toba** (sau **degeaba baţi toba**) **la urechea surdului** = a vorbi cuiva degeaba, a sfătui pe cineva zadarnic; a nu fi ascultat. *Rămînea cu surorile şi fraţii... şi îi povăţuia să fie mai cu răbdare... Dară bate toba la urechea surdului.* ISPIRESCU, L. 175, cf. TDRG, PAMFILE, J. III, 95, ZANNE, P. II, 754, III, 257. (Rar) **A bate** (cuiva) **toba** = a lăuda (prea) zgomotos (pe cineva). DL, DM, M. D. ENC. **A bate toba (cu degetele)** = a bate ritmic cu degetele într-un obiect (din nervozitate sau din nerăbdare). *Bate toba încetinel cu deştele pe marmura mesii.* CARAGIALE, O. I, 157. *Fluierînd un marş polonez, bătea toba cu degetele pe o căldare de aramă.* DEMETRESCU, ap. TDRG. *Bătu toba în postavul biroului, cu vîrful degetelor.* C. PETRESCU, C. V. 144. *Bătea toba cu degetele pe masă.* VINEA, L. I, 36. **A-(i) vinde (cuiva) (averea) cu toba (ori la tobă)** sau **a umbla cu toba** sau **a-i bate (cuiva) toba (ori în tobă)** sau **a scoate ceva în vînzare cu toba** = a vinde lucrurile sau averea (cuiva) la licitaţie publică. *De nu e altă mijlocire de a plăti datornicilor să pot lăfitălui, vinde cu doba, cărora ar da mai mult.* FUND. 16/33. *Îl vînz cu toba.* DELAVRANCEA, O. II, 366, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Cumpărătorii bunului scos în vînzare cu toba.* ARGHEZI, S. XI, 154. *Perceptorul... umblă din casă în casă cu toba.* STANCU, D. 135, cf. CIAUŞANU, GL., ALR SN IV h 1 013. **A face** (pe cineva) **tobă de bătaie** (sau **de buşeli**) sau **a-i face** (cuiva) **spinarea** (sau **pielea, capul, pîntecele**) **tobă** = a bate foarte tare (pe cineva). *Să-i faci chica topor, spinarea dobă şi pîntecele cobză,... căci altmintrelea nici nu e chip s-o scoţi la capăt cu buclucaşul acesta.* CREANGĂ, P. 254, cf. PAMFILE, J. II, 170. *Stai să-ţi arăt eu! O să-ţi fac pielea tobă!* SADOVEANU, O. XVII, 181. *Puneau mîna în gîtul unuia,... îi făceau capul tobă şi îi dădeau drumul.* PAS, Z. IV, 86, cf. DL, DM. *Nu umbla prin mahalale... C-o să-ţi fac spinarea tobă.* TEODORESCU, P. P. 338, cf. CIAUŞANU, GL., ZANNE, P. II, 432, IV, 666, 667. (Adverbial) **(A fi sau a face, a ieşi) tobă de carte** (sau **de învăţătură**) = (a fi) foarte învăţat. *Tot cărţi şi iar cărţi, ce dracu! Vor să mă facă dobă de carte!* NEGRUZZI, S. III, 20. *Le tălmăceşte în româneşte domnu Ion Găluşcă, care-i dobă de carte.* ALECSANDRI, T. 693. *La Socola să mergem dacă voim să ieşim dobă de carte.* CREANGĂ, A. 115. *Da, d-ta, că eşti tobă de-nvăţătură, înţelegi?* DELAVRANCEA, O. II, 53. *Venise din şcoala navală de la Brest, tobă de carte, marinar desăvîrşit, profesor de manevre.* BART, E. 362, cf. SCRIBAN, D. *Băieţii ăştia, tobă de carte... cugetă şi vorbesc ca nişte babe cloanţe.* VINEA, L. I, 343, cf. ZANNE, P. V. 148. (Adverbial) **(A fi) tobă de...** = (a fi) plin de..., (a fi) doldora de... *Cu desagii tobă de bunătăţi... popa apucă drumul oraşului.* STANCU, D. 35. (Fig.) *Era tobă de clasicism şi cu o putere de muncă neobişnuită.* CIAUŞANU, R. SCUT. 20. *Nici nu-i mai dau drumul pînă ce nu va fi tobă de chestia ţărănească!* REBREANU, R. I, 57. *L-am ghicit de pe atunci, dobă de talent.* C. PETRESCU, C. V. 245, cf. ZANNE, P. IV, 667, V, 72. **A se face tobă** sau **a face** (sau **a i se face**) **burta tobă** = a mînca peste măsură, umplîndu-şi pîntecele; a se îndopa, a se ghiftui. Cf. TDRG, CADE, DR. IV, 729. *Mîncaţi într-adevăr pînă vi se făcea burta ca toba.* PAS, Z. I, 138. *Zeamă de prune, Cînd bei multă, Te umflă-n burtă, Faci burtă tobă.* TEODORESCU, P. P. 176. *Sînt făcut tobă.* ALR II 4 059/987, cf. ZANNE, P. IV, 667. (Adverbial; regional) **Gras tobă** = slab. PAMFILE, J. II, 170. **A tunde pe tobă** = a tunde pînă la piele. *Pe-ăl de fusese luat la miliţie, tuns să fi fost pe tobă, că tot îl scăpa.* MACEDONSKI, O. III, 132. *Un băiat de prăvălie tuns pă tobă fişnea din pragul bomboneriei.* KLOPŞTOCK, F. 219. (Familiar) **A bate toba** = a avea accese de tuse; a tuşi[1] **(1)**. *La noapte iar vrei să baţi toba? De-abia îţi mai trecuse tusea.* BASSARABESCU, V. 9. (Regional) **A avea avere cît praful de pe tobă** = a nu avea nimic. SCRIBAN, D. ✦ Fig. (În forma *dobă*) Burtă, pîntece. Cf. DR. V, 324, ALR II/I MN 38, 2 211/316, 325, ALRM I/I h 60, ib. I/II h 314/320, ib. II/I h 121/325, ib. h 122/316. ✦ (Regional; în forma *dubă*) Buhai. Cf. TDRG, 578, CADE, 438, BUL. FIL. VII—VIII, 239, ALR II/I h 211. ✦ (Regional; în forma *dobă*) Flămînzare (la vite), deşert (Ciumeghiu — Salonta). Cf. ALR I 1 085/315.

2. (Învechit; şi în sintagma *toba urechii*) Timpan **(1)**. *Timpanu au doba urechii.* AMFILOHIE, G. F. 273v/14, cf. KLEIN, D. 335. *Vuietul cel tare a tunurilor, pricinuitor de plesnirea dobei.* ALBINEŢ, M. 204. *Aceasta vine... din slăbiciunea nervului auzitoriu şi a dobei (timpanei) din ureche.* CORNEA, E. I, 46/32, cf. FOLIZU, P. 135, BIANU, D. S.

3. P. anal. Nume dat unor obiecte în general asemănătoare cu toba **(1)**:

a) Tambur[1] (3). Cf. NICA, L. VAM. 242, IOANOVICI, TEHN. 149, SOARE, MAŞ. 122, 123, 194, IONESCU-MUSCEL, FIL. 103, id. TES. 77, CV 1951 nr. 5, 24, LEG. EC. PL. 306, DT, LTR[2], DER.

b) Piesă cilindrică rotitoare la batoza de treierat sau la combină, care desface boabele din spice. Cf. LTR[2]. *La toba de treier a combinei se utilizează în prezent două laminate de profile diferite.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 845, com. din URCA — CÎMPIA TURZII. ✦ (Transilv., Ban., Olt.) Batoză. Cf. L. ROM. 1966, 79, 80, ib. 1967, 501, 506, 509, ALR SN I h 83, ALRM SN I h 62, A II 12.

c) Parte a sucalei în formă de roată. Cf. DAMÉ, T. 140.

d) (Tipogr.) Planşetă de lemn, adaptată la maşina de tipărit, pe care se aşează colile de hîrtie care urmează a fi tipărite. Cf. V. MOLIN, V. T., CV 1952, nr. 3, 34, LTR[2].

e) Cutie metalică în care se bobinează filmul la aparatele de proiecţie. Cf. PREV. ACCID. 66, LTR[2].

f) (În sintagma) *Tobă de eşapament* = piesă tubulară montată la ţeava de eşapament a unui motor, care amortizează zgomotul produs la evacuarea gazelor de ardere. Cf. LTR[2], DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

g) (Regional) Cuptorul maşinii de gătit. Com. din MARGINEA — RĂDĂUŢI, ALR I 1 848/79, ALRM II/I h 336, CV 1950, nr. 11—12, 38, LEXIC REG. II, 127, MAT. DIALECT. I, 254, TEAHA, C. N. 222, GL. OLT.

h) (Regional) Căldare de tablă sau de aramă, cu capacitatea de peste 20 l (Cloşani — Tîrgu Jiu). GL. OLT.

i) (Rar; în sintagma) *Tobă de cafea* = maşină pentru măcinat cafea. Cf. POLIZU.

j) (Regional; în forma *dubă*) Clopot la oi (Bonţ — Gherla). Cf. PAŞCA, GL.

k) (Regional; în forma *dobă*) Contrabas. ALR I 1 461/190, 227, 522, 571, 573.

4. Mezel preparat din stomacul porcului umplut cu bucăţi mici de carne, de slănină, de măruntaie etc.; (regional) tartaboş, tăgircioară, traistă[1] (2). *Cine ştie ca să facă... Dobă, jambonuri.* ALECSANDRI, T. 965. *Dobe de mistreţ şi kebapuri de căprioară.* ODOBESCU, S. III, 39, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cînd toba este fiartă, se pune pe un fund, cu un teasc uşor deasupra.* S. MARIN, C. B. 328, cf. CHEST. VIII 42/9, ALR II 4 139/514, ALR SN IV h 1 125. ✦ (Regional) Stomac (la porc) (Corcova — Strehaia). GL. OLT.

5. (Regional) Gogoaşă a viermelui de mătase, păstrată pentru reproducere (Peşteana — Haţeg). Cf. GL. OLT.

6. (Regional; în forma *dobă*) Bulboană, viltoare. *Cînd înhaţi* [peştele]... *te ţii bine, pe loc, încercînd a-l obosi în ochi, în bulboacă, în dobă sau vultoare.* ATILA, P. 39, cf. CHEST. IV 39/175 d.

7. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Pieleşti — Craiova). Cf. H V 352.

8. Denumire dată uneia dintre culorile cărţilor de joc. V. c a r o. *De roşu, de ghindă, de tobă ori de verde?* CARAGIALE, O. VI, 191. *Cel ce rădică de dobă capătă de la fiecce jucător cu buvna la palmă.* MARIAN, Î. 198, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Şi-mi ieşea în cărţi vorbe rele şi necaz de la un crai de tobă.* CĂLINESCU, C. N. 229, cf. SCRIBAN, D. *Ca la cărţile de joc, S-au strîns craii la un loc, Crai de tobă, crai de ghindă.* ARGHEZI, S. P. 124, com. din TIMIŞOARA şi din MARGINEA — RĂDĂUŢI.

— Pl.: *tobe.* — Şi: (învechit şi regional) **dóbă** (pl. şi *doburi* ARH. FOLK. I, 193), **toábă**, (învechit) **doábă**, (regional) **túbă**, **dúbă** s. f.

— Din magh. **dob.**

TOBÍŞCĂ s. f. (Regional) Viţel, de obicei, cu burta mare (Stăneşti — Curtea de Argeş). Cf. L. ROM. nr. 3, 1959, 67.

— Pl.: ?

— **Tobă** + suf. *-işcă.*

TOBIŢĂ s. f. Diminutiv al lui t o b ă (1). Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *tobiţe.*

— **Tobă** + suf. *-iţă.*

TOBÎLCĂ s. f. (Regional) Sticlă de aproximativ o jumătate de litru, avînd formă de băşică (Boureni — Băileşti). Cf. I. CR. III, 376.

— Pl.: ?

— Cf. t ă b u l c ă.

TOBÎLCĂÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A scutura o sticlă cu lichid în ea. Com. din vestul Mold.

— Prez. ind.: *tobîlcăiesc.*

— Cf. t î l b î c î i.

TOBÎLTÓC s. n. v. **tăbultoc.**

TÓBLĂ s. f. (Regional) **1.** Scîndură (groasă); lodbă. Cf. ANON. CAR. *La casele acoperite cu paie se aplică deasupra cuptorului o împletitură sau un mic acoperiş din toble, nişte scînduri groase tăiate cu securea.* VUIA, Ţ. H. 121, cf. CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 202, ALR II/I h 267, ALRM II/I h 359, ALR SN III h 852, GL. OLT. ✦ Scîndura de jos a ferestrei, pe care se pun ghivece cu flori (Pîrvova — Băile Herculane). Cf. CHEST. II 180/10. ✦ Bucată de scîndură pe care se toacă ceapă, se taie carne etc.; tocător (4) (Glimboca — Caransebeş). Cf. ALR SN IV h 1 034/27.

2. Chingi la război. ALR SN II h 474/2, 27, ALRM SN I h 302/2, 27.

3. Ceară de albine, fiartă şi întărită, de forma unei tăblii (Răcăşdia — Oraviţa). Cf. CHEST. VI 166/2.

— Pl.: *toble.* — Şi: **tróblă** s. f. VICIU, GL.

— Etimologia necunoscută.

TOBLÍŢĂ s. f. (Prin Olt.) Tălpig la războiul de ţesut. Cf. ALR I 1 288/840, GL. OLT.

— Pl.: *tobliţe.*

— **Toblă** + suf. *-iţă.*

TOBOCÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A face gălăgie, a bocăni (Cîlnic — Reşiţa). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 194. *Ce-mi tot toboceşti, vecine?* id. ib.

— Prez. ind.: *tobocesc.*

— Formaţie onomatopeică.

TOBOGÁN s. n. **1.** Construcţie în formă de jgheab înclinat cu panta variabilă, cu marginile ridicate, pe care se poate aluneca uşor, folosită ca mijloc de distracţie. *Se urca jovial ca pe un tobogan.* CĂLINESCU, B. I. 239. *Nu ai întîrziat cu gîndul la jocurile cu barca prăvălită în lac, la toboganul pe care se răsturnau oamenii.* PAS, Z. I, 230. *Ţi-aduci aminte chermezele, cu muzică militară, poştă americană şi tobogan?* H. LOVINESCU, T. 249, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *Femeile îl ascultaseră, unele zîmbind, altele obosite, toate pornite de mult pe toboganul profesiunii, ca să-l mai poată înţelege.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 79.

2. Jgheab înclinat folosit drept mijloc de transport, pe care se coboară, prin alunecare, unele materiale, piese de maşini etc. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *tobogane.* — Şi: **topogán** s. n.

— Din fr. **toboggan.**

TOBÓL s. m. v. **tăbol.**

TOBOLÁN adj., s. m. (Prin nord-vestul Olt.) **1.** Adj. (Şi substantivat) (Om) grăsuliu, zdravăn (Vîlceaua — Tîrgu Jiu). Cf. COMAN, GL.

2. S. m. Boboc de gîscă mai mărișor. *Cîn' le-o mai da penile ale bune, începem să tăiem din ei, fir-ar ai bubii să fie de tobolani, c-o stins grădinile oamenilor.* CV 1952, nr. 1, 36.

— Pl.: *tobolani.*
— **Tobol** + suf. *-an.*

TOBOLÓZ s. m. v. **boboloș.**

TOBÓȘ s. m. v. **tobaș.**

TOBOȘÁNCĂ s. f. **1.** (Prin sud-vestul Transilv. și nordul Olt.) Numele unui dans popular. Cf. HEM 1 528, H V 390, XVII 101, PAMFILE, J. II, 266.

2. (Regional) Nume dat vitelor (Vînju Mare — Strehaia) Cf. H IX 123.

— Cf. t o b ă.

TOBOȘÁR s. m. **I.** Persoană care bate toba **(1)** (într-o orchestră sau într-o fanfară); (învechit și regional) **tobaș (1)**, (regional) **tobar (1).** *Tob[o]șar[i] căz[ă]ceșli* (a. 1701). IORGA, S. D. V, 371, cf. POLIZU. *Sînt... împărțiți în... toboșari și cornișli.* I. IONESCU, M. 34, cf. COSTINESCU. *Inima ei bătu, doar o va cere vreun ofițer; dar nici măcar un toboșar nu o ceru!* BOLINTINEANU, O. 316. *Acolo sînt și harpiste, ca la vînătoarea de mistreți... și trîmbițași și toboșari.* ODOBESCU, S. III, 111. *Veneau toboșarii și trîmbițașii, bătînd din tobe și sunînd din trîmbițe.* ISPIRESCU, M. V. 42, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Doisprezece ani a slujit pe împăratul ca toboșar.* REBREANU, NUV. 193. *În fruntea coloanei sună o muzică de alămuri sau duruiesc în tact toboșarii.* SADOVEANU, O. IX, 236, cf. SCRIBAN, D. *Pun toboșarul să-ți cînte ca la nuntă.* PAS, Z. I, 153. *A alcătuit o orchestră formată din doi viorișli, doi flautiști, ... un toboșar și un țimbalist.* ALEXANDRU, I. M. 17. *El era toboșarul satului și nu se putea satul lipsi duminecă de el, la horă.* V. ROM. noiembrie 1964, 16. *Mi-e neica împodobit,... Cu doisprece lăutari Și cu șease toboșari.* ȘEZ. I, 291. ✦ Crainic care adună lumea bătînd din tobă **(1)** pentru a comunica vești și ordine de interes obștesc. *Din tinerețe... a fost toboșar municipal.* CARAGIALE, O. II, 52, cf. ALR SN IV h 963. ◇ Fig. *Fost-am totuși eu și voi rămîne Toboșarul timpurilor noi.* BENIUC, V. 102. ✦ (Regional) Colindător care, la sărbătorile de iarnă, umblă cu toba sau cu buhaiul. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 239.

II. (Ornit.; regional; și în sintagma *toboșarul-pădurii*, BĂCESCU, PĂS. 165) Ciocănitoare *(Dryobates major)*. id. ib.

— Pl.: *toboșari.* — Și: (regional), **toboșér** (MÎNDRESCU, UNG. 150, ALR SN IV h 963), **doboșăr** (SCRIBAN, D., DL, DM), **doboșér** (MÎNDRESCU, UNG. 150, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE) s. m.

— **Tobaș** + suf. *-ar.*

TOBOȘĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Rar) A bate ritmic cu degetele într-un obiect (din nervozitate, din nerăbdare etc.) *Mă uitam la degetele lui gălbui,... toboșărind nervos pe minerele fotoliului.* VINEA, L. I, 159. (T r a n z.) *Cu degetele lui rotunde și scurte își toboșări stînga pieptului.* id. ib. II, 240.

— Prez. ind.: *toboșăresc.*
— V. **toboșar.**

TOBOȘÉR s. m. v. **toboșar.**

TÓBOTE s. n. pl. (Regional) „Mai multe obiecte sau mobile din casă" (com. din TIMIȘOARA); „troci, vase" (GREGORIAN, C. L.).

— Etimologia necunoscută.

TOBRÁLCO s. n. (Ieșit din uz) Pînză de bumbac cu dungi sau cu carouri, formate din combinația unor fire subțiri cu altele groase. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **tobralco**, germ. **Tobralko.**

TOBȘOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui t o b ă **(1).** *Găsirăm un stîlp de oțel înalt... de care era atîrnată cu zale de aur o tobșoară mică.* GORJAN, H. IV, 118/25, cf. FD IV, 63.

— Pl.: *tobșoare.*
— **Tobă** + suf. *-ușoară.*

TOBULTÓC s. n. v. **tăbultoc.**

TOC¹ interj., s. n. **1.** Interj. (De obicei repetat sau în corelație cu t i c, t i c o) Cuvînt care imită zgomotul produs de o ciocănitură, de o lovitură într-un obiect sau într-un material dur. *Toc, toc, toc-în poartă la rai.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Tic-toc, tic-tic-toc... Zvîrl scînteile din foc, Curcubeie de beteală.* D. BOTEZ, F. S. 76. *Bătea nepăsător în poartă: toc! toc! toc!* I. BOTEZ, ȘC. 176, cf. SCRIBAN, D. *Toc — toc, într-una bate cuie.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 63, cf. SCL 1960, 786, 790, 792. *A început să boncăne cu ciocanele în tocălie: toc — tico — toc, toc — tico — toc.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 153. *Duduie toată ziua mașina (de cusut), în capul meu: toca, toca; toca, toca.* UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Toc — toc-ul bastonului purtat de orb a sunat adesea chiar sub fereastra unde tînărul ... mîgîlea... versurile lui.* V. ROM. ianuarie 1954, 155.

2. Interj. (Regional; repetat) Cuvînt care redă strigătul caracteristic al bibilicii (Mihăileni — Miercurea Ciuc). Cf. ALR II 5 745/574.

3. Interj. (Regional; repetat) Cuvînt cu care se cheamă mieii la supt (Runcu Salvei — Năsăud). Cf. CHEST. V 2/66.

4. S. n. (Regional) Clopot la oi (Runcu Salvei — Năsăud). Cf. CHEST. V 157/66.

— Și: **tóca** interj.
— Onomatopee.

TOC² s. m. (Iht.; prin Transilv.) **Șip²** *(Acipenser sturio)*. Cf. KLEIN, D. 439, LB.

— Pl.: ?
— Din magh. **tok.**

TOC³ s. n. **I. 1.** Cutie de lemn de metal sau de piele, cu forme și mărimi diferite, în care se păstrează arme, aparate sau instrumente; teacă de piele, de carton etc. în care se țin diferite obiecte mici (ochelari, piepteni etc.). *1 toc cu 12 talgere de la logofătul cel mare* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 194/5. *2 tocuri blidi cositori* (a. 1730). IORGA, S. D. VII, 192. *Făcînd...* [capului] *un toc de argint, îl pusără într-însul cu cinste cum să cade.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 212ᵛ/7. *Un toc blide, un toc talgere* (a. 1783). URICARIUL, XXI, 368/26. *Un toc cu șase perechi cuțite* (a. 1788). IORGA, S. D. VIII, 16. *Tocuri* [de] *macara* (a. 1796). id. ib. 85, cf. KLEIN, D. 439, DRLU, LB. *Mi-au dat o părechi de călămări foarte frumoase și fimeia lui un toc de ceasornic.* KOGĂLNICEANU, S. 78. *S-avem armă Ca să doarmă? Trebui s-o scoatem din toc.* NEGRUZZI, S. II, 103, cf. POLIZU. *Stau spînzurate... două perechi pistoale băgate în tocuri de piele.* FILIMON, O. I, 185. *Două tocuri de peptine de catife.* ALECSANDRI, T. 433, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 414. *Își puse diploma de știință într-un toc; tocul într-un geamandan și plecă în țară.* I. NEGRUZZI, S. I, 24, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mi-am scos revolverul din toc și am pornit încet.* SANDU-ALDEA, U. P. 70. *Am zărit... cele patru volume compacte de text și traducere... în tocul lor de carton de pe birou.* LOVINESCU, C. IV, 95. *Își punea în toc egreta particulară.* BRĂESCU, A. 253. *Toc pentru armă.* STOICA, VÎN. 26. *Îl pocnără cu tocurile pistoalelor în cap.* STANCU, R. A. III, 236. *Își consultă ceasul de aur pe care-l scoase dintr-un toc de piele de căprioară.* T. POPOVICI, S. 13. *Puștile ies grăbite din tocuri.* VÎN. PESC. septembrie 1964, 8. *Revolverul în toc atîrna greu, bălăbănindu-i pe șold.* V. ROM. ianuarie 1971, 4. *Să-mi fac tocuri la pistoale.* TEODORESCU, P. P. 293. *Poftim... O oglingioară cu tioc.* MAT. FOLK. 1 497, cf. VICIU, GL. 30, CABA, SĂL. 101. *O cioacă de feștili.* Com. din ORAVIȚA. *oar-*

fecele se fin în teocuri. CHEST. V 60/79, ALR I 1 538/790, ALR II 4 995/334, 682, ib. 5 757/325, 334, 886, A III 1, BALADE, II, 315, FOLC. MOLD. II, 111. ◇ Fig. [Hameleonul] *lingura vrajbii, tocul minciunilor... să se facă priimi.* CANTEMIR, IST. 209. ◇ (Ca epitet depreciativ, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Tioc de casă.* CHEST. II, 52/4. ✦ (Învechit și regional) Tolbă pentru săgeți. Cf. KLEIN, D. 438, MOLNAR, D. *Săgețile... Dianei le ia cu toc.* I. VĂCĂRESCUL, P. 5/8, cf. ALEXI, W., ALR II 4 953/727. ✦ (Rar) Teacă de sabie. *Sabia din toc scotea, Pe nalt cer o ascuțea.* BIBICESCU, P. P. 337, cf. ALR I 1 417/159. ✦ Teacă în care se păstrează cutea pentru coasă. Cf. DAMÉ, T. 37. *Gresia se fine într-un toc sau tioc, făcut în întregime din lemn.* PAMFILE, A. R. 127. *Scoase cuica din tioc și începu să-și ascută coasa pe palmă.* HOGAȘ, DR. I, 202, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cutea se păstrează și se poartă de cosaș într-o teacă de lemn, atîrnată la cureaua de la brîu, în față; aceasta se numește tioc.* PRIBEAGUL, P. R. 75. *Scoteau din tioc cutea umedă ș-o treceau repede peste ascuțișul oțelului.* SADOVEANU, O. IX, 171, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a făcut semn să mă urc în spatele lui, în desaga mare, peste merinde, tioc, cute și scăpărători.* CAMILAR, C. P. 39, cf. H VII 485, XVII 445, XXII 17, com. MARIAN și com. din BILCA — RĂDĂUȚI, I. CR. III, 228, GR. S. I, 139, VI, 245, FURTUNĂ, C. 112, GREGORIAN, CL. 63, ALRM SN IV h 44, A I 12, 13, 17, 20, 22, 23, 26, 31, 35, II 12, III 3, 17, 19, IV 5, V 14, 15, VI 26, LEXIC REG. 87, MAT. DIALECT. I, 195.

2. (Transilv., Maram., Mold.) Vas de lemn în care se păstrează brînză (v. p u t i n ă), lapte (v. ș i ș t a r), apă etc.; (regional) bărbință. *Măi crișene, lapte-n tioc, Adă fata să ți-o joc.* MARIAN, NU. 76. *Sîntem din deal de la Hîrtop, Unde îngheață apa în tioc.* MAT. FOLK. 1 471, cf. RĂDULESCU-CODIN, VICIU, GL., I. CR. III, 308. *Pe vrană de toc l-o băgat, S-o cîntat și s-o văietat.* BÎRLEA, C. P. 371, cf. T. PAPAHAGI, M. 138, 234, CHEST. V 61/70, 99. *Mortșan cu brînza-n toc, Adă fata să ușă joc!* ALRT II, 127, cf. ALR I 1 809, 1 818, ALR II/I h 288/362, ib. h 289, ALR II 4 122, 6 125, A I 24, IV 3, LEXIC REG. 17. *Om vinde-un toc de brînză, Ș-om lua un val de pînză.* FOLC. TRANSILV. I, 129, cf. FOLC. MOLD. I, 272, CL 1969, 122.

3. (Regional) Vas făcut dintr-un trunchi de copac scobit în care se opăresc rufele (Negrești — Baia Mare). ALR II 3 370/346.

4. (Regional; în forma *tioc)* Ceaun mic (Țepu — Tecuci). LEXIC REG. II, 96.

5. (Prin Ban.; în forma *tioc)* Ciob, hîrb. *În vîrful acestui deal... se află tioace (hîrburi) de oale și blide de pămînt.* LIUBA — IANA, M. 27.

6. (Prin Transilv.) Un fel de pîlnie făcută din scoarță de arbore (mai ales de brad), în care se pune rășină. *Merge moțul cu ciubare Și cu teocuri de rășină Să le deie pe făină.* PAMFILE, I. C. 168. *În teocuri de scoarță se cărau apoi la Sibiu mari cantități de rășină.* PĂCALĂ, M. R. 304, cf. ALR I 1 414/90, 140. *La vară îi veni Și cu tocuri de rășină S-aducă la prunci făină.* FOLC. TRANSILV. I, 12.

7. Cornet de hîrtie. *Ana își descărcă toată indignarea pe Sabina, care sosea cu tocul de castane.* C. PETRESCU, C. V, 116, cf. SCRIBAN, D., com. din LUPȘA — TURDA. *Pune bomboanele într-un tioc.* MAT. DIALECT. I, 195.

8. (Transilv.) Învelitoare în care se pun penele unei perne; (regional) dos, coș, tocar. Cf. FRÎNCU — CANDREA, M. 10, PAMFILE, I. C. 437, ALRM II/I h 363/310, ALRM SN I h 319, A I 12, 13, 17, 21, 22, 23, 24, 26, 31, 35, 36, III 4, 16, 17, TEAHA, C. N. 274.

9. (Regional) Vește făcută din coajă de copac, așezată în jurul pietrelor morii țărănești, pentru a împiedica risipirea făinii; văcălie, (popular) ocol, **(I 7)**, (regional) obod **(1)**. Cf. DAMÉ, T. 153, PAMFILE, I. C. 186, ȘĂINEANU, D. U.

10. (Prin Transilv.) Membrană, țesut în care e învelit bobul unor plante (mai ales la grîu); cămașă, găoace. *Grăunțele, cît se scutură din tiocurile sale, îndată trag umezeală la sine.* ECONOMIA, 56/23, cf. DRLU, ALR II 5 179/260, 334, ALR SN I h 88. ✦ (Învechit; în forma *tioc*) Caliciu. *Floarea se alcătuiește din tioc, din corolă.* I. NAT. 6. ✦ Boboc de floare (Voivozi — Carei). Cf. ALR SN III h 660/325.

11. (Regional) Învelișul cornului la bou. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

12. (Regional) Cochilia melcului (Voivozi — Carei). Cf. ALR SN III h 729/325.

13. (Prin Ban.; în forma *tioc)* Polonic. Cf. ALR SN IV h 1 047. ✦ Cupă la moară (Chizătău — Lugoj). Cf. ALR II 6 739/76.

14. (Regional; în forma *tiocă)* Groapă în pămînt, căptușită cu scînduri și care se folosește pentru stingerea varului; varniță (Pietroșița — Pucioasa). Cf. H IV 157. ✦ (În forma *tioc*) Gaură în pămînt, la jocul în nasturi (Furcenii Vechi — Tecuci). Cf. ALR SN V h 1 288/605.

II. 1. Cadru de lemn, (rar) de metal etc., în care se fixează, la o construcție, ferestrele și ușile. *Toate aceste încăperi... răspundeau... prin niște uși cu tocuri de piatră.* ODOBESCU, S. I, 128, cf. DDRF, DAMÉ T. 98, BARCIANU. *În tiocul ferestrii vin așezate plătițele cu ochiuri de sticlă.* PĂCALĂ, M. R. 410. *Meșteri tîmplari produceau în serie tocuri de ferestre, mese și scaune de tei.* SADOVEANU, O. XVII, 270, cf. SCRIBAN, D. *Durase case de zid gros, iar tocul ușilor și al ferestrelor erau întărite cu fier.* CAMIL PETRESCU, O. I, 71. *Se sprijini de tocul ferestrei și respiră adînc, cu nesaț.* V. ROM. iulie 1954, 44. *Se înghemui lîngă tocul ușii și nu mai suflă.* PREDA, M. 179, cf. H III 80, IV 119, XVII 99, CIAUȘANU, V. 204, CHEST. II 154/4, 157/4, 20, 175/4, 14, ALR I 654/158, 584, 878, A 14, 15, 20, 25, 26, 27, 35, VI 16, 20, 22, 26, MAT. DIALECT. I, 195, TEAHA, C. N. 274.

2. (Dulgherie) Matcă **(12)**. Cf. DAMÉ, T. 113, PAMFILE, I. C. 117. ✦ Partea de jos a rindelei, în care intră cuțitul. Cf. APOLZAN, U. 12.

III. 1. Ustensilă pentru scris cu cerneală sau cu tuș, constituită dintr-o tijă prevăzută la un capăt cu un dispozitiv de prindere a peniței; condei, (regional) tonjic. Cf. DDRF, BARCIANU. *Să învețe... a scrie pe placă și hei! mai tîrziu, a învîrti tocul chiar și pe hîrtie, ca niște logofeți.* DELAVRANCEA, S. 217, cf. NICA, L. VAM. 242, ȘĂINEANU, D. U. *Așteptau trași la o parte, cuviincios, cu tocul după ureche.* C. PETRESCU, R. DR. 32. *După douăzeci și patru de semnături, colonelul a lăsat tocul jos.* SAHIA, N. 72. *Căpitanul, cu tocul în mînă, cu foaia albă dinainte, alunecă tot mai adînc în ipotezele fără sfîrșit ale unei metafizici înclcite.* BART, S. M. 78. *Ca-ntotdeauna sta-vor, și tocul, și caietul, Și fila încărcată cu colb de poezii.* PILLAT, P. 87, cf. SCRIBAN, D. *Un greier mic... Ascuns în tocul auriu, Chiar ziua țiuie cînd scriu.* CĂLINESCU, L. L. 89. *Muie un toc în călimară.* VINEA, L. I, 344. *Mă simt atras către polemică și către lupta cu tocul în mînă.* V. ROM. decembrie 1964, 98, cf. M. D. ENC., ALR SN IV h 921. ◇ *Toc rezervor* = stilou. *Se scotoci din nou și întinse un toc rezervor.* CĂLINESCU, C. N. 226. *Fiecare... este rugat să semneze de luare în primire a tocului rezervor.* VINEA, L. I, 38, cf. M. D. ENC.

2. (Regional) Țigaret; (regional) șpiț[4]. Cf. ALR I 1 541/59, 295, 800.

IV. (Prin Olt.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. H V 18, 376, I. CR. I, 155. *Joacă strba, brîu, galaonu, tiocu, ristemu, frunza.* GL. OLT.

— Pl.: *tocuri* și (învechit, rar) *tocure* (CUV. D. BĂTR. I, 193). — Și: (popular) **tióc** (pl. și *tioace* LIUBA — IANA, M. 27, LEXIC REG. II, 96) s. n., (regional) **tiócă tióácă** s. f.

— Din magh. **tok.** Cf. scr. **t o k.**

TOC[4] s. n. Partea mai ridicată de pe talpa încălțămintei, care corespunde călcîiului. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 707, COSTINESCU. *Își ciocni tocurile..., drept ca în fața unui superior.* VLAHUȚĂ, O. A. 267, cf. BARCIANU. *Cu tocul de la cizmă trase o linie lungă pe pămînt.* D. ZAMFIRESCU, R. 141. *Hei, mai la urmă ești ceea ce ești. Să-ți pui perucă-orcît de naltă poți, La-ncălțăminte tocuri de trei coți.* GORUN F. 75, cf. CANDREA, F. 199. *Cîte tocuri nu-și lăsară forma Pe covoarele-ți bogate de Bukhara?* MINULESCU, V. 90. *Călcau mărunt văzduhul, fără tropot, Ca cei ce poartă cauciuc la tocuri.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 67. *Cu picioarele în pantofi decoltați, viriți în niște galoși cu tocuri nespus de înalte.* I. BOTEZ, ȘC. 111. *O simțea mișcîndu-se după clămpănitul minuscul al papucilor cu tocuri înalte.* TEODOREANU, M. II, 16. *Călcînd mai pe tocuri, mai pe vîrfuri,... căuta ... să nu facă vreun zgomot.* P. CONSTANT, R. 154. *Întinzîndu-i... umbrela, cu un compliment și cu ciocnirea tocurilor de la călcîie.* ARGHEZI, S. XI, 157. *După o clipă, se depărtă pe tocurile ei înalte în odaia de baie.* VINEA, L. II, 49. *O dureau grozav picioarele încălțate în pantofi cu tocuri.* V. ROM. martie 1969, 32. *Papuci roșiori, Pe la toc cu flori, Mult sînt jucători.* TEODORESCU, P. P. 78, cf. MAT. FOLK. 526. *Lelița cu tocuri nanți.* FOLC. MOLD. II, 395.

— Pl.: *tocuri.*

— Din bg. **ток.**

TOC[5] s. n. (Regional; în expr.) **A-i da** (sau **a-i trage**) (cuiva) **un toc de bătaie** = a-i da (sau a-i trage) (cuiva) o bătaie strașnică, o mamă de bătaie. *Reușise bărbatu-său s-o ia de muiere,... punîndu-i mîna în păr și dîndu-i un toc de bătaie.* V. ROM. noiembrie 1964, 18, cf. UDRESCU, GL.

— Etimologia necunoscută.

TOC[6] v. **tocă.**

TOCĂ[1] vb. I. **1.** Intranz. A bate toaca **(1).** *Să sculă patriiarhul de tocă și strînsă toți creștinii.* VARLAAM, C. 435. *Prunci să nu toace pre păresimi* (a. 1675). GCR I, 218/38, cf. ANON. CAR. *Cîte zile au șăzut pașa aici la Frumoasa..., nici au tocat, nici au tras clopotile.* GHEORGACHI, CER. 312, cf. LB. *Nu se auzea de dimineață pînă în sară decît tocînd și trăgînd clopotele.* NEGRUZZI, S. I, 226, cf. CIHAC, I, 281, COSTINESCU. *Cînd va toca de noapte să treacă cu toaca pe la ușa noastră.* ODOBESCU, S. I, 88. *Toacă de utrenie.* CARAGIALE, O. VI, 291. *Popa-n toacă, toacă, La biserica din sat.* MACEDONSKI, O. I, 86. *Cînd toca de utrină, ea era în picioare înaintea tuturora.* VLAHUȚĂ, N. 139, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În seara spre Sf. Vasile, cînd „toacă popa", fetele se duc după crăcuțe de măr.* MUSCEL, 5, cf. TDRG. *Cuvioșii părinți au tocat, au dat clopotelor grai.* GALACTION, O. 217. *Toca, alături de noi, la Sf. Haralamb.* BRĂESCU, A. 79. *Toacă de vecerne pe-afară un monah.* LESNEA, I. 13, cf. H IV 15. *Cînd toca la Radu Vodă, Eu stam cu puica de vorbă.* TEODORESCU, P. P. 312. *Stăi, părinte, nu toca, Că eu încep a lucra!* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 426. *Popa toacă-n liturghie Și ea uscă la o ie.* RETEGANUL, TR. 166. *Cînd toaca-ntîi a tocat, Duminecă dimineața m-am sculat.* SEVASTOS, N. 12. *Toacă popa de vicernie.* ȘEZ. I, 126, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Că nu mi-auzea... Nici tobă Bătînd, Nici popă Tocînd.* BALADE, I, 304. *Auzi, mîndro, popa toacă, Ieși afară și te roagă.* FOLC. TRANSILV. II, 426, cf. FOLC. MOLD. I, 173. *Popa nu toacă de două ori pentru o babă surdă.* ISPIRESCU, ap. GCR II, 376, cf. UDRESCU., GL., ZANNE, P. II, 753. *Surdului degeaba îi toacă la ureche.* ZANNE, P. II, 755. *Popa toacă, Radu joacă,* se spune despre cei care nu fac la timp un lucru. id. ib. VI, 273. *A juca înainte de a toca,* se spune cînd cineva petrece cînd e vremea de lucru. id. ib. IV, 413. ◇ (Prin analogie; despre ceas) *Cînd toca ceasu la unu, Mîndru-i gata ca păunu, Cînd toca ceasu la doi, Pleacă mîndru de la noi.* ȚIPLEA, P. P. 77. ◇ Fig. *Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.* EMINESCU, O. I, 69. *Biată inimă..., Învierea și în tine, schit de taină, a tocat.* MACEDONSKI, O. I, 155. *Auzea în pernă cum îi toacă de repede inima.* AGÎRBICEANU, L. T. 115. *Nimeni nu mai toacă seara prin suflet și prin mahala.* PILLAT, P. 117. ◇ Expr. **Unde popa nu toacă** = foarte departe, unde și-a înțărcat dracul copiii. *Vă duceți... În baltă, trestie, pustietate, Unde popa nu toacă, Unde fata nu gioacă.* ALECSANDRI, P. P. 10. *Ieși din urechea (cutăruia) și te du Unde cocoș nu cîntă, Unde popă nu toacă.* FOLC. MOLD. I, 207. **A toca din gură** = a vorbi într-una, a sporovăi, a flecări. *Încă nu-s așa de bătrînă ca să fi uitat să toc din gură.* V. ROM. ianuarie 1956, 38, cf. PAMFILE, J. II, 170. (Eliptic) *Cît i-am spus și i-am tocat, nici în samă n-a băgat.* CONTEMPORANUL, II, 419. *Ce să mai tocăm degeaba. Iată banii.* HASDEU, R. V. 15. *Eu îi-am tocat despre bielă.* SAHIA, N. 32, cf. BUL. FIL. V, 148. *De ani de zile toca despre eroi, patrie..., și la cel dinții obuz a fugit.* CAMILAR, N. I, 64. **A-i toca** (cuiva) **gura (ca o moară** sau **ca melițoiul, ca o rișniță** etc.) v. gură. **A toca (la) verzi și uscate** sau **a toca cîte-n lună și în soare** = a spune, a înșiruga fel de fel de nimicuri, de fleacuri, de palavre. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Cum îi plăcea lui odată să toace verzi și uscate.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 59, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 346, ZANNE, P. IV, 151. **A-i toca** (cuiva) **la ureche** (sau **la cap**) sau (tranz.) **a toca** (pe cineva) **la** (sau **în**) **cap** sau **a toca capul** (cuiva) = a cicăli, a sîcîi pe cineva; a bate pe cineva la cap. Cf. LB. *El iubea liniștea și copiii îi tocau la cap toată ziua.* NEGRUZZI, S. I, 206, cf. POLIZU. *Du-te pîrlii! că doar n-am să-ți toc la ureche pînă mîine.* ALECSANDRI, T. 392. *Și-i toacă la ureche domnului cîte alte toate.* JIPESCU, O. 27. *D-nul director, cu consoarta după el, nu-l slăbește și-i toacă la ureche.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 8, cf. DDRF. *Ce-mi toci capul și dumneata?* REBREANU, N. 265. *Ceasuri întregi o toca la cap, vorbindu-i despre balurile la cari fusese ea în tinerețe.* V. ROM. februarie 1955, 232. *Ar fi fost în stare să mă toace la cap trei zile.* ib. iunie 1970, 47, cf. ZANNE, P. II, 467, 55. (Eliptic) *Își pierde omul casa și liniștea și dumneata îl toci ca vorbe!* TEODOREANU, M. U. 113. *Tot mă toacă maică-mea, Că mi-i ibovnicul rău; Las' să fie că-i al meu!* PAMFILE, C. Ț 147. (Regional) **A toca pe vătrai** = a sta degeaba, a pierde timpul. Cf. CV 1949, nr. 5, 34, L. ROM. 1959, nr. 2, 55, LEXIC REG. II, 18, 71, ZANNE, P. V, 654. (Prin sudul Munt.) **A toca pe vatră** = a duce viață grea, plină de lipsuri. Cf. LEXIC REG. II, 71. (Prin nord-estul Olt.) **Toacă pe vătrai,** se spune despre un om care a sărăcit. Cf. CIAUȘANU, GL., MAT. DIALECT. I, 237. ◇ Compus: **toacă-gură** subst. invar. = persoană care vorbește mult; guraliv, limbut. Cf. BARONZI, L. I, 96, DDRF, ALEXI, W., JAHRESBER. XIX—XX, 13, 44, ȘĂINEANU, D. U., DR. VII, 168. ✦ A lovi, a izbi. Cf. LB, CIHAC, I, 281. *Începe a toca în stative de pîrtie părețîi casei.* CREANGĂ, A. 38. ◇ Tranz. *L-au tocat în cap cu o săcure.* ȘINCAI, HR. I, 128/9. *Îmi vine să-l toc în cap, să-l omor.* RETEGANUL, P. IV, 25. ✦ A bate, a ciocăni. *O ghionoaie toacă într-un agud.* PILLAT, P. 69. *El a tocat la ușă... a întrebat că cine-i acolo.* SBIERA, P. 84. *Nu toca pe masă că tragi a sărăcie.* CIAUȘANU, GL., cf. ALR I 352/214, 375, 385, A V 14. *Cîn agiunge-acolu, toaci la ușt, ti dă drumu moșneagu-n cast.* O. BÎRLEA, A. P. I, 334. ✦ (Despre berze) A produce un zgomot caracteristic prin lovitura deasă și repetată a celor două părți ale ciocului. *Cocosîtrcii, înfipți într-un picior, Dau gîtul peste aripi, tocînd din ciocul lor.* ALECSANDRI, P. III, 39, cf. HEM 2 525. *Îndoind gîtul pe spate, cocosîtrcii toc din cioc.* BELDICEANU, P. 57. *Cele două berze... începură să toace mărunțel și ușor din ciocuri.* SADOVEANU, O. V, 414. *O barză deșteptată din somn începu deodată să toace pe vreun acoperiș.* SANDU-ALDEA, U. P. 31. *Mai toacă-n seară cocosîtrcul.* PILLAT, P. 221, cf. H III 17, VI 30, XIV 8, 105. ✦ (Despre mitraliere) A produce sunete scurte și dese în timpul tragerii. *O mitralieră toacă departe, dar lovește prea scurt.* CAMIL PETRESCU, U. N. 399. *Mitralierele tocau fără întrerupere.* CAMILAR, N. I, 118. *Au răbufnit*

acolo cîteva rînduri de grenade și au început să toace înfăritate mitralierele. V. ROM. octombrie 1964, 50.

2. Tranz. A tăia un material în bucăți foarte mărunte (transformîndu-l în pastă), prin lovituri repetate cu un instrument tăios sau cu ajutorul unor mașini speciale. *Creierii... să-i toci mărunt, amestecîndu-i cu foi de pătrînjel tocate* (a. 1749). GCR II, 44/19, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, CANDREA, F. 309. *O nevastă... pe un scăunel toacă varză.* IORGA, ap. CADE. *Popa are o mașină de tocat carnea, ceva lucru mare.* AGÎRBICEANU, S. 175. *Stăteau toți ca niște bușteni, pe care ai fi putut să toci toată pădurea.* GALACTION, O. 271. *Bucătarul toca pîrjoale în tacturi diferite.* BRĂESCU, A. 94. *Apucase un pai între dinți și-l toca mărunt.* V. ROM. iulie 1954, 87. *Tocai cîlții, mărunt, pe-o buturugă, cu-n toporaș.* PAS, Z. I, 37. *Nu băgase carnea în mașina de tocat, ci o mîgălise cu satîrul.* TUDORAN, P. 86. *Cu asemenea batoze... se pot toca mari cantități de furaje.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 843. *Ce să spun? N-am ce spune, de m-ar toca os cu os.* V. ROM. ianuarie 1965, 64, cf. H II 120, GRAIUL, I, 54. *Toc pisătură.* ALR I 1 987/122, cf. ALR II 6 538/876, îb. 6 548/876, ALR SN IV h 1 108, ALRM SN III h 919, A V 14, VI 26. *La scaun că te-aș trăgea, Cu toporul te-aș toca.* BALADE, III, 130, cf. GL. OLT. ◇ Refl. pas. *Cum se hăcuie sau se toacă (tocănează) varza.* PAMFILE, S. T. 39. *Se toacă ceapa mărunt și se prăjește în puțină untură.* S. MARIN, C. B. 65, cf. ȘEZ. VIII, 89. ◇ Expr. **A toca frunză la cîini** v. frunză. (Regional) **A-i toca gura bureți** = a vorbi repede, spunînd lucruri neînsemnate, palavre. Cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 79, ZANNE, P. I, 125. (Regional) **A toca la bureți** (sau **la castraveți, la varză**) = a tremura foarte tare de frig; a tremura ca varga. Cf. CIAUȘANU, GL. ✦ (Regional; complementul este „pămîntul") A mărunți; a grăpa. Cf. ALR II 5 113/762. *Tocăm ogoru mărunt, mărunt și pe-orm-o luom* [cînepa] *și-o sămănăm.* GL. OLT. ✦ (Regional) A sparge, a tăia lemne pentru foc. ALR I 984/727, îb. 1 988/584, 690, 837, 840, 842, ALR II 6 408/791. ✦ (Învechit și regional) A omorî (tăind în bucăți); a nimici. *Fuseră tocați pe moarte sau împușcați nouă români.* BARIȚIU, P. A. III, 424. *Ia-i, armaș! Ia-i! Lovitura și capul!... Să-i toci ca pe cîlți!* DELAVRANCEA, O. II, 161, cf. GRAIUL, I, 117, 374, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Afară la turci ieșea Și pe toți că mi-i toca.* BALADE, II, 160. *Să mai cînt o dată din fluierașu ăst-al mieu... și-atunci oi ieși, și-oi sta și m-ăi toca cum ți-o plăcea.* O. BÎRLEA, A. P. I, 173.

3. Tranz. Fig. A cheltui fără chibzuială, a risipi bani, avere etc. *Barbați răi și blăstemați... le-au tocat toată zestrea.* GORJAN, H. I, 146/32. *Neavînd ce să mai toace, după cum era-nvățați, Or se apuc de hoție, or de înșelătorii.* PANN, P. V. I, 62/19, cf. POLIZU. *S-a îndrăgit cu vătaful lui de curte și-i toacă starea fără mustrare de cuget.* FILIMON, O. I, 230. *Se întrec în lux ..., tocindu-și averile cu petrecerile.* FRÎNCU — CANDREA, M. 34. *Tu îmi tocai părăluțele la Paris.* MILLE, V. P. 144, cf. DDRF, BARCIANU. *Cînd își lua banii, nu pleca de la cîrciumă pînă nu-i toca pe toți.* SANDU-ALDEA, A. M. 29. *Pe maica mi-o pețesc și-mi toac-averea.* MURNU, O. 9. *Și-a tocat toată averea.* PAMFILE, J. II, 170. *Mi-a tocat ce bruma-mi rămăsese de la bietu taica.* PETICĂ, O. 238. *Își tocase moștenirea de la părinți, iaca ce făcuse!* DELAVRANCEA, O. II, 326. *Fiind mare chefliu, mai rămăsese cîteva zile, pînă-și toacă paralele.* AGÎRBICEANU, L. T. 373. *Se miră cum am putut, în asemenea timpuri, să-mi toc trei moșteniri.* C. PETRESCU, C. V. 201. *Într-o săptămînă am tocat cei patru sute de lei dați de bădia.* BRĂESCU, A. 204. *I-a tocat frumușel pensioara pînă într-un fir.* KLOPȘTOCK, F. 164. *Vîntură-fără care-și tocase la Paris moștenirea părintească.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 3/2. *Dragele fetițele Mi-au tocat paralele.* TEODORESCU, P. P. 306. *Locuri, vite, vii, unelte de gospodărie, toate le tocase.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. CV 1950, nr. 3, 16. ◇ (Complementul este „vremea", „timpul") *Nu-i prea plăcea să lucreze în birou, ci mai mult toca vremea în birturi și cafenea.* AGÎRBICEANU, A. 123. *Afară ploaia toca vremea nepăsător.* BARBU, PRINC. 74. ◇ Expr. **A (o) toca la papuc** = a risipi averea (în petreceri și la jocuri de noroc). Cf. PAMFILE, J. II, 170, ZANNE, P. III, 276. ✦ A sărăci pe cineva; a-l duce la ruină. *Nu te slăbește... pînă nu te bea și nu te toacă.* JIPESCU, O. 77. *Aud că are o franțuzoaică de la Paris care-l toacă.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 33. *Nadina îl toacă îngrozitor.* REBREANU, R. I, 254. *A divorțat... după ce l-a tocat, și acum e prin Spania.* CĂLINESCU, E. O. II, 320.

— Prez. ind.: *toc* și (rar) *tochez* (TDRG), pers. 3 pl. și (rar) *toc.*

— Lat. ***toccare.***

TÓCA[2] interj. v. **toc[1].**

TOCÁCI[1] s. m. (Prin Transilv. și Ban.) Țesător. *Dă tocaciului său să-i țease trei viguri de pînză.* PETROVICI, P. 154/16, cf. LB, CIHAC, II, 414, LM, A I 20, 31, 34, 36. ✦ (Regional) Persoană care apretează țesăturile (Comlușu Mare — Jimbolia). LEXIC REG. II, 42.

— Pl.: *tocaci.*

— Din magh. **takács.**

TOCÁCI[2] interj. v. **tocanei.**

TOCÁIE s. f. (Prin vestul Transilv.) Cadă mare (pentru murat varza). Com. din BRĂDET — BEIUȘ, cf. A I 35.

— Pl.: ?

— De la **toc[3].**

TOCÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** Vorbărie; pălăvrăgeală, trăncăneală[1]. Cf. UDRESCU, GL. *Mă doare capul d-atîta tocală!* id. îb.

2. Om care pălăvrăgește; flecar. Cf. UDRESCU, GL. (Precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Urîtă... tocală de om, cînd te-apucă te face măr.* id. îb.

— **Toca[1]** + suf. *-ală.*

TOCÁLE s. f. pl. (Prin Ban.) Obiecte casnice mărunte; catrafuse, calabalîc. Com. din ORAVIȚA. *Și-o adunat tocalele și a plecat.* îb.

— Cf. tocăla[2].

TOCÁN[1] interj. (Regional; repetat) Cuvînt care imită strigătul bibilicii (Toplița). Cf. ALR II 5 745/228.

— Onomatopee. Cf. magh. tokán.

TOCÁN[2] s. m. (Regional) Bărbătușul bibilicii (Toplița). Cf. ALR II 5 744/228.

— Pl.: *tocani.*

— De la **tocan[1].**

TOCÁN[3] s. n. v. **tocană.**

TOCÁNĂ s. f. **1.** Mîncare cu sos, făcută din bucățele de carne prăjite cu ceapă și, uneori, cu adaos de cartofi (v. gulaș, papricaș); mîncare făcută din anumite legume prăjite cu ceapă, din ciuperci etc. Cf. LB, POLIZU. *Să-ți fierb de prînz o tocană!* HASDEU, R. V. 71, cf. CIHAC, I, 281, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dăscălița, alegînd cărnurile, a găsit vreme să repeadă o tocană grasă și piperată.* REBREANU, I. 168, cf. CADE. *Mai servește tocană; e specialitatea popotei noastre!* C. PETRESCU, Î. I, 282. *Am căpătat... o gamelă cu tocană de cartofi.* BRĂESCU, A. 215. *Pui în figlă, tocane în tăvi, pești pe grătare.* SADOVEANU, O. X, 421, cf. SCRIBAN, D. *Se uita foarte interesat la cazanalele cu tocană, ce-i stîrneau, cu mirosul lor de carne proaspătă, pofta de mîncare.* BENIUC, M. C. I, 401. *Prînzise la „Cerbul bătrîn" tocană pipărată.* VORNIC, P. 65. *Pe masă era o tocană de bureți.* V. ROM. ianuarie 1970, 36, cf. H II, 89, 100, 208, III 50, 450, IX 311, X 33, 130, 261, 436, 481, 512, 540, XII 392, XIV 284, MARIAN, SA. 335. *Boreasa ascultă cu bucurie porunca și începe a aduce... tocană de berbec îndoită cu ceapă.* RETEGANUL, P. III, 83, cf.

MAT. FOLK. 446, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, CHEST. V 153/3, VIII 51/2, 77/14, 8/22, FOLC. TRANSILV. II, 487, GL. OLT. ✦ (Regional) Un fel de conservă, preparată mai ales de ciobani din carne de oaie fiartă cu mirodenii, care se păstrează în oale, în burdufuri etc.; (regional) sloi. Cf. AL LUPULUI, P. G. 194. *Tocana... Cînd se face în cantități mari se pune în berbinți și se păstrează pentru mai multă vreme.* ȘEZ. VI, 75, cf. ALRT II 211, CHEST. V 153/3, ALR II/872, GLOSAR REG. ✦ (Regional) Friptură (de miel sau de porc). Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II 4 141/102, 172. ✦ (Regional) Mîncare făcută din prune fierte la care se adaugă ceapă tocată. Cf. ȘEZ. VIII, 34. ✦ (Regional; determinat prin „de poame") Compot (Filioara — Tîrgu Neamț). H X 255. ✦ (Prin Mold.) Magiun. H I 107, ALR I 873/424.

2. (Maram., Ban. și nordul Transilv.) Mămăligă **(1)**. H XVIII 22, 227. *De-ar fi pușca de cucută, Bucuros aș fi răgută; De-ar fi pușca de tocană, Bucuros aș fi cătană.* JARNÍK — BÎRSEANU, D. 299, cf. VAIDA. *La jașcău cel cu rînse, Triabă tocană cu brînză.* BÎRLEA, C. P. 253. *Mi-am lăsat boii-n Poiană Și căldarea cu tocană.* id. ib. 71. *Lapt'e bun și sănătos, Galbăn ca ceara, Gros ca tocana.* T. PAPAHAGI, M. 140. *Dacă nu-m dădeai bulz de tocană, apoi muream de foame.* ARH. FOLK. I, 216. *Ș-o dus fărină și brînză..., să-ș facă tocană.* ib. VI, 212, cf. COMAN, GL., CHEST. V 153/32, 92. *La-mnazăz li-o făcu tocană... cu lapt'e.* ALRT II 155, cf. ALR I 697/351, ib. 730/59, 273, 278, 333, 335, 337, 339, 341, 343, 345, 350, 351, 354, 355, 357, 359, 361, ib. 1 814/335, 337, 339, 343, 345, 350, 351, 355, 357, 359, ALR SN IV h 1 111, ib. 1 113, ib. 1 114, ib. V h 1501, A III 4, L. ROM. 1959, nr. 1, 48, LEXIC REG. 72, ib. II, 106.

3. (Regional) Un fel de aluat subțire și lipicios, făcut din semințe de in, din tărițe de grîu sau din făină de porumb, cu care se ung firele urzelii de cînepă, ca să nu se scămoșeze în timpul țesutului; (regional) mînjeală **(II 2)**, mînjitură **(3)**. V. c i r. Cf. CABA, SĂL. 101.

— Pl.: **(1)** *tocane* și *tocănuri* (CHEST. VIII 77/14), **(2,** regional) *tocăni* (ALR I 730). — Și: **(1,** regional) **tocán** s. n. AL LUPULUI, P. G. 194, CHEST. V 153/3, ALR II/872, GL. OLT.
— Cf. t o c a[1].

TOCÁNCE s. f. (Regional) Bibilică (Micăsasa — Mediaș). ALR SN II h 383/141.
— Pl.: *tocance.*
— De la **tocanci.**

TOCÁNCI interj. (Regional; repetat) Cuvînt care imită strigătul bibilicii (Micăsasa — Mediaș). Cf. ALR II 5 745/141.
— Și: (prin Ban.) **tocáci** interj. ALR II 5 745/53, 64.
— Onomatopee.

TOCÁR s. n. (Regional) Toc[3] **(I 8)** de pernă (Ferice — Beiuș). Cf. A I 20. ✦ Față de pernă (Remetea — Beiuș). A I 12.
— Pl.: *tocare.*
— **Toc**[3] + suf. *-ar.*

TOCÁRE s. f. Acțiunea de a t o c a[1].
1. Cf. t o c a[1] **(1)**. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DHLR I, 198, 203.
2. Cf. t o c a[1] **(3)**. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Industria locală... să contribuie la amenajarea pentru tocare a altor mașini și utilaje.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 843.
3. Faptul de a sărăci, de a ruina pe cineva. Cf. DDRF.
— Pl.: (rar) *tocări.* ALEXI, W.
— V. **toca[1].**

TOCÁRIC, -Ă adj. v. **toharic.**

TOCÁT[1] s. n. Faptul de a t o c a[1].
1. Cf. t o c a[1] **(1)**. *De capul vostru fi-v-ar atîta tocat, Că de cînd îmi bateți toaca, chiar ca toaca m-am uscat;* CONTEMPORANUL, I, 405. *Isprăvind călugărul cu tocatul, am intrat și noi în biserică.* TURCU, E. 16. *Dascale! Dascale, du-te și-ți cată de tocat...!* ȘEZ. II, 68. *Ia fă cinste, popo Brat, C-ai luat banii pe tocat.* ZANNE, P. III, 523.
2. Cf. t o c a[1] **(3)**. *Multă inimă n-ai nici d-ta pentru tocatul de oase și-ți mai place să stai de vorbă cu oameni deștepți decît să tai carne și să sfarmi oase pe butuc.* SLAVICI, O. II, 133. *Mult tocat, puțin mîncat,* se spune despre cei care muncesc mult, dar cărora li se plătește puțin. Cf. BARONZI, L. I, 49, ZANNE, P. IV, 151.
— V. **toca[1].**

TOCÁT[2] s. n. (Învechit) **1.** Un fel de cit de calitate superioară. Cf. SCRIBAN, D.
2. Alamă albă de cea mai bună calitate. SCRIBAN, D.
— Pl.: *tocaturi.*
— De la n. pr. **Tokat.**

TOCÁT[3] s. n. (Învechit, prin Olt. și Dobr.) Poartă[1] **(1)**. H XIV 359, cf. COMAN, GL., CHEST. II 406/130, ALR I 655/679, 690, LEXIC REG. 32.
— Pl.: *tocate.* ALR I 655/690.
— Din tc. **tokat.**

TOCÁT[4], -Ă adj. **1.** Tăiat mărunt; (despre anumite alimente) transformat în pastă. Cf. t o c a **(3)**. *Clientul concentrase pe figura lui toate culorile roșii dintre carnea tocată, tomată și boiaua de ardei.* ARGHEZI, S. XI, 31. *Se adaugă sare, piper, o ceapă și cîțiva căței de usturoi, toate tocate.* S. MARIN, C. B. 49. *Cu ce-l hrănește? Tot cu fîn tocat Și cu orz pisat.* TEODORESCU, P. P. 62. ✦ (Despre mers) Cu pași mici, sacadați. *Un mers... care nu mai semăna deloc cu mersul tocat și mecanic dinainte de sosirea lui Barbu.* VINEA, L. II, 189. ✦ (Regional) Tăiat în bucăți, omorît; nimicit. *Cînd vine, îi vede p-aia tocați.* O. BÎRLEA, A. P. I, 166.
2. F i g. (Rar; despre vîrstă) Împlinit; bătut pe muche. *Cu toate că avea 20 de ani tocați, totuși avea o natură stîngace și fricoasă.* ap. TDRG.
3. (Regional; în e x p r.) **Tocat la cap = a)** zăpăcit (de beție). *Mirele, mai ales pentru că era acuma și cam tocat la cap,... au lăsat-o afară.* SBIERA, P. 21; **b)** cuminte, cu judecată (Bistrețu — Băilești). Cf. ALR I 1 555/870.
4. (Regional; despre drum) Bătătorit, călcat. Com. din SASCA MONTANĂ — MOLDOVA NOUĂ.
— Pl.: *tocați, -te.*
— V. **toca[1].**

TOCÁTĂ s. f. (Muz.) Veche denumire generică pentru piesele care se execută la instrumente cu claviatură; compoziție muzicală de virtuozitate, cu caracter sacadat, ritmic, cu o dezvoltare fără reguli precise, alcătuită de obicei dintr-o singură parte. Cf. DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC.
— Pl.: *tocate.*
— Din it. **toccata.**

TÓCĂ s. f. **1.** Căciuliță sau pălărioară fără borurî, purtată de femei. V. t i c h i e. *Ea poartă malacof..., tocă de catifea neagră cu flori.* ALECSANDRI, T. 69, cf. CIHAC, II, 414. *Era îmbrăcată ca amazoană, un costum de catifea verde ca smarandul...; în cap o tocă de aceeași stofă cu rochia.* CARAGIALE, O. I, 19, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pe cap purtau un fel de pălării... numite tocuri.* ap. CADE. *Pana de struț de pe tocă i se agita.* CAZIMIR, GR. 98, cf. SCRIBAN, D. *Pe cap, prinsa se încununase cu o tocă scurtă.* CĂLINESCU, S. 7. *Punea pe cap o tocă cu pene albe.* id. B. I. 406. *Îi găsiseră un fel de tocă..., din care se lăsa pe umeri ceva ca o glugă de cașmir.* CAMIL PETRESCU, O. I, 347, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Acoperământ pentru cap, de formă cilindrică, fără boruri, purtat în trecut mai ales de avocați și de magistrați în exercițiul funcțiunii. *Trei judecători cu toce și mantii negre șed pe scaunele lor.* CONTEMPORANUL, II, 322, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Iacă una care seamănă cu o tocă de magistrat.* ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *toci* și (învechit) *toce.* — Și: (prin Mold.) **tócuri** subst. pl.

— Din fr. **toque.**

TOCĂÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) **1.** A vorbi mult și fără rost; a toca din gură, v. toca¹, (regional) a tocăla¹ **(1).** *N-aș vrea să vă tocăiesc multe, că timpul e scurt.* F (1884), 210, cf. PAMFILE, J. III, 95. ✦ A toca¹ pe cineva la cap, a cicăli. LEXIC REG. II, 55. ✦ A da pe față, a divulga un secret (Bonț — Gherla). Cf. PAȘCA, GL.

2. A bate, a ciocăni (la ușă). Cf. DRLU, ALR II/I MN 118, 3 801/102.

— Prez. ind.: *tocăiesc.*

— **Toca¹** + suf. *-ăi.*

TOCĂIÉR s. n. v. **tocăner.**

TOCĂLÁ¹ vb. I. Tranz. (Regional) **1.** A vorbi multe și fără rost; a toca din gură, v. toca¹, (regional) a tocăi **(1)** (Băița — Beiuș). TEAHA, C. N. 274. *Tocalază prea multe muierea asta.* id. ib.

2. (În forma *tocola)* A toca¹ **(2)** (Cîmp — Vașcău). Cf. ALR I 1 987/80.

— Prez. ind.: *tocălez.* — Și: **tocolá** vb. I.

— Cf. toca¹.

TOCĂLÁ² vb. I v. **tocăli.**

TOCĂLÍ vb. IV. Tranz. (Prin Ban.) A aduna, a strînge. *Abia am putut tocăli banii de lipsă pentru dare.* Com. din ORAVIȚA. *Nu știu, putea-voi tocăli toți banii de cîți am lipsă.* id.

— Prez. ind: *tocălez.* — Și: (regional) **tocălá** vb. I. L. COSTIN, GR. BĂN., NOVACOVICIU, C. B. I, 22.

— Din magh. **tákol** „a cîrpi, a înjgheba".

TOCĂLÍE s. f. **1.** Moriscă de lemn care, învîrtită de vînt sau cu mîna, produce un zgomot caracteristic și care se întrebuințează pentru a speria păsările din lanuri sau din vii. *Gura, limba, capul lor, Parcă-s de fier, de nu-i dor, Parcă-s în vînt tocălii Ce spar' pasările-n vii.* MUMULEANU, C. 149/9, cf. DDRF, TDRG, PAMFILE, J. II, 170, PASCU, S. 187, CADE. *Iar din putredul copac Cu cioc-cioc și cu pac-pac... Sarabande, fantezie, Transpuse la tocălie, De fac gaițele „ah"!* VOICULESCU, POEZII, II, 205. (Fig.) *Te-am ascultat vrînd-nevrînd, Să mai apuc și eu la rînd, Că multe spui și înșiri, Tu zici că de noi te miri; Dar voi sînteți tocălii De spăriet pasăre-n vii.* SEVASTOS, N. 94, cf. MARIAN, NU. 415.

2. (Regional) Toacă **(1).** *O ghionoaie toacă într-un agud, și rar, Ca un ecou al toamnei, răspunde tocălia.* PILLAT, P. 69. *Dracul a început să boncăne cu ciocanele în tocălie.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 153.

3. (Munt., Olt.) Unealtă alcătuită dintr-un cîrlig înfipt într-un mîner, cu ajutorul căruia se răsucesc nojițele și funiile. *Răsucirea... nu se mai face cu fusul, ci cu alt instrument, numit tocălia.* ANTIPA, P. 169, cf. COMAN, GL., L. ROM. 1959, nr. 2, 55.

4. Piesă de lemn cu crestături de care se oprește slobozitorul războiului de țesut, ca să nu se deruleze sulurile; răzuș, cățel, cordenci, piedică **(4 b),** proptar. Cf. DAMÉ, T. 136, ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR².

5. (Regional) Bucată de lemn ușor care se leagă de partea de sus a plasei de pescuit, pentru a o susține la suprafață; plută. Cf. ATILA, P. 115, 117.

— Pl.: *tocălii.*

— **Toacă** + suf. *-ălie.*

TOCĂLÍȚĂ s. f. (Regional) Numele unei colinz (Cergău — Blaj). DR. V, 32. *Colindau... cele opt colinde la primar și tocălița la oameni.* ib.

— Pl.: *tocălițe.*

— Etimologia necunoscută.

Redactor : VIOLETA MIHĂILĂ
Tehnoredactor : EUGENIA AMBROZI

Bun de tipar 10.VII.1982. Format 8/60×80. Coli de tipar 47,5. C.Z. pentru biblioteci mari : 459—3=59. C.Z. pentru biblioteci mici : 4R—3=R.

Intreprinderea poligrafică Informația
str. Brezoianu, nr. 23—25, București
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

5027